IACOBI ARMINII ... OPERA THEOLOGICA, NUNC DENUÒ CONJUNCTIM RECUSA

Jacobus Arminius

Digitized by Google

BIBL. EMANUELE
4
K
1

Digitized by Google

Digitized by Google

1—16

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

XXVIII. p. 185
K. 7.

Digitized by Google

IACOBI ARMINII VETERAQVINATIS BATAVI,

SS. Theologiæ Doctoris eximij,

OPERA THEOLOGICA,

Nunc denuò conjunctim recusa;

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PROSTANT FRANCOFVRTI,
Apud VVolfgangum Hoffmannum. Anno MDCXXXV.

N° 7.

JACOBI
ARMINII
VETERAVINA
TIS BATAVI
S. Theologiæ Doctoris eximii
OPERA
THEOLOGICA.

Digitized by Google

CHRISTIANO LECTORI

S. P.

PVSCVLA IACOBI ARMINII, SS. Theologiæ Doctoris, vno tibi volumine exhibemus, Lector Christiane. Desiderio illorum satisfactum oportuit, quibus Author vel placuit, vel displicuit. Sunt tales hic, & alibi, qui, ne temere virum aut amasse, aut damnasse credi possint, ipsum in libris suis loquentem audire desiderant. Scriptorum omnium hæc sors est, laudari ab his, vituperari ab illis. Non sapiunt omnibus eadem fercula. nec facile cuiuis sententiam suam probauerint Doctores

dogmatici. Sunt, quos præceptorum nimius amor ita excæcat, vt nihil non ab ipsis dictum suspiciant, &, velut è cælo lapsum ancile, venerentur. Sunt, quibus præjudicia & præconceptæ opiniones bonam mentem peruertunt, vt non ratione verum, sed personis, temporibus, addo etiam, priuatis commodis metiantur. Non hujus solùm, sed & priorum seculorum vitia queror. Ab vtrisque dissentio. Etiam dum viueret ARMINIUS, vacuum ab affectu omni auditorem maluit, quàm impensiùs partibus addictum. Non minus cælestis reipublicæ ciuem sua decet libertas, quàm mundanæ hujus & politicæ societatis. In seruitute omnia dura & difficilia. Vbi sentire licet, quæ DEUS, ratio, & pia antiquitas suaserint, eademque ad DEI gloriam & Ecclesiarum ædificationem proferre: sine fuco pietas, sine superstitione religio, sine hypocrisi veritas magnis incrementis adolescunt. Quid scriptor hic senserit, quid docuerit liberè, pari libertate lege & perpende. Damus omnia, quæ viuus vel edidit, vel probauit. Ea, quæ ad Malachiam dixit, in Antichristum & Socinum solidè & ex professo in Batauorum Academia disputauit, discipulorum hic illic chartis adseruantur. Publici illa juris facere religio fuit, quia cum ex ore dicentis excepta fuerint, facile audito-

rum

rum culpam & in scribendo incuriam luat immeritus professor.

Præludit operi P. Bertij viri doctissimi Oratio, in qua multa pro Authore, iisque Ecclesiis dixit, quæ postea eidem displicere cœperunt. Opus ipsum à quatuor Orationibus auspicor, quas magno auditorum applausu de Sacerdotio CHRISTI, Theologiæ Objecto, Authore & Fine, ac Certitudine habuit, omnes muneris Theologici inaugurales, & profundis Scripturæ sensibus subnixas. Excipit eas quinta de Componendo Religionis dissidio inter Christianos, cujus formulam facilius dari credidit, quàm praxin. Huic proximè annectitur Declaratio, qua sententiam suam profitetur de Prædestinatione, Prouidentia DEI, Libero Arbitrio, Gratia DEI, Diuinitate FILII DEI, & de Iustificatione hominis coram DEO, in qua contendit, nec prorsus se in aliorum verba jurasse, & tamen longè citra Pelagianismum & Socinianismum stare. Post hæc vniuersæ fere Theologiæ compendium Disputationibus variis comprehensum exhibetur, in quo sacros sensus à latere tuentur Scripturæ loca, magno delectu & judicio annotata. Subeunt priuatæ, in quibus salutis nostræ œconomiam & diuinarum actionum seriem eruditè & appositè per-

texit. Subjungimus his Amicam collationem ejusdem de Prædestinatione, quam cum grauissimo, maximique nominis Theologo, Francisco Iunio, per literas habuit, acutam sensibus, densam argumentis, in qua animo concordes, discordes sententia summi Theologi exemplum præbuere suis, vti salua charitate ventilare oporteat scholarum placita. Idem docet Examen Libelli Perkinsiani, quo Theologo nec doctiorem, nec candidiorem habuit Britannia. Analysis capitis noni Epistolæ ad Romanos ardua illa & adoranda Dei consilia de hominum æterna salute & damnatione pertractat; & quæ aliis placet, personarum esse simpliciter, fidelium ac infidelium esse docet discrimina. Ad libri metam stat Dissertatio de vero & genuino sensu capitis septimi Epistolæ ad Romanos, in qua Ideam exhibet hominis regeniti & irregeniti, quibusque gradibus tempora sua decurrat prior, ad viuum depingit. Ostendit eadem, quantis passibus Lex & Gratia, Iustitia & Peccatum, distent: quàm differant indole & studiis ratio & appetitus, caro & spiritus, totoque opere, quæ veterum plerisque placuit, sententiam recognosces. In quibus desino: Articuli non Authoris vbique decreta, sed problemata continent, de quibus non inutiliter fortè disputauerint

rint rerum ſacrarum periti. Hæc operis totius perioche eſt, hæc ſumma. Diſtractis, quæ antea edita erant, exemplaribus, conjunxi opuſcula, & ex multis volumen vnum feci, vt & pretij parte emptorem, & librorum mole leuarem. Tu operam meam, quiſquis es, boni conſule, & Authorem, ſi nouiſti, judicio tuo fruere, ſi non nouiſti, ex ſcriptis hiſce virum, doctrinam, inſtitutum diſce. Vale.

OPERIS HVIVS PERIOCHE.

I. *Orationes: de Sacerdotio Christi: de obiecto, de authore, ac fine, & de certitudine SS. Theologiæ: ac denique de componendo Religionis inter Christianos dissidio.*

II. *Declaratio sententiæ Authoris horum operum de Prædestinatione, Prouidentia Dei, Libero arbitrio, Gratia Dei, Diuinitate Filij Dei, & de Iustificatione hominis coram Deo.*

III. *Apologia aduersus articulos XXXI. in vulgus sparsos.*

IV. *Responsio ad Quæstiones IX. & ad eas Anteromata.*

V. *Disputationes publicæ & priuatæ.*

VI. *Authoris cum Francisco Iunio de Prædestinatione amica collatio: eiusq; ad Theses Iunij de Prædestinatione Notæ.*

VII. *Examen modestum Prædestinationis Perkinsianæ.*

VIII. *Analysis Capitis IX. & Dissertatio in Caput VII. Epistolæ ad Romanos.*

IX. *Epistola ad Hippolytum à Collibus, &c.*

X. *Articuli nonnulli diligenti examine perpendendi, Authoris de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus sententiam plenius declarantes.*

PETRI

PETRI BERTII
DE
VITA ET OBITV
Reuerendi & Clarißimi Viri
D. IACOBI ARMINII
ORATIO.

Dicta poſt triſtes illius exſequias XXII. Octob.
Anno clɔ. Iɔ. c. IX. in Auditorio
Theologico.

MAGNIFICI, Reuerendi, Ampliſſimi, Nobiliſſimi, Eruditiſſimi Auditores; Quam ſit difficile quamque arduum, de Viris præſtantibus in conſeſſu clarorum virorum verba facere, id ego cum antehac aliquoties expertus ſum, tum nunc imprimis ſentio, quum de Reuerendo Viro Domino IACOBO ARMINIO S. Theologiæ Doctore poſt triſtes eius exſequias hoc loco mihi dicendum eſt. Nam quum vir bonus canon ſit & menſura rerum, curandum ei qui virum talem deſcribere voluerit, vt ea excerpat proponatque, quibus vita humana in virtutis ſtudio poſſit proficere. Producenda in theatrum latentia bona, & quæ vel modeſtia celauit, vel liuor attriuit, vel calumnia diſtorſit, vel imperitia non obſeruauit, remoto ſiparioque luceque admota, oſtendenda ſunt palam, verbiſque declaranda, vt quid in quoque laudandum maxime quidque imitandum ſit omnes conſpiciant. Quo fit, vt quo maior cuiuſque eſt virtus, eo difficilius ſit de ipſo di-

cere; Maximam enim virtutem maxima comitatur inuidia: & quum sapiens sine ratione nihil agat, difficile autem sit, principia & causas singularum actionum semper explicare: ex his autem pendeat iudicium de re omni; efficitur, vt de præstantibus viris, quorum vita omnis plena est diuersis recte sentiendi agendique exemplis difficillimum sit iudicare. Accedit huc, quod quis id facere instituerit, necesse habeat quam frequentissime recurrere à lege ad vitam, à vita ad legem: altera enim alterius ope indiget, & vt lex monet quid faciendum sit, ita vita ostendit quid fieri possit. Habet autem in se sapiens vtrumque: plane ad exemplum Christi Domini & Seruatoris nostri, qui primus dixit, *Discite à me*: Et Apostoli, qui suos monet, *Imitatores estote mei sicut ego sum Christi*: Atque vt Polycletus olim non contentus librum scripsisse, in quo omnia notauerat quæ statuam humanam adfabre sculpturo obseruanda sunt, postea ne præcipere videretur aliis, quod non ipse obseruasset, statuam humanam ipse fecit, eamque publice propositam vocauit Canonem, lineamenta artis ex ea velut lege peti iubens: ita Vir bonus quum monuerit alios quid faciendum sit, ipse quod præscripsit aliis, primus exsequitur. Est autem difficile, vel omnes sapientis actiones ad normam suam legemque propriam exigere; vel omnium legum in vno inuenire exempla. Mihi vero de vita & obitu Reuerendi atque incomparabilis viri D. Doctoris IACOBI ARMINII hodierno die in hoc celeberrimo eruditissimorum hominum consessu dicturo, non illæ tantum, quas dixi, officiunt difficultates, sed & aliæ complures. Premit me recens adhuc amici erepti dolor: conturbat tristis familiæ consideratio, vxor adflicta, liberi nouem patre orbi: mouet Academiæ luctus, percellit Reip. & Ecclesiæ tanto viro destitutæ recordatio: quæ omnia, in tam recenti vulnere, nondum obducta cicatrice, disertissimo cuique & cordatissimo consilium facile possint expectorare. Accedit, quod ipse etiam hoc omne choragium externi apparatus circa defunctos vehementer, dum vixit, improbauit. Sciebat enim, primum hinc ad venerationem sanctorum gradum olim factum esse: nec decere nos existimabat, quum pericula istiusmodi celebrationum videremus, ipsas celebrationes sectari. Sed quum ea sit hodie rerum facies, vt ab ista parte minime nobis metuendum sit, (huc enim, pro dolor, deuenimus, vt de religione constituenda potius quam de pellenda superstitione deinceps dispiciendum videatur) quumque omnium interfit, virtutis exempla protracta in medium, omnibus spectanda proponi; suscepi, ex more, amicorum rogatu, volente Senatu, pronunciam, quam nisi violata Christiana charitate & fracta amicitia iam inde à primâ ætate cum ipso sincere cultæ contesseratione, detrectare non potui. Quæ quum ita sint, spero, in isto disertissimorum hominum consessu, in quo nemo est qui non me & grauius & luculentius hoc munus obire possit, fore neminē, qui officium meum culpaturus sit. Vos interea Magnifici, Reuerendi, Amplissimi, Doctissimiq;

Audi-

Auditores rogo obtestorque, vt iis quæ dicam, fidem autoritatemq; apud vos esse patiamini.

Commisimus terræ gremio, Reuerendi Viri D. IACOBI ARMINII corpus, seu templum veritus Spiritus sancti, laboribus, vigiliis, certaminibus, morbis, ærumnis, quassum, attritum, fractum: commisimus inquam in certam beatæ resurrectionis spem: quam ipse dum vixit credidit, & in quam cogitationes suas & consilia direxit. Patria ipsi fuit Oudewatria, opidulum interfluente Hala & agri circumiacentis amœnitate fertilitateque, & ciuium frugalitate atque industria, iam pridem nobilitatum. In hoc ille opido Solem primum conspexit; eo ipso quo in Gallia colloquium Postiacenum institutum fuit anno, qui fuit quingentesimus sexagesimus supra millesimum: in quo colloquio deputati nostri causam agebant bis mille centum & nonaginta Ecclesiarum, pacem, tranquillitatemque & fidei suæ libertatem à Rege supplici ter flagitantium. Hic igitur annus, hæc Sparta, hunc terris Laconem dedit: quæ tamen alias quoque ediderat Ioannem de Veteri aqua, Cornelium Valerium, & eum quem hic conspicitis Cl. senem D. Rudolphum Snellium, non patriæ tantum suæ, sed etiam totius Academiæ atque imprimis ordinis Senatorii decus. Patrem infans amisit; Mater vidua tribus onusta liberis parce viram & caste dum vixit egit.

Erat tunc in illo oppido Presbyter quidam, vir honestus & grauis, Theodorus Æmylii, cuius propter singularem eruditionem & sanctimoniã, benedicta est hodieque inter viuos memoria. Is quum gustum melioris puriorisque in religione doctrinæ percepisset, decreuit semel abominandum illud missæ sacrificium nolle celebrare, itaque sedes suas varie commutabat, & modo Lutetiæ, modo Louanii, modo Coloniæ, modo Vltraiecti agebat. Hic ergo puerum Patre orbatum simul atque ætas institutionis capax fuit, primis vtriusque linguæ rudimentis, & veræ pietatis ac religionis principiis imbuendum curauit. Quumque deprehenderet in eo egregiæ indolis specimina, sæpe illum exhortatus est, vt seposita spretaque omni rerum terrestrium consideratione, se Deo & conscientiæ suæ adsereret: exiguum id esse quod hic viuitur, sequi statum post hanc vitam, qui non compede aut pileo, sed beatitudinis vel morti, æternitate esset æstimandus. Insedit ipsius animum ista exhortatio, confirmata postea lectione adsiduâ sacrarum literarum, & piis meditationibus.

Itaque ex eo nullum non laborem, nulla non discrimina spe vitæ illius, læto atque hilari animo subiuit. Sed ipsum post aliquot annos Vltraiecti ita agentem inopinata oppressit calamitas, ob mortem boni illius & religiosi senis; q tamen clemens & benignus Deus haud multo post leniit. Vix enim ille obierat, quum ex Hassia in patriam forte excurrit D. Snellius, qui iam pridem tyrannidem fugiens Hispanorum Marpurgum concesserat. Is igitur

ciuem suum humana omni ope ac præsidio destitutum secum in Hassiam abduxit, Anno 1575. Vixautem illic consederat, quum mense Augusto rumor adfertur de patriæ excidio: opidum ab Hispano captum, militem præsidiarium occisum; ciues iugulatos, domos incensas esse. Quo rumore in tantum perculsus est, vt totos dies quatuordecim in fletu perpetuo & lacrymis consumpserit. Itaque impatiens relicta Hassia in Batauiam excurrit, certus vel patriæ ruinas videre, vel mortem oppetere. Vbi venit, nihil offendit præter rudera, ciues plerosque, matrem, sororem, fratres, consanguineos, misere interemptos, *Et campos vbi Troia fuit.* Rediit ergo Marpurgũ itinere ex patria in Hassiam vsque pedibus confecto. Interea Illustrissimi Principis Auraici auspiciis erecta apertaque est noua hæc Batauorum Academia: quod ille simul atque in Hassia intellexit, statim cœpit domuitionem adornare. Roterodamum igitur venit, quo ciues pleriq; Oudewaterani, (reliquiæ Danaum atq; immitis Achillei) & fideles multi Amsterdamo exules concesserant. Agebat tunc illius Ecclesiæ pastorem Pater meus, Petrus Bertius; Principi vero à concionibus Gallicis & consiliis erat D. Ioannes Taffinus: vtriq; mirifice placuit adolescentis indoles, alacritas, promptitudo, ingenium. Pater quum esset ἀψιμαθὴς (neq; enim ante annum trigesimum Latinas literas attigerat) rogatus ab amicis domo ipsum sua libentissime excepit. Consilium autem erat amicorum ipsum in nouam istam Academiam ablegare, quam occasionem pater non negligendam ratus, me qui tunc in Anglia literis operam dabam, euocat. Simul ergo in hanc Scholam missi, ex eo semper animis, studiis, voluntatibus fuimus coniunctissimi. Neque vero hic ego ætatem tunc temporis actam commemorabo. Vnum hoc dicam: Tantam fuisse iuuentutis in literis & sapientiæ studio contentionem, tantam in doctores reuerentiam, tantum zelum atque impetum pietatis, vt vix maior esse potuerit. Sed vnus præ reliquis eminebat in nostro ordine Arminius; Si quid scribendum esset, si quid dicendum, quærebatur Arminius. Si disceptatio oborta Palæmonem requireret, consulebatur Arminius. Memini quum Dn. Lambertus Danæus Doctor & Professor noster publice illum ab ingenii dotibus & profectu, & virtute laudaret; nosque illius exemplo ad S. Theologiam alacriter capessendam excitaret. Quid ego hic Poeticæ studium referam, in quo excelluit? quid Mathematicæ? quid reliquæ Philosophiæ? Nihil ille istorum attigit, quod non penetrauerit; nihil adgressus est, quod non feliciter absoluerit. Atq; hæc quidem vsq; ad annum M. D. LXXXII. quo anno Amplissimus Senatus Amsterdamensis ipsum Geneuam, profectus vberioris capiendi caussa ablegauit. Quo quũ venisset, audiuit Reuerendum & beatæ memoriæ senem D. Theodorum Bezam explicantem Epistolam ad Romanos, cum ingenti omnium hominum admiratione. Erat enim in Beza supra cæteros mortaleis flexanima oratio, dictio expedita, sermo perspicuus, vox suauis, doctrina vero omnium erudito-

eruditorum hominum iudicio excellens. Hunc igitur sibi præ aliis omnibus sequendum atque imitandum delegit. Sed quum non posset sibi statim præcipuorum quorundam virorum in ea Schola gratiam & fauorem parare, idque (dicendum enim quod res est) ob solam Philosophiam Petri Rami, quam ille publice quidem magna contentione defendebat, priuatim vero etiam suos auditores docebat, coactus est Basileam concedere: vbi quantus iuueni honor delatus sit, quæ fuerint omnium ordinum de illius virtute succrescente præsagia, testari possunt ii, qui illius peregrinationis comites fuerunt. Atque hæc quidem iudicia & acclamationes ita ille admisit, vt nunquam ad arrogantiam animum deflexerit, sed reipsa ostenderit, nolle se ambitu eniti, sed vera virtute velle eo contendere, ad quod erat DEI benignitate destinatus.

Solent Basileæ feriis vindemialibus doctiores studiosi publice interdum in Academia exercitii gratia aliquid extra ordinem docere. Eum laborem Arminius noster haud inuitus suscepit, laudatus ob id à Reuerendo viro D. Iacobo Grynæo, qui etiam lectiones ipsius præsentia sua aliquoties honestauit: Idem quoq; in disputationibus publicis, si quid grauius proponeretur aut dignus vindice nodus occurreret, nō est veritus honoris causa Arminium nostrum media in studiosorum turba sedentem citare, & (vt Grynæi candorem agnoscas) dicere, Respondeat pro me Hollandus meus. Eo ipso tempore Arminius tanta in gratia & fama eruditionis erat, vt ei Geneuam discessuro facultas Theologica titulum Doctoris etiam publico sumptu detulerit: quem ille vt digniorem, quam qui in eam ætatem conferri posset, tunc quidem temporis actis gratiis modeste recusauit.

Geneuam reuersus, offendit animos amicorum in P. Rami Philosophiam sedatiores; ipse quoque de impetu remittendū reatus, ita se comparauit, vt facile omnes intelligerent, summo ingenio pietatem coniunctam magnum adferre ætati ornamentum. Erant eodem tempore in illa vrbe præcipuorum patriæ nostræ procerum liberi, qui nunc pleriq; eximiis in Rep. nostra honoribus funguntur. Horum alii quum in Italiam abiissent, alii domum essent reuocati, ipse se solum & à sodalibus reliquis, vno excepto amplissimæ nunc in Batauia dignitatis viro, destitutum videns, in Italiam quoque excurrere decreuit, motus imprimis fama Iacobi Zabarellæ, qui tunc Philosophiam Patauii ingenti hominum concursu profitebatur. Huius igitur causa substitit Patauii, vbi Germanos quosdam nobiles docuit Logicam. Postea vero cursim reliquam Italiam lustrauit, in eamq; profectiunculā septē non amplius, mensēs, impendit; neq; Romæ vnquam ab Achatis illius sui latere recessit: ita enim conuenerat priusquam Geneua discederent. Vtebantur eodem hospitio, eadem mensa, eodē lectulo: ingrediebantur vna, egrediebantur vna, & ad pietatis exercitia Græcum Testamentum & Psalterium Hebraicum secū asportarant. Sæpe illum narrare memini; Italiam sibi & cōmoda multa, & damna

attuliſſe. Inter commoda illud præcipue ponebat, quod Romæ vidiſſet myſterium iniquitatis, longe fœdius magiſq; deteſtandum, quam vnquã animo concepiſſet? nam quæ vel narrantur de Romana Antichriſti Curia vel leguntur, nugas eſſe aiebat, præ iis quæ vidiſſet. Inter damna, iſtud: quod in Ampliſſimi Senatus Amſterdamenſis offenſiunculam ob id factum tunc temporis incurriſſet, ſuffundentibus frigidam quibuſdam, quos omnino præſtitiſſet iudicia in ipſius reditum ſuſpendere. Hinc ergo ſumpta occaſione: ſpargebatur in vulgus, illum Pontificis ſoleam deoſculatum, quẽ non niſi in conferta turba, vt reliqui ſpectatores, vidiſſet; nec ſoleat bellua honorem iſtum niſi Regibus ac Principibus deferre. Ieſuitis adſueuiſſe; quos nunquam audiuiſſet: Bellarmino innotuiſſe, quem nunquam conſpexiſſet: Religionem orthodoxam abiuraſſe, pro qua paratus eſſet ad ſanguinis vſque profuſionem decertare. Hoc interea alieno periculo diſcat pia & Chriſti Eccleſiæ deuota iuuentus præſtare, Italiam nunquam attigiſſe, quã tanto cum famæ diſcrimine Antichriſti myſteria cognouiſſe: non quod plus habeat periculi, Italiam videre, quam vicinam Antverpiam, aut Bruxellam, aut Brugas (multo enim plus & illis locis eſt libertatis & iſtis ſuperſtitionis; tutiuſque illic luſtrare omnia licet, quam in Brabantia vel Flandria: ſed quod expediat aduerſariis omnes maledicendi incautis omnes male ſuſpicandi anſas præripere: & ſcandalum potius non dare, quam admiſſum excuſare.

Redux ex Italia Geneuæ conſedit, ac poſt aliquot menſes reuocatus, Amſterodamum ad Mæcenates ſuos & Dominos reuerſus eſt, inſtructus luculento, *per Chriſti gratiam*, Geneuenſium *teſtimonio, & animo ad faciendum officium optime comparato, ſi Domino Deo placeret, ipſius vti ad opus ſuum in Eccleſia ſua miniſterio*: Hæc enim totidem verbis D. Beza in Epiſtola, cuius autographum aduerſo.

Amſterodami facile ſe apud viros graues & prudentes de itinere Italico purgauit: ſed infirmi quidem fratres factum illud perpetuo inſectari, & in circulis ſugillare, donec ipſe in Eccleſia audiri cœpit, in qua ſimul atque conſpectus eſt, dici non poteſt, quanto fauore omnium ordinum homines ad illum audiendum concurrerint. Fuit enim, (vt ſcitis) in illo incredibilis quædã grauitas lepore temperata, vox gracilis quidem, ſed ſuauis, & canora, & penetrans: ſuada vero admirabilis. Si quid exornandũ eſſet, faciebat ita, vt verum non excederet: ſi docendum, perſpicue: ſi diſſerendum, diſtincte. Iam cantus ille & flexus vocis ita erat rebus accommodatus, vt ex iis fluere videretur. Quumq; Rhetorico apparatu, & Græcorum myrotheciis non vteretur, vel quod natura ab iis abhorreret, vel quod indignum diuinarum rerum maieſtate iudicaret, cincinnos illos & ornatum adſcititium adhibere, quum nuda ſibi veritas ad ſui defenſionẽ ſufficiat: tamen ita efficaciter vi & pondere argumentorũ & ſententiarum grauitate, & ſcripturæ ipſius autoritate perſuadebat, vt nemo illum vnquam audiuerit, qui non ſe commotum eſſe, con-

feſſus

fessus sit. Itaq; alii tunc ipsum limam veritatis, alii ingeniorum cotem, alii nouaculam succrescentium errorum appellabant, nihilque in Religione, aut sacra Theologia sapere credebatur, cui Arminius non saperet. Ipsi quoque pastores & concionatores illius vrbis, viri & docti & diserti, adsurgentes illius eruditioni, plurimum se ex ipsius concionibus quotidie proficere ingenue agnoscebant. Atque ita Arminius noster deductis velis, secundis ventis, pleno remigio, fauentibus omnibus qui ipsum norant, ad famam & gloriam ferebatur; quum Deo visum est, seruum suum aduersis etiam rebus exercere, & patientiã ipsius modestiamq; per crucem & afflictiones explorare. Quibus id principiis quoq; successu factũ sit, operæ est pretium cognoscere. Circumferebatur forte quorundã piorũ manibus libellus à quibusdam fratribus in Ecclesia Delfensi scriptus aduersus D. Bezam, hoc titulo, *Responsio ad argumenta quædam Bezæ & Calumi ex tractatu de Prædestinatione in caput IX. ad Romanos.* Eum libellũ beatæ memoriæ D. Mart. Lydius qui antea pastorẽ egerat in Ecclesia Amsterdamensi, tunc vero Professorẽ agebat in noua Frisiorũ Academia, transmiserat ad D. Arminium, rogaueratq; aduersus fratres Delfenses patrocinium susciperet D. Bezæ. Credebatur à D. Lydio perq̃ idoneus huic rei Arminius; cuius & ingeniũ sagax, & iudiciũ acre, & vim in docendo ac refutando mirificã partim fama acceperat, partim ipse expertus fuerat: Neq; erat omnino ab hoc instituto Arminius alienus; recens n. ex Schola Geneuensi auribus circũferebat sonũ lectionũ & argumentorũ D. Bezæ. Accingit ergo sese operi. Sed dũ molitur refutationẽ, dum argumenta vtrimq; expendit, dũ confert scripturas, dũ se torquet ac fatigat, vero victus, primũ sequutus est sententiam illã ipsam q̃ oppugnabat: postea in eam diuina virgula & Spiritus sancti ductu, delatus est, quam ad finem vsque vitæ constanter adseruit. Decretum scilicet Dei æternum in Prædestinatione non esse, eligere præcise & absolute ad salutem quosdam, quos nondum decreuisset creare; quod voluit D. Beza: neque vero, posito decreto creationis & præuiso lapsu, quosdam, citra antecedentem rationem Iesu Christi; quod volebant fratres Delfenses: sed ex creatis & laptis eos, qui vocanti Deo vera fidei obedientia responsuri essent, quod ab eruditissimo Melanchthone, & Nicolao Hemingio, & aliis permultis Theologis adsertum est. Et licet ea iam olim Ecclesiarum nostrarum fuerit libertas, atq; etiam nunc permultis locis sit, vt in hoc argumento, in quo nulla vnquã prisca Synodus quicq̃ definiunt, vnã aliq̃ è pluribus, & doctorem eligere sine alicuius offensa semper licuerit: (nam, vt alios omittã, Doctor Ioannes Holmanus Secundus, qui grauissimo præstantium Theologorum, atque imprimis DD. Curatorum consilio, post sollicitatos frustra D. Pezelium, & Mollerum, alios q; euocatus, ex hoc ipso loco docuit; sententiam Hemingii, vt scimus, amplexus est, eamque acriter defendit, tamen non defuere Amsterodami, qui negotiũ Arminio in hac caussã facesserent, accusarentq; ipsum ꝙ ã cõmuni receptaq; in Ecclesiis nostris sententia recederet; quorũ tamẽ repressa

est

est subito Senatus auctoritate & fratrum æquanimitate vehementia: adeo, vt tranquille, addo etiam amice & fraterne semper Amsterodami cum Collegis vixerit, sine vlla simultatis, vel odii, vel inuidiæ nubecula. Et erat alioqui vir iste Dei non tantum ad candorem factus, sed sanctis quoque Christi præceptis, & spiritu, ita insuper efformatus, vt placide dissentientem ferret; neque facile de quoquam desperaret, qui modo Christum in scripturis loquentem audire vellet, quam illius diuinam moderationem & æquanimitatem omnes & nouimus & admirati sumus, tanto magis, quo nos ipsos ab istis bonis proprio conscientiæ nostræ testimonio sentimus adhuc abesse longius.

Quum autem obitu Clarissimorum & præstantissimorum virorum D. Doctoris Iunii & D. Lucæ Trelcatii senioris orbata Professoribus Academia Herculem requireret, qui sustinere hunc orbem posset, (quem interea solus, & à Collegis destitutus sulciebat Atlas, Reuerendus vir Doctor Franciscus Gomarus) vna omnium voce, & publico patriæ consensu itum est ad Arminium, qui nihil minus cogitans, Ecclesiam Christi iam decimum quintum annum Amsterodami curabat. Sed quum Amsterdamenses negarent se illius opera carere posse, quod hunc præcipue dicerent habere se, quem succrescentibus hæreseon monstris opponerent, dici non potest, quanta tunc bonorum fuerit consternatio. Deliberatū est varie nihil non tentatū. Profecti sunt publico nomine ipsi Academiæ nostræ Curatores, Nobilissimus Dousa, & D. Neostadius, vna cum Amplissimo viro Reip. nostrę Syndico D. Nicolao Zeystio: missus eodem ab Illustrissimo Principe D. Ioannes Vtenbogardus pastor Ecclesiæ Hagiensis, & ex suprema Curia D. Nicolaus Cromhoutius. Hi omnes varie Prudentissimum eius Reip. Senatum, & Synedrium pastorum seniorumque permouere atque impellere. Vix tandem multis laboribus, precibus, ipsa quoq; Illustrissimi Principis intercessione obtentum est, vt dimissus operam præstaret Academiæ. Obstabant nihilo secius, qui optimos conatus plerumq; solent subuertere, suspicionum rumusculi, quibus innocentiæ suæ & candoris & eruditionis clypeum opposuit. Hoc fretus, Dei in reliquo benedictionem securus expectabat. Ergo re Hagæ Comitis apud D D. Curatores audita disceptataq; in præsentia grauiū quorundam Theologorum, deprehensum est, *suspiciones illas male fultas fuisse, neque causſam fuisse, cur de fideli Christi seruo quisquam iniquius sentiret: libertate enim prophetandi in Ecclesia concessa vsum, nihil docuisse quod Religioni Christianæ esset inimicum.* Doctoris ergo gradū Deo hominibusq; fauentibus consequutus est publice in hac ipsa Academia primus, conferente eum solenniter ex hoc ipso loco Anno M. DC. III. Reuerēdo viro D. Doctore Fr. Gomaro. Sic igitur Iacobus Arminius in Fr. Iunii locum iubentibus ita Curatoribus surrogatus est. Et nequid ipsius hic fidei atq; autoritati deesset, ob ea quæ Amsterodami aliquando sparsa fuerant, placuit presbytero Ecclesiastico illum discedentem luculentissimo testimonio exornatum, omnibus pijs, probis, & doctis viris commendare. Quod ita sonat:

TESTI-

TESTIMONIVM ECCLESIÆ Amsterdamensis.

SI ipsa aequitatis ratio, in communi hominum societate, pro lege iam diu ratum voluit, vt commendatione praclara, veritatisque testimonio honestiore digni iudicarentur, qui vspiam de repub. optime meriti essent: multo magis honore isto digni sunt, qui in verbo Dei laborantes, sacrosancto Euangelii ministerio, in Ecclesia Domini nostri Iesu Christi pluribus annis, singulari, cum fructu, tum laude praefuerint. Quare quum idipsum nunc a nobis, Reuerendus in Domino Frater D. D. Iacobus Arminius petierit, huic nullo modo denegandum diximus.

Hoc itaque scripto, omnibus ac singulis testatum velimus, praenominati viri ornatissimi ac in Christo symmystae omnium Charissimi, cum vitae inculpatae, tum sanae doctrinae, tum denique morum summam integritatem, ita nobis iam diutina consuetudine esse perspectam & exploratam, vt nihil antiquius nobis sit, quam illius consilio, opera, familiaritate & necessitudine semper frui amicitiamque, quae iam multo tempore inter nos fuit, colere. Caeterum, quandoquidem aliud Deus Opt. Max. de ipso nouisque constituisse videtur: est, de quo ipsi Domino Deo nostro maximas agamus gratias, pro summa hactenus sua erga nos, totamque hanc Ecclesiam nostram benevolentia, qua confectum est, vt ex huius praedicti Domini, ac cooperarii in vinea Christi omnium dilectissimi studio & labore, inter nostros hic indefesse nobiscum & alacriter exantlato, fructus & videre & iucundissime percipere potuerimus non poenitendos. Dilectissimo autem huic in Domino Fratri, pro coniunctis suis in Domino viribus, pro alacritate in aquis paribusq, nobiscum functionis suae partibus sedulo tuendis, pro promptissimo vbiuis nobis communicato consilio, nihil non sane debere, omnes, animo lubentissimo confitemur. Quare, vt breuiter verbo vno omnia dicamus, (quandoquidem ipsius & pietas & summa probitas, nec non eruditio singularis, suo id sibi iure quodammodo, vindicare videtur) ita Amplissimum hunc Dominum ac Fratrem in Christo maxime venerandum, omnibus piis, probis, doctissimisque viris commendamus, vt maiori studio, magisve ex animo commendare non possimus. Datum in Synedrio nostro Amstelrodami VIII. Septembr. 1603.

Omnium nomine,

Verbi Administer diuini Ioannes Vrsinus Praeses Synedrii.
Ioannes Hallius Ecclesiastes Amstelrod.
Ioannes Halsbergius eiusdem Ecclesiae Pastor.

Sed & classis vniuersa συγκλητικὰ ipsi dedit in hanc formam:

TESTIMONIVM CLASSIS Amsterdamensis.

VNiuersis & singulis praesens hoc nostrum testimonium lecturis vel audituris, salus & pax per vnicum Mediatorem Christum:

(o) (o) (o) *Quoniam*

Quoniam Ornatißimus Doctißimusque vir D. Iacobus Arminius ab Illustribus & doctrina clarißimis Dominis Curatoribus Academiæ quæ est Lugduni Batauorum, à Ministerio sancto (quo multis iam annis summa cum laude in Ecclesia Amsterdamensi functus est) ad publicam professionem sacrosanctæ Theologiæ vocatus & publice inauguratus est: nos discedentem præsenti hoc nostro scripto, licet exiguo, iisdem, & omnibus probis commendare, nostroque testimonio, (vt moris est) cohonestare voluimus. Testamur itaque nos serui Iesu Christi, vna cum Senioribus eiusdem Classis Amsterodamensis, prædictum D. Doctorem Arminium iam ante annos quindecim fuisse membrum nostræ classis, quo tempore sanam doctrinam pure, magno cum fructu docuit, Sacramenta iuxta institutionem Domini administrauit, & veram Christianamque Religionem magno cum zelo propagauit, suaque diligenti præsentia Classicalem cœtum semper ornauit, suo quoque prudenti consilio, res arduas magnique momenti cum aliis composuit, onera omnia imposita ad ædificationem Ecclesiarum spectantia, prompte semper sustinuit, sanctamque suam vocationem honestate & probitate vitæ in hunc vsque diem ornauit. Breuiter, sese talem cum in munere sancto, tum in vitæ consuetudine erga omnes, qualem verum Christi seruum decet, præstitit: vt pro sua erga nos beneuolentia & humanitate qua quemque nostrum complexus est, maximas & immortales ipsi agamus gratias. Rogamus itaque vniuersos, & singulos, cuiuscumque sint Ordinis, vt prænominatum D. D. Iacobum Arminium, talem quem diximus, habeant, agnoscant, complectantur, foueantque. Eum quoque tali honore quo dignus est (propter eximia eius ingenii, & singularia in illo lucentia dona) afficiant, ac pro virili sanctos eius conatus adiuuent, ad Dei nominis gloriam, nec non Scholæ & Ecclesiæ ædificationem. In quem finem nos eius Collegæ & conserui multiformem Spiritus sancti gratiam illi ex animo omnes comprecamur. Amsterodami, e Classicali nostro conuentu, Calendis Septemb. 1603.

Ioannes Halsbergius, Præses Classis.
Ioannes Hallius, Ecclesiastes Amsterodamensis Scriba Classis, eiusdemque nomine.

Satisne honeste ac laudabiliter de Arminio fratres testati sunt? Sic ergo ille in Academiam venit. Ex eo tempore Collegæ omnes amicum coniunctissimum, Scholæ Senatorem, Professorem, Rectorem, Studiosi omnes patrem humanissimum experti sunt.

Vix pedem intulerat in Academiam, quum statim deprehendit S. Theologiæ consecraneos quæstionum dumetis sese implicare, & neglectis scripturis spinosa quædam Theoremata & Problemata sectare. Hoc ille malum, re cum Collegis communicata emendare studuit; & fecit magna ex parte: reuocauit enim priscum illud, & masculum & totosum studendi genus, iuuenesque palabundos ad fontes salutis, (puros illos atque illimes fontes) retraxit, quantum potuit, vt ex iis religio quæreretur: non illa quæ altercationibus aut nuda speculatione contenta ad animos pascendos comparata est, sed quæ charitatem spirat, quæ veritatem eam sectatur quæ est secundum pietatem:

tem: quâ discunt adolescentes iuueniles cupiditates fugere, domitisque carnis illecebris vitare mundi inquinamenta, eaque facere & pati; quæ Christianum à Gentili discernunt. Illud identidem inculcans Seruatoris nostri, *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, nequaquam ingredietis in regnum cœlorum.*

Afficiebat ipsum interea Christianitatis tam misere diuulsæ & distractæ consideratio, de qua raro sine lacrymis, nunquam sine altis gemitibus loquebatur. Ostendebat, optare se, vt dilecta Ecclesiæ membra in vnum aliquando corpus ex præcepto Domini coalescerent. Iudicabat, id quod res est, Curiam Papalem non quærere ea quæ sunt Christi, sed voluptates, honores, lucrum, pompam huius seculi, & tyrannidem in animas pariter & in corpora. Proinde de rebus salutis & communi pace constituenda non posse aut debere quemquam cum illa meretricula inire consilia. In aliis magna parte esse studium conscientiæ & pietatis: ac non tam intentione aut proposito peccati, quam dubiis ambagibus in quibus multos ignorantia, multos maiorum autoritas; multos dogmatum vel à se positorum vel diu defensorum pertinacia; multos scripta reuocãdi vel retractandi pudor, multos denique iniquum de fratribus iudicium à concordia arcerent; Quibus omnibus medicinam putabat adferri posse, non à gladio, cruce, laqueo, viuicomburio sed à precibus & placida atque amica institutione, & sanctæ conuersationis exemplo. Itaque cum omnes ad pietatem hortabatur, tum illud imprimis curabat vt resectis spinosis quæstionibus & ingenti inanium adsertionum pondere, quibus Scholæ perstrepunt, ea duntaxat ex Scripturis peterentur, quæ ad fidei necessitatem facerent, & ad vitam bene beateque in Christo transigendam. Quem ipsius conatum eluisurus Satan, incautis persuadere studuit, fieri hæc ab ipso ad gloriam aucupandam, ad ostentandam ingenii vim, ad res innouandas, ad ferram contentionum & altercationum reciprocandam. Mouit igitur veterem Camarinam iterum malesuada suspicio; sed eam Professores ipsi & Collegæ prudenti Curatorum consilio in ipsa herba oppressere: cuius in rei fidem hoc INSTRVMENTVM proferendum putaui.

EX GESTIS ACADEMICIS.

Professores facultatis Theologicæ, quum ipsis relatum esset, Classem Dordracenam hãc grauamen forma conceptum inter cætera posuisse,

[Quum in Ecclesia & Academia Leidensi rumor sit controuersias quasdam circa doctrinam reformatarum Ecclesiarum obortas esse, censuit Classis, necessarium esse, vt de iis controuersiis quam tutissimeque componendis Synodus deliberet, vt schismata omnia & offendicula quæ inde oriri possunt, tempestiue amoueantur, conseruenturq; vnio Ecclesiarũ reformatarum contra aduersariorum calumniam;]

D.D. Curatoribus & Consulibus scisciantibus, num quæ ipsis controuersiæ istiusmodi essent perspectæ: re inter se primum examinata seorsim perpensaque, vnanimiter responderunt: Optasse se, à Classe Dordracena melius ordinatiusque in hac re actum esse: Inter studiosos quidem opinari se plura disputari, quã ipsis gratũ sit; inter se vero, hoc est

inter facultatis Theologicæ professores, nullum discrimen, quod quidem consistet esse in fundamentis doctrinæ. Daturos quoque operam, vt quæ inter studiosos disputationes istiusmodi obortæ sunt, minuantur. Actum X. Aug. A. 1605.

Subscripsere, Iacobus Arminius pro tempore Rector Academiæ.
Franciscus Gomarus.
Lucas Trelcatius.

Eo ipso die, quum idem quoque propositum esset D. Ioanni Kuchlino Regenti Collegii Theologici, respondit, se iis quæ à D.D. professoribus dicta erant, suffragari.

Subscripsit, Ioannes Kuchlinus Regens.

Atque hæc quidem tunc ita acta. Postea cognitionem eorum quæ ferebantur, Hagæ Comitis susceperè Illustrium Ordinum voluntate Senatores Curiæ Augustæ: qui quid de re omni senserint, referrem, nisi id omnes quotquot adsunt, scire arbitrarer. Sed dum sic luctatur, collecto tandem ex laboribus, pertinaci sessione, adsiduis studiis, & certaminibus sine vlla missione intercurrentibus, morbo athleta Christi lectulo tandem defixus est: Quid autem mirum si commotus fuerit famæ suæ, salutis, & laborum dispēdio; quum neque viro bono quicquam fama sua sit antiquius, neque Christiano salute, neq; S. Theologiæ doctori petitis ex Scriptura demonstrationibus: *Oppressio*, inquit Syracides, *insanire facit sapientem*. eadem huic dolorem, ex dolore morbum conciliauit, ex morbo mortem. O tetrum, & viperium, exque imo tartaro excitatum malum! Quoties illum ex Propheta priuatim etiam cum gemitu exclamantem audiuimus? *Væ mihi mater mea, quare genuisti me, Virum discordia in vniuersa terra? nec fœneraui, nec fœnerauit mihi quisquam: & tamen omnes maledicunt mihi.* Reuocauit tamen se ipse ad rationis & tranquillitatis septa, animo nunquam non excelso, nunquam non in fratres suos æquo & comi: quorum causa paratus erat quaslibet maleuolorum contumelias deuorare & concoquere, stomacho non Catonis, sed Spiritus Christi. Erupit autem latens viscēribus malum præcipuè VII. Febru. huius anni: quod quidem tunc ita se prodidit, vt medici statim lenta & cauta curatione opus esse iudicarent. Etsi vero initio æger vix corpus traheret: tamen per interualla, quum liceret, lectionum & vocationis suæ labores non intermisit; neque caulæ suæ, vbi opus fuit, defuit. Itaque Hagam iterum iterumque euocatus excurrit, & præclaram fidei suæ professionem edidit coram multis testibus, & post vltimam illam amicam collationem hoc vno secundum Deum & conscientiæ suæ testimonium se solatus est, quod in panegyri totius Hollandiæ esset à Dominis suis Clementissimis patienter auditus: quorum ille prudentiæ tantum tribuebat, vt, si quid sibi humanitus eueniret, non defuturos speraret, qui causæ æquitatem quā semel cognouissent, essent sapientiæ suæ & fauoris patrocinio defensuri. Haga domū delatus, vix se cōposuerat ad Dominorū suorū mandata exsequenda, consignandaq; accurratè quæ à se fuerant in amica collatione

proposita

proposita; quum iterum illum vis morbi adorta est, tanto vehemētius, quanto plus incrementi ex mora & virium imbecillitate contraxerat. Itaque morbo pressius literis ad Illust. Ordines scriptis, sese modeste excusauit, quod ipsorum voluntati dicto die parere non posset: *Se lectulo agrum detineri, consignasse iam magnam partem, quam nunc Deo ita volente cogatur abrumpere. Alias se auditum, remque omnē tunc scripto fuisse exhibitam; Posse illud necessitati satisfacere. Si tamen ea ipsa, quæ consignarat omnino cuperent, curaturum, vt se vel restituto per Christi gratiam integra omnia & perfecta haberent, vel defuncto abrupta. Quam vero confessionem edidisset, tantum abesse, vt de ea quicquam dubitaret, vt contra constanter iudicet, eam per omnia sacru literis conuenire. Proinde se in ea perstare: Paratum cum hac ipsa fide coram tribunali Iesu Christi Filii* DEI *iudicis viuorum & mortuorum vel eo ipso momento comparere.* Interea inualescebat indies morbi vis, obnitentibus quidem quantum per artem atque industriam fieri potuit, naturæq; vires prolectantibus Clarissimis & exercitatissimis medicis, D. Doctore Pauio, D. Sebastiano Egberti, D. Henrico Saelio, D. Reinero Bontio: sed frustra; quum indomita mali pertinacia ipsi quoque arti faceret opprobrium: Altius enim defixa quam vt euelli posset, noua indies excitabat symptomata: febres, tussim, hypochondriorum extensionem, exspirandi difficultatem, oppressionem à cibo, laboriosos somnos, atrophiam, arthritidem; nullamque ægro pausam vel requiem concedebat: accessere postea dolores in intestinis, ilio, & colo, cum obstructione nerui optici sinistri, & eiusdem oculi obfuscatione: nihilo interea minus desæuiente calumnia, aut de consueta atrocitate remittente; cuius hoc loco immane, stupendum, tetrum, atque horribile & ad posterorum memoriam transmittendum commemorabo exemplum. Quum de alterius oculi obfuscatione innotuisset; fuere, qui hoc inter pœnas quas Deus hostibus suis, & impiis contemptoribus sui nominis comminatur, referre auderent: adfirmarentque, hunc præ aliis insigniter improbum vel ex supplicio isto. Et ne schema vel color huic tam fœdo atque immani facinori deesset, consulti sunt libri sacri, quos nunquam Christiano nisi cum veneratione & precibus adire licuit. Inuentus est apud Zachariam Prophetam locus de oculorum & totius corporis tabe, ita sonans; *Hæc erit plaga qua percutiet Dominus omnes gentes quæ pugnauerint aduersus Ierusalem. Tabescet caro vniuscuiusque stantis super pedes suos & oculi eius contabescent in foraminibus suis, & lingua eorum contabescet in ore suo.* Et alter; *O pastor idoli, delinquens gregem, gladius super brachium eius, & super oculum dexterum eius. ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.*

Is locus in sanctum Christi seruum corpore quidem adflictum, sed animo nunquam non felicem, nunc vero etiam felicissimum contortus est. Horresco tam enormis, & detestandi, & impii facti memoria. Quis tu es ô homo qui fratrem tuum condemnas propter quem Christus sanguinē suum profudit?

quid seruum Dei petitis quasi ex ipso cœlo oraculis insectaris, quem præclarè de Ecclesia vniuersa meritum non ingrata posteritas agnoscet? quid iudicium tibi vsurpas in fratrem, quem amari præcepit Dominus? Audi ipsum. *Non peccauit iste, neque parentes eius. sed hæc fiunt vt manifestentur opera Dei.* Audi iterum eundem. *Nolite iudicare, ne iudicemini.* Audi Apostolum. *Mihi pro minimo est quod iudicor è vobis, aut ab humano iudicio. Qui iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc erit laus vnicuique à Deo.*

Adeone tu securus es euentus tui, vt cõstet te non vel acerbiore dolore cruciandum. Et tamen non dexter oculus laborauit, sed læuus, neque excœcatio fuit, sed obfuscatio duntaxat, neque exsiccatum est brachium, sed ntiumuit. Lingua vero ad extremum vsque articulum vitæ officio suo expedite functa est. Ita miseris hierophantis supera, infera, dextera, læua, diuina, humana, paciter quum volunt ancillantur. Fuere etiam qui de nomine ludẽtes VANI ORBIS AMICVM, cõminiscerentur: quasi non idem aliquando impietas in sancto Christi nomine ausa fuerit? Abite scarabæi, sæculi incommoda. Quid nõ tentabitis in seruo, qui ipsi Deo & Domino vitæ non pepercistis? Sed redeo ad id vnde digressus fueram. Hisce omnibus malis fatigatus, constantem tamen animum & placidam mentem semper seruauit. Itaque de festiuitate illa & lepore, & consueta hilaritate frontis, & pectoris candore nunquam quicquam remisit, accedentibus ad Deum pro se & pro Ecclesiæ concordia precibus ardentissimis. Quam crebræ fuerunt, quã feruentes illius ad Iesum Christum in morbo eiaculationes? quę gaudia sibi pollicebatur? qua fidei perseuerantia extremum illum sibi in terris diem exspectabat? Si fratres se ad preces componerent, ipseq; dolore impediretur, iubebat subinde exspectare, donec ad se rediisset vt vna posset hoc fraternitatis officio defungi. Precum formulæ è pluribus paucæ istæ notatæ sunt. *Magne Pastor ouium, qui per sanguinẽ æterni fœderis reductus es ex mortuis, Domine & Seruator Iesu, adesto mihi oui infirmæ atq; afflictæ. Domine Iesu, fidelis & misericors Pontifex, qui in omnib. similiter tentari voluisti absq; peccato, vt ipsa experientia edoctus quam graue sit Deo per passiones obedire, posses nostrarum infirmitatum sensu affici, miserere mei, succurre mihi seruo tuo decumbenti, & tot malis presso. Deus salutis meæ, redde animam meam idoneam regno tuo cœlesti corpus vero resurrectioni.*

Quum autem inualescenti vi mali à medicis esset admonitus, vt ob incertos vitæ exitus disponeret domui suæ, & si quid vltima voluntate mandatum vellet, curaret; tanta æquanimitate se ad mortem composuit, vt amici adstantes qui in omni vita mores ipsius obseruauerant, tantam tamque heroicam in extremo actu moderationẽ fuerint admirati, petieritq; ab eo vltimũ beate moriendi exẽplum, à quo iampridem multa didicerant rectè viuendi. Quum igitur sentiret tempus imminere resolutionis suæ, neq; ignoraret Diaboli

boli insidias, nihil prius habuit, quam vt in condendo testamento breuem ipse CONSILIORVM SVORVM VITÆQVE RATIONEM dictaret. Eam, quia fidelis doctoris officium continet, in exemplum inque testimonium recitabo.

EX TESTAMENTO.

Ante omnia commendo animam meam quando ea ex corpore suo emigrabit, in manus Dei creatoris sui & fidelis Saluatoris, coram quo testor me bona conscientia in munere meo & vocatione simpliciter & sincere ambulasse: sollicite admodum & curiose hoc cauens, ne quid proponerem aut docerem, quod non adhibita antea diligenti ex scripturis sacris disquisitione comperissem cum iisdem scripturis ad amussim conuenire: queque ad propagationem amplificationemque veritatis, Religionis Christianæ, veri Dei cultus, communis pietatis, & sanctæ inter homines conuersationis, denique ad conuenientem Christiano nomini tranquillitatem & pacem iuxta verbum Dei possent conferre, excludens ex iis Papatum, cum quo nulla vnitas fidei, nullum pietatis aut Christianæ pacis vinculum seruari potest.

His igitur ita peractis, dies aliquot in inuocatione Christi, & gratiarum actione & meditatione vitæ melioris transimisli sunt: quibus D. Ioannes Vtenbogardus & D. Hadrianus Borrius ipsum præ aliis frequenter inuiserũt: vterque veteris amicitiæ & variorum discriminum societate ipsi coniunctissimi: hic vero etiam in quotidiano precũ apud ægrum officio præstando adsiduus. Tandem vero 19. Octobris, circa meridiem, fidelis iste Dei seruus, defunctus strenue omnibus militiæ suæ stipendiis, consummato cursu, decertato bono illo certamine, seruata fide, animam suam iam pertæsam curarũ, iam saturam ærumnarũ huius mundi, iam liberationem exoptantẽ, iam sanctorum gaudia prægustantem, iam Christum Deum suum ac redemptorem cernentẽ, oculis in cælum sublatis, placide inter sanctas eorum qui aderant, preces, Deo Patri creatori suo, Filio redemptori suo, Spiritui Sancto sanctificatori suo reddidit, acclamantibus omnibus, *Moriatur anima mea morte iustorum.*

Ita occidit nobis etiam iste Sol: ita mortuus est iustus, quo mundus iste dignus non fuit: ita sublatus est Pater tot Prophetarum: ita curru Israelis & equitibus eius in altum à nobis subuectus est IACOBVS ARMINIVS, & nunc immunis, liber, atque expeditus ærumnis, habet coronam tot laboribus, tanta sanctimonia expetitam, fruiturque cœlesti Ierusalem, inter frequentiam multorum millium angelorum, & Ecclesiam primogenitorum qui conscripti sunt in cœlis: videtque iudicem omnium, & spiritus iustorum perfectorum & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinem adspersionis melius loquentem quam Abel: exspectat vero diem illum, quo Deus mortuum illud & à nobis depositum corpus conforme reddituus sit glorioso corpori Filii sui, secundum potentiam qua sibi potest subiicere omnia.

Nos

Nos vero, quantiſper viſum erit Deo fluctibus iſtis iactabimur, donec ille miſertus etiam aliquando noſtri, ſuo quemque ordine ex hoc cœno in cæleſtia gaudia euocabit: benedictam interea in Eccleſia ſanctorum ſeruantes memoriam D. IACOBI ARMINII, cum hoc elogio, FVISSE IN BATAVIA VIRVM, QVEM QVI NORANT NON POTVERVNT SATIS ÆSTIMARE: QVI NON ÆSTIMARVNT, NVNQVAM SATIS COGNOVERVNT.

Quod reliquum eſt, Mag. Reu. Ampliſſ. Nobiliſſ. Eruditiſſimi auditores, ad amabilem Eccleſiæ concordiam contra ſcandala & ſuſpiciones huius ſeculi vos exhortaturus, non vtar aliis, quam Apoſtoli Ioannis verbis;

Dilecti, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit fratrem ſuum, ex Deo natus eſt, & cognouit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum; quoniam Deus charitas eſt.

DIXI.

IACOBI ARMINII
SS. Theol. Doct.

ORATIONES
ITEMQVE
TRACTATVS
aliquot insigniores:

In quibus quidnam sentiat de quamplurimis in S. Theologia hoc tempore controversis quæstionibus, ingenue atque aperte profitetur.

Horum omnium seriem proxima post Dedicationem pagina indicat.

Nobilissimis & Amplissimis viris

DOMINIS

CVRATORIBVS ACADEMIÆ,

&

CONSVLIBVS CIVITATIS LVGDVNENSIS apud Batauos.

NObilissimi atque Amplissimi Viri, vt in eo omni, in quo veritas aliqua militat (quippe quæ vna in se atque omnino simplicissima est) idem omnes inter nos sentiamus; votum debet certe nostrum omnium esse, quotquot à contentione & dissidiis animos alienos gerimus: quin vero in Religione atque S. Theologia res hæc expetenda sit multo adhuc magis, atque alibi nullibi, hicque maxime in id allaborandum atque omni ope enitendum sit, nemo ignorare potest, nisi qui aut quid Religio sit, prorsus ignoret, aut quantum mali dissidia in Religionem inuehant, quantumque eam impediant, morentur, aut lædant.

Nihilo tamen minus tam non inter se dissident, qui alias scientias atq; artes tractant, quin qui S. Theologiam tractant, multo inter se dissideant acrius: dolendo vtique exemplo, cum, vt cæteri maxime inter se committerentur, eos tamen id facere multo indignissimum sit, quorum totum propemodum officium in eo consistit, vt pacem euangelizent, pacem ipsimet colant, cæterisque omnibus suadeant, atque sub salutis suæ æternæ periculo colendam dicant, vt filii pacis sub eo qui Deus pacis est. Si quis vero porro horum atque illorum contendendi inter se modum accuratius cum animo suo vlterius expendat, illos quidem dissidere sententiis inter se nullibi secus non experietur, sed nihil

mutuo in se tentare aut statuere atrocius: Deus vero bone, quo non vsque prorumpimus, qui in eadem ipsa Christiana Religione alii ab aliis diuersam sententiam sequimur: Calamis nocentius quam ferro inter nos discernimus: neque intra dissidia, odia atque aeternas inimicitias sese lites nostra coercent, à Religionis nostra cultu alii alios arcemus, alii aliis salutem abiudicamus, imo vero ad restes atque exquisitissima subinde vsque supplicia annuentibus nobis caco zelo Magistratibus odia nostra promouemus: estque huius rei nimis recens adhuc memoria, quam vti eam refricare opus sit: zelo scilicet Christi quoties sanguinem eorum sudimus, qui toti ipsimet Christo studuerunt, pietati & saluti incubuerunt, iunocentissime semper vixerunt, neminique nocuerunt, cum ne sanguis aliorum funderetur, suum pro illis Christus effuderit: Hic vero aliquoties valde mirari subiit, quid rei esse possit, quod quum vbique veritas vna solum sit, falsitas autem quam maxime detestanda semper veniat, tamen qui in aliis sententiis atque artibus versantur, eos quos apud se certo errare, & quod falsum est, adsererе atque vrgere cum animo suis persuasissimum sibi habent, pro suo merito saltem ex sua sententia atque opinione non infectentur acrius oderintque magis; quum nempe falsitas tanto videatur serenda minus esse, quanto consistit in scibili aliquo nobis propinquiore minusque ab apprehensione atque captu nostro remoto. Hoc quidem si ita se habet, iam ratio aliqua esse videtur, cur in eo, quod Religioni deditis sane quidem intendimus, contentionem debeamus fouere minus: maxime cum praterea dictum sit, notitiam nostram ex parte hic solum esse, Deumque nobis non omnibus ex aequo dona sua admetiri. Sed nimirum hoc praecipue semper obgeri solet, errori in Religione plus periculi subesse, ideoque minimum, aut potius nihil alios nos aliis indulgere hic debere. Quomodo nos gerere debeamus contra eos, qui Religionis animam atque vitam petunt, de eo nunc non dicemus quidquam, auertat bonus Deus, vt praterquam quod homines sumus atque esse debemus, quidquam amplius commune cum illis habeamus. Sed quod eos attinet; qui iisdem nobiscum principiis Religionem superstruunt, qui Pontificiam εἰδωλομανίαν vna nobiscum eiurauerunt, tyrannidem in se mutuo exercere, operam suam commodante gladio seculari, non volunt, solumque sententiis in rerum quarundam abstrusiorum perscrutatione inter sese dissident, atque, vt verbo dicam, à Pontificia Religione quam longissimi, à nobis vero quam minimum absunt, videturne iure merito disquiri posse, quis sit sententia, cui errorem subesse putamus genius, & quoad vsque quemque eam sequentem certo damnet, quum se per poenitentiam nunquam ab ea apud Deum purgat, sed citra pertinaciam, malitiam, atq; vllum conscientiae remorsum, aeque sibi recte sentire videtur, imo aeque firmiter, eademque animi fiducia in integritate cordis sui solo Dei verbo fretus in ea sibi ad extremum vsque vitae spiritum acquieſcit, atque maxime quisquam nostrum vlla in re ipsi possumus? quod quidem non omnis, vt sape de ea nobis videtur, Haresis damnet, quotidie aduersus multa Patrum Conciliorumque anathemata adstruimus. Sed rursus, videtur ne quidquid ad salutem praecise creditu, speratu factu necessarium est, non solum, quatenus verum est, sed etiam quatenus sic necessarium est, tam clare Scripturis probari debere, vt omnes, etiam indocta plebs, quotquot legis & conscientiae suae praedicatione de miseria sua conuicti, salutem suam auide

1. Cor. 13.
2. Cor. 12.

sitire

fitire inceperunt, mox illico id intelligere, adsequi, atque manibus quasi palpare possint, idque sic Iesus Christus suis ipsiusmet verbis citra omnem omnino obscuritatem enuntiauerit? cuius autem dogmatis necessitas ad salutem liquido, perspicue atque irrefutabiliter inter ipsosmet Christianos probari non possit, de eo aut non videri contendendum, aut cum magna placiditate conferendum citra lasionem pacis, qua commune Ecclesiæ continetur? maxime cum pars alterutra præteneritudine conscientiæ aliquo vsque vlterius sententiam suam promouere non audet, periculi conscia vbi à littore longius recedatur? Quæ certe huius generis sunt, nunquam in vllo illa Christiano concilio aut in dubium vocari, aut determinari primum debuerunt, cum ante omnia concilia exploratissima, imo omnibus conciliis priora hæc fuisse debuerint. Hæc certe ratio componendorum dissidiorum si adhibita iam olim fuisset, pauciora schismatum notaremus tempora, sententiisque aut præpediendis aut terminandis aliter obuiam itum fuisset. Præterea videturne iure merito disquiri posse, vtrum, quod propemodum fatale Theologiæ est, qualis per accuratas atque indefessas S. Theologiam profitentium in Academiis atque scholis Δογεισὰς, (quæ præinsita omnibus nihil non sciendi libidine nullibi metam sibi ponunt) S. Theologia vel inuita propemodum esse cogitur, scholastica nempe atq; ἐριστικὴ immensam perplexissimarum conclusionum ex se mutuo pullulascentium atque dependentium segetem catenamque complexa; talem etiam necesse sit religionem esse, quæ omnium communis statui debet esse eorum, quos seruare per eam atque sibi in peculium sanctum asserere, sine macula & ruga Deo Optimo Maximo visum est? ac proinde vtrum cum subactissimi iudicii atque perspicacissimi captus Theologi in dilutæ alicuius quæstionis decisione, (in cuius diiudicationem haud facile admitterent, nisi inter mille, imo millia aliquot multa vnum) conuenire inter se non possunt, sed potius sese à se inuicem dirimere atque disseparare deprehenduntur; Ecclesia quoque illico, quæ Iesu Christo colliguntur, atque maxima ex parte ex simpliciore hominum genere constant, quorum præterea non pauci præoccupationum suarum quotidianarum mole, etiam quam habent aciem atque ἀγχίνοιαν mentis ad abstrusas hasce disquisitiones conuertere non possunt, & tamen nemo horum omnium in salute sua periclitaretur libenter vel minimum; vtrum vnquam suos illæ Magistros atque Antesignanos mox illico sequi, sibi inuicem libellum repudii mittere debeant, fratrumque sibi inuicem renunciare ius? quibuscum quotidie eundem ipsum in solo Iesu Christo Patrem inuocant, atque eodem ipso baptismate ablutæ, sub eadem spe, in eodem ipso fidei obsequio ambulare, quantum per Dei gratiam possint, satagunt? Tandem vero videturne etiam hoc inre merito quæri posse, quousque in intimos atque penitissimos S. Scripturæ sensus ad aphorismos in Religione constituendos, penetrare liceat, atque vtrum non alicubi meditari debeamus illud Apostoli, μὴ ὑπερφρονεῖν παρὸ δεῖ φρονεῖν ἀλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, atque quærendi alicubi limites nobis circumscribere, maxime cum res Scriptura diuina sint, nos autem homines simus: gloria Dei sit, sua quædam occulta habere Prou. 25. simplicitas sæpe se extricet, vnde non extricet se subtilitas: charitas iuxta Apostolum adificet, scientia inflet, fereque hodie eiusmodi controuersiis tractemur, vnde exitus non pateat, nisi Deus ipse è cœlo verborum suorum interpretem se edat, vt olim per Vrim & Tummim

Rom. 12.

factum: quod tamen ipsum si fieret, contra quam non multo post haberemus quæ obiiceremus alia post alia. Mirum vero si non in Theologia quoque quamplurima sint, ad quæ quum super iis consulimur æquum sit salvo meliore iudicio, & sua iuxta Scripturas prophetandi libertate cuique relicta sæpenumero sententiam nos dicere, indeque si quis dissentiat, illum placide ferre atque perpeti: quidquid autem rimando ex tuis sacrarum Scripturarum lectione eruimus, id omne citra contentionem ad nostram, & quam maxime multorum aliorum pietatem promouendam referre non magis expediat. Credimus, si eodem Spiritu duceremur, facile idem sensuros nos, atque eodem modo animatos
Matth. 12. *fore. Arcana Iehouæ patefiunt timentibus ipsum Psal. 25. Mysteria Regni Cœlorum parvulis revelantur, optimaque Dei cognitio, imo totum hominis, timor & obedientia Iehouæ sunt. Eccl. 12. Contendere si placet, in hoc contendamus, vt alter altero pientiores simus.*

Ex hoc genere cogitationes quamplurimæ, cum præter lachrymas quas sæpe ei excutiebant, Parentis nostri animum, supra quam quidquam aliud mirifice exercerent, pro sua incredibili sagacitate dissidia amicorum, ipsorum dispendia, hostium compendia esse iudicantu (quæ omnia in sua hac de re elucubratissima oratione, omnino tractauit ipse accuratissime:) atque hoc modo Ecclesiis saltem quæ minimum inter se dissident, ad offensionem ac sectarum in Christianismo repurgato auerruncationem, & regni Antichristici destructionem, inter se coadunandis (veritate qua aut stamus, aut cadimus, semper illæsa) cum bono Deo placide, atque sarto tecto suo quibusque quorum interesset nomine, gnauiter seduloque pro suo modulo incumberet, viam potius ad hanc rem per transennam, quo aliorum laudi studeret, parce præmonstraturus. quam ipsius eam proterue suis, quibus se libenter subiiciebat, magistru atque symmystu in Domino, quasi propria laudi velificans, præscripturus, sed contra quam opinabatur, quorundam fortasse nimio zelo in partes raperetur: ecce factum est, vt Deo sic res humanas administrante, Nobilissimi atque Amplissimi Viri, Academiæ nostræ antistites honorandi: Scholæ vestræ, Ecclesiis, ea, cui ille incumbebat, opera grauiter laborantibus, nobisque priuatim nouem ipsius liberis etiam ipsis, tristissima vtique calamitate supremum suum diem clauderet. Atque Academia quidem & Ecclesiæ quas dixi, quid damni ex reuerendi atque colendissimi Parentis nostri obitu passæ sint, vt sententia excellentium aliquot Virorum nos minime lateant, rectius tamen honesto quodam silentio modeste nos præterimus, nempe quod in nostra ipsorum causa testimonium dicere videremur, qui in vestris Amplissimis iudiciis, quæ multis argumentis luculenter comprobauistis, quam libentissime nobis acquiescimus.

Quod vero nos priuatim attinet, quæ calamitas nobis potuit accidere luctuosior? eum amisimus Parentem, qui decus atque columen familiæ nostræ fuit. Ea illum ætate amisimus, quæ etiamnum florente neque prouecta vsque adeo vrebatur, quin si Deo ita visum fuisset, vt vulgo viuitur, multo longiore vti potuissemus, nostrum vero quotquot sumus, nemo decimum octauum adhuc ætatis annum excesserit, vt rebus nostris quisquam nostrum per nos ipsemet, vel minimum prospicere posset. Tunc quidem, cuius laus soli Deo debetur, quidnam tandem omnium nobis deerat, quod optare maxime poteramus?

si in-

si institutione opus habeamus, ille nos iugiter instituebat, ille animos nostros timore Domini omnique pietate imbuebat, ille mores nostros formabat. Si ab officio discedebamus, ille nos in gyrum reuocabat. Si consolatione indigebamus, ille nos omni consolationum genere consolabatur. Atque si quidem diutius illum nobis superstitem per Dei gratiam habuissemus, sub illo domestico nostro formatore in quales arbores Dei benedictione succreuissemus? erepto vero eo nunc nobis, omnes nostræ nobis spes vna conciderunt, sortisque humanæ spectaculum præbemus, atque infelicissimi mortalium euaderemus (vt vt felices tali parente fati, cuius memoria non potest non per omnem vitam calcar nobis ad omnem pietatem addere) nisi clementissimo atque benignissimo Deo visum fuisset vestras A.A. nobis patronos succenturiare illi, vobisque nos in clientelam vestram suscipere. Atque hoc quidem nomine gratos nos vestris A.A. per omnem vitam nostram pollicemur, vtque non intra sola verba pollicitatio hæc nostra consistat, ecce hoc ipso iam illico tempore aliquod gratitudinis nostræ testimonium A.A. vestris exhibemus: Lucubrationes nempe aliquot Reuerendi parentis nostri, quas sub Amplissimis vestru auspiciis in Academia vestra elucubrauit, cũ partim Doctoratus titulũ post acerrimã promeridianã & pomeridianã disputationẽ susceperus erat, professionemq; suam auspicaturus, partimque cum Rectoris Magnifici munus depositurus esset, honorifice eo perfunctus: Sed maxime declarationem illam, in qua suam de Prædestinatione ceterisque id genus articulis sententiam inter ipsos professionis suæ labores apud Illustrissimos D.D. Ordines luculentissime professus est, latine quantum fieri potuit, fidelissime redditam. Deus vero nobis concedat vt sicuti deuotissimis animis hæc nunc vobis qualiacunque offerimus, ita quoque benigne quæso ea à nobis accipiatis. Interea vero Deum Opt. Maximum precamur, vt vestras A.A. ab omnibus vndecunque malis tueatur ac defendat, vobisq; prolixe in eo omni, quod Illustrissimorum Dominorum Ordinum nomine instituitis, quodque vero etiam priuatim vnquam suscipietis, prolixissime benedicat.

Vestris A.A. addictissimi

D. IACOBI ARMINII
Veteraquinatis Liberi orphani
nouem.

INDEX

INDEX EORVM, QVÆ HOC libro continentur.

Oratio de Sacerdotio Iesu Christi, habita cum Auctor Doctor S. Theologiæ crearetur.

Orationes tres:

I. De Obiecto Theologiæ:

II. De Auctore & fine Theologiæ:

III. De Certitudine SS. Theologiæ.

Oratio de Componendo Religionis dissidio inter Christianos.

Declaratio, qua Auctor sententiam suam profitetur de Prædestinatione, Prouidentia Dei, Libero Arbitrio, Gratia Dei, Perseuerantia Sanctorum, Certitudine salutis, Perfectione fidelium in hac vita, Diuinitate Filii Dei, & de Iustificatione hominis coram Deo, apud Nob. & Præpotent. Ordines Hollandiæ & West-Frisiæ.

Responsio ad XXXI. Articulos in vulgus sparsos.

Quæstiones nouem cum responsionibus & anterotematis Auctoris aliis.

ORATIO

ORATIO
DE
SACERDOTIO CHRISTI
habita à
D. IACOBO ARMINIO, cùm publicè Doctor S. Theologiæ crearetur.

Magnifice D. Rector, Clarissimi, Reuerendi, Consultissimi, Peritissimi, Doctissimique Viri, Celeberrimæ huius Academiæ Patres, vos reliqui omnium ordinum Hospites dignissimi, tuque Nobilissima & studiosa juuentus, seminarium Reipublicæ & Ecclesiæ magis magisque indies efflorescens.

SI vllus ordo est, quem parum deceat honores huius mundi, præsertim quos pompa & adplausus comitantur, affectare, is certe est Ecclesiasticus; eorum, quos & Dei ipsius & apud Deum obtinendæ gloriæ zelus toros occupare debet. Interea tamen, quum laudabili maiorum instituto hæc in omnibus bene constitutis Academiis obtinuerit consuetudo, vt ad munus in illis docendi non admittantur, nisi qui publico aliquo & solemni testimonio probitatis & scientiæ sunt insigniti, non respuit iste sanctus ordo hæc iudicia publica, modo sancte, decore & secundum Deum vsurpentur: imo vnice illorum obseruationem, tanquam Ecclesiæ Christi in primis necessariam, expetit & desiderat. Memor enim est dicti Apostolici: *Ne cui cito manus imponito*: & alterius: *Oportet Pastorem & Doctorem Ecclesiæ aptum esse ad docendum, tenacem fidelis sermonis, qui ad doctrinam facit, vt possit etiam exhortari per doctrinam sanam, & contradicentes conuincere.* Neminem itaque in celeberrimo hoc consessu tam iquarum arbitror publicorum rituum huius Academiæ, aut tam iniquum eorundem æstimatorem, vt præsens institutum nostrum vel admira-

ri possit, vel sinistrius interpretari velit. Cæterum quum & hoc in more positum sit, vt in huiusmodi festiuitatibus Academicis thema aliquot ad Dei gloriam & auditorum fructum piamque obtestationem in Domino tractetur, & ego causam nullam videam, cur isti mori morem gerere ex conscientia non debeam (quamquam ad conspectum Amplissimi & Doctissimi huius consessus infantiæ meæ mihi conscius non parum extimescam) sumsi etiam mihi thema aliquod professioni conueniens pertractandum, grande, sublime & adorandæ plenum Maiestatis, nihil veritus edictum Horatianum:

Sumite materiã vestris, qui scribitis, æquã
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Cui in Theologicis materiis locus esse non potest, quæ omnes dignitate & grauitate sua omnium hominum, quin & Angelorum, captum & vires exsuperant, eosque, vt Apostolum Paulum, qui in tertium cælum raptus verba ineffabilia audiuerat, in hanc exclamationem erumpere coegerũt: 2. Cor. 2. 16. Quis idoneus ad ista? Quare aut extra professionis metam vagandum mihi erit, quod indecorum est, aut omnino tacendum, si edicti istius authoritatem defugere non liceat. Sed licet & fas est.

Quæ enim Deo gloriosa sunt & hominibus salutaria, in cœtibus sanctorum pia mente celebranda sunt, & grata voce prædicanda. Proposui itaque de Sacerdotio Christi dicere, non quod mihi persuadeam, de illo à me enunciari posse, quæ vel rei dignitas vel huius cætus amplitudo exigit (sufficeret enim & abunde meo functum me officio arbitrabor, si pro necessitate ad communem vtilitatem aliquid protuleto:) sed vt gratiam aliquam fœneretur orationi à materiæ præstantia, quam illi dictionis elegantia præstare non possum. Verum enimuero quia de tam sublimi mysterio quæ vera & sancta sunt, neque mente concipere neque voce proferre possumus, nisi propitium Dei Numen mentibus & linguis nostris adfuerit, huius præsens auxilium supplice prece, in nomine Sacerdotis nostri Iesu Christi imploremus. Tu itaque sancte & misericors Deus, Pater Domini nostri Iesu Christi, Fons omnis gratiæ & veritatis, dignare nos frequenti hoc cœtu in nomine sancto tuo congregatos fauoris tui præsentia; immensæ sanctitatis tuæ gratiosissimo rore animas spiritus & corpora nostra adsperge, vt grata tibi inter sanctificatos tuos sit conuersatio; Spiritus tui sancti gratia adsiste, qui mentes nostras vera tui & Filii tui cognitione imbutas magis magisque illuminet, corda nostra syncero gloriæ tuæ zelo accendat, os meum aperiat, linguam dirigat, vt quæ vera, iusta & sancta sunt de Sacerdotio Filii tui dicere possim ad nominis tui gloriam, & omnium nostrũm aggregationem in Domino, Amen.

Iam vero debitis instituto nostro votis decenter præmissis, rem propositam cum bono Deo aggrediar, vbi tamen & vos omnes, qui solennem hunc actum nostrum vestra præclara, erudita & gratissima nobis præsentia cohonestare voluistis, obsecrauero, vt de re grauissima dicturo attentionem, quam materia meretur, & fauorem beneuolentiamque, quæ mihi prorsus necessaria est, pro solita vestra benignitate, præsteris; spondeo, ne patientia vestra abutar, breuitati, quantum res patietur, operam daturum. Illa autem à primordiis Sacerdotii deducenda est, vt inde ad Christi, de quo agimus, Sacerdotium commode decurrat oratio.

Primus omnium, qui inter Deum & Homines respectus est, dati & accepti cõstat rationibus; hic alterum sibi succedaneum postulat, qui ab hominibus initium sumat, in Deum desinat, agnitionem scilicet beneficii accepti ad munifici datoris honorem: debitum quidem ob beneficium iam collatum, sed non præstandum nisi ex postulato & præscripto datoris: Cuius & illa semper mens fuit, vt creaturæ arbitrium mensuram honoris sui esse noluerit; & tanta est benignitas, vt à beneficiariis suis gratam beneficii primitus communicati recognitionem postulare nolit, nisi altero insuper longe maiore mutuæ fœderationis il-

los sibi deuinxerit, & quæ benignitatis extrema linea est, se quoque iisdem ad beneficia infinitis partibus excellentiora conferendum obstrinxerit, & quidem hoc ordine, vt se prius illis, quam illos sibi obligatos velit. Constat enim fœdus omne Dei cum hominibus initum duabus partibus, promissione Dei priore, qua se hominibus ad officium aliquod & officii actus conuenientes obstringit, & præscriptione posteriore officii, quod ab hominibus vicissim stipulatur, & de quo homines Deo mutuum respondent: pollicetur se illis Regem & Deum fore, omniaque regis boni munia erga illos obiturum, restipulans vt illi populus ipsius sint, ideoque ex præscripto ipsius viuant, & ab illius bonitate omnia bona petant & exspectent: quibus duobus actibus hominum erga Deum officium constat, ex fœdere cum illis primum inito.

Duo ita que sunt in vniuersum munera inter Deum & homines ipsi fœderatos obeunda: vnum Regium & authoritatis supremæ, alterum religiosum & deuotæ submissionis. Illius vsus est in bonorum necessariorum communicatione, legisque latione, sub quo prophetiam complectimur, quæ nihil est aliud quam voluntatis Regiæ adnunciatio vel ab ipso Deo vel ab aliquo ipsius mandatario & legato ceu fœderis internuncio facta: ne quis arbitretur istud munus, cuius crebertima in Scripturis est mentio, insuper habitum à nobis esse, locum illi suum adsignamus sub isto architectonico sæcenturiatum. Sed Regio in præsentiarum omisso; ad Religiosi penitiorem initium progrediemur: Cuius originem ex fœderatione deduximus, debitum in Regii vsurpatione posuimus, actionem propriam in gratiarum actione & precatione collocamus. Hæc actio omnibus in vniuersum fœderatis ex vocatione communi religiose præstanda incumbit, & horum verbo fœderis sanctificati sunt & constituti omnes Deo Sacerdotes vt donaria & preces offerant altissimo. Cæterum quia ordinis amans est Deus, ipse vnicus & merus ordo, voluit ex sanctificatorum numero vnum aliquem peculiariter sibi segregari, & ad Sacerdotii munus singulari vocatione instrui, qui familiarius ad thronum eius accedens, pro consortibus eiusdem fœderis & religionis curaret quæ apud ipsum erant illorum causa peragenda. Atque hinc exstitit Sacerdotii munus apud Deum pro aliis obeundum, ingentis sane dignitatis & præcipui honoris inter homines. Et quamquam ex hominibus sit assumendus & pro hominibus constituendus, tamen penes homines ipsos non est designare quem velint isti muneri præfectum, non etiam cuiuspiam est honorem illum sibi vsurpare, sed vt munus ipsum diuini est arbitrii, ita quoque personæ ad eius administrationem delectus penes ipsum est, voluitque ab illo obiri, qui iusta aliqua de causa primas tenebat inter consanguineos. Is erat paterfamilias, quem excipiebat primogenitus. Huius exemplum habemus in sanctis patribus tum ante tum post diluuium: in Noacho, Abrahamo, Iobo expresse id videmus. Sunt etiam non imi subsellii, qui Cainum & Abelum sua sacrificia ad patrem Adamum adtulisse dicunt, vt ipse illa Deo offerret, id colligentes ex verbo מנחה ibidem vsurpato. Hæc quamquam ex descriptione temporis, quo peccatum iam in mundum ingressum erat, desumantur, tamen veritatem suam obtinent in primæva generis humani institutione, de qua iam agimus. Illius enim temporis proprium est, vt totum Sacerdotium solius Eucharistici sacrificii & precum oblatione circumscribatur. Hisce ergo muneribus ritè functus Sacerdos suorum consortium nomine, in familiarem cum Deo communicationem à benigno numine est admissus. obtinuitque ab illo munus ipsius Dei nomine apud consanguineos suos administrandum, velut Angelus Iehouæ exercituum. Voluntatem enim suam illi Deus aperuit, quo illam porro ad suos à commercio Dei reuersus enunciaret: eamque duplicem, tum quam suis fœderatis explicii vo-

lebat Deus, tum quam ipse illorum bono perficere: in quo prophetiæ sita est administratio, cuius causa Lex dicitur ab ore Sacerdotis requirenda: quumq; posterior illa ex certa fiducia de veritate diuinorum promissorum, & sancto erga congeneres adfectu pronuntianda esset, hinc quoque ipsi benedicendi partes impositæ sunt. Atque hoc modo duplici fungens legatione, hominum ad Deum, & Dei ad homines, velut Mediator fœderis iniri fuit vtrinque. Verum enimvero non contentus munificus Deus isto honore suum sanctificatum affecisse, in Regii quoque muneris vicariam dignitatem illum euexit, vt iam Dei imaginem inter suos gerens, illius nomine ius ipsis diceret, & commune illorum procuraret.

Ex hoc fonte orta est Sacerdotii & Regii muneris velut natiua coniunctio, quæ etiam post peccatum obtinuit in sanctis patribus, & in Melchizedecho expresse est adnotata. Quod & à Patriarcha Iacobo generatim significatum est, quum Rubeno primogenito suo dignitatis & roboris excellentiam propter ius primogenituræ debitam pronunciat. Verum postea certis de causis Regium à sacerdotali separatum est ex voluntate Dei, qui in populo suo Regium munus in Iudam, & Sacerdotium in Leui, velut bipartiens, transtulit. Decuit autem istum ad Deum accessum per sacrificii Eucharistici & precum oblationem fieri pura mente, sancto adfectu, & manibus reliquisque corporis membris incontaminatis. Obtinuit enim illud etiam ante peccatum: *Sanctificamini, nam ego sanctus sum: Deus peccatores non exaudit: Ne addatis offerre sacrificium, manus enim vestræ plenæ sunt sanguine.* Est enim constans & perpetua hæc Dei voluntas. Cæterũ primus Homo & Sacerdos Adam nõ diu illud munus vt decuit administrauit: inobediens enim Deo factus de fructu arboris veritæ comedit, & sanctificatam Deo animam & corpus turpi inobedientiæ & defectionis crimine commaculauit. Quo facto & iure Sacerdotii excidit, & eodem reipsa per diuinam sententiam est priuatus, quod per eiectionem extra Paradisum, vbi coram Deo comparebat in typo habitaculi ipsius; clare est significatum: iuxta immotam regulam iustitiæ diuinæ: Abiit à me vt Sacerdotio fungaris mihi, honorantes enim me, honorabo, & contemnentes me, contemnentur. Neque ipse tantum excidit, sed & omnes, quorum tunc personam gerebat, causamque agebat, licet nondum existentium, vna cum ipso de tantæ dignitatis fastigio sunt deiecti. Neque Sacerdotio tantum, sed & fœdere, cuius Mediator & internuncius erat Sacerdos, exciderunt; desiitque Deus hominum Rex & Deus esse, & ipsi populus ipsius. desiit ipsum quoque Sacerdotium, nemine existente, qui id obire posset ex fœderis istius ratione: desiit sacrificium Eucharisticum: desiit inuocatio nominis diuini: desiit communicatio gratiosa inter Deum & homines. Misera prorsus & miseranda Humani generis conditio fuit illo rerum statu: si beata illa gens recte prædicatur, cuius Deus est Iehoua. Et incumbet hæc ineluctabilis miseria nostro generi in æternum, nisi misericors & miserator Iehoua illos in gratiam recipere dignetur, & fœdus aliud, non secundũ id, quod transgressi erant, quodque iam inueterauerat, imo abolitum erat, sed nouum gratiæ, cum iisdem inire statuat. Verum hoc obstante iustitia & veritate non potest, nisi sequester & sponsor interueniat, qui Mediatoris partes inter Deum offensum & peccatores obeat; non iam accessurus ad Deum cum sacrificio Eucharistico pro beneficiis humano generi collatis, neque cum precibus quæ eorundem continuationem & augmentum tantummodo impetrent: sed offerendi sacrificii causa pro maleficio, quod Deo intulerãt præceptum illius transgrediendo, & precium pro impetranda remissione peccatorum. Hinc exstitit necessitas sacrificii expiatorii, & propterea aliud fuit Sacerdotium constituendum, cuius functione peccatũ admissum expiaretur & homini peccatori accessus ad gratiæ Dei thronum fieret, quod

1. Sam. 2. 3.

est so-

est solius Christi nostri Sacerdotium. At noluit Deus tempotum dispensator sapientissimus, vt istud Sacerdotiũ statim ab initio mundi & peccati obiretur. Voluit prius necessitatem illius recte intelligi per conscientiarum de peccatorum multitudine & grauitate conuictionem: voluit animos hominum serio illius desiderio tangi, sic tamen, vt interea certa spe Sacerdotii illius aliquando obeundi fulcirentur aduersus desperationem ex peccatorum conscientia, quæ nisi per illud Sacerdotium tolli non poterant. Hæc omnia obtinuit Deus instituto ad tempus Sacerdotio typico, quod homines infirmi & peccatores ex lege carnalis mandati per animalium ad id sanctificatorum immolationem, primitus sparsim per totum terrarum orbem, inde in populo Israelitico, peculiariter in Sacerdotale regnum electo, obiuerũt. Quum enim animalium sanguis funderetur, in quo vita illorum erat, suum meritum in morte illorum contemplabantur: neque enim peccauerant illa, vt morte sua peccatum luerent. Quod ipsum diligentius intuentes & a qua iudicii lance pensitantes, intellexerunt, peccata sua per illa sacrificia aliena nempe & humanis longe viliora, expiari non posse. Vnde concludi necesse erat, quum nihilominus ista offerrent, nihil aliud quam chirographũ se Deo tradere, quo ipsi peccata sua coram illo obsignabant, & debitum confitebantur. Attamen quoniam institura à Deo erant, vsque illa velut grati odoris incensa ex illorum manibus acciperet, inde spem gratiæ & veniæ concipiebant, ratiocinantes apud se cum matre Samsonis: si Iehoua nos occidere vellet, nõ susciperet de manu nostra holocaustum & oblationem. Illa vero spe animum labascentem fulciebant & ardente desiderio in fide promissionis diuinæ, administrationẽ Sacerdotii quod per illum typicum figurabatur; exspectabant, scrutantes in quem aut cuiusmodi temporis articulum prænuntius ille, qui in ipsis erat Spiritus Christi declararet, quæ ad Christum, passiones, & gloriam illas consequuturam. At istius Sacerdotii dulcissimam considerationem qui anhelat animus, festinat oratio, huius prolixiori tractatu, temporis & vestri rationem habentes, supersedebimus.

Lev. 14. 17.

Tribus autem partibus illius tractatum circumscribemus; & primum de muneris impositione, inde de eius exsecutione & administratione, denique de fructibus administrati muneris & vtilitate, quæ inde ad nos redundat, agemus: Si tamen, quod spero & opto, eadem qua cœpistis benevolentia & attentione dicentem prosequamini. De impositione tria nobis res ipsa ex ordine tractanda offert: de imponente, de illo cui imponitur vel demandatur, de iniunctionis & susceptionis modo.

Persona imponens est Deus, Pater Domini nostri Iesu Christi. Quum enim id opus ad œconomiam & dispensationem salutis nostræ pertineat, personæ, quæ vna monarchia continentur, distinctim considerandæ sunt ex Scripturæ ritè præeuntis amussi, & Patrum orthodoxorum adstipulante præscripto. Ille est Iehoua qui Messiæ suo, frustra ringentibus principibus tenebrarum, dicit. *Filius meus es tu, ego hodie genui te, pete à me & dabo gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ.* Ille, qui Messiæ ad dexteram suam adsidere iusso, venerandum suum sermonem cum iuramento ingeminauit: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedec.* Ille est qui imponit, & iure meritissimo. Cum illo enim nobis est negotium, ille lucem habitans inaccessam perpetim in sede Maiestatis suæ considet; ille authoritatem sibi suam sartam tectam citra vllam suæ personæ condescensum, vt antiquitas loquitur, seruat, & ius repetundarum à peccatore iniuriarum sibi retinet integrum, de quo concedere vel remittere ipsi visum non fuit, propter inflexibilem iustitiæ rigorem, secundum quam iniquitatem odio habet, & impium coram se habitare non permittit. Ille itaque est, penes quem imponendi ius fuit & potestas. An etiam voluntas, id facta declarat muneris impositio. Sed causa eius inquirenda, quam non nisi in iustitiæ & gratiosæ misericordiæ primum conflictu, deinde amico per sapien-

tiæ conciliatricem operam consensu, imo, & concursu inueniemus. Postulauit iustitia pœnam à creatura peccatrice sibi debitam & tantò rigidius quantò illam denunciarat æquius, & verius pronunciarat. Misericordia gratiosa viscera miserationum, piæ matris instar, aperiens, pœnam illam, in qua extrema creaturæ miseria posita erat, auertere desiderauit, arbitrata, licet causæ id non deberetur, sibi tamen æquissimo iure id tribuendum, cuius proprium sit aduersus iudicium gloriari. Excepit iustitia tenax propositi, fateri se quidem gratiæ donum iustitiæ tribunali esse sublimiorem; at æquanimiter ferre non posse, vt nulla sui ratio habeatur, authoritate totius rei gerendæ misericordiæ transcripta: concedere tamen ipsi, quia suum cuique tribuere sit deuota, si modus inueniri queat, quo sua declaretur inflexibilitas, & odii aduersus peccatum magnitudo. Sed illa misericordiæ opera non fuit. Aduocanda fuit sapientia, quæ tantam litem componeret, & duas istas supremas in Deo omnis æqui & boni præsides amice conciliaret. Vocata venit & simul modum inuenit, suumque vtrique tribui posse asseuerauit, si pœna peccato debita, iustitiæ desiderata, misericordiæ exosa, in sacrificium verteretur expiatorium; cuius oblatio propter mortis, pœnæ peccato debitæ, voluntariam perpessionem, placaret iustitiam, & misericordiæ locum faceret ipsi desideratum. Adnuit extemplo vtraque, & ex sapientiæ arbitrio decretum fecit. At quærendus fuit offerendo sacrificio Sacerdos. Hæc enim functio erat Sacerdotii, vt ad secundum veniamus, imò & sacrificium quæreretur fuit, & hac lege vt idem esset Sacerdos & sacrificium: quod ratio veri postulat Sacerdotii & sacrificii, à quo recedit typicum & symbolicum. In ordine creaturarum neque hoc inueniri potuit, neque ille. Angelus Sacerdos esse non potuit. Ex hominibus enim assumendus fuit, qui pro hominibus, in his quæ apud Deum agenda erant, constitueretur. Neque sacrificium esse potuit Angelus, quia fas non fuit vt mors Angeli esset expiatio criminis, quod homo perpetrarat: neque si decuisset maxime, adduci potuisset homo, vt crederet, Angelicum ab Angelo pro se sacrificium impensum esse, & profuisse impensum. Ad homines ergo abeundum fuit. At neque inter illos inueniri potuit, quem deceret, qui posset, qui vellet, Sacerdotio fungi. Omnes enim erant peccatores, omnes delicti conscientiâ terrebantur, omnes sub peccati & satanæ tyrannide captiui detinebantur. Peccatori ad Deum, qui pura lux est; accedere fas non erat offerendi causa; delicti conscientia territus irati Dei vultum sustinere non poterat, coram quo tamen erat comparendum; sub dominio peccati & sathanæ constitutus officium ex amore pro aliis præstandum obire nec voluit, nec velle potuit. Eadem ratio etiam humanum omne sacrificium repudiat. Fuit tamen ex hominibus assumendus Sacerdos, & humana hostia litandum. Et huc igitur sapientia vocanda fuit in consilium. Illa hominem ex hominibus procreandum dixit, qui naturæ cum aliis communionem haberet quidem, vt tentatus similiter in omnibus compati reliquis posset; sed nec reliquorum ordine censeretur, nec iuxta primæuæ creationis & benedictionis legem homo fieret, & qui sub dominio peccati non esset, in quo sathanas nihil inueniret damnabile, qui conscientia peccati non vrgeretur, imò qui peccatum non nosset, hoc est, qui in similitudine carnis peccati nasceretur, sine tamen peccato. Talis enim decebat nos Pontifex, pius, sanctus, innocens, separatus à peccatoribus. Vt autem cum hominibus naturæ communionem haberet, nasci debuit ex homine: vt non haberet communionem criminis, sed sanctus esset, quum sanctificatio sit proprium opus Sp. sancti, ex illo concipi debuit: quo natiuitas, quæ erat supra naturâ, sed pro naturâ, miraculi excellentia naturam superans, eandem virtute mysterii repararet. Cæterũ maior fuit Sacerdotii istius dignitas, functio grauior, quâ vt puro homini conueniret; beneficia per illud impetranda puri hominis pretium infinitè excedebant. Debuit ergo sermo ipse Dei, qui ab

initio

initio apud Deum erat, per quem mundus, secula, visibilia & inuisibilia condita sunt, caro fieri, & Sacerdotii munus susciperet; suamq; carnem Deo in sacrificium pro vita mundi offerre. Habemus itaq; iam personam, cui demandatum est Sacerdotium, & cui datæ partes cõmunis criminis expiandi, Iesum Christum Dei & hominis filium, tantæ excellentiæ Sacerdotem, vt felix videri culpa possit, quæ tantum meruit habere redemtorem. Ad impositionis & susceptionis modum progrediamur.

Ille est ex pacto, & quidem ex parte Dei per iuramentum confirmato. Quod ex pacto, id solemne est Deo Sacerdotium imponenti. Nam & Leui suum Leuiticum ex pacto est impositum, dicente Deo apud Malachiam: *Pactum meum est cum illo vitæ & pacis.* Quod pactum iuramento confirmatum, id huic Sacerdotio est peculiare. De vtroq; strictim videamus. Pactum Dei cum Sacerdote nostro Iesu Christo constitit ex parte Dei postulatione actus, & immensæ remunerationis promissione: ex parte Christi Sacerdotis, acceptione promissionis, & act' pollicitatione. Postulauit Deus ab illo vt animam suam poneret hostiam pro peccato, vt carnem suam daret pro mundi vita, vt pretium redemptionis solueret pro humani generis peccatis & captiuitate: promisit, si id faceret, visurum semen longæuum, futurum æternum Sacerdotem, & quidem secũdum ordinem Melchizedec, id est, ad Regiam dignitatem per Sacerdotii functionem euectum iri. Accepit Sacerdos noster Christus conditionem, & partes expiandi nõstri criminis dati sibi passius est, dicens: Ecce adsum Deus vt faciam voluntatem tuam; sed hac lege, vt eo facto Melchizedecinstar Sacerdotii honore in æternũ potiretur, & in solio Regio collocatus populos sibi subditos in iustitia administraret, suisque pacem procuraret, vt Rex iustitiæ & Princeps pacis. Sustinuit enim crucem, & ignominiam contemsit, pro gaudio sibi proposito consequendo, vt victus supra consortes suos oleo lætitiæ in solio æquitatis ad dexteram throni Dei in æternum consideret. Magna certè dignatio præpotentis Dei, qui non ex authoritate, sed ex pacto cum Sacerdote nostro agere voluit: Magna Sacerdotis nostri pietas, qui arduum & molestiæ miseriæque plenum munus obire nostrâ causa non detrectauit. Euge Christe optime, Sacerdos maxime, macte ista pietate tua, perge ista via grassari ad gloriam, ad salutis nostræ consectationem perfectam! Voluit nempe Deus vt ex voluntario & puro puto erga suam gloriam zelo peccatorum salutem affectu munus administraretur, & decuit illius amplam benignitatẽ, vt tam promtam voluntatem ingenti præmio remuneraretur. Addidit pacto iusiurandum, tum illi confirmando, tum immutabilitati dignitatique Sacerdotii istius demonstrandæ. Quamquam enim iurisiurandi necessitatem naturæ ipsius constantissima veracitas decenter remoueat, hominum tamen morem in firmandis pactis secutus iuramento illud confirmare voluit: vt Sacerdos noster certa spe, duplici anchora immota promissionis & iuramenti innixus, ignominiam contemneret & crucem sustineret.

Immutabilitas & æternitas Sacerdotii istius per iuramentum pacto additum est commonstrata. Quidquid enim iuramento confirmat Deus, id æternum est & immutabile. Sed an non omnia Dei verba, promissa, pacta, etiam citra iuramentum dicta, facta, inita sunt eiusdem naturæ? Liceat mihi discrimen in iis ponere, idq; grauissimo exemplo comprobare. Quum duplex sit ratio & modus, quo homo iustitiã apud Deum & vitam ab illo adipisci potest, vnus secundum iustitiam per legem, per opera, ex debito: alter secundũ misericordiam per Euangelium, per fidem ex gratia: qui modi ita sunt comparati, vt simul obtinere non possint, sed vt irrito facto priore alteri locus esse queat: voluit Deus initio priorem illum homini præscribere, sic postulante ipsius iustitia & hominis primæua institutione: sed visum illi non fuit ex illius legalis fœderis formula, stricte cum homine agere, & peremtoriam de illo sententiã ex legis rigore pronuntiare: quapropter iuramentum illi pacto non adposuit, ne eo ipso immutabilitas illius ostenderetur, quam illi inesse noluit. Hinc factum, vt

illo

illo per peccatum irrito facto, alteri meliori locus fuerit ex Dei beneplacito, in cuius partefactione, quia illud postremum & peremptorium esset futurum, de iustitia & vita obtinenda, iuramentum adhibuit. Per memetipsum iuraui, quod benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.

Gen. 21. 17. 18.

Viuo ego dicit Dominus: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: Iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam: quibus autem iurauit non ingressuros in requiem suam? nisi iis qui non obedierant; & videmus non potuisse ingredi propter incredulitatem, qua de causa, ira Dei, à qua per fidem in Christum liberari potuerunt peccatores, super incredulos manere dicitur. Eodem modo res habet Sacerdotii. Leuiticum enim ad tempus vsque correctionis impositum iuramento non confirmauit, hoc vero quia æternum esse voluit, iureiurando sanxit. Quam totam rem Apostolus ad Hebræos ex Psalmo centesimo decimo neruosissimè demonstrat. Felices nos quorum causa Deus iurare voluit, miseros si ne iuranti quidem credimus. Dignitas etiam isti Sacerdotio per iuramenti adpositionem conciliata est maxima, longe supra Leuitici Sacerdotii honorem. Lex enim mandati carnalis homines infirmos & peccatores constituit Sacerdotes ad offerendum sacrificia, quæ non poterant in conscientia sanctificare cultorem, peccatum abolere, & cœlestia bona adferre. At sermo iuris iurandi post legem, Filium constituit Sacerdotem in æternum sanctificatum, qui ex vi indissolubilis vitæ & per Spiritum æternum seipsum Deo inculpatum offerat, & vnica oblatione in perpetuum conficeret qui sanctificantur, purgatis conscientiis illorum ad seruiendum Deo viuo, tanto præstantius fœdus eo confirmare debuit quod præstantioribus promissis est sanctum; & magni omnino momenti esse debet, quod Deus iuramenti religione est dignatus.

Ezech. 18. *Hebr.* 3 11.

De impositione diximus quantum temporis permisit breuitas; videamus de executione, in qua partes obeundas & in illis affectum statumq; exsequentis considerare habemus. Munia obeunda sunt oblatio sacrificii expiatorii, & precatio. Oblationem præcessit præparatio per exinanitionem profundissimam, obedientiam deuotissimam, supplicationes vehementissimas, & humanarum infirmitatum experientiam exquisitissimam, de quibus singulis dicere non est necesse. Oblatio ista duabus partibus constat sibi succedentibus. Prior est immolatio corporis Christi per sanguinis in ara crucis effusionem, quam mors est insecuta, pretium redemptionis pro peccatis, per pœnę peccatis debitæ perpessionem. Altera est oblatio corporis redniui & sanguine effuso adspersi, in cœlis, symbolum pretii soluti & impetratæ redemptionis. Prior ista extra sanctum sanctorum peragenda fuit, in terra nempe, quia in cœlo effusio sanguinis fieri nequit, quæ mortem habet necessario subsequentem. Mors enim non magis in cœlo coram Maiestatis Dei veri conspectu locum habet, quam ipsum peccatum mortis in se meritum continens, vt illa pœnam peccati. Sic enim dicit Scriptura: *Filius hominis venit, vt ministraret, daretque animam suam pretium redemptionis pro multis.* Item: *Hoc poculum est Nouum Testamentum in meo sanguine, quipro multis effunditur in remissionem peccatorum.* Item: *Qui dedit semetipsum redemptionis pretium pro omnibus.* Altera vero in cœlo in sancto sanctorũ fuit perficienda. Nã corpus illud iam pœnam mortis perpessum & in vitam reuocatum, debuit comparere coram Maiestate Dei, sanguine proprio adspersum, vt illius continua apud Deum memoria, peccatorum esset expiatio perpetua. De ista sic loquitur Apostolus: *In secundum autem semel quotannis solus summus Sacerdos ingreditur, non sine sanguine quem offert pro se ipso & populi erratu. Adueniens autem Christus futurorum bonorum Pontifex, non per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sacrarium, æternam redemptionem nactus:* per proprium sanguinem nempe iam effusum & ipsi adspersum, vt eum eo coram Deo comparere posset. Illa semel facta est & desiit

& desiit fieri. Nam quod mortuus est, peccato mortuus est semel. Hæc autem perpetua est; nam *eo quod in æternum manet, perpetuum habet Sacerdotium:* illam peregit agnus mactandus, istam mactatus & à morte in vitam resuscitatus: illam in statu infimæ humiliationis, hanc in statu gloriæ; vtramque ex summo adfectu erga gloriam Dei & peccatorum salutem. Illam perfecit sanctificatus vnctione Spiritus, hanc consecratus insuper per passiones & vnctus sanguine proprio; adeoque per illam se sanctificauit & velut præparauit in terra, vt huius functionem in cœlo obire posset.

Rom. 6. 10. *Hebr.* 7. 24.

Altera pars est precatio & intercessio, ista priore innitens. Precatio quam pro se ipso offert, & intercessio quâ pro fidelibus: quæ vtraque nobis à Ioanne cap. 17. luculentissime describitur. Continet enim illud caput perpetuum canonem precum & intercessionis, quas Christus Patri offert in cœlis; quamquam enim Christus adhuc in terra existens illam precationem recitauerit, tamen ad statum illius sublimem in cœlis pertinet propriè; at describi voluit, vt perpetuo nobis esset in terris solatio. Precationem offert Christus Patri pro se ipso, iuxta mandatum & promissum Patris: *Pete à me & dabo gentes hæreditatem tuam:* ad quod promissum Patris respiciens Christus dixit: *Pater glorifica Filium, vt & Filius glorificet te, sicut dedisti illi auctoritatem in omnem carnem, vt quotquot dedisti ei, det eis vitam æternam.* Ab hac precatione distinguendæ sunt supplicationes istæ, quas cum *lachrymis & clamore valido* Patri obtulit *in diebus carnis suæ:* per illas enim liberari petiit ab angore, per hanc postulat vt *semen longæuum* videat, vtque *voluntas Domini per manum suam prosperetur.* Intercessio fit pro fidelibus, de qua Apostolus: *Quis est qui condemnet? Christus est, qui mortuus est, imò verò qui etiam excitatus est, qui etiam ad dextram Patris est, qui etiam interpellat pro nobis:* & ad Hebræos: *Vnde etiam perfectè seruare potest eos, qui per ipsum accedunt ad Deum, semper viuens vt interpellet pro illis.* Dicitur autem pro fidelibus intercedere excluso mundo, quia post sacrificiū sufficiens tollendis omnium hominum peccatis oblatum, consecratus est, *Sacerdos Magnus,* vt sit *præfectus domus Dei, quæ domus* illi sunt, qui *fiduciam & gloriam spei ad finem vsque firmam* retinent. Totam hanc functionis suæ partem in cœlis obit coram facie Maiestatis diuinæ: ibi etiam thronus, & solium Dei est, quo & nos mentes & oculos attollere iubemur precaturi. Obit autem non per angustias spiritus & humilem genuflexionem, velut Patris genibus aduolutus, sed in fiducia effusi sanguinis sui, quem corpori adspersum Patri perpetuo intuendum præbet, semper illius sacrosancto adspectui obuersans; cuius etiam sanguinis sui & corpori adspersi dignitate & pretio, tota huius functionis efficacia nititur, vtpote per quem aditum sibi *in sancta sanctorum ad interiora veli* patefecerit. Vnde certo certius concludere nobis licet, illius preces nunquam reiectum iri, & nos, si illius nomine quidpiam petierimus, vi istius intercessionis exauditum iri.

Sacerdotii muniis ita peractis, Deus Pater pacti sui & iuramenti sancti memor, non modo Sacerdotium ipsi in æternum continuauit, sed illum ad Regiam etiam dignitatem euexit, data ipsi omni potestate in cœlo & in terra, authoritate in omnem carnem, nomine collato quod est supra omnem potestatem, imperium & nomen, quod in hoc & futuro seculo nominatur, subiectis illi omnibus principatibus & Magistratibus, vt esset Christus & Dominus totius Israelis, Rex regum, & Dominus dominantium. Mirabili ergo fœdere duo ista summa munera Sacerdotale & Regium in vno Iesu Christo coniunxit, & sic promisso se exsoluit; quo iurauerat illum Sacerdotem futurum æternum secundum ordinem Melchizedechi, qui Rex simul & Sacerdos fuit, & huc vsque citra temporis initium & finem, quia illius genealogia in Scripturis typo seruientibus non describitur. Hæc coniunctio omnium operum diuinorum supremus apex est & extrema clausula, symbolum temperatæ ad salutis nostræ œconomiam iustitiæ & misericordiæ Dei nunquam intermoritarum, iudi-

cium gloriæ Dei glorioſiſſimæ luculentiſſimum, & certitudinis de ſalute per hunc Regium Sacerdotem obtinenda firmamentorum immotum. Si homo extremus creationis colophon, propter corporis & animæ coniunctionem microcoſmus, Epitome totius mundi & vniuerſi Hymenæus recte adpellatur; quid de hac coniunctione cenſebimus, in qua totius Eccleſiæ fidelium & Dei ipſius lucem inacceſſam habitantis vnio vnitiſſima & nunquam ſeparanda conſiſtit! qua nominis amplitudine illius diuinitatem indigetabimus? Nomen habet illa ſupra omne nomen quod nominari poteſt. Ineffabilis eſt, inimaginabilis, incomprehenſibilis, ſi dixero huius potiſſimum reſpectu Chriſtum ſplendorem gloriæ paternæ, characterem hypoſtaſeos illius & imaginem Dei inconſpicui appellari, quantum poteſt, illius excellentiam enunciauero.

Quod poteſt illuſtrius eſſe documentum iuſtitiæ & miſericordiæ temperatæ, quam quod ipſe Filius Dei exinanitus, forma ſerui aſſumta, Rex fieri non potuit, niſi per Sacerdotii functionem, quodque bona illa quæ vt Rex ſubditis ſuis impartiri habuit, non niſi per Sacerdotium impetrari potuerint, & impetrata à Deo, non niſi interueniente hoc Rege Mediatorio, communicari per vicariam illius ſub Deo diſtributionem; quod ſalutis per Chriſtum certò obtinendæ certius iudicium, quam quod eandem hominibus, Sacerdotio pro illis fungens, impetrauit, & per Sacerdotium Rex conſtitutus illis dandam à Patre accepit? Atque in hiſce gloriæ Dei ſumma conſiſtit. Verum, vt video, hæc conſideratio nos vltro ad tertium & poſtremum tractatus noſtri thema deduxit, quo de fructibus adminiſtrati muneris Sacerdotalis acturos recepimus; quos licet innumeros, omnes tamen ad quatuor ſumma capita reducemus, & breuiter, quia ad finem properamus, perſtringemus. Iſta ſunt: Noui fœderis pactio & confirmatio: Omnium bonorum ad ſalutem humani generis neceſſariorum impetratio, adeptio, & adplicatio: Sacerdotii noui Euchariſtici, imo & Regii inſtitutio: Denique ſumma & extrema fœderatorum ad Deum adductio.

Prima vtilitas eſt noui fœderis pactio & confirmatio, in qua directum eſt ad ſolidam fœlicitatem compendium.

Hanc peractam Sacerdotio Chriſti & gaudemus & gloriamur. Quum enim prius fœdus imbecille factum eſſet per peccatum & carnem, iuſtitiamq; & vitam adferre non poſſet, aliud neceſſario ineundum fuit, aut nos in æternum à conſpectu Dei abarcendi. Iniri inter Deum iuſtum & homines peccatores non potuit, niſi reconciliatione facta. Viſum autem eſt Deo parti offenſæ, vt illa per Sacerdotis noſtri ſanguinem in ara crucis effundendum, perficeretur. Effudit ille Sacerdos ſimul & agnus ſanguinem ſuum, & reconciliationem apud Deum impetrauit. Hoc peracto fœdus iniri poterat inter reconciliatos. Inde placuit Deo, vt idem Sacerdos, qui reconciliationis Mediator fuerat & Sequeſter, eodem, quo illam perfecerat, ſanguine, medius & velut fecialis interueniret: ſanguine quo fœderatorum *conſcientia* adſperſæ à *mortis operibus* purgarentur & ſanctificarentur: ſanguine quo ipſe adſperſus in conſpectu Dei ſemper compareret: ſanguine quo omnia cœleſtia adſpergerentur & purificarentur. Hoc itaque interueniente ſanguine fœdus ſancitum eſt aliud: non operum, ſed fidei; ſed legis, ſed gratiæ; non vetus, ſed nouum, & nouum non ob id quod priore poſterius eſſet, ſed quod nunquam eſſet antiquandum, quia in perpetuum vis & vigor illius eſſet duraturus. *Nam quod antiquatur & ſeneſcit, prope eſt vt euaneſcat.* Tale ſi rurſus iniretur, multis ſibi ſuccedentibus ſeculis crebræ fœderis mutationes incidere debebant, & antiquatis prioribus poſteriora ſuccedere. At fuit tandem in aliquo conſiſtendum, & ſemel tale ineundum, quod in æternum duraret. Et ſanguine fuit ſanciendum. Quo autem pretioſiore ſanguine confirmati potuit, quam Sacerdotis illius, qui Dei ſimul & hominis filius eſſet; Hoc autem, de quo agimus, iſto ſancitum eſt ſanguine. Itaque Nouum & nunquam antiquandum. Tanti enim

enim Sacerdotis proprio suo sanguine adspersi perpetuo præsens intuitus non patietur paternam mentem immemorem fieri, sanciti per illam fœderis, aut pium pectus eius pœnitentia duci Quo aliquo sanguine poterunt fœderatorum conscientiæ, si post fœdus gratiæ initum aliquo se commaculent crimine, mundari & Deo sanctificari? *Nulla pro peccatis reliqua est hostia*, si quis hunc Sacerdotem conculcauerit, & *sanguinem fœderis, quo sanctificatus est, prophanum* duxerit. Fœdus ergo quod hoc interueniente sanguine & Sacerdote est percussum, nouum est & in secula duraturum.

Alter fructus est bonorum omnium, quæ fœderatis ad salutem animæ & corporis sunt necessaria, impetratio, adeptio, & adplicatio. Quum enim fœdus omne certis promissis sit sanciendum, & hoc bona sua habere debuit, quibus & sanciretur ipsum, & fœderati bearentur. Inter hæc primo se offert peccatorum remissio, iuxta fœderis noui formulam: *Ero propitius iniquitatibus illorum.* Hanc autem Christum sanguine suo impetrasse testis est Scriptura, dicens: *Hoc est sanguis Noui Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.* De adeptione per eiusdem muneris functionem testatur Scriptura, eadem his verbis: *Christus per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta sanctorum, æternam redemtionem adeptus.* Adplicationi testimonium perhibet, dicens: *In Christo habemus redemtionē per sanguinē ipsius, nempe remissionem peccatorum ex diuitiis ipsius gratiæ.* Hoc necessarium bonum excepit adoptio in filios & ius hæreditatis cœlestis, cuius impetrationem, adoptionem, & communicationem etiam Sacerdotio Christi nostri debemus. Ille enim *Filius Dei proprius & vnigenitus* exiliens, solus hæres bonorum paternorum, tantis bonis solus potiri noluit, consortes habere voluit, quos *oleo lætitiæ*, suæ perfunderet, & in participationē istius hæreditatis assumeret. Obtulit itaque animam suam pro delicto, vt exacto animæ suæ labore, semen longæuum videret, semen Dei, quod in nominis sui & hæreditatis consortium veniret. Factus est sub Lege, vt illos qui sub Lege sunt, redimeret, vt adoptionem acciperemus. Petiit ex mandato Patris vt Gentes sibi darentur in hæreditatem. Hisce ergo suis actibus Sacerdotio propriis ius illud fidelibus suis impetrauit, & cum iis communicandū adeptus est, imo & reipsa dedit. *Quotquot enim in nomen eius crediderunt, dedit hanc dignitatem vt filii Dei fierent.* Per illum & illius respectu adoptauit nos Deus in Filios, dilectos in Filio dilectionis suæ. Ille itaque est vnicus hæres, per cuius mortem hæreditas venit ad alios; quod perfidi agricolæ, quamquam ignari tanti mysterii, veraci tamen ore, quia Sacerdotes & Scribæ erant, prædixerunt. Cæterum quia bona tanta non nisi in vnione cum ipso Sacerdote obtineri possunt, Spiritus quoque sancti donum, vinculum istius vnionis, impetrare, adipisci & in suos effundere debuit. Impetrare autem, quia Spiritus gratiæ est, Index, & Testis amoris Dei erga nos & arrhabo hæreditatis nostræ, non potuit, nisi reconciliatione facta, & hoc erat Sacerdotis. Facta vero reconciliatione petiit à Patre pro suis alium paraclerum, & impetrauit. Euectus ad dexteram Dei, eundē ex pacto Sacerdotii promissum, à Deo adeptus est, acceptumque effudit in suos copiosissime. Scriptura dicente: *Itaque dextra Dei euectus & promissum Spiritum sanctum adeptus, effudit, quod videtis.* Horum vero bonorum omnium impetrationem, adoptionem & communicationem ex Sacerdotii functione profluxisse, sigillo quodam sacrosancto contestatus est Deus, quum illum Testatorem constituit eorundem bonorum, quod munus plenam bonorum Testamento legandorum possessionem, & absolutam distribuendi authoritatem iunctim complectitur.

Tertius fructus est noui Sacerdotii Eucharistici, imo & Regii institutio, nostriq; ad illud obeundum sanctificatio, nouo enim fœdere inito, nouum Sacerdotiū Eucharisticum, quia vetus interciderat, fuit instituendum, & Sacerdotes ad illud obeundem sanctificandi. Christus illud instituit per suum Sacerdotium, & nos sanctificauit per eiusdem functionem. Et hoc quidem ordine instituit. Primum cōstituit nos

propter ingentia beneficia Sacerdotio suo nobis impetrata & donata, gratiarum agendarum debitores. Inde sacrificiis Deo offerendis instruxit, animabus & corporibus nostris sanguinis sui adspersione & Spiritus sancti unctione sanctificatis & consecratis, vt Deo grata esse possint sacrificia si offerantur. In cœlis coram throno gratiæ altare curauit erigi, quod sanguine suo adspersum Deo consecrauit, vt fidelium suorum sacrificia isti imposita coram facie Maiestatis & Throno illius perpetim adpareant. Deniq; altari isti ignem æternum & nunquam intenturum imposuit, Dei immensum fauorem, quo sacrificia altari imposita accendantur & in cinerem redigantur. Sed consecrandi erant Sacerdotes: consecrauit ille vt Sacerdos summus per sanguinem suum: ille dilexit nos & lauit à peccatis nostris per sanguinem suum, fecitque nos Sacerdotes Deo & Patri suo: ille nos redemit Deo per sanguinem suum ex omni tribu, lingua, populo, natione: & fecit nos Deo Sacerdotes, inquit Ioannes in Apocalypsi sua. Non contentus fuit habere nos consortes in participatione hæreditatis suæ, voluit vt eiusdem quoque dignitatis participes essemus. Verum ita nos sibi consortes fecit istius dignitatis, vt interea primas semper teneat, ceu caput corporis Ecclesiæ, primogenitus inter multos fratres, Sacerdos Magnus *& præfectus tori Domini Dei.* Cui nos secundo geniti, sacrificia nostra tradere debemus, vt per ipsum porro Deo offerantur grato sacrificii ipsius expiatorii odore perfusa, vt Deo accepta sint per illum. Hac de causa inquit Apostolus: *per ipsum igitur assiduè offeramus Deo sacrificium laudis*, id est fructum labiorum, confitentium nomini eius. Sumus quidem illius beneficio Sacerdotium sanctum ad offerendum *spirituales hostias*, sed illæ Deo acceptæ non sunt, nisi per Iesum Christum. Neque dignitatis tantum, sed & æternitatis in Sacerdotali dignitate participes esse voluit, vt nos quoque secundum ordinem Melchizedechi Sacerdotio fungamur, quod iuramento sancto consecratum est immortalitati. Quamquam enim Sacerdotio expiatorio post hæc sæcula temporaria non sit functurus amplius, Sacerdotii tamen Eucharistici munere pro nobis in æternum fungetur, & nos in illo, & per illum, nisi velimus in media bonorum per illum acceptorum functione, memoriam interdicere, quod per illum ea obtinuerimus, perque illum effecti simus Sacerdotes ad gratias condignas, præcipuo omnium datori Deo reddendas. Verum enim vero quia debita sacrificia, quamdiu in hoc mortali corpore versamur, Deo offerre non possumus, nisi per strenuam luctam aduersus Sathanam, mundum, peccatum, carnemque propriam, & per victoriam ab illis reportatam, quod vtrumque regium est; quumque post hanc vitam Sacerdotio functuri simus elevati cum illo in solium patris, subiectis nobis omnibus hostibus nostris, fecit etiam nos *Reges & Sacerdotium regale* Deo nostro, nequidpiam in typico Melchizedechi Sacerdotio inueniatur, cuius nobis communionem non impartiatur.

Quartus atque postremus Sacerdotii Christi fructus à nobis propositus est totius Ecclesiæ fidelium adductio ad Deum: qui etiam velut finis est & complementum trium præcedentium. Horsum enim fœdus initum inter Deum & homines, horsum remissio peccatorum, adoptio in Filios, Spiritus gratiæ collata in Ecclesiam, hac fini Sacerdotium nouum Eucharisticum & Regium institutum, Sacerdotes & Reges facti, vt ad Deum adducerentur fœderati. Hunc fructum Apostolus Petrus disertis verbis Sacerdotio Christi adscribit his verbis, *Christus semel propter peccata passus est, iustus pro iniustis, vt nos ad Deum adduceret.* De ista eadem adductione verba sunt Apostoli: *Et nunc erit finis, postquam tradiderit Regnum Deo ac Patri.* Liceat in ore adducentis Christi & Patrem alloquentis hæc verba Esaiæ collocare: *Ecce ego & pueri quos dedit mihi Deus*, non vt portentum sint populo, sed peculium Domino. Adduxit ergo Christus Ecclesiam suam quam sanguine suo redemit sibi, vt cœlestem hæreditatem morte ipsius parta,

verbo

verbo promissam, Spiritu sancto obsignatam, ex benignissimi Patris manu accipiat, atque fruatur perpetim. Adducet Sacerdotes suos, quos sanguine suo adspersos, sanctificauit Deo, vt ipsi seruiant in seculum. Adducet Reges suos, in quibus virtute Spiritus sui sancti Sathanam principem, & manipularem eius mundum, peccatum, carnemque ipsorum propriam, quin & mortem, hostium postremam debellauit & superauit, vt regno cum Deo potiantur in æternum. Adducet Christus, & excipiet Deus & Pater. Excipiet Ecclesiam Christi, illamque velut agni sponsam, in thalamum cælestem introductam perpetuum cum agno festum celebrare iubebit, vt pleno gaudio fruatur ante conspectum throni gloriæ suæ. Excipiet Sacerdotes, illosque decoris perfectæ sanctitatis vestimentis induet, vt canticum Eucharisticum & nouum Deo canant in secula. Excipiet denique Reges, & in solio Maiestatis suæ collocabit eos, vt regnum eum Deo & agno obtineant, & dominentur in æternum.

Atque hi sunt fructus, quos Christus Sacerdotii sui administratione impetrauit, adeptus est & nobiscum communicat. Ingentis sane dignitatis & vtilitatis. Quid enim abalienatis à vita Dei, extraneis testamentorum, gratius accidere potest, quam in fœdus gratiæ à Deo recipi, & in populo Dei censeri? Quid conscientiis onere peccatorum intolerabili pressis, & subitæ Dei pondere deficientibus dulcius, omnium delictorum remissione & indulgētia? Quid hominibus, terræ exlecratæ Filius, inferni consecratis, acceptius, quam à Deo in Filios adoptari & cælo inscribi? Quid, sub dominio sathanæ & peccati tyrannide iacentibus, obuenire potest iucundius, quam ab vita tetrima & miserrima seruitute liberari & in veram asseri libertatem? Quid gloriosius quam in partem Sacerdotii & regni adsciscī, & Deo in Sacerdotes & Reges, imo in Sacerdotes Regios & Reges Sacerdotales consecrari? Quid denique optabilius, quam ad Deum summum bonum & fontem omnis beatitatis adduci, vt beati & glorioſi æternum cum illo seculum exigamus? Quum itaque Sacerdotium hoc à Deo ipso, cum quo nobis est negotium, impositum sit Christo Iesu Dei & hominis Filio, Fratri nostro primogenito, infirmitatibus quondam circumdato, tentato in omnibus, misericordi, pio, fideli, sancto & segregato à peccatoribus; & quidem iuramento sancto, quod reuocari nefas est, impositum sit, recumbamus certa fide in illud Sacerdotium Christi, nihil dubitantes quin omnia, quæ Sacerdos ex nobis sumtus & pro nobis apud Deum ipso Deo assumente constitutus, nostra causa peregit, peragit, & vsque ad consummationem seculi huius paraget, rata & firma Deus habuerit, habeat, & habiturus sit in æternum. Quumque idem Christus Sacerdotii sui administratione peccatorum perpetuam obtinuerit expiationē & purgationem, æternam redemtionem nactus sit, & thronum gratiæ nobis in cælo erexerit: accedamus ad thronum gratiæ cum vero corde & immota animi fiducia, adspersis cordibus à cōscientia mala, purgatisque conscientiis ab operibus mortuis, certo statuentes quod misericordiam simus consecuturi & gratiam inuenturi ad auxilium oportunum.

Quum denique tot & tam præclara beneficia nobis administratione istius Sacerdotii impetrata sint & parata, quorum partem iam ceu primitias accepimus, partem potissimam & totam velut massam eamque completissimam in cælo expectamus; quid reddemus Deo nostro pro tanta dignatione, quas gratias Sacerdoti nostro Christo & Agno reddemus? Calicem salutarem accipiemus & nomen Domini inuocabimus. Vitulos labiorum nostrorum Deo offeremus, corpora, animas & Spiritus nostros ipsi hostias viuas, sanctas, & placentes sistemus. Canticum hoc cæleste Deo & Patri omnium, etiam in hisce terris positi, vna cum viginti quatuor senioribus throno adsistentibus canemus: dignus es Domine qui accipias gloriam, honorem & virtutē, quia tu creasti omnia & per voluntatem tuam sunt & creata sunt.

Sacerdoti nostro Christo & Agno, cum iisdem senioribus accinemus: Dignus es Domine qui accipias librum & aperias signilla eius, quoniam mactatus es & redemisti nos Deo per sanguinem tuum ex omni tribu, lingua, natione, populo: Et fecisti nos Deo Reges & Sacerdotes, & regnabimus super terram; vtrique iunctim cum omni creatura cantabimus: Sessori Throni & Agno benedictio & honor & gloria & robur in secula seculorum. DIXI.

Post Promotionis actum.

Quandoquidem omnis fausta actionis auspicium & initium est à Deo, fas est vt in illo omnis quoque actio nostra desinat. Quum itaque diuina illius clementia & benignitas placido sub lumine nos hucusque respexerit, & successum optabilem nostro huic actui concesserit, gratias illi pro tanta beneuolentia agamus, & laudes sacrosancto ipsius nomini dicamus

Omnipotès misericors Deus, Pater Domini Iesu Christi, gratias tibi agimus pro infinitis tuis in nos miseros peccatores collatis beneficiis Imprimis vero quod Filium tuum Iesum Christum hostiam & redemtionis pretium pro peccatis nostris esse voluisti, quod tibi per verbum tuum & Spiritum sanctum Ecclesiam ex toto humano genere collegisti, quod nos quoq; ex regno tenebrarum & Sathanæ ereptos, in regnū lucis & Filii tui transtuliisti: quod Hollandiam dulcissimam patriam nostram ad agnitionem & communionem Filii tui vocasti; quod eandem huc vsq; aduersus machinationes & insultus potentissimi hostis sartam tectam conseruasti: quod Academiam hanc vera sapientiæ, pietatis, iustitiæ seminarium, in hac inclyta vrbe instituisti: quod hac quoq; scholastica exercitia fauore tuo huc vsq; es prosecutus. Rogamus te sancte & benigne Deus, vt hac beneficia nobis perpetua esse velis: ne patiare vt ingratitudine nostra mereamur illis abs te priuari; quin adauge illa potius & opus quod cœpisti confirma. Fac vt ista semper memori mente recolamus, & æternas sanctissimo nomini tuo pro illis laudes dicamus, per Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

Tibi etiam, Francisce Gommare, vir clarissime & Promotor Doctissime, gratias ago habeoque maximas pro ingenti hoc beneficio, quo immerentem affecisti: spondeo me id ipsum grato semper animo agnituram & operam daturum, vt te honoris istius mihi collati nunquam ture pœnitere possit.

Tibi quoque, Magnif. D. Rector, & Amplissimi Senatus Academico, nisi me ingrati animi crimine commaculare velim, gratias debeo maiores quam eloqui possum, pro honesto quod de me feciste iudicio, & liberali, quod nullo meo facto meritus sum, testimonio: promitto aūt & recipio me pro virili nixurum, vt iste non prorsus indignus aliquando comparia: quod si fecero, scio vos idipsum in plenissimam debiti solutionem accepturos.

Ad vos venio Viri Nobilissimi, Amplissimi, Clarissimi. Quibus omnibus & singulis pluriumum me debere profiteor ob prolixam vestram erga me beneuolentiam, quam eo ipso commonstrastis abunde, quod huic nostrum actum vestra Nobilissima, Amplissima, Clarissima & Dignissima præsentia honestare voluistis: polliceor gratias aliquando relaturum, nisi verbi istius amplitudinem & virium mearum tenuitas vespueret, & conditio vestra eminentior repelleret.

Neque vos mihi in hoc gratiarum agendarum quo fungor officio prætereundi estis, Nobiliss. & Studiosissimi adolescentes: ita n. meretur propensum vestrum erga me studium, quod honesta & modesta præsentia, quo huic nostro actui interfuistis, satis superq; declaristis; promitto & sancte recipio, si occasio, quod spero & opto, bene de vobis merendi offeratur, omnibus officiis vestrum id studium me compensaturum esse.

SEQVVNTVR ORATIONES tres de Theologia, quas ordine habuit Auctor cum Lectiones suas auspicaretur;

QVARVM PRIMA EST;

De

Obiecto Theologiæ.

QVum Deo Opt. Max. penes quem ius & arbitrium est autocratorium de nobis

nobis statuendi, visum fuerit me indignum famulum suum ab Ecclesiastica functione, quam in Ecclesia Filii ipsius apud frequentissimum Amsteldamensium populum aliquot iam annos obiui, ad professionis Theologicæ in hac celeberrima Academia munus vocare, officii mei esse putaui vocationi isti nõ nimium reluctati, quamquam me imparem tanto muneri probe cognoscerem, atq; etiamnum, quod libens & sincere profiteor, agnoscam. Suadebat sane propriæ insufficientiæ conscientia, aurem vocationi ne præberem, cuius meæ conscientiæ testem citare possum inspectorem & iudicem illius Deum, & nonnullos viros probos & doctos, qui mihi primi authores fuerunt capessendę istius functionis, si quidem legitimo ordine & via offerretur: sed quum illi ipsi suggererent & experientia ipsa me crebro docuisset, tem periculi plenam esse, proprio iudicio pertinaciter stare, & suæ de se sententiæ plusculum tribuere, eo quod in propriis negotiis pleriq; cæcutimus omnes, illorum autoritate & iudicio passus sum, me permoueri ad difficilem hanc & onerosam prouinciam suscipiendam, quod vtinam cum bono Deo sit & Numine propitio.

De quo tamen ipso (quamquam supra modum ad solam functionis istius recordationem percellar & tantum non cohorrescam) dubitare vix possum, quum apud animum meum attente cõsidero, quibus de causis decreta sit vocatio, quomodo exsecutioni mandata, & quibus mediis & rationibus ad finem perducta; vnde mihi persuadeo diuinitus illam institutam esse & perfectam.

Quapropter de perpetua diuini auxilii præsentia spem certam concipio, & cum debita animi submissione munus illud in sacrosancto ipsius nomine suscipio & aggredior: vos omnes & singulos cordicitus obsecrans, imo, si id per benevolentiam vestram, quam huc vsque mihi expositissimã multis indiciis cognoui liceat, obtestans: quin &, necessitate mea præsente sic postulante, adiurans, vt ardentibus votis & precibus apud Deum, luminum Patrem, mecum decertetis, quo donis ad functionem necessariis famulum suum, vestris vibus ex puro affectu seruire paratum, gratiose instruere, & in toto vocationis cursu beneuolo suo fauore prosequi, dirigere, & tueri dignetur.

Cæterum nõ absre facturus videor, si in functionis initio nõnulla generatim de ipsa sacrosancta Theologia proœmii instar præmittam, & de illius amplitudine, dignitate, & præstantia explicem. Seruiet tractatus iste studiosorum animis, qui se conseraneos diuinæ illius sapientiæ profitentur, magis magisq; incitandis, vt in suscepto curriculo animose progrediantur, profectus suos diligenter vrgeant, & ad finem constanter contendant; vt aliquando salutaria Dei organa in Ecclesia sanctorum esse possint, apta ad nominis diuini sanctificationem, & conformata ad corporis Christi exædificationem in Spiritu. Quod si effecero, arbitrabor cum Socrate, me in ipso muneris ingressu bona illius parte non inutiliter defunctum esse. Dicere enim Sapientissimus ille Gentilium solebat, se suum docẽdi munus pulchre absoluisse, vbi modo auditorum animos ad ardentem discẽdi cupiditatem impulisset. Neque immerito. Volenti enim nihil est difficile: præsertim spondente Deo clarissimam secretorum suorum reuelationem iis, qui *in lege* ipsius *nocte. die; que meditabuntur*. Quæ Dei promissio efficit, vt & in hisce captum humanæ mentis longe superantibus Isocraticum illud vsurpare liceat, ἐὰν ἦς φιλομαθὴς ἔσῃ πολυμαθὴς ἔσῃ: si fueris cupidus discendi, plurima disces.

Mihi quoque ipsi non parum seruiet explicatio illa. Eo enim ipso, quod studium illud tantopere commendo, legem mihi & regulam præscribo, secundum quam in illius professione incedere debeo: quin & necessitatem mihi impono in eo sancte, modeste, & omni bona conscientia versandi; ne si alicubi (quod Deus bonus auertat) exorbitem, studii istius tam solemnis commendatio in faciem mihi ad ignominiam meam obiiciatur.

Dum hanc remago, non arbitror mihi pro-

protestatione vtendum apud consultissimos Iurisprudentiæ, peritissimos Medicinæ, subtilissimos philosophiæ & literatissimos linguarum Professores, qua suspicionem a me amoliar studii, quod colunt singuli, neglecti aut insuper habiti. Suum enim & honestum singulis studii generibus in augustissimo scientiarum theatro decenter attribuo locum: quo contenta, huic, de qua in præsentiarum ago, scientiæ præsidatum concedunt iubentissime.

Nudo ac simplici orationis genere vtar, quale veritatis proprium esse docet Euripides: non quod nesciam cognationem aliquam orationi & iis rebus quæ oratione tractantur intercedere oportere, & propterea, ad res diuinas pro dignitate tractãdum diuinum quoddam orationis genus requiri; sed quia res ipsa ornati non indiga, contenta doceri est, & ego nè conatum quidem ad dictionem rei conuenientem conquirendam adhibere possum.

De dignitate itaque & præstantia sacræ Theologiæ acturus, quatuor illam titulis circumscribam: sequens morem in humanis disciplinis vsurpatum, quæ ex obiecti, authoris, finisque præstantia, & ex rationum, quibus quæque scientia nititur, pondere æstimantur. Eadem ego insistens ita primum de *Theologiæ obiecto*, *inde de authore*, *tum de fine*, denique *de certitudine* eiusdem dicam.

Precor Deum vt mihi dicenti Spiritus sui sancti gratia adesse velit, & mentem, os, linguamque meam ita dirigat, vt quæ vera, sancta & ipso digna sunt, vobisque salutaria, proferre possim, ad nominis ipsius gloriam & Ecclesiæ ædificationem.

Vos etiam, Auditores Clarissimi & Humanissimi, oro, vt mihi res grauissimas explicaturo exigui temporis attentionem benigne concedatis, & rem potius in qua versabor, quam quo in illa pertractanda artificio vtar, inspiciatis.

De *obiecto* primum & hac quidem hora dispiciemus; ita rei natura postulante. Intimum enim id est scientiis, atque adeo εἶναι, vt inde etiam nuncupationem suam sortiantur.

Theologiæ autem *obiectum* est ipse *Deus*. Indicat hoc vox ipsa: Theologia enim sermonem siue rationem de Deo sonat. Indicat idem definitio huius scientiæ ab Apostolo vsurpata, quum describit illam, quod sit *veritas secundum pietatem*, quæ istic εὐσέβεια dicitur, soli Deo debitum cultum significans. quod ipsum clarius Apostolus indicat, quum hanc pietatem strictiore θεοσέβειας voce appellat. Habent aliæ omnes scientiæ sua obiecta, nobilia certe & digna in quibus humana mens considerandis tempus, otium & diligentiam adhibeat. *Metaphysica generalis* ens qua ens, *specialis* intelligentias & mentes à mortali contagione secretas: *Physica* corpora, qua principium motus in se habentia: *Mathematica* quantitates: *Medicina* corpus humanum, qua capax sanitatis: *Iurisprudentia* iustitiam cum societate humana: *Ethica* virtutes: *œconomica* familiare regimen: *Politica* ciuitatẽ. At omnia ista infra Deum constituta, imo ab illo originem sortita, ab illo vno dependentia, & vicissim in illum retro commeantia & tendentia. Hæc vna circa ens entium & causam causarum, circa principium naturæ, & gratiæ in natura exsistentis, naturæ adsistentis, & naturam circumsistentis versatur. Dignissimum itaque hoc est obiectum & plenum venerandæ Maiestatis, eousque præcellens reliquis, vt quum nemini, quamquam omnium istarum scientiarum certissima cognitione instructo, vel tantillum gloriari fas sit; huius vnius notitia serio & solide gloriari possit quisquis illam est adeptus, ipso Deo illud vetante, hoc præcipiente apud Hieremiam, his verbis: *Ne iactet sese sapiens in sapientia sua, sed in hoc se iactet, qui gloriatur, quod me intelligat & cognoscat.* Tit. 1. Ierem. 9.

Sed conditiones, quæ obiectum alicuius scientiæ commendare solent, intueamur. *Obiectum* illud est præstantissimum, quod in se *optimum maximum* & *immutabile* est, quod relatione ad mentem *lucidissimum* est, & menti expositissimum: quod actione sua in mentem, illam implere potest, eiusque infinitum desiderium explere.

Tres

Tres istæ conditiones in Deo, Theologici studii subiecto, maxime, imo & solo inueniuntur. Ille *optimus* est: ille *primum summum & ipsum bonum est*, & *solus bonus: tantum bonus, quantum bonum*, tam *promptus communicare*, quam *communicari potens; tanta liberalitatis quantas habet opes, infinitus vtrobique, sola circumscriptus recipientis capacitate*, quæ finem & modum ponit naturæ bonitati & communicationi ipsius. Ille *maximus* est, & *solus magnus*, subigere sibi potens nihilum ipsum, vt capax sit boni diuini per communicationem ipsius; *vocans ea quæ non sunt tanquam si sint*. Rom. 4.17. & eo ipso in entium numero illa constituens, licet ex tenebris emergere & existere iussa; Esaiæ 76. *cuius comparatione omnes gentes tanquam nihilum sunt, habitatores terræ vt locusta, principes pura inanitas*. Totum loco cœli & terræ systema vix puncti instar se habet coram eo, cuius centrum vbique est, peripheria nusquam. Ille immutabilis est, semper idem, in æternitate sua perstans: *illius anni non consumuntur*: Psal. 102. illi nihil accedere, nihil decedere potest; apud illum *nulla est transmutatio, neq; conuersionis obumbratio*: Iac. 1.17. ab illo mutuatur, & precario accipit, quidquid vel momenti vnius obtinet stabilitatem. *Iucunda* ergo & amœna illius consideratio est propter *bonitatem*; *gloriosa* propter *immutabilitatem*.

Ille est lucidissimus, imo lux ipsa; ille mentiexpositissimus, iuxta dictum Apostoli: *vt quærerent Deum, si forte palpando eum inuenirent: quamquam perfecto non longe abest ab vno quoque nostrum, per ipsum enim viuimus, mouemur, & sumus, imo ipsius & progenies sumus*: & alio loco: *Deus non est passus se expertem esse testimonii bene faciendo, dans e cœlis pluuias ac tempore fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra*. Au sim dicere, suffragante mihi vero ipso, nihil in vllare videri & vere sciri posse, nisi antea in illa Deum ipsum vidimus & cognouerimus.

Entitas ipsa primum esse dicitur, quod intellectui cognoscendum se offert. At clamant omnia entia, visibilia & inuisibilia, corporea & incorporea, quod ab alio esse entiæ statusque sui nacta sint principium, neque prius quod sunt, quam quod ab alio sunt, enunciant, iuxta Regii propheræ dictum. *Cœli enarrant gloriam DEI, & opus manuum eius annuntiat firmamentum*, hoc est, firmamentum ebuccinat, quod sit *opus dextera excelsi*. Plura enim & multo plura in rebus creatis signa inuenias indicantia, quod ab alio habeant, quidquid possident, quam quod ipsæ sint in entium numero & ordine. Neque mirum, quum nihilo semper propinquiores sint, quam creatori suo, à quo infinitis differunt spatiis, finitis tantum proprietatibus a nihilo, primæua matrice sua, distinctæ, vtpote in quod recidere possunt, nunquam autem Deo æquiparari. Recte ergo dictum ab antiquis, *Iouis omniaplena*. Psal. 19.

Ille denique solus mentem implere potest, & desiderium eius alias insatiabile explere. Est enim *essentia sua, sapientia, potentia, & bonitate infinitus*: est veritas prima & summa, & ipsum verum, mens autem natura materia sua est finita, & hoc tantum nomine infinitatis particeps, quod infinitum ens & summum verum adprehendit, quamquam comprehendere non valeat. Ideoque Dauid exclamatione gratulabunda palam profitetur: *se solum Dei possessione* (per notitiam autem possidetur & amorem) *contentum esse*: *Quid mihi*, inquiens, *in cœlo*: *& tecum nolo quemquam in terra*. Psal. 73.24.

Cætera si noris omnia, hunc vnum ignores, semper tendis vltrius, crescitque sciendi irrequietus amor, quantum ipsa scientia crescit. Hunc qui nouit vnū, ignarus reliquorum, conquiescit, & veluti inuenta *pretiosa margarita*, quamuis *tantam substantiam in illa contemnat* profudent, sibi gratulatur, & tertio triumphat.

Facit ergo obiecti ista *claritas*, vt nunquam inuestigetur & inquiratur, quin inueniatur. Facit *plenitudo* eiusdem, vt nunquam nisi cum vberrimo fructu inueniatur.

Verum enim vero si icte magis hoc *obiectum* nobis est considerandum: agimus enim de illo quatenus notitiæ Theologiæ,

secundum quam Deum in hac vita nouimus, est obiectum. Itaque modo quodam & formali, vt loquuntur, ratione vestiendum est, atque sic nostræ scientiæ substernendum. Cuius rei *triplex* se offert *ratio*. *Prima* est, quod illud obiectum in infinitate naturæ suæ capere non possumus; vnde nostra necessitas postulat, vt proponatur modo capacitate nostræ accommodato. *Secunda*, quod neque fas est, vt primo reuelationis momento tanta mensura patefiat lumine gratiæ, quanta capi potest ab humana mente gloriæ lumine collustrata, & per illud ipsum ad maiorem capacitatem amplata: per rectum enim vsum scientiæ gratiosæ ad sublimiorem illam gloriosam, ex norma iustitiæ diuinæ, est progrediendum; iuxta dictum: *Habenti dabitur. Tertia est*, quod obiectum illud non obiiciatur nostræ Theologiæ vt cognoscatur tantum, sed etiam vti cognitum colatur: Est enim *practica* huius seculi Theologia, & per fidem; alterius seculi *Theoretica* est, & pura claraque visione constans, iuxta illud Apostoli: *per fidem incedimus, non per adspectum*: & alterius Apostoli: *Tunc similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Quapropter obiectum nostræ Theologiæ tali vestiendum est modo, qui nobis cultum Dei suadeat, & persuadere queat. Atque hæc postrema ratio, norma est & amussis formalis rationis, secundum quam Deus nostræ Theologiæ subiicitur.

2. *Cor.* 5. 7.
1. *Ioan.* 3. 2.

Cæterum vt homo ad cultum Dei, ex voluntaria animi obedientia & submissione præstandum, adducatur, necesse est vt certa cordis persuasione credat, 1. Deum coli velle & debere; 2. cultum ipsius frustraneum non fore, sed præstantissimo remuneratum in præmio. 3. cultus modum ex præscripto ipsius esse instituendum; quibus accedere debet & ipsa modi præscripti notitia. *Tria* itaque vt horsum necessaria & sufficientia, de hoc obiecto tradit cognoscenda Theologia nostra. *Primum* est de *Natura Dei, alterum* de *actionibus, tertium de voluntate eius.* Et de *Natura* quidem: quod si digna coli propter iustitiam, quod sit idonea de cultu iudicare, ob sapientiam, quod prompta & potens remunerari, ob bonitatem & perfectionem beatitatis suæ. *Actiones* duæ eodem fini Deo sunt attribuendæ: Creatio & Prouidentia. Creatio omnium rerum, & præsertim hominis ad imaginem ipsius, cui innititur dominium in hominem, & propterea ius & potestas cultum ab illo postulandi & obedientiam præscribendi, iuxta Dei iustissimam apud Malachiam querelam: *Si Pater ego sum vbi est honor meus, & si Dominus sum, vbi est timor mei?* Prouidentia illa adscribenda, qua omnia gubernat, secundum quam de homine ipso, deque iis quæ ad illum pertinent, & potissimum de cultu & obedientia, quam Deo suo præstare tenetur, sancte, iuste & sapienter curat. Tractat *denique* de *voluntate* Dei certo fœdere cum homine inito expressa: quæ *duplex* est. *Vna*, qua declarat se coli ab homine velle & simul modum cultus præscribit, ex obedientia enim coli vult non ex hominis arbitratu. *Altera*, qua se cultum ipsius abunde pollicetur compensaturum: postulans cultum non tantum ob beneficia iam in hominem collata, ad gratitudinis experimentum, sed etiam, vt infinitè maiora cum illo communicare queat ad felicitatis ipsius complementum. Quemadmodum n. primas in benefaciendo partes occupauit, & occupare debuit, siquidem homo in creaturarū numero esset exstitutus: ita quoque postremas sibi, iuxta infinitam bonitatis & beatitatis suæ perfectionem, cupit reseruatas: ipse fons boni & clausula beatitatis: creator simul & glorificator cultorum suorum. Secundum quam postremam suam actionem à nonnullis obiectum Theologiæ dicitur, non inconcinne, quatenus in postremo antecedentia omnia sunt inclusa.

Mal. 1. 6.

Atque hac via compendio monstrata infinitæ Scholasticorum de ratione formali, qua Deus obiectum Theologiæ est, disceptationes componi & decidi, meo quidem iudicio possunt de quibus, quia patientiā vestra abuti nefas arbitror, plura dicere supersedebo.

Imprimis autē satagit sacrosancta Theologia

logia nostra, vt attributa ista, Natura, inquam, Actiones, & voluntas, de quibus egimus, vni vero Deo tribuantur, illi cui soli vere competunt. Neque enim sufficit scire, esse aliquam Naturam simplicem, infinitam, sapientem, bonam, iustam, omnipotentem, scipta beatam, conditricem & gubernatricem omnium, quæ coli digna sit, coli velit, & cultores suos beare possit: Accedat oportet certus conceptus, fixus in illud numen, & stricte alligarus isti σημάντρῳ, cui vni & soli vere ista conueniunt Hinc enim est illud sæpissime inculcatum in sacra pagina: *Ego Iehoua sum Deus tuus, Ego & non alius*: Inde illud Heliæ: *Si Iehoua est Deus, colite illum, sin Baal est Deus, seruite illi.* Et hoc quidem tanto inculcat diligentius Scriptura, quanto procliuius est a verâ Deitatis ratione deuiare. Gentiles enim, qui vtcunque probam diuinitatis notionem mente erant complexi, in hoc primum impegisse videntur, quod illam non cui debebant, adtribuerunt, sed vel vel indiuiduo vago, quemadmodum ille apud Poëtam, *Tu Iupiter siue cœlum es, siue æther, siue terra:* vel commentitio alicui numini, siue illud sit in rebus creatis, siue purum putum cerebri ἄθλαστον; quod neque diuinæ, neque vllius naturæ sit particeps, quemadmodum Apostolus ad Romanos & Corinthios Gentilibus exprobrat: siue denique *ignoto Deo*, ignoti titulo ab ipsis cultoribus suo σφάντρῳ adscripto, quod de Atheniensibus narrat Apostolus: alioqui de omnibus omnino à vero numine aberrantibus, & tamen numen aliquod colentibus dici potest, quod Christus Samaritanæ obiicit: *Vos colitis quod nescitis.*

1. *Reg.* 18. 21.

Rom. 1. 1. *Cor.* 8.

Act. 17.

Ioan. 4.

Quamuis a graui errore teneantur qui hic impingunt, adeo vt à Scriptura merito ἄθεοι appellentur, tamē intolerabilius multo insaniunt, qui extremā impietatis transgressi lineam, nulla Numinis vllius conscientia tenentur: quos etiam peculiari ratione ἄθεους appellandos censuit prisca gentilitas. Proximum contra ad sanitatem gradum occupant illi, qui inscitiæ suæ sibi sunt conscii. Vnam. tantum cura illis instruendis est adhibenda, dedocti quippe falsitatem, solum docendi sunt veritatem: quam tanto cupidius arripient commonstratam, quanto dolentius ferunt, quod errore pernitioso lōgis annorū seculis fuerint obsessi.

Sed vt conceptus nostros, de quibus paulo ante diximus, figat in illud Numen quod verum est, & à falsis Numinibus cōminiscendis fingendisque auertat Theologia; *quatuor* mihi potissimum facere videtur. *Primo*, ipsam Deitatis rationem eleganter & copiose explicat, ne quid ipsius naturæ exoticum tribuamus, aut proprium adimamus Hinc illud: *Vocem audistis, sed imaginem nullam vidistis: Cauete ergo diligenter animabus vestris ne vllam imaginem faciatis.* *Deinde* actiones vnius veri Dei describit, tum vniuersales, tum speciales, vt per illas verum Numen à falsis secernat. Hinc illud: *Dii qui non fecerunt cœlum & terram, eradicentur de sub cœlis.* Hinc Ionas: *Ego Iehouam Deum cœli timeo, qui fecit mare & aridam*: Item. *Progenies ergo Dei quum simus, non debemus existimare auro & argento, aut lapidi sculpti artificii aut commentionis hominum Numen esse simile*: Et, *Ego Iehoua, sum Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto*: *Ego Deus qui apparui tibi in Bethel* Et alibi: *Ecce dies veniunt, dixit Iehoua, & non dicent vltra, viuit Iehoua qui adscendere fecit Israel de terra Ægypti: Sed viuit Iehoua, qui adduxit semen domus Israelis de terra Aquilonis, &c.* *Tertio*, fœderis, quod verum numen cum suis cultoribus iniit, crebberrimam iniicit mentionem, vt illius recordatione mens hominis sistatur in illo Deo, cum quo fœdus iniuit. Hinc illud: *Sic dices filiis Israelis, Iehoua Deus patrum vestrorum, Deus Abrahami, Deus Isaaci, Deus Iacobi misit me ad vos: Hoc nomen meum in generationem & generationem.* Hinc Iacob cum Labano socero fœdus initurus iurat *per pauorem patris sui Isaaci.* Hinc seruus Abrahami filio Heri li vxorem quæsiturus ita Deum inuocat: *O Iehoua Deus heri mei Abraham.* *Quarto*, vel maxime propria & individua nota verum numen insignit, quum personarum, quæ diuinitatis sunt eiusdem participes, mentione iniecta, mentem colentis figit in Deū illū, qui *Pater est Domini nostri*

Deut. 12. *Ier.* 10. 11. *Ioan* 1. 9. *Act.* 17. 29. *Deut.* 5. 6. *Gen* 31. *Ier.* 23. 7. *Exod.* 3. 15. *Gen.* 31. 53. *Gen.* 24. 12.

Iesu Christi, quod obscurius sub Vetere Testamento, clarissime in Nouo Testamento est patefactum. Hinc illud (*Ephes. 3. 14.*) *genua mea curam Deo & Patri Domini nostri Iesu Christi.* Atque hæc omnia Theologi summatim comprehendunt, quum dicunt, *illum Deum inuocandum, qui se verbo, humanitate manifestauit.*

Cæterum, quæ huc vsque de *Obiecto* Theologiæ nobis dicta sunt, ad Theologiam legalem spectant proprie, quæ primæuo hominis statui fuit accommodata. Quum enim homo in primigenia sua integritate sub boni & iusti Dei fauore & beneuolentia ageret, potuit Deo suo cultum, quem ex iustitiæ legalis norma (quæ dicit: *Hoc fac & viue*) præscripserat Deus, exhibere; potuit illum bonum & iustum *ex toto corde & anima* diligere; potuit in illo bono & iusto fiduciam, conscientia integritatis suæ, collocare; potuit illi, vt tali, filialem timorem ipsi gratum & debitum, vt seruus Domino, impendere: potuit Deus vicissim, citra iustitiæ suæ læsionem, ex præscripto iustitiæ legalis, cum tali homine agere, illius cultum ex iustitia renumerari, vitam illi ex pacto legis, atque fide ex debito, conferre; iuxta bonitatem suam quæ promissi solutionem exigebat. Nulla alia naturæ ipsius proprietas aduocanda fuit, quæ operam suam huiusmodi conferret; nullus vlterior bonitatis progressus fuit necessarius, quam quæ bonum rependeret pro bono, bonum felicitatis perfectæ, pro bono integræ obedientiæ: nulla alia actio præter istam creationem, quæ iam tum patrata erat, & prouidentiam conseruantem & gubernantem ex conformitate status istius requirebatur: nulla alia voluntio Dei, quam qua & perfectam legis obedientiam requireret & vitam eidem rependeret æternam, postulabatur. Quare, illo rerum humanarum statu, ista naturæ ex illis proprietatibus descriptæ, istarum actionum, & illius voluntatis cognitio sola, accedente numinis notitia, cui ista vere competebant, ad cultum Deo præstandum necessaria erat, & sola sufficiebat.

Ast quum homo ab ista primæua sua integritate per legis inobedientiam decidisset, seque *iræ filium* & condemnationis cōsecraneum fecisset; non potuit ista bonitas iustitiæ legali mixta, non ista creatio & prouidentia, non ista voluntas, & propterea non ista legalis Theologia seruando homini sufficere. Peccatum enim, quod condemnandum erat, si homo absolueretur, *per legem* (vt ait Apostolus Rom. 8.) *condemnari non potuit.* Homo iustificandus erat; at per legē, quæ peccati index est & vltus, iræque conciliatrix, iustificari non potuit.

Nulli itaque salutari vsui, tum temporis, seruire potuit ista Theologia; horrendæ tantum fuit efficaciæ ad hominem peccati conuincendum & certæ morti addidum. Infelix sane permutatio, & infaustæ rerum vices culpa & vitio peccati introductæ: quo factum est, vt lex quæ *ad vitam* & decus *data* erat mortiferа sit generi nostro, & æternæ procuratrix ignominiæ. Aliæ ergo diuinæ naturæ proprietates adhibendæ fuerunt; omne Dei bonum fuit explicandum, proferendæ fuerunt ex bonitatis primigeniæ matrice *misericordia, longanimitas, mansuetudo, patientia, clementia*, atque illarum vsurpanda opera, siquidem homo peccator Deo reconciliari, & in fauore ipsius poni deberet. Fuerunt etiam actiones producendæ aliæ. *Noua creatio* instituenda fuit; *Noua prouidentia*, & quidem nouæ isti creationi accommodata, vsurpanda fuit. *Redemptio* peragenda. *remissio peccatorum* adipiscenda, *iustitia amissa* reparanda, *spiritus gratiæ* impetrandus, *salus perdita*, restituenda. Quin & decretum aliud de hominis salute faciendum fuit, aliud & *nouum fœdus* cum homine ineundum; *non secundum prius illud*, quia in eo non perstiterant fœderati, alia & gratiosiore *voluntate sanctificandi* fuerunt, *qui consecrarentur.* Atque hæc omnia veluti fundamenta præstruenda erant Nouæ patefactioni. *Rom 7.*

Alia ergo reuelatio, & aliusmodi Theologia necessaria fuit, quæ istas proprietates naturæ diuinæ, sapientissime ad salutis nostræ reparationem adhibitas, declararet; actiones illas vsurpatas prædicaret, & in de-

creto

ereto isto & nouo fœdere explicando occuparetur.

Verum enimuero quum Deus, peccatorum vindex & vltor iustissimus, illas suas proprietates explicare, istas actiones producere, hoc decretum facere, vel noluerit, vel, obsistente iustitia & veritate primitus in lege patefacta, non potuerit, nisi interuentu Mediatoris, in quo circa læsionē iustitiæ & veritatis suæ, proprietates istas suas explicaret, actiones illas perficeret, bonaq; necessaria per illas produceret, & decretum istud gratiosissimum concluderet; hinc *Mediator* ordinandus fuit, qui *sanguine* suo pro peccatoribus litaret, peccatum humani generis morte sua expiaret, impios Deo reconciliaret, & ab ira eius seruaret; misericordiam, longanimitatem, & patientiam Dei expositam redderet, *redemptionem æternam* adipisceretur, *remissionem peccatorum* obtineret, *iustitiam seculorum* repararet, spiritum gratiæ impetraret, decretum gratiosæ misericordiæ firmaret, *fœdus nouum* cruore suo sanciret, salutem æternam recuperaret, & Deum tandem saluandos adduceret.

Constituit ergo Deus iustus & misericors Mediatorem *Filium suum dilectum Iesum Christum*. Ille munus a Patre impositum obedienter suscepit, & animose est exsecutus, quin etiamnum exsequitur. Hic ergo a Deo ordinatus est Redemptor, Saluator, Rex, & Caput saluandorum, sub Deo Porro, iniquum fuisse illū tantis defunctum laboribus & molestiis, tanta operatum miracula, tanta nobis promeritum beneficia, inglorium & ignobilem manere inter nos, inhonoratum à nobis dimitti Æquissimum fuit, vt vicissim à nobis a quo sceretur, coleretur, inuocaretur & debitæ illi gratiæ agerentur.

Rom. 10. At quomodo illum adorare, colere, inuocare poterimus, *nisi in illum credamus?* quomodo *credere* possimus in illum, *nisi de ipso audiamus?* quomodo audire de ipso, nisi per verbum nobis reueletur? Hinc ergo existit reuelationis de Iesu Christo faciendæ necessitas, & propterea Theologiæ, quæ peccatorum saluti seruiet & sufficiet, *duplex obiectum*, substernendum, *Deus & Christus eius*, iuxta dictum ipsius Saluatoris nostri Christi: *Hæc est vita æterna, vt te solum cognoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et obiectum quidem duplex, nō quorum vnum ab altero sit dissæparatum, aut vnum alteri collateraliter adiunctum; sed quorum posterius priori decenter est subordinatum. Atque hic habemus *Theologiam*, quæ ab *obiecto suo, Christo*, meritissimo iure *Christiana* appellatur; patefactam *non lege*, sed primis temporibus τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, nouissimis *Euangelio*, quod *Iesu Christi* dicitur; quamquam voces istæ nonnunquam confunduntur. Sed de vtriusque obiecti coniunctione & subordinatione videamus. Quum *Christiana nostra Theologia obiectum habeamus Deum & Christum eius*, certe modus, quo legalis Theologia nobis Deum explicat, vehementer est hoc additamento amplificatus, & nostra Theologia præ ista legali, infinite nobilitata. Iob. 17.

Omne enim bonum suum Deus in Christo explicuit: *Voluit vt in illo omnis plenitudo habitaret*, & plenitudo quidem *Deitatis* non secundum vmbram, *sed corporaliter* inhabitaret. Hinc ille dicitur *imago inconspicui Dei, splendor gloriæ paternæ & character siue expressa effigies hypostaseos ipsius*, in quo nobis Pater infinitam suam maiestatem, immensam bonitatem, misericordiam, & θείας φιλανθρωπίας contemplandam, spectandam, & palpandam præbet; adeo vt ipse Christus dicat Philippo: *qui me videt, videt & Patrem meum.* Num quæ in Patre, velut in sigillo, intus latebant inconspicua, illa in Christo tanquam *charactere*, cui sigillum per characterismum est impressum, exstant & clarissime videri possunt. In hac Theologia Deus vere & in summo gradu *optimus & maximus* adparet. *Optimus*, qui non tantum, vt in priori Theologia, se hominibus officio fungentibus communicare ad illorum beatitudinem velit; verum *peccatores, impios, inutiles, inimicos* in gratiam recipere sibique reconciliare, & resipiscentes vita æterna donare, *Maximus*, qui non tantum de nihilo produxit omnia, per annihi- Coloss. 1. 19. Hebr. 1. Ioan. 14.

lationem illius, & horũ creationem; sed ẽt de peccato, q̃ ipso nihilo peius est, triumphauit per gratiosam condonationem, & potentem abolitionem illius, iustitiamq; sempiternam produxit per *creationẽ secundam & legalis magistri* captum longe excedentem *regenerationem*: Qua de causa Christus *sapientia & potentia Dei* dicitur; longe illustrior quã sapientia & potentia, quæ in primi mundi creatione est declarata. In hac Theologia Deus nobis vt omni modo *immutabilis* describitur, non tantũ naturæ ipsius, sed & volitionis respectu, quæ vt Euangelio patefacta est, peremptoria est & omnium postrema, nulla alia volitione corrigenda. *Iesus* enim *Christus heri & hodie idem est, & in seculo, per hunc vltimis diebus locutus est Deus* In lege secus res habuit, & magno nostro bono. Si enim voluntas Dei lege explicata fatalis nobis & extrema fuisset, misertimi in æternum ab ipso Deo propter hanc eius voluntatẽ, & à salute nostra exsulare debuissemus. Neq; velim propterea videri mutabilitatẽ vllam Dei voluntati adscribere. Volitioni tantũ, vel potius volito alicui illius finem pono, quẽ ipse æterno & peremptorio decreto illi præfixit & prædeterminauit, vt *meliori, & præstantioribus promissis sancito, fœderi* locus esset. Hæc *Theologia* tam clare & liquido Deum nobis in Christo videndum & cognoscendum proponit, *vt retecta facie gloriã Domini in illo velut in speculo intuentes, in eandem imaginem transformari dicamur ex gloria in gloriam, sicut à Domini spiritu*. Cuius fulgoris & gloriæ velut præeminentis & superantis respectu, lex ipsi nec *fulgida* nec *gloriosa* fuisse dicitur. Fuit quidem: *hæc Dei sapientia à temporibus æternis occulta, mysterium hoc magnum est* & imperscrutabile: sed in Christo Iesu tanta claritate exhibitum, vt *Deus ipse in carne manifestatus dicatur*, non secus ac si extra carnẽ ne manifestatus quidem fuisset, vt *vita æterna, quæ apud patrem erat, & sermo vitæ, quæ ab initio erat apud Deum, auribus nostris audiatur, oculis nostris audiatur, oculis nostris spectetur, & manibus nostris contrectetur*. Hoc modo vestitũ obiectum Theologiæ nostræ, tã abunde mentem implet, & desiderium explet, vt Apostolus aperte dicat: *Se nihil inter Corinthios scire voluisse quam Iesum Christum eumque crucifixum*: ad Philippenses: *se omnia pro damno duxisse propter eminentiã cognitionis Iesu Christi, imo omnibus se ipsum multasse, & pro stercoribus habuisse omnia vt cognoscat Christum, & vim resurrectionis ipsius, communionẽq; perpessionũ eius* Imo in cognitione obiecti Theologiæ nostræ, hoc pacto modificati, omnis vera & iusta gloriatio cõsistit, quẽadmodũ locus antea ex Hieremia nobis citatus, & accõmodatio quidem a Paulo facta præ se ferunt planissime. Ira ille habet: *Qui iactat se in eo se iactet, quod intelligat & cognoscat me, quod ego Iehoua faciens misericordiam, iudicium & iustitiam in terra*. Vbi misericordiæ mentionẽ audis, necessario Christum cogitare debes, extra quem *Deus ignis consumens est*, ad perdendum peccatores, terræ. Accõmodatio Paulina ita est: *factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, vt, sicut scriptum est, qui gloriatur in Domino glorietur*. Neq; mirum, q̃ mẽs nihil præter illũ scire desideret, scitẽdi insatiabilis alioquin cupiditas, in illo cõquiescat, quũ *in illo, Euangelioq; ipsius, omnes sapientiæ ac cognitionis thesauri sint abscõditi*.

De coniunctione egimus, ad subordinationẽ vtriusq; obiecti veniamus, inq; illa, primo eius naturã, inde necessitatem inspiciamus. Natura illius in eo consistit, q̃ omnis, quæ Deo nobiscum est, aut nobis cũ Deo, salutis cõmunicatio, Christi medio interuentu peragitur. Et Dei quidẽ cõmunicatio nobiscum, aut in affectu eius benevolo est erga nos, aut in gratioso decreto de nobis, aut in effectu salutifero in nobis. Vbique Christus medius intercedit. Quum enim Deus bonitatis & misericordiæ suæ affectũ nobis cõmunicabit, Christũ suũ intuetur, in quo *dilectos nos fieri gratiosos habet & dilectos*. Quũ aliquod bonitatis & misericordiæ suæ gratiosum decretũ faciet, Christũ suũ medium interponit, *in illo enim prædestinat nos ad filiorũ adoptionem*. Quum aliquod bonum ex illo affectu, iuxta decretũ gratiosum suũ, nobis impartietur, idẽ ille interuenit, nã in Christo capite nostro omnia ista bona reposuit Pater, & nobis non nisi per illum, imo ab illo tanquã vicario Patris, ista cum authoritate administrante,

& prout

1.Cor. 2. 2. Philip. 3.

2.Cor. 1. 24.

Hebr. 13. 8.

Hebr. 1. 2.

Heb. 7. 22. & 8. 6.

2.Cor. 3.

1.Cor. 2. Rom. 16. 2.Tim. 3. 16.

1.Ioan. 1.

Ier. 9.

Deut 4. 24.

1.Cor. 1. 31.

Col. 2. 3.

Ephes. 1.

& prout vult distribuente, contingunt. Nobis vero cum Deo *communicatio* quæ est, ēt Christo interueniente perficitur. Illa tribus constat gradibus, accessione ad Deum, inhæsione in illo, & fruitione illius: quę tria hic considerāda veniunt, vt in hæc tempora secularia incidere possint, & per fidē, spem, charitatemq; ex fide ista prognatam, vsurpantur. Ad accessum tria sunt necessaria: vt Deus loco sit accessibili, vt via munita, qua ad illum possit accedi, vt libertas concessa & fiducia accedendi. Omnia ista Christo mediante sunt comparata. Ille enim à Patre, qui lucem habitat inaccessam, & extra ipsum throno insidet iustitiæ rigidæ, peccatoribus nimis formidabili, constitutus est, vt sit *propitiatorium per fidem in sanguine ipsius*, quo ārea obtecta, & lege accusante, conuincente, & condemnante, quæ in illa continebatur, velut quodam velamine ab oculis diuinæ maiestatis præcepta, thronus gratiæ est constitutus, cui Deus insideat, cum quo nobis in Christo est negotium: atq; sic *ὁδὸς* & nobis factus est Pater in Filio. Idem ille Christus non modo *viam* quā ad Patrem eundum est nobis *viuam & recentē dedicauit per carnem suam*, sed & ipse *via* est ducens recta ad Patrem. Accedendi *libertatem*, imo ingrediendi in ipsum *sacrarium*, & quidem *intra velum*, habemus *per sanguinem Christi*: qui etiam vt *Sacerdos magnus*, & *præfectus domui Dei* eo pro nobis ingressus est prius, vt nos *cum vero corde*, & sancta fidei plerophoria, *certaque animi fiducia ad thronum gratiæ accederemus*. Preces itaq; Deo offerre habemus? ille Sacerdos est qui Patri istas proponat, ille altari cui impositæ gratiodoris incensum erunt Deo & Patri nostro. Sacrificia Eucharistica Deo offerenda? Per illum offerri oportet, *secus accepta non habebit Deus de manibus nostris*. Opera bona præstanda? per spiritū Christi illa fieri oportet, vt hoc authore commendentur, & sanguine eiusdem tingenda, ne propter defectum a Patre repellantur. Sed accedere non sufficit, inhærere Deo nobis bonū est? Inhæsio, si firma futura est, naturæ cōmunione inniti debet. Sed nos illam cum Deo non habemus. Christus habet, & nos cū Christo *carnis & sanguinis nostri facto participes*. Ille caput nostrum factus de Spiritu suo nobis donat, vt nos *caro de carne & os de ossibus eius* velut membra ipsius effecti, ipsi inhærentes, vnū cum illo, & per illū cū Patre, *vnus sp̄s* cum vtroq; *Spiritus* simus. Restat fruitio, quæ verus, solidus, & durabilis diuinæ bōnitatis & dulcedinis in hac vita gustus est, nō à mēte tantū & intellectu, sed ēt à corde omnium sede affectuum perceptus. Hæc ēt nō nisi in Christo nobis contingit, per cuius Spiritū in nobis habitantē, pronuntiatur in cordibus nostris testimoniū illud diuinissimū *φ filij Dei sumus, & hæredes vitæ æternæ*, ex cuius auditu interno ineffabile gaudium cōcipientes, *animas nostras in spe & patientia possidemus. Deum Abba & Patrem* in omnibus angustiis inclamantes, cū attenta expectatione accessus nostri ad Deum finalis, cōsummatæ inhæsionis, per q̄ habebimus omnia in omnibus, & beatissimæ fruitionis, quæ clara ipsius Dei visione constabit. De quibus in tertia huius nostri tractatus parte proprius erit dicendi locus.

Rom. 3.23.

Hebr. 10.

Hebr. 4.

Hebr. 2.

Rom. 8.

Subordinationē ipsam vtriusq; obiecti Theologiæ Christianæ vidimus, de necessitate eius paucis perstringamus. Illa ex nostræ contagionis & vitiositatis ad Dei incontaminabilē sanctitatē & inflexibilē iustitiæ rigorē cōparatione ortū ducit, quæ tanto hiatu velut insociabili interuallo nos à Deo disseparat, vt transitus ad illū fieri nō possit, nisi ira Dei torcular calcauerit Christus, & sanguinis sui pretiosissimi riuis, ex cōpressis & disruptis corporis venis large profluentibus, hiatum istum compleuerit: *conscientias q̄ nostras eodē sanguine suo adspersus à mortuis operibus purgauerit*, vt sanctificati Deo viuo ad appinquare & *seruire* possimus *sine metu, cum iustitia & sanctitate in ipsius conspectu, cunctos dies vitæ nostræ*.

Hebr. 9. 14. & 10. 22.

Tanta a istius subordinationis est necessitas, vt ipsa fides nostra, nisi sit in Christū, in Deum esse nequeat: *per illū n.* inquit Apostolus Petrus, *credimus Deo, qui excitauit eū à mortuis, & gloriā ei dedit, vt fides ac spes nostra in Deo esset*. Quapropter & fides ista, q̄ Deo habemus, non lege sed Euangelio gratiæ Domini nostri Iesu Christi est præscripta, quod proprie *verbū fidei est, & sermo promissionis*.

1. Pet. 1. 21.

Istius

Istius rei consideratio infinitæ est vtilitatis, tum ad fiduciam ingenerandam conscientiis fidelium, ad peccatorum suorum intuitum contremiscentibus, vt ex iis quæ dicta sunt liquet planissime; tum ad Christianæ Religionis necessitatem adstruendam. De qua re, quia & præsentis instituti, & ipsius Christianæ Religionis ratio sic postulat, nonnulla dicere necesse habeo. Dico itaque, non Christi tantum interuentum necessarium esse, ad salutem à Deo impetrandam & hominibus impartiendam sed & Christi fidem ad eandem ex ipsius manibus accipiendam. Et fidem Christi non sub generali sapientiæ, potentiæ, bonitatis, misericordiæ Dei notione adprehensi, sed quemadmodum ille ab Apostolis est prædicatus, & fides illius ab iisdem annunciata, & literis consignata. Non moueor argumẽto, quo nonnulli in hanc sententiam adduci se profitentur, quod neque cum misericordiæ Dei amplitudine, neq; cum iustitiæ ipsius rationibus conueniat, tam præcisa fidei in Christum ab omnibus saluandis postulatio, quum multa hominũ millia ex hac vita excedant, antequam vel fama Euangelii Christi ad illos peruenerit. Nam de iustitiæ & misericordiæ diuinæ rationibus, non ex modulo ingenii aut affectus nostri est statuendum, sed Deo istarum suarum proprietatum & libera administratio, & iusta defensio relinquenda. Accidet autem, quomodocunque ipsi visum fuerit illas administrare, vt semper *vincat quando iudicabitur*. Nobis ex verbo ipsius sapiendum est. Illud primis secundisq; certis fidei in Christum necessitatem describit ex ordinatione iustæ misericordiæ, misericordis iustitiæ Dei. *Qui credit in Filium habet vitam æternam, qui non credit Filio non videbit vitam, sed ira Dei manet super illum.* Non incipit ira Dei accendi aduersus illum, sed quam iam promeritus erat præcedentibus peccatis aduersus legem commissis, manet super illum propter incredulitatem, quia liberari ab illa poterat per fidem in filium Dei. Item: *Nisi crediderit is me illum esse, moriemini in peccatis vestris.* Et alibi. *Hæc est vita æterna, vt te solum agnoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et Apostolus: *Placuit Deo per stultitiam prædicationis saluare credentes.* Illa prædicatio est *sermo de cruce, gentibus stultitia, Iudæis offendiculum: vocatis autem, tum Iudæis, tum Græcis, Christus Dei sapientia & potentia.* Non sapientia & potentia, qua Deus mundum condidit, ab illa enim perspicue Christus hic distinguitur; sed sapientia & potentia reuelata Euangelio, quod est *potentia Dei ad salutem omni credenti.* Non ergo crux ipsa tantum Christi necessaria ad impetrandũ redemptionem, sed & fides crucis ad eandem obtinendam. Neque quia proponitur sermo crucis hominibus, fides illius est necessaria: sed quia necessaria est fides in Christum ex decreto Dei, sermo de cruce apponitur, vt credentes illi saluentur. Neq; ex decreto tantũ Dei fides in illũ necessaria est, sed ẽt ex promissione Christo à Patre facta, imo & ex pacto inter vtrumque inito. Promissionis sermo hic est: *Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Hæreditas autem Christi populus fidelium *populus qui ipsi in die exercitus ipsius spontaneus aderit in splendoribus sanctitatis.* Itẽ: *Benedicentur in te omnes gentes, itaque qui ex fide sunt benedicuntur cum fideli Abraham.* Apud Esaiam: *Quum posuerit pro delicto animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Iehouæ in manu eius prosperabitur: propter laborem animæ suæ videbit fructum quo saturetur, scientia sui, quæ* est fides in illũ, *iustificabit iustus seruus meus multos, & iniquitates ipsorũ ipse portabit.* Pactũ cũ Patre initũ allegat Christus dicens: *Pater glorifica Filium tuũ, vt & Filius tuus te glorificet. Sicut dedisti ei authoritatem in omnem carnẽ, vt quotquot dedisti ei det eis vitã æternã. Est* a vita æterna, & quæ sequuntur. Cõstitutus est ergo Christus decreto, promisso & pacto Patris Saluator omnium in ipsum credentiũ, dicente Apostolo: *& cõsecratus factus est author salutis omnibus qui ipsi auscultant* vnde ẽt gentes *sine Christo* dicuntur *alienæ à republica Israelis, extraneæ à pactis promissionũ spem non habentes Dei expertes in mundo, & tenebræ: per fidẽ a Christi* dicuntur *propinqui facti & lux in Domino.*

1. Cor. 1. 23. 14.

Rom. 1. 17.

Psalm. 2. 8.

Psalm. 110.

Galat 3. 8.

Esa. 53.

Ioan. 17. 1. 2. 3.

Heb. 5.

Eph. 2. 12. 13

Eph. 5. 8.

Ioan. 3. 36.

Ioan 8. 24.

Ioan. 17. 3.

Necesse

Necesse est itaque, vt pro Religionis Christianæ necessitate, tanquam pro salutis ara & anchora, depugnemus, ne, si Filium nobis aut nostræ fidei patiamur adimi, ipso quoque Patre destituamur: *qui enim Filium non habet, ne Patrem quidem habet.* 1. Ioan. 2. 23. Si vero ad istius necessitatis diminutionem vel circumscriptionem tantillum conniueamus, Christus ipse apud suos Christianos in contemtum adducetur, & tandem in vniuersum abnegabitur. Prochue enim est salutis meritum, & efficaciam saluandi illi adimere, in cuius *Sacramenti verba iurare* nulla necessitate compellimur. Quis credit beneficium ab illo præstitum esse, cui gratias agere non sit necesse? imo quis non palam & pleno ore profitebitur, salutis authorem non esse, quem salutis authorem agnoscere non sit necesse? Fortiter ergo vrgenda est vtriusq; obiecti istius, *Dei & Christi*, coniunctio, in Theologia Christiana nostra; neque ferendum vt vllo prætextu à se inuicem disseparentur, nisi ipsum à nobis diuiungi Christum, & cum Christo salutem nobis auferri velimus.

Requireret præsens tractatus vt partes omnes & singulas, quib. consideratio istius obiecti constare debet, ordinemque illarum breuiter oculis obiiceremus; sed nolo clarissimum & celeberrimum hoc auditorium prolixiore oratione detinere.

Quum itaque tanta sit Theologiæ, & præsertim Christianæ nostræ ab obiecto ipsius, Deo & Christo, dignitas, maiestas, claritas, & plenitudo: æquum est vt omnes qui hominem, ad imaginem Dei conditorum, imo Christianorum, & ad imaginem Dei & Christi regenitorum longe augustiore titulo gloriantur, serio & ardenti studio in illius cognitionem incumbant; existimantes se nulla in re dignius, iucundius, vtilius, operam suam ponere posse. Quid enim imagine Dei diguius, quam perpetuo se in archetypon suum reflectere? Quid iucundius, quam exemplaris sui radiis salutaribus continuo irradiari & collustrari? Quid vtilius quam tam collustrationem magis magisque archetypo assimilari? Nullius sane rei cognitio vtilius quæritur, aut fructuosius inuenitur. Quid creaturæ, seruo, filio conueniens magis & honestum, quam in Dei creatoris, Domini, Patris sui cognitionem noctes dieſque incumbere? Quid sanguine Christi redempris & Spiritu eius sanctificatis magis decorum, quam Christum assidue meditari, illum in mente, animo, imo & lingua semper circumgestare.

Scio quidem vitam hanc animalem varias functiones postulare, & singulis præficiendos qui illas ad communem reipublicæ vtilitatem obeant, scientiamque administrandi illas multi temporis studio & labore acquirendam esse. At illi ipsi, quibus ex officio aliis rebus adesse & præesse mandatum est, agnoscentes, primum quærenda esse quæ ad *regnum Dei & iustitiam eius pertinent*, fatebuntur & huic studio suum otium, suas meditationes, & curas esse concedendas. Matth. 6. Dauid ipse, Rex numerosi populi, & variis bellis implicitus, tamen non destitit hoc studium præ cæteris omnibus colere & tractare: cuius etiam beneficio factum dicit, vt non modo *hostibus suis* sed & *magistris sapientior euaserit.* Psal. 119. Quantopere Salomon, & ipse eiusdem populi in solio paterno administrator, in diuinarum rerum cognitione profecerit, testantur tria nobilissima scripta illius, quæ etiamnum cum admiratione & gratiarum actione legit Ecclesia. Quum autem nihil difficilius sit, quam bene imperare, ex Romani Imperatoris sententia; quæ poterit iusta prætendi causa neglecti studii, cui etiam Reges sua tempora potuerunt impendere? Nec mirum; Deo enim iubente id faciebant, & nobis eiusdem Dei iussum omnibus & singulis est impositum. Dicebat Plato, *tum demum Respublicas fore beatas, quum aut principes & illarum moderatores philosopharentur, aut Philosophi illas administrarent.* Nos id longe iustius ad Theologiam transferre possumus, quæ vera est & sola rerum diuinarum sapientia. Sed vos propius concernūt hęc monita nostra, lectissimi & eruditi iuuenes, qui parentum aut mecænatum, & vestra ipsorum etiam voluntate, isti studio dicati, de-

uoti & consecrati estis; non vt illud propriè tantum salutis promouendæ causa sedulo excolatis, sed vt aliquando ipsi sanctorum Ecclesiæ, *quæ corpus Christi est, & plenitudo illius qui omnia implet in omnibus* docendæ, instruendæ, ædificandæ, elegantem & Deo gratissimam operam præstare possitis. Vobis certe perpetuo ob oculos obuersetur amplitudo & maiestas obiecti, quod iure merito nos occupatos tenet; & existimare nihil esse gloriosius, quam in Deo Christoque eius cognoscendo, noctes dieſque incumbere, quum vera gloriatio in Dei Christique eius notitia consistat. Cogitate quanta sint ista, in quæ & Angeli desiderant inspicere, ad quorum nominis communionem & vos aditum iam vobis facitis, & Deus vos aliquando (quod opto & spero) est vocaturus.

Imitandum vobis proponite, quem iubentes agnoscitis præceptorem, electum *Phil.3.* Christi organum, Paulum Apostolum, qui tanto desiderio Christi cognoscendi accensum se profitetur, vt non modo omnia mundana ipsius cognitioni postposuerit, sed & *omnibus* seipsum *multauerit, vt Christi notitiam lucrifaceret.* Intuemini discipulum eius Timotheum, quem eo nomine *2.Tim.3.* felicem prædicat, *quod à puero sacras literas edoctus fuerit*; in cuius felicitatis partem & vos venistis, & porro venietis vlterius, si quæ idem *Doctor Gentium* Timotheum suum monet, vobis etiam capessenda & exsequenda existimabitis. Verum, non diligentiam modo hoc studium postulat, sed & sanctimoniam, & syncerum Deo placendi affectum. Sanctum enim est obiectum, imo sanctum sanctorum quod tractatis, quod intuemini, quod cognoscere studetis. Sancta pollui non decet, nec contaminatam desiderant sui vsurpationem. Dicebat antiqua Gentilitas sacrificatura, *procul hinc, procul este profani.* Id vobis iustitiæ causa hic ingeminandum, vbi sacrificaturi estis altissimo Deo, & Christo eius: cui etiam sanctus Angelorum chorus sanctum! sanctum acclamat. Neque patiamini, vt dum isti studio incumbitis, in diuersas partes animus trahatur. Hoc agite, hoc agite, mente intenta in id, quod vobis ex scopo est propositum. Hoc si facietis, exigui temporis spatio non pœnitendum vobis, & aliis vtilem, *in via cognitionis Domini* progressum facietis. *Secretum enim suum* *Psal.25.15.* *Dominus timentibus se impartitur.* Imo eo ipso *Meliorem vobis ipsi partem præelegisse* declarabitis, *quæ* sola *à vobis non modo auferetur*, sed maius indies incrementum sumet; mentibus vestris ita per cognitionem Dei & Christi eius dilatatis, vt amplissimum Deo & Christo habitaculum in Spiritu sint futuræ.

DIXI.

ORATIO SECVNDA,

De

Authore & fine Theologiæ.

QVI in demonstratiuo versantur dicendi genere, & laudandum aliquid vel vituperandum sibi sumunt, necesse plerumque habent suspicionem, quæ facilime auditorum animos inuadit, à se amoliri; quod non ex affectu amoris vel odii immoderatiore ad dicendum sunt impulsi, sed certo animi iudicio adducti; quod non ardentem suæ voluntatis flammam, sed claram mentis suæ lucem, rei ipsius, de qua acturi sunt, naturæ conuenientem, sunt secuti. Mihi vero id necessarium non est. Res enim ipsa, quam sumsi commendandam, suspicionē istam à me facile depellit. Non diffiteor me hic etiam amoris affectui cōcedere: verum in ea re, quam qui non amat seipsum odit, & vitam animæ suæ perfide prostituit. Sacrosancta Theologia est, cuius præstantiam & dignitatem tenui oratione celebro, quam scio vobis omnibus esse commendatissimam: studeo tamen illam, si fieri possit, commendatiorem vobis reddere. Hoc sane postulat meritum ipsius, hoc officii mei exigit ratio. Neque id studeo, vt dignitatem eius exaggerem aliunde adscitis ornamentis:

tis: Perfectæ enim huius pulchritudini nihil addi potest extraneum, quod illam non dedecoret: Explico tantum illa, quæ ipsam per se commendant affatim. Illa sunt *obiectum* eius, *author*, *finis*, & *certitudo*. De *obiecto* diximus quantum dedit Dominus: iam de *authore & fine* eiusdem dicemus. Faxit Deus vt ipsius Theologiæ ductum sequar in omnibus, nihilque nisi quod ipsi conueniens, Deo dignum, & vobis vtile proferam, ad nominis ipsius gloriam, nostrique omnium aggregationem in Domino. Vos etiam, Auditores clarissimi & humanissimi, oro, & obsecro, vt qua benevolentia & attentione de *Obiecto* Theologiæ differentem audiuistis, eadem de eiusdem *Authore & fine* dicturum audiatis.

De *Authore* acturus, non contexam laudum ipsius longa præconia, quæ ille quidem meretur, sed apud vos non est opus: dicam tantum *quis Author* sit, cum *quo respectu considerandus, quibus suis proprietatibus vsus sit ad Theologiam reuelandam, & quo modo illam patefecerit.*

Quemadmodum autem *obiectum* Theologiæ bifariam consideraumus, ita eius *Authorem* quoque secundum duplicem, *legalis* nimirum & *Euangelica Theologia* respectum, habemus intueri; vt singulæ tractatus nostri partes sibi apte & examussim respondeant. Vtrobique idem *author est*, qui *obiectum*, doctrinæ reuelator idem, qui eiusdem materia est & argumentum. Quod ex scientiarum numero nulli competit alii. Quamquam enim omnes authore Deo, qui scientiarum Deus est, gloriari possunt, obiectum tamen aliud habent à Deo, vt vidimus, & quidem aliquid à Deo productum. Sed & in ipso efficiente non pariter participant cum hac doctrina, quæ peculiari quadam ratione, & multum ab aliis scientiis distincta Dei authoritatem prætendit. *Legalis itaque Theologiæ Author est Deus, Euangelica, Deus & Christus eius*, vel *Deus in Christo, & per Christum.* Ita enim testatur Scriptura, ita postulat ipsius obiecti ratio; quod porro seorsim in vtraque commonstrabimus. *Theologiæ legalis Authorem* nobis designat Scriptura ante lapsum hisce verbis: *præcepit Iehouah Deus homini dicendo, Ex omni arbore horti comedendo comedes, at de arbore scientiæ boni & mali non comedes*; addita comminatione verbis expressis, si præuaricaretur homo; & promissione in typo arboris vitæ, si quidem legi obsequeretur. Sed duo quædam hanc legislationem vt præcessere, ita quoque ab homine præcognosci debuerunt; Natura Dei sapiens, bona, iusta, potens; & iubendi autoritas, quæ creatione nititur. Præcognita autem fuerunt homini, & ex patefactione Dei familiariter cum ipso conuersantis, & per Spiritum illum cum imagine sua communicantis; cuius instinctu dixit. *Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea.* Vtriusque huius rei notitiam fidei tribuit Apostolus, & propterea patefactioni Dei. Illius his verbis: *Accedentem ad Deum credidisse* (sic enim lego) *oportet esse Deum, & remuneratorem esse iis qui ipsum requirunt.* Si remunerator, ergo sapiens, bonus, iustus, potens, imo & prouidus rerum humanarum curator. Alterius istis: *per fidem intelligimus constructum fuisse mundum verbo Dei, vt quæ cernimus non sint ex apparentibus facta.* Et quamuis illud hoc primæuo hominis statu de lege morali expresse & speciatim non dicatur, tamen quum de symbolica & ceremoniali (quæ experimentum fuit obedientiæ legi morali ab homine præstandæ, & debiti ad obediendum legi morali recognitio) id affirmetur, etiam de morali est subintelligendum. Quod clarius probatur in lege morali per Mosen post lapsum repetita, & speciatim populo Israëlis patefacta, his verbis: *Loquutus est Deus omnia verba ista: &: quæ gens ita magna cui sint statuta & iudicia iusta, sicut & vniuersa lex ista, quam ego do coram vobis hodie?* Dedit autem ex patefactione & iussu Dei. Item: *Abscondita Iehouæ Dei nostri sunt, reuelata nostra sunt & filiorum nostrorum vsque in seculum, vt faciamus omnia verba legis huius:* Et apud Paulū: *Quod de Deo cognosci potest manifestum est in ipsis: Deus n. manifestum*

Gen. 2.

Gen. 2. 23.

Hebr. 11.

Deut. 4.

Deut. 29. 29.

Rom. 1.

festum facit. Euincit idem obiecti ratio. Quum enim *Deus* sit *Author* vniuersi, & non naturali interna, sed voluntaria externaque operatione, quæ tantum de suo operi impartitur quantum vult, & permittit ipsum, vnde producitur, nihilum; necesse est illius præstantiam longe excedere ipsius vniuersi, & propterea etiam hominis, capacitatem. Qua de causa in Scriptura dicitur, *lucem habitare inaccessam*, quæ tanta claritate etiam acutissimam cuiusque creaturæ perstringit aciem, vt obtundatur & obtenebrescat, nisi certo adhibito temperamento conspiciendũ se præbeat: quæ est ipsa patefactio, citra quam *tenebras dicitur posuisse habitaculum suum.* Neque ipse tantum, sed & *viæ eius & cogitationes tanto sunt nobis altiores, quantũ cæli ipsam terram altitudine exsuperant. Actiones Dei*, quæ viæ Dei dicuntur, & præsertim *creatio, initium viæ Dei appellata*, Prouer. 8. qua Deus exire velut è solio maiestatis suæ cæpit; non nisi Deo reuelante innotescere potuerunt, & qualiter fas est cognosci. Quod & ante *fides* vocabulo ab Apostolo vsurpato est indicatum. Cogitationes vero Dei & voluntas eius, tum quam à nobis fieri vult, tum quam de nobis facere statuit; quum liberæ sint dispositionis, quam τὸ αὐτεξούσιον Dei decernit, & consiliarium nullum adhibuerit, *imperscrutabiles sint & imperscrutabiles* est necesse. Atque hisce constat *legalis Theologia*, quæ quum citra profectam à Deo reuelationem non cognoscantur, *Deum* illius *Autherem* esse euidenter conficitur. Adstipulatur ipsa populorum vniuersitas. Quid *Rhadamantum*, quid *Minoa* Cretensium Reges iustissimos antrum Iouis subire coegit, & præcudere leges inde allatas ex instinctu Numinis, quas suis ciuib. promulgabant, quam quod scirent receptum non iri nisi diuinitus credi contur acceptæ? *Lycurgus* horum exemplum imitatus, quum suis *Lacademoniis* leges esset conditurus, *Delphos* ad *Apollinem* commeauit, vt reuersus leges suas *oraculi Delphici* autoritate redderet commendatas. *Numa Pompilius*, vt populi Quiritium ferociores animos ad Religionem perpelleret, nocturnos sibi cum *Dea Ægeria* congressus esse simulauit. Certa fuerunt hæc & euidentia testimonia notionis in animis hominum anticipatæ, quod nulla Religio nisi origine diuina & è cœlo fundamentum habens recipi mereretur. Adeo verum arbitrati sunt, quod nemo *Deum*, aut *de Deo* quippiam nosse queat, nisi *per ipsum Deum*. Videamus de *Theologia Euangelica*. Huius *Deum & Christum Authorem* fecimus, Scriptura eadem hic iubente, & obiecti ratione tanto id postulante iustius, quanto ipsum in profundiore sapientiæ diuinæ abyssо est recõditum, & maioribus mens humana tenebris obsessa ignorantiæ Et Scripturam quidem huic nostræ sententiæ præuiam habemus quam plurimis locis. Paucos recensebimus: prius qui *Deo & Patri*, inde qui *Christo* huius doctrinæ adscribunt patefactionem. *Loquimur*, inquit Apostolus, *sapientiam Dei in mysterio occultam illam, quam Deus præfinierat ante secula in gloriam nostram. Nobis autem Deus illam reuelauit per Spiritum* Idem Apostolus dicit: *Euangelium suum & præconium Iesu Christi, quod temporibus aternis tacitum fuit, manifestum esse factum per Scripturas Prophetica ex imperio aterni Dei* Petro, rectam de Christo confessionem edenti, dixit ipse: *Caro & sanguis non reuelarunt tibi, sed Pater meus qui est in cælis.* Christo idem tribuit Ioannes Baptista dicens: *Filius qui est in sinu Patris, ille nobis Deum enarrauit*: Et Christus sibi his verbis: *Nemo nouit Patrem neque Filium nisi cui voluerit Filius reuelare.* Et alibi: *Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi è mundo, & cognouerunt me à te missum esse.* Videamus patefactionis illius necessitatem ex obiecti ratione. Hanc Christus indicat, de *Theologia Euangelica* proprie agens his verbis: *Nemo nouit Patrem nisi Filius, & nemo nouit Filium nisi Pater.* Itaque nemo *Patrem* aut *Filium* potest reuelare, in quorum tamen notitia consistit Euangelium. Baptistæ eiusdem necessitatis assertor est, quum inquit: *Deum nemo vidit vnquam.* Huius Theologiæ est *illa sapientia, qua in mysterio & occul-*

Tim. 6. 16.

Esa. 55. 9.

1. Cor. 2. 7. 10.

Rom. 16. 25. 26.

Matth. 16.

Ioan. 2. 18.

Matth. 11.

Ioan. 17.

1.Cor.2.9. *occulta dicitur* Apostolo, *quam nemo principum huius seculi cognouit*, imò *quam neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in mentem hominis venit.* non intellectui cognita, & velut cum primis notionibus in creatione impressis indita: non discursu aut ratiocinatione acquisita. *sed sermonibus quos docet Spiritus sanctus, enunciata.* Ad Eph.3.10. hanc Theologiam pertinet *sapientia illa Dei multiformis, quam necesse est principibus & potestatibus in cœlis innotescere per Ecclesiam*; secus ipsis etiam Angelis futura incognita. Quid? quod ipsæ Dei profunditates, *quas nemo nouit nisi Spiritus qui est in Deo*, hac doctrina explicantur: imo ipsa sapientiæ Dei *longitudo, latitudo, profunditas & altitudo*, vt Apostolus alibi inquit, admirabundus & vix inueniens quibus verbis plenitudinem istius Theologiæ enunciet? In hac proponitur cognoscēda *charitas Christi, omni cognitione superior*; Eph.3.18. *pax Dei omnem exsuperans intellectum.* Ex quibus claret euidentissimè, Obiectum Theologiæ Euangelicæ & Deo & Christo reuelari debuisse, aut perpetuis obsessum tenebris latere; hoc est, Theologiam Euangelicam ad nostram cognitionem non venire, & propterea (quod hic necessum) nullam prorsus fore. Si cui volupe est (& res sane meretur) enucleatius ista, & per singulas partes distinctius intueri, coniiciat ille oculos mentis suæ in illas naturæ diuinæ proprietates, quas proprio suo modo vestitas enarrat hæc Theologia: in illas Dei actiones, quas in lucem producit hæc doctrina in illam Dei voluntatem, quam ipse Euangelio suo patefecit, & distinctius necessitatem diuinæ patefactionis intelliget. Si quis compendio vti volet, Christum modo contemplerur: & quum admirabilem illam sermonis & carnis vnionem, officiique impositionem & executionem diligenter intuitus fuerit, simulque quod totum hoc voluntariæ sit œconomiæ, & liberrimæ dispensationis Dei, consideraverit: non poterit quin palam profiteatur, istarum tantarum rerum notitiam non nisi per Dei & Christi reuelationem haberi potuisse. Sed ne quis sinisterioris suspicionis aut erroris ansam arripiat, ex his quæ ita diximus, ac si solus Deus & Pater, secluso Filio, author sit doctrinæ legalis; idem verò Pater per Filium Euangelicæ: nonnulla addenda erunt, quæ soluendæ isti difficultati, & negotio, quod agimus, postò explicando poterunt seruire. Certum est, quemadmodum Deus per sermonē suum, qui Filius eius est, & spiritum omnia creauit, & hominem per imaginem sui; ita quoque nullam ab illo cum homine communicationem obiri, nisi Filii & Spiritus sancti interuentu. Qui possit? quum opera diuinitatis ad extra sint indiuisa, & idem ordo sit operationis ad extra, qui est ordo processionis ad intra. Itaque Filium, vt sermonem Patris, & Spiritum sanctum, qui prophetiæ Spiritus est, ab istius efficientia reuelationis nullo modo excludimus. Sed alia ratio est in patefactione Euangelii, non quidem testificantium respectu personarum, sed modi, quo istæ veniunt considerandæ. Pater enim, Filius, & Spiritus sanctus habent inter se non respectum tantum naturalem, sed & alium, qui à voluntate ducit originem, omnino tamen conuenientem naturali, quæ inter illos est, relationi. Est processio in personis interna, est externa, quæ missionis nomine in Scripturis & à Patribus adpellatur. Cuius posterioris ratio in hac reuelatione potissimum est habenda. Pater enim patefacit Euangelium per Filium suum, & Spiritum; sed per Filium, quâ missus est, vt Mediatoris partes inter Deum & homines peccatores perageret; quâ λογος *est caro factus*; quâ *Deus in carne manifestatus*; imò quâ mortuus est, & ad vitā resuscitatus; siue id reipsa actum sit, siue in decreto & præscientia Dei: per Spiritum, qua ille est Spiritus Christi, quem Christus à Patre passione sua & morte impetrauit; quem *resuscitatus à mortuis, & collocatus ad dexteram Patris*, ab eodem est adeptus. Intelligitis opinor, distinctionem qua hic vtendum existimo; dabo operam vt eandem mecum probetis, apertissimis Scripturiæ locis in confirmationis subsidium allatis. *Omnia*, inquit Christus, *tradita mihi sunt à Patre, & nemo* Matth.11.

Iesu Christi, quod obscurius sub Vetere Testamento, clarissime in Nouo Testamento est patefactum. Hinc illud *Ioannis* 3 14. *genuina cerum Dei & Patris Domini nostri Iesu Christi*. Atque hæc omnia Theologi summatim complectuntur, quum dicunt, *illum Deum inuocandum, qui se verbo, ac manifestauit.*

Cæterum, quæ huc vsque de *Obiecto* Theologiæ nobis dicta sunt, ad Theologiam legalem spectant proprie, quæ primæuo hominis statui fuit accommodata. Quum enim homo in primigenia sua integritate sub boni & iusti Dei fauore & beneuolentia ageret, potuit Deo suo cultum, quem ex iustitiæ legalis norma (quæ dicit; *Hoc fac & viues*) præscripserat Deus, exhibere; potuit illum bonum & iustum *ex toto corde & anima diligere*; potuit in illo bono & iusto fiduciam, conscientia integritatis suæ, collocare; potuit illi, vt tali, filialem timorem ipsi gratum & debitum, vt seruus Domino, impendere: potuit Deus vicissim, citra iustitiæ suæ læsionem, ex præscripto iustitiæ legalis, cum tali homine agere, illius cultum ex iustitia renumerari, vitam illi ex pacto legis, atque sic ex debito, conferre; iuxta bonitatem suam quæ promissi solutionem exigebat. Nulla alia naturæ ipsius proprietas aduocanda fuit, quæ operam suam horsum conferret; nullus vlterior bonitatis progressus fuit necessarius, quam quæ bonum rependeret pro bono, bonum felicitatis perfectæ, pro bono integræ obedientiæ: nulla alia actio præter istam creationem, quæ iam tum patrata erat, & prouidentiam conseruantem & gubernantem ex conformitate status istius requirebatur: nulla alia volitio Dei, quam qua & perfectam legis obedientiam requireret, & vitam eidem rependeret æternam, postulabatur. Quare, illo rerum humanarum statu, ista naturæ ex illis proprietatibus descriptæ, istarum actionum, & illius voluntatis cognitio sola, accedente numinis notitia, cui ista vere competebant, ad cultum Deo præstandum necessaria erat, & sola sufficiebat.

Ast quum homo ab ista primæua sua integritate per legis inobedientiam decidisset, seque *iræ filium* & condemnationis cōsectaneum fecisset; non potuit ista bonitas iustitiæ legalis mixta, non ista creatio & prouidentia, non ista voluntas, & propterea non ista legalis Theologia seruando homini sufficere. Peccatum enim, quod condemnandum erat, si homo absolueretur, *per legem* (vt ait Apostolus Rom. 8.) *condemnari non potuit*. Homo iustificandus erat; at per legē, quæ peccati index est & vitæ, iræque conciliatrix, iustificari non potuit.

Nulli itaque salutari vsui, tum temporis, seruire potuit ista Theologia; horrendæ tantum fuit efficaciæ ad hominem peccati conuincendum & certæ morti addidum. Infelix sane permutatio, & infaustæ rerum vices culpa & vitio peccati introductæ: quo factum est, vt lex quæ *ad vitam* & decus *data* erat mortifera sit generi nostro, & æternæ procuratrix ignominiæ. Aliæ ergo diuinæ naturæ proprietates adhibendæ fuerunt; omne Dei bonum fuit explicandum, proferendæ fuerunt ex bonitatis primigeniæ matrice *misericordia, longanimitas, mansuetudo, patientia, clementia*, atque illarum vsurpanda opera, siquidem homo peccator Deo reconciliari, & in fauore ipsius poni deberet. Rom 7. Futurum etiam actiones producendæ aliæ. *Noua creatio* instituenda fuit; *Noua prouidentia*, & quidem nouæ isti creationi accommodata, vsurpanda fuit. *Redemptio* peragenda *remissio peccatorum* adipiscenda, *iustitia amissa* reparanda, *spiritus gratia* impetrandus, *salus perdita*, restituenda. Quin & decretum aliud de hominis salute faciendum fuit, aliud & *nouum fœdus* cum homine ineundum; *non secundum prius illud*, quia in eo non perstiterant fœderati, alia & gratiosiore *voluntate sanctificandi* fuerunt, *qui consecrarentur*. Atque hæc omnia veluti fundamenta præstruenda erant Nouæ patefactioni.

Alia ergo reuelatio, & aliusmodi Theologia necessaria fuit, quæ istas proprietates naturæ diuinæ, sapientissime ad salutis nostræ reparationem adhibitas, declararet; actiones illas vsurpatas prædicaret, & in decreto

creto isto & nouo fœdere explicando occuparetur.

Verum enimuero quum Deus, peccatorum vindex & vltor iustissimus, illas suas proprietates explicare, illas actiones producere, hoc decretum facere, vel noluerit, vel, obsistente iustitia & veritate primitus in lege patefacta, non potuerit, nisi interuentu Mediatoris, in quo circa læsionē iustitiæ & veritatis suæ, proprietates illas suas explicaret, actiones illas perficeret, bonaq; necessaria per illas produceret, & decretum illud gratiosissimum concluderet; hinc *Mediator* ordinandus fuit, qui *sanguine* suo pro peccatoribus litaret, peccatum humani generis morte sua expiaret, impios Deo reconciliaret, & ab ira eius seruaret; misericordiam, longanimitatem, & patientiam Dei expositam redderet, *redemptionem æternam* adipiscereturr, *remissionem peccatorum* obtineret, *iustitiam seculorum* repararet, spiritum gratiæ impetraret, decretum gratiosæ misericordiæ firmaret, *fœdus nouum* cruore suo sanciret, salutem æternam recuperaret, & Deum tandem saluandos adduceret.

Constituit ergo Deus iustus & misericors Mediatorem *Filium suum dilectum Iesum Christum*. Ille munus à Patre impositum obedienter suscepit, & animose est exsecutus, quin etiamnum exsequitur. Hic ergo à Deo ordinatus est Redemptor, Saluator, Rex, & Caput saluandorum. Sub Deo Porro, iniquum fuisset illū tantis defunctum laboribus & molestiis, tanta operatum miracula, tanta nobis promeritum beneficia, inglorium & ignobilem manere inter nos, inhonoratum à nobis dimitti Æquissimum fuit, vt vicissim à nobis agnosceretur, coleretur, inuocaretur & debitæ illi gratiæ agerentur.

Rom.10. At quomodo illum adorare, colere, inuocare poterimus, *nisi in illum credamus?* quomodo *credere* possimus in illum, *nisi de ipso audiamus?* quomodo audire de ipso, nisi per verbum nobis reueletur? Hinc ergo existit reuelationis de Iesu Christo faciendæ necessitas, & propterea Theologiæ, quæ peccatorum saluti seruiet & sufficiet, *duplex obiectum*, substernendum, *Deus & Christus eius*, iuxta dictum ipsius Saluatoris nostri Christi: *Hæc est vita æterna, vt te solum cognoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et obiectum quidem duplex, nō quorum vnum ab altero sit disseparatum, aut vnum alteri collateraliter adiunctum; sed quorum posterius priori decenter est subordinatum. Atque hic habemus *Theologiam*, quæ ab *obiecto suo, Christo*, meritissimo iure *Christiana* appellatur; patefactam *non lege*, sed primis temporibus τῇ παλαιᾷ, nouissimis *Euangelio*, quod *Iesu Christi* dicitur; quamquam voces istæ nonnunquam confunduntur. Sed de vtriusque obiecti coniunctione & subordinatione videamus. Quum *Christiana nostra Theologia obiectum habeamus Deum & Christum eius*, certe modus, quo legalis Theologia nobis Deum explicat, vehementer est hoc additamento amplificatus, & nostra Theologia præ ista legali, infinite nobilitata. Iob.17.

Omne enim bonum suum Deus in Christo explicuit: *Voluit vt in illo omnis plenitudo habitaret*, & plenitudo quidem *Deitatis* non secundum vmbram, *sed corporaliter* inhabitaret. Hinc ille dicitur *imago inconspicui Dei, splendor gloriæ paternæ & character siue expressa effigies hypostaseos ipsius*, in quo nobis Pater infinitam suam maiestatem, immensam bonitatem, misericordiam, & φιλανθρωπίαν contemplandam, spectandam, & palpandam præbet; adeo vt ipse Christus dicat Philippo: *qui me videt, videt & Patrem meum.* Nam quæ in Patre, velut in sigillo, intus latebant inconspicua, illa in Christo tanquam *charactere*, cui sigillum per characterismum est impressum, exstant & clarissime videri possunt. In hac Theologia Deus vere & in summo gradu *optimus & maximus* adparet. *Optimus*, qui non tantum, vt in priori Theologia, se hominibus officio fungentibus communicare ad illorum beatitudinem velit; verum *peccatores, impios, inutiles, inimicos* in gratiam recipere sibique reconciliare, & resipiscentes vita æterna donare. *Maximus*, qui non tantum de nihilo produxit omnia, per annihi- Coloss.1. 19. Hebr.1. Ioan.14.

& prout vult distribuente, contingunt. Nobis vero cum Deo *cōmunicatio* quæ est, ēt Christo interueniente perficitur. Illa tribus constat gradibus, accessione ad Deum, inhæsione in illo, & fruitione illius: quę tria hic considerāda veniunt, vt in hæc tempora secularia incidere possint, & per fidē, spem, charitatemq; ex fide ista prognatam, vsurpantur. Ad accessum tria sunt necessaria: vt Deus loco sit accessibili, vt via munita, qua ad illum possit accedi, vt libertas concessa & fiducia accedendi. Omnia ista Christo mediante sunt comparata. Ille n. à Patre, qui lucem habitat inaccessam, & extra ipsum throno insidet iustitiæ rigidæ, *Rom.* 3.23. peccatoribus nimis formidabili, constitutus est, vt sit *propitiatorium per fidem in sanguine ipsius*, quo arca obtecta, & lege accusante, conuincente, & condemnante, quæ in illa continebatur, velut quodam velamine ab oculis diuinæ maiestatis præcepta, thronus gratiæ est constitutus, cui Deus insideat, cum quo nobis in Christo est negotium: atq; sic προσαγωγὴ nobis factus est Pater in Filio. Idem ille Christus non mo- *Hebr.* 10. do *viam* quâ ad Patrem eundum est nobis *viuam & recentē dedicauit per carnem suam*, sed & ipse *via* est ducens recta ad Patrem. Accedendi *libertatem*, imo ingrediendi in *Hebr.* 4. ipsum *sacrarium*, & quidem *intra velum*, habemus *per sanguinem Christi*: qui etiam vt *Sacerdos magnus*, & *præfectus domui Dei* eo pro nobis ingressus est prius, vt nos *cum vero corde* & sancta fidei plerophoria, *certaque animi fiducia ad thronum gratiæ accederemus*. Preces itaq; Deo offerre habemus? ille Sacerdos est qui Patri istas proponat, ille altari cui impositæ gratiæ odoris incensum erunt Deo & Patri nostro. Sacrificia Eucharistica Deo offerenda? Per illum offerri oportet, secus *acceptaturum non habebit Deus de manibus nostris*. Opera bona præstanda? per spiritū Christi illa fieri oportet, vt hoc authore commendentur, & sanguine eiusdem tingenda, ne propter defectum a Patre repellantur. Sed accedere non sufficit, inhærere Deo nobis bonū est? Inhæsio, si firma futura est, naturæ cōmunione innixi debet. Sed nos illam cum Deo non habemus. Christus habet, & nos cū Christo *carnis & sanguinis nostri facto participe*. Ille caput nostrum factus de Spiritu suo nobis donat, vt *Hebr.* 2. nos *caro de carne & os de ossibus eius* velut membra ipsius effecti, ipsi inhærentes, vnū cum illo, & per illū cū Patre, *vnius* cum vtroq; *Spiritus* simus. Restat fruitio; quæ verus, solidus, & durabilis diuinæ bonitatis & dulcedinis in hac vita gustus est, nō à mēte tantū & intellectu, sed ēt à corde omnium sede affectuum perceptus. Hæc ēt nō nisi in Christo nobis contingit, per cuius Spiritū in nobis habitantē, pronunciatur in cordibus nostris testimonium illud diuinissimū & *filij Dei sumus, & hæredes vitæ æternæ*, ex cuius auditu interno ineffabile gaudium cōcipientes, *animas nostras in spe & patientia possidemus. Deum Abba & Patrem* in omnibus angustiis inclamantes, cū attenta expectatione accessus nostri ad Deum finalis, cōsummatæ inhæsionis, per q̄ habebimus omnia in omnibus, & beatissimę fruitionis, quæ clara ipsius Dei visione constabit. De quibus in tertia huius nostri tractatus parte proprius erit dicendi locus. *Rom.* 8.

Subordinationē ipsam vtriusq; obiecti Theologiæ Christianæ vidimus, de necessitate eius paucis perstringamus. Illa ex nostræ contagionis & vitiositatis ad Dei incontaminabilē sanctitatē & inflexibilē iustitiæ rigorē cōparatione ortū ducit, quæ tanto hiatu velut insociabili interuallo nos a Deo disseperat, vt transitus ad illū fieri nō possit, nisi iræ Dei torcular calcauerit Christus, & sanguinis sui pretiosissimi riuis, ex cōpressis & disruptis corporis venis large profluentibus, hiatum istum compleuerit: *conscientias q̄ nostras eodē sanguine suo adspersas à mortuis operibus purgauerit*, vt sanctificati Deo viuo ad *προσπιναμε* & *seruire* possimus *sine metu, cum iustitia & sanctitate in ipsius conspectu, cunctos dies vitæ nostræ*. *Hebr.* 9. 14. & 10. 22.

Tanta a istius subordinationis est necessitas, vt ipsa fides nostra, nisi sit in Christū, in Deum esse nequeat: *per illā n.* inquit Apostolus Petrus, *credimus Deo, qui excitauit eū a mortuis, & gloriā ei dedit, vt fides ac spes nostra in Deo esset*. Quapropter & fides ista, q̄ Deo habemus, non lege sed Euangelio gratiæ Domini nostri Iesu Christi est præscripta, quod proprie *verbū fidei est*, & *sermo promissionis*. 1. *Pet.* 1. 21.

Istius

Istius rei consideratio infinitæ est vtilitatis, tum ad siduciam ingenerandam conscientijs fidelium, ad peccatorum suorum intuitum contremiscentibus, vt ex iis quæ dicta sunt liquet planissime; tum ad Christianæ Religionis necessitatem adstruendam. De qua re, quia & præsentis instituti, & ipsius Christianæ Religionis ratio sic postulat, nonnulla dicere necesse habeo. Dico itaque, non Christi tantum interuentum necessarium esse, ad salutem à Deo impetrandam & hominibus impartiendam sed & Christi fidem ad eandem ex ipsius manibus accipiendam. Et fidem Christi non sub generali sapientiæ, potentiæ, bonitatis, misericordiæ Dei notione adprehensi, sed quemadmodum ille ab Apostolis est prædicatus, & fides illius ab iisdem annunciata, & literis consignata. Non moueor argumẽto, quo nonnulli in hanc sententiam adduci se profitentur, quod neque cum misericordiæ Dei amplitudine, neq; cum iustitiæ ipsius rationibus conueniat, tam præcisa fidei in Christum ab omnibus saluandis postulatio, quum multa hominũ millia ex hac vita excedant, antequam vel fama Euangelii Christi ad illos peruenerit. Nam de iustitiæ & misericordiæ diuinæ rationibus, non ex modulo ingenii aut affectus nostri est statuendum, sed Deo istarum suarum proprietatum & libera administratio, & iusta defensio relinquenda. Accidet autem, quomodocunque ipsi visum fuerit illas administrare, vt semper *vincat quando iudicabitur*. Nobis ex verbo ipsius sapiendum est. Illud primis secundisq; certis fidei in Christum necessitatem describit ex ordinatione iustæ misericordiæ, misericordis iustitiæ Dei. *Qui credit in Filium habet vitam æternam, qui non credit Filio non videbit vitam, sed ira Dei manet super illum.* Non incipit ira Dei accendi aduersus illum, sed quam iam promeritus erat præcedentibus peccatis aduersus legem commissis, manet super illum propter incredulitatem, quia liberari ab illa poterat per fidem in filium Dei. Item: *Nisi credideritis me illum esse, moremini in peccatis vestris.* Et alibi: *Hæc est vita æterna, vt te solum agnoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et Apostolus: *Placuit Deo per stultitiam prædicationis saluare credentes.* Illa prædicatio est *sermo de cruce, gentibus stultitia, Iudæis offendiculum: vocatis autem, tum Iudæis, tum Græcis, Christus Dei sapientia & potentia.* Non sapientia & potentia, qua Deus mundum condidit, ab illa enim perspicue Christus hic distinguitur; sed sapientia & potentia reuelata Euangelio, quod est *potentia Dei ad salutem omni credenti.* Non ergo crux ipsa tantum Christi necessaria ad impetrandũ redemptionem, sed & fides crucis ad eandem obtinendam. Neque quia proponitur sermo crucis hominibus, fides illius est necessaria: sed quia necessaria est fides in Christum ex decreto Dei, sermo de cruce ꝓponitur, vt credentes illi saluentur. Neq; ex decreto tantũ Dei fides in illũ necessaria est, sed ẽt ex promissione Christo à Patre facta, imo & ex pacto inter vtrumque inito. Promissionis sermo hic est: *Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Hæreditas autem Christi populus fidelium *populus qui ipsi in die exercitus ipsius spontaneus aderit in splendoribus sanctitatis.* Itẽ: *Benedicentur in te omnes gentes, itaque qui ex fide sunt benedicuntur cum fideli Abraham.* Apud Esaiam: *Quum posuerit pro delicto animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Iehouæ in manu eius prosperabitur: propter laborem animæ suæ videbit fructum quo saturetur, scientia sui, quæ est fides in illũ, iustificabit iustus seruus meus multos, & iniquitates ipsorũ ipse portabit.* Pactũ cũ Patre initũ allegat Christus dicens: *Pater glorifica Filium tuũ, vt & Filius tuus te glorificet, Sicut dedisti ei authoritatem in omnem carnẽ, vt quotquot dedisti ei det eis vitã æternã. Est autem vita æterna,* & quæ sequuntur. Cõstitutus est ergo Christus decreto, promisso & pacto Patris Saluator omnium in ipsum credentiũ, dicente Apostolo: *Et cõsummatus factus est author salutis omnibus qui ipsi auscultant.* Vnde ẽt gentes *sine Christo* dicuntur *alienæ à republica Israelis, extraneæ à pactis promissionũ spem non habentes Dei expertes in mundo, & tenebræ: per fidẽ autem in Christo* dicuntur *propinquæ factæ & lux in Domino.*

1. Cor. 1. 23. 14.

Rom. 1. 17.

Psalm. 2. 8.

Psalm. 110.

Galat 3. 8.

Esa. 53.

Ioan. 17. 1. 2. 3.

Heb. 5.

Eph. 2. 12. 13

Eph. 5. 8.

Ioan. 3. 36.

Ioan. 8. 24.

Ioan. 17. 3.

Necesse

Necesse est itaque, vt pro Religionis Christianæ necessitate, tanquam pro salutis ara & anchora, depugnemus, ne, si Filium nobis aut nostræ fidei patiamur adimi, ipso quoque Patre destituamur: *qui enim Filium non habet, ne Patrem quidem habet.* Si vero ad istius necessitatis diminutionem vel circumscriptionem tantillum conniueamus, Christus ipse apud suos Christianos in contemtum adducetur, & tandem in vniuersum abnegabitur. Procliue enim est salutis meritum, & efficaciam saluandi illi adimere, in cuius *Sacramenti verba iurare* nulla necessitate compellimur. Quis credit beneficium ab illo præstitum esse, cui gratias agere non sit necesse? imo quis non palam & pleno ore profitebitur, salutis authorem non esse, quem salutis authorem agnoscere non sit necesse? Fortiter ergo vrgenda est vtriusq; obiecti istius, *Dei & Christi*, coniunctio, in Theologia Christiana nostra; neque ferendum vt vllo prætextu à se inuicem disseparentur, nisi ipsum à nobis disiungi Christum, & cum Christo salutem nobis auferri velimus.

1. *Ioan.* 2. 23.

Requireret præsens tractatus vt partes omnes & singulas, quib. consideratio istius obiecti constare debet, ordinemque illarum breuiter oculis obiiceremus; sed nolo clarissimum & celeberrimum hoc auditorium prolixiore oratione detinere.

Quum itaque tanta sit Theologiæ, & præsertim Christianæ nostræ ab obiecto ipsius, Deo & Christo, dignitas, maiestas, claritas, & plenitudo: æquum est vt omnes qui hominum, ad imaginem Dei conditorum, imo Christianorum, & ad imaginem Dei & Christi regenitorum longe augustiore titulo gloriantur, serio & ardenti studio in illius cognitionem incumbant; existimantes se nulla in re dignius, iucundius, vtilius, operam suam ponere posse. Quid enim imagine Dei dignius, quam perpetuo se in archetypon suum reflectere? Quid iucundius, quam exemplaris sui radiis salutaribus continuo irradiari & collustrari? Quid vtilius quam illam collustrationem magis magisque archetypo assimilari? Nullius sane rei cognitio vtilius quæritur, aut fructuosius inuenitur? Quid creaturæ, seruo, filio conueniens magis & honestum, quam in Dei creatoris, Domini, Patris sui cognitionem noctes dieſque incumbere? Quid sanguine Christi redemptis & Spiritu eius sanctificatis magis decorum, quam Christum assidue meditari, illum in mente, animo, imo & lingua semper circumgestare.

Scio quidem vitam hanc animalem varias functiones postulare, & singulis præficiendos qui illas ad communem reipublicæ vtilitatem obeant, scientiamque administrandi illas multi temporis studio & labore acquirendam esse. At illi ipsi, quibus ex officio aliis rebus adesse & præesse mandatum est, agnoscentes, primum quærenda esse quæ ad *regnum Dei & iustitiam eius pertinent*, fatebuntur & huic studio suum otium, suas meditationes, & curas esse concedendas. Dauid ipse, Rex numerosi populi, & variis bellis implicitus, tamen non destitit hoc studium præ cæteris omnibus colere & tractare: cuius etiam beneficio factum dicit, vt non modo *hostibus suis* sed & *magistris sapientior euaserit.* Quantopere Salomon, & ipse eiusdem populi in solio paterno administrator, in diuinarum rerum cognitione profecerit, testantur tria nobilissima scripta illius, quæ etiamnum cum admiratione & gratiarum actione legit Ecclesia. Quum autem nihil difficilius sit, quam bene imperare, ex Romani Imperatoris sententia; quæ poterit iusta prærendi causa neglecti studii, cui etiam Reges sua tempora potuerunt impendere? Nec mirum; Deo enim iubente id faciebant, & nobis eiusdem Dei iussum omnibus & singulis est impositum. Dicebat Plato, *tum demum Respublicas fore beatas, quum aut principes & illarum moderatores philosopharentur, aut Philosophi illas administrarent.* Nos id longe iustius ad Theologiam transferre possumus, quæ vera est & sola rerum diuinarum sapientia. Sed vos propius concernūt hęc monita nostra, lectissimi & eruditi iuuenes, qui parentum aut mecænatum, & vestra ipsorum etiam voluntate, isti studio dicati, de-

Matth. 6.

Psal. 119.

uoti & consecrati estis; non vt illud propriè tantum salutis promouendæ causa sedulo excolatis, sed vt aliquando ipsi sanctorum Ecclesiæ, *quæ corpus Christi est, & plenitudo illius qui omnia implet in omnibus* docendæ, instruendæ, ædificandæ, elegantem & Deo gratissimam operam præstare possitis. Vobis certe perpetuo ob oculos obuersetur amplitudo & maiestas obiecti, quod iure merito nos occupatos tenet; & existimare nihil esse glorioſius, quam in Deo Christoque eius cognoscendo, noctes diesque incumbere, quum vera gloriatio in Dei Christique eius notitia consistat. Cogitate quanta sint ista, in quæ & Angeli desiderant inspicere, ad quorum nominis communionem & vos aditum iam vobis facitis, & Deus vos aliquando (quod opto & spero) est vocaturus.

Imitandum vobis proponite, quem lubentes agnoscitis præceptorem, electum Christi organum, Paulum Apostolum, qui tanto desiderio Christi cognoscendi accensum se profitetur, vt non modo omnia mundana ipsius cognitioni postposuerit, sed & *omnibus* seipsum *multauerit, vt Christi notitiam lucrifaceret.* Intuemini discipulum eius Timotheum, quem eo nomine felicem prædicat, *quod à puero sacras literas edoctus fuerit*; in cuius felicitatis partem & vos venistis, & porro venietis vlterius, si quæ idem *Doctor Gentium* Timotheum suum monet, vobis etiam capessenda & exsequenda existimabitis. Verum, non diligentiam modo hoc studium postulat, sed & sanctimoniam, & syncerum Deo placendi affectum. Sanctum enim est obiectum, imo sanctum sanctorum quod tractatis, quod intuemini, quod cognoscere studetis. Sancta pollui non decet, incontaminatam desiderant sui vsurpationem. Dicebat antiqua Gentilitas sacrificatura, *procul hinc, procul este profani.* Id vobis iustiore causa hic ingeminandum, vbi sacrificaturi itis altissimo Deo, & Christo eius: cui etiam sanctus Angelorum chorus sanctum trisagion acclamat. Neque patiamini, vt dum isti studio incumbitis, in diuersas partes animus trahatur. Hoc agite, hoc agite, mente intenta in id, quod vobis ex scopo est propositum. Hoc si facietis, exigui temporis spatio non pœnitendum vobis, & alius vtilem, *in via cognitionis Domini* progressum facietis. *Secretum enim suum Dominus timentibus se impartitur.* Imo eo ipso *Meliorem vobis ipsi partem prælegisse* declarabitis, *quæ sola à vobis non modo auferetur*, sed maius indies incrementum sumet, mentibus vestris ita per cognitionem Dei & Christi eius dilatatis, vt amplissimum Deo & Christo habitaculum in Spiritu sint futuræ.

Phil. 3.

2. Tim. 3.

Psal. 25. 15.

DIXI.

ORATIO SECVNDA,

De

Authore & fine Theologiæ.

QVI in demonstratiuo versantur dicendi genere, & laudandum aliquid vel vituperandum sibi sumunt, necesse plerumque habent suspicionem, quæ facilime auditorum animos inuadit, à se amoliri; quod non ex affectu amoris vel odii immoderatiore ad dicendum sint impulsi, sed certo animi iudicio adducti; quod non ardentem suæ voluntatis flammam, sed claram mentis suæ lucem, rei ipsius, de qua acturi sunt, naturæ conuenientem, sunt secuti. Mihi vero id necessarium non est. Res enim ipsa, quam sumsi commendandam, suspicionem istam à me facile depellit. Non diffiteor me hic etiam amoris affectui cõcedere: verum in ea re, quam qui non amat seipsum odit, & vitam animæ suæ perfide prostituit. Sacrosancta Theologia est, cuius præstantiam & dignitatem tenui oratione celebro, quam scio vobis omnibus esse commendatissimam: studeo tamen illam, si fieri possit, commendatiorem vobis reddere. Hoc sane postulat meritum ipsius, hoc officii mei exigit ratio. Neque id studeo, vt dignitatem eius exaggerem aliunde adscitis ornamentis:

tis: Perfectæ enim huius pulchritudini nihil addi potest extraneum, quod illam non dedecoret: Explico tantum illa, quæ ipsam per se commendant affatim. Illa sunt *obiectum* eius, *author, finis, & certitudo.* De *obiecto* diximus quantum dedit Dominus: iam de *authore & fine* eiusdem dicemus. Faxit Deus vt ipsius Theologiæ ductum sequar in omnibus, nihilque nisi quod ipsi conueniens. Deo dignum, & vobis vtile proferam, ad nominis ipsius gloriam, nostrique omnium aggregationem in Domino. Vos etiam, Auditores clarissimi & humanissimi, oro, & obsecro, vt qua benevolentia & attentione de *Obiecto* Theologiæ disserentem audiuistis, eadem de eiusdem *Authore & fine* dicturum audiatis.

De *Authore* acturus, non contexam laudum ipsius longa præconia, quæ ille quidem meretur, sed apud vos non est opus: dicam tantum *quis Author* sit, cum *quo respectu considerandus, quibus suis proprietatibus vsus sit ad Theologiam reuelandam, & quo modo illam patefecerit.*

Quemadmodum autem *obiectum* Theologiæ bifariam consideratimus, ita eius *Authorem* quoque secundum duplicem, *legalis* nimirum & *Euangelicæ Theologiæ* respectum, habemus intuendi; vt singulæ tractatus nostri partes sibi apte & examussim respondeant. Vtrobique idem *author est*, qui *obiectum*, doctrinæ reuelator idem, qui eiusdem materia est & argumentum. Quod ex scientiarum numero nulli competit alii. Quamquam enim omnes authore Deo, qui scientiarum Deus est, gloriari possunt, obiectum tamen aliud habent à Deo, vt vidimus, & quidem aliquid à Deo productum. Sed & in ipso efficiente non pariter participant cum hac doctrina, quæ peculiari quadam ratione, & multum ab aliis scientiis distincta Dei authoritatem prætendit. *Legalis itaque Theologiæ Author est Deus, Euangelicæ, Deus & Christus eius*, vel *Deus in Christo, & per Christum.* Ita enim testatur Scriptura, ita postulat ipsius obiecti ratio; quod porro seorsim in vtraque commonstrabimus. *Theologiæ legalis Authorem* nobis designat Scriptura ante lapsum hisce verbis: *præcepit Iehouah Deus homini dicendo, Ex omni arbore horti comedendo comedes, at de arbore scientiæ boni & mali non comedes*; addita commination verbis expressis, si præuaricaretur homo; & promissione in typo arboris vitæ, si quidem legi obsequeretur. Sed duo quædam hanc legislationem vt præcessunt, ita quoque ab homine præcognoscendebucrunt; Natura Dei sapiens, bona, iusta, potens; & iubendi autoritas, quæ creatione nititur. Præcognita autem fuerunt homini, & ex patefactione Dei familiariter cum ipso conuersantis, & per Spiritum illum cum imagine sua communicantis; cuius instinctu dixit. *Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea.* Vtriusque huius rei notitiam fidei tribuit Apostolus, & propterea patefactioni Dei. Illius his verbis: *Accedentem ad Deum credidisse* (sic enim lego) *oportet esse Deum, & remuneratorem esse iis qui ipsum requirunt.* Si remunerator, ergo sapiens, bonus, iustus, potens, imo & prouidus rerum humanarum curator. Alterius istis: *per fidem intelligimus constructum fuisse mundum verbo Dei, vt quæ cernimus non sint ex adparentibus facta.* Et quamuis illud hoc primæuo hominis statu de lege morali expresse & speciatim non dicatur, tamen quum de symbolica & ceremoniali (quæ experimentum fuit obedientiæ legi morali ab homine præstandæ, & debiti ad obediendum legi morali recognitio) id affirmetur, etiam de morali est subintelligendum. Quod clarius probatur in lege morali per Mosen post lapsum repetita, & speciatim populo Israëlis patefacta, his verbis: *Loquutus est Deus omnia verba ista: &: quæ gens ita magna cui sint statuta & iudicia iusta, sicut & vniuersa lex ista, quam ego do coram vobis hodie?* Dedit autem ex patefactione & iussu Dei. Item: *Abscondita Iehoua Dei nostri sunt, reuelata nostra sunt & filiorum nostrorum vsque in seculum, vt faciamus omnia verba legis huius:* Et apud Paulū: *Quod de Deo cognoscipotest manifestum est in ipsis: Deus n. manifestum*

Gen. 2.

Gen. 2. 23.

Hebr. 11.

Deut. 4.

Deu. 29. 29.

Rom. 1.

festum fecit. Euincit idem obiecti ratio. Quum enim *Deus* sit *Author* vniuersi, & non naturali interna, sed voluntaria externaque operatione, quæ tantum de suo operi impartitur quantum vult, & permittit ipsum, vnde producitur, nihilum; necesse est illius præstantiam longe excedere ipsius vniuersi, & propterea etiam hominis, capacitatem. Qua de causa in Scriptura dicitur, *lucem habitare inaccessam,* quæ tanta claritate etiam acutissimam cuiusque creaturæ perstringit aciem, vt obtundatur & obtenebrescat, nisi certo adhibito temperamento conspiciendũ se præbeat: quæ est ipsa patefactio, citra quam *tenebras dicitur posuisse habitaculum suum.* Neque ipse tantum, sed & *viæ eius & cogitationes tanto sunt nobis altiores, quantũ cæli ipsam terram altitudine exsuperant. Actiones Dei,* quæ viæ Dei dicuntur, & præsertim *creatio, initium viæ Dei appellata,* Prouer. 8. qua Deus exire velut è solio maiestatis suæ cœpit; non nisi Deo reuelante innotescere potuerunt, & qualiter fas est cognosci. Quod & ante *fidei* vocabulo ab Apostolo vsurpato est indicatum. Cogitationes vero Dei & voluntas eius, tum quam à nobis fieri vult, tum quam de nobis facere statuit; quum liberæ sint dispositionis, quam τὸ αὐτεξούσιον Dei decernit, & consiliarium nullum adhibuerit, *imperuestigabiles sint & imperscrutabiles* est necesse. Atque hisce constat *legalis Theologia,* quæ quum citra profectam à Deo reuelationem non cognoscantur, *Deum* illius *Authorem* esse euidenter conficitur. Adstipulatur ipsa populorum vniuersitas. Quid *Rhadamanthum,* quid *Minoa* Cretensium Reges iustissimos antrum Iouis subire coegit, & prætendere leges inde allatas ex instinctu Numinis, quas suis ciuib. promulgarent, quam quod seruent receptum non iri nisi diuinitus crederentur acceptæ? *Lycurgus* horum exemplum imitatus, quum suis *Lacademoniis* leges esset conditurus, *Delphos* ad *Apollinem* commeauit, vt reuersus leges suas *oraculi Delphici* autoritate redderet commendatas. *Numa Pompilius,* vt populi Quiritium ferociores animos ad Religionem perpelleret, nocturnos sibi cum *Dea Ægeria* congressus esse simulauit. Certa fuerunt hæc & euidentia testimonia notionis in animis hominum anticipatæ, quod nulla Religio nisi origine diuina & è cœlo fundamentum habens recipi mereretur. Adeo verum arbitrati sunt, quod nemo *Deum*, aut *de Deo* quippiam nosse queat, nisi *per ipsum Deum.* Videamus de *Theologia Euangelica.* Huius *Deum & Christum Authorem* fecimus, Scriptura eadem fieri iubente, & obiecti ratione tanto id postulante iustius, quanto ipsum in profundiore sapientiæ diuinæ abysso est recõditum, & maioribus mens humana tenebris obsessa ignorantiæ Et Scripturam quidem huic nostræ sententiæ præuiam habemus quam plurimis locis. Paucos recensebimus: prius qui *Deo & Patri,* inde qui *Christo* huius doctrinæ adscribunt patefactionem. *Loquimur,* inquit Apostolus, *sapientiam Dei in mysterio occultam illam, quam Deus præfinierat ante secula in gloriam nostram. Nobis autem Deus illam reuelauit per Spiritum* Idem Apostolus dicit: *Euangelium suum & præconium Iesu Christi, quod temporibus æternis tacitum fuit, manifestum esse factum per Scripturas Prophetica ex imperio æterni Dei* Petro, rectam de Christo confessionem edenti, dixit ipse: *Caro & sanguis non reuelarunt tibi, sed Pater meus qui est in cœlis.* Christo idem tribuit Ioannes Baptista dicens: *Filius qui est in sinu Patris, ille nobis Deum enarrauit:* Et Christus sibi his verbis: *Nemo nouit Patrem neque Filium nisi cui voluerit Filius reuelare.* Et alibi: *Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi è mundo, & cognouerunt me à te missum esse.* Videamus patefactionis istius necessitatem ex obiecti ratione. Hanc Christus indicat, de *Theologia Euangelica* proprie agens his verbis: *Nemo nouit Patrem nisi Filius, & nemo nouit Filium nisi Pater.* Itaque nemo *Patrem* aut *Filium* potest reuelare, in quorum tamen notitia consistit Euangelium. Baptistæ eiusdem necessitatis assertor est, quum inquit: *Deum nemo vidit vnquam.* Huius Theologiæ est *illa sapientia, quæ in mysterio & occul-*

Tim. 6. 16.

Esa. 55. 9.

1. Cor. 2. 7. 10.

Rom. 16. 25. 26.

Matth. 16.

Ioan. 2. 18.

Matth. 11.

Ioan. 17.

1. Cor. 2. 9. *occulta dicitur* Apostolo, *quam nemo principum huius seculi cognouit*, imò, *quam neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in mentem hominis venit.* non intellectui cognita, & velut cum primis notionibus in creatione impressis indita: non discursu aut ratiocinatione acquisita, *sed sermonibus quos docet Spiritus sanctus, enunciata.* Ad

Eph. 3. 10. hanc Theologiam pertinet *sapientia illa Dei multiformis, quam necesse est principibus & potestatibus in cœlis innotescere per Ecclesiam*; secus si; sis etiam Angelis futura incognita. Quid? quod ipsæ Dei profunditates, *quas nemo nouit nisi Spiritus qui est in Deo*, hac doctrina explicantur: imo ipsa sapientiæ Dei *longitudo, latitudo, profunditas & altitudo*, vt Apostolus alibi inquit, admirabundus & vix inueniens quibus verbis plenitudinem istius Theologiæ enunciet? In hac proponitur cognoscēda *charitas Christi, omni cognitione superior*; *pax Dei omnem*

Eph. 3. 18. *exsuperans intellectum.* Ex quibus claret euidentissimè, Obiectum Theologiæ Euangelicæ à Deo & Christo reuelari debuisse, aut perpetuis obsessum tenebris latere; hoc est, Theologiam Euangelicam ad nostram cognitionem non venire, & propterea (quod hic necessum) nullam prorsus fore. Si cui volupe est (& res sane meretur) enucleatius ista, & per singulas partes distinctius intueri, conniciat ille oculos mentis suæ in illas naturæ diuinæ proprietates, quas propria suo modo vestitas enarrat hæc Theologia: in illas Dei actiones, quas in lucem producit hæc doctrina in illam Dei voluntatem, quam ipse Euangelio suo patefecit, & distinctius necessitatem diuinæ patefactionis intelliget. Si quis compendio vti volet, Christum modo contempletur: & quum admirabilem illam sermonis & carnis vnionem, officiique impositionem & executionem diligenter intuitus fuerit, simulque quod totum hoc voluntariæ sit œconomiæ, & liberrimæ dispensationis Dei, considerauerit: non poterit quin palam profiteatur, istarum tantarum rerum notitiam non nisi per Dei & Christi reuelationem haberi potuisse. Sed ne quis siniisterioris suspicionis aut erroris ansam arripiat, ex his quæ ita diximus, ac si solus Deus & Pater, secluso Filio, author sit doctrinæ legalis; idem verò Pater per Filium Euangelicæ: nonnulla addenda erunt, quæ soluendæ isti difficultati, & negotio, quod agimus, porrò explicando poterunt seruire. Certum est, quemadmodum Deus per sermonē suum, qui Filius eius est, & spiritum omnia creauit, & hominem per imaginem sui; ita quoque nullam ab illo cum homine communicationem obiri, nisi Filii & Spiritus sancti interuentu. Qui possit? quum opera diuinitatis ad extra sint indiuisa, & idem ordo sit operationis ad extra, qui est ordo processionis ad intra. Itaque Filium, vt sermonem Patris, & Spiritum sanctum, qui prophetiæ Spiritus est, ab istius efficientia reuelationis nullo modo excludimus. Sed alia ratio est in patefactione Euangelii, non quidem testificantium respectu personarum, sed modi, quo istæ veniunt considerandæ. Pater enim, Filius, & Spiritus sanctus habent inter se non respectum tantum naturalem, sed & alium qui à voluntate ducit originem, omnino tamen conuenientem naturali, quæ inter illos est, relationi. Est processio in personis interna, est externa, quæ missionis nomine in Scripturis & à Patribus adpellatur. Cuius posteriori ratio in hac reuelatione potissimum est habenda. Pater enim patefacit Euangelium per Filium suum, & Spiritum; sed per Filium, quâ missus est, vt Mediatoris partes inter Deum & homines peccatores perageret; quâ λογος *est caro factus*; quâ *Deus in carne manifestatus*; imò quâ mortuus est, & ad vitâ resuscitatus; siue id reipsa actum sit, siue in decreto & præscientia Dei: per Spiritum, qua ille est Spiritus Christi, quem Christus à Patre passione sua & morte impetrauit; quem *resuscitatus à mortuis, & collocatus ad dexteram Patris*, ab eodem est adeptus. Intelligitis opinor, distinctionem qua hic vtendum existimo; dabo operam vt eandem mecum probetis, apertissimis Scripturæ locis in confirmationis subsidium allatis. *Omnia*, inquit Christus, *tradita mihi sunt à Patre, & nemo* Matth. 11.

nouit Filium nisi Pater, & nemo nouit Patrem nisi Filius. Tradita illi vt Mediatori, à Patre cui *placuit vt in eo omnis plenitudo inhabitaret.*

Coloss. 2.

Eodem sensu intelligendum quod Christus dicit, apud Ioannem: *verba quæ tradidisti mihi, tradidi eis,* subiungitur enim: *& verè norunt me à te exiuisse, & crediderunt me à te missum esse.* Vnde apparet, Patrem illi tradidisse, vt Mediatori. Quare & alio loco dicit: *is quem misit Deus, verba Dei loquitur* Huic adstipulatur Baptista, dicens: *Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum.* At ille, qua Mosi oppositus accusanti & condemnanti peccatores, consideratur vt Mediator inter Deum & peccatores. Eodem tendunt quæ sequuntur: *Deum nemo vidit vnquam, Filius qui in sinu Patris est,* (id est admissus qua Mediator, ad intimam secretorum Patris intuitionem) *enarrauit nobis. Pater enim diligit Filium, & propterea omnia illi dedit in manu;* etiam doctrinam Euangelii quam esset expositurus ali mandato Patris. Et in omni, quam per Christū habemus reuelatione, valet quod est initio Apocalypseos Iohannis: *Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus vt indicaret seruis suis.* Per Filium itaque suum Deus manifestauit Euangelicam Theologiam, quatenus ille à Patre emissus est, vt Mediatoris munere apud homines Dei nomine fungeretur. De Spiritu sancto restatur eadem Scriptura, quod vt Spiritus Christi Mediatoris, & Ecclesiæ suæ capitis, Euangelium patefecerit. *Christus* (inquit Petrus) *per Spiritum spiritibus, qui in carcere erant, profectus prædicauit.* & quid prædicauit? Resipiscentiam. Itaque per Spiritum suum tanquam Mediatoris: Spiritus enim Dei solo hoc respectu ad resipiscentiam adhortatur. Clarius apud eundem Apostolum: *De qua salute inquisierunt Prophetæ, qui venturam in nos gratiam prædixerunt, scrutantes in quem temporis articulum præmunstraret ille, qui in ipsis Spiritus Christi, testificaretur quæ ad Christum, passiones, & gloriam post illas consequuturam.* Et Spiritus quidem Christi qua Mediator, caput Ecclesiæ; quod ipsum obiectum euincit testimonii ab ipso præmunciati. Quod sequitur paulò post omnem excludit dubitationem; quum *Euangelium ipsis prædicatum* dicitur *per emissum è cœlis Spiritum sanctum.* Emissus enim ille est à Christo *ad dexteram Patris elevato,* vt est Actor. 2. qui locus etiam horsum facit ex proposito, & propterea dignus cuius hic iusta habeatur ratio. Ita enim habet. *Itaque dextera Dei elevatus, & promissum Spiritum sanctum adeptus, effudit hoc quod videtis & auditis;* nempe, Spiritum per quem prophetabant, & diuersis linguis loquebantur Apostoli. Sufficerent quidem ista, sed non possum vt locum nobilissimum præteream, ab ipso Christo solandis discipulorum, propter abitum ipsius dolentium, animis enuntiatum; *Nisi abiero* (inquit ille) *consolator, seu potius aduocatus,* qui mihi vicariam præstabit operam (sic enim Tertullianus) *non veniet ad vos; sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos: Et quum venerit arguet mundum, &c. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet quod renunciabit vobis* Mittet ergo illum Christus, vt Mediator: Accipiet de eo, quod Christi Mediatoris est, glorificabit Christum, qua Mediator est, & caput Ecclesiæ à Deo constitutus, illâ gloriâ, quam Christus necesse habet petere à Patre sequenti capite. Refricat mihi iste locus alterius memoriam, qui ipsi merito parallelus dici potest: *Spiritus sanctus* (inquit Ioannes) *nondum erat, quia Iesus nondum erat glorificatus.* Notum illud non de persona Spiritus, sed donis intelligendum, & præsertim prophetiæ. Christus autem glorificatus est qua Mediator: at qua glorificatus mittit Spiritum sanctum: Spiritus itaque sanctus emissus à Christo, vt Mediatore. Et propterea Spiritus Christi Mediatoris Author est prophetiæ Euangelicæ. At fuit Spiritus sanctus etiam ante Christi glorificationem missus ad patefactionem Euangelii. Ita sanè est, & sic postulauit Ecclesiæ necessitas. Verum & *Christus est heri & hodi, idem & in secula:* ille quoque *mactatus ab initio mundi,* & propterea etiam tum reiscitatus, & glorificatus; sed in decreto

Ioan. 17.

Ioan. 3. 34.

Ioan. 1. 17.

Ioan. 3. 35.

1. Petr. 3.

1. Petr. 1. 10. 11.

Matt. 16. 7. 15.

Ioan. 7. 39.

Heb. 13. 8.

Apoc. 13. 8.

ereto & præscientiâ Dei. Verum, vt constaret, Deum nunquam Spiritum suum sanctum ad Ecclesiam misisse, nisi intercedente Mediatore Christo, & illius respectu; distulit exuberantem istam copiosissimorum donorum effusionem, vsque dum Christus in cœlum eleuatus, inde eadem tanta abundantia demitteret: claro & euidenti argumento testificans, ab eodem iam olim destillasse Spiritus charismata in Ecclesiam, a quo, tupra per ipsius adsensum vndosissima aquarum super cœlestium nube, tantas nubes gratiarum deplueret, & totum Ecclesiæ corpus perfunderet.

Conuenientissimè autem, & iustissimâ de causa Euangelicæ Theologiæ reuelatio Christo, qua Mediator est, & Spiritui sancto, quâ Mediatoris Christi Vicarius est, & Aduocatus, adtribuitur: tum quia Christus, vt Mediator, huic doctrinæ substernitur, tum quia Mediationis munere peragendæ istæ actiones, perferendæ passiones, impetranda bona fuerunt, quæ bonam partem explent rerum Euangelio Christi enuntiandarum. Non minus ergò, si eo respectu est Euangelii manifestator Christus, quo illius est obiectum ipse, & Euangelicarum gratiarum impetrator, Dominus, & communicator. Quinque Spiritus Christi Mediatoris, & capitis nostri, sit vinculum vnionis nostræ cum Christo, ex qua porro communionem Christi & omnium ipsius bonorum obtinemus; æquum est, vt & ipse hoc, quem diximus, respectu, Euangelicum instrumentum fidei, per quam Christus inhabitat in cordibus nostris, mentibus patefaciat, & cordibus obsignet. Cuius rei consideratio & causam nobis exhibet, qui fieri possit, vt Deus tantâ lenitate, patientiâ, longanimitate sustineat, vsque dum Euangelio obtemperent quibus annuntiatur; & immensum præstat ignorantiæ & infirmitati nostræ solatium. Videtis, vt opinor, auditores, singularem istum intuitum, non exiguum dignitatis gradum, addere Theologiæ nostræ Euangelicæ, præter istam, quam à communi Authoris consideratione obtinuit. Si porrò considerare libeat, qua sua sapientia, bonitate, & potentia vsus Deus, Theologiam instituerit & reuelauerit, non parum accedet proposito nostro momenti. Omnia quidem scientiarum genera ex Dei sapientia originem habent, eiusque bonitate, & potentia hominibus sunt communicata, sed, si liceat (vt licet) gradus statu re in externo diuinarum proprietatum exercitio, dicemus omnes alias, præter hanc nostram, ex sapientiâ Dei inferiore exoritas esse, & minore bonitate & potentia reuelatas. Ex obiecti præstantia hanc rem æstimare fas est. Vt maior sapientia est, qua Deus se, quam qua alia nouit: ita maior adhibita sapientia ab ipso in sui-ipsius, quam aliarum rerum, patefactione: sic quoque bonitas amplior est, qua se summum bonum homini dat agnoscendum, quam, qua aliarum rerum cognitionem impartitur. Maior etiam potentia, qua ad supernaturalia cognoscendum euehitur natura, quam qua ad homogenea sibi & cognata peruidendum deducitur. Quamquam igitur omnes scientiæ Deo gloriati possunt authore, tamen & hic non exiguo interuallo superantur à Theologia. Verum, vt hæc consideratio Theologiæ dignitatem in vniuersum multum euehit supra omnes alias scientias; sic quoque Euangelicam legali multum antecellere demonstrat; quam in re liceat nobis paulisper, bona vestra venia, commorari. Sapientia, bonitas, & potentia, qua Deus hominem ex anima rationali & corpore constantem condidit ad *imaginem suam*, magna est; & hæc est præcedanea Theologiæ legalis. At sapientia, bonitas, & potentia, qua λόγος *caro factus est*; *Deus in carne manifestatus qui in forma Dei erat serui formam assumsit*; maior est: & hæc est præcedanea Theologiæ Euangelicæ. Sapientia, & bonitas, qua reuelata est potentia Dei ad salutem operantis, magna est: sed qua reuelata est *potentia Dei ad salutem credenti*, excedit. Ingens sanè est sapientia, & bonitas, qua *iustitia Dei ex lege* est patefacta, & iustificatio

Ioan. 1. 1. *Tim.* 3. *Phil.* 2.

legis

legis perfectæ obedientiæ adscripta ex debito: sed exsuperat longissimè, quâ *iustitia Dei ex fide* manifestata est, & statuit vt iustificetur homo non operans, sed *impius*, at *credens in eum qui iustificat impium secundum diuitias* gloriosissimæ *gratiæ ipsius*. Sapientia & bonitas, quæ modum vnionis cum Deo statuit in iustitia legali, præstita ex conformitate imaginis Dei, ad quam conditus est homo, eximia est; sed quæ mirabili iustitiæ & misericordiæ temperamento excogitato & confecto, modum vnionis statuit in Christo (*qui imago est inconspicui Dei, & expressa effigies hypostaseos Patris*) & in iustitia eius, *per fidem in sanguine ipsius* seriò solideque triumphat. Denique sapientia, bonitas, & potentia quæ ex densissimis *ignorantiæ tenebris admirabile lumen* Euangelii eduxit; ex peccatorum infinita multitudine *iustitiam seculorum adduxit*; ex morte & barathro inferni *vitam & immortalitatem produxit*; excedit in immensum illam quâ lumen additum lumini. Iustitia compensata iusta remuneratione; & vita animalis secundum Deum, ex præscripto legis, instituta; in spiritualem & æternam consumta est & consummata.

Hebr. 1.

Rom. 3.

Huius rei penitior contemplatio penè impellit me, vt audaciore quadam vsus confidentiâ, illam sapientiam, bonitatem, & potentiam Dei, quæ Theologia legali est explicata, naturalem adpellem, & initium quoddam egressûs Dei ad imaginem suam, qui homo est, & communicationis cum illa: alteram istam, quæ Euangelio est parefacta, supernaturalem dicere non verear, & extremam omnis reuelationis clausulam, & complementum: Vtpote in cuius manifestatione Deus seipsum superasse videatur, & omne suum bonum explicuisse. Mira Dei benignitas, & stupenda dignatio, quod hominem ob peccata indignum, cum quo vllam suam porrò communicationem instituat, ad penitissimam istam, & gratiosæ misericordiæ plenissimam admiserit Deus. Sed hoc requisiuit ista infausta & misera hominis conditio; qui, quo fuit indignior, tantò etiam fuit indigentior; quo cæcior, eo maiore collustrandus lumine; quo peior, eo bonitate ampliore reformandus; quo impotentior, eo potentia fortiore stabiliendus. Et bene habet, quod nulla tanta esse possit aberratio nostra, quin Deus in viam nos reuocare queat, nullus tam profundus lapsus, ex quo nos erigere & attollere non valeat; nullum tantum malum nostrum, cui bonum ipsius non facile dominetur, modò omne illud impendere velit, & vult, modò nos ignorantiam & infirmitatem nostram illius lumine & potentia corrigi patiamur; & malitiam nostram bonitate illius superari. Vidimus Authorem Theologiæ legalis Deum; & Euangelicæ, Deum & Christum eius: & simul, secundum quos respectus Dei & Christi, & quas naturæ diuinæ proprietates vtriusque reuelatio sit peracta. De *modo* verbulo perstringamus. *Triplex* videtur esse *modus* patefactionis diuinæ, secundum tria capacitatis nostræ instrumenta; *Sensus externos, internam phantasiam, & intellectum seu mentem.* Reuelat Deus se & voluntatem suam aliquando per imaginem, visui externo, aut vocalem locutionem, auditui obiectam: Aliquãdo per easdem imaginationi insinuat se: Aliquando ipsam mentem ineffabiliter alloquitur, quæ inspiratio dicitur. Omnium exempla suppeditat nobis Scriptura luculentissimè: Sed illorum recensioni non est mihi hoc quidem tempore inhærendum; ne conuentui huic ornatissimo sim molestior.

De *Authore* vidimus; *finem* porro inspiciamus: qui quanto est præstantior & diuinior, tanto quoque res illa iudicatur excellentior, cuius est finis. Quare & hoc titulo longè supra alias omnes scientias hæc nostra fulget, & eminet; vtpote quæ sola ad vitam spiritualem & supernaturalem pertinens, *finem* habet huius vitæ terminos excedentem; cum cæteræ omnes vitam hanc animalem spectent, & fines sibi propositos habeant, huius terrenæ vitæ centro spatioque conclusos: adeo, vt de hac verè dici possit quod ille de suo sapiente,

Illa sapit sola, volitant alia velut vmbra.

Volitant, inquam, nisi ad hanc vnam referantur, & in ista pedem figant, & conquiescant.

scant. Est autem *finis* Theologiæ idem ille qui *obiectum* est, & *Author* eiusdem. Et sic postulat ipsa rerum harum analogia & conuenientia. Quum enim Author sit primum & summum ens, necesse est, vt ipse quoque sit primum & summum bonum. Itaque omnium finis extremus. Quumque ipse summum Ens & bonum, se subiiciat & substernat tanquam obiectum alicui potentiæ seu facultati rationalis creaturæ, vt illa actione suâ circa ipsum versetur & occupetur, & velut cum ipso vniatur; fieri nequit, vt creatura munere suo circa illud obiectum functa, præteruolet ipsum, & vlterius tendat, maioris boni conquirendi gratia; ideoque in eo sistat se necesse est, non tantum vt in termino, quem propter obiecti infinitatem & propriam suam impotentiam transgredi non queat, sed tanquam in fine & bono suo, vltra quod, quia summum est, desiderare neque velit quidquam, neque possit; modo hoc ipsum, quantum capacitas fert creaturæ, ipsi vniatur. Est itaque Theologiæ nostræ finis Deus, propositus à Deo ipso actibus in illâ præscriptis; intentus ab homine in actuum ipsorum præstatione; dandus à Deo, postquam homo munere suo piè & religiosè erit defunctus. At quia summum bonum non in promissione eius, non in desiderio obtinendi, sed in adeptione positum est; commodissimè finis Theologiæ adpellari potest, *vnio Dei cum homine*. Vnio autem non essentialis, quasi duæ essentiæ, Dei nimirum & hominis, compingantur in vnam, siue quâ ipse homo in Deum absorbeatur; quorum illud ipsa rerum vnitarum, hoc vnionis natura repudiat: non formalis, ac si Deus per vnionem istam forma fieret hominis, vt anima corporis ipsi vnita, vinificans, mouens, agens illud pro arbitratu, quanquam vitæ æternæ munus homini præstet, ipsum inhabitans: Sed est vnio obiectiua, quâ Deus se homini, interuentu præstantissimarum ipsius facultatum & actionum, quas totas & in solidum occupat & implet, ita conuincit, vt Deus 1. *Cor.* 15. 28. *omnia in omnibus* esse dicatur. Estque immediata ista vnio, expers vinculi, quod aliud est à terminis ipsis. Deus enim seipsum per seipsũ, citra imaginis aut speciei interuentum, vnit intellectui & voluntati creaturæ suæ, quod postremæ & supremæ vnionis postulat ratio: vtpote in qua summum bonum consistit creaturæ rationalis, quæ non potest nisi in summa vnione sui cum Deo acquiescere. Hac autem vnione intellectus ipsum Deum, totumque ipsius bonum, & inæstimabilem pulchritudinem, velut *facie ad faciem* clarissima visione intuetur. 1. *Cor.* 13. Et quia fieri nequit quin tantum bonum, clarissima cognitum visione, propter se ametur; hinc quoque voluntas tanto idipsum complectitur amore, quanta illius in mente est notitia. Sed duplex hic exsurgit difficultas, quæ tollenda primum est, vt postea inoffenso pede, iam aliquamdiu calcatum tramitem, decurrere liceat. Vna est, qui fiat vt humani intellectus acies tanti luminis obiectu non hebescat & obtenebretur: altera, quomodo idem intellectus, quamquam non hebescatur, tanta tamen mensura illud obiectum capere possit. Illius causa est, quod lumen illud non in suæ naturæ infinitate, sed contemperatum obiiciatur intellectui. Cui contemperatum? Intellectui-ne? sanè intellectui; verum non iuxta capacitatem, quam habebat ante vnionem; secus tantum capere non posset, quantum illi sufficiat implendo & beando: sed secundum mensuram dilatationis & ampliationis, cui tolerandæ aptus natus est intellectus, si per gratiosum & glorioſum, contemperati ad istam dilatationem luminis, fulgorem collustretur, & irradietur. Quod si fiat, neque mentis acies obtenebrabitur, & tanta capiet mensura obiectum illud, quanta beando homini sufficiat plenissime. Et hæc difficultatis est solutio vtriusque. Sequetur autem intellectus dilatationem ampliatio voluntatis, vel ex obiecti proprii & adæquati obiectu ad eandem normam contemperato, vel (quod malo) ex nativa intellectus & voluntatis conuenientia, & ingenita vtrique analogia; secundum quam intellectus se promouet ad volendum eadem

proportionē, qua intelligit & cognoscit. Atque in hoc mentis & voluntatis Deum præsentem videntis, amantis, & propterea eodem fruentis actu salus hominis, & perfecta beatitudo consistit; accedente ipsius corporis nostri ad gloriosum illum animæ statum conformatione: quæ verum fiat per immediatam Dei in corpore actionem, an per mediatam ab anima in corpus resultantem, neque huius loci est inquirere, neque huic tempori necessarium inuenire. Hinc etiam summa & infinita Dei existit & elucet gloria longē superans omnem gloriam, quam alijs omnibus hucusque administratis functionibus declarauit. Si enim illa actio verè magna est & gloriosa, quæ bona est, & solum bonum magni obtinet pretium, iuxta elegans dictum: τὸ εὖ μέγα: tum sanè optima Dei actio, maxima & gloriosissima: Optima autem qua se immediate vnit creaturæ, & tanta mensura videndum, amandum, fruendum præbet, quanta conuenit creaturæ ad illum, quem diximus, modum dilatatæ. Actio igitur hæc Dei gloriosissima. Quare Theologiæ finis est vnio Dei cum homine, ad huius salutem, & illius gloriam; & gloriam, quam ille sua declarat actione, non quam ipsi tribuit homo vnitus illi: quamquam fieri nequeat, quin homo ex tanti boni visione & fruitione ad laudes Deo in secula decantandas incitetur.

Sed quæ hucusque de fine Theologiæ diximus, ad modum *legalis* Theologiæ sunt accommodata: videndum de eodem prout *Euangelica* est propositis. Huius finis est Deus & Christus, vnio hominis cum vtroque, vtriusque vnio & fruitio, ad gloriam vtriusque. In quo euangelio quoddam ex Scripturis animaduertere habemus, Euangelicæ doctrinæ proprie conuenientes & peculiare. Sed antequam ad edisserendum accedamus, docendum, quod etiam in Christi amore, visione, fruitione, salus hominis consistat, ad gloriam ipsius Christi. Est enim locus Apostoli prioris ad Corinthios cap. 15 qui hanc nobis imponit necessitatem, propterea quod Christum excludere videatur ab hac consideratione. Dicit enim isthic Apostolus: *Christum regnum Deo & Patri traditurum, Filiumque Patri subiiciendum, vt Deus sit omnia in omnibus.* Ex hoc loco tria obiiciuntur impedimenta, quæ commoda explicatione sunt remouēda. Si enim *regnum tradet Deo & Patri*, non amplius ipse regnabit; *Si subiiciendus erit Patri*, non amplius ipse præfuturus sponsæ Ecclesiæ: Si *Deus futurus omnia in omnibus*, tum in ipsius vnione, visione, & fruitione, salus nostra non est constituta. Respondeo ad singula. Regnum Christi duo complectitur. Mediatorium Regni munus & functionem, & gloriam Regiam. Functio deponetur; quia nulla tum fidei eius necessitas, nullus vsus: manebit gloria; quia illa actionis mediatoris conquinta, & a Patre ex pacto in ipsum collata. Idem subiectionis voce declaratur, quæ nihil hic aliud, quam supereminentis potestatis, quam a Patre acceperat, & ipse, vt Patris vicarius, ex voluntatis suæ arbitrio administrauerat, depositionem significat: citra quam manebit caput & maritus Ecclesiæ suæ, vt videbimus. Eodem tenebit phrasis ista, qua Deus *omnia in omnibus* futurus dicitur. Tollit enim omnem omnium creaturarum intermediam & vicariam administrationem, qua Deus vti solet ad beneficia sua communicandum; & indicat Deum tum *per se* immediate suum bonum, imo seipsum suis communicaturum. Nihil itaque huius loci authoritate Christo adimitur, quod nos illi hic tributum volumus secundum Scripturas, quod apertis locis iam commonstrabimus. Patroni sui Christus, promittit his verbis: *qui diligit me & fermentem meum seruauerit, ad illum Pater & ego veniemus, & mansionem apud illum faciemus.* Promissio boni est; ergo bonum Ecclesiæ situm erit in nomine Christi, & mansio promittitur, non finienda huius vitæ terminis, sed in æternum duratura, imò post hanc vitam demum consummanda; dicente Apostolo: *Cupio dissolui & esse cum Christo*: Et Christo ipso: *Volo vt vbi ego sum, sint & illi mecum* Ioan. 14. Phil. 1. Ioan. 17.

eum qui crediderunt in me. Ioannes Euangelii sui hunc finem esse dicit: *vt communio nostra sit cum Patre & Filio*: in qua vita æterna consistat necesse est, quum alibi eundem finem hisce verbis exponat: *Hæc scripta sunt, vt credatis Iesum esse Christum, & credentes vitam habeatis per nomen ipsius.* 1. Ioan. 1. Ioan. 20. 31. At communio præcedaneam fidei habet vnionem: exipsius Apostoli sensu dicentes: *Si in vobis manserit quod audistis à principio, vos quoque in Filio & Patre manebitis.* 1. Ioa. 2. 24. Qui enim? Antiquo vinculo Christi & Ecclesiæ interibit, quum Christus ipse sibi *sponsam* suam sanguine suo sanctificatam ante *consummatum finem sistet gloriosam* absque: imo tum demum, quæ hic cœpta est, consummabitur vnio, & perficietur. De vnione Christi, si quis dubitet, audiat Christum dicentem: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam illum, & conspicuum ei exhibebo meipsum.* Ioan. 14. 21. In hoc seculo tantum? rursus audiamus Christum, pro fidelibus apud Patrem intercedentem: *Volum Pater, vt vbi ego sum, sint & illi mecum quos dedisti mihi, vt videant gloriam meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante iacta mundi fundamenta.* Ioan. 17. Visionem ergò gloriæ suæ, tanquam illis salutarem, promittit illis Christus, & à Patre precatur. Confirmat idem Ioannes dicens: *Tunc illam videbimus sicuti est.* 1. Ioan. 3. Qui locus non incommodè de Christo intelligi potest, citra tamen Dei & Patris exclusionem. Sed quid clarius exoptamus, quam quod Christus *Lucerna* dicitur *sponsi in cœlestis*, *ad cuius lumen gentes ambulabunt?* Apoc. 21. Quamquam fruitio Christi nullibi locis, quibus visio, satis superque sit adstructa, illam tamen vno etiam & altero loco constabilimus. Quum felicitas æterna nomine *cœnæ agni* designatur, quum eadem *nuptiarum agni* vocabulo insignitur, satis docet arbitror ea agni etiam fruitione beatitatem consistere. Vtrumque autem vocabulum in Apocalypsi sua adtribuit Apostolus, dicens: *Gaudeamus & exultemus & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius paravit se:* Apoc. 19. 7. & paulo post *beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* vers. 9. Restat de gloria Christi; quæ tot Scripturæ locis inculcatur, quot ille *cum Patre in solio ipsius sedere*, & ab Angelis hominibusque in cœlo *adorari & glorificari* dicitur. Hoc iam probationis munere defuncti, promptum exequemur explicationis, & commonstrabimus omnia illa & magnifica peculiari modo, & quidem præstantissimo ex *Euangelica* Theologia adhis obuenire, quam ex *legali* contingent, si quidem illa veritati fulsemus. Atque vt de vnione primum expediamus, veniat in medium quod de nuptiis ante breuiter adnotauimus: Illa etenim vox vnionem hanc præ aliena, duplici eaq; insigni cohonestat & condecorat prærogatiua: quarum illa in pendet consistit communione, hæc in titulo gloriosiore. De illa sic ait Scriptura: *Et erunt duo in carnem vnam. Mysterium hoc magnum est, loquor autem de Christo & Ecclesia.* Eph. 5. 31. 32. Est ergo connubialis copula, quæ Christum vnit cum Ecclesia. Huius hic peraguntur sponsalia, mediantibus Christi *paranymphis*, Prophetis, Apostolis, & eorum successoribus, quin & *sequestro* Spiritu sancto; tum sequetur consummatio, quando Christus sponsam suam in thalamum suum introducet. Ex ista tali vnione non bonorum modo, sed & ipsarum primo personarum existit communio; vnde etiam bonorum possessio titulo gloriosiore deputatur coniugatæ. Neque in bonorum modo, sed & nominis venit participationem *Ecclesia*: *Vxor* enim *Regis, Regina* merito iure est cognominanda: à cuius etiam appellationis dignitate non abstinet Scriptura: *Adstat regina ad dextram tuam in auro Ophir: Sexaginta sunt reginæ & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. vna est columba mea, immaculata mea, vnica est matri suæ, electa est genetrici suæ, viderunt eam filiæ, & beatam dixerunt eam reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam.* Psal. 95. Cantic. 5. Talis sane vnio non contigisset Ecclesiæ, nisi *adest ipsius fraco exinanitus* fuisset, fugiens vocata numinis iustitiæ. At eius nulla fuisset necessitas, si *plegè nobis insitia* & salus cõtigisset. Felix ergò necessitas, quã tãta implevit plenitudine dignitatis misericordia necessitatis nostræ diuina dignatio. Sed

non parum etiam addidit huius noſtræ cum Chriſto vnionis modus, ipſi vnioni, quam cum Deo & Patre ſumus habituri; quod patebit conſideranti, quis quantuſque inter Patrem & Chriſtum ſit mutuæ nexus vnionis.

Viſionem ſi intueamur, duo quoque in illa nobis occurrent inſignia, huic Theologiæ peculiaria. Imprimis ipſa Dei gloria velut conglobata, & in vnum corpus conglomerata dabitur conſpicienda in Chriſto; quæ alioquin per ſpatioſiſſima immenſi cœli palatia fuiſſet diſperſa; non ſecus atque lux primo die creata, & per totum hemiſphærium æqualiter ſparſa, quarto die collecta, conſtipata, & in vnum corpus ſolare eſt collata, oculiſque illuſtriſſimè obiecta. Quo reſpectu dicitur in Apocalypſi; quod cœleſtis Hieruſalem *neque ſolis indigeat neque luna, ſed quod gloria Dei illam ſit illuſtratura, & lucerna eius agnus futurus*, ceu iucundiſſimæ iſtius gloriæ in immenſum ſe diffundentis vehiculum. Apoc. 21. 23.

Deinde in ipſo Deo non modo naturæ eius excellentiſſimas cõtemplabimur proprietates, ſed etiam, quod omnes illæ modo eminentiſſimo adhibitæ & vſurpatæ fuerunt bono iſti nobis procurando, quod iam ſpe, tum reipſa per vnionem & viſionem iſtam poſſidebimus. Longe itaque huius viſionis præſtantia excedit illam, quæ per legem exſtitiſſet. Atque hinc etiam vberior & dulcior exiſtit fruitio. Vt enim lux in ſole clarior, quam in ſtellis: ita ſolis adſpectus, ſi quidem ferre illum queat humanus oculus, gratior & acceptior, eiuſque fruitio ſuauior. Duplicabitur etiam fruitionis gratioſiſſima dulcedo ex tali proprietatum diuinarum intuitu. Prima enim ex proprietatum tam præſtantium contemplatione exiſtet delectatio: altera ex immenſæ iſtius dignationis conſideratione, qua Deus omnes illas proprietates ſuas, & totum bonum ſuum, quod in imperueſtigabili diuitiarum ſuarum theſauro poſſidet, explicare voluit ad ſalutem comparandam impartiendamque homini, miſerrimæ creaturæ ſuæ: non ſecus atque ſi totum illud, quod eſt Deus, ſolius hominis cauſa & bono eſſe videatur. Accedit & hoc peculiare, *quod ipſum corpus humilitatis noſtræ glorioſo corpori Ieſu Chriſti ſit conformandum, vt quemadmodum geſtauimus imaginem terreni Adami, ita quoque cœleſtis imaginem geramus.* Hinc eſt, quod *omnia in Ieſu Chriſto noua facta eſſe dicuntur.* Hinc *Nouos cœlos & nouam terram ſecundum promiſſionem exſpectare, nomen nouum calculo albo inſcriptum: nomen nouum ipſius Chriſti; nomen noua ciuitatis Hieruſalem à Chriſto acceptari; & nouum Deo & Chriſto canticum in æternum cantaturi*, in Scripturis deſcribimur. Phil. 3. 1. Cor. 15. 19. 2. Cor. 5. 2. Pet 3. 1. Apoc. 2. 17. Apoc. 3. 18. Apoc. 5. 9.

Quis iam non videt, quantopere beatitudo per Chriſtum nobis comparata, & per Euangelicam Theologiam oblata, excellat illam, quæ per legis iuſtitiam, ſiquidem illam præſtitiſſemus, nobis obtigiſſet? Fuiſſemus quidem & tum electis Angelis ſimiles, iam verò Angelis (liceat mihi illud in hoc celebri theatro, cuius inſpectores habemus iſtos ipſos beatiſſimos Spiritus ad laudem Chriſti & Dei noſtri enunciate) ſuperiores erimus. Vniti quidem illi ſunt Deo & Chriſto, & in reſtitutione omnium fortè vnientur ſtrictius: ſed copula coniugalis, qua nobis gloriari licebit, non intercedet. Intuebuntur illi quidem Deum ipſum *facie ad faciem*, eiuſque naturæ proprietates eminentiſſimas contemplabuntur; ſed in iis videbunt nonnullas hominis ſaluandi gratia vſurpatas, quas ipſorum bono non explicuit Deus, quamquam id neceſſe non fuit, neq; explicaturus erat, etiamſi neceſſe fuiſſet. Videbunt, ſed non inuidebunt: admirabuntur potius, quod quam dignationem Spiritibus eiuſdē cum ipſis naturæ conſortibus olim denegauit, hominibus naturæ inferioribus conceſſit, amborum architectus, Deus. Videbunt Chriſtū, ciuitatis Dei viui, cuius ipſi quoq; incolæ ſunt, lucernam lucidiſſimam, eoq; ipſo beatitudo illorum per Chriſtum illuſtrior erit: ſed qui *non Angelos, at Abrahæ ſemen aſſumſerit*: cui etiam in iſta aſſumta natura adorationem & honorem ſunt exhibituri, & præcepto Dei *primogenitum ſuum in orbem terrarū, futurum illū introducentu:* Hebr. 2.

Cuius

Cuius etiam *futuri mundi* bonorumque eius participes existent: verum qui non illis sed Christo & fratribus ipsius, eiusdem naturæ consortibus, ab ipso *sanctificatis*, est *subiectus*. Impegerat Deo congener illis, sed *malignus, Spiritus* mendacii & inuidiæ crimen. Verum quam insigniter vtrumque à se depulerit Deus in Christo, & salute per illum parta, videmus. Et mendacium quidem, quod nisi morte Filii sui intercedente reconciliari sibi hominem noluerit; inuidiam vero, quod eundem non ad Angelicam modo, quam & ille impurus, si in origine sua perstitisset, assequutus fuisset; sed longe angelica superiorem beatitatem euexerit.

Quanta hic Dei gloria se patefaciat, Auditores ornatissimi; & quanta ipsi à nobis ob tantum bonum debeatur gloria, equidem vestræ religiosæ pietati secreta meditatione, ne sim prolixior, cogitandum relinquo.

Interea omnes, quotquot sumus, attenta & deuota mente pensitemus, quod officium nostrum desideret doctrina illa, quæ à Deo & Christo patefacta, tantam nobis salutem plane & plene adnunciat, & ad participationem eius inuitat gratiosissime. Recipi postulat, intelligi, credi, & opere ipso expleri. Et *digna est omni acceptione*, propter *authorem*; *necessaria* accipi, propter *finem*. Digna, quæ ab authore tanto tradita, humili & submisso animo accipiatur; in qua cognoscenda & percipienda sedula & diligens opera collocetur, quæ de manu, mente, animo non deponatur, donec finem illius, *animarum nostrarum salutem*, fuerimus consecuti. Quid enim? Deus sacrosanctum suum os aperiet; & nos aures obturatas habebimus? Ille cælestis magister docere volet; & nos discere detrectabimus? Ille cordibus nostris diuinæ suæ veritatis notitiam inspirare, & nos ostio cordis nostri obserato clarissimam & lenissimam Spiritus auram excludemus? Christus, *ipsa patris sapientia*, Euangelium ex sinu Patris allatum nobis adnunciat; & nos illud in sinu pectoris nostri recondere dedignabimur? præsertim compulsi patris mandato, quod *illum audiri* iussit, addita comminatione, *si illum non audiamus, fore vt anima nostra ex populo nostro*, id est, republica Israelis, *eradicetur*? Ne cadat in quemquam tantum scelus. *Si enim per Angelos dictus sermo firmus fuit, omnisq; transgressio & contumacia iustam mercedis retributionem retulit, quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ quum primum enarrari caperit per ipsum Dominum, ab iis qui ipsum audiuerant, fuit nobis confirmata.* Accedat *finis* doctrinæ, & hanc, quia plurimum pollet, suasionis operam, apud mentes proprii sui & summi boni non prodigas, vtilissime impendet. Cogitemus, cuius rei gratia nos Deus in hanc lucem extulerit, mente, intellectu, ratione instruxerit, imagine sua condecorarit. Veniat in mentem, quem in finem lapsos restituerit in integrum, *peccatores sibi reconciliauerit, inimicos* in gratiam receperit; & comperiemus hunc esse, vt salutis æternæ participes essemus, eique in seculum laudes diceremus. Ad illum autem non nisi hac via, quam doctrina illa Theologica præmonstrat, contendere, multo minus peruenire valemus. Ab hoc *fine* si aberramus, non tota terra marique, sed toto cælo, cui tamē nos adscribi inscribique necesse est, aberramus. Et hæc doctrina *porta cæli est, & ianua paradisi, scala illa Iacobi per quam ipse Christus ad nos descendit, & nos vicissim ad illum adscendimus: Catena aurea, qua cælum terra connectit. Ingrediamur, adscendamus, inhæreamus. Lata est porta apertura, facile admittet credentes; immota scala positura, nutare non permittet adscendentes; insolubilis annulorum commissura, non dimittit inhærentes, vsque dum veniamus ad viuentem in secula, cuehamur ad thronum altissimi; vniamur Deo viuo, & Filio altissimi Iesu Christo capiti nostro.* Vobis vero, peculiari ratione cura ista incumbit, Iuuenes lectissimi, quos Deus cooperatios sibi in Euangelii patefactione, & alienæ salutis administros destinauit. Vobis semper ob oculos versetur *Authoris* sacrosancti studii vestri maiestas, *finisque* necessitas. Authoris intuitu in mentem veniat Amosi Prophetæ illud: *Leo rugit, quis non timebit? Dominus Iehoua loquutus*

Matth. 17.

Act. 3. 23.

Heb. 2. 2.

Amos 3. 8.

Quantus est, qui non prophetabit? Prophetare autem non potestis, nisi spiritu prophetiæ instructi. Sic neminem hodie alloquitur, nisi in Scriptura, neminem adignatur rat, nisi per diuinitus inspiratam scripturam. Finis contemplationis cognoscetis, nullum dignatur, virtus, magis laborare nimus, quod posse hominem, inte. homines conuertendi, quam vt illos ab *errore in veritatis agnitionem, ad iustitiam à miseria conversionem, ad salutem, seruitutis, ad libertatem, traducat.* Sed veritatem illam solus Theologia docet, nisi illam veram, nō nisi ista præscribit, sola ista felicitatem & salutem perficit. Vos ergo Scriptura exemplaria sacra.

Nocturna versate manu, versate diurna. Quod si feceritis, *nō infructuosos vos efficient ad Domini nostri Iesu Christi cognitionē; sed boni eritis Iesu Christi ministri, innutriti in sermonib. fidei bonæ, doctrinæ, & ad omne bonum opus instructi; operarii quos non pudeat fomentem Euangelicum subdolæ te & patientiæ facientes, Dominoque messem ampliam cum lætitia reportantes ex benedictione Dei, & gratia Domini nostri Iesu Christi.* Cui sit laus & gloria ab hoc tempore vsque in secula. Amen.

ORATIO TERTIA,

De

Certitudine S. Sacræ Theologiæ.

QVÆ hucusque de *obiecto, authore, fine sacræ huius Theologiæ* explicui, & quæ dici potuerunt pollent, ad idoneum nacta essent interpretem, quamquam illius præstantiam variis modis commendent, eamque prorsus diuinam esse conuincant, vtpote quæ *de Deo sit, a Deo, & in Deum*: tamen non poterunt vllius animo solidum studium istius suscipiendi debitumque ingenerare, nisi spes simul affulgeat, & non incerta, perueniendo ad *obiecti* scientiam, & *finis* acquirendi. Quum enim motus perfectio sit quies, frustraneus erit, qui perfectionis suæ terminum, quietem, nequiuit assequi. At frustraneam operam nemo prudens sibi sumere volet. Sita autem spes omnis est in reuelatione diuina. Anticipata enim hæc animos hominum occupauit conceptio veritissima, *Deum cognosci nō posse, nisi per Deum, & ad illum non posse accedi nisi per illum.* Quare necesse est, vt conitet homini factam esse à Deo reuelationem, eamque, quæ facta est, certis adeo argumentis munitam esse, vt pro diuina haberi & agnosci possit: quin & modum esse, quo sensus verbo enunciatos intelligere queat, & firma certaque fide adprehendere: cui rei tertius hic noster defudabit labor. Faxit Deus, vt in hoc etiam tractatu verbi ipsius per Scripturas reuelati ductum sequar, & quæ fidei nostræ firmandæ, Deique gloriæ propagandæ seruire queant, in medium proferam ad nostri omnium in Domino aggregationem. Vos etiam Auditores clarissimi, & humanissimi, oro & obsecro, vt huic etiam oratiunculæ nostræ benevolas & patientes aures accommodare non dedigneminī.

De *certitudine* autē Sacrosanctæ Theologiæ acturi, non necesse habemus illam bifariam, secundum *Legalis & Euangelicæ* modum considerare, vtrobique enim idem veritatis est modus, & propterea idem modus cognitionis, qui est certitudo. Genetatim ergo de illa pertractabimus citra specialem respectū & adplicationem. Verum, vt ordine procedat oratio, paucis erit primo de *Certitudine* in vniuersum deliberandum: inde de *certitudine* Theologiæ agendum prolixius. *Certitudo* itaque est mentis siue intellectus proprietas, & modus cognitionis, secundum quem in mente cognoscit *obiectum* prout est, & nouit in se id nosse prout est: distincta ab *opinione*, quod ista rem quidem prout est, nosse potest, sed cū falsitatis oppositæ suspicione. Quare ad *certitudinem* duo exigi tur, vt res ipsa veritas, & animi nostri adprehensio talis, qualem diximus: Quæ ipsa quoque adprehensio, vtpote ex rei ipsius veritate & secundum illam informata, veritas dicitur, propter

pter similitudinem; quem admodum & res ipsa certa, propter actum intellectus illam isto modo adprehendentis: sic iuo ista propter admirabilem sui vnionem nomina sua inuicem alter alteri transscribunt. Veritas autem, vt in re est, duplex est: incomplexa & complexa. Illa, qua res est in ente uni numero; ista, qua rei aliquid inest, adest, circumstat, qua res aliquid producit, ab aliqua re producitur, & in qua aliæ sunt rerum inter ipsas affectiones & relationes. Eodem modo veritas habet in mente. Cuius duplex est actio, in eius incomplexum, quæ simplex apprehensio dicitur, & in eius complexum, quæ compositio nuncupatur. Duplex inter ea veritatis, vt in re est, modus; necessarius & contingens: secundum quem res, tum simplex, tum complexa, necessaria vel contingens dicitur. Necessitas rei incomplexæ est necessaria ipsius rei, siue illa sit in ecti, siue in interiori natura et locum, ex. Ilentia. Rei complexæ necessitas, est necessaria & essentialis inter subiectum & adtributum nexus & habitudo. Necessitas illa, quam in simplicibus rebus cõsiderandam dicimus, nullibi est quam in ipso Deo, & iis quæ Deo per naturam conueniunt, nostro considerationis modo ab ipso distincta.

Reliqua omnia sunt contingentia, qualiacunque sint, vtpote a potentia in actum producta: neque contingentia tantum in sui fieri natura, sed & continuatæ durationis. Sic Deum esse necesse est: item vitam, sapientiam, bonitatem, iustitiam, misericordiam, voluntatem, potentiam esse, et necessarium Creaturis aeternitatem, creaturas conseruari, necessario necesse. Sic quoque non necessaria creatio, conseruatio, gubernatio, quæcunque Deo ipso creaturarum tribuuntur. Necessarium fundamentum est, Natura Dei, continens quæ principiata sunt rerum omnium Deus. Quæ vero aliæ res præter a Deo creatæ sunt durabiliores, tanto quoque necessitatem accedit propius, a contingentia recedit longius, quam. Ipsius finibitum nunquam excessurum, ad illius incorruptibile domicilium aliquando extingat. Necessitas complexa non in Deo tantum est, sed etiam in rebus ab ipso creatis. Verum in Deo, partim ex naturæ ipsius fundamento, partim ex principio voluntatis liberæ ipsius; in creaturis, ex libera tantum voluntate Dei, qui semel statuit, vt ista esset inter duo creata relatio & habitudo. Sic necessaria est hæc veritas, Deus viuit, intelligit, amat, ex natura ipsa Dei. Ista, Deus est creator, Iesus Christus est Saluator, Angelus est Spiritus creatus intelligentia & voluntate præditus, homo est animal rationale, necessaria est ex libera volitione Dei. Vnde adparet gradus in ipsa complexæ veritatis necessitate cõstitui posse, vt summus attribuatur illi, quæ Naturæ Dei inuitiatur fundamento, vt reliquis ex voluntate Dei profectis illa præcellat, quam maiore voluntatis affectione talẽ esse voluit Deus, subsequatur quam ex minore. Solem moueri necessarium ex natura solis; at magis necessarium, vt Israel vindicetur ab hostib. suis: ideoque *sol iussus fuit remanere in medio cæli*. Necessarium vt sol ab oriente in occasum rapiatur motu diurno, est: at magis necessarium vt haec eius certo signo de progressione vitæ suæ constituatur: ideoque *sol ad quindecim gradus retrogredi iussus*, & maiori necessitati cedere iubetur minori, idque ex libera Dei voluntate, quæ legem potuit vtrique. Atque prout est necessaria illa in rebus, ita quoq. a mente adprehenditur & cognoscitur, iisdem obseruatis gradibus, siquidem scientiæ nomen ista cognitio merebitur. *Certitudinis* autem istius triplex est *causa*. Aut enim *per sensus*, aut *per rationem & discursum*, aut *per reuelationem* menti illuminatæ: illa *certitudo sensus* dicitur, ista, *scientia*, hæc *fides*. Adpellatur: *Illa est singularium ab ipsis adcepta*, *ista generalium* ex principiis notis deducta, hæc *rerum a verbo & ratione remotarum*. Hæc omnia ad propositum nostrum accommodata certa. *Colligitur* ergo necessitas *Dei esse* [illegible] *Deus* [illegible] necessitatem, a natura eius esse. *Christus* eius verum ex voluntate Dei esse, & necessarium porro, vt ista duratura in omnem

æter-

æternitatem. Deo quæ adtribuuntur in Theologia nostra, partim ipsius *natura* sunt, partim per *liberam ipsius voluntatem* illi conuenientia. Per *naturam*; vita, sapientia, bonitas, iustitia, misericordia, voluntas, potentia ipsi competit necessitate naturali & absoluta. Per *liberam voluntatem* volitiones & actiones omnes ipsius circa creaturas, idque immutabiliter, quia simul illas voluit non retractandas. Quæ *Christo* adtribuuntur, omnia quidem illi per liberam Dei competunt voluntatem; verum
Hebr.13. ita, vt *Christus sit heri & hodie, idem, & in secula*, expers omnis in posterũ futuræ mutationis, siue illa subiecti sit, siue adtributorum, siue, quæ inter vtraque est, adfectionis. Reliqua omnia, quæ in tota rerum natura superiore & inferiore inueniuntur, siue illa in se incomplexe, siue vt inter se mutuo sunt adfecta, considerentur, ad istius necessitatis gradum non pertingunt. Quare Theologiæ nostræ veritas & necessitas longe omnium aliarum scientiarum necessitatem excedit, quatenus quidem vtraque in rebus ipsis est sua. Et propterea quum mentis apprehendentis & cognoscentis certitudo rerum ipsarum veritatem & necessitatem excedere non valeat, imo sæpissime infra illam subsidat ex capacitatis suæ defectu (habent enim se oculi mentis nostræ ad ipsam puram rerum veritatem vt noctuarum ad lumen solis) necesse est, vt nullius scientiæ obiectum certius cognoscatur quam Theologicæ; quin potius sequitur, vt hoc quam certissime cognoscatur, si intellectui secundum eius captum contemperate & condecenter inspiciendum offeratur. Verum non est eius naturæ & conditionis *obiectum* istud, vt *sensibus externis* obiici queat, & per illorum obseruationem & experientiam illius adtributa, proprietates, affectiones, actiones, passiones cognosci. Sublimius etiam est, & altiora, quæ illi conueniunt, attributa, proprietates, affectiones, actiones, passiones, quam vt mens *rationis & discursus* beneficio vel ipsum cognoscere, vel attributa eius inuestigare, vel quod subiecto conueniant demonstrare possit, quæcumq; demum principia adhibuerit, & ad quascumque causas, vel ipsius obiecti, vel adtributorum, vel cõuenientiæ inter ipsa, confugerit. Soli sibi notum est obiectum; totaque *veritas & necessitas* proprie & immediate *cognita est illi* cui cõperit: *Deo* primo & adæquate, *Christo* secundario per communicationem Dei: Sibi adæquate, qua se cognoscit, inferius Deo, qua cognoscit illum. Necessaria itaque est *reuelatio*, qua *Deus se & Christum suum* intellectui nostro inspiciendum & cognoscendum exhibeat, atque ita exhibeat, vt omnia simul adtributa, proprietates, affectiones, actiones passionesque, quæ fas est, vt de *ipso Christoque* cognoscãtur ad nostram salutem & ipsorum gloriam, explicet, adeoque tota & *integra theoremata*, quib. tum subiecta ipsa, tum omnia ipsorum attributa comprehenduntur, patefaciat: necessaria, inquam, si quidem Deus Christusque eius cognosci debeat, & vterque ex merito coli & celebrari. Cognosci autem debet vterque, coli debet vterque: necessaria itaq; *reuelatio* vtriusque. Et quia necessaria, etiam facta à Deo. Si enim natura partialis tantum boni vt particeps, ita & communicatrix in necessariis non deficit; quanto minus id de ipso *authore* & opifice naturæ *Deo*, qui *summum bonum* est, liceat vel suspicari? Sed operæ pretium est, vt idipsum penitius paulo & specialius inspiciamus; fundamenti enim instar est, quod reliquis, quæ sequuntur, est præstruendum. Nisi enim certo constet factam esse *reuelationem*, frustra de *verbo*, quo *reuelatio* ista facta sit & cõtineatur, inquiretur aut disputabitur. Factam itaque esse *reuelationem* de *Deo & Christo*, ipsa Dei natura primo omnium euincit liquidissime. Illa bona est, benefica, & communicatrix boni sui, tum quod creatione procedit ab illa, tum quod ipse Deus est. At communicatio boni diuini non fit, nisi ipse innotescat intellectui, & ab affectu & voluntate desideretur. Innotescere autem nequit nisi per *reuelationem*. Facta igitur *reuelatio*, cõmunicationis necessaria administra. Ab hominis ipsius natura & conditione id ipsum varie potest condocefieri. Primo, Natura hominis

men-

mentis & intellectus est particeps : At fas est mentem & intellectum in ipsum creatorem reflecti; hoc nequit fieri sine cognitione creatoris, neque illa haberi nisi ex *reuelatione*: Facta itaque *reuelatio*. Secundo Natura hominis capax est facta boni diuini ab ipso Deo : At frustra esset capax, nisi fieret eius particeps aliquando, particeps non fit, nisi per *notitiam* illius : ergo *notitia* illius *patefacta*. Tertio, Non potest vanum & irritum esse desiderium quod ipse Deus homini indidit : At desiderium illud est fruendi bono infinito, quod Deus est, non est illius fruitio nisi cognitio, ergo facta *reuelatio*, qua cognoscatur. Prodeat in medium ipse, qui inter Deum & hominem est, respectus, & statim sese prodet facta *reuelatio*. Deus creator hominis beneficio creationis meritus est ab illo cultum, & honorem. Homo Dei creatura debet Deo religionem & pietatem : & hæc obligatio cum homine ipso nata est, syngrapha data eodem die, quo creatus est. Religio autem humanum inuentum esse non potuit. Vult enim Deus coli ex præscripto voluntatis suæ. Facta igitur *reuelatio*, religionis Deo debitæ exactrix, & præscriptrix placitæ, Deoque decoræ. *Christum* si intueamur, immane, quanta se patefactionis offerat necessitas, quot factæ *reuelationis* argumenta se illico patefaciant. Sapientiæ mirandi iustitiæ & misericordiæ temperamenti excogitatrix vult agnosci : bonitas & gratiosa misericordia tanti boni administratrix, coli debet & celebrari : potentia tantæ sapientiæ & bonitatis administra, & decreti ab vtraque facti exsecutrix, meruit adorari. At nulli debitum officium præstari potest sine *reuelatione*. Reuelata itaque Dei sapientia, misericordia, potentia in Christo copiosè exhibita. Christus ipse tot & tam mirabilium operum, per quę salus nobis amissa procuranda erat perpetrator, tam horribilium & infandorum cruciatuum, saluti nobis impetrandæ seruientium, perpessor, tantarum gratiarum ex dono Patris possessor, & iussu eiusdem administrator, agnosci, coli, & celebrari vult, debet, meretur. At frustra illa ab homine expectabit officia, nisi *reuelentur*. Facta igitur Christi *reuelatio*. Experientiam consulite, & infinita patefactionis exempla suppeditabit: adeo vt Diabolus ipse, sed æmulus, eadem imitatus, colloquia cum hominibus sub nomine & prætextu Dei veri instituerit, cultumque ab iisdem postularit, & religionis modum præscripserit.

Habemus itaque Theologiæ nostræ in supremo gradu consistentem veritatem & necessitatem, habemus illius in mente *Dei* & *Christi* adæquatam notionem secundum λόγον, qui ἐνφυὴς dicitur, habemus eiusdem hominibus factam per λόγον προφορικὸν *reuelationem*, rebus quidem ipsis & notioni conuenientem, verum captui humano contemperatam. Atque hæc omnia *certitudinis*, quam nos de ista Theologia habemus, vt præcedanea, ita necessario præstruenda. Nunc de ipsa *certitudine* videamus. Cæterum, quum Theologiæ *reuelatio verbo* enunciatiuo facta sit : eaque tota *verbo* contineatur, adeo vt *verbum* illud Theologia ipsa nostra sit : non aliter de *Theologiæ certitudine* statui potest, quam si de ipsa *verbi* illius certa adprehensione explicemus. Pro rato autem & concesso iam sumemus, *verbum* illud non alibi, quam in sacris *Veteris & Noui Testamenti* libris reperiri: & propterea ad illud *verbum* certam istam mentis nostræ adprehensionem adstringemus. Tria autem illi negotio conficiendo sunt pertractanda. Primum, quæ & cuiusmodi sit illa *certitudo*, quã Deus à nobis postulat, & qua vult *verbum* illud summa nobis recipi, & adprehendi. Secundum, de rationibus & argumentis, quibus *verbi* illius veritas, imo diuinitas probatur. Tertio, quomodo ista diuinitas mentibus persuadeatur, atque adeo *certitudo* ista animis nostris imprimatur.

Certitudo, qua Deus *verbum* illud suum vult recipi, fidei est, & propterea veracitati innitens dicentis, qua non vt verũ tantum, sed vt diuinum recipitur: & fidei non implicitæ, quâ quis, citra sensuum *verbo*, tanquam signo, enuntiatorum intellectum, credit illos libros, volumine illo Biblico

comprehensos, esse diuinos (nam vt dubia opinio fidei est aduersa, sic quoque obscura & perplexa conceptio:) Neque historicam, quæ intellectu tantum theoretico *verbum* intellectum diuinum esse credit: Sed postulat Deus *verbo* suo illam haberi fidem, qua tenus illo enunciati, quantum quidem ad salutem hominum & gloriam Dei est necesse, intelligantur, atque ita diuini esse certo cognoscantur, vt non modo veritatem summam, sed etiam summum bonum hominis complectu credantur: Quæ fides non tantum credat *Deum & Christum* esse; neque tantum *Deo* credat *& Christo* aliquid enuntiantibus, sed *in Deum & Christum* credat talia de se affirmantibus, quæ fide adprehensa faciunt, vt in *Deum* tanquam *Patrem*, & in *Christum* tanquam *Saluatorem* credatur, quod nō theoretici modo, sed & practici intellectus munus esse arbitramur. Qua de causa fidei vetæ & viuæ non modo ἀκρόασις in Scripturis tribuitur, sed & πολυγνωσία ἀγαπητικὴ. Atque istiusmodi *certitudinis* & fidei postulator & exactor est Deus. Vnde porro gradatim progredi licet ad argumenta quę verbi istius diuinitatem nobis adprobant: & modum, quo illa requisita *certitudo* & fides in animis nostris producatur. Scimus ad visionem faciendam, præter obiectum visibile, non modo lumen externum esse necessarium, quod rem visibilem illustret, sed etiam internam oculi vim requiri, quæ rei lumine externo collustratæ speciem intus recipiat atque sic videat: ita quoque & hic, præter argumentorum istud lumen externum, interna mentis & animi lux est necessaria, vt fidei ista visio perficiatur. Argumentorum autem, quibus illius verbi diuinitas adstruitur, copia est infinita: Nos nonnulla, eaq; vsitatiora, seligemus, & breuiter delibabimus, ne prolixitate nimia auditorio molesti & odiosi simus.

Prodeat *Scriptura* ipsa, & primas in diuinitate sua asserenda partes obeat. *Substantiam & materiam* illius inspiciamus. Tota illa est de *Deo & Christo eius*, occupata in natura vtriusque enarranda, in amore, beneuolentia, beneficiis vtriusq; humano generi præstitis & præstandis porro explicandis: in officio vicissim hominum erga illos præscribendo. *Obiecto* igitur diuina. At quomodo in illis rebus tractandis versatur? *Naturam Dei* ita explicat, vt nihil illi tribuat extraneum, nihil non tribuat illi conueniens: *Christi personam* ita describit, vt mens humana fateri debeat, illam intuens descriptionem, talem personam excogitari ab intellectu creato non potuisse; eamq; tam apte, tam conuenienter, tam sublimiter descriptam esse, vt ipsam creati intellectus capacitatem longe excedat, Eodem modo versatur in *Dei Christique* amore erga nos & beneficiis enarrandis: Adeo vt Apostolus Paulus, vbi de istis rebus ad Ephesios præscripsit, dicat, inde ipsis cōstare posse *quanta ipsius sit intelligentia in mysterio Christi*; diuinam nempe illam esse & ex sola hausta *reuelatione* Dei. Intueamur legem, qua hominum officium est comprehensum erga Deum: Quid inueniemus simile in omnibus omnium populorum legibus, quod decem istis breuibus verbis queat comparari, taceo æquiparari? quæ tamen & ipsa ad duo summa capita, dilectionis Dei & proximi sunt reuocata. Sane adpatet diuina dextera exaratam & conscriptam esse: quod etiam Moses indicat his verbis: *Quæ gens ita magna cui sint statuta & iudicia insta sicut est vniuersa lexista, quam ego do coram vobis hodie.* Imo tantam isti legi diuinitatem inesse dicit Moses, vt ipsæ gentes, vbi audierint istam legem, eius admiratione exclamare cogat: *vtique populus sapiens & intelligens, gens magna ista.* Tractatione itaque rerum ipsi obiectarum prorsus est diuina. Finem si intueamur, non minus clare doctrinæ illius diuinitatē nobis commonstrabit. Ille totus est diuinus, Dei gloria & salus hominis æterna. Quid æquius, quam vt omnia eo referantur, vnde initium duxerunt? Quid Dei sapientiæ, bonitati, potentiæ, magis conueniens, quam vt hominem ab ipso creatum, sed sua culpa perditum, in integrum restituat, & diuinæ beatitatis participem faciat? & si quo verbo Deus se ipsum homini patefacere voluit, quem finem patefactionis & sibi decorum,

Eph. 3 4.

Deut. 4.

decorum, & homini salutarem magis, propositum habere debuit? Quamobrem nulla nota melius dignosci potest, verbum diuinitus esse reuelatum, quam si salutis viã homini monstret, ad illam velut manu ducat, & prosequi non desinat, vsque dum ad eius fruitionem deducat, qua ipsa in re Dei gloria copiosissime elucet. Qui hoc, quod de fine dicimus, in exigua, sed nobili, verbi istius parte, volet contemplari; orationem ipsam dominicam oculis animi subiiciat, videat, & quantum fas humanis oculis peruideat: nisi fateatur duplicem istum finem tam neruose, breuiter, accurate in illa propositum, vt supra vires, & captum sit omnis creatæ intelligentiæ, & mere diuina ista precationis forma, pluſquam Ægyptiacis tenebris mentem circumseptam & obsessam habeat necesse est.

Consensus in partibus doctrinæ.

Partes doctrinæ istius inter se conferamus, & inueniemus tantam in omnibus cõsensionem & conspirationem, etiam in minutissimis, vt ab hominibus patefacta, credi nequeat, à Deo autem produsse certissime credi debeat.

Conferantur tantum oracula, quæ de Christo diuersis seculis sunt enunciata. Dixit Deus serpenti ad solationem primorum nostri generis parentum: *Semen mulieris* *Gen. 3. 15.* *conteret caput tuum.* Repetita eadem à Deo promissio, & Abrahamo speciatim facta: *In tuo semine benedicentur omnes gentes.* *Gen. 22. 18.* Iacobus Patriarcha morti proximus ex prosapia Iehudæ proditurum prædixit, his verbis: *Non recedet sceptrum de Iuda, neque Legislator è pedibus eius, vsque dum veniat Silo: & ei erit aggregatio populorum.* *Gen. 49. 10.* Accedat & extraneus Propheta, & ille suum oraculum, quod Dei Israelis instinctu & iussu pronunciauit, hisce addat: *Procedet*, inquit Balaam *stella ex Iacob, & surget Sceptrum ex Israele, & confodiet angulos Moab, & destruet omnes filios Seth.* *Num. 24. 17.* Postmodum Dauidi per Nathanem promissus his verbis: *Stabam semen tuum post te, quod egredietur è ventre tuo, & firmabo regnum eius.* *2. Sam. 7. 12.* Vnde Esaias: *Egredietur virga de semine Isai, & surculus de radicibus eius crescet*: & matrem virginem fore indicans: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & nomen eius vocabit Emanuel.* *Esa. 7. 14.*

Longum esset recensere, quæ in Psalmis & aliis Prophetis, istirei conuenientissime sunt enunciata. Cõparentur cũ illis quæ N. Test. de cõplemento prædictionũ istarũ sunt descripta, & constabit ex tantæ consensione omniũ, vnius Spiritus diuini instinctu dicta & scripta esse. Si quæ videãtur in illis libris esse antilogiæ, per rectam interpretationẽ facile conciliantur. Addo, non modo secum consentire omnes partes doctrinæ istius, sed & cum vniuersa, quæ per totam Philosophiam sparsa est, veritate vsque adeo conspirare, vt nihil in Philosophia inueniatur, quod huic doctrinæ non respondeat. si quid secus videatur, id ipsum ex ipsa Philosophia vera, & recta ratione confutari potest liquidissime. Proferat se stylus & character orationis, & eodem momento se offeret diuinissimæ Maiestatis in illa relucentis speculum fulgentissimum. Narrat ab hominum opinione remotissima, imo captum illorum exsuperantia, & tantum narrat, circa argumentationem, aut suasionis vllum adparatum & vult tamen intelligi, vult credi. At quæ hi ducia, quæ ratio desiderii obtinendi? Nulla omnino, nisi pura putà suiipsius, id est, diuina authoritate nitatur. Iubet, vetat, mandat, prohibet omnibus: Regibus, subditis, magnatibus, plebeis, doctis, indoctis, lignum petentibus, & sapientiam quærentibus, senibus, iuuenibus, pari in omnes vtens potestate: freta itaque sola sua potentia, quæ refractarios omnes coërcere, & morigeros remunerari potest efficacissime. Inspiciantur præmia & pœnæ quibus præcepta sanciuntur; æterna vita promittitur, supplicia æterna denunciantur. Ridendum se proponat, qui ita rem instituit: nisi vt iuris sui, sic & potentiæ suæ sibi cõscius; sciat; æque sibi facile esse voluntates subiicere mortalium, & promissa mirandique extollere. Ipsam Scripturam adeat, qui experimentum istius Maiestatis capere velet certissimum, ex ipso dictionis genere: Legat Canticum Moſis cygnæum suo finem libri quinti descriptum: Principium Esaiæ,

perlustret animi oculis: Psalmum 104. deuota mente intueatur. Conferat cum illis quidquid Græca Latinaque poëtis & eloquentia in suis archiuis possidet eminentissimum; & cognoscet euidentissime, hæc ab humano spiritu; illa non nisi à diuino prolata esse. Contendat quis ab ingenio, eruditione, experientia, eloquentia inter homines instructissimus, & simile quiddam istis nolit ut comperiet libi aquam hærere, & conuitium in netuum erupturum. Fatebitur de tota Scriptura vere dici posse, quod Paulus de sua & conseruorum suorum oratione pronunciat: *Quæ etiam loquimur, non sermonibus quos docet humana sapientia, sed quos docet Spiritus sanctus, spiritualia cū spiritualibus quæ spiritualia sunt cōiungentes* 1. Cor. 2. 13.

Vaticinia. Inferiamus Vaticinia per totum corpus doctrinæ sparsa, quæ partim ad ipsam doctrinæ pertinent substantiam, partim faciunt ad autoritatem doctrinæ eiusque administris conciliandam. Animaduertatur sedulo, quam diserte & distincte res maximas ab omni humana & Angelica perquisitione remotas, & nō nisi potentia diuina præstabiles, prænuncient; & simul quam præcise euentus & temporum interualla, adeoque omnes circumstantiæ respondeant prædictionibus; & ipsa rerum Vniuersitas fateri cogetur, non nisi ab omniscio numine præuideri, & prænunciari potuisse. Non referam exempla; obuia enim sunt librum ipsum aperienti. Vnum tantum aut alterum locum adferā, vbi ista prædictionis & euentus præcisa conuenientia describitur. *Fuit*, inquit Moses (de Ægyptiaca seruitute & liberatione ex eadem, iuxta id quod Deus Abrahamo in somnio prædixerat loquens) *in fine quadringentorum triginta annorum, fuit*, inquam, *hac ipsa die egressi sunt omnes exercitus Iehoua è terra Misraim.* Exod. 2. Sic de liberatione ex captiuitate Babylonica à Ieremia prædicta, post septuaginta annos futura, loquitur Esdras: *Anno primo Cyri regis Persarum vt perficeretur verbum Iehoua ex ore Ieremiæ, excitauit Iehoua spiritum Cyri Regis Persarum, &c.* Esd. 1. 1. Ex huiusmodi autem vaticiniis diuinitatem Scripturæ concludi posse & debere, ipse Deus per Esaiam declarat, his verbis: *Annunciate quæ ventura sunt in posterum, vt cognoscamus quod dii sitis.* Iesa. 41. 23.

Miracula. Miracula, quæ Deus per verbi sui promotos condos, Prophetas; Apostolos, imo per ipsum Christum doctrinæ suæ confirmandæ & autoritati illorum stabilicndæ patrauit, ieiusdem diuinitatis illustre præbent testimonium. Talia enim sunt, quæ omnium creaturarum, etiam vnitarum, & totius naturæ vires exsuperant. At verax Deus, & gloriæ suæ zelo ardentissimus, numquam Pseudoprophetis, falsæque doctrinæ illorum, imo ne veræ quidem, dum modo non suæ, hoc est, diuinæ, tanta testimonia perhibuisset. Hinc illud Christi: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: sin vero facio, & si mihi non creditis, operibus credite.* Ioan. 10 37. Hinc etiam illud viduæ Sareptanæ, quum filium suum mortuum ab Helia resuscitatum reciperet: *Nunc iam noui, quod vir Dei es, & quod verbum Iehoua in ore tuo veritas est.* 1. Reg. 17. 14. Et illud Nicodemi: *Rabbi, scimus te à Deo venisse præceptorem, quia nemo potest illa opera facere quæ tu facis, nisi Deus fuerit cum illo.* Ioan. 3. Hinc Apostolus: *Indicia quidem Apostoli edita sunt apud vos, per omnem tolerantiam, & signa, & prodigia, & virtutes.* 3. cap 12. 13. Commemorantur quidem etiam miracula apud Gentiles edita, & auspiciis deorum, quos inuocabant; Pseudoprophetæ etiam & ipse Antichristus multa prodigia & signa edituri prædicuntur: sed neque numero, neque magnitudine paria cum illis, quæ Deus verus apud Israelem, & in totius mundi conspectu perfecit. Imo neque illa miracula vere talia sunt, sed opera tantum admirabilia, patrata actu & viribus Sathanæ, eiusque instrumentorū, per causas naturales occultas, & hominum intellectum fugientes. Negare autem illa tanta miracula, quæ narrantur, vere accidisse; quū etiab hostibus veræ doctrinæ, Gentilibus & Iudæis testimoniū habeant, manifestæ impudentiæ est, & exsecrandi stuporis.

Antiquitas doctrinæ. Accedat huc ipsa doctrinæ antiquitas, propagatio, conseruatio, defensioque prorsus admirabilis; & luculentum illi præbebit suę diuinitatis testimonium. Si *antiquissimum*

simum quodque verissimum, vt scire & vere Tertullianus; tum veritissima hæc doctrina, quia antiquissima; imo diuina, quia tunc patefacta, quum ab alia mente excogitari non poterat; simul enim cum homine cæpit: & desertor Angelus nullam | suam doctrinā propositurus erat homini, nisi Deus antea se homini patefecisset: Deo nimirum impediente, & nulla causa existente, quæ illum impelleret. Non enim passurus fuerat Deus, hominem ad sui imaginem creatum tentari ab hoste suo, per falsam doctrinam; nisi à vera abunde instructus, falsam cognoscere & reiicere posset. Neq; tot fisset vlla Sathanam inuidia aduersus hominem, nisi Deus illum communicatione verbi sui, & per illam fælicitatis æternæ dignatus fuisset, qua ipse tum misere exciderat. Propagatio, conseruatio, defensioque, per se admirabiles, diuinæ esse comperientur, si oculos intendemus primo in ipsos, inter quos propagatur, homines; tum in hostes & aduersarios doctrinæ; denique in modum, quo sunt peractæ hactenus, & adhuc peraguntur. Homines ipsos inter, quos doctrina sancta viget, si consideremus; inueniemus illorum naturam, prout est corrupta, duplici de causa repudiare doctrinam istam. Vna est, quod in vna sui parte sapietię humanæ & mundanæ prorsus est contraria, adeo vt ab illa stultitiæ insimuletur: altera, quod in parte sui altera mundanis & carnalibus concupiscentiis omnino aduersaria & inimica. Repudiatur ergo à mente, respuitur à voluntate hominis, duab. summis in homine facultatibus: quarum præscripto & mandato mouentur & quiescunt reliquæ. Accepta tamen est, credita tamen est. Victa igitur mens, & expugnata voluntas ab authore vtriusq;. Hostes habet hæc doctrina acerrimos & potentissimos: Sathanam mundi huius principem, cum omnibus Angelis ipsius, & mundum ipsum manipularem illius: & hostes quidem irreconciliabiles. Horum si astutia, potentia, malitia, audacia, impudentia, pertinacia, diligentia; opponatur simplicitati, ruditati, imbecillitati, formidini, inconstantiæ, pigritię, plerorūq;, qui doctrinæ isti adstipulantur; tum demum admiratio obortetur, qui doctrina ista consistat, & salua tecta maneat, à tantis impetita hostibus, & talibus defensa propugnatoribus, quam admirationem si causæ sequatur inuestigatio, supernaturalis & diuina, quum ipse Deus inuenietur propagator, cōseruator, & defensor doctrinæ istius. Modus quoque propagationis, conseruationis, & defensionis, diuinitatem arguit multis indiciis. Fit sine arcu, gladio, equis, curribus, equitibus; procedit tamen feliciter, erecta stat, & inuicta durat, in nomine Iehouæ exercituum, quum aduersa illis fulta & freta prosternantur, corruant, intereant. Peragitur, non per illecebrosas diuitiarum, gloriæ, voluptatum pollicitationes, sed per horrendam crucis prænunciationem, & patientiæ tolerantiæque humanas vires excedentis, præscriptionem. *Instrumentum mihi electum est iste, vt perferat nomen meum in conspectum gentium, & regum, & filiorum Israel. Ego enim ostendam ei quam multa oporteat illum pro nomine meo pati.* *Ego mitto vos vt agnos in medium luporum.* Perficitur non consiliis humanis, sed contra consilia humana omnia, tam professorum ipsius doctrinæ, tum aduersantium. Accidit etiam non raro, vt quæ in perniciem eius excogitata erant consilia & machinamenta, propagandæ doctrinæ seruiant, frustra ringentibus principibus tenebrarum, & ob contrarium astutissimorum consiliorum euentum obstupescentibus. *Saulus vastabat Ecclesiam*, inquit Lucas, *intrans in singulas domos, & trahens viros & mulieres, tradebat eos carceri: Illi igitur dispersi peragrabant regiones, Euangelizantes sermonem Dei: Vnde Samaria recepit Euangelium:* Hinc Paulus: *Velim autem vos scire fratres quia mihi acciderunt, magis ad profectum Euangelii euenisse, adeo vt vincula mea celebria sint in toto prætorio, ac reliquis omnibus locis.* Vnde & dictum vsurpatissimum inoluit: *Sanguis Martyrum seminarium Ecclesiæ.* Quid dicemus ad ista? *A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Lapis quem reprobauerunt ædificantes factus est in caput anguli.* Subiungatur his tremendum

Propagatio doctrinæ cōseruatio, defensio.

Act. 9.15.16

Matt. 10.16.

Act. 8. & 9.

Phil. 1.12.13.

Psal. 118.

Dei in persecutores doctrinæ istius iudicium, & exitū tyrannorū miserabile: quorum non nemo, sub ipsum momentū, quo sceleratā & miseram animam esset efflaturus, quamq; rabiosa & frendente voce, verbi istius diuinitatē publice proclamare est coactus, his verbis: *Vicisti Galilæe.* Quis nunc tam clara documenta diuinitatis Scripturæ, purgato ab omnibus præiudicijs oculo intuebitur, quin fateatur, Apostolum Paulum meritissimo iure exclamasse: *Si Euangelium nostrum tectum est, is qui pereunt tectum est, In quibus Deus huius seculi excecauit mentes,* id est, *infidelibus, ad hoc, ne tradiet eos lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei.* Ac si dicat; Non esse humanas illas tenebras, neq; ab homine ipso mēti suę obductas, sed diabolicas, & a diabolo principe tenebrarū menti hominis, in quem p arbitratu tyrannidem exercet, iusto Dei iudicio, superfusas: secus fieri non potuisse, quin à tanta claritate tenebræ pellerentur etiam densissimæ. 1. Cor. 4. 3. 4.

Sanctitas ministrorū.

Seruit eidem fini sanctitas illorum, per quos verbum illud primitus est hominibus adnunciatum, & scriptis comprehensum. Quum enim carnis & mundi sapientiam, sensum, adfectum, imo ipsum hominem, munere isto fungentes exuisse, torosque Dei gloriæ, & salutis hominum zelo velut deuoratos & consumptos fuisse adpareat; certum est, istam tantam sanctitatem à solo ipso, qui sanctus sanctorum est, inspiratam illis & infusam fuisse. Primus Moses prodeat, qui tot iniurijs ab ingratissimo populo adfectus, toties ad necem postulatus, paratus tamen fuit illius salutem exilio suo redimere inquiens: *Dele me de libro, quem scripsisti, si perdis populum istum.* Ecce zelum salutis populi sibi concrediti; zelum erga gloriam Dei. Vtri istius deuoti causam alteram videri vultis? legite porrò quæ dixit: *vt quid dicent Ægyptij, dicendo, malitiose eduxit eos, vt occideret eos in montibus, quia non potuit illos introducere in terram de qua iurauerat patribus ipsorum.* In Paulo eundē zelum videmus, optante *vt sit anathema pro fratribus suis Iudæis,* à quibus tam multa & indigna erat perpessus. Non puduit Dauidem sua grauia & enormia scelera publice profiteri, & posteris ad æternam memoriā scripto cōmendare: Nō Samuelem filiorū suorū probra perpetuis chartis illiterē: Nō Mosen suorū autorū publice taxari iniquitatē & furorē. Si vel minima gloriolæ cupiditas illorum animos obsedisset, tacere vtique potuissent & propriā suā dedecora silētio obtegere. Ita etiam veriati in auctorum actis & gestis describendis, ignorant adulatri magnatibus; hostibus quid indignū adtribuere; veritatis solius curā habentes ad Dei gloriam; omnes pari loco habent, nullo discrimine, nisi quod pr tatem inter & improbitatem Deus ipse haberi præscribit. Valedixerunt semel & simul tori mundo, & omnibus, quæ in mundo sunt, cupiditatibus, quum sanctum illud manus ex manu Dei susciperent: *Dixerunt Patri suo & Matri suæ, non vidimus illos, & fratres suos non cognouerunt custodierunt eloquium Dei, & pactum eius seruauerunt.* Exod. 32. 32. Num. 14. Rom. 9. Deut. 33. 9.

Constantia professorum & martyrū.

At quid de professorum huius doctrinæ & martyrum constantia dicemus, vsurpata in tormentis pro veritate istius doctrinæ tolerandis? Hanc sane, si vel ipsis præfractissimis doctrinæ huius hostibus subiiciamus, etiam ab inuitis extorquebimus diuinitatis illius confessionem. Verum ad quatuor hæc ista intendendus animus, vt visi istius argumenti euadet clarior, ad *numerū & conditionē* martyrum: ad *tormenta* ab hostibus illata: & *patientiam* præstitam a Martyribus. *Numerum* si quæramus, innumerus est, multa excedens millena millia; ne quis quod à paucis factum esset, phreneſi deputaret, vel vitæ tædio molestioris. Si *conditionem*; nobiles inueniemus & ignobiles, cū potestate & subditos, doctos, indoctos, diuites, pauperes, senes, iuuenes; sexus vtriusque, viros & fœminas, nuptos, cælibes, duros & ad pericula tuetos, teneras & molliter educatas puellulas, quarum calces vix scrupulus in pauimento extuberans pupugerat antea. ne quis arbitretur gloriæ cupiditate incensos, laudē ex susceptæ opinionis pertinacia & magnanimitate captauisse. *Tormenta* illis tot & talibus adhibita, solita, insolita, cita, lenta, pars cruce adfixa, pars capite truncata, hi aquis submersi, illi lento igne tosti, nonnulli dentibus & lania-

tatibus

tibus ferarum moliti & absumpti, quidam serra dissecti, lapidibus obruti alii, non pauci infandis affecti suppliciis, ipsa sua turpitudine infamibus. Nullum omissum sæuitiæ genus, quod vel humana excogitare malitia, vel bilis splendida & furibūda suadere, vel ipsa infernalis aulæ officina poterat suppeditare. Et tamen, vt ad *patientiam* veniamus confessorum, tamen constanter æquanimiter, quin & hilari animo & læto vultu, tolerata omnia, vt ipsa sæuities persecutorum defatigata, inuicto patientiæ robori sæpe cædere, & victam se fateri cogeretur.

Et quæ causa patiendi? quia recedere à Religione diuina nolebant, cuius solius negatione poterant euadere periculum, & sæpe gloriam consequi. Quæ causa perferendi? quia credebant se post hanc vitam, & dolores toleratos, immortalitatem beatam consecuturos. Videtur hic Deus cum Sathana velut duello conflixisse, & verbi sui diuinitatem ex Sathanæ ignominia & ruina adstruxisse.

Ecclesiæ testimonium:

Atque his potissimum argumentis vsus est diuina omnipotentia & sapientia, ad verbi sui diuinitatem comprobandam. Ne vero turpissimo ingrati animi vitio se cōmaculet Ecclesia, sed authori suo Deo, & Christo capiti succenturiatam præstet operam, suo quoque testimonio verbi illius diuinitatem astruit: sed astruit tantum, nō adtert; indicat non imprimit. Nisi enim diuinum fuisset illud verbum, quum Ecclesia nondum esset, non potuisset illa ex verbo illo, tanquam ex semine incorruptibili, nascens diuinum Dei & per fidem illi verbo habitanti participem sibi naturæ diuinæ. Autoritatis ipsum nomen Ecclesiæ adimit illam conferendi autoritatem. Est enim ab authore authoritas. At Ecclesia non Author, sed alumna verbi illius: posterior illo causa, origine, tempore. Non audimus obiicientes Ecclesiam Scriptura antiquiorē, quia cum nondū esset verbum illud literis consignatū, fuerit illa: talibus enim cauillis ludere in re seria, non decet Christianos, nisi delircros, & Iesuitas factos. Nō est Ecclesia antiquior illo dicto: *semen mulieris conteret caput serpentis*: quamquam fuerit illa, quum hoc dictum nondū esse à Mose in Scripturam relatum. Fides enim isti dicto, tamquā diuino, habita, fecit vt Adam & Eva Ecclesia essent Dei; quum antea essent trāsfugæ, desertores, regnum Satanæ desertoris. Et quidem illa *columna veritatis*; sed veritate ipsa, vt fundamēto superstructa, ideoq; veritatem perferens, & in cōspectum humani generis proferens, tanquam index & testis, imo custos, præco, & interpres illius: sed interpres alligata sensui ipsius verbi, & dictis Scripturæ; *extra quam* neq; *supra* ipsam decet, Paulo prohibente; neq; potest, propria imbecillitate & rerum diuinarum profunditate impedita: Sed operæ pretium est efficacitatē illius testimonij paucis examinare, ita volentibus Pontificus, qui proram & puppim certitudinis nostræ, Ecclesiæ authoritatem constituunt, de Scriptura testificantis, quod sit verbum Dei. Primò, testimonij efficacitas veracitatem testantis nō excedit. Veracitas Ecclesiæ est veracitas hominum. At illorum veracitas imperfecta, inconstans, semper locum relinquens dicto veritatis: *Omnis homo mendax*. Neque sufficit veracitas dicentis, ad fidem testimonio conciliandam, nisi de veracitate testantis constet illi, cui fit testificatio. At quo modo constare potest de veracitate Ecclesiæ? Aut ex præconcepta olim notione, aut impressione recens facta in animis auditorū. Nulla hominibus innata est notio de veracitate Ecclesiæ, illius instar, quæ dicit, *Deum esse veracem & mentiri non posse*. Impressa ergo sit necesse est recenti aliqua actione; & impressione quidem, aut intrinsecus, aut extrinsecus facta. Intus imprimere non potest Ecclesia, externis tantum instrumentis testificans, & ad interiora animæ non pertingens. Externa ergo erit impressio, quæ nulla potest esse alia, q scientiæ, probitatis, & sæpe vere dicti testimonii commonstratio. At ista omnia opinionem tantum parere possunt in animis illorum, quibus obiiciuntur. Opinio ergo, & non scientia, est efficacitatis illius supremus effectus.

Regerunt Christum ipsum suæ Ecclesiæ authoritatem stabiliisse isto dicto; *Qui vos audit, me audit*. Nō videntes miseri, quum

id di-

id dicunt, se prius Scripturæ, quam Ecclesiæ autoritatem stabilire. Necesse enim est, vt illi dicto, tanquam a Christo pronunciato, fides prius habeatur, quam Ecclesiæ, propter illud authoritas queat concedi. At eadem ratio totius Scripturæ, quæ dicti istius. Contenta igitur esto Ecclesia isto honore, quem illi habuit Christus, quum verbi sui custodem illam fecit, eiusdemque iudicem, testem, præconem & interpretem, designauit.

Verum enim vero, quum omnium, quæ hucusque produximus argumenta, & si quæ alia probandæ Scripturarum diuinitati idonea sunt, neque ipsum rectum Scripturarum intellectum nobis aperire, neque sensus intellectos animis nostris obsignare queant, quibus tamen constat fidei certitudo, quam à nobis requirit Deus, & verbo suo præstari postulat: consequitur necessario, aliud quid ad ista omnia accedere debere, cuius efficacitate certitudo illa mentibus nostris ingeneretur: & hoc est, de quo tertia huius tractatus parte dicturos nos recepimus.

Spiritus sanctis testificatio interna.

Dicimus igitur, & velipsis inferorum portis reclamantibus ingeminamus & iteramus, Spiritum sanctum, cuius inspiratione locuti sunt hoc verbum sancti Dei homines, & cuius impulsu & ductu vt amanuenses illius idem ipsum literis consignarunt, authorem esse lucis illius, cuius beneficio sensuum diuinorum intellectum percipimus, & effectorem certitudinis illius, qua sensus istos vere diuinos esse credimus; & authorem necessarium, effectorem sufficientem. Necessarium demonstrat Scriptura, quum dicit: *Nemo nouit quæ in Deo sunt, nisi Spiritus Dei: Nemo potest Iesum dicere Dominum nisi per Spiritum sanctum.* Sufficientem vero, & plusquam sufficientem tradit Scriptura, dicens: *Sapientiam, quam Deus præsciuerat ad salutem nostram ante secula, reuelauit nobis Deus per Spiritum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.* Sufficiens ergo Spiritus plenissima arcanorum Dei cognitione; sufficiens efficacissima eorundē reuelatione: cuius sufficientia non potest extolli amplius, quam ab eodem Apostolo paulo post commendatur, dicente: *quod homo spiritualis* id est reuelationis istius particeps, *omnia diiudicat*, tanquam mentem Christi habens per Spiritum Christi, quem accepit. Eiusdem sufficientiæ præco est clarissimus Ioannes Apostolus in sua catholica; his verbis: *Vnctio, quam accepistis ab eo, manet in vobis, & non necesse habetis vt quisquam vos doceat, sed sicut ipsa vnctio docet vos de omnibus, & verax est, & non mendax, & sicut docuit vos manebitis in eo.* Item: *Qui credit in Filium, habet testimonium in se ipso.* Hinc Apostolus Thessalonicensibus: *Euangelium nostrum fuit erga vos non per sermonem solum, verum etiam per virtutem & per Spiritum sanctum, & per certitudinem multam.* Aperte hic certitudinem, quo sermonem Euangelii accipiunt fideles, virtuti Spiritus sancti adtribuens. Excipiunt Pontificii: Multos iactare Spiritus reuelationem, qui tamen illa ipsa sunt destituti; itaque in ista tuto quiescere non posse fideles. Bona verba? Abesto blasphemia. Iactant Iudæi Thalmud & Kabalam: Mahumetani Alcoranum suum; gloriantur vtrique se Ecclesiam esse: An ergo Scripturæ Veteris & Noui Testamenti satis tuto credi nequit se diuinam esse affirmanti? Ecclesia vera minus? erit Ecclesia, qui istum titulum sibi arrogant Filii alienigenæ? Inter opinionem & scientiam hæc est distinctio: opinantur, se scire qui reuera nesciunt; at qui sciunt, scire se certo cognoscunt. *Spiritus ipse testatur, Spiritum*, id est, doctrinam & sensus ista comprehensos, *veritatem esse.* Sed ista testificatio Spiritus quæ fit in nobis, cōuincere nequit alios de veritate verbi diuini. Quid tū cōuincet, vbi & illos adflauerit, adflabit, si filii sunt Ecclesiæ, qui *omnes erunt θεοδίδακτοι; audient & discent à Patre, & venient ad Christū?* Neq; potest testimoniū vllius Ecclesiæ cōuincere omnes de veritate, & diuinitatē sacrarū literarū. Experiuntur Pontificii, qui solis sibi Ecclesiæ nomē arripiunt, q̄ parū testimonius ipsorū fidei habeātur ab illis, qui a Romanę sedis Spiritu nō sunt adflati. Sed oportet in Ecclesia tale esse testimonium, cui omnes deferre oporteat: Ita sane.

1. Cor. 2. 11.
1. Cor. 12. 3.
1. Cor. 2. 10.
vers. 15.
1. Ioan. 2. 27.
1. Ioan. 5. 10.
1 Thess. 1. 5.
1. Ioan. 5. 6.
Ioan. 6.

Testis

Testimonio Christi loquentis deferre oportuit Iudæos, Stephano loquenti non debebant contradicere Pharisæi; Apostolorum prædicationi, tot & tantis miraculis confirmatæ, fidem adhibere tenebantur tum Iudæi, tum Gentiles, sine exceptione vlla. At non fecerunt. Quæ causa? Obduratio cordis illorum voluntaria, & excæcatio Diaboli. Si dicant; tale in Ecclesia exstare debere testimonium, cui nemo actu contradicat; Negamus, & experientia testatur nunquam exstitisse, necdum exstare; & nunquam exstiturum certo ex Scripturis arbitramur. Sed forte Spiritus sanctus, testificationis istius author & effector, Ecclesiæ se alligauit, vt non nisi per illam, & illius authoritate intercedente, certitudinem illam mentibus inspiret & obsignet. Vtitur sane Spiritus sanctus ex beneplacito voluntatis suæ, organo quodam ad ista munia sua peragendum. Verum illud organum est ipsum verbum Dei, sacris Scripturis librisve comprehensum: organum ab ipso productum, prolatum, & veritate ipsius informatum. Cuius efficaciam ipsa Spiritus sancti mentem, egregie describit Apostolus ad Hebræos his verbis. *Heb.* 4. 12. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrantior quouis gladio ancipiti: ac pertingit vsque ad diuisionem animæ simul & Spiritus, compagumque & medullarum, & diiudicat cogitationes & conceptiones cordis.* Huius effectum dicitur fides ab Apostolo: *Rom.* 10. *Fides est ex auditu, auditus autem per verbum Dei.* Si quis hic actus Ecclesiæ intercedat, ille est, quo illa in verbi istius syncera prædicatione est occupata, & sedulam operam illi diuulgando impendit: quamquã id ipsum non tam est Ecclesiæ, quam *Apostolorum, Prophetarum, Euangelistarum, Pastorum, & doctorum*; quos Christus constituit operarios *ad ædificationem* corporis sui, quod est Ecclesia. *Eph.* 11. 12. Verum illud hic ex ipsa rerũ natura, tum communi, tum singulari obseruandum; primam causam pertingere vlterius actione sua, quam instrumentaria possit; & Spiritum sanctum omnem vim verbo tribuere, qua postea vtitur, tanta efficacitate sua adhibita, vt quod verbo tantum suadet, ipse persuadeat, sensus diuinos verbo obiiciens, & velut lampade mentem collustrans, & sua immediata actione inspirans & obsignans. Fingunt Pontificii actus nonnullos ad veram fidem ingenerandam necessarios, eosque non nisi Ecclesiæ iudicio & testimonio produci dicunt, vt, credere aliquem librum esse Matthæi, vel Lucæ, discernere inter versum Canonicum & Apocryphum, distinguere inter hanc vel illam lectionem, sicuti variant exemplaria Verum, quum & de illorum actuum ponderc & necessitate sit controuersia, & quousque illi ab Ecclesia præstentur, non minor sit digladiatio, ista tractatione, ne prolixitate animos grauem auditorium celebertimum, supersedebo in præsentiarum; alias Deo volente de illis per occasionem explicaturus.

Vidimus hucusque, Clarissimi & Humanissimi Auditores, Deum & Christum cum Spiritu vtriusque, vtramque Sacrosanctæ Theologiæ nostræ paginam implere. Si *obiectum* quæratur: *Deus & Christus à Spiritu* nobis monstratur. Si *authori* occurrit vltro *Deus & Christus*, per *Spiritus operationem*. Si *finem* propositum intueamur; *vnio* nostra *cum Deo & Christo* se offert, non nisi *Spiritus* communicatione obtinendus. Si de ipsa doctrinæ *veritate & certitudine* inquiramus: *Deus in Christo* per efficaciam *Spiritus sancti* de illã mentes nostras conuincit clarissime, & hanc cordibus obsignat potentissime.

Merito ergo Deo & Christo, in Spiritu sancto, gloria omnis istius reuelationis debetur; merito gratiæ illis per Spiritum sanctum, pro tam augusto & necessario nobis beneficio, agendæ. At nullas gratias illis agere possumus gratiores, nullam gloriam dare glorioſiorem, quam vt assiduo mentis intuitu & deuota meditatione in tam nobilis obiecti cognitionem incumbamus: in tota meditatione, ne aberremus, ad doctrinæ reuelationem confugiamus. Ex illius vnius verbo sapere discamus, ardenti desiderio & indefesso cursu ad scopum istum vltimum, & beatissimum finem vnionis nostræ cum Deo & Christo contendamus; nusquam de veritate istius reuelationis du-

bitantes, sed certa fidei plerophoria, per Spiritus sancti inspirationem & obsignationem mentibus cordibusque nostris impressa, verbo isti adhærentes; donec tandem evadamus omnes *in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, ad mensuram staturæ adulti Christi* Quod vt Deus clementissimus Pater nobis, *in Filio dilectionis suæ, per communicationem sancti Spiritus* concedere dignetur, supplex illum oro, & veneror: illi sit laus, honor, & gloria, in sempiterna secula. Amen.

ORATIO

De

Componendo dissidio Religionis inter Christianos,

Habita ab Auctore VIII. Feb. 1605. cum Rectoratum deponeret.

NVlla vnquam, à primo peccati in orbem terrarum ingressu, tam beata exstitere tempora, quæ non alicuius mali interuentu turbata fuerunt: nulla vicissim tam misera & infortunata, quin ob benevolentiæ diuinæ in humanum genus redintegratæ præsentiam, aliqua boni dulcedine contemperata fuerint. Testatur hoc omnium ætatum experientia, condocefaciunt historiæ omnium populorum. Ex quarum diligenti intuitu & comparatione, si cui visum esset parallelismum facere bonorum & malorum, huc concurrentium finis sine fine antecedentium, næ ille velut in luculentissimo speculo contemplaretur, quomodo diuina *benignitas* cum eiusdem *iusta severitate* semper coniuncta sit, & *Numinis bonitas* cum *malitia hominum* conflixerit. Ilitne eiusdem rei specimen nobis præbent luculentum præsentia secula nostra, in hoc nostro nobis cognito orbe Christiano. Quod vt commonitorem, non necesse habeo centum agere omnium, quæ in hanc seculi clausulam inundarunt, malorum; id enim illorum infinitas difficile facit & prope *ἀδύνατον*; neque bona quibus aliquantulum refocillatur, ad amussim dinumerare: sufficiet abunde veritati ibi fiumandæ, vnius insignis admodum *boni*, vniusq; prægrandis & illi bono directe oppositi *mali* cõmemoratio *Bonum* illud est, quod diuina clementia huc orbem nostrum illustri sacrosanctæ veritatis suæ fulgore irradiat, & veræ, hoc est, Christianæ Religionis notitia collustrat. *Malum* hoc est, quod humana siue insitia siue peruersitas claræ istius veritatis lucem, nigra errorum adspergine contaminat, & vnius istius religionis consectaneos in varias partes, imo & partium particulas, distrahit & discerpit, prorsus contra ipsius Christianæ Religionis naturam & genium. Cuius author, *princeps pacis*, doctrina, *Euangelium pacis*, professores, *filii pacis* nuncupantur. Cuius *fundamentum* est *pacificatio* inter Deum & homines, sanguine principis istius confecta *præceptum*, vtraque eius pagina inculcatum, de *pace & concordia, fructus, iustitia, pax & gaudium per Spiritum sanctum*: cuius denique *finis* est *pax & tranquillitas* sempiterna. Tametsi autem veritatis illa fax, per Christianum orbem sparsa, non parum animum meum recreet, & præsertim clarior illius apud Ecclesias, quæ reformationem profitentur intuitus vehementer exhilaret: diffiteri tamen non possum, quin ex *dissidio Religionis*, quod Christianissimum totum gangrenæ instar peruasit & misere vastat, ingentem animo dolorem concipiam, & (arbitror) vna mecum omnes, qui Christum eiusque Ecclesiam amant, nisi animos gerãt Marpesia caute duriores, & præcordia plusquam quercino robore & triplici ære circumuallata.

Quæ causa me impulit, iuxta tritum illud, *vbi quis dolet, ibidem & manum habet*, vt in celebri hac *panegyre*, vbi mihi ex recepto & laudabili more, hac *festinitate Academica*, dicendi prouincia est demandata, aliquid de *Religionis* in Christiano orbe *dissidio* in medium proferam. Tribus autem partibus materiam circumscribam: *Primo enim de dissidio ipso & malis inde existentibus disseram, inde de eius causis, denique de remediis.*

medijs. Prima pars necessitatem tanti mali tollendi continet ; *Postrema modum* quo tolli possit, cui seruit *media*, præscribit. Omnes simul iunctæ rationem consilij à me susceptj explicant & iustificant.

Deum vero pacis supplex oro & veneror, vt mihi dicenti Spiritu suo veraci & pacifico adsit, mentem & linguam regat, quo ipsi grata & Ecclesiæ Christianæ salutaria proloquar, ad ipsius gloriam & nostri institutionem. A vobis autem Clarissimi & Humanissimi Auditores, peto, vt benignis animis & auribus audiatis. Seriatim singula percurram, indicis potius quam oratoris vice fungens, ne patientia vestra aburat.

Magnum bonum est *vnio*, imo summum adeoque vnicum; siue res separatim singulas consideremus, siue plures aliqua inter se societate contentas. Omnia enim & singula, eo ipso quo vnum quid sunt, id ipsum sunt quod sunt, & in eo quod sunt, *vnione* ista conseruantur. Et, si perfectionis vlterioris indiga sunt & capacia, eadem porro *vnione* corroborantur, augentur, perficiuntur, vsque dum terminum sibi à natura vel gratia, vel vtriusque authore Deo præscriptum assequantur. Hoc ipsum adeo verum est, vt & in ipsa *vnione*, qua Deus *vnus* est & sibi semper præsens ipse, suaque omnia sibi simul præsentia habens, illius beatitudo consistat. Nihil itaque naturæ rerum, tum singulari, tum vniuersæ, *vnione* conuenientius aut desiderabilius: nihil *dissidio*, quo omnia de statu suo deficiunt primum, paulatim minuuntur, intereunt denique, noxium magis & abominabile. Cæterum vt *boni* ita & *vnionis* sunt differentiæ. *Bonum* illud præstantius est altero, quod in sua natura excellentiam habet præ alio, quod communius est, quod durabilius, quod *summo bono* propinquius. Ita & *vnio* illa præstabilior, quæ in re consistit præstantiore, ad plures pertinet, durabilior est, & proxime *cum Deo* compingit. *Religionis* ergo *vera vnio* præstantissima. Verum vt *bonis eximijs* opposita *mala* etiam in suo genere sunt pessima, ita nullum *dissidium* tetrius quam *Religionis*. Quod tum ipsius iustitiæ natura, tum effecta inde promanantia patefaciunt manifeste. Naturâ videmus in *dissidij* obiecto, dissidentium erga hoc *obiectum* propensione, in *dissidij* ambitu & diuturnitate. *Obiectum* hic est *Religio Christiana*, quæ si *formam* eius spectes, verum Dei veri Christique notitiam continet, & rectum vtriusque cultum: si finem, vnicum medium est nos cum Deo & Christo, & vicissim Deum Christumque nobiscum religandi & coniungendi; vnde etiam nomen ipsum *Religionis*, *Lactantius* deductum arbitratur. Vera itaque sapientia, veraque virtus, & ex vtraque *vnio* cum Deo summo bono, quibus suprema & vnica, tum huius, tum futuri seculi felicitas comprehensa est, *Religionis* vocabulo continetur. Et hoc quidem non modo in *reipsa*, sed etiam in existimatione omnium, quorum mentibus *Religionis* notio est impressa, hoc est totius hominum vniuersitatis; quos non ratione, sed *religione*, tanquam propriissima nota, à reliquis animantibus distinguit idem *Firmianus*. Iam vero, si affectioni erga rem moduni ponit præconcepta animo de illius valore opinio, propensio in *Religionem* summum obtinet locum, arcemque occupat in animo Religiosi: Et quod amplius est, si iuxta *Bernardum* & veritatem ipsam, modus amandi Deum sit, sine modo illum amare, propensio in *Religionem*, cuius potissima pars est amor in Deum & Christum, sine modo est, termini expers & ignara mensuræ. Hoc est quod ipse author *Religionis* nostræ Christus inquit: *Qui non odit patrem, matrem, imo & ipsam animam suam, mei causa, non est me dignus.* Respondet præterea affectus in *Religionem* ex æquo immenso isti amori, quo quis *vnionem* sui cum Deo, hoc est summam beatitatem, desiderat. quum norit huius *vnionis* vinculum & glutinum esse *Religionem*. Grauissimum itaque est *Religionis dissidium*, vbi de ipsis aris disceptatur. Latissime præterea gliscit & diffundit sese *dissidium* istud: omnes enim inuoluit quotquot *Christiana Religionis* sacris sunt initiati. Neque fas cuiquam se aeut ũ pro-

Luc. 14. 26.

fiteri, imo vero nemo in *Religionis dissensione* neuter esse potest. Nam qui neutri dissidentium sententiæ accedit, vna ex hisce quatuor causis motus id facit. Aut ipse tertiam ab vtraque distinctam sententiam fouet in *Religione Christiana*; aut aliam *Christianæ* meliorem arbitratur, aut *Christianam & alias* æquiparat, aut denique neque *Christianam* neque vllam aliam colit *Religionem*. Primus neuter non est, sed tertia pars inter dissidentes. Secundus & tertius vnitus se à *Christiana Religione* dissident, cuius axiomata sunt, quod ipsa vera sit & sola vera: non enim admittit alias vt fecit paganorum *Religio*. Quod amplius est, secundus ἀθεος est iuxta *Christianam Religionem*, quæ statuit *expertem esse Dei & Patris qui Christum & Filium non habet*. 1. Ioan. 2. Aduersus tertium pronunciata sententia: *Qui non colligit mecum, dispergit*. Matt. 12. 30. Quartus κατ' ἐξοχὴν iudicatur ab vniuersa hominum multitudine, & generalissimi, quod est de *Religione* dissidii, pars altera censetur. Est denique hoc *dissidium* maxime diuturnum & pene irreconciliabile; cuius rei duplex mihi causa reddi posse videtur, vtraque ex ipsa religionis natura deducta. Vna est, quod quum *Religio* vere sit & æstimetur esse res Dei, illius vnius arbitrio & dispensationi subdita, hominum iuri exemta, data, vt præsit tanquam norma vitæ dirigendæ, & libertati circumscribendæ, non vt seruiat *Legibus Regiis* instar, quæ omni statui accommodetur, passisi de illa vt homini fas non est, ita vix quisquam sibi authoritatem istam arrogauerit. Altera, quod cum periculo salutis suæ contumaciam arbitrentur, si vel tantillum de eo concedant. Omnium autem *dissidentium* hic genius est, vt cum aduersariis *concordia* pacta non ineant, nisi vtrique saltem & libertatem ipsis fatæ recta habere liceat. In *Religione* autem, eiusque exercitio quisque vitam suam, non pe spiritualem, libertatemque vitæ isti congruam, sitam esse existimat. Tertiam adiungere liceat, quæ in opinione consistit, quod vtraque pars sibi ab aduersaria sua vitam & salutem æternam abiudicari eo ipso putet, quo *Religionem* illius præ sua improbat & contemnit; quæ iniuria videtur esse grauissima: *Pacificationis* autem omnis initium est ab iniuriarum oblivione, fundamentum in earum omissione, quæ hic tali præiudicio perpetuo videntur continuari. Huius *dissidii* naturam istam quum probe perspectam haberent Magnates, eo ipso, vel eius saltem prætextu, sæpe vsi sunt, ad populos sibi subiectos odiis, dissensionibus, bellis, quæ ipsi ex alia causa susceperant, inuoluendum: vt pro arbitratu bonis illorum & corporibus, quæ pro defensione autæ *Religionis* facile deuouentur, vsi, votis suis potirentur, quorum compotes nunquam essent hac ope destituti. Magnitudo enim *dissidii* facit, vt velint sua contribuere iubentes principi: *dissidentium* multitudo, vt possint dare quæ sufficiunt; *dissidii* pertinacitas, ne vnquam, quoad possunt, delassentur. Naturam *dissidii* istius vtcunque delineauimus, quod sit pondere grauissimum, ambitu latissimum, tempore diuturnissimum. Videamus porro quæ istius tanti mali effecta fuerint & sint in *orbe Christiano* nostro. Videor autem mihi illorum inuestigatem ad duo summa genera reuocare posse, vt *priora* sint ab *efficacitate dissidii* in mentes hominum, *posteriora* ab eiusdem in animos & affectus *operatione*. Ab ista imprimis profecisse *dubitatio de Religione*. Quum enim videt populus, nullum pene esse in *doctrina Christiana* articulum, de quo non sint diuersæ, imo & contrariæ sententiæ, vsque adeo, vt in quo pars vna proram & puppim veritatis constituit, altera horrendam blasphemiam vocet, in quo hi pietatis ponunt apicem, illi execrandam idololatriam appellent: easque controuersias agitari inter viros eruditos, graues, expertos, magnique nominis, neque tantam animaduertit in vita moribusque contendentium discrepantiam, vt credere ausit, Deum his potius, vt sanctioribus, quam illis *Spiritu suo veritatis* assistere, labitur in illam cogitationem, vt existimet, *Religionis* dogmata obscura & incerta esse. *Dubitationem* istam si excipiet studium inquirendi aliquod, id-

ipsum

ipsum obortis difficultatibus deferuesceret illico, & succedit mera *veritatis inuenienda desperatio*. Qui enim speret idiota veritatem se inuenturum, quum de ipsis principiis, an illa solis Scripturis, an etiam traditionibus non scriptis contineantur, disputari intelligat? quum videat sæpe de versione Scripturarū incidere quæstionem, sola Hebræi & Græci testimonii notitia solubilem? quum animaduertat doctorum virorum, qui de *Religione* tractarunt, sententias non ratiò testimonii vice citari, ipse vero maternæ tantum linguæ gnarus, libris aliis destitutus, solas Scripturas habeat in vernaculam linguam translatas? Qui, inquam, fieri potest, vt non in hanc veniat opinionem, nemini quidpiam certi constare posse de *Religionis* capitibus, nisi qui istarum linguarum peritus, omnes traditiones ad vnguem nouerit, omniumque Doctorum scripta exacte perlegerit, & illorum de singulis dogmatis sententias accurate perdiderit? *Desperationem* verò quid sequitur? Aut *peruersissima* de tota *Religione opinio*, aut *omnis Religionis abiectio* & *Atheismus*; vnde germinat *Epicureismus*, infelicis arboris fructibus pestilentior. Quum enim hominis animus de veritate inuenienda desperat, & tamen primo impetu omnem *Religionis* & salutis suæ curam abiicere nequit, compellitur σοφὰ φαντάσματα pacandæ conscientiæ comminisci: Aut statuet, necesse non esse, vt populus axiomata *Religionis* cognoscat & exploratum habeat, quid credat; sed id solis antistitibus incumbere, quorum, tanquam *rationem Deo pro salute animarum reddaturorum*, fidei ea adsentiri adstipulatione sufficiat; cui etiam non ratiò frigidam suffundunt ipsi antistites compendii sui causa: Aut persuadebit sibi, omnem cultum Deo bona deuoti animi intentione impensum, ipsi gratum esse, ideoque in *omni Religione*, modò illam ex conscientia obseruet, hominem saluari posse, omnesq; sectas pari loco habendas. Hisce opinionibus, quæ expeditam & omni molestia, quin & periculo, vt putant, carentem monstrant viam pacificandæ conscientiæ, imbuti; non modo omne rerum diuinarum studium deserunt ipsi, sed & stultitiæ arguunt illos, qui laboriosa inquirunt opera, quod inueniri non posse reputant, quasi de industria quærant in quo insaniant. At vero non minus procliuis ex *desperatione* ista in *atheismum* lapsus est. Nam quod vera Numen *Religione* desperant colere, ab omni illius cultu citra maiorem noxam abstineri posse arbitrantur; propterea quod nullum nisi à se præscriptum cultum gratum habeat Deus, & præmio remuneretur. Iuuat *desperationis* istius efficaciam innata nonnullis ingenitis *irreligiositas*, quæ excusationes ad peccata captans, sibi blanditur, & natiuam Numinis irreuerentiam pallio inuectarum de *Religione dissensionum* obnubit. Sed & duplici alia ratione *dissidia* de *Religione Atheismum* in orbem Christianum inuehunt. Prima est, quod isto *dissensionum* ἀτείχει firmamenta prouidentiæ diuinæ, quæ omnis *Religionis* basis est, vehementer concutiuntur: quum subit animum cogitatio, quod prouidentiæ, si vlla sit, primarium munus esse videatur, carissimam filiam suam *Religionem* in tam claro luce collocare, vt omnium, qui non vltrò oculos sibi effodiunt, aspectibus sit manifesta. Altera est, quod homines Prophetia, quæ *Religionis* continet institutionem, & cultus diuini exercitio destituti, primò in inscitiam, & desuetudinem cultus, inde in ipsam impietatem prolabantur. Contigit autem illis rebus priuari tum propriæ, tum alienæ conscientiæ prohibitione. Propriæ, quum conscientiis & sacris aduersæ partis vt interesse liceat sibi non putat. Alienæ, quum pars superior contrariam coire in cœtus prohibet, vbi quæ proba putat, audiat, & sacris ritu sibi placito operetur. Sic conscientia *Religionis* nixa fundamento procuratrix est *impietatis*, vbi *discordia* viget in *Religione*. Ex *atheismo* porro radice pullulat *Epicureismus*, morum omnium in licentiam dissolutio & pernicies, ruptis scilicet diuini timoris repagulis, quo solo in officio continentur.

Hebr. 13 17.

Et hæc quidem mala à *dissidio Religionis* proueniunt, quum illius *operatio* menti incumbit.

cumbit. Vtinam vero hic subsistat, & mentis in aula, vbi proprium habet domicilium *dissensio*, iactare se contenta, in ipsos animi non tumolet affectus? At vanum meum votum. Tantopere enim ipsum peruadit animum, eiusque omnes affectiones subigit, vt pro arbitratu illorum ancillantis eius operis abutatur. Nam quum similitudo omnis morum, studiorum, opinionum, ad amorem conciliandum, & dissimilitudo quæuis ad odium momenti habeat plurimum, fit vt ex *dissensione Religionis odia* existant plusquam Vatiniana, & animorum irreconciliabiles exasperationes; etiam inter clarissima nomina, quæ mille inter se naturæ nexibus arctè deuincta, continuo amicitiæ tesseram sibi inuicem renunciant. Hoc Christus significat, inquiens: *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium, & facturus vt dissideat filius aduersus patrem, filia aduersus matrem, & nurus aduersus socrum suam: Et inimici hominis erunt domestici eius.* Quę verba non finem aduentus Christi, sed euentum indicant, oriturum ex eo; quod *Religionem* mundo esset illaturus ab ea, quæ publicè obtinebat, *dissidentem*. & de qua hominum vitio multæ essent futuræ *dissensiones*. Hinc tantum *Iudæorum* in *Samaritanos odium*, vt ne operam quidem illorum in re sibi necessaria occupare vellent; vnde admiratio *Samaritanæ de Iesu, aquam ab illa adpotum postulante*. Et sane, odii extrema linea est, ne velle quidem sibi a bono benefieri. Ex *odiis* porro & animorum *dissidio* progerminant *schismata*, *factiones*, *secessiones* in partes: vt enim *amor vnionis affectus est, ita odium dissiparationis*. Hinc *Synagoga* contra *Synagogas*, *templa templis* oppolita, *altaria* contra *altaria* erigiuntur, conficiantur, frequentantur: cum neutra pars cum altera velit habere commercium. Hinc voces audiuntur omnino similes iis, quæ in populo Israelitico in partes abeunte perstrepebant: *ad tentoria tua ô Israel: non est nobis pars in Deo, neque in Filio Dei Iesu Christi.* Vtraque enim factio æquè sibi inclytum veri Israelis nomen adproprie, ademtum alteri, non secus ac si plenaria iudicandi prædita esset supra alteram potestate, & iam præiudicatum esset, *Israelis* nomen, quo Deus gratiosè integram Ecclesiam suam compellat, *dissidentes* in aliquo Filios complecti suo ambitu non posse. Neque in *schismate* terminum sibi figit animorum exacerbatio; sed, si forte pars potentiorem se existimet, non vetebitur *persecutiones* instituere in aduersariam, & illius extremam internecionem moliri: nulli parcens noxæ, quam aut excogitare potest humanum ingenium, aut splendida bilis dictare, aut ipsa inferorum suppeditare officina. *Saeuitur in famam, bona, corpora viuentium; in cineres, sepulchra; memoriam defunctorum: quin etiam in animas viuorum & mortuorum; itaque omni armorum genere: ludibriis, calumniis, exsecrationibus, deuotionibus, excommunicationibus, anathematismis, libellis famosis, carceribus, equuleis, insulis relegationibus, ad metalla damnationibus, terra marique interdictionibus, exclusione è cœlo & terra, aqua, igne, ferro, cruciibus, supplitibus, rotis, patibulis, ferarum laniatibus, sine modo, termino, fine, vsque dum delecta sit pars aduersaria, aut submissa sit e arbitrio potentioru; opinionem pristinam cum abiuratione reiiciendo, & improbatam ante cum deuotione accipiendo: hoc est, fidem per extortam hypocrisin perdendo.* Veniant in mentem persecutiones *Gentilium* aduersus *Christianos*: *Arrianorum* aduersus *Orthodoxos*: *Iconolatrarum* aduersus *Iconomachos*, & vicissim *horum* aduersus *illos*. Ne abeamus longius, inspiciamus quæ in *Hispania, Lusitania, Gallia, Anglia, Belgica nostra*, Patrum & nostra memoria acciderunt, & vera esse quæ dico cum lachrymis fatebimur. At vero si contingat partes penè æquales esse potentia, aut oppressam diu, persecutionum pertæsam, & libertatis accensam cupidine, *patientia in furorem*, quod dicitur, aut potius *in iustam indignationem conuersa*, animos sumere, vires colligere; tunc *bella* oriuntur potissima, repetuntur res, clarigatione peracta fecialis hasta mittitur, bellum indicitur: concurritur aduersis acieibus, dimicatur

Matth. 10.

Ioan 4.

trucu-

truculentissime: De *incunda pacificatione* altum vtinque silentium, ne quæ pars prior de illa sermonem iniicit, eo ipso causæ suæ tanquam iniquitati faciat præiudicium. Imo vero tanta concertatur pertinacia, vt *de pace* interloquens vix feratur, nisi laqueum collo inductus, quo si displiceat oratio, in crucem rapiatur continuo. Talis enim causæ communis defector, hæresi affinis, hæreticorum fautor, apostata & transfuga æstimatur. Et hæc quidem *odia, schismata, persecutiones, bella*, eò suscipiuntur, geruntur, admittuntur animosius, quod quisque aduersarium habet pro totius orbis Christiani pestilentissimo infectore, incendiario publico, animarum homicida, hoste Dei, assecla diabolo; qui dignus sit, quem ignis de cœlo descendens corripiat & absumat; quem non modo sine peccato odisse, exsecrari, occidere liceat, sed & cum debita efficeri laude deceat: quum nullum videatur opus esse Deo acceptius, hominum saluti vtilius, inuisum magis Sathanæ, eiusque regno pernicioſius. *Zelus nempe domus Dei, salutis hominum, diuinæ gloriæ* eo inuitat, instigat, compellit. Quod ipsum *Religionis* nostræ arbiter & magister prædixit. *Quando vos persequentur & occident mea causa putabunt se Deo sacrificium facere.* Vbi itaque ipsa conscientia affectum exasperat, iuuat, defendit, nihil est quod obsistat vehementiæ. Ita videmus, vt ipsa *Religio* vitio hominum *eos facta sit dissidiorum*, & crudelissimorum certaminum palæstra continua. Huc si accedat, vt *vnus* aliquis *homo* autoritatem sibi arroget, & consentiente magna multitudine vsurpet *leges de Religione* præscribendi, fulmine excommunicationis, quos visum est, feriendi, Reges de throno deiiciendi, subditos obedientiæ & fidelitatis iuramento absoluendi, in suos principes armandi, iuratis suis, aut primum occupare paratis, ius in alienam ditionem transscribendi, scelera quantumuis enormia tum patrata tum patrandi condonandi, Sicarios & Assassinos cœlo adscribendi, cuius nutibus vt ipsius Dei cœca obedientia sit obtemperandum:

Ioan. 16.

Bone Deus, quale & quantum oleum additur camino *odiorum, persecutionum, bellorum*: quæ malorum *Ilias* inuehitur ad orbem Christianum! Vt non immerito quis exclamet: *Tantum Religio potuit suadere malorum.*

Ista vero omnia, quæ diximus, mala non tantum ex *dissidio vero*, vbi de veritate agitur fundamentali, sed etiam ex *imaginario* proueniunt, quum res non vt sunt, sed vt videntur, animos afficiant. *Imaginarium* autem *dissidium* appello; vel quod est inter *partes*, quæ *commentitiam* tantum *Religionem* habent, à vera toto cœlo, imo potius toto Deo, aberrantem; quale est inter *Mahometanos*, quorum alii *Homarum*, vt *Turcæ*, alii *Halim* sequuntur interpretem, vt *Persæ*: vel quod quum in substantia veræ doctrinæ non sit, tamen esse creditur à discordibus. Cuius exemplum præbuit *Victor Romanus Episcopus*, qui vniuersas *Asiæ Ecclesias* excommunicare voluit, eo quod à reliquis in tempore *Pascha* celebrandi dissentirent. Vti vero hoc caput concludam, apex omnium malorum quæ ex *Religionis dissidio* oriuntur & colophon, est ipsius, de qua controuertitur, *Religionis interitus*. Iatum scilicet pene idem experitur *Religio*, quod *Sponsa* apud *Lutarchum*, quam quum procorum singuli possidere nequirent integram, in partes discerpserunt, & obtinuit nemo omnem. Hæc discordiæ est indoles, res etiam maximas dissipare & destruere. Cuius rei nobis tristissimum exhibent dissensiones amplissimæ experimentum, olim *Christiana Religione* florentissimæ: iam *Mahumetismum* amplexæ: qui ex dissidiis *Iudæorum* cum *Christianis*; &, *Sabellianorum, Arrianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, Monothelitarum* cum *Orthodoxis* originem sumsit & incrementum.

Progrediamur ad *causarum dissidii* istius *contemplationes*. *Causas* Philosophi vniuerse diuidunt in eas, quæ *per se* effectum producunt & quæ *per accidens*: illi efficiendo seruiunt: vtriusque consideratio facit proposito nostro. *Causa dissidii* istius *per accidens* est ipsa *Religionis Christianæ natura*, quæ non modo mentē & affectū humanum

nem supergreditur, sed vtique omnino contraria videtur. Fundit enim est *doctrina Christiana de cruce Christi*, pro axiomate summæ acceptionis dignissimo habens, *Iesum crucifixum esse Seruatorem mundi*: vnde & *sermo crucis* dicitur, quo *Religio* ista informatur. At vero quid mentis abluit suis, quid stultius videtur, quam *hominem crucifixum & mortuum* mundi habere *Salutarem?* & *in cruce* salutem posse in credi? qua de causa etiam Apostolus, *sermonem de cruce Iudæis scandalum esse scribit, & gentibus stultitiam.* Quid affectui humano aduersum magis, quam *sui ipsius odium & abnegatio? mundi* rerumque mundanarum *contemtus, & ipsorum affectuum mortificatio?* At illud alterum est *Christiana Religionis* axioma, cui qui mente, affectu, factis, non adstipulatur, à Christi discipulatu secluditur. Facit hæc res, vt qui à *Christiana Religione* alienus est, haud illi assentiatur facile, & qui nomen suum Christo dedit, naturæ suæ omnimodam vim inferre impotens, commenta quædam effingat, quibus mollitat mitigetque sententiam horridiorem; quo ipso, quia à puritate doctrinæ deflectitur, *dissidia* excitantur aduersus illam & constantes eius Professores. Scripturæ quoque ipsæ, quibus vt vnico instrumento hodie *Christiana Religio* est consignata, in *erroris & dissidii* occasionem rapiuntur, quum, vt inquit Apostolus Petrus, *indocti & parum stabiles eas detorquent in sui ipsorum exitium*, eo quod continent nonnulla *difficilia intellectu.* Figuratæ etiam & ambiguæ, quæ in illis sunt, sententiæ, vel inuitæ seruiunt veritati adulterandæ apud illos, qui *sensus in iis non habent exercitatos.* Sed his missis, sumamus, *propriæ dissidii istius causas* præ manibus, inter quas agmen ducit *Sathanas*, veritatis & pacis hostis acerrimus, & mendacii *dissidiorumque* versutissimus professor. Ille, Dei gloriæ & humanæ salutis inuidus, in omnes occasiones intentus, momenta obseruat singula; sic vbi forte posset inter *fomentem Domini, hæreseon & schismatum zizania inter spargere*; cuius suæ deterrimæ sationis prouentum sæpe vberrimum *hominibus dormientibus* adipiscitur Sequitur *homo*, suam hic *Sathanæ*, licet sibi exitialem, facile præstans operam, in quo multa, eaque accommodatissima inuenit proposito suo conficiendo instrumenta callidissimus ille *Serpens. Mens* hominis imprimis ipsi seruit, *quâ cæcâ* est, *quâ vanâ Cæcitas mentis* duplex est: *naturalis* vna, altera *adscititia.* Illa nobis adnascitur ex ipsa origine, quæ primigeniæ *Adami veteris* & à Deo lumine suo auersi noxæ contagione infecta, ita oculos nostros fascinauit, vt noctuarum instar ad veritatis solem cæcutientes, illam ipsam non in profundo puteo demersam, sed in cœlo repositam, clarè tamen desuper lucentem non videamus. *Adscititia est*, quam homo, quod ipsi supererat lucis obscurando, sibi adscitit, *princeps mundi* infidelium mentes, *ne irradiet illas lumen Euangelii gloriæ Christi*, excæcando immisit: Deus ipse, iustus veritatis ostorum vindex: *efficaciam erroris dando*, inflixit. Vnde fit, vt *velamen mentis impositum* arceat ab Euangelii adspectu, & mendacio credat, cui fruitur, a veritas illuxit. Mendacii autem adsensus, dissensio est à veritatis assertoribus. *Cæcitatem mentis* excipit *vanitas* eiusdem, quæ procliuis est ad deficiendum à veræ *Religionis* tramite; cui non nisi per firmum & inuariabile mentis propositum insistitur, & propensa ad comminiscendum sibi *Numen* naturæ suæ vanæ maximè consentaneum cultumque fictitio *Numini* gratum effabricandum. Vtroque modo ab *vnitate Religionis* veræ discedirur, qua deserta ruitur in *dissensiones.* Verum enim vero *affectus animi* fidissima omnium præstant adiumenta *Sathanæ*, nonaliter ac deuota ipsi mancipia: quamquam non raro id faciant, existimantes se suum, imo & Dei negotium agere. Primas, secundas, tertias, adeoque omnes hic obeunt partes, duæ primariæ *affectiones*, reliquarum matrices & instigatrices omnium, *amor* & *odium*: vtrumque triplex ne quid desit numeri perfectioni: *Amor gloriæ, opum, voluptatum*: quem dilectus Christo discipulus *fastum vitæ, cupiditatem oculorum, & concupiscentiam carnis* appellat: *odium*

1. *Cor* 1.

2. *Petr.* 3.

Matth. 13.

2. *Cor.* 4. 4.

2. *Thes.* 2. 11.

2. *Cor* 3.

2. *Ioan.* 2. 6.

odium veritatis, pacis & professorum veritatis. Superbia igitur, fœcundissima *dissidiorum* in *Religione* genitrix, triplici ratione fœtum suum fœtidissimum enititur. Aut
1. Cor. 10.5. enim *extollit se aduersus cognitionem Dei, & captiuam* se duci non patitur sub veritatem ad obediendum Deo, impatiens *iugi* quantumuis *lenis & suauis*, quod à Christo imponitur; *abrumpamus*, inquiens, *vincula eorum, & funes illorum proiiciamus à nobis.*
Psal. 2.
Num. 16. Ab illa fuit seditio *Core, Dathan & Abiram*, partem sibi in *Sacerdotio*, quod *Aaroni* dederat Deus, vindicantium. Aut *Principatum* ambit in *Ecclesia* Dei & *aliena fidei dominari*; cuius criminis *Ioannes Diotrephen*
1. Ioan. 9.10. accusat, conquerens *nec se, nec alios fratres ab illo recipi, & recipere volentes ab Ecclesia eiici.* Aut denique *impotente* suo *dominatu*, quem vsurpat, tum in *animas, leges* de *Religione* pro arbitratu figendo & refigendo; tum in *corpora*, vim, qua conscientias sibi subiuges faciat, intentando; cogit *Ecclesias*, quæ saluâ conscientiâ *tyrannidem* iniquissimam ferre nequeunt, *discedere*, & res suas sibi habere. Hac causâ motum se dixit *Ecclesia Græca*, cur cum *Romana* communionem habere nollet, eo quod *Romanus Pontifex* sibi contra ius & fas, contra regulam Christi, & decreta Patrum, *plenitudinem arrogaret potestatis.* Ex eodem fonte profluxit ingens hoc *schisma*, quod *Europam* nostram hodieque dissipat; quemadmodum *Principes & Respublica Protestantes* iustis querimoniis toti orbi patefecerunt. Impetit autem *superbia Religionis concordiam* tribus aliis iaculis; *inuidia, ira, omnia sciendi cupiditate.* Nam si quis rerum diuinarum cognitione, vitæ sanctimonia, eoque autoritate apud populum præcellat, extemplo mittit *superbia* in animum *inuidiam*, quæ pulchra contaminet, puris labem adspergat, vitæ vel doctrinæ calumniam struat, sensus rectos male interpretando detorqueat, contentionem cum illo, qui in honore est suscipiat, & super nomi, nis illius ignominiâ struem propriæ laudis faciat: Et, si istis actibus parem sibi locum parere nequeat, *noua dogmata* confingat, *populum post se abducat*; vt quam apud omnes *concordes* obtinere non potuit dignitatem, apud nonnullos occupet, à reliquo corpore *segregatos. Iram* immittit, quæ si vel leuissima à *veritatis professore* iniuria quis affectum se putet, ad *vltionem* exstimulet; paratiorem autem & aduersarii rebus nocentiorem vix reperit vllam, quam si dogmatis illius obloquens, *hæreticum*, quo nullum opprobrium apud mortales odiosius, publicè proclamet. Quod crimen, quia non *in facto*, sed *in sensu* consistit, non ita diluitur, quin aut hæreat aliquid, aut saltem calumniæ notam aliquo effugio amoliri à se possit *calumniator. Tertium telum* est, *cuncta scrutandi & sciendi libido*, quæ nil relinquit intactum, vt adpareat doctior; & quæ magno labore ex tenebris ignorantiæ eruisse videtur, aliis vt scitu necessaria, ne pretium perdat operæ, obtrudit, comitata plerumque *asseuerandi audacia*; vnde non possunt non maxima *offendicula & schismata* in *Ecclesia* exoriri. *Auaritia* huc quoque symbolam suam confert
1. Tim. 6. *radix malorum* ab Apostolo nuncupata. Nam quum *doctrina veritatis* quæstuosa non sit, fit vt fidis eius doctoribus succedentes infidi, *lupi rapaces, quæstui habentes pietatem*, illius mutationem inducant, aut *onera ligando grauia, & discipulorum humeris imponenda*, pro quorum redemptione quotidiana offerantur donaria: aut lucrosas fingendo peccatorum expiandorum rationes, aut deniq; per *blandiloquentiam*, quæ placita sunt populis, prædicando, quo illorum aucupentur gratiam, quod Apo-
2. Cor. 2.17. stolo est *veritatem cauponari.* Vnde sæpe *dissidia* exstitere; quum aut doctores fideles, siue qui sunt in Ecclesia, siue quos in populi sui salutem excitat Deus, comparatæ *adquæstum* doctrinæ se opponunt: aut ipse populus, impositionum & rapinarum captus tædio, *discessionem* facit ab istis pastoribus, melioribus se adiungendo, aut quos meliores æstimat in illorum locum substituendo. Hæc fax inter *Pharisæos & Christum* fuit *dissidii*, qui auaritiæ illorum obsistens *grauia ista onera* veniebat dissolutum. Hinc excitatus primum *Lutherus*, vt *indulgentiarum pontificiarum* nundina-

tioni obicem poneret; à quo initio facta est ad maiora progressio. *Voluptas* etiam & *carnis cupiditas*, tum quæ speciatim isto nomine venit, & *affectionem* notat ad *carnalia*, tum quæ generatim continet *desiderium peccandi* citra morsum conscientiæ, huic se immiscet *tragœdia*, & ipsa satagens pro viribus *dissidiorum* excitare fomitem in *Religione*. Affectus enim ille, grauem expertus *doctrinam crucis*, desiderans, vt votorum suorum omnium extremum, *& hic deliniri voluptatibus & tamen cœlestem sperare felicitatem*, ipse sibi *doctores* exsuscitat, qui molliter *consarcinata* & *mollibus* conferta *plumis discipulorum axillis supponant puluinaria*, quibus inter aculeatas peccatorum vndique pungentium spinas suauiter indormiant; veniam pollicentes de facili, modo exercitiis nonnullis, re leuibus, in speciem grauibus, *Numen* ipsum demercantur, *sanctuarium* vero eius grandibus impleant donatiuis. Hæc Apostoli ad Timotheum sic scribentis querela est. 2. *Tim.* 4. *Erit tempus quum sanam doctrinam non tolerabunt, sed auribus prurientes ipsi sibi pro suis cupiditatibus congeruabunt doctores, & à veritate quidem auertent aures, ad fabulas vero conuertentur*; subnexâ monelâ, vt *Timotheus vigilet*, & *ministerio suo fideliter fungatur*: vnde necesse est, inter *Timotheum* & *istos doctores dissidium* exoriri. Seruiunt verò tria illa capitalia vitia authori suo Sathanæ, etiam alia ratione *mutationi Religionis* introducendæ, & propterea excitandæ *in Religione discordiæ*. Exstant in sacra & profana historia exempla principum & priuatorum illustria, qui ambitiosâ & auarâ *dominandi cupidine* instigati. *Religiones nouas* & ad populorum captum placitumque accommodatas confinxerint, quo vel subditos suos in officio continerent, vel alienæ populos ditionis suæ potestati subiicerent: suadentibus comminiscendi studium *ambitione* & *auaritia*, amplexandi vero tum *voluptatum profundarum & nouitatis desiderio*, tum *doctrinæ* ipsius & *præconcepta opinionis* congruentiâ. Hoc *Hieroboamus* 1. *Reg.* 12. primus animo *Religionis* in *Israeliticam Ecclesiam* inuexit *mutationem*, erectis in *Dan & Bethel altaribus*, fusisque *vitulis*, ne populus sacrorum faciendorum gratia *Hierosolymam* statis temporibus, iuxta præscriptum Dei, profectus, ad *domum Dauidis*, vnde scissus erat, reuerteretur. Hac eadem mente *Mahometes*, qui ex commercio cum *Iudæo* & *Christiano* habito, ab vtriusque quæ sibi placerent edoctus, & *Sergii Monachi* vaferrimo consilio vsus, nouam & humano sensui gratam confinxit *Religionem*, quam in *Alcorano* suum congestam populis multis persuasit; vnde initium exstitit amplissimi istius, quam etiamnum *Turcæ* occupant, dominatus.

Vidimus vt *amor gloriæ*, *opum*, *voluptatis*, partes suas agat in hoc *dissidiorum de Religione* theatro. Prodeat *odium* & suos quoque nobis actus exhibeat, propriè ad *dissidium* ex naturâ causæ tendentes. Primo in scenam se dat *odium veritatis* & doctrinæ ipsius, conceptum partim ex *anticipata mentis notione*, quæ quod cum doctrina ista conciliari nequit, & tamen ægre euellitur, sententiæ sibi aduersæ *odium* ingenerat: partim quod *doctrina vera hominem accuset; vetetque ea, quorum tenetur cupiditate, & ea iubeat quæ inuitus facit*, præcepta sua tam vrgens rigidè, vt nisi quis ad illorum nutum vitam seriò cõponat, spem salutis omnem præcidat. Subsequitur *odium pacis & concordiæ* ipsius. Est enim quoddam hominum genus, quod sine hoste viuere non potest, quemadmodum de *veteribus Hispanis*, *Trogus* pronunciat, ita infensum *cõcordiæ*, vt puto illius *odio* inimicitias susciperit. Talibus si in *Ecclesia* locus contingat honoratior, mirum quos non moueant difficultatum scrupulos, quos non nectant nodos Sophismatum, quas non accusationes instituant, vt *consentionem* suscitent de *articulis Religionis*, vnde porro simultates oriuntur inexpiabiles & *dissidia* pluspquam capitalia. Profert se denique *odium* in *vera doctrina Professores*, vnde procliuis admodum lapsus est in *dissensionem* à doctrina ipsa, quam profitentur illi, quum id studio habeat, qui odit, ne quid commune ipsi sit cum aduersario. Exem-

plum

plum præbent *Arabes*, qui *Heraclii Cæsaris Græcorumq; & Latinorum* qui sub illo merebant, *odio*, ab iis *discesserunt Religione*, à quibus antea voluntate discesserant, *Mahumetismum* amplexi, prius *Christiani*. Hoc verò *odium* incurrunt veræ doctrinæ professores, vel *aliquâ suâ culpâ*, vel *gratu* hominum malitia. *Culpâ suâ*, si veritatis doctrinam non eâ, quâ fas est, prudentia & mansuetudine administrant, si potius ad commoda sua respicere videantur, quam *Religionis* studio teneri, si denique vita doctrinæ repugnet, quo malam de se gignunt opinionem, ac si parum credant quæ docent. *Culpâ alienâ*, eo quod hominum animi tenelli & lasciui non ferant acri veritatis sale vlcera sua conspergi & purgari, quod Aristarchos vitæ & morum suorum ægre
Gal. 4. 16. admittant. Hinc illud Apostoli: *An inimicus factus sum vobis, eo quod vera vobis enuntio: odium nempe parit veritas, obsequium amicos.* Es hæ quidem videntur esse *causa dissidiorum* in *Religione procreatrices*; quin & *conseruatrices* dum illarum durat efficacitas. Sunt aliæ, quæ impediunt, vbi ortum est, ne coalescat *dissidium*: quas etiam inter *conseruantes* merito numeramus. Inter hasce primum possident locum *varia*, quibus *animi dissidentium* occupantur, *præiudicia*; de ipsis *aduersariis*, de *aduersariorum dogmatu*, de *parentibus & auis nostris*, de *Ecclesia, cui adhæremus*, denique de *nobis & præceptoribus nostris*. *Præiudicium de aduersariis est*, quo putamus illos non *errore* duci; sed pura puta *malitia*, & quia sic collubitum est animo, *dissentire* hoc spem præcidit illos in rectam sententiam adducendi, & desperatio conatum. De *dogmatis aduersarii præiudicium* est, non tantum quo illa condemnamus ipsi vt *falsa*; sed vt iam ante publico damnato *Ecclesiæ* iudicio, statuimus indigna, quæ rursus veniant in controuersiam & nouo examini subiiciantur. *Præconcepta* vero de *parentibus & auis opinio reconciliationem impedit*, tum quia *tanta* fuisse illos *sapientia & pietate* putamus, vt errasse nullo modo sit verisimile, tum quia de salute illorum, quam vehementer volumus, & merito, optimè speramus: quam in dubium videmur vocare, si in sententia contraria aliquid veri ad salutem pertinentis agnoscimus, quod ipsi aut improbauerint, aut ignorauerint. Vnde fit vt *parentes* relinquant *posteros* suos *hæredes* vt bonorum, sic quoque *opinionum & dissensionum suarum*. *Splendor* præterea *Ecclesiæ*, cui *Sacramento* obstricti sumus, sic præstringit oculos, vt nobis omnino persuaderi non patiamur, fieri potuisse aut posse etiamnum, vt illa in aliquo deuiauerit. Denique de *nobis ipsis & præceptoribus nostris* tam sentimus splendide, vt vix animo concipiamus aut *ignorasse illos*, vel *non satis recte vidisse* aliquid, aut *nos iudicio labi*, quum *illorum dogmata* adprobamus. *Adeo proclive est humanum ingenium, vt se & quos in amore & pretio habet omni erroris eximat suspicione*. Ex hisce *præiudiciis* mirum non est, *si thesin semel positam* mordicus defendendi nascatur *pertinacia*: efficacissimum *reconciliationis impedimentum*. Quam ipsam *duplex metus* facit pertinaciorem, *infamiæ* vnus, quam stulte putamus incursuros, si nos in aliquo errasse confiteamur; *alter*, quo *totâ doctrinâ periclitari* arbitramur, si velin vno capite deprehendamus peccasse. Præter ista, *modus agendi*, tum in *aduersarium*, tum *in dogma illius* vsurpari solitus, non parum obest *conciliationi*, quamquam pro ista susceptus esse videatur. In *aduersarium* peruerse agitur, quum *maledictis & conuitiis* obruitur, quum *detractionib. & calumnijs* impetitur, quum *minæ & violentiæ* ipsi intentantur; quæ si contemnat, quod non raro fit, quum *testimonium* illis opponitur *conscientiæ*, nihil prorsus efficitur; si ad mentem reuocet, turbatur eius animus & velut æstro percitus demetatur, vt multo minus agnoscere errorem possit. Imo vtroq; modo magis in sententia confirmatur; siue quod intelligat, eos, qui istiusmodi armis vtuntur, imbecillitatem causæ suæ & iniquitatem aperte prodere; siue quod apud se statuat, haud esse verisimile, vt *Spiritus veritatis* instructi sint, qui ista agendi ratione vtuntur. In *dogma* vero *aduersarii* perperam instituitur actio, quum idipsum *non ex mente assertoris* proponitur, quum *prater modum* exagitatur,

ciusque *fœditas* intempestiuè exaggeratur, quum denique *parum aptè confutatur argumentis. Illud* fit, quod non ea, qua fas est, *tranquillitate animi & patientia* attendatur ad dicta aduersarii, sed statim ad primum verbum quid ille sibi velit diuinari soleat. *Illud* verò ex eo est, quod nemo videri velit de re exigui momenti litem instituisse. *Hoc* denique ex ignorantia vel nimia vehementia proficiscitur, quæ præcipitata in furorem arma ministrantem, quiduis pro telo arripit & in *aduersarium* contorquet. *Illud* si fiat, dogma sibi alienum per calumniam affingi intelligit, si *istud*, iudicat ad inuidiam ipsi & dignitati ipsius conciliandum id fieri, si hoc, irrefutabile esse dogma suum arbitratur, quum aduersus argumenta impacta illæsum perstare animaduertit. Quæ omnia & singula fomentum adportant flammæ *dissidiorum*, eamque inextinguibilem reddunt.

Hucusque *dissidii* in *Religione naturam, effecta, causas* consideraui: us. Superest, vt *remedia* tanti mali inquiramus: quod dum compendio facio, quæso, vt qua hactenus dicentem attentione prosecuti estis, porrò vtramini. *Remediorum* hunc esse genium dicunt *Medicorum filii*, vt nunquam incassum adhibeantur; prodesse enim & verè esse, quod dicuntur, aut noxam inferre, si non prosint. Quæ res mihi suadet, vt primitus *peruersa* quædam à nonnullis excogitata & aliquando vsurpata *remedia* amoueam. Inprimis obtruditur *commentum de fidei implicita sufficientia*, qua creditur sine notitia rei, quod *Ecclesia & Prælati* credunt. *At Scriptura*, quæ *in fide cordis iustitiam, & ore confessione salutem* ponit; quæ dicit, *iustum sua fide viuere*; item, *credidi, propterea locutus sum*, illud explodit: vsurpatum vero non modo *dissidium* tollit, sed & ipsam, quæ sine scientia & fide esse nequit, *Religionem. Alterum* huic ad finem est *figmentum*, quo statuitur *vnumquemque in sua Religione saluari posse*. Sed hoc ipsum, vt vni malo medeatur, aliud infert nociuum magis, certam nempe perniciem eorum, qui isto errore tenentur; eo quod ista opinio errorem, quem nec deponere curabit quisquam nec corrigere, reddat insanabilem. *Mahomet* hoc confinxit vt *Alcoranum* suum disceptationi exemtum constabiliret. In *Paganismo* id obtinuit, vbi *dæmonolatria* vigebat, vt liquet in titulo altari cuidam apud *Athenienses*, promos & condos paganæ sapientiæ, inscripto: *diis Asiæ, Europæ, & Africæ, diis ignotis & peregrinis*. & more *Romanu rerum Dominis* vsitato in Deorum tutelarium euocatione, antequam vrbem inimicam hostiliter aggressuri essent. Satagebat ista ratione *Sathanas*, ne *regnum suum in se diuisum periret*. *Tertium* est disputationum de *Religione* prohibitio, quæ *stupida ignorantia* ponit fundamentum, eique *concordiam* superstruit *Religionis*: vt videre est in *Moscouia*, vbi lex ita obtinet. Sed noxia est, siue *vera* vigeat *Religio*, propter humanæ mentis inconstantiam; siue *falsa*, quâ consecrat immortalitati: nisi præcedens probetur *figmentum de Religionum æqualitate*; cui etiam *Mahomet* hanc ipsam legem superstruxit.

Ipsi propinquum est consilium de non *explicandis*, sed *legendis* tantum, *Scripturis sacris*: quod non modo improbum est, propter singularis adplicationis omissionem, & repugnans vsui veteris *Iudaicæ & primitiuæ Ecclesiæ Christianæ*: sed etiam inutile malo curando, quum ex *lectione* eruat sibi quisque *sensum* pro arbitratu, & *lectio* ex voluntate legentis instituta *explicationis* agat vicem, propter locorum similium & dissimilium *parallelismum*.

Pontificia vero *Ecclesiatria* nobis exhibet *remedia*. *Primum*, vt ad *Ecclesiam Catholicam* certitudinis gratia confugiatur, pro qua tamen, quia ipsa tota conuenire nequit, *repræsentatiuam* substituit, constantem ex *Pontifice Romano, Cardinalibus, Episcopis, reliquisq; Prælatis Romanæ* curiæ addictis & *Pontifici* subiectis: imo vero, quia credit omnes vniuersè *Cardinales, Episcopos, Prælatos* in vnum cõgregatos errare posse, solum verò *Pontificem* extra erroris aleam constituit, hunc adeundum dicit *peremtorii* de *Religione iudicii* causa. At hoc *remedium* non vanum modo est, sed & reliquo orbi Christiano longè pe-

Rom. 10. 10. Habac. 2. 4. 2 Cor 4. 13.

persuadetur difficilius, quam vllus in tota *Religione* controuersus articulus: quumque hoc ipsum ex *Scripturis* adprobare nituntur *Pontificii*, eo ipso declarant ad *Scripturas* confugiendum esse.

Secundum est, sed si dicere liceat, dicis causa propositum, in *Patrum scriptis & consensu*. Verum præterquam quod omnes *Patres* non scripserint, & qui scripserunt, non omnes controuersias attigerint (quod *vniuersalem* omnium *consensum* nobis aufert) etiam *inutile* est hoc *remedium*, quum certum sit, ipsis fatentibus *Pontificiis*, singulos errare potuisse. Vnde concludimus consensum omnium, quum singuli separati sententiam suam scriptis enuntiauerint, extra periculum erroris non esse. *Praterea longissimum* est & ægre parabile, eo quod paucis, imo vix vlli hominum liceat per se de *consensu illo* cognoscere, tum propter ingentia & innumera scriptorum volumina, tum quod de *sensu* ipsorum inter partes non minus, quam de *Scriptura*, exiguo libello contentæ, disceptetur. In infinitum scilicet ablegamur, vt tandem ad *Pontificem* redire compellamur.

Tertium isti *præcedaneo non absimile est*, vt *decreta* antecedentium *conciliorum* consulantur, quibus si constet controuersiam decisam esse, id præiudicium definitiuæ sententiæ loco habendum, neque rem iudicatam semel rursus in iudicium proferendam. Sed quid si bona causa male defensa sit, & victa non sui vitio, sed asserto rum vel silentio propter metum, vel propter inscitiam inepto patrocinio? Quid si oppugnatoris & propugnatoris partes egerit vnus idemque *Spiritus erroris*. Sed recte pronunciatum esto; dico tamen *causam Religionis, qua Dei est, in rem ab hominibus iudicatam non venire*.

Quartum addunt, cuius, propter efficaciam ipsius vehementissimam, nobis expertis non facile obrepet obliuio: fulcrum illud est antecedentibus firmandis, basis totius compositi: vt quisquis concilia & patrum scripta iuxta *Romanum sensum* intellecta, quisquis *Ecclesiam*, & præsertim eius *sponsum*, *summum illum Sacerdotem & Prophetam Christi vicarium & Petri successorem audire recusat*, *anima eius expopulus suis eradicetur*, & qui autoritati cedere tam sacrosanctæ noluerit, carnificis gladio ad consensum cogatur, aut *deuitetur*, id est, vita priuetur. Compendiosissima sane ratio tollendi *dissidia* per contradicentium internecionem.

In hisce *difficultatibus* positi nonnulli *alia remedia* commeriti sunt, quæ quia penes homines non sunt votis à Deo postulanda putant. *Vnum est, vt Deus aliquem ex mortuis suscitatum ad homines mittat*, ex quo de *sententiis dissidentium* quid iudicii Deus faciat liceat rescisci. At à Christo repudiatur dicente: *Habent Mosen & Prophetas, quos si non audierint, neque si quispiam ex mortuis resurgat, credituri sunt.* Luc. 16. *Alterum est*, vt Deus *miraculo* interstinguat cuius partis adprobet sententiam: quod temporibus *Heliæ* factum videtur. Verum, quid si nulla secta sit ab omni prorsus errore immunis; adprobabit ergo Deus falsitatem? Sed superuacuum est hoc votum, quum *quæ Christus dixit & fecit scripta sint vt credamus in eum, & credentes vitam habeamus per nomen eius.* Ioh. 20. 31. Quin & inefficax *remedium*. Nam etiam *Christi & Apostolorum* temporibus *dissidia* fuere, & aduersus ipsos, quum tamen miraculis clarueriut maxime. Addo quod *aduentus Antichristi futurus* prædicitur, *cum omni potentia, signis & prodigiis mendacibus*. 2. Thess. 2. 9.

Superest aliud horrendum quidem *remedii genus*, sed tamen à non nemine vsurpatum; *diaboli* nempe in corporibus obsessorum per coniurationes & exorcismos *aduitatio*, vt de veritate dogmatum controuersorum respondeat; quod & extremæ desperationis indicium, & exsecranda *damonomania*. Sed vesana illa & mali nominis ominisque *remedia* mitto; ad *sancta*, vera, salutaria transeo; quæ in *præparantia* & ipsius *dissidii apharetica* distribuo.

Ad *præparantia* pertinent in primis, *vota & supplicationes ad Deum*, pro veritatis notitia & pace Ecclesiæ impetranda, ex speciali *Magistratuum* iussu cum *ieiuniis, cinere*

& *sæcco*, serio, fideuter, assiduo faciendæ: quæ quia iuxta mandatum Dei iubentis *orari pro pace Israelu*, & *promissum Christi, Spiritum veritatis* spondentis precantibus fiunt; ineficaces esse nequeunt. *Accedat vita seria correctio & secundum cõscientiam* institutio, sine qua preces irritæ sunt, quia Deo ingratæ, eo quod *indignum se facit scientia argumento, qui quam habet, male vsurpat*, iuxta dictum Christi: *Habenti dabitur, non habenti etiam quod habet auferetur*. Talibus autem promittit Christus *discretionis Spiritum*, inquiens: *Qui voluerit facere voluntatem Patris mei, cognoscet de doctrina, an ex Deo sit, an ego à meipso loquar*. Cæterum *causæ*, quas ab *affectu* ortas *dissidii* istius *procreatrices & conseruatrices* esse diximus, cum primis auerruncentur. *Superbiam* domet *humilitas*, *auaritia* succedat *animus sorte sua contentus*; *voluptatē carnis* extrudat *cælestium amor deliciarum*; *inuidia* locum occupet *benevolētia*, *iram* frangat *longanimitas*; *sciendi desiderio* modū ponat *sapiendi sobrietas*, & *docta ignorantia studium*: *odium & acerbitas* deponatur: contra vero *viscera miserationum induantur* erga eos, qui à nobis *dissident*, & in errore versari videntur, aut etiam errorem proseminare. Quod non difficulter ab animo nostro impetrabimus, si *hæc quatuor* sedulo expendamus. *Primum*: quanta sit *veri* in omnibus *inueniendi & erroris cauendi difficultas*: in quā rem pulchre *Augustinus*, pestimos hæreticorum *Manichæos* compellans. *Illi, inquit, in vos sæviant, qui nesciunt cum quo labore verum inueniatur, & quam difficile cauentur errores: Illi in vos sæviant, qui nesciunt quam rarum & arduum sit carnalia phantasmata pro mentis serenitate superare: Illi in vos sæviant, qui nesciunt quāta difficultate sanetur oculus interioris hominis vt possit intueri solem suum*: Illi in vos sæviant, *qui nesciunt quibus suspiriis & gemitibus fiat, vt ex quantulacunque parte possit intelligi Deus*; *postremo illi in vos sæviant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos videt. Ego autem sæuire in vos omnino non possum, quos sicut meipsum illo tempore, ita nunc debeo sustinere, & tanta patientia vobiscum agere, quanta mecum egerunt proximi mei, quum in vestro dogmate rabiosus & cæcus errarem. Secundum*, longe esse verisimilius *illos ignorātia labi*, quam *ex malitia* sibi & aliis æternū exitium moliri. *Tertium*, fieri posse, vt sint *ex electorum numero*, quos cadere quidem permiserit Deus, sed hoc consilio, vt maiore erigat cum gloria: aduersus illos vero, qui ad possidendam *cælorum hæreditatem* destinati sunt, in *fratres nostros*, in *Christi membra*, *Dei* non modo *seruos* sed & *filios* quomodo quidpiam statuemus inclementius? *Postremum*, vt *aduersarii personam* nobis *induamus* ipsi, & *illis vicissim nostram*, quum tam fieri possit vt *nos*, quam vt *illi* in errore versentur; & cogitemus forte illum ipsum, quem errare & quidem pernicioſe arbitramur, à Deo nobis datum esse, ex cuius ore veritatem, hactenus nobis incognitam, discamus. *A diungatur* hisce cogitationibus *considratio articulorum omnium, super quibus vtrinque est consensio*: forsitan illi tam multi & tanti comperientur ponderis, vt qui controuertuntur ad illos comparati numero pauci & exigui momenti sint futuri. Qua ratione quidam in *Gallia* magni nominis princeps vsus fertur, quum *Cardinalis Lotharingus* committere *Augustanæ confessionis socios* cum *protestantibus* in *Gallia* moliretur, vt *colloquium Possiacenum*, inter *hos & Pontificios* institutum, interturbaret. Quia vero solenne est ineundis post longa & grauia bella pacificationibus præmitti *inducias*, per quas, sopito omni hostili conamine, quieta de concordiæ ratione susceptio possit cogitatio; idipsum & hic vsurpari velim, vt vtrinque ab *amarulentis scriptionibus, inuectiuis concionibus, anathematismis & deuotionibus abstineatur*: illarum vero vice *scriptiones* vsurpentur *moderatæ*, quibus materiæ controuersæ citra personarum respectum & clare *explicentur*, & fortibus *comprobentur* argumentis; conciones habeantur ad *veritatis, caritatis, misericordiæ, longanimitatis*, *concordiæ* affectum & studium accommodatæ, quibus Principum & Populorum animi desiderio pacificandi incensi, *remedium* illud, quod tollendis *dissidiis* est opportunissimum, vsurpare velint.

Ioan. 7.

Reme-

Remedium hoc est, partium inter se dissidentium conuentus ordinatus & liber, quem Synodum Graci, Latini Concilium appellant, in quo placide, accurate & in timore Domini, collatis sententiis, & expensis rationibus, quid verbum Dei de controuersiis pronunciet, dispiciatur, cõsultetur, statuatur, & postea *Ecclesiis* communi consensu exponatur.

Hunc *summi Magistratus Christianam Religionẽ professi indicent* & conuocabunt ex officio αὐτοκρατορικῷ ipsis diuinitus mandato; & more in *Israelitica* olim & post in *Ecclesia Christiana* vsurpato, & ad nongentesimum circiter à nato Christo annum continuato: vsque dum *Pontifex Romanus* illam sibi autoritatem per tyrannidem cæpit arrogare. Sic enim postulat *vtilitas publica, quæ nulli commendatur curanda tutius, quam cuius priuata non agitur.*

Conuocabuntur autem & admittentur ad *Synodum istam* viri *sapientia, vita sanctitate, experientia rerum instructi, zelo Dei & salutis hominum, amore veritatis & pacis flagrantes*, omnesque adeo qui *Spiritum Christi, discretione veri & falsi, boni & mali* habere aliqua probabili ratione agnoscuntur, quique sua *de Scriptura* sistere pollicentur: nõ modo *Ecclesiastici*, sed & *Laici*, siue officii aliqua dignitate præcellant, siue priuati: non tantum vnius aut aliquarum, sed omnium *partium dissidentium legati*, siue illi defensores dogmatum pugnantium fuerint; siue nec voce nec scripto publice sententiam explicuerint. Omnino vero vestibulo ædium, in quibus sacer ille conuentus habebitur, aureis literis Platonico ritu inscribendum erit: *Nemo nisi veritatis & pacis studiosus intrato. Vtinam vero Deus ipse Angelum suum cum romphæa flammante & ancipiti ad ingressum istius Paradisi, vbi de diuina veritate & amabili Ecclesiæ concordia agetur, collocet*, qui secus animatos abarceat, Pythagoreum illud & Orphei voce intonans horrisona: *procul este profani.*

Circumstantia quoque *loci* non est negligenda. Iste sit *ad conueniendum accommodatus*, ne difficultas profectionis aut itineris longinquitas quemquam impediat; sit *immunis à periculo, violentia & insidiis*, vt tuto ad eum venire, in eo versari, & ad suos redire possint conuocati: qua fini necesse erit, vt omnibus *publica* detur *fides* & sancte seruetur.

Tractabitur in isto *concilio*, non de Principum iure & præeminentiis, non de Episcoporum opibus, potentia, priuilegiis, non de bello Turcis inferendo, aut aliis rebus Politicis, sed de rebus tantum ad *Religionem* pertinẽtibus: quales sunt tum *dogmata fidei & morum*, tum *ordo Ecclesiasticus*. In *dogmatis* duo considerabuntur, quæ illorum *veritas & quanta sciendi, credendi, faciendi necessitas*: quæ maximum habent momentum. *De ordine Ecclesiastico*, quia bona eius pars positiua est, personis, locis, temporibus, accommodanda, facile transigetur.

Finis conuentus istius erit *veritatis illustratio, conseruatio, propagatio; errorum exstirpatio, Ecclesiæ concordia*, vnde existit *gloria Dei & salus hominum sempiterna.*

Præsidatus illius confessus illi soli competit, qui *caput* est & *sponsus Ecclesiæ*, *Christo* per Spiritum sanctum ipsius, qui & spopondit se interfuturum cœtui vel duorum & trium in ipsius nomine cõgregatorum: cuius etiam auxilium sub initium & finem cuiusque congressus implorabitur. At vero ordinis & moderaminis gratia, vt vitetur confusio, succenturiatis præsidibus opus est, quos vel ipsi *Magistratus* agent, (à quibus vtinam id impetrari posset!) vel ab ipsis delegati, vel à tota *Synodo* electi; quorum munus erit conuocare cœtum, agenda proponere, sententias rogare, Notariis adhibitis colligere, & totam actionem gubernare. *Actiones* in ista *Synodo* peragendæ, sunt; accurata de controuersiis *disceptatio*: matura *consultatio* & libera *sententia dictio*: quarum omnium norma est ipsum *verbum Dei, Veteris & Noui Testamenti* libris consignatum; quod prisca *concilia* significarunt, quum codicẽ *Euangeliorum* in primo & honoratiore sedili collocarent. De hoc quidẽ ante inter *dissidentes* conuenire debet. *Disceptatio* fiet non per *Rhetoricationes*, sed

per

per *Dialecticas* & concisas *argumentationes*, omnisque *extemporalitas & praecipitantia* cauebitur; cuique partium æquum temporis spatium iustæ meditationi necessarium concederetur; *scripto* etiam, vt multa incommoda vitentur & absurda, quæ visum est proferre, comprehendentur, & ex eo recitabuntur. *Disputationem* abrumpere fas sit nemini, nisi totius Consessus iudicio constet causæ satisfactum esse. *Finita disputatione* grauis & matura adhibebitur *deliberatio* tum de ipsis *controuersiis*, tum de *argumentis* vtrinque adhibitis, vt *dissensionis* cõfinio *strictis* constituto, & *disceptationum* amplitudine in *arctum* contracta, id de quo pronunciandum est, vnico quasi intuitu distincte videri possit. Huic succedet *libera sententia dictio*, quæ ad omnes conuocatos cuiusque partis æque pertinebit, non exclusis ab illa, qui *Synodi* consensu admissi fuerint, ex iis, qui sponte sua non vocati accesserunt.

Et quia huc vsque nihil *indagationi veritatis*, & *ineundo consensui* obstitit magis, quam quod conuocati sententiis receptis adstricti domo adferrent, quod in *Synodo* pronunciarent: necesse est vt omnes congregati ante omnem actionem *sanctum iuramentum* præstent, de non *praeuaricando* aut *calũniando*, quo polliceantur, se omnia in timore Domini ex bona conscientia (qua quod falsum putant non asseuerent, nec quod verum, taceant, quamquam aduersum sibi & suæ parti; nec dubia sibi, pro certis vrgeant) iuxta præscriptum verbi diuini, sine vllo adfectu aut personarum respectu, ad *solius veritatis* in illo cœtu inquirendæ, & *concordiæ Christianæ* promotionem acturos, & sententiæ *Synodi* in omnibus, de quibus ex verbo Dei conuicti fuerint, acquieturos. Qua de causa omnibus aliis *iuramentis*, huic directe vel indirecte contrariis, per quæ aut *Ecclesiis* & earum *confessionibus*, aut *scholis & praeceptoribus*, aut *principibus* denique obstricti sunt, saluo illorum in subditos iure, absoluantur. Sic vere *libera Synodus* erit, *veritati* inuestigationi & *concordiæ* constitutioni conuenientissima. Cui sententiæ accedit *Augustinus* sic porro ad Manichæos, loco ante citato, sermocinãs: *vt autem facilius mitescatis, ô Manichæi, & non inimico animo vobis si pernicioso mihi aduersemini, quonis iudice me impetrare à vobis oportet, vt ex vtraq; parte omnis arrogantia deponatur, Nemo nostrum dicat, iam se inuenisse veritatem: sic eam quaramus quasi ab vtrisq; nesciatur. Ita enim diligenter & concorditer quari poterit, si nulla temeraria præsumtione inuenta & cognita esse credatur.*

Ex *Synodo* sic administrata fructum vberrimum Dei promissione fretis exspectare licebit. Neque enim existimandum est, adeo neglectum iri à *Christo Ecclesiam* suam, quamquam multis nostris iniuriis & offensionibus ad iram prouocato; vt fidos suos seruos, discipulos dociles, *veritatem & pacem* in simplicitate cordis quærentes & Spiritus sancti gratiam implorantes, labi patiatur in errores cum *fundamento* pugnantes, & in iis perseuerare: vnde *cõsensus* aut in omnibus aut saltem in plerisque, & iis *praecipuis dogmatis*, quæ clara habent in *Scripturis* testimonia, impetrabitur.

Si vero contingat in nonnullis *articulis consensum* non constitui, tum duo mihi facienda videntur. Dispiciendum primo; an non possit inter partes esse fraterna in Christo *concordia*, & vna alteram pro consorte fidei & salutis agnoscere, etiamsi diuersum de istis sentiatur. Si quæ pars *fraternitatis dexteram* alteri porrigere abnuat, illa omnium *consensu* iubeatur, ex *Scripturis manifestis* probare tantum positum esse in *controuersis articulis* momentum, vt *vnum in Christo* esse non possint de iis *dissentientes*. Et si tentatis omnibus non possit iniri *fraternitas*, eo rerum statu hoc secundum obtineat, quod nullius potest vllo prætextu recusare conscientia. Amicitiæ porrigantur dextreræ, & solennis ineatur sponsio, qua omnes se velut iuratis verbis obstringant, *abstenturos* in posterum ab omni *acerbitate, maledicentia, insectatione*; populis sibi creditis *veritatem*, quam *necessariam* putant, *placide* adnunciaturos, *falsitates* quas *noxias* arbitrantur *saluti & in gloriam Dei iniurias*, cum *zelo* quidem, sed *scientia* dere-

directo & mansuetudine temperato consulturos: secus qui faxit, huic *Deum & Christum iratum* pariter imprecantor, huic *Magistratus castigationē* minitator & inferūto.

Quæ vero *communi* erunt statuta *consensu*, illa per vim obtrudendi non sumet auctoritatem sibi *Synodus*: semper enim cogitare debet se, quum omnia ex conscientia fecisse videtur, tamen iudicio labi potuisse: quæ sane æquanimitas plus poterit in conscientias tum *dissidentium* tum totius fidelium populi, quam *rigor* immoderatus: quum *fides suadenda sit & non imperanda*, iuxta *Lactantium*: *nihilque minus sit Religionis quam Religionem cogere*, vt inquit *Tertullianus*. Aut enim desistent illi molestiam facessere *Ecclesiæ* crebra & importuna suarum sententiarum inculcatione, quas tanto tam æquo & moderato cœtui persuadere non potuerunt; aut horum omnium iustæ indignationi expositi, vix inuenient, qui aures tam *præfractis Doctoribus* commodare velet. Secus si fiat, cogitandum, nulla esse remedia cunctis malis apta tollendis, iis vtendum quæ minus habent periculi, & illud *Christi Saluatoris*, *Ioan. 6.* *num & vos vultis abire?* mente recolendum, vsurpandum, inque eo quiescendum.

Hæc habui, Clarissimi & Humanissimi Auditores, quæ de *dissidio Religionis componendo* in præsentiarum dicerem, non pro rei dignitate & amplitudine, sed quantum ingenii & temporis permisit angustia.

Vtinam Deus veritatis & pacis, Magistratuum, Populorum, Ecclesiæ Antistitum cordibus veritatis & pacis flagrans desiderium inspiret; Exsecrabilem dissidii de Religione fœditatem oculis illorum nude videndam exhibeat, malorum, quæ effusim ex illa profluunt, serio sensu afficiat: vt omnia sua vota, consilia, studia eo conferant, quo, causis tanti mali auerruncatis, mansueta & placida, qualia sola agerrimum Ecclesiæ corpus & natura mali admittunt, componendo dissidio parentur & vsurpentur remedia. Deus pacis, qui solos pacificos amplo filiorum nomine dignatur, ad pacem nos vocauit. Christus, princeps pacis, qui pretioso suo sanguine pacem comparauit, fraterno affectu illam nobis commendauit. Spiritus sanctus, vinculum pacis, qui nos omnes arctissimo fœdere in vnum corpus adunauit, eandem nobis obsignauit.

Pugnat tam splendidum nomen nostris contentionibus contaminari; sectemur ad quod vocat Deus: ne patiamur tam grande pretium in dissidiis nostris dilapidari; amplectamur quod commendat Dominus Christus: ne feramus tam sanctum fœdus factionibus nostris exinaniri; seruemus illæsum quod obsignat Spiritus. Fabius Romanorum Legatus dicebat Carthaginensibus, se pacem bellumque sinu suo gestare, optarent quod mallent. Ego nusum vocem quanquam fidentiæ plenam, non nostris viribus, sed Dei bonitate, Christi promissis & Spiritus sancti testificationibus fretus, imitari & dicere, *velimus modo pacem, & confectam reddet Dominus. Sic fiet vt cum lætitia audiamus voces fratrum se inuicem adhortantium: Eamus in domum Domini, vt voluntatem suam explicet nobis, vt pedes nostri cum tripudio stent in portis Hierosolymorum, vt cum voluptate contemplemur Ecclesiam Christi tanquā ciuitatē quæ coniuncta est sibi pariter, & adscendentes eo tribus, tribus Dei, testimoniū Israeli ad celebrandum nomen Domini: vt cū gratulatione admiremur sedes istic positas ad iudicium, sedes domus Dauid, sedes virorum veracium & pacificorum Principum Dauidem imitantium, Magistratuum se ad eor Dei componentium: sic fiet vt hilari alloquio alii aliorum auribus blandum insonemus, postulate pacem Ecclesiæ Catholicæ, & communi voto bene precemur diligentibus illam: vt vnanimi voce ex intimis animorum præcordiis votiua hæc suffragia & promissa illi consacremus; Sit pax in antemurali tuo, prosperitas in palatiis tuis: propter fratres nostros & proximos nostros pacem loquemur de te; propter Domum Iehoua Dei nostri quæremus bonum tibi. Sic denique fiet, vt delibuti gaudijs spiritualibus cum inbilo canticum illud iucundissimum concinamus: Ecce quam bonū est & quam amœnum fratres habitare etiam vna: & ex intuitu ordinati & pacifici fidelium in domo Dei incessus pleni spe cōsummanda in cælo pacificationis concludamus in illo Apostoli:*

Quicunq; secundum hanc regulam incedent, pax super illos & misericordia; misericordia & pax super Israelem Dei. DIXI.

Ad Nobiles, & Præpotentes

D. D. ORDINES HOLLANDIÆ ET WEST-FRISIÆ.

Supremos meos Dominos.

Nobiles, Præpotentes, Sapientes & Prudentes cumprimis Domini.

QVum post *collationem* inter *D. Gomarum & me, Celsitudinum vestrarum* mandato hic *Hagæ Comitis* indictam, & præsidentibus D. D. *Consiliariis supremæ Curiæ*, in præsentia quatuor *Ministrorum*, celebratam; postquam de ea ad *Celsitudin. Vestras* referretur; haecque in relatione de *controuersia nostra* inter nos *momento*, mentione simul aliqua iniecta, mox deinde *Nobiliss. Celsitud.* vestris consultum visum fuisset, vtrumque nostrum, vnaque quatuor illos *ministros* coram ad se in *Comitia* tua euocare, nobisque hoc modo omnibus significare, quod expedire pro eo tempore iudicaretis: accidit, vt *D. Gomarus* confitmaret, nostram inter nos *controuersiam permagni* illam esse *momenti*, quippe qui ausus non esset cum tali, qualem ego profiterer, sententia comparere coram conspectu Dei; quinimo, nisi mature huic rei obuiam iretur, futurum hinc, vti *prouincia*, *ecclesia*, *ciuitates*, ipsique adeo *ciues*, inter se committerentur, inque se mutuo insurgerent: ad quæ omnia ego quidem pro eo tempore nihil respondebam aliud, nisi quod tam *atrocis* in *religione* sententiæ plane mihi conscius non essem: confidere autem me, quod nunquam vllam in *Ecclesiu Dei* aut *communi Patria* nostra siue causam siue occasionem *schismati & discessioni* præbiturus essem, cuius in rei fidē et hoc addebam, paratum me aperte atque bona fide dicere, quidnam de tota *Religione* sentiā, quidque circa eam meditatus sim, idque quum primum illud mihi coram hoc *consessu* mandaretur, etiam antequam pedem ex hoc loco mouerem. Atque ad hanc quidem præsentationem & oblationem meam consultum iudicarunt *Celsitudines vestra*, vti ad se euocarer, quod obtuliſſem, in hoc id nunc *consessu* præstiturus. Cuius proinde nunc etiam rei gratia in hoc loco compareo, quidquid est huius rei, bona id fide exsoluturus. Verumenimuero quum siniſter de me rumor, tam apud nostros, quam etiam apud exteros, iam longum sic latis per tempus sparsus fuerit, atque si, licet sæpius ad hoc requisitus, quidnam in negotio *religionis* sentirem, circaque eam meditatus essem, hactenus profiteri semper detrectauissem, vnde multum admodum mali ortum sit; etiam atque etiam vos rogo, mihi vti bona vestra cum venia liceat, quidnam huius rei sit, ingenue proloqui, idque etiam antequam vlterius hinc ad alia progrediar.

Narratio collationis mihi oblatæ, sed à me repudiatæ.

Anno 1605. trigesimo die *Iunii* veniebant ad me *Leidam* tres *Deputati* Synodi *Australis Hollandiæ*, *Franciscus* videlicet *Lansbergius*, *Libertus Fraximus*, & piæ memoriæ *Daniel Dolegius*, ministri suæ quisque *Ecclesiæ*, *Roterodamensis*, *Hagiensis* & *Delphensis*: præsentibusque duobus Synodi *Hollandiæ Borealis* ministris, *Ioanne* scilicet *Bogardo*

Bogardo Ecclesiæ *Harlemensis*, & *Iacobo Rolandi* Ecclesiæ *Amsterodamensis* ministris, in Classibus quibusdam reclamasse se dicebant, quod in examinibus, quibus ad Ecclesiæ postmodum ministerium admittendi explorantur, *studiosi Academiæ Lugdunensis* ad quædam eorum, quæ ipsis obiicerentur, responsiones nouas atq; *receptæ* in Ecclesijs *doctrinæ* contrarias darent; quas tamen cõfirmarent, *à mea disciplina* habere se: quæ quum ita se haberent, rogabant me, vt *auricam* cum ipsis *collationem* ingrederer. vnde constare possit quid eius rei sit, beneque postea in rem Ecclesiæ a se consuli. Ad hæc respondebam, minime mihi probari hunc agendi modum; necesse enim fore, vt multoties & nunquam non in collationem mecum veniatur, si id facto opus foret, quotiescunque *studiosus* esset, qui *noua* aliqua *responsione* vteretur, quam se ex me didicisse prætenderet: videri proinde mihi consultius, vt quotiescunque studiosus vllus in examine suo responsione aliqua vteretur, quam ex me didicisse se confirmaret; siquidem fratres eam *Confessioni* & *Catechismo* Ecclesiarum *Belgicarum* contrauenire iudicarent, studiosum illum illico mecum committerent, paratum me huius rei gratia, ac quidem meis ipsius sumptibus, venire quocunque loci fratribus collibitum esset: atque hoc modo plane futurum, vt, si ea ratio semel atque iterum ineatur, de *calumnia* aut *veritate* plane atque euidenter constet.

Sed *D. Lansbergio* reliquorum nomine *collationem* vigente; amplius respondebam, non videre me, quomodo *collationem* cum ipsis ingredi possem: idque quoniam titulo *deputatorum* comparerent, qui rerum à se gestarum rationem reddituri essent aliquando *Synodo*; vt proinde integrum mihi non esset id facere, nisi eodem modo consciis atque consentientibus, imo vero etiam id mihi mandantibus illis quibus patiter & ego subeilem. Præterquam, quod cũ periculo non leui meo coniunctum esset, si quidem de euentu *collationis* ad *Synodum* aliquando quidpiam referrent, id penitus ipsorum me fidei permittere. Quinimo nullam etiam ipsos habere causam, cur huiusce modi quippiam à me postularent, quippe qui mihi conscius non essem vllius doctrinæ, siue *Leidæ*, siue *Amsterodami*, à me propositæ, quæ *verbo Dei*, *Confessioni*, aut *Catechismo Ecclesiarum* in *Belgio* contraria esset: nunquam à quoquam adhuc quippiam tale mihi obiectum; confidere vero etiam, non facile tale quippiam mihi obiectum iri, vbi, si quis huiusce modi quid obiiceret, id simul, qui obiecerit probare te- netur, aut probatione deficiente, culpam *Præsentationi vicissim à me* fi- *sed* re- fateri. Nihilo tamen minus, si titulum *deputatorum* à se velint deponere, atque suo quisque priuato nomine *collationem* mecum ingredi; paratum me hoc ipso illico momento id facere, sed hac id tamen lege, vt de vnoquoque *articulo* suam ipsi *sententiam* & ego meam exponerem, suas ipsi *probationes* & ego meas adferrem, meam *sententiam* mealque *rationes ipsi*, *ego* vicissim *sententiæ* atque *rationes* ipsorum refutarem: hoc modo si alter alteri satisfaceremus, bene se omnia habitura; sin minus, ne qua relatio vllibi de eo fieret, sed tota res in *Synodum nationalem* differretur. Hoc vero cum abnuerent plane, ita alter ab altero discessissemus, nisi ego eos rogauissem, eodem vti modo *collationem D. Gomaro* & *Trelcatio* piæ memoriæ obferrent, quippe qui mihi videbar, non magis huius ipsis postulati causam dedisse, quam alteruter eorum. cuius mei dicti simul etiam rationes adiiciebam, quas longius esset recensere in præsentiarum. Ad hæc vero ipsi respondebant, id se ita facturos, ac quidem etiam antequam *Leidæ* discederent, ita se id fecisse mihi confirmabant.

Atque hoc primum omnium est, quod à me postulatum fuit: de quo etiam postulato multus admodum sermo fuit, multis id in ore habentibus, quibusdam vero id non plene satis, atque vt tota res acta erat, narrantibus, *præsentationem* scilicet vicissim meam & causas illius silentio inuoluentibus. Non multis post diebus, die videlicet *vigesimo octauo Iulii* eiusdem anni 1605. simile quippiam etiam nomine *Synedrii Ecclesiæ Leidensis* a me postulatum

fuit; atque ita quidem, vt si postulatum istud probarem, de eodem etiam alij appellarentur; sin minus, nihil hac in re tentaretur amplius. Sed cum consuli *Bronchouio* & D. *Merula* piæ memoriæ, (qui seniores cum essent illius Ecclesiæ, eiusdem etiam nomine ad me venerant) significauissem plane non videre me, quomodo postulatum istud probare possem, idque additis eiusmodi rationibus, quæ penitus ipsis satisfacerent, nihil porro hac quidem etiam in re ab illis tentatum fuit.

Postulatum deputatorum Suytthollandica Synodi apud D. D. Curatores Academia & responsum ad illud.

Die nono Nouembris eiusdem anni exhibuerunt *deputati Synodi Hollandiæ Australis Francisc. Lansbergius, Festus Hommius* atque *Socij eorum, D. D. Curatoribus Academiæ Lugdunensis* nouem quæstiones, addita petitione vti *Professores Theologiæ* ad easdem respondere iuberentur: sed D. D. *Curatores* respondebant, nequaquam probare se vti *Professoribus Theologiæ* quæstiones vllæ proponerentur; si quis esset, qui arbitraretur doceri quippiã in *Academia* contra quam fas esset, id ad *Synodum nationalem* (quam primo quoque tempore spes erat celebratum iri) referri, deque eo in ea cognosci & agi posse. Hac accepta responsione, id amplius contendebant *deputati synodi*, vti bona ipsorum cum venia *Professoribus Theologiæ* eas tamen proponere possent, cogniturí quid quisque eorum vltro & sponte ad eas responsuri essent; sed neque hoc sibi vti liceret, impetrare ab ipsis potuerunt, atque hæc quidem sic clam me acta sunt: quippe qui etiam eius, quod *deputati* in vrbem venissent, plane ignarus eram, vt non multo post tamen id resciuerim.

Interea temporis toto labente anno rursus appellatus non sum, huius quidem rei gratia, nisi quod anno 1607. paulo ante quam *Synodus Suydthollandica Delphis* celebrabatur, ad me venirent *Ioan. Bernardi minister Delphensis, Festus Hommius Lugdunensis & Dibbetius Dordracenæ Ecclesiæ minister, deputati Synodi Suydthollandicæ*, cogniturí ex me, quidnam in refutatione *Anabaptistarum* præstituissem. Ad id cum respondissem aliquid, de quo vltro citroque multus inter nos sermo oriebatur, proximi iam vt discederent, rogabant me, vt quæ meditata apud me haberem in negotio *Religionis*, ea profiteri apud ipsos ne grauarer, idque hoc fine vt ea ad *Synodum* referrent, sicque Fratribus hac in re satisfacerent. Sed ego id facere abnuebam, quod neque commode, neque cum fructu, id alibi rectius, quam in *Synodo nationali* fieri posset; quam sperabamus de sententia *Nobiliss. & Potentiss. D. D. Ordinum*, primo quoque tempore celebrandam. Daturum me operam, vti ibi loci quidquid sentio, aperte profiterer, nihilque dissimularem, cuius ergo conqueri possent: quibus addebam & illud, si quid apud eos profiterer *relationem* eius ipsorum me fidei permittere non posse, idque quod in id genus negotiis quisque sui sit optimus ipsius interpres. Hoc modo alter ab altero discessimus.

Postulatum idem apud me priuatim & responsum meum ad istud.

Præter hæc omnia priuatim etiam à quibusdam ministris rogatus sum, vti ne grauarer quæ meditatus essem, collegio fratrum in *Synodo* communicare; ab aliquibus etiam vti ipsissimet meditationes meas aperirem, quas in timore Domini secum ipsi expenderent; data insuper fide, nihil se horum diuulgaturos. Horum primis quidem communiter respondi, nullam ipsos habere causam, cur id à me magis quam ab aliis efflagitarent. Vni vero, qui non è postremis erat, collationem tribus diuersis vicibus obtuli, de omnibus *Religionis nostræ* capitibus; idque vt expenderemus, quibusnam tandem modis omnium solidissime *veritas* adstrui & *falsitas* refutari posset; cui *collationi* præsentes esse possent præcipui quidam è patria nostra viri. Sed hanc ille conditionem non accepit: ceteris autem aliter atque aliter respondi, *quibusdam* quidem plane quod me rogarent, abnuens, *quibusdam* vero aliquid aperiens, prout magis minusue noti mihi essent. Interea hoc mihi aliquando contigit, vt non multo post, ex quo quid cuipiam aperuissem, ad alios mox id deferretur, vt vt apud me coram, quum id profiterer, vero id concentaneum esse iudicatum esset, data etiam

iam insuper fide, id à se minime diuulgatum iri.

Quidnã eodem pertinens in conuentu praparatorio acciderit.

His necesse est adiiciam & illud, quod intra atque etiam extra regionis nostræ fines per litteras sparsum est; videlicet quod quum in *Conuentu praparatorio*, ex euocatione *Nobiliss. & Potentiss. D. D. Ordinum Generalium Hagæ Comitis* mense *Iunio* anni 1607. à collegio fratrum, quibi præsentes erant, celebrato; amice rogatus essem, vti ne grauarer quæ meditatus essem in negotio *Christiana* fidei, ea collegio isti aperire; addita sponsione, daturos se operam, vti mihi satisfieret, quantum maxime fieri posset; quod tamen, inquam, id detrectauissem. Quum vero experiar, quod hæc res hoc modo narrata, magnam mihi apud quamplurimos inuidiam creaueric, qui putent maiorem huic *conuentui* à me honorem deferri debuisse, quippe qui ex omnibus simul *prouinciis* coierat, eam mihi necessitatẽ incumbere video: vt quo nã modo hæc res acta sit, paulo altius repetã.

Priusquam *Leida Hagam Comitis* ad *conuentum* illum, cuius modo mentio facta est, me conferrem, *quinque articuli* ad manus meas peruenerunt, qui dicebantur ad alias aliquot *prouincias* missi esse, etiamque à quibusdam *Ministris & Ecclesiasticis conuentibus* lecti, proque iis habiti, atque si *meam* de *articulis religionis*, ibidem declaratis, *sententiam* complecterentur. Erant autem hi *articuli* de *Prædestinatione, de Lapsu Adami*, de *Libero arbitrio, de Peccato originis, & de salute æterna infantium*. Quos *articulos*, cũ perlegissem, ex stylo plane mihi videbar videre quis eorum *auctor* esset. quem etiam proinde (erat enim *vnus nostrum* qui illuc conueneramus) de hac re compellabam, eadem opera libere ei significans, habere me causas, cur eos *articulos* ab illo profectos esse crederem, quod ille non obscure annuens respondebat, eos non ita missos, atque si mei essent articuli, sed de quibus *Leidæ* inter *Studiosos* disputaretur. Ad quæ ego regerebam, eius probe illum esse conscium, quum quid hoc modo vel spargitur solum, fieri non posse quin innocentiæ meæ illico graue præiudicium creetur, mihique hi *articuli* mox imponantur: cum, quod ibi coram profitebar; neque à me profecti essent, neq; cum *mea sententia* concordarent, neque vero etiam, vt quidem ego iudico, cum *verbo Dei*.

Hæc cum hoc modo inter me & illum, duobus solum præterea præsentibus, agerentur, consultum duxi, vt in ipso *conuentu*, cui quidam intererant, qui eosdem perlegissent, proque meis eos, (quod quidam eorum confirmauerant) habuissent, vt, inquam, in ipso *conuentu* huius rei mentionem aliquam facerem: quod etiam feci, videlicet quum iam in proximo eramus vt *conuentum* dirimeremus, iamque acta subnotata essent, & datum quibusdam in mandatis, vti quæ acta essent, ad *Potentissimos D D. Ordines Generales* referrent: rogabam scilicet fratres, vti ne grauarentur manere paululum, habere me aliquid, de quo cum ipsis agerem. quod ipsis annuentibus, dicebam *quinque articulos*, quos in manibus habebam, & quorum tenorem breuiter ipsis prælegebam, ad manus meas peruenisse, eosque comperisse me ab aliquo huius conuentus in *diuersas prouincias* missos, in *Zelandiam* quidem & *Diœcesin Vltraiectinam*, (quod quidem certus eram) atque à quibusdam *ministris* etiam in conuentibus ipsorum eos lectos, proque iis habitos, qui *meam sententiam* complecterentur, verum enimuero bona conscientia tanquam in præsentia Dei coram toto hoc conuentu profiteri me, quod isti *articuli* mei non sint, neque *meam sententiam* complecterentur. idque bis repetebam, rogando insuper fratres, ne tam cito rumoribus, qui de me iacerentur, fidẽ adhiberent, aut q̃ de me cum præiudicio meo spargeretur, tamquam à me profectum, tam facile admitterentur.

Ad hæc *vnus è conuentu* respondebat, recta itaque me facturum, si fratribus significarem, quidnam in istis *articulis* probarem aut probarem minus, vt sic meæ quadantenus sententiæ conscii esse possent; in quæ ipsius verba etiam è reliquis aliquis ibat. Sed ego rursus regerebam, hunc *conuentum* hoc fini indictum non esse, quodque satis

iam diu vna fuissemus; quinimo *Dom. Ordines* iam responsum expectare; atque hoc modo alter ab altero discessimus. nemine sermonem illum prosequente vlterius, aut iis qui vna conuenerant simul omnibus in eam petitionem consentientibus, & suasione aliqua quasi ita æquum esse iudicarent, apud me vtentibus. Quinimo aderant tum quidam, qui postmodum quantum intelligo, dixerunt se in mandatis habuisse, ne quam circa *doctrinam collationem* ingrederentur, & si qua forte incidisset, futurum fuisse vti quamprimum *conuentum* deseruissent; vt proinde multum absit, quasi à *tota congregatione* ad id, quod ante dictum est, sollicitatus fuerim.

Rationes cur collationem abnuerim.

Hæc vera est, *Nobiliss. & Potentiss. Ordines*, eorum, ad quæ me fratres sollicitauerunt, simulque recusationis meæ narratio: vnde liquido, meo iudicio, constare cuiuis potest, si ad *petitionem* eorum *modumque* illius, simul vero etiam ad *recusationem* meam & *rationem* illius, tum vero maxime ad *præsentationem* quoque meam attendatur, nullam esse causam cur huius quidem rei ergo ego accuser. *Petitio* quidem eorum, qua *declarationem* à me meam in *causis fidei* petebant, nullis vt quidem ego iudico, nitebatur rationibus, quum nihil vnquam quidquam docendo, quod cum *verbo Dei*, cum *Confessione Ecclesiarum Belgicarum* aut *Catechismo* pugnaret, vllam cuiquam causam præbuerim, cur huiusce modi quid à me magis quam à quoquam alio postularetur. Atque hoc nunquam non professus sum, atque etiamnum modo profiteor; paratus pari, siquidem fructus inde aliquis existere posse iudicetur, vti in illud in *Synodo Prouinciali* aut *Nationali* inquiratur, deque eo cognoscatur amplius.

Modus petitionis quum per *Deputatos* ea fieret aperte satis mihi obstabat: grauabar etiam valde præiudicio *Synodi*, quæ non præsumitur per *Deputatos* quemquam ad *collationem* sollicitare, nisi eam ad rem causam præbuerit; vt integrum proinde mihi non esset *collationem* eiusmodi admittere, quin eadem opera, quasi mihi eius conscius, fateretur docuisse quidquam me secus quam fas esset. *Rationes* vero *recusationum meæ* hæ sunt. *Prima*, quod cum neque *Suythollandica* neque *Northollandica Synodo* obnoxius sum, sed alios habeam superiores, quibus teneat rerum omnium mearum rationem reddere, in collationem cum *deputatis* consentire non potuerim, nisi de sententia atque etiam cum expresso mandato eorum: maxime cum *collatio* huiusce modi ex *officio ordinario* mihi muneris non incumberet, atque adeo vero etiam ipsi *Deputati* aperte satis subinnuebant, hanc *collationem* minime illam priuatam futuram, cum recusarent, titulo *Deputatorum* deposito, *collationem* mecum aliquam experiri. Itaque contra *Superiores* meos deliquissem, nisi quæ eo modo obferebatur, *collationem* reipuissem. Optarim eius fratres meminisse vellent, nunquam adhuc quenquam ex ministris nostris, qui tamen suæ quisque *Synodo* vt membrum illius subiicerebantur, ausum vnquam fuisse *collationem* ingredi, nisi de sententia *Magistratus* sui, imo vero etiam nunquam vllos *particulares Magistratus* pmisisse, vti suæ iurisdictionis *Ministri* cum *Deputatis Ecclesiarum* vnquam *collationem* experirentur, nisi in eam ante ipsi consensissent, quodque vero etiam sæpe voluerint per *Deputatos* suos ibidem ipsi præsentes esse. Reuocentur solummodo in memoriam, quæ *Leidæ* in causa *Colhasii*, *Gouda* cum *Hermanno Herberts*, *Hornæ*, in causa *Cornelii Wiggeri* & *Medenblici* in causa *Taconis* acta sunt.

Secunda ratio, quæ mihi *collationem* dissuadebat, hæc erat; quod, quæ obferebatur, *collationis* magnam inæqualitatem futuram animaduertebam; quum necesse sit inter eos, qui de re aliqua collaturi sunt, summam æqualitatem existere. *Primum* enim *publica* ad me veniebant armata *auctoritate*, in me cum priuata omnia essent. minime vero omnium me latet, quam egregie suffulciatur, qui quid publica auctoritate instructus agit. *Secundo*, ipsi *tres* erant numero, *duoque* penes se *Deputatos Synodi Noordthollandicæ* habebant: ego contra solus eram, non solum omni destituturus ope,

sed

sed etiam futuræ actionis testibus', quibus sicuti ipsi, ita ego quoque tuto res meas concredere possem. *Tertio*, illi sui iuris non erant, sed ex iudicio *superiorũ suorum* pendere cogebantur, tenebanturque ad extremum vsque pro ea in *Religione* sententia pugnare, in qua esse *Superiores* suos cum animis suis statuerent, in tantum, vt integrum ipsis non fuisset rationes, quæ à me adduci potuissent, admittere, licet vel maxime comperissent eas stringere atque omnino insolubiles esse. Quibus positis non videbam, quonam modo ex ea *collatione* cum vtrimque fructum consequeremur, quem æquum erat inde existere, quique à mea quidem parte inde exstiturus erat, propterea quod mei iuris eram, poteramque meam solius conscientiam siue cuiusque præiudicio in iudicium adhibendo, id admittere, quod de veritate conuicta ipsa verum esse mihi dictauisset. Quanti vero huius interesit, omnium plenissime *Celsit Vestra* comperissent, si qui vestrum per vos *Deputati* in *conuentu præparatorio* præsentes fuissent. *Tertio* relatio eorum, quam post *collationem* apud *Superiores* suos facturi erant, non poterat non cum præiudicio meo coniuncta esse multis modis, siue abfuturus fuissem, siue etiam coram adfuturus. Sin abfuturus fuissem, facile accidere potuisset, vt siue omissis quibusdam, siue quibusdam additis, verbis etiam, sensu aut ordine mutatis, quippiam siue per *inconsiderationem* defectu intellectus, siue per *imbecillitatem* defectu memoriæ, siue etiam ex *affectuum præiudicio* aliter narraretur, quam rei veritas esset. Ac mea quidem etiam præsentia id incommodum difficulter euitare aut corrigere potuissem; cum maior *Deputatis* quam mihi priuato fides habita fuisset. Tandem vero hac ratione *conuentus* isti aliquod in me ius atque aliquam iupra me prærogatiuam detulissem; quæ neque in me habet, neque ego, pro eo quo fungor munere deferre ei possum sine præiudicio eorum, quos mihi *communis* nostri *Magistratus* præesse voluit.

Itaq; non *æquitas* quam ipsa *necessitas* a me efflagitabant, vt oblatam mihi eo modo *collationem* repudiarem. Vtut vero huius ego sententiæ essem, nihilo tamen minus eius quod postulabant compotes fieri potuissent, si *collationem* illam *priuatam*, quam de omnibus vniuersæ *Christianæ fidei articulis* ipsis obferebam, admittere voluissent, atque hæc *priuata collatio* ad mutuam restitutionem multo accommodatior illa fuisset: quod moris sit vt in *collationibus priuatis* multo quis quid familiarius & liberius eloquatur, quam cum *formalitates*, vt sic loquatur, *deputationum* adhibentur. Neque vero causa erat cur difficiles sese hac in parte præbere debuerant, cum id cuique per se soli liceat: ego vero etiam hoc addebam, mihi cumprimis placere, vt quæ inter nos agi contingeret, penes nos continerentur, neque quicquam eorum apud quenquam eliminaretur. Hoc modo si in *collationem* mecum consensissent, nullus dubito, quin aut alter alteri satisfecissemus, aut saltem constitisset, ex mutua nostra controuersia haud facile vllum aut *necessaria* ad salutem *veritatis*, aut *pietatis*, aut *Christianæ pacis* damnum imminere posse.

Querela de declaratione mea sententia à me negate cum rumoribus de me sparconer inuehere.

Sed his omissis, in eo satisfacere plane mihi non possum, quonam tandem modo hæc simul consistant: conqueri, quasi *profiteri* quid sentiam, *detrectem*, & tamen intra extraque fines nostros vsque adeo in me inuehere, quasi *noua*, *impura*, atque *falsa in Ecclesiam* & *Religionem Christianam* conuenerim inuehere. Si quod sentio *non profero*, *sis non con-* vnde ipsis de *sententia* mea *improbitate* cõstare potest? imo vero quanam tandem ratione *falsa* inuehere possum, si me *non explico*? Sin putæ putæ *suspiciones* obtruuntur, contra *charitatem* est, saltem tam multum illis tribuere. Sed hoc de me iacitur, quod quidem *aliquid proferam*, sed *non omnia*, atque ex eo ipso, *quod profero*, non obscure constet, quonam tendam.

Verum hic illud attendendum est, vtrum quod a me profertur, statuatur *contrarium* esse aut *verbo Dei* aut *confessioni Ecclesiarum Belgicarum*. *Postremum* si probatur, docui contra illud, contra quod *subnotatione* manus meæ *fidem dedi*, nunquam me doctuum, sicque pœnam debeo: *primum* vero si probatur, multo iam in me animad-

animaduerti debet magis, teneorque aut *palinodiam* canere, aut a *munere meo* desistere: maxime si *eiusmodi* sunt *doctrina capita*, quæ *Dei honori* & *saluti hominum* notorie præiudicent. Sin vero, quod à me prolatum est, neque cum *verbo Dei*, neque cum *confessione*, cuius modo mentio facta est, pugnare comperiatur; iam neque, quod inde elicitur ab eoque pendet, *verbo Dei* contrauenire aut *confessioni* potest; iuxta regulam enim scholasticorum; *cuius doctrina confessaria falsa sunt, eandem quoque ipsam esse necesse est & contra.* Alterutrum itaque fieri oportuisset, vt aut *actio* aduersus me instituta fuisset, aut *rumoribus* illis fides non habita. *Postremum* optassem. *Primum* vero plane non metuo, vt vt *triginta & vnum articuli* vtro citroque cum magno meo præiudicio de me sparsi sint, multisqi summis viris in manus traditi, qui tamen satis liquido ipsi testantur, qua insulsitate conscripti sint, atque qua fide & conscientia impacti mihi. Sed dicet forte non nemo, potuisses sane turbarum euitandarum gratia, partimque vt hac ratione quamplurimis *Ministris* satisfaceres, quidquid in toto *Religionis* negotio sentires, aperte atque nude profiteri apud *confratres* tuos, vt aut tu mature institui rectius potuisses, aut illi ad *collationem mutuam* tempestiue se parare potuissent. Sed quo minus id facerem *triame*, quæ metuebam, *incommoda* abstertuerunt.

Primaria causa propter quas ausus non fui meditationes meas in negotio Religionis aperiri.

Ac *primum* quidem metuebam, si quod sentio professus fuissem, inde exstiturum fuisse vt, quo modo *actio* aduersus me institueretur, quæsitum fuisset, *Secundo* metuebam, vt talis *mea sententia* pro *suggestu in Templo* atque *Academicus disputationibus* exagitaretur atque refutaretur. *Tertio*, vt ea ad exteras *Academias* atque *Ecclesias* transmitteretur, spe *sententia condemnatoria* aduersus eam obtinendæ, sicque me grauandi. quod vero grauissimas causas habuerim cur ea simul omnia metuerem, difficile mihi non esset ex *articulis* & *scriptis* quorundam liquido demonstrare.

Quod vero attinet ad *institutionem meam*, quam sperare inde potuissem; de ea ita habendum est, *non me solum*, sed *multos* præterea *alios* habere etiam ipsos quæ circa *religionè* meditati sint, vt propterea *institutio* ea vtiliter adhiberi non potuerit, nisi vbi loci *omnes* compariturí sint, atque vbi *sententia*, vt loquuntur, *definitiua* poterit atque debebit pronunciari. Quantum autem ad illud, quod interea temporis fratres mei tempestiue se ad *collationem* parare debuissent, dico id tum omnium commodissimum futurum esse, quum *omnes* simul *meditationes* suas in medium protulerint, vt ita simul & semel omnium pariter ratio habeatur.

Quæ cũ his locũ non habeant, progredior ad ipsam sententiæ meæ declarationem.

Atque hoc modo quum diluerim quæ potissimum mihi obiiciuntur, id porro dabo operam, vt quod ego pollicitus sum, & vos *Nobiliss.* & *Potentiss.* D.D mihi mandauistis, id exequar, certo persuasum habens, hinc neque mihi neque sententiæ meæ vllum præiudicium creandum, cum quidquid hoc est, ex ea obedientia oriatur, quam huic *confessui* proxime *post Deum* & *secundum Deum* debeo.

De prædestinatione.

Primus & *primi nominis* in *Religione articulus*, in quem *meditationes* quasdam habeo, iamq; inde à multis retro annis quippiam meditatus fui, de *Prædestinatione Dei* est, id est, de *Electione hominum ad salutem, & reprobatione ad interitum.* Ab hoc *Articulo* initium faciam, expositurus *primum* quidem, quidnam de eo *quidam in Ecclesiis nostris*, atque etiam in *Academia Leidensi* tam viua voce quam scriptis doceant, *deinde* vero *mea* in eadem ipsa *meditationes* prolaturus, simul vero etiam meam ipsius de eodem loco sententiam expositurus.

Triplex sententia Ecclesiarum apud nos reformatarum de prædestinatione.

Sententiæ doctorum in Ecclesiis nostris de hoc *Articulo, vna* illa atque *simplex non est*, sed in quibusdam *diuersa*, atque inter se *differens. Sententia* vero eorum qui quam altissime ascendunt, ea hoc modo sese habet, prout ea ipsissimis passim eorum scriptis continetur.

Prima sententia eorũ qui quam altissime ascendunt, quam ego reiicio.

I. Deum æterno & immutabili decreto *ex hominibus*, quos *non vt creatos*, multo minus *vt lapsos* intuitus sit, *quosdam ad vitam æternam*, *quosdam ad æternam perditionem* prædestinauisse, *citra omnẽ iustitiæ aut peccati*,

obe-

obedientia aut inobedientia intuitum, ex puro puto placito, ad *demonstrandum gloriam iustitiæ suæ & misericordiæ*; vel (vt alii) *gratiæ suæ salutiferæ, sapientiæ & potestatis suæ liberrimæ*.

II. Præter hoc decretum Deum *certa* quædam *media præordinauisse* ad decreti illius *executionem* pertinentia, idque etiam ipsum decreto æterno atque immutabili. hæc media *ex vi præcedentis decreti necessario sequi*, eumque, qui prædestinatus est, *necessario ad finem præordinatum deducere*. Horum *quædam communiter* ad decretum *electionis & reiectionis* pertinere, *quædam* vero huius aut illius *specialia* esse.

III. Communia media tria esse. Primum, *Creationem hominis* esse in recto iustitiæ originalis statu, siue ad imaginem & similitudinem Dei in iustitia & sanctitate. Secundum, *permissionem esse lapsus Adami*, siue, ordinationem esse Dei vt homo peccaret, & vitiosus fieret. Tertium, *amissionem* esse *siue ablationem iustitiæ originalis & imaginis Dei*, etiamque conclusionem sub peccato & condemnatione.

IV. Nisi enim Deus aliquos crearet, non habiturum quibus vitam æternam daret, aut mortem æternam superinduceret. Nisi eos crearet in iustitia & sanctitate, auctorem ipsum peccati futurum, atque hoc modo ius non habiturum neque ad puniendum eos ad laudem iustitiæ suæ, neque ad saluandum eos ad laudē misericordiæ suæ. Nisi ipsimet peccarent, seque ipsi merito peccati eos mortis peragerēt, locum futurum nō fuisse neque demonstrationi iustitiæ neque demonstrationi misericordiæ.

V. Media præordinata ad executionem decreti electionis, etiam hæc tria esse. *Primum, præordinationem siue donationem esse Iesu Christi Mediatoris & Saluatoris*, qui omnibus & solis electis amissam iustitiam & vitam merito suo promereatur & virtute sua communicet. Secundum, *vocationem esse ad fidem*, extrinsecus per verbum, intrinsecus vero per Spiritum suum in mente, affectibus & voluntate; operatione tam efficace, vt electus necessario vocationi assentiatur eique obediat, in tantum vt vocationi non credere, aut inobediens ei esse plane non possit. Hinc existere iustificationem & sanctificationem per sanguinem & Spiritum Christi, indidemque omnia bona opera; idque eadem plane vi atque necessitate. Tertium medium esse, *quod custodiat electos in fide*, sanctitate & zelo bonorum operum; siue donationem esse perseuerantiæ; cuius hæc sit virtus, vt electi & credentes non solum non peccent plena atque tota voluntate, aut totaliter à fide & gratia non excidant, sed vt etiam nō possint plena atque tota voluntate peccare, neque totaliter aut finaliter a fide & gratia excidere.

VI. Duo postrema horum mediorum, ad electos solum *adultos* pertinere, sed *fidelium & sanctorum liberos*, qui ante adultam ætatem ex hac vita migrant, Deum breuiore via ad salutē perducere; nimirum siquidem ad electorum numerum pertinent (quos Deus solus nouerit) donando ipsis Christum seruatorem, eosque Christo, qui sanguine & Spiritu suo eos saluet, citra actualem fidem & perseuerantiam in ea: atque id iuxta promissionem fœderis gratiæ, *Ero Deus vester & seminis vestri Deus*.

VII. Media pertinentia ad executionem decreti reprobationis ad æternam mortem, partim *omnium reiectorum & reproborum* (siue ad adultam ætatem perueniant siue ante eam moriantur) partim *quorundam solum* propria esse. Medium omnium commune, *desertionem* esse in peccato per gratiæ salutiferæ negationem, eius quæ cui ad salutem necessaria & sufficiens sit. Hanc negationem duobus constare membris; primum enim Deum non velle vt Christus pro ipsis moriatur aut ipsorum Seruator sit, neque quoad voluntatem Dei *antecedentem*, vt quidem eam vocant, neque quoad *sufficientiam*, aut valorem pretii reconciliationis; quum pretium hoc neque respectu decreti Dei, neque respectu virtutis & efficacitatis pro reprobis quidem oblatum sit; alterum vero huius negationis membrum esse, quod *Deus non velit reprobis Spiritum Christi communicare*, abs-

que quo tamen Christi & beneficiorum eius participes fieri non possunt.

VIII. Medium *quorundam solum reproborum* proprium, *obdurationem* esse: quæ adultis contingit, quæ quia sæpius atque enormiter contra legem Dei peccauerint, siue quia gratiam Euangelii repudiauerint. ad executionem *primæ indurationis* pertinere conscientiæ per notitiam *illuminationem & conuictionem* illius de iustitia legis. Hanc legem non posse non necessario eos in iniustitia detinere vt inexcusabiles fiant. Ad executionem *secundæ indurationis*, Deum vocatione vti per prædicationem Euangelii quæ *inefficax* atque *insufficiens* sit, tam respectu decreti Dei quam respectu ipsius euentus. Hanc vocationem aut *externam* solum esse, cui neque velint neque possint obedire; aut etiam *internam* esse, qua quidem quidã in intellectu excitentur ad accipiendum & credendum quæ audiunt; sed fide tamen solum tali, qua prædicti Diaboli contremiscunt: quidam vero etiam vltra eius prouehuntur, vt aliquo modo desiderer cœlestia dona gustare. Hos vero omnium infelicissimos esse, quippe qui in altum tollantur, vt lapsu graviore ruant. Idque non posse non ipsis euenire; necessario enim redire eos ad vomitum & à fide deficere.

IX. Ex hoc decreto electionis & reprobationis diuinæ, atque ex hac administratione mediorum ad executionem vtriusque pertinentium sequi, vt electi *necessario* seruentur, sic vt non possint perire, & vt reprobati *necessario* damnentur, sicut non possint seruari; idque ex *absoluto* proposito Dei, quod omnes omnino res omnesq; causas, quæ in rebus sunt, aut à rebus existere possunt, antegrediatur.

Hæc sententia a quibusdam eorum, qui eam sequuntur, iudicatur fundamentum esse *Christianismi, salutis & certitudinis de salute* in quo certa atque indubitata omnium fidelium, quæ quidem conscientiam tranquillam reddere possit, consolatio fundetur, imo vero cui laus gratiæ Dei innitatur, vsque adeo vt si huic doctrinæ contradicatur, Deo laus suæ gratiæ necessario adimatur; libero vero deinde hominis arbitrio & viribus illius meritum salutis attribuatur, quod Pelagianismum redoleat. atque has etiam proinde causas obtendunt, cur tam anxie de puritate huius doctrinæ in Ecclesiis suis retinenda laborent & omnibus nouitatibus pugnantibus cum ea opponant se.

Verumenimuero me quod attinet, vt quod sentio libere (salvo tamen meliore iudicio) eloquar, in ea ego sum sententia; quod hæc doctrina multa falsa, impertinentia interque sese pugnantia in se complectatur; quæ vt omnia nunc recenseam, tempus in præsentiarum non patitur, sed eam in sui solum latitudine examini subiiciam *κατ' ἐξοχήν*. Quatuor vero præcipue capita, eaque maxima in ea ponderis mihi ob oculos proponam; ea primum quidem cuiusmodi sint, expositurus, deinde vero amplius declaraturus quid de illis ego iudicem & sentiam. ea autem hæc sunt. *Mea sententia de Prædestinatione.*

I. Quod Deus *absolute & præcise* decreuerit singulares quosdam homines per misericordiam siue gratiam seruare, alios vero per iustitiam condemnare; idque sine vllo in hoc decreto intuitu vllius iustitiæ aut peccati, obedientiæ aut inobedientiæ, quæ ab his aut illis existere potuit.

II. Quod Deus ad executionem præcedentis illius decreti, decreuerit Adamum omnesque homines in ipso creare, in recto originalis iustitiæ statu, quinimo etiam ordinauerit vt peccarent, ficque æternæ condemnationis reifierent, & originali iustitia priuarentur.

III. Quod Deus eos, quos sic præcise vult seruare, decreuerit ad salutem & media eo pertinentia; videlicet ad fidem in Iesum Christum & ad perseuerantiam in ea perducere; eosque re ipsa etiam ad ea perducat, per gratiam vimque irresistibilem, sic vt non possint non credere, perseuerare in fide & saluari.

IV. Quod Deus illis, quos absoluta voluntate ad perditionem præordinauerit, decreuerit negare, atque etiam reipsa non

non conferat illam gratiam, quæ ad salutem necessaria & sufficiens est, sic vt neque credere aut seruari possint aut valeant. Post horum quatuor capitum diligentem in timore Domini meditationem atque examinationem, de hac prædestinationis doctrina dico quæ iam sequuntur.

Hanc prædestinationem reiicio; idque propter sequētes rationes.

I. Quod ea non sit fundamentum *Christianismi, salutis, aut certitudinis de salute.*

Hæc prædestinatio non est fundamentū Christianismi.

Non *Christianismi.* I. Hæc enim prædestinatio non est decretum illud Dei, quo Christus à Deo statuitur Saluator caput & fundamentum eorum, qui salutis hæredes fient; quod tamen vnicum est Christianismi fundamentum. II. Doctrina enim huius prædestinationis, non est ea doctrina per quam Christo soli angulari lapidi tamquam viui lapides, per fidem inædificamur, eique tamquam membra capiti inseremur.

Neque salutis.

Non *salutis*: I. Hæc enim prædestinatio non est decretum illud beneplaciti Dei in Iesu Christo, cui soli nostra salus innititur. II. Doctrina huius prædestinationis non est fundamentum salutis. Non enim est potentia Dei ad salutem credentibus; quia iustitia Dei per illam non manifestetur ex fide in fidem.

Neque certitudinis de salute.

Non certitudinis de salute; Hæc enim innititur huic decreto: qui crediderint, saluabuntur: ego credo, igitur saluabor. Doctrina vero huius prædestinationis neque primum neque secundum huius syllogismi membrum in se cōplectitur: quod etiam quidam fatentur hisce verbis: *Non hoc volumus quod huius (prædestinationis) scientia fundamentum Christianismi aut salutis sit, aut quod eodem modo ad salutem necessaria sit, sicuti doctrina Euangelii, &c.*

Vide theses hasce belgicas versas.

Secundo, quod non comprehendat in se neque totum Euangelium neque etiam partem illius aliquam. Euangelium enim constat partim mandato resipiscentiæ & fidei, partim promissione remissionis peccatorum, gratiæ spiritus & vitæ æternæ: iuxta tenorem concionum Iohannis & Christi, prout ex nobis ab Euangelistis describuntur; simulque iuxta doctrinam Apostolorum Christi post ascensionem eius. Hæc vero prædestinatio neque ad mandatum resipiscentiæ & fidei, neque ad promissionem pertinet. Imo vero etiam hæc doctrina non docet, quales Deus in genere prædestinauerit, quæ proprie est doctrina Euangelii, sed in se complectitur mysterium quoddam, quod soli Deo prædestinanti notum sit; quo comprehendatur, quas singulares personas & quot Deus decreuerit seruare & condemnare. Vnde vlterius concludo, quod hæc doctrina prædestinationis non sit necessaria ad salutem cognitu, creditu, speratu, aut factu. Hoc ita esse fatetur doctus quidam vir in suis thesibus hac de re ad disputandum propositis; idque per hæc verba; *quare Euangelium prædestinationis patefacto & liber non δικῶς, sed κατ' ἐνέργειαν tantum nominari potest; quippe quod nec materiam numeri nec formæ absolute denotat; hoc est, non quot sigillatim (perpaucis exceptis) nec quos, sed tantum quales generatim prædestinauerit, declarat.*

Hæc prædestinatio in nullo neque generali neque particulari concilio decretaest.

Tertio, quod hæc doctrina inde à Christi tempore primis sexcentis annis, in nullo vnquam concilio siue *generali* siue *particulari* admissa, decreta aut probata sit. Non in Concilio Niceno, in quo contra Arrium de Dietate & ὁμοούσιον filii Dei actum est. Non in primo Constantinopolitano, in quo contra Macedonium de Deitate Spiritus S. decretum factum est. Non in Concilio Ephesino, in quo contra Nestorium de Vnitate personæ Filii Dei actum est. Non in Chalcedonensi, quod Eutychem damnauit, decreuitque in eadem vna Domini nostri Iesu Christi persona duas distinctas naturas esse, essentia inuicem se differentes. Non in Constantinopolitano secundo, in quo Petrus Episcopus Antiochenus & Anthymus Constantinopolitanus cum aliis quibusdam damnati sunt, adserentibus Patrem quoque passum esse. Non etiam in tertio Constantinopolitano, in quo Monothelitæ damnati sunt, adserentes in Iesu Christo non nisi vnam solum voluntatem & operationem esse. Neque vero etiam hæc doctrina in conciliis particularibus, Hierosolymitano, Arausino,

sino, quinimo nec in Mileuitano Africæ, quod contra Pelagium eiusque errores celebratum est, ventilata aut confirmata fuit; prout apparet ex articulis doctrinæ, qui in eo contra Pelagium eiusque errores decreti sunt. Tantum vero abest vt doctrina ipsius etiam Augustini de Prædestinatione in illis conciliis recepta sit, vt Celestinus Episcopus Romanus, qui illo tempore viuebat, ad Episcopos Galliæ scribens & Pelagianorum doctrinas condemnans, in fine suarum litterarum in hæc verba cõcludat: Profundiores vero difficilioresque partes occurrentium quæstionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere; quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas Apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, &c. Quod vero attinet ad regulas à Cœlestino in illa Epistola positas, atque etiam in præcedentibus tribus particularibus conciliis decretas, de illis nullo negotio inter nos conuenit, maxime quantum ad ea quæ pro gratiæ adstructione necessaria sunt contra Pelagium eiusque errores.

Hæc Prædestinatio primum sexcentis post natum Christum annis à nullo Ecclesiarum doctore approbata fuit.

Quarto, quod hanc doctrinam nunquam vllibene sentientes & *ortholoxi* Ecclesiæ Doctores, primis sexcentis post natum Christum annis, in medium attulerint atque approbauerint; ne quidem aliquis ex illis, qui præcipui atque accerrimi gratiæ adstructores contra Pelagium exstitere, quales fuisse constat Hieronymum, Augustinum, auctorem libri, qui inscribitur de vocatione gentium, Prosperum Aquitanicum, Hilarium, Fulgentium, Orosium: quod ex ipsorum scriptis apparet.

Hæc prædestinatio non concordat cum Harmonia confessionum Ecclesiarum reformatarum.

Quinto, quod non congruat neque conueniat cum Harmonia confessionum earum, quæ sub nomimbus Ecclesiarum Reformatarum atque Protestantium, vno simul in libro Genevæ impressæ editæque in lucem sunt. Si hæc confessionum Harmonia fideliter consulatur, id apparitum est, multas confessiones non eodem illas modo de Prædestinatione loqui; quasdam nõ nisi obiter solum illius meminisse: quæque maxime exstant atque vrgentur in hac de Prædestinatione doctrinæ capita, nũcque à me adducuntur, ea plane ne attingere quidem semel. Nullam vero penitus cõfessionem sic eam tradere, prout ea à me antea proposita fuit. Confessio Bohemica, Anglica, Wirtenbergensis, prima Heluetica, quatuor ciuitatum, Argentorati, Constantiæ, Memmingæ & Lindauiæ, huius Prædestinationis nullam mentionem faciunt. Basilienſis & Saxonica non nisi obiter tribus solum verbis illam destringunt. Augustana sic de ea loquitur, vt annotatione aliqua eam opus habere ad præmonendos nos Geneuenses iudicauerint. Heluetica postrema, cui adstipulati sunt & subscripserunt magna pars reformatarum Ecclesiarum, sic etiam ipsa de ea loquitur, vt ego quidem optem videre, quanam tandem ratione cum ea, quæ modo a me producta est, Prædestinationis doctrina subsistere possit, licet etiam eam Geneuensis & Sibaudicæ Ecclesiæ approbauerint.

Hæc Prædestinatio non concordat cum confessione & Catechismo Ecclesiarum.

Sexto optimo iure sine contentione aut cauillatione in dubium vocari potest, vtrum hæc doctrina concorder cum confessione Belgica & Catechismo Heidelbergensi; quod breuiter demonstrabo. In confessione Belgica Art. 14 hæc leguntur; *Homo seipsum seuens & volens peccato & per consequens morti aeternæ addictioni subiecit, dum diaboli verbis & impostura aurem præbens*, &c. vnde concludo hominem non peccauisse necessitate aliqua vllius præcedentis decreti prædestinationis; quod cum hac, contra quam ago, Prædestinationis doctrina ex diametro pugnat. In Articulo deinde 16. in quo de æterna Dei electione agitur, hæc verba leguntur *Deus se demonstrauit misericordem, ex damnatione liberando & seruando eos, quos in aterno & immutabili suo consilio, prorsus gratuita sua bonitate elegit in Iesu Christo Domino nostro, absque vllo operum ipsorum respectu; iustum vero, in illo suo lapsu & perditione alios relinquendo, in quem se ipsi precipites dederant.* quæ verba quomodo cum hac de Prædestinatio-

natione doctrina conueniant, plane non video.

In Catechismo Heidelbergensi, quæstione 20. hæc leguntur: *Non omnibus qui in Adamo perierant, per Christum salutem redditi, verum iis tantum, qui Christo vera fide inseruntur, eiusque beneficia amplectuntur.* Vnde concludo, Deum nullos homines præcise ad salutem prædestinauisse, quin ipsos in decreto suo tanquam credentes intuitus sit: Quod cum primo itemque tertio capite huius Prædestinationis pugnat. Similiter quæstione 54. hæc leguntur. *Credo Filium Dei, sibi ex vniuerso genere humano cœtum ad vitam æternam electum, per Spiritum suum & verbum, in vera fide consentientem ab initio mundi ad finem vsque colligere:* vbi electio ad vitam æternam & consensus in fide, iuxta se mutuo collocantur; idque sic vt postremum hoc priori non subordinetur; quod tamen iuxta sententiam huius Prædestinationis fieri debuisset, verbaque hoc modo collocari: *Filium Dei sibi cœtum ad vitam æternam electum, Spiritu & verbo suo vocare atque colligere, idque vt credant & in vera fide inter se consentiant.* Quæ cum ita sese habeant nulla causa est, cur qui hanc de Prædestinatione sententiam amplectuntur & defendunt; aut tanto conatu contendant Symmystis suis siue Ecclesiæ Christi eam obtrudere; aut in pessimam partem accipiant, si quid cum ea doctrina non congruens aut etiam pugnans cum ea, in Ecclesia aut Academia doceatur.

Hæc Prædestinatio pugnat cum Natura Dei. Cum Sapientia Dei.

Septimo dico, quod hæc doctrina pugnet cum *natura Dei*, præcipue vero cum *attributis* naturæ illius illis, per quæ omnia operatur & agit; cum sapientia nempe iustitia & bonitate illius. Cum *sapientia* illius pugnat tribus modis: 1. quia tradit Deum decernere aliquid propter eum finem, qui nec bonus sit, nec bonus esse possit: Deum nempe creare ad perdendum in æternum, ad laudem suæ iustitiæ 2. Quia in ea traditur, Deum per hanc Prædestinationem hoc propositum sibi habere, vt laudem misericordiæ & iustitiæ suæ demonstret; quam laudem tamen demonstrare non potest, nisi per actum misericordiæ & iustitiæ contrarium, cuiusmodi illud Dei decretum est, quo decreuerit, vt homo peccet & miser fiat. 3. Quia ordinem duplicis sapientiæ Dei, nobis in Scripturis patefactæ, mutat & inuertit. Statuit enim quod Deus præcise prædestinauerit homines seruare per misericordiam & sapientiam verbo crucis Iesu Christi comprehensam, absque eo quod præuiderit, impossibile esse vt homo ac quidem sua ipsius culpa per sapientiam in lege perfectam hominique in creatione infusam, seruaretur, cum Scriptura contradicat, *placuisse Deo seruare credentes per stultam prædicationem*, id est, *per verbum crucis, postquam mundus Deum in sapientia ipsius per sapientiam non cognouerit.* Cum *iustitia* Dei pugnat, idque tam quatenus in Deo amorem iustitiæ & odium peccati denotat; quam quatenus perpetua est & constans voluntas suum cuique tribuendi. Quoad prius hoc modo; quia statuit Deum singulares quosdam homines præcise velle seruare & decreuisse seruare absque vllo iustitiæ aut obedientiæ intuitu, vnde sequitur, quod Deus tales homines magis amet quam iustitiam. Quoad alterum vero, quia statuit Deum velle creaturæ suæ miseriam inferre, quæ non potest nisi peccat. pœna esse, cum tamen creaturam non intueatur vt peccatricem, ac proinde neque ita aut pœnæ ream; atque hoc modo simul etiam ponit, Deum & creaturæ dare velle quod creaturæ non est, & quod cum summo ipsius malo coniunctum est; quod etiam ipsum iustitiæ aduersatur. Itaque quoad hanc doctrinam, primum quidem Deus sibi ipsi quod suum est, detrahit. Deinde vero id creaturæ tribuit, quod neque creaturæ quoque est, ad miseriam ipsius. Cum *bonitate* quoque Dei pugnat, bonitas enim, affectus in Deo est, bonum suum communicandi, quatenus id iustitia congruum esse iudicat & permittit. In hac vero doctrina Deo tribuitur, quod à se, nulla re extra se motus, summum creaturæ suæ malum velit, idque ab æterno ei præordinauerit siue conferre præstituerit, etiam priusquam quidquam ei boni con-

1. Cor. 1. 21.

Pugnat cum Dei iustitia.

Pugnat cum Dei bonitate.

ferre statuerit. Statuit enim hæc doctrina, Deum velle damnare, idque vt facere possit, velle creare; cum tamen creatio, primus bonitatis Dei egressus sit. Hæc quidem certè multum discrepant ab ea bonitate Dei, quâ non solum *indignis*, sed etiam *malis* atque pœnâ dignis benefacit, quod ipsum *in Patre nostro cœlesti imitari* iubemur.

Hac Prædestinatio pugnat cum natura hominis.

Octauo, doctrina talis de Prædestinatione pugnat cum natura hominis, tam respectu eius quod creatus est ad imaginem Dei cum agnitione Dei & iustitia; quam quod creatus est cum libero arbitrio; quinimo etiam huius respectu, quod creatus est cum affectu & aptitudine ad vita æterna fruendum. Triaque hæc ex hisce breuissimis verbis concludi possunt, *fac hoc & viues; quo die istud feceris: morieris.* Horum vllum si homini adimatur, non potest quicquam præstare talis monitio ad permouendum illum ad obedientiam.

Rom. 10. 5. Gen. 2. 17.

Respectu eius quod conditus est ad imaginem Dei.

1. Pugnat cum *imagine Dei*, consistente in cognitione Dei & sanctitate. Iuxta enim hanc cognitionem & iustitiam homo aptus & potens erat, etiamq; tenebatur, Deum nosse, amare, colere, eique seruire. Hac vero Prædestinatione interueniente imo præueniente, præordinauit vt homo vitiosus fieret etiamque peccaret, hoc est, vt Deum non nosceret, non amaret, non coleret, eique non seruiret; atque hoc modo non faceret, quod præstare secundum hanc Dei imaginem aptus erat & potens, etiamsi tenebatur: quod æquipollet cum eo atque si quis diceret; Deum hominem ad imaginem suam in sanctitate & iustitia creauisse quidem, sed præordinauisse & decreuisse tamen vt homo fieret impurus & iniustus, id est, imagini Satanæ conformis fieret.

Respectu eius quod in & cum libertate voluntatis creatus est.

2. Pugnat cum *libertate voluntatis*, in qua & cum qua homo à Deo creatus est. Libertatis enim vsum impedit obligando siue determinando voluntatem præcisè ad vnum, ad hoc nempe aut aliud aliquid agendum; vt proinde Deus (quod tamen absit) alteruttius culpari possit, aut quod hominem cum voluntate libera creauerit, aut quod talem creatum, in vsu libertatis suæ impediat: in vno eorum incogitans existens, in altero mutabilis, in vtroque vero tam homini quam sibi iniurius. 3. Hæc prædestinatio hominem iniuriam infert, respectu eius propensionis & capacitatis ad in æternum salute fruendum; quæ ipsi in creatione sua indita est. Cum enim hac prædestinatione prædefinitum sit, quod maior pars hominum salutis particeps non fiet, in damnationem autem æternam incidet, idq; iam ante quam decreuerat eum creare aut hominem facere; priuantur eo, ad quod desiderandum naturalem propensionem habebant sibi à Deo inditam, & quidem nullo suo præcedente peccato & merito, sed simpliciter per hanc solummodo prædestinationem.

Respectu illius propensionis & aptitudinis quâ habet ad fruendum æterna beatitudine.

Hac Prædestinatio ex diametro pugnat cum actu creationis.

Nono, pugnat hæc prædestinatio è diametro cum actu *creationis*. 1. enim; creatio, cõmunicatio est boni secundum proprietatem intrinsecam naturæ suæ; sed creatio eiusmodi; quæ hanc habet intentionem & mentem, vt via sit per quam reprobatio iam ante facta finem suum consequatur, non est communcatio boni. Bonum enim omne æstimari & iudicari debet ex mente dantis, ex fine ad quem siue propter quem datur. Intentio dantis hic fuisset damnare, quod non potest contingere nisi creaturæ: finis vero siue euentus creationis fuisset, æterna creaturæ perditio. quo casu creatio non esset communicatio boni alicuius, sed præparatio ad summum malum, etiam secundum ipsam creatoris intentionem & euentum rei; iuxta id quod dicit Christus, *melius fuisset homini illi nunquam natum fuisse.* II. Reprobatio est odii atque ex odio oritur; creatio vero ex odio facta non est: creatio ergo via siue medium non est, pertinens ad executionem decreti reprobationis. III. Creatio actio Dei perfecta est, per quam suam sapientiam, suam bonitatem & omnipotentiam declarauit. Creatio itaque in finem nullius alterius operis aut actionis Dei præcedaneæ subordinatur. Sed potius actio illa Dei esse statuitur; quæ necessario omnes alias Dei actio-

Matth. 26. 24.

nes, quas aut decerhere aut suscipere potest, antecedat atque antegrediatur, nihil citra quam præconceptam, nullius alterius actionis actualem susceptionem decernere potest, & citra cuius executionem nullum aliud opus vllo modo absoluere potest. IV. Omnes actiones Dei, quæ ad damnationem creaturarum ipsius tendunt, alienæ Dei actiones sunt; quia Deus in eas propter aliam atque extraneam causam consentit. Creatio vero non est actio Dei aliena sed propria, imo maximè propria Dei, ad quam per nullam aliam extraneam causam moueri potuit, cum prima sit Dei actionum, sine qua nihil præter Deum reuera est, quum quidquid sit per hanc actionem exstiterit. V. Si creatio via est & medium per quod Deus decretum reprobationis suæ vult exequi, magis vult actum reprobandi quam actum creandi; indidemque magis sibi placet in actione condemnationis quarundam creaturarum suarum innoxiarum, quam in actione creationis ipsarum. VI. Postremo, creatio non potest via siue medium esse reprobationis secundum absolutum propositum Dei: quum creatione peracta homo permanere poterat in obedientia præceptorum Dei, & non peccare; ad quod Deus etiam sufficientes vires ab vna parte & sufficientia impedimenta ab altera parte dederat atque posuerat: quod etiam ipsum est diametro cum huiusmodi prædestinatione pugnat.

Hæc Prædestinatio pugnat cum natura vitæ æternæ. *Tit.* 3.7. *Ioan* 1.12. *Matt.* 5.12. *Heb.* 6.10. *Apoc.* 2.10. *2.Tim.* 4.7. 8.

Decimo, pugnat hæc prædestinatio cum *natura vitæ æternæ* & titulis quibus illa in Scripturis insignitur. Est enim atque vocatur, *hereditas filiorum Dei*: atqui illi soli sunt filii Dei, secundum Doctrinam Euangelii, qui *in nomen Iesu Christi credunt*. Præterea vocatur, *merces obedientiæ & laboriosæ charitatis, præmium eorum, qui bonum certamen militant & bene currunt, corona iustitiæ*, &c. nemini itaque Deus æternam vitam, ex absoluto suo decreto citra omnem omnino considerationem aut intuitum fidei & obedientiæ destinauit aut destinare constituit.

Hæc Prædestinatio pugnat cum natura mortis æternæ. *Rom.* 6.23. *2. Thes.* 1.8. 9. *Mat.* 25.41. *Heb* 10.27.

Vndecimo, pugnat etiam cum *natura æternæ mortis*, iisque nominibus quæ ei in Scriptura tribuuntur. Vocatur enim *stipendium peccatorum, pœna æternæ perditionis, quæ reprehendetur illis qui Deum non nouerint atque Euangelio Christi inobedientes fuerint: æternus ignis qui præparatus est Diabolo atque Angelis eius*; ignis qui consumet aduersarios atque *inimicos Dei*. Nemini itaque Deus æternam mortem ex absoluto aliquo decreto præparauit citra intuitum peccati & inobedientiæ.

Hæc Prædestinatio pugnat cum natura peccati. *1. Ioa.* 1.3.4.

Duodecimo, cum *proprietate & natura peccati pugnat*, idque duobus modis: 1. quia peccatum vocatur *inobedientia & rebellio*: quæ locum habere non possunt, vbi cui inuitabilis necessitas ad peccandum incumbit ex præcedente decreto Dei. 2. Quia peccatum damnationis meritoria causa est. Meritoria vero causa mouet voluntatem Dei ad reprobandum secundum iustitiam, imo Deum, qui peccatum odio habet, mouet, vt velit reprobare. Peccatum itaque causa intermedia esse non potest, per quod Deus decretum siue voluntatem reprobationis exequatur.

Hæc Prædestinatio quantum in se est, gratiã destruit. *Act.* 7.51. *2.Cor.* 6.1. *Heb* 12.15. *Mat* 23.27. *Luc.* 7.30.

Decimo tertio, pugnat hæc prædestinatio cum *natura gratiæ Dei*, eamque quantum in se est destruit; vt vt prætenditur, quod quam maxime idonea imo plane necessaria sit ad gratiam stabiliendam; idque tribus modis 1 quia gratia sic contemperata sit naturæ hominis, vt libertatem voluntatis in illo non aboleat, sed eam dirigat atque corrigat depraua tam, hominique propries suos motus permittat, cũ contra hæc Prædestinatio talem gratiam introducat, per quam liberum arbitrium tollitur & exercitium illius impeditur 2. quia gratia in Scriptura sic describitur vt *rejecti ei possit, vt in vanum accipi possit, vt homo omittere possit quominus ea assentiatur &c. cooperetur*, cum contra hæc prædestinatio dicat, quod gratia irresistibilis quædam vis atq. operatio sit. 3. quia gratia ex prima atq; præcipua intentione atq; mente Dei ad bonum rendat illorum, quibus ea offertur, quicquam recipiunt. Cum contra hæc Prædestinatio hoc secum trahit, quod gratia quibusdam etiam reprobis offeratur, atque vsque ad illumina-

luminationem intellectus & gustum cœlestium donorum communicetur in hunc finem, vt quanto altius euehuntur, tanto grauius ruant, materiemque perditionem mereantur atque accipiant.

Hæc prædestinatio iniuria est gloriæ Dei.

Decimo quarto, doctrina huius prædestinationis in *gloriam Dei* iniuria est, quæ non consistit in declaratione libertatis aut potestatis, neque in demonstratione iræ & potentiæ, nisi quousque illa per iustitiam subsistere potest, saluo semper Deo honore suæ bonitatis. Ex hac vero doctrina sequitur, *Deum auctorem esse peccati*, idque quadruplice argumento probari potest. 1. Quia ponit, quod Deus præcise decreuerit gloriam suam demonstrare per iustitiam punitiuam & misericordiam, quosdam homines seruando & alios damnando: quod, nisi *obediente in mundum peccato*, neque factum est, neque fieri potest. 2. quia hæc doctrina dicit, Deum, vt finem suum assequeretur, ordinauisse vt homo *peccaret & vitiosus fieret*, ex qua ordinatione necessario lapsus sit. 3. quia dicit, Deum homini gratiam sufficientem & necessariam ad *euitandum peccatum* denegauisse aut subtraxisse, idque priusquam iam homo peccauisset; quod idem est cum eo, atqui si homini legem posuisset, quæ simpliciter ei impossibilis esset præstitu, pro ratione naturæ in qua creatus erat. 4. quia Deo circa hominem operationes tribuit, tam externas quam internas, tam mediatas interuenientibus aliis creaturis, quam immediatas, quibus positis homo *necessario debuerit peccare*; idque ea necessitate, quæ in scholis vocatur *necessitas consequentiæ, & rem ipsam antecedens*, quæ libertatem voluntatis in totum abolet. Atque hinc quidem actum Deo attribuit ex prima & præcipua ipsius intentione, citra vllam præscientiam propensionis, voluntatis aut actus à parte hominis. Ex hisce vero vlterius deducitur, *Deū verè peccare*; quia iuxta hanc doctrinam ad peccatum moueat per ineuitabilem actum, idque ex proprio suo proposito & prima intentione, absque eo vt ad id ante moueatur peccato aliquo aut merito hominis præcedente. Concluditur vero etiam hinc, *Deum solum peccare*. Homo enim, qui per ineuitabilem vim ad peccandum mouetur, id est, ad perpetrandum actum aliquem prohibitum, dici non potest, ipsum peccare, vnde tandem etiam hoc sequitur, *peccatum non esse peccatum*, quum quod Deus facit, id peccatum neque esse neque dici possit. Præter hæc iam dicta etiam alio modo adhuc honorem Dei lædit, sed hæc in præsentiarum sufficiant licet.

Quia ex ea sequitur, Deum auctorem esse peccati, prout quatuor sequentibus argumentis probatur.

Decimo quinto, Hæc doctrina ipsi quoque Iesu Christo Seruatori *ignominiosa est*. Nam, 1. excludit illum a decreto prædestinationis, quæ finem prædestinat; dicitque homines prius prædestinatos vt seruentur, quam ille prædestinatus sit vt seruet; in tantum, vt non sit *fundamentum electionis*. 2. Negat, quod Christus *meritoria causa sit*, quæ amissam nobis salutem rursus impetrauerit; ponendo illum subordinatam solum causam salutis, eius nempe quæ iam ante præordinata sit, sicque ministrum solum & instrumentum quod salutem nobis applicet. Atque id reuera plane congruit cum ea sententia, quæ statuit Deum præcise hominum quorundam salutem voluisse, idq; *primo & supremo* quod fecit *decreto*, vnde cetera omnia Dei decreta pendeant atque sequantur. quod si ita est, impossibile igitur fuit vt talium hominum salus amitteretur: proinde etiam necesse non fuit, vt merito Christi, qui ipsis solis saluator præordinatus est, repararetur, & tamquam de nouo recuperaretur & inueniretur.

Hæc Prædestinatio Iesu Christo Seruatori ignominiosa est.

Decimo sexto, hæc doctrina saluti hominum *noxia est*. 1. quidem, quia impedit iustitiam illam salutarem & secundum Deum de commisso peccato quæ esse non potest in illis qui nullam peccati conscientiam habent. At vero conscientia huiusce modi peccati plane in homine esse non potest, qui per ineuitabilem necessitatem decreti Dei peccatum commisit. 2. Quia aufert piam sollicitudinem conuertendi se à peccato ad Deum. Qui enim pure se *passiuè* habet *planeque instar mortui*, non solum ad sentiendum excitantem & præsentem

Hæc Prædestinatio saluti hominū noxia est, quia impedimentum ponit doloris secundum Deum de peccato.

2. Cor. 7. 10.

Auferet piā sollicitudinē conuertendi. Apoc. 2. 3.

tem Dei gratiam, sed etiam ad ei assentiendum eique obediendum; quique sit per irresistibilem vim conuertitur, vt non solum gratiam, quæ intus pulsat, non possit non sentire, sed etiam ei necessario debeat assentiri, sicque se conuertere aut potius conuerti; plane non potest in corde suo talem sollicitudinem in animum inducere aut concipere, nisi prius ante irresistibilem talem motum senserit: aut si quam sollicitudinem in animum inducet, ea frustranea erit atque nullius rei; vera enim sollicitudo esse non potest, quæ non nisi per vim irresistibilem in animo ingenerata est ex præciso proposito & absoluta intentione Dei ad saluandum. 3. Quia zelum & studium bonorum operum inhibet in conuersis, quum statuit regenitos neque plus neque minus boni præstare posse, quam præstent. actus enim a gratia salutari, debet operari, neque id intermittere potest; ab eadem autem gratia non actus, non potest quicquam agere, sed id omittat necesse habet. 4. Quia exstinguit zelum ad precandum; quum oratio tamen efficax medium sit à Deo institutum ad impetrandum à Deo quidlibet boni, maxime vero salutem. Ex quo enim antea destinatum est *immutabili & ineuitabili decreto*, eiusmodi homines salutem adepturos, oratio nequaquam medium esse potest ad salutem impetrandum, sed solummodo cultus Dei: quia ex absoluto decreto prædestinationis suæ talem hominem decreuerit seruare. 5. Tollit salubertimum timorem & tremorem, in quo iubemur *salutem nostram operari*. Statuit enim quod electus & credens non potest plena & tota voluntate peccare, sicuti impii peccant; neque vero etiam *totaliter aut finaliter* à fide siue gratia excidere. 6. Quia in homine desperationem gignit tam faciendi quod officium nostrum postulat, quam obtinendi in quod desiderium nostrum fertur. Quum enim docetur, gratiam Dei, quæ quidem ad boni aliquid faciendum necessaria est, maiori parti hominum ex præciso & absoluto Dei decreto denegari, idque propterea quod decreto præcedente æque absoluto decreuerit salutem ipsis non conferre, sed vero damnare eos; vix potest quin cito accidat, vt qui sibi haud ita facile persuader electum se esse, ex reproborum se esse numero statuat. Vnde non potest deinde non oriri desperatio quædam faciendi iustitiam & obtinendi salutem.

Studium bonorum operum inhibet. *Tit. 3.14.*

Exstinguit ardorem precandi. *Luc. 11.1.2. 3. &c.*

Tollit timorem & tremorem in quo salutem nostram operari iubemur. *Phil. 2.12.*

Desperationem ingenerat.

Decimo septimo, Hæc doctrina inuertit Euangelium Iesu Christi: nam in Euangelio Deus postulat ab homine *resipiscentiam & fidem*, promittendo vitam æternam si homo se conuertat & credat. Per hoc vero decretum Prædestinationis statuitur, Deum singularibus quibusdam hominibus præcise salutem velle dare, simul vero etiam iisdem ipsis resipiscentiam velle dare & fidem, & quidem etiam præcise per vim irresistibilem, propterea quod seruare eos velit. In Euangelio denunciat Deus impœnitentibus & infidelibus æternam mortem; hæque minæ horsum faciunt, vt eos ab infidelitate absterreat atque ita seruet: per hoc vero decretum Prædestinationis docetur, Deum certis quibusdam hominibus gratiam ad conuersionem & fidem necessariam dare non velle, propterea quod decreuerit præcise eos condemnare. Euangelium dicit, *ita Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum dederit, vt quisquis credit in eum, vitam æternam habeat*: Hæc vero doctrina dicit, *ita Deus dilexit eos quos præcise ad vitam æternam elegit, vt ipsis solis Filium suum dederit, fidemque in ipsum per vim irresistibilem ingeneret.* Vt vero totum hoc paucis verbis complectar, Euangelium dicit, *fac mandatum & obtinebis promissum, crede & viues*; Hæc vero doctrina dicit, *quoniam tibi volo dare vitam, propterea volo tibi dare fidem*: quæ vera est atque ipsissima Euangelii inuersio.

Hæc Prædestinatio inuertit Euangelium Christi. *Matt. 1. 14. 15. & 16. 16.* *Ioan 3 36.* *Ioan. 3. 16.*

Hæc doctrina ministerium Euangelii destruit.

Decimo octauo, pugnat hæc Prædestinatio cum ministerio Euangelii. 1. Non enim potest homo minister & cooperarius Dei esse, neque verbum per hominem prædicatum instrumentum gratiæ & Spiritus esse, si Deus eum, qui mortuus est in peccato, viuificet per *irresistibilem vim*, non magis quam creatura potuit esse instru-

Facit vt minister non sit cooperarius Dei; cōtra locum. *1. Cor. 3. 9.*

Facit vt ministerium Euangelij respectu multorum odor sit mortis simpliciter atq; absolutè contra locum, 2. Cor. 2. 14. 15. 16.

strumentum gratiæ in prima creatione aut administra reluscitationis ex morte corporis 2. Quia per hanc Prædestinationem ministerium Euangelij respectu maioris partis auditorum constituitur *odor mortis ad mortem*, itemque instrumentum condemnationis ex ipso primo scilicet proposito Dei & præcisa ipsius intentione, citra intuitum præcedentis rebellionis. 3. Quia per hanc Prædestinationem statuitur baptismus erga multos infantes credentium & fœderatorum Dei, reprobatos scilicet, administratus nihil plane obsignare, sicque inutilis esse ex prima & præcisa intentione Dei, idque citra vllam culpam infantium, quibus administratur secundum mandatum Dei. 4. Quia facit quominus publicæ preces sicuti decet, Deo offerri possint, cum fide nempe & fiducia quod omnibus verbum audientibus profuturæ sint: cum inter eos multi sint, quos non modo non velit seruari, sed quos absoluta æterna & immutabili voluntate, omnes omnino res & causas antegrediente, damnari velit; Apostolo interim, vbi preces & supplicationes pro omnibus hominibus fieri iubet, hanc rationem ei adiungente: *quia hoc bonum & acceptum est coram Deo Seruatore nostro, qui vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis peruenire.* 5. Quia cum hac doctrina ita comparatum est, vt quam facillimè Pastores & Doctores segnes & negligentes in suo ministerio reddat: quasi diligentia omnis ipsorum nullis vtilis esse possit nisi illis solum, quos Deus absolute & præcise vult seruare, quique perire non possunt; omnis vero negligentia ipsorum nemini nocere possit nisi illis solum, quos Deus præcise perire vult, & qui necessario perituri sunt & non possunt non perire.

Facit vt preces pro multis cum fiducia offerri nequant. 1. Tim. 2. 1. 3. 4.

Apta est ad negligentiã administrationis in Pastorum animis ingenerandam.

Hæc Prædestinatio euertit fundamentum Religionis vniuersè.

Decimo nono, quia hæc doctrina euertit fundamentum tum Religionis *vniuersè* tum Christianæ Religionis *in specie*. Fundamentum Religionis vniuersè consideratum *duplex Dei amor est*, sine quo nulla Religio aut est aut esse potest: primus erga iustitiam est, vnde odium peccati exitit; alter erga creaturam est ratione prædi-

tam, & quidem in nostro nunc negotio, erga hominem; iuxta dictum Apostoli Heb. 11. *Accedentem ad Deum credere oportet, Deum esse & remuneratorem esse eorum qui ipsum quærunt.* Amor erga iustitiam in eo demonstratus est, quod vitam æternam non vult dare nisi iis qui ipsum quærunt. Amor erga hominem in eo consistit, quod vitam æternam ei dare vult, si se quærat. Mutuus inter duplicem hunc amorem respectus, hic est: quod secundo amori, qui in creaturas tendit, locus esse non potest, nisi quousque id prior amor permittit; vt proinde prior amor multo præstantissimus sit; secundo vero amori vbique locus sit, vbi prior impedimentum ei non ponit. Horum primum ex eo euidentissime comprobatur, quod Deus hominem quem quatenus creaturam amet, propter peccatum nihilominus damnet; quod tamen nequaquam fieret, si hominẽ magis quam iustitiam amaret, magisque ab æterna hominis miseria abhorreret, quam ab inobedientia illius. Alterum vero hoc argumentum probatur: quod Deus neminem damnet nisi ob peccatum; tam multos verò homines saluet qui se à peccato conuertunt: quod non faceret, nisi amori suo erga creaturas eousque locum dare vellet, quoadusque id iustitia iuxta Dei iudicium maxime permittit. Hæc vero doctrina hunc ordinem inuertit mutuumque hunc respectum; idque duobus modis. Vno quum statuit Deum singulares quosdam homines velle præcise saluos facere, absque eo vt in proposito suo vllo modo obedientiam eorum intuitus sit; quo modo amorem Dei erga homines præponit amori erga iustitiam, statuitque quod homines quâ tales magis amet quam iustitiam, magisque abhorreat ab eorum miseria quam à peccato & inobedientia eorum. Altero, quum ex aduerso asserit, Deum singulares quosdam homines velle præcise damnare absque vlla consideratione, in decreto sup, inobedientiæ ipsorum: quo modo amori erga creaturam detrahit quod eius est, docetque quod Deus creaturam suam odio habeat citra vllam

Heb. 11. 6.

causam

causam aut necessitatem desumptam ab amore erga iustitiam & odio contra peccatum: quo casu verum non est, peccatum *primum* esse *obiectum* odii *solamque causam meritoriam* illius. Quantum vero hæc res momenti habeat ad euertendum fundamentum religionis, apte hac similitudine declarari potest. Dicit Filius, Pater meus iustitiam & æquitatem vsque adeo diligit, vt me, quamquam dilectum suum filium, exhæredaturus sit, si inobedicos erga eum inueniat; itaque in obedientiam debeo sedulo incumbere, si hæres esse illius volo. Alius filius dicit, Pater meus vsque adeo me diligit, vt me præcise velit hæredem suum habere; itaque opus non est vt ad obediendum ei operam dem: ex voluntate namque immutabili ipsius hæres eius futurus sum. Imo vero potius me per *irresistibilem vim* ad obediendum sibi trahet, quam permissurus esset, suus ne hæres essem. At qui hoc tamen ex diametro pugnat cum hisce Iohannis verbis, *ne animum inducatis apud vos ipsos dicere Patrem habemus Abrahamū; dico enim vobis, Deum posse etiā ex lapidibus istis excitare liberos Abrahamo.* Matth. 3. 9.

Euertit fundamentum Christiana Religionis in specie.

Christiana vero Religio etiam hæc duplici huic amori superinædificata est tamquam fundamento; sed qui tamen paullo aliter consideratur pro mutatione status hominis, qui creatus ad imaginem Dei in fauore illius, culpa sua peccator, & inimicus Dei factus est. Amor erga iustitiam, cui Christiana Religio innititur, primum quidem iustitia illa est quam in Christo idque semel solum declarauit; quod peccatum expiari nõn voluit *nisi sanguine & morte Filii sui*, neque illum admittere aduocatum & deprecatorem, *quin sanguine suo adspersus esset.* Deinde vero quam quotidie in prædicatione Euangelii ostendit, in qua declarat nemini se velle dare communionem Christi eiusque beneficiorum, nisi se conuertat & in Christum credat. Amor erga miseros peccatores, cui eadem Christiana Religio innititur, primum quidem ille amor est, per quem *Christum Filium suum pro ipsis dedit, & saluatorem constituit eorum qui ei obediunt:* deinde vero, per quem obedientiam postulauit, non secundum rigorem & seueritatem pro summo suo iure, sed gratiose atque clementer; addita promissione remissionis peccatorum, siquidem homo lapsus resipiscat. Cum hoc fundamento pugnat hæc doctrina duobus modis. Primo quidem statuendo, quod Deus peccatores quosdam in tantum amet, vt præcise eos seruare velit, antequam amori suo erga iustitiam satisfecerit in Christo Iesu, atque id quidem etiam in ipsa præscientia sua ex proposito suo. Quinimo ipsum penitus & per omnia fundamentum euertit, docendo Deum velle vt iustitiæ suæ satisfiat, propterea quod tales velit præcise seruare; quod aliud nihil est, quam amorem erga iustitiam in Christo monstratum subordinare amori erga hominem peccatorem, quem præcise seruare vult. Secundo vero, docendo quod Deus quosdam peccatores præcise velit damnare citra considerationem impœnitentiæ; quum tamen amori erga iustitiam & odio aduersus peccatum plenissime satisfactum sit in Christo Iesu, sic vt nihil iam sit quod impediat quominus misericordiam ostendere possit erga peccatorem, quisquis tandem ille sit, præter conditionem pœnitentiæ. nisi quis velit dicere, quod etiam hac doctrina statuitur, Deum cum maiore parte hominem eadem, imo maiore seueritate velle agere, quam cum Diabolis & Angelis eius egit; vt velit nempe Christum siue Euangelium eius non magis ipsis prodesse quam Diabolis; vtque gratiæ ianua æque ipsis præclusa sit, idque iuxta primum peccatum, atque malis Angelis præclusa est; quum tamen Angeli per se singuli in sua quisque persona ex propria sua malitia & voluntario actu peccauerint; homines vero nondum adhuc existentes in Adamo solum Parente suo peccauerint.

Pressior declaratio præcedentium.

Ad intelligentiam vero eius, quod duplex hic amor fundamentum sit omnis Religionis & quomodo edita sit, idque cum mutuo tali ad se inuicem respectu, sicuti diximus; vtile est verba est Apostoli ad Hebræos paullo à nobis expendi diligentius: *Accedentem ad Deum credere oportet* Heb 11. 6

Deum, esse & quod remunerator sit eorum qui ipsum quærunt. Quibus in verbis duo iaciuntur fundamenta Religionis aduersus duo ignita tela Satanæ, pernicioſiſſimas Religionis peſtes, quarum vnaquæque per ſe poteſt illa omnem Religionem euertere atque extirpare penitus: harum vna eſt *ſecuritas*, altera *deſperatio*. Securitas eſt, cum homo ſibi perſuadet, vt vt Deum non colat, quod equidem tamen non damnabitur, ſed ſaluus fiet. Deſperatio eſt, per quam ſibi perſuadet, vt vt Deum colat, quod equidem tamen remunerationem non adipiſcetur. Vbi alterutra harum locum habet, ibi vero etiam rectus Dei cultus locum habere non poteſt. Vtramque verba Apoſtoli auertunt. Si enim homo firmiter credat, Deum daturum ſolum illis vitam æternam, qui ipſum quærunt, cæteris vero mortem æternam inflicturum; fieri nullatenus poteſt vt *ſecurus ſit*. Si vero etiam credat, Deum vere remuneratorem eſſe eorum, qui ipſum quærunt; Deum quærendo nequaquam *in deſperationem incidet*. Fundamentum quidem illius fidei, per quam homo firmiter credit Deum nemini vitam æternam daturum, niſi qui ipſum quærunt, illud eſt, quod Deus iuſtitiam magis diligit quam hominem, quo ſolo ſecuritas tollitur. Fundamentum vero huius fidei, quod Deus certo remunerator erit eorum qui ipſum quærunt, illud eſt, quod Deus hominem vſque adeo amet, nihil vt ſit quod illum aut impediturum eſt, aut impedire etiam poteſt, quominus eum ſaluet, præter amorem erga iuſtitiam. Qui tantum abeſt vt impediat, quominus Deus remunerator ſit eorum qui ipſum quærunt, vt potius id omnibus modis promoueat. Non poteſt igitur qui ipſum quærit dubitare vllo modo, quod Deus ſibi remunerator futurus ſit. Atque hoc illud eſt quo *deſperatio* ſiue *diffidentia* impeditur. Quæ cum ita ſint, duplex hic amor mutuuſque hic inter illos reſpectus, quem expoſuimus, fundamentum eſt Religionum, ſine quo Religio nulla ſubſiſtere poteſt. Doctrina itaque, quæ cum mutuo hoc amore & mutuo hoc inter eos reſpectu pugnat, eâdem operâ fundamentum Religionis omnis euertit.

Vigeſimo atque vltimo, doctrina hæc de Prædeſtinatione à maiore parte Chriſtianorum tam olim quam etiamnum hodieque reiicitur. Vt vero de ſuperioris ſeculi temporibus nihil dicam; res ipſa loquitur Eccleſias Lutheranorum, Anabaptiſtarum, etiamque Papiſtarum, doctrinam hanc pro *erronea* habere. Imo Luthetus & Melanthon, vt vt in primo reformationis initio eam probauerint, tamen poſtmodum ab ea deſciuerunt. Ac de Melanthone quidem id clare apparet ex ſcriptis illius poſterioribus. De Luthero vero idem ſtatuunt, qui ſe Lutheri diſcipulos vocant; qui tamen hac in re ſententiam ipſum ſuam potius declarauiſſe plenius, quam à priore deſciuiſſe penitus contendunt. Philippus vero Melanthon ſententiam hanc non multum à Fato Stoicorum abhorrere credidit: prout apparet ex multis ſcriptis; maxime vero ex Epiſtola quadam ſcripta ad Caſparum Peucerum; vbi inter alia hæc dicit; *Scribit ad me Lelius de Stoico fato vſque adeo litem Genevæ moueri, vt quidam in carcerem coniectus ſit, propterea quod à Zenone differret. O miſera tempora! doctrina ſalutis peregrinis quibuſdam diſputationibus obſcuratur.* Danicæ etiam Eccleſiæ omnes aliam ab hac ſententiam ſequuntur; prout apparet ex ſcriptis Nicolai Hemmingii in libro de Gratia Vniuerſali; dicens, controuerſiam ſuam, quam cum aduerſariis ſuis habeat, in hoc conſiſtere, *vtrum electi credant, an vero fideles electi ſint. Prius qui adſeruerunt, eos iudicat idem ſentire cum doctrina Manichæorum & Stoicorum; qui poſterius, cum Moſe, Prophetis, Chriſto & Apoſtolis plane conſentire.* Præterea à multis, qui in hac noſtra patria degunt, doctrina hæc iudicatur vſque adeo male ſe habere, vt propter eam multi confirment ſe cum Eccleſia noſtra communionem habere neque poſſe neque velle; quidam vero ſe noſtris Eccleſiis adiunxerint quidem, ſed non nili cum Proteſtatione; quod huic doctrinæ aſſentiri non poſſunt. Non pauci vero etiam

Hac Prædeſtinatio à maxima parte Chriſtianorum reprobata eſt.

A Philippo Melanthone.

Luthero.

Epiſtola Melanthonis ad Peucerum.

A Danicis Eccleſiis. Nicolao Hemmingio.

Vtrum credamus quia ſumus electi vel vtrum ideo electi ſimus quia credimus.

Multi in hiſce Regionibus à Religione abhorrent propter hanc doctrinam.

etiam propter hanc doctrinam ab Ecclesiis nostris defecerunt, qui antea idem nobiscum senserant: quidam vero etiam minati fuerunt se à nobis discessuros, nisi edocti fuissent quod Ecclesia sententiam eiuscemodi non habeat. Porro nullum est doctrinæ caput quod Papistæ, Anabaptistæ & Lutherani acrius oppugnent, perque cuius latus Ecclesiis nostris grauius inuidiam concilient, totamque adeo doctrinam in odium vocent: statuentes nullam tam fædam aduersus Deum blasphemiam excogitari aut verbis proferri posse: quæ non possit bona consequentia ex hac Doctorum nostrorum sententia concludi.

Papistæ, Mennonistæ, Lutherani potissimum ob hanc doctrinam Ecclesias nostras in inuidiam vocant.

Postremo vix vlla difficultas aut controuersia in Ecclesiis hisce nostris toto hoc Reformationis tempore oborta fuit, quæ non ex hac doctrina originem traxerit: saltem cui doctrina hæc admixta non fuerit. Reuocentur ad animum controuersiæ *Leidenses* in negotio *Coolhasii*, *Goudanæ* in negotio *Hermanni Herberts*, *Hornanæ* in *Cornelii VViggeri*, *Medenblicenses* in negotio *Taconis Sibrandi*; & quod dixi, verum esse comperietur. Fuit hæc causa non postrema, quæ me mouit vt ad hoc doctrinæ caput quam diligentissime attenderem, daremque operam ne Ecclesiæ nostræ damni aliquid ex eo paterentur: crescente hinc Papatu, cuius destructionem tamquam regni Antichristici, pii omnes Doctores ex animo optare debet, omni studio quærere, & quantum in se est, curare quam maxime.

Nunquam in nostris Ecclesiis difficultas aliqua orta est, cui non hac doctrina pars admixta fuit.

Scopus meus in examine huius doctrinæ, destructio nempe regni Antichristi.

Atque hęc illa sunt breuiter quæ in hanc de Prædestinatione doctrinam meditatus sum, ex suis illam Auctoribus optima à me fide propositam; nihil vt ipsis affinxerim, quod ex eorum scriptis liquido probare non possim.

Quidam vero ex nostris Doctoribus doctrinam hanc de Prædestinatione Dei paulo aliter declarant; idque duobus diuersis modis: quod etiam ipsum breuiter percuram. Apud quosdam igitur eorum sententia hæc tenet.

Secunda sententia de prædestinatione.

I. Deum in sese æterno & immutabili decreto proposuisse ex vniuersitate hominum minorem partem pro suo beneplacito, gratiæ & gloriæ suæ participes facere, ad laudem gloriosæ gratiæ suæ: pro placito autem suo maiorem partem præterire atque in natura ipsorum, quæ supernaturale nihil potest, relinquere, ac non communicare cum illis salutarem & supernaturalem gratiam, per quam natura ipsorum etiamnum adhuc integra firmari, aut corrupta instaurari possit, ad demonstrationem sui æ libertatis. Postmodum vero peccatores eos factos & mortis reos, æterna morte punire, ad demonstrationem suæ iustitiæ.

II. Prædestinationem (quæ vox apud hosce specialiter pro electione accipitur & reprobationi opponitur) considerandam esse *respectu finis & mediorum ad finem tendentium*. Respectu *finis* qui est salus & illustratio gloriosæ gratiæ Dei: considerari hominem communiter & absolute, qualis in natura sua est. Respectu vero *mediorum*, hominem considerari tamquam à se & in se periturum, atque tamquam reum in Adamo.

III. In decreto de fine hosce gradus esse obseruandos; Dei *præscientiam*, per quam prædestinatos ante præcognouit. Deinde eius *præfinitionem*, per quam salutem eorum, quos ante præcognouit, præordinauit; primo quidem eos eligendo ab æterno; deinde vero ipsis præparando, gratiam quidem in hoc seculo, gloriam vero in seculo futuro.

IV. Media ad executionem prædestinationis huius pertinentia, ipsum *Christum esse*: Deinde vero *efficacem vocationem ad fidem in Christum*, vnde oriatur iustificatio, tandem vero etiam *donum perseuerantiæ* ad finem vsque.

V. Reprobationem, quantum ad nostrũ comprehendendi modum, duobus in actibus consistere, in *præteritione*, deinde in *prædamnatione*, illam omnes res & causas, quæ in rebus sunt aut ex illis existunt, antecedere, id est, nullum intuitum habere vllius peccati; & hominem solum intueri communiter atque absolute.

VI. Ad executionem actus præteritionis, duo media præordinata esse; *derelictionem*

nem in natura, quæ per se nihil supernaturale potest: & *non communicationem* gratiæ supernaturalis, qua natura ipsarum firmetur integra aut instauretur corrupta.

VII. Prædamnationem res quidem omnes antecedere, nequaquam tamen sine præscientia causarum damnationis: quodque ea hominem intuestur peccatorem & damnationis reum in Adamo; atque propterea tamquam peritutum ex necessitate iustitiæ diuinæ.

VIII. Media ad executionem huius prædamnationis ordinata esse: primum, iustam *desertionem*, eamque esse aut *explorationis*, qua Deus gratiam suam non confert, aut *pœnæ* cum Deus omnia salutaria sua dona ab homine aufert, eumque in potestatem Satanæ tradit: Secundum medium esse *indurationem*, quæque ex ea sequi solent; vsque ad realem damnationem reprobati.

Alii vero sententiam suam declarant in hunc modum.

Tertia de prædestinationis sententia.

I. Deum, cum vellet ab æterno apud se decretum facere, quo certos homines eligeret & cæteros reprobaret, Humanum genus intuitum esse non solum vt *cõditum*, sed etiam vt *lapsum & corruptum*, atq; propterea maledictionis reum; ex lapsu & maledictione hac statuisse eum quosdam liberare & seruare per gratiam suam gratis, ad declarationem suæ misericordiæ; cæteros vero in maledictione iusto iudicio suo statuisse derelinquere ad declarationem suæ iustitiæ; idque citra omnem considerationem respiscentiæ & fidei in illis, aut impœnitentiæ & infidelitatis in hisce.

II. Specialia media particulariter pertinentia tam ad executionem electionis quã reprobationis, *eadem ipsa esse* quæ in prima omnium sententia exposita sunt; exceptis illis mediis quæ electioni cum reprobatione communia sunt; quum hæc sententia lapsum hominis ponat non vt *medium* ad executionem præcedentis decreti prædestinationis præordinatum, sed vtid quod *præsesim* siue occasionem huic prædestinationis decreto faciendo præberet.

Deum tudi-

Vtraque hæc sententia, vt quidem extrinsecus præ se ferunt, in eo ad prima differunt, quod neque creationem neque lapsum causam mediam ponant præordinatam à Deo ad præcedentis decreti prædestinationis executionem; quamuis quoad lapsum diuersitas aliqua in sententiis horum percipiatur; cum secunda sententia electionem respectu finis præponat lapsui, sicuti etiam primam partem reprobationis, præteritionem scilicet; tertia vero sententia totam electionem & reprobationem nõ nisi post lapsum hominis inchoet. Inter causas vero, cur hisce visum fuerit doctrinã de prædestinatione hoc modo tradere, neque tam alte, atque primi fecerunt, ascendere hæc non postrema fuit: quod præcauere voluerunt, ne ex doctrina sua concluderetur, Deum *auctorem esse peccati*, idq; ea probilitate, qua quidam eorum, qui veritique huic sententiæ assensum præbuerunt, id e prima sententia concludi posse indicauerunt. Verumenimuero si hasce sententias aliquanto penitius inspicere ac præcipue quidem secundam & tertiam cum aliis eorundem Auctorum de Religionis nostræ capitibus sententiis collatas, probe examinare volemus, compertemus lapsum Adami iuxta sententiam eorum non posse non cõsiderari vt medium necessarium ad executionem præcedentis decreti prædestinationis. Idque primo quidem, quantum ad secundam sententiam, ex duabus rationibus apparet in ea comprehensis. Prima harum est, quod in ea statuitur Deus per decretum reprobationis decreuisse homini gratiam negare, quæ necessaria erat vt per eam naturam firmaretur, quominus per peccatum corrumperetur: id autem est, decreuisse gratiam eam non conferre, quæ necessaria erat ad peccatum euitandum, vnde igitur necessario sequi debuit *transgressio hominis*, quippe lege ipsi posita. Est igitur lapsus hominis medium ordinatum ad executionem decreti reprobationis. Secundo, duæ hic partes statuuntur reprobationis, *preteritio & prædamnatio*, quæ duæ partes, iuxta hoc decretum, necessaria inter sese mutuo copula connexæ sunt, & æque late patent. Omnes enim in collatione gratiæ

cium de duabus proxime præcedentibus sententiis.

In hisce sententiis id datur opera, vt lapsus Adami non statuatur medium decreto prædestinationis subordinatum & subseruiens sicque simul Deus auctor peccati.

Quoad secundam sententiam ex duabus rationibus id apparet.

Prima.

Secunda hæc est.

tiæ *præteriti à Deo*, simul etiam *damnantur*, & quidem non alii; vnde proinde concluditur, *peccatum necessario ex decreto reprobationis sequi debere*, alioquin enim fieri potuisset, vt qui præteritus esset, non peccaret, ex eoque damnabilis non fieret: solo peccato meritoria causa damnationis existente; atque ita quidam præteritorum neque saluati neque damnati fuissent; quod magnum absurdum est. Hæc itaque sententia in *idem inconueniens cum prima* incidit; neque solum id non euitat; sed dum id euitare conatur, in apertam & absurdam contradictionem sui ipsius incidit; quum quoad hoc, *prima vbique sui similis sit*.

Vtrum tertia sententia hoc incommodū euitet.

Tertia sententia hoc incommodum euitat quidem melius, nisi illius Patroni pro declaratione prædestinationis & prouidētiæ quippiam dicerent, ex quo etiam ipso *necessitas lapsus* concludi posset; quæ tamen non nisi ex decreto aliquo prædestinationis oriri potest. Huc pertinet primum quidem descriptio *permissionis diuinæ*, qua peccatum permittit: cuiusmodi hæc est; *Permissio est subtractio diuinæ gratiæ, qua Deus (quum decreta sua voluntatis per rationales creaturas exequitur) aut voluntatem suam, qua vult illum actum fieri, creaturæ non patefacit; aut voluntatem creaturæ non flectit ad obediendum diuinæ voluntati in eo actu:* quibus hæc adduntur: *quod ipsum si fit; peccat quidem creatura necessario, sed tamen voluntarie atque libere.* Si dicatur, quod hæc descriptio non quadret in *permissionem Dei*, qua peccatum Adami *permisit*; id quidem ita accipimus: nihilominus tamen ex hac descriptione sequitur, *quod cætera peccata necessario fiant*. Secundo vero huc pertinet, quod quidam contendunt declarationem gloriæ Dei, quæ necessario illustranda est, fieri esse in *demonstratione misericordiæ & iustitiæ punitiuæ*; at hoc fieri non potest, nisi peccatum & per peccatum miseria, saltem ad minimum meritum quoddam miseriæ mundum ingrediantur; atque hoc modo etiam *peccatum* ex necessitate talis demonstrationis gloriæ Dei, *necessario* introducitur. Quum iam *lapsus Adami* ponitur esse *necessarius*; ac propterea, etiam *medium* ad executionem præcedentis decreti prædestinationis; simul etiam ipsa *creatio* ponitur tamquam *medium* seruiens executioni eiusdem decreti. Lapsus enim creationem necessario sequi non potest, nisi per decretum prædestinationis: quod inter creationem & lapsum non potest collocari, sed tamquam præcedaneum vtriq; præficitur; creationem ad lapsum ordinās; vtraq; autem, ad executionem vnius eiusdemque decreti, ad demonstrandum *iustitiam* in punitione peccati, & *misericordiam* in remissione illius, alioquin *quod creationem necessario sequi debuit, à Deo in creatione intentum non esset*: quod impossibile est. Sed posito, quod ex neutra harum duarum sententiarum *necessitas lapsus* Adami concludi possit; nihilo tamen minus omnes *præcedētes argumentationes* contra sententiam primam productę, etiam cōtra has valent, paulo solum aliter *scopo suo accommodatæ*; prout appareret, si de eo collationem contingeret instituī. Atque hactenus quidē cum eas sententias declarauerim, quæ circa articulum de prædestinatione in Ecclesiis nostris atq etiam in Academia Leidensi inculcantur, atq; à me improbantur, simul vero etiam rationes meas produxerim, cur eo modo de illis iudicem; deinceps meam ipsius sententiam in medium proferam: quæ talis est, vt ego quidem arbitrer eam verbo Dei quam maxime conformem esse.

Prout quidam eam declarant; nequaquā: & quidem maxime per suā permissionis descriptionem.

Minime vero etiam; per explicationem suam eius, in quo declarationem gloriæ Dei sitam esse arbitrantur.

Quidquid tandem sit, rationes illæ propter quas prima sententia reiecta est, etiam contra hasce ambas militant: vnde & ipsæ reiiciendæ sint.

Mea sententia de prædestinatione.

Primum & *absolutum Dei decretum* de homine peccatore seruando, esse, quo decreuit Filium suum Iesum Christum ponere in Mediatorem, Redemptorem, Saluatorem, Sacerdotem & Regem; qui peccatum morte sua aboleat, amissam salutem obedientia sua impetret, & virtute sua communicet.

Secundum præcisum & *absolutum Dei decretum* esse, quo decreuit *resipiscentes & credentes* in gratiam recipere, eosque, perseuerantes ad finem vsque, saluos facere in Christo, propter Christum & per Christū; *impœnitentes vero & infideles* in peccato & sub ira derelinquere, atque damnare tamquam alienos à Christo.

Ter-

Tertium Dei decretum est, quo decreuit *media* ad resipiscentiam & fidem necessaria, *sufficienter & efficaciter* administrare. hanc administrationem instituit iuxta *sapientiam Dei*, qua scit, quid misericordiam & seueritatem suam deceat, itemque iuxta *iustitiam* eius, per quam paratus est, sapientiæ suæ præscriptum sequi atque executioni mandare.

Hinc sequi quartum decretum, quo decreuit *singulares & certas quasdam personas* saluare & damnare. Atque hoc decretum *præscientia Dei* innititur, qua ab æterno scivit, quinam iuxta eiuscemodi administrationē mediorum ad conuersionem & fidem idoneorum, ex præueniente ipsius gratia *crediturí erant*. & ex subsequente gratia *perseueraturi*; quiue vero etiam non erant *crediturí & perseueraturi*.

Hæc prædestinatio hoc modo exposita

Hæc prædestinatio fundamentum salutis est.

I. Fundamentum Christianismi est, salutis & certitudinis de salute.

Summa Euangelii est.

II. Materies Euangelii est, imo ipsummet Euangelium est: ex eoque, necessaria creditu ad salutem est, quantum ad duos priores articulos attinet.

Totidem verbis in Scripturis contenta, quique nemo vnquam contradixerit.

III. Neque opus habuit vt à *generali* aut à *particulari* vllo *Concilio* examinaretur aut decerneretur, cum clare atque expresse totidem verbis in scripturis contineatur, neque ei ab vllo orthodoxo Doctore vnquam contradictum sit.

Quouis tempore approbata.

IV. Ab omnibus recte *sentientibus Doctoribus* semper agnita doctaque fuit.

Consentit quinetiam cum harmonia protestantium Ecclesiarum.

V. Congruit cum *Harmonia* omnium confessionum, quas protestantes Ecclesiæ ediderunt.

Itemque cũ confessione & Catechismo harũ Ecclesiarum

VI. Optime etiam congruit cum *confessione Belgica & Catechismo*; idque ita, vt si in Articulo decimo sexto confessionis vocabula hæc; *quidam & alii*, exponantur, fideles & infideles; sententia hæc in eo articulo multo clarissime comprehensa sit: quę etiam causa est, quod disputaturus aliquãdo in collegio publico priuato Academiæ, thesin iusserim verbis ipsissimet confessionis concipi. Cum *Catechismo* vero congruit argumento quæstionis 20. & 54.

Consentit cum natura Dei.

VII. Optime consentit cum *natura Dei, sapientia bonitate & iustitia illius*: vtpote quæ sit præcipua materies omniumq; clarissima sapientiæ bonitatis & iustitiæ Dei demonstratio.

Cum natura hominis.

VIII. Consentit in omnibus cum *natura hominis*, quomodocunque tandem illa consideretur, siue in primo statu creationis siue in statu lapsus, siue in statu instaurationis.

Cum actu creationis.

IX. Conuenit cum *actu creationis*: confirmando, quod creatio ipsissima sit communicatio boni ex intentione Dei atque secundum ipsum euentum: quod ex *bonitate Dei* oriatur, atque, quantum quidem ad continuationem siue conseruationem illius attinet, ex *amore* proficiscatur, perfectumque & proprium Dei opus sit, in quo Deus sibi complacuit & per quod ea omnia habuit, quæ ad non peccandum necessaria erant.

Cum natura æterna vitæ.

X. Conuenit cum *natura vitæ æternæ, & titulis*, quibus ea in Scripturis decoratur.

Cum natura æterna mortis.

XI. Conuenit cum *natura mortis æternæ & nominibus*, quibus ea in Scripturis congnominatur.

Peccatum ipsissimam inobedientiam statuit atque meritoriam condemnationis.

XII. Statuit peccatum vere *inobedientiam esse*, & causam meritoriam condemnationis; ex eoq; optime conuenit cum *lapsu & peccato*.

Per omnia consentit cum natura gratiæ.

XIII. Omnibus modis conuenit cum *natura gratiæ*: omnia ei adscribendo quæ ei competunt, eamque optime cum *iustitia Dei*, cumque *natura & libertate voluntatis* in homine conciliando.

Ad declarationem diuinæ gloriæ quam maxime facit.

XIV. Quam maxime facit ad *declarandam gloriam Dei*, ipsius iustitiam & misericordiam: ponitque Deum *causam* omnis boni & salutis nostræ, hominem vero *causam* peccati & damnationis suæ.

Iesu Christo honorificam est.

XV. Facit ad *honorem Iesu Christi*; ipsum ponens fundamentum prædestinationis, causam meritoriam & communicatoriam salutis.

Promouet hominum salutem.

XVI *Salutem* hominum valde *promouet*, quinimo *potentia & medium ad salutem est*: tristitiam in homine procreans super peccato, sollicitudinem conuersionis, fidem in Iesum

Iesum Christum, studium ad bona opera, zelum in precibus: facientesque vt *salutem nostram in timore & tremore operemur*; desperationem vero, quousque necesse est, impedit.

Ordinem Euangelii stabilit.

XVII. Confirmat & stabilit *ordinem*, iuxta quem Euangelium prædicari debet; postulando primum quidem *resipiscentiam & fidem*, deinde vero promittendo remissionem peccati, gratiam spiritus & vitam æternam.

Virtutem & & efficaciã conciliat Euangelio.

XVIII. Stabilit *administrationem Euangelii* eamque fructuosam reddit, quoad prædicationem, administrationem sacramentorum & publicas preces.

Fundamentum Religionis Christiana est.

XIX. Fundamentum est *Religionis Christianæ*; propterea quod in ea duplex Dei *amor* simul iungantur atque secum inuicem conuenienter concilientur, amor scilicet Dei erga iustitiam, simulque erga homines.

A maiori parte Christianorum approbata est.

Postremo, doctrina hæc à maiore semper *parte Christianorum approbata est*, atque etiamnum hodieque à maiore parte approbatur. Neque cuiquam occasionem dare potest à se abhorrendi, aut vllam contentioni in Ecclesia Christiana præbere ansam.

Nullus contentioni ansam præbere potest.

Vt proinde optandum esset, ne in hac materia procederetur vlterius; aut *imperscrutabilia iudicia Dei* perue stigarentur, saltem non vlterius, quam quousque in Scripturis clare ea patefacta sunt.

Atque inscrutabilia Dei iudicia non perue stigat.

Hoc illud est, Nobiliss. & Potentiss. D.D. Ordines, quod habui Celsit. vestris exponendum, quoad doctrinam de Prædestinatione, de qua magna est in Ecclesia Christi controuersia. Nisi graue esset Celsit. vestris, haberem etiam alia quædam Celsit. vestris proponenda: quæ scilicet etiam ipsa ad declarationem meæ sententiæ faciunt, eundemque ipsum ad finem tendunt, cuius gratia à Celsitud. vestris iussus sum hoc in loco sistere me.

Declaratio mea sententiæ super aliis Religionis articulis.

Sunt nempe quidam præterea etiam alii Christianæ Religionis Articuli, qui magnam admodum cum doctrina de prædestinatione affinitatem habent, atque magna ex parte ab ea pendent; cuiusmodi sunt, *Prouidentia Dei, libertum hominis arbitrium, perseuerantia sanctorum & certitudo salutis*: de his etiam ipsis si placet sententiã meam referam.

Mea sententia de Prouidentia Dei.

Prouidentiam Dei statuo esse *solicitum, continuum & vbique præsentem Dei intuitum, secundum quem vniuersæ quidem curat totum mundum, partes tamen singulas vniuersæ creaturæ, nulla earum excepta, horsum, vt eas in essentia sua, qualitatibus, actionibus & passionibus suis conseruet & gubernet, prout se decet atque ipsis congruum est, ad laudem sui nominis & salutem credentium.*

Permitto vt Prouidentia Dei quicunque excogitari possunt actus adscribantur, modo hoc caueatur, ne propterea Deus causa peccati esse statuatur. Quam calumniam hoc nomine subire debuerim.

Nequaquam itaque Prouidentiæ Dei quidquam subtraho eorum, quæ ei competunt, sed dico omnia eam conseruare, regere, gubernare atque dirigere, quodque nihil plane casu aut fortuito cõtingat. Imo vero etiam Prouidentiæ Dei subiicio *liberum arbitrium ipsosque rationalis creaturæ actus*: sic vt nihil fiat sine voluntate illius, etiam eorum quæ contra voluntatem illius fiunt; obseruato solummodo discrimine quod est inter malos & bonos actus, dicendo, *Deum bonos actus velle & agere, malos verolibere permittere*. quinimo vero perlibenter concedo, vt prouidentiæ Dei etiã *circa malum* omnes omnino actus adscribantur, qui excogitari possunt, modo hoc solum caueatur, *ne inde Deus causa peccati esse statuatur*. Quod luculente satis testatus sum in disputatione quadam de Iustitia & efficacia prouidentiæ Dei in malo, Leidæ his sub me disputata: in qua dedi operam, vt quotquot ex Scriptura concludere possem actus circa peccatum Deo competere, eos ipsi adscriberem: in eoque eo vsque progressus sum, vt quidam ex eo occasionẽ sumpserint imponendi mihi, quasi Deum *auctorem peccati constituerem*: quod Amsterodami ex iisdem illis thesibus pro suggestu pluries contra me productum fuit. sed quo iure, ex illis constare potest, quæ ad triginta & vnum articulos falso mihi impositos (quorum autea mentionem feci) scripto respondi: nam eorum etiam hic vnus erat.

De Libero arbitrio hominis ita sentio:

De Libero hominis arbitrio.

hominem in primo statu creationis suæ ejusmodi notitia, sanctitate ipsque viribus instructum fuisse, vt verum bonum intelligere, æstimare, considerare, velle & perficere valuerit, prout quidem ei mandatum erat: sed hoc tamen non nisi cum *auxilio gratiæ Dei*: in statu vero lapsus & peccati; ex seipso & à seipso, quod quidem vere bonum est, neque cogitare, neque velle aut facere posse; sed necesse esse, vt à Deo in Christo per Spiritum sanctum ipsius regeneretur & renouetur in *intellectu, affectionibus siue voluntate, omnibusque viribus*, ad id quod vere bonum est recte intelligendum, æstimandum, considerandum, volendum & faciendum. Huius vero regenerationis siue renouationis participem factum, statuo eum vtpote liberatum à peccato, posse bonum cogitare, velle & facere, sed tamen non nisi cum auxilio semper gratiæ Dei.

De gratia Dei.

Quantum ad gratiam Dei credo primo, eam esse *gratuitum affectum* quo Deus bene affectus est erga miserum peccatorem; secundū quem primo quidem Filium dat, vt *qui credit in eum, vitam æternam habeat.* Deinde vero in Iesu Christo & propter Iesum Christum *cum iustificat & in ius filiorum adoptat ad salutem.* 2. Eam esse infusionem omnium eorum donorum Spiritus sancti tam in *intellectu*, quā in *voluntate & affectibus* hominis, quæ ad regenerationem & renouationem illius pertinent; vt sunt *fides, spes, charitas*, &c. sine hisce donis gratiæ idoneum non esse hominem, vt quidquam boni cogitet velit aut faciat. 3. Eam esse *continuam assistentiam* atque continuatum auxilium Spiritus sancti, secundum quod Spiritus sanctus hominem iam ante regenitum pulset atque excitet ad bonum, infundendo ei salutares cogitationes, inspirandoque bona desideria, vt sic bonum actualiter velit; quinimo etiam secundum quod deinde cum homine vna velit atque operetur, vt homo quod vult, id etiam perficiat. Atque hoc modo gratiæ adscribo *initium, continuationem atque consummationem omnis boni*, etiam eousque, vt homo iam regeneratus sine hac præueniente & excitante sequente & cooperante gratia, bonum prorsus neque cogitare, velle aut facere possit, ac ne quidem vili tentationi malæ resistere. Vnde liquido apparet, me in gratiam plane *meritum* non esse, atque qui Libero hominis sicuti de me spargitur, arbitrio nimium tribuam, tota enim controuersia in eo solum est posita, vtrum gratia Dei sit irresistibilis quædam vis. Hoc est, controuersia non est de actionibus aut operationibus, quæ gratiæ adscribi possunt; cuiusmodi tam multas ego confiteor atque inculco quam quisquam vnquam scitatus; sed de modo solum operationis, vtrum irresistibilis ea sit nec ne. Quantum enim ad hoc; iuxta Scripturas credo, quod multi *Spiritui S. resistunt, & gratiam oblatam repellunt.*

Omnia gratiæ adscribuntur item, modo ne statuatur eam esse irresistibilem.

De Perseuerantia Sanctorum.

Quantum ad Perseuerantiam Sanctorum, de ea sic sentio: eos qui Iesu Christo per veram fidem insiti sunt, sicque Spiritus viuificantis illius participes facti sunt, *sufficientes vires habere* ad pugnandum cum Satana, peccato, mundo, propriaque sua carne, atque ad obtinendum victoriam; sed tamen non nisi per *assistentiam gratiæ eiusdem Spiritus*, quinimo Iesum Christum per suum Spiritum illis in omnibus tentationibus adsistere atque auxiliarem manum præbere, & *modo ad pugnam parati sint & operam ipsius implorent, sibique ipsis non desint*, eos à lapsu præseruare, sic vt nulla astutia aut vi Satanæ seduci aut ex manibus Christi trahi possint: sed vtrum iidem per negligentiam *initium sui in Christo existentiæ* deserere non possint, *præsenti huic mundo rursus adhærere, à sana doctrina semel illis tradita deficere, bonam conscientiam amittere, gratiam irritam facere*; id vero vti ex Scriptura diligenter inquiratur, vtile esse arbitror, simulque etiam necesse fore, vt de eo in primo nostro conuentu agamus. Ingenue tamen affirmo, nunquā me docuisse: quod vere credens aut *totaliter* aut *finaliter à fide deficiat, sicque pereat*, quamuis non dissimulem esse loca Scripturæ, quæ id videantur præ se ferre, ad quæ responsiones eiusmodi videre mihi non licuit, quæ sese mihi per omnia probauerint, quemadmodum etiam ab altera parte loca quædam adducun-

ducuntur obseruatu etiam illa non indigna.

De certitudine salutis.

Quantum ad *certitudinem salutis*, statuo cum, qui credit in Iesum Christum, tam ex actione Spiritus sancti intus ipsum agentis & siuctibus fidei, quam ex propria sua conscientia & testimonio Spiritus vna cum ea testante, *certum persuasumque posse esse* atque etiam *reapsa certum esse, si cor suum se non condemnet. Filium se Dei esse & in gratia Iesu Christi stare*, quinimo cum certa fiducia gratiæ Dei & misericordiæ in Christo ex hac vita migrare posse & coram tribunali gratiæ comparere, citra anxium timorem & terribilem metum, semper tamen orare debere vt *Dominus secum non ingrediatur in iudicium*. Sed cum Dominus maior sit corde nostro & omnium conscius, homoq; seipsum non iudicet: quinimo etiam quamuis nullius sibi ipsi conscius, in hoc tamen non iustificetur, sed Deus sit qui ipsum iudicet: hanc certitudinem non audeo *tanti facere*, quanti est illa certitudo, qua scimus *Deū esse*, & quod *Christus sit Saluator mundi*. Verumenimuero quousque tandem hæc certitudo se extendat, de eo etiam ipso in conuentu nostro agi poterit.

De perfectione fidelium in hac vita.

Præter ea quæ iam dixi, multus sæpe etiam sermo seritur de *perfectione fidelium siue regenitorum in hac vita*: spargorque ego de hac re aliter sentire quam decet, secreque ve Pelagiani, videlicet quod regeniti in hac vita præcepta Dei *perfecte seruare possint*: ad hoc vero respondeo, quod quamuis ita sentirem, propterea tamen pro Pelagiano haberi non deberem, neque ex parte neque in totum, modo videlicet hoc solum adiicerem, id ipsos posse *per gratiam Christi*, nequaquam autem *citra eam*: quod tamen fidelis præcepta Christi in hac vita *perfecte seruare possit*, nunquam dixi, sed neque id negaui vnquam, verum totum in medio semper reliqui: contentus illis quæ August. de hac re dicit, cuius proinde etiam verba multoties in Academia adduxi: addito, nihil me habere amplius quod illis adiicerem.

Ea autem hæc sunt: *quatuor sunt quæstiones quæ in hoc negotio attendi possunt. Prima est, vtrum vllus vnquam homo sine peccato fuerit, qui ab initio vitæ suæ ad finem illius vsque non peccauerit. Secunda est, vtrum vnquam vel fuerit, vel sit, vel esse possit qui non peccet, hoc est, qui ad eam perfectionem in hoc seculo perueniat, vt non peccet, sed legem Dei perfecti implerit. Tertia est, vtrum hominem in hoc seculi statu peccato esse possibile sit. Quarta, si homo sine peccato esse possit, cur talis nunquam sit.* Ad primam respondet Augustinus, *nunquam vllum hominem fuisse aut futurum esse, præter Iesum Christum.* Ad secundam, *non putare se, quod vllus vnquam homo ad perfectionem in hoc seculo peruenerit.* Ad Tertiam, *hominem talem esse posse per gratiam Christi & liberum arbitrium.* Ad quartam, *hominem non facere quod per gratiam Christi possit; aut quia eum latet quod bonum sit, aut quia nullam oblectationem in eo ponit.*

Augustini sententia de hoc capite.

Hinc apparet ipsum Augustinum, qui Pelagianicæ doctrinæ acerrimus aduersarius fuit, in hac tamen sententia fuisse, quod homo in hoc seculo *gratia Christi sine peccato esse possit*. Imo vero dicit Augustinus: confiteatur Pelagius hominem sine peccato esse posse, sed non nisi *gratia Christi*, & pax erit. Sed Augustino hæc Pelagii visa sunt esse sententia, quod homo legem Dei præstare quidem eam possit *suis propriis viribus*, facilius vero *per gratiam Christi*. Quantum vero ab hac sententia absim, iam antea satis superque declarauit: quinimo hoc etiamnum dico, me hanc Pelagii sententiam pro hæretica habere, quæque ex diametro cum verbis Christi pugnet, *sine me nihil potestis facere*: imo vero etiam quod pernitiosa sit & gloriam Christi grauissime lædat. *Ioan. 15. 5.*

In eo, quod hactenus de mea ipsius sententia in medium produxi, videre non possum quidquam tandem contineri, propter quod quisquam iure metuere possit, quominus *compareat coram conspectu Dei*, atque vnde merui possit graue malum existaturum. Quum tamen nihilominus quotidie magis atque magis intelligam de me spargi, quod pernitiosas sententias

atque hæreſis inſſinu geſtem, cogitare non poſſum quidnam id tandem eſſe poſſit, niſi forte quippiam tale in mea de *diuinitate Filii Dei & de iuſtificatione hominis coram Deo*, ſententia prætendant: prout etiam reſcilco, de vtroque hoc capite, maxime poſt vltimam coram ſuprema Curia actionem multum ſermonem haberi, multaque iaci. Hæc nunc cauſa eſt, cur arbitrer nihil inconſultum me facturum, ſi veſtris Celſitud. aperiã, quomodo hæc ſeſe res habeat.

Plenior declaratio circa alios articulos, ultro ad omnem controuerſiã annotanda.

De diuinitate Filii Dei & de vocabulo αὐτοθεὸς.

Quantum ad *diuinitatem Filii Dei & vocabulum αὐτοθεὸς attinet*, de quibus in Academia noſtra diſputatum ſemel fuit, mirari ſatis non poſſum, quæ res aliquos mouerit, cur me in hoc negotio ſuſpectum habere aut habere voluerint: maxime cum nulla plane probabilitate ſuſpicio hæc nitatur, tamque longe ab omni tatione & veritate abhi, vt calumniatorium eſſe dici poſſit, quidquid cum præiudicio mei nominis quoad hanc rem de me ſparſum fuit. Contigit in diſputatione quadam poſt meridiem in Academia celebrata, cum theſis de *Diuinitate Filii* ad diſputandum propoſita eſſet, vt ſtudioſus aliquis obiiceret, quod Filius Dei eſſet *αὐτοθεὸς*, ideoque *ſuam eſſentiam à ſeipſo, non autem à Patre haberet*: ad quod cum reſponderetur, vocabulum *αὐτοθεὸς* duobus modis accipi poſſe: quod ſignificaret aut eum *qui vere Deus eſſet*, aut *eum qui à ſeipſo Deus eſſet*: iuxta *priorem* ſignificationẽ, bene & recte Filio Dei attribui, ſed non iuxta *ſecundam*: Studioſus ille proſequens argumentationem ſuam, vehementer contendebat, iuxta *ſecundam* maxime *ſignificationem* Filio Dei competere, quodque eſſentia Patris non niſi improprie dici poſſet, Filio & Spiritui ſancto communicata eſſe, recte vero & proprie, Patris. Filii & Spiritus ſancti communis eſſe. Id autem eo confidentius dicebat, quod hac in re D. Trelcat Iunioremꝑ memoriæ pro ſe haberet, quippe qui de hac re in locis ſuis communibus cum ad modum ſcripſiſſet, Ad hæc ego tunc reſpondebam, hanc ſententiam pugnare cum *verbo Dei & vetere tota Græca & Latina Eccleſia*: quæ ſemper docuiſſet, quod Filius *Deitatem ſuam à Patre haberet per æternam generationem*, addebam vero inſuper etiam hoc, ex tali ſententia neceſſario duos ſecum inuicem pugnantes errores ſequi, Tritheiſmum & Sabellianiſmum: id eſt, hinc neceſſario ſequi, quod tres Dii eſſent, qui ſimul collateraliter diuinam eſſentiam haberent, citra hoc, vt vna, perſonaliter ſcilicet ſolum ab altera diſtincta, eam ab alia perſona habeat. cum tamen pro vnitate eſſentiæ in trinitate perſonarum defendenda, vnicum hoc ſemper fundamentum adhibitum fuerit, *progreſſus originis vnius perſonæ ab alia*, Filii ſcilicet à Patre. Hinc vero etiam hoc ſequi, quod Filius Pater eſſet, ab eoque non niſi nomine ſolum reuus differat, quæ ſententia Sabellii erat. Cum enim proprium Patris ſit, *Deitatem ſuam à ſeipſo habere*; aut vt rectius loquamur, *à nemine habere*; ſi eo ſenſu Filius dicatur *αὐτοθεὸς* & Deus à ſeipſo, ſequi, vt Pater ſit. Hæc diſputatio quaqua verſum ſparſa eſt, etiamque Amſterodamum peruenit: vbi à Miniſtro quodam, qui iam in Domino obdormiuit, quomodo ſe hæc res haberet, interrogatus: totam hanc rem plane vt nunc, ei narrabam, rogabamque eum, vti D. Trelcat piæ memoriæ de hac re certiorem redderet, de ſententia ſcilicet ſua emendanda commonefaceret, ſimulque vt impertinentia hæc verba in locis ſuis communibus corrigeret: quod etiam aliquo modo recipiebat ſe facturum. Nequaquam igitur ego alicui hic culpæ affinis ſum, qui veritatem defendi, & ſententiam Catholicæ & Orthodoxæ Eccleſiæ; ſed ille potius qui formulam loquendi vſurpauit, quæ rei veritati quid derogaret. Sed meum hoc infortunium aut quorundam hic zelus eſt, vt diſſidio aliquo oboriente, in me illico omnis culpa conficiatur, atque ſi minus ego verax eſſe poſſim, quam quilibet alius, eum hac in re aſſentientem mihi habeam ipſum etiam D Gomar. qui non diu poſt editos à D. Trelcatio locos ipſius communes; diſputatione de Trinitate propoſita, in ſuis theſibus ter D. Trelcatio ex diametro contradixit, quod etiam ipſum Miniſtro illi Amſterodam. oſtendebam,

Quod alium reſequi ad mihi imponitur.

Plenior declaratio circa alios articulos, ultro ad omnem controuerſiã annotanda.

De diuinitate Filii Dei & de vocabulo αὐτοθεὸς.

Quidquid hic aliter ſuſpicatur notorie calumniatorium eſt.

Hiſtorica relatio totius huius rei.

qui

qui etiam id fatebatur. Hisce tamen nō obstantibus nemo operam dedit, vt ab hac calumnia vindicaret: prout quidem laboratum fuit, vt molli aliqua interpretatione D. Trelcat. excusaretur; vtut ea tamen cum verbis ipsius non posset consistere vllo modo. Tantum possunt fauor atque zelus.

Mollior quæ adhibebatur interpretatio, ea hæc erat: quod Filius Dei dici posset *αὐτόθεος* siue Deitatem à se ipso habere *qua Deus est*, licet eam, *qua Filius*, à Patre habeat. Maioris explicationis gratia dicitur, quod Deus siue essentia consideratì possit *absolute & relate*. quod *absolute*, Filius eam a se ipso habeat; quod *relate*, eam habeat a Patre. Sed hæc noua loquendi genera sunt & nouæ opiniones; quæque consistere etiam nullo modo possunt. Filius enim & qua Filius & qua Deus, Deitatem à Patre habet, tantummodo, cum Deus vocatur, quod à Patre sit, non exprimitur; sicuti vox Filii id connotat atque essentia quidem Dei nullo modo cōsideriari potest, quin dicendum sit eam Filio communicari à Patre: neque enim vllo diuerso respectu dici potest communicata esse ei & non esse communicata ei, cum hæc contradictoria sunt, quæ diuerso respectu nullatenus concihari possunt. Si ea ut à *seipso habet* quatenus *absolute* ea consideratur, non potest illa ei communicari, si *ei communicata est*, quatenus *relate* ea consideratur, non potest eam *absolute* consideratam a se ipso habere. Rogabor forte vtiam non fatear, duo hæc distincta inter se esse, Filium Dei esse & Deum esse. Vtique sane: sed cum vlterius proceditur, dicturque quod sicuti Filium Dei esse, significat a Patre essentiam suam habere, ita Deum esse, nihil aliud significet, quam essentiam suam à seipso habere aut à nemine, id vero pernego: simulque dico magnum hoc esse *ἀμάρτημα*, non solum in Sacra Theologia, sed etiam in naturali Philosophia. Nam, Filium esse & Deum esse optime inter se hæc cōueniunt: à Patre vero essentiam suam habere eamque simul a nemine habere, contradictoria sunt, seque mutuo perimunt. Sed vt hæc hallucinatio clarius apparere possit, obseruandum est bis terna quædam paralleli iuxta se posita, æquipollere, hæc scilicet:

Ab aterno esse, Deus, *diuinam essentiam ab aterno habens.*

A nullo esse, Pater, *diuinam essentiam à nullo habens.*

A Patre esse, Filius. *diuinam essentiam à Patre habens.*

Vocabulum itaque *Deus* significat, quod veram diuinam essentiam habeat: vocabulum vero *Filius*, quod eam habeat à Patre, vnde recte *& Deus & Dei Filius* appellatur, sed quum Pater appellari non possit, dici etiam non potest essentiam à *se ipso aut à nullo* habere. Equidem tamen in hoc incumbitur, hæc vti excusentur: dicendo, quod cum Filius Dei qua Deus dicitur essentiam suam à se ipso habere; id nihil aliud sit, atque si dicatur, diuina essentia non esse ab aliquo. Sed si ita agere visum est, nihil tam prauè dici poterit, quod non poterit excusari. Quamuis enim Deus & essentia diuina non differant *τόπῳ*, nequaquam tamen, quidquid de essentia diuina prædicari potest, idem de Deo prædicari potest, quia nostro conceptus modo ea distinguuntur, ad quem tamen omnes loquendi modi exigi debent: cum propterea adhibeantur, vt per eos recte quid percipiamus. Idq; hinc apparet, quod recte quidem dicimus, *Deum mortuum esse*. Item, *essentiam Dei communicari*, sed minime, *Deum communicari*. Qui differentiam tenet inter *concretum & abstractum*, de quo inter nos & *Lutheranos* tā crebro disputatum fuit, facile intelligit, quam multa absurda consequerentur, si eiusmodi explicationes semel in Ecclesia Dei permitterentur. Nullo igitur modo tamquam bene dictum excusari potest, *Filium Dei αὐτόθεον esse*; neque vero etiam *propria locutio* dici esse, cum dicitur, *essentia Dei tria personarum communis esse*, *impropria vero*, cum ea vni ab altera *communicata* esse dicitur: atque hoc quidem quod dico, obseruari quam maxime velim, vt hinc apparere possit, quantum valeamus tolerare in eo, quem

Quod hic dico, diligenter notandum est.

hæreseos suspectum non habemus, & quam contra audé quidlibet attripiamus ad eum grauandum, quem habemus suspectum: cuius quidem rei hoc exemplum minus est manifestum illud.

De iustificatione hominis coram Deo.

De *Iustificatione* hominis coram Deo mihi conscius non sum, aliud aut docuisse aut sentire, quam quod de ea sentiunt vnanimiter *Ecclesiæ reformatæ & Professantium*, optimeque cum sententia ipsarum congruit.

Controuersia inter Professorē quendam in Comitatu Nassouico, & Ecclesias Gallicas.

Fuit quidem quantum ad hanc rem controuersia quædam inter *Iohannem Piscatorem Professorem Theologiæ in Academia Nassouica*, & *Ecclesias Gallicas*: eaque in hoc posita, *vtrum obedientia siue iustitia Christi qua fidelibus imputatur, atque in qua iustitia eorum coram Deo consistit, obedientia solummodo passiua Christi sit*, vt statuebat *D. Piscator*, *an vero præterea etiam ea iustitia actiua illius sit, quam tota vita sua Legi Dei exhibuit, etiamque sanctitas illa, in qua conceptus est*, vt statuebant *Ecclesiæ Gallicæ*.

Huic quæstioni me non interpono, quia circa hanc rem salua confessionis vnitate alius ab alio diuersam sententiam sequi possunt.

Sed ego nunquam huic me quæstioni immiscere aut iudicium illius assumere ausus fui; mecum statuens, posse eos, qui eandem Religionem profitentur, diuersum a nobis ab aliis in hac re sentire, salua *pace Christiana & vnitate fidei*: quod ipsum vtrinq; ipsimet iudicare videntur aduersarii, alter alterum tolerantes, neque *fraternitatem* sibi inuicem propterea renunciantes: vtut de eo in patria nostra quidam aliud iudicium ferunt.

Quid hic in quæstionem vocetur.

Præterea vero, quæstio mouetur de verbis Apost. Pauli ad Romanos Cap. 4. hisce videlicet, *Fides imputatur in iustitiam*; vtrum nempe ea intelligi debeant *proprie*, sic vt *ipsa fides*, tamquam actus iuxta mandatum Euangelii præstitus, *imputetur* coram Deo *in* siue *ad iustitiam*, idque ex gratia, cum non sit ipsamet iustitia legis. an vero sic intelligi debeant, vt *iustitia Christi per fidem apprehensa nobis in iustitiam imputetur*, id est, *figurate* atque *improprie*? aut vero etiam sic, vt *iustitia, in quam* siue *ad quam fides imputatur, sit fides instrumentale opus*, sicuti quidam adserunt. Ego *priorem sententiam* sequutus sum in thesibus de *iustificationis* sub me disputatis, non quidem præcise, simpliciter nihilominus tamen alibi in *Epistola quadam*. Hanc ob causam iudicor de *Iustificatione hominis coram Deo* male docere. Hoc vero quale sit, id suo tempore in *collatione mutua* liquere poterit. In præsentiarum vero breuiter dico, *credere me peccatores sola Christi obedientia iustos constitui: & quod iustitia Christi, sola meritoria causa sit, propter quam Deus credentibus peccatum condonet eosque pro iustis reputat, non aliter atq; si legem perfecte implenissent. Quoniam vero Deus iustitiam Christi nemini imputat nisi fidelibus, statuo hoc sensu bene & proprie dici: fidē hominis credentis, in iustitiam ex gratia imputari; quatenus Deus Iesum Christum Filium suum proposuit tribunal gratiæ siue propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* Sed quidquid hic sit, *mea sententia Caluini*, quem tamen nemo nostrum reprehendit atque male in hac re sentientem, quin *paratus essem manus meas subnotatione subscribere illi, qua in tertio Institutionum suarum libro de hac re dicit, usque calculum meum adiicere.*

Mea sententia.

Paratus sum, quidquid Caluinus lib. Inst. 3. de hac re dicit, amplecti, eique subscribere.

Atque hi sunt, *Nobiliss. & Potentiss. Ordines, præcipui Articuli*, circa quos necesse esse iudicaui vt iuxta mandatum huius vestri consessus quid sentiam, declararem.

Sunt vero porro in *confessionem Ecclesiarum Belgicarum* & in *Catechismum Heidelbergensem* quædam etiam à me annotata; sed de his commodè in *Synodo nostra* agi poterit; quam primo quoque tempore *consensu vestro*, imo vero *euocatione vestra* speramus: id solummodo *Celsit. vestras* rogo, mihi vt liceat paucis aliquid dicere de *clausula* quadam, sub qua *Nobilissimi & Potentissimi Ordines Generales* in *Synodum nationalem* in hac prouincia conseuerunt, quæ hæc est, vt in ea *Confessio & Catechismus Ecclesiarum Belgicarum* examini subiiciantur. Displicet vero multis hæc *clausula*, non solum quod necesse esse non putant, *Confessionem & Catechismum* examini subiici, sed quod neque id æquum esse arbitrentur. atque me quidem & alium præterea quendam magni nominis virum putant esse, qui id apud *DD. Ordines Generales*

De Recognitione Confessionis & Catechismi.

General. procuraverimus. Sed neutrum horum iure aliquo. Quantum enim ad postremum attinet, tantum ab eo abest, vt nos illius auctores apud *Nobiliss. & Potentiss. Ordines Generales* extiterimus, vt iam ante annos vndecim aut duodecim *D D. Ordines Suytholandiæ & Westphrisiæ* ad instantiam maximam *Ecclesiarum*, qua *Synodum nationalem* sollicitabant, tandem non aliter consultum iudicauerint decreto suo in eam consentire, nisi vti ea in *Synodo Confessio Ecclesiarum Belgicarum* examini subiiceretur, nobis nihil aut consilio aut opere quidquam tale tunc conantibus. Verumenimuero licet etiam id vel maxime fecissemus, nihil, nisi quod officii nostri est, fecissemus. Quum id *rationi consentaneum, æquum* & in hoc rerum statu, etiam *necessarium* plane sit vt fiat.

Primo, vt coram toto mundo appareat, nos *soli Dei verbo* eum honorem habere (quod & decet) vt solum id *extra*, quinimo & *supra omnes disputationes* statuatur, omni exceptione maius, omnique acceptione dignum.

Secundo, quod *hi libelli, scripta* sunt ab *homine profecta*: ac propterea *errorem aliquem* in se *continere possint*: vnde & deceat inquiri, (debite nempe, id est, in *Synodo nationali*) vtrum quid insit illis quod emendatione aliqua indigeat nec ne.

Primo videlicet vtrum *hæc scripta* cum verbo Dei *ex omni parte* consentiant, tam *quoad verba & modum loquendi*, quam quoad *rectum sensum*.

Secundo, vtrum quidquid *ad salutem creditu necessarium* est, in illis contineatur, vt consequenter salus adscribatur illis, quibus ea non competit.

Tertio, vtrum non *nimis multa* contineat, multaque complectatur creditu *ad salutem necessaria*, idque vt salus iuxta illam regulam non abiudicetur illis, quibus ea competit.

Quarto, vtrum in illis non vsurpentur *verba* siue *formulæ loquendi* quæ *diuersis modis intelligi* possunt, licque occasionem litibus præbere: vt, exempli gratia, in *confessione articulo* 14. hæc leguntur: *nihil fieri sine ordinatione Dei*. Si hac voce *ordinationis* significatur *ordinare vt res aliqua fiat*, enunciatum hoc iam male se habet, ex eoque sequitur, *Deum auctorem peccati esse*: sin vero significatur, quidquid sit, *id ordinare ad bonum finem*, iam *recte* conceptum est.

Quinto, vtrum in iis *pugnantia secum inuicem* non inueniantur: exempli gratia: Honoratus quidam in Ecclesia vir litteras ad *D. Iohannem Piscatorem Professorem Herborna Nassouiorum* dedit, in iisque illum hortatur, vt quoad doctrinam de *Iustificatione* permanere in sententia *Catechismi Heydelbergensis* velit, citans hoc fine *tria loca*, quæ iudicabat cum sententia *Piscatoris* pugnare. *D. Piscator* vero respondit in sententia *Catechismi* prorsus permanere se, pro probatione suæ sententiæ *decem aut vndecim* ex eodem ipso *Catechismo* allegans *loca*. Ego vero sancte affirmo, non videre me quomodo inter se conciliari ea loca possint.

Sexto, vtrum omnia in illis scriptis, etiam *debito ordine* digesta sint; prout quidem Scriptura postulat ea constitui.

Septimo, vtrum etiam omnia quam *appositissime* ad *continendam pacem* atque *vnitatem* cum *cæteris reformatis Ecclesiis* constituta sint.

Tertia ratio est, quia *Nationalis Synodus* hoc fine celebratur, ad dispiciendum, nempe vtrum *omnia in Ecclesia recte* sese habeant; huc autem præcipue omnium pertinet *examen doctrinæ*, tam eius, quæ *vnanimi consensu admissa est*, quam eius, pro qua *quidam Doctores* contendunt.

Quarta ratio est, quia examen huiusce modi non solum hisce scriptis *auctoritatem* conciliabit, ex quo scilicet post maturum & rigidum examen aut comperientur cum *verbo Dei* congruere, aut iuxta illud magis atque magis conformabuntur; sed etiam in animis hominum pretium maius statuet *Ministris*: quippe qui *veritatem in Scriptura patefactam* percipientur tanti facere tamque charam habere, nulli vt labori parcant, quo minus *doctrinam suam* magis atque magis iuxta eam *conformem*.

Quinta

Quinta ratio, cur *hoc tempore*, si vnquam alias, *necessarium* sit, vt quod dicimus fiat, hæc est. Quia primo quidem, inter *Ministros* multi sint, qui *meditationes quasdam* habeant in aliqua eorum quæ hisce scriptis continentur, quas apud se continent & nemini patefaciunt; idque, quod sperent de illis in *Synodo Nationali* agendum. Imo vero etiam quidam, quod hoc sibi promitteretur, persuaderi se passi sunt, quo minus vllas *suarum meditationum* in lucem proferrent.

Præterea *Nationalis Synodi* scopus hic erit, vt *Nobiliss. & Potentiss. D D. Ordinibus* placeat, *Ecclesiasticas* quasdam *sanctiones* auctoritate publica munire, iuxta quas quisque teneatur in *Ecclesia Dei* se componere. Hoc vt ab *Illustriss. Celsitudinib* V. impetrari possit, illique bona id conscientia exequi possint; necessarium est, vti intelligant *doctrinam in formulari vnitatis comprehensam, verbo Dei* consentaneam esse. Quæ causa mouere nos debebat, cur ipsimet *Confessionis nostræ* examen coram *Celsiss. Ordinib.* etiam vltro præsentaremus, offerremusque, aut ostensurum nos eam *verbo Dei* consentaneum esse, aut eam conformem illi reddituros.

Sexta ratio est, ab exemplo sociorum *Confessionis Augustanæ, Ecclesiarum Helueticarum*, etiamque *Ecclesiarum Gallicarum*, quæ ante duos aut tres annos, *Confessionem* suam toto *nono articulo* locupletauerunt; imo vero ipsa etiam *Confessio Belgica*, ex quo primum edita est, postmodum *examen subiit, quibusdam demptis, quibusdam additis*, *quibusdam* vero aliquo modo *mutatis*.

Alias rationes prætereo, quæ plures numero adferri possent, quod iudicem hasce sufficere: idque ad probandum quod *clausula de examine & reuisione* vt loquuntur, recte & debite in *instrumento consensus*, cuius modo mentionem fecimus, inserta sit.

Contra *has rationes* non ignoro tamen produci vicissim *alias*; ac præcipue quidem vt quæ maxime per ora circumfertur, omniumque solidissima esse iudicatur, atq; ad quam necesse proinde esse duxi vt breuiter aliquid à me responderetur) hanc videlicet, quod *doctrina Ecclesiæ* per huiusce modi examen *in dubium* vocabitur, quod neque *deceat*, neque *debeat* fieri.

I. Quia hæc doctrina *suffragio* multorum *grauium & doctorum virorum approbata sit*, atque *strenue* aduersus eos, qui ei opposuerunt, defensa sit.

II. Quod *sanguine* tam multorum *millium martyrum* obsignata sit.

III. Quod ex eo *confusiones, scandala, destructio conscientiarum intra Ecclesiam; irrisiones* vero, *calumnia & criminationes extra* eam existituræ sint.

Ad hæc vero omnia respondeo, *primum* quidem, melius esse, vt odiosa hæc loquendi genera, qualia sunt, *in dubium vocare*, &c non vsurpentur, cum de *humano aliquo scripto* sermo est, quale errores in se complecti potest. quo enim iure dici potest scriptum aliquod *in dubium vocari*; quod scilicet nunquam *indubium* fuit, neque vnquam tamquam *indubium* haberi debet.

Secundo, quod *approbatio Doctorum, defensio scripti* alicuius aduersus aduersarios, eiusdemque *sanguine Martyrum obsignatio*; nullam doctrinam *authenticam* faciat, aut *extra dubium* omne collocent; cum *Doctores & Martyres errare potuerint*; quod in hoc argumento inficias ire non debemus.

Tertio, quod *discrimen* aliquod constitui debeat *inter ea* quæ *confessione* continentur. *Quædam* enim eorum *fundamentum salutis tangunt* atque *fundamentales Religionis Christianæ articuli* sunt, alia vero *fundamento inædificantur* atque *absolute* per se *necessaria ad salutem non sunt*. *Illa* quidem vnanimi consensu *reformatorum omnium approbata*, *efficaciterque* aduersus omnes contradicentes *defensa* sunt: de *his* vero vltro citroq; *inter se disputatum*: suntq; inter hæc quædam, quæ specie non omnino nulla veritatis ab aduersariis suis oppugnantur. Illa quidem à *Martyribus* sanguine suo obsignata sunt, hæc vero minime gentium. Debetque quantum ad hanc rem diligenter obseruari, quidnam tandem *Martyribus* nostro tempore propositum fuit, atq; propter quid *sanguinem suum* ipsi fuderint:

quod

quod si fiet, inuenietur de eo quidem, de quo ego iudico æquum esse vt in *Synodo* conferatur, nemo vnquam inter eos rogatus fuisse, atque proinde nemo id *sanguine suo* obsignauisse. Vt exemplum adducam; cum quæstio erat de 7. capite ad Romanos, dicebatur ab aliquo locus iste in margine *Confessionis* citatus esse, idque eo sensu quem ille qui hoc dicebat, amplectebatur: quodque *Martyres Confessionem sanguine suo obsignauissent.* Sed respondebatur; quod si vel maxime tota historia maiorum *Martyrum* percurratur, prout quidem ea à *Gallis* edita est, deprehensum iri, nullum vnquam *Martyrum* super eo examinatum fuisse, aut id propter *sanguinem suum* fudisse. In summa; *sanguis Martyrum* hoc confirmat, quod *in integritate & simplicitate conscientiæ* fidem suam professi sint; nequaquam vero, quod *confessio* eorum *omnis reprehensione* siue *exceptione maior sit:* nisi si à *Christo in omnem veritatem ducti sint*, ideoque errare non potuerint.

Quarto, si *Ecclesia* recte instituta sit de eo *discrimine*, quod est semperque esse debet inter *verbum Dei & humana scripta*; de ea itemque libertate *scripta humana* omnia ad *regulam verbi Dei* exigenda, quam *Ecclesia & Christiani omnes* habent semperque habituri sunt; nunquam in eo torquebit se, neque etiam offendetur propterea, *si scripta omnia humana* ad lapidem Lydium *verbi Dei* probari videbit; sed potius lætitiam è conuerso ex eo concipiet multo maximã, quod Deus tales *Pastores & Doctores* sibi hic largitus sit, qui suammet ipsorum doctrinam apte & debite iustoq; semper obseruato ordine ad Lydium illum lapidem *verbi Dei* exigant; idque vt omnibus modis cum eo congruere atque in minimis etiam quibusque cum eo consentire examussim possint.

Quinto, committi vero non debet quominus *doctrina semel recepta* examini subiiciatur, vt vt etiam vel maxime metus esset, *turbas inde exsituras, maleuolos id ludificaturos, calumniaturos & criminaturos*, quinimo vero etiam *in rem suam* id quam *maximè versuros*: quasi scilicet qui id facerent, in sua sibi *Religione* non constarent satis; cum Dei id mandatum sit, *scrutamini & probate spiritus vtrum ex Deo sint.* Si huiusmodi cogitationes *Lutherum, Zuinglium* atque *alios* inhibuissent, nunquam *doctrinam Pontificiorum* explorauissent atque examini subiecissent: neque vero etiam qui *Confessionem Augustanam* sequuntur, consultum iudicauissent eam de *nouo* rursus *examini* subiicere atque in *quibusdam* etiam *mutare* eam. Hoc vero factum nos laudamus, statuimusque *Lutherum* in exitu vitæ suæ à *Philippo Melanthone* monitũ (prout id à nostris scribitur) vt *controuersiam Eucharisticam de Sacramento Cœnæ* ad *concordiam* aliquam *maiorem* reuocaret, non recte fecisse quod id recusaret, inque *Philippum* id reiiceret, idque hanc ob causam, sicuti illum dixisse aiunt, ne ex eo *tota doctrina in dubium* vocaretur. Si vero porro eiusmodi rationes admitti debent, optimo iure id *Pontificii* aliquando dederunt operam, vt impedirent quominus doctrina tot centenis retro ab annis in *Ecclesiam* recepta, *in dubium* vocaretur, atque de nouo examini subiiceretur.

His vero opponitur: si *doctrina Ecclesiarum* toties de *nouo examini* subiicietur, quoties *Synodus Nationalis* celebrabitur, nihil vnquam habitura est *Ecclesia*, in quo consistat, cuique firmiter inniteatur, iureque de eiusmodi *Ecclesiis* dici poterit, quod *fidem anniuersariam* habeant, *omnique doctrina vento huc atque illuc circumferantur.* Sed *responsio* est *prima* quidem, quod *Ecclesia* semper habeat *Moysen & Prophetas*, imo vero etiam *Euangelistas* atque *Apostolos*, id est, *totam Scripturam Veteris & Noui Testamenti*, quodque hæc quidquid ad salutem necessarium est plene & clare comprehendat. Supra hanc *Ecclesia fidem suam fundabit*, huic tamquam *immobili fundamento* inniteatur: maxime cum equidem, vt vt *Confessiones & Catechismos* habeamus, in hanc omnis tandem in causis *fidei & Religionis* determinatio resolui debeat.

Secundo, *quædam* in *Confessione*, *capita* sunt *certa* atque *indubia*; de his nunquam quæstio mouebitur nisi apud *hæreticos.*

Sed vero quædam etiam in ea contenta, de eo genere sunt, vt plane vtile sit de eis inter *doctos & Dei timentes* viros quam sæpissime conferri; idque *hoc fine*, vt quam proxime fieri potest, cum *indubiis* ea *articulis* concilientur.

Tertio, detur hæc opera, vt *Confessio* quam *pauciſſimos* habeat *articulos*, eosque, quam breuissime conceptos *ipsissimis plane Scriptura verbis* proponat: omittantur omnes ampliores *explicationes*, *probationes*, *digressiones*, *exaggerationes*, *amplificationes*, *exclamationes*, solumque *necessaria ad salutem* in ea tradantur. Ita futurum est, vt propter breuitatem minus erroribus, minus obloquutioni, minusque examini obnoxia sit. In exemplum adhibeatur *veteris Ecclesiæ* praxis, quæ *articulos*, quos iudicauit *creditu necessarios*, quam breuissimis concepit verbis.

Verumenimuero quidam inter *Confessionem & Catechismum* distinguunt, quantum ad *reuisionem*, iudicantque, cum *Confessio Ecclesiarum Belgicarum* propria sit, atque etiam non ita multorum in manibus versetur; posse eam sine difficultate in *Synodo reuideri* atque *examini subiici*; sed cum *Catechismus* non solum noster sit, sed etiam & quidem præcipue *Ecclesiarum Palatinatus*, omniumque in manibus versetur; examen illius graui cum periculo coniunctum esse. Sed ego respondeo, si quidem hoc volumus, vt *Catechismus Heydelbergensis formula concordiæ* sit inter *Ecclesiarum Doctores*, cuique ipsi subscribere teneantur: *necessarium* etiam esse vt *examini subiiciatur*. Nulla enim *Ecclesia* eo loco à nobis haberi debent, vt vllum scriptum ab ipsis compositum sic reciperemus, quin simul etiam libertatem seruemus id *examini subiiciendi*. Atque hanc præcipuam causam esse arbitror, cur *Ecclesia* diuersarum prouinciarum cum in *fundamentalib. Christiana doctrinæ capitibus* inter se consentirent, suas tamen quæque *singulares Confessiones* conscripserint. Sed permittatur, vt *Catechismus Heidelbergensis* formula eiusmodi non sit, & concedatur libertas in explicatione illius qualis decet; & necesse non erit vt *reuideatur* atque *examini subiiciatur*: onere scilicet subscriptionis sublato & moderata libertate in explicatione illius concessa.

Conclvsio.

Atque hoc est *Nobiliss. Potentiss. Sapientissimi atque Prudentissimi Domini*, quod habui *Celsitud. vestris* proponendum: simul etiam gratias ago *Nobiliss. & Potentiss. huic Consessui* (cui post Deum agnosco me teneri omnium actionum mearum rationem reddere) quod clementer & patienter audire me grauatus non sit: Simul autem etiam sancte affirmo, ex animo paratum me esse, vt de hisce omnibus aliisque, de quibus controuersia aliqua poterit existere aut accidere vnquam, cum *reuerendis confratribus meis amicam & fraternam collationem instituam*, quocunque tempore, vbicunque loci & quacunque tandem occasione, consessus hic id consultum esse iudicabit, vti fiat. Polliceor vero etiam præterea, quod in omni collatione *æquum & flexilem* me præbebo, non minus paratus aliquid *discere*, quam *docere*. Cumque in eo omni, de quo collatio institui poterit, *duo* attendenda venient, *primum* quidem, *vtrum* id de quo quæritur, *verum sit*: deinde, *vtrum necessarium creditu ad salutem* sit; de quo vtroque ex *Scriptura* agi debebit: ego quidem sancte adfirmo, atque deinceps solemniter ad id me obligo, nullum me *articulum*, vt vt eum vel maxime solidis argumentis probauerim Dei verbo consentaneum esse, fratribus meis aliter de eo sentientibus, obtrusurum ad credendum, nisi clare ex *verbo Dei* probem, ac quidem æque clare ac veritatem adstruxi, simul etiam *necessarium esse ad salutem*, vt quisque *Christianus* id ita credat. Idem si parati erunt *fratres* mei facere, vt quidem mea fert sententia, haud facile *controuersia* aut *schisma* aliquod inter nos exstiturum est. Illud vero etiam adiicio (idque vt *Nobiliss. huic consessui* grauibus nunc negotiis occupato atque districto, vnde scilicet *salus Patriæ* atque *Ecclesiarum reformatarum*

vt quam

vtquam maxime pendet, omnem metum à mea quidem parte qui impendere posset adimam) necesse fore vt valde multa & magna sint quæ in *confratribus meis* non sim toleraturus: cum non sim qui alterius fidei dominer, sed *Minister* solum credentibus, in hoc, vt crescat in illis *cognitio, veritas, pietas, pax & lætitia in Iesu Christo Domino nostro.* Quod si vero *confratres mei* visuri non sint, quomodo me tolerare possint, atque aliquem mihi inter se locum concedere; minime tamen propterea, quantum quidem ad me attinet, *schisma* spero orituru: cum quod Deus auertat, nimis multa inter *Christianos* gliscant *schismata*; inque hoc potius quisque incumbere debeat, ea vti minuantur atque aboleantur. Hoc vero casu, *animam meam in patientia possidebo*, meumque munus (victurus tamen quamdiu Deo placebit vitam meam mihi prorogare, idque *communi Christianismi* commodo) à me deponam; illius memor, SAT ECCLESIÆ SAT PATRIÆ DATVM.

FINIS *Declarationis Belgico sermone, ab auctore habitæ & conscriptæ, postea Latine reddite.*

APOLOGIA
D. IACOBI ARMINII,
Aduersus

Articulos quosdam Theologicos in vulgus sparsos, saltem in quorundam *in Belgio & extra Belgium* manibus versantes, quibus tum *ille*, tum *Adrianus Borreus Ecclesiastes Leidensis nouitatis & ἐπιφοδοξίας in Religione erroris & hæreseos* suspecti redduntur.

Circumferuntur nonnulli *articuli* ad *Religionẽ Christianam* pertinentes, & numero quidem *viginti & vndecim* (sic n. interstincti sunt in scripto quodam mihi nõ ita pridem in manus tradito) partim *mihi*, partim *Adriano Borrio*, partim *vtrique* attributi; quib. illi, à quibus primũ sunt disseminati, nos *nouitatis* & *ἐπιφοδοξίας* in *Academiam & Ecclesiam Leidensem* inuectæ suspectos reddere, *erroris*que *& hæreseos* insimulare moliuntur, tum vt studiosi & hominũ vulgus à nobis ista nigra nota ad sperſis sibi caueant, ne tabe ista venenatis inficiantur, tum vt ii qui in *Politia & Ecclesia* rerum potiuntur, autoritatem suam tẽpestiue interponant, ne malum vlterius gliscat, sed potius in ipsis suis primordiis extinguatur, secus magnam *veritati diuinæ & concordiæ Politicæ & Ecclesiasticæ* noxam illaturum. Non est nupera adeo illa dissemination, sed & ante biennium *septendecim* ex istis ipsis 31. articulis ad manus meas peruenerunt, iisdem prorsus verbis concepti, quibus in hoc, quo de impræsentiarum ago, scripto sunt enuntiati. Tacui autem & dissimulaui, arbitratus in ipsa herba enotituros *articulos*, destitutos veritate partim historicæ narrationis, qua non

suis autoribus adscribebãtur, partim Theologici sensus, quo ipsi falsitas impingebatur. Sed res secus accidit: Durarunt enim & incrementum sumserunt *quatuordecim* aliorum ad priores *septemdecim* adiectione, omniumque latiore, quam quæ antea facta erat, dissemination e. Quæ res effecit, vt iis *moderata responsione* occurrendum putarim, ne silentii diuturnitas confessionis instar habeatur, quod si alibi, præsertim in adspersa hæresi prochiue est, in qua, quod iactatur, *Hieronymus neminem vult esse patientem. Candore* vtar & *conscientia*, quod *verum* esse non *fatebor*, *& defendam*; in quo *hæsite; ignorantiam non dissitebor*, quod *falsum* esse animus dictat *negabo*, *& refellam*. Dirigat mentem & manum meam Deus veritatis & pacis per Spiritum suum sanctum. Amen.

ARTICVLVS I. & II.

Fidem non esse Electorum propriam, scilicet Iustificantem.

Fideles posse à fide & salute finaliter deficere.

RESPONSIO. Hi *duo articuli* ita inter se connexi sunt, vt priori posito necessario inferatur alter, & vicissim posito hoc inferatur prior ex mente eorum, qui hosce *articulos* euderunt. Si enim *fides non sit propria Electorum*, *& perseuerantia* in fide & *salus solis Electis* conueniat, sequitur *fideles* non modo *posse*, sed & nonnullos a *fide & salute excidere reipsa*. Et contra *si fide es possint à fide & salute finaliter excidere*: sequitur *fidem* non esse *propriam Electorum*, vtpote quibus tribuunt isti, quod non possint non saluari. Ratio consequentiæ est, quia *fidei & fidelium* vox, ex ista hypothesi, latius patet quam *Electionis & Electorum* Comprehendit itaq; etiam nonnullos *non electos*, hoc est, quia *fide & salute finaliter deficiunt*. Non opus itaque fuit hic *duos articulos* condere, sufficiebat *vnum* proponere; & si exaggeratio, non in reipsa, sed in putis putis verbis consistens. quæsita fuit, potuit secundus confectarii instar ex priore deduci. Patet igitur captatam esse articulorum multitudinem, vt in pluribus errare viderentur, *quos gratis de hæresi suspectos esse vult nimia sedula fratrum curiositas.*

Sed ad singulos vt veniam, de primo dico. Nunquam me, neque *publice* neque *priuatim*, dixisse, *fidem non esse Electorum propriam*: adscriptus itaque hic *articulus* non suo autori; & admissum σφάλμα historicum.

Addo, Etiamsi dixissem, defensionem præsto esse, Nam, vt omittam *Scripturas*, ex quibus prolixior esset illius rei disceptatio, patribus non sine verisimilitudine sententias suas inde tuentibus; *Patrum consensus* mihi hic pro cuto esset ad amolienda *nouitatem*; & *harmonia confessionum* ab Ecclesiis, quæ à Papatu secessionem fecerunt & *Protestantium Reformatarumque* nomine veniunt, conscriptarum, pro thorace vterer ad impactæ ὑπερδέξιας iaculum auertẽdum. Ipsius etiam *Belgica confessionis & Catechismi Heidelbergensis* scrutinam hac quidem in re non extimescerem.

Ad *consensum Patrum* testandum veniant *Augustinus*, *Prosper*, & auctor libri de *vocatione gentium*. *Aug Mirandum est multumque mirandum, quod filius suis quibusdam Deus, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseuerantiam, cum filiis alienis tanta scelera dimittat, atque impartita gratia sua faciat filios suos.* *Aug. de corrept. & gratia, cap. 8.*

Prosper *Ex regeneratis in Christo Iesu, quosdam relicta fide & pia moribus apostata re à Deo, & impiam vitã in sua auersione finire, multu, quod dolendũ est, probatur exemplis.* *Prosper ad capita Gall. resp. 7.*

De vocatione gentium: *Deus ad obediendum sibi ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem, qua potest nolle, non auferat. Alioquin nemo fidelium recessisset à fide.* *De vocatione gentium lib. 2. cap. 9.*

Harmonia confessionum sic seruitet defensioni meæ. Si dogma illud, quod *fides* sit *Electorum propria*, quodque *fideles à fide & salute deficere finaliter non possint*, sit *dogma ad salutem necessarium*, tum non potest *illa confessio* quæ *istud dogma* non habet, aut

qua

qua contrarium dicit, conferi consentire cum reliquis in negotio Religionis. Vbi enim *harmonia* est, neque *defectum*, neque *contradictionem* esse fas est, *in rebus ad salutem necessariis.* At *confessio Augustana* dicit, *se damnare Anabaptistas, qui negant semel iustificatos, iterum posse amittere Spiritum Sanctum.* Praeterea *Philippus Melanthon* & qui illum sequuntur, & *pleraque Ecclesia Lutheranorum* sentiunt *fidem etiam non electis* contingere, & tamen *pro fratribus illos agnoscere non veremur.*

Confessio Belgica id ipsum *dogma* non habet. Ex *Catechesi nostra* citra controuersiam elici nequit: Nam quod dicitur in *articulo de Ecclesia; Credo me membrum Ecclesiae perpetuo mansurum*; Item: quaest. 1. *Ita me conseruat Deus, vt omnia saluti meae seruire oporteat*, intelligenda sunt de *fideli quâ fidelis est*: respondet enim *Christianus*, & *vere talis*; at nemo *talis* est nisi *per fidem.* Ergo *fides* praesupponitur.

Ad *secundum articulum* quod attinet, dico inter *potentiam* & *actum* distingui debere. Aliud est enim *fideles posse à fide & salute deficere*: Aliud *reipsa deficere.* Quod discrimen eousque se extendit, vt & *antiquitas* de *ipsis electis* & *saluandis* affirmare verita non sit, *posse illos non saluari*, non auferri ab iis mutabilitatem, qua possunt nolle obedire Deo, quamquam certo crediderit *tales nunquam fore damnandos reipsa.* In hac ipsa re *nostri doctores* plerique discrimen ponunt. Nam dicunt *posse tales deficere*, si considereretur ipsorum *natura* propensa ad lapsum & defectionem, si mundi & Sathanae tentatio; at vero *non futurum, vt excidant finaliter*; quia Deus *electos suos sit ante vitae finem ad se reducturus.* Si quis dicat *fideles*, vtpote *electos, deficere à salute finaliter non posse, quia Deus decreuerit eos saluare*; respondeo, *decretum de saluando non tollere possibilitatem damnandi*, sed *damnationem ipsam: Saluari* enim *actu* & *posse non saluari* contraria non sunt, sed consentanea.

Addo igitur me inter ista duo huc vsque ita discriminasse, vt addita explicatione aliquando dixerim quidem, *fideles posse à fide & salute finaliter deficere*; at numquam dixisse *fideles à fide & salute finaliter deficere*, ideoque & *hic articulus* adscriptus non suo autori, & in veritatem historicam peccatum est.

Adiungo magnum esse discrimen inter haec duo enuntiata: *Fideles possunt à fide deficere, & fideles possunt à salute deficere.* Hoc enim postremum rigide & accuratè examinatum vix admitti potest. Nam impossibile est *fideles*, dum *fideles* manent *à salute* deficere. Vinceretur enim Dei potentia, quam Deus statuit adhibere in *fidelibus saluandis*: & rursus impossibile est *fideles*, si a *fide* deficiant & *infideles* fiant, non *deficere à salute*; scilicet si maneant *infideles.* Ideoque neque posita, neque sublata hypothesi illa enuntiatio accurate enunciari potest. Posita enim hypothesi, *perseuerantia in fide, non possunt deficere*; sublata illa eadem, *non possunt non deficere.* Prius vero illud enuntiatum hypothesin nullam includit, ideoque ad illud simpliciter responderi potest, vel posse, vel non posse. Qua de causa sic corrigendus fuit iste articulus. *Fideles possunt à fide finaliter deficere* vel potius: *Fideles nonnulli deficiunt à fide finaliter*: quo posito alterum illud necessario inferri poterat; ergo etiam *deficiunt illi à salute.*

De *veritate istius articuli* idem dico, quod de priore dictum est: sunt enim inter se reciproca & consequentia *fidem esse electorum proprium*, & *fideles à fide non deficere finaliter.* Item *fidem non esse electorum proprium*, & *fideles nonnullos à fide deficere finaliter.*

ARTICVLVS III.

Dubium esse, an fides *qua* Abrahamus *iustificatus dicitur, fuerit in* Iesum Christum venturum: *Non posse probari aliter illum intellexisse* promissiones Dei, *quam se futurum* haeredem mundi.

RESPONSIO. *Duo* sunt huius *articuli membra*, vel potius *duo distincti articuli*,

qui nobis separatim singuli considerandi, vbi primum notauero hic nullam nobis *affirmationem* vel *negationem*, quæ *propriè hæreticum* faciunt, attribui, sed puram putam *dubitationem*, quæ inscitiæ & infirmitatis conscientiam arguit, cui per placidam instructionem tollendæ, non exagitandæ, laborare debent *qui scientiam rerum sibi arrogant*. Ad *prius membrum* respondeo: Primo, *Nunquam* hoc *à me dictum* esse, imò contrarium non semel publicè & priuatim docuisse. Memini tamen me cuidam *ministro Leidensi*, quum *claritatem* istius *articuli* iactaret cum admiratione, quod inuenirentur qui secus sentirent, dixisse, non ita *facilem* ipsi futuram istius *probationem*, siquidem *aduersarius fortis* obtingeret, & ad *experientiam* prouocaui; quod etiamnum facio. Velim esse qui idipsum tam *planis argumentis* condoceret, vt nulli amplius iusta dubitandi superesset materia: cui sane rei longe vtilius impenderetur labor *Theologi*, quam *dubitationi infirmorum*, & non eo vsque sibi fidentium publicandæ & exaggerandæ.

Secundo, *Eidem* in Iesum Christum *bifariam* accipi posse: vel *secundum promissionem* verborum & rerum typis, figuris, vmbris inuolutam & sic propositam, vel secundum *Euangelium* clare manifestatum. Quod discrimen tantum est, vt eius respectu dicantur Iudæi, Gal. 3. v. 23. *Antequam venisset fides, sub lege detenti seu custoditi fuisse, concluſi in illam fidem, quæ erat reuelanda* & 2. Cor. 3. v. 13. dicitur: *Quod filii Israelis impediti sunt velamine Mosis faciei imposito ne intuerentur in finem eius quod aboletur*, id est legis, vt patet ex toto capite & Rom. 10. v. 5. *Christus dicitur finis legis ad iustitiam omni credenti*. Consideretur omnis descriptio *fidei Abraham* ab Apostolo Rom. 4. prolixè facta, & adparebit in illa *Iesu Christi mentionem* non *expresse* fieri, sed illa implicatione, quam explicare non cuiuis facile sit. Accedet, quod *fides in Iesum Christum metonymicè* nonnullis dici videatur, pro ea quæ est de *typis & figuris Iesum Christum præfigurantibus* & adumbrantibus; quamquam illi iunctus non sit intellectus typorum istorum, nisi admodum obscurus, qualis *Ecclesiam infantilem*, iuxta *œconomiam* istam temporum à Deo sapienter vsurpatam, decere videatur. Conferatur illa *seruitus*, sub qua *hæres quamdiu infans est*, ab Apostolo esse dicitur. Gal. 4. v. 1. 2. 3 cum ista *seruitute*, à qua per Domini *Spiritum liberari dicitur, cuius cor ad Dominum conuersum est*. 2. Cor. 4. 16. 17. 18. & dubitatio illa potius *trepida conscientiæ iusto timori*, quam *propendenti in hæresin ingenio* adscribenda adiudicabitur.

Ad *alterum* huius *articuli membrum* dico. *Primo*, id à me prolatum non esse. *Secundo*, etiamsi dictum esset, reprehensionem non mereri, nisi apud illum, qui eo ipso & iudicii imbecillitatem & imperitiam suam esset proditurus. Minus *accurati iudicii* signum est id culpare ab aliquo dictum, quod totidem verbis ab ipso *Apostolo* scriptum esse euinci potest. Si enim promissa est *hæreditas mundi Abrahamo* istis verbis: *Eri pater multarum gentium*, quid mirum *Abrahamum* non aliter intellexisse *promissiones*, quam diuinitus prolatæ sunt? *Imperitiæ* indicium est, quod *conditores* horum *articulorum* putarint *hæreditatem istam mundi Abrahamo* promissam ad *animalem hanc vitam & carnalia beneficia* pertinere; cum *mundus* iste, de quo hic sermo fit, sit *mundus ille futurus*, ad quem pertinet *vocatio Gentium*, per quam *Abrahamus pater multarum gentium est factus*. Apparet hoc ex eo, quod *per iustitiam fidei*, cuius euincit *Gentes* etiam esse *participes*, dicatur *factus esse hæres mundi*: v. 13. cap. 4. ad Rom. & ex cap. 3. Eph. à v. 11. vbi de *vocatione Gentium* agens, dicit illam pertinere ad *gratiam Euangelii*, & *communionem mysterii à seculis absconditi, & iam per Christum in lucem productí, per quem Deus omnia condidit*. Pertinet, inquam, illa *vocatio* non ad *sapientiam*, qua *mundum* condidit Deus, sed ad illam qua *Christum* constituit *sapientiam & potentiam ad salutem credentibus*, & qua *Ecclesiam condidit* æternum duraturam. Vide 1. Cor. 1. 21 22. 23. & cap. 2. v. 6. 7. 8. & Eph. 3. loco citato. Si dicant, se etiam id vidisse, sed existimasse meam sen-

tentiam

tentiam fuisse aliam; regero non esse *prudentis*, fingere sibi *aduersarium stolidum*.

Articvlvs IV.

Fidem *non esse* effectum Electionis, *sed* necessarium requisitum in eligendis *à Deo* præuisum: Et decretum *de* danda fide *præcedere* decretum electionis.

Responsio. Huius etiam *articuli duo* sunt *membra* integra. In *priore tria* dicuntur, *Primum, fidem non esse effectum Electionis. Secundum, fidem esse necessarium requisitum in eligendis*, seu in *saluandis. Tertium, Hoc requisitum à Deo esse præuisum in eligendis.* Omnia ista recte intellecta & explicata fateor meæ sententiæ esse consentanea, sed *postremum* odiosius esse propositum, quum nulla istic mentio fiat *Dei*, cuius beneficium & *donum* fidem esse agnosco. In singulis me explico. Ad *primum*; *Electionis* vox ambigua est: significat enim aut *Electionem* qua Deus statuit *fideles* iustificare, *infidelibus* & *operariis* à iustitia & salute reiectis, aut *electionem* qua statuit certas *particulares personas*, qua tales, saluare, &, vt saluet, fide donare, *reiectis* aliis etiam singularibus personis, qua talia sunt individua. Secundum *postremum significatum* accipitur ab iis, qui *istos articulos* mihi impingunt; Secundum *priorem* ego eam accipio, iuxta Rom. 9. v. 11. *Nondum enim nati pueri; quum nihil fecissent boni vel mali, vt propositum Dei quod est secundum electionem, non ex operibus sed ex vocante firmum maneret, dictum est ei, maior seruiet minori.* An recte accipiam nec ne, hic prolixius non disputabo; saltem constat, esse aliquod *decretum Dei*, quo statuit *fideles* iustificare, quod quia excludit à iustitia & salute *infideles*, meritò *decretum secundum electionem* vel *cum electione* dicitur, vtpote quod *non omnes* sui ambitu concludit. E hoc *decretum* dico esse *fundamentum Christianismi, salutis & certitudinis de salute*: deque illo agi ad Rom. 9. 10 11. capp. Et Ephes. 1. cap. De illo vero *decreto*, quo statuisse Deus dicitur *singulares quasdam personas* præcisè saluare, &, vt saluet, fide donare, aliis à salute & fide reprobatis, quid in vniuersum sentiam, nondum dixi: quamquam faxus sim esse aliquod *Dei decretum* secundum quod statuit *media ad fidem & salutem* administrare, prout nouit suam *iustitiam* & *misericordiam* & *seueritatem* decere. Vnde consequentia manifestissima deducitur, *fidem* illius *electionis*, quâ Deus statuit *fideles* iustificare effectum non esse. Ad *secundum*, istis sic explicatis concluditur *fidem* esse *necessarium requisitum* in iis qui salutis secundum *electionem* Dei erunt participes: seu *conditionem* à Deo *præscriptam & requisitam*, vt præstetur ab iis, qui salutem sunt adepturi. Propositiones enim istæ: *Hæc est voluntas Dei, vt quisquis credit in Filium, habeat vitam æternam; qui non credit condemnabitur*: non possunt resolui nisi in istam etiam à Scriptura vsurpatam: *Crede & saluaberis*. Vbi, *crede* habet postulatum, *saluaberis*, suasionem à promisso bono. Hæc autem *veritas* ita perspicua est, vt illam negare peruersitatis sit aut extremæ insciitiæ. Si quis dicat, esse quidem *conditionem*, verum *Euangelicam*, & quam ipse *Deus in nobis præstet*, vel quod melius est, *quâ Deus præstare nos facit gratia sua*; ille non contradicit huic veritati, sed illam confirmat, addita explicatione, cuiusmodi sit conditio. Ad *tertium* dico, distinguendum esse inter *conditionem*, qua *requiritur*, qua *præstatur*, & qua *vt præstita videtur* seu *præuidetur*; & propterea *tertium* illud *membrum* confusius esse propositum, qua confusione per illam distinctionem correcta, nihil apparebit etiam in illo membro absurditatis. *Præuisio* enim seu *visio* natura & ordine rerum sequitur ipsam *præstationem*; *præstatio* habet *suas causas* in quas est resoluenda; & *causarum* illarum *efficientia* non est *necessaria*, nisi fides *lege fidei & Euangelio sit præscripta & requisita*. Quum itaque *fides à Deo præuisa* dicitur *in saluandis*, non tolluntur, sed potius ponuntur illæ causæ, sine quarum interuentu *fides* non esset; inter quas *primariam statuo Dei gratiam præuenientem, concomitantem, & subsequentem*; & cum *Fulgentio* dico, *illos fore saluos*,

seu

seu illos esse prædestinatos & electos, quos Deus præscivit gratia prævenientu (ego addo & comitantis) auxilio crediturosq; & sub, sequentis perseveraturos. Ergo in isto membro nihil est præter ipsissimam veritatem. *Alterum membrum* est, *decretum* de *danda fide* præcedere decretum *electionis*. In quo explicando eandem distinctionem adhibeo, &, dico, *decretum electionis*, quo Deus *fideles* iustificare & saluare statuit, *præcedere decretum de danda fide*: Nam *fides* non est *necessaria*, imo *inutilis* sine isto *decreto prævio*: & *decretum electionis* quo statuit *hanc* vel *illam singularem personam* iustificare & saluare, *posterius* est *decreto*, secundum quod statuit *administrare media ad fidem necessaria & efficacia*, hoc est, quod est de *danda fide*. Si quis dicat Deum *prius* velle *singularem aliquam personam præcisè saluare*, & quia id velit, velle eidem *fidem*, dare, eo quod *sine fide* saluari non possit, dico illum, contradicentia ponere, nempe Deum velle *citra fidei intuitum* aliquem præcise saluare, & tamen secundum voluntatem Dei saluari illum *citra fidem* non posse. Ex voluntate Dei nobis reuelata est, *neminem sine fide Deo placere aut saluari posse*: ergo nulla alia est in Deo voluntas, qua quempiam *citra fidei intuitum præcise saluari* velit. Nam *contradictoria voluntates* in Deo poni non possunt. Si quis regerat, Deum *prius* velle *finem*, quam *media* ad *finem*; *salutem* autem esse *finem*, *fidem* esse *medium* ad *salutem*: Respondeo. Primo, *salutem* non esse *finem Dei*; sed *salutem* & *fidem* esse *dona Dei*, hoc ordine inter se ex voluntate Dei colligata, vt *fides salutem præcedat* respectu datoris Dei, & reipsa. *Secundo, fidem prius* esse *conditionem* à Deo *requisitam*, vt præstetur ab eo qui saluabitur, quam *medium* salutis obtinendæ. Nam ideo, quod Deus *salutem* dare non vult, nisi *credenti*, inciratur homo vt credere velit, quia nouit in *salute* suum summum bonum positum esse. Homo ergo per *fidem* tanquam *medium* conatur peruenire ad *salutem* tanquam *finem*, quia nouit se non nisi per *medium* illud ad *salutem* peruenire posse; quam notitiam non habet, nisi ex illius voluntatis diuinæ declaratione, quâ *fidem* postulat ab iis qui saluari volunt, hoc est, quâ statuit fidem *conditionem* in *obiecto*, id est in *saluando requisitam*.

ARTICVLVS V.

Nihil rerum contingentium *dici posse* necessario *fieri respectu* decreti diuini.

RESPONSIO. Sententia mea de *necessitate & contingentia* est, nunquam illa simul *vni eidemque euentui* competere, loquor autem de *necessitate & contingentia* vniusmodi, non quæ sint diuersi generis. Scholæ statuunt *necessitatem* aliam esse *consequentis*, aliam *consequentia*. *Consequentis* est, quando est ex causa rei *antecedente*. *Consequentia*, quando est ex *principio* conclusionis *antecedente*. Cum *necessitate consequentis* non potest consistere & in vnum euentum cadere *contingentia consequentis*: quemadmodum neque vna *conclusio* potest esse *necessaria* & *contingens* ratione *consequentia*. Causa vero cur vna res nequeat esse *necessaria* simul & *contingens*, hæc est, quod *Necessarium* & *Contingens* diuidunt totam *Entis* amplitudinem. Omne enim *Ens* est vel *Necessarium* vel *Contingens*. Quæ autem diuidunt totum *Ens*, illa non coincidunt in vllum *Ens*, secus non diuiderent totum *Ens*. Differunt etiam *contingens* & *necessarium integris essentiis & tota definitione*: nam *Necessarium* est, quod non potest non esse vel fieri: *Contingens* est quod potest non esse vel fieri. *Contradictoriè* scilicet ista opponuntur, quæ oppositio est *infinita*, ideoque diuidens semper verum à falso: vt, hæc res est homo vel non homo: non potest vlla res simul esse vtrumque: vlla res inquam *vnius essentiæ*. alioquin *Christus est homo* vt ex Maria, *non homo* quâ ex Patre genitus ab æterno: sed istæ sunt *duæ res* & *duæ naturæ*. Sed dicunt, vnum eundemque *euentum* posse *diuerso respectu* esse *necessarium* & *contingentem*; *Necessarium respectu primæ causæ, quæ est Deus, & contingentem respectu secundarum causarum*. Respondeo: *Primo*,

quæ

quæ *integris essentiis* differunt *respectibus* non coincidere. *Secundo*, *Necessitatem* vel *contingentiam euentus* non ex *vna causa*, sed ex *omnibus simul iunctis* esse æstimandam: Si enim positis *decem causis*, ex quibus res *non necessaria* sed *contingenter* producitur, *vna* accedat ex qua res *necessario* conficiatur, tota illa res dicitur non *contingenter* sed *necessario* exstitisse. Positis enim *illis causis omnibus* non potuit res illa non produci, & exsistere. Fateor quidem rem illam distincte à mente nostra cum singulis suis collatam causis, diuersam habere *respectiuam relationem* ad easdem: sed quum nulla earum causarum sit *causa totalis istius euentus*, sed *omnes simul iunctæ totalem faciant causam*, ex illa totali causa vel *necessario* vel *contingenter* facta esse statui & dici debet res ipsa. Quod vero res quæ *respectu secundarum causarum contingenter* fit, *necessario* fieri dicitur *respectu decreti diuini*, id non modo perperam sed & imperite dicitur. Nam *decretum* ipsum *diuinum*, vt-pote *interna Dei actio*, rei causa immediate non est, sed quidquid facit per *potentiam* facit, secundum cuius modum vel *necessario* vel *contingenter* res fieri dicetur. Si enim Deus statuit vti ad *exsecutionem decreti sui potentiâ irresistibili*, seu tantum adhibere potentiæ vt nihil illi resistere possit aut eam à perficiendo impedire, sequetur rem *necessario* exstituram; *sic impios in peccatis perseuerantes necessario peribunt*; Deus enim vi irresistibili illos in barathrum inferni deiiciet. Si vero statuit vti vi *non irresistibili*, sed *cui resisti possit* à creatura, tunc non *necessario*, sed *contingenter* illa res dicitur fieri, quamquam Deus certo futuram præsciat, secundum *infinitatem intellectus sui*, quo nouit quid quibusuis, siue *necessario* siue *contingenter* rem producturis causis positis futurum sit. vnde etiam dicunt scholastici omnia fieri *necessitate infallibilitatis*, sensu certo, quamquam verbis male rem enunciantibus. Nam *infallibilitas* non est affectus *Entis*, quod exsistit ex *causis*, sed *euentus videntis* seu *prouidentis*, *quid* ex *quibus causis sit futurum*. Sed fero facile *catachresticam metalepsin*, quum dere constat, quamquam velim enuntiationes nostras rerum naturis esse accommodatissimas.

Sed exemplis prolatis probare nituntur rem vnam eademque *respectu decreti diuini* fieri *necessario*, quæ *respectu causarum secundarum* sit *contingenter*. *Ossa Christi* inquiunt *frangi*; *frangi potuerunt* si naturam ossium quis consideret; certè enim *fragilia* fuerunt; *non potuerunt frangi*, si *decretum Dei* consideretur. Respondeo me negare quod *respectu decreti diuini non potuerunt frangi*. Deus enim non decreuit vt non *possent frangi*, sed vt *non frangerentur*: quod adparet ex ipsa rei administratione; non enim adhibuit *potentiam irresistibilem*, qua impediret ne *possent frangere* Ossa Christi, qui accedebant *ad frangendum*: *sed leni suasione* effecit ne vellent ossa Christi frangere, argumento ducto ab inutili. Quum enim Christus iam, antequam ad crucem venirent crurifragi, exspirasset, frustraneam operam in frangendis cruribus sumere non voluerunt: frangebantur enim crura, vt mors festinaretur, ne in die festo manerent in cruce suspensi contra legem diuinam. Et sanè maior laus est sapientiæ diuinæ, si id quod decreuit efficere nouit, vtens causis secundum naturam & motum, siue *contingentem* siue etiam *liberum* ipsarum; quam si adhibeat potentiam cui nulla creatura resistere possit: quanquam etiam id faciat quando ipsi visum est expedire. Nihil itaque arbitror à me peccatum esse, quum dixi: *Nihil rerum contingentium: hoc est qua contingenter fiunt seu facta sunt, dici posse necessario fieri vel factum esse respectu decreti diuini.*

ARTICVLVS VI.

Omnia fieri contingenter.

RESPONSIO. Hoc tam *insulse* dicitur, vt qui mihi hoc dictum tribuunt, eo ipso declarent, se non videre quam multis *falsitatibus* id dictum laboret: imo non videre quod dicant. Nam si *contingenter* fieri dicitur, quod positis causis omnibus ad agendum requisitis potest *non fieri*, & contra *necessario* fieri, quod positis causis omni-

bus ad agendum requisitis; *non potest non fieri*; Et ego concedam positis nonnullis cautis *non posse fieri quin res fiat & existat*, quomodo possum sentire, omnia fieri *contingenter* Sed fefellit illos *propria* ipsorum *ignorantia*, à qua liberari possent, si rectiora decenter audire vellent, & ex autore placide suas sententias intelligere Dixi ego & docui, *necessitatem*, quâ *necessario esse* vel *fieri* dicitur, vel *absolutam* vel *relativam* esse. *Absolutam* qua res *simpliciter citra vllum respectum* ad positionem vllius causæ *esse vel fieri necessario* dicitur. *Relativam*, quando res dicitur *necessaria esse vel fieri* ad positionem alicuius causæ. Sic Deus *absoluta necessitate* est, & Deus *absoluta necessitate* seipsum intelligit & amat. *Mundus vero & omnia à mundo* secundum *absolutam* considerationem *contingentia sunt*, & *contingenter* à Deo *libere operante* producta. At vero posito, quod Deus *mundum vult condere potentia sua infinita*, cui ipsum nihilum instar materiæ præparatissimæ esse debet; & posito quod Deus *actu ista potentiam* vsurpat, iam dicetur *mundum non potuisse non existere* ex ista causa; & hæc est *relativa* necessitas, quæ dicitur ex hypothesi *causæ antecedentis* positæ. Aliter me explico: duo hic consideramus *causam* & *effectum*: Si vtrumque ponatur necessario, hoc est, si non modo *effectus* ponatur *necessario* posita causa, sed etiam *ipsa necessario* existat & necessario ponatur operari, iam *simplex est* & *absoluta istius effectus necessitas*. Sic *absoluta necessitas* effectus diuini, quo *seipsum nosse* & *amare* dicitur; nam non potest non intellectus & voluntas diuina operari At hæc operatio non modo *interna* Dei est, sed etiam *ad intra*, tendens in obiectum quod ipse est. Sed quidquid Deus faciat *ad extra*, id est, agens in obiectum: quod est aliud ab ipso, sive hoc fit vnitum ipsi in intellectione, inque id tendat *actu interno*, siue reipsa ab illo separatum in quod tendat *actu externo*, id totum facit libere, & propterea totum hoc dicitur, *absolutè esse contingens* Sic Deus *libere decreuit* mundum condere, & *libere* mundum *condidit*. Et *hoc sensu omnia fiunt contingenter*, *respectu decreti diuini*, quia vt *ipsum decretum Dei* ponatur, *nulla est necessitas*, vtpote quod proficiscitur à pura & *libera voluntate* Dei. Aliter: *simplex & absoluta necessitas* alicuius effecti dicitur; quando *causa necessario* existit, *necessario operatur*, & ea *potentia* vtitur ex qua *res non potest non existere*. Talis *effectus* cogitari non potest in rerum natura. Nam intellectio Dei, qua se ipsum intelligit, est quidem ex causa necessario existente & necessario seipsum intelligente, sed non à causa quę potentia agendi vtitur ad intellectionem istam. Ex qua consideratione *duplex* est *necessitas relativa alicuius* euentus. *Prima*, Quando *causa necessario* quidem *existens*, sed *non necessario operans*, vtitur potentia ad agendum cui resisti non potest. Sic posito, quod Deus, qui est *necessarium Ens*, velit mundum condere *omnipotentia sua*, *necesse est* vt *mundus existat*. *Secunda*, Quando *causa non necessario existens*, *necessario* tamen *operans* ea *efficacitate* agit, cui *resistere non potest materia* seu *subiectum*, in quod operatur; sic *stipula* dicitur *necessario vri* ab igne, si in *ignem* coniiciatur; quia nec *ignis* potest suam vrendi vim continere ne vrat actu, neque *stipula* resistere igni. At quia Deus potest impedire ne ignis vrat admotam materiam vrtibilem, ecce hæc *necessitas* dicitur *causa partialis* & secundum naturam rerum istarum mutuamque inter istas affectionem tantum. Hisce sic explicatis velim videre quid contradici possit. Vtinam pro *Dei* potius *solius necessitate*, hoc est, *necessaria eius existentia*, & *necessaria actuum* eius ad *intra productione*, & *omnium aliarum rerum*, & *effectuum contingentia* pugnaremus, hoc magis ad Dei gloriam vergeret, cui *gloria* tribueretur eo modo tum *existentiæ necessariæ*, hoc est, *æternitatis*, secundum quam purus actus est citra potentiam: tum *liberæ omnium aliarum rerum creationis*, qua bonitas ipsius summopere commendatur.

ARTI-

ARTICVLVS VII.

Deum futura contingentia *decreto suo aterno* non determinasse *ad* alterutram *partem*.

RESPONSIO. Sub æquiuocationibus latens calumnia lædit tutissimè, quibus explicatis quia aperitur, robur amittit apud petitos. *Determinationis* vox ambigua est. Significat enim vel *determinationem* Dei, qua statuit vt aliquid fiat, talem, qua posita qualicunque actione, motione, impulsu Dei; *causa secunda libera* manet quoad *potentiam* & *vsum potentiæ*, ad *agendum* vel *non agendum*, adeo vt *actionem* suam, si velit, *suspendere* possit; vel talem, qua posita *non* manet *libera causa secunda*, saltem non ad *vsum potentiæ*, vt *actionem* suam *suspendere* possit, posita actione, motione & impulsu Dei; sed ex qua sit, vt *necessario* in *alterutram partem* flectatur, ablata *indifferentia* ad alterutram partem; antequam *actus* ipse *determinatus* productus sit a *creatura libera*. Si *priore modo* vox *determinationis* intelligatur in posito articulo, absit à me vt talem *determinationem* Dei negemus. Scio enim Act. 4. dici, *Herodem, Pontium Pilatum cum Gentibus & populis Israel coactos fuisse in vnum aduersus Christum, vt facerent quæcunque manus & consilium Dei prædefiniuerat*; (& prædeterminarat) *vt fierent*: sed scio etiam *Herodem, Pontium Pilatum, & Iudæos* idipsum *libere fecisse*, & posita *prædefinitione ista Dei*, & omni Dei per potentiam ipsius actione, motione, impulsu, ad *prædefinitionem* illam exsequendam necessaria, tamen potuisse istum *actum* à Deo *prædefinitum*, scilicet, *crucifixionis Christi*; ab ijsdem *non produci*, eosque *liberos* & *indifferentes* mansisse ad actum præstandum vsque ad illud momentum temporis quo actum patrabunt. Legatur historia *Passionis Domini*, & animadvertatur quomodo res tota gesta sit, quibus *argumentis Herodes, Pontius Pilatus, Iudæi* moti sint, & quæ qualisque fuerit *argumentorum* istorum administratio, & constabit me verum dicere. Si vero *secundo sensu* sumatur vox *determinationis*, fateor, me hoc axioma quo dicitur, *Deum futura contingentia* (intellige quæ a libera creaturæ voluntate patrantur) *decreto suo aterno determinasse ad alterutram partem*: tanquam *falsum, absurdum*, & multiplicis *blasphemiæ prauium*, abominari & exsecrari. Vt *falsum*, quia Deus sic prouidentia sua administrat omnia, vt quum ipsi visum est creaturis vti ad sua decreta exsequendum, eis *naturam naturalesque proprietates & vsum earum non auferat, sed eas suos proprios motus peragere sinat*, secus *prouidentia* quæ *creationi* debet esse accommodata, ei directe aduersabitur. Vt *absurdum*, quia contradicens est in adiecto *contingenter* aliquid fieri, hoc est, ita fieri, vt possit non fieri, & tamen idipsum sit esse *determinatum* ad alterutram partem, vt non possit non fieri id quod *determinatum* est vt fiat. Non sufficit ad tollendam *contradictionem* quod dicunt de non ablata *libertate* quod ad *naturam creaturæ*; nam ad *contingentiam & libertatem* statuendam non sufficit, vt adsit potentia quæ libere agere possit secundum naturam, sed requiritur vt *vsus* illius *potentiæ & libertatis* nullo modo impediatur. Et quæ insania est *potentiam libere agendi*, vel *actionem suspendendi* creaturæ in *creatione* conferre, & illius *vsum auferre* quum iam vsurpanda venit *libertas*: hoc est, concedere quum illius *vsus nullus* est; at quum *vsus* eius & *necessitas* erit, tum *libertatem* in actu impedire. Videatur de hac re *Tertullianus* libro 2. aduersus *Marcionem* cap. 5. 6. 7. vbi rem illam & erudite & neruose pertractat: cui ego in eo prorsus assentior. Vt *blasphemiæ multiplicis prauium*. Nam existimo nulla sophistica effici posse, vt ex illo dogmate de tali *prædeterminatione* non sequatur: *Primo*, Deum esse authorem peccati, & Hominem immunem à culpa. *Secundo*, Deum vere & proprie & solum peccare; quia posita lege vetante istum actum, & *prædeterminatione* tali, qua actus ille non potest non patrari, sequitur DEVM ipsum esse qui legem transgrediatur, vtpote qui faciat ipse actum contra legem. Quamquam enim

actus ille immediatè à creatura patretur, tamen eius respectu peccati rationem habere nequit, quum *ille actus* posita ista *praedeterminatione* homini fuerit *inevitabilis*. *Tertio*, Deum homine *peccatore* & *peccato* ipsius *indignisse* ad gloriam *iustitiæ* & *misericordiæ* suæ illustrandum. *Quarto*, Peccatum non esse peccatum. Quæ ab ab aliis ex isto dogmate deducta nondum vidi confutata: velim id fiat, saltem conatus serius adhibeatur. Quod si factum fuerit, & ego commonstrare tunc non possim obiectamenta illa non esse sublata, manus dabo & culpam deprecabor: quamquam ego *istam sententiam istius consequentiis apud alios gravatæ* non soleo, tantum fateri soleo, & quidem necessitate vrgente, me sententiam istam non posse ab illis obiectamentis liberare.

ARTICVLVS VIII.

Quibuscunque *prædicatur* Euangelium, *in* sufficientem *dari* Spiritus sancti gratiam, *vt* si velint, possint credere; *alioqui* luderet Deus *cum hominibus*.

RESPONSIO. Ego illud enuntiatum istis verbis, aut prorsus æquipollentibus constans, nunquam, neque publicè, neque priuatim protuli: quod fidenter affirmo, etiamsi contra testarentur plurimi: quia ego idipsum nisi commode explicatum non adprobo nunc, neque vnquam adprobaui: quod docere possem scriptis super hac re cum aliis collationibus habitis *Tria* autem hic commodè *explicari* desidero. *Primo*, De discrimine, quod est inter illos quibus *Euangelium annunciatur*: cuius crebra est mentio in Scripturis, vt in hisce locis. Matth. *Pater ago tibi gratias quod illa reuelaris paruulis, & abscondaris à sapientibus*. cuius explicatio potest peti ex 1. & 2. cap. Epistolæ primæ ad Corinthios, & Matth. 10. v. 11 & 13. *Exquirite quis in ea sit dignus, & si domus fuerit digna, veniat pax vestra super illa*. Actor. 17. 11. *Iudæi Beræenses fuerunt generosiores Iudæis Thessalonicensibus* 2. Thessal. 3. v. 1. & 2. *Orate vt liberemur à protervis & sceleratis hominibus, non enim omnium est fides, &c. Secundo*, De *datione gratiæ sufficientis*, quid illa sit. notum enim est esse gratiam *habitualem* & *assistentiæ*: iam phrases illa sic accipi posset, atque si *omnibus*, quibus *Euangelium annuntiatur*, gratia aliqua *habitualis* infunderetur, quæ *aptos* illos reddat ad *fidem* præstandam *Euangelio*, qui sensus à me non probatur. Sed quidquid de illa *sufficientia* dicitur, arbitror adscribendam *assistentiæ* Spiritus sancti, qua ille assistit *Euangelii prædicationi*, tanquam organo per quod ille solet esse efficax in animis auditorum. Hæc autem *assistentia* Spiritus sancti operatio tam potest commodè explicari, eique *sufficientia* attribui, vt *Pelagianismus* quam longissimè euitetur. *Tertio*, De eo quod dicitur *credere posse* per illam gratiam *sufficientem si velint*; quæ verba sic crudè pronuntiata in pessimum sensum & scripturis minimè consentaneum trahi possunt, ac si potentiâ illâ datâ porro quiescat *Spiritus & gratia diuina*, exspectans an homo sit *rectè vsurus* ista *potentia*, & crediturus *Euangelio*: quum qui rectè de ea re sentire & loqui vult, necesse habeat *gratiæ suæ* & quidem *potissimas partes* tribuere in persuadenda *voluntate*, vt assentiri velit eis quæ prædicantur. Hæc explicatio facile me liberat hic à suspicione hæreseos, & euincit non esse credibile, quod illis verbis vsus sum, quæ ego non nisi addita *proba explicatione* admittere velim. Ad *rationem* huic *enunciato* additam quod attinet, nimirum, secus Deum cum hominibus lusurum; fateor illam à multis aduersariis vsurpari aduersus sententiam multorum ex nostris, vt eam *absurditatis* conuincant: & non sine causa: quod monstrari possit, siquidem ipsis, qui mihi hosce *articulos* tribuerunt visum esset sententiam suam super ista re; quam pectore clausam gerunt, aperte enunciare.

ARTI-

ARTICVLVS IX.

Afflictiones temporales fidelium *non recte dici* castigationes, *sed esse* pœnas *pro peccatis*. *Christum enim tantum* satisfeciſſe *pro* pœnis æternis.

RESPONSIO. *Duplici* & inſigni *mendacio* hic *articulus* mihi attribuitur. *Primum* eſt in ipſo *articulo*, *alterum* in ratione addita. *Depriore* Qui Theologiam à limine ſalutarunt, norunt *afflictiones & calamitates* huius vitæ animalis eſſe vel *pœnas*, vel *caſtigationes*, vel *probationes*, hoc eſt, Deum illis immittendis vel intendere *punitionem* propter peccata, quatenus iam perpetrata ſunt, citra alium reſpectum: vel *caſtigationem*, ne in alia & ſimilia deinceps incidant; vel *probationem fidei, ſpei, caritatis, patientiæ* & ſimilium inſignium virtutum. Quis ita deſipiens eſt, vt dicat, quod *virgis cæſi* ſunt *Apoſtoli* in concilio *Iudaorum*, *pœnam* fuiſſe, quum ipſi *exierint læti, Deum laudantes, quod digni eſſent habiti, qui pro Chriſti nomine contumelia afficerentur*. An non eſt notum illud Apoſtoli 1. Corin. 11. 30. 31. 32. *Propterea inter vos ſunt multi debiles & infirmi & dormiunt multi. Etenim ſi nos ipſos diiudicaremus, non iudicaremur. Sed dum iudicamur à Domino, παιδευόμεθα, corripimur, erudimur, ne cum mundo condemnemur*. Apparet ergo non tantum *audacia* eorum, qui hoſce articulos mihi tribuerũt, ſed etiam *imperitia*, quod de illis & ſimilibus locis ne cogitauerint quidem: ſi cogitarunt, qua mentis inſania factum eſt vt mihi idipſum adtribuerint, quod tam planis locis confutatur. Dixi aliquando, quum ageretur de *calamitatibus domui Dauidis* inflictis *propter factum* ipſius aduerſus *Vriam*, & loca Scripturæ, quæ adferebantur, magna veriſimilitudine niterentur, ad probandum iſtas *pœnas* rationem habuiſſe: *non eſſe neceſſe vt in iſtas anguſtias nos coniici ab aduerſariis Pontificiis pateremur, ex quibus difficulter egredi poſſimus, cum verba videantur aduerſus illam ſententiam facere, qua dicit illas nullo modo pœnas rationem habuiſſe: dici non incommode poſſe, quum peccatum mereatur pœnam æternam peccati grauitati conuenientem, & ſimul pœnam temporalem (ſiquidem & illam Deo viſum eſt infligere, quod ſæpe non facit, ne in illis quidem qui in peccatis perſeuerant.* Vnde Pſal. 73. & Iob. 21.) *Deum remiſſa culpa, quatenus eſt meritoria pœna æterna, illam reſeruare quoad pœnam temporalem: & docui inde nullum patrocinium parari poſſe Pontificio dogmati de purgatorio, quod diſputationis iſtius erat occaſio*. Ad *rationem* quod attinet, illa eodem *mendacii* crimine tenetur, & non minori *inſulſitate* obiecti, quod monſtro. *Primum* enim affirmo nũquam hoc à me *dictum* eſſe, imo ne *cogitatum* quidem: ſententia enim mea eſt: *Chriſtum eſſe Redemtorẽ & Saluatorem noſtrum à peccatis, qua mortem temporaneam & æternam merentur, eumq; nos à morte æterna & temporali, qua eſt corporis & animæ ſeparatio, liberare*. Mirum autem hoc mihi à viris cordatis tribui potuiſſe, quum Scriptura expreſſe dicat; *Chriſtum particip-* *Heb. 18.*
em eſſe factũ carnis & ſanguinis, vt per mortem aboleret eum, qui mortis habet imperium, id eſt diabolum: vbi per *mortẽ* intelligitur aut ſola mors corporis, aut etiam illa. Itẽ, *Chriſtum apparuiſſe vt opera diaboli deſtrueret*. *1. Ioan. 3. 8.*
Inter quæ & mors temporalis. Nam *inuidia diaboli introiuit mors in mundum*. Et alio loco: *Per vnum hominem mors, per vnũ hominem reſurrectio mortuorum*: qui *homo* eſt *Chriſtus*. Et, *Chriſtum transfiguraturum eſſe corpus noſtrum humile, vt corpori ſuo glorioſo cõformetur, pro efficacitate qua poteſt ſibi ſubiicere omnia*. Nimis oportet eſſe hoſpitem in Scripturis, qui negat nos *Chriſti morte, à morte temporali* redimi, & reſurrectionis felicioris ius adipiſci. Verum hoc dixi *nos à* *1. Cor. 15. Phil. 3. 21.*
morte temporali ipſo actu non liberari, niſi per reſuſcitationem ex mortuis, per quam hoſtis extremus & mors abolebitur: ideoq; diſtincte hæc conſideranda & docenda iudico, Chriſtũ morte ſua ſtatim ius quidem ademiſſe morti, *1. Cor 15.*
quod in nos habebat, ſic detinenti nos ſub ſua *Actor. 2.*
potestate; quemadmodum & ipſe à vinculis mortis detineri nequiit; at ab actuali [illegible] miſſione ſuo tempore nos liberaturum [illegible] cõſolationem Dei qui anima priua[illegible]

fieri ista tempora concedi voluit. Cæterum, fateor me certa conscientia asseuerare non audere, mortem temporalem, quæ infligitur seu immittitur sanctis, non esse *pœnam* seu non habere respectum *pœnæ*, quum *hostis* appelletur *destruendus* per omnipotentiam Christi. Contrarium non euincitur eo argumento, quod *nostra mors corporea sit transitus in vitam æternam, quia transitus est anima, non corporis*, quod dum *in terra sepultum manet* sub *dominio mortis* detinetur.

Philip. 1. Neque eo quod *sancti mortem corporis optant*; optant enim *dissolui & esse cum Christo*, quod fit secundum *animam*, *corpore* interea, sub *dominio mortis & hostis* sui manente, vsque dum & illud animæ suæ rursus vnitum cum ea simul glorificetur. Et opponi

Ioan. 2. 18. 19. potest quod Christus Petro dicit; *Alius te cinget & ducet quo non vis*, *significans qua morte glorificaturus esset Deum* Non tantum ergo non vere, sed neque iudicioſe satis hanc sententiam mihi impegerunt. Cuius infirmi iudicii *duplex* aliud *signum* hic animaduerto. *Vnum*, quod non distinguant inter grauitatem vtriusque erroris eo, quo decet, modo. Nam longe grauius errat, qui negat *Christum* satisfeciſſe pro *pœnis corporalibus*, nempe, pro *pœna mortis temporalis*, quam qui dicit *mortem corporis* habere respectum *pœnæ*, quum sanctis immittitur. Sed hic error proponitur, alter vero, vt ratio illi firmando adferatur; quum secus fieri debuerit iuxta vtriusque erroris æstimationem; scilicet, Christum tantum satisfeciſſe pro pœnis æternis, ideoque *afflictiones temporales fidelium* non recte dici *castigationes*, sed esse *pœnas* pro peccatis. *Alterum*, quod illo argumento me vtentem faciunt, cuius ego nullam agnosco vim ad probandum quod proponitur. Concedo enim Christum satisfeciſſe etiam pro pœnis temporalibus, Et tamen dico, verum esse posse, quod *mors temporalis pœna* respectum habeat etiam *fidelibus* inflicta. Vnde & *tertium* signum inconstantis iudicii se patefacit. Non vident enim quum ipsi sic argumententur; Christus liberauit nos à pœnis temporalibus, ergo mors nostra non potest habere respectum pœnæ: mihi æque promtum esset inde sic concludere? Ergo non est æquum vt *sancti moriantur morte temporali* Mea argumentatio est à re ad rem; quia Christus tulerit *mortem corporis*, non esse *illam nobis tollerandam*: Illorum, à re ad respectum rei, quia Christus tulerit *mortem corporis* illam nobis quidem infligi, sed non vt quæ *pœna* respectum habeat. Deus autem argumentationem à re ad rem aliquando ipso effectu comprobabit, sed quæ legitime instituetur nimirum: Christus tulit mortem corporis: & secundo abstulit: quod apparet, quia resurrexit; ergo Deus mortem eandem à nobis auferet suo tempore.

ARTICVLVS X.

Fideles *in V.* Testamento *ante Christi* ascensum in cœlum, fuisse in cœlo, *non posse probari ex Scriptura.*

RESPONSIO. Hoc nunquam publice docui, neque priuatim dixi asseueranter. Verum recordor me aliquando cuidam verbi ministro, ex occasione concionis quam habuerat, dixisse, multa esse Scripturæ loca, quæ videntur id ipsum euincere: & nonnulla protulisse, aduersus quæ parum proferebat; sed addidisse, arbitrari me id dogma non admodum vtiliter nunc *Ecclesiæ* sic habenti proponi posse, quod diligentius examinatum & verum compertum cum eius *vtilitate* & ad *gloriam Christi* doceri possit, vbi animi essent præparati: cuius etiamnum sum sententiæ. De re autem ipsa nihil affirmo in alterutram partem. Video *argumenta* esse in *vtramque partem*, tum *loca Scripturæ*, tum *rationes* ex iis deductas, tum *sententias Doctorum*. Examinatis omnibus pro virili, hærere me fateor, & dico mihi non liquere: In qua sententia quam plurimos *Doctorum* habeo mihi assentientes, præsertim nostri ævi. *Patrum plerique* animas patrum sub V. T. *extra cælum* statuunt, vel in *inferno*, vel in *limbo*, vel quocunque *alio loco*, extra cælum tamen existente, proprie sic dictum. *Malo itaque de occultis* cum *Augustino dubitare*, *quam de incer-*

Vide Hilarium in Psal. 2. & 102. Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem. Item in libro de Anima.

incertis litigare. Neque opus est. Cur enim contendam iam hisce temporibus, quum *Christus* adscensu suo in cœlum nobis prægressus viam & ingressum in illud nobis patefecit; quo loco fuerint *animæ patrum* temporibus Veteris Testamenti. Ne tamen, vt fieri solet, hinc mihi per consequentias calumnia struatur, quasi *papistica de limbo* sententiæ faueam, aut accedam ad eos, qui *animas dormire* aut *dormiisse* arbitrantur, aut, quod pessimum est, cum iis facere videar, qui dicunt *Patres porcorum instar, fuisse saginatos citra spem vitæ melioris:* aperte quid de patrum statu ante Christi in cœlos adscensum sentiam enuntiabo. *Inprimis* statuo *animas humanas* esse *immortales*, hoc est, nunquam intituras. *Inde* statuo *animas non dormire. Tertio, Omnibus hominibus* post hanc vitam aut *felicem* aut *miserum statum* esse expositum, *in quem etiam, simul atque ex hac vita discedunt, ingrediuntur. Quarto, Animas patrum*, qui in fide & exspectatione Redemtoris diem suum extremum obierunt, fuisse ad locum *quietis, gaudii & beatitatis*, & beatica Dei præsentia potitas esse, simulatq; ex corporibus excesserunt. *Quinto*, Vbi locus ille quietis fuerit, an in *cælo* proprie dicto, in quod Christus adscendit, an *extra* illud, *definire non audeo* Si quis audeat, puto iubendum, vt rationes proferat, aut silentium illi imponendum. *Sexto*, Addo, me arbitrari *felicitatem* illatam *animarum* non patrum aetatem Christi in cœlos *adscensu*, & plenam *consummandam* post *corporum resurrectionem, & totalem* totius *Ecclesiæ* in cœlum *introductionem* Scio ad probandum in cœlo fuisse, produci Scripturæ loca quædam, ni mirum. Eccles 12. *Spiritus redit ad Deum qui dedit illum*, verum aut de omnibus id hominum qualiumcunque Spiritibus intelligendum est, & sic nihil ad rem, aut, si de solis bonorum intelligatur, non sequitur, *redit ad Deum, ergo in cælum proprie dictum.* Sed malim priore modo intelligi, de reditu ad *Deum creatorem & conservatorem* animarum, & iudicem vitæ anteactæ *Enoch* dicitur *assumtus ad Deum, Elias raptus in cælum.* Sed præterquam quod exempla sint extraordinaria, non sequitur *Enochum*, quia assumtus sit ad Deum, in *cælum summum* esse translatum: cæli enim vox latius patet: ita & de *Helia.* Vide *Martyrem* in 2. Reg. 2. v. 13. & *Vatab.um* in eundem locum. *Primitiæ dormientium Christus* 1. Cor. 15. quod verum non videtur, si *Enoch & Elias corporibus* suis *immortalitate* donatis in *cælum supremum* adscenderint. *Lazarus delatus est in sinum Abrahæ, vbi solatio fruebatur.* Sed *sinum Abrahæ* ipsum *cælum* significare non probatur: significatur *Lazarum* recollectum esse in sinum *Patris* sui *Abrahami*, in quo requiesceret in spe plenæ beatitatis per *Christum* in cælis ipsis obtinendæ: qua de causa Apostolus post Christi in cælos adscensum, *desideras esse cum Christo*, Matth 8. *Multi venientes ab oriente & occidente assidebunt cum Abrahamo, Isaaco & Iacobo in regno cælorum.* At inde non sequitur eos fuisse in *cælo proprie dicto*, antequam illi assideant qui ex *gentibus* advocandi sunt. Matth. 25. apparet tantum *duo* esse *loca*, *vnum* destinatum *pijs*, *alterum impijs.* At inde non sequitur locum *pijs* destinatum semper fuisse *cælum supremum*: nunquam fuerunt *plura loca*, quia nunquam *plures status*, at non necesse est vt sint *eadem loca citra mutationem*; modo nunquam ponatur tertius ad duo priora accedens, salua manet eius dicti auctoritas. Matth. 4. *Merces piorum dicitur futura in cælis:* Esto Ergo statim post *mortem* sunt transferendi in *cælum supremum.* Non sequitur; quia notum Scripturam respicere in promissionibus istis ad tempus quod ipsum *iudicium extremum* sequitur: iuxta id: *Ecce venio, & merces mea mecum.* Respondet *sponsa: Etiam veni Domine Iesu.* Eodem modo intelligendū est quod Lucæ 16 dicitur; *Recipient vos in æterna tabernacula*; nempe post *iudicium extremū*, saltem post *Christum*: qui debuit *mansiones illas præparare* suis Act. 15. dicuntur patres *eadē fide* qua nos *iustificati*, fateor. Ergo semper fuerunt in *cælo* etiam ante *Christum*, vt nos futuri sumus post *Christum.* Non sequitur. Sunt enim in *glorificatione gradus*, nec mirū si di-

ſi dicantur poſt Chriſti in cælum *aſcenſum* beatiores & glorioſiores facti. At *latroni* dicit Chriſtus: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Reſp. *Primo* non eſſe neceſſe, vt *Paradiſus* intelligatur hic *tertium cælum* ſeu *ſedes aterna beatorum*: notat enim generatim *locum ſalicitatis*. *Secundo, Chryſoſtomus* dicit hunc *primum* fuiſſe, cuius *anima in cælum* ingreſſa eſt: neque iuit *ante Chriſtum* & antequam *velum templi ſciſſum eſſet*.

Verum hiſce locis opponitur *admirabilis* illa *diſpenſatio* Dei, ſecundum tempora Chriſtum *antegreſſa* & illum *inſecuta*, diſcriminata: cuius *diſpenſationis* illuſtre exemplar fuit *templum Hieroſolymitanum*, cuius pars externa per interpoſitum *velum* fuit ſeparata & diuiſa ab illa, in qua *Sacerdotes* quotidie comparebant, & dicta fuit, *Sancta ſanctorum*, diſtincte contra hãc quæ *ſancta* dicebatur. Heb. 9. 2. 3. per *Sancta ſanctorum cælum* deſignatum fuit. Heb. 9. 24. Illud *clauſum* fuit *ſtante priore tabernaculo*, vſque dum in illud *Chriſtus* per *proprium ſanguinem ingreſſus eſt*. Heb. 9. 8. 12. Qui tanquam *præcurſor noſter* præire debuit, vt & nos poſſemus ingredi in ea quæ *intra velum ſunt*. Hebr. 6. 20. Ad quod ipſum neceſſe fuit vt nobis *libertas daretur ingrediendi in ſacrarium per ſanguinem Ieſu, ea via quam dedicauit nobis recentem & viuam, per velum, id eſt, per carnem ſuam*. Heb. 10. 19. 20. Qua de cauſa Seniores, qui per fidem *Deo placuiſſe teſtimonium acceperunt*, dicuntur *non accepiſſe ſeu obtinuiſſe promiſſum*; *quod Deus de nobis* (qui Chriſtum ſecuti ſumus) *melius quiddam prouiderat, ne ſine nobis conſummarentur*, Heb. 11. 39. 40. Et hæc loca potiſſime efficiunt vna cum iſta *diſpenſatione* vt ſententiæ affirmanti *patres* fuiſſe in *in cælo proprie dicto* adſtipulari non poſſim. Quod ne tantopere in me reprehendant fratres noſtri, opponam illis vnum atque alterum ex receptis *Doctoribus Eccleſiæ noſtræ*. *Caluinus* Inſtit. lib. 4. cap. 1. ſect. 12. *Qua enim ob hoc vnum Eccleſia diſſideant, ſi altera citra contentionis libidinem, citra pernicaciam aſſerendi, animas à corporibus demigrantes in cælum conuolare putet, altera nihil auſit definire de loco, cæterum viuere tamen domino certo ſtatuat?* videatur etiam Inſtit. libr. 3. cap. 25 ſect. 6. *Valde ſe torquent multi diſputando, quem locum occupent (anima,) & an cæleſti gloria iam fruantur nec ne. Atque ſtultum & temerarium eſt de rebus incognitis altius inquirere, quam Deus nobis ſcire permittat.* Ecce, ille dicit friuolum eſſe contendere, an animæ mortuorum iam fruantur gloria cæleſti nec ne, & de eo contendendum nõ eſſe iudicat. Et ego condemnor, ſaltem accuſor, quod non auſum affirmare *Patrum animas* ante Chriſtum fuiſſe *in cælo, proprie dicto*. *Martyr* vlterius progreditur, & affirmare audet *non fuiſſe animas patrum ante Chriſtum in cælo proprie dicto* in 2 Reg. 2. v. 13. *Nunc veroſi roger, ad quem locum Henochus & Helias translati fuerunt, dicam me ſimpliciter ignorare, quod à diuinis literis id non tradatur. Si tamen veriſimilis ratio ſequenda ſit, illos dicerem ad locum Patrum vel ſinum Abrahæ fuiſſe perductos, vt ibi Chriſti reſurrectionem exſpectantes vna cum beatis patribus agerent, vt poſtea cum illo iam reſuſcitato, ſupra cælos attollerentur. Vbi* notandum, quod de *Henocho* & *Helia* dubiter vbi ſint, at aſſeueranter dicit de iis, qui ſunt *in ſinu Abrahæ*, nempe, de patribus, illos cum *Chriſto reſuſcitato ſupra cælos fuiſſe ſublatos*. Quod apparet ex eis, quæ paulo poſt addit: *Quod ad ſublimem illum aſcenſum attinet, concedimus neminem illo vſque fuiſſe potitum ante Chriſtum. Henoch igitur & Helias ad patres iuerunt, atque illis vna cum eis Chriſtum exſpectarunt, quem cum aduenijſſet in cælum comitati ſunt vna cum cæteris.* Videatur Bullingerus in Luc. 16. 23. Heb. 9. 8. 1. Pet. 3. 19.

MARTYR.

Ex quibus omnibus iam planum feciſſe me arbitror, non tantum iuſtas *dubitandi* cauſas me habere, ſed etiamſi dixiſſem, quod hic mihi impingunt, ideo *reprehendendum* non fore: & quod maius eſt, *tolerandum* fuiſſe, licet ſimpliciter aſſeueraſſem animas patrum ante Chriſti in cælos adſcenſum in cælo non fuiſſe.

CALVIN.

ARTI-

ARTICVLVS XI.

Dubium esse, an Fideles *in* Veteri Testamento intellexerint, Ceremonias legales *fuisse* typos Christi & beneficiorum eius.

RESPONSIO. Non memini me vnquam iddixisse, imo non dixisse scio, quia necdum ausim dicere: sed dixi, quousque Veteres intellexerunt *Ceremonias legales* Christi *typos* fuisse, non inutiliter inquiri posse: saltem non intellexisse prout iam patefacto Euangelii mysterio intelligimus, mihi certum est, nec puto esse, qui negare ausit. At velim fratres nostros operam sumere probandi, quod *fideles* in V. T. id intellexerint. Sciunt enim id ipsum non modo in dubium vocari à nonnullis, sed & fidenter negari. Experiantur & videbunt quam *id futurum sit difficile*. Loca enim, quæ id probare videntur tam speciose ab aduersariis ipsis eripiuntur, vt qui non soleat assentiri nisi bene probatis, facile ad dubitandum induci possit, an fideles sub V. T. istius rei notitiam habuerint: præsertim si cogitet, totam *veterem Ecclesiam in infantili ætate fuisse*. Gal. 4. 3. ideoque vt *infantem* sapuisse, cui non competat in istis corporalibus videre *spiritualia*, tanquam per ea significata, despiciant, qui notitiam horum habent. *Quum essem infans, vt infans, sapiebam*. Inspiciantur & ipsa loca, quæ nos dicimus *typicam* habere *significationem* iam à Christo & Apostolis *edocti*, an tam sint plana, vt absque Messiæ præuia interpretatione ea intellecturi fuerimus secundum spiritualem intelligentiam? Quod *Abrahamus* dicitur *Vidisse diem Christi & gauisus esse*, interpretantur qui contrariæ sunt sententiæ *metonymice* intelligendum, quia *viderit diem Isaaci*, qui erat *typus Christi*; & propterea *eius dies, dies Christi*. Nullius certe alterius gaudii mentio fit in Scripturis, quam istius. Conferatur quod dicitur Rom. 4. pene per totum caput de *fide Abrahi*, & eius *fidei obiecto*, & monstretur ex eo, quod *Abraham* in promissis istis, quæ fide apprehendit, Christum viderit. *Signum Ionæ* quis intelligeret ad Christi *triduanam* in terræ medio *mansionem* significandam institutam fuisse, nisi Christus id explicuisset? Et quid noxæ adfert illa sententia, quum, qui ita sentiunt, non negent *patres* ista eadem in *fide infantili* saluos esse factos, quemadmodum *infans* tam *hæres* est paternorum bonorum, quam *filius adultus*. Si quis inde sequi dicat, saluos esse factos sine *fide in Christum*: Respondeo, fidem quæ *in salutare Dei*, salutemque ab illo promissam intuetur, & *exspectat redemtionem Israelis* generali notione intellectam, esse *fidem in Christum* iuxta *dispensationem* illius temporis: quemadmodum videre est ex istis locis, Genes. 49. *Salutem tuam vel salutare tuum exspectaui Iehoua*. Et Luc. 2. de Simeone: *erat & ipse exspectans consolationem Israelis*: & ibidem: *Anna loquebatur de eis omnibus, qui exspectabant redemtionem in Ierusalem*. Verum enimuero si consideremus *fidem in Christum*, quæ *Noui Testamenti* est, in illum esse tanquam in *Regem Spiritualem & Cælestem*, qui suis *bona* det *cælestia passione & morte* sua impetrata, tunc maior hic difficultas exurget. Quis plures de *Messia promissiones* accepit, quam *Dauid*, aut plura de illo vaticinatus est? attamen non immerito quis dubitet, an *Dauid* intellexerit *Messiam* fore *Regem spiritualem & cælestem*, quum ille, vbi cor suum effudisse videtur ad Dominum, ne verbo quidem *eius sua intelligentia* indicium præbeat, quod tamen magnopere ad magnificandum Iehouam, & fiduciam suam confirmandam pertinebat. Quæ ipsius Christi temporibus de *Messia* eiusque *regno in toto Israele* fuerit *notitia*, adparet non modo ex *Pharisæis & toto populo*, verum ex ipsis etiam *Christi discipulis*, quum iam integrum triennium & amplius cum eo conuersati fuissent, & ex ipsius ore apertam *regni cælorum* mentionem sæpe audiuissent: & quod magis mirandum est, *Christo* iam à mortuis *resuscitato* id ipsum nondum intellexerunt. Vnde videtur horum alterutrum dicendum; aut *notitiam*, quæ antea fuit, *paulatim periisse*, aut *Pharisæos odio Iesu illam corrupisse*. At *neutrum* verisimile videtur. Non *illud*: nam quo

2. Sam. 7.

propiora fuerunt tempora *Messiæ*, eo fuerũt *clariores Prophetiæ* de eo, & manifestior illarum intelligentia: nec sine causa, quia tunc cæpit magis magisque esse necessarium, vt *illa persona* crederetur esse *Messias*, vel saltem adpropinquare tempus, quo illa *fides* esset *necessaria*. Non *hoc*: quia illud *odium* conceperunt *Pharisæi* ex ipsius *prædicatione & miraculis*: at sub initium functionis suæ aduocauit ad se discipulos illos duodecim. Scio esse, qui ex *Rabinis* eius temporis multa proferunt de *Spirituali regno Christi*; sed ea suis authoribus relinquo, quia diiudicare mihi non est integrum. *Mihi ipsi* iam versanti in illa materia, & probare volenti per *Prophetias antegressas regnum Christi Messiæ* fore *Spirituale*, non *parua difficultas* oboritur, quum tamen plerosque consuluerim, qui de ista materia scripserunt. Experiantur qui *hic dubitare non permittunt*, *& specimen* exhibeant *argumenterum*, quibus id probari posse putant, etiam nunc *illustrati lumine Noui Testamenti*: spondeo, non tam *sinistre* iudicaturos de iis, qui se *hic hærere* fatentur. Hæc autem à me allata sunt, non vt negem sententiam fratrum hac in parte esse veram, multo minus vt confutem; sed vt doceam, ferendam esse *imbecillitatem* eius, qui *dogmatisten* ea in re agere non audeat.

ARTICVLVS XII.

Christum *pro* omnibus & singulis *mortuum esse.*

RESPONSIO. Nunquam à me dictum est neque publice neque priuatim *sine addita explicatione*, quam controuersiæ, quæ de ea re mouentur, necessariam fecerunt. *Ambiguitatem* enim habet *phrasis ista*: nimirum; Aut *pretium mortis Christi* pro *omnibus & singulis datum*, aut *omnibus & singulis, adplicari & communicari redemtionem illo pretio impetratam. Hanc sententiam* ego improbo, propterea quod Deus peremtorio decreto statuerit, vt *soli fideles redemtionis* istius participes fiant: *priorem sententiam* qui repudiant, videant quomodo *Scripturis* respondeant dicentibus; *Christum esse mortuum pro omnibus*: *Esse propitiationem pro peccatis totius mundi*: *tulisse peccatum mundi*: *Carnem suam dedisse pro mundi vita*: *Christum esse mortuum etiam pro illo, qui esca alterius perdipotest*: *Mercatũ esse illos etiam qui ipsum abnegãs, & exitium velox sibi accersunt.* 2. Pet. 12. 1. Qui ergo sic loquitur cum Scripturis loquitur: *qui istam phrasin repudiat*, audax est & scripturarum *iudex*, non *interpres*. Qui vero illa loca *conuenienter analogiæ fidei* explicat, *officium* facit *interpretis boni & Prophetæ in Ecclesia Dei*. De *interpretatione* itaque est *controuersia*; *verba simpliciter adprobari debent*, quia sunt Scripturæ verba. Proferam vnum aut alterum locum ex *Prospero Aquitanico*, vt constet istam distinctionem etiam tunc vsurpatam fuisse: *Qui dicit quod non pro totius mundi redemtione Saluator sit crucifixus, non ad Sacramenti virtutem, sed ad infidelium respicit partem, quum sanguis Iesu Christi pretium totius mundi sit: A quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captiuitate redimi noluerint, aut post redemtionẽ ad eandem sunt seruitutem reuersi.* Et alio loco: *Quod ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi est redemtio totius mũdi: sed qui hoc seculum sine fide Christi & sine regenerationis Sacramento pertransiunt, redemtionis alieni sunt.* Quæ etiam *totius antiquitatis* sententia est: quod velim à multis paulo diligentius considerari, ne tam facile *nouationis* crimen impingant illi, qui quidpiam proferunt ipsis antea inauditum, aut incognitum.

1. Ioan. 2. 2. Ioan. 1. Ioan. 6. Rom. 14. 15.

Sent. 9. supra cap. Gallorum.

ARTICVLVS XIII. & XIV.

Peccatum originale neminem condemnaturum.

Omnes *omnium* Gentium infantes morientes *sine peccatis* actualibus saluos esse.

RESPONSIO. Hoc articulos *D. Borreo* tribuunt, quos ad augendum numerum duos fecerunt, quum vnus sufficeret, ex quo alter necessario sequitur, etiam ex ipso-

psorum sententia. Si enim *neminem damnat peccatũ originis*, necesse est *omnes saluos* fore qui *actualia nulla* ipsi perpetrarunt, quales sunt *infantes omnes* sine discrimine; nisi quis *medium* inter *salutem & damnationem* ponat *statum*, eadem stultitia qua *Pelagium* dicit inter *salutem & regnum calorum* distinxisse *Augustinus Borreus* autem negat se vnquam *publ ce* alterutrum docuisse; contulisse quidem *priuatim* de ea re cum nonnullis *Theologiæ candidatis*, quod licere sibi arbitratur: imo & *sic sentire*, inductum rationibus, quas libens *examini fratrum* subiicit, vt si istis confutatis rectius edoceri queat, sententiam mutet. Rationes hæ sunt. *Prima*, Quia Deus *vniuersum genus humanum* in *reconciliationis gratiam* assumserit, & cum *Adamo* omnibusque eius *posteris* in eo *fœdus gratiæ* iniuerit, in quo *remissionem peccatorum omnium* polliceatur quotquot in *illo fœdere perstabũt*, & aduersus hoc *non praua ricabuntur*. Cæterum id non modo cum *Adamo* iniuit, sed & postea cũ *Noacho* redintegrauit, & postremum per *Christum Iesum* confirmauit & consummauit. Quumque *infantes fœdus illud transgressi non sint*, non videntur *condemnationi* obnoxii, nisi statuamus Deum *illa cõditione gratiosa*, sub qua tamen & ipsi *vt fœderati* comprehensi fuerunt, cum *infantibus agere nolle*, qui *ante ætatem adultam* ex hac vita discedunt; & propterea illorum *conditionem* multo *esse peiorem* quam *adultorum*, quibus exposita est *remissio peccatorum omnium*, nõ modo eius quod *in Adamo* perpetrarunt, verum & illorum quæ *ipsi perpetrarunt in propriis personis: peiorem* autem *nulla ipsorum culpa* aut *merito*, sed quia Deo *sic visum* fuit *cum illis agere*: vnde sequeretur, Deum *illos velle cõdemnare ob peccatum commissum ante fœdus gratiosum promissum* vel *initum*, perinde ac si *ab illo fœdere* iam *præcedaneo Dei decreto* essent *exclusi & reiecti, promissumq; de Saluatore ad illos omnino non pertineret*. *Secunda* Quum Deus *ipsi Adamo*, qui *in propria persona* peccauit & *voluntate sua libera, peccatũ illud condonauerit*; nullam esse rationẽ cur Deus *hoc peccatũ infantib. imputare voluerit*, qui *in Adamo peccasse* dicũtur, quum nõ ipsi *in propriis personis* existerent, ideoq; nec dũ *peccare possent arbitratu proprio*. *Tertia*, q; Deus sic videatur *cum infantibus rigidius agere* quam *cũ ipsis diabolo*. Rigor n. Dei aduersus *Angelos Apostatas* fuit *summus*, eo quod ipsis *peccatum ab iis perpetratum condonare noluit*. Rigor idem *aduersus infantes*, qui *propter Adami peccatum condemnãtur*. At *eo maior*, quod omnes *Angeli in suis propriis personis peccarunt, infantes in persona parentis primæui Adami*: qua de causa *Angeli ipsi in culpa*, quod *peccatum*, quod *vitare* poterãt, *admisere infantes non in culpa*, nisi qua *in Adamo existentes eius voluntate peccato & culpa inuoluti sunt*. Et hæ quidẽ rationes tanti sunt momenti, vt & ego putẽ qui contrarium statuunt illas confutare debere, antequam possint alicui *notã hæresecs* impingere. Opponunt, scio, *Antiquitatem*, quæ sic iudicauit: at *Antiquitati* opponere non possunt illi, qui hac ipsa in re, vbi de *salute infantium* agitur. *Antiquitatis* iudicio stare nolunt. *Nostri* autem *fratres* ab *Antiquitate* recedunt hoc ipso in negotio bifariam. *Primo*, quod antiquitas statuit *omnes infantes* qui *sine baptismo* hinc discedunt, *in dãnatione* futuros: qui vero *baptizati* ante *ætatem adultã* moriuntur, *saluos fore*: quod ab *Augustino dogma catholicum* esse asseritur, his verbis: *Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes antequã baptizentur morte præuentos, posse peruenire ad indulgentiã originalium peccatorum, si vis esse Catholicus*. Hoc vero *nostri fratres* nullo modo concedunt, sed vtrique parti contradicunt. *Secundo*, quod *Antiquitas* statuit *baptismi gratiam peccatum originale* auferre ab iis etiam qui *prædestinati* non sunt: iuxta illud *Prosperi Aquitanici, qui dicit, quod ab his, qui non sunt prædestinati ad vitam non auferat percepta gratia baptismi originale peccatum, non est Catholicus*. cui etiam sententiæ fratres nostri refragantur. Non videtur autem æquum, vt quando ipsis visum est, *grauent à se dissentientes*, eo quod *à patribus dissentiant*, & rursus, quando lubet; *ipsi à patribus dissentiant* in eadem materia. Verum ad ipsam *Antiquitatis* sentẽtiam quod attinet, de *condemnatione non baptizatorum*

Prosper ad cap. Gallorũ sentent. 2.

rum propter *solum peccatum originis*; videntur ipsi & qui eos insecuti sunt *mitigasse* tam *duram sententiam*, saltem *mitigare conati esse*: quum dixerunt hi, quod in omnium *mitissima damnatione* sint futuri, alii quod non *pœna sensus*, sed *damni tantum* sint adficiendi: cui nonnulli addiderunt quod *ista pœna* ipsis infligenda sit *citra morsum conscientiæ* ipsorum: quamquam hoc ipsum sequatur ex eo, quod *pœnam damni tantum* passuri dicantur, *non sensus*: qui *sensus* est vbicunque *morsus* est *conscientiæ*, hoc est, vbi *vermis rodens* non moritur. At videant qualis illa damnatio sit, quæ ob peccatum est, vnde *morsus conscientiæ* non existit.

Ex hisce sic tractatis adparet quid de *articulo* 14 sentiendum sit: saltem ita ex priore dependet, vt *separatus articulus* à priore confici non debuerit, ab iis qui statuunt nullam causam esse cur infantes pereunt, quam *peccatum originale* quod *ab Adamo* propagatum est in ipsos. Operæ pretium autem est videre quid ea de re senserit *D. Fr. Iunius* ante paucos annos *Theologiæ in hac Academia nostra Professor*. Hic *omnes infantes qui ex fœdere & electione sunt seruari affirmat*: *ex charitate autem præsumit eos, quos ad se infantes vocat Deus, & tempestiue ex hac misera valle peccatorum eripit, potius seruari*. Quod ille autem vel *affirmat* iuxta *doctrinam fidei*, vel *præsumit ex charitate*, annon liceat alteri citra *hæresin* sentire apud conscientiam suam: quam nulli omnino *obtrudit* aut *persuadere* studet? Nimis sane magna est ista ἀγχινοια, & viris sapientibus indigna. Et quid quæso *incommodi* est ex ista doctrina? An quod inde consequatur *infantes infidelium* si saluentur, extra *Christum* & citra ipsius *interuentum* saluari: consequentiam istam negat *Borreus*, & habet *D. Iunium* ista in re sibi consentientem. Si dissentiant fratres, & putent hæc esse consentanea, tum necesse est omnes *infidelium infantes condemnationem subitici*, infidelium dico, *qui extranei* sunt *à fœdere*. Cuius rei non potest reddi alia ratio, quam quia sint *infantes extraneorum à fœdere*: vnde videtur contra inferri, omnes *infantes eorum qui in fœdere* sunt *saluari*, siquidem in *ætate infantili* moriantur. Quod quia negant fratres nostri, ecce quale dogma ab iis creditur, *omnes extraneorum à fœdere infantes damnari, & eorum qui nati ex parentibus fœderatis infantes moriuntur, alios damnari, alios saluari*: quod dogma an vnquam obtinuerit in Ecclesia Christi, peritis dispiciendum relinquo.

De natura & gratia Ratione 28.

ARTICVLVS XV.

Si Ethnici *& à* vera Dei cognitione alieni, *faciant ea quæ* viribus naturæ *possunt facere*, Deus non condemnabit eos, *sed* remunerabit *hæc ipsorum opera* maiore cognitione, *qua* ad salutem *perducantur*. *BORREVS & ARMIN.*

RESPONSIO. Nunquam id *à me* dictum est, *neque à Borreo isto* quidem *modo & istis verbis*, imo verisimile non est quemquam rerum sacrarum aliquousque peritum tam *inconcinne* mentis suæ sensa enuntiaturum, vt iis ipsis verbis mendacii suspicionem pariat, quibus sententiam suam enuntiat. Quis enim *à vera Dei cognitione alienus* aliquid faciet, quod Deo vllo modo acceptum esse queat? Nec esse sane est vt *bonum* sit *quadam* [illegible] *ratione*, quod *Deo placiturum* est: necesse insuper est, vt qui id narrabit, *bonum esse sciat & Deo gratum*: *sine fide enim quidquid fit peccatum est*, hoc est, sine *certa notitia* id *bonum* esse & *Deo gratum*. Hactenus ergo necesse est vt *veram Dei notitiam* habeat; quam etiam *Gentibus* tribuit Apostolus Rom. 1. v. 18. 19 20 21. 25. 28. & cap. 2. v. 14. 15. Citra hanc explicationem *contradictio* erit in hac *enuntiatione*: Qui *vera Dei cognitione omnino destitutus est, ille potest aliquid præstare, quod Deus eousque gratum habet, vt id remuneretur aliquo præmio*: quam *contradictionem* aut non vident hi fratres nostri, aut fingunt sibi prorsus *stolidos* esse, quibus hanc sententiam attribuunt. Deinde, quale & hoc est, *si faciant ea quæ viribus naturæ possunt facere*? An *natura* prorsus destituta *gratia & Spiritu Dei*, instructa est *notitia veritatis*, quæ dicitur *in iniustitia detineri cognitione eius, quod de Deo*

Deo cognosci potest, aeterna eius tum potentia, tum diuinitatis; quæ instigare potest hominem vt *Deum glorificet, & si non glorificet prout nouit, omni excusatione* spoliat? Non arbitror ista talia *naturæ*, quæ sine *gratia*, & *Spiritu Dei* ad hæc *mundana* vergit tota, tribui posse citra falsitatem & *iniuriam gratiæ diuinæ*. Si hæc isto modo habere se putant fratres nostri, quæ causa est cur tam facile id attribuant iis, quos nosse deberent non *omnino scientia rerum sacrarum* esse destitutos? Si vero arbitrentur hominem *viribus naturæ* facere posse *aliquid boni*, non absunt à *Pelagianismo*, quem tamen aliis impingunt. Et iste *articulus* sic *enuntiatus* videtur indicare; quod arbitrentur hominem quidem *aliquid* facere posse *boni viribus naturæ*, sed *eo ipso* non *euasurum condemnationem*, neque *impetraturum remunerationem*. Hæc enim *attributa* tribuuntur *subiecto* in ista *enuntiatione*, & eo quod illa *attributa subiecto* isti non conueniant ex ipsorum sententia, hoc ipsum *enuntiatum hæreseos* insimulant. Si credant hominem *à vera Dei cognitione alienum nihil boni* facere posse, hoc ipsum prius fuit *hæreseos* accusandum: si putent neminem *viribus naturæ quidpiam Deo gratum* facere posse, hoc ipsum *errori* fuit deputandum, si quis affirmare auderet. Vnde sequitur aut illos ipsos *Pelagiana hæresi* esse affines, aut ignorare quid *prius*, quid *posterius reprehendendum* & *hæreseos* condemnandum sit. Apparet ergo illos *additione* ista *aggrauare errorem* voluisse; sed necassum; quia per istam *additionem* effecerunt vt negare possimus tale quidpiam à nobis *dictum* vel *cogitatum* esse, & simul iustam dederunt causam ipsos *Pelagiana hæreseos* insimulandi. Sic laqueo capitur incautus venator, quem nexuit alteri. Longè ergò cautius & tutius fecissent, si citra *exaggerationem* istam impegissent nobis *hanc sententiam*, quam norunt *Scholastici Theologi* esse vsurpatam, & postea impingunt *articulo* 17. sed paulo aliter enuntiatam: *Facienti quod in ipso est, Deus faciet quod in se est*. Sed & tum addenda fuisset illorum *explicatio*, nempe, Deum id facturum *ex congruo, non ex condigno*; & non quia sic *meretur factum* ipsorum, sed quia *Dei magnam misericordiam & beneficentiam* deceat id ipsum: quod tamen ipsum *Scholasticorum* dictum ego vsurpare nollem citra *additionem* horum verborum: *facienti quod in ipso est vi gratiæ diuinæ quam ipsi iam obtigit, huic Deus maiorem gratiam largietur: iuxta dictum Christi: Habenti dabitur*; quo *causam* complexus est, cur Apostolis *datum esset nosse arcana regni cœlorum, aliis autem datum non esset*. Præter hunc locum & capita 1. & 2. ad Rom iam citata, inspiciatur quod de *Cornelio Centurione*, *Lydia purpuraria*, & *Berrhaensibus* narratur in Actis Apostolicis. *Matth.* 13. 11. 12. *Act.* 10. *cap.* & 16. & 17.

ARTICVLVS XVI.

Opera irregenitorum placere posse Deo, *esse a* occasionem *b* & causam impulsiuam, *qua Deus* mouebitur *ad* salutarem gratiam *illis communicandam.*

a BOR. *b* ARM.

RESPONSIO. Ante biennium aut circiter sparsi fuerunt 17. *articuli* mihi attributi; quorum *decimus quintus* sic habet: *Opera irregenitorum non posse quidem placere Deo, esse tamen occasionem, qua Deus moueatur ad gratiam salutarem illis communicandam*: quod discrimen efficit vt suspicer in 16. *articulo negatiuam omissam* esse: nisi forte ab eo tempore *in peius progressus*, hoc affirmauero, quod tunc *minus audax aut prudentior hæreticus* negaui. Vtut res habet, dico bonos illos viros neque *sententias nostras* nosse, neque *phrases* scire quas vsurpamus, neque, vt sciant, *sensus phrasium* intelligere: vnde mirum est illos *multum aberrare à vero*, quum *suis verbis nostras sententias* enuntiant, aut *nostris verbis alios sensus, suos* nempe affingunt. Huius rei manifestum specimen præbent in hoc *articulo*. Nam primo vox *Irregenitorum* duplici *sensu* accipi potest, vel vt illos notet, qui *nullam spiritus regenerantis vel ad regenerationem tendentis*, seu *præparantis actum* senserunt, adeoque *primo principio regenerationis* sunt destituti; vel vt significet eos qui re-

nascuntur & sentiunt actus Spiritus sancti vel ad *praparationem* vel *ad ipsam regenerationu essentiam* pertinentes, attamen *nondum regeniti* sunt; hoc est, eo quidē adducti sunt, vt *peccata sua agnoscant, de iis doleant, liberationem desiderent & liberratorem monstratum* quærant, attamen nondum *illa vi spiritus* instructi sunt, qua *caro* aut *vetus homo mortificetur, & homo in nouam vitam reformatus, opera iustitia patrare* potens est. *Secundo, placet aliquid* Deo, vel vt *initialis actio* ad *initium conuersionis* pertinens, vel vt *opus essentia sua perfectum*, vt à *iam converso & renato* perpetratum. Sic *placet Deo confessio*, qua quis *se frigidum, cæcum, pauperem esse agnoscit*, ideoque ad Christum confugit vt *collyrium, vestimenta, aurum sibi coemat*: & *placent Deo* opera ex *feruido amore* profecta. Videatur *Caluinus* inter *timorem initialem* & *filialem* distinguens: & *Beza*, qui *dolorem contritionemque ob peccata*, non ad ipsas *essentiales regenerationis* partes, sed ad *preparatoria* pertinere arbitratur; ipsam vero *regenerationis essentiam* in *mortificatione* & *vinificatione* constituens. *Tertio, occasio & causa impulsiua* qua Deus *mouetur, non eodē modo* sumitur, sed *variè*, Nostro proposito seruiet si *duos locos* protulero, ex quorum collatione *distinctio* colligetur nostro scopo conueniens & sufficiens. Matth. 18. v. 32. dicit Rex *totum debitum remisi tibi, quia rogasti me*. Genes. 22. v. 16. 17. dicit Deus Abrahamo: *Quandoquidem feceris rem hanc, quod non peperceris filio tuo, vnico tuo, benedicendo benedicam tibi*. Qui hic *discrimen* non videt *impulsionis*, imo & *placentiæ*, illum valde cæcum in Scripturis esse oportet. *Quarto, Salutaris gratia* vel pro ipsa *prima gratia* accipitur, vel pro *secunda, præueniente* vel *subsequente*, pro *operante*, vel pro *cooperante*: pro *pulsante* vel *aperiente*, vel *ingrediente*. Hæc omnia nisi quis commode distinguat, & verba sua secundam istas distinctiones vsurpet; necesse est vt impingat, & alios, quorum sententiam non bene intelligit, impingentes faciat. Si vero quis illa diligenter intueatur, videbit quod *iste articulus* futurus sit *consentaneus Scripturis* secundum *vnum sensum*; multum verò à *Scripturis diuersus* secundum *alterum*.

Apoc. 3. 15. 16. 17. 18.

Sumatur vox *irregeniti* pro eo qui *iam renascitur* vt vt *nondum renatus*; *placentia* pro *initiali*; *impulsio per modum finalis potitionis*: & *salutaris gratia* pro *secunda, subsequente, cooperante, ingrediente*: & constabit bene dici; *dolorem serium ob peccata eosque Deo placere, vt eo, secundum multitudinem misericordiarum suarum, moueatur ad gratiam homini peccatori faciendam*. Ex hisce adparere puto, quam *caute* loquendum sit, vbi *proclivius* est *lapsus in hæresin*, vel in *hæreseos suspensionem*: cuius *cautela* non omnino negligentes nos esse, pro prudentia sua, deberent expendere fratres nostri, quum non ignorent nobis planissime constare, quam nostra dicta *sinistra interpretationi*, imo & *calumniæ* sint exposita & obnoxia. Verum ni *multitudinem articulorum* quæsissent, potuissent hanc & præcedentem eodem capite complecti: vt & sequentem.

ARTICVLVS XVII.

Deus gratiam suam nemini negabit facienti quod in se est.

RESPONSIO. Hic *articulus* ita præcedentibus natura nexus est, vt qui *vnum ex tribus ponit*, eadem opera *omnes affirmet*; qui *vnum negat*, & *reliquos reiiciat*: Poterant ergo superuacuo labori pepercisse; & *vnum* huiusmodi *trium loco* conuenientius ponere: *Potest homo sine gratia auxilio boni aliquid præstare, quod si præstet Deus idipsum largiore gratia compensabit vel remunerabitur*. Verum huiusmodi *articulo* semper *crimen falsi* impegissemus; quare tutius fuit *aquiuocationibus* ludere, vt *calumnia* fraus non æquè facile omnibus innotesceret. Cæterum ad hunc *articulum* dico; nunquam nobis in mentem venisse istis verbis tam *inconditis* vti, quæ primò statim intuitu *gratiam excludunt à principio conuersionis*, quam nos facimus semper & vbique *præcedaneam, comitantem, subsequentem*, & *citra quam* nos *nullam omnino bonam actionem ab homine produci posse* asseueramus; eousque vt ne *Adami* quidem *naturæ* id ipsum

ipsum *sine gratia diuina* tum *infusa* tum *assistentu* auxilio tribuere audeamus; vnde adparet nobis per *calumniam* hoc imponi. Si idem sentiant fratres, consensus est; si vero arbitrentur *Adamum* per *naturam* citra *supernaturalia* potuisse *legem sibi positam* implere, non videntur longe à *Pelagio* abire, quum *Augustini* dictum illud sit ab ipsis fratribus nostris receptum; *supernaturalia amissa, naturalia corrupta esse.* Vnde sequitur, quantum mansit *naturalium*, *tantum* mansisse *potentiæ* ad *legem implendam*, posito, quod præmissum est, *Adamum* per *naturam suam* potuisse *Deo obtemperare. citra gratiam* contra *naturam* distingui solitam. Declarant certè quum hoc nobis impingunt, id tale à se iudicari, quod in nostrum sensum cadere possit, & propterea non tantum in eo videre se *absurditatis*, quantum reuera inest isti *articulo*, nisi putent nihil *tam absurdum* excogitari posse, cui nos *credendo* & *enuntiando* non simus accommodi, & parati. Nos illum *articulum* tam existimamus *absurdum*, vt nulli rerum sacrarum perito facile illum attributuri simus. Nam quomodo quis quod *Deo gratum* est, quodq; ille *præmio salutari* vel *gratiæ vlterioris* vel *vitæ æternæ* renumeraturus est, præstabit *sine auxilio gratiæ diuinæ?* At iste *articulus* disertè satis *gratiam primam* excludit, quum dicit, *facienti quod in se est.* Nam si intelligit id ipsum hoc sensu, *facienti quod potest per gratiam primam iam collatam sibi*, tum neque *absurdè* dicitur id ipsum, nempe *gratia prima bene vtenti vlteriorem gratiam Deus largietur*, & fratres declarant se per *maleuolum* eius, quod addi debuit, *silentium, calumnia* hâdem voluisse conciliare.

ARTICVLVS XVIII.

BORREVS & ARMIN.

Deus sine externa Euangelii prædicatione procul dubiò conuertit quã plurimos *ad* salutarem Christi cognitionem, *inter eos vbi nulla est externa prædicatio*, *idque aut* per internam Spiritus sancti reuelationem, *aut* Angelorum ministerium.

RESPONSIO. Nunquam id à me dictum est. *D. Borreus, tale* quidpiam dixit, at non *prorsus idem*: nempe, *fieri posse vt Deus Magos ab oriente venientes per Spiritus sancti internam reuelationem, aut Angelorum ministerium instruxerit de Iesu, quem veniebant adoratum.* Illud vero *procul dubio*, & *quamplurimos, additamenta* sunt *calumniæ*, *& valde audacis calumniæ*, impingentis quod verisimile non est à nobis vel *dictum* vel *cogitatum* esse. qui didicimus audaciam illam quiduis strenue affirmandi, qua plerumque iuniores & iis qui ignorant quantum nesciant, laborant, periculi plenam esse in Ecclesia Christi. An verisimile est, quempiam *cordatum* dicturum id *procul dubio fieri in quamplurimis*, cuius ne *vnicum exemplum* producere posset rogatus? Quod nos fatemur non posse. Controuersiæ enim obnoxium erit si produxerimus. Quemadmodum id quod *Zvinglius* de salute *Socratis*, *Aristidis*, & similium sentit: quos necesse est per *Spiritum S.* aut *Angelos* de salute instructos esse. Nã vt *Scripturas* viderint, & ex iis edocti sint, vix est verisimile. Deinde si fratribus nostris in mentem venisset dictum hoc Christi Act. 18. 9. 10. *loquere Paule, ne tacueris, etiam multus est mihi populus in hac vrbe*, non facile nobis impegissent hunc *articulum*; qui ex illo dicto didicimus, Deum verbi sui prædicationem externã mittere ad populos, quando ipsi visum est *quamplurimos* conuertere ex illis. *Tertio*, si cogitassent & nobis illud vsurpatissimum dictum probari: *Ordinarium conuersionis medium & organum esse verbi diuini per homines factam prædicationem, cui propterea omnes obligati sunt: at Spiritum sanctum seipsum illi non adstrinxisse, vt extraordinem operari nequeat, quando ipsi visum citra interuentum operæ humanæ*; non putassent nobis hunc *articulum* impingendum, saltem non pro erroneo habendum. Nam quod ad *primum*: quod *extraordinarium* est, id in *quamplurimis* non obtinet, sic enim *ordinarium* esse inciperet; Ad *secundum*, si *verbi per homines* factæ *prædicatio* sit *ordinarium medium*, quo significatur esse & *aliquod extraordinarium*, idque adstipulante

lante *tota nostra Ecclesia*, imo vt arbitror *orbe Christiano toto*, tum sanè *haresis* vel *error* non est, Deum etiam *citra hoc medium* nonnullos conuertere: cui etiam *procul dubio* addi posset: si enim *dubium* est an *vllus* per *aliud medium extraordinem* scilicet saluetur, quam per *humanam predicationem*, *dubium* est, an *verbi diuini* ab *hominibus* facta *predicatio ordinarium medium* dici necesse habeat. *Quarto*, Quid *periculi* aut *erroris* etiam in hoc situm est, si quis dicat Deum *quamplurimos*, hoc est, *aliquam multos*, conuertere per *Spiritus sancti reuelationem internam* aut *Angelorum ministerium*, modo id simul statuatur, neminem conuerti nisi per illud ipsum *verbum* eiusque *verbi sensum*, quod Deus *per homines* mittit *ad populos*, quos sibi adiungere proposuit. Metuendum forte dicent, ne si populus extrinsecus *vocatorum* id credat, repudiata *externa predicatione*, illam *reuelationem internam* aut *Angeli alloquium* exspectet. Sane, quemadmodum metuendum est ne panem adpositum edere nolit, qui intelligit *hominem non in pane solo viuere, sed in omni verbo quod exit ex ore Dei*. Sed desino, ne illum *metum* ex suis causis examinans vlterius progrediar, quo fratres nostri me hac occasione prouectum nollent, *dictum sapienti sat*.

ARTICVLVS XIX.

Adamum ante lapsum *non habuisse* potestatem credendi, *quia* fide *non erat opus*, *ideoque Deum non potuisse ab illo* fidem *exigere* post lapsum.

RESPONSIO. Nisi nonnullorum *genius* mihi notus esset, iuratem *per calumniam* ipsis imponi, quod *hunc articulum* mihi adtribuunt, prout verba habent. Egone sentiam *Adamum ante lapsum non habuisse potestatem credendi*, & *quidem propter hanc causam, quia fide opus non fuerit*: Quis ignorat illud Apostoli: *Accedentem ad Deum oportet credere* (vel credidisse) *quod Deus sit & quod sit remunerator quarentibus ipsum*? Non arbitror vllum esse *Mahumeticũ*, vel *Iudaĩ* qui id ipsũ asseuerare audeat. Ignorare illud oportet quid *fides* sit *vniuersè sumta*, qui hoc affirmabit. An quis *diligere*, *timere*, *colere*, *honorare Deum*, *obedire ipsi* potest *sine fide*, quæ omnium actuum, qui Deo præstari possunt ex ipsius voluntate, est *principium* & *fundamentum*? *Audax* & *stolida* est illa *calumnia*. Sed arbitror addere illos voluisse, *potestatem credendi in Christum*; & sane addi hoc ipsum debuit. Nisi forte ita quis insaniat, vt dicat *fidem omnem in Deum*, esse *fidem in Christum*, persuasus hoc argumento, quia *nunc* nulla sit *vera fides in Deum*, quæ non sit *in Christum*. *Dico* itaque, *affirmo* & *asseuero*, *profiteor* & *doceo*: *Adamum ante lapsum non habuisse potentiam credendi in Christum, quia fide in Christum non erat opus, ideoque Deum non potuisse ab illo fidem istam exigere post lapsum*; hoc, nimirum iure, *quia Adamus potentiam illam credendi sua culpa amiserat*: quæ est sententia eorum, qui hoc mihi impingunt; *potuisse autem exigere*, quia *paratus* fuit *dare illa gratia subsidia*, quæ *necessaria* erant & *sufficientia* ad *credendum in Christum*, ideoque & *ipsam fidem* dare *in Christum*. Sed quum ego hic *tantum negem*, *fratribus affirmantibus* incumbit *probatio horum trium*, *propositionis*, scilicet, *rationis* additæ & *conclusionis* inde deductæ. *Propositio* est: *Adam habuit ante lapsum potentiam credendi in Christum*. Ratio est: *quia fide ista illi opus fuit*. *Conclusio est*: *Ergo potuit Deus iure ab illo fidem istam exigere post lapsum*. *Propositionem sic à se positam*: *Adamus* habuit *ante lapsum insitam potentiam credendi Euangelio*, scilicet *ex hypothesi Euangelii*, hoc est, vt ego interpretor, *si Euangelium ipsi annuntiatum fuisset*; quidam *vir doctus* probare nititur *hoc argumento*. Quia quum nec *mentis cæcitate*, nec *cordis obduratione*, nec *affectuum perturbatione* (quæ *impotentia* credendi *interna* causæ) laboraret; sed *mens* esset *lucida* & *voluntas* cum *affectibus recta*, potuit, si *Euangelium Dei* fuisset ei *pranuntiatum*, *clare veritatem* illius *videre* eamque *probare*, & *corde* illius *bonitatem amplecti*. *Rationem* istam non puto quenquam *improbaturum*,

baturum, ideoque illam ab ipsis *probari non postulo*. Velim tamen id dispici; si *Adamo fides in Christum necessaria* non fuerit, quorsum illi collata fuerit *potentia credenti in Christum*. *Tertii* vero *probandi necessitas* illis incumbit, quia idipsum expresse dicunt, & quidem addita causa, quia *Adamus* illam *potentiam* sua culpa *per peccatum amiserit*. Ego propter personæ respectum abstinebo ab *illius argumenti confutatione*, non quia id *irrefutabile* existimem: quod spero *suo tempore* adparituru. Pauca quædam proferam ad *sententiæ meæ probationem*. *Primo* ad *propositionem*. *Adamum non habuisse ante lapsum potentiam credendi in Christum*, probo. *Primo, quia frustranea fuisset, nulla enim erat necessitas, nulla utilitas credendi in Christum: at Natura nihil frustra facit, multo minus Deus*. *Secundo, Quia Deus non potuit ab illo ante peccatum fidem in Christum postulare*. Nam *fides in Christum* est in illum *vt Saluatorem à peccatis*: debet ergo, qui *credet in Christum*, credere *se esse peccatorem*. At hoc *antequam peccarat Adamus*, erat *falsum*. Itaque Deus iubendo, vt *Adamus crederet in Christum*, iussisset illum *credere mendacio*. Non potuit itaque in *actum* produci *illa potentia*: quæ etiam ea de causa est *frustranea*. *Tertio, Fides in Christum pertinet ad nouam creationem, quæ peragitur per Christum qua Mediatorem est inter peccatores & Deum*: qua de causa etiam *secundus homo*, imo & *nouus homo* dicitur. Non itaque ergo *potentiam credendi in Christum* vi *primæ creationis* homini datam nouimus. Ipse *Quarto, Fides in Christum præscribitur Euangelio*. At *lex* & *Euangelium* eo, quo inter se *opponuntur* in *Scripturis*, vt *per vtrumque simul saluari nequeat homo*; sed si *per legem* saluetur, non indigeat saluari *per Euangelium*; si *per Euangelium* saluari necesse habet, tum *per legem* saluati non poterit. Quæ ergo potest excogitari causa, ob quam Deus *Adamo*, cum quo in *primæuo statu ante peccatum* ex *legatu fœderis* formula agere voluit & egit, præter potentiam *credendi in Deum iuxta legem*, etiam *potentiam credendi Euangelio* & in *Christum* dederit? Si dicant *vnam* fuisse *eandem potentiam*, concedam, sumta *potentiæ* voce *generalissima notione* & pro *remotissima aptitudine*, quæ est *vis intelligendi & volendi*, & simul *communium omnium q, mentibus impressarum notionum scientia*. *Negabo* vero si *quidpiam aliud* præter id ipsum significet. *Sapientia enim Dei Euangelio reuelata multis parasangis præcellit sapientiæ per mundi creationem & in lege patefactæ*. Ad *rationem*. Quia *opus nõ fuit Adamum credere in Christum in statu primæuo*. Hoc argumentum non refutabit, nisi quis dicat Deum *potentiam homini infundere* cuius *nullus* sit *vsus*, imo & *nullus vsus* esse *potest* nisi homine ad *illum statum* redacto, in quem & Deus *vetat ne incidat, & incidere nequit nisi per prævaricationem mandati diuini*. Loquor autem semper de *potentia credendi Euangelio & in Christum*, distincta contra *potentiam credendi in Deum iuxta legis præscriptum*. Ad *conclusionem* inde deductam quod attinet: illam *vnico* tantum *absurdo* grauabo. Si ita res sunt, quod homo *potentiam credendi in Christum habuerit in primæuo statu*, quum illi *fides in Christum non esset necessaria*, eademque *illi ablata sit post lapsum*, quum illi eadem *necessaria esse cœpit*, miram illam esse *dispensationem Dei, sapientiæ diuinæ* eiusque *bonitati* prorsus *aduersam*, quarum munus est de *necessariis* prouidere iis, qui ipsarum subsit imperio & curæ Desino plura, quia *dogmatis istius absurditas non facile fidem inueniet, apud illos qui non ex præiudicatis, sed ex Scripturis iudicare didicerunt*. Addo *nunquam illud dogma in Ecclesia Christi obtinuisse*, aut pro *articulo ad fidem pertinente* habitum fuisse.

ARTICVLVS XX.

Non posse probari *ex sacris litteris* Angelos nunc *esse* confirmatos *in* suo statu.

RESPONSIO. Et huic *articulo* adspersa est *calumnia*, quanquam arbitror ab *illo inscio* factum, ex *cuius narratione* mihi iste imponitur. Non enim *negaui* id ipsum *ex Scripturis* probari posse, sed quæsiui *si negatur, quibus* ille id *argumentis ex Scriptura*

probaturus esset? Non ita sum *temerarius*, vt dicam ex Scripturis *probari non posse*, cuius *contrarium* ego non possum *firmiter* ex Scripturis *condocefacere*, etiamsi mihi *illa probatio certitudinem* non ingenerauerit. Arbitrari enim debeo, *alios esse* qui id *possint* quamquam *ego* id *nequeam*: quemadmodum & illi, & cum quibus mihi aliquando sermo est, sic de se sentire debent, quod non continuo *fieri posse negem*, quod *ab illis difficulter præstitum* sit *affirmo*. Nam ex *colloquio frequentiore*, ex *concionibus quas habent ad populum* de illorum in *veritatis notitia* & *Scripturarum intellectu* profectibus indicium fieri posse non ignorant ipsi. Velim itaque illos *operam sibi sumere probandi*, de quo *dubitare me non permittunt*. Scio quid *Augustinus* & *alii Patres de statu Angelorum* scripserint, de illorum *beatitudine* & *confirmatione* eorum *in bono*, de *certitudine*, qua sciunt se *numquam de statu suo lapsuros*. Noui etiam *Scholasticos* hanc in partem propendere: sed quum *argumenta* quæ producunt examino, non videntur mihi *illud robur* habere, vt aliis id *credendum* tanquam *fidei articulum* præscribere merito & iure possint. Locus Matth. 22. 30. *sed sunt vt Angeli Dei in cœlo*, agit tantum de *similitudine non nubendi & vxores non ducendi*; non dicit *Angelos Dei* in cœlo *iam* esse *beatos*. Alter ille Matth 18.10. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei qui est in cœlis*: non loquitur de *visione beatifica*, sed de *illa visione* qua adstantes *throno Dei iussa illius exspectant*: quod *ex scopo* Christi adparet, volentis persuadere *ne quis paruulus scandalum ponat*, cui suasioni faciendæ seruit *adspectus Dei non beatificus*, verum *ad iussa excipiendum paruulis istis custodiendis* comparatus. Locus Heb. 12. 22. *Accessistis ad Ierusalem cœlestem & myriadas Angelorum*, id non euincit necessario, *Angelos esse nunc beatos & in bono confirmatos*; quandoquidem ad *ciuitatem illam cœlestem* etiam *nunc* pertinent *non beati nec in bono confirmati*, nempe *illi qui* dicuntur *ad illam ciuitatem cœlestem accessisse*, qui adhuc *in fide ambulabant, & per ænigma videbant*. 1. Cor. 13. *Ratio* quæ adfertur: *tunc fore Angelos in-feliciore conditione quam anima sint piorum iam beatitate cum Christo & apud Christum fruentes*, non stringit: Nam *Angeli sunt administratorii Spiritus in salutem illorum qui hæredes erunt salutis æternæ*: quod ipsorum *seruitium* durabit ad *finem huius seculi*: quum interea illi qui *in Domino obierunt quiescant à laboribus suis*. Apoc. 14. Neque *fortior* est illa, qua dicitur *Angelos si in bono confirmati non sunt, posse excidere*, & propterea semper necesse esse, vt *metu torqueantur lapsus sui*, qui accidere potest: & tanto *maiore metu*, quanto *clarius* cognoscunt, in *quod malum* inciderint *Angeli apostata*. Nam *certi* esse possunt *de stabilitate* sua; nempe fore vt *non excidant*, quamquam nec *beati* sint nec *in bono confirmati* eousque vt *non possint excidere*: vel *certitudine tali* quæ omnem *dubitationem & metum excludit*, vel *tali*, quæ *metum anxium* & qui *cum dolore est excludat, consistat* vero cum *timore & tremore, quo salutem operari iubemur*, qui de *salute nostra certitudinem fidei* habere dicimur. Sed quid opus ingredi in *istam disputationem*, quæ neque *ex Scripturis* nisi *difficulter* decidi potest, & decisa *vtilitatem* nobis *exiguam* adferet? Id potius studeamus vt *iam voluntatem Dei facientes; quemadmodum Angeli faciunt in cœlo, aliquando beatitatis æternæ cum illis participes esse possimus*: præsertim quum *pauca* admodum de *Angelorum statu* nobis perscripta sint, & *fide* accipienda mandata.

Et hæc est responsio mea ad *viginti priores articulos* partim *mihi soli*, partim etiam *D. Borreo* adtributos, in quibus *nullus est*, cuius *contrarium* sit ab *Ecclesia Catholica* creditum & pro *articulo fidei* habitum: *nonnulli* vero ita sunt comparati, vt *contraria* illorum *nouitatem* sapiant & *falsitatem* redoleant: præterquam quod plerique *per calumniam nobis* sunt impositi. Progredior ad *considerationem undecim* sequentium, vt videam, an *felicius & iudicioſius* in illis tum *mihi impingendo*, tum *errori* vel *hæresi deputando* sint versati Deus *mentem* & *manum* dirigat, vt cum *veritate* coniuncta *bona conscientia* proferam; ad *fratrum meorum quietem & tranquillitatem*.

ARTE-

ARTICVLVS I.

Nouum, Hæreticum, Sabellianum, *imò* blasphemum *esse dicere* Filium Dei esse αὐτόθεον: solum *enim* Patrem *esse* αὐτόθεον, non *autem* Filium & Spiritum sanctum.

RESPONSIO. *Quanto* cum *timore*, & quam *solicita conscientia dogma* illud *sublime* de *Trinitate personarum* tractem, norunt plerique qui me norunt: quam non delecter *nouas phrases, Scriptura & orthodoxa antiquitati* incognitas in hoc *articulo* explicando aut *excogitare* ipse, aut ab aliis *excogitatas* vsurpare, tota mea docendi ratio demonstrat: quam etiam lubens feram *secus loquentes*, modo *sensum probum* intendant, testabuntur *auditores mei*: quæ præmitto ne quis putet me *de voce* ista *litem quæsisse aliis mouere*, qui istam vsurparant. Verum quum in *disputatione quadam* non modo *vox illa*, sed *& sensus*, quem ego *credo* & *scio* toti *antiquitati*, imo & *veritati Scripturarum* esse *contrarium*, *mordicus* & *fidenter* à quodam *iuuene* defenderetur, non sine *sententia veriorus* seria *improbatione*, coactus explicui, quid de *voce* & de *sensu vocis* sentirem. *Vocem* dixi in *Scripturis* non contineri, attamen quia ab *orthodoxis* esset vsurpata, tum ab *Epiphanio* hæres. 69. tum à *nonnullis nostri seculi doctoribus*, me *illam non reiicere*, modo *recte* accipiatur. *Duplici* autem *sensu* accipi posse iuxta *Etymon*, vt vel significet, qui *vere* & *seipso Deus est*, vel *qui à se Deus* est: *illo sensu* dixi vocem *tolerari posse*, *hoc sensu contrauenire Scripturis & orthodoxæ vetustati*. Quum vero vrgeret *Opponens* hoc *postremo sensu* se *vocem* accipere, & *Christum* reuera esse αὐτόθεον id est, *Deum à seipso*, qui *essentiâ* quidem habeat *communem* cum *Patre*, at *à Patre non communicatam*, & eo fidentius id diceret, quia sciret se in eo *D. Trelcatium* p. m. habere *assentientem*, ex cuius *institutione* etiam *sententiam istam* hausisse videbatur; dixi *nouam* esse illam *sententiam*, *veteribus inauditam* & *incognitam* tum *Græcis* tum *Latinis*: imo vero *rigide examinatam* esse *hæreticam*, & *Sabellianæ sententiæ affinem*: quæ fuit, *Filium* & *Patrem non esse distinctas personas*, sed *vnam personam diuersis nominibus* appellatam. Addidi & *prorsus contrariam hæresin* ex *illa sententia* deduci posse, nempe *Filium* & *Patrem* esse *duas diuersas personas*, & *duos Deos collaterales*; quod *blasphemum* est. Probaui breuiter hisce argumentis. *Primo*, *A se*, vel quod melius est, *à nullo esse*, *est proprium personæ Patris*, at *Filius est à se* vel potius *à nullo*, ergo *Filius est Pater*. Hoc *Sabellianum* est. *Secundo*, Si *Filius* habet *essentiam* cum *Patre communem* sed *non communicatam à Patre*, est *Patri collateralis*, & propterea *duo Dii*: quandoquidem *tota antiquitas vnitatem essentiæ* in *tribus distinctis personis* vnica hac explicatione defendit & saluauit, quod *Filius* habeat *essentiam eandem numero à Patre sibi communicatam*, *Spiritus sanctus* vero *ipsam eandem à Patre & Filio*. Hæc fuit tum temporis à me allata explicatio, in qua etiamnum persisto; Et dico me in eo *Scripturas* habere mihi *assentientes*, *& totam antiquitatem*, *Græcam & Latinam Ecclesiam*. Mirum ergo *fratres nostros* id ausos fuisse mihi tanquam *erroneum* impingere. In quo tamen non *syncere* faciunt, quum *vocem* αὐτόθεον non explicant, eius *ambiguitatem* tollendo: quod omnino faciendum fuit, ne quis putet me *omni sensu* negare, *Filium esse* αὐτόθεον, & propterea *non esse vere Deum*: quod eo magis ipsis faciendum fuit, quia sciunt me semper distinxisse *ipsos sensus*, *& vnum* admisisse, *alterum* reiecisse. Quæ res quum ita habeat, possem simpliciter *hunc articulum* mendacii arguere; propterea quod *aliquo sensu* fateor *Filium esse* αὐτόθεον, etiam *Spiritum sanctum* & non *Patrem solum*. Cæterum iustificandæ isti phrasi & sententiæ dicunt, quum *Filius* dicitur esse *à se Deus*, tunc *hoc sensu* accipiendum esse, quod *essentia* quam *Filius habet à seipsa sit*, hoc est, *à nullo*. *Filium* enim considerandum esse *qua Deus est & qua Filius*: *qua Deus*, esse *à seipso*, *qua Filius*, esse *à Patre*. Vel *in Filio* considerari duo, *essentiâ* & *relationem*: secundũ *essentiã* esse *à nullo vel à se*,

secundum *relationem* esse *à Patre*. Sed respondeo, *Primo*, non posse illo modo excusari illum, qui dicit *Filium* habere quidem *essentiam cum Patre communem*, sed *non communicatam*, nisi *impropriè* loquendo. *Secundo*, non esse idem, *Essentiam quam Filius habet* esse *à nullo*, & *Filium, qui essentiam habet, esse à nullo*. *Filius* enim nomen *personæ* est, quæ *relationem* habet ad *Patrem*, & propterea sine *illa relatione* neque definiri neque considerari potest; *Essentia* vero *absolutum* quid est: & *hæc duo* ita inter se comparata sunt, vt *essentia Filii definitionem* non ingrediatur nisi in *obliquo casu*: nempe *Filius est*, qui *essentiam diuinam habet sibi à Patre communicatam*: quod idem est, atque *Filius est qui à Patre genitus est*. *Generare* enim est *essentiam communicare*. *Tertio*. *Respectus* illi *duo, quâ Deus* & *quâ Filius*, non *eandem* inter se habent *affectionem* vel *relationem*, quam habent *hæc duo, à se vel à nullo esse*, & *à Patre esse*, vel, *à se*, seu *à nullo habere essentiam*, & *à Patre habere*: quod duplici ratione euidentissima commonstro. *Prima* est, *Deus* & *Filius* sunt *consentanea* & *subordinata*; nam *Filius* est *Deus: à nullo vero esse* & *ab alio esse*, *à nullo habere essentiam* & *ab alio habere*, sunt *opposita*, & *de eodem* dici non possunt. *Secunda*, in *illa collatione* non conferuntur *apte* quæ conferenda sunt, neque *singulus suis parallelis* & *συστοιχοις opponuntur*. Nam *bi terna* consideranda sunt, nempe, *Deum esse*, *Patrem esse*; & *essentiam diuinam habere illam à nullo*, & *habere à Patre*. *Systœcha* sunt & *parallela*, primo, *Deum esse* & *essentiam diuinam habere*. Secundo, *Patrem esse* & *habere illam à nullo*: Tertio, *Filium esse* & *habere illam à Patre*. Sed *in collatione*, quam facit ille explicatio, hæc tanquam *parallela* erunt posita: *Deum esse* & *essentiam à nullo habere*: quod si *rectè fit*, tum aut *solus Pater Deus est*, aut *tres sunt dii collaterales*. Absit autem vt iis qui dicunt *Filium* esse *αὐτόθεον*, hoc est, *à se Deum*, illam sententiam impingam. Scio enim illos aliquando *commodè* se explicare: sed quæ *explicatio phrasi* ipsi *non conuenit* Quâ de causa etiam *Bezam Caluinum excusas*, apertè confessus, quod *discrimen particularum, à se* & *per se, non ita stricte observauerit*. dixi tantum, quid ex *istis phrasibus* & sententia *phrasibus istis* conueniente sequatur, & propterea à *phrasibus* huiusmodi abstinendum esse. Abstineo à probationibus, quas plurimas *ex Scripturis* & *Patribus* adferre possem; & si necessitas postulet, statim producam; habeo enim illas à multis annis in promptu.

Præfatione in Dialogos Athanasii.

Esse ab æterno---Deus---Habens essentiam diuinam.

A nullo esse----Pater---Habens essentiam diuinam à nullo, q alii dicunt, à se.

A Patre esse---Filius---Habens essentiam diuinam à Patre.

Hic verus est *parallelismus*, & qui, si vllo modo inuertatur vel transponatur, in *hæresin* inciditur: adeo vt miretur fratribus consultum visum, vt huius rei *vllam mentionem* facerent, à quâ *rectius* & *prudentius* abstinuisseut, si *aqua trutina* illam pensitassent.

ARTICVLVS II.

Summam blasphemiam *esse dicere* Deum *esse* liberè bonum.

RESPONSIO. Et hic propria sua dedecora apertiunt, quibus per me licuisset esse & manere sepultis: verum quia & huius *rei memoriam* refricant, dicam quomodo habeat. Disputatum est an *necessitas* & *libertas* eousque inter se conciliari possint, vt aliquis dici possit *necessariò* aut *liberè vnum eundemque effectum producere*, vocibus istis *propriè* iuxta suas *strictas definitiones* vsurpatis, quæ hæ sunt: *Necessariò* agit *efficiens*, qui *positis omnibus ad agendum requisitis non potest* non *agere* vel *actionè suam suspendere*. *Liberè agit efficiens, qui positis omnibus ad agendum requisitis potest non agere, vel actionẽ suam suspendere*. *Ego dixi id fieri non posse*. *Dixerunt alii fieri posse*, idque in hunc finem vt stabilirent *dogma*, quo dicitur *Adamus liberè* quidem, sed tamen *necessari*. peccasse: *liberè respectu sui ipsius* & secundum *naturam suam*; *necessariò respectu decreti diuini*. Ego illam *explicationem*, non admisi,

admiſi. ſed dixi, *neceſſarium & liberum* non *reſpectibus*, ſed *integris eſſentiis* differre, quēadmodum, *neceſſitas & contingentia*, vel *neceſſarium & contingens*, quæ quia diuidunt *totam entis amplitudinem*, *coincidere* non poſſunt: non magis quam *finitum & infinitum*. *Libertas* autem ad *contingentiam* pertinet. Vt hanc *meam ſententiam* infringerent, attulerunt *inſtantiam*, ſeu *exemplum*, in quo *neceſſitas & libertas concurrerent*, nempe *Deum*, qui & *neceſſario & libere bonus eſt*. Quod ipſum *dictum* ita vehementer *mihi diſplicuit*, vt dicerem *non procul abeſſe à blaſphemia*: in *qua* etiam *nunc ſententia* ſum: & paucis ſic probo *falſitatem*, *abſurditatem*, & in *falſitate blaſphemiam*. Illam. Qui *naturali neceſſitate* & ſecundum *ipſam eſſentiam & naturam ſuam totam bonus eſt*, imo *ipſum bonum*, *ſummum bonum*, *primum bonum*, *à quo omne bonum*, *per quem omne bonum*, *in quo omne bonum*, *& cuius participationes quæcunq; boni quid habent*, *bona ſunt*, magiſque vel minus *bona*, prout ipſi propiora aut remotiora ſunt, *ille non eſt libere bonus*: eſt enim *contradicens in adiecto*, ſeu *oppoſitum* in *oppoſito*. *Deus* autem eſt *naturali neceſſitate*, ſecundum *naturam totam & eſſentiam bonus*, ipſum *ſummum*, *primum bonum*: *à quo*, *per quem*, *in quo omne bonum*, &c. Ergo *Deus non eſt libere bonus*. Illam. *Libertas eſt affectus voluntatis diuina*, *non eſſentia*, *non intellectus*, *non potentia*: ideoque *non natura diuina* in ſua *totalitate* conſideratæ: & quidem *effectus voluntatis*, ſecundū quem fertur in *obiectum non primum*, *non adæquatum*, *aliud ab ipſo Deo*; qui & propterea *poſterior eſt ordine affectu voluntatis*, ſecundum quem fertur *Deus in obiectum proprium primum & adæquatum*, quod *ipſe eſt*. *Bonitas* vero eſt *affectus totius naturæ diuinæ*, *eſſentiæ*, *vitæ*, *intellectus*, *voluntatis*, *potentiæ*, &c. Ergo *Deus non eſt libere bonus*, hoc eſt, *non eſt bonus per modum libertatis*, ſed *naturalis neceſſitatis*. Addo, de *nulla re* in *rerum natura* dici poſſe; quod ſit *libere*, vel quod ſit *hoc* vel *illud libere*, ne tum quidem quum *homo* id *quod eſt*, *factus eſt*, *per actiones à libera voluntate profectas*; vt nemo dicitur *doctus libere*, quanquam *eruditionem* ſibi comparauit ſtudio *à libera voluntate* profecto. *Blaſphemiam* iſti dicto ineſſe probo. Quia *ſi Deus libere bonus eſt* (id eſt, *non per naturam*, *& naturalem neceſſitatem*) poteſt *eſſe* vel *fieri non bonus*: quemadmodum quod quid *libere vult*, poteſt *non velle*; quod quis *libere agit*, poteſt *non agere*. Conſideretur diſputatio inter *Patres & Eunomium* eiuſque *aſſeclas*: qui conabātur probare *Filium* non eſſe genitum *ex Patre ab æterno*, quia *Pater* illum nec *volens* neque *nolens* genuiſſet: ſed referebant à *Cyrillo*, *Baſilio & aliis* reſponſum: *Patrem* neque *volentem* neque *nolentem*, hoc eſt, non *voluntate*, ſed *natura* genuiſſe *Filium*. *Actionem generandi* non eſſe *à voluntate*, ſed *à natura*. Si dicant, *Deum* etiam *libere* poſſe dici *bonum*, quia non ſit *coacte bonus*: Reſpondeo, non modo *coactionem*, ſed *& naturam* repugnare *libertati*: *& vtrumque* tum *naturam* tum *coactionem* eſſe cauſam *integram*, *totalem*, *& ſufficientem* ad excludendam *libertatem*: neque ſequitur, *coactio* non excludit *libertatem* ab iſtare, ergo illa res id quod eſt, *libere eſt*. *Lapis* non fertur deorſum *per coactionem*, ergo *per libertatem*: *Homo* non vult *felicitatem ſuam coacte*, ergo vult illam *libere*. Indigna ſunt iſta quæ à viris obiiciantur: & quibus refutandis tempus & otium impendam. Sic ergo Patres merito *blaſphemiam* impegerunt dicentibus, *Patrem voluntate ſua* ſeu *volentem* genuiſſe *Filium*, quia inde ſequeretur *habere principium inſtar creaturarum*; quanto æquius impingitur *blaſphemia* dicentibus, *Deum libere eſſe bonum*: quum ſi ſit *bonus libere*, etiam ſeipſum *libere cognoſcat*, *amet*, & omnia porro *licere faciat*, etiam quum *Filium* gignit, & *Spiritum* ſpirat.

Cyrillus Theſi contra Hara. lib. 1. cap. 8.

ARTICVLVS III.

Sæpe fieri vt creatura non omnino in malo obdurata, actum, *quia* peccato *ſit*, patrare nolit: *niſi* argumentis quibuſdam *&* occaſionibus, *quæ velut* incitamenta *ſunt ad* illum patrandum, obiectis:

istius quoque obiectionis administrationem *penes* Dei prouidentiam esse, *qui* incitamenta ista obsicit, *vt* opus suum *per* actum creaturæ *efficiat.*

Martyr in Epistolam ad Rom c. 9. sn illa verba: dices mihi quid adhuc conqueritur? fol. 406. b.

Quum Deus do neque *demendo* neque *mutando* aut *perdestruendo: hominesque suo auxilio, eo ipso relinquit in tam depravato statu, si articulo* præbent luculentum. Nam quæ *postea obiecerit occasiones, quibus animus irritatur, negari non potest. esse cũ quanquã potentia & voluntati creaturæ permissus, potestati tamen eiusdem ademtus sit per legislationem, & propterea sæpenumero futurũ sit, vt creatura non omnino in malo obdurata, actum, quia peccato iunctus sit, patrare nolit, nisi argumentis quibusdam & occasionibus, qua velut incitamenta sunt ad illum patrandum; obiectis: istius quoque obiectionis administratio penes Dei prouidentiam est; qui irritamenta ista obiicit, cum vt exploret, an creatura à peccando absistere velit, etiam irritamentis incitata, quandoquidẽ exigua laus abstinentia, vbi illa absunt; tum vt, si creatura velit incitamentis cedere, ille suum opus per actum creaturæ efficiat.* Hæc verba mea sunt: Ex quibus *illa posuerunt*, quæ *apta* videbantur *calumniæ struendæ, ea* vero *omiserunt*, & de medio abstulerunt, quæ *calumniam* manifestissime *produnt & confutant.* Ego enim *administrationis istius*, qua Deus *argumenta, & occasiones, & incitamenta, & irritamenta* ad *actum*, qui *peccato* iunctus, patrandum dispensat, *duos* posui *fines*, eosque nec *collaterales*; hoc est, pariter intentos; neque arcta inter se coniunctione nexos: verum quorum *vnum primo & proprie & per se* intendit Deus, nempe *explorationem creaturæ*, & quorum *alterum*, nempe, *vt per actum creaturæ suum opus efficiat*, non intendit, nisi postquam præuidit *creaturam istis incitamentis non obstituram, sed cessuram*, idque *libera voluntate sua* contra *mandatum* Dei, quod *sequi debebat & poterat*: reiectis & repudiatis *incitamentis* istis *& irritamentis argumentorum & occasionum*: Articulus vero iste sic mea verba proponit, atque si illum *postremum finem solum & per se* intendentem in Deum fecissem; *omittens* vniuersæ *primum illum*: inde *omittens conditionem præuiam*, sub qua Deus *postremum finem* intendit per *actũ creaturæ*, nempe, *vbi creatura vult istis incitamentis cedere. Duplex* ergo est *ista calumnia*: horsum inuenta, vt ex hisce meis dictis concluderetur *Deum authorem peccati à me poni*: quod nuper *quidam* non est veritus ex istis ipsis verbis *in publica concione* citatis aduersus me concludere: Sed per *calumniam*, vt iam paucis docebo. *Ratio*, per quam ex *istis verbis*, quæ ex *meis thesibus* in isto *articulo* citatis sunt, *concludi potest*, *Deum esse authorem peccati*, quod *à creatura* à Deo per *argumenta & occasiones incitata* patratur, vniuersa *triplex* est; *una*, quod Deus *præcise* intendat per *actum creaturæ*, qui *sine peccato* ab illa patrari nequit, *opus suum efficere*: quod in *duplicem* Dei *præcisam* intentionem resoluitur, quarum *vna* est, qua *præcise* intendit *hoc suum opus efficere*: *altera* qua *præcise* intendit *illud opus* non nisi per *actum creaturæ efficere*, qui *sine peccato à creatura* patrari nequit. *Altera ratio* est, quod *creatura* per *obiectionem* istorum *incitamentorum & irritamentorum incitata* ad *actum* illum *patrandum*, *non possit non actum illum patrare*, hoc est, *posita* illa *incitatione tali non possit suspendere actum illum*, per quem *Deus* intendit *efficere opus suum*, secus posset Deus *frustrari* intentione sua: vnde nascitur *tertia ratio* ex istis duabus exlur-

exſurgens, quod Deus intendat per *illa incrementa creaturam mouere ad actum*, qui *peccato iunctus* eſt, *patrandum*, hoc eſt, ad *peccandum*. Et hęc quidem omnia videntur *aliqua probabilitate* concludi ex verbis *ſic* poſitis, vt *in articulo* ſunt recitata, propterea quod iſtius *adminiſtrationis & obiectionis vnus* hic & *præcipuus finis* ſtatuatur, vt *Deus per actum creaturæ opus ſuum efficiat*. Sed *verba illa* quæ ego *inſerui* & illi *omiſerunt*, occurrunt *triplici* iſti *rationi*, *& totum obiectamentum* illis innixum rationibus *confutans* ſolidiſſime. Occurrunt *triplici iſti* rationi.

Prima, *Negant enim Deum præciſe* intendere *opus ſuum per actum creaturæ efficere*, quia dicunt Deum *non ante* intendere vti *actu creaturæ* ad *opus ſuum perficiendum*, quam præuidit *creaturam* iſtis *incitamentis* ceſſuram, hoc eſt, non reſtituram. *Secunda*, Negant enim *poſita* illa *incitamentorum obiectione creaturâ actum ſuum ſuſpendere* non poſſe: quum dicant: tum, *vt ſi velit creatura iſtis incitamentis cedere*, ille *ſuum opus per actum creaturæ efficiat*. Quid hoc eſt, *ſi velit cedere*: annon aperte notatur *libertas voluntatis*, qua, poſita *obiectione iſta argumentorũ & occaſionum*, poteſt tamen *voluntas* nolle credere? *Tertia*. Negant enim Deum intẽdere *per illa incitamenta mouere creaturã* ad *actum patrãdum*, qui *peccato iunctus* eſt. hoc eſt, *ad peccandum*: quia dicunt, Deum intẽdere *explorationem creaturæ ſuæ*, an Deo *obedire velit etiam incitamentis iſtis incitata*, quumque viditillam *malle cedere* iſtis *incitamentis*; quam *Deo obedire*, tunc intendit Deus (nõ *actum ipſum creaturæ*, id n. neceſſe non eſt. iam enim intendens *explorationẽ euentum* obtinet *actus patrati* ex *voluntate creaturæ*, ſed *opus ſuum per actum poſitũ voluntate & culpa creaturæ efficere*. Apparet ergo *verba iſta*, quæ fratres mei *omiſerunt*, *calumniæ* obuiam ire quam manifeſtiſſime, & ſoluere obiectamentum iſtud fortiſſime. Quod etiam alio modo commõſtro, vt omnino *iniquitas* huius obiectamenti adpareat. Qui dicit Deum *creaturam ſuam* per *argumenta & occaſiones* peccandi *explorare*, an *obedire* ipſi *velit* etiam *incitata irritamẽtis*, ille aperte dicit, *creaturam poſſe iſtis incitamentis reſiſtere, & non peccare*, alioquin non eſt *exploratio obedientiæ*, ſed in *neceſſariam inobedientiam deiectio & impulſio*: deinde qui dicit Deum per *illa irritamenta & incitamenta explorare obedientiam creaturæ ſuæ*, illo eo ipſo ſignificat *illas occaſiones & argumenta illa*, quæ *obiiciuntur* à Deo *explorationem* intendente, non eſſe *incitamenta & irritamenta peccãdi* ex *fine & ſcopo Dei*; ſed eſſe *incitamenta* primo. *Potentia* iuxta *affectum creaturæ*, quæ *poteſt illa incitari* ad *patrandum actum peccato iunctum*; Secundo, *Euentu*, eo quod *creatura per iſta* ad *peccandũ inducta* eſt, ſed *propria culpa ſua*, quia *debuit & potuit affectus iſti reſiſtere; & irritamenta illa* inſuper habere & contemnere. Mirandum igitur & multum mirandum, quempiam rerum Theologicarum aliquo modo peritum, auſum fuiſſe *mihi hanc calumniam* ex iſtis verbis ſtruere: *mihi* inquã quem ſciunt *hac ſola de cauſa nonnullis ipſorum ſententiis & dogmatis accedere non audere, quia exiſtimem ex illis ſequi, Deum eſſe authorem peccati*: idque hac de cauſa, quod arbitrer *illos ea docere*, vnde cõcludere poſſum *bona & certa conſequentia, Deum præciſe intendere peccatũ creaturæ*, inde ſic *adminiſtrare omnia* vt poſita illa *adminiſtratione* homo *neceſſario peccet, & non poſſit* ipſo actu & ipſa *actum peccati omittere*. Quæ dico, ſi docuerint ex ſententiis ſuis non ſequi, iſta ſaltem de cauſa non patiar me ab illorum cõſenſu in iſtis dimoueri. Legantur *integræ iſtæ Theſes*, & conſtabit quam *ſolicite* cauerim ne quid dicerẽ. vnde *iſta blaſphemia* vlla *veriſimilitudine* deduci poſſet, & tamen nihil *prouidentiæ* Dei ſubtraherẽ, quod illi *ſecundũ Scripturas* tribuendũ eſſet. Cæterum vt iam prolixe probẽ rem ita habere, vt iſtis verbis docui; vix arbitror eſſe neceſſum, quum illam iam præmiſerim explicationẽ. Faciam tamen idque breuiſſime. *Eua* non tantum non *obdurata in malo*, ſed ne *mala* quidem, ab *eſu fructus vetiti* abſtinere voluit. quia *peccato iunctus erat*, vt adparet ex reſponſo quod dedit ſerpenti: *Deus dixit, non comedetis ex ea*. hoc autẽ facile illi fuit tanta fructuum copia: eaque *exigua* fuiſſet

explo-

exploratio obedientiæ, si nullo alio *argumento* fuisset solicitata a Tentatore. Factũ igitur est vt præterea serpens illi *argumentum suasionis* obiiceret, quo *irritaret* ipsam ad *edendum*, dicens, *non moriemini, sed eritis similes Deo.* Hoc *argumentum* fuit *irritamentum ad peccandum* ex *scopo* serpentis: sine quo vidit illam ad *edendum permotam* non iri serpens, quia audiuerat illam *ab actu abstinere* velle eo quod *peccato iunctus* erat. Quæro iam an Deo tribuenda sit *administratio* totius istius *tentationis* nec ne? Si negent, impingunt in *prouidentiam*, contra *Scripturas* & omnium *nostrorum Doctorum* sententiam: si fateantur, habeo quod dixi. At quis *administrationis* istius *finis*? *Exploratio* an *Eua vellet abstinere ab actu etiam argumentis solicitata*, & à *Satana irritata*; vt *laudem obedientiæ* consequeretur apud *Dominum & Creatorem* suum. Exemplum *fratrũ Iosephi* in margine *Thesis* istius 15. citatum idem docet planissime, vt in *Thesi* monstratum est. Videatur exemplum *Absolonis*, qui *patru sui concubinas incestauit.* An non *occasio* illius *actus perpetrandi* fuit hæc, quod *Deus illi in manum dedit cõcubinas patris ipsius*, hoc est, *potestati ipsius permisit eas? Argumentum*, quo inductus est vt *actum illum* à quo natura abhorret, *patraret*, annon fuit consilium *Achitophelis*, cuius consilia habebantur pro oraculis? sine vlla dubitatione ita res habet. At quod Deus hanc totam rem *administrauit*, apparet ex *Scriptura*, quæ dicit, *Deum id fecisse.* Videatur quod Deus inquit Deut. 13. *Non obedies verbis Prophetæ suadentis cultum aliorum Deorum, etiamsi dederit signum, vel portentum quod reipsa euenerit.* Annon hæc *prædictio signi* confirmata *euentu* ipso *argumẽtum* est quod illi *authoritatem* conciliare potest, & *autoritas conciliata incitamentum* seu *argumentum* ad *persuadendum* id quod *propheta* iste suadebat? Et quid opus *argumentis, incitamentis, irritamentis*, si *creatura ita ad actum*, qui sine *peccato* patrari nequit, *propendet*, vt omnino *sine vllo argumento patrare* velit *actum istum*? supersedebit scilicet *Tentator* superuacuo labore. At quia *Tentator* nouit *creaturam actum istum patrare nolle*, nisi *incitetur argumentis & occasionibus* offerantur, ille profert quidquid potest *incitamentorum* vt in peccatũ pelliciat. Deus vero *præsidet* hisce omnibus & *prouidentia* sua *administrat* omnia, verum longe alium in *finem* quam *Tentator*, nempe ad *explorãdum* primo, inde, si *cedere velit creatura*, vt per *actum illum aliquid ipse efficiat.* Si quid hic reprehendendum putent, *circumscribãt* sic Dei *ius & potentiam*, ne possit alio modo *explorare obedientiam creaturæ* suæ, quã *creando in quo peccari potest*, & à quo iussit *per legem* abstineri: quod si etiam alio modo *explorare* possit, doceant quis ille sit præter *argumentorum & occasionum obiectionem*, & cur Deus etiam illo vtatur præter illum præcedentem modum, quem dixi: Annon quia videt *creaturam* illo *non æque fortiter* ad *malũ* solicitari, & propterea *exiguum* esse *à peccato abstinere*, ad quod nulla alia *incitamenta instigarunt?* Perpendenda historia *Iobi*, cuius *patientiam* tam varie *exploravit* Deus, cui tot *irritamenta* fuerũt *obiecta* vt per *impatientiam* in Deum *peccaret*, & tota hæc res clarebit euidenter Deus dicit Satanæ: *Vidisti seruum meum Iobum, virum perfectum, timentem Dei & recedentem à malo?* Respondit Satanas. *Quid mirũ, quum tu illi tantopere benedixeris? Sed explora illum per afflictiones. Age*, inquit Dominus, *omnia eius in manu tua; tamen in illum ne immittas manum.* Ecce, quid aliud volunt sibi verba ista, quam, *irrita illum ad maledicendum mihi?* permitto tibi: quandoquidem putes *exiguam* illi deberi *laudẽ* quod me timeat bonis abundans. Fecit *Satanas* quod permissum erat: & nihil effecit, adeo vt Deus diceret: *adhuc retinet Iob perfectionem suam, quamuis incitauerit me in eum.* Quo facto quum *Satanas* peteret vt sibi liceret *irritamenta maiora ipsi adhibere*, obtinuit id, & tamen nihil effecit: vnde Deus *glorificatus* in *Iobi patientia* ad *Satanæ confusionem.* Puto ista sufficere ad liberãdum hæc mea verba ab *omni calumnia* & iniustra interpretatione. Si cognouero, quibus *argumentis* illi vtantur vt hæc verba *erroris* conuincant, dabo operam vt *confutem*, aut si nequeam, *cedam* veris.

ARTI-

ARTICVLVS IV.

Iustitiam Christi nobis non imputari *ad iustitiam, sed* vt credere *nos* iustificare.

RESPONSIO. Quid hic potissimum admirer ignoro, *insciti*am, an *malitiam*, an *supinam negligentiam*. *Negligentia* in eo est, quod non curant quomodo & quibus verbis *sententias* quas mihi tribuant enuntient, neque operam dant vt meas *sententias* cognoscant, quas tamen *reprehendere* volunt. *Insciti*a, quod non *distinguant* distinguenda, & *opponant* non opponenda. *Malitia*, quod mihi tribuunt quæ neque *sensi*, neq; *dixi*, vel quod ita *involuant* res, vt quod *recte* dictum est *peruerse* dictum videri possit, vt sit locus *calumniæ*. Sed ad rem ipsam. Quamquam in hoc *articulo* duæ tantum videantur esse *distincta enuntiationes*, tamen *potentia tres* sunt, quæ etiam *actu* disseparandæ sunt, vt res intelligi possit. *Vna* est, *Iustitia Christi imputatur nobis*, *Altera*, *Iustitia Christi imputatur in Iustitiam*. *Tertia*, *vt credere imputatur in iustitiam*: sic enim proprie loqui debuerunt vt mea verba retinerent: *iustificare* enim latius patet, quam *imputari in iustitiam*. Nam Deus *iustificat & non imputatur in iustitiam*. Christus *seruus Dei iustus iustificat multos cognitione sui*. At qua hoc ita facit non *imputatur in iustitiam*. Iam quod ad *primam* adtinet, nunquam dixi, *iustitiam Christi nobis non imputari*, imo contrarium dixi in *Thesibus* de *iustificatione*: Thesi 10. *Iustitiam qua coram Deo iustificamur commodo sensu imputatiuam dici posse, vtpote qua vel gratiosa Dei æstimatione iustitia sit, quum id nominis secundum rigorem iuris seu legis non mereatur: vel aliena cum sit, nempe Christi, nostra per gratiosam Dei imputationem fiat. Alternatiue* quidem ista posui: at eo ipso declaro, me illā *phrasin* non improbare: *Iustitia Christi imputatur nobis, fieri enim nostram gratiosa æstimatione Dei*, idem est quod *nobis imputari*: *imputatio* est enim gratiosa *æstimatio*. Ne autem inde ansa quæratur *calumniæ*, dico me fateri, *Iustitiam Christi nobis imputari*: quia verba Apostoli 2. Cor. 5. *Christum fecit Deus pro nobis peccatum, vt nos essemus Dei iustitia in illo*, ad ipsum continuere arbitror. *Alterum enunciatum, Christi iustitia imputatur ad iustitiam*, mihi non probari dixi: & quidni liceat mihi *phrasin* repudiare, quæ in *Scripturis* non exstat, modo nullum verum sensum negem qui ex *Scripturis* probari possit. *Ratio* autem cur illam *phrasin* repudiem hæc est *Quidquid imputatur in iustitiam vel ad iustitiam vel pro iustitia, id ipsum non est ipsa iustitia, stricte & rigide sumpta: at Christi iustitia quam ille præstitit, Patri obediendo, est ipsissima iustitia stricte & rigide sumpta. Ergo non imputatur in iustitiam.*

Illa enim est vocis *imputandi* significatio, quemadmodum *Piscator* aduersus *Bellarminum* de *iustificatione* agens ex v. 4. cap. ad Rom. 4. bene obseruauit & probauit. Exemplo res potest clarescere. Si debitor *centum florenorum* soluat creditori *centum*, non recte dicet creditor: Ego *imputo* tibi hoc in solutum. Alter enim dicet sei ipsius *imputationem* non curare. Vere enim soluisse, siue *æstimet* sic creditor siue *non æstimet*. At si *centum* debuit, *decem* numeret, tunc creditor reliquum condonans, dicere iure potest, ego *imputo* tibi hoc in solutum, nihil amplius abs te postulabo. Hic *gratiosa est æstimatio* creditoris, quam etiam grata mente agnoscere debet debitor: qualem ego intelligo quoties de *imputatione iustitiæ* quæ *Euangelio patefacta* est loquor, siue dicatur *Christi obedientia nobis imputari* & sic *nostra coram Deo iustitia*, siue *fides dicatur imputari in iustitiam*. *Dolus* ergo latet in *ista confusione*. Si enim *negem* id enunciatum, dicent me negare *Christi iustitiam nobis imputari*: si *affirmem*; incido in illud *absurdum* quod existimem *Christi iustitiam* non esse *ipsam iustitiam*. Si dicant vocem *imputandi* aliter accipi, probent exemplo (& vbi probauerint) quod ipsis difficile erit: nihil effecerint, nam *iustitia Christi nobis imputatur gratiosa æstimatione Dei*. Aut ergo *imputatur gratiosa æstimatione Dei in iustitiam*, aut *non gratiosa*. *Si gratiosa imputatur nobis* (quod necesse est dici) & *non gratiosa*

imputatur in iustitiam, tum adparet in ista *conjugione duorum* horum *axiomatum* vocem *imputandi* necessario *ambigue* esse intelligendam, & *duplicem* sensum habere. *Tertium enuntiatum est, fidem* seu *id credere imputari in iustitiã*. quæ mea verba sunt, verum illis omissis hæc substituerunt: *id credere nos iustificare*: ex *simplicitate* dicerem, si putarem illos cap. 4. ad *Romanos* non legisse, in quo *undecies* ista *phrasis* vsurpatur, *fidem vel ipsum credere imputari in iustitiam*. Sic enim v. 3. *credidit Abraham Deo, & imputatum est illi in iustitiam*, nempe, *ipsum credere* Itaque non *me* sed *Apostolum reprehendunt*, qui ista *phrasi* toties in vno capite vsus est: qui etiam ab altera *phrasi* non abstinet, *nempe iustificari fide & ex fide* cap. 3. & 5 eiusdem Epistolæ. *Phrasin* ergo *reprehendere* non debuerunt, sed *sensum meum*, si *phrasin* peruerse explicem: quod ipsum videor facere, dicens *non Christi iustitiam nobis imputari siue iustificare, sed fidem vel id credere*: sed respondi id falsum esse, & vtrumque me credere dixi, & *iustitiam Christi nobis imputari*, & *fidem imputari in iustitiam*: quæ quũ illi *opponant*, id nõ ex *meo*, sed ex *suo sensu* faciant, & propterea secundum suos *sensus* mihi *calumniam* struunt, quod est iniquum. Sed inquient me illam *phrasin, fidem imputari in iustitiam* vt *propriè* acceptam intelligere, quum sit intelligenda *figurate*. Hoc ergo dicendum erat, quia id solum vere dicere poterant. Ita sane sentio, & verba militant pro verborum sententiæ *proprietate*: si subsit *figura*, id probari debet ab iis qui dicunt.

ARTICVLVS V.

Totum *illud*, *quo* comparemus coram Deo, nos iustificare: *at non tantum* fide, *verum etiam* operibus coram Deo comparemus: *ergo non tantum* fide, *verum etiam* operibus iustificamur *coram* Deo.

RESPONSIO. Quicorum, quæ agunter ignarus hunc *articulum* leget, procul dubio arbitrabitur me *in articulo de iustificatione Pontificiorum* partibus fauere, eosque ex professo tueri: imo vero eo vsque progressum esse *impudentiæ*, vt *conclusionem* statuere ausim dicere *Apostolis verbis contrariam*, qui dicit: *Colligimus ergo fide iustificari hominem sine operibus legis*. At vbi intelliget vnde ille *articulus* mihi impingatur, tum constabit illi de *calumnia*, & *verborum meorum depravatione*. Ego itaque nego me illum *syllogismum* fecisse, aut vnquam *conclusionem* illam facere intendisse; vel ea ponere, ex quibus illa *conclusio* deduci posset. Quæ *defensio* sufficeret æquis mentibus ad benigne interpretandum, si forte quid dictum esset, quod *occasionem* dare potuit *sinistri iudicii suspicionis*. Sed operæ pretium erit vt adscribam verba mea ex *disputatione* quadam de *Iustificatione*, vnde hic *articulus* desumptus est, vt appareat, qua fide id factum sit. *Thesis nona* sic habet: *Ex istis sic secundum Scripturas positis concludimus, Iustificationẽ pro actu iudicis vsurpatam, aut puram putam esse iustitiæ imputationem, ex misericordia de throno gratiæ in Christo propitiatore factam peccatori, sed credenti: aut hominem coram Deo ex debito iuxta rigorem iustitiæ, citra vllam condonationem iustificari. Quod ipsum quia Pontificii negant, alterum illud concedere debent. Et hoc vsque adeo verum est, vt Sanctorum nemo, quantumuis fide, charitate, spe praditus, operaque fidei, spei, charitatis quam præstantissima & plurima operatus, iustificationis sententiam à Deo iudice relaturus sit, nisi ille tribunali seueri iudicii relicto gratiæ thronum conscendat, & inde sententiam absolutionis pro illo pronuntiet, totumque illud bonum, cum quo Sanctus ille comparet, gratiose pro iustitia æstimet clemens & miserator Dominus: væ enim innocentissimæ vitæ, si citra misericordiam iudicetur. Quod ipsum etiam fateri videntur Pontificii, qui opera Sanctorum nisi sanguine Christi tincta coram iudicio Dei consistere posse negant.* Hucvsque *Thesis*. Ista An quispiam arbitrari posset ex illa *Thesi* hanc *meorum* iuxta *meam sententiam* & *propositum* deduci posse: *Totum illud quo comparemus coram Deo, nos iustificari?* quum dicam, *ne totum quidem*

dem hoc bonum, quod Pontificii tribuere possunt aut norunt eis [illegible] *sanctissimis hominibus apud Deum sententiam iustificationis impetrare posse, nisi ille ex misericordia de throno gratiæ idipsum pro iustitia æstimet gratiosè.* Quis non videt me per πεχλέγνοι & *concessionem* hoc dare: Deum *totum* hoc *bonum*, quod dicunt *Pontificii sanctos coram Deo comparere, considerare & pro iustitia æstimare*: vt *fortius illos confutem*, obtinens *ne illud quidem totum posse æstimari pro iustitia nisi ex misericordia & gratiosè?* *Malignitas* hæc est, & *violenta* verborum meorum *detorsio*: ob quam mihi sane non parua datur *occasio coram Deo de iniuria* conquerendi: sed contineo me, ne hoc animę ipsorum sit detrimento: malo Deum *precari* vt ipsis *meliorem mentem* concedere dignetur. Res ita habet, ac si quis *Monacho* aut *Pharisæo* iactanti *virtutes* suas & *opera fidem, spem, dilectionem, obedientiam, voluntariam castitatem* & similia, diceret: *O homo, nisi Deus severioris iudicii omissa de throno gratia sententiam absolutionis de te pronuntiet, totumque illud bonum tuum, quantumcunque est gratiosè æstimet, & sic pro iustitia habeat, non poterus coram eo consistere aut iustificari.* Hanc ego dico *mentem meam* fuisse & *coram Christo* dico. Quisque autem *optimus verborum suorum* est *interpres*. Sed esto; dixerim ego ista ex *propria sententia*; an ista *propositio* erat deducenda ex meis verbis? sic erat progrediendũ secundum τέχνην συλλογ. *Enunciatum* a me usurpatum haecuiter erat ponendum, quod tale: *Nisi Deus totum hoc bonum, quo sanctus coràm eo comparet gratiosè pro iustitia æstimet, non poterit ille coram Deo iustificari.* Vnde hæc deducitur *affirmativa*: Si Deus *bonum hoc*, quo *sanctus comparet*, pro *iustitia gratiosè æstimet*, tunc poterit ille *coram Deo iustificari*, vel tunc *coram Deo iustificabitur*. Vox (*totum*) in *negatione* locum habet; seruit enim *exaggerationi*; at in *affirmativa* locũ habere non debet. Sed habeat & istic locum: cur Fratres mei omiserunt ista verba, *gratiosè ex misericordia, de throno gratiæ, omissa severitate iudicii illud bonum pro iustitia æstimet*; & sola illa posuerunt: *totis illum quo comparemus iustificat nos.* Sane non id est negare factũ sed quæsita est *calumnia* ansa, sub *æquivocatione* vocis *iustificandi*, quæ aut *ex gratia*, aut *ex debito* vel *severo iudicio* fieri potest: at ego *à meis verbis* hanc excluſi, *illam solam* inclusi. Hæc de *propositione maiore* sufficiant. Accedo ad *assumptionem* quam illi isti *propositionis* suæ non *mea* submiserunt, quæ ita habet: *At non tantum fide sed etiam operibus coram Deo comparemus.* Itane vero vos coram Deo comparetis vultis fratres mei? Non sic Dauid, dicens: *Ne venias in iudicio cum seruo tuo; quia non iustificabit se, vel iustificabitur coram te omnis viuens*, quod Apostolus ita reddit: *Ex operibus legis non iustificabitur vlla caro.* Nisi forte dicatis vos non *operibus legis* comparere coram Deo, sed *operibus ex fide & charitate factis*. Velim mihi explicari à vobis, quid sit *comparere fide*, quid *operibus*: & an fieri possit vt quis *fine & operibus* compareat. Scio sanctos qui sistentur tribunali iudicii diuini, & *fidem* habuisse & ex *fide opera* pratisse. Sed arbitror illos comparere & stare coram Deo *hac fiducia*, quod *Deus Filium suum Iesum Christum proposuerit propiatorium per fidem & in sanguine ipsius, vt sic ex fide Iesu Christi iustificentur per remissionem peccatorum.* Non lego Christum esse constitutum *propitiatorium per opera in sanguine ipsius*, vt etiam *ex operibus iustificemur*. Ego sane sic comparere volo coram tribunali Dei, & *gratiosè ex misericordia de throno gratiæ iudicari*: secus scio me condemnatum iri: quod auertat *clemens & miserator Dominus secundum magnam misericordiam suam*; etiam à vobis, fratres mei, quamquam sic loquamini, siue ex *vestro sensu*, siue *mihi illum* tribuentes. Possem sic, si accusatio relatione vel *recriminatione* & non *innocentia* esset diluenda, etiam *miras conclusiones* facere, ex posita ista *assumptione*; sed nolo, ne paria referre videar: quanquam possem paulo maiore *verisimilitudine*.

ARTICVLVS VI.

Fidem non esse instrumentum iustificationis.

RESPONSIO. Proiectæ & profligatæ *negligentiæ* indicium hic datur in *articuli* istius *enunciatione*. Quæ ita definiat, vt vniuersè neget *fidem instrumentum* dici posse, quum *promissiones* a Deo datas *accipiat & apprehendat* & etiam illa ratione ad *iustificationem* concurrat? Sed quis vicissim audeat dicere, *fidem* in negotio *iustificationis* nullam aliam quam *instrumenti respectum* habere. Explicandum itaque fuisset, quomodo fides *instrumentum* sit, & vt *instrumentum* ad *iustificationem* concurrat. Saltem non est *instrumentum Dei*, quo *Deus vtitur ad nos iustificandos*, quem tamen sensum verba illa rigide sumpta primum intendunt. Nam *Deus* est *causa primaria iustificationis*. Verum quum *iustificatio* sit *mentis æstimatio*, quanquam *voluntatis* iussu facta, non fit per *instrumentum*. *Instrumentis* enim vtitur Deus *volens & agens* per *potentiam suam*. Deinde in istis verbis: *Crede in Christum, & remittentur tibi peccata tua*; vel, quod idem est, *& iustificaberis*: dico *fidem*, esse *postulatum à Deo*, & *actionem credentis*, quum *postulato* respondet. Sed inquient esse actum *apprehensionis & acceptionis*, itaque *fidem istam* habere rationem *instrumenti*: respondeo *fidem* vt *qualitatem* istuc se habere *ad modum instrumenti*, sed ipsam *acceptionem & apprehensionem* esse *actum*, & quidem *obedientiæ Euangelio præstitæ*. Consideretur & *illa phrasis* toties ab Apostolo ad Rom. 4. vsurpata, *fides imputatur in iustitiam*. An *fides* qua *instrumentum*, an vero qua *actio*? dissoluit quæstionem Paulus ex Genes. quum dicit: *Credidit Abraham Deo & imputatum est illi ad iustitiam*. Dissoluit res ipsa etiam verè a fratribus nostris explicatur *Fides imputatur in iustitiam propter Christum, obiectum*, quod *apprehendit*. Esto, at *apprehensio Christi* est propior quam *instrumentum apprehens*, vel *quo apprehenditur*, *Apprehensio* autem est *actio*: itaque *fides* non qua *instrumentum*, sed *qua actio imputatur in iustitiam*, quanquam *propter illum* quem *apprehendit*.

Breuius. *Potentia* huc *qualitas qua* quid *apprehenditur*, & *apprehensio ipsa* respectum habet ad *obiectum apprehendendum*, illa *mediatum*, hæc *immediatum*. Hæc ergo *verecundior metonymia*, vtpote quæ a propinquiore ducta: etiam nunc concesso, quod *phrasis* ista, *imputatur in iustitiam metonymice* sit explicanda. Qui ergo dicit, *fides actum imputari in iustitiam* non negat *fidem*, vt *instrumentum* concurrere ad *iustificationem*. Constat itaque ex hoc responso, fratres nostros *sine cura aut sollicitudine* vlla huiusmodi *articulos* cudere, mihi impingere, quod etiam arbitror illos falsuros si examinentur, quomodo *quæstiones illas nouem*, quas ante *biennium* consensu *D. D. Curatorum Academiæ nostræ, Professoribus Theologiæ* offerri conati sunt, vt eorum *responsum* ad illas obtinerent, confecerunt. *Grauitas* decet *viros Theologos*, & *seria sollicitudo* requiritur ad *tanta negotia* conficiendum.

ARTICVLVS VII.

Fidem non esse purum Dei donum, *sed* partim pendere à Dei gratia, partim à viribus liberi arbitrii: *vt si homo* velit, *possit* credere, *aut* non credere.

RESPONSIO. Nunquam *dixi*, nunquam *cogitaui dicere*, nunquam Dei gratia fretus, tam *incondite* & *protelle sententiam meam de huiusmodi rebus enuntiabo*. Simpliciter dico, *falsam* esse *istam enuntiationem*: *Fides non est purum Dei donum*: falsam & istam secundum rigorem verborum sumptam: *Fides pendet partim à Dei gratia, partim à viribus liberi arbitrii*; & istam sic enunciatam: *homo si velit potest credere vel non credere*. Si putent me nonnulla sentire, ex quibus ista deducantur *bona consequentia*, cui mea verba non ponunt? *Iniustitiæ species* est impingere alicui *consequentias*, quas quis ex ipsius dictis nectit, ac si ille *sic sentiret*; & *iniustitia maior* si illæ *consequentiæ* ex *dictis* concludi *nequeant bonæ* conse-

consequentia. Experiantur itaque fratres mei, an ex iis quæ ego doceo *talia consectaria* deducere queant: sed *mecum experiantur, non ipsi inter se*; vanus enim erit ille lusus sine lucro aut victoria: vt accidit pueris, quum soli tali ludunt de proprio. Sed ad huius rei explicationem pertractandum esset de *gratia diuina* & *liberi arbitrii* seu *voluntatis humanæ concursu* & *concordia*; quod quia prolixioris esset operæ, iam non aggrediar. *Simili* vtar ad explicandum negotium, quod tamen multum fateor esse *dissimile*, sed *dissimilitudine* meæ sententiæ plurimum fauente. *Egeno* & præfame moriturio dat *diues Eleemosynam*, vnde se & suos *sustentare* possit; an desiit esse *donum purum putum*, quia iste *egenus manum extendit* ad *accipiendum*? An commode dicetur *eleemosyna* pependisse partim ex *liberalitate dantis*, partim ex *libertate accipientis*, quanquam non haberet illam nisi accepisset manum extendendo? An recte dicetur, quia *semper paratus sit pauper ad accipiendum*, illum *posse habere eleemosynam* vel *non habere modo velit*? Si ista dici nequeant, quanto minus de *dono fidei*, ad cuius *acceptionem* multo *plures* requiruntur *diuinæ gratiæ actiones*. De hoc agendum erit, quænam *gratiæ diuinæ actiones* requirantur ad homini *fidem* ingenerandam: si ego *vllam* omittam quæ *necessaria* sit, vel *quæ concurrat*, monstretur ex *Scripturis* & reliquis *adiungam*, nolimus facere iniuriam *gratiæ diuinæ*, illi quidpiam *demendo* quod ipsius est; sed videant fratres mei ne ipsi faciant iniuriam *iustitiæ diuinæ*, illi *tribuendo* quod ipsi respuit, imo & *gratiæ diuinæ*, illam in aliud quiddam, quod *gratia dici nequit, transmutando*: quale est, vt verbo significem quid probandum ipsis, sit, *gratiam ad salutem necessariam sufficientem, efficacem, esse irresistibilem*, vel tanta agere *potentia*, vt illi *à creatura libera resisti nequeat.*

ARTICVLVS VIII.

Sufficientem gratiam *ad salutem* Electis & non Electis *conferri: vt si* velint possint credere *aut* non credere, saluari, *aut* non saluari.

RESPONSIO. Eadem & hic negligentia vtuntur. Non curant nosse quid sentiam: non curant examinare quam *verum* sit quod sentiam, non curant *quibus verbis* enuntient quod ego & quod ipsi sentiunt. Sciunt me vocem *Electionis* bifariam vsurpare: pro *decreto* quo statuit Deus *fideles iustificare* & *infideles condemnare*, quod ab Apostolo Rom. 9. v. 11. dicitur *decretum secundum Electionem*; & pro *decreto* quo statuit *hosce* vel *illos populos & homines eligere ad media fidei* cum illis *communicandum*, alios vero *populos & homines præterire*. Et citra distinctionem istam ista mihi impingunt: cum eius beneficio dicere possim, *Sufficientem gratiam electis & non electis conferri*, vel potius *offerri*: Et rursus: *Sufficientem gratiam non offerri nisi electis. Offerri electis & non electis*, quia offertur infidelibus, siue crediturі illi sunt, siue non crediturі: *offerri non nisi electis*, quia eo quod ipsis offertur, desinunt esse ex numero illorum de quibus dicitur, *permisit illos ire in viis ipsarum, & non sic fecit omni nationi*. Et quis me coget vt ego verba vsurpem ex illorum præscripto, nisi probetur ex Scripturis, verba sic & non aliter esse sumenda? Iam ad illa verba, *vt si velint possint credere, aut non credere, saluari aut non saluari*; dico illa posse bifariam accipi: *vt si velint possint credere*, nempe vel suis viribus, vel illa gratia excitati & adiuti: *aut non credere*; scil. gratiâ illâ proprio libero arbitrio repudiantes eique resistentes: *Saluari aut non saluari*; *saluari* per gratiæ *admissionem* & *vsum rectum*, *non saluari*, per propriam *malitiam repudiantem* id, sine quo *saluari* nequeunt. Respondeo ad omnia. Nihil istis verbis qualitercunque intellectis enuntiari, quod non ipse *Augustinus* & qui eum secuti sunt, libentes pro vero sint agnituri:

Act. 14. Psal. 137.

imo vero, dico istis verbis *ipsissimam Augustini sententiam* enuntiari: qui tamen *Pelagianæ hæreseos* summus fuit *oppugnator*, & felicissimus illo seculo habitus *expugnator*. Sic enim loquitur *Augustinus* de Nat. & Gratia cap. 67. *Quum vbique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi domino seruientem, auersum vocet, doceat credentem, completur perantem, diligentem adiuuet, exaudiat deprecantem: Non tibi reputatur, ad cuiusquam, quod inuitus ignorat, sed quod negligis quærere quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis.*

Aug. tom. 7. de Nat. & Gratia cap. 67.

Liber de *Vocatione Gentium Prospero* adscriptus vetustimilius quam *Ambrosio*. ita habet cap. 5. lib. 2. *Adhibita semper est vniuersis hominibus quædam superna mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris occultioris que gratiæ fuit, sufficit tamen sicut Dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium.* & cap. 9 eiusdem libri sub initium totam rem expedit, dicens: *Gratia quidem Dei in nostris iustificationibus principaliter præeminet. Suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando & fidei affectionibus imbuendo: Sed etiam voluntas hominis subiungitur ei, atque coniungitur ei, quæ ad hoc præditus est excitata præsidiis, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratia opitulatione si proficit: quæ opitulatio per innumeros modos siue occultos siue manifestos omnibus adhibetur, & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia, quod autem à multis suscipitur & gratia est diuina & voluntatis humanæ.* Hæc non profero eo quod putem *sententiæ Patrum* standum esse aut mihi aut illis, sed vt crimen *Pelagianismi* in eo a me amoliar.

D. *Vocatione Gentium lib. 2. cap. 5.*

Ibid. cap. 9.

ARTICVLVS IX.

Fideles *posse* perfecte *implere legem, & viuere* sine peccato *in hac vita.*

RESPONSIO. Non dixi vnquam; sed quum aliquando quædam in publica disputatione de Baptismo instantium per longam digressionem mecum conarentur adducere, vt aut dicerem *fideles posse perfecte implere legem Dei, aut non posse*: hæc dextere, allata *sententia Augustini* ex lib. secundo *de peccatorum meritis & remissione contra Pelagianos*, quam etiam hic adscribam, vt me à *Pelagianismo* defendam: quia animaduerto homines meos etiam illa *Pelagianica* æstimare, quæ nullo modo talia sunt. Sic igitur *Augustinus*: *Qui dicunt esse posse hominem in hac vita sine peccato, non est is continuo incauta temeritate obsistendum. Si enim esse posse negauerimus, & hominis libero arbitrio, qui hoc volendo appetit, & Dei virtuti vel misericordiæ qui hoc adiuuando efficit; derogabimus. Sed alia quæstio est verum esse possit, alia verum sit: alia si non sit cum esse possit, cur non sit: alia verum qui omnino nunquam vllum peccatum habuerit, non solum qui quam sit, verum etiam potuit aliquando esse vel possit.*

Lib. 2. de peccatorum meritis & remiss. ca 6.

In hac quadripartita propositione quæstionum si à me quæritur verum homo sine peccato esse possit in hac vita: confitebor posse per Dei gratiam & liberum eius arbitrium, &c. Et alibi: *Recte quidem disputat* (Pelagius) *hoc ipso eos confiteri non esse impossibile, quia hoc vel multi vel omnes volunt, sed hoc vnde sit possibile confitetur, & pax est: Ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum, &c.* Et paulo post: *Verum enim in hoc seculo fuit, vel sit, vel esse possit aliquis ita iuste viuens, vt nullum habeat omnino peccatum, potest esse aliqua quæstio inter veros pioque Christianos. Posse tamen esse, certo post hanc vitam, quisquis ambigit, desipit; sed ego nec de ista vita volo contendere:* & cætera quæ sequuntur. Et cap. 69. *Eo quippe ipso quo firmissime creditur Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus: omnia quippe sunt facilia*

Lib. de Natura & gratia contra Pelagianos. cap. 59. cap. 60.

Cap. 69.

cilia charitati, &c. Huic *Augustini* sententiæ *non repugno* : de tota autem re *non contendo* : puto enim tempus felicius & vtilius impendi *precibus* ad *impetrandum quod nobis deest, & monitu seriis*, vt quisque *proficere* & ad *metam perfectionis contendere* conetur, quam *huiusmodi disputationib.* At dicent in *Catechesi nostra* quæst. 14. id ipsum tractari, & istic quæri : *vtrum illi qui ad Deum conuersi sunt præcepta Dei perfecte seruare possint ? Responsionemque* subiungi, *Minime*. Respondeo, me non contradicere, sed *rationem negationis*, quæ subiungitur, de *actu* esse, quum *quæstio* sit de *potentia*, & propterea nihil probari. Notum etiam, responsionem illam a nonnullis fuisse *repudiatam*, & postea fratrum interuentu non nisi cum addita *explicatione* ab iisdem fuisse adprobatam. Verum & de hac re lubens cum fratribus conferam, quando commodum erit; spero nos facile consensuros.

Articvlvs X.

Disquiri posse, an Semipelagianismus *non sit* verus Christianismus.

Responsio. Dixi in quadam *prælectione*, facile fore, omnia, quæ non probantur nobis, prætextu *Pelagianismi* condemnare, si licet fingere *Semipelagianismum*, *quadrantem Pelagianismi*, *dodrantem*, *quincuncem* & sic deinceps. Et adiunxi, disquiri posse an *Semipelagianismus* non sit *verus Christianismus* : quo nolui *Pelagianæ* doctrinæ patrocinari : sed volui significare posse aliquid vt *Semipelagianum* haberi, quod à *veritate doctrinæ Christianæ* non discedat.

Quemadmodum enim si à *vero* discedatur magis magisque in *falsitatem* ruitur, ita à *falsitate* discedendo ad *veritatem* perueniri posse, quæ sæpe inter *duo falsa* solet esse *media*. Et sic res habet in *Pelagianismo* & *Manichæismo*, inter quas *duas hæreses* si quis *mediam viam* inire poterit, *Catholicus* erit, nec *gratiæ* cum *Pelagianis*, neque *libero arbitrio* cum *Manichæis iniuriam* faciens Legantur *Augustini* ad vtrasque istas *hæreses* confutationes, & adparebit illum hoc ipsum agnoscere. Quâ de causa factum est, vt aduersus *Manichæos* scribentis verba à *Manichæis* sæpe prolata sint sententiæ suæ stabiliendæ causa. Hoc itaque volui, & vt fratres mei intelligant quid velim, dico aperte, *tam facile fore mihi nonnullorum ex ipsis sententiam Manichæismi conuincere, imo & Stoicismi, quam illi nonnullis, quos suspectos habent Pelagianismi, errorus istius vere poterunt conuincere.* Velim autem ab huiusmodi *odiosis nominibus* abstineri, quum nullo fructu vsurpentur. Aut enim negabit qui accusatur sententiam suam esse eandem cum *Pelagiana*, aut si fateatur, dicet *Pelagium* ab *Ecclesia* male damnatum esse : præstaret ergo omissis *nominibus* de *re ipsa* conferre : nisi *Pontificiis* accedentes arbitremur, in controuersiam trahi non posse quod semel ab Ecclesia est diiudicatum.

Articvlvs XI. Et vltimus.

Non recte dici in Catechismo propter innata peccata iratos Deum : *quia* peccatum originale pœna est, *quod autem* pœna *est*, proprie peccatum non est.

Responsio. Accidit ante duos menses circiter, vt quidam *Verbi Minister* me accederet, collaturus, vt aiebat, de mea *sententia*, qua putabam *Catechismum* & *Confessionem Belgicam* in *Synodo Nationali nostra examini subiiciendam esse* : de qua cum inter nos actum esset, & ego *meam sententiam* hoc *syllogismo* concluserim : *omne scriptum humanum, non quidem certum, non authenticum, non diuinum, vtpote quod errorem continere possit, examinari potest, imo & debet, quando id ordine & legitime fieri potest, nempe in Synodo, ad quam illa scripta pertinent. At tale scriptum est Catechesis & Confessio nostra.* Ergo. Cuique nonnulla opponere quæ fategisset, vt à me discussa essent, clariss-

clarissima veritatis luce: cæpit inquirere, quænam illa essent quæ aduersus *Confessionem & Catechismum* haberem? Respondi, me nihil habere aduersus ista, hoc enim fore *præiudicii* quod ego mihi non arriperem: sed esse in istis scriptis, de quibus ego cum fratribus suo tempore in *Synodo legitime & ordine conferre* vellem, *an vsquequaque Scripturis* sint *consentanea*, an vero ab iis *dissentiant*: huic fini, vt si *consentire* comperirentur post *serium & severum examen*, *adprobarentur*, & *confirmarentur* recentibus & nouis calculis, aut si *dissentire*, *corrigerentur* quam fieri posset *commodissime*. Insistit ergo, & petiit vt sibi aperirem de quibus conferre vellem, si id petere nulla alia causa, quam vt & ipse de istis serio cogitare posset. Ego petenti id ipsum negare vniuerse non volui: cæpi igitur nonnullam Confessione & præsertim *articulum* 14. proferre: Sed quum ipse hoc parui facere se diceret, eo quod arbitraretur in *Confessione* facile aliquid inueniri posse, quod non *vsquequaque adamussim* responderet *Scripturis*, saltem quod ad *phrases*, eo quod *à paucis* esset conscripta & quidem *istu temporibus primis*: & minimum periculi videret in eo, si *Confessio* alicubi *corrigeretur*, quum populus illam in manibus non habeat; & de *Catechismo* vrgeret acrius: Ego & in illo ipsi gratificari volens, nonnulla protuli, & inter alia *Responsionem* ad 10. *Quæstionem*, vbi *Deus* dicitur *horrendis modis irasci tum ob innata nobis peccata, tum ob ea quæ ipsi committimus*, &c. & dixi *duo* in istis verbis disquiri posse. 1. an recte diceretur in *plurali numero*, *innata peccata*: quo dicto, ille non expectata vlterius explicatione dixit: & sibi aliquando nonnullis studiosis *Catechesin* explicanti de hac ipsa *phrasi* incidisse cogitationem an proba esset, sed eam hoc argumento defendisse, quod *plurali numero* vteretur *Catechesis*, propter ipsum *peccatum originale*, & propter *peccatum ab Adamo* perpetratum, quod *causa* esset *originalis* illius. Verum quum id *defensionis genus* indignum æstimarem vlla confutatione, dixi præstare *ingenue* agnoscere verba illa *emendatione* indigere, quam tali *defensione* vteretur. quibus dictis subieci. 2. loco & alterum, & hoc disquiri posse, *an Deus* propter *innatum nobis peccatum originale irasceretur*; quum idipsum videretur *in pœnam peccati actualis* ab *Adamo* & *à nobis in illo* perpetrati, *à Deo* nobis inflictum esse: fore enim *progressum infinitum*; si Deus propter *peccatum actuale Adami iratus puniret nos illo peccato originali*, & rursus *propter illud nobis irasceretur & aliam pœnam infligeret*, & simili de causa *propter ipsam secundo inflictam pœnam tertio irasceretur*: succedentibus sibi mutuo & sæpe *reatu* & *pœna* sine interuentu vllius *actualis peccati*. Ad quod cum ille regereret, esse tamen illud *peccatum*: respondi, me id *non negare* sed non esse *actuale*: & protuli cap. 7. *ad Romanos*, vbi de *peccato* agitur, quod *omnem in non regenitis producit concupiscentiam*, significans, distinguendum esse inter *peccatum actuale* & *illud* quod esset *causa aliorum peccatorum*, & eo ipso *peccati* nomine adpellaretur.

Hæc inter nos tum placide acta sunt, & hoc fine, & scio me id alibi non dixisse. Hoc ipsum eodem die relatum fuit siue ab ipso, siue ab alio qui hoc ex ipso audierat, cuidam *docto viro*: ex cuius ore ego idipsum tanquam mihi obiicientis audiui paucis diebus postquam *hoc colloquium* inter me & illum *Ministrum* habitum esset; diuerterat enim apud illum Minister ille.

An æquum est vt quæ sic aguntur inter fratres *collationis ergo*, statim *disseminentur* & *publice* tanquam *hæretica proclamentur*? Si hoc non est ipsum omnis *familiaritatis* & *amicitiæ ius violare* & *collationes* omnes de *articulis Religionis* abscindere & inhibere, fateor me nihil videre. Et isti sunt, qui conqueruntur quod ego cum ipsis *conferre detrecto*; quod placide rogatus *sententiam dicere recuso*, quod *animas* illorum *suspensas teneo*.

Dico igitur breuiter ad *hunc articulum*; falsum esse me dixisse *non recte dici* hoc in *Catechismo*. Aperte enim dixi me non ferre *præiudicium*: expectare velle *fratrum meorum* de huiusmodi, & aliis rebus

rebus, in *Catechesi* & Confessione comprehensis, iudicium: vt sic rebus mature & accurate pensitatis, *certi quid* statui possit. Videtur autem huiusmodi *praecedanea collatio* eo ipso vtiliter institui, ne quis *Synodo* ipsi ea discipienda & iudicanda offerat, quæ per huiusmodi *priuatam institutionem* intellexit difficultatem nullam habere. Recordentur fratres quid à *Suydhollandica Synodo Gorchomiana* rogati sint *Professores Theologiæ* in hac *Academia* nostra, & *componant* hoc inter se: *Rogamur* vt diligenter *Confessionem & Catechismum perlegamus*, & si quid *animaduersione dignum* in iis *inueniamus*, id *tempestiue & ordine significemus*; quod & ego pro mea parte pollicitus sum facturum. Annon hotsum vtilis est *priuata fratrum collatio*, vt quod per illam potest auferri, *Synodo* discutiendum non proponatur? ille autem *Minister* & ego à multis annis nos nouimus, & fuerunt inter nos à multis annis *litterarum commercia* & de *articulis fidei colloquia*: qua de causa arbitratus sum petenti hoc ipsum non denegandum, vt experiret an ille expedire negotium posset.

Et hæc quidem ad obiectos *articulos istos triginta & vnum* in præsentiarum respondere visum est: si cui eo ipso *satisfactum* non est, paratus sum cum *quibuscuis* super *illis ipsis & aliis* ad *Religionem Christianam* pertinentibus ordine conferre, hoc fine vt vel *sententiis conuenire* possimus; vel si illud obtineri ex *collatione* nequeat, *nos inuicem feramus*, vbi constiterit quousque singuli in *Religionis* negotio progrediamur, & quæ probemus, quæ improbemus, & illa talia non esse de quibus *diuersum sentire non liceat* eiusdem *Religionis professoribus*. Erunt forte qui sugillabunt quod aliquando *dubitanter* respondere videor: quum *Doctorem & Professorem Theologiæ oporteat certum esse de iis quæ docebit aliis, & non fluctuare sententiis suis*. Hisce ego responsum volo. I. *Doctissimum* etiam & in *Scripturis versatissimum multa ignorare, & discipulum* semper esse in *in schola Christi & Scripturarum*: qui autem *multa ignorat*, illum de *omnibus*, de quibus *dicendi occasio & necessitas* offertur, vel ab *aduersariis*, vel *ab iis* qui *ipsius sententiam* per *priuatam* vel *publicam collationem & disputationem* inquirere & cognoscere volunt, *sine dubitatione* respondere non posse. Præstat enim vt de quibus *certam scientiam* non habet, potius *dubitanter* quam *affirmanter* pronuntiet: & se ipsum *profectu quotidiano* indigere significans, & *vna cum ipsis institutionem* quærere. Puto enim neminem esse eo audaciæ progressum, vt se *magistrum dicat nullius rei ignarum*, & de *nulla prorsus re dubitare*. II. Non omnia, quæ in *controuersiam* veniunt, *paris* esse *momenti*. *nonnulla* esse *talia* vt de iis *neminem dubitare fas* sit qui *Christiani* nomine censeri velit; *alia* vero esse *non eiusdem dignitatis* & de quibus *Catholica sententia tractatores inter se salua veritate & pace Christiana* dissenserunt. Quæ hic aguntur & de quibus ego *dubitanter* respondere visus sum, qualia sint, & an *absolutæ necessitatis*, poterit etiam suo tempore disquiri. III. Hanc meam *responsionem* non esse *peremtoriam*: non quod quidpiam in ea *aduersus conscientiam* dixerim, sed quod visum mihi non fuerit omnia, quæ dicere possem, *primo momento*, adferre; *sufficere* arbitratus fui illam & *plusquam sufficere* ad *obiectamenta* ista nullis prorsus rationibus suboixa, tum quod mihi illa vere *non impingerentur*, tum quod aduersus *veritatem Scripturarii* non venirent. *Negatione* simplici & *postulatione probationis* in plurimis potuissem toto meo munere defungi; progressus sum vlterius, vt aliquo modo satisfacerem, & porro, si necesse putarent fratres mei, ad *collationem* illos prouocarem. Hanc nunquam detrectabo, modo legitimè, atque ita, vt fructus inde sperari possit, instituatur. Si post illam *collationem* compertum fuerit, me vel quia *ignarus* sim *rerū necessariarum* & quæ in *Academia & Ecclesia* doceri debent: vel quia *praue sentiam* de *articulis* in quibus *momentum aliquod* positum sit *ad salutis adoptionem & gloriæ diuinæ*

illustrationem vel quia de *talibus dubitem*, quæ *asseueranter* tradi debeant & *serio rigideque* inculcari, munere *Academico* vel *Ecclesiastico* indignum esse secũdum hanc *miseram conditionem nostram* (quis enim dignus ad ista?) non illibenter *munus deponam & digniori* locum cedam. *Monitos* autem volo *fratres meos*, præsertim *iuniores*, qui nondum eousque *sensus habent in Scripturis exercitatos*, vt de omnibus *certis sententiis* ex *Scripturis* proferre possint, ne *nimis* sint *audaces* in *asseuerando* cuius rationes iussi difficulter proferre poterunt; imo vero vt diligenter *caueant*, ne vbi *strenue affirmauerint*, quod ego in *dubium* voco citra contrariam *asseuerationem* & compertum fuerit *argumenta*, quibus ego *dubitationi meæ iustificandæ* vtor, *fortiora* esse, quam quibus illi in ista sua *affirmatione* nituntur, *immodestia & arrogantiæ* crimen apud *cordatos* incurrant, & eo ipso indicentur *loco* quem *tanta* cum *præsumtione* tenent, *indigni*. Decet enim *Episcopum & Ecclesiæ doctorem*, non modo *tenacem esse fidelis sermonis, qui ad doctrinam facit, vt posset exhortari per sanam doctrinam & contradicentes conuincere*, sed etiam *alienum* ab αὐθαδείᾳ, *arrogantia & audacia*; in quam facile incidunt νεόφυτοι, qui per *inexperientiam nesciunt quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis vt possit intueri solem suum*; *quib. suspiriis & gemitibus fiat, vt ex quantulacunque parte possit intelligi Deus*; *cum quo labore verum inueniatur*; *& quam difficile caueantur errores*. Cogitent nihil esse *facilius* quam non solum se *dicere*, sed etiam *opinari* verum inuenisse: sed quam *reipsa difficile* id sit; *tunc demum* se *agnituros*, quum *serio studio* de *controuersiis conferetur*, & ex *rigido examine* cuncta quæ in *vtramque partem* allata fuerint, *discutientur*.

Tit. 2. 9. 7.

1. Tim. 3. 6.

Ex Aug. ad Epistolam Manichæi quam vocat fundamental. Tom. 6.

QVÆ-

QVÆSTIONES NOVEM,

Nobilissimis Dominis

CVRATORIBVS ACADEMIÆ LEIDENSIS exhibitæ à Deputatis Synodi, in hunc finem, vt ad eas à Professoribus S. Theologiæ responderetur: cum D. I. Arminii ad eas Responsionibus, atque Anterotematis ex aduerso totidem aliis: mense Nouembri anni M. DC. V.

QVÆSTIONES.	RESPONSIONES.	QVÆSTIONES OPPOSITÆ.
I. *Num electio sit prior, an vero fides præuisa, ita vt Deus secundum fidem præuisam elegerit suos?*	I. Æquiuocatio in voce *Electionis* facit vt ad quæstionem nonnisi per distinctionem responderi possit. Si itaque *Electio* notat *decretum quod est secundum electionem de fidelibus iustificandis & saluandis*: Dico *Electionem* esse *fide priorem*, vtpote qua statuitur *fides medium salutis adipiscendæ*: Si vero significet *decretum quo Deus statuit alicui salutem dare*, tum *fides præuisa prior* est *Electione*; vt enim *soli fideles saluantur*, ita *soli fideles ad salutem prædestinati. Scriptura* vero *nullam* nouit *Electionem*, qua Deus *præcise & absolute* statuerit *aliquem saluare* absque eo vt nullum *tanquam fidelem consideraverit*: pugnaret enim ista *Electio* cum *decreto* quo statuit *neminem nisi fidelem saluare.*	I. *An decretum de dãda alicui fide prius sit decreto, quo statuitur fidei ad salutem necessitas.*
II. *An inde sequatur Deum esse* auctorem peccati, *si detur æterno suo decreto* omnia & singula, *etiam* prauas hominum voluntates *ad* certos bonos fi-	II. *Peccatum* est *transgressio legis*: itaque *Deus* erit *auctor peccati*, si *efficiat* vt quis *legem transgrediatur*; quod fit vel *negando* siue *adimendo* id *quod necessarium* est *legi præstanda*, vel in *peccatum impellendo*. Iam vero si *determinatio* ista sit *voluntatis* iam *existentis prauæ*, quum neque significet *negationem* seu *ablationem gratiæ*, neque *prauum impul-*	II. *An* determinare & dirigere omnia & singula *etiam* prauas hominũ voluntates *ad* certos bonos fines, *idem sit, quod*; statuere vt homo vitiosus fiat &

sum

fines determinasse, & regere?

III. *An peccatum originale hominē per se aternā mortis reum faciat etiam nullo accedēte peccato actuali: an vero eius reatus Christi Mediatoris beneficio ab omnibus & singulis hominibus sublatus sit?*

IV. *An opera* non Renatorum ex viribus naturæ *profecta*, ita *Deo placeant, vt illis ad confrendam ipsis* gratiam supernaturalem moueatur.

V. *An Deus iure suo nunc* ab homine lapso, fidē in Christum *exigat, quam* ex se *habere non possit*, quo via patefiat exsequēdo ab, soluto decreto Dei de nonnullis ex ira damnandis & aliis ex misericordia saluandis?

III. *An, si nonnulli propter* solum peccatū ab Adamo *per petratum, alii etiam propter* repudiatum Euangelium, *condemnētur, non sit* duplex peremptorium decretum *de damnandis hominibus*, & duplex iudicium, *vnū* legale, *alterum* Euangelicum.

IV. *An* serius sensus peccati & timor initialis ita *placeant Deo, vt iis* moueatur ad peccata remittēdum, & timorem filialem *ingenerādum*.

V. *An Deus iure ab* illo homine *possit postulare vt* credat *in* Iesum Christum, *pro quo* decreto ab-

sum in peccatum, sequitur inde non sequi, Deum esse *auctorem peccati*: Si vero *determinatio* notet decretum Dei, quo statuit vt *voluntas parua fieret*, & homo *peccatum perpetraret*, tum *inde sequitur Deum esse auctorem peccati*.

III. Quæ hac quæstione tanquā *contraria* opponuntur, facile inter se conueniunt. Nam potest *originale peccatum reum* facere mortis æternæ; & *reatus* per *Christum* ab *omnibus* auferri: imo vt auferatur *reatus*, necesse est antea *reos* factos esse. Sed vt ad singulas partes respondeatur; *peruersa* dicitur *peccatum originale reum* mortis facere, quum *peccatum* illud *pœna* sit *peccati actualis Adami*, quam *pœnam* præcedit *reatus*, id est, obligatio ad pœnam lege denunciatam. Ad secundum membrum quod attinet, facillime respondetur per distinctionem *impetrationis & applicationis* bonorum Christi. Quum enim *sola fide* constet participatio bonorum Christi, sequitur, si inter illa sit *liberatio* ab *illo reatu solos fideles* ab *illo liberari*, vtpote super quos *ira Dei non manet*.

IV. *Habenti dabitur*, inquit Christus, *non habenti etiā quod habet auferetur*. Non quidem quod illa sit *dignitas & præstantia* vsurpationis boni alicuius à Deo collati, vel *secundum naturā* vel *secundum gratiam*, vt Deus *merito* eius *moueatur* ad maiora conferendum; sed quod illa sit Dei *benignitas & liberalitas*, vt quamquam *indigna* sint, tamen *remuneretur* illa *largiore benedictione*. Vox itaque *placendi* quum *sensum duplicem* habeat, duplici modo responderi potest, vel *affirmando*, si sumatur pro eo quod est *placitum habere, gratiam inuenisse in oculis eius*, & habere sibi *complacitum* vel *negando*, si sumatur pro eo quod est *sua excellentia placere*. Quanquam dici posset *opera bona* moraliter non tam ex *natura viribus* quam aliqua *Spiritus sancti operatione* in illis præmiari.

V. Partes huius quæstionis inter se *oppositæ* non sunt, imò *conueniunt* optimè, ita vt posterior pars esse possit velut *redditio rationis*, cur Deus possit ab *homine lapso* postulare *fidem in Christum*, quam ex se ha-

est: *an vero* omnibus & singulis *quibus* prædicatur Euangelium *det* gratiã sufficientem, *qua, si velint credere possint.*

ex se habere non potest: potest enim postulare, quum statuerit dare *gratiam sufficientem* quâ possit credere. Forte itaque sic corrigi potest quæstio. *An Deus iure suo nunc ab homine lapso fidem in Christum exigat, quam ex se habere non potest, etiamsi gratiam sufficientem quâ credere possit, illi non det, neque dare paratus sit?* Ad quam quæstionem respondebitur per *negationem*: Deum non posse *vllo iure fidem in Christum* postulare ab *homine lapso*, quam *ex se* habere non potest, nisi aut *dederit*, aut *dare paratus sit*, *gratiam sufficientem* quâ credere possit si velit. Neque video quid *falsitatis* in illa responsione sit, aut cui *hæresi* illa responsio affinis sit. Non *Pelagiana*, quia *Pelagius* negabat præter *Euangelii prædicationem* vllam *gratiam internam* requiri ad *fidem* ingenerandam mentibus hominum. Quod amplius est, illa responsio non impingit in doctrinam *Augustini* de *Prædestinatione*, quam tamen ipsam adstruere necesse non habemus, vt inquit *Innocentius Pont. Romanus.*

soluto *statuit* de Christus moreretur: *& cui* gratiam *ad credendum* necessariam denegare *eodem decreto statuit.*

VI. An fides iustificans *sit* solius Dei vocantis, illuminantis, & voluntatem reformantis *effectum &* purum donum, *idque solis ab æterno* electis *proprium?*

VI. *Duplex quæstio duplicem responsionem* postulat. Ad *priorem* respondetur, *fidem esse effectum Dei illuminantis mentem & cor obsignantis*, eiusque *purum donum.* Ad *posteriorem* respondetur cum *distinctione Electionis*; quæ vox si intelligatur de *Electione ad salutem*, quum illa sit *fidelium* iuxta Scripturas, dici non potest *fidem dari electis* seu *saluandis*, sed *eligi & saluari fideles.* Si vero accipitur de *decreto* quo statuit variè administrare *media ad fidem necessaria*, sic dico *fidem* esse *donum Dei* quod solis illis confertur, quos *elegit* ad hoc, vt *verbum Dei audiant* & Spiritus Sancti participes fiant.

VI. *An id* purum donum *dici queat*, *quod* a puta liberalitate *offerentis oblatum*, *ab eo tamen cui* offertur repudiari *potest*: *an vero* voluntaria acceptio *id* doni nomine indignũ *faciat*? ET *An* fides *detur* saluandis, *an vero* fidelibus *detur* salus: *an* vtrumque *dici possit* diuerso respectu, *& si sit, quomodo in isto* decretis *non sit* circulus, *in quo nihil primi & posterius est?*

VII. *An quilibet verè fidelis* possit *ac* debeat *de* salute *sua* certus *esse in hac* vita.

VII. Quum Deus *omnibus credentibus* in Christum *vitam æternam* polliceatur, fieri nequit, vt qui *credit*, & *credere se nouit*, de *sua salute dubitet*, nisi *dubitet* de istâ *voluntate Dei.* At verò id ipsum, vt certus sit de *suâ salute*, non postulat Deus vt *debitum*, quod *ipsi* vel *Christo præstandum* est; sed est *consequens promissionis* istius, quâ promittit *credenti in Christum vitam æternam.*

VII. *An* fides iustificans *natura ordine* præcedat remissionem peccatorũ, *nec ne & an quispiam ad* aliam fidem *adstringatur quam ad* iustificationem.

VIII. *An* verè fideles & electi *fidem* ad tempus prorsus *amittant?*

VIII. Quum *electio ad salutem* non tantum *fidem*, sed & *perseverantiam in fide* suo ambitu comprehendat, dicente *Augustino*, *Deum elegisse ad salutem illos, quos vidit gratia præuenientis auxilio credituros, & subsequentis perseueraturos*; non rectè *fideles* & *electi* velut pro *iisdem* sumuntur. Ergò, omissâ voce *Electionis*, respondeo *fideles ita aliquando esse comparatos*, vt aliquamdiu nullum *veræ fidei effectum* producant, ne quidē *actualem gratiæ & promissionum Dei apprehensionem*, nec *fiduciam in Deum* aut *Christum*: quod ipsum tamen *necessarium* est ad salutem impetrandum. De *fide* vero, quâ *qualitas* est & *potentia* credendi, dicit *Apostolus*, *nonnullos amissâ bonâ conscientiâ circa fidem naufragium fecisse*.

VIII. *An aliquis* fidem habens & retinens *incidat in illud* momentum, *quo si* obiret, condemnaretur?

IX. *An fideles sub gratia N. Testamenti possint in* hac vita *legem Dei* perfectè *seruare?*

IX. *Præstatio legis* secundum *mentem* postulantis est æstimanda: qui cum aut *rigidè* velit in *summo perfectionis* gradu illam obseruari, aut secundum *imbecillitatem* tantum; respondebitur *bifariam*: nempe, non posse hominem talem legem Dei *perfectè præstare*, si consideretur vt præstanda iuxta *rigorem*. Si verò postulet secundum *imbecillitatem*, & *vires* collatæ sunt *proportionatæ postulato*, quod dicendum est, quum *Euangelico fœdere* postulet; respondendum est, *posse perfectè seruari*. At quæstio de *potentia* non est tanti momenti, vt inquit *Augustinus*, *modo quis fateatur per gratiam Christi id fieri posse.*

IX. *An Deus à consortibus N. Test. postulet*, ne caro aduersus Spiritum concupiscat, *tanquā* officium gratiæ fœderis *istius* respondens *nec ne.*

FINIS.

IACO-

IACOBI ARMINII
SS. Theol. Doct.

DISPVTATIONES,

Magnam partem S. Theologiæ complectentes,

PVBLICÆ & PRIVATÆ,

Quarum Index Epistolam Dedicatoriam
sequitur.

AMPLISSIMIS ATQVE PRVDENtissimis Viris,

DOMINIS

PRÆTORI, CONSVLIBVS & SCABINIS,

Magistratui inclytæ Reipubl. Leidensis dignissimo, Dominis atque Mœcenatibus suis colendissimis.

Prudentissimi atque Amplissimi Viri,

ANNVS iam agitur octauus, cum Amplissimorum DD. Curatorum, vnaque etiam auctoritate atque mandato vestro, in locum defuncti piæ memoriæ Doct. Francisci Iunii, Reuerendus parens noster, in Domino etiam ipse iam mortuus, in illustrem hanc Academiam vestram, ex Ecclesia Amstelrodamensium florentissima, cui per annos XV. operam suam impenderat, euocaretur, nosque deinde etiam ipsi nouem illius liberi, vna cum matre afflictissima nunc nostra, atque triplice interea temporis etiam prole adhuc aucta, in eandem transmigrauimus: ab eo vero tempore colendissimus noster Parens nihil prius habuit, quam vt omne suum tempus, industriam suam omnem atq; operam in ornanda vestra Academia, atque officio suo, quá maxime potuit & debuit fide, ritè obeundo collocaret.

Itaque

Atque hoc quidem quod de fide & diligentia ipsius dicimus, Vestris A. A. testatissimum est, quippe quorum sub oculis fides eius atque diligentia per totos VI. annos militauerunt, sed vero minime etiam latet eos, qui quamdiu suum Academiæ vestræ debitum persolueret, aut non longe hinc aberant, aut quotidianos, atque indefessos ipsius labores publice priuatimque coram intuebantur mirabanturque. Quantum vero ad industriam atque in docendo ἀκριβειαν illius attinet, quam sine illius atque nostro merito, pro ineffabili sua liberalitate singularem in illum Deus Opt. Max. contulerat, eam etiam ipsam Amplissimo Vestro suffragio semper ornauistis, cum vbicumque aut necesse erat, aut expediebat, ingenium ipsius prædicabatis, atque tum iudicii de eo vestri laudatissimi, tum effectus ex eo vestri erga eum intimi significationes clarissimas atq; luculentissimas, toto eo, quo vestris A. A. operam suam dependit, temporis tractu, eidem exhibebatis, nihil propemodum vt optaret ille vnquam, quod non consequeretur: sed vero testatissima hæc etiam illis fuit, qui partim quotidianas ipsius lectiones magno admodum numero assidue frequentabant, iamq; Ecclesiis quam plurimi eorum vtilem admodum operam præstant; partimq; qui ad disputationes illius audiendas, ex locis non rare etiam longinquioribus, confluebant, atque acerrimum ipsius ingenium, sed maxime incredibilem ipsius in S. Scriptura peritiam, quibus ille solebat inuigilare propemodum semper solus, atq; meliores vitæ suæ annos impenderat, omnes demirabantur atq; affatim prædicabant; quinimo etiam constanter atq; pertinaciter contendebant, vt quæ constaret ad disputandū proposita sub ipso θεματα ab ipsomet cōscripta digestaq; esse, ea sine vlla mora publici iuris fierent inque lucem hominum, bono publico etiam eorum qui longius hic aberant, producerentur. Atq; his quidem, difficulter satis parente nostro adsentiente, mos tandem tunc gestus est, cum quæ theses in collegio disputationum publicarum extarent, ab ipso tot idem verbis descripta, designataque, atq; sub illo postmodum disputata & excussa (quæ quidem nunc iterum, vnâ solummodo, quæ de Resipiscentia est, additâ, vestri iuris fiunt) prælo subiicerentur diuulgarenturq;. Verumenimuero Amplissimi atq; Prudentissimi Viri, vt studia laboresque optimi Parentis nostri V. V. A. A. exteris aque atq; illis qui nobis proximiores sunt, magis etiamnum adhuc innotescant: ecce diuulgamus Theses præterea etiam illas, quas domi suæ subcisiuis atq; extraordinariis temporibus, prout se totum vtilitati studiosæ iuuentutis mancipauerat, in collegio disputationum suarū priuatarum vltimo, etiam ipsasmet à se conscriptas & compositas, contendentibus illud obnixissime ab ipso studiosis ad disputandum proposuit: atq; has quidem potius, quam vllas alias, quæ etiā ipsæ disputationibus ipsius priuatis inseruiuerunt, deq; parentis nostri fide atq; diligentia, in iuuentute T[illegible]ca informanda abunde testari possunt, publici iuris facimus; quod præterm[illegible]n subiectam siue rem ipsam ab ipso fideliter accurateq; pertractatam, quem præterea ordinem in systemate S. Theologiæ recte constituendo pro suo quidē iudicio parens noster, seuerus methodi arbiter, (qui hac quidem in re multum se diuq; torserat, atque hoc fine fere omnes quotquot extant S. Theologiæ synopticos tractatus cum magna admodum cura perreptauerat) obseruari debere arbitratus est, cum etiam ipsum in hisce Thesibus repræsentare aliquo modo animum suum induxerit,

quod

quod quam rectè adsequutus sit, doctiores iudicent, conatum certe suum circa hanc quidem etiam rem exercitii gratia demonstrare voluit. Vtinam vero per Dei Opt. Max. voluntatem hocce Thesium theologicarũ corpus, ad optatum finem perducere potuisset, quae morte immatura praeuentus, nobis bonisq; omnibus luctuosissimâ, interrumpere coactus est; (desiderari enim creduntur Theses propemodũ adhuc viginti, aut paulo plures) equidem id nos Liberi illius afflictissimi, si quidquã in vita hac aliud, optauissemus omnium maxime. Ac siquidem bono Deo, cui obniti proterè non debemus, visum fuerat ex misera hac lachrymarum valle in cœlestem suam domum eum euocare; vtinam vero laboris atq; innocentiae suae aequos atq; candidos aestimatores nactus fuisset, dentesq; calumniarũ quos ex mandato, atque praescripto Iesu Christi vnici Saluatoris nostri sine vllo remorsu patientissime ad bilem propemodum vsq; amicorum, quamdiu vitae huic superfuit, tolerabat, saltem mortuum effugere potuisset; ac non esset non nemo, qui etiam de salute aeterna Parentis nostri, quem in professione suae quidem miseriae atq; imbecillitatis, sed gratia rursum illius, qua credentibus in Iesu Christo, salutis nostrae auctore, sola salutaris illuxit, inter iuges atq; ardentissimas preces quasi dormientem Deo animam suam placidissimè reddidisse, coram cum multis aliis vidimus atque testamur, non omnino (inquam) non nemo esset, qui non leuiter addubitaret. Absit, absit, eum vti damnemus quisquam nostrum, quẽ Deus absoluit, & pro quo Iesus Christus in mundũ venisse se & mortuum sese esse testatus est. O nos plus satis miseros, quod Parentem nostrum amiserimus tenera satis adhuc aetate omnes; quorum natu inter nos maximus vix dum decimum septimum adhuc aetatis annum excessit. At hoc Deus noster auertat, vt qui in nomine solius Iesu Christi Deo animam suam in manus suas tradunt, salutis aeternae compotes non fiant, aut spe vitae beatae excidant: istud vero potius nobis largiatur omnibus, vt charissimi Parentis nostri vestigiis fideliter atq; iugiter insistentes, veritatemq; cum pietate in integritate & sinceritate animi alacriter sectantes, ita Deo & bonis omnibus, vitam, studiaque omnia nostra probemus. Sicuti reuerendus noster Parens, dum vixit, se suaq; omnia Vestris A. A. vti confidimus, probauit, quod quidem testantur cum alia innumera, & numquam satis praedicanda ab A. A. Vestris in illũ profecta, quamdiu vixit, beneficia; at vero multo adhuc magis illa, quibus charissimam Matrem nostram, nosque adeo etiam omnes post mortem mox illius prosequuti estis, atque etiamnum adhuc prolixè prosequimini. Vtinam is aliquando dies oriatur, quo paria referre vobis possimus pro innumeris hisce vestris in nos meritis: ita Deus nos iuuet. Interea vero temporis, vt ne nullum prorsus grati animi officium erga A. A. Vestras à nobis profectum exstet, quod primum licet, ex Bibliotheca Parentis nostri defuncti, sub auspiciis Amplissimi nominis vestri, hocce peculium atq; κειμήλιον depromimus, deprompturi postmodum ex eadem penu, suo quodq; ordine & tempore, quae eiusdem aut etiam alius generis non pauca praterea etiã alia nobis reliquit, siquidem quod nunc damus, S. Theologiae alumnis non ingratum futurum esse comperiemus. Minimè verò sumus nescii, vile hoc esse munus, praquam sunt vestra in nos merita; ingratissimi futuri hominũ, id si differemur; quinimo Parentis potius hoc nostri quam nostrũ hoc munus esse. Verũ enimuero, si Reuerendus noster Parẽs, sicuti huius laboris, atque

que harum vigiliarum suarum hæredes nos reliquit, ita quoque, cui Deus feliciter annuat, industria, pietatis & virtutis suæ hæredes aliquando nos relicturus est, dabimus pro virili operam, vt nostro officio nunquam defuisse deprehendamur, sed id tota vitæ nostræ propositum nobis habuisse, vt quibuscunque fieri poterit modis, Vestras A. A. nobis demereamur, nosque Vobis gratos semper præstemus. Deus Optimus Maximus vos quam diutissimè incolumes, nobisque propitios seruet, omnique benedictione supernè gubernationi Vestræ quam prolixissimè benedicat.

Vestris A. A. addictissimi

D. IACOBI ARMINII
Veteraquinatis Liberi.

ODE

ODE

In commendationem præsentis huius

LIBRI

& simul

AVCTORIS.

Iuinioris quem Sapientiæ
Virtus beauit, qui vice mutua
Beauit ipsam, iam tenebris,
Iam nebulis operosiorem.
Totque impeditis sensibus horridam,
Hæc scripta docti pignora pectoris
Sacrat futuro dona seclo
Arminius, Patriæque libat
Virdum merenti. Sume tamen pias
Batauæ curas, sume recognitos
Lares Iehouæ, totque sacræ
Palladis auteolos penates.
Hic vindicatum stat fidei suæ
Dium volumen, nec precium capit
Venalis illa ter superbi
Impia traditio Monarchæ.
Idola priscis sedibus excutit
Dolente Roma. Magnus in Ausonum
Terra Tyrannus Antichristi,
Nominaque & titulos reportat.
Tarpeia nutant culmina fortibus
Quassata telis, ringitur Italus
Sophista, nec resistere ausus
Purpureæ gemit ordo turbæ.
Hæc magna scripti portio. Quin Deum
Inusitatis asserit ausibus,
Nullique concessum videri,
Qua docuit tamen ipse, monstrat.
Vt hic rebelles comprimat impetus
Potente nutu, crimina dirigat,
Sinatque facere, quod peractum
Non cupit, exposuit Professor.
Sic alma sensus Relligio pios
Ostentat orbi Patria despicis
Insigne ceptum, quod repressum
Posteritas magis ingemiscet.

C. B. F. C.

V. [illegible]

INDEX
DISPVTATIONVM
Publicarum:

I. *De Auctoritate & Certitudine S. Scriptura.*
II. *De Sufficientia & Perfectione S. Scriptura contra traditiones.*
III. *De Sufficientia & perfectione S. Scriptura contra Traditiones humanas.*
IV. *De Natura Dei.*
V. *De Persona Patris & Filii.*
VI. *De Spiritu Sancto.*
VII. *De primo primi hominis peccato.*
VIII. *De Peccatis actualibus.*
IX. *De Iustitia & Efficacia Prouidentia Dei in malo.*
X. *De Iustitia & Efficacia Prouidentia Dei in malo.*
XI. *De libero hominis Arbitrio, eiusque viribus.*
XII. *De lege Dei.*
XIII. *De Legis & Euangelii comparatione.*
XIV. *De Officio Iesu Christi.*
XV. *De diuina Praedestinatione.*
XVI. *De Vocatione hominum ad salutem.*
XVII. *De Resipiscentia.*
XVIII. *De Ecclesia, eiusque Capite.*
XIX. *De Iustificatione hominis coram Deo.*
XX. *De Libertate Christiana.*
XXI. *De Pontifice Romano, & praecipuis quae illi attribuuntur titulis*
XXII. *Qua asseritur Ecclesias Reformatas à Romana Ecclesia secessionem non fecisse: easque recte facere, quod fidei cultusque diuini communionem cum eadem habere & profiteri detrectant.*
XXIII. *De Idololatria.*
XXIV. *De Inuocatione Sanctorum.*
XXV. *De Magistratu.*

DISPVTATIONVM
Priuatarum.

I. *De ipsa Theologia.*
II. *De Methodo qua Theologia informanda est.*
III. *De Beatitudine, fine Theologia.*
IV. *De Religione.*
V. *De Norma Religionis, Verbo Dei, & potissimum de Scriptura.*
VI. *De Scripturae auctoritate & certitudine.*
VII. *De Scripturae perfectione.*
VIII. *De Scripturae perspicuitate.*
IX. *De Sensibus & interpretatione Sacrae Scripturae.*
X. *De Efficacia Scripturae.*
XI. *De Religione strictius.*
XII. *De Religione Christiana, & primum de voce eiusque ratione.*
XIII. *De Religione Christiana quod ad rem vniuersam.*
XIV. *De Obiecto Christianae Religionis, & primo de Deo, primario eius obiecto, & quod Deus sit.*
XV. *De Natura Dei.*
XVI. *De Vita Dei.*
XVII. *De Intellectu Dei.*
XVIII. *De Voluntate Dei.*
XIX. *De variis voluntatis Dei distinctionibus.*

XX. De Attributis Dei quæ in voluntate eius considerandæ sunt, & primo de iis quæ affectuum in creaturis rationalibus analogiam habent.
XXI. De Attributis Dei, virtutum moralium, quæ velut moderatrices sunt affectuum præcedente disputatione considerationum, analogiam habentibus.
XXII. De Potentia Dei.
XXIII. De Perfectione, Beatitate & Gloria Dei.
XXIV. De Creatione.
XXV De Angelis in genere & specie.
XXVI. De Creatione hominis ad imaginem Dei.
XXVII. De Dominio Dei.
XXVIII. De Prouidentia Dei.
XXIX. De Fœdere Dei cum primis hominibus inito.
XXX. Quomodo se homo gesserit in fœdere primo præstando, seu de peccato primorum parentum.
XXXI. De Effectis peccati primorum parentum.
XXXII. De necessitate Religionis Christiana
XXXIII. De Instauratione hominis.
XXXIV. De Persona Iesu Christi Domini nostri.
XXXV. De Sacerdotali Christi munere.
XXXVI. De Prophetia Christi
XXXVII. De Regio Christi munere.
XXXVIII. De Statibus Christi tum humiliatis, tum exaltationis.
XXXIX. De Voluntate & mandato Dei Patris & Christi, quo Religionem sibi ab homine peccatore præstari volunt & mandât.
XL. De Prædestinatione fidelium
XLI. De Prædestinatione mediorum ad fidem.
XLII. De vocatione hominum peccatorum ad Christum & salutis in eo participationem.
XLIII. De Pœnitentia, qua respondetur vocationi diuinæ.
XLIV. De fide in Deum & Christum.
XLV. De Vnione fidelium cum Christo.
XLVI. De Communione fidelium cum Christo, & quidem cum morte illius.
XLVII. De Communione fidelium cum Christo, quoad vitam illius,
XLVIII. De Iustificatione.
XLIX. De Sanctificatione hominis.
L. De Ecclesia Dei & Christi: seu de Ecclesia post lapsum in genere.
LI. De Ecclesia V.T seu sub promissione.
LII. De Ecclesia N.T seu sub Euangelio.
LIII. De Ecclesia Capite & Notis.
LIV. De Ecclesia Catholica, eius partibus & respectibus.
LV. De Potestate Ecclesiæ in dogmatis tradendis.
LVI. De Potestate Ecclesiæ in legibus ferendis.
LVII. De potestate Ecclesiæ in iure dicendo, seu de disciplina Ecclesiastica.
LVIII. De Conciliis.
LIX. De Ministeriis Ecclesiasticis N. T. & vocatione ad ea.
LX. De Sacramentis in genere.
LXI. De V.T. Sacramentis, Arbore vitæ, Circumcisione & Agno Paschali.
LXII. De Sacramentis N.T. in genere.
LXIII. De Baptismo & Pædo-baptismo.
LXIV. De Cœna Domini.
LXV. De Missa Papali.
LXVI. De falsis quinque Sacramentis.
LXVII. De Cultu Dei in vniuersum.
LXVIII. De præceptis cultus Diuini in genere.
LXIX. De Obedientia, formali obiecto præceptorum omnium diuinorum.
LXX De Obedientia porro mandatorum Dei in generali.
LXXI. De Obiecto materiali præceptorum legis in vniuersum.
LXXII De Amore, timore, fiducia, honore Deo ab homine debitis.
LXXIII. De Actibus Obedientiæ singularibus, seu qui singulis præceptis præscripti sunt, seu de decalogo in vniuersum.
LXXIV. De primo decalogi præcepto.
LXXV. De secundo decalogi præcepto.
LXXVI. De tertio decalogi præcepto.
LXXVII. De quarto præcepto.
LXXVIII. De quinto præcepto.
LXXIX. De sexto præcepto.

IACO-

IACOBI ARMINII
DISPVTATIONES
DE
NONNVLLIS RELIGIONIS CHRISTIANÆ CAPITIBUS, ab ipso compositæ.

THESIS I.
DE
Authoritate, & Certitudine S. Scripturæ.

RESPON. *BERNHARD. VEZEKIO.*

1. *Tim.* 1. 15. 2. *Pet.* 1. 19. *Ioh.* 5. 39. *Heb.* 6. 18. *Rom.* 1. 5. 2. *Cor.* 10. 5. 6. 2. *Cor.* 13. 3. & 12. 12. *Gal.* 1. 1. 12. 13. &c.

AVTHORITAS Scripturæ nihil est aliud, quam dignitas secundum quam illa meretur, & fidem tanquam vera in verbis, & vera in sensibus, siue quid enunciet simpliciter, siue etiam promittat & minetur: Et ex fide obedientiam tanquam superior, quum quid mandat vel prohibet. De hac Authoritate duo quæruntur. 1. Vnde Scripturæ competat ista Authoritas. 2. Vnde hominibus constet, vel constare possit, istam authoritatem Scripturæ competere. De qua duplici Quæstione ordine pertractabimus.

Gal 5. 9. 1. *Ioh.* 5. 9. *Rom.* 3. 4. *Tit* 1. 2. 1 *Ioh* 1. 1. &c.

II. Authoritas dicti vel scripti cuiuscunque ab ipso eius Authore pendet, vt nomen Authoritatis indicat, & tanta est, quanta est veracitas & potestas, id est, *αὐτονομία* authoris. Deus autem est veracitatis infallibilis, neque fallere, neque falli potens, & potestatis irrefragabilis, id est, suprema in creaturas. Ergo si ipse Scripturæ Author est, Authoritas Scripturæ à Deo solo, & tota pendet. Tota, quia est sufficientissimus Auctor, *αὐτοπίστος καὶ αὐτόθεος*: A solo, quia socium non habet, neque in veracitate loquelæ, neque in potestate iuris: vtpote à quo sit omnis in Creaturis veracitas & potestas, & in cuius veracitatem & potestatem omnis fides & obedientia tanquam in primam causam, & vltimum terminum resoluatur.

Gal. 1. 1. *Ioh.* 5. 34. *Ro.* 11. 34. 1. *Cor.* 7. 4. *Rom.* 13. 1. *Hos.* Iel. *Amos.* 1. *Rom.* 1. 1. *Iac.* 1. 1. 1. *Pet.* 1. 1.

III. Hoc ipsum multis argumentis per totam Scripturam sparsis euincitur. 1. Ex inscriptionibus pleriorumq. librorum Prophetticorum, & Apostolicarum Epistolarum: quæ ita habent *Verbum Domini quod fuit ad Hoseam, Ioelem, Amosum, Paulus, Petrus, Iacobus seruus Dei & Apostolus Christi.* 2. Ex prooemiis multarum Prophetiarum. *Sic dixit Dominus. Quod accepi à Domino.*

Exod. 3. 1. 2. *Cor.* 11. 3. *Exod.* 4. 1. *Act.* 4. 29. 30. *Mar.* 16. 17. 20. *Exod.* 20. *Mar.* 17. 5.

mino, hoc tradidi vobis. 3. Ex assistentiæ diuinæ, tanquam necessariæ & sufficientis ad conciliandam authoritatem dicendis, tum petitione ab ipsis Dei & Christi legatis, tum promissione à Deo & Christo facta. 4. Ex ipso Dei more qui legem suam enunciaturus, sic præfatus est: *Ego Iehoua sum Deus tuus.* Et filio suo Authoritatem constabiliturus, dixit: *Hic est Filius meus dilectus, hunc audite.* Fatetur hoc ipse hominũ consensus, cuius conscii, *Minos, Numa, Lycurgus, Solon*, leges suas, quo valerent, ad authores Deos, Deasue retulerunt.

Io.15.22.24.

IV. Hæc Authoritas cognita obligat omnium eorum, ad quos sermo vel Scriptura dirigitur, conscientiam, ad digne accipiendum. Qui vero tanquam à Deo traditum accipiunt, & approbant, diuulgant, & prædicant, interpretantur & exponunt, à suppositiciis & adulterinis dictis, vel scriptis discernunt. & discriminant, illi nihil authoritatis addũt dictis, vel scriptis, quum tota illorum, siue singulorum, siue iunctorum, authoritas sit tantum humana, & diuina ab humanis confirmari neque indigeant, neque possint. Sed totum illud approbandi, prædicandi, explicandi, discernendi munus, etiam ab ipsa tota Catholica obitũ, testificatio tantum est, qua se dicta vel scripta ista & sola quidem, pro diuinis habere & agnoscere declarat.

Ioh.8.24. Gal.1.8 9. Eph.2.20. Apoc.21.14. Ioan.1.6.7. & 5.33.34. 35.36. 1.Thes.2.13.

V. Non modo ergo falsa, sed & contradictionem implicantia, stulta, & blasphema sunt, huiusmodi dicta Pontificiorum: *Ecclesia Scripturis est antiquior, & Scriptura non est Authentica nisi Ecclesiæ Authoritate.* Et, *Omnia, quæ nunc est Scripturæ Authoritas, ab Ecclesiæ Authoritate dependet necessario. Et, Scriptura non plus valitura essent, quam fabulæ Æsopi, vel aliud quodvis scriptũ, nisi Ecclesiæ testimonio crederemus.* Argumẽtum vero quia Scriptura antiquior sit Ecclesia, falsitate laborat Antecedentis, & incõsequentia. Nam Scriptura quoad sensus, imo & verba Antiquior est Ecclesia. Et tenetur Ecclesia prior, accipere posteriora dicta, & scripta Esaiæ, Hieremiæ, &c. Pauli, Petri, simul ac illorum diuina veritas argumentis iuxta Dei iudicium sufficientibus est demonstrata.

Eccius Enchir. de Ecclesia. Pigh. de Hier. Eccles. lib.2. cap.2. Hos. de Author. Script. lib.3. Mat.16.18. 1.Cor.3.9. 10.

VI. Eo vero ipso, quo Scripturæ sunt diuinæ, etiam sunt Canonicæ, ex modo & fine scriptionis: vtpote regulam fidei, charitatis, spei, totiusque vitæ nostræ continentes. Sunt enim datæ ad doctrinam, redargutionem, institutionem, correctionem, consolationem, hoc est, vt normæ sint veri & falsi intellectui nostro, bonique & mali affectui, siue ad faciendum & omittendum, siue ad habendum vel carendum. Nam quemadmodum diuinæ sunt, quia à Deo datæ, non quia ab hominibus acceptæ sunt: ita & canonicæ sunt & dicuntur actiue, quia Canonem præscribunt, non passiue, quia pro Canone habentur, vel quia in Canonem assumuntur. Imo vero tantum abest, vt Ecclesia illas authenticas vel Canonicas faciat, vt nullus hominum cœtus Ecclesiæ nomine venire queat, nisi illas, quod ad summam Legis & Euangelii, pro authenticis & canonicis habeat.

Deu.27.26. Ps.119.105. Rom.10.17. Matt.22.37 40. 2.Tim.3.16. Rom.15.4. Gal.6.16. 1 Ti.6.3 4. Rom.16.17. Rom.10.8.9 10.14.15.17.

VII. Altera quæstio est, quomodo hominibus persuadeatur, Scripturas istas esse diuinas: cui explicandæ, nonnulla præmittenda sunt, quæ tractatum ab æquiuocationibus liberent, & faciliorem reddant. 1. Inter Scripturam, quæ vt signum verbo, & scriptione verbi constat, & sensum Scripturæ est distinguendũ; eo quod haud pari momento, vtriusque notitia & fides, sit necessaria, quum Scriptura sit propter sensus: & dispar sit probandi ratio, qua scriptioni & sensibus diuinitas astruitur. 2. discernendum inter causam primariam Scripturæ, & instrumentales, ne eadem æstimetur necessitas credendi librum aliquem Scripturæ ab hoc vel illo amanuensi scriptum & à Deo profectum esse. 3. Sensuum istorum dispar est ratio, quum alii sint simpliciter ad salutem necessarii, vtpote fundamentum & caput religionis continentes, alii vero nõ nisi aliqua explicationis, probationis, amplificationis relatione illos attingant.

Io.8.24. & cap 5.39.46. Ioh.5.36. 1.Cor.12.3. 2 Cor.2.5. & 3.7.8.9. Mat.10.20. 2.Cor.3.11. 12. Phil.3.15.16 Col.2.16.17.

VIII. 4. Fidei persuasio à Certitudine Visionis discriminanda est, ne quis hic pro fide, cui sufficit aduersus tentationes præualere, certitudinem postulet nulli obnoxiam tẽtationi. 5. Fides implicita, qua Scriptura ista citra sensuum intellectum diuina

1.Cor.13.9. 12. Gen.15.6.8. & Rom.4. 19.20. Ind.6.36 37.38.

*Heb.*11.32. 33. esse creditur, ab explicita, quæ sensuum aliqua, præsertim necessariorum, notitia constat: & ipsa notitia historica, quæ mentis tantum ἀσφάλειαν habet, à saluifica, quæ præterea πληροφορίαν & πεποίθησιν, in qua acquiescit cõscientia, continet, distinguenda venit, vt recte iudicari possit, quæ argumenta cuique fidei ingenerandæ necessaria & sufficientia sint. 6. inter argumenta Deo digna, & quæ humana vanitas petere potest, distinguendum est: neque talia hic postulanda, quæ nulli non persuadeant, quum ipsi Christo, per tot signa, prodigia, virtutes, & S. Sancti distributiones doctrinam suam testato, fides a multis sit denegata. 7. Argumentorũ ad suasionem adhibitorum, lumen externũ, ab interno Sp. S. testificantis lumine, discernendum est, ne quod huic tanquã fidei nostræ signaculo & arrhaboni competit, argumentorũ robori, & foris testificãtium veracitati adscribatur.

*Joh.*3.2.10. *Iac* 2.19. *Joh* 5.35. *Mat.*13.2. *Heb* 6.11.& 10.21. *Eph.*3.12. *Matt.*12.38. 39. *Mat.*16.1. *Lu.*16.30.31 *Mat.* 27.42 *Joh.* 12.37. *Luc.* 24.27. 44.45.

2.Cor 1.22. *Eph.*1.13 14 *Joh.*4.42. IX. 8. Distinguendum est inter illos, qui ipsum Deum, vel Christum, vel per se, vel per Angelos, vel per Prophetas, vel per Apostolos loquentem audierũt, quiq; primi libros sacros acceperunt: & inter eos, qui istos secuti, ex illorum traditione Scripturas habent. Prioribus enim miracula & prædictionum complementa in oculos ipsorũ incurrentia, fidem dictis & scriptis adstruere potuerunt: Posterioribus vero narratio, vt doctrinæ, sic & argumentorum confirmandæ isti adhibitorũ, proponitur in Scripturis, & ipsa argumentis suis adstruenda. 9. Distinctio quidem inter veritatem Scripturæ, & eius diuinitatem fieri potest, vt per illius fidem ad huius fidem gradatim progressio fiat: attamen disseparatio inter illa esse nequit: quia si Scripturæ veræ sint, diuinas esse necesse est. Denique hic cogitandum, paruulis, humilibus, Deum timentibus, Patris voluntatem facere volentibus, reuelari secreta Dei, & doctrinam Christi, quod ex Deo sit: contra, sapientibus mundi, superbis, consilium Dei aduersus se spernẽtibus, vita æterna se indignos decernentibus, peruersis & absurdis hominibus, Sp. S. resistentibus, secretum Dei & Euangelium Christi rectum esse & manere: imo vero scandalum, & stultitiam esse, quum per se sit sapientia & potentia Dei.

*Pud.*2.7.10. *Heb.*2.3 *Joh* 20.29. *Es.*44.7 8. *1.Cor.* 12.22 *Joh* 4.39. 40.41.42. *1.Pet.* 1.21. *Mat.*11.25. *Luc.*4.6. *Ps* 15 14. *Joh.*7 17. *1 Cor.* 1.90. 27. *Luc.*7.10. *Act.*11 46. *Act.*7.51. *2.Cor* 14.4. *1.Cor.*1.13. 24.

X. His præmissis videamus, quomodo nobis persuadeatur, vel persuaderi queat, Scripturas V. & N. Testamenti esse diuinas: saltem quoad essentialia eius. Id est, Legis & Euangelii summam, sine cuius fide salus constare non potest. Huic suasioni faciendæ tria potissimum inseruiunt. Testimonium hominum externum, Argumenta ipsis Scripturis insita, & Testificatio Dei interna: quorum illud, æstimationem & reuerentiam Scripturis humanitus conciliando, fidem præparat, quæ in hæc duo posteriora vere diuina resoluitur, & per illa perfecte absoluitur.

Act 26.22 *2. Pet.*1.19. *Act.* 17.11. XI. Testimonium hominum eorumq; professorum, (hostes omittimus, etiam Mahumetanos, fecem religionis ex Iudaica & Christiana corrupta, quin & Ethnica conflatæ amplectentes) duplex est: Iudæorum de veteris Testamenti, & Christianorum de totius Scripturæ doctrina, & libris testificantium. Illorum testimonio duo robur conciliant: Confessionis constantia in summa miseria, quum sola eius abnegatione libertatis & dominiorum mundi participes esse possent: & Christianę religionis odium, quæ sui ortum, amplificationem & confirmationem bona parte veteris Testamenti Scripturæ transcribit, tanta fiducia, vt illius solius testimonio & iudicio stare & cadere parata sit. Christianorum testimonium, eadem constantiæ nota insignitum, trifariam consideramus. 1. Ecclesiæ Catholicæ, quæ à principio sui ad hæc tempora Christianam religionem, vt diuinam, professa, istis libris suam religionem contineri, eosque à Deo profectos esse, testatur. 2. Singularium primitiuarum Ecclesiarũ, quæ ab Apostolis fundatæ, tum totum vetus Testamẽtum, tum Epistolas sibi suisue pastoribus, vel notis saltem inscriptas primo acceperunt, & successoribus suis, aliisque Ecclesiis eodem titulo tradiderunt. 3. Repræsentatiuæ, quæ dicitur, Ecclesiæ ex pastoribus & doctoribus constantis, qui linguarum & rerum diuinarum peritia instructi examine facto iudicium suum pro-

*Apoc.*6.9. 11.11. *Col.* 4.16. *Eph.*5.27.

pronuntriant, & populis sibi creditis adprobant: in quorum censu Romanum Pontificem infra infimum Pontificiæ Ecclesiæ parochum ipso doctiorem collocamus.

XII. Argumenta Scripturis insita sunt quatuor maximi momenti: doctrinæ genus, stili Maiestas, partium consensus, & doctrinæ efficacia, quæ singula pondus habent grauissimum, iuncta vero cuiuis, pertinaciæ Spiritu & præconcepta per inueteratam consuetudinem opinione non excæcato, fidem facere possunt. Doctrinæ genus diuinum esse probant. 1. Præcepta istis libris tradita: in quibus tres notæ diuinitatis. 1. Actuum præscriptorum præcellentia, in suiipsius abnegatione, & totius vitæ secundũ Deum institutione. 2. Actuum nonnullorum mirabilis & stultitiæ instar ab animali homine æstimata insolentia, qui tamen secura confidentia præscribuntur, vt: Nisi in Iesum crucifixum & mortuum credideris, condemnaberis, si credideris, saluaberis. 3. Modus quo præstari postulantur, vt ex conscientia & charitate fiant, secus hypocriticos iudicatum iri. In illo sanctitas, in hoc isto omnipotentia, in hoc omni scientia pure diuina conspicitur. II. Promissa & minæ, quæ duplex signum præferunt diuini valoris, tum quod a nullo quam a Deo dari posse constat, tum quod ita comparata sunt, vt non nisi conscientiam præcepta, quibus adduntur, pro diuinis habẽtis, mouere possint. III. Admirabile iustitiæ Dei, qua iustitiam diligit & peccatum odit, & æquitatis, qua cuncta administrat, cum misericordia in Christo ἱλαστηρίῳ temperamentum, in quo gloriæ Dei summa elucet, vbi tria notanda. 1. quod peccatorem, cuius vt creaturæ suæ ex amore misericordia tangitur, in gratiam recipere noluerit, nisi reconciliatoris & mediatoris interuentu. 2. quod ipsum filium suum charissimum ex se genitum & iustitiæ perfectæ munere functum, deprecatorem & intercessorem admittere noluerit, nisi sanguine suo adspersum. 3. quod illum ipsum solis fidelibus & resipiscentibus saluatorem constituerit; impœnitentibus ab omni spe veniæ & salutis exclusis. 4. Excellentissimum documentum, quo necessitas & sufficientia doctrinæ istius demonstratur, in eo positum, quod ipse Iesus nonnisi per obedientiam & passionem in gloriam suam ingressus sit, idque pro solis fidelibus ipsi conformandis; & quod in cœlum receptus, præfectus domui Dei & Rex populi sui, vitæque æternæ dator sit constitutus.

Mat. 16. 24. 25. *Rom.* 8. 12. 13 *1. Cor.* 1. 18. 24. & 2. v. 1. 14. *Ioan.* 8. 24. *Rom.* 10. 9. *Deut.* 6. 5. *1. Cor.* 13. 1. *Iacob.* 4. 12. *Rom.* 13 5. *1. Pet.* 2. 19.

1. Rom. 1. 15. *2. Cor.* 5. 19. *Eph* 2. 12. 16 *Hebr* 8. 5. & 9 v 7. 11. 12. &c. *Heb.* 3. 8. 19. *Heb.* 5. 9. *Lu.* 24. 26. *Rom* 8. 29. *Heb.* 10. 21. 22. *Heb.* 4. 4. 15. 16. *Ioan.* 17. 2. 8

XIII. Stili maiestatem euincunt. 1. Attributa quæ sibi arrogat Scripturarum autor: naturæ præstantia in omniscientia & omnipotentia; operationum excellentia, vt creatori & gubernatori omnium rerum: potestatis supereminentia, vt Regi regum, & Domino dominorum. 2. Ἀπροσωπολη-ψία, fauoris & odii, spei & metus expers, qua erga omnes, cuiuscunque status sint, eundem se declarat, tam regibus iubens, prohibens, promittens, minans, quam infimis; tam toti populo, quam singulis, ipsis etiam tenebrarum Rectoribus, mundi huius principibus, Satanæ & Angelis eius; atque adeo toti creaturarum vniuersitati. 3. Modus quo vtitur in lege ferenda & sanciendo: quæ nullum aliud prœmium habet, quam; ego Iehoua sum Deus tuus. Nullum epilogum, quam: Ego Iehoua locutus sum: ἄστο fortis, quia ego tecum sum, ne metue, quia ego te eripiam. Aut hæc vere sibi arrogat qui loquitur, & sic diuina est oratio, aut stultissima est; (absit blasphemia) nullum est medium. Nullus autem in tota Scriptura apex est, qui illam a stultitia inuicto argumento non eximat.

Esa. 44. 7 8. *Esa.* 41. 22. 25. 26. *Psal.* 50. 1. *Deut.* 17. 15. 16. *1. Sam* 12. 25. *Exod* 20. 2. *Ios.* 1. 9. *Esa.* 43. 5. *Iere.* 1 8. *Deut.* 4. 5.

XIV. Consensus in omnibus & singulis Scripturæ partibus eius diuinitatem satis euidenter arguit, eo quod iste non nisi Spiritui diuino adscribi posset: cui rei firmandæ seruiet. 1. Consideratio longissimi temporis, quo ista Scriptio durauit, a Mose nempe ad Ioannem, cui postrema reuelatio authentica facta est. 2. Scriptorum seu Amanuensium & librorum multitudo. 3. Locorum in quibus scripti sunt, distantia, quæ vetuit ne inter se conferre possent Scriptores. 4. Denique & potissimum ipsa doctrinæ collatio, tum inter Mosen &

Mal. 4. 4. *Ier.* 28. 8. *Ioan.* 5 46. *Gen.* 49. 13. *Deut.* 2. 21. *Dan.* 9. 29. 26. *Mal.* 1. 10 11. *Ps* 2. & 22. 110. 132.

Prophetas posteriores ; tum inter V. & N. Testamentum instituta. Consensum, qui inter illos est; diuinum esse, euincent sola Mosis de Messia, vocatione Gentium, reiectione Iudæorum, Oracula, cum interpretamentis, & singularium circumstantiarũ additamentis, quæ in Prophetis, & Psalmis inueniuntur, collata. De consensu, inter V. & N. Testamenti scripta, diuinitate, testabitur vel sola, subita illa & inopinata quidem, sed ad miraculum vsq; consentiens omnium Oraculorũ de Messia, Gentium ad illum aggregatione, Iudæorum infidelitate, & repulsa, legis denique cæremonialis, primo per complementum iuris, inde per vim facienda, abrogatione, siue verborũ, siue rerum, personarũ, factorum, euentuũ typis prænuntiatorum, ad Iesu Nazareni personam, aduentum, statum, officia, tempora, accõmodatio: quæ, etiamsi vel de Veteris, vel de Noui, si singula sola extarent, dubitari posset: de vtriusq; sic consentientis diuinitate, dubitationem omnem excludit: quum impossibile sit istum consensum à mente vel angelica, vel humana confictum esse.

Mat. 2. & 3. & 24. & 27 Luc. 1. 55. 70. & 24. 27. 44. Psal. 118. 22. 23. Mat. 21. 42. Esa. 65. 1. Act. 11. 18. Psal. 40. 7. 8. Dan. 9. 25. 26.

XV. Efficacia denique doctrinæ, diuinitatem Scripturæ potenter demonstrat, quam ponimus in duobus. In fide, quæ illi habita est in mundo, & in destructione reliquarum religionum totiusque regni Satanici : cuius signa euidentissima duo fuerunt, Oraculorum obturatio, & idolorum ablatio. Commendant hanc efficaciam. 1. ipse doctrinæ genius, qui citra vim diuinam illi assistentem comparatus est ad repellendum omnes ab assensu sui, propter apparentem in illa absurditatem, & abhorrentem ab illa humani affectus concupiscentiam. Sic enim inquit, *Nisi in Iesum crucifixum credideris, & pro illo vitam profundere sis paratus, perdes animam tuam.* Personarum, per quas doctrina administrata est paucitas, vilitas, infirmitas secundum hominem: at secundum Deum inuicta tolerantia, & lenitas, quæ tanta fuit in principe omnium, vt quibusdam doctrina sua offensis ex discipulis familiaribus quæreret, num & ipsi vellent abire. 3. Hostium, qui se doctrinæ opposuerunt, multitudo, sapientia, authoritas, potentia, amor in religiones patrias, & ex illo odium in istam nouam doctrinam, exque illis furiosa Christianos & doctrinam illorum extirpandi rabies. Imperium scilicet Romanum, sese ad trecentos circiter annos oppoluit, reliquo mundo adiuuante, & Iudæis incitantibus: imo vero & ipse Satanas, qui thronum suum in imperio isto collocarat. 4 Infinita hominum, omnis generis, nationis, ætatis, sexus, conditionis, multitudo, qui huic doctrinæ fidem adhibuerunt, eamque morte per tormenta intolerabilia tolerata, confirmarunt: quod neque ambitioni, neque furori, in tot & talibus, nisi per ambitiosam insaniam adscribi potest.

1. Tim. 3. 15. Zach. 13. 2. Zoph. 2. 11. Act. 16 16. 17. Esa. 55. 1.

2. Cor. 1. & 2 2. Ti. 3. 12.

Luc. 6. 13. Mat. 4. 18. 19. 2. Cor. 4. 2. Cor. 12. 12. 1. Ti. 4. 2. Ioh. 6. 67. 1. Cor. 2. 8. Act. 4. 27. & 9. 2. Mat. 10. 18. 22.

Ioh. 16. 2. Eph. 6. 12. Apoc. 2. 10. 13. Apoc. 6. 9. 10. 11.

5. Temporis breuitas, quo magnam orbis habitabilis partem fulguris instar peruasit, adeo vt solus Paulus ab Hierosolymis ad Illyricũ vsq; omnia loca Euangelio Christi repleuerit.

Col. 1. 6. Rom. 15. 19

XVI. Hisce suasionibus, quæ fidei quidem historicæ, at saluificæ ingenerandæ, solæ per se non sufficiunt, necesse est vt interior Dei per Spiritum sanctum suasio accedat: quæ sita est. 1. In illuminatione mentis, vt probemus quæ sit voluntas Dei bona, accepta, perfecta, vt sciamus quæ Deus nobis est gratificatus, & Iesum Christum esse Dei sapientiam, & potentiam. 2. In inscriptione Legum Dei in cordibus nostris, quæ constat studii & roboris ad præstandum infusione. 3. In promissionũ Dei in cordibus nostris obsignatione, quo nomine signaculum & arrhabo hæreditatis nostræ dicitur, quo obsignamur in diem redemptionis. Ita scilicet idem ille, qui sacras Scripturas sanctis Dei hominibus inspirauit, qui cõstituit in Ecclesia Episcopos, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, Doctores, qui Verbum Reconciliationis in ore ipsorũ posuit, author est fidei, qua ista doctrina in iustitiam, & salutẽ æternam adprehẽditur. Cuius testimonium, cum à testimonio spiritus humani distinguitur, & de ipsis reb. ad salutẽ necessariis, nõ de verbis, literis, aut scriptione esse dicitur, peruerse faciunt Pontifici testimonia illa con-

1. Cor. 3. 5. Eph. 1. 17. 18. Rom. 12. 2. 1. Cor. 2. 12. & 1. 24. 1. Cor. 12. 3. Heb. 8. 10. 2. Cor. 1. 22. Eph. 1. 13. 14

Act. 20. 28 Eph. 4. 11. 2. Cor. 5. 19 Rom. 8. 16.

la confundentes, & per Spiritus testimonium discretionem versus Apocryphi, recum Canonicis Scripturis consentientis, à versu Canonico postulantes.

XVII. Iam vero vt vim trium istorum documentorum paucis complectamur. 1. de vi testimonii humani scripturas nostras Deo adscribentis, dicimus; nullius scripti quod in rerum natura vel extitit, vel extat, authorem tam luculentis testimoniis probari posse, quin illorum pondus longe infra istius dignitatem subsidat, tum quo ad testium multitudinem, sapientiam, probitatem; tum quoad testimonii paritatem; constantiam; durationem. Cuius rei causa est, quod religio istis Scriptis comprehensa, quamplurimis populis, & quam diutissimè prædicata sit, quod ipsum non exiguum continet diuinitatis eius argumentum: quum æquissimum sit, vt Religio, quæ verè sola diuina est, & quam Deus ab hominibus citra discrimen populorum vult recipi, in commune quoque omnibus prædicetur.

Matth. 28. 19. 20. *Marc.* 16. 15. *Rom.* 10. 12. 14. 15. 17, 18.

XVIII. 2. Argumenta, quæ Scripturis insita religionis in iis præscriptæ diuinitatem arguunt, tam plena & perfecta esse assueramus, vt nulla pro vllius religionis defensione excogitari possint, quæ istis ipsis non sint, & excellentiore ratione, comprehensa. Imo vero tanti esse valoris, vt iis ipsis tam fortiter Religionis Christianæ veritas adstruatur, quam vllis aliis probari possit, quod vlla omnino vel sit, vel esse possit vera Religio: adeo vt Religionem vllam veram esse, vel esse posse probare volenti, non minus compendiosa & facilis via sit per ista argumenta, quam per vlla alia, quæ à communibus notionibus deduci possint. Et quod mirandum est maxime, illud ipsum quod in Religione Christiana videtur absurdissimum, præbet de eius diuinitate documentum certissimum, posito quod verissimum est, illam persuasionem leuem in conscientiis, non per vim gladii introductam esse. Quo facit illa etiam ab Augustino vsurpata olim argumentatio, si Religio Christiana miraculis, quæ in Scripturis narrantur, adstructa est, vera est; si non est, omnium maximum miraculum est, sine miraculis fidem inuenisse. Debuit enim miraculorum extrinsecus adhibitorum vicem & vim præstitisse interna suasio illius, qui miracula solus patrare potest. Sit sic ipsa miraculorum, quæ olim doctrinæ probandæ facta sunt, narratio libris istis contenta, per doctrinæ examinatæ diuinitatem, vera esse pulcherrima vicissitudine comprobatur.

1. *Cor.* 1. 22. 23. 24. 2. *Cor.* 5. 11. *Luc.* 9. 54. 55.

Apoc. 2. 17.

XIX. 3. Spiritus sancti testificatio interna, quanquam soli illi, cui obtingit, nota est, tamen cum mutua sit inter veracitatem testantis, & rei probatæ veritatem relatio, potest ex rei probatæ naturâ, de testimonio ipso examen instituì: quod tantum abest, vt Spiritui sancto ignominiosum aut ingratum sit, vt eo ipso illius, tanquam qui & interni testimonii, & externi verbi, quin & sensuum, de quibus testificatur vtrumque, autor sit, veracitas vndequaque inclarescat: quâ de causâ etiam iussit vt Spiritus probentur an ex Deo sint, probationis specimine addito. Tam itaque facile erit Spiritus sancti testimonium internum falsò iactantem confutare, quam facilè ipsa, cui addictum se dicit, Religio destrui potest. Vnde apparet, testificationem illam Spiritus internam certiorando illi, cui fit, non conuincendo alteri comparatam esse. Quare illi, qui istam inter causas, cur Scripturas pro diuinis habent, numerant, principium petere insulse à Pontificiis dicuntur, quum nunquam illam conuincendis aliis vsurpent.

1. Ioh. 4. 1. 2.

THESIS II.

De

Sufficientia & perfectione S. Scripturæ contra traditiones.

Resp. ABRAH. VLIET.

I. QVum Scripturæ Veteris & Noui Testamenti perfectionem attribuimus, non intelligimus perfectum illud cuius Apostolus 1 Cor 13. mentionem facit; proprium id enim futuræ vitæ, in qua

1. Cor. 13. 10.

1.Cor.15.23. Deus erit omnia in omnibus; neque abso-
Psa 19.8.9. lutam quandam per integrum Scripturæ
Rom.7.12. corpus & singulas eius partes æque spar-
sam qualitatem, quam adimere Scripturæ
non potest, quia Deo perfectissimo au-
thore illam esse fatetur: neque etiam per-
fectionem talem, quæ omnia & singula
sanctis viris aliquando diuinitus inspirata,
& per illos Ecclesiæ enunciata, qualiacun-
Rom.7.12. que illa sint, complectatur: Sed perfectio-
2.Tim.3.16. nem relatiuam intelligimus, certi finis gra-
17. tia Scripturæ tanquam instrumento conu-
enientem, secundum quam omnia,
quæ ad salutem Ecclesiæ fuerunt, sunt,
erunt necessaria perfectè comprehen-
dit.

II. Ad hanc Scripturæ adstruendam tum ipsius rei veritate, de qua mox, tum necessitate certa compellimur. Citra illam enim ad alias Dei siue iam factas siue post futuras reuelationes salutis integrè obtinendæ causa confugere cogemur; at inutili conatu, nisi indubitatis argumentis illarum diuinitas adstruatur. Quod huc vsque de iis, quæ factæ dicuntur, eo modo commonstratum non est, & de iis, quæ futuræ dicuntur, nunquam demonstrati poterit.

III. Vt vero hanc perfectionem Scripturæ solide & velut ex fundamento adstruere queamus, de reuelationum diuinarum perfectione vniuersim breuiter videbimus: sic enim non errorem secus sentientium tollemus, sed & fontem eius monstrabimus & occludemus. Est autem reuelatio diuina (pro actu, iam vocem illam vsurpamus, non pro eo quod reuelatur) tum interna, quam inspirationem cum Scriptura ipsa generali voce appellamus, tum externa per sermonis enuntiationem vel scriptionem. Iam vero Scripturis perfectio adimitur vel in ipsis vel in præcedaneis reuelationibus hoc ordine & modo.

IV. 1. Negatur perfecta inspiratio facta Prophetis & Apostolis scripturarum administris, & asseritur nouarum post illos reuelationum necessitatis, & vsurpatio. 2. Concessa ista perfectione, negatur sensuum inspiratorum perfectam per verbum προφητικὸν enuntiationem fieri potuisse: diuersam enim esse sensuum diuinorum ad salutis nostræ perfectam consummationem cognitu necessariorum rationem, quum alii seruiant instruendis rudibus & infantibus in Christo, eorumque mentibus præparandis, alii perficiendis adultis, eorumque mentibus plena spiritus sapientia imbuendis & implendis: & illos quidem externo verbo patefieri & doceri posse, hosvero non nisi spiritus interno alloquio mentibus offerri & imprimi posse. 3. Concessa perfecta omnium sensuum diuinorum inspiratione & enuntiatione; negatur Scripturis quidquid ad salutem necessarium inspiratum & enuntiatum est, perfecte contineri, quia neque Spiritui inspiratori, neque amanuensibus propositum fuerit, omnia ista literis ad posteritatem consignare.

V. Tres istæ negatiuæ quum hunc inter se ordinem & respectum habeant, vt prioribus duabus vel altera earum adstructa, ponatur & tertia, & hac destructa tollantur præcedaneæ, possemus solius tertiæ destructione defuncti satisfeciisse videri, nisi causas erroris, vt diximus, tollere visum esset, & ansam præcidere aduersariis conquerendi, quod controuersiam non ex ipsius natura, sed ad instituti nostri commoditatem & victoriam tractassemus. Quare tribus istis negatiuis hæc tria verissima enuntiata affirmare opponimus. 1. Omnia, quæ ad salutem Ecclesiæ cognitu necessaria fuerunt, sunt, erunt vsque ad seculi consummationem, Prophetis & Apostolis perfecte inspirata fuisse & reuelata. 2. Omnia sic necessaria à Prophetis & Apostolis secundum istam inspirationem verbo προφητικῷ populis ipsis concreditis administrata & enuntiata esse. 3. Eadem omnia ita necessaria plenè & perfectè illorum libris esse comprehensa.

VI. Ex qua deductione adparet, actus reuelationis à sensibus reuelatis distingui & tamen differentibus reuelationibus actibus res subiectas & sensus conuenire. Per distinctionem istam occurritur obiectioni

Spiri-

Spiritualium, internam Sp. sancti, illuminationem semper necessariam vrgentium, quod de actu non de rebus subiectis & sensibus nouis concedimus: per conuenientiam refutantur Pontificii Ecclesiam Scripturâ priorem affirmantes, quia scriptio verbi ante pronuntiati Ecclesia sit posterior; quod non sequitur, si idem sensus sint verbo scripto & pronuntiato comprehensi.

VII. Iam vero à prioris probatione ordientes breuitatis causa, Reuelationis sub V. Testamento factæ perfectione sepositâ, docebimus Apostolis omnia eo, quo diximus modo, necessario inspirata fuisse, & nullam nouam post tempora illorum inspirationem factam esse, neque porro futuram. Illud autem, 1. expressis Scripturæ locis. 2. rationibus inde deductis sic probamus. *Ioan.14.26.* Primus locus est: Spiritus S. vos docebit omnia quæ dixi vobis. Ex cuius parte prima propositum integrum obtinemus: quæ enim docet omnia, nihil omittit docendum. Ex altera parte idem probetur, si constet Christum omnia Apostolis suis dixisse; quod probatur his verbis Christi; *Ioan.15.15.* Omnia quæ audiui à Patre nota feci vobis. *Ioan.7.8.* At qui in sinu Patris est omnia audiuit patefacienda. Item; verba quæ tradidisti mihi tradidi ei.

Ioan.16.13. VIII. Secundus locus est Spiritus veritatis deducet vos in omnem veritatem: Cuius efficacia elucebit planius, si ab eo- *Ioan.17.17. 20.* dem Christo doceri nos patiamur illam veritatem, qua non Apostoli modo, sed tota Ecclesia ad finem vsque mundi sanctificabitur ex voto Christi.

1.Cor.13.10 IX. Tertius est. Nobis autem reuelabit Deus per Spiritum suum, nempe sapientiam illam, de qua ibi est mentio. At ne quis putet sapientiam illam esse partialem & pro certo tantum tempore Ecclesiæ seruientem, videat quæ isti sapientiæ ibidem *ver.7.* tribuantur. Est sapientia ab æterno à Deo præfinita, & præfinita in gloriam totius Ecclesiæ Catholicæ, hoc enim ex phrasi *verſ.9.* Apostolorum vox (nostram) significat. Est sapientia continens ea, quæ Deus præparauit diligentibus se vniuersis, non tantum qui temporibus Apostolorum erant: Sapientia continens ipsas profunditates Dei, *verſ.10. verſ.12.* omnia illa quæ gratificatus est Deus Ecclesiæ (quæ alibi imperuestigabiles opes *Epheſ.3.8.* Christi dicuntur.) Sapientia quæ ipsa *verſ.16.* mens Christi, & cuius notitia mentis Christi cognitio dicitur: Sapientia cuius perfecti & Spirituales soli capaces dicuntur: ne ad præparationem rudiorum & infantium in Christo tantum facere videatur. Hæc loca sufficiant. *v.6. & 14. 15.*

X. Rationes ex multis hæ sunto. 1. est, ex iuncta Christi Glorificari & Spiritus promissi Christoque glorificato dati; & ab eodem effusi consideratione. Ad Christi glorificationem vberrima Sp. sancti effusio differebatur; illo glorificato amplius differri non debuit: Christus dextera Dei exaltatus, adeptus est Spiritum promissum, & non ad mensuram, eundem effundit tanta copia, quanta potuit effudi & ab homi- *Ioel.2.28.* nibus capi, adeo vt tum expletum dica- *Act.2.16.17* tur quod per Ioëlem erat prædictum. Ille, *Ioan.16.7 8* Spiritus, solius Patris & Christi Spiritus, *Ioan.16.13.* nullius quam Christi causam aget, toto *14.15.* huius seculi demensu, vt Christi contra mundum aduocatus: ille à semetipso non loquetur, sed à Christo, & ea proferet quæ Christi sunt & à Christo accipiet, quare & Christum glorificabit. Vnde sequitur, nullam fore nouam post Apostolos inspirationem ad salutem necessariam, & purum humani cerebri commentum esse quod de distinctis Patris, Filii & Sp. sancti temporibus, reuelationis respectu, dicitur. Ex hoc argumento, tam firmiter & reipsius naturæ conuenienter nouæ omnes inspirationes refelluntur, vt doctrina, quæ contrarium statuit, se tueri non possit, nisi vel alium Christum, & alium Spiritum confingat; (quod notandum in Spiritualium, qui dicuntur, Summis Magistris) vel saltem Christi in terris vicarium plenaria potestate Ecclesiam administrantem Christo substituat: quod faciunt Pontificii. *Act.2.33. Ioan.3.34. 35.*

XI. 2. Desumitur ex officio Apostolorum, cui fungendo, quia à Christo immediate sunt vocati, extra dubium sufficientibus donis sunt instructi, & propter-

2.Cor.13.6. Gal. 3.15. Heb. 8.13. ea sufficienti notitia. Constituti autem sunt idonei ministri Noui Testamenti: cui, vt Testamento, nihil addi potest, & vt Nouum, nec antiquabitur, nec abrogabitur; nulla ergo noua post illos inspiratio.

2.Cor.3.6. Facti etiam sunt ministri spiritus; ergo inspiratione docti illos sensus, qui perfectissimis conueniunt, & non tantum sub lege & vetustate litteræ constitutis.

2.Cor.3.9. Concreditum est illis ministerium iustitiæ; at hoc omnium postremum, vtpote quod cum vita æterna immediate coniungitur, & per

Ioan. 4.38. iustitiam etiam administratur. Dicuntur iidem messores respectu Prophetarum, qui satores fuerunt; at hoc postremum munus in agro dominico obeundum. Nulla ergo post Apostolos noua administratio & propterea nulla noua inspiratio.

XII. 3. Ex temporis circumstantia, quo inspiratio facta est Apostolis, petitur:

Act 2.17. Ioan 4.25. Heb. 1.1. 1.Petr.1.20. & quidem bifariam. 1. Fuit tempore Messiæ, quod vltimum dicitur, & vltimum quidem reuelationis respectu. Et erit vltimis temporibus, effundam de spiritu meo, & Quando Messias venerit adnuntiabit nobis omnia, & Extremis diebus hisce locutus est nobis in Filio, quorsum etiam Christus dicitur patefactus vltimis tempo-

Gal 4 1.2.3. &c. ribus. 2. Fuit hoc tempus à Patre statutum quo hæres non amplius, vt infans, sub pædagogo esset, sed adultus ipse sub gratia & Spiritus sancti ductu ageret, à quo tanquam spiritu libertatis illuminatus retecta

2.Cor.3.17. 18. facie, gloriam Domini vt in speculo intueretur, & in eandem imaginem transformaretur ex gloria in gloriam. Nulla ergo post Apostolos noua inspiratio, nulla Ecclesiæ maior perfectio.

XIII. Quartam præstabit nobis gloria & duratio doctrinæ Apostolis inspiratæ & concreditæ. Est enim glorioßissima, vtpote Euangelium gloriæ Christi, qui est imago

2.Cor.4.4. Heb. 1.3. Dei, splendor gloriæ & character hypostaseos Patris, in quo placuit Patri vt o-

Coloss. 1.19. Coloss. 2.9. mnis plenitudo inhabitaret, & plenitudo quidem Deitatis corporaliter: præ cuius

2.Cor.3.10. gloria, vt excellentiore, lex ne glorioßa quidem fuit: vnde ex pari sequetur, si doctrina excellentior in secula fuerit, neque illam glorioßam futuram respectu illius glorioßioris. Duratio etiam huius exclu-

2. Cor. 3.11. Mat.24.14. Mark. 8.10. dit alias: manet enim sine abolitione & prædicabitur in vniuersa terra vsque dum veniat finis; illius administris promittit Christus se adfuturum vsque ad consummationem seculi.

XIV. Secundum thema in duo tributum membra distinctè probabimus. 1. tam illa quæ consummationi seruiunt, quam præparationi enuntiari posse & enunciata esse à Christo & Apostolis. 2. Apostolos omnia quæ Ecclesiæ necessaria sunt & erunt perfecte docuisse.

XV. Primæ partis probationi hæc seruient. 1. Filius, qui est in sinu Patris, id est,

Ioan.1.16. & 5.32. admissus in intimam secretorum Patris notitiam, expoßuit sermone ἀποφατικῷ quæ apud Patrem vidit & audiuit; at impium est sentire, quod illa tantum ad præparationem pertineant: imò quæ Apostoli vi-

1. Ioan.3.1. derunt & audierunt, ea annuntiarunt, vt Ecclesia cum Patre & Filio communionem haberet: in communione autem illa

1. Cor.2.11. ista est consummatio. 2. Sapientia, quam Apostoli acceperunt ex reuelatione Spiritus profundorum Dei scrutatoris, ab illis enunciata est sermonibus quos docuit idem Spiritus sanctus. At illa sapientia per-

v.4. & 15. fectorum est & spiritualium: vt vidimus antea.

XVI. 3. Verbum ex cuius fide iustitia & vita æterna obtinetur, non tantum est

Rom.10.8. 9.10. præparatorium, sed & consummatorium. At tale est verbum fidei ab Apostolis prædicatum; vnde & Euangelium dicitur ministerium iustitiæ, sermo salutis, & potentia Dei ad salutem omni credenti. 4. Mi-

1.Cor.1.21. 2.Cor.3.9. Act.1.26. Rom.1.17. nisterium Spiritus & Noui Testamenti, quod pædagogico & nihil consummanti ministerio Mosis, literæ mortis & Veteris Testamenti opponitur, non seruit præparationi, sed continet perfectionem. At hoc

Heb. 7.19. 2. Cor. 3. Col.2. 18. ministerium obierunt Apostoli: vnde etiam ministri Noui Testamenti & Spiritus dicuntur; omnemq; hominem perfectum sistere in Christo Iesu. 5. Verbum illud

1.Pet.1.23. 25. quod dicitur semen incorrupubile, ex quo renascimur, & quod manet in æternum,

non est tantum præparatorium. At tale est verbum, quod Euangelizarunt Apostoli.

Luc.7.30. *Act.20.27.* XVII. Alteri parti sit mandatæ hæc sunto. 1. Omne Dei consilium, hominibus adnuntiandum, continet omnia ad salutem necessaria. At Paulus adnuntiauit Ephesiis omne Dei consilium. Ergo omnia necessaria, &c. 2. Per Euangelium Pauli seruantur Corinthii, siquidem id retineant prout acceperunt. Ergo omnia ad salutem necessaria prædicata Corinthiis. 3. Salus à Christo prædicari cœpta & ab ipso integrè prædicata, ab Apostolis, qui ipsum audierant, ad nos est confirmata. Ergo Apostolorum doctrina omnia perfecte continuit, quæ Ecclesiæ postulabat necessaria confirmatio.

1.Cor.15.2.

Heb.2.3.

XVIII. Et ne quis cauilletur, Apostolos quidem docuisse omnia tum temporis necessaria, at non quæ ad finem vsq; mundi sufficiant ædificationi totius corporis Christi, addatur porro. 4. Qui Euangelizauerit præter id quod Euangelizarunt Apostoli & præter hoc quod acceperunt Ecclesiæ Apostolicæ, is anathema est Ergo nihil addi licet Euangelio Apostolorum vsque ad finem mundi: imo si quis addit, mutauit Euangelium Christi. 5. In Iesu Christo, seu in mysterio Dei & Patris & Christi sunt omnes thesauri sapientiæ & cognitionis absconditi. At Iesum Christum & hoc mysterium integrè prædicarunt Apostoli. Iesus Christus factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio; vnde concludit Apostolus in huius solius cognitione gloriationem veram consistere. Ergo Apostolorum doctrina continet quidquid Ecclesiæ necessarium, vtile & gloriosum vnquam erit ad seculi vsque finem. 6. Ecclesia tota Catholica ædificata est super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, & Apostoli dicuntur fundamenta cœlestis Hierusalem, quæ est mater omnium nostrûm. Ergo omnia, quæ toti Ecclesiæ ad consummationem vsque necessaria erunt, prædicarunt Apostoli. 7. Vnum est corpus Christi, complementum eius, qui implet omnia in omnibus; vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ; vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma, vnus Panis, vnus Deus & Pater omnium. Et Iesus Christus heri, hodie idem & in secula. Apostoli autem hunc Deum, hunc Dominum, hunc Spiritum, hanc Fidem & Spem, hoc Baptisma, hunc panem perfecte prædicarunt, totumque illud corpus doctrina sua animant & viuificant ad finem vsque seculi. Ergo non debet Ecclesia variis & peregrinis doctrinis circumferri.

Gal.1.7.8.9.

Col.2.2.3.

Col.1 25.26.

7.28.

. Cor.1.30.

1.

er. 9.24.

Eph.1.20.21

Apoc.21.14.

Gal.4.20.

Eph. 4.4.3.

.

Eph 1.23.

1.Cor.10.17 *Heb.13.8.* *Col 1.24 25* *Heb.13.2.* *Deut 4.8*

XIX. Restat vltimum thema, quod Scripturæ Propheticæ & Apostolicæ perfectionem nobis commendat; cui stabiliendo hæc argumenta producimus. 1. Id docent Scripturæ expressa testimonia, vetãtia ne quid addatur iis quæ præcepta sunt à Domino: quod autem illa testimonia de verbo scripto intelligenda sint, docent eædem Scripturæ planissimè, quare etiam Apostolus iubet ne quis sapiat supra id quod scriptum est: & qui Ephesiis omne se Dei consilium adnuntiasse dicit, fatetur se nihil dixisse extra ea quæ Moses & Prophetæ futura prædixerunt.

Item 2. *28.* *Deut 30.10* *1.12.13.14.* *Deut 28.58.* *Ios.1.7.8* *1.Cor.4.6.* *Act.20.27.*

XX. 2. Ex ipso obiecto & materia doctrinæ salutiferæ eadem perfectio adstruitur: & quidem variis modis. 1. *a* tota materia doctrinæ salutaris constat veritate quæ est secundum pietatem: at illam veritatem integrè tradit Scriptura; Est enim de Deo & Christo quomodo agnoscendus & colendus sit. 2. *b* Tradit Scriptura perfecte doctrinam Fidei, Spei & Charitatis: at illis actibus continetur quidquid Deus à nobis postulat. 3. *c* Dicitur Scriptura Veteris & Noui Testamenti, eo quod vtrumque contineat integrè. At Testamento nihil addi potest, imo Testamentum prudentis Testatoris continet plene voluntatem vltimam illius, tum secundum quam vult bona sua dispensari, tum secundum quam vult hæredes suos vitam suam instituere. At tota doctrina salutaris constat descriptione beneficii Dei erga nos, & nostri erga illum officii. 4. *d* Partitio totius doctrinæ salutaris in Legem & Euangelium, tanquam partes totius amplitudinem exhaurientes idem euincit, quum ambæ in Scripturis perfecte contineantur.

a Tit.1.1. *1.Par.28.9.* *Ioan.17.3.* *b 1.Ioa.3.13.* *2.Tim.3.16. &c.* *Rom.15.4.* *1.Thes.1.3.* *Tit.2 12.13.* *c 2.Cor.3.* *Gal.3.15.* *Ier.31.33.34 &c.* *Co 31.38.39 46.* *Gal.4.1.2.* *d Luc.10.16* *Ios.1.8.* *Luc.1.1.2.3.* *4.* *Rom.1.2.3. &c.*

Act.26.22.23. Rom.10. 4.5.6.7.8.9.10.

XXI. 3. Probatur idipsum à fine & efficacia totius doctrinæ salutaris: quem finem si integrum intendit Scriptura & præstat perfectè, non est cur doctrinam quocunque modo propositam Scriptura perfectiorem dicamus. Sed intendit integrum
1. *Ioan.* 3. 13. & præstat efficaciter. Hæc est doctrina eius vt credamus nomini Filii eius Iesu
Ioan. 20. 31. Christi & diligamus alii alios, &, Hæc scripta sunt vt credatis, item, Hæc scripsi vo-
1. *Ioan.* 5. 9. 10. 11. 12. 13. bis vt sciatis vos vitam æternam habere,
Mat. 22. 37. & vt credatis in nomen Filii Dei. Abiistis
38. 39. 40. duobus mandatis tota Lex & Prophetæ
Ioan. 5. 39. pendent. Scrutamini Scripturas, nam vi-
demini vitam æternam in ipsis habere.
Luc. 16. 29. Impediunt Scripturæ ne quis veniat in damnatorum locum, & impediunt citra vl-
2. *Tim.* 3. 15. 16. 17. lius alterius dogmatis additionem. Sapientem reddunt virum Dei ad salutem per fidem & ad omne bonum opus perfectè instructum.

XXII. 4. Confirmat hoc ipsum mos loquendi sanctis Dei viris & Scripturis ipsis vsitatus, secundum quem indistinctè Prophetas pro scriptis Prophetarum, & sermonem Propheticum pro Scriptura Prophetiæ, & vicissim Scripturas pro Prophetis & Deo ipso vsurpant, quo ipso significant sermonem Dei & Propheticum prorsus vnum esse cum Scripturis, & illum amplitudine sua hasce non excedere,
Act. 26. 27. quantum ad illa quæ necessaria sunt. Sic. Credis Rex Agrippa Prophetis? hoc est
Luc. 16. 29. scriptis Prophetarum. Habent Mosen &
2. *Petr.* 1. 19. 20. Prophetas, id est, scripta Mosis & Prophetarum. Habemus firmiorem sermonem
Luc. 24. 27. Propheticum, scriptis nempe illorum comprehensum; dicitur enim postea Scriptura Prophetiæ. Exorsus à Mose & Pro-
Rom. 9. 17. *Exod.* 9. 17. *Gal* 3. 22. *Rom.* 11. 32. *Gal.* 3. 8. *Gen.* 12. 3. *Ioan.* 5. 39. *Rom.* 1. 3. *Luc.* 24. 17. phetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso aiunt. Et vicissim. Dixit Scriptura Pharaoni, Deus nempe per Mosen. Conclusit Scriptura omnia sub peccato. Et conclusit Deus omnes in contumacia, prouidens Scriptura ante Euangelizauit Abrahæ.

XXIII. Postremo hoc addimus. Nullum potest proferri subiectum quod vel agnitione sola vel cultu insuper cohonestare debeat Ecclesia, Scripturis sanctis non comprehensum. Nullum etiam potest produci adtributum subiecto huiusmodi conueniens, (quod quidem de illo necessariò est cognoscendum, vel illi ab Ecclesia præstandum) quod Scriptura isti subiecto non adtribuat: vnde sequitur Scripturam omnia continere ad salutem Ecclesiæ & gloriam Dei cognitu necessaria. Multa quidem Pontificii de Maria, reliquis sanctis & Pontifice Romano dicunt & scribunt; at dicimus, illa obiecta non esse vel agnitionis vel cultus vllius, quem illis præstare debeat Ecclesia. Et quæ illis adtribuunt, talia sunt; vt secundum certum Scripturarum iudicium illis citra sacrilegium & inuersionem Euangelii Christi adtribui non possint.

XXIV. Concludimus igitur omnia quæ ad salutem Ecclesiæ necessaria fuerunt, sunt, erunt vsque ad consummationem seculi, perfectè iam olim inspirata, enuntiata, scripta esse; neque vllam reuelationem seu traditionem, præter illas inspiratas, enuntiatas & Scripturis comprehensas, ad salutem Ecclesiæ necessariam esse: imo tam perfectè dicimus Scripturis 2. *Tim.* 3. 16.
comprehensum quidquid ad doctrinam *Matth.* 4. 3. &c.
veritatis pertinet, vt omnia quæ contra il- *Mat.* 22. 29.
lam veritatem vel directè, vel indirectè *Act.* 18. 28.
veniunt, ex ipsis Scripturis solis luculentissimè confutari possint. Quam asseverationem tanta religione & certitudine animi asserimus, vt simulatque probatum fuerit aliquid Scripturis non contineri, eo ipso nos statuamus illud ad salutem necessarium non esse: & vbi constiterit sententiam aliquam per Scripturas confutari non posse, illam hæreticam non esse eo ipso arbitremur. Quum itaque Pontificii fatagunt, vt per exempla articulorum, quos necessarios dicunt, at Scripturis non probari, & quos hæreticos censent, at Scripturis non confutari, Scripturæ totalem perfectionem destruant; hoc impetrant, vt ne- 1. *Cor.* 11. 34
que necessarios illos, neque hos hæreticos esse certo concludamus.

XXV. Interea non negamus, quod Apostoli aliqua Ecclesiis tradiderit ad discipli-

sciplinam externam, ordinem & ritus in illa vsurpandos spectantia, quæ ab illis scripta non sunt, aut saltem illorum libris, quos Canonicos vocamus, non comprehensa: verum illa doctrinæ salutaris substantiam non concernunt, neque ad salutem sunt necessaria; neque perpetua & immutabilia, neque vniuersalia, sed accommodata statui Ecclesiæ præsentis & circumstantiis illius.

1.*Cor.*14.40 XXVI. Fatemur etiam Ecclesias vel singulas vel plures vel etiam omnes, siquidem conuenire in vnum queant, posse Canones quosdam rituales conficere ad ordinem & decorum illarum, & ad functionum ædificationi seruientium dispensationem pertinentes; modo ne ritus illi verbo *Coloss.*2.18. scripto fiat contrarii, superstitiosi, præ numero aut grauitate difficiles obseruatu, *Acto.* 15.10. 28. ne pars cultus diuini æstimentur, aut Ecclesiæ libertati præiudicent, cuius æquain istis abrogandis, mutandis, ampliandis semper est potestas ædificationi seruiens 1.*Cor.*14.5. & non destructioni. Atque hoc sensu ad26. mittimus distinctionem Traditionum in 1.*Cor.*14.32 scriptas & non scriptas, Apostolicas & Ec33. clesiasticas: & ordinis violatores esse dici2.*Thes.*3.6. mus, qui Ecclesiæ Canonibus isto modo constitutis contraiuerint, aut priuata autoritate reclamauerint.

THESIS III.

De

Sufficientia & perfectione S. Scripturæ contra traditiones humanas.

Resp. DE COIGNEE.

Quia Pontificii pro traditionibus non scriptis aduersus totalem Scripturæ perfectionem, tanquam pro aris & focis, decertant, vt dogmata multa Scripturis ipsorum etiam confessione, non comprehensa obtrudere, & authoritatem sibi irrefragabilem in Ecclesia vsurpare possint: non abs re facturi videmur, si paucis Thesibus, quid de re ipsa traditionum diuinarum & Pontificiorum sententia statuendum sit, secundum Deum pertractemus.

I. TRaditionis vox ex flexione actum tradendi; ex vsu ad obiecti circa quod actus versatur notationem ampliata, ipsam doctrinam traditam significat. Vtroque sensu acceptæ epitheton diuinæ à causa eius Deo adscribimus, vt contra humanam distinguamus: eamque excellenter 1.*Cor.*2.12. diuinam esse dicimus, quæ actione simul 13. & obiecto diuina est, quam definimus doctrinam diuinam diuino actu hominibus patefactam minus excellenter, quæ vt vt 2.*Pet.*1.21. obiecto est diuina, humana tamen est actu traditionis, quo respicit Apostolus Paulus, cum dicit: Ego vt peritus architectus 1.*Cor.*3.10. fundamentum posui, alius autem superædificat: Porro vnusquisque videat quomodo superædificet; & Petrus inquiens: 1.*Pet.*4.11. si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei.

II. Traditio diuina, tam obiecti, tum actionis respectu, variè distribuitur, & obiecti quidem: 1. secundum actiones, 1.*Ioan.*3.13: quas sibi postulat ab hominibus præstari, *Luc.*24.27. distinguimus in eam, quæ fidei est cui *Marc.*1.15. spem iungimus, & quæ ad mores pertinet. *Mat.*21.23. Ibi obiectum credendum offertur, hic *Mat.*9.13. opere præstandum. 2. ex adiunctis actio- *Heb.*9.10. nis requisitæ aliam necessariam dicimus *Ioa.*4.21.25 ad iustitiam & salutem, aliam necessariæ superuenientem, 3. ex duratione temporis aliam perpetuam dicimus & immutabilem, aliam temporariam & mutationi, secundum authoris ipsius institutionem, obnoxiam. 4. secundum extensionem, aliam vniuersalem dicimus, quæ omnes fideles, vel omnium temporum, vel eiusdem sæculi obligat, vel particularem, *Rom.*2.26. 27. quæ ad nonnullos spectat siue plures, siue pauciores, qualis est, quæ ceremonias legales, & Sacerdotium Leuiticum respicit.

III. Respectu actionis distinguitur traditio. 1. ex subiecto in internam, & externam. Interna est, quæ fit menti per illuminationem & inspirationem Sp. S. ad hanc etiam referimus quæ fit sensibus internis per species sensiles in imaginatione efformatas. Externa est, quæ fit per signa sensibus externis obiecta, inter quæ verbum primas obtinet; cuius duplex est tradendi modus, enuntiatio viua voce facta, & scriptio. 2. ex causis in immediatam & mediatam. Immediata est, quæ à Deo proficiscitur citra hominis intercessum; liceat enim iam nobis quæ per Angelos fit sub immediata censere, commodioris doctrinæ gratia, ne multas mediatas sibi inuicem ordinatas introducere cogamur. Mediata est quæ à Deo vt præcipuo authore per manus hominis peculiariter ad illam obeundam sanctificati peragitur. 3. secundum dignitatem & authoritatem distribui potest in primariam & secundariam, vt primaria sit, quæ per hominem quidem fit, sed inspiratione & directione Spir. S. ita edoctum & gubernatum vt non ipse sit qui loquatur, sed Spiritus Patris, qui est in illo: non ipse clamans, sed vox exclamantis Dei: non ipse scriba, sed amanuensis Sp. S. Secundaria vero quæ secundum institutionem quidem est Dei, sed à voluntate hominis proprio arbitrio traditionis actum administrantis.

Esa. 59. 21. *ad Eph.* 1. 17. 16. 1. *Cor.* 2. 10. *Rom.* 10. 17. 1. *Cor.* 1. 28. 2. *Thes.* 2. 13 *Ge.* 3. 9. *&c.* *Gen.* 12. 1. 2. 3. *Ezech.* 2. 5. *&* 5. 1. 2 3. 2. *Sam* 23. 2. 3. *Matt.* 10 20. 2. *Tim.* 3 16. 2. *Pet.* 1. 21. 1. *Pet.* 4. 11. 1. *Cor.* 2 10. 11.

IV. Traditio interna semper est & absolute ad hominis salutem necessaria. Nemo enim potest mentem Dei, quantumuis per externa signa patefactam, & comprobatam, percipere, & fide certa apprehendere, nisi ex Sp. S. reuelatione & obsignatione interna. Externa necessaria est ex arbitrio diuinæ voluntatis, siue illam vniuersè consideremus, nam citra illam potest hominis mentem abunde instruere, siue secundum speciales modos: nunc enim viuæ vocis pronuntiatione, nunc scriptione, nunc vtraq; prout ipsi visum est, & qua ipsi visum est vti: illa eo ipso hominibus necessaria est: vnde apparet inconsequens esse scripturam iam necessariam non esse, quia Deus olim citra Scripturam suam Ecclesiam viua voce instituerit.

2. *Cor.* 1. 20. 21. 22. 1. *Cor.* 2. 7. 8. 9. 10. 2. *Cor.* 5. 6. 2. *Cor.* 5. 9. *Exod.* 24. 7. 1. *Thes.* 2. 13 *Luc.* 16. 29.

V. Quanquam omnia dogmata à Deo siue viua voce siue scripto tradita diuinam authoritatem habeant, licet tamen inter ista distinguere, & secundum certos respectus maiorem vnis quam aliis authoritatem asserere. 1. Causa efficiens princeps discrimen facit, quia quod dogma magis vult, maioris etiam facit esse authoritatis, vnde illud; misericordiam volo, non sacrificium. 2. administri qualitas maiorem vel minorem doctrinæ conciliat authoritatem: si per Angelos dictus sermo firmus est, quanto magis doctrina per Filium annuntiata 3. obiectum doctrinæ idem facit, secundum quod nonnulla grauiora legis præcepta, alia minima dicuntur: sic præcepta secundæ tabulæ cedunt primæ. Hac mente dixit Apostolus, fidus est sermo, & omni (in quo dicto notetur ἀποδοχὴ) acceptione dignus quod Iesus Christus venit in mundum vt peccatores seruaret. 4. quo dogma ad finem totius doctrinæ propius & principalius facit, eo præualet authoritate. Si ministerium mortis, & condemnationis est gloriosum, quanto magis vitæ & iustitiæ abundat gloria? 5. ipse tradendi modus addit authoritati pondus: quod enim antea voce traditum ne excidat, scripto mandat, & sic duplici actu alienæ memoriæ commendatum, præstantius ipse author indicat, quam quod sola vocis pronuntiatione contentus est commendasse (obseruetur hypothesis in qua partim voce & scripto, partim sola voce tradidisse præsupponitur) cui argumento robur addit doctrinæ scriptæ crebrior & magis sollicita commendatio.

Matt. 9. 23. *Heb.* 2. 2. 3. *Mat.* 25. 2. *Mat.* 5. 19 *Luc.* 14. 21. 1. *Cor.* 3. 8. 2. *Pet.* 3. 21. *Deut.* 17. 19. 1. *Tim.* 4. 13. 2. *Petr.* 1. 19.

VI. Hisce ita reipsa expositis ad controuersiam, quæ nobis est cum Pontificiis progrediamur, eamque breuiter perstringamus. Videtur autem illa tribus hisce quæstionibus contineri. 1. An omnis doctrina ad salutem Ecclesiæ, quæ fuit; est, erit necessaria iam tradita sit? An vero adhuc aliquid tale restet tradendum? & si tradita sit, quando postrema traditio ad Ecclesiæ illius salutē creditu & factu necessaria sunt continentur; an in Scripturis solis

solis, an vero partim in Scripturis, partim in traditionibus à primo eorum authore non scriptis? 3. Vnde constare possit conscientiis fidelium certo doctrinam aliquam esse diuinam?

VII. Ad primam ita habet sententia nostra; omnia dogmata ad salutem Ecclesiæ vniuersæ necessaria iam ante mille & quingentos annos tradita esse, nullamque post Apost. tempora noui dogmatis ad salutem fidelium necessarii traditionem factam esse. *Coloſ.2.3.* Quod his argumētis adstruimus. 1. quia in Christo & Euangelio eius omnis sapientiæ & cognitionis thesauri sunt absconditi. Christum autem & eius Euangelium *Act.20.26.27.* perfecte annuntiarunt Apostoli. Adeo vt *Gal 1.8.9.* Anathema dicatur illi, qui aliud Euangelium annuntiat, præter id, quod Euangelizarunt Apost. & quod acceperunt Ecclesiæ: aliud autem annuntiat: qui aliquid illi addit tanquam ad salutem fidelium necessarium. *Eph.2.20.* 2. quia tota Ecclesia fundata est supra doctrinam Proph. & Aposto. quod ve- *Apoc.21.24.* rum non est si aliqua doctrina per Proph. *Eph.4.5.6.* & Apost. non reuelata necessaria sit ad vllius Ecclesiæ salutem. 3. quia Ecclesia tota Cath. vnum est corpus constans ex particularibus Ecclesiis toti homogeneis ab vno spiritu animata & in omnem veritatem ducta, in vnam spem eiusdem hæreditatis vocata, vnum habens Dominum, v- *1.Cor.10.16.* nam Fidem, vnum Baptismum, vnū Deum *& 17.* & Patrem omnium, in eiusdem corporis & *Heb.13.6.9.* sanguinis Domini communionem, per vnius panis & poculi participationem obsignata. 4. quia Iesus Christus heri & hodie idem est, & in secula. Vnde infert Apost. nefas esse vt Ecclesia variis & peregrinis doctrinis circumferatur.

VIII. Huic veritati quanquam Doctores nonnulli Pontificii adstipulari se profiteantur, exstant tamen dissensionis ab illa veritate indicia satis manifesta in scriptis eorum, præsertim Canonistarum. Imprimis Epitheta Episcopi vniuersalis; supremi Pastoris, Principis, Capitis, Sponsi, Perfectoris, illuminatoris Ecclesiæ Cathol. sponsæ ipsius, Pontifici Romano attributa, illam traditionis limitationem non admittunt. Inde Authoritas gubernandi, iubendi, vetandi, leges figendi & refigendi, iudicandi; & condemnandi, soluendi & ligandi; immensa & infinita ipsi adscripta, & facto ab illo vsurpata, eandem circumscriptionem excludit. Accedit decretum, quo de necessitate salutis esse definitur, omnem humanam creaturam Pontifici Rom. sub- *Synod. Trid. sess 4.* esse; item quo veteri Latinæ versioni authentica authoritas tribuitur: Ne multa, pro communi argumento istius dissensionis habemus; quod non audent certum traditionum non scriptarum inire censum, & numerum statuere, vt potestatem sibi reseruent in quauis controuersia traditionem producendi, & quo pro diuersis Ecclesiæ statibus alia dogmata necessaria esse nonnulli ex illis afferunt. *Extrau. De Maior. & Obed. c. vnam.*

IX. Libentissime autem fatemur traditionem, quam secundariam appellauimus, ad finem vsque mundi in Ecclesia duraturam, qua dogmata per Proph & Apost. illi concredita per illam porro Filiis eius administrantur. Qua de causa etiam fir- *1.Tim 3.15.* mamentum & columna veritatis appella- *Gal.2.9.* tur, sed secundario post Apost. qui, propter *Apoc.21.14.* primariam traditionem, columnarum & fundamentorum nomine prius quam Ecclesia insigniuntur.

X. Ad secundam dicimus, scripturam Canonicam veteris & noui Testamenti perfecte continere omnia dogmata, quæ ad salutem fidelium & gloriam Dei sunt necessaria. Patet, 1. *ex testimoniis* Scripturæ expressis, vetantis quidpiam addi ad illa quæ præcepta sunt (constat autem ex textu loqui Mosem de præceptis scripto comprehensis) & iubentis ne quispiam sapiat supra id quod scriptum est. 2. *ex ipsa materia dogmatum*, idque variè. Continet doctrinam Legis & Euangelii integre. Item doctrinam fidei, spei, & charitatis perfecte. Tradit plenam Dei & Christi, in qua vita æterna posita est, cognitionem. Dicitur Scriptura veteri & noui Testamenti & veræ quidem; at Testamento nihil addi debet. 3. *A fine*, quem intendit & præstat. *Ioan.20.31.* Hæc scripta sunt vt credatis, & credentes *Ioan.33.2.* vitam habeatis. Scrutamini Scripturas,

nam existimatis vitam æternam in ipsis habere. 4. *Ab efficacia*, quia sufficienter impedit citra aliam doctrinam, ne quis ve-
Luc. 16.29. niat in locum tormenti, hominem Dei sapientem reddit ad salutem per fidem, & ad
*2.Pet.*1.19. omne bonum opus instructum. 5 *ex usu loquendi* Scripturæ vsitato quæ per Pro-
25.21. phetas, scripta Prophetarum: per Pro-
*Rom.*9.17. phetas & sermonem Propheticum, Scri-
*Gal.*3.18. pturæ Prophetiam intelligit; quod Deus di-
*Gal.*3.22. xit & fecit, Scripturâ dixisse & fecisse narrat. Dicit enim Scriptura Pharaoni, prouidens Scriptura euangelizauit Abrahæ. Scriptura concluſit omnia sub peccato.

XI. Pontificii contra, non omnia ad salutem necessaria Scripturis contineri, sed partim Scripturis, partim non scriptis traditionibus adscribebant. Quam suam sententiam tum ipsis Scripturis, tum testimoniis Pontificum, Conciliorum, Patrum; Denique exemplis nonnullis allatis dogmatum necessariorum, attamen Scripturis non cõprehensorum, adstruere nituntur. Quorum argumentorum robur singulatim in ipsa instituta *ἐξετάσει* examinaturi iam præstructim dicimus. Loca Scripturæ ab illis horsum vsurpari solita, aut à recto ipsorum sensu detorqueri, aut propositum non concludere. Testimonia Pontificum, Conciliorum, & Patrum: vtpote hominum, nobis non præiudicare. Exempla allata aut ex Scripturis comprobari, aut ad salutem necessaria non esse: quam disiunctionem tãtæ necessitatis esse arbitramur; vt posito quod ad salutem necessaria sunt, sequatur Scripturis comprobari posse, imo debere: & posito quod ex Scripturis comprobari nequeant, sequatur ad salutem necessaria non esse, tam immotum & certum est nobis omnia dogmata ad salutem necessaria Scripturis contineri.

*Ioa.*5.36.37. XII. Ad Tertiam respondemus. Quem-
*1.Ioan.*5.7. admodum doctrinæ diuinæ traditio alia primaria est, alia secundaria: Ita quoque testificatio de doctrinæ diuinitate primaria est & secundaria. Primaria est ipsius Dei,
*Ioan.*3.2. cui propriè primo & per se competit do-
*Heb.*2.4. ctrinæ suæ testimonium perhibere. Illeau-
*1.Cor.*1.6.8. tem vtitur testificatione duplici, vna externa, quæ sensibus obiicitur illorum quibus doctrina proponitur, & præparatiua est ad fidem doctrinæ, etiam non intellectæ faciendam. Altera interna mentibus imprimens verum doctrinæ intellectum, & indubitatam adprobationem eiusdem, quæ necessaria, propria & immediata causa est fidei istius, quam Deus verbo suo præstari postulat, & quæ sola est salutaris. Secundaria est Ecclesiæ, quæ certior facta per primariam illam testificationem, quæ Dei *Ioan.*3.33. est, de diuinitate doctrinæ istius, & obsignat quod Deus verax est, & testimonium perhibet doctrinæ ab illo acceptæ, Deo *1.Ioan* 5.9. gratum, doctrinæ debitum, ipsi decorum *Io.*5.34.36. & hominibus vtile. Notandum autem hoc testimonium Ecclesiæ non diuinum, sed humanum esse; & minus illo priore; quod valeat tantum cordibus præparandis per quandam reuerentiam doctrinæ conciliatam, vt illi & ex animo per internam Dei testificationem assentiantur. Testimonium *Ioan.* 15.26. Prophetarum, Apost. Euangel. Pastorum, 27. Doctorum, *σωιζομένων* Dei, sub primario externo comprehendimus, siquidem illi immediate vocati sunt; ad secundarium, si mediate per Ecclesiam. Pontificii qui internæ testificationi minus, secundariæ plus tribuunt quam à nobis explicatum est, merito à nobis reiiciuntur.

XIII. His ita explicatis concedimus A- *1.Cor.* 11.34. post. aliqua tradidisse Ecclesiis ad ordinem, decorum & ritus in illis vsurpandos pertinentia, quæ ab illis scripta non sunt, verum illa neque Legis, neque Euangelii concernunt substantiam, neque ad salutem sunt necessaria, neque immutabilia & perpetua, neque vniuersalia, sed accommodata statui Ecclesiæ præsentis, & circumstantiis illius. Quin etiam damus, vt Ecclesiæ vel singulæ, vel plures de communi consensu, vel etiam omnes, siquidem conuenire possent, Canones quosdam rituales conficiant ad ordinem, decorumque illarum, & *2.Co.*14.40. ad munerum in illis necessario obeundo- *Col.*2.18.& rum directionem, præsenti ædificationi ser- 2.2.5. uientem. Verum hisce obtemperatis conditio- *Act.*21.20. nibus. 1. vt ritus verbo scripto non repu- 18. gnent. 2. ne superstitionem admixtam ha- *1.Cor.*14. beant,

beant, aut foueant. 3. ne pro cultu diuino habeantur, & laqueum conscientiis iniiciant. 4. ne numero plures sint, aut exercitio grauiores quam vt facile obseruari possint. 5. ne Ecclesia sibi præcidat libertatem mutandi, addendi, demendi, prout arbitrabitur ædificationem præsentem postulare: quibus ritibus vtiliter in Ecclesia constitutis non licet cuiuis priuata authoritate reclamare, nisi inter inordinatos & pacis Ecclesiasticæ turbatores nomen suum censeri velit.

1.*Cor.* 14.32
22.23.
2.*Thes.* 3.6.

THESIS IV.

De

Natura Dei.

Respon. D. D. IACOBO ARMINIO pro gradu.

Gal. 4.8.
2.*Pet.* 1.4.
Arist. de Rep. l. 7. c 1. *Cicero de Nat. Deor.*

I. NAturam Deo recte tribui, tum ipsa rerum Natura & Scriptura Dei, tũ sapientum populorumque consensus testatur.

Esa. 44.6.
Apoc. 1.8.
1.*Cor.* 2.11.
2.*Tim.* 6.16.
1.*Cor.* 15.9.

II. Illa cognosci nequit à priori: omnium enim prima est & infinitis seculis sola ante omnia. A Deo solo adæquate cognoscitur, & per ipsam Deus: quia idem Deus quod illa. A nobis cognoscitur quadamtenus, sed infinite inferius eo quod ipsa est: quia nos ab illa per emanationem externam.

1.*Cor.* 13.12.
1 *Ioan.* 3.2.
Ps. 19.1.8.
Rom 1.20.
Rom. 10.24.17.
Col. 1.15.
Heb. 1.3.
2 *Cor.* 3.18.

III. Cognoscitur autem à nobis vel immediate per visionem claram eius, sicuti est: hæc facie ad faciem dicitur; & beatorum propria est in cœlis: vel mediate per imagines analogicas & signa, quæ sunt tum actiones Dei externæ & opera ex illis, tum verbum ipsius, quod ea parte, qua Christũ, imaginem Dei inconspicui, & characterem hypostaseos ipsius splendoremque gloriæ proponit, eo vsque cognitionem nostram promouet, vt retecta facie gloriam Domini in speculo intuentes, in eandem imaginem transformemur ex gloria in gloriam. Hæc per speculum in ænigmate dicitur, & viatorum peregrinantiumque à Domino propria est.

2.*Cor.* 5.6.
Exod. 33.20

IV. Duplex autem est secundæ istius perceptionis, ex operibus Dei & verbo illius, modus. Primus est affirmationis (qui etiam causalitatis & per habitudinem principii a Thomaappellatur) secundum quem perfectiones simplices, quæ Creaturis insunt, vt à Deo productis, Deo tribuuntur analogice secundum similitudinẽ aliquam. Alter est negationis siue remotionis, secũdum quem perfectiones secundum quid & imperfectiones omnes, quæ creaturis competunt, vt ex nihilo productis, à Deo remouentur. Affirmationi, quia est per habitudinem causæ & principii, ad cuius excellentiam nunquam assurgit affectus, supereminentiæ modus addendus est, secũdum quem perfectiones quæ de creaturis prædicantur, infinite perfectiores in Deo intelliguntur. Modus iste licet positiuus sit & affirmatiuus in se (natura enim Dei necessario vt est ita cognoscitur) in positione non in negatione: tamen à nobis non nisi per negationem enuntiati potest eorum modorum, secundum quos creaturæ suarum perfectionum sunt participes, seu perfectiones in creaturis circumscribuntur: qui modi perfectionibus creaturarum additi, efficiunt, vt quæ sine illis consideratæ simplices perfectiones erant, secundum quid perfectiones sint, & eo ipso à Deo remouendæ, vnde adparet supereminentiæ modum ab affirmationis & negationis modo specie non differre.

Ps. 94.9.10.
Mat 7.11.
Es. 49.15.
Es. 55.8.9.
1.*Cor.* 1 25.
Es. 40.15.17
22.25.

V. Porro in tota rerum Natura & Scriptura duo tantum reperiuntur substantialia, quibus omnis rerum perfectio continetur; Essentia & Vita; illa omnium creaturarum existentium, hæc nonnullarum tantum & perfectissimarum: vltra hæc duo mens humana nihil substantiale & comprehendere & ne cogitare quidem potest. Nam & ipsa terminis naturæ creatæ est circumscripta, vt pars eius (quare ambitum totius excedere non valet. Vnde etiam in ipsa Dei natura hæc duo tantum momenta considerari à nobis possunt, Essentia & Vita.

Gen. 1.
Ps. 104.29.
Ps. 148.
Act. 17.28.
Apoc. 1.8. & 4.8.
Dan. 6.26.

Problemata nobis sunto.

An essentia corporea & vita vegetariua & sensitiua analogiam ad Dei essentiam & vitam

vitam habeant, licet minorem quam essentia spiritualis & vita intellectualis.

Et si habeant, quomodo corpus & sensus à Deo remoueantur simpliciter.

Si non habeant, quomodo Deus istam talem essentiam & vitam producere potuerit.

*Ps.*107.27. *1. Tim.* 6.26

VI. Vtraque autem in Deo consideranda est cum supereminentiæ modo, id est, excellenter supra omnium creaturarum essentiam & vitam.

VII. Essentia Dei est, qua Deus est, vel primum Naturæ diuinæ momentum, quo Deus esse intelligitur.

*Col.*1.16.

VIII. Quia omnis essentia, quæ est in superiore & inferiore rerum natura, distribuitur in spiritualem & corpoream, quarum illa perfectionem notat simpliciter, hæc defectū ab illa perfectione: hinc corpoream à Deo secundum modum remotionis separamus, & simul omnia illa, quæ corporeæ essentiæ, siue simplici siue compositæ, qua talis, conueniunt: vtpote magnitudinem, figuram, locum, partes, siue sensibiles siue imaginabiles, vnde etiam sensib. corporeis siue externis, siue internis percipi nequit, inuisibilis, intractilis, inimaginabilis. Spiritualem vero illi adscribimus, & cum supereminentiæ modo, vt Spirituum Patri.

*Deut.*4.12. *1 Reg.* 8.27. *Luc.* 24.39. *Ioan.* 4.24. *1 Tim.* 1.17. *Heb.*12.9.

Itaque

*Deu.*4.15.16 *Rom.*1.23. *Es.*40.18. *Act.*17.29.

1. Reiicimus Anthropomorphitarū dogma, & Pontificiorum intolerandum morem in effigianda Dei essentia vsurpati solitum.

2. Quum Deo membra corporea in Scripturis tribuuntur, id fit ob similitudinem effectuum, quos creaturæ non nisi illorum membrorum officio producere solent.

*Es.*43.10. *& 44.9.24. & 46.9. Apoc.*1.8. *Rom.*11.35. 36. *1.Cor.*8.4. 5.6. *Rom.*9.5.

IX. Modus, quo essentia Dei supereminēter & est, & spiritualis est, supra omnium essentiarum, etiam spiritualium, excellentiam, negatiue enunciari vt debet, ita primo & immediate vnico verbulo potest, quod sit αἰ αρχὴ & καὶ αἰτία, principii & causæ expers tum externæ tum internæ. Quum enim progressus in infinitum esse nequeat (secus enim nulla esset essentia, nulla scientia) vnam esse oportet, supra & ante quam nulla sit alia. Hlam autem Dei esse necesse. Cuicunque enim illa tribuetur, eo ipso Deus id erit.

X. Quia Dei essentia omnis causæ expers est: hinc primo existunt Simplicitas & Infinitas Entitatis in Essentia Dei.

XI Simplicitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo omnis compositionis partiumque componentium, siue sensibilium, siue intelligibilium expers est. Cōpositionis, quia expers causæ externæ: Partium componentium, quia causæ internæ expers. Non constat igitur essentia ex partibus materialibus, integralibus, quantitatiuis, non ex materia & forma, non ex genere & differentia, non ex subiecto & accidente, non ex forma & formato (est enim ipsa sibi forma per se existens & se ipsa induiduans:) non ex suppositō & natura, non ex potentia & actu, non ex essentia & esse, vnde Deus est sua ipsius essentia & suum esse, idemque in eo quod est & quo est; totus oculus, auris, manus, pes, quia totus videt, audit, operatur, vbique est.

*Rom.*11.35. 36. *Heb.*2.10. *Es* 40.12. 22. *Ps.*139.8.9. 10.11.12.

Itaque

Quidquid de Deo prædicatur absolute, id essentialiter non accidentaliter intelligitur: & quæ, ceu multa & diuersa, de Deo prædicantur, in Deo multa non sunt sed vnum, nostro tantum considerationis modo, qui compositus est, vt multa & diuersa discernuntur. Quanquam non incommode dici possit, quod etiam formali ratione distinguantur.

*Iacob.*1.17.

XII. Infinitas Entitatis est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa omnis limitationis & termini expers est: tum superius tum inferius; tum ante tum post; superius, quia à nullo suum esse accepit: inferius, quia forma, quæ ipsa est, non limitatur ad capacitatem alicuius materiæ, quæ ipsam recipiat: Ante, quia à nullo efficiente: Post, quia non est alius finis gratia. Intus vero terminatur essentia proprietate sua secūdum quam est id quod est & non aliud; verum per hoc infinitati eius non præscribitur: eo ipso enim quod sit suum esse per se subsistens, non receptum

*Ps.*145.3. *Es.*43.10. *Es.*44.9. *Rom.*11.36. *Prou.* 16.4.

ptum ab alio, neque in alio, distinguitur ab omnibus aliis, & alia remouentur ab eo.

Itaque

Quicquid de Deo absolute prædicatur, immediate, primo, & citra causam de illo prædicatur.

XIII. Ex simplicitate & infinitate essentiæ diuinæ existunt. Infinitas ratione temporis, quæ Æternitas; & ratione loci quæ Immensitas dicitur, Impatibilitas, Immutabilitas,, Incorruptibilitas.

Gen. 22. 33. *Ps.* 90. 2. *Esa.* 44. 6. 2. *Tim.* 1. 3.

XIV. Æternitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa temporis expers est secundum terminum initii & finis; quia est infinitæ Entitatis successionem prioris & posterioris, præteriti & futuri; quia simplicis Entitatis quæ nunquam potentia sed semper actu est Secundum illam igitur Esse Dei semper ipsius essentiæ vniuersum, totum, plenum, indistanter, sixe & in præsenti adest, momenti instar quod partibus etiam intelligibilibus caret, & nunquam in fluxum progreditur; verum in seipso manet. Licebit ergo Æternitatem cum Boëthio definire, vitæ nomine in essentiæ (bona illius venia) permutato, quòd sit Interminabilis tota simul & perfecta essentiæ possessio. Iure autem aliquo istam mutationem postulare posse videor, quia essentia in priore Naturæ diuinæ momento consideranda venit, quam vita, & æternitas non essentiæ per vitam, sed vitæ per essentiam conuenit.

Itaque

Quæcunque de Deo prædicantur absolute, illa ab æterno illi conueniunt, tota simul, quæque illi ab æterna non conueniunt, certum est illa non absolute, sed per relationem ad creaturas de illo prædicari, vt Creatorem, Dominum, Iudicem esse vniuersorum.

1. *Re.* 8. 17. *Iob.* 11. 8. 9.

XV. Immensitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa loci expers est secundum spatium & terminum; spatium coextensum, quia est simplicis Entitatis, nõ habens partẽ & partẽ, itaq; nõ partẽ extra partem: terminum ambientem, seu extra quem non sit, quia infinitæ Entitatis: fuitque Deus ante omnia solus ipse sibi & mundus & locus & omnia: solus autem, quia nihil extrinsecus præter ipsum.

XVI. Ex hac immensitate sequitur, positis iam creaturis & locis, quibus creaturæ continentur, omnipræsentia siue vbiquitas essentiæ Dei, secundum quam tota illa est vbicunque creatura aliqua aut locus aliquis est, idque æqualiter puncti instar, quod totum adest toti peripheriæ, & singulis partibus eius; absque tamen circumscriptione Discrimen siquod est, illud a voluntate, potentia & actione Dei est.

Ps. 139. 8. 9. *Es.* 66. 1. *Act.* 17. 27. 28.

XVII. Impatibilitas est modus supereminens essentiæ Dei, secundum quem illa passionis omnis expers est, tum quia nihil in illam agere potest, est enim Entitatis infinitæ, & causæ externæ expers: tum quia recipere nullius actionem potest; est enim simplicis Entitatis.

Itaque

Christus non est passus secundum essentiam Deitatis suæ.

XVIII. Immutabilitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa mutationis omnis expers est. Translationis de loco in locum, quia ipsa sibi finis est & bonum, & quia immensa est: Generationis & corruptionis, alterationis, incrementi & decrementi eadem de causa, qua est Impatibilis, vnde etiam in Scriptura illi Incorruptibilitas attribuitur: imo ne motus quidem in illum cadit ex operatione: conuenit enim illi, & soli, in operatione quietum esse.

Ps. 102. 27. *Mal.* 3. 6. *Iacob.* 1. 17. *Rom.* 1. 23. *Es.* 40. 28.

XIX. Hi modi essentiæ Dei ita proprii sunt Deo vt omni alii rei sint incommunicabiles, tum secundum ipsos æque atque ipsa Dei essentia, cuiusmodi sunt, sine qua communicari non possunt, nisi ipsam propriis essendi modis spoliatam destruere velimus: tum secundum analogiam magis quam essentia; quia enim sunt supereminentes, nihil illis analogum esse potest.

Itaque

Christus non est vbique secundum humanitatem suam.

XX. Quum Vnum & Bonum sint generales Entis affectiones, eædem Deo quo-

Gen. 1. 31. *Mat.* 19. 17.

2.*Cor.*13.6. *Gal.* 3.15. *Heb.* 8.13. ea sufficienti notitia. Constituti autem sunt idonei ministri Noui Testamenti: cui, vt Testamento, nihil addi potest, & vt Nouum, nec antiquabitur, nec abrogabitur; nulla ergo noua post illos inspiratio.

2.*Cor.*3.6. Facti etiam sunt ministri spiritus; ergo inspiratione docti illos sensus, qui perfectissimis conueniunt, & non tantum sub lege & vetustate litteræ constitutis. Concreditum est illis ministerium iustitiæ; at hoc omnium postremum, vtpote quod cum vita æterna immediate coniungitur, & per

Ioan. 4.38. iustitiam etiam administratur. Dicuntur iidem messores respectu Prophetarum, qui satores fuerunt; at hoc postremum munus in agro dominico obeundum. Nulla ergo post Apostolos noua administratio & propterea nulla noua inspiratio.

XII. 3. Ex temporis circumstantia, quo inspiratio facta est Apostolis, peritur: *Act* 2.17. & quidem bifariam. 1. Fuit tempore Messiæ, quod vltimum dicitur, & vltimum *Ioan* 4.25. *Heb.* 1.1. quidem reuelationis respectu. Et erit vltimis temporibus, effundam de spiritu meo, 1.*Petr.*1.20. & Quando Messias venerit adnuntiabit nobis omnia, & Extremis diebus hisce locutus est nobis in Filio, quorsum etiam Christus dicitur patefactus vltimis tempo-

Gal 4 1.2.3. *&c.* ribus. 2. Fuit hoc tempus à Patre statutum quo hæres non amplius, vt infans, sub pædagogo esset, sed adultus ipse sub gratia & Spiritus sancti ductu ageret, à quo tanquam spiritu libertatis illuminatus retecta

2.*Cor.*3.17. 18. facie, gloriam Domini vt in speculo intueretur, & in eandem imaginem transformaretur ex gloria in gloriam. Nulla ergo post Apostolos noua inspiratio, nulla Ecclesiæ maior perfectio.

XIII. Quartam præstabit nobis gloria & duratio doctrinæ Apostolis inspiratæ & concreditæ. Est enim glorioßissima, vtpote Euangelium gloriæ Christi, qui est imago

2.*Cor.*4.4. *Heb.* 1.3. Dei, splendor gloriæ & character hypostaseos Patris, in quo placuit Patri vt o-

Coloss. 1.19. *Coloss.* 2.9. 2.*Cor.* 3.10. mnis plenitudo inhabitaret, & plenitudo quidem Deitatis corporaliter: præ cuius gloria, vt excellentiore, lex ne glorioßa quidem fuit: vnde ex pari sequetur, si doctrina excellentior in secula fuerit, neque illam glorioßam futurara respectu illius glorioßoris. Duratio etiam huius excludit alias: manet enim sine abolitione & prædicabitur in vniuersa terra vsque dum veniat finis; illius administris promittit Christus se adfuturum vsque ad consummationem seculi.

2.*Cor.* 3.11. *Mat.*24.14. *Matt.* 8.20.

XIV. Secundum thema in duo tributum membra distincte probabimus. 1. tam illa quæ consummationi seruiunt, quam præparationi enuntiari posse & enunciata esse à Christo & Apostolis. 2. Apostolos omnia quæ Ecclesiæ necessaria sunt & erunt perfecte docuisse.

XV. Primæ partis probationi hæc ser- *Ioan.*1.16. & 5.32. nient. 1. Filius, qui est in sinu Patris, id est, admissus in intimam secretorum Patris notitiam, exposuit sermone ἀποφαντικῷ quæ apud Patrem vidit & audiuit; at impium est sentire, quod illa tantum ad præparationem pertineant: imò quæ Apostoli vi- 1. *Ioan.*3.11. derunt & audierunt, ea annuntiarunt, vt Ecclesia cum Patre & Filio communionem haberet: in communione autem illa ista est consummatio. 2. Sapientia, quam 1. *Cor.*2.13. Apostoli acceperunt ex reuelatione Spiritus profundorum Dei scrutatoris, ab illis enunciata est sermonibus quos docuit idem Spiritus sanctus. At illa sapientia per- *v.*4. & 15. fectorum est & spiritualium: vt vidimus antea.

XVI. 3. Verbum ex cuius fide iustitia *Rom.*10.8. 9.10. & vita æterna obtinetur, non tantum est 1.*Cor.*1.21. præparatorium, sed & consummatorium. 2.*Cor.*3.9. At tale est verbum fidei ab Apostolis prædicatum; vnde & Euangelium dicitur mi- *Act.*1.26. nisterium iustitiæ, sermo salutis, & potentia Dei ad salutem omni credenti. 4. Mini- *Rom.*1.1.17. sterium Spiritus & Noui Testamenti, quod pædagogico & nihil consummanti ministerio Mosis, literæ mortis & Veteris Testamenti opponitur, non seruit præparationi, sed continet perfectionem. At hoc *Heb.* 7 19. ministerium obierunt Apostoli: vnde et- 2. *Cor.* 3. iam ministri Noui Testamenti & Spiritus *Col.*1. 18. dicuntur; omnemq; hominem perfectum sistere in Christo Iesu. 5. Verbum illud 1.*Pet.*1.23. quod dicitur semen incorruptibile, ex quo 25. renascimur, & quod manet in æternum,

non est tantum præparatorium. At tale est verbum, quod Euangelizarunt Apostoli.

*Luc.*7.30. *Act.*20.27. XVII. Alteri parti firmandæ hæc sunto. 1. Omne Dei consilium, hominibus adnuntiandum, continet omnia ad salutem necessaria. At Paulus adnuntiauit Ephesiis omne Dei consilium. Ergo omnia necessaria, &c. 2. Per Euangelium Pauli seruantur Corinthii, siquidem id retineant prout acceperunt. Ergo omnia ad salutem necessaria prædicata Corinthiis. 3. Salus à Christo prædicari cœpta & ab ipso integrè prædicata, ab Apostolis, qui ipsum audiuerant, ad nos est confirmata. Ergo Apostolorum doctrina omnia perfecte continuit, quæ Ecclesiæ postulabat necessaria confirmatio.

*1.Cor.*15.2.

Heb. 2.3.

XVIII. Et ne quis cauilletur, Apostolos quidem docuisse omnia tum temporis necessaria, at non quæ ad finem vsq; mundi sufficiant ædificationi totius corporis Christi, addatur porro. 4. Qui Euangelizauerit præter id quod Euangelizarunt Apostoli & præter hoc quod acceperunt Ecclesiæ Apostolicæ, is anathema est Ergo nihil addi licet Euangelio Apostolorum vsque ad finem mundi: imo si quis addit, mutauit Euangelium Christi. 5. In Iesu Christo, seu in mysterio Dei & Patris & Christi sunt omnes thesauri sapientiæ & cognitionis absconditi. At Iesum Christum & hoc mysterium integrè prædicarunt Apostoli. Iesus Christus factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio; vnde concludit Apostolus in huius solius cognitione gloriationem veram consistere. Ergo Apostolorum doctrina continet quidquid Ecclesiæ necessarium, vtile & glorioſum vnquam erit ad seculi vsque finem. 6. Ecclesia tota Catholica ædificata est super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, & Apostoli dicuntur fundamenta cœlestis Hierusalem, quæ est mater omnium nostrûm. Ergo omnia, quæ toti Ecclesiæ ad consummationem vsque necessaria erunt, prædicarunt Apostoli. 7. Vnum est corpus Christi, complementum eius, qui implet omnia in omnibus; vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ; vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma, vnus Panis, vnus Deus & Pater omnium. Et Iesus Christus heri, hodie idem & in secula Apostoli autem hunc Deum, hunc Dominum, hunc Spiritum, hanc Fidem & Spem, hoc Baptisma, hunc panem perfecte prædicarunt, totumque illud corpus doctrina sua animant & viuificant ad finem vsque seculi. Ergo non debet Ecclesia variis & peregrinis doctrinis circumferri.

*Eph.*1.20.21 *Apoc.*21.14. *Gal.*4.20.

Eph. 4.4.5. 6. *Eph* 1.23.

*1.Cor.*10.17 *Heb.*13.8. *Col* 1.24 25 *Heb.*13.2. *Deut* 4.8

XIX. Restat vltimum thema, quod Scripturæ Propheticæ & Apostolicæ perfectionem nobis commendat; cui stabiliendo hæc argumenta producimus. 1. Id docent Scripturæ expressa testimonia, vetãtia ne quid addatur iis quæ præcepta sunt à Domino: quod autem illa reliqua de verbo scripto intelligenda sint, docent eædem Scripturæ planissimè, quare etiam Apostolus iubet ne quis sapiat supra id quod scriptum est: & qui Ephesiis omne se Dei consilium adnuntiasse dicit, fatetur se nihil dixisse extra ea quæ Moses & Prophetæ futura prædixerunt. *Item* 2. in 28. *Deut* 30.10 *Deut.*28.58. *Ios.*1.7.8 *1.Cor.*4.6. *Act.* 20.27.

XX. 2. Ex ipso obiecto & materia doctrinæ salutiferæ eadem perfectio adstruitur: & quidem variis modis. 1. *a* tota materia doctrinæ salutaris constat veritate quæ est secundum pietatem: at illam veritatem integrè tradit Scriptura; Est enim de Deo & Christo quomodo agnoscendus & colendus sit. 2. *b* Tradit Scriptura perfecte doctrinam Fidei, Spei & Charitatis: at illis actibus continetur quidquid Deus à nobis postulat. 3. *c* Dicitur Scriptura Veteris & Noui Testamenti, eo quod vtrumque contineat integrè. At Testamento nihil addi potest, imo Testamentum prudentis Testatoris continet plene voluntatem vltimam illius, tum secundum quam vult bona sua dispensari, tum secundum quam vult hæredes suos vitam suam instituere. At tota doctrina salutaris constat descriptione beneficii Dei erga nos, & nostri erga illum officii. 4. *d* Partitio totius doctrinæ salutaris in Legem & Euangelium, tanquam partes totius amplitudinem exhaurientes idem euincit, quum ambæ in Scripturis perfecte contineantur.

*a Tit.*1.1. *Ioan.* 17 3. *Ioan.*5.23. *b* 1.*Ioa.*3 13. 2.*Tim.*3. 16. *&c.* *Rom.*15.4. 1.*Thes.*1.3. *Tit.*2 12.13. *c* 2.*Cor.*3. *Gal.*3.15. *Ier.*31.33.34 *&c.* *Co* 31.38.39 46. *Gal.*4.1.2. *d Luc.*16.16 *Ioſ.*1.8. *Luc.*1.1.2.3. 4. *Rom.*1.2.3. *&c.*

*Act.*26.22.23. *Rom.*10. 4.5.6.7.8.9.10.

sciplinam externam, ordinem & ritus in illa vsurpandos spectantia, quæ ab illis scripta non sunt, aut saltem illorum libris, quos Canonicos vocamus, non comprehensa: verum illa doctrinæ salutaris substantiam non concernunt, neque ad salutem sunt necessaria; neque perpetua & immutabilia, neque vniuersalia, sed accommodata statui Ecclesiæ præsentis & circumstantiis illius.

1.Cor.14.40 XXVI. Fatemur etiam Ecclesias vel singulas vel plures vel etiam omnes, siquidem conuenire in vnum queant, posse Canones quosdam rituales conficere ad ordinem & decorum illarum, & ad functionum ædificationi seruientium dispensationem pertinentes; modo ne ritus illi verbo Coloss.2.18. scripto sint contrarii, superstitiosi, præ numero aut grauitate difficiles obseruatu, Act.15.10. 28. ne pars cultus diuini æstimentur, aut Ecclesiæ libertati præiudicent, cuius æqua in istis abrogandis, mutandis, ampliandis semper est potestas ædificationi seruiens 1.Cor.14.5. & non destructioni. Atque hoc sensu admittimus distinctionem Traditionum in 26. 1.Cor.14.32 scriptas & non scriptas, Apostolicas & Ecclesiasticas: & ordinis violatores esse dici- 33. 2.Thes.3.6. mus, qui Ecclesiæ Canonibus isto modo constitutis contraiuerint, aut priuata autoritate reclamauerint.

THESIS III.

De

Sufficientia & perfectione S. Scripturæ contra traditiones humanas.

Resp. DE COIGNEE.

Quia Pontificii pro traditionibus non scriptis aduersus totalem Scripturæ perfectionem, tanquam pro aris & focis, decertant, vt dogmata multa Scripturis ipsorum etiam confessione, non comprehensa obtrudere, & authoritatem sibi irrefragabilem in Ecclesia vsurpare possint: non absre facturi videmur, si paucis Thesibus, quid de re ipsa traditionum diuinarum & Pontificiorum sententia statuendum sit, secundum Deum pertractemus.

I. TRaditionis vox ex flexione actum tradendi; ex vsu ad obiecti circa quod actus versatur notationem ampliata, ipsam doctrinam traditam significat. Vtroque sensu acceptæ epitheton diuinæ à causa eius Deo adscribimus, vt contra humanam distinguamus: eamque excellenter 1.Cor.2.12. diuinam esse dicimus, quæ actione simul 13. & obiecto diuina est, quam definimus doctrinam diuinam diuino actu hominibus patefactam minus excellenter, quæ vt vt 2.Pet.1.21. obiecto est diuina, humana tamen est actu traditionis, quo respicit Apostolus Paulus, cum dicit: Ego vt peritus architectus 1.Cor.3.10. fundamentum posui, alius autem superædificat: Porro vnusquisque videat quomodo superædificet; & Petrus inquiens: 1.Pet.4.11. si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei.

II. Traditio diuina, tam obiecti, tum actionis respectu, variè distribuitur, & obiecti quidem: 1. secundum actiones, 1.Ioan.3.23. quas sibi postulat ab hominibus præstari, Luc.24.27. distinguimus in eam, quæ fidei est cui Marc.1.15. spem iungimus, & quæ ad mores pertinet. Mat.21.23. Ibi obiectum credendum offertur, hic Mat.9.13. opere præstandum. 2. ex adiunctis actionis requisitæ aliam necessariam dicimus Heb.9.10. Ioa.4.21.25 ad iustitiam & salutem, aliam necessariæ superuenientem, 3. ex duratione temporis aliam perpetuam dicimus & immutabilem, aliam temporariam & mutationi, secundum authoris ipsius institutionem, obnoxiam. 4. secundum extensionem, aliam vniuersalem dicimus, quæ omnes fideles, vel omnium temporum, vel eiusdem sæculi obligat, vel particularem, Rom.2.26. quæ ad nonnullos spectat siue plures, 27. siue pauciores, qualis est, quæ ceremonias legales, & Sacerdotium Leuiticum respicit.

III. Respectu actionis distinguitur traditio. 1. ex subiecto in internam, & externam. Interna est, quæ fit menti per illuminationem & inspirationem Sp. S. ad hanc etiam referimus quæ fit sensibus internis per species sensiles in imaginatione efformatas. Externa est, quæ fit per signa sensibus externis obiecta, inter quæ verbum primas obtinet; cuius duplex est tradendi modus, enuntiatio viua voce facta, & scriptio. 2. ex causis in immediatam & mediatam. Immediata est, quæ à Deo profiscitur citra hominis interuentum; licet enim iam nobis quæ per Angelos fit sub immediata censere, commodioris doctrinæ gratia, ne multas mediatas sibi inuicem ordinatas introducere cogamur. Mediata est quæ à Deo vt præcipuo authore per manus hominis peculiariter ad illam obeundam sanctificati peragitur. 3. secundum dignitatem & authoritatem distribui potest in primariam & secundariam, vt primaria sit, quæ per hominem quidem fit, sed inspiratione & directione Spir. S ita eductum & gubernatum vt non ipse sit qui loquatur, sed Spiritus Patris, qui est in illo: non ipse clamans, sed vox exclamantis Dei: non ipse scriba, sed amanuensis Sp. S. Secundaria vero quæ secundum institutionem quidem est Dei, sed à voluntate hominis proprio arbitrio traditionis actum administrantis.

Esa. 59. 21. *ad Eph.* 1. 17. 16. 1. *Cor.* 2. 10. *Rom.* 10. 17. 1. *Cor.* 1. 28. 2. *Thes.* 2. 13 *Ge.* 3. 9. *&c. Gen.* 12. 1. 2. 3. *Ezech.* 2. 5. *&* 5. 1. 2 3. 2. *Sam* 23. 2. 3. *Matt.* 10 20. 2. *Tim.* 3 16. 2. *Pet.* 1. 21. 1. *Pet.* 4. 11. 1. *Cor.* 2 10. 11.

IV. Traditio interna semper est & absolutè ad hominis salutem necessaria. Nemo enim potest mentem Dei, quantumuis per externa signa patefactam, & comprobatam, percipere, & fide certa apprehendere, nisi ex Sp. S. reuelatione & obsignatione interna. Externa necessaria est ex arbitrio diuinæ voluntatis, siue illam vniuersè consideremus, nam citra illam potest hominis mentem abunde instruere, siue secundum speciales modos: nunc enim viuæ vocis pronuntiatione, nunc scriptione, nunc vtraq; prout ipsi visum est, & qua ipsi visum est vti illa eo ipso hominibus necessaria est: vnde apparet inconsequens esse scripturam iam necessariam non esse, quia Deus olim citra Scripturam suam Ecclesiam viua voce instituerit.

2. *Cor.* 1. 20. 21. 22. 1 *Cor.* 2. 7. 8. 9. 10. 2. *Cor.* 5. 6. 2 *Cor.* 5. 9. *Exod.* 24. 7. 2 *Thes.* 2. 13 *Luc.* 16. 29.

V. Quanquam omnia dogmata à Deo siue viua voce siue scripto tradita diuinam authoritatem habeant, licet tamen inter ista distinguere, & secundum certos respectus maiorem vnis quam aliis authoritatem asserere. 1. Causa efficiens princeps discrimen facit, quæ quod dogma magis vult, maioris etiam facit esse authoritatis, vnde illud; misericordiam volo, non sacrificium. 2. administri qualitas maiorem vel minorem doctrinæ conciliat authoritatem: si per Angelos dictus sermo firmus est, quanto magis doctrina per Filium annuntiata 3. obiectum doctrinæ idem facit, secundum quod nonnulla grauiora legis præcepta, alia minima dicuntur: sic præcepta secundæ tabulæ cedunt primæ. Hac mente dixit Apostolus, fidus est sermo, & omni (in quo dicto notetur ἀποδοχὴ) acceptione dignus quod Iesus Christus venit in mundum vt peccatores seruaret. 4. quo dogma ad finem totius doctrinæ propius & principalius facit, eo præualet authoritate. Si ministerium mortis, & condemnationis est gloriosum, quanto magis vitæ & iustitiæ abundat gloria? 5. ipse tradendi modus addit authoritati pondus: quod enim antea voce traditum ne excidat, scripto mandat, & sic duplici actu alienæ memoriæ commendatum, præstantius ipse author indicat, quam quod sola vocis pronuntiatione contentus est commendasse (obseruetur hypothesis in qua partim voce & scripto, partim sola voce tradidisse præsupponitur) cui argumento robur addit doctrinæ scriptæ crebrior & magis sollicita commendatio.

Matt. 9. 23. *Heb.* 2. 2. 3. *Mat.* 25. 25 *Mat.* 5. 29. *Luc.* 14. 26. 1. *Cor.* 3. 9. 2. *Pet.* 3. 2. *Deut.* 17. 19. 1. *Tim.* 4. 13. 2. *Petr.* 1. 19.

VI. Hisce ita reipsa expositis ad controuersiam, quæ nobis est cum Pontificiis progrediamur, eamque breuiter perstringamus. Videtur autem illa tribus hisce quæstionibus contineri. 1. An omnis doctrina ad salutem Ecclesiæ, quæ fuit; est, erit necessaria iam tradita sit? An vero adhuc aliquid tale restet tradendum? & si tradita sit, quando postrema traditio ad Ecclesiæ illius salutē creditu & factu necessaria sunt contineantur; an in Scripturis solis

solis, an vero partim in Scripturis, partim in traditionibus à primo eorum authore non scriptis? 3. Vnde constare possit conscientiis fidelium certo doctrinam aliquam esse diuinam?

VII. Ad primam ita habet sententia nostra; omnia dogmata ad salutem Ecclesiæ vniuersæ necessaria iam ante mille & quingentos annos tradita esse, nullamque post Apost. tempora noui dogmatis ad salutem fidelium necessarii traditionem factam esse. *Coloss.* 2. 3. Quod his argumētis adstruimus. 1. quia in Christo & Euangelio eius omnis sapientiæ & cognitionis thesauri sunt absconditi. Christum autem & eius Euangelium *Act.* 20. 26. 27. perfecte annuntiarunt Apostoli. Adeo vt *Gal.* 1. 8. 9. Anathema dicatur illi, qui aliud Euangelium annuntiat, præter id, quod Euangelizarunt Apost. & quod acceperunt Ecclesiæ: aliud autem annuntiat: qui aliquid illi addit tanquam ad salutem fidelium necessarium. 2. quia tota Ecclesia fundata est *Eph.* 2. 20. *Apoc.* 21. 24. supra doctrinam Proph. & Apostol. quod ve- *Eph.* 4. 5. 6. rum non est si aliqua doctrina per Proph. & Apost. non reuelata necessaria sit ad vllius Ecclesiæ salutem. 3. quia Ecclesia tota Cath. vnum est corpus constans ex particularibus Ecclesiis toti homogeneis ab vno spiritu animata & in omnem veritatem ducta, in vnam spem eiusdem hæreditatis vocata, vnum habens Dominum, v- *1. Cor.* 10. 16. & 17. nam Fidem, vnum Baptismum, vnū Deum *Heb.* 13. 6. 9. & Patrem omnium, in eiusdem corporis & sanguinis Domini communionem, per vnius panis & poculi participationem obsignata. 4. quia Iesus Christus heri & hodie idem est, & in secula. Vnde infert Apost. nefas esse vt Ecclesia variis & peregrinis doctrinis circumferatur.

VIII. Huic veritati quanquam Doctores nonnulli Pontificii adstipulari se profiteantur, exstant tamen dissensionis ab illa veritate indicia satis manifesta in scriptis eorum, præsertim Canonistarum. Imprimis Epitheta Episcopi vniuersalis; supremi Pastoris, Principis, Capitis, Sponsi, Perfectoris, illuminatoris Ecclesiæ Cathol. sponsæ ipsius, Pontifici Romano attributa, istam traditionis limitationem non admittunt. Inde Authoritas gubernandi, iubendi, vetandi, leges figendi & refigendi, iudicandi; & condemnandi, soluendi & ligandi; immensa & infinita ipsi adscripta, & facto ab illo vsurpata, eandem circumscriptionem excludit. Accedit decretum, quo de necessitate salutis esse definitur, omnem humanam creaturam Pontifici Rom. subesse; item quo veteri Latinæ versioni authentica authoritas tribuitur: Ne multa, pro communi argumento istius dissensionis habemus; quod non audent certum traditionum non scriptarum inire censum, & numerum statuere, vt potestatem sibi reseruent in quauis controuersia traditionem producendi, & quo pro diuersis Ecclesiæ statibus alia dogmata necessaria esse nonnulli ex illis afferunt. *Extrau. De Maior. & Obed. c. Vnam.* *Synod. Trid. sess. 4.*

IX. Libentissime autem fatemur traditionem, quam secundariam appellauimus, ad finem vsque mundi in Ecclesia duraturam, qua dogmata per Proph & Apost. illi concredita per illam porro Filiis eius administrantur. Qua de causa etiam firmamentum & columna veritatis appellatur, sed secundario post Apost. qui, propter primariam traditionem, columnarum & fundamentorum nomine prius quam Ecclesia insignjuntur. *1. Tim* 3. 15. *Gal.* 2. 9. *Apoc.* 21. 14.

X. Ad secundam dicimus, scripturam Canonicam veteris & noui Testamenti perfecte continere omnia dogmata, quæ ad salutem fidelium & gloriam Dei sunt necessaria. Patet, 1. *ex testimoniis* Scripturæ expressis, vetantis quidpiam addi ad illa quæ præcepta sunt (constat autem ex textu loqui Mosem de præceptis scripto comprehensis) & iubentis ne quispiam sapiat supra id quod scriptum est. 2. *ex ipsa materia dogmatum*, idque varie. Continet doctrinam Legis & Euangelii integre. Item doctrinam fidei, spei, & charitatis perfecte. Tradit plenam Dei & Christi, in qua vita æterna posita est, cognitionem. Dicitur Scriptura veteri & noui Testamenti & vere quidem; ac Testamento nihil addi debet. 3. *A fine*, quem intendit & præstat. Hæc scripta sunt vt credatis, & credentes vitam habeatis. Scrutamini Scripturas, *1. Cor.* 4. 6. *Ioan.* 20. 31. *Ioan.* 5. 39.

nam existimatis vitam æternam in ipsis habere. 4. *Ab efficacia*, quia sufficienter impedit citra aliam doctrinam, ne quis ve-
Luc. 16.29. niat in locum tormenti, hominem Dei sapientem reddit ad salutem per fidem, & ad
*2.Pet.*1.19. omne bonum opus instructum. 5 *ex usu loquendi* Scripturæ vsitato quæ per Pro-
25.21. *Rom.*9.17. phetas, scripta Prophetarum: per Pro-
*Gal.*3.18. phetas & sermonem Propheticum, Scri-
*Gal.*3.22. pturæ Prophetiam intelligit; quod Deus dixit & fecit, Scripturâ dixisse & fecisse narrat. Dicit enim Scriptura Pharaoni, prouidens Scriptura euangelizauit Abrahæ. Scriptura conclusit omnia sub peccato.

XI. Pontificii contra, non omnia ad salutem necessaria Scripturis contineri, sed partim Scripturis, partim non scriptis traditionibus asseuerant. Quam suam sententiam tum ipsis Scripturis, tum testimoniis Pontificum, Conciliorum, Patrum; Denique exemplis nonnullis allatis dogmatum necessariorum, attamen Scripturis non cõprehensorum, adstruere nituntur. Quorum argumentorum robur singulatim in ipsa institutæ συζητήσεως examinaturi iam præstructim dicimus. Loca Scripturæ ab illis horsum vsurpari solita, aut à recto ipsorum sensu detorqueri, aut propositum non concludere. Testimonia Pontificum, Conciliorum, & Patrum: vtpote hominum, nobis non præiudicare. Exempla allata aut ex Scripturis comprobari, aut ad salutem necessaria non esse: quam disiunctionem tãtæ necessitatis esse arbitramur; vt posito quod ad salutem necessaria sunt, sequatur Scripturis comprobari posse, imo debere: & posito quod ex Scripturis comprobari nequeant, sequatur ad salutem necessaria non esse, tam immotum & certum est nobis omnia dogmata ad salutem necessaria Scripturis contineri.

*Ioa.*5.36.37. XII. Ad Tertiam respondemus. Quem-
*1.Ioan.*5.7. admodum doctrinæ diuinæ traditio alia primaria est, alia secundaria: Ita quoque testificatio de doctrinæ diuinitate primaria est & secundaria. Primaria est ipsius Dei,
*Ioan.*3.2. cui proprie primo & per se competit do-
*Heb.*2.4. ctrinæ suæ testimonium perhibere. Ille au-
1.Cor. 1.6.8. tem vtitur testificatione duplici, vna externa, quæ sensibus obiicitur illorum quibus doctrina proponitur, & præparatiua est ad fidem doctrinæ, etiam non intellectæ faciendam. Altera interna mentibus imprimens verum doctrinæ intellectum, & indubitatam adprobationem eiusdem, quæ necessaria, propria & immediata causa est fidei istius, quam Deus verbo suo præstari postulat, & quæ sola est salutaris. Secundaria est Ecclesiæ, quæ certior facta per primariam illam testificationem, quæ Dei est, de diuinitate doctrinæ istius, & obsignat quod Deus verax est, & testimonium perhibet doctrinæ ab illo acceptæ, Deo gratum, doctrinæ debitum, ipsi decorum & hominibus vtile. Notandum autem hoc testimonium Ecclesiæ non diuinum, sed humanum esse; & minus illo priore; quod valeat tantum cordibus præparandis per quandam reuerentiam doctrinæ conciliatam, vt illi & ex animo per internam Dei testificationem assentiantur. Testimonium Prophetarum, Apost. Euangel. Pastorum, Doctorum, σωτηρῶν Dei, sub primario externo comprehendimus, siquidem illi immediate vocati sunt; ad secundarium, si mediate per Ecclesiam. Pontificii qui internæ testificationi minus, secundariæ plus tribuunt quam à nobis explicatum est, merito à nobis reiiciuntur.

*Ioan.*3.33. 1.*Ioan* 5.9. *Io.*5.34.36. *Ioan.* 15.26. 27.

XIII. His ita explicatis concedimus A-
1.*Cor.* 14.40 post. aliqua tradidisse Ecclesiis ad ordinem, decorum & ritus in illis vsurpandos pertinentia, quæ ab illis scripta non sunt, verum illa neque Legis, neque Euangelii concernunt substantiam, neque ad salutem sunt necessaria, neque immutabilia & perpetua, neque vniuersalia, sed accommodata statui Ecclesiæ præsentis, & circumstantiis illius. Quin etiam damus, vt Ecclesiæ vel singulæ, vel plures de communi consensu, vel etiam omnes, siquidem conuenire possent, Canones quosdam rituales conficiant ad ordinem, decorumque illarum, & ad munerum in illis necessario obeundorum directionem, perpetuæ ædificationi seruientem. Verum hisce obseruatis conditionibus, 1. vt ritus verbo scripto non repugnent. 2. ne superstitionem admixtam habeant,
*Col.*2.18.&
2.23.
*Act.*21.20.
18.
1.*Cor.* 14

beant, aut foueant. 3. ne pro cultu diuino habeantur, & laqueum conſcientiis iniciant. 4. ne numero plures ſint, aut exercitio grauiores quam vt facile obſeruari poſſint. 5. ne Eccleſia ſibi præcidat libertatem mutandi, addendi, demendi, prout arbitrabitur ædificationem præſentem poſtulare: quibus ritibus vtiliter in Eccleſia conſtitutis non licet cuiuis priuata authoritate reclamare, niſi interordinatos & pacis Eccleſiaſticæ turbatores nomen ſuum cenſeri velit.

1.*Cor.*14.32 22.23. 2.*Theſſ.*3.6.

THESIS IV.

De Natura Dei.

Reſpon. D. D. IACOBO ARMINIO pro gradu.

*Gal.*4.8. 2.*Pet.*1.4. *Ariſt.de Rep L.7.c.*1.*Cicero de Nat. Deor.* *Eſa.*44.6. *Apoc.*1.8. 1.*Cor.*2.11. 1.*Tim.*6.16. 1.*Cor.*15.9. 1.*Cor.*13.12. 1 *Ioan.*3.2. *Pſ.*19.1.8. *Rom* 1.20. *Rom.*10.24. 17. *Col.*1.15. *Heb.*1.3. 2.*Cor.*3.18. 2.*Cor.*5.6. *Exod.* 33.20

I. NAturam Deo recte tribui, tum ipſa rerum Natura & Scriptura Dei, tũ ſapientum populorumque conſenſus teſtatur.

II. Illa cognoſci nequit à priori: omnium enim prima eſt & infinitis ſeculis ſola ante omnia. A Deo ſolo adæquate cognoſcitur, & per ipſam Deus: quia idem Deus quod illa. A nobis cognoſcitur quadamtenus, ſed infinite inferius eo quod ipſa eſt: quia nos ab illa per emanationem externam.

III. Cognoſcitur autem à nobis vel immediate per viſionem claram eius, ſicuti eſt: hæc facie ad faciem dicitur; & beatorum propria eſt in cœlis: vel mediate per imagines analogicas & ſigna, quæ ſunt tum actiones Dei externæ & opera ex illis, tum verbum ipſius, quod ea parte, qua Chriſtũ, imaginem Dei inconſpicui, & characterem hypoſtaſeos ipſius ſplendoremque gloriæ proponit, eo vſque cognitionem noſtram promouet, vt retecta facie gloriam Domini in ſpeculo intuentes, in eandem imaginem transformemur ex gloria in gloriam. Hæc per ſpeculum in ænigmate dicitur, & viatorum peregrinantiumque à Domino propria eſt.

IV. Duplex autem eſt ſecundæ iſtius perceptionis, ex operibus Dei & verbo illius, modus. Primus eſt affirmationis (qui etiam cauſalitatis & per habitudinem principii a Thoma appellatur) ſecundum quem perfectiones ſimplices, quæ Creaturis inſunt, vt à Deo productis, Deo tribuuntur analogice ſecundum ſimilitudinẽ aliquam. Alter eſt negationis ſiue remotionis, ſecũdum quem perfectiones ſecundum quid & imperfectiones omnes, quæ creaturis competunt, vt ex nihilo productis, à Deo remouentur. Affirmationi, quia eſt per habitudinem cauſæ & principii, ad cuius excellentiam nunquam aſſurgit affectus, ſupereminentiæ modus addendus eſt, ſecũdum quem perfectiones quæ de creaturis prædicantur, infinite perfectiores in Deo intelliguntur. Modus iſte licet poſitiuus ſit & affirmatiuus in ſe (natura enim Dei neceſſario vt eſt ita cognoſcitur) in poſitione non in negatione: tamen à nobis non niſi per negationem enuntiari poteſt eorum modorum, ſecundum quos creaturæ ſuarum perfectionum ſunt participes, ſeu perfectiones in creaturis circumſcribuntur: qui modi perfectionibus creaturarum additi, efficiunt, vt quæ ſine illis conſideratæ ſimplices perfectiones erant, ſecundum quid perfectiones ſint, & eo ipſo à Deo remouendæ, vnde adparet ſupereminentiæ modum ab affirmationis & negationis modo ſpecie non differre.

*Pſ.*94.9.10. *Mat.*7.11. *Eſ.*49.15. *Eſ.*55.8.9. 1.*Cor.*1.25. *Eſ.*40.15.17 22.25.

V. Porro in tota rerum Natura & Scriptura duo tantum reperiuntur ſubſtantialia, quibus omnis rerum perfectio continetur; Eſſentia & Vita; illa omnium creaturarum exiſtentium, hæc nonnullarum tantum & perfectiſſimarum: vltra hæc duo mens humana nihil ſubſtantiale & comprehendere & ne cogitare quidem poteſt. Nam & ipſa terminis naturæ creatæ eſt circumſcripta, vt pars eius: quare ambitum totius excedere non valet. Vnde etiam in ipſa Dei natura hæc duo tantum momenta conſiderari à nobis poſſunt, Eſſentia & Vita.

*Gen.*1. *Pſ.*104.29. *Pſ.*148. *Act.*17.28. *Apoc.*1.8. & 4.8. *Dan.*6.26.

Problemata nobis ſunto.

An eſſentia corporea & vita vegetatiua & ſenſitiua analogiam ad Dei eſſentiam & vitam

vitam habeant, licet minorem quam essentia spiritualis & vita intellectualis.

Etsi habeant, quomodo corpus & sensus à Deo remoueantur simpliciter.

Si non habeant, quomodo Deus istam talem essentiam & vitam producere potuerit.

*Ps.*107.27. *1. Tim.* 6.16

VI. Vtraque autem in Deo consideranda est cum supereminentiæ modo, id est, excellenter supra omnium creaturarum essentiam & vitam.

VII. Essentia Dei est, qua Deus est, vel primum Naturæ diuinæ momentum, quo Deus esse intelligitur.

*Col.*1.16.

VIII. Quia omnis essentia, quæ est in superiore & inferiore rerum natura, distribuitur in spiritualem & corpoream, quarum illa perfectionem notat simpliciter, hæc defectū ab illa perfectione: hinc corpoream à Deo secundum modum remotionis separamus, & simul omnia illa, quæ corporeæ essentiæ, siue simplici siue compositæ, qua tales, conueniunt: vtpote magnitudinem, figuram, locum, partes, siue sensibiles siue imaginabiles, vnde etiam sensib. corporeis siue externis, siue internis percipi nequit, inuisibilis, intactilis, inimaginabilis. Spiritualem vero illi adscribimus, & cum supereminentiæ modo, vt Spirituum Patri.

*Deut.*4.12. *1 Reg.*8.27. *Luc.* 24.39. *Ioan.* 4.24. *1. Tim.* 1.17. *Heb.*12.9.

Itaque

*Deu.*4.15.16 *Rom.*1.23. *Es.*40.18. *Act.*17.29.

1. Reiicimus Anthropomorphitarū dogma, & Pontificiorum intolerandum morem in effigianda Dei essentia vsurpati solitum.

2. Quum Deo membra corporea in Scripturis tribuuntur, id fit ob similitudinem effectuum, quos creaturæ non nisi illorum membrorum officio producere solent.

*Es.*43.10. *&* 44.9.24. *&* 46.9. *Apoc.*1,8. *Rom.*11.35. 36. *1.Cor.*8.4. 5.6. *Rom.*9.5.

IX. Modus, quo essentia Dei supereminēter & est, & spiritualis est, supra omnium essentiarum, etiam spiritualium, excellentiam, negatiue enunciari vt debet, ita primo & immediate vnico verbulo potest, quod sit αὐτοαρχία καὶ αὐτοτέλεια, principii & causæ expers tum externæ tum internæ. Quum enim progressus in infinitum esse nequeat (secus enim nulla esset essentia, nulla scientia) vnam esse oportet, supra & ante quam nulla sit alia. Hlam autem Dei esse necesse. Cuicunque enim illa tribuetur, eo ipso Deus idem erit.

X. Quia Dei essentia omnis causæ expers est: hinc primo existunt Simplicitas & infinitas Entiatis in Essentia Dei.

XI Simplicitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo omnis compositionis partiumque componentium, siue sensibilium, siue intelligibilium expers est. Cōpositionis, quia expers causæ externæ: Partium componentium, quia causæ internæ expers. Non constat igitur essentia ex partibus materialibus, integralibus, quantitatiuis, non ex materia & forma, non ex genere & differentia, non ex subiecto & accidente, non ex forma & formato (est enim ipsa sibi forma per se existens & se ipsa individuans:) non ex supposito & natura, non ex potentia & actu, non ex essentia & esse, vnde Deus est sua ipsius essentia & suum esse, idemque in eo quod est & quo est; totus oculus, auris, manus, pes, quia totus videt, audit, operatur, vbique est.

*Rom.*11. 35. 36. *Heb.*2.10. *Es.*40.12. 22. *Ps.*139.8.9. 10.11.12.

Itaque

Quidquid de Deo prædicatur absolute, id essentialiter non accidentaliter intelligitur: & quæ, ceu multa & diuersa, de Deo prædicantur, in Deo multa non sunt sed vnum, nostro tantum considerationis modo, qui compositus est, vt multa & diuersa discernuntur. Quanquam non incommode dici possit, quod etiam formali ratione distinguantur.

*Iacob.*1.17.

XII. Infinitas Entitatis est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa omnis limitationis & termini expers est: tum superius tum inferius; tum ante tum post; superius, quia à nullo suum esse accepit: inferius, quia forma, quæ ipsa est, non limitatur ad capacitatem alicuius materiæ, quæ ipsam recipiat: Ante, quia à nullo efficiente: Post, quia non est alius finis gratia. Intus vero terminatur essentia proprietate sua secūdum quam est id quod est & non aliud; verum per hoc infinitati eius non præscribitur: eo ipso enim quod sit suum esse per se subsistens, non receptum

*Ps.*145.3. *Es.*43.10. *Es.*44.9. *Rom.*11.36. *Prou.* 16.4.

prum ab alio, neque in alio, distinguitur ab omnibus aliis, & alia remouentur ab eo.

Itaque

Quicquid de Deo absolute prædicatur, immediate, primo, & citra causam de illo prædicatur.

XIII. Ex simplicitate & infinitate essentiæ diuinæ existunt. Infinitas ratione temporis, quæ Æternitas; & ratione loci quæ Immensitas dicitur; Impatibilitas, Immutabilitas,, Incorruptibilitas.

Gen. 22. 33. *Ps.* 90. 2. *Esa.* 44. 6. *2. Tim.* 1. 3.

XIV. Æternitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa temporis expers est secundum terminum initii & finis; quia est infinitæ Entitatis successionem prioris & posterioris, præteriti & futuri; quia simplicis Entitatis quæ nunquam potentia sed semper actu est. Secundum illam igitur Esse Dei semper ipsius essentiæ vniuersum, totum, plenum, indistanter, fixe & in præsenti adest, momenti instar quod partibus etiam intelligibilibus caret, & nunquam in fluxum progreditur; verum in seipso manet. Licebit ergo Æternitatem cum Boëthio definire, vitæ nomine in essentiæ (bona illius venia) permutato, quòd sit Interminabilis tota simul & perfecta essentiæ possessio. Iure autem aliquo istam mutationem postulare posse videor, quia essentia in priore Naturæ diuinæ momento consideranda venit, quam vita, & æternitas non essentiæ per vitam, sed vitæ per essentiam conuenit.

Itaque

Quæcunque de Deo prædicantur absolute, illa ab æterno illi conueniunt, tota simul, quæque illi ab æterna non conueniunt, certum est illa non absolute, sed per relationem ad creaturas de illo prædicari, vt Creatorem, Dominum, Iudicem esse vniuersorum.

1. Re. 8. 17. *Iob.* 11. 8. 9.

XV. Immensitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa loci expers est secundum spatium & terminum; spatium coextensum, quia est simplicis Entitatis, nõ habens partẽ & partẽ, itaq; nõ partẽ extra partem: terminum ambientem seu extra quem non sit, quia infinitæ Entitatis fuitque Deus ante omnia solus ipse sibi & mundus & locus & omnia: solus autem, quia nihil extrinsecus præter ipsum.

XVI. Ex hac immensitate sequitur, positis iam creaturis & locis, quibus creaturæ continentur, omnipræsentia siue vbiquitas essentiæ Dei, secundum quam tota illa est vbicunque creatura aliqua aut locus aliquis est, idque æqualiter puncti instar, quod totum adest toti peripheriæ, & singulis partibus eius, absque tamen circumscriptione. Discrimen liquod est, illud à voluntate, potentia & actione Dei est.

Ps. 139. 8. 9. *Es.* 66. 1. *Act.* 17. 27. 28.

XVII. Impatibilitas est modus supereminens essentiæ Dei, secundum quem illa passionis omnis expers est; tum quia nihil in illam agere potest, est enim Entitatis infinitæ, & causæ externæ expers: tum quia recipere nullius actionem potest; est enim simplicis Entitatis.

Itaque

Christus non est passus secundum essentiam Deitatis suæ.

XVIII. Immutabilitas est modus supereminens essentiæ Dei, quo illa mutationis omnis expers est. Translationis de loco in locum, quia ipsa sibi finis est & bonum, & quia immensa est: Generationis & corruptionis, alterationis, incrementi & decrementi eadem de causa, qua est Impatibilis, vnde etiam in Scriptura illi Incorruptibilitas attribuitur: imo ne motus quidem in illum cadit ex operatione: conuenit enim illi, & soli, in operatione quietum esse

Ps. 102. 27. *Mal.* 3. 6. *Iacob.* 1. 17.

Rom. 1. 23. *Es.* 40. 28.

XIX. Hi modi essentiæ Dei ita proprii sunt Deo vt omni alii rei sint incommunicabiles, tum secundum ipsos æque atque ipsa Dei essentia, cuiusmodi sunt, sine qua communicari non possunt, nisi ipsam propriis essendi modis spoliatam destruere velimus: tum secundum analogiam magis quam essentia; quia enim sunt supereminentes, nihil illis analogum esse potest.

Itaque

Christus non est vbique secundum humanitatem suam.

XX. Quum Vnum & Bonum sint generales Entis affectiones, eædem Deo quo-

Gen. 1. 31. *Mat.* 19. 17.

quoque sunt tribuendæ, sed cum superemineniæ modo, iuxta mensuram simplicitatis & infinitatis essentiæ ipsius.

Deu. 4. 35. *1. Cor.* 8. 4.

XXI. Vnitas essentiæ Dei est, secundum quam ipsa ita omnimode vna est, vt in se prorsus sit indiuisibilis, secundum numerum, speciem, genus, partes, modos, &c.

Ios. 24. 19. *Es.* 6 3. *Gen.* 2. 3. *Exod.* 13 2. *2 Pet.* 2. 9. *2. Thes.* 5. 8.

XXII. Conuenit etiam essentiæ Dei, quod diuisa sit ab omni alio & in nullius alterius rei compositionem venire queat: idque nonnulli simplicitati, alii vnitati essentiæ, quidam vtrique adscribunt. Legimus autem Deo in Scripturis crebro sanctitatem adscribi, quæ plerumque separationem designat; forte itaque non incommode id ipsum, quo Deus ita diuisus est ab aliis, Sanctitatis nomine appellari poterit.

Itaque

Deus non est anima Mundi, non forma vniuersi, non forma inhærens, non forma corporis.

Mat. 19. 17. *Iacob.* 1. 17. *1 Cor.* 10. 31.

XXIII. Bonitas essentiæ Dei & secundum quam ipsa summum & ipsum bonum est, essentialiter in se ipsa, ex cuius participatione omnia alia sunt, & bona sunt: & ad quam omnia alia tanquam ad summum finem sunt referenda. Hac ratione dicitur communicabilis.

XXIV. Hi modi & affectiones ita essentiæ primo tribuuntur, vt per reliqua omnia, quæ in posteriore naturæ diuinæ momento considerauda veniunt, duci deb eant, quod ii fiat, præsertim per ea quæ ad operationem Dei pertinent, tum perampla vtilitas ex illis & earum cognitione ad nos redundabit: quam non præstant, si in hoc tantum naturæ diuinæ momento considerentur.

Mal. 3. 6. *Num.* 33. 19. *The.* 3. 22. *Hos.* 11. 9.

De Vita Dei.

Psal. 42. 3. *Hebr.* 3. 12. *Num.* 14. 21.

XXV. Vita Dei, quæ in secundo momento naturæ diuinæ considerauda venit, est Actus ab essentia Dei fluens, quo illa in se actuosa esse significatur.

XXVI. Actum ab essentia fluentem dicimus: quia quum intellectus noster in natura Dei essentiam & vitam sub formis distinctis concipiat, & illam prius hac: cauendum ne hæc vt actus ad illam accedens concipiatur, vnitatis instar, quæ vnitati addita facit binarium: sed vt rebus ab illa fluens promouente se ad sui perfectionem, quemadmodum punctus suo fluxu se promouet in longitudinem: atque hæc tantum nostræ considerationis modo intelligi volumus, qui cogimur tenebrositatis nostræ vocibus vti ad lucem illam inaccessam aliquo modo adumbrandam.

Heb. 4. 12.

XXVII. Essentiam per vitam actuosam dicimus, quia omnes Dei actiones tum internæ, tum externæ, tum ad intra, tum ad extra, vitæ ipsius tanquam proximo & immediato principio sunt adscribendæ. Qua enim viuit Deus Pater producit ex sua essentia Sermonem & Spiritum suum; Qua viuit Deus, intelligit, vult, potest, facit omnia, quæ intelligit, vult, potest, facit. Vnde quum beatitudo in actu consistat, vitæ illa proprie adscribitur, quæ etiam causa videtur, quod iuramentum præstari voluerit hisce conceptis verbis: Viuit Dominus.

1. Tim. 1. 17. *Rom* 6. 23. *Ierem.* 4. 2.

XXVIII. Vita Dei est ipsamet essentia; ipsumque esse Dei; quia essentia diuina simplex est omni modo, est infinita, & propterea Æterna & Immutabilis: vnde immortalitas illi tribuitur & quidem soli, quæ propterea nulli creaturæ communicari potest. Est immensa sine incremento & decremento; est vna & indiuisa, sancta & secreta ab omnibus rebus, bona & hinc communicabilis ipsa, & communicatiua sui, tum per creationem, & conseruationem, tum per inhabitationem inchoatam in hoc seculo, consummandam in futuro.

1. Tim. 1. 17. *2. Tim.* 6. 16 *Gen* 2. 7. *Act* 17. 28. *Rom.* 8. 10 11. *1. Cor.* 15. 28.

XXIX. Vita autem Dei tribus facultatibus actuosa est. Intellectu, Voluntate & Potentia proprie dicta. Intellectu obiectum sibi qualecunque intus considerante, siue vnum sit, siue vnitum ipsi in intellectione. Voluntate primum, summum, & ἀγαθὸν suum obiectum intus volente; reliqua extrinsecus. Potentia tantum extrinsecus operante, quæ etiam causa esse potest, quod illa propriæ potentiæ nomine appelletur, vtpote quæ in omnia sua obiecta prius operari possit quam re ipsa operatur.

De Intellectu Dei.

Rom. 11. 33. XXX. Intellectus Dei est vitæ ipsius facultas naturæ & ordine prima, qua omnia & singula, quæ Entitatem quamcunque habent, habitura sunt, habuerunt, habere possunt, ex hypothesi haberent, omniumque & singulorum inter se ordinem, connexionem, respectusque varios, quos habent, aut habere possunt, distincte intelligit, nec excluso quidem illa Entitate, quæ rationis est, & in mente, imaginatione, enuntiatione tantum existit, vel existere potest.

Act. 15. 18. Heb. 4. 13. Mat. 11. 31. Psal. 147. 4. Es. 41. 22. 23. Esa. 44. 7. Mat. 10. 30. Psal. 115. 1. Ioan. 3. 20. 1. Sam. 13. 7. 1. Reg. 8. 39. Ps. 91. 11. Es. 40. 28. Ps 147. 5. Ps. 139. Psal. 94. 9. Ps. 40. 13. 14. XXXI. Intelligit ergo Deus seipsum: Nouit omnia possibilia, siue illa sint in potentia Dei vel creaturæ; in potentia actiua vel passiua; in potentia operandi: imaginandi, enuntiandi, nouit omnia quæ existerent posita aliqua hypothesi, nouit alia à se, necessaria, contingentia: bona, mala, vniuersalia, singularia, futura, præsentia, præterita, excellentia, vilia: substantialia, accidentalia, omnis generis; actiones, passiones, modos & circumstantias omnium: externa dicta & facta, internas cogitationes, consultationes, consilia, decreta: Entia rationis, complexa, incomplexa. Quæ omnia iunctim intellectui Dei tributa id efficere videntur, vt Deus infinita nosse merito dici queat.

XXXII. Nouit Deus omnia quæ nouit, non per species intelligibiles, non per similitudinem; (non enim opus est vt vtatur abstractione & applicatione ad intelligendum) sed per suam ipsius essentiam, & solam, exceptis malis, quæ indirecte nouit per opposita bona, sicut mediante habitu cognoscitur priuatio.

Itaque

1. Cor. 2. 1. Ps. 94. 9. 1. Seipsum totum nouit & adæquate; est enim totus ens, lux, & oculis, alia vero etiam tota, sed excellenter vt in ipso sunt & eius intellectu, adæquate vt in propriis naturis.

2. Seipsum primo nouit, & impossibile est, vt primum & per se intellectum à Deo sit aliud, quam ipsius essentia.

3. Intelligere Dei est ipsius esse & essentia.

Hebr. 4. 13. XXXIII Modus quo Deus intelligit non est successiuus, qui est vel per compositionem & diuisionem, vel per discursum sed simplex & per infinitum intuitum.

Itaque

Act. 15. 18. Ephes. 1. 4. 1. Abæterno nouit omnia, nihil de nouo. Nam noua illa perfectio aliquid adderet essentiæ eius per quam omnia intelligit; vel intellectio excederet essentiam si nunc intelligeret, quod non intelligebat antea; quod fieri nequit, quum per essentiam omnia intelligat.

Es. 14. 7. 2. Immense nouit omnia citra augmentum & decrementum rerum cognitarum & ipsius scientiæ.

Ier. 1. 17. 3. Immutabiliter cognoscit omnia non variate cognitione eius ad infinitas rerum cognitarum mutationes.

Hebr. 4. 13. 1. Reg. 8. 39. Ps. 34. 19. 4. Vno & individuo actu cognoscit omnia, non distractus ipse in plurima, sed collectus in semetipsum: neque tamen confuse, nec vniuerse & in genere tantum, sed distincte & specialissime seipsum in seipso, res in causis ipsarum, in ipsis, in essentia sua, in ipsis præsenter, in causis antecedenter, in seipso supereminenter.

Psal. 13. 2. 5. Et propterea quum Deo somnus, dormitatio, obliuio tribuitur, eo significatur tantum dilatio repetendarum de hostibus pœnarum, & solatii auxiliique amicis præstandi procrastinatio.

XXXIV. Quanquam Deus vno & simplici actu intelligat omnia, tamen ordo quidam in obiectis cognitionis non incommode assignari potest, imo & debet nostra causa. 1. nouit seipsum, 2. omnia possibilia, quæ ad tria velut genera referri possunt: vt primum sit eorum, ad quæ potentia Dei immediate se extendere potest, seu quæ puro & solo ipsius actu existere possunt. Secundum illorum, quæ à creaturis, siue illæ existituræ sint siue non, ipsius conseruatione, motu, auxilio, concursu, permissu existere possunt, siue illæ in hoc, siue in illo, siue in infinitis rerum ordinibus collocarentur, imo & quæ existerent à creaturis, si hæc vel illa hypothesis poneretur. 1. Sam. 23. 11. 12.

*Matt.*11.21. *Ier.*18.6. *Esa.*44.7. *Act* 15. 18. Tertium illorum quæ Deus de actibus creaturarum, vel sibi vel actibus conuenienter facere potest. 3. omnia Entia, siue illa vt futura, vel vt præsentia considerentur: atque horum etiam triplex ordo; Primus ordo est eorum, quæ puro ipsius actu sunt exstitura, exstant, exstiterunt. Secundus eorum quæ interuentu creaturarum, *Ps.* 39. 4. vel ab ipsis vel per illas ipsius conseruatione, motu, auxilio, concursu, permissu sunt *Deut.*28. exstitura, exstant, exstiterunt. Tertius illorum, quæ ipse de actibus creaturarum vel sibi vel actibus conuenienter facturus est, facit, fecit. Quæ consideratio infinitæ est vtilitatis in variis doctrinæ Theologicæ capitibus.

*Psal.*9.94. *1.Tim* 2.4. *Rom.*2.11. XXXV. Sancte Deus intelligit omnia, res prout sunt citra admixtionem considerans: vnde non secundum personam & faciem iudicare dicitur, sed secundum veritatem.

XXXVI. Intellectus Dei certus est, neque vnquam falli potest, adeo vt etiam futura contingentia certo & infallibiliter videat, siue illa videat in causis ipsarum, sine in ipsis. Nititur autem ista certitudo in- *2.Sam.*23. 11.12. finitate essentiæ Dei, per quam omnia intel- *Matt.*11. 21. lexit præsentissime.

XXXVII. Intellectio Dei à nulla *Es.*40.13. 24. causa externa causatur, ne ab obiecto quidem: quanquam si obiectum futurum non *Rom.*11.34. 35. sit; non sit quoque de eo futura Dei intellectio.

*Act.*17.22. 23.24 25.31 *Act.*25.11. *& v.*17.18. *&c.* *Act.*21 10. 12. *Act.*26. 31. *Rom.*11. 33. *Psal.*147.5. XXXVIII. Intellectio Dei quantumuis certa & infallibilis, necessitatem tamen rebus non imponit, imo potius contingentiam in illis stabilit. Quum enim illa non tantum sit rei ipsius, sed etiam modi rei; necesse est vt rem & modum rei; qualis est, cognoscat, & propterea, si modus rei sit contingens, norit esse contingentem; quod nequit fieri, si rei iste modus vel sola ratione intellectionis diuinæ in necessarium mutetur.

XXXIX. Quum Deus tam varia per vnum infinitum intuitum distincte intelligat, meritissimo iure illi omni scientia, vel omnisapientia tribuitur, quæ tamen in Deo non secundum modum habitus, sed actus purissimi, est consideranda.

XL. Cæterum scientia Dei vnica & simplicissima potest secundum varia obiecta & respectus ad obiecta aliquot modis distingui, in theoreticam & practicam, visionis & simplicis intelligentiæ.

*Esa.*48. 8. *Esa.*37.28. *& Es.* 10.5 XLI. Theoretica scientia est qua res sub ratione Entitatis & veritatis intelliguntur. Practica, qua sub ratione boni, & vt obiecta voluntatis & potentiæ eius considerantur.

XLII. Scientia visionis est qua se & omnia alia Entia nouit quæ sunt, erunt aut fuerunt. Simplicis intelligentiæ, qua possibilia: illam alii definitam & determinatam; hanc indefinitam seu indeterminatam appellant.

XLIII. Dicunt insuper Scholastici scientiam Dei aliam esse naturalem & necessariam, aliam liberam, aliam mediam. Et naturalem quidem seu necessariam, qua Deus seipsum & omnia possibilia intelligit. Liberam qua nouit omnia alia Entia. Mediam qua nouit, si hoc sit, illud futurum. Illa præcedit omnem liberum voluntatis diuinæ actum. Ista actum voluntatis liberum sequitur. Hæc postrema actum quidem voluntatis liberum præcedit, sed ex hypothesi illius aliquid futurum videt. Stricte autem loquendo omnis Dei scientia necessaria est. Neque enim ex eo quod voluntatis liber actus obiectum præstat intellectui, hinc libera est intellectio Dei: sed posito obiecto qualicunque, necessario illud cognoscit intellectus diuinus propter infinitatem essentiæ ipsius: posito itidem ex hypothesi obiecto qualicunque, necessario intelligit Deus quid ex illo fit exstituium.

XLIV. Scientia libera & visionis, quæ & præscientia dicitur, qua Entia alia cognoscuntur, quum liberum voluntatis actum sequatur, non est causa rerum; deque illa vere dicitur, quod res non sint quia eas futuras nouit Deus, sed quod futuras nouit quia sunt futuræ.

Psal 104. 24. XLV. Scientia Dei quæ practica, simplicis intelligentiæ, & naturalis seu necessaria dicitur, est causa omnium rerum per modum præscribentis & diligentis, accedente

dente voluntatis & potentiæ actione: quanquam mediam illam intercedere necesse sit in rebus, quæ à libertate arbitrii creati pendent.

1. Reg. 8. 39. Mat. 24. 36.

XLVI. Scientia Dei ita ipsi propria est, vt nulli rei creatæ communicari possit, ne Christi quidem animæ, quanquam lubentes fateamur Christum omnia illa scire, quæ ad officii functionem & beatitatem eius perfectam requiruntur.

De Voluntate Dei.

Ioan. 9. 39. Ps. 115. 3.

XLVII. Voluntatis Dei nomine ipsa volendi facultas proprie, at figurate nunc actus volendi, nunc obiectum volitum significatur.

XLVIII. Voluntatem Deo recte tribui tum essentiæ & intellectus Dei ratio, tũ Scriptura & hominũ consensus testatur.

XLIX. Illa est vitæ Dei facultas altera, intellectum sequens & ex illo producta, qua Deus in bonum cognitum fertur. In bonum, quia ipsum est adæquatum voluntatis obiectum. In cognitum, quia in idipsum qua ens prius fertur intellectus, non tantum id qua ens cognoscendo, sed etiam quod bonum sit iudicando. Vnde illius actus est id, ceu bonum voluntari, sibi congeneri, siue potius ex se natæ, offerre, vt & ille suo circa idipsum officio & actu fungatur. Malum autem, quod culpæ dicitur, non vult Deus. Quia nullum bonum malo isti connexum magis vult, quam bonum cui malitia peccati aduersatur, nempe bonum ipsum diuinum; quod omnia Dei præcepta clarissime demonstrant.

Psalm. 5. 5.

L. Bonum autem duplex est, summum & aliud à summo: ordo inter hæc est, vt hoc non sit cum illo, sed ab illo, per intellectum & voluntatem illius. Quare summum bonum est primum, potissimum & directum voluntatis diuinæ obiectum, infinita sc. ipsius essentia, quæ ab æterno infinitis ante existentiam alius boni seculis sola fuit, & propterea vnicum Bonum: vnde etiam non incommode εἰκῶν & adæquatum diuinæ voluntatis obiectum dici potest. In quam quum Intellectus & voluntas Dei suo singuli actu ferebantur, tantum Entitatis & bonitatis plenitudinem in ea compererunt, vt ille communicationem eius ad extra instituendum iudicauerit, & quidem hoc modo ista communicationem huiusmodi adprobarit: vnde existentia alius boni qualiscunque à summo, quod propterea voluntatis Dei non nisi indirectum obiectum dici potest, quod Deus vult propter illud summum, vel potius vult esse propter illud summum.

Mat. 19. 7. Gen. 31. Rom. 11. 36.

Prou. 8. 22. 3. 24.

Apoc. 4. 11. Prou. 18. 4.

Itaque

Voluntas Dei est ipsamet Dei essentia, distincta tamen ab illa secundum formalem rationem.

LI. Actus quo voluntas Dei tendit in obiecta sua est. 1. simplicissimus: nam vt intellectus Dei simplicissimo actu intelligit essentiam suam, & per illam omnia alia; sic voluntas Dei vno & simplici actu vult bonitatem suam & omnia in bonitate sua. Itaque multitudo volitorum non repugnat simplicitati voluntatis diuinæ. 2. Infinitus, non enim mouetur à causa externa vt velit, non ab efficiente alio, non à fine, qui extra ipsum sit; ne ab obiecto quidem quod non sit ipse. Imo volitio finis non est ei causa volendi ea, quæ sunt ad finẽ quanquam velit ea, quæ sunt ad finem, ordinari in finem. Cui veritati non obstat, quod nonnulla voliturus seu facturus non esset, nisi actus aliquis creaturæ interueniret. 3. Æternus, quia nihil potest Deo de nouo aut esse aut videri bonum. 4. Immutabilis, quia quod semel illi bonum fuit aut visum fuit; perpetuo illi tale est & videtur, & id, quo Deus aliquid velle cognoscitur, nihil aliud est quam ipsa immutabilis Dei Entitas. 5. Sanctus, quia Deus in obiectum suum tendit tantum quia bonum id sit, non propter aliud quid ipsi adiunctum, & tantum quia intellectus id bonum ducit, non quia adfectus in id inclinet citra rectam rationem.

Prou. 16. 4. Esa. 43. 7. Eph. 1. 5. 6. 7. 8. 9. Deut. 7. 7. Mat. 11. 26. Act. 17. 25. Psal. 16. 2. 1. Sam. 2. 30. Mal. 1. 8. Rom. 11. 1. 2. Tim. 2. 19. Rom. 9. 11. Rom. 12. 2. Ps. 119. 137.

LII. Quemadmodum simplex & æternus actus; quo omnia sua obiecta cognoscit intellectus diuinus, ordinem ab iis non excluſit, ita quoque ordinem quendam assignare licebit, secundum quem simplex & vnus voluntatis Dei actus in sua

Prou.16.4. obiecta fertur. 1. vult Deus essentiam & bonitatem suam 1. seriosum. 2. vult omnia illa, quæ ex infinitis sibi possibilibus entibus per extremum sapientiæ suæ iudicium faciendo iudicauit: & 1. quidem vult illa facere: Deinde erga illa facta affectus est voluntate sua, prout similitudinem aliquam habent cum ipsius natura. Tertium voluntatis obiectum sunt illa, quæ æquum esse iudicat, vt à creaturis intellectu & libero arbitrio præditis fiant: & volitio circa hæc præcepto significatur, cui etiam includimus prohibitionem illius, quod ab eadem creatura fieri non vult. An consilia hic locum habere possint, disceptari permittimus, modo ne illa quæ consuluntur, velut supererogationis æstimentur. Quartum voluntatis diuinæ obiectum est Permissio diuina, qua creaturæ rationali permittit id facere, quod prohibuit, & omittere quod præcepit: quæ constat suspensione impedimenti efficacis, non debiti & sufficientis. Quintum voluntatis diuinæ obiectum sunt illa, quæ secundum infinitam sapientiam suam iudicat facienda de actibus creaturarum rationalium.

Gen.1.31.

Ioan.14.23. Exod.20. 1.2. &c. Mich.6.8.

Act.14.16. 17. Ps.81.13. Esa.5.4.

Esa.5.5. 1.Sam.2.30. Genes.22. 16.17.

LIII. Etsi autem volitionis Dei causa nulla sit ab extra, tamen cum Deus ordinem velit esse in rebus, qui in eo potissimum situs est, vt aliæ sint aliarum causæ, eatenus volitio Dei, vt fertur in illa obiecta, est quasi causa sui ipsius vt fertur in alia; sic causa, cur alicuius condemnationem velit, est, quia vult ordinem iustitiæ suæ obseruatum in vniuersitate mundi. Neq; propterea negamus, quin actus creaturæ aut omissio eius hucusque occasio, vel causa συνεργικὴ esse possit volitionis alicuius diuinæ; vt citra considerationem actus illius vel omissionis Deus ista tali volitione supersederet.

Os.2.21.22.

Ioan.6.40. Deut.7.8.

1.Sam.2.30 Ier.18.7.8. Thr.3.37.38. Es.10.5.6.7. Gen.45.5. 28.

LIV. Deus per suam voluntatem, mediante potentia, omnium aliarum rerum causa est, ita tamen, vt cum per secundas causas agit vel cum illis vel in illis, modum proprium agendi ipsis diuinitus inditum non tollat; verum easdem secundum modum proprium ipsarum suos effectus producere finat, necessarias necessario, contingentes contingenter, liberas libere, quæ ipsa contingentia & libertas causarum secundarum non impedit, quo minus certo fiat, quod Deus per eas isto modo operatur; & propterea certa euentus futuritio necessitatem non includit.

LV. Quanquam Deus vno & individuo actu velit omnia, quæ vult, potest tamen voluntas eius, seu potius volitio, ex obiectis ratione modi & ordinis, secundum quem in obiecta fertur, distingui.

LVI. 1. Voluntas in obiectum suum fertur aut secundum modum naturæ, aut secundum modum libertatis: secundum modum naturæ tendit in obiectum primum, ἀγαθὸν & naturæ adæquatum: secundum modum libertatis in alia omnia, hinc Deus naturali necessitate vult ipsum, libere vero omnia alia. Quanquam actus posterior ordine adstrictus esse possit per liberum actū ordine priorem, quæ potest dici necessitas ex hypothesi, originem habens partim ex libera volitione & actione Dei, partim ex immutabilitate naturæ ipsius. Non est iniustus Deus, inquit Apostolus, vt obliuiscatur laborioſæ charitatis piorum; quia libere promisit illis remunerationem, & naturæ immutabilitas promissa rescindere non patitur.

1.Tim.1.15.

Apoc.4.11.

Heb.01.6. 11.

LVII. Huic subiuangenda altera distinctio, secundum quam vult aliquid vt finem, alia vt media ad finem. In finem tendit naturali appetitu voluntas, in media per liberam electionem.

Pro.16.4.

Ps.115.3. Mar.3 35. 1 The 4.3.

LVIII. Inde distinguitur voluntas Dei in illam, qua vult facere vel impedire aliquid, quæ beneplaciti dicitur vel potius placiti; & in illam, qua vult fieri vel non fieri aliquid à creaturis intellectu præditis, & voluntas Signi dicitur, hæc reuelata est; illa partim reuelata est, partim occulta est. Illa efficax est: vtitur enim potentia, aut tanta, cui resisti nequit, aut tali, cui certo scit nihil obstiturum: hæc inefficax dicitur & crebro illi resistitur, ita tamen vt cum huius ordinem excedit creatura, ab illa in ordinem redigatur, fiatque de iis voluntas Dei, à quibus voluntas Dei facta non est. Huic voluntati duplici opponitur voluntas

Deut.29.29 1.Cor.2. 11. 12. Ps.31.9. Rom.9 19. 1.Sam.17. 14. Esa 5.4.5. Mat.21.39. 40.41. Actor.5.4. 1.Cor.7. 28.

Act.14.16. Ps.81.13.

Iuntatis remissio, quæ permissio dicitur, eaque duplex; vna, quæ permittit aliquid potestati creaturæ rationalis non circumscribendo actum lege, & hæc est opposita voluntati signitalia, qua permittit aliquid potentiæ & voluntati creaturæ, non ponendo impedimentum efficax, & opponitur voluntati placiti & efficaci.

Deut.7-13. Rom.11.36. Ioan.3.16. Exod 31.32. 33. 1.Sam.15. 17 23. The.5.33. Es.21.

LIX. Quæ Deus vult facere, illa vel ex se vult non propter vllam causam extra ipsum positam, siue id sit citra vllius actus à creatura profecti considerationem, siue ex actus creaturæ occasione sola, vel ob priorem aliam causam ex parte creaturæ positam, cuius distinctionis respectu dicitur aliquod opus proprium Dei, aliquod extraneum & alienum opus ipsius; quod etiam significauit Ecclesia his verbis; O Deus, cuius proprium est misereri semper & parcere.

1.Tim.2.4.

LX. Distinguunt etiam nonnulli voluntatem Dei in antecedentem & consequentem; quæ distinctio respectum habet ad vnam eandemque volitionem siue actionem creaturæ rationalis, quam si antecedat actus voluntatis diuinæ, voluntas antecedens dicitur, si consequatur consequens. Verum illa antecedens, vellertas potius quam voluntas dicenda videtur.

Act.1.25. Mat.23.37. 28.

LXI. Ab ista distinctione non multum abeditaltera, secundum quam Deus nonnulla velle dicitur, quatenus secundum naturam suam absolute considerata bona sunt: alia vero quatenus spectatis etiam omnibus circumstantiis appetenda intelliguntur.]

LXII. Vult etiam Deus aliqua in causis antecedentibus, hoc est, qua ratione causas eorum vult, ipsasque ita ordinat, vt effectus ex his consequi, & si consequantur, Deo per se placere possint. Alia non tantum in causis suis, verum etiam in seipsis vult. Cui coincidit distinctio voluntatis in conditionalem & absolutam.

Ezech.33.11. Gen.6.4.7. Ioan 6.40. Mat.11.25. 26.

LXIII. Denique vult Deus nonnulla per se aut per accidens: per se quæ bona sunt simpliciter & relatiue; per accidens quæ respectu mala sunt, at talia bona sibi coniuncta habent, quæ magis vult quam bona respectiua illis malis opposita; sic vult mala pœnæ, quia mauult ordinem iustitiæ seruari in punitione, quam impunitatem creaturæ peccatricis.

2.Pet 3.9. Ier.9.9. Ps 50.21. Ieremi.15.6.

1. An duæ volitiones Dei affirmatiue contrariæ in vnum idemque & vniforme obiectum tendere possint.

2. An vna volitio Dei in obiecta contraria tendere possit, problemata nobis sunto.

LXIV. In hoc diuinæ naturæ momento considerandæ veniunt illa Dei attributa, quæ ipsi in Scripturis siue proprie siue figurate tribuuntur secundum quandam analogiam affectuum & virtutum moralium in nobis; qualia sunt Amor, Odium, Bonitas, Misericordia, Desiderium, Ira, Iustitia, &c.

Thom. 1. quæst.20.

LXV. Quæ affectuum analogiam habent, ad duo summa genera commode referri possunt, vt vnum sit eorum, quos primos siue præcipuos appellare possumus; alterum deriuatorum à primis.

Prou.16.4.

LXVI. Primitiui sunt Amor, cui oppositum est odium; & Bonitas, & his connexæ Gratia, Benignitas & Misericordia.

Psal.11.7. Ioan.3.16. Sap 11.25.

LXVII. Amor est affectus vnionis in Deo, cuius obiecta sunt Deus ipse & bonum Iustitiæ, Creatura & felicitas illius. Odium est affectus separationis in Deo, cuius obiectum est iniustitia & miseria Creaturæ. Cum autem Deus præcipue amet se & bonum iustitiæ, eodemque momento iniquitatem odio habeat creaturam vero eiusque beatitatem secundario amet, & isto momento miseriam creaturæ odio habeat; hinc fit, vt creaturam in iniustitia pertinaciter perseuerantem odio habeat & amet miseriam illius.

Psalm.5.5. Ezech.23. 11. Deut.25.15. &c. Esa.1.24. Psal.12.5. Deut.28.63 Esa. 6.

LXVIII. Bonitas est affectus in Deo communicandi bonum suum. Huius primum obiectum ad extra est nihilum, & adeo necessario primum, vt illo sublato nulla ad extra communicatio esse queat. Huius bonitatis progressus primus est in creaturam qua creatura est, secundus in creaturâ qua officium facit, adeo inuicandũ bonũ vltra remunerationẽ promissam, qui vterq; progressus cõmode Benignitatis nomine appellari potest. Tertius progressus est

Apoc.4.12. Gen.1.31.

Esa.62.4.5.

Rom. 5. 7. Ezec. 16. 6

est in creaturam, quæ peccauit & eo ipso miseriæ obnoxia facta est, qui Misericordia dicitur, affectus nempe subueniendi misero, nihil obstante peccato. Hosce progressus ita bonitati attribuimus, vt interea amori Dei erga creaturas suas quoque in illis partes concedamus.

Exo. 34. 6. Rom. 5 8. 2 Ioan. 4. 7.

LXIX. Gratia videtur bonitati & amori erga creaturas tanquam proprium adiunctum assistere, secundum quam Deus affectus est ad communicandum suum bonum amandumque creaturas, non ex merito aut debito, neque vt ipsi Deo aliquid accedat, sed vt bene sit illi, cui bonum tribuitur, & qui amatur.

Ps. 16. 2.

LXX. Affectus orti à primis sunt speciales, vtpote qui non circa bonum & malum in communi, verum speciatim circa illud qua absens vel præsens est, versantur, hos distinguimus ex nostræ considerationis modo, qua vel in concupiscibili, vel in irascibili analogiam aliquam habent.

Ps. 81. 14. 15. 16.

LXXI. In concupiscibili 1. desiderium & quod illi oppositum est, inde gaudium & dolorem consideramus. Desiderium in Deo ponimus affectum obtinendi opera iustitiæ creaturis intellectu præditis præscripta, & dandi remunerationis præmium; huic oppositus est affectus, secundum quem execratur opera iniustitiæ & remunerationis omissionem. Gaudium est affectus ex rei conuenientis præsentia, quales sunt, fruitio sui ipsius, obedientia creaturæ, communicatio bonitatis ipsius, & interitus rebellium & hostium suorum. Dolor illi oppositus est ex inobedientia creaturæ, miseria eiusdem, & occasione data à populo suo blasphemandi nomen Dei inter Gentes. huic affinis est pœnitentia, quæ nihil aliud est in Deo, q̃ mutatio voliti vel facti propter actum creaturæ rationalis.

Esa. 48. 18. 19. Psal. 5. 5. Ier. 5. 9. Esa. 62. 5. Psal. 81. 14. Prou. 1. 24. 25. 26. Genes. 6. 6. Ier. 8. 89. 10.

LXXII. In irascibili spem & illam oppositam desperationem, confidentiamque & iram ponimus, ne meru quidem exclusa, quem etiam per anthropopathiam Deo tributum legimus. Spes est attenta boni operis à creatura debiti & per gratiam Dei præstabilis expectatio, quæ facile cum præsentia Dei certa conciliari potest. Desperatio est ex pertinaci malitia creaturæ abalienatæ à vita Dei & obdutatæ in malo, quæ posteaquam dedoluit per cauterium conscientiæ iniustum, se ipsam proteruiæ dedidit, ad certatim patrandam impuritatem omnem. Confidentiam in Deo dicimus, qua ille ingenti spiritu bonum amatum & desideratum prosequitur & malum exosum amolitur & repellit. Ira est affectus depulsionis in Deo per punitionem Creaturæ legem ipsius transgressæ, qua creaturæ infert malum miseriæ pro iniustitia, & vindictam sumit debitam sibi, tanquam indicem amoris erga iustitiam, & odii aduersus peccatum. Hæc quum vehemens est, furor dicitur.

Ier. 13. 22. Eph. 4. 18. 19. Es. 63. 3. 5. Ezech. 13. 13. 14. Esa. 7. 4. Ierem. 9. 9 Deut. 32. 35. Ier. 10. 24. & 12 13. Esa. 63. 6.

LXXIII. Hosce affectus Deo tribuimus propter effectus nonnullos ipsius illis analogos citra vllam passionem, vtpote simplici & immutabili; & citra vllam inordinationem & rectæ rationis repugnantiam, sancte enim versatur circa omnia voluntatis suæ obiecta. Vsum vero & exercitium illorum iusinitæ Dei sapientiæ subiicimus, cuius est singulis obiectum, modum, finem, circumstantiasque præfigere & decernere, vtri præ reliquis agendi partes sint concedendæ.

Exod 32. 10. 11. 12. 13. 14. Deut. 32. 38 27.

LXXIV. Quæ in Deo analogiam habent virtutum moralium, velut moderatricium istorum adfectuum, sunt partim ad omnes affectus generales, vtiustitia; partim speciatim nonnullos concernunt, vt patientia, & quæ iræ sunt & pœnarum ex ira moderatiuæ.

LXXV. Iustitia est æterna & constans in Deo voluntas suum cuique tribuendi: Deo ipsi quod ipsius est, & creaturæ quod illius est. Hanc in dictis & factis ipsius consideramus. In dictis omnibus veracitatem & constantiam, in promissis fidelitatem. Factorum est duplex, dispositiua & remuneratiua; illa est, secundum quam Deus omnia in actionibus suis ex sapientia sua ad æquitatis ab illa vel præscriptæ vel monstratæ normam disponit. Ista est per quam Deus creaturæ secundum opus ipsius ex pacto cum ipsa inito reddit quod ipsius est.

Ps. 11. 7. 2. Tim. 2. 8. Num 23 19. Rom. 3. 4. 1. Tim. 5. 24. Heb. 6. 10. 17. 18. Ps. 145. 17. 2. Thess. 6. Apoc. 2. 23.

LXXVI.

Esa.5.4. *Ezec.18.23.* *Mat.21.33. &c.* *Luc.13.6.7. 8.* *Rom.2.4 5.* *2.Pet.3.9.* *Exod.34.6.* *Esa.48.8.9.* *Psal.103.9.*

LXXVI. Patientia est, qua boni amati, desiderati, sperati absentiam, & mali exosi præsentiam toleranter suffert: parcens peccatoribus, tum vt iudicia misericordiæ & iustitiæ suæ per illos exequatur, tum vt eos ad resipiscentiam perducat, vel contumaces æquius & grauius puniat.

LXXVII. Iræ & pœnarum moderatrices sunt, longanimitas, mansuetudo, facilitas ad ignoscendum, & clementia. Longanimitas suspendit iram, ne properet ad depulsionem mali simul atque id meritum creaturæ postulauerit. Mansuetudinem siue lenitatem adpellamus, quæ iram temperat, ne nimia sit magnitudine, imo ne respondeat illius grauitas scelerum magnitudini. Facilitatem ad ignoscendum dicimus, quæ iræ moderatur, ne duret in seculum peccatorum merito conuenienter. Clemẽtia est, qua moderatur pœnas debitas, vt grauitate & diuturnitate sua inferiores sint multum peccati merito, & vires creaturæ non exsuperent.

Psl.103.10. *Psl.30.6.* *Iere.3.5.* *Ioel.2.13.* *2.Sam.7.14* *Psl.103.13. 14.*

De Potentia Dei.

LXXVIII. Potentiæ Dei nomine, non passiua potentia, quæ in Deum purum actum cadere non potest: neque actus, quo Deus intus in se ipso ex naturæ necessitate semper agit, intelligitur: sed potentia actiua, qua extrinsecus operari potest, & quando visum est, operatur.

Psl.115.5. *Thren.3.37. 38.* *Psl.33.9.* *Ier.18.6.*

LXXIX Illam describimus, quod sit vitæ facultas, intellectu & voluntate ordine posterior, qua Deus ex libertate voluntatis suæ extrinsecus operari potest, quæcunq; libere velle potest; & operatur, quæ libere vult, vnde apparet potentiam esse velut principium exsequens id, quod voluntas imperat, dirigente scientia, volumus autem impeditionem sub operatione comprehensam.

Itaque

Potentiam generandi & spirandi ab hac excludimus, vtpote naturaliter agentem & ad intra.

Psl.115.3. *Mat.11.15. 27.*

LXXX. Mensura potentiæ diuinæ est libera voluntas Dei; & adæquata quidem. Quidquid enim velle potest Deus libere, idipsum etiam facere potest, & quidquid facere potest, idipsum libere velle potest, & quidquid velle non potest, id quoque facere nequit, & quod non facere, id quoque non velle: facere autem quia velle, & non facere quia non velle. Facit enim quæ facit, ideo quod vult ita facere, non facit quia non vult: non contra. Vnde obiectum potentiæ commodissime ex obiecto liberæ voluntatis Dei circumscribi potest, imo & debet.

LXXXI. Et quidem hoc pacto. Quum voluntas libera innitatur voluntate secundum modum naturæ se habente, & vtraque intellectum habeat præuium, qui vna cum voluntate essentiam ipsam Dei pro fundamento habet; atque hinc illa tantum libere possit velle Deus, quæ essentiæ ipsius & naturali voluntati non sunt contraria, intellectuque ipsius tanquam entia & vera comprehendi possunt; sequitur illa sola Deum posse, imo & omnia; quum solis illis adstricta sit voluntas libera, & propterea etiam potentia Dei. Quumque illa talia sola sint simpliciter & absolute possibilia, reliqua omnia impossibilia, merito Deus dicitur facere posse omnia possibilia. Quomodo enim ens, verum, bonum esse possit, quod eius essentiæ & voluntati naturali est contrarium, intellectuique incomprehensibile?

Luc.1.37. & 18.27. *Mar.14.36.*

LXXXII. Et hæc quidem ita posita omnibus in confesso sunt, generatimque in scholis impossibilia describuntur, quæ cõtradictionem implicant. At in specie quæritur, quænam illa sint. Nos non nulla referemus. Deus Deum alium facere non potest, non mutari, non peccare, non mentiri, non efficere vt aliquid simul sit & non sit, fuerit; & non fuerit, futurum sit, & non sit futurum, vt hoc sit & non sit hoc, vt hoc sit & contrarium eius, vt accidens sit sine subiecto, vt substantia mutetur in substantiam præexistentem, panis in corpus Christi, vt corpus sit vbique, atque hæc quum dicimus, nõ potentiæ ipsius iniuriam facimus, sed ne essentiæ, intellectui, voluntati ipsius indigna tribuantur cauemus.

Iac.1.17. *Psal.5.5.* *Num.23.19.* *2.Tim.2.13.* *Phil.2.21.* *Apoc.1.8.* *Eph.3.20.*

LXXXIII. Potentia Dei est infinita, nõ

*Mat.*3.9. *Mat.*26. 53. *Rom* 9.19. *Phil.*3.21.

tantum quia omnia possibilia potest, quæ sunt innumera, adeo vt non possint tot numerati quin possint plura: sed etiam quia illi resisti nequit. Omnia enim creata ab illa tanquam à principio efficiente pendent, tum inesse, vt loquuntur, tum in conseruari; vnde merito illi omnipotentia tribuitur.

Ro 3.17.18. *Rom.*4. 20. 21. *Mar.*8.2. *Luc.*1.19.20 31.35.36.

LXXXIV. Quum mensura potentiæ Dei sit voluntas libera ipsius, & Deus ideo aliquid faciat quia id facere velit, non potest ex omnipotentia Dei concludi aliquid futurum, nisi constet de voluntate Dei. De illa autem si constet, certum est id fore quod facere ille voluerit, etiamsi menti creaturæ fieri non posse videatur: atque hic locum habet, mentem captiuandam esse sub fidei obsequium.

LXXXV. Distinctio potentiæ in absolutam & ordinariam siue actualem, non tam respectum habet ad illam quam ad voluntatem, qua potentia vtitur ad nonnulla *Mat.*3.9. facienda, quum ea vti vult; non vtitur, quando non vult; licetea vti posset, si vellet, & si vteretur, multa plura faceret per illam, quam facit.

1.*Tim.* 6.15. *Iud.*4. LXXXVI. Omnipotentia Dei nulli rei creatæ communicari potest.

De Perfectione Dei.

*Mat.*5.28. LXXXVII. Ex horum omnium, cum modo supereminentiæ consideratorum, simplici & infinito complexu existit perfectio Dei: non illa qua singula habet perfectissime, nam hoc simplicitas & infinitas præstiterunt, sed qua omnia habet, quæ perfectionem aliquam notant, perfectissime, potestque illa non incommode describi, quod sit interminabilis tota simul & perfecta essentiæ & vitæ possessio.

*Gen.*17.1. *Exod* 6.3. *Ps.*50.10. *Act.*17.25. *Iacob.*1.17.

LXXXVIII. Hæc perfectio Dei omnium creaturarum perfectionem infinite excedit, & quidem triplici nomine. Omnia enim habet, modo perfectissimo & non aliunde. Creaturæ autem quam habent perfectionem, à Deo habent, adumbratam ad archetypum illius: aliæ aliis maiorem & quo maiorem eo sunt Deo similiores & propinquiores.

*Rom.*11.35. 36. 1.*Cor.*4.7. *Act.*17.28. 29. 2.*Cor.*3.18. 2.*Pet.*1.4. *Mat* 5.28. 1.*Tim.*1.11. & 6.15.

LXXXIX. Ex hac perfectione mediante aliquo actu Dei interno existit Beatitudo eius, & mediante aliquo respectu eius ad extra, Gloria ipsius. *Ex.*33.18.

De Beatitate Dei.

XC. Beatitas est per actum intellectus, an etiam voluntatis? ita quidem nos arbitramur, & sic illam delineamus; quod sit Actus vitæ Dei, quo ille perfectione sua per intellectum plene cognita, & per voluntatem summe amata fruitur cum acquiescentia in eadem. *Gen.*17.1. *Ps.*16.11. 1.*Cor.*2.9. 10.

XCI. Dei beatitudo ita ipsi propria est, vt nulli creaturæ communicari possit. Est tamen ipse creaturarum intellectu præditarum bonum beatificum ratione obiecti, & effector actus in obiectum tendentis, inque eodem acquiescentis: Ex quibus beatitudo creaturæ constat. 1.*Cor.*15.28.

XCII. Gloria est à perfectione cum respectu ad extra, & sic aliquo modo describi potest, quod sit Excellentia Dei supra omnia. Hanc Deus actibus externis varie manifestam fecit. *Rom.*1.23. *&* 9.5. *Psal.*8.2.

XCIII. Modi autem manifestationis duo potissimum in Scripturis nobis declarantur, vnus per luminis splendorisque inusitati effulgentiam, vel per oppositam illi densam tenebrositatem. Alter per productionem operum perfectioni eius & Excellentiæ conuenientium. Huius autem prolixiore disquisitione supersedentes, Deum gloriæ ardentibus votis supplices rogemus, vt quum nos ad gloriam suam formauerit, instrumenta gloriæ suæ inter homines illustrandæ magis magisq; facere dignetur, per Iesum Christum Dominum nostrum, splendorem gloriæ, & characterem hypostaseos, Amen. *Mat.*1.21. *Luc.*2.9. *Exod.*16.10 1.*Reg.*8.11. *Ps.*19.1. *Ioan.*2.11.

THESIS V.

De

Persona Patris & Filii.

Resp. PETRO DE LA FITE.

I. PAtris nomen hic non accipimus, prout aliquando in Script. sumitur, respe- *Gal.*4.6.

respectu adoptionis, secundum quam fideles in Filios sibi adoptauit Deus; neque respectu creationis rerum, secundum quam ipsa etiam Gentilitas Deum Patrem nouit, & appellauit; sed hoc nomine significamus Deum secundum relationem quam habet ad Filium suum vnigenitum, & proprium, qui est Dominus noster Iesus Christus, & sic describimus: Quod sit prima Persona in Sacrosancta Trinitate, quæ Sermonem suum, qui Filius eius est, ex se genuit ab æterno, diuinitatem suam illi communicando.

Act.17.28.

Ephe.1.3.

II. Personam esse dicimus, non qua vox illa à personando dicta est, & alterius repræsentationem notat, sed qua definitur subsistens indiuiduum, incommunicabile, naturæ viuentis, intelligentis, volentis, potentis, agentis; quæ singula Patri Domini nostri Iesu Christi in Scripturis sacris tribuuntur. Subsistentia; qui est, qui erat, & qui venturus est. Vita; sicut me misit viuens Pater. Intelligentia; O profundas diuitias, tum sapientiæ, tum cognitionis Dei. Voluntas; Hæc est voluntas Patris. Potentia; Tua est potentia, ô Pater. Actio; Pater meus vsque adhuc operatur. De vocibus non contendimus. Illa talia Personæ nomine comprehendimus, quæ cum Patri conueniant, Personæ nomen illi denegari iure nequit.

Apoc.1.4.
Ioh.6.53.57.
Rom.11.13.
Ioh.6.39.
Mat.6.13.
Ioh.5.17.

III. Personam dicimus in SS. Trinitate, id est diuinam, quod tantundem nobis valet, atque si Deum diceremus. Quanquam enim Patris Deitas à plerisque, qui Filii in dubium vocarunt, agnita fuit; tamen ab illis negata est, qui Deum V. Testam. alium fuisse dixerunt, quam Noui, & Patrem Iesus Christi alium à creatore cœli & terræ esse affirmarunt. Hisce opponimus dictum Christi: Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ. Illis hoc alterum eiusdem Christi: Pater ille meus est, qui me glorificat, quem vos dicitis Deum vestrum esse. Vtrisque simul illud totius Ecclesiæ Hierosolymitanæ: Tues Deus, qui fecisti cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: Qui per os Dauid pueri tui dixisti, &c. Et paulo post: Coacti sunt vere aduersus sanctum Filium tuum Iesum, quem vnxisti.

Matt.11.25.
Ioh.8.54.

Act.4.24.
25.26.27.

IV. Primam ponimus in SS. Trinitate: sic enim docuit nos Christus, iubens baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. & primam non temporis, sed ordinis ratione; qui ordo fundamentum habet in eo, quod Pater fons est & origo totius diuinitatis, & Filii ipsius principium, & causa, quod ipsa Patris vox significat. Hoc pia antiquitas illustrare conata est similitudine fontis & riui, Solis & radii, mentis & rationis, radicis & fruticis, & similibus. Hac de causa Pater dicitur ἀρχὴ θεότητος, illique auctoritas, τὸ πρεσβεῖον, ἐξουσία à Patribus tribuitur. Hinc etiam est quod Dei nomen sæpe Patri in Scripturis peculiariter, & κατ' ἐξοχὴν tribuatur.

Mat.28.19.
Ioh.5.26.27

V. Generationem actiuam illi tribuimus, etiam voce Patris comprehensam; cuius modum & rationem lubentes fatemur nos ignorare. Attamen, cum omnis generatio proprie dicta fiat per communicationem eiusdem naturæ, quam habet qui generat, recte dicimus Patrem ex se genuisse Filium communicando illi Deitatem suam, quę natura ipsius est. Principium ergo, quod generat, Pater est, principium quo generatio peragitur, natura est. Vnde persona gignere, & gigni dicitur. At natura neque gignere, neque gigni, sed communicari. Quæ communicatio recte intellecta cassam facit obiectionem Antitrinitariorum Catholicis quaternitatem impingentium.

VI. Ab æterno genuisse dicimus, quia nec ante Deus Iesus Christi, quam Pater eius, neque ante Deus simpliciter, quam eiusdem. Vt enim mentem, quæ sit absque ratione, fingere non possumus, ita Deum animo concipere, qui sit absque Sermone suo, nefas dicimus. Accedit ex sententia sanctæ vetustatis, & Catholicæ Ecclesiæ, quod cum generatio ista sit operatio interna, & ad intra, etiam ab æterno fit: Tales enim operationes omnes æternæ, nisi mutationi Deum obnoxium statuere velimus.

Ioh.1.1.2.

VII. Hactenus de Patre. Filius est persona secũda in SS. Trinitate, Sermo Patris,

Mat.18.19.
Ioh.1.1.

*Mat.*5 2. *Ioh.*2.3. ab æterno à Patre genitus, & egressus per communicationem eiusdem Deitatis, quã Patri habet sine origine. Dicimus enim illum non per creationem: Omnia enim per illum creata sunt, quæcunque creata sunt: *Ioh.*1.2. *Ephe.*5.6. Neque per adoptionem Filium factam esse; Omnes enim in illo adoptati sumus; sed per generationem à Patre egressum esse: Non per creationem ex non Entibus, siue ex increatis Elementis; non per adoptionem, quasi prius fuerit aliquid aliud, quam Filius: hoc enim nomen illi primum, & intimæ naturæ significatiuum est, sed per generationem, vt filium natura participem totius diuinitatis Paternæ.

VIII Personam dicimus Filium, eadem significatione, qua de Patre illam vocem prædicauimus antea. *Ioh.*1.1. Est enim subsistens indiuiduum, incommunicabile, dicente Ioanne; Sermo erat in principio; Et, Sermo erat apud Deum. Naturæ viuentis: Ego viuo propter Patrem. *Ioh.*6.17. Intelligentis: Filius qui est in sinu Patris enarrauit nobis. *Ioan.*1.18. Volentis: Et cuicunque voluerit Filius reuelare. Ita & Filius quos vult viuificat. *Mat.*11.7. Potentis: Pro efficacitate qua potest sibi omnia subiicere. *Ioh.*5.21. Agentis: Et ego operor. *Phil.*3.21. *Ioh.*5.17.

IX. Personam in SS. Trinitate, hoc est, diuinam, & Deum dicimus, quod cum Orthodoxa antiquitate quatuor argumentorum classibus distinctis probamus. 1. à nominibus, quibus adpellatur in Scrip. 2. ab attributis diuinis, quæ illi adscribit Scrip. 3. ab operibus, quæ ab illo producta enarrat Scriptura. 4. Ex collatione locorum Scripturæ, quæ in veteri Testamento de Patre prolata, in Nouo, Filio adpropriantur.

Ioh 1.1. *Rom* 9.5. *1.Tim.*3.16. *Heb.*1.9. *Tit.*2 13. *Rom.*8 3. *Ioh.*1.18. *Act.* 7.14. *Psal* 19.16. *2 Cor.*2.8. *Psal* 95 3. *Psal* 24.8.10. X. Ex nominibus quæ illi in Script tribuuntur id patet, 1. quia Deus adpellatur, & non attributiue tantum, vt, Sermo est Deus: Qui est Deus benedictus in secula, sed etiam subiectiue: Deus manifestatus in carne. O Deus, Deus tuus te vnxit oleo letitiæ: Imo & magnus Deus. 2. Filii vox idem euincit, præsertim quatenus illi ista proprie & voluce competit, iuxta id quod dicitur proprius, & vnigenitus Filius Dei: quas voces tantundem valere dicimus, ac si naturalis esset appellatus. 3. Quia vocatur Rex Regum, & Dominus Dominantium. Item Dominus gloriæ. Quæ nomina longe fortius euincunt quod volumus, si cum V. T. Scripturis conferantur, vbi eadem illi, qui Iehouah dicitur, attribuuntur. 4. Ex nomine λόγος pia antiquitas idem adstruxit, quod sermonem προφορικὸν & propria subsistentia carentem significare non potest, propter ea quæ illi in Scripturis tribuuntur: Dicitur enim fuisse in principio; & fuisse apud Deum: Esse Deus: Et per illum creata esse omnia, &c.

XI. Attributa Dei essentialia Filio Dei tributa in Script. hoc etiam declarant planissime. 1. Immensitas: Pater, & ego ad illum veniemus & mansionem apud illum faciemus. Vt Christus inhabitet per fidem in cordibus vestris. Ego vobiscum sum ad consummationem seculi. 2. Æternitas: In principio erat Sermo. Ego sum α, & ω, primus & nouissimus. 3. Immutabilitas: Tu autem Domine permanes; Tu idem es & anni tui non deficient. 4. Omniscientia etiam illi tribuitur: scrutatur enim renes & corda: Nouit omnia. Videt cogitationes Pharisæorum. 5. Omnipotentia: Pro efficacitate qua potest sibi subiicere omnia. Cui autem propria Dei essentialia tribuuntur, illi diuina natura adimi nequit, citra contradictionem. Maiestas denique & gloria patri æqualis illi competit: Vt omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem. Sessori throni & Agno benedictio, & honor, & gloria, & robur, in secula seculorum. *Ioh.*14.23. *Eph.*3.17. *Mat.* 28.20. *Ioh.*1.1. *Apo.* 1.11. & 2 8. *Heb.*1.11.12. *Phil.*3.21. *Apo.*2.23. *Ioh* 21.17. *Mar.* 12.25. *Ioh.*5.23. *Apo.*5 13.

XII. Opera diuina idem adstruunt, quæ ipsi tribuuntur. 1. Rerum omnium creatio: Omnia per ipsum facta sunt. Per quem, & mundum, seu secula condidit. Vnus Dominus Iesus per quem omnia. At quæ omnia? Eadem omnia, quæ ex Patre esse dicuntur. 2. Rerum omnium conseruatio: Sustinens omnia verbo potente: Pater meus vsque adhuc operatur, & ego operor. 3. Miraculorum patratio: Quæ operatus est per Spiritum suum; qui spiritus à Christo accepisse dicitur ea, per quæ glorificaturus est Christum. In quo profectus prædicauit spiritib. olim immorigeris. *Ioh.*1.3. *Heb.*1 2. *2.Cor.*8.6. *Heb.*1.3. *Ioh* 5.17. *Ioh.*16.14.

Qui

1.Pet.3.39. Qui Spiritus ita proprius est Christo, vt Apostoli miracula edere dicantur in nomine, & virtute Christi. 4. Addantur opera ad saluationem Ecclesiæ pertinentia, quæ ab eo, qui purus homo est, patrari non possunt.

XIII. Quartum argumentorum classem nobis suppeditat collatio locorum, quæ in V. Test. tribuuntur Deo, qui Iehouam se appellat, & in Nouo Filio Dei Domino nostro Iesu Christo attribuuntur; quorum, quia numerus ingens est, recitatione prolixiore supersedentes pauca ex multis proferemus: Num. 21. Dicitur populus loquutus contra Dominum, & periisse ab ignitis serpentibus. 1. Cor. 10. inquit Apostolus: Ne tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt & perierunt à Serpentibus. Locum Psalm. 68 de Dei ascensu in altum, Apostolus Ephes. 4. de Christo interpretatur. Quod Psal. 102. de vero Deo dicitur, in Heb. 1. Christo accommodatur. Visionem Esaiæ cap. 6. descriptam interpretatur Iohan. Euang. cap. 12. de visione gloriæ Christi. Esai. 8. Iehoua dicitur futurus domibus Israel in laqueum, & offendiculum. Et Simeon Lucæ, 2. Paulus Rom. 9. 1 Pet. 2. dicunt Christum positum esse in ruinam multorum, in lapidem offensionis, & petram scandali infidelibus, & immorigeris.

Num.21.6. *1.Cor.10 9.* *Ps.68.19.* *Eph.4.8.* *Ps.102.26.* *Heb.1.10.* *Esa.6.9.* *Ioh.12.40.* *Esa.8.14.* *Luc.2.34.* *Rom.9.33.* *2.Pet.2.6.*

Mat.28.19 XIV. Personam secundam dicimus, iuxta ordinem nobis à Christo monstratum. Filius enim est à Patre, vt-pote à quo exiisse dicitur. Filius viuit propter Patrem, & Pater dedit Filio habere vitam in seipso. Filius intelligit à Patre, quia Pater demonstrat Filio opera, quæ ipse facit, & quæ Filius vidit apud Patrem in sinu eius existens illa testatur, & enarrat nobis. Filius operatur à Patre, quia Filius à semetipso non potest operari, nisi viderit Patrem operantem, sic Filius à seipso non loquitur, sed Pater, qui in ipso manet, facit opera. Quæ etiam causa est, quod Filius iure merito omnia ad Patrem, tanquam ad illum à quo ipse omnia, quæ habet, acceperit, referat: & cum in forma Dei esset, rapinam non duxerit esse æqualem Deo, sed exinaniuerit se forma serui accepta, Patriq; obediens factus sit ad mortem vsque crucis.

Ioh.6.85. *Ioh.5.19.* *Ioh.1.18.* *Ioh 3.32.* *Ioh.5.19.* *Ioh.19.14.* *Ioh.17.7.* *Phil.2.6.*

XV. Ab æterno autem genitum dicimus. 1. quia egressus eius à diebus seculi est, & egressus, qui est ex Patre; quem si quis de alio, quam generationis, interpretari volet, necesse est vt istum generationis egressum posteriorē faciat, & sic quoque generationis æternitatem stabiliat. 2. quia, cum Filius æternus sit, vt ante monstrauimus, & non ante fuerit quam Filius esset, Filio autem competat generari, hinc rectè illum ab æterno genitum esse dicimus. 3. Quum λόγος in principio fuerit apud Patrem, necesse est, nisi collateralem Patri λόγοι statuere velimus, vt & in principio fuerit à Patre, & quidem prius secundum naturæ ordinem à Patre, quam apud Patrem. At à Patre non est, nisi secundum modum generationis; secus alio modo à Patre λόγος erit, alio Filius, quod impingit in ipsius Filii æternitatem ante à nobis adstructam. Ergo λόγος generatus ab æterno.

Mich. 5.2. *Ioh.1.1.9.*

XVI. Ex hisce positis videmus inter Patrem, & Filium conuenientiam esse, & distinctionem. Conuenientiam, ratione vnius eiusdemque naturæ & essentiæ, secundum quam Filius in forma Dei esse dicitur, Patrique æqualis, & iuxta Nicenæ Synodi decretum ὁμοούσιος Patri, non ὁμοιούσιος, quia comparatio rerum in essentia, non ad similitudinem vel dissimilitudinem, sed ad paritatem, vel imparitatem referenda est, iuxta ipsam rerum naturam, & veritatem Distinctionem secundum modum existendi vel subsistendi, quo vterq; habet diuinitatem; Pater enim illam habet à nullo, Filius à Patre sibi communicatam; secundum illam, Filius vnum cum Patre dicitur, secundum hanc, alius à Patre, secundum vtramque vero Filius & Pater ad dilectos suos venire, & mansionem apud ipsos facere per inhabitantem in iis Spiritum vtriusque, quem Filius illis mittit à Patre. Cuius communionem nobis quoq; Deus Domini nostri Iesu Christi, Pater omnis consolationis elargiri dignetur, in Filio dilectionis suæ: Amen.

Phil.2.6. *Ioan.10.30.* *Ioan.5.31.* *Ioh.14.23.* *Rom.8.9.11.* *Ioan.15.20.*

THESIS VI.

De

Spiritu Sancto.

Resp. IACOBO MAHOTIO.

Cum de Deo Patre & Filio præcedente disputatione tractatum sit, requirit ordo vt de Spiritu Sancto nunc agamus.

I. SPiritus vox significat primò, propriè & adæquate, rem actu primo & essentia subtilissimam, & simplicissimam, actu verò secundo & efficacia maxime actiuam, hoc est, potentem & actuosam, vnde etiam accidit vt distinctè & oppositè accipiatur, nunc pro vi & potentia per se subsistente & hypostatica, nunc pro vi alicui rei secundum modum qualitatis vel proprietatis inhærente. Potentiæ subsistenti vox illa prius & propriè competit; inhærenti posterius & per translatitiam communicationem.

Ioan. 3.8. *Psal.* 104.4. *Luc.* 1.35. *2. Reg.* 2.9.

II. Deo verò imprimis & verissimè tribuitur, tum quia secundum essentiam actus purus est & simplicissimus, tum quia secundum efficaciam maximè actiuus est, ad agendum promptissimus & potentissimus, hoc est, primum & summum Ens, primumque & summum agens. Singulari verò proprietate tribuitur virtuti hypostaticæ, quæ in Deo est, & quidem sæpe cum additamento, Spiritus elohim, Spiritus Iehouæ, Spiritus Sanctus: quo significatur hunc esse, per quem Deus Pater & Filius omnia in cœlo & in terra operantur, eumque non modo in se sanctum esse, sed & sanctificatorem omnium, quæ vllo modo sancta sunt & dicuntur. De Spiritu hac postrema significatione accepto nunc nobis sermo est.

Ioan. 4.24. *Gen.* 1.2. *Esa.* 11.2. *Esa.* 63.10. *Mat.* 12.28. *Luc.* 11.20.

III. Quem nobis non definire, id enim nefas est, sed describere aliquo modo secundum Scripturam hac ratione licebit, quod sit persona in sacrosancta & individua Trinitate subsistens ordine tertia, quæ à Patre emanat, & à Filio mittitur, & propterea Spiritus ab vtroque procedens & secundum hypostasin distinctus ab vtroque, infinitus, æternus, immensus, & eiusdem cum Deo Patre & Filio diuinitatis. Quam definitionem secundum partes suas ordine pertractabimus.

Mat. 28.19. *Ioan* 1.26. & 15. *Ioan.* 14.16. 1. *Cor* 2.10.11. *Gen.* 1.2. *Psa.* 89.7.8.

IV. Quatuor autem hîc consideranda veniunt, & firmis rationibus adstruenda: 1. quod Spiritus Sanctus sit ὑφιστάμενος & Persona, non aliquid secundum modum qualitatis & proprietatis, pura bonitatis, misericordiæ, patientiæ, in Deo inexistens. 2. quod sit persona à Patre & Filio procedens, ideoque ordine tertia in Trinitate. 3. quod sit à Patre & Filio secundum hypostasin distinctus. 4. quod sit infinitus, æternus, immensus, & eiusdem cum Patre & Filio diuinitatis, hoc est, non creatura, sed Deus.

V. Primum probatur ab illis attributis, quæ ipsa hominum vniuersitas rei subsistenti & quam sub personæ notione concipit, solet tribuere: illa enim omnia Spiritui Sancto competere dicimus, siue actu primo, siue actu secundo, personæ sint conuenientia. Ex iis quæ actu primo rei subsistenti & personæ conueniunt concludimus. Cui essentia, seu existentia, vita, intelligentia, voluntas, potentia conuenit, id meritò persona dicitur, aut nihil omninò in rerum naturâ personæ nomine appellari potest. At Spiritui sancto conuenit. 1. Essentia seu existentia. Est enim in Deo, & à Deo emanat, à Filioque mittitur; Secundò vita, incubat enim aquis vt gallina pullis, estque auctor vitæ animalis & spiritualis omnibus viuentibus: Tertiò, intellligentia, scrutatur profunditates Dei; Quarto, voluntas, nam distribuit sua dona prout vult; Denique potentia, quâ Prophetæ aliique sancti, & ipse adeo Messias, instruitur & corroboratur.

1. *Cor.* 2.11. *Ioan.* 11.26. *Gen* 1.1. *Iob* 33.4. *Ioan* 3.5. & *Rom.* 8.2.11. 2. *Cor* 3.2. 1. *Cor.* 12.11. *Mich.* 3.8. *Eph.* 3.16. *Esa.* 11.2.

VI. Idipsum secundò probatur ex iis, quæ Personæ actu secundo tribui solent; istiusmodi enim actiones Spiritui sancto tribuuntur, quæ nulli rei præterquam subsistenti & personæ competere solent; quales sunt creare, cõseruare, viuificare, scientia,

Iob 33.4. & *Psa* 104.

tia, fide, charitate, spe, timore Domini, fortitudine, patientiâ aliisque virtutibus instruere, irruere in Samsonem, recedere à Saule, requiescere per Messiam, superuenire & obumbrare Miriam, mittere Prophetas, constituere Episcopos, descendere corporea specie tanquam columbam super Christum, & similes operationes: Accedant & metaphoricæ locutiones, quæ illi passiones tribuunt nulli rei præterquam subsistenti & Personæ conuenientes, quales significantur istis locis. *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Ioel. 2. *Flauit in eos & dixit: Accipite Spiritum Sanctum*, Ioh. 20. *Irascifecerunt Spiritum Sanctum*, Esai. 63. 10. *Ne tristitia afficite Spiritum*, Ephes. 4. 30. *Blasphemare & loqui aduersus Spiritum* Matth 12 31. 32. *Spiritum gratiæ contumelia afficere*, Hebr. 10. 29.

Iud. 14. 6. 1. *Sam.* 16. 14. *Esa.* 7. 2. *Luc.* 1. 35. *Esa.* 61. 1. *Act.* 20 28. *Luc.* 3. 22.

VII. Horsum etiam faciunt illi Scripturæ loci, qui Spiritum S. eadem serie Patri & Filio connumerant, qualis ille est, qui in Patris, Filii & Spiritus S. nomen baptizari iubet, tres in cœlo testificari dicit, Patrem, Sermonem & Spiritum. Eundem Spiritum, eundem Dominum, eundem Deum facultates efficere, ministeria instituere, dona effundere declarat; gratiam Domini Iesu, Charitatem Dei, & communionem Spiritus sancti fidelibus precatur. Absurdum enim foret duobus ὑποστάσεσι seu personis eadem serie & ordine qualitatem seu proprietatem inexistentem adnumerare

Mat. 28. 12. 1. *Cor.* 5. 7. 1. *Cor.* 12. 4. 5. 6. 2. *Cor.* 13. 13.

VIII. Secunda pars tria membra continet, quorum primum, processio nempe Spiritus Sancti à Patre, probatur iis locis, quibus Spiritus Dei & Patris & Spiritus qui ex Deo est appellatur, à Patre emanare, egredi, dari, effundi, mitti, paterque per illum agere & operari dicitur. Secundum, processionem scilicet à Filio similia loca probant, quæ illum Spiritum Filii nuncupant, à Filio dari, mitti, accipere & propterea Filium glorificare dicunt; additoetiam alicubi dationis modo, qui afflatio vel inspiratio dicitur. Tertium, quod sit persona ordine non gradu nec tempore tertia apparet præcipuè ex eo, quod Spiritus Patris & Filij, & à Patre Filioque mitti & dari dicitur, Paterque & Filius per illum operari: quinetiam ex ordine in Baptismi institutione vsurpato; *Baptizantes in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Io. 14. & 15. *Ioel.* 2. 28. *Gal.* 4. 9. *Ioan.* 15. 26. *Ioan.* 16. 14. *Ioan.* 20. 22. *Ha.* 28. 19.

IX. Distinctionem vero ejusdem à Patre & Filio, non secundum nomen tantum, sed & secundum hypostasin, quæ tertia definitionis positæ pars est, probant omnia illa loca, quæ præcedente thesi alio fine fuerunt allata, & inter alia hæc ipsum expresse affirmantia. *Ego rogabo Patrem & alium Consolatorem dabit vobis.* Consolator ille *Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo; Cum venerit Consolator ille quē ego mittam vobis à Patre. Spiritus Domini Iehoua super me, eo quod vnxit Iehoua me*, aliaque innumera, adeo vt miranda sit Sabellij cæcitas, quod in tam clara luce cæcutire potuerit.

Ioan. 14. 16. *Ioan.* 14. 26. *Ioan.* 15. 26. *Esa.* 61. 1.

X. Denique, infinitatem Spiritus Sancti probat ejus tum omniscientia, qua etiam profunditates Dei scrutari dicitur, omniaque nosse, quæ in Deo sunt; tum ejus omnipotentia, qua cuncta creauit & conseruat; & secundum quas Spiritus Scientiæ & virtus altissimi dicitur. Æternitatem illi astruit tum rerum omnium creatio; quidquid enim est ante omnia, quæ facta sunt, id æternum est; tum tituli quibus insignitur; virtus enim altissimi & digitus Dei nuncupatur: Quitituli rei principium temporis habenti competere nequeunt: Immensitatis ejus argumentum luculentissimum est, quod nemo à Spiritu Dei fugere posse, Spiritusque Domini in sanctis omnibus tamquam in templo habitare dicitur.

1. *Cor.* 2. 10. 11. *Iob* 16. 13. *Iob* 33. 4. *Luc.* 1. 35. *Luc.* 11. 20. *Psal.* 139. 7. 1. *Cor.* 6. 13.

XI. Ex quibus omnibus liquido apparet Spiritum S. ejusdem esse cum Patre & Filio diuinitatis, Deique nomine vere insigniendum. Qui enim creatura non est, & tamen vere subsistit, ille Deus sit necesse est & qui ex Deo est, & à Patre egreditur non per emanationem externam, neque per creationem virtute diuina alia interueniente factam, sed per emanationem internam ipse virtus Dei existens, quo iure

Dei

Dei vocabulo spoliabitur? Cum enim dari, effundi, mitti dicitur, non id diuinitatis diminutio est, sed originis ex Deo, processusque à Patre & Filio, missionisque ad officium significatio. cuius rei indicium est quod & ipse cum plena potestate secundum voluntatem suam diuina dona distribuere, pariq; cum Patre Deo, & Filio Domino auctoritate dona dare, ministeria instituere & operationes efficere dicitur. 1. Cor. 12. 4. & 6. 7. 8. 9. 10. 11.

XII. Atque hæc de Sacrosancta & individuâ Trinitate doctrina mysterium continet, omnem humanum & angelicum intellectum longissimè exsuperans, si secundum internam, quæ in Patre, Filio, & Spiritu Sancto est vnitatem, relationemque quæ inter eosdem est originis & processus consideretur: At vero si œconomiæ & dispensationis illius, quâ Pater in Filio, & vterque per Spiritum Sanctum salutem nostram perficit, ratio habeatur, admirabilis est dilectionis, & exuberantissimos fructus fidei, spei, charitatis, fiduciæ, timoris; obedientiæ producit in cordibus fidelium ad laudem Dei creatoris, Filii redemptoris, & Spiritus sancti sanctificatoris, illius charitas, istius gratia, huius communicatio sit nobiscum & cum omnibus sanctis: Amen. Col. 7. 11. 13

Basilius Euersor. 3.

Quæ necessitas est, si dignitate & ordine est Spiritus, tertium etiã ipsum esse naturâ? Dignitate equidem tradidit fortassis pietatis doctrina. Naturaverò tertia vti, neq; ex sanctis Scripturis didicimus, neque ex traditu velut consequens colligere possibile est. Sicut enim Filius ordine quidem secundus est, quia ab illo est, & dignitate, quoniam principium & causa vt sit ipse, Pater est, & quoniam per ipsum processit & accessit ad Deum & Patrem: natura autem non amplius secundus est, quoniam Deitas in vtroque una est: Ita nimirum & Spiritus sanctus, etiamsi sequitur Filium, & ordine, & dignitate, vt omnino etiam concedamus, non tamen verisimiliter velut aliena existens natura.

Nazian. Orat. 3. de Theol.

Vt Compendio dicam, in distinctis est impartibilis Deitas, & velut in tribus solibus mutuò sese complexis vna lucis temperatura. Quare quum ad ipsam siue deitatem, siue primam causam, siue monarchiam respexerimus, vnum quiddam animo concepimus. Rursum quum ad ea, in quibus est Deitas, quæque ex ipsa prima causa existunt, illinc pari gloria sine vlla temporis ratione promanantia conuertor, tria quadam adoranda comperio.

THESIS VII.

De

Primo primi hominis peccato.

Resp. ABRAHAM. APPART. L.

I. QVum de hoc primo malo inquiritur, non ideo agitur vt cum impio Chamo auditatem πρωτοπλάστου retectam indignè traducamus: verum vt illo accurate cognito, tanquam lethalis morbi causâ inuentâ, medicam manum imploremus studiosius. Quatuor autem potissimum in eius disquisitione tractanda videntur. Primum erit de ipso peccato. Alterum de eius causis. Tertium de grauitate. Quartum de effectis illius. Vsus doctrinæ. Gen. 9 22. Gal. 2. 16.

II. Peccatum autem hoc commodissime ab Apostolo inobedientia & offensa siue lapsus appellatur. Inobedientia: Quum enim lex illa aduersus quam patratum est, symbolica fuerit, data ad testificandum hominem esse sublegem Deo, & obedientiam eius explorandum, eiusque præstatio futura erat manifesta deuotæ submissionis & debitæ obedientiæ professio; sanè eius transgressio non potest commodiore quam inobedientiæ nomine insigniri, continentis in se subiectionis negationem & obedientiæ renunciationem. 1. Peccatum ipsum. Rom. 5. 19.

Offensa seu lapsus; quia quum homo antè in statu integritatis constitutus, inoffenso pede in via mandatorum Dei incederet, Rom. 5. 15. 17. 18.

hoc

hoc facto in ipsam legem impegerit, & à statu integritatis deciderit.

Gen. 2.17. *Rom.* 5.19. *Gen.* 3.5.6. *Gen.* 3.3 4. *Gen.* 3.23. 24. *Rom.* 5.12. 16. *Luc.* 19.29.

III. Est itaque peccatum hoc transgressio legis de non edendo fructu arboris scientiæ boni & mali à Deo hominibus primis latæ, libera hominis voluntate, ex desiderio similitudinis Dei, per Satanæ serpente abusi suasionem perpetrata, propter quam homo in offensam & iram Dei incidit, mortis vtriusque reum se fecit, iustitiæque & sanctitatis primæuæ, in quibus bona pars imaginis Dei consistebat, priuationem meruit.

2. Causæ illius. *Gen* 3.6. *Rom.* 5.19. *Gen.* 2.17. *Gen.* 2.9. & 3.v.23.24. *Ioan.* 8.44. *Gen.* 3.1. & 2.*Cor.* 11.3.

IV. Causa peccati istius efficiens duplex est. Immediata & propinqua vna, altera remota & mediata. Illa est homo ipse, libera sua voluntate citra vllam necessitatem vel internam vel externam, legem sibi propositam, comminatione & promissione sancitam, obseruatu sibi possibilem, transgressus. Ista est diabolus, qui inuidens gloriæ diuinæ & saluti hominum ad legis istius transgressionem hominem solicitauit. Instrumentalis est serpens, cuius lingua abusus est Satan ad proponendum homini ista argumenta, quæ illi persuadendo conuenientia putabat, forte ex se ipso coniecturam faciens, qui iisdem argumentis ad peccandum fuisset pellectus.

Gen. 3.4.5.

V. Argumenta ista, quæ causæ intus mouentes & προκαταρκτικοὶ dici possunt, duo fuerunt. Vnum directè suadens, deductum ab vtili, quod inde consecuturus erat homo, similitudinem nempe Dei. Alterum, dissuasionis argumentum à comminatione Dei desumptum, remouens, ne timor pœnæ desiderio similitudinis prævalens ab esu hominem prohiberet. Quorum hoc quanquam propositionis ordine priores obtineat, posteriores tamen efficientiæ partes obtinuisse arbitramur. Hisce argumentis iungi possunt duæ qualitates fructui arboris istius à creatore inditæ, sensus hominis blandè afficere & allicere aptè, quæ significantur hisce verbis, *quod bona esset arbor ad vescendum, & desiderabilis oculis.* Verum hoc discrimen est inter argumenta illa & hasce qualitates, quod illa proposita sint à diabolo ad persuadendum peccatum, qua tale; qualitates illæ à Deo inditæ ad esum tantum suadendum, siquidem citra peccatum obiri posset.

Gen. 3.5.6. *Gen.* 3.4. *Gen.* 3.6.

VI. Causæ συνημμένοι, sed per accidens, fuerunt tum affectus erga similitudinem Dei homini ab ipso Deo insitus, sed certo ordine & modo vsurpandus. (Imago enim & similitudo Dei gratiosa, ad quam homo erat conditus, tendebat ad imaginem Dei & similitudinem gloriosam) tum affectus naturalis erga fructum boni saporis & iucundi aspectus animali vitæ conseruandæ & recreandæ conuenientem. 1.*Cor.* 3.18.

VII. Verum omnium & singularum illarum causarum efficacitati vt resistere debuit, ita quoque potuit homo ad imaginem Dei conditus, ac propterea agnitione Dei, vera sanctitate & iustitia præditus; extra operantes repellendo & reiiciendo; intus impellentes in ordinem cogendo & legi spirituique Dei subiiciendo; quod si fecisset, tentatio ista ex qua victor discessisset, illi in culpam violatæ legis imputata non fuisset. *Gen.* 1.26.27. *Col* 3.10. *Eph.* 4.24. *Gen.* 3.7.

VIII. Deo autem nullo modo culpa istius peccati transcribi potest, neque vt efficienti neque vt deficienti causæ. Non vt efficienti, quia neque per hominem hoc perpetrauit, neque vllam homini vel intus vel extra adhibuit actionem, qua illum ad peccandum incitaret. Non vt deficienti, quia nihil ad vitandum hoc peccatum & legem præstandam necessarium negauit aut abstulit homini, sed sufficienter illum ab omnibus eo requisitis instruxerat, & instructum conseruabat. *Psal.* 5.5. *Iac.* 1.13.

IX. Intercessit autem permissio diuina, non qua actum illum iuri & potestati illius permisit, vt potuerit illum citra peccatum patrare, (illa enim legislationi est contraria,) sed qua illum liberæ voluntati & potentiæ hominis permisit. Illa autem permissio non est gratiæ necessariæ & sufficientis ad legem præstandam negatio seu ablatio, (illa enim legislationi iuncta Deo peccati efficientiam adscriberet:) Sed est suspensio alicuius efficientiæ Deo tum secundum ius, tum secundum potentiam *Gen.* 2.17. *Eſa.* 5.4.

possibilis, quæ vsurpata peccatum actu impediret; quod impedimentum efficax vulgò appellatur. Hoc autem impedimentum Deus præstare non tenebatur, vtpote positis peccato illis impedimentis quæ hominem à peccando dimouere & deterrere poterant & debebant, nempe imaginis sui communicatione, legis positione, pœnæ comminatione & præmii pollicitatione.

X. Huius permissionis causa, quanquam in illorum numero censeri possit, quæ Deus nobis occulta esse voluit, tamen à nobis modeste & reuerenter Dei actiones inspicientibus, duplex statui posse videtur, vna est à priori, altera posteriori. Illam Tertulliani verbis enunciabimus, *si semel homini permiserat arbitrii libertatem & digne permiserat, vtique fruendus eo ex ipsa institutionis auctoritate permiserat: fruendus autem quantum in ipso, secundum ipsum, id est secundum Deum, id est in bonum. Quis enim aduersus se permittet aliquid? quantum vero in homine secundum motus libertatis ipsius.* Alteram verbis Augustini proferemus. *Non sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè.*

XI. Materia peccati istius est esus ipse de fructu arboris scientiæ boni & mali, qui sua natura indifferens est, & homini in tanta copia fructuum bonorum & variorum facile euitabilis. Vnde mira Dei benignitas & comitas elucet, qui obedientiam creaturæ suæ experiri voluit in actu quem facillime omittere potuit citra naturæ noxam, imo & citra voluptatis detrimentum. Quod ipsum Deus significasse videtur, quum præceptum hoc modo proponeret: *Ex omni arbore horti comedendo comedes. At de arbore scientiæ boni ac mali non comedes.*

XII. Forma vero peccati illius est ipsa ἀνομία, quæ actui isti competit qua lege vetitus est. Qui respectus quia actui isti adhæsit ab eo tempore quo Deus illum lege circumscripsit, effecit vt actus omittendus fuerit. Maius enim erat malum morale, quod illi per Dei prohibitionem adhærebat, quam bonum illud naturale fuit quod actui inerat per naturam. Erat etiam in homine imago Dei, secundum quam magis abhorrere debebat ab actu illo, quia peccatum illi abhærebat, quam per naturalem affectum inclinari ad actum ipsum, quia bonum aliquod ipsi coniunctum esset.

XIII. Finis peccato isti poni non potest. Malum enim per se finem non habet, vtpote qui semper boni rationem habet. Actus autem finis sunt, tum vt homo similitudinem Dei assequeretur in scientia boni & mali, tum vt sensui gustus & visus satisfaceret. Similitudinem autem illam non est arbitratus se consecuturum per peccatum quà tale, sed per actum qua naturalis est. Terminum autem habet quem illi diuina determinatio circumposuit, eumque duplicem, vnum naturæ peccati conuenientem secundum seueritatem Dei, alterum peccatum transcendentem, imò illi contrauenientem secundum gratiam & misericordiam Dei.

XIV. Ex hisce ita pertractatis iudicium fieri potest de grauitate peccati istius, quæ in hisce quatuor potissimum videtur posita. 1. quod sit transgressio legis non particularis, sed vniuersè obligationem hominis erga Deum contestantis & obedientiam explorantis: cuius contemptus fœderis cum Deo initi & obedientiæ ex fœdere debitæ renunciationem in se habet. 2. Quod homo in statu integritatis constitutus & tam excellentibus agnitionis Dei, iustitiæ & sanctitatis dotibus à Deo ornatus, id peccatum perpetrauit. 3. Quod cum tanta esset non peccandi, isto præsertim actu, facilitas, tamen à peccato illo non abstinuerit. 4. Quod loco sanctificato in typum paradisi cœlestis, illud peccatum admisit. Sunt nonnulla alia quæ hoc peccatum adgrauare possunt, verum quia illa cum plerisque aliis peccatis communia habet, non attingemus.

3. Grauitas peccati

XV. Effectus peccati istius proprius & immediatus fuit numinis offensio. Quum enim peccati forma sit transgressio legis, illa primo & immediatè impingit in ipsum legislatorem, & impingit eum offensione illius, vtpote qui voluerit in legem suam

4. Effectus peccati.

non

Deut. 29.2.

Aduers. Marc. lib. 2. *cap.* 1.

Enchir. cap. 100.

Gen. 2.16. 17.

1. *Ioan.* 3.4.

Dan. 3.8.

Gen. 35.6.

Rom. 9.22. 25.

Gen. 3.1. 2. 3. *Col.* 3.10. *Eph.* 4.24. *Gen.* 2.16. 17. 16. & 3. *verſ.* 6.15. & *Apo.* 2.7.

1. *Ioan.* 3.4. *Gen.* 3.15. *Gen.* 3.16.17 18.19.23.24

Gen. 2. 17. Rom. 6. 23. Luc. 19. 26. Ro. 8. 14. 15. 1. Cor. 1. 12.

non stipingi : vnde iustam iram concipit, quæ est peccati secundum effectum. Ex ira vero sequitur illatio pœnæ, quæ hic duplex est. 1. reatus mortis vtriusque. 2. priuatio sanctitatis & iustitiæ illius primæuæ; quæ quia erant effecta Spiritus sancti inhabitantis in homine, permanere non debuerunt in homine, qui ex fauore Dei exciderat, & iram illius incurrerat. Spiritus enim ille fauoris & benevolentiæ Dei est signaculum.

XVI. Totum vero hoc peccatum non est proprium primorum hominum, sed commune totius generis & omnium posterorum, qui tum temporis cum peccabant isti in lumbis illorum erant, & postea naturali propagationis modo secundum primæuam benedictionem ab illis descenderunt. *Omnes enim in Adamo peccarunt.* Quare etiam quidquid illatum est pœnæ parentibus primis, etiam posteritatem omnem peruasit & vrget, adeo vt omnes filii iræ sint natura, rei condemnationis, & mortis tum temporariæ tum æternæ, denique vacui originariæ illius iustitiæ & sanctitatis : Quibus malis oppressi manebunt in æternum, nisi ex illis liberentur per Iesum Christum : Cui sit gloria in secula.

Rom. 5. 11. Ephe. 1. 3. Rom. 5. 12. 18. 19.

THESIS VIII.

De

Peccatis Actualibus.

Resp. CASPARO WILTENS.

I. VT Theologi & Philosophi propter vocabulorum penuriam sæpius synonyma distinguere & voces latiore vel strictiore significatione accipere coguntur, quam earum natura & etymologia patitur : sic in hac materia. *Peccatum Actuale* quanquam etiam peccato primo Adami competat, tamen vulgo distinctionis accuratioris gratia pro eo tantum sumunt, quod homo ex naturæ suæ corruptione ab eo tempore quo ratione vti nouit, perpetrat, & definiunt. *Cogitatum, dictū, factum, contra legem Dei, vel cogitati, dicti, facti, lege illâ mandati omissionem.* aut breuius, *Peccatum est transgressio legis*, quod Ioannes, vna voce composita ἀνομίαν explicauit. 1. Ioan. 4. 5.

II. Nam cum lex sit præceptiua boni, & prohibitiua mali, necessarium est, non tantum actionem, sed & actionis neglectionem pro peccato censeri : vnde oritur prima peccati distinctio, in *Commissionis*, quum actus prohibitus perpetratur, vt furtum, homicidium, adulterium, & *Omissionis*, cum ab actu præscripto abstinetur, vt si quis magistratui honorem debitum non exhibeat, pauperi pro facultatibus nihil largiatur. Et cum Lex sit duplex, alia lex operum propriè lex dicta, & lex fidei, quæ est Euangelium gratiæ Dei, hinc peccatum est vel quod contra Legem committitur, vel quod contra Euangelium Christi. Quod contra Legem committitur, iram Dei in peccatores prouocat, quod contra Euangelium, efficit vt ira Dei super nos maneat, illud merendo pœnam, hoc ne remittatur pœna impediendo. Rom. 3. 7. Heb. 2. 2. 3.

III. Deinde peccatum aliud est *per se*, aliud *per accidens*. *Per se* peccatū est omnis externa vel interna actio lege prohibita, vel omnis actionis lege mandatæ neglectio. *Per accidens* peccatum est vel in necessariis & lege adstrictis, vel in adiaphoris. In necessariis, vel quando actus lege præscriptus non cum debitis circumstantiis præstatur, quale est eleemosynam dare vt laudaris ab hominibus, vel quādo actus lege prohibitus non ex debita causa & in iustum finem omittitur ; vt si quis iram ad tempus cohibeat vt vindictam exerceat crudeliorem. in adiaphoris, cum quis iis vtitur cum scandalo infirmorum. Matth. 6. 2. Rom. 14. 15. 21.

IV. Diuiditur etiam peccatum ratione obiecti personalis in quod peccatur, estq; vel in Deum, vel in proximum, vel in nos ipsos, iuxta id quod dicitur ab Apostolo, *Gratia Dei salutaris illuxit omnibus hominibus, vt abnegata impietate, & mundanis cupiditatibus temperanter, & iuste, & pie viuamus in præsenti seculo :* vbi *temperantia* ad ipsum hominem, *iustitia* ad proximum, *pietas* ad Deum commodè refertur, quæ etiam comprehensa dicimus in istis duo- Tit. 2. 11.

bus præceptis, Dilige Deum super omnia, & proximum sicut teipsum. Vtut enim in decem præceptis tantum quod Deo & proximo debemus præscribi videatur, tamen idipsum eius est naturæ, vt præstari nequeat ab homine, quin & ille sibi tribuat quod sibi debet.

V. Distribuitur præterea peccatum ex causa, in peccatum *ignorantiæ, infirmitatis, malitiæ, & negligentiæ*. *Ignorantia* peccatum est quando quis id quod facit ignorat
1.*Tim*.1.3. esse peccatum: sic Paulus persecutus est Christum in Ecclesia ipsius: *Infirmitatis* quando ex metu qui etiam in fortem virum cadit, vel ex aliquo alio vehementiore affectu & animi perturbatione aliquid
Mat.26.70 patratur; sic Petrus abnegauit Christum,
1.*Sam*.21.13 Dauid à Nabale offensus, ad illum eiusque
21. domesticos occidendos profectus est: *Ex malitia*, quando destinato animi proposito & deliberato consilio aliquid admitti-
Mat.26.14. tur; sic Iudas negauit Christum, sic Dauid
15. curauit occidendum Vriam: *Negligentia*,
2.*Sam*.11.15 quando quis à peccato circumsistente pre-
Gal.6.1. occupatur antequam de facto apud se di-
Heb.12.1. spiciat, quale dicetur Pauli aduersus Ana-
Act.23.3. niam Pontificem, siquidem in eo peccasse dicatur.

VI. Affinis est distributio peccati in id quod est *contra conscientiam*, & quod *non est contra conscientiam*. *Contra conscientiam* est quod ex malitia & deliberato animo perpetratur, conscientiam vastans, & eo-
Psal.51.13. que Spiritum S. (si à sanctis perpetretur) contristans, vt à solita sua functione ducendi illos in rectam viam, & exhilarandi illos in conscientiis testificatione sua interna, desistat. & illud κατ' ἐξοχὴν contra conscientiam dicitur, quanquam latè sumpta illa voce etiam peccatum quod ex infirmitate, certâ tamen & ad factum adplicatâ scientiâ præeunte patratur, cõtra conscientiam dici posset. Peccatum *non contra conscientiam* est, vel nullo modo, quod ex ignorantia iuris patratur non affectata seu quæsita, vt qui scire negligit quod scire potuit: vel saltem non primo modo id, quod est ex præcipitantiâ, cuius causa est vehemens & non præuisa tentatio, quale est præpropetum iudicium Dauidis in Mo-
2.*Sam*.16 phibosethum productum ab accusatione
§.4. Sibæ grauissima & incidente in id tempus quo Dauid fugiebat, quod verisimilitudinem attulit mendacio. Quod tamen semel patratum contra conscientiam non est, id tale euadit, si sæpius patretur & homo negligat corrigere.

VII. Adiungi potest diuisio peccati ex causis cum respectu ad obiectum reale circa quod peccatur: estque vel cupiditas carnis, vel concupiscentia oculorum, vel fastus vitæ, id est, vel voluptas speciatim dicta, vel auaritia, vel superbia, quæ ex vno fonte proprii amoris, sed inordinati prouenientes, tendunt distinctum in bona huius animalis vitæ, hæc in honores, ista in diuitias, illa in ea quibus sensus externi per se oblectantur; ex quibus otiuntur illa carnis opera quæ ab Apostolo ad Gal. 5.19. 20.21. enumerantur, fortè exceptâ idololatriâ; de qua tamen an non ad vnam ex istis causis referri possit, disquiri potest.

VIII. Diuiditur etiam peccatum in *Veniale* & *Mortale*: sed illa distributio non est ex natura ipsius peccati deducta, sed per accidens ex gratiosa Dei æstimatione. Nam omne peccatum est sua natura mortale, hoc est quod mortem meretur: nam
Rom.6.23. generatim dicitur de peccato quod stipendium illius mors sit, quæ etiam inferretur, siquidem Deus vellet cum seruis suis intrare in iudicium. At verò quod peccatum veniale dicitur, ex eo est quod Deus illud non vult imputare seu statuere peccatum fidelibus, sed condonare; quamquam hoc discrimine vt de nonnullis expressam pœnitentiam postulet, super aliis contentus sit hoc dicto, *Errores quis intelligit? ab*
Psal.19.13. *occultis meis munda me Domine*. Neque hic tantoperè est metuendum ne ex peccati aggrauatione in desperationem incidant homines, quam vt in negligentiam & securitatem ex eius extenuatione; tum quia homo magis in hanc quam in illam propendet, tum quia semper præsens est dictum illud, *Nolo mortem morientis*, id est,
Ezec.18.32. peccatoris, qui peccato suo mortem meruit, *sed vt conuertatur & viuat*.

IX. Neque

IX. Neque ideo quod omnis peccati ſtipendium mortem dicimus, paria facimus cum Stoicis peccata: præterquam enim quod id multis Scripturæ locis confutatur, etiam diuerſitati obiectorum in quæ peccatur, cauſarum ex quibus peccatur, & legis in quam peccatur aduerſatur. Quin & pœnarum in ipſa morte æterna diſparitas
1. Sam. 2. 25. idipſum falſum eſſe euincit. Grauius eſt delictum in Deum quam in hominem, quod elata manu fit, quam quod per errorem, rem, quod contra legem vetantem quam
Mat. 10. 13. præcipientem: & grauior pœna futura Chorazitarum & Bethſaiditarũ, quam Tyriorum & Sidoniorum. Auertere quidem iſto dogmate ſuo conati ſunt homines à peccando Stoici, ſed conatu non modo fruſtraneo, verum etiam damnoſo quum de homine à peccato in rectam viam reducendo ſerio deliberatur.

1. Ioh. 5. 16. X. Fit etiam in Scriptura mentio peccati *ad mortem*, quod ſpeciatim ſic dicitur, quia omnibus qui id perpetrarunt mortem certam reipſa infert; & peccati *non ad mortem* quod illi opponitur: cum quo pari paſſu incidit diuiſio peccati in *remiſſibile & irremiſſibile*. Peccatum *non ad mortem & remiſſibile* dicitur quod & poteſt habere reſipiſcentiam ſubſequentem & ſic remitti, & multis per pœnitentiam ſuccedaneam eſt remiſſum, quale illud eſt quod in filium hominis admitti dicitur. *Ad mortem* vel *irremiſſibile* eſt quod nunquam habet pœnitentiam ſubſequentem, vel cuius auctor ad pœnitentiam reuocari nequit; quale eſt
Mat. 12. 32. Luc. 12. 10. illud quod *peccatum* vel *blaſphemia in Spiritum Sanctum* dicitur: de quo dicitur neque in hoc neque in futuro ſeculo remittendũ, qua de cauſa & pro illo peccato non dicit orandum eſſe Ioannes.

XI. Quamquam autem propria peccati in Spiritum S. ratio & natura difficillimæ ſit cognitionis, tamen illos ſequi malumus qui id quam grauiſſime definierunt, quam qui ſex eius ſpecies ſtatuendo *irremiſſibile* coacti ſunt explicare in nonnullis ſpeciebus pro eo quod eſt *difficulter & raro remitti*, vel, *ex ſe mereri vt non remittatur*. Cum illis itaque dicimus peccatum in Spiritum S. perpetrari, cum quis diuinæ veritati, & quidem Euangelicæ, cuius fulgura ſic perſtringitur vt ignorantiam cauſari nequeat, tamen deſtinata malitia reſiſtit, in hoc vt reſiſtat. Quod peccatum non ideo in Spiritum S. dicitur quod non ſit in Patrẽ & in Filium, quomodo enim non peccet in Patrem & Filium qui in Spiritum vtriuſque peccat? ſed quia aduerſus operationem Spiritus ſancti, conuictionem nempe veritatis per miracula, & mentis illuminationem committitur.

XII. Cauſa vero cur peccatum illud irremiſſibile dicatur, & qui id commiſit ad pœnitentiam non poſſit renouari, non eſt Dei imperentia, quaſi per abſolutiſſimam ſuam omnipotentiam iſti homini pœnitentiam ad vitam dare, & ſic blaſphemiam iſtam remittere nequeat: ſed cum alicubi neceſſum ſit vt ſiſtat miſericordia Dei, terminis ipſius iuſtitia & æquitatis ſecundum præſcriptum ſapientiæ circumſcripta, quod Deus illum qui tam horrendum flagitium perpetrauit, & ſpiritum gratiæ contumelia affecit, prorſus indignum æſtimet, cui conuertendo ſuam benignitatem & eiuſdem Spiritus S. operationem occupet, ne vilem illam habere videatur, & ipſe homine peccatore imo tanto peccatore indigere.

XIII. Cauſa efficiens peccatorum actualium eſt homo ex libera ſua volũtate. Cauſa προηγουμένη eſt propenſio noſtra originalis in id quod legi diuinæ eſt cõtrarium, quam per carnalem generationem ex primis noſtris parentibus contraximus. Cauſæ προκαταρκτικαὶ ſunt obiecta & occaſiones quæ ad peccandum ſollicitant. Materia ſeu materiale eſt actus ſecundum naturam boni rationem habens. Forma ſeu formale eſt legis tranſgreſſio ſeu ἀνομία. Finis caret, quia peccatum ἀπροσδιόριστον eſt, quod aberrat à ſcopo. Obiectum eſt commutabile bonum ad quod homo cum inclinat deſerto incommutabili bono peccat.

XIV. Effecta vero peccatorum actualium ſunt calamitates omnes & miſeriæ huius vitæ, tum mors temporaria, deniq; mors æterna. In obduratis vero & excæca-

tis etiam præcedentium peccatorum effectus sunt peccata consequentia.

THESIS IX.

De

Iustitia & efficacia Prouidentiæ Dei in malo.

Resp. RODOLPHO DE ZYLL.

I. INter causas & prætextus quibus humana tum ignorantia inducta, tum peruersitas abusa est ad negandam prouidentiam Dei, non postremum obtinet locum mali, hoc est, peccati in mundum egressus; & mire fertilis exuberantia. Quum cum Scriptura duce & natura teste statuendum sit Deum esse bonum, omniscium, potentissimum, idque omnib. qui aliquam diuinitatis conceptam animo notionem habent, sit persuasissimum; ex eo concludebant illi, malum sub his tribus diuinæ maiestatis conditionibus euenire non potuisse, siquidem Deus omnia prouidentia sua administraret, & de malo secundum illas naturæ suæ proprietates curare vellet: idcoque cum euenerit tamen, omnino prouidentiam Dei negandam esse. Præstare enim otiosum Deum & rerum mundanarũ, præsertim quibus libertas arbitrii creaturæ rationalis interuenit, negligentem statuere, quam bonitatis, sapientiæ, potentiæ decus illi adimere. At neutrum necesse esse, & tria illa maiestatis supremæ decoramenta vna cum prouidentia Deo salua esse posse, commodo efficacitatis Dei circa malum explicatio docebit.

Mat. 10.18. *Psal.* 147.5. *Apoc.* 4.8. *Rom.* 1.20.

II. Cui paucula fundamenti vice præstruenda de ipso malo. 1. quid sit proprie peccatum. 2. quod possibile fuerit illud perpetrari à creatura rationali & quomodo. 3. quod summũ malum dari nequeat, quod nempe cum summo bono ex æquo contendat, vt Manichæi statuebant; alioqui omnium malorũ, quæ excogitari possint, summum est ipsum, de quo agimus, peccatum: &, si stricte loqui liceat, vnicum & solum, reliqua enim non mala, sed alicui mala.

III. Peccatum proprie est aberratio à norma, quæ norma est æquitas in mente Dei præconcepta, & menti creaturæ rationalis per legislationẽ expressa, iuxta quam fas est vt illa vitam instituat. quare etiam vnico verbo sed compositio à Iohanne definitur ἀνομία, i.e. legis transgressio: siue illa præceptiua sit boni, siue mali prohibitiua, vnde malum cõmissionis aduersus hãc, vel omissionis aduersus illam legem perpetratum. In peccato autem duo consideranda veniunt: ipse actus qui boni naturalis rationem habet, sub actu aũt & cessationem ab actu comprehendimus: & ἀνομία quæ mali moralis vicem obtinet. Actus materiale, ἀνομία formale peccati dici potest. *1. Ioan.* 3 4. *Psal.* 34 15.

IV. Peccatum vero à creatura rationali perpetrari potuit: nam qua creatura deficere à summo bono potuit, & affici erga minus bonum, actumq; quo isto potiri posset: Qua rationalis intelligere potuit, & secundum Deum sibi viuendum esse, & quæ illa æquitas esset, secũdum quam vita eiusque actiones speciatim instituendæ essent. Qua creatura rationalis, lex illi a Deo poni potuit, imo ex æquo & iusto debuit, qua vetaretur à summo bono deficere, & actum illum quamuis naturaliter bonum patrare. Modus in arbitrii libertate, creaturæ rationali à Deo tributa, positus est, secundum quam legi debitum obsequium præstare potuit auxilio gratiæ, vel eius limites vi propria transilire.

V. Quum vero summum malum dari nequeat, hinc claret, quanquam malum bono sit contrarium, tamen boni, quod summũ est vniuersum ordinem excedere non posse, quin ab illo ipso summo bono in ordinẽ redigi, & sic ad bonum dirigi possit; propter istius boni sapientiam infinitam, qua nouit quid de malo fieri possit, & potẽtiam, qua potest hoc de malo facere quod de illo fieri posse nouit. Hac itaque peccatum vniuersi creati ordinem excellisse, ipsius tamẽ creatoris & summi boni ordine circumscribitur. Ex quibus omnibus positis, quum appareat prouidentiam Dei intercedere nõ debuit,

debuisse, quo minus malum à creatura libera patraretur, sequitur etiam ex malo in mundum ingresso, & eousque ingresso, vt totus mundus in malo iaceat, prouidẽtiam
1 Ioan. 5.15. Dei destrui non posse: Quod latius porro demonstrabimus, ipsam prouidentiæ Dei circa malum efficientiam pertractantes.

VI. Efficientia Dei circa peccatũ, quum in illo vt dictum, actus vel cessatio ab actu, & ἀνομία consideranda sint, concernit tum actum ipsum tum vitiositatem eius: & quidem siue principium peccati, siue progressum illius, siue denique extremum eius & consummationem intueamur. Efficientia quæ circa initium consideratur, vel impeditio vel permissio est: cui addimus administrationem argumentorum & occasionẽ ad peccatum incitantium: Quæ circa progressum directio & determinatio; quæ circa finem & terminum punitio & remissio. De concursu Dei quando quidem ille ad actum tantum est, qua actus & naturaliter bonus, agere supersedebimus.

Ier. 51.32.33. VII. Prima Dei circa malum efficientia est impeditio vel impedimenti positio, siue illud sufficiens sit, siue efficax. Conuenit enim bono vt malum, quantum fas esse nouit, impediat. Impedimentum autem ponitur, vel potestati, vel potentiæ, vel voluntati creaturæ rationalis, quæ tria etiam in impediente consideranda. Impedimentum potestati positũ est, quo actus aliquis potestati creaturæ rationalis adimitur, ad quem præstandum illa affectum habet, & vires sufficientes; qua circumscriptione fit vt creatura actum illum siue peccato patrare nequeat, eaque fit per legislationem.
Gen. 1.17. Sic circumscriptus esus de arbore boni & mali, cum esus aliarum concederetur; & hæc impeditio est peccati qua tale: & à Deo ponitur creaturæ rationali, qua illi ius est & potestas in illam.

VIII. Impedimentum potentiæ positum est quo efficitur ne creatura actum, ad quem præstandum affectionem habet & vires, citra hoc impedimentum, sufficientes, patrare possit. Illud autem ponitur quatuor modis. 1. est per efficientiæ & vitæ, quæ fundamentum sunt potentiæ, ablationem. Sic impedita Hierosolymorum expugnatio, & Heliæ ad Achaziam abductio, istic centies & octoagies mille viris ab angelo cæsis, hic bis quinquaginta ab igne consumptis. 2. est per potentiæ ablationem vel diminutionem. Sic impeditus Ieroboam ne Prophetam Dei apprehenderet, per arefactionem manus ipsius. Sic impeditur peccatum ne dominium exerceat in hominem, cum corpus peccati eneruatur & aboletur. 3. est per potentiæ maioris vel saltem æqualis oppositionem. Ita impeditus Vzzia ne suffiret Iehouæ obsistentibus Sacerdotibus: ita & caro impeditur ne faciat quod vult, quia spiritus cõcupiscit aduersus carnem, & ille qui in nobis est, est fortior quam ille qui est in mundo. 4. est per obiecti subductionem. Sic impediti sæpe Iudæi ne Christo nocerent, quia subduxit se è medio illorum, sic Paulus per tribunum Iudæis, qui in necem ipsius conspirauerant, ereptus est.

1. Reg. 19. 2. Reg. 1. 1. Reg. 13 4. Rom. 6.6. 2. Chron. 26 18. Gal. 5.17. 2. Ioan. 4.4. Ioan. 9.59. Act. 23.10.

IX. Impedimentum ponitur voluntati, cum argumento aliquo ei persuadetur ne velit patrare peccatum. Argumenta autem quibus voluntas mouetur ad hasce tres classes referimus. Aut enim sumuntur ab impossibili vel difficili, aut ab iniucundo, incommodo, inutili vel damnoso etiam; aut denique ab inhonesto, iniusto, indecoro. 1. argumento impediti Pharisæi & Scribæ sæpius, ne manus violentas Christo iniicerent: existimabant enim illum à populo defensum iri qui illum vt Prophetam æstimabant. Eodem modo impediti Israelitæ ne ad amatores suos, falsos Deos, abirent, sepsit enim Deus sepem, & viam ad illos spinis sepiuit, ne semitas suas consuetas inuenire possent: sic sancti à peccando absterrentur, quum vident impios in viis iniquitatis & perditionis lassari. 2. argumento fratres Iosephi impediti ne illum occiderent quum per venditionem illius finem suum assequi possent: sic Iob impeditus ne peccaret oculis suis, quia sciebat quæ esset portio Dei desuper, & hæreditas excelsis in illos qui oculos adulterio plenos habent. 3. argumento impeditus Iosephus, ne se adulterio turpi commacularet, impeditus

Mat. 21.45. Hos. 2.6.7. Sap. 5.7. Gen. 37.26. 27. Iob 31.1.2. Gen. 39.8.9. 1. Sam. 24 7

tis etiam præcedentium peccatorum effectus sunt peccata consequentia.

THESIS IX.

De

Iustitia & efficacia Prouidentiæ Dei in malo.

Resp. RODOLPHO DE ZYLL.

I. INter causas & prætextus quibus humana tum ignorantia inducta, tum peruersitas abusa est ad negandam prouidentiam Dei, non postremum obtinet locum mali, hoc est, peccati in mundum egressus; & mire fertilis exuberantia. Quum enim Scriptura duce & natura teste statuendum sit Deum esse bonnum, omniscium, potentissimum, idque omnib. qui aliquam diuinitatis conceptam animo notionem habent, sit persuasissimum; ex eo concludebant illi, malum sub his tribus diuinæ maiestatis conditionibus euenire non potuisse, siquidem Deus omnia prouidentia sua administraret, & de malo secundum illas naturæ suæ proprietates curare vellet: ideoque cum euenerit tamen, omnino prouidentiam Dei negandam esse. Præstare enim otiosum Deum & rerum mundanarũ, præsertim quibus libertas arbitrii creaturæ rationalis interuenit, negligentem statuere, quam bonitatis, sapientiæ, potentiæ decus illi adimere. At neutrum necesse esse, & tria illa maiestatis supremæ decoramenta vna cum prouidentia Deo salua esse posse, commodo efficacitatis Dei circa malum explicatio docebit.

Mat. 10.18. *Psal.* 147.5. *Apoc.* 4.8. *Rom.* 1.20.

II. Cui paucula fundamenti vice præstruenda de ipso malo. 1. quid sit proprie peccatum. 2. quod possibile fuerit illud perpetrari à creatura rationali & quomodo. 3. quod summũ malum dari nequeat, quod nempe cum summo bono ex æquo contendat, vt Manichæi statuebant; alioqui omnium malorũ, quæ excogitari possunt, summum est ipsum, de quo agimus, peccatum: &, si stricte loqui liceat, vnicum & solum, reliqua enim non mala, sed alicui mala.

III. Peccatum proprie est aberratio à norma, quæ norma est æquitas in mente Dei præconcepta, & menti creaturæ rationalis per legislationẽ expressa, iuxta quam fas est vt illa vitam instituat, quare etiam vnico verbo sed composito à Iohanne definitur ἀνομία, i.e. legis transgressio: siue illa præceptiua sit boni, siue mali prohibitiua, vnde malum cõmissionis aduersus hãc, vel omissionis aduersus illam legem perpetratum. In peccato autem duo consideranda veniunt: ipse actus qui boni naturalis rationem habet; sub actu aũt & cessationem ab actu comprehendimus: & ἀνομία quæ mali moralis vicem obtinet. Actus materiale, ἀνομία formale peccati dici potest.

1. Ioan. 3 4. *Psal.* 34 15.

IV. Peccatum vero à creatura rationali perpetrari potuit: nam qua creatura deficere à summo bono potuit, & affici erga minus bonum, actumq; quo isto potiri posset: Qua rationalis intelligere potuit, & secundum Deum sibi viuendum esse, & quæ illa æquitas esset, secũdum quam vita eiusque actiones speciatim instituendæ essent. Qua creatura rationalis, lex illi à Deo poni potuit, imo ex æquo & iusto debuit, qua vetaretur à summo bono deficere, & actum illum quamuis naturaliter bonum patrare. Modus in arbitrii libertate, creaturæ rationali à Deo tributa, positus est, secundum quam legi debitum obsequium præstare potuit auxilio gratiæ, vel eius limites vi propria transilire.

V. Quum vero summum malum dari nequeat, hinc claret, quanquam malum bono sit contrarium, tamen boni, quod summũ est vniuersum ordinem excedere non posse, quin ab illo ipso summo bono in ordinẽ redigi, & sic ad bonum dirigi possit; propter istius boni sapientiam infinitam, qua nouit quid de malo fieri possit, & potentiam, qua potest hoc de malo facere quod de illo fieri posse nouit. Fac itaque peccatum vniuersi creati ordinem excellitre, ipsius tamẽ creatoris & summi boni ordine circumscribitur. Ex quibus omnibus positis, quum appareat prouidentiam Dei intercedere nõ debuis-

debuisse, quo minus malum à creatura libera patraretur, sequitur etiam ex malo in mundum ingresso, & eousque ingresso, vt totus mundus in malo iaceat, prouidétiam
1 *Ioan. 5. 15.* Dei destrui non posse: Quod latius porro demonstrabimus, ipsam prouidentiæ Dei circa malum efficientiam pertractantes.

VI. Efficientia Dei circa peccatũ, quum in illo vt dictum, actus vel cessatio ab actu, & ἀπόστασια consideranda sint, concernit tum actum ipsum tum vitiositatem eius: & quidem siue principium peccati, siue progressum illius, siue denique extremum eius & consummationem intueamur. Efficientia quæ circa initium consideratur, vel impeditio vel permissio est: cui addimus administrationem argumentorum & occasionẽ ad peccatum incitantium: Quæ circa progressum directio & determinatio; quæ circa finem & terminum punitio & remissio. De concursu Dei quando quidem ille ad actum tantum est, qua actus & naturaliter bonus, agere supersedebimus.

Ier. 51. 32. 33. VII. Prima Dei circa malum efficientia est impeditio vel impedimenti positio, siue illud sufficiens sit, siue efficax. Conuenit enim bono vt malum, quantum fas esse nouit, impediat. Impedimentum autem ponitur, vel potestati, vel potentiæ, vel voluntati creaturæ rationalis, quæ tria etiam in impediente consideranda. Impedimentum potestati positũ est, quo actus aliquis potestati creaturæ rationalis adimitur, ad quem præstandum illa affectum habet, & vires sufficientes; qua circumscriptione fit vt creatura actum illum sine peccato patrare nequeat, eaque fit per legislationem.
Gen. 1. 17. Sic circumscriptus esus de arbore boni & mali, cum esus aliarum concederetur; & hæc impeditio est peccati qua tale: & à Deo ponitur creaturæ rationali, qua illi ius est & potestas in illam.

VIII. Impedimentum potentiæ positum est quo efficitur ne creatura actum, ad quem præstandum affectionem habet & vires, citra hoc impedimentum, sufficientes, patrare possit. Illud autem ponitur quatuor modis. 1. est per efficientiæ & vitæ, quæ fundamentum sunt potentiæ, ablationem. Sic impedita Hierosolymorum expugnatio, & Heliæ ad Achaziam abductio, istic centies & octoagies mille viris ab angelo cæsis, hic bis quinquaginta ab igne consumptis. 2. est per potentiæ ablationem vel diminutionem. Sic impeditus Ieroboam ne Prophetam Dei apprehenderet, per arefactionem manus ipsius. Sic impeditur peccatum ne dominium exerceat in hominem, cum corpus peccati eneruatur & aboletur. 3. est per potentiæ maioris vel saltem æqualis oppositionem. Ita impeditus Vzzia ne sufferet Iehouæ obsistentibus Sacerdotibus: ita & caro impeditur ne faciat quod vult, quia spiritus cõcupiscit aduersus carnem, & ille qui in nobis est, est fortior quam ille qui est in mundo. 4. est per obiecti subductionem. Sic impediti sæpe Iudæi ne Christo nocerent, quia subduxit se e medio illorum, sic Paulus per tribunum Iudæis, qui in necem ipsius conspirauerant, ereptus est.

1. *Reg.* 19. 2. *Reg.* 1. 1. *Reg.* 13 4 *Rom.* 6. 6. 2. *Chron.* 26 18. *Gal.* 5. 17. 2. *Ioan.* 4. 4. *Ioan.* 9. 59. *Act.* 23. 10.

IX. Impedimentum ponitur voluntati, cum argumento aliquo ei persuadetur ne velit patrare peccatum. Argumenta autem quibus voluntas mouetur ad hasce tres classes referimus. Aut enim sumuntur ab impossibili vel difficili, aut ab iniucundo, incommodo, inutili vel damnoso etiam; aut denique ab inhonesto, iniusto, indecoro. 1. argumento impediti Pharisæi & Scribæ sæpius, ne manus violentas Christo inferent: existimabant enim illum à populo defensum iri qui illum vt Prophetam æstimabant. Eodem modo impediti Israelitæ ne ad amatores suos, falsos Deos, abirent, sepsit enim Deus sepem, & viam ad illos spinis sepsit, ne seruitas suas consuetas inuenire possent: sic sancti a peccando abstterrentur, quum vident impios in viis iniquitatis & perditionis lassari. 2. argumento fratres Iosephi impediti ne illum occiderent quum per venditionem illius finem suum aliequi possent: sic Iob impeditus ne peccaret oculis suis, quia sciebat quæ esset portio Dei desuper, & hæreditas excelsis in illos qui oculos adulterio plenos habent. 3. argumento impeditus Iosephus, ne se adulterio turpi commacularet, impeditus

Mat. 21. 45. *Hos.* 2. 6. 7. *Sap.* 5. 7. *Gen.* 37. 26. 27. *Iob* 31. 1. 2. *Gen.* 39. 8. 9. 1. *Sam.* 24 7

ditus Dauid ne manum suam mitteret in vnctum Domini.

X. Sequitur permissio peccati quæ impeditioni contraria est, non illi tamen, qua actus potestati creaturæ rationalis adimitur per legis lationem, sic enim idem actus peccatum esset & non peccatum, peccatum qua vetitus, non peccatum qua isto modo permissus, id est, non vetitus: verũ isti qua potentiæ & voluntati creaturæ impedimentum ponitur. Est autem permissio non vnius vel alterius impedimenti, quod potentiæ vel voluntati obiici potest, sed omnium simul impedimentorũ suspensio, quæ Deus nouit, si adhiberentur, peccatum ipsa impeditura, quod necesse est, quia ab vno tali peccatum impediretur. Peccatum itaq; permittitur potentiæ creaturæ, quum Deus nullum istorum impedimentorum, quorum antea mentionem fecimus thesi 7. adhibet. Qua de causa ista permissio his sce actibus Dei permittentis constat: continuatione essentiæ & vitæ creaturæ, conseruatione potentiæ eiusdem, cura ne maior vel æqualis saltem potentia opponatur, denique obiecti, in quod peccatum committitur, oblatione. Permittitur etiam voluntati, non quod nulla à Deo impedimenta obiiciantur voluntati à peccando absterrendæ idonea, sed quod videns illa ipse, quæ proponuntur, nihil effectura, alia quæ in arcanis sapientiæ suæ & potentiæ thesauris habet non adhibeat. Quod in passione Christi tum potentiæ tum voluntatis eorum qui eum ad mortem poscebant respectu, planissime apparet. Neque inde sequitur, illa impedimenta frustra adhiberi, quanquam enim nõ sequantur euentus istis impedimentis conuenientes, fines tamen suos obtinet Deus potentissime, eo quod non sequantur euentus qui debebant.

Ioan. 18. 6. *Mar.* 14. 56. *Ioan.* 9. 6.

Rom. 1. 20. 21.

XI. Fundamentum istius permissionis est tum libertas arbitrii, cum qua creaturam rationalem condidit Deus, quam cõstantia ipsius rescindi non patitur, ne mutabilitatis insimuletur Deus; tum infinita ipsius sapientia & potentia, qua nouit & potest ex tenebris facere lucem, & ex malo bonum producere. Et propterea permittit Deus id quod permittit, nõ inscius virium & affectus creaturarum rationalium, nouit enim omnia: Non inuitus, potuisset enim creaturam non producere quæ esset liberi arbitrii: non impotens impediendi, vidimus enim quot modis & potentiam & voluntatem creaturæ impedire possit: non otiosus seu negligens eius quod agitur, quia antequam fiat iam varias circa id actiones obiuit, &, vt post videbimus, argumenta & occasiones obiicit, determinat, dirigit, punit & remittit peccatum: sed quidquid permittit id consulto & volens permittit, voluntate immediate versante circa permissionem, permissione vero ipsa circa peccatum, qui ordo citra periculum inuerti nequit.

Gen. 1. 2. 3. *2. Cor.* 4. 6.

XII. Quæ hic generatim de impeditione & permissione peccati diximus per differentias eius nonnullas explicemus distinctius. Peccatum 1. distinguitur ex causis in ignorantiæ, infirmitatis, malitiæ & & negligentiæ peccatum. Impedimentum ponitur peccato ignorantiæ per reuelationem diuinæ voluntatis: infirmitatis, per Spiritus S. corroborationem, aduersus mundi & Sathanæ machinationes, quin & carnis nostræ imbecillitatem: malitiæ per lapidei cordis ablationem, carneique datione, & inscriptionem legis Dei in illo: negligentiæ per sanctam sollicitudinem & timorem Dei excitatum in cordibus fidelium. Ex quibus facile liquet, quorum actuum suspensione permissio peccatorum cuiusq; generis cõstet: permisit Deus Paulo legis præpostero zelatori vt Christum ex ignorantia persequeretur, vsque dum Filium suũ ipsi retegeret, quo facto ex persecutore factus est Pastor: sic permisit Petro Christum amanti at plusculum de se confidenti, vt per infirmitatem illum abnegaret, quem maiore vi spiritus instructus confessus est intrepide vsque ad mortem. Sauli, quem in ira sua Regem dederat Israelitis, permisit, vt ex malitia Dauidem, de cuius integritate conuictus erat, persequeretur, Ionathane filio ipsius frustra obsistente: Dauidi multis victoriis potito, & otium ad-

Ps. 119. 10. *Eph.* 3. 10. & 6. 11. 12. 13. *Eze.* 11. 19. *Ier.* 31. 33. *Mar.* 14. 38. *Ier.* 32. 40.

Gal. 1. 13. 14.

Mat. 26. 70 *Act* 5. 41. *Ioan.* 21. 19. *Osea* 13. 18. 1. *Sam.* 9. 1. 1. *Sam.* 14. 18. 19.

2. *Sam* 11. adepto, cum negligentius ageret, permisit, vt se turpi adulterii crimine commacularet.

XIII. Distinguitur deinde peccatum secundum respectum duplicis legis, præcipientis nempe bonum & vetantis malum; contra hanc peccari potest, vel committendo actum, vel non debita causa & fine omittendo; contra illam vel omittendo actum, vel non debito modo, causa & fine committendo. Hisce etiam impeditio & pmissio Dei aptari potest. Impediuit Deus, *Genes.* 37. 26. 27. ne fratres Ioseph illum occiderent, at permisit vt non debita causa & fine illi parcerent; cum enim vendere possent, cuius occasio ipsis diuinitus oblata erat, inutile sibi arbitrabantur occidere illum. Sic Abs- 1. *Sam.* 25. salon impeditus sequi consilium Achitophelis sibi vtile Dauidi noxium, non quia iniquum, sed quia damnosum esse existimabat, perstitit enim in proposito persequendi patrem, quod & opere explevit. Biliamum impediuit Deus ne malediceret Israeli, effecitque vt illi benediceret, at sic vt peruersa mente ab illa abstinuerit & hanc obierit. Huius tum impeditionis *Num.* 23. tum permissionis rationes aliquo modo intelligemus, si in peccato actum & ἀνομίαν distincte considerantes, vtrique impeditionem & permissionem applicuerimus.

XIV. Quanquam autem actus & ἀνομία in peccato vno inseparabiliter iuncta sint, & propterea neutrum sine altero impedirive permitti possit, mente tamen distingui possunt, & impeditio permissioque *Genes.* 37. 27. 27. nunc huius nunc illius respectu potissimum fieri à Deo, & facta à nobis considerari, non sine magna sapientiæ Dei commendatione & nostro emolumento. Impediuit Deus ne fratres Iosephum occiderent, non qua peccatum erat, quia permisit vt in eadem mente perstantes illum venderent, sed qua actus: nam illo Iosepho vitam ademissent, cui Deus parcitum volebat. Permisit eiusdem venditionem non qua peccatum potissimum, sed qua actus, quia per venditionem qua actus est, finem suum obtinuit Deus. Impediuit Deus ne Helias ad Achaziam abduceretur interficiendus, non qua id peccatum erat, sed qua actus: ex fine id apparet & impeditionis modo; Ex fine, quia voluit parcitum vitæ Prophetæ sui, non ne Achazias in Deum peccaret, ex modo impeditionis: quia consumpsit bis quinquaginta viros ad illum comprehendendum emissos, quod signum fuit iræ diuinæ aduersus Achaziam & illos, qua non peccatum vt tale, sed vt actus alteri futurus noxius impediri solet, ex gratia vero impeditur vt tale. Permisit Deus *Iob.* 1. & 2. vt Sathan & Chaldæi Iobo noxam adferrent, non qua id peccatum erat, sed qua actus, volebat enim Deus serui sui patientiam explorare, & ad Satanæ confusionem patefacere, hoc autem fit per actum, quo vt tali, noxa inferebatur Iobo. Impeditus 1. *Sam.* 24. est Dauid ne manus violentas Sauli inferret, non qua actus erat, sed qua peccatum, 7. id patet ex argumento quo impeditus abstinuit, absit à me, inquit, vt manus mittam in vnctum Domini; hoc argumentum à peccato, vt tale, absterret: liquet etiam ex fine impeditionis, voluit n. Deus vt Dauid per afflictionum tolerantiam ad regnum perueniret, veluti Christi veri Dauidis typus. Permisit Deus vt Achab Nabothum 1. *Reg.* 21. interficeret, non qua actus sed qua peccatum erat actus ille; Nabotum enim alia ratione ad se transferre potuit Deus, sed voluit Achabum mensuram scelerum suorum implere Deus, sibique & suis exitium accelerare. Impeditus est Abimelech ne Saram Abrahæ vxorem vitiaret, tum qua actus erat, tum qua peccatum. Noluit enim Deus vt se Abimelech isto crimine commacularet, eo quod in integritate cordis fecisset, voluit etiam parcere famulo suo *Gen.* 20. 6. Abrahamo, cui indelebilis dolor ex vitiatione vxoris suæ illatus fuisset tanquam ex actu. Permisit Deus vt Iudas nurum suam Thamar cognosceret, tum qua actus, tum qua peccatum, quia voluit Deus ex *Gen.* 38. 18. Iuda nasci filium suum, & simul declarare, nihil tam esse inquinatum quod non in illo sanctificaretur. Non enim abs re dicit Matthæus Iudam ex Thamar & Dauidem *Matt.* 1. 3. ex vxore Vriæ genuisse filios, ex quibus perpetua serie natus est Christus.

XV. Quum vero actus, quanquam potentiæ & voluntati creaturæ permissus, potestati eiusdem ademptus sit per legislationem, & propterea sæpenumero futurum sit, vt creatura non omnino in malo obdurata, actum quia peccato iunctus sit patrare nolit, nisi argumentis quibusdam & occasionibus, q̃ velut incitamẽta sunt ad illũ patrandum, obiectis istius quoque obiectionis administratio penes Dei prouidentiam est, qui irritamenta ista obiicit, tum vt exploret an creatura à peccando absistere velit, etiam irritamentis incitata, quandoquidem exigua laus abstinentiæ vbi illa absunt, tum vt, si creatura velit istis incitamentis cedere, ille suum opus per actum creaturæ efficiat, non necessitate impulsus, quasi opus suum citra actus creaturæ interuentum producere nequeat, sed voluntate multiformis suæ sapientiæ illustrandæ permotus. Sic argumenta, quibus fratres Iosephi incitati sunt pro sua malitia, vt fratrẽ suũ è medio sui sublatũ vellẽt, & occasiones quibus illũ è medio sui auferre poterant, illis dispẽsatione diuina oblata sunt, partim mediato hominum actu intercedenter, partim immediato ipsius Dei. Argumenta fuerunt accusatio Iosephi, qua fratrum praua facta patri detegebat, amor Iacobi peculiaris erga Iosephum, & somnii immissio immissique narratio, quibus fratrum animi odio & inuidia aduersus illum accensi sunt. Occasiones fuerunt tum missio Iosephi ad fratres à patre facta, tum Ismaëlitarum in Ægyptum proficiscentium, isto temporis momento, quo de illo tollendo deliberabant, oblatio. Et hæc quidem circa initium peccati consideranda sunt, circa progressum peccati iam permissi incidit directio & determinatio.

Eccl 20.23. *&* 21.10.

Genes. 37.

XVI. Directio peccati est actus prouidentiæ diuinæ, quo Deus peccatum sapientissime & potentissime dirigit quo vult, pertingens ab extremo ad extremum fortiter & disponens omnia suauiter. In ista directione considerandus terminus à quo & ad quem: quum enim dirigit peccatum quo vult, intelligitur illud abducere ab eo, quo illud tendere non vult. Est autem directio illa duplex, in obiectum & finem. Directio in obiectum est, quando peccatum, quod permittit, non pro arbitratu creaturæ in quoduis obiectum quacunq; ratione obuium & obnoxium iniuriæ peccati ferri patitur, sed incertum obiectum à peccante aliquando vel prorsus non petitum, vel saltem non præcise petitum dirigit. Quod Scriptura generatim enuntiat his verbis: Cor hominis excogitat viam suam, Iehoua autem dirigit gressum eius. Speciatim vero de corde Regis: Riui aquarum cor Regis in manu Domini, ad omne quod vult inclinat. Cuius illustre exemplum habemus in Nebucadnezare, qui cum apud animum suum constituisset populos sibi subigere, ac dubitaret vtrum in Ammonitas moturus esset, an vero in Iudæos, Deus ita administrauit diuinationes illius, vt statueret ire aduersus Iudæos omissis Ammonitis.

Sap. 8.1.

Prou. 16.9. *Prou.* 21.1. *Ezech.* 21. 19.20.21. 22.

XVII. Directio in finem est, quando peccatum quod permittit, non cuius fini, quem intendit creatura, seruire patitur, sed in illum finem vsurpat, quem ipse vult, siue creatura illum intendat (quod si faceret tamen à peccato non excusaretur) siue alium imo & prorsus contrarium: nouit enim Deus ex tenebris & noxa peccati educere lucem gloriæ suæ & emolumentum suarum creaturarum. Sic quod cogitauerunt fratres Iosephi in malum ipsius, hoc Deus conuertit in bonum, non modo Iosephi, sed integræ familiæ Iacobi, & totius regni Ægyptiaci. Satanas afflictionibus Iobo immissis conatus est illum adigere ad blasphemiam: at Deus iis ipsis patientiam serui sui exploratiuit, & per illam de Satana triumphauit: Rex Assyriorum statuerat perdere & exscindere gentes multas, at Deus suum opus executus est per illum missum ad gentem & populum furoris sui. Nequ[illegible] mirum Deum vsurpare actus, quos creaturæ sine peccato non perpetrant, in fines sibi placitos, quia id iustissime facit [illegible] & triplici ratione. 1. enim Dominus est creaturæ quanquã peccatricis, vtpote quæ per peccatum non magis se eximere Dei dominio potuit, quam se ipsam in nihilum redi-

Genes. 30. 20.21.

Iob. 1.11.12. 22. & 29. 10.

Esa. 10.

redigere. 2. quia vt creatura affectu & potentia à Deo instructa actus istos perpetrat, & si non sine peccato, vtpote vetitos. 3. quia creatura ferra est in manu creatoris & intentionem primi agentis causæ instrumentariæ non attingunt. *Es.* 10. 15.

XVIII. Determinatio est actus prouidentiæ diuinæ, quo Deus permissioni suæ modum ponit, & peccato terminum, ne pro arbitratu creaturæ vagetur in infinitum. Modus iste & terminus ponitur per præscriptionem temporis, & magnitudinis determinationem: Præscriptio temporis vel puncti est siue momenti, quando fiat, vel durationis quamdiu: momentum temporis determinat Deus, quum peccatum, cui patrando affecta est creatura, non illo tempore permittit fieri, quo vellet quidem creatura, sed vt alio tempore fiat sapienter & fortiter administrat. Studebant Iesum *Iob.* 7. 30. prehendere Iudæi, sed nemo iniecit manum in illum, quia nondum venerat hora eius; vbi vero tempus adesset à Patre præfinitum, inquit Christus, hæc est hora vestra & potestas tenebrarum. Durationi ponitur modus, quando spatium temporis quo peccatum permissum durare poterat, accidit & circumscribitur vt sistat sese. *Luc.* 22. 53. *Matth.* 24. 22. Sic Christus, nisi decurtati fuissent dies isti non fieret salua omnis caro. Verum hic quoque vel actus qua talis, vel peccati qua tale, habetur ratio. Actus durationi ponitur terminus hisce locis: Non requiescet virga iniquitatis super sortem iustorum, ne mittant iusti ad iniquitatem manus suas: *Ps.* 125. 5. Nouit Dominus pios è tentatione eripere. Peccati durationi ponitur terminus hisce locis: Sepiam viam tuam spinis ne amatores tuos inuenias: Tunc dices vadam & reuertar ad virum meum priorem. Præteritis ætatibus siuit Deus gentes suis ipsarum vijs incedere. Nunc vero denuntiat omnibus vbique hominibus vt resipiscant. *2. Pet.* 2. 9. *Hos.* 2. 6. *Act.* 14. 16. *Act.* 17. 30.

XIX. Magnitudini peccati ponitur modus, quum Deus non permittit peccatum excrescere & vires maiores sumere. Hoc et tũ actus, tũ peccati respectu. Actus respectu, vt in hisce Scripturæ locis: Permisit Deus, vt hostiũ furor insurgeret aduersus Israelitas, sed non est passus vt deglutirent eos: Tentatio vos non cepit nisi humana: Premimur at non coarctamur, persecutionem patimur at non deserimur, deijcimur at non perimus. Diabolo permisit Deus, primum, vt in illa, quæ Iobi erant, manum iniceret, ipsum vero non attingeret; deinde, vt corpus quidem illius attingeret, at vitam illi non adimeret; Non disperdam illos per manum Sisac, sed faciam vt sint ei serui. Respectu peccati permisit Deus, vt Dauid apud animum suum statueret, Nabalem & omnes eius domesticos gladio interficere, & recta ad illũ contenderet, sed non permisit vt effunderet sanguinem innocentem & manus ipsius seruaret ipsum. Permisit eidem Dauidi, vt ad Achis confugeret & stultitiam simularet, at non permisit vt cum eius exercitu aduersus Israelem pugnaret, vel ipsi Achis exercitui ista fraude vsus noxam inferret; neutrum enim sine scelere insigni patrare potuisset. Quanquam & illa determinata, vt actus, per quos noxa inferri illis poterat, quibus Deus damnum illatũ nolebat. *1. Cor.* 10. 13. *2. Cor.* 4. 8. 9. *Iob.* 1. 12. & 2. 6. *2. Par.* 12. 7. 8 *1. Sam.* 25. 22. 26. 31. *1. Sam.* 25. 13. & 27. *2. Reg.* 6. 17.

XX. Propter illam incitamentorum & occasionum oblationem, directionem & determinationem Dei permissioni peccati additam, dicitur Deus, quæ ab hominibus malis & Satana perpetrantur, mala ipse facere. E g. Non vos huc me misistis, inquit Ioseph fratribus suis, sed Deus; quia illi venditione peracta securi erant, quo abducendus & quid de illo futurum esset, Deus autẽ in Ægyptum abduci & vendi curauit, ibidemque per somniorum interpretationem euexit. Iobus Deum abstulisse dicit, quod Satanæ instinctu & opera ablatum erat: cum quod ille commendatione Dei in Iobum instigatus sit pro sua malitia, tum quod nocendi potentiam adeptus non amplius effecerit quam Deus determinauit. Sic Deus fecisse dicitur quod Absolom fecit: quia potissima partes in actionibus, isti apostatæ finati producendo adhibitis, Dei fuerunt. Accedit huc, quod quum sapientia Dei norit, si per talem incitamentorum & occasionũ oblationẽ, directionẽ & determinationẽ rem totam administret, *Gen* 45. 8. *Gen* 37. 26. 28. & 40. 12. 13. & 41. 39. *Iob.* 1. & 2. *2. Sam.* 12. 13. 12. *2. Sam.* 15. & 16.

certo & infallibiliter exſtiturum quod ſine ſcelere à creatura perpetrari nequit, & voluntas ipſius decernat adminiſtrationem fiſtam, liquidius pateat cur Deo factum huiſmodi tribuatur.

XXI. Sequitur denique punitio & remiſſio peccati, quibus actibus prouidentia circa peccatum iam factum verſatur, qua tale eſt, non qua actus. Punitur enim & remittitur peccatum qua malum & quia malum. Punitio peccati eſt actus Prouidentiæ Dei, quo peccato rependitur pœna ſecundum iuſtitiam Dei illi debita. Punitio illa vel futurum ſæculum concernit, vel in huius mundi ſæcula incidit. Illa eſt totius hominis æterna à Deo ſeparatio. Quæ in hac vita inferri ſolet, duplex eſt, corporalis & ſpiritualis. Quæ corpus attingunt variæ ſunt, ſed enumeratu propoſito noſtro non neceſſariæ. At ſpiritualis pœna diligenter conſideranda, quæ ſic pœna eſt peccati, vt & inſequentium aliorum ſit cauſa ob malitiam eius cui infligitur. Illa eſt priuatio gratiæ & traditio in poteſtatem mali. Priuatio gratiæ pro duplici gratia, habituali nempe & aſſiſtentiæ, duplex eſt: vna ablatio gratiæ eſt per excæcationem mentis & obdurationem cordis. Altera eſt ablatio aſſiſtentiæ Spiritus S. qui intus ſuccurrere ſolet infirmitati noſtræ, & foris Satanæ & mundi furores reprimere, adhibito etiam angelorum bonorum miniſterio & cuſtodia. Traditio in poteſtatem mali eſt vel in reprobam mentem & efficaciam erroris, vel in deſideria carnis & cupiditates peccati, vel denique in poteſtatem Satanæ principis mundi, qui potenter agit in filiis contumaciæ. Quum vero ex iſta punitione multa alia exiſtant peccata, & quidem tum ſecundum certam Dei ſcientiam, qua nouit, ſi ita puniat, fore, vt illa inde exiſtant, tum ſecundum propoſitum ipſius, quo ſtatuit ita punire, vt propter grauiora inde commiſſa peccata ſeuerius puniat, iſtæ in Scripturis exiſtunt locutiones: Ego vero indurabo cor Pharaonis, vt non dimittat populum, neque audiet vos, & mittam manum meam in Miſraim. Item, & non audsuerunt Filii Eli vocem patris ſui, quia volebat Dominus occidere illos. Item, & non acquieuit Amazia reſponſo Ioas Regis Iehudæ, quia à Deo erat, vt traderet eos in manum, quia quæſiuerunt Deos Edom. Hæc conſideratio diſtinguit gubernationem Dei circa peccata, quatenus illa vel circa induratos, vel non induratos verſatur.

Eſa.6.9.10.
Rom.8.26.
Heb.1.14.
Pſ.91.11.
Rom.1.28.
2.Theſ.2.9.10.11.
Rom.1.24.
2.Cor.4.4.
Exod.4.21. & 7.4.
2.Sam.2.25. 2.Par.25.20.

XXII. Remiſſio peccati eſt actus Prouidentiæ Dei, quo reatus peccati condonatur, & pœna peccato ſecundum illum debita auferetur. Hæc remiſſio vt hominem ante inimicum in gratiam Dei reſtituit, ita quoque facit vt adminiſtratio Dei circa illum porro gratioſa ſit, quantum æquitas & iuſtitia potulat: immunis nempe per illam eſt à pœnis iſtis ſpiritualibus, ſuperiore theſi memoratis; à corporalibus quanquam non immunis, tamen iis non afflictur ex ira Dei vt punientis peccatum, ſed tantum ex affectu declarantis ſe peccatum odiſſe, & porro caſtigantis ne in illud incidatur: qua de cauſa omnino alia eſt circa iſtum hominem prouidentiæ gubernatio, ab ea, quæ fuit ante remiſſionem impetratam.

Pſ.51.11.12.13.
2.Sam.11.11.12.13.
Pſ.119.67.
1.Cor.11.32.
Pſ.32.1.2.3.

XXIII. Ex iis quæ hucuſque tractauimus, arbitramur liquido conſtare, neque ideo quod mala ingreſſa ſunt in mundum ipſum prouidentiam, neque eius circa eadem gubernationem negandam eſſe. Neque poteſt Deus propter illam iniuſtitiæ reus peragi, non tantum quia in optimos fines omnia adminiſtrauerit, piorum nempe caſtigationem, exploratione & manifeſtationem, improborum punitionem & pateſactionem, & gloriæ ſuæ illuſtrationem: fines enim ſoli actionem non iuſtificant: ſed multo magis quod ea adminiſtrationis forma vſus ſit, quæ creaturas ſuos motus & actus, non ſponte modo, ſed & libere peragere ſinit.

THE-

THESIS X.

De

Iustitia & efficacia Prouidentiæ Dei in malo.

Resp. GERARDO ADRIANO.

I. MALI, quod culpæ seu delicti dicitur, consideratio multos induxit, vt Prouidentiam Dei circa Creaturas intellectu & libera voluntate præditas earumque actiones negarent, & duplici de causa. 1. quod putarent Deum, eo quod bonus & iustus, omniscius & omnipotens est, peccatum omnino impediturum fuisse ne fieret, siquidem Prouidentia sua creaturas rationales, earumque actiones curaret. 2. quod Prouidentiæ diuinæ non aliam circa peccatum administrationem animo conciperent, quam quæ Deum ipsum culpæ inuolueret, & creaturam, tanquam efficientiæ ipsius irresistibili actu ad peccandum impulsam, crimine eximeret. Quæ de causa cum fides Prouidentiæ Dei prorsus sit necessaria, cui bona suæ gubernationis pars adimitur, si creaturas rationales earumque actiones curare negetur, conabimur paucis Prouidentiæ diuinæ circa malum efficientiam explicare, & simul commonstrare ex illa Deo nullam iniustitiam aut peccati maculam adspergi posse, imo contra plurimum seruire iustitiæ Dei commendandæ.

Matt. 10. 11. *Ps.* 147. 1. *Apoc.* 4. 8. *Mat* 2. 17. *& 3.* 14. *Luc.* 12. 2.

II. In peccato actum actus, sub quo omissionem actus complectimur, tum *διαφόρως* consideratur: ille boni naturalis rationem habet, & materiale peccati, hæc malum morale est; & formale peccati dicitur: vtriusque intuitus, vbi de efficientia Dei circa peccatum agitur, est necessarius. Versatur enim circa actum qua actus est, & qua contra legem prohibentem fit, & circa omissionem actus qua talis, & qua contra legem præcipientem est. Consideranda autem est illa efficientia. 1. circa initium peccati, eiusque primum in corde creaturæ rationalis conceptum, & conatum, exque conatu perpetrationem: deinde circa peccatū consummatum. Efficientia Dei circa initium peccati est, vel impeditio; vel permissio & permissioni addita tum argumentorum & occasionum ad peccatum incitantium administratio, tum concursus immediatus ad actum producendum. Circa progressum peccati est eiusdem directio & determinatio. Circa peccatum consummatum versatur punitio vel remissio.

III. Prima Dei circa peccatum efficientia est impeditio vel impedimenti positio, quod tum efficientiæ, tum obiecti ratione triplex est. Efficientiæ quidem: est enim aut efficacitatis sufficientis quidem, sed quæ actu peccatum non impedit: aut efficacitatis tantæ, vt ei resisti non possit, aut efficaciæ taliter administratæ per sapientiam Dei, vt impediat peccatum re ipsa secundum euentum, & certo secundum præscientiam Dei, quanquam non necessario & ineuitabiliter. Obiecti vero respectu etiam triplex est: nam ponitur impedimentum vel potestati, vel potenti-, vel voluntati creaturæ rationalis. Quod potestati ponitur, est quo actus aliquis potestati creaturæ rationalis adimitur, ad quem præstandum illa affectum habet, & vires sufficientes: hæc fit per legislationem, qua fit vt creatura actum illum sine peccato patrare non possit. Impedimentum potentiæ positum est, quo efficitur ne creatura actum, ad quem præstandum affectum habet & vires citra hoc impedimentum sufficientes, patrare possit: illud autem ponitur quatuor modis. 1. essentiæ & vitæ, quæ potentiæ fundamentum sunt, ademptione. 2. per potentiæ ablationem vel diminutionem. 3. per potentiæ maioris vel saltem æqualis oppositionem. 4. per obiecti, in quod actus tendit, subductionem. Impedimentum ponitur voluntati, cum aliquo argumento ei persuadetur, ne velit patrare peccatum, siue id argumentum desumatur ab impossibili, vel difficili, siue ab iniucundo, incommodo, inutili, damnoso, siue denique ab iniusto, inhonesto, indecoro.

Mat. 11. 21. 23. *Ioan.* 18. 6. *Gene.* 20. 6. *Gen.* 2. 16. 17. 1. *Reg.* 19. 2. *Reg.* 1. 1. *Reg.* 13. 4. *Rom* 6. 6. 3. *Chron.* 26. 8. *Gal.* 5. 17. *Ioan.* 8. 19. *Mat* 21. 46. *Hos.* 2. 6. *Geneſ.* 37. 26. 27. *Geneſ* 39. 8. 9.

IV. Permissio peccati contraria est im-

peditioni, non illi, qua actus admittur potestati creaturæ per legislationem, sic enim actus, idem peccatum esset, & non peccatum, peccatum qua vetitus, non peccatum qua permissus creaturæ potestati, id est, non vetitus: verum isti impeditioni, qua potentiæ & voluntati creaturæ ponitur impedimentum. Quæ permissio est omnium impedimentorum suspensio, quæ Deus novit si adhiberentur peccatum reipsa impeditura, quod necesse est, quia ab vno tali impedimento peccatum. Itaque permittitur potentiæ creaturæ cum Deus nullum istorum impedimentorum, quorum thesi tertia mentio facta est, adhibet: qua de causa permissio ista hosce actus Dei vel iunctos vel præcedaneos habet. Continuationem essentiæ & vitæ creaturæ, conseruationem potentiæ eiusdem, curam ne maior vel æqualis saltem potentia opponatur, denique obiecti, in quod peccatum committitur, oblationem. Permittitur etiam voluntati, non suspensione omnis impedimenti voluntati, à peccando abterrendæ idonei, sed non adhibitione eorum quæ reipsa essent impeditura, qualis fieri nequit quin Deus in sapientiæ & potentiæ suæ thesauris plurima habeat.

Exod. 9 16. *Ioan.* 18. 6. *Mat.* 26. 2. 1. *Sam.* 20. 31. 32. *Mat.* 11. 21.

V. Fundamentum istius permissionis est, tum libertas arbitrii, quam creaturæ rationali indidit Deus creator, & cuius vsum creaturæ isti adimi non patitur constantia datoris: tum infinita eius Sapientia & Potentia, qua scit & potest ex malo bonum producere. Et propterea permittit Deus id quod permittit, non inscius virium & affectus creaturarum; nouit enim omnia: non inuitus, potuisset enim creaturam non producere, quæ esset liberi arbitrii, & posset productam abolere: non impotens impediendi; qui possit id omniscio & omnipotenti tribui? non otiosus spectator, nec negligens eius quod agitur: quia etiam antequam fiat varias circa id actiones obit, & porro intentũ in id oculum habet ad dirigendũ, determinãdũ puniendũ, remittendũ: sed quidquid permittit id consulto & volens permittit, volitione immediate versante circa permissionem, permissione vero ipsa circa peccatum: qui ordo citra noxam diuinæ iustitiæ & veritatis inuerti nequit.

Gen. 1. 2. 3. 2. *Cor.* 4. 6. 1. *Sam.* 23. 11. 12. *Apoc.* 4. 11. *Ier.* 18. 6. *Ps.* 94. 9. 10. *Ps.* 81. 12. 13. *Ps.* 5. 5.

VI. Quæ sic generatim de impeditione & permissione peccati diximus, per nonnullas peccati differentias distinctius explicanda sunt. 1. distinctio peccati ex causis, in ignorantiæ, infirmitatis, malitiæ, & negligentiæ peccatum, horsum facit: nam impedimentum ponitur ignorantiæ peccato, per reuelationem diuinæ voluntatis: infirmitatis, per Sp. S. corroborationem: malitiæ per lapidei cordis ablationem, carneique dationem, & inscriptionem legis Dei in illo: negligentiæ per sanctam sollicitudinem excitatam in cordibus fidelium. Ex quibus facile liquet, quorum actuum suspensione permissio peccatorum cuiusque generis istius constet. 2. distinctio peccati secundum respectum legis præcipientis bonum & vetantis malum etiam hic locum habet: nam contra vetantem peccatur vel committendo actum, vel non debita causa & fine omittendo: contra præcipientem vero, vel omittendo actum, vel non debito modo, causa & fine committendo. Hisce etiam impeditio & permissio Dei aptari potest. Nam impediti sunt fratres Iosephi illum occidere, at non inducti vt debita causa & fine illum actum omitterent. Absalom impeditus sequi consiliũ Achitophelis sibi vtile, Dauidi noxium, sed non abstinuit ab illo iusta causa & fine bono. Bileamum impediuit Deus ne malediceret Israeli, effecitque vt illi benediceret, at sic, vt prauo animo ab illa abstinuerit & hanc pronunciauerit.

Ps. 119. 105. *Eph.* 3. 16. *Ier.* 33. 33. *Ezc.* 31. 19. *Ier.* 32. 40. *Genes.* 37. 26. 27. 2. *Sam.* 17. *Num.* 23.

VII. Huius tum impeditionis, tum permissionis rationes & causas rectius perspiciemus, si in peccato actum & ἀνυπαξιαν distincte consideremus, vtique impeditionem & permissionem applicuerimus. Etsi enim actus & ἀνυπαξια in peccato inseparabiliter iuncta sint, ideoque neutrum sine altero permitti vel impediri possit, mente tamen distingui possunt: & impeditio permissioque nunc huius vel illius tantum, nunc vtrius potissimum, nunc vtriusque respectu fieri à Deo potest, & facta à nobis considerari. Impediuit Deus ne Helias ad Achaziam abduceretur interficiendus, non

2. *Reg.* 10. 9.

qua

quia id peccatum erat, sed qua actus: ex fine id apparet & modo impedimenti: ex fine, quia voluit parcitum vitæ prophetæ, non, ne Achazias in Deum peccaret: ex modo impedimenti, quia consumpsit bis quinquaginta viros ad illum comprehendendum missos, quod fuit signum iræ diuinæ aduersus Achaziam & illos, qua non peccatum vt tale, sed vt actus alteri futurus
Genes. 37. noxius impediri solet, ex gratia vero impeditur vt peccatum. Permisit Deus venditionem Ioſephi, eum impedierit occisio-
Gen. 10. 20. nem, non tam qua peccatum erat venditio,
Psal. 15. 17. quam qua actus, per illam enim qua actus finem suum obtinuit Deus. Impediuit autem Deus ne Dauid manum inferret Sauli,
1. Sam. 24. non tam qua id erat actus, quam qua pec-
1. Reg. 22. catum: apparet ex argumento quo inductus Dauid, absit à me vt manum meam mittam in vnctum Domini. Permisit Deus vt Achab Nabothum occideret, potius qua id erat peccatum, quam qua actus, nam sic impleuit Achab scelerum suorum mensuram & pœnam sibi acceleraurit; potuisset a. Deus Nabothum alia via ad se transferre. Cæterum Abimelechus impeditus est a vi-
Gen. 20. 6. tianda Sara, tum qua actus, per quem illatus fuisset indelebilis dolor Abrahamo dilecto ipsius, tum qua peccatum, noluit enim vt Abimelech se isto crimine commacularet, eo quod in integritate cordis fe-
Gen. 38. 18. cisset. Permisit contra Deus, vt Iudas nurum suam Thamaram cognosceret, qua actus, voluit enim ex Iuda nasci Christum, & qua peccatum, nam voluit declarare, nihil esse tam inquinatum, quod in Christo non queat sanctificari: Non enim frustra
Matth. 1. dixit Matth. Christum esse Filium Iudæ ex Thamar, sicut & Dauidis ex Vriæ vxore. Quæ res diligenter à nobis perpensa seruit tum gloriæ sapientiæ Dei illustrandæ, tum vtilitati nostræ, si sollicite in conscientiis nostris obseruemus, à quibus actibus & quo respectu impediamur, & qui actus nobis permittantur.

2. Sam. 12. 11. & 16. 21. 22. 23. 2. Sam. 14. 1. & 2. VIII. Præter istam permissionem, alia est Prouidentiæ Dei circa peccati initium efficientia, nempe administratio argumentorum, & occasionum, quæ ad actum, qui sine peccato à creatura patrari nequit, incitant, si non ex intentione Dei, saltem se-
Pr. 21. 1. Psal. 105. 25. Iob. 1. & 2. Es. 10. 5. 6. 7. cundum affectum creaturæ & non raro secundum euentus, quinde existunt. Obiiciuntur autem argumenta ista vel menti, vel sensibus tum externis tum internis: & hoc quidem vel mediata creaturarum opera interueniente, vel immediata actione Dei. Finis Dei in ista administratione est, tum vt exploret an creatura à peccando abstinere velit, etiam irritamentis incitata: quandoquidem exigua laus est abstinentiæ vbi illa absunt: tum, vt si creatura istis inuitamentis cedere velit, ille suum opus per actum creaturæ efficiat, non impulsus necessitate; quasi opus suum citra operam creaturæ nequeat perficere, sed ex desiderio multiformis suæ sapientiæ demonstrandæ. Considerentur argumenta, quibus Ioſephi fratres pro ipsorum malitia incitati *Gen 37.* sunt, vt fratrem suum è medio sui sublatum vellent: scilicet, accusatio Ioſephi, qua fratrum facta patri detegebat, amor Iacobi peculiaris erga Ioſephum, somnii diuini immissio, & narratio: item occasiones, missio Ioſephi ad fratres à patre facta & Ismaelitarū in Ægyptū, profiscētiū cōmoda oblatio.

IX. Vltima Dei circa peccati initium efficientia, concursus eius est, qui necessarius est ad actum omnem producendum, cum nihil omnino entitatem vllam habere possit, nisi à primo & summo ente immediate illam producente. Est autem concursus Dei non influxus illius immediatus in causam secundam, seu inferiorem, sed actio Dei immediate influens in effectum creaturæ, sic vt effectum idem vna & eadem totali actione à Deo simul & creatura producatur. Qui concursus quanquam sit positus in puro puto arbitrio Dei, eiusque libera dispensatione, tamen illā nunquam denegat creaturæ rationali & liberæ, quando eius potentiæ & voluntati actum permisit. Contradicentia enim sunt permittere potentiæ & voluntati creaturæ vt actum patret, & concursum suum, sine quo actus patrari nequit, denegare. Cæterum iste concursus est ad actum, qua talis, non qua peccatum est: & propterea eiusdem effectus simul est effector, & permissor Deus, & permissor prius quā effector: si enim

si enim creatura actum talem perpetrare noluisset, influxus Dei per concursum in illum actum non fuisset. : neque debet Deus ideo; quod actum illū creatura sine peccato patrare non potest, concursum suum illi ad eum patrandum propensæ denegare: fas enim est, vt creaturæ obedientia exploretur, & vt ab actu illicito abstineat creatura & obediendi desiderio, non ex defectu concursus requisiti: quia hoc respectu abstinetur ab actu qua naturale bonum est; at vult Deus ab eo abstineri, qua morale malum est.

X. Et hæc quidem circa initium peccati consideranda sunt: circa progressum peccati incidit efficientia Prouidentiæ diuinæ duplex, directio & determinatio. Illa est Prouidentiæ diuinæ actus, quo peccatum sapienter, iuste & potenter dirigit, quo vult, pertingens ab extremo ad extremum fortiter & omnia disponens suauiter: in directione etiam continetur abductio ab eo, quod illud intendere non vult Est autem directio illa duplex, in obiectum, & finem. In obiectum & quando peccatum quod permittit non pro arbitratu creaturę; *Prou.16.9. Ier.21.1.* in quoduis obiectum quacunque ratione obuium, & obnoxium iniuriæ peccati ferri patitur, sed in certum obiectum, à peccante aliquando vel prorsus non petitum, vel saltem non præcise petitum, dirigit. Cuius illustre exemplum habemus in Nebuead Nezare, qui populos subigere paratus, diuina diuinationum ipsius administratione, potius in Iudæos quam in Ammonitas mouit. *Ezech. 21. 19.20.21.* Directio in finem est, quando peccatum quod permittit, non cuiuis fini, quem intendit creatura, seruire patitur, sed in illum finem vsurpat, quem ipse vult, siue creatura illum intendat, quo tamen à peccato non excusaretur, siue alium, imo prorsus contrarium propositum habeat: *Gen.50.20. 21. Iob.1. & 2. Esa.10.5.6.* huc faciunt Iosephi in Ægyptum venditio, Iobi tentatio, Regis Assyriorum in Iudæam expeditio.

XI. Determinatio peccati est actus Prouidentiæ diuinæ, quo Deus permissioni suæ modum ponit & peccato terminum, ne pro arbitratu creaturæ vagetur in infinitum. Modus iste & terminus ponitur per circumscriptionem temporis, & magnitudinis determinationem. Circumscriptio temporis est, quando spatium temporis quo peccatum permissum durare poterat, accipitur ac circumscribitur, vt sese sistat, & hic quoque actus qua t[illegible], & peccati qua tale habenda est ratio. Actus durationi ponit terminū Deus, cū vitam iniquitatis aufert a iustis, ne quid indignū se committant, & cum pios tentatione eripit: peccati durationi ponit terminum, cum sepit vias Israelitarum, ne amplius committant idololatriam, quum denuntiat gentibus vt resipiscant, quas fiunt in suis ipsarum viis incedere præteritis ætatibus. Magnitudini peccati ponitur terminus, quum Deus non permittit peccatum excrescere & maiores vires sumere. hoc etiam tum actus vel peccati respectu: illo respectu impedit Deus, ne furor hostium quem insurgere permiserat, deglutiret Israelitas: ne tentatio plusquam humana caperet Corinthios: ne Diabolus in vitam Iobi manum mitteret: ne Rex Ægypti Sisac perderet Iudæos, sed tantum sibi in seruos subiiceret. Peccati respectu impediuit Deus, ne Dauid Nabalis & domesticorum eius sanguine se inquinaret, quod facturum se iurauerat, & quo iam contendebat: item, ne idem Dauid cum exercitu Achis, ad quem confugerat & apud quem stultitiam simulauerat, egrederetur ad pugnam, vel ad perdendum populum suum, vel ad noxam inferendam Achis exercitui, quorum neutrum sine scelere poterat: quanquam & sic peccatum qua actus impeditum videatur.

Matth. 24. 22. *Psal.135. 5.* *2.Pet.2.9.* *Hos.2.6.7.* *Act.14.16. 17.30.* *Psal.124. 2.3.* *1.Cor.10.13.* *Iob.1. & 2.* *2.Par.22. 7.9.* *1.Sam.25. 22.26.* *1.Sam.27. 2. & 10.5.9.*

XII. Propter illam permissionem Dei, permissionique additam argumentorum & occasionum oblationem, directionem & determinationem, quin & concursum, dicitur Deus quæ ab hominibus & Satana perpetrantur mala, ipse facere: misisse Iosephum in Ægyptum, abstulisse Iobo bona sua; palam & coram sole fecisse quod Dauid clanculum perpetrauera: aduersus Vriam. Et quidem huius de causis. 1. Quia potissimę partes, in actionibus, quę ad tales effe-

Gen.45.8. *Iob.1. & 2.* *2.Sam.12. 11.12.* *2.Sam.16.* *Esa.10.5. 6.7.*

effectus producendos, adhibitæ fuerunt, ipsius Dei sunt. 2. quia effectus & euentus, qui ex omnibus istis, tum à creatura perpetratis actionibus resultant, non tam intentioni ipsarum creaturarum, quam Dei proposito respondent. 3. Quia sapientia Dei nouit si huiusmodi administratio ab ipso adhibeatur, certo existiturum quod sine scelere à creatura perpetrari nequit: & quia istam administrationem voluntas eius decernit. Quarta addi potest, quod Deus, qui causa est vniuersalis, fortius influit in effectum quam creatura, cuius omnis efficacia à Deo dependet.

2. *Sam.* 23. 11. 12. 13.

XIII. Sequitur denique efficientia Prouidentiæ diuinæ circa peccatum iam consummatum, quæ consistit in punitione & remissione illius. Et hæc efficientia versatur circa peccatum qua tale est: punitur n. & remittitur peccatum qua malum & quia malum. Punitio peccati est actus prouidentiæ Dei, quo peccato rependitur pœna secundum iustitiam Dei illi debita: Punitio illa vel est huius, vel seculi futuri: hæc est totius hominis æterna à Deo separatio, & in stagno ignis afflictio. Quæ in hac vita infertur, corporalis est vel spiritualis: quæ corpus tangunt & statum vitæ animalis variæ sunt: sed enumeratu nostro proposito non necessariæ. At spiritualis pœna diligenter est consideranda, quæ sic pœna est peccati præcedentis, vt & insequentium aliorum sit causa, per malitiam eius cui infligitur. Estque priuatio gratiæ, & traditio in potestatem mali: priuatio autem vel habitualis gratiæ, vel assistentis. Illa est per excæcationem mentis, & obdurationem cordis: hæc est ablatio assistentiæ Spiritus sancti, qui intus succurrere solet infirmitati nostræ, & foris Satanæ mundique tentationes à dextris, & sinistris reprimere, adhibito etiam bonorum angelorum ministerio & custodia: Traditio in potestatem mali, est vel in reprobam mentem & efficacem erroris, vel in desideria carnis & cupiditates peccati, vel denique in potestatem Satanæ principis mundi, qui potenter agit in filiis contumaciæ. Quum vero ex ista punitione multa alia existant peccata, & quidem, tum secundum certam Dei scientiam, qua nouit, si ita puniat, fore vt illa inde existant, tum secundum propositum ipsius quo statuit ita punire, hinc isti veniunt sententiæ: ego indurabo cor Pharaonis; &, non audierunt filii Eli vocem patris sui, quia volebat Dominus occidere illos: item, non acquieuit Amazia responso Ioas Regis Israel, quia à Deo erat vt traderet eos in manum, quia quæsiuerunt Deos Edom. Hæc consideratio distinguit Dei gubernationem circa peccata, quatenus illa vel circa induratos, vel non induratos versatur.

Matt. 23. 14. *Ap.* 20. 15.

Esa. 6. 9. 10.

Rom. 8. 14. *Heb.* 1. 14. *Psa.* 91. 11. *Rom.* 1. 28. 2. *Th.* 2. 9. 10. *Rom.* 1. 24. 2. *Cor.* 4. 4.

Exod 4. 21. 7. 6. 1. *Sam* 2. 2. 2. *Par.* 25. 20.

XIV Remissio peccati est actus Prouidentiæ Dei, quo reatus peccati condonatur, & pœna peccato secundum illum debita aufertur: hæc remissio vt hominem ante inimicum in gratiam Dei restituit, ita quoque facit vt administratio Dei circa illum porro gratiosa sit, quantum æquitas & iustitia postulat: immunis nempe per illam est à pœnis spiritualibus superiori thesi memoratis: à corporalibus quanquam non immunis est, tamen iis non afficitur ex ira Dei vt punientis peccatum, sed tantum ex affectu declarantis se peccatum odisse, & porro castigantis ne in illud reeidatur. Qua de causa omnino alia est circa istum hominem Prouidentiæ gubernatio, ab ea quæ fuit ante remissionem impetratam. Quæ consideratio vtilissima est ad ingenerandam homini sollicitam curam & sedulum studium obtinendi à Deo gratiam, quæ non modo sufficiat ei imposterum à peccatis præseruando, sed & sic iuxta gratiosam Dei prouidentiam administretur, prout congruum nouit Deus, vt ipso actu à peccato custodiatur.

Psa. 51. 11. 12. 13. 2. *Sam.* 12. 12. 13. *Psa.* 119. 67. 1. *Cor.* 11. 22. *Psa.* 32. 1. 2. 5.

XV. Et hæc efficientia diuinæ prouidentiæ est circa peccatum, quæ nullius iniustitiæ potest insimulari. Nam quod impeditionem attinet, illa à Deo adhibetur, quæ sua natura sufficiens est ad impediendum, & qua creatura à peccato impediri deberet, etiam actu impediretur, nisi ipsa obsisteret & gratiæ deesset: non tenetur autem Deus omnibus modis sibi possibili-

Rom. 1. & 2. *Esa.* 5. 4. *Matt.* 11. 21.

bus vti ad peccatũ impediendum. Permissioni autem peccati causa adscribi non potest: non efficiens, quia est suspensio efficientiæ diuinæ: non deficiens, quia præsupposuit homini adesse potentiam non patrãdi peccatum per auxilium gratiæ diuinæ quæ aut præsto est, aut si deest, ipsius hominis culpa præsto non est Obiectio argumentorum & occasionum peccatum non efficit, nisi per accidens: taliter enim administratur, vt creaturam motus suos & actus non sponte modo, sed & libere peragere sinat: liberum autem est Deo creaturæ suæ obedientiam isto modo explorare. Non magis concursui diuino iniustitia adscribi potest, nam nulla est ratio, cur Deus debeat cõcursum suum actui isti, qui propter præceptum positũ sine peccato à creatura patrari nequit, denegare, quem concessurus erat creaturæ ad eundem actum, si lex posita non fuisset. Directio & determinatio difficultatem non habent. Punitio & remissio manifestam habent æquitatem, etiam illa punitio quæ excæcationem & obdurationem continet, cum illa non nisi propter magnum meritum & pene deploratam creaturæ contumaciam infligi à Deo soleat.

Gen 2.16. 17.

Es.6.7. Rom 1. 2.Thes.2. 9.10.11.12.

THESIS XI.

De

Libero hominis Arbitrio, eiusque viribus.

Resp. PAVLO LEONARDI.

I. ARbitrii vox proprie significat mentis siue intellectus, tum facultatem, qua mens de aliqua re sibi proposita iudicare potest: tum ipsum iudicium à mente secundum istam facultatem peractum. Transfertur autem à mente ad voluntatem propter arctissimam, quæ inter illas est, vnionem. Libertas arbitrio tributa proprie affectus est voluntatis, quanquam radicem suam habeat in intellectu & ratione. Illa generatim considerata varia est. 1. est ab imperio præcipientis & obligatione obedientiæ præstandæ. 2. ab inspectione cura & gubernatione superioris. 3. à necessitate, siue illa sit à causa externa cogente, siue à natura intrinsecus ad vnum absolute determinante. 4. à peccato & dominio illius. 5. à miseria.

II. Ex istis libertatis modis duo priores soli Deo creatori competũt, cui etiam propterea αὐτεξουσία tribuitur; Creaturis vero vtpote imperio & prouidentiæ Dei subiectis competere non possunt. Quare quum de libero hominis arbitrio agimus, istorum modorum nulla hic nobis est consideratio. Reliqui vero homini competere possunt, imo & certo respectu conueniunt: & illa quidẽ, quæ est à necessitate, quia à natura inest voluntati, vt proprium eius attributum, ita vt non sit futura voluntas si non sit libera; semper illi conuenit. Quæ à miseria est libertas, conueniebat homini recens condito & nondum in peccatum lapso, rursus conueniet, quando corpore & anima in cœlestem beatitatem translatus erit. Sed de istis etiam duabus nulla hic nobis est quæstio. Restat ergo vt de illa libertate dispiciamus, quæ est à peccato & dominio illius, de qua hodie potissima est controuersia.

III. Quæritur igitur, an & quousque homini insit arbitrii libertas à peccato & dominio illius, vel potius quæ sint totius hominis vires ad bonum intelligendum, volendum, faciendum. Ad quam quæstionem vt commode respondeatur, tum boni obiecti distinctio, tum statuum hominis diuersitas consideranda est. Bona homini obiecta triplicia sunt; naturalia, quæ cum multis aliis creaturis habet communia: animalia, quæ illi vt homini conueniunt: & spiritualia, quæ & cœlestia seu diuina merito appellantur, illique vt naturæ diuinæ participi sunt consentanea. Status item triplex, primæuæ integritatis, in quo à Deo per creationem est constitutus: insecutæ corruptionis, in quem per peccatum ipsius à priore est destitutus: denique renouatæ iustitiæ, in quem per gratiam Christi est restitutus.

IV. Quia

IV. Quia vero ad noſtrum propoſitum magni momenti non eſt, diſpicere quæ vires ſunt liberi arbitrii ad bona naturalia & animalia intelligendum, volendum & faciendum, iſtis omiſſis de bono ſpirituali, quod vitam hominis ſpiritualem & quam ſecundum Deum viuere tenetur, cõcernit, conſiderabimus, inquirentes ex ſcripturis, quas homo, dum in via eſt huius animalis vitæ vires habeat ad bona ſpiritualia, quæ ſola vere bona ſunt & Deo placentia, intelligendum, volendum, faciendum. Cui inquiſitioni directricem operam præſtabit triplicis, de quo ante, ſtatus conſideratio, variata ſcilicet vitium iſtarum ratione ad ſtatus cuiuſque immutationem.

V. In ſtatu primæuæ integritatis habuit homo mentem clara lucis & veritatis cœleſtis de Deo eiuſque operibus & voluntate, quantum ad ſalutem hominis & gloriam Dei ſufficiebat, intelligentia præditam, cor iuſtitia & ſanctitate vera ſalutarique boni amore imbutum; vires denique abunde inſtructas ad legem ſibi à Deo poſitam perfecte præſtandam. Quod tum ex deſcriptione imaginis Dei, ad quam conditus dicitur, tum ex lege ipſi diuinitus lata & promiſſionis comminationiſque appendice addita, denique ex analoga eiuſdē imaginis reſtitutione in Chriſto comprobari poteſt.

Gen. 1.16. 27. *Gen.* 2.17. 9. *Eph.* 4.24. *Col.* 3.10.

VI. Non fuit autem in hoc ſtatu ita cõfirmatus, quin obiecta boni alicuius ſiue inferioris & animalem hanc vitam, ſiue ſuperioris & ſpiritualē concernentis ſpecie, ad illud inordinate & illegitime intuendum & deſiderandum moueri, & ex deſiderio præpoſtero erga idipſum ab obedientia ſibi præſcripta deficere proprio ſuo, ſponaneo, quin & libero motu potuerit: imo vero à lumine mentis ſuæ & ſummo ſuo bono, quod Deus eſt, auerſus, vel ſaltem in illud non eo quo decuit modo, & præterea in bonum inferius mente & corde conuerſus, præceptum ſibi ad vitam datum tranſgreſſus eſt: quo facto ex inſigni iſto ſtatu in conditionem infœliciſſimam, quæ ſub dominio peccati eſt, ſe præcipitauit. Cui enim quis obedit & à quo deuictus eſt, huic ſeruus eſt addictus.

Rom. 6.16. *2. Pet.* 2. 9.

VII. In hoc ſtatu liberum hominis arbitrium ad verum bonum non modo vulneratum, ſauciatũ, infirmatum, inclinatũ & attenuatum eſt, ſed & captiuatum, peditum, amiſſum: viresque eius non modo debilitatę, & caſſæ, niſi adiuuentur à gratia, ſed & nullæ niſi excitentur ab eadem; dicente Chriſto, ſine me nihil poteſtis facere. Cuius loci verba ſingula diligenter põderans Auguſtinus, ita inquit: *Non dicit ſine me parum poteſtis facere, nec dicit arduū aliquid ſine me nõ poteſtis facere, vel difficulter ſine me poteritis, ſed nihil ſine me poteſtis. Nec dicit ſine me non poteſtis perficere, ſed nihil poteſtis facere ſine me.* Hoc ipſum vt dilucidius pateat, ſingulatim mentem, affectus ſeu voluntatem, & potentiam contra illa diſtinctam, quin & ipſam vitam hominis non renati conſiderabimus.

VIII. Mens hominis in iſto ſtatu cæca eſt; ſalutari Dei eiuſque voluntatis cognitione deſtituta, non capax illorum, quæ ſunt Spiritus Dei, iuxta Apoſtolum, animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei; vbi animalis non à corpore animali, ſed ab ipſa anima nobiliſſima hominis parte dicitur, itaque ita tenebris ignorantiæ obſita, vt inſipientiæ & vanitatis, titulis inſigniatur, homines ipſi obtenebrati mente, amentes & ſtulti quin & tenebræ, appellentur. Quod verum eſt non modo quum ex veritate legis, illi aliquo modo inſcripta per ἀ/ϕ/ϱισμὸν concluſiones eſt fabricatura, ſed etiam cum veritatem Euangelii ſibi extrinſecus oblatam ſimplici apprehenſione eſſet exceptura. Stultitiam enim eſſe iudicat quæ Dei ſapientia excellentiſſima eſt. Qua de cauſa id ipſum quod hic dicitur nõ de practico tantum intellectu & ſingularis approbationis iudicio, ſed de theoretico etiam & generalis æſtimationis intelligendum eſt.

1. Cor. 2. 19 *Rom.* 1. 21. 22. *Eph.* 4 17. 18 *Tit.* 3. 3. *Eph* 5. 8. *Rom.* 1. 21. *1. Cor.* 1. 18.

IX. Mentis cæcitatem ſequitur affectuum & cordis peruerſitas, ſecundum quam id, quod vere bonum eſt & Deo gratum, odit & auerſatur, malum vero amat & proſequitur. quam peruerſitatem Apoſtolus luculentius deſcribere non potuit quam illis verbis: Affectus carnis inimicitia eſt

Rom. 8. 7.

aduersus Deum. Legi enim Dei non subiicitur, nam ne potest quidem. Ergo qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Qua de causa cor ipsum hominis fraudulentum & peruersum, incircumcisum, durum & lapideum dicitur frequentissime; cuius figmentum tantum malum est ab ipsa adolescentia, ex quo egrediuntur malæ cogitationes cædes, adulteria, &c.

Ier. 13. 10. *Ez.* 16. 26. *Gen.* 6. 5. *Mat.* 15. 19.

X. Mentis excitati & cordis peruersitati respondet ex æquo virium omnium impotentia, ad id quod vere bonum est præstandum, & malum, quo decet, modo, fini, causa, omittendum. Cui impotentiæ describendæ seruiunt hæc Christi dicta: Arbor mala non potest bonos fructus facere. Quomodo potestis bona loqui cum sitis mali. Item, quod ad bonum Euangelio proprie præscriptum pertinet: Nemo potest venire ad me nisi Pater traxerit illum. Et quod Apostolus ait: Affectus carnis non potest subiici legi Dei: Ergo homo in quo ille dominatur non potest quod lex iubet præstare. Item, cum essemus in carne, affectus peccatorum vigebant seu operabantur in nobis. Horsum etiam faciunt omnia loca, quibus homo in hoc statu existens dicitur sub potestate peccati & Sathanæ in seruitutem redactus & captiuatus esse.

Mat. 7. 18. *Mat.* 12. 32. *Ioan.* 6. 44. *Rom.* 8. 7. *Rom.* 7. 5. *Rom.* 6. 20. 2. *Ti.* 2. 20.

XI. Accedat ad hæc consideratio totius vitæ hominis in peccato constituti, cuius luculentissimas descriptiones nobis exhibet Scriptura, & constabit nihil de homine in hoc statu verius dici quam illum in peccatis prorsus mortuum esse. Iungantur testimonia Scripturæ, quibus beneficia Christi per Spiritum eius menti & voluntati hominis adeoque toti homini collata describuntur. Non potest enim planius liquere, quibus bonis homo per peccatum spoliatus sit, quam ex ingenti bonorum cumulo quæ per Spiritum sanctum obtingunt credentibus; quandoquidem omne id naturæ deesse intelligitur, quod Spiritus sancti opera homini præstitum & communicatum esse Scriptura testatur. Quare si vbi Spir. Dei est ibi demum libertas sit, & vere liberi sint ii soli, quos Filius liberauerit, sequitur arbitrium nostrum à lapsu primo liberum non esse, ad bonum nempe, nisi à Filio per Spiritum ipsius liberetur.

Rom. 3. à v. 10 ad 19. 1. *Cor.* 6. 9. 10 11. *Gal* 5. 19. 20 21. *Eph.* 2. 2. 3. *Ibid.* 4. 17. 18 19. *Tit.* 3. 3. 1 *Cor.* 3. 17. *Ioan.* 8 36.

XII. At vero longe alia est ratio liberi arbitrii hominis in tertio statu constituti. Quum enim in mente illius noua lux & agnitio Dei Christique & voluntatis diuinæ accensa sit, in corde noui affectus, inclinationes & motus cum lege Dei congruentes excitati & nouæ vires ipsi ingeneratæ sint, fit, vt liberatus è regno tenebrarum & iam lux factus in Domino verum & salutare bonum intelligat: vt lapidei cordis duritie in carneam mollitiem mutata, eique lege Dei secundum fœdus gratiæ inscripta; id quod bonum, iustum & sanctum est, amet & amplectatur, & vt potens in Christo factus, bonum cognitum & amatum Deo iam cooperans prosequatur, & ipse opere præstare incipiat: hoc autem quicquid est, cognitionis, sanctitatis & virium à Spiritu sancto ipsi ingeneratur. Qui propterea Spiritus Sapientiæ & intelligentiæ, consilii, & fortitudinis, scientiæ & timoris Iehouæ, gratiæ & fidei adoptionis in filios & sanctificationis appellatur, cuique actus illuminandi, regenerandi, renouandi, confirmandi in Scriptura tribuuntur.

Ephes. 5. 8. *Ier.* 31 33. *Esa.* 11. 2. *Zach.* 12. 10. 2. *Cor.* 4. 13. *Rom* 8. 16.

XIII. Duo autem hic obseruanda. Primum, quod opus illud regenerationis illuminationisque non vno momento perficiatur, sed per quotidiana incrementa indies prouehatur & promoueatur. Vetus enim noster homo crucifixus est, vt euertatur corpus peccati, & internus renouetur quotidie. Qua de causa in regenitis, quam diu in hoc mortali corpore degunt, caro aduersus Spiritum concupiscit. Vnde fit, vt non sine resistentia & lucta bonum peragant: & à malo desistant: imo vero etiam accidit, vt vel ex ignorantia, vel ex infirmitate & nonnunquam ex malitia peccent, vt in Mose, Aarone, Barnaba, Petro & Dauide est videre. Neque accidit modo, sed etiam in perfectissimis locum habent dicta ista: In multis labimur omnes, &, non est homo qui non peccet.

Rom. 6. 6. 2. *Cor.* 4. 16. *Gal.* 5. 17. *Iacob.* 3. 2. 1. *Reg.* 8. 46.

XIV.

XIV. Alterum est, quod sicut initium ipsum primum omnis boni, ita quoque progressus, continuatio & confirmatio, ipsaque in bono perseuerantia non à nobis, sed à Deo est per Spiritum sanctum. Qui enim cœpit opus bonum in nobis, perficiet in aduentum Christi: & virtute Dei custodimur per fidem: Deus absolutos reddit, stabilit, roborat, fundat. Imò vero si contingat renatos in peccatis labi, non resipiscunt, neq; resurgunt, nisi à Deo vi eiusdem Spiritus resuscitentur & ad pœnitentiam renouentur. Quod exemplis Dauidis & Petri probatur firmissimè. Omne igitur bonum donum cœlitus descendit à Patre luminum, cuius vi mortui excitantur vt viuant, lapsi resuscitantur vt resurgant, cæci illuminantur vt videant, nolentes incitantur vt velint, infirmi confirmantur vt stent, volentes adiuuantur vt operentur & Deo cooperentur. Cui sit laus in Ecclesia per Iesum Christum in omnis ætatis sæcula sæculorum, Amen.

Phil. 1.6. 1. *Pet.* 1.5. 1. *Pet.* 5.20. *Iac.* 1.17.

Augustin. contra 2. Epist. Pelag. lib. 2. cap. 9.

Hominis propositum bonum adiuuat quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoque hominis, quod dicitur bonum, quamuis quum esse caperit adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia. sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus, Gratias autem Deo, qui dedit idem studium pro vobis in corde Titi. Si studium quisque vt pro alio habeat, Deus das, vt pro seipso habeat quis alius est daturus.

Bernhardus de Libero Arbitr. & gratia.

Quid igitur agit (ais) liberum arbitrium? Breuiter respondeo. Saluatur. Tolle liberum arbitrium, non erit quod saluetur. Tolle gratiam, non erit vnde saluetur. Opus hoc sine duobus effici non potest. Vno à quo sit; altero cui vel in quo sit. Deus author est salutis; liberum arbitrium tantum capax, nec dare illam nisi Deus, nec capere valet nisi liberum arbitrium.

THESIS XII.

De Lege Dei.

Resp. DION. SPRANCKHVYSEN.

I. LEX vniuersè definitur, vel *ex fine*, Ordinatio rectæ rationis ad commune & singulare bonum omnium & singulorum subordinatorum, ab eo lata qui totius communitatis & in ea singulorum curam habet: Vel ex *forma* & Efficacitate sua; Ordinatio præcipiens quid faciendum & omittendum sit, lata ab eo, qui ius habet postulandi obedientiam, obligans creaturam rationis & libertatis vsu pollentem ad obediendum, sancta promissione præmii, & denunciatione pœnæ. Et in *Humanam* & *Diuinam* distinguitur: hæc *Deum*, illa *hominem* authorem habet; non quidem quod vlla lex ab homine lata proba sit, quæ non sit ad Deum authorem omnis boni referenda: sed quia homines ex lege Diuina deducunt præcepta accommodata statui cui præsunt, secundum conditiones & circumstantias illius particulares. Nos impræsentiarum de *Lege Diuina* agemus.

II. *Lex Diuina* potest considerari vel vt *sermone insito* mentibus hominum est impressa, vel vt *sermone foras prolato* enuntiata, vel denique vt *scripto* comprehensa. Qui modi Legislationis non integris obiectis differunt: sed in eo discriminantur; quod primus fundamenti cuiusdam instar est reliquis: posteriores vero, quod ad ea, quæ præcipiuntur & vetantur; latius se extendant. *Nos de Lege Dei qua scripto est comprehensa tractabimus*: quæ etiam *Mosis Lex* appellatur, eo quod Deus eo mediatore vsus est ad illam Populo suo Israëlitico tradendam. Illa autem est triplex iuxta obiecti varietatem, hoc est operum patrandorum, Vna ἠθικὴ siue *Moralis*, altera τελετικὴ siue *Ceremonialis*, tertia πολιτικὴ *Iudicialis* vel *Forensis* dicitur.

Rom. 2.14. 15. *Gen.* 2.17. *Exod.* 34.1. *Mal.* 4.4. *Gal.* 3.19. *Exod.* 20. & *deinceps.*

III. *Lex Moralis* (quæ per totam Scripturam V. & Noui Testamenti sparsa & sum-

1. *Sam.* 15. 22.

summatim in decalogo comprehensa est) est ordinatio præcipiens ea, quæ Deus per se grata habet, & ab omnibus hominibus semper & vbique præstari vult & vetans contraria. Hæc itaque est perpetua & immutabilis videndi norma, expressa imago interni conceptus diuini, secundum quem vt creatura rationalis vitam suam totam semper & vbique instituat, fas & æquum esse iudicat legislator Deus. Illa breuiter *dilectione Dei & proximi*, continetur; siue partim iis officiis quæ ad amorem, honorem, timorem, & cultum Dei pertinent; partem iis quæ proximis, superioribus, inferioribus, paribus debemus; quorum complexu etiam illa comprehenduntur, quæ quisque sibi præstare tenetur.

Amos 5. 21. 22. 23. 24. *Mich.* 6. 6. 7. 8. *Matth.* 22. 36. 37. *Mal.* 1. 6. *Rom.* 12. & 13. & 14. *Tit.* 2. 11. 12

IV. *Vsus legis moralis* varius est secundum varios status hominis. *Primarius* & à Deo per se intentus iuxta amorem ipsius erga iustitiam & creaturam suam, erat *vt homo per illam viuificaretur*, hoc est illam præstaret & ex eius præstatione iustificaretur, & præmio per illam promisso ex debito afficeretur. Et hic vsus primæuo hominis statui fuit accommodatus, quum peccatum nondum in mundum ingressum esset. *Vsus sub statu peccati* est, ordine primus aduersus hominem peccatorem, tum vt *illum de transgressione & reatu arguat, iraque & condemnationi Dei subiiciat*, tum vt *eundem de impotentia peccato resistendi legique se subiiciendi conuincat. Insequens illum est*, siquidem Deo visum misericorditer & gratiosè cum homine peccatore agere, erga peccatorem, tum vt *illum sic conuictum & subditum condemnationi Dei ad gratiam desiderandam & quærendam compellat, & sic ad Christum liberatorem vel promissum vel datum confugere cogat. Seruit* præterea lex in hoc statu tum *Deo*, vt hominem sub eius ductu saltem ab externo opere peccati & sceleribus formidine pœnæ, & promissione præmiorum temporalium cohibeat: tum *peccato*, in homine carnali & sub lege existente inhabitanti & regnanti, vt incendat peccati desiderium, peccatum augeat, & operetur omnem concupiscentiam. Illud fit ex bonitate Dei & amore erga generis humani societatem animalem: hoc ex malitia peccati regnantis & dominantis.

Rom. 2. 13. & 10. 5. & 4. 4. *Rom.* 3. 19. 20. & 7. *Gal.* 2. 16. 17 1. *Tim.* 1. 9. *Rom.* 6. 12. 13. 14. & 7. *vers.* 5. 8 11. 23.

V. *Tertius vsus legis Moralis erga hominem iam Spiritu Dei & Christi renatum conueniens statui gratiæ est, vt sit perpetua regula vitæ secundum Deum eiusque Spiritum instituenda*: Non vt per illam iustificetur homo, quia horsum per carnem impotens & inutilis facta est, etiam si tantum vnicum ab homine peccatum perpetratum esset: sed vt Deo pro gratiosa redemptione & sanctificatione gratias agat, bonam conscientiam seruet, vocationem suam & electionem firmam efficiat, alios suo exemplo Christo lucrifaciat, diabolum confundat, impium mundum condemnet, & per viam bonorum operum ad cœlestem hæreditatem & gloriam cõtendat, Deumque glorificet ipse & aliis glorificandi Deum occasionem & materiam subministret.

Tit. 3. 8. *Iac.* 2. 8. *Rom.* 8. 3. *Psal.* 116. 12. 13. 1. *Tim.* 1. 19. 2. *Pet.* 1. 10. 1. *Pet.* 3. 1. *Iob.* 1. & 2. *Heb.* 11. 7. *Rom.* 2. 7. 1 *Cor.* 6. 20. *Matt.* 5. 16. *Gal.* 3. 21. *Rom.* 8. 3. *Gal.* 3. 16. 17 18. 22.

VI. Ex hisce vsibus facile colligere est, quousque lex Moralis inter fideles & sub gratia Christi constitutos obtineat & quousque abrogata sit. 1. *Abrogata est, quod ad vim & vsum iustificandi attinet.* Nam si data fuisset lex quæ posset viuificare vere ex lege esset iustitia. Causa cur id nequeat, est quia per carnem infirmata est, ob quam Deus gratiosè cum hominibus agere volens, promissionem dedit & ipsum Christum, vt hæreditas ex promissione & fide Christi obtingere credentibus, Lex autem superueniens promissione, quæ irritam eam reddere potuit: fuit enim sancita autoritate; neque promissioni adiungi aut superaddi, vt ex vtraque iuncta iustitia & vita contingeret. 2. *Abrogata est quo ad maledictionem & condemnationem.* Christus enim sub lege & maledictione factus, redemit nos à lege & eius maledictione, & sic ademta lex est peccato, ne virtus eius sit ad condemnandum. 3. *Abrogata est & ademta peccato, quatenus per illam occasionem nactum, per eandem omnem concupiscentiam operabatur in homine carnali, in quem dominium exercebat peccatum.* 4. *Abrogata est quoad ductum quo hominem vrsit ad bonum faciendum*

Gal. 3. 10. 11. 12. 13. 1. *Cor.* 15. 55. 56. *Rom.* 7. 4. 1. *Tim.* 1. 9. *Gal.* 4. 18.

faciendum & abstinendum à malo, metu & spe præmii temporalis. Fideles enim & renati sunt mortificati legi in corpore Christi, vt sint alterius nempe Christi, cuius Spiritu porro ducantur & agantur in nouitate vitæ, secundum charitatem, & regiam libertatem: vnde apparet illam quod ad obedientiam Deo præstandum abrogatam non esse, quanquam illa ipsa secundum ἐπιείκειαν non secundum strictum rigorem sub gratia Christi & Euangelii postuletur.

1. Ioan. 5. 3. 4 Iac. 2. 8. 1. Ioan. 2. 12.

VII. *Lex Ceremonialis* est, quæ continet præcepta de cultu Dei externo, data Ecclesiæ Israeliticæ, & temporibus, quibus Ecclesia Dei vt infans sub παιδαγωγίᾳ & veteri Testamento fuit, accommodata: instituta tum ad significandum, præfigurandum, obsignandum tum ad ἐνέργειαν in conuentibus & actibus Ecclesiasticis obseruandum: illi sunt seruiebant. *Circumcisio, Agnus Paschalis, Sacrificia, Sabbatha, adspersiones, ablutiones, mundationes, consecrationes, dedicationes, rerum animatarum.* Hinc dictæ *Sacerdotum, Leuitarum, Cantorum, Ianitorum* functiones, functionumque vices, & circumstantiæ & locorum & temporum, quibus singulæ actiones sacræ peragendæ erant.

Gal. 4. 1. 2. 3 Heb. 8. 5. & 10. 1. Col. 2. 14. Psal. 17. 4. Col. 2. 11. 1. Cor. 5. 7. 1. Par. 24. & 25. & 26

VIII. *Vsu legis* istius *Ceremonialis* fuit. 1. *vt populum veterem sub spe & exspectatione promissorum bonorum contineret*: quem vsum præstitit per varios personarum, rerum, actionum, euentuum typos, figuras vmbras, quibus tum peccata, veluti chirographo nobis aduerso, obsignata sunt, vt intelligeretur necessitas promissionis factæ: tum expiatio & promissa bona emi nus ostensa sunt, vt promissio certo impleuda crederetur: & hoc respectu, quum horum typorum & vmbrarum corpus & expressa forma ad Christum pertineat, Lex illa merito pædagogus ad Christum dicitur. 2. *vt populum Israeliticum, tanquam Deo peculiari nomine sanctificatum, a reliquis gentibus discerneret, & tanquam parietis intergerinus distermineret*, ita tamen vt extranei per circumcisionem ad illius communionem admitterentur. 3. *vt in isto operoso cultu occupati, neq; cultu alios ipsi corrumperent, neq; ab aliis populis vsurpatos assumerent*: atque ita ab Idololatria & superstitione puri conseruarentur, ad quam propensissimi fuerunt, & occasiones vndique à populis tum vicinis, tum in medio illorum habitantibus offerebantur.

Heb. 10. 1. 2. 3. Heb. 7. & 9. & 10. Col. 2. 14. Hebr. 9. 8. 9. 10. Col. 2. 17. Heb. 10. 11. Gal. 3. 24. Ephes. 2. 14. 15. Exod. 12. Hier. 2. 10. 44.

Deut. 12. Deut. 31. 16. 27. 28. 29.

IX. Hæc lex est per Christi crucem mortem, resurrectionem, adscensionem in cœlos, & missionem Sp. Sancti abrogata, per vmbrarum à Sole depulsionem, & corporis in earum locum subingressum, quod typorum omnium est iustum complementum. At gradus sunt in abrogatione considerandi. *Primo momento abrogata est quoad necessitatem obseruandi, & obseruationis vtilitatem, omni iure obligandi simul & semel illi adempto*: quo ipso viua esse desiit, & mortua est: *Deinde facto ipso* fuit abolenda, quod factum est partim per doctrinam Apostolorum inter fideles, qui paulatim intellexerunt Christum esse finem Legis, & eius quod aboletur, ideoq; volentes ab vsu eius Legis abstinuerunt; partim per potentiam Dei in destructione Ierosolymorum, & Templi vbi sedes erat Religionis, & locus cultibus illis exercendis destinatus, aduersus cõtumaciam infidelium Iudæorum. A quo tempore mortiferæ esse cæperunt Ceremoniæ, quæ intermedio illo spatio tolerabiles fuerunt, ipsorum etiam Apostolorum iudicio, sed inter Iudæos tantum modo ne gentibus imponerentur, quod nouæ institutionis instar erat æstimandũ.

Col. 2. 11. 12. 14. 17. Hebr. 8. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Gal. 4. 9. 10. 1. Cor. 7. 19. & 9. 19. 20. 2. Cor. 2. 13. 14. 15. 16. Act. 16. 3 & 21. vers. 28. 22. 23. 24. &c. Gal. 2. 3. 11. 12.

X. *Lex iudicialis* est quam Deus per Mosem populo suo Israelitico, cuius peculiari ratione rex erat, præscripsit, continens præcepta de forma gubernationis politicæ in ciuili societate vsurpandæ, ad bonum tum animalis vitæ, tum etiam spiritualis, per conseruationem & exactionem cultus externi, & disciplinæ externæ in Lege Morali & Ceremoniali mandatæ procurandum, vtpote de *Magistratibus, Contractibus, bonorũ diuisionibus, Iudiciis, Pœnis &c.* Hæ leges commode ad duo genera referri possunt. Aliæ iuris communis sunt, quoad substantiam ipsarum, quanquam secundum nonnullas circumstantias illi reipublicæ sint peculiares, aliæ simpliciter ad ius singulare pertinent.

Exod. 21. & 21. & 22. & 22. &c. Deut. 17. 1. Dan. 15. 1. 2. & 6. 17.

XI. *Vsus*

XI. *Vsus huius legis* etiam triplex fuit. *Primus vt totus status populi Israelitici certa norma publicæ æquitatis & iustitiæ ordinaretur*, Psal. 122.3. effetque vt Ciuitas bene & apte sibi secundum omnes & singulas partes per commissuras & nexus præceptorum illa lege præscriptorum coagmentata & pariter coniuncta. *Alter vt populus iste ab aliis populis, qui suas proprias Leges habebant, etiam hac lege discriminaretur*: adeo voluit Deus vt vbicunque id secundum rerum ipsarum & hominis naturam fieri poterat, populus iste suus nihil cum aliis commune haberet. Et hi duo vsus ad præsentem Israeliticæ Reipub. statum pertinebant. Psal. 2. *Tertius ad eam quæ futura erant respexit, & fuit typicus*: totus enim ille status & totum Regnum, regnique administratio, & administrationis principes, Iudices, Reges Christum, regnumque eius, & spiritualem eius administrationem adumbrarunt: quo respectu etiam hæc Lex pædagogus ad Christum dici potest. Ezec. 34.23. 24.

Matth. 3.2. Mat. 16.28. XII. *Hæc Lex quatenus in Christum respexit abrogata est vniuersè*. Nullum enim iam regnum, nullus populus, nulla administratio seruit ad Christum, eiusque regnum vel administrationem typicè figurandam. Regnum enim illius, quod regnum cœlorum est, & non de hoc mundo, aduenit iam, & ille venit in regnum suum. Quantum vero ad eius simplicem obseruationem attinet, illa neque vetita est, neque præscripta vlli populo, nec absoluta necessitate seruanda vel omittenda. Excipiuntur quæ communis iuris sunt, & naturali æquitate fundata. Illa omnino obseruari necesse est, vbique & ab omnibus. Et quæ, quod ad ipsam substantiam & finem præcipuum attinet, in Christum respiciunt, illa nulli populo licet postulare. Ioan. 18.36. Matt. 11.11.

COROLLARIVM.

Doctrina Pontificiorum de Consiliis & operibus supererogationis diuinorum præceptorum perfectioni derogat.

THESIS XIII.

De

Legis & Euangelii comparatione.

Resp. PETRO CVNÆO.

I. QVum Lex dupliciter considerari debeat, tum vt primitus hominibus in primæua integritate constitutis lata est, tum vt per Mosen data & peccatoribus posita est (quo respectu Veteris Testamenti seu fœderis nomen sortita est in Scripturis) cómodè poterit cum Euangelio (quod Noui Testamenti nomine appellatur prout Veteri id oppositum) iuxta hunc duplicem respectum conferri: & quidem tum conuenientiæ, tum differentiæ ratione, quanquam conuenientiam communiter extra istud discrimen considerare haud incommodè possumus, ne bis idem repetere cogamur.

II. Conuenit igitur Lex, tum vt primum lata Adamo, tum vt postea per Mosen data cum Euangelio. 1. generali authoris vnius consideratione. Est enim Deus vnus idemque author vtriusque, qui Legem tulit vt Legislator, Euangelium verò protulit vt omnis gratiæ & misericordiæ Pater, vnde & illa Lex Dei & hoc Euangelium Dei sæpe nominantur. 2. Generali ratione materiæ, vtraque enim doctrina constat mandato obedientiæ, & remunerationis promissione qua de causa nomen habet תורה vtrique etiam in Scriptura communiter tribuitur. 3. Fine generatim considerato: qui est gloria sapientiæ bonitatis, & iustitiæ Dei. 4. Subiecto per speciales respectus non discriminato, hominibus enim & Lex posita, & Euangelium patefactum est. Gen. 2.17. Exod. 20.2. Rom. 1.1. Esa. 2.3.

III. Est præterea conuenientia aliqua Legi, prout Adamo lata est, cum Euangelio propria: à qua Lex, vt per Mosen data est, excluditur. hæc sita est in præstationis possibilitate. potuit enim Adam iis viribus, quas

quas in creatione acceperat, Legem præstare, cum auxilio Dei. Secus illi in culpam imputari transgressio non poterat, inscribitur etiam Euangelium in cordibus fœderatorum Dei, vt conditionem illo præscriptam implere possint.

IV. Differentia vero inter Legem, vt primum lata est, & Euangelium, in hisce potissimum consistit. 1. in speciali authoris respectu. Nam Deus Legem tulit circa respectum in Christum, vt benevolus, quidem creaturæ suæ integræ, sed ex iustitia stricta postulans obedientiam, & promittens mercedem, pœnamque denuntians, Euangelium vero patefecit vt gratiosus & misericors in Christum suum respiciens ex iustitiâ misericordiâ temperata postulans & promittens. 2. In singulari materiæ ipsius ratione. Lex enim dicit, *Rom.10.5.* *Hoc fac & vives.* Euangelium vero *Si credideris, seruaberis.* & hoc discrimen est non modo in postulato (vnde & illa operum, *Rom.3.27.* *1.Tim.1.10.* Euangelium vero Lex fidei appellatur) verum etiam in promissione, quanquam enim vtrobique vita æterna promittatur, Euangelio tamen vt ex morte & ignominia, Lege vero vt ex naturali felicitate conferenda. præterea in Euangelio remissio peccatorum, vt vitæ æternæ præcedanea annuntiatur; cuius nulla mentio in Lege: quia nec ipsa remissio necessaria non peccatori, nec illius annuntiatio vtilis statura, quanquam peccaturo.

Rom 4.4. V. Differunt insuper in modo remunerationis. Operanti enim secundum Legem merces fuisset data ex debito, & transgredienti pœna illata ex seueritate strictæ *Ioh.3.19.* iustitiæ. Credenti vero merces datur ex *Ioh 9.41.* gratia; incredulo vero condemnatio de- *Gen.2.17.* betur secũdum iustitiam *ἀνακέφαλ.* in Christo temperatam. 4. Discriminantur speciali subiecti intuitu. Lex enim lata homini integro, & in fauore Dei iam tum constituto: Euangelium vero homini peccatori, & *2.Cor.5.19.* in gratiam Dei, quia verbum reconciliationis est, reducendo. 5. Finis peculiari respectu differunt. Lege enim illustratur *1.Cor.1.20.* sapientia, bonitas, & iustitia Dei stricta. *21.23.24.* *Eph.1.8.* Euangelio vero sapientia Dei longe illustrior, bonitas cum gratiosâ misericordia iuncta, & iustitia in Christo temperata. *Rom.5.24.* *25.26.*

VI. Discrimen vero inter Legem, quatenus per Mosen data est, & Vetus Testamentum appellatur, & Euangelium, quâ Noui Testamenti nomine venit, in hisce sequentibus iuxta Scripturas situm est. 1. in distincta proprietate institutoris Dei. *Heb 9.5.* Vetus enim pactum fecit vt iratus peccatis, quæ sub priori fœdere manebunt inexpiata. Nouum vero instituit vt reconciliatus, vel saltem reconciliationem illo ipso *2.Cor.5.17* *&c.* fœdere peracturus in Filio dilectionis suæ *Ephes.2.16.* & sermone gratiæ. 2. in modo institu- *17.* tionis respondente vtrinque instituendis conditioni. Nam Lex lata cum signis planissimis iræ, & horrendi iudicii diuini aduersus peccata & peccatores. Euangelium *Hebr.12.18.* vero cum indiciis certis benevolentiæ, *19.20.21.* *ἐυδοκίας* & amoris in Christo. vnde Apo- *22.23.24.* stolus. Non accessistis ad contractabilem *Heb.7.16.* montem, & incensum ignem ac turbinem *Col.2.14.* & caliginem & procellam: sed ad montem Sion. 3. in materia mandatorum, & promissionum. mandata enim eius pleraque carnalia fuerunt, continentia Chirographum contrarium nobis: promissiones verò pleræq; corporales, & terrenam hæreditatem, veteri homini conuenientem, spondentes: Euangelium vero spirituale, *Heb.10.1.* mandata continens spiritualia & promis- *Ioh 4.21.23* sionem hæreditatis cœlestis, nouo homini *Heb.8.6.* congruentis. quanquam terrena bona ad- *Ephe.1.3.* iectamentorum instar polliceatur quæ- *Matt.6.33.* rentibus primo regnum Dei & iustitiam eius.

VII. Quartam differentiam ponimus in *Gal.3.19.* mediatore seu intercessore. Veteris enim *Hebr.9.15.* Testamenti mediator est Moses; Noui Ie- *He 3.5.& 6* sus Christus: Lex per seruum data est; *Ioh.1.17.* Euangelium vero per ipsum Dominum *Gal.3.19.* patefactum. Lex per Mosen data est; gratia & veritas per Iesum Christum. Lex *Leu.26.46.* data in manu mediatoris; qui Moses est, *Deut.5.26.* iuxta id quod dicitur alibi, & Christus *Heb.9.15.* Noui Testamenti mediator dicitur. Quin- *Exod.24.5.* tum discrimen esto in sanguine ad confir- *Heb.9.18.* mationem vtriusque Testamenti adhibito; Vetus fœdus sancitum est sanguine ani- *19.20.* *Heb.9.14.*

malium : Nouum vero pretioso sanguine Filii Dei: qui etiam propterea sanguis Noui Testamenti appellatur. 6. Differunt loco promulgationis. Vetus enim promulgatum est de monte Sina. Nouum vero ex Sion & Hierusalem exiuit, quod discrimen Apostolus etiam adnotat planissimè.

Mat. 26. 28. *Exod.* 19. 8. *Esa.* 2. 7. *Mich.* 4. 2. *Gal.* 4. 24. &c. *Hebr.* 12. 18. &c.

VIII. Septima differentia sumetur à subiectis, tum quibus lata, tum quibus inscripta sunt. Lex Vetus lata est Veteri homini : Nouum Testamentum Nouo homini institutum. vnde & Augustinus arbitratur Veteris & Noui appellationem sortita esse duo ista Testamenta. Lex Vetus inscripta est tabulis lapideis : Euangelium vero inscriptum in tabulis carneis. Octauum discrimen est in adiunctis; idque dupliciter. 1. Lex Vetus egena est, & impotens viuificandi. Euangelium vero continet imperuestigabiles opes Christi, & potentia Dei est ad salutem cuiuis credenti. 2. Lex Vetus onus fuit importabile, quod neque patres illorum ferre potuerunt. Euangelium vero iugum & onus Christi continet, quod suaue est & leue.

Exod. 31. 18. *Ier.* 31. 33. 2 *Cor.* 3. 3. *Gal.* 4. 9. & 3. 21. *Eph.* 3. 8. *Rom* 5. 16. *Actor.* 15. 20. *Matt.* 11. 29. 30. 2. *Cor.* 3.

IX. Nouum discrimen sumetur ab effectorum diuersitate. Vetus enim Testamentum est Littera occidens, Ministerium mortis & condemnationis, Nouum est Spiritus viuificans, Ministerium Spiritus, Iustitiæ, & vitæ. Vetus pactio generabat ad seruitutem, Agaris instar : Noua pactio gignit ad libertatem, vt Sara. Lex intrauit vt abundaret peccatum; & iram operatur: Sanguis vero Noui Testamenti Euangelio exhibitus, expiat peccata, & meliora loquitur quam Abel. Vetus Testamentum est Chirographum, quo peccata obsignantur. Euangelium vero est prædicatio libertatis, & sermo Crucis, cui Chirographum affixum est, & eo ipso è medio sublatum. Decima differentia statuetur in tempore tum promulgationis vtriusque, tum durationis : Vetus Testamentum promulgatum, quum Deus populum Israeliticum educeret ex Ægypto. Nouum vero nouissimis & postremis temporibus. Vetus Testamentum vsque ad Christum durare debuit, & postea abrogatum est. Nouum vero manet in æternum, vtpote sanctum sanguine Sacerdotis, qui ex vi indissolubilis vitæ per sermonem iuramenti const tutus est Sacerdos, & per Spiritum æternum Deo se obtulit. ex hoc postremo discrimine forte Veteris & Noui appellationis ortum duxerunt.

Galat. 4. 23. 24. *Rom* 5. 20. *Rom.* 4. 15. *Matth.* 26. *Hebr.* 9. 14. 15. & 12. 24. *Col.* 2. 14. *Esa.* 61. 1. *Ier.* 31. 32. *Heb.* 8. 8 9. *Gal.* 3. 19. *Heb* 7. 18. 2. *Cor.* 3. 10. *Hebr.* 7. 16. 28. *Heb.* 9. 14.

X. Ne quis vero arbitretur Patres, qui sub Lege & Veteri Testamenti vixerunt, gratiæ fideique & vitæ æternæ exsortes fuisse; sciendum etiam tum promissionem Adamo factam de semine mulieris, & de semine Abrahami, cui promissio facta est, & in quo benedicendæ erant omnes nationes, exstitisse, & fide a sanctis patribus acceptam fuisse. Quæ promissio quum a Theologis sub Veteri Testamenti nomine latè sumpto comprehendatur, & ab Apostolo λόγιον, quin & in plurali, iuncta voce promissionis, λόγια τῆς ἐπαγγελίας appellatur, breuiter etiam videamus, quatenus pactum hoc promissionis & Testamentum Nouum, siue Euangelium sic excellenter dictum, tanquam promissionum complementum & ἐπαγγελία, inter se conueniant & differant.

Gen. 3. 15. *Gal.* 3. 6. *Act.* 3. 25. *Gal.* 3. 16. *Eph.* 2. 12. *Gal.* 3. 16. 17 *Heb.* 9. 13.

XI. Conuenientiam ponimus in iis quæ substantiam vtriusque concernunt. Nam 1. ad efficientem causam quod attinet, verumque ex purâ putâ gratiosâ Dei misericordia in Christum respicientis sanctum est. 2. vna eademq; vtriusq; materia, Fidei scil. obedientia vtrobique requisita & vitæ æternæ hæreditas promissa per iustitiæ fidei imputationem, & gratiosam in Christo adoptionem. 3 vnum obiectum, Christus : quem promissum Patribus in Scripturis Propheticis Deus exhibuit Euangelio. 4. Vnus finis, laus gloriosæ Dei gratiæ in Christo. 5. vtrumque pactum initum cum hominibus eadem ratione formali vestitis, nempe cum peccatoribus, iisque non operantibus, sed credentibus in eum, qui iustificat impium. 6. Idem vtrobique Spiritus est obsignans vtriusque veritatem in mentibus fœderatorum. Quum enim adoptio & hæreditas com-

Gen. 15. 6. *Rom.* 4. *Heb.* 11. *Rom.* 9. 4. *Heb.* 15. 8. *Actor.* 3. 19. 20. *Actor.* 15. 32. *Rom.* 4. 2. 3. *Rom.* 9. 8. 11. 30. 31. 32. 33. 1. *Cor.* 4. 13. *Rom.* 9. 4. *Gal.* 3. 18. *Rom.* 8 15. *Eph.* 1. 4. *Rom.* 9. 7.

competat etiam Patribus in Veteri Testamento Spiritus, qui adoptionis est, & arrhabo hæreditatis illis negati nequit. 7. Conueniunt effectis. vtraque enim Pactio
Gal. 4.21.28 generat filios ad libertatem. *In Isaac enim vocabitur tibi semen. &, Nos fratres non sumus ancillæ filii, sed liberæ, & secundum Isaac filii promissionis* Vtraque iustitiam fidei administrat, & ex illa hæreditatem.
Rom. 4.13. *Ioan.* 8.6. *Luc.* 2.10. Vtraque gaudium spirituale excitat in cordibus fidelium. Denique & in eo conueniunt quod vtraque per iuramentum Dei
Gen. 22.6. *Luc.* 1.37. est confirmata, neutra ergo abolenda, sed prior per posteriorem complenda.

Hebr. 6.13. 14.17. & *He.* 7.10.21. XII. Differentia autem est in accidentalibus nonnullis, quæ nihil derogat vnitati substantiali, & primo quidem circa accidens obiecti. Nam promissione offertur
Mal. 3.1. *1. Ioan* 1. *v.* 1.2. & 4.14. Christus venturus. Euangelio vero iam exhibitus. vnde etiam secunda differentia circa accidens fidei in obiectum requisitæ, vt enim præsentia & præterita clarius cognoscantur quam futura; sic fides in ven-
Heb. 11.13. *Num.* 14.17 turum Christum obscurior fuit fide quæ
Heb. 10.1. Christum præsentem intuetur, quibus addatur discrimen tertium, quod Christus
Gal. 3.16. *2. Cor.* 3.18. cum beneficiis suis iam olim Israëlitis sub
Ioan. 1.17. typis, & vmbraculis propositus fuit, in
Col. 2.17. Euangelio vero reuelata facie inspicien-
Gal. 3.15.25. dus offertur, rerumque ipsarum veritas & corpus exhibetur. Quæ administrationis varietas quartum exhibet discrimen in ipso hærede. Israelitarum enim gentem hæredi paruulo comparat Apostolus, qui præsidio, tutore & pædagogo indigebat. Fide-
Gal. 4.1.2. les vero sub Nouo Testamento hæredi adulto. vnde quintum deducitur discrimen, quod hæres paruulus, tanquam nihil
Gala. 4.2.3. differens à seruo, sub œconomica Legis
4.5. ceremonialis seruitute detinebatur; à qua liberati sunt, qui post temporis tutelæ à Patre præfiniti exspirationem in Christum crediderunt. Huic statui hæredes paruuli suus quoque Spiritus accommodetur, & sextum dabit discrimen: quod hæres Spi-
Rom. 8.5. ritu adoptionis actus quidem fuit, sed quia
Gal. 4.6. infans seruitutis Spiritu contemperato; hæres vero adultus Spiritu adoptionis in solidum, excluso seruitutis illo. Septima differentia est in vocatorum numero ad communionem vtriusque. Promissio ter-
Eph. 2.11.12. minis Israeliticæ Reip. concluſa fuit, à quâ
3.17. Gentes alienæ etiam extraneæ fuerunt à
Mat. 28.19. pactis promissionis. Euangelium vèro o-
Mar. 16.15. mni creaturæ quæ sub cœlo est, sublata
Col. 1.13. macerià, annunciatum est.

XIII. Possunt vero hæc ipsa, Lex, Promissio, & Euangelium, alio quodam ordine, vel vt opposita inter se, vel vt sibi subordinata, considerari. Excludit ergo Legis vt Adamo lata fuit, conditio, faciendæ promissionis & Euangelii annuntiandi necessitatem; & vicissim illius faciendæ & huius annuntiandi necessitas, declarat hominem Legi sibi datæ non obtemperasse.
Gal 2.17. Iustificatio enim simul ex gratia & debito fieri nequit: neque gloriationem simul
Rom. 4.4.5. admittere & excludere. Promissionem et-
Rom. 3.32. iam præire decuit Euangelio, & ipsum vi-
2. Pet. 3.10. cissim Euangelio compleri, vt enim, tan-
11.12. tum bonum dari non decuit nisi desiderato; ita quoque frustrari fas non fuit desiderium exspectantium. Nec minus æ-
Agg. 2.8. *Mal.* 3.1. *Gal* 3.19.21 quum vt factâ promissione lex œconomi-
22.23.24. cè repeteretur, quo promissionis gratiæ
Act. 13.36. necessitas appareret, & de illa convicti ad
38. eius præsidium confugere compellerentur: qui vsus Legis etiam fuit Euange-
Gal 2.15 16 *Col.* 2 14.17 lio per fidem recipiendo. Durante etiam
Hebr. 10.9. promissione voluit Deus alias insuper &
10. præsertim Ceremoniales addere præce-
Ps. 119.105. ptiones, quibus peccatum obsignaretur,
Tit. 3.8. & promissionis complementum præsignificaretur; quo existente illæ abrogarentur tanquam munere suo defunctæ. Denique ipsa Moralis Lex tum promissioni, tum Euangelio iam per fidem acceptis seruire debuit, instar normæ, ad quam fideles vitam conformarent. Fecit autem Deus vt hanc admirabilem ipsius œconomiam magis magisque ex Verbo ipsius intelligere queamus, ad gloriam ipsius, & nostri omnium in Christo aggregationem.

THESIS XIV.

De

Officiis Iesu Christi Domini nostri.

Resp. PETRO FAVERIO.

I. QVum officia omnia certi finis gratia instituantur & imponantur, ideoque mediorum instar habeant, ad finem istum obtinendum: commodissima de officiis Christi tractandi ratio erit, si illam ad nominis, quo adpellatur, notionem exegerimus. Dicitur enim Iesus Christus vocabulis personæ secundum sensum iis significatum etiam κατ' ἐξοχὴν competentibus: quorum priore finis, posteriore officiorum ratio ad finem facientium comprehenditur.

II. Vox Iesus Saluatorem significat, σωτῆρα Græcis. Saluare autem est à malis tutum præstare, vel curando ne ingruant, vel si inuaserint auferendo, & ex consequente, contraria bona conferendo. Inter mala autem, duo pessima; peccatum & eius stipendium mors æterna: Inter bona etiam duo momenti maximi, iustitia & vita æterna. Saluator itaque modo eximio est, qui à peccato & morte æterna malis maximis iisque iam adiacentibus & vrgentibus liberat, iustitiamq; & vitam confert. Ob hunc saluandi modum nomen Iesu huic nostro iuxta Angeli interpretationem conuenit. *Matth.1.21.* Decebat enim talis saluandi modus huius personæ, quæ Filius Dei proprius, naturalis & vnigenitus est, excellentiam: quum saluationes aliæ à seruis Mose, Iosua, Othoniele, Gedeone, Iephthe, Dauide, perfici potuerint.

III. Vox Christus, vnctum notat משיח Hebræis Vnctio antiquitus in Veteri Testamento oleo fiebat, quod quia secundum naturalem efficientiam tum fragrantia reddebat corpora, tum agilia, accommodum erat duabus rebus supernaturalibus significandis: quarum vna est, personæ ad munus aliquod diuinum obeundum sanctificatio & consecratio, altera adoptatio, seu donorum ad illud necessariorum collatio. vtraque autem ista actio propriè & per se competit Spiritui Sancto, *Esa.11.2.* Sanctitatis & omnium donorum authori *Psal.45.8.* & datori. quocirca decuit, vt qui κατ' ἐξοχὴν משיח dicebatur, Spiritu sancto, & quidem præ omnibus consortibus suis vngeretur, hoc est, Sanctus sanctorum fieret, *Ioh.3.34.&* & non tantum aliquibus Spiritus sancti *1.14.* donis, sed ipso toto Spiritu citra mensuram donaretur. Cæterum quum seruator dicatur per vnctionem, inde adparet illum nobis hic considerandum esse vt seruatorem mediatorium, qui sit constitutus à Deo Patre & ipsi subordinatus, ideoque nobis non modo secundum naturam humanitatis, de qua antea, sed & secundum modum saluandi propior, quod plurimum facit nobis in fide & spe contra tentationes confirmandis.

IV. Ad saluationem nomine Iesu significatam duo distincti & subordinati actus pertinent; tum necessariò ad illam requisiti, tum sufficienter illius integram vim complexi. Vnus est, redemptionis à peccato & morte æterna, iustitiæque & vitæ impetratio & acquisitio. Alter est acquisitæ salutis communicatio seu distributio. Secundum priorem actum dicitur Christus saluator noster merito: secundum posteriorem efficacia. Secundum illum est mediator pro hominibus *Heb.5.1.* constitutus in iis quæ apud Deum peragenda sunt: secundum hunc est mediator vicem Dei gerens in iis quæ apud homines peragenda sunt: vnde apparet duo officia ad saluandum esse necessaria, Sacerdotale & Regium, illud salutis acquisitioni, hoc communicationi destinatum: qua de causa Saluator ille & Sacerdos Regius est & Rex Sacerdotalis, Melchisedech nempe, Rex Salem & Sacerdos altis- *Heb.7.2.* simi: sicut & populus eius, Sacer- *2.Pet.2.5.9.* dotium Regale, & Regnum Sacerdotale.

V. Quia

V. Quia vero Deo sapienti & iusto visum est non saluare nisi credentes, neque sane fas sit quemquam salutis Sacerdotio Christi patræ & Regio munere dispensatæ participem fieri, nisi qui illum pro Sacerdote suo & Rege agnoscit, & agnitio Christi, fidesque in illum per verbi prædicationem tanquam ordinatum à Deo medium cordibus hominum ingeneretur vi Spiritus sancti; hinc etiam munus Propheticum ad saluandum est necessarium, & oportet perfectum Saluatorem, Prophetam, Sacerdotem & Regem esse, hoc est omni ratione secundum quam cuipiam merito illud amplum nomen tribui possit. Habemus itaque Iesum hoc est Saluatorem, excellentissima & perfectissima notione Christum, appellatum, quia vnctus sit à Deo in Prophetam, Sacerdotem & Regem. De quib. singulis officiis quatuor ordine erunt pertractanda. 1. Quod omnia ista & singula munia Christo nostro competant. 2. Qualitas munerum istorum. 3. Functiones ad singula pertinentes. 4. Euentus.

Mat. 17.5. *Ps.* 110.4. *Psal.* 2.6. *Ioh.* 18.37.

VI. Messiam Patribus in V. T. promissum Prophetam futurum, dixit Moses. Prophetam vobis suscitabit Dominus. Et Esaias. Dabo te in fœdus populi, & in lucem Gentium, vt aperias oculos cæcorum. Et, Iehoua ab vtero vocauit me, posuit os meum tanquam gladium acutum, prædicta etiam fuit vocationis illius ad munus propheticum obsignatio per vnctionem. Spiritus Domini super me, eo quod Iehoua vnxit me, Item instructio vocati & obsignati per dona necessaria. Requieseet super eum Spiritus intelligentiæ, & sapientiæ: denique & assistentia diuina promissa. In vmbra manus suæ abscondit me, in pharetra sua abdidit. Atque hæc quidem res publice nota fuit, non modo Iudæis, sed & Samaritanis, vt patet ex muliere dicente. Quum Messias venerit, ille nobis annuntiabit omnia. Ipse autem Iesus noster testatur prædictiones illas in se impletas esse, seque à Deo prophetam in mundum missum esse: sic inquiens lecto loco ex Esaia: Hodie impleta est Scriptura hæc, audientib' vobis. Et ego ad hoc natus sum, & veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati: testatus est & ipse Deus de cælo, quum illi à Iohanne iam iam baptizato cœlos aperuit, Spiritum sanctũ super illum dimisit, eumque voce commendatitia velut inaugurauit.

Deut. 18.15. *Es.* 42.6. *Es.* 49.1.2. *Es.* 61.1. *Es.* 11.1.2. *Luc.* 4. *Ioan.* 18.37. *Mat.* 3.16.

VII. In Prophetici muneris qualitate consideranda venit excellentia, tum vocationis, institutionis, & assistentiæ diuinæ, tum doctrinæ ab ipso propositæ, secundum quæ omnem longe excedit omnium prophetarum dignitatẽ. Missio enim illius triplici peculiari signo à Deo comprobata est, cœli apertione, Spiritus sancti in corporea specie super illum demissione, & voce ipsa Patris ad illum delata. Instructio qua didicit quæ docere debuit, non fuit per somnia, non per visiones, non per internum vel externum Angeli alloquium, neque per communicationem ore ad os, quæ tamen ipsa visione gloriæ & faciei Dei fuit destituta; sed per claram Dei visionem, & intimum intuitum secretorum Patris. Filius enim qui in sinu Patris est, ipse annuntiauit nobis, & quæ audiuit & vidit loquitur, ipse in cœlo existens. Assistentia Spiritus, tam illi fuit prompta, & ad quæuis momẽta præsto, vt ipse velut possessione & vsu Dominus, pro arbitrio Spiritu vsus sit, quotiescunque ipsi visum fuit. Doctrinæ vero excellentia in eo sita est, quod non legem, neque qua vt potentia ad salutem operanti id que ex debito, neque qua peccati est & condemnationis signaculum: non ἐπαγγελίαν quo iustitia & salus credẽti promissa est ex gratia, sed Euangelium annuntiauit, iuxta id: Ad Euangelizandum pauperibus misit me quod gratiam & veritatẽ exhibuit, vt continens finem legis & promissionis complementum.

Luc. 4. *Num.* 2. *Ioan.* 1.18. *Ioan.* 3.32. *Rom.* 4.4. *Col.* 2.14. *Gal.* 3.17. 18.19. *Es.* 61.1. *Mat.* 11.5. *Rom.* 10.4. *Rom.* 1.12.

VIII. Functiones ad Propheticum Christi munus pertinentes sunt, doctrinæ propositio, eiusdem confirmatio, & prospectici successu precario; quas omnes Christus obiuit, potentissime & fidelissime. 1. doctrinam proposuit maxima sapientia, cui resistere non potuerunt aduersarii, ardentissimo zelo erga gloriam Dei patris sui & salutem hominum, citra respectum perso-

narum', & inusitata aliis doctoribus etiam ipsis Prophetis authoritate. 2. doctrinæ addita est sua confirmatio, nō modo per Scripturas V. Testamenti, sed etiam per omnis generis signa, quibus doctrinæ alicuius diuinitas adstrui potest. 1. per scientiæ, quæ Deo propria est, declarationem, qualis est cordium inspectio, aliorumque arcanorum reuelatio, & futurorum prædictio. 2. per potentiam soli Deo competentem, quę monstrata est in signis, prodigiis & virtutibus. 3. per summam tolerantiam, qua & mortem crucis volens subiuit pro veritate Dei, vt confirmaret promissiones Patrum, testatus apud Pontium Pilatum veram professionem. denique & preces adhibuit frequentissimas & ardentissimas, cū gratiarum actione deuotissima. qua causa sæpe in loca solitaria concessit, vbi noctes integras precando consumsit.

IX. Euentus Prophetici muneris Christi, quatenus illud in propria persona quum in terris versaretur, obiuit, fuit tum paucorum instructio, tum à plurimis etiam primoribus facta reiectio: ille euentus est secundum ipsius doctrinæ naturam & meritum; iste per accidens & malitia hominum vtriusque mentionem facit ipse apud Esaiam, non sine querela dicens: Ecce ego & pueri quos dedit mihi Iehoua, in signa & potentia in Israel à Iehoua exercituum. Et, in vanum laboraui, inaniter & vane fortitudinem meam consumpsi. Quia autem repulsa illa fieri non potuit sine infirmorum scandalo, huic Deo occurrere visum est sapientissime & potentissime, tum per prophetiam, quæ hanc ipsam futuram prænuntiauit, inquiens: Lapis, quem reprobauerunt ædificantes, factus est in caput anguli, tum per prædictionis complementū quod factum est per resuscitationē Christi ex mortuis & ad dexteram Dei collocationem: qua Christus caput & fundamentum factus est anguli, qui duos muros; Iudæorum sc. & Gentilium coniunxit, iuxta id Prophetæ Esaiæ; Leue est vt sis mihi seruus, ad suscitandas tribus Iacob, etiam dedite in lucem Gentium, quo significatur fructus prophetiæ Christi per legatos ipsius administratæ.

Esa. 8.18.

Esa. 49.4.

Psal. 118.

Esa. 49.6.

X. In Sacerdotali munere Christi eadem veniunt consideranda. Primum est: Messiam olim promissum fore Sacerdotē: Iesumque Nazarenum esse Sacerdotem. Illud probatur. 1. Expressis Vet. Testamenti scripturis, & nomen Sacerdotis & rem nomine significatam Messiæ tribuentibus. Nomen, tu es Sacerdos secundum ordinē Melchisedech. Rem ipsam, Vere languores nostros ipse tulit, vulneratus est propter præuaricationes nostras. Iehoua coniecit in illum iniquitates omnium nostrūm. Quum posuerit sacrificium pro delicto anima eius videbit semen, ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit. 2. argumentis: tum ex collatione dignitatis personæ & sacerdotii. Est enim, Messias Filius Dei primogenitus, & præcipua Sacerdotii dignitas & præfectus domui Patris: propterea pertinet ad illum Sacerdotii excellentia in domo Dei, quæ cœlum est, administri and id enim tēplo Sacerdotii loco proprie est figuratum, præcipue intima eius parte quæ Sanctum sanctorum vocatur. Tum ex natura populi, cui præpositus est Messias, deductis: qui populus est Regnū Sacerdotale, & Regale Sacerdotium, Iesum vero Nazarenum esse Sacerdotem, pro axiomate habet fides Christiana, ex Nouo Testamento apertissimis scriptis: vbi & titulus & omnia ad munus Sacerdotale pertinentia ipsi tribuuntur. Pater enim honorem illum ei contulit, sanctificauit eum & consecrauit, & quidem per passiones, vt fidelis & misericors esset pontifex, & cōpati posset iis qui tentantur; aures illi perfodit, seu corpus ei aptauit, vt haberet quod offerret, & ex mortuis resuscitatū in cœlis ad dexteram suam collocauit; vt perpetuo illic, pro nobis intercederet.

Ps. 110. 4. *Es.* 13. 4. 5. 6. 10. 11 12. *Rom.* 4. 25. *Ps.* 2. 7. & 89. 28. *Gen.* 49. 3. *Heb.* 3. 6. & 10. 21. *Heb.* 9. 24. *Exod.* 19. 6. 1. *Pet.* 2. 9. *Heb.* 5. *Heb.* 2. & 5. *Heb.* 2. 10. *Heb.* 2. 18. *Ps.* 40. 7. *Heb* 10. 1. & 8. 3.

XI. De natura vero & propria Sacerdoti Messiæ qualitate loquitur Scriptura V. Testamenti: non esse illud secundum ordinem Leui. Sic enim Dauid in persona Messiæ. Sacrificium & oblationem noluisti, aures perfodisti mihi; holocaustum & sacrificium pro peccato non postulasti: tunc dixi, ecce venio, in volumine libri scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam

Ps. 110. 4. *Heb.* 5. 6. *Ps.* 40. 7. 8. *Heb.* 10. 6. 7 8. 9. 10.

Deus

Deus mi. Volui; & lex tua in medio viscerum meorum. Noluisti, scilicet, sacrificia quæ secundum legem ritu Leuitico offeruntur. Esse autem secundum ordinem Melchisedech: Tota autem natura Sacerdotii istius distinctius explicatur in Nou. Test. præsertim in epistola ad Hebræos, præstructa primum Sacerdotii Messiæ excellentia supra Leuiticum. idque per dissimilem collationem vtriusque. 1. Sacerdotium Leuiticum erat typicum & vmbratile; Messiæ vero est reale & verum, & corpus ipsum rerumq; expressam imaginem continens. 2. In Sacerdotio Leuitico, Sacerdos & victima subiecto differebant. Leuiticus enim Sacerdos alienas hostias offerebat. Messias vero & Sacerdos est & victima, nam seipsum obtulit, & per proprium sanguinem ingressus est in cœlum, & hoc quidē qua est Sacerdotium expiatorium: qua vero est Eucharisticum (totam enim sacerdotii amplitudinem continet) offert quidē Messias hostias, ab ipso secundum personam distinctas, attamē tales, quæ caro sunt à carne eius, & os de ossibus eius, ex Spiritu ipsius desuper renatæ. 3. Differunt modo institutionis & confirmationis. Leuiticum institutum est per Legem mandati carnalis. Messias vero secundum Legem spiritualis mandati, & vim indissolubilis vitæ: illud sine iuramento institutum est, hoc per iuramentum, quo corroboratum est præ illo. 4. differentia est in tempore institutionis, illud prius institutum est, hoc posterius, illud temporibus Veteris, hoc N. Testamenti, illud cum Ecclesia esset infans, hoc quum esset adulta, illud tempore seruitutis, hoc libertatis.

*Ps.*110.4. *Heb.*10.5. *Heb.* 9.14. *Heb.*9.12. *Heb.*10.14. *&* 9.26. *Eph.*5.30. 1.*Pet.*2.5. *Heb.*7.16. *Heb.*7.20. 21. *Heb.*7.28.

XII. Quintum discrimen est in personis Sacerdotio fungentibus, illic erant Sacerdotes ex tribu Leuitica, homines infirmi, mortales, peccatores, & propterea pro se & suis peccatis offerre necesse habentes: Messias vero est ex tribu Iuda, infirmus quidem in diebus carnis suæ, at ex mortuis excitatus immortalis, & indissolubili vita præditus: innocens, pius, impollutus, segregatus à peccatoribus, qui propterea non necesse haberet pro seipso offerre. 6. differentiam licet notare in fine institutionis. Leuiticum institutū est veteri fœderi sanciendo, Messiæ vero sacerdotium confirmando nouo: Vnde & Noui Testamenti mediator, & melioris fœderis sponsor dicitur, quod melioribus promissis sancitum est. 7. differunt efficacitate. Nam Leuiticum est inutile & inefficax, non potens auferre peccata, manebant enim sub veteri fœdere, non sanctificare aut consummare cultores in conscientia, sanctificat enim tantum ad carnis puritatem. At Messiæ Sacerdotium efficax est: aboleuit peccatum, æternam redemtionem obtinuit, cōsecrat Sacerdotes, & sanctificat in conscientia cultores, & qui per Messiam accedunt ad Deum saluos facit. 8. differentiam ponimus cum Apostolo in duratione: Leuiticum abrogari debuit, & abrogatum est, Messiæ vero durat in æternum, cuius differentiæ tot habemus causas, quot antea indicauimus differentias.

*Heb.*7.28. *Heb.*5.3. *Heb.*7.14. *Heb.*5.7. *Heb.*7.26. 27. *Heb.*9.15. *Heb.*8.6. *Heb.*10.11. *Heb.*9.9.10. *Heb.*9.11. *Heb.*9.14. *Heb.*8.13.

XIII. Nona qualitas Sacerdotii Messiæ distincta à Leuitico Sacerdotio est, quod Messias semel in fine seculorum seipsum obtulit & vnica hostia consecrauit in perpetuum qui sanctificantur. Leuitici vero Sacerdotes per singulos dies, menses, annos, eadem hostias iterato offerebant. 10. Proprietas Sacerdotii Messiæ est eius naturæ, vt de vno ad alium non transeat. Messias enim neque successit alteri, neque successorem habuit post se vllum. Quum Leuiticum Sacerdotium de Patre in Filium transierit. Cui iungimus vndecimam differentiam quod Messias fuerit vnicus sui ordinis, Melchisedech enim typus illius fuit, assimilatus illi, at nullo modo æquiparatus; Leuitici vero plures facti sunt Sacerdotes, eo quod mors prohiberet eos manere: interque eos maioris, minoris, paris dignitatis nonnulli. 12. & vltimam distinctionem ex loco deduximus, vbi verumq; administrabatur. Leuiticum enim in terra, & certo quidem loco illi proprie assignato est administratum, messiæ vero quanquam in terra cœperit, in cœlo tamen est consummatum.

*Heb.*10.12. *&* 14. *Heb.*7.27. *&* 9.25. *Heb.*7.24. 25. *Heb.*7.3. *Heb.*7.3. *Heb.*7.23. *Heb.*9.24.

XIV. Actiones ad Sacerdotale Christi mu-

munus pertinentes sunt oblatio, & intercessio. Iuxta illa loca omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur, vt offerat dona & hostias pro peccato, & semper viuens vt intercedat pro nobis. Oblationis duo nobis describũtur actus, vnus qui in terra peractus est, traditio corporis sui in mortem, & sanguinis effusio: quo actu & consecratus est seu consummatus, & cœlum sibi aperuit, nam debuit intrare in cœlum per proprium sanguinem, & per velum quod est caro ipsius: & caro quidem sanguine, id est vita sua destituta, & in mortem pro mundi vita data, quamquam inde in vitam resuscitata. Alter est præsentatio sui ipsius sic sanguine proprio adspersi coram vultu Patris in cælo: eiusdemque sanguinis oblatio: cui adiungenda est istius sanguinis adspersio super conscientiis fidelium, vt mundatæ ab operibus mortuis seruiant Deo viuo. Intercessio est secundus actus Sacerdotii Messiæ, quæ & precationem Christi pro nobis continet & simul defensionem seu patrocinium nostrum aduersus accusationem, quæ nobis ab aduersario intentatur: cuius intercessionis vis, quia in sanguine ex parte sita est, quo & ipse Christus & nostræ conscientiæ adspersæ sunt, dicitur sanguis Christi meliora loqui quam sanguis Abel, qui vindictam clamat apud Deum aduersus fratricidam.

Heb.5.1. *Heb.7.25.* *Heb 9.12.* *& 10.29.10* *Ioan.6.* *Heb.9.24.* *25.26.* *Heb.10.22.* *Heb.7.25.* *Rom.8.34.* *1.Ioh.2.1.2.* *Heb.12.14.*

XV. Quartum est de apotelesmatis. Officium autem Sacerdotale ad generale saluandi apotelesma concurrere apparet ex eo, quod Christus dicitur per consecrationem quæ per passiones facta est, author salutis factus, cognominatus Pontifex secundum ordinem Melchisedech. Item, Christus propterea quod in æternum manet perpetuum habet Sacerdotium, vnde & seruare prorsus potest qui per ipsum accedunt ad Deum. Particularia autem apotelesmata ex functionibus Sacerdotalibus prouenientia iuxta duplicem actum oblationis & intercessionis distincte consideratа, hæc sunt potissimum. Oblationis, Reconciliatio nostri cum Deo Patre, remissionis peccatorum, æternæ Redemptionis & Spiritus gratiæ impetratio, venæ patentis ad expiationem peccati, ad adspersionẽ apertio, maledictionis ablatio, iustitiæ seculorum & vitæ æternæ, quin & Ecclesiæ, cui ista omnia bona communicentur, summæque super omnia in cœlo & in terra potestatis acquisitio: & vt verbo dicam, totius iuris in vitam æternam, & quæcunque ad illam tum dandam, tum accipiendam sunt necessaria, adeptio. Intercessio obtinet, vt reconciliati ab ira futura seruentur: preces gratiarum actiones atque adeo totum cultum rationalem quem iustificati Deo præstant, offert Deo fragranti odore sacrificii sui perfusum, & accusationis quam Satan fidelibus intentat, iacula excipit & amolitur. Et hæc quidem omnia bona ex Sacerdotali Christi functione proueniunt, quia verum pretium redemptionis Deo pro nobis obtulit, quo ipsius iustitiæ satisfecit, & medium se inter Patrem, ob peccata nostra merito iratum, & nos interposuit, & placatum nobis reddidit. Euentus vero per accidens est, ex conculcato Filio Dei & sanguine fœderis profanato, maior contaminatio & acerbioris supplicii meritum.

Heb.2.10. *& 5.9.10.* *Heb.7.24.* *25.* *2.Cor.5.19.* *Heb.9.12.* *Rom.3.24.* *25.* *Zach.1.3.* *Gal.3.13.* *Dan.9.24.* *Act.20.28.* *Phil.2.6.7.* *8.9.10.* *Rom.5.9.* *1.Pet.2.5.* *Rom.8.34.* *1.Tim.2.6.* *Mat.20.28.* *Heb.10.29.*

XVI. Neque vero merito & satisfactioni Christi, quæ illi tanquam Sacerdoti, & victimæ conueniunt, repugnat, quod Deus ipse dicitur mundum dilexisse & Filium suum dedisse, in mortem tradidisse, mundum sibi in Christo reconciliasse, nosque redemisse, & peccata gratis remittere. Nam duplex in Deo considerandus est amoris affectus, vnus erga creaturam, alter iustitiam, qui habet iunctum odium aduersus peccatum. Vtique isti amori voluit Deus satisfacere. Amori erga creaturam & peccatricem satisfecit, quum Filium dedit, qui mediatoris partes perageret: amori vero erga iustitiam & odio aduersus peccatum satisfecit, quum Filio imposuit mediatoris munus per sanguinis sui effusionẽ & mortem obeundum: eumque admittere noluit interceſſorem pro peccatoribus nisi proprio sanguine adspersum, in quo expiatio peccatorum fieret. Rursus satisfacit amori erga creaturam quum peccata remittit, & gratis remittit, quia & amore erga creaturam

Ioh.3.16. *Rom.4.25.* *2.Cor.5.19.* *Luc.1.68.* *Rom.3.24.* *Heb.2.10.* *& 5.8.9.* *Heb.9.12.*

turam remittit: quamquam imposita Filio plaga, in qua pax nostra fuit, amori suo erga iustitiam iam satisfecerat. Nam illa plaga non est effectus, vt Deus creaturam suam amaret, sed vt non obstante amore erga iustitiam, ex amore erga creaturam peccata remitteret, & vitam æternam largiretur. Quo respectu etiam recte dici potest, Deum sibi ipsi satisfecisse, & seipsum placasse in Filio dilectionis suæ.

XVII. Restat regium munus. In quo primo considerandum Messiam secundum
Ier. 23.5. promissionem Regem fore, & Iesum Na-
Ezc. 37.24. zarenum Regem esse. Suscitabo Dauidi germen iustum, & regnabit Rex. Et, Seruus
Psalm. 2.6. meus Dauid erit Rex super illos. Vnctione autem constitutus est Rex. Ego vnxi Regem meum super montem Sion meum, vnde & nomen Messiæ illi propria quadam
Psal 45.8. ratione competit. Neque Regem tantum
*Psal.*89.28. fore, sed & inter Reges eximium. Oleo
*Psal.*2. 12. lætitiæ vnxit te Deus tuus, præ consorti-
*Psal.*72. 11. bus tuis. Primogenitum Regibus ponam
*Psal.*72.1. eum, excelsum regibus terræ. Imo & Re-
Psal. 110. 2. gum omnium dominum. Et nunc Reges
Psal 2.9. & iudices terræ osculemini Filiū. Incurua-
Esa 11.2. buntse ei omnes Reges. Instruendum etiam
Psal 89.22. omnibus ad regni administrationem ne-
Matt. 1.36. cessariis. Deus iudicia tua Regi da. Virgā fortitudinis tuæ emittet Iehouaé Sion.
*Ap.*17.14. Conteres eos virga ferrea. Spiritus Iehoh.17.3. uæ requieseet super illum. Et Deum per-
Act 2.33. petuo illi adstiturum. Manus mea cum eo
*Heb.*1.6.14. firma erit, etiam brachium meum robora-
1.*Cor.*15.25. bit illum. Iesum vero Nazarenum fecit
*Psal.*110.1. Deus Dominum & Christum Regem regum, & Dominum dominantium: potestate illi data in cœlo & in terra, & authoritate in omnem carnem, vt omne genu se illi flectat. Instruxit etiam illum verbo & Spiritu, tanquā mediis ad regnum administrandum necessariis. Et angelos illi ministros dedit ad exsequendum mandata eius. Perpetuo etiam illi adfuit, vtpote in dextera eius collocato, vsque dum ponit inimicos eius scabellum pedum ipsius.

XVIII. De qualitate Regni Messiæ verbo dicimus, id spirituale esse, non huius sed futuri mundi, non terrenum sed cœleste. Tale enim prædictum est fore Regnum Messiæ. Tale etiam esse dicimus Regnum Iesu Nazareni. Primum probamus. *Ezech.* 37. 25.
1. Quia Dauid & Salomon regnumque vtriusque typi fuerunt Messiæ & Regni eius. 2.*Sam.*7. 12. *&c.*
Nam Messias Dauid appellatur, & quæ de *Psal.*72.12.
Salomone dicta sunt, in Messiam compe- *&c.*
tunt, iustius omnia, quæ excelsa sunt, & *Psalm.* 72.
nonnulla in solum. At terrena & carnalia *Psal.*16. 12.
sunt typi rerum spiritualium & cœlestium, *Es.*53.10.
non sibi homogenearum. 2. De Messia præ- *Psal.* 110. 4.
dictum est, quod sit moriturus & resurre- *Psal.*90.6.
cturus & sic visurus semen, at resurrecturus 7.8.9.
in vitam spiritualem. Ergo Rex futurus spi- *Exod.* 19.6.
ritualis, itaque & Regnum eius spirituale. *Ier.*31.31.
Messiæ Sacerdotium prædictum est fore 32.33.34.
spirituale, & verū, non typicum. Ergo & *Esa.* 60.3.
Regnum tale erit, inter quæ est mutua a- 4. *&c.*
nalogia. Iuxta id, vos estis Regnum Sacer- *Psal* 27.10.
dotale. 4. Quia lex Mosis fuit abroganda, 11.
vtpote carnalis, at secundum illam adminis- *Psal.*110.3.
tratum Sacerdotium & Regnum Israelis. Ergo Messiæ Regnum debet secundum aliam legem administrari, eamque excellentiorem, ideoque Spirituale. At qualis lex talis Rex & Regnum. 5. Quia gentes fuerunt vocandæ ad participationem Regni Messiæ, & totæ accessuræ vna cum Regibus suis, qui & mansuri sunt Reges, & tamen voluntarie Messiæ seruituri, deque eo gloriaturi, & beatitatem suam in eo collocaturi. Quod fieri nequit nisi Messiæ Regnum sit spirituale. 6. Quia Iudæi fue- *Mal.*1.10.
runt reiiciendi propter rebellionem, & à *Esa* 65.2.
Messia nolente illos habere pro populo, 3. *&c.*
nulloque ipsius Messiæ, sed ipsorum tantum Iudæorum malo. Quod est iudicium Regis & Regni spiritualis. 7. Concludi id ipsum potest ex Regni Messiæ excellentia, amplitudine, duratione, administratio- *Mat.* 4. 17.
nis modo. Iesu vero Nazareni Regnum *Ioan.*18.36.
esse spirituale & cœleste dixit ipse. Credite, appropinquauit enim Regnum cœlorum. Et Regnum meum non est de hoc mundo. Quod porro monstrari potest in omnibus quæ ad Regnum illud pertinent. Rex enim *Rom* 8.
non amplius secundum carnem noscitur. 2.*Cor.*5.
Spiritualis enim factus est, per resurrectio-

munus pertinentes sunt oblatio, & intercessio. Iuxta illa loca omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur, vt offerat dona & hostias pro peccato, & semper viuens vt intercedat pro nobis. Oblationis duo nobis describũtur actus, vnus qui in terra peractus est, traditio corporis sui in mortem, & sanguinis effusio: quo actu & consecratus est seu consummatus, & cœlum sibi aperuit, nam debuit intrare in cœlum per proprium sanguinem, & per velum quod est caro ipsius: & caro quidem sanguine, id est vita sua destituta, & in mortem pro mundi vita data, quamquam inde in vitam resuscitata. Alter est præsentatio sui ipsius sic sanguine proprio adspersi coram vultu Patris in cælo: eiusdemque sanguinis oblatio: cui adiungenda est istius sanguinis adspersio super conscientiis fidelium, vt mundatæ ab operibus mortuis seruiant Deo viuo. Intercessio est secundus actus Sacerdotii Messiæ, quæ & precationem Christi pro nobis continet & simul defensionem seu patrocinium nostrum aduersus accusationem, quæ nobis ab aduersario intentatur: cuius intercessionis vis, quia in sanguine ex parte sita est, quo & ipse Christus & nostræ conscientiæ adspersæ sunt, dicitur sanguis Christi meliora loqui quam sanguis Abel, qui vindictam clamat apud Deum aduersus fratricidam.

Heb. 5 1. *Heb.* 7. 25. *Heb* 9 12. & 10. 29. 10 *Ioan.* 6. *Heb.* 9. 24. 25. 26. *Heb.* 10. 22. *Heb.* 7 25. *Rom.* 8. 34. 1. *Ioh.* 2 1. 2. *Heb.* 12. 14.

XV. Quartum est de apotelesmatis. Officium autem Sacerdotale ad generale saluandi apotelesma concurrere apparet ex eo, quod Christus dicitur per consecrationem quæ per passiones facta est, author salutis factus, cognominatus Pontifex secundum ordinem Melchisedech. Item. Christus propterea quod in æternum manet perpetuum habet Sacerdotium, vnde & seruare prorsus potest qui per ipsum accedunt ad Deum. Particularia autem apotelesmata ex functionibus Sacerdotalibus prouenientia iuxta duplicem actum oblationis & intercessionis distincte considerata, hæc sunt potissimum. Oblationis, Reconciliatio nostri cum Deo Patre, remissionis peccatorum, æternæ Redemptionis & Spiritus gratiæ impetratio, venæ patentis ad expiationem peccati, ad adspersionẽ apertio, maledictionis ablatio, iustitiæ seculorum & vitæ æternæ, quin & Ecclesiæ, cui ista omnia bona communicentur, summæque super omnia in cœlo & in terra potestatis acquisitio: & vt verbo dicam, totius iuris in vitam æternam, & quæcunque ad illam tum dandam, tum accipiendam sunt necessaria, adeptio. Intercessio obtinet, vt reconciliati ab ira futura seruentur: preces gratiarum actiones atque adeo totum cultum rationalem quem iustificati Deo præstant, offert Deo fragranti odore sacrificii sui perfusum, & accusationis quam Satan fidelibus intentat, iacula excipit & amolitur. Et hæc quidem omnia bona ex Sacerdotali Christi functione proueniunt, quia verum pretium redemptionis Deo pro nobis obtulit, quo ipsius iustitiæ satisfecit, & medium se inter Patrem, ob peccata nostra merito iratum, & nos interposuit, & placatum nobis reddidit. Euentus vero per accidens est, ex conculcato Filio Dei & sanguine fœderis profanato, maior contaminatio & acerbioris supplicii meritum.

Heb. 2. 10. & 5. 9. 10. *Heb.* 7. 24. 25. *Zach.* 1. 3. *Gal.* 3. 13. *Dan.* 9. 24. *Act.* 20. 28. *Phil.* 2. 6. 7. 8. 9. 10. *Rom.* 5. 9. 1. *Pet.* 2. 5. *Rom.* 8. 34. 1. *Tim.* 2. 6. *Mat.* 20. 28. *Heb.* 10. 19.

XVI. Neque vero merito & satisfactioni Christi, quæ illi tanquam Sacerdoti, & victimæ conueniunt, repugnat, quod Deus ipse dicitur mundum dilexisse & Filium suum dedisse, in mortem tradidisse, mundum sibi in Christo reconciliasse, noxque remisse, & peccata gratis remittere. Nam duplex in Deo considerandus est amoris affectus, vnus erga creaturam, alter iustitiam, qui habet iunctum odium aduersus peccatum. Vtrique isti amori voluit Deus satisfacere. Amori erga creaturam & peccatricem satisfecit, quum Filium dedit, qui mediatoris partes perageret: amori vero erga iustitiam & odio aduersus peccatum satisfecit, quum Filio imposuit mediatoris munus per sanguinis sui effusionẽ & mortem obeundum: eumque admittere noluit intercessorem pro peccatoribus nisi proprio sanguine adspersum, in quo expiatio peccatorum fieret. Rursus satisfacit amori erga creaturam quum peccata remittit, & gratis remittit, quia & amore erga creaturam

Ioh. 3. 16. *Rom.* 4. 25. 2. *Cor.* 5. 19. *Luc.* 1. 68. *Rom.* 3. 24. *Heb.* 2. 10. & 5. 8. 9. *Heb.* 9. 12. 2. *Cor.* 5. 19. *Heb.* 9. 12. *Rom.* 3. 24. 25.

turam remittit: quamquam imposita Filio plaga, in qua pax nostra fuit, amori suo erga iustitiam iam satisfecerat. Nam illa plaga non est effectus, vt Deus creaturam suam amaret, sed vt non obstante amore erga iustitiam, ex amore erga creaturam peccata remitteret, & vitam æternam largiretur. Quo respectu etiam recte dici potest, Deum sibi ipsi satisfecisse, & seipsum placasse in Filio dilectionis suæ.

XVII. Restat regium munus. In quo primo considerandum Messiam secundum promissionem Regem fore, & Iesum Nazarenum Regem esse. Suscitabo Dauidi germen iustum, & regnabit Rex. Et, Seruus meus Dauid erit Rex super illos. Vnctione autem constitutus est Rex. Ego vnxi Regem meum super montem Sion meum, vnde & nomen Messiæ illi propria quadam ratione competit. Neque Regem tantum fore, sed & inter Reges eximium. Oleo lætitiæ vnxit te Deus tuus, præ consortibus tuis. Primogenitum Regibus ponam eum, excelsum regibus terræ. Imo & Regum omnium dominum. Et nunc Reges & iudices terræ osculemini Filiū. Incurua-buntse ei omnes Reges. Instruendum etiam omnibus ad regni administrationem necessariis. Deus iudicia tua Regi da. Virgā fortitudinis tuæ emittet Iehoua e Sion. Conteres eos virga ferrea. Spiritus Iehouæ requieset super illum. Et Deum perpetuo illi adfuturum. Manus mea cum eo firma erit, etiam brachium meum roborabit illum. Iesum vero Nazarenum fecit Deus Dominum & Christum Regem regum, & Dominum dominantium: potestate illi data in cœlo & in terra, & authoritate in omnem carnem, vt omne genu se illi flectat. Instruxit etiam illum verbo & Spiritu, tanquā mediis ad regnum administrandum necessariis. Et angelos illi ministros dedit ad exsequendum mandata eius. Perpetuo etiam illi adfuit, vtpote in dextera eius collocato, vsque dum ponit inimicos eius scabellum pedum ipsius.

Ier. 23.5. *Exo.* 37.24. *Psalm.* 2.6. *Psal* 45.8. *Psal.* 89.28. *Psal.* 2. 12. *Psal.* 72. 11. *Psal.* 72. 1. *Psal.* 110. 2. *Psal* 2.9. *Esa* 11.2. *Psal* 89.22. *Matt.* 2.36. *Ap.* 17.14. *Ioh.* 17.3. *Act* 2.33. *Heb.* 1.6. 14. 1. *Cor.* 15.25. *Psal.* 110. 1.

XVIII. De qualitate Regni Messiæ verbo dicimus, id spirituale esse, non huius sed futuri mundi, non terrenum sed cœleste. Tale enim prædictum est fore Regnum Messiæ. Tale etiam esse dicimus Regnum Iesu Nazareni. Primum probamus. 1. Quia Dauid & Salomon regnumque vtriusque typi fuerunt Messiæ & Regni eius. Nam Messias Dauid appellatur, & quæ de Salomone dicta sunt, in Messiam competunt, iustius omnia, quæ excelsa sunt, & nonnulla in solum. At terrena & carnalia sunt typi rerum spiritualium & cœlestium, non sibi homogenearum. 2. De Messia prædictum est, quod sit morituru & resurrecturus & sic visurus semen, at resurrecturus in vitam spiritualem. Ergo Rex futurus spiritualis, itaque & Regnum eius spirituale. Messiæ Sacerdotium prædictum est fore spirituale, & verū, non typicum. Ergo & Regnum tale erit, inter quæ est mutua analogia. Iuxta id, vos estis Regnum Sacerdotale. 4. Quia lex Mosis fuit abroganda, vtpote carnalis, at secundum illam administratum Sacerdotium & Regnum Israelis. Ergo Messiæ Regnum debet secundum aliam legem administrari, eamque excellentiorem, ideoque Spirituale. At qualis lex talis Rex & Regnum. 5. Quia gentes fuerunt vocandæ ad participationem Regni Messiæ, & totæ accessuræ vna cum Regibus suis, qui & mansuri sunt Reges, & tamen voluntarie Messiæ seruituri, deque eo gloriaturi, & beatitatem suam in eo collocaturi. Quod fieri nequit nisi Messiæ Regnum sit spirituale. 6. Quia Iudæi fuerunt reiiciendi propter rebellionem, & à Messia nolente illos habere pro populo, nulloque ipsius Messiæ, sed ipsorum tantum Iudæorum malo. Quod est indicium Regis & Regni spiritualis. 7. Concludi id ipsum potest ex Regni Messiæ excellentia, amplitudine, durationc, administratio-nis modo. Iesu vero Nazareni Regnum esse spirituale & cœleste dixit ipse. Credite, appropinquauit enim Regnum cœlorum. Et Regnum meum non est de hoc mundo. Quod porro monstrari potest in omnibus quæ ad Regnum illud pertinent. Rex enim non amplius secundum carnem nouit. Spiritualis enim factus est, per resurrectio-

Ezech. 37. 25. 2. *Sam.* 7. 12. *&c.* *Psal.* 72. 12. *&c.* *Psalm.* 72. *Psal.* 16. 12. *Es.* 53. 10. *Psal.* 110. 4. *Psal.* 90. 6. 7. 8. 9. *Exod.* 19. 6. *Ier.* 31. 31. 32. 33. 34. *Esa.* 60. 3. 4. *&c.* *Psal* 27. 10. 11. *Psal.* 110. 3? *Mal.* 1. 10. *Esa.* 65. 2. 3. *&c.* *Mat.* 4. 17. *Ioan.* 18. 36. *Rom.* 8. 2. *Cor.* 4.

nem, & Dominus de cœlo. Subditi illius sunt, qui de Spiritu illius renati iam sunt secundum animam, aliquando etiam corpore spirituales futuri, illi confirmandi. Lex Regni est spiritualis. Euangelium Dei scilicet, & præscriptio rationalis & spiritualis cultus. Bona etiam spiritualia, remissio peccatorum, Spiritus gratiæ & vita æterna. Modus etiam administrandi, & media omnia spiritualia. Quamquam enim illi etiam omnia temporalia sint subdita, illa tamen administrat prout nouit spirituali & supernaturali vitæ conducere.

Rom. 12. 8. *Ioan.* 4.

XIX. Actiones ad Regnum Christi munus pertinentes, vocatione & iudicio generatim comprehenduntur, quas si paulo distinctius considerare libeat, quadripartitas ponere licet, vt 1. sit Vocatio 2. Legislatio. 3. Bonorum communicatio, & malorum amotio. 4. Iudicium postremum & vniuersale. Vocatio est prima functio qua Christus Rex vocat homines ex statu vitæ animalis & peccati ad participationem gratiosi fœderis quod sanguine suo confirmauit. Non enim inuenit subditos in rerum natura, sed quemadmodum illos sibi acquirere debuit per Sacerdotium, ita & per verbum suum, debet illos ad se vocare, & spiritu suo adducere tanquam Rex. Vocatio illa habet duas partes, præscriptum resipiscentiæ & fidei: & additam promissionem, cui sua etiam est subnexa comminatio Legislatio quam distincte consideramus, est altera functio Regii muneris Christi qua iam vocatis & ad participationem gratiosi fœderis adductis, subditisque suis iam factis, præscribit porro, pie, iuste & sobrie viuendi regulam, etiam additis promissis & minis; cui addenda est Spiritus S. actio, qua idonei redduntur ad officium faciendum. Tertia actio est bonorum siue ad hanc animalem, siue ad spiritualem vitam sint necessaria vel conducibilia, communicatio, & malorum oppositorum auerruncatio, non ex stricto iudicio, sed secundum certam dispensationem huius vitæ tempori conuenientem: iuxta quam & super malos æque atque super bonos pluit, & iudicium Dei sæpe ab ipsa eius domo incipit. Quarta & vltima est iudicium illud vltimum & vniuersale, quo Christus tanquam iudex vniuersorum à Deo constitutus sententiam iustificationis electis suis pronuntiaturus, eosque vita æterna donaturus est, aduersus reprobos vero sententia condemnationis prolata eos æternis potentia efficiet.

Esa. 49. 10. *Ps.* 110. 1. *Ephes.* 3. 17. *Marc.* 1. 24. 15. *Matt.* 28. 19. 20.

Matt. 5. 45. 1. *Pet.* 4. 17.

Matth. 25.

XX. Hisce functionibus facile est sua apoteleſmata, quæ ex ipsis functionibus secundum naturam ipsarum existunt, subiungere, & simul euentus ex malitia hominum Christum Regem repudiantium prouenientes. Inter illa sunt ipsa resipiscentia & fides, adeoque ipsa Ecclesia, eiusque ad Christum caput associatio. Obedientia mandatis Christi præstita, & benedictionum in spatia huius vitæ incurrentium participatio, & à malis immunitas; denique vita æterna. Inter hosce sunt excæcatio, obduratio in reprobum sensum, inque potestatem Satanæ traditio, peccati imputatio, morsus conscientiæ in hac vita, & multorum malorum sensus, denique ipsa mors æterna. Quę omnia Christus vt omniscius, omnipoteus, & inflexibilis iudex, boni scilicet amator, & peccati osor infert, cuius oculos latere non possumus, potentiam effugere nequimus, rigorem flectere non valemus. Quæ vt nobis seruiant ad filialem & serium Dei Christique iudicis timorem ingenerandum, fecit Deus per Filium suum Iesum Christum in vi & efficacia Spiritus sancti, Amen.

THESIS XV.

De

Diuina Prædestinatione.

Resp. WILHELMO BASTINGIO.

I. DEcretum hoc Prædestinationem vocamus. Græce προορισμὸν. Verbo προορίζειν, quod significat, determinare, constituere, decernere aliquid anteaquam illud agas. Secundum hanc generalem notionem Prædestinatio Deo tributa, erit

Decre-

Act. 2. 28. Act. 17. 26. Decretum eius de omnium rerum gubernatione, quam Prouidentiam appellare solent Theologi. Minus generali notione consideratur solet quatenus in genere circa creaturas rationales seruandas vel damnandas spectatur, puta Angelos & homines. Strictius de hominū prædestinatione sumitur, & tunc etiam dupliciter vsurpari consueuit: alias enim ad vtrosque tum Electos, tum Reprobos accommodatur, alias ad solos electos restringitur, & tunc oppositam habet Reprobationem: Nos hoc postremo significatu, quo illam vbique fere Scriptura vsurpat, de Prædestinatione agemus.

Rom. 8. 25.

Ephes. 1. Rom. 9. II. Prædestinatio itaque, ad rem quod attinet ipsam, est Decretum Beneplaciti Dei in Christo, quo apud se ab æterno statuit fideles, quos fide donare decreuit, iustificare, adoptare, & vita æterna donare ad laudem gloriosæ gratiæ suæ.

Rom. 9. 11. Ephes. 1. 5. 1. III. Genus Prædestinationis Decretum ponimus, quod ἀφορισμὸν & βουλὴν τοῦ θελήματος Scriptura appellat, & Decretum non Legale, secundum quod dicitur, qui fecerit ea homo viuet in illis. sed Euangelicum, cuius his est sermo Hæc est voluntas Dei vt omnis qui videt Filium & credit in illum habeat vitam æternam, & propterea Decretum hoc est peremptorium & irreuocabile, quia Euangelio continetur totius consilii Dei de salute nostra extrema patefactio.

Rom. 10. 5. Ioh. 6. 40. Rom. 10. 29. Act. 20. 27. Heb. 1. 1. & 2. 2. 3.

Ephes. 1. 5. Ier. 18. 6. Matth. 20. 15. IV. Causa est Deus secundum beneplacitum seu beneuolum affectum voluntatis suæ. Et Deus quidem vt ius habens tum de hominibus creaturis suis & præsertim peccatoribus; tum de bonis suis statuendi prout vult, secundum Beneplacitum voluntatis suæ, quo motus in se & apud se decretum illud fecit. Hoc beneplacitum non modo excludit omnem causam, quam ab homine sumere potuit aut sumere fingi potuit: verum etiam amolitur quicquid in homine, vel ab homine erat, quod Deum iuste permouere poterat, ne decretum illud gratiosum faceret.

Rom. 11. 35.

Epl. 1. 4. Mat. 3. 17. V. Decreti illius Fundamentum ponimus Iesum Christum, Mediatorem Dei & hominum, in quo Patri bene est complacitum, in quo Deus mundum sibi reconciliauit, non imputans ipsis peccata illorum, quem Deus peccatum fecit, vt nos essemus Iustitia Dei in illo: per hunc debuit iustitia sæculorum adduci, adoptio acquiri, Spiritus gratiæ & fidei impetrari, vita æterna comparari, omnisque benedictionum spiritualium plenitudo præparari: quorum communicatio prædestinatione erat decernenda. Hic etiam caput constitutus est à Deo omnium illorum, qui istorum bonorum communionem sunt diuina Prædestinatione accepturi.

Luc 3. 11. 14. 2. Cor 5. 20. & 21. Dan 9. 24. Gal. 4. 5. & 9. 6. Ioh. 6. 51. Ephes 1. 22. & cap. 5. 23. Heb. 5. 9.

VI. Decreto isti Æternitatem tribuimus, quia Deus nihil in tempore facit, quod ab æterno facere non decreuerit. Nota enim sunt Domino Deo nostro omnia opera sua ab æuo, & elegit nos in Christo antequam iacerentur fundamenta mundi: secus Deo mutatio impingitur.

Act. 15. 18. Ephes 1. 4.

VII Obiectum seu Materiam Prædestinationis duplicem ponimus: tum res diuinas, tum personas, quibus illarum communicatio est hoc decreto prædestinata. Res illæ ab Apostolo generali vocabulo Benedictionum spiritualium appellantur: quales sunt in hac vita Iustificatio. Adoptio in Filios, Spiritus gratiæ & adoptionis, denique post hanc vitam, vita æterna: quæ omnia gratiæ & gloriæ nominibus comprehendi solent & enunciari in scholis Theologorum. Personas circumscribimus voce fidelium, quæ peccatum præsupponit: nam in Christum non credit nisi peccator, & qui se peccatorem agnoscit. Inde benedictionum illarum plenitudo, earumque facta in Christo præparatio, nonnisi peccatoribus necessaria erat. Fideles autem dicimus non qui tales propriis meritis aut viribus erant futuri, sed qui Dei beneficio gratuito & peculiari in Christum erant crediturī.

Ephes 1. 4. Rom 8. 24. 30. Ioh. 1. 12 Gal. 4. 6. 7. Ioh 3. 15. 16. Matt. 9. 13. 11. 28. Rom. 9. 32. Gal. 2. 16. Matt. 11. 25. Matt. 13. 11. Ioh 6. 44. Phil. 2. 9.

VIII. Forma est ipsa bonorum istorum fidelibus decreta communicatio, fideliumq; in mente Dei præexistens & præordinata ad Christum caput istorū relatio & ordinatio: cuius fructū percipiunt ex reali & actuali cum Christo capite suo vnione

2. Tim. 1. 9. 10. Ioh. 1. 16 17. Ioh. 17. 11. 12. 22. 23. 24.

THESIS XIV.

De

Officiis Iesu Christi Domini nostri.

Resp. PETRO FAVERIO.

I. QVum officia omnia certi finis gratia instituantur & imponantur, ideoque mediorum instar habeant, ad finem istum obtinendum: commodissima de officiis Christi tractandi ratio erit, si illam ad nominis, quo adpellatur, notionem exegerimus. Dicitur enim Iesus Christus vocabulis personæ secundum seipsum ita significatum etiam κατ' ἐξοχὴν competentibus: quorum priore finis, posteriore officiorum ratio ad finem facientium comprehenditur.

II. Vox Iesus Saluatorem significat, σωτῆρα Græcis. Saluare autem est à malis tutum præstare, vel curando ne ingruant, vel si inuaserint auferendo, & ex consequente, contraria bona conferendo. Inter mala autem, duo pessima; peccatum & eius stipendium mors æterna: Inter bona etiam duo momenti maximi, iustitia & vita æterna. Saluator itaque modo eximio est, qui à peccato & morte æterna malis maximis iisque iam adiacentibus & vrgentibus liberat, iustitiamq; & vitam confert. Ob hunc saluandi modum nomen Iesu huic nostro iuxta Angeli interpretationem conuenit. Decebat enim talis saluandi modus huius personæ, quæ Filius Dei proprius, naturalis & vnigenitus est, excellentiam: quum saluationes aliæ à seruis Mosè, Iosua, Othoniele, Gedeone, Iephthe, Dauide, perfici potuerint. *Matth.1.21.*

III. Vox Christus, vnctum notat משיח Hebræis Vnctio antiquitus in Veteri Testamento oleo fiebat, quod quia secundum naturalem efficientiam tum fragrantia reddebat corpora, tum agilia, accommodum erat duabus rebus supernaturalibus significandis: quarum vna est, personæ ad munus aliquod diuinum obeundum sanctificatio & consecratio, altera adoptatio, seu donorum ad illud necessariorum collatio. vtraque autem ista actio proprie & per se competit Spiritui Sancto, Sanctitatis & omnium donorum authori & datori. quocirca decuit, vt qui κατ' ἐξοχὴν משיח dicebatur, Spiritu sancto, & quidem præ omnibus consortibus suis vngeretur, hoc est, Sanctus sanctorum fieret, & non tantum aliquibus Spiritus sancti donis, sed ipso toto Spiritu citra mensuram donaretur. Cæterum quum seruator dicatur per vnctionem, inde adparet illum nobis hic considerandum esse vt seruatorem mediatorium, qui sit constitutus à Deo Patre & ipsi subordinatus, ideoque nobis non modo secundum naturam humanitatis, de qua antea, sed & secundum modum saluandi propior, quod plurimum facit nobis in fide & spe contra tentationes confirmandis. *Esa.11.2. Psal.45.8. Ioh.3.34. & 1.14.*

IV. Ad saluationem nomine Iesu significatam duo distincti & subordinati actus pertinent; tum necessariò ad illam requisiti, tum sufficienter illius integram vim complexi. Vnus est, redemptionis à peccato & morte æterna, iustitiæque & vitæ impetratio & acquisitio. Alter est acquisitæ salutis communicatio seu distributio. Secundum priorem actum dicitur Christus saluator noster merito: secundum posteriorem efficacia. Secundum illum est mediator pro hominibus constitutus in iis quæ apud Deum peragenda sunt: secundum hunc est mediator vicem Dei gerens in iis quæ apud homines peragenda sunt: vnde apparet duo officia ad saluandum esse necessaria, Sacerdotale & Regium, illud salutis acquisitioni, hoc communicationi destinatum: qua de causa Saluator ille & Sacerdos Regius est & Rex Sacerdotalis, Melchisedech nempe, Rex Salem & Sacerdos altissimi: sicut & populus eius, Sacerdotium Regale, & Regnum Sacerdotale. *Heb.5.1. Heb.7.2. 2.Pet.2.9.*

V. Quia

V. Quia vero Deo sapienti & iusto visum est non saluare nisi credentes, neque sane fas sit quemquam salutis Sacerdotio Christi patræ & Regio munere dispensatæ participem fieri, nisi qui illum pro Sacerdote suo & Rege agnoscit, & agnitio Christi, fidesque in illum per verbi prædicationem tanquam ordinatum à Deo medium cordibus hominum ingeneretur vi Spiritus sancti; hinc etiam munus Propheticum ad saluandum est necessarium, & oportet perfectum Saluatorem, Prophetam, Sacerdotem & Regem esse, hoc est omni ratione secundum quam cuipiam merito illud amplum nomen tribui possit. Habemus itaque Iesum hoc est Saluatorem, excellentissima & perfectissima notione Christum, appellatum, quia vnctus sit à Deo in Prophetam, Sacerdotem & Regem. De quib. singulis officiis quatuor ordine erunt pertractanda. 1. Quod omnia ista & singula munia Christo nostro competant. 2. Qualitas munerum istorum. 3. Functiones ad singula pertinentes. 4. Euentus.

Mat. 17.5. *Ps.* 110.4. *Psal.* 2.6. *Ioh.* 18.37.

VI. Messiam Patribus in V. T. promissum Prophetam futurum, dixit Moses. Prophetam vobis suscitabit Dominus. Et Esaias. Dabo te in fœdus populi, & in lucem Gentium, vt aperias oculos cæcorum. Et, Iehoua ab vtero vocauit me, posuit os meum tanquam gladium acutum, prædicta etiam fuit vocationis illius ad munus propheticum obsignatio per vnctionem. Spiritus Domini super me, eo quod Iehoua vnxit me, Item institutio vocati & obsignati per dona necessaria. Requieuit super eum Spiritus intelligentiæ, & sapientiæ: denique & assistentia diuina promissa. In vmbra manus suæ abscondit me, in pharetra sua abdidit. Atque hæc quidem res publice nota fuit, non modo Iudæis, sed & Samaritanis, vt patet ex muliere dicente. Quum Messias venerit, ille nobis annuntiabit omnia. Ipse autem Iesus noster testatur prædictiones illas in se impletas esse, seque à Deo prophetam in mundum missum esse: sic inquiens lecto loco ex Esaia: Hodie impleta est Scriptura hæc, audientib' vobis. Et ego ad hoc natus sum, & veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati: testatus est & ipse Deus de cælo, quum illi à Iohanne iam iam baptizato cœlos aperuit, Spiritum sanctũ super illum dimisit, eumque voce commendatitia velut inaugurauit.

Deut. 18.15. *Es.* 42.6. *Es.* 49.1.2. *Es.* 61.1. *Es.* 11.1.2. *Luc.* 4. *Ioan.* 18.37. *Mat.* 3.16.

VII. In Prophetici muneris qualitate consideranda venit excellentia, tum vocationis, institutionis, & assistentiæ diuinæ, tum doctrinæ ab ipso propositæ, secundum quæ omnem longe excedit omnium prophetarum dignitatẽ. Missio enim illius triplici peculiari signo à Deo comprobata est, cœli apertione, Spiritus sancti in corporea specie super illum demissione, & voce ipsa Patris ad illum delata. Institutio qua didicit quæ docere debuit, non fuit per somnia, non per visiones, non per internum vel externum Angeli alloquium, neque per communicationem ore ad os, quæ tamen ipsa visione gloriæ & facici Dei fuit destituta; sed per claram Dei visionem, & intimum intuitum secretorum Patris. Filius enim qui in sinu Patris est, ipse annuntiauit nobis, & quæ audiuit & vidit loquitur, ipse in cœlo existens. Assistentia Spiritus, tam illi fuit prompta, & ad quæuis momẽta præsto, vt ipse velut possessione & vsu Dominus, pro arbitrio Spiritu vsus sit, quotiescunque ipsi visum fuit. Doctrinæ vero excellentia in eo sita est, quod non legem, neque qua vt potentia ad salutem operanti idque ex debito, neque qua peccati est & condemnationis signaculum: non ἐπαγγελίαν quo iustitia & salus credẽti promissa est ex gratia, sed Euangelium annuntiauit, iuxta id: Ad Euangelizandum pauperibus misit me quod gratiam & veritatẽ exhibuit, vt continens finem legis & promissionis complementum.

Luc. 4.10. *Ioan.* 1.18. *Ioan.* 3.32. *Rom.* 4.4. *Col.* 2.14. *Gal.* 3.17. 18.19. *Es.* 61.1. *Mat.* 11.5. *Rom.* 10.4. *Rom.* 1.12.

VIII. Functiones ad Propheticum Christi munus pertinentes sunt, doctrinæ propositio, eiusdem confirmatio, & prosperi successu precatio; quas omnes Christus obiuit, potentissime & fidelissime. 1. doctrinam proposuit maxima sapientia, cui resistere non potuerunt aduersarii, ardentissimo zelo erga gloriam Dei patris sui & salutem hominum, citra respectum perso-

Deus mi. Volui: & lex tua in medio viscerum meorum. Noluisti, scilicet, sacrificia quæ secundum legem ritu Leuitico offeruntur. *Psl.120.4.* Esse autem secundum ordinem Melchisedech: Tota autem natura Sacerdotii istius distinctius explicatur in Nou. Test. præsertim in epistola ad Hebræos, *Heb.10.5.* præstructa primum Sacerdotii Messiæ excellentia supra Leuiticum. idque per dissimilem collationem vtriusque. 1. Sacerdotium Leuiticum erat typicum & vmbratile; Messiæ vero est realè & verum, & corpus ipsum rerumq; expressam imaginem continens. *Heb. 9.14.* 2. In Sacerdotio Leuitico, Sacerdos & victima subiecto differebant. *Heb.9.12.* Leuiticus enim Sacerdos alienas hostias offerebat. *Heb.10.14. & 9.26.* Messias vero & Sacerdos est & victima, *Eph. 5.30.* nam seipsum obtulit, & per proprium sanguinem ingressus est in cœlum, & hoc quidē qua est Sacerdotium expiatorium: qua vero est Eucharisticum (totam enim sacerdotii amplitudinem continet) offert quidē Messias hostias, ab ipso secundum personam distinctas, attamē tales, quæ caro sunt à carne eius, & os de ossibus eius, ex Spiritu ipsius desuper renatæ. 3. Differunt modo institutionis & confirmationis. Leuiticum institutum est per Legem mandati *1.Pet.2.5.* carnalis. *Heb.7.16.* Messias vero secundum Legem spiritualis mandati, & vim indissolubilis vitæ: illud sine iuramento institutum est, hoc per iuramentum, quo corroboratum *Heb.7.20.* est præ illo. 4. differentia est in tempore *21.* institutionis, illud prius institutum est, hoc *Heb.7.28.* posterius, illud temporibus Veteris, hoc N. Testamenti, illud cum Ecclesia esset infans, hoc quum esset adulta, illud tempore seruitutis, hoc libertatis.

Heb. 7.28. XII. Quintum discrimen est in personis *Heb.5.3.* Sacerdotio fungentibus, illic erant Sacer- *Heb.7.14.* dotes ex tribu Leuitica, homines infirmi, *Heb. 5.7.* mortales, peccatores, & propterea pro se & suis peccatis offerre necesse habentes: Messias vero est ex tribu Iuda, infirmus quidem in diebus carnis suæ, at ex mortuis excitatus immortalis, & indissolubili vita *Heb.7 26.* præditus: innocens, pius, impollutus, segre- *27.* gatus à peccatoribus, qui propterea non necesse haberet pro seipso offerre. 6. differentiam licet notare in fine institutionis. Leuiticum institutū est veteri fœderi sanciendo, Messiæ vero sacerdotium confirmando nouo: Vnde & Noui Testamenti mediator, & melioris fœderis sponsor dicitur, quod melioribus promissis sancitum est. 7. differunt efficacitate. Nam Leuiticum est inutile & inefficax, non potens auferre peccata, manebant enim sub veteri fœdere, non sanctificare aut consummare cultores in conscientia, sanctificat enim tantum ad carnis puritatem. At Messiæ Sacerdotium efficax est: aboleuit peccatum, æternam redemtionem obtinuit, cōsecrat Sacerdotes, & sanctificat in conscientia cultores, & qui per Messiam accedunt ad Deum saluos facit. 8. differentiam ponimus cum Apostolo in duratione: Leuiticum abrogari debuit, & abrogatum est, Messiæ vero durat in æternum, cuius differentiæ tot habemus causas, quot antea indicauimus differentias.

Heb.5 15. *Heb.8.6.* *Heb.10.11.* *Heb.9.9.10.* *Heb.9.12.* *Heb.9.14.* *Heb.8.13.*

XIII. Nona qualitas Sacerdotii Messiæ distincta à Leuitico Sacerdotio est, quod Messias semel in fine seculorum seipsum obtulit & vnica hostia consecrauit in perpetuum qui sanctificantur. Leuitici vero Sacerdotes per singulos dies, menses, annos, eadem hostias iterato offerebant. 10. Proprietas Sacerdotii Messiæ est eius naturæ, vt de vno ad alium non transeat. Messias enim neque successit alteri, neque successorem habuit post se vllum. Quum Leuiticum Sacerdotium de Patre in Filium tranlierit. Cui iungimus vndecimam differentiam quod Messias fuerit vnicus sui ordinis, Melchisedech enim typus illius fuit, assimilatus illi; at nullo modo æquiparatus; Leuitici vero plures facti sunt Sacerdotes, eo quod mors prohiberet eos manere: interque eos maioris, minoris, paris dignitatis nonnulli. 12. & vltimam distinctionem ex loco deducimus, vbi vtrumq; administrabatur. Leuiticum enim in terra, *Heb.9.24.* & certo quidem loco illi proprie assignato est administratum, messiæ vero quanquam in terra cœperit, in cœlo tamen est consummatum.

Heb.10.12. & 14. *Heb.7.27. & 9.25.* *Heb.7.24. 25.* *Heb.7.3.* *Heb.7.3.* *Heb.7.23.*

XIV. Actiones ad Sacerdotale Christi mu-

munus pertinentes sunt oblatio, & intercessio. Iuxta illa loca omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur, vt offerat dona & hostias pro peccato, & semper viuens vt intercedat pro nobis. Oblationis duo nobis describũtur actus, vnus qui in terra peractus est, traditio corporis sui in mortem, & sanguinis effusio: quo actu & consecratus est seu consummatus, & cœlum sibi aperuit, nam debuit intrare in cœlum per proprium sanguinem, & per velum quod est caro ipsius: & caro quidem sanguine, id est vita sua destituta, & in mortem pro mundi vita data, quamquam inde in vitam resuscitata. Alter est præsentatio sui ipsius sic sanguine proprio adspersi coram vultu Patris in cœlo: eiusdemque sanguinis oblatio: cui adiungenda est istius sanguinis adspersio super conscientiis fidelium, vt mundatæ ab operibus mortuis seruant Deo viuo. Intercessio est secundus actus Sacerdotii Messiæ, quæ & precationem Christi pro nobis continet & simul defensionem seu patrocinium nostrum aduersus accusationem, quæ nobis ab aduersario intentatur: cuius intercessionis vis, quia in sanguine ex parte sita est, quo & ipse Christus & nostræ conscientiæ adspersæ sunt, dicitur sanguis Christi meliora loqui quam sanguis Abel, qui vindictam clamat apud Deum aduersus fratricidam.

Heb. 5 1. *Heb.* 7 25. *Heb* 9 12. & 10.29.10 *Ioan.* 6. *Heb.* 9.24. 25.26. *Heb.* 10.22. *Heb.* 7 25. *Rom.* 8.34. 1. *Ioh.* 2 1. 2. *Heb.* 12.14.

XV. Quartum est de apotelesmatis. Officium autem Sacerdotale ad generale saluandi apotelesma concurrere apparet ex eo, quod Christus dicitur per consecrationem quæ per passiones facta est, author salutis factus, cognominatus Pontifex secundum ordinem Melchisedech. Item, Christus propterea quod in æternum manet perpetuum habet Sacerdotium, vnde & seruare prorsus potest qui per ipsum accedunt ad Deum. Particularia autem apotelesmata ex functionibus Sacerdotalibus prouenientia iuxta duplicem actum oblationis & intercessionis distincte consideratа, hæc sunt potissimum. Oblationis, Reconciliatio nostri cum Deo Patre, remissionis peccatorum, æternæ Redemptionis & Spiritus gratiæ impetratio, venæ patentis ad expiationem peccati, ad adspersionẽ apertio, maledictionis ablatio, iustitiæ seculorum & vitæ æternæ, quin & Ecclesiæ, cui ista omnia bona communicentur, summæque super omnia in cœlo & in terra potestatis acquisitio: & vt verbo dicam, totius iuris in vitam æternam, & quæcunque ad illam tum dandam, tum accipiendam sunt necessaria, adeptio. Intercessio obtinet, vt reconciliati ab ira futura seruentur: preces gratiarum actiones atque adeo totum cultum rationalem quem iustificati Deo præstant, offert Deo fragranti odore sacrificii sui perfusum, & accusationis quam Satan fidelibus intentat, iacula excipit & amolitur. Et hæc quidem omnia bona ex Sacerdotali Christi functione prouenium, quia verum pretium redemptionis Deo pro nobis obtulit, quo ipsius iustitiæ satisfecit, & medium se inter Patrem, ob peccata nostra merito iratum, & nos interposuit, & placatum nobis reddidit. Euentus vero per accidens est, ex conculcato Filio Dei & sanguine fœderis profanato, maior contaminatio & acerbioris supplicii meritum.

Zach. 1.3. *Gal.* 3.13. *Dan.* 9.24. *Act.* 10.28. *Phil.* 2.6.7. 8.9.10. *Rom.* 5.9. 1. *Pet.* 2.5. *Rom.* 8.34. 1. *Tim.* 2.6. *Mat.* 20.28. *Heb.* 10.29.

XVI. Neque vero merito & satisfactioni Christi, quæ illi tanquam Sacerdoti, & victimæ conuenium, repugnat, quod Deus ipse dicitur mundum dilexisse & Filium suum dedisse, in mortem tradidisse, mundum sibi in Christo reconciliasse, nosque redemisse, & peccata gratis remittere. Nam duplex in Deo considerandus est amoris affectus, vnus erga creaturam, alter iustitiam, qui habet iunctum odium aduersus peccatum. Vtrique isti amori voluit Deus satisfacere. Amori erga creaturam & peccatricem satisfecit, quum Filium dedit, qui mediatoris partes perageret: amori vero erga iustitiam & odio aduersus peccatum satisfecit, quum Filio imposuit mediatoris munus per sanguinis sui effusionẽ & mortem obeundum: eumque admittere noluit intercessorem pro peccatoribus nisi proprio sanguine adspersum, in quo expiatio peccatorum fieret. Rursus satisfacit amori erga creaturam quum peccata remittit, & gratis remittit, quia & amore erga creaturam

Ioh. 3.16. *Rom.* 4.25. 2. *Cor.* 5.19. *Luc.* 1.68. *Rom.* 3.24. *Heb.* 2.10. & 5.8.9. *Heb.* 9.12. 2. *Cor.* 5.19. *Heb.* 9.12. *Rom.* 3.24. 25.

turam remittit: quamquam imposita Filio plaga, in qua pax nostra fuit, amori suo erga iustitiam iam satisfecerat. Nam illa plaga non est effectus, vt Deus creaturam suam amaret, sed vt non obstante amore erga iustitiam, ex amore erga creaturam peccata remitteret, & vitam æternam largiretur. Quo respectu etiam recte dici potest, Deum sibi ipsi satisfecisse, & seipsum placasse in Filio dilectionis suæ.

XVII. Restat regium munus. In quo primo considerandum Messiam secundum promissionem Regem fore, & Iesum Nazarenum Regem esse. Suscitabo Dauidi germen iustum, & regnabit Rex. Et, Seruus meus Dauid erit Rex super illos. Vnctione autem constitutus est Rex. Ego vnxi Regem meum super montem Sion meum, vnde & nomen Messiæ illi propria quadam ratione competit. Neque Regem tantum fore, sed & inter Reges eximium. Oleo lætitiæ vnxit te Deus tuus, præ consortibus tuis. Primogenitum Regibus ponam eum, excelsum regibus terræ. Imo & Regum omnium dominum. Et nunc Reges & iudices terræ osculemini Filiū. Incuruabunt se ei omnes Reges. Instruendum etiam omnibus ad regni administrationem necessariis. Deus iudicia tua Regi da. Virgā fortitudinis tuæ emittet Iehoua è Sion. Conteres eos virga ferrea. Spiritus Iehouæ requieset super illum. Et Deum perpetuo illi adstiturum. Manus mea cum eo firma erit, etiam brachium meum corroborabit illum. Iesum vero Nazarenum fecit Deus Dominum & Christum Regem regum, & Dominum dominantium: potestate illi data in cœlo & in terra, & authoritate in omnem carnem, vt omne genu se illi flectat. Instruxit etiam illum verbo & Spiritu, tanquā mediis ad regnum administrandum necessariis. Et angelos illi ministros dedit ad exsequendum mandata eius. Perpetuo etiam illi adsistit, vtpote in dextera eius collocato, vsque dum ponit inimicos eius scabellum pedum ipsius.

Ier. 23.5. *Ezc.* 37.24. *Psalm.* 2.6. *Psal* 45.8. *Psal.* 89.28. *Psal.* 2.12. *Psal.* 72.11. *Psal.* 72.1. *Psal.* 110.2. *Psal* 2.9. *Esa* 11.2. *Psal* 89.22. *Matt.* 1.36. *Ap.* 7.14. *Ioh.* 17.3. *Act* 2.33. *Heb.* 1.6.14. 1. *Cor.* 15.25. *Psal.* 110.1.

XVIII. De qualitate Regni Messiæ verbo dicimus, id spirituale esse, non huius sed futuri mundi, non terrenum sed cœleste. Tale enim prædictum est fore Regnum Messiæ. Tale etiam esse dicimus Regnum Iesu Nazareni. Primum probamus. 1. Quia Dauid & Salomon regnumque vtriusque typi fuerunt Messiæ & Regni eius. Nam Messias Dauid appellatur, & quæ de Salomone dicta sunt, in Messiam competunt, iustius omnia, quæ excelsa sunt, & nonnulla in solum. At terrena & carnalia sunt typi rerum spiritualium & cœlestium, non sibi homogenearum. 2. De Messia prædictum est, quod sit moriturus & resurrecturus & sic visurus semen, at resurrecturus in vitam spiritualem. Ergo Rex futurus spiritualis, itaque & Regnum eius spirituale. Messiæ Sacerdotium prædictum est fore spirituale, & verū, non typicum. Ergo & Regnum tale erit, inter quæ est mutua analogia. Iuxta id, vos estis Regnum Sacerdotale. 4. Quia lex Mosis fuit abroganda, vtpote carnalis, at secundum illam administratum Sacerdotium & Regnum Israelis. Ergo Messiæ Regnum debet secundum aliam legem administrari, eamque excellentiorem, ideoque Spirituale. At qualis lex talis Rex & Regnum. 5. Quia gentes fuerunt vocandæ ad participationem Regni Messiæ, & totæ accessuræ vna cum Regibus suis, qui & mansuri sunt Reges, & tamen voluntarie Messiæ seruituri, deque eo gloriaturi, & beatitatem suam in eo collocaturi. Quod fieri nequit nisi Messiæ Regnum sit spirituale. 6. Quia Iudæi fuerunt reiiciendi propter rebellionem, & à Messia nolente illos habere pro populo, nulloque ipsius Messiæ, sed ipsorum tantum Iudæorum malo. Quod est indicium Regis & Regni spiritualis. 7. Concludi id ipsum potest ex Regni Messiæ excellentia, amplitudine, dutatione, administrationis modo. Iesu vero Nazareni Regnum esse spirituale & cœleste dixit ipse. Credite, appropinquauit enim Regnum cœlorum. Et Regnum meum non est de hoc mundo. Quod porro monstrari potest in omnibus quæ ad Regnum illud pertinent. Rex enim non amplius secundum carnem nouitur. Spiritualis enim factus est, per resurrectionem,

Ezech. 37.25. 2. *Sam.* 7.12. *&c.* *Psal.* 72.12. *&c.* *Psalm.* 72. *Psal.* 16.12. *Es.* 53.10. *Psal.* 110.4. *Psal.* 90.6. 7.8.9. *Exod.* 19.6. *Ier.* 31.31. 32.33.34. *Esa.* 60.3. 4. *&c.* *Psal* 27.10. 11. *Psal.* 110.3. *Mal.* 1.10. *Esa* 65.2. 3. *&c.* *Matt.* 4.17. *Ioan.* 18.36. *Rom* 8. 2. *Cor* 5.

nem, & Dominus de cœlo. Subditi illius sunt, qui de Spiritu illius renati iam sunt secundum animam, aliquando etiam corpore spirituales futuri, illi confirmandi. Lex Regni est spiritualis. Euangelium Dei scilicet, & præscriptio rationalis & spiritualis cultus. Bona etiam spiritualia, remissio peccatorum, Spiritus gratiæ & vita æterna. Modus etiam administrandi, & media omnia spiritualia. Quamquam enim illi etiam omnia temporalia sint subdita, illa tamen administrat prout nouit spirituali & supernaturali vitæ conducere.

Rom. 12. 8. *Ioan.* 4.

XIX. Actiones ad Regium Christi munus pertinentes, vocatione & iudicio generatim comprehenduntur, quas si paulo distinctius considerare libeat, quadripartitas ponere licet, vt 1. sit Vocatio 2. Legislatio. 3. Bonorum communicatio, & malorum amotio. 4. Iudicium postremum & vniuersale. Vocatio est prima functio qua Christus Rex vocat homines ex statu vitæ animalis & peccati ad participationem gratiosi fœderis quod sanguine suo confirmauit. Non enim inuenit subditos in rerum natura, sed quemadmodum illos sibi acquirere debuit per Sacerdotium, ita & per verbum suum. debet illos ad se vocare, & spiritu suo adducere tanquam Rex. Vocatio illa habet duas partes, præscriptum resipiscentiæ & fidei: & additam promissionem, cui sua etiam est subnexa comminatio Legislatio quam distincte consideramus, est altera functio Regii muneris Christi qua iam vocatis & ad participationem gratiosi fœderis adductis, subditisque suis iam factis, præscribit porro, pie, iuste & sobrie viuendi regulam, etiam additis promissis & minis; cui addenda est Spiritus S. actio, qua idonei redduntur ad officium faciendum. Tertia actio est bonorum siue ad hanc animalem, siue ad spiritualem vitam sint necessaria vel conducibilia, communicatio, & malorum oppositorum auerruncatio, non ex stricto iudicio, sed secundum certam dispensationem huius vitæ tempori conuenientem: iuxta quam & super malos æque atque super bonos pluit, & iudicium Dei sæpe ab ipsa eius domo incipit. Quarta & vltima est iudicium illud vltimum & vniuersale, quo Christus tanquam iudex vniuersorum à Deo constitutus sententiam iustificationis electis suis pronuntiaturus, eosque vita æterna donaturus est, aduersus reprobos vero sententia condemnationis prolata eos æternis potentia efficiet.

Esa. 63. 10. *Psal.* 110. 1. *Ephes.* 3. 17. *Marc.* 1. 14. 15. *Matt.* 28. 19. 20.

Matt. 5. 45. 1. *Pet.* 4. 17. *Matth.* 25.

XX. Hisce functionibus facile est sua apoteleſmata, quæ ex ipsis functionibus secundum naturam ipsarum existunt, subiungere, & simul euentus ex malitia hominum Christum Regem repudiantium prouenientes. Inter illa sunt ipsa resipiscentia & fides, adeoque ipsa Ecclesia, eiusque ad Christum caput associatio. Obedientia mandatis Christi præstita, & benedictionum in spatia huius vitæ incurrentium participatio, & à malis immunitas; denique vita æterna. Inter hosce sunt excæcatio, obdurtatio in reprobum sensum, inque potestatem Satanæ traditio, peccati imputatio, morsus conscientiæ in hac vita, & multorum malorum sensus, denique ipsa mors æterna. Quę omnia Christus vt omniscius, omnipotens, & inflexibilis iudex, boni scilicet amator, & peccati osor infert, cuius oculos latere non possumus, potentiam effugere nequimus, rigorem flectere non valemus. Quæ vt nobis seruiant ad filialem & serium Dei Christique iudicis timorem ingenerandum, faxit Deus per Filium suum Iesum Christum in vi & efficacia Spiritus sancti, Amen.

THESIS XV.

De

Diuina Prædestinatione.

Resp. WILHELMO BASTINGIO.

I. DEcretum hoc Prædestinationem vocamus. Græce προορισμὸν à Verbo προορίζω, quod significat, determinare, constituere, decernere aliquid anteaquam illud agas. Secundum hanc generalem notionem Prædestinatio Deo tributa, erit

Decre-

Act. 1. 28. *Act.* 17. 26. Decretum eius de omnium rerum gubernatione, quam Prouidentiam appellare solent Theologi. Minus generali notione considerari solet quatenus in genere circa creaturas rationales seruandas vel damnandas spectatur, puta Angelos & homines. Strictius de hominū prædestinatione sumitur, & tunc etiam dupliciter vsurpari consueuit: alias enim ad vtrosque tum Electos, tum Reprobos accommodatur, alias ad solos electos restringitur, & tunc oppositam habet Reprobationem: Nos hoc postremo significatu, quo illam vbique fere Scriptura vsurpat, de Prædestinatione agemus.

Rom. 8. 25.

Ephes. 1. *Rom.* 9. II. Prædestinatio itaque, ad rem quod attinet ipsam, est Decretum Beneplaciti Dei in Christo, quo apud se ab æterno statuit fideles, quos fide donare decreuit, iustificare, adoptare, & vita æterna donare ad laudem gloriosæ gratiæ suæ.

Rom. 9. 11. *Ephes.* 1. 5. 1. III. Genus Prædestinationis Decretum ponimus, quod σωτηρικὸν & βιβλικὸν τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας Scriptura appellat, & Decretum non Legale, secundum quod dicitur, qui fecerit ea homo viuet in illis: sed Euangelicum, cuius his est sermo Hæc est voluntas Dei vt omnis qui videt Filium & credit in illum habeat vitam æternam, & propterea Decretum hoc est peremptorium & irreuocabile, quia Euangelio continetur totius consilii Dei de salute nostra extrema patefactio.

Rom. 10. 5. *Ioh.* 6. 40. *Rom.* 10. 29. *Act.* 20. 27. *Heb.* 1. 1. & 2. 3.

Ephes. 1. 5. *Ier.* 18. 6. *Matth.* 20. 15. IV. Causa est Deus secundum beneplacitum seu benevolum affectum voluntatis suæ. Et Deus quidem vt ius habens tum de hominibus creaturis suis & præsertim peccatoribus; tum de bonis suis statuendi prout vult, secundum Beneplacitum voluntatis suæ, quo motus in se & apud se decretum illud fecit. Hoc beneplacitum non modo excludit omnem causam, quam ab homine sumere potuit aut sumere fingi potuit: verum etiam amolitur quicquid in homine, vel ab homine erat, quod Deum iuste permouere poterat, ne decretum illud gratiosum faceret.

Rom. 11. 35.

Ephes. 1. 4. *Mat.* 3. 17. V. Decreti illius Fundamentum ponimus Iesum Christum, Mediatorem Dei & hominum, in quo Patri bene est complacitum, in quo Deus mundum sibi reconciliauit, non imputans ipsis peccata illorum, quem Deus peccatum fecit, vt nos essemus Iustitia Dei in illo: per hunc debuit iustitia sæculorum adduci, adoptio acquiri, Spiritus gratiæ & fidei impetrari, vita æterna comparari, omnisque benedictionum spiritualium plenitudo præparari: quorum communicatio prædestinatione erat decernenda. Hic etiam caput constitutus est à Deo omnium illorum, qui istorum bonorum communionem sunt diuina Prædestinatione accepturi.

Luc 3. 11. 14. 2. *Cor* 5. 20. & 21. *Dan* 9. 24. *Gal.* 4. 5. & 9. 6. *Ioh.* 6. 51. *Ephes.* 1. 22. & *cap.* 5. 23. *Heb.* 5. 9.

Act. 15 18. VI. Decreto isti Æternitatem tribuimus, quia Deus nihil in tempore facit, quod ab æterno facere non decreuerit. Nota enim sunt Domino Deo nostro omnia opera sua ab æuo, & elegit nos in Christo antequam iacerentur fundamenta mundi: secus Deo mutatio impingitur.

Ephes. 1. 4.

VII Obiectum seu Materiam Prædestinationis duplicem ponimus: tum res diuinas, tum personas, quibus illarum communicatio est hoc decreto prædestinata. Res illæ ab Apostolo generali vocabulo Benedictionum spiritualium appellantur: quales sunt in hac vita Iustificatio. Adoptio in Filios, Spiritus gratiæ & adoptionis, denique post hanc vitam, vita æterna: quæ omnia gratiæ & gloriæ nominibus comprehendi solent & enuntiari in scholis Theologorum. Personas circumscribimus voce fidelium, quæ peccatum præsupponit: nam in Christum non credit nisi peccator, & qui se peccatorem agnoscit. Inde benedictionum illarum plenitudo, earumque facta in Christo præparatio, nonnisi peccatoribus necessaria erat. Fideles autem dicimus non qui tales propriis meritis aut viribus erant futuri, sed qui Dei beneficio gratuito & peculiari in Christum erant credituri.

Ephes. 1. 5. *Rom.* 8. 24. 30. *Ioh.* 1. 12 *Gal.* 4. 6. 7. *Ioh.* 3. 15. 16. *Matt.* 9 13. 11. 28. *Rom.* 9 32. *Gal.* 2. 16. *Matt.* 11 25. *Matt.* 13. 11. *Ioh* 6. 44. *Phil.* 2. 9.

VIII. Forma est ipsa bonorum istorum fidelibus decreta communicatio, fideliumq; in mente Dei præexistens & præordinata ad Christum caput istorū relatio & ordinatio: cuius fructū percipiunt ex reali & actuali cum Christo capite suo vnione

2. *Tim.* 1. 9. 10. *Ioh.* 1. 16 17. *Ioh.* 17. 11. 12. 22. 23. 24.

Eph 4. 13. 15. hic gratiosum per vnionis inchoationem & promotionem, in futura vita gloriosum per vnionis perfectam consummationem.

Eph. 1. 6. IX. Finis Prædestinationis est Laus gloriosæ gratiæ Dei, quum enim gratia seu *Rom.* 11. 36. gratuitus Dei Amor in Christo Prædestinationis causa sit, æquum est vt illi eidem omnis istius actus gloria cedat.

Rom. 9. 6. 11. *Rom.* 11. 1. X. Hoc autem Prædestinationis Decretum est secundum electionem, vt inquit Apostolus, quæ Electio cum necessario inferat Reprobationem, hinc Prædestinationi contraria opponitur Reprobatio, quæ etiam Abiectio dicitur, descriptio ad damnationem, & constitutio ad iram.

Iud. 4. 1. *Thess* 5. 9. XI. Illam autem ex lege contrariorum definimus Decretum non seu seueræ voluntatis Dei, qua ab æterno statuit infideles, qui culpa sua & iusto Dei iudicio crediturі non sunt, vt extra vnionem Christi positos, condemnare ad mortem æternam, ad declarandam iram & potentiam suam.

Ioh 3. 18. *Luc.* 7. 30. *Ioh.* 12. 37. 38 & 39. 40. 2. *Thes.* 2. 10. 11. *Rom.* 9. 22.

XIII. Quanquam fide in Iesum Christum peccatorum omnium remissio impetretur & peccata non imputentur credentibus: tamen Reprobi non tantum infidelitatis, per cuius contrarium poterant euadere pœnam reliquis peccatis commeritam, sed etiam peccatorum aduersus legem perpetratorum pœnam pendent exitii æterni à facie Domini & potente gloria ipsius.

Rom. 2. 11. *Iob.* 8. 24. *Iob.* 9. 41. 2. *Thes.* 1. 9.

Psal. 115. 3. *Psal.* 33. 9. 21. XIII. Vtrique huic decreto tum Prædestinationis tum reprobationis sua subiungitur exequutio, cuius actus eo ordine peraguntur, quo in decreto ipso & à decreto sunt ordinati: obiectaque tum decreti tum exequutionis sunt eadem prorsus vniformia, siue eadem ratione formali vestita.

Ephes. 1. XIV. Huius doctrinæ ita ex Scripturis traditæ magnus est vsus. Seruit enim gloriæ gratiæ Dei adstruendæ, afflictis conscientiis solandis, impiis percellendis & securitati illorum excutiendæ. Adstruit autem gratiam Dei, cum totâ laudem Vocationis, Iustificationis, Adoptionis & Glorificationis nostræ solius Dei misericordiæ transcribit, ademptam viribus, operibus & meritis nostris. Consolatur conscientias cum tentatione luctantes, quando illas de gratiosa Dei in Christo ab æterno ipsis decreta & in tempore præstita, æternumque duratura beneuolentia certiores reddit, eamque non ex operibus, sed ex vocante firmâ ostendit. Valet ad terrendos impios, quia docet irreuocabile esse decretum Dei de infidelibus, & qui veritati non obtemperant; obediunt autem mendacio, æterno exitio adiudicandis.

Rom. 8. 29. 30. *Ephes.* 1. *Esa.* 54. 8. 1. *Cor.* 1. 9. *Rom* 9. 11. *Heb.* 3. 1. 17. 18. 19. 2. *Thes* 2. 11.

XV. Et propterea non modo intra priuatos parietes & in scholis, sed etiam in cœtibus sanctorum in Ecclesia Dei sonare debet hæc doctrina: hâc tamen cautione obseruata, vt extra Scripturas nihil de illa doceatur, modo Scripturis vsitato proponatur, & ad eundem finem, quem Scriptura illam tradens propositum habet, referatur, quod nos fecisse cum bono Deo arbitramur, cui sit gloria in Ecclesia per Christum Iesum in omnes ætates seculi seculorum. Amen.

Ecclesiastici 3:

Potentia Dei magna est, sed ab humilibus gloriam consequitur, difficiliora quam quibus par sis, inconsiderate ne quæras, & quæ tuas superant vires ne stulte exquiras. Quæ tibi mandata sunt à Deo, ea sancte meditare: neque enim opus est tibi quæ sunt arcana oculis cernere. Quæ non necessaria sed superuacanea sunt orationi tuæ, ea curiose ne tracta. Nam plura, quam intellectus humanus capiat, demonstrata sunt tibi.

THESIS XVI.

De

Vocatione hominum ad salutem.

Resp. IACOBO BONTEDAL.

I. TItulus tria continet. Vocationem, Homines, Salutem. Vocationis *Rom.* 1. 14. vocabulum notat totum & integrum omnibus

bus suis siue essentialibus siue integralibus partibus constantem, quæcunque necessariæ sunt ad hoc vt vocationi diuinæ ab hominibus respondeti possit. Homines considerati possunt duplici respectu; vel vt in statu animalis vitę positi citra peccatum, vel vt peccato obnoxii, quales hic consideramus. Salus synecdochice continet etiam quidquid ad salutem seu vitam æternam obtinendam necessarium est ex ordinatione Dei, præter vocationem ipsam qua vocamur ad salutem:

Matt. 11. 20. 21. *Mat* 23.37. *Gen.* 2.16.17. *Mat.* 9.13. *Luc.* 19.9. 2.*Cor.* 6.2.

II. Vocationem definimus, Gratiosam actionem Dei in Christo, qua homines peccatores, reos condemnationis & sub dominio peccati constitutos ex animalis vitæ conditione & mundi huius inquinamentis & corruptelis euocat per verbum & Spiritum suum ad Christi, regnique ipsius, & bonorum eius communionem, vt cum illo tanquam capite suo vniti vitam, sensum, motum, omnisque spiritualis benedictionis, plenitudinem ex ipso percipiant ad Dei gloriam & ipsorum salutem.

2.*Tim.* 1.9. *Matt* 11.28. 1.*Pet.* 2.9. 10. *Gal* 1.4. 2.*Pet.* 2.20. *Rom.* 10.14. 15. 16. 1.*Pet.* 3. 19. *Genes.* 6.3. 2.*Cor* 1.9. *Gal* 2.20. *Eph.* 1.3.6. 2.*Thes.* 2. 13.14.

III. Causa efficiens huius vocationis est Deus & Pater in Filio: qui filius & ipse vt Mediator & Rex Ecclesiæ a Patre constitutus vocat per Spiritum sanctum, qua ille Spiritus Dei est datus Mediatori, & Spiritus Christi Regis & capitis Ecclesiæ, per quem Pater & Filius operantur adhuc. Hæc autem vocatio sic administratur per Spiritum, vt & ipse Spiritus sanctus effector vocationis sit, nam ille constituit in Ecclesia Episcopos, mittit doctores, donis eos instruit, assistit illis, verboque authoritatem & efficaciam conciliat & præstat.

1.*Thes.* 2.11. *Eph.* 4.17. & 4.11.12. *Apoc* 3.20. *Ioan.* 5 7. *Heb* 3.7. *Act.* 13 2. 1.*Cor.* 11. 4. 7.6.11. *Heb.* 2.40.

IV. Causa αἰτιωτικὴ est gratia, misericordia & φιλανθρωπία saluatoris Dei, qua ille affectus est ad succurrendum miseriæ hominis peccatoris, illique fœlicitatem æternam impartiendi. Causa vero dispositiua est sapientia & iustitia Dei, qua nouit quomodo deceat vocationem istam administrari, & vult illam pro vt fas est dispensare, vnde factum est decretum voluntatis de administratione & modo eius.

2.*Tim.* 1.9. 1.*Cor.* 1.17. 18. 2.*Tim.* 1.9. 2.*Cor* 5.28. 29.30.

V. Causa αἰτιωτικὴ Deum extrinsecus mouens est Iesus Christus per obedientiam & intercessionem suam. Instrumentalis vero est verbum Dei siue prædicatione siue scriptione administratum opera hominum: quod fit ordinarie, siue citra operam humanam, intus menti & voluntati propositum a Deo immediate, quod est extraordinarium. Et verbum quidem tum legis tum Euangelii partitis operis sibi subordinatorum.

2.*Thes.* 2. 14. *Matth.* 9. 13. *Tit* 2.12. *Ephes.* 2. 12. 12. *Eph.* 4. 17. 18. *Eph* 5. 14. *Ioan.* 5.5. *Ioan.* 6. 44. *Matt.* 10.11. 12 13. *Act.* 16. 14. *Rom.* 9. 24. 25. 26. *Rom.* 10. 17. 18.19.20.21 *Rom.* 11. 15. 29.30. 32. 33. *Ezech.* 3. 6. *Mat.* 11. 21. 23. 1.*Pet.* 2. 9. 2.*Pet.* 14. *Eph.* 2.1.2. 3.4.5.6. *Rom.* 6.17. 18. *Eph.* 1.3.4. *Ioan.* 1. 14. 16. *Rom.* 8. 28. 29.30. *Prou.* 1.24. *Heb* 3.7. *Apoc* 3. 20. *Eph.* 2.11.12. 13. *Tit.* 3. 8. *Deut.* 6.4. *Ier* 32. 38. 39. *Luc.* 1.74. 75. 2.*Pet.* 1. 10.

VI. Materia seu subiectum vocationis sunt homines in animali vita constituti, mundani, naturales, animales, carnales, peccatores, alienati a vita Dei, mortui in peccatis; & propterea indigni qui vocentur, & inepti ad respondendum vocationi nisi dignatione gratiosa Dei digni æstimentur, & potenti eius operatione apti reddantur ad vocationi obtemperandum.

VII. Forma vocationis in ipsa Verbi & Spiritus sancti administratione sita est, quam Deus sic instituit, vt se & iustitiam suam misericordia in Christo temperatam decere nouit; semper sibi plenam liberamque reseruans potestatem, non omnes modos sibi secundum sapientiæ & potentiæ thesauros ad conuersionem hominum possibiles vsurpandi, & paribus imparem, impatibus vero parem gratiam præstandi, imo vero & petoribus maiorem adhibendi.

VIII. In omni vero vocatione terminus a quo & ad quem considerandus venit. Terminus a quo vocantur diuina vocatione homines, est tum status vitæ animalis, tum peccati & miseriæ propter peccatum, nempe ex reatu & condemnatione. Deinde ex seruitute & dominio peccati: Terminus ad quem est primo status gratiæ seu boni supernaturalis & omnis benedictionis spiritualis in hac vita communio in Christo, in quo plenitudo est gratiæ & veritatis. deinde status gloriæ & consummata ipsius Dei fruitio.

IX. Finis proximus vocationis est vt vocati Deo & Christo vocanti per fidem respondeant, & sic Dei fœderati per Christum fœderis noui Mediatorem fiant: fideles vero facti & fœderati Deum & Christum ament, timeant, honorent, colant, obedientiamque in iustitia & sanctimonia

veritatis præceptis diuinis præstent in omnibus, & hac ratione vocationem & electionem suam firmam faciant.

*Phil.*1. 14. *Ephes.*1. 6. X. Finis remotus est salus Electorum & gloria Dei, cuius respectu ipsa ad gratiam vocatio medium est à Deo ordinatum, sed ex ordinatione Dei necessarium ad salutis communicationem, responsio vero qua vocationi paretur, conditio est ad finem istum consequendum etiam ex Dei ordinatione requisita & necessaria. Gloria Dei summe sapientis, boni, misericordis, iusti & potentis in ista tum gratiæ tum gloriæ suæ communicatione tam clare lucet, vt Angelorum & hominum mentes merito in admirationem rapiat, & linguas in laudem & celebrationem Dei resoluat.

*Prou.*1.24. 25.26. *Act.*13. 46. *Luc.*7.30. *Apoc.*4.8. 10.& 5. 8.9.10.

1.*Cor.*3. 5. 6.7.8. 9. 2.*Cor.*3 3.6 *Act.*16.14. 2.*Cor.*3. 3. 1.*Pet.*1.22. XI. Vocatio partim externa partim interna est. Externa est per ministerium hominum verbum, legis & Euangelium proponentium, quia ea de causa Dei cooperarii, plantatores, rigatores, ædificatores, ministri per quos Ecclesia credit, nuncupantur Interna est per operationem Spiritus sancti mentem illuminantis & cor afficientis, vt serio attendatur iis quæ dicuntur, fidesque verbo adhibeatur. Ex vtriusque concursu vocationis efficacitas existit.

1.*Cor.*3.5.6. *Rom.*1. 5. XII. Illa autem distributio non est generis in species, sed totius in partes, seu totalis vocationis in partiales actiones ad vnum apotelesma concurrentes: quod est obedientia vocationi præstita; vnde vocatorum & vocationi respondentium cœtus Ecclesia dicitur; quæ ipsa eodem modo in visibilem & in inuisibilem, visibilem quæ ore confitetur, & inuisibilem, quæ corde credit, distinguitur: vt& homo in externum & internum.

*Rom.*10.10. 2.*Cor.*4.16. 1.*Pet.*1.23. 25. *Rom.*10. 14. 15.16.17. 2. *Cor.*3. 3. 4.5.6. 1.*Cor.*15. 1.2.3.4. XIII. Cauendum autem ne cum spiritualibus & Enthusiastis verbum quod ministerio hominum proponitur, præparatorium tantum existimemus, à Spiritu vero verbum aliud, quod consummatorium sit. intus adhiberi credamus; siue quod idem est, ne arbitremur Spiritum, sua interna actione in aliam Dei Christique agnitionem mentem illuminare, quam quæ verbo extrinsecus proposito continetur, aut cor & animum aliis sensibus afficere, quam qui ex ipso eodem verbo proponuntur.

Act. 13. 46. *Luc.*7.30. *Act.*7. 52. 2.*The.*3.2. 2.*Cor.* 4. 4. *Pſ.*81.12. 13. *Eſ.*63. 10. *Eſ.*6 9 10. *Ioan.*12. 37.38.39. 40. XIV. Euentus vocationis per accidens, & à Deo per se non intentus, est sermonis gratiæ repulsa, consilii diuini contemptus, resistentia Spiritui S. facta; quæ appriam causam & per se habet, malitiam & duritiem cordis humani: hunc vero euentum & alius euentus non raro subsequitur, iustum Dei verbi & vocationis suæ contemptum, Spirituque sancto factam iniuriam vindicantis, iudicium; exque eo nata mentis excæcatio & cordis obduratio, inque reprobum sensum & potestatem Sathanæ traditio.

*Act.*13.48. XV. Cæterum quum Deo nostro opera sua nota sint ab æuo, Deusque nihil faciat in tempore quod ab æterno facere non decreuerit, hæc quoque vocatio secundum Dei decretum æternum instituitur & administratur: sic vt quicumque vocatur in tempore ab æterno prædestinatus sit vt vocetur, eoque statu tempore, loco modo, efficacitate vocetur, quibus vocari prædestinatus est. Secus executio à decreto variabit, quod Deo citra noxam mutabilitatis & mutationis impingi nequit. *Eph.*3 5.6. 9.11. *Iacob.* 1. 18. 2.*Tim.*1. 9.

THESIS XVII.

De

Resipiscentia.

Resp. HENRICO NIELLIO.

Proximis disputationibus de Fide & Iustificatione ex fide actum est, series hucusque obseruata postulat, vt de Resipiscentia, sine qua neque κοινωνίαν cum Christo habere, neque ipsius iustitiæ participes fieri possumus, agamus.

I. REsista de qua in præsentiarum agimus tribus vocibus nunciari solet, Resi-

Resipiscentia, Pœnitentia, Conuersionis. Primæ respondet Græca vox μετανοια, alteri μεταμελεια tertiæ ἐπιστροφὴ. Hebræi vocem תשובה sæpissime in hoc negotio vsurpant respondentem tertiæ. Est vox תשובה quę secundum exprimit. Sunt autem voces istæ secundum rei essentiam & naturam synonymæ; at singulæ formalem conceptum peculiarē significant: illa intellectus est, ista affectus, tertia actus ex vtroq; existentis; imo vero intellectum, affectum, & ex vtroque actum vlteriorem complectens. Illa significat mentis post aliquod factum mutationem, & illius post factum malum in melius mutationem: ista cordis post factum dolorem, & quidem post factum malum, dolorem secundum Deum, non secundum mundum, quamquam & sic vox ista in Scriptura aliquando vsurpetur. Tertia notat conuersionem ad aliquod vnde auersio facta erat; & hic illam quæ est à malo ad bonum, à peccato, à Sathana, à mundo ad Deum. Prima comprehendit improbationem mali & approbationem boni oppositi. Altera dolorem de malo præterito & affectum desiderii erga bonum contrarium. Tertia auersionem à malo cui adhæsit, & conuersionem ad bonum à quo abalienatus erat. Sunt autem hi tres conceptus secundum ipsam rerum naturam & Dei præscriptum ita inter se connexi, vt neque resipiscentia, neque pœnitentia, neque conuersio vera & recta sit, nisi vnaquæque illarum reliquas duas sibi iunctas habeat, vel vt præcedaneas, vel vt subsequentes.

In Bibliis passim.

II. Secundum istam conceptuum variorum distinctionem variæ factæ sunt definitiones vnius eiusdemque rei secundum essentiam, Puta *Resipiscentia est mutatio mentis & animi à malo in bonum ex dolore secundum Deum profecta.* Et, *Est dolor post peccatum perpetratū propter offensum Deum, & ex dolore mutatio totius animi à malo in bonum.* Item, *Est vera ad Deum vita nostra conuersio, à syncero seriōque timore Dei profecta, quæ carnis nostræ veteris que hominis mortificatione & Spiritus viuificatione constat.* Quarum nullam improbamus, quia re & essentia inter se conueniunt, & naturam rei sufficienter ad veram pietatem declarant. Plenior autem definitio talis dari potest. *Resipiscentia: Pœnitentia, Conuersio est actus totius hominis, quo peccatum vniuerse consideratum, intellectu improbat, affectu odit, & qua à se perpetratum, dolet totaque vita sua fugit: & Iustitiam intellectu probat, affectu amat, totaque vita sua prosequitur: & sic à Sathana mundoque se quertit & ad Deum conuertit eique adhæret, vt Deus in ipso & ipse in Deo maneat.*

III. Actum hominis dicimus vt distinguamus à Regeneratione quæ Dei actus est. Habent quidem nonnulla communia & affinia, tamen reuera secundum naturam suam, quam habent peculiarem, distincta sunt, licet secundum subiectum non sint diseparata. Addimus totius hominis: est enim illius secundum animam, eamque totam & omnes facultates illius, & secundum corpus, qua illud animæ vitium organum & instrumentum nutui & imperio animæ subiectum est: vtpote totam hominis vitam, qua rationalis est, & in peccatum Deumque tendere, & ab vtroque auerti apta nata est, concernens; quæ intellectu, affectu, sensu, motu constans, omnibus illis iunctim quanquam subordinate, ad resipiscentiam, pœnitentiam, conuersionem concurrit. Intellectus officium suum facit; tum generali æstimatione, tum particulari adprobatione & improbatione. Affectus, qua ἐνεργητικὸς, amando, odio habendo, dolendo, gaudendo: qua ὀργὴν ἔχει, irascendo, zelando, indignando, timendo, sperando. Sensus tum interni tum externi auersione sui ab obiectis non decentibus & conuersione ad conuenientia. Modus denique linguæ, manuum, pedum & aliorum corporis membrorum ab illicitis & inexpedientibus amotione & ad licita & expedientia applicatione.

1. *Reg.* 18. 37. *Rom.* 12. 1. 2.

Eph. 4. & 5. *cap.* *Rom.* 6. 13. 19.

IV. Obiectum Resipiscentiæ est malum iniustitiæ seu peccati, tum vniuerse, tum qua ab ipso resipiscente patratum est, consideratum; & bonum iustitiæ. Illud ordine, hoc dignitate prius est. Ab illo incipit resipiscentia, in hoc definit & quiescit.

Psal. 34. 15. *Ezech.* 18. 28.

Potest obiectum etiam paulo aliter con-

Mala.3.7. Zach.1.3. Deut.6.5.

Eph.4.27. Iac.4.7.

Ioh.12.31. & 14.30. Luc.4.5. & 6. 1.Ioh.2.15. 16. Rom.6.7. Eph.4.22. Col.3.9. & seqq. Rom.6.10. & 11. &c. toto reliquo cap. Ier.31.10. Ezech.36. 25 26. Act.5.35. Act.7.31. Rom.11.22. 32. Esa.53.5. 1.Cor.1.31. 1.Cor.5.21. Ioh 3.16. Ezech.16. vers.3. & seqq. Luc 13.3. & 5. Esa.31 6. Ier 3.14. Ps.119 7. & in Prophetis passim. Rom.6.27. Rom.16.5. Act.2.37.

considerati. Nam quum ad Deum conuerti iubemur, à quo auersi eramus, etiã Deus obiectum conuersionis & Resipiscentiæ est, qua peccati malorumque osor, & iustitiæ iustorumque amator, & resipiscentibus bonus summumque bonum, contra in peccato perseuerantibus seuerus vindex & certa pernicies. Huic obiecto ex aduerso opponi potest aliud obiectum personale, Diabolus A quo per Resipiscentiam discessio facienda est. Cui addi potest obiectum ipsi succenturiatum, Mundus, cuius princeps dicitur, tum qua argumenta in se continet Sathanæ apta ad seducendum, diuitias, honores, voluptates: tum qua & ipse personæ instar Diabolo seruit; vtroque modo homines ad se trahens, & vnitos apud se detinens: à quo etiam auertere nos iubemur. Imo vero & ipse homo obiecti Dei oppositi vicem obtinere potest, a quo separationem ipse homo facere iubetur, vt non secundum hominem sed secundum Deum viuat.

V. Causa Resipiscentiæ efficiens primaria est Deus, & Christus qua Mediator per Spiritum vtriusque. Causa προηγουμένη est bonitas, gratia & φιλανθρωπία Dei creatoris & redemptoris nostri, amantis salutem creaturæ suæ & diuitias misericordiæ suæ declarare desiderantis in salute miseræ creaturæ suæ. Causa προηγουμενικὴ per modum meriti, est obedientia mors, & intercessio Christi; & per modum mouentis ad misericordiam, misera conditio peccatorum, quos Diabolus laqueis iniquitatis captiuos tenet, periturorum merito suo secundum conditionem Legis, & necessario, secundum voluntatem Dei Euangelio patefactam, nisi resipiscant.

VI. Causa proxima, minus tamen principalis, est homo ipse conuersus & conuertens se vi & efficacitate gratiæ Dei & Spiritus Christi. Causa προηγουμενικὴ ad resipiscendum incitans est status miser peccatorum non resipiscentium, fœlixque & beatus eorum qui resipiscunt, cognitus, siue ex lege vel Mosis vel naturæ, siue ex Euangelio, siue ex propria experientia, siue etiam ex aliorum exemplis qui per impœnitentiam in grauissimas plagas inciderunt, & per Resipiscentiam multorum bonorum participes facti fuerunt. Προηγουμένη intus mouens est tum peccati conscientia & sensus miseriæ ex timore offensi numinis, cum desiderio liberationis ab vtroque: tum fides & spes gratiosæ Dei misericordiæ & veniæ.

VII. Causæ instrumentales quibus Deus ordinarie vtitur ad nostri conuersionem & nos ad Resipiscentiam sollicitamur & adducimur: sunt Lex & Euangelium: quorum tamen in hoc negotio distincta sunt munia, ita vt Euangelio potiores in eo partes competant, Lexque ei inseruiat. Imprimis enim ipsum Resipiscentiæ mandatum Euangelicum est, eique addita veniæ promissio & æterni exitii peremptoria commination, nisi resipiscat homo, ad Euangelium proprie pertinet. Lex vero resipiscentiæ necessitatem euincit, hominem de peccato & ita offensi numinis conuincendo, ex qua conuictione dolor quidam nascitur & pœnæ metus, qui seruilis initio sui, ex solo ad Legem respectu, progressu fit filialis ex intuitu Euangelii. Ex illis porro per loco motiuæ rectionem abstinentia quædam externa ab operibus malis, & patratio externæ cuiusdam iustitiæ etiam non hypocritica existit. At quum Lex vltra mortis & literæ administrationem non procedat, Euangelii tursus hic opera necessaria est quod Spiritum administrat, cuius illuminatione inspiratione & corroboratione gratiosa & efficaci, ipsa resipiscentia partibus suis essentialibus, & integralibus absoluitur & perficitur. Imo vero & ipsa de peccato cõuictio ad Euangelium aliquo modo pertinet, quatenus ipsum peccatum aduersus præceptũ tum de fide, tum de resipiscentia patratum est.

VIII. Sunt & causæ ad Resipiscentiam adiuuantes aliæ, partim ab ipso Deo adhiberi solitæ, partim à resipiscentibus vsurpatæ. Deus enim interdum crucem & afflictiones immittit, quibus velut stimulis ad Resipiscẽtiã excitat & inuitat, aliquando contrariis benedictionibus visitat, vt bonitate & lenitate inuitatos ad pœnitentiam addu-

Matt 3 1. Marc.1.4. Luc.24. Rom.3.13. & 20. Rom 7.7. Mat.3.5. Mat 7.17. Luc.2.14. & seqq. Mar.16.16. Ioh.16.25. 1.Cor. 11.31. Ier.31.18. Psal.80 & 85 fere totis passim.

adducat. Quas ipſi vſurpant reſipiſcentes, ſunt vigiliæ, ieiunia, aliæque corporis caſtigationes, imo & preces (quarum ardori excitando etiam reliquæ ab hominibus vſurpatæ ſeruiunt) ad reſipiſcentiam impetrandam & præſtandam efficaciſſimæ. Poteſt inter haſce adiuuantes & antecedẽtes inſtrumentales hæc eſſe relatio, vt hæ illis ſeruiant quatenus ad Legis & Euangelii ſeriam & aſſiduam meditationem excitant, & rectum vtriuſque intellectum magis magiſque à gratia Dei impetrant.

Pſal.119.
Rom.2.4.
Rom 5.5.4.
Rom.12.11.

IX. Forma Reſipiſcentiæ eſt ipſa rectitudo auerſionis à malo & conuerſionis ad Deum & iuſtitiam, conformata ad normã præſcripti diuini, & informata à certa fide & ſpe miſericordiæ diuinæ, & à ſyncera ipſius auerſionis & conuerſionis intentione. Qua rectitudine cum pœnitentia Saulis, Achabi, Iudæ, deſtituta fuerit, hoc nomine cenſeri non meretur. Quum autem rectitudinis iſtius ſibi mens reſipiſcentis cõſcia eſt, nõ eſt neceſſe vt anxie & ſollicite examinet, an intenſiue, vel extenſiue, vel appretiatiue tanta ſit, quantam iuſtitiæ rigor poſtulare poſſet.

1.Sam.15. 24 25.
1.Reg.11. 27.
Mat.27.3.

X. Fructus Reſipiſcentiæ qui & finium rationem habere poſſunt, ſunt peccatorum remiſſio ex parte Dei, ſecundum fœderis gratioſi conditionem in Chriſto propter obedientiam eiuſdem & per fidem in illum: Et ex parte noſtra bona opera quæ reſipiſcentiam ſequuntur, quæque Deus in Chriſto creauit vt fideles & reſipiſcentes in iis ambulent. Finis vltimus eſt gloria Dei Redemptoris iuſti ſimul & miſericordis in Ieſu Chriſto Domino noſtro, reſultans tum ex gratioſa efficaci actione Dei reſipiſcentiam dantis & nos ad ſe conuertentis, tum ex ipſa actione reſipiſcentium, qua à peccatis ſe auertentes & ad Deum conuertentes, ambulant in nouitate vitæ omnibus diebus vitæ ſuæ: & reſultans ſecundum ipſiſſimam reſipiſcentiæ intentionem.

Luc 24.47.
Act.5.31.
Rom.3.24.
Mat.3.5.
Luc.3.8.
Apoc.16.9.

XI. Partes reſipiſcentiæ vt ex antecedẽtibus abunde liquet, iuxta terminos eius duos, tum à quo incipit, tum in quem tendit & deſinit, duæ ſunt, Auerſio à Diabolo & peccato, & Conuerſio ad Deum & iuſtitiam, indiſſolubili nexu inter ſe coniunctæ, ſed illa vt præparatiua ad hanc, hæc vt perfectio illius. Pontificii autẽ tres pœnitentiæ (qua voce præ cæteris in hoc negotio delectari videntur) faciunt partes. Contritionem cordis, Confeſſionem oris & ſatisfactionem operis, de quibus duo breuiter dicimus. Primum, ſi vt partes pœnitentiæ apud Deum neceſſariæ accipiuntur, Contritionem nullam tãtam eſſe poſſe vel intenſiue vel appretiatiue quæ vel vlla meritoria ſit vel impetratoria remiſſionis peccatorum: Confeſſionem oris, ne quidem quæ Deo fit (modo cordis adſit) neceſſariam eſſe ad accipiendam remiſſionẽ, multo minus quæ homini vlli fit etiam Sacerdoti: Satisfactionẽ qua vel pro peccato vel pro pœna, etiam minimis, Dei iuſtitiæ ſatisfiat, nullã eſſe, præter obedientiam paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iterum, Si accipiantur vt partes iſtius Pœnitentiæ, quam qui ſcandalo Eccleſiam læſit, coram Eccleſia obit, vt illi ſatisfaciat eiuſq; ædificationi ſeruiat, tunc ſane voces illæ commodum ſenſum habere poſſunt & diſtributio illa Eccleſiæ vtilis eſſe.

Act.4 12.
Heb.10.14. & 14.
1.Cor.1.30.

XII. Contrarium Reſipiſcentiæ eſt Impœnitentia & pertinax in peccatis perſeuerantia: cuius duo ſunt gradus, vnus pœnitentiæ dilatio, alter finalis impœnitentia ad mortem vſque. Hæc certam habet æterni exitii exſpectationem, etiam ſecundum miſericordiſſimam Dei in Chriſto & Euangelio patefactam voluntatem; ne quis ſibi perſuadeat tandem ipſos Diabolos, & homines vita in impietate defunctos miſericordiam Dei experturos. Illa mirũ in modum eſt periculoſa, idque triplici de cauſa. Primo, quia in Dei poteſtate & manu eſt, vel vnius horæ dilationem finalem impœnitentiam facere, quum penes illum dominium ſit vitæ & mortis noſtræ. 2. quia peccandi conſuetudine per quotidiana exercitia introducta homo ſit ἀνυπόδοτος & conſcientia κεκαυτηριασμένη. 3. quia porta gratiæ iuſto Dei iudicio propter malitioſam in peccatis continuationem occluſa, non patet exitus Spiritui, neceſſario reſipiſcentiæ authori. Vnde reſonet ſemper in

1.Tim.4.2.

*Heb.*3.7.8. *Psal.* 94.4. *Phil.*2.12.13 auribus noſtris iſta vox: Hodie ſi vocem eius audieritis ne obdurate corda veſtra Et illud Apoſtoli. Operamini ſalutem veſtram in timore & tremore, quia Deus eſt qui efficit in vobis velle & perficere pro beneplacito. Quod vtinam nobis benigne largiatur Deus Pater miſerationum in Filio dilectionis ſuæ per Spiritum ſanctũ vtriuſque, cui ſit laus & gloria in ſecula Amen.

COROLLARIA.

Non recte dicitur lapſis poſt Baptiſmum Pœnitentiam eſſe ſecundam poſt naufragium tabulam.

Perperam facere qui exemplo Dei peccata non niſi pœnitenti remittentis, detrectant condonare fratri, niſi culpam faſſus & deprecatus fuerit.

THESIS XVIII.

De

Eccleſia eiuſque capite.

Reſp. GERH. HELMICHIADE.

Quum vtiliſſimum ſit rectam de Eccleſia Dei eiuſque Capite fidem tenere, & magna ſit inter Orthodoxos & Pontificios ea de re controuerſia, non abs re facturi videmur, ſi paucis theſibus de Eccleſia & eius Capite pertractemus.

I. ECcleſia nomen eſt Græcum origine, vſurpatũ in Veteris Teſtamenti Græca verſione pro Hebræo קהל & proprie ſignificat cœtum euocatorum, ex ipſo vocis Etymo & ex vſu frequentiſſimo ſacrarum litterarum, citra diſtinctionem paucitatis aut multitudinis ad cœtum illum pertinentium. Nunc enim omnem euocatorum vniuerſitatẽ ſignificat, nunc inſignem multitudinem, nunc paucos & vnica familia comprehenſos; idque propter vnam eſſentialem rationem omnium, quę quum æque competat paucorum, multorũ, & omnium conuentui, etiam ex æquo nomen Eccleſiæ participant, hoc ſolum diſcrimine, quod cœtus conſtans ex pluribus maior Eccleſia dicatur, at non magis Eccleſia, iuxta Logicorum axioma, Subſtantia non magis & minus recipit.

Deut 23.2. *Iud* 20.2. *Act.* 20.28. *Eph* 1.22. *Act* 2. *v.*41. 47 *Rom.*16.5.

II. Secundum hanc generaliſſimam notionem definitur Eccleſia Dei, cœtus à Deo euocatorum ex natura ipſorum in ſupernaturalem dignitatem adoptionis Filiorum Dei ad gloriam ipſius, & vocationi Dei reſpondentium. Actus enim vocationis, vt à Deo vocante profectus & à vocatis conuenienter receptus, conſummat Eccleſiam ipſius. Sub hac definitione comprehenduntur etiam Angeli qui electi dicũtur in Scriptura, ſiue conſiderentur vt cœtus ab hominibus ſeparatus, ſiue vt ad vnam Eccleſiam cum hominibus pertinentes. Secundum quam notionem Eccleſia omnium maxime Catholica dicitur. At omiſſis Angelis de quorum vocatione parce loquitur Scriptura, de Eccleſia qua ex hominibus conſtat videbimus: illi duplici reſpectu hic nobis conſiderandi, ſecundũ ſtatum primæuum in quo conditi ſunt ad imaginem Dei, & ratione lapſus ab illo ſtatu in corruptionem & miſeriam.

1.Tim. 5.21. Pſ.68.18. Iud.14. & c. Apoc.5.11. Heb. 12.22.

III Hominibus in primo ſtatu conſideratis, quia non tantum creati erant vt hoc eſſent quod erant, ſed vt porro in ſtatum feliciorem eueherentur, conuenientem imagini Dei qua inſigniti Patrem ſuum vt Filii referebant, conuenit euocatio qua ex natura & naturali felicitate vocati ſunt ad participandum fructum adoptionis diuinæ, per obſeruationem Legis ipſis poſitæ, & promiſſione vitæ beatæ per Sacramentum arboris vitæ obſignata mortiſque cõminatione ſancitæ. Vnde illi Eccleſia Dei fuerunt, non ſanguine Chriſti redempta, neque Spiritus regeneratione, vel noua creatione reformata, ſed creatione Dei primæua inſtituta & vocatione ſecundum fœdus Legale informata.

Gen.1.27. Luc.3.38. Gen.2.9.12.

IV. Hæc Eccleſia ante lapſum actu conſtitit ex primis parentibus Adamo & Eua tantum, potentia vero complexa eſt totum humanum genus quod illorum lumbis incluſum naturali propagatione ex illis proditu-

Gen.17.7. Rom.5.12. 14.

diturum erat, idque ordinatione Dei constanti & perpetua, secundum quam fœdere cum parentibus inito omnes illorum includit posteros, siquidem parentes in isto perstiterint. Et hoc respectu Ecclesia ante lapsum Catholicæ nomen sortiri potest, verum cum fœderi isti, promissio remissionis peccatorum adnexa non fuerit, hanc vbi Legem transgressi sunt, quæ in obedientiæ experimentum posita erat, à fœdere exciderunt, & desierunt esse Ecclesia Dei, expulsi ab arbore vitæ & Paradiso, Symbolis vitæ æternæ & domicilii illius, iactiq; sunt filii iræ natura.

Ier.11.33.

Gen.13.

V. Quare si denuo Ecclesia ex hominib. colligenda fuit, euocanda illa fuit ex statu illo peccati & miseriæ, at fuit colligenda ex decreto gratiosæ misericordiæ Dei, quare & euocationis modum adhibuit statui isti conuenientem, noui nempe & gratiosi, prout illa vox in Euangelicis scriptis vsurpatur, fœderis institutionem: quod sanguine Mediatoris Christi Filii Dei vnigeniti sancitam remissionem peccatorum exhibet & Spiritum gratiæ per fidem in illum. Ad cuius participationem vocati sunt diuersimode secundum temporis Oeconomiam sapientissime à Deo distributã, prius per ἐπαγγελίαν seu promissionem seminis benedicti, quum hæres destinatione constitutus infans esset, quare etiam ad tempus sub Legis Oeconomicæ repetitæ Pædagogia detinendus erat, inde quum secundum tempus à Deo Patre præstitutum hæres adultus esset, per plenam illam in Euangelio manifestationem.

Ier.31.33.
Mat.26.28.

Heb.8.15.
Gal.3.2.5.
& 4.9.

Gen.3.15.
Rom.1.2.
Gal.4.1.2.
3.4.

Mat.11.11.
12.13.

VI. Hæc vero Oeconomica distinctio & diuersitas modi euocationis duplicem & substantia diuersam Ecclesiam non facit. Vnus enim idemque homo infans est & adultus, non nisi ætatis, & qui secundum ætatem est profectus rationem distinctus. Dicitur autem tota Ecclesia ante & post Christum vnus hæres, vnus etiam nouus homo dicitur tota Ecclesia ex Iudæis & Gentibus collecta, & Iudæis non tantum qui post Christi aduentum fuerũt, sed etiam quiante, quum Gentes erant sine Christo alieni à Republica Israelis & extranei à pactis promissionis. Vna etiam est ciuitas Dei cœlestis Hierusalem, mater omnium qui benedicuntur cum fideli Abraham, & secundum Isaac promissionis filii sunt. Vna domus Dei fundata in lapide angulari Christo, qui positus est fundatione fundatissima non modo per Apostolorum, sed & per Prophetarum prædicationem, ad quam etiam Abraham, Isaac & Iacob pertinent, quin & ipse Moses secundũ promissionis dignationẽ filius, quamquã seruus in domo ratione Oeconomicæ Legislationis in manu illius administratæ.

Gal.4.26.
27.28.

Eph.2.20.
21.22.
Heb.11.15.
& 26.

Heb.3.4.

VII. Hic cœtus vnius hæredis & noui hominis vnius ciuitatis & domus Dei nominibus, eo quo dictum est modo insignitus, amplissima significatione latissimo ambitu Ecclesia Catholica dicitur ex hominibus collecta, continens omnium temporum à promissione seminis mulieris, ad finem mundi omniumque locorum homines ad gratiæ Dei participationem & cultum illius gloriæ euocatos, & vocationi obsecutos: & in duo membra integralia toti homogenea & similaria singula distribuitur: In Ecclesiam nempe quæ ante Christum fuit & in illam quæ post, de quarum conuenientia & distinctione quia prolixioris esset operæ, hic non agemus: imo omittentes peculiarem illius ante Christum considerationem, de Christiana sic speciatim dicta porro videbimus, non tamen cum expressa illius exclusione.

Heb.11.
Heb.12.22.
23.24.

Gal.4.14.
Heb.11.49.

VIII. Ecclesiam itaque Christianam nobis definire liceat, cœtum fidelium, qui vocatione Dei salutari è statu corruptionis in dignitatem Filiorum Dei per Euangelium vocati, & Christo tanquam viua mẽbra capiti per veram fidem insiti sunt ad laudem glorioſæ gratiæ Dei. Quæ definitio vt generalis, omni cætui fidelium siue exiguus sit siue magnus competit, etiam Catholicæ continenti vniuersitatem fidelium à Christi in regnum suum aduentu, vsque ad consummationẽ seculi, quam Catholicam proprie describimus, si hæc pauca verba adiecerimus, fidelium vniuersorũ ex omni lingua, tribu, populo, natione & vocatione euocatorum, &c. Vnde apparet Ec-

Mar.5.15.
16.
Act.4.31.
Act.4.31.
1.Pet.2.9.
1.Pet.5.10.
Rom.8.29.
Rom.6.5.
Eph.3.17.&
30.

Gal.4.
Eph.2.12.
13.14.15.

clesiam Catholicam nulla re ad substantiam Ecclesiæ pertinente differre à particularibus, sed sola tantum amplitudine: quod diligenter aduersus Pontificios est notãdum.

2. *Tim.* 1. 9. 1. *Pet.* 1. 12. 1. *Pet.* 1. 23. 25.

IX. Causa Ecclesiæ efficiens, tum procreans per regenerationem, tum conseruans per quotidianam educationem, denique & consummans per illius ad se immediatam adunationem, est Deus & Pater in Filio suo dilecto Iesu Christo per Spiritum Christi Redemptoris & Capitis Ecclesiæ. Instrumẽtum ponimus Euangelium quod est semen incorruptibile ex quo renascitur Ecclesia: vnde & illi, quos administros statuit Euangelii Deus, causæ instrumentariæ & cooperarii Dei appellantur, quorum alii sunt fundatores, alii superædificatores. Et fundatores quidem multarum Ecclesiarum particulariter per prædicationem viua voce factam, omnium vero Ecclesiarum & totius Catholicæ per scriptionem nobis consignatam: quo nomine tota Ecclesia Christi Apostolica dicitur.

1 *Cor.* 3. 10. *Ro.* 15. *v.* 18. 19. 20. 21. *Eph.* 1. 20.

X. Actionem huius causæ Ecclesiam procreantis & conseruantis, euocationem appellauimus: quæ vox primo includit terminum à quo & ad quem, inde medium per quod ab vno ad alterum tenditur. Terminus à quo, est status peccati & miseriæ, in quo statu peccator sine Lege existens acquiescit, & blanditur sibi, quem peccator sub Lege existens per præuiam vocationẽ à Spiritu Legali & Seruitutis administratam auersatur, liberationem ex illo desiderans.

Mat. 9. 13. & 11. *v.* 28. *Rom.* 7.

Terminus ad quem est dignitas adoptionis Filiorum Dei qui etiam respectu desiderii euocatorum, finis illorum cõmode appellari potest. Medium per quod tenditur ab vno termino in alium fides est in Christum, per quam, dignitatem illam adipiscimur, & ex regno tenebrarum in regnum lucis & Filii Dei transferimur, ex decreto prædestinationis diuinæ.

Ier 1. 12. *Col.* 1. 13. *Act.* 16. 17.

XI. Hinc facile apparet quam huius euocationis materiam statuamus, circa quã illa versatur, & in qua operationem suam exerceat. Remota suut peccatores, illis enim solis necessarius est viæ illius ingressus. Propinquior sunt peccatores peccata sua ex Lege agnoscentes, statumque suum deplorantes & redemptionem expectantes. Proxima sunt fideles, qui soli vocantur in communionem Iesu Christi & participationem hæreditatis, quam ille suis, sanguine suo, acquisiuit, & cuius dispensator constitutus est iis qui ipsi obtemperant. Vocatio enim vt vt actu perfecta est, quum à vocante est profecta, effectus tamen relatiuus requiritur ad hoc vt vocati nomine Ecclesiæ censeri possint. Quare ab Ecclesia excludimus, Infideles, Apostatas, Hypocritas, Hæreticos qui Christum caput non tenent. Non Baptizatos externo Baptismo aquæ, Excommunicatos sententia Ecclesiæ, & Schismaticos distinguimus & secundum variam distinctionem vel ad Ecclesiam pertinere, vel non pertinere affirmamus.

Act. 1. 41. *Eph.* 1. 8.

XII. Formam Ecclesiæ quia illa est de genere relatorum, necessariam in relatione constituimus, & quidem in relatione disquiparantiæ, vt iubent nomina relata quibus appellatur. Dicitur enim Corpus, Spõsa, Ciuitas, Domus, relate ad Caput Sponsum, Regem & Herum seu Patrem familias. Relatio autem inter ista relata in tribus posita est siue momentis siue gradibus. 1. Vnione. 2. Ordinatione. 3. Communicatione. Formaque Ecclesiæ in vnione est cum Capite Sponso & Rege suo, quæ fit per Spiritum illius & Ecclesiæ fidem. In subordinatione illius sub Capite Sponso & Rege suo quam requirit perfectio & virtus Capitis & necessitas vtilitasque Ecclesiæ. In influentia vitæ sensus & motus à Capite benevole procedente & ab Ecclesia percepta fœliciter.

Eph. 1. 2. *Ioan.* 3. 29. *Heb.* 1. 20. 21. 1. *Tim.* 3. 15. *Eph.* 1. 22. *Col.* 1. 18. 19. *Gal.* 2. 20. *Rom.* 8. 9. 14 *Eph.* 5. 23.

XIII. Finis Ecclesiæ summus est illius gloria, cuius gratiosa euocatione Ecclesia est quod est. Et gloria quidem quam ille perficit in actionibus suis gratiosis erga Ecclesiam, illam creando, conseruando, promouendo, denique consummando. Cui merito subordinatur gloria quam illi tribuere iubetur, tribuetque Ecclesia vt complementum illius per omnes seculorũ ætates salus Ecclesiæ quum sit donum Capitis & Regis, illius Ecclesiæ finis esse non potest,

Eph. 1. 12. *Rom.* 11. 36. 1. *Pet.* 2. 9. *Eph.* 3. 21. & 5. 20.

potest, quamquam finis sit Ecclesiæ quem illa intendit fide sua, & quam assequi vt beata sit coram Deo admittitur.

XIV. Iam vero secundum actus Dei erga Ecclesiam quatenus vel omnes vel aliquos percipit, distinguitur ipsa. Quæ percepit creationis & conseruationis actum tantum, in via esse dicitur & militans appellatur, vtpote cui adhuc sit cum peccato, carne, mundo & Sathana confligendum. Quæ insuper consummationis particeps facta est, in patria esse dicitur & triumphans nuncupatur, quæ deuictis hostibus quieuit à laboribus suis quæ cum Christo regnat in cœlis. Huic parti militanti in terris, etiam titulus Catholicæ attribuitur, quatenus omnes particulares militantes suo ambitu complectitur. In purgatorio neque Ecclesiam vllam neque quicquam Ecclesiæ statuimus. Est enim illud vera *Vtopia* & inter omnes celebratissima.

Eph. 6. 11 12 *Heb.* 12. 1. 4. *Apoc.* 3. 21. 14. 13.

XV. Hinc quum euocatio Ecclesiæ fiat intus per Spiritum, foris per verbum prædicatum, & vocati intus respondeant fide, foris professione fidei, prout qui vocantur internum & externum hominem habent, hinc Ecclesia ratione eorundem vocatorum distinguitur in visibilem & inuisibilem ab adiuncto externo & accidente. Inuisibilem qua credit corde ad iustitiam, visibilem qua confitetur ore ad salutem. Et hæc visibilitas & inuisibilitas, non magis aut minus, toti Ecclesiæ Catholicæ quam singulis particularibus Ecclesiis conuenit: quod enim Catholica Inuisibilis dicitur, quia in vnum locum non potest conuenire & sic exponi visui, id horsum non pertinet. At vero quia plures vocati quam electi, & multi vocati Deum ore profitentur se scire, factis vero negant, de quorum tamen corde solus Deus iudicat, qui solus nouit qui sunt sui, hinc tales propter promissionem ad Ecclesiam visibilem pertinere iudicantur, quamquam æquiuocè, quum ad inuisibilem non pertineant, & internam communionem cum Capite, quæ forma est Ecclesiæ, non habeant.

Act. 16. 14. 1. *Cor.* 4. 16. *Ro.* 10. 9. 10. *Mat.* 20. 16. *Tit.* 1. 16. 2. *Tim.* 2. 9.

XVI. Deinde, quum Ecclesia ex hoc mundo, qui totus in malo positus est, colligatur, & sæpè per administros, qui præter verbum Dei etiam aliud verbum annunciant, quumque illa constet ex hominibus deceptioni & lapsui expositis, quin etiam ex deceptis & lapsis, hinc Ecclesia distinguitur respectu doctrinæ fidei in Orthodoxam & hæreticam; respectu cultus diuini, in idololatricam, & Deum Christumque eius rectè colentem; respectu morum secundâ Legis tabula præscriptorum, in puriorem vel impuriorem; vbi etiam gradus sunt animaduertendi, secundum quos vna magis est hæretica, idololatrica, impura quam altera: de quibus omnibus rectum secundum Scripturas iudicium est ferendum. Hic quoque Catholicæ vox vsurpatur de iis Ecclesiis, quæ nec hæresi exitiali laborant, neque Idololatricæ sunt.

Ioan. 15. 19.

Mat. 15. 9. 2. *Cor.* 11. 5. *Gal.* 3. 1.

XVII. Quare inuersa & præposterа est quæstio, qua quæritur, an Catholica Ecclesia errare possit: quum potius quærendum sit, an cœtus qui errat sit Ecclesia. Vt enim fides est prior Ecclesia, & Ecclesia illud nomen obtinet, quia fidelis, sic cœtui alicui nomen Ecclesiæ adimitur eatenus quatenus aberrat à fide; si tamen quis vrgeat illam quæstionem, dicimus illa nihil aliud rogari, quam an futurum sit vt vno aliquo tempore nullus sit toto orbe terrarum cœtus hominum rectè in Christum & Deum credentium: cui facilè respondetur per negationem eo quod Ecclesia in terris nunquam sit toraliter defectura, sed ad finem vsque mundi sine temporis interruptione colligenda, quamquam non semper ex iisdem locis & populis. Secus Christus in terris regnum aliquod non habebit, & non dominabitur in medio inimicorū, vsque dum ponantur illi scabellum pedum ipsius.

Mat. 28. 2. 10. *Apoc.* 2. 5. *Psal.* 110. v. 1. 2.

Et hucvsque de Ecclesia ipsa; de Capite paucis videamus.

XVIII. Capitis Ecclesiæ conditiones sunt, vt omnia ad Ecclesiæ vitam & salutem necessaria perfectissimè in se contineat, vt debitam habeat ad Ecclesiam Symmetriam, & conuenienter ipsi vnitum & cum illa ordinatum sit, vt denique virtute

Col. 1. 19. *Ioan.* 1. 16.

Ephes. 1.22. *&* 5.25. *Rom.* 8 9.10 11.12. sua vitam, sensum & motum Ecclesiæ suppediter. Hæ autem conditiones soli Christo conueniunt: inhabitat enim in illo omnis plenitudo, & ex plenitudine eius omnes accipimus Ille est quem Pater constituit Caput super omnia ipsi Ecclesiæ, qui dat salutem corpori suo quod est Ecclesia. Cuius Spiritu Ecclesia animatur, sentit, mouetur. Neque hoc tantum de interna communicatione intelligendum est; sed etiam de externa administratione: Ille enim est, qui verbum suum & Spiritum emittit, qui ministerium in Ecclesia instituit, qui Apostolos, Euangelistas, Pastores & Doctores ministerio isti præficit, vnde & Pastorum Princeps dicitur, qui ministerio adsistit, per signa, prodigia, virtutes & varias Spiritus Sancti distributiones, qui Ecclesiam suam aduersus hostes defendit, & illius etiam temporarium bonum procurat, quousque iudicat internum & æternum illius bonum postulare.

Mat. 28.19. *Actor.* 2.32. *Ephes.* 4. 11. *&* 12. 1. *Petr.* 4.5. *Mar.* 16.20. *Act.* 4. 30.

XIX. Quare neque Apostolo Petro neque Pontifici Romano illud nomen secundum vllam considerationem adaptari potest; non secundum internam communicationem, concedunt ipsi Pontificii; non secundum externam administrationem, sic probamus de Petro. 1. Petrus ipse constitutus à Christo est Apostolus, eadem constitutione qua dicitur Christus constituisse Apostolos. Ergo reliqui Apostoli à Petro non constituti, quod Paulus expresse de se negat, quum dicit se neque ab hominibus neque per hominem Apostolatum adeptum. 2. Petrus est Sympresbyter. Ergo non Princeps Presbyterorum. 3. Petro concreditum est Euangelium circumcisionis vt Paulo præputii pari iure & authoritate, quare etiam sibi dextras dederunt inuicem societatis. 4. Petrus à Paulo fuit reprehensus, quod non incederet recto pede secundum veritatem Euangelii. Non fuit idoneus cui totius Ecclesiæ administratio committeretur. 5. Iacobus, Cephas, & Ioannes pari gradu ab Apostolo Paulo collocantur, imo & ab Ecclesiis habiti citra differentiam, columnæ.

Ephes. 4 17. *&* 11. 1. *Pet.* 1. 1. *Gal.* 1. 1. 1. *Pet.* 5. 1. *Gal.* 2. 7. 8. 9. *Ibidem.*

6. Fundamentis nouæ Hierusalem inscripta sunt nomina duodecim Apostolorum, singulis singula citra vllius eminentiam. 7. Paulus dicit se nihilo inferiorem esse summis Apostolis. Ergo nec Petro qui inter illos. 8. Paulus dicit se plus laborasse quam reliqui omnes, quod verè dicere non potest, si Petro totius Ecclesiæ administrandæ cura incubuit, eamque per Paulum & alios administraret. Quæ Pontificii pro primatu Petri obiiciunt, in ipsa disputatione examinabuntur. 2. *Cor.* 12. 11. 1. *Cor.* 15. 10.

XX. Hinc sequitur nec Pontifici Romano illum titulum comperere; quidquid enim illi competit iuris & dignitatis, hoc à Petro illi deriuatum esse dicunt, vtpote qui in Petri cathedram & functionem successerit. At vero dato non concesso, quod Petro primatus administrationis in totam Ecclesiam concessus fuerit, inde tamen non sequitur, ius aliud in Romanum Pontificem deuolutum esse: antequam enim illa hypothesi hoc Thema concludi possit, ista sunt præstructim probanda. 1. Ius illud fuisse non personale sed successiuum. 2. Alligatam fuisse successionem istam alicui Cathedræ, vt qui in illam succederet, isto iure potiretur, & quidem irrefragabiliter quocumque modo ad istam Cathedram peruenisset. 3. Petrum Romanum Episcopum fuisse & in functione istius Episcopatus Romæ discessisse è viuis. 4. Ex eo quod Petrus in Episcopatus Romani functione Romæ mortuus sit, primatum illum Romanæ Cathedræ alligatum fuisse. Hæc igitur probanda illis & quidem argumentis indubitatis, quum doceant de necessitate salutis esse, vt omnis homo subsit Pontifici Romano. *Extrauag. de Maior. & Obed.*

In quo, à quo, per quem, & propter quem omnia consistunt, sit laus & gloria ab æterno in æternum.

THE-

THESIS XIX.

De

Iustificatione Hominis coram Deo.

Resp. ALARDO de VRIES.

Quum crebra fiat in Scripturis mentio Iustificationis, eiusque doctrina magni ad salutem sit momenti, & non parum hodie sit controuersa, non abs re facturi videmur, si de illa συζήτησιν ex Scripturis instituamus.

I. QVum Iustificationis vox à iustitia deducta sit, ex huius notione illius significatio commodè deriuabitur. Iustitia propriè sumpta rectitudinem significat, vel conuenientiam cum recta ratione. Eaq; vel vtqualitas, vel vt actus consideratur; qualitas inhærens in subiecto; actus productus ab efficiente. Iustificationis vox actum denotat, qui in eo occupatur, vt vel personæ alicui iustitiæ qualitatem infundat, vel acquirat; vel de persona eiusque actibus iudicium faciat, & sententiam pronunciet.

Psal. 11.7. *Eph.* 6.14. *Phil.* 1.11. 1 *Ioan.* 3.7.

II. Iustificatio igitur secundum qualitatem, si sit acquisitio iustitiæ, est actio eius, qui iustitiæ habitum sibi crebris actionibus comparat, nempe creaturæ rationalis. Si sit iustitiæ infusio, est actio eius qui iustitiæ habitum creaturæ rationali infundit, nempe Dei, vel creatoris, vel Regeneratoris. Iustificatio circa personam actusque eius occupata, est actio iudicis mente sua factum factique authorem æstimantis, & iuxta æstimationem iudicium facientis & sententiam pronuntiantis, scilicet hominis Dei sapientiam & iustitiam, principis causam subditi, Pharisæi seipsum, Dei factum Phinees, & Publicani iustificantis.

Ephes. 4.24. *Esa.* 5.23. *Matt.* 11.19. *Psal.* 81. *Luc.* 16.15. *Psal.* 106.31. *Luc.* 18.14. *Præfat. ad lib. de Iustif. sanct.*

III. Ex qua istarum vocum necessaria distinctione apparet, Bellarminum, quum statum controuersiæ inter ipsum & nos de hoc dogmate existentis, hisce verbis proponit; An iustitia, qua formaliter iustificamur, sit inhærens an imputatiua; & æquiuocationem admittere & aduersarium sibi fingere, quem non habet. Æquiuocatio in eo est, quod iustificationis vox, circa inhærentem iustitiam occupata, infusionem iustitiæ significat, circa iustitiam imputatiuam vero, mentis æstimationem, iudicium & sententiæ dictionem. Aduersarium fingit, quia nemo negat, formam quâ quis intrinsecus iustus est & dicitur, iustitiæ habitum seu qualitatem inhærentem esse; negamus autem vocem iustificationis in disputatione Paulina ad Romanos contra Gentes & Iudæos, & ad Gal. contra falsos fratres, imo & à Iacobo, isto sensu accipi. Quapropter statuendum est, aut de iustificatione pro actu iudicis accepta, inter nos controuerti, aut controuersiam nostram cum ista Paulina nihil commune habere.

Rom. 2. & 3. & 4. & 5. *Gal.* 2. & 3. & 5. *Iac.* 2.

IV. Est itaque iustificatio coram Deo, quâ ille coram Dei tribunali constitutus, à Deo, vt à iudice, iustus, & iustitiæ præmio dignus censetur & pronuntiatur, vnde & ipsa præmii remuneratio sequitur consequentis necessitate. Verum quia tria hic consideranda veniunt, homo iudicandus, Deus iudex, & lex secundum quam iudicium peragendum est: quæ singula variè considerari possunt, etiam iuxta ista ipsam iustificationem variare necesse est. Nam homo considerari potest, vel vt iustitiæ operibus functus, sine peccato, vel vt peccator. Deus vt throno insidens rigidæ & seueræ iustitiæ; vel throno gratiæ & misericordiæ. Lex est operum vel fidei; quorum quia singula singulis συστοιχα sunt, & mutuo sibi respondentia, ad duas species seu formas oppositas iustificatio reuocari potest; quarum vna ex lege, in lege, vel per legem, ex operibus legis, operantis & legem facientis, ex debito & non ex gratia, dicitur. Altera vero, fidei, ex fide, per fidem, peccatoris sed credentis, gratis facta, ex gratia, non ex debito, sine operibus legis appellatur.

Rom. 2. & 3. *Luc.* 18. 14. *Rom.* 2. 13. & 3. 23. *Psal.* 143. 2. *Hebr.* 4. 16. *Rom.* 3. 27. *Rom.* 2. & 3. & 4. & 9. & 11. *Gal.* 2. & 3. & 5.

V. Ex-

1. Sa 15.21. Amos 5.21. 22.23. Rom.10.5.

V. Cæterum cum lex, cuius in quæstione de iustificatione mentio fit, duplex sit; Moralis nempe & Ceremonialis, (Iudicialis enim hic in consideratione non venit) videndum, quo modo & sensu vtrique iustificatio vel tribuatur vel adimatur. Legi morali tribuitur iustificatio, eo quod opera præscripta per se & in se grata sint, & ipsa strictè & rigidè sumta iustitia, adeo vt qui ea fecerit, eo ipso citra absolutionem vel gratuitam imputationem iustus sit; qua de causa illi iustificatio non adimitur, nisi eo quod præstita non sit. Vnde & iustificatio ex illa sic definiri potest, quod sit, quâ homo legis moralis iustitia citra transgressionem functus, coram tribunali seueritæ iustitiæ Dei constitutus, iustus à Deo & vitæ æternæ præmio dignus, in se, ex debito, secundum legem, citra gratiam censetur & pronunciatur, ad ipsius salutem, & iustitiæ tum diuinæ, tum humanæ gloriam.

Rom. 4.4. & 3.27. Eph.3.8.9.

Mich 6.7.8 Coloss. 2.16. 29.21.

VI. Legis verò ceremonialis longè alia est ratio. Nam neque opera eius Deo per se grata sunt, vt ipsa iustitiæ nomine venire possint; neque illum respectum habent, vt absolutio à peccatis contra legem moralem patratis, per illa obtineatur, vel ipsa gratiosè in iustitiam imputentur. Qua de causa illi, non quia præstita non sit, sed simpliciter propter ipsius, non carnis peccatricis impotentiam, iustificatio adimitur in Scripturis. Est tamen vsus eius ad iustificationem duplex secundum duplicem eius, tum in legem moralem & peccata aduersus illam patrata, tum in Christum & fidem in illum respectum. Iuxta priorem, est chirographum obsignans debita & peccata. Iuxta posteriorem, continet vmbram & typum Christi, bonorumque futurorum, id est, iustitiæ & vitæ. Secundum hunc, Christum typicè monstrauit: secundum illum confugere ad eundem compulit per fidem in illum.

Act 13.38. Heb.9.10. Col.2.14.17 Heb.10.1. Gal. 2.16. Gal.3.21.22 23.24.

Rom.3.10. 28. Gal.2.16. Ioan 5.24. Psal 143.2. Rom.3.4.

VII. Et hæc causa est, cur Apostolus Paulus toti legi simul & semel iustificationem adimat; quanquam diuersis de causis, quas semper commemorare necesse non est. Fidei vero iustificatio tribuitur, non quod illa sit iustitia ipsa, quæ rigido & seuero Dei iudicio opponi possit, quanquam Deo grata, sed quod ex iudicio misericordiæ triumphans supra iudicium, absolutionem à peccatis obtineat, & gratiose in iustitiam imputetur: cuius rei causa est, tum Deus iustus & misericors, tum Christus obedientia, oblatione, & intercessione sua secundum Deum ex beneplacito & mandato ipsius. Illa vero sic definiri potest, quod sit iustificatio, quâ homo peccator, sed fidelis, coram tribunali gratiæ quod in Christo Iesu ἐλεεῖται erectum est, constitutus, à Deo, iusto & clemente iudice, iustus & iustitiæ præmio dignus, non in sese, sed in Christo, ex gratia, secundum Euangelium, censetur & pronunciatur ad laudem iustitiæ & gratiæ Dei, ipsiusque iustificati salutem.

Act.13.39. Rom.3.24. 25.26. Rom.3 & 4. & 5. & 9. & 10 & 11.

VIII. Hisce duabus iustificationis formis, iunctim & oppositè consideratis, competit; primò, sic aduersas esse, vt ambæ simul vni subiecto conuenire nequeant. Nam qui per legem iustificatur, per fidem iustificari neque potest, neque indiget; & qui per fidem iustificatur, illum per legem iustificari non potuisse certum est; ita illa hanc excludit præcedenter per causam, hæc illam consequentia conclusionis. Secundo, componi inter se non posse, neque per vnionem confusam, neque per mixtionem: sunt enim formæ perfectæ simplices & in puncto indiuiduo discretæ, ita vt vnius atomi additione ab vna ad alteram transeatur. Tertiò, quod alterutra hominem iustificari oporteat, aut à iustitia, & propterea à vita excidere. Euangelium enim est postrema reuelatio, in qua iustitia Dei patefacta est ex fide in fidem, & post illam alia nulla est expectanda.

Rom.14.15. Rom.11.6. Rom.4.4.5. Rom.9.30. 31.32. Rom.10.3.4 5.6. Gal.3.10. Iac.2.10. Heb.12.

IX. Ex istis sic secundum Scripturas positis concludimus, iustificationem pro actu iudicis vsurpatam, aut puram putam esse imputationem iustitiæ, ex misericordia de throno gratiæ in Christo propitiatore factam peccatori, sed credenti: Aut hominem coram Deo ex debito iuxtà rigorem iustitiæ citra vllam condonationem iustificari. Quod ipsum quia Pontificii negant, alterum illud concedere debent:

Rom.2.16. 17. Gal.2.16.7. Rom.3.&4.

bent: & hoc vsque adeo verum est, vt sanctorum nemo, quantauis fide, charitate, spe præditus, operaque fidei, spei, charitatis, quam præstantissima, & plurima operatus, iustificationis sententiam à Deo iudice relaturus sit, nisi ille tribunali seueri iudicii relicto, gratiæ thronum conscendat, & inde sententiam absolutionis pro illo pronunciet, totumque illud bonum, cum quo sanctus ille comparet, gratiosè pro iustitia æstimet clemens & miserator Dominus. Væ enim innocentissimæ vitæ, si citra misericordiam iudicetur. Quod ipsum etiam fateri videntur Pontificii, qui opera sanctorum, nisi sanguine Christi tincta, coram iudicio Dei consistere posse negant.

Psal. 32.1. 2. 6. *Psal.* 143.2 1. *Ioan.* 1.7. 8. 9. 10. 1. *Cor.* 4.4.

X. Vnde porro deducimus: Si iustitia, quâ coram Deo iudice iustificamur, formalis vel qua formaliter iustificamur, (sic enim loquitur Bellar.) dici possit, iustitiam formalem, & qua formaliter iustificamur, nullo modo inhærentem dici posse, sed iuxta Apostolicam phrasin commodo sensu imputatiuam posse appellari, vtpote quæ vel gratiosa Dei æstimatione iustitia sit, quum id nominis secundum rigorem iuris seu legis non mereatur, vel aliena cum sit, nempe Christi, nostra per gratiosam Dei imputationem fiat. Neque est cur ab illa voce tantopere abhorreant, quum Apostolus Rom. 4 vbi huius articuli seu argumenti sedes est, vndecies eadem voce vtatur, & quum gratiosæ æstimationis Dei eadem sit efficacia ad saluandum, quæ esset seueræ & rigidæ, siquidem homo legem perfectè sine vlla transgressione præstitisset.

Rom. 4. 2. *Cor.* 5. 20. 21.

XI. Et quanquam Bellarm. iustificationis vocem confundendo, fidem informatam & informem distinguendo, inter opera legis, & vi Spiritus sancti à renatis facta discernendo, iisque mercedem non adscribendo nisi quia illa gratuitò promissa sit, & iis promissa, qui iam in statu gratiæ & adoptionis filiorum constituti sunt, quo ipso & ius illos in hæreditatem cœlestem habere fatetur, concedendo præterea mercedem ipsam operis dignitatem excedere, & ipsam totam hominis iudicandi vitam rigido examini subtrahendo; Romanæ Ecclesiæ sententiam sic explicare conetur, vt sententiæ Apostoli consona esse videatur, (saltem ne aperte in illam impingant;) tamen quum Ecclesia Romana dicat, bona opera sanctorum diuinæ legi pro statu huius vitæ planè satisfacere, vitamque æternam verè promereri; nosque quum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis satisfecit, conformes fieri, operaque Sanctorum, orationem, ieiunium, eleemosynam, & alia satisfactoria esse pro pœna temporali, etiam pro omni pœna, & quod amplius, pro reatu ipso, adeoque peccatorum esse expiatoria, quum Missæ sacrificium dicat esse propitiatorium pro peccatis & pœnis viuorum & mortuorum, quum denique nonnullorum opera supererogatoria, eousque extollat, vt etiam aliis ad salutem sint vtilia: dicimus illius doctrinam directè contra Apostolicam pugnare.

THESIS XX.

De

Libertate Christiana.

Resp. ENGELBERTO SIBELIO.

I. LIbertas in genere est status, secundum quem quis est sui iuris, & alteri non obligatus; cui opponitur seruitus, secundum quam quis sui iuris non est, sed obnoxius alteri, vel ad agendum quod præcipit, omittendumque quod vetat, vel ad patiendum quod infligit. Libertas Christiana dicitur præcipuè ab authore Christo, qui illam comparauit, tum etiam à subiectis, quia Christianis, id est, in Christum credentibus, competit. Præsupponit autem seruitutem; quia Christus non fuit necessarius nisi iis, *qui metu mortis per omnem vitam obnoxii erant seruituti.* Hebr. 2. 15.

II. Libertas Christiana est status ille plenitudinis gratiæ & veritatis, in quem à Deo per Christum constituti, & per Spiritum Sanctum obsignati sunt fideles; constans partim liberatione à seruitute peccati & legis, tum verâ tum œconomicâ, partim adoptione in ius filiorum Dei & missione Spiritus Filii in corda eorundem; cuius finis est laus glorioſæ Dei gratiæ in Christo, & salus credentium sempiterna.

Col. 1. 12. 13. *Ioan.* 8. 36. *Gal.* 5. 1. 2. *Cor.* 3. 17. 18. *Rom.* 5. 6. & *segq.* & *cap.* 8. 2. 3. *Ro.* 8. 15. 16. *Eph.* 1. 13. 14 2. *Cor.* 5. 19. *Ioan.* 1. 12. *Rom* 5. 2.

III. Causa efficiens est Deus Pater, qui offert, Filius mediator qui confert, & Spiritus sanctus qui intus eam obsignat. Προσφορικὸν est gratia & φιλανθρωπία Dei in Christo. Περιχαρακτικὸν est ἀπολύτρωσις & satisfactio Christi. Obsignans & conseruans est Spiritus sanctus arrhabo & testis in cordibus fidelium. Instrumentum est duplex: vnum ex parte Dei exhibentis, Euangelii sermo; alterum ex parte hominis est fides in Christum. Materia circa quam est tum peccatum, & lex, peccati virtus; tum ius filiorum Dei, & spiritus Christi.

Gal. 3. 26. *Col.* 1. 13. *Gal.* 4. 6.

IV. Forma consistit in liberatione ex seruitute spirituali peccati & legis, tum vera, tum œconomica, & donatione iuris filiorum Dei, & missione Spiritus sancti in corda credentium. Subiectum sunt omnes fideles à tyrannide peccati & legis exempti, & per gratiam adoptionis à Deo propter Christum in filios assumpti. Finis summus est laus glorioſæ Dei gratiæ; subordinatus salus fidelium. Effectus siue fructus duplex est; primus seruit consolationi alter admonitioni, vt a peccato liberi, seruiamus iustitiæ.

Gal 3. 26. *Eph.* 1. 14. *Rom.* 6. 21. *Hebr.* 6. 18. 19. 20. 21. 22. 2. *Pet.* 2. 16.

V. Quia vero libertas illa opponitur seruituti, quæ illam præcessit. ideo de seruitute ista prius dicendum, vt facilius constet ratio liberatris huius. Secundum autem primum hominem liberum à Deo conditum esse, sed illum libertate sua, abusum eandem amisisse, seruumque factum illius, cui obediuit, id est peccato, tum quo ad reatum condemnationis, tum quo ad Dominum: quæ vera est seruitus & summa miseria. Hanc excepit seruitus Oeconomica, inducta à Deo per legis moralis repetitionem, & ceremonialis positionem. Seruitus sub lege morali fuit rigida illius exactio, qua homo ad desperationem illius præstandæ adductus, tyrannidem peccati dominantis agnosceret. Seruitus sub lege ceremoniali fuit condemnationis obsignatio, qua homo de reatu conuinceretur, & sic per hanc & illam ad Christum confugeret, qui à reatu & dominio peccati liberaret.

VI. Iam videamus, quomodo fideles ab hac seruitute per libertatem Christianam vindicentur: restricta consideratione ad Ecclesiam N. T. cui integra illa libertas competit: omissis fidelibus V. T. Quanquam & illis per promissionem seminis benedicti, & fidem in illud, liberatio à vera seruitute, & ius filiorum Dei Spiritusque adoptionis competat; sed Spiritu seruitutis œconomicæ contemperatus.

Gen 3. 15. & *cap* 13. 6. *Heb.* 11. *Gal.* 4. *v.* 2. 2. 3.

VII. Illam libertatem quatuor gradibus circumscribimus. Primus gradus consistit in immunitate à reatu & condemnatione peccati, quod sanguine Christi expiatum est, in cuius fide remissionem peccatorum obtinemus, & iustificationem ab iis, à quibus per legem Mosis absolui non potuimus. Secundus est in liberatione à Dominio & tyrannide peccati inhabitantis, eo quod vis illius per Spiritum Christi inhabitantem mortificata, & eneruata est, ne amplius dominetur iis, qui sunt sub gratia. Vtraque autem ista libertas ex eo est, quod peccatum in carne Christi sit condemnatum, & propterea nec ius habeat condemnandi, neque imperandi.

Rom. 6 *Cap.* 8. 3.

VIII. Tertium gradum ponimus in temperamento rigoris istius, quo Deus Legis moralis obseruationem postulauit in primo statu, & inde postulare potuit, si eodem modo cum hominibus agere voluisset: & actu ipso, sed œconomico postulauit à populo V. Testamenti. Quod horribili ista legis latione in monte Sinai indicauit. Nos vero accessimus ad montem Sion, & N. Testamenti mediatorem Christum, cuius iugum facile est & onus leue, &c. eo quod Christus iugum exactionis fregit, & Deo visum fuit secundum *misericordiam* agere in Noui Testamenti pactione.

Exod. 15. 18. *Gal* 4. 24. 25. *Esa.* 2. 3. *Mich.* 4. 2. *Hebr.* 12. 18. *&c. Matt.* 11. 30.

IX. Quartum gradum statuimus in vindicatione à seruitute œconomica legis ceremo-

ceremonialis; quæ quatuor sub V. T. respectus habuit. 1. enim fuit signaculum condemnationis, & debiti nostri Chirographum, Gal. 3.21. Hebr 10.3.4. 2. Symbolum ac tessera, qua populus Iudaicus à reliquis omnibus gentibus vsque ad Christi aduentum discerneretur. Gen. 17.1-3.14. 3. Typica adumbratio Christi, & præsignificatio beneficiorum eius. Hebr 9.9 10. & cap. 10.1. 4. Denique fuit tanquam miles præsidiarius, pædagogus & tutor, quo Ecclesia in infantili ætate sub elementis mundi in spe promissi & venturi Messiæ custodiretur, & in fidem illius, & ad illum deduceretur, vt Gal 3. in fin. & pri. c. 4. docetur.

X. Primum respectum sublatum esse oportet, sublatâ condemnatione peccati, cuius erat signaculum. Illâ vero per Christum esse abolitam, thesi 7. docuimus. Consequens igitur est, hanc quoque finem suum nactum esse; quod Paulus docet Coloss. 2.14. vbi inquit: *Christum, deleto, quod aduersum nos erat, rituum Chirographo, illud cruci affixum è medio sustulisse suoq; sanguine perfudisse & obliterasse.* Secundo quoque respectui amplius loco superesse non potest, postquam *gentes, quæ olim erant longinquæ, propinquæ factæ sunt per sanguinem Christi. Ipse enim est pax nostra, qui ex vtraq; fecit vnum, & intergerini parietis septum soluit: Inimicitias, id est, legem præceptorum, quæ in ritibus posita est, per carnem suam abolitas vt ex duobus illis cõderet, in semetipso vnum nouum hominem, faciens pacem,* &c. Tertius respectus consistebat in typis & vmbris Christum cum ipsius beneficiis præfigurantibus; qui nulla ratione stare potest, postquam iam corpus ipsum est exhibitum. Coloss. 2.17. Quartus denique respectus post aduentum Christi est inutilis. Quando enim hæres ad adultam ætatem peruenit, non amplius præside, pædagogo & tutore indiget, sed ipse hæreditatem administrare, & sibi ipsi suo iudicio in rebus potiundis præire & sufficere potest, sic postquam Ecclesia ex annis infantiæ excessit, & adultam in Christo ætatem est ingressa, non amplius cultui Mosaico sub egenis mundi elementis subest, sed ductui Spiritus Christi est subiecta, Rom. 8. Gal. 4.

Eph. 2.15.

14.

Grauis ergo est error Pharisæorum & Ebionitarum, quo legu Ceremonialu observationem cum Euangelio, à Christianoetiam gentilibus coniungendam esse statuebant.

XI. Huic quarto gradui libertatis Christianæ adnectimus liberum rerum indifferentium vsum & exercitium: quam tamen libertatem Deus duplici lege circumscriptam esse voluit; quo & suæ gloriæ, & Ecclesiæ saluti consuleret; lege videlicet charitatis & fidei. Lex fidei præscribit, vt de legitimo rerum indifferentium vsu recte sis instructus, & sufficienter confirmatus. Lex charitatis ædificationem proximi siue infirmi, siue confirmati, procurare iubet. *Rom.* 14. 5. 5.14. & 15. Exempla habes Rom. 14.1. Cor. 8.9. & cap. 10.27.28.29 &c. Act. 16.3. Quo etiam pertinet, vt ritibus in Ecclesia receptis insistas, ne importuna mutatione Ecclesiæ vel schisma, vel molestias apportes.

1. *Grauiter ergo errant, qui in abstinentia huius libertatis, priuatum suum commodum ædificationi proximi anteponunt.*

2. *Grauius errant, qui hac libertate vel ad* *Gal.* 5.13. *satiandam carnis libidinem, vel intempesti-* *Rom.* 14.5. *uo zelo ad contemptum & offendiculum fra-* & 10. *trum infirmorum, abutuntur.*

3. *At omniũ grauissimè errãt, qui vel rebus adiaphoris necessitatis cultum affingunt, vel res adiaphoras esse fingũt, q̃ minimè tales sunt.*

XII. Fortè non vtiliter & quintũ libertatis gradũ hisce addemus, nempe immunitatem à legibus iudicialibus fori Israelitici. De qua tenendum, leges politicas Mosis continere. 1. ius politicum cõmune naturæ. 2. ius singulare genti Iudæorum accommodatum. Ius naturæ commune notiones vniuersales iustitiæ, æquitatis, honestatis complectitur. Ius singulare, qua genti Iudæorum proprium, eatenus certis determinationibus secundũ personas, quarum bono est sancitum, res & negotia, de quibus est sancitum, & circumstãtias cum quibus est sancitum, est definitum. Vnde de immutabilitate & mutabilitate harum legẽ iudicium fieri debet. Immutabile est, quicquid secundum principia vniuersalia naturæ, & rationẽ communẽ legis moralis, ad cõmune bonũ vel iubendo, vel vetãdo, vel munerãdo, vel puniendo, est ordinatũ;

proinde ad hoc se Christiana libertas non extendit. Mutabile est, quicquid iuris singularis particularem respectum habet. Non ergo tenentur Christiani hisce legibus, quæ sunt dererminatæ iure singulari ad modum reipub. Iudaicæ, hoc est personarum, actionum, & finis, siue boni particularis. Quæ vero ex his legibus mixti sunt generis; in his τὸ ἀθικὸν δεῖ ἐξαλεῖφειν est distinguendum. Quicquid morale; obligat & permanet vel ratione communi, vel analogia: quicquid politicum, quo ad singulares determinationes non adstringit.

Improbamus ergo παροξυσμὸν Monetarii & Carolstadii, qui magistratum Christianum necessitati obseruandarum legum particularium forensium Mosis, in iure dicendo alligarunt.

Rom. 8.15. *Gal.*4.5.6.

XIII. Libertatem istam ex seruitute peccati & legis, cui pax conscientiæ adnexa est, sequitur ius filiorum Dei & missio Spiritus adoptionis in corda fidelium. Ius illud in eo consistit, quod constituti sunt

Rom. 8.15. *Rom.* 8.21. *Rom.* 8.23.

hæredes Dei & cohæredes Christi, quo non pertinet tantum animarum immortalitas beata, sed & liberatio corporum à vanitate, & seruitute interitus in libertatem Filiorum Dei, quæ etiam adoptionis nomine venit, & redemptio corporum nostrorum dicitur. Vnde etiam ii, qui filii resurrectionis erunt, filii Dei dicuntur. Spiritus vero adoptionis mittitur in corda filiorum Dei, vtpote Filii Spiritus existens, vt

Luc 10.36. *Gal* 4.6. 2 *Cor* 1.22. *Eph.* 1.14. *Col.*3.4.

sit arrhabo, sigillum & primitiæ istius hæreditatis, quo certi reddimur, quod, quum vita nostra cum Christo in Deo abscondita sit, vna cum Christo glorioso patefacto manifestandi simus & nos glorioſi: & sic libertas gloriæ in æternum duraturæ excipiet hanc gratiæ libertatem, quam in Christo Domino nostro per fidem in sanguine ipsius hic obtinemus: CVI SIT LAVS IN SECVLA.

Coronidis loco quæritur.

I. Vtrum libertas à seruitute peccati, & seruitute œconomica vno eodemque, an vero duplici actu sit peracta? Prius dicimus.

II. Vtrum Idolothyta vesci liceat? Distinguimus.

THESIS XXI.

De

Pontifice Romano, & præcipuis, qui ipsi attribuuntur, titulis.

Resp. IOHANNE MARTINIO.

I. DE Pontifice Romano, aliquot iam seculis nihil humile nec mediocre, sed omnia grandia & præcellentia senserunt & loquuti sunt, quotquot eius notitiam habuerunt; ita postulante sublimi illo dignitatis gradu in quem euectus fuit. Eaque ipsa tam diuersa, imò aduersa, vt mirabile sit tam variantia & contraria de vno eodemque iudicia & eloquia inter Christianos, saltem professionis tenus, reperiri: alii enim titulis honestissimis eum non ornant modo, sed & onerant; quum illum sponsum, caput, fundamentum Ecclesiæ Catholicæ, vicarium Dei & Christi in terris, dominum vniuersi populi Christiani absolutum quod ad spiritualia attinet, in temporalibus vero quatenus ad spiritualia ordinata sunt, & principem pastorum & Episcoporum appellant: alii verò prorsus contrariis illum dehonestant, adulteri & lenonis Ecclesiæ, pseudo prophetæ, destructoris & eaersoris Ecclesiæ, aduersarii Dei & Antichristi, serui mali & peruersi, qui nec Episcopi munere fungitur, nec nomine dignus sit. Nos hisce postremis accedentes, prioribus titulis indignum dicimus; & hosce meritissimo iure ipsi tribui asserimus: quod paucis thesibus commonstramus.

II. Sponsus & Maritus Ecclesiæ Catholicæ vnus est singularissimâ vnitate, secus Ecclesia adultera est; illius propria sunt, quod Ecclesiam dilexit, seipsum pro ea exposuit, proprio sanguine sibi illam acquisiuit, ex propria carne & ossibus per Spiritum regenerationis illam fabricauit, sanguine & spiritu suo illam sanctificauit & munda-

*Eph.*5.25. 26.27. *Act.*20.28. 2. *Cor.* 1.21. 22.

*Rom.*8.9.15. 16. *Eph.* 5.23. *Act.*4.12. *Ap.*22.27. 2.*Cor.* 11.2. mundauit, vt sisteret illam sibi sanctam, inculpatam & gloriosam: quod arrhabone sui Spiritus, velut annulo mantali, eam sibi desponsatam obsignauit, sua bona illi ad vitam & salutem necessaria & sufficientia communicat; quod Ecclesia in illum respicit, ab eo solo omnia bona petit, exspectat, accipit: quod Apostoli Ecclesiam illi tanquam virginem puram vni viro sistendam præparant. At hæc soli Christo competunt; Pontifex vero Romanus non est Christus, ergo neque sponsus vel maritus Ecclesiæ Catholicæ: neque potest vlla inter Christum & Pontificem Romanum, etiam optime habentem, maior fingi propinquitas, quam quæ amici sponsi, & paranymphi nomine significatur.

*Ioh.*3.29.

Extrau. de maior. & obedientia. *Ioh.*17.15 1.*Cor.* 6.17. 19. III. Caput Ecclesiæ vnum est, secus Ecclesia monstrum erit, illius propria sunt; interna Spiritus, & fidei copula cum Ecclesia vnitum esse: Ecclesiam sibi subiectã & subordinatam habere: omnia Ecclesiæ ad vitam & salutem necessaria perfecte in se continere, Ecclesiæ vitam, sensum, & motum Spiritus sui efficacia inspirare; Ecclesiæ totius omniumque & singulorum eius membrorum malis affici, imo in ipsa Ecclesia persecutionem & afflictiones pati tanquam in proprio suo corpore, iisque subuenire; in ipsius persona Ecclesiam vna excitatam, vnaque in cœlis collocatam esse, quæ etiam propterea suum in cœlis πολίτευμα habet. At hæc omnia soli Christo conueniunt; Pontifex autem Romanus non est Christus: ergo neque caput Ecclesiæ: nec potest vlla inter Christum & Pontificem Romanum propinquitas fingi, quæ non membri alicuius in corpore, vel officii membro alicui competentis nomine significetur: nec maior ipsi dignitas sub Christo capite conuenire, quam quæ Apostoli, Prophetæ, Euangelistæ, Doctoris, Pastoris, Episcopi, potestatis, doni sanationum, opitulationis gubernationis vocibus comprehenditur. Et illæ omnes dignitates membris corporis Ecclesiæ attribuuntur; ergo ob nullam earum nomen Capitis Pontifici competit.

Eph. 3.17.5. 24.25. *Gal.*2.20. *Heb.*4.15. *Act.*9.4.5. *Eph.*2.6. *Phil.*3.20. *Rom* 12.4.5. 6.7 8. 2.*Cor.* 12.4. 5.6. *& per totum caput.*

IV. Fundamentum Ecclesiæ Catholicæ vnum est, quia est vna domus Dei & Christi illius propria sunt, sua vi stare, neque vlli fundamento inniti: totam domum ex duobus populis Iudæorum & gentilium illi tanquam angulari lapidi inædificatis constantem, vi sibi insita sustinere, aduersus omnia quæ extrinsecus, siue desuper, siue ab inferis, siue à lateribus, à dextris, à sinistris ingruere possunt, immobile persistere, non nutare, non mergi, non labi: omnibus viuis lapidibus, qui illi inædificati sunt, immediatum fulcrum & stabilimentum esse; cui qui credit, non pudefit, qui vero non credit, sed immorigerus est, impingit, conquassatur & perit. Et hæc omnia & singula soli Christo conueniunt: Pontifex autem Romanus non est Christus: ergo neque est fundamentum Ecclesiæ. Cæterum metonymia, qua Prophetæ & Apostoli dicuntur fundamenta Ecclesiæ; & sancti superstructi super fundamento Prophetarum & Apostolorum, nihil illis vltra tribuit, quam quod fuerint cooperarii Dei in ponendo hoc fundamento Christi, & tota domo illi inædificanda. Inter hos vero & Petrus fuit, nulla præ reliquis Apostolis prærogatiua pollens, sed Paulo, licet non potestate, at inædificationis amplitudine, inferior.

1.*Tim.* 3.15. *Heb.*3.6. *Eph.* 2.20. 22. *Mat.* 16.18. *Esa.*28.16. 1.*Pet.* 2.4. 5.6. *Ap.*21.14. *Eph.*2.20. 1.*Cor.* 3.5.6. 7.8.9.11.12. 1.*Cor.*15.10.

V. Vicarius Dei generalis siue vniuersalis est, qui omnia Dei nomine, iussu, authoritate in cœlis & in terris administrat: huic necesse est vt competat. I. potestas, minor quidem ratione dispensationis, quã illius est, qui ipsum constituit, attamen illi proxima, & à nulla alia quam Dei dependens: adeo vt & αὐτοκρατωρικὴ & πανδυναμικὴ non immerito dici possit. II. Scientia potentiaque necessaria ad administrandum omnia; quæ non potest diuina minor esse; oportet enim illam ad omnia & singula extendi: & quidem immediate, si internam efficacitatem gubernationis consideremus. Et hic vicarius Dei solus Christus est, vtpote cui vni ista conueniunt; Pontifex vero Romanus non est Christus, ergo non vniuersalis Dei vicarius, neiu Ecclesia quidem, quia eadem illius

*Ioh.*5.22. 26.27. *Ioh.*17. 2.24 1.*Cor.* 15.26 *Apoc.* 1.&3. *Phil* 3.21. *Gal.*2.20.

ratio, quæ totius vniuersi. Vicarius Christi vniuersalis eodem modo erit, qui Christi causam agit, omniaque eius nomine & authoritate administrat potentia & sapientia pure diuina. Et hic Spiritus Christi est, aduocatus eius, Spiritus sapientiæ & virtutis Dei; qui Christi nomine constituit Apostolos, Prophetas, Doctores, Episcopos, agitque & regit credentes, incredulos vero conuincit & condemnat: Pontifex Romanus ille Spiritus non est, neque illum accepit sine mensura: Neque potest vlla successuriata esse Pontificis Romani sub Christo potestas, quam particularis, vtpote Spiritu non nisi secundum mensuram donationis Christi præditi, etiam cum optime habet: eaque non qua Christus Sacerdos est, nam id munus vicarium non admittit; sed qua Rex & Propheta summus est; & tantum quatenus externam alicuius partis regni & populi Christiani administrationē, siue per doctrinam, siue per regimen concernit, interna ipsi Christo interea in solidū remanente, & Spiritui illius.

Ioh. 6. 8. 15. 14. 16. *Act.* 2. 2. 8. *Act* 13. 2. *Rom.* 8. 14. *Rom.* 12. 3. *Eph.* 4. 7. 1. *Cor* 3. 5. 6. *&c.*

VI. Dominium cœli & terræ, siue in vniuersam Ecclesiam (hæc enim separari nequeunt) diuina donatione competit in illum solum, qui dixit omnia mihi tradita sunt à Patre meo; omnia quæ Pater habet mea sunt: mihi est data potestas in cœlo & in terra, profecti ergo docete omnes gentes; quemadmodum dedisti illi authoritatem in omnem carnem, vt quotquot dedisti ei, det eis vitam æternam; quem collocauit Deus ad dexteram suam in cœlis, longe supra omne imperium, potestatem, dominium, & nomen quod nominatur in hoc & in futuro seculo; qui dicitur principium seu principatus, primogenitus ex mortuis, vt in omnibus primas teneat: in quo Ecclesia completa est; qui est caput omnis imperii & potestatis; in cuius vestimento & femore scriptum est nomen, Rex regum, & Dominus dominantium; at ille est solus Christus; Pontifex autem Romanus non est Christus. Discrimen plenatiæ potestatis quoad spiritualia & temporalia, tum plenitudini potestatis, tum subordinationi spiritualium & temporalium contrarium est & conflictum ob defectum potentiæ, qua ad temporalia sibi subiiciendum destituitur Pontifex, etiam istis in populis, vbi spiritualium potestatem obtinuit.

Matt 11. 27. *Ioh.* 17. 10. *Mat.* 28. 18. *Ioh.* 17 2. *Eph.* 1. 21. *Col.* 1. 18. & 2. 10. *Ap.* 19. 16.

VII. Princeps Episcoporum, Apostolorum, Prophetarum, Euangelistarum, Pastorum, Doctorum vnus est, secus non vnus in Ecclesia monarcha & dictator, quod monarchicus status & regimen postulant, sed duūmviri obtinebunt principatum, illius propria sunt, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, Doctores, & omnes Episcopos in Ecclesia instituere, sanctificare, ad opus ministerii segregare, illis dicenda & agenda præscribere, eosdem donis necessariis & sufficientibus instruere, munere fungentibus præsentem vi Spiritus & gratiæ suæ adesse, efficaciam functioni concedere, ad rationem reddendam adigere, facta & omissa singulorum dispungere, & pro ratione administrationis præmium vel pœnam retribuere: Hæc vero soli Christo competunt; at Pontifex Romanus non est Christus; ergo neque princeps Episcoporum: sed si quæ illius etiam optime habentis partes sunt in hoc munere, alio nomine appellari nequit, quam Episcopi, Pastoris, Doctoris, reliquos omnes Episcopos pro sympresbyteris agnoscere debentis, citra vllā potestatis, quæ ad muneris essentiam pertineat, imparitatem.

1. *Cor.* 12. 4. 5. 6. *&c.* *Eph.* 4. 4 5. 10. 11. 12. *Mat.* 28. 18. 19. 20. *Rom.* 12. 3. 2. *Cor.* 3. 5. 6. *Mat.* 28. 20. *Mar.* 16. 20. 1. *Cor.* 3. 6. 1. *Pet.* 5. 4. *Mat.* 25. 19. *vsque ad* 30 1. *Pet* 5 1.

VIII. Quum igitur Pontifex Romanus honorificentissima illa Christi nomina sibi attribuat vel attribui volens patiatur; blasphemiam in illis sitam nec exhorrescens, nec vllo indicio displicere sibi testificans, sequitur illum se Christi loco constituere, & Christo summe contrarium esse: neque excusat illa explicatio quod caput & fundamentum ministeriale sit, quod omnia ista sibi attribuat sub ipso Christo, velut à Deo & Christo ad istam dignitatem per gratiam euecto. Prorestatio enim est facto directe contraria: tanropere Dei & Christi aduersarius est tetrior, quanto magis se vt Dei & Christi authoritate munitum ostentat. Illud enim est sub amicitiæ simulatione veras inimicitias exercere, & sub minis-

tri

stri lucis & iustitiæ larvato schemate, regni tenebrarum & iniustitiæ negotium agere. qua etiam, ipsa de causa posteriora illa nomina, quæ thesi prima posuimus, in illum iure merito competere asserimus: quod sigillatim porro monstramus.

IX. Et primo quidem adulteri & lenonis Ecclesiæ. Adulter est Ecclesiæ, tum professione publica, & mutua utriusque; eo quod ille Ecclesiam sponsam suam appellat: illa vero neque arrogantiam istius nominis repudiat, neque inuidiam veretur: tum reipsa: spirituale enim cum Ecclesia adulterium exercet, & illa vicissim cum eo. Iubet scripta apocrypha pro diuinis & canonicis haberi, veterem Bibliorum vulgatam latinam versionem pro authentica vbique suscipi, & nullo prætextu reiici, interpretationes suas scripturarum indubitata fide recipi, traditiones non scriptas part affectu & reuerentia cum verbo Dei scripto venerati, leges ad fidem & mores pertinentes figit & refigit, iisque conscientias alligat: indulgentias plenarias & remissionem peccatorum omnium ex plenitudine potestatis pollicetur & offert: seipsum supra omne σέβασμα effert, & seu Deum quendam adorandum cultu religioso proponit. Et in hisce omnibus habet sibi obsecundantem Ecclesiam fraudibus suis deceptam. Adulter itaque est Ecclesiæ Leno vero est Ecclesiæ, quia illi variorum spiritualium adulteriorum cum variis Mariis, Angelis, Maria, sanctisque aliis demortuis; cum imaginibus Dei, Christi, Spiritus S. crucis, Angelorum, Mariæ, Sanctorum; cum pane in eucharistia, aliisque rebus inanimatis exercitorum, & porro e vercendorum, author, suasor, impulsor & conciliator est.

Esa. 9. 15. X. Pseudoprophetæ nomen illi competit, quem scriptura caudam nominat tanti oppositam: sive id generali notione accipiatur, sive singulari ad certam & determinatam personam restricta. Generali notione, sive significet eum qui mendacium docet citra arrogationem nominis Prophetæ, sive eum qui se falso Prophetam iactitat; quæ propria videtur vocis significatio. Nam primo plurima falsa dogmata in Ecclesiam partim inuexit ipse, partim inuecta, quum mysterium tantum exlegitatis perageretur, propugnat, statuminat, propagat, qualia sunt, de scripturarum sine traditionibus insufficientia ad omnem veritatem necessariam probandam, & falsitatem confutandam: quod subesse Pontifici Romano omni humanæ creaturæ omnino sit de necessitate salutis, quod panis eucharistiæ transsubstantietur in corpus Christi: quod Christus quotidie in missa à sacerdote offeratur in sacrificium propitiatorium pro peccatis viuorum & mortuorum, quod homo partim fide, partim operibus coram Deo iustificetur, quod sit purgatorium, in quod ingrediantur animæ nondum satis purgatorum, quæ inde liberantur precibus, iustitiis, vigiliis, eleemosynis, indulgentiis, &c. Altero sensu; quia dicit se Prophetam esse, qui, ob perpetuam Spiritus S. cathedræ affixam adsistentiam, errare in rebus ad fidē & mores pertinentib. non possit, singulari vero notione; quia Pontifex Romanus est ille pseudopropheta qui edit signa coram bestia: ex cuius ore tres impuri spiritus similes ranis prodeunt, qui non incommode per caudam draconis intelligitur tertiam partem stellarum cœli trahentem.

Extrau. de maior & obedient. Tit. 8.

Apoc. 19. 20
Apoc. 16. 18.
Apoc. 12. 14.

XI. Euersor vero & destructor Ecclesiæ merito nuncupatur: quum enim Ecclesia per fidem doctrinæ Prophetarum & Apostolorum innixam lapidi angulari Christo superstructa, porro per fidei obsequium in recto numinis cultu & studio sanctimoniæ crescat magis magisque, & adolescat in Domino, coagmentata in vnum corpus per vinculum pacis & concordiæ: Pontifex Rom. quadruplici modo illius se euersorē demonstrat. Primo fidem peruertendo: quod facit. I. Scripturæ Propheticæ & Apostolicæ apocryphos libros & traditiones non scriptas addendo. II. Scriptum Christo vnico fundamento varietum fundamentum contingendo. III. Plurima falsa dogmata veris admiscendo. IV Vera nonnulla auferendo, vel falsis interpretationibus corrumpendo. Secundo cultus diuini sin-

Eph. 2. 20. 21.
1. Pet. 2. 5. 6.
Eph. 4. 3.

2. Pet. 2. 1.
Actor. 13. 6.

cer-

ceritatem adulterando; quod facit, tum per additamentum ad personas, quæ solæ secundum Deum & præscriptum eius colendæ sunt, inde per modi inuectionem, qui expresse à Deo vetitus est. III. per superstitionum vanarum, anilium, ridicularum introductionem; denique per singularium deuotionum, separatarum fraternitatum, & commentitiarum Religionum Franciſci, Dominici, &c. institutionem: Tertio sanctimoniæ & morum integritatem vitiando: quod ipsum hisce potissimum actibus perficit. I. faciles modos obtinendi remissionem peccatorum & plenarias indulgentias comminiscendo. II. Præcepta nonnulla consiliorum nomine indigetando. III. Quam plurimos ab obligatione debiti sui soluendo. IV. Ad ea, quibus capiendis & præstandis non quiuis est idoneus obligando. V. Exempla pessima omnis nequitiæ in orbem Christianum inuehẽdo. Deniq; concordiæ & veritatis vinculum rumpẽdo: ꝙ hisce potissimũ actibus & artib. perficit. 1. quum potestatẽ sibi, quã nullo iure habet, in alios arrogat. 2. quum multa dogmata falsa pro veris, non necessaria pro necessariis credenda obtrudit. 3. per excommunicationes & bruta fulmina, quibus & in immeritos, & luæ diœcesi non subditos debacchatur. 4. Quum dissidia inter principes & respublicas magistratusque & subditos suscitat, aut aliunde nata fouet, auget, continuat.

2. *Th.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. XII. Aduersarii porro Dei & Antichristi nomen ipsi competere euidentissima ratione monstratur. Prius enim illi Apostolus tribuit, quum appellat illum hominem peccati, filium perditionis, aduersarium & efferentem se supra, vel contra omne id, quod dicitur Deus aut σέβασμα, ita vt in templo Dei tanquam Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum; qui ex collapso imperio Romano exurget, eiusque vacantem dignitatem occupabit. Hæc enim de Pontifice Romano sola intelligenda esse & intelligi posse asserimus. Antichristi vero nomen illi competit excellentissime; siue particula ἀντὶ oppositionem, siue vnius rei pro altera substitutionem, & quidem non ab eo qui potestatem habet subordinandi, rite & legitime factam, sed talem, qua quis vel à seipso, vel ab alio per vim & fraudem subordinatur, significet. Nam & æmulus est Christo eiusque aduersarius, quum se sponsum, caput, fundamentum Ecclesiæ, potestatis plenitudine donatum jactitat, & tamen partes Christi se agere vicemque eius in terris obire profitetur: proprii compendii causa, in manifestum Ecclesiæ Christi dispendium. Nomen autem Christi prætexere necesse habuit, vt sub Christi nomine reuerentiam sibi apud Christianos conciliaret, quam obtinere nequisset, si se aperte vel Christum, vel aduersarium Christi professus esset.

XIII. Præterea dicimus Pontificem Romanum, quamquam seruum se seruorum Dei vocet, tamen ὡς ἐποχὴν seruum illum malum & peruersum esse, qui, cum videret Dominum suum tardare, cœpit verberare conseruos suos. Pontifex enim Romanus non modo in conseruos suos, hoc est Episcopos Ecclesiæ Dei, sed etiam in ipsos Imperatores & Reges, quorum ante agnoscebat ipse imperium & dignitatem, dominatum & tyrannidem vsurpauit. Quem vt sibi acquireret, & magis magisque augeret & constabiliret, omni instrumentorum Satanicorum genere vsus est, sophistica hypocrisi, mendaciis, æquiuocationibus, perfidia, periuriis, violentia, veneno, armis, adeo vt merito dici possit bestiæ illi formidabili, quæ pardo, vrso, leoni similis est, & qua Romanum imperium significatum est, successisse, eiusque imaginem animasse, & effecisse, vt quicunque imaginem bestiæ non adorarent, occiderentur. *Mat.* 24. 48.

XIV Ex hisce denique omnibus quamquam facile liqueat, Pontificem Romanũ Apostoli, Prophetæ, Euangelistæ, Pastoris, Doctoris, & vniuersæ Episcopi nomine indignum esse; tamen & hoc peculiari argumento a propriis illorum attributis & muneribus deducto, liquere potest illa ipsa ex scripturis veteris & N. T. præsertim epistolis Paulinis ad Tim. & Tit. inquirentibus. Neq; valet effugium, quod quis per alium tanquam vicarium facit, hoc per se facere vide- 1. *Ti.* 3. *Tit.* 1. 1. *Cor.* 3. 5. & 12. 28. *Eph.* 4. 11. *Gal.* 2. 7 8. 9 *Zach.* 11. 15. 16. 17.

videtur. Nam solus Christus est, qui istorum tanquam ministrorum vicaria opera vtitur, & munera talia sunt, quæ ab ipsis, qui nominibus istis insigniuntur, obiri debent. Recte ergo in Pontificem Romanum competit, quod Deus minatur per Zachariam, se excitaturum pastorem stultum, & pastorem idolum, qui ouium curam non gereat, pinguium tamen carnes comedet, & vngulas earum confringet. Faxit Deus vt Ecclesia ab Antichristi fraudibus & tyrannide liberata, Pastores nanciscatur, qui illam in veritate, charitate, & prudentia pascant, ad ipsarum ouium salutem, & summi Pastoris gloriam, Amen.

COROLLARIA.

I. *Religiosa sapientia est Curiam Romanam ab Ecclesia, in qua Pontifex sedet, interstinguere.*

II. *Pontificem Romanum etiam optime habentem pro capite Ecclesiæ, seu vniuersali Episcopo, ne humano quidem ſeu poſitiuo iure esse agnoscendum: eamque agnitionem non tam vnitati in Ecclesia conseruandæ & licentiæ diuersum de Religionis articulis sentiendi, loquendi, docendi, impediendæ, quam libertati necessariæ & verbo Dei consentaneæ auferendæ, & tyrannidi introducendæ seruiisse hactenus, & natura sua seruire.*

THESIS XXII.

Qua asseritur:

Ecclesias Reformatas à Romana Ecclesia secessionem non fecisse: easque recte facere, quod fidei cultusque diuini communionem cum eadem habere & profiteri detrectant.

Resp. IACOBO CVSINO.

Ecclesias reformatas à Romana Ecclesia secessionem non fecisse: Easque recte facere, quod fidei cultuque diuini communionem cum eadem habere & profiteri detrectant.

I. FERT animus ad Dei gloriam, conscientiarũ imbecillium tranquillitatem, & animarum errantium directionem, paucis commonstrare: Cœtus illos qui Ecclesiarum Reformatarum seu protestantium titulum præ se ferunt, à Romana Ecclesia secessionem non fecisse: eosque ipsos recte, hoc est sapienter, pie, iuste, & modeste facere, quod fidei cultusque cum eadem Ecclesia Romana communionem habere & profiteri detrectant.

II. Ecclesiæ Romanæ vocabulo intelligimus non Cœtum illum hominum, qui muris vrbis Romæ concluſus Christianam fidem profitetur; quanquam illa sola sit propria istius nominis interpretatio: non Romanam Curiam ex Pontifice & Cardinalibus ipsi iunctis constantem: non Ecclesiam repræsentatiuam in concilio præside Pontifice Romano congregatam, neque ipsum Pontificem Romanum sub istius vocis inuolucro suam potestatem venditantem: Sed Cœtum Christianorum olim pene per vniuersam Europam dispersum, iam vero contractiorem factum, in quo Pontifex Romanus, siue vt caput Ecclesiæ sub Christo quidem, sed supra Concilium œcumenicum constitutus, siue vt primus Episcopus Concilio vniuersali minor, totius Ecclesiæ inspector & curator, sedet: qui cœtus fidem cultumque se Deo & Christo præstare profitetur secundum Canones in Concilio Tridentino comprehensos; siue eos approbet, eo quod à Synodo Tridentina, quæ errare non potuerit, sint conscripti, siue quod Scripturis sacris Patrumque doctrinæ consentaneos arbitretur circa concilii Tridentini respectum.

III. Ecclesias Reformatas appellamus Cœtus illos fidem Christianam profitentes, qui Pontificis Romani quemcunque præsidatum improbant, & fidem cultumque se Deo & Christo præstare profitentur, secundum Canones, quos singuli in Confessionibus suis vel Catechesibus comprehenderunt, & ideo tantum illos approbant, quod sacris Scripturis consentaneos esse arbitrantur, quamquam primitiuæ Ecclesiæ & patribus suum quendam locum, sed sub Scripturis, concedant.

I. Secessionem facere dicitur Ecclesia, non quæcunque ab alia Ecclesia separatur, neque quæ ab ea, cui vnita fuit, quomodocunque diiungitur: sed quæ ab ea, cui antea vnita fuit, ipsa prior volensque dissidium facit ea in re, secundum quam antea vnum fuerunt: vnde necesse est, vt quatuor istæ conditiones concurrant in ea, quæ iure merito dici potest secessionem fecisse. Vna prærequisita: tres reliquæ requisitæ tanquam istius & secessioni iunctæ. 1. est vt antea vnita fuerit, cui addenda explicatio eius rei in qua vnio consistit. 2. vt separatio facta sit, & quidem in eo, secundum quod antea vnita fuit. 3. vt prior secessionem fecerit. 4. vt volens secesserit. Quæ conditiones omnes in discceptatione præsentis controuersiæ de dissidio inter Romanam Ecclesiam & Reformatas diligenter considerandæ erunt.

V. Verum isti quæstioni secundum istas circumstantias tractandæ alterius cuiuspiam est præstruenda explicatio, nempe qua in re generatim consistat, tum vnio Ecclesiarum tum separatio. Ecclesiarum, quatenus Dei in Christo Ecclesiæ sunt; vnio consistit in hisce, vt habeant vnum Deum & Patrem, vnum Dominum Iesum Christum, vnam fidem, seu vnam fidei doctrinam, vnam spem vocationis suæ, hoc est, vnam hæreditatem promissam & speratam, vnum Baptisma, vnum Panem & Vinum, & vt vno Spiritu cum Deo & Christo per vinculum fidei & charitatis copulatæ sint. Hoc est, vt consensu fidei secundum veritatem, & concordia voluntatis secundum charitatem, vnum sint inter ipsas: non aliter quam multa membra eiusdem corporis inter se vnum sunt, eo quod omnia cum capite vnita sunt, vnde per Spiritus vinculum, vita, sensus & motus in singula deriuatur: & quam multi liberi in eadem familia inter se vnum sunt, quia omnes vinculo consanguinitatis & charitatis parentibus suis connexi sunt. Sunt enim omnes Ecclesiæ particulares magni illius corporis quod Ecclesia Catholica dicitur, membra maiora, minora, prout amplæ fuerint ipsæ: & in familia illa, quæ Domus Dei dicitur, sorores: iuxta illud Cantici, soror est nobis parvula. Nulla Ecclesia in terris alterius Ecclesiæ mater est, neque illa quidem ex qua Doctores exierunt, quia alias Ecclesias fundarunt: Nulla etiam Ecclesia in terris est totum corpus capiti Christo vnitum.

Eph. 4. 3. 4. 6.

1. *Cor.* 10. 16. 17. *Eph.* 4. 4. 15. *Phil.* 2. 2.

Rom. 12. 3. 1. *Cor* 12. 12. 13.

Eph. 1. 22. 23. & 1. 1. *Cor.* 14. 33. *Apoc.* 3. 23.

Cant. 8. 2. *Gal.* 4. 26. *Act.* 8. 1. 4. & 13. 1. 2. *Heb.* 12. 22. 23.

VI. Ex ista vnionis inter Ecclesias descriptione & per similia explicatione iuxta scripturas facta, liquet duorum mediorum interuentu opus esse ad Ecclesias inter se coniungendas. Primum medium est ipsum vinculum quo vniuntur: Secundum est, Deus & Christus cum quo immediate vnita, porro inter se vniuntur mediate. Prima enim & immediata relatio est inter quamuis Ecclesiam particularem & Christum, altera & mediata inter ipsam & aliam ipsi congenerem. Vnde duplex ordo hic statui potest secundum quem coniunctio ista considerari potest; vnus, si à Christo initium fiat, & illud vinculum interueniat, quod ab illo exiens in Ecclesiam quamque tendit, eamque ipsi adunat: vbi primum constituendus est Christus tanquam caput & ipsissimum centrum vnionis: secundo Spiritus qui ab illo exit huc & inde: Tertio Ecclesia Corinthiaca, Romana, Philippensis, quarum vnaquæque Christo per Spiritum ab illo exeuntem, & in istas tendentem, inque ipsis manentem adunatur. Alter ordo est, si ab Ecclesiis initium fiat, & illud vinculum interueniat, quod ab illis exiens in Christum tendit, eumque ei coniungit: vbi primo collocandæ Ecclesiæ Corinthiaca, Romana, Philippensis, inde ponatur fides ab vtraque exiens Tertio Christus, in quem fides tendit omnium & singulas Christo connectit. Charitatis vinculum, quia illa mutua est, a Christo exit in Ecclesiam quamliber, & ab Ecclesia qualibet in Christum: verum illic non sistit, sed pergit ad Ecclesiam congenerem, ita tamen vt illam amet in Christo & propter Christum; secus conspiratio est sine Christo, velet iam aduersus Christum.

Eph. 2. 18. *Eph* 5. 23. *Rom* 8. 9. 1. *Ioan.* 3. 24. 1. *Ioan* 4. 13. 1. *Ioan* 2. 24. *Eph.* 3. 17. *Eph* 5. 21. *Ioan.* 4. 13. 12. 19.

VII. Ex vnionis ratione separatio illi contraria est æstimanda, quæ nonnisi per vnionis analysim & resolutionem fieri & vt explicari potest, oportet itaque quamuis Eccle-

Ecclesiam particulatem separari prius à Deo & Christo, quam separari possit ab Ecclesia sibi congenere & concorpore: & prius vinculum fidei vel charitatis discendi, quam à Deo & Christo, & sic ab alia Ecclesia disiungi queat Cæterum quum Spiritus Christi, fides qua creditur & charitas inuisibilia sint, adiptam internam Christi & Ecclesiarum vnionem & communionem pertinentia, fieri nequit vt secundum illa de vnione aut separatione Ecclesiarum æstimatio aut iudicium fiat ab hominibus. Qua de causa necesse est externa quædam & in sensus incurrentia, quæ internis illis analogia quadam respondeant, in medio poni, vt iudicium de vnione Ecclesiarum cum Christo & inter ipsas, deque opposita separatione fieri queat à nobis. Illa sunt verbum & verbo adnexa signa visibilia, quibus Christus cum Ecclesia sua communicat: & fidei cultusque professio & charitatis per externa opera exercitium, quibus Ecclesia quæuis suam cum Christo & cum alia Ecclesia vnionem & communionem testatur. Cui sua opponitur separatio, consistens in eo, vt Christus candelabrum suum auferat, & Ecclesiæ inter se fidei professione varient, charitatisq; requisitæ munia omittant, & odia exerceant.

Eph. 2. 10. 21. 22. *Rom.* 11. 17. 18. 19. 20. *&c.*

Esa. 29. 21. *Rom.* 10. 15. 1. *Rom.* 10. 10. 13. *Ioan.* 13. 15. *Apoc.* 2. 5. 2. *Par.* 13. 8. 2. 10.

VIII. Cæterum quia Ecclesiæ Dei & Christi, etiam quæ à Prophetis & Apostolis, institutæ sunt, paulatim deficere possunt, imo & deficiunt nonnunquam, à fidei veritate, à cultus diuini integritate, & à prima sua charitate; vel addendo ad dogmata fidei, aut id quod colitur, & ad modum ritusque quibus colitur: vel detrahendo, vel denique rectum fidei sensum inuertendo, quod colitur, non vt fas est considerando, & modum legitimum cultus in aliam formam transmutando: & tamen à Deo & Christo adhuc pro Ecclesiis & populo Dei agnoscantur, etiam tum quum Iehouam in vitulis colunt, imo vero Iehouam & Baalim simul colunt, quum filios quos Iehouæ generarunt Molocho per ignem offerunt quum ad fidem in Christum legales ceremonias adiungi, resurrectionem in diuinum vocati patiuntur: agnoscantur, inquam saltem secundum externam communicationem per verbum & signa sacramentalia, eo quod candelabrum suũ nondum auferat, libram repudii nondum mittat. Hinc fit vt vnio inter tales Ecclesias aliquid adhuc Dei & Christi, & aliquid ex Spiritu mendacii, & idololatriæ habentes duplex sit: vna illorum respectu, quæ adhuc reliqua habent ex prima institutione per Prophetas & Apostolos facta; altera eorum quæ postea per falsos Doctores & Pseudoprophetas, imo & per Pseudoprophetam illum insignem, hominem peccati, filium perditionis inuecta sunt. Quanquam enim sermo istorum vt gangræna depascat, impediuit tamen Dei bonitas & gratia ne integram Christianæ fidei doctrinam absumeret. Et inuic posteriori vnioni non minus sua ex aduerso respondet separatio, quam sua priori ista est opposita. Itaque cum de separatione Ecclesiarum sermo est, diligenter discuti debet, quia illud fit secundum quod separatio facta est.

1. *Cor.* 11. 3. *Gal.* 1. 6. *Apoc.* 2. 9. *Ier.* 2. 11. 13. 2. *Reg.* 16. 3. 1. *Reg.* 18. 21. *Eze.* 10. 20. *Gal* 3. 1. 2. 3. *&* 6. 9. 1 *Cor.* 15. *Apoc.* 2. 3. *Esa.* 30. 1. 2. *Tim.* 3. 17.

IX. Iltis sic τὰ πρῶτα præmissis ad quæstionis nostræ Hypothesin veniamus, & quidem iuxta conditiones, quas necessario illi Ecclesiæ tribuendas diximus, quæ merito dici potuit secessionem fecisse ab alia Ecclesia. Ad primam, quam vt præcedaneam prærequisitam diximus, fatemur: Ecclesias, quæ iam Reformatarum nomine se insigniunt, ante illam Reformationem cum Romana vnum fuisse, cumque ea communionem fidei cultusque, & charitatis officium habuisse: imo vero partem illius, prout, Thesi à nobis definita est, fuisse; sed duo expiesse & distincte addimus 1. vnionem & communionem illam fuisse vt inter pares, collaterales, sorores, membra: nõ vt inter inferiores & superiorem, filios & matrem, membra & caput; hoc est, vt in Scholis Philosophicis loquuntur, relationem inter illas fuisse æquiparantiæ, in qua vnum relatorum non magis fundamentum est, quam alterum: Ideoque parem fuisse vtrinque obligationem, quamquam Pontifex Romanus sedens in Cathedra q̃ Apostolicam vocat & Romæ esse dicit, Ecclesiam Romanam matrem & caput reliquarum Ecclesiarum esse affirmat.

Can 8. 8. 1. *Cor.* 12. 12. 13. 17. *Extra. lib* 1. *Tit.* 3.

2. Vnionem & communionem illam partim secundum ea, quæ Dei & Christi erant, fuisse, partim secundum ea, quæ defectionis, quam Apostolus venturam prædixit. Dicitur enim filius perditionis sessurus in Templo Dei. Quatenus ergo veræ fidei doctrina in illis sonabat, quatenus Deus & Christus colebantur & charitatis officia legitime exercebantur, vna fuerunt Christi patienter tolerantis & ad pœnitentiam inuitantis Ecclesia: quatenus vero fides variis additamentis, distortis interpretamentis fuit interpolata, cultus diuinus per varias Idololatrias & superstitiones depranatus, & signa benevolentiæ in communicatione partium Idolis immolatarum exhibita fuerunt, eatenus vnionem secundum Spiritum defectionis & communionem iniquitatis fuisse.

2. Thes. 2. 3 4.

Apoc. 2 20 21.

Apoc. 2. 14. 20.

X. Ad separationem vero ipsam Reformatarum Ecclesiarum à Romana quod attinet, de illa bipartito tractandum erit, propterea quod separatio Ecclesiarum tum fidei cultusque, tum charitatis respectu fieri solet, quemadmodum antea vidimus, quæ separationes eousque distinctæ habentur ab ipsis Ecclesiis, vt quæ secundum fidem & cultum separata est, Hæretica & Idololatrica, quæ secundum charitatem, schismatica dicatur. Prior itaque quæstionis pars erit: An Ecclesiæ, quæ Reformatæ nunc dicuntur, ab Ecclesia Romana secundum fidem & cultum secessionem fecerint. Ad quam, respectu ad secundam conditionem habito, respondemus: fateri nos secessionem factam esse respectu fidei & cultus. Tractatur enim res ipsa differre multis dogmatibus ad fidem pertinentibus, differre & cultu diuino. At negant Reformatæ se differre à Romana secundum articulos fidei quos ex traditione adhuc habet Apostolica, aut secundum cultum quem diuinitus præscriptum adhuc vsurpat Romana Ecclesia: quod breuiter sic probat. 1. enim præterquam quod verbum Dei normam vnicam veritatis statuit, etiam articulos symbolo Apostolorum contentos, prout à quatuor primis vniuersalibus Conciliis sunt explicati, in vero & recto sensu approbare: quin & illa, quæ Ecclesia prisca aduersus Pelagium decreuit, certa & rata se habere profitetur. 2. Quia Deum & Christum in Spiritu & veritate colit eo modo, iisque ritibus, qui verbo Dei sunt præscripti: Separationem ergo factam esse fatetur in iis, quæ Romana Ecclesia non vt Ecclesia Christi, sed vt Romana & Pontificia habet, in iis vero quæ Christi habet, manere vnionem.

XI. Ad tertiam conditionem quod attinet, negant Reformatæ se priores fecisse secessionem: quod vt commode intelligi possit, quum separatio consistat in variatione fidei & cultus, initium illud variationis dupliciter sumi posse dicunt. Vel a tempore Apostolis vicino, quin & in Apostolorum tempora incidente, quum mysterium ἀνομίας, hoc est iniquitatis, vel potius exlegitatis (detur venia verbo significantiori) peragi cœpit, quod mysterium postea reuelatum, & quæ exlegitas postea in apertum producta est ab homine peccati & filio perditionis, qui eo ipso ὁ ἄνομος & reuelatus dicitur: Hunc Reformatæ Pontificem Romanum esse dicunt. Vel à temporibus Wicleffi, Hussi, Lutheri, Melanchtonis, Zuinglii, Oecolampadii, Bucceri, Caluini, quum multi cœtus hominum variis in locis Europæ à Pontifice Romano primum clam inde palam discedere cœperunt. Ab illo priore puncto dicunt Reformatæ defectionis & secessionis initium faciendum esse, & se vna cum Romana moderna defectionis à synceritate fidei Apostolicæ & Romanæ, quam in Romana Ecclesia sui temporis commendat Apostolus, & à cultus diuini integritate, reas fuisse fatentur & dolent. Ab altero defectionis & secessionis initium faciendum esse dicunt Pontificii, nullius defectionis culpa se teneri affirmantes.

2. Thes. 2. 3. 4. 7. 8.

XII. Hic est cardo totius controuersiæ, hic ergo pes figendus. Si vere statuunt Reformatæ defectionis initium, tum illarum a Romana moderna separatio, non est ab Ecclesia Christi secessio, sed separationis antea factæ terminus, & ad veram puramque fidem, cultumque Dei syncerum, hoc

est

est, ad Deum & Christum, Ecclesiamque primitiuam & vere Apostolicam, imo & ad Romanam antiquam pura puta regressio & conuersio. Sin contra initium defectionis recte statuitur à Pontificiis, tum vere secessionem fecerunt Reformatæ à Romana Ecclesia, & ea quidem quæ hactenus in synceritate Religionis Christianæ perstiterit. Hæc autem controuersia est eius naturæ, vt quum discrimen consistat in eo potissimum quod Romana addidisse veris falsa, Reformatæ veris detraxisse dicantur ab aduersaria parte, Romanæ tanquam affirmanti illa vera esse, quæ addidisse de suo dicitur, probatio incumbat: Quamquam Reformatæ probandi partes non defugiant, modo ex puris putis Scripturis remagi & decidi permittat Romana: Quod quia non concedit Romana, sed aliud verbum Dei non scriptū producit, ecce rursus probandi necessitatem sibi imponit, tum quod sit aliquod Dei verbum non scriptum, tum illud ipsum, quod profert, verbum Dei esse.

XIII. Dicunt denique Reformatæ, quod quarta conditio habet, se non volentes, hoc est non proprio instinctu, motu, arbitrio, sed ægre & dolenter discessisse, causamque in Deum & culpam in ipsam Romanam Ecclesiam, seu prius in Romanam Curiam & Pontificem, inde in Ecclesiam Romanam quatenus Pontificem & Curiam Romanam audit, & illis ad seruitia quæuis oriſto est, coniiciunt. In Deum: quia ille iussit vt suus populus è Babylone matre fornicationum exiret, & ab Idolis sibi caueret. In Romanam siue Curiam siue Ecclesiam, quæ triplici ratione protestantes Ecclesias à se abegit. 1. Mixtione veneni letiferi in poculum Religionis, vnde dogmata ad fidem & cultum Dei pertinentia propinabat: quæ iunctum habebat duplex mandatum, tum prohibitiuum, ne quis ex puris putis fontibus Israelis hauriret de aquis Saluatoris; tum præceptiuum, vt omnes ex isto poculo abominationum biberent. 2. Excommunicatione & Anathematismis per illam, à sui communione exclusit, per istos, diris omnibus deuouit, suorumque satellitum rabiei in prædam & necem exposuit, quotquot ex poculo sic mixto lethale virus bibere detrectarent. 3. Tyrannide & variis persecutionibus non modo institutis, sed & exercitis aduersus eos, qui conscientias suas inquinare turpi illa abominatione nollent. Quam vero dolenter & ægre discesserint, vel potius abigi se passæ sint, dicunt se tribus manifestissimis indiciis declarasse. 1. Sertis monitis scripta & viua voce propositis, quibus necessitatem Reformationis, eiusque modum & medium Concilium liberum demonstrarunt. 2. Precibus & supplicationibus, quibus conuentum eiusmodi flagitarunt vel hoc saltem fini, vt communi studio disquireretur, an non aliquid abusuum & corruptionis in Ecclesiam irrepserit corrigendum, vbi compertum esset. 3. Diuturna patientia, qua Tyrannidis omne genus in se vsurpatæ toleraruntur. Quibus omnibus nihil impetratum est aliud, quam vt corruptelæ & abusus authoritate plenaria Pontificis & Curiæ Romanæ constabilirentur.

Apoc. 18. 4. *1. Ioan.* 5. 21. *Apoc.* 17. 4. *Apoc* 13. 15. 16. 17.

XIV. Et hactenus de separatione secundum fidem & cultum. Secundum charitatem vero nullo modo secessionem se fecisse a Romana Ecclesia dicunt Reformatæ: Cuius testem in conscientiis suis Christum inuocant, & his signis se illud hactenus condocefecisse existimant: Doctrina sua tum viua voce tum scriptis toti mundo exposita, quæ errores Romanæ Ecclesiæ ex verbo Dei detegunt & populos in errore versantes ad conuersionem solicitant. 2. Precibus & gemitibus, quibus diuinam Maiestatem solicitare non desinunt, vt miserum populum suum ab Antichristi deceptione & Tyrannide liberatum, filio suo Iesu Christo in solidum subiiciat. 3. Amica & leni conuersatione, qua multis in locis etiam vbi rerum potiuntur, erga Pontificiæ Religioni addictos vtuntur, dum nec vim illorum conscientiis inferunt, nec minis ad vllius fidei professionem cultusue exercitium adigunt, sed fidem cultumque, quem mens illorum approbat, Deo, priuatim saltem, ad-

ferre permittunt · solo vrentes gladio spirituali, vt Hæresi & Idololatria infectis homines etiam hic secundum corpora saluti, in diem Domini æternum seruari possint: impedimentum publicorum conuentuum, hominumque ad audiendas Reformatorum conciones per mulctas pecuniarias compulsio, sic administrari possunt, vt charitatis officia esse queat eximia. Quæ seuerius me & sæuius in se suosque conquerentur patrata Pontificii, illa aut per tumultum licentiamque militarem, quorum ipsi plerumque auctores partim merito partim exemplo præcedaneo fuerunt: aut propter delicta in statum Reipublicæ commissa, non propter Religionem, dicunt illis illata esse. Concludimus ergo Reformatas Ecclesias à Romana nec quoad fidem & cultum, nec quoad charitatem, secessionem fecisse, quatenus Romana aliquid Christi habet: quatenus vero à Christo aduersa est, de separatione gaudent & gloriantur.

XV. Restat propositi nostri pars altera, quæ sic habet: Ecclesias Reformatas recte facere quod fidei cultusq; diuini communionem cum Romana habere & profiteri detrectant: quod ex antecedentibus quidē generatim colligi potest, at hic specialius deducendum est, vt constet quibus potissimum in rebus fidei cultusque diuini corruptela apud Romanam Ecclesiam cōsistat ex Reformatarum sententia. Triplex huius detrectationis causa est. 1. vanæ hæreses. 2. multiplex Idololatria. 3. immanis Tyrannis, ab Ecclesia Romana approbatæ & vsurpatæ. De hæresibus primum, sed breuiter, quia omnes enumerare prolixioris esset operæ. Prima, eaque non in articulum aliquem sed in ipsum principium fidei impingens, qua statuitur: Aliud esse verbum Dei præter id quod veteris & noui Testamenti Canonicis libris est consignatum, eiusdem cum illo ad vera stabiliendum & falsa confutandum potestatis & necessitatis: cui additur: verbum Dei secundum sensum sanctæ matris Ecclesiæ. 1. Romanæ intelligendum esse. Sensus autem ille est, quem Romana Ecclesia versione latina vetere & vulgata, Confessionibus, Catechismis, Canonibus, præsenti necessitati vel sententiæ pro tempore currenti accommodate explicuit, & porro explicatura est.

Quod Antichristiani regni primum est fundamentum directe oppositum primo regni Christi fundamento, quod est immota veritas & perfectio doctrinæ Prophetici primum, inde Apostolicis scriptis comprehensæ.

XVI. Accedit ad hanc proxime hæresis alta, & ipsa principio fidei aduersa, qua Pontifex Romanus totius in terris Ecclesiæ princeps, caput, sponsus, vniuersalis Episcopus, & Pastor constituitur: qui omnem scientiam veritatis in scrinio pectoris sui possidet, perpetuam habet Spiritus sancti assistentiam, ita vt errare in præscribendo, quæ fidem & cultum diuinum concernunt, non possit: qui spiritualis ille homo est, qui omnes & omnia iudicat, ipse à nemine iudicandus, cui omnes Christi fideles de necessitate salutis subesse oporter, cuius decretis & præceptis, non secus quam ipsius Dei & Christi, simplici fide & cæca obedientia assentiri & obsequi quemque Christianum decet. Et hoc est alterum regni Antichristiani fundamentum, ex aduerso oppositum fundamento regni Christi secundo, quod Deus posuit, quum Christum filium suum Regem, Sponsum, Caput, Pastorum Principem, & vnicum Magistrum Ecclesiæ suæ constitueret.

XVII. Particulares & alicui articulo fidei contrauenientes, aut circa gratiam Dei nobis in Christo factam, aut circa nostrum erga Deum & Christum officium versantur.

Quæ circa gratiam sunt, aut in ipsum Christum eiusque officium, aut in beneficia, aut in signa obsignantia impingunt. In Christum ipsum. Panis & Vini in corpus eius & sanguinem transubstantiatio, cui vera est eiusdem in multis locis præsentia. In officium sacerdotale, quoad oblationem imprimis impingit Missæ sacrificium, eidem transubstantiationi inædificatum, in quo Hæresium est cumulus. 1. quod corpus & sanguis Domini istic offerri dicun-

tur

tur in sacrificium. 2. vere & proprie propitiatorium. 3 incruentum tamen, pro peccatis, pœnis & satisfactionibus, non modo viuorum sed & mortuorum: cui adhæret vel substernitur purgatorium & quicquid illi nixum est. 4. quotidie decies centies millies. 5 a Sacerdote homine peccatore. 6. qui suis precibus illi gratiam acceptationis apud Deum conciliat. Quoad intercessionem, quum Maria, Angeli, & Sancti demortui, mediatores & intercessores constituuntur, qui non modo precibus suis sed & merito aliquid impetrent. In regium munus peccatur, quum idem etiam dispensatores & datores bonorum esse creduntur. In beneficia impingitur tum iustificationis tum sanctificationis. In illam, quum fidei & operibus simul tribuitur, quorsum faciunt ista: quod bona opera sanctorum diuinæ legi pro statu huius vitæ plene satisfaciunt, vitam æternam vere promereantur, satisfactoria fiat pro pœna temporali, pro omni pœna, pro reatu ipso & peccatorum expiatoria: Imo vero & nonnullorum eousque supererogatoria, vt quum plus præstent quam teneantur, aliis ad salutem sint meritoria: quod denique homines quum satisfaciendo patiuntur pro peccatis, Christo Iesu qui pro peccatis satisfecit, conformes fiant. In sanctificationem, quum homini naturali citra gratiam Dei, opera præparatoria, quæ Deo grata sunt & ex congruo maiorum donorum meritoria, tribuunt. In signa gratiæ varie impingunt, illa multiplicando, Baptismum variis additamentis inquinando, Cœnam altera parte mutilando & in priuatam missam transmutando. Quæ in officium nostrum erga Deum & Christum impingunt, quum cultum diuinum potissimum respiciant, & Idololatriam secum iunctam habeant, commodo ad secundam causam referentur.

XVIII. Secundam causam esse diximus multiplicem Idololatriam, quæ in Romana Ecclesia viget: tum primi generis aduersus primum præceptum, quum colitur, adoratur, inuocatur quod colendum non est; tum secundi generis aduersus secundum præceptum, quum in imagine colitur, siue colendum, siue non colendum sit. Primi generis Idololatriam committit cum animatis & inanimatis rebus, Angelis, Maria virgine, & sanctis demortuis, templa iis fundando, altaria erigendo, cultus certos, cultuumque ritus, & collegia virorum & mulierum per quos, festosque dies quibus obeantur, instituendo, in necessitatibus inuocando, dona & sacrificia offerendo, eos prouinciis, vrbibus, pagis, vicis, domibus, certorum donorum dispensationi, morborum curationi, malorum ablationi, imo & immissioni præficiendo, denique per nomen illorum iurando. Quin & cum ipso Pontifice Romano, titulos, potestatem, actus, Christo soli conuenientes, ipsi tribuendo & ab ipso, ea quæ Christi & Spiritus eius sunt petendo. Cum inanimatis Cruce & Pane Domini, cum reliquiis Sanctorum siue veris, siue falsis & fictis Secundi generis Idololatria est, quum Deum, Christum, Angelos, Mariam & Sanctos reliquos in imagine colunt, ipsasque imagines honore & cultu prosequuntur, vestibus, auro, argento, gemmis ornando, in templis editiore loco & super altaria collocando, humeris per plateas circumferendo, capita aperiendo, osculando, genua flectendo: denique eisdem vel saltem ad eas, tanquam ibi præsentius Numen sit, inuocando. Distinctiones cultus in λατρείαν, δουλείαν, ὑπερδουλείαν, potestatis in superiorem & subordinatam seu ministerialem, imaginationis in eam, qua quid alicui vt Deo & Christo, & qua non vt Deo & Christo præstatur, imaginis & rei figuratæ; & dogma transubstantiationis: tum figmenta esse diximus, maxime cultorum partu vel non intellecta, vel cum colunt, non cogitata, tum protestationes continere, quæ factis directe sunt contrariæ. Ethnæ sola causa thesi probandæ est sufficientissima.

XIX. Tertia causa est Tyrannus, quam Romana Ecclesia aduersus illos, qui istis Hæresibus assentiri & Idololatrias approbare, per conscientiam non potuerunt, vsurpauit, & quamdiu Pontificem Romanum eiusq; curiã audiet, vsurpatura est. Tanti sceleris reatu quia obstringere se verentur Reformatæ, ne sanguis tot millesanctorũ & fide-

fidelium Christi martyrum; qui testificati sunt sermonem Domini, & stolas suas in sanguine Agni lauerunt, super ipsas veniat, fidei cultusque communionem cum Romana profiteri merito detrectant. Nam præterquam quod professio ista satis apertam persecutionis illius approbationem habitura esset, (præsertim protestatione nulla præmissa, quam ipsam Pontifex nunquam admitteret) etiam ipsa Doctrina Pontificia, cum populi adstipulatione, eorum quos pro hæreticis habet per brachiũ seculare punitionem stabilit: adeo vt politicorum & tepidorum, imo & Atheorum nomine infamentur, qui cætera Pontificiæ Doctrinæ addicti, isto zelo in hæreticos non feruntur. Quod vtinam Reges, Principes, & Respublicæ serio considerent, vt hac saltem parte protestentur se à communione Pontificis, Cuiusque Romanæ discedere. Accedit quod ista ipsa Tyrannis indicii manifesti instar est, quod Pontifex Romanus sit prauus ille seruus, qui Domino iuxta ipsius mentem tardante, bacchari, inebriari, & conseruos suos verberare cœpit.

THESIS XXIII.

De

Idololatria.

Resp. Iapheto Vigerio.

I. SVmmus diabolicæ peruersitatis scopus semper fuit atque etiamnum est, vt ipse tanquam Diabolus pro Numine habeatur & colatur, quo nihil in Deum verum est contumeliosius; vel vt omni numinis cogitatione & mentione sublata mera ἄθεοι obtineat, & sublata conscientia, in omne genus flagitiorum ferantur homines. Verum quum idipsum propter penitus impressam humanis mentibus numinis, & quidem boni, notionem, efficere nequiret, & sciret Deum verum solum pro Deo haberi & coli velle, idque sine imagine, conatus est persuadere hominibus, vt figmentum aliquod sui cerebri vel creaturam quampiam pro Deo haberent & colerent, saltem vt verum Deum in imagine colerent. Qui conatus illi feliciter olim successit, & vtinam hoc tempore inutilis esset, vt nos sciendi tanquam causa, quid Idololatria sit, & qualis olim apud Iudæos & Gentiles obtinuerit, disquirere possemus citra vllam monelæ & cautelæ curam. Verum quum illa, proh dolor! in ipso orbe Christiano longe lateque dominetur, nos paucis hisce thesibus tum sciendi, tum etiam cauendi & dehortandi causa, de eadem, cum bono Deo, pertractabimus.

Exod. 20. 3. 4. 5. *Deut.* 33. 17. 1. *Cor.* 10. 20.

II. Ab Etymo itaque vocis incipientes, dicimus εἴδωλον generatim significare simulachrum & imaginem quamuis; siue illam mens concepterit, siue manus effinxerit, tam rei non existentis, quam vere existentis. Ex vsu vero Scripturæ & sacrorum significat. 1. Imaginem Numini, siue vero siue falso, repræsentando & honorando affictam. II. Omne Numen falsum, siue illud sit purum putum cerebri humani figmentum, siue res aliqua existens inter Creaturas Dei: & sic veræ secundum absolutam essentiam, quia est aliquid; falsa quoad relatiuam, quia non est Numen, quod tamen esse fingitur, & pro quo habetur λατρεύειν, habere generali notione est seruire, famulari עבר Hebraice. At in Scriptura & apud Ecclesiasticos scriptores vsurpatur proprie de cultu & seruitio religioso: qualia sunt, amorem, honorem, timorem diuinum exhibere, spem & fiduciam collocare, inuocare & pro acceptis beneficiis gratias agere, iussis sine exceptione obedire, per nomen eius iurare.

Exod. 20. 4. *Act.* 7. 41. *Psal.* 115. 12. 1. *Ioan.* 5. 21. 1. *Cor.* 8. 4. 1. *Tho.* 1. 9. *Coloss.* 3. 5. *Deut.* 6. 13. *Matth.* 3. 10. *Deut.* 5. 6. *Mal.* 1. 6. *Psal.* 17. 3. *Psal.* 50. 15. *Deut.* 6. 13.

III. Idololatria itaque, quod ad vocem, est Idoli seruitus, quod ad rem, est quando cultus diuinus alii quam vero Deo exhibetur: siue id fiat per erroneum mentis iudicium, quo quod Deus non est pro Deo habetur, siue fiat sola cultus istius talis præstatione, quamquam qui illum exhibet norit id Deum non esse, & protestetur se id pro Deo non habere, quum protestatio sit contraria facto. Euincit hoc, quod nonnullorum Deus venter esse dicitur,

Esa. 22. 8. *Gal* 4. 8. *Exo.* 33. 4. 1. *Phil* 3. 19. *Coloss.* 3. 5. *Eph.* 5. 5.

Auaritia

Auaritia, Idololatria, & Auari Idololatræ appellantur. Tantum vero abest, vt ista opinio seu scientia, qua id pro Deo non habet, ab Idololatria excuset eum qui adorat, genuflectit, inuocat, vt potius quia inuocat, adorat, genuflectit, id dicatur pro Deo habere, quod secundum suam opinionem non habet pro Deo. Et ligno ex cuius vna parte focum & furnum calefecit, ex altera Deum fecit, dicere, libera me, quia Deus meus es tu, item pater meus es tu: & lapidi, tu me genuisti.

1.Cor.10.19. 20. Esa. 44.16. 17. Ier.2.27.

IV. Idololatria porro est dupler. 1. generis, quando id quod Deus non est, pro Deo habetur & colitur. 2. quando id quod pro Deo habetur, siue vere siue falso, imagine corporea efformatur & in imagine vel ad imaginem colitur. Illa prohibetur primo præcepto, his verbis. *Non habebis Deos alios vel Deum alium coram me, vel præter me.* Hæc secundo præcepto, *Non facies tibi vllam similitudinem, non incuruabis te ei, neque coles eam.* Vnde apparet etiam aliter & triplici quidem modo variatam considerari posse Idololatriam. Primus modus est, quum verus Deus in imagine colitur; alter est quum falsus Deus colitur; tertius ex vtroque mixtus, quum falsus Deus in imagine colitur. Primus secundo leuior est, iuxta id. *Ne habebo leue fust ambulare in peccatis Ieroboam* (qui Iehouam coluerat & colere docuerat in Vitulis) *abiit & seruiuit Baal, incurruitque super eo.* Tertius pessimus, duplici constans mendacio, & diuinitatis affictæ cui non competit, & assimilatæ, cui non est similis: quo postremo dicebat Varro metum nummis ademptum & errorem additum mortalibus.

Exo.20.3. 4 5. Exo.32.6. 1.Cor.10.7. 1.Reg.16.13. Esa. 40.19 20.

V. In prohibitione, ne alium Deum præter Iehouam habeant, vtitur Scriptura tribus vocibus ad alium Deum significandum: vna est אחר altera זר tertia נכר prima generatim alium Deum significat, secunda extraneum, tertia alienum & peregrinum. Quamquam autem voces istæ non sic sunt oppositæ, vt non coincidant aliquando, & indiscriminatim de Deo non vero vsurpentur, tamen ex collatione illarum, prout in Scripturis vsurpantur, colligitur alium Deum sub triplici differentia concipi posse. Aut enim ipsi cultores primi eum commenti sunt: Aut à patribus suis acceperunt; aut ab aliis populis assumpserunt: quod postremum fit vel aliqua necessitate, de qua Dauid conqueritur, quum dicit: *Expellunt me ne adhæream hæreditati Iehouæ, dicendo vade & serui diis aliis vel alienis.* Vel suasione, quemadmodum inclinatum est cor Salomonis ab vxoribus ad colendum Deos alienos; vel pura puta voluntatis electio, qualiter Amasias assumpsit Deos filiorum Seir, postquam venisset à cædendo eos. In gradibus istis Scriptura statuit discrimen maioris & minoris delicti. Cum enim Ieroboamus sæpe accusetur, quod fecerit & peccare Israelem & ad augendum crimen Idololatriæ, dicantur Israelitæ Deum ad zelum cõmouisse propter extraneos Deos, quos non nouerunt neque coluerunt patres ipsorum; apparet grauius esse peccatum, Deum sibi comminisci, quam acceptum à patrib. Deum alium colere. Quumque ad ignominiam Iehouæ maxime faciat alienorum populorum Deos ad cultum assumere, quo ipso & Dii isti Iehouæ præferri videntur, & religio illorum populorum legi Iehouæ; idipsum longe est grauissimum.

Deut.32.16. 17. 1.Sam.26. 19. 1.Reg.11.45. 2.Par.25.14 1.Reg.12. 30 14.16. Deut.2.16. Ier 2.11.12. 13.

VI. In præscriptione secundi præcepti, ne quod pro numine habetur in imagine colatur, etiam solicite cauet Scriptura, ne quod ab humana mente inueniri possit effugium, aut latibulum. Materiam enim quod attinet, vetuit ne ex auro, argento, metallorum præstantissimis, & propterea ex vllo metallo, vel ex ligno aut lapide fierent. Formam omnem prohibet, siue imago referat rem existentem, tum Cœlestem, Solem, Lunam, Stellas, tum terrestrem & subterraneam hominem, quadrupes, volatile, piscem, serpentem; siue rem non existentem, verum ex formis diuersis ab insana humani cerebri vanitate compositam, nempe semiuirumq; bouem, semibouemque virum: Et, vt desinat in piscem mulier formosa superne. Modum faciendi omnem prohibet, siue fiat per fusionem, siue per sculpturam, siue per picturam, quum dicit

Exo.20.23. Esa.44.12. 13. Ier.2.27. Exo.20.40 Deu 4.17. 18. Ie.10.39.14 Ex.8.10.12.

vniuerse, non facies tibi vllam similitudinem: addita cauta, generatim omnem materiam, omnem modum efformandi excludente. *Non enim vidistis vllam imaginem de quo locutus est Iehoua ad vos in Horeb è medio ignis: Cauete igitur diligenter animabus vestris, &c.* *Deut.* 4. 15. 17.

VII. Modum vero cultus, & actiones ad illum pertinentes quod attinet, vix quidquam eius excogitari, & Idolis, hoc est, tum ipsis falsis Diis tum falsorum, & veri Dei imaginibus, præstari potest, quod Scriptura non diserte dicat Deo exosum esse, ne quis ignorātiæ suæ prætexere quid possit. Nam honorem & seruitium omne illis adimit, qualitercumque præstari queat siue templa, excelsa, lucos ædificando, altaria erigendo, imagines super altaria collocando, siue sacrificia offerendo, suffitus adolendo, idolothyta edendo, genua flectendo, osculum figendo, & humeris gestando. Spem quoque & fiduciam in illis collocari prohibet, inuocationem, preces, gratiarum actiones ad ea dirigi vetat, timeri & per ea iurari non vult, eo quod æque ad opitulandum atque ad nocendum sunt impotentia. obedientiam illis præstari non permittit, quia sculptile est doctor mendacii & vanitatis, & falsi dii ea sæpe à cultoribus suis postulant, à quibus tota natura creata & increata, Dei & hominis abhorret.

Exo. 20. 5. *1. Reg.* 11. 7. *& 12.* 31. 32. 33. *2. Reg.* 17. 16. *Ez.* 8. 11. *Nu.* 25. 2. *1. Reg* 19. 18. *Es.* 45. 20. *Psa* 115. 8. *Ier.* 10. 5. *Ierem.* 5. 7. *Ier* 20. 8. 14 *Leu.* 18. 21.

VIII. Cæterum quia humanum ingenium valde & procliue & idoneum est ad excogitandum & inueniendum excusationes, imo & iustificationes in peccatis, præsertim in peccato Idololatriæ: cui prætextus bonæ intentionis ad honorandum numen ideo facilius patrocinetur, quod conscientia non æque arguat cultum, vel falso numini præstitum, vel vero in imagine exhibitum atque cultus omittendam omissionem, & peccatum aduersus regulas æqui & boni, quod inter homines obtinet, commissum; operæpretium erit quid de eo iudicii Deus faciat, considerare, cuius iudicio stare & cadere nos oportet. Initium fiat ab ea specie, qua verum numen in imagine colitur: vt Iehoua in vitulo Aaronis; & in vitulis Ieroboami. Hoc suum iudicium Deus verbo & facto suo manifestauit, & verbo primum declarationis, quid tum de ipsa efformatione imaginis, tum de cultu sentiat. Efformationem dicit esse transmutationem gloriæ incorruptibilis Dei in similitudinem bouis comedentis herbam, hominis, volucrium, quadrupedum, reptilium. Cultum vero præstati dicit non Deo, quem per imaginem repræsentare voluerunt, sed ipsi Vitulo & efformatæ Imagini. Sic enim inquit, *fecerunt sibi vitulum fusilem, adorarunt illum & sacrificauerunt ei.* Et Stephanus. *fecerunt vitulum per illos dies & obtulerunt sacrificium Idolo.* qua de causa etiam imagines istas vocat duos aureos & argenteos, Deos alios & conflatiles. Inde verbo comminationis quo vituli Aaronici cultoribus & Ieroboamo eiusque posteris excidium denunciat. Facto vero non modo istam comminationem impleuit, tum Ieroboamum, eiusque posteritatem excidendo, tum multa Israelitarum millia occidendo: sed & alia horribili pœna execrationis & in sensum reprobum traditionis, in similes peccatores animaduertendo.

Exod. 32. 4. 5 *2. Reg.* 18. 2. *Ps.* 106. 20. *Rom.* 1. 23. *Exod* 32. 8. *1. Reg.* 12. 32. *Acter* 7. *Exo* 32. 31. *1. Reg.* 14. 9. *Exod.* 32. 9 10. *2 Par.* 13. 17 *Exod.* 32. 28. *Rom.* 1. 24. 26. 27. 28.

IX. Et hoc est iudicium Dei de ista Idolatriæ specie, quæ committitur cum intentione colendi Deum, qui vere Deus est. Videamus quam seuerum sit aduersus illam, in qua colendi intētio est in id, quod vere Deus non est, in Deum alium, Molochum, Baalim, Chamosum, Baalpeor, & similes falsos Deos, quamquam pro Diis habitis à suis cultoribus. Huius sui iudicii indicia etiam verbo & facto edit Deus manifestissima, & verbo declarationis duo maxime insignia. 1. quod factum hoc interpretatus defectionem Dei, defectionem à vero Deo, & coniugalis pacti perfidiam per spirituale adulterium cum alio viro dissolutionem, deique ipsius ad zelotypiam prouocationem. Alterum, quod hoc adulterium dicit committi cum Dæmoniis & Diabolis: Sic enim cecinit Moses celebratissimo cantico isto: *Sacrificauerunt dæmoniis non Deo. Diis quos non nouerunt,* & Psaltes: *Sacrificauerunt filios suos & filias suas Dæmoniis:* cum nempe de semine suo

Deut. 29. 17 18. *Deut.* 32. 15. 16. 18. *Deut.* 32. 17 *Psal.* 106. 37. 38. *Leu.* 18. 2.

1.Cor.10.20 suo transire faciebant Molocho per ignem.
Arnob.lib.6 Quibus succinit Apostolus: *Quæ immolant*
Aug.de ciu. *gentes, non Deo, sed Dæmonijs immolant.* Siue
8.23. quia Dæmon aliquis in istis simulachris latitauerit: siue quod ista sacra ex voluntate & præscripto Dæmonum obiuerint, vel aperte, per oracula, responsa, & carmina vatum, vel occulte per institura mundi, id est, impiorum, quorum Princeps, & inter
1.Pet.4.5. quos thronum suum habere dicitur Satanas. Comminationes pœnarum, earumq;
2.Cor.4.4. executiones per totam sacram scripturam
Apoc.2.13. passim describuntur.

X. Ista sic ex Scripturis explicata si ad λατρείας & δουλείας, quæ in pontificia Ecclesia vsurpantur, applicentur, clarebit illam duplicis supra dictæ idololatriæ crimine ream teneri. Prioris ream se facit, eo quod pani in Eucharistia, Mariæ, Angelis & Sanctis demortuis, reliquiis crucis Christi & Sanctorum, denique rebus consecratis, diuinum cultum exhibet: posterioris quod Deum, Christum, crucem Christi, Mariam, Angelos & Sanctos in imagine colunt: quæ singula monstrabimus, & effugus, per quæ, quum constricti tenetur Idololatræ, erepere conantur, occlusis, confirmabimus quam breuissime.

XI. Et primo de Sacramento Eucharistiæ, cui à Catholica Ecclesia Romana Latriæ cultum, qui vero Deo debetur, in veneratione adhiberi, & adorationem præstari, quamquam vt sumatur, à Christo sit
Sess.13.18. institutum, dicit Synodus Tridentina, altera parte nos liberans: cui nos subiungimus, altera parte susceptí muneris fungentes; at latriæ cultus Sacramento Eucharistiæ adhiberi nequit citra Idololatriam: ne in vsu quidem ipso Eucharistiæ, quia panis manet panis quoad substantiam suam, neque transubstantiatur in corpus Christi per consecrationem. Nam Eucharistia sic desineret esse sacramentum, de cuius essentia est re externa constare: & Christi corpus de nouo esse inciperet, nihil enim potest mutari in id quod antea exstitit. Multo minus
Mat.26.25. extra vsum: quia etsi legitima consecratio
1 Cor.10.16 vim haberet transsubstantiandi, illegitima
& 11.25. tamen transubstantiare nequiret: omne enim ius consecrationis ab institutione diuina pendet; consecratio autem ad adorandum non ad sumendum, extra finem institutionis est; itaque inefficax: propterea cõmittit Cathol. Ecclesia Pontificia Idololatriam, quæ Sacramento Eucharistiæ latriæ cultum, qui vero Deo debetur, adhibet.

XII. In cultu quem Mariæ, Angelis & Sanctis demortuis præstant Pontificii, Idololatriam ab ipsis committi dicimus & duplici modo: qua adorando & qua inuocando. Adorando quidem, quum omnes & singulos altaribus, missis, festis, vigiliis, ieiuniis, imaginibus, candelis, oblationibus, suffitibus votis, peregrinationibus, genuflexionibus venerantur: quæ omnia ad λατρείαν pertinent, & cultum diuinum, siue vero Deo ex ipsius voluntate, siue falsis Diis ex hominũ superstitione exhibitum. Inuocando, quum ad illorum orationes, opem & auxilium (vt loquitur Synodus Tridentina) confugiunt, quumque pro acceptis beneficiis gratias illis agunt. Ad orationes vero illorum confugiunt, tanquam Intercessorum, Mediatorum, Patronorum, Aduocatorum qui intercedunt 1. Affectu pio, quo cupiunt vota precantium ipsos impleri. 2. Meritis suis glorioſis & sanctissimis, quæ suffragantur iis, qui ipsorum orationes supplici prece exposcũt. Ad opem vero & auxilium illorum confugiunt tanquam ad auxiliatores, præseruatores, custodes gratiæ & gloriæ, hoc est bonorum omnium largitores, liberatores in necessitatibus, quos etiam appellant vitam, salutem, tutelam, spem, præsidũ, refugium, solatium; imo vnicam spem tutum propugnaculum; qui tituli soli Deo & Christo competunt, tanquam summæ excellentiæ, sapientiæ, beneuolentiæ & potentiæ decoramenta, quibus excogitari illustriora nequeunt, vt ex scripturis, manifestũ est, vbi isti tituli Deo & Christo legũtur adscripti, quum summus inuocationis & adorationis honos ipsis à Sanctis exhibetur. Et quamquam turpitudo istius Idololatriæ sit fœdissima, tamen immane quantũ aggrauatur redditione cãusæ, quam isti suo facto prætendũt, qua nihil in Deum & Christũ con-

1.Reg.10. 2.Reg.19.5.
Sess.25. Lombard. lib.4.dist.25
Psal.46.1.2 Psal.18.23. Psal.36.10. Psal.62.23. Esa.45.20. Act.4.12.

tumeliosius fingi potest. In Deum quidem, quum dicunt patrem cœlestem dimidium regni sui dedisse beatæ virgini cœlorum reginæ, quam etiam dominam Mundi, stellam maris, portum salutis & Deum appellant, eumque, quum habeat iustitiam & misericordiam, illa sibi retenta, hanc virgini matri concessisse exercendam, & propterea a foro iustitiæ Dei ad forum misericordiæ matris eius esse appellandam. In Christum, eo quod dicunt, Christum non solum aduocatum esse, sed & iudicem cuncta discussurum, ita quod nihil remanebit inultum: propterea Deum nobis prouidisse de Aduocata, quæ mitis & suauis est, in qua nihil inuenitur asperum: quæ etiam illa de causa appellatur thronus Christi, in quo quiescit.

Gab. Biel. in can. miss. lect. 80.

Anton. pag. 4. Tit. 15 cap. 4.

XIII. In reliquiis crucis Christi & Sanctorum venerandis Idololatria se commaculare Pontificios, tum actus adorationis tum in vocationis illis præstando, probatur, partim ex ipsorum confessione, partim ex ipso exercitio actuum religiosorum, quos illis exhibent. Confessionem edit Tridentina Synodus, quum dicit, Sanctorum reliquiis venerationem & honorem deberi, eaque & alia sacra monumenta a fidelibus vtiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias non frustra frequentari. Accedit Doctor Angelicus qui omnia bene de Christo scripsisse creditur. Ait enim cruci Christi adorationem latriæ esse præstandam propter contactum membrorum Christi: quæ causa Antonino sufficiens est, vt nō modo crux Christi, sed & omnia eius adorentur, claui, lancea, vestimenta & sacra etiam tabernacula, quibus accinit Ecclesia: ecce lignum crucis, crucem tuam adoramus Domine. Factis idipsum declarāt variis, quum reliquias tum crucis Christi, tum sanctorum auro, argento, gemmis ornant, linteamine byssino & holoserico inuoluunt, magna pompa in processionibus, siue gratiarum actionis siue rogationum causa instituunt, circumgestant, in altaribus collocāt, dona & anathemata ante illas suspendunt, spectandas, osculandas, genuflexione adorandas offerunt, & adorant, cereos ante illas accendunt, thura illis adolent, templa & altaria per illarum præsentiam consecrant, & sanctificata æstimant; festos dies iis instituunt, missas in illarum honorem celebrant, cum hac opinione quod factæ super altari, in qua reliquiæ positæ sunt, sanctiores & efficaciores sunt: quod peregrinationes ad illas obeunt, tanquam amuleta & præseruatiua gestant, ægrotis imponunt, sudaria sua, corollas & alia eius generis earum attactu sanctificant vt eidem fini seruiant: quod gratiam & virtutem diuinam illis ineſſe existimant, quam inuocationibus & aliis cultibus apud illas quærunt; vtuntur iis ad Diabolos malosq; spiritus fugandos, & omnia faciunt, quæ gentiles Idololatriæ suorum reliquiis exhibuerunt. Quibus omnibus accessit turpissima illusio, reliquiarum sc. multiplicatio & alienarum substitutio. Vnde natum dictum, *multorum corpora honorari in terra, quorum animæ cremantur in inferno.*

Sess. 25. sum. p. 3. quæst. 25.

An par. 3. tit. 12. c. 5.

Cal. de reliq.

XIV. Quartum specimen partim eiusdem Idololatriæ, partim plusquam Gentilis superstitionis præbent, tum in dedicationibus & consecrationibus templorum, altarium, vasorum & ornamentorum ad illa pertinentium, vtpote crucis, calicis, patinarum, linteaminum, stolarum, thuribulorum, item in consecrationibus Cerei paschalis, aquæ lustralis, Salis, olei Chrismatis, Canonarum, Cerearum puparū, quos Agnos Dei vocant, Cœmiteriorum & similium rerum; tum in rerum sic consecratarum vsu: precantur enim in consecrationibus vt Deus illas res gratia, virtute & potentia instruat ad corporalia & spiritualia mala pellendum, & contraria bona largiendum, usque vt talem gratiam & virtutem habentibus vtuntur, & cultum religiosum præstant. Eius rei pauca hæc professimus indicia: quod visitationibus templorum sic consecratorum peccatorum remissionem adscripserunt. Ex formulis etiam consecrationum super cruce consecranda hæc vsurpantur: *Digneris Domine benedicere hoc lignū crucis: vt sit remedium salutare generi humano, sit soliditas fidei, bonorū operum*

operum profectus & redemptio animarum, tutela contra fæna iacula inimicorum. Supra aqua lustrali, ista, *Exorcizo te Creatura aquæ vt fias aqua exorcizata, ad effugandam omnem potestatem inimici & ipsum eradicare & explantare valeas cum angelis suis apostaticis, &c.* In consecratione salis, ista est. *Exorcizo te Creatura salis, vt efficiaris sal exorcizatum in salutem credentium, vt sis omnibus te sumentibus sanitas animæ & corporis, &c.* Item, *dignare Domine hanc creaturam salis benedicere & sanctificare, vt sit omnibus sumentibus salus mentis & corporis & quicquid ex eo tantum vel adsperserit fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione spiritualis nequitiæ.* Consecratis vero, quos vocant, Agnis Dei, tribuunt, quod omne peccatum frangunt & agunt, vt sanguis Christi, & secundum istam opinionem vtuntur iisdem rebus, spem fiduciamque in iis tanquam ista tali vi præditis collocantes.

XV. Quod vero secundum Idololatriæ genus in cultu imaginum committant ex propria ipsorum confessione, consecrationum formulis, & praxi quotidiana ipsorum euincitur. Confessio est in Synodo Tridentina quæ dicit, *Imagines Christi, Deiparæ virginis & aliorum sanctorum in templis præsertim habendas & retinendas, iisque debitum honorem & veneration em impartiendam, ita vt per imagines quas osculamur & coram quibus caput aperimus & procumbimus Christum adoremus, & sanctos quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur; Id quod secundæ Nicænæ Synodi decretis sanctitum est.* Videantur istius Synodi acta & apparebit adorationem & invocationem illam stabilitam, Idololatriam puram putam esse. Accedit Thomas & doctorum cætera qui sentiunt eodem cultu afficiendas Imagines, quo prototypa coluntur, quæ repræsentant. Formulæ consecrationum idem declarant. Sic enim Mariæ imago consecratur: *Sanctifica Deus hanc formulam beatæ virginis vt tuis fidelibus salutaris auxilii opem ferat tonitrua aut fulmina minuuerint, nocentia celerius expellantur, pluuiarum quoque inundatio, aut ciuilium bellorum commotio seu paganorum deuastatio ad præsentiam eius comprimantur.* In Consecratione Imaginis Io. Bapt. hæc sunt verba: *Sit hæc imago Dæmonum sanctæ expulsio, Angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiusque in hoc loco vigeat potenter intercessio.* In praxi quotidiana pleriq; actus tum adorationis, tum inuocationis præstantur imaginibus, quos antea ipsis Sanctis exhiberi diximus, & plerumq; illos ipsos actus exhibent sanctis ad imagines illorum vel in imaginibus, raro mentis puro intuitu ipsos sanctos inspiciendo, cum hac opinione, quod ille honor ad ipsa prototypa pertineat, & propterea preces ad illos fusæ citius faciliusque exaudiantur.

Sess. 25.

1. Reg. 8.

XVI. Et hosce quidem cultus, hæc seruitia, hosce tum adorationis tum inuocationis actus se sacramento Eucharistiæ, Mariæ, Angelis, & Sanctis demortuis, reliquiis, rebusque consecratis, & imaginibus istis exhibere non negant Pontificii, saltem negare nisi per manifestum mendacium non possunt: Attamen ab Idololatria se excusant obtentu quarundam exceptionum, & distinctionum, quas eius valoris esse existimant, vt eosdem actus, qui ab aliis præstiti, vere sunt Idololatrici, ab ipsis tali mente & animo patratos ab Idololatria eximant. Exceptiones hæ sunt: Prima, Secundum triplicem excellentiam, diuinam, humanam & mediam, triplicem esse honorem: & hic distinctio adfertur λατρείας, δουλείας & ὑπερδουλείας, cui adnecti potest quod dicunt, actus pleriosque ad cultum istum pertinentes esse analogos. Secunda est ex intentione eorum qui cultus illos exhibent. Tertia est in discrimine intercessionis & dationis, id est, Mediationis qua fungantur sancti & qua Christus. Quarta, in distinctione imaginis & Idoli.

XVII. Primi effugii tria membra sunt. Ad primum respondemus, primo, Scripturas aliam a diuina, quæ media dicatur, excellentiam non agnoscere, quam quæ est secundum functiones, gratias, dignitates, per quas creaturæ rationales alias alias ex diuino præscripto præsunt & ministrant: Homines quam diu in hac vita animali versan-

Psal 82. 1. 6. *Ioh.* 10. 35.

versantur, Angeli vsque ad mundi finem. Et propterea nullum creaturæ præstitum, præter eum qui istis superioribus in hac terra existentibus exhibetur, & quidem Scriptura approbante, ab Idololatria purum esse. Secundo mediam illam excellentiam & ei attemperatum cultum à Scriptura reiici, quum angelorum damnat *Col.* 2. 8. *2. Reg.* 18. 4. Ἐφεσταῖον & Ezechiam laudat, quod æneum serpentem ideo, quod illi suffitus adolerentur, fregerit & combusserit. Ad secundum: distinctionem λατρείας & δουλείας hic frustraneam esse: Nam δουλείας cultum vindicat Apostolus Deo vero soli, quum Gentes culpat quod illum præstiterint iis qui natura non sunt Dii. Et vox *Gal.* 4. 8. ipsa generatim sumpta significat seruitium, quod solis illis, cum quibus nobis secundum Deum est negotium præstari *Gal.* 5. 13. debet vel licitè potest, idque ex lege vel *Eph.* 6. 5. 6. communi charitatis mutuæ, vel particularis respectus inter eos quibus inter ipsos est negotium. At cum iis de quibus hic agitur (angelos excipio) nullum est nobis negotium secundum Deum neque vlla lege ns ad seruitium obstricti sumus. Ad tertium dicimus, primo sacrificare, suffire templa, altaria ædificare, vouere, festa, ieiunia, peregrinationes instituere, per nomen iurare, cultus esse non analogicos, sed vniuocos & soli vero Deo debitos; At multi eorum, imo omnes à pontificiis præstantur aliis rebus quam vero Deo. Secundo, ipsam ἀφοσιώσιν, quæ hominibus propter analogicam cum Deo simi- *1. Reg.* 19. 8. litudinem legitimè tribuitur, ita Deo pro- *Matt.* 9. 10. priam censeri, quum religiosa est, vt totus *Apoc.* 19. 10. cultus diuinus illa sola designetur, Christus illam Diabolo & Angelus sibi adiudicet, hoc argumento, quod Dei propria sit.

XVIII. Secundum effugium est ex distincta colentium intentione, quo ad omnis generis idololatrias ipsis impactas à se amoliendum vruntur. In prima: dicunt circa cultum Sacramenti Eucharistiæ se non panem sed verum Christi corpus intendere honore afficere. In secunda: se cultum quem præstant creaturæ, etiam diuinum, non vt Deo exhibere; hoc est, hoc fine vt illi opinionem concilient talem, qualis reuera in solam Dei maiestatem competit. In tertia: se creaturæ honorem exhibendo non in illa sistere, sed vt Deus in illa & per illam glorificetur. In quarta: se non ipsam imaginem, verum prototypon honorare. Respondemus ad omnes distinctiones, primo, factum vbique intentioni esse contrarium, & id ipsum reuera fieri ab illis, quod intentione sua vitare se velle profitentur. Secundo, Iudicium Dei illorum intentioni esse aduersum, qui non ex intentione factum interpretatur, sed ex facto de intentione iudicat, & facto tali intentionem ipse conuenientem adhibuit, quamquam, qui facit, de contraria sua intentione protestatur. Claret ex his locis; *Fecerunt vitulum fusilem, adorarunt eum & sacrificauerunt ei, dixeruntque isti Dii tui Israel qui eduxerunt te ex Ægypto. Et incuruat se sculptili suo adorat & dicit: Libera me, nam Deus meus es tu. Et sacrificauerunt Dæmoniis non Deo.* Tertio addimus; si illæ distinctiones valeant, nunquam Gentiles aut Iudæos Idololatriæ admissæ accusari potuisse: iisdem enim illi omnes cultus suos siue vero, siue falso Deo, siue summo, siue inferioribus, siue imagini exhibitos iustificare potuerunt. Intentio enim illorum nunquam opera digitorum suorum timuit, sed eos, ad quorum imaginem facta, & quorum nominibus consecrata sunt; nunquam angelos, dæmones, minores Deos honorauit, nisi vt rediret in honorem summi Dei; nunquam illis conciliare voluit existimationem, qualis in solam summi Dei maiestatem competit, numquam falsum Deum coluit.

Greg. de Val. libr. 2. cap 1. & 3.

Exod. 32. 8. *Esa.* 44. 17. *Deut.* 32. 17

Lact. lib. 2. inst. ca. 2.

XIX. Tertia exceptio tendit speciatim ad Inuocationem Mariæ & Sanctorum iustificandam. Dicunt enim se illos inuocare, non vt primos authores & datores bonorum: neque vt Christum, quem constituit Pater summum Sacerdotem, & cui omnem potestatem dedit in cœlo & in terra: verum vt amicos & intercessores quidem & datores, sed Christo subordinatos. Respon-

spondemus, primo ex iis quæ dant, ipsos εἰδωλολάτρας convinci posse. Inuocatio enim, quam præstant Mariæ virgini & Sanctis, δουλίας cultum esse fatentur. At faciunt ex Maria & Sanctis Idola, tum ante quam illos inuocent per hæresin, & falso illis tribuendo quod intelligant preces, intercedant pro peccatoribus, affectu & merito; & donent postulata: tum cultum inuocationis tanquam talibus exhibendo. Hic enim modus est, quo ex re verè existente Idolum fabricatur. Cui argumento robur accedit ex eo, quod etiamsi scirent rogata, affectu pio intercederent & vt spiritus administratorii darent postulata, tamen eo quod cum potestate non darent, inuocandi non essent. Secundo, subordinationem sub Christo verbis ponere, re ipsa destruere, & collateralitatem introducere; quod si verum est, tum eo ipso etiam sunt Idololatræ: quia cultus quem patet filio suo exhibet vult, λατρείας est, vult enim vt omnes honorent filium sicut & Patrem. At tollitur subordinatio, & collateralitas introducitur, primo vniuersè, quum dicuntur omnes per merita sua intercedere & impetrare bona, & sic impetrata dispensare; quæ duæ notæ sunt euersæ subordinationis & inuectæ collateralitatis. Secundo speciatim inter Christum & Mariam, vt patet primo ex nominibus quibus illam inuocant, Reginam cœli, Dominam mundi, salutem, portum, præsidium, refugium, solatium appellantes, quæ iure matris imperare potest redemptori, quæ voces Christum subordinant. Secundo ex causa, cur inuocandam dicunt, tum vt aduocatam, quia cum Christus non modo homo & aduocatus sit, sed etiam Deus & Iudex, qui nihil inultum dimittet, ipsa tanquam nihil asperum habens, tota mitis & suauis intercedere inter ipsum, & peccatores debeat: tum vt bonorum largitricem, quia pater dimidium regni sui ipsi dederit, hoc est misericordiam suam administrandam, cum ipse filii iustitiam reseruet, & omnis gratiæ plenitudinem in ipsam contulerit, vt ex eius plenitudine hauriant omnes; quod nihil est aliud quam ipsam in locum Christi illo deturbato collocare.

Ioh 5.23.

XX. Quartum effugium est distinctio inter Imaginem & Idolum: quod Imago sit rei veræ, idolum falsæ similitudo: quam quum explicat fallaciam commisit Bellarminus, rem falsam interpretans, quæ cum sit Ens, non est id quod esse fingitur, nempe Deus. At hoc discrimen falsum esse euincunt plurima in scripturis loca. Imago, quam Rachel surripuit patri suo, idolum dicitur. At fuit imago hominis. Vitulum futilem vocat Stephanus idolum, & erat Imago facta ad repræsentandum verum Deum. Vituli Ieroboami erant simulachra Iehouæ: attamen appellantur à Græcis Interpretibus & Latino, Idola. Simulachrum Michæ vocatur Idolum, & fuit tamen Iehouæ positum. Inter Idola muta, ad quæ abreptos ait Corinthios Apostolus, erant statuæ hominum, forte quadrupedum, reptilium, auium; quod etiam rerum non existentium, difficulter probaret Bellarminus. Quapropter si Idolum est quod nihil est, hoc est sine re & mente sonus, hoc ipsum discrimen, quum sit purum putum humani cerebri commentum, vanissimum, imo verissimum idolum est: qualia etiam sunt omnes illæ distinctiones & intentiones Idolis Idolorumque cultibus nefariis stabiliendis, excogitatæ ab Ecclesia malignantium, à matre fornicationum, quæ instar *mulieris scortantis comedit, deinde abstergit os suum, & dicit, non sum operata iniquitatem.*

Gen. 31. 34. Act. 7. 41. 2. Re. 12. 28. Hes. 4. 17. & 18. 18.

1. Cor. 12. 2. Rom. 1. 23.

Prou. 30. 11.

COROLLARIA.

Pontificem Romanum esse Idolum, & qui illum pro eo, quem ipse & sui eum venditant, habent & honorem ei exhibent quem postulat, eo ipso Idololatras esse ex scripturæ sortibus argumentu probari posse.

THE-

THESIS XXIV.

De

Inuocatione Sanctorum.

Resp. IACOBO ad PORTVM.

Bellar. lib. 1. de Beat. Sanct. cap. 5.

I. SAnctos appellamus, tum ex hypothesi Pontificiorum, quos Rom. Pontifex sua canonizatione in album Sanctorum retulit; tum ex rei veritate, qui Christi sanguine aspersi, & Spiritus Sancti, qui omnis sanctitatis fons est, characteribus signati, vitæ sanctimonia, quæ ex spirituali cum Christo coalitione emanat, in hac vita claruerunt, nunc autem corpore mortui in cœlis cum Christo secundum animam viuunt; quales fuerunt olim Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, & similes. Inuocatio Sanctorum, est qua ad illorum suffragium, patrocinium, auxilium confugitur, opis implorandæ, impetrandæ, & obtinendæ gratiâ.

Apoc 14. 13.

II. Triplici autem ratione inuocari illos statuunt Pontificii. 1. vt precibus, & suffragiis intercedere dignentur; 2. vt per, & propter merita sua impetrent quæ petuntur; 3. vt ipsi dent beneficia quæ postulantur. Nam tribus hisce respectibus induunt Sanctos defunctos Pontificii, quod vt Deo propinquiores, accessum ad illum & ad Christum liberiorem, quam fideles in hac vita superstites; quod operibus supererogationis in vita patratis meriti sint vt Deus ipsorum preces exaudiat; quod denique à Deo constituti sint administratores bonorum quæ ab illis petuntur: & sic Mediatores, & merito, & efficacia inter Deum, imo inter Christum & fideles viuentes statuuntur.

Synod. Trident. sess. 25. cap. 2.

III. Hisce tamen omnibus necessitatem inuocandi Sanctos, superstruere non sunt ausi Pontificii, dicunt tantum bonum, & vtile esse suppliciter illos inuocare, & impiè illos sentire, qui negant Sanctos inuocandos esse: nisi forte postremis istis verbis, quæ ambiguum habent sensum, necessitatem voluerint innuere. Negat enim Sanctos inuocandos esse, tum qui dicit, non esse necessarium, tum qui dicit non esse licitum, vt inuocentur; illum sensum habent verba rigidè sumpta, istum si oppositè sumantur ad antecedentia. Bellarminus etiam, cum titulum hunc posuisset, Sanctos esse inuocandos, subiunxit hanc thesin; Sancti piè, & vtiliter à viuentibus inuocantur. Verum quia versutissimum illud concilabulum sæpè verborum ambiguitate ludit, vel coactum propter suorum coryphæorum dissensiones, vel peruersè ingeniosum propter aduersarios, quorum ictus alioquin nulla specie euadere posset. Nos de Inuocatione Sanctorum quærimus, tum an necessaria sit, tum an licita, & vtilis?

Lib. 1. de beat. Sanct. cap. 20.

IV. Ad primum quod attinet, dicimus Pontificiis vel assentientibus, vel dissentientibus, non esse necessarium, vt fideles in hac vita existentes, Sanctos, qui in cœlis cum Christo conuersantur, inuocent. Quumque necessitas illa vel secundum officium sit, quod præstare teneantur fideles superstites sanctis vita functis, & cum Christo viuentibus; vel secundum finem, cuius obtinendi causâ inuocatio, tanquam medium necessarium, statuatur; Nos neutro modo dicimus necessariam esse inuocationem Sanctorum.

V. Non ratione officii; quia inuocatio Sanctorum à Deo neque præcepta, neque promissione aut comminatione vlla sancita, quod tamen necesse esset, siquidem ex officio fidelibus in hac vita existentibus, obeunda esset. Non ratione medii; quia neque merita neque interueniens administratio Sanctorum necessaria sunt ad impetrandum, & obtinendum bona quæ petuntur precibus fidelium in hac vita. Secus enim Christi mediatio, & administratio, aut non est sufficiens, aut impetrari nequit nisi Sanctis defunctis intercedentibus; quorum vtrumque falsum est, & qui Sanctorum primus ingressus est cœlum, ille nulla prior Sancti intercessione indiguit, aut vsus est.

VI. Quum itaque necessarium non sit, vt 5.

vt fideles hic viuentes, Sanctos cum Christo regnantes, inuocent; etiam atque etiam Pontificiis viuendum est, siquidem vllo bono conscientiæ studio tenentur, an non præstabilius sit illam inuocationem omittere, quam præstare, etiamsi disputari posset, an licita sit nec ne, de quo postea videbimus. Nos id ipsum affirmamus duplici nixi ratione. Primo, cum quicquid non sit ex fide, id est ex conscientia certo persuasa, Deo gratum esse id quod præstatur, peccatum sit, & propterea sine peccato omitti possit, de quo vel tantillum dubitetur, an licitum sit, quum non necessarium esse sit compertum; sequitur potius omittendam esse inuocationem, quam præstandam. Secundo cum ipsi Pontificii fateantur: tantum discrimen esse inter cultum λατρείας & δουλείας, vt idololatriam committat, qui illo colit eum, cui hic tantum debetur; & populo idiotæ & deuoto erga sanctos, difficillimum sit istud discrimen sine vllo errore semper obseruare, periculum est, ne in idololatriam incidant Sanctos inuocantes, quæ ratio etiam militat contra inuocationem Sanctorum, quanquam probatum esset, licitam illam esse.

VII. Deinde quæritur, An inuocatio Sanctorum licita sit, & vtilis? Vel, vt Tridentina Synodus; An bonum, & vtile sit sanctos inuocare? Vel iuxta Bellarminum: An piè, & vtiliter inuocentur Sancti? Nos negatiuam tenentes, dicimus, neq; pium, neq; vtile esse vt inuocentur Sancti. Quod probamus, primo generatim, deinde speciatim secundum particulares respectus iuxta quos Pontificii Sanctos inuocant, & inuocari posse statuunt. *Lib. 1. de beat. Sanct. cap. 19.*

VIII. Generatim non esse pium, sic probamus. Quum nulla actio per se, & propriè pietatis seu ἐυσεβείας nomine venire possit, nisi quæ à Deo præscripta est, cuius solius sermone, & institutione actio quæuis sanctificatur, secus communis futura, & certum sit inuocationem Sanctorum à Deo præceptam non esse, sequitur eandem piam dici non posse. Dicitur quidem actio aliqua pia per metalepsin, quia suscipiatur actionis piæ præstandæ gratia; At illud hic locum non habet. Non esse vtile, eodem demonstramus argumento: quia omnis cultus religiosus à Deo non præscriptus, est inutilis, dicente Deo, & Christo, Frustra me colunt docentes doctrinas, & mandata hominum: At inuocationem sanctorum dicũt Pontificii esse cultũ religiosum. *Leu. 10. 1. Esa. 29. 13. Matt. 15. 9.*

IX. Speciatim idipsum probamus secundum respectus, quibus induuntur Sancti à Pontificiis quum inuocantur. Primo dicimus, Sanctos non posse piè, & vtiliter inuocari, vt datores bonorum. Quia Sancti non sunt à Deo constituti bonorum siue cœlestium, siue terrestrium dispensatores. Hoc enim est officium Christo datum, cui subditi sunt Angeli tanquam famuli in ista administratione. Imo vero etiamsi Angelorum instar subordinatam suam operam hic Sancti præstarent Christo ex Dei iussu: tamen præterea inuocandi non essent. Ad hoc enim requiritur plena dispensandi potestas, quæ distribuat prout vult; Angeli vero tantum ministerialem, & instrumentalem operam hic Christo præstant; qua de causa nec illos vt datores bonorum inuocare licet. At sancti ministerialiter, & instrumentaliter operam Christo Angelorum instar præstare nequeunt, nisi dicamus & illos ascendere & descendere Angelorum more. Ergo quum neque potestatem habeant dandi bona, neque potentiam, sequitur eos nec piè, nec vtiliter inuocari posse vt bonorum datores.

X. Secundo, non possunt piè, & vtiliter inuocari, tanquam qui meritis suis à Deo exauditionem impetrent, quia Sancti neq; sibi, neque aliis quicquam mereri potuerunt. Necesse enim habuerunt dicere cum Dauide, Bonum nostrum non ad te. Et cum omnia facerent non modo humiliter, sed & veraciter profiteri, seruos se inutiles esse; quin & pro peccatorum remissione veraciter Deum orare, ne intret in iudicium cum seruis suis. Pie ergo allegari non potest, quod fallo Sanctis attribuitur, neq; vtiliter aliis impendi, cuius sufficientia ipsis Sanctis defuit. *Psal. 16. 2. Luc. 17. 10. Psal. 32. 6. Psal. 143. 2.*

XI. Denique non possunt piè & vtiliter inuocari, vt ipsi tanquam amici nostri preces suas cum nostris iungant, aut precibus suis pro nobis apud Deum intercedant.

Esa.63.16. 1.Reg.8.36. 2.Re 12 20. Mat.18.20. Mar.13.5. dant: quia Sancti in cœlis ignorant singulares necessitates, & preces fidelium in terra degentium. Quod enim de speculo Trinitatis dicitur, commentum est vanissimum, & eo confutatur, quod Angeli videntes faciem Patris, dicuntur ignorare diem iudicii. Quod de reuelatione diuina, circulum habet inanem, & ridiculum: Quod de explicatione, quæ fiat vel per Angelos vel per animas recens defunctorum, eiusdem est vanitatis; quum Scriptura ne verbulo quidem illorum iudiciorum faciat mentionem, citra quam religio nobis est in rebus tanti momenti quidpiam recipere tanquam verum aut agendum suscipere tanquam pium, & vtile.

XII. Addimus denique, Pontificios per Sanctorum inuocationem Christo iniurios esse, & propterea illam sine sacrilegio non vsurpare. Et iniurios quidem duplici *2.Tim.2.5. Rom.8.34. 1.Ioan.2.1.* ratione. Primo, quia officium Mediatoris, & Aduocati nostri Christo soli à Patre mandatum, & collatam potestatem, cum Sanctis communicant. Neque excusantur eo quod dicunt, Sanctos esse Christo subordinatos. Eo enim quod merita Sanctorum allegant, & illos vt datores bonorum inuocant, subordinationem tollunt, & collateralitatem statuunt. Secundo, quia multum detrahunt benevolo isti Christi in suos affectui, propensissimæ misericordiæ, & animo ad commiserandum promptissimo; quæ luculentissimè nobis in Scriptura proponuntur, vt indignitatis propriæ consideratione non absterriti, cum fi- *Heb.4.16.* ducia & libertate accedamus ad thronum gratiæ, & misericordiam imploremus ad opportunum auxilium.

XIII. Neque quum Sanctos inuocandos esse negamus, omnem illis venerationem, vt calumniantur Pontificii, adimimus. Fatemur enim illorum memoriam grata celebratione venerandam esse. Venerationem autem hisce terminis circumscribimus, commemoramus primo cum gratiarum actione dona eximia, quæ in illos collata sunt, & ipsos laudamus quod donis illis in exercitiis fidei, spei, & charitatis fideliter vsi sint. Secundo imitamur, quantum in nobis est, exempla illorum, & & ipso opere demonstrare conamur, conuersationem, quam sanctam habuerunt in hoc mundo, gratam nobis esse, similitudinem illorum affectantibus. Denique fœlicitatem, qua fruuntur cum Christo apud Deum, illis gratulamur, & eandem nobis cum animi deuotione precamur, sperantes & confidentes eadem nos per sufficientissimam Christi intercessionem potturos, per quam soli & ipsi eiusdem participes facti fuerunt.

COROLLARIVM.

An Pontificii in Sanctorum inuocatione idololatriam committant? Affirmatur.

THESIS XXV.

De Magistratu.

Resp. IOANNE LE CHANTRE.

I. DE origine & etymo vocis non anxiè *Ioan.19.10. 11. Eph.1.21. Rom.13.1.* soliciti, dicimus sensum illius ex vsu duplicem esse: aut enim in abstracto ipsam potestatem & functionem significat, aut in concreto illum qui constitutus est functionis istius cum potestate administrator. At quia consideratio abstractiua simplicior est, & concretiuæ normam ponit, hinc in eius descriptione primo & potissimum versabimur.

II. Magistratum itaque in abstracto de- *Ro.13.1.2.3. 1.Tim.1.2. 1.Pet.2.13. Prou.29.4. Psal.72. Ies.45.22. 23.* finimus, Potestatem supereminentem administratricem, vel functionem cum Potestate supereminente in hoc à Deo institutam & conseruatam, vt homines in societate communi vitam tranquillam in vera pietate & iustitia degere possint, ad ipsorum salutem & Dei gloriam. Ad cuius definitionis latiorem explicationem, tum obiectum, tum causas huius functionis externas, efficientem & finem; & internas, materiam & formam considerabimus, ex quibus reliqua deriuabimus.

III. Obiectum functionis istius est mul- *Num.11.12. 2.Par.1.9. Rom.12.4.5* titudo hominum, qui animantia sociabilia sunt, & multis inter se secundum naturam 10. & gratiam indigentiæ & communicatio-

nis nexibus deuincti, in societate communi viuentium. Quod obiectum etiam finem ἐσχατον comprehendit, nempe illos quorum bono institutus est Magistratus. Vnde & potestas hæc publicæ nomen meritò obtinet: vtpote quæ primo, immediate & principaliter versatur circa statum & conuersionem totius populi & vniuersæ societatis, secundario vero circa cuiusq; membri statum & bonum, quanquam & totius vniuersitatis, & singulorum in illa bonum per se intendat.

IV. Causa efficiens tum instituens, tum conseruans, est Deus ipse: in quo potestas merè αὐτεξουσιον, voluntas optima, & potentia maxima, tanquam institutionis & conseruationis principia cõsideranda sunt. Potestas nititur creatione & ex ea, dominii iure, quod Deus in omnia creata præsertim in homines habet. Voluntas instituendi est ex quadruplici eius amore, nempe ordinis inter omnia creata; inde ipsorum hominum, tum eorum qui præsiciuntur aliis, tum præsertim subditorum: tertio obedientiæ erga legem suam: denique illius submissionis quam natura pares præstant iis qui puro Dei arbitratu sunt superiores, potentia vero, eaque maxima, horsum etiam necessaria fuit, tam propter affectum excellentiæ, quæ in hominibus est, quam propter infinitæ multitudinis potentiam, & vsurpata est à Deo per internam necessitatis istius ordinis in cordibus hominum impressionem, & per externam eiusdem defensionem.

V. Finis institutionis est bonum vniuersitatis & singulorum in illa, tum animale vt pacatè viuunt, tum spirituale, vt hic Deo viuant, in cœlis eo fruantur ad gloriam actoris Dei. Cum enim homo secundum duplicem vitam, animalem nempe & spiritualem, vtriusque boni sit indigus, & imaginis Dei natura vtriusque capax: & duæ potestates collaterales stare non possint, cumque bonum animale ad spirituale dirigatur, & vita animalis spirituali sit subordinata, nefas est duo illa bona, & eorum procurationem vel reipsa vel administratione summæ potestatis dissetare: Si enim sola vita animalis, eiusque bonum curatur, pecudum est illa administratio: Si vero ad illum statum perducta sit societas hominum, vt sola spiritualis vita obtineat, tunc hæc potestas non est amplius necessaria.

VI. Materia, ex qua consistit ista administratio, sunt actiones ad illum finem præstandam necessariæ, quas tribus hisce classibus comprehendimus, vt prima sit προφητικὴ, sub qua & curam legis moralis secundum vtramq; tabulam complectimur, & positionem legum subordinatarũ, respectu ad locos, tempora, personas, quibus illius immotæ legis obseruatio curetur melius, & societates variæ ad certos respectus rectius gubernentur: rectrictæ Ecclesiastica, Ciuilis, Scholastica, Domestica. Secunda contineat vocationem ad munera succenturiata, & curationem omnium actionum & rerum quæ vniuersæ societati sunt necessariæ. Tertia sit malorum omnium vel ex societate si interna sunt, eradicatio, vel a societate si externa sint, depulsio; etiam bello si opus sit, & salus societatis id postulet.

VII. Forma est ipsa Potestas, secundum quam illæ ipsæ functiones cum auctoritate soli Deo subdita & præeminente, quicquid humanum est, administrantur: Hæc enim Spiritum & vitam inspirat & efficacitatem præstat illis functionibus: quæ Potestas per ius gladii enunciatur, quo defendantur boni, & mali absterreantur, coerceantur, puniantur, omnesque ad officium præscriptam adigantur. Cui potestati tanquam summæ seruit potestas tributa, vectigalia, aliaque onera subditis imperandi, quæ sunt neruorum instar, quibus auctoritas & potentia ad functiones istas necessaria continetur & stabilitur.

VIII. Quanquam autem istius Potestatis vsus ante peccatum non fuerit, eo quod duo tantum essent homines qui vnica familia continebantur, tamen arbitramur & in primæua hominum integritate locum habituram fuisse, neque à peccati ingressu ortam esse. Id enim ex natura hominis, qui animal sociale est, & ab officio deuiare poterat, ex finibus ipsius potestatis, ex causis quæ Deum ad illam instituendam mo-

Gen. 4.6. uerunt ex ipsa lege naturali & morali, de-
1. Tim 1.2. inque ex potestatis ipsius in cordibus ho-
1. Reg. 10 9. minum impressione euinci posse putamus.
Exo. 20.12. si quidem aliqua hominum multitudo an-
etc. te peccatum propagata fuisset.
Iud. 22.12. IX. Hæc autem potestas eadem sem-
1. Tim 2. 2. per est secundum naturam functionis &
1 Pet. 2.13. prærogatiuam autoritatis, neque variatur
Iud. 2 0. aut differente numero illorum quibus po-
1. Sam. 16.12 testas illa est concredita, in Monarchia,
2. Sam. 1. Aristocratia, Democratia, aut differentia
1. Reg 11.12. modi quo potestas datur, id est, siue im-
mediate à Deo, siue humano iure, aut more
per successionem, hæreditatem, electio-
nem, obtingat, nisi accesserit limitatio ad
certas conditiones restricta ab illo, vel illis
qui ius potestatem illam conferendi ha-
1. Reg. 14.9. buerunt. Etiam illa vtrobique eandem vim
habet: neque licet illi qui potestatem acce-
pit, sub prætextu quod conditiones illæ
aut conscientiæ suæ contraueniant, aut
Ezech. 34.2 statui; imo & ipsi societati noxiæ sint, con-
3. 4. ditionibus rescissis maiorem potestatem
1. Sam. 12. 2. sibi assumere.
3. X. Cum Potestatis istius finis sit bo-
1. Sam 8. 2. num vniuersitatis, seu totius societatis ho-
2 Sam. 16.2 minum ad eandem ciuitatem pertinen-
tium, hinc sequitur ciuitatis principem ipsa
ciuitate minorem esse, & huius commoda
non modo illius commodis anteferenda,
sed & cum detrimento eius, imo & vitæ
dispendio redimenda. Quanquam vicissim
2. Sam. 16 3 tota ciuitas vitam, salutem, dignitatem
Principis, tanquam patris patriæ, omnibus
viribus, legitimè tamen, defendere tenea-
tur.
Deut 17.18. XI. Ex eo etiam, quod hæc potestas à
19. Deo sit instituta & certis legibus astricta,
1. Reg. 12.28 concluditur non licere illi, qui cum ista
20 30. potestate est, aduersus Deum se erigere, &
1. Reg. 13.2. leges ipsius legibus contrarias ferre, vel
Dan. 6.7.10 populum sibi commissum adactus à Deo
Pjal. 82.1.2. vetitos compellere, vel ab actibus à Deo
Actor. 4 19. præscriptis impedire, secus si faciat, red-
Mich. 6.16. dendum sibi Deo rationem & populum
2. Reg. 22. 5. magis obediendum Deo quam sibi adstri-
ctum esse, nouerit. Duplex tamen hic po-
pulo adhibenda est cautio. 1. vt actiones
præstandas ab onetibus tolerandis distin-
guat. 2. vt certus sit Principis mandatum
iussui diuino contraeuenire: secus præcipiti
iudicio inobedientiam committet in prin-
cipem, cui ea in re sub Deo ordinatè obe-
dire potuit.

XII. Functiones istas, quas vt huic Po- *Psal. 22.1.2.*
testati essentiales posuimus, non sunt Prin- *&c.*
cipis arbitrio subiectæ, vt vel vniuersè il- *Ezec. 1. 2 3.*
las, vel vnam illarum trium negligere pos- *&c.*
sit: quod si faciat, indignum se facit nomi-
ne Principis, & satius illi esset dignitatem
deponere quam cessatorē esse in functio-
ne. Attamen distinctio & hic duplex est
adhibenda. 1. inter cessationem ab ipsa
functione, & vitium functioni aduenions.
2. inter cessationem & impeditionem, ne
illa munia in Republica obeantur: hæc e-
nim præpropera exitium afferret societa-
ti, cum illa, modo aliis ea munia obire
permittat, consistere Respublica potest.

XIII. Concludimus porro ex authore
institutiones, ex fine, & vsu muneris, ex
functionibus ad illud pertinentibus, & ipsa *Acto. 10. 31.*
supereminente potestate cum natura Chri- *48.*
stianismi collatis, homini Christiano Ma- *Exod. 18. 2.*
gistratum bona conscientia suscipere &
gerere licere: imo vero neminem isti mu-
neri fungendo aptiorem esse: & quod am-
plius est, neminem omnia eius munia ritè
& plenè præstare posse, quam Christianū:
quo tamen non negamus apud alios popu-
los legitimum Magistratum esse.

XIV. Denique quia ista Potestas esse, *Rom. 13.1.*
supereminens, asseruimus omnem ani- *2 Petr. 2.13.*
mam illi subiectam esse de iure diuino, siue *& 5. 1.*
Laicus sit, siue Clericus, Diaconus, Pres- *Ioan. 19.10.*
byter, Episcopus, Archiepiscopus, Car- *11.*
dinalis, Patriarcha, Pontifex denique ipse Ro- *Act. 25.10.1*
manus, ita vt mandatis eius parere, tribunal *2. Reg. 2. 26.*
agnoscere, sententiam expectare, punitio- *27.*
ni subesse debeat: à qua obedientia & sub- *Rom. 13. 5.*
iectione ne ipse quidem Princeps quempiā
eximere & immunem habere potest, quan-
quam in onerum ferendorum ratione præ-
rogatiuam aliquibus tribuere possit.

FINIS.

IACO-

IACOBI ARMINII
DISPVTATIONES
PRIVATÆ,
DE
Plerisque Christianæ Religionis Capitibus, incoatæ potissimum ab Auctore ad corporis Theologici informationem.

THESIS I.

De

Ipsa Theologia.

I. THEOLOGICAS Disputationes denuo cum bono Deo susceпturis, pauca de ipsa Theologia prælibanda sunt.

II. Theologiæ voce non conceptum seu sermonem ipsius Dei, quod etymon permittit, sed de Deo rebusque diuinis intelligimus, secundum vulgarem vsum eius.

III. Illa definiri potest doctrina vel scientia veritatis quæ est secundum pietatem, à Deo reuelatam homini vt Deum diuinaque noscat, in illum credat, & ex fide amorem, timorem, honorem, cultum & obedientiam illi præstet, & vicissim beatitatem ab illo ex eius vnione exspectet & obtineat, ad Dei gloriam.

IV. Obiectum doctrinæ illius seu scientiæ proximum & immediatum non est, ipse Deus, sed officium & actio hominis quam Deo præstare tenetur: Qui Deus propterea in Theologia vt obiectum illius officii considerandus est.

V. Qua de causa Theologia non theoretica scientia seu doctrina est, sed practica, actionem postulans totius hominis, secundum oēs & singulas partes eius, eamq; præstantissimam, excellentiæ obiecti respondentem quantum fert captus humanus.

VI. Vnde sequitur, doctrinam istam non esse expressam ad exemplar scientiæ naturalis, qua Deus seipsum nouit, sed ad exemplar notionis illius, quam Deus de præscriptione istius officii, & omnium ad illud requisitorum, apud se ab omni æternitate, volens concepit.

THESIS II.

De

Methodo qua Theologia informanda est.

I. CONstitutum est à Philosophis Methodi & Ordinis Magistris, vt scientiæ Theoreticæ ordine compositiuo, practicæ vero resolutiuo traderentur, idq; secundum ipsarum scientiarum naturam & finem, qua de causa quam Theologia sit

scientia practica, sequitur illam Methodo resolutiua esse tractandam.

II. Initium igitur in huius doctrinæ tractatione faciendum à fine eius de quo tum quod sit, tum quid sit breuiter prælibandum: inde medium ad finem adsequendum tota tractatione docendum: cui finis adeptio est subiungenda, inque ea tractatio tota finienda.

III. Secundum hunc enim ordinem tum ipsa tota doctrina, tum omnes eius partes ex fine præcipuo suo tractabuntur, & singula capita illum locum obtinebunt, qui ipsis competit secundum principalem respectum, quem habent ad totum suum, & ad finem totius.

IV. Etsi autem facile nobis placeant tomnes tractatus quibus Theologiæ corpus explicatum est, modo secundum veritatem in præcipuis saltem & fundamentalibus cum Scriptura ipsa conueniant, & omnibus suam lubentes laudem cum gratiarum actione tribuamus, tamen licet nobis ordinis tantum inquirendi causa, & accuratioris tractationis ergo, quid desideremus explicare.

V. Imprimis ordo quo Theologia in Deum & actiones Dei tributa pertractatur inconueniens esse videtur: neque placet partitio in προλεγομενα & προπαιδευτικα præmissa doctrina de principiis, fine, & efficiente: neque illa vsque quaque commoda videtur, qua præmissis principiis, verbo Dei & ipso Deo, pro partibus, pronuntur, causæ salutis nostræ. ideoque opera & effecta Dei, & subiectum eius, nempe homo: vt neque partitio Theologicæ scientiæ in cognitionem Dei & hominis: neque illa qua de Deo & Ecclesia agi dicitur neq; ista qua de Deo, de motu creaturæ rationalis in Deum, & Christo agendum præstruitur: vt nec ista, qua de Deo, de creaturis, & præcipue de homine & lapsu eius, de reparatione per Christum, denique de Sacramentis & vita futura agendum præscribitur.

THESIS III.

De

Beatitudine, fine Theologiæ.

I. THeologiæ finis est Beatitudo hominis, eaque non animalis seu naturalis, sed spiritualis & supernaturalis.

II. Illa consistit in fruitione, cuius obiectum est Bonum perfectum, summum, sufficiens, quod est Deus.

III Fruitionis istius fundamentum est vita, intellectu & affectu intellectuali prædita.

IV. Causa συνεχὴς fruitionis est vnio Dei, qua vita ista tantopere perficitur, vt quibus illa vnio obtingit, naturæ diuinæ & vitæ æternæ participes dicantur.

V. Medium fruitionis est intellectio & affectus: & intellectio non per speciem, aut imaginem, sed per visionem claram, quæ facie ad faciem dicitur; & affectum isti visioni conuenientem.

VI. Causa beatitudinis est ipse Deus, veniens se homini, id est, videndum, amandum, possidendum, & sic fruendum dans homini.

VII. Causa προηγουμενη est bonitas & iustitia Dei remuneratiua, quæ præuiam habet sapientiam Dei.

VIII. Causa exsecutrix est potentia Dei, qua anima dilatatur ad capacitatem Dei, & corpus animale transformatur & transfiguratur in Spirituale.

IX. Finis, seu euentus, seu consequens est duplex, gloriosæ Dei sapientiæ, bonitatis, iustitiæ, potentiæ, quin & perfectionis vniuersæ demonstratio, & illius à beatis glorificatio.

X. Adiuncta eius propria sunt, quod æterna sit, & talis cognita à possidente, quod simul & impleat omne desiderium, & semper desideretur.

THE-

THESIS IV.

De

Religione.

I. OMissa disputatione an Deus possit hominem beatum reddere per sui vnionem citra interuenientem actum hominis: dicimus Deo visum fuisse non beare hominem nisi officio aliquo secundum voluntatem Dei præstito, quod beatitudine æterna remunerari statuit Deus.

II. Et hæc voluntas Dei æquissima est nixa fundamento iustitiæ & æquitatis secũdum quas fas videtur vt Creator à Creatura sua ratione prædita actum in Deum tendentem postulet; & vicissim qua tenetur creatura rationalis in Deum auctorem & beneficum dominum suum tendere.

III. Hunc actum oportet esse totius hominis secundum singulas eius partes; secundum animam eamque totam & singulas eius facultates, & secundum corpus. qua illud est animæ mutum instrumẽtum, capax & ipsum, mediante anima, beatitudinis: oportet etiam vt actus ille sit omnium quæ ab homine proficisci possunt præstantissimus & velut continuus, adeo vt quiuis alii actus qui ab homine patrantur per voluntatis aliquem interuentum, secundum istum & normam eius debeant præstari.

IV. Officium illud quanquam, secundum totam essentiam & omnes partes eius vix vnico nomine appellari possit, Religionis tamen voce non incommode nuncupamus; quæ vox tria suo ambitu complectitur, actum ipsum, actus obligationem, & obligationem secundum Deum, propter quem actus ille præstandus est. Sic tenemur parentes honorare propter Deum.

V. Religio ergo est actus ille quem Theologia nostra informat, quæ propterea obiectum Theologicæ doctrinæ merito dicitur.

VI Modus illius non humano arbitrio sed præscripto Dei definitur: nam verbum Dei est norma & amussis eiusdem, quod verbum cum hodie nonnisi in Scripturis V. & N. Testamenti habeamus, Scripturas istas dicimus esse Canonem, secundum quem Religio est conformanda: de qua Scriptura iam porro agemus quantum requiritur vt illam pro Religionis Canone habeamus.

VII. Religioni contraria est tum impietas, id est, neglectus & contemptus Dei, tum ἰθελοθρησκεία id est, modus Religionis ab homine confictus. Hypocrisis non toti Religioni, sed eius integritati opponitur, cum corpore tantum id peragitur, quod à toto homine præstari debet.

THESIS V.

De

Norma Religionis verbo Dei, & potissimum de Scriptura.

I. QVVM Religio sit hominis erga Deum officium, necesse est vt à Deo præscribatur certo verbo ipsius, sic vt constet homini se præscripto isto tanquam à Deo profecto obligari, vel saltem constare possit & debeat.

II. Verbum illud vel ἐνδιάθετον, est vel ἐμφυτον, illud menti hominis interna inscriptione (siue inscriptio sit, siue super infusio) insitum, hoc foris prolatum.

III. Verbo insito Deus homini Religionem præscripsit, tum persuadendo illi intus quod coli ab homine debeat & velit, inde vniuersæ cultum sibi placitum menti eius patefaciendo, dilectione Dei & proximi constantem, denique remunerationem cordi eius obligando. Quæ interna patefactio fundamentum est omnis externæ reuelationis.

IV. Adhibuit Deus verbum ἔμφυτον, primo vt quod insitum erat repeteret, in memoriam reuocaret, eiusque exercitium vrgeret, secundo, vt alia insuper illi præscriberet, quæ in quadruplici videntur posita differentia: Aut enim legi natura-

turali homogenea sunt, quæ insitis facile superstitui, at non æque facile ab homine inde deduci poterant: aut talia videri poterant, at quæ visum est Deo circumscribere, ne ex insitis conclusiones fierent voluntati Dei vniuersæ, vel pro isto tempore repugnantes: aut pure pure p fitiua sunt cum istis insitis communionem non habentia, generali quanquam Religionis debito innixa: aut denique pro aliquo hominis statu illi sunt conuenientia, præsertim in quem homo per lapsum à primæuo inciderat

V. Verbum illud externum vel enuntiatione vel scriptione cum homine communicat Deus: neutri communicationis modo neque secundum totam Religionem, neque secundum partes eius alligatus, sed nunc hoc, nunc illo, nunc vtroque vtens pro arbitrio. Enuntiatione primum vsus est, inde scriptione, aduersus corruptelam & obliuionem medio certiore. In qua etiam finiuit, sic vt iam verbum Dei infallibile non alibi quam in Scripturis habeamus; quæ propterea instrumentum Religionis commode appellantur.

VI. Illæ Scripturæ V. & N.T. libris continentur, qui Canonici dicuntur. V. Mosis, Iosuæ, Iudicum & Ruth. 2. Samuelis, 2. Regum, 2. Chronicorum, Ezræ & Nehemiæ, 2. x. capita Hesteræ, xv. Prophetarum libri 3. maiorum, 12. minorum, Iobi liber, Psalmorum, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica, Daniel, Lamentationes Ieremiæ. Hi sunt V.T. Noui, sequuntur IV. Euangelistæ, Actorum I. XIII. Epist. Pauli, & I. ad Hebr. Iacobi I, Petri II. Ioannes III. Iudæ I. & Apocalypsis Iohannis. quorum alii indubitate habiti pro authenticis, de nonnullis vero aliquando dubitatum fuit: sufficiente tamen illorum numero de quibus nunquam dubitatum fuit.

VII. Causa primaria istorum librorum Deus est in Filio suo per Spiritum Sanctũ. Instrumentales sunt sancti Dei homines, qui non proprio arbitratu sed acti & inspirati à Spiritu libros istos consignarunt, siue verba illis inspirata fuerint, siue dictata, siue ab illis diuina directione administrata.

VIII. Materia Scripturæ seu obiectum est Religio, vt iam dictum est. Forma essentialis & interna est vera voluntatis Dei de Religione significantia; externa est forma seu character sermonis, qui contemperatus est dicentis dignitati, & naturæ rerum & hominum capacitati accommodatus.

IX. Finis est instructio hominis ad ipsius salutem & Dei gloriam. Instructionis totius partes, doctrina, redargutio, institutio, correctio, consolatio, comminatio.

THESIS VI.

De

Scripturæ auctoritate & certitudine.

I. VErbi diuini, quod Scripturis V. & N. Testamenti comprehensum est, auctoritas est tum in veracitate totius narrationis, omniumque enunciationum, siue de rebus præteritis sint, siue de præsentibus & futuris, tum in potestate mandatorum & prohibitionum, quæ eodem continentur.

II. Auctoritas vtraque non potest aliunde pendere quam à solo Deo præcipuo verbi istius auctore, tum quia illa verax est extra falsitatis suspicionem, tum quia potestatis irrefragabilis.

III. Qua de causa sola notitia verbi, quod diuinum sit, obligat ad credendum, & obediendum, atque ita fortiter fve obligatio illa nulla externa auctoritate augeri possit.

IV. Ecclesia qualicumque modo seu respectu considerata nihil huic auctoritati firmandæ facere potest: nam & ipsa isti verbo omnem suam auctoritatem debet, & Ecclesia non est nisi iam ante verbo isti tãquam diuino fidem adhibuerit, & obedientiam spoponderit. Quare auctoritatem Scripturæ ab Ecclesia suspendere vlla ratione, est negare Deum esse sufficientis veracitatis & supremæ potestatis, ipsamque Ecclesiam esse Ecclesiam.

V. Va-

V. Variis autem modis probatur verbum hoc diuinitus esse profectum, vel signis verbi enuntiationi adhibitis, qualia sunt miracula, prædictiones, diuinæ apparitiones; vel argumentis ipsi verbo insitis, qualia sunt res ipsæ, stylus & character sermonis, consensus in singulis & omnibus partibus, & ipsius verbi efficacia; Denique interna ipsius Dei per Spiritum sanctum testificatione. Quibus omnibus secundariam probationem addimus, testimonium illorum qui illud verbum pro diuino acceperunt.

VI. Huius postremi testimonii vis & efficacitas tota humana est, & tanti momenti quanta est sapientia, probitas, constantia testium. Et propterea auctoritas Ecclesiæ nullam aliam fidem quam humanam facere potest, quæ præparatoria esse potest ad diuinam ingenerandam. Ergo Ecclesiæ testimonium non modo non est solum quo nobis certitudo Scripturæ confirmatur, sed ne præcipuum quidem, imo vero omnium maxime imbecille.

VII. Nulla argumenta excogitari possunt vllius verbi diuinitati adstruendæ, quæ huic verbo iustissima ratione non competant; & nulla vicissim excogitari possunt quæ huius diuinitati destruendæ vel probabili ratione seruire possunt.

VIII. Quanquam ad salutem necessarium absolute non sit, credere hunc vel illum librum esse eius Scriptoris cuius titulum præfert, tamen id ipsum certioribus argumentis adstrui potest; quam illa sint quæ vlli alii scriptori suum opus arrogant.

IX. Scripturæ eo ipso quod Diuinæ sunt, sunt Canonicæ, quia continent regulam fidei, charitatis, spei, & omnium actuum nostrorum internorum. Non ergo indigent auctoritate humana vt in Canonē vel pro Canone recipiantur: imo respectus inter Deum & creaturas postulat, vt eius verbum sit norma vitæ creaturis.

X. Dicimus ad Scripturarum N. & V. Testamenti diuinitatem adstruendam, disiunctiuam irrefutabiliter valere: Scriptura aut est diuina, aut (absit dicto blasphemia) omnium scriptorum stultissima, siue ab homine, siue à malo Spiritu profecta esse dicatur.

COROLLARIA.

I. *Affirmare quod Scripturæ auctoritas pendet ab Ecclesia, eo quod Ecclesia sit Scripturis antiquior, est mendacium, stultiloquium, contradictionis multiplicis implicatio, denique blasphemia.*

II. *Auctoritas Pontificis Romani ad testificandum de Scripturarum diuinitate minor est cuiusuis Episcopi ipso sapientioris, melioris, constantioris.*

THESIS VII.

De

Scripturæ perfectione.

I. SCripturæ sacræ perfectionem appellamus omnium illorum quæ Ecclesiæ scitu, creditu, factu, speratu ad salutem necessaria fuerunt, sunt, erunt, comprehensionem.

II. Hanc aduersus inspirationes, visiones, somnia, & quosuis nouos enthusiasmos defensuri, dicimus nullam vllius rei ad salutem vel cuipiam singulari homini, vel Ecclesiæ necessariæ inspirationem, post tempora Christi & Apostolorum in terris versantium factam esse, vel homini vlli vel cætui hominum cuicunque, quæ res non sit in Scripturis sactis plene & perfectissime comprehensa.

III. Dicimus etiam nullum dogma ad salutem necessarium ex illis ipsis Scripturis deductum esse posterioribus seculis, quod ab ipso Christianæ Ecclesiæ initio non fuerit explicite cognitum & creditum. Ab adscensu enim Christi in cœlos adulta fuit Ecclesia Dei, quæ crescere quidem potuit in notitia & fide rerum ad salutem necessariarum, sed nouorum Articulorum accessiones capere non potuit: hoc est, crescere potuit in fide qua creduntur capita Religionis, non in fide quæ creditur.

IV. Quæcunque postea accesserunt interpretationum & probationum vicem obtinent tantum, quæ ipsæ etiam non modo cū Scripturis p ugnare non debuerunt.

sed ex ipsis Scripturis desumendæ fuerunt, secus auctoritatem habere non decebant; sed potius erroti vicinæ iudicari: tanta enim est non propositionum modo, sed & explicationum & probationum in Scripturis comprehensarum perfectio.

V. Compendiosissima etiam cuiusuis enuntiati diiudicandi via est, si dispiciatur an eius subiectum & prædicatum vel expresse vel æquipollenter in Scripturis contineatur: Si alterutrum non contineatur, saltem vt non necessarium ad salutem reiici potest, sine vllo salutis dispendio: tale autem esse potest prædicatum, vt isti subiecto tributum sine dispendio salutis recipi non possit. E. G. Papa Romanus est caput Ecclesiæ, Maria est mediatrix gratiæ.

THESIS VIII.

De

Scripturæ perspicuitate.

I. PErspicuitas Scripturæ est ei tanquam signo competens qualitas, secundum quam apta est ad conceptus, quorum signa sunt verba Scripturæ comprehensa, clare patefaciendos iis, quibus illa secundum benevolam Dei providentiã administratur.

II. Illam Scripturæ competere ex causa eius & fine probatur. In causa consideramus sapientiam & bonitatem auctoris: qui secundum illam sciunt, & secundum hanc voluit sensa mentis suæ bene enuntiare. In fine est necessitas eorum ad quos Scriptura dirigitur, qui sine notitia ista salutem adsequi nequeunt ex decreto Dei.

III. Perspicuitas illa distincte consideranda venit tum obiecti tum subiecti ratione. Neque enim æque omnia & omnibus perspicua sunt, sed in Epist. Pauli nonnulla difficilia sunt, & Euangelium tectum est iis qui pereunt, in quibus Deus huius sæculi mentes excæcauit.

IV. Illi vero sensus quorum notitia & fides simpliciter est ad salutem necessaria, ita plane in Scripturis patefacti sunt, vt etiam à simplicissimis, modo vsu rationis polleant, percipi possint.

V. Sed illis tantum perspicui sunt qui Spiritus S. lumine collustrati oculos habent ad videndum, & mentem ad intelligendum & discernendum. Color enim quantumuis lumine satis collustratus non videtur nisi ab oculo qui videndi velut lumine interno prædítus est.

VI. Verum & in iis quæ ad salutem cognitu & creditu sunt necessaria, distinguenda est lex ab Euangelio, præsertim ea parte quæ de Iesu Christo crucifixo est & resuscitato. Nam legis opus etiam gentiles alieni à Christo inscriptum habent cordibus suis (quanquam id salutare non sit nisi accidente illuminatione & inspiratione Dei interna) at sermo de cruce animali homini stultitia & scandalum, sine Spiritus reuelatione non percipitur.

VII. Sunt autem in Scripturis nonnulla ita difficilia intellectu, vt & perspicacissima ingenia in iis intelligendis toto vitæ cursu habeant quod laborent: Sic Deo temperante illas, vt neque inutiliter legi, neque cum fastidio repelli possint infinities lectæ & relectæ.

THESIS IX.

De

Sensibus & interpretatione Scripturæ sacræ.

I. SEnsus legitimus & genuinus S. Scripturæ is est, quem author ipsius Spiritus sanctus intendit, qui ex verbis ipsis siue proprie siue figurate acceptis, colligitur id est, grammaticus, vt loquuntur, sensus.

II. Ex hoc solo sensu efficacia argumenta peti possunt ad dogmatum probationem.

III. Propter vero rerum corporearum, carnalium, animalium, terrenarum, & huius vitæ analogicam cum rebus spiritualibus, cœlestibus, futuris & æternis similitudinem, fit vt isidem Scripturæ verbis duplex & vterque certus, & ab auctore intentus

tentus sensus subsit, quorum vnus typicus alter typo figuratus seu allegoricus appellatur: ad quem allegoricum etiam anagogicum, tanquam pari modo ad typicum collatum, referimus.

IV. Ab hisce sensibus æthiologicus & tropologicus qui dicuntur non differunt, quum ille causam reddat sensus grammatici, iste accommodationem eius contineat, ad circumstantias personarum, loci temporis, &c.

V. Interpretatio Scripturæ tum verba eius, tum sensum respicit.

VI. Interpretatio verborum est vel singulorum, vel connectorum; & vtraque vel eorum in aliam linguam translatio, vel per alia verba eiusdem linguæ explicatio.

VII. Translatio ita adstricta esto, vt si originalis sermo ambiguitatem habeat, ille in quem transfertur eandem retineat, aut si fieri nequeat, marginali adscriptione compensetur.

VIII. In explicatione quæ per alia verba fiet, danda opera vt ex ipsa Scriptura verba explicantia petantur; quorsum vtilissima erit synonymiæ & phraseologiæ observatio.

IX. In sensuum interpretatione conandum vt sensus & normæ sanorum sermonum conueniat, & scopo seu intentioni authoris isto loco sit accommodatus: quo præter verborum intellectum facit locorum aliorum Scripturæ siue similium siue dissimilium collatio, & ipsius contextus diligens intuitus; in quo potissimum occasio, finis, antecedentium & consequentium connexio, circumstantiæ etiam personarum, temporum, locorum adnotabuntur.

X. Quum Scriptura non sit priuatę seu propriæ explicationis, conabitur Scripturæ interpres vt sensus in illa habeat exercitatos, quo interpretatio Scripturæ, quæ prophetiæ nomine in Scripturis venit, ab eodem Spiritu proficiscatur qui ipsam prophetiam Scripturæ primitus inspirauit.

XI. Nullius vero vel hominis vel Ecclesiæ (Prophetas vel ἐξοχὴν & Apostolos excipimus) tanta est auctoritas, vt suam interpretationem populo pro authentica obtrudere possit: semper iudicio eius cui proponitur subiecta est hucusque, vt nonnisi quatenus roborę argumentorum firmata est, illam recipere teneatur.

XII. Qui de causa neque patrum consensus, qui difficulter monstrari potest, neque Pontificis Romani auctoritas pro norma interpretationis recipi debent.

XIII. Neque volumus licentiam inuectam, qua cuiuis siue Prophetæ siue idiotæ, liceat interpretationes quasuis, siue ab vno Prophetarum siue a pluribus factas sine causa reiicere, sed libertatem prophetandi in Ecclesia sartam tectam cupimus: quam ipsam iudicio tum ipsius Dei, tanquam vitæ & necis potestatem habentis, tum Ecclesiæ seu prælatum eius ligandi & soluendi potestate prædictorum, subiicimus.

THESIS X.

De Efficacia Scripturæ.

I. QVum de vi & efficacia verbi Dei siue pronuntiati siue scripti agitur, semper Spiritus sancti præcipuam & concurrentem efficacitatem illi adiungimus.

II. Obiectum efficaciæ illius est homo, sed vel vt subiectum in quo efficacia operetur, vt obiectum circa quod efficacia ista versetur, considerandus.

III. Subiectum illius efficaciæ in quo est homo secundum intellectum & affectũ, tanq̃ capacitate siue actiua siue passiua præditus. Secundum intellectum, quo verbi sensa intelligere & pro veris sibique bonis apprehendere potest: secundum affectum quo in verum & bonum monstratum appetitu ferri, idipsum amplecti, & in eo acquiescere potest.

IV. Efficacitas illa non est tantum præparatoria, qua intellectus & affectus præparentur ad aliud insuper verum & bonum apprehendendũ, quod verbo isto externo non comprehenditur, sed est consummatoria qua intellectus & affectus humanus sic perficiuntur, vt in hac vita vlteriorem

perfectionem obtinere nequeat homo. Ergo reiicimus illos qui Scripturam literam mortuam dicunt, & seruire tantum homini præparando vt internum aliud verbum capere possit.

V. Ista efficacitas, in Scripturis ter binis actibus pulchre circumscribitur. Primo docendi quod verum est. Secundo, adhortandi ad bonum, dehortandi a malo, & corripiendi si præter aut contra officium factum fuerit. Tertio, consolandi Spiritum contritum, & comminandi elato.

VI. Efficaciæ obiectum circa quod est idem homo ante tribunal iudicii diuini constitutus, vt secundum verbum illud sententiam vel iustificatoriam, vel condemnatoriam reportet.

THESIS XI.

De

Religione & eius principiis Scriptura V. & N. Testamenti comprehensis generatim egimus, iam strictius de Religione agendum.

I. QVum Religio officium hominis erga Deum contineat, necesse est illam fundari in mutua relatione quæ inter Deum & hominem est: quam si variari contingat, modum quoque Religionis variari necesse est, manentibus semper actibus ad Religionis cuiusque substantiam pertinentibus; notitia, fide, amore, timore fiducia, metu, obedientia.

II. Prima inter Deum & hominem relatio est ex huius ad imaginem Dei creatione, secundum quam Religio ipsi præscripta est lege illa comprehensa, quæ mentibus hominum est impressa, & postea decem præceptis per Mosen repetita: cui Deus probandæ obedientiæ causa adiunxit symbolicam legem de fructu arboris scientiæ boni & mali non edendo.

III. Per peccatum hominis alia introducta inter Deum & ipsum relatio est, secundum quam homo condemnationi Dei obnoxius, gratia restaurationis indiget: quam si Deus præstet homini, iam etiam in illo actu, præter creationem, fundanda est Religio homini præscribenda. Qui actus quum peccati agnitionem & gratiarum pro liberatione actionem postulet, apparet hic Religionis modum variari oportere: quemadmodum etiam ex Dei instituto variatus est reipsa.

IV. Hanc variationem Deo sic administrare visum est, vt non statim istam gratiam plene exhiberet, sed aliquantisper hominem sub reatus obsignatione contineret; addita tamen promissione gratiæ suo tempore exhibendæ: vnde discrimen existit Religionis à Mose populo Israelitico præscriptæ, & à Christo suis traditæ: quarum illa veteri Testamenti & ὑπαγωγίας hæc N. est & Euangelii, illa Iudaica, hæc Christiana appellatur.

V. Vtramque istam Religionem vel Religionis modum multis actibus differre docet clarissimæ legis ceremonialis sub Mose vsurpatio, & eiusdem sub Christo abrogatio: verum cum hoc tempore Christiana Religio obtineat, & illa nobis sit obeunda, de hac porro agemus, ita tamen vt in illius primæuæ & istius Iudaicæ suis locis mentionem interiicimus, quatenus illa Christianæ Religionis explicationi seruire potest & debet.

VI. Nolumus autem illud discrimen eousque extendi, vt iis qui sub V. Test. pædagogia, & ὑπαγωγίας fide Deo seruiuerunt salutis sine Christi interuentu adeptio attribuatur. Nam a tempore primæ promissionis obtinuit illud: Nullum nomen sub cœlo datum est in quo oporteat homines saluari quam nomen Domini nostri Iesu Christi.

VII. Hinc apparet ἀψευδάγραφον & falsum esse illud dictum a nonnemine veterum vsurpatum: Homines primum lege Naturæ, inde lege Mosis, denique lege gratiæ Saluatos esse: quin & hoc; Confusionem Religionis Iudaicæ & Christianæ qualem Mahumed inuexit, dispensationi Dei prorsus esse contrariam.

THE-

THESIS XII.

De

Religione Christiana, & primum de voce eiusque ratione.

I. DEe Religione Christiana porro tractaturi, primum quæ nominis sit ratio expediemus, inde rem ipsam Religionis istius ordine considerabimus.

II. Religio Christiana, quam hæresin Nazarenorum vocabant Iudæi, à Iesu Nazareno, quem Deus vnicum Magistrum constituit nobis, & Christum ac Dominum fecit; nomen sortita est.

III. Duplici autem ratione nomen illud ei competit, à causa, & ab obiecto. A causa, quia Iesus Christus, vt doctor a Deo datus, illam Religionem præscripsit, tum sua voce quum in terris versaretur, tum per Apostolos in vniuersam terram emissos. Ab obiecto, quia ipse idem Religionis illius secundum Deum obiectum est iam exhibitus & plene seu perfecte manifestatus; quum antea à Mose & Prophetis tantum vt venturus promitteretur & prænunciaretur.

IV. Et doctor quidem reliquis omnibus doctoribus, Mose Prophetis, imo & Angelis ipsis præcellentior; tum modo perceptionis, tum doctrinæ eminentia. Modo perceptionis, quia ille in sinu Patris existens, & ad omnium Patris secretorum intimam visionem admissus, Spirituque plenitudine donatus, vidit & audiuit coram quæ loquitur & testatur: illi vero secundum modum certum Spiritu donati, vel per visionem vel per somnia, vel per alloquium ore ad os, vel Angeli interuentu perceperunt quæ aliis enuntiare debebant: qui ipse Spiritus etiam Christi Spiritus dicitur.

V. Doctrinæ excellentia superior fuit, quia ipsius Deitatis plenitudinem, rationemque & postremam patris de salute hominum voluntatem simul & semel hominibus patefecit: adeo vt nihil ad finem vsque seculi neque secundum rem neque secundum expositionis claritatem addi queat aut opus sit.

VI. Ab illius Religionis fide & professione professores illius Christiani dicti sunt Actor. 11. 26. & 1. Pet. 4. vers. 16. cuius nominis excellentia vt competere alicui vere possit, non sufficit vt Christum Doctorem & Prophetam diuinitus dictum agnoscat: sed necesse est vt illum etiam tanquam obiectum eiusdem doctrinæ religiose agnoscat & colat: quanquam illa notitia & fides huic sit præcedanea & ab illa sola aliquando nonnulli in Christum credidisse dicantur.

THESIS XIII.

De

Religione Christiana, quod ad rem vniuersæ.

I. QVum omnis Religionis quibusuis variatæ modis obiectum Deus sit, & huius obiectū Deum esse necesse est. At præterea eiusdem obiectum est Christus secundum Deum, vtpote à Deo & Patre constitutus Rex & Dominus vniuersi, & caput Ecclesiæ suæ.

II. Qua de causa in Religionis Christianæ tractatu ordine hæc nobis sunt considerandā. Primo, obiectum ipsum in quod fides & cultus religiosus tendere debet. Secundo causa propter quam fides & cultus obiecto præstari possit & debeat. Tertio ipse fidei & cultus actus, moduſque vtriusque secundum præscriptū Dei & Christi. Quarto, salus ipsa, quæ vt promissa & desiderata causæ impellentis vim habet, vt obtenta præmium est præstitæ Religionis, vnde Dei Christique gloria exsurgit sempiterna.

III. Homo vero cui Religio ista præstanda est, peccator est, sed cui peccatorum remissio & reconciliatio iam impetrata est, vt distinguatur etiam hac nota à Religione Iudaica, quam etiam peccatoribus præscripsit Deus, sed tum temporis quum remissio

peccatroũ nondum erat impetrata, qua de causa & modus Religionis tum alius fuit, præsertim quoad ceremonialia.

IV. Hæc Religio, quod ad omnia quæ in illa considerandà diximus, est omnium Religionum præstantissima, seu potius modus Religionis præstantissimus. Obiectum enim excellentissimo modo in illa proponitur, adeo vt nihil illius mens humana percipere possit quod istius Religionis doctrina non exhibeatur. Omne enim bonum suum Deus cum illa explicuit, & in Christo intuendum dedit.

V. Causa propter quam Religio isto obiecto præstari possit & debet omni modo efficacissima, adeo vt nihil excogitari possit cur alicui Numini Religio præstari debeat & possit, quod in efficacitate illius causæ non sit modo præcellenti comprehensum.

VI. Actus ipse fidei & cultus, modo maxime insigni requisitus & præstandus, salusque ex actu isto existens maxima & glorioßissima, tum quod Deus se plenius & perfectius videndum præbebit quam si per aliam Religionis formam salus impetrata fuisset, tum etiam quod Christum, qui inter hominum est, caput in æternum sunt habituri & conspecturi qui salutis participes erunt, quo ipso in salutis adeptione & possessione ipsis quodammodo Angelis sumis futuri superiores.

THESIS XIV.

De

Obiecto Christianæ Religionis; & primo de Deo, primario eius obiecto, & quod Deus sit.

I. Religionis Christianæ obiectum est, in quod fides & cultus hominis religiosi tendere debet. Illud obiectum est Deus & Christus eius. Deus principaliter, Christus subordinate sub Deo; Deus per se, Christus vtà Deo Religionis illius obiectum constitutus.

II. In Deo primario Christianæ Religionis obiecto tria ordine consideranda. Primo, Natura Dei, cuius ea est excellentia & bonitas, vt Religio illi honeste & vtiliter præstari possit. Secundo, Actiones Dei propter quas illi Religio præstari debeat. Tertio, Voluntas Dei, qua vult sibi præstari Religionem, & præstantem ipse remunerari, contraque negligentem punire.

III. Tractaturi de natura Dei præmitti oportet Religionis omnis primum & summum axioma, Deum esse: sine quo inane est quicquid de natura Dei inquiritur, vt pote quæ nullam existentiam habens purum putum phantasma sit futura conceptus humani.

IV. Deum esse quanquam omni creaturæ rationali significatum eius vocis percipienti, deque isto significato cogitanti notum sit, tamen argumentis variis demonstrari potest; & primo ab axiomatis nonnullis theoreticis, quæ propterea quod terminis tantum intellectus vera esse cognoscuntur, notionum insitarum nomine appellari merentur.

V. Primum axioma est: Nihil esse aut esse posse à se ipso, sic enim esset simul & non esset, seipso prius & posterius esset, suique ipsius causa & effectus esset. Ergo oportet vnum aliquod ens esse necessario præexistens, vnde vt à causa prima & suprema ortum ducunt omnia reliqua. At hoc est Deus.

VI. Secundum axioma est: Omnem causam efficientem primariam suo effecto præstantiorem esse. Vnde sequitur, quum & mentes omnes creatæ sint in ordine effectuum, vnam aliquam esse supremam & sapientissimam mentem, à qua originem habent. At hæc est Deus.

VII. Tertium axioma est; Nullam vim finitam aliquid facere ex nihilo, & naturam primam esse ex nihilo factam: secus enim ab efficiente mutari neque potuit, neque debuit. Et sic ex illa nihil fieri potuit. Vnde sequitur, aut omnia quæ sunt esse ab æterno & entia prima, aut vnum esse ens primum; & hoc est Deus.

VIII. Probat idem axioma practicum seu conscientia quæ omnibus creaturis rationalibus inest, in benefactis exultat & exhi-

exhilarat, in malefactis excusat & cruciat, etiam in iis quæ in nullius creaturæ notitiam venerunt aut venient vnquam, quod manifesto indicio est aliquem iudicem supremum, qui requiret & iudicabit. At ille est Deus.

IX. Quintum argumentum nobis suppeditat ipsa rerum existentium magnitudo, perfectio, multitudo, varietas, concordia: quæ clamat ab aliquo & ab vno esse omnia ista; non autem à multis. At hic est Deus.

X. Sextum argumentum est ab ordine qui in rebus est, & ab ordinata omnium ad finem dispositione & directione, etiam earum rerum quæ rationis exsortes propter finem agere, aut saltem finem intendere non possunt. Omnis autem ordo ab vno est, & directio in finem à sapiente & bono. At hic Deus est.

XI. Septimum argumentum suppeditat societatis Politicæ, Ecclesiasticæ, & œconomicæ inter homines conseruatio, quæ in tanta Satanæ & malorum hominum peruersitate & rabie stabilis esse non posset, nisi ab vno præpotente facta tecta præstaretur. At ille est Deus.

XII. Octauum argumentum sumimus à miraculis quæ & facta esse credimus, & fieri videmus, quorum ea est magnitudo vt totam creati vniuersi vim & potentiam longissime excedant. Ergo necesse est causam esse quæ ipsum vniuersum eiusque potentiam superet. At ista est Deus.

XIII. Prædictiones rerum futurarum & contingentium, earumque accurata & stricta implectio nouum suppeditat argumentum, vtpote quæ à nullo quam à Deo proficisci potuerunt.

XIV. Accedit denique perpetuus & vniuersalis omnium populorum consensus, qui instar legis, imo oraculi diuini habendus est.

COROLLARIVM.

An ex motu qui in mundo apparet, & ex eo quod quicquid mouetur ab alio mouetur, concludi possit Deum esse, propter virorum doctissimorum dissensiones, disquiri permittimus.

THESIS XV.

De Natura DEI.

I. DE DEO primario Theologiæ obiecto duo cognoscenda, tum natura eius, seu quid, vel potius qualis sit Deus; tum quis sit, siue cui ista natura tribuenda sit: ne quid insulsum vel inconueniens Deo tribuatur, neue Deus alius vel alienus pro vero habeatur. De priore primo aliquot disputationibus pertractabitur.

II. Naturam DEI cum in ipsa cognoscere non possimus, ex analogia naturæ quæ in rebus creatis, & potissimum in nobis ipsis est ad imaginem Dei conditis, aliquo modo assequi possumus; addito semper analogiæ illi modo eminentiæ secundum quem Deus intelligitur perfectiones rerum creatarum infinite excedere.

III. Cum in tota rerum natura, & in homine eius compendio, duo tantum considerari possint essentialia; siue subiecto disseparata, siue in eodem subiecto ordine quodam inter se connexa & subordinata, essentia scilicet & vita: naturam Dei quoque secundum duo ista naturæ momenta intuebimur. Nam quatuor isti gradus, esse, viuere, sentire, intelligere, qui à multis ponuntur ad duo ista momenta restringuntur, quum viuere ipsum sentire & intelligere in se complectatur.

IV. Essentiam Dei primum naturæ diuinæ momentum esse dicimus, quo Deus pure & simpliciter esse intelligitur.

V. Illam (cum tota rerum natura secundum essentiam in corpus & Spiritum distribuatur) spiritualem, esse dicimus, & ex illa Deum Spiritum; eo quod fieri non possit vt primum & summum Ens sit corporeum, vnde non immerito, quis admiretur, transcendentem Dei vim & plenitudinem, qua etiam corporea nihil illi analogum habentia, creare possit.

VI. Essentiæ Dei nullum attributum vel-

vel re vel ratione & puro mentis conceptu ab illa distinctum, addi potest, sed tantum modus supereminentiæ, secundum quem omnes omnium rerum perfectiones in se complecti & excedere intelligitur, tribui potest, qui vno verbo exprimi potest, quod essentia sit ἀπεριόριστος καὶ ἀπέραντος.

VII. Vnde sequitur illam esse simplicem & infinitam, in de æternam & immensam: denique immutabilem, impatibilem, incorruptibilem, eo modo quo publicis thesibus demonstratum est à nobis.

VIII. Cumque vnum & bonum cum ante reciprocentur, & generales sint omnis entis affectiones, etiam dicimus essentiam Dei vnam esse, & Deum vnum secundum illam, & propterea bonum, imo summum bonum: ex cuius participatione omnia tum quod sint, tum quod bona sint, habeant.

IX. Hæc essentia, vt ipsa pura est ab omni cõpositione, ita & in nullius rei compositionem venire potest: quod an sanctitatis nomine in Scripturis appelletur, quæ separationem denotat, disquiri permittimus.

X. Hi modi supereminentiæ eo ipso quod tales sunt, nulli rei sunt communicabiles: iique in vita Dei & vitæ facultatibus considerati, infinitam in Theologia vtilitatem habent, & religionis veræ non minimum sunt fundamentum.

THESIS XVI.

De Vita Dei.

I. VItam, quę in secundo momento naturæ diuinæ considerandæ venit, Deo competere non solum euidens est natura sua, sed & omnibus aliquem Dei conceptum habentibus per se notum. Multo enim incredibilius est aliquid inane & mortuum esse Deum; quam nullum esse Deum: Et à posteriori probatur facile. Quum enim quicquid præter Deum est à Deo sit, necesse est, quum in creaturis multa sint quæ vitam habent, etiam Deo vitam tribui, Deum esse substantiam viuam, vitamque illi competere non tantum eminenter, sed & formaliter, quum vita simpliciter sit perfectio.

II Verum, cum vita sumatur aut in actu secundo, & sic dicit operationem; aut in actu primo principali & radicali, & sic est ipsa natura & forma rei viuentis: hanc Deo per se tribuimus primo & adæquate, adeo vt ipse sit sui ipsius vita, non habens illam ab vnione alterius rei; id enim est imperfectionis, sed idem existens quod illa ipse vita & viuus actu primo, sed viuificans actu secundo.

III. Vita Dei est ergo simplicissima, sic vt ne ab essentia non distinguatur, & secundum modum conceptionis nostræ, quo ab essentia distinguitur, aliqua ratione describi potest, quod sit actus ab essentia Dei fluens, quo illa in se actuosa esse significatur: & primum actione reflexa in ipsum Deum, inde in alia obiecta, propter vitæ in Deo abundantissimam copiam & perfectissimam actuositatem.

IV. Vita Dei non tantum actionis ad intra & ad extra fundamentum est & principiũ proximũ & adæquatũ, sed etiam omnis fruitionis, qua ipse Deus in se beatus dicitur: quæ causa esse videtur cur Deus potissimum secundum vitam se à falsis Diis & mortuis idolis distingui voluerit, sed & per nomen suum iurari hac concepta formula viuit Dominus.

V. Quumque essentia Dei sit infinita & simplicissima, æterna, impatibilis, immutabilis, incorruptibilis, etiam vitam eius cum istis essendi & viuendi modis considerare debemus, qua de causa illi per se immortalitatem tribuimus: & ad agendum fruendumque, inque agendo & fruendo promptissimum, potentissimum, indefatigabile, & insatiabile, (sic loqui fas est) desiderium, robur, gaudium.

VI. Hæc vita duabus facultatibus intellectu & voluntate in ipsum Deum, tribus vero, accedente nimirũ ad illas potentia, actuosa est, alia: fruitioni vero accommodatæ

modatæ sunt intellectus & voluntas, & quidem principaliter, prout in ipsum Deum, secundario, & quia sic ipsi per abundantiam bonitatis placet, prout in creaturas tendunt.

THESIS XVII.

De

Intellectu Dei.

I. INtellectus Dei est vitæ eius facultas natura & ordine prima, qua Deus vivus omnia & singula quæ entitatem qualemcumque quouis modo habent, habitura sunt, habuerunt, habere possunt, ex hypothesi haberent, omniumque & singulorum inter se ordinem, nexum, respectum distincte intelligit, etiam entia rationis quæ in mente, imaginatione, enuntiatione existunt, vel existere possunt.

II. Nouit Deus omnia, non per species intelligibiles, non per similitudinem, sed per suam ipsius essentiam & solam; exceptis malis, quæ indirecte nouit per opposita bona: sicut mediante habitu cognoscitur priuatio.

III. Modus quo intelligit est per simplicem & infinitum intuitum, nō per compositionem & diuisionem, non per discursum, secundum successionem quidem ordinis non temporis.

IV. Successio ordinis in obiectis diuinæ cognitionis est huiusmodi. Primo, Nouit seipsum totum & adæquate, & hoc intelligere est ipsius esse. Secundo, Nouit omnia possibilia in perfectione essentiæ suæ, idcoque omnia impossibilia. In possibilium intellectu hic ordo est, vt primo noscat quæ primo & solo ipsius actu existere possunt: secundo, quæ à creaturis, siue existituræ sint siue non, ipsius conseruatione, motu, auxilio, concursu, permissu existere possunt: tertio, quæ de actibus creaturarum vel sibi vel actibus conuenientia facere potest. Tertio, Nouit omnia entia, etiam iuxta eundem ordinem, qui in possibilium scientia est monstratus.

V. Intellectus Dei certus est & infallibilis, adeo vt etiam futura contingentia certo & infallibiliter videat; siue illa videat in causis ipsarum, siue in ipsis. Nititur autem ista infallibilitas infinitate essentiæ Dei, non ipsius immutabili voluntate.

VI. Intellectio Dei à nulla causa externa causatur, ne ab obiecto quidem: quamquam si obiectum futurum non sit, quoque futura de eo Dei intellectio.

VII. Intellectio Dei quantumuis certa necessitatem rebus non imponit, sed potius contingentiam in illis stabilit. Quum enim & rem & modum rei noscat, si modus rei contingens est, necesse est vt talem noscat, & propterea contingens maneat etiam respectu scientiæ diuinæ.

VIII. Scientia Dei secundum obiecta distingui potest, & primo in theoreticam, qua res sub ratione entitatis & veritatis intelligit, & practicam, qua sub ratione boni, & vt obiecta voluntatis & potentiæ suæ considerat.

IX. Secundo, scientia Dei alia est simplicis intelligentiæ, qua se, omnia possibilia, omniumque entium naturam & essentiam intelligit. Alia visionis, qua suam & omnium aliorum entium existentiam vidit.

X. Scientia Dei qua suam essentiam & existentiam, omnia possibilia, omniumque entium naturam & essentiam intelligit, simpliciter necessaria est, vtpote ad perfectionem scientiæ ipsius pertinens. At vero qua nouit entium aliorum existentiam, ex hypothesi necessaria est, nempe si habeant, habuerint, vel habitura sint existentiam. Posito enim obiecto qualicunque, necesse est vt hoc in scientiam Dei cadat. Illa omnem liberum actum voluntatis diuinæ præcedit, hæc sequitur, ideoque à scholasticis illa naturalis, hæc libera dicitur.

XI. Scientia qua nouit aliquid futurum si hoc sit, media est inter illas duas: præcedens quidem actum voluntatis liberum quoad intelligentiam, sed nonnisi ex hy-

potheſi illius aliquid futurum ſcieus ſecundum viſionem.

XII. Scientia libera & viſionis, quæ & præſcientia dicitur, cauſa rerum non eſt, at ſcientia quæ practica eſt, ſimplicis intelligentiæ & naturalis dicitur, ſeu neceſſaria cauſa eſt omnium rerum per modum præſcribentis & dirigentis, accedente voluntatis & potentiæ actione. Media illa interuenire debet in rebus quæ à libertate arbitrii creati pendent.

XIII. Ex obiectorum varietate & multitudine, medio & modo intelligentiæ & viſionis adparet, Deo merito infinitam ſcientiam, & omniſcientiam tribui, eamque ſecundum obiecta, medium & modum ſic Deo eſſe propriam, vt nulli rei creatæ poſſit competere.

THESIS XVIII.

De

Voluntate Dei.

I. VOluntas Dei trifariam dicitur. Primo, ipſa volendi facultas. Secundo, Actus volendi. Tertio, Obiectum volitum. Prima ſignificatio eſt principalis & propria, ſequentes duæ ſecundariæ & figura.

II. Deſcribi poteſt, quod ſit vitæ Dei facultas altera, à vita vlterius tendente per intellectum fluens, qua Deus in bonum cognitum fertur. In bonum, quia hoc eſt adæquatum omnis voluntatis obiectum. Incognitum, non modo qua Ens eſt, ſed etiam qua bonum: ſiue reipſa ſit, ſiue in intellectione diuina tantum: vtrumque autem monſtrat intellectus. Malum autem quod culpæ dicitur ſimpliciter & abſolute non vult Deus.

III. Bonum duplex eſt, ſummum & à ſummo. Illud eſt primum, immediatum, principale, directum, αὐτοῦ & adæquatum diuinæ voluntatis obiectum. Hoc ſecundarium & indirectum, in quod nonniſi illo mediante tendit.

IV. Voluntas Dei in obiecta ſua hoc ordine fertur. Primo, vult ſeipſum. Secundo, vult omnia illa quæ ex infinitis ſibi poſſibilibus per extremum ſapientiæ ſuæ iudicium facienda iudicauit. Et primo quidem illa vult facere vt ſint, deinde in illa affectus eſt voluntate ſua, prout ſimilitudinem aliquam habent cum ipſius natura, vel veſtigium aliquod illius. Tertium voluntatis obiectum ſunt illa quæ æquum eſſe iudicat vt à creaturis intellectu & libero arbitrio præditis fiant: cui includitur prohibitio eius quod non vult fieri. Quartum diuinæ voluntatis obiectum eſt promiſſio ipſius, illa potiſſimum qua creaturæ rationali permittit facere quod prohibuit, & omittere quod præcepit. Quinto vult illa quæ ſecundum ſapientiam ſuam iudicat facienda de actibus creaturarum rationabilium.

V. Volitionis Dei cauſa προηγουμένη extra Deum nulla eſt, nec finis vllus extra ipſum, creatura autem eiuſq; actio vel paſſio συνεργικὴ cauſa eſſe poteſt, ſine qua Deus iſta volitione ſupereſſederet.

VI. Omnium vero aliarum rerum cauſa eſt Deus per intellectum & voluntatem ſuam, mediante potentia: ita tamen, vt, eſſi per creaturas, vel cum illis, vel in illis agit, modum proprium agendi vel patiendi ipſis diuinitus inditum non tollat, ſed eaſdem ſecundum modum proprium ipſarum ſuos effectus producere, & Dei actiones in ſe recipere ſinat, vel neceſſario, vel contingẽter, vel libere: quæ contingentia & libertas, vt incertam Dei præſcientiam non faciunt, ita à Dei volitione, certaque, quoad intellectum Dei, euentuum futuritione non tolluntur.

THESIS XIX.

De

Variis voluntatis Dei diſtinctionibus.

I. QVanquam voluntas Dei vna & ſimplex ſit, poteſt tamen ex obiectis ſuis ratione modi & ordinis ſecundũ quem

in ob-

in obiecta fertur, varie distingui, quarum distinctionum magnus in tota Scriptura, multisque eius locis explicandis est vsus.

II. 1. Voluntas Dei fertur in obiectum suum vel secundum modum naturæ, vel libertatis, illius ratione tenet Deus in obiectum suum primum αὐτόθεον & adæquatum, hoc est, in seipsum: secundum modū libertatis in alia; & in omnia alia libertate exercitii, in multa libertate specificationis; quia non potest odisse res quatenus similitudinem aliquam Dei habent, id est, bonæ sunt, quanquam amare eas necessario non teneatur, quum posset eas vbi visum esset in nihilum redigere.

II. 2. Voluntas Dei distinguitur in eam qua vult præcise aliquid facere, vel impedire, vel qua vult aliquid fieri vel non fieri à creaturis rationalibus, illa voluntas beneplaciti vel potius placiti dicitur, hæc signi. Hæc reuelata est, sic enim postulat vsus: illa partim reuelata, partim occulta. Illa vtitur potentia vel irresistibili, vel sic accommodata obiecto & subiecto, vt effectum sit sortitura, quanquam secus accidere posset. Huic voluntati duplici opponitur voluntatis remissio, id est, permissio duplex, vna opposita voluntati signi, altera placiti: illa est qua permittit aliquid creaturæ rationalis potestati non circumscribendo actum aliquem lege: hæc est qua permittit aliquid potentiæ & voluntati creaturæ nō ponendo impedimentum quo actus reipsa impeditur.

IV. Quæ Deus vult facere, illa vel ex se vult, non propter vllam causam extra se positam, siue id sit citra vllius actus à creatura perpetrati considerationem, siue ex actus creaturæ occasione sola, vel ob præcedentem causam à creatura datam; cuius distinctionis respectu opus aliquod proprium Dei dicitur, aliquod extraneum & alienum. Quæ vero vult fieri in duplici sunt differentia: Ea enim vel Deo in seipsis grata sunt & accepta, vt moralia opera: vel per accidens & propter aliud placent, vt ceremonialia.

V. 3. Voluntas Dei est peremptoria, vel cum conditione. Peremptoria, quæ stricte & rigide obtinet. vt, qui non credit ira Dei manet super illum, qui credit saluus erit. Euangelii nempe vox quæ continet postremam Dei reuelationem. item Samuelis ad Saulem; proiecit te Iehoua ne sis Rex super Israelem. Cum conditione est, quæ adnexam habet conditionem siue tacitam, Nineue subuerteretur intra 40. dies: maledictus qui non permanet in omnibus; videlicet, nisi per Christum liberetur à maledictione, quod Gal. 3. exprimitur. Hierem. 18.7.8.9.10.

VI. 4. Voluntas Dei alia est absoluta, alia respectiua. Absoluta, qua vult simpliciter aliquid citra respectum ad volitionem vel actionem creaturæ, qualis est de fidelibus saluandis. Respectiua, qua vult aliquid cum respectu ad creaturæ volitionem vel actionem. Eaque est vel antecedens, vel consequens. Antecedens qua vult aliquid cum respectu ad sequentem volitionem vel actionem creaturæ, vt, Deus vult omnes homines saluari si credunt. Consequens est, qua vult aliquid cum respectu ad antecedentem volitionem vel actionem creaturæ, vt, melius fuisset homini isti per quem filius hominis traditur, si natus non fuisset. vtraque dependet ex ista absoluta, & secundum illam regulatur.

VII. 5. Vult Deus nonnulla quatenus secundum naturam suam absolute considerata bona sunt. Sic vult eleemosynam: & homini benefacere quatenus creatura ipsius est. Vult & nonnulla quatenus spectatis omnibus circumstantiis bona intelliguntur. Secundum hanc impio dicit, quare sumis nomen meum in os tuum? Sic dicit ad Heli, absit à me vt domus patris tui coram me maneat in seculum: cōtemnentes me contemnentur, & honorantes me honorabo. Non multum abit hæc distinctio ab antecedente proximo.

VIII. 6. Vult Deus nonnulla per se aut per accidens. Per se, quæ bona sunt simpliciter & relatiue. Sic vult salutem homini obedienti. Per accidens, quæ respectu alicuius mala sunt, ad bonum sibi coniunctum habent, quod magis vult Deus, quam bona

respectu malis illis opposita. Sic vult mala pœnæ, qua mauult ordinem iustitiæ seruari in punitione quam impunitatem creaturæ peccatrici, quamquam illa bono esset creaturæ.

IX. 7. Vult Deus aliqua in causis suis antecedentibus, hoc est, secundum quod causas earum vult, easque ita ordinat vt effectus ex his consequi possint: qui se consequuntur: Deo per se placere possunt. Alia vult in ipsis: quæ distinctio non discedit, subiectam quod attinet, ab illa qua voluntas in absolutam & respectiuam distincta est.

COROLLARIA.

I. *An duæ volitiones Dei affirmatiue contrariæ in vnum idemque & vniformeobiectum tendere possint N.*

II. *An vna volitio Dei, nempe formaliter vna, in obiecta contraria tendere possit? Respon. posse in obiecta physicè contraria: non posse in obiecta ethicè contraria.*

III. *An Deus aliquid extra seipsum, & quod à libera eius voluntate proficiscitur, tanquam finem velit. N.*

THESIS XX.

De

Attributis Dei, quæ in voluntate eius consideranda sunt, & primò de iis, quæ affectuum in creaturis rationabilibus analogiam habent.

I. IN voluntate diuina considerari debent illa Dei attributa, quæ ipsi in Scripturis siue propriè siue figuratè tribuuntur, secundum quandam analogiam affectuum & virtutum in creaturis rationalibus.

II. Quæ affectuum analogiam habent ad duo summa genera referri possunt, vt primum contineat eos affectus qui simpliciter circa bonum vel malum versantur, qui primitiui dici possunt, alterum comprehendat eos qui circa bonum & malum qua absens vel præsens est versantur, & dici possunt deriuati à primis.

III. Primitiui sunt amor, cui oppositum est odium & bonitas: & his adnexæ gratia, benignitas, & misericordia. Amor bonitate prior est in obiectum quod Deus ipse est: Bonitas amore prior in obiectum quod aliud est à Deo.

IV. Amor est affectus vnionis in Deo, cuius obiecta sunt tum Deus ipse & bonum iustitiæ, tum creatura, vel secundum imaginem, vel secundum vestigium tantum Deum referens, & felicitas illius. Fertur autem affectus ille vel ad fruendum habendumque, vel ad benefaciendum. Ille dicitur amor complacentiæ, hic amicitiæ qui in bonitatem incidit. Complacet sibi Deus in naturæ suæ perfectione, quare & seipso fruitur. Complacet etiam sibi in effectibus suis ad extra productis; tum actibus, tum operibus, quæ sunt perfectionis istius specimina, & euidentia παρουσία; quare & illis aliquomodo frui dici potest. Placet etiam ipsi iustitia à creatura præstita: quare ad illam habendam affectus eius extensus est.

V. Odium est affectus separationis in Deo, cuius obiectum primarium est iniustitia, secundarium, miseria creaturæ. Illud ex amore complacentiæ, hoc ex amore amicitiæ. Quum autem Deus proprie se amet & bonum iustitiæ, eodemque momento iniquitatem odio habeat, creaturam vero eiusque beatitatem secundario amet & isto momento miseriam creaturæ odio habeat: hoc est, à creatura auerruncatam vult; hinc fit vt creaturam in iniustitia perseuerantem odio habeat & amet miseriam illius.

VI. Odium autem collaterale amori non est, sed ab amore necessario fluens; quum amor non in omnia quæ intellectui Dei obiiciuntur, tendat vel tendere possit. Competit ergo Deo actu primo, estque in Deo ponendum ante vllam rei odio dignæ existentiam: qua posita actus odii inde existit naturali necessitate, non libertate voluntatis.

VII.

VII. Amor autem cum totam voluntatem Dei non expleat, adiunctam habet sibi bonitatem, quæ & affectus in Deo communicandi bonum suum. Huius obiectum primum ad extra est nihilum: & adeo necessario primum, vt illo sublato nulla ad extra communicatio esse queat. Actus eius est creatio. Secundum obiectum est creatura, qua creatura, & eius actio dicitur conseruatio seu sustentatio, creationis veluti continuatio. Tertium est creatura officium faciens ex præscripto Dei, & eius actio est euectio ad statum digniorem & fœliciorem, cõmunicatio nempe boni maioris quam quod per creationem obtinuit creatura. Vterque hic progressus bonitatis nomine commode & benignitatis חסד Hebraicè appellari potest. Quartum obiectum est creatura non faciens officium, seu peccatrix, & eo ipso miseriæ obnoxia iuxta iudicium iustum Dei, & eius actio est liberatio à peccato per peccati remissionem & mortificationem, & hic bonitatis progressus misericordiæ nomine adpellatur, quæ est affectus subueniendi misero, nihil obstante peccato.

VIII. Gratia est quoddam bonitatis & amoris adiunctum, quo significatur Deum affectum esse ad communicandum suum bonum amandumque creaturas, non ex merito aut debito, aut vlla causa extrinsecus impellente, neque vtipsi Deo aliquid accedat, sed vt bene sit illi cui bonum tribuitur & qui amatur, quæ etiam liberalitatis nomine appellari potest: & secundum hanc Deus diues dicitur bonitate, misericordia, &c.

IX. Affectus ab illis orti, & qui circa bonum vel malum qua absens vel præsens est versantur, considerantur vt analogiam habentes vel in iis qui in concupiscibili animæ nostræ parte sunt, vel in irascibili.

X. In concupiscibili est primum desiderium & quod illi oppositum est. Secundo, gaudium & dolor. Desiderium est affectus obtinendi operæ iustitiæ à creaturis rationalibus, & dandi remunerationis præmium, quin & [illegible] differendi si contumaces sint. Huic est oppositus affectus secundum quem execratur opera iniustitiæ & remunerationis omissionem. Gaudium est affectus ex rei conuenientis præsentia, quales sunt, fruitio sui ipsius, obedientia creaturæ, communicatio bonitatis ipsius & interitus rebellium & hostium suorum. Dolor illi oppositus est ex inobedientia creaturæ, miseria eiusdem, & occasione data à populo suo blasphemandi nomen Dei inter Gentes. Huic affinis est pœnitentia, quæ nihil aliud est quam mutatio voliti vel facti propter actum creaturæ rationalis, vel potius desiderium mutationis illius.

XI. In irascibili spes est, & opposita desperatio, confidentia, & ira, etiam metus adfirmatiue spei oppositus. Spes est attenta boni operis à creatura debiti & per gratiam Dei præstabilis exspectatio, quæ facile cum præscientia Dei certa conciliari potest. Desperatio est ex pertinaci malitia creaturæ gratiæ Dei se opponentis & Spiritui sancto resistentis. Confidentia est qua Deus ingenti Spiritum bonum desideratum prosequitur, & malum exosum repellit. Ira est affectus depulsionis in Deo per punitionem creaturæ legem ipsius transgressæ, quâ creaturæ infert malum miseriæ pro iniustitia, & vindictam sumit debitam sibi, tanquam iudicem amoris erga iustitiam, & odii aduersus peccatum. Hæc quum vehemens est furor dicitur. Metus est ex malo quod Deus auertatur imminente.

XII. Horum affectuum nonnulli Deo per se competunt vt simpliciter perfectionem in se continentes: alii, qui videntur imperfectionis quidpiam habere, illi tribuuntur [illegible] propter effectus nonnullos ipsius analogos effectibus creaturarum, citra tamen vllam passionem, vtpote simplici & immutabili, & citra vllam inordinationem & rectæ rationis repugnantiam. vsum vero & exercitium illorum infinitæ Dei sapientiæ subiicimus, cuius est singulis obiectum, medium, finem, circumstantiasque præfigere, & decernere, cui præ reliquis agendi partes sunt concedendæ.

THESIS XXI.

De

Attributis Dei virtutum moralium, quæ velut moderatrices sunt affectuum præcedente Disputatione consideratorum, analogiam habentibus.

I. ILlæ autem generatim omnibus affectibus præsunt, aut speciatim nonnullos concernunt. Generalis est iustitia, quæ vniuersalis (seu legalis) dicitur: de qua vetus dictum, quod virtutes omnes in se contineat: speciales sunt, iustitia particularis, patientia, & quæ iræ castigationumque & pœnarum sunt moderatrices.

II. Iustitia Dei vniuersaliter considerata, est virtus Dei, qua omnia rectè & decenter, iuxta id quod ipsi conuenire dictat sapientia ipsius administrat: quæ vna cum sapientia omnibus illius actionibus, decretis, factis præest; & secundum quam Deus iustus & rectus dicitur, via eius æqua, & iustus in omnibus viis suis.

III. Iustitia Dei particularis est, qua suum cuique conuenienter tribuit: Deo quod ipsius, & creaturæ quod illius est: quam tum in factis Dei, tum in dictis consideramus ipsius. Decretorum ratio hic diuersa non est; quia quicquid facit aut dicit, secundum decretum suum æternum facit aut dicit. Et hæc quidem partim amoris erga bonum obedientiæ; partim amoris erga creaturam & bonitatis moderamen continet.

IV. Iustitia in factis hoc ordine considerari potest: vt prima sit in communicatione boni, seu secundum creationem primam, seu secundum regenerationem: altera est in præscriptione officii seu legislatione, quæ constat postulatione facti, & promissione præmii, pœnæque comminatione: tertia est in iudicio de factis, quæ retributiua est, tum communicatiua præmii, tum vindicatiua. In omnibus istis Dei magnanimitas; in communicatione, promissione & remuneratione etiam liberalitas & magnificentia considerandæ sunt; & commodè partim ad distributiuam, partim ad commutatiuam iustitiam referri possunt.

V. Iustitia in dictis etiam triplex est: veritas, qua semper enunciat prout res habet. cui opponitur mendacium: syncerias & simplicitas, qua enuntiat prout intus concipit, secundum animi sui sensum & propositum, cui opponitur hypocrisis & cordis duplicitas: & fides, qua constans est in seruandis promissis & communicationibus, cui opponitur inconstantia & perfidia.

VI. Patientia est, qua boni, id est, obedientiæ præscriptæ quam amat, desiderat, sperat, absentiam & mali, quod vetat, præsentiam, roleranter suffert: parcens peccatoribus, tum vt iudicia misericordiæ & seueritatis suæ per illos exsequatur, tum vt eos ad resipiscentiam adducat; vel contumaces æquius & grauius puniat. Et hæc quidem videtur amorem erga bonum iustitiæ temperare.

VII. Iræ & castigationum, pœnarumque moderatrices sunt longanimitas, mansuetudo, seu lenitas, clementia & facilitas ad ignoscendum.

VIII. Longanimitas est virtus, qua Deus suspendit iram, ne properet ad mali depulsionem simulatque idipsum creatura peccatis suis merita fuerit.

IX. Mansuetudo est virtus, qua Deus mediocritatem seruat circa iram in vindicando, ne illa vehemens nimis sit: imo vero ne grauitas illius respondeat scelerum magnitudini.

X. Clementia est virtus, qua Deus castigationes & pœnas creaturæ debitas, etiam tum quum eas infligit, ita temperat, vt grauitate & diuturnitate sua peccatorum magnitudinem non exæquent: imo vt vires creaturæ non exsuperent.

XI. Facilitas ad ignoscendum est virtus, qua Deus se creaturæ exorabilem præbet, & iræ modum ac terminum figit, ne peccatorũ merito conuenienter in æternũ duret.

NOXOI-

COROLLARIA.

An iustitia Dei permittat vt creaturam rationalem non peccatricem destinet æternæ morti? N.

An iustitia Dei permittat, vt creatura in peccato perseverans saluetur? N.

An iustitia & misericordia non possint commodo aliquo sensu vt quodam respectu opposita considerari? Aff.

THESIS XXII.

De

Potentiâ Dei.

I. POtentiam Dei consideraturi, vt passiuam, quæ in Deum vt purum actum, cadere non potest, negamus; ita eam, quæ interna actibus, idque ex naturæ necessitate occupata est, omittimus: eamque solummodo examinandam in præsenti exhibemus, quæ agendi vi constat, & qua Deus extra se, & operari potest, &, quando visum est, operatur.

II. Estque hæc vitæ facultas, qua ille præeunte intellectu, qui monstrat & dirigit, & voluntate quæ imperat, extrinsecus operari potest, quæcunque libere velle potest, & operatur quæcunque libere vult.

III. Mensura potentiæ diuinæ est libera voluntas & quidem adæquata; sicut obiectum potentiæ commodissimè ex obiecto liberæ voluntatis Dei circumscribi ac limitari possit, imo & debeat. Quicquid enim sub voluntatem eius cadere nequit, nequit etiam sub potentiam, & quicquid illi iubest, etiam iubest isti.

IV. Voluntas autem Dei solum illud velle potest quod essentiæ Dei (quæ tum intellectus ipsius, tum voluntatis fundamentum est) non aduersatur, hoc est, nihil nisi ens, verum, bonum. Vnde neque aliud potest ipsius potentia. Rursus, cum sub hoc quod non aduersatur diuinæ essentiæ, comprehendatur quidquid simpliciter & absolutè est possibile; & Deus hoc totum velle possit; sequitur Deum posse omne possibile.

V. Impossibilia Deo sunt, quæ inuoluunt contradictionem, vt facere Deum alium, mutari, peccare, mentiri, efficere vt aliquid simul sit & non sit, fuerit, non fuerit, &c. vt hoc sit, & non sit hoc, vt hoc sit & contrarium eius, vt accidens sit sine subiecto, vt substantia mutetur in substantiam præexistentem, panis in corpus Christi, vt corpus sit vbique, &c. quæ partim impotentiæ est posse facere, partim insaniæ velle facere.

VI. Est autem infinita Dei potentia, idque non eo tantum, quod omnia possibilia possit, quæ profecto innumera sunt, adeo vt non possint tot numerari, quin possit plura, tanta ponderari quin possit maiora; sed etiam quia illi resisti nequit. Omnia enim creata ab illo tãquam à principio efficiente pendent, tum in esse, tum in conseruari: vnde illi merito tribuitur omnipotentia.

VII. Quæ nulli creaturæ potest communicari.

THESIS XXIII.

De

Perfectione, beatitate, & gloria Dei.

I. SEquitur iam ex omnium, quæ hactenus Deo tributa sunt, cum modo supereminentiæ consideratorum simplici & infinito complexu resultãs Dei perfectio, non qua singula habet perfectissimè (nam hoc simplicitas & infinitas præstiterunt) sed qua omnia habet quæ perfectionem aliquam simpliciter notant perfectissimè: potestque illa non incommodè describi, quod sit interminabilis tota simul & perfecta essentiæ & vitæ possessio.

II. Atq; hæc Dei perfectio triplici nomine omnem creatam perfectionem infinite excedit, siquidẽ habet primo omnia. Secundo modo perfectissimo. Tertio, non aliunde. Creaturæ autem, vt à Deo perfectio-

fectionem ex participatione habent adumbratam ad archetypon illius, ita consequenter nec omnem habent, nec modo perfectissimo: sed tamen aliæ aliis habent maiorem, & quo maiorem, eo Deo sunt similiores & propinquiores.

III. Ex hac perfectione Dei, mediante aliquo actu interno, existit eius beatitudo, & mediante aliquo respectu eius ad extra, gloria ipsius.

IV. Beatitas est actus vitæ Dei, quo ille perfectione sua per intellectum plenè cognita & per voluntatem summè amata fruitur cum acquiescentiâ in eadem. Itaque est per actum intellectus & voluntatis: & intellectus quidem attingentis obiecti essentiam, sed cuius actus circa obiectum non esset actus fœlicitatis, nisi id, vt esset actus fœlicitatis, à voluntate haberet perpetuo intuitum obiecti beatifici desiderante, & in eodem acquiescente.

V. Est autem hæc beatitudo ita Deo propria, vt nulli creaturæ communicari possit. Est tamen ipse creaturarum intellectu præditarum bonum beatificum ratione obiecti, & effector actus in effectum tendentis, inque eo[illegible] acquiescentis, ex quibus beatitudo creaturæ constat.

VI. Gloria est excellentia supra omnia quam ipse actibus externis variè manifestam facit.

VII. Modi autem manifestationis duo potissimum nobis in Scripturis declarantur: vnus per luminis splendorisque inusitati effulgentiam, vel per oppositam illi densam tenebrositatem: alter per productionem operum eius perfectioni & excellentiæ congruentium.

VIII. Et hæc naturæ diuinæ descriptio primum omnis Religionis fundamentum est: ex perfectione enim ista & beatitate Dei, concluditur religionis actum Deo dignè & vtiliter exhiberi posse, in cuius rei notitiam per gloriæ manifestationem deducimur.

Theses de Patre & Filio, itemque de Spiritu Sancto, sanctâ & individua Trinitate, candidus Lector ex præcedentibus Disputationibus publicè hic supplere poterit.

THESIS XXIV.

De Creatione.

I. DE Deo, qui primum est Religionis Christianæ obiectum, egimus; de Christo, qui iuxta Deum alterum est eiusdem Religionis obiectum, agemus: at nonnulla præmittenda, sine quibus nec Christus esset Religionis obiectum, neq; necessitas Religionis Christianæ intelligeretur: imo vero causa primum explicanda est propter quam Deus ius habet Religionem vllam ab homine postulandi; vnde etiam Religio ex vi istius causæ & iuris præscripta, denique euentus qui exstitit, vnde necessitas constituendi Christum Saluatorem & Christianam Religionem orta est, quam & Deus ex voluntate sua vsurpauit, quod ius suum quod per creationem obtinet in hominem per peccatum hominis non amisit, & affectum suum erga hominem peccatorem & miserum non omnino deposuit.

II. Quumque Deus sit obiectum Religionis Christianæ non modo vt creator, sed etiam vt recreator, quo posteriore respectu etiam Christus qua constituus à Deo Saluator, Religionis Christianæ obiectum est; necesse est vt de creatione primæua, & quæ illi secundum naturam iuncta sunt, & post illam ex hominis facto exstiterunt, primum agamus, antequam tractare incipiamus de recreatione, vbi primum est Christi tanquam Mediatoris consideratio.

III. Creatio est actio Dei externa qua Deus verbo & Spiritu suo omnia propter semetipsum ex nihilo produxit.

IV. Efficiens primaria est Deus Pater per sermonem & spiritum suum, causa impellens, quam in definitione particula [propter] indicauimus, est ipsa Bonitas Dei,

Dei, secundum quam affectus est ad bonum suum communicandum. Ordinatrix est sapientia, executrix potentia, qua vsa est voluntas libera ex effectu bonitatis. secundum sapientiæ præscriptum iustissimum.

V. Materia ex qua Deus omnia creauit, triplicem considerandi potest, vel prima omnium vnde omnia vniuersè sunt producta, in quam etiam propterea reduci & relabi possunt omnia, est ipsum Nihilum, quod mens nostra per ἀφαίρεσιν omnis entitatis vt materiam primam considerat: illud enim solum capax est primæ Dei communicationis ad extra: nam in materiam coæuam neque ius haberet Deus formam suam introducendi, neque agere potens esset, vtpote æternam & mutationi nulli obnoxiam: vel secunda, vnde omnia corporea iam secundum suas formas separatas distincta; & hæc est chaos rudis indigestaque moles ab initio condita: vel tertia, quæ sunt tum elementa ista simplicia & secreta, tum nonnulla, corpora composita, vnde reliqua sunt producta; vt ex aquis reptilia volatilia, pisces, ex terra reliqua animantia, arbores, frutices, virgulta, ex Adami costa mulier, ex semine, specierum perpetuatio.

VI. Forma est ipsa rerum omnium ex nihilo productio, secundum archetypon in mente Dei sine vlla propria entitate (ne quis mundum idealem fingat) præexistens informata

VII. Ex Materiæ & formæ intuitu primo elucet creationem esse actionem immediatam solius Dei, tum quia creatura quæ est finitæ virtutis in nihilum operari non potest, tum quia materiam informare formis substantialibus nequit. Secundo, liberè productam non necessariò, quia Deus nec obligatus fuit nihilo nec indigus formarum.

VIII. Finis, non qui Deum ad creandum mouit, Deus enim ab extero non mouetur, sed qui ex ipso creationis actu continenter & immediatè resultat, imo vero ipsius actus essentia continetur, est sapientiæ, bonitatis, & potentiæ diuinæ demonstratio. Quæ enim proprietates diuinæ agendum concurrunt, illæ in actione elucent natura sua. Bonitas, in ipsa communicatione, sapientia in modo, ordine, & varietate, potentia in eo, quod tot & tanta ex nihilo sint producta.

IX. Finis, qui cui dicitur, est bonum ipsarum creaturarum, & præsertim hominis, ad quem pleræque aliæ creaturæ, velut ipsi vtiles, referuntur, iuxta institutionem creationis diuinæ.

X. Effectum creationis est mundus hic vniuersus, qui cœli & terræ, aliquando etiam maris, tanquam extremorum omnia complectentium nominibus venit in Scriptura. Hic mundus totum aliquod est perfectum & absolutum, neque defectum habens vllius formæ, quæ relationem ad totum aut partes eius habere possit, neque vlla forma redundans quæ nullam relationem ad totum & eius aliquas partes habeat. Estque vnum quid, non vnitate indiuisibili, sed secundum connexum & coordinationem mutuæq; relationis adfectum, constans partibus non modo secundum locum & situm, verum etiam secundum naturam, essentiam, & existentiam peculiarem distinctis: quod necesse fuit non modo perfectionem Dei aliquo modo in varietate & multitudine adumbrandam, sed etiam ad commonstrandum quod non necessitate naturali, sed libertate voluntatis mundum condidit omnipotens.

XI. Totum autem hoc vniuersum in tres creatarum rerum classes secundum Scripturas quam optimè distribuitur: in creaturas merè spirituales & inuisibiles quales Angeli; in creaturas purè corporales; denique in creaturas vna sui parte corporales & visibiles, altera spirituales & inuisibiles, quales sunt homines.

XII. Ordinem in creatione hunc obseruatum arbitramur, vt primo spirituales creaturæ, id est, Angeli conditi sunt; inde corporales & quidem iuxta seriem sex dierum, non simul & vno momento: denique homo & corpore & Spiritu constans, & quidem corpore prius formato, inde anima inspirata creando, & creata inspirando;

vt quemadmodum in Spiritu cœpit, ita in Spiritum finiat creationem Deus ipse Spiritus immensus & æternus.

XIII. Hæc creatio fundamentum est illius iuris quod Deus ab homine Religionem postulare potest, quod ipsum certius & plenius intelligetur, vbi de ipsa primæua hominis creatione speciatim pertractauerimus. Qui enim non est creator omnium, ideoque non omnia sub suo imperio habet, ei non potest tuto credi, neque certa spes & fiducia in illum collocari, non solus timeri: qui actus ad Religionem pertinent.

COROLLARIA.

I. Mundus neque conditus est ab æterno, neque ab æterno creari potuit: quanquam Deus ab æterno instructus fuerit illa potentia qua mundum condere potuit & postea condidit: quanquam quoque nullum temporis momentum à nobis concipi possit, quo mundus creari non potuerit.

II. Qui creationem accuratè mente sua concipit, necesse est vt præter plenitudinem sapientiæ, bonitatis, & potentiæ diuinæ, duplicem concipiat siue priuationem siue vacuitatem; vnam secundum essentiam & formam, quæ erit instar infiniti Nihili, quod infinitarum formarum capax est; alteram secundum locum, quæ erit instar infiniti vacui, quod plurimorum mundorum potest esse receptaculum.

III. Vnde & hoc sequitur, tempus & locum separatas creaturas non esse, verum rebus ipsis concreari, vel potius adrerum creationem simul existere, non absolutas, sed relatiuas entitates, sine quas res creatas nullo concipi aut cogitari possit.

IV. Creatio hæc omnium actionum diuinarum externarum & creatoris intentione, & actu seu reipsa prima est, & actio in se perfecta, non alteri principalioris inseruiens tanquam medium illius, quanquam nonnullas creaturas Deus fecerit, quæ præter hoc quod per creationis actum factæ sunt, etiam aptæ sunt vlterius promoueri, & ad statum excellentiorem euehi.

V. Si quod obiectum creationis ponatur, nullum conuenientius poni posse videtur, quam ex omnibus possibilibus illa, quæ actu creationis ex non esse ad esse producta sunt.

THESIS XXV.

De

Angelis in genere & specie.

I. ANgeli sunt subsistentiæ merè spirituales, ad imaginem Dei conditæ, tum vt creatorem suum agnoscerent, diligerent, colerent, beatique cum illo viuerent; tum vt certa munia circa reliquas creaturas ex mandato DEI obirent.

II. Subsistentias dicimus aduersus Sadducæos, aliosque, contendentes Angelos, nihil aliud esse, quam vel bonos, aut malos animorum motus; vel exercitia potentiæ ad iuuandum, aut nocendum: quod cum tota Scriptura pugnat, vti actiones (quæ sunt suppositorum) apparitiones, & nomina quæ ipsis tribuuntur satis superque demonstrant.

III. Merè Spirituales addimus, vt ab hominibus specie opposita distiungamus, & naturam significemus. Ac quamuis compositio ex materia & forma non cadit in Angelos, tamen eos absolutè esse compositas substantias asserimus, & primum quidem ex esse & essentia, deinde ex actu & potentia; tertio denique ex subiecto & accidente inhærente.

V. Cæterum quoniam creaturæ sunt, finitæ sunt, ac metimur eos loco, tempore, & numero. Loco quidem, non quod in eo sint ἐμπεπλεγμένως, hoc est, occupent & repleant certum spacium locale suæ substantiæ commensuratum, sed ἐντοπικῶς, hoc est, existant in loco siue vllius spacii localis occupatione ac repletione, quod scholastici appellant definitiuè in loco esse. Verum vt multis in locis simul esse possunt, sed modo in vno sunt, modo in alio,

ita

ita non sine tempore mouentur, licet vix perceptibili. Tempore metimur illos siue æuo, quia principium habent essendi, & totum suum æuum quo durent successiuè habent, per partes præteriti, præsentis, & futuri, non autem totum eodem momento & indistanter sibi præsens. Numero denique, qui licet in sacra pagina non sit definitus ac proinde nobis incognitus, Deo vero notus: est tamen longe maximus, qui nec minuitur nec augetur, cum nec generentur, nec intereant.

V. Ad imaginem Dei conditos dicimus, appellantur enim filii Dei: quam imaginem dicimus partim constare iis, quæ ad naturam eorum pertinent, partim iis quæ sunt doni supernaturalis. Ad naturam pertinet, tum spiritualis essentia tum facultas intelligendi, volendi, & potenter agendi. Ad supernaturale donum, lux notitiæ in intellectu, & illam sequens rectitudo seu sanctitas voluntatis. Immortalitas doni quidem est supernaturalis, sed quod DEVS illis conseruare statuit quocunque modo erga DEVM se gerant.

VI. Finis subnectitur duplex, vt thronum Dei, tanquam apparitores circumstantes, ad diuinæ maiestatis gloriam, tum Deum perpetuo laudent & celebrent: tum Ministeria sibi à Deo iniuncta ad eius nutum velocissimè exsequantur.

VII. Inter Angelos ordinem quendam esse, ex ipsa Scriptura didicimus, quæ Angelos & Archangelos nominat, & ipsi Diabolo Angelos suos attribuit. At quæ & qualis sit illa in ordines & varios gradus distinctio lubenter ignoramus. Arbitramur etiam positis certis Angelorum ordinibus, verisimilius esse Deus ab eadem Ministeria diuersi ordinis Angelos vsurpare, quam singulis distinctis Ministeriis distinctos ordines præficere: quanquam secus sentientes non sine ratione sic sentire putemus.

VIII. Angeli ad Ministeria iniuncta obeundum, sæpe corporibus induti apparuerunt, quæ corpora non ex nihilo, sed ex præexistente materia sibi ipsis formarunt & adsumpserunt, non vnione essentiali, neque personali, sed locali, quia tunc extra illa corpora non fuerunt, & secundum rationem instrumentalem, vt iis vterentur ad actiones iniunctas commodè peragendas.

IX. Itaque nec viuificarunt ista corpora, neque per illa viderunt, audierunt, gustarunt, olfecerunt, tetigerunt, phantasmata conceperunt, &c. sed illas tantum actiones per eorum organa produxerunt, quæ ab inhabitante, seu potius inexistente Angelo, tanquam motore secundum locum perfici potuerunt. Qua de causa fortè non incommodè affirmatur, verè humana corpora, quæ anima viuificans & informans inhabitat, à corporibus istis adsumptis, humano iudicio discerni posse.

X. Præscripsit etiam DEVS Angelis legem certam, ex qua vitam secundum DEVM, non secundum se ipsos instituerent, cuius obseruatione beati essent aut transgressione æternum miseri, citra vllam spem veniæ. Vsum enim DEO est cum Angelis secundum strictam iustitiam agere, neque omne suum bonum in illis ad salutem producendis explicare.

XI. An vero vnus obedientiæ actus beatitatis æternæ fuit impetratorius, quemadmodum vnus inobedientiæ actus æterni exitii fuit meritorius, non decidimus.

XII. Ex Angelis nonnulli legem sibi positam sunt transgressi, idque propria culpa ipsorum, quum ista gratia qua erant instructi, & qua Deus ipsis adsistebat, & adsistere paratus erat, legi obedire, & in integritate sua persistere potuerint.

XIII. Hinc facta Angelorum in bonos & malos Diuisio, quorum illi sic dicuntur quia in veritate perstiterunt, & domicilium suum seruarunt: isti vero mali dicuntur, quia in veritate non steterunt & domicilium suum deseruerunt.

XIV. Boni autem dicuntur non tantum secundum habitum infusum, sed etiam secundum actum quem præstiterunt, & secundum confirmationem in habituali bonitate, cuius causam ponimus in gratiæ augmento, & sancto illorum proposito quod conceperunt, partim ex intuitu pœnæ, quâ Angeli apostatæ affecti sunt, partim ex sensu auctæ gratiæ. An etiam ex perfectâ beatitudine cui nihil addi possit, non negamus propter doctorum consensum, quanquam rationes adferri posse videantur in contrarium.

XV. Angeli mali dicuntur, primo malitiâ actuali, inde & habituali, & obfirmatione in ista: vnde delectantur facere quidquid in contumeliam Dei & exitium proximi tendere posse arbitrantur. Obstinatio vero ista in malo, partim ex irati Numinis intuitu, & inde nata mala conscientia, partim ex propria illorum malitia ortum ducere videtur.

XVI. De peccati vero ab Angelis perpetrati specie, quodnam illud fuerit adseuerare nihil audemus: superbiæ tamen crimen fuisse probabiliter affirmari posse dicimus, ex eo quod hominem argumento ab excellentiæ desiderio ad peccandum sollicitauerit.

XVII. Quum Deus Angelorum bonorum opera vti vult, non modo iis viribus & facultatibus quas ipsis contulit, sed etiam auctis ab ipso vti potest dici: at vero, vt Diabolus quorum operam vsurpat maiore scientia & potentia instruere dicatur quam ex creatione & propria experientia habent, contrauenire veritati arbitramur.

COROLLARIA.

I. An Angeli boni dici possunt inter se aliquando, saltim caritate quam Deo sibi inuicem, & hominibus debent, contendere, disquiri permittimus.

II. An indiguerint Mediatore, & an Christus Mediator sit Angelorum? N.

III. An omnes Angeli sint vnius speciei? verisimilius existimamus quam contrarium esse.

THESIS XXVI.

De

Creatione hominis ad Imaginem Dei.

I. HOmo est Creatura Dei ex corpore & anima rationali constans, bona & ad imaginem Dei condita, & quidem secundum corpus ex præexistente materia, nempe terra, liquore aqueo & æthereo perfusa, & secundum animam ex nihilo, per insufflationem Spiritus in nares ipsius.

II. Illud autem corpus incorruptibile fuisset, potuisseque non mori ex gratiâ Dei, si homo non peccasset, eoque moriendi necessitatem sibi accersiuisset. Et quia futurum erat animæ receptaculum, variis atque excellentibus organis instructum est à sapiente creatore.

III. Anima verò admirandæ prorsus est naturæ, si ipsius ortum, substantiam, facultates, habitumque consideres. Ortu: nam ex nihilo est, creata infundendo, & infusa creando, corpore ad eam recipiendam rite præparato, vt materiam tanquam forma informaret, & nativo vinculo cum corpore vnita, cum eo vnum componeret ὑπόστασιν. creata, inquam à Deo in tempore, prout quotidie adhuc nouas in singulis corporibus animas creat.

VI. Substantiæ: quæ simplex est, immaterialis & immortalis: simplex inquam, non respectu Dei, constat enim ex actu & potentia, esse & essentia, subiecto & accidentibus, sed respectu Materiatorum & Compositorum. Immaterialis, quia per se subsistere, & à corpore separata, sola operari potest. Immortalis, non quidem à se, sed per sustentantem Dei gratiam.

V. Facultatibus: quæ duæ sunt, Intellectus & Voluntas, prout obiectum animæ duplex est. Intellectus enim apprehendit Ens & verum tum vniuersale tum singulare naturali & necessariâ, adeoque vniformi actione: voluntas vero propendet ad bonum, sed vel secundum modum naturæ,

ad

ad bonum vniuersale, & id quod summum est, vel secundum modum libertatis ad alia omnia.

VI. Denique habitibus: qui sunt primo sapientia, qua intellectus verum & bonum supernaturale cum fœlicitatis, tum iustitiæ clare & sufficienter intelligebat. Secundo iustitia & sanctimonia veritatis, qua voluntas apta erat & prompta sequi id quod sapientia ista iubebat faciendum, & monstrabat desiderandum. Quæ iustitia & sapientia originalis dicitur, tum quia homo ab origine sua illam habuit, tum quia si homo in integritate perstitisset, posteris quoque eius communicata fuisset.

VII. In his autem omnibus mirifice relucebat Imago Dei; quam dicimus esse similitudinem, qua homo creatorem suum referebat, & secundum modum capacitatis suæ exprimebat. In anima, inquam, secundum substantiam & facultates eius & habitus: in corpore, quanquam id proprie ad imaginem Dei conditum dici nequeat, qui purus est Spiritus, tamen aliquid diuinũ est, tum in eo quod, si homo non peccasset, nũquam fuisset moriturum, & quod capax est specialis incorruptibilitatis & gloriæ, de qua est 1. Corinth. 15. tum quod excellentiam aliquam & maiestatem præ se fert supra reliqua animantium corpora: Denique quod instrumentum sit admirabilibus actionibus & operationibus accómodum. In tota denique persona, secundum excellentiam, integritatem & dominium in alias creaturas ipsi collatum.

VIII. Partes istius Imaginis sic distingui possunt, vt nonnullæ homini dicantur naturales, aliæ supernaturales, nonnullæ essentiales ipsi, aliæ accidentales. Animæ naturale est & essentiale esse Spiritum; & vi intelligendi & volendi tum secundum naturam, tum secundum modum libertatis esse prædiram. Supernaturale vero & accidentale notitia Dei rerumque ad salutem æternam pertinentium, & voluntatis secundam illam notitiam Rectitudo & Sanctitas. Immortalitas hucusque est animæ essentialis vt mori nequeat nisi esse desinat. Sed est supernaturalis & accidentalis, quia ex gratia est assistentia conservationis, quam Deus animæ præstare non tenetur.

IX. Immortalitas vero corporis tota est supernaturalis & accidentalis: potest enim illi corpori auferri, & corpus in puluerem, vnde sumptum est, reuerti. Excellentia præ aliis animantibus, & aptitudo ad varias effectiones producendum illi est naturalis & essentialis. Dominium in creaturas, quod toti homini qua ex corpore & anima constat, competit, partim, vt secundum naturæ excellentiam illi conueniens, partim, vt gratioso dono in illum collatum considerari potest; cuius rei signum hoc esse videtur, quod nunquam illi in vniuersum adimatur hoc ipsum, quamquam varietur & secundum gradus & partes augeatur & minuatur.

X. Atque ita creatus est homo, vt Deum creatorem suum agnosceret, diligeret, coleret, & cum eo beatus in æternum viueret. Cuius creationis actu Deus gloriam sapientiæ bonitatis, & potentiæ suæ planissime exhibuit.

XI. Ex ista hominis descriptione apparet hominem, tum aptum esse ad Religionis actum Deo præstandum, siquidem ille ab ipso postuletur; tum capacem remunerationis, quæ Religionem Deo præstantibus, decenter obtingere, & pœnæ, quæ illam negligentibus iuste infligi potest: & propterea Religionem ab ipso iure merito, secundum istum quidem respectum postulari posse. Et hic est potissimus respectus secundum quem de hominis ad imaginem Dei creatione in SS. Theologia est pertractandum.

XII. Præter istam imaginem Dei & respectum ad supernaturalia & spiritualia, etiam considerandus venit status vitæ animalis, in quo primus homo conditus & cõstitutus fuit iuxta Apostolum 1. Corin. 15. Quod animale prius est inde quod spirituale: qui status fundatur in naturali corporis & animæ vnione, & in vita qua anima naturaliter viuit in corpore; ex qua vnione & vita est, vt anima corpori suo procuret ipsi bona, vicissim corpus animæ

præsto sit ad officia ipsius naturæ & desideriis congrua. Secundum hunc statum mutuus est respectus inter hominem & bona huius mundi, qui efficit vt homo ea desiderare, & iis sibi comparandis operam, quam necessariam & conuenientem arbitratur, impendere possit.

THESIS XXVII.

De

Dominio Dei.

I. EX creatione competit creatori Dominium in omnia ab ipso creata: quod propterea primum est, à nullo alio vel alius dominio dependens: ideoq; summum quo nullum maius est, & absolutum quod in totam creaturam est, secundum ipsam totam & partes omnes singulasque eius, omnesque respectus qui inter creatorem & creaturam sunt: & propterea perpetuum, nempe quamdiu creatura existet.

II. Est autem dominium Dei creatoris ius, & potestas eius in creaturas, secundum quam illas sibi proprias habet, iis imperare, vti, & de illis facere potest, quicquid ratio creationis, & æquitas illi innixa permittit.

III. Ius enim vlterius extendi non potest quam causa illa, ex qua totum illud ius est, & vnde dependet, patitur: qua de causa non conuenit huic iuri Dei vel vt creaturam suam alteri addicat, qui pro arbitratu in illam dominetur, ita vt neque Deo cogatur reddere sui dominatus rationem, & creaturæ iniuriæ capaci omne malum inferre possit citra creaturæ ipsius traditæ meritum, aut saltem non in aliquod creaturæ istius bonum: vel vt creaturæ actum imperet, cui præstando vires neque habuit neque habere potest sufficientes & necessarias: vel vt ea vratur ad peccatum in mundum introducendum, quo per eius punitionem vel remissionem glorioſus euadat, vel denique de illa faciendi quicquid secundum absoluram suam potentiam de illa facere potest, scilicet, æternum punire vel affligere citra peccatum.

IV. Potestas illa prout in creaturas rationales est (quorum respectu potissimum de dominio & potestate Dei agitur) secundum vsum considerari potest bifariam, vel vt διατακτικὴ, vel vt βασιλικὴ seu πατρικὴ. Illa est, qua vtitur citra vllam boni, quod creaturæ vtile aut salutare sit, intentionem: hæc est, quando etiam creaturæ ipsius bonum intendit. Et hac postrema vtitur Deus ex bonitatis & sufficientiæ suæ abundantia vsque dum creaturam ob eius peruersitatem indignam æstimet, cui regio & paterno imperio præsit.

V. Hinc est quod Deus aliquid imperaturus creaturæ rationali, neque omne quod iure posset exigit, & suasionibus vtitur per argumenta vtilitatem & necessitatem ipsarum spectantia.

VI. Imo vero, & contractum seu fœdus ineat cum creatura, idque horsum vt creatura non tam ex debito, quam ex spontanea, libera & liberali obedientia Deo seruiat: iuxta naturam fœderationum quæ stipulationibus constant & promissionibus: vnde Deus legem suam sæpe fœderis nomine insignit.

VII. Hæc tamen adnexa est semper isti fœderationi conditio, vt homo fœderis immemor, & dulcis illius imperii contemptor, semper dominatu illo vere dominico, stricto, & rigido vrgeatur, in quem incidit iure qui alteri parere recusat.

VIII. Vnde existit duplex Dei ius in creaturam rationalem, vnum quod ipsi competit ex creatione, alterum ex contractu: illud innitens bono; quod accepit creatura à creatore suo, hoc innitens beneficio maiori quod accipiet creatura à Deo conseruatore, promotore, & glorificatore.

IX. Aduersus quod duplex ius si contingat creaturam peccare, iam Deo. Domino,

mino, Regi & Patri suo ius eo ipso tribuit ipsam vt creaturam peccatricem tractandi, & debitas pœnas inferendi; & hoc ius tertium est, quod ipsius creaturæ in Deum maleficio innititur.

THESIS XXVIII.

De Prouidentia Dei.

I. PRouidentiam Deo competere tum natura ipsi Dei, & rerum ipsarum, tum Scriptura, quin & experientia euidenter ostendit.

II. Prouidentia autem non notat aliquam Dei proprietatem, non qualitatem, siue potentiam, siue habitum: sed actum, qui non ad intra, neque internus est, sed ad extra & externus: circa obiectum aliud à Deo, idque non vt Deo ab æterno in intellectione ipsius vnitum, sed vt separatum, & reipsa existens.

III. Estque actus intellectus practici, seu voluntatis intellectu vtentis, non vnico momento peractus, sed per momenta durationis rerum continuatus.

IV. Et definiri potest, intuitus Dei sollicitus, vbique potens & continuus, secundum quem totum mundum & singulas creaturas, earumque actiones & passiones curat, se decenter, & illis conuenienter in bonum ipsarum creaturarum, præsertim piorum hominum, & perfectionis diuinæ declarationem.

V. Obiectum eius posuimus tum mundum vniuersum, quatenus vnum quid est ex partibus multis inter se certa relatione affectis, & ordinem ad se inuicem habentibus, tum singulas creaturas, earumque actiones & passiones: seruato discrimine bonitatis quæ in ipsis est, primo secundum naturam ex creatione, secundo iuxta gratiam ex donorum supernaturalium communicatione, & ad dignitates euectione; Tertio iuxta rectum tum naturæ, tum gratiæ vsum: quæ tamen duo posteriora etiam prouidentiæ actui adscribimus.

VI. Regula prouidentiæ secũdum quam actus suos producit, est sapientia Dei, monstrans quid Deum deceat, vel secundum bonitatem, vel secundum seueritatem ipsius, vel secundum amorem ipsius erga iustitiam, vel erga creaturam, semper secundum æquitatem.

VII. Actus prouidentiæ ad eius exsecutionem pertinentes sunt tum conseruatio, quæ videtur versari circa essentias, qualitates, quantitates, tum Gubernatio, quæ actibus & passionibus præsidet: cuius actus præcipui sunt motus, auxilium, concursus, permissio; illi tres ad bonum se extendentes, siue naturale, siue morale: hæc ad malum tantum pertinens.

VIII. Hisce actibus, excepta permissione, exsequendis seruit vniuerse & semper ipsa Dei potentia speciatim & aliquando ipsæ creaturæ. Vnde actus prouidentiæ vel immediatus, vel mediatus dicitur. Quando vtitur creaturis, tunc ipsis motus suos naturæ ipsarum conuenienter agere permittit, nisi ipsi præter ordinem quid agere videantur.

IX. Deinde, qui iuxta quendam certum naturæ vel gratiæ tenorem peraguntur, ordinarii dicuntur: qui præter vel supra, vel etiam contra ordinem istum vsurpantur, extraordinarii dicuntur: concluſi tamen semper terminis decentiæ & conuenientiæ, de quibus in definitione diximus.

X. Gradus in prouidentia ponuntur, non secundum ipsum intuitum, neque secundum præsentiam, vel continuitatem; sed secundum solicitudinem & curam (quæ tamen secuta est) quæ maior est de homine, quam de bobus; maior circa fideles & pios, quam circa impios.

XI. Finis prouidentiæ actuumque ipsius omnium est tum perfectionis diuinæ, vtpote sapientiæ, bonitatis, iustitiæ, seueritatis, potentiæ declaratio; tum

bonum

bonum voluerit, præsertim hominum electorum.

XII. Quum vero Deus nihil faciat vel permittat in tempore, quod non ab æterno decreuerit vel facere vel permittere, hinc decretum illud quoque prouidentiæ, eiusque actionibus præficitur, vt internus actus externo.

XIII. Effectum, seu consequens potius, ipsi Deo competens est præscientia ipsius: quæ partim naturalis & necessaria, partim libera dicitur: & libera quidem, quia sequitur actum liberæ voluntatis diuinæ, sine qua obiectum illius non esset: Naturalis & necessaria, quatenus, posito per actum voluntatis diuinæ obiecto isto, id ipsum ignorari à diuino intellectu nequit.

XIV. Præscientiam istam sequitur aliquando prædictio, quum Deo visum creaturis significare rerum euentus antequam fiant: Sed neque prædictio, neque præscientia vlla rei futuræ necessitatem infert: quum natura & ordine re futura sint posteriores. Res enim non fit quia præscita, aut prædicta est, sed quia futura est præscitur & prædicitur.

XV. Imo vero neque ipsum decretum, secundum quod prouidentiam eiusque actus administrat dominus, necessitatem rebus futuris infert: cum enim actus Dei internus sit, in re ipsa nihil ponit; Sed secundum modum potentiæ, qua Deo vti visum in rerum administratione, vel necessario vel contingenter fiunt & eueniunt res.

THESIS XXIX.

De

Fœdere Dei cum primis hominibus inito.

I. QVanquam Deus pro iure & potestate sua in hominem à se ad imaginẽ suam conditum obedientiam illi in omnibus ad quæ præstandum vires habebat, aut gratia Dei habiturus erat in illo statu idoneas, præscribere poterat: tamen, vt obedientiam voluntariam & liberalem quæ solum illi grata est, ab homine eliceret, contractum & fœdus cum illo inire voluit, quo obedientiam postulauit, & vicissim præmium promisit, addita pœnæ denuntiatione, ne omnino inter pares res agi videretur, atque si homo Deo omnino non strictus non esset.

II. Qua de causa lex Dei sæpissime fœdus dicitur, eo quod duabus illis partibus constat, præscripto scilicet operis, & promisso præmii, cui adiungitur pœnæ denũtiatio ad significãdum ius Dei in hominem quod non omnino remisit, & hominem magis ad obedientiam incitandum.

III. Hanc obedientiam præscripsit Deus primum legementi hominis indita & impressa, qua ipsius naturale erga Deum & proximum, propterea que & erga seipsum officium continetur, qui est amoris cum timore, honore, cultu erga superiorem. Cum enim virtus vera consistat in adfectuum ordinatione, quorum primus, potissimus, & à quo alii dependent est amor, illius ordinatione tota lex continetur. Quumque obedientia esse non videatur vbi quis totam suam voluntatem sine vllo vel minimo remisu exsequitur; Hinc ad explorandam obedientiam præscribendum fuit id à quo aliquo adfectu abhorrebat homo, & vetandum in quod aliquo adfectu ferebatur. Ordinandus itaque amor nostri, qui, vt homo secundum hominem viuat prima & proxima causa est.

IV. Huic legi aliam visum Deo est adiungere. Symbolicam. Est autem Symbolica lex quæ præcipit vel vetat actum aliquem Deo per se neque gratum neque ingratum, id est, indifferentem; huic fini seruiens vt experiatur Deus an homo obedientiam ipsi præstare velit ea sola de causa quia visum est Deo postulare illam, etsi nulla alia ratio excogitari possit cur Deus legem illam tulerit.

V. Lex illa Symbolica hic fuit prohibitiua actus alicuius ad quem homo naturali aliqua inclinatione propendebat, nempe de arbore scientiæ boni & mali comedere, quamquam pulchra esset adspectu & deli-

desiderabilis ad comedendum Actus indifferentis præscriptione non videtur æque commode obedientiam explorare potuisse.

VI. Inter vtramque obedientiam hoc discrimen esse videtur, quod illa vera & ipsissima Deo grata sit obedientia, quam qui præstat secundum Deum vere viuere dicitur: hæc autem non tam sit obedientia quam professio externa de obedientia lubenter præstanda, & propterea recognitio seu recognitionis Symbolum, quo quæ se Deo subesse fatetur & lubenter subesse declarat: non secus atque vasallus Domino obedientiam præstat pro illo aduersus hostes ipsius decertando, quam se ipsi dare lubenter fatetur, munusculum exiguum quotannis illi offerendo.

VII. Ex qua collatione apparet, obedientiam legi Symbolicæ præstitam longe esse inferiorem ea quæ præstatur naturali, at vero inobedientiam præstitam Symbolicæ non minus esse grauem, vel grauiorem etiam: quia eo ipso profitetur homo se subesse nolle, & ne in aliis quidem obedire & maioris momenti & difficilioris operæ.

VIII. Præmium quod legis ipsius summæ, & cuius præstatio per se Deo grata est obedientiæ respondet (ex æquo obseruata quæ inter Deum & hominem est analogia & differentia) est ipsa vita æterna, totius voluntatis & desiderii nostri impletio: præmium vero quod legis Symbolicæ obseruationi respondet, est fructuum Paradisi libera fruitio, & potestas edendi de arbore vitæ, cuius esu in pristinum rigorem semper erat restituendus homo. Fuit autem hæc arbor vitæ Symbolum vitæ æternæ, qua potiturus erat homo si ab illa abstinendo obedientiam professus esset, & legi morali vere illam præstitisset.

IX. Arbitramur, si primi homines in integritate per obedientiam vtrique legi præstitam permansissent, Deum eodem pacto cum eorum posteris acturum fuisse, nempe legis moralis cordibus inscriptæ, & alicuius symbolicæ vel ceremonialis obedientiam præstando, quanquam de arbore scientiæ boni & mali idipsum affirmare specialim non audeamus.

X. Sic quoque, si perstitissent in obedientia vtriusque legis, certis temporibus à vita animali per intermediam mutationem animalis, mortalis, corruptibilis corporis, in spirituale, immortale, incorruptibile, ad immortalem & beatam vitam in cœlis agendam transferendos fuisse homines verisimile putamus.

COROLLARIVM.

An Eua à Deo immediate, an vero per Adamum præceptum hoc Symbolicum de arbore scientia boni & mali acceperit, disquiri permittimus.

THESIS XXX.

Quomodo se homo gesserit in fœdere primo præstando, seu de peccato primorum parentum.

I. FOedere hoc à Deo cum hominibus inito, hominis erat secundum conditiones & leges fœdere illo præscriptas vitam perpetuo formare, & instituere, siquidem præmia promissa ex vtriusq; conditionis præstatione obtenturus esset, & in pœnas inobedientiæ debitas & denuntiatas non incursurus. Id quamdiu fecerit ignoramus, at non perseueraſſe in obedientia ipsa S. literæ testantur.

II. Fœderis autem illius violationem dicimus fuisse transgressionem legis symbolicæ positæ non edendo fructu arboris scientiæ boni & mali.

III. Causa illius efficiens fuit homo, voluntatem suam ad obiectum illud vetitum determinans, & potentiam ad faciendum applicans. Causa vero externa mouens per se & principalis fuit Diabolus, qui aggressus fœminam (quam imbecilliorem putabat viro, &, cui si persuasisset, facile viro persuasum iri) argumentis falsis vsus est ad persuadendum. Vnum deductum ab vtilitate boni ex actu isto consequuturi: alterum ex remotione prohibentis, nempe negatione pœnæ insequuturæ. Instrumentalis, Serpens, cuius lingua abusus

est ad argumenta, quæ vellet, proponenda. Per accidens fructus ipse, qui oculis desiderabilis & sapore delectabilis videbatur. Occasionalis, Lex Dei, quæ actum natura sua indifferentem, ad quem homo adfectum & vires habebat interdicto suo circumscripsit, ne sine peccato perpetrari posset.

VI. Causa interna seu προηγουμένη fuit duplex affectus in homine, tum superior erga similitudinem Dei, tum inferior erga fructum desiderabilem, oculis delectabilem, & ad vescendum bonum. Vterque à Deo per creationem inditus, sed certo modo, ordine, tempore vsurpandus. Immediata & proxima fuit voluntas hominis, quæ præeunte & monstrante intellectu se ad actum applicuit. Atque hæ sunt causæ quæ ad efficiendum hoc peccatum concurrerunt, quibus omnibus vt per imaginem Dei resistere potuit, ita per positionem legis debuit. Nulla itaque harum, neque si qua alia in genere causarum detur, necessitatem homini intulit. Non externa, siue Deum aut quid ex Deo, siue Diabolum, siue hominem consideres.

V. Non Deus. Ille enim quum summum bonum sit, nil nisi bonum agit, eoque causa peccati efficiens dici non potest, neque deficiens, quum quæ ad hoc peccatum euitandum sufficientia & necessaria erant adhibuit. Neq; quid in Deo. Non intellectus aut voluntas Dei, quæ præcipit quæ iusta sunt, facit quæ bona, permittit quæ mala sunt. Atque permissio hæc tantum est necessario ob actu tali qui actū hominis reuera impediturus esset, nihil extra se efficiendo, sed efficientiam aliquam suspendendo. Itaque causa esse non potest. Non Diabolus. Ille enim tantum consuluit, non impulit, non necessitate adegit. Non Eua. Hæc enim exemplo tantum præire potuit, aut aliqua ratione allicere, non cogere.

VI. Non interna, siue naturam communem consideres, quæ ad vnum tantum bonum ferebatur, siue particularem, quæ communi ad amussim respondebat: neque quid in natura particulari, hoc enim intellectus foret: at hic suasione & consilio agere potest, non necessitate. Voluntate igitur libera, motu proprio à Deo permisso, à Diabolo persuaso, peccauit homo.

VII. Materia peccati illius fuit esus de arbore. Actus sua natura quidem indifferens, per legis autem positionem vetitus, & potestati hominis subtractus, à quo facile homo abstinere potuit etiam sine iactura voluptatis. In quo mira Dei bonitas apparet, explorantis an homo ipsius imperio subesse vellet in re tam facile vitabili.

VIII. Forma fuit legis positæ transgressio, siue actus edendi, qua vetitus: qua enim vetitus erat ordinem actuum licitorum & bonorum excesserat, ac potestati hominum ademptus erat, ne citra peccatum exerceri posset.

IX. Finis peccati nullus fuit, boni enim semper rationem induit. Hominis vero finis propositus, sed non obtentus fuit, vt tum affectui superiori erga imaginem Dei, tum interiori erga fructum satisfaceret. Diaboli vero finis fuit, hominis à Deo sua auersio, & ex hac in exilium & mali societatem pertractio. Permissio vero Dei respectum habuit ad antecedentem conditionem creationis, quæ liberi arbitrii homines fecerat, & ad actus Deo glorioſos, qui inde existere poterant.

X. Grauitas peccati illius ex his potissimum claret: primo, Quod fuerit transgressio legis eiusmodi quæ erat posita ad explorandū, an homo Deo vellet esse supplex, & complura alia peccata grauia secum vehebat. 2. Quod a Deo tam in signibus donis cumulatus homo id perpetrare ausus fuerit. 3. Quod cum esset tanta à peccato abstinendi facilitas, tam facile se induci passus sit, & in tanta rerum copia affectui suo non satisfecerit. 4. Quod loco sanctificato & typo cœlestis paradisi id perpetrauerit sub oculis pene ipsius Dei, qui familiariter ipso versabatur.

THE-

THESIS XXXI.

De

Effectis peccati primorum parentum.

I. Effectus peccati, quod patrarunt Adam & Eua de fructu vetito vescentes primus & immediatus est tum Numinis offensio, tum Reatus. Offensio ex posita prohibitione; Reatus ex addita eius sanctione per denuntiationem pœnæ, si prohibitionem negligerent.

II. Ex offensione Numinis eius ira nascitur ob violatũ mandatũ, in qua violatione triplex causa iustæ excandescentiæ. 1. Poestatis eius seu iuris derogatio. 2 Eius erga quod deciebatur denegatio. 3. Voluntatis per mandatum significatæ contemptus.

III. Ex reatu & ira diuina sequitur pœna, cuius æquitas ex reatu est, inflictio ab ira. Verum illam antegressa est tum conscientiæ offensa, tum timor irati Numinis & metus pœnæ, quorum signum fuit, quod inde exstitit fuga & absconsio à facie Domini deambulantis in horto ad auram diei, & vocantis hominem.

IV. Causa fugæ & absconsionis istius adiuuans fuit agnitio propriæ nuditatis, & pudor de illa, cuius illos antea non pudebat: quæ ipsa & conscientiæ vellicandæ, timorique & metui isti excitando vel augendo seruire videtur.

V. Cum conscientia offensi Numinis Spiritus gratiæ intus habitans consistere nequit: ideoque discessit ille ad perpetrationem peccati, & cordis proprii condemnationẽ. Quare etiam ducere hominem desiit Spiritus Dei bonus, & de fauore Dei intus cordi ipsius testificari. Quod ipsum iure, cum praua conscientia, accusant, testificante, conuincente & condemnante, magnæ pœnæ loco habendum est.

VI. Præter illam pœnam statim inflictam duplici alteri pœnæ obnoxii facti sunt, morti scilicet temporali, quæ est animæ à corpore separatio, & æternæ, quæ est totius hominis à Deo summo ipsius bono separatio.

VII. Vtriusque iudicium fuit illorum ex paradiso eiectio. Huius, quia Paradisus erat typus & figura cœlestis domicilii, in quo summa & plena viget beatitas, & relucentia maiestatis diuinæ. Illius, quia in illo horto fuit arbor vitæ plantata, cuius fructus comestus per se aptus, erat ad vitam animalem homini continuandam, citra interuentũ mortis. Quæ arbor & Symbolum vitæ cœlestis ereptæ hominibus & mortis æternæ secuturæ indicium fuit.

VIII. Accessit pœna viro & fœminæ peculiariter inflicta. Illi, quod ex sudore vultus sui panem suo vesci debuit, & terra in ipsius opere maledicta tribulos & spinas prolatura. Huic, quod variis conceptus & partus sui doloribus fuit obnoxia, Viro inflicta pœna circa studium conseruandi individua, & fœminæ circa perpetuationem speciei.

IX. Quoniam vero ratio fœderis à Deo cum hominibus primis initi hæc fuit, vt si ipsi in fauore Dei & gratia per præcepti istius & aliorum obseruationem permanerent, ad posteros dona in illos collata transmitterentur, eadem gratia diuina, quæ illi obtigit: si vero illi eorum se indignos facerent per inobedientiam, posteri quoque ipsorum iis carerent, & contrariis malis obnoxii essent. Hinc accidit, vt omnes homines qui naturaliter ex ipsis propagandi fuerint morti temporali & æternæ obnoxii euaserint, & dono isto Spiritus sancti sine iustitia originali vacui: quæ pœna priuatio imaginis Dei & peccatum originale appellari solet.

X. An vero præter carentiam iustitiæ originalis aliqua contraria qualitas constituenda sit, tanquam peccati originalis pars altera, disquiri permittimus: quanquam arbitramur verisimilius illam solam carentiam ipsum peccatum originis esse, vtpote quæ sola sufficit ad quæuis peccata actualia committendum & producendum.

XI. Disputatio an peccatum originis per animam an per corpus propagetur, inutilis nobis videtur, ideoque & altera ista, an anima sit ex traduce nec ne, ad hanc rem haud necessaria videtur.

THESIS XXXII.

De

Necessitate Religionis Christianæ.

I. NVlla homini cum Deo citra Religionem vnio est: nulla Religio citra præscriptum & institutionem DEI, quam vtpote illius siue creationis, siue insuper etiam restitutionis, iure prout visum est, variare potest ita vt quomodocumque illam instituat, hominem semper ad obseruandum obliget, eique ex obligatione obseruandi necessitatem imponat.

II. Modus autem religionis (nam quo ad substantiam, quæ in Dei notitia, fide, amore, &c. consistit, semper eadem est, nisi ad substantiam referendum videatur, quod Christianam Religionem Christus vt obiectum eius ingrediatur) non mutatur nisi mutata inter Deum hominemque illi vniendum relatione; & hæc mutata variatur scilicet, præsuppositio quod homo adhuc Deo vniendus sit.

III. Relatio prima (& quæ Religionis primæ fundamentum fuit primum) inter Deum & hominem fuit, illum quidem vt creatorem, hunc vero vt creatum ad imaginem Dei & integrum: vnde Religio relationi illi superstructa rigida strictæque fere iustitiæ & obedientiæ legalis. At mutata illa relatio est, nempe per peccatum hominis, non iam integri Deoque accepti, sed transgressoris & damnabilis. Vnde post peccatum aut nullus homini spirandus ad Deum eiusque vnionem aditus fuit, violato scilicet abrogatoque cultu Dei, aut Deo per hominis gratiosam restitutionem noua fœdera illum fundandi fuit relatio, nouaque super illam relationem instituenda fuit Religio. Id quod & fecit misericors Deus ad laudem gloriosæ suæ gratiæ.

IV. Sed quum Deus non sit restitutor peccatoris nisi in Mediatore expiante peccata, Deum placante, peccatorem sanctificante, nisi, inquam in vno illo Mediatore Dei & hominum homine Iesu Christo, noluit gloriosissimus Deus solus citra mediatorem illum aut fundamentum esse inter ipsum & restitutum ab ipso peccatorem, aut obiectum esse Religionis, quam relationi illi (ad suum restituentis honorem & æternam restituti fœlicitatem) superstrueret. Placuit enim Patri per Christum reconciliare sibi omnia & per hunc restituere, tum quæ in cœlis, tum quæ in terra sunt. Placuit etiam patri vt omnes honorent filium prout honorant patrem, adeo vt non honoret patrem, quisquis non honorat filium.

V. Vnde post ingressum peccatum nulla hominum a Deo salus, nisi per Christum, nullus salutaris cultus Dei nisi in nomine & respectu Christi, qui Christus peccatorum sed in ipsum credentium saluator est, adeo vt sine Deo sit quisquis sine Christo est & sine Christo quisquis sine fide, sine cultu, & Religione Christi est: sine cuius siue promissi, typisque adumbrati, siue exhibiti claraque annunciati fide ac spe, neq; antiquitas salua fuit, neque salui sumus nos.

VI. Qua de causa cum primi fœderis transgressio necessitatem contineat Religionis alterius constituendæ, eaque non accidisset, si fœdus illud initum non fuisset, apparet ea quæ de fœdere primæuo & eius transgressione ab hominibus primis facta tractantur in Scriptura, occasionem continere restitutionis à Deo per Christum faciendæ, & propterea in Christiana Religione sic tractanda esse. Quod ex ipsa forma narrationis à Mose factæ facile concluditur.

VII. Estque Deus Religionis Christianæ obiectum, tum vt creator, tum vt restaurator in Christo filio dilectionis suæ; quæ nominationem continent, cur Deus Religionem postulare ab homine possit; qui factus est à Creatore creatura, & à Restaura-

ſtauratore noua creatura. In quo obiecto etiam conſiderandum quod velit eſſe glorificator hominis qui illum ex peccati merito & miſeria ad æternam fœlicitatem perducat. Quæ tria nomina, Creatoris, Reſtauratoris, Glorificatoris potiſſima argumenta continent quibus homini Religio perſuadetur.

VIII. Cæterum quia viſum Deo eſt reſtaurationem illam facere per filium ſuum Ieſum Chriſtum Mediatorem; hinc etiam filius Dei, qua conſtitutus à Deo Chriſtus & Dominus, obiectum eſt Religionis Chriſtianæ Deo ſubordinatum, quamquam ille in terra, vt ſermo patris ſui, in parte ab æterno exiſtens conſiderari & poſſit & debeat.

THESIS XXXIII.

De

Inſtauratione Hominis.

I. CVm Religionis Chriſtianæ obiectum ſit Deus non tantum qua creator, ſed etiam & proprie qua reſtaurator humani generis: creationis tractatione defuncti, de reſtauratione porro agemus: vtpote quæ alteram in ſe contineat cauſam cur Deus iure merito ab homine & peccatore Religionem poſtulare poſſit.

II. Reſtauratio illa eſt hominis peccatoris & per peccatum æternæ & temporariæ morti peccatique dominio obnoxii reſtitutio, & noua ſeu ſecunda creatio.

III. Cauſſa ἀποκατάστασις eſt gratioſa Dei miſericordia, qua peccatum condonare & creaturæ ſuæ miſeriæ ſuccurrere voluit.

IV. Materia circa quam eſt homo peccator, & propter peccatum iræ Dei & peccati ſeruituti obnoxius; quæ in ſe continet cauſſam ἀποκαταστατικὴν miſericordiæ illius gratioſæ, ſed per accidens, ex eo quod Deus delectatus eſt miſericordia, cum alioquin peccatum ſit per ſe & proprie cauſa ἀποκαταστατικὴ & meritoria iræ & damnationis.

V. Formam ſub generali quidem reſtitutionis, ſeu reparationis, ſeu redemptionis notione concipere poſſumus: at explicatam dare non poſſumus niſi ſub duabus particularibus actionibus: quarum altera eſt peccatorum remiſſio, vel in gratiam receptio, altera hominis peccatoris ad imaginem Dei renouatio ſeu ſanctificatio, quibus ipſa in Filium Dei adoptio continetur.

VI. Finis primus eſt laus glorioſæ gratiæ Dei quæ ex ipſa, & ſimul cum ipſa reſtitutionis ſeu redemptionis actione exiſtit: alter eſt vt ſic reparati pie, iuſte & ſobrie viuant in hoc ſæculo, & in altero beatam fœlicitatem obtineant.

VII. Viſum autem eſt Deo hanc miſericordiam in reſtituendo homine citra declarationem iuſtitiæ ſuæ, qua iuſtitiam diligit & peccatum odit, non exercere, ideoque & conſtituit vt modus peragendæ reſtaurationis eſſet per Mediatorem inter ipſum & hominem peccatorem interuenientem, quæ ſic obiretur, vt vero conſtaret ipſum peccatum odiſſe & iuſtitiam amare, deque iure ſuo nihil velle remittere niſi eius iuſtitiæ ſatisfactum eſſet.

VIII. Huic mediationi peragendæ conſtituit Filium ſuum vnigenitum Mediatorem inter ipſum & homines, & Mediatorem quidem per ſanguinem & mortem ipſius, omnino nolens vt ſine ſanguinis effuſione & interuentu mortis ipſius teſtatoris eſſet remiſſio, aut Teſtamenti noui, quod remiſſionem & legis diuinæ in cordibus inſcriptionem promittit, confirmatio.

IX. Quæ cauſa eſt quod Ieſus Chriſtus reſtaurationis iſtius Mediator, poſtquam à Patre factus eſt Chriſtus & Dominus caputque Eccleſiæ eſt conſtitutus, ſit obiectum alterum Deoque ſubordinatum Religionis Chriſtianæ. Ita vt per illum ad Deum accedendum ſit religionis illi præſtandæ cauſſa, & illi vna cum Deo patri religionis officium præſtandum, quo ſpiritum vtriuſque nullo modo excludimus.

THESIS XXXIV.

De

Persona Iesu Christi Domini nostri.

I. QVia Dominus noster Iesus Christus obiectum secundarium est Religionis Christianæ, de eo porro vt tali aliquot disputationibus pertractandum est. Imprimis autem personam ipsam qualis in se est, considerare necesse habemus.

II. Personam hanc esse dicimus Filium Dei & Filium hominis, duplici natura constantem, diuina & humana, impermixte, inconfuse, inseparabiliter vnitis, non secundum habitudinem vel inhabitationem tantum, sed vnione quam veteres recte ἕνωσιν κατ' ἐνέργειαν appellarunt.

III. Diuinam naturam eandem habet cum Patre per internam & æternam communicationem.

IV. Humanam naturam habet ex virgine Maria per operationem Sp. Sancti, qui superuenit & obumbrauit eam semen illius fœcundando, vt ex eo promissus Messias supernaturali modo nasceretur.

V. Constat autem secundum humanam naturam ex corpore vere organico, & anima vere humana, quæ corpus viuificauit, & in hoc similis est reliquis personis seu hominibus, adeoque omnibus essentialibus & naturalibus proprietatibus tum corporis, tum animæ.

VI. Ex vnione ista personali existit idiomatum seu proprietatum communicatio non realis, ac si quæ diuinæ naturæ propria sunt effusa essent in naturam humanam, sed verbalis, innixa tamen vnionis ipsius veritati, & arctissimam vtriusque naturæ coniunctionem significans.

COROLLARIVM.

Vox ἕνωσις quatenus significat Filium Dei essentiam diuinam à se habere, filio Dei tribui secundum Scripturas & Ecclesiæ tam Græcæ quam Latinæ sententiam non potest.

THESIS XXXV.

De

Sacerdotali Christi munere.

I. QVanquam persona Christi propter excellentiam dignissima sit quæ culeu & honore afficiatur, tamen, vt secundum Deum Religionis obiectum esset, duo alia ex voluntate Dei fuerunt necessaria: primum, vt munia nonnulla obiret in gratiam hominum ad salutem æternam illis comparandam: secundum, vt illi Dominium a Deo in omnia, & quidem plena saluandi & damnandi potestas daretur, cum expresso mandato, vt omnes illum honorarent, tanquam patrem & omne genu illi se flecteret ad gloriam Dei patris.

II. Vtrumque simul Saluatoris & Mediatoris nomine cõprehenditur. Saluatoris quidem, quatenus finem comprehendit vtriusque: Mediatoris, qua modum denotat finem præstandi. Saluandi enim actus quatenus Christo tribuitur, salutis notat acquisitionem & communicationem: Mediator vero est hominum apud Deum in impetranda salute, & Dei apud homines in partienda. De priore nunc agemus.

III. Mediator hominum apud Deum & Saluator per salutis impetrationem & acquisitionem (quæ & per modum meriti ab orthodoxis appellatur) est Sacerdos a Deo constitutus, non secundum ordinem Leui, sed Melchizedechi, qui sacerdos fuit altissimi, & simul Rex Salem.

IV. Sacerdos hic ex natura veri non typici sacerdotis simul & sacerdos & victima fuit in vna persona, quod propterea nonnisi ex vera & solida obedientia erga Deum munus imponentem præstare potuit.

V. In Sacerdotio Christi consideranda tum præparatio ad munus, nam ipsa muneris functio, præparatio est sacerdotis & victimæ. Sacerdos præparatus est, vocatione

Hanc seu impositione muneris, sanctificatione & consecratione personę per Spi. sanctum & per obedientiam & passiones, etiam aliquo respectu per resuscitationem ex mortuis. Victima etiam præparata per separationem, per obedientiam (oportuit enim & sanctam victimam esse) per mactationem.

VI. Functio muneris consistit in oblatione seu præsentatione sacrificii corporis & sanguinis sui & intercessione apud Deum. Benedictio, quæ etiam sacerdotalis muneris erat in V.T. hic commodius ad ipsam salutis communicationem referetur: vt & Reges leguntur in V. T. benedixisse.

VII. Apotelesmata muneris sacerdotalis, reconciliatio cum Deo, redemptionis æternæ impetratio, remissio peccatorum, Spiritus gratiæ, & vita æterna.

VIII. Et hoc quidem respectu Sacerdotium Christi fuit propitiatorium: at vero, quia & nos beneficio illius constituti sumus sacerdotes, qui per ipsum Deo gratiarum actiones offeramus, hinc ille etiam est sacerdos eucharisticus, quatenus nostra sacrificia Deo patri offert, vt illa manibus ipsius oblata accepta habeat pater.

IX. Ex illis quæ hucusque dicta sunt constat, Christum in munere suo sacerdotali neque successorem vllum, neque vicarium, neque socium habere, siue consideremus oblationem tum propitiatorii sacrificii, quod de suo tantum obtulit, tum eucharistici, quod & de nostro, siue intercessionem.

COROLLARIA.

I. *Collationem sacerdotii Christi & Melchizedech vel præcipue vel vllo modo in eo consistere: quod Melchizedek panem & vinum obtulerit, cum occurreret Abrahamo à cæde Regum redeunti, Negamus.*

II. *Sacrificium Christi propitiatorium esse inconuentum contradictionem implicat secundum Scripturas.*

III. *Christus viuus nullibi quam in cœlo patri repræsentatur. Ergo non offertur in Missa.*

THESIS XXXVI.

De

Prophetia Christi.

I. PRophetia Christi dupliciter consideranda venit, vel quatenus in propria persona illam obiuit in terris cõuersatus, vel quatenus per Ministros suos administrauit sedens in cœlis ad dextram Patris. Nos de ea secundum priorem rationem agemus in præsenti.

II. Obiectum prophetiæ Christi proprium non fuit lex, quanquam illam explicuerit, & à prauis corruptelis vindicauerit; neque ~~ἐπεξήλθε~~, quamuis & illam patribus factam confirmarit, sed Euangelium & ipsum N.T. vel regnum cœlorum & iustitia eius.

III. In hac prophetia Christi consideranda tum muneris impositio, tum functio. Impositio habet sanctificationem, institutionem, inaugurationem, assistentiæ promissionem.

IV. Sanctificatio est, qua ad hoc munus à Patre iam ab ipso momento suæ conceptionis per Spiritum est sanctificatus (vnde & natum se dicit, vt testimonium perhiberet veritati) & quidem excellentiore longe modo, quam Ieremias & Ioannes sanctificati dicuntur.

V. Institutio est donorum ad prophetiam obeundam necessariorum collatio, quæ constat Sp. Sancti copiosissima in illum effusione & super illum mansione; & Spiritus quidem sapientiæ, intelligentiæ consilii, scientiæ, timoris Domini, & fortitudinis: quo Spiritu factum, vt & omnia quæ essent docenda, vellet docere secundum Deum & auderet, contra omnia impedimenta sufficienter & abundanter instructa mente, & affectu tum concupiscibili, tum irascibili.

VI. Institutio autem à rebus cognitu necessarijs dicitur in S. Scriptura facta per visionem & auditum, per intimam secretorum Patris intuitionem: quæ significatur phrasi, qua dicitur esse in sinu patris & in cœlo.

VII. In-

VII. Inauguratio facta est per Baptismum, quem illi Ioannes contulit, vbi vox à Patre cœlitus delata & Spiritus tanquam columba corporea specie super ipsum descendens, fuerunt tanquam literæ fiduciariæ, quibus illi tanquam legatio Patris est adserta docendi potestas.

VIII. Cui iungenda est perpetua Spiritus sancti adsistentia, hoc ipso signo columbæ, super ipsum requiescentis & manentis promissa, vt munus tam arduum animosè administraret.

IX. In functione considerandæ doctrinæ propositio, conformatio, euentus.

X. Doctrinæ propositio facta est, tum rebus ipsis tum personis cõuenienter. Personæ ipsius & eorum quos docebat cum gratia & auctoritate, nullius hominis faciem accipiendo, cuiuscunque status aut conditionis esset.

XI. Confirmatio facta est, tum per sanctimoniam doctrinæ adamussim respondentem, tum per miracula, futurorum prædictiones, cogitationum & aliorum secretorum reuelationes, denique per ipsam mortem acerbissimam & contumeliosissimam.

XII. Euentus fuit duplex, vnus doctrinæ ipsius naturæ respondens, paucorum ad ipsum conuersio, sed citra ipsius talem notitiam, qualem doctrina postulabat: habebant enim in cogitationibus de regno externo restituendo. Alter ex prauitate auditorum, doctrinæ & doctoris repulsa, & crucifixio, & interfectio. Vnde de ipso conqueritur Esaias 64. se in vanum laborasse, & frustra consumpsisse fortitudinem suam.

XIII. Quod ipsum cum Deus futurum præsciuerit, certum est illum voluisse vt hæc prophetia seruiret Christo per passiones ad Sacerdotale & regium munus capessendum & administrandum consecrando. Et sic prophetia Christi quatenus ab illo per Apostolos & alios ipsius seruos est administrata, medium fuit per quod Ecclesia ipsius ad fidem adducta & saluata est.

COROLLARIVM.

An Christi anima vllam scientiam acceperit à λογῳ immediate in illam operante citra Spiritus sancti interuentum, quæ scientia vnionis dicitur, disquiri permittimus.

THESIS XXXVII.

De Regio Christi munere.

I. QVum Christus per passiones consecratus factus sit author salutis omnibus temperantibus ipsi, ad saluandum vero non tantum bonorum impetratio, cui seruit Sacerdotale munus, sed & communicatio requiratur: oportuit illum regia dignitate insigniri, & Dominum super omnia constitui, cum plena potestate salutem, & quæ ad illam necessaria sunt, impartiendi.

II. Regium Christi officium est munus Mediatorium, quo ille omnium quæ in cœlo & in terra sunt Dominus, & peculiariter Rex caputque Ecclesiæ constitutus à Patre, omnia, illamque Patris nomine gubernat ad Ecclesiæ salutem & Dei gloriam. De quo videbimus accommodate ad Ecclesiam, quia ista consideratio nos potissimum concernit.

III. Functiones ad regium munus pertinentes hæ esse videntur. Vocatio ad participationem regni Christi: Legislatio; bonorum in hac vita ad salutem necessariorum collatio, & malorum illis oppositorum auertruncatio: denique iudicium & quæ illi adnexa sunt.

IV. Vocatio est prima functio regii muneris Christi, qua homines peccatores vocat ad resipiscentiam & fidem Euangelio habendam; proposito præmio de participatione regni, & commination addita æterni exitii à facie Domini.

V. Legislatio est secunda functio officii regii Christi, qua fidelibus officium ipsorum præscribit, quod Deo & Christo tanquam capiti & principi suo ipsi velut subditi præstare tenentur, addita sanctione per præmia & pœnas, quæ statui regni istius spiritualis proprie conueniunt.

VI. Inter

VI. Inter bona quibus communicandis seruit tertia functio muneris Christi regij, non tantum numeramus remissionem peccatorum, & Spiritum gratiæ: intus testificantem cordibus nostris quod sumus filii Dei, sed etiam omnia quæ ad officium præstandum necessaria sunt, vtpote illuminatio, bonarum cogitationum & desideriorum inspiratio, corroboratio aduersus tentationes, & omnino legis Dei in cordibus nostris inscriptio: præterea ex bonis animalis huius vitæ quantum saluti fidelium suorum conducere nouit. Mala vero quibus auertendis functio hæc præsidet istis bonis contraria intelligenda sunt.

VII. Iudicium est extremus actus regij muneris Christi, quo de vniuersis omnium hominum ad tribunal suum ante citatorum & constitutorum cogitatis, dictis, factis, item & omissis iuste & citra respectum personarum sententiam dicit & exequitur irresistibiliter per præmiorum iustam & gratiosam, pœnarumque debitam retributionem, quæ in vitæ æternæ largitione, & mortis æternæ inflictione consistit.

VIII. Apotelesmata istis functionibus respondentia sunt. 1. Collectio Ecclesiæ seu ædificium templi Iehouæ: quæ collectio constat vocatione gentium, & reductione seu restauratione Iudæorum per fidem qua respondetur vocationi diuinæ. 2. Est obedientia mandatis Christi præstita ab iis qui crediderunt Domino, & per fidem ciues regni cœlorum facti. 3. Est adeptio remissionis peccatorum, & Spiritus S. aliorumque bonorum ad salutem facientium, & liberatio à malis in hac vita infestantibus. Denique est resurrectio ex mortuis, & vitæ æternæ participatio.

IX. Media quibus Christus regnum suum administrat nobis potissimum in Ecclesia consideranda sunt, tum verbum, tum Spiritus sanctus, quæ separari non debent. Nam Spiritus ipse vtitur verbo aut sensibus verbi ordinarie eius externa prædicatione: & verbum solum citra Spiritus sancti illuminationem & inspirationem est insufficiens. Christus vero hæc duo non separat nisi culpa verbum repellentium, & Spiritui sancto resistentium.

X. Euentus apotelesmatis oppositi sunt, iugi abiectio, peccati imputatio, Spiritus sancti negatio vel ablatio, & traditio in potestatem Satanæ, in reprobam mentem, & duritiem cordis, præter mala temporalia, mors denique æterna.

XI. Ex hisce apparet propheticum munus quo Ecclesia per verbum colligitur, debere regio muneri esse succenturiatum, ideoque eius administros recte Apostolos & seruos Christi appellari, tanquam illos in orbem terrarum in quem potestatem habet emittentis, & verbum in ore illorum ponentis: cuius etiam assistentia perpetua necessaria est, vt verbum fructum naturæ suæ conuenientem proferre possit.

XII. Munus hoc Regium ita Christo sub Deo Patre proprium est, vt nullum ne quidem subordinate in illius consortium admittat, tanquam illo velut capite ministeriali vsurus. Qua de causa Romanum Pontificem se caput & sponsum Ecclesiæ quanquam sub Christo appellantem, Antichristum esse dicimus.

THESIS XXXVIII.

De

Statibus Christi tum humilitatis, tum exaltationis.

I. Circa impositionem & executionem officiorum Christo competentium duo status eis considerari solent, requisiti ad hoc vt Saluatoris nomen secundum Dei voluntatem gerere possit, & rem nomine significatam ipso facto præstare. Vnus est humilitatis, & secundum carnem animalis; alter est gloriæ secundum Spiritum, & Spiritualis.

II. Ad priorem pertinent hi fidei nostræ Articuli, *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, sepultus, descendit ad Inferos*, ad posteriorem isti, *Resurrexit, ascendit ad cælos, sedet ad dextram Dei Patris, vnde venturus est ad iudicium.*

III. Passio Christi continet omnis generis contumelias & cruciatus tum animæ tum corporis, quos partim furor hostium ei intulit, partim immediata ipsa Patris castigatio. Hosce postremos dicimus non animalis vitæ bono, sed Spiritualis vitæ esse contrarios. Initium autem passionum istarum ducimus à captiuitate ipsius: nam quæ ante ipsi acciderunt προπαθείας potius fuisse putamus, quibus exploraretur, an præscius ferendorum, & quidem per scientiam experimentalem, tamen voluntaria obedientia promptus foret ad alia tolerandum.

IV. Crucifixio habet modum occisionis, qui modus docet Christum pro nobis maledictionem esse factum, vt nos per illius crucem à maledictione legis liberaremur: Hæc enim tota causa videtur cur Deus maledictum pronunciauit qui penderet in cruce, vt intelligeremus Christum diuina potius dispensatione quam humana opera in crucem actum, maledictum ab ipso Deo nostra causa censeri.

V. Mors Christi fuit vera animæ ipsius à corpore separatio, & secundum effectus, & secundum locum: quæ quidem ex crucifixione, & præsertim ex crurifragio sequuta fuisset: Qua de causa merito à Iudæis interfectus fuisse dicitur: sed à Christo ipso est præoccupata, vt declararet se potestatem à Deo Patre accepisse animam suam & vitam deponendi, & volentem mortuum esse. Illud ad confirmationem veritatis ab ipso tanquam propheta annuntiatæ, hoc ad Sacerdotalis muneris rationem pertinere videtur.

VI Sepultura Christi habet rationem certæ mortis, eiusque in sepulchro mansio significat illum sub dominio mortis fuisse vsque ad resurrectionem, quem statum notari putamus per existentiam Christi apud Inferos, cuius initium fuit descensus apud Inferos, vt sepelitio mansionis in sepulchro. Hæc interpretatio firmatur cap. 2. Act. tum consensu V. Ecclesiæ quæ in Symbolo fidei alterutrum tantum illorum habuit, aut, descendit ad inferos, aut sepultus est: Si quis tamen alium esse sensum Articuli putet, *descendit ad Inferos*, non refragamur, modo ille cum Scripturis & analogia fidei consentiat.

VII. Atque hic status necessarius fuit tum vt Patri suo obedientiam præstaret; tum vt tentatus in omnibus sine peccato tamen compati possit iis qui tentantur; denique vt per passiones consecraretur in Sacerdotem & Regem, & in gloriam suam intraret.

VIII. Status vero gloriæ & exaltationis continet tres gradus, Resurrectionem, Ascensionem in cœlos, & sessionem ad dextram Patris

IX. Initium gloriæ fuit liberatio à vinculis inferni & ex mortuis resuscitatio, qua corpus eius mortuum & in sepulchro positum, deletis mortis in eo effectibus, animæ redunitum, & in vitam reductum est, non hanc animalem sed spiritualem; quanquam ex vi abundante animalis vitæ munia obire poterit quamdiu post resurrectionem in hac vita cum Discipulis ad fidem resurrectioni adhibendum commorari eum necesse fuit: quam resurrectionem non Patri modo per Spiritum sanctum, sed etiam Christo ipsi tribuimus, qui potestatem habuit suam animam resumendi.

X. Assumptio Christi in cœlum habet progressum exaltationis ipsius. Cum enim in terra munus iniunctum administrasset, & corpus adeptus esset non animale, terrenum, corruptibile, carnale, & ignominiosum; sed spirituale, cœleste, incorruptibile, & glorioſum, & alia munia saluti hominum procurandæ necessaria in cœlo & de cœlo obeunda essent, fas fuit vt eo eueheretur, & isthic porro donec ad iudicium veniret permaneret. *Vnde dogma Pontificiorum de Transubstantiatione, & Vbiquitariorum de Consubstantiatione vel corporali corporis Christi in, cum, sub pane præsentia refellitur.*

XI. Exaltatio Christi ad dextram Patris habet exaltationis illius supremum gradū, continet enim summam gloriam & potestatem Christo ipsi à Patre communicatam Gloriam, quod adsideat Patri in throno maiestatis, tum quod ipsi regium mu-

nus

nus collatum sit cum pleno imperio in cœlo & in terra super omnia & in omnia creata, tum quod ipsi dignitas collata fungendi porro muneris Sacerdotalis in ista actione quæ in cœlis à Sacerdote cœlis facto sublimiore peragenda erat.

XII. Ratione Sacerdotii fuit status ille necessarius, quia debuit in cœlo coram Patris vultu comparere sanguine suo adspersus, & intercedere pro fidelibus. ratione regii quia debuit de cœlis verbum (ecce prophetiæ administrationem regio muneri subordinatam) & Spiritum mittere, omnia in nomine Patris de solio maiestatis administrare, & imprimis Ecclesiam, bona promissa verbo & Spiritu obsignata conferendo obtemperantibus ipsi, & mala inferendo immorigeris, postquam Dei patientia abusi fuerint tamdiu quam iustitia tolerare potuit. Cuius administrationis postremus actus erit iudicium vniuersale quod expectamus. Veni Domine Iesu.

THESIS XXXIX.

De

Voluntate & mandato Dei Patris & Christi, quo Religionem sibi ab homine peccatore præstari volunt & mandant.

I. PRæter ista quæ Deus in Christo & Christus ex mandato Patris fecit ad humani generis quod per peccatum perierat redemptionem, quo vterque Religionem sibi ab homine peccatore præstari meruit, & præter hoc quod Pater Christum Seruatorem & Caput constituit cum plena potestate & potentia saluandi per Sacerdotalis & regii muneris administrationem, propter quam potestatem dignus est Christus qui religione colatur, & remunerari cultores potens ne frustra colatur, requirebatur vt voluntas Dei Patris & Christi accederet quo Religionem sibi præstari vellent & iuberent, ne Religionis præstatio ἐθελοθρησκεία esset.

II. Hoc mandatum Deus per modum fœderis proponi voluit, id est, per mutuam partium contrahentium stipulationem & promissionem, & quidē fœderis nunquam abrogandi aut interituri, quod propterea nouum dicitur, & sanguine Iesu Christi tanquam Mediatoris est sancitum.

III. Qua de causa quia Christus constitutus est à Patre Princeps & Dominus cum plena possessione omnium bonorum ad salutem necessariorum, etiam Testamentum dicitur: propterea quod ille etiam vt Testator mortuus est, & morte sua ratam fecit promissionem testamentariam antea factam, de obtinenda hæreditate æterna per remissionem peccatorum.

IV. Stipulatio ex parte Dei & Christi est Deum fore Deum & Patrem in Christo, si Christum nomine & mandato Dei Dominum & Saluatorem agnoscat, hoc est, in Deum per Christum, & in Christum credat, & vtrique amorem, cultum, honorem, timorem, & integram ex præscripto obedientiam præster.

V. Promissio ex parte Dei Patris & Christi est, Deum fore Deum & Patrem, Christum vero fore Saluatorem per Sacerdotalis & regii muneris administrationem, illorum qui fidem & ex fide obsequium Deo Patri & Christo præstabunt, hoc est, gratam habituros Religiosi officii præstationem, idque remuneraturos.

VI. Vice versa hominis peccatoris est, se in Deum & Christum creditorum, & ex fide obsequium siue obedientiam præstiturum: stipulatio vero vt Deus memor pacti & testimonii sui sancti esse velit.

VII. Christus ab vtraque parte interuenit, à parte Dei stipulationem proponit, & promissionem sanguine suo confirmat, quin & ratam fore cordibus illorum persuadet & obsignat: ex parte vero hominis peccatoris promittit se Spiritus sui efficacia effecturum vt homo præster promissa suo Deo, vicissim à parte postulat vt promissi sui memor talibus remissionem peccatorū omnium & vitam æternam largiri dignetur. Imo vero interuenit, officium ab homine præstitum Deo repræsentando, &

odore fragrantiæ suæ gratum Deo acceptumque reddendo.

VIII. Adhibentur etiam signacula externa quæ Sacramenta appellata sunt à veteribus Latinis, quæ ex parte Dei obsignant promissionem ab ipso factam: ex parte vero hominum obligationis illius qua se Deo obstrinxerant sunt chirographa; vt omni modo nihil desideretur quod ad fœderis & pacti consensu partium iniri naturam & rationem vllo modo facere posse videtur.

IX. Ex hisce omnibus apparet Christianæ Religionis perfectio sufficientissima & excellentia præ cæteris eximia, quanquam & veræ esse fingantur. Sufficientia in eo est, tum quod officii illius ab homine peccatore præstandi necessitatem euincit prorsus esse absolutam, & nullo modo remissibilem, quo securitati carnis via præcluditur, tum quod aduersus desperationem fortissime munit, tum peccatores vt ad pœnitentiam adducantur, tum officium facientes vt spe certa futurorum bonorum in cœpto fidei & bonorum operum cursu perseuerent. Quæ duo sunt mala maxima in omni Religione cauenda.

X. Excellentia hic præ cæteris est, quod omnia ista Christi Mediatoris, Sacerdotis & Regis interuentu petagantur: in quo quam plurima argumenta nobis proposita sunt tum firmandæ necessitati illius præstationis, tum confirmandæ spei, & desperationi auferendæ, quæ in nulla alia Religione commonstrari possunt. Qua de causa non mirum est, Christum dici Dei sapientiam & potentiam Euangelio patefactam ad salutem fidelium.

COROLLARIVM.

Nullas preces nullumque officium à peccatore præstitum Deo gratum esse nisi respectu Christi, & tamen populum recte fecisse optando & Deum precando, vt Deus Regi Messiæ & Regni ipsius progressui benedicere vellet.

THESIS XL.

De

Prædestinatione fidelium.

I. QVum hucusque actum sit de obiecto Religionis Christianæ, scil de Deo & Christo, & de rationibus formalibus curillis vtiliter Religio præstari possit & debeat, inter quas postrema est voluntas Dei & mandatum eiusdem præscribentis Religionem per fœderis pactionem cui subnecti oportebit de vocatione hominum ad fœderis istius participationem: non incommode hic interseremus de Prædestinatione, tum qua statuit Deus secundum istud præscriptum cum hominibus agere, tum qua decreuit vocationem istam & media ad illam administrare, & prius de priore.

II. Prædestinatio illa est decretum Beneplaciti Dei in Christo, quo apud se ab æterno statuit fideles iustificare, adoptare, & vita æterna donare, ad laudem gloriosæ gratiæ suæ, imo ad declarationem iustitiæ suæ.

III. Hæc prædestinatio est Euangelica & propterea peremptoria & irreuocabilis: cumque Euangelium sit pure pute gratiosum, etiam hæc prædestinatio gratiosa est iuxta beneuolum affectum Dei in Christo. Gratia autem illa excludit omnem causam quæ ab homine excogitari potest potuisse proficisci, qua Deus moueatur ad Decretum istud faciendum.

IV. Christum autem ponimus fundamentum istius prædestinationis & causam meritoriam eorum bonorum quæ isto decreto fidelibus destinata sunt. Amor enim quo Deus homines præcise ad salutem amat, & secundum quem præcise illis intendit vitam æternam dare, non est nisi in Iesu Christo filio dilectionis, qui non tantum efficaci communicatione, sed & meritoriissimo causa salutis, non tãtum [illegible] salutis, sed & impetratoria [illegible] perditæ. Non satis ergo Chri-

Christo tribuitur, cum executor dicitur Decreti iam antea facti, & citra considerationem ipsius tanquam in quo Decretum fundatum est.

V. Materiam illius prædestinationis duplicem ponimus, tum res diuinas tum personas quibus illarum communicatio est prædestinata. Res illæ sunt benedictiones Spirituales gratiæ & gloriæ nominibus appellari solitæ. Personæ sunt homines fideles credentes, scilicet in Deum iustificantem impium, & Christum ex mortuis resuscitatum. Fides autem præsupponit peccatum, nempe quæ in Christum est Mediatorem inter Deum & homines & ipsam quoque peccati agnitionem.

VI. Formam ponimus in ipsa actione internâ Dei præordinantis fidelibus hanc cum Christo capite vnionem & communionem beneficiorum eius. Finem vero in laude glorioſæ gratiæ Dei, quæ cum causa sit istius decreti, æquum est ab illa celebretur, quanquam Deus illam ipsam vsurpando eandem illustrauerit & glorificauerit iustitiæ etiam ipsius hic mentio incidit, vtpote cuius interuentu datus est Christus Mediator & postulata fides in illum, vtpote citra quem Mediatorem Deus misereri non voluit, neque citra fidem in illum saluare.

VII. Cum autem hoc prædestinationis Decretum sit secundum electionem, quæ necessario includit reprobationem, & de hac videndum est; quam oppositè definimus Decretum iræ seu seueræ voluntatis Dei, quo ab æterno statuit infideles & impœnitentes condemnare ad mortem æternam, ad declarandam potentiam & iram iustam, ita tamen vt infideles non tantum propter infidelitatem, sed & propter reliqua peccata à quibus per fidem in Christum liberati poterant, ista pœna adficiantur.

VIII. Vtrique huic Decreto sua subiungitur executio, cuius actus eo ordine peraguntur quo in Decreto ipso à Deo sunt ordinati, obiectaque tum Decreti tum executionis sunt eadem [illegible] & vniformia, siue eadem ratione formali vestita, quamquam in Decreto vt in mente Dei per intellectum considerata, in executione vt actu talia existentia

IX. Hæc prædestinatio est fundamentum Christianismi, salutis, & certitudinis de salute, & de illa agitur ad Rom. 8. 28. 30. & cap. 9. & sequentibus, etiam ad Eph. 1.

THESIS XLI.

De

Prædestinatione mediorum ad fidem.

I. POstquam actum est de Prædestinatione qua Deus statuit fidei in se & in Christum ad salutem obtinendam necessitatem, secundum quam fides præscribitur præstanda tanquam officium ab homine peccatore Deo & Christo debitum, sequitur vt agamus de Prædestinatione qua statuit Deus media ad fidem administrare.

II. Quum enim actus ille fidei non sit in potestate hominis naturalis, carnalis, animalis, peccatoris, eumque nemo præstare possit nisi per gratiam Dei, omnis autem gratia Dei secundum voluntatem Dei administretur, & voluntatem quam apud se ab æterno habuit; est enim actio interna; hinc necesse est vt sit aliqua prædestinatio in mente & voluntate Dei præconcepta iuxta quam gratiam illam seu media ad illam dispenset.

III. Prædestinationem autem illam definire possumus quod sit Decretum Dei æternum quo apud se sapienter & iuste constituit media ad fidem hominibus peccatoribus ingenerandam necessaria & sufficientia sic administrare vt nouit misericordiam & seueritatem suam decere ad nominis sui gloriam & fidelium salutem.

IV. Huius Prædestinationis obiectum sunt tum media fidei ingenerandæ, tum homines peccatores quibus illa aut dare aut non dare decreuit, quemadmodum præcedentis fuit fides ipsa in præconceptione mentis Dei existens.

V. Causa προηγουμένη ad Decretum faciendum impellens est tum misericordia tum seueritas Dei: sapientia verò modum præscribit quem iustitia administrat, vt misericordiæ tribuatur quod ex æquo ipsi debetur, & seueritatis quoque ratio habeatur interea, secundum quam minatur Deus se famem verbi missurum in terrâ.

VI. Materia est mediorum dispensatio concessa vel negata. forma est ipsa ordinata dispensatio secundum quam his conceditur illis negatur, vel hoc & non illo pacto conceditur vel negatur.

VII. Finis cuius gratia & qui ipsi administrationi eo ipso momento coniunctus est, est misericordiæ Dei & seueritatis sapientiæque & iustitiæ declaratio. Finis cui, sequens ex administratione est fidelium salus. Euentus est condemnatio infidelium & nonnullorum grauior condemnatio.

VIII. Media autem destinata propria & εἰκῶν sunt verbum & Spiritus, quibus etiam iungi possunt bona & mala huius animalis vitæ, quibus Deus ad eundem finem vtitur, de quorum natura & efficacitate in ipsa vocatione, vbi vsurpantur, agemus.

IX. Hisce tribuimus duo epitheta, necessitatem & sufficientiam, quæ ipsis secundum Dei voluntatem & naturam competunt, quæ etiam simul iungimus Necessitas iis inest, quia sine iis fidem concipere non potest peccator: Sufficientia, quia frustra adhibentur si non sufficiant, quam tamen sufficientiam non necesse habemus ponere in primo momento quo vsurpari incipiunt, sed in toto progressu & complemento.

X. Ista media nemini Deus destinat propter vel secundum merita ipsius, sed ex puta puta gratia; nemini etiam denegat nisi iustè propter præcedentia peccata.

***

THESIS XLII.

De

Vocatione hominum peccatorum ad Christum & salutis in eo participationem.

I. VOcatio ad communionem Christi & beneficiorum eius, est gratiosa actio Dei qua homines peccatores reos condemnationis & sub dominio peccati constitutos, ex animalis vitæ conditione ex mundi huius inquinamentis & corruptelis euocat per verbum & Spiritum suum ad vitam supernaturalem in Christo per pœnitentiam & fidem consequendam, vt in illo tanquam capite suo à Deo destinato & ordinato vniri, & beneficiorum eius communione frui queant, ad gloriam Dei & ipsorum salutem.

II. Causa efficiens huius vocationis est Deus & Pater in Filio, qui Filius & ipse vt Mediator & Rex à Deo Patre constitutus vocat per Spiritum sanctum, qua ille Spiritus Dei est datus Mediatori, & Spiritus Christi Regis & capitis Ecclesiæ, per quem Pater & Filius operantur adhuc. Hæc autem vocatio sic administratur per Spiritum vt & ipse Spiritus auctor eius rectè appelletur: nam ille constituit in Ecclesia Episcopos, ille mittit Doctores, ille donis illos instruit, adsistit eis, & verbo vim & authoritatem conciliat.

III. Causa προηγουμένη est gratia, misericordia, & φιλανθρωπία Dei, qua ille adfectus est ad succurrendum miseriæ hominis peccatoris, illique beatitatem impertiendum: causa vero dispositiua est ipsa sapientia Dei & iustitia qua nouit qua ratione deceat vocationem istam administrari, & vult eam prout fas est dispensare. Vnde factum est Decretum voluntatis de administratione & modo eius.

IV. Causa instrumentalis vocationis est verbum Dei siue prædicatione siue scriptione administratum opera hominis, quod fit ordinariè: siue citra operam humanam

manam intus menti & voluntati propositum à Deo immediatè, quod est extraordinarium : & verbum quidem tum legis tum Euangelii partitis operis sibi subordinatum.

V. Materia vocationis sunt homines in animali vita constituti, mundani, naturales, animales, peccatores.

VI. Terminus à quo vocantur est status tum vitæ animalis, tum peccati & miseriæ propter peccatum, nempe à condemnatione & reatu, deinde à seruitute & dominio peccati.

VII. Terminus ad quem est status gratiæ seu boni supernaturalis & omnis benedictionis Spiritualis communicatio, quarum plenitudo in Christo capite est, item potestas & vis, quin & affectus communicandi.

VIII. Finis proximus vocationis est vt Deum & Christum ament, timeant, honorent, colant, obedientiamque in iustitia & sanctimonia veritatis iuxta præscriptum verbi diuini præstent vocanti Deo, & hac ratione firmam faciunt vocationem & electionem suam.

IX. Finis remotus est salus vocatorum, & gloria Dei & Christi vocantis, quæ posita sunt in vnione Dei & hominis. Qua enim Deus se vnit homini & vnire se homini paratum dicit, gloriam suam illustrat Deus : qua homo Deo unitur salutem obtinet homo.

X. Vocatio ista tum externa est, tum interna. Externa per ministerium hominum verbum proponentium : interna per operationem Spiritus sancti illuminantis & cor afficientis, vt attendatur iis quæ dicuntur, fidesque verbo adhibeatur. Ex vtriusque concursu efficacitas vocationis existit.

XI. Illa autem distributio non est generis in species, sed totius in partes, hoc est, totalis vocationis in partiales actiones ad vnum pariter ἀπότελεσμα concurrentes, quod est obedientia vocationi præstita; vnde vocatorum & vocationi respondentium cœtus, Ecclesia datur.

XII. Euentus vocationis per accidens, est sermonis gratiæ repulsa, consilii diuini contemptus, resistentia Spiritui sancto facta; quorum propriam causam & per se habet malitiam & duritiem cordis humani; cui non raro adiungitur iustum Dei verbi sui contemptum vindicantis iudicium, exque eo natamentis excœcatio & cordis obduratio, inq; reprobum sensum, & potestatem Satanæ traditio.

THESIS XLIII.

De

Pœnitentiâ qua respondetur vocationi diuinæ.

I. QVum Deo visum sit in salutis negotio agere cum homine per rationem fœderis, id est, per stipulationem seu postulationem & promissionem, etiam vocatio ad participationem fœderis respicit, vtrimque & seorsim instituitur, vt homo præstet postulatum seu præscriptum Dei quo obtineat promissum eius. Respectus autem mutuus inter ista duo hic est, vt promissum argumenti instar sit, quo Deus vtitur vt ab homine postulatũ suum obtineat; postulati vero præstatio vicissim conditio sit sine qua homo promissum à Deo obtinere nequit, & per quam certo certius obtinet promissum.

II. Vnde apparet primũ omniũ quod istam vocationem excipit esse fidem, qua creditur, si quis postulatum præstet promisso potiturum; si vero non præstet, promissis caritutum, imo vero contrariis malis afficiendum, iuxta naturam fœderationis diuinæ, vbi nulla promissio est sine comminatione illi contraria : quæ fides fundamentum est cui obedientia vocationi Dei præstanda innititur, & propterea fundamentum Religionis.

III. Istius verò obedientiæ partes vniuersæ tres constituuntur a Theologis. Prima est pœnitentia, vocatio enim est peccatorum ad iustitiam : Secunda est fi-

des in Christum, & in Deum per Christum, vocatio enim fit per Euangelium quod est verbum fidei: Tertia, est obseruatio mandatorum Dei, in qua consistit sanctimonia vitæ, ad quam vocantur fideles & sine qua nemo videbit Deum.

IV. Pœnitentia est dolor & peccatis agnitis, & contracto per peccatum mortis debito & seruitute peccati cum desiderio liberationis. Vnde liquet ad pœnitentiam concurrere, vnum velut antecedens, alterum vt consequens, tertium vt illius naturam proprie & pleniſſime complectens.

V. Quod antecedentis instar est, agnitio est peccatorum, quæ duplici constat notitia, generali qua quid sit peccatum vniuerse & ex præscripto legis cognoscitur: particulari, qua peccatum perpetratum esse ex memoria factorum tum patratorũ tum omissorum, eorundemque ad legem examine agnoscitur. Hæc agnitio iunctam habet duplicis meriti conscientiam, damnationis seu mortis, & seruitutis peccati, peccati enim stipendium mors est, & qui peccat seruus est peccati. ista agnitio vel interna est animi, vel etiam externa & confessio appellatur.

VI. Quod naturam pœnitentiæ intime complectitur est dolor ipse de peccato perpetrato & merito illius, qui tanto maior est quanta peccati agnitio clarior est & amplior: à qua etiam generatur mediante duplici timore pœnæ non modo corporalis & temporalis, sed etiam spiritualis & æternæ; & Dei quo timetur iudicium tam boni & iusti Numinis quod per peccata offensum est: & hic timor recte initialis dici potest, & spem aliquam huic timori annexam esse credimus.

VII. Quod sequitur est desiderium liberationis à peccato, hoc est, à condemnatione peccati & à Dominio illius, quod tanto est maius quanto maior est agnitio miseriæ & dolor ob peccatum.

VIII. Huius pœnitentiæ causa est Deus per verbum & Spiritum ipsius in Christo: Est enim pœnitentia non ad desperationem sed ad salutem tendens; at talis non potest esse nisi respectu Christi, in quo solo liberationem a peccati condemnatione & dominio obtinere potest peccator. Verbum autem quo vtitur initio verbum legis est, non tamen sub cõditione legali ipsi propria, sed adnexa Euangelii prædicationis, cuius prima vox est, liberationem expositam pœnitentibus. Spiritus autem Dei non immerito Spiritus Christi dici potest quatenus ille Mediator est, primum vrgens hominem verbo legis, inde gratiam Euangelii ostendens: quorum verborum connexio sic concinne facta & securitatem aufert, & desperationem prohibet, quæ sunt pernicies Religionis & animarum.

IX. Satisfactionem quam Pontificii tertiam pœnitentiæ partem faciunt non agnoscimus, quanquam non negemus eum quẽ vere pœnitet, proximo, aduersus quẽ peccasse fatetur, conaturum satisfacere, & Ecclesiæ quam scandalo læsit. Deo vero nullo modo ab homine per vllam pœnitentiam, dolorem, contritionem, eleemosynarum dationem, voluntariam pœnarum susceptionem & illationem satisfieri potest: Quod ipsum si præscriberet Deus perpetuo angore Gehennæ imminentis torqueri conscientias necessum esset, non minus quam si nulla gratiæ promissio peccatori facta esset. Illam vero quam describimus pœnitentiam si vera sit Deus dignatur gratiosa à peccato & miseria liberatione, quæ fidem habet subsequentem, de qua sequenti disputatione agendum erit.

COROLLARIVM.

Pœnitentia neque quoad ipsam, neque quoad signa eius externa Sacramentum est.

THESIS XLIV.

De

Fide in Deum & Christum.

I. DE prima parte obedientiæ quæ præstatur vocationi Dei superiore disputa-

sputatione egimus, sequitur altera, quæ obedientia fidei dicitur.

II. Fides vniuersè est adsensus veritati adhibitus, & diuina diuinitus reuelatæ. Fundamentum quo fides diuina nititur est duplex, vnum externum & extra mentem, alterum internum in mente. Externum est ipsa veracitas enuntiantis Dei, qui nihil falsum enuntiare potest. Internum duplex est, tum communis notio qua Deum veracem esse nouimus, tum notitia qua verbum illud Dei esse agnoscimus. Ea pro duplici reuelationis modo duplex est, legalis & Euangelica, quarum hæc præsentis considerationis, tenditque in Deum & Christum.

III. Fides Euangelica est adsensus animi à Spiritu sancto per Euangelium in peccatoribus & peccata per legem agnoscentibus, deque iisdem pœnitentibus productus, quo tum certo sibi persuasum habent, Iesum Christum à Deo constitutum esse authorem salutis obtemperantibus ipsi, & suum quoque si in ipsum crediderint, tum in illum tanquam talem credunt, & per eum in Deum tanquam Patrem beneuolum in ipso, ad salutem credentium & gloriam Christi & Dei.

IV. Obiectum fidei est tum Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, tum ipse ipse Christus hic ab illo constitutus auctor salutis obedientibus sibi.

V. Forma est adsensus ipsi tali obiecto adhibitus, qui non per discursum ex principiis naturæ notis acquisitus est: sed supra naturæ ordinem infusus, qui tamen per quotidiana precum, mortificationis carnis, & bonorum operum exercitia confirmatur & augetur. Notitia est fidei antecedens: prius enim conspicitur filius quàm credatur in illum. Fiducia autem consequens: per fidem enim fiducia collocatur in Christum, & per eum in Deum.

VI. Auctor fidei est Spiritus S. quem Filius mittit à Patre tanquam Aduocatum & Vicarium suum, qui ipsius causam in mundo & contra mundum agat. Instrumentum est Euangelium seu verbum fidei, continens sensum de Deo & Christo, quem Spiritus intellectui proponit & persuadet.

VII. Subiectum in quo est animus, non tantum quatenus ille obiectum hoc vt verum, sed etiam vt bonum agnoscit, quod vox Euangelii declarat: quare non modo ad intellectum theoreticum, sed etiam ad adfectiuum & practicum pertinet.

VIII. Subiectum cui, vel obiectum circa quod est homo peccator & peccata agnoscens & pœnitens: est enim fides illa necessaria ad salutem credenti, at non necessaria non peccatori. Et propterea nemo nisi peccator Christum pro Seruatore suo agnoscere potest. Est enim Saluator peccatorum. Finis quem nos nostro bono intendimus est salus nostra. At finis summus est gloria Dei per Iesum Christum.

COROLLARIVM.

An fides Patrum sub pactu promissionis eadem fuit quoad substantiam attinet cum nostra sub N. T.? Affirm.

THESIS XLV.

De

Vnione fidelium cum Christo.

I. CVm Christus sit constitutus à Patre saluator credentium, qui omnia bona sua quæ à patre impetrauit, & obedientia sua & actu ipso obtinuit, in cœlum ad dextram patris exaltatus fidelibus communicet: communicatio autem bonorum per communicationem esse nequeat nisi vbi præcesserit ordinata & apta inter eum qui communicat & quibus communicatur vnio, hinc necesse est vt de ipsa Christi nobiscum vnione primum agamus, vtpote quæ & primum & immediatum effectum est fidei qua in illum tanquam vnicum saluatorem creditur.

II. Huius ipsius rei veritas vnionisque necessitas significatur nominibus quibus Christus relatione quadam ad fideles insignitur;

gnitur; qualia sunt capitis, sponsi, fundamenti, vitis, & similium. Vnde vicissim fideles appellantur membra in corpore ipsius, quod est tota Ecclesia credentium, sponsa Christi, lapides viui ipsi inædificati, palmites siue rami, quibus etiam vocibus arctissima inter Christum & fideles vnio significatur.

III. Quam definire seu describere possumus spiritualem eamque arctissimam, & propterea mysticè essentialem coniunctionem, qua fideles ab ipso Deo patre & Iesu Christo per Spiritum Christi & Dei ipsi Christo immediatè, & per Christum Deo connexi vnum cum ipso & cum patre fiunt, & omnium bonorum eius participes, ad suam salutem & Christi Deique gloriam.

IV. Auctor vnionis & Deus pater, qui filium suum caput constituit Ecclesiæ, eumque Spiritu donauit citra mensuram, & filio suo adunat fideles: & Christus qui à patre spiritum illum adeptum cum fidelibus communicat, vt illi per fidem adhærentes vnus spiritus sint. Administri sunt Prophetæ, Apostoli & alii dispensatores mysteriorum Dei, qui Christum fundamentum ponunt & ei sponsam adducunt.

V. Partes vniendæ sunt tum Christus ipse, quem Christus constituit caput, sponsum, fundamentum, vitem, &c. deditque ei omnem perfectionem cum potestate plenaria & mandato eandem communicandi, tum homo peccator ideoque destitutus gloria Dei, attamen fidelis & Christum pro saluatore agnoscens.

VI. Vinculum vnionis est tum ex parte credentium, tum ex parte Dei & Christi considerandum. Ex parte credentium, ipsa fides in Christum & Deum, per quam datur Christus habitare in cordibus nostris. Ex parte Dei & Christi Spiritus, vtriusque qui ex Christo vt capite constituto fluit in credentes, vt illos tanquam membra ipsi adunat.

VII. Forma vnionis est ipsa ordinata harmoniaca & vbique consentiens per iuncturas, secundum mensuram donorum Christi idonee subministratas, compactio & coagmentatio, quæ secundum varias ante allatas similitudines appellatur variè: respectu capitis & membrorum, incorporatio: fundamenti & domus illi superstructæ, inædificatio: sponsi & sponsæ, carnis & ossium participatio, seu caro ex carne, os ex ossibus Christi: vitis & palmitum, seu oleæ & ramorum, insitio & implantatio.

VIII. Finis proximus & immediatus est communio partium inter se vnitarum, quæ ipsa quoque effectum est consequens ex vnione ista, sed actiuè intellecta prout a Christo fluit; passiuè vero prout in fideles influit, & ab illis recipitur: cuius rei causa est quod relatio sit disquiparantiæ, vbi fundamentum est Christus omnia possidens & nulla re indigens: Terminus fidelis omnium egens. Remotus est salus fidelium æterna, & gloria Dei & Christi.

IX. Cæterum non modo bona sua Christus cum fidelibus sibi vnitis communicat, verum etiam propter istam arctissimam vnionem æstimat bona & mala quæ fidelibus inferuntur sibi quoque fieri: vnde commiseratio erga suos & certum subsidium; ira vero in affligentes quæ manet super illos nisi resipiscant; & beneficentia erga eos qui vel potum aquæ frigidæ alicui suorum in nomine ipsius dederint.

THESIS XLVI.

De

Communione fidelium cum Christo, & quidem cum morte illius.

I. VNio fidelium cum Christo ad communionem cum eo tendit, quæ finem & fructum omnem vnionis in se continet, & immediatè ex ipsa vnione fluit.

II. Communio cum Christo est qua fideles ipsi vniti omnia quæ ipsius sunt cum eo habent communia, seruata tamen distinctione quæ inter caput & membra est, inter eum qui communicat & qui participat, qui sanctificat & qui sanctificantur.

III. Com-

III. Communio illa secundum Scripturas bipartito considerandа. Aut enim est communio mortis ipsius, aut vitæ. Christus enim dupliciter sic considerandus est, aut secundum statum in corpore carnis ipsius quod crucifixum, mortuum, sepultum est; aut secundum statum glorioſum & nouam vitam in quam resuscitatus est.

IV Mortis communio est qua ipsi complantati similitudine mortis, eius vim & omnia ex illa promanantia beneficia participamus.

V. Complantatio illa est veteris hominis nostri seu corporis peccati in & cum corpore carnis Christi crucifixio, mortificatio, & sepelitio; quibus gradibus corpus carnis Christi est abolitum, quod etiam suo modo corpus peccati dici potest, quatenus Deus illum pro nobis peccatum fecit, eique peccata nostra in corpore ipsius perferenda dedit super ligno.

VI. Vis & efficacia mortis Christi consistit in abolitione peccati & mortis, quin & legis, quæ chirographum aduersus nos est, & vis peccati qua peccatum nos occidit.

VII. Beneficia quæ mortis Christi efficacia per communionem cum illa fidelibus contingunt, sunt hæc potissimum. Primum, Ablatio maledictionis quam per peccatum meriti eramus, quæ includit aut adnexam habet reconciliationem nostri cum Deo, redemptionem perpetuam, remissionem peccatorum, iustificationem.

VIII. Secundum est, liberatio à dominio & seruitute peccati, ne peccatum amplius vires suas in crucifixo, mortuo, & sepulto nostro corpore peccati exerceat ad obtinendum desideria sua per obedientiam quam illi in corpore nostro peccati secundum veterem hominem præstare soliti sumus.

IX. Tertium est, liberatio à lege tum qua illa chirographum fuit aduersus nos, consistens in institutis ceremonialibus; tum qua rigidus exactor debiti nostri, ac inutilis & inefficax propter carnem nostram, & corpus peccati, secundum quod carnales eramus, quamquam ipsa spiritualis esset. Denique & qua peccatum malitia sua & peruersitate lege ipsa abusum est ad nos seducendos & occidendos.

THESIS XLVII.

De

Communione fidelium cum Christo quoad vitam illius.

I. COmmunio cum vita Christi, est qua illi conformatione vitæ ipsius insiti, totam vitæ ipsius vim & omnia beneficia ex illa promanantia participamus.

II. Conformatio nostri cum vita Christi, est vel huius vel futuræ vitæ. Huius vitæ, est resuscitatio in nouam vitam, & nostri in Christo capite in cœlestibus collocatio quoad Spiritum. Futuræ vitæ, est resuscitatio nostri in nouam vitam secundum corpus, & in cœlestibus collocatio quoad totum hominem.

III. Hinc conformitas nostri cum Christo secundum eundem duplicem respectum; hic resurrectio nostri in vitam spiritualem, & conuersatio in cœlis secundum spiritum: post hanc vitã resurrectio corporum, eorumq; cũ Christi corpore glorioso conformitas & fruitio cœlestis beatitatis.

IV. Beneficia ex vita Christi promanantia partim in spacia huius vitæ incidunt, partim in futuræ vitæ tempora.

V. In spacia huius vitæ incidentia sunt adoptio nostri in filios Dei & Spiritus sancti communicatio: quæ cõmunicatio tria in se complectitur beneficia particularia. Primo, Regenerationem nostri per mentis illuminationem & cordis renouationem. Secundo, Perpetuam Spiritus sancti assistentiam ad excitandum & cooperandum. Tertio, Testificationem eiusdem cum cordibus nostris quod simus filii Dei, quo nomine Spiritus adoptionis dicitur.

VI. In spacia vitæ futuræ incidentia sunt conseruatio à futura ira & vitæ æternæ datio, quanquam conseruatio illa ab ira videri possit continuata actio, hic cæpta & prouecta, sub tempus vero iudicii extremi consummata.

VII. Sub conseruatione ab ira non ineptè etiam comprehenditur continua iustificatio à peccatis per intercessionem Christi, qui in sanguine suo est propitiatio pro peccatis nostris, & aduocatus noster apud Deum.

THESIS XLVIII.

De Iustificatione.

I. Beneficia spiritualia quæ fidelibus ex vnione Christi per communionem mortis & vitæ ipsius in hac vita contingunt, commodè ad iustificationis & sanctificationis beneficium referri potest, vtpote quibus duobus tota promissio noui fœderis comprehenditur, quo Deus promittit se peccata remissurum, & leges suas in cordibus fidelium fœderatorum suorum inscripturum.

II. Iustificatio est actio Dei Iudicis iusta & gratiosa, qua de throno gratiæ & misericordiæ hominem peccatorem sed fidelem, propter Christum Christique obedientiam & iustitiam à peccatis absoluit, & iustum censet, ad iustificati salutem, & iustitiæ gratiæque diuinæ gloriam.

III. Actionem Dei Iudicis esse dicimus, qui licet vt supremus legislator de lege sua dispensare potuerit, & re ipsa dispensauerit, tamen non ex absoluta infinitæ potestatis plenitudine dispensationem administrauit, verum inter iustitiæ limites sese continuit, quam duplici modo demonstrauit. Primo, quod nonnisi præeunte reconciliatione & satisfactione per Christum in sanguine eius peracta; secundo, quod nonnisi peccata sua agnoscentes & in Christum credentes iustificare voluit.

IV. Gratiosam & misericordem actionem dicimus non respectu Christi, ac si pateret ex gratia contra strictam & rigidam iustitiam distincta Christi obedientiam acceptasset, pro iustitia, sed nostri respectu, tum quia Deus ex gratiosa misericordia erga nos, Christum pro nobis peccatum & nobis iustitiam fecit, vt nos essemus Dei iustitia in illo, tum quia in fide Euangelii communionem Christi, illumque per fidem propitiatorium posuit.

V. Causa meritoria iustificationis est Christus per obedientiam & iustitiam suam, qui & propterea merito causa ἀντιπαρακλητὸς dici potest: idemque Christus in obedientia & iustitia sua est causa iustificationis nostræ materialis, quatenus Deus Christum nobis in iustitiam dat, eiusque iustitiam & obedientiam nobis imputat: cuius duplicis caussæ meritoriæ scilicet & materialis respectu, obedientia Christi iusti constitui dicimur.

VI. Obiectum iustificationis est homo peccator, talem se cum dolore agnoscens, & fidelis, credens nempe in Deum qui iustificat impium, & in Christum traditum propter peccata nostra, & resuscitatum propter iustificationem nostri, qua peccator iustificatione ex gratia indiget, qua fidelis iustificationem ex gratia obtinet.

VII. Fides est causa vel actio instrumentalis qua Christum nobis in propitiationem & iustitiam à Deo propositum apprehendimus, iuxta præscriptum & promissum Euangelii, quo dicitur, qui crediderit iustificabitur & seruabitur, qui non crediderit, condemnabitur.

VIII. Forma est ipsa gratiosa æstimatio Dei, qua Christi iustitiam nobis imputat, & fidem nobis in iustitiam imputat, hoc est, peccata nostra nobis fidelibus propter Christum fide apprehensum remittit, iustosque in illo censet, quæ æstimatio iunctam habet adoptionem in filios, & collationem iuris in hæreditatem vitæ æternæ.

IX. Finis cuius gratia est iustificati salus: actio enim illa peragitur bono ipsius hominis qui iustificatur. Finis qui ex iustificatione existit citra vllum Dei iustificantis commodum, est iustitiæ & gratiæ diuinæ gratiosa demonstratio.

X. Effecta iustificationis huius excellentissima sunt pax cum Deo, & conscientiæ tranquillitas, gloriatio sub spe gloriæ Dei in afflictionibus, & in Deo ipso, certaque vitæ æternæ expectatio.

XI. Sigil-

XI. Sigillum iustificationis externum est baptismus, internum est Spiritus Sanctus, vna cum corde nostro testificans nos esse filios Dei, & clamans in cordibus nostris *Abba pater*.

XII. Hanc vero iustificationem considerare habemus, tum circa initium conuersionis, quando omnia peccata antecedentia condonantur, tum per totam vitam, propterea quod Deus pollicitus est remissionem *peccatorum fidelibus, fœderatis suis quoties* resipiscunt, & vera fide ad Christum propitiatorem & expiatorem confugiunt: finis vero & complemẽtum erit sub exitum vitę, quum misericordiam suam ab omnibus per totam vitam perpetratis peccatis absoluentem inuenire dabit vitam in fide Christi finientibus, declaratio vero & manifestatio erit in futuro iudicio vniuersali.

XIII. Contraria iustificationi est condemnatio, & contrarietate immediata, sic vt inter duo illa nullum medium excogitari possit.

COROLLARIA.

I. *Fidem & opera ad iustificationem concurrere est impossibile.*

II. *Fidem non recte dici caussam formalem iustificationis, & quando isto nomine à nonnullis nostra professionis Doctorib. appellatur, tum formalis caussa abusiue ab illis dicitur.*

III. *Christum non esse promeritum vt fidei dignitate & merito iustificemur, multo minus vt operũ merito iustificemur, quin meritum Christi iustificationi ex operibus aduersatur, fidesque & meritum in Scripturis opponuntur.*

THESIS XLIX.

De

Sanctificatione hominis.

I. SAnctificationis vox notat actum quo aliquid ab vsu communi separatur, & vsui diuino consecratur.

II. Vsus communis, de cuius sanctificatione agimus, est vel secundum naturam ipsam, qua animalem vitam viuit homo, vel secundum corruptionem peccati, qua peccato viuit, eique obedit in concupiscentiis ipsius. Vsus diuinus est, cum homo secundum Deum viuit in conformitate sanctitatis & iustitiæ in qua conditus est.

III. Hæc ergo sanctificatio respectu termini à quo est vel ab vsu naturali, vel ab vsu peccati: terminus eius ad quem est vsus supernaturalis & diuinus.

IV. Quum vero de homine peccatore agitur, tunc sanctificatio definitur, quod sit actus gratiosus Dei quo hominem peccatorem, sed fidelem, tepurgat ab ignorantiæ tenebris, à peccato inhabitante & concupiscentia eius, & Spiritu scientiæ, iustitiæ & sanctitatis imbuit, vt à vita mundi separatus, & conformis Deo factus, vitam Dei viuat ad laudem iustitiæ & gloriosæ gratiæ Dei, & salutem ipsius.

V. Hæc ergo sanctificatio in duobus istis consistit, in mortificatione veteris hominis, qui secundum desideria corruptus, & viuificatione noui hominis, qui secundum Deum conditus est in iustitia & sanctimonia veritatis.

VI. Sanctificationis auctor est Deus pater sanctus ipse, in filio suo, qui sanctus est sanctorum, per Spiritum sanctificationis. Instrumentum externum est verbum Dei internum fides verbo prædicationis præstita: non enim sanctificat verbum qua prædicatum tantum, nisi accedat fides qua purificantur corda.

VII. Obiectum sanctificationis est homo peccator, sed fidelis: peccator, quia per peccatum contaminatus & vitæ peccati addictus ineptus est ad seruiendum Deo viuo: fidelis, quia per fidem in Christum Christo, in quo sanctitas nostra est fundata, vnitus, illique conformatione mortis & resurrectionis eius complantatus & iunctus est: vnde peccato moritur, & ad nouam vitam excitatur.

VIII. Subiectum est proprie anima hominis, & primo mens quæ illuminatur,

depulsis ignorantiæ tenebris: inde affectus seu voluntas, qua a dominio peccati inhabitantis liberatur, & Spiritu sanctitatis perfunditur. Corpus neque quoad essentiam, neque quoad qualitates internas mutatur: sed cum sit pars hominis Deo consecrati & instrumentum animæ coniunctum, ab anima sanctificata inhabitante peccati vsibus ademptum seruitio Dei adhibetur, vt integer noster spiritus, anima, & corpus inculpate in diem Domini nostri Iesu Christi seruetur.

IX. Forma est in ipsa repurgatione à peccato, & conformatione cum Deo in corpore Christi per spiritum ipsius.

X. Finis est vt homo fidelis Deo consecratus in Sacerdotem & Regem, illi seruiat in nouitate vitæ, ad nominis diuini gloriam & salutem ipsius.

XI. Quemadmodum in V. T. sacerdotes ad cultum Deo præstandum accessuri sanguine adspergi solebant: ita & sanguinis Iesu Christi, qui sanguis est N. T. huic rei seruit, nobis scilicet ab ipso constitutis sacerdotibus adspergendis ad seruiendum Deo viuo. Quo respectu adsperso sanguinis Christi, quæ præcipue seruit peccatis expiandis, & iustificationis causa est, etiam ad sanctificationem pertinet. Illic enim seruit adsperso peccatis perperratis abluendis, hic hominibus remissionem peccatorum adeptis sanctificandis, vt porro cultum Deo & sacrificia per Christum offerre possint.

XII. Illa sanctificatio vno momento non perficitur, sed peccatum à cuius dominio per crucem & mortem Christi liberati sumus, per quotidiana detrimenta magis ac magis eneruatur, & interior homo renouatur indies magis magisque, dum mortificationem Christi in corpore nostro circumferimus, & externus homo corrumpitur.

COROLLARIVM.

An & quomodo mors corporis sanctificationis perfectionem & complementum adferat, disquiri permittimus.

TEHSIS L.

De

Ecclesia Dei & Christi: seu de Ecclesia post lapsum in genere.

I. CVm per fidem, quæ prima est officii nostri erga Deum & Christū pars, ex vnione & communione Christi beneficia iustificationis & sanctificationis obtinuerimus, per quæ beneficia tum ex filiis iræ & seruis peccati filii Dei & serui iustitiæ constituti sumus, vnde & fas est vt parenti nostro & Domino obedientiam & cultum præstemus: tum potentiam & fiduciam nacti sumus obedientiam & cultum illum præstandi, sequeretur iam vt de obedientia & cultu tanquam altera parte officii nostri ageremus.

II. Verum cum multi sint qui per ista beneficia filii & serui Dei facti sunt, qui inter se per eandem fidem & Spiritum Christi vniti sunt tanquam membra in vno corpore, quod Ecclesia dicitur, cuius sæpe in Scripturis mentio fit: Videtur de Ecclesia primitus agendum, vtpote quæ à fide ista ortum ducens, omnes illos complectitur quibus cultus Deo & Christo præstandus præscribitur.

III. Deinde cum Deo visum fuerit certa signa instituere, quibus tum communio fidelium cum Christo & inter ipsos, & participatio beneficiorum istorum; tum illorum vicissim erga Deum & Christum officium gratitudinis obsignetur: videbitur & de istis signis agendum fore antequam ad ipsum cultum Deo & Christo debitum progrediamur. Fit quidem de Ecclesia primo.

IV. Quæ vox notat vniuersæ cœtum euocatorum, non tantum actum & iussum euocantis, sed & obsequium respondentium vocationi, sicut vt apotelesma ipsius actus ea voce concludatur.

V. Definitur autem cœtus euocatorum è statu vitæ animalis & peccati à Deo & Christo, per verbum & Spiritum vtriusque,

que, ad vitam supernaturalem secundum Deum & Christum in agnitione & cultu vtriusque viuendum, vt vtriusque participatione æternum beati fiat, ad gloriam Dei per Christum & Christi in Deo.

VI. Causa efficiens istius euocationis est Deus pater in filio suo Iesu Christo, & Christus ipse per Spiritum tum Patris, tum Filii qua Mediator est & caput Ecclesiæ, sanctificans & regenerans Ecclesiam ad nouam vitam. Causa impulsiua est gratiosum beneplacitum Dei Patris in Christo, & Christi amor erga illos quos sibi sanguine suo acquisiuit.

VII. Causa exsecutrix gratiosi istius beneplaciti Dei in Christo, quæ & hoc respectu secundum dispensationem administra dici potest, est spiritus Dei & Christi per verbum Dei & Christi quo foris postulat vitam secundum Deum & Christum, addi à promissione præmii & comminatione pœnæ; & intus mentem illuminat in notitiam istius vitæ, & nos afficit amore & desiderio istius vitæ, totique homini vim & potentiam tribuit vitam istam viuendi.

VIII. Materia circa quam siue obiectum vocationis sunt homines animales & peccatores, qui secundum naturam quidem capaces sunt instructionis à spiritu per verbum accipiendæ, at secundum vitam huius mundi & statum peccati, obtenebrati mente & abalienati à vita Dei; qui status postulat vt à prædicatione legis qua illa peccatum arguit & de peccato cõuincit initium prædicationis fiat, & sic ad prædicationem gratiosi Euangelii progressus fiat.

IX. Forma Ecclesiæ sita est in mutua Dei Christique vocantis, & Ecclesiæ illi obedientis relatione, secundum quam Deus in Christo per spiritum vtriusque illi vitam supernaturalem sensum & motum influit, illa vicissim viuificata & sensu motuque affecta viuere & incedere secundum Deum incipit, & in expectatione promissorum bonorum.

X. Finis euocationis illius est, qui & Ecclesiæ summum bonum continet, beatitudo ex vnione Dei in Christo perfecta & consummata: vnde resultat gloria Dei Ecclesiam vnientis sibi & beatificantis, quæ ipso vnitionis & beatificationis actu declaratur, & porro gloria eiusdem Dei, quum illi laus, honor, & gloria canitur ab Ecclesia in secula seculorum.

XI. Ex actu euocationis illius & forma Ecclesiæ inde existente, apparet inter homines seu cœtum qua homines sunt, & qua euocati & vocationi obsecundantes distinguendum esse; adeoque distinguendum vt cœtus cui nomen Ecclesiæ aliquando competebat, ita deficere possit ab isto obsequio, vt Ecclesiæ nomen amittat, Deo candelabrum suum auferente, & libellum repudii immorigeræ & adulteræ vxori mittente, vnde constat vanam esse gloriationem pontificiorum de eo quod Ecclesia Romana errare non possit & deficere.

THESIS LI.

De

Ecclesia Vet. Test. seu sub promissione.

I. QVum Iesus Christus sit heri, hodie, idem & in secula, & imus angularis lapis, cui Ecclesia tum à Prophetis tum ab Apostolis ædificata est superstructa, caputque omnium qui salutis erunt participes: tota Ecclesia isto sensu Christiana dici potest: quanquam isto nomine peculiariter veniat Ecclesia quæ post ipsius actualem in cælos ascensum, colligi cœpit.

II. Quanquam autem vna sit Ecclesia respectu fundamenti ipsius, & eorum quæ substantiam ipsam concernunt, tamen quia Deo visum est diuersimode illam administrare, ratione illius potest distingui Ecclesia quam commodissime in Ecclesiam quæ temporibus Vet. Test. fuit ante Christum, & in eam quæ temporibus N. T. post Christum exhibitum.

III. Ecclesia ante aduentum Christi sub dispensatione Vet. Test. est, quæ per verbum

bum promissionis de semine mulieris & semine Abrahami, & de Messia venturo ex statu peccati & miseriæ euocata est ad participationem iustitiæ fidei & salutis, & fidem isti promissioni habitam, & per verbum legis ad cultum Deo in fiducia misericordiæ in hoc semine benedicto & Messia promisso obtinendæ præstandum, infantili ipsius Ecclesiæ ætati conuenienter.

IV. Verbum promissionis principio generalissime, & obscurius, procedentibus vero seculis specialius & distinctius propositum est, eoque magis quo tempora aduentus Messiæ in carne propinquiora fuerunt.

V. Lex quæ isti vocationi seruiit, fuit tum moralis tum ceremonialis (forensis enim hic in considerationem non venit) & vtraque tum qua viua voce tradita, tum qua per Mosen scripto comprehensa & proposita, quo posteriore respectu de ea potissimum agitur in Scripturis tum V. tum N. Testam.

VI. Lex moralis isti officio seruit duplici modo, primo necessitatem gratiosæ promissionis demonstrando, quod facit de peccatis aduersus legem, & de infirmitate præstandi legem conuincendo: cui fini rigide & stricte proposita est & vt sic proposita consideratur, iuxta id, qui fecerit ea viuet: &, maledictus omnis qui non manserit in omnibus. Secundo ἐπικούρως obseruationem eius à fœderatis promissionis postulando.

VII. Ceremonialis, quanquam ipsius obseruatio Deo per se & propter se grata non sit, tamen duplici nomine obseruanda præscripta est, tum vt de reatu peccatorum & maledictione conuinceret, & sic gratiosæ promissionis necessitatem declararet: tum vt sub spe promissionis per typicam rerum futurarum præsignificationem confirmata fideles contineret: Isto respectu peccatorum, hoc vero gratiæ & remissionis signaculum fuit.

VIII. Considerandaque est Ecclesia istius temporis tum qua hæres dicitur, tum qua infans, vel secundum ipsam substantiam sui, vel secundum tempori isti conuenientem dispositionem & œconomiam. Secundum illum respectum fuit sub promissione seu fœdere promissionis, secundum hunc sub lege & sub V. T. quo respectu populus ille seruilis dicitur, & hæres infans non differens à seruo, quemadmodum respectu promissionis populus liber ex libera natus, & secundum Isaac recensitus in semine, cui facta est promissio.

IX. Secundum promissionem est populus spontaneus, secundum Vet. Testament. populus carnalis: secundum illum respectum spiritualium & cœlestium bonorum hæres; secundum istum spiritualium & terrenorum præsertim terræ Canaan & bonorum eius: secundum illum respectum Spiritu adoptionis donatus fuit, secundum hunc Spiritum habuit seruitutis contemperatum durante promissione.

X. Horum respectuum aperta consideratio, fœderisque promissionis & legis seu V. T. commoda collatio & oppositio, plurimorum in Scriptura locorum interpretationi seruit, qui alioquin difficilius, imo vero vix explicari possunt.

COROLLARIA.

I. *Quia V. T. abrogari debuit, propterea non sanguine Testatoris aut Mediatoris, sed animalium brutorum fuit confirmandum.*

II. *V. T. in Scripturis nunquam pro fœdere gratiæ vsurpatur.*

III. *Confusio promissionis & Vet. Test. in Theologia Christiana obscuritatem parit, & non vnius erroris caussa est.*

THESIS LII.

De

Ecclesia Noui Testamenti, seu sub Euangelio.

I. ECclesia N. T. est, quum à confirmato per sanguinem Christi Mediatoris N. T. seu ab eiusdem in cœlos adscensu, ex statu peccati per verbum Euangelii plane ma-

me manifestati, & Spiritum Christi ætatis adultæ hæredibus conuenientem, euocati cœpit ad participationem iustitiæ fidei, & salutis per fidem Euangelio habitam, & ad cultum Deo Christoque præstandum in vnitate Spiritus eiusdem, & porro euocabitur eodem modo ad finem vsque mundi, ad laudem gloriosæ Dei & Christi gratiæ.

II. Causa efficiens est Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, qui iam se planissime Iehouam & Patrem D. N. I. C. manifestauit, & ipse Christus ad dextram Patris euectus, & plena potestate in cœlo & in terra. quin & verbo Euangelii & Spiritu S. citra mensuram donatus. causa συγγενικὴ est gratia & misericordia Dei Patris & Christi, ipsaque Dei iustitia, cui iam in Iesu Christo plenissime ex beneplacito Patris est satisfactum, & quæ clare in Euangelio est manifestata.

III. Spiritus Christi est causa secundum œconomiam ministra, quatenus Vicarius Christi est, & de eo quod Christi est accipit ad Christum glorificandum per euocationem istam in Ecclesia ipsius; cum plena tantum potestate administrandi omnia prout vult. Qui vtitur verbo Euangelii posito in ore seruorum suorum immediate vocationem ipsam peragente, & verbo legis siue scriptæ siue mentibus insitæ: Euangelio tum antecedenter vt locus illi fiat, tum consequenter, vbi fide receptum est seruiente.

IV. Euocationis istius obiectum sunt non modo Iudæi, sed & Gentiles, ablatio per Christi carnem & sanguinem pariete intergerino qui gentes à Iudæis distinguebat antea, id est, citra discrimen omnes homines communiter, & promiscue, verum peccatores re ipsa existentes, siue se tales agnoscant quibus prædicatio Euangelii statim exhibetur, siue ad agnitionem peccatorum sint adducendi.

V. Hæc Ecclesia propterea quod adulta est, & propterea tutore & curatore non indiget, libera est à seruitute legis œconomica, & regitur Spiritu plenæ libertatis nullo modo Spiritu seruitutis cõtemperato, & propterea libera est ab vsu legis ceremonialis, quatenus illa obsignandis peccatis seruiebat, & Chirographum erat aduersus nos.

VI. Eadem quoque reuelata facie gloriam Domini velut in speculo intuetur, ipsamque habet rerum cœlestium expressam imaginem, & Christum imaginem inuisibilis Dei, characterem hypostaseos Patris & splendorem gloriæ eius, ipsumque corpus futurorum quod Christi est, & propterea non indiget lege vmbram habente futurorum bonorum: qua de causa ab eadem lege ceremoniali, qua typice Christum & bona futura præfigurabat, libera est.

VII. Ecclesia N. T. nullam omnino quoad verbum ipsum seu Spiritum toto suo decursu mutationem sentit, sentit, aut sentiet vsque ad finem huius mundi: extremis enim temporibus loquutus est nobis in Filio, & per illos qui ipsum audiuerunt.

VIII. Hæc eadem Ecclesia peculiari sensu & distincto contra Ecclesiam quæ fuit sub V. T. Catholica dicitur, quatenus per vniuersum orbem terrarum diffusa est, & omnes omnino nationes, tribus, populos, linguas complexa est ambitu suo: quam vniuersalitatem Iudæorum plærorumque reiectio non impedit, cum & ipsi aliquando magno numero & velut agmine facto ad eandem sint accessuri.

IX. Ecclesiæ quatenus fuit à temporibus Iohannis vsq; ad Christi in cœlos adscensum, statum, inconsistentem & velut intermedium inter promissionis & Euangelii, seu V. & N. T. statum nõ male aut incommode appellare possumus.

X. Qua de causa Iohannis Ministerium vtrique tum Prophetarum tum. Apostolorum Ministerio interponimus, tum neutri plane & omnimodo conformem: vnde & maior dicitur Propheta, & minor minimo in regno Dei.

COROLLARIVM.

Iohannis baptismatis cum Christi baptismate vnum fuisse vt ille restaurari non debuerit.

THESIS LIII.

De Ecclesiæ Capite, & Notis.

I. QVanquam caput & corpus vnius naturæ sint, & secundum naturam vnum, proprie ὑφ' ἑαυτοῦ constituant, tamen is qui secundum naturam Ecclesiæ caput est, cum ea naturæ communionem habere non potest, est enim creatura eius.

II. Sed visum est Deo, qui & caput Ecclesiæ est secundum naturam, & creator illius, Ecclesiæ dare caput filium Iesum Christum hominem factum, per quem etiam Ecclesiam condere voluit, nouam scilicet creaturam, vt arctior inter Ecclesiam & caput ipsius esset vnio, & liberior fidentiorque communicatio.

III. Capitis autem Ecclesiæ ad ipsam triplex est respectus. I. Vt caput omnia in se perfectissime contineat, quæ ad vitam & salutem eius sunt necessaria & sufficientia. II. Vt Ecclesiæ, suo corpori apte sit adunitum per commissuras & compages Spiritus & fidei. III. Vt caput perfectionis suæ virtutem illi influere possit, & illa eandem ab illo accipere secundum ordinem præordinationis & subordinationis apte sibi iuxta vtriusque differentiam respondentes.

IV. Hæc autem tria soli Christo competunt, imo vero nullum illorum trium est, quod vlli personæ vel rei præterquã Christo conuenit: quare ille solius est caput Ecclesiæ, cui Ecclesia immediate secundum internam & ipsissimam essentiam cohæret.

V. Nemo vero illi secundum istum respectum vicarius esse potest: non Petrus Apostolus, non Pontifex aliquis Romanus, imo vero ne quidem secundum externam administrationem Ecclesiæ quempiam inter homines vicarium habere potest, & quod amplius est, non Ministrum vniuersalem qui vicarii nomine minor sit.

VI. Non tamen diffitemur illos qui ab illo capite Ministri constituti sunt, functiones illas obire quæ ad munia capitis pertinent; propterea, quod ipsi visum sit mediante hominum opera Ecclesiam suam sibi congregare, eamque gubernare.

VII. Hæc vero Ecclesia nulli quam capiti suo secundum internam essentiam nota, etiam aliis innotescit per signa & indicia quæ originem suam ex ipsissima eius interna essentia habent, siquidem vera non fucata sint & specie fallentia.

VIII. Signa hæc sunt fidei veræ professio, & vitæ secundum Spiritus præscriptum, & institutum institutio quod ad externas actiones attinet, de quibus solis iudicare possunt homines.

IX. Hasce notas dicimus esse Ecclesiæ extrinsecus bene habentis: At fieri potest vt sola fidei professio per publicam verbi prædicationem & auditum, per Sacramentorum administrationem & vsurpationem, per preces & gratiarum actiones in ea obtineat, & vita ipsi tota à professione degeneret, & deniq; Christum, quem scire verbo profitetur, factis neget; quo casu non desinit esse Ecclesia quantisper Deo & Christo visum est illam eiusque mores tolerare, eique libellum repudii non mittere.

X. Accidit vero vt & in ipsa professione falsa veris incipiat admiscere, & Iehouam simul & Baalim colere: tunc sane eius conditio pessima & proxima excidio, & iubentur omnes qui illi adhærent eam deserere, hucusque saltem ne abominationum eius participes fiant, seque inquinamentis idololatriæ contaminent imo vero matrem suam accusare quod meretrix sit, & mariti fœdus violauerit.

XI. In qua defectione non illi qui deserunt, sed quæ iuste deseritur causa dissidii est, quia ipsa prior à Deo & Christo decidit, cui omnes fideles & quemq; particulariter adhærere indubitato necesse est.

XII. Pontifex Romanus Ecclesiæ caput non est, & quia se caput Ecclesiæ iactat eo ipso nomen Antichristi sibi merito competit.

XIII. Notæ

XIII. Notæ Ecclesiæ quas Pontificii venditant, antiquitas, vniuersitas, duratio, amplitudo, successio doctorum non interrupta, conspiratio in doctrina, præter hasce quas posuimus constitutæ sunt, quia accommodantur præsenti statui Ecclesiæ Romanæ.

THESIS LIV.

De Ecclesia Catholica, eius partibus & respectibus.

I. Ecclesia Catholica est cœtus fidelium vniuersorum, ex omni lingua, tribu, populo, natione & vocatione euocatorum: qui vocatione Dei salutari ex statu corruptionis in dignitatem filiorum Dei per verbum fœderis gratuiti vocati, & Christo tanquam viua membra capiti per veram fidem insiti fuerunt, sunt & erunt ad laudem gloriosæ gratiæ Dei. Vnde apparet Ecclesiam Catholicam nulla re ad substantiam Ecclesiæ pertinente differre à particularibus, sed sola tantum amplitudine.

II. Quemadmodum autem ratione materiæ, quæ omnes complectitur qui vnquam vocationis salutaris participes, & in familiam Dei adscripti fuerunt, sunt, erunt) Catholica dicitur Ecclesia: sic à forma (quæ consistit in mutua relatione Ecclesiæ Christum tanquam caput suum & sponsum fide complectentis, & Christi Ecclesiam sibi tanquam corpus & sponsam ita arcte vnientis per Spiritum suum, vt ipsius Christi vita viuat Ecclesia, & particeps eius omniumque eius bonorum fiat) Ecclesia dicitur vna & sancta.

III. Vna, quod sub vno Deo & Patre qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis, velut vnum corpus, vni capiti Christo Domino per vnum Spiritum sit adunata per vnam fidem eodem verbo habitam eandem spem hæreditatis eiusdem, mutuamque charitatem coagmentata sit in templum sanctum & habitaculum Dei in Spiritum. Quare tota hæc vnitas Spiritualis est, quanquam qui adunati sunt partim corpore, partim Spiritu constent.

IV. Sancta, eo quod beneficio Sancti sanctorum ex mundo immundo sit segregata, sanguine eius a peccatis lota, Dei præsentia & gratiosa inhabitatione decorata, denique per Spiritus sancti sanctificationem vera sanctitate ornata.

V. Cæterũ Ecclesia hæc, licet vnum sit, secundum actus tamen Dei erga eandem, quatenus vel omnes vel aliquos percepit, distinguitur. Quæ percepit creationis suæ & conseruationis actum tantum, in via esse dicitur, & militaris appellatur: vtpote cui adhuc sit cum peccato, carne, mundo, & Satana confligendum. Quę insuper consummationis particeps facta, & in patria esse dicitur ea triumphans nuncupatur, quę deuictis hostibus quiescit à laboribus suis, quæque cum Christo regnat in cœlis. Huic parti militanti in terris etiam titulus Catholicæ attribuitur, quatenus omnes particulares militantes suo ambitu complectitur.

VI. Distribuitur autem Catholica secundum partes ipsius in multas particulares Ecclesias, siquidem illa multis cœtibus constet secundum locum dissitis & distinctis. Illæ autem particulares Ecclesiæ, vt nomen Ecclesiæ habent, ita quoque rem nomine significatam & integram definitionem habent, similarium partium instar, quæ totius nomen & definitionem participant, & sola tantum vniuersitate Catholica differt à singulis particularibus, nulla prorsus alia re quæ ad essentiam Ecclesiæ pertiner. Vnde facile intelligitur quomodo intelligi queat, cum particulares Ecclesiæ singulæ errare queant, tamen Catholica errare non possit; hoc nempe sensu, quod nunquam sit futurum tempus quo non sint futuri aliqui fideles qui in fundamento Religionis non erient. Verum ex hac interpretatione apparet, ex eo quod Catholica dicitur isto sensu ab errore immunis esse, concludi non posse, vllum cœtum, quantumuis magnum, errore exemptum esse, nisi sit in illo vnus vel plures qui ita ducti sint in omnem veritatem vt errare nequeant.

VII. Hinc cum vocatio Ecclesiæ fiat intus per Spiritum, foris per verbum enuntiatum, & vocati intus respondeant fide, foris professione fidei, prout qui vocantur internum & externum hominem habent: hinc Ecclesia ratione eorundem vocatorum, distinguitur in visibilem & invisibilem, ab adiuncto externo accidente: invisibilem qua credit corde ad iustitiam, visibilem, qui confitetur ore ad salutem. Et hæc visibilitas aut invisibilitas non magis aut minus toti Ecclesiæ Catholicæ, quam singulis particularibus Ecclesiis conuenit.

VIII. Deinde quum Ecclesia ex hoc mundo, qui totus in malo situs est colligatur, & sæpe per admixtos qui præter verbum Dei etiam aliud verbum annuntiant, quumque illa constet ex hominibus deceptioni & lapsui ob noxas, quin etiam ex deceptis & ex lapsis: hinc Ecclesia distinguitur respectu doctrinæ fidei in orthodoxam & hæreticam, respectu cultus diuini in idololatricam, & Deum Christumque eius recte colentem: respectu motus secundæ legis tabulæ præscriptorum in puriorem vel impuriorem; vbi etiam gradus sunt animaduertendi secundum quos vna magis est hæretica, idololatrica, impura quam altera: de quibus omnibus rectum secundum Scripturas iudicium est ferendum. Sic quoque Catholicæ vox vsurpatur de iis Ecclesiis quæ nec hæresi exitiali laborant, neque idololatricæ sunt.

THESIS LV.

De

Potestate Ecclesiæ in dogmatis tradendis.

P. ECclesiæ potestas secundum varia obiecta considerari potest varie. Versatur enim vel circa dogmata tradenda, vel circa leges ferendas, vel circa coetus agendos, vel circa Ministros instituendos, vel denique circa iurisdictionem.

II. Ecclesiæ, siue illa vniuerse consideretur, siue secundùm partes, potestas in dogmatis instituendis, vel primum tradendis nulla prorsus est. Est enim sponsa Christi, & propterea vocem sponsi sui audire tenetur non ipsa sibi nouam volendi, credendi, faciendi, sperandi, præscribere potest.

III. Tota vero eius circa dogmata potestas est in traditorum a Deo Christoque dispensatione & administratione, quam necessario præcedit dogmatum diuinorum humilis & pia acceptio, quæ efficit vt nomen semel acceptum merito conseruet.

IV. Quemadmodum acceptatio & custodia dogmatum vel secundum verba, vel secundum rectum sensum considerari potest, ita etiam acceptorum & custoditorum dogmatum traditio vel secundum verba est, vel secundum rectum sensum distinguenda.

V. Secundum verba traditio est, quando ipsissima verba quæ accepit siue scripto siue viua voce à Deo tradita, sine alia additione, diminutione, mutatione, transpositione profert, siue ex archiuis vbi scripta diuina recondidit, siue ex sua memoria qua viua voce tradita cum cura fideliter conseruauit: sancte testificans illa ipsa esse quæ accepit diuinitus pura & syncera, & vel ipsa morte testificationem istam confirmare parata, quantum varietas exemplarium in ipsis originalibus linguis translatorum in alias linguas permittit, quæ tamen fundamentum eousque non concernit, vt de eo propter istam varietatem dubitari possit.

VI. Traditio secundum sensum est dogmatum verbis diuinis propositorum & comprehensorum latior explicatio & applicatio, in qua se intra verbi ipsius traditi terminos continere debet, nullam particularem dogmatis vel loci interpretationem proferens quæ toti fundamento non innitatur, & ex aliis locis comprobari nequeant: quod cauebit diligentissime si quam maxime ipsius verbi traditi vocibus inhæreat, & quantum fieri potest ab exoticis vocibus abstineat.

VII. Huic potestati adnexum est ius dogmata à quouis Spiritu proposita examinandi

minandi & diiudicandi, vbi etiam normam verbi quod certo constat diuinum esse, & vt tale receptum est vsurpabit, & quidem solius, si examen & iudicium recte facere velit, & ab errore immunis esse. Si tamen qualiacunque scripta humana pro regula vsurpauerit, non erit ei lux matutina & propterea in tenebris palpabit.

VIII. Cauere autem Ecclesia debet tum ne verba sibi diuinitus tradita à quopiam abscondat, eorumue lectione aut meditatione cuipiam interdicat: tum ne cum suis verbis dogmata diuina certis de causis enuntiat, quempiam ad illorum susceptionem vel approbationem compellat, nisi sub hac conditione quatenus sensui diuinis verbis comprehenso consentanea sunt: Denique ne quempiam prohibeat dogmata verbis Ecclesiæ proposita legitime examinare volentem. Quicquid enim horum fecerit arrogatæ sibi, & præter fas ius & æquum vsurpatæ potestatis crimen effugere non poterit.

COROLLARIVM.

Commentum est Pontificiorum de Spiritu sancto sic assistente Ecclesiæ, vt in iudicio de authenticis scriptis faciendo, & recta sensuum diuinorum interpretatione errare non possit.

THESIS LVI.

De Potestate Ecclesiæ in legibus ferendis.

I. LEges quæ Ecclesiæ præscribi possunt, aut vt præscriptæ considerari possunt duplices sunt, notabili discrimine & doctrina intigni inter se discriminatæ, tum secundum materiam actus nempe qui præscribuntur, tum secundum finem cuius gratia præscribuntur, denique secundum vim & necessitatem obligationis.

II. Aliæ enim ipsam vitæ secundum Deum & Christum instituendæ essentiam & actus fidei, spei, charitatis necessarios concernunt, eæque necessariæ & primariæ seu principales, & velut fundamentales ipsius regni Dei dici possunt. Aliæ vero actus quosdam secundarios & succenturiatos, circumstantiasque actuum principalium respiciunt, quæ omnia ad illorum priorum commodiorem facilioremque obseruationem faciunt; qua de causa positiuæ & inseruientes dici merentur.

III. Ad leges necessarias & ipsius fidei, spei, charitatis actus essentialiter concernentes ferendas neque ius habet Ecclesia, neque vlla necessitate adstringitur. Illud enim Dei & Christi est proprissime, & tam prolixe a Christo est vsurpatum vt nihil ad fidei, spei, charitatis actus pertinere possit essentialiter, quod ab ipso plenissime præscriptum non sit.

IV. Tota igitur Ecclesiæ potestas in ferendis legibus secundi generis posita est, de quarum tum positione tum obseruatione videndum est.

V. In huiusmodi legum præscriptione ad hæc sequentia oculos intendere intentosque habere debet Ecclesia. Primo, vt actus quos præscribet aut vetabit sint medii & adiaphori, sua natura neque boni neque mali, qui tamen vtiles esse possint pro circumstantiis personarum, temporum, locorum, actibus præscriptis commode obseruandis.

VI. Secundo, vt leges huiusmodi verbo Dei non sint aduersæ, sed illi potius conformes sint, siue ex iis quæ generatim verbo Dei præscripta sunt iuxta circumstantias iam dictas deducantur, siue iis quæ verbo Dei præscripta sunt exsequendis tanquam media apta existimentur.

VII. Tertio, vt ad politiam Ecclesiæ externam bene ordinandam potissimum referantur: Deus enim non confusionis sed ordinis auctor est & amator, & decori vbique habenda est ratio, potissimum in Ecclesia quæ domus Dei est, quam maxime decet in se quippiam inordinatum aut indecorum habere vel commitere.

VIII. Quarto, ne auctoritatem sibi sumat per leges suas conscientias ad actus à se præscriptos obligandi, sic enim inuadet

ius Christi, nempe præscribendi necessaria, & libertatem Christianam instringendi, q̃ immunis esse debet ab eiusmodi laqueis.

IX. Quinto, ne sibi ipsis adimat vllo facto, vel promissione simplici, vel iuramento, siue per viuam vocem, siue per manus subscriptionem potestatem ipsas leges abrogandi, ampliandi, minuendi, mutandi, de qua ipsa potestatis suæ perpetua duratione non inutile esset si sub finem legum ipsa Ecclesia protestaretur, subiuncta clausula quam Magistratus in politicis positiuis legibus vsurpare solet.

X. Ad obseruationem vero quod attinet: cum iam latæ sunt, hucusque tum singuli tum omnes qui in Ecclesia sunt obstringuntur, vt neque per contemptum, neque cum scandalo aliorum transgredi illas liceat: & ipsa Ecclesia non ita vilem habebit obseruationem illarum vt illas per contemptum & cum scandalo aliorum violari permittat, sed transgressores tales tanquam inordinate & indecore se gerentes notabit, monebit, corripiet, arguet, & ad saniorem mentem reducere conabitur.

COROLLARIVM.

An non vtile sit testanda potestati & libertati Ecclesiæ: aliquando mutationem quandam in legibus Ecclesiasticis facere, ne diuturnam illa & citra vllam mutationem facta obseruatio opinionem necessariæ obseruationis pariat.

THESIS LVII.

De

Potestate Ecclesiæ in iure dicundo, seu disciplina Ecclesiastica.

I. CVm nulla societas quantumuis recte instituta & bonis legibus informata diu consistere possit, nisi certa iuris dictionis seu disciplinæ ratione in officio contineantur, vel ad officium adigantur qui ad illam pertinent; etiam in Ecclesia, quæ domus, ciuitas, regnum Dei est, huiusmodi disciplinam vigere & exercere necesse est.

II. Hanc autem vitæ Spirituali non animali accommodatam esse decet, & Ecclesiæ qua talis ædificandæ, confirmandæ, amplificandæ, & exornandæ, conscientiisque dirigendis inseruire certa vim corpori aut rei statuique vitæ animalis vlla parte noxiam, nisi forte Magistratui videatur pro potestate sibi à Deo concessa etiam alia ratione peccantem ad resipiscentiam adigere, cui nihil præiudicamus.

II. Est autem disciplina Ecclesiastica actio Ecclesiæ, qua secundum potestatem à Deo & Christo institutam sibique datam & ex conscientia impositi muneris vsurpandam, omnes & singulos qui ad Ecclesiam pertinent; si in peccatum manifestum lapsi sunt, reprehendit & admonet vt resipiscant, aut, si in peccatis pertinaciter perseuerant excommunicat, ad Ecclesiæ totius bonum, salutem ipsius peccatoris, eorum qui extra sunt lucrifactionem, & Dei ipsius Christique gloriam.

IV. Obiectum huius disciplinæ sunt omnes & singuli qui Ecclesiæ per baptismum insiti capaces sunt disciplinæ istius ad sui correctionem. Causa seu formalis conditio cur disciplina in illos exercenda sit, sunt peccata ab illis admissa, siue illa doctrinam concernant fidei & hæreses sint exitiales & pernicioſæ, siue mores & reliquos vitæ Christianæ actus.

V. Oportet autem vt peccata ista externa sint & manifesta, nota scilicet & recte nota iis à quibus disciplina administrabitur, hoc est, vt constet esse peccata secundum leges Ecclesiæ à Christo latas, & quod sint perpetrata. De internis enim solus Deus iudicat.

VI. Forma administrationis esto cum omni mansuetudine & discretione, cum zelo etiam, & aliquando cũ seueritate & rigore aliquo, si sic postulet vsus. Intentio autem sit salus eius qui peccauit, & totius corporis Ecclesiæ ad gloriã Dei & Christi.

VII. Disciplinæ istius executionum positum est tum in admonitione, tum in castigatione seu punitione, vel in censura quæ sit verbis tantum per reprehensionem, adhortationem, comminationem, vel quæ sit priuatione nonnullorum ad communionem

nionem sanctorum, & salutarem cuiusque fidelis in corpore Christi exædificationem extrinsecus pertinentium.

VIII. Admonitiones sunt accommodatæ, primo personis quæ peccarunt, vbi notandum discrimen ætatis, sexus, conditionis cum omni prudentia & discretione. Secundo ipsis quæ sunt perpetrata peccatis, grauiora enim sunt alia aliis. Tertio, modo quo perpetrata sunt peccata, qui hic speciatim est considerandus.

IX. Nam peccata alia sunt clandestina, alia publica, siue illa offensam tantum habeant in Deum, siue etiam coniunctam cum illa iniuriam in proximum: secundum quem posteriorem respectum peccatum priuatum dicitur, à priuato nempe in priuatum admissum, quale intelligit Christus Matth. 18. cuius etiam arguendi modus isthic præscribitur.

X. Peccatum clandestinum est quod clam paucis conscijs est perpetratum: huic clandestina competit correptio ab iis facienda qui illius conscij sunt: adhiberi tamen poterit ad concilandã reprehensioni auctoritatem aliquis ex Ecclesiæ antistitibus, qui tamen idipsum ad collegas referre nullo modo poterit, sed clam habere debebit.

XI. Publicum peccatum est quod plurimis conscijs patratum est: quo nomine an illud appellari possit quod clam quidem patratum est, at multis innotuit vel culpa eius qui ipsum commisit, vel aliorum qui id sine necessitate diuulgarunt, discipi permittimus.

XII. Peccata autem publica adhuc sunt in aliquo discrimine. Nam aut alicui Ecclesiæ parti nota sunt, aut toti vel pene toti Ecclesiæ: pro hoc discrimine etiam variari debet admonitio. Si parti Ecclesiæ notum sit peccatum, sufficit coram ipso senatu Ecclesiastico, aut coram pluribus quibus innotuit admoneri & corripi peccatorem: Si toti Ecclesiæ, coram omnibus arguendus est, hoc enim facit tum ad pudorem eius qui peccauit, tum ad pertere faciendum alios ne ipsius exemplo peccent. Quanquam pudori alicuius consuli possit cum moderamine aliquo, nempe si peccator peccandi consuetudine non tenetur, sed à peccato præoccupatus fuerit.

XIII. Quum correptio ista eo tendat vt peccator à peccando desistat, necesse est, si id prima admonitione non obtinetur, aliquoties iteretur admonitio dum corrigatur peccator, aut contumaciam declaret. Vtrum vero dum spem præbet correctionis quam tamen opere ipso non præstat ex iudicio & voto Ecclesiæ, ad punitionem venire vtile sit, dissensio est inter Doctores: Sed illa non tam certis regulis terminari posse videtur, quam res ista discretioni præsulum Ecclesiæ esse permittenda.

XIV. Si vero spretis monitis omnibus contumaciter in peccatis perseueret peccator, postquam iam patientia necessaria erga eum vsi est Ecclesia, ad punitionem deuenendum est, quæ est excõmunicatio, exclusio nempe contumacis à communione sacrorum & ipsius Ecclesiæ, quam exclusionem publicam comitabitur commercii ipsius & familiaritatis vitatio; à singulis Ecclesiæ membris curanda, quoad necessitas officiorum illi vel ab omnibus secundum generalem vocationem, vel à nonnullis secundum singularem obligationem debitorum permittit.

Subditus enim non liberatur ab obligatione erga principem propter excommunicationem principis: Non vxor à debito quod marito præstare tenetur: Non liberi ab eo quod parentibus debent, & sic in alijs similibus.

XV. Hanc excommunicationem nonnulli esse putant à solo vsu cænæ: alii eam duplicem esse putant, minorem & maiorem, exclusionem partialem à nonnullorum sacrorum vsu: maiorem ab omnium simul & tota fidelium communione: Alii vero minore reiecta nullam aliam quam maiorem illam agnoscunt; cum nulla illis videatur esse causa cur magis ab hac quam illa communione reiici debeat contumax peccator, qui se indignum fecit vllum in Ecclesia & conuentu Sanctorum locum obtineat. Nos sententiã nõ interponimus, sed

sed rem iudicio doctorum & piorum discutiendam permittimus, vt communi consensu ex Scripturis statuatur quod ipsis maxime est consentaneum, & ædificationi Ecclesiæ accommodum.

COROLLARIA.

Vbi manifestus Schismatis metus est, excommunicatione abstinendum est.

An non & vbi metus est persecutionis ob excommunicationem exstitura? Arbitramur.

THESIS LVIII.

De Conciliis.

I. COncilium Ecclesiasticum est cœtus virorum nomine Dei congregatorum de rebus ad Religionem & Ecclesiæ bonum pertinentibus, secundum verbum Dei consulentium & definientium ad Ecclesiæ salutem & Dei gloriam.

II. Cœtus huiusmodi indicendi potestas est penes ipsam Ecclesiam: quæ si sit sub ditione Magistratus fidelis & Religionem profitentis, vel publice illam tolerantis, tum potestatē hanc Magistratui transscribimus: sine cuius conuocatione illegitimum concilium esse sustinuerunt Protestantes de nullitate Concilii Tridentini Ecclesiæ. Si vero Magistratus neque fidelis sit, neque publice tolerans Religionem, sed hostis & persecutor, tunc illi qui in Ecclesia præsident isto munere fungentur.

III. Occasionem huiusmodi conuentui præbent vel mali nonnulli qui Ecclesiæ noxam inferunt, siue sint in Ecclesia siue extra eam, vel ipsa perpetua Ecclesiæ quamdiu in terris est constitutio. Quum enim obnoxia sit errori, corruptelæ, defectioni à veritate doctrinæ, integritate cultus diuini, morum probitate & concordia Christiana, ad hæreses, idololatriam, morum corruptelam, & schismata, vtile est conuentus huiusmodi institui: non tamen vt si quod corruptelarum ingressum esse manifesto constet, id corrigatur, sed etiam vt inquiratur an non aliquid ingressum sit, quum inimicus homo zizania spargat dormientibus hominibus penes quos est agrum Domini curare.

IV. Conuentum hunc virorum esse dicimus (fœminas enim in Ecclesia taceo, nisi extra ordinem diuinitus vocata) quos hisce dicimus insignitos esse, oportere. Primo, vt sint potentes in Scripturis & sensus in illis exercitatos habeant. Secundo, vt pii sint, graues, prudentes, moderati, veritatis diuinæ & pacis Ecclesiasticæ amantes. Tertio vt liberi sint, & nulli vel personæ vel Ecclesiæ, vel confessioni ab hominibus conscriptæ, sed soli Deo & Christo eiusque verbo obstricti.

V. Siue Ecclesiastici illi sint siue Politici, imprimis Magistratus ipse summus, & viri publico in Ecclesia & Republ. munere fungentes: deinde etiam priuati, ne quidem exclusis iis qui quippiam aliud statuunt quam communis sententia habet, modo istis donis sint instructi. Eosque tales non modo deliberatiuam sed & decisiuam sententiam dicere posse arbitramur.

VI. Obiectum circa quod versabitur Concilium sunt res ad Religionem & Ecclesiæ qualis, bonum pertinentes; quæ duobus summis capitibus comprehenduntur; vt primarium sit ipsa doctrina fidei, spei, charitatis, secundarium vero, ordo & politia Ecclesiæ.

VII. Norma secundum quam deliberatio instituenda & definitio facienda est, vnica & sola est verbum Dei, penes quem absolutum est in Ecclesia dominium. In rebus vero ad ordinem & τύπωσιν Ecclesiæ pertinentibus, licet præsentem Reipubl. & Ecclesiæ statum introspicere, & secundum circumstantias locorum, temporum personarum deliberationem & decisionem peragere: vnum modo caueatur, ne quid verbo Dei aduersum statuatur.

VIII. Quia vero omnia ordine peragi debent in huiusmodi conciliis, necesse est aliquem toti concilio præsidere. Si Magistratus summus adsit, ipsi id munus cōpetit. verum potest ille hoc officiu mandare alteri siue

sine Ecclesiastico, siue politico viro, imo & ipsi concilio negotium hoc committere, modo ipse curet vt omnes & singuli in officio contineantur, ne tumultuose peragantur iudicia. Vtile autem est vt Episcopus aliquis constituatur qui preces & gratiarũ actiones obeat, agenda proponat, sententias exquirat, colligat, quantum quidem ille vt Ecclesiasticus huic obeundis aptior est.

IX. Locus huiusmodi conuentibus destinandus est qui maxime commodus sit omnibus ad Synodum accessuris; nisi forte Magistratui summo videatur illum deligere locum qui ipsi commodissimus sit. Locus tutus esse debet ab insidiis; saluus conductus omnibus procurandus necessarius, vt liceat ipsis sine noxa accedere & discedere, quantum per ipsam Dei legem licet, contra quam nullius vel maximi cœtus est vel tantula auctoritas.

X. Auctoritas conciliorum absoluta nõ est, sed dependens ab auctoritate Dei. Qua de causa nemo simpliciter iis quæ in concilio statuta sunt adsentiri tenetur (nisi illi intersint qui errare nequeunt, & indubitata eius rei habent Spiritus sancti πληροφορίας & testimonia) sed potest vnusquisque, imo vero tenetur quæ in concilio conclusa sunt ad normam verbi Dei exigere: & si comperiat consentire, adprobare, sin minus improbare: hac tamen cautione ne facile reiiciat quod vnamini tam multorum piorum & doctorum cõsensu statutum est, sed diligenter dispiciat, an Scripturas pro se satis clare pronunciantes habeat, tum illorum consensui assensum suum præbeat in Domino.

XI. Conciliorum necessitas simplex non est, quia potest Ecclesia de necessariis instrui sine illis. Magna tamen illorum est vtilitas, si in nomine Domini instituta secundum illius verbum omnia examinent, & constituant id quod communi consensu iuxta illam normam visum fuerit pronuntiandum. Quum enim oculi plus videant quam oculus, & Dominus exaudire soleat preces multorum inter se consentientium in terra, verisimilius est veritatem per concilium aliquod multorum doctorum & piorum hominum ex Scripturis inuentum & confirmatum iri, quam vnius alicuius opera priuatim apud se id ipsum negotium agentis.

XII. Vnde etiam concilii alicuius auctoritatem maiorem esse dicimus quam cuiusuis hominis qui isti concilio interest; etiam Romani Pontificis; cui nullum aliud ius tribuimus in vllo concilio quam cuiuis Episcopo; etiam tum cum ille veri Episcopi munus obit fideliter, tantum abest vt sine illius iussu, præsidatu, directione, concilium cogi & haberi nequeat.

XIII. Concilium nullum potest successoribus suis præscribere, quominus illi rursum de eo dispiciant, de quo antea in conciliis præcedentibus actum & definitũ est: quia res Religionis in præiudicatum non venit. Neque potest concilium vllum se iureiurando adstringere ad vllum aliud verbum quam ad Dei verbum obseruandum: multo minus potest ipsum positiuas leges facere, ad quas aut seipsum aut vllum hominem iuramento obstringat.

XIV. Liceat etiam œcumenico posteriori concilio in dubium vocare quod præcedente œcumenico constitutum est, quia œcumenica concilia etiam errare possunt: neque tamen inde sequetur Ecclesiam Catholicam errare, hoc est, omnes fideles καθολικῶς errare.

THESIS LIX.

De

Ministeriis Ecclesiasticis N.T. & vocatione ad ea.

I. MInisterii voce designamus officium seu munus publicum ὑπηρετικὸν, superiori subseruiens, & hic quidem Deo & Christo qua Dominus est & caput Ecclesiæ. Ecclesiasticum ab obiecto suo dicitur quod est Ecclesia, & à politico quod circa Rempublicam ciuilem est, distinguimus.

II. Est autem munus publicum à Deo certis hominibus demandatum Ecclesiam colligendi, collectam curandi, & ad Christum caput eius perque illum ad Deum adducendi, vt beatam vitam consequatur ad Dei & Christi gloriam.

III. Quum autem Ecclesia constet ex hominibus animalem vitam viuentibus, & ad spiritualem, quæ superior est, & velut finis alterius esse debet, in illa degendam vocatis, duplex munus pro necessitate tum animalis tum spiritualis vitæ in Ecclesia obeundum est: vnum, quod proprie, per se & immediate circa vitam Spiritualem, eiusque initium, progressum, & confirmationem versatur; alterum, quo animalis vita sustentatur, & propterea per accidens & mediate ad Ecclesiam pertinet. Illud semper necessarium est per se, hoc nonnisi ex hypothesi, siquidem sint qui aliena sustentatione indigeant, & illis hæc ipsa non contingat per ordinem aliquem in ciuitate constitutum: quo casu semper durare debet; citra illum non necessarium. De illis proprie agimus, de hoc nihil vlterius dicturi.

IV. Munus vitæ Spirituali accommodatum consistit in hisce tribus actibus. Primus est, institutio veritatis quæ est secundum pietatem. Secundus, intercessio apud Deum; Tertius, regimen seu gubernatio institutioni istri accommodata.

V. Institutio consistit in veritatis, quæ credenda, speranda, facienda continet; propositione, explicatione, confirmatione, falsitatis confutatione, adhortatione, correptione, consolatione, comminatione: quod verbo tum legis tum Euangelii peragitur: cui functioni adiungimus Sacramentorum eidem fini seruientem administrationem.

VI. Intercessio consistit in precibus, & gratiarum actionibus pro Ecclesia & singulis eius membris ad Deum offerendis, per Christum vnicum aduocatum & intercessorem nostrum.

VII Gubernatio Ecclesiæ in hunc finem vsurpatur, vt in tota Ecclesia omnia decore, ordine, & ad ædificationem fiant, & singula eius membra in officio contineantur, segnes incitentur, debiles confirmentur, deuii reducantur, contumaces puniantur, resipiscentes recipiantur.

VIII. Munia ista non semper eodem modo sunt imposita, neque iisdem rationibus administrata. Sub initium enim nascentis Ecclesiæ Christianæ, nonnullis immediate illa à Deo & Christo imposita sunt, & ab iis quibus imposita sunt, citra allegationem ad certas Ecclesias administrata. Vnde & Administri dicti sunt Apostoli, tanquam legati Christi per vniuersum orbem terrarum ad vniuersas creaturas: quibus Euangelistæ additi sunt tanquam *εὐαγγελισταῖς*. Inde mediate vocati Pastores & Doctores, Episcopi & Presbyteri, qui certis Ecclesiis fuerunt præfecti. Illi ad tempus durauerunt, & successores non habuerunt: Hi ad finem vsque mundi durabunt perpetua successione: quamquam non negemus, quin, cum Ecclesia alicui primum colligenda est, vnus homo integram terram docendo peragrare possit.

IX. Hæc munia ita sunt comparata, vt vna persona omnia illa simul obire possit, quanquam & sic postulante Ecclesiæ vtilitate, & donorum diuersitate varie in varios distribui possint.

X. Vocatio ad munia Ecclesiastica talia est vel immediata vel mediata: de illa non agemus. Hæc est actus diuinus à Deo & Christo per Ecclesiam administratus, quo hominem ab vsu animalis vitæ & cõmuni separatum sibi consecrat, & ad munus pastorale obeundum amandat ad salutem hominum & gloriam suam. In qua vocatione, tum ipsam, tum eius efficientem, tum obiectum considerare debemus.

XI. Actus vocationis constat præuio examine electione & confirmatione. Examen est diligens inquisitio & probatio, an persona de qua agitur apta sit obeundo munere, quæ aptitudo consistit in rerum veratum & necessariarum notitia & adprobatione, vitæ probitate, facultate communicandi cum aliis quæ nouit ipsa: quæ facultas loquelam ipsam & loquendi *τρόπους* continet: prudentia, moderatione animi, patien-

patientia laborum, infirmitatum, iniuriarum, &c.

XII. Electio est personæ legitime examinatæ & probæ compertæ ordinatio, qua ipsi munus obeundum imponitur: cui sæpe addi solet publica quædam per preces & manuum impositionem, quin & periciunium præmissum, inauguratio, & velut in ipsius muneris administrationem missio: quæ confirmatio dici solet.

XIII. Efficiens primaria est Deus & Christus, & Spiritus vtriusque qua Christi causam agens in Ecclesia: a qua causa tota vocationis auctoritas dependet. Ministra, est ipsa Ecclesia, in qua numeramus Magistratum ipsum Christianum, Doctores cum reliquis Presbyteris, & populum ipsum, vbi vero Magistratus non est qui hanc rem curare velit, isthic Episcopi seu Presbyteri cum plebe istud negotium peragere possunt & debent.

XIV. Obiectum est persona vocanda, in qua requiritur Ecclesiæ causa aptitudo illa de qua dictum est: & propter ipsam testimonium bonæ conscientiæ: quo adprobat modeste iudicium Ecclesiæ & conscius sibi est quod syncero Dei timore & solius Ecclesiæ ædificandę studio hoc ipsum munus capessit.

XV. Forma vocationis essentialis est vt omnia agantur secundum regulam verbo Dei præscriptam. Accidentalis, vt decenter & conuenienter secundum particulares respectus personarum, locorum, temporum, & reliquarum circumstantiarum.

XVI. Vbicunque hæ conditiones seruantur omnes, legitima est vocatio, & omni ex parte proba: sin aliqua defuerit, actus vocationis quidem imperfectus est, sed rata nihilominus est habenda vocatio, dum vocatio Dei manet coniuncta foris aliqua testificatione ipsius, quæ quia varia est, definire non possumus.

COROLLARIVM.

Vocationes in Pontificia Ecclesia non fuerunt nullæ, quamquam contaminatæ & imperfectæ: & primi reformatores ordinariam vocationem & mediatam habuerunt.

THESIS LX.

De

Sacramentis in genere.

De Ecclesia, eius potestate, ac verbi Ministerio egimus hactenus; sequitur vt de signis illis agamus, quæ Deus verbo suo appendit, quibusque fidem fœderatorũ suorum cordibus ingeneratam obsignat & confirmat. Vocantur enim hæc signa vulgo Sacramenta: voce Scripturis quidem non vsitata, attamen tamen propter consensum Ecclesiæ non reiicienda.

I. EST autem hæc vox ab vsu militari ad vsum sacrum translata: sicut enim milites Imperatori suo per Sacramentum tanquam per solenne iuramentum consecrabantur; ita etiam fœderati horum signorum perceptione tanquam publico iuramento Christo obstringuntur. Sed quia eadem vox vel relate sumitur, idque vel proprie pro signo, vel metonymice pro signato; vel absolute, idque synecdochice pro vtroque: nos de propria significatione hic agemus.

II. Est igitur Sacramentum signum ac sigillum sacrum & visibile a Deo institutum, quo promissionem gratiosam verbo propositam, fœderatis suis obsignat: eosque vicissim ad officii sui præstationem adstringit. Itaque non aliæ nobis hisce promissiones proponuntur, quam verbo patefactæ sunt.

III. Signum & sigillum dicimus, tum ex vsu Scripturæ Genes. 17. 1. Rom. 4. 11. tum ex ipsius rei natura, quia nimirum hæc signa præter speciem externam quam sensibus nostris inferunt, aliud faciunt in cogitationem venire. Neque nuda tantum sunt signa significantia, sed

σφραγῖδες & sigilla, quæ non mentem, sed & cor ipsum afficiunt.

IV. Sacrum dicimus duplici respectu; tum quia à Deo datum est, tum quia ad vsum sacrum datum est. Visibile dicimus, quia de natura signi est vt sit sensu perceptibile, quod enim tale non est, signum dici nequit.

V. Auctor horum signorum est Deus, qui solus est Ecclesiæ Dominus & Legislator, cuius est leges præscribere, promissa facere, eaque obsignare iis quibus ipsi visum est signis: quæ tamen gratiæ obsignandæ ita sunt accommodata, vt eam per analogiam quandam significent. Naturalia itaque signa non sunt, quæ ex sua natura eorum illud significant, quod significant; sed voluntaria, quorum significatio tota pendet ab arbitrio instituentis.

VI. Materia est ipsum externum elementum à Deo creatum, ideoque eius potestati subiectum, & aptum natum ad obsignandum quod Deus eo obsignatum vult secundum sapientiam suam.

VII. Forma interna Sacramentorum (cum sit σύνθεσις) in relatione consistit, & est conueniens illa analogia & similitudo inter signum & rem signatam; quæ spectat tum repræsentationem, tum obsignationem & exhibitionem signati ex auctoritate & arbitrio instituentis. Ex arctissima hac signi cum signato analogia variæ sunt in Scriptura & Sacramentis vsitatæ figuratæ locutiones, sicut cum nomen rei signatæ signo tribuitur, vt, Pactum meum in carne vestra Genes. 17.13. & vice versâ, vt, Pascha nostrum immolatum est. 1.Cor. 5.v.7. vel cum signo tribuitur proprietas rei, vt, qui bibet de aqua ista non sitiet in æternum Ioh 4.14. vel contra; vt, hoc est Corpus Matt.26.26.

VIII. Finis Sacramentorum est duplex, proximus & remotus: proximus est promissionis in fœdere factæ obsignatio: remotus, tum fidei fœderatorum confirmatio, & per consequens Ecclesiæ, quæ ex illis constat, salus, tum Dei gloria.

IX. Illi quibus Sacramenta à Deo instituta & visurpanda sunt, fœderati Dei sunt, iique soli & omnes; quibus tamdiu illorum vsus concedendus est, quamdiu à Deo fœderatorum nomine censentur; licet ipsi peccatis suis repudiationem meruerint.

X. Hæc autem Sacramenta pro vario hominum statu sunt consideranda: vel enim ante lapsum instituta fuerunt, & sunt fœderis operum; vel post lapsum, & sunt fœderis gratiæ. Sacramentum fœderis operum vnicum fuit, scil. arbor vitæ. Fœderis gratiæ sunt, vel quatenus in fœdus promissum spectant, & infantes adhuc Ecclesiæ & sub pædagogia constituræ sunt, qualia fuerunt Circumcisio & Pascha: vel quatenus iam ad fœdus confirmatum spectant, & sunt Ecclesiæ Christianæ & adultæ; qualia sunt Baptismus & Cœna. De quorum singulorum inter se conuenientia & discrimine commodius in cuiusque tractatione agetur.

COROLLARIVM.

Sacrificia & Sacramenta, licet in nonnullis conueniant, nullo tamen modo confundenda, quia hæc ab illis multis respectibus differunt.

THESIS LXI.

De

V.T. Sacramentis, Arbore vitæ, Circumcisione, & Agno Paschali.

I. ARbor vitæ à Deo creata & instituta fuit in hunc finem, vt homo in legis diuinæ obedientia persistens, eius fructu vesceretur, tum ad vitam hanc animalem aduersus omnem defectum qui ex senio vel alia causa incidere poterat conseruandam continuandamque, tum ad promissionem vitæ beatioris & melioris designandam: illi vsui inseruit vt elementum à Deo creatum, illi vt Sacramentum a Deo institutum: illi præstando apta fuit per natura-

turalem vim & potentiam illi inditam, huic idonea fuit propter similitudinem & analogiam quæ est inter vitam animalem & spiritualem.

II. Circumcisio est signum fœderis Dei cum Abrahamo initi ad obsignandam promissionem de semine benedicto ex illo nascituro, de benedicendis in illo omnibus gentibus, illoque Patre multarum gentium, & hærede mundi per iustitiam fidei constituendo; quodque Deus illius & seminis eius post illum Deus esse vellet, administrandum in illo membro, quod est generationis instrumentum ordinatum in sexu virili, apta omnino inter signum & rem signatam analogia.

III. Illo signo omnes masculi ex Abrahamo oriundi octaua à natiuitate ipsorum die insigniendi fuerunt expresso Dei mandato, addita comminatione fore vt è populo suo eius anima exscinderetur qui circumcisus non esset ista die.

IV. Quanquam autem fœmellæ in ipsarum corpore non circuncidebantur, interea tamen eiusdem fœderis & obligationis participes erant, quia in viris censebantur, & à Deo pro circumcisis habebantur. Igitur non opus fuit vt Deus aliud quoddam institueret remedium tollendæ à fœminis natiuæ corruptioni peccati, vt Pontificii affirmare audent, præter & contra Scripturas

V. Et iste primus est respectus circumcisionis ad ἐπαγγελίαν pertinens. Alter est quod obstringebantur circumcisi ad totius legis à Deo latæ, & potissimum ceremonialis obseruationem. Poterat enim Deus fœderatis suis præscribere legem pro arbitratu suo, & signo fœderis iam ante instituto & vsurpato obligationem eius seruandæ obsignare, & hoc respectu pertinet circumcisio ad V. T.

VI. Agnus paschalis erat Sacramentum à Deo institutum ad obsignandam liberationem ex Ægypto, eiusque memoriam singulis annis statо tempore renouandam.

VII. Præter hunc vsum seruiit etiam Christo vero agno, qui peccata mundi esset laturus & ablaturus, typicè adumbrando, qua de causa etiam illius vsus abrogatus fuit Christo in cruce passo & immolato, quod ad ius attinet, postea vero cum destructione vrbis & templi re & facto abrogatus.

VIII. Arboris vitæ Sacramentum incruentum fuit, in reliquis duobus Sacramentis sanguinis effusio erat, conuenienter diuersitati status fœderatorum Dei: illa enim instituta fuit ante peccatum ingressum in mundum: hæc posteriora, post peccatum ingressum, quod nonnisi sanguine iuxta decretum Dei expiatur, eo quod peccati stipendium mors sit, & vita animalis in sanguine sita sit iuxta Scripturam.

IX. Transitus sub nube & per mare, Manna, & aqua ex petra signa Sacramentalia fuerunt, sed extraordinaria, & quædam Sacramentorum N. T. quasi præludia, quanquam significationis & obsignationis obscurissimæ, quum res illis significatę & obsignatę verbo expresse non sint declaratæ.

COROLLARIA.

I. Verisimile est Ecclesiam à prima ante lapsum promissione & reparatione ad Abrahami vsque tempora Sacramenta sua habuisse, quanquam illorum expressa in Scriptura non fiat mentio.

II. Quæ illa fuerint affirmare audacius esset; si tamen quis dicat, primum fuisse oblationem infantis recens nati coram Domino eo die quo mater purificabatur à partu: alterum vero esum sacrificiorum & adspersionem sanguinis eorundem, probabilitate non careat.

THESIS LXII.

De Sacramentis N. T. in genere.

I. SAcramenta N. T sunt, quæ fœderi seu T. Nouo morte & sanguine Mediato-

diatoris illius & Testatoris confirmatio, obsignando instituta sunt.

II. Quamobrem talia esse oportuit quæ apta essent confirmationi iam factæ significandæ & obsignandæ, hoc est, quæ sanguinem iam fusum & mortem Mediatoris intervenisse declararent & obsignarent.

III. Nulla itaque in N. T. sacramentis effusio sanguinis fieri debuit: neque vlla tali re constare debuerunt, quæ vitæ in sanguine existentis particeps sit vel fuerit. Expiato enim iam peccato & remissione plenè impetrata per sanguinem & mortem Mediatoris, nulla amplius sanguinis effusio fuit necessaria.

IV. Instituenda tamen fuerunt antequam ipsa fœderis N. per sanguinem Mediatoris & mortem Testatoris confirmatio fieret: tum quia institutio & obsignatio Testamenti ipsam mortem testatoris antecedere debet, tum quia ipse Mediator eorundem particeps esse debuit, ad consecrandum ea in sua persona & obsignandam magis communionem quæ inter nos & ipsum est.

V. Cæterum cum nulla re convenientius significetur & obsignetur communio sacrificii in mortem oblati pro peccatis quam sanguinis adspersione & ipsius sacrificii esu & sanguinis potu (siquidem sanguinem bibere licuisset) hinc quoque nulla signa convenientiora fuerunt quam aqua, panis & vinum, quum ipsius sanguinis adspersio & esus corporis fieri non posset, & potus sanguinis insuper fieri non deberet.

VI. Sacramentorum N. T. vis & efficacia vltra significationis & obsignationis actum non progreditur: neque vlla rei signatæ per ista exhibitio esse aut fingi potest, quæ istis ipsis actibus intermedijs non peragatur.

VII. Et propterea sacramenta N. T. à sacramentis in V. T. vsurpatis non differunt, quod illa gratiam exhibeant, ista vero significent vel præfigurent.

VIII. Sacramenta N. T. extra ipsum vsum, cuius causa instituta sunt, rationem sacramentorum non habent: neque prosunt iis qui sine fide & resipiscentia iis vtuntur: adultis nempe à quibus fides & resipiscentia postulantur. De Infantibus aliud est iudicium, quibus ex parentibus fidelibus nasci sufficit vt in fœdere censeantur.

IX. Sacramenta N. T. instituta sunt vt durent ad finem vsque seculi: & duratura sunt vsque ad finem seculi.

Corollarium.

Sectarum in Religione Christiana diuersitas non excusat omissionem vsus sacramentorum: quamquam vehementia antistitum cuiusq; secta legitimam & sufficientem causam præbere possint populo, vt ab vsu sacramentorum cum ipsis participandorum abstineant meritò & citra peccatum.

THESIS LXIII.

De

Baptismo & Pædobaptismo.

I. Baptismus est initiale N. T. sacramentum, quo fœderati Dei à Ministro Ecclesiæ in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti aqua tinguntur ad ablutionem spiritualem quę per sanguinem & spiritum Christi fit, inque corpus Christi institionem significandam, & obsignandam; quo baptizati Deo patri & filio eius per spiritum sanctum in peculium consecrati communionem cum vtroque habeant, & ipsi seruiant omnibus diebus vitæ suæ.

II. Auctor institutionis est Deus Pater in Filio suo N. T. Mediatore per Spiritum æternum vtriusque. Primus eius administrator fuit Iohannes, Christus vero confirmator, tum cum à Iohanne accipiendo, tum postea per discipulos suos administrando.

III. Prout autem baptismus signi & rei signatæ respectu duplex est, alius aquæ, alius sanguinis & spiritus, ille externus, iste internus, sic & materia formaque duplex esse debet, externa & terrena externi, interna & cœlestis interni.

IV. Ma-

IV. Materia baptismi externi est aqua elementaris, apta secundum naturam ad id quod immundum est purgandum: vnde etiam apta vt Deo seruiat ad significandum & obsignandum sanguinem & spiritum Christi, qui sanguis & spiritus Christi est res signata baptismi externi. Applicatio vero tum sanguinis tum spiritus Christi, & vtriusque effectus, est res signata per aquæ istius applicationem, & applicationis effectus.

V. Forma baptismi externi est, ordinata illa secundum institutionem Dei administratio, quæ consistit in his duobus. 1. vt is qui baptizatur hac aqua adspergatur. 2. vt ista adspersio fiat in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti. Cui analoga est interna tum sanguinis tum spiritus Christi ab ipso solo Christo facta adspersio & communicatio, quæ interna baptismi interni forma dici potest.

VI. Finis primarius baptismi est vt sit confirmatio & obsignatio communicationis gratiæ in Christo secundum N. fœdus quod Deus pater nobiscum in Christo & propter illum init. Secundarius vt sit initiationis nostræ in visibilem Ecclesiam symbolum, & expressa nota obligationis, qua nos Deo Patri & Christo Domino nostro obstricti sumus.

VII. Obiectum huius baptismi non est reale sed personale tantum, omnes scilicet fœderati Dei, siue illi adulti sint, siue infantes, modo ex fœderatis vel fœderato nati sint; tum quia illis ablutio in sanguine Christi est promissa, tum etiam quod per spiritum Christi in corpus Christi inferantur.

VIII. Baptismus hic quia est initiale sacramentum, non est sæpius iterandus; & quia est sacramentum N. T. non est mutandus, sed permanebit vsque ad finem huius seculi: denique quia est signum confirmans promissionem, eamque obsignans, ineptè dicitur per illum conferri gratiam, alio scilicet collationis actu, quam qui fit per significationem & obsignationem: immediate enim collatio gratiæ per aquam fieri nequit.

THESIS LXIV.

De

Cœna Domini.

I. CVm de sacramento initationis Baptismo superiore Disputatione actum sit, sequitur, vt iam de confirmationis sacramento, cœna agamus.

II. Eam sic definimus: Cœna Domini est N. T. sacramentum à Christo immediatè in vsum Ecclesiæ ad finem vsque seculi institutum, in quo legitima panis & vini externa administratione, sumptione, & fruitione mors Domini adnuntiatur, interna corporis & sanguinis Christi sumptio fruitioque significatur, & arctissima illa vnio siue κοινωνία, qua sumus cum Christo capite nostro coniuncti obsignatur confirmaturque propter Christi institutionem, & analogicam signi ad rem signatam relationem: fideles autem suam erga Deum gratitudinem, & obligationem, communionem inter ipsos, & ab aliis omnibus discriminationem profitentur.

III. Auctorem huius sacramenti Christum constituimus: ille enim solus Dominus & caput Ecclesiæ à patre fuit constitutus, ius habens sacramenta instituendi, & hoc ipsum quod per sacramenta significatur & obsignatur, efficaciter præstandi.

IV. Materia est panis & vinum, quæ secundum essentiam non mutantur, sed manent quod ante fuerunt, neque secundum locum corpori aut sanguini copulantur, ita vt corpus sit vel in, vel sub, vel cum pane, &c. neque in vsu cœnæ separari possunt, vt laicis pane porrecto, calix denegetur.

V. Formam ponimus in relatione & arctissima vnione, quæ inter signa & rem signatam, & vtriusque ad fideles communicantes respectum, qua vnum quoddam fiunt analogia & similitudine. Ex hac relationis coniunctione duplex signorum in hoc cœnæ sacramento vsus enascitur: prior,

prior, vt repræsentent; posterior, vt repræsentando obsignent nobis Christum cum suis beneficiis.

VI. Finis est duplex, vnus, vt fides nostra erga promissionem gratiæ à Deo factam, & Christi morte & resurrectione confirmatam, ac de nostræ in Christum insitionis veritate & certitudine magis magisque corroboretur: alter, vt primo, fideles gratitudinem & obligationem suam erga Deum testentur mortis Christi recordatione; secundo, vt charitatem inter se foueant, tertio, vt hac nota ab infidelibus secernantur.

THESIS LXV.

De Missâ Papali.

I. OMissis variis Missæ, quæ adferuntur, significationibus, hic eam consideramus, qua Pontificii dicunt eam esse externum & propriè dictum sacrificium expiatorium, in quo sacrificuli Christum patri suo pro viuis & mortuis offerunt: quodque adferunt fuisse celebratum & institutum ab ipso Christo cum celebraret & institueret cœnam suam.

II. Primo dicimus hoc sacrificium falso cœnæ Dominicæ institutioni tribui: non enim instituit Christus sacrificium sed sacramentum: quod apparet ex institutione ipsa, in qua ne quicquam quidem, saltem externum, Deo offerre iubemur. Concedimus tamen in cœna, vt in omnibus actionibus iuberi aut debere esse internum illud sacrificium, quo fideles Deo preces, laudes, & gratiarum actiones offerunt. Vnde cœna dicta fuit *Ευχαριστία*.

III. Secundo, huic sacrificio repugnat sacrificii Christi natura, veritas & excellentia. Cum enim sacrificium Christi sit vnicum, expiatorium, perfectum, infiniti valoris; cumque Christus semel oblatus fuerit, & vnica sui oblatione consummauerit in perpetuum sanctificatos semel, vt testatur Scriptura: certè, nec vlli alii sacrificio, nec huius Christi sacrificii repetitioni locus vllus relictus est.

IV. Accedit, quod nefas sit existimare Christum offerri posse, aut debere ab hominibus, aut ab vllo alio, quam à seipso: ille enim solus est & victima, & sacerdos, quippe qui solus vere sanctus, innocens, sine labe, & segregatus à peccatoribus.

V. Ex his omnibus satis patet non opus esse, imò impium esse, si nunc offeratur ab hominibus hostia expiatoria pro viuis & mortuis. Adde, quod stultæ est ignorantiæ, existimare mortuos aut egere aliqua oblatione, aut posse illa remissionem peccatorum consequi, qui ante mortem eam non fuerunt consecuti.

VI. Præter tres istos enormes errores in Missa patratos, in sacrificio, in sacerdote, in iis pro quibus offertur sacrificium; quartus omnium turpissimus, & cum idololatria coniunctus admittitur, quod illud ipsum sacrificium ab ipso offerente, & illis, pro quibus offertur, adoratur, & cum pompa circumgestatur.

COROLLARIVM.

In hisce verbis, Missa est sacrificium expiatorium, repræsentatiuum & commemoratiuum, oppositum est in apposito, & clara contradictio.

THESIS LXVI.

De Falsis quinque Sacramentis.

I. CVm tria ad sacramenti essentiam constituendam necessariò requirantur, nempe, institutio diuina, signum externum visibile, & gratiæ inuisibilis ad salutem æternam pertinentis promissio: sequitur id ipsum sacramenti nomine venire non posse, quod in vno istorum deficit, vel cui vnum istorum deest.

II. Confirmatio ergo Pontificia sacramentum non est, quamquam externa cru-

cis

cis signatio in fronte Christiani, & chrismatis vnctio adhibentur: nam ista signa, à Christo instituta non sunt, neque sanctificata ad aliquid salutaris gratiæ significandum vel obsignandum, neque promissa gratia vsurpationi, aut receptioni istorum signorum adnexa.

III. Pœnitentia quidem actus est à Domino præscriptus omnibus in peccatum lapsis, habens promissionem remissionis peccatorum: at quia nullum in ea ex præscripto diuino externum signum, quo gratia significetur & obsignetur, existit: idcirco sacramenti nomine appellari nequit. Actus enim sacerdotis pœnitentem absoluentis ad annuntiationem Euangelii pertinet, vt & iniunctio illorum operum, quæ satisfactoria à pontificiis male dicuntur, nempe ieiunii, precum, eleemosynarum, afflictionis animi, &c.

IV. Vnctio, quæ extrema à pontificiis dicitur, quia nonnisi animam agentibus adhibetur, nullas iam prorsus vires habet, neque vnquam à Christo instituta est ad promissionem gratiæ spiritualis signandam. Itaque sacramenti nomine venire nequit.

V. Ordo seu institutio, confirmatio, inauguratio alicuius personæ ad munus aliquod Ecclesiasticum obeundum, sacramenti nomine etiam venire nequit, tum quia ad singularem & publicam, tum nonnullorum in Ecclesia vocationem, non ad omnium communem pertinet; tum quia licet à Christo instituta sit, tamen non ad gratiæ gratum facientis seu salutaris, sed tantum ad gratiæ gratis datæ, vt loquuntur, obsignationem pertinent quæcumque signa externa in illa adhiberi possint.

VI. Matrimonium inter virum & fœminam, quanquam similitudine quadam cum coniugio spirituali, quod inter Christum & inter Ecclesiam est, conueniat: tamen neque significando huic illud à Domino institutum est; neque vllam gratiæ spiritualis promissionem adiunctam habet.

THESIS LXVII.

De

Cultu Dei in vniuersum.

I. PRior officii nostri erga Deum & Christum pars fuit verus de Deo & Christo sensus, seu vera in Deum & Christum fides: altera est rectus vtriusq; cultus.

II. Hæc pars variis nominibus appellatur. Apud Hebræos עבורה & יראת אלוהים cultus & timor Dei. Græcè εὐσέβεια, θεοσέβεια, θρησκεία, λατρεία, εὐλάβεια, ἠγαπικὴ, πρὸς, φόβος, ἀγάπη τοῦ Θεοῦ: apud Latinos, pietas, cultus seu cultura Dei, veneratio, honos, obseruantia.

III. Definiri generatim potest: quod sit obseruantia ex fide vera, conscientia bona, charitate non ficta Deo Christoque iuxta Dei voluntatem nobis patefactam & cognitam, ad vtriusq; gloriam, cultoris salutem, & aliorum ædificationem præstanda.

IV. Genus exprimimus voce obseruantiæ, quia illa expressam continet nostræ mentis & vtilitatis in Deum, Deique voluntatem, intentionem, quæ huic officii nostri erga Deum parti vitam ex parte inspirat.

V. Obiectum idem est, quod totius Religionis, & primæ eius partis, fidei nempe, Deus & Christus: in quo eædem rationes formales considerandæ, quas generatim de Religione agentes explicuimus.

VI. In efficiente, sed colente, quem hominem Christianum dicimus, requirimus fidem veram in Deum & Christum, conscientiam bonam, vtpote sanguine & spiritu Christi per fidem sanctificatam & purgatam; & charitatem synceram, sine quibus nullus Deo cultus præstari potest ipsi gratus & acceptus.

VII. Materia sunt ipsæ particulares actiones in quibus cultus Dei consistit: sed hanc informat ipsa Dei voluntas & præscriptio: non enim vult Deus coli arbitrio creaturæ, sed iuxta placitum & præscriptum suæ voluntatis.

VIII. Finis præcipuus est gloria Dei &

Christi: minus præcipui, ipsa salus cultoris, & aliorum hominum ædificatio, tum vt Christo lucrifiant, tum vt ad Christum adducti magis in illa adolescãt & crescant.

IX. Forma est ipsa obseruantia conformata ex omnium istorum apta cõuenientia, ad obiecti nempe colendi dignitatem, præstantiam & meritum, ex tali colentis dispositione, iuxta tale præscriptum, ex intentione finis istius: quorum vnum si desit, vitiata est obseruantia, & propterea Deo ingrata.

X. Neque tamen propterea omittendus est cultus à Deo præscriptus, etiamsi homo, cui præscribitur, nondum illum ex huiusmodi animo in istum finem præstare possit.

THESIS LXVIII.

De

Præceptis cultus diuini in genere.

I. DE cultu Dei acturis commodissima via videtur esse & ratio, si mandatorum Dei, quibus cultus ille præscribitur, ordinem sequamur, omniaque & singula consideremus. Illa enim ipsum colentem instruunt & informant, & cultus materiam, formam, & finem præscribunt.

II. In præceptis cultum Dei præscribentibus tria generatim consideranda. 1. Fundamentum illorum quo ius & auctoritas iubentis nititur & æquitas ipsius præcepti. 2. præceptum ipsum. 3. sanctio per promissiones & comminationes. Illud præfatio est præcepti, hæc appendix dici potest, medium est ipsa præcepti essentia.

III. Fundamentum seu præfatio continens iubentis auctoritatem exq; ea æquitatem præcepti, est commune totius Religionis, & propterea etiam fundamentum fidei, puta, ego Iehoua sum Deus tuus &c. ego Deus omnipotens seu omnisufficiens sum merces tua magna valde. Ego sum Deus tuus & seminis tui: vnde non modo concluditur, ergo diliges Iehouam Deum tuum; ergo ambula coram me integrè; sed etiam, ergo crede in me. Verum de eo hic non agendum, quum in præcedaneis pertractatum sit.

IV. Reliqua esse dico præceptum & præcepti sanctionem seu appendicem. Neque enim existimandum est præcepti duas esse partes, quarum vna postulat præstationem actus vel omissionem, altera pœnam; sed posteriorem partem, quæ appendix dicitur, horsum facere, vt Deus in priore desiderio suo potiatur, benefacturus si obtineat, puniturus si non obtineat.

V. Ad præcepta quod attinet, antequam ad singula veniamus, primo generatim videndum, quid in omni præcepto considerandum veniat.

VI. Imprimis autem obiectum cuiusuis præcepti duplex est, vnum formale, aliud materiale, seu vnum formaliter requisitũ, aliud materialiter. Illud vbique & in omni præcepto vniforme est, hoc vero distinctum.

VII. Obiectum formale seu formaliter requisitum, est ipsa pura pura obedientia citra respectum ipsius rei, vel actus, in quo vel circa quem obedientia sit præstanda. Et hanc licet nobis cœcam appellare, eo excepto, quod habeat præcedaneam hanc vnicam notitiam, qua scitur Deum id ipsum præscripsisse.

VIII. Obiectum materiale seu materialiter requisitum est actus ipse specialis seu singularis, in cuius vel præstatione vel omissione obedientia sita est

IX. Ex obiecto formali deducitur actus, in quo obedientiam sibi præstari Deus vult per illius patrationem, esse eius naturæ, vt aliquid in homine sit, quod ab illo patrando abhorreat: & actum, cuius omissionem Deus præscribit, esse eius naturę, vt aliquid in homine sit, quod ad illum patrandum affectum sit, secus neque illius præstationem, neque huius omissionem obedientiam dici posse.

X. Vnde porro sequitur actus istius patrationem & omissionem procedere a causa, quæ naturam hominis erga actum vetitum affectam, & à præscripto actu abhorrentem superet & cohibeat.

THE-

THESIS LXIX.

De

Obedientia, formali obiecto præceptorum omnium diuinorum.

I. OBedientia, quæ formale obiectum est omnium præceptorum diuinorum omnibusque præceptis præscribitur, proprie & adæquate præscribitur voluntati, secundum modum libertatis se habenti, hoc est, qualibera est, vt voluntatem secundum modum naturæ se habentem, hoc est, affectum moderetur iuxta obedientiam præscriptam.

II. Libertas ista est vel contradictionis seu exercitii, vel contrarietatis seu specificationis. Secundum libertatem exercitii moderatur voluntas affectum, vt actum aliquem potius patret, quam ab eo abstineat, vel contra: secundum libertatem specificationis moderatur voluntas affectum vt actu tali potius in hoc quam in illud obiectum tendat.

III. Ex hoc formali obiecto omnium præceptorum, eiusque ratione sic considerata, nascitur omnium præceptorum prima distributio, eaque formalis, in præcepta iubentia & vetantia, id est, quibus vel commissio vel omissio præcipitur.

IV. Præceptum vetans ita obstringit, vt nunquam patrare liceat id, quod vetitum est: malum enim non est faciendum vt eueniat quod bonum est, quæ tamen sola esset ratio cur præstari aliquando liceret, quod prohibitum est.

V. Præceptum iubens non æquè obstringit rigide, sic vt quoque vel momento præstandum, quod iubetur, id enim fieri nequit, quamquam non sit hominis arbitrio relictum, quando sit præstiturus nec ne, sed secundum occasiones & necessitates oblatas eius præstatio sit administranda. Sic non licebat Danieli triduum abstinere ab inuocatione Dei.

VI. Quando præceptum vetans & iubens directè contraria sunt, siue secundum actum, diliges Deum, non odio habebis eum, odio habebis mundum non diliges eum; siue secundum obiectum diliges Deum, non diligas mundum, odio habebis mundum, non habebis odio Deum; tum transgressio legis vetantis grauior est quam iubentis, quia plus recedit ab obedientia; & commissio mali vetiti includit omissionem boni præcepti.

THESIS LXX.

Porro de obedientia mandatorum Dei in generali.

I. QVia obedientiam præstare inferioris est, hinc ad illam præstandam requiritur humilitas quæ generatim considerata qualitas est, qua quis aptus natus est ad submittendum sese alii, eiusque iussa capessendum & exsequendum: & hic quidem ad submittendum se Deo.

II. Obedientia partim internum, partim externum actum respicit: vtriusque præstatio ad integram, veram, & synceram obedientiam requiritur. Deus enim spiritus est & cordium inspector, qui totius hominis tum interni tum externi obedientiam postulat, affectuum cordis, & membrorum corporis. Externus sine interno hypocrisis est: Internus sine externo incompletus est, nisi impediatur homo ab externo sine culpa sua præsente.

III. Cui penè coincidit quod à Scholasticis Theologis dicitur, præstare præceptum vel secundum substantiam actus tantum, vel etiam secundum qualitatem & modum requisitum: quo sensu etiam dixisse Lutherus videtur, aduerbia saluare & damnare.

IV. Ad obedientiam integram veram & synceram, imo ad obedientiam interni hominis, affectuum cordis, modique legitimi præstandam requiritur gratia & concursus Dei specialis. Ad externum vero actum corporis & substantiã actus tantum

præstandam, anne reuelatio & auxilium Dei, quod generale vocatur, & isti speciali opponitur, contraque illud distinguitur, sufficiat, disquiri permittimus.

V. Gratia illa specialis quæ mouet, excitat, impellit, vrget, ad obediendum, quamuis intellectum & affectum hominis moueat physicè, adeo vt illius sensu non possit non affici homo; tamen consensum non efficit seu elicit, nisi moraliter, hoc est, per suasionis modum & libera volitione hominis interueniente, quæ libera volitio non coactionem modo, sed & omnem antecedentem necessitatem & determinationem excludit.

VI. Concursus vero ille specialis siue auxilium gratiæ, quod & gratia cooperans & concomitans dicitur à gratia illa excitante, mouente, quæ præueniens dicitur & operans, neque genere neque efficacia differt, sed eadem est continuata, tantum cooperans siue concomitans dicitur, ob concursum voluntatis humanæ, quem gratia operans & præueniens à voluntate elicuit. Hic concursus non denegatur illi cui gratia excitans adhibetur, nisi excitanti resistat homo.

VII. Vnde concluditur, hominem regenitum plus boni posse præstare, quam præstat & plus mali posse omittere, quam omittat, & propterea gratiam efficacem neque eo sensu, quo secundum Augustinum accipitur, neque quo secundum nonnullos nostros Doctores, ad obedientiam præstandam esse necessariam, quod ipsum cum Augustini doctrina optimè consenuit.

COROLLARIVM.

Consilio libertatem agentis circumscribit tantum, non tollit; eaque ipsa circumscriptio non fit nisi mediante seu interueniente inclinatione naturali; magis ergo naturalis inclinatio contraria est libertati, quam consilio.

THESIS LXXI.

De

Obiecto materiali præceptorum legis in vniuersum.

I. QVemadmodum obedientia purè puté, & velut in abstracto considerata, est obiectum formale omnium præceptorum legis diuinæ, sic actus in quibus obedientia præstanda præscribitur, sunt obiectum materiale præceptorum eorundem.

II. Qua de causa actus isti tum demum legi conformes & secundum legem præstiti dicentur, cum obedientia ista informauerit, hoc est, cum ex obedientia seu obediendi animo & studio patrati fuerint, quod studium obediendi necessario præcedaneam habet certam notitiam quod actus illi à Deo præscripti sunt, iuxta dictum Apostoli: quidquid non fit ex fide peccatum est.

III. Vnde apparet bonam intentionem ad actum iustificandum non sufficere, nisi præcesserit mandatum Dei & mandata notitia: quanquam sine bona intentione nullus actus etiam à Deo mandatus per se placere possit. Volumus autem sub actionibus etiam omissionem comprehensam intelligi.

IV. Bonum ergo opus vniuersè hasce conditiones requirit. 1. vt sit præscriptum à Deo. 2. vt homo certo norit id à Deo præceptum esse. 3. vt animo & studio obediendi Deo fiat, quod sine fide in Deum fieri nequit; accedere huc debet conditio specialis ad Christum Euangelium q; eius pertinens, vt ex fide in Christum fiat, quandoquidem nullum opus in Deo gratum est post peccatum in statu gratiæ, nisi in Christo & per fidem in illum.

V. Actus autem, qui lege præscribuntur, aut sunt per se & in sua natura indifferentes, aut in se habent aliquid cur Deo placeant aut displiceant, præscribantur ab eo aut vetentur. Quæ illos præscribit lex positiua, symbolica, ceremonialis dicitur: quæ

quæ istos lex moralis & decalogus, etiam lex naturæ dicitur. De hisce postremis agemus porro.

VI. Actus materiales, in quibus obedientia lege morali præstanda præscribitur, sunt vel generales, & ad totius legis omniumque & singulorum præceptorum observationem pertinentes: vel speciales & singulis decalogi præceptis peculiariter præscripti.

VII. Generales sunt Amor, honor, timor Dei & fiducia in illum: speciales in singulorum præceptorum peculiari explicatione tractabuntur.

THESIS LXXII.

De

Amore, timore, fiducia, honore Deo ab homine debitis.

I. Actvs istigenerales vel in primo actu vel in secundo considerari possunt. In primo affectuum nomine veniunt; in secundo, proprium actuum nomen sibi retinent. Propter arctam vero inter affectum & actum secundum vnionem & naturæ conuenientiam eodem nomine affectus & actus appellantur amoris, timoris, fiduciæ, honoris.

II. Amor Dei est actus officiosus hominis, quo sciens volens vnionem sui cum Deo, legisque diuinæ obedientiam omnibus rebus aliis anteponit, cui subiicitur odium separationis & inobedientiæ.

III. Timor Dei est actus officiosus hominis quo sciens volens offensam Dei in transgressione mandatorum eius positam, iram eius, censuram, & sinistram de se existimationem ante omnia exhorrescit & fugit, ne ab eo separetur.

IV. Fiducia in Deum est actus officiosus hominis, quo sciens volens in Deum solum recumbit, ab eo omnia certo spetans & exspectans quæ salutaria sibi sunt, quibus & malorum amolitionem comprehendimus.

V. Honor Dei est actus officiosus hominis, quo sciens volens Deo debitum ipsius excellentibus virtutibus factisque præmium retribuit.

VI. Obiectum horum omnium actuum, prout lege præscripti & officiosi sunt, primum est ipse Deus: quibuscunque enim aliis rebus isti actus præstandi sunt, propter Deum, & ex ipsius iussu præstandi sunt, secus boni vere dici non poterunt.

VII. Ratio formalis obiecti, cur nempe isti actus Deo præstari possunt & debeant, sunt sapientia, bonitas, iustitia, & potentia Dei, actusque secundum eas & per eas ab illo præstiti: quæ autem ad simplices actus postulandos priores vel posteriores partes obtineant pie disquiri permittimus.

VIII. Causa immediata istorum actuum est homo, secundum intellectum, affectū, & libertatem voluntatis suæ, non qua homo animalis, sed qua spiritualis, & ad vitam Dei reformatus.

IX. Causa præcipua est Spiritus sanctus, qui & affectus amoris, timoris, fiduciæ, honoris infundit homini per actum regenerationis, & ad actus secundos excitat, mouet, incitat gratia excitante, cumq; ipso homine ad eosdem producendos gratia cooperante concurrit.

X. Forma actuum istorum est, vt ex fide secundum legem Dei fiant. Finis vt ad salutem ipsorum operantium, Dei gloriam, & aliorum lucrifactionem, confirmationemque perpetrentur.

THESIS LXXIII.

De

Actibus obedientiæ singularibus, seu qui singulis præceptis præscripti sunt, seu de decalogo in vniuersum.

I. Actvs obedientiæ speciales decalogo, singulisq; præceptis præscribuntur: quare ipse decalogus nobis ex ordine considerandus est.

II. Decalogus commode distribuitur in præfationem & præcepta. Præfatio hisce verbis comprehensa est : *Ego Iehoua sum Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto domo seruitutis.* Arbitramur enim præfationem istam potius ad totum Decalogum quam ad primum præceptum pertinere: quamuis de re adeo exigua contendere non arbitremur consultum.

III. Præfatio continet argumentum suasionis generale, cur populus Israeliticus Iehouæ obtemperare debeat, idque duplex, vnum ductum à iure fœderationis, alterum à particulari beneficio insigni recens illi præstito. Illud continetur hisce verbis, *Deus tuus* : istud sequentibus, *qui eduxi te ex terra Ægypti*, cuius beneficii commendatio est ex descriptione addita, quod Ægyptus fuerit illis domus seruitutis : illi exaggerando seruitutis miseriæve quæ illis acciderunt in memoriam reuocare poterunt.

IV. Quanquam argumentum hoc *Deus tuus*, etiam ad creationem respicere possit, idque beneficium comprehendere, tamen speciatim intendi fœderis cum isto populo pactionem verisimilius est.

V. Ex hac præfatione commode deduci possunt actus isti generales de quibus præcedenti disputatione actum est, amor, timor, fiducia, honor Dei; quia enim Iehoua est Deus ipsorum, qui ipsos ex Ægypto liberauit, idcirco etiam amandus est, timendus, honorandus, & fiducia in illum collocanda, tum merito, tum vtiliter.

VI. Generatim autem nonnulla obseruanda ad omnium simul præceptorum rectam præstationem; qualia sunt:

VII. Lex Dei integram oris, cordis, operis, id est, externam & internam obedientiam requirit : Deus enim totius hominis Deus est, animæ & corporis, & præcipue cor intuetur.

VIII. Explicatio præceptorum Decalogi à Mose, Prophetis, Christo & Apostolis petenda est, & sufficienter haberi potest, adeo vt nihil necessarium cogitari possit quod ex V. & N. Testa. scriptis hauriri non possit.

IX. Ex fine propter quem datum est, vniuscuiusque præcepti sententia est sumenda, eaque omnia eo includi iudicanda sunt, sine quibus præstari præceptum nequit: propterea etiam vnum & idem opus ad diuersa præcepta referri potest, quatenus ad diuersos fines spectat.

X. In affirmatione negatio, & in negatione affirmatio opposita videtur comprehensa esse, quia non tantum à malo abstinentiam, sed etiam boni efficientiam postulat Deus: quamquam ratio reddi possit cur nonnulla negatiue, nonnulla affirmatiue enuntiauerit Deus.

XI. Actiones homogeneæ & cognatæ eodem præcepto iubentur aut vetantur, genusque species, & species vna cognatas sibi alias complectitur, nisi causa iusta sit cur secus sit statuendum.

XII. Effectus in causa sua, & causa in effecto suo, si conuersio est necessaria & secundum naturam, non ex accidenti iubetur & prohibetur.

XIII. Relatiuorum vno præscripto, vel vetito etiam alterum præcipitur vel vetatur, quia se mutuo ponunt & tollunt.

XIV. Si contingat duorum præceptorum obseruationem præstari simul non posse, eius habetur ratio quod momenti maioris est, & cuius præstandi iustiores pluresque causæ sunt.

TEHSIS LXXIV.

De

Primo Decalogi præcepto.

I. DEcem Decalogi præcepta commode in præcepta primæ & secundæ tabulæ distribuuntur, & primæ tabulæ ea præcepta tribuuntur, quæ officium nostrũ erga ipsum Deum immediate præscribunt, qualia sunt quatuor : Secundæ tabulæ ea præcepta quæ hominum erga homines officia continent, eique sex postrema attribuuntur.

II. Respectus hic inter vtriusque tabulæ præcepta est, vt ex amore erga Deum ciuf-

que

que respectu, amorem & officia amoris erga proximum præstemus: & si contingat vt necessario officium vel erga Deum vel erga proximum sit deserendum, Deus proximo præferatur, intellige in iis quæ sunt cultus non ceremonialis; alioquin valet illud, *volo misericordiam, & non sacrificium.*

III. Primum præceptum est, Non erit tibi Deus alius coram facie mea, vel contra faciem meam.

IV. Hoc præcepto negatiuo tanquam præcedaneum quid & præsupp[osi]tum includi seu præsupponi hoc affirmatiuum, *me Iehouam habebis pro Deo tuo*, certissimũ est, idque ex præfatione ipsa immediate sequens. *Ego Iehoua sum Deus tuus*: Ergo, *Sim ego Iehoua Deus tuus*, vel, quod idem est, ergo, *habe me Iehouam pro Deo tuo.*

V. Habere autem pro Deo est tum intellectus tum affectus seu voluntatis, denique & effectus ex vtroque, seu singulis existentis.

VI. Alius Deus est quicquid humana mens comminiscitur, cui diuinitatem (siue essentia sit & vita, siue proprietates, siue opera, siue gloria) soli vero Deo conuenientem & propriam attribuit.

VII. Siue autem res cui diuinitatem attribuit homo sit aliquid existens vel creatum, siue aliquid non existens & pure putè imaginarium, & figmentum cerebri, perinde est, diuinitas enim illius alius Dei tota in attributione humana est radicaliter, essentialiter, virtualiter, nullo modo in eo cui attribuitur. Hinc illa phrasis in Scriptura; *post cor suum fornicari*

VIII. Potest autem Deus hic alius sub triplici differentia iuxta Scripturas concipi. Aut enim ipsi habentes primum illum cõmenti sunt, aut à parentibus illum acceperè, aut denique ab aliis populis acceperunt, quum neque ipsi neque patres eorum illum cognouerint: idque postremum sit vel coactione, vel suasione, vel libera & spontanea voluntatis electione.

IX. Hac de causa alius ille Deus vere idolum dicitur, & actus quo alius Deus habetur idololatria, siue illa mente, æstimatione, agnitione, fide; siue affectu, amore, timore, fiducia, spe, siue aliquo externo effectu honoris, cultus, adorationis, inuocationis patretur.

X. Peccati huius enormitas apparet ex eo, quod appellatur defectio à Deo, desertio viui fontis, & effossio cauernarum quæ aquam non habent: perfida coniugii sacrosancti desertio, & pacti connubialis violatio: imo quod dæmoniis sacrificare dicuntur Gentiles quicquid Deo se offerre putant in ista Dei ignorantia & ab alienatione à vita Dei.

XI. Causa cur dæmoniis seruire dicantur, quamquam secus arbitrentur homines, hæc est, quod Sathan sit totius idolatriæ fons, caput, & origo, & omnis cultus qui impenditur alii Deo auctor, suasor, impulsor, approbator, defensor: vnde & summus idololatriæ gradus est, cum quis Satanam vt Sathanam, & se pro Sathana gerentem & venditantem pro Deo habet, vel diuinitatem illi tribuit.

XII. Quanquam autem Gentiles Angelos siue Dæmonas non vt summũ Deum coluerunt, sed vt minores & Ministros illius, quorum interuentu cum summo Deo communicarent; tamen cultus quem illis exhibuerunt, fuit idololatria, qui cultus iste nulli quam Deo vero debebatur: non pertinet autem ad definitionem idololatriæ vt quis cultum soli vero Deo debitum alii præstet tanquam Deo; sufficit enim si illum pro Deo habeat, cultum diuinum illi attribuendo, etiamsi mente existimet illum non esse Deum illum supremum. Non excusat crimen, sed aggrauat, si sciens quis diuinum cultum præstet ei quem scit ipsum Deum non esse.

XIII. Quumque Christus, quia à Patre Rex & Dominus sit constitutus, & omne iudicium acceperit sit honorandus vt Pater, omneque genu ei incuruandum, & ipse quoque inuocandus vt Mediator & caput Ecclesiæ, adeo vt nemini illum honorem citra idololatriæ crimen præstare possit Ecclesia: hinc Pontificii Mariam, vel Angelos, vel sanctos homines adorantes & velut donorum datores & administratores, vel vt in-

vt intercessores per merita sua inuocantes, idololatriæ crimen admittit.

XIV. Imo vero cum panem in cœna adorant, & ipsum Pontificem pro eo quem se venditat accipiunt & habent, idololatriæ peccatum perpetrant.

THESIS LXXV.

De

Secundo Decalogi præcepto.

I. PRæceptum secundum constat mandato & sanctione eius, à descriptione Dei ad puniendum transgressoré prompti & potentis, & benefaciendum obedienti valde propensi, quo comminatio pœnæ & promissio præmii consequenter includitur.

II. Mandatum ipsum negatiuum est, vetatur factum Deo displicens his verbis: Non facies tibi sculptile, nec vllam imaginem eorum quæ sunt in cœlo sursum, neque eorum quæ sunt in terra deorsum, neque eorum quæ in aquis sub terra: non incuruabis te illis, neque coles ea.

III. Summa præcepti est, ne quis vllam imaginem sculptam, fusam, pictam, aut quouis alio modo factam, siue archetypon habeat rem existentem, siue fictam, Deum vel creaturam, siue archetypon suum referat secundum realem aliquam conuenientiam, siue tantum ex institutione & opinione adoret, aut cultu diuino prosequatur: vel, quod idem est, ne id quod Numinis loco habet & colit, siue vere siue falso, in vlla vel ad vllam imaginem adoret vel colat.

IV. Quemadmodum ex collatione huius præcepti, & aliorum Scripturæ locorum, vbi Deus imagines quasdam confici iubet, apparet, non vetari ipsam quarumuis imaginem confectionem, modo ad cultum non prostituantur, ita ex huius eiusdem præcepti aliorumque illi collateralium siue analogorum comparatione constat, imaginem ad Deum repræsentandum nullam confici debere, quia hoc ipsum nihil aliud sit quam mutare gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem rei corruptibilis: quicquid enim effingi potest visibile est, & ideo corruptibile: quod generatim affirmare cum Scriptura non veremur, quanquam cum eadem & ex eadem sciamus Christum nunc secundum corpus incorruptibilem esse.

V. Distinctio duplex hic à Pontificiis adhibetur, Archetypi & imaginis, deinde imaginis ipsius qua ex tali materia confecta est, & qua imago est, hoc est, relata & apta ad repræsentandum archetypon: vnde porro deducunt intentionis in colendo distinctionē qua cultor vel in archetypon solum, non imaginem, vel si etiam in imaginem, non tamen in illam qua ex tali materia est, neque in illam principaliter, sed late ad archetypon intuetur. Nos non negamus mentem hominis eiusmodi distinctionem confingere posse.

VI. Sed cum procumbentes ante imaginem illa distinctione se excusare à transgressione huius præcepti moliantur, Deum, ipsum mendacii arguunt, & ipsius mandatum irrident, mendacii arguunt, quia cum Deus dicit procumbentem ante imaginem dicere ligno & lapidi, *Tu Pater meus es*, illi dicunt, hoc illum non dicere ligno & lapidi, sed archetypo, nempe Deo: irrident Deum & mandatum eius, quia per illam distinctionem fieri nemo vnquam, quanquam imagines quasuis adorans, reus istius præcepti violati agi possit, nisi secundum suam ipsius opinionem iudicauerit illud lignum vere Deum esse, & propterea se vere & reipsa Deum effecisse, quod vt ratione vtenti eueniat impossibile est.

VII. Sed excusationem suam ista distinctione nitentem ex parte annihilant, cum dicunt imaginem eodem honore & cultu, siue λατρείας, siue δουλείας, siue ὑπερδουλείας affici quo ipsum archetypon: neque extendit se excusatio per istam distinctionem cum ipsum Deum imagine repræsentant, quia id simpliciter verum est ne fiat.

VIII. Dicimus ergo Pontificiis secun-

dum

dum iudicium Dei, & ipsas expressas Scripturas, recte tribui quod effingant essentiam Dei, cum illum in forma senis cana barba præditi & tolio insidentis repræsentant, etiamsi expressis verbis dicant se scire Deum non habere corpus, & protestentur se hanc formam non ipsius essentiæ repræsentandæ effinxisse, sed tantum repræsentandæ compartitioni eius Prophetis aliquando factæ, & significandæ præsentiæ ipsius hanc similitudinem instituisse: est enim protestatio contraria factis, cum facta natura id sint non quod nos ea esse fingimus, sed quod Deus Legislator ea esse dicit. Ille autem dicit se assimilari, sibi similitudinem fieri, se statui aureo vel argenteo sculptili esse similem.

IX. Omnes illas imagines de quibus diximus, tum Dei tantum ad repræsentandum positas, tum aliarum rerum siue verarum siue fictarum ad cultum expositas, dicimus recte tum secundum etymon vocis, tum secundum vsum scripturarum εἴδωλα dici, & distinctionem inter idola & simulacra siue imagines à Pontificiis vsurpatam ex specu horrendæ idololatriæ productam esse.

X. Quo præcepto vetantur imagines vllæ ad cultum diuinum confingi aut institui, eodem aliæ si iam factæ sunt & ad cultum expositæ tolli iubentur, adhibita hac duplici cautione. 1. vt fiat præcedanea commoda & sufficiente doctrina. 2. vt ab iis penes quos in Republica & Ecclesia potestas est.

XI. Quanquam honos talibus imaginibus, vel numini per tales imagines exhibitus, ipsi Deo vero sit ignominiosus, tamen & qui imagines quas recte factas & legitime ad cultum propositas arbitrantur, contumelia afficit, ipsum numen quod colere præsumit contumelia afficit, & ἀληθὴς se declarat.

XII. Affirmatio negatiuo toti præcepto opposita stricte & directe hic esse videtur, vt Deum, quia Spiritus est, pura mentis cogitatione & abstracta ab omni imaginatione colamus.

XIII. Sanctio præcepti comminationem includens, hæc est: Ego enim Iehoua Deus tuus, Deus Zelotes sum, visitans iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem in his qui oderunt me, hoc est, nisi meo huic præcepto obtemperaueritis, sentietis me esse honoris meæmulum, neque passurum impune vt ille alteri detur, aut vt gloria mea sculptibilibus communicetur.

XIV. Altera pars sanctionis continet promissionem his verbis: Et ego Iehoua sum Deus, faciens misericordiam in mille diligentibus me, & custodientibus præcepta mea, hoc est, si huic meo præcepto obedieritis, sentietis me misericordia vsurum erga vos, & erga liberos vestros in millesimam generationem, siquidem & illi me amauerint.

XV. Fit autem mentio posteriorum, vt eo magis excitentur homines ad obedientiam, cum non tantum suo, sed etiam posterum suorum bono & malo sint obtemperaturi vel transgressuri.

XVI. Ex collatione præcedentis præcepti & huius, apparet duplicem esse idololatriam, vnam qua falsum & fictitium numen colitur, alteram qua verũ vel falsum numen in imagine, per imaginẽ, vel ad imaginem colitur; quæ tamen ipsa imago aliquando falsus & alius Deus dicitur, quod & hic significare videtur Deus, cum argumento à zelotypia sua ducto ab huius præcepti violatione deterrere studet.

COROLLARIVM.

Pontificiorum idololatriam citra exaggerationem, Iudæorum & Gentilium idololatriæ æquiparari posse. Si excipiatur, quod neque liberos suos per ignem tradiderint, neque viuos homines sacrificauerint: Resp. Horrendam tyrannidem in inuocatione tot mille martyrum idololatriæ apud illos vigentis firmanda causa exercitam, si non ecundũ facti speciem, saltem secundum peccati grauitatem, traductioni liberorum per ignem, & viuarum hominum in oblationi ex æquo comparari posse.

THESIS LXXVI.

De

Tertio præcepto Decalogi.

I. COnstat hoc præceptum vt & præcedens, mandato, & sanctione eius per pœnæ comminationem, præceptum Legis tertium est, prohibens fictum Dei displiceus, his verbis, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

II. Ratio, summa & finis præcepti est: Quia Deus totus sanctus sit, & nomen eius plenum manifestatis, sancte illud & reuerenter esse vsurpandum, nulloque pacto communne habendum aut contaminandum.

III. Nomen Dei generalissima notione hic accipitur, pro omni verbo quod ad Deum vel diuina significandam ex instituto Dei vsurpatur.

IV. Assumere seu sumere nomen Dei est illud verbum in os sumere & lingua eloqui, proprie: si quis synecdochice sub eo etiam facta comprehendere velit, quibus Deus vel diuina minus religiose tractantur, per nos licet, & putamus à præcepti sensu non recedi. Nos vero in explicatione propriæ sumptionis persistimus.

V. Particula, in vanum, varie accipitur, pro eo quod est temere & sine iusta causa: per fraudem & nullo vtili fine pro mendacio, falso, simulate, incogitanter, &c. vnde longe lateque etiam hæc prohibitio se diffundit.

VI. Sed forte non incommode ad duo summa capita seu genera omnis sumptio nominis Dei in vanum reduci poterit: vt primum genus complectatur vsurpationem nominis Dei, quum illius mentio omnino facienda non est, hoc est, in dicto vel facto, cui Deus nominis sui mentionem interuenire non voluit: vel quia licitum non sit, vel quia minoris momenti.

VII. Secundum vero genus complectatur vsurpationem nominis Dei non rectam, quum scilicet in officio aliquo nostro vbi licite vsurpari potest, vel etiam debite ex præscripto Dei vsurpari debet, non vere vsurpatur.

VIII. Huiusmodi officia sunt Adoratio & Inuocatio Dei, Verbi ipsius aut rerum diuinarum Enarratio & Prædicatio, Iuramenta, &c. In hisce vsurpatur nomen Dei in vanum triplicitèr, vel hypocritice, quum non ex toto corde syncere vsurpatur; vel dubitante conscientia, quum non certa fide quod in eo vsurpari fas sit, vsurpatur: vel etiam contra conscientiam, vt quum ad testimonium dandum mendacio vsurpatur.

IX. Comminatio est in hisce verbis: Nam non relinquet Iehoua eum impunitum, qui nomen eius vane seu in vanum vsurpauerit: qua persuadere nititur, ne quis hoc nomen vsurpare audeat: cuius tanto maior est necessitas, quanto minor est peccati istius æstimatio inter homines.

THESIS LXXVII.

De

Quarto præcepto.

I. PRæceptum hoc continet duas partes; mandatum & rationem eius. Mandatum vero proponitur 1. paucis verbis, inde latius explicatur. Propositio est in hisce verbis; Memento vt diem Sabbathi sanctifices: explicatio in istis; Sex dies operibus, &c. Ratio vero hisce comprehenditur: Nam sex diebus fecit Deus cœlum & terram &c.

II. In præcepti propositione notentur. 1. ipse actus præscriptus: qui est sanctificatio. 2. cura anxia & sollicita de actu isto non omittendo, quæ expressa est isto verbo, memento, & ne obliuiscere. 3. obiectū, q dicitur, dies Sabbathi vel septimus, septimus nēpe in ordine dierū, quibus creatio cœpta & perfecta est; qui Sabbathum dicitur ab eo, quod tunc Deus quieuisset & homini erat quiescendum.

III. Explicatio continet duo. 1. Concessionem,

cessionem, vt sex dies impendant operibus ad animalem vitam eiusque sustentationem pertinentibus, quæ concessio continet mandati æquitatem. 2. Mandatum de quiescendo ab illis operibus septimo die, cum enumeratione eorum quos quiescere oporteat. Non tu modo, sed & filius tuus, seruus, ancilla, iumentum, aduena quiescent, quotquot nempe sunt in tua potestate quiescere facies.

IV. Ratio continet in se duo argumenta, quorum primus est ipsius Dei exemplum qui septimo die quieuit ab operibus suis. Posterius benedictio, & sanctificatio Dei qua septimum diem voluit separatum à reliquis diebus, & sibi suoque cultui destinatum.

V. Sanctificare septimum diem est illum ab vsibus communibus & ad animalem vitam pertinentibus separare; & Deo actibusque ad Deum resque diuinas vitamque spiritualem pertinentibus consecrare: quæ sanctificatio variis actionibus constat.

VI. Quousque abstinentia ab operibus ad animalem vitam pertinentibus extendenda sit, vtilissimum consideratu arbitramur, & quanquam nihil præcise præscribimus, tamen licentiam talia opera partandi quam maxime restrictam vellemus, & ad paucissima necessaria restrictam. Non enim dubitamus quin varie apud Christianos Sabbathum violetur, non abstinendo ab iis, quæ aliis diebus licita sunt.

VII. Actiones ad sanctificationem sabbathi pertinentes duobus generibus concludi posse arbitramur, vt aliæ sint per se & primo ad Dei cultum pertinentes, Deoque in ipsis gratæ & acceptæ. Aliæ istis actibus præstandis subordinatæ, & horsum seruientes vt illæ actiones Deo ab hominibus quam optime præstari possint, quales sunt quæ ad institutionem fidelium in officio suo pertinent.

VIII. Huiusmodi autem sanctificatio non tantum priuata & domestica esse debet, sed etiam publica & Ecclesiastica. Vult enim Deus non tantum à singulis priuatim agnosci, coli, inuocari, laudari, sed etiam ab omnibus simul iunctis in Ecclesia magna, vt hac ratione non modo singulorum, sed & totius vniuersitatis Deus & Dominus esse agnoscatur.

IX. Cæterum quia homini huic animali vitæ nimis intento facile obrepit negligentia Dei & diuinorum, hinc necesse fuit memoriam hominibus refricari, hac voce, memento: &c.

X. Iam vero quod ad diem septimum attinet qui sanctificari iubetur, in eo id morale & perpetuum est, vt dies septimus hoc est, vnus ex septem cultui diuino consecretur, neque fas sit vlli homini vllo tempore, quum sex dies animalis vitæ operibus impenderit, septimum in isdem omnibus aut eodem modo continuare.

XI. At vero quod ad diem illum inter septem, qui dies sex quibus Deus creationem perfecit, insecutus est, attinet, eius sanctificatio non est perpetuæ institutionis & necessitatis: sed mutari ille in alium diem potuit, & suo tempore, vt mutaretur fas fuit: nempe in diem, qui Dominicus appellatur, propterea quod noua creatio tunc per resurrectionem Christi ex mortuis in Christo capite nostro peracta erat, & nouum populum nouum quendam sabbatismum inchoare æquum erat.

XII. Ratio illa, quæ ab exemplo Dei qui quieuit die septimo, creatione nempe perfecta, desumpta est vsque ad nouæ creationis tempus durauit, ideoque illa cessante, aut saltem ad illam secunda ex noua creatione accedente, non mirum fuit diem illum in sequentem quo resurrexit Christus, mutatum fuisse ab Apostolis. Christo enim non amplius in carne ambulante, neque secundum carnem nolendo, noua facta sunt omnia.

XIII. Benedictio vero & sanctificatio Dei ab illo die Sabbathi in Dominicum translata esse intelligitur, eo quod omnis sanctificatio ad nouum mundum pertinens, in Iesu Christo, qui vere sanctus sanctorum est, & in quo omnia sanctificantur in æternum, perficitur.

XIV. Ratio, qua Deus postea populo suo sabbathi obseruationem iussit: quia esset in signum inter Deum & populum.

ipsius, quod Iehoua esset sanctificans illos, etiam ad tempora N. T. accommodari potest, & sabbathi obseruationem illis persuadere.

XV. Si quis diem dominicum à reliquis diebus nullo modo distinguendum putauerit, aut illum libertatis Euangelicæ declarandæ causa in alium diem vel Lunæ vel Martis transmutauerit, saltem pro schismatico in Ecclesia Dei habendum arbitramur.

THESIS LXXVIII.

De

Quinto præcepto.

I. HOc præceptum primum est secundæ tabulæ. Continet autem præceptum ipsum, tum præcepto additam promissionem. Finis præcepti est vt ordo quidam sit inter homines secundum quem hi superiores, alii inferiores sint, qui in præstatione mutua officiorum ad societatem tuendam necessariorum imperandi, & parendi consistit.

II. Præceptum præscribit actum, & addit obiectum, cui ille actus præstandus sit. Actus voce honorandi continetur; Obiectum hisce vocibus, patrem tuum & matrem tuam: vnde apparet iuxta relatorum naturam, hanc legem omnibus iis præscriptam, qui relatiue patri & matri oppositi sint.

III. Honorandi vox quam aptissime vsurpatur ad eminentiam significandam: honor enim excellentiæ præmium est, eiusque præstatio signum cognitionis: & vox illa comprehendit omnia officia quæ superiori ab inferiore debentur, vel vt finis, omnia ad illum necessaria.

IV. Tria autem præcipue illo vocabulo continentur 1. vt reuerentia exhibeatur ipsorum personis. 2. vt obedientia præstetur ipsorum præceptis 3 vt gratitudo ipsis præstetur, in collatione omnium ad vitæ præsentis conseruationem necessariorum, cum respectu ad dignitatem personæ & officii eorum.

V. Reuerentia consistit tum in præstatione illorum actuum qui illorum superemminentiæ & nostræ sub illis submissionis continent confessionem: tum in tolerantia vitiorum & morum, conniuentiaque ad illos, & veteconda eorundum obiectione, benignaque excusatione.

VI. Obedientia posita est in prompta & liberali præstatione eorum quæ præscribunt, & omissione eorum quæ prohibent; quæ non tantum propter iram seu metum pœnæ, verum etiam propter conscientiam præstanda est, idque non tam vt ipsis quam ipsi Deo, cuius vicem gerunt, obtemperetur.

VII. Gratitudo, quæ continet collationem rerum illis ad vsus vitæ secundum dignitatem necessariorum, extendere se debet non tantum ad tempus quo munere isto funguntur, verum etiam per totam vitam, etiamsi obtingat illos per senium aut alia causa ad munus obeundum ineptos esse.

VIII. Officiis inferiorum superiorum officia analoga sunt, vt grauitatem moderatam & decorum in omni vita publice & priuatim præstent, in præcipiendo iustitiam & æquitatem seruent, in gratitudine postulanda modum non excedant.

At de hisce particularium agetur in loco de Magistratu.

IX. Obiectum vocibus patris & matris enuntiatur, quibus omnes illi comprehenduntur, qui supra nos positi sunt in humana societate: siue in politica, siue in Ecclesiastica: siue in scholastica, siue in domestica: siue tempore pacis, siue tempore belli: siue ordinario, siue extraordinario munere fungantur, siue in perpetuum, siue tantum ad aliquod tempus, quantumuis breue, cum autem ista potestates sint.

X. Omnes autem illi apte & non citra iustas causas hic parentum nomine exprimuntur, quod blandum & amœnum est, & ideo cum maxime tum ad significandum affectum, quem superioribus erga inferiores inesse par est, tum ad officii erga illos præstandi æquitatem inferioribus efficacissime persuadendam. Additur quod prima inter homines societas sit domestica, &

vnde

vnde reliquæ proueniunt per incrementa generis humani.

XI. Eminentiæ autem istius gradum non amittunt superiores quouis peccato, aut vitiositate sua: vnde & hoc honoris, reuerentiæ, obedientiæ & gratitudinis officium præstandum superioribus etiam malis & potestate sua abutentibus: caueatur modo vt Dei semper apud nos partes potiores sint, & sic detur Cæsari quod Cæsaris est, ne Deo auferatur, aut non tribuatur, quod ipsius est.

XII. Cui ipsi cautioni triplex alia cautio necessario adiungenda est. 1. ne quis ereat in iudicio, quo hoc vel illud Dei esse & non Cæsaris hic persuadet. 2. vt recte discernat inter id quod agere vel tolerare iubetur, & id agere, an actio sit circa rem vel obiectum suæ potestati subditum nec ne. 3. Ne sub titulo libertatis; non obediendi in hoc, vel isto, arroget sibi ius superioris; aut in ipsum superiorem insurgendi potestatem, siue ad vitam siue ad dominatum tantum ipsi eripiendum.

XIII. Promissio vero huic præcepto addita continetur hisce verbis vt sis longæuus super terram quam Dominus Deus tuus daturus est tibi: quibus promittitur primario quidem Iudæis fidelibus præceptum hoc præstantibus longæuitas vitæ in terra Canaan: Secundario vero etiam ipsis gentilibus fidelibus mandatum facientibus vitæ præsentis duratio. Denique typice talibus promittitur vita æterna seu cœlestis, cuius terra Canaam typus fuit.

THESIS LXXIX.

De

Sexto præcepto.

1. COnstituto per quintum præceptum ordine in humana societate, per mutua superiorum & inferiorum officia imperandi & parendi, iam Deus cauet omnibus iis quæ ad vitam in ista societate degendam necessaria sunt, vitæ singulorum, propagationi speciei, bonis ad vitam necessariis, & iamæ: addens decimum præceptum post finem, quo concupiscentia certarum rerum prohibetur.

II. Sextum præceptum per verba hæc, *Non occides* conseruationem vitæ animalis & incolumitatem corporum pro scopo habet, vtque illa sarta tecta sit, curat.

III. Summa autem præcepti est, ne vitam alterius aut corporis eius incolumitatem, imo neque nostram, vel ro ipsa lædamus, siue fraude siue violentia vsi, vel voluntate eius læsionem opremus: accedat, ne huiusmodi nostram voluntatem iudicio vllo externo significemus.

IV. Vnde apparet homicidii nomen non appellandum hanc quæ (vt Scriptura loquitur) securi & manu sua ligonum in sylua ferientis, excidente aliqueni interficiat, neque si ad defensionem vitæ suæ cogatur, vim sibi ab altero illatam, cum illius periculo repellere.

V. Iubetur vero hoc præcepto vt vitam proximi, imo & nostram, legitimis modis & rationibus conseruare, & ab omni iniuria tueri studeamus.

VI. Causa vero huius præcepti vniuersalis & vbiq; & semper valens est hæc: quod homo ad imaginem Dei, quæ hic præcipue notat immortalitatem, conditus est: cui addi potest naturæ similitudo, & quod omnes ex vno sanguine originem trahimus. Causæ vero particulares multæ adferri possunt quæ statui hominum spirituali conueniunt, vtpote quod à Christo pretio redempti sint, corpora eorum habitaculum Spiritus sancti sint, quod omnes sint corporis vnius membra sub vno capite, &c.

VII. Reseruat vero Deus sibi interea de cuiusuis hominibus vita disponendi ius pro arbitratu: vnde sunt mandata magistratibus facta de occidendis transgressoribus, & mandatum Abrahæ datum de interficiendo filio tuo.

COROLLARIVM.

Homicidii perpetratio cum bona conscientia consistere nequit, nisi de ea remissio per particularem pœnitentiam, &c. impetrata fuerit.

Paulo post hanc disputationem peractam 31. Iulii, secuta est Collatio Hagiensis, quæ habita est in consessu Illust. Ordd. à qua Auctor statim ingrauescente morbo lecto affixus, tandem 19. Octobris placide in Domino expirauit.

FINIS.

IACO-

IACOBI ARMINII
SS. Theol. Doctoris eximii,

Amica cum

D. FRANCISCO JVNIO

De

PRÆDESTINATIONE
per literas habita

Collatio:

Cuius SYNOPSIS Dedicationem
sequitur.

Illustribus, Nobilissimis, Magnificis

DOMINIS

ORDINIBVS PROVINCIÆ VLTRAIECTINÆ,

Dominis nostris honorandis.

QVIN *diuina plane misericordia factum sit, vt cum restituta patria nostra libertate, excussoque iugo tyrannidis Ibericæ, Ecclesia quoque Iesu Christi his locis ab idololatria repurgata fuerint, neminem putamus esse, qui si aliqua pietate tactus in res patrum, ac maiorum ætate gestas oculos coniiciat, dubitare queat.*

Presserat enim Rempub. dudum dira seruitus, omnique seruitute grauior tyrannis conscientiarum, qua omnibus qui non præfinito ad formulam Concilii Tridentini loquerentur, crederent, viuerent, post exquisitissima tormenta, certum igni, aqua, gladio, reste, exitium inferebatur, nisi mature deserta patria bonisque omnibus mallent nudi atque extorres inter ignotos viuere, & quam à suo Principe non poterant, ab aliis Principibus clementiam experiri. Seuitum diu fuit, permittente ita Deo, in innoxia ciuium capita, nulla sexus, nulla ætatis, nulla ordinis habita ratione. Sacras scripturas legisse, solum Deum religiose coluisse, Christum, qui in cœlis ad dextram Patris regnat, negasse paucorum verborum obmurmuratione ex pane creari, atque ita sub specibus panis adorandum esse; dixisse, peccata mortalium solo illius sanguine deleri, neq; vllo igni subterraneo aut indulgentiis purgari; edictum aliquod Ecclesiæ Romanæ minimum violasse, carnes die Veneris gustasse, aut aliud leuius commisisse, capitale erat. Nulla fere est honestior in patria nostra familia, quæ non istius flammæ scintillas experta sit. Iamque adeo omnia

sursum prorsum miscenda videbantur, quum respicites adslictam Patriam nostram è cælo Deus, Vos excitauit Illustres, Nobilissimi, Magnifici Domini, in quorum Diœcesi, inque vrbe Metropolitana, coniuncti atque vniti Patriæ nostræ Proceres, capita quædam sanctæ libertatis in Repub. & Ecclesia seruanda decreuerunt. Et fuit quidem illud de Religione caput tunc temporis, rudius conceptum, neque enim patiebantur initia illa accuratiorem omnium partium restaurationem, vigente adhuc magna ex parte Papatu, armisque circumstrepentibus: Sed heroica virtus vestra, nihilo secius, inter tubas & crepitus armorum pro vita & incolumitate ciuium susceptorum, semper hoc sibi in ipso Marte propositum habuit, vt posset aliquando depositis armis pacis studia cum Religionis Apostolicæ puritate coniungere.

Simulatque ergo concessum vobis diuinitus fuit spacium respirandi, reportata ab hoste Hispano cum duodecennalibus induciis præclara illa confessione à vitæ, libertatis atque αὐτονομίας, retulistis vos protinus ad primas illas curas constituendæ tranquillitatis Ecclesiasticæ. Sciebatis enim muneris vestri esse omniumque adeo ἐν ὑπαρχῇ ὄντων, dare operam, vt ciues ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωσιν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. Videbatis etiam, non in vicinis tantum, sed in vestra etiam Republica, id nuper præcisis quorundam actionibus consiliisque effectum esse, vt titulo reformationis, pauci aliquot inquieti, sibique pariter atque aliis molesti homines, κωλύτικα ἀθετοῦντες, δόξας δὲ βλασφημοῦντες, nouam quandam hierarchiam, non eam quidem idololatriæ aut superstitionis, sed conscientiarum tyrannidis inuecherent; & quod ipsi optimum ac verissimum iudicarent, id aliis protinus Viris bonis, etiam cum grauissimorum suppliciorum comminatione præscriberent, abutentes ad hanc rem credulæ plebis facilitate, & paucorum quorundam doctorum nostrorum autoritate: Quum autem res ista certum Ecclesiæ schisma, tristem ciuibus calamitatem, & funestam Reip. Christianæ labem esset illatura, neque adhuc copia vlla Synodi generalis daretur; exstitistis vos primi, qui ad Reip. & Ecclesiæ vobis commissæ conseruationem, formulam quandam regiminis Ecclesiastici ante hos annos sex conceptam, iussistis in lucem protrahi, vt quibus ea partibus breuior videbatur, suppleretur; quibus laxior, truncaretur; quibus mutila, corrigeretur, atque emendaretur; ad exemplum (quo ad eius fieri poterat) institutionis Apostolicæ, vt ita habita in rebus indifferentibus ratione indolis ciuium vestrorum, vestrique politeumatis, omnia fierent, εἰ οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν.

Sed meditantes ista tristis quidam perculit casus, qui parum abfuit, quin turbatis consiliis omnibus, totam vobis Rempublicam, & cum Republica Ecclesiam, vosque adeo ipsos subuertisset: hoc agente Diabolo, vt salute posthabita excussoque imperio ciues mutuis factionibus in sua inuicem viscera sæuirent. Quæ mala simul atque cælesti potius quam humana prouidentia per vos & confœderatos vobis Belgica Proceres composita atque consopita sunt, relapsi estis protinus ad pristina illa pacis & pietatis consilia, formulamque regiminis Ecclesiastici concepistis, qua quidem omnibus pacem Israelis exoptantibus nihil videtur salubrius, nihil ad concordiam firmius, hoc quidem tempore potuisse exoptari.

Qui

Qui existimant pacem aliter fieri non posse, quam si conceptis, minutatim de rebus singulis formulis ac decretis, edicatur postea, vt qui secus sentiunt cõmunione excludantur, non possunt quin necessitatem rerum credendarum in infinita capita dirimant, adeo vt Christianus aliquis de fide sua interrogatus, vel indicem decisionum talium consulere cogatur, vel alioqui Bibliothecam adire & autores suos euoluere, priusquam certi quicquam possit respondere: quod quidem malum quum in Scotia ante complures annos zelotarum quorundam studio inualuisset, postea Serenissimi Magnæ Britanniæ Regis authoritate & diuina prudentia emendatum est. Vt vt enim amplificandi & probandi capita plura habeant pastores atque Episcopi, quam habeat plebs; tamen credendi & sancte viuendi paria sint oportet, & quidem numero pauca, forma simplicissima. Vult enim Deus necessaria omnia exposita esse, adeo vt ab eorum perceptione neque per imbecillitatem corporis, neque per varietatem occupationum retrahatur quisquam, neque per difficultatem obscuritatemque absterreatur. Sole & Luna nihil magis est necessarium, nihil tamen magis expositum hominum vsibus; Deus ipse, qui alioqui lucem habitat inaccessam, ita mentibus nostris & sensibus sese ingerit, vt nihil rerum creatarum videri possit, quod non de ipso testetur, eiusque sapientiam, bonitatem, & iustitiam prædicet. Deinde, quum abstrusiora scientiarum non nisi longo tempore, multis laboribus atque vigiliis, parari possint, voluit Deus necessaria fidei dogmata paucis capitibus comprehensa, per Apostolos suos Ecclesiæ proponi, vt qui in illis consentirent, Christiani, Catholici, Orthodoxi audirent, etiamsi in minutiis quibusdam probationum, alius forte alio iret. Causas plures collegit aduersus Gentes Thomas, earum tamen vnam, quia id meretur, subiicimus, Quia *inquit,* inuestigationi rationis humanæ plerumque falsitas admiscetur, propter debilitatem intellectus nostri in iudicando, & phantasmatum permixtionem; & quia apud multos in dubio remanerent ea quæ sunt verissima & demonstrata, dum vim demonstrationis ignorant, & præcipue quum vident à diuersis qui sapientes dicuntur, diuersa doceri; inter multa etiam vera quæ demonstrantur immiscetur aliquando aliquid falsum quod nõ demonstratur, sed aliqua probabili vel sophistica ratione adseritur, quæ interdum demonstratio reputatur; ideo oportuit per viam fidei fixa certitudine ipsam veritatem de rebus diuinis hominibus exhiberi. *Hac ergo lege fidei manente, vt præclare à Tertulliano scriptum est, cætera iam disciplina & conuersationis, admittunt nouitatem correctionis, operante scilicet & proficiente vsque in finem gratia Dei. Apostoli breui Symbolo omnia credenda complexi sunt: Deus ipse agenda, Decalogo: Christus petenda orationis formula à se præscripta: Quis ille est, qui supra Deum, Christum, Apostolos sapere audeat, & vel suis decisionibus Ecclesiam onerare, vel iniectis spinosis quæstionibus piorum animos conturbare, & vnitatem Ecclesiæ conuellere? Si cui tantum vel animi est, vel otii, meminerit, Fidei esse credere quæ non videas, & adsentiri iis quorum causas ignores: Diuina sacro mysteriorum velo tegi; nostrum esse actionem ad fidem adiungere, & ferre in aliis omnia, quæ pietatem non lædunt. Nunquam tam bene orbi Christiano fuit, quin quum in necessariis, hoc est, in paucis omnes conuenirent; in*

reliquus, hoc est, in multis alii ab aliis dissentirent, salua etiam Ecclesiæ vnitate. Nullum dari seculum potest quo hoc non lucuerit: nullus Ecclesiasticus scriptor qui non & ab aliis & à seipso interdum recedat; adeo, vt qui hodie sententiam aliquam extra illa necessitatis capita velit defendere, facile inuenturus sit inter antiquos quem suæ opinioni obtendat. Proinde bene illi de genere humano mereri videntur, qui in sancta & religiosa opinandi libertate vnitatem concordiamque Ecclesiæ sitam esse indicantes, hominum animos necessariis adstringunt, à disputandoque retrahunt ad studia viuendi: & vt Socrates sapientiam è cœlo reuocatam in vrbibus primus collocauit, ita ipsi Christianam plebem ab altercatione ad mores & vitam reuocant: etsi enim iucundi sint disputantium labores, tamen agentium, hoc est Deo obtemperantium, & laudabiliores sunt, & fructuosiores.

Ac perpetua quidem hæc Patris nostri IACOBI ARMINII *dum vixit, vota fuisse, perpetuasque contentiones, omnes qui eum norunt, facile testari possunt: nos sane sæpe vidimus illum noctes diebus hæc talia meditantem continuasse. Neque vero fuisset illi difficile, ingenium aduersus Ecclesiæ hostes armare, & Bellarminum aliquem, aut totam simul phalangem Pontificiam impetere; sed quum iudicaret, quædam ab illis non male doceri, quædam non recte à nostris, non putauit sibi aut in agro alieno cum noxiis herbis bonas fruges euellendas, aut in proprio zizania quæ auenarum superseminator atque interpolator Diabolus substituerat, pro vtili & salutari segete venditanda.*

Et initio quidem, qui erat illius candor, sperabat haud magni rem laboris futuram: nam quum alios ex suo ingenio metiretur, credebat humanitate, prudentia, ratione manifesta eo perduci posse fratres suos, vt vel errores commonstratos agnoscerent ipsi vltro, atque emendarent; vel si veritatem (vt fit) vinceret pertinacia, saltem paterentur alios eam, quod initio etiam licuerat, profiteri. Frustra. Multi enim vel hoc ipsum pro crimine habuerunt, quod in ea quæ ipsi, ipsorumque antesignani posuerunt, ausus fuisset anquirere. Caput autem & veluti fons vnicus omnium quos ille culpabat errorum, est præposterè concepta de diuina Prædestinatione opinio: hoc enim caput ita vt à Caluino conceptum est, iudicabat non tantum à ratione omni, sed etiam à natura ipsius Dei & sacris literis esse alienum; ipsis quinetiam moribus omnique religioni adeo aduersum, vt si quis ex illius sententiæ tenore vitam suam institueret, non posset vllo modo ad salutem pertingere. Quid enim mundum aut carnem cum omnibus voluptatum illecebris, & lenociniorum irritamentis fugiat is, qui credit certoque sibi persuasum habet, non posse se salute sua excidere; sed tam esse necessarium vt saluetur etiam post peccatum, quam necessarium est, vt Deus decretum suum non frangat? Quid pietati, iustitiæ, sanctitati, quarum studium nunquam non acerbum est, & per se horridum, operetur; qui certo statuat, non quidem se esse in numero illo absolute reiectorum quia id sciat, sed esse posse, licet id ne sciat? Ac fatebatur quidem sæpenumero parens noster, fieri posse, vt D. Caluinus & Lutherus in sententiam illam, quam ipse oppugnabat, religione aliqua scripturarū perducti essent, sed quum & illæ ipsæ scripturæ non recte ab ipsis essent intellectæ, & tota ab ipsis dissentiret antiquitas, Græca pari-

ter ac

ter as Latina, & pietati noxia esset illa ipsa credulitas, & religionem omnem euerteret, putabat ille sine vllo pacis publicæ dispendio ea à se proponi posse, quæ & scripturis consona & Dei naturæ conuenientia, & pietati instillanda idonea, & si admissa essent pacem ac concordiam cum sanctimonia allatura esse iudicabat. Imprimis vero etiam illud pium ipsius pectus percellebat, quod posita illa absoluta decretorum mediorumque ad fines suos subordinatorum necessitate, videbat fieri non posse, quin & causa peccati Deus ille optimus & sanctissimus statueretur, & in clementissimum numen sub titulo iustitiæ, summæ crudelitatis infamia transscriberetur. Fertur quondam Tiber. Cæsar virginem quandam strangulari voluisse. Cur? quia ita libebat. Sed quum vetaret id patria mos, quo non licebat intemeratam occidere, misit virginem ad lenonem, & decreto suo viam ipse sternens stupratam occidi iussit. Suetonius,

Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vi- *Cap. LXI.*
tiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ sunt.

Ignosce, ô bone Christe, Ecclesiæ tuæ doctoribus, qui de Deo ad exemplum Tiberii docere, loqui, scribere, non verentur,

Deum homines hoc consilio condidisse, vt non tantum labi possent; sed *Piscator aduers. Schafman.*
etiam vt reipsa laberentur; quippe quum non nisi hac ratione peruenire potuerit ad fines illos principales.

Caluini sententiam horridiorem quum posset deserere, maluit incrustare D. Iunius; itaq; subiectum prædestinationis constituit non hominem quem nondum Deus creare decreuerat, neque eundem creatum cum præscientia lapsus: sed creatum, quatenus is naturalibus donis à Deo instructus, ad supernaturale bonum euocabatur: quæ quidem sententia Thomæ sit an non sit, parum refert; certè constat à D. Iunio in Academia Lugdunensi propositam ac defensam; non multo pauciora habere absurda, quam habeat illa D. Caluini.

Hanc sententiam postquam apud se excussisset parens noster, eamque inuenisset non iis nixam firmamentis quæ animo ipsius satisfacerent: visum ipsi fuit tum de ea ipsa, tum de priore illa Caluini collationem cum D. Iunio (cum quo illi haud ita pridem sermo de diuina prouidentia fuerat, & quidem optato successu) instituere. Breui itaque ad eum exarato scripto, selectis aliquot argumentis hoc euincere conatus est, vtraque illa sententia, præter alia incommoda, necessitatem peccatis introduci; ac proinde ad tertiam quæ creationem & lapsum supponeret deueniendum esse. Hoc si obtinuisset, animus ipsi erat altius progredi, & tandem decretum de saluandis fidelibus, condemnandis infidelibus, proponere. Respondit ad illud scriptum Iunius, sed non secundum exspectationem quærentis: quandoquidem partim communem obiecti rationem ponendo (quod pene ἀκατάληπτον) partim verba auctorum flectendo ex pluribus vnam sententiam conflare conatus esset, contra eorum qui singulas tuebantur mentem. Vijs ergo hoc responso constituerat parens noster Collationem præscindere. Verum, cum intelligeret postmodum, hoc

ipsum responsum à Conuictoribus autoris transscriptum passim per manus studiosorum volitare, contra quam initio conuenerat, imo & in lucem forte edendum: mouit hoc eum vt breuissimam adornaret Replicam, & ad D. Iunium mitteret. Eam Replicam per sexennium integrum apud se habuit D. Iunius, antequam à Deo ex hac vita euocaretur, & tamen ne verbo quidem attigit. Post mortem vero illius parens noster eam auxit & amplificauit, in eum quem nunc exhibemus modum. Non est ab eo quaesita victoria, sed veritas. Habuit D. Iunius laudes suas, quas ille ipse qui eum nuper tantopere extulit, vt putarit aduersus vnum neminem hiscere ausurum fuisse, nondum satis capit. Vtinam vero viri illius ad exceptionem istam responsionem videre licuisset. Haberent forte viri graues & docti quod amplius iudicarent de summa rei. Hoc sanè effectum putamus, vt cuilibet deinceps manifestum futurum sit, ad multa, imo ad pleraque, responderi non potuisse: & si vlterius in collatione progressum fuisset, ad incitas omnino Iunium redigendum fuisse; & vel sententiam mutaturum, quod est candoris; vel pertinaciam proditurum fuisse, quod ab illius moribus erat alienissimum. Hanc ergo Collationem, quia & praecipuum S. Theologiae caput explicat, qualis enim Praedestinatio, talis Religio: & quia inter duos excellentes doctrina viros instituta est: & ingentibus votis hactenus diu multumque expetita, suasu amicorum paternorum quum in lucem edere decreuissemus, & patronus aliquis huic operi quaereretur, inscripsimus vobis Illustres & Magnifici Proceres, quorum & moderatio Christiano orbi iampridem nota fuit, & nuper constitutis decretis Ecclesiasticis magis adhuc emicuit; & adfectus in patrem nostrum tantus dum vixit fuit, vt vel illius memoria partem aliquam luctus nostri doloriſque leniamus. Adhibuistis illum aliquando vnum ad componendas controuersias in Ecclesiis vestris natas; adhibete nunc defuncti consilium ad pietatem Religionemque veram ciuibus vestris cum veritate instillandam. Ita vos

Illustres, Nobilissimi, Magnifici Domini, Iesus Christus aeternus Dei Filius patriae conseruet, vestrisque consiliis benedicat. Datum Lugd. Batau. 8. Mart. Anno vltimi seculi cIↃ. IↃ. c. xiii.

Ill. & Nob. Magnificentiæ vestræ
addictissimi,

D. Iacobi Arminii Theol.
Liberi orphani nouem.

AD

AD LECTOREM.

HAbes hic, amice Lector, duorum grauissimorum Theologorum modestam de diuina Prædestinatione disputationem; non quæ omnes circa hoc doctrinæ caput dubitationes expediat, sed quæ præcipuas saltem eius sententiæ quam amplexus fuit, Cl. Vir D. Franciscus Iunius. Caluini Paradoxa ad viuum hic non resecantur, sed tantum quatenus placitis Iunianis sunt adfinia: plenius enim ea persecutus est Arminius libello aduersus Perkinsum; pleniss imè, libro singulari quo Theses quædam inopinatæ D. Franciscí Gomari de hoc argumento examinantur.

Sicut autem liberalis fuit & ingenua hæc duorum virorum veritatis causa instituta ἀλήλεξις, ita iucundum, imo & vtilem tibi futurum existimo illius conspectum. Erit omnino operæ pretium videre, quam blandè atque humaniter Iunium compellet prior Arminius: quam distinctè res suas proponat, quam clarè explicet, quanto cum iudicio ordinet, quam neruosè confirmet. Rursum, quam grauiter respondeat Arminio Iunius, quam curiosè omnia examinet, quam speciosè distinguat, quam callidè quædam declinet, quam dextrè dissimulet. Denique, quam detracto omni schemate postea nudam veritatem proferat Arminius, & in medium quasi Solem educat, quibusque lacertis tela in se torta retorqueat. Magnum sine dubio fuit D. Iunii nomen apud multos, sed Arminii apud quosdam non minus: ille fama apud exteros clarebat; hic apud suos: In illo eruditio multiplex; in hoc cum philosophiæ notitia, exacta etiam viguit Theologiæ cognitio, indefesso studio ardentissimisq; ad Deum votis comparata. Ille multa scire voluit; hic se defunctum iudicabat, si hoc vnum sciret quod profitebatur Scripturam sacram. Ille in iudicis liberior, hic scrupulosus, & lentus. Vterque tamen pacis & concordiæ amans, sed diuersis consiliis. Ille quum suam sententiam proposuisset, reliquas quantumuis dissidentes ad eam inclinare & flectere conabatur; hic quum omnes religiosè examinasset, solam illam amplectebatur, quam veram esse iudicabat. reliquis ita reiectis, vt concordiæ satis consultum existimaret, si posito consensu fundamentali, in cætera liberè disquirere liceret. Ita factum est, vt illius sententiam in tanta nominis celebritate sequantur pauci, huius multi: Sed potest forte condonari D. Iunio, quod causam istam agat frigidiuscule, nam quum nondum plene sciret quænam esset D. Arminii de Prædestinatione sententia, non tam videtur potuisse responsiones suas dirigere ad Arminiana illa oppugnanda, quam ad sua defendenda: Quod ipsum tamen quam solidè fiat, ex lectione ipsa iudicabis. Accipe interea Collationis istius SYNOPSIN, & ex ea cognosce quid ab vtroque præstitum sit. Vale.

Pro-

Proœmium Iacobi Arminii.

Proœmium Fr. Iunii ad responsionem suam.

I. Arminius tres sententias de Prædestinatione recenset.

Iunius sententias illas compositurus, duas distinctiones præmittit.

Arminius sententias illas tres distinguit. Ostendit eas non differre solo loquendi modo. Et distinctiones duas Iunianas examinat.

II. Arminius proponit trium sententiarum discrimen.

Iunius reprobationis vocem docet triplici significatu accipi, & peccatum esse ab Arminio in eius vocis æquivocatione.

Arminius ostendit se reprobationis vocem vsurpasse significatione Iunio ipsi familiari.

III Proponitur sententia D. Caluini ab Arminio.

Iunius negat eam esse Caluini, suamque pro Caluiniana commendat.

Arminius probat eam esse Caluini, Iunianam vero à Caluini mente alienam esse ostendit.

IV. Proponitur sententia Thomæ, quam Iunius sequitur.

Iunius negat eam esse Thomæ.

Arminius demonstrat, eam, vt Thomæ non sit, tamen à Iunio propositam in Thesibus publicè disputatis.

V. Proponitur sententia B. Augustini.

Eam Iunius conatur cum prioribus conciliare.

Arminius discrimen huius à prioribus vrget.

VI. Examinatur prima sententia quæ est Caluini.

D. Iunius postquam disseruit de mente illius sententiæ, de conuenientia eius cum secunda & tertia, de fundamentis quibusdam ad illius sententiæ defensionem necessariis, examinat postea D. Arminii argumenta 1. Quod dixerat, Deum non posse decernere vllum actum misericordiæ aut iustitiæ suæ circa eum, quem nondum decreuit fore, aut quem considerat quidem vt creatum, sed in puris naturalibus. 2. Quod dixerat ex eo esse consequens, vt Deus sit autor peccati. Tandem proponit quæstiones duas, Vnam, quomodo peccatum sit liberum, quum voluntas sit à Deo? Alteram, Cur Deus voluntatem homini indiderit?

Arminius 1. probat fideliter a se expositam autorum sententiam. 2. Fundamenta Iuniana expendit, de essentia Dei. De causis actionum diuinarum. 3. Examinat responsiones Iunianas ad argumenta à se prolata. Ad primum. Ad secundum 4. Excutit leuiter distinctiones Iunianas. 5. Etiam alias, quas ab eius sententiæ authoribus dixerat inuentas, & quas Iunius præterierat, vt sunt. 1. In peccato aliud, esse actum eius, aliud eius vitiositatem. 2. Decretum Dei ponere quidem necessitatem, sed non ponere coactionem. 3. Distinguendum esse decretum, ab executione decreti. 4. Aliud esse in hac causa decretum efficax, aliud permissiuum. 5. Actũ necessarium quidem esse respectu decreti, contingentem vero respectu naturæ humanæ. 6. Deum non tam destructionem creaturæ quærere in reprobatione, quam suam gloriam.

VII. Transit Arminius ad sententiam Thomæ.

D. Iunius ait se exoptasse vt pluribus argumentis priorem sententiam Arminius si fieri potuisset, oppugnasset.

Arminius negat priore à Iunio soluta esse, additque tria insuper noua argumenta.

VIII. Sententiam Thomæ tribus quæstionibus comprehendit Arminius.

Iunius illas agnoscit, sed distinguit vocem pura naturalia *: & vocem* reprobationis *in sensu catachretico reiicit.*

Arminius explicat vocem pura naturalia: & pro reprobatione substituit vocem prædamnationis.

IX. Proponitur prima quæstio An obiectum electionis & non electionis sint homines in puris naturalibus considerati? Arminius id negat.

Iunius explicat sententiam, & dicit hominem à Deo consideratum fuisse communiter, ad tractationem peccati vt causa.

Armi-

Arminius ostendit statum quæstionis callidè mutatum. Quæri enim, an peccatum sit conditio præexistens in obiecto eligendo. Esse autem probat.

X. Probatur, in electione non considerari hominem à Deo in puris naturalibus. 1. quia talis homo nunquam fuit à Deo creatus. 2. quia Deus non diligit & eligit nisi post peccatum.

Iunius distinguit illud pura naturalia, *Deinde probat imaginem Dei fuisse homini naturalem. Posteriorem vero rationem negat.*

Arminius prius illud argumentum vindicaturus docet quid sit naturale, quid supernaturale: tum quæ partes imaginis Dei naturales fuerint, quæ supernaturales in Adamo. Inde refutat ea quibus probauerat Iunius bona illa fuisse naturalia: denique ostendit quo actu Dei hanc aut illam imaginis partem habuerit Adam. Postea asserit secundum suum argumentum.

XI. Probat idem, 1. ex eo quod dicamur electi in Christo. 2. quod electio facta ex gratia.

Iunius perplexatur, & ad 1. negat Christum esse tantum mediatorem peccatorum: ad 2. dicit, gratiam ab Arminio accipi secundum quid, quum intelligenda sit simpliciter.

Arminius argumenta sua duo vindicat, & pro priore docet, Mediatoris voce non esse intelligendum alium quam reconciliatorem. Pro posteriore, Non intellexisse se gratiam aliam quam quæ peccatori fit.

XII. Probatur idem in præteritione, vt quæ etiam præsupponat peccatum.

Iunius præteritionis definitionem culpat tripli nomine: Tum negat Syllogismi minorem. Et fulcrum eius primum, secundum. Postea ratione, autoritate, exemplo probat, præteritionis causam non esse in homine.

Arminius docet, illud, de definitione, quæsitum esse, se enim non definiuisse. Respondetque ad tria illa postea minoris suæ argumentum primum defendit. Et secundum. Dein, diluit ea quæ Iunius à ratione, autoritate, exemplo, attulerat.

Postremum, ostendit actum negatiuum quo homo permissus est labi in peccatum, non posse vocari actum præteritionis, denique defendit argumentum suum secundum.

XIII. De præparatione gratiæ eiusque negatione, docetur, eam non versari circa homines in puris naturalibus consideratos.

Iunius statum huius quæstionis aliter formac.

Arminius formatum à Iunio admittit.

XIV. Arminius quod dixerat, probat, 1. ex eo quod homo non fuerit creatus ita à Deo in puris naturalibus, sed in gratia supernaturali. 2. ex eo, quod Lex homini data est, quæ præstari sine gratia supernaturali non potuit.

Iunius prioris membro dicit responsum à se ad propositionem X. ad posterius, negat particularem illam legem de arbore scientiæ boni & mali, ad omnes homines pertinuisse. Argumenta Arminii quibus ille oppositum probauerat, conatur refellere; primum, secundum, tertium & quartum.

Arminius prius membrum docet vindicatum fuisse à se adsertione propositionis decimæ. Secundum iam confirmat in lege symbolica. Vbi etiam reliqua sua adserit.

XV. Probatur idem ex eo quod gratia quæ prædestinatione homini præparatur, sit Euangelica.

Iunius illud de gratia Euangelica refert ad gratiam conseruationis, non ad gratiam restaurationis.

Arminius vrget, gratiam Euangelicam esse primo de restauratione hominis peccatoris.

XVI. Probatur idem ex eo, quod relictio hominis in statu naturæ, sine gratiæ supernaturalis adiectione, causa fuisset peccati.

Iunius respondet, gratiam supernaturalem non fuisse debitam.

Arminius reponit, debitam fuisse.

XVII. De præparatione ad pœnam sic præteritorum, negat Arminius illorum pœnas ita à Deo fuisse præparatas.

Iunius [illegible]

Arminius negat.

XVIII. Probat sententiam suam Arminius, 1. ex eo quod ita statuantur peccata necessaria. 2. quod pœna spiritualis illis destinetur, qui à præmio spirituali antecedente Dei decreto fuerunt repulsi.

Iunius prius illud negat sequi. De posteriore dicit, neminem à præmio spirituali repulsum fuisse antecedente Dei decreto.

Arminius prius argumẽtum defendit ipsis Iunii verbis. Secundum ait niti hypothesi Iunianæ in Thesibus expressæ.

XIX. Probatur idem hoc argumento, Deus ita concipiendus est decernere, sicut exsequitur: At exsequitur in peccatorem. Ergo.

Iunius distinguit, & eligi quidem ac præteriri à Deo dicit hominem, damnari verò peccatorem: itaque quod dicitur, Prædestinationem nihil actu ponere in prædestinato, *ille interpretatur*, nihil supponere. *Negat etiam verum esse, gratiam Dei non communicari nisi peccatori.*

Arminius explicat phrasin Scholasticam: & ostendit, gratiam prædestinatione præparatam non dari nisi peccatori.

XX. Ostenditur sententiæ Iunianæ fulcra infirma esse. 1. illud; de necessariâ declaratione liberalis gratiæ & bonitatis diuinæ: hanc enim dicit in creatione apparuisse. 2. illud, de necessaria declaratione iustitiæ diuinæ: nam hæc aliter manifestari potuit. 3. illud, de natura prouidentiæ; negat enim esse conueniens, vt ea permittat, vt quisquam à summo fine deficiat.

Iunius ea conatur confirmare.

Arminius sua explicat, Iuniana efficaciter euertit.

XXI. Arminius sententiam Iunianam cum Caluini sententia conferens, ostendit vtrimque introduci necessitatem peccandi.

Iunius id negat.

Arminius distinctè probat. Primum in sententia Caluini, vbi etiam refutat ea quæ sententiæ Caluini excusandæ & defendendę allata sunt. Postea in sententia D. Iunii.

XXII. Ostenditur imò, sententiam secundam quæ Iunii est, minus esse probabilem quam sit prima.

Argum. I. Quia fingit obiectum, quale nullum fuit vnquam.

Iunius huic argumento responsum à se ait ad propositiones VI & X.

Arminius responsiones illas à se quoque excussas dicit.

XXIII. *Arg.* II. Quia illud copulat inter se decreta heterogenea.

Iunius contra, decreta ait recte inter se cohærere.

Arminius contrarium euidenter ostendit.

XXIV. *Arg.* III. Quia hiatum relinquit inter decretum præteritionis & probationis, quem Caluinus supplet.

Iunius negat opus esse medio decreto.

Arminius ostendit non posse ex præteritione ad prædamnationem rectè peruenirì, nisi intercedente decreto positiuo necessarii peccati.

XXV. *Arg.* IV. Quia est inconueniens, vt quæ concipiat homines aut non consideratos in Adamo recens creato; aut non omnes consideratos; aut diuersimodè consideratos.

Iunius vt eluctetur, docet, creationem esse naturalem, prædestinationem supernaturalem; itaque mirum non esse, si aliter illa, aliter hæc consideretur.

Arminius negat id esse consequens.

XXVI. *Arg.* V. Quia introducit decretum æquiuocum, & sub conditione tantum diuisionis certum.

Iunius id negat.

Arminius mentem suam explicat, & efficaciter confirmat.

XXVII. Sententia B. Augustini quæ tertia erat intacta relinquitur ab Arm. & cur?

Iunius eam dicit cum duabus illis prioribus consentire.

Arminius ostendit non conuenire: & concludit.

FINIS.

IACO-

IACOBI ARMINII

amica cum

D. FRANCISCO IVNIO

De

PRÆDESTINATIONE,

per litteras habita Collatio.

Clarissimo viro, D. D. FRANCISCO IVNIO, Fratri in Christo debita obseruantia mihi colendo

IACOB. ARM. salutem dicit.

Vir Clarissime, & multis mihi nominibus venerande,

Prœmium I. Armin. ad primum suũ Scriptum, quo dubitationẽ suam super veritate dogmatis de Prædestinatione, quomodo hactenus variè explicatum fuit, aperiens, certiorem à F. Iunio institutionem desiderat.

QVi sententiis aliorum suum assensum non tribuunt, iudicio quidem certo id facere videntur sibi, & aliis videri volunt: sed alienę sententiæ ignoratio sapiusculè eius rei est causa, quam tamen in se minimè agnoscunt. Ego doctorum hominum tum nostri, tum antiqui seculi sententiis de Prædestinationis & Reprobationis decreto astipulari hactenus certa anima persuasione non potui. Causam istius vt iudicio certo adscribam non patitur meæ imperitiæ conscientia: vt ignorantiæ, vix fert opinio quædam mea, qua illorum sententias mihi percepisse videor. Hæsitaui itaque hucusque; adsentiri metuens sententiæ alienæ meo animo non plenè persuasæ; & adsuescere non audens eam, quam veriorem quidem habui, at doctiorum calculis nondum adprobatam. Quare necessarium mihi putaui ad animi tranquillitatem cum doctoribus super hoc decreto conferre, vt experirer an illorum docta opera dubitationem mihi & ignorantiam eximere posset, & scientiam certitudinemq; menti meæ ingenerare. Et feci quidem hoc iam antea apud æquales nonnullos, & alios qui sunt in auctoritate; at (vt verum fatear) inutili mihi, aut etiam damnoso euentu. Quare ad te confugiendum mihi putaui: quem partim & editis scriptis, partim ex aliorum relatu talem noui, vt absque metu certum mihi ex te fructum liceat sperare.

* * *

Responsio

FRANCISCI IVNII.

Doctiss. Viro

IACOBO ARMINIO

Domino & fratri Charissimo

salutem.

Prooemium Responsionis Iuniana, quo longioris silentii causam adfert, quæstionem super qua consulitur grauissimã esse, seque pro modulo suo respõsurum testatur.

DIuturni silentii causam, obseruande frater, mihi Tertullianus attulit, quem à me susceptum fuisse iam diu non ignoras: Interea litteras tuas in pegmate collocaui è regione adspectus mei, vt mei erga te officii recordarer quam primum possem, & ad argumentum postulationis tuæ attenderem. Ac certam quidem grauissimæ vnius quæstionis explicationem à me desideras: qua in quæstione quod veritatis est nouit plenè Dominus: quod satis est expressit in verbo scripto, quod secundum Deum vtrique consulimus: quod sentis, & non sentis apertè enuntias: quod sentio per me aperiri cupis: vt ex hac mutua congressione & communicatione illustremus gratiæ diuinæ veritatem. Faciam pro mensura, quam mihi admensus Dominus, quod possum; & mysterii huius augustissimi quicquid video indicabo, siue ex veritate, siue ex speculo opinionis videro: vt quod Dei est habeas mecum; quod non videmus quæras mecum, si quæri in verbo potest: quod meæ opinionis est, si melius videris, amanter & fraterne retegas, & salutari monitu reuoces in veritatis viam. Nihil hic περὶ τῶν ἀφανεστάτων ζητήσεων dicam, quia ad rem ipsam malo transcurrere, quæ magis facit πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χριστιανῆς, quam Apostolus præcipit. Omnes pietati & veritati studere iudico: sed non omnes propterea in pietate veritatem omnem vident. Cognoscimus omnes ex parte, atque ex parte prophetamus: & Spiritus veritatis de die in diem deducit nos in omnem veritatem. Partem veritatis percipimus; partemque tradimus: reliquam suis momentis spiritus veritatis daturus est petentibus. Det igitur ille vtrique nostrum τὸ ἀποκαλύπτειν τὴν ἀποκάλυψιν ἀληθείας. Huius autem collationis fraternæ vsum vt melius percipiamus vterque, & nihil mihi imprudenti (vt conferentibus plerumque fit) excidat, sequar ipsa litterarum tuarum vestigia; verbum de verbo exscribens, & distinguens in quædam veluti capita locos scriptionis tuæ: eisque subiiciam eodem ordine sententiam meam de singulis, vt ad omnia quid sentiam, quid non, & quibus fundamentis & rationibus sentiam perspicuè videre possis, & secundum Deum statuere ex modo responsionis meæ. Hic ergo primus locus scriptionis tuæ, vbi te dicentem recognoscas licet.

1. Cor. 13. Rom. 16.

Dicit se distincturum scriptũ Arminii in capita, siue propositiones quasdam.

Prima propositio Arminii, ex distinctione Iunii.

VIdeo itaque, Vir clarissime, tres in vniuersum esse de isto Articulo sententias, quæ suos habent adstipulatores inter doctores Ecclesiæ nostræ. *Vna* est, quæ Caluini & Bezæ dicitur; *altera*, Thomæ & Sectatorum: *tertia*, Augustini & eorum qui illum imitantur. Omnes in eo conueniunt; quod partier statuunt: Deum æterno & immutabili decreto statuisse certis hominibus, cæteris præteritis, dare vitam æternam supernaturalem, eaq; media iisdem præparatio quæ ad vitam istam consequendam sunt necessaria & efficacia.

Enumerantur tres diuersa de prædestinatione sententiæ, singulaque ad auctores suos referuntur: ostenditurq; in quo conueniant omnes.

F. Iunii ad 1. propositionem responsio.

VArias sententias si quis accumulare volet, plures in speciem habiturus est: sed hæ sunto sanè virorum facilè principum in ratione docendæ veritatis huius sententiæ. In quo autem conuenire omnibus inter se prædicas, duo sunt explicatione & animaduersione (nisi me animus fallit) dignissima. Vnum est, id quidem, quod ais, esse verissimum; *Deum æterno & immutabili decreto statuisse certis hominibus dare vitam æternam supernaturalem*: sed vitam illam æternam non hic esse primo & per se opus diuinæ prædestinationis illius, quin potius secundario & per consequens τῆς εὐσεβείας consectariam. Demonstrat Apo-

Plures in speciem inueniri possunt quam 3. diuersæ sententiæ.

Apostolus Ephes. 1. προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτὸν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν, &c. Et paulo post. vers. 9. ἵνα ἀναθέσθαι τὰ σύμπαντα ἐν τῷ Χριστῷ, &c. Et Rom. 8. 17. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι, κληρονόμοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ τοῦ Χριστοῦ &c. Non ignorans autem, si pro differentia ponitur aliquis effectus, definitionē rei vitiosam esse. Prædestinatio, si propriam eius differentiam spectes, Scriptura teste, εἰς υἱοθεσίαν est, in filiationem (vt ita dicamus) siue adoptionem filialem, cuius effectus & consequens æterna vita. Sic verum est prædestinari nos ad vitam, sed proprium prædestinari ad υἱοθεσίαν singulari gratia cœlestis patris. Qui vtramuis ponit, alteram supponit: sed priorem illam in tractatione communi semper & omnino poni necesse est. Quamobrē huius totius argumenti expeditior fore videtur ratio, si hoc ordine salutare illud prædestinationis diuinæ decretum obseruemus: Deum prædestinauisse nos ad adoptionem filiorum Dei in Christo εἰς αὐτὸν, ciusq; adoptionis viam & terminum æterno suo decreto præfixisse: viam quidem gratiæ, nos in officio deducentis vocatione & iustificatione nostri: terminum vero vitæ, quam adsequemur perfecta glorificatione nostra, Rom. 8. quæ gratiæ illius effecta sunt, & nostrę adoptionis consequentia ἀψευδήματα. Verum igitur dicitur omnino, cum Deus ad vitam illam certos homines prædestinauisse dicitur: sed in ratione docendi nec satis videtur dici, nec satis cōmode, nisi υἱοθεσία in Christo gratuita, velut prior iustificatione & vita ac gloria substernatur. Alterum adhuc animaduersione mihi quidem videtur habere opus, cum Deum dicis, *ea media hominibus ipsidem præparasse, quæ ad vitam istam consequendā sunt necessaria & efficacia.* Hæc enim etsi dicuntur verissime, tamen certa cautione distingui, & religiose accipi necesse. Opus prædestinationis diuinæ est (vt ita dicam) filiatio nostra, quod Deus nobis est pater, & nos filios adiungit sibi per gratiam. Quicquid autem Deus ad hanc υἱοθεσίαν consummandam in nobis ordinauit, id respectu υἱοθεσίας illius nostræ non medium, sed necessarium adiunctum est, aut consectarium. Illa ipsa æterna vita est consectaria adoptionis nostræ εἰς αὐτὸν. Respectu vero adiunctorum & consequentium inter se alia aliorum media appellari possunt; vt vocatio medium iustificationis dicitur, & iustificatio glorificationis nostræ. Rom. 8. Veruntamen vt vt media sint, secundum quid pleraque sunt necessaria & efficacia, non per se atque simpliciter; nam si per se simpliciterque essent necessaria & efficacia, æque in omnib. piis & electis necessaria essent & efficacia: non sunt autem pleraque eiusmodi; cum etiam infantes, & qui hora suprema veniunt vocati à Domino, sine illis vitam æternam consequentur. Atque hæc per occasionem dicta: alioquin de re omnino conuenit.

Replica I. ARM. ad Responsionem F. IVNII.

Clarissimo Viro

D.D. FRANCISCO IVNIO, fratri in Christo debita reuerentia colendo.

Proœmium Replicæ Arminii, quo sibi videri indicat, plerasque argumentationes suas responsionibus Iunii non refutari, ideoque eas de noquo, quid in ista responsione desiderem, non repetitis significem, & meas rationes propugnem. Omnino autem mihi persuadeo T. i. non curatius ad ægrius id laturam, quam priore meo scripto vsurpatam libertatem tulit, in hisque deatur.

VIR Clarissime, & multis mihi nominibus venerande: Legi tuum scriptum & relegi, eaque qua potui diligentia excussi, singulas eius partes cum meis propositionibus accurate, pro virium modulo, conferens, vt certius de veritate rei, quæ inter nos agitur, iudicare possem. Dum autem singula iudicii luce expendo, animaduertere mihi videor pleraſque meas propositiones & argumentationes tua responsione non refutari: quare audeo calamum in manus sumere, & aliquid commentari, si ea de noquo, quid in ista responsione desiderem, non repetitis significem, & meas rationes propugnem. Omnino autem mihi persuadeo T. i. non ægrius id laturam, quam priore meo scripto vsurpatam libertatem tulit, in hisque si quæ correctione indigere, & refutatione digna videbuntur, eadem caritate indicaturam: vt ego veritatem, quam in sim-

plicitate cordis quæro, tua fideli opera intelligere queam, & aliis ad gloriam Dei & ipsorum salutem, quantum vsus postulabit, explicare. Spiritus ille veritatis mihi adsit, mentemque & manum ita dirigat, vt a veritate nullibi aberret: si tamen quid excideri vero ipsius sensui minus consentaneum, id non dictum, non scriptum haberi volo.

Replica Arminii, siue consideratio responsionis ad I. propositionem.

Vt vt plures possunt esse sententiæ de Prædestinatione: tamen hæ tres maxime inter se & ab aliis discrepare.

TRes ego in priore meo scripto posui nostrorum doctorum de Prædestinationis & Reprobationis decreto sententias diuersas, non contrarias: plures forte adferri possent, sed non æque inter se, & ab aliis discrepantes. Singulæ enim illæ illustribus notis & rei ipsius, de qua agitur, essentiam naturamque concernentibus, distinguuntur. Primo decreti obiecto (Homini) diuersum modum & rationem formalem induunt, dum illa condendum, ista conditum, hæc lapsum Deo decernenti offert. 2. Proprietates diuinas aut alias, aut alio modo consideratas, decreto isti accommodant. Nam prima misericordiam & iustitiam sibi obiectum suum præparantes, tertia easdē proprietates vt inuenientes suum obiectum præparatum introducit: secunda gratiam quæ generis vice est ad illam misericordiam, præficit Prædestinationi; & libertatem gratiæ non electioni seu præteritionis præparationi vero pœnæ iustitiam. 3. Actibus certis inter se differunt. Prima sententia actum creationis decreto isti tribuit, & lapsum hominis eidem decreto subordinat: secunda & tertia creationem præmittit; tertia etiam lapsum hominis decreto præsupponit, statuens decretum electionis quod ex misericordia fluit, & reprobationis quod ex iustitia administratur, locum habere non posse nisi circa hominem vt peccatorem consideratum, & propterea vt miserā meritū. Vnde apparet me non immerito sententias istas disseparasse, quæ notabili aliquo discrimine inter se separantur atque discriminantur. Cæterum istos nostros Doctores modo tantum docendæ eiusdem veritatis discrepare, mihi fors facilius, quam ipsis auctoribus eorumq; assecles persuaseris. Beza enim multis locis acriter contendit, quod Deus prædestinans & reprobans hominem non vt conditum, nedum vt lapsum, sed vt condendum considerat, idque vult nomine Massæ, Roman. 9. 21. significatum, grauiaque absurda secus sentientibus impingit. E.G. Dicit illos, qui Deo decernenti hominem vt conditum offerunt, imprudentem Deum statuere, qui hominem antea creatit, quam de postremo eius fine apud se quippiam cōstitutum habuerit. Qui vero vt lapsum, his crimen impingit negatæ prouidentiæ diuinæ, citra cuius decretū & ordinationem peccatum in mundū intrauerit ex illorum talium sententia. Facile autem patior, imo laudo, si quis sententias Doctorum potius cōciliare studeat, quam magis disseparare, modo id fiat per commodam sententiarum in specie diuersarum explicationem, non per earundem immutationem, additionemve ab ipsis sententiis dissentientem. Secus qui facit, nec optato conciliationis potitur fructu, & deprauatæ sententiæ lucrum adipiscitur, apud ipsos auctores *malam gratiam*. Quod ad duo illa attinet quæ animaduertenda putas in explicatione conuenientiæ istarum sententiarum, in priore tibi assentio, in altero non multum dissentio. Immediate enim Prædestinatio est in adoptionem, & per illam in vitam; sed cum ego sententias alienas hic proponam, eas mihi corrigendas non putaui. Lubens tamen correctionem accipio: quanquam parum aut nihil faciat ad hanc controuersiam. Imo puto eam facere ad stabiliendam sententiam meam. Nam adoptio in Christo non peccati modo tanquam conditionis in obiecto requisitæ postulat positionem, sed & alterius cuiusdam rei, de qua mihi in priore meo scripto agendum non putaui. Ista autem res est fides in Iesum Christum, citra quam nemini reipsa contingit adoptio, & citra cuius considerationem nemini adoptio præparatur prædestinatione diuina,

Auctores istarum sententiarum non solo docendi modo, sed ipsis sententiis dissidere.

Ad animaduersiones Iunii.

Adoptionem in Christo non modo peccatum, sed & fidem in Christum requirere.

Iob.

Ioh.1.12. Adoptantur enim fideles, non donantur fide adoptati: præparatur adoptio crediturís, non præparatur fides adoptandis, quemadmodum iustificatio præparata est fidelibus: non fides iustificatis. Hunc ordinem nobis infinitis locis demonstrat Scriptura. Quo vero sensu vocationem & iustificationem viam adoptionis appelles, non plene capio. Potest enim via adoptionis id dici, quod ducat ad adoptionem, & illud per quod adoptio tendit ad suum terminum. Posteriore modo mihi viam accipere videris, ex eo quod iustificationem posteriorem adoptione facis, & viam appellas gratiæ nos in officio deducentis vocatione & iustificatione nostri. In quibus duo non indigna animaduersione. Primum est, quod vocationem adoptioni subnectis tanquam præcedaneæ, quod ego de integra vocatione dici posse vix arbitror. Est enim peccatorum & infidelium vocatio ad fidem in Christum. Est vocatio fidelium ad cõformationem Christi & communionem cum Christo. Illam priorem Scriptura præcedaneam facit adoptioni. Posterior est ad ipsam adoptionem, quæ conformitati & communioni cum Christo includitur. Alterum est quod adoptionem iustificatione priorem facis: quam vtramque ego fidelibus simul obtingere puto temporis respectu, at naturæ ordine iustificationem prius adoptione. Adoptatur enim iustificatus, non iustificatur adoptatur. Quod ordo tum impetrationis bonorum illorum à Christo factæ, tum imputationis eorundem bonorum à Deo in Christo factæ declarat. Prius enim impetrauit Christus remissionẽ peccatorum, quam adoptionem, natura inquam: & prius imputatur iustitia quam filiatio *Quum enim inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filii eius*, reconciliati vero adoptamur in filios. Consideremus quæ isti opponuntur, imputationem inquam peccatorum & non adoptionem: ex hisce clare illum ordinem videre est. Peccatum causa est exclusionis à filiatione per modum meriti; Imputatio peccati causa eiusdem exclusionis per modum iustitiæ peccatum pro merito punientis. Quod secundo loco de mediis obseruas, illa auctoribus quorum sententiam refero, dicuntur quæ Deus tum Prædestinationis decreto subordinauit, tũ executioni præordinauit, non per quæ, seu quorum respectu ipsa Prædestinatio est facta, siue ad *σωτηρίαν*, siue ad vitam. An vero ista talia, siue adiuncta, siue consectaria, siue media, seu quouis alio nomine appellentur, tantũ faciant ad consummandam iam destinatam aliquibus *σωτηρίαν*; an vero in ipsa ad filiationem prædestinatione à Deo considerata sint, tanquam necessaria prædestinandorũ adiuncta, vtilissimum puto considerari.

Adoptio naturæ ordine iustificationem sequitur.

II. Propositio Arminii.

Differentiæ istarũ trium Sententiarum.

DIfferunt autem inter se: quod prima homines Deo eligenti & prædestinãti, etiam prætereunti & reprobanti (quanquam illa non ita distinguat commode) offert nondum conditos, sed condendos: altera vt conditos quidem, sed in puris naturalibus consideratos eligenti & prædestinanti, vt ex natura supra naturam euehendos; prætereunti, vt in eadem natura consideratos, reprobanti, vt in peccatis sua culpa mersos: tertia vt lapsos in Adamo, & in massa corruptionis & perditionis iacentes, tum eligenti & prædestinanti, tum prætereunti & reprobanti.

Responsio Iunii ad II. propositionem.

IN hac sententiarum (quæ *συναπφάνεις* non *σύγκρισις*) enarratione re quodammodo falli suo ordine demonstrabimus. Sedulo autem vitatum velim vnum homonymum in hac causa, in verbo reprobandi, & verbali reprobationis. Tribus modis hoc dicitur: vno communi, duobus singularibus. Commune significatum est cum ea voce non electio seu prætéritio & damnatio comprehenditur, quomodo Caluin. & Beza frequenter acceperunt: ita tamẽ vt interdũ distinxerint. Singularis signifi-

De significatione triplici reprobare.

gnificationis modus est cum electioni opponitur, & non electionem siue præteritionem latine ex forensi vsu designat, quomodo ex communi Latinorum vsu sumpserunt Patres. Modus præterea singularis est, cum reprobatio pro damnatione accipitur, quemadmodum à te, mi Fr. animaduerto in toto hoc scripto accipi. Primus modus συνεκδοχικὸς est, secundus ὅλου, tertius μετωνυμικὸς; addo etiam καταχρηστικὸν merito dici posse, si ad iustam membrorum horum distinctionem attenderis. Ego secundum omnino probo, & seruaturus sum in vniuersa hac tractatione.

Probat Arminius se voce reprobationis eo sensu vsum esse, quo maxime Iunius in suis scriptis vtitur.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad II. propositionem.

DIfferentiam, non contrarietatem inter illas sententias posui, eamque ex meo sensu iam ante exposui. Nolo autem operosus esse in istius comprobatione: hoc enim operam do, vt vna aliqua expositis, vel aliqua alia mihi fors incognita sententia adprobetur. Reprobationis autem vox vtut homonyma sit, à me tamen homonymos non est vsurpata: & si esset, penes me tamen eius rei culpa non esset, cui vox illa ex sensu eorum & vsu quorum sententias retuli fuit vsurpanda, præcipue autem ex tuo sensu, cum quo mihi super hoc Articulo erat instituta collatio, ista voce vsus sum. Inspexeram enim varios tuorum scriptorum locos, inque iis postremo significatu, quem hic καταχρηστικὸν appellas, vocem illam abs te comperi vsurpatam. Aliquos adferam, ex quibus T.R. cognoscet me ista voce ex tuo perpetuo sensu vsum esse. Sic enim habent notæ tuæ
„ ad Epistolam Iudæ fol. 27. 6. Propria re-
„ probationis causa est homo ipse per suum
„ ipsius peccatum in peccatis moriens. Sic
„ in Axiomatis sacris de Nat. & Grat. refu-
tationi libelli Pucciani præmissis, axiom. 44. 45. 46. 47. 48. & præcipue 49. & 50.
„ quorum verba hic ponam, axiomat. 49.
„ Neque vero præteritio causa est reproba-
„ tionis siue damnationis, sed antecedens
„ solum illius. Causa vero efficiens illius propria quidem & interna est peccatum creaturæ, accidentaria vero externaque iustitia Dei. Axiom. 50. Reprobatio itaque (verum perspicue distinguamus) aut latiore significato accipitur, aut augustiore & proprio suo. Latiore, si totam rationem consilii diuini inde à præteritione velut principio antecedente, ad damnationem vsque velut finem consequentem, interueniente causa propria damnationis, id est, peccato, respexeris. Augustiore vero eaq; propria, si effectum peccati duntaxat. Addi possent & illa quæ axiomat. 51. dicuntur. In Thesibus de prædestinatione à Coddæo sub te disputatis Thesi 14. Præparationi gratiæ contraria est præteritio, præparationi gloriæ contraria reprobatio vel pœnæ præparatio. Præparatio autem pœnæ est actus quo Deus statuit punire creaturas, &c. Thesi 17. item Thesi 18. propter peccata reprobandis ex necessitate iustitiæ. Hic autem proprie istis vocibus vti voluisse videris: quod & planius significas in Thesib. de Electione à Trelcatio filio sub vno præsidio disputatis Thes. 12. Quod si Electioni statuitur contraria (vt fit) reprobatio, figurate dicitur, id est, aut synecdochice aut catachrestice. Synecdochice, si pro toto ordine contrario prædestinationi; Catachrestice, si pro non-electione sumatur. Nam non-electio est primus terminus consilii diuini ex sola voluntate eius. Reprobatio rei vltimus executioni proximus ex hypothesi causarum antecedentium. Vnde apparet me isto significatu vocem illam vsurpasse, qui proprius à te appellatur. Quid vero ego de eadem voce eiusq; vsu iudicem, paucis dicam. Reprobandi verbum ex vsu latini sermonis proprie significare non electionem, si electio sine reprobatione non consistit, omnino puto. At illud mihi nunquam à scriptura videtur pro actu tantum negatiuo, nunquam etiam pro actu circa non-peccatorum versante vsurpatum. Si quando Augustinus & alii ex patribus pro præteritione, non electione seu actu negatiuo vsurpant, tum pro derelictione in peccato & massa Corruptionis id accipiunt, seu pro proposito non miseri-

rendi voce pro vindicatione à peccato & miseria actuali vsurpata. Caluinus & Beza fere vbique pro sola præparatione pœnæ, aut pro vtroque actu vsurpant.

III. Propositio Arminii.

Prima sententia explicatio.

PRima sententia sic habet, Deum ab æterno statuisse gloriam suam per misericordiam & iustitiam illustrare: quæquia actu exerceri non possunt nisi in peccatores, decreuisse apud se condere hominem sanctum & innocentem, id est, ad imaginem suam, sed mutabiliter bonum, qui labi & peccare posset: ordinasse quinetiam vt idem homo laberetur & vitiosus fieret, quo hac ratione viam suis æternis consiliis patefaceret, id est, vt misericorditer aliquos seruare posset, & alios iuste condemnare ex proposito æterno suo, ad misericordiæ in illis & iustitiæ in istis declarationem.

Responsio Iunii ad III. Arm. Propositionem.

Existimat Iunius primam sententiam non satis plane ab Arminio enunciatam.

HÆc sententia non satis plane videtur enunciata: nam etiam Caluinus ipso Institutionum lib 3. diserte verba Pauli adfert Eph. 1. *Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in seipso*, &c. eaque explicat seruato ordine quem prop. 1. destrinximus. Deus ergo ab æterno statuit gloriam suam per adoptionem horum, & præteritionem seu non adoptionem illorum sapientissime illustrare, etiam adhibita misericordia & iustitia sua. Eo posito optime conceditur enunciatum illud, Deum statuisse gloriam suam per misericordiam & iustitiam illustrare, si intelligatur commode. Sed hoc postea summatim explicabitur. Illud vero concedi non potest, nec putem simpliciter à Caluino aut Beza dictum, *misericordiam & iustitiam actu nisi in peccatores exercere non posse* Nam primum (vt hæc distincte explicemus τὸ εἶναι, καὶ τὸ εὖ εἶναι) peccatores actu, habitu, aut potentia sunt. Actu sumus, ex quo vitiositas naturæ nostræ opera sua protulit: habitu fuimus in vtero & ab vtero: antequam opera carnis ederemus. Potentia fuit Adam quodammodo ante lapsum, quum habitum illum sanctum suum ponere potuit, & se peccato (vt fecit) mancipare. Sic etiam miseri actu, habitu, aut potentia sunt, qui aut miserias perferunt, aut habitum earum induerunt, aut in eum possunt incidere. Etsi hi peccatores & miseri, non re, sed ratione; non plene, sed quodammodo τὸ εἶναι & comparate solum dicendi, vt Ioh. 4. 18 *En seruis suis non crediturus esset firmitatem, Angelis, inquam, suis appositurus lucem*, &c. Itemque Iob. 5. Quam rem optime Augustinus videt lib. contra Priscillian. & Origenist. cap. 10. concludens hac sententia elegantissima sermonē suum, *cuius enim participatione iusti sunt, eius comparatione nec iusti sunt*. Secundo autem falsum est, *misericordiam nisi in peccatores exercere non posse*: nam & omnes creaturæ, etiam Angeli de cœlo secundum naturam suam comparati cum Deo, miseri sunt, quia nec eius comparatione iusti: & quia deuenire in miseriam possunt natura sua (quod certe miserum est posse; vt contra, non posse miserum esse, beatissimum) miseri sunt potentia. Proinde qui eas à miseria possibili vindicauit electione sua, fecit eis misericordiam: cuius respectu Angeli fuerunt electi à Paulo dicti, 1. Tim. 5 Quin etiam (vt in transcursu moneam) de misericordia Latinis quidem dicta angustius, supponit miseriam necessario, si ad principes linguas Hebræam & Græcam, quibus viri Dei scripserunt, attenderis. Hebræi duabus vocibus expresserunt חסד & רחמים neutra vox ad miseriam proprie respicit, ac necessario. Græcorum ἔλεος nec illud supponit necessario, si ad vsum communem Scripturæ aduerteris: nam etiam liberis suis hæc parentes præstant quamuis fœlicibus, & à miseria liberis. Tertio autem nihilo verius est illud *Iustitiam non posse nisi in peccatores exercere* Nam iustitiam exercet, qui suum cuique tribuit: Deus autem non esset plane futurus iustus, nisi tam iustis, quam iniustis suum tribueret. Nam & in

De miseria possibili & misericordia ab ea vindicante ex sententia Iunii.

De misericordia voce ex vsu Hebræorum & Græcorum.

Iustitiam à Deo exerceri posse etiam in non peccatores, & iustos.

Adamum, si permansisset iustus, exercuisset iustitiam Deus, tum præmium suum in natura tribuendo ipsi analogum iustitiæ illius, tum supernaturale illud, & potentiæ suæ gratiæque analogũ, quod symbolo arboris vitæ homini adumbrauerat. Potuit ergo etiam in non peccatores iustitiam exercere Deus. At de iudicio mortis ratio diuersa est. Cætera ex his, quæ modo fuerunt dicta, commode intelligimus. De ordinandi verbo in propositionem sextam dictum sumus.

Replica Arminii, siue consideratio responsionis ad III. propositionem.

Sententiam primam quæ est Calvini & Bezæ.

EGo sententiam Calvini & Bezæ istis verbis bene & plene à me explicatam esse, pluribus locis ex scriptis illorum desumptis docere potero. Licet enim aliquãdo adoptionis mentionem faciant, & non adoptionis, quæ illi ἀποδοχὴν vocant est opposita, tamen ita sententiam suam non proponunt, vt abs te est explicata propositio. & hisce verbis: *Deus ergo ab æterno statuit gloriam suam per adoptionem horum & præteritionem seu non-adoptionem illorum apertissime illustrare, etiam adhibita misericordia & iustitia sua.* Dupliciter enim istis verbis ab illorum mente aberratur. Primo quod illi gloriæ Dei illustrationem non statuunt immediate fieri per *adoptionem* horum & *non adoptionem* illorum seu præteritionem; sed per *declarationem misericordiæ & iustitiæ*, quæ explicantur per actus adoptionis seu electionis, & nõ adoptionis seu reprobationis. Et videtur hic ordo seruandus ex norma apodixeos; gloria Dei consistit in declaratione proprietatum Dei proprietates Dei per actus illis conuenientes illustrantur. Secundo, *Misericordia & iustitia* non dicuntur ab illis *adhiberi etiam* ad prædestinationis & reprobationis decretum. Illa enim verba significant Deum, secundum alias suæ naturæ proprietates, adoptionem horum & non-adoptionem aliorum decreuisse, ad gloriæ suæ illustrationem, quo facto etiam misericordiam & iustitiam adhibuerit, ad decretum illud exsequendum, & quidem ex conditione mutationis obiecti. At hæc illorum mens non est: sed quam ego potui: nempe, *Deum statuisse per misericordiam & iustitiam illustrare gloriam suam; quandoquidem gloria Dei neque agnosci neque celebrari possit nisi eius misericordia & iustitia declaretur: illam autem misericordiam statuunt causam propriam adoptionis, iustitiam vero causam non adoptionis seu reprobationis, vtriusque vero illustrandæ voluntatem statuunt causam totalem prædestinationis*, id est, *electionis & reprobationis*: in hasce enim partes seu species illi prædestinationem distribuunt. Minus ergo istis verbis attribuitur in isto decreto misericordiæ & iustitiæ, quam illi auctores istis proprietatibus tribuendum arbitrantur, & in explicatione totius sententiæ tribuunt. Nec illud ab illorum sententiæ iuste eximitur, quod misericordia & iustitia exerceri nisi in actu peccatores non possunt. Apertissime enim hoc dicunt, ne iustitiæ quidem vocem ad puniendi restricta, quam tamen ego intelligo vt ex sexta mea propositione patet, & omnino ab illis intelligi potuit. Pauca autem loca ex multis adferam. *Beza aduersus calumnias Nebulonis ad art. 2.* Deus hominem conditurus ad gloriam tum misericordiæ tum iustitiæ declarandam, sicuti rei exitus declarauit, condidit Adamum ad suam imaginem, id est, sanctum & innocentem; quia bonus quum sit, non potest ab eo vitiosum quid creari. Vitiosi autem sint oportet quorum constituit misereri, tum quos iuste constituit condemnare, &c. Ex quo loco ego verba desumpsi, quibus illam sententiam enuntiaui. *Et Beza idem lib. 1. quæst. & resp. fol. 126. in 8.* Deus quum ab æterno decreuisset, vt ex euentis intelligi potest, in humano potissimum genere gloriam suam patefacere, quæ partim in exercenda misericordia, partim in odio aduersus peccatum demonstrando posita est, hominem condidit intus & foris integrum, recta intelligentia ac voluntate præditum, sed mutabilem. Nec enim ipse summe bonus quidquam mali condere potuit aut

Non bene & plene à nobis.

Eiusdem sententia auctores apertissime statuere misericordiam, & iustitiam nisi in actu peccatores exerceri non posse: quod probatur ex Beza.

„ aut voluit, & tamen nisi malum ingressum
„ esset in mundum neque misericordiæ ne-
„ que iudicio locus fuisset relictus. *In collo-*
quio Mombelgartensi omnium planissime.
„ Nos inquit idem Beza, hæc principia pona-
„ mus. Deum tanquam sapientissimum opi-
„ ficem, cuius sapientia infinita est, quum
„ constituisset mundum, imprimis autem
„ hominem creare, certum finem proposi-
„ tum habuisse, &c. Propositum enim Dei
„ æternum & immutabile omnes causas or-
„ dine quoque antegrediens fuit, quod in se-
„ metipso ab æterno decreuit omnes homi-
„ nes ad suam gloriam condere. Dei autem
„ gloria neque agnoscitur neque celebratur
„ nisi eius iustitia & misericordia declaretur.
„ Quapropter æternũ & immutabile decretũ
„ fecit, quo certos aliquos homines, mera
„ gratia ad vitam æternam, quosdam vero iu-
„ dicio ad æternam damnationem destina-
„ uit, vt in illis misericordiam, in his vero iu-
„ stitiam suam declararet. Hunc finem quum
„ Deus in creatione hominum propositum
„ habuisset, necesse fuit eum etiam cogitare
„ de via & ratione, qua ad illum finem per-
„ uenire potuerit, vt eius misericordia pari-
„ ter & iustitia manifestaretur. Quum enim
„ misericordia præsupponat miseriam, nec
„ misericordiæ locus esse aut ea declarari
„ possit, vbi non est miseria, ideo hominem
„ ita creari oportuit, vt in eo locus miseri-
„ cordiæ Dei esse potuerit. Quod sine præ-
„ cedente miseria fieri non potuit. Sic cum
„ iustitia præsupponat culpam, sine qua iu-
„ stitia exerceri nequit (vbi enim non est
„ culpa, ibi etiam iustitia locum non habet)
„ ideo hominem quoque ita creari oportuit,
„ vt seruata natura aptus esset, in quo Deus
„ iustitiam suam declarare posset. Iustitiam
„ enim suam in homine declarare non po-
tuisset, nisi eum ad æternam damnatio-
nem destinasset. Proposuit ergo Deus, &c.
Hæc à Iacobo Andrea edita quidem sunt,
à D. Beza agnita, cũ in responsione tua ad
illud Colloquium non conquereretur sibi a
lienam sententiam affingi. Videt ergo tua
dignitas meistis propugnatoribus obiectum
proprium ex illorum mente adaptauisse,
quam suam sententiam proculdubio ex
Scripturis se desumpsisse putant: in qua
hoc certum est, Deum iuste punire non
posse nisi peccatorem, in qua illi idem au-
tores misericordiæ vocem ita negabunt
vsurpatã, vt Deo attributa vindicationem
a miseria possibili significet; vtpote quæ
ex illorum mente vbique vindicationem
designet à miseria, quam peccator meritus
est, Deusque aut iuste infligit, aut ex iusti-
tia infligere potest. Verum enimuero no-
lim magnopere contendere fieri non posse
vt misericordia circa non miseros actu ex-
erceatur, usque quæ ea de re dicta sunt abs
te facile adstipulari possum, si hunc habe-
aut sensum quem meis verbis enuntiabo:
nempe, quod omnes creaturæ etiam An-
geli & Homines cum Deo comparati mi-
seri sunt, miseria sumpta pro non felicita-
te, non pro eo quod priuatiue opponitur
felicitati, sed quod contradicenter: quem-
admodum neque illa ratio plus concludit.
Dei comparatione nec iusti sunt, ergo eius
cõparatione nec felices. Terna enim sunt
quæ se singula consequuntur, Iustus, iniu-
stus, non iustus; felix, infelix seu miser, non
felix. Ex iustitia felicitas, ex iniustitia mi-
seria, ex non-iustitia non felicitas conclu-
ditur.

Quomodo misericordia vox Deo attributa à dictis auctoribus intelligatur.

Posse misericordiam pro vindicatione à miseria possibili vsurpari, si recte explicetur, &c

Creaturæ autem qua tales, cum Deo
conferri possunt, tum ratione termini à
quo sunt, tum ratione eius ad quem sunt
productæ à Deo. Ratione huius Angeli
& Homines sunt, iusti sunt, felices sunt,
ratione illius nec sunt, nec iusti sunt, nec fe-
lices sunt; quia illa habent ex nihilo, & pro-
pterea in nihilum possunt reuerti: at eius
ratione non possunt dici iniusti, nec miseri
eo quod terminus vnde producti sunt,
contradicenter non priuatiue oppositus
est: termino, ad quem diuina bonitate per-
uenerunt: quod breuius dici potest, quia
sunt à potentia producti ad actum, quæ
potentia & actus contradicentia sunt non
priuantia. Iam vero quia ex potentia & a-
ctu constant, non modo fieri potest, vt de-
sererte eos diuina sustentatione in nihi-
lum recidant, sed necesse est, vt si ab
ea deserantur, in nihilum reuertantur.
Fieri insuper potest, vt persistentes diuina

conſeruatione qua ſunt, ſibi tamen permiſſi & in manu conſilii ſui conſtituti, ex iuſtitia, quam actu primo habent, actu ſecundo non viuant, ſed quid illi contrarium parrent, & per hoc actu iniuſti & peccatores ſint, taleſque facti iniuſtitiæ habitum induant, habitu quippe iuſtitiæ per illum actum aut effectiue aut demeritorie expulſo, vnde primo merito, deinde actu, denique & habitu miſeri euadant. Iam vero ſi impediantur à Deo ne iſtam miſeriam meeantur, id eſt, ne peccent & actu miſeri fiant, non video cur ille actus non poſſit miſericordiæ adſcribi, quum ex affectu præueniendi miſeriam ſit productus, qui affectus etiam ad miſericordiam pertinet. Hæc quidem ita habere fateor, & propterea ſimpliciter verum non eſſe, quod miſericordia locum habere non poſſit niſi in actu peccatores. At hoc notari velim, miſericordiam eo ſenſu Caluino & Bezæ non vſurpari, imo ſi miſericordia ita ſumpta in locũ eiuſdem, vt à Caluino & Beza ſumitur, intellectæ ſubſtituatur, iam totam rationem & deſcriptionem illius decreti fore immutandam. Addo quod miſericordia iſto tuo modo intellecta non venit in conſiderationem, vbi de prædeſtinatione hominum agitur: illa enim homini à Deo præſtita non eſt, vtpote qui à miſeria poſſibili Dei prædeſtinatione non eſt vindicatus. Denique & hoc conſiderari velim, reſpectum inter miſericordiam hoc & illo modo intellectam eiuſmodi eſſe, vt vtraq, ad ſalutem hominis concurrere non queat. Si enim miſericordia vindicans à miſeria poſſibili locum habet, tum iſti, quæ ab actuali miſeria liberat, locus eſſe non poteſt, vtpote præcepta iſti vel præcluſi potius per illam priorem actus ſibi proprii occaſione; ſi contra ab actuali miſeria liberans eſt neceſſaria, tum altera illa actu ſibi proprio ſupereſſet, atque ita prior illa hanc poſteriorem excludit cauſaliter & effectiue, hæc illam priorem conſequenter, non ſuccedens illi munere ſuo defunctæ, ſed exſtans actus ſui neceſſitate illam priorem homini defuiſſe. De iuſtitia autem, quod illa locum habere poſſit & exerceri in non-peccatores eſt veriſſimum. Eſt enim remunerattix non iniuſti modo ſed & boni operis. Ex hiſce vero ita abſtractis conſideratis, quis impediat quominus concludam, peccati neceſſariam exiſtentiam etiam ex neceſſaria miſericordiæ & iuſtitiæ declaratione concludi non poſſe, quum vtraque certo modo conſiderata etiam circa non peccatores exerceri poſſit. Vnde ordo prædeſtinationis à Caluino & Beza conſtitutus prorſus euertitur.

bonum opus poteſt exercere in non peccatorem, ſed iuſtitia punientis de qua hic proprie ſermo. non item.

Cæterum vtut miſericordia à miſeria poſſibili vindicans & iuſtitia virtutem remunerans miſeriæ & peccati actualis præexiſtentiam non deſiderent, tamen certum eſt miſericordiam à miſeria actuali liberantem & iuſtitiam punientem exerceri non poſſe, niſi in actu miſeros & peccatores. Caluinus autem & Beza vbique hoc poſtremo modo miſericordiam & iuſtitiam accipiunt, vbi de prædeſtinationis & reprobationis decreto agunt. Quumque miſericordia & iuſtitia priore modo vſurpatæ locum in prædeſtinatione & reprobatione hominum non habeant, ſed tantum prout poſteriore ſignificato accipiuntur, potuit tractatus de miſericordia à poſſibili miſeria vindicante, & de iuſtitia bonum opus remunerante omitti, vbi de prædeſtinatione & reprobatione hominum agitur; quanquam non diffitear conſiderationem iſtam vtilitates ſuas non exiguas habere.

Sed nec ita vſurpatam eſſe a dictis auctoribus in hac de hominum prædeſtinatione materia, nec adeo potuiſſe.

Miſericordia illa qua vindicat à miſeria poſſibili, cum illa qua vindicat à miſeria actuali ſimul ad ſalutem hominum concurrere nequeant.

Sed quoniam in miſericordiæ & iuſtitiæ conſiderationem ingreſſi ſumus, paululum per illa, ſi vacat & lubet, perſeueremus, vtramque cum altera ad huius quod agimus, negotii illuſtrationem comparantes: & primo quod ad obiectum vtriuſque, deinde quod ad ordinem quo circa ſuum ſingulæ obiectum verſantur.

Diſcurſus fuſior de miſericordia & iuſtitia.

Iuſtitia remunerans.

Miſericordia & iuſtitia, illa à miſeria poſſibili vindicans, hæc bonũ opus remunerans, in vno eodemque obiecto locum habere poſſunt, vt apparet in electis angelis, qui à miſeria poſſibili vindicati ſunt, & boni operis remunerationem ex diuina benignitate obtinuerunt. Illa vero eadem miſericordia cum iuſtitia puniente locum habere

Et primo quidem de obiecto vtriuſque.

habere in eodem obiecto nequit. Quod enim dignum est iustitiæ punientis actu illud à miseria possibili nõ est vindicatũ. Misericordia vero à miseria actuali liberans in eo similis est misericordiæ alteri, quod cum puniente iustitia eiusdem obiecti respectu non cõcurrit, an vero cum iustitia bonũ remunerante alterius misericordiæ instar locum habere queat & quomodo dispiciendum est. Videmus sane in Scripturis mercedem boni operis promitti iis, quibus misericordia in Christo obtigit, & reipsa præstari, sed illa remuneratio, vt vt iustitiæ sit, tamen non est iustitiæ prorsus isto modo consideratæ, quo consideratur iustitia bonum opus secundum promissionem legis ex debito remunerans: illa enim remuneratio est ex gratia Dei in Iesu Christo, qui nobis à Deo factus est iustitia & sanctificatio. Iustitia ibi remunerans ex debito, legalis dici potest, hic vero mercedem dans ex gratia, Euangelicæ nomine non incommode appellari potest; cuius cum misericordia, vindicante ab actuali miseria, tẽperamentum mirabili modo factum est à Deo in Iesu Christo Sacerdote & sacrificio expiatorio nostro. Obiectum itaque iustitiæ punientis essentialiter & materialiter, aliud est ab obiecto misericordiæ vtroque modo consideratæ, & iustitiæ bonum opus remunerantis. Obiectum vero misericordiæ vindicantis à miseria possibili aliud est ratione formali ab obiecto misericordiæ à miseria actuali liberantis. illud enim est creatura iusta & statu creationis suæ considerata; hoc creatura peccatrix & à primæuo statu in miseriam suam culpa demersa. Ex hac vero duplici tum misericordia tum iustitia priores à prædestinationis & reprobationis hominum decreto amandandæ sunt, nempe, misericordia à miseria possibili vindicans, & iustitia bonum opus ex promissione legali remunerans, posteriores vero decreto isti præficiendæ, misericordia liberans à miseria actuali prædestinationi, iustitia puniens reprobationi.

Iam ordinem videamus secundum quem in suum obiectum tendunt singulæ per se & inter se comparatæ. Misericordia præueniens miseriam, & iustitia bonum opus remunerans secundum legem in vnum subiectum tendentes, hoc ordine vtuntur, vt misericordia suo prius munere fungatur, iustitia inde suas partes obeat. Impeditio enim peccati & exinde miseriæ, ipsum bonum opus anteit, ergo & boni operis compensationem, ita quoque misericordia à miseria actuali liberans præcedit iustitiam bonum opus ex gratia remunerantem. Ipsa enim misericordia non modo reatum & dominium peccati aufert, sed & iustitiæ habitum ingenerat credenti, per quem opus bonum mercede ex gratia compensandum producitur. De misericordia autem ab actuali miseria liberante, quæ est prædestinationis administratrix, & iustitia puniente quæ est reprobationis causa, quid faciemus iudicii? vtramque dicemus eodem momento in suum obiectum tendere, at illam naturæ ordine præcedaneam faciemus. Quamquam enim qui eligit eo ipso quod eligit, reprobat non electos, tamen electionis actus naturæ ordine antecedit, quemadmodum affirmatio natura prior est negatione. Vnde concludimus (cuius postea mentionem faciemus) nempe decretum relinquendi hominem in manu consilii sui, & permittendi lapsum, ad decretum reprobationis non pertinere, quum id decreto prædestinationis sit prius & antiquius.

Deinde de Ordine, quo in obiectum suum singulæ tendunt.

Velim hunc ordinem paulo diligentius & vlterius considerari, aperiet enim nobis viam nonnulla alia ab hoc negotio, quod tractamus, minime aliena penitius cognoscendi. Si misericordiæ dantis gratiam & vitam priores sunt partes in hoc decreto: iustitiæ vero negantes gratiam & inferentes mortem posteriores secundum naturam, licet non tempore, tum etiam atque etiam videndum, an decreti huius obiectum satis accurate & adæquate explicetur nomine peccatoris; an non & aliud quiddam sit addendum quod obiectum ita circumscribat, vt decreto extali misericordia & iustitia facto adæquetur, cumque eo retro vicissim commeet, quæ est natura

obiecta adæquati & potentia in obiectum tendentis suum, proprium, & ἀίδιον. Si quis existimet iustitiæ in peccatum & peccatorem priores partes esse quam misericordiæ: & natura prius esse peccato reddere pœnam debitam, quam eandem condonare peccatori; illum velim ad duo quædam diligenter attendere.

Primum est, quod iustitiæ quatenus decreto reprobationis, siue præteritionis & prædamnationis præficitur, duplex actus attribuitur à plerisque tractatoribus huius materiæ, & quidem rei naturæ conuenienter: quorum prior est negatiuus, alter affirmatiuus, & quidem hoc ordine vt negatiuus præcedat affirmatiuum. Vnde sequitur si ille negatiuus posterior est naturæ ordine affirmatiuo actu prædestinationis, vt est, misericordiæ partes priores esse: nam ab illa est actus affirmatiuus prædestinationis qui actum negatiuum reprobationis antecedit. Secundum est, quod pœna, peccato debita, per hoc decretum nemini destinetur nisi quatenus per misericordiam non auferenda: atque hac ratione licet iustitia suo iure pœnam postulet à peccatore, tamen pœnam illam iuxta decretum prædamnationis, quod per iustitiam factum est, non exigit qua debita est peccatori, sed qua per misericordiæ actum non est condonanda: alioquin omnes in vniuersum homines essent prædamnati, quum omnes pœnam illam sint commeriti. Vnde porro & hoc considerari debet, an iustitia quæ est administratrix decreti reprobationis siue prædamnationis sit Lege an Euangelio patefacta, legalis rigoris, an temperata aliqua misericordia & patientia. Si misericordia administratrix prædestinationis est Euangelio patefacta, vt est, videtur ex iis quæ dicta sunt, & iustitiam illi misericordiæ oppositam, tanquam naturæ ordine præcedenti, Euangelio patefactam esse. Si quis hasce considerationes vanas & inutiles esse existimat, ille sciat non inutile esse quod in Scriptura de legali iustitia dicitur. Qui fecerit ea viuet in illis. Et maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro legis vt faciat ea. Item quod de Euangelica iustitia dicitur. Qui credit in filium habet vitam æternam. Et qui non credit in Filium condemnatus est. Hæc ego intelligentibus latius consideranda proponere volui, iudicii postulans suspensionem, vsque dum rem accurate penitarint.

obiectum vtriusque alio quam simplici peccatoris nomine designandum?

Ex præcedente discursu datur considerandum, an non misericordia prædestinationis, ac proinde etiam iustitia reprobationis administratrix Euangelio patefacta sint, ideoque &

IV. Propositio Arminii.

Secunda sententia quæ est Thomæ explicata.

SEcunda sic habet. Deum ab æterno ex hominibus in pura naturalibus consideratis, statuisse aliquos ad supernaturalem felicitatem euehere, iisdemque media supernaturalia, quæ ad illam consequendam sunt necessaria, sufficientia & efficacia ordinasse, ad laudem gloriosæ suæ gratiæ: alios vero præterire, & in sua natura relinquere, & iisdem media supernaturalia, præsertim efficacia non impartiri, ad declarandam libertatem bonitatis suæ; eosdem vero præteritos, quos in origine sua non perstituros, sed sua culpa defecturos præuidit, reprobasse, id est, pœnam iis præparasse ad declarationem iustitiæ suæ.

Responsio Iunii ad IV. Propositionem.

In hac explicatione etiam aliquid differari.

HÆc sententia non enuntiatur. His verbis propius mentem auctorum quam præcedens illa nam primum non memini hæc verba apud Thomam aut alios legere: secundo, si qui dixerunt, non ea mente dixerunt, vt in propositionem sextam demonstrabitur. Sed felicitatis supernaturalis nomine intellige τὴν υἱοθεσίαν, adoptionem filiorum Dei cum adiunctis suis & cõsectariis omnibus. post illa verba, *ad declarandam libertatem bonitatis suæ* addes, si placet, & perfectionem πληροφορίαν sapientiæ suæ. Verbum reprobandi sumitur παραχρηστικῶς, vt ante fuit à nobis obseruatum. Distinctis rebus voces aliter distinguit nemo.

Replica

Replica Arminii, siue consideratio Responsi ad V. propositionem.

Secunda sententia enunciationem ex Iunii Thesibus desumptam esse.

SI hanc secundam sententiam æque conuenienter auctorum menti enuntiauero, atque illam præcedentem, bene res habebit: at hoc metuo, quandoquidem non æque indubitanter mihi huius cognitionem attribuo. Videor mihi tamen eius explicationem ex Thesibus tuo patrocinio disputatis, in quibus stylum & modum tractandi tuum aguosco, desumpsisse. sic enim thesi 10. earum quæ *respondente Coddeo* sunt disputatæ habetur. Personæ (altera nempe pars materiæ prædestinationis vt
" est thesi 7. eiusdem de prædestinatione
" disputationis) sunt creaturæ ex natura
" (quæ nihil supernaturale, aut diuinum po-
" test) supra naturam euehendæ, & ad re-
" rum diuinarum participationem transmit-
" tendæ supernaturali virtute Dei. Eadem
" verba etiam habentur thesi 4. decimæ dis-
putationis Theologicæ, in qua de hominum tantum prædestinatione agitur, vt est prima thesi, ne quis putet ista de angelorum & hominum prædestinatione communiter dicta ita enuntiari generatim debuisse: quæ postea singulis speciebus pro ipsarum modo attribuerentur; angelis nempe electis ex natura sua in qua à Deo creati sunt, eucctio; hominibus vero electis eucctio ex corrupta natura, in quam corruptionem sua culpa lapsi sunt. Si tamen ita res hæc est intelligenda, iam inter nos hoc quidem respectu nulla est discrepantia. Ex illis autem verbis tuarum thesium constare puto homines *in puris naturalibus* consideratos esse materiam prædestinationis, seu eius obiectum adæquatum. Homines *in puris naturalibus* appello, tum quibus nihil *supernaturale* aut *diuinum* est tributum, tum qui nondum *in peccatum* sunt lapsi. *In puris naturalibus consideratos* appello, qui, etiamsi haberent *vel supernaturalia & diuina, vel peccatum*, tamen cum istis *non considerantur* ab eo, qui statuit se actu aliquo circa istos occupare; quod tantumdem valet, ac si quis diceret, nec *supernaturalia* aut *diuina*, nec *peccatum* consideranti fuisse vice rationis formalis in obiecto. Iam ex illis verbis ita concludo.

Qua inde etiam probatur, primo quoad prædestinationem siue electionem.

Homines in natura quæ nihil supernaturale aut diuinum potest, consideratæ, sunt obiectum seu materia prædestinationis.

At homines in puris naturalibus consideratæ, sunt homines in natura quæ nihil supernaturale aut diuinum potest, consideratæ, vel potius sunt iidem definitione.

Ergo homines in puris naturalibus constituti sunt obiectum & materia prædestinationis, nempe ex sententia thesibus tuis comprehensa.

Maior est in thesi. Si enim voluntas Dei seu decretum de euehendis hominibus ex tali natura supra naturam est prædestinatio tum sequitur homines in ista tali natura consideratos esse puram putam materiam prædestinationis; quandoquidem actus Dei, tum *internus* qui est *decretum de euehendis hominibus nonnullis*, tum *externus*, qui est, *ipsa euectio*, separatus ab ipso obiecto (quod fieri debet si obiectum purum putum considerare velimus) relinquit nobis homines in *pura natura*, quæ nihil *supernaturale* aut *diuinum* potest. Si dicatur istis verbis statum peccati non excludi, quum etiam peccatores ex natura corrupta euehantur; respondeo primo, hanc non posse esse verborum illorum mentem, tum quia opus non est vt de tali natura dicatur, quod supernaturale & diuinum nihil potest, intelligitur enim hoc ex ipso adiecto dum corrupta dicitur: tum quia in definitione præteritionis thesi 15. ille actus quo natura integra aliquarum creaturarum non firmatur, attribuitur præteritioni, quæ præteritio est creaturarum nonnullarum in natura ipsarum relictio. Secundo, hic æquiuocationem esse in definitione, & decretum illud æquiuocum & sub conditione diuisionis tantū certū esse, de quo postea. *Minor* est vera, constat enim ex antecedente & consequente inter se reciprocantibus & æquipollentibus. Quæ vero *prædestinationis* sunt ibi enuntiantur his verbis; " supra naturā euehēdę, & ad rerū diuinarum parti-"

participationem transmittendæ supernaturali virtute Dei, quæ res diuinæ sunt *gratia & gloria*: vt est thesi 9. Cum hisce mea verba, quibus secundam sententiam descripsi, consentire non est dubium, si vero ab illis dissentire videbuntur alicui, propterea quod in tuis thesibus gratia & gloria coniungantur, mea vero verba ita intelligi queant, atque si gloriam primo deinde gratiam hominibus prædestinatione præparatam significare voluissem, ille sciat me id noluisse indicatum, voluisse tantum simpliciter totum id quod prædestinatus ex prædestinatione obtinet istis verbis explicare.

Deinde quoad præteritionem.

Ad secundam partem venio quæ est de præteritione, de ea ita habent tuæ theses. Præteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere, ac non communicare cum eis supernaturalem gratiam qua firmetur earum natura integra, aut corrupta instauretur, ad declarationem libertatis bonitatis suæ, & axiomata Theologica de natura & gratia. axiom. 44. Huic consilio electionis in Christo opponitur æternum consilium non-electionis, siue præteritionis, secundum quod alii præteriti sunt velut in natura sua relinquendi. Mea vero verba sunt hæc: alios vero præterire statuit & in natura ipsarum relinquere, & iisdem media supernaturalia præsertim efficacia non impartiri ad declarandam libertatem bonitatis suæ. Hæc mea cum tuis qui conferet, videbit vnam eandemque diuersis istis vocibus sententiam enuntiatam. Gratia enim supernaturalis & media supernaturalia idem significant, gratia qua firmatur integra aut restauratur corrupta est illa, quam ego vocibus mediorum efficacium descripsi. Efficacia enim media aut firmant integrum aut restaurant corruptum; sicut sufficientia sunt quæ firmare & restaurare possunt. Finis porro ille quem ego posui expressus est thesi tua secunda ad laudem gratiæ glorioſæ suæ, & secunda thesi 10. disputationis, ad laudem gratiæ suæ glorioſissimæ, & thesi 15. disputationis de prædestinatione à Coddæo defensæ finem præteritionis posuisti declarationem libertatis bonitatis diuinæ, nullo alio addito, non improbo tamen quod hic addis, perfectionem πολυποικιλιαν sapientiæ suæ. Licet libertas bonitatis & perfectio sapientiæ non pollint eodem momento circa actus prædestinationis & præteritionis versari. Sapientiæ enim priores sunt partes in commonstrandis modis omnibus possibilibus illustrandi gloriam Dei, eoque qui maxime gloriæ Dei conducere queat. Bonitatis vero eiusque libertates posteriores sunt in modo isto eligendo & de potentia (vt ita loquar) in actum producendo.

Denique quoad reprobationem, seu pœnæ præparationem.

Ad tertiam partem idem dico de reprobatione nempe seu pœnæ præparatione, quod & illam recte ex tua mente explicaui. ita enim definitur reprobatio seu pœnæ præparatio Thesi 17. Est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit ad declarationem suæ iustitiæ punire creaturas quæ in origine sua non fuerunt peruersitatis, sed à Deo originis auctore facto & vitiositate sua defecturæ. Eadem vero verba ego attuli, nisi quod addidi, *Eosdem vero præteritos*, quorum additione id feci quod ordo diuisionis ex personis à me institutus postulabat: non enim alii sunt quibus pœna est præparata, quam præteriti, licet non quia præteriti, sed quia peccatores futuri præuisi sunt, iis pœna sit præparata.

Quare adhuc mihi persuadere non possum sententiam illorum male à me explicatam esse: si in sequentibus hoc videro fatebor aperte: quanquam hæc res tanti non sit momenti.

Hoc enim opto, vt vel illa prima vel hæc secunda, vel alia quæuis, qualiscunque sententia ex Scripturis, perspicue & solide comprobetur, & ab omnibus obiectionibus accurate defendatur. De verbo *reprobandi* antea dictum ad responsionem secundam, quo ego inposterum vti paratus sum ex posteriore tua mente, prout illam hoc tuo rescripto explicuisti. Forte in priore etiam scripto ita vsurpassem, si illud tibi isto modo vsurpatum in scriptis tuis competisse; scio enim æquiuocationem erroris semper genetricem fuisse, eamque ab omni seria disputatione procul abigendam.

V. Propositio Arminii.

Tertia sententia, quæ est Augustini, explicatio.

TErtia est, Deum ex humano genere lapso, & in perditionis corruptionisq; massa iacente, statuisse alios ex gratia liberare, ad declarationem suæ misericordiæ; alios vero in eadem massa relinquere; aut saltem ob finalem impœnitentiam damnare, ad illustrandum tum libertatem gratiæ suæ gratuitæ erga vasa gloriæ & misericordiæ, tũ iustitiam erga vasa dedecoris & iræ. Has ego sententias non ideo recenseo, vt te eas doceam, sed vt tu videas, an ego eas bene perceperim, & si qua aberrem, dirigas & ducas.

Responsio Iunii ad quintam propositionem.

Sententiam hanc cum prima & secunda per omnia conuenire secundũ Iunium, præterquam in vna aliqua circumstantia, quæ ad rem propriè non videtur pertinere. Iacob. 1.

HVic scientiæ cum prima & secunda per omnia conuenit, si illud vnum exceperis, *quod hic electio & reprobatio hominum facta dicitur post conditionem lapsus & peccati nostri, illic citra lapsus & peccati contemplationem.* Neutrum vero mihi ad rationem electionis & reprobationis propriè simpliciterque videtur ad eo dum pertinere, cum in solo prædestinante omnes causam electionis & reprobationis positam esse vno consensu fateantur. Nam siue integrorum electionem & reprobationem factam, siue lapsorum peccatorumque fuisse affirmaueris, non in hominibus causa vlla fuerit, qui per omnia virtutis in statu secundum naturam æquales; sed in sola voluntate ac libertate eligentis Dei, qui hos ab illos discreuit, & ἀφώρισεν sibi per gratiã βουλὴν (vt Iacobus loquitur) vel secundum propositum voluntatis suæ. Sed tamen circumstantia est obseruatu digna; de qua ex Scripturis postea suo ordine iudicium nostrum adferemus, quia futurus est proprius de hac re dicendi locus.

Replica Arminii siue consideratio Respons. ad V. propositionem.

Circumstantia peccati in

CIrcumstantia peccati & lapsus magnũ omnino in hac re tota habet pondus, non quidem vt causæ, sed vt qualitatis, in obiecto requisitæ; citra cuius considerationem non puto electionem aut reprobationem à Deo factam aut fieri potuisse, qua de re postea latius agemus. Et multi sunt viri eruditi & in Scripturis sacris non inexercitati, qui Deum à peccato excusari non posse dicunt, nisi hominem in isto suo decreto vt peccatorem consideraris. Quod vero obiecti rationem formalem proprie ad rationem decreti istius pertinere negas, ob id, quod in prædestinante omnes vno consensu causam decreti positam esse fateantur, id duplici de causa probare non possum. Primo, quod obiecti ratio formalis ad actus alicuius definitionem necessario requiritur, & non tantum actus causa. Secundo, quod fieri possit, vt causa illius actus eius sit naturæ, vt actu isto suo in obiectum illud quod ponitur influere non possit nisi ista & tali ratione formali sit indutum: quod ego hic locum habere arbitror & postmodum comprobabitur. Neque vlla est ratio cur quis libertati Dei præ-destinantis præscribi dicat, etsi circumstantia peccati dicatur decreto illi necessario præstruenda.

materia prædestinationis locum habet, vt qualitatis inobiecto requisita.

Cuius consideratio omnino ad decreti rationem pertinet.

Nec Dei prædestinantis libertati quicquam derogat.

Cæterum, quia crebra hoc toto scripto libertatis diuinæ mentio est facta, non erit absre, si paulo latius de illa pertractemus, eique suos ex Scriptura terminos secundum ipsum Deum ponamus. Libertatis subiectum est voluntas, obiectum actus. Illius respectu, est affectus voluntatis secundum quem voluntas libere tendit in suum obiectum, huius respectu, est potestas & dominum sui actus. Hæc libertas primo & principaliter Deo inest, creaturis rationalibus per communicationem à Deo factam. Circumscribitur autem libertas, vel, quod idẽ est, efficitur vt actus aliquis non sit in potestate agentis tribus modis. Naturali & interna necessitate, externa vi & coactione, & legis positione. Deus à nemine cogi potest ad actum, à nemine ab actu impediri, quare illa circumscriptionis specie libertas Dei nõ adstringitur. Lex etiam Deo poni nequit, est enim ipse summus & supremus legislator: Sed ipse potest se

Luculentus & vtilis de libertate diuina discursus.

gnificationis modus est cum electioni opponitur, & non electionem siue præteritionem latine ex forensi vsu designat, quomodo ex communi Latinorum vsu sumpserunt Patres. Modus præterea singularis est, cum reprobatio pro damnatione accipitur, quemadmodum à te, mi Fr. animaduerto in toto hoc scripto accipi. Primus modus συνεκδοχικὸς est, secundus ὁλικὸς, tertius μετωνυμικὸς; addo etiam καταχρηστικὸς merito dici posse, si ad iustam membrorum horum distinctionem attenderis. Ego secundum omnino probo, & seruaturus sum in vniuersa hac tractatione.

Probat Arminius se voce reprobationis eo sensu vsum esse, quo maxime Iunius in suis scriptis vtitur.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad II. propositionem.

DIfferentiam, non contrarietatem inter illas sententias posui, eamque ex meo sensu iam ante exposui. Nolo autem operosus esse in istius comprobatione: hoc enim operam do, vt vna aliqua expositis, vel aliqua alia mihi fors incognita sententia adprobetur. Reprobationis autem vox vtvt homonyma sit, à me tamen homonyma non est vsurpata: & si esset, penes me tamen eius rei culpa non esset, cui vox illa ex sensu eorum & vsu quorum sententias retuli fuit vsurpanda, præcipue autem ex tuo sensu, cum quo mihi super hoc Articulo erat instituta collatio, ista voce vsus sum. Inspexeram enim varios tuorum scriptorum locos, inque iis postremo significatu, quem hic καταχρηστικὸν appellas, vocem illam abs te comperi vsurpatam. Aliquos adferam, ex quibus T. R. cognoscet me ista voce ex tuo perpetuo sensu vsum esse. Sic enim habent notæ tuæ „ ad Epistolam Iudæ fol. 27. 6. Propria re„ probationis causa est homo ipse per suum „ ipsius peccatum in peccatis moriens. Sic „ in Axiomatis sacris de Nat. & Grat. refutationi libelli Pucciani præmissis, axiom. 44. 45. 46. 47. 48. & præcipue 49. & 50. „ quorum verba hic ponam, axiomat. 49. „ Neque vero præteritio causa est reproba„ tionis siue damnationis, sed antecedens „ solum illius. Causa vero efficiens illius propria quidem & interna est peccatum creaturæ, accidentaria vero externaque iustitia Dei. Axiom. 50. Reprobatio itaque (vt rem perspicue distinguamus) aut latiore significato accipitur, aut augustiore & proprio suo. Latiore, si totam rationem consilii diuini inde à præteritione velut principio antecedente, ad damnationem vsque velut finem consequentem, interueniente causa propria damnationis, id est, peccato, respexeris. Augustiore vero eaq; propria, si effectum peccati duntaxat. Addi possent & illa quæ axiomat. 51. dicuntur. In Thesibus de prædestinatione à Coddæo sub te disputatis Thesi 14. Præparationi gratiæ contraria est præteritio, præparationi gloriæ contraria reprobatio vel pœnæ præparatio. Præparatio autem pœnæ est actus quo Deus statuit punire creaturas, &c. Thesi 17. item Thesi 18. propter peccata reprobandis ex necessitate iustitiæ. Hic autem proprie istis vocibus vti voluisse videris: quod & planius significas in Thesib. de Electione à Trelcario filio sub vno præsidio disputatis Thes. 12. Quod si Electioni statuitur contraria (vt fit) reprobatio, figurate dicitur, id est, aut synecdochice aut catachrestice. Synecdochice, si pro toto ordine contrario prædestinationi; Catachrestice, si pro non-electione sumatur. Nam non-electio est primus terminus consilii diuini ex sola voluntate eius. Reprobatio rei vltimus exsecutioni proximus ex hypothesi causarum antecedentium. Vnde apparet me isto significatu vocem illam vsurpasse, qui proprius à te appellatur. Quid vero ego de eadem voce eiusq; vsu iudicem, paucis dicam. Reprobandi verbum ex vsu latini sermonis proprie significare non electionem, si electio sine reprobatione non consistit, omnino puto. At illud mihi nunquam à scriptura videtur pro actu tantum negatiuo, nunquam etiam pro actu circa non-peccatorum versante vsurpatum. Si quando Augustinus & alii ex patribus pro præteritione, non electione seu actu negatiuo vsurpant, tum pro derelictione in peccato & massa Corruptionis id accipiunt, seu pro proposito non miseren-

rendi voce pro vindicatione à peccato & miseria actuali vsurpata. Caluinus & Beza fere vbique pro sola præparatione pœnæ, aut pro vtroque actu vsurpant.

III. *Propositio Arminii.*

Prima sententia explicatio.

PRima sententia sic habet, Deum ab æterno statuisse gloriam suam per misericordiam & iustitiam illustrare: quæ quia actu exerceri non possunt nisi in peccatores, decreuisse apud se condere hominem sanctum & innocentem, id est, ad imaginem suam, sed mutabiliter bonum, qui labi & peccare posset: ordinasse quinetiam vt idem homo laberetur & vitiosus fieret, quo hac ratione viam suis æternis consiliis patefaceret, id est, vt misericorditer aliquos seruare posset, & alios iuste condemnare ex proposito æterno suo, ad misericordiæ in illis & iustitiæ in istis declarationem.

Responsio Iunii ad III. Arm. Propositionem.

Existimat Iunius primam sententiam non satis plene ab Arminio enuntiatam.

HÆc sententia non satis plane videtur enunciata: nam etiam Caluinus ipso Institutionum lib 3. diserte verba Pauli adfert Eph. 1. *Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipso*, &c. eaque explicat seruato ordine quem prop. 1. destruximus. Deus ergo ab æterno statuit gloriam suam per adoptionem horum, & prætertitionem seu non adoptionem illorum sapientissime illustrare, etiam adhibita misericordia & iustitia sua. Eo posito optime conceditur enunciatum illud, Deum statuisse gloriam suam per misericordiam & iustitiam illustrare, si intelligatur commode. Sed hoc postea summatim explicabitur. Illud vero concedi non potest, nec putem simpliciter à Caluino aut Beza dictum, *misericordiam & iustitiam actu nisi in peccatores exerceri non posse.* Nam primum (vt hæc distincte explicemus τὰ ἐνεργείᾳ τὰ δυνάμει) peccatores actu, habitu, aut potentia sunt. Actu sumus, ex quo vitiositas naturæ nostræ opera sua proculit: habitu fuimus in vtero & ab vtero: antequam opera carnis ederemus. Potentia fuit Adam quodammodo ante lapsum, quum habitum illum sanctum suum ponere potuit, & se peccato (vt fecit) mancipare: Sic etiam miseri actu, habitu, aut potentia sunt, qui aut miserias perferunt, aut habitum earum induerunt, aut in eum possunt incidere. Etsi hi peccatores & miseri, non re, sed ratione; non plene, sed quodammodo καὶ ἐν & comparate solum dicendi, vt Ioh. 4. 18 *En. seruis suis non crediturus esset firmitatem, Angelis, inquam, suis appositurus lucem*, &c. Itemque Iob. 5. Quam rem optime Augustinus videt lib. contra Priscillian. & Origenist. cap. 10. concludens hac sententia elegantissima sermonē suum, *cuius enim participatione iusti sunt, eius comparatione nec iusti sunt.* Secundo autem falsum est, *misericordiam nisi in peccatores exerceri non posse*: nam & omnes creaturæ, etiam Angeli de cœlo secundum naturam suam comparati cum Deo, miseri sunt, quia nec eius comparatione iusti: & quia deuenire in miseriam possunt natura sua (quod certe miserum est posse; vt contra, non posse miserum esse, beatissimum) miseri sunt potentia. Proinde qui eas à miseria possibili vindicauit electione sua, fecit eis misericordiam: cuius respectu Angeli fuerunt electi à Paulo dicti, 1. Tim. 5 Quin etiam (vtin transcursu moneam) ne misericordia Latinis quidem dicta augustius, supponit miseriam necessario, si ad principes linguas Hebræam & Græcam, quibus viri Dei scripserunt, attenderis. Hebræi duabus vocibus expressérunt חסד & רחמים nec illud supponit necessario, si ad vsum communem Scripturæ aduerteris: nam etiam liberis suis hæc parentes præstant quamuis fœlicibus, & a miseria liberis. Tertio autem nihilo verius est illud *Iustitiam non posse nisi in peccatores exerceri* Nam iustitiam exercet, qui suum cuique tribuit: Deus autem non esset plane futurus iustus, nisi tam iustis, quam iniustis suum tribueret. Nam & in

De miseria possibili & misericordia ab ea vindicante ex sententia Iunii.

De misericordia voce neutra vox ad miseriam proprie respicit, ac ex vsu necessario. Græcorum ἔλεος Hebræorum & Græcorum.

Iustitiam à Deo exerceri posse etiam in non peccatores, & iustos.

„ aut voluit, & tamen nisi malum ingressum
„ esset in mundum neque misericordiæ ne-
„ que iudicio locus fuisset relictus. *In collo-*
„ quio Mombelgartensi omnium planissime.
„ Nos inquit idem Beza, hæc principia pona-
„ mus. Deum tantam sapientissimum opi-
„ ficem, cuius sapientia infinita est, quum
„ constituisset mundum, imprimis autem
„ hominem creare, certum finem proposi-
„ tum habuisse, &c. Propositum enim Dei
„ æternum & immutabile omnes causas or-
„ dine quoque antegrediens fuit, quod in se-
„ metipso ab æterno decreuit omnes homi-
„ nes ad suam gloriam condere. Dei autem
„ gloria neque agnoscitur neque celebratur
„ nisi eius iustitia & misericordia declaretur.
„ Quapropter æternũ & immutabile decretũ
„ fecit, quo certos aliquos homines, mera
„ gratia ad vitam æternam, quosdam vero iu-
„ dicio ad æternam damnationem destina-
„ uit, vt in illis misericordiam, in his vero iu-
„ stitiam suam declararet. Hunc finem quum
„ Deus in creatione hominum propositum
„ habuisset, necesse fuit eum etiam cogitare
„ de via & ratione, qua ad illum finem per-
„ uenire potuerit, vt eius misericordia pari-
„ ter & iustitia manifestaretur. Quum enim
„ misericordia præsupponat miseriam, nec
„ misericordiæ locus esse aut ea declarari
„ possit, vbi non est miseria, ideo hominem
„ ita creari oportuit, vt in eo locus miseri-
„ cordiæ Dei esse potuerit. Quod sine præ-
„ cedente miseria fieri non potuit. Sic cum
„ iustitia præsupponat culpam, siue qua iu-
„ stitia exerceri nequit (vbi enim non est
„ culpa, ibi etiam iustitia locum non habet)
„ ideo hominem quoque ita creari oportuit,
„ vt seruata natura aptus esset, in quo Deus
„ iustitiam suam declarare posset. Iustitiam
„ enim suam in homine declarare non po-
tuisset, nisi eum ad æternam damnatio-
nem destinasset. Proposuit ergo Deus, &c.
Hæc à Iacobo Andrea edita quidem sunt,
à D. Beza agnita, cũ in responsione tua ad
illud Colloquium non conquetatur tibi a
lienam sententiam affingi. Videt ergo tua
dignitas meistis propugnatoribus obiectum
proprium ex illorum mente adaptauisse,
quam suam sententiam proculdubio ex
Scripturis se desumpsisse putant: in qua
hoc certum est, Deum iuste punire non
posse nisi peccatorem, in qua illi idem au-
tores misericordiæ vocem ita negabunt
vsurpatã, vt Deo attributa vindicationem
a miseria possibili significet; vtpote quæ
ex illorum mente vbique vindicationem
designet a miseria, quam peccator meritus
est, Deusque aut iuste infixit, aut ex iusti-
tia infligere potest. Verum enimuero no-
lim magnopere contendere fieri non posse
vt misericordia circa non miseros actu ex-
erceatur, iisque quæ ea de re dicta sunt abs
te facile adstipulari possum, si hunc habe-
aut sensum quem meis verbis enuntiabo:
nempe, quod omnes creaturæ etiam An-
geli & Homines cum Deo comparati mi-
seri sunt, miseria sumpta pro non felicita-
te, non pro eo quod priuatiue opponitur
felicitati, sed quod contradicenter: quem-
admodum neque illa ratio plus concludit.
Dei comparatione nec iusti sunt, ergo eius
cõparatione nec felices. Terna enim sunt
quæ se singula consequuntur, Iustus, iniu-
stus, non iustus; felix, infelix seu miser, non
felix. Ex iustitia felicitas, ex iniustitia mi-
seria, ex non-iustitia non felicitas conclu-
ditur.

Quomodo misericordia vox Deo attributa à dictis auctoribus intelligatur.

Posse misericordiam pro vindicatione à miseria possibili vsurpari, si recte explicetur, &c

Creaturæ autem quatales, cum Deo
conferri possunt, tum ratione termini à
quo sunt, tum ratione eius ad quem sunt
productæ à Deo. Ratione huius Angeli
& Homines sunt, iusti sunt, felices sunt,
ratione illius nec sunt, nec iusti sunt, nec fe-
lices sunt; quia illa habent ex nihilo, & pro-
terea in nihilum possunt reuerti: at eius
ratione non possunt dici iniusti, nec miseri
eo quod terminus vnde producti sunt,
contradicenter non priuatiue oppositus
est termino, ad quem diuina bonitate per-
uenerunt: quod breuius dici potest, quia
sunt à potentia producti ad actum, quæ
potentia & actus contradicentia sunt non
priuantia: Iam vero quia ex potentia & a-
ctu constant, non modo fieri potest, vt de-
serente eos diuina sustentatione in nihi-
lum recidant, sed necesse est, vt si ab
ea deserantur, in nihilum reuertantur.
Fieri insuper potest, vt persistentes diuina

conseruatione qua sunt, sibi tamen permissi & in manu consilii sui constituti, ex iustitia, quam actu primo habent, actu secundo non vtuant, sed quid illi contrarium patrent, & per hoc actu iniusti & peccatores sint, taleſque facti iniustitiæ habitum induant, habitu quippe iustitiæ per illum actum aut effectiue aut demeritorie expulso, vnde primo merito, deinde actu, denique & habitu miseri euadant. Iam vero si impediantur à Deo ne istam miseriam mereantur, id est, ne peccent & actu miseri fiant, non video cur ille actus non possit misericordiæ adscribi, quum ex affectu præueniendi miseriam sit productus, qui affectus etiam ad misericordiam pertinet. Hæc quidem ita habere fateor, & propterea simpliciter verum non esse, quod misericordia locum habere non possit nisi in actu peccatores. At hoc notari velim, misericordiam eo sensu Caluino & Bezæ non vsurpari, imo si misericordia ita sumpta in locũ eiusdem, vt à Caluino & Beza sumitur, intellectæ substituatur, iam totam rationem & descriptionem illius decreti fore immutandam. Addo quod misericordia isto tuo modo intellecta non venit in consideracionem, vbi de prædestinatione hominum agitur: illa enim homini à Deo præstita non est, vtpote qui à miseria possibili Dei prædestinatione non est vindicatus. Denique & hoc considerari velim, respectum inter misericordiam hoc & illo modo intellectam eiusmodi esse, vt vtraq, ad salutem hominis concurrere non queat. Si enim misericordia vindicans à miseria possibili locum habet, tum isti, quæ ab actuali miseria liberat, locus esse non potest, vtpote præterita isti vel præclusa potius per illam priorem actus sibi proprii occasione; si contra ab actuali miseria liberans est necessaria, tum altera illa actu sibi proprio supersedit, atque ita prior illa hanc posteriorem excludit causaliter & effectiue, hæc illam priorem consequenter, non succedens illi munere suo defunctæ, sed exstans actus sui necessitate illam priorem homini defuisse. De iustitia autem, quod illa locum habere possit & exerceri in non peccatores est verissimum. Est enim remuneratrix non iniusti modo sed & boni operis. Ex hisce vero ita abs te consideratis, quis impediat quominus concludam, peccati necessariam existentiam etiam ex necessaria misericordiæ & iustitiæ declaratione concludi non posse, quum vtraque certo modo considerata etiam circa non peccatores exerceri possit. Vnde ordo prædestinationis à Caluino & Beza constitutus prorsus euertitur.

Sed nec ita vsurpatam esse a dictis auctoribus in hac de hominum prædestinatione materia, nec adeo potuisse.

Misericordia illa quæ vindicat à miseria possibili, cum illa quæ vindicat à miseria actuali simul ad salutem hominum concurrere nequeant.

Iustitia remunerans bonum opus potest exercere in non peccatorem, sed iustitia puniens, de qua hic proprie sermo, non item.

Cæterum vtut misericordia à miseria possibili vindicans & iustitia virtutem remunerans miseriæ & peccati actualis præexistentiam non desiderent, tamen certum est misericordiam à miseria actuali liberantem & iustitiam punientem exerceri non posse, nisi in actu miseros & peccatores. Caluinus autem & Beza vbique hoc postremo modo misericordiam & iustitiam accipiunt, vbi de prædestinationis & reprobationis decreto agunt. Quumque misericordia & iustitia priore modo vsurpatæ locum in prædestinatione & reprobatione hominum non habeant, sed tantum prout posteriore significato accipiuntur, potuit tractatus de misericordia à possibili miseria vindicante, & de iustitia bonum opus remunerante omitti, vbi de prædestinatione & reprobatione hominum agitur; quanquam non diffitear considerationem istam vtilitates suas non exiguas habere.

Sed quoniam in misericordiæ & iustitiæ considerationem ingressi sumus, paulisper in illa, si vacat & lubet, perseueremus, vtramque cum altera ad huius quod agimus, negotii illustrationem comparantes: & primo quod ad obiectum vtriusque, deinde quod ad ordinem quo circa suum singulæ obiectum versantur.

Discursus fusior de misericordia & iustitia.

Ex primo quidem de obiecto vtriusque.

Misericordia & iustitia, illa à miseria possibili vindicans, hæc bonũ opus remunerans, in vno eodemque obiecto locum habere possunt, vt apparet in electis angelis, qui a miseria possibili vindicati sunt, & boni operis remunerationem ex diuina benignitate obtinuerunt. Illa vero eadem misericordia cum iustitia puniente locum habere

habere in eodem obiecto nequit. Quod enim dignum est iustitiæ punientis actu illud à miseria possibili nũ est vindicatũ. Misericordia vero à miseria actuali liberans in eo similis est misericordiæ alteri, quod cum puniente iustitia eiusdem obiecti respectu non cõcurrit; an vero cum iustitia bonũ remunerante alterius misericordiæ instar locum habere queat & quomodo dispiciendum est. Videmus sane in Scripturis mercedem boni operis promitti iis, quibus misericordia in Christo contigit, & reipsa præstari, sed illa remuneratio, vt vt iustitiæ sit, tamen non est iustitiæ prorsus isto modo consideratæ, quo consideratur iustitia bonum opus secundum promissionem legis ex debito remunerans: illa enim remuneratio est ex gratia Dei in Iesu Christo, qui nobis à Deo factus est iustitia & sanctificatio. Iustitia ibi remunerans ex debito, legalis dici potest, hic vero mercedem dans ex gratia, Euangelicæ nomine non incommode appellari potest; cuius cum misericordia, vindicante ab actuali miseria, tẽperamentum mirabili modo factum est à Deo in Iesu Christo Sacerdote & sacrificio expiatorio nostro. Obiectum itaque iustitiæ punientis essentialiter & materialiter, aliud est ab obiecto misericordiæ vtroque modo consideratæ, & iustitiæ bonum opus remunerantis. Obiectum vero misericordiæ vindicantis a miseria possibili aliud est ratione formali ab obiecto misericordiæ à miseria actuali liberantis. illud enim est creatura iusta & statu creationis suæ considerata; hoc creatura peccatrix & à primæuo statu in miseriam suam culpa demersa. Ex hac vero duplici tum misericordia tum iustitia priores à prædestinationis & reprobationis hominum decreto amandandæ sunt, nempe, misericordia à miseria possibili vindicans, & iustitia bonum opus ex promissione legali remunerans, posteriores vero decreto isti præficiendæ, misericordia liberans à miseria actuali prædestinationi, iustitia puniens reprobationi.

Iam ordinem videamus secundum quem in suum obiectum tendunt singulæ per se & inter se comparatæ. Misericordia præueniens miseriam, & iustitia bonum opus remunerans secundum legem in vnum subiectum tendentes, hoc ordine vruntur, vt misericordia suo prius munere fungatur, iustitia inde suas partes obeat. Impeditio enim peccati & exinde miseriæ, ipsum bonum opus anteit, ergo & boni operis compensationem, ita quoque misericordia à miseria actuali liberans præcedit iustitiam bonum opus ex gratia remunerantem. Ipsa enim misericordia non modo reatum & dominium peccati aufert, sed & iustitiæ habitum ingenerat credenti, per quem opus bonum mercede ex gratia compensandum producitur. De misericordia autem ab actuali miseria liberante, quæ est prædestinationis administratrix, & iustitia puniente quæ est reprobationis causa, quid faciemus iudicii? vtramque dicemus eodem momento in suum obiectum tendere, at illam naturæ ordine præcedaneam faciemus. Quamquam enim qui eligit eo ipso quod eligit, reprobat non electos, tamen electionis actus naturæ ordine antecedit, quemadmodum affirmatio natura prior est negatione. Vnde concludimus (cuius postea mentionem faciemus) nempe decretum relinquendi hominem in manu consilii sui, & permittendi lapsum, ad decretum reprobationis non pertinere, quum id decreto prædestinationis sit prius & antiquius.

Deinde de Ordine, quo in obiectum suum singulæ tendunt.

Velim hunc ordinem paulo diligentius & vlterius considerari, aperiet enim nobis viam nonnulla alia ab hoc negotio, quod tractamus, minime aliena penitius cognoscendi. Si misericordiæ dantis gratiam & vitam priores sunt partes in hoc decreto: iustitiæ vero negantes gratiam & inferentes mortem posteriores secundum naturam, licet non tempore, tum etiam atque etiam videndum, an decreti huius obiectum satis accuratæ & adæquate explicetur nomine peccatoris; an non & aliud quiddam sit addendum quod obiectum ita circumscribat, vt decreto ex tali misericordia & iustitia facto adæquetur, cumque eo retro vicissim commeet, quæ est natura

obiecta adæquati & potentia in obiectum tendentis suum, proprium, & ἀνάλογον. Si quis existimet iustitiæ in peccatum & peccatorem priores partes esse quam misericordiæ, & natura prius esse peccato reddere pœnam debitam, quam eandem condonare peccatori; illum velim ad duo quædam diligenter attendere.

Primum est, quod iustitiæ quatenus decreto reprobationis, siue præteritionis & prædamnationis præficitur, duplex actus attribuitur à plerisque tractatoribus huius materiæ, & quidem rei naturæ conuenienter: quorum prior est negatiuus, alter affirmatiuus, & quidem hoc ordine vt negatiuus præcedat affirmatiuum. Vnde sequitur si ille negatiuus posterior est naturæ ordine affirmatiuo actu prædestinationis, vt est, misericordiæ partes priores esse: nam ab illa est actus affirmatiuus prædestinationis qui actum negatiuum reprobationis antecedit. Secundum est, quod pœna, peccato debita, per hoc decretum nemini destinetur nisi quatenus per misericordiam non auferenda: atque hac ratione licet iustitia suo iure pœnam postulet à peccatore, tamen pœnam illam iuxta decretum prædamnationis, quod per iustitiam factum est, non exigit qua debita est peccatori, sed qua per misericordiæ actum non est condonanda: alioquin omnes in vniuersum homines essent prædamnati, quum omnes pœnam illam sint commeriti. Vnde porro & hoc considerari debet, an iustitia quæ est administratrix decreti reprobationis siue prædamnationis sit Lege an Euangelio patefacta, legalis rigoris, an temperata aliqua misericordia & patientia. Si misericordia administratrix prædestinationis est Euangelio patefacta, vt est, videtur ex iis quæ dicta sunt, & iustitiam illi misericordiæ oppositam, tanquam naturæ ordine præcedenti, Euangelio patefactam esse. Si quis hasce considerationes vanas & inutiles esse existimat, ille sciat non inutile esse quod in Scriptura de legali iustitia dicitur. Qui fecerit ea viuet in illis. Et maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro legis vt faciat ea. Item quod de Euangelica iustitia dicitur. Qui credit in filium habet vitam æternam. Et qui non credit in Filium condemnatus est. Hæc ego intelligentibus latius consideranda proponere volui, iudicii postulans suspensionem, vsque dum rem accurate pensitarint.

obiectum vtriusque alio quam simplicis peccatoris nomine designandum?

Ex præcedente discursu datur considerandum, an non misericordia prædestinationis, ac proinde etiam iustitia reprobationis administratrix Euangelio patefacta sint, ideoque &

IV. Propositio Arminii.

Secunda sententia quæ est Thomæ explicatio.

SEcunda sic habet. Deum abæterno ex hominibus in pœnis naturalibus consideratis, statuisse aliquos ad supernaturalem felicitatem euehere, iisdemque media supernaturalia, quæ ad illam consequendam sunt necessaria, sufficientia & efficacia ordinasse, ad laudem gloriosæ suæ gratiæ: alios vero præterire, & in sua natura relinquere, & iisdem media supernaturalia, præsertim efficacia non impartiri, ad declarandam libertatem bonitatis suæ; eosdem vero præteritos, quos in origine sua non perstituros, sed sua culpa defecturos præuidit, reprobasse, id est, pœnam iis præparasse ad declarationem iustitiæ suæ.

Responsio Iunii ad IV. Propositionem.

In hac explicatione etiam aliquid dissimulari.

HÆc sententia non enuntiatur. His verbis propius mentem auctorum quam præcedens illa nam primum non memini hæc verba apud Thomam aut alios legere: secundo, si qui dixerunt, non ea mente dixerunt, vt in propositionem textam demonstrabitur. Sed felicitatis supernaturalis nomine intellige τὴν υἱοθεσίαν, adoptionem filiorum Dei cum adiunctis suis & cõsectariis omnibus. post illa verba, *ad declarandam libertatem bonitatis suæ* addes, si placet, & perfectionem πληροφορίας sapientiæ suæ. Verbum reprobandi sumitur πραγματικῶς, vt ante fuit à nobis obseruatum. Distinctis rebus voces aliter distingui malim.

Replica

Replica Arminii, siue consideratio Responsi ad IV. propositionem.

Secunda sententia enunciationem ex Iunii Thesibus desumptam esse.

SI hanc secundam sententiam æque conuenienter auctorum menti enuntiauero, atque illam præcedentem, bene res habebit: at hoc metuo, quandoquidem non æque indubitanter mihi huius cognitionem attribuo. Videor mihi tamen eius explicationem ex Thesibus tuo patrocinio disputatis, in quibus stylum & modum tractandi tuum agnosco, desumpsisse. sic enim thesi 15. earum quæ *respondente Coddæo* sunt disputatæ habetur. Personæ (altera nempe pars materiæ prædestinationis vt est thesi 7. eiusdem de prædestinatione disputationis) sunt creaturæ ex natura (quæ nihil supernaturale, aut diuinum potest) supra naturam euehendæ, & ad rerum diuinarum participationem transmittendæ supernaturali virtute Dei. Eadem verba etiam habentur thesi 4. decimæ disputationis Theologicæ, in qua de hominum tantum prædestinatione agitur, vt est prima thesi, ne quis putet ista de angelorum & hominum prædestinatione communiter dicta ita enuntiari generatim debuisse: quæ postea singulis speciebus pro ipsarum modo attribuerentur; angelis nempe electis ex natura sua in qua à Deo creati sunt, euectio; hominibus vero electis euectio ex corrupta natura, in quam corruptionem sua culpa lapsi sunt. Si tamen ita res hæc est intelligenda, iam inter nos hoc quidem respectu nulla est discrepantia. Ex illis autem verbis tuarum thesium constare puto homines *in puris naturalibus* consideratos esse materiam prædestinationis, seu eius obiectum adæquatum. Homines *in puris naturalibus* appello, tum quibus nihil *supernaturale* aut *diuinum* est tributum, tum qui nondum *in peccatum* sunt lapsi. *In puris naturalibus consideratos* appello, qui, etiamsi habeant *vel supernaturalia & diuina, vel peccatum*, tamen cum istis *non considerantur* ab eo, qui statuit se actu aliquo circa istos occupare; quod tantumdem valet, ac si quis diceret, nec *supernaturalia* aut *diuina*, nec *peccatum* consideranti fuisse vice rationis formalis in obiecto. Iam ex illis verbis ita concludo.

Quæ inde etiam probatur, primo quoad prædestinationem siue electionem.

Homines in natura quæ nihil supernaturale aut diuinum potest, considerati, sunt obiectum seu materia prædestinationis.

At homines in puris naturalibus considerati, sunt homines in natura quæ nihil supernaturale aut diuinum potest, considerati, vel potius sunt iidem definitione.

Ergo homines in puris naturalibus constituti sunt obiectum & materia prædestinationis, nempe ex sententia thesibus tuis comprehensa.

Maior est in thesi. Si enim voluntas Dei seu decretum de euehendis hominibus ex tali natura supra naturam est prædestinatio tum sequitur homines in ista tali natura consideratos esse puram putam materiam prædestinationis; quandoquidem actus Dei, tum *internus* qui est *decretum de euehendis hominibus nonnullis*, tum *externus*, qui est, *ipsa euectio*, separatus ab ipso obiecto (quod fieri debet si obiectum purum putum considerare velimus) relinquit nobis homines in *pura natura*, quæ nihil *supernaturale* aut *diuinum* potest. Si dicatur istis verbis statum peccati non excludi, quum etiam peccatores ex natura corrupta euehantur; respondeo primo, hanc non posse esse verborum illorum mentem, tum quia opus non est vt de tali natura dicatur, quod supernaturale & diuinum nihil potest, intelligitur enim hoc ex ipso adiecto dum corrupta dicitur; tum quia in definitione præteritionis thesi 15. ille actus quo natura integra aliquarum creaturarum non firmatur, attribuitur præteritioni, quæ præteritio est creaturarum nonnullarum in natura ipsarum relictio. Secundo, hic æquiuocationem esse in definitione, & decretum illud æquiuocum & sub conditione diuisionis tantũ certũ esse, de quo postea. *Minor* est vera, constat enim ex antecedente & consequente inter se reciprocantibus & æquipollentibus. Quæ vero *prædestinationis* sunt ibi enuntiantur his verbis; „ supra naturã euehẽdę, & ad rerũ diuinarum parti-„

participationem transmittendæ supernaturali virtute Dei, quæ res diuinæ sunt *gratia & gloria*: vt est thesi 9. Cum hisce mea verba, quibus secundam sententiam descripsi, contentire non est dubium, si vero ab illis dissentire videbuntur alicui, propterea quod in tuis thesibus gratia & gloria coniungantur, mea vero verba ita intelligi queant, atque si gloriam primo deinde gratiam hominibus prædestinatione præparatam significare voluissem, ille sciat me id noluisse indicatum, voluisse tantum simpliciter totum id quod prædestinatus ex prædestinatione obtinet istis verbis explicare.

Deinde quoad præteritionem.

Ad secundam partem venio quæ est de præteritione, de ea ita habent tuæ theses. Præteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere, ac non communicare cum eis supernaturalem gratiam, qua firmetur earum natura integra, aut corrupta instauretur, ad declarationem libertatis bonitatis suæ. & axiomata Theologica de natura & gratia axiom. 44. Huic consilio electionis in Christo opponitur æternum consilium non-electionis, siue præteritionis, secundum quod alii præteriti sunt velut in natura sua relinquendi. Mea vero verba sunt hæc: alios vero præterire statuit & in natura ipsarum relinquere, & iisdem media supernaturalia præsertim efficacia non impartiri ad declarandam libertatem bonitatis suæ. Hæc mea cum tuis qui conferet, videbit vnam eandemque diuersis istis vocibus sententiam enuntiatam. Gratia enim supernaturalis & media supernaturalia idem significant, gratia qua firmatur integra aut restauratur corrupta est illa, quam ego vocibus mediorum efficacium descripsi. Efficacia enim media aut firmant integram aut restaurant corruptum; sicut sufficientia sunt quæ firmare & restaurare possunt. Finis porro ille quem ego posui expressus est thesi tua secunda ad laudem gratiæ gloriosæ suæ, & secunda thesi 10. disputationis, ad laudem gratiæ suæ glorioſissimæ, & thesi 15. disputationis de prædestinatione à Coddæo defensæ finem præteritionis posuisti declarationem libertatis bonitatis diuinæ, nullo alio addito, non improbo tamen quod hic addis, perfectionem πολυποικιλίαν sapientiæ suæ. Licet libertas bonitatis & perfectio sapientiæ non possint eodem momento circa actus prædestinationis & præteritionis versari. Sapientiæ enim priores sunt partes in commonstrandis modis omnibus possibilibus illustrandi gloriam Dei, eoque qui maxime gloriæ Dei conducere queat. Bonitatis vero eiusque libertates posteriores sunt in modo isto eligendo & de potentia (vt ita loquar) in actum producendo.

Denique quoad reprobationem, seu pœna præparationem.

Ad tertiam partem idem dico de reprobatione nempe seu pœnæ præparatione, quod & illam recte ex tua mente explicaui. ita enim definitur reprobatio seu pœnæ præparatio Thesi 17. Est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit ad declarationem suæ iustitiæ punire creaturas quæ in origine sua non fuerunt peruersitatis, sed à Deo originis auctore facto & vitiositate sua defecturæ. Eadem vero verba ego attuli, nisi quod addidi, *Eosdem vero præteritos*, quorum additione id feci quod ordo diuisionis ex personis à me institutus postulabat: non enim alii sunt quibus pœna est præparata, quam præteriti, licet non quia præteriti, sed quia peccatores futuri præuisi sunt, iis pœna sit præparata.

Quare adhuc mihi persuadere non possum sententiam illorum male à me explicatam esse: si in sequentibus hoc videro fatebor aperte: quanquam hæc res tanti non sit momenti.

Hoc enim opto, vt vel illa prima vel hæc secunda, vel alia quæuis, qualiscunque sententia ex Scripturis, perspicue & solide comprobetur, & ab omnibus obiectionibus accurate defendatur. De verbo *reprobandi* antea dictum ad responsionem secundam, quo ego in posterum vti paratus sum ex posteriore tua mente, prout illam hoc tuo rescripto explicuisti. Forte in priore etiam scripto ita vsurpassem, si illud tibi isto modo vsurpatum in scriptis tuis compertissem; scio enim æquiuocationem erroris semper genetricem fuisse, eamque ab omni seria disputatione procul abigendam.

V. Pro-

V. Propositio Arminii.

Tertia sententia, quæ est Augustini, explicatio.

TErtia est, Deum ex humano genere lapso, & in perditionis corruptionisq; massa iacente, statuisse alios ex gratia liberare, ad declarationem suæ misericordiæ; alios vero in eadem massa relinquere; aut saltem ob finalem impœnitentiam damnare, ad illustrandum tum libertatem gratiæ suæ gratuitæ erga vasa gloriæ & misericordiæ, tũ iustitiam erga vasa dedecoris & iræ. Has ego sententias non ideo recenseo, vt te eas doceam, sed vt tu videas, an ego eas bene perceperim, & si qua aberrem, dirigas & ducas.

Responsio Iunii ad quintam propositionem.

Sententiam hanc cum prima & secunda per omnia conuenire secundũ Iunium, præterquam in vna aliqua circumstantia, quæ ad rem proprie non videtur pertinere. Iacob. 1.

HVic scientiæ cum prima & secunda per omnia conuenit, si illud vnum excepteris, *quod hic electio & reprobatio hominum facta dicitur post conditionem lapsus & peccati nostri, illic citra lapsus & peccati contemplationem.* Neutrum vero mihi ad rationem electionis & reprobationis propriè simpliciterque videtur ad eo dum pertinere, cum in solo prædestinante omnes causam electionis & reprobationis positam esse vno consensu fateantur. Nam siue integrorum electionem & reprobationem factam, siue lapsorum peccatorumque fuisse affirmaueris, non in hominibus causa vlla fuerit, qui per omnia virouis in statu secundum naturam æquales; sed in sola voluntate ac libertate eligentis Dei, qui hos ab illos discreuit, & aliis dare sibi per gratiã βαλέσθαι (vt Iacobus loquitur) vel secundum propositum voluntatis suæ. Sed tamen circumstantia est obseruatu digna; de qua ex Scripturis postea suo ordine iudicium nostrum adferemus, quia futurus est proprius de hac re dicendi locus.

Replica Arminii siue consideratio Respons. ad V. propositionem.

Circumstantia peccati in materia prædestinationis locum habet, vt qualitatis in obiecto requisitæ.

CIrcumstantia peccati & lapsus magnũ omnino in hac re tota habet pondus, non quidem vt causæ, sed vt qualitatis in obiecto requisitæ; citra cuius considerationem non puto electionem aut reprobationem à Deo factam aut fieri potuisse, qua de re postea latius agemus. Et multi sunt viri eruditi & in Scripturis sacris non inexercitati, qui Deum à peccato excusari non posse dicunt, nisi hominem in isto suo decreto vt peccatorem consideraverit. Quod vero obiecti rationem formalem proprie ad rationem decreti istius pertinere negas, ob id, quod in prædestinante omnes vno consensu causam decreti ponitam esse fateantur, id duplici de causa probare non possum. Primo, quod obiecti ratio formalis ad actus alicuius definitionem necessario requiritur, & non tantum actus causa. Secundo, quod fieri possit, vt causa illius actus eius sit naturæ, vt actu isto suo in obiectum illud quod ponitur influere non possit nisi ista & tali ratione formali sit indutum: quod ego hic locum habere arbitror & postmodum comprobabitur. Neque vlla est ratio cur quis libertati Dei præ-

Cuius consideratio omnino ad decreti rationem pertinet.

Nec Dei prædestinantis libertati quicquam derogat.

destinantis præscribi dicat, etsi circumstantia peccati dicatur decreto isti necessario præstruenda.

Luculentus & vtilis de libertate diuina disceptatio.

Cæterum, quia crebra hoc toto scripto libertatis diuinæ mentio est facta, non erit absre, si paulo latius de illa pertractemus, eique suos ex Scriptura terminos secundum ipsum Deum ponamus. Libertatis *sui.* subiectum est voluntas, obiectum actus. Illius respectu, est affectus voluntatis secundum quem voluntas libere tendit in suum obiectum, huius respectu, est potestas & dominum sui actus. Hæc libertas primo & principaliter Deo inest, creaturis rationalibus per communicationem à Deo factam. Circumscribitur autem libertas, vel, quod idẽ est, efficitur vt actus aliquis non sit in potestate agentis tribus modis. Naturali & interna necessitate, externa vi & coactione, & legis positione. Deus à nemine cogi potest ad actum, à nemine ab actu impediri, quare illa circumscriptionis specie libertas Dei nõ adstringitur. Lex etiam Deo poni nequit, est enim ipse summus & supremus legislator: Sed ipse potest se

Causa duæ per quas actus aliquis Dei circumscribitur & adstringitur: earumque illustratio per exempla.

adstringere actu aliquo suo. Quare duæ omnino causæ sunt quæ efficiunt vt actus aliquis in Dei potestate non sit: prior est ipsa Dei natura, cui quod repugnat simpliciter est κρεῖττον. Altera est actus aliquis Dei antecedens cui alter hic actus repugnat. Prioris exempla sunt. Deus mēriri nequit, est enim natura verax: peccare nequit aut iniustitiam committere, est enim ipsa iustitia. Posterioris exempla sunt. Deus efficere nequit vt non fuerit quod præteritum est, antecedente enim suo actu effecit, vt illud tum esset, si iam faciat vt non fuerit destruet suam potentiam & voluntatem: Deus non potest non Dauidi dare semen quod ipsius throno insideat; pollicitus enim id est Dauidi & per iuramētum. Non potest obliuisci laboriosæ caritatis præstitæ in sanctos quo minus illam suo præmio remuneret, promisit enim remunerationem. Si quis igitur inquirere vult an actus aliquis sit liberi arbitrii & potestatis diuinæ, ille videre debet annon ipsa Dei natura illum actum circumscribat: & si ab illa non adstringatur; an non aliquo Dei actu antecedente eiusdem libertas sit circumscripta: si compererit neutro modo actum circumscriptum esse, tum concludet actū illum potestatis diuinæ esse; at non statim inde sequetur: actum illum à Deo præstitū esse vel præstitum iri, quia actus qui pendet ex libera voluntate Dei, ab illo suspendi potest ne fiat. Notandum etiam hoc loco quod Deus multa possit per potentiam suam absolutam quæ non potest iure; punire, potest non peccatorem per potentiam suam, quis enim obsisteret? at non potest iure pugnat enim cum iustitia Dei. Potest quidem Deus de suo facere quod vult, at non potest velle facere de suo quod iure facere non potest. Nam voluntas illius circumscripta est terminis iustitiæ. Neq; creatura ita est in potestate Dei creatoris, vt de illa facere possit iure, quidquid de illa facere posset absoluta sua potentia: potestas enim Dei in creaturam non nititur infinitate essentiæ Dei, sed communicatione ista qua nostram nobis finitam essentiam communicauit. Quæ hoc permittit Deo vt nobis adimat esse quod dedit citra vllum nostrum meritum, vt vero miseriam infligat citra nostrum meritum non permittit. Miserum enim esse, peius est quam non esse, quemadmodum beatum esse, melius est quam esse. Et propterea non eadem est libertas inferendi miseriam citra culpā creaturæ, atque auferendi essentiam sine culpa præcedente. Aufert enim Deus quod dedit, & potest de suo facere quod vult, at miseriam inferre nequit, quia hucusque creatura non est Dei. Non potest igitur hic figulus ex massa informi creare hominem ad dedecus & condemnationem, nisi homo se antea dignum pœna & dedecore fecerit sua prævaricatione.

Non omnia iure posse Deum in creaturas suas, quæ per absolutam potentiam.

Quo pro vio fundamento nitatur ius Dei in creaturas.

VI. Propositio Arminii.

Rationes ob quas Arminius adstipulari primæ sententiæ nequeat.

PRima sentētia mihi displicet: tum quia puto Deum non posse voluntate illustrandi gloriam per misericordiam & iustitiam punientem versari circa hominem nondum conditum, immo ne circa eum quidem qui est conditus & in puris naturalibus consideratus. In qua mea sententia te (vt puto) præeuntem habeo, qui de prædestinatione agens nusquam misericordiæ, sed vbique gratiæ mentionem facis, quæ misericordiam transcendit, vt locum habens in creaturis, in origine sua naturali persistentibus; cum misericordiæ coincidat, circa peccatorem occupata: tractās vero de præteritis & reprobatis, in his solis iustitiæ meministi. Deinde quia ex ista sententia necessario statuitur Deus auctor lapsus Adami, & peccati: à quo non excusatur per distinctiones actus & vitiositatis in actu, necessitatis & coactionis, decreti & exsequutionis, decreti efficacis & permissiui, vt hæc ab illius sententiæ auctorib. sententiæ ipsorum cōsentaneè explicatur: neque per diuersum respectum decreti diuini & naturæ humanæ: neque per additionem finis, quod nempe totum id fiat ad illustrationem gloriæ diuinæ, &c.

Respon-

Responsio Iunii ad VI. Propositionem.

Examini istarum rationum tria præmittuntur à Iunio.

TRia hic mihi sunt ponenda ordine, antequam ad ipsas argumentationes veniam. 1. de mente primæ illius sententiæ. 2. de conuenientia eius cum secunda & tertia. 3. de fundamentis pauculis ad huius quæstionis euidentiam necessariis. Prima igitur illa sententia si bene explorabitur, animaduertemus certe auctores illius hominem contemplari non simpliciter & solum ante creationem, &c. Sed communiter secundum vniuersam rationem eius & omnium temporum. Nam etsi actum electionis & prædestinationis (vt qui in Deo est) æternum statuunt de homine creando, tamen obiectum illius, id est hominem indiserete communiterque prædestinatum docent, Deumque in actu prædestinationis totam simul rationem hominis cõtemplatum, prout variæ sunt partes in exsequutione illius æterno decreto informatæ. Sic Beza manifeste in Ephes. 1. 4. Christus, inquit, proponitur nobis vt mediator: Ergo corruptio ordine causarum præcedat necesse est in Dei proposito, corruptionem autem creatio in iustitia & sanctitate, vt infra, 4. 24. vt sibi Deus tum ad eos per misericordiam seruandos, quos in Christo elegerat, tum ad eos iuste puniendos, qui in iniquitate concepti permanerent, aditum patefaceret, &c. quæ diserte ponit vers. 4. & 5. Sic primam illam quam statuis, & secundam, & tertiam simul complectuntur auctores illi.

1 Mens prima sententiæ.

Conuenientia illius cũ secunda & tertia.

2. Habet autem hæc illorum sententia cum secunda & tertia quoque conuenientiam; immo eadem est omnino in hac re, quamuis specie videatur secus, si ad varios eorum respectus attenderis. Nam quod hi communiter respiciunt hominem in prædestinationis & electionis reprobationisque argumento, id auctores secundæ sententiæ, quicunque illi sint, respectu causæ ad conditionem hominis ante peccatum restrinxerunt; ideoq; eo fine solum, vt in prædestinatione causam electionis & reprobationis in solo prædestinante esse (quod verissimum est) ostenderent. Proinde cum electionem hominis factam esse ante lapsum illius asserunt, non excludunt æternitatem decreti illius; sed tantum id satis habuerunt, vt æternam prædestinationem, id est, electionem reprobationemque confirmarent à Deo factam citra rationem peccati: quam rem non obscuro exemplo Iacob & Esau Apostolus demonstrauit. Rom. 9 Sic modo loquendi magis quam rei substantia primi à secundis differunt. Qui vero tertiæ sententiæ adhærent, ii non ad causam electionis reprobationisque proprie respexerunt cum illud dicerent; sed ad ordinem seriemque causarum, ex quibus damnatio consequuta est: quam damnationem multi iam olim cum reprobatione. id est, non electione vel præteritione confundentes, doctrinam prædestinationis impiam clamitabant, & Dei seruos criminabantur: quemadmodum ex multis Augustini scriptis & Fulgentio constat luculentissime. Vel vnicus ille Augustini libellus, quem inscripsit ad duodecim articulos falso sibi impositos, rem explanat commodissime. Neque secundani ergo, neque tertiani primam sententiam conuellerunt, sed potius eiusdem argumenti partes certo respectu distinctas diuerso modo tradiderunt. In summa rei non vsque adeo (vt multi autumant) videtur dissentire; sed partibus exequutionis (quas omneis decretum resecit) suas circumstantias quasi [illegible] ratione decreti tribuerunt.

3. Iam ad fundamenta quædam huius doctrinæ veniamus præstruenda, quorum indicio stabiliatur veritas ipsius, & quæ cõtra videntur facere, dissoluantur. Ea autem quatuor capitibus mihi quidem videntur discludi posse: De essentia Dei, de Scientia, de actionibus illius, & de earum causis; quæ singula breuiter hic recensebimus. *Primus locus* hic esto ex Malachia, Deus sum, non mutor, & ex Iacobo, in Deo non esse transmutationem, nec vllum mutationis vmbraculum, & multis consimilibus. Fundamenti huius certissima est veritas; ex quo superstruitur cõclusionis huius necessitas ineuitabilis, in Deo nihil acce-

3. Fundamenta quædam ad euidentiam huius quæstionis necessaria, quæ, 4. hic notantur 1. de essentia Dei.

ere, decedere, aut conuerti re aut ratione vlla: prout etiam habere se naturam æternitatis Philosophi ipsi statuerunt: Deus autem æternus est: denique omnis motus expertem esse Deum essentia, quia immortalis est: Potentia, quia actus purus & simplicissimus: intellectu, quia *omnia sunt in oculis eius exposita.* Heb 4. eaque videt omnia & singula æternum intuitu vno: voluntate & consilio; *non enim est homo qui mentiatur, aut filius hominis quem pœniteat*, sed idē semper est; opere denique quia res creatæ sunt, quæ variant, permanente Domino inuariabili, formamq; & conceptum æternum habente in sese immutabilem eorum omnium quæ in tempore sunt, & fiunt mutabiliter. *Secundus est*, intellectus æterni & immutabilis, & infiniti scientiam æternam & immutabilem & infinitam esse, quæ sciat τὰ γνωτὰ γνωτῶς, & τὰ περιληπτὰ περιληπτῶς æternum, immutabiliter, & infinite. Omnis boni scientiam habet Deus etiam τὰ ἀγαθὰ, omnis mali γνωτῶς omnis denique ordinis in vniuersitate (quæ ex summis, mediis, infimis, bonis, malisque constat) ἐπιγνωκῶς secundum modum diuinum ipsius. Est enim triplex omnis Scientiæ modus, si cum re scita comparabitur pro modo scientis atque cognoscentis: inferior, æqualis & superior vel supereminens: quod perspicuum est ex visus similitudine. Video solem, sed inferior est luce illius lux adspectus mei: cognosco res naturales, sed vt noctua lucem solis, inquit Aristoteles. Hic inferior modus, qui nusquam in Deo est; in Deo solum æqualis est scientia, aut supereminens diuino modo, nam sui æqualem scientiam habet: est quod scit esse se, & scit adæquate siue æquiparate, quod est: omnia alia scit supereminente modo, & habet sibi ab æterno præsentissima; si non, essent absurda duo grauissima, vt alia taceam; vnum, quod aliquid Deo accideret, æternitati autem nihil potest accedere: alterum, quod scientia non competeret Dei vniuoce, vt principio omnis scientiæ. Id autem natura ipsa perdocet, in omni genere vnum aliquid esse, quod vocāt vniuocum, à quo cætera æquiuoce: quemadmodum (exempli causa) quæcunque calent, ab igne calent: hic ignis est calidus vniuoce, cætera æquiuoce. Deus est sciens vniuoce cætera æquiuoce: nisi quis forte eousq; desipiat, vt scientem supra Deum dare voluerit, quod est blasphemum. *Tertius locus* est, actiones Dei in ipso quidem æternas esse, naturæ siue essentiæ, intellectus, voluntatis, potentiæ, & si qua sunt eiusmodi: ab ipso vero extra ipsum veluti fluere secundū ipsius vel secundū creaturæ modū, cōuenienter decreto æterno ipsius; sed suo ordine & tēporatio. Secundū modū ipsius triplex est actio: creationis, prouidētiæ, qua immediata est, & gratiæ salutaris.

Num. 13. *Heb.* 13.

2. *de illius scientia.*

3. *De illius actionibus.*

Hic enim citra opus creaturæ vllius multa à Deo proficiscuntur. Quæ vero mediate in natura & gratia præstare dignatur Deus, ea secūdum creaturæ modum Deus vt principium vniuersi, agit, atque (vt ait Augustin. lib 7. de ciuit. Dei cap. 30.) Sic administrat omnia quæ creauit, vt etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat. Sunt autem proprii motus, alii naturæ & instinctus ex natura, qui ad vnum certum & destinatum aliquod feruntur singulariter: alii voluntatis in natura rationali, qui ad varia siue bona, siue mala feruntur: bona, Deo cōmouente; mala vero, Deo mouente solum quod naturæ est, & finente quod voluntatis est. Ex quo optime & sanctissime illud constitui potest, omnes effectus & defectus in natura & in voluntate omnium omnino generum à Dei prouidentia esse: Verum tamen ita, vt (quod aiebat Plato) creatura velut proxima causa in culpa sit, θεὸς ἀναίτιος πάσης κακίας. *Quartus* locus est, primam & summam causam vsque adeo vniuersalem esse vt nulla insuper causa eius dari aut cogitari possit: quæ si ab alia pēdeat ratione vlla, nec prima nec summa esse poterit: sed aliam priorem superioremve aut æqualem dari oportebit: sic neutra simpliciter prima aut summa futura esset. Tum alias omneis causas, aut vt principia esse, aut à principio: vt principia esse naturam, & voluntatem; à principio esse causas medias, naturaleis à natura, & voluntate voluntarias. Harū modum

4. *De illarum causis.*

dum à Deo duplicem esse constitutum, necessarium & contingentem. Necessarium quidem, qui se aliter habere non potest, atque hic semper bonus, qua necessarius: Contingentem vero, qui se habet ὅπως ἔτυχεν, siue bonus siue malus. Sed hic triplex cautio prudenter obseruanda: prima, vt teneamus hos causarum modos ab ipsis rebus esse, & in ipsis esse prorationе principiorum, à quibus proficiscuntur (nam de immediatis Dei actionibus non dicimus, quæ supra hæc principia sunt, vt anteannotauimus) naturaleis naturaliter, & voluntariè. Secunda, vt hos modos vtrosque à Deo esse, non autem in Deo statuamus: nam modus in Deo non nisi diuinus est, id est, & necessarium hunc & contingentem omnibus modis superans; cum Deo nec aliunde obueniat necessitas, nec vlla contingentia, sed essentialia sint omnia in Deo, & diuino modo. Tertia denique, vt istos modos à Deo sic influere creatis rebus statuamus, vt nihil eorum reciprocetur & quasi refluat ad Deum. Est enim principium vniuersale, Deus: ad quem si quid horum refluueret, iam ex facto principium esse desineret. Ac huius quidem rei causa manifesta est ex naturalium documentorum comparatione: quia tota hęc res non à potentia naturali simpliciter, qua naturalis est, sed à rationali potentia Dei profecta est. Etenim ea potentiæ naturalis est conditio, vt semper vnum & idem fundat in suo genere; & si quid extra se gignat, gignat simile ex necessitate naturæ, aut contingentia dissimile: Pyrus pyrum, bos bouem, homo hominem: nempe pro vt vnius cuiusque rei in natura est forma vnica. At rationalis potentiæ, quæ omnium formarum capax, opus est omnimodum: ad quod tria in agente oportet concurrere, scire, posse, velle. Modus autem eorum quæ rationalis potentia efficit, non à scientiæ aut potentiæ modo informatur; sed à voluntatis modo, opera, quæ in scientia & potentia velut radice virtualiter informata sunt (vt loquuntur) actualiter informantis; idque libertate voluntatis, ac non necessitate naturæ. Quod in rebus diuinis exemplo si placet illustrari, hoc esto: persona Patris natura genuit personam Filii, non voluntate: Deus creaturas voluntate, non natura genuit: Itaque Filius vnum est cum Patre; res creatæ à Deo diuersæ sunt; æque omnium generum, graduum, conditionumq; fusæ à potentia rationali eius voluntariè ad demonstrandam omnimodam sapientiam ipsius. Non est autem nouum, quæ à natura sunt reciprocari atque refluere, quia adæquata sunt multa, multa nimirum essentialia: At quæ à voluntate sunt, ea aut reciprocari aut adæquari est inauditum. Quod si hoc in natura est verum, vt profecto est, quanto magis in Deo credi necesse est, si cum rebus creatis comparabitur? Hæc à me copiosius, mi frater, poni oportuit, vt certis quasi cancellis determinari possint facilius sequentia. Ais, primam sententiam tibi displicere, quia putas Deum non posse voluntate illustrandi gloriam per misericordiam & iustitiam punientem versari circa hominem nondum conditum. Addis ad amplificationem immo ne circa eum quidem qui est conditus & in puris naturalibus consideratus. Vt alter alterum intelligamus, quod dicis *versari circa hominem*, accipio pro eo quod est vulgo, habere obiectum, siue pro obiecto hominem. Hoc autem, mi frater, quod putas, quam sit verum, si placet, immo quia placet & petis, expendamus. Ego vero ex primo fundamento quod ante posui (à quo te non dissentire confido) statuo hominem nondum conditum, conditum, lapsum, &c. denique hominem communiter, vtcumque accipias, obiectum esse potentiæ, scientiæ, voluntatis, misericordiæ, & iustitiæ Dei: nam si hoc datur, omnino sequuturum est ergo, aliquid esse extra prouidentiam communem, & prædestinationem singularem filiorum Dei non obiectum Deo; ergo Deo aliquid accidere, si potentiæ, scientiæ, voluntari, &c. aliquid insuper accidit, quia potentia scientia, voluntas Dei est, aut Deus, aut diuinus, id est, infinitus actus. Æternitas quicquid videt, si non æternum videt, desinit esse æternitas, naturam æter-

„ *Ad argu-*
„ *mentum*
„ *Arminii,*
„ *primum*
„ *contra sen-*
„ *tentiam*
„ *Caluini*
„ *quod Deus*
non possit per
misericor-
diam & iu-
stitiam pu-
nientē ver-
sari circa
hominem
nondum
conditum.

Hominem
communiter
consideratū
esse Deo prę-
destinanti.

ratis amittit. Infinitas, si non infinita infinitè videt, si partibus definitur, definit esse infinitas: apud Deum æternitatemque illius non est, fuit, aut erit, sed esse permanens atque perdurans totum simul & interminabile. Creatura in natura rerum est quidem in tempore, sed Deo supra omne tempus & ab æterno in æternum, modo vnico, id est, diuino præsentissima: neque tantum ipsa, sed etiam omnes affectiones ipsius, vndecumque sint. Dices fortasse hoc principium in confesso esse (vt loquuntur) simpliciter, sed hic secundum quid aliam rationem esse; nempe quia agitur de misericordia & punitione, quæ non nisi ex antecedente miseria & peccato vere statui possunt. Atqui tam hæc, mi frater, quam illa sunt Deo præsentissima; non dico naturali modo, qui præterfluit; sed diuino, qui æternus est, & supra naturam omnibus modis eminens. Qui secus putant, ii profecto periclitantur ipsam Dei simplicissimam æternamque essentiam conuellere. Præterea diximus in propos. 3. miseriam & peccatum actu, habitu, potentia in rebus creatis considerari; item simpliciter aut comparatè: In Deo vero (quem etiam Aristotelis nobis ἀπλανῆ τὸν θεὸν γνωσιν esse cõcedit) misericordia & iudiciũ sunt æterno actu, ac non temporario; qui omnibus modis miseriam & peccatum hominis ante omnia tempora contemplatur, non accidentariè recipit in tempore. Postremo (vt fontem rei aperiamus) tota hæc cogitatio inde proficiscitur, quod non satis animaduersa est ab iis qui ita putant, ratio fundamenti. 3. quod ante iecimus. Cum enim omnis actio aut interna sit, aut externa, aut vtroque modo coniuncta simul: Interna in Deo est velut in opifice: externa est in creatura suo tempore & loco, velut in opere: quemadmodum in mente structoris domus est, informata ante, quam opere sit exstructa (vt loquuntur) materialiter. Cum vero vtraque actio coniuncta est, & fit ex ea opus numero vnum, quod vocant ἐπιτέλεσμα, tum vero internus ille actus quasi formale, externus materiale est; nihil in Deo temporarium, actus solum æternus est in Deo, nam internus est: non ergo temporarius: quemadmodum ex cõtrario omnia extra Deum temporaria; externus igitur actus est temporarius, nam extra Deum est. Quid ergo statuis? inquies: Deumne per misericordiã & iustitiam punientem versari circa hominem nondum conditum, aut conditum quidem, sed in puris naturalibus consideratum? Equidem quicquid illud est, quod de homine prædicari potest, vere & sanctè prædicari agnosco posse. Verum tamen lenius & conuenienter Christi & Apostolorum verbis, duo enuntiari posse video; quę si qui non exprimunt interdum, omnino tamen intelligunt: prius est, non modum & euentum solum consequentem (quem finem dicunt nonnulli κατ' ἐξοχὴν πανὸς) in hac quæstione ponendum esse, puta misericordiam & iustitiam punientem; item vitam & mortem æternam; sed fontem ipsum & genus, puta gratiam non gratiam, adoptionem vel filiationem, υἱοθεσίαν, & non adoptionem, quæ est reprobatio, vt propos. 2. diximus. Posterius est, non singularem vllum sed communem hominis respectum in electionis argumento poni oportere, vt eum nondum cõditum, conditum, lapsum, &c. tamen in conceptu Dei omni ex parte intelligamus præsentissimum, adeo vt in electione hac concurrant gratia in hominem simpliciter, & misericordia in lapsum ac peccatorem ex gratia: in reprobatione vero, non gratia adoptionis, & non misericordia. Hæc si commode dicuntur, non video, qua ratione pia mens offendi possit. Ait enim Christus, *Benedictos Dei Patris esse, qui hæreditario, percipient regnum præparatum sibi à constitutione mundi.* Matth. 25. Et Paulus: *Deum Patrem benedixisse nobis omni benedictione spirituali in supercœlestibus in Christo; prout elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, vt simus sancti & inculpati coram ipso in charitate, cũ prædestinauit nos in υἱοθεσίαν per Iesum Christum in se, ex beneplacito voluntatis suæ, ad laudem, &c.* Ephes. 1. Quid ergo nullus ergo respectus singularis est? Respondeo, propriè in argumento electionis & reprobationis, (nam de damnatione locus diuersus est) nullus respectus est singularis hominum

Omnia futura Deo esse præsentissima.

Actiones omnes Dei internas esse æternas.

minum secundum causam; sed tota discretio nostri à reprobis ex pura puta Dei voluntate est: Deus qua homines, siue nondum conditos, siue conditos, siue lapsos, ac potius omnia simul communiter coram ipso, per omnia tamen æqualeis inter se natura & sorte, discreuit disparauitque; hos eligendo & prædestinando in adoptionem filiorum Dei; illos sibi ipsis & naturæ suæ donando, ac non euocando in adoptionem filiorum Dei, quæ gratuita est, nec nisi gratiæ adscribi potest. Atque hæc gratia secundum se vnica modo sit duplex in electos, nam aut est gratia simpliciter, si hominem etiam ab æterno citra contemplationem lapsus respexeris, quæ gratia cum Angelis hominibusq; electis communicata est; aut gratia est coniuncta misericordia, vel est misericordia gratiosa, cum ad singularem lapsus & peccati respectum descenderis: Angelos enim gratia, nos & gratia & misericordia affecit Deus: nisi etiam ad potentialem misericordiæ de qua propos. 3. dictum] & misericordiam respexeris: Hoc enim sensu opus diuinum gratiæ misericordia est, & merito dici potest. Quid autem hic est quod in Deo reprehendi possit? quid negari à nobis? Deus omnes donauit natura humana: bona est donatio. certos ex eis donauit adoptionis gratia & misericordia: hæc donatio melior. neutram debuit, vtramque præstitit; illam omnibus; hanc certis hominibus. Sed aliud est, dixerit forsasse quispiam, reprobatio, aliud iustitia puniens, de qua loquimur, atque damnatio. Bene est: ergo de reprobatione inter nos conuenit: de iustitia puniente & damnatione videamus. Certe quemadmodum vasa misericordiæ, quæ præparauit Deus ad gloriam, vt demonstraret diuitias gloriæ suæ, sunt ab æterno ipsi præsentissima diuino & incomprehensibili modo, sine motu ipsius vel, mutatione vlla, sic etiam *vasa iræ coagmentata ad exitium, vt demonstraret iram suam, & notam faceret potentiam suam*, Roman. 9. v. 22. sunt æternum oculis eius exposita diuino modo. Vt vasa ergo à Deo sunt nam figulator est omnium: vt iræ vasa, à se sunt & peccato suo, in quod ruunt voluntate sua. omnes hæc *natura filii iræ sumus*, Ephes. 2. non autem prima conditione nostra. Affirmat Moses Genes. 1. *vidit Deus*, inquit, *omnia quæ fecerat: ecce autem erant bona valde:* quod bonum est, non odit Deus bonus; omnia ex creatione fuerunt bona: ergo ex creatione nihil omnium odit omnino Deus; alienum odit, non autem suum: nostro lapsui & vitio irascitur, non creationi suæ. Ex creatione vasa sunt: ex labe sunt iræ vasa, & coagmentata ad interitum, vt iustissimum labis & vitiositatis consectarium: *cum Deo enim ne diuersatur quidem malum*, Psalm. 5. Quemadmodum est in notitia Dei bonum electorum, quos afficit misericordia? sic in notitia Dei est (vt Esaias loquitur) aliorum malum: hoc ex quo sciuit, odit & damnauit. Sciuit autem, & præsciuit ab æterno: odit igitur æternum & damnat, etiamque prædamnauit. Quæ autem ratio est propositionis illius, eadem quoque ratio est alterius, ad amplificationem additæ, *imo ne circa hominem quidem versari adiectam. Deum, quæ est conditio, & in puris naturalibus considerationem.* nam eodem plane modo consequitur, de hoc, vt de illo; & non es nescius a toto in modo (vt vocant) siue communi ad particulare affirmationes viuersales sequi optima consequentia. Hominem communiter in electione & reprobatione respexit Deus ab æterno: ergo & nondum cõditum, & conditum & lapsum, & si quid præterea est quo exprimamus quod volumus. In causa, inquam, electionis & reprobationis hominem respexit simpliciter, quocunque eum respectu vestias: In causa damnationis peccatorem, quem Christo non dedit per electionem gratiæ, & quem ab æterno peccatorem vidit. Recte itaque sancti illi viri electionem & reprobationem hominis ab æterno factam statuerunt: alii nondum conditi hominis, alii nondum lapsi, alii denique etiam lapsi: quia in quauis conditione ipsius, homo citra considerationem beneficii & peccati electus aut reprobatus est. Nec vero eos inter se pugnare hoc dicto

Esai. 48.

Ad amplificationem argumento adiectam. quod ne quidem circa hominem conditum, & in puris naturalibus consideratũ misericordia & iustitia puniente potuerit versari Deus.

probari

probari potest, nisi distertis verbis ostendatur alterum conditionum negatio. Sic enim se habet consensu omnium communis enunciatio: In qua si quis positionem vnius remotionem alterius esse affirmauerit, in veritatem naturalis Logicæ & communem vsum impegerit. Quod si communiter causa electionis & reprobationis ita se habet, omnino sequitur eos qui hominem nondum conditum electum esse aiunt, verissime dicere; quia à Deo electi sunt interno actu, antequam externo essent: qui vero conditi electionem affirmant, eos externi actus principium, vel primum modum respicere: & sic deinceps. Hæc autem omnia non de actu illius sunt per se, sed de conditione actus quæ nihil facit ad substantiam illius. Dicis, *in hac sententia me tibi praire, qui de prædestinatione agens nusquam misericordiæ, sed vbique gratiæ mentionem facio, quæ misericordiam transcendit*, &c. Ego vero, mi frater nec ita sensi vnquam, vt cæteras partes posito nomine gratiæ viderer excludere, nec video quomodo ex ea voce id concludi possit. gratia genus est misericordiæ; non excludit speciem. gratia viam (vt ita dicam) omnium temporum complectitur: ergo & misericordiæ. neque illi qui misericordiam nominant, posita specie tollunt genus, aut parte posita excludunt totum reliquum: neque nos posito genere negamus speciem, aut toto posito partem illius fui cillamus. Vtrumque ex Scripturis est, quæ respectu totius & singularium partium eius prædicant gratiam, & certo respectu misericordiam: sed neutrum tollunt alterius affirmatione. Demonstrarem locis, nisi te pro peritia & intelligentia tua id mecum iam agnoscere plane confiderem. Prædestinatio ex gratia est: eadem gratia, quæ prædestinationem sanctorum pepeiit, eadem misericordiam capit: quod paulo ante satis (opinor) declarauimus. Gratiæ simpliciter memini in causa simplicis prædestinationis, id est, simpliciter communiterque enuntiatæ. Misericordiam etiam prædico in ratione hominis miseri, qua simpliciter, qua comparatè dicti. Addis *me tractantem de præteritis & reprobatis in his solis iustitiæ meminisse*. Primum, si placet, tollamus homonymiam: deinde rem expediemus paucis. Homonymiam propositione secunda exposuimus: reprobatos aut communiter dicimus, aut singulariter; si communiter accipis, rectè fit iustitiæ mentio, vt mox declarabimus; si singulariter; aut reprobati & præteriti pro iisdem accipiuntur, quæ propria est significatio, aut reprobati pro damnatis dicuntur, quod est catechreslicum. Priore significato accipere te non arbitror: posteriore si accipis (vt facis) certe quod dicis est verissimum, me tractantem de solis damnatis iustitiæ meminisse. Id tantum improbo, quod copulatiue scribis de præteritis & reprobatis, id est, damnatis Nam etsi iidem subiecto sunt, & omnes præteriti damnati sunt, & damnati præteriti; tamen alia est eorum ratio, qua præteriti siue reprobati; alia, qua damnati. Præteritio vel reprobatio non fit sine iustitia, sed non est à iustitia, vt à causa ipsius: damnatio cum iustitia & à iustitia est. Electio & reprobatio vel præteritio opus est voluntatis liberæ à sapientia Dei: damnatio vero est necessariæ voluntatis à iustitia Dei: nam Deus se ipsum negare non potest. 2. Tim. 2. iustus iudex, vt iniustitiam puniat necesse est, & iudicium faciat. Psal. 7. Hoc, inquam, opus est πολυποικίλης sapientiæ Dei, quod iis creaturis, quibus principium viarum suarum indidit, puta voluntatem liberam, vtrumque vsum illius ostenderit, bonum & malum, & euenta vsus illius in vtramuis partem consectaria. Quapropter tum in Angelis sapientia sua, tum in hominibus viam vtriusque vsus, sine vllo vitio aut culpa sua ordinauit: Opus vero iustitiæ est, quod iniustos damnat. Itaque etiam verè illud dicitur, præteritos à Deo damnari; sed quia damnandi, non quia præteriti siue reprobati. Iam ad argumentationem tuam venio: qua affirmas, *exilla sententia necessario statui Deum auctorem lapsus Adami & peccati*, &c. Equidem non video argumentum, quo hæc conclusio efficiatur necessario, si illam sententiam commodè (vt par est)

Ad allegatum ab Arminio consensum Iunii.

Ad argumentū Armin. secundum, ex intentia Caluini iequi Deum esse Auctorem lapsus Adami & peccati.

est) acceperis. Etsi non dubito, quin ad verba illa tua respexeris, quibus in enuncianda prima sententia visus es, *ordinasse quin etiam, vt idem homo laberetur & vitiosus fieret, quo hac ratione viam suis aeternis consiliis pateffaceret, id est, vt mysteriorditer aliquos seruare posset, &c.* Haec tua igitur, nisi me animus fallit, argumentatio: Qui ordinauit, vt homo laberetur & vitiosus fieret, auctor est lapsus & peccati: Deus ordinauit vt homo laberetur & vitiosus fieret: Deus ergo auctor est lapsus & peccati nostri. At huius argumentationis negatur propositio, quia aequiuoca: etenim ordinandi verbum in vulgo quidem, sed tamen κατ' ἐξοχήν, accipitur pro eo quod est simpliciter & absolute decernere, voluntate (vt loquuntur) determinante, & probante factum: quae κατ' ἐξοχήν in forensi est frequentissima: Nobis vero, qui in hoc argumento religiose proprietatem vocum tenemur obseruare, ordinare nihil est aliud, quam ordinem in factis disponere, & rebus singulis pro modo ipsarum. Aliud est decernere facta simpliciter, aliud ordinem factorum decernere in re quaque pro modo ipsius. Prius immediatum est, posterius inde a principio ad finem media respicit in rebus omnibus ad ordinem pertinentia. Priore significato negatur simpliciter assumptio: est enim a vero alienissima, cum nullius mali (de malo culpae dico) auctor vnquam sit Deus. Posteriore significato negatur propositio: est enim a vero discrepans; nec ratione vlla est necessarium, vt qui ordinem in factis disponit, & rebus singulis pro modo ipsarum, idem sit factorum auctor. Aliud est faciens, aliud factum, aliud vtrumque ordinans. Qui facit malum facinus, is auctor est mali: qui ordinem disponit in faciente & facto malo, is non auctor est mali, sed mali ordinator bonus ad bonum. Hoc vero vt intelligatur, adhibendum est fundamentum quartum, quod ante statuimus. Ex eo causam hanc totam circumscribemus in hunc modum: vitium omne, cuius proxima, non remotae aut summae semper est adscribendum. In catena annulus, qui rumpitur, vitium facit: in κυμάτῳ quae aberrat rota, haec demum in culpa est, non superior aut inferior vlla. Cum autem causae omnes aut principia sint, aut a principiis (hic autem principia velut rotae sunt, quibus versantur causae a principiis fluentes) Deus principium vniuersale omnis bonae naturae, principium rerum naturalium; & voluntas rationalis, moralium principium ad bonum aut malum liberè ἐπιμφοτερίζον. Haec tria principia suo proprio motu agunt actiones suas, & causas medias fundunt singula pro ratione ipsorum, & ordinem. Deus quidem diuino, natura naturali, voluntas electiuo modo. Deus diuino modo fudit naturam; natura hominem suo; voluntas suo & proprio actiones moraleis & voluntarias suas. Iam vero si voluntas fundit morale siue bonum, siue malum, de suo fundit: quod ne naturae quidem ipsi vt causae tribui potest, licet natura voluntatem in homine ingeneret; quia voluntas (vt vt a natura sit) principium proprium rerum moralium ac singulare est in natura a Deo institutum. Quod si huius culpa ne in naturam quidem ipsam cudi potest, quo iure, obsecro, imputetur Deo, qui per modum & medium naturae voluntatem homini indit? Respondeo itaque cum Augustino libro aduersus articulos falso sibi impositos, Artic. 10. *Non casus euentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium praedestinatio Dei aut excitauit, aut sustulit, aut impulit, sed plane praedestinauit iudicium suum, quo vnicuique retributurus est, prout gessit, siue bonum siue malum; quod iudicium futurum non esset, si homines Dei voluntate peccarent.* Pergit amplius ibidem artic. 11. dicens: *Si Diabolo obiiceretur, quod talium facinorum ipse auctor, ipse esset incentor; puto quod aliqua ratione hac se posset exonerare inuidia, & talium scelerum patratores de ipsorum voluntate eminceret: quia etsi delectatus sit furore peccantium probaret tamen se non intulisse vim criminum. Qua ergo insipientia, quaue dementia definitur ad Dei referendum consilium, quod nec Diabolo in totum adscribi potest? quia in peccantium flagitiis illecebrarum adiutor,*

Verbum ordinare non significare apud Auctores huius sententiae decernere facienda, sed ordinem in factis disponere.

Malum est à proprio motu creaturae, causis voluntate libera.

non voluntatum credendus est esse generator. Nihil ergo talium negotiorum Deus præstinauit vt fieret, nec illam animam turpiter nequiterque victuram, ad hoc vt taliter viueret, præparauit: Sed talem futuram non ignorauit, & de tali so iuste iudicaturum esse præscinit, &c. Quod si nec naturæ, nec Diabolo imputari potest, quanto minus Deo creatori sanctissimo atque sapientissimo? qui (vt idem ait lib. 6. *τῶν ὅλων*) *non omne quod præscit, prædestinat. Mala enim tantum præscit, & non prædestinat: bona vero & præscit, & prædestinat.* Bonum autem illud a Deo est, quod ordinatione sua ponit ordinem in bonis & malis: si non, otiosa plurimum futura est (quod absit) prouidentia Dei. malum non vult Deus, sed ordinem vult & seruat etiam in malo. A voluntate hominis accessit malum: a Deo ordinatio est vniuersalis atque singularis prouidentiæ ipsius, etiam quæ summè mala sunt, disponens, & in ordinem cogens sapientissimè.

Duplex quæstio.

Hic duplex mihi fortasse quæstio commouebitur: prima, quomodo hi motus proprii voluntatis dicantur esse, cum voluntatem ipsam, id est motuum voluntariorum fontem à natura esse, naturam à Deo fateamur? secunda, cur Deus voluntatem hanc, quali imagine libertatis constitutam, hominibus indiderit?

Responsio ad primum.

Ad vtrumque respondebo paucis. Ad primum, certe voluntas à natura est, natura à Deo, sed non eo minus voluntas principium motuum horum dicenda est, quam natura principium dicitur naturalium. Vtraque principium est actionis suæ; licet vtraque a summo principio Deo. Aliud est essentiæ ac defectionis, aliud ortûs ipsius. Quæ est ergo essentia naturæ atque voluntatis? vt illa motuum naturalium sit principium, hæc spontaneorum? Qui ortus: vniuersorum Deus fons vnicus atque vniuersalis est. Nec absurdum est, principium a principio esse: nam etsi principium, quod alicunde principium ducit, ratione ortus principium dici non debeat, tamen ratione actus principium essentiale propterea esse non desinit. Est principium per se, Deus est principium à principio, natura & voluntas nostra: Et hoc tamen vtrumque principium est, proprios suos motus habens. Neque vero est, cur hæc Philosophica quisquam esse existimet: naturalia sunt, naturalia autem a Deo sunt. Verum tamen si naturam audire nolumus, audiamus veritatem Dei, Christum dicentem de Diabolo, Ioan. 8 *cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater illius.* Hic pater, & generator dicitur mendacii, hic ex propriis loqui. Ecce tenemus ortum & actum peccati in Diabolo ex Christi verbis. Ortus ab ipso est: pater enim & generator est peccati. Actus ab ipso est consimiliter: nam ex propriis loquitur. Quid his verbis obsecro, euidentius? Quapropter Augustinus in eadem responsione, artic. 6. optime concludit; *Sicut ergo prævaricatoribus Angelis non indidit Deus illam, qua in veritate non steterunt, voluntatem; ita nec hominibus hunc affectum, quo Diabolum imitarentur, inseruit. Mendacium enim de proprio loquitur: & liber à mendacio non erit, nisi cum veritas liberauerit.* Nempe voluntatem liberam, id est, *δυναμιν* essentialem illam Adamo dedit: motus fuit Adami proprius & nostrum singulorum est. Quomodo proprius, cum à Deo sit datus? Quæcumque a Deo data sunt, aut legeiuris communis data sunt, aut proprietatis atque in accepit: voluntatem dedit Angelis hominibus lege in accepit & proprietatis: Propria igitur est, & motus proprii illius. *Ita*, inquit Augustinus libro de Genes. ad litt. imperf. cap. 1 *species naturæ ipsa & facit & ordinat: priuationes autem specierum defectusque naturarum non facit, sed ordinat tantum.* Semper igitur Deus iustus, nos autem iniusti.

Responsio ad secundam.

Ad 2. cur Deus hanc voluntatem & huiusmodi indidit? Respondeo, opus fuit summæ bonitatis & sapientiæ in vniuersitate naturæ. Quid bonitatis & sapientiæ fontem obstruamus ingratis animis, qui iam ingratis animis abusi sumus? bonitatis fuit, quod imaginem suam in vtraque natura, tum superiore, Angelorum, tum hac inferiore, speciei humanæ indidit: quod cum

cum cætera in natura rerum instinctu communi naturæ, aut sensu mouentur, quasi obscuro vestigio Dei; hi sola libertate propriæ voluntatis, eiusque rationalis, principium viarum suarum penes se habuerunt à Deo ex sola bonitate eius. Sapientiæ fuit, quod has ipsas species imagine sua præditas cum aliis tam multis condidit, & supra alias; vt perfectissimum suæ gloriæ speculum, quoad eius in rebus creatis fieri potuit, existeret. Sed cui fecit eiusmodi, libertate mutabili? nempe imaginem suam fecit, non se ipsum. Vnica est essentialis imago Dei Patris, Dominus Iesus Christus, Deus vnus, æternus, & immutabilis cum Patre & Spiritu sancto. Quisquis es qui hoc obiicis, audis serpentem insusurrantem tibi, quod Euæ occinuit olim in perniciem nostram. Satis esto tibi, quod factus es ad imaginem Dei; non perfectionem diuinam habens, sed perfectionis illius imaginem. Perfectionis diuinæ est propria immutabilitas: Hanc Deus natura habet; creatura imaginem illius habuit communicatione quadam à Deo penes se, depositam penes voluntatem suam: sed abiecit voluntate propria, quicumque lapsus est, siue Angelus, siue homo. Ne plura, tota hæc quæstio à Marcione est, quam totam copiosissimè ac neruosissimè Tertullianus bona parte li. 2. aduersus Marcionem persecutus est, inde à cap. 5. cuius lectio tibi, confido, satisfactura est. Subiicis tandem à necessitate conclusionis illius *non excusari illos, per distinctiones actus & vitiositatis in actu, necessitatis & coactionis, decreti & exequutionis*, &c. Ego vero te, mi frater, existimo ex iis quæ modo dicta sunt, satis pro tua pietate prudentiaque videre, qua in re fallat argumentatio. Peccatorem enim Deus non facit, sed ordinat, vt cum Augustino loquar: peccatoris vero ordinat malum factum, non iubendo vt faciat singulariter atque simpliciter, siue decernendo; sed ordinem suum & ius infinitæ prouidentiæ suæ in ipso malo, quod proprium est creaturæ, vindicando sapientissimè. Triumphare enim sapientiam Dei hoc modo oportebat, cum suum ordinem in creaturæ suæ inordinatione propria & voluntaria ostenderet. Hanc inordinationem & alienationem à bono, proprio libertæ voluntatis motu, non Dei instinctu, creatura parauit sibi. Libertas autem ista arbitrii, inquit Tertullianus lib. 2 aduer. Marcion. cap 9 *non ei culpam suam reposuit à quo data est, sed à quo non vt debuit administrata est.* Quæ cum ita sint, nihil necesse est, vt de singulis illis distinctionibus dicam, quæ suis locis fortasse valere possunt: mihi quidem ad hanc argumentationem propriè non videntur pertinere, nisi aliæ argumentationes, quas ex scripto tuo videre non possum, adsentur. Deinde omnes potius communiter ad quæstionem de prouidentia pertinent, quam ad hunc locum singulariter. Non placet autem quod aiunt, extra lineas. Hic vero fortasse dixerit quispiam: Ergo iudicia Dei à contingentia pendere: & fundari contingentibus, si ad hominem, qua peccator, & ad peccatum ipsius respexerint. Negatur consequens: nam contra ea ipsa quæ nobis sunt contingentia, à Dei ordinatione pendent, secundum ortum & actum ipsorum. Ortum: nam & modum contingentem æque ac necessarium statuit in natura Deus actum vero, in rebus bonis agentem; in malis verò cessantem, qua malæ, non qua ordinantur singulari prouidentia eius. Non ergo sunt Deo contingentia, vtcumque sint nobis: quemadmodum quæ causæ inferiori contingunt, ea nullo iure superiori adscribi possunt. Sed hanc rem iam ante fundamento quarto satis opinor, expressimus. Quamobrem ad alia transituri sumus.

De Gen. ad lit imperf. cap. 3.

Ad distinctiones ab Arm. vt inutilis ex-cluſandas sententia prima reiectas.

Contingentia non esse à Deo, sed nobis.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. VI.

MEns primæ sententiæ ea est quam ego propositione tertia explicaui. An vero isto obiectum communiter & indiscrete, ab vero discrete & certa circumstantia vestitum Deo prædestinanti & reprobanti offeriat, non magnopere laboro. *Mentem prima sententia esse eam quæ expressa tertia propositione.*

de eo enim mihi quæstio non est hoc loco. Si tamen & hoc paucis agere liceat, dicam, accurate hanc rem pensitanti, videri non posse obiectum communiter & indiscretè consideratum esse decernenti Deo, ex sententia auctorum primæ sententiæ. Taliter enim obiectum consideratum est decernenti Deo, quale tum fuit, quum nullum adhuc Dei decernentis internum actum circa se, nullum etiam exsequentis actum externum in se recepisset. hoc enim purum putum obiectum dicitur, vacuum ab omni alia consideratione, quæ obiecto per actum causæ circa id versantis accidere potest. Quum vero iuxta sententiæ primæ auctores creationis actus ad exsecutionem decreti, de quo agimus, pertineat, hinc certo certius patet hominem, qua condendus est, obiectum prædestinationis & reprobationis esse. Si tamen quis varios & multiplices decreti istius actus consideret, non dubium quin aliiex illis huic, alii isti hominis statui fint accommodandi & applicandi; atque hoc sensu communem & indiscretam obiecti consideratione admisero. Verum omnes isti actus ex vno primario iuxta istius primæ sententiæ auctores, dependent, nimirum quo Deus statuit in vna informis istius massæ, vnde humanum genus condendum erat, parte gloriam misericordiæ, in altera vero decus suæ iustitiæ declarare, atque illud ipsum est quod dixi mihi in prima illa sententia displicere: neque adhuc dum mihi persuadere possum, vllum exstare in tota Scriptura decretum quo Deus statuerit gloriam suam per misericordiam & iustitiam in horum salute & illorum condemnatione illustrare citra lapsus præuisionem.

Non potuisse ex sententia auctorum illius obiectum communiter & indiscrete consideratum esse decernenti Deo.

Locus quem citas ex Beza in 1. Ephes. v. 4. plane docet me nullam istis auctoribus iniuriam in explicanda illorum sententia fecisse, nam & in eo dicit, Deum sibi per creationem & corruptionem hominis aditum patefecisse ad exsequendum quod ante decreuerat.

Id quod tertia propositio dictum est confirmat verbis Bezæ.

Ad conuenientiam illarum sententiarum quod attinet, fateor omnes in eo consentire, quod decretum hoc Dei ab æterno sit factum, ante omnem obiecti qualiscunque & qualitercunque consideratæ actualem existentiam. *Nota enim sunt Domino Deo nostro omnia opera ipsius ab æuo.* Act. 15. Et omnes in vniuersum Dei actus interni æterni sint necesse est, nisi mutabilem Deum statuere velimus; sed ita tamen vt alii aliis ordine & natura antecedant. Fateor insuper & in hoc conuenire, quod nulla sit in prædestinato vel reprobato causa, cur ille prædestinatus sit hic reprobatus; quodque illa causa posita sit in Dei solius pura voluntate. At dico, quod alii aliis altius conscendant, & decreti actus vltrius extendant. Nam *Tertiani* negant Deum vllo prædestinationis reprobationisque actu versari circa hominem *vt nondum lapsum* consideratum, & *Secundani* aiunt Deum circa *non conditum* istius decreti actu non occupari. *Primani* vero aperte dicunt & contendunt Deum primo actu istius decreti circa hominem, *non condendum*, sed, *condendum* versari: Distinxi itaque illas sententias ex obiectis, prout vnaquæque hominem Deo in primo momento actus prædestinationis & reprobationis versanti obiecit, liberum quippe ab omni actu Dei prædestinantis & reprobantis, tum interno, quo aliquid de homine decreuerit, tum externo, quo aliquid in homine effecerit, quod etiam purum putum obiectum dici potest, nullum adhuc respectum ab actu decernentis æterno, nullamque formam ab externo actu adeptum. Quando vero iam aliquo Dei actu respectum aliquem vel formam accepit, iam non purum obiectum est, sed obiectum habens circa se aut in se aliquem Dei actum, quo ad vltriorem actum recipiendum præparatur, vt & paulo ante dictum est. Quod vero ex Thomas illos suam istam sententiam exemplo Iacob Esau Rom. 9. recte comprobare, de eo postea videbimus.

Esse quidem aliquam in-

ter primam sententiam & reliquas duas conuenientiam, sed in obiecti qualificatione maximum inter eas manere discrimen.

De fundamento in præsentiarum & primo quod ad locum ex Thom. Lin.

Ad illa quæ tanquam fundamenta præcipuus huius doctrinæ & respondi ad meas argumentationes, pauca hic ut mihi siue annotare siue quærere. *Ad primum locum de*

Bil-

Essentia Dei. Deus ita immutabilis essentia, potentia, intellectu, voluntate, consilio, opere denique, vt tamen creatura mutata aliusi illi creaturæ fiat voluntate applicatione potentiæ, & opere, quam fuit eidem creaturæ perseuerantiin statu primæuo; causæ tribuens quod causæ debetur, sed absque vlla sui mutatione. Deinde si immutabilis Deus, ergo motum liberi arbitrii, quo semel dedit homini fiui & vti ex animo ipsius, non circumscripsit aut determinauit in vnam partem decreto aliquo suo, vt in istam necessario inclinet, in alteram vero, stante illo decreto inclinare actu non possit. Tertio, Deus formam & conceptum æternum & immutabilem habet eorum omnium, quæ mutabiliter ab hominib. fiunt, sed naturæ ordine sequentem multos alios conceptus, quos Deus habet, de iis quæ & ipse facere & hominibus permittere volui. *Ad secundum* locum de scientia Dei. Dei scientiam æternam immutabilem & infinitam esse, seque extendere ad omnia tum necessaria tum contingentia, ad omnium quæ fieri ipse vel mediate vel immediate, & quæ fieri ab aliis permittit, mihi est persuasissimum: at modum, quo contingentia futura, & præsertim ea quæ liberi arbitrii creaturarum sunt, quæque permittere decreuit non ipse facere, certo sciat, non capio, ne ista quidem mensura qua ab aliis peritioribus illam intelligi existimo. Scio esse qui dicant, omnia ex æternitate Deo esse præsentia, & modum, quo Deus futura contingentia certo & infallibiliter nouit esse hunc, quod illa contingentia Deo coexistant in *Nunc* æternitatis, adeoque sunt in ipso indiuisibili & in infinito *Nunc* æternitatis complectente totum tempus. Quod si ita est, non difficile est nosse quo pacto Deus futura contingentia certo & infallibiliter sciat. Contingentia enim non repugnant certitudini cognitionis nisi qua futura non autem secundum quod præsentia sunt. At ista ratio non exhaurit omnes difficultates, quæ incidere possunt circa istarum rerum considerationem. Nam Deus etiam ea quæ contingere possunt, nunquam autem contingent & propterea Deo non coexistunt in *Nunc* æternitatis, nouit futura, nisi impediantur; vt apparet ex 1. Samuelis 23. de *ciuibus Keilam Dauidem* tradituris in manum *Saulis*, quod tamen factum non est. Ergo etiam ex causis contingentibus videtur certa esse cognitio futurorũ, si illæ causæ completæ sint & non impediantur. At quomodo causæ completæ erunt illorum actuum qui pendent ex arbitrii libertate, quibus etiam eo ipso momento quo hoc elegerunt, liberum fuit non eligere, vel aliud præ illo eligere? Quare si quando per otium licebit, velim vt tua reuerentia & hæc & quæcunque ad illam quæstionem faciunt, suo more accurate pertractet: scio multis hoc gratum & acceptum fore, operamque istam nõ inutilem futuram in Domino. Æterna dicitur Dei scientia, at non omnium scitorum æqualiter. Nam absolute æterna est Dei scientia, qua Deus nouit seipsum & in seipso omnia possibilia: at qua futura entia nouit est æterna quidem tempore, at natura posterior actu aliquo voluntatis Dei de illis, etiam in nonnullis posterior actu aliquo voluntatis humanæ præuiso. Et in vniuersum hic mihi videtur ordo esse scientiæ diuinę ad obiecta sua varia comparatæ, vt Deus cognoscat

Ad secundum locum de Scientia Dei.

1. Seipsum.
2. Omnia possibilia tum
   - quæ facere ipse potest.
   - Quæ fieri possunt ab illis, quæ ipse facere potest.

Ordo obiectorum in mente diuina.

3. Omnia quæ actu creationis sunt exstitura.
4. Omnia quæ per actum creaturarum, & præcipue rationalium sunt exstitura.
5. Quæ ipse facturus est
   - Vel motus per ista creaturarum, & potissimum rationalium, effectu:
   - Vel saltem occasione ab istis accepta.

Aut in omni genere cuiq; fuisse vniuocum a quo cætera sint æquiuoca.

Vnde apparet æternitatem scientiæ Dei non negari ab illis, qui aliquid ab humana voluntate dependens illi præstruunt vt præuisum.

Aut ita cuiusq; primæ causæ vniuocum esse cætera sint æquiuoca.

Hoc autem non capio quomodo verum sit, quod in omni genere alicui quid sit vniuocum a quo cætera sint æquiuoca. Putaui hactenus, quæ sub eodem genere sunt, esse vniuoca aut saltem analoga: æquiuoca autem cum vniuocis sub idem genus non comprehendi; neque logicum neque metaphysicum, multo minus physicum. Deinde vniuocum æquiuoci causam esse non posse putaui. Nihil enim simile. Quod si simile, vt inter causam & effectum; iam non æquiuocum, sed analogum. Sic quæ ab igne calent, nõ vniuoce neque æquiuoce, sed analogice calere dixerim. Deus sit vniuoce, nos analogice. Quod illi fatentur qui proprietates aliquas naturæ diuinæ nobis secundum analogiam communicabiles statuunt, inter quas etiam scientiam numerant. *Ad tertium*, Actiones Dei in ipso sunt æternæ quidem, at seruato ordine alias aliis priores natura, quin & necessario præeuntes: an eodẽ ordine quo fluunt extra ipsum, non facile dixerim: scio autem esse qui ita statuerunt, inter quos nonnulli *Georgium Sohnium* p. m. recenseant. Nonnullæ etiam actionum internarum in Deo sunt natura posteriores præuisione actus alicuius ex voluntate creaturæ dependentis. Sic decretum de mittendo filio ad redemptionem humani generis, est posterius præuisione lapsus hominis. Etsi enim Deus lapsum hominis impediturus fuisset, nisi scisset se illi restaurando remedium facile adhibere posse, (quemadmodum nonnulli statuunt, tamen decretum certum de remedio contra lapsum adferendo per missionem filii, a Deo non est factum, nisi præuiso morbo, id est, lapsu. Modus quo Deus tanquam vniuersale principium in creaturas suas & præsertim rationales influit, cumque natura & voluntate creaturæ concurrit ad agendum, ille mihi probatur qualiscunque sit, qui non inducit determinationem voluntatis creaturæ ad vnum ex contrariis vel contradicentibus; si quis modus inducat, non video quomodo ille consistat cum *Augustini* dicto absterendo citato, quod Deus ita administret omnia quæ creauit, vt etiam ipsa *propriis exercere & agere motus sinat*. Neque cum dicto *Platonis*, quo Deus *expers omnis culpæ* statuitur. Velim plane & solide explicari, quomodo a Dei prouidentia omnes effectus & defectus in natura, & voluntate omnium omnino generum sint, & Deus tamen a culpa immunis sit, culpa omni (si qua sit) in proxima causa residente. Si quis existimet Deum a culpa eximi quia remota sit causa, creaturam vero quæ proxima sit culpæ affinem esse, si quid peccatum, ille mihi rationem rectam tenere nõ videtur, cur aliqua causa in culpa sit aut culpæ expers, sed de illo etiam latius posterea. *Ad quartum*, Vniuersalis causa nõ habet causam supra se, & prima summaq; causa ab alia causa non pendet, ipsi enim terminus illa in se actionem concludunt: sed fieri potest vt vniuersali primæ & summæ causæ occasio producendi certi alicuius effectus ab alia causa præbeatur, quem extra illam occasionem prima causa nec proponeret in se producendum, neque produceret actu extra se, imo neque proponere seu decernere producẽdum neque producere posset. Tale est decretum de damnandis nonnullis, & damnatio ex illo. Quæ vero de modis causarum necessariarum & contingentium dixisti, facile adprobo, vt & illa quæ de distinctione naturalis & rationalis potentiæ disseruisti. Certum autem habeo nihil ex istis præmissis aduersis meam sententiam aut ea quæ ad destructionem primæ sententiæ a me allata sunt, deduci posse.

Ad tertium locum de Actionibus Dei.

Ad quartum locum de causis actionum Dei.

His ita positis, venio ad considerationem responsi tui ad meas argumentationes. In priore argumentatione mea subtraxi misericordiæ cruenti a peccato & miseria, & iustitiæ punienti hominem consideratum vt nondum conditum, persisto in sententia: neque n. quidquam video allatũ quod illam infringat & me ab illa deiciat. Non enim isto pacto subtrahitur homo prouidentiæ Dei communi, non prædestinationi singulari, sed prouidentiæ ex misericordia & iustitia ita administratis consideratis-

Consideratio responsi Iunii ad primam argumentationem Arminii.

deratæ, & prædestinationi ex istis causis decretæ. Non valet autem argumentatio ab eo quod est *secundum* ad id quod est *primum*, secundum quod considerata prouidentiæ subtrahitur, non simpliciter ita etiam prædestinationi. Quod etiam tua prudentia videt me responsurum, ideoque triplex aliud responsum attulit: at nullum eorum meæ argumentationi noxium. Nam *quod ad primum*, fateor peccatum & miseriam Deo ab æterno fuisse præsentissima, atque vt præsentia fuerunt, ita misericordiæ & iustitiæ, circa illa locum fuisse: at ista quam impugno sententia non statuis illa præsentia misericordiæ & iustitiæ, tanquam præuisa, sed ex decreto misericordiam & iustitiam illustrandi inducit necessitatem existentiæ peccati & miseriæ; vt per illorum actum ilem existentiam decreto ex misericordia & iustitia facto locus ipso actu esse posset. *Quod ad secundum*, concedo etiam misericordiæ à peccato & miseria potentiali vindicanti locum esse posse in eo qui actu neque peccator neq; miser sit, sed de misericordia ita considerata hic non agimus: & certum est misericordiam & iudicium in Deo actu æterno esse, sed actu primo; at actu secundo Deus eas proprietates ex mente autorum illius sententiæ intellectas exercere, nisi circa peccatorem & miserum actu, non potest. *Denique* quod de actione Dei interna & externa & coniuncta dicis, non magis meam argumentationem conuellit. Nam neque actio interna, quæ est decretum Dei de gloria per misericordiam & iustitiam puniendam illustranda, neque actio externa, quæ est declaratio actualis eiusdem gloriæ per misericordiam & iustitiam, neque vtraque coniuncta locum habere potest circa hominem non peccatorem & non miserum. Scio quidem illis qui hanc sententiam tuentur, tantum inter actionem internam & externam id est, vt illi loquuntur, inter decretum & eius executionem esse discrimen vt Deo decernente liceat salutem ex misericordia & mortem ex iustitia non peccatori, at actu non saluare ex misericordia nisi peccatorem, neque damnare posse actu ex iustitia nisi peccatorem. Verum ego illud discrimen nego: quin imo aio, Deum, quod facere nō potest actu externo, nec velle posse neque decernere actu interno, adeoque vnum & eisdem circumstantiis vestitum esse obiectum internæ & externæ actionis: siue illud Deo sit præsens ratione intellectus ipsius æterni & obiiciatur eius decreto, siue reipsa sit in sua actuali existentia & obiiciatur executioni decreti.

Vnum & eisdem circumstantiis vestitum esse obiectum decreti & executionis.

Quare adhuc aliter de illa sententia statuere non possum, quam quod probari nō possit cum Scripturæ sententiis & loquendi tenoribus. Cæterum *illa duo* quæ lenius & conuenienter Christi & Apostolorum verbis enuntiari posse putas, non faciunt ad sententiam illam primam explicandam, sed additamenta sunt, quibus illa sententia plurimum immutatur, & quæ minime agnoscent illius sententiæ additipulatores; quod satis planum feciſſe me arbitror in enarratione sententiæ eiusdem ad respōsionē tertiam, & iam rursus vel vnico verbo commonstrari potest. Illa enim quæ tu modum ponis & euentum consequentem prædestinationis & reprobationis, illa eadem isti primæ sententiæ auctores causam dicunt esse & præcipuam decreti eiusdem, & finem, licet non postremum, quem dicūt esse gloriam ex misericordiæ & iustitiæ declaratione. Deinde nullam illi gratiam agnoscunt in prædestinatione, quæ non sit misericordia, & recte, nam gratia quæ in hominem simpliciter est, non est ex electione: nullam etiam agnoscunt non gratiam seu non-misericordiam, quam iustitia puniens non comprehendat, vt vt est, ego hic aduersus sententiam ita explicatam non ago, non quia illam omni ex parte probo, sed quia istam quam Caluinus & Bezæ esse dico, hic examinandam sumsi, de alia post videbo. Caeterum autem quæ isti sententiæ ita explicatæ hic contentanea adferuntur considerabo. *Scripturæ loca* ex Matthæi 15. & 1 phil. 1. allata, quibus docetur Deum *ab omni æternitate ex beneplacito voluntatis suæ nonnullos elegisse ad adoptionem, sanctimoniam, & vocationem participationem*, tantum abest vt eorum

Ad loca Scripturæ à Iunio vt contentanea huic sententiæ allegata.

con-

considerationem probent, vt contra ex illis planissime peccati tanquam conditionis in obiecto benedictionis & electionis requisitæ respectus concludi possit. *In priore loco*, benedicti vocantur ad regni participationem quod Deus illis ab æterno paravit: sed in quo, & per quem? annon in Christo & per Christum? ita sane, ergo præparatum peccatoribus, non hominibus communiter & citra peccati respectum consideratis. *Iesus enim dicitur, quia populum suum saluat a peccatis. Locus Ephes. primo* longe planius idem dicit, vt postea latius comprobabitur, quando illo loco ex professo vtar ad sententiæ, quæ peccatum ponit conditionem in obiecto requisitam, comprobationem. Respectum singularem hominum ego non posui secundum causam, quod semel monitum volo, sed secundum conditionem in obiecto requisitam, nempe peccatum & miseriam, quæ adhuc requiro. Quod *gratia* vocem à *misericordia* distinguis secundum rem ipsam & significationem vocum est: at huic loco nō necessarium Nulla enim est gratia homini ex prædestinatione facta, vt nec vlla prædestinationi præuia quæ non sit coniuncta misericordia. Angelis quidem gratia affecit Deus, non misericordia eruente à peccato & miseria, nos misericordia afficit, nō gratia quæ contra misericordiam distinguitur. Loquor de prædestinatione. Exque illa misericordia facta est adoptatio, quare non ex hominibus in primæuo statu consideratis, sed ex peccatoribus: quod etiam apparet ex stylo Apostolico, qui non vasa gratiæ & non gratiæ, sed misericordiæ & iræ appellat electos & reprobatos. Quod vasa sunt, id habent æqualiter & communiter ex creatione, sustentatione, & ex gubernatione diuina, quod vasa ira digna eamque promerita & filii iræ, vt est Eph. 2. eo etiam inter se non discriminantur. At quod hi vasa iræ sunt, id est, ad iram destinata, ex merito quidem suo, at ex Dei iudicio iusto iram illis inferre volentis: alii vero non iræ vasa sunt sed misericordiæ ex gratia Dei peccatum illis condonare & ita meritis parcere volentis, hoc ex discriminante vtroq; Dei voluntate sunt; quæ discretio post peccatum initium habet, sine actum Dei internum siue externum consideremus. Vnde apparet eos nō idcirco vasa iræ esse quia labem contraxerunt, cuius iustissimum consectarium est ira, nisi accedat Dei voluntas: quę hoc iustū consectariū respectu omnium vitiosorum, velit necessarium esse consectarium eorum respectu, quibus solis negat condonare, quod iuste posset punire in omnibus, & condonare statuit cæteris. *Quod ad amplificationem additur*, isidem argumentis stabilitur. Iustitiæ enim puniendi locus non est nisi in peccatorem, misericordiæ illius, de qua agimus, actus nullus esse potest nisi in miserum: at homo inpuris naturalibus consideratus, nec peccator est, nec miser, ergo illa iustitia & misericordia locum circa illum non habent. Vnde videtur tota structura prædestinationis, ex illis proprietatibus & ita intellectus factæ, obiectum esse non posse hominem communiter consideratum, vtpote quæ circumstantiam peccati & miseriæ in suo obiecto postulat, qua circumstantia homo ad determinatum statum restringitur, & à communi consideratione secluditur. Scio quidem, si communis consideratio admittitur, tum nullam ex singularibus illis excludi: at nouit etiam tua dignitas, si singularis aliquis respectus præcise ponitur, tum communem illum excludi. At quod in causa electionis & reprobationis nulla sit benefacti aut peccati consideratio, non omnino concedendum puto. Benefacti non est vtpote quod nullum fuit: peccati non est vt causæ cur hic reprobetur, non ille, sed vt causæ meritoriæ cur illi reprobari posset, & conditionis in obiecto requisitæ, quod sæpissime monui, & porro sæpe data occasione dicendum erit. Quousque vero dissentiant istæ sententiæ paucis est annotatum ad responsionem primam. Quando autem dicitur Deus elegisse vel non dum conditum, vel conditum quidem, at non lapsum, vel lapsum, id intelligendum norunt omnes, non qua tales reipsa sunt homines, sed qua tales considerati, omnes enim fatentur Deum ab æterno

Notetur discrimen inter respectum hominum secundum causam, & secundum conditionem in obiecto requisitam.

Consideratio responsi ad illud quod per amplificationem est additum.

terno elegisse homines antequam conditi essent, actu nempe interno, at actu externo nemo dicit hominem electum antequam conditus esset; quare conciliatio istarum sententiarum respectu actus interni non fuit facienda: quum vtriusque actus vnum idemque sit & eodem modo consideratum obiectum. Et diuersæ sunt quæstiones, quando electio facta sit, & qualiter considerato.

Recte allegatum ab Arm consen sum Iunii.

Autoritate tui consensus mea dicta stabilire volui, an ignoranter, ex his iudicium fiat. Præparationi pœnæ ex iustitia, quam ego ex tuis thesibus etiam reprobationem appellaui, subiicis hominem *vt peccatorem* consideratum, eaque peccatum *præsupponis* ex tua mente: at *prima sententia*, peccatum isti eidem decreto *subordinat*. Præteritionem quam illa eadem prima sententia *iustitiæ punienti* tribuit, tu *libertati* bonitatis diuinæ tribuis, *puniente*mque iustitiam ab ea *excludis*, quum *subiectum* præteritionis statuis hominem *nondum peccatorem*. Prædestinationem quam *prima sententia misericordiæ* adscribit vt contra gratiam distinguitur, tuæ theses iam ante citatæ respons. 2. & 4 *gratiæ* assignant, & quidem *simpliciter dictæ*, quandoquidem hominem considerant in *natura*, in qua est *conditus*; *gratia* vero, qua *misericordia* est coniuncta subiicis *hominem peccatorem*, eique peccatum *præsupponis*: sententia vero prima illi *peccatum subordinat*, quorum vtrumque simul fieri nequit, itaque in eo mihi adsentiri visus es, quod electionem *misericordiæ* non tribuis nisi qua homo vt *miser* consideratur, & præparationem pœnæ *iustitiæ* non adscribis, nisi qua homo vt *peccator* consideratur. Respondes, gratia posita vt genere misericordiam, vt speciem non excludi, & misericordia posita vt specie gratiam vt genus non excludi: fateor, at dico primo gratiam vt genus poni non posse, nam gratia qua genus nullius actus causa poni potest, actus inquam singularis, qualis est prædestinatio. Deinde aliam esse hic rationem gratiæ & misericordiæ quam generis & speciei: opposita dicuntur vt species gratiæ, [illegible] generis adpellata pro gratia quæ hominem respicit vt conditum, misericordia nomen ex obiecto suo nacta pro gratia quæ hominem respicit vt peccatorem & miserum. Ex illa priore si homo prædestinatus dicitur, hæc posterior locum habere non potest, si ex ista, misericordia nempe, iam illam priorem locum non habuisse certum est, alioquin hac opus non fuisset. Ex vtraque coniunctim prædestinatio facta dici non potest. Quare recte concluſi ex vnius speciei positione alteram tollens. Si homo ex *integra natura* euehendus est in supernaturalem gloriam, hoc est *gratia simpliciter sumta & vt contra misericordiam distinguitur*; *si ex corrupta*, hoc *gratia cum misericordia coniuncta*, id est, *misericordia* proprium opus est. Gratia simpliciter sumta & misericordiæ opposita hoc non potest, misericordia ad illud non est necessaria. Prædestinatio autem est ex tali gratia quæ & potest efficere quod proponitur prædestinatione, & necessaria est ad illud efficiendum. Quod copulatiue scripsi de præteritis & reprobatis, id feci quia subiecto vnum sunt. At non ratione: fateor: & hoc expressi quum dixi in his solis, id est, reprobatis, id est, *damnatis non præteritis* iustitiæ meministi. Propositione autem secunda mea significaui aliam præteritionis, aliam vero prædamnationis, quam ibi reprobationem appellaui, rationem esse ex mente eorum quibus secundam sententiam adscripsi. Homonymia reprobationis responsione secunda explicata est, & omnis culpa à me remota, qui illa voce vbiq; ex tua mente vsus sum.

Exceptio.

Responsio.

Ex verbis Iunii probatur ipsum à prima sent. auctoribus dissentire.

Ex illis vero quæ sequuntur aperte apparet te à primæ sententiæ auctoribus dissentire. Tu enim prædamnationem à iustitia esse dicis, præteritionem vero seu reprobationem cum iustitia quidem sed non à iustitia: at primæ sententiæ autores reprobationis qualitercunque sumptæ, siue synecdochice, siue proprie, siue catachrestice, causam iustitiæ adscribunt, hoc est, & præteritionem & prædamnationem à iustitia esse dicunt. At quomodo electio & præteritio liberæ voluntatis opus est, damna-

tio vero necessariæ voluntatis à iustitia Dei. Putaui hactenus cum nostris Theologis totum hoc decretum à liberrima Dei voluntate institutum esse, atque eadem mihi adhuc sententia vera esse videtur, iuxta dictum, *miserebor cuius miserebor*: & *Cuius vult miseretur, & quem vult indurat*: vtroque actu æque libere tangente Deo. Si enim necessarium est vt Deus peccatum punire velit, quomodo non punit illud in omnibus peccatoribus? si punit in aliquibus in aliis vero non, quomodo necessariæ voluntatis? distinctionem enim illam inter personas æque pœnam meritas, quis non liberæ Dei voluntati adscribat? postulet iustitia pœnam propter peccatum, sed ab omnibus peccatoribus æqualiter citra discrimen: si discriminatio est, illa est a libera voluntate pœnam postulantis ab his, illis vero peccatum condonantis. At necessarium fuit vt puniretur saltem in aliquibus. Si negem post Christi satisfactionem, quomodo probabitur: Scio *Thomam* & alios ex Scholasticis dicere, bonitatis diuinæ & prouidentiæ rationem postulare vt nonnulli ad vitam eligantur, alii permittantur in peccatum ruere, & inde in pœnam mortis æternæ: liberum autem esse Deo decernere quibus vitam & quibus mortem velit obtingere, at rationes illorum mihi videntur refutari posse ex iis ipsis, quæ alibi de pretio redemptionis nostræ à Christo persoluto dicunt. Aiunt enim pretium istud sufficiens esse pro omnium peccatis, at si iustitiæ diuinæ necessitas postulat vt aliqui peccatores damnentur, iam pretium illud pro omnibus sufficiens non est. Iustitia enim pretium illud accipientis postulat necessario, vt aliqui redemptionis sint experres, ista ergo conditione ab offerente oblatum est, vt iustitiæ necessitati semper sua illa restaret aliunde postulanda satisfactio, & ab aliis præstanda. Neque quod hoc postremum scholasticorum dictum, quod tamen à Patribus sunt mutuati, quisquam reiiciendum putet, planis enim & expressis Scripturæ testimoniis comprobari posset, si opus esset.

De scholastic. dogmate, quo statuunt necessitatem puniendi peccati, saltem in aliquibus.

Iam ad argumentationem meam secundam veniamus, illa hæc fuit. Sententia, ex qua Deus necessario auctor peccati statuitur, omnibus Christianis est repudianda, imo & hominibus omnibus: nemo enim mortalium quem Deum æstimat, malum arbitratur. At ex sententia Caluini & Bezæ Deus necessario autor peccati statuitur. Ergo repudianda. Minoris probatio constat his illorum verbis, quibus dicunt, *Deum ordinasse vt homo laberetur & vitiosus fieret, quo hac ratione viam suis æternis consiliis patefaceret.* Nam qui ordinat vt homo labatur & peccet, ille peccati auctor est. Hæc mea argumentatio firma est, neque per tuam responsionem debilitata. Est enim *ordinandi* quidem vox æquiuoca, nã significat proprie ordinem in factis disponere, & rebus singulis pro modo ipsarum, quo significatur a scholasticis pene semper vsurpatur. Sed sumitur etiam nonnunquam pro eo quod est simpliciter & absolute decernere voluntate determinante factum. Sed quid tum? an continuo, quia ego voce illa vsus sum quæ est æquiuoca & varie vsurpatur, æquiuocationem cõmisi? Non puto: nisi probetur quod ego voce illa vario significatu vsus sum in mea probatione. Secus ratissima sit proba argumentatio, quum propter rerum multitudinem & inopiam verborum crebertime cogamur vti vocibus diuersum significantibus. Æquiuocatio autem dicitur quando vox aliqua in eadem argumentatione aliter atque aliter vsurpatur. At ego in propositione mea & in assumptione eodẽ sensu vocem istam accepi, & sic libero meam argumẽtationem ab æquiuocatione. Dico hoc ex ipsa etiam liquere. Nam addita illa, *vt homo laberetur*, significant *ordinandi verbũ* vtrobiq; accipi pro eo quod est *facta simpliciter decernere*, vel potius pro eo quod est facienda simpliciter decernere; non posse autem accipi, ob illa eadem adiecta, pro eo quod est ordinem factorum decernere.

Aluatio secundæ argumentationis Armin. ex prima sententia Deum necessarii statui autorem peccati.

Iam syllogismum paucis ponamus vt responsionem tuam ex aduerso cõferre queamus.

Qui

Argumentatio ipsa secunda Arm. Syllogistice proposita, cum consideratione Resp. Iunii eadem.

Qui ordinauit vt homo laberetur, & vitiosus fieret, auctor est lapsus & peccati.

Deus ordinauit vt homo laberetur & vitiosus fieret.

Ergo Deus est auctor peccati.

Negas propositionem, si ordinandi verbum sumitur pro ordinem in factis disponere. Negas assumptionem si idem verbum pro eo quod est facta seu facienda simpliciter decernere vsurpatur. Recte sane; & ego tibi in eo assentior. Sed quid si idem verbum in propositione significet facta seu facienda simpliciter discernere: tum sane vel te quoque fatente vera erit propositio. Secus vana est distinctio vocis, si falsa sit propositio quocunque modo vox sumatur. At vox illa in propositione sumitur pro eo quod est facienda simpliciter decernere, vt fiant, quod declarant ipsa verba: *qui ordinauit vt homo laberetur.* Iam assumptio inquis falsa est, si vox eodem significatu quo in propositione vsurpatur; & sic non sequitur conclusio. Respõdeo non hoc inter nos quæri an assumtio ista vera sit nec ne, voce ordinandi pro facienda decernere vsurpata; sed an hoc illi dicant quibus primam illam sententiam attribui. Quod si illi hoc dicant & propositio illa vera sit, tum sequitur ex illorum doctrina, & te mihi consentiente, quod Deus sit auctor peccati. Fateris enim peccati auctorem esse illum, qui ordinat vt peccatum fiat, voluntate simpliciter decernente & determinante. At *Caluinus* & *Beza* id dicunt planis & apertissimis verbis, nullius indigis explicationis, & istam explicationem vocis *ordinandi*, quam tu propriam dicis & ego agnosco, nullo modo admittentibus. Velim autem doceri, quomodo peccati fiendi necessitas pendere possit ab ordinatione & decreto Dei, aliter quam per modum causæ siue efficientis siue deficientis: quæ deficiens in efficientem reducitur, quando deficientis efficientia necessaria est ad vitandum peccatum. Ipse *Beza* fatetur incomprehensibile esse quomodo Deus possit esse extra culpam & homo culpæ obnoxius, si homo Dei ordinatione & necessario est lapsus.

Hoc itaque faciendum fuit; illorum sententia fuit liberanda ab istius absurdi consequentia; quod ego illi mea argumentatione impingo. Necesse vero non fuit doceri quomodo Deus peccatum ordinauerit, & quod peccati auctor vere non sit. Assentior enim tibi vtrobique, tum in explicatione istius ordinationis, tum in eo quod Deus peccati autor non est. Quin & ipse Caluinus & Beza aperte negant Deum autorem peccati esse licet ordinationem peccati talem definiant qualem vidimus: at non commonstrant quomodo hæc duo inter se conuenire possint. Quare velim plane & perspicue commonstrari, quod Deus ex illa ordinatione auctor peccati non statuitur, vel sententiam commutari; quandoquidē multis est scandalo, imo causa à nobis secedendi nonnullis, quāplurimis se nobis non coniungendi. Omnino autem mihi persuadeo & te illam consequentiam videre, sed male sententiam virorum istorum commoda explicatione liberare ab absurda & blasphema consequentia, quam illi istam impingere. Candoris certe hoc est & beneuolentiæ, sed nulli bono vsurpatæ, eo quod glossa, vt loquuntur, contraria est textui, vt cuiuis inspicienti & textum cum glossa conferenti est manifestum.

Non fuisse necesse doceri à Iunio Deum non esse autorem peccati, sed; hoc absurdum non sequi ex positione prima sententia.

Duæ porro istæ quæstiones, quas tibi obiicis, mihi negotium non facessunt, quum res ita explicatur.

Gaudeo tamen pulchra tua & elegante istarum quæstionum tractatione. Ego vero aduersus sententiam Caluini & Bezæ quærerem: *Quomodo hi motus voluntatis proprii & liberi dicantur, quum voluntatis actus Dei decreto ad vnum sit determinatus?* Deinde: *Cur Deus homini voluntatem indiderit, cuius libertate illum vti frui ipso actu voluerit?* Hæ n. quæstiones necessario sunt soluendæ illis autoribus nisi sententiam suam indefensam deserere velint. Apparet ergo ex his meam argumentationem non fallere, sed firmam immotamque manere, propterea quod omnia, quæ attulisti, præter meam argumentationem sunt, quæ non voluit ex mea

Quæstiones duæ ab Auctoribus primæ sententiæ necessario soluendæ; nisi eam indefensam relinquere velint.

mente concludere Deum esse peccati autorem (absit à me istius blasphemiæ abominandæ vel cogitatio) sed ex Caluini & Bezæ sententia id necessario consequi: quod (fidenter dico) abs te non est confutatum: neque omnino confutari potuit, quum ordinandi verbum aliter quam illi vsurpes, atque eo sensu, secundum quem etiam si Deus peccatum ordinasse dicatur, nihil minus quam Deum autorem peccati esse concludi poterit.

De distinctionibus quibus suam sententiam leniunt & excusant Caluinus & Beza. deque necessitate earum addu cendarum remouendarumque ab Arminio.

Dixi insuper sententiam Caluini & Bezæ qua statuunt Deum ordinasse vt homo laberetur & vitiosus fieret, non posse excusari quo minus Deus per illam peccati auctor constituatur per distinctiones *actus & vitiositatis in actu, necessitatis & coactionis, decreti & exsequutionis, decreti efficacis & permissiui*, vt hoc ab illius sententiæ authoribus sententijs ipsorũ cõsentanee explicatur, neq; per *diuersum respectum decreti diuini & naturæ humanæ seu hominis*, neq; *additione finis*, q̃ nempe tota ista ordinatio fiat ad gloriæ Dei illustrationem. Videris mihi, vir reuerende, non vidisse quorsum ego hæc attulerim, non enim nouam aliquam argumentationem adferre volui contra sententiam primam, sed obiectionem meam antecedentem firmare volui per refutationem illarum solutionum, quæ à defensoribus illius primæ sententiæ adferri solent, aduersus obiectionem, qua illorum sententiæ impegi quod Deus inde autor peccati statuatur. Illi enim vt à sua sententia crimen illud repellant, nunquam respondent illud quod abs te allatum est; id enim si fiant à sententia sua resiliant necesse est, quæ omnino mutatur, si verbum ordinandi, quo illi vtuntur, significet non peccatum decernere faciendum, sed ordinem in facto statuere, quemadmodum tu vocem illam explicas. Sed vt doceant ex sententia ista sua non sequi, quod Deus peccati autor sit, adferunt hæc quæ ego posui, & diligenter ex variis illorum scriptis conquisiui; quod omnino mihi faciendum fuit antequam illorum sententiæ crimen illud impingerem. Si enim vllam illius sententiæ explicationem, vllam distinctionem inuenire potuissem, quæ sententia illa potuisset ab illo crimine excusari, conscientiæ meæ fuisset sententiam illam ista consequentia non grauare. Tua distinctio vocis ordinandi, difficultatem quidem tollit, sed ita, vt vna eademque opera sententiam tollat ex quâ ego illam sequi commonstraui. Fac vt primæ sententiæ autores dicant Deum non alio sensu peccatum ordinasse quam quo tu illud verbum proprie accipiendũ docuisti, &, quod volo, obtinuero, fateborque distinctionibus illis opus non esse ad talem sententiam excusandam. Quid ita? ordinandi enim vox tuo sensu vsurpata præsupponit peccati perpetrationem, ex illorum sensu perpetrationem peccati præcedit & ponit, ordinauit enim Deus vt homo laberetur & vitiosus fieret, nõ vt de lapso & vitioso faceret quod ordo sapientiæ, bonitatis & iustitiæ diuinæ postularet. Nulla ergo hic est euagatio extra lineas. Dicis omnes illas distinctiones potius communiter ad quæstionem de prouidentia pertinere, ergo & peccati ordinatio ad prouidentiam communiter pertinet. Quod si sententiæ primæ autores ordinationem peccati prædestinationi diuinæ adscripserint; quid mirum & distinctiones illas ad eandem adduci? Nullum ergo hic meum peccatum, qui distinctionum istarum mẽtionem feci. Contra, peccassem si omissis illis distinctionib. crimen hoc impegissem illorum sententiæ, quam illi per istas distinctiones liberare ab illo obiectamento solent.

Quum vero per tuam explicationem illorum sententiam ab isto obiecto crimine non liberaueris, & ego dixerim, istas distinctiones ad sententiæ excusationem & defensionem non valere, non erit inutile, si paucis id commonstrauero, non tui causa, qui aliter sentis de ordinatione peccati, sed illorum, qui sententiam illam primam tenent, propterea quod putant illam per hasce distinctiones commode defendi posse.

Prima distinctione ita vtuntur. In peccato duo sunt actus & vitiositas. Actus Deus autor est per suam ordinationem, nõ vitio-

Remotio prima distinctionis qua

Est actus & vitiositatis in actu.

vitiositatis in actu. distinctionem primo considerabo, deinde responsionem ex illa. Distinctio illa vulgata quidem est, & veritatem aliquam præ se ferre videtur, at diligentius examinanti apparebit facilè eius ex bona parte falsitas. Non enim est generalis omni in vniuersum peccato congrua. Imprimis omnia peccata aduersus leges vetantes perpetrata, quæ commissionis dicuntur, hanc distinctionem respiciunt. Nam ipsi actus lege vetantur, & propterea ipsi actus si perpetrentur peccata sunt. Est enim peccati ratio formalis, aduersus legem perpetratum esse. Verum quidem est actum illum qua actus est peccatum non esse, si lex illi posita non sit, sed tum neque actus est habens vitiositatem. Absit lex, actus naturaliter bonus est; pone legem, actus ipse malus est, vtpote vetitus, non aliquid in actu quod ἀνομία seu vitiositas dici possit. Exemplo rem declarabo. Esus vetiti fructus, si hominis arbitrio, quo ad ius, fuisset relictus, nullo modo peccatum esset, neque peccati pars, neque aliquid in peccato; at actus idem lege vetitus non potest non esse peccatum si perpetretur, ipse, inquam, actus, non aliquid in actu quod vitiositatis nomine appellari possit. Actus enim ille fuit simpliciter factus illicitus per legis positionem. Verbo effecero, si petiero mihi commonstrari in isto actu vitiositatem ab ipso actu distinctam. Locum autem habet illa distinctio in actibus qui secundum præceptiuam legem perpetrantur, at non cum debito modo, ordine & fine. Sic qui eleemosynam dat vt laudetur, bonum actum malè facit, estque in illius facto actus & vitiositas actus, secundum quam ille actus peccatum dicitur. At peccatum quod homo perpetrauit initio, ex ordinatione Dei fuit peccatum commissionis. Ergo ab illa distinctione alienum. Hoc fundamento iacto, iam etiam euerta est ipsa responsio ex distinctione illa. Sed age & illam videamus. Deus, inquiunt, actus autor est per ordinationem suam, non vitiositatis. Imo aio ego Deum, ordinasse actum illum non qua actus est, sed qua vitiosus.

Ordinauit enim vt per illum gloria misericordiæ & iustitiæ illustraretur, misericordiæ inquam condonantis & iustitiæ punientis; at illa illustratur non per actum qua actus est, sed qua peccatum est & actus vitiosus. Non enim actus qua talis indiget remissione, sed qua vitiosus, neque actus, qua talis, meretur pœnam, sed qua vitiosus. Ergo gloriæ per misericordiam & iustitiam declaratio est ex actu qua vitiosus, non qua actus; ergo ordinatio quæ finem habuit illustrationem gloriæ istius, non fuit actus, qua talis, sed qua vitiosus, & peccati qua est peccatum & ἀνομία. Inutilis ergo est ista distinctio ad repellendam obiectionem quam ego illi sententiæ impegi. Addo amplius ad rei lucem. Si Deus efficaciter determinat voluntatem ad materiale peccati, seu ad praua obiecta, quanquam dicatur non determinare voluntatem ad volendum malum sub ratione mali, tamen constituitur author peccati: quia nec ipse homo vult malum sub ratione mali, nec Diabolus sollicitat ad malum sub ratione mali, sed sub ratione delectabilis; & tamen dicitur simpliciter inducere ad malum.

Remotio secunda distinctionis qua est necessitatis & coactionis.

Secunda distinctio est necessitatis & coactionis, ista hoc modo vtuntur. Si Dei decretum, quo ordinauit vt homo labereretur, hominem ad peccandum cogeret; certum sane Deus per illud decretum peccati autor esset, & homo immunis à culpa: at decretum illud non cogit hominem, necessitatem tantum imponit, ita vt non possit non peccare; quæ necessitas illi libertatem non adimit: ergo homo quum libere peccet stante decreto, sui lapsus causa est, Deo extra culpam existente. Consideremus distinctionem & vsum illius.

Necessitas & coactio differunt tanquam genus & species. Nam necessitas etiam coactionem sub se comprehendit. Estque necessitas duplex, alia ab interna, alia ab externa causa: alia naturalis, alia violenta. Necessitas ab externa causa & violenta coactio dicitur, siue illa contra naturam siue aduersus voluntatem fiat; vt quum lapis in altum proiicitur: & fortior

imbecillioris manu abutitur ad alterum verberandum. Illa altera necessitatis nomine generali, sed ad specialem intelligentiam contracto appellatur. Est ergo inter hasce duas species aliqua conuenientia; quatenus idem participant genus: & aliqua discrepantia, qua singulæ propriam formam habent. An vero eousque differant, vt coactio sola libertati sit contraria, non illa altera necessitas; & qui cogat ad peccatum sit peccati causa, non ille qui necessitat citra coactionem, iam videndum est. Hoc enim illi dicunt qui distinctione ista vtuntur. De libertate primum. Illa opponitur directe necessitati in genere consideratæ, tam naturali quam coactiuæ: vtraque enim inducit actus ineuitabilitatem, quæ ineuitabilitas libertatem tollit. Libere enim agit causa quæ actum suspendere potest. Dicunt nonnulli libertatem cum naturali necessitate optimè consistere exemplo Dei qui & natura & liberè bonus est. Bona verba. An Deus liberè bonus est? hoc à blasphemia non multum abest. Deo bonitas sua est naturalis & intima, sine qua nec Deus esse potest, non ergo libere inexistit. Scio libertatem aliquam complacentiæ dici à Scholasticis, at contra ipsam libertatis naturam & definitionem. Iam de peccato. peccati causa est qui necessitat ad peccandum qualicunque necessitationis actu, siue externo, siue interno: siue interna suasione, motione, ductu, cui necessario obedit voluntas; siue externa violentia adhibita, cui resistere non valet voluntas licet velit; quamquam tunc non sit futurus actus ille voluntarius. Imo grauius ille peccat qui isto actu vtitur quam hoc; nam ille hoc facit vt voluntas creaturæ consentiat in peccatum, iste minimè: licet ille consensus non sit voluntatis qua se habet secundum modum voluntatis liberæ, sed qua se habet vt natura; quo solo modo Deus voluntatem ita mouere potest, vt necessario moueatur, hoc est, non possit non moueri. Atque isto pacto, voluntas vt natura consentiens in peccatum immunis est à culpa. peccatum enim, qua peccatum, est à voluntate libera & secundum modum libertatis suæ in obiectum tendente. Lex enim non naturæ sed voluntati, non voluntati qua se habet secundum modum naturæ, sed secundum modum liberæ voluntatis, est lata. Vana itaque hæc distinctio est ineffieax ad liberandum illam primam sententiam ab obiecto crimine. Si quis pertinacius tueri velit, vnum eundemque actum libere & necessario patrari posse, diuersis respectibus, nempe respectu causæ primæ ordinantis necessario, at respectu causæ secundæ, libere & contingenter. Ille sciat contingentiam & necessitatem non respectibus, sed integris essentiis dissentire, totamque entis amplitudinem diuidere, & propterea coincidere non potest. Necessarium est quod non potest non fieri; contingenter fit, quod potest non fieri. Ecce contradicentia, quæ nullo modo eidem actui tribui possunt. Voluntas libere tendit in obiectum suum, quando à potentia superiore non est determinata in vnam partem: at determinatione illa facta per decretum aliquod Dei, non amplius dici potest libere in suum obiectum tendere: non enim iam principium est sui actus dominium & potestatem habens. Sed ossa Christi (hoc enim exemplum adferunt) an non eius sunt naturæ vt frangi potuerint? & tamen frangi nõ potuerunt ob decretum Dei. Respondeo, sublata determinatione frangi potuerunt: at posita illa per decretum Dei, frangi omnino non potuerunt, hoc est, necessarium fuit vt integra manerent, non contingens. Ergone Deus ossium naturam mutauit? non fuit opus. Impediit tantum ne actus confractionis adhiberetur ossibus natura sua fragilibus, qui actus adhiberi potuisset imo & adhibitus fuisset, nisi Deus decreto suo & actu ex decreto præuertisset. Iam enim posuerat spiritum suum Dominus, quum ossium frangendorum causa aduenirent milites ad crucem & crurifragium accelerandæ mortis causa rum vsurpabatur. Ne prolixior sim, non refutabo omnes obiectiones: persuasum autem habeo ex his quæ posita sunt omnes refutari posse.

Tertia

Remotio tertia distinctionis, quæ est decreti & executionis.

Tertia distinctio est decreti & exsequutionis. hac ita vtuntur. Licet Deus ab æterno decreuerit quosdam homines morti addicere, & quo hoc posset, ordinauerit vt in peccatum laberentur; tamen illud suum decretum non exsequitur, actu ipsos condemnando, nisi postquam ipsi homines culpa sua vitiosi facti fuerint; & propterea immunis est à culpa. Respondeo. Exsequutionem peccato succedaneam non excusare à culpa illum, qui decreto suo ordinauit vt peccatum fieret, quod postea puniret: imo qui decreuit & ordinauit vt peccatum fieret, ille peccatum perpetratum iuste punire non potest: non enim potest esse vltor rei factæ, cuius faciendæ fuit ordinator: non potest esse ordinator pœnæ qui criminis fuit ordinator. Et rectè Augustinus, *Deus pœnas criminum non ipsa crimina ordinare nouit*, ordinare nempe vt fiant. Et iam ante demonstraui hominem sua culpa vitiosum non fieri, si Deus ordinauerit vt laberetur vitiosusque fieret.

Remotio quarta distinctionis, quæ est decreti efficacis & permissiui.

Quarta distinctio est decreti efficacis & permissiui: quæ distinctio recte explicata omnem difficultatem tollet, sed tollet etiam sententiam, qua Deus dicitur peccatum ordinasse vt fieret. Sed autores primæ sententiæ per decretum permissiuum suam illam sententiam stabilire nituntur. Dicunt enim Deum non efficere sed decernere & ordinare peccatum; dicunt decreto efficaci non fieri sed decreto permissiuo ordinari: verum decretum permissiuum ita explicant, vt cum efficaci coincidat. Permissionem enim interpretantur actionem voluntatis diuinæ, qua creaturæ rationali illam gratiam non dat quæ ad peccatum vitandum est necessaria. Hæc actio coniuncta legis positioni, plenam in se peccati causam comprehendit. Qui enim legem fert impossibilem præstitu citra gratiam; & gratiam denegat illi, cui lex posita est; ille causa est peccati per modum remouentis prohibens necessarium. Sed de illo etiam postea.

Alioqui si permissiuum decretum recte explicetur, certum est illum qui peccatum permittere decreuit, nullo modo peccati causam esse; versatur enim voluntate sua circa permissionem suam, non circa ipsum peccatum. Neque consentanea sunt hæc duo: Deus permittit peccatum volens; & Deus vult peccatum: ibi enim permissio est obiectum voluntatis, hic ipsum peccatum. Potius contra sequitur, Deus permittit peccatum, ergo non vult peccatum. Qui enim vult aliquid, non permittit id ipsum: est enim permissio signum remissæ voluntatis. Ergo nec illa distinctio sententiam primam excusat.

Remotio quintæ distinctionis, quæ est decreti diuini & naturæ humanæ.

Quinta distinctio est decreti diuini & naturæ humanæ, qua ita vtuntur. Peccatum si decretum diuinum consideres, necessario quidem fit; sed si naturam humanam in vtramque partem æque liberam & flexibilem respicias, contingenter fit & liberè: & propterea illi tanquam causæ proximæ omnis culpa transferibenda. De hoc iam antea egimus in secunda distinctione & sufficienter refutauimus.

Etiam cùm respectu diuersorum finium.

Sed eadem distinctione aliter etiam vtuntur, per diuersum respectum finium, quos Deus suo decreto propositos habet, & qui homini peccanti proposiri sunt. Deus enim, inquiunt, suo decreto intendit suam gloriam illustrare, homo vero suæ cupiditati satisfacere: & licet homo idem faciat, quod diuinitus est decretum, non tamen ideo facit quia decretum est, sed quia ita fert eius voluntas. Resp. primo, finem bonum actionem in se illicitam non comprobare, seu bonam reddere: non enim facienda mala vt eueniant bona. Malum autem est ordinare peccatum vt fiat. Secundo, & hoc à Dei decreto esse, vt homo faciat id quod Deus vetuit, vt satisfaciat suæ cupiditati, & propterea hominem à culpa excusari. Tertio, licet decreti diuini impletio non sit finis qui hominem moueat ad peccandum; tamen illi eadem est causa quæ hominem leni, tacito & imperceptibili motu, efficaci tamen, peccare faciat: seu potius, actum illum præstare quem Deus vt fieret decreuit, qui tum respectu hominis peccatum dici non potest.

Postre-

Remotio excusationis ab additione finis Deo propositi.

Postrema denique excusatio est, ab additione finis: qua sic vtuntur. Hoc decretum Dei non ita enuntiare solemus, quod Deus statuerit nonnullos homines æternæ morti & condemnationi addicere, sed addimus; quo ipsius iustitia, ad nominis ipsius gloriam illustrari possit.

Respondeo, additionem illam non negare quod positum est (stabilitur enim per redditionem causæ) & additionem finis etiam optimi non iustificare actionem, quæ in se formaliter bona non sit, quod & ante dictum est. Ex his ergo apparet, quod illæ excusationes frivolæ sunt, neque valere possunt, ad defendendam sententiam, quæ statuit Deum ordinasse vt homo laberetur & vitiosus fieret, quo ita viam sibi patefaceret ad executionem decreti, quod ab æterno de illustranda sua gloria per misericordiam & iustitiam apud se concluserit & proposuit.

Si quis putet vllam aliam vel distinctionem vel explicationem adferri posse, qua sententia illa excusetur & defendatur, me lubentissimo id fiet. Sed videat ille ne sententiam immuret, aut aliud quid addat ipsi sententiæ nullo modo consentaneum.

Obiicis tibi sub finem responsionis septimæ: Ergo iudicia Dei a contingentia pendent & fundantur contingentibus, si ad hominem qua peccator & ad peccatum ipsius respexerint. Quæ obiectio quia etiam aduersus meam sententiam, qua peccatum in obiecto decreti Dei præstituendum arbitror, facit, est mihi considerandа diligentius. Iudicia Dei multa super peccato fundari planissimum est ex Scripturis, quæ tamen eadem ex peccato pendere dici nequeunt. Aliud enim est peccatum statuere obiectum & occasionem iudiciorum diuinorum, aliud idipsum causam facere eorundem. Iudicium quod Deus facit de peccato, liberè facit, neque id pendet à peccato, posset enim suspendere, posset in eius locum aliud substituere; at fundatur tamen in peccato, quia citra peccatum ita iudicare non posset. At peccatum est contingens seu factum contingenter. Ergo Dei iudicia fundantur in contingentibus. Nego consequens. Nam Dei iudicia fundantur in peccato non qua contingenter factum, sed qua certo & infallibiliter à Deo præuisum. Intercedit ergo visio Dei inter peccatum & iudicium: quare iudicium fundatur in visione Dei certa & infallibili. Deinde quod est, quatenus est, necessarium est. Dei autem iudicia fundantur in peccato iam facto & existente. In tua vero solutione, velim mihi explicari quomodo quæ contingentia sunt à Dei ordinatione pendeant, siue secundum ortum siue secundum actum; ordinationis voce sumpta pro eo quod est facienda decernere, non pro eo quod est ordinem in factis statuere: ita enim vox ista hoc loco est sumenda. Nam licet modum contingentem in natura statuerit Deus, tamen ex eo non sequitur ipsa contingentia ortum habere ab ordinatione Dei. Causa enim libera & actus sui domina actionem contingentem suspendere potest pro arbitrio, vel producere, ita quoque de actu: quare nec illud intelligo, quomodo contingentia, quæ talia sunt, propterea quod modum contingentem statuit in natura Deus, Deo non sint contingentia peccatum nullo modo nullius respectu est necessarium. Ergo peccatum Deo quoque est contingens, hoc est, à Deo consideratur vt contingenter factum, licet visione certa & infallibili, propter infinitatem scientiæ diuinæ, neque prima sinat causæ superiori contingere aliquid, & aliquid vere contingens à superiore considerari vt contingens. Notum enim est Deo nihil accidere, nihil contingere, est enim immutabilis, est simplicissimus, est sui ipsius esse & essentia. At scientia Dei res considerat quales sunt, licet visione rerum omnium naturam longe excedente.

Iudicium Dei quod facit de peccatoribus fundatur in peccato, non qua contingenter factum, sed qua certo præuisum.

Causa superiori nihil quidem contingit, sed tamen vere contingentia ab illa vt talia considerantur.

VII. *Propositio Arminii.*

Transitus ad considerat. sequentem, quam videtur sequi Iunium.

RAtiones alias cur mihi ista sententia non satisfaciat, nunc non adferam, quia video te alio modo & ratione dogma illud tractare: Quare ad Thomæ sententiam,

tiam, cui (vt puto) tu quoque tuum adsensum tribuisti, & firmamenta ex Scripturis adhibuisti, veniam; & apertè quid in ista desiderem, significabo. Quam libertatem, vt ne ægrè feras rogarem, nisi de tua voluntate rectius mihi constaret.

Responsio Iunii ad VII. Propositionem.

Secundam sententiam se alteri coniungere non sequi dicit Iunius.

RAtiones quidem alias, quæcunque eæ sint, malui silem adferri quam reticeri, vt eadem opera (si possem) rem totam absoluerem: cupio enim sine vlla dissimulatione tibi constare iudicium meum, & fieri satis exspectationi tuæ. Veruntamen ex iis quæ hactenus diximus, & deinceps dicturi sumus, spero te visurum pro tua prudentia, aut quid ego de rationibus illis faciam iudicii, aut quid in quo animus tuus conquiescat (quod faxit Dominus) ex sententia nostra. Thomæ sententiam coniungo alteri: non sequor. Sed quid, & quomodo ex verbo Dei statuam in hoc argumento, & quid in ea desiderem, verba scripti tui eodem ordine percurrens, breuiter & paucis, si Deus volet, explicabo.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad VII. propositionem.

SIquidem putarem te primam illam sententiam, prout ab autoribus ipsis explicatur, Scripturæ consentaneam existimare, omni modo conarer illam tibi mentem eueliere: at video te illam sententiam ita explicare, vt multum illam immutes; vnde mihi persuadeo, te sententiam illam, nisi secundum istam tuam interpretationem intelligatur, Scripturis minime consentaneam iudicare. Et, mi frater, liceat mihi tua bona venia id repetere, quod toto tuo responso nondum liberasti illam sententiam à meo obiectamento. Manet enim illud, *Deum autorem peccati statui si dicatur ordinasse vt homo laberetur & vitiosus fieret, quo viam sibi patefaceret, ad declarandam gloriam suam ista pacto, quo iam antea æterno decreto constituerat.* Ne tamen quispiam existimet pollicitationem istam meam vanam fuisse, ecce aggrediar sententiæ istius, quæ hominem vt nondum conditum seu condendum prædestinanti Deo pro obiecto offert, per alia etiam argumenta refutationem. Vsus sum duobus argumentis ad illius confutationem. Vnum est à priore, alterum à posteriore siue ab absurdo consequente. A priore fuit hoc. Quia prædestinatio est voluntas Dei de illustranda sua gloria per misericordiam & iustitiam: at illa voluntas locum non habet in nondum condtio siue condendo. A posteriore siue absurdo consequente fuit hoc. Si Deus ordinauit vt homo laberetur & vitiosus fieret, quo illi voluntati exsequendæ viam patefaceret, tum sequitur illum esse peccati autorem per ordinationem illam. De illis hactenus satis actum: *Adsertium Argumentum.* Prædestinatio est pars prouidentiæ administrantis & gubernantis humanum genus; ergo posterior natura actu creationis, vel proposito creandi. Si posterior actu creationis vel proposito creandi hominem, iam homo prædestinationis obiectum non est, consideratus vt nondum conditus.

Iunium toto suo responso non liberasse primam illam ab obiecto in Scripto.

Præter superiora tamen hoc super alia argumenta contra eam adfert Arm.

I.

Quartum adiungam. Prædestinatio est præparatio supernaturalium bonorum, ergo præcedit communicatio naturalium, & propterea creatio in natura, siue actu, siue in Dei decreto. II.

Quintum accedat. Illustratio sapientiæ Dei per creationem prior est illustratione sapientiæ Dei quæ est administratio prædestinationis, 1. Cor. 1. 21. III.

Ergo creatio prior prædestinatione, in proposito Dei. Si creatio prior, ergo homo prædestinanti cõsideratus ut existens, non vt condendus.

Ita quoque de bonitate & misericordia, quarum illa prior in creatione erga nihilũ demonstrata; hæc posterior in prædestinatione erga id quod nihilo posterius est, illustrata est.

Horsum etiam omnia adferri argumenta possunt, quibus comprobatur *peccatum esse conditionem in obiecto prædestinationis requisitam.*

VIII. Propositio Arminii.

Tribus quæstionibus eam complectitur Arm.

TRia itaque in ista sententia considerabo. 1. an Deus ab æterno ex hominibus in puris naturalibus consideratis alios elegerit ad supernaturalem fælicitatem & gloriam, alios non elegerit, sed præterierit. 2. an Deus iis, quos elegit, id est, hominibus ex natura supra naturam euehendis, & ad rerum diuinarum participationẽ transmittendis ex proposito electionis, præparauerit ista media, quæ ad supernaturalem fœlicitatem consequendam sunt necessaria, sufficientia, & efficacia; alios vero præterierit, id est, ista media statuerit cum eis non communicare, sed eos in natura ipsorum relinquere. 3. an Deus homines illos præteritos in peccatum lapsuros prœuidens reprobauerit, id est, pœna æterna afficere decreuerit.

Responsio Iunii ad VIII. Propositionem.

Pura naturalia opponuntur corruptis secundum Iunium.

HÆc igitur nobis esto linea, ad quam decurremus in sequentibus. *In puris naturalibus* si qui dicunt, non excludunt supernaturalia, quæ cum Adamo communicauit Deus, sed peccato (quod superuenit postea) & naturalibus corruptis opponuntur. diuersitate respectus mihi videntur falli, qui hæc verba accipiunt secus. Cæterum reprobandi verbum hic positum est (vt ante obseruauimus) tertia significatione, quam catachresticam esse dicebamus. sed de eo satis. Ad locos illos ordine veniamus.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad VIII. propositionem.

Pura naturalia & supernaturalibus transcendentibus & peccato corrumpenti opponi ab Arm.

PVra naturalia ego tum supernaturalibus, tum peccato & naturalibus corruptis opposui, illa enim ad horum exclusionem dicta putaui: nec iniuria: siue vim ipsarum vocum, siue earundem vsum apud Scholasticos consideremus: habentque pura naturalia respectum ad supernaturalia quæ excludunt, tanquam transcendentia puritatem, & ad peccatum corruptionemque, quam similiter excludunt, tanquam puritatem corrumpentia. Reprobationis voce licet ex sensu isto, quem theses tuæ & alia tua scripta habent, vsus sim; tamen ab ea in posterum desinam, (si meminisse potero) & præteritionis siue non electionis vocibus, pro eadem vtar, nisi quando vtrumque actum Synecdochicè vna voce comprehendere volo. Præparationis pœnæ vel prædamnationis illius loco substituam, vt est à me vsurpata.

IX. Propositio Arminii.

Quod ad primam quæst. negat. Arm. Deum prædestinando versatum circa hominis in puris naturalibus consideratos.

IN prima quæstione non id in dubium voco, an Deus ab æterno aliquos homines elegerit ad salutem, aliquos vero non elegerit, sed præterierit: id enim certum puto ex planis Scripturæ verbis: sed emphasin pono in subiecto electionis & non electionis; an Deus eligendo & non eligendo versatus sit circa homines in puris naturalibus consideratos. Hoc ego hactenus pro vero accipere non potui.

Responsio Iunii ad IX. propositionem.

Per pura naturalia excluditur tum respectum peccati vt causa in hac materia censet Iun.

DIximus propositione sexta, etsi ratio contemplandi hominis ex certis rationibus distingui potest ac debet, tamen auctores primæ sententiæ communiter hominem à Deo consideratum in causa electionis & reprobationis statuisse: auctores vero secundæ non illud commune ex clusisse vniuersè, ratione illa singulari apposita; sed tantum id sibi voluisse, nihil ad causam electionis reprobationisque facere superuenientis peccati contemplationem, prout dicit Apostolus, *antequam fecissent bonum aut malum*, Rom. 9. ac proinde voces illas *in puris naturalibus*, nihil aliud quã rationem peccati, quod superuenit postea, in electionis causa excludere. Hoc si bene obseruabitur, hic status quæstionis propriè illi non aduersabitur. Qui enim statuit, hominem nondum conditum, nondum lapsum, & lapsum a Deo fuisse consideratum in causa electionis & reprobationis, is certè & hoc dicit, & illa. Quæstio igitur propriè non est hæc, vtrum Deus in eligendo, & prætereundo siue reprobando versatus

sit circa homines in puris naturalibus, id est citra contemplationem peccati simpliciter, vt peccatum; sed hæc quæstio solum futura est, vtrum versatus sit in hac causa circa homines citra vllam contemplationem peccati, vt causæ. Nos hoc negamus, & negamus auctore Domino. Neque aliud sibi voluit Augustinus ipse, cui tertia sententia adscribitur, vt copiosissimè *idem lib. 1. quæst. ad Simplicianum* explicauit, quod enim de *Iacobo & Esau* dicitur, aut idem quoque in causa *Adami & Euæ* intelligendum est, aut diuersa futura est electionis & reprobationis ratio: quod certe absurdum est. Antequam igitur *Adam & Euam* producti essent, fecissentque aliquid boni vel mali, iam fuisse electionem Dei ex proposito gratiæ, eodem argumento planè statuimus; quæ electio & personas & causas omneis à personis, vel in personis positas præcesserit. Atque hoc esse verissimum, auctoritate, ratione, & exemplo confirmatur. *Auctoritate*, Rom. 9. Eph 1. & alibi: Ratione, nam 1. electio in Christo facta est; non in creaturis, aut conditione vlla, vel ob conditionem illarum. 2. In confesso est apud omneis (quod tu ipse postea ex parte agnoscis, licet diuerso sensu) prædestinationem & reprobationem nihil in prædestinato aut reprobato ponere, sed in prædestinante solum, vt affirmat Apostolus Rom. 9 *non ex operibus, sed ex vocante*; &c. Et quemadmodum *Augustinus* ibidem exponit luculentissimè, nec opera, nec fidem, nec voluntatem præuisam docens in causa esse, ex illa Apostoli argumentatione. Procreatio filii in natura est à parente solum; multo magis à Deo (cuius proprium est causam esse principiumque omnis boni) adoptio filiorum ipsius solum, non ab vlla ipsorum contemplatione futura est. Postremo idem exemplum Angelorum demonstrat, quorum hi electi appellantur, illi non electi sunt. Ac eorum quidem qui electi citra considerationem ipsorum operum electi sunt, qui vero non electi præteriti siue reprobati citra considerationem operum non electi, &c. sunt. Nam sicut de hominibus ipsis optimè *Augustinus* ibidem arguit, *si quia præsciebat Deus futura Esau opera mala, propterea eum prædestinauit, vt seruiret minori; propterea prædestinauit & Iacob, vt ei maior seruiret, quia futura eius bona opera præsciebat: & falsum est iam quod ait, non ex operibus*: profecto & de Angelis eadem ratio. Horum enim miseriam possibilem (vt ita dicamus) curauit Deus electionis beneficio: illorum non curauit præteritionis vel reprobationis officio. Quomodo autem? nempe prædestinando in adoptionem filiorum angelos electos, qui filii Dei appellantur, Iob. 1 & 2. & 38. Illos non prædestinando. Filios illos sibi genuit non natura, sed voluntate Deus: quæ voluntas æterna est, & præcessit ab æterno illorum existentiam, quæ temporalis est. Quid filius conferat ad genituram sui? non est enim: quid Angelus? si non confert angelus: quid homo? vtrisque certè Augustinus ibidem communi iure illud Pauli intonat, 1. Cor. 4. *quis te discernit? quid autem habes quod non acceperis? &c.* Respexit igitur hominem communiter Deus; non inuenit causam in homine: quia causa *nostræ* siue *πανηγυρίας* istius à sola voluntate est & gratia ipsius. Quod si quis peccatum dicat esse præteritionis seu reprobationis causam, ne sic quidem obtinebit. Nam primum immota manet Augustini illa argumentatio, quam modo adduximus, ex præscitorum operum cõparatione: deinde, cum ex æquo sint à natura peccatores homines coram Domino, de tribus hisce vnum oportuit: aut omnes ob peccatum reiici, velut communi causa; aut omnibus illud condonari; aut causam alibi quam in peccato statui, vt facimus. Postremo, quis nos discernat, nisi Deus ex proposito electionis suæ? Stat igitur illud, Deum in causa electionis & reprobationis ab æterno factæ hominem communiter considerauisse; ita vt ipse à se, non ab homine causam huius atque illius habuerit. Verumtamen argumenta quæ hic adferuntur, agedum, strictim expendamus, licet huic sententiæ propriè non aduersentur.

Quod ipsum verum esse probat.

Auctoritate;

Ratione;

Exemplo.

Replica Arminii, siue consideratio Responsionis ad IX. propositionem.

De mente auctorum primæ sententiæ satis esse dictum.

AVctores primæ sententiæ quomodo hominem considerauerint, puto liquere satis ex iis, quæ ad responsionem propos. 6. dicta sunt. Quod vero autores secundæ sententiæ ratione illa singulari apposita non excluserint commune illud, vix fit mihi verisimile. Qui enim electioni præteritionique ex suis causis factæ peccatum superuenisse dicit, peccatum excludens non tantum à causa electionis & præteritionis, sed & a subiecto & conditione in illo requisita, ille negat vniuersè hominem vt lapsum consideratum esse eligenti & prætereunti: & si id neget, negat etiam hominem communiter consideratum esse decernenti Deo. Alioqui accipio quod dicitur. Peccatum causam electionis præteritionisque non esse, rectè tamen intellectum, vt hic accipi puto, nempe, peccatum non esse causam cur Deus aliquos eligat, alios præterear, modo peccatum statuatur causa, cur Deus aliquos ex hominibus ad suam imaginem conditos præterire possit. In isto consensus est inter nos, in hoc dissentimus, si dissentimus: Quare non est ista quæstio; An Deus versatus sit hoc suo decreto circa homines citra contemplationem peccati vt causæ, causæ inquam cur eligeret hos, illos præteriret. Nam & hoc Augustinus fatetur, qui tamen peccatum isti decreto præsupponit, vt conditionem in obiecto requisitam. Sed hæc est quæstio: An peccatum sit conditio requisita in obiecto circa quod Deus eligendo & præterecundo versabitur nec ne. Quemadmodum apparet ex argumentis à me allatis: quæ non probant peccatum esse causam illius decreti, sed conditionem in obiecto requisitam. Augustinus ait & ego illi adsentior in eo. Videamus loca, *Lib. prim. ad Simplicianum*, peccatum excludit vt causam cur eligat aut reprobet Deus, includit vt causam cur possit præterire & reprobare, siue vt conditionem in obiecto electionis & reprobationis requisitam. Posterius docco eius verbis (de priore nihil est opus vt doceam, nam in eo est consensus inter nos) *Non odit Deus Esau hominem, sed odit Deus Esau peccatorem*, & paulo post: *Quia ergo Iacob dilexit, nunquid peccator non erat? sed dilexit in eo non culpam, quam delebat, sed gratiam, quam donabat*, & c. paulo post, *odit enim Deus impietatem. Itaq; in alio tam punit per damnationem inalio admittit per iustificationem* Rursus: *Vna est enim ex Adam massa peccatorum & impiorum, in qua & Iudæi & gentes remota gratia Dei ad vnam pertinent consperionem.* Si dicas Augustinum non de præteritione, sed de prædamnatione agere: respondeo, Augustinum nullam posse præteritionem, quæ non sit prædamnatio, præteritionem enim odium præficit causam, quemadmodum amorem electioni. Inde vero ex Augustini sententia concludo, id quod de Esau & Iacobo dicitur, in causa Adami & Euæ intelligendum non esse. neque inde sequitur diuersam esse futuram electionis & reprobationis rationē; nisi antea probatum fuerit Deum electione circa Adamum & Euam vt in primæuo statu consideratos versatum esse, quod ego toto hoc meo scripto nego. Discrimen autem apertum est inter Esaum & Iacobum, & Adamum & Euam. Nam illi nondum nati potuerunt considerari vt peccatores, erant enim ambo in peccato iam concepti; si nondum conditi, vt tales considerari non potuerunt, nullo enim modo tales erant: imo ne tum quidem quum iam producti essent à Deo, & in prima origine integri perstarent. Ergo ex eo concludi nequit electioni & personas & causas omnes a personis vel in personis positas præcessisse. Non enim præcessit peccatum, in quo Iacob & Esau iam tum concepti erant. Fateor tamen, peccatum illud causam non fuisse, cur vnum amaret, alterum odio haberet, vnum eligeret, alterum reprobaret Deus, sed fuisse conditionem in obiecto decreti illius requisitam. Argumenta vero illa quæ adfers meæ causæ non nocent. Non enim excludunt peccatum ab obiecto illius decreti vt conditionem in eo requisitam, neque vt causam sine qua illud decretum non fuit factum, sed tantum vt causam propter quam reprobatus sit vnus, altero electo.

Auctores secundæ sententiæ non statuere hominē communiter cōsideratum esse decernenti Deo.

Quæstionem hic proprie esse hanc, an peccatum sit conditio requisita in obiecto eligendo & præterecundo.

Peccatū esse causā reprobationis.

Quod probatur ex Augustino.

Argumenta à lurisdictione non efficere causa Arminiani sed causam conditionis probare, quod ex illorum consideratione singularum sententia efficiatur.

Hoc

Hoc apparet *ex 9. ad Rom.* Nam Esau & Iacob tum erant cõcepti in peccato, quum ista verba ad Rebeccam ex diuino oraculo fierent. Ibidem quoque electi & reprobi vasa iræ & misericordiæ dicuntur, quibus nominibus extra considerationem peccati appellari non possunt. Non dicam iam, quod vere possum, Iacobum & Esau non in ipsis, sed vt typos considerari: illum typum filiorum promissionis, qui iustitiam ex fide in Christum quærunt, hunc vt typum filiorum carnis, qui ex lege iustitiam iactantur, quæ res latiorem explicationem desiderat huic loco non adeo necessariam. *caput 1. ad Ephes.* idem manifeste dicit, quia electionem factam dicit in Christo, quia ex gratia per quam habemus redemptionem in sanguine Christi, &c.

Rationes istæ aduersus istum statum nõ militant quem posui, imo potius illum firmant. Nam primo electio facta est in Christo, ergo peccatorum quod postea latius tractabitur. Secundo prædestinatio & reprobatio nihil ponunt in subiecto. Ergo quale subiectum accipit gratiam, tali & eodem considerato præparata est gratia. Peccator autem accipit & solus gratiam prædestinatione præparatam: Ergo & soli peccatori gratia est prædestinatione præparata, sed & de hoc postea vberius. Tertio, Homines non generatione sed regeneratione sunt Filii Dei, hæc præsupponit peccatum: Ergo adoptio facta est ex peccatoribus. Exemplum Angelorum hic nihil probat. Est enim dissimilis ratio electionis reprobationisque illorum & hominum, vt ipse multis locis fateris, illorum enim salus curata est gratia confirmationis & confirmationis, hominum gratia restaurationis. Angelos sibi genuit filios ex gratia illa, homines sibi regenuit filios ex gratia ista. Ergo Deus hominem respexit non communiter sed vt peccatorem, de quo nobis quæstio est, licet causam cur illum adoptaret hunc præteriret, in homine non inueniret, de quo nulla nobis est controuersia. Quare etiamnum hæc inter nos quæstio manet. At Deus circa hominem in puris naturalibus consideratum suo prædestinationis & reprobationis decreto sit versatus, an vero circa eundem vt in peccatis consideratum. Ergo hoc aio, illud nego, & sententiæ meæ fundamenta multa posui: quæ vero abs te aduersus illa sint allata iam ordine considerabo.

Deum in prædestinationis actu hominem non respexisse communiter.

X. *Propositio Arminii.*

PRimo vniuersim. 1. quia homo nullus vnquam in puris naturalibus à Deo est conditus, quare nec vnquam ita considerari in decreto Dei potuit: vtpote quod à mente quidem est materialiter & potentiæ ratione; actum vero suum formalem habet à voluntate, & quo decreto Deus statuit actu circa hominem aliquando versari. Quare vt vt mente distingui possit inter naturam & supernaturale donum, homini in ipsa creatione inditum, tamen id non venit hoc loco in considerationem. Conditus enim est primus homo, & in eo omnes homines ad imaginem Dei: quæ imago Dei non est natura in homine, sed supernaturalis gratia; nõ habens respectum ad fœlicitatem naturalem, sed supernaturalem vitam. Esse autem imaginem Dei in homine supernaturalem gratiam, ex imaginis Dei descriptione patet. Est enim iuxta Scripturam Colos. 3. agnitio congruens imagini eius, qui ipsum condidit, Ephes 4. iustitia & sanctimonia veritatis, conueniens nouo homini, qui secundum Deum conditus est. Accedit, quod omnes in vniuersum Patres videntur in hac sententia esse; quod homo primus fuerit conditus in gratia, sic Catechesis nostra quæst. 6. 2. quia nulla inuenitur in Scripturis dilectio Dei cum electione seu voluntas erga homines diuersimode se habens, aut diuersimode se habens Dei actus; nisi post ingressum peccatum immundum, aut à Deo vt ingressum consideratum.

Rationes negationis superiorum generales respectu electionis & reprobationis simul. quæ duo hic allegantur.

1. *quod homo sic non sit conditus.*

2. *quod dilectio Dei cum electione erga homines non habeat locum, nisi post peccatum.*

Responsio Iunii ad X. propositionem.

Vnde, & quot modis appellentur naturalia in homine secundum Iunium.

ANtequam de argumentationibus dico, tollenda nobis est vna homonymia, quæ hic incidit & sæpius occursura est, cum de puris naturalibus agitur. Naturalia à natura appellantur: est autem natura duplex: Ergo & naturalia, duplicem naturam dico; quia vna hæc mundi corporalis nostri est, puta citerior atque inferior in rebus elementaribus & materiatis posita, quam Philosophorum Physica exponit: altera mundi spiritalis illius, puta vlterior atque superior, in rebus spiritalibus & immateriatis consistens, quam tradit iusta Metaphysica. A priore natura habemus corpus, qua sumus animalia: à posteriore habemus spiritum, quâ rationales sumus, quam rem ipse vidit Aristol. libr. 1. de generatione animalium, cap. 3. dicens mentem solam θύραθεν ἐπεισιέναι, extrinsecus accedere in corpus naturale, & solam diuinã esse: nihil enim cum actione eius communicare actionem corporalem. Hinc fit vt tribus modis naturalia considerari oporteat, communiter: Physice ratione corporis, secundum essentiam, potentiam, actiones, & passiones ipsius: & Metaphysice ratione animæ intelligentis, secundum essentiam & esse ipsius; & Composite ratione illius personalis vnionis, quæ est in homine, velut subiecto ex vtraque natura composito. Singulariter vero hæc eadem distinguenda pro naturæ integræ & corruptæ modo. Pura igitur hominis naturalia dicuntur ea omnia, quæ his modis ad naturam hominis pertinent, excluso peccato, quod post ingressum est. Iam ad membia singula veniamus. *Primum* ais, *homo nullum in puris naturalibus vnquam est conditus.* Si intelligis sine supernaturalibus, equidem hoc vnde probari possit (etsi multi affirmant) nescio. Scriptura non dicit vsquam. Non ignoras autem quod in scholis dicitur, non valere argumentationem ab auctoritate negatiue: non legitur, non est igitur, deinde ordo ipse creationis contrarium probat quodammodo, cum primum ex limo corpus conditur, post anima inspiratur: vtrum enim probabilius; animæ, dum creatur, eodem momento supernaturalia indita, an creatæ superaddita? Ego vt corpori animam sic animæ supernaturalia magis superuenisse dixerim. Illud si Deus in re naturæ fecit, cur in causa gratiæ, quæ singularior est, non fecerit? Postremo nec illud sequi putem, si homo non est conditus in puris naturalibus, sed cum donis supernaturalibus, gratiam ergo creationis esse; ergo & dona supernaturalia fuisse futura communia generis. Hoc consequens falsum esse euincit naturæ definitio, & supernaturalium ratio. Quid enim aliud est natura, quam principium ordinatum à Deo motus & quietis? &c. si supernaturalia hoc principio ordinata sunt, iam naturalia sunt; supernaturalia esse desinunt. Præterea supernaturaliũ ratio est eiusmodi, quum nec naturalia sint vt cõmunia nõ sunt: nam quæ hominum omnium communia sunt, naturæ sunt: supernaturalia vero sunt personalia, nec in hæredes transeunt. Agnosco Adamum & Euam accepisse dona supernaturalia, sed sibi, nõ hæredibus; neque per se ad hæredes transmissuros, nisi instituto communi aut singulari gratiæ. Quod si ita est, profecto & homo sine supernaturalibus est, licet ille primus non fuerit sine eis conditus, vt vt vis; & sine eis recte consideratur a nobis; & multo magis sine eis considerari à Deo potuit. Immo vero, mi frater, hominem Deus in puris naturalibus contemplatus est, cui supernaturalia conferret decreto suo. Potuit ergo ita considerari in decreto Dei. Naturam contemplatus est, cui faceret gratiam; naturalem hominem, cui conferret supernaturalia decreto suo. Quid? nonne voluntatis actus singularis fuit hominem cõdere; & singularis alter, eundem augere supernaturalibus? Qui actus etiamsi fuissent simul tempore (quod mihi non videtur necessarium, propter eas rationes quæ modo adductæ sunt) non tamen esse simul natura possent, cum vnus naturalis, & supernaturalis alter appelletur. Scio te de imagine Dei dicere postea: sed mox videbimus eam nihil ad hanc causam (quod puras)

Quanam dicantur pura naturalia.

Ad primam rationem Arminii qua probat hominem in puris naturalibus Deo decernente considerandum non esse.

tas) facere. Interea hoc te semper meminisse velim, hæc omnia, vt vera essent (quod negamus) tamen illi doctrinæ non aduersari, quæ hominē communiter à Deo consideratum in hoc decreto asserit. Quæ sequuntur de materiali & formali ratione decreti Dei, relinquo in medio: quia non pendet ex eis vis argumenti. Ad confirmationem transeo. *Conditus est*, inquis, *primus homo, & in eo omnes homines ad imaginem Dei.* Concedo & credo. *quæ imago Dei non est natura in homine, sed supernaturalis gratia, non habens respectum ad felicitatē naturalem, sed supernaturalem vitam.* Quid ais, amabo te, mi frater? Hoc olim dixit Origenes: hoc prisca Ecclesia in Origene constante sententia, & consentientibus votis reprehendit, Epiphanio, Hieronymo & aliis testibus. Ego vero non credo te cum Origene sentire, aduersus sapientis illius Ecclesiæ suffragia, sed decipit te vna altera, quam non animaduertisti, æquiuocatio.

De imagine Dei in homine.

De natura & supernaturalium appellatione.

Quamobrem agedum exponamus atque enubilemus veritatis face. Prior æquiuocatio est in naturæ; posterior in supernaturalium appellatione. De priore paulo ante diximus, est enim natura hæc inferior corporum elementarium, est illa superior spirituum; est denique humana nostra ex illa vtraque constituta in subiecto composito, ab vtraque natura fuso: Atque hæc ipsa duplex, integra & corrupta. Posterioris illud est, quod supernaturalia dicuntur, modo quæ supra hanc naturam inferiorem sunt, & sunt naturæ superioris, spiritalis, vel Metaphysicæ: modo quæ supra illam quoque Metaphysicam superioremque sunt, id est, proprie atque immediate diuina: modo vero, quæ supra conditionem huius naturæ nostræ corruptæ sunt, quia nobis non contingunt, nisi ex supernaturali gratia, quamuis naturæ integræ illius fuerint. Corpus ab hac natura est, exempli causa: huius cōparatione supernaturalis est anima nostra: Rursum anima nostra à natura superiore est, in qua Angeli: huius comparatione & illius diuina omnia sunt supernaturalia, vt quæ vniuersitatem naturæ huius & illius superent. Iam vero *imago Dei*, inquis, *non est natura in homine; sed supernaturalis gratia*: id est, (vt arbitror) non est naturæ, sed gratiæ; vel non à natura, sed à gratia. Hic tu mihi, mi frater, reuoca priorem homonymiam. Imago Dei non est à natura, hac inferiore puta, dicitur verissime. At imago Dei non est à natura superiore illa, falso dicitur. Quid enim est natura? principium ordinatum à Deo, motus & quietis in subiecto naturali suo. In superiore illa natura est principium ordinatum à Deo, motus & quietis in subiecto naturali suo, secundum modum ipsius. Pone tibi genera motus ante oculos, quæ in hac natura accidunt, generationem, corruptionem, incrementum, diminutionem, alterationem, & transitum localem, quem φορὰν vocant. Discrimen illud comperies, quod huius inferioris naturæ subiecta hos experiuntur motus secundum essentiam ipsam & alia omnia, id est, secundum materiam, formam, & accidentia: illius vero superioris subiecta, secundum essentiam minime experiuntur motus, sed tantum secundum esse; vtramque autem naturam res diuinæ superant infinito ac diuino modo, quod omnis sunt motus expers omnimode. Mortale est corpus: vnde, nisi ab inferiore natura? immortalis anima nostra: vnde nisi à superiore? vtraque vero natura à Deo ordinata, opus suum sic immediate faciens, vt per vtramque mediate operetur Deus omnia quæ naturæ sunt. Est autem imago Dei à natura superiore, per quā mediate operatur Deus in Adami filiis, ex quo naturam communem instituit in Adamo parente nostro. Id quidem verum est, gratiam supernaturalem esse, qua Adamo imaginem suam inseuit Deus; quemadmodum & per eandem gratiam effecit creationem totam: non enim naturæ per naturam, sed per se dedit principium Deus: sed ex quo natura est, id quod per naturam est, speciei & individuis per naturam ingeneratur. Id licet primo ortu gratia sit; tamen iam essentia sua à natura est, & naturale dicendum est. Imago autē Dei est speciei, & iam individuis per naturam ingeneratur. Est igitur naturalis de eius

defi-

definitione postea videbimus, autem nimirum illas declarari opus, cum ais, *imaginem Dei non habere respectum ad felicitatem naturalem sed supernaturalem vitam.* Purgemus homonyma, sic de rebus melius dicturi sumus. Felicitas naturalis aut est hominis naturæ, qua habemus corpus, aut illius, qua Spiritum: aut vtriusque, qua subiectum ex natura vtraque compositum. Ad hanc felicitatem omnem imago Dei respectum habet naturaliter; corporis vt instrumenti essentialis & coniuncti sui; spiritus, tanquam subiecti essentialis sui; hominis denique; totius tanquam subiecti personalis: si negas, quid est, obsecro, in natura tota, quod non ἀγαθὸν ἴδιον ἐφίεται, suum bonum appetit? Est autem suum bonum sua cuique fœlicitas. Si in hac natura lapis, pecus, animal hoc facit, in illa Spiritus & intelligentes formæ; hoc certe nullo iure homini & imagini Dei in homine denegari potest. Addis *habere respectum ad supernaturalem vitam*: id autem est, gratiæ vitam, vt ostendunt adiuncta omnia. Si ad eam solum intelligis respicere, negamus exclusionem: si ad hanc & illam coniunctè, hoc vero nos asserimus, & tibi dicenti subscribimus, imaginem Dei in homine ad vtramque fœlicitatem, naturalem & supernaturalem respicere: per naturam naturali, per gratiam supernaturali modo. Hoc amplius iam exponerem, nisi prius id quod agitur, quid sit, constare oporteret. Quod tu ipse optime animaduertēs transis ad definitionē illius, vt probes sententiam tuam. *Esse autem imaginem Dei*, inquis, *supernaturalem gratiam, ex imaginis Dei descriptione patet.* Id bona pace tua negare mihi liceat, cum postules iudicium meum. Subicis, *est enim iuxta Scripturam Colos. 3. agnitio congruens imagini eius, qui ipsum condidit, Eph. 4. Iustitia & sanctimonia veritatis conueniens nouo homini, qui secundum Deum conditus est.* Agnosco verba Apostoli, & credo, sed metuo, mi frater, vt à verbis & à mente aberres illius. In priore loco non dicit imaginē Dei esse agnitionem cōgruentem imagini, &c. sed *nouum hominem renouari, dicit in cognitionem secundum imaginem eius qui condidit eum* Subiectum est homo, vnicus substantia, sed prius vetus, iam nouus. Huic subiecto infuit cognitio vetus, ioest noua. Secundum subiectum cognitio vna, sed modo differens: nam homo vetus & nouus vna intelligentia intelligit, prius vetere, post modum renouata. Qui ergo modus cognitionis istius? nempe secundum imaginem Dei. Hic modus cognitionis & intelligentiæ nostræ: Prior secundum imaginem Adami prioris illius, qui filios genuit ad suam similitudinem, Genes. 5. posterior, secundum imaginem Adami posterioris, Christi & Dei creatoris nostri. Imago Dei non dicitur cognitio esse, sed cognitio secundum imaginem Dei renouari in nobis dicitur, quid ergo cognitio? Actus imaginis Dei, quid imago Dei? fons & principium actus formaliter informans actum, siue habitum istum imaginis. Nam vtrouis modo accipias, mea nihil refert. Animaduerte, quæso, te ipsum appello iudicem, vtrum hæc conueniens dici iure possit descriptio. Imago Dei est agnitio congruens imagini Dei. Immo vero hæc ipsa descriptio negat imaginem Dei esse alterutrum: aut agnitionem, aut imaginem Dei, siquidem agnitio est congruens imagini Dei. Hæc tu pro tua prudentia melius intelligis, quam à me scripto enarrari possint. Ad alteram venio. *Imago Dei est iustitia & sanctimonia veritatis conueniens nouo homini, qui secundum Deum conditus est.* Hic vero plus aliquid quam ante dicis. Verum tamē necdum satis, agnitio illa, de qua ante dixeras, membrum veritatis est: Est enim veritas in mente nostra. Hic & veritatem, & iustitiam, & sanctimoniam statuis. Sed videamus quid dicat Apostolus: dicit nempe *nouum hominem esse qui secundum Deum creatur in iustitia & sanctimonia veritatis.* Non contendam quod multi interpretantur *secundum Deum*, quasi diceret Apostolus, virtute Dei agentis in nobis. Accipio quod sentis, illa verba, κατὰ θεὸν, idem sibi velle, atq; si dixeris, ad imaginem Dei vel secundum Dei imaginem. Hic tamen nonne vides, mi frater, eundem ordinē, quem modo indicauimus a Paulo seruatū esse: & subiectum

iectum, principium, & actus siue habitus inde informatos distingui commodissime? Subiectum est homo, qui idem vetus, nouus: Principium est imago Dei, quæ eadem vetus, noua & ex corrupta integra fœcns: Actus siue habitus ex eo principio informati sunt, iustitia, sanctimonia, veritas. Iustitia, sanctimonia veritas, non sunt imago, sed imaginis. Redeamus, si placet, ad principium illud, quod tradiderunt Patres, *naturalia corrupta esse, & supernaturalia sublata.* Hinc certe nullo negotio concluseris: Iustitia, sanctimonia, & veritas non sunt sublatæ: non igitur supernaturales. Et rursum, ex corruptæ sunt: naturales igitur. Si enim sublatæ essent, nulla earum principia in nobis à natura essent: sunt autem: natura igitur, & corrupta sunt ipsa, & quæcunque ab iis principium ducunt. De imagine vero Dei eadem ratio. Imago Dei non est sublata: non igitur supernaturalis & contra, hæc corrupta est: naturalis igitur. Nusquam enim reddi in Scripturis dicitur, sed renouari solum. Probationem de Scripturis adfero, cum vnum dixero: Iustitia, sanctimonia, veritas, non est nisi in imagine Dei: in homine est aliqua iustitia, sanctimonia & veritas: igitur in homine est aliqua imago Dei. Moses certe Genes. 1. nihil aliud narrat, quam primam naturæ constitutionem de subiecto vel specie vnaquaque factam. Narrat autem *hominem ad imaginem Dei factum.* Hæc igitur naturę humanæ constitutio. Quod si naturæ, ergo imago Dei vniuerse ad speciem humanam pertinet; cum naturalia eo ipso à personalibus differant, quod communia sunt. Idem Genes 5. 3. Adam genuit Sethum ad similitudinem suam, ad imaginem suam; fuit autem Adam factus ad similitudinem Dei: Sethum ergo genuit ad Dei similitudinem. Atqui differunt imago Dei & imago Adami, dixerat quispiam, & à Mose discernuntur. Differunt quidem; sed modo, non essentia sua: nam imago Dei fuit in Adamo Dei integra, in Setho per Adamum deformata; imago tamen vtraque. Eadem vero ratione hæc imago in specie hominis reliqua secundum corruptionem, imago terreni: secundum instauationem, imago cœlestis appellatur.

Imago Dei in homine naturalis est secundũ Iunium, quia corrupta nunc est tantum non sublata.

Item quia vniuerse ad speciem humanam pertinet.

Sed quia modo solum, ac non essentia diuersa est; instaurari & renouari, non ingenerati aut creari dicitur, vt ante obseruauimus: vtpote quæ non essentia, sed modo & gradu differat. Item Genes. 9. *qui effundit sanguinem hominis, per hominem sanguis illius effunditur, quoniam ad imaginem suam fecit hominem Deus.* Si non esset imago Dei in posteris Adami qui occiduntur, inepta & aliena foret Mosis argumentatio. Est autem iusta & grauis argumentatio, siue Mosis, siue Dei. nam si ita dixeris, Occisor eius quẽ Deus fecit ad imaginẽ suã p hominẽ occidi debet, hominẽ hunc, illum qui occiditur, Deus fecit ad imaginem suam: Ergo per hominem occiditor: optima est consequentia. Cum enim homo sit factus ad imaginem Dei; eius occisorem occidi, & quidem per hominem occidi, æquum est. Sin autem verteris in hunc modum ad verbum, *quoniam ad imaginem Dei fecit hominem*, videlicet homo, etiam magis confirmabitur interpretatio. Sed nusquam memini ita Scripturam loqui, homo fecit hominem: nec mihi probari potest. Atque hæc, opinor, sufficerint, vt videas, mi frater, imaginem Dei inesse homini naturaliter.

Denique quia dicitur in nobis renouari, & nouari, & instaurari, non creari aut ingenerari.

Quid ergo est imago Dei? iam enim tempus est, vt οὐκ ἀπαιτοῦμεν ἀλλ' ἀποδιδόμεν μισθὸν. Declarabo Patrum orthodoxorum verbis. Tertullianus ex Latinis primus audiatur, lib. 2. aduers. Marcion. cap. 9. *In primis tenendum, inquit, quod Græca Scriptura signauit, adflatum nominans, non Spiritum (πολὺ γὰρ πνεῦμα) quidam enim de Græco interpretantes, non recognita differentia, nec curata proprietate verborum pro adflatu spiritum ponunt, & dant hæreticis occasionem spiritum Dei delicto infuscandi, id est, ipsum Deum: & vsurpata iam quæstio est. Intelligo itaque ad flatum Spiritu minorem esse, etsi de spiritu accidit, vt aurulam eius, non tamen Spiritum. Nam & aura vento rarior, & si de vento aura, non tamen ventus aura, capit etiam imaginem Spiritus dicere flatum: nam & ideo homo imago Dei, id est,*

Testimonia veterum de imagine Dei.

Spiritus; Deus enim Spiritus : imago ergo Spiritus, adflatus. Porro Imago veritatis non vsquequaque adæquabitur : aliud est enim secundum veritatem esse, aliud ipsam veritatem esse. Sic & adflatus cum imago sit Spiritus, non potest ita imaginem Dei comparare, vt quia veritas, id est, Spiritus, id est, Deus, sine delicto est, ideo & adflatus, id est, imago non debuerit admisisse delictum. In hoc erit imago minor veritate, & adflatus Spiritu inferior, habens illas vtique lineas Dei, qua immortalis anima, qua libera & sui arbitrii, qua præscia plerumque, qua rationalis, capax intellectus, & scientiæ : tamen & in hu imago, & non vsque ad ipsam vim diuinitatis, sic nec vsque ad integritatem à delicto, quia hoc soli Deo cedit, id est, veritati, & hoc solum imagini non licet : sicut enim imago cum omneis lineas exprimat veritatis, vi tamen ipsa caret, non habens motum, ita & anima imago Spiritus solam vim eius exprimere non valuit, id est non delinquendi felicitatē : Cæterum (id est alioqui) non esset anima, sed spiritus, nec homo, qui animum sortitus est, sed Deus, & quæ sequuntur. Ambrosius hexaemeri libro 6. cap. 7. post multa concludit in hunc modum: *quam enim dabit homo commutationem pro anima sua ? in qua non exigua superpetto, sed totius humanæ vniuersitatis substantia est. Hæc est per quam ceteris ferarum animumque dominaris animantibus: hæc est ad imaginem Dei, corpus autem ad speciem bestiarum : in hac plum diuinæ imitationis insigne, in illo cum feris & bellua vitæ consortium, &c.* Item in Psalm. 118. serm. 10 *quod secundum imaginem est, non est in corpore, nec in materia, sed in anima rationabili : ibi operatur, ibi ostendunt homo ad similitudinem & imaginem Dei, vbi iustitia, vbi sapientia, vbi omnis forma virtutis adsumitur, & similia multa.* Nec aliter Augustinus lib. 1. de Genes. contra Manich. cap. 17. & alibi passim. Hieronymum adduco postremo loco, quia idem plane sentit, & scribit contra Origenem, communi cum Epiphanio & Græcis Patribus argumento. Basilium dicerem, nisi ex eo scires Ambrosium desumpsisse. Quid Chrysost. dicam, Nazianz. Nyssen. Cyrill. Theodoret. vnus Damascenus omnium illorū Epitomarius rem declarat accuratissime in eo libello, quem inscripsit περὶ τῶν κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ εἰκόνα θεοῦ. Itemque altero, qui est de duabus in Christo voluntatibus dicit enim κατὰ τὸ λογικὸν καὶ νοερὸν καὶ αὐτεξούσιον, καὶ τὸ ῥυθμίζειν τὰ ἴδια λογισμῷ, καὶ προαιρέσει πνεύματος, καὶ τὸ ἀρέσκειν, κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα ἐποίησε καὶ ὁμοίωσιν οἱ ἄνθρωποι, &c. vbi essentialia & adiuncta diligentissime comportauit. Concludam itaque vna illius aduersus Manichæos argumentatione. *Isti*, inquit, *homines ignorant fieri non posse, vt natura vlla vtatur actione, aut effectionem producat, cuius facultatem non acceperit secundum naturam, exempli causa, nulla auis volare potest, nisi facultatem volandi secundum naturam acceperit, neque terrena bestia ingredi potest, nisi acceperit secundum naturam ingrediendi facultatem. Sic etiam & homo non potest agere aut velle, nisi secundum naturam facultatem illam quæ γνωστικὴ & ἐνεργητικὴ dicitur, accepisset : neque enim potest intelligere, nisi facultatem γνωστικὴν à natura acceperit, neque videre, neque aliud quid agere, ac propterea omni natura actiones naturales insunt, & simul insunt, quæ vero sub voluntatem aut actionem cadunt, ea non insunt simul.* quo ex fundamento breuitatis causa deinde infert, hominem autem intelligere, ratiocinari, velle, & supra res creatas cæteras exercere multa, quæ diuinitatem sapiant : Ergo homini facultates inesse, quarum respectu factus ad imaginem & similitudinem Dei in Scripturis pronuncietur. Hic igitur illa est imago Dei in anima nostra : cuius essentiales partes tū ipsæ aliquid diuinitati per naturam simile ostendunt, tum percipiendæ supernaturali gratiæ per naturam & gratiam coniunctæ sunt idoneæ, quod mox declarabimus. *Subitcis enim, omnes in vniuersum Patres videntur in hac sententia esse, quod homo primus conditus fuerit in gratia. Sic & Catecheseis nostra quæst. 6.* Neminem profecto orthodoxorum, noui, qui aliud sentiat : nec alia est iusta Catecheseos intelligentia Sed falli videris ἀμφιλόγως, & distincta coniungere. Non enim id sibi volunt, hominem primum fuisse conditum cum gratia id est, creationis opere

natu-

naturam & gratiam supernaturalem accepisse: sed hoc illud est quod volunt, hominem, qui primus conditus est, fuisse cum gratia, id est supernaturali gratia à Deo auctum esse: quod iam ante in hac ipsa propositione tradidimus. Quid ergo? non habuit supernaturalem gratiam in creatione? Si gratiam accipis pro benevolentia Dei, habuit gratiam; si pro donis supernaturalibus collatis, non habuit à creatione aut vi creationis quæ sunt supernaturalia; cum creatio sit principium naturæ, vel primus terminus illius, supernaturalia vero toto genere ab ea differant: sed habuit in creatione, id est, in primo illo statu creationis in quo fuit Adam, donec in peccatum laberetur. Iam vero vt rem facilius intelligas, vtamur Solis & Lunæ similitudine ad imaginis diuinæ declarationem. Lunæ sua est imago essentialis, & relata vel accidentaria altera. Qua essentialis, habet suam lucem aliquam; sed quæ, nisi respectum ad solem habeat, tenebrescit. qua relata, habet lucem fœnerantitiam à sole, prout respicitur ab eo, atque in eum respicit. Sic etiam imaginis Dei in homine duplex fuit ratio inde à creatione. Nam homo suam habuit essentialem lucem in anima cõstitutã, quæ tanq̃ imago Dei micat inter res creatas omnes: habuit & relatã, qua respiciebatur à Deo, & respiciebat in eũ. Essentialis illa imago, naturalis est; respectiua (vt ita dicam) ex parte supernaturalis fuit: nam ad Deum per naturam coniunctam gratia respexit proprio & libero voluntatis motu; ad illam per gratiam (nam quæ Dei naturalis secundum nos actio?) respexit Deus. Essentialem ex peccato corruptam habemus, non amisimus plane: illam relatam amisimus: sed restituit hanc Christus vt renouemur secundum Deum ad ipsius imaginem, & essentialis ipsa reformetur, quum naturalia corrupta, supernaturalia amissa essent, vt ante diximus.

Distinctio Essentialis & Respectiua imaginis.

Ad secundam rationem Arm. qua probat hominem Deo decernenti non fuisse consideratum in pueris naturalibus.

Sequitur 2. *Quia nulla inuenitur dilectio Dei cum electione, seu voluntas erga homines diuersimode se habens, aut diuersimode se habens Dei actus, nisi post ingressum peccatum: in mundum, aut à Deo vt ingressum consideratum.* Equidem si hoc datem, non tamen eo cuerteretur eorum sententia, qui hominem communiter à Deo consideratum pronunciant, vt ante ostendimus. Sed tamen, quid si auctoritate, ratione exemplo assertionem hanc confutauero? Auctoritatem habes Rom. 9. *Nondum enim natis pueris, quum nihil fecissent boni vel mali, vt præstitutum Dei secundum electionem, non ex operibus, sed ex vocante maneret, dictum est ei, maior seruiet minori: sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Quid enim sibi illa tria volunt? *non dum natis pueris*; tum, *cum nihil fecissent boni vel mali*; item, *secundum electionem non ex operibus, sed ex vocante.* Esto sane, inquies: sed hæc de natura in peccato iacente dicuntur. Atqui fecerunt tam studiose omnem rationem peccati, & soli vocationi Dei vocantis omnia fert accepta, vt tu ipse, mi frater, si voles attendere (vis autem) facile sis ab axiomate illo deducendus. Huic auctoritati certe omnem ratiocinationis speciem submissurus es. Ephes. 1 *Elegit nos in Christo ante iacta fundamenta mundi, prædestinauit nos adoptionem per Iesum Christum in se.* Electio amoris singularis est; quum elegisse in Christo dicitur, omnis ratio nostri tollitur: prædestinatio & personas præcedit, & causas ab ipsis. Quin hoc sibi volunt *præsciendi & prædestinandi* verba. Rom. 8. Christus ipse soli benedictioni Patris fuit tributi, quod possessores & possessio regni sunt constituti à iacto fundamento mundi. Matth 25. In peccato, an ante peccatum? contemplatione peccati, an citra contemplationem illius? cur hoc potius, quam illud, obsecro? imo cur non potius illud, cum omnia dicantur in Deo vocante posita? His rationes accedant. 1. quæcumque rationes absurdi huc comportantur, eas animaduersurus es, (si propius expenderis) tam ad illam interpretationem, ac potius ad illam magis, quam ad hanc pertinere. Quapropter non sic declinanda absurda, sed potius pie, & commode amouenda. 2. nego contemplationem peccati ad rationem adoptionis filialis pertinere. Naturam appello testem: si pater gignit filios, antequam exploret aut obseruet conditionem illorum?

Impugnatur hæc ratio repetitione superius adducta auctoritatis ex Scriptura.

Sed hæc genitura, inquies, voluntatis, ac non naturæ est: Recte: sed tamen soli voluntati Dei tribuitur, non vlli conditioni nostræ. Omnis conditio nostra excluditur, etiam peccati: sola voluntas Dei, solum propositum in causa statuitur. Æquales in natura, æquales in peccato sola voluntate discernit Deus: quos nec in natura simpliciter, nec in peccato considerat os, sed communiter in Christo filios adoptaret sibi. Vt natura gignuntur filii sine consideratione conditionis ipsorum, ita voluntate suos ab æterno adoptauit Deus. 3 Quod sapientiæ & gratiæ Dei magis conuenit, id potius à Deo factum, & à nobis credendum est, quam quod minus. Magis autem sapientiæ & gratiæ illius conuenit, vt filios sine vlla contemplatione qualitatis ipsorum adoptauerit sibi, quam vt ex contemplationis hypothesi: alioqui natura Deo perfectius ageret, in qua parentes sine contemplatione ista procreant liberos. Illud ergo & Deo conuenientius, & magis à nobis capiendum fide. Exemplum (si placet) Angelorum assumemus ad rei confirmationem. Quicunque filii sunt Dei, electione sunt filii: Angeli sunt Filii Dei, Iob, 1. & 2. & 37. ergo electione sunt, vt affirmat Paulus 1. Tim. 5. electos vocans. Sunt autem electi citra contemplationem peccati ipsorum, vt qui non peccauerint, sed permanserint in sua origine. Est igitur dilectio Dei cũ electione citra rationem considerationemque peccati; quod negare videris assertione tua. Fortasse dixeris, id de homine tantum à te dici. Ego vero respondebo, dilectionem & electionem de vtraque dici, Angelo & homine, idque ratione communi; cum Deus imaginem suam in vtroque collocauerit: cuius sit electio. Certissimus autem locus ille est ex Topic. 2. Stid, quod duobus inter se collatis pari ratione inesse videtur, vni non est, nec alteri inerit: Electioni Angelorum non inest conditionis ipsorum, autoperum vlla contemplatio; igitur nec hominum electioni inest. Quod si diuersa est aliquo modo. Angelorum hominumque conditio, non eo sequitur diuersam rationem illorum electionis esse: præsertim cum eius rei vna sit ratio cuius respectu eligantur. Hæc enim est imago Dei, quam secundum propositum voluntatis suæ conseruatam instauratamue, ad se euocauit, & sibi adiunxit Deus, immutabiliter in Christo substituram τὸ πεπιστευμένον, & quam in communi loco naturæ suæ collocauerat, vnde propria voluntate defecerunt damnandi iudicio eius. Exemplum præterea nullum adferri potest: quia cætera omnia creata disparis rationis sunt. Carent enim Dei imagine, qua electionis obiectum proprie determinatum est. Exemplo igitur Angelorum, non alio vllo natura electionis diuinæ ex hominibus factæ declarari potest. Sic autem se habuit Dei electio, non vt Angelos peccatores à non peccatoribus, qua peccatores, primum secreuerit; sed vt eos non peccaturos, qua electos ante & prædestinatos εἰς ζωὴν αἰώνιον, ab aliis qui sua voluntate fuerant peccaturi, sola voluntate sua & gratia distingueret. Quid ergo facit, vt de hominibus aliam rationem diuinæ electionis excogitari putemus oportere.

Exempli denique Angelorum.

Replica Arminii, siue consideratio Responsionis ad X. propositionem.

Quænam naturalia, & quænam supernaturalia ab Arminio vocentur.

NAturalia ego appello, quæ ad substantiam ipsam & existentiam hominis pertinent, sine quibus homo nequit esse homo; qualia sunt anima & corpus & totum ex iis compositum cum omnibus naturalibus proprietatibus, affectionibus, passionibus, &c. *Supernaturalia* appello, quæcunque Deus homini super illa naturalia addidit, quæ quidem ad perfectionem hominis faciunt, verum non qua animalis sed qua spiritualis, non ad naturale, sed ad supernaturale bonum acquirendum. *Pura naturalia* dico hoc loco quæ supernaturale nihil adiunctum habent. Sensus ergo meorum verborum est, quod homo non est in puris naturalibus absque supernaturalibus conditus. Neque hic magnopere contendo an illa supernaturalia habeat ex ipso creationis actu, an ex super-

Item qua sint bona naturalia.

superinfusionis actu alio, sed hoc tanquam meæ causæ nec noxium nec vtile in medio relinquo.

Verum omnino statuo & affirmo; Deum decreuisse hominem condere talem natura qualem creauit; sed cui supernaturalia nonnulla adderet; vtpote quem non id tantum esse voluit quod erat natura, sed quem vlterius in feliciorem statum, sui nempe participationem, promouere voluit, ad quam nisi supernaturalibus donis ornatus peruenire non potuit. Quod autem nego *hominem conditum in puris naturalibus, & propterea supernaturalibus conditum dico*, eo non volui significare, actum quo supernaturalia sunt communicata esse creationem (nam propositione 26. meam illam gratiam superinfusam appellaui) sed Deum ab actu communicandi suum bonum cum ista parte primæ materiæ vel nihili, vnde hominem creauit, noluisse desistere, idque ex decreto æterno suo, donec etiam supernaturalia illi contulisset. Quare & obseruandum mihi putaui loquendi modum Scripturæ vsitatum, quæ dicit, *hominem conditum ad imaginem Dei & similitudinem*, quæ imago & similitudo Dei etiam supernaturalia dona in se complectitur. Quod si verum est, vt ego contendo, tum homo conditus est cum supernaturalibus. Est enim conditus ad imaginem Dei, quod verbum condendi indistincte toti imagini tribuitur, absque discretione eius quod in imagine est naturale homini, & quod supernaturale. Lubet huc adscribere Hieronymi Zanchii verba, qui libro primo de hominis creatione cap. 1. ita loquitur de hoc eodem negotio. *Mihi placet sententia eorum qui cum spiraculo vitæ aiunt etiam inspiratum fuisse à Deo, & transfusum quidquid habuit Adamus cœlestis lucis, sapientiæ, rectitudinis, & aliorum cœlestium donorum: quibus Deum referebat, tanquam vera eius imago. Fuit enim talis creatus, vt Scriptura docet, dicens, factum eum esse ad imaginem Dei: & Salomo Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum. Non fuit autem talis cum solum corpus fuit formatum. Ergo cum indita anima factus est in animam viuentem id est, homo viuens, tunc fuit factus rectus, iustus, &c. eoque simul cum anima, radii quoque diuinæ sapientiæ, iustitiæ, bonitatis fuerunt infusi.* Hucusque Zanchius; qui aperte determinat, quod ego in vtramque partem indecisum reliqui: idque duplici de causa; sciebam enim id inter doctos disputari, & videbam causæ meæ nihil inde accedere vel decedere. Illa vero supernaturalia, quæ illi concessa sunt, ad posteros transmittenda accepit, ex eodē instituto, ex quo supernaturalia accepit *gratia* sane, non vt illa vox quoq; denotat principiū naturaliū, nam ex *gratia* late sumpta etiam naturam accepimus, vtpote indebitam: sed vt *contra naturam* distinguitur, & vt est principium supernaturalium. Quare id concedere possum, Deum hominem in natura contemplatum, cui faceret gratiam, naturalem hominem cui conferret supernaturalia: sed contemplatum decreto administratorio creationis, non decreto prædestinationis, de quo nobis agitur; qui faceret gratiam sufficientem ad supernaturalem felicitatem, non efficacem, de qua nobis quæstio: cui conferret supernaturalia in posteros citra exceptionem ex instituto gratiæ sub conditione transferenda, non quæ prædestinatorum essent propria, & certo infalliliterque illis conferenda, de quibus nobis est controuersia. Quapropter hæc meæ sententiæ non aduersantur: committitur enim in illis fallacia Elenchi. Hoc autem velim tuam Reuerentiam semper recordari, me de gratia prædestinationis decreto præparata, & non alio, perpetuo sermonem facere. Probaui autem hominem non esse in puris naturalibus conditum; eo sensu, quo iam dictum est, sine supernaturalibus, siue illa actu creationis siue superinfusionis habere dicatur: & probaui hoc argumento ab imagine & similitudine Dei, ducto, ad quam homo est conditus. Quod meum argumentum validum est, siue imago Dei significet tantum supernaturalia dona homini à Deo collata, vt Catechesis nostra & confessio, & nonnulli Theologorum nostrorum de imagine Dei loquuntur; siue naturam ipsam cum supernaturalibus, quæ mea est sententia: secundum quam id quod dixi, imaginem Dei in homine

mine non esse naturam sed supernaturalem gratiam, intelligi volo. id est, non esse solam naturam absque supernaturalibus, quod sufficit meo argumento. De naturalibus enim non est quæstio: & propterea sive illa sint imaginis, vt ego puto, sive non ad rem quæstionis non facit: modo supernaturalia imaginis Dei, ad quam homo est conditus, definitione comprehendantur, obtinui quod volo. Ita quoque verba mea sequentia accipi velim, nempe, imaginem non habere tantum respectum ad naturalem sed etiam ad supernaturalem felicitatem, quod si verum est, vt ipse fateri videris, effeci quod contendo. Ego vero *imaginem Dei* ad quam homo est factus, accurate definire non volui, quia hoc opus non erat proposito meo: sufficiebat monstrasse quod etiam illa *agnitio iustitia* & *sanctimonia* ad imaginem Dei pertinebant, sive in iis imago tota sive pars consisteret. Nam ad propositum meum vtrumque æqualiter facit. qui probare instituit hominem non *sine supernaturalibus* esse creatum, & propterea decreto prædestinationis consideratum non potuisse, vt in *puris naturalibus* sine supernaturalibus creatum.

Salutioni prima rationis tria præmittuntur ab Arminio.

Cæterum antequam ad istius meæ argumentationis defensionem venio, de tribus mihi, circa quæ bona tuæ responsionis pars occupatur, paulo latius dicendum est. Primo, quæ naturalia quæ supernaturalia appellem, paulo latius quam ante feci, explicabo. Secundo, de imagine Dei dicam, & quænam sive naturalia sive supernaturalia illa in se & sui Definitione complectatur. Tertio, Qua Dei actione tum hæc tum illa habeat homo.

1. Quæ naturalia, & quæ supernaturalia appellet.

De primo. *Naturalia* appello illa, quæ ad naturam hominis, sive qua homo esse nequit homo, pertinent, quæque ex principiis naturæ fluunt, & ad felicitatem naturalem, tanquam finem & terminum suum, natura sua comparata sunt; qualia sunt corpus, anima, vtriusque compositio, & compositum ex vtroque, eorumque naturales proprietates, affectiones, functiones, passiones: sub quibus etiam morales comprehendo, quæ aliquando contra naturales distinguuntur. *Supernaturalia* appello, quæ pars hominis non sunt, neque ex naturæ principiis fluunt, sed ad naturæ illius augmentum & perfectionem naturalibus superadduntur, comparata ad felicitatem supernaturalem, & Dei creatoris supernaturalem participationem, in qua illa felicitas consistit. Inter hæc huiusmodi est affectio: quod naturalia capacia sunt supernaturalium ex dispositione Dei, supernaturalia ad naturam augendam, ornandam perficiendam, adeoque supra ipsam euehendam vicissim ordinata. Quare absque homonymia sub naturalium nomine complexus sum tum corpoream tum spiritalem naturam & ex vtraque constantem. Sed nel monendum est: Vocum homonymias tum notandas & explicandas esse in disputatione, quum vno sensu sumptæ ad rem faciunt, altero minime; quum secundum vnum sensum vera est oratio, secundum alium falsa: At quando vera est oratio & ad rem pertinens quocunque modo sumatur, tum explicatione homonymias non est opus. Ita hic vides: ego per naturalia intelligo, & quæ inferiori naturæ id est corpori, & quæ superiori naturæ id est animæ competunt, & quomodocunque sumas, argumentatio mea æque firma est & valida. Videbimus postmodum exempla explicatæ homonymias æque in-necessariæ.

Ad secundum de imagine Dei in homine duo mihi considerandæ sunt, tum quibus in rebus illa consistat, tum quæ illarum sint naturales sint & quæ supernaturales dicendæ. Primo, dico imaginem Dei in homine *mine*, item cõplecti omnia illa q̃ aliquid diuinæ naturę in homine repræsentant, q̃ partim homini essentialia sunt partim accidentalia, in Deo autẽ omnia essentialia: quorum tamen omnium imagines Deus homini noluit esse essentiales, quem ea conditione creare voluit, vt non esset tantum quod erat, sed vt fieri posset quod non erat, & deficere ab eo quod erat. Essentialia voco animam inque ea intellectum, & voluntatem voluntatisque libertatem, & reliquas affectiones, actiones, passionesque quæ ex iis necessario fluunt. Accidentaria appello, tum mo-

Quibus in rebus consistat imago Dei in homine.

Supernaturales.

rales

rales virtutes, tum agnitionem Dei, iustitiam & sanctimoniam veritatis, & si quæ aliæ sunt proprietatum Dei, in isto momento naturæ ipsius considerandarum, in homine expressæ imaginis, quarum Petrus, nomine *diuinæ naturæ* comprehensarum, fideles dicit esse *participes*. Secundo, Hæc omnia ego non puto nomine naturalium venire posse, sed cognitionem illam iustitiam & sanctimoniam veritatis supernaturalia esse puto, & isto nomine appellanda. Qua in re an te assentientē habeam, dubito. Dicis enim illa esse naturalia vno loco huius tuæ responsionis, & argumenta adfers probandæ isti sententiæ, & alio loco eiusdem responsionis fateris Adamum dona supernaturalia habuisse, licet non ex actu creationis: per quæ supernaturalia nescio quænam intelligere queas præter ista ab Apostolo Colos. 3 & Ephes. 4. commemorata. Videris tamen ea quæ supernaturalia agnoscis, explicare nomine imaginis reflexiuæ. Verum siue ego tuam sententiam recte percipiam, siue non, dicam quæ ad meam stabiliendam facere puto, & ad tuam, vt à me est intellecta, infirmandam. Probo itaque illa esse supernaturalia. Primo, ex Colos. 3. & Ephes. 4. Quæcunq; ex regeneratione per spiritum Christi habemus, sunt supernaturalia: at agnitionem Dei, iustitiam & sanctimoniam veritatis ex regeneratione per spiritum Christi habemus: ergo sunt supernaturalia. Si quis dicat, nos illa non in solidum habere ex regeneratione, sed tantum eorundem corruptorum renouationem, id quo pacto probetur non video. Phrases enim Apostolicæ secus docent. Nam qui *induere* debet *nouum hominem*, ille non est vestitus nouo homine aut vlla eius parte. Ad *nouum* autem *hominem* pertinent *iustitia & sanctimonia veritatis*. Deinde qui *renouari* debet ad *agnitionem*, illius non agnitio renouatur, quæ corrupta est, sed intelligentia illuminatur agnitione noua, quæ per tenebras veteris hominis fuit expulsa. Et hæc ego tantum volui in mea demonstratione, non definire imaginem Dei in homine. Quod vero in ista mea explicatione à mente Apostoli aberrem, videre nondum possum.

Probat Armin. agnitionem Dei, iustitiam & sanctimoniam veritatis in homine supernaturalia esse, quatuor rationibus.

Prima.

Agnitio enim *Dei* isto loco à me citato dicitur *imago Dei ipsa, & secundum imaginem Dei*. Neque hæc inter se pugnant, aut absurda æque sunt atque tu illa vis videri. *Imago*, inquis, *Dei est agnitio congruens imagini Dei, ergo imago Dei negatur esse alterutrum, siue agnitio siue imago*. Nego sequi, si recte illa definitio sumatur, nempe hoc pacto:

Imago Dei in nobis per Spiritum regenerantem recreata, est agnitio Dei congruens imagini Dei, in qua initio sumus creati. Duplex enim hic imaginis respectus, qua recreatur in nobis per Spiritum Christi, & qua olim increata est per Spiritum Dei. Eaque cognitio non tantum modo sed toto genere differt à cognitione veteris hominis: neque ipsa renouari dicitur, sed *homo renouari* dicitur in illam. Fateor autem me non capere, quomodo agnitio sit actus imaginis Dei, & imago ipsa fons & principium illius actus, id est, cognitionis. Putaui enim hucusque hominem ad imaginem Dei creatum dici, siue in imagine, hoc est, imaginem Dei factum, propterea quod mente, voluntate, agnitione Dei, iustitia, sanctimonia denique ipsum Deum archetypon referat. In altero dicto ex Ephes. 4. non pono tria, *veritatem, iustitiam, & sanctimoniam*, sed duo tantum, *iustitiam & sanctimoniam*, quibus attribuitur *veritas*, hoc est, synceritas, puritas, simplicitas. Et agnitio membrum illius veritatis non est, sed donum in intellectu seu mente hominis increatum quemadmodum iustitia & sanctimonia voluntati seu potius affectui hominis sunt ingeneratæ.

Secundo, Probo eadem esse supernaturalia, hoc pacto. Illa secundum quæ sumus & dicimur *participes diuinæ naturæ* & *Filii Dei*, sunt *supernaturalia*: at secundum *agnitionem, iustitiam & sanctimoniam* sumus & dicimur *participes naturæ diuinæ* & *Filii Dei*: Ergo sunt supernaturalia. Maior probationis non est indiga. Minor patet ex 2. Pet. 1. vers. 1. 2 3. 4 inter se collatis. Tertio, Media illa quæ commensurationem habent ad *supernaturalem felicitatem*, sunt supernaturalia. At talia sunt *agnitio Dei, iustitia & sanctimonia*. Ergo supernaturales.

Secunda.

Tertia.

Quarto

Quarta. Quarto causæ immediatæ actuum *supernaturalium* sunt supernaturales. At *agnitio Dei iustitia & sanctimonia* sunt causæ immediatæ actuum supernaturalium. Ergo *supernaturales.*

Ad rationes Iunii, quib. conatur probare imaginem Dei in homine esse naturalem.

Venio nunc ad probationes tuas, quibus probare contendis *imaginem Dei esse naturalem in homine,* & qualitates illas *agnitionem iustitiam & sanctimoniam naturales non supernaturales esse.*

Ad primam inde ductam quod non sit ablata, sed corrupta.

Primum argumentum tuum est. Supernaturalia sunt ablata, naturalia corrupta: At vetitas. iustitia, sanctimonia sunt corruptæ: non sublatæ: non igitur supernaturales, sed naturales. Probatur *assumptio.* Nam principia earum sunt in nobis a natura: non essent si sublatæ essent. Respondeo; vt *maiorem* concedam: *minor* mihi nullo modo est verisimilis, nec per additam quidem illam rationem Dico enim agnitionem illam quæ est secundum pietatem, iustitiam illam, & sanctimoniam, de qua Apostolus non corruptas, sed sublatas esse, nullaque earundem in nobis post lapsum manere principia. Fateor principia & semina virtutum moralium, quæ analogiam quandam & similitudinem habent ad istas spirituales virtutes, in nobis manere post lapsum, quin & ipsas virtutes morales, licet per peccatum corruptas. Hæc similitudo fallere potest non accurate inter hasce & illas spirituales virtutes discriminantem. In hac sententia mea, qua statuo illa dona esse ablata, habeo præeuntem Catechismum nostrum quæstione 9. his verbis: *Homo se & omnem posteritatem diuinis illis donis orbauit.* Quæ autem sint illa diuina dona, explicatum est quæstione sexta præcedente, nempe, *iustitia & sanctitas.* Nescio an etiam tuam Reuerentiam hic mihi habeam assentientem. Sic enim in thesibus de originis peccato abs te anno 94. disputatis, thes. 18. *Nam vt in Adamo integritatis humanæ forma fuit iustitia originalis, in qua est à Deo conditus, sic corruptionis forma ac potius deformitas fuit iustitiæ illius vacuitas.* thes. 19. *ac illam quidem formam Scriptura imaginem & similitudinem Deo nominat,* &c. thes. 20. *Hanc vero formam scriptura imaginem & similitudinem Adami nominat.* Si ego ista recte intelligo, puto ex illis plane sequi, iustitiam originalem fuisse sublatam, & propterea supernaturalem esse iuxta regulam: *supernaturalia ablata: naturalia corrupta.* Habeo etiam mihi adstipulantes plerosque Patres, fors omnes. *Ambrosius* de Helia & ieiunio cap. 4. *apertus erat Adam virtutum velamine priusquam prævaricaretur, sed tanquam exutus prævaricatione vidit se nudum, quia indumentum quod habebat amiserat:* & planius distinguens inter ablationem supernaturalium & naturalium corruptionem, sic inquit in Lucam lib. 7. in cap. 10. Lucæ. *Qui sunt latrones, nisi Angeli noctis & tenebrarum,* &c. *Hi ante dispoliant, quæ accepimus indumenta gratiæ spiritalis, & sic vulnera inferre consueuerunt. Augustinus* de Trinitate lib. 4. cap. 16. *Homo peccando iustitiam & sanctitatem veritatis amisit propter quod hæc imago,* deformis & *decolor facta est, hanc recipit cum reformatur & renouatur.* Item cap. 11. lib. 14. de Ciuitate Dei *liberum arbitrium amissum* dicitur. Vt hoc concludam, velim intelligere quæ sint illa spiritualia quæ ablata sunt seu amissa, si non sint *agnitio* Dei, *iustitia, sanctimonia.*

Ad secundam inde ductam quod conueniat cum speciei.

Alterum argumentum est, quidquid conuenit speciei, id est naturale. At imago Dei conuenit speciei. Ergo est naturalis. Resp. *Maior* non est vniuersæ vera. Conuenit enim aliquid speciei vel communicatione per naturam & naturalia principia, vel ex instituto gratiæ. Quod illo modo conuenit est naturale, non quod isto. Ad *minorem* quod attinet, dico Imaginem conuenire speciei partim per naturam, partim ex instituto gratiæ, ergo imago Dei est partim naturalis partim supernaturalis in homine, secus si concluseris ex particulari vniuersale intuleris, quod fieri nequit. Si maiori propositioni addatur quid vnde ita expleatur: Quidquid est speciei, & indiuiduis per naturam ingeneratur id est naturale: Iam illam concedo totam. At assumptio tum tota vera non erit. Imago enim Dei tota per naturam non ingeneratur; nam illa eius pars quæ est *in veritate & iustitia & sanctimonia* nō ingeneratur p naturam, sed cōmunicatur per actū gratiæ ex instituto

Instantia.

Responsio.

institutio gratiæ. At communis esse imago non potest, si non sit naturalis. Nam naturalia eo quod communia sunt, differunt à personalibus; (à supernaturalibus dicendum fuit, de iis enim quæstio) Respondeo, aliquid esse commune dupliciter; vel secundum naturam simpliciter, vel ex institutio gratiæ sub conditione. Imago Dei communis est partim secundum naturam & simpliciter, in iis quæ hominis sunt secundum essentiam ipsius, & quæ à natura illius separari non possunt; partim ex institutio gratiæ sub conditione, in iis, quæ non ad essentiam sed ad perfectionem supernaturalem hominis faciunt. Illa omnibus hominibus simpliciter ingenerantur; hæc posteriora sub conditione, si nempe principium speciei vniuersale & indiuiduum principale integra illa sibi seruauerit. Imago ergo tota communis, sed partim per naturam, partim ex institutio gratiæ: per naturam illa pars quæ naturalis dicitur: ex institutio gratiæ illa pars quam ego supernaturalem appello. Et hoc est illud, quod dicit Scriptura: *Sethum ad imaginem & similitudinem Adami genitum*, non similitudinem Dei. Genitus enim est ad imaginem Dei, non qua illam integram cum Adamo communicauit Deus, sed qua illam Adamus sibi seruauit: Seruauit autem sibi non integram: ergo non integram communicauit. Non integra autem & integra non modo tantum & gradu differt, sed & essentialibus nonnullis illius imaginis partibus, quas habet integra, & quibus caret non integra imago: quas habuit Adamus ex integra communicatione Dei, quibus caruit Sethus ex defectiua communicatione Adami.

Ad tertiam inde ductã, quod non dicatur in nobis ingenerari, aut creari, sed renouari.

Tertium tuum argumentum est. Imago Dei non dicitur in nobis ingenerari aut creari, sed instaurari & renouari; ergo non est amissa seu ablata, sed corrupta. Respõdeo. Antecedentis rigide sumpti neutra pars vera est; sed commode explicati vtraque pars vera est, sed neutra meæ causæ noxia. Doceo quod ad illud, nempe neutram partem veram esse. Nos enim dicimur *in Christo noua creatura*; dicimur *creati ad bona opera*. Petit Dauid vt *animum mundum creet in se Deus*. Nullibi dicitur imago Dei in nobis instaurari & renouari; sed nos *renouari in agnitionem conuenientem imagini Dei: renouari spiritu mentis nostræ*: dicimur & *transformari per renouationem mentis nostræ*. Si tamen quis commode explicet, vtrumque verum est, sed apprime conueniens sententiæ meæ, quod ita doceo. Imaginis Dei in nobis partes sunt duæ respectu nostri. Vna nobis essentialis, altera accidentaria. *Essentialis* est anima mente, affectu & voluntate prædita. *Accidentaria* est agnitio Dei, iustitia, sanctitas veritatis, & similia dona gratiæ spiritualis. Illa non dicitur ingenerari aut creari in nobis, non enim amisimus illam, sed instaurari, & renouari in nobis quia reformata & corrupta est. Hæc non dicitur restaurari aut renouari in nobis, tum quia subiecti defectu locum non habet in nobis, tum quia corrupta & deformata nõ est; sed dicitur ingenerari & increari (nam nos nouæ creaturæ accessu eius dicimur) quia formæ instar est, cuius introductione essentialis illa instauratur & renouatur. Hunc sensum Apostoli verba plane designant, quibus non ipsa agnitio renouari dicitur, sed nos qua imaginis Dei, quæ nobis essentialis est, participes *renouari* dicimur *in agnitionem*, tanquam in nouam formam, *secundum imaginem Dei* quæ nobis accidentaria est. Vtrumque ergo verum. Imago enim Dei in nobis restauratur & renouatur, nempe mens & voluntas nostra, affectusq; animæ nostræ: & imago Dei in nobis ingeneratur & increatur nempe agnitio Dei, iustitia & sanctitas veritatis. Illa huius subiectum est, hæc forma illi diuinitus ingenerata. Et propterea firma manet argumentatio Mosis homicidam occidi iubentis: In homine enim etiam post peccatum manet imago Dei, quæ illi est essentialis, seu pars illa quæ ad essentiam hominis pertinet: licet pars illa quæ accidentaria est per peccatum sit ablata.

Imaginum Dei in homine partes duæ, vna essentialis, altera accidentaria.

Illa in nobis post peccatum renouatur, hæc ingenerantur sine creatur.

Sequitur nunc de actu Dei, quo imaginis & hanc & illam partem habemus. Illum

III. *Quo actu Dei & illam & hãc*

Imaginis diuinæ partem habemus.

actum ego non distinxi; tum quia phrasin scripturæ vsurpare volui; quæ *creationis* voce vtitur ad significandum actum quo imaginem & similitudinem Dei in se habet homo: sic enim dicit: *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. creauit Deus hominem ad imaginem suam:* tum quia vtrumque æqualiter meo proposito seruiebat. Verum si res accurate pensitetur, distinguendos illos actus puto, alterumque *creationis* voce, qua *naturalia* habet, alterum *superinfusionis*, qua *supernaturalia*, recte appellari. Est enim duplex in homine vita, animalis & spiritualis animalis qua secundum hominem, & spiritualis qua secundum Deum viuit, illius principium est anima in homine intellectu & voluntate prædita; huius Spiritus Dei eximias illas agnitionis iustitiæ, sanctitatis dotes animæ communicans. Verisimile est non eodem actu vtriusque vitæ tam diuersæ principia homini indita esse, sed diuerso. Cæterum quocumque modo, siue duplici actu siue vnico actu ista habeat homo, meæ sententiæ non interest, modo cõstet, tum hæc, tum illa habere hominem, antequam actu prædestinationis circa illum versetur Deus: habere inquam respectu considerationis diuinæ. Quod ego omnino statuo, quia illa tum naturalia tum supernaturalia toti speciei sunt collata: illa simpliciter, hæc sub conditione, si principium speciei ista sibi seruaret. Hinc concludo: Si collata speciei, ergo collata decreto prouidentiæ, vt hæc contra illam distinguitur: si collata sub conditione, iam non collata decreto prædestinationis, quod sub conditione nullum donum confert.

Sequitur prima rationis siue argumentationis falsitas.

Hinc iam constat meam argumentationem firmam esse. Si enim homo ea conditione à Deo est creatus, vt naturalia non sola, sed etiam supernaturalia haberet, siue eodem actu creationis, siue alio superinfusionis; (de quo ego nunquam contendi) hinc consequitur, Deum prædestinationis & reprobationis actibus, qui homines discriminant, non potuisse circa homines vt *in puris naturalibus* consideratos versari. Verum & hoc postea fateri videris, quod homo etiam supernaturalia habuerit in primæuo statu, sed ex augmento supra naturam, non ex actu creationis quæ principium est naturæ. Hoc accipio, & inde concludo: Quia illa, quæ primus homo habuit, omnes eius posteri in eo habuerunt, (totum enim quod ille erat, & nos eramus in illo, vt est thesi 40. disputationis de peccato originis antea citatæ) illa ex natura, hæc ex instituto gratiæ, hinc sequitur Deum non potuisse versari decreto de quo agimus, circa hominem *impure naturalibus consideratum.* Imo nec circa hominem vt cum supernaturalibus consideratum, talis enim præteriri non potuit, vel saltem præteritus non est, nisi præuiso quod supernaturalia illa sua præuaricatione & peccato esset amissurus.

Quod dicis ista, vt vt vera sint, non aduersari tamen illi sententiæ quæ hominem consideret communiter, illud momentum haberet, si probatum esset hominem communiter considerari posse decernenti Deo, aut consideratum esse. Sed hæc mea argumenta etiam aduersus illam sententiam valere existimo. Si enim Deus non potuit hominem considerare *in puris naturalibus*, si non *in supernaturalibus*, si non *extra peccatum*, habens illum pro obiecto actus prædestinandi & reprobandi: iam quoque eundem *communiter* considerare non potuit. Communis enim consideratio exclusa est per necessitatem alicuius circumstantiæ particularis, quæ sit ratio formalis obiecti, considerationem: extra quã rationem formalem hominem considerare non potuit Deus isto decreto circa hominem versatus. Deinde, quum excludatur circumstantia quam communis consideratio sub se comprehendit, quomodo potest communis consideratio nihilominus locum habere?

Quæ de *essentiali & respectiua* imagine dicis, si hunc sensum habeant; quod essentialis imago veritatem & iustitiam & sanctimoniam comprehendat, & tamen tota respectiua sit naturalis homini, quemadmodum ex imaginis nonnullis abs te allatis colligi posse videtur; tum aperte dico me ista probare non posse,

Ad distinctionem essentialis & respectiuæ imaginis.

posse quin contrarium me probasse existimo. Si vero essentialem imaginem appellas, omne id quod homo secundum imaginem Dei habet sibi essentiale: concedo. Sic *respectiua* complectetur, quæ ego *supernaturalia* appello & *accidentaria*. At quia hæc, præmissis iis quæ posui, ad sententiæ meæ destructionem non faciunt; pergo ad alteram argumentationem meam.

Saluatio secundæ argumentationis.

Illa ita habet. Quia nulla inuenitur Dei dilectio cum electione, seu voluntas Dei erga homines diuersimode se habens, aut diuersimode se habens Dei actus, nisi post ingressum peccatum in mundum, aut à Deo vt ingressum consideratum. Hæc ratio si vera est, euertit etiam sententiam, quæ dicit hominem *communiter* consideratum. Si enim nulla est Dei electio & reprobatio de hominibus nisi post ingressum peccatum, iam homo non cõmuniter, sed cum circumstantia peccati præcise est consideratus. Sed *autoritate, ratione, exemplo* oppugnatur. *Auctoritas* ex tribus locis Scripturæ est desumta Rom. 9. Ephes. 1. Matth. 25. Nullus mihi aduersatur: qui non nego ab æterno factam electionem & reprobationem, non dico peccatum causam esse decreti, sed conditionem tantum in obiecto requisitam. Locus ad Romanos 9. mihi non aduersatur. Primo, quia *Iacob & Esau* iam tum erant concepti in peccato quum illa verba *Rebeccæ* dicerentur vt ex textu aperte liquet. Quod autem *nec bonum nec malum fecisse* dicuntur, id intelligendum de eo quod ipsos discriminaret, quemadmodum multis locis ab Augustino explicatur. Secernit ergo Apostolus omnem rationem peccati, scilicet, qua essent discreti, non illius cuius æqualiter ambo rei erant. Secundo. Quia *vocationi Dei vocantis*, omnia tribuit, quæ ex *misericordia* est, & erga solos peccatores administratur. Tertiò, Quia *propositum Dei, quod ex vocante firmum est, non ex operibus* est propositũ gratiosum in Christo, de cuius promissione dicitur Ro. 4. v. 16. *quod firma sit toti semini ex fide & per gratiã*: fide nimirum Christi seu in Christum, quæ solis peccatoribus conuenit: qui enim non peccauit, non indiget fide in Christum; cum per legem contingere possit iustitiam & inde vitam. Hæc ita ad locum illum responsa sunto, ac si de propriis Esau & Iacobi personis extra typum intelligendus esset. Verum longe alius illius loci est sensus, quemadmodum comprobari posset si necessitas id postularet. Venio ad locum ex 1. capite ad Ephesios citato: ille tantum abest vt meæ sententiæ sit contrarius, vt postea ex eodem loco firmiter meam sententiam sim comprobaturus. Dicitur enim *electio facta ab æterno*: ego idem fateor. Dicitur *facta in Christo*: ego adstipulor. Dicitur facta *ad adoptionem filiorum per Christum*: ego consentio, sed nihil video obstare hæc, quominus & hoc verum sit, quod peccatũ sit conditio in obiecto electionis & reprobationis requisita. Tollitur nostri ratio qua causæ electionis nostræ. Præcedit prædestinatio personas respectu actualis existentiæ ipsarum, non qua à Deo considerantur. Prædicit causas ab ipsis reipsa existentes, sed non vt ab æterno à Deo præuisas: quanquam in præuisione Dei non sunt vt causæ prædestinationis, sed vt conditio in obiecto requisita. Matth. 25. dicuntur *benedicti Patris possessuri regnum ipsis* ex mera Dei benedictione *præparatum*: sed *benedictione in Christo*, qua tollitur *maledictio* quam illi ipsi benedicti erant cõmeriti iam tum in præscientia Dei, antequam in Christo benedicerentur: sed *regnum*, quod illis *præparatum est sanguine Christi*, *regnum* ad quod euehuntur ex ignominia & seruitute peccati. Si cõsiderasset tua dignitas quid illud sit quod in controuersia est, nunquam putasset sibi istos locos, puto, aduersus me vsurpandos.

Ad tria illa quæ in contrarium allegata sunt à Iunio, & primo quidem ad auctoritatem.

Rationes illæ non magis sententiæ meæ nocent, pugnant enim contra sententiam quæ peccatum decreti causam facit, non contra eam quæ vult peccatum esse conditionem in obiecto requisitam. Venio ad singulas. Ad *primam* dico, quod sententia mea nullius absurdi est præcedanea aut consectaria, donec commonstretur. *Secunda & tertia* ratio immutant statum quæstionis. Excludunt a peccatum ab isto decreto vt causam ob quam Deus adoptauerit

Secundo ad rationes.

uerit sibi filios, seu ex qua id decretum fecerit, de quo non est quæstio. Dico igitur ad *secundam*, quod hic agatur de adoptione in Christo facta, quæ nemini contingit nisi per fidem in Christum, ad quam non gignimur sed regignimur a Deo. Vnde probatur quod sit peccatorum, & ex peccatoribus æqualibus in peccato, non ex hominibus æqualibus in natura. Ad *tertiam* respõdeo. Primo, Ex verbo Dei iudicandum quid sapientiæ & gratiæ Dei magis minusve conueniat. Secundo, Sapientiæ & gratiæ Dei æque conuenire dico, vt sibi filios adoptet ex non peccatoribus, arq; ex peccatoribus, & viceversa, si ita velit. Extra propositum enim est quod dicitur de contemplationis hypothesi. Tertio, Sapientiam & gratiam, secundum quam Deus filios sibi ex hominibus adoptat, esse *sapientiam illam occultam quam præfinierat Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principium seculi huius cognouit, quæ sapientia est Christus Iesus crucifixus*, quæ *scandalo est Iudæis*: & gratiam esse misericordia iunctam: gratiam quæ fit peccatori: quæ est in Christo. Quæ sane longe illustrius facit ad Dei gloriam, quam gratia quatenus contra misericordiam distinguitur: & tanto quidem quanto indignior est illa qui male meritus est, quam qui nihil sit promeritus neque boni neque mali.

Tertio ad exemplum Angelorum.

Exemplum Angelorum antea commõstratum est non simile sed dissimile esse. Deus enim alio modo curare voluit salutem hominum quam Angelorum. Ergo diuersa ratio prædestinationis horum & illorum. Posuit Deus in vtriusque imaginem suam, sed diuersa conditione, nempe in Angelorum nonnullis conseruandam, in nullis restaurandam; in hominum nullis conseruandam, in aliquibus restauranda. Temperauit Deus, vt Augustinus ait, ita Angelorum & hominum naturas, vt in iis primum commonstraret quid posset liberum illorum arbitrium, deinde quid gratiæ suæ beneficium; gratiæ conseruantis in Angelis, gratiæ restaurantis in hominibus. Commonstrauit in Angelis quantum illa gratia valeret, nempe tia contra misericordiam distincta. Commonstrauit in hominibus quantum hæc valeret, nempe, gratia misericordia iuncta, vtrumque ex proposito æterno suo. Quia ergo in hominib. facit quod in Angelis nõ facit, & in Angelis quod in hominibus nõ facit, & quidem ex decreto prædestinationis: hinc concludo, aliam esse rationem diuinæ prædestinationis de Angelis, aliam de hominibus. Nulla igitur est *dilectio Dei ex electione* circa *homines* citra *contemplationem peccati*. De Angelis nobis quæstio non fuit; & ego in mea ratione expresse hominum mentionem feci; quare, quod de Angelis probatur, nihil ad rationis meæ refutationem facere potest.

XI. *Propositio Arminii.*

Rationes negationis contra secundam sententiam specialem, respicientes electionem quæ item dua. 1. quod in Christo mediatore, 2. quod ex gratia facta.

SEcundo ad electionem quod attinet. 1. Electio facta dicitur in Christo, qui mediator ordinatus est peccatoribus, & Iesus factus, non vt saluaret aliquos in pura natura sua consideratos, sed populum suum à peccatis ipsorum. Hic præordinatus dicitur, & nos in illo: & ille ordine naturæ & causarum prius quam nos: ille ordinatus saluator, nos saluandi. In tali autem Christo & ita considerato, vt illum nobis Scriptura describit, considerari non potuit homo in puris naturalibus constitutus. Ergo multo minus in illo eligi. 2. Electio facta dicitur ex gratia, quæ contra naturam dupliciter distinguitur, tum puram & ἁπλῶς consideratam, tum ream & corruptam. Illo modo accepta significat bonitatis progressum ad bonum supernaturale creaturæ eius à natura capaci impertiendum: hoc modo, bonitatis vlteriorem progressum ad bonũ supernaturale communicandum cum homine reo & corrupto, quæ misericordiæ etiam nomine in Scripturis appellatur. Atque hoc posteriore significatu gratia in Apostolicis scriptis, ex eo iudicio accipitur: præsertim vbi de electione, iustificatione, sanctificatione, &c. agitur. Quod si ita est, tum electio ex gratia nõ est facta ex hominibus [illegible] natura, sed in peccato consideratis.

Respon-

Responsio Iunii ad XI. Propositionem.

Ad primam rationem Arm. negat Iunius Christum peccatoribus duntaxat esse ordinatum Mediatorē,

FActa quidem est electio à Deo Patre in Christo Mediatore: sed Mediatorem solum peccatoribus ordinatum esse, id vero non est simpliciter verum. Non ergo valet consequentia. Deinde vero, vt daremus veram esse, tamen nihil aduersus eos efficeret, qui hominem communiter in electione respici pronunciant. Mediatorem vero non esse peccatoribus solum ordinatum (vt nihil de illa mediatione dicam, quæ in creatione & natura Christo tribuitur: *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est: in ipso vita erat, & vita erat lux hominum*, &c. Ioan. 1. *per quem Deus condidit secula*, Hebr. 1. &c.) vnico argumento demonstro euidentissimè.

Rationes adducta, quod etiam Angelorum sit Mediator, quia nimirum illorum est caput.

Quibuscumque Christus est caput in æternum à Patre datus, eorum est Mediator: Angelis & hominibus datus est à Patre caput: ergo horum & illorum Mediator est. Angeli autem non peccauerunt: non ergo Mediator solum peccatoribus ordinatus. Singula, si placet, excutiamus, vt rem amplius teneamus. Caput quum dicimus, tria consideramus ex naturæ comparatione; ordinem, quo re ipsa, & dignitate, atque auctoritate primas tenet in toto corpore: perfectionem, qua omnes sensus & interiores, & exteriores in sese vt fons eorum, & motus principium, continet: virtutem denique qua virtus omnis, sensus, motus, & tota gubernatio in alia membra ab eo solet influere. Secundum rationem hanc est quidem Christus caput rerum creatarum omnium communiter; caput, inquam, naturæ superioris, inferioris, & eorum omnium quæ in natura sunt: sed nos vniuersalem rationem hanc transcendimus, quum caput datum in æternum contemplamur. Æternitatis secundum Deum capaces sunt Angeli & homines: vtriusque Christus est caput in æternum à Patre datus, non solum vt in æternum sint (quod naturæ spiritalis est) sed etiam, idque speciatim per gratiam, vt in æternum hæredes sint æternæ gloriæ, tanquam filii Dei, hæredes Dei, & cohæredes Christi. Hi per ἀοριστον gratiæ in Christo Iesu omnes ad vnum finem, gloriam puta diuinam videndam, fruendam, atque prædicandam, à Deo sunt ordinati, & corpus ex eis Christi mysticum, Ecclesia cœlestis constituta. Denique vt animalis caput illud est, vnde virtus, sensus, motus influit in membra corporis, in tota hac vita; sic in tota illa æterna vita corpus influentia à Christo capite suo vegetatur; & membra singula eo immutabilitatem vitæ, id est, æternitatem obtinent, quod subsistant in capite suo Christo, extra quem alioquin essent diffluxura. Qua autem ratione Christus Angelorum & hominum caput, eadem Mediator est: nam vt caput, adiungit sibi eosdem; quos, vt Mediator, adiungit Patri. Quod Christus caput & Mediator est, re vnum & idem est; ratione solum diuersitas interuenit, quia caput ratione nostri ad ipsum dicitur. Mediator vero ratione nostri ad Patrem. Atqui, Angelos non redemit Christus, vt redemit nos. Certum id quidem est: sed Mediator & Redemptor inter se differunt, vt genus & species. Christus Angelis Mediator conseruationis est, confirmationisque; nobis vero & redemptionis Mediator est, & conseruationis ex quo redempti sumus. Sic vtriusque Mediator, quamuis modo differente, dicitur. Vera igitur est illa propositio nostra; quibuscunque Christus est caput in æternum à Patre datus, eorum & Mediatorem esse Angelis autem & hominibus datum esse à Patre caput, proinde & Mediatorem docet Apostolus Coloss. 1. quum de Christo dicit, *est imago Dei inuisibilis*, puta *Deum Patrem sermone & opere*, maxime eis quos sibi dedit Pater, repræsentans, vt Caput & Mediator ipsorum; *primogenitus omnis creaturæ*, nempe, quam prædestinauit vt ἀοριστον & genuit Deus per gratiam, vt filii sint ipsius: nam ἐν αὐτῷ est comparatio, & sic accipiendus locus. Deinde vero explicans vtrumque illud attributum subdit, primum quidem communiter. *Nam in eo condita sunt omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra, visibilia & in-*

Rom. 8.

nisibilia (hæc autem exponit, vt ἀγγελολάτρειαν: laruam adimat, quos epistola illa expugnauit) *siue troni, siue dominia, siue imperia, siue potestates, hæc omnia per ipsum & in ipsum condita sunt, estque ipse ante omnia, & omnia in ipso constiterunt*, deinde vero singulariter, respectu corporis glorioſi, cuius proprium Caput & Mediator est, *& idem est caput corporis Ecclesia qui est principium*, confirmatione gratiæ: redemptione vero *primogenitus ex mortuis*, quorum omnium communis finis, *vt sit inter omnes ipse primus tenens*. Cauſa, decretum Patris, prædestinantis Filium adoptandis Filiis, *quoniam libuit Patri, vt omnis plenitudo in eo inhabitaret*, ex qua habent Angeli & hauriunt, *& vt per eum omnia reconciliaret sibi, facta pace per sanguinem crucis eius, &c.* Euidentius exponit cap. 2. quum deterrens ab Angelorum cultu specie Philoſophiæ dicit, *nam in eo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter, & estis in eo completi, qui est caput omnis imperii & potestatis*, nimirum Angelicæ, ad cuius cultum ſollicitabantur illi. Nam de omni ſollicitante ad Angelorum cultum ibidem poſtea affirmat, eum non *retinere hoc caput* (Angelorum autem caput dixerat) *ex quo totum corpus per commissuras & connexus suppeditatū & compactum augescit Dei augmento*. Itidem Eph. 1. Quæ cum ita ſint, omnino ſtatuendum est, Mediatorem ordinatum eſſe peccatoribus; at non ſolum illis, cum & Angelorum ſit Mediator, qui in origine ſua perſtiterunt; Redemptorem vero peccatoribus ſolum ordinatum eſſe. Atque hoc ipſum altero quoque modo poſſimus exprimere, ſi dicamus: Mediatorem ordinatum eſſe, tum iis qui peccare poterant, ne peccarent; tum iis qui peccauerant, vt ſalui fierent à peccatis ipſorum. Eodem pertinet vterque interpretationis modus. De nomine *Iesu* eadem ratio Sed quid multis opus eſt? Dicimus Mediatorem & ſtantibus & lapſis ordinatum eſſe, Redemptorem non niſi lapſis: ſtantibus, vt perſtent, lapſis vt reſurgant & perſtent. Ex eo ſequitur, ſeruato plane eodem argumentationis genere, quum electio facta in Chriſto dicatur, Deum igitur hominem *communiter* nondum conditum, nimirum in ſeſe, & conditum in natura, ſtantem & lapſum reſpexiſſe: id autem eſt, *etiam in pura natura sua consideratum*: quod negas. De ſequentibus eadem ratio. Ad argumentationem ſecundam venio. *Electio*, inquis, *facta dicitur ex gratia: Gratia dupliciter dicitur, quum natura opponitur; & posteriore significato accipienda est in hoc argumento: Ergo non est facta ex hominibus in pura natura consideratis, &c.* Nonne vides, mi frater, in hac argumentatione non valere conſequentiam à non diuiſo ad diuiſum, vt vocant, & æquiuocationem eſſe? In propoſitione gratia dicitur communiter; in aſſumptione oppoſitè: in illa ſimpliciter ſecundum eſſentiam ipſius; in hac ſecundum quid; nempe, ſecundum differentes obiecti modos, qui nihil faciunt ad eſſentiam gratiæ. Quin potius ita argumentabimur Electio eſt ex gratia: gratia ad eos reſpicit, quos ſtatuit; & quos reſtituit in bono vindicatos à malo. Electio ergo eoſdem reſpicit. Quod enim dicitur communiter, id natura & ratio poſtulant communiter accidi, niſi reſtrinxerit ſubiecti prædicatiue neceſſitas, aut adiuncti determinatio. Electionem autem communiter dici, demonſtrat Angelorum & hominum comparatio luculentiſſimè. Dicis, *posteriore significatu gratiam accipi in scriptis Apostolicis in hoc argumento & consimilibus*. Rectè; ſed hoc non fit reſtrictione nominis *gratia*, quæ in Deo & Deo omnia complectitur, ſed κατὰ ῥ, reſtrictione obiecti: in obiecto reſtrictio eſt, puta homine, non in adiecto. Quid? ſi ruſticus famulo mandauerit, vt agrum colat, qui ager primo tempore ſit purgandus, tum arandus, deinde conſerendus, &c. an colendi verbum propterea ad vnum quid reſtrinxeris? Generale manet, ac commune, quod generale eſt, ſiue commune, neque propter rationes ſingulares obiecti eneruatur illius generalitas Non valet igitur, vt vides, ex vitioſa argumentatione ducta conſequentia: nec dictum ſimpliciter ad id quod κατὰ ῥ reſtringendum.

Christum Mediatorem Angelis ordinatū esse, vt perstent sicut hominibus vt resurgant.

Ad secundam rationem Arm. dicit Iunius eum argumentari à non diuiſo ad diuiſum.

Cum gratia natura corrupta opponitur hoc fieri restrictione obiecti.

Simile à cultura agri

Replica

Replica Arminii, sive consideratio Responsionis ad XI. propositionem.

Salutio prima rationis Arminii specialis cõtra secundam sententiam respicientis electionem. Mediatoris voce non intelligitur hic alius quam reconciliator sive redemptor.

ARgumenta hæc duo vt firmissima sunt, ita immota manent ad tuas responsiones. Monstro quod ad prius. Illius vis & robur in eo consistit, quod electio hominum in Christo facta dicitur, vt Mediatore inter Deum & homines peccatores, hoc est reconciliatore & redemptore: vnde ita concluſi:

Quicunque in Christo vt Mediatore inter Deum & homines peccatores, id est, reconciliatore & redemptore, electi sunt, illi considerati sunt eligenti Deo vt peccatores.

At omnes homines, qui in Christo electi sunt, sunt electi in Christo vt Mediatore inter Deum & homines peccatores, id est reconciliatore & redemptore.

Ergo omnes homines, qui in Christo electi sunt, considerati sunt eligenti Deo vt peccatores.

Maior plana est. Nam primo non peccatores reconciliatore & redemptore non indigent. Electio autem est actus summopere necessarius iis qui eliguntur. Secundo, Quia Christus ipse non est à Deo consideratus vt Mediator redemptionis, nisi qua talis ordinatus est iis, qui peccauerunt. Præuiſio enim peccati in Deo ordine præcessit decretum, quo ordinauit Filium suum Mediatorem, qui apud Deum pro hominibus constitutus offerret victimas pro peccatis. Tertio, Quia electio hominum à Deo non fit nisi in Mediatore vt per sanguinem suum æternam redemptionem nacto.

Minor pater. Quia Christus Mediator hominum apud Deum non est, nisi qua Reconciliator, Redemptor & Aduocatus peccatorum: Mediator inquam, qui Mediationis suæ actu salutem præstat iis, quorum est Mediator. 1. Tim. 2, 5. & 6. Heb. 8. 6. & seqq Heb. 9. 15 Heb. 12. 24 Hinc sequitur *conclusio*: quia veræ præmiſſæ, & tribus tantum terminis constantes, formaque legitima dispositæ.

Iam videamus, quæ opponantur Christus non est solum peccatoribus ordinatus Mediator. inquis, Non ergo valet consequentia. Esto verum antecedens, inde tamen non sequitur meam consequentiam non valere. Nam ego in meis præmiſſis hoc non dixi, Christum solum peccatoribus esse ordinatum Mediatorem, neque hoc agitur inter nos, quorum Christus in vniuersum sit Mediator; & quibus modis. Sed de Christo egi, qua hominibus speciatim ordinatus est Mediator, illis autem non est ordinatus Mediator nisi qua peccatores: nam est ordinatus Mediator ad tollendum peccata mundi. Hoc ergo agitur quomodo hominum sit Mediator. Est ergo hic fallacia ignorationis Elenchi commiſſa, & à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Ego enim ago de Mediatione Christi secundum quid, nempe qua pro hominibus illam suscepit, tu de Mediatione eius simpliciter & vniuersum considerata agis. Recte autem seiungis considerationem mediationis, quæ Christo in creatione & natura tribuitur: illa enim est prorsus alterius generis & modi. Nam secundum illam est Mediator Dei ad creaturas; secundum hanc creaturarum apud Deum: illa est omnium creaturarum, hæc earum tantum, quæ ad imaginem Dei sunt factæ: illa tendit ad boni creati & naturalis communicationem cum creaturis omnibus instituendam; hæc ad boni infiniti & supernaturalis participationem creaturis rationalibus præstandam. Probas non tantum peccatoribus ordinatum esse Mediatorem: sed citra vllam necessitatem. Non enim hoc inter nos agitur. Probandum tibi fuit esse Mediatorem hominum, non peccatorum; quod scio te nolle, vtpote aliter ex Scripturis edoctum. Videamus tamen argumentum. Angelis etiam est ordinatus Mediator: at Angeli non peccauerunt: ergo constitutus est Mediator non tantum peccatoribus. Possum concedere totum: nihil enim facit contra me; qui non dixi Christum vniuersè ordinatum Mediatorem non nisi peccatoribus. Restrinxi enim

Ad ea quæ in contrarium adducemus.

Quæstionem hic non esse quorũ Christus vniuersum sit Mediator, & quot modis, sed de Christo qua homine qua pro hominibus ordinatus est Mediator.

Argumentũ à Mediatione Angelorum non facere contra Arm.

enim Mediationem eius ad homines, ad salutis illorum opus, ad modum quo iisdem salus comparata est. Vnde, si verum est hoc, vt est, concludo argumentationem meam firmam & immotam manere, qua probaui, in Christo vt hominum Mediatore apud Deum non nisi peccatores electos esse. Velim tuam Reuerentiam id perpetuo meminisse, nullam nobis de electione Angelorum, aut Mediatione qua illi saluati sunt, controuersiam esse, sed de hominum tantum electione & reprobatione nobis agi, deque modo mediationis quo illi salutem consequuntur: sic enim animaduerteret, quæ generatim sumpta vera non sunt: eadem ad specialem hominum causam adplicata verissima esse. Quare non opus est, vt considerem ea quæ de Christo vt Mediatore Angelorum dicuntur. Si tamen & circa id mihi bona tua venia liceat occupari; petam probationem istius propositionis qua dicis, Christum eorum esse Mediatorem quibus caput à Patre est datus. Puto enim mihi causam, id postulatum tuum negandi non deesse. Nam Philip. 2. dicitur Christus *nomen supra omne nomen accepisse, adeo vt etiam cœlestia ipsum adorare teneantur; Propterea quod quum in forma Dei esset ad mortem vsque crucis se demiserit.* Vbi videmus causam cur caput sit constituturus etiam cœlestium, hanc esse, quod Mediatoris munere pro hominibus apud Deum sanguine suo & morte sit functus. Si Mediator esset Angelorum, non rectè ista causa allegaretur, cur Angelorum quoque caput sit constitutus, sed illa mediatio fuit causæ loco adducenda. Hunc enim mihi duo ista *capitis* & *Mediatoris* nomina ordinem & respectum habere videntur vt hoc prius, illud posterius Christo conueniat, & quidem illud capitis propter hoc Mediatoris. Mediationis enim actu ius sibi acquirit dominii, cuius possessionem illi tradit Pater, quum capitis illum titulo insignit. Quod etiam vult illa distinctio in scholis Theologicis vsurpata: Christus est Mediator *merito & efficacia.* Merito prius, inde efficacia. Nam merito suo comparat sibi populum, bona illi beando necessaria & ius potestatemque bona illa populo suo impartiendi: vnde fluunt tituli *Capitis, Saluatoris, Ducis, Principis, Domini*: secundum quos pro efficacitate sua in populum suum influit bonorum illorum actualis communicatione, quæ merito mortis suæ obtinuit, Hebr. 2. dicitur Christus: *Non Angelos sed semen Abrahæ assumsisse.* Si iam id valet quod nostri dicunt, hanc assumptionem factam vt pro illis, quorum naturam assumpsit, mediationis munus obire posset: videt tua dignitas inde concludi posse: Quum Angelos, id est, naturam Angelicam non assumserit, pro iis mediatione functum non esse. Adde quod nostri Theologi sæpissime dicunt: Mediatorem Christum non esse nisi qua medius est inter Deum & homines: quod interpretantur de humana natura in vnionem personalem à λόγῳ assumta, vt hac ratione medius esset, participando cum Patre ratione diuinitatis, nobiscum quoad humanitatem. Et hinc dicitur *Emanuel* duplici sensu; prius quod sit Deus & homo in vnitate personæ, inde quod talis existens Deum & homines munere Mediationis coniunxerit. Non autem est medius inter Deum & Angelos. Addo quod Heb. 5. 1. dicitur; *omnis Pontifex ex hominibus assumitur & pro hominibus constituitur in iis quæ apud Deum (agenda sunt.)* At Christus ex Angelis non est assumptus, ergo pro Angelis non est constitutus in iis quæ apud Deum pro Angelis agenda sunt. Imo fidenter dico, nihil esse quod Angelorum causa aut pro Angelis fiat apud Deum mediationis alicuius opere. Adiungo aliud. Mediator non debet minor esse natura, quam illi pro quibus Mediatione fungitur. At Christus secundum naturam suam humanam morti obnoxiam minor est Angelis. Heb. 2. v. 9. Ergo non est Mediator Angelorum. Denique, vt concludam, dico. Angeli sunt ministratorii spiritus, qui ministerii causa mittuntur propter eos qui hæredes erunt salutis. *Angelis non subiecit Deus mundum futurum*; sed Christo Iesu primo, secundario omnibus fratribus ipsius, quorum ipse naturam in se

Si autem accuratius cõsideretur, posse peti probationem Maioris, imo eam negari.

in se sanctificauit & ad dignitatem illam secum euexit. Ergo Christus non est Mediator Angelorum. sed inquiet aliquis; an ergo Christus nullo modo Mediator Angelorum dici potest? Respondeo. Mediatorem dici dupliciter; vel creaturarum apud Deum, vel Dei ad Creaturas. Angelorum nego Mediatorem apud Deum esse Christum. Sed Mediatorem Dei esse ad Angelos non diffiteor. Hoc enim cum capitis ratione coincidit, quod nomen fateor Christo respectu Angelorum competere, licet ratione diuersa ab ea, qua caput est hominum fidelium. Vnio enim quæ inter Christum est & homines fideles arctior est & strictior, quam illa quæ inter eundem est & Angelos, propter humanæ naturæ consubstantialitatem, à quo Angeli sunt alieni. Sed de his satis; quæ siue ita habeant siue non, nihil argumentationi meæ neque accedit neque decedit, omnino autem mecum facis, quum dicis,

Redemptor lapsis tantum ordinatus est.

Redemptorem lapsis tantum ordinatum esse. Inde enim concludo propositum meum. Ergo in Redemptore non nisi lapsi electi sunt Homines enim non sunt electi vt starent sed vt resurgerent & perstarent, vt recte adnotasti. At quomodo concludere potes, quum electio facta sit in Christo, electio inquam hominum in Christo Redemptore, (sic enim ista sunt supplenda) hinc sequi quod Deus hominem communiter, nondum conditum, nimirum in esse; & conditum in natura stantem, & lapsum respexisse. Ego inde contrarium concludi posse & debere arbitror. Ergo Deus

Vnde sequitur eum hominem non communiter, sed lapsos tantum respexisse electione sua.

electione sua non respexit nisi lapsum. Electione enim respexit in redemptorem, & Redemptor non est nisi lapsorum.

Saluatio secunda rationis Arminij specialis contra secundam sententiam, respicientem electionem.

Quod ad posterius argumentum attinet, eadem est forma responsionis. Non vtor voce *gratia* æquiuoce, non vtor ea indiuisè & diuisè simul. Fateor illam vsurpari dupliciter, pro gratia conseruationis & restaurationis; fateor vsurpari pro gratia indiuise & simpliciter sumpta, & pro gratia distincte, discretè & diuise accepta, hoc est, pro gratia aut conseruationis aut restaurationis. Sed quid hoc ad rem? an quia voce generali & æquiuoce vtor, statim æquiuocationem committo? At ego illam hic vbique eodem modo accepi, pro ea ex qua homines nonnulli sunt electi. Illa est gratia qua restauratio eique media sunt præparata, non qua conseruatio eiusque media sunt destinata. Hæc enim gratia hominibus non est facta.

Negat Arm. se argumentari à non diuiso ad diuisum.

Ex illa sola salutem obtinent, quotquot ex hominibus saluantur. In propositione ergo gratia dicitur oppositè, & in assumptione dicitur opposite, nec hic nec ibi communiter, vt ex hoc syllogismo potest clarere.

Ratio illa syllogistica proposita.

Quicunque electi sunt ex gratia restaurationis, quæ misericordia est coniuncta, quæ circa peccatores tantum locum habet, illi eligenti vt peccatores sunt considerati.

At omnes homines, electi, sunt electi ex gratia restaurationis quæ misericordiæ est coniuncta, quæ circa peccatores tantum locum habet. Ergo omnes homines electi sunt eligenti considerati vt peccatores. Gratia vtrobique dicitur secundum quid, respectu hominum, nec hic nec ibi communiter seu simpliciter. Imo communiter & simpliciter vsurpari nequit vbi de electione siue Angelorum siue hominum distinctè & oppositè agitur. Nam gratia simpliciter accepta nec hi nec illi electi, aut saluati: sed vtrique gratia distinctè vsurpata: Angeli gratia conseruationis, homines gratia restaurationis.

Quando autem vniuersim & indistinctè de electione agitur, tum de gratia vt eius causa, vniuerse simpliciter & indistinctè est agendum: generi enim generalia sunt tribuenda, quæ postea speciebus singulis pro illarum modo applicentur. Quare argumentatio illa tua est extra controuersiam nostram. Electio est ex gratia; gratia eos respicit quos statuit & quos restituit in bono vindicatos à malo Electio ergo eosdem respicit. Non enim agimus de electione in genere & simpliciter, quod sit gratiæ vox ex τρόπου πολλαχῶς generatim sumpta vsurpanda: sed agimus de electione hominum: quare gratiæ vox generalis restringenda fuit ad gratiam, ex qua

Argumentationem Iunii, & quicquid dicit de gratia simpliciter & indistincte sumpta præter propositum esse.

homines sint electi. Ergo præter propositum dicitur, gratia respicit quos statuit, hæc enim, de qua agimus, gratia non respicit quos statuit: nullum enim hominum gratia statuit, restituit tantum circa quos est occupata. At dicis vnam esse essentia gratiam, tum quæ statuit, tum quæ restituit, distingui tantum & restringi ratione obiecti: Quid si hoc concedam? nihilominus firma erit mea conclusio. Nam nobis de obiecto & ratione eius formali est quæstio, cuius ratione gratiam restringi & distingui dicis. Illa autem restrictio obiecti tantum valet, vt gratia, quam vnam dicis essentia, aliter se explicare & applicare debeat obiecto peccatori, quam non peccatori, imo & alios suos actus in illo curando adhibere, quam in isto. Quare etiam in adiecto est restrictio, sed consequenter ex necessitate restricti obiecti. Illa autem distinctio sufficit ad concludendum quod volo.

Cum in obiecto est restrictio, de necessitate in adiecto quoque restrictionem esse.

Non enim est quæstio de obiectis electionis essentia inter se diuersis, sed de obiecti, quod vnum idemque est essentia, diuersa consideratione, diuersamque ratione formali. Simili illustrabo. Iustitia in Deo est vna essentia, suum nempe cuique tribuens: obedienti quod ipsius est ex diuina promissione, & peccatori quod ipsius est ex comminatione. Ex eo autem, quod iustitia obiecto applicat retributionem pœnæ, necessario colligitur obiectum illud pœna dignum, & propterea peccato obnoxium esse, ita quoque gratiæ res habet. Gratia itaque vna est quidem essentia, at modo variatur: vna est secundum principium & finem; at secundum progressum, gradus & media diuersificatur; vna est simpliciter & communiter accepta, oppositè accepta & distinctè duplex est, saltem respectu actuum oppositorum & distinctorum. Ego autem tota hac mea argumentatione gratiam accepi, secundum quid, quatenus modo, progressu, gradibus & mediis variatur, & quatenus oppositè sumitur & diuisè. Nulla ergo hic commissa æquiuocatio, nulla argumentatio facta à non dicto ad dictum, nulla fallacia a dicto simpliciter ad id quod est secundum quid. At hæc omnia vt vera essent, nihil tamen aduersus eos efficerent, inquis, qui hominem communiter in electione respici pronunciant. Imo hæc eadem argumenta probant hominem communiter in electione respici non posse, saltem consideratum non esse. Si enim communiter consideratus, tum gratia communiter sumta est electus. Obiectum enim commune communem postulat causam. At non est electus gratia communiter sumpta, sed oppositè, distinctè; diuise sumpta, est electus. Ergo non communiter consideratus homo, sed restrictiuè cum circumstantia peccati, item: Si communiter consideratus homo tum electus in Mediatore communiter & indistinctè considerato. Sed non est electus in Mediatore communiter verum distincte, qua Redemptor, considerato. Ergo non communiter consideratus in electione, sed restrictiue cum circumstantia peccati. quod erat probandum. Similitudo agri colendi huic sententiæ non contradicit, imo suffragatur. Si enim rusticus filio agrum colendum tradat, qui vepribus sit obsitus, & propterea culturam postulet purgatione iunctam, tum colendi vox licet vniuerse sumpta non restringatur ad purgationem: tamen applicata ad istum talem agrum necessario includit actum purgandi. Vnde sequitur. Si ager iste coli nequit nisi per actum purgationis, ergo spinis & sentibus obsitum esse. cui analogum, si homo saluari nequit nisi per actum restaurationis, ergo peccatorem esse; peccatorem enim solus restaurari capax, & gratia illa sola idonea restaurandi est.

Illustratio à simili sumpto à iustitia diuina.

Ad simile à cultura agri.

XII. *Propositio Arminii.*

Alia ratio Arminii contra secundam sententiam, respicientem non electionis sine præteritionem.

TErtio ratione non electionis seu præteritionis Non electio seu præteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit cum hominibus quibusdam non communicare supernaturalem fœlicitatem (sed dare illis fœlicitatem tantum naturalem seu animalem si naturæ conuenienter vixe-

vſurerint.) At huiuſmodi actu Deus non verſatur circa homines, vt in puris naturalibus conſideratos. Ergo Deus non præterit quoſdam homines in puris naturalibus conſideratos. Minoris veritas ex eo eſt. 1. Quia nulla eſt huiuſmodi naturalis fœlicitas, quæ ſit tamquam finis hominis, & illius extremum. Non actu: nullus enim vnquam aut ita fœlix fuit, aut eſt: Neque potentia propinqua ex decreto Dei; ſiue abſolutè conſiderato, nullus enim hominum animaliter beatus erit; ſiue conditionaliter, neque enim Deus ſub conditione vlli homini huiuſmodi fœlicitatem deſtinauit; eſſet enim ſub conditione obedientiæ: ac illam Deus remuneratur fœlicitate ſupernaturali. 2. Quia peccatum eſt cauſa meritoria actus diuini placiti, quo alicui ſtatuit denegare beatitatem ſpiritalem ſeu ſupernaturalem per ſui vnionem & inhabitationem: Eſai. 59. *iniquitates veſtræ diſterminant inter vos & Deum veſtrum.* Neque poteſt illa negatio fœlicitatis, homini nempe facta, aliter quam vt pœna conſiderari, quam neceſſario præcedit peccatum actu, & eius deſtinationem peccati futuri præuiſio. Iſta argumenta etiam ad reliquas quæſtiones valere poſſunt.

Auguſt. de Peccator. meritis li. 1. cap. 19.

Reſponſio Iunii ad XII. Propoſitionem.

Ad primã. Ad iſtius rationis Maiorem reſpõdet Iun. præteritionũ definitionẽ ab Arm poſitam triplici nomine vitioſam eſſe.

DEfinitio non electionis ſeu præteritionis (quam & relictionem Auguſtinus vocat) minime iuſta eſt; tribus nominibus. 1. Quia differentia quæ ponitur, ineſt vt accidens. Si enim differentia inest vt accidens, non eſt bona definitio. Eſt autem electionis & reprobationis differentia eſſentialis τὸ προέσθαι ἄλλον Ἰακὼβ εἰς χάριν τὸν πατέρα, cuius conſectarium accidens eſt fœlicitas ſupernaturalis, Epheſ. 1. Rom. 8. Deinde quia definitum non refertur ad priorem finem, ſed ad poſteriorem, quod vitioſum eſt. Prior finis eſt adunatio cum Deo δι' ὑιοθεσίαν, poſterior vero fœlicitas, & quidem accidentarius, vt modo diximus. Tertio quia redundat definitio: additur enim, quod poſitionis eſt, cum tamen definitum ſit puræ negationis; quum ais, *ſed dare illis*, &c. Quod etiam vitioſe & falſo additur; non enim dat iſtud non electio ſeu præteritio, ſed ſupponit amplius, Deum non dare iis, quibus id iam eſt datum. Atque hæc de maiore. Minor negatur: nam Deus in hoc actu hominem reſpicit communiter; ergo & hoc modo in communi reſpicit. Sic falſam vides argumentationem totam. Ad minoris confirmationem duabus argumentationibus veteris. Prior confirmat eam definitionis partem, quam definitionis eſſe negauimus: itaque nihil ad nos; Veruntamen quia occaſionem præbes, licebit de quibuſdam ſubmonere. Negat *vllam huiuſmodi felicitatem eſſe naturalem, quæ ſit tanquam finis hominis, & illius extremum.* Si de natura hac corrupta dicis, fateor: nam arbor mala non edit fructum bonum, multo minus bonum acquirit ſuum. Si de natura integra, vt primum in Adamo fuit, nego. Naturæ enim integræ ſua fuerat futura naturalis felicitas, licet in ſupernaturali per Dei gratiam poſt abſorbenda, vt ita loquamur: Atque hæc fœlicitas tãquam naturalis finis hominis integri, & illius extremum naturale fuit. Quid? nonne res naturales omnes ſuum bonum appetunt? Cum autem natura nihil per ſe appetat, quod non ſit (ſtultum eſt autem appetere quod non eſt, ne potentia quidem; at natura, ſapientiſſimi artificis opus, non eſt ſtulta) omnino ſequitur bonum rei cuiuſque potentia in natura eſſe, ſi id res non aſſequitur; quemadmodum ſi aſſequitur, actu eſt. Quod ſi rerum naturalium omnium hæc conditio eſt, vide, obſecro, mi frater, quam verè illud de homine dici poſſit, eum felicitate naturali, & fine naturali carere, cum omnia in natura ſe aliter habeant. Non potuit certe natura in illo præſtantiſſimo opificio cæcutiuiſſe, in aliis omnibus peruidiſſe. Atqui nunquam fuit, inquis. Fateor: nam Adam in ipſa via corruit, ſed futura fuit. Immo nec potentia fuit, ais, Falſum: nam Deus ſub conditione viæ tenendæ

Deinde negat minorẽ.

Ad confirmationem illius priorem.

eam Adamo destinauerat. Probo ex Dei ipsius verbis Genes. 2. *Qua die comederis ex fructu arboris istius, morte morieris.* Quid est mors, nisi priuatio est? quæ priuatio: nisi habitus. Priuatus ergo est Adam vita naturali, & felice illa constitutione ipsius, quam in Hedene obtinebat; alioquin in ea permansurus feliciter, si in officio permansisset, donec promissionem in eo completuisset Deus supernaturalis vitæ, quam arbor vitæ in horto Edenis adumbrabat. Ex contrario enim sequitur, si non comedisset, non fuisse morituram; sed viuum videntemque in superiorem vitam migraturum. At, inquis, *o edentem fœlicitate supernaturali remunerator Deus.* Remunerator quidem, sed non ea solum. Coniunctè verum est, exclusiuè falsum: nam vtraque felicitate remuneratur: Nam etiam hoc tempore, quo plurimum à conditione naturali Adami absumus, *pietati* facta est *promissio præsentis & futuræ vitæ*, 1. Timoth. 4. Fefellit te, opinor, duplex cogitatio, finis, & modi. Finem vnicum esse putauisti hominis, supernaturalem illum. Atqui certissimum est illud, quod aiunt, subordinata non pugnare. Est finis naturalis. Vt natura ista subordinata est Deo, ita naturalia diuinis atque supernaturalibus. Finis naturæ nostræ, qua naturalis, hic est, vt proxime accedat Deum; supernaturalis est, vt homo adunetur Deo.

Ad illum per naturam poterat Adam contendere: ad hunc per gratiam ab illo euchi. Modum vero nullum posse rebaris contingere, quo vtraque felicitas simul concurreret. At duo spectari in causa hac oportuit, vnum felicitatem naturalem: ille præstructam supernaturali, alteram, substructam esse. Præstructa est illi, & præuia Adam nisi iam felix in natura, siquidem integer mansisset, felicitatem alteram non attigisset: felicitas naturæ futura fuisset illi, qua proxime supernaturalem accessisset. Cum autem felicitatem supernaturalem ex facto iniuisset, tum substructa ei fuisset naturalis felicitas, & in supernaturali supra quam consummata. Si perfectio perfectioni additur, non tollitur minor, sed minori accrescit; vt ignis igni, facultas vegetatiua sensitiuæ, vtraque rationali. Minor in maiore, tanquam in principio suo conquiescit; & amplius ab ea perficitur, quo amplius, sua esse desinit, & fit perfectionis alterius. Ita futurum est in resurrectione mortuorum, & vita æterna. Natura hominis & perficietur, & glorificabitur supra naturæ modum. Ita perfectionem naturæ obtinebit, vt in diuina illa, [& supernaturali perfectione conquiescat: denique natura non abolebitur, sed supernaturali modo vestietur, vt de corpore dicit Apostolus 1. Cor. 15. sed hæc *παρεμφατικῶς*. Posterior argumentatio sic esto, *peccatum est causa meritoria illius actus negatiui. Homo in puris naturalibus non habet peccatum: nec causam igitur meritoriam, & per consequens, Deus non habuit vllam actus illius negatiui causam.* Conceditur totus prosyllogismus: negatur consequens, quia infert ex particulari: nam id verum quidem esset, si actus negatiuus Dei esset ex causa meritoria solum; sed hoc postulatum est a vero alienissimum. Omnis actus negatiui causa aut in Deo, aut in creatura est. Huius actus igitur eadem ratio. Non est autem huius actus causa in creatura: In Deo igitur Prosyllogismum nemo negaturus est. In sola Dei voluntate causa est, cur non sis Apostolus, cur non viuas ætatem Adami aut Metuschelachi: in homine causa est iniquitas, cur a Deo absit & Deus ab illo; nempe eo respectu quo Esaias locutus est. Nam alioquin non sola iniquitas in causa est, sed & voluntas Dei: qui, si vellet, iniquitatem vt nubem tolleret, hominemque admoueret sibi.

Ad confirmationem posteriorem.

Non esse huius actus causam in creatura probo, vt ante propositione decima dictum est. Primum auctoritate Christi Matth. 25. & Pauli Rom. 8. & 9. & Eph. 1. Secundo, ratione: nam etiam ipsum peccatum primum non est, nisi ab actu negatiuo DEI, cuius negatiui actus in homine causa esse peccatum non potest: nam idem non potest esse sui ipsius causa & consequens. Electio autem & non electio

Probat 1um. auctoritate, ratione, ex-simplicitate. rationis, cum peccatum non sit non esse in homine.

electio antenertunt etiam peccatum primum, vt ante demonstrauimus: Itemque actus positiuus & negatiuus Dei præcedunt omni creaturæ actui, siue bono, siue malo. Etenim nullus malus actus est, quin & negatiuus Dei præcesserit sinentis malum. Peccauit Adam, & Eua: certe non sine actu negatiuo Dei, quamuis nullum ab eis peccatum fuisset negationem illam promeritum. Quæ ergo causa illius negatiui actus, nisi voluntas Dei liberrima. In sequentibus vero peccatis, esto sane & causa meritoria à nobis, peccatum; & causa libera voluntas Dei: nam & peccata, cum vult, delet; Potest enim; & non delet, quia non vult. Quorum autem delet peccata, non potest eorum peccatum, quamuis causa meritoria, actum Dei negatiuum efficere. Vides igitur, mi frater, esse quidem peccatum causam meritoriam negatiui illius actus, sed nec vnam, nec solam, nec semper; proinde non necessariam. Quid autem ex accidente non necessario colligas? Tertio exemplo Angelorum: nam quid bonos continuit à malo, & in bono confirmauit? Actus Dei positiuus, nempe, ipsius *magnum*: ex electione: nam electi sunt. Quid malos non continuit à malo, in quod ruerunt propria voluntate? Actus Dei negatiuus ex non electione siue præteritione, quam & relictionem Augustinus vocat. Et illud ipsum actus electionis est, quod hi in bono fuerunt confirmati aduersus malum; & illud reprobationis, quod isti dimissi sunt, qui de proprio (vt Christus loquitur Ioan. 8.) mendacium dicerent, atque peccatum committerent. Et si hic semper & in sequentibus te velim meminisse, indignum esse factum, vt in locum finis proprii atque proximi sufficiatur remotum consequens, aut euentus (qui finis etiam suo modo dicitur) felicitas supernaturalis. Proprium & proximum esse dici, peccatum esse meritoriam causam diuini illius actus negatiui, quo non adoptat in filios per Christum sibi homines reliquos: Nam adoptionis consectaria est felicitas. Hoc vero, mi frater, vel natura ipsa dici à nobis vetat. Deus filios sibi parit voluntate sua, non qualitate ipsorum, siue bona, vt Angelos electos; siue mala, vt nos. In Christo omneis respicit, nõ autem in ipsis, vt Christus sit *primogenitus inter multos fratres*. Rom. 8. Naturaleis filios gignit per parentes natura sine ratione qualitatis ipsorum: & adoptiuos non gignat Deus sine ratione ipsorum? Sibi totum in genituris natura vindicet, gratia particulam? Deus meliora. Eiusdem generis & illa propositio est, *non posse illam negationem felicitatis homini factam aliter quam vt pœnam considerari*. Primum enim hic male agitur de negatione felicitatis, vbi de negatione adoptionis agitur; qui proprius est atque proximus electionis terminus, vt ante diximus. Hæc non est primo & per se propositio. Deinde vero si de adoptione agitur, falsa est enunciatio: nam pœna non est proprie negatio adoptionis illius: præuia quidem pœnæ est, quia & peccati: sed non continuo pœna. Quis enim antecedens idem esse dicat cum suo consequente, eoque remotissimo? Sin autem de felicitate (vt censes) dicitur, neque est vera enunciatio ista vniuerse: nam negatio quidem felicitatis propter peccatum consideratur, vt pœna peccati; sed negatio felicitatis propter ordinem voluntarium; aut solam voluntatem, non est pœna. Adamo integro negabat felicitatem supernaturalem Deus, donec ordinem viæ præstitutæ compleuisset. Non fuit Adamo pœna, non est priuato homini pœna, quod non sit Cæsar: non igitur negatio felicitatis est pœna per se, sed per accidens solum, qua ex peccato creaturæ consequitur (vt aiunt) finaliter. Eadem secuti & illud edidit quod ais, *negationi illi felicitatis necessario præcedere peccatum actu*. Nam verum quidem illud est de negatione felicitatis finalis, vt vocant: nos autem agimus de negatione principii, ex quo felicitas, id est, gratiæ, & adoptionis gratuitæ in Christo Iesu. Itaque vt hoc tibi concedamus, negationi isti præire actu peccatum; tamen & hoc addendum esset, peccato præire particularem relictionem Dei in principio & progressu peccati; particularis autem relictionis istius

fundamentum non electionem seu præteritionem & reprobationem esse, quam non causam peccati, sed antecedens esse agnoscimus; quemadmodum nec illud verum est vniuersaliter, quod dicis, *eius actus destinationem peccati futuri præuisio præcedit.* Nam peccati futuri præuisio & antecedens est, & consequens negationis diuinæ illius: quia actus ille diuinus (vt vocant) negatiuus anteit peccato faciendo, sequitur vero infelicitate finali ex peccatis hominum obstruenda, vt ante ostensum. Atque hæ solutiones ad sequentia quoq; optime possunt accommodari.

Replica Arminii, siue consideratio Respon. ad XII. propositionem.

Demonstrare se siue probare voluisse Arm dicit, non explicare; ac proinde non fuisse opus accurata definitione.

DEfinitio & demonstratio sine distinguuntur. Nam alia est ad explicandum hæc ad probandum, illa tractandæ quæstioni simplici adhiberur, hæc compositæ. Ego autem non explicare hic sed probare institui. Quare definitionis argumento mihi cousque vsurpandum putaui, quo ad probationem eius faceret quod ego probandum sumseram, quæ causa est, quod de electionis seu præteritionis definitione ad normam artis accommodanda non laboraui. Si enim quod pono κατὰ πάντος verum est, etiamsi ad veritatem καθ' ὅλου non peruenerit, sufficeret mihi ad probandum, quod proposui. Quare etiam substitutis illis, quæ tua Reuerentia pro meis substienda putat, manebit nihilominus firma mea probatio: & propterea non videtur proposito nostro ista correctio necessaria fuisse. Est mihi tamen aliquid ad illud dicendum. Generatim, quod tua prudentia animaduertere potuit me hic distincte agere de prædestinatione qua est ad gloriam, non qua ad gratiam & de præteritione, qua alicui gloria illa non præparatur, non qua Deus statuit non communicare gratiam. Hoc patet ex propositione octaua mea. Quare abstinendum mihi fuit ab iis quæ sunt generalia ad gratiam & gloriam. Inter illa generalia est adoptio in filios, cui inchoandæ & prouehendæ gratia est præparata, consummandæ gloria. Quemadmodum ipse tu in hac responsione alicubi dicis.

Ad Iunii correctionem respondetur, primo generatim.

Singulatim ad ista quæ corriguntur, dico. *Ad primum.* In adoptione sita est differentia essentialis electionis ad gratiam & gloriam simul, & reprobationis ab vtraque in non adoptione. Ergo non est illa differentia electionis ad gloriam tantum, neque hæc reprobationis a gloria tantum. Differentia enim generis speciei differentia esse nequit. Ergo mihi hic nulla fuit adoptionis mentio facienda, nisi genus in specie contra legem καθ' ὅλου docere voluissem. *Ad secundum.* Ego finis nullius memini in illa mea non electionis definitione, vel potius in parte definitionis quã posui. Integram enim ponere non studui. Nam supernaturalis felicitas seu gloria non est finis electionis, sed materia: quam tu materiam in thesibus tuis benedictionis nomine comprehensam in gratiam & gloriam partitis. Scio autem felicitatem supernaturalem non communicari nobiscum nisi per antecedentem adunationem nostri cum Deo quod significari hac eadem propositione mea his verbis, *denegare felicitatem supernaturalem per suã vnionem & inhabitationem.* At consideretur definitio præteritionis in thesibus tuis vsurpata. *Præteritio est actus diuini placiti quo Deus ab æterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere, ac non cõmunicare eum iis supernaturalẽ gratiam qua firmetur earum natura integra aut corrupta instauretur, ad declarationem libertatis bonitatis sua.* Vocibus istis, *in natura ipsarum relinquere*, comprehenditur etiam exclusio à supernaturali felicitate, aut non. Si non, insufficiens est definitio. Puto autem te & illam comprehendere voluisse, alioquin theses sunt imperfectæ, vtpote quæ agant de prædestinatione qua gratia & gloria præparatur electus, nullibi autem agant de actu negatiuo quo Deus gloriam non-vult non electis, nisi istis verbis. Quamquam & istis verbis ex tuo sensu ea comprehendi non potest præteritio, qua Deus alicui gloriam non vult: Nam definis præteritionem quæ

Deinde singulatim ad ea quæ corriguntur à Iunio.

Ad primum

Ad secundum.

est

est contrariâ præparationi gratiæ : vt est thesi 14. præparatio autem pœnæ est actus affirmatiuus, quo vult pœnam peccatori, gloriæ non negatiue sed affirmatiue oppositam. Quare cum vellem præteritionem seu non electionem, qua est actus quo Deus aliquibus non vult gloriam, describere, visum est aliquo modo vestigiis tuis insistere, qui in definitione præteritionis nullibi exclusionis ab ὑστερον & ab adunatione Dei meministi. *Ad tertium.* Quæ per parenthesin interiecta sunt explicationis causa addita esse paret, non eodem ordine & ratione venire in definitionem, qua ista alia. Sed & illa non video vitiose aut falso dicta, quamquam isto modo, quo tu vis, relata ad definitionem illam. Norant enim non actum affirmatiuum sed negatiuum, emphatisque est in signo exclusionis (tantum.) Dare velle felicitatem naturalem est actus affirmatiuus, sed tantum dare velle est actus negatiuus, excludit enim aliam felicitatem quam dare non vult. Et quis est actus quo Deus nonnullis voluit *tantum* felicitatem naturalem, nisi præteritio seu neglectio. Si relinquere in natura est actus negatiuus, secus enim male abs te ad definitionem non electionis adfertur, quæ est prædestinationi opposita negatiue : non video quomodo hæc verba, *dare tantum felicitatem supernaturalem* actum negatiuum non designent. Si ita resoluas, vt duos hic actus distinguas, vnum quo dare statuit Deus naturalem felicitatem; alterum, quo tantum dare illam & non aliam; tum fateor priorem illũ vtpote affirmatiuum ad hoc præteritionis decretum non pertinere. Sed de illa felicitate nũquam nobis actum est: itaque facile intelligi potuit, me ista verba ita sumere, vt notant actum negatiuum, non dandi aliam felitatem quam naturalem. Quum vero illa scriberem cogitaui de voce relinquendi vsurpandi ad imitationem rui, sed incommodam putaui, quia præsupponit dationem factam, & ego felicitatem naturalem nondum datam putaui, sed dãdam si obedienter viueret homo. In quo & te mihi assentientem habeo, vt patet ex

Ad tertium.

responsione tua ad propositionem meam tertiam sub finem. Perstat ergo definitio, & nihil in illa culpandum quod non exemplo tuarum thesium possit excusari, quas ego mihi in perpetuo hoc tractatu habui ante oculos. Quod vt planius adpareat, lubet parallelos tuam & meam definitionem opponere. Præteritionem qua negatur gratia tu ita definiuisti. *Praeteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab aeterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere, ac non communicare cum eis supernaturalem gratiam, qua firmetur earum natura integra, aut corrupta instauretur, ad declarationem libertatis bonitatis suae.* *Praeteritionem qua negatur gloria* si ad normam illius definitionis analogice definiamus ita habebit. *Praeteritio est actus diuini placiti quo Deus ab aeterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere ac non communicare cum eis supernaturalem felicitatem seu gloriam qua naturalis illarũ felicitas aut absorbeatur & absoluatur, aut ignominia in gloriam supernaturalem transmutetur ad declarationem libertatis bonitatis suae.* Ex qua definitione ego id posui quod sufficiebat meo proposito; nulla fraude, quum reliqua illis adiuncta nec prosint nec obsint argumentationi meæ. Quare maior argumentationis meæ vera est, etiamsi non sit vera vt definitio perfecta & reciproce. Nam ex propositione κ̃ πασῃ vera probari conclusio potest, iuxta dictum *de omni & nullo.* Venio ad *minorem* quam duobus argumentis probaui. *Prius argumentum* abs te non refutatur, quia mutilum proponitur, ideoq; mutatur in alium statum. Non n. nego homini naturalem felicitatem præparatam, sed addidi, quæ sit finis & hominis extremũ, quibus verbis significaui non esse præparatam illam solam, sed & illam, verum cum hac conditione vt absorbeatur à successura supernaturali. Explicationem quam addo, ita intelligi volo; Nempe, felicitatem naturalem nec actu nec potentia homini contingere posse, quæ sit finis hominis & ipsius extremum. Deus enim homini promittit sub conditione obedientiæ, non naturalem solam, sed & supernaturalem.

Saluatio argumenti primi, quo minor probatur.

In

In qua re cum te mihi assentientem habeam, hinc ita concludo propositũ meum Deus nulli homini in prima natura considerato voluit solam beatitatem neutralem tanquam extremum & finem hominis, exclusa supernaturali felicitate. Ergo Deus neminem in prima natura consideratum præteriit. Siue enim præteritio dicatur actus quo Deus non vult cuipiam supernaturalem felicitatẽ, siue quo vult tãtum naturalem felicitatem, quæ ego concedere puto, ad meum propositum æqualiter facit. Antecedens probo. Omnes enim homines in Adamo considerantur æqualiter siue in primæua natura, siue in statu peccati, nisi accedat discretio per voluntatem Dei. Discretionem autem factam ratione primi status nego, & negationis primam rationem tu stabilis, quum dicis felicitatem homini vtramque præparatam. Deinde quod Deus sua prouidẽtia homini præparauit, id eidem non negat per præteritionem electioni oppositam, nisi ex præuisione quod homo prouidentiæ ductu ad illud non sit peruenturus, sed sua sponte & libere deflexurus. Præparauit autem Deus primo homini & in eo omnibus supernaturalem felicitatem; dedit enim illi media ad illam comparandam sufficientia; accedente adiutorio gratiæ diuinæ (si tamen hoc est necessarium in isto statu) quod illi non negat, nisi prius ab eo fuerit desertus. Quod vero opinaris me duplici cogitatione finis nempe & modi falsum esse, & me finem vnicum hominis fuisse existimasse; in eo, mi frater, falleris; nam verba mea id per se non ferunt: in quibus ego aperte inter fines subordinatos distinxi, quum mentionem feci felicitatis naturalis, quam negaui esse finem & extremum hominis. Ergo concessi felicitatem naturalem homini competere: secus illis verbis additis opus non fuisset, sed non competere *vt finem & extremum hominis*, hoc est, quo nihil vlterius homini contingeret. Qui fatetur homini competere naturalem felicitatem sed non *vt finem & extremum hominis*: an non ille *duplicem finem* hominis agnoscit, vnum subordinatum, nempe felicitatem naturalem, & alterum postremum, qui sit finis & extremum hominis, nempe felicitatem supernaturalẽ? Non puto autem vere dici posse, felicitatẽ esse finem & extremum hominis. Reliqua quæ de ordine, qui est inter felicitatem naturalem & supernaturalem, disseris, approbo vt vere & erudite dicta, sed vt ipse fateris παίγνια sunt, & ad rem ipsam argumentationis meæ non faciunt. *Posterior argumentatio* mea etiam firma manet, sed recte disponatur, hoc pacto: Actus diuini placiti quo Deus statuit alicui homini denegare beatitatem spiritualem, seu supernaturalem, est ex causa meritoria quæ est peccatum. At præteritio est talis actus. Ergo præteritio est ex peccato tanquam ex causa meritoria. Ratio *maioris: quia illa negatio non potest aliter quam pœna considerari*: at istam necessario præcedit peccatum tanquam propria illius causa, secundum modũ meriti. Vnde sequitur, Deum isto actu versari circa hominem non posse in puris naturalibus extra peccatum consideratum. Breuiter maiorem & eius rationem confirmabo, deinde tuam responsionem examinabo. Maiorem probo. Quod enim prouidentia Dei homini sub conditione præparauit, hoc illi præteritio non negat nisi cõditione non præstita vel violata. Supernaturalem autem felicitatem Deus homini præparauit prouidentia sua, &c. Deinde locus Esaiæ plane indicat Deum Iudæos desertum non fuisse, nisi id iniquitate sua meriti essent. Rationem maioris probo. Quidquid est contra bonum felicitatis homini vt ad imaginem Dei condito præparatum, promissum, & propterea ex conditione debitum, illud nõ potest aliter quam vt pœna considerari. At negatio felicitatis supernaturalis est contra bonum felicitatis homini vt tali præparatum: nam est illi vt tali præparata etiam felicitas supernaturalis. Ergo illius negatio est pœna. Deinde nullus est Scripturæ locus, fidenter dico, ex quo doceri possit illam negationem aliter consideratam esse aut considerari posse, quam qua pœnæ rationem habet. Si pœna, ergo non præparata nisi peccatoribus. Statutum enim nobis est ex veritate, iustitiam

Saluatio argumenti secundi, quo minor probata fuit.

tiam punientem locum nisi circa peccatores non habere. Nunc ad responsionem tuam. Meus syllogismus non intulit ex particulari.

Ad Iunii responsionem.

Est enim actus ille Dei negatiuus, de quo nobis agitur, ex causa meritoria solum, hoc est, non est nisi ex illa causa, & ille actus Dei non esset, si illa causa non esset. Particula (solum) non valet ad exclusionem voluntatis Dei. Nam certum est peccatum non esse causam pœnæ actu, nisi qua intercedit voluntas Dei, peccatum punire iuxta meritum volentis, alioquin potest peccatum tollere, & pœnam condonare. Et quomodo tibi in mentem venire potuit, illum qui peccatum statuit causam meritoriam pœnæ, voluntatem Dei excludere voluisse, quum ipsa ratio causæ meritoriæ aliam insuper causam postulet, quæ meritum expendat, & pro merito pœnam inferat. Fateor non omnis actus negatiui causam esse in homine, sed neque ego hoc dixi: quorsum enim id in genere disputatem extra oleas? de actu præteritionis seu non-electionis ago, qua Deus homini negat supernaturalem felicitatem, huius ego causam esse in homine, & ab homine esse dico, vt nisi illa sit, actus ille nunquam sit futurus. At probas huius actus causam nō esse in homine. Primo, auctoritate, deinde ratione, denique exemplo. *Ex auctoritatibus* adnotat s id probari nego. Doceatur quomodo illæ sint antecedentiū vnde hoc cōsequens deducatur. Iam ante ēt ad illas auctoritates pro necessitate rei est responsum.

Ad auctoritatem, rationem, exemplum quibus Iunius conatur probare causam præteritionis non esse in homine.

Ratio quam adfers id non magis probat Peccatum primum, inquis, non est nisi ab actu negatiuo Dei; &, Actus positiuus & negatiuus Dei præcedunt omnis creaturæ actus, &, nullus malus actus est quin & negatiuus Dei præcesserit sinentis malum. Concedo hæc omnia recte intellecta. Sed agenere ad speciem non valet affirmatiua, nisi vniuersale signum accesserit. Multi actus negatiui Dei præcedunt peccatactui: ergo etiam actus negatiuus præteritionis nego sequi. At de isto actu controuertitur. Peccatum primum est ab actu negatiuo Dei, sed non ab actu præteritionis. Actus positiuus & negatiuus præcedunt omni creaturæ actui, sed non actus electionis & præteritionis. *Imo*, inquis, Electio & non-electio antecedunt peccatum primum. Qua actu existens, fateor, qua præuisum à Deo nego Sed desisto antea actum. At voluntas Dei libertima est etiam huius negatiui actus causa. Quis negat? Liberum enim est Deo vel punire peccatum vel condonare, neutrum necessarium etiam perpetrato peccato (intellige vbi in Christo reconciliatus est mundo) at neutrum possibile nisi perpetrato peccato. Libertima Dei voluntas est causa creationis, causa glorificationis, & causa condemnationis. At creat non existentes: glorificat existentes & creatos, quin vocatos quoque & iustificatos; condemnat non nisi peccatores & in peccatis hinc decedentes. Libertati ergo Dei nihil præscribitur etiamsi peccatum isti actui Dei negatiuo præcedaneum & necessario faciamus Vides ergo, vir reuerende, peccatum esse causam meritoriam, quæ illum Dei actum negatiuum necessario præcedit: Et propterea recte me ex causa necessario præeunte collegisse, Deum non esse actu illo præteritionis negatiuo circa non peccatorem versatum *Angelorum exemplum* hic est dissimile, verbo hoc monstro. Actus Dei negatiuus, inquis, ex non-electione siue præteritione, quam & relictionem Augustinus nominat, malos Angelos non continuit à malo. At, inquam, actus Dei negatiuus quo homo à malo non est impeditus, sed labi permissus in peccatum, non est actus præteritionis, sed actus negatiuus prouidentiæ, vt contra prædestinationem & præteritionem distinguitur. probo duabus rationibus. *Quia* si ex actu negatiuo præteritionis, iam omnes homines sunt præteriti, omnes enim peccauerunt. *Deinde* si ex actu negatiuo præteritionis, tum peccarunt immedicabiliter absque spe veniæ & remissionis, instar Angelorum qui peccauerunt. *Tertium* addo, quod actus aliquis electionis præteritioni eodem momento oppositæ & hic locum habere debebit aliquorum hominum respectu, qui nullus hic

Probatur tribus rationibus actum negatiuum quo homo labi in peccatum permittitur non esse præteritionis.

Deinde actionis.

est, neque esse potest; vtpote omnibus sub ista præteritione comprehensis. Magnum est discrimen inter actum negatiuum quo Deus reliquit hominem in manu consilii sui, & actum negatiuum præteritionis, quod hic considerandum est. Neque ad rem mihi magnopere facere videtur, quod loco non adoptionis vt finis proprii & proximi positu remotum consequens non felicitatis supernaturalem. Nam præterea quod adoptio in thesibus tuis tam sæpe citatis, formæ non finis occupat locū, dico Deum actu negatiuo quo non vult alicui homini adoptionem, non tamen ea peccatores versari posse, saltem versatum esse.

At *parum*, inquis, Deus sibi *filios voluntate* sed ex hominibus *peccatoribus*. In *Christo ipsos respexit* non *in ipsis*, ais. Ego vt *peccatores*, inquam, non *in ipsis* qua causam habentibus in ipsis cur ipsos respiciat, sed in ipsis, qua indigis vt in Christo tali Mediatore considerentur. *Adoptiues* dignit Deus *sine ratione ipsorum*, dicis: sine *ratione ipsorum* facteor *quamoneatur* Deus ad dignendum illos *non absque ratione illorum*, qua necessaria est illis *non generatio*, *sed regeneratio*. *Gratia vindicat sibi totum in genitura*, sed *magis* vindicat sibi totum *in regeneratione*. Deum autem sibi filios dignere ex hominibus, generationis voce antea quam pro regeneratione accepta, puto esse ἀπόλεγομενον & contra Scripturam: dignimus autē de adoptione ex prædestinationis decreto.

Salutio rationis qua propositio Arminii secundi argumenti probata fuit ab Arm.

Ad rationem qua propositionem syllogismi mei firmatam veniamus. Dixi, in illa non posse negationem illam felicitatis supernaturalis aliter quam vt pœnam considerari. Negationem felicitatis dixi, non adoptionis. Ago enim hic de negatione gloriæ, non de negatione gratiæ, ad illam autem pertinet non adoptio, vel solam, vel etiam ad illam. At velim docerī quomodo negatio adoptionis facta homini ad imaginem Dei condito, rationem pœnæ non habeat, & propter peccatum facta non sit. Dicis quidem illam pœnæ præuiam esse, quia & peccati. Ego vtrumque nego. Affirmanti incumbit probatio. at ego licet negans rationem meæ negationis reddam, vt declarem causæ meæ bonitatem. Qui ad imaginem Dei conditus est, ille gratia creationis est filius Dei, vt Lucas dicit 3. cap. v. 38. *Adam autem fuit Dei*, videlicet, *filius*, non genitus, sed factus, vt habet marginalis annotatio Testamenti Bezæ. Et quod creationis dono quis habet, id non admittur ei, nisi præcedente peccati merito ex iustitia Dei. Felicitas supernaturalis sine illa detur sub conditione obedientiæ legis, siue iuxta conditionem fœderis gratiæ, semper hæreditatis nomine est concienda: at illa promissa est Adamo sub conditione obedientiæ. Ergo Adam tū fuit considerandus vt filius Dei. Non ergo potest illi filiatio denegari nisi propter peccatum & inobedientiam. Sed ego de felicitatis negatione egi. Dicis autem illam vniuerse considerandam pœnam non esse: quia illa quæ est propter ordinem voluntatium Dei non est pœna. At velim ego docerī, aliquam negationem felicitatis supernaturalis esse propter ordinem voluntarium Dei citra peccati considerationē. Probas. Adamo Deus felicitatem supernaturalem negabat, donec ordinem viæ præstitutæ complesset. Et hoc non fuit Adamo pœna. Respondeo. Æquiuoce dici negationem felicitatis supernaturalis. Alia enim est finalis gratia felicitatis, alia temporalis. Vna est peremptoria, altera est sub conditione. De qua nos agimus finalis est & peremptoria. Nam prædestinationis & præteritionis decretum est peremptorium, & quod alicui ex illo decreto præparatur vel negatur hoc finaliter fruetur vel carebit. At tu agis de negatione temporali, donec ordinem viæ compleat ex norma iustitiæ diuinæ, & de negatione sub conditione, si ex præstituto Dei non viuat: quæ negatio est iustæ prouidentiæ diuinæ, vt contra prædestinationem & præteritionem distinguitur. Imo illa tua negatio, non potest nisi catachrestice dici. Quomodo enim ille dicetur alicui negare felicitatem, qui illam sub conditione proponit? Concedis autem negationi finalis felicitatis præcire peccatum. Ego subsumo. At præteritio seu non electio est negatio felicitatis finalis. Ergo peccatum præit præteritioni.

territioni. Addendum dicis, peccato præire particularem relectionem Dei in principio & progressu peccati, cuius relectionis fundamentum est non electio, præteritio & reprobatio. Concedo peccato præire relectionem Dei, qua in manu consilii ipsius hominem relinquit: sed illa non est particularis respectu principii. Adamum enim & in eo omnes homines reliquit: ita relictione quare nec præteriti illius fundamentum esse potest. Omnes enim relicti in principio peccati. Respectu vero progressus peccati, potest particularis dici; aliquos enim inde eximit & alios relinquit in peccato: & huius fundamentum potest dici non electio seu præteritio, qua nonnulli relinquuntur in progressu peccati, aliis ex peccato libertatis per electionem gratuitam Dei illi præteritioni directe oppositam. Vnde sequitur, nec id recte dici, quod præteritio seu non electio in peccati antecedens. Quum tantum progressus peccati tum pertineat ut antecedens, imo & causa per negationem prohibentis progressum peccati, gratiæ. Quod vero distinctionem actus negatiui quo non vult alicui felicitatem supernaturalem præcedat peccati præuisio, id vniuerse verum est. Actus enim præteritionis non antecit peccato faciendo, vt iam sæpe est ostentum: ex actu enim negatiuo discriminante inter homines non est peccatum, quod omnibus hominibus est commune, sed peccata negatiue communia. Præteritio est actus negatiuus non communis sed discriminans inter homines. Ergo præteritio non est actus præcedaneus peccato. Atque ita probationes meæ aduersus tuam responsionem firmæ sunt; quare etiam ad reliquas quæstiones decidendas valere possunt.

XIII. Propositio Arminii.

Altera quæstio circa secundam sententiam

NVnc vero quod ad præparationem gratiæ & præteritionem illi oppositam attinet, non quæritur an Deus aliquos tantum, qualitercumque consideratos dignetur gratia salutari, aliquos vero eadem non dignetur: id enim ex Scripturis multis locis est manifestissimum. Sed quæstio est, an prædestinationis & præteritionis illi oppositæ actu Deus versetur circa homines in puris naturalibus consideratos: id mihi certo persuadere hactenus, neque ex Thoma, neque ex aliorum Thomæ assentientium scriptis potui. Obstant autem huiusmodi rationes.

consideranda, de præparatione gratiæ antsque denique negatiua.

Responsio Iunii ad XIII. Propositionem.

ANnec statuimus electionem Dei & non electionem circa hominem versari communiter; & verissimum est. Tum in puris naturalibus ambigue dici. Quapropter non est nobis quæstio, vtrum versetur circa homines in puris naturalibus (vt accipis) consideratos solum, si quis ad rem propius attenderit: Sed hæc potius est quæstio, vtrum etiam circa homines ita consideratos versetur. Nos affirmamus: Immo etsi modo dicendi à prima sententia differt; tamen re conuenire censemus maxime; quandoquidem hic singularis respectus neque a Thoma, neque ab aliis adiectus est, vt excludantur præcedentia; Sed tantum vt excludatur in hoc argumento consideratio peccati, vt causæ. Verumtamen de argumentationibus, prout adferuntur, age videamus.

Iunius fatetur illud communiter reputis naturalibus ambigue dici. Quapropter. Quare hic dicit, an Deus præpropius attenderit: Sed rationes quæstio, &c. Verissimum est. iam circa homines in puris naturalibus consideratos.

Replica Arminii, siue consideratio responsionis ad XIII. propositionem.

HOminem communiter consideratum: obiectum esse de cuius de quo agimus nondum mihi ex hac responsione clarum. Imo multis argumentis per occasionem allatis probaui communem illam considerationem locum non habere, & porro aliis argumentis id data occasione probabitur. De quæstionis statu vt hic proponitur litè non moueo tibi. Esto hæc quæstio, vtrum Deus etiam versetur prædestinationis & reprobationis decreto circa homines in puris naturalibus consideratos. Huius ego negatiuæ sustineo. Affirmatiua tibi nõ placet

Negat Arminius illud Iunii de homine communiter considerato, sequi illud multis argumentis subinde confutasse dicit.

Statum quæstionis vt à nostris ponitur ad mittit, eique negationem contra eum figit.

tantum, sed ita mihi in illam inclinare videris ex thesibus & aliis scriptis tuis, vt etiam alterius illius affirmationis posuisse mihi videaris. Si enim prædestinans & præterens non considerat hominem vt peccatorem; ergo considerauit vt conditum in iis quæ ex conditione habebat, vel non conditum sed condendum. Sed hæc valeant. Ego vbique nego, & adhuc nego Deum prædestinationis & præteritionis actu etiam circa illos vt in puris naturalibus considerantur versari, sed dico tantum versari illo decreto circa homines vt in peccatis consideratos. De differentia autem primæ & secundæ sententiæ iam aliquoties nobis dictum.

XIV. Propositio Arminii.

Primum argumentum Arm. quo probat Deum præparatione gratiæ & illum negationem non fuisse versatum circa homines in puris naturalibus vt consideratos.

PRimum, quia Adamus & omnes in eo homines sunt conditi in gratia supernaturali; quare nemo in puris naturalibus consideratus potuit. Probatur antecedens. Primo, quia omnes ad imaginem & similitudinem Dei in Adamo conditi: illa autem est gratia supernaturalis, vt dictum est. Secundo omnibus lata est lex quæ Adamo est data: quod inde patet, quia omnes in Adamo peccarunt, & transgressionis rei sunt facti. Lex autem illa sine gratia supernaturali præstari non potuit, quod probo ex legis subiecto, ex appendice eius, ex instigatore transgressionis, ex instigationis modo. Lex requirebat obedientiam erga Deum, vt homo non secundum hominem, sed secundum Deum viueret; quæ vita est, non animalis, sed spiritualis, cuius causa in homine est gratia supernaturalis. Appendix fuit cõminatio mortis corporalis & spiritualis, corporis & animæ. Spiritualis pœna, & non tantum animali, sed & spirituali bono opposita, addi non debuit ex æquitatis regula legi sine gratia supernaturali præstabili; præsertim cum eadem lex obseruata non posset supernaturale bonum seu spirituale adferre, vtpote quæ potuerit sine gratia supernaturali præstari. Iniquum autem videtur, quod transgressio legis potuerit mereri mortem æternam & spiritualem, præstatio autem non potuerit à Deo ex pacto diuinæ bonitatis & iustitiæ obtinere vitam æternam & spiritualem. Iustigator fuit Sathanas, cuius scopus fuit hominem per transgressionem in mortem non corporis modo, sed & animæ detrudere; & cui homo resistere, nisi per gratiam supernaturalem non potuit. Modus tentationis inluctabilis homini fuit, gratia supernaturali destituto.

Responsio Iunii ad XIV. Propositionem.

Negat Iunius & antecedens & consequens argumenti & probationem antecedentis primam, & confutatam dicit.

ANtecedens illud, *nempe Adamum & omnes in eo homines fuisse conditos in gratia supernaturali*, ambiguum est: deinde probari non potest, & exposuimus ante propositionem, negatur consequens, & est ambiguum. De vtroque ante cũ fuerit actum, Ad probationes venio. Probationem ab imagine Dei ibidem confutauimus, & supernaturalem non esse per se ostendimus, licet relationem & ordinationem ad supernaturalem gratiam habuerit, non ex natura essentiave sua, sed ab instituto gratiæ. Ergo negatur, vt ante. Secundæ probationis maior non sine distinctione accipienda est: nam lex Adamo data alia fuit communis, alia particularis. Communis, id est, naturalis, & quæ cum naturali coniuncta, omnibus data est: particularis minime. Fuit autem lex particularis, ne comederet de fructu arboris scientiæ boni & mali. Non est credibile eam legem, quæ particularis fuit instituta, fuisse datam communiter: non credibile, si omnes in integritate permansissent, in Edenem venturos ad eam arborem, vt probaretur eorum obedientia.

Ad maiorem secundæ probationis.

Ad Minorem.

Id denique Scriptura non dicit. Minorem de lege communi concedimus, non eo quod lex naturalis esset; sed quod natura ipsa hominis, & lex naturalis ipsius ad gratiam erat ordinata. Naturale, qua naturale, in potentia hominis fuit; quod ordinatum & relatum ad gratiam, præstari non potuit sine supernaturali gratia. De lege singulari falsa est Minor: Nam actus simpliciter naturalis est comedere de aliquo fructu, vel non comedere. Fuit penes hominem simpliciter potestas comedendi & abstinendi

alio

Ad primam probationem Minoris.

eo fructu ex facto; licet non fuerit vtrumque penes eum institutio & ordinatione illa iuris particularis à Deo dicti. Falsa igitur est in hac causa minor. tam enim potuit nolle, non attingere, non vesci fructu, quam facere contra; idque naturali potentia (quæ tum integerrima fuit) in re naturali. Ad stabiliendam minorem hanc probationes quatuor adferuntur: Omnes (vt vno verbo dicam) ad modum legis communis pertinentes. De singulis ordine absoluam paucis. Prima ad modum legis communis pertinet, qua & naturalis est, & ad gratiã ordinata. Cõcedimus ergo veră esse affirmationem de lege communi: de particulari, negamus, qua Deus obedientiam in re particulari, atque simpliciter naturali siue animali exigebat. Naturalis potentiæ fuit a fructu illo abstinere, aut edere; naturalis voluntatis fuit, experimentum mali & mortis, quam Deus prænunciauerat, fugere. In re naturali simpliciter hominis obedientiam probauit Deus, & in eadem miser obedientiæ Dei renunciauit propria voluntate, non vlla necessitate. Non habuit, quod iure quæreretur, quum in re præfacti secundum naturam, vltro obedientiam debitam non præstiterit Domino, & verbo illius Eua verbum serpentis, Adam vxoris verbum prætulerit, quod Deus exprobrauit.

Dixeris fortasse, at si gratia adstitisset, non fuisset commissurus. Quid? an ergo etiam in re naturali, & simplicissime quidem naturali, semper gratiam desideres, aut incuses cessantem? Propterea naturam dedit Deus, vt in re simpliciter naturali Adam vteretur virtute naturali sua. Dedit quod satis est, plus suus postulas. Absoluam Tertulliani verbis lib. 2. aduers. Marcion. cap 7. *Si semel hominem permiserat arbitrii libertatem & potestatem, & digne permiserat, vtique fruendas eas ex ipsa institutionis auctoritate permiserat, fruendas autem, quantum in ipso, secundum ipsum, id est secundum Deum, id est, in bonum, (quis enim adhuc sinit aliquid?) quantum vero in homine, secundum motus libertatis ipsius. Quis enim non hoc præstat ei, cui quid semel frui præstat, vt pro animo & arbitrio suo fruatur? Igitur consequens erat, vti Deus secederet à libertate, semel concessa homini, id est, vt contineret in semetipso præscientiam & præpotentiam suam, per quas intercessisse potuisset, quo minus homo male libertate sua frui aggressus in periculum laberetur. Si enim intercessisset, rescidisset arbitrii libertatem, quam ratione & bonitate permiserat. Denique puta intercessisse, puta rescidisse illum arbitrii libertatem, dum reuocat arbore, dum circumscriptorem colubrum à congressu fœminæ arcet: nonne exclamaret Marcion. O Dominum futilem, instabilem, infidelem, rescindentem quæ instituit! Cur permiserat liberum arbitrium, si intercedit? cur intercedit, si permisit? eligas vbi semetipsum erroris notet, in institutione, an in rescissione & quæ sequuntur.* Quod dicis *spiritualis vitæ causam in homine gratiam supernaturalem esse*, id certe verissimum credimus atque profitemur: Sed alius tamen spiritualis vitæ in Adamo, atque in nobis modus, in quibus hanc vitam elicit sola supernaturalis gratia, cum Adam imaginem Dei integram & incorruptam cum gratia illa habuerit, ac proinde spiritualem vitam vtroque, naturali & supernaturali modo. Sed hæc loci alterius. Secunda probatio à legis appendice eodem modo se habet plane. Hæc videtur esse argumentatio; Si Deus in causa electionis & reprobationis versatus esset circa homines in puris naturalibus consideratos (eadem puta ambiguitate, eademque hypothesi, quam supra negauimus) non instituisset pœnam spiritualem; nec tantum animali, sed & spirituali bono oppositam in transgressores legis sine gratia supernaturali præstabilis; nam ex regula æquitatis est (quod legibus duodecim cauebatur) vt noxæ pœna par sit. Deus autem pœnam instituit eiusmodi: non ergo versatus est circa homines in puris naturalibus consideratos. Hoc primum, quod in conclusione est, à nobis non dicitur. Sed esto, de intecedente maioris nihil dicam, iam sæpe dictum, negatur consequens, nam vera esset propositio, si & noxæ siue maleficia, & pœnæ ex facto solum (quod lex vetat) & specie illius æstimarentur. Iam autem alia multa sunt, ex quibus maleficiorum grauitas

Ad secundam probationem.

tas iustissime taxari solet: Auctor legis, auctor criminis, obiectum, finis circumstantiæ. Auctor legis; nam grauior est legis auctoritas ab imperatore, quam à tribuno lata, a Deo quam ab homine. Auctor criminis: siue imperans, siue reus. Nam grauius est crimen quod perduellis fuaserit, quam quod Dominus aut Pater. Quod in reo itidem verum est. Obiectum; nam grauius est in parentem peccare, quam in ignotum; in se & familiam suam, quam in externum; in Deum quam in hominem. Finis; nam grauius est, si finis leuissimo, aut nullo contra legem veneris, quam necessario: si indignissimo & impio, quam digno & bono. de circumstantiis quid dicam? Hæc iudicio meo satis. Ecce autem qui legem Dei transgreditur, in hæc incurrit omnia, quorum vel primum vnicum sufficit ad spiritualem pœnam iustissime infligendam. Tu Deum legislatorem contemnas? quod si secundum adiecerit, tu perduellem, hostem publicum Dei & generis tui, atque publici audias? Tu recens Dei opificium, & colonus Paradisi, recens Dei mandatum præterisias? Si tertium, tu in te, in tuos, in Deum tuum, non imprudens, quia præmonitus? &c. nonne tibi, mi frater, hæ causæ videbuntur capitalissimæ? nonne corporali pœna & spirituali dignæ? quæ autem in lege communi ratio, hæc eadem quoque in particulari tenenda est. Lex fuit particularis, eaque in re naturali, quam homo præstare potuit naturaliter, vt ante diximus. Hic eo indignius fortasse dixeris de re naturali pœnam supernaturalem irrogari? Sed primum attende ad ea omnia, quæ modo dicebamus. Transgressus est homo legem Dei, à quo recens beneficia naturæ & gratiæ acceperat, & cui debebat omnia vt liberaterti summo. Transgressus est suasore Diabolo, publico & cõtumacissimo Dei, vniuersitatis, & generis humani hoste: cui autem vel semel aduertere, Deo renunciare est. Transgressus est homo recentissimum opificium Dei, omnis boni naturalis & supernaturalis hæres, colonus paradisi, alumnus cœli, omnium dominus, solius Dei seruus. & cætera. Transgressus est homo, vim tibi, & peccatum mortemque & mala omnia sibi & suis adferens, Deum in sese dehonestans, de venturo malo præmonitus a Deo veritatis, & cum animo suo præsertus. Transgressus est in re leuissima, facillimaque, & minima, quum totius mundi realiter commodis abundaret; idque sine indignissimo & plane impio, vt tanquam Deus esset sciens boni & mali: qui autem in re minima fidelis & obsequens non fuit, quomodo fidelis futurus in magna? Transgressus est bellum modo, venti & cupiditati seruiens, ad omnia cœlestia & mundana cæcus, præterquam ad lenitatem concupiscentiæ oculorum sibi nefarie oblatum, ad omnia surdus, præterquam ad vocem Diaboli. Hic si alias circumstantias plicat percutere, Deus bone, quot & quanta iustissimæ damnationis, quamuis leuissimæ, existent argumenta! Multis modis profecto infinita labes, quæ casum infinitum attulit. Quod si quis hic mihi dixerit, indignum fuisse hominem de re tam exigua condemnari, is à me vicissim audiat hæc duo: primum indignum fuisse hominem in re tam exigua summi illius principis & auctoris naturæ gratiæ, & salutis suæ mandatum transgredi: secundo non esse rem exiguam, quæ ad profectionē debiti obsequii in rebus naturalibus, atque ad viam iustam bonorum supernaturalium percipiendorum fuit ordinata. Voluit Deus Adamum hoc signo profiteri suum religiosum & voluntarium obsequium in rebus naturalibus, voluit eum hac via ad res supernaturales capessendas ordine contendere. Hoccine exiguum videbitur, vbi Dei voluntati, omnibusq; bonis naturalibus & supernaturalibus in re tantilla resistitur? Sed vlterius veniam. Vtrum, amabo te, mi frater, iustius hanc pœnam hominis irrogatam putas in corruptione considerato, quam in puris naturalibus? Id enim sibi vult tua argumentatio. Ego vero contra affirmare non dubitauerim. Dico Adamum grauius peccauisse quod integer peccauit, quam si in peccato positus. Factum in homine simpliciter attendes, indignius esse, scio, pronunciabis, quod homo in statu integritatis se peccato maculet, quam si in statu peccati in peccatum pro-

prolabatur Iustius ergo est, Adamum in isto peccato confidentia a Deo vt integrum quam secundum corruptionem, quæ superuenit postea. Hoc ad veritatem iustitiæ Dei facit. Quod autem a Iudicis; *Iniquum autem iudicatur, quod transgressio legis potuerit mereri mortem æternam & spiritualem*, &c. id equidem à te pronunciari miror. Non enim ignoras Dei legem, siue communem, siue singularem, esse viæ præsentis ordinationem, secundum quã & Deum colimus hic officium facientes, & illuc ad metã gratiæ supernaturalis ferimur. Quemadmodum autẽ viator, cui Dominus modum viæ præfixerit, si præscripto discesserit, eadem opera & viæ & metæ renunciat per se malefacto suo; si manserit in via, officium facit: ita de Adamo iudicio fieri necesse est. Viator infelix viæ renunciauit: nonne ergo & metæ, quam Deus datutus erat per gratiam? si mansisset, certe fuisset metam assequuturus gratia, non merito. Cur autem? quia viam non tenendo ternus viam & vitam amittit, vt causa propria mali fuit: at viam tenendo assequitur vitam, vt viæ consequentem. Vtrique, morigero, & immorigero, proposita est vita vt consequens per gratiam, non vt meritum. Hoc modo assequitur morigerus gratiam, immorigeri sibi est causa ipse, cur non assequitur gratiam, cuius vitam proprio facto abdicat. Tertiæ probationis, quæ est ab instigatore transgressionis, & quartæ a tentationis modo, eadem ratio. Tertia est hæc: *non potuit resistere diabolo sine gratia supernaturali: lex ergo sine gratia supernaturali præcepit vtique non potuit.* Et quarta: *Modus tentationis ineluctabilis fuit homini gratia supernaturali destituto: lex ergo sine gratia supernaturali non potuit præstari.* Primum, vt diximus tamen de illa singulari merito negari potest, quæ rem naturalem in naturæ potestate propriæ simpliciterque positam impetrauerat: tamenim naturale est, non comedere, quod est malum in furia aut infanti, quam naturale est ad comedere, quod bonum, penes hominem fuit non peccare: nam penes hominem fuit non edere naturæ facultate. Secundo autem distinctio nobis adhibenda est ad vtramque harum argumentationum partem, etiam de lege Dei communi sumptam, in eo quod supernaturalis gratia dicitur. Nam quemadmodum in natura triplex est opus prouidentiæ, sustentare rem, qua est, regere, qua agit, & protegere, qua impeditur, siue conseruare: ita etiam in piis triplex est opus gratiæ; sustentare enim solet eos, & regere, & protegere. Ac semper quidem sustentat, quia insita & communis gratia est permanens; regit vero & protegit siue conseruat, quando & quomodo vult: nam singularis est actus & liber variantis gratiæ, quia adsistens, non autem insita. Hac distinctione posita sic de argumentationibus istis iudicium facimus. Non fuit homo sine gratia supernaturali insita vel habituali vnquam: non fuit sine adsistente, præterquam in isto singulari facto, in quo Deus non rexit, non præterit ipsum, quia res naturæ fuit, quam suum ipsius modum pro infinita sapientia Dei attributum experiri oportuit. Secesserat enim (vt cum Tertulliano loquar) non quidem ab omnis, sed ab huius gratiæ supernaturalis administratione Deus, ex quo homini dixerat, *de fructu quidem omnium arborum huius horti comedes*, &c. atque naturæ hominis ex condicto rem totam, & quidem soli commiserat: imo vero voluntati hominis ex naturę ipsius lege facultate præstandi, aut non præstandi obsequium in eo omni q naturale est, omnino mancipauerat. Sed non potuit Diabolo resistere; & modus tentationis fuit ineluctabilis. Negatur: nam si naturaliter potuit non edere de fructu vetito, in eo potuit Diabolo resistere, & modus tentationis non fuit ineluctabilis: potuit autem non edere, quia res fuit simplicissime naturalis, atq; ẽt ex condicto (vt modo dicebamus) in potestate hominis posita. At nõ fecit certe, quia noluit, sed vltro in tentationes cõsensit illius, qua de re ante in propositionẽ 7. ex Augustino audiuimus. De præstatione cõmunis legis ratio diuersa est, quia vt ante dicebamus, lex & in natura versatur, & naturã ad supernaturalia ordinat:

Genes 2.

Ad tertiam & quartam probationem

quæ

quæres seruari non potest, nec vero Diabolo obstiti sine supernaturali gratia ad obseruationem illius.

Replica Arminii, siue consideratio responsionis ad XIV. propositionem.

Ad secundam quæst. sent. secundæ de gratia probatam erat ab Arm. duobus argumentis, Adamum & omnes in eo homines conditos esse in gratia supernaturali, prius ab imagine Dei tam ante excussum in propos. 10. Alterum à lege hominibus in Adamo lata, hic iam saluatur.

ADamum & omnes in eo conditos esse in gratia supernaturali, id est in primo statu, non tantum naturam sed & supernaturalem gratiam habuisse, siue ex actu creationis siue ex superinfusionis, his argumentis quæ hic adfero, probare instituo. Vnde concludo neminem in puris naturalibus constiterari Deo prædestinanti & prætereunti siue reprobanti potuisse *Argumentum prius* desumptum est a natura imaginis Dei ad quam seu in qua homo est conditus. Alterum ex lege quæ Adamo & omnibus in eo hominibus est lata quam dico non præstabilem sine supernaturali gratia. De *priore argumentatione* ante nobis dictum ad responsionem propositionis decimæ: ad illa me refero. *Posteriorem* iam considerabimus, & primo eius maiorem, quæ ponit legem Adamo datam omnibus hominibus latam esse; addita probatione, quia omnes homines in Adamo peccarunt, & rei transgressionis sunt facti. Maiorem attingis probatione præterita. Ego videbo quomodo illam infringas, & quas hæc vires habeat illi stabiliendæ. Distinguis inter legem Adamo latam; eamque dupliceam facis; aliam communem & naturalem, aliam particularem: illam omnibus latam esse dicis, hanc non omnibus. Accipio quod dicis de communi & postea adhibebitur ad firmandum meum propositum. De particulari quod ais, vniuerse non concedo. Lex enim illa de arbore vetita partim fuit particularis instituti, partim communis. Est enim symbolica, quare duabus partibus constans, symbolo & eius significato. Symbolum fuit abstinentia a fructu arboris vetitæ, significatum abstinentia ab inobedientia & malo, obedientia quæ experimentum. Quatenus abstinentia ab inobedientia & declaratio a malo ea lege est præcepta, eatenus Lex illa est communis. Sed qua symboli obseruationem præcipit lex illa dupliciter adhuc considerari debet: vel qua symboli simpliciter, vel qua istius symboli obseruationem præscribit. Qua simpliciter symboli alicuius obseruationem ad testandam hominis obedientiam erga Deum Lex præscribit, ea ratione est communis: Nam voluisset Deus omnium hominum obedientiam symbolo aliquo siue hoc eodem, siue alio experiri, si contigisset illos in integritate nasci. Probo primo. 1. Quia voluit Adami reliquorum autem hominum eadem futura fuisset ratio, si nati fuissent in illo statu in quo Adam est conditus respectu imaginis Dei. Secundo, Quia conuenientissimum fuit vt obedientiæ experimentum in re indifferenti sumeretur: at lex rem indifferentem iubens vel vetans est symbolica & cæremonialis. Quatenus autem istius symboli obseruatio nempe abstinentia à fructu arboris vetitæ est lege ista præscripta, potest aliqua ratione communis, aliqua fors particularis dici. Communis vt Adamo & Euæ tanquam humani generis radicibus & individuis principalibus: in quibus totum humanum genus vt in origine & stirpe fuerat contineabatur, est præscripta. Particularis, qua itidem vt individuis personis lata, & qua fors aliis iam natis, ipse non in parentibus primis consideratis lata non fuisset Fors dico. Quia nouit tua prudentia esse, qui putent, si homines primi peccassent, omnes ab illis naturaliter futuros in Paradiso conuersaturos fuisse. & non sine ratione probabili. Sin. paradisus ille terrenus fuit symbolū regni cœlestis, quod videtur ex eo. ꝙ tertium cœlum, sedes beatorum Paradisus in Scriptura dicitur: sane verisimile est neminem hominum ex illo terreno Paradiso excessurum fuisse: nisi se per peccatum indignum cœlesti Paradiso reddidisset. Sed id relinquo in medio. Cæterum quod & illa lex (vt iam ad rationem maioris meæ propositionis veniam) quam Adamus est transgressus omnibus hominibus lata sit, probaui argumento inuicto ꝙ tu prætereisti. Nã omnes in Adamo peccarunt. Peccatum est legis transgressio. Legé transgredi nequit cui nó est lata. Quare illa

Reperitur vario Maiorum quem sumus præterim.

illa lex quam Adamus est transgressus, lata fuit omnibus qui in illo peccasse dicuntur, illa autem Lex non fuit alia, quam quæ particularis tibi dicitur. Breuius. Ea lex quam omnes homines in Adamo peccando transgressi sunt, est lata omnibus hominibus. At legem de arbore vetita omnes homines in Adamo transgressi sunt. Aduersus nullam enim aliam legem Adam peccasse legitur, imo peccati aduersus illam commissi rei omnes dicimur in Scriptura. Ergo illa Lex omnibus hominibus est lata. Quocunque respectu mihi perinde est, & æqualiter facit ad sententiæ meæ confirmationem.

Saluatur de inde Minor. Ad minorem venio. At lex illa sine gratia supernaturali non fuit præstabilis. Concedis de lege communi, negas de illa, qua vetitus esus de illa arbore, illud accipio & inde concludo meum propositum. Lex quæ præstari non potuit sine gratia supernaturali non debuit poni nisi iis qui gratia supernaturali à Deo essent donati. At lex communis præstari non potuit sine gratia supernaturali. Ergo poni non debuit nisi gratia supernaturali à Deo donatis. Posita est autem Adamo & omnibus in eo hominibus. Ergo Adam & omnes in eo homines habuerunt gratiam supernaturalem. Ergo in puris naturalibus considerari à Deo prædestinante & reprobante non potuerunt. Hoc meo proposito sufficere posset. At dico neque hanc legem de arbore vetita præstari sine gratia supernaturali potuisse, non quidem qua actus externus abstinentia à fructu arboris illius est præscriptus, sed qua sub illo symbolo mandata est obedientia, & homini iniunctum, vt non secundum hominem, sed secundum Deum viueret. Quod & tum fateris, quum dicis, non fuisse penes hominem tum abstinere tum comedere instituto illo & ordinatione iuris particularis à Deo dicti, licet vtrumque penes eum fuerit ex facto. Præstanda autem lex fuit homini non ex facto tantum, sed ex ordinatione illa iuris particularis. Probationes meas quas vtuli, dicis ad modum legis communis pertinere, esto, & hinc concludo positum vt ante monstraui, & docui in illa lege quam particularem vocas aliquid esse communis legis. Ergo & isthoc respectu valent, & *prima* quidem valet, vt apparet ex hisce iam dictis. Nam qua obedientiam postulauit non tantum in externo facto, sed in interno animi affectu constantem, ea ratione sine gratia supernaturali præstari non potuit. *Secunda* mea probatio abs te non percepta videtur sensui meo accommodare. Eius autem mens hæc est, & vis in hoc consistit. Quod spiritualis pœna non possit poni transgressione illius legis, cuius legis præstationi non sit promissum spirituale bonum. Huius autem legis præstationi spirituale bonum non est promissum, si quidem præstari possit absque supernaturali gratia. Nam supernaturalis gratia & supernaturalis felicitas sunt analoga. Vnde sequitur per regressum; si spiritualis pœna istius legis transgressioni est posita, tum etiam spirituale bonum eiusdem præfationi esse promissum, & propterea non nisi gratia supernaturali præstabilem fuisse: secus natura suo facto assequi posset supernaturale bonum. Hic autem considerandæ in transgressione & præstatione legis triplex differentia. Prima, quod vnica legis transgressio mereatur pœnam, præmium autem non obtingat nisi iis qui ad finem vsque legem seruarint. Secunda quod vnius præcepti transgressio mereatur pœnam, at præmium non obtingat nisi iis, qui omnia ipsis posita præcepta seruarint. Tertia, Quod transgressio præcepti æstimetur ex omissione vel facti externi, vel interni affectus, vel vtriusque simul, insuper ex fine; adeo vt transgressor habeatur qui in vno istorum delinquit: præstatio autem iudicetur ex omnibus illis iunctis, neque perfecta æstimetur nisi ex integra causa. Quæ vero de grauitate peccati à primis parentibus perpetrati dicis, verissima esse agnosco, neque puto verbis atrocitatē illius declarari posse. At vnde colligis meam argumentationē velle, quod iustius infligatur pœna hominis præceptum transgresso quum in corruptione & peccato esset, quam quum integer esset? Ego hic ista non opposui, sed hominem

Saluantur probationes Minoris. *Prima.* *Secunda.*

in puris naturalibus oppolui eadem ſupernaturalia habenti. Huic tranſgredienti iuſtius infligitur pœna quam illi; imo illi iniuſte ſi lex nõ fuit præſtabilis ſine gratia ſupernaturali: & ſi legis præſtatio non habuit promiſſionẽ ſpiritualis boni, iniuſte tranſgreſſori illius legis infligitur pœna ſpiritualis, de duabus poſtremis rationib. meis & tua ad illas reſponſione nihil dicam, tum quia in præcedentibus pleraque dicta, tum quia mihi concedis hominem ſine gratia ſupernaturali habituali non fuiſſe. Vnde ego concludo hominem in puris naturalibus conſiderari non potuiſſe prædeſtinanti Deo: vtpote quum non fuerit in puris naturalibus In eo ergo conſentimus. At dicis. Hæc argumenta nihil faciunt aduerſus ſententiam, quæ hominem communiter conſiderat. Reſpondeo, quod hæc argumenta probant hominem communiter conſiderari non potuiſſe. Non enim potuit conſiderari in puris naturalibus. In ſupernaturalibus autem conſideratus non eſt reprobatus ſiue præteritus. Nam reprobatione ſeu præteritione relinquitur homo in natura quæ nihil ſupernaturale aut diuinũ poteſt, vt eſt in tuis theſibus. Deinde ſupernaturalia illa habent commenſurationem & proportionem ad ſupernaturalem felicitatem ex prouidentia Dei. Porro quibus Deus actu prouidentiæ ſuæ affirmatiuo vult ſupernaturalem felicitatem, iis non poteſt actu præteritionis negatiuo non velle eandem felicitatem, niſi eos conſiderauit, vt per media iſta ſupernaturalia ad eam non peruenturos; ſed vel peccaturos, vel iam reipſa tranſgreſſos libera voluntate ſua. Alioqui eſſent duo contrarii actus Dei circa vnum ſubiectum ratione eiu dem & eodem tempore conſideratum.

XV. Propoſitio Arminii.

Alterum argumentum Arm. quod gratia prædeſtinatio-

SEcundo, quia gratia prædeſtinationis. ſeu prædeſtinatione homini præparata, eſt Euangelica, non legalis: illa autem non eſt præparata homini: niſi vt peccatori cõſiderato. Eſſe autem Euangelicam claret, quia prædeſtinationis decretum, eſt peremptorium: Ergo de gratia non legali, qua poteſt homo non vti, vtpote legem tranſgrediens, & tamen ſaluari; ſed de Euangelica, qua ſaluari debet, aut à ſalute excludi. Deinde quia gratia prædeſtinatione præparata, eſt remiſſionis peccatorum, & regenerationis, id eſt, auerſionis à peccato, & conuerſionis ad Deum, per mortificationem veteris, & viuificationem noui hominis.

ne præparata homini, ſit Euangelica, conſiſtaque remiſſione peccatorum & regeneratione.

Reſponſio Iunii ad propoſitionem XV.

MAiorem accipio recte intellectam: ſed in quæſtione de minore ſeu aſſumptione exponetur. Aſſumptionem, quam adfers, diſtinguo, nam de gratia Euangelica communiter accepta ſecundum naturam, falſa eſt, ſecundum nos, veriſſima. Non valet autem (vt ſcis) à dicto ſecundum quid ad id quod ſimpliciter. Rem exponam paucis. In gratia ſupernaturali Euangelica duæ ſunt partes, vna conſeruatio eorum, qui in gratia ſunt: altera, eorum qui in gratia non ſunt acquiſitio. Huius autem gratiæ alius ordo natura eſt, alius ſecundum nos. Naturalis ordo eſt, vt qui ſunt in gratia conſeruentur (hoc Angelis prædeſtinatione & electione factum) deinde vt qui non ſunt in gratia acquirantur, vt ſit hominibus. Secundum nos vero qui iam à gratia excidimus, ordo diuerſus eſt: prius enim acquiri oportet eos qui ſunt perditi, vt facit Chriſtus Euangelio: deinde vero conſeruari, vt futurus in æternum eſt virtute ſua in cœlis, quum ſimiles Angelis erimus. Minor igitur falſa eſt ſimpliciter, ſi dixeris, gratia Euangelica ſimpliciter non eſt præparata homini, niſi vt peccatori conſiderato: nam homini ſimpliciter communiterque præparata eſt; quod etiam Deus propoſito in Edene ſymbolo arboris vitæ eſt teſtificatus homini. Sin autem dixeris de hac gratia Euangelica, id eſt, hoc modo & ordine conſtituta, minorem accipio quidem: ſed non valet conſequutio, vt modo dicebamus.

Diſtinguit Iunius gratiam Euangelicam, in conſeruantem, quæſit Angelorum & acquirentem quæ in minum peccatorum. Gen. 1.

mus. Gratia enim Dei secundum substantiam vna est Euangelica, sed ordine & modo duplex, qui modus & ordo non mutat substantiam rei. Quapropter nihil attinuit ad rem, vt probaretur maior; quam etiam, si bene intelligatur, religiose affirmamus. Quod dicis *posse hominem gratia legali non uti, & tamen seruari*, durum est, nisi commode (vt scio te sentire) explicetur: sed hoc nihil ad quæstionem. Postremo, quod gratiam Euangelicam circumscribis remissione peccatorum, regeneratione, &c. tu ipse, mi frater, ex iis quæ modo diximus, vides imperfectum esse: quia conseruationem præteris, alteram essentialem illius partem. Alioquin rem ipsam concedimus & credimus.

Circumscribere eam remissionem peccatorum & regenerationem dicit imperfectum esse.

Replica Arminii, siue consideratio Respon. ad XV. propositionem.

Repetit Armin. argumentum suum, idque forma syllogistica ponit. Deinde illud saluat.

ARgumentatio mea est huiusmodi. Gratia Euangelica nõn est præparata homini nisi vt peccatori considerato.

At gratia prædestinationis seu prædestinatione homini præparata, est Euangelica.

Ergo gratia prædestinationis non est præparata homini nisi vt peccatori considerato.

Syllogismus sua figura & modo, & tribus terminis constat. Quare non aliud, neque plus quam est in præmissis concludit, vt vt enim gratia Euangelica communiter considerata duas haberet partes, tamen ego gratiam Euangelicam, de qua loquor, ad vnam partem restrinxi: nam de gratia Euangelica loquor, quæ homini est præparata. Homini autem non illa communiter accepta sed altera tantum eius pars est præparata: quæ est acquisitio eorum qui in gratia non sunt: non conseruatio illorum qui in gratia sunt, nullus enim hominum in gratia quam in creatione obtinuit, conseruatus est, omnes exciderunt. Quare nulla hic est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Gratiam enim Euangelicam in matore & minore prorsus eodem modo sumo: non ibi secundum naturam, hic secundum nos aut vice versa, sed vtrobique secundum nos, nempe qua hominibus non Angelis est præparata. Ergo tum maior tum minor, te fatente, est verissima. At dicis simpliciter falsum esse, gratiam Euangelicam homini non esse præparatam nisi vt peccatori considerato, eo quod homini simpliciter communiterque præparata est, vt Deus homini testatus est symbolo arboris vitæ in Edene homini proposito. Respõdeo. Æquiuocationem esse in præparandi voce, ea discussa veritas meæ sententiæ erit manifesta. Præparatio gratiæ est aut prædestinationis aut prouidentiæ vt contra illam distinguitur. Prouidentia præparatur gratia sufficiens, & si efficax vt nonnulli volunt, non finaliter efficax. Prædestinatione præparatur efficax & quidem finaliter talis. Prædestinatio enim addit supra prouidentiam certitudinem euentus vt loquuntur Scholastici, prouidentia præparatur gratia communis quæ est hominum promiscue; prædestinatione singularis quæ est electorum propria. Prouidentia præparatur gratia tum legalis tum Euangelica. Prædestinatione Euangelica tantum, prouidentia præparatur gratia tum in Paradiso, tum extra Paradisum communicabilis. Prædestinatione præparatur gratia quæ in Paradiso communicari non potuit. Iam vero symbolo arboris vitæ testificatus est Deus gratiam communem non singularem, gratiam legalem non Euangelicam, gratiam in Paradiso communicabilem, gratiam denique sufficientem non efficacem. Ergo gratia quam Deus symbolo arboris vitæ est testificatus, est prouidentiæ non prædestinationis. Huiusmodi autem gratia Euangelica, quæ finaliter efficax, singularis non communis, non nisi extra Paradisum communicabilis, & quæ homini prædestinatione est præparata, non est alia, quam quæ homini vt peccatori considerato tantum est conueniens. De gratia itaque Euangelica, id est, hoc modo & ordine constituta maiorem & minorem accipio. Quare consecutio valet. Et licet gratia substantia sit eadẽ, modoq; tantũ & ratione

Per gratiam Euangelicam intelligere dicit non eam quæ Angelis, sed eam quæ hominibus per prædestinationem est præparata, nempe acquirentem, quæ in solos peccatores quadrat.

Ad exceptionem Iunii

quod gratia homini simpliciter & communiter præparata sit.

Non agi hic de gratia per prouidentiam, sed per prædestinationẽ præparata, quæ ea sola est quæ homini vt peccatori conuenit.

variet, tamen variatio istius modi, facit, vt gratia isto modo & ordine constituta non possit nisi peccatori certo præparari. Tota res planius constabit, si concludam additis probationibus assumptionis illius syllogismi antecedentis.

Syllogismi præcedentis repetitio cū probationibus, ad rei euidentiam.

Gratia Euangelica, qua homo reipsa saluatur, quæ constat remissione peccatorum & regeneratione, non conuenit homini nisi vt peccatori considerato.

At gratia prædestinatione præparata homini, est gratia Euangelica, qua homo reipsa saluatur, constans remissione peccatorum & regeneratione.

Ergo gratia prædestinatione homini præparata non conuenit homini nisi vt peccatori considerato. Et per consequens,

Deo prædestinante homo non est consideratus in puris naturalibus; quod erat probandum.

Quam inconueniens argumentatio futura sit, si gratia homini simpliciter communiterque præparata sic intelligatur.

Si vero quis hoc pacto concludat,

Gratia Euangelica homini simpliciter communiterque præparata est.

At gratia homini prædestinatione præparata est gratia Euangelica.

Ergo gratia prædestinatione præparata est homini simpliciter communiterque cōsiderato. Ille non vno modo fallet in ista argumentatione sua. Nam primo maior falsa est simpliciter sumta. Gratia enim conseruationis in statu primæuo, quam tu etiam Euangelicam vocas respectu Angelorum non est præparata homini. Deinde quatuor sunt termini in syllogismo. Nam in maiore gratia Euangelica simpliciter dicitur, in minore secundum quid. Si dicatur in minori eodem sumi modo quo in maiore, tum etiam minor simpliciter falsa est. Nam gratia prædestinatione homini præparata est gratia Euangelica secundum quid, & nostri respectu intellecta. Vtor tuis phrasibus, sed quid si negem, Gratiam quæ Angelis electione & prædestinatione est facta, Euangelicam dici posse? & petam illius, quod dicis, probationē? quod meo iure possem. Nam inprimis prout Euangelium nobis explicatur in sacris literis, certum est gratiam Angelis factam Euangelicam dici non posse. Euangelii enim summa est hæc: Resipiscite & credite Euangelio, seu credite in Iesum Christum Filium Dei, & remittentur vobis peccata, accipietisque Spiritus sancti donum, & inde vitam æternam. Hæc Angelis electis nullo modo conueniunt. Si dicas, non esse Euangelicam eo modo quo Euangelium hominibus peccatoribus accommodatum est; simpliciter tamen Euangelicam dici posse, vtpote secundum quam in statu suo sunt conseruati. Patere, mi frater vt probationem illius abs te petam. Ego pro tenuitate meæ capacitatis nullam aliam rationem istius tuæ sententiæ concipere possum: quam quod Christus etiam Angelorum Mediator dicitur, & Angeli in illo electi dicuntur. Sed nouit tua dignitas id inter doctos controuerti, & iam ante aliquid de eo nobis dictum est. Ego vero etiam concesso eo quod Christus Mediator Angelorum dici possit, mihi persuadere non possum gratiam quæ Angelis facta est, aliquo Christi merito, seu opere quod pro Angelis apud Patrem peregit, illis paratam & impetratam esse. Gratia autem quam Christus non impetrauit Euangelica dici, mea sententia, non potest. Deinde puto duplicem in vniuersum esse viam modum & rationem obtinendæ felicitatis æternæ supernaturalis. Vnam strictæ iustitiæ & legalem, alteram misericordiæ & Euangelicam: quemadmodū etiam duplex est fœdus Dei, operum vnum, alterum fidei; vnum iustitiæ, alterum gratiæ: vnum legale, alterum Euangelicum. Per illam viam & rationem felicitas obtineretur perfecta legis creaturæ à Deo datæ obedientia: per hanc vero viam & rationem obtinetur felicitas inobedientiæ remissione & iustitiæ imputatione. Aliam viam mens humana concipere nequit: faltem nulla alia sacris Scripturis est patefacta. Hi duo modi hunc inter se ordinem habēt, vt iste præcedat, sic iustitia Dei, conditione creaturæ, & natura rei ipsius postulante: alter modus sequatur, si quidem per illum primum felicitas creaturæ obtingere nequeat & Deo visum sit etiam illum creaturæ proponere, quod originem est puri puti arbitrii diuini. Potest autem hoc dici etiam

Gratiam quæ Angelis facta est secundum stylum Scripturæ, non posse dici Euangelicam.

puni-

punire vel condonare. Vtraque via & ratio circa hominem est vsurpata, vt Scriptura declarat multis locis, & breuiter loco ad Rom. 8. v. 3. *Nam quod erat impossibile legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus suo ipsius Filio misso in similitudine carnis peccati, idque pro peccato, peccatum condemnauit in carnem.* Circa Angelos vero puto illum priorem modum tantum vsurpatum esse, Deumque statuisse cum Angelis iuxta fœdus legale, iustitiæ strictæ & operum agere; in hominum vero salute omne suum bonum explicare: quemadmodum ex eo apparet quod Angeli præuaricatores citra vllam spem veniæ immedicabiliter peccarunt, reliqui vero non veniam malefactorum obtinuerunt quæ non commiserunt, sed in statu suo conseruati & confirmati sunt: fors gratia quæ illis obtigit mediante Christo, & gratiam cum illis communicante; rectè non illa; quam Christus aliquo suo facto, pro ipsis apud Deum perpetrato, illis meruerit aut impetrauerit.

Sed hæc παρεγγρ. Illa phrasi qua dico hominem gratia legali posse non vti, & tamen saluari, idem volui, quod tu dixisti, Deum posse, si velit, iniquitatem tollere vt nubem: & puto Apostolum idem dicere. Rom 4. *Qui non operatur* (id est qui legem non implet & propterea gratia legali non vtitur, sed credit in eum, qui iustificat impium, illi fides pro iustitia imputatur. Sed hoc nihil ad propositum. Quod autem gratiam Euangelicam circumscripsi remissione peccatorum & regeneratione, nihil peccaui. Non enim illam qua communiter (si tamen ista sit) sed qua secundum nos consideratur, explicui. At illa ita explicata, partem illam, quæ conseruationis dicitur, excludit, (nisi conseruationis vox significet perseuerantiam in statu restaurationis.) Nos enim non sumus saluati conseruatione in primæuo statu: nobis gratia conseruationis in primæuo statu non est prædestinatione præparata. Cedimus enim omnes & peccauimus. Hic rursus monendum, nos nihil de Angelis agere, itaque quæ Angelis & hominibus sunt communia, hic ex lege κατ' ὅλα, & methodi esse contrahenda vt hominibus solis conueniant, secus in specie de genere dicemus.

XVI. Propositio Arminii.

TErtio, quia relictio creaturæ in natura sua, creaturæ inquam cui lex lata est sola gratia præstabilis, est causa peccati per remotionem aut non dationem eius quod solum potest à peccato prohibere. Hoc autem est gratia. Qua ratione hæc sententia in illam priorem incidit, quæ peccati ordinationem decreto adscribit, vnde necessario peccatum existit.

Tertium argumentū Arm. quod relictio creatura in natura sua sit causa peccati, per non dationem prohibentis.

Responsio Iunii ad XVI. Propositionem.

PRopositio de homine integro vere non potest prædicari: nam lex Adamo in integritate fuit non sola gloria, sed natura simul & gratia præstabilis, cum natura ipsius esset rectè ad gratiam ordinata: defecit autem in re naturali, & natura præstabili, quæ non erat communis legis, de qua hic habetur sermo; sed singularis legis ad solam naturam respicientis, atque pertinentis simpliciter, & ab ea sola præstabilis, vt Deus ipse Adamo prænunciauerat, vt in propos. 14. ante ostendimus. De nobis vero, prout iam sumus, optime enunciari potest, legem sola gratia præstari posse. Imo ne præstari quidem à nobis potest, sed imputatur per gratiam, & fide præhenditur per Christum præstita. Præterea & illud falsum est, *relictionem creaturæ in natura sua, &c. causam esse peccati per remotionem aut non dationem prohibentis*, si intelligitur vniuersè. Tum enim partialis causa est peccati, quum remouetur, aut non remouetur prohibens, si debetur: si autem non debetur, partialis causa peccati merito dici non potest. Si debet agere, in culpa est: si non debet, non est in culpa peccati, si deest. Hoc natura ipsa docet, & Clemens Alexandrinus duobus locis Stromat. exponit commodissimè. In lege autem & naturale est aliquid, quod Adam præstare natura potuit, & aliquid ad gratiam ordinatum, cui sola natura non potuit,

Dicit Iunius gem Symbolicam homini integro præscriptam solanatura præstabilem quæ hic habetur sermo; sed singularis legis fuisse.

Item non dationem causam esse peccati prohibentis causam peccati non esse nisi debita fuerit: debitam autem ad præstationem legis non fuisse.

tuit sufficere. Quamobrem licet in legem naturalem peccauisset Adam, si tamen in re naturali (vbi indebita gratia) peccauisset, sola voluntas eius in culpa fuisset, non destitutio gratiæ; prout accidisse in illa singulari lege constat Adamo data. Est igitur inanis conclusio. De ordinatione peccati & decreto Dei, & quid sit ordinatio propriè accepta, diximus in propos. 6. Quod inde necessario peccatum existat, est in consequentis argumentationis; cum Dei ordinatio nihil agat indebitum, sed is qui peccatum facit; & nihil omittat debitum, sed omnia præstet perficiatque sapientissimè. Sed de hac re tota in propositione 6. satis.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad XVI. propositionem.

Gratia positione naturam non excludi dicit Arminius.

QVum gratiam dico non excludo naturam; illa enim præsupponit hanc: tantundem autem valet ista phrasis, sola gratia præstabilis, atque si dixissem, non præstabilis sine gratia, particula (sola) non ad exclusionem naturæ sed ad necessariam gratiæ inclusionem faciente. Positis vero illis antecedentibus; legem homini datam quam præstare non potest sine gratia & gratiam illi homini non esse datam; sequitur conclusio, peccati causam non esse hominem, sed illum qui talem legem posuit, & præstandi facultatem non tribuit: vel vt rectius dicam, tum transgressio illius legis peccatum dici nequit, quum lex illa sit iniusta, Dei velut metentis vbi non seminauit, quod abest à bono & iusto Deo; & transgressio eius sit necessaria, non voluntaria, ab impotentia non transgrediendi. Quare vsquequaque verum est: Qui non dat id sine quo peccatum vitari nequit, vel remouet id sine quo lex præstari nequit, is vero est autor peccati, vel potius causa quod lex illa non obseruatur, quæ non obseruatio tum peccati rationem habere nequit. Conditio illa, si detur prohibens, frustra hic additur. Necessario enim debet Deus homini potentiam præstandi illam legem, quam illi ponit, nisi forte homo se potentia priuauerit sua culpa, tunc Deus ad eius restitutionem non tenetur. At ille casus in primo statu ante peccatum locum non habet. Hoc sensu concedo enim qui potentiam præstandi legem & vetandi peccatum non tenetur dare, non esse autorem peccati si non det; sed hoc addendum: Deum teneri dare potentiam illam, si dedit legem cuius præstatio illam necessario requirit. Deus quidem nemini quidpiam debet simpliciter; nemo enim illi dedit vt rettribuatur ei: sed potest Deus aliquo suo actu se debitorem homini facere, vel promisso, vel postulatione actus. Promisso, si polliceatur simpliciter vel sub conditione, tum simpliciter, aut præstita conditione est debitor. *Non est iniustus Deus vt obliniscatur operis vestri.* Hebr. 6. Postulatione actus debitor est dandi potentiam actui illi præstando necessariam. Si non det & nihilominus postulet actum data lege, tum ipse causa est quod homo legem illam transgreditur, non homo, Esai. 5. Cæterum de antecedentibus illis, an lex homini lata, sit sine gratia præstabilis necne, & an homo supernaturalem gratiam in primo statu acceperit, in responsione propos. 10. & 14. actum est satis. Neque ad rem facit quod dicitur: Si homo in re naturali (vbi in debita gratia) peccauisset, sola eius voluntas in culpa fuisset, non destitutio gratiæ: quis enim hoc negat? si per naturæ vires lex illa præstari potuerit. Quod vero hoc acciderit in illa singulari lege Adamo data. id pernego. & causæ negationis iam ante ad respons. 14. propos. nobis redditæ sunt. de ordinatione peccati & quomodo illud decreto Dei ex mente Caluini & Bezæ substernatur propos. 6. dictum est. Dei ordinatio nihil agit indebitum, fateor: sed talis ordinatio peccati qualem illi Deo tribuunt, quia Deo non conuenit, non mirum est, quod ex ea quid indebitum Deo tribuatur.

Deum duplici modo se debitorem facere dandi potentiam hominis; primo si promittat. 2. Si legem ferat sine illa non præstabilem.

Negat Arm. legem illam singularem Adamo datam per naturæ vires fuisse præstabilem.

XVII. Pro-

XVII. Propositio Arminii.

3. quæst. 2. sent. de præparatione pœnæ sic præteritorum.

AD tertiam quæstionem quod attinet, in ea non controuertitur, an Deus aliquorum peccatum præuidens, pœnas illis meritas præparauerit; sed an ita præteritorum & in natura relictorum peccatum præuidens pœnam illis ab æterno præparauerit. Quod mihi non videtur.

Responsio Iunii ad XVII. Propositionem.

QVorum peccato meritas pœnas præparauit Deus, ii non sunt electi: ergo sunt præteriti atque reprobati. Quod autem ita sint præteriti, vt conuenit sapientiæ Dei, ante est demonstratum.

Replica Arminii, seu consideratio Responsionis ad XVII. propositionem.

Quorũ peccatis Deus decreto peremtorio meritas pœnas præparauit, ii non sunt electi.

QVod illi, quorum peccatis meritas pœnas præparauit Deus, non sunt electi, vniuerse verum est. Nam & electorum peccatis præparauit meritas pœnas, tum eas Christo imponendo vt expiaret illa, tum ab ipsis electis aliquando eas reposcendo, vt discant quomodo in æternum tractari meruerint, tractandique fuerint, nisi Deus ipsorum misereri statuisset. At verum est si de præparatione per decretum de quo agimus intelligatur. Illo enim decreto non tantum peccatis meritæ pœnæ præparantur, sed etiam reipsa peccatoribus & in æternum infliguntur. Quin potius illo decreto, pœna peccato non præparatur vt merita vel debita, sed vt per misericordiam, quæ debitum nonnullis remittit, non condonanda. Quam distinctionem postulat ordo electionis & prædamnationis illi oppositæ. Electio enim pœnam meritam & debitam condonat. Prædamnatio illi oppositæ pœnam meritam & debitam non condonat. Infligitur ergo per damnationem prædamnationis executionem non vt merita seu debita, sed vt non condonata. Deinde distinguendum inter præparationem pœnæ factam à

Pœnæ illorũ qui condemnabuntur proprie considerandæ veniunt, vt per misericordiam non condonãda.

prouidentia Dei iusta, & præparationem pœnæ factam decreto prædamnationis diuinæ, quæ electioni opponitur. Illam enim euadunt omnes resipiscentes & credentes in filium Hanc nullus euadit. Quia decretum prædamnationis est irreuocabile & peremtorium. Quæstio autem non est an Deus pœnam præparauerit iis, qui ita præteriti sunt, vt conuenit sapientiæ Dei: quis enim neget si præteriti sint aliqui, vt sunt, ita præteritos vt conuenit sapientiæ Dei? sed quæritur, an istorum ita præteritorum & in natura relictorum; quemadmodum explicatum est, peccatum præuidens Deus, pœnam illis decreto prædamnationis præparauerit, quod mihi non fit verisimile. argumenta huius meæ sententiæ probandæ attuli, quæ iam considerabimus.

Quæstio hic est de præuisione peccati & prædamnatione eorumque sic præteriti vt habet secunda sententia.

XVIII. Propositio Arminii.

PRimo ex antecedentibus: quia pœna præparari iustè non potest puro actu diuini placiti præteritis, ob peccatum præuisum, quod ex ista præteritione & in natura relictione necessario illis perpetrandum fuit. Secundo, pœna illis ordinata est spiritalis: pœna autem spiritalis ordinari non potest ab origine sua defecturis, si præmium ex aduerso spiritale præparatum non fuerit in origine perstituris. At præmium huiusmodi illis talibus non est præparatum: solis enim naturæ viribus potuerunt in origine perstare; at illis fœlicitas spiritalis acquiri non potest.

Probat Armin. 2. argumentis pœnam sic in natura relicto non potuisse iuste præparari, 1. dicitur à necessitate peccati, 2. à conditione pœnæ.

Responsio Iunii ad XVIII. Propositionem.

AD primum, negatur. 1. Adamum in commune fuisse à Deo præteritum & in natura relictum; sed ex naturæ modo permissum sibi in facto singulari & naturali solum, quod penes solam naturam esset; eumque diligenter à Deo præmonitum, & quasi ex condicto à Deo informatum. 2. negatur ex ea præteritione peccatum illi necessario fuisse perpetrandum. Nam si necessario, habitus fuisset aut qualitas patibilis in natura hominis: fuit autem potentiæ ad vtrumuis libera & contingenter ad hoc aut illud voluntate lata.

Ad primum argumentũ.

Non

Non ergo necessario perpetrandum fuit. Contingenter itaque perpetrauit (quod Scriptura & consensus Ecclesiæ semper tradiderunt) vtpote ex potentia naturæ libera, quæ voluntatis est. Recte enim sapiens Eccles. 7. *hoc inueni, Deum fecisse hominem rectum, ipsos autem quærere ratiocinia plurima.* Ad 2. In propositione addendum, *etiam*, in hunc modum; pœna illis ordinata est etiam spiritalis: nam vtriusque modi pœna illis, nempe corporalis & spiritalis, *in*stituta est, Scriptura teste. At negatur assumptio, dicens præmium huiusmodi non fuisse illis præparatum communiter, si in origine perstitissent. Omnino enim constat fuisse propositum illis naturæ fœdere, & ordinatione ad gratiam, si perstitissent: quemadmodum & symbolo arboris vitæ significatum est, & mortis denunciatione promulgatum. Quid enim mors, nisi priuatio huius & futuræ vitæ? quæ autem priuatio, nisi fuisset homini vita, hæc natura, illa vero ordinatione gratiæ post naturale curriculum vitæ huius à Deo consummandæ? Hoc autem dictum probaturus adiicis, *solu enim naturæ viribus potuerunt in origine perstare.* Et hoc negatur: potuerunt solum in naturalibus rebus, in ordinatis ad gratiam minimè, vt iam sæpius ostendimus. Falsa igitur est tota argumentatio: At, inquies, certa est ex hypothesi Thomæ argumentatio, qui in causa electionis hominem consideratum voluit in puris naturalibus. Nos vero ad ista respondemus in hunc modum. 1. Id nos non attingere, qui hominem à Deo in causa electionis communiter fuisse consideratum affirmamus. 2. Etsi Thomas sic interdum loquitur, tamen rectè accipi oportere, quia sumitur hoc loco æquiuocè: nam alia est ratio electionis, de qua tamen eiusdem Thomæ mentem exposuimus in propos. 6. alia conditionis Adami, quum in peccatum lapsus est. Constat autem ex omnibus Thomæ scriptis, id ne per somnium quidem ipsi venisse in mentem, quod Adam tum esset in puris naturalibus. Id enim qui sentire posset, qui aperte vbique clamat, hominem fuisse conditum in supernaturali gratia, atque hoc ipsum expresse contra Magistrum sententiarum asserit? Falsa igitur hypothesis, & Thomæ falso adscripta. Quod si falsa est hypothesis, etiam inanis argumentatio. Nec solis naturæ viribus potuit homo in conditione & statu suo persistere (id enim dici malum, quam origine, quia euidentius) nec illis spiritualem fœlicitatem acquirere: non enim merces operariorum est spiritalis fœlicitas, sed filiorum in Christo hæreditas, data per gratiam, non labore parta.

Ad secundum argumentum.

De sententia Thomæ.

Thomam contra Mag.

Sententiarum sustinere, hominem fuisse conditum in gratia supernaturali.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad XVIII. propositionem.

ARgumentum prius nititur hypothesi definitionis, qua præteritio in thesibus tuis est definita. Ea sic habet: *Præteritio est actus diuini placiti quo Deus ab æterno statuit creaturas quasdam in natura ipsarum relinquere, ac non communicare cum eis supernaturalem gratiam qua firmetur natura earum integra, aut corrupta instauretur, ad declarationem libertatis bonitatisque suæ. Natura autem illa est qua nihil supernaturale aut diuinum potest* vt est thesi 10. eiusdem disputationis. In natura enim eadem & eodem modo considerata relinquuntur præteriti, ex qua & qualiter considerata euehuntur prædestinati. In tali natura relicti, *qua nihil supernaturale aut diuinum potest*, non possunt præstare legem sine *gratia supernaturali* non præstabilem. Quare ob huiusmodi peccatum perpetratum aduersus legem ipsis non præstabilem, pœna illis iustè præparari nequit. *Primum* itaque quod negatur, mihi præter scopum esse videtur. Non enim agimus de modo quo Adamus suæ naturæ relictus & sibi permissus est. Tum enim relictio Adami in manu consilii ipsius non est decreti præteritionis, sed prouidentiæ, qua Deus citra discrimen prædestinatorum & reproborum versatus est circa hominem recens creatum, & quidem necessario ex hypothesi, quod libertum hominem condere voluit. Verum agimus de relictione in natura, quæ est decreti præteritionis. Si dicas cos

Salutis primi argumenti exitus præteritione sine relictione in natura, necessario sequi peccatum.

Ad primum quod is negatum fuit.

eos qui præteriti sunt consideratos à Deo in Adamo vt participes eorundem, qua Adamus in primæuo statu habuit, respondeo sic consideratos non esse relictos in natura quæ nihil supernaturale aut diuinum potest. Quare hæc hypothesis falsa erit, quæ tantum niti videtur definitione præteritionis in thesibus tuis vsurpata. *Ad secundam* negatiuam respondeo. Ex relictione in natura *quæ nihil supernaturale aut diuinum potest* (intelligo neque per se, quod fateor; neque per aliquod pli superintuitum, vtpote cui nihil supernaturale additum fuerit, ex hypothesi tuæ definitionis) necessario perpetrandum est peccatum ita relicto, quod non potest sine gratia supernaturali vitari. Est quidem voluntas libera, sed non respectus illius actus qui sine supernaturali gratia aut præstari aut omitti nequit. Quemadmodum nec eadem est libera respectu actus quo vult vniuersalissimo & suum bonum. Ratio, quia in homine est passibilis qualitas propendens in illum actum veritum, motura voluntatem ad eiusdem actus consensum & perpetrationem: & necessario motura, si voluntas prædita non sit potentia motui isti resistendi; quæ potentia est gratia supernaturalis ex nostra hypothesi. Ad explicationem huius plenioremm pauca addo. Actus Dei negatiuus, qui peccatum hominis præcessit; est aut prouidentiæ, aut reprobationis vel præteritionis qua contra prouidentiã distinguitur. Non reprobationis. Primo, Quia actus reprobationis est circa aliquos homines, non circa omnes. neque enim omnes sunt reprobati. 2. Si ex actu reprobationis vel non sine eo existit peccatum, tum aliqui tantum homines peccant, alioqui non: nempe illi peccant, circa quos Deus actu negatiuo præteritionis suæ versatur, non peccant, circa quos eodem actu non versatur: at omnes peccarunt: ergo non ex illo actu. 3. Si ex reprobationis actu negatiuo existit peccatum, iam sequitur Adamum & omnes in eo homines esse reprobos. Adamus enim & omnes in eo homines peccarunt. Falsum autem consequens, falsum igitur & antecedens. 4. Ex contrario. Si ex actu negatiuo præteritionis existit peccatum hominis, tum ex actu prædestinationis affirmatiuo, qui illi eodem momento est opponendus, (neuter enim est sine altero, & oppositè dicuntur) est perseuerantia hominis in bono, saltem quod ad istum actum voicum. At nullus homo persistit in bono, in quo creatus est, ex actu affirmatiuo prædestinationis. Ergo neque ex actu negatiuo reprobationis siue præteritionis est peccatum hominis. 5. Quibus Deus semel ex actu negatiuo reprobationis negat efficax auxilium, eis finaliter negat efficax auxilium, alioquin reprobi non sunt reprobi. At omnibus hominibus non negat efficax auxilium finaliter: sic enim omnes essent reprobi. Ergo actus ille quo omnibus hominibus semel est negatum efficax auxilium non est actus reprobationis. Verum quia actus aliquis Dei negatiuus præcessit peccatum hominis, secus enim homo non peccauisset. Ergo ille actus est prouidentiæ. Hic autem duo considerandа. Primum, Quod peccatum ex illo actu negatiuo non existat necessario, sed stante illo actu possit fieri vel non fieri. Nam prouidentia ordinauit hominem in vitam æternam, & media contulit ad illam consequendam sufficientia & necessaria: relinquens (vt decebat ex institutione prima) hominis arbitrio vsum liberum istorum mediorum, & nolens libertatem illam impedire ne rescinderet quod instituerat, vt pulchrè Tertull. loco citato abs te ex lib. 2. adu. Marcionem respons. 14. Ex quo actu Dei negatiuo nolentis impedire peccatum efficaciter (cui oppositus actus affirmatiuus volendi efficaciter impedire fuisset inconueniens primæ institutioni hominis, & actus affirmatiuus volendi impedire finaliter fuisset prædestinationis) existit quod homo peccare actu potuit, non quod actu peccauit, verum quia Deus pro infinitate scientiæ suæ vidit ab æterno hominem certo tempore lapsurum, hinc lapsus infallibiliter accidit respectu tantum illius præscientiæ, non respectu vllius actus voluntatis Dei, siue ille affirmatiuus sit, siue

Ad secundum quod negatiũ fuit.

Fusè probatur actum negatiuum Dei qui peccatum hominis præcessit, non esse reprobationis vel præteritionis sed prouidentiæ.

Ex actu illo negatiuo peccatum non existet necessario, sed stante illo actu posse fieri vel non fieri.

negatiuus. Quidquid enim respectu actus voluntatis Dei infallibiliter accidit, idem etiam necessario euenit, necessitate non consequentiæ modo sed & consequentis. Hinc breuiter licet notare discrimen inter *infallibiliter* & *necessario* fieri. illud est ex infinitate scientiæ Dei, hoc ex actu voluntatis Dei: illud solam Dei scientiam respicit, cuius est contingentia infallibiliter & certo scire; hoc ad ipsam rei existentiam pertinet, cui ex voluntate Dei accidit necessitas. Secundo, Sic considerandum, quod prouidentia Dei non discriminat præcisè inter homines, qua electi sunt & qua reprobi. Et propterea ille actus negatiuus Dei est de omnibus hominibus communiter & vniuersè absque vllo discrimine electorum & reproborum. Ex hisce concludo: Quia actus ille negatiuus qui peccatum antecessit non est reprobationis seu præteritionis, sed prouidentiæ contra illam distinctæ, hinc sequitur Deum præteritionis actu non esse versatum circa homines extra peccatum vel vt nondum peccatores consideratos. Neque enim actus aliquis negatiuus præteritionis præiuit vel ordine vel tempore hunc actum prouidentiæ negatiuum. Nullus etiam alius actus præteritionis inter hunc prouidentiæ actum & peccatum interuenit. Si interuenit actus aliquis præteritionis, etiam prædestinationis interuenit. Non hic, ergo nec ille. Esset enim hic actus prædestinationis conseruatio aliquorum in bono, & vindicatio a peccato possibili. At nemo hominum in bono conseruatus fuit, & à peccato possibili vindicatus: omnes enim peccauerunt.

Discrimen inter infallibiliter & necessario fieri.

Actum illum negatiuum esse prouidentiæ communis, qua præcisè non discriminat inter electos & reprobos vt sic.

Vnde sequitur Deum actu præteritionis non esse versatum circa homines vt nondùm peccatores consideratos.

Nihil autem hic opus probare hominem non necessario sed libere peccasse, illud enim non controuertitur; sed docendum fuit, posita ista præteritione hominem nihilominus libere & non necessario peccasse

Argumentum secundum etiam nititur hypothesi, quam ex tuis thesibus mihi desumpsisse videor, recte an secus tu pro tua prudentia iudicabis. Hypothesis constat *duabus partibus. Prior* est. Fœlicitas supernaturalis non potest acquiri solius naturæ viribus. *Altera*. Lex Adamo lata potuit præstari solis naturæ viribus. *Prior* pars est vera. *Altera* est in tuis thesibus. Homo relinquitur in natura quæ nihil supernaturale aut diuinum potest. At potuit tamen præstare Legem, alioquin Deus est iniustus qui ponit Legem, creaturæ non præstabilem. Hinc concluso, quod Legis illius transgressioni non debuerit poni pœna spiritualis, cuius præstationi non est promissum præmium spirituale seu supernaturale. At legis, quæ solis naturæ viribus est præstabilis, præstationi præmium supernaturale non promissum, secus natura supernaturale poterit acquirere. Ergo legis eiusdem transgressioni non debuit poni pœna spiritualis. Subsumo. Sed Lex Adamo lata fuit præstabilis *solius naturæ viribus*, ex tuo sensu prout ego illum percepi. Ergo non debuit illi poni *pœna spiritualis*. Est autem illi posita *pœna spiritualis*. Ergo *iniuste*. An vero ista ex thesibus tuis consequantur nec ne, iam non amplius inquiram: quia nunc aperte dicis primis nostris parentibus præmium supernaturale fuisse præparatum si in origine sua perstitissent. Et propterea valere inbeo istam meam argumentationem, vtpote cui hypothesis subtrahitur, qua nitebatur. Ex eo autem quod dicis, sic concludo pro mea sententia Quod hominibus omnibus sub conditione obedientiæ, quam præstare poterant ex dono Dei illis concesso aut concedendo instituto gratiæ, est præparatum: id ipsum aliquibus hominum certo & definito Dei decreto negari non potest, nisi præuisa illorum inobedientia. At vita æterna omnibus hominibus est præparata sub conditione obedientiæ quam præstare poterant. Ergo vita æterna aliquibus hominum certo & definito Dei decreto, hoc est præteritione negari non potest, nisi præuisa illorum inobedientia. Et propterea homines Deo præteriti sunt considerati vt peccatores, non igitur communiter considerati. *Thoma* sententiam non attingo nisi vt est tuis thesibus explicata. Liceat autem mihi petere à Thoma, vt probet Deum præscisse,

Solutio secundi argumenti de pœna spirituali præter actum negatiuum.

Fatetur Arminius hunc argumenti sui hypothesim sine qua nitebatur subtractam à Iunio.

Sed ex totamen quod à Iunio ponitur argumentum dicit pro sua sententia.

De sententia Thomæ.

tetiisse hominem in statu integritatis, in quo non naturalia tantum sed & supernaturalia habuit, consideratum. Fateor spiritalem fœlicitatem esse hæreditatem filiorum, sed quæ alio pacto contigisset perstantibus in statu primæuo, quam credentibus in Christum. Illis enim fuisset data *ex lege operum*, his datur ex *lege fidei*; illis *ex debito merces* fuisset data vt *operantibus* Rom. 4.4. his *imputatur vt credentibus ex gratia:* illis data fuisset ex *iustitia legis*, quæ dicit *qui fecerit ea homo viuet in his*; His datur ex *iustitia fidei*, quæ dicit, *si credideris in corde tuo*, &c. Rom. 10. De isto autem statu primæuo & perseuerantia in illo, nobis sermo fuit.

XIX. Propositio Arminii.

Argumentū Arm. generale contra secundam sententiam quod idem sit & vniforme, obiectum decreti & exsequutionis.

VIdetur considerandum præter hæc omnia, quod cum prædestinatio, præteritio, reprobatio nihil ponant actu in prædestinato, præterito, & reprobato, idem omnino sit, & eodem modo consideratum subiectum exsequutionis in re, & decreti in mente diuina. Quare cum Deus non communicat gratiam actu, nisi cum peccatore, nempe gratiam prædestinatione præparatam; non prætereat actu; non damnet aut puniat nisi peccatorem: consequens videtur Deum non statuisse gratiam impartiri, nisi peccatori; non præterire, non reprobare nisi peccatorem.

Responsio Iunii ad XIX. Propositionem.

Prædestinationem nihil actu ponere in prædestinato, interpretatur Iunius pro nihil in eo supponere.

ANtequam de re dico, recordari opus est, homonymiæ illius quam in proposit. 2. annotauimus. Reprobare in toto hoc scripto tuo damnare est, & reprobatio damnatio. Mihi vero reprobatio, & præteritio siue non electio sunt idem. Quamobrem vt res sit euidentior, non indignè feres, si pro reprobationis voce damnationem suffecero. Dicis, *prædestinationem præteritionem, & damnationem nihil ponere actu in prædestinato*, id est, prædestinatum siue electum, præteritum, & damnatum citra vllam contemplationem qualitatis, quæ in ipso sit, à Deo eligi, prætetiri, & damnari. Ego vero diuersam horum esse rationem ex Scripturis puto: nam electio quidem, & non electio nihil ponunt in electo atque præterito; sed damnatio supponit peccatum, ex quo damnatur peccator: alioquin totum prædestinationis opus est æternum. In his itaque omnino eodem modo considerati subiectum oportere in re, & in mente facilè assentior: nam eligitur atque præteritur electus & reprobus, vt homo; damnatur, vt peccator. Qui eligitur aut præteritur vt homo; in exsecutione, ita in mente Dei electus est, aut præteritus: qui damnatur vt peccator, ita est prædamnatus. Alioquin actus internus & externus Dei variarent: quod nunquam admittendum. Hoc bene intellecto, vides, mi frater, quæcumque superædificas, ea nullo modo posse consistere. Dicis *Deum non communicare gratiam prædestinatione præparatam, id est, salutarem, nisi cum peccatore, non præterire actu nisi peccatorem.* Hoc vero primum de gratia salutari vniuerse simpliciterque si dicis, falsum esse docet Angelorum electorum salus, & aliorum præteritio. Quid enim? an peccatores Angelos elegit ac præteriuit Deus? viderit Origenes. Nos certe in alia omnia. Deinde si de gratia in hominem circumscripseris dicere te; sequitur ergo ex hac ipsa propositione tua primum hominem in integritate illa non habuisse communicationem salutaris gratiæ: quod ne te quidem ipsum esse dicturum putem. Ergo gratia hæc cum homine communicatur qua homo, licet non peccator; non solum autem cum Angelo. Si dicis, cum homine secundum quod nunc est peccator communicari gratiam, non negamus; imo iam cum nemine nisi peccatore communicari credimus, quia nemo homo est non peccator. Non damnari vero aut puniri nisi peccatorem, id vltro tibi concedimus. Atque in hunc modum pars negatur conclusionis tuæ, quæ est de electione & non electione; pars vero conceditur, quæ de damnatione est.

Hominem eligi & reprobari vt hominem, damnari vero vt peccatorem, ex sententia Iunii.

Replica Arminii, siue consideratio Responsionis ad XIX. propositionem.

Iunium non recte intelexisse pro ea in Scholasticorum ab Arminio vsurpatam, ac proinde nec argumentū ipsius. Etenim nihil ponere in prædestinato non significat nihil in eo supponere, sed nullum in coreale effectum ponere.

EGo vocem reprobationis ex tuo sensu vsurpaui, quod iam aliquoties dictum & monstratum: quia vero pro ea damnationis vocem substituis, non contradico. Argumentum autem meum non sumis vero sensu. Non enim hoc volo, prædestinatum, præteritum & damnatum, citra considerationem vllius qualitatis quæ in ipso sit a Deo eligi, præteriri, damnari, qui possum? quum vbique coner euincere peccatum esse conditionem seu qualitatem in obiecto decreti diuini totius requisitam. Hic autem est sensus verus. Prædestinatio, præteritio, prædamnatio vt actus in agente manentes, seu vt actus interni nullam in obiectum externum inferunt ex se passionem, sed executio illorum internorum actuum, quæ constat externis actibus, transit in res exteriores, & in eis aliquem effectum ponit vt Thomas explicat in summa prima quæst. 23. artic. 2. vnde apparet phrasi scholasticis vsurpata, aliud esse ponere, aliud supponere in electo præterito damnato. Quod si illi actus interni nihil ponunt in obiecto, tum sequitur obiectum omnino idem esse & eodem modo consideratum, tum decernenti Deo tum exsequenti; siue tum internis actibus tum externis circa illud versanti Deo. Vnde concludo. Quia certum est Deum actu externo non communicare gratiam prædestinatione præparatam nisi cum homine peccatore, non præterire actu externo nisi peccatorē, non damnare actu externo nisi peccatorem. Hinc sequitur Deum actu interno prædestinationis non præparare gratiam nisi peccatori. non præterire statuisse nisi peccatorem, non prædamnare nisi peccatorem, quod est actu prædestinationis præteritionis & prædamnationis interno non versari nisi circa hominem vt peccatorem consideratum. Quod autem Deus gratiam prædestinatione præparatam non communicat nisi cum peccatore, non præterent nisi peccatorem, (de damnatione nobis conuenit) id verissimum esse puto. Neque huic veritati quidquam obstat duplex tuum argumentum. Quod enim ad primum attinet, respondeo id, quod tua prudentia responsurum præuidit, nos non agere de Angelorum prædestinatione & reprobatione, sed de hominis: quare vtut vniuersè verum non sit gratiam prædestinatione præparatam non nisi peccatoribus conuenire, vt in Angelis, tamen hoc verum est de hominibus, gratiæ voce ad illam quæ hominibus prædestinatione præparata est, restricta. Quod ad alterum argumentum tuum quo meæ propositioni absurdum impingitur, eo quod inde sequitur hominem in prima integritate non habuisse communicationem salutaris gratiæ; Respondeo, Homonymiam esse in vocibus salutaris gratiæ. Illa enim gratia salutaris potest accipi pro gratia quæ salutem conferre potest & sufficienti; & pro ea quæ salutem certo & reipsa confert, & efficaci: item pro gratia quam Deus homini in primæuo statu contulit, & pro gratia quam homini confert in statu peccati, vt inde liberatus in Christo, vitam per illum ex morte obtineat. Propositio mea concedit hominem priorem illam in statu integritatis habuisse, & sic absurdum vitat. Hanc autem posteriorem ante lapsum habuisse, negat mea propositio; & simul hoc absurdum esse negat. Hæc autem posterior non illa prior est gratia prædestinatione præparata. atque hoc pacto tota mea argumentatio firma & immota manet.

Vnde sequitur obiectum prædestinationis eodem modo se habere tum decreti, tum exsecutionis ratione: & porro Deum prædestinatione nonnisi peccatori gratiam præparasse, &c.

De gratia salutari tum Angelis, tum hominibus integris communicata, contra conceptiones Iunii.

Hasce igitur ob causas, vir Reuerende, nondum mihi persuadere possum, quin obiectum adæquatum prædestinationis, præteritionis, prædamnationis, sit homo vt peccator à Deo consideratus.

* * *

XX. Pro-

XX. Propositio Arminii.

NEque videtur mihi hæc sententia stabiliri argumento à necessaria declaratione libertatis gratiæ, & bonitatis diuinæ. Vt vt enim fatear declarationem istius libertatis esse necessariam, dicam tamen & illam esse in ipsa creatione & distinctione rerum declaratam, & porro alio modo declarari potuisse, imo debuisse. Argumentum à necessaria iustitiæ diuinæ declaratione non magis me mouet; tum quia iustitia in Deo, vt natura æqualiter se habet erga totum obiectum, & omnes eius partes, nisi à voluntate diuersificetur: tum quia Deus talem se in Scriptura declarauit, cui non sit opus ex iustitia legali peccatorem punire ad iustitiæ suæ manifestationem; sed qui aliam viam nobiliorem nouit ad iustitiæ suæ patefactionem. Neque argumentum à prouidentiæ natura deductum momentum habere videtur; cuius sit permittere vt aliqui à summo bono & fine supernaturali deficiant: quia ista permissio huic sententiæ consentanee intellecta, non tam prouidentiæ sustentanti & gubernanti, quam creanti est tribuenda.

Denique à natura prouidentia.

Responsio Iunii ad Propositionem XX.

POstquam de electione & reprobatione dictum, venitur hoc loco ad considerationem finis, ex quo bonitas malitiave actionum sæpe recognosci solet. Triplex autem hic finis expenditur: libertatis diuinæ in gratia & bonitate, iustitiæ, & prouidentiæ. Etsi plures quidem adferri possunt: sed ex his cætera. Primus finis oppugnatur duobus argumentis. Nam 1. dicitur libertatem illam *esse in ipsa creatione & distinctione rerum declaratam*; ergo nõ fuisse opus, vt in hac quoque declararetur. Negatur consequens: nam nec satis fuit in creatione & distinctione rerum declarari, nisi in progressu & fine quoque declaretur; nec vero si satis declarata est in hac natura & vita huius seculi, sequitur ergo in superiore natura & in vita futuri seculi declarari non oportuisse. Contra enim, si in rebus solum inferioribus libertatem suam declarasset Deus, ac non in superioribus ad seculum alterum pertinentibus; imprudens videretur declarationem digniorem omisisse libertatis suæ, aut non potuisse. Nam dignior est libertatis illius in rebus dignioribus testificatio: id autem bonum melius est atque dignius, cuius meliora & digniora sunt consequentia. Hoc Deum nescisse, non potuisse, aut noluisse quis credat? 2. Dicitur libertatem illam *porro alio modo declarari potuisse, imo debuisse.* Fateor; nam & hoc modo & aliis potuit & debuit, prout à Deo factum est. Quod si *alio* exclusiue dicis, pro eo quod est alio & non hoc modo; negatur, & in præcedentem proxime argumentationem satis est confutatum. Secundus finis similiter argumentis duobus oppugnatur. Prius argumentum, illis verbis comprehensum, *quia iustitia in Deo vt natura æqualiter se habet*, &c. ibidem soluitur adiectione verborum illorum, *nisi à voluntate diuersificetur.* Nam iustitia quidem in nobis spectatur duobus modis, vt habitus, & vt actus ab eo proficiscens, & emanans primum intus, deinde foris: in Deo vero itidem duobus modis consideratur, vt natura, & vt naturæ actus per voluntatem fluens à natura & secundum naturam Dei. Priore modo iustitia est ipsa essentia Dei, posteriore opus essentiæ. De priore modo verissime illud dicitur, *Iustitia in Deo, vt natura æqualiter se habet erga totum suum obiectum, & omnes eius partes.* Etsi particula, *vt natura* duobus modis exponi potest; siue ὡσεὶ φύσις, vt sit similitudinis, (qua mente ego à me scriptum putauerim) siue κυρίως φύσις, prout Dei natura est iustitia ipsa, siue essentia. Etenim essentia Dei cum sit omnino simplicissima, iustitia, natura, essentia, & cætera attributa re ipsa vnum sunt, licet ratione à nobis distinguantur. De posteriore autem iustitiæ modo illud subiicitur quam commodissime, *nisi à voluntate diuersificetur*; sed tamen æquiuoce. Nam iustitia Dei vt natura, nunquam diuersificatur, ne volun-

Ad illa quæ Arm. adfert in consideratione primi argumenti, quod ducitur à declaratione libertatis gratiæ diuinæ.

Ad illa quæ adsecundii, quod dicitur à declaratione iustitiæ.

Iacob. 1. tate quidem. Quid enim? vellet Deus mutationem in essentia, in natura sua? cuius proprium est non dico omni modo, sed vniuoce vnius solius & semper *immutabilitas*. Illa vero iustitia, quæ opus est diuinæ essentiæ ab ea emanans voluntate; siue intus siue foris; illa profecto infinitis modis diuersificatur, prout fert sapientia & voluntas eius. Posterius argumentum, vt paucis dicam sine cauillatione, duobus modis in vitio est. Nam primum etsi illud verum est, si bene intelligatur, quod ais, *Deus talem in Scriptura se declarauit, cui non sit opus ex iustitia legali peccatorem punire ad iustitiæ suæ manifestationem*, vtpote cuius iustitia legalem iustitiam omnibus modis superet, atque infinite, prout veritas typum, & corpus vmbram in rerum natura solet excedere: tamen id nullo pacto ex eo consequitur, non ergo debuisse Dominum ita peccatorem punire ad iustitiæ suæ manifestationem; aut quod ita punit, ex iustitia legali esse. Contra vero id potius sequitur, & Deum peccatorem ita punire oportuisse ad manifestationem iustitiæ suæ; & quod ita punit, id ex iustitia ipsius esse, quæ iustitiam legalem excedit superatque modo excellentissimo, id est, diuino; & quæ ad iustitiam legalem nobis ipse informaui, in verbo pro modulo nostro, vt iustitiæ illius excellentissimæ vmbraculũ. Nihil est iustitiæ nobis in lege expressum, quod non sit in iustitia Dei, & ab ea promanet excellentissime: in Lege & iustitiam nostram expressit à nobis debitam, & adumbrauit suam. Id tantum mihi considera, Deum esse iustitiam vniuoce, aut (si mauis) esse principium vniuocum & causam omnis iustitiæ; vt omnis boni; vtrumque illud quod dicebas sustuleris. Nam si vniuoce est iustitia, siue principium vniuocum & causa omnis iustitiæ, ergo huius quoque iustitiæ principium, causa atque effector est, non solum mediate adumbratæ lege, sed etiam effectæ immediate opere ipsius. Nam vnde iustitia ista legis, nisi à Deo, voluntate sua sapientissima id quod est, & quod agit prout est, exprimente? Deinde si vniuoce iustitia est principium-que iustitiæ Deus; non ergo ex iustitia legali punit, sed ex sua, quam pro humano captu adumbrauit lex, & quam non potest non exprimere in creatis, cum in hoc, tum in ventũro seculo, vt declarauit verbo. Illud vero alterum magis est vitiosum, quod dicis, *Deum aliam viam nobiliorẽ nosse ad iustitiæ suæ patefactionem.* Deus certe & illam, & aliam, & omnes nouit ac pernouit vias diuino modo. Sed tibi in hac causa, mi frater, id semper in mentem venire necesse est, Deum nunquam non contemplari omnia secundum rationem singularem, & rationem vniuersi, cui præest. Secundum rationem singularem si negabitur Deum aliam viam nobiliorem nosse ad patefactionem iustitiæ suæ; vnde, amabo te, probaturus es? id enim contra piis esse probabilius omnino videbitur, cũ Deus sit sapientissimus, ergo sapientissime viam nobilissimam in hac causa tenuisse, vt (quod sapientiæ diuinæ opus est) patefieret iustitia eius ad gloriam suam, documentum nostrum, & perfectionem vniuersi. Verum tamen esto, nouerit Deus aliam viam nobiliorem ad hanc rem perficiendam, vt est scientissimus; nego tamen secundum rationem vniuersi aliam nobiliorem viam extitisse; qua id consequeretur Deus, quia aliam illam nobiliorem viam ad aliud melius fuerit adhiberi. Interest enim sapientiæ Dei, vt viæ omnimodæ in iustitia ipsius omnimoda patefacienda teneantur, & sint in vniuerso oculis omnium expósitæ. Sit, exempli causa nobilior via patefaciendæ admirabilis iustitiæ illius diuinæ, ea quæ Angelos malos exercuit æternumque exercituros est: vt dem ita esse, an non vides sapientiæ Dei esse, vt hic quoque diuersificetur diuinæ iustitiæ modus? Atque hæc de secundo argumento satis. Tertius finis, qui est à Dei prouidentia, vnico modo eliditur exceptione, vt vocant, quod *ista permissio non tam prouidentia sustentantis & gubernanti, quam creanti est tribuenda.* Bona venia tua, negatur tota exceptio, & ipsa terminorum definitione tacentibus nobis eliditur. Age, tu mihi quandam veluti li-

Ad ea quæ ad tertium quod dicitur à natura prouidentiæ.

neam

neam prouidentiæ diuinæ describe: cuius principium seu prima extremitas creatio appellatur; id enim est creatio, productio à non esse ad esse, vt loquuntur: medius terminus sit gubernatio, sustentationem & ordinationem continens: finis seu posterior extremitas sit consummatio: hic vide, cui patri permissionē illam sis adscripturus. Creatio est actus Dei solius, cuius gloriam cum re creata vlla minime communicat: nam creata est, non creans. Creationis autem actu datur esse rebus, vt quod non est ὑπαρκτικῶς in natura, id sit: creatione itaque datur homini vt sit homo, & insit homini, quicquid est hominis qua creatura est: Atque hoc in genere libertas voluntatis est homini attributa. Quid autem permissio est? non actus Dei est, sed cessatio ab actu: non dat esse rei, sed rei quæ est, vitæ suæ potestatem tradit. Hæc ipsa natura loquitur: creationem, puta, à permissione differre genere & differentia. Quid plura? creatio non est pars ordinationis, sed principium, punctum, terminus. vt ita dicam: permissio vero ordinationis, est ex principio illo posito consequentis: non ergo creationis est. Est quidem creationis, libertas voluntatis in homine; sed vt in facultate essentiali, non vt in actione inde procedente: quæ actio proculdubio, ex quo facultas creata est, & suis qualitatibus instructa, à Dei ordinatione est, & ordinatio à prouidentia. Equidem non video qua ratione permissio primis parentibus facta creationi; quæ vero nobis, ordinationi assignetur. Vtramque vnius generis esse oportet. Deinde vero etsi fingerem permissionem à creatione esse, id quoque vel te auctore opus esset prouidentiæ cum prouidentiam creantem atque ac sustentātem & gubernantem nomines. Est igitur te annuente permissio, prouidentiæ: nobis vero confirmantibus, & te (vt spero) assentiente, prouidentiæ gubernantis vel ordinantis est. Quare vtcunque dixeris ad rationem prouidentiæ illius pertinet consequentia optima permissio.

Replica Arminii, sive consideratio Respon. ad propositionem XX.

HActenus ipsam sententiam examinaui, quæ statuit obiectum prædestinationis & præteritionis hominem, vel in puris naturalibus, vel etiam cum supernaturalibus, extra tamen peccati vt conditionis, in obiecto requisitæ, contemplationem consideratum. Et comprobasse mihi videor hominem decernenti Deo non aliter quam peccatorem cōsideratum esse. Nunc ad tria argumenta respondeo, quæ ad stabiliendam illam sententiam adferri solent. Et commonstro tantum huiusmodi sententiam ex illis argumentis non confirmari. Quare propositi ratio postulare videtur, vt non tantum ista mea commonstratio refutetur, sed etiam vt vis argumentorum illorum comprobetur: quo postremo labore supersedisti, quo pacto vero mea infirmentur, iam singulatim videamus.

Consideratio Replicæ Iuinii, ad responsionem aduersus primum argumentum.

Primum argumentum à necessaria declaratione libertatis gratiæ & bonitatis diuinæ tollo primo simpliciter negando istā necessitatem, tum concessā illa necessitate, negando modum illum, qui est talis præteritio, vt à sententia mihi aduersaria describitur. Quæ negatio confirmatur, partim quod Deus suæ bonitatis libertatem declarauit in creatione & distinctione rerum: partim, quod porro alio modo quam ista tali præteritione, eandem libertatem declarare potuit, imo debuit. Hæc autem quo melius intelligantur pauca declarationis causa dicā. Primo, Quum nullus Dei externus actus simpliciter sit necessarius, nulla quoque declaratio libertatis bonitatis diuinæ est simpliciter necessaria. Deus enim intima & essentiali sui ipsius notitia est beatus, atque in se gloriosus. Secundo, Quia tamen Deo visum est libero voluntatis actu suum bonum extra se cōmunicare ad bonitatis suæ declarationem, videtur non tantū ipsa bonitas declaranda fuisse, sed & libertas bonitatis ipsius: quo cōstaret Deum suum bonum cum creatu-

Nullum actum Dei extremum simpliciter necessarium esse.

ris

ris nulla necessitate sed mera voluntate communicasse: non in boni sui augmentum, quod perfectum est, sed in nihili & creaturarum ex eo factarum complementum pro modo communicationis, tum nihili partibus singulis, tum creaturis singulis interno actu voluntatis præparatæ. Bonum autem quod Deus communicare extra se voluit, est duplex respectu subiecti cum quo id communicare statuit, naturale & supernaturale. In vtriusque communicatione æquum fuit vt declararet nō tantum bonitatem suam, sed & libertatem bonitatis & gratiæ suæ. In naturalis boni communicatione declarauit bonitatis suæ libertatem creatione & distinctione rerum. Quum enim isti parti primæ naturæ, quod est pure nihilum, vel chaos, hanc entitatem & formam est impartitus, hinc aliam eo ipso libertatem suæ communicationis declarauit. In communi catione boni supernaturalis, eandem suam libertatem declarauit, quum magnam partem suarum creaturarum inhabilem fecit ad supernaturalium susceptionem, solos Angelos & homines eorundem capaces fecit, nonnullorum etiam ipso actu participes. Istorum respectu, quorum omnes in vniuersum Angelos & homines primos, inque iis reliquos ex ipsis nascituros sub conditione participes fecit, nulla huiusmodi præteritio locum habet, quæ sit nonnullorum aut Angelorum aut hominum, sed tantum, quæ est reliquarum creaturarum, eas enim præteriit in communicatione bonorum supernaturalium. At in communicatione bonorum, quorum Angelos & homines non reipsa participes fecit, sed capaces: etiam declaranda fuit libertas bonitatis & gratiæ diuinæ, vt hac ratione constaret Angelis & hominibus non ex naturæ ipsorum excellentia & merito, sed ex gratia, tum illa quæ omnes acceperunt, data esse, tum illa porro, quorum capaces facti sunt datum iri. Hæc ita agnosco & fateor, sed nego modum declarandæ in horum communicatione libertatis diuinæ esse, huiusmodi præteritionem: nego etiam huiusmodi præteritionem à Deo ad demonstrandam istam libertatem vsurpatam esse & hoc volui, quum dixi, & porro alio modo declarari potuisse imo debuisse: per voculam *alio*, excludens illum modum qui præteritione ista continetur. Si quæratur, quo alio modo libertas bonitatis diuinæ declarari potuerit imo debuerit: respondeo, quod ad hominum causam attinet (Angelorum enim semper exclusi) potuisse declarari libertatem istam, si præteriberet Deus conditionem sub qua vellet communicare: declaratam etiam ex decreto æterno quum præscripsit homini conditionem sub qua vitam æternam, & ea gratiæ dona, quæ præter iam data, ad illam consequendam poterant esse necessaria, cōsequeretur. Debuisse declarari alio modo, si declaranda fuit, quia non isto modo: nam iste nec sapientiæ Dei nec iustitiæ eius conuenit, vtpote quo creaturæ aliquorum bonorum ex diuina bonitate & gratia capaci eadem bona absq; vlla cōditione simpliciter denegantur. Ergo alio modo, & quidem illo quem dixi. Nam decernere creaturæ alicui non dare id cuius est capax cuiusq; causa est condita, Deus non potest nisi sub conditione si se inhabilem fecerit bonis accipiendis, quorum capax facta est à suo creatore. Verum vt res habet, commonstrandum tibi fuit, quomodo argumētum à libertate bonitatis & gratiæ diuinæ valebit ad huiusmodi præteritionem seu non-electionem, qualis describitur tuis thesibus stabiliendam.

Deum libertatem bonitatis suæ ostendere & in naturalis & in supernaturalis boni communicatione.

Quo alio modo quam præteritione de qualis agitur potuerit & debuerit declarari libertas bonitatis diuina erga homines.

Alterum argumentum est à iustitiæ Dei declaratione necessaria. Hoc argumentum impugno duabus rationibus, vt autem intelligi queat quomodo istæ meæ rationes aduersus illud argumentum valeant, sciendum me id ipsum vt est in tuis thesibus positum infringere voluisse. Verba autem hæc sunt in thesibus: thes. 17. *Præparatio pœnæ est actus diuini placiti quo Deus ab æterno statuit ad declarationem iustitiæ suæ punire creaturas, quæ in origine sua non fuerant perstiturae*, &c. & thes. 18. *Deus pœnas præparat creaturis contra ordinem ipsius peccaturis propter peccatum reprobandis ex necessitate iustitiæ suæ.* Quia his verbis dicitur re-

Consideratio Replicæ Iunii ad Responsionem Arm. aduersus secundum argumentum.

proba-

probatio & pœnæ præparatio, quæ hic pro eodem sumuntur factæ *ex necessitate iustitiæ diuinæ*, illud ego tanquam veritati minus consonum duabus rationibus confutare volui.

Et primo quidem explicantur & confirmantur rationes quæ aduersus illud allata fuerunt.

Prior ratio est huiusmodi; si Deus pœnas præparat peccatoribus ex necessitate iustitiæ suæ, tum omnibus in vniuersum peccatoribus præparat pœnas, nempe decreto prædamnationis. At falsum consequens. Ergo & antecedens. Consequentia propositionis est certa. Quia quum iustitia in Deo consideratur vt naturalis affectus, tum eodem modo versatur circa totũ suum obiectum & omnes eius partes. Obiectum autem iustitiæ hic sunt peccatores. Ergo circa omnes peccatores versatur æqualiter, hoc est, omnibus pœnas præparat. Et hoc necessitatis vox iustitiæ addita aperte significat. Si enim necessario pœnam præparat peccatoribus seu peccaturis, iam omnibus præparat absque discrimine eademque vox addita iustitiæ indicat sic iustitiam considerãdam quatenus est naturalis affectus in Deo: & illa præfici prædamnationi nõ potest ob causam iam dictam. Addidi autem nisi *diuersificetur à voluntate*, quo significatum volui in Dei voluntate situm esse vt affectu isto suo naturali vtatur simpliciter vel secundum quid, circa omnes peccatores, aut circa aliquos tantum: eoque refuto non quod ante dixi, sed illam necessitatem quæ iustitiæ prædamnanti additur. Si enim voluntate Dei illam iustitiam administrante fit vt Deus aliquibus peccatorum pœnas præparet, aliis non præparet sed condonet, tum non ex necessitate iustitiæ illa prædamnatio, seu reprobatio (vt hic dicitur) à Deo est decreta. Breuius dicam. Iustitia in Deo affecta est ad peccatum puniendum, vt misericordia seu gratia ad condonandum, absque vllo discrimine illorum qui peccatum commiserunt; si iustitia esset actus sui administratrix iam omnes puniret peccatores, si misericordia administratrix sui, iam omnibus condonaret peccatum, quorum vtrumque simul fieri nequit; & hac ratione altera alteri declarationem sui ipsius præriperet, quod fieri non debet. Quare Dei sapientia illis moderandis præfecta iudicat vtique concedendum esse suum locũ. Huius iudicium sequens voluntas Dei, administrat iustitiam qua par est vt etiam misericordiæ locus esse queat, & misericordiam vt decet, quo iustitiæ vicissim suus honos constet. Quod vero ista voluntate decernitur, id necessitate factum esse vel iustitiæ vel misericordiæ, meo quidem iudicio, dici non potest.

Altera ratio est huiusmodi. Si Deus aliam viam nobiliorem nouit ad iustitiæ suę manifestationem, quam illa sit, qua secundum normam legis pœnæ præparãtur peccaturis, tum declaratio iustitiæ secundum normam legis administratæ non est necessaria. At prius verum. Ergo & posterius. Maioris consequentia est firma. Nam si duplex via patet ad illustrationem iustitiæ diuinæ, tunc non est necessarium simpliciter vt vnam Deus præcise ingrediatur. Ad minorem quod attinet, declarari potest iustitia Dei per exactionem pœnarum ab iis ipsis qui peccarunt: potest etiam declarari eadem iustitia per exactionem earundem pœnarum ab eo qui se vadem & fideiussorem obtulit ex Dei voluntate pro peccatoribus. *Hic est agnus Dei qui tollit peccatum mundi. Fecit vt qui non nouit peccatum*, &c. Hæc via illa altera est nobilior & excellentior: Clarius enim per eam manifestatur quantopere Deus peccatum exsecretur, quam per illam qua pœnam reposcit ab ipsis peccatoribus: tum quod ibi pœnæ sumtio vindictæ cupiditati adscribi ab inuidis gloriæ Dei posset, & non soli iustitiæ, quod hic fieri nequit; poscit enim pœnam à delicto qui ipse non peccauit. Deinde quod hac via rigor iustitiæ inferibilis declaratus est, quæ ne filio quidem intercedenti nisi persoluta pœna, peccatum condonare potuit: imo secundum quam, ne intercedere quidem filius potuit nisi sanguine suo fuso, & per illum purgatione peccatorum facta. Hinc concludo, iustitiæ secundum legis normam administratę declarationem necessariam non fuisse, & propterea ex necessitate iustitiæ diui-

næ pœnam præparatam non esse peccaturis; quum Deo liberum fuerit pœnas peccatis debitas ab ipsis peccatoribus ablatas filio suo perferendas & persoluendas imponere. Quæ abs te contra adferuntur, aduersus illa mea facere non videntur. Deus enim ex sua iustitia punit siue ipsos peccatores siue vadem ipsorum: sed ille modus est secundum normam legis, hic est modus illum transcendens & Euangelio nobis patefactus. At vterque modus fuit necessarius, inquiet aliquis. Nego. Hic posterior enim est meri beneplaciti diuini; ille prior in hunc transferri potuit. Secus necessarius futurus fuisset: *absque sanguinis enim effusione non est remissio peccatorum.* Horsum non faciunt illa quæ de iustitia Dei legalem iustitiam excedente dicuntur: nam mea mens non fuit illa, quod iustitia ex qua Deus ipse ad puniendum peccatum fertur, & qua peccatum punit, sit iustitia legalis; sed quod puniat secundum normam in lege patefactam, qua dicitur: *Si ederu morietur*, Et: *maledictus qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro legis vt faciat illa.* Cæterum & hic docendum fuit, quomodo argumentum hoc à necessaria iustitiæ diuinæ declaratione huiusmodi præparationem pœnæ concludat.

Deinde excutiuntur ea, quæ contra eas dicuntur à Iunio.

Argumentum tertium à natura prouidentiæ deductum est huiusmodi ex mente Thomæ, Summa prima quæst. 23. act. 3.

Consideratio Replicæ Iunii ad Responsionem Arm. aduersus tertium argumentum.

Permittere vt aliqui à summo bono deficiant ad prouidentiam Dei pertinet

At reprobare est permittere vt aliqui à summo bono deficiant.

Ergo reprobare aliquos, pertinet ad prouidentiam Dei.

Dixi hoc argumentum nullum habere momentum si mandæ sententiæ quam hic impugno: contra illam quæ peccatum vt conditionem in obiecto reprobationis siue præteritionis requirit, probaui: Quia ista permissio, huic sententiæ consentanee intellecta non tam prouidentiæ sustentanti & gubernanti, quam creanti est tribuenda. Explicabo prius sensum istius mei argumenti, deinde eius vim commonstrabo. Prouidentiæ tres pono actus, creationem, sustentationem seu conseruationem creaturæ, & gubernationem eiusdem, exque illis actibus dico prouidentiam creantem, sustentantem, & gubernantem; vnicuique istarum particulares quidem actus suos attribuo, qui singulis ipsarum proprii sunt: Et actus etiam nonnullos esse dico; qui ita sunt vnius ex illis vt interea ab alterius actu præcedente dependeant: ita vt actus illi non sint in libera potestate prouidentiæ illius vnde immediate fluunt positi; sed ab actu præcedentis prouidentiæ, sint circumscripti & determinati. Qui actus propterea tanquam misti tum huic tum isti prouidentiæ possunt attribui: huic qua immediate ab illa fluunt, isti qua ab ista determinati sunt, & ab eius aliquo præcedente actu necessario dependentes. Quare & isti actus tales non tanto iure videntur tribuendi isti prouidentiæ vnde immediate fluunt, quam isti quæ formam illorum & modum alteri præscripsit, ad quem modum & formam illa immediata necessario est alligata, & propterea ad actum illum alterius isti tanquam principaliori inseruiens. Hæc nunc applico. Permissio qua Deus hominem reliquit *in manu consilii ipsius*, immediate ad gubernantem prouidentiam pertinet: sed non est liberæ gubernationis, verum circumscriptæ & determinatæ actu aliquo creationis præcedente. Non enim potest homini sibi vel permittere vel non permittere, sic enim rescinderetur quod iam diuinitus est institutum: sed tenetur ex conditione creationis qua homo donatus est libertate arbitrii, hominem sibi permittere in manu consilii ipsius.

Exponitur sensus rationis ab Arm. in contrarium adductæ.

Hinc est quod dixi, illam permissionem non tam esse sustentantis aut gubernantis, quam creantis prouidentiæ; non autem negari simpliciter gubernantis esse. Nunc considerandum quo pacto illud argumentum ad probandum propositum valeat. Permissio nobis hic duplex est consideranda. Vna qua homo *in manu sui consilii* relinquitur & peccare permittitur. Altera qua peccator in peccatis relinquitur & permittitur à summo bono deficere finaliter. Illa est prouidentiæ gubernantis vt dictum, sed deter-

Ostenditur ipsius vis ad propositum argumentum infringendum.

determinatæ ab actu creationis ; hæc est prouidentiæ gubernantis & liberæ. Illa est prouidentiæ, hæc præteritionis vt contra prouidentiam distinguitur. Nam omnes homines sibi sunt permissi & relicti in manu consilii sui, positi in Adamo, permissique peccare, non tamen omnes sunt reprobati seu præteriti. Omnes vero qui in peccatis relicti sunt finaliter & sibi permissi peccato perpetrato sunt reprobi & præteriti : & qui præteriti, iidem sunt omnes relicti in peccatis finaliter & à summo bono deficere permissi. Nunc dico. Si permissio accipitur pro relictione finali in peccatis, concedo totum syllogismum, vtpote sententiæ isti, quæ peccatum requirit vt conditionem in obiecto reprobationis siue præteritionis, patrocinantem. Illa enim permissio est circa peccatores. Si vero accipiatur pro permissione in manu arbitrii ante peccatum perpetratum ; nego ista permissione reprobationem definiri posse. Vnde apparet ex illo syllogismo nihil concludi pro sententia secunda aduersus eam quam defendo. Nam secunda sententia præteritioni seu permissioni & relictioni tribuit hominem extra peccatum consideratum. Ille vero syllogismus non potest intelligi nisi de permissione & reprobatione circa peccatores versante. Permissione enim qua primi homines peccare permissi sunt, nemo à summo bono deficit, nisi accedat derelictio in peccatis : & reprobatio non est permissio qua homines peccare sinit permissi. Verum hic quoque docendum fuit, quomodo argumentum illud à prouidentia & permissione isti secundæ sententiæ confirmandæ sit idoneum.

De singularum prouidentia partium inter se ordinatione & connexione.

Illa ad propositum nostrum satisfacere possunt, sed lubet aliqua de prouidentia addere propterea quæ tu de illa dixisti : quæ non improbo, absit ; sed quia omittunt singularum prouidentiæ partium inter se ordinationem & connexum. Imprimis quod prouidentiam in creantem sustentantem & gubernantem distinxi, feci non tam ex meo sensu quam D. Francisci Gomari, qui ista voce etiam creationem comprehendi multis locis testatur. Thesibus *De prouidentia Dei* ipsius præsidio ab *Hadriano Cornelio Drogio disputatu* anno 96. thesi 9. ita dicitur : *Huius executionis* (qua prouidentiæ decretum Deus exsequitur) *partes sunt duæ creatio & gubernatio &c. sub qua gubernationis rerum continuatio & conseruatio, nec non ordinatio legitima comprehenduntur.* Libro de prouidentia Dei cap. 1. ex Cicerone. *Dico igitur Deus prouidentia mundum & omnes mundi partes initio constituta esse, & omni tempore administrari.* Ex Lactantio : *Est igitur prouidentia cuius vi ac potestate omnia quæ videmus & facta sunt & reguntur.* Eiusdem libro cap. 7. *Ea exsecutio distribuitur in creationem & gubernationem huius mundi.* Item : *Caterum gubernationis huius partes sunt duæ conseruatio & ordinatio mundi constituti.* Tu quoque idem sentis disputatione *de prouidentia Dei* sub te proposita anno 98. vt prima thesi ita dicitur : *Prouidentia vox latina sumpta, æternum creationis gubernationis, ordinationisque decretum & exsecutionem illius complectitur.* Neque magnopere solicitus fui, de distinctione harum vocum, Gubernationis, conseruationis, ordinationis : an gubernatio vtramque illam complecteretur ; an vero ordinationem tantum, & contra conseruationē distingueretur. Iam vero quod ad partium harum inter se ordinationem attinet & connexum, dico fieri posse vt posterioris actus ex prioris aliquo actu depēdeat, atque ita, vt ab illa priore actus posterioris in vnam partem determinetur. Hoc docui in exemplo permissionis, qua Deus hominem reliquit in manu consilii sui. Ille actus est à gubernatione Dei siue à prouidentia gubernante, at determinatus à creante prouidentia, quæ hominem liberum condidit & suæ potestatis, quod ad istam libertatem attinet, alioquin obnoxium Legi Dei. Neque hic vllam iniuriam facio prouidentiæ Dei, neque illi in vniuersum libertatem suæ actionis adimo. Fateor enim prouidentiam Dei simpliciter liberam esse. Nam quod hominem condidit libere fecit : quod liberi arbitrii illum fecit etiam libere fecit. At posita vna Dei actione per ipsam prouidentiam

Dei, potest ex ea deduci alterius actus providentiæ diuinæ necessitas : quæ necessitas dependet ex libera dispensatione providentiæ antecedentis. Aliud exemplum adferam, quo idem commonstretur. Deus creauit Angelos ista conditione, vt, qui in origine sua non perstabunt, æternum sine venia puniantur : peccarunt nonnulli. Deus providentiæ gubernantis actu pœnam illis infligit actu determinato à creatione præcedente, adeo vt nisi mutare velit statutum creationis, pœnam illis condonare nequeat. Hæc ergo mea mens fuit in istis quæ ad tertii argumenti refutationem attuli, quæ abs te non refutantur, etiamsi obtineas permissionem esse providentiæ gubernantis vel ordinantis, quod ego lubens tibi concedo isto sensu quo explicui. Probandum fuit, illam permissionem qua homo relictus est in manu consilii sui ipsius, esse reprobationis vel præteritionis; vel permissionem qua permissus est à summo bono finaliter deficere locum habere circa hominem non peccatorem, vel vt non peccatorem consideratum. Quare & illa verba Thomæ, prima sum. quæst. 23. art. 3. in respons. generali : *Sicut enim prædestinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa :* diligenter examinata accuratam veritatem non habent. Reprobationi enim non conuenit voluntas permittendi aliquem cadere in culpam : omnibus enim hominibus permisit Deus cadere in culpam. Quod etiam ex actibus quos prædestinationi tribuit probari potest. Voluntas enim conferendi gratiam & conferendi gloriam tribuitur prædestinationi : quam gratiam ? qua nonnulli non sunt permissi cadere in culpam sed conseruati in primæuo integritatis statu ? Nihil minus, sed gratiam, qua nonnulli liberati sunt ex culpa, in quam omnes permissi sunt cadere. Ergo reprobationis actus directe fuit opponendus illi prædestinationis actui : iste autem est permissio manendi in culpa, seu reluctio in culpa, qui actus negatiuus : & voluntas inferendi pœnam pro culpa, qui est actus affirmatiuus. Ille oppositus præparationi gratiæ, hic gloriæ. Sed non mirum, hominem qui tot volumina eruditissima conscripsit, omnia & singula accurate examinare non potuisse.

Pensitatio verborum quorundam Thomæ ad hanc materiam facientium.

XXI. *Propositio Arminii.*

IAm si libeat istas sententias duas inter se conferre, videtur hæc non probabilior altera futura; obnoxia quippe consequentiæ eiusdem absurdo, quod ex altera probabiliter deducitur. Quod breuiter ita monstro. In priore sententia hunc licet ordinem obseruare. Deus decreuit illustrare gloriam suam per misericordiam & iustitiam punientem. Hoc non potuit, nisi ingresso peccato : quare peccatum necessario & infallibiliter perpetrati debuit. Non potuit, nisi ab eo qui legi obnoxius illam præstare illam potens erat : perpetrari autem infallibiliter & necessario non potuit, à libera & contingente causa, quæ & peccare & non peccare posset, nisi illa circumscribetur & determinaretur à potentiore certo & infallibiliter moturo vel impulsuro, causam sua natura liberam & contingentem ad actum peccati ; vel non daturo aut remoturo id quod ad vitandum peccatum necessarium erat; vnde peccati à creatura perpetrandi necessitas dependet & certa existentia. Illum modum improbant, in hunc inclinant præcipui illius sententiæ adprobatores. Iste modus ab hac posteriore sententia etiam statuitur. Nam creatura in sua natura relicta necessario peccat, si lex illi feratur non præstabilis naturæ solius viribus. Statuit autem Deus relinquere creaturam in sua natura : vnde quia peccatum necessario sequitur, statuit quoque vt creatura peccaret. Cur autem statuerit, reddi causa non potest, nisi quam prior sententia posuit. Imo hæc sententia altera illa minus probabilis videtur.

Collatio sententiæ cum prima, cum eadem confirmatur per idem monstrum. Deus decreuit illustrare gloriam suam per misericordiam & iustitiam punientem. Hoc non potuit, nisi ingresso peccato : quare peccatum necessario & infallibiliter perpetrati debuit. Non potuit, nisi ab eo qui legi obnoxius illam.

Respon-

Responsio Iunii ad XXI. propositionem.

Censura Iunii ad collationem primam & secundam sententia superiori propositione contentam.

ANte ostendimus, quæ duæ sententiæ dicuntur, eas non re aut substantia duas, sed tantum modo exponendi & secundum quid diuersas esse: Itaque vnam esse hanc, non dico probabilem, sed veram sententiam, veritate Dei, & auctoritate Scripturæ fundatam. Præterea suis locis absurdum, quod huic sententiæ appingitur, inane esse ostendimus. Quia tamen hic repetitur, & nos repetamus paucis quid in hac obiectione quo iure desideremus. *Primum* illud, *Deum illustrare decreuisse suam gloriam per misericordiam & iustitiam punientem*, angustius, dici ostendimus propos. 3. *Secundo* hoc *non potuisse Deum facere, nisi ingresso peccato*, ibidem falso demonstrauimus affirmari: nam & iusta manente creatura facturus fuerat misericordiam & iustitiam, licet non punientem. Imo quidem etiam punientem in iis rebus particulariter, quæ non vitio, sed imprudentia fuissent incommodæ? hoc enim sine vitio aut peccato potest cuiuis etiam iusto contingere. *Tertio peccatum necessario perpetrari debuisse* negamus, tamquam ex vi causæ vniuersæ aut ex parte efficientis: *debuisse infallibiliter* agnoscimus, quia infallibiliter fuit in scientia Dei, vt scientia, non vt causa peccati. Itaque si istud *infallibiliter* est vocis necessario exegeticum, nec aliud sibi vult vox *necessario* quam *infallibiliter*, accipimus: sin aliud, prius negamus, posterius concedimus. Nam neque ab interna causa, neque ab externa vlla fuit peccandi primo homini necessitas: de proprio fecit voluntate libera, non necessitate vlla. Deinde hoc non sequitur ex imperfectis & falsis antecedentibus, vt modo ostendimus. Itaque & illud verum est, *perpetrari infallibiliter peccatum potuisse à libera & contingente causa quæ peccauit* (vt diabolorum & hominum voluntate factam) & non perpetrati infallibiliter potuisse ab ea quæ non peccauit, vt fecerunt boni & electi Angeli: & illud è diuerso falsum, *perpetrari necessario potuisse*, si ad necessitatem causæ vllius efficientis respexeris, causæ inquam externæ & internæ, causa enim ac potius principium voluntas fuit, cuius attributum est libertas, tunc ab omni necessitate soluta, nunc sua necessitate coniuncta, sed tamen libera, eoque producens effectus contingentes, non simpliciter (vt in natura fit) necessarios. Quin etiam *cum perpetrari necessario potuisse dicitur*, oppositum est in apposito, vt loquuntur. Verbum enim *posse* (quod in hoc sermone dicitur ex ratione Logica) per se ponit contingentiam, hanc tollit aduerbium *necessario*. *Quarto* adferuntur ad hanc generationem peccati per disiunctionem conditiones duæ, quarum neutra probabilis. Prior est, non potuisse peccari à contingente causa, *nisi circumscriberetur & determinaretur à potentiore certo & infallibiliter moturo vel impulsuro causam contingentem ad actum peccati*. Negatur conditio: primum enim contra naturam potentiæ est, quæ potest per se agere, aut non agere: si non potest, ne potentia quidem est. Nisi forte de potentia partiali aliqua dixeris: at voluntas hominis non est partialis potentia: nam principium est; nullum autem principium in partiales potentias vir prudens vnquam retulerit: Tum si circumscribitur, & determinatur à potentiore, certe vt à principio, aut vt à causa. Si vt à causa iam voluntas principium esse desinet: nam principium est causæ; non à causa, cuius principium est: idem simul causa sui & effectus non est. Si vt à principio superiore, atqui nullum principium superius sic agit in inferiore, vt tollat modum proprium ipsius, quod ex Augustino ante obseruauimus. Est autem modus proprius voluntatis, libertas; adiunctum proprium, contingentia, cum libere fit per se ad hoc aut illud inclinabilis. Præterea si circumscribitur, & determinatur à potentiore, id aut ab efficiente fit singulariter, aut ab ordinante communiter ad rationem ordinatam vniuersi. Ab ordinante fieri ante consensimus in propositione 6. Ab efficiente simpliciter dicis affirmari. Ego vero id à nostris propriè affirmari nego: quorum, si quæ voces interdum id videntur sapere, tamen iniquum

Replica Arminii, siue consideratio Responsionis ad XXI. propositionem.

QVomodo istæ sententiæ differant iam ad responsionem propositionis primæ dictum est. An vero ista prima sententia & hæc secunda veritate Dei & auctoritate Scripturæ fundatæ sint iam disquirimus. Absurdum quod primæ sententiæ impegi, ex ea necessario sequi iam ante ostendi: neque tu illam vt ab ipsis auctoribus explicata, &c. vindicasti ab absurditate, sed autorum menti dissimiliter explicuisti; atque ita explicatam demonstrasti absurdi illius consequentiam variè oppugnari, sed hoc est præter propositum nostrum. Nam de sententia ista ita explicata, vt tu explicandam arbitraris, nulla nobis vnquam fuit quæstio. At hac propositione non repeto idem absurdum: sed monstro secundam sententiam absurditate laborare: & monstro hoc collatione primæ & secundæ sententiæ. hæc est propositionis istius 21. œconomia & scopus. Quare opus erit vt videamus, Primo, Quomodo id ipsum absurdum primæ sententiæ. Secundo, Quomodo secundæ rectè & merito attribuatur, & simul quæ pro vtriusque defensione abs te adferuntur.

Probatur firma consequentia ex prima sententia deduci, Deum esse auctorem peccati.

Quare ad primam sententiam quod attinet, nonnullis syllogismis docebo rectè ex illa concludi Deum autorem peccati esse. Deinde videbo quæ pro ea abs te sint allata.

Declaratio misericordiæ liberantis ex miseria actuali & iustitia punientis peccatum est necessaria ex decreto Dei.

At tales misericordia & iustitia nequeunt declarari sine existentia peccati & miseria.

Ergo existentia peccati & miseria est necessaria ex decreto Dei: hoc est, Ergo peccatum necessario perpetrari debuit ex decreto Dei.

Huius syllogismi omnes partes ex sententia prima rectè ex ipsorum authorum mente intellecta sunt desumtæ; vt iam ante ad respons. propos. 3. & 6. est probatum.

Hinc subsumo.

Peccatum non potest perpetrari necessario à causa libera & contingente, nisi illa circumscribatur & determinetur à potentiore causa, cui resistere non potest.

At voluntas hominis est causa libera & contingens.

Ergo peccatum non potest necessario perpetrari à voluntate hominis, (quæ debet esse proxima causa peccati) *nisi illa circumscribatur & determinetur à potentiore causa cui resistere non potest.*

Addo autem modum duplicem illius determinationis. Vnde porro concludo.

Causa voluntatem naturæ suæ liberam & contingentem determinans ad peccatum perpetrandum est causa peccati per illam determinationem.

At Deus est causa voluntatem talem determinans ad peccatum necessario patrandum ex sententia illa prima.

Ergo Deus est causa peccati per illam determinationem suam.

Nunc ad ea, quæ excusandæ & defendendæ isti primæ sententiæ adfers, veniamus.

Primo dicis, illud, *Deum decreuisse per misericordiam & iustitiam punientem gloriam suam illustrare*, angustius dici, atque id ostensum responsione ad propos. 3. Respondeo. Non id quæri, an vere an falso, latiusne an angustius id dicatur, sed an *prima* iudicatur ab illis quorum ego sententiam absurdi illius consequentia grauaui. Probaui autem ad propositionem tertiam illos hoc dicere, & quidem totidem verbis, vt aiunt formalibus.

Consideratio eorum quæ à Iunio excudenda & defendenda illi sententia adsturantur.

Ad primam dicam.

Secundo dicis, falso affirmari *hoc non potuisse fieri nisi ingresso peccato*, & hoc monstratum propositione tertia. Respondeo. Non quæri an hoc falso dicatur an vere, sed an illi quorum ego sententiam isto absurdo refuto, hoc dicant. Dicunt autem hoc & verbis planis, vt ego ibidem ad propositionem tertiam commonstraui. Quare non mihi sed illis falsitas illa impacta est. At hoc verum est quod dicunt: *Misericordiam & iustitiam* (vt ab illis sumuntur) *non posse declarari nisi ingresso peccato.* Ratio.

Ad secundam.

Quia

Quia peccatum est ratio formalis obiecti illius iustitiæ, & vt habens adiunctam miseriam consequentem, illius misericordiæ.

Ad tertiam. *Tertio* negas *peccatum infallibiliter aut necessario perpetrari debuisse.* at non id controuertitur. Nam & ego fateor peccatum non debuisse perpetrari necessario, & qui contradicunt, blasphemos dico in bonitatem & iustitiam Dei, licet illius consequentiæ ignaros esse fatear huius dogmatis patronos, quos eo nomine excusabiles puto, quia directe contrarium docent aliis locis. Sed, positis istis duabus præmissis, dico *necessario perpetrari debuisse. Infallibiliter* concedis perpetrari debuisse, sed tantum ratione scientiæ Dei, at non *infallibiliter ratione decreti*, quod est factum à voluntate Dei absque præscientia præcedente. Illi vero quos dixi primæ sententiæ autores, dicunt *infallibiliter & necessario perpetrari debuisse ratione decreti, nec potuisse infallibiliter à Deo præsciri nisi quia decretum & ordinatum à Deo vt perpetraretur.* Negaui autem & adhuc nego *peccatum potuisse necessario perpetrari à libera & contingente causa.* Necessarii enim effectus est necessaria causa, contingentis contingens. Voluntas autem hominis est causa libera & contingens. Quare ab ea non potuit peccatum perpetrari necessario *Oppositum autem in appositio* est non in meis sed tuis verbis. Non enim dixi, *peccatum potuisse perpetrari necessario:* sed *non potuisse perpetrari necessario.* Vbi contradicens in adiecto non est, quod patebit si verba obseruantur hoc pacto: fieri non potest vt peccatum à causa contingente & libera necessario perpetretur. Absurda autem est hæc locutio: potest fieri vt causa necessaria necessarium effectum, seu effectum suum necessario producat: debet enim fieri Quod vero distinguis inter voces infallibiliter & necessario, id ex ipsius rei veritate esse fateor. Infallibilitas enim est scientiæ Dei: necessitas euentus ex decreto & voluntate Dei Quod discrimen si rectè à multis animaduerteretur, magnopere ad multarum grauium in hoc negotio quæstionum solutionem ipsis seruire posset: quemadmodum tu erudite in libello de Adami lapsu commonstrasti.

Quarto dicis adferri *conditiones duas* per disiunctionem ad hanc generationem peccati, *quarum neutra est probabilis.* De vtraque viderimus. Quod *ad priorem*, illa non integre abs te adfertur. Omittitur enim particula de qua tota est controuersia, & quæ addita firmat quod dico, ablata infirmat. Ea est vocula (necessario) ita enim dicendum fuit. Prior est, *non potuisse peccari necessario à contingente causa, nisi circumscriberetur, &c.* Aduersus hanc propositionem ea quæ adfers non faciunt. Probas quidem voluntatem hominis vt principium & potentiam integram potuisse peccare libere & contingenter. at quis negat? addo si peccauit non libere, non peccasse; & contradicens esse in adiecto dico, si quis dicat, *voluntatem* peccasse necessario, idq; non simpliciter sed duplici modo. Nam voluntatis est libere facere quod facit. Deinde, peccatum si necessarium est non est peccatum. Loquimur autem hic ex hypothesi primæ sententiæ quam mihi sumsi refutandam. *Determinari negas voluntatem à potentiore, quia non à causa, sic enim voluntas principium esse desinet: non à principio: Nam principium superius ita agit in inferiore vt modum illius non tollat.* Concedo hæc lubentissime tanquam vere & erudite dicta. Sed an ego dixi voluntatem determinatam esse à potentiore? Nihil minus. Hoc est quod dixi: *Fieri non posse vt voluntas necessario peccet nisi determinatur à potentiore.* Illa consequentia tibi fuit refutanda, si quidem mihi contradicere in hisce voluisses, non antecedens, non consequens; de quibus inter nos non est controuersia. Fateor autem si voluntas determinatur vt à causa, iam voluntatem non esse principium: si vt à principio, iam non determinari, si enim modus illius proprius, qui est libertas non tollitur, iam non determinatur. quare si determinatur, determinatur vt à causa. Determinatur autem: nam inde est peccati necessitas. Ergo à causa. *At si à causa, iam voluntas principium esse desinet,* inquis, *quod est absurdum.* Fateor, & propterea senten-

Ad quartã.

ciam primam, vnde & hoc absurdum sequitur, merito improbari. Quod addis determinari aut *ab efficiente aut ab ordinante*, dico non rectè disiungi aut distingui hæc duo: nisi ante commonstratum fuerit, quomodo *ab ordinante* (voce illa ex sententia Caluini & Bezæ vsurpata pro ordinatione, non rei factæ in finem, sed rei faciendæ vt fiat ad certum & præstitutum finem cõsequendum) *efficiens* se iungi possit. Voce autem eadem iuxta tuam mentem vsurpata, vt est vsurpanda, fateor ista recte distingui, sed de eo non est nobis quæstio, verum de sententia Caluini & Bezæ, qui non aliquando ita loquuntur; sed quorum illa iam sæpius à me explicata perpetua mens est & sententia. Quod ergo negas ab efficiente superiore simpliciter fieri vt principium & causa contingens peccet: idem & ego nego. Sed negandum tibi est *ex illa sententia prima sequi, hominem necessario peccare*, & hæc negatio commonstranda. Imo non ita loquendum, fieri non posse simpliciter ab efficiente potentiore, vt principium & causa contingens peccet, sed fieri non posse ab efficiente potentiore, vt homo necessario peccet. Definit enim homo tum esse principium sui actus & causa contingens. Hunc autem *modum priorem* dico illos *improbare*, sed intellige *verbo*: at non commonstrant quo pacto ille modus hic locum non habeat.

Videamus secundum modum, quem ego non posui tanquam simpliciter necessarium: sed quia vidi necessitatem peccati perpetrandi induci non potuisse nisi altero illorum modorum; idcirco per diuisionem vtrumque posui. Videtur autem officii tui hic fuisse, primo, commonstrare *fieri posse vt peccatum necessario perpetretur citra alterum modorum*. Secundo, *Modum illum assignare quo hoc fieri posset, imo & factum esse*. Tertio, *Docere illum modum talem esse, qui Deum peccati autorem non statuat*. Nihil autem horum facis, quare potui hæc omnia prætermittere, tanquam à scopo disputationis nostræ recedentia, & contra me nihil facientia. Sed consideremus ea quæ respondes. Primo prolixe doces non fuisse necessarium neque vniuersitatis neq; singularis hominis respectu, vt peccatum vitaretur.

Quidnam hic præstandum fuerit ad defendendam primã sententiam ex mente autoris eius.

Nemo hoc negat, nemo contrarium affirmat. Si enim hoc, tum peccatum commissum non esset: est autem commissum. Et quomodo potuisti me isti sententiæ affinem suspicari, qui vbiq; contendo Deum hominem liberi arbitrii & suæ potestatis fecisse, vt malum spõte & libere vitare posset, vel idem proprio arbitratu patrare: cui constitutioni Dei directe aduersatur hoc, quod dicitur de peccati vitandi necessitate. Concedo itaque non fuisse simpliciter necessarium, vt peccatum vitaretur, hoc est, vt peccatum non fieret. Sed si liceat nobis paulisper in hac consideratione, licet extra propositum nostrum sit, commorari; notabo nonnulla quæ mihi non satis recte dicta videntur. Dicis vniuersitati non fuisse necessarium, vt peccatum vitaretur, hoc est, vt ego interpretor, ad vniuersitatis bonum non pertinuisse, vt peccatum vitaretur. Liceat mihi hoc tua bona venia negare. Bonum enim vniuersitatis fuit perstare in perfectione istius status, in quo vniuersitas à Deo erat creata, & per creationis ordinem constituta. At per peccatum vniuersitatis ab ista perfectione decidit, & *vanitati subiecta* est. Rom. 8. v. 20. vnde existit *desiderium liberationis ab illa vanitate*. Nisi enim hoc vniuersitati bonum esset, non desideraret id vniuersitas. Nisi necessarium esset, non desideraret vniuersitas tota. Appetitus enim omnis boni est, & appetitus naturalis boni necessarii. Probas dictum duplici argumento. *Primo*, quia peccatum intertui bare rationem vniuersitatis huius non potest. *Secundo*, quia peccatum per accidens ad rationem vniuersi facit. & illustrat sapientiam, bonitatem, gratiam, misericordiam, iustitiam, patientiam, potentiam & bona omnia rectoris vniuersitatem hanc gubernantis. *Ad prius* argumentum dico, id mihi non videri verisimile. Ratio enim vniuersitatis hæc fuit per creationem & ordinationem Dei, vt homo Deo subditus esset in cuius imagine & similitudine erat factus; homini reliqua creatura subesset, eiusque commodis

An peccatum non contra venias bonum totius vniuersitatis.

modis & vtilitatibus seruiret, quia ad imaginem Dei conditus erat. Peccatum hanc rationem & ordinem maximè interturbauit. Homo enim per id Deo rebellis factus est, & creaturæ non tantum dominio illius subtractæ, sed & in illius exitium armatæ; nisi quatenus in Christo restituturus est in integrum. Vide Hebr. 2. v. 6. 7. 8. 9. Sunt qui verbum ἀνακεφαλαιώσασθαι Ephes. 1. v. 10. vsurpatum interpretantur de reductione omnium rerum ad primum principium vnde deciderunt propter peccatum hominis. Prouidentiæ diuinæ ratio qua nunc omnia sustinet & gubernat longe est alia, quam fuisset si peccatum ingressum non fuisset in mundum, quemadmodum multis locis Scripturæ planissimè comprobari potest At, inquies, non ita potuit interturbare peccatum rationem vniuersitatis huius, vt Deus id in ordinem redigere non potuerit. Hoc fateor: sed ordo ille est non impediens interturbationem, sed illam insequens & corrigens. In secundo argumento duo animaduertenda puto, & corrigenda. *Primum* quod dicis peccatum ad rationem vniuersi facere per accidens nullo enim modo, neque per se, neque per accidens facit peccatum ad rationem vniuersi. Non per se, quia non est ex intentione creatoris vniuersi, sed est ex inordinatione creaturæ rationalis. Non per accidens; quia cum tota hæc rerum vniuersitas finita sit, etiam ratio eius est finita: & propterea bonum ad naturalem eius perfectionem pertinens finitum; cui finito bono malum oppositum, seu defectus ab illo aberrans, per accidens facere potest ad rationem vniuersi, hoc est reduci in bonum vniuersi. At peccatum est malum non oppositum finito bono sed infinito, vtpote iustitiæ & voluntati Dei. Quare ne per accidens quidem facere potest ad rationem vniuersitatis huius suis terminis finitæ & circumscriptæ. Potest autem per accidens facere ad boni infiniti gloriam, propterea quod bonum infinitum illo potentius eo abuti possit pro arbitratu suo, atque hac ratione id quod est inordinatissimum in ordinem redigere; ordinem inquam, non huius vniuersi, quem excedit, sed totam hanc vniuersitatem transcendentem, & solius infiniti boni terminis circumscriptum. Fieri enim nequit vt creatura aliqua ita extra ordinem suum proprium aut vniuersum totius euagetur, vt ordine infiniti autoris non contineatur. Scio quidem peccatum certo respectu esse bono finito oppositum, nempe homini, cuius impedit fœlicitatem, at illam non impedit primo, nisi antea vt iustitiæ & voluntati Dei oppositum consideretur.

Deinde animaduersione dignum puto, quod peccatum dicis illustrare sapientiam, bonitatem, &, Dei Rectoris vniuersitatem hanc gubernantis. Non est hic effectus peccati, sed Dei abutentis peccato ad illustrationem istarum suarum proprietatum. Alioqui peccatum simpliciter Deum dedecorat & ignominia afficit. Sed per accidens dicitur peccatum id facere, hoc enim à communi est repetendum. At rectius meo iudicio dicetur de peccato, quod sit per accidens occasio illustrandæ gloriæ diuinæ per proprietatum istarum exercitium. Et sane, nisi Deus per istas suas proprietates triumphare de peccato potuisset, idque in ordinem redigere, nullo modo passus fuisset illud euenire.

An recte dicatur peccatum illustrare sapientiam, bonitatem, aliasq; proprietates Dei Rectoris totius vniuersitatis.

Redeamus ad propositum. Dico hic non agi de necessitate vitandi peccatum, sed de eo quod est necessarium ad vitandum peccatum, hoc est, sine quo vitari peccatum ab homine, cui lex posita est, non potest. De hoc vero fateris Deum dedisse homini illa quæ erant necessaria ipsi ad vitandum peccatum, quæ neque receperit, neque remouerit nisi postquam homo illa suo peccato abiecisset. In eo habeo me tibi assentientem. Sed de hoc non controuertitur. Docendum, quomodo, si homo peccatum vitare potuerit, idem homo necessario peccare debuerit, quod est ex hypothesi sententiæ quam impugno. Quatenus autem gratia necessaria fuerit ad hanc vel illam legem præstandam antea satis est pertractatum. Ego vero lubens fateor illis ita explicatis, vt tu facis, sequi nullam fuisse Adamo necessita-

tem perpetrandi peccati: sed hoc est extra controuersiam: imo hoc est contra *Caluinum* & *Bezam*: Sed docendum est, nullam fuisse Adamo necessitatem peccati perpetrandi, & Adamum tamen necessario peccasse, & si fuerit necessitas aliqua siue per hunc siue per illum modum, vel alium quemuis, quomodo Deus non sit causa peccati. Quod ego Deo, absit, vt impingam, sed dico ex sententia illa prima sequi, & propterea illam improbandam esse.

Probatur firma consequentia ex secunda sententia sequi necessitatem peccandi; imo Deum peccati autorem constitui.

Iam venio ad alteram sententiam, ex qua idem absurdum sequi dixi, sed per hunc postremum modum.

Argumentatio fuit huiusmodi.

Creatura illa necessario peccat, cui in sua natura relicta lex ponitur non præstabilis illius naturæ viribus.

At homini in natura sua relicto lata est non præstabilis naturæ illius viribus.

Ergo homo in natura relictus necessario peccauit.

Et per consequens, *Deus qui legem illam dedit, & statuit hominem relinquere in natura, est causa, quod homo peccauit.* quod erat demonstrandum.

Consideratio conjuncturæ tum ad deductionem istius consequentiæ.

Propositionem concedis, negata *assumptione*. De ea autem antea actum est. Quod si homo habeat vires præstandi illam legem, & Deus illi eas non ademit, neque vllum earum libertum impedit, tum fateor inde non sequi, quod homo necessario peccauerit. Phrasis, qua in *minore* vtor, si impropria est & ambigua, non mihi imputandum venit, qui in aliena sententia explicanda & impugnanda vsus sum phrasi ipsorum autorum. Sic enim in disputatione sua sæpius citata thesi 15. lego: *Præteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere.* Cæterum licet illo syllogismo, cuius *minorem* ego abs te in thesibus tuis poni existimaui, ob *minoris negationem* non possim concludere quod ex illa sententia necessitas peccati inducatur, Deusque propterea autor peccati per eandem consequenter statuatur: tamen non video quomodo ista minoris negatio cum sententia in thesibus abs te explicata conueniat, & quomodo ab eadem illa sententia peccati necessitas excludatur. Vtriusque rationem reddam.

Negari quidem à Iunio Minorem superioris argumenti, sed illam negationem non posse concilliari cum sententia thesibus suis proposita.

Prioris primum. Dicis hominem *potuisse* iis viribus, quas à Deo acceperat (siue naturæ siue gratiæ perinde est) *legem* sibi latam *præstare*. Huiusmodi autem hominem *præteritum esse* dicis à Deo in thesibus tuis absque conditione peccati vel præuisione eiusdem. Hæc duo ego nego inter se consistere posse, & probo. *Qui capax est alicuius gratiæ ex conditione naturæ factus, gratia inquam, sine qua finem ad quem conditus est, assequi nequit: illi gratia ista non potest statui denegata, nisi præuiso aliquo eius actu, quo se inhabilem & indignum fecerit ad illam accipiendum. Talis autem actus non potest esse nisi peccatum. Ratio maioris.* Alioquin Deus frustra illi dedit esse capacem istius gratiæ, quod est absurdum. Addo: si natura non deficiat in necessariis, longè minus Deus naturæ autor & consummator; deficit autem Deus in necessariis, si homini neget gratiam, sine qua finem ad quem conditus est, consequi nequit: quod etiam est absurdum. *At omnes homines tum primi, tum posteri in illis respectu primæui status considerati fuerunt capaces illius gratiæ, & conditi ad finem, qui sine ista gratia obtineri nequit. Ergo nulli homini potuit illa gratia denegari aut statui deneganda, absque eo, vt tanquam peccator consideratus fuerit. Minorem* probo. Omnes homines nempe eius gratiæ fuisse capaces. Primo, *Quia* omnes ad imaginem Dei conditi fuerunt. Secundo, *Si capaces* non fuerunt, tum debuerunt actu aliquo eius capaces fieri illi, qui eam essent accepturi; qui actus non potuit esse prædestinationis. Nam est processus in infinitū, si prædestinationis actus aliquis aliquem capacem faciat ad gratiam prædestinationis accipiendam. Deinde prædestinationis non est aliquē capacē reddere gratiæ accipiendæ, sed gratiam dare simpliciter. Ergo debuit esse actus cōmunis omnibus hominibus. Si talis, ergo omnes homines illius gratiæ capaces isto actu facti sunt, quod coincidet cum eo quod dixi, omnes capaces fuisse. Quare hic docere velim, quo iure

Deus

Deus posset alicui homini gratiam, cuius capacem illum fecit, & sine qua, finem ad quem conditus est, consequi nequit, denegare puro actu sui placiti, absque eo, vt homo ille se suo merito indignum illa gratia fecerit, & inhabilem ad illam accipiendam.

Imo sententia thesibus ipsius proposita non excludi necessitatem peccati, sed ex illa potius concludi.

Posterius, nempe, quod ab illa sententia, quæ thesibus tuis est explicata, peccati necessitas non excludatur, sed potius ex illa concludatur, doceo hoc pacto.

Negatio gratiæ ad firmandam hominis integram naturam necessaria, est causa cur homo ille labatur, id est, peccet, per remotionem seu non dationem necessarii prohibentis.

At præteritio, vt tuis thesibus est definita, est negatio gratiæ ad firmandam integram hominis naturam necessariæ.

Ergo huiusmodi præteritio est causa, cur homo labatur, hoc est peccet, per non dationem necessarii prohibentis.

Maioris veritas est per se manifesta; neque infirmatur per exceptionem, *si illa gratia homini debeatur*, debetur enim illi si necessaria est ad firmādam naturam, sine qua firmatione homo finem, ad quem conditus est, consequi nequit.

Minorem probo. Sic enim habet thesis. *Præteritio est actus diuini placiti, quo Deus statuit cum creaturis quibusdam non communicare supernaturalem gratiam, qua firmetur illarum natura integra*, &c. Illa autem gratia est *necessaria firmandæ integræ naturæ hominis*, aut *non est necessaria*. Si *non necessaria*, tum potuit firma manere illa natura integra absq; illa gratia. Si firma manere potuit sine illa, tum potuerunt illi participes esse vitæ æternæ promissæ perseuerantes in bono: & sic potuerunt illi, quibus *gratiam illam negare statuit*, esse *non præteriti*. At hoc pugnat cum ista *definitione*, tum *in ipsa*, tum *per collationem ad reliquas theses* considerata. Ergo ex ista definitione sequitur, illam gratiam esse necessariam, & propterea negationem eiusdem esse causam lapsus per non-dationem necessarii prohibentis. *Deinde finalis negatio* supernaturalis felicitatis necessario aut præsupponit peccatum, aut inducit peccatum, solis enim peccatoribus negatur & potest negari supernaturalis felicitas. *Præteritio* est negatio finalis supernaturalis felicitatis. Ergo necessario aut *præsupponit peccatum*, aut *inducit*. Iam vero *præteritio*, vt est in tuis thesibus definita, *non præsupponit peccatum*. *Ergo peccatum necessario inducit*. Quo alio modo quam eo quem dixi non video. At monstretur alius, & quidē talis, qui Deum peccati culpa non inuoluat, & sic hæc sententia ab illa absurditate liberata fuerit. Ad *minorem* dicis, quod impropria est & ambigua. Hoc si sit, non mea culpa est, sed tua, qui ita locutus es in thesibus iam crebro citatis, in illis enim sunt ista verba: *statuit relinquere*. At non est *impropria* neque *ambigua* locutio: Non *impropria*. Nam siue hominem non deserentem deserat, siue deserentem: voces illæ *statuit deserere* seu *relinquere* proprie vsurpantur, non *ambiguæ*, quia in syllogismo vbiq; eodem sensu verbum *statuit* vsurpatur, quemadmodum in verbo *ordinandi* commonstrauimus, ad propositionem sextam. De differentia huius sententiæ à prima dictum est ad respon. propositionis primæ.

XXII. Propositio Arminii.

PRimum enim Deo eligenti, non eligenti, prædestinanti, & prætereunti subiicit hominem conditum, & quidem talem conditum qualis reuera conditus non est: illa subiicit Deo prædestinanti & reprobanti hominem condendum, & ita condendum, qualis reuera postea est conditus.

Prima ratio Arm. cur minus probabilis sit 2. sententia quam prima.

Responsio Iunii ad propositionem XXII.

DIfferentiam hanc à vero alienam esse, supra in propos. 6. & 10 satis demonstrauimus. Decretum respicit hominem condendum communiter, & exequutio hominem conditum secundum rationem ipsius.

Ad primam illam Arm. rationem.

Replica Arminii, siue consideratio Responsi ad XXII. propositionem.

Salutis rationis prima qua probare intendit Arminius sententiam secundam minus esse probabilem, quam primam.

DIxi hanc secundam sententiam minus esse probabilem, quam sit prima illa, & quinque rationibus probaui. Iam ad illarum considerationem veniamus, & primo de prima videamus.

Sententia Caluinisacit Deum prædestinatione versantem circa tale obiectum, circa quale versantur exsecutione ipsa: at hæc sententia facit Deum prædestinatione versantem circa hominem vt est in natura consideratus, quæ nihil supernaturale aut diuinum potest, circa qualem exsecutione versari nequit, vtpote quum talis homo conditus non sit, qui supernaturalium bonorum omnino particeps non fuerit, siue per creationem, siue per superinfusionem. Notandum autem quod prædestinatio inter creationem & superinfusionem non interueniat & quod superinfusio non sit prædestinationis opus, quemadmodum in præcedentibus commonstratum est. Responsio quam adfers nõ videtur ad rem facere. Nam licet decretum factum sit ante creationem hominis, tamen non versatur prædestinatio secundæ sententiæ consentanee explicata nisi circa hominem vt conditum consideratum. Creatio enim non est de exsecutione decreti prædestinationis isto modo intellectæ, & licet, exsecutio nõ versetur nisi circa conditum iuxta hanc sententiam, tamen quæstio est vnde primus exsecutionis actus exordium sumat, sed videantur quæ dicta sunt ad respons. propos. 6. & 10.

XXIII. *Propositio Arminii.*

Secunda ratio Arminii cur minus probabilis sit secunda sententia quam prima.

SEcundo, quia non coniungit decreta inter se cohærentia iusta copula. Nam decretum de relinquendis nonnullis in sua natura copulat cum decreto reprobandi per modum præuisionis peccati, quam contingentem statuit, seu quod peccatum contingens statuit; cum ex decreto de præteritione necessario peccatum inducatur: & propterea illi necessaria copula, non conditionali coniungenda est reprobatio, ex iustitia Dei, eorum quorum non misereri statuit. Quæ enim res necessario se sequuntur, illæ etiam decretæ sunt à Deo decretis necessario cohærentibus: præteritio & peccatum cohærent necessario: ergo decreta de istis sunt vinculo arctiore connectenda.

Responsio Iunii ad propositionem XXIII.

Ad secundam Arminii rationem.

IVstam esse copulam decretorum inter se cohærentium contra affirmamus. Nam ab vno decreto in alterum oportet transitum aliquem conuenientem esse ad exsequutionem ipsius. Transitus autem non est proprie & per se de necessitate illius decreti, sed est contingentiæ. Quemadmodum in prædestinatione sanctorum duplex est decretum: prius, electionis & præparationis gratiæ; posterius, gloriæ; à prio- *Rom. 6.*
re autem ad posterius fit transitus morte, quæ est contingens, vt stipendium peccati: sic etiam in prædestinatione reproborum continetur decretum duplex: prius non electionis, siue præteritionis, siue reprobationis & alienationis à gratia; posterius damnationis; à priore autem ad posterius fit transitus peccato & morte peccati consectaria. inter quæ tamen spatium gratioſe relinquit Deus, vt exstet ipsis etiam *Rom. 2.*
peccatoribus & reprobis patientiæ diuinæ documentum ad resipiscentiam ipsas reuocantis. Non ergo necessariam copulam, sed contingentem in hac quoque causa statui oportuit. Quemadmodum in Scripturis passim Deus peccatum à se abiudicat, & sancti faciunt: nam iustus Dominus, iustitiarum amans, rectum adipiscit vultus eius. *Ex decreto de præteritione necessario peccatum induci*, id est, infallibiliter, concedimus: *Psalm. 11.*
quemadmodum ex eo quod verum est, necessario est propositio vera: Sed *ex eo necessario induci efficienter* vniuerse aut ex parte vlla, necessitate (vt vocant) consequentis aut consequentiæ, id negamus constan-

tissi-

tissime. Consequens decreti illius, non causatum (vt ita loquar) siue non effectum necessarium, peccatum esse minime diffitemur. Subditur ad confirmationem dicti illius syllogistica argumentatio vna, sed cuius assumptio probari absolute simpliciterque à nobis non potest. Negamus *praeteritionem & peccatum cohærere necessario* per se: nam si cohærerent necessario, tam præteriti essent, quicumque peccatum habent, quam quidam ex iis qui habent peccatum, sunt præteriti: id est, omnes peccatores essent præteriti, vt omnes præteriti sunt peccatores: Est autem consequens falsum: ergo & antecedens. Imo quæcumque modo differunt, necessitate inquam & contingentia, ea vicissim cohærere inter se non est necessarium: id enim si esset, nullum contingens futurum esset. Multa necessaria sine contingentia cohærente sunt: ex contrario autem, nihil tam contingens, quod non habeat aliquid cohærens necessarii. Ita se habent inter se præteritio & peccatum secundum se: Secundum hominem vero in iis qui ab Adamo sunt, inde à corruptione & lapsu ipsius, & qui præteriti à Deo sunt, præteritionem & peccatum necessario cohærere confitemur, id est immutabiliter; quia etsi contingenter facta, tamen absoluta facta est peccati cum præteritione vel reprobatione ista necessitas, & immutabilis: quemadmodum qui æs alienum contrahit, si non est soluendo, necessario debitor permanet. Cætera ante sunt exposita.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad XXIII. propositionem.

Solutio secunda rationis Arminii qua probatur secundam sententiam minus probabilè esse quam primam.

DEcreta illa dicuntur necessaria copula coniungenda, quorum alterum sine altero nec est nec esse potest. Hac copula connecti debet decretum præparationis gratiæ cum decreto præparationis gloriæ. Neutrum enim est sine altero, & neutrum sine altero esse potest. Quod si eadem copula præteritio & prædamnatio sunt coniungenda, tam vici quod volui. Transitus autem quo à gratia ad gloriam transitur nõ est ipsa copula qua vnum decretum alteri coniungitur, sed copula est Dei voluntas, quæ alterũ sine altero nemini vult, & quæ vtrumque vult cui vult alterutrum. Transitus ad gloriam mors est, cui proportionale in decreto præteritionis & prædamnationis non est peccatum. Nam ob peccatum est prædamnatio, ob mortem non est gloria. Respectu habito ad peccatum eiusque meritum Deus statuit nonnullos damnare, peccatum enim solum est causa meritoria ob quam Deus damnare potest: tale nihil est in morte respectu gloriæ, quæ post mortem ex diuina prædestinatione & gratia sequitur. Quod autem mors non est copula ex eo apparet, quod mors est transitus à gratia ad gloriam, & à non gratia ad damnationem seu pœnam, interueniente peccato. Vna enim copula & nullo modo diuersificata oppositorum istorum decretorum esse nequit. Sed accipio hoc quod de morte & transitu dicitur; & velim considerari, quod inde consequatur. Si mors est transitus à decreto præparationis gratiæ ad gloriam, tum sequitur decretum præparationis gratiæ & gloriæ esse circa peccatorem. Nam mors non potest esse transitus decreti ad decretũ vel exsecutionis ad exsecutionem, cui homo obiicitur extra rationem peccati, vt conditionis in obiecto requisitæ. Quod autem mors vt transitus non sit per se & proprie de necessitate illius decreti, quo Deus alicui creaturæ vult gratiam & gloriam, concedo. At est de necessitate eius decreti, quo Deus statuit hominem ad gloriam non perducere, nisi morte interueniente. Hoc autem decretum præsupponit peccatum. Cæterum, quod ex decreto de præteritione peccatum necessario inducatur, antea est probatum, præteritione, scilicet, ita definita, vt habent theses tuæ. In assumptione mei syllogismi aberrauit pluma, pro voce enim (peccatum) substituenda est vox (reprobatio) & hoc pacto legendum. Præteritio & reprobatio (reprobationi vsurpata pro præparatione pœnæ) cohærent necessario, quod apparet ex antecedẽtibus, vbi dixi, decretũ de relinquendis nonnullis in sua natura copulat cũ decre-

Error calami in assumptione.

est eas ita præruptè in istam sententiam rapi præter mentem auctorum, & aliorum locorum quibus se ipsi explicant comparationem. Sed hoc non demonstrabo vlterius: nego simpliciter, ab efficiente potentiore fieri simpliciter, vt principium & causa contingens peccet. Hic tu, mi frater, duos modos adfers: efficientem vnum, & deficientem alterum; vtrumque tamen efficientem suo modo. Nam qui efficit, cum opere est, & opus efficit: qui deficit, ab opere abstinet, & vt abstineat efficit in sese. Priorem modum annotas verbis, *potentiore certo & infallibiliter moturo vel impulsuro causam sua natura liberam & contingentem ad actum peccati*. Hunc modum negamus, & tu ipse, mi frater, negari agnoscis ab hominibus nostris. De altero igitur videamus, quam istis verbis exprimis, *vel non daturo, aut remoturo id quod ad vitandum peccatum necessarium erat, vnde peccati à creatura perpetrandi necessitas dependet, & certa existentia*. Rursum hic modus bifidatus est: nempe, quod ille potentior aut non daturus est causæ quod necessarium fuerit, si abest, aut si adest, remoturus: quorum vtervis ad generationem peccati videtur adferre causam. Tria hic nobis sunt ordine exponenda: de eo quod necessarium dicitur ad vitationem peccati: de eo qui non dat, aut etiam remouet, quod est necessarium: & de consequentia, quæ inde conficitur. *De primo*. Omne peccatum, id est, inordinatus actus contra legem, siue communiter spectes, siue singulariter, habitus aut actus est singularium: nam species aut genera non agunt per se. Itaque primo & per se in agente inordinatum est: ad rationem vero communis & vniuersi, pertinet secundario. Quapropter si quid ad vitandum peccatum dicitur necessarium, id aut ratione singularis agentis necessarium dicitur, aut ratione communis atque vniuersi. Ac vniuersi quidem ratione nihil attinuit vt impediretur peccatum, non solum quia peccatum non potest interturbare rationem vniuersitatis huius, & ordinem vniuersitatis continet rector illius; verumetiam quia peccatum per accidens ad rationem vniuersi facit, & illustrat sapientiam, bonitatem, gratiam, misericordiam, iustitiam, patientiam, potentiam, & bona omnia rectoris vniuersitatem hanc gubernantis. Igitur ratione vniuersi nihil planè fuit necessarium vitari peccatum simpliciter, nihil ad declinandum peccatum quoque necessarium. Nam si ad rationem vniuersi fuisset necessarium, curasset omnino Deus, vt *Augustinus Enchiridio ad Laurentium* docet. At ratione agentis singularis necessarium esse dixerit quispiam. Certe si ad singulare bonum illius respexeris, necessarium ipsi videtur esse: Cum vero præstet singulari bono commune vniuersitatis bonum; & ipsum quoque peccatum, quamuis per accidens, sit de ratione illius; peccatum autem non sit nisi singularium; omnino statuendum illud est, rationem vniuersitatis non ferre simpliciter, vt dicamus necessarium esse, vt non sit peccatum. Quod si creatura scit non vniuersitati, sed sibi necessarium esse, ne faciat peccatum; igitur impedimentum peccati, non ab vniuersitate, non à rectore illius petendum est, sed à singulari indiuiduo agente; præsertim cum eidem rector vniuersitatis liberam fecerit potestatem peccandi aut non peccandi, publicè ex conditione naturæ ipsius, cumque suæ ipsius viæ dominum instituerit, de potestate sua certiorem fecerit, & de necessitate finis particularis ipsius, etiam comminatione adiecta, præmonuerit diligentissimè. Quid enim? recipiat Deus rem datam? imprudentis, aut inconstantis, aut impotentis fuisset factum: quorum nihil Deo impingi potest. non dedisset? atqui hoc pacto non addidisset omnes modos sapientiæ suæ, & homo desiderauisset rem sibi non datam; qui longe ampliorem atque ἀδιάκριτον plane (similem Deo esse) desiderauerit. Hæc si bene expendamus (quæ lib. 2. aduersus Marcionem Tertullianus copiosè explicauit) profectò videmus nec ratione vniuersi, nec ratione singularis agentis fuisse necessarium, vt aliunde peccatum impediretur, cuius impediendi facultatem homo ipse penes se habuerit, &

necessitatem finis grauissime ex Deo cognouerit. Principium liberum Deus indiderat: nos sapientes scilicet ex euentu iudicamus factum male à Domino: nam præstitisse ne daretur liberum, saltem præstitisse vt libertatem impediret. *De secundo.* Ostendimus non fuisse necessarium, vt impediretur peccatum; hominis fuisse, vt vitaret: non alterius, vt hominem impediret: quo probato duo sequentia euersa sunt. Verum amplius addimus veritatis asserendæ causa, non fuisse Dei, vt daret id quod ad vitandum peccatum necessarium erat in illo singulari Adami facto: primum quia iam dederat; secundo quia non poterat dare nisi recepisset datum. Iam dederat: nam liberam voluntatem homini indiderat, quæ principium fuit libertimum & sufficiens ad vtrumuis, nempe ad agendum, aut vitandum peccatum illud. Nec vero poterat dare impedimentum alterum, nisi recepisset illud quod ante dederat; nam principium erat naturale quod ante dederat; puta voluntas libera, in rebus naturalibus domina pure simpliciterque à Deo constituta, sine exceptione aut modificatione vlla. Si impediuisset; voluntas certe aut principium esse omnino desiuisset, aut in eo singulari facto principii conditio refracta fuisset, quod Deus homini à natura indiderat, & quod in eo ipso facto integrum à se fore spoponderat. Cur Deus homini caueat in eo, cuius plenam ipsi potestatem fecerat, & cautionem præceperat? Ergo, inquies, saltem ne remouisset datú: nam gratiam homini dederat, hic remouet. Nego remouisse quicquam datum, nisi à peccato ne gratiam quidem remouit, nisi à peccato, cum homo eam abiecisset. Gratiam, id est, dona gratiæ Deus homini contulerat ad opus gratiæ, id est, secundum quod natura ad supernaturalem gloriam erat ordinata: ad opus naturæ non gratiam, sed naturam voluntatemque dederat. Officium naturæ fuit, vt homo non comederet comederetque; officium voluntatis ex instituto Dei, vt non comederet de fructu vetito: hoc, inquam, purum putum voluntatis officium; ad quod gratiam non oportuit accedere, quia ad res gratiæ fuerat; non naturæ data. *De tertio.* Quod tertio loco dicitur, *inde peccati à creatura perpetrandi necessitatem dependere, &c.* in quæstione de facto Adami omnino falsum est. Nulla enim ab vlla parte fuit perpetrandi peccati Adamo necessitas: pura puta libertas fuit, vt modo & alias sæpe expressimus. Nunc vero qua conditione homo est, ne id quidem est propriè simpliciterque verum. Nam à voluntate creaturæ, id est, nostra pendet perpetrandi peccati necessitas, quam finit voluntas Dei sapientissima & ordinat: ab illa vero voluntate Dei sapientissima ex contrario pendet non perpetrandi peccati necessitas communicatione gratiæ. Duriusculum est si à voluntate Dei non dantis, siue remouentis gratiam, dixeris peccati perpetrandi necessitatem pendere. Etsi ferri certo respectu potest. *Quinto*, propositionem quidem illam concedimus, *quod creatura in sua natura relicta necessario peccat, si lex illi feratur non præstabilis natura solius viribus.* At lex illa singularis Adamo lata, fuit præstabilis solius naturæ viribus, vt in propos. 14. & 16. confirmauimus. Ruit ergo tota hæc argumentatio, & quæcumque ei superstructa sunt. Ad legem naturalem Adam natura & gratia suffultus fuit; ad singularem, natura solum, quia res solum naturæ agebatur, idque facillima. Minor impropria & ambigua est. Propria est hoc modo, Statuit autem Deus creaturam in natura sua. *Statuit relinquere*, dicitur impropriè. Prius homo reliquit Deum, quam Deus hominem, vt ante exposuimus. Falsa igitur conclusio. Ambigua est propter varium vsum verbi, *statuit*; quod hic & in sequentibus vsurpatur. Sed ambiguitatem istam supra in propos. 6. sustulimus. Postremo quod vni sententiæ altera præponitur, dicitur incommode, cum re siue substantia atque ratione non nisi vna sit sententia, quamuis modo tractationis & sermonis differens.

Sed videamus quid sit, quod ad probationem huius adfertur magis, quam illius.

Replica

Replica Arminii, siue consideratio Responsionis ad XXI. propositionem.

QVomodo istæ sententiæ differant iam ad responsionem propositionis primæ dictum est. An verò ista prima sententia & hæc secunda veritate Dei & autoritate Scripturæ fundatæ sint iam disquirimus. Absurdum quod primæ sententiæ impegi, ex ea necessario sequi iam ante ostendi: neque tu illam vt ab ipsis auctoribus explicata, &c. vindicasti ab absurditate, sed autorum menti dissimiliter explicuisti; atque ita explicatam demonstrasti absurdi illius consequentiam variè oppugnari, sed hoc est præter propositum nostrum. Nam de sententia ista ita explicata, vt tu explicandam arbitraris, nulla nobis vnquam fuit quæstio. At hac propositione non repeto idem absurdum: sed monstro secundam sententiam absurditate laborare: & monstro hoc collatione primæ & secundæ sententiæ. hæc est propositionis istius 21. œconomia & scopus. Quare opus erit vt videamus, Primo, Quomodo id ipsum absurdum primæ sententiæ. Secundo, Quomodo secundæ rectè & merito attribuatur, & simul quæ pro vtriusque defensione abs te adferuntur.

Probatur firma consequentia ex prima sententia deduci, Deum esse auctorem peccati.

Quare ad primam sententiam quod attinet, nonnullis syllogismis docebo rectè ex illa concludi Deum autorem peccati esse. Deinde videbo quæ pro ea abs te sint allata.

Declaratio misericordia liberantis ex miseria actuali & iustitia punientis peccatum est necessaria ex decreto Dei.

At talis misericordia & iustitia nequeunt declarari sine existentia peccati & miseria.

Ergo existentia peccati & miseria est necessaria ex decreto Dei: hoc est, Ergo peccatum necessario perpetrari debuit ex decreto Dei.

Huius syllogismi omnes partes ex sententia prima rectè ex ipsorum authorum mente intellecta sunt desumtæ, vt iam ante ad respons. propos. 3. & 6. est probatum.

Hinc subsumo.

Peccatum non potest perpetrari necessario à causa libera & contingente, nisi illa circumscribatur & determinetur à potentiore causa, cui resistere non potest.

At voluntas hominis est causa libera & contingens.

Ergo peccatum non potest necessario perpetrari à voluntate hominis, (quæ debet esse proxima causa peccati) *nisi illa circumscribatur & determinetur à potentiore causa cui resistere non potest.*

Addo autem modum duplicem illius determinationis. Vnde porro concludo.

Causa voluntatem natura sua liberam & contingentem determinans ad peccatum perpetrandum est causa peccati per illam determinationem.

At Deus est causa voluntatem talem determinans ad peccatum necessario patrandum ex sententia illa prima.

Ergo Deus est causa peccati per illam determinationem suam.

Nunc ad ea, quæ excusandæ & defendendæ isti primæ sententiæ adfers, veniamus.

Primo dicis, illud, *Deum decreuisse per misericordiam & iustitiam punientem gloriam suam illustrare*, angustius dici, atque id ostensum responsione ad propos. 3. Respondeo. Non id quæri, an vere an falso, latiusne an angustius id dicatur, sed an *prima* id dicatur ab illis quorum ego sententiam absurdi illius consequentia grauaui. Probaui autem ad propositionem tertiam illos hoc dicere, & quidem totidem verbis, vt aiunt formalibus.

Consideratio eorum quæ à nobis excusanda & defendenda sunt.

Prima sententia absurdi illius consequentia grauatur.

Ad primam censuram.

Secundo dicis, falso affirmari *hoc non potuisse fieri nisi ingresso peccato*, & hoc monstratum propositione tertia. Respondeo. Non quæri an hoc falso dicatur an vere, sed an illi quorum ego sententiam isto absurdo refuto, hoc dicant. Dicunt autem hoc & verbis planis, vt ego ibidem ad propositionem tertiam commonstraui. Quare non mihi sed illis falsitas illa impacta est. At hoc verum est quod dicunt: *Misericordiam & iustitiam* (vt ab illis sumuntur) *non posse declarari nisi ingresso peccato.* Ratio.

Ad secundam.

Quia

Quia peccatum est ratio formalis obiecti illius iustitiæ, & vt habens adiunctam misericordiam consequentem, illius misericordiæ.

Ad tertiam. *Tertio* negas *peccatum infallibiliter aut necessario perpetrari debuisse.* at non id controuertitur. Nam & ego fateor peccatum non debuisse perpetrari necessario, & qui contradicunt, blasphemos dico in bonitatem & iustitiam Dei, licet istius consequentiæ ignaros esse fatear huius dogmatis patronos, quos eo nomine excusabiles puto, quia directe contrarium docent aliis locis. Sed, positis istis duabus præmissis, dico *necessario perpetrari debuisse. Infallibiliter* concedis perpetrati debuisse, sed tantum ratione scientiæ Dei, at non *infallibiliter ratione decreti*, quod est factum à voluntate Dei absque præscientia præcedente. Illi vero quos dixi primæ sententiæ autores, dicunt *infallibiliter & necessario perpetrari debuisse ratione decreti, nec potuisse infallibiliter à Deo præsciri nisi quia decretum & ordinatum à Deo vt perpetraretur.* Negaui autem & adhuc nego *peccatum potuisse necessario perpetrari à libera & contingente causa.* Necessarii enim effectus est necessaria causa, contingentis contingens. Voluntas autem hominis est causa libera & contingens. Quare ab ea non potuit peccatum perpetrari necessario *Oppositum autem in apposito* est non in meis sed tuis verbis. Non enim dixi, *peccatum potuisse perpetrari necessario:* sed *non potuisse perpetrari necessario.* Vbi contradicens in adiecto non est, quod patebit si verba obseruantur hoc pacto: fieri non potest vt peccatum à causa contingente & libera necessario perpetretur. Absurda autem est hæc locutio: potest fieri vt causa necessaria necessarium effectum, seu effectum suum necessario producat: debet enim fieri Quod vero distinguis inter voces infallibiliter & necessario, id ex ipsius rei veritate esse fateor. Infallibilitas enim est scientiæ Dei: necessitas euentus ex decreto & voluntate Dei Quod discrimen si rectè à multis animaduerteretur, magnopere ad multarum grauium in hoc negotio quæstionum solutionem ipsis seruire posset: quemadmodum tu erudite in libello de Adami lapsu commonstrasti.

Quarto dicis adferri *conditiones duas* per disiunctionem ad hanc generationem peccati, *quarum neutra est probabilis.* De vtraque viderimus. Quod *ad priorem*, illa non integre abs te adfertur. Omittitur enim particula de qua tota est controuersia, & quæ addita firmat quod dico, ablata infirmat. Ea est vocula (necessario) ita enim dicendum fuit. Prior est, *non potuisse peccari necessario à contingente causa, nisi circumscriberetur, &c.* Aduersus hanc propositionem ea quæ adfers non faciunt. Probas quidem voluntatem hominis vt principium & potentiam integram potuisse peccare libere & contingenter. at quis negat? addo si peccauit non libere, non peccasse; & contradicens esse in adiecto dico, si quis dicat, *voluntatem* peccasse necessario, idq; non simpliciter sed duplici modo. Nam voluntatis est libere facere quod facit. Deinde, peccatum si necessarium est non est peccatum. Loquimur autem hic ex hypothesi primæ sententiæ quam mihi sumsi refutandam. *Determinari negas voluntatem à potentiore, quia non à causa, sic enim voluntas principium esse desinet: non à principio: Nam principium superius ita agit in inferiora vt modum illius non tollat.* Concedo hæc lubentissime tanquam vere & erudite dicta. Sed an ego dixi voluntatem determinatam esse à potentiore? Nihil minus. Hoc est quod dixi: *Fieri non posse vt voluntas necessario peccet nisi determinetur à potentiore.* Illa consequentia tibi fuit refutanda, si quidem mihi contradicere in hisce voluisses, non antecedens, non consequens; de quibus inter nos non est controuersia. Fateor autem si voluntas determinatur vt à causa, iam voluntatem non esse principium: si vt à principio, iam non determinari, si enim modus illius proprius, qui est libertas non tollitur, iam non determinatur. quare si determinatur, determinatur vt à causa. Determinatur autem: nam inde est peccati necessitas. Ergo à causa. *At si à causa, iam voluntas principium esse desinet,* inquis, *quod est absurdum.* Fateor, & propterea senten-

Ad quartã.

ciam primam, vnde & hoc absurdum sequitur, merito improbari. Quod addis determinari aut *ab efficiente aut ab ordinante*, dico non rectè disiungi aut distingui hæc duo: nisi ante commonstratum fuerit, quomodo *ab ordinante* (voce illa ex sententia Caluini & Bezæ vsurpata pro ordinatione, non rei factæ in finem, sed rei faciendæ vt fiat ad certum & præstitutum finem cõsequendum) *efficiens* se iungi possit. Voce autem eadem iuxta tuam mentem vsurpata, vt est vsurpanda, fateor ista recte distingui, sed de eo non est nobis quæstio, verum de sententia Caluini & Bezæ, qui non aliquando ita loquuntur; sed quorum illa iam sæpius à me explicata perpetua mens est & sententia. Quod ergo negas ab efficiente superiore simpliciter fieri vt principium & causa contingens peccet: idem & ego nego. Sed negandum tibi est *ex illa sententia prima sequi, hominem necessario peccare*, & hæc negatio commonstranda. Imo non ita loquendum, fieri non posse simpliciter ab efficiente potentiore, vt principium & causa contingens peccet, sed fieri non posse ab efficiente potentiore, vt homo necessario peccet. Definit enim homo tum esse principium sui actus & causa contingens. Hunc autem *modum priorem* dico illos *improbare*, sed intellige *verbo*: at non commonstrant quo pacto ille modus hic locum non habeat.

Videamus secundum modum, quem ego non posui tanquam simpliciter necessarium: sed quia vidi necessitatem peccati perpetrandi induci non potuisse nisi altero illorum modorum; idcirco per diuisionem vtrumque posui. Videtur autem officii tui hic fuisse, primo, commonstrare *fieri posse vt peccatum necessario perpetretur citra alterum modorum*. Secundo, *Modum illum assignare quo hoc fieri posset, imo & factum esse*. Tertio, *Docere illum modum talem esse, qui Deum peccati autorem non statuat*. Nihil autem horum facis, quare potui hæc omnia prætetire, tanquam à scopo disputationis nostræ recedentia, & contra me nihil facientia. Sed consideremus ea quæ respondes. Primo prolixe doces non fuisse necessarium neque vniuersitatis neq; singularis hominis respectu, vt peccatum vitaretur.

Quidnam hic præstandum fuerit ad defendendam primã sententiam ex mente autoris eius.

Nemo hoc negat, nemo contrarium affirmat. Si enim hoc, tum peccatum commissum non esset: est autem commissum. Et quomodo potuisti me isti sententiæ affinem suspicari, qui vbiq; contendo Deum hominem liberi arbitrii & suæ potestatis fecisse, vt malum spõte & libere vitare posset, vel idem proprio arbitratu patrare: cui constitutioni Dei directe aduersatur hoc, quod dicitur de peccati vitandi necessitate. Concedo itaque non fuisse simpliciter necessarium, vt peccatum vitaretur, hoc est, vt peccatum non fieret. Sed si liceat nobis paulisper in hac consideratione, licet extra propositum nostrum sit, commorari; notabo nonnulla quæ mihi non satis recte dicta videntur. Dicis vniuersitati non fuisse necessarium, vt peccatum vitaretur, hoc est, vt ego interpretor, ad vniuersitatis bonum non pertinuisse, vt peccatum vitaretur. Liceat mihi hoc tua bona venia negare. Bonum enim vniuersitatis fuit perstare in perfectione istius status, in quo vniuersitas à Deo erat creata, & per creationis ordinem constituta. At per peccatum vniuersitatis ab ista perfectione decidit, & *vanitati subiecta* est. Rom. 8. v. 20. vnde exstitit *desiderium liberationis ab illa vanitate*. Nisi enim hoc vniuersitati bonum esset, non desideraret id vniuersitas. Nisi necessarium esset, non desideraret vniuersitas tota. Appetitus enim omnis boni est, & appetitus naturalis boni necessarii. Probas dictum duplici argumento. *Primo*, quia peccatum interturbare rationem vniuersitatis huius non potest. *Secundo*, quia peccatum per accidens ad rationem vniuersi facit, & illustrat sapientiam, bonitatem, gratiam, misericordiam, iustitiam, patientiam, potentiam & bona omnia rectoris vniuersitatem hanc gubernantis. *Ad prius* argumentum dico, id mihi non videri verisimile. Ratio enim vniuersitatis hæc fuit per creationem & ordinationem Dei, vt homo Deo subditus esset in cuius imagine & similitudine erat factus; homini reliqua creatura subesset, eiusque commodis

An peccatum non contra veniat bonum totius vniuersitatis.

modis & vtilitatibus seruiret, quia ad imaginem Dei conditus erat. Peccatum hanc rationem & ordinem maximè interturbauit. Homo enim per id Deo rebellis factus est, & creaturæ non tantum dominio illius subtractæ, sed & in illius exitium armatæ; nisi quatenus in Christo restitutus est in integrum. Vide Hebr. 2. v. 6. 7. 8. 9. Sunt qui verbum ἀνακεφαλαιώσασθαι Ephes. 1. v. 10. vsurpatum interpretantur de reductione omnium rerum ad primum principium vnde deciderunt propter peccatum hominis. Prouidentiæ diuinæ ratio qua nunc omnia sustinet & gubernat longe est alia, quam fuisset si peccatum ingressum non fuisset in mundum, quemadmodum multis locis Scripturæ planissimè comprobari potest. At, inquies, non ita potuit interturbare peccatum rationem vniuersitatis huius, vt Deus id in ordinem redigere non potuerit. Hoc fateor: sed ordo ille est non impediens interturbationem, sed illam insequens & corrigens. In secundo argumento duo animaduertenda puto, & corrigenda. *Primum* quod dicis peccatum ad rationem vniuersi facere per accidens nullo enim modo, neque per se, neque per accidens facit peccatum ad rationem vniuersi. Non per se, quia non est ex intentione creatoris vniuersi, sed est ex inordinatione creaturæ rationalis. Non per accidens; quia cum tota hæc rerum vniuersitas finita sit, etiam ratio eius est finita: & propterea bonum ad naturalem eius perfectionem pertinens finitum; cui finito bono malum oppositum, seu defectus ab illo aberrans, per accidens facere potest ad rationem vniuersi, hoc est reduci in bonum vniuersi. At peccatum est malum non oppositum finito bono sed infinito, vtpote iustitiæ & voluntati Dei. Quare ne per accidens quidem facere potest ad rationem vniuersitatis huius suis terminis finitæ & circumscriptæ. Potest autem per accidens facere ad boni infiniti gloriam, propterea quod bonum infinitum illo potentius eo abuti possit pro arbitratu suo, atque hac ratione id quod est inordinatissimum in ordinem redigere; ordinem inquam, non huius vniuersi, quem excedit, sed totam hanc vniuersitatem transcendentem, & solius infiniti boni terminis circumscriptum. Fieri enim nequit vt creatura aliqua ita extra ordinem suum proprium aut vniuersum totius euagetur, vt ordine infiniti autoris non contineatur. Scio quidem peccatum certo respectu esse bono finito oppositum, nempe homini, cuius impedit fœlicitatem, at illam non impedit primo, nisi antea vt iustitiæ & voluntati Dei oppositum consideretur.

An recte dicatur peccatum illustrare sapientiam, bonitatem, aliasq; proprietates Dei Rectoris totius vniuersitatis.

Deinde animaduersione dignum puto, quod peccatum dicis illustrare sapientiam, bonitatem, &, Dei Rectoris vniuersitatem hanc gubernantis. Non est hic effectus peccati, sed Dei abutentis peccato ad illustrationem istarum suarum proprietatum. Alioqui peccatum simpliciter Deum dedecorat & ignominia afficit. Sed per accidens dicitur peccatum id facere, hoc enim à communi est repetendum. At rectius meo iudicio dicetur de peccato, quod sit per accidens occasio illustrandæ gloriæ diuinæ per proprietatum istarum exercitium. Et sane, nisi Deus per istas suas proprietates triumphare de peccato potuisset, idque in ordinem redigere, nullo modo passus fuisset illud euenire.

Redeamus ad propositum. Dico hic non agi de necessitate vitandi peccatum, sed de eo quod est necessarium ad vitandum peccatum, hoc est, sine quo vitari peccatum ab homine, cui lex posita est, non potest. De hoc vero fateris Deum dedisse homini illa quæ erant necessaria ipsi ad vitandum peccatum, quæ neque receperit, neque remouerit nisi postquam homo illa suo peccato abiecisset. In eo habeo me tibi assentientem. Sed de hoc non controuertitur. Docendum, quomodo, si homo peccatum vitare potuerit, idem homo necessario peccare debuerit, quod est ex hypothesi sententiæ quam impugno. Quatenus autem gratia necessaria fuerit ad hanc vel illam legem præstandam antea satis est pertractatum. Ego vero lubens fateor illis ita explicatis, vt tu facis, sequi nullam fuisse Adamo necessita-

tem perpetrandi peccati: sed hoc est extra controuersiam: imo hoc est contra *Caluinum & Bezam*: Sed docendum est, nullam fuisse Adamo necessitatem peccati perpetrandi, & Adamum tamen necessario peccasse, & si fuerit necessitas aliqua siue per hunc siue per illum modum, vel alium quemuis, quomodo Deus non sit causa peccati. Quod ego Deo, absit, vt impingam, sed dico ex sententia illa prima sequi, & propterea illam improbandam esse.

Probatur firma consequentia ex secunda sententia sequi necessitatem peccandi; imo Deum peccati autorem constitui.

Iam venio ad alteram sententiam, ex qua idem absurdum sequi dixi, sed per hunc postremum modum.

Argumentatio fuit huiusmodi.

Creatura illa necessario peccat, cui in sua natura relicta lex ponitur non præstabilis illius naturæ viribus.

At homini in natura sua relicto lata est non præstabilis naturæ illius viribus.

Ergo homo in naturâ relictus necessario peccauit.

Et per consequens, *Deus qui legem illam dedit, & statuit hominem relinquere in natura, est causa, quod homo peccauit.* quod erat demonstrandum.

Consideratio conjuncta tum ad deductionem istius consequentiæ.

Propositionem concedit, negata *assumptione*. De ea autem antea actum est. Quod si homo habeat vires præstandi illam legem, & Deus illi eas non ademit, neque vllum earum libertum impedit, tum fateor inde non sequi, quod homo necessario peccauerit. Phrasis, qua in *minore* vtor, si impropria est & ambigua, non mihi imputandum venit, qui in aliena sententia explicanda & impugnanda vsus sum phrasi ipsorum autorum. Sic enim in disputatione tua sæpius citata thesi 15. lego: *Præteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit quosdam creaturæ in natura ipsarum relinquere.* Cæterum licet illo syllogismo, cuius *minorem* ego abs te in thesibus tuis poni existimaui, ob *minoris negationem* non possim concludere quod ex illa sententia necessitas peccati inducatur, Deusque propterea autor peccati per eandem consequenter statuatur: tamen non video quomodo ista minoris negatio cum sententia in thesibus abs te explicata conueniat, & quomodo ab eadem illa sententia peccati necessitas excludatur. Vtriusque rationem reddam.

Negari quidem à tuo Minorem superioris argumenti, sed illam negationem vix posse conciliari cum sententia thesibus tuis propositâ.

Prioris primum. Dicis hominem *potuisse* iis viribus, quas à Deo acceperat (siue naturæ siue gratiæ perinde est) *legem* sibi latam *præstare*. Huiusmodi autem hominem *præteritum esse* dicis à Deo in thesibus tuis absque conditione peccati vel præuisione eiusdem. Hæc duo ego nego inter se consistere posse, & probo. *Qui capax est alicuius gratiæ ex conditione naturæ factus, gratia inquam, sine qua finem ad quem conditus esse, assequi nequit: illi gratia ista non potest statui denegãda, nisi præuiso aliquo eius actu, quo se inhabilem & indignum fecerit ad illam accipiendum. Talis autem actus non potest esse nisi peccatum. Ratio maioris.* Alioquin Deus frustra illi dedit esse capacem istius gratiæ, quod est absurdum. Addo: si natura non deficiat in necessariis, longè minus Deus naturæ autor & consummator; deficit autem Deus in necessariis, si homini neget gratiam, sine qua finem ad quem conditus est, consequi nequit: quod etiam est absurdum. *At omnes homines tum primi, tum posteri in illo respectu primæui status considerati fuerunt capaces illius gratiæ, & conditi ad finem, qui sine ista gratia obtineri nequit. Ergo nulli homini potuit illa gratia denegari aut status deneganda, absque eo, vt tanquam peccator consideratus fuerit. Minorem* probo. Omnes homines nempe eius gratiæ fuisse capaces. Primo, *Quia* omnes ad imaginem Dei conditi fuerunt. Secundo, *Si capaces* non fuerunt, tum debuerunt actu aliquo eius capaces fieri illi, qui eam essent accepturi; qui actus non potuit esse prædestinationis. Nam est processus in infinitũ, si prædestinationis actus aliquis aliquem capacem faciat ad gratiam prædestinationis accipiendam. Deinde prædestinationis non est aliquẽ capacẽ reddere gratiæ accipiendæ, sed gratiam dare simpliciter. Ergo debuit esse actus cõmunis omnibus hominibus. Si talis, ergo omnes homines illius gratiæ capaces isto actu facti sunt. quod coincidet cum eo quod dixi, omnes capaces fuisse. Quare hic docere velim, quo iure

Deus

Deus posset alicui homini gratiam, cuius capacem illum fecit, & sine qua, finem ad quem conditus est, consequi nequit, denegare puro actu sui placiti, absque eo, vt homo ille se suo merito indignum illa gratia fecerit, & inhabilem ad illam accipiendam.

Imo sententia thesibus ipsius proposita non excludi necessitatem peccati, sed ex illa potius concludi.

Posterius, nempe, quod ab illa sententia, quæ thesibus tuis est explicata, peccati necessitas non excludatur, sed potius ex illa concludatur, doceo hoc pacto.

Negatio gratiæ ad firmandam hominis integram naturam necessaria, est causa cur homo ille labatur, id est, peccet, per remotionem seu non dationem necessarii prohibentis.

At prateritio, vt tuis thesibus est definita, est negatio gratiæ ad firmandam integram hominis naturam necessariæ.

Ergo huiusmodi prateritio est causa, cur homo labatur, hoc est peccet, per non dationem necessarii prohibentis.

Maioris veritas est per se manifesta; neque infirmatur per exceptionem, *si illa gratia homini debeatur*, debetur enim illi si necessaria est ad firmādam naturam, sine qua firmatione homo finem, ad quem conditus est, consequi nequit.

Minorem probo. Sic enim habet thesis. *Prateritio est actus diuini placiti, quo Deus statuit cum creaturis quibusdam non communicare supernaturalem gratiam, qua firmetur illarum natura integra*, &c. Illa autem gratia est *necessaria firmandæ integræ naturæ hominu*, aut *non est necessaria*. Si *non necessaria*, tum potuit firma manere illa natura integra absq; illa gratia. Si firma manere potuit sine illa, tum potuerunt illi participes esse vitæ æternæ promissæ perseuerantes in bono: & sic potuerunt illi, quibus *gratiam illam negare statuit*, esse *non prateriti*. At hoc pugnat cum ista *definitione*, tum *in ipsa*, tum *per collationem ad reliquas theses* considerata. Ergo ex ista definitione sequitur, illam gratiam esse necessariam, & propterea negationem eiusdem esse causam lapsus per non-dationem necessarii prohibentis. *Deinde finalis negatio* supernaturalis felicitatis necessario aut præsupponit peccatum, aut inducit peccatum, solis enim peccatoribus negatur & potest negari supernaturalis felicitas. *Prateritio* est negatio finalis supernaturalis felicitatis. Ergo necessario aut *præsupponit peccatum*, aut *inducit*. Iam vero *prateritio*, vt est in tuis thesibus definita, *non præsupponit peccatum*. *Ergo peccatum necessario inducit*. Quo alio modo quam eo quem dixi non video. At monstretur alius, & quidē talis, qui Deum peccati culpa non inuoluat, & sic hæc sententia ab illa absurditate liberata fuerit. Ad *minorem* dicis, quod impropria est & ambigua. Hoc si sit, non mea culpa est, sed tua, qui ita locutus es in thesibus iam crebro citatis, in illis enim sunt ista verba: *statuit relinquere*. At non est *impropria* neque *ambigua* locutio: Non *impropria*. Nam siue hominem non deserentem deserat, siue deserentem: voces illæ *statuit deserere* seu *relinquere* proprie vsurpantur, non *ambigua*, quia in syllogismo vbiq; eodem sensu verbum *statuit* vsurpatur, quemadmodum in verbo *ordinandi* commonstrauimus, ad propositionem sextam. De differentia huius sententiæ à prima dictum est ad respon. propositionis primæ.

XXII. *Propositio Arminii.*

Prima ratio Arm. cur minus probabilis sit 2. sententia quam prima.

PRimum enim Deo eligenti, non eligenti, prædestinanti, & prætereunti subiicit hominem conditum, & quidem talem conditum qualis reuera conditus non est: illa subiicit Deo prædestinanti & reprobanti hominem condendum, & ita condendum, qualis reuera postea est conditus.

Responsio Iunii ad propositionem XXII.

Ad primam illam Arm. rationem.

DIfferentiam hanc à vero alienam esse, supra in propos. 6. & 10 satis demonstrauimus. Decretum respicit hominem condendum communiter, & exequutio hominem conditum secundum rationem ipsius.

Replica Arminii, siue consideratio Responsi ad XXII. propositionem.

Saluatio rationis primæ qua probare intendit Arminius sententiam secundam minus esse probabilem, quam primam.

DIxi hanc secundam sententiam minus esse probabilem, quam sit prima illa, & quinque rationibus probaui. Iam ad illarum consideracionem veniamus, & primo de prima videamus.

Sententia Caluinisacit Deum prædestinatione versantem circa tale obiectum, circa quale versantur exsecutione ipsa: at hæc sententia facit Deum prædestinatione versantem circa hominem vt est in natura consideratus, quæ nihil supernaturale aut diuinum potest, circa qualem exsecutione versari nequit, vtpote quum talis homo conditus non sit, qui supernaturalium bonorum omnino particeps non fuerit, siue per creationem, siue per superinfusionem. Notandum autem quod prædestinatio inter creationem & superinfusionem non interueniat & quod superinfusio non sit prædestinationis opus, quemadmodum in præcedentibus commonstratum est. Responsio quam adfers nõ videtur ad rem facere. Nam licet decretum factum sit ante creationem hominis, tamen non versatur prædestinatio secundæ sententiæ consentanee explicata nisi circa hominem vt conditum consideratum. Creatio enim non est de exsecutione decreti prædestinationis isto modo intellectæ, & licet, exsecutio nõ versetur nisi circa conditum iuxta hanc sententiam, tamen quæstio est vnde primus exsecutionis actus exordium sumat, sed videantur quæ dicta sunt ad respons. propos. 6. & 10.

XXIII. *Propositio Arminii.*

Secunda ratio Arminii cur minus probabilis sit secunda sententia quam prima.

SEcundo, quia non coniungit decreta inter se cohærentia iusta copula. Nam decretum de relinquendis nonnullis in sua natura copulat cum decreto | reprobandi per modum præuisionis peccati, quam contingentem statuit, seu quod peccatum contingens statuit; cum ex decreto de præteritione necessario peccatum inducatur: & propterea illi necessaria copula, non conditionali coniungenda est reprobatio, ex iustitia Dei, eorum quorum non misereri statuit. Quæ enim res necessario se sequuntur, illæ etiam decretæ sunt à Deo decretis necessario cohærentibus: præteritio & peccatum cohærent necessario: ergo decreta de istis sunt vinculo arctiore connectenda.

Responsio Iunii ad propositionem XXIII.

Ad secundam Arminii rationem.

IVstam esse copulam decretorum inter se cohærentium contra affirmamus. Nam ab vno decreto in alterum oportet transitum aliquem conuenientem esse ad exsequutionem ipsius. Transitus autem non est proprie & per se de necessitate illius decreti, sed est contingentiæ. Quemadmodum in prædestinatione sanctorum duplex est decretum: prius, electionis & præparationis gratiæ; posterius, gloriæ, à priore autem ad posterius fit transitus morte, quæ est contingens, vt stipendium peccati: sic etiam in prædestinatione reproborum continetur decretum duplex: prius non electionis, siue præteritionis, siue reprobationis & alienationis à gratia; posterius damnationis; à priore autem ad posterius fit transitus peccato & morte peccati consectaria, inter quæ tamen spatium gratioſe relinquit Deus, vt exstet ipsis etiam peccatoribus & reprobis patientiæ diuinæ documentum ad resipiscentiam ipsas reuocantis. Non ergo necessariam copulam, sed contingentem in hac quoque causa statui oportuit. Quemadmodum in Scripturis passim Deus peccatum à se abiudicat, & sancti faciunt: nam iustus Dominus, iustitiarum amans, rectum adipiscit vultus eius. *Ex decreto de præteritione necessario peccatum induci*, id est, infallibiliter, concedimus: quemadmodum ex eo quod verum est, necessario est propositio vera: Sed *ex eo necessario induci efficiuntur* vniuerse aut ex parte vlla, necessitate (vt vocant) consequentis aut consequentiæ, id negamus constantissi-

Rom. 6.

Rom. 2.

Psalm. 11.

tissime. Consequens decreti illius, non causatum (vt ita loquar) siue non effectum necessarium, peccatum esse minime diffitemur. Subditur ad confirmationem dicti illius syllogistica argumentatio vna, sed cuius assumptio probari absolute simpliciterque à nobis non potest. Negamus *præteritionem & peccatum cohærere necessario* per se: nam si cohærerent necessario, tam præteriti essent, quicumque peccatum habent, quam quidam ex iis qui habent peccatum, sunt præteriti: id est, omnes peccatores essent præteriti, vt omes præteriti sunt peccatores: Est autem consequens falsum: ergo & antecedens. Imo quæcumque modo differunt, necessitate inquam & contingentia, ea vicissim cohærere inter se non est necessarium: id enim si esset, nullum contingens futurum esset. Multa necessaria sine contingentia cohærente sunt: ex contrario autem, nihil tam contingens, quod non habeat aliquid cohærens necessarii. Ita se habent inter se præteritio & peccatum secundum se: Secundum hominem vero in iis qui ab Adamo sunt, inde à corruptione & lapsu ipsius, & qui præteriti à Deo sunt, præteritionem & peccatum necessario cohærere confitemur, id est immutabiliter; quia etsi contingenter facta, tamen absoluta facta est peccati cum præteritione vel reprobatione ista necessitas, & immutabilis: quemadmodum qui æs alienum contrahit, si non est soluendo, necessario debitor permanet. Cætera ante sunt exposita.

Replica Arminii siue consideratio Respons. ad XXIII. propositionem.

Saluatio secundæ rationis Arminii qua probatur secundam sententiam minus probabilè esse quam primam.

DEcreta illa dicuntur necessaria copula coniungenda, quorum alterum sine altero nec est nec esse potest. Hac copula connecti debet decretum præparationis gratiæ cum decreto præparationis gloriæ. Neutrum enim est sine altero, & neutrum sine altero esse potest. Quod si eadem copula præteritio & prædamnatio sunt coniungenda, tam vici quod volui. Transitus autem quo à gratia ad gloriam transitur nõ est ipsa copula qua vnum decretum alter coniungitur, sed copula est Dei voluntas, quæ alterũ sine altero nemini vult, & quæ vtrumque vult cui vult alterutrum. Transitus ad gloriam mors est, cui proportionale in decreto præteritionis & prædamnationis non est peccatum. Nam ob peccatum est prædamnatio, ob mortem non est gloria. Respectu habito ad peccatum eiusque meritum Deus statuit nonnullos damnare, peccatum enim solum est causa meritoria ob quam Deus damnare potest: tale nihil est in morte respectu gloriæ, quæ post mortem ex diuina prædestinatione & gratia sequitur. Quod autem mors non est copula ex eo apparet, quod mors est transitus à gratia ad gloriam, & à non gratia ad damnationem seu pœnam, interueniente peccato. Vna enim copula & nullo modo diuersificata oppositorum istorum decretorum esse nequit. Sed accipio hoc quod de morte & transitu dicitur; & velim considerari, quod inde consequatur. Si mors est transitus à decreto præparationis gratiæ ad gloriam, tum sequitur decretum præparationis gratiæ & gloriæ esse circa peccatorem. Nam mors non potest esse transitus decreti ad decretũ vel executionis ad executionem, cui homo obiicitur extra rationem peccati, vt conditionis in obiecto requisitæ Quod autem mors vt transitus non sit per se & proprie de necessitate illius decreti, quo Deus alicui creaturæ vult gratiam & gloriam, concedo. At est de necessitate eius decreti, quo Deus statuit hominem ad gloriam non perducere, nisi morte interueniente. Hoc autem decretum præsupponit peccatum. Cæterum, quod ex decreto de præteritione peccatum necessario inducatur, antea est probatum, præteritione, scilicet, ita definita, vt habent theses tuæ. In assumptione mei syllogismi abertauit pluma, pro voce enim (peccatum) substituenda est vox (reprobatio) & hoc pacto legendum. Præteritio & reprobatio (reprobationem vsurpata pro præparatione pœnæ) cohærent necessario, quod apparet ex antecedẽtibus, vbi dixi, decretũ de relinquendis nonnullis in sua natura copulat cũ

Error calami in assumptione.

decre-

decreto reprobandi per modum præuisionis peccati, &c. Hoc pacto correcta assumptio est vera, & isto eodem argumento quod tu vsurpas, mihi tum scribenti illam veritatem comprobabam. Nam omnes præteriti sunt prædamnati (vt illam vocem pro reprobationis substituam ex mente tua, quam hoc responso explicuisti) & omnes prædamnati sunt præteriti. Quare decretum de prætereundis nonnullis cum decreto de damnandis nonnullis est necessaria copula conuertendum. Hic autem non copulantur necessaria copula, sed contingente: coniunguntur enim per modum præuisionis peccati quod contingens statuitur. Quum autem præteritio & prædamnatio necessario inter se cohæreant, etiam cohærent præteritio & peccatum necessario. Nam prædamnatio nõ fit nisi propter peccatum. Sed consideretur responsio tua ad assumtionem meam, vt erat à me per aberrationem calami posita: illa est; non cohærere inter se necessario præteritionem & peccatum, cuius contrarium mea assumptio habebat. Ratio tua est: quia sic omnes peccatores tam essent præteriti, quam omnis præteriti sunt peccatores, at hoc verum non est, omnes enim præteriti sunt quidem peccatores, at non omnes peccatores sunt præteriti. Concedo antecedens, nego consequens. Non enim est necesse, vt vbicunq; necessaria est copula, ibi quoque sit reciproca. Peccatum & præteritio possunt necessaria copula cohærere, etiamsi non reciprocentur. Homo & animal necessaria copula connectitur, at non reciprocantur. Et licet dicere omnem hominem esse animal necessario, licet non liceat reciproce dicere, omne animal esse hominem. At vero consideretur hic causa, quare vere dici queat oẽs præteritos esse peccatores, nõ autem possit vere dici quod omnes peccatores sunt præteriti. Annon hæc est, quod peccatum se latius extendat quam præteritio, & peccatores quam præteriti? ita sane, vnde mihi valde probabiliter cõcludi videtur, peccatum prius esse præteritione, generaliora enim natura priora sunt specialioribus. Et ex hac tali reciprocatione & inuersione (omnes præteriti sunt damnati, & omnes damnati sunt præteriti, & omnes præteriti & dãnati sunt peccatores, & quidem tãtum peccatores, sunt præteriti & damnati,) mihi concludendum videtur. Ergo præteritio & prædamnatio sunt peccatorum, & propterea hominum in peccatis consideratorum: quod ego ex proposito disputo, & præcipue comprobandum sumsi. Atque hac ratione peccatum præcedit tum præteritionem tum prædamnationẽ, & si efficientia eius naturalis consideretur, omnes peccatores erunt præteriti & dãnati, non aliqui tantum: Verum quia efficientia peccati naturalis vi causæ superioris, quæ est voluntas Dei, impeditur in nonnullis: hinc fit, quod illi peccatores sunt præteriti & damnati, quorum Deus misereri noluit, illi non præteriti neq; prædamnati, quorum Deus statuit misereri. Quæ de modo cohærentiæ inter necessarium & cõtingens hic pertractantur, meo proposito non aduersantur, etiamsi vera sint, quod ego puto non esse extra controuersiam. Necessarium enim & contingens integris est sentiis differunt, vt adeo nulla res, qualiscunque illa sit, simul necessaria & contingens dici possit, hoc est necessario & contingenter fieri, vt persistamus in terminis. Puto tamen sine exceptione hic necessaria consideratu dici non posse, quod ille necessario debitor permaneat qui æs alienum contraxit & non est soluendo; addendum fuit, nisi fiat condonatio debiti à creditore, illa enim exceptione sublata reciprocatio erit inter peccatum & damnationem huiusmodi: omnes peccatores sunt damnati, & omnes damnati sunt peccatores: Nam peccatum est debitum quo obstringuntur omnes peccatores, & non tantum meretur pœnam, sed & punietur certo, nisi fiat eius condonatio & remissio. Verum & ex istis, quæ hic dicis, mihi videor argumentum ex eæ sententiæ probandæ deducere posse. Similia enim ponis peccatum contingenter facere, & æs alienum contrahere. Item, peccatorem esse necessario, præteritum esse necessario & debitorem permanere necessario, nisi fit soluendo. Inter hosce bis

binos

binos terminos inter se comparatos, duo priores præcedunt natura, posteriores sequuntur; quare peccatum prius est perpetratum ab homine idque contingenter, quam peccator necessario est constitutus: item, quam præteritus a Deo. Et quis ignorat hominem quia liberè peccauit, se peccato mancipium fecisse, & propterea peccato necessario subiacere, vsque dum liberatio fiat per Mediatorem Christum? iuxta dictum; *Quisquis committit peccatum, seruus est peccati. si Filius vos liberauerit, vere liberi eritis.*

XXIV. Propositio Arminii.

Tertia ratio Arminii, &c.

TErtio, quia hiatum relinquit in decretis, non interiungens inter decretum prætertitionis & reprobationis, decretum de existentia peccati infallibili & necessaria: quemadmodum ex ipsa prætertitione peccatum, meo iudicio, necessario existit per remotionem prohibentis, vt loquuntur.

Responsio Iunii ad XXIV. Propositionem.

Responsio ad tertiam rationem Arminii.

NEgatur opus esse vllo mediarii decreti interiectu, inter decretum prætertitionis & damnationis (sic enim accipis reprobationis vocem) aut vllum decretum intermissum esse, quod ex decretorum istorum natura sit. Nam hæc decreta effectionis diuinæ sunt, quæ Deus immediate efficit pro voluntate sua, & iuste pro sua sapientia: decretum vero de existentia peccati ad mediarum opus naturæ pertinet, eoque modo effectum est, quo decreuit Deus, id est contingenter à contingente causa: nam voluntas hic principium est causarum contingentium; & singularis ille motus Adami in lapsum, causa fuit contingens lapsus & peccati, quod nostro generi contigit. Quamobrem quod de existentia peccati infallibili & necessaria dicitur, hoc modo distingui necesse est. Existentia peccati, si ad ortum respexeris, fuit infallibilis in scientia Dei; non necessaria autem vi decreti vt causæ: quia vim peccati faciendi aut fugiendi voluntati Adæ Deus liberam permiserat naturæ ordine in rebus naturalibus, quam simplicissime & sine exceptione vlla. Sic vi decreti illius necessarium fuit vt homo peccaret, aut non peccaret: vi voluntatis contingens fuit hominem peccare: denique motu voluntatis contingenter peccauit, quia decretum contingenter. Existentia vero peccati, si ad actum respexeris, ex quo primi parentes lapsi sunt, licet contingens ortu, tamē est iā infallibilis & necessaria naturæ ordine; quia fit vt peccati istius elephantiasis, quæ illis contigit, ad posteros defundatur. Nam mala causa malos effectus profert, mala arbor malos fructus: serpens serpentem gignit, elephanticus elephanticos. Quod autem naturæ est, ratione nulla probabili decreto rerum supernaturalium adscribi potest: existentia peccati vtroque modo à natura est: non igitur decretis supernaturalibus adscribenda. Causam affirmationis adfers, quod ex ipsa prætertitione peccatum necessario existit per remotionem prohibentis, hoc vero paulo ante in propositionem 22. iudicio meo perspicue satis fuit confutatum.

Replica Arminii siue consideratio Respons. ad XXIV. propositionem.

Saluatio rationis tertiæ Arminii quæ probat sententiam minus esse probabilem quam primam.

COmmonstrandum hic fuit, quomodo fieri possit vt decretum prætertitionis cum decreto prædamnationis necessario cohæreat absque necessaria copula. Necessaria autem copula non est peccati contingentis præuisio; sed vt necessario cohæreant, quia illud prætertitionis considerat hominem non peccatorē; hoc prædamnationis tantum peccatorem; necesse est peccati existentiam esse necessariam vel vi decreti prætertitionis, vel alterius decreti diuini; talis nempe, quale Beza describit. Loquimur hic de existentia respectu actus Adami, non de eius necessaria existentia respectu nostræ corruptæ conceptionis & natiuitatis. Hoc enim posterius prioris illius effectus est per modum meriti, inter-

facio damnati postquam præuisi sunt peccaturi; respondeo, & sic præteritos postquam præuisi sunt peccaturi, imo viti peccatores. Cæterum de distinctione duplicis istius considerationis aliquid dicendum est. Considerantur homines in vno & considerantur singuli in seipsis, aut considerantur omnes in vno tales, quales in illo sunt, & considerantur in se singuli, quales in seipsis sunt. alioqui falsa est consideratio. Hæc consideratio est duplex respectu duplicis status. Considerantur in statu integritatis primæuo, & considerantur in statu peccati defectiuo. In primæuo statu cõsiderantur omnes in vno, vt in origine & stirpe sua, qua stante stant. Considerantur singuli in seipsis qua stantes, & habentes ex instituto naturæ & gratiæ omne id quod stirps prima siue ex natura siue ex gratia habuit (gratiæ voce distincta contra naturam, alioquin quidquid habuit homo, est gratiosæ donationis.) Considerantur ergo singuli vt veraces, iusti, sancti. In statu peccati considerantur omnes in vno qui peccauit, & omnes in eo peccasse cõsiderãtur. Cõsiderãtur in se singuli vt habẽtes defectũ istatũ rerũ quas habuissent ex gratia, si stetisset primus, & vt habentes peccatum & meritum peccati. Nunc qua omnes in vno considerantur siue stante siue lapso, nulla est prædestinatio, nulla præteritio, seu reprobatio, nulla prædamnatio. Nam sic omnes essent prædestinati & nulli reprobi, vel omnes reprobati & nulli prædestinati. Ergo prædestinatio & reprobatio locum habet circa illos, qua singuli in se considerantur. de hoc ergo non est nobis quæstio. Sed quæritur in quo statu sint considerati singuli Deo prædestinanti & præterenunti? Tu dicis in statu primæuo, vel potius communiter consideratos: ego dico præcise consideratos in statu peccati. Secus. dico decretum illud impingere in conditiones creationis, vt est monstratum. Et hoc est absurdum; propterea quod supernaturalia naturalibus possunt quidem, imo debent superiora esse, at nullo modo contraria.

XXVI. Propositio Arminii.

Quinta ratio Arminii cur secunda sententia sit minus probabilis quã prima.

QVinto, quia inducit decretum æquiuocum, & sub conditione diuisionis tantum certum. Æquiuocum, quia gloria & gratia, quæ electione & prædestinatione præparantur, sunt æquiuocæ: aut enim est gloria ex ignominia per gratiam remissionis & regenerationis, aut est gloria naturæ vt est creata, tributa per gratiam supernaturalem, tali naturæ superinfusam. Certum tantum sub conditione diuisionis, quia neutram vult illi simpliciter: non gratiam superinfusam naturæ & gloriam per illam; quia illa non est qua homo saluatur & glorificatur: non gratiam remissionis & renouationis, quia illam non potest velle nisi peccator. Ergo cum ista diuisione est intelligendum decretum: volo huic homini gloriam & gratiam; certo quidem, sed aut hanc aut illam, prout hæc vel illa pro diuersitate status illi erit necessaria.

Responsio Iunii ad XXVI. propositionem.

Ad quintã rationem Arminii.

DEcretum æquiuocum, & sub conditione diuisionis tantum certum esse negamus. Nõ est æquiuocũ, nã nomine generis vniuersali & vniuersali significatione dicitur: quod autẽ ita dicitur, non est æquiuocum. Nec gratia, nec gloria in decreto duplex; sed substantia, re, & ratione vna est, per gradus suos in obiecto distincta. Vt autem non est vita in homine duplex naturaliter, licet per sua incrementa augeseat naturæ legem; nec gratia aut gloria duplex, licet per suos gradus in nobis prouehatur. Vtraque supernaturalis est gratia, tum quæ naturam instaurat gratiose-tum quæ supra modum naturæ euehit: quicquid hic dixeris, supernaturale est & re ipsa vnum. Vtraque item supernaturalis gloria vniuoca, tum quæ naturæ modo adæquata est, tum quæ supra naturam: hæc illam complectitur & quasi absorbet, vt maior lux minorem: etsi vtraque lux, & quidem supernaturalis est; cum illam ipsam natura

amiserit, reparet gratia. Neque vero decretum illud sub conditione tantum diuisionis certum esse putandum est: nam Deus totam suam gratiam, id est, vtrumque modum illius vult simpliciter electis suis sine modificatione aut exceptione vlla. Itaque & gratiam remissionis renouationisque vult illis & confert velut modum antecedentem illius; & gratiam gloriæ illius cœlestis, velut modum consequentem. Imo si fieri posset, vt aliquid præterea gratiæ antecedentis desideraretur, aut consequentis gloriæ naturalis, supernaturalis, & liquid præterea est ad dicendum quod volo, id totum conferet Deus: quia gratiam & gloriam suis decreuit vniuersæ, quæ quidem est communicabilis. Gratiam autem remissionis & renouationis non potest velle Deus, nisi peccatori & ratione peccati, sed hominem totum communiter spectauit Deus, cui faceret gratiam totam suam & applicaret supernaturali modo. Decretum ergo gratiæ & gloriæ simpliciter est intelligendum; quia simpliciter & vniuersaliter factum, sine restrictione, exceptione aut modificatione gratiæ & gloriæ, quam cum suis Deus communicat. Varietas in obiecto est & modo illius: gratia vero & gloria illa simplicissime & vniuerse obiecto vario decreta & collata non facit, vt gratia & gloria in se diuersa sint: quemadmodum nec Solis lux varia est, si ad nos varie peruenit, aut varie à nobis percipitur.

Explicatur quinta ratio Arminii qua probatur secundam sententiam minus probabilem esse quam primam.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad XXVI. propositionem.

HAnc meam propositionem non satis percepisse videris. Quo autem hoc videas & eam porro secundum meam mentem percipias, enuntiabo illam verbis tibi in hac materia vsitatis, quantū potero. Æquiuocum dico hoc decretum quia gratia & gloria hoc decreto præparatæ sunt æquiuocæ, gratia inquam æquiuoca & gloria æquiuoca. Alia enim est gratia conseruationis & confirmationis in primæuo integritatis statu, alia restaurationis ex statu peccati. Gloria etiam alia (respectu modi obiecti) quæ supra naturam existens illi, quæ naturæ modo adæquata est, superadditur, & alia quæ naturæ ex ignominia peccati & miseriæ libertate donatur.

Certum est hoc decretum ex conditione diuisionis tantum, quia nec hanc gratiam nec illam, nec illius modi gloriam neque huius homini vult simpliciter, sed alterum tantum siue gratiam siue gloriam sub conditione. Non vult homini simpliciter gratiam conseruationis in primæuo statu & gloriam ex illa seu per illam, quia illa non est gratia & gloria qua homo saluatur & glorificatur. Non vult homini simpliciter gratiam restaurationis ex statu peccati & gloriam ex ignominia, quia illam gratiam & gloriam non potest simpliciter velle nisi peccatori. Ergo cum ista diuisione est intelligendum decretum. Volo huic homini gratiam & gloriam, certo quidem sed aut hanc aut illam, prout hæc vel illa, pro diuersitate status integritatis aut peccati, illi erit necessaria. Nunc considerabo tuū responsum. Negas decretū hoc esse æquiuocū; ego aio. Rationē negationi æquę addis, quia nomine generis vniuersali, & vniuersali significatione dicitur; & autem ita dicitur, non est æquiuocum: concedo hoc, nego illud, aio enim gratiam & gloriam nomine generis vniuersali dici quidem, sed non accipi significatione vniuersali, quæ est æquiuocatio. Non accipi significatione vniuersali probo. Quia gratia & gloria communiter sumptæ non sunt homini prædestinatione præparatæ, sed quatenus oppositæ dicuntur. Vide quæ dixisti ad meam propositi. Nam hoc non potest dici præparatum communiter, quod altera sui parte vel specie præparatum non est. Imo cōmuniter præparatū hoc multo minus dici potest & eius est naturæ, vt, si vna sui specie vel parte sit præparatū, alterum præparatū, esse nequeat. Ita autē res hic habet. Gratia communiter sumpta comprehendit gratiam conseruationis in statu integritatis, & restaurationis ex statu peccati: gloria communiter sumpta comprehendit gloriam naturæ primæuæ superadditam, & glo-

Eadem etiā saluatur.

gloriam ex ignominia donatam lapsæ naturæ. Neutra homini communiter est præparata, nec gratia nec gloria. Imo si gratia conseruationis in statu integritatis, & gloria naturæ superaddenda homini est præparata; tum non potuit gratia restaurationis ex statu peccati, & gloria ex ignominia illi præparari; quia hac posteriore gratia & gloria non indiguit, si illam priorem gratiam & gloriam obtinuit, & huic posteriori gratiæ & gloriæ locus esse non potest, si illa prior gratia & gloria locum habuit. Si autem gratiæ restaurationis ex statu peccati & gloriæ ex ignominia locus est aliquis, tunc gratiæ conseruationis & gloriæ per illam locus factus non est prædestinatione Dei. Hinc apparet meam propositionem non satis abs te perceptam, qui gratiæ & gloriæ duplicis illam affectionem esse putasti, vt gratia vna alteram, gloria vna alterâ in se cõplecteretur & velut absolueret, exemplo vitæ. Gratia naturam instaurans & gratia eandem instauratam supra modum naturæ euehens ita habent, vna enim alteram absoluit & perficit: at ego illam duplicem gratiam non posui, sed vnam conseruationis in primo statu, alteram restaurationis ex statu peccati: hæ sibi non succedunt, neque alteram altera absoluit, sed vna alteram excludit: item gloria naturæ modo adæquata & gloria quæ supra naturam est, ita habent, vna enim alteram perficit & absoluit: at ego non illam posui duplicem gloriam, sed vtramque supernaturalem, vnam naturæ primæuæ superadditam, alteram naturæ lapsæ ex ignominia restauratæ donatam. Est ergo hoc sensu decretum illud æquiuocum, quia vôces gratiæ & gloriæ communiter & vniuersaliter dicuntur, at communiter & vniuersaliter non sunt præparatæ prædestinatione, sed discrete, distincte & oppositè. Negas deinde decretum hoc esse sub conditione diuisionis tantum certum; sed negas ex sensu quem meis verbis attribuis, non ex eo quem re ipsa habent, isto sensu recte negas. Nam gratia remissionis renouationisque tanquam modus antecedens, & gratia gloriæ cœlestis tanquam modus consequens homini simpliciter & certo est præparata. At iste meus sensus non fuit, vt ex verbis ipsis planissime adparet. Nam gratiam remissionis renouationisque opposui non gratiæ gloriæ cœlestis, sed gratiæ conseruationis in statu integritatis. Illas duas gratias, seu duas illas gratiæ vel partes vel species Deus homini simpliciter non voluit prædestinatione, imo neutram simpliciter: sed alteram tantum, & quidem sub conditione diuisionis, iuxta illud decretum de quo agimus. Non voluit vtramque partem homini simpliciter, quia vtraque simul locum habere non potest. Nam prior excludit posteriorem tanquam non necessariam, imo ne locum habere potentem; posterior excludit priorem tanquam non adhibitam; ex qua non adhibitione prioris, nempe gratiæ conseruationis in primo statu, posterior illa restaurationis ex peccato necessaria esse cœpit, siquidem homo ex gratia saluandus esset. Non voluit alteram illarum simpliciter & absolute absque conditione. Non conseruationis, quia illa homini non contigit, contigisset autem si illa homini simpliciter & ex prædestinatione præparata esset. Non remissionis peccatorum & renouationis, id est, restaurationis ex statu peccati, quia illam simpliciter, velle nequit nisi peccatori: & illud decretum hominem non considerauit vt peccatorem. Voluit autem sub conditione diuisionis vel hanc vel illam, prout diuersitas status hominis vel hanc vel illam, postularet. Huiusmodi decretum sub conditione diuisionis tantum certum esse, planum est ex terminis recte intellectis. Exemplo illustrabo. Omnis enuntiatio est vera vel falsa necessario. At hæc est enunciatio. Ergo est vera necessario, vel falsa necessario: non sequitur. Quia sub conditione diuisionis, verum est enuntiationem omnem esse necessario veram vel falsam, neutra enim pars simpliciter & seiuncta est necessaria. Postulat autem natura decreti prædestinationis, vt simpliciter verum & certum sit; *Deus vult homini gratiam conseruationis in statu integritatis*, vel simpliciter certum & verum sit:

Deus vult homini gratiam restaurationis ex statu peccati. Non autem sub conditione diuisionis Deus vult homini vel gratiam conseruationis, vel gratiam restaurationis. Quum autem prædestinatio, vt abs te est descripta, hoc postremo modo habeat, recte dixi illam sub conditione diuisionis tantum esse certam: & propterea non esse prædestinationem bona consequentia concludo. *Si vere prædestinationis est, velle gratiam conseruationis simpliciter & precise, & si illam non vult, velle gratiam restaurationis precise & simpliciter, tum sequitur Deum nec spectasse hominem communiter nec spectare potuisse. Nam volitio illius gratiæ excludit precise peccatum, volitio gratiæ huius includit precise peccati considerationem: vtroque modo pariter communis illa consideratio refutatur. Communis enim obiecti consideratio nec circamstantiam vllam excludit, neque vlli certæ & singulari circumstantiæ est alligata. At illa prædestinatio gratiæ conseruantis in statu integritatis excludit circumstantiam peccati, & hæc prædestinatio gratiæ restauratis ex statu peccati, circumstantiæ peccati est precise alligata. Decretum itaque prædestinationis non est simpliciter & vniuersaliter, aut communiter factum absque restrictione aut modificatione gratiæ & gloriæ: sed necessario factum est & fieri debuit cum restrictione & modificatione gratiæ & gloriæ. Decretum enim prædestinationis est quo præparatur illa gratia, qua homo certo saluatur, non qua saluari posset, siquidem status aliquis hominis illius applicationem requireret, nec qua saluaretur, si statui alicui applicaretur. Illa autem qua certo saluatur homo, debet esse modificata, & restricta. Nam aut conseruationis gratia saluatur aut gratia restaurationis saluatur, alterutra necessario. Si vna saluatur, altera saluari non indiget nec potest, si vna non saluatur, altera saluari debet aut à salute excludi, & illa qua saluatur est prædestinatione præparata, exclusa altera simpliciter qua non saluatur.* Varietas inquis est in obiecto & modo illius. At nos, inquis, de varietate obiecti modique illius hic agimus: quæ varietas tanta est, vt gratia & gloria ad hanc vel illam obiecti varietatem sit restringenda & modificanda? gratia conseruationis in statu integritatis & gloria per illam obiecto conuenit vt in natura prima: ua consideratur, gratia restaurationis & gloria per illam conuenit obiecto cum peccato & miseria considerato. Neque potest gratia aut gloria simplicissime & vniuersime obiecto vario præ destinatione decerni aut conferri. Prædestinatio enim necessario versatur circa obiectum vniforme & vniuocum; hoc est, aut circa non peccatorem simpliciter, aut circa peccatorem: neque confert gratiam nisi subiecto vniusmodi & vniuoco. Nam saluat simpliciter non peccatorem, aut saluat simpliciter peccatorem, non accommodat se huic vel illi tali vel tali, sed simpliciter accommodat se tali & non aliter considerato obiecto. Angelos saluat simpliciter gratia cõseruationis, nunquam enim decreta aut collata est illis gratia restaurationis. Homines simpliciter saluat gratia restaurationis, nunquam illis decreta aut collata est gratia conseruationis in statu integritatis prim æuo. Gratia quidem (vt inquis) in se & sua essentia vna est, vt & gloria, at varie vtraque pro modo & ratione obiecti applicatur: eaque est inter applicationem gratiæ & obiecti modum rationemque reciprocatio, vt ex applicatione gratiæ concludi possit ratio obiecti, ex obiecti modo vicissim colligi cuiusmodi gratiæ applicatio illi obiecto seruando sit necessaria. Similiter de gloria. Simile: tudo à luce solis abs te sub finem vsurpata, huic rei seruire potest. Lux solis vna eademque lumen suum corpori iam ante illuminato circumspargit & lucidius reddit: corpori tenebroso lumen suum immittit & tenebras pellit, luce idumque reddit quod antea erat tenebrosum. Si tantum esset discrimen inter corpus illuminatum & tenebrosum quantum est inter hominem integrum & peccatorem, tum solis radii sufficientes illuminando corpori illuminato, non sufficerent illuminando corpori tenebroso, nisi vehementer aucti & multiplicati.

Contra considerationem quam Iunius & hic & alibi inculcat,

XXVII. Propositio Arminii.

De tertia, id est, Augustini sententia & quare Armin eam hic non attingat.

AVgustini sententiam iam non attingam quia frustraneum id esset, si ista Thomæ, consideratione prior, mihi adprobari possit. Hæc itaque sunt quæ hac vice tibi, &c.

Responsio Iunii ad XXVII. Propositionem.

Censet Iunius duas priores sententias cum tertia in summa rei conuenire, & sic concludit Responsionem suam.

AVgustini sententiæ cum duabus illis in summa rei conuenire ego semper sensi, & adhuc sentio: si quosdam loquendi modos certa ratione ab ipso positos fuisse statueris, & vnicam circumstantiam diuersam, ita comperturus es. Ego quod potui in hac causa, tua causa, mi frater, quam maxima potui diligentia & celeritate præstiti, quia me alia non raro interpellant. Tu in bonam partem accipe studium meum, si non respondebit exspectationi tuæ. Deus vero pacis & veritatis suam illam salutarem pacem in animo tuo obsignet, magis ac magis, & vtrumque nostrum ac omnes suos deducat gratiose in via veritatis ad gloriam suam & ædificationem Ecclesiæ suæ in Christo Iesu Seruatore nostro, Amen.

Replica Arminii, seu consideratio Responsionis ad XXVII. propositionem.

Censet Arminius tertiam sententiam multum ab vtraque præcedente distare, idque ob circumstantiæ peccati obiecto decreto additam.

AVgustini sententia ob circumstantiam peccati ab ipso additam decreti, de quo agimus, obiecto, multum ab vtraque præcedente sententia distat, quemadmodum ex toto hoc tractatu liquere potest. Si enim circumstantia peccati necessario consideranda fuit decernenti Deo, actuque ipso præcise est considerata, tum fieri nequit quin illæ tractationes & explicationes eiusdem decreti multum à recta via aberrent, quæ peccatum decernenti Deo nec necessario considerandum fuisse diem, neque actu ipso consideratum esse. Accedit huc quod per solam peccati circumstantiam obiecto decreti additam & *recte* explicatam, omnes absurditates & blasphemiæ decreto prædestinationis & reprobationis impingi solitæ repelli possint, & solidè vt in consequentes refutari.

Nota bene.

Et sic concludit Replicam suam.

Hæc ego, vir Clarissime, impræsentiarum habui, quæ tuæ responsioni ad meas propositiones obiicerem, non tam animo confutandi, quam latiores tuas responsiones & explicationes eliciendi, per quas mihi satisfieri in hoc negotio posset & animus meus pacari. Quare oro Deum vt si quid scripsi quod veritati est contrarium, id mihi condonet, & veritatem commonstret; si quid veritati consentaneum protuli vt in eo me confirmet, & te assentientem & adstipulantem mihi tribuat, quo per te veritati auctoritas maior indies concilietur, eaque magis ac magis propagetur ad nominis diuini glorificationem & Ecclesiæ emolumentum & incrementum in Domino nostro Iesu Christo, Amen.

APPEN-

APPENDIX.

THESES *in præcedenti collatione aliquoties citatæ* D. FRANCISCI IVNII *de diuina Prædestinatione, ab ipso totidem verbis compositæ & sub eiusdem præsidio à* GVILHELMO CODDÆO *in Academia hac Lugdunensi Batava Anno* 1593. *publicè disputatæ: itemque breuiculæ* D. IACOBI ARMINII *ad eas-dem notæ.*

Quia crebra nobis est mentio facta thesium Doctoris FRANCISCI IVNII de Prædestinatione, illas hic adscribemus, & breuiter quid in iis desideremus, adnotabimus.

THESIS I.

Prædestinatio propriè secundum vocis etymologiam est determinatio ad finem, communiter vero ἀποτέλεσμα *siue rationem totam ordinis ad finem significat, atque hoc modo accipimus.*

Destinatio est obiecti existentis ad finem determinatio: particula *præ*, voci illi præposita, notat destinationis actum ipsam actualem obiecti existentiam antecedere.

II.

Est igitur prædestinatio actus diuini beneplaciti, quo Deus ab æterno plenitudinem suarũ benedictionum in Christo præparauit, iis qui salutis hæredes futuri sunt, ad laudem gratiæ gloriosæ suæ.

Vox *εὐδοκίας* seu beneplaciti hic recte vsurpatur secundum scripturæ sensum: significat enim particula *εὐ* seu bene affectum propensum & beneuolum Dei erga obiectum suum, non præcisam & determinatam Dei voluntatem de statuto aliquo suo, qualiter vsurpatur vox beneplaciti à scholasticis, quam voluntatem Dei distribuunt in voluntatem signi & beneplaciti.

In Christo præparauit] Nullæ benedictiones præparatæ sunt in Christo hominibus nisi quę peccatoribus conueniunt. Christus ipse saluator hominum peccatorum tantum *Iesus* appellatur, *quia saluabit populum suum à peccatis ipsius:* In Christo nemo *benedicitur* nisi *fidelis* Gal. 3. v. 9. *Itaque qui ex fide benedicuntur cum fideli Abraham.*

Iis qui salutis hæredes futuri sunt] Ipsa salus & hæreditas vitæ æternæ comprehenditur plenitudine istarum benedictionum, quas in Christo Deus præparauit. Ergo aliter fuerunt describendi quibus plenitudo illa est præparata. Absurde enim dicitur prędestinatio esse actus, quo Deus salutis hæreditatem præparauit is qui salutis hęredes erunt. Eodē enim decreto statuuntur hæredes salutis quo ipsis præparatur salutis hęreditas, comprehensa in plenitudine benedictionū: personæ tanquam altera pars materiæ siue obiecti prædestinationis, non sunt describendæ à rebus diuinis quæ ipsis ista prædestinatione sunt præparatæ, & quę alteram partem materiæ seu obiecti prædestinationis faciunt. *Sohnii* definitione rectius describuntur istæ personæ. Ita enim habet: *Prædestinatio ad vitam, seu electio est qua Deus fideles seu credentes, quos fidem docere decreuit, etiam iustificare & acceptare ad vitam æternam ab æterno decreuit.*

Ad

Ad laudem gloriosæ gratiæ suæ] Nullam nouit scriptura Dei gratiam prædestinationis hominum causam & finem, quam quæ misericordia iuncta est, & circa peccatores miserosque locum habet.

III.

ACTUS est (nam Deus ἀϊδίως ἐνέργεια est) non à causa vlla externa, sed ab ipso prædestinante pure proficiscens: alioquin non esset pure prædestinatio, res & causas omnes omnino præcedens.

Præcedit quidem prædestinatio Dei res & causas omnes, qua ipsarum actualis existentia consideratur; est enim ab æterno facta: sed sequitur nonnullarum rerum & causarum in mente & præscientia Dei præexistentiam, & quidem peccati ab homine perpetrati, sine quo, nec illa gratia, nec talis Christus, nec istæ benedictiones locum erga homines habere potuerunt: licet ergo prædestinatio hæc à causa extrinseca non sit, est tamen à peccato occasionata, vt loquuntur.

IV.

CAUSA est διότι, beneplacitum, quo beneuole est affectus erga eos quos placuit adoptare filios per Iesum Christum, secundum propositum electionis suæ.

Eodem beneplacito, quo beneuole Deus affectus est erga aliquos, etiam placuit ipsi eosdem adoptare in filios. Ergo non recte descriptæ hic personæ erga quos Deus beneuole affectus est: imo, quia beneuole affectus est erga illos, idcirco eos adoptauit in filios.

Adoptare filios] Nota hic adoptionem non poni inter benedictiones præparatas, sed ab ea describi personas quibus benedictiones præparantur. Conferatur hoc cum responsione tua ad primam meam propositionem. Vt autem planius inconcinnitas istius definitionis appareat, age ita definiatur Prædestinatio: *Prædestinatio est actus beneplaciti diuini, quo Deus ab æterno adoptionem filialem &c. eius consequens vitam æternam in Christo præparauit, in quos placuit adoptare in filios, & qui salutis hæredes sunt futuri.*

Adoptare filios per Iesum Christum] Christus Iesus hic considerandus non modo tanquam fundamentum quo nititur executio decreti, sed etiam vt fundamentum quo ipsum decretum nititur: adoptamur enim in illo tanquam in capite nostro; itaque ille causarum ordine prius constitutus est & prædestinatus vt esset caput nostrum, inde nos in eo prædestinati tanquam membra ipsius. Quod idcirco moneo, non quod existimem te hæc verba aliter sumere, sed propterea quod videam D. Bezam in caput Ephes. primum ordinem longe alium statuere, qui mihi inuertere rectum Prædestinationis ordinem videtur.

Secundum propositum electionis suæ] Hoc propositum electionis non est aliud quam beneplacitum Dei quo beneuole affectus est erga aliquos, & quo placuit nonnullos in Christo adoptare in filios. Verba autem tua ita sunt posita, ac si illud propositum aliud esset ab isto beneplacito.

V.

EST itaque Deus ipse solus, qui prædestinat, causa Prædestinationis suæ, & præparationis illius quam proposuit in seipso, secundum beneplacitum illud voluntatis suæ.

VI.

PROPTEREA hic actus ab æterno fuisse dicitur, id est, ante omnes res & causas in rebus ipsis, aut à rebus, quas prædestinauit exstituras.

Si ista thesis etiam peccatum hominis, tanquam conditionem in obiecto Prædestinationis illius requisitam, excludit, non recte dicitur Prædestinatio antecedere peccati præuisionem: vt vt enim

peccatum Deum ad prædestinandum non mouerit (est enim proprium peccati effectum iram Dei mereri) tamen hæc talis Prædestinatio non nisi occasione peccati facta est, quod Deus in tempore futurum ab æterno, pro infinitate suæ scientiæ, præuidit.

VII.

Materia Prædestinationis est duplex: res diuinæ, & personæ harum futuræ participes.

Res diuinæ & personæ illarum futuræ participes mutuum inter se respectum habent, ita vt ex natura illarum rerum de personarum qualitate concludi possit, & vicissim ex qualitate personarum colligi natura rerum istarum diuinarum. Res enim personis accommodantur & personæ tales talibus rebus indigent ad salutem. Sic ex gratia remissionis peccatorũ & renouationis Sancti colligemus, homines quibus ista præparatur esse peccatores: item, si homines sunt peccatores, colligitur gratiam talem illis necessariam esse.

VIII.

Rerum diuinarum, quæ quidem ex Prædestinatione sunt communicabiles, genus est benedictio: quam circumscribit hu modu Apostolus; quod tota sit ac non partialis, quod spiritalis ac non carnalis: quod cœlestis ac non naturalis, sed totam naturam superans, quod denique in Christo sit, id est, diuina principio & fundamento, vt Christus sit æternum Prædestinatorum caput.

Thasis ista, qua res diuinæ dicuntur ex prædestinatione communicabiles, mihi naturæ prædestinationis cõuenire haud videtur. Prædestinatio enim non facit vt res illæ sint communicabiles, sed reipsa illas communicat. Communicabiles factæ sunt res illæ per sanguinem & mortem resurrectionemque Christi, per quam nobis illa bona apud Patrem sunt acquisita & impetrata. Quumque prius sit aliquid communicabile quam actu communicetur, hinc sequitur prædestinationem morte & resurrectione Christi esse posteriorem in præscientia & præordinatione Dei. Vnde quid concludi possit intelligentibus dispiciendum relinquo.

Quod spiritalis ac non carnalis] Spiritale in Scripturis non tantum carnali, sed & animali opponitur; vt videre est 1. Cor. 2. 14. & 1. Cor. 15. 44. 45 46. Quamquam carnale aliquando etiam id quod animale est in se complectatur.

Quod cœlestis ac non naturalis] Supercælestia opponuntur hisce mundanis & terrenis bonis in Scriptura, naturæ quatalis conuenientibus, atque hoc pacto cæleste & naturale opponũtur inditecte.

Quod denique in Christo] Christus benedictiones illas morte sua impetrauit: idem easdem à Patre accepit communicandas cum suis: in eodem ad participationem earundem prædestinantur fideles.

Diuina principio & fundamento] Benedictio est diuina principio, nam principium eius est Deus Pater benedicens: at fundamento diuina eodem quidem sensu non dicitur. Nam Christus fundamẽtum istius benedictionis est, non qua Deus, sed qua ἀνθρωπος, mediator, saluator & caput Ecclesiæ. Quæ Christi cõsideratio in Euangelica scriptura vbique distinguitur ab illa qua Christus vt Deus consideratur, vt Ioan. 17. 3. ibid. 24. v. 1. 1. Tim. 2. 5. 6. 1. Petr. 1. 18 19. 20. 21. 2. Cor. 5. 19. &c.

Vt Christus sit æternum prædestinatorum caput] An Christus sit caput constitutus prædestinandis, an vero iam ante prædestinatis video disputari à Theologis. Ego naturæ ordine præire puto decretum quo Christus constitutus est caput saluandorũ isto decreto quo aliqui in Christo ad salutis participationem sunt destinati. Christus n. vt noster apud Deum mediator & sacerdos illa bona promeruit,

nuit, quæ erunt cõmunicanda per prædestinationem, & simul capitis dignitatẽ, & potestatem illa bona communicandi; inde actu à Patre illa bona accepit, & Capitis, Regis, Principisque titulum adeptus est; *Consummatus seu consecratus factus est auctor salutis æterna omnib. qui ipsi auscultant.* Deniq; in isto prædestinati fideles, vt illorũ bonorum participes essent per vnionẽ cum ipso. Diligit enim Deus in Christo quos vitę æternæ participes facere statuit; at hæc dilectio causa est prædestinationis. Et quidẽ in Christo nato, mortuo, resuscitato, & iam capite Ecclesiæ constituto. At *Deus dilexit mundum* inquiet aliquis, *vt daret filium.* Respondeo, dilectionẽ istam esse gradu ab hac quæ prædestinationis causa est distinctam, eiq; præcedaneam. Illa n. qua misit filium nemini voluit certo vitã æteraam; imo ne velle quidẽ potuit, vtpote quæ tum nulla erat, Christo illam nõdum per mortem suam promerito. Tu vero quia Christum fundamentũ & caput ponis prædestinatorũ, eo ipso declarare videris, quod Christus sit datus caput prædestinandis in illo ad vitam.

IX.

HArum benedictionum summa capita sunt duo; gratia & gloria. Illa homines agens in præsenti, hæc post in ea consummanda.

X.

PErsonæ sunt creaturæ ex natura (quæ nihil supernaturale aut diuinum potest) supra naturam euehendæ, & ad rerum diuinarum participationem transmittendæ supernaturali virtute Dei.

Hic apertissime liquet prædestinationis obiectum abs te poni *homines in natura sua, qua nihil supernaturale aut diuinum potest, consideratos*, hoc est, vt ego dixi, *in puris naturalibus consideratos, extra supernaturalia & corruptionem qua postea aduenit.* Sed non est hoc adæquatum obiectum decreti huius. Quæstio. n. quæ secundum prædestinationem fit, non est ex natura, sed ex peccato & ignominia. Res diuinæ, quarum participatio prædestinatione est præparata, nõ conueniunt homini in natura, sed in peccato & miseria considerato. Supernaturalis illa virtus Dei est, quam exercet in Christo potentia & sapientia Dei, ad salutem vocatis Iudæis & Gentilibus. Ergo applicanda homini non in natura primæua, sed in peccato & miseria considerato.

XI.

FOrma est adoptio in filios per Iesum Christum, id est, realis illa relatio & ordinatio qua nobis à Deo benedicitur omnis benedictionis spiritualis ἐν τοῖς ἐπουρανίοις in Christo communicatione.

Prædestinatio est εἰς ὑιοθεσίαν, itaque adoptio nõ est forma prædestinationis. *Forma enim dat esse rei*, & adoptio non dat esse prædestinationi, sed à prædestinatione accipit suum esse: estq; primũ per se & immediatum opus diuinæ prædestinationis, cuius consequens est vita & hæreditas cælestis. Neq; relatio illa realis & ordinatio qua nobis benedicitur, est forma prædestinationis; nam illa ordinatio qua nobis benedicitur est executio prædestinationis Dei: sed ipsa præparatio benedictionum est forma prædestinationis: per illam enim habet prædestinatio suum esse. Est n interna & æterna illa præparatio, vt & prædestinatio. Vel, si accuratius dicendum sit, non ipsa præparatio beneficiorum est forma prædestinationis, illa enim facta est per Mediatoris Christi mortem: sed præparatio communicationis illarum benedictionum cum credentibus in Christum. Posset addi certa præparatio, secundum quam certo illis, quibus præparata est participatio, contingit communio beneficiorum Christi.

XII.

HVius forma ordo est in præparatione positus: personarũ quidẽ per electionẽ,

Vocationem & ἀνακεφαλαίωσιν in Christo: verum vero, per gratiosam benedictionum inchoationem, prouectionem & consummationem gloriosam perfecta coniunctione Christi.

Iam vero ordo illius præparationis tanquam formæ declarari potest, tum personarum, tum rerum respectu. Personæ in mente Dei præparantur quum illis destinantur electio ex mundo, vocatio ad vnionem cum Christo, & ἀνακεφαλαίωσις in Christo: res vero præparantur hoc ordine, vt illarum gratiosa communicatio destinetur inchoanda, prouehenda, & tandem consummanda; inchoanda in Christo, prouehēda in eodem, sed consummanda perfecta vnione Dei. Hæc enim est consummatio felicitatis supernaturalis, vt Deus sit omnia in omnibus. Si tamen de consummatione mediatoria agatur, fateor illam fieri perfecta coniunctione Christi, sed hæc tendit ad consummationem principalem, quæ est vnio cum Deo, ad quam peruenimus perfecta vnione Christi. Nam Christus tradet regnum suum Patri. 1. Cor. 15. *Vt ille sit omnia in omnibus.*

XIII.

Finis est laus gratiæ gloriosa Dei, qua nos gratis sibi effecit gratos in filio dilectionis suæ.

Gratia qua Deus nos sibi gratos fecit in filio dilectionis suæ, est gratia non nisi peccatoribus conueniens. Laus istius gratiæ cantatur *Deo & agno, qui mortuus est & reuixit: mortuus propter peccata nostra & reuixit propter iustificationem nostram.* Laus ista Deo tribuitur à peccatoribus, quos Deus *per sanguinem filii sui redemit ex omni tribu, natione & populo.*

XIV.

Hvic prædestinationi quod cõtrarium est, proprie dici vna voce non potest: quia prædestinationis vna est ratio, contrariorum varia. Nam præparationi gratiæ contrariæ est præteritio, præparationi gloriæ contrariæ reprobatio vel pœnæ præparatio.

Prædestinatione præparatur gratia & gloria. Huic præparationi tanquam actui affirmatiuo opponitur actus negatiuus non præparandi gratiam & gloriam, & actus affirmatiuus præparandi illa quæ contraria sunt affirmatæ gratiæ & gloriæ. Hic vero præparationi gratiæ actus tantum negatiuus opponitur præteritionis, & præparationi gloriæ actus tantum affirmatiuus reprobationis vel pœnæ præparationis. Vnde iure concludere posse videor, hunc tractatum non conferre omnibus suis partibus absolute: nisi forte actus affirmatiuus non sit qui opponi possit præparationi gratiæ. At est talis, induratio nempe, excæcatio & in sensum reprobum traditio, quæ non potest actibus tantum negatiuis commode & integre explicari. Negatio vero gloriæ cœlestis est actus negatiuus oppositus præparationi gloriæ. Hic notandum, quod vox *reprobationis* pro *pœnæ præparatione sit vsurpata,* quam in responso ad meas propositiones *non electionem* seu *præteritionem* significare proprie affirmas.

XV.

Præteritio est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit quasdam creaturas in natura ipsarum relinquere, ac nõ communicare cum eis supernaturalem gratiam, qua firmetur earum natura integra, aut corrupta instauretur, ad declarationem libertatis benitatis suæ.

Præteritio definitur ex negatione gratiæ tantum, non gloriæ, quum tamen gloria negetur iisdem. Recte autem dicitur actus diuini *placiti,* non *beneplaciti*; propterea quod placitum sit generale nomen ad quoduis Dei statutũ & decretũ, beneplacitũ includat propensum & benevolum affectum, vt ante dictum est.

In natura ipsarũ relinquere] hinc etiam apparat obiectum prædestinationis tibi esse homines in natura consideratos.

Super-

Supernaturalem gratiam qua firmetur earum integra natura, aut corrupta instauretur] Si hæc verba de prædestinatione hominum singulari accipienda sunt, tum non recte vsurpata est ista distinctio. Nam gratia qua firmatur integra natura, non est decretum præteritionis negata. Nam omnibus hominibus citra discrimen electorum & reproborum negata est. Negatio vero gratiæ qua corrupta natura instauretur est propria præteritionis decreti, & propterea obiectum præteritionis homo corruptus, & gratia instaurante indigens.

Ad declarationem libertatis bonitatis suæ] Libertas bonitatis Dei non tantum declaratur quum Deus vni bonum suum communicat, alteri denegat; sed etiam cum non communicat nisi conditione illa qua ipsi visum est: sed fateor & isto pacto libertatem bonitatis Dei declarari. Verum non tantum libertas bonitatis, sed & iustitia Dei declaratur præteritione, qualem nobis describit scriptura. Deus enim ex iustitia etiam præteritione vtitur qua vult nonnullis ob peccata gratiam suam negare. Et peccatum vnica causa est meritoria negationis gratiæ, de qua hic agitur. Ergo non sufficienter declaratus finis istius præteritionis.

XVI.

HÆc præteritio sine culpa est: nam homini Deus perfectionem naturæ dedit, gratiam debet nemini: Est enim gratia, ergo indebita.

Deus simpliciter & absolute gratiam nemini debet, sed potest se debitorem gratiæ facere duplici modo, *promissione & postulatione actus.* Promissione; quando daturum se est pollicitus, siue sub conditione, siue citra conditionem. Postulatione actus: quando ab homine talem actum postulat, qui sine eius gratia homini non est præstabilis; tum enim ad dationem eius tenetur: Secus *metit, vbi non seminauit.*

XVII.

PRæparatio pœnæ est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit, ad declarationem iustitiæ suæ, punire creaturas, quæ in origine sua non fuerunt perstituræ, sed à Deo originis autore, facto & vitiositate sua, defecturæ.

Actum affirmatiuum prædestinationi oppositum appellas præparationem pœnæ: at ille oppositus præparationi gloriæ affirmate: qui oppositus est communicationi gratiæ affirmatiue hic declaratus non est. Illum ego indurationem & excœcationem appellandum puto, & hic quoque tractandum.

Punire creaturas quæ in origine sua non fuerunt perstituræ] Hoc decretum à Deo factum non est, nisi post peccati futuri certam præuisionem, nequis existimet peccatum ex illo decreto necessario deduci, quemadmodum nonnulli Doctores nostri sentiunt.

Facto & vitiositate sua defecturæ] Declarandum, quomodo ille facto suo deficiat à Deo, qui iam ante præteritus est à Deo, in istius gratiæ communicatione, quæ necessaria est ad euitandam defectionem à Deo. Quumque omnes præteriti etiam sint prædamnati, velim explicari quomodo præteritio & prædamnatio necessario cohæreant, si præteritio citra peccati considerationem facta sit, prædamnatio autem non nisi ob peccatum.

Declaratio iustitiæ Dei etiam in præteritione locum habet, vt dictum est antea.

XVIII.

ITaque in prædestinatis omnia facit Deus ex beneplacito prædestinationis suæ: in eos qui non sunt prædestinati, præteritione vitur ex placito voluntatis suæ, & pœnas præparat creaturis contra ordinem ipsius peccaturis, ac propter peccata reprobandis ex necessitate iustitiæ suæ.

Prædestinatione Deus salutem curat prædestinatorum: ita tamen, vt multi actus

amiserit, reparet gratia. Neque vero decretum illud sub conditione tantum diuisionis certum esse putandum est: nam Deus totam suam gratiam, id est, vtrumque modum illius vult simpliciter electis suis sine modificatione aut exceptione vlla. Itaque & gratiam remissionis renouationisque vult illis & confert velut modum antecedentem illius; & gratiam gloriæ illius cœlestis, velut modum consequentem. Imo si fieri posset, vt aliquid præterea gratiæ antecedentis desideraretur, aut consequentis gloriæ naturalis, supernaturalis, & liquid præterea est ad dicendum quod volo, id totum conferet Deus: quia gratiam & gloriam suis decreuit vniuersæ, quæ quidem est communicabilis. Gratiam autem remissionis & renouationis non potest velle Deus, nisi peccatori & ratione peccati, sed hominem totum communiter spectauit Deus, cui faceret gratiam totam suam & applicaret supernaturali modo. Decretum ergo gratiæ & gloriæ simpliciter est intelligendum; quia simpliciter & vniuersaliter factum, sine restrictione, exceptione aut modificatione gratiæ & gloriæ, quam cum suis Deus communicat. Varietas in obiecto est & modo illius: gratia vero & gloria illa simplicissime & vniuerse obiecto vario decreta & collata non facit, vt gratia & gloria in se diuersa sit: quemadmodum nec Solis lux varia est, si ad nos varie peruenit, aut varie à nobis percipitur.

Replica Arminii, siue consideratio Respons. ad XXVI. propositionem.

Explicatur quinta ratio Arminii qua probatur secundam sententiam minus probabilem esse quam primam.

HAnc meam propositionem non satis percepisse videris. Quo autem hoc videas & eam porro secundum meam mentem percipias, enuntiabo illam verbis tibi in hac materia vsitatis, quantū potero. Æquiuocum dico hoc decretum quia gratia & gloria hoc decreto præparatæ sunt æquiuocæ, gratia inquam æquiuoca & gloria æquiuoca. Alia enim est gratia conseruationis & confirmationis in primæuo integritatis statu, alia restaurationis ex statu peccati. Gloria etiam alia (respectu modi obiecti) quæ supra naturam existens illi, quæ naturæ modo adæquata est, superadditur, & alia quæ naturæ ex ignominia peccati & miseriæ libertate donatur.

Certum est hoc decretum ex conditione diuisionis tantum, quia nec hanc gratiam nec illam, nec illius modi gloriam neque huius homini vult simpliciter, sed alterum tantum siue gratiam siue gloriam sub conditione. Non vult homini simpliciter gratiam conseruationis in primæuo statu & gloriam ex illa seu per illam, quia illa non est gratia & gloria qua homo saluatur & glorificatur. Non vult homini simpliciter gratiam restaurationis ex statu peccati & gloriam ex ignominia, quia illam gratiam & gloriam non potest simpliciter velle nisi peccatori. Ergo cum ista diuisione est intelligendum decretum. *e* Volo huic homini gratiam & gloriam, certo quidem sed aut hanc aut illam, prout hæc vel illa, pro diuersitate status integritatis aut peccati, illi erit necessaria. Nunc considerabo tuū respōsum. Negas decretū hoc esse æquiuocū ego aio. Rationē negationi æquiuocū addis, quia nomine generis vniuersali, & vniuersali significatione dicitur; φ autem ita dicitur, non est æquiuocum: concedo hoc, nego illud, aio enim gratiam & gloriam nomine generis vniuersali dici quidem, sed non accipi significatione vniuersali, quæ est æquiuocatio. Non accipi significatione vniuersali probo. Quia gratia & gloria communiter sumptæ non sunt homini prædestinatione præparatæ, sed quatenus oppositæ dicuntur. Vide quæ dixisti ad meam propos. 11. Nam hoc non potest dici præparatum communiter, quod altera sui parte vel specie præparatum non est. Imo cōmuniter præparatū hoc multo minus dici potest φ eius est naturæ, vt, si vna sui specie vel parte sit præparatū, alterum præparatū, esse nequeat. Ita autē res hic habet. Gratia communiter sumpta comprehendit gratiam conseruationis in statu integritatis, & restaurationis ex statu peccati: gloria communiter sumpta comprehendit gloriam naturæ primæuæ superadditam, & glo-

Eadem etiā saluatur.

gloriam ex ignominia donatam lapsæ naturæ. Neutra homini communiter est præparata, nec gratia nec gloria. Imo si gratia conseruationis in statu integritatis, & gloria naturæ superaddenda homini est præparata; tum non potuit gratia restaurationis ex statu peccati, & gloria ex ignominia illi præparari; quia hac posteriore gratia & gloria non indiguit, si illam priorem gratiam & gloriam obtinuit, & huic posteriori gratiæ & gloriæ locus esse non potest, si illa prior gratia & gloria locum habuit. Si autem gratiæ restaurationis ex statu peccati & gloriæ ex ignominia locus est aliquis, tunc gratiæ conseruationis & gloriæ per illam locus factus non est prædestinatione Dei. Hinc apparet meam propositionem non satis absque perceptam, qui gratiæ & gloriæ duplicis illam affectionem esse putasti, vt gratia vna alteram, gloria vna alteram in se cõplecteretur & velut absolueret, exemplo vitæ. Gratia naturam instaurans & gratia eandem instauratam supra modum naturæ euehens ita habent, vna enim alteram absoluit & perficit: at ego illam duplicem gratiam non posui, sed vnam conseruationis in primo statu, alteram restaurationis ex statu peccati: hæ sibi non succedunt, neque alteram altera absoluit, sed vna alteram excludit: item gloria naturæ modo adæquata & gloria quæ supra naturam est, ita habent, vna enim alteram perficit & absoluit: at ego non illam posui duplicem gloriam, sed vtramque supernaturalem, vnam naturæ primæuæ superadditam, alteram naturæ lapsæ ex ignominia restauratæ donatam. Est ergo hoc sensu decretum illud æquiuocum, quia vôces gratiæ & gloriæ communiter & vniuersaliter dicuntur, at communiter & vniuersaliter non sunt præparatæ prædestinatione, sed discrete, distincte & oppositè. Negas deinde decretum hoc esse sub conditione diuisionis tantum certum; sed negas ex sensu quem meis verbis attribuis, non ex eo quem re ipsa habent, isto sensu recte negas. Nam gratia remissionis renouationisque tanquam modus antecedens, & gratia gloriæ cœlestis tanquam modus consequens homini simpliciter & certo est præparata. At iste meus sensus non fuit, vt ex verbis ipsis planissime adparet. Nam gratiam remissionis renouationisque opposui non gratiæ gloriæ cœlestis, sed gratiæ conseruationis in statu integritatis. Illas duas gratias, seu duas illas gratiæ vel partes vel species Deus homini simpliciter non voluit prædestinatione, imo neutram simpliciter: sed alteram tantum, & quidem sub conditione diuisionis, iuxta illud decretum de quo agimus. Non voluit vtramque partem homini simpliciter, quia vtraque simul locum habere non potest. Nam prior excludit posteriorem tanquam non necessariam, imo ne locum habere potentem; posterior excludit priorem tanquam non adhibitam; ex qua non adhibitione prioris, nempe gratiæ conseruationis in primo statu, posterior illa restaurationis ex peccato necessaria esse cœpit, siquidem homo ex gratia saluandus esset. Non voluit alteram illarum simpliciter & absolute absque conditione. Non conseruationis, quia illa homini non contigit, contigisset autem si illa homini simpliciter & ex prædestinatione præparata esset. Non remissionis peccatorum & renouationis, id est, restaurationis ex statu peccati, quia illam simpliciter, velle nequit nisi peccatori: & illud decretum hominem non considerauit vt peccatorem. Voluit autem sub conditione diuisionis vel hanc vel illam, prout diuersitas status hominis vel hanc vel illam, postularet. Huiusmodi decretum sub conditione diuisionis tantum certum esse, planum est ex terminis recte intellectis. Exemplo illustrabo. Omnis enuntiatio est vera vel falsa necessario. At hæc est enunciatio. Ergo est vera necessario, vel falsa necessario: non sequitur. Quia sub conditione diuisionis, verum est enuntiationem omnem esse necessario veram vel falsam. neutra enim pars simpliciter & seiuncta est necessaria. Postulat autem natura decreti prædestinationis, vt simpliciter verum & certum sit; *Deus vult homini gratiam conseruationis in statu integritatis*, vel simpliciter certum & verum sit

XXVII. Propositio Arminii.

De tertia, id est, Augustini sententia & quare Arminiam hic non attingat.

AVgustini sententiam iam non attingam quia frustraneum id esset, si ista Thomæ, consideratione prior, mihi adprobari posset. Hæc itaque sunt quæ hac vice tibi, &c.

Responsio Iunii ad XXVII. Propositionem.

Censet Iunius duas priores sententias cum tertia in summa rei conuenire, & sic concludit Responsionem suam.

AVgustini sententiæ cum duabus illis in summa rei conuenire ego semper sensi, & adhuc sentio: si quoldam loquendi modos certa ratione ab ipso positos fuisse statueris, & vnicam circumstantiam diuersam, ita comperturus es. Ego quod potui in hac causa, tua causa, mi frater, quam maxima potui diligentia & celeritate præstiti, quia me alia non raro interpellant. Tu in bonam partem accipe studium meum, si non respondebit exspectationi tuæ. Deus vero pacis & veritatis suam illam salutarem pacem in animo tuo obsignet, magis ac magis, & vtrumque nostrum ac omnes suos deducat gratiose in via veritatis ad gloriam suam & ædificationem Ecclesiæ suæ in Christo Iesu Seruatore nostro, Amen.

Replica Arminii, seu consideratio Responsionis ad XXVII. propositionem.

Censet Arminius tertiam sententiam multum ab vtraque præcedente distare, idque ob circumstantiã peccati obiecto decreto additam.

AVgustini sententia ob circumstantiam peccati ab ipso additam decreti, de quo agimus, obiecto, multum ab vtraque præcedente sententia distat, quemadmodum ex toto hoc tractatu liquere potest. Si enim circumstantia peccati necessario consideranda fuit decernenti Deo, actuque ipso præcise est considerata, tum fieri nequit quin illæ tractationes & explicationes eiusdem decreti multum à recta via aberrent, quæ peccatum decernenti Deo nec necessario considerandum fuisse diem, neque actu ipso consideratum esse. Accedit huc quod per solam peccati circumstantiam obiecto decreti additam & *recte* explicatam, omnes absurditates & blasphemiæ decreto prædestinationis & reprobationis impingi solitæ repelli possint, & solidè vt in consequentes refutari.

Nota bene.

Et sic concludit Replicam suam.

Hæc ego, vir Clarissime, impræsentiarum habui, quæ tuæ responsioni ad meas propositiones obiicerem, non tam animo confutandi, quam latiores tuas responsiones & explicationes eliciendi, per quas mihi satisfieri in hoc negotio posset & animus meus pacari. Quare oro Deum vt si quid scripsi quod veritati est contrarium, id mihi condonet, & veritatem commonstret; si quid veritati consentaneum protuli vt in eo me confirmet, & te assentientem & adstipulantem mihi tribuat, quo per te veritati auctoritas maior indies concilietur, eaque magis ac magis propagetur ad nominis diuini glorificationem & Ecclesiæ emolumentum & incrementum in Domino nostro Iesu Christo, Amen.

APPEN-

APPENDIX.

THESES *in præcedenti collatione aliquoties citatæ* D. FRANCISCI IVNII *de diuina Prædestinatione, ab ipso totidem verbis compositæ & sub eiusdem præsidio à* GVILHELMO CODDÆO *in Academia hac Lugdunensi Batauæ Anno* 1593. *publicè disputatæ: itemque breuiculæ* D. IACOBI ARMINII *ad easdem notæ.*

Quia crebra nobis est mentio facta thesium Doctoris FRANCISCI IVNII de Prædestinatione, illas hic adscribemus, & breuiter quid in iis desideremus, adnotabimus.

THESIS I.

PRædestinatio propriè secundum vocis etymologiam est determinatio ad finem, communiter vero προθεσις, siue rationem totam ordinis ad finem significat, atque hoc modo accipimus.

Destinatio est obiecti existentis ad finem determinatio: particula *præ*, voci illi præposita, notat destinationis actum ipsam actualem obiecti existentiam antecedere.

II

EST igitur prædestinatio actus diuini beneplaciti, quo Deus ab æterno pleni tudinem suarũ benedictionum in Christo præparauit, iis qui salutis hæredes futuri sunt, ad laudem gratiæ gloriosæ suæ.

Vox *εὐδοκίας* seu beneplaciti hic recte vsurpatur secundum scripturæ sensum: significat enim particula *εὐ* seu bene affectum propensum & benevolum Dei erga obiectum suum, non præcisam & determinatam Dei voluntatem de statuto aliquo suo, qualiter vsurpatur vox beneplaciti à scholasticis, quam voluntatem Dei distribuunt in voluntatem signi & beneplaciti.

In Christo præparauit] Nullæ benedictiones præparatæ sunt in Christo hominibus nisi quę peccatoribus conueniunt. Christus ipse saluator hominum peccatorum tantum *Iesus* appellatur, *quia saluabit populum suum à peccatis ipsius:* In Christo nemo *benedicitur* nisi *fidelis* Gal. 3. v. 9. *Itaque qui ex fide benedicuntur cum fideli Abraham.*

Iis qui salutis hæredes futuri sunt] Ipsa salus & hæreditas vitæ æternæ comprehenditur plenitudine istarum benedictionum, quas in Christo Deus præparauit. Ergo aliter fuerunt describendi quibus plenitudo illa est præparata. Absurde enim dicitur prędestinatio esse actus, quo Deus salutis hæreditatem præparauit is qui salutis hęredes erunt. Eodē enim decreto statuuntur hæredes salutis quo ipsis præparatur salutis hęreditas, comprehensa in plenitudine benedictionū: personæ tanquam altera pars materiæ siue obiecti prædestinationis, non sunt describendæ à rebus diuinis quæ ipsis ista prædestinatione sunt præparatæ, & quę alteram partem materiæ seu obiecti prædestinationis faciunt, *Scimus* definitione rectius describuntur istæ personæ. Ita enim habet: *Prædestinatio ad vitam, seu electio est qua Deus fideles seu credentes, quos fidem docere decreuit, etiam iustificare & acceptare ad vitam æternam ab æterno decreuit.*

Ad

Ad laudem gloriosæ gratiæ suæ] Nullam nouit scriptura Dei gratiam prædestinationis hominum causam & finem, quam quæ misericordia iuncta est, & circa peccatores miserosque locum habet.

III.

ACTUS est (nam Deus ἀπλῆ ἐνέργεια est) non à causa vlla externa, sed ab ipso prædestinante pure proficiscens: alioquin non esset pure prædestinatio, res & causas omnes omnino præcedens.

Præcedit quidem prædestinatio Dei res & causas omnes, qua ipsarum actualis existentia consideratur; est enim ab æterno facta: sed sequitur nonnullarum rerum & causarum in mente & præscientia Dei præexistentiam, & quidem peccati ab homine perpetrati, sine quo, nec illa gratia, nec talis Christus, nec istæ benedictiones locum erga homines habere potuerunt: licet ergo prædestinatio hæc à causa extrinseca non sit, est tamen à peccato occasionata, vt loquuntur.

IV.

CAUSA est διότι, beneplacitum, quo beneuole est affectus erga eos quos placuit adoptare filios per Iesum Christum, secundum propositum electionis suæ.

Eodem beneplacito, quo beneuole Deus affectus est erga aliquos, etiam placuit ipsi eosdem adoptare in filios. Ergo non recte descriptæ hic personæ erga quos Deus beneuole affectus est: imo, quia beneuole affectus est erga illos, idcirco eos adoptauit in filios.

Adoptare filios] Nota hic adoptionem non poni inter benedictiones præparatas, sed ab ea describi personas quibus benedictiones præparantur. Conferatur hoc cum responsione tua ad primam meam propositionem. Vt autem planius inconcinnitas istius definitionis appareat, age ita definiatur Prædestinatio: *Prædestinatio est actus beneplaciti diuini, quo Deus ab æterno adoptionem filiorum &c. eius consequens vitam æternam in Christo præparauit, in quos placuit adoptare in filios, & qui salutis hæredes sunt futuri.*

Adoptare filios per Iesum Christum] Christus Iesus hic considerandus non modo tanquam fundamentum quo nititur executio decreti, sed etiam vt fundamentum quo ipsum decretum nititur: adoptamur enim in illo tanquam in capite nostro; itaque ille causarum ordine prius constitutus est & prædestinatus vt esset caput nostrum, inde nos in eo prædestinati tanquam membra ipsius. Quod idcirco moneo, non quod existimem te hæc verba aliter sumere, sed propterea quod videam D. Bezam in caput Ephes. primum ordinem longe alium statuere, qui mihi inuertere rectum Prædestinationis ordinem videtur.

Secundum propositum electionis suæ] Hoc propositum electionis non est aliud quam beneplacitum Dei quo beneuole affectus est erga aliquos, & quo placuit nonnullos in Christo adoptare in filios. Verba autem tua ita sunt posita, ac si illud propositum aliud esset ab isto beneplacito.

V.

EST itaque Deus ipse solus, qui prædestinat, causa Prædestinationis suæ, & præparationis illius quam proposuit in seipso, secundum beneplacitum illud voluntatis suæ.

VI.

PROPTEREA hic actus ab æterno fuisse dicitur, id est, ante omnes res & causas in rebus ipsis, aut à rebus, quas prædestinauit exsituras.

Si ista thesis etiam peccatum hominis, tanquam conditionem in obiecto Prædestinationis illius requisitam, excludit, non recte dicitur Prædestinatio antecedere peccati præuisionem: vt vt enim

peccatum Deum ad prædestinandum non mouerit (est enim proprium peccati effectum iram Dei mereri) tamen hæc talis Prædestinatio non nisi occasione peccati facta est, quod Deus in tempore futurum ab æterno, pro infinitate suæ scientiæ, præuidit.

VII.

Materia Prædestinationis est duplex: res diuinæ, & personæ harum futuræ participes.

Res diuinæ & personæ illarum futuræ participes mutuum inter se respectum habent, ita vt ex natura illarum rerum de personarum qualitate concludi possit, & vicissim ex qualitate personarum colligi natura rerum istarum diuinarum. Res enim personis accommodantur & personæ tales talibus rebus indigent ad salutem. Sic ex gratia remissionis peccatorū & renouationis S. sancti colligemus, homines quibus ista præparatur esse peccatores: item, si homines sunt peccatores, colligitur gratiam talem illis necessariam esse.

VIII.

Rerum diuinarum, quæ quidem ex Prædestinatione sunt communicabiles, genus est benedictio: quam circumscribit hu modu Apostolus; quod tota sit ac non partialis, quod spiritalis ac non carnalis: quod cœlestium ac non naturalis, sed totam naturam superans, quod denique in Christo sit, id est, diuina principio & fundamento, vt Christus sit æternum Prædestinatorum caput.

Thesis ista, qua res diuinæ dicuntur ex prædestinatione communicabiles, mihi naturæ prædestinationis cōuenire haud videtur. Prædestinatio enim non facit vt res illæ sint communicabiles, sed reipsa illas communicat. Communicabiles factæ sunt res illæ per sanguinem & mortem resurrectionemque Christi, per quam nobis illa bona apud Patrem sunt acquisita & impetrata. Quumque prius sit aliquid communicabile quam actu communicetur, hinc sequitur prædestinationem morte & resurrectione Christi esse posteriorem in præscientia & præordinatione Dei. Vnde quid concludi possit intelligentibus dispiciendum relinquo.

Quod spiritalis ac non carnalis] Spiritale in Scripturis non tantum carnali, sed & animali opponitur; vt videre est 1. Cor. 2. 14. & 1. Cor. 15. 44. 45 46. Quamquam carnale aliquando etiam id quod animale est in se complectatur.

Quod cœlestium ac non naturalis] Supercœlestia opponuntur hisce mundanis & terrenis bonis in Scriptura, naturæ qualis conuenientibus, atque hoc pacto cœleste & naturale opponūtur inditecte.

Quod denique in Christo] Christus benedictiones illas morte sua impetrauit: idem easdem à Patre accepit communicandas cum suis: in eodem ad participationem earundem prædestinantur fideles.

Diuina principio & fundamento] Benedictio est diuina principio, nam principium eius est Deus Pater benedicens: at fundamento diuina eodem quidem sensu non dicitur. Nam Christus fundamentum istius benedictionis est, non qua Deus, sed qua μεσίτης, mediator, saluator & caput Ecclesiæ. Quæ Christi cōsideratio in Euangelica scriptura vbique distinguitur ab illa qua Christus vt Deus consideratur, vt Ioan. 17. 3. ibid: 14. v. 1. 1. Tim. 2. 5. 6. 1. Petr 1. 18 19. 20. 21. 2. Cor. 5. 19. &c.

Vt Christus sit æternum prædestinatorum caput] An Christus sit caput constitutus prædestinandis, an vero iam ante prædestinatis video disputari à Theologis. Ego naturæ ordine præire puto decretum quo Christus constitutus est caput saluandorū isto decreto quo aliqui in Christo ad salutis participationem sunt destinati. Christus n. vt noster apud Deum mediator & sacerdos illa bona promeruit,

ruit, quæ erunt cõmunicanda per prædestinationem, & simul capitis dignitatẽ, & potestatem illa bona communicandi; inde actu à Patre illa bona accepit, & Capitis, Regis, Principisque titulum adeptus est; *Consummatus seu consecratus factus est auctor salutis æterna omnib. qui ipsi auscultant.* Deniq; in isto prædestinati fideles, vt illorũ bonorum participes essent per vnionẽ cum ipso. Diligit enim Deus in Christo quos vitę æternæ participes facere statuit; at hæc dilectio causa est prædestinationis. Et quidẽ in Christo nato, mortuo, resuscitato, & iam capite Ecclesiæ constituto. At *Deus dilexit mundum* inquiet aliquis, *vt daret filium.* Respondeo, dilectionẽ istam esse gradu ab hac quæ prædestinationis causa est distinctam, eiq; præcedaneam. Illa n. qua misit filium nemini voluit certo vitã æternam; imo ne velle quidẽ potuit, vtpote quæ tum nulla erat, Christo illam nõdum per mortem suam promerito. Tu vero quia Christum fundamentũ & caput ponis prædestinatorũ, eo ipso declarare videris, quod Christus sit datus caput prædestinandis in illo ad vitam.

IX.

HArum benedictionum summa capita sunt duo; gratia & gloria. Illa homines agens in præsenti, hæc post in eis consummanda.

X.

PErsona sunt creatura ex natura (qua nihil supernaturale aut diuinum potest) supra naturam euehenda, & ad rerum diuinarum participationem transmittenda supernaturali virtute Dei.

Hic apertissime liquet prædestinationis obiectum abs te poni *homines in natura sua, qua nihil supernaturale aut diuinum potest, consideratos*, hoc est, vt ego dixi, *in puris naturalibus consideratos, citra supernaturalia & corruptionem qua postea aduenit.* Sed non est hoc adæquatum obiectum decreti huius. Electio. n. quæ secundum prædestinationem fit, non est ex natura, sed ex peccato & ignominia. Res diuinæ, quarum participatio prædestinatione est præparata, nõ conueniunt homini in natura, sed in peccato & miseria considerato. Supernaturalis illa virtus Dei est, quam exercet in Christo potentia & sapientia Dei, ad salutem vocatis Iudæis & Gentilibus. Ergo applicanda homini non in natura primæua, sed in peccato & miseria considerato.

XI.

FOrma est adoptio in filios per Iesum Christum, id est, realis illa relatio & ordinatio qua nobis à Deo benedicitur omnis benedictionis spiritualis εἰς υἱοθεσίαν in Christo communicatione.

Prædestinatio est εἰς υἱοθεσίαν, itaque adoptio nõ est forma prædestinationis. *Forma enim dat esse rei*, & adoptio non dat esse prædestinationi, sed à prædestinatione accipit suum esse: estq; primũ per se & immediatum opus diuinæ prædestinationis, cuius consequens est vita & hæreditas cælestis. Neq; relatio illa realis & ordinatio qua nobis benedicitur, est forma prædestinationis; nam illa ordinatio qua nobis benedicitur est executio prædestinationis Dei: sed ipsa præparatio benedictionum est forma prædestinationis: per illam enim habet prædestinatio suum esse. Est n interna & æterna illa præparatio, vt & prædestinatio. Vel, si accuratius dicendum sit, non ipsa præparatio beneficiorum est forma prædestinationis, illa enim facta est per Mediatoris Christi mortem: sed præparatio communicationis illarum benedictionum cum credentibus in Christum. Posset addi certa præparatio, secundum quam certo illis, quibus præparata est participatio, contingit communio beneficiorum Christi.

XII.

HVius forma ordo est in præparatione positus: personarũ quidẽ per electionẽ,

Vocationem & ἀνακεφαλαίωσιν in Christo: rerum vero, per gratiosam benedictionum inchoationem, prouectionem & consummationem glorioſam perfecta coniunctione Christi.

Iam vero ordo illius præparationis tanquam formæ declarati poteſt, tum perſonarum, tum rerum reſpectu. Perſonæ in mente Dei præparantur quum illis deſtinantur electio ex mundo, vocatio ad vnionem cum Chriſto, & ἀνακεφαλαίωσις in Chriſto: res vero præparantur hoc ordine, vt illarum gratioſa communicatio deſtinetur inchoanda, prouehenda, & tandem conſummanda; inchoanda in Chriſto, prouehēda in eodem, ſed conſummanda perfecta vnione Dei. Hæc enim eſt conſummatio felicitatis ſupernaturalis, vt Deus ſit omnia in omnibus. Si tamen de conſummatione mediatoria agatur, fateor illam fieri perfecta coniunctione Chriſti, ſed hæc tendit ad conſummationem principalem, quæ eſt vnio cum Deo, ad quam peruenimus perfecta vnione Chriſti. Nam Chriſtus tradet regnum ſuum Patri. 1. Cor. 15. *Vt ille ſit omnia in omnibus.*

XIII.

Finis eſt laus gratiæ glorioſa Dei, qua nos gratis ſibi effecit gratos in filio dilectionis ſuæ.

Gratia qua Deus nos ſibi gratos fecit in filio dilectionis ſuæ, eſt gratia non niſi peccatoribus conueniens. Laus iſtius gratiæ cantatur *Deo & agno, qui mortuus eſt & reuixit: mortuus propter peccata noſtra & reuixit propter iuſtificationem noſtram.* Laus iſta Deo tribuitur à peccatoribus, quos Deus *per ſanguinem filii ſui redemit ex omni tribu, natione & populo.*

XIV.

Hvic prædeſtinationi quod cōtrarium eſt, proprie dici vna voce non poteſt: quia prædeſtinationis vna eſt ratio, contrariorum varia. Nam præparationi gratia contraria eſt præteritio, præparationi gloriæ contraria reprobatio vel pœnæ præparatio.

Prædeſtinatione præparatur gratia & gloria. Huic præparationi tanquam actui affirmatiuo opponitur actus negatiuus non præparandi gratiam & gloriam, & actus affirmatiuus præparandi illa quæ contraria ſunt affirmatæ gratiæ & gloriæ. Hic vero præparationi gratiæ actus tantum negatiuus opponitur præteritionis, & præparationi gloriæ actus tantum affirmatiuus reprobationis vel pœnæ præparationis. Vnde iure concludere poſſe videor, hunc tractatum non conſtare omnibus ſuis partibus abſolute: niſi forte actus affirmatiuus non ſit qui opponi poſſit præparationi gratiæ. At eſt talis, induratio nempe, excæcatio & in ſenſum reprobum traditio, quæ non poteſt actibus tantum negatiuis commode & integre explicari. Negatio vero gloriæ cœleſtis eſt actus negatiuus oppoſitus præparationi gloriæ. Hic notandum, quod vox *reprobationis* pro *pœna præparatione ſit vſurpata*, quam in reſponſo ad meas propoſitiones *non electionem* ſeu *præteritionem* ſignificare proprie affirmas.

XV.

Præteritio eſt actus diuini placiti, quo Deus ab æterno ſtatuit quaſdam creaturas in natura ipſarum relinquere, ac nō communicare cum eis ſupernaturalem gratiam, qua firmetur earum natura integra, aut corrupta inſtauretur, ad declarationem libertatis bonitatis ſuæ.

Præteritio definitur ex negatione gratiæ tantum, non gloriæ, quum tamen gloria negetur iiſdem. Recte autem dicitur actus diuini *placiti*, non *beneplaciti*; propterea quod placitum ſit generale nomen ad quoduis Dei ſtatutū & decretū, beneplacitū includat propenſum & beneuolum affectum, vt ante dictum eſt.

In natura ipſarū relinquere] hinc etiam apparat obiectum prædeſtinationis tibi eſſe homines in natura conſideratos.

Super-

Supernaturalem gratiam qua firmetur earum integra natura, aut corrupta instauretur] Si hæc verba de prædestinatione hominum singulari accipienda sunt, tum non recte vsurpata est ista distinctio. Nam gratia qua firmatur integra natura, non est decretum præteritionis negata. Nam omnibus hominibus citra discrimen electorum & reproborum negata est. Negatio vero gratiæ qua corrupta natura instauretur est propria præteritionis decreti, & propterea obiectum præteritionis homo corruptus, & gratia instaurante indigens.

Ad declarationem libertatis bonitatis suæ] Libertas bonitatis Dei non tantum declaratur quum Deus vni bonum suum communicat, alteri denegat; sed etiam cum non communicat nisi conditione illa qua ipsi visum est: sed fateor & isto pacto libertatem bonitatis Dei declarari. Verum non tantum libertas bonitatis, sed & iustitia Dei declaratur præteritione, qualem nobis describit scriptura. Deus enim ex iustitia etiam præteritione vtitur qua vult nonnullis ob peccata gratiam suam negare. Et peccatum vnica causa est meritoria negationis gratiæ, de qua hic agitur. Ergo non sufficienter declaratus finis istius præteritionis.

XVI.

HÆc præteritio sine culpa est: nam homini Deus perfectionem naturæ dedit, gratiam debet nemini: Est enim gratia, ergo indebita.

Deus simpliciter & absolute gratiam nemini debet, sed potest se debitorem gratiæ facere duplici modo, *promissione & postulatione actus*. Promissione; quando daturum se est pollicitus, siue sub conditione, siue citra conditionem. Postulatione actus: quando ab homine talem actum postulat, qui sine eius gratia homini non est præstabilis; tum enim ad dationem eius tenetur: Secus *metit, vbi non seminauit*.

XVII.

PRæparatio pœnæ est actus diuini placiti, quo Deus ab æterno statuit, ad declarationem iustitiæ suæ, punire creaturas, quæ in origine sua non fuerunt perstituræ, sed à Deo originis autore, facto & vitiositate sua, defecturæ.

Actum affirmatiuum prædestinationi oppositum appellas præparationem pœnæ: at ille oppositus præparationi gloriæ affirmate: qui oppositus est communicationi gratiæ affirmatiue hic declaratus non est. Illum ego indurationem & excœcationem appellandum puto, & hic quoque tractandum.

Punire creaturas quæ in origine sua non fuerunt perstituræ] Hoc decretum à Deo factum non est, nisi post peccati futuri certam præuisionem, nequis existimet peccatum ex illo decreto necessario deduci, quemadmodum nonnulli Doctores nostri sentiunt.

Facto & vitiositate sua defecturæ] Declarandum, quomodo ille facto suo deficiat à Deo, qui iam ante præteritus est à Deo, in istius gratiæ communicatione, quæ necessaria est ad euitandam defectionem à Deo. Quumque omnes præteriti etiam sint prædamnati, velim explicari quomodo præteritio & prædamnatio necessario cohæreant, si præteritio citra peccati considerationem facta sit, prædamnatio autem non nisi ob peccatum.

Declaratio iustitiæ Dei etiam in præteritione locum habet, vt dictum est antea.

XVIII.

ITaque in prædestinatis omnia facit Deus ex beneplacito prædestinationis suæ: In eos qui non sunt prædestinati, præteritione vtitur ex placito voluntatis suæ, & pœnas præparat creaturis contra ordinem ipsius peccaturis, ac propter peccata reprobandis ex necessitate iustitiæ suæ.

Prædestinatione Deus salutem curat prædestinatorum: ita tamen, vt multi actus

prouidentiæ Dei ad idem effectum concurrant, quos tamen actus ita Deus administrat, vt inde certo salus existat, quod est Prædestinationis. Multis etiam prouidentiæ suæ actibus vtitur Deus erga eos, qui prædestinati non sunt, sufficientibus quidem ad salutem, non tamen efficacibus, quia hoc est prædestinationis. Hoc ergo discrimen annotare prouidentiæ & prædestinationis hoc loco non est absurdum, neque præter rem.

Propter peccata reprobandi] Et hic reprobationis voce pro pœnæ præparatione vsus es.

XIX.

QVod si prædestinationi (vt fit) contraria statuitur reprobatio, figurate dicitur & synecdochicè: qua propter aut non dicenda est, quia in proprium periculosum & cum offensione coniunctum, aut distinctè (vt pii & docti faciunt) exponenda.

In responsione tua ad propositionẽ meam secundam, ita dicis: *Reprobatio tribus modis dicitur, vno communi & duobus singularibus. Communi cum præteritionem & damnationem complectitur. Secundus modus singularis est, quum opponitur electioni, & non electionem significat seu præteritionem. Tertius item singularis est, quum reprobatio pro damnatione appellatur. Primus modus est synecdochicus, secundus proprius, tertius metonymicus, addo etiam catachresticum dici posse.* Vbi *reprobationis proprium* significatum appellas, quod in thesibus & alibi *figuratum* dicis. A voce autem ista non abstinendum est, quia in scripturis vsurpatur; hoc autem videndum vt etiam in sensu scripturis vsitato sumatur.

XX.

EST autem dogmatis huius traditio maximè necessaria, si dextrè, sobriè, ac reuerenter tractetur; id est, nec aliud, nec aliter, nec in alium finem quam S. S. docet, tum explicando, tum applicando tradatur, consilio D. Pauli adhibito: μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν.

Quod in Scripturis sanctis docetur & inculcatur, id non potest non æstimari ad salutem vtile & necessarium, licet necessitatis gradus sint diuersi. Prædestinationis autem & illi oppositæ reprobationis dogma in scripturis docetur & inculcatur, quare & necessarium est Sed videndum quæ & qualis illa sit prædestinatio quæ in scripturis vt necessaria tractatur; quæque fundamentum salutis nostræ dicitur. Omnino autem proba & necessaria est tua monela, qua iniungis prædestinationis dogma ex scripturis pure pute describendum, non aliud, non aliter, non alium in finem docendum, quam S. S. docet. Sed in exercitio huius rei est difficultas. vnusquisque enim vult videri sua secundum Scripturam dicere. Mihi certum est in hac tua descriptione te non vbique Scripturam habere præuiam, sed alicubi abertare, quod latius est pertractatum in nostra collatione.

FINIS.

IACO-

IACOBI ARMINII
SS. Theolog. Doctoris eximii,

EXAMEN MODESTVM
Libelli, quem
D. GVLIELMVS PERKINSIVS
apprimè doctus Theologus
edidit ante aliquot annos,

DE PRÆDESTINATIONIS MODO ET ORDINE,
Itemque
DE AMPLITVDINE GRATIÆ DIVINÆ.

ADDITA EST PROPTER ARGVMENTI CONuenientiam ANALYSIS CAP. IX. AD ROMAN. *ante multos annos ab eodem ipso* D. ARMINIO *delineata.*

Cum Indice rerum contentarum.

AMPLISSIMIS VIRIS,
Dominis Consultißimis:

DN. PRÆTORI, CONSVLIBVS, SCABINIS, SYNDICO, SECRETARIIS, totiq; adeo SENATVI inclytæ ROTERODAMENSIS Reipublicæ.

Amplißimi Viri, Domini Consultißimi:

SApienter olim à Platone, atque Stoicis dictum est, referente id sic Tullio, non nobis nos solum natos esse, sed partem ortus nostri, sibi vendicare patriam, partemque parentes atque amicos: & quæcunque in terris gignuntur, ad vsum hominum creari omnia; homines autem hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alius alii prodesse possent. Quod sicuti sedulò meditari semper debuerunt, quicunque vnquam homine se satos gloriari potuerunt, tamen tanto id vnusquisque ad animum semper reuocauerunt impensius, quanto quisque aut meliore se sydere natos experti fuerunt, aut lumen illud animi, quod rationem rectam vocamus, assidua meditatione, sicuti oportuit, excoluerunt operosius. Magni esset acuminis & laboris, verbis exequi, quibus omnino rebus hominum generi prodesse aliquis queat, idque propter infinitatem earum rerum, quæ ab homine in vsum hominis proficisci possunt, & diuersitatem donationum, quibus alter inseruire alteri apti nati sumus: vt proinde citius hoc conari, quam absolucre quisquam nostrûm possimus: Recensere vero ad vnum omnes eos, qui, quibus potuerunt rebus generi suo prodesse, iis ipsi profuerunt plurimum: id vero impossibile, atque ἀδύνατον penitus est; tum alias ob causas, tum vero vel maximè, quod multa egregiè à multis perpetrata, maximo quæ societati hominum vsui fuerunt, sæpe in obscuro lateant: & vix ad posteritatem transmitten-

mittantur, nisi quæ ab iis, qui iam ante clari erant, gesta viri, hoc ipso maxime titulo, sese deinde ipsa commendauerunt clariùs. Ac quæ quidem in armis geruntur, magis obuersari ob oculos solent, fereque Principes & magnos Heroas comitantur: quæ tamen in toga à multis præstantur, nihilo indigniora sunt, vt famam quoque apud futuram posteritatem honestam aliquam promereantur. Videntur vero mihi ad Heroas illos quam proxime accedere, qui literis claruerunt, quique disciplinas atque artes aut ipsi primum inuenerunt, aut egregie cum magno Reipubl. bono eas ornauerunt: Inter hos autem iure meritoque maximè eminere, qui Deo Principique suo, aut in Religione vera, rectè promouenda atque excolenda fidelem sedulamque posuerunt operam, aut in politia ciuili decenter constituenda atque continenda supra alios egregiè vtilissimeque inseruiuerunt; digni proinde hi esse qui post viros Principes, excellentius de Repub. meritos, ac propterea huic albo non inserendos, sed eminentiore honore prosequendos, suam tamen etiam aliquam ipsi, licet cum ipsorum claritate non conferendam, memoriam nominis apud posteros consequantur. Cæterum de viris Principibus apud nos illis, quibus Patria nostra debet plurimum, siue illi mortalium sorti iam erepti sint, siue etiamnum adhuc inter mortales glorioſe agant; de his vero dicere multum neque nostræ ætatis, neque nostrarum virium est: præterquam quod etiam citra nos eorum claritudo atque splendor satis oculos nostrûm omnium præstringunt. Viros quin vero etiam doctrinæ atque eruditionis laude claros, atque inter hos eos maxime, qui Reipub. in politia, siue sacra, siue ciuili egregie præfuerunt, glorioſamque nauauerunt operam; suis debitis pro meritis eorum vti laudibus prosequamur; neque tempus, neque alia nunc sinunt, & suæ etiam citra nos quisque eorum laude non carent. Verum enimvero vt de piè defuncti Parentis nostri in religionem & patriam affectum, qui vt Sophoclem in Aiace imitemur,

Ἡ μῶν πικρὸς τέθνηκεν ἢ πολλοῖς γλυκύς.
Αὐτῷ δὲ τερπνός. ὧν γὰρ ἠρέσθη τυχεῖν
Ἔκτησθ' αὐτῷ, θάνατον ὅνπερ ἤθελε.

vt inquam de pio & sincero illius in patriam, & religionem affectu paucula quædam breuiter, citra cuiusquam præiudicium, data nunc occasione edisseramus; ipsa nunc nobis imponere videtur pietas, arctissimumque id officii vinculum, quo Parenti nostro obstringimur, degeneres futuri, si aut nos aut ipsi defuerimus. Tendent vero omnia horsum, vt iudicia hominum non paucorum sinistris quorundam sugillationibus, magno nostro dolore non parum ab illo abalienata, hac via atque ratione placemus parum, nobisque rursus demereamur aliquantulum: Deus Opt. Max. cui quidem ille in integritate animi ex conscientia sua seruiuit quamdiu vixit, nobis largiatur, vti deinceps benigniora atque clementiora ea nobis accidant.

Veri inquisitio atque inuestigatio imprimis hominum est propria; eius vero perceptio atque comprehensio est quæ vulgo Sapientia dicitur. Hac pro ratione veri duplex esse percipitur, proque diuersitate hac natura sua minus magisque quem afficere: aut enim earum est rerum quæ ad vitam hanc pertinent, eoque mundana & terrena; aut

earum

earum quæ ad vitam pertinent securam, vnde spiritualis appellatur: sapientibus quidem secundum hunc mundum stultitia ex eo mera, cum hoc ipso excellentior esse percipiatur quod de mundo hoc non sit. Illa ex vniuerso maxime hoc, & rebus vniuerso hoc contentis addiscitur, indeque in iis etiam ferè ipsis terminatur: hæc vero superne à Deo Patre luminum, in Christo solo verbo & Spiritu eius reuelatur, supraque hoc seculum multo sublimissimè nos euehit, viam ad vitæ immortalitatem nobis muniens. Illa sibi debitos inani solummodo vmbra pascit, neque vnquam explet tandem: Hæc vero suos alumnos tandem vere beatos reddit, ipsaque vita immortali communicata exsatiat penitus; vt minimè mirum sit inueniri, qui, ex quo caper verbum hoc, id autem Sacras Scripturas vocamus, gratiosè ipsis innotuit, incredibili eius consequendæ desiderio supra omnia alia inardescant. Ac quidem quo omnes vniuersè homines φιλαληθεῖς & φιλομαθεῖς inclinatione quadam insita animi feruntur, eodem etiam auidè ferebatur Parens noster pro innata sagacitate sua: ad cœlestis verò illius Sapientiæ inuestigationem, quæ sese in verbo cognoscendam offert, ex quo ea sui desiderium atque amorem ei inseuerat, tam incredibili etiam animi impetu contendebat, vt maiorem in hominem, tantisper dum carne hac circumdatus est, haud cadere posse à multis iudicatum sit. Quæ porro ad Sapientiæ huius comprehensionem nos ducunt, ea ex institutione illius à quo eadem ipsa ad nos deriuatur, hæc fere sunt. 1. Docilitas & cupiditas discendi, quam non potest non maximam ingenerare vera salus verbo hoc patefacta; qua sicuti obtenta est Religionis nostræ præmium, ita desiderata non potest non efficaciter allicere nos ad se prosequendum. 2. Humilis & demissus animus, qui ad verbum illius trepidet, qui Sapientiam hanc supernam largitur, magisterio Spiritus obsequiosè se subiiciat, propriaque omni sapientiæ & concupiscentiæ abrenunciet. 3. Timor & reuerentia Domini, Sapientiæ quidem huius propago atque soboles, sed eadem tamen etiam ipsa Sapientiæ omnis initium. 4. Seriæ, ardentes, atque quotidianæ preces, quæ intellectus siue mentis illuminationem, & affectuum spiritualium ingenerationem per verbum, ab eo qui auctor verbi illius est, suppliciter contendant. 5. Ieiunia, quæ carnem spiritui ad opus suum subiugent, & in seruitutem Christi eam abripiant. 6. Iugis denique meditatio atque lectio, verbi illius quod eam ad nos deriuat, gloriæ Dei & salutis studio. Hanc viam quotquot insistunt, persuasi tanto se ampliorem mysteriorum Dei consecuturos intelligentiam, quantum ex ea quam acceperunt, ad pietatem profecerint amplius (indignos enim sese faciunt scientiæ augmento, qui quam habent, male vsurpant) certo certius eam adipiscuntur. Non possunt enim non tam veracia hæc esse, quam est Deus ipse verax; Secreta sua eum reuelare timentibus se, docere illum mites vias suas, iuxtaque esse Deum iis qui contrito sunt corde. Studiosè quærentes sapientiam inuenturos eam. Si quis nostrum sapientia indigeamus, eamque postulemus à Domino qui dat omnibus affluenter, eam datum nobis iri; sed tamen non nisi qui cultor Dei est & voluntatem eius facit, hunc in eo omni quod secundum voluntatem eius petit, exauditum iri. Hæc cum hoc modo omnia ex eodem illo verbo penitissime

sibi comperta haberet. p.m. Parens noster, post pietatis curam quæ ei inter primas semper erat, omni humanæ auctoritatis præiudicio posthabito, omnique carnali sapientia abiudicata, in Scripturarum meditatione, & assidua earum lectione totum iugiter sese occupabat, nocturnus diurnusque in ea versabatur: atque vix ferè quicquam præter Scripturas vnquam legebat aliud, perdidisse se statuens omnes eas horas, quas non his impendisset, hocque suum studium nunquam nisi per preces Deo commendabat. Ieiunia etiam non raro sibi excitando, & ad Sapientiam illam comprehendendam comparando, Deoque facilius exorando adhibebat; Nihil denique omnium intermittebat, quæ ad sensa Spiritus salutariter, vtque decuit rimanda, vllo modo conducere aliquid posse iudicabantur. Hoc in studio cum diutissimè perseuerauisset, ingenio autem si quisquam alius valeret plurimum; mirari nemo debet, si profunde in Scripturarum sensa penetrauerit, ac non nihil etiam ipse aliquid post quamplurimos alios obseruauerit. Mirari vero sæpe subibat, quod vsque adeo semper parum tribueret iudicio suo ipsius vt vt subactissimo, plurimum vero iudiciis aliorum: atque tantoperè sibi diffideret, vt licet etiam exploratissimè quippiam percepisset, si tamen magni alicuius authoritas viri in diuersum contrairet, se potius hallucinari quam quemlibet alium persuasum sibi haberet, qua scrupulositate, pacis præterea studiosissimus inhibebatur, vt neque sibi cito abblandiretur, & ab aliorum sententiis sollicitandis pertinacissimè sese contineret. Constanter vero animum induxerat, idque ad præueniendas omnes non necessarias lites, pro nulla sententia depugnare acrius nisi quam ex perspectissimo & disertissimo verbo hausisset, cuiusque veritatem iuxta ac necessitatem æquè euidenter demonstrare posset. Inter alia autem sicuti nobis gratulabatur, quod ex crassa cæcitate, & ex idololatria Pontificia supra quam Ethnica per lucem Euangelii glorioſe emersissemus, ita in Ecclesiis Euangelicis duo potissimum assidue deplorabat: vnum, quod penitissima quæque in Religione profundè nobis rimantibus, moderatæ libertati sententiarum. saluis dogmatis scitu, creditu, factu & speratu ad salutem necessariis, etiam vbi salutis negotium non agebatur, sed subtilis quadam spinosa, abstrusior & minus necessaria quæstio, vsque adeo tamen nihil permitteretur, vt citra terram hæreseos mox crimen, vix vni dissidere ab altero liceat, imo vix ignorare cuiquam aliquid, quod alius percepisse se supercilioſe venditaret: vnde videbat futurum, vt post λιθοξοιστίνας & rigidas pro more in omni propemodum scibili Academiarum determinationes, si sicut solet, in Ecclesias ea extruderentur, inque iis vrgerentur præcisius; Ecclesiæ inde postmodum aut mirificè dirimendæ essent, aut crudeles conscientiarum Lanienæ introducendæ, interpretatione Scripturarum hoc modo ad placita hominum, tanquam ad Matris Ecclesiæ sententiam vincta, adstrictaque: cum tamen assiduæ nostræ, aduersariorumque nostrorum curæ, deprehendantur ab vtraque parte nos oculatiores multis passim in rebus lapsis temperiùs reddere, proque hactenus Ecclesiis Pontificiis detrahenda, tantum scriptitatum annalis hactenus desudatumque sit. Alterum quod in Ecclesiis Reformatis nostris deplorabat, hoc erat, quod in doctrina de Prædestinatione à plerisque doctoribus, simulque Euangelicis non pauca calide inculcarentur & vrgerentur, quæ religioni propagandæ admodum contraria essent,

à vero

à vero Scriptura sensu multum exorbitarent, vberrimaque aut securitati aut veræ desperationi ingenerandæ argumenta suppeditarent: atque hoc modo ad religionem potius stirpitus exstirpandam quasi ex composito magna cura, introducta esse viderentur. Horsum enim paulatim hæc euasura, quæ iam fere pro indubitata veritate, proque Sacrosancta Ecclesia sententia recipienda obtruduntur: Deum absolutissimo & immutabili decreto ab omni retro æternitate pro puro suo beneplacito singulares quosdam homines, eosque quoad cæteros paucissimos, citra obedientiæ vllius aut fidei in Christum intuitum prædestinasse ad vitam: reliqua hominum parte multo maxima ad æternam & ineluctabilem miseriam simili decreto prædestinata, citra vllius propriæ inobedientiæ aut infidelitatis intuitum. Iesum Christum proinde pro omnibus hominibus mortuum non esse, vt pro illis reconciliationem apud Deum impetrauerit; sed tantummodo pro his solis, quos Deus tali absoluto decreto ad vitam ante separauerit. Hosce etiam solos & non alios Deum ad se trahere, idque vi quadam irresistibili, cui obsistere aut inobedientes esse plane nullo modo possint: cæterum verbo reconciliationis vocari quidem ad Christum communiter omnes, sed reprobos non veniendo, cum tamen venire non possint propter negatum ipsis gratiæ sufficientis & necessariæ auxilium vigore præcedentis huius decreti, hoc ipso nihilominus etiamnum adhuc damnationem suam obsignare & aggrauare amplius. Electos hosce fide & conuersione donatos, neque totaliter, neque finaliter à fide sua excidere aut Christo subducere se posse; sed quidquid tandem etiam atrocissime peccent, id omne infirmitatis & imbecillitatis esse: vnumquemque proinde nostrum inuariabilem vitæ atque mortis æternæ μοῖραν vna cum ipso ortu in lucem hanc nobiscum adferre, atque adeo ad hoc nasci, hancque diuersitatem aliquo modo ad vniuersi perfectionem facere: idque adeo verum esse vt, quod infantes attinet ipsorum etiam fœderatorum & quidem gemellos, fœderi etiam ipsos sacramento baptismi initiatos; fieri tamen possit vt horum in infantia sua morientium (vt vt bene de illis sperari semper possit) nihilominus cum secundum veritatem de illis iudicium faciendum est, alii hinc ad vitam, alii ad mortem æternam migrent, prout Deo ab æterno visum fuerit in hanc aut illam partem statuere aliquid de illis. Ex quibus hoc modo posito facile periculosissimæ opiniones imbibuntur securitati aut desperationi viam munientes.

Hæc cum hoc modo omnia sollicite ad animum suum multoties reuocaret Pater noster, tamen multum anxius quomodo quæ iam infeliciter multorum animo instillarentur, auideque imbibita multos ab omni Religionis cura, non paucos ab Ecclesiarum nostratum amplexu abarcerent, intra Ecclesiam vero etiam non paucos prædestinationis quadam caca opinione soporatos, ad confidentiam non secundum spiritum abriperent: multum anxius, inquimus, quomodo quæ huius generis non pauca essent, sine turbis & strepitu saluo eorum honore, quorum existimationem non labefactari intererat, restitui in melius possent; quæ meditatus in hanc partem erat, ea licet accurate æstimata à se dijudicataque, tamen adhuc vt tunc[illegible] longum tempus continere apud se statuit. Festinandum scilicet non ratus, vt [illegible] iam diligentiam quam æquum erat,

iustum vero quin etiam tempus suis cogitatis pensitandis adhibuisset: memor illius quod apud Dionem extat, semel posita haud facile immutanda esse, saepeque in suo statu etsi deteriora vtiliora esse Reipub. iis, quae vt vt meliora, per immutationem inducuntur. Interea vero temporis cum summa hinc vtilitas, & extrema atque ineluctabilis illinc cum veritate necessitas. sapius aurem illius vellicarent, deque suo illum officio commonefacerent, certus iam tempus solummodo opperiri oportunius, nihil interea temporis reclius facere se posse persuasum sibi habuit. equere sua publicaq; esse duxit, quam si vetera sua cogitata, iterum iterumque quasi de nouo ad incudem aliquoties reuocatum iret, sententia suae soliditatem atque βεβαιότητα omni ratione atque via perlentaret magis, nihilque omitteret omnium quae in hoc casu sapientes facto opus esse iudicant. Hanc ad rem cum plurimum momenti haberet, si de sententia sua maiorum in omnes partes certitudinis ergo cum maximis quibusque auctoritatis & doctrinae viris, priuatim viua voce aut etiam scripto per literas conferret, id facere apud se ratum habuit, nihil addubitans quin si suam sententiam his probauisset non difficulter etiam caeteris probaturus eam esset, qui ab illis fere penderent omnes, atque ad illos aliquando appellaturi iudicabantur. Vt res cunque caderet, id tamen hinc consecuturum praeuidebat, vt minus difficulter suffragia multorum promereretur, si perciperetur nihil crudum, quod dicitur, propulisse vnquam in forum, nullius iudicium aut examen reformidauisse nihil per cuniculos sub scuto imperitiae tentauisse, nihilque sibi penitus abblanditus fuisse; sed sponte atque vltro doctissimi cuiusque tribunal interpellauisse, mutaturus sicubi hallucinatum se deprehendisset, vtpote admodum in eo facilis. Si exploratis omnibus in suae sibi sententiae veritate magis etiamnum atque magis confirmaretur; quod ex quaque propemodum collatione ei semper accidit: tum demum cogitare se velle dicebat, quomodo omnia legitime, sub praesidio publicae auctoritatis ad venerabile Senatus Theologici iudicium referri possent, atque expensa probataque, quod vtinam successisset, de sententia deinde supremi Magistratus nostri, post plenissimam causae cognitionem, recte atque ordine sanciri, vigorem quasi legis adeptura. Haec causa fuit cur non modo ad collationem amicam, Ministrorum in hac patria nostra Coryphaeos quosque priuatim sollicitauerit de sententia, quin etiam sua studiose cum doctissimo Theol. D. Franc. Iunio *homine αἰχμητῇ contulerit, cuius aliquoties modestiam expertus fuerat & quem etiam saepe in multis adstipulantem sibi nactus fuerat, vt proinde multoties incredibili animi affectu longius ei vitae tempus contingere potuisse optauerit: sed vero etiam ad exterarum Academiarum Theologos, interque eos ad Reuerendum, rarae eruditionis virum* D. Perkinsium, *celeberrimum quondam in alma Academia Cantabrigiensi Theologum per literas se conuerterit, vtpote qui inter nostri temporis Theologos, controuersam multum diuque de Praedestinatione doctrinam post alios postremus ipse diligentissime excussisse obseruaretur. Atque ad hanc rem ipsi seruiturus erat praesens hic tractatus quem etiam ad doctiss. D. Perkinsium missurus fuisset, nisi, quo ipso propemodum temporis articulo, extremam ei manum iam iam impositurus erat, D. Perkinsius, vita hac defunctus, eamque cum beata altera commutauisse nuntiaretur: à quo deinceps tempore eum apud se suos-*

suosque amicos Parens noster continuit, postmodum vero ita iubentibus Patribus patriæ nostræ, totam suam de Prædestinatione sententiam in frequentissimo Illustrissimorũ Dd. Ordd. nostrorum conuentu copiosissime explicuit, receptamque vulgo apud Dd. quosdam sententiam confutauit, absurditate illius viginti ordine tanquam in acie positis exquisitissimis argumentis ostensa. Quum vero decuisset coram solu Illustriss. Dd. Ordd. inter Theologos disceptata hac agitataque fuisse, tamen dicere vix possumus qua calamitate acciderit, vt sicuti flamma suffulta flabello, sese quaqua versum didere solet, ita etiam tota controuersia huius moles longe lateque ad omnes vsque quaque patriæ nostræ subditos præter Dd. Ordd. expectationem quam latissime sese diffuderit. Atque cum non multo post etiam carissimus noster Parens, maximo nostro & bonorum plurimorum mœrore placidissime ad cœlites concederet, hunc quem nunc V.V. A.A. damus tractatum, addita propter argumenti conuenientiam Analysi Capitis noni Epistolæ ad Romanos (quam vtinam expolire adhuc potuisset amplius) inter schedas atque aduersaria eius latere deprehendimus; suppressissemus vero illum etiamnum adhuc diutius, nisi hoc tempore ad explicationem doctrinæ de Prædestinatione quam iam nemo non etiam proletarius quisque de media turba maxime ventilat, imo in qua proram & puppim religionis fere totius collocant (quæ etiam res nos aliquando impulit, vt declarationem illam, qua Parens noster suam de Prædestinatione sententiam coram Illust. Dd. Ordd explicuerat, publice in lucem edendam curauerimus) nisi inquam ad exactiorem totius huius familiarissimæ iam nobis causæ explicationem amici iudicassent plurimum momenti placidum hoc examen habiturum, vt proinde religioni duxerimus refragari ipsis aut hunc fœtum inuidere publico. Quin imo vero etiam si existimationem Parentis nostri pluris facere quam vtilitatem publicam voluissemus, etiam hæc de causa hoc opus, vtpote propter obitum D. Perkinsii imperfectum, etiamnum adhuc apud nos continuissemus. Reuera enim tale non est, vt multis videtur, quod ingenio & acumini auctoris sui satis respondeat: verum enimuero periclitari potius in Parentis nostri pie defuncti existimatione aliquantulum voluimus, quam grata vt speramus posteritatis etiam cum dispendio aliquo nostro videri non habuisse rationem aliquam. Offensum vero quenquam iri libelli huius publicatione multo putamus minus: nihil enim quidquam in quenquam hic dicitur inuidiosius; res simpliciter cum re, causa cum causa, argumenta cum argumentis placide & fraterne conferuntur. Hac amica inter se συζητήσει viri docti cum carere coguntur, quid erit in quo vnquam proficiemus? ac vero quid erit in quo non retrogradiemur potius pedetentim plurimum? post placidas vero huiusmodi collationes, si vbi conuenire in omnibus non dabitur, dissentire vni ab altero salua religionis pace nunquam licebit: in quas tandem distractiones & conscientiarũ carnificinas non incidemus? quotidie sc. iam à simplicitate scripturæ retrosilientibus nobis longius, ac quidem nonnullis nunc inter nostros contendentibus, qui tamen vnitatem propterea abrumpendam non putant: Deum prædestinando nequaquam circa peccatores versatum esse: personas in Deo modos tantummodo existendi esse siue τρόπους ὑπάρξεως. Essentiam in S.S. hac personarum trinitate, cum proprissime loquendum est, dicen-

dicendam communem esse, improprie autem dici, communicari: in rationem satisfactionis qua Christus patri suo satisfecit, venire non iustitiam illius actiuam sed passiuam solum: item, quod pœnitentia siue resipiscentia remissionem peccatorum non antecedant sed eam sequantur semper; aliaque hu similia: hac casu si nos ab inuicem dirimi necesse erit, in quot omnino sectas distrahemur, imo quoties non ex vna secta transcurrere in alteram opus habebimus?

Sin vero æquum est viros doctos, aliquid hic inter se concedi, quia vniuersalis & vniformis consensus in omnibus obtineri non potest, inquiratur tandem aliquando ad minuendas lites, & ad præueniendum exorituras facile alias, potius quam postmodum: quousque hæc æquissima libertas progredi & vbi se sistere tandem debeat, idque ne scindamur ab inuicem vbi minime oportet: sed vero etiam ne quidquid tandem libet, promiscue in dubium vocemus, aliquid vero etiam inter Academiæ septa coercendum putemus: meminerimus autem ante omnia esse aliquid quod pie ignorare velle debemus, ad id vsque tempus, cum crassa omni nostra ignorantia liberati, Deum videbimus sicuti est. Interea vero pacem quæso sectemur, eodem animo mutuo inter nos affecti, non alta sentientes, sed humilibus obsecundantes, non prudentes apud nosmet ipsos. Regnum Dei in subtili altercatione positum non est, & veritas, quam habemus altercando facile aut amittitur aut obscuratur; Simplicitas doctrinæ multa eorum quæ quotidie obiici solent, elidit, quæ non elidit doctrinæ subtilitas. Multa per Dei gratiam fixa certa, atque ὁμολογούμενα habemus, hæc in sanguinem & succum conuertamus, ne ingratitudine nostra Deum contra nos concitemus, omniscientiam propemodum quandam ante tempus sectando: obedientiam maxime mandatorum Christi meditemur, ad vitam nostram rigidissime attendamus, inimicitias atque odia nostra deponamus, & cito minus disputaces reddemur, ne tam opiniones non necessarias præfracte propagare & persuadere alter alteri studeamus, quam obsequium Iesu Christi ex fide veram quantum est simpliciorum & hebetiorum hominum numerus, qui ad quæstiunculas rum nostrarum perceptionem ne penetrare quidem semel possunt; & tamen vt saluentur, nihil quidquam omnium ad salutem præcise necessariorum ignorare debent. Hæc maxime alii aliis inculcemus. Vtinam vero in Prædestinatione quidem ea sententia obtineat quæ maxime ad pietatem secundum Deum apud omnes promouendam apta nata est, minimum securitatem carnalem foueat, potentissime autem desperationem amoliatur, duas in religione pestes nocentissimas, eisi illam familiariorem prob dolor inter nos, ac proinde omni conatu retundendam fortius.

Ceterum quod vestris A. A. libellos hosce inscribimus, ad hoc tum alia, tum præsertim hoc nos induxit, quod Parens noster p. m. post Oudevvatriam ab Hispanis cruenta inuasione occupatam funestaque internecione deletam, vestram vrbem primam omnium adolescentulus haud amplius quam XIV. annorum insederit ac quasi pro asylo habuerit, hacque sic sua apud conciues suum ibidem ad tempus commoratione, vester quodammodo conciuis factus fuerit. Ex vestra scilicet vrbe sicuti magnus ille aliquan-

aliquando Erasmus prodiit, ita ex eadem ipsa Parens noster in Academiam Lugduno Batauam, sub id fere ipsum tempus commode erectam, commigrauit: vbi postmodum post XV. annorum in Ecclesia Amstelodamensi functionem, S. Theologiæ Doctor renunciatus, sic eamdem docuit, vt maxime eam docendam è re Ecclesiæ esse publicaque omnium hominum iudicauisti, accedit vero huc, quod inde ab initio resulgescentis in nostro hoc orbe Euangelicæ lucis, excusso glorioso tetri Papatus iugo, strenuos vos constantesque Religionis reformatæ Patronos atque vindices præbuisti, atque etiamnum hodieque præbetis: idque hanc insistentes viam, vt dummodo quæ ipsam Christianæ Religionis, pietatis & Reformationis arcem concernunt, inque his fundamentalia sunt, extra omnem disputationis aleam relinquantur, in reliquis præsertim abstrusioribus & nondum satis explanatis, nedum communi consensu iam definitis, moderatam prophetandi libertatem (contra quam præceps quorundam Ecclesiasticorum zelus atque intemperies permittunt satis) magnis animis tueamini: hoc maxime (quantum in vobis est) operam dantes vt populus vobis concreditus in factiones parteſque non scindantur (atque non obstante diuersa, saluo semper manente fundamento, in quibusdam sententia, sese inter se ferant nihilominus, pacemque & concordiam inter se mutuo colant, Pastores vero de iisdem ipsis id genus capitibus & priuatim & publice id libere doceant, quod quisque eorum censuerint verbo Dei maxime consentaneum & ad pietatem promouendam maxime efficax esse: hac tantum addita cautione, vt sine acerbitate id fiat, pacifice quisque erga Collegas suos se gerant, nemoque aut sermonibus factiosis, aut concionibus tribunitiis siue directe siue indirecte plebem concitare præsumant, sed ad ædificationem & pietatis promotionem omnia sollicite referant.

Quod vestrum institutum, licet à multis iam, vel non satis de æquitate & iustitia rei edocti, vel partium studio in contrarium raptis, indignis modis sugilletur atque traducatur: tamen olim, vbi animorum hic feruor resederit, idque quod rectum est discussis præiudiciorum nebulis penitus perspectum fuerit, commendatum insigniter à posteritate laudibusque euectum iri, per Dei gratiam, certo confidimus. Quod autem idem semper animus sensusque Parentis nostri fuerit, quod hoc ipsum perpetuis votis, gemitu, ieiuniis & lachrymis à benigno Deo flagitauerit, quodque huc etiam omnes suos labores, studia atque vigilias vnice direxerit, norunt omnes quotquot eo familiariter vsi fuere, etiamque præsens hic libellus ad eundem scopum collineans abunde id testabitur satis.

Accipite igitur Ampliss. Viri benignis animis propensoque fauore fatum hunc posthumum conciuis olim vestri, V.V.A.A. à nobis earum pupillis obsequiosa reuerentia dedicatum consecratumque: accipite libellum continentem collationem placidam de prædestinatione diuina iisque quæ inde necessario dependent: in quo sententia ea defenditur, quam Parens noster & Scripturis consentaneam, & pietati secundum Deum promouendæ maxime accommodatam censuit. Cuius vt argumentum, sic & dedicationē

si vobis grata fuisset intellexerimus, abunde desiderio nostro satisfactum fuerit. Quod superest:

Ampliss. Viri, Domini honorandi, nos D. Iesum Christum Regem Regum suppliciter rogamus, vt V. V. A. A. spiritu consilii, prudentiæ, & fortitudinis perpetuo adsit; vobisque & toti Reipubl. vestræ largissime è cælis benedicat, Amen.

Vestris A. A. addictissimi

D. IACOBI ARMINII *Veteraquinatis*
Liberi orphani nouem.

IACO-

IACOBI ARMINII
EXAMEN
Libelli
PERKINSIANI
De
PRÆDESTINATIONIS
Ordine & modo.

QVum hisce diebus, Vir reuerende & frater in Christo dilecte, bibliothecam quandã libris recens editis abunde refertam auidis oculis obirem, obtulit se mihi libellus cum hoc titulo: *De Prædestinationis modo & ordine, & de amplitudine gratiæ diuinæ Christiana & perspicua disceptatio*; quẽ cum tuum nomen præferre viderem, quod mihi iam antea per alios libros editos de meliore nota cognitum erat, comparandum mihi & diligenter perlegendum existimaui; vt experirer, an tu, qui accuratioris doctrinæ es studiosus, isto labore mihi scrupulos, qui diu animum meum inquietarant, eximere posses. Legi itaque & relegi, oculo, quantum potui, irretorto, & animo candido, quem tu desideras. At inter legendum animaduerti non omnem mihi scrupulum eximi posse isto scripto; quin & animaduertere mihi visus sum nonnulla tibi scripta, quæ ad veritatis normam examinari merentur. Quare non absre putaui fore, si placidam tecum super isto tuo libello collationem instituerem. Quod eo facio libentius & confidentius, quia tu libelli tui pagina secunda ad id audendum mihi animum addis, quum isthac fine hæc scripsisse testaris, vt à Theologiæ studiosis (inter quos & ego nomẽ lubens profiteor meum, nisi illa nolente hoc sit) sine præiudicio & absq; animi acerbitate legerentur, expenderentur, & ex verbo Dei puro diiudicarẽtur. Hoc autem ego me facturum spondeo & recipio pro virili mea: abs te vicissim restipulans, vt hæc quoq; mea eadem mente legas, expendas, & ad Scripturæ vnius normam examines diiudicesque. Det Deus vt vnum sentiamus omnes in iis quæ ad gloriam ipsius & Ecclesiæ salutem sunt necessaria: in reliquis, si sententiis nequeamus, vt animis saltem in vnũ conueniamus, & vnitatẽ Spiritus per vinculum pacis seruemus.

Hoc itaq; voto institutæ nostræ collationi decenter præmisso, rem ipsam aggrediar, insistens vestigiis, quæ tu mihi tua scriptione præiuisti. Ab Epistola ad lectorem exordiar, inde ad libellum ipsum progrediar cum bono Deo.

Præstruis in epistola duo fundamenta quibus superstrui possit & debeat hæc de prædestinatione & gratia Dei doctrina. Vnum est *Verbum Dei scriptũ*, alterum *Communes notiones & axiomata principalia, quæ Deus mentibus hominum insevit.* Hic nihil *Examen Epistolæ ad Lectorem.*

repugno, modo hoc addatur, vbi de istis conuenire non potest ob tenebras mentis nostræ superfusas. & iudicii humani (quod reiicis) imbecillitatē diuersitatēque, ad primum illud, & πάντων ἀνθρώπων κρίσιν ἀπόκριτον, definitiui & peremptorii suffragii causa recurrendum esse.

Ad primam notionem. Prima notio est verissima. Sed adhibeatur cautio; ne quid humano iudicio absonum, Deo tribuatur, & isto prætextu vt iustū, defendatur, quia humano iudicio corrupto iniustū iudicetur; nisi certo argumēto cōstet hoc Deo conuenienter tribui posse. Non n. sufficit ad actionē aliquam aut opus Deo tribuendū, dicere Deum id iuste fecisse; licet ex hoc antecedēte, Deus id fecit, consequens hoc, ergo iuste necessario sequatur.

Ad secundam. 2. Ita est. Est enim causa prima & causarum causa. Sed non continuo pendet à causis secundis, qui occasionē alicuius decreti faciendi, & ordinis cuiusdā in reb. statuendi ex præuiso creaturarū rationalium libero actu sumit, quod decretū non fecisset, & quem ordinē non statuisset, si causæ secundæ liberæ secus & non ita acturæ fuissent. Dicit Apostolus, totam creaturam vanitati subiectam esse propter illum qui subiecit illam; cui vanitati obnoxia facta nō fuisset, si ille, cuius causa a Deo creata est, in soliditate sua primæua perstitisset. Decretum de Christo mittendo in mundū nititur præuisione lapsus: est n. agnus tollens peccatū mundi. *Ioh. 1.* Factus est paulisper Angelis inferior propter mortis perpessionē; factus est particeps carnis & sanguinis, vt per mortē aboleret eum, qui mortis imperium habebat, i.e. Diabolum. *Heb. 2.* Est cōstitutus Pontifex pro hominib. assumptus vt donaria & victimas offeret pro peccatis. *Heb. 5.* Atq; isto pacto in vniuersum se habent decreta Dei quibus punire creaturas suas statuit, iuxta dicta Gen. 18. *Abscondere vtique iustum cum impio, an Iudex vniuersæ terræ non faciet iudicium?* *Gen. 18.* Exod. 32. *Qui peccauit mihi, illum delebo è libro meo.* 1. Sam. 2. *Dicendo dixeram, quod domus tua & domus patris tui, ambularent coram me vsque in seculum; nunc aūt dicit Iehoua: Absit à me, quia honorātes me honorabo, contemnentes aūt me contemnentur.* *Exod. 32.* *1 Sam. 2.* Tantum aūt abest, vt propterea pœnarū irrogatio pendeat à causis secundis, vt si qua ratione aūt vi euadere illas possent nihil non essent molituræ. Velim etiā *Ordinandi* verbum proprio sensu vsurpari, à quo discedere mihi videntur, qui hoc interpretātur pro decernere, vt aliquid fiat. Est n. ordinem in factis statuere, non ordinare facienda vt fiant, licet & isto sensu nonnunquam à patribus vsurpetur. At tum Deus ordinator malorum ab iisdem esse negatur. Sic dicit Augustinus, Deum non crimen sed criminum pœnas ordinare nouisse.

Ad tertium. 3. Sapientis est nihil agere frustra. Frustra aūt agit qui non agit alicuius finis gratia. Deus aūt sapientissimus. At vide mihi, ne illud *otiose spectare* latius extendas, aut secus interpretris, quam par sit. Realiter distinguuntur agere & permittere. Qui permittit certi finis gratia non otiose spectat. Vnde claret quod nō eadem sint, agere aut facere, & non otiose spectare. Quod etiam certi finis causa moneo. At phrasin, qua veteris, vide an proba sit. *Prudentia* vox exilior videtur esse, quam vt apta sit tantæ sapientiæ. Neque dicitur quis agere *adhibito certo fine*, sed finis gratia. Ambiguum est, neque satis plenum, *Deus non vult aut non decernit quod non potest.* Ambiguum, quia intelligi potest, quod non potest velle aut decernere, aut, quod non potest facere. Minus plenum, quia addendum non vult neque decernit facere vel permittere, quod non potest facere vel permittere. Vnde & conclusio imperfecta, & *proinde sic facere decernit*, adde, vel permittere.

Ad quartam. 4. Decretum Dei duplex est. Efficacis actionis & permissionis. Vtrunq; est immutabile. Citra horum alterutrum, & sine certa fixaq; huius vel illius decreti determinatione nec mutare se potest creatura actu suo, quamcumuis libera, neque mutationē aliquam aliunde recipere. At nō simpliciter necesse est, vt Deus hosce & non alios mutationis terminos præfigat, quasi creatura (Deo si fieri posset, mutationem non curante) eousq; aut mutare se pergam, aut aliunde mutari posset, vt Deus illam redigeret in ordi-

ordinem, & gloriæ illustrandæ occasionem habere non queat. Cui enim nihilum ipsum gloriæ ipsius declarandæ materia esse debuit: illi mutatio quæuis rei ex nihilo ab ipso productæ eidem fini inseruire debet.

Ad quintã. 5. *Iudicia Dei* omnia, qualiacunque sint, siue occulta, siue ex parte nobis cognita, *honoranda sunt*, & laude iustitiæ condecoranda, constet modo Dei iudicia esse. Sed isto prætextu nulla iudicia Deo sunt tribuenda quæ Scriptura ipsi non adsignat: multo minus quæ iustitiæ Dei Scripturis patefactæ sunt contraria. Ad Augustini dictum: Quo homo Deo est similior, eo magis illum mouet damnatio pereuntium hominum; mouet etiam ipsum Saluatorem nostrum, & lachrymas illi non semel expressit. Mouet etiam Deum ipsum; *Quid enim* inquit *faciam vineæ meæ.* Esa. 5. *Vtinam Populus meus obtemperasset mihi.* Psal. 81. *Nolo mortem peccatoris.* Ezech 18. At ita mouet Deum, vt tamen delectetur interitu hostium suorum refractariorum & pœnitere nescientium. Id enim postulat iustitia ipsius. Mouet inquam quod saluari nolint, non mouet, quod cum nolint, ipsos isto exitio deuoueat. Ita mouet Christum Saluatorem, vt tamen volens sit incredulos amandaturus maleficosque, eosque igni æterno adiudicaturus. Esa. 1. enim exigit [illegible] rhetum. Ita mouet pium hominem [illegible] Deo aliter statuenti, & [illegible] iudicia in præfractos exercenti: [illegible] requirit obedientia quam creatori & redemptori suo debet creatura. At de obiectione illa liceat mihi bona Augustini venia dicere, quod non sit humanæ naturæ infirmæ & [illegible], sed refractarii Iudæorum & similium cum quibus Apostolo negotium, ingenii. Verum quidem est nos ad Deum collatos locustarum instar esse, imo & nihilum reputari præ ipso. Esa. 40. Sed in istis humanæ paruitatis exaggerationibus videndum est, ne Dei creationi iniuriam faciamus. Est enim homo ad imaginem Dei conditus, atque ita etiam ipsi Deo Homo & non pecus, nobilissima creatura, cum qua ipsius Dei sapientia delectationes suas esse dicit. Prouerb. 8.

Esai. 1. 24.

6. Concursus Dei cum secundis causis ad aliquam actionem seu opus producendum est duplex, generalis & specialis auxilii gratiæ. Sine hoc speciali auxilio gratiæ nihil boni posse ab vlla creatura rationali fieri est certissimum. Sed an hoc auxilium gratiæ sit voluntatis diuinæ volentis illud absolute communicare, & per illud communicatum absolute bonum operari, est in controuersia positum Theologis Nec immerito, cum vox ista absolute in Scripturis non inueniatur, & necdum probatum sit. eius æquipollentem in Scripturis reperiri. *Ad sextam.*

7. Sic quoque, *nihil mali cauere posse nisi Deo impediente*, certum est. Sed de modo impediendi disputatur: an ille sit ex omnipotente Dei actione in voluntatem hominis agente secundum modum naturæ, vnde impeditionis existit necessitas: an vero ex tali actione quæ agat in voluntatem secundum modum voluntatis, qua libera est, vnde impeditionis infallibilitas existit. *Ad septimã.*

8. Ex euentu concludi nequit, *Deum aliquid voluisse*: sed vel hoc, vel impedire euentum, quem præuidebat euenturum, noluisse: Secus tollitur discrimen quod est inter actionem & permissionem Dei. Aliqua enim eueniunt, quia Deus illa faciat, aliqua vero quia fieri sinat, secundum Augustinum & rei ipsius veritatem. Non autem eadem sunt, velle vt eueniat aliquid, & nolle id impedire quo minus eueniat. Illo enim pacto resoluitur euentus in primam & præcipuam suam causam Dei voluntatem; hoc pacto, in causam secundam affirmatiue, & negatiue in voluntatem diuinam, vtpote quæ non prohibuerit: quæ prohibitio etiam sit vel per potentiam secundum modum naturæ, vel per suasionem secundum modum voluntatis liberæ. Sed de permissione & prohibitione postea suo loco latius. *Ad octauã.*

9. Verum hoc: posse, velle, agere bonum, sunt dona & effecta Dei in hominibus. Sed addendum est, Deum nulli dare potentiam bene operandi, quin & paratus sit dare velle insuper & facere, id est vbe-

fiore auxilio gratiæ concurrere cum homine ad volendum & actu faciendum illud bonum, ad quod vires sufficientes accepit, nisi obicem ex parte sua ponat homo, vel posuerit, vt loquuntur Scholastici. Habenti enim dabitur, & non habenti etiam quod habet auferetur. Secus frustra data fuerit potentia. At Sapiens Deus nihil frustra facit. Sic Adamo dedit facultatem præstandi legem quam posuerat, & paratus fuit dare quæ præter facultatem ad actualem obedientiam requirebantur, nempe, velle & facere, nisi Adam se vltro & voluntario motu à Deo eiusque gratia auertisset. Video hic labyrinthum quem iam non ingrediar, quia egredi non liceret nisi filo & ductu accuratæ explicationis, de modo concursus Dei cum homine ad bonum aliquod opus præstandum: quæ non est huius loci, neque, vt verum fatear, mearum virium.

Ad decimã. 10. Deum toti mundo & rebus omnibus à se creatis præsidere, omniaque & singula administrare & gubernare certum est: Sed non tantum in iustitia, verum etiam in misericordia, quatenus ipse pro infinita sua sapientia nouit quis locus vtrique assignari debeat.

At vero, mi Perkinse, anne tibi omnia illa axiomata naturales & communes notiones esse videntur? fors naturæ vtà creatore fuit instituta, non illius certè, quæ per peccatum est obtenebrata. Paucis enim inter homines illa nosse & intelligere datum est. Tota cohors Pelagianorum & Semipelagianorum in ipsa Ecclesia ista ignorauit. Quæ multorum Philosophorum Græcorum & Latinorum fuerit de plerisque istis mens & sententia, apparet ex dicto non vni ex illis vsurpato: *Quod sumus, à Deo datum nobis, quod boni sumus à nobis ipsis habere.* Cui notoriæ falsitati Augustinus non vno loco se acriter opponit.

Hisce principiis ex parte superstruis doctrinam de Prædestinatione, quæ sanè perdifficilis est: propterea quod homines ad Scripturam addere non verentur quæ ipsis visum est, & suis conceptibus, quos naturales notiones appellant, quamplurimum tribuere consueuerunt. Ego non possum non laudare tuum institutum. Omnino enim veritati lux inferenda ab omnibus pro virili; calumniæ & criminationes, quibus petita & oppugnata est veritas, diluendæ; animi in illam exacerbati non mitigandi modo & molliendi, sed & in gratiam cum illa reducendi. Neque vitio tibi verti potest, quod antiquorum Theologorum sententias adducis, præsertim ista, quam ponis, cautione obseruata; secus sane in longum imus. Nam & ipsi Patres diuersis interpretationibus obnoxii sunt, & quidem tanto magis quam Scriptores diuini & ἀνώνυμοι, quanto minore minusq; perspicua veritatis cognitione præditi fuerunt, & minus accurate & commode sensa mentis suæ enuntiare potuerunt. Quod dum cogito, nescio an consuluerint Ecclesiæ, qui hoc seculo Patrum sententias in negotio religionis sibi vsurpandas auctoritatis causa putauerunt: Sed iacta est alea, progrediendum vlterius, quo volunt fata Ecclesiæ præsentia. Cæterum quod antiquorum Doctorum & Scholasticorum testimonia, consensus in ista doctrinæ parte demonstrandi gratia, adferre te ais, quale hoc sit non video. Omnino enim mihi persuadeo, nihil aptius ad totam istam de Prædestinatione & gratia Dei doctrinam confundendam & tenebris obruendam excogitari posse, quam si quis omnes Patrum & Scholasticorum de ista sententias producere & inter se committere studeat. Velim autem, ne continuo iniquum illum pronunties vel æstimatorem vel iudicem, qui quæ hoc libello tradis dogmata, neque in Scripturis neque in Patribus exstare, adseuerare audet. Id enim si post rationes ab isto æstimatore, arbitro, vel iudice allatas probaueris, inuenies non iniquo & præfracto animo reluctantem, sed veritati monstratæ æquanimiter vt decet, cedere paratum. Neque mihi facile persuaseris, dogmata quæ hic pertractas, isto eodem modo & sensu in Ecclesiis reformatis omnibus proponi & tradi, ne putes te contra sentientem præiudicio istarum Ecclesiarum grauare posse.

Ordo

Titulus Libelli.

Ordo Prædestinationis in mente diuina, quatenus idem potuit è Verbo colligi ab auctore.

Examen eiusdem.

VEnio nunc ad libellum ipsum, quem paulo curiosius & diligentius examinabo. Non ægre feres, si alicubi, veluti nasutulus, minutiora etiam quædam lineæ subiiciam. Qui enim non liceat seriam & solidam diuersitate collationem amica & iucunda de accuratiore tractatu concertatione velut condire?

Definitio Prædestin. exquiritur.

A definitione Prædestinationis incipis, & recte: Sed ista non videtur accommodata Prædestinationi, quæ nobis in Scriptura explicatur. Prædestinatio enim, de qua in Scripturis agitur, est hominum, qua sunt peccatores, est in Christo facta, est ad benedictiones, non hanc quidem animalem vitam concernentes sed spiritualem; verum quarum pars in hac etiam animali vita communicatur, vt apertissime patet ex Eph. 1. vbi sub benedictionibus spiritualibus, ad quas in Christo prædestinati sumus, numerantur adoptio in filios v. 5. redemptio per sanguinem Christi & remissio peccatorum. v. 7. patefactio mysterii voluntatis diuinæ. v. 9. quæ bona prædestinatis in hac vita tribuuntur. Pulchre inquit Apostolus Gal. 2. se *vitam quam hic viuit in carne, viuere in fide filii Dei*; significans se in hac vita animali donorum spiritualium participem, exque iis viram spiritualem viuere. At forte non voluisti accurate definire, sed tantum descriptione aliqua, notionem prædestinationis nobis delineare. Quod vt concedam, videntur tamē in ipsa descriptione multa esse animaduertenda. Vox enim *consilii*, qua genus Prædestinationis explicare voluisti, non genus Prædestinationis est, sed ad causam pertinet illius efficientem; per consilium enim decretum statuitur, quod decretum Prædestinationis genus commode statui potest. (Si tamen Deo consilium tribui possit, quo aliquid decernat, quod Scriptura facit, Act. 4. 28. & Eph. 1. v. 11.) Apparet quod dico, ex citatis locis. In illo enim Act. 4. consilium dicitur præfinire seu prædestinare faciendo; in hoc Eph 1. *Deus* dicitur *efficere omnia*, etiam prædestinationem instituere, *secundum consilium voluntatis suæ.*

Æqualitas in hac vita est piorum & impiorum, quod ad externa bona, sed in genere consideratorum: singulorum autem, tum inter pios tum impios magna est differentia, & tanta quidem, vt apud eos, qui ista inæqualitate offenduntur, defendi indigeat argumento eiusdem ad æqualitatem olim reducendæ. Imo vero de piis & fidelibus dicitur, quod miserrimi sint omnium hominum, si in hac solum vita sperent in Christum. 1. Cor. 15. 19.

Quod de vltimo Prædestinationis fine dicis, probo, recte intellectum, si nempe declaratio gloriæ Dei per misericordiam & iustitiam tribuatur prædestinationi, qua illa est peccatorum in Christo credituro rum ad vitam æternam præordinatio, & contra peccatorum in peccatis perseueraturorum ad æternam mortem prædamnatio. Credituro rum inquam, ex dono Dei gratioso, & in peccatis perseueraturorum ex propria malitia & iusta desertione Dei. Si vero ita intelligas; quod Deus ab æterno; citra vllam peccati in præscientia ipsius præexistentiam, statuerit gloriam suam per misericordiam & iustitiam punientem illustrare, & quo id posset effectum dare, decreuerit hominem bonum condere, sed mutabilem; ordinauerit etiam vt ille labe retur, vt hac ratione isti decreto locus esse posset: dico hanc sententiam nullo Dei verbo, meo quidem iudicio, stabiliri posse. Quod vt planius fieri possit, pauca de gloria Dei & modis illam manifestandi dicenda erunt. Quod Deus, quum sit omniū suorum actuum & operum causa efficiens prima & suprema, multorum etiam sola & vnica, semper sibi velut summum & extremum finem proposituum habuerit perfectionis suæ manifestationem, hoc est, gloriam suam; nemini dubium esse potest. Prima enim & suprema causa nulla re, quæ extra ipsam est, ad efficiendum mouetur, *De vltimo fine Prædestinat.*

secus prima & suprema causa non fuerit. Quare non Prædestinationis modo actus, sed quiuis alius actus diuinus *illustrationem gloriæ diuinæ* habet vltimum finem. Iam vero quod manifestatio diuinæ perfectionis, & gloriæ illius illustratio consistat in explicatione proprietatum ipsius essentialium, per actus & opera illis conformia, æque est certum & notum omnibus qui sacras litteras vel à limine salutarunt: sed quarum proprietatum explicatione omnium primo illustrare gloriam suam decreuerit, quarum secundo, & ita deinceps, disquisitione indiget. Certum autem est primo non potuisse per misericordiam & iustitiam punientem. Illa enim nonnisi circa miseros, hæc circa peccatores tantum exerceri potest. Cæterum cum omnium prima Dei actio ad extra & fuerit & debuerit esse, vt sic dicam, occupata circa *Nihilum*, inde constat bonitatem, sapientiam & omnipotentiam omnium primo explicandas fuisse, & per eâdem gloriam Dei illustrandam. Hæ itaque in creatione explicatæ fuerunt, vnde Deus optimus, sapientissimus, & omnipotens apparuit. Quum vero Deus hoc discrimine omnes creaturas condiderit, vt vnæ id tantum essent quod creatæ sunt, aliæ perfectionis amplioris capaces essent; circa illas versatur conseruatione & gubernatione, ab eadem eiusdemque modi bonitate, sapientia, & potentia administratis; eo quod conseruatio sit tantum continuatio creationis, vt creatio illius principium. & gubernatio statum eorum naturalem non excedat, nisi vbi Deo visum est illis hominum causa ad fines supernaturales vti, quemadmodum pane & vino in cœna, ad significandam & obsignandam nobis corporis & sanguinis Christi communionem, vsus est. Circa istas vero quas maioris capaces perfectionis creauit, quales sunt Angeli & homines, eædem quidem proprietates explicandæ fuerunt, sed longe ampliore mensura. Ibi enim communicatum bonum finitum, quod singulæ creaturæ pro naturæ suæ diuersitate, proprium acceperunt, hic vero communicatio instituitur boni summi & infiniti, quod est Deus: in eius enim vnione beatitudo creaturarum rationalium consistit. Postulauit autem ratio, vt ista communicatio non fieret citra iustitiam, quare legem dedit istis creaturis suis, in cuius obedientia conditionem posuit, sub qua communicatio ista fieret. Hoc ergo fuit decretum primum de vltimo fine rationalium creaturarum, & gloria Dei per summam (summam dico, quoad bonum communicandum, non simpliciter) bonitatem & iustitiam illustranda. Per bonitatem iustitiæ iunctam in illis qui summi boni per stationem in veritate participes erant futuri: per iustitiam punientem in illis, qui inobedientia sua se isto indignos erant facturi. Hic videmus iustitiam retribuentem obedientiæ quod ipsius erat, ex gratiosa promissione Dei, & inobedientiæ quod meritæ erat, ex iusta comminatione Dei, locum primum habere: ibi iustitiam bonitati iunctam, hic iustitiam punientem gratiosæ communicationi summi boni oppositam, citra vllam misericordiæ mentionem, nisi qua illa consideratur vt à miseria possibili præseruans creaturam, quæ in miseriam sua culpa incidere poterat: qualiter misericordia non consideratur, vbi Prædestinationis decreto præfinitur. Illud autem decretum fuit respectu Angelorum peremptorium, vtpote qui iuxta illud partim salui facti sunt, partim condemnati: quare & in eo prædestinatio Angelorum & reprobatio comprehensa fuit. Quæ autem gratia illis prædestinatione præparata fuerit & in quo, & hisce reprobatione negata, iam non disputo. Circa homines vero non fuit peremptorium, cum quibus Deus non statuit iuxta summum illum legis rigorem agere, sed in quorum salutem omne suum bonum explicare decreuit, quod Mosi in hisce suis proprietatibus monstrauit Iehouah, *Iehouah fortis, misericors & miserator, tardus ad iram, & multus misericordia & veritate*, &c. Quare in illo decreto hominum Prædestinatio & reprobatio posita non fuit. Quum enim Adam peccarit, & oēs ex ipso naturali propa-

propagationis serie oriundi in ipso; iam omnes sine vlla spe veniæ condemnationi essent deuoti æternæ. Prædestinationis enim & Reprobationis decretum est peremptorium. Huc vsque ergo nulla hominum vel prædestinatio ad vitam, vel reprobatio ad mortem locum habuit. Quumque Prædestinatio & reprobatio non fiant nisi iuxta illas proprietates per quas homines immediate saluantur & damnantur: saluentur autem prædestinati immediatè per misericordiam, & damnentur reprobi immediatè per iustitiam misericordiæ isti oppositam, sequitur nullam fuisse prædestinationem & reprobationem fixam hominum, erga quos misericordia & iustitia illi oppositæ locum habere non potuerunt. Non potuere autem circa non miseros & non peccatores. Deinde cum Prædestinatio includat media per quæ prædestinati certo & infallibiliter ad salutem sint peruenturi; reprobatio vero includat eorundem mediorum negationem; media autem ista sint remissio peccatorum & Spiritus sancti renouatio, eiusque perpetua assistentia ad finem vsque, quæ nullis nisi peccatoribus sunt necessaria & communicabilia: concludo prædestinationem & reprobationem circa homines non fuisse, quibus illa media nec necessaria nec communicabilia fuerunt. Denique cum Deus neminem peccatorem ad salutem amare possit, nisi sit ipsi reconciliatus in Christo; hinc est quod Prædestinatio locum nisi in Christo habere non possit. Quumque Christus ordinatus & datus sit peccatoribus, certum est Prædestinationem & illi oppositam reprobationem ante hominis peccatum; intellige à Deo præuisum, & Christum ordinatum Mediatorem, quin & Mediatoris officio, quod ad reconciliationem attinet, in Dei præscientia defunctum, locum habere non potuisse. Neque hinc sequitur, Deum aut incerto fine hominem condidisse, aut finem quem præstituit consecutum non fuisse. Præstituit enim sibi tum in creationis, tum in glorificationis & condemnationis illi oppositæ actu, finem gloriæ suæ illustrationem, & obtinuit illum. Per bonitatem, sapientiam, & potentiam in creationis actu, & obtinuit. Per easdem, sed maiore mensura & cum iustitia iunctas in glorificatione & condemnatione, & obtinuit. Quanquam vero modus illustrandi gloriam per misericordiam, quæ est certus bonitatis communicandæ modus, eiusque progressus in creaturam miseram, & per iustitiam illi misericordiæ oppositam, locum habere non potuit, nisi ex occasione peccati hominis; tamen propterea non est suspensum Dei decretum ex homine; præuidit enim ab æterno id quod futurum erat, & de futuro in istum finem ordinando libere disposuit pro arbitratu suo, nulla necessitate compulsus, quasi non & alio modo ex hominis peccato sibi gloriam comparare posset. Quod vero gloria Dei non tantum sita sit in illustratione misericordiæ & iustitiæ illi oppositæ, ex eo claret, quod tum gloriam non obtinuerit ex actu creationis, neque ex prædestinatione & reprobatione Angelorum. Sciendum autem misericordiam non esse proprietatem Dei essentialem à bonitate distinctam, sed in ipsa bonitate tanquam matrice sua comprehensam, & à bonitate exeuntem; quin ipsam bonitatem in creaturam peccatricem & miseriam se explicantem. Quare simpliciter dici potest, Deum in omnibus suis actibus ad extra decreuisse declarare gloriam suam per bonitatem, sapientiam, & omnipotentiam, addita iustitiâ vbi hoc postulauit æquitas, sapientia præscribente: modum vero accommodasse statui, vel potius mutationi obiecti, circa quod explicare illas proprietates statuerat. Qua de re pulchrè & erudite Tertullianus lib. aduersus Marcionem 2. cap. 16. *Omnia*, inquit, *necesse est adhibeat (Deus) propter omnes tot sensus, quot & causæ. Et iram propter scelestos, & bilem propter ingratos, & æmulationem propter superbos, & quicquid non expedit malis. Sic & misericordiam propter errantes, & patientiam propter non resipiscentes, & præstantiam propter merentes, & quicquid bonus est opus. Quæ omnia patitur suo more quo eum pati condecet, propter quem homo eadem patitur æque suo more.*

Hæc Tertullianus. Prædestinatio autem non tantum facta est ex bonitate simpliciter considerata, cuius est quidem se ipsum communicare cum creatura, sed etiam ex modo misericordiæ ex illa bonitate exeuntis in miseros, ad tollendam miseriam, gratiæ in Christo ex illa exeuntis in peccatores ad peccata condonanda, patientiæ & longanimitatis ex eadem bonitate proeuntis erga aliquandiu reluctantes, & vocationi non statim parentes ad sustinendam moram conuersionis. Sic & reprobatio non tantum instituta ex iustitia bonitati illi opposita simpliciter consideratæ, sed ex iustitia misericordia aliqua & patientia temperata. Deus enim multa lenitate & patientia suffert vasa iræ coagmentata ad interitum. Rom. 9 v. 22.

Ex hisce ita consideratis bona tua venia concludere mihi liceat, Perkinse doctissime, non satis probè abs te definitam siue descriptam prædestinationem esse. Si cui volupe est seriem & ordinem obiectorum scientiæ voluntatisque diuinæ considerare, ille magis magisque in veritate rerum breuiter à nobis propositarum confirmabitur.

Augustini locus hisce meis est consentaneus, si quis illius sententiam ex aliis locis integram colligere velit. Fulgentius & Gregorius apertissimè mihi suffragantur locis abs te citatis. Si enim actus prædestinationis est præparatio remissionis peccatorum, aut punitionis eorundem, tum certum est prædestinationem nonnisi circa peccatores locum habere. Si etiam prædestinationis actus est præeligere nonnullos ex prauis moribus redimendos & alios in prauis moribus derelinquere, hinc quoque constat prædestinationem circa homines vt peccatores consideratos versari. Scholasticorum ista sententia cum iisdem optimè consentit; aperte enim declarat prædestinationem præuisione lapsus niti, quum per modum misericordiæ & iustitiæ punientis perfectionem & bonitatem Dei prædestinantis repræsentari aiunt, qui modus, vt sæpe iam dixi, tantum in peccatoribus locum habere potest.

Si quis verum id esse quidem fateatur, at dicat Deum ipsum sibi præparasse istam occasionem, decernendo vt homo laberetur, & illud decretum ad finem seu terminum perducendo; petimus dicti istis demonstrationem, quam dare meo iudicio non poterit. Pugnat enim ista sententia cum iustitia Dei, vtpote Deum auctorem peccati faciens, & peccati ineuitabilem necessitatem inducens. Quod probo. Posito enim illo decreto fieri non potuit vt homo ab actu peccati abstineret, secus decretum irritum factum fuisset, quod est nefas. *Consilium* enim *Dei stat.* Circumscripta itaque & determinata est voluntas humana ab isto decreto, vt nonnisi in vnam partem, in qua peccatum erat, se flectere potuerit, quo actu libertatem suam amisit; propterea quod non secundum modum voluntatis liberæ, sed secundum modum naturæ voluntas mota sit illo actu, cui neque resistere potuit actu, neque etiam voluit, imo ne velle quidem propter istam determinationem potuit.

Adde quod per illam sententiam misericordia & iustitia media constituuntur exsequentia prædestinationem, quum sint ipsę prędestinationis primarię causæ, quod ex eo constat, quia prædestinationis extremus finis in misericordiæ & iustitiæ patefactionem resoluatur.

Huic iam mihi vide qua ratione *creationem & lapsum hominis statuas commune medium consilio seu* potius decreto *prædestinat. substratum.* Ego sane & creationem & lapsum præcedere puto omnem prædestinationis actum externum, vt & decretum de homine creando, & permissione lapsus ipsum Prædestinationis decretum antecedit ordine in mente diuina. Quod etiam in præcedentibus ex parte mihi confirmasse videor. At lubebit de isto dispicere paulo diligentius. *De medio decreto prædestinat. substrato.*

Omnis actus in obiectum natura sua obiecto posterior est. Obiectum enim relatiue dicitur. Ergo id quod in eo est absolutum natura prius est relatione. Obiectum igitur prius est in se, quam obiectatus actui in ipsum tendenti. Homo autem est

Prædes-

Prædestinationis obiectum. Ergo homo Prædestinationis actu est prior. At homo, quod est, per creationem est, ergo creatio prior prædestinatione. Intellige in mente diuina. Hoc est, decretum de creando homine prius Prædestinationis decreto, & ipsa prior executione decreti Prædestinationis. Si quis regerat, Deum Prædestinationis actu interno non versatum circa hominem consideratum vt conditum, sed vt condendum. Respondeo, id neque fieri posse, neque à mente recte iudicante comprehendi. Prædestinatio enim est decretum non modo illustrandi gloriam diuinam, sed illustrandi illam in homine, per modum misericordiæ & iustitiæ. Vnde sequitur & hominem præexistere in mente diuina ante actum prædestinationis, & ipsum hominis lapsum iam antea fuisse præuisum. Deinde proprietates Dei quibus peracta est creatio, in priori momento naturæ diuinæ considerantur, quam quibus prædestinatio instituitur. Bonitas simpliciter considerata, sapientia & potentia erga Nihilum occupatæ, priores sunt misericordia & iustitia puniente. Adde quod, quum prædestinatio hinc per misericordiam, inde per iustitiam facta sit, illa ad saluandum ista ad damnandum, fieri nequeat vt vllum sit medium commune conueniens tum electionis, tum reprobationis executioni. Illud enim commune medium, neque à misericordia neque à iustitia est præparatum. Non igitur medium prædestinationis est, quod est commune.

An creatio hominis recte definita sit.

Creationem hominis si definire voluisti, accuratius id faciendum fuit. At describere tantum volueris, est tamen in illa descriptione quod notem. *Homo conditus est mutabilis*, ita postulante ipso Nihilo vnde conditus est, & ipsa creaturæ conditione, quæ ad statum creatoris, qui est immutabilitas, creatione euchi nec potuit nec debuit. At ita mutabilis conditus, vt tamen actualis mutatio ex bono in malum, istam potentialem mutabilitatem nonnisi ex voluntario & libero hominis actu esset secutura. Actus autem creaturæ liber non maneret quando determinatur ita in vnam partem, vt stante illa determinatione fieri nequeat, quia se mutet.

An lapsus permissio recte sit definita.

De permissione vero lapsus iam latius paulo tractandum est: quia magnum in eo ad totum hoc negotium expediendum positum est momentum. Quod Deus omnia quæcunque à creatura fieri possunt, absolutæ suæ potentiæ actu impedire possit, certum est, quodque nulli simpliciter obstrictum sit vt illum à malo impediat, æque est certum. Verum non omne quod potest per absolutam potentiam, etiam per iustitiam potest. Non potest per iustitiam obliuisci laborioſæ charitatis piorum. Circumscribitur etiam absoluta Dei potentia per decretum Dei, quo aliquid in alteram partem est statutum. Et quanquam Deus nulli simpliciter sit obstrictus, potest tamen actu aliquo suo se obligare, nempe vel promittendo, vel actum aliquem ab homine postulando. Quod prom sit præstare tenetur, debet enim sibi suæ veritatis immutabilitatem, siue simpliciter siue sub conditione promiserit. Postulando actum debitorem se facit dandi potentiam & vires, sine quibus ille actus præstari non potest: secus si faciat, *metis vbi non seminauit.* His positis planum est, Deum, quum homini libertatem concessisset arbitrii, & quidem vt ea vteretur, non debuisse, imo nec potuisse impedire lapsum isto modo qui libertatis vsum infregisset: deinde non fuisse obligatum ad impediendum alio modo, quam per collationem virium ad lapsum cauendum necessariarum & sufficientium. *Heb. 6.*

Quare permissio non est *cessatio ab actu illuminationis & inclinationis*, quatenus sine illis actibus homo peccatum vitare non potuit. Sic enim in Deum iure merito culpa confertur, qui peccati causa sit, per modum remouentis vel non dantis id quod est necessarium ad præstandum actum quem ipse præscripsit lege sua. Vnde sequitur & legem illam iniquam esse, vtpote quæ non sit proportionata viribus creaturæ cui ponitur, siue defectus ille virium sit ex non datione, siue ex ablatione earundē ante vllam culpam à creatura commissam.

Quid hac sit.

Est quidem permissio cessatio ab impediendi actu, sed illa cessatio ita est explicanda, vt in causam peccati efficientem non reducatur, siue directe, siue per modum negationis vel remotionis illius rei, sine qua peccatum vitari nequit. De hac permissione, si commode explicetur, proculdubio dici potest, *quod Deus illam non modo præsciat, sed & velit voluntatis actu* affirmatiuo tendente immediatè in ipsam permissionem, non in id quod permittitur: de quo vt dici non potest, quod Deus velit illud non fieri, permittit enim & non nolens, ita quoque vere dici nequit quod Deus illud velit. Est enim permissio actus medius inter velle & nolle, remissæ scilicet voluntatis.

An fiat Deo præscienter & volens.

Causa autem cur permittat peccatum, non tantum à consequenti, verum & ab antecedenti est sumenda. Ab antecedenti, quia Deus ita hominem instituit vt esset liberi arbitrii, qui vel præstare obedientiam vel ab ea resilire possit secundum voluntatis libertatem; quam suam institutionem rescindere non potuit propter suam immutabilitatem, vt pulchrè Tertullianus explicat aduersus Marcionem lib. 2. cap. 5. 6 7. A consequenti, quia vidit se ex peccati occasione gloriam gratiæ & iustitiæ suæ demonstrare posse: at hoc consequens non sequitur ex ipso peccato naturaliter. Vnde vt ex summo malo (si quod sit summum) nonnisi malum sequi potest per se, est enim læsio diuinæ maiestatis diuino bono opposita; at existit istud consequens ex peccato per accidens, propterea quod Deus pro infinita sua sapientia, bonitate, & potentia gloriam suam inde elicere nouit & vult, vt ex tenebris lucem. Quare vt nec malum per se bonum est, ita neque simpliciter bonum est vt malum fiat. Si enim ita esset, tum non modo eius permissor, sed auctor etiam & effector esset Deus. At per accidens bonum est vt malum fiat, propter illam, quam dixi, Dei sapientiam, bonitatem & potentiam, secundum quam Deus ex peccato materiam gloriæ suæ illustrandæ sumit. Est ergo peccatum isthoc respectu non medium per se illustrandæ gloriæ diuinæ, sed occasio tantum; non data in hunc finem, neque natura sua ad illum accommodata, sed à Deo arrepta, & horsum mira arte & laudabili abusu vsurpata.

Causa permissionis peccati vnde.

Neque quicquam, vniuerso simpliciter bonum, impediretur, etiamsi Deus malum impediret, dummodo ista impeditio non fieret modo primæuæ hominis institutioni non conueniente; & liberum est Deo peccatum impedire, sed modo non pugnante contra arbitrii libertatem. Alius quiuis modus impedimenti bono vniuersi simpliciter erit contrarius, vtpote quod bonum vniuersi in eo etiam consistit, vt sit aliqua creatura libera voluntate prædita, & vt eidē liberi arbitrii proprii vsus sine vlla intercessione diuina concedatur. Si vero ad bonum & perfectionem vniuersi simpliciter faciat mali seu peccati existentia, iam non modo non impedire debet Deus peccatum, sed & promouere, ne operi suo desit Deus & iniurius sit in perfectionem suam. Fateor non existente peccato neque patientiæ martyrum, neque hostiæ Christi locum illum fore, sed etiam existente peccato non statim existit patientia martyrum neque hostia Christi: imo si naturalem peccati efficientiam consideremus, videbimus ex eo prodire impatientiam illorum qui affliguntur, & iram Dei inde accendi quæ omnem vllius vel minimi boni, nedum filii sui, donationem impedire posset, & reipsa impediret, nisi Deus idem misericors esset & pro sua sapientia modum inuenire nosset, quo peccati naturalem efficientiam impediret, & alios effectus ex peccati occasione produceret contrarios ipsius peccati naturæ.

An peccato non permisso impediretur bonum vniuersi.

Loci ex Augustino & Gregorio citati huic sententiæ non tantum non repugnant, sed & patrocinantur. Non enim dicunt bonum fuisse simpliciter vt mala fierent, sed Deum iudicasse melius esse de malis benefacere, quam mala impedire; duos Dei actus conferentes, & alterum alteri præferentes. Liceat autem mihi in Gregorii dicto notare quod non scire satis mala, quæ propter peccata

peccata toleramus; cum bono redemptionis tanquam maiore comparat: ipsa enim peccata & culpas, non mala quæ per meritum illorum patimur cum bono redemptionis conferre debuit: quod si feciſſet, & accurate Apoſtoli dictum conſideraſſet, *Non ſunt facienda mala vt eueniant bona*, ſecus iudicaſſet, aut ſaltē conuenientius ſententiam enuntiaſſet, nulla facta de genere in genus tranſitione neque peccati pœnis in locum ipſius peccati ſubſtitutis. Mihi ſane & cuiuis fideli plenis buccis eloqui fas eſt, nullam tam excellentem eſſe redemptionē, neque vllum redemptionis tam eximium modum, vt illius vel iſtius obtinendi cauſa peccatum illum quantumuis exiguum ſit perpetrandum. *Venit* enim redemptor *vt deſtrueret opera Diaboli*, hoc eſt peccata: quare non ſtruenda illa vt filius Dei redemptor adueniret. Circulus enim ille, venit Filius Dei vt peccatum deſtrueret, & peccatum factum eſt, vt à Filio deſtrueretur, non Scripturis modo eſt contrarius, ſed & veritati omnigenæ, vt in infinitum abducens, aduerſus.

An lapſus Adami recte dicatur felix culpa.

Hinc etiam facile conſtat *culpam* illam non niſi per κατάχρησιν ὑπὲρ βολὴν *felicem* dici poſſe: quæ vt in declamationibus, panegyricis orationibus, & exornationibus locum habere poteſt; ita longe à ſolida diſquiſitione veri eſt amouenda. His addendum ſemper, quod iam ſæpe & iterato mihi dictum eſt, redemptionem ex culpa non niſi occaſionaliter exſtitiſſe, Deo ita pro arbitrio diſponente, vt culpa iſta per talem & tantum redemptorem lueretur & eluereturr.

At *diſcrimen, quod inter lapſus permiſſionem & permiſſum lapſum* ſtatuis, mihi nullum eſſe videtur. Nam & permiſſio ipſa lapſus non minus habet ex ordinatione Dei, è malo bonum elicientis, quod medium ſit: quam permiſſus lapſus. Ordinauit enim Deus permiſſionem ſuam in certum finem. Et vide mihi annon abſurdum ſit permiſſionem lapſus à permiſſo lapſu diſtinguere, lapſu inquam, non qua lapſus, ſed qua permiſſus eſt, conſiderato: quemadmodum hic neceſſario illum conſideras, quum *illum medium decreti appellas*, quod nomen lapſui non conuenit, niſi propter illud adiectum, *permiſſus*. Non enim lapſus eſt in gloriam Dei, ſed lapſus permiſſio, non actus hominis qui eſt lapſus, ſed actus Dei, quæ eſt permiſſio immediate circa actum illum hominis occupata ex præſcripto ordinationis diuinæ. Agnoſco autem permiſſionem medium decreti non prædeſtinationis ſed prouidentiæ, qua hæc contra illā diſtinguitur: prouidētiæ inquam gubernatricis & adminiſtratricis, quæ non modo non prior eſt natura & ordine prædeſtinatione, ſed & cauſa miſſionis Filii tanquam Redemptoris, qui caput eſt in quo prædeſtinatio facta eſt, vt docet Apoſtolus Epheſ. 1.

An lapſus iſte fiat, ſimul volente Deo & permittente.

At quomodo verum eſſe poteſt, lapſum permitti à Deo, & *non euenire niſi volente Deo?* velim explicari quomodo Deus ſimul velit lapſum euenire, & permittat eundem: quomodo Deus volitione ſua verſetur circa lapſum mediate & immediate, mediate volendo permiſſionem, & immediate volendo lapſum ipſum. Velim etiam hæc conciliari inter ſe, quomodo lapſus eueniat Deo volente, & Dei voluntas non ſit cauſa lapſus, contra expreſſum Dei verbum, Deus noſter in cœlo eſt, omnia quæcunque voluit fecit. Inſuper; Quomodo Deus velit lapſum, & tamen ſit *Deus non volens iniquitatem*, quum lapſus ſit iniquitas. Diſtinctiones quæ adferuntur ſoluendo nodo non ſatisfaciunt, quod per ſingulas cōmōſtrabo. Diſtinguunt enim inter lapſum & euentum lapſus, inter voluntatem ſigni & beneplaciti, reuelatam & occultam, inter lapſum qua peccatum & qua medium illuſtrandæ gloriæ diuinæ, & dicūt Deum velle euenire lapſum, at ipſum lapſum nō velle: velle lapſum voluntate beneplaciti & occulta, non velle voluntate ſigni, reuelata & approbante, velle lapſum non qua peccatum eſt, at velle eundem qua medium eſt illuſtrandæ gloriæ Dei.

Pſal. 115. Pſal. 5.

Diſtinctiones huic nodo ſoluendo.

Quod ad primam diſtinctionem attinet, illa in verbis eſt, non in re. Nam qui vult euenire lapſum, vult etiā lapſum. Qui enim vult euenire lapſum, vult euentum

Prima.

lapsus, qui vult euentum lapsus, vult lapsum. Euentus enim lapsus lapsus est, vt euentus actionis ipsa actio. Si vero vult lapsum est causa lapsus. Omnia enim quæ voluit fecit. Si regerat quis, vult lapsum euenire actu alieno & non suo. Respondeo, fieri non posse vt Deus velit lapsum euenire actu alieno & non suo: non enim euenier actu alieno, nisi ipse interueniat actu suo, & quidem tali vnde actus alienus necessario existat; secus non fiet neque euenier actu alieno, id quod actu alieno vult euenire. Nihil autem ad rationem causæ facit, siue Deus mediate actu alieno velit euenire lapsum, siue immediate actu suo. Connectuntur enim hæc mediate Actus Dei, actus alienus nempe hominis & lapsus. Lapsus ex actu hominis proficiscitur, at ille ex Dei actu necessario dependet; secus fieri poterit vt actus alienus non existat, & sic poterit lapsus non euenire, quem tamen Deus vult euenire. Non negatur ergo Deus esse causa lapsus nisi immediata, mediata esse conceditur. Et sic obiectio obtinet, quæ concludit Deum esse causam lapsus, & mediatam quidem. Nam nemo vnquam ex cuiusquam dicto concludere voluit Deum peccati ab homine perpetrati immediatã esse causam. Concluderet enim contradicens in adiecto, vt loquuntur in scholis. Nisi forte quis agat de concursu Dei vniuersali quo cum homine concurrit ad actum producendum qui ab homine citra peccatum produci nequit.

Secunda. Distinctio voluntatis in beneplaciti & signi, occultam & reuelatam vt vt alibi locum habeat, hic tamen valere non potest. Voluntas enim beneplaciti efficax dicitur, quod si ista lapsum euenire Deus voluerit, certe & lapsum effecerit necesse est; hoc est, lapsus causa sit oportet: quæcunque enim Deus voluit, voluntate nempe beneplaciti, eadem etiam fecit in cœlo & in terra; & voluntati eius, scilicet, quæ est beneplaciti, resistere nemo potest, vt autem de voluntatis distinctione ista aliquid dicam, puto me veritate adstipulante dicere posse, neutram alteri eousque esse siue contrariam siue oppositam; vt Deus vna voluntate velit fieri, quod altera velit non fieri, & contra. Vult Deus voluntate signi & approbante vt homo non labatur, fieri non potest igitur, vt Deus aliqua quocunque modo considerata voluntate velit vt homo labatur: vt vt enim distinctio esse potest in voluntate Dei, tamen nulla contradictio in eadem locum habere potest: cõtradictio autem est si Deus aliquo voluntatis suæ actu tendat in obiectum aliquod & eius contradictorium.

Tertia distinctio, qua Deus dicitur velle peccatum non qua peccatum, sed qua est medium illustrandæ gloriæ ipsius, non magis excusat Deum ab efficientia peccati quam præcedentes duæ. Manet enim verum illud dictum: Quicquid vult Deus facit, vult autem peccatum, facit igitur peccatum. Non quidem qua tale sed qua est medium illustrandæ gloriæ ipsius. Faciente autem Deo peccatum qua est medium tale, non potest fieri, quin homo faciat peccatum qua tale. Peccatum enim nequit fieri vt medium, nisi fiat. Et est illa distinctio peccati in respectus, non re & actu, sed sola consideratione, disparatos & diuersos. Cæterum vt istam distinctionem recte vsurpemus, quemadmodum sane eius aliquis est vsus: dicendum est Deum permittere peccatum qua tale, sed ea de causa, quia nouit & potest illud facere medium, imo potius vti tanquam medio ad gloriam suam illustrandam. Ita vt peccati ratio, qua tale, obiiciatur permissioni Dei, causante interim permissionem istam tum consideratione, quod istud peccatum medium esse potest gloriæ diuinæ illustrãdæ, tum ordinatione, vt peccatum permissum medium sit reipsa illustrandæ gloriæ eiusdem. *Tertia.*

Simile quod adfers de *domo mutabili & ruinosa*, multis de causis non quadrat. Primo enim, lapsus domus est illius passio, at lapsus hominis est illius actus, est n. peccatum. Secundo Domus ista non modo mutabilis est, hoc est ruere potens, sed & ruinæ obnoxia, sed homo, vt vt peccare potuerit, tamen peccato non fuit obnoxius. *Simile de domo ruinosa.*

Tertio,

Tertio, Domus illa non potest consistere impetita à ventis, at homo potuit statum suum conseruare, etiam tentatus à Satana. Quartus, Domui isti fulcra non apponuntur necessaria: at homo vires à Deo accepit sufficientes ad persistendum contra insultum Satanæ, & numinis ipsius assistentia suffultus fuit. Quinto, Ruinam domus præuidet ædificator & ex parte vult, quia quum posset, impedire noluit ne rueret: Deus quidem peccatum præuidet, at non voluit, imo impedire conatus est per præceptum & oppositam gratiam vitando peccato necessariam & sufficientem: vlterius impedire non debuit ne rescinderet quod instituerat. Ista vero non conueniunt; hactenus volo ruinam, quatenus volo nō impedire. Nam ruina & permissio ruinæ non possunt simul esse immediatum voluntatis obiectum. Deus enim non potest circa ruinam versari simul & affirmatiuo & negatiuo actu voluntatis. Actus volendi ruinā est affirmatiuus, actus nolēdi impedire est negatiuus, inter duos oppositos actus affirmatiuos positus, nempe inter actum volendi ruinam & volendi vt ruina non fiat. Verum autem est omnino, tantum isti ædificatori tribuendum causalitatis seu efficientiæ, quantū illi voluntatis tribuitur in ruinam ædium tendentis. At similitudinis applicatio consideretur. Deus Adamum permisit sibi, sed non desertum à Deo: triplici enim actu velut fulcrum illi supposuit, ne peccaret seu laberetur. Præceptum dedit, vt nollet peccare propter obedientiam; cōminationem addidit, vt peccare meueret propter adnexam & secuturam pœnam; gratiam opposuit vt præcepti sententiam explere & denuntiatam pœnam euitare actu ipso posset; comminationi insuper promissionem ex aduerso oppositā & symbolo arboris vitæ obsignatam, quartum fulcrū appellare licebit. Ratio vero cur hominem sibi permiserit Deus, non hæc fuit vt tentatione probaretur potētia eius: Ex actuali enim lapsu stāndi impotentia concludi nō potest, neque poterat: sed quia sic decuit obedientiam illius tentari, qui potens arbitrii sui, & Dominus principiumque voluntarium actuum suorum à Deo conditus erat. Neq; horsum instituta erat permissio, vt manifestū fieret quid creatura posset cessante ad tempus auxilio & gubernatione Dei: tum quia auxilium & gubernatio Dei illi non defuit, tum quia iam ante certum erat hominem nihil sine gubernatione & auxilio Dei generali posse, nihil etiam boni sine auxilio gratiæ speciali.

Quot modis Deus possit esse causa peccati.

Quod autem *Deus defectionis istius causa non fuit*, axioma est Theologicum. Sed tu per actuum illorum ablationem causam defectionis à Deo non remoues. Potest enim Deus causa esse peccati vel per actus affirmatiuos, vel per negatiuos. Affirmatiuos actus ab illo quidem remoues, inclinationem videlicet animi ad peccandum, infusionem malitiæ, & doni in collatione collati subductionem: at negatiuum actum illi tribuis negationem seu non collationē gratiæ confirmantis, quæ gratia confirmans si ad vitandum peccatum necessaria fuit, iam per actum negationis istum causa fuit Deus peccati & lapsus Adami. Si vero non simpliciter Deo tribuis negationem, seu non collationem gratiæ confirmantis, sed propter defectum Adami, quia auxilium Dei non expectuerit; probo quod dicis, modo istam auxilii expectationem in Adami potestate sitam fuisse dicas; alioquin & illud expetere ipsi negatum fuit, & sic imus in infinitum.

Partes Prædestinationis.

Prædestinationis autem *duæ sunt siue partes siue species*. Electio nempe & Reprobatio, de quibus hoc statuendum, quod vna sine altera non sit, quodque vna posita ponatur & altera; quod voce electionis significatur: secus prædestinatio per se considerari posset absque oppositione. ac si omnes in vniuersum homines ad vitam prædestinati essent. At tum nulla esset electio, quæ includit reprobationem tanquam necessaria consequentia & copula iunctam. Opponuntur autem electio & reprobatio tum affirmatiue tum negatiue. Negatiue, quum electio notat voluntatem conferendi gratiam & gloriam, reprobatio nō conferendi. Adfirmatiue, cum reprobatio notat voluntatem inferendi pœnam propter peccatum.

Con-

Consideratione autem dignum est, quod Deus tum Electionis tum reprobationis decreto versatus est circa homines vt peccatores consideratos. Gratia enim quæ electione seu prædestinatione præparata est, est gratia remissionis peccatorum & renouationis Spiritus sancti; & gloria quam Deus præparauit eodem decreto, est ex ignominia, cui homo ob peccatum obnoxius erat: Reprobatio etiam est negatio gratiæ illius, & præparatio pœnæ peccato debitæ, non qua debita est, sed qua non tollenda per misericordiam. Quam obiecti tum electionis tum reprobationis conditionem Isidorus & Angelomus ab te citati exprimunt. Ille cum reprobos deseri & ad mortem prædestinatos esse dicit, iste quum ex populo infideli alios gratuita miseratione ad libertatem prædestinatos esse ait, alios vero in sua impietate derelictos, & in perpetua morte damnatos, occulta dispensatione & occulto iudicio.

Definitio Electionis corrigitur.

Definitio *Electionis* propter defectum vocis alicuius obscura est. Videtur enim vox *illustrandam*, addenda fuisse, hoc pacto; *Decretum Electionis est, quo Deus certos homines destinauit ad gloriosam gratiam in illorum salute & vita cælesti per Christum obtinenda illustrandam*, secus oratio plena nõ fuerit. Verum definitio etiam isto pacto expleta, minus commode mihi ordinata videtur, partibus illius non ita inter se dispositis, vt erga inuicem adfectæ sint. *Salus* enim & *vita cælestis* habet rationem materiæ præparatæ electionis decreto; *certi homines* obiecti siue subiecti locum habent, quibus ista salus est præparata: *Illustratio gloriosa gratia* finis electionis est: *Christus* hic ponitur medium obtinendi illam salutem & vitam: quibus omnibus, ex adfectione qua sibi inuicem respondent, hic debetur ordo in definitione. *Electionis decretum est, quo Deus certos homines destinauit ad salutem & vitam cælestem per Christum obtinendam ad laudem gloriosæ gratiæ suæ.* In hac autem definitione mihi Christus non videtur illum locum obtinere, quem meretur, & Apostolus illi adsignat. Christus n. secundum Apostolum non tantum est medium, per quod salus electione iam ante parata obtinetur, sed tanquam causa meritoria, cuius respectu electio facta sit, & propter quem illa gratia sit præparata. Nam Apostolus inquit, *nos in Christo electos esse*, tanquam in Mediatore, cuius sanguine nobis salus parta est & vita, & vt in capite, ex quo ista bona ad nos deriuantur. Deus enim neminem ad vitam æternam amat, nisi in Christo, qui illam parauit suo sanguine iis, qui in nomen ipsius crediturí sunt. Ex quo sequi videtur, quod, quum nemo in Christo consideretur à Deo, nisi illi sit insitus per fidem, fidelium propria sit electio, & illi *certi homines* sint fideles. Christus enim nemini re ipsa est salutaris, nisi per fidem apprehẽsus. Phrasis ergo ista, *in Christo*, notat causam meritoriam qua gratia & gloria est parata, & electorum in illo existentiam, citra quam eligi in illo non potuerunt. Quare hoc pacto illa definitio poni potest. *Electio est decretum Dei, quo apud se ab æterno statuit fideles in Christo iustificare, & ad vitam æternam acceptare, ad laudem gloriosæ gratiæ suæ.* At inquies, Ergo fides ponitur esse humani arbitrii, & non donum gratiæ diuinæ. Nego sequi. Neque enim hoc dictum fuit in definitione. At nõ expressa fuit fidei causa, fateor; sed necesse non fuit. Verbo addi poterit si quis volet, *fideles, quos fide donare decreuit.* Sed vide mihi, an vnum sit, nostro considerationis modo decretum, tum quo statuit Deus fideles iustificare & in filios adoptare, tum quo decreuit nonnullis fidem dare, aliis vero eandem negare. Hoc mihi verisimile non fit. Sunt enim duæ sententiæ & certo Dei decreto determinatæ; sunt etiam diuersa subiecta, & diuersa isdem attributa adsignantur. Hoc ego existimo animaduertendum fuisse ad ordinem & modum prædestinationis recte tradendum.

De duplici actu mentis diuinæ in hoc decreto.

Quod *actum mentis diuinæ duplicem facu priorem de fine, alterum de mediis ad finem vel ad salutem*, non magnopere reclamo: sed quod *illum communiter decretum appellari dicu, istum executionem decreti* (ita enim habet marginalis annotatio) id mihi non videtur. Vterque enim actus est decreti,

creti, vt ipse fateris; actus autem decreti est internus, & executionis præcedaneus, siue sit de fine, siue sit de mediis. Locus ad Rom. 9. 11. hoc non indicat, quod vis. Non enim distinguit propositum ab electione, neque electionem proposito damnandi salutemque conferendi priorem facit, sed ipsum *propositum* dicit esse *secundum electionem*, i. non sine electione aut citra electionem; quod ex ipsis Apostoli verbis liquide constare potest. Ita enim habet Apostolus: ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένῃ, i. *vt propositum Dei quod est secundum electionem maneat*: vnde apparet, *propositum Dei* describi per hæc verba, *quod est secundum electionem*.

Sensus loci Rom. 9. 11.

Vt autem planius hoc intelligi possit, paucis nobis mens & scopus Apostoli est inspiciendus. Obiciebant Iudæi se vi fœderis & sermonis diuini, ad ipsos facti, populum vnicum Dei esse, & propterea istum honorem ipsis citra ignominiam & violationem decreti diuini adimi non posse. Asseuerabant autem sibi honorem istum & titulum populi Dei adimi eo ipso, quod Apostolus Paulus solos in Christum, quem ipse prædicabat, credentes iustitiæ Dei & æternæ salutis consortes faciebat. Quum enim ipsi in istum Christum non crederent, sequebatur iuxta Apostoli doctrinam, illos à iustitia Dei & æterna salute alienos esse, indignosque qui nomine populi Dei amplius censerentur: hoc autem quia contrarium decreto & fœderi Dei esse existimabant, absurdum simul & a vero alienum esse concludebant.

Respondet Apostolus, fœdus, decretum vel verbum Dei, non propterea irritum fieri, sed firmum manere, etiamsi multi ex Iudæis in populo Dei non censerentur, propterea quod illud decretum seu fœdus non omnes in vniuersum Israelitas citra electionem & distinctionem comprehendat: *essaenim decretum illud secundum electionem*, iuxta ipsa Dei propositum suum circumscribentis eloquia Dixit n. Deus, *in Isaac*, non in Ismael *censebitur tibi semen*. Ité *Maior* Esauus *seruiet minori* Iacobo: quibus suis verbis clarissime Deum declarasse ait Apostolus, quod non totam Abrahami, non totam Isaaci & Iacobi subolem & singula in illis individua recenseat in populo suo, sed illos solos qui filii essent promissionis, exclusis filiis carnis. Solidissime autem Apostolus ex istis eloquiis Dei concluſit, propositum Dei esse secundum electionem, & propterea non omnes in vniuersum Israelitas in se complectens, sed reiectis aliis reliquos assumens. Vnde sequitur non mirum esse neque cõtrarium proposito & fœderi Dei, quod nonnulli Iudæorum à Deo reiciantur, & illi quidem, qui speciatim ab ipso decreto secundum illa eloquia Dei facto excluduntur, quales sunt *filii carnis*, id est, qui per opera legis & secundum carnem iustificari quærebant. Conferantur Rom. 9. 7. 8. 9. 10. 11. & ibidem vers. 30. 31. 32. & Rom. 10. 3. 4. 5. Et Rom. 4. 1. 2. 3.

In loco ad Romanos 8. 29. aperte actus illi distinguuntur, decretum, inquam, & executio decreti. In decreto duo ponuntur actus, prænotio & prædestinatio. *Quos enim præscivit, prædestinauit vt conformes fierent imagini filii sui.* De hac prænotione seu præscientia quæritur quid sibi velit. Alii explicant hoc pacto: quos prænouit, id est, prædilexit & amauit pro suis, quemadmodum sane vox simplex, *Nosse*, aliquando vsurpatur, vt *nonnoui vos*; *Nouit Dominus viam iustorum.* Alii dicunt hic significari prænotionem seu præscientiam fidei in Christum. Illi explicationi tu assentitis, & hanc reiicis: & merito, si illum habet sensum quem tu existimas. At videndum an non postremus sensus verbi *prænoscendi*, ita explicari posset, vt non tantum non impingat in priorem, sed optime illi consentiat, adeoque, vt ille prior, sine hoc posteriore verus esse non possit: quod patebit si commonstratum fuerit, Deum neminem ex peccatoribus pro suo prædiligere & amare posse, nisi eum in Christum prænouerit, atque vt credentem in Christum inciturus fuerit.

Matt. 25. Psal. 1.

De loco Rom. 8. 29.

Illud autem vt commonstrem, ita progredior: Deus neminem ex peccatoribus pro suo agnouit, neminemque diligit ad

vitam æternam, nisi in Christo & propter Christum Eph. 1 4 *Elegit nos in ipso.* vers 6. *qua nos gratos sibi effecit in dilecto.* Rom. 8. 39. *Nemo nos separabit à charitate Dei quæ est in Christo Iesu.* 2. Cor. 5. v. 19. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Si enim Deus potest alicui velle vitam æternam citra respectum Mediatoris, potest etiam citra Mediatoris satisfactionem, vitam æternam dare. Qualis enim vitæ æternæ datio non magis est astricta, quam eiusdem dandæ volitio. Diligit quidem Deus mundum, exque illa dilectione dat filium suum mundo redemptorem. Ioh. 3. Sed illa dilectio non est qua vult vitam æternam, quod etiam ex ipso dicto Iohannis apparet: fidem enim in Christo inter hanc dilectionem & vitam æternam intertungit. Deinde neminem in Christo & propter Christum agnoscit Deus pro suo, nisi ille idem sit in Christo. Est enim secundi adiecti, præcedit est tertii adiecti, vt loquuntur in scholis. Qui in Christo non est, in Christo amari non potest. At nemo est in Christo nisi per fidem; Christo scilicet per fidem habitante in cordibus nostris, & nobis vicissim illi per fidem insitis & incorporatis. Vnde sequitur, Deum neminem ex peccatoribus pro suo agnoscere & amare ad vitam æternam nisi qua considerat illum vt credentem in Christum, & per fidem vnum cum illo factum. Cui & hæc testimonia astipulantur. Ioh. 1. 12. *Quotquot eum acceperunt dedit iis dignitatem vt filii Dei fierent iis qui credunt in nomen ipsius.* Quibus autem dat hanc dignitatem iis etiam, & vniformiter quidem consideratis, decreuit dare hanc dignitatem. Quia decretum prædest. nationis, nihil ponit in prædestinato, & propterea nulla est prædestinati interna mutatio, interueniens inter decretum & donationem realem rei, decreto destinatæ & præparatæ. Ioh. 3. 16 *Ita Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum dederit, vt qui, quis credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam,* & vers 18 *qui non credit condemnatus est* Gal 39. *Qui credunt benedicuntur cum fideli Abrahamo.* Heb. 11. *Sine fide fieri non potest vt quisquam placeat seu placuerit Deo.* Quare non fallitur, qui dicit in hoc loco Rom. 8. significari *prænotionem seu præscientiam fidei in Christum*, nisi addat, fidei quæ ex nostris viribus sit emersura, & non ex Dei dono in nobis ingeneranda.

Probatur eadem explicatio ex sequenti membro: *Quos præscivit prædestinauit vt conformes fierent imagini Filii sui.* Nemo autem conformis fit imagini Filii Dei, nisi qui credit in illum. Ergo nemo prædestinatus à Deo ad istam conformitatem nisi consideratus vt fidelis. Nisi quis velit ipsam fidem includere isti conformitati quam habent fideles cum Christo: quod absurdum est. Quia Christo fides illa minime tribui potest. Est enim fides in illum, & per illum in Deum: Est fides de reconciliatione, redemptione, remissione peccatorum. Deinde quia fides est medium perueniendi ad illam conformitatem.

Sed dicis, *Qui prædestinantur vt iusti fiant & Filii Dei, illi etiam prædestinantur vt credant, quia adoptio & iustitia per fidem recipitur.* Nego consequentiam, imo dico ex isto argumento prorsus contrarium concludi, si prædestinationis vnus idemque actus consideretur. Quod monstro. Si adoptio & iustitia per fidem recipitur, tunc illos, qui prædest. nantur vt iusti fiant & filii Dei, necesse est cõsiderari vt fideles. Quod enim alicui prædestinatione est destinatum, id certo accipiet. Et quidem qualis existens accipit, talis etiam consideratus prædest. natus est, vt acciperet, fidelis accipit & nemo alius. Ergo solus fidelis prædestinatus est ad accipiendum. Vnde rursus concludo, neminem a Deo ad adoptionem & iustitiæ donum communicandum amari, nisi ab ipso vt fidelis consideratus fuerit. Addis, *recte dici non potest primo Deum præscire homines credituros, & deinde prædestinare, vt credant, quia quos præscivit credituros, ideo præscivit, quia decreuit vt crederent.* Sed quid hoc ad rem? neque enim hoc dicitur ab illius, quam retuli, sententia defensoribus. Confundis duo prædestinationis genera, & diuersos actus compingis in vnum. Non est vna prædestinatio qua Deus decreuit fideles in Christum iustificare

Obiectio concernens huius loci explicationem.

ficare & in filios adoptare, cumillis qua decreuit hisce & non illis per certa media fidem donare. Hic enim est decretum de fide danda, ibi de fidelibus iustificandis & adoptandis; quod sane decretum propter subiecti & attributi diuersita, eem vnum esse non potest. Alioquin verum est. *Deum non præfiuire homines creditu-rosprius, quam præfiinauerit vt credant.* Præscuit enim eos suos dono credituros, quod donum prædestinatione præparatum est. Hæc ita explicata distincte, lucem aliquam toti huic de prædestinatione tractatui adferre possunt. Verum id postea sub finem latius faciemus, vbi nostram de prædestinationis ordine & modo considerationem adiungemus.

Iam vero quæ ex Patribus & Scholasticis citas testimonia, facillime cum illis, quę dicta sunt à nobis, conciliari possunt, quo tamen labore prolixitatis vitandæ gratia supersedebo. Vnum dicam, Lombardi explicationē vtut vera esse possit alibi, loco tamen ad Rom 8 non conuenire. Nam Apostolus prædestinationis alium ibi finem posuit, nempe conformitatem cum Christo, quam hic à Lombardo ponitur siue adfertur, nempe vt verbo prædicationis crederent. Addam, te non recte concludere, quia præscientia alicubi pro proposito ponitur à Spiritu Sancto, illam hoc, de quo agitur loco, præscientiam fidei significare non posse.

Considerasurprior actus in decreto Electionis.

In Electionis porro decreto duos actus ponis, vnum propositum assumendi ad amorem suum æternum & gratiam, qua assumptione homines fiunt misericordiæ & honoris vasa. Alterum propositum saluandi seu gloriæ conferendæ. Non male, si recte omnia intelligantur. Nam quæ Deus electione præparat, gratia & gloria conuenientur. Sed quod dicis *aliquos propositio Dei ad amorem Dei æternum assumi*, explicandum est de amoris communicatione qua Deus seipsum communicare statuit cum nonnullis

Alioquin si de ipso amore Dei intelligas, quo nos complectitur, sciendum illum naturæ ordine præcedere decretum illud seu propositum diuinum, quo gratis & gloria nobis præparatur, gratia inquam, quæ medium est perueniendi ad gloriam. Alioquin si ipsum gratiosum Dei erga nos affectum ista voce intelligas, cum amore Dei coincidit, & ipsi Dei proposito seu decreto tanquam causa est præficienda. Quod vel ordo prædicamentorum (metaphysicis consideratorum) indicat: Nam propositum seu decretum in Actionis prædicamento ponitur, gratiosus affectus & amor in præcedaneo prædicamento Qualitatis. Patet idem ex Ephes. 1. v. 6. vbi Deus dicitur nos *prædestinasse & adoptasse ad laudem gloriæ gratiæ.* Si gratia inde laudatur, gratia etiam istis actibus est vt causa præficienda.

Eiusdem obiectum.

Cæterum, quod prioris propositi obiectum ponis *homines creandos*, non recte facis. Agimus enim non de subiecto, qua est in se (scimus enim propositum Dei æternum antecedere ipsam hominis actualem existentiam) sed qua obiicitur menti diuinæ decernenti & prædestinanti. Ista circumscriptione si consideretur obiectum propositi istius, certum est, non homines creandos sed creatos & peccatores (in mente nempe diuina) diuino proposito & prædestinationi obiici: quod patet ex amore & gratioso affectu ex quo, & gratia, ad quam assumit. Amor enim ille est in Christo, in hoc affectus Dei erga nos est gratiosus. Gratia, quæ nobis tanquam salutare medium est præparata, in Christo locum habet & non alibi. Quod etiam tu satis plane significasti, quum homines ista assumptione misericordiæ vasa fieri dixisti: quæ vox locum non habet, nisi vbi miseria & propterea peccatum antecessit.

Quod si vero amorem & gratiosum Dei affectum consideras, prout in Deo sunt citra vllam Christi considerationem: negabo propositum & decretum prædestinationis secundum illos ita consideratos à Deo institutum & factum esse; & vigebo absque probationem: quam meo iudicio dare non poteris, tum quia amor Dei erga creandos est vniformis erga omnes. Omnes enim in Adamo conditi citra vllum

discrimen: tum quia amor & gratiosus affectus, quo propositum prædestinationis peragitur, certo saluat prædestinatos; at isto amore & affectu qui extra Christum consideratur, non saluantur prædestinati. Si dicas vnum esse in Deo amorem & gratiosum affectum, siue extra Christum siue in Christo consideretur; fateor: at homo creandus, creatus, & peccator etiam vnus est homo. Creatus & in statu creationis perseuerans per obedientiam saluari potest ex amore & affectu Dei gratioso extra Christum considerato; peccator saluari nequit, nisi ex isdem in Christo consideratis. Si obiectum prædestinationis ponis peccatorem, modum addere debes gratiæ prædestinanti conuenientem saluando peccatori: Si non addas, sufficiet gratia sine isto modo considerata. Non puto te obiecturum, etiam illam gratiam & amorem, quo homo non peccator saluari potest, quique à misericordia discretus est, in Christo considerandum, & propter illum eiusque respectum nobis contingere. Si tamen facis, petam vt dictū confirmes. Et post omnem, quam adferre poteris confirmationem, dicere licebit; etiam ipsum Christum tum diuersimode considerari? nempe ibi vt Mediatorem conseruantem & confirmantem prædestinatos in status sui integritate; hic vt Mediatorem redimentem & instaurantem eosdem ex statu peccati & corruptionis: & addam non per illam sed per hanc Mediationem nobis gratiam & salutem obtingere. Est enim *Iesus qui saluat populum suum à peccatis ipsorum: Est agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Est redemptor mundi per carnem suam oblatam pro mundi vita per destructionem operum Diaboli, per reconciliationem quæ constat non imputatione peccatorum*, &c.

Matt. 1. Iohan. 1. & 6. Heb. 2. 2. Cor. 5.

Causa mouens.

Est vero actus ille *ex mero Dei voluntate*, sed non *citra respectum mali in creaturis*, mali inquam quod consideratur non vt causa Deum mouens ad electionem, sed tanquam conditio in obiecto actus istius requisita. Et hoc sensu nulli facit iniuriam, si non omnes eligat, quia ad misericordiam præstandam nulli obligatur. Ex iure vero quod habet in creaturas neminem potest ad pœnam citra præuisionem peccati ordinare. Ius enim illud non est infinitum, vt multi arbitrantur, infinitum inquam, isto pacto vt Deus possit iure omnem actum suæ omnipotentiæ possibilem creaturæ cuiuis quocunque modo consideratæ infligere, omniaque inferre creaturæ citra vllam iniuriam, quæ creatura ab omnipotenti creatori pati potest. Quod hac demonstratione planum fieri potest. Omne Dei ius in creaturas, nititur vel ipsius Dei in creaturas suas beneficio, vel creaturarū in Deum maleficio, vel contractu inter Deum & creaturas inito. Semoto iure quod est ex contractu, de reliquis agamus. Ius quod vel beneficio Dei, vel hominum maleficio nititur magnitudinem excedere non potest. Homo beneficio creationis accepit à Deo esse suum, cum natura tū supernaturalis Gratiæ, in qua etiam potentia comprehensa est perueniendi ad summam eamque supernaturalem fœlicitatem, quam Deus homini sub conditione obedientiæ est pollicitus: cui fœlicitati summæ summæ opposita est miseria, in quam idem homo ex iustitia & secundum ius Dei incideret, si legem Dei præuaricaretur. Vnde existit ius Dei in hominem, qua creatura est, secundum quod illi idipsum esse, quod dedit, auferre potest, eumque in pristinum *nihilum* redigere. At inde ius habere nequit hominem æternæ pœnæ addicendi nisi peccatorem factum. Hæc enim quatuor, esse, non esse, fœlicem esse, miserū esse, ita inter se conferuntur, vt quemadmodum fœlicem esse melius est quam esse, ita miserum esse pejus sit quam non esse. Quod & Christus significauit dicens, melius fuisset homini illi si natus non fuisset. Quare ius Dei non permittit, vt homini, cui esse dedit, miserum esse infligat, nisi isto perpetrato, per cuius oppositum ad fœlicitatem miseriæ illi oppositam peruenire potuisset. Ergo quod non omnes eligat, nemini iniuriam facit, si non Electi bono tantum indebito careant, si vero &c. malum non meritum pati debent ex non-electione seu reprobatione, iam iniuria illis

illis fit; eo quod ius Dei in illos eousque se non extendat. Ita hæc res explicanda videtur, secus in multas absurditates incidere est necesse & Deo iniustitiam impingere. Quod & Augustinus multis locis aperte fatetur. Vnum atque alterum afferam. Lib. 3. in Iulian. cap. 18. *Bonus est Deus, iustus est Deus, potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est, non potest quenquam sine malis meritis damnare, quia iustus est.* Epistola 106. ad Paulinum. *Quenquam immeritum & nulli peccato obnoxiū si Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur.*

Considerantur explicatio actus secundi.

In secundi actus explicatione notare mihi nonnulla liceat bona tua venia, quæ non scire satis abs re posita videbuntur. Quod enim obiecti formalem rationem hic mutas, & homines huic actui substernis vt *lapsuros*, quos vt *creandos* altero actui obiecisti, nulla mihi de causa facere videris. Tuo enim considerationis modo obiectum vtriusque actus sunt homines *creandi*. At si recte omnia pensitentur, vtrobique reuera obiectum sunt, homines *peccatores* non ibi magis quam hic, neque hic quam in priore actu. Neque opus fuit participio futuri temporis vti, quum hic agatur de actu mentis diuinæ cui omnia sunt præsentia. Omitto quod ordinatio illa ad salutem mitatur lapsu tanquam occasione decreti istius faciendi, quare non *lapsuros* sed *lapsos* dicendum fuit. Quomodo autem actus qui est propositum saluandi & gloriæ conferendæ, idem sit cum actu, quo subordinantur quibus gratia conferatur ac manifestetur, explicari velim. Item quomodo actus secundus propositum nempe saluandi pertineat ad executionem & complementum prioris, nempe propositi quo aliquos ad amorem suum & gratiam assumit.

Spiritus quis eius dem excipiam.

Quod vero *iste actus causam ἀσυγχυτον extra Dei beneplacitum non habet*, verum est, modo Christus beneplacito isto diuino rite includatur. Quod tu quidem facere velle videris, quum dicis actum istum esse *cum respectu ad Christum Mediatorem, in quo omnes eligimur ad gratiam & salutem.*

At vbi mentem tuam ita explicas, quod propterea dicamur in Christo eligi ad gratiam & salutem, *quia is fundamentum sit exsequendæ electionis*, rursus destruis quod dixisti. Si enim Christus fundamentum est electionis exsequendæ tantum, iam electio ipsa in decreto Dei præcedente ipsam realem exsecutionem facta est citra respectum ad Christum: neque dici potest, nos esse in ipso electos ad gratiam & salutem, sed tantum nos iam ante extra Christum electos ad gratiam ac salutem, per Christum earundem participes fieri. Scriptura autem Christum ponit fundamentum non exequendæ modo sed & faciendæ ipsius Electionis. Est enim iuxta Scripturas Mediator, non tantum efficacia applicandi, sed & merito impetrandi: quare etiam cum de Christo loquitur, non tantum *per illum*, sed & *propter illum, & in illo* nobis gratiam & vitam æternam donari affirmat. Ratio peremptoria ante allata est, quia Deus peccatorem ad vitam æternam amare non potest, nisi in Christo & propter Christum; iustitia quippe Dei postulante reconciliationem per sanguinem Christi fieri.

Summa omnium est, Actum vtrumque tam assumptionis in gratiam & amorem Dei, quam collationis gloriæ præparationisque mediorum ad salutem necessariorum: Christo tanquam vnico fundamento niti, Christo, inquam, ordinato à Deo Sacerdote & Mediatore per sanguinem crucis suæ, Saluatore ex peccatis, redemptore ex captiuitate peccati & satanæ, salutisque æternæ auctore & datore: & propterea neutrum actum esse hominum creandorum, sed vtrumque lapsorum, peccatorum, & gratiæ remissionis peccatorum, renouationisque Spiritus S. indigorum.

Considerantur quinque gradus qui actui secundo attribuuntur.

Gradus isti *quinque* optime inter se consequuntur, *sed actui secundo* neque attribui possunt omnes, neque subordinati; Imo ne *actui* quidem *primo*. Tres enim primi, *destinatio* nempe *Mediatoris*, *destinati promissio, & promissi exhibitio*, ipsam totam hominum ad gratiam & gloriam prædestinationem ordine naturæ & causarum

Christus enim destinatus, promissus exhibitus, quin & reconciliationis munere functus, æternam redemptionem nactus, & Spiritum sanctum adeptus, caput est illorum omnium qui in ipso prædestinantur ad salutem, non iam ordine naturæ prædestinatorum sed prædestinandorum. Nam Christus est caput, nos membra. Ille prius ordine prædestinatus vt esset caput, quam nos vt illius membra essemus. Ille prius ordinatus Saluator, nos inde ordinati in illo, propter illum & in illum saluandi. Inuertit ordinem à Scriptura positum, qui Deum primo prædestinasse dicit homines, & deinde Christum prædestinatis caput ordinasse. Vnde autem multi inuersum istum ordinem conceperint animo, inquirendum mihi prolixius non puto: arbitror tamen loca Scripturæ quibus Dei erga homines amor missionis filii causa dicitur ab vna parte, & alia loca quibus Christus Filios Dei & electos in vnum colligere & ad salutem perducere dicitur, ab altera parte occasionem huiusmodi conceptui dedisse. Occasionem dico, non iustam causam: Nam illa dilectio non est prædestinationis causa, neque vllam habet cum prædestinatione necessariam cohærentiam; & Christus non tantum est eorum qui iam electi sunt inque Filios à Deo adoptati Saluator, sed Mediator etiam & caput in quo electio & adoptio facta est. Quod iam sæpius monui.

Definitio primi gradus.

Destinationem Mediatoris non satis plene describis: omissa enim est hominum conditio, ad quam tota Mediationis ratio est comparata. Cuius te monere potuit locus quem ex 1. Pet. 1. v. 20. citasti. Dicitur enim ibidem Christus *Præordinatus Mediator qui nos pretio, ô suo, tanquam agni immaculati, sanguine à vana conuersatione redemit.*

Quare in definitione addenda fuit vox *Peccatores.* Christus enim inter Deum & homines peccatores Mediator est ordinatus, non inter Deum & homines simpliciter.

Vnde etiam confitmare mihi licet quod hactenus disputaui de obiecto prædestinationis. Si enim Christus est Mediator peccatorum, tum sequitur neminem in Christo Mediatore amari nisi peccatorem. Nemo igitur in Christo prædestinatur nisi peccator.

Promissionem Mediatoris etiam confusius mihi considerare videris. Consideratur enim promissio, vel vt pura decretum de dando mittendoque Mediatore patefactio, vel vt iunctam habens exhibendi Mediatoris oblationem cum omnibus bonis ipsius. Illa est puta pura prædictio aduentus ipsius Messiæ, missioni ipsius præcedanea. Altera est Messiæ aduenturi quidem reipsa, at iam in decreto Dei Mediationis munere functi, oblatio, cum donis per officium functionis, impetratis ad applicationem pertinens. Mediatoris hoc respectu prædestinationi subordinatur. Altero vero modo considerata, licet non ipsam prædestinationem quæ est æterna, prædestinationis tamen executionem præcedit. Patefactio sine oblatione constat his verbis, *dabo mundo Mediatorem.* Oblatio autem istis; *Credes in Mediatorem quem mundo dabo, & salutem in eo adipiscêris.* Patefactione ista & prædictione Deus se obstringit mundo ad dandum Mediatorem, siue credat siue non: oblatione vero ista fidem postulat, Spiritusque interna suasione accedente fidem efficit, & obstringit se ad dandam salutem credenti.

Vnde apparet promissionem ita distincte consideratam, parte priore missionis Messiæ tantum esse præcedaneam, posteriore vero parte ad prædestinationis executionem pertinere.

Consideratur vniuersalitas promissionis & oblationis Mediatoris.

Omissa iam distinctione ista promissionis & oblationis, consideremus de vniuersalitate promissionis oblationisque iunctim compleximque sumptæ. Vniuersalitas ista non est fide metienda. Nam fides promissione & oblatione est posterior, vtpote apprehensionem notans & applicationem continens promissionis. Distinguendum autem inter promissionem oblationemque à Deo factam, & actum hominis apprehendentem promissionem, quæ est fides, & actum Dei id quod promissum oblatumque

tumque est, applicantem credenti. Promissio & oblatio ad omnes vocatos se extendit, vocatos inquam externa Euangelii prædicatione, siue vocanti pareant, siue non. Inuitati enim sunt ad nuptias etiam illi *qui non venerunt*, & propterea *indigni à Deo iudicati fuerunt*, ea indignitate, qua *consilium Dei aduersus se spreuerunt*, & spernentes indignos se fecerunt promissionis repudiatione. *Luc.* 7. & *Act* 13. Non ea indignitate secundum quam omnes in vniuersum peccatores indigni sunt, Centurio inquam Publicanus & alii, qui tamen fidem habuisse dicuntur, & à Christo peccatorum remissionem obtinuisse. Vnde & *digni* in Scriptura dicuntur. *Apoc* 3. Loci autem Scripturæ, qui citantur abs te, non promissionem factam, sed promissæ rei applicationem fide circumscribunt, excepto secundo *Matth.* 11. 28. qui solam inuitationem continet ad Christum, iuncta refectionis pollicitatione, tanquam suasione, vt veniant, at reipsa non præstanda nisi venerint ad Christum.

An mandatum credendi sit generalius promissione.

Cum promissione coniunctam dicis *Hortationem seu mandatum credendi, & hoc generalius esse* dicis *promissione.* In quo postremo, meo iudicio falleris. Æque enim late patent promissio vt facta & mandatum credendi. Nam si promissio non sit omnibus quibus mandatum datur credendi, iam iniquum est Mandatum, vanum & inutile. Iniquum; Postulat enim ab homine vt fidem habeat promissioni non generalem, quod illa ad alios pertineat, sed specialem, quod & sibi facta sit promissio. At ipsi promissio non est facta, siquidem mandatum latius patet quam promissio. Vanum est hoc mandatum; est enim de nihilo. Iubet enim credere, at fidei nullum ponit obiectum, dempta promissione quæ vnicum est fidei obiectum. Vnde & inutile est ipsum Mandatum. Præstari enim nullo pacto potest ab eo ad quem promissio vt facta non pertinet. Imo si mandato credendi conabitur obsequi, nihil aliud efficiet, quam vt falsam apud se de falso opinionem ipse animo concipiat. Quum enim ipsi promissio facta non sit, credere non potest sibi factam, sed opinari tantum idque falso. At Scriptura vbique promissionem & mandatum credendi æque extendit. Act. 3. vers. 38. 39 *Resipiscite & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim & liberis vestris facta est promissio*, &c. Matth. 18. vers. 18. *Venite ad me omnes qui laboratis.* ecce mandatum; *& ego reficiam vos*; en promissionem, factam omnibus qui venire iubentur. Iohan. 7. vers. 37. 38 *Si quis sitit veniat me*, en Mandatum; *Qui credit in me, sicut dixit Scriptura, flumina aqua viua salient ex ventre ipsius*: en promissionem factam omnibus qui venire iubentur ad Christum & bibere. Nisi fors quis illud *bibere* promissioni adiungere velit, hoc pacto: *si quis sitiat, veniat ad me; quod si faciat, bibet ex me tam copiose vt flumina aqua viua ex ventre illius sint fluitura.* Sed res eodem recidit quod ad præsens nostrum institutum.

At inquies te promissionem non qua proponitur, sed qua applicatur Mandato credendi angustiorem facere. Recte sane. Sed comparatione indecora. Sicut enim in promissione tria sunt consideranda, vt ante diximus: promissio vt facta, fides habita promissioni factæ, & promissi boni datio seu applicatio: ita & mandato tria includuntur, Mandatum ipsum, obedientia Mandato præstita, & remuneratio præstita obedientiæ. Ex hisce ternis singula respondent singulis sibi ἀντικειμένοις oppositis.

Promissio vt facta, Mandato: fides habita promissioni, obedientiæ mandato præstitæ: promissi boni datio seu applicatio, remunerationi obedientiæ præstitæ. Hoc pacto comparationem te instituisse decuit. Quod si fecisses non statuisses mandatum promissione generalius; nisi quo pacto & mandatum generalius statuendum est remuneratione quæ obedientiæ præstatur. Et quis ignorat, promissionem fieri multis, a quibus fide non apprehenditur; Mandatum multis poni à quibus non præstatur? Vnde videre potes & illa incommode dici, quod promissio tum sit credentium;

tium; nempe applicata non facta, præcedit enim fidem promissio facta. Item mandatum est credentium & non credentium: Neutrorum sane. Mandatum enim est prius fide, fidem postulans, & infidelitatem prohibens.

At qualia sunt quæ sequuntur? Oblitus mihi, Perkinse doctissime, videris esse tui ipsius, & alius prorsus esse ab eo, quem aliis libellis editis declarasti. Quod vt me tibi candide & placide monstrantem toleranter feras, etiam atque etiam rogo. Imprimis mihi vide, qua cohærentia sequentia præcedentibus hæreant. *Nam Electi in cœtibus eisdem miscentur cum impiis.* Quid tum? An ergo promissio facta minus latè patet quam mandatum credendi? Dices patere: propterea quod promissio sit Electorum tantum, mandatum ad Electos & impios pertineat. Respondeo, promissionem vt fit & proponitur a Deo, non esse Electorum tantum, sed & impiorum quos tu Electis opponis: imo mandatum non proponi siue Electis siue his oppositis, nisi iuncta promissione. At videre mihi videor quid velis. Nempe. Quemadmodum promissio non applicatur nisi Electis, ita quoque eandem non proponi nisi Electis, ex mente scilicet & proposito diuino. Hoc quale sit, postea videbimus. At dico interim idem quoque de mandato. Quemadmodum mandatum, quo fides postulatur, non præstatur nisi ab Electis, ita quoque non proponi nisi Electis ex mente scilicet & proposito diuino. Vt enim ibi promissio proponitur non Electis sine proposito diuino applicandi promissumita hic mandatum proponitur non Electis sine proposito diuino implendi seu præstandi mandatum. Si propter absentiam efficacitatis diuinæ promissionem non Electis arbitraris non factam, propter eandem efficacitatis absentiam & mandatum nega poni non Electis. Vtrobique eodem modo res habet. Sed de isto paulo post latius.

An promissio sit solorum Electorum.

Deinde quam incommodè *Electi impiis* opponuntur, quum *illos reprobi, hosce pii* ex oppositionis norma essent contraponendi. Hoc autem loco absona est oppositio duorum, vbi sub vno oppositorum etiam alterum comprehenditur. Impiorum enim vox etiam Electos hic comprehendit. Agitur enim de iis qui ministrorum verbi hortatione iubentur vt resipiscant; at resipiscentia præscribitur impiis & peccatoribus tantum, siue Electi sint, siue Reprobi, licet contrario euentu: loquor de prima ad pœnitentiam hortatione.

Ter io mihi videris officium Ministrorum sola hortatione ad pœnitentiam circumscribere, exclusa promissione, quæ altera pars est præconii ipsis concrediti. Dicunt enim: *Resipiscite & credite Euangelio, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Denique quid ad rem facit, siue sciant siue nesciant *qui & quot sint Electi & conuertendi?* Aliter, inquies, conciones instituerent, singulisque ipsorum statui conformia proponerent. Id nego. Christus enim Iudam reprobum esse sciuit & cognouit, & tamē conciones suas illius causa non aliter dispensauit. Præcones verbi ab officii functione erga cœtum aliquem desistere non debent, quoad licet ipsis & sunt qui audire volunt; vbi vero eiiciuntur aut nulli omnino aurem præbent docentibus, iubentur abire à Christo, & puluerem pedum suorum excutere illis in testimonium. Vnde apparet docendi hortandique normam illis non esse internam, quam de Electione horum & reprobatione illorum habere possent, notitiam, sed externam illorum quos docent obedientiam & contumaciá, siue Electi illi sint, siue sint Reprobi.

Addis porro causam, cur *Deus velit ad pœnitentiam admoneri, quos pœnitentiam nunquam acturos vidit*, nēpe *vt inexcusabiles reddantur*. At hic, inquam, non est hortationis vnicus, adpœnitentiam hortationis finis vnicus, non præcipuus, non finis per se, sed per accidens, & euentus potius quā finis, nisi certo respectu vt videbimus. Non finis *vnicus*, quia alius est vt officii admoneantur, & ad fidem conuersionemque inuitentur incitenturque. Rom. 2. 4. *An ignoras te Dei benignitate ad resipiscentiam deduci?* Item vt Deus sibi suoque erga creaturas suas amori etiam isto longanimitatis & patien-

Cur quosnam pœnitentiam nunquam acturos Deus videt, ad pœnitentiam tamen hortetur.

parientiæ exercitio satisfaciat. *Esa.5.1.2.3.4. Quid amplius faciam vineæ meæ.* Rom. 9.22. *Deus pertulit multa lenitate vasa iræ coagmentata ad interitum.* Isti etiam duo fines longe sunt illo inexcusabilitatis fine præstantiores, itaque ille non *præcipuus.* Non est finis *per se*, quia adhortatio non reddit inexcusabiles nisi spreta & reiecta; hoc autem accedit hortationi ex malitia vocatorum. Neque illum finem intendit Deus, nisi & præscius quod frustranea sit futura admonitio per malitiam, non per infirmitatem eorum qui admonentur, & nisi iam sæpe frustra illos ad pœnitentiam inuitauerit, vt est Esai.6. *Obdura cor populi huius*, &c. Distinguendum enim est inter hortationem primo factam, & bis ter sæpius iteratam; & eiusdem post diuturnam contumaciam vltimam propositionem. Illa enim fit ex gratia & misericordia erga miseros peccatores, hæc ex indignatione aduersus præfractos, qui indurati suo vitio diuinæ se indurationis dignos fecerunt. Inexcusabilitas ergo ista euentus potius est admonitionis, quam finis Deo propositus, nisi aduersus præfractos & propter malitiam voluntatiam incorrigibiles. Et merito quidem hic euentus ex admonitione reiecta existit, vt admonitio ipsis sit odor mortis ad mortem, quam sibi odorem vitæ ad vitam esse noluerunt, vt cederet ipsis in contumaciæ testimonium quam pœnitentiæ remedium habere renuerunt, vt incideret in voluntatem Dei iustam punientemque, qui voluntati ipsius misericordi & beneuolæ parere recusarunt.

An nullo alio fini quam vt fiant inexcusabiles?

At regeret quispiam, nullum alium Deo ista ad reprobos facta adhortatione finem fuisse propositum, quam vt inexcusabiles redderentur, tum quia reprobationis decreto statuerit illis pœnitentiam & fidem non dare, quam tamen nisi illo dante habere non possunt: tum quia Deus nullum alium finem quam illum inexcusabilitatis assequitur; quo tamen fine suo nunquam frustratur. Argumenta ista videntur quantiuis ponderis esse, & difficultatem non exiguam habere, quæ nisi commode tolli possit auctoris & explicatione necessaria adhibita, non dubium quin toti, quod agimus, negotio multum lucis & claritatis inde fit accessurum. Ego experiar diuina fretus gratia & Sp. sancti auxilio nixus quid possim. Tu Perkinse aderis mihi, & si quid desiderabis, placide aperies: comperies, spondeo, reipsa me & moneri, & corrigi posse, monstratæque veritati manum cedere. Operæ pretium autem facturus videor, si argumenta singula cum quæstionis partibus in syllogismi formam disponam: atq; inde syllogismi partes examinem ad normam veritatis.

Quod ad prius attinet argumentum, ita disponi poterit meo iudicio. *Prima obiectio pro affirmatiua.*

Quibus Deus certo decreto statuit pœnitentiam & fidem non dare, illos ad fidem & pœnitentiam nō hortatur in alium finem quam vt inexcusabiles reddantur.

At Deus statuit decreto reprobationis reprobis pœnitentiam, & fidem non dare.

Ergo, quod Deus reprobos hortatur ad fidem & pœnitentiam, in nullum alium finem facit, quam vt inexcusabiles reddantur.

Respondeo *ad propositionem* I. Illam mihi videri niti falsa hypothesi. Præsupponit enim, *Deum externa Euangelii prædicatione ad fidem & pœnitentiam hortari nonnullos, quibus certo decreto statuit fidem & pœnitentiam non dare.* Quod thema mihi à veritate discedere videtur. *Responsio ad propositionem.*

Primo, Quia inuertit ordinem decretorum & actuum diuinorum. Decretum enim quo Deus statuit nonnullos ad fidem & pœnitentiam hortari externa Euangelii prædicatione, præcedit ordine decretum non dandi pœnitentiam & fidem. Illud enim decretum est voluntatis Dei antecedentis, hoc vero consequentis. Quod multis iisque apertissimis Scripturæ locis probari potest. *Esa. 6. Obduratio & excæcatio* denuntiatur iis, qui Deo vocanti *parere recusarunt, vt ex 5. capite* apparet. Cui aperte consonat Apostolus Paulus *Act.28.26.27.* Hunc locum citans aduersus Iudæorum illos qui non credebant. *Psalm.81.12.13. Non paruit populus meus voci mea. Israel*

Israel noluit mihi obtemperare. Permisi igitur eos fortitudini cordis eorum, & ambularunt in consiliis suis. Hos. 1. Israelitæ non appellantur à Deo non dilecti seu misericordiam non consecuti, non populus Dei, nisi postquam incredulitatis & Idololattriæ crimine tetro reiectionem istam essent promeriti. *Luc.7.v.30. Pharisæi & Legis interpretes consilium Dei reiecerũt aduersus semetipsos, non baptizati ab eo.* Actor.13.46. *Tunc libertate usi Paulus ac Barnabas dixerunt; Vobis necesse fuit primum exponi, sermonem Dei, postquam autem repellitis illum, & indignos vos ipsos decernitis æterna vita, ecce conuertimus nos ad Gentes. Rom.9.* dicuntur Iudæi *impegisse in lapidem offendiculi*, quia non per fidem in Christum, sed per legem iustificari quæsiuerũt. 1.Pet.2.7.8. dicitur Christus *petra offendiculi immorigeris, & iis qui offendunt ad sermonem.* Vnde apparet decretum de excæcando, indurando, gratiam fidei & pœnitentiæ non dando, esse voluntatis Dei consequentis, nitens incredulitatis, inobedientiæ, contumaciæque præuisione. Quare id thema mutato subiecto in attributum, & vice versa ita enuntiari debet. *Deus statuit certo decreto illis pœnitẽtiam & fidem non dare, quos præuidit Euangelii prædicationem, qua ad fidem pœnitentiamque vocabuntur, reiecturos malitia & contumacia sua.* Neque inde sequitur Deum decreuisse fidem dare iis quos præuidit obedituros. Longe n. dispar est ratio actuum misericordiæ & iustitiæ diuinæ. Hi enim causam habent ab hominibus, illi occasionem quidam ab hominibus habent, causam vero à solo Deo. Huc facit locus August. lib.1. ad Simplicianum quæst.2. Noluit Esau & non cucurrit; sed & si voluisset & cucurrisset, Dei adiutorio peruenisset, qui etiam velle & currere vocando præstaret nisi vocatione contempta reprobus fieret.

Secundo, Quia insimulat Deum hypocriseos, vtpote qui hortatione ad fidem illis talibus facta postulet ab illis vt credant in Christum, quem tamẽ illis non posuit Saluatorem, odorem vitæ ad vitam, in resurrectionem, sed odorem mortis ad mortem, lapidem offendiculi, in causam & signum cui contradicatur.

Si quis dicat, Deum ab illis fidem non postulare, sed tamen ab Electis, qui illis reprobis permixti sunt: illam autem exhortationem ab administris verbi ignaris qui sint electi & reprobi, ad illos etiam institui; huic respondebo, tum neque illos tales immorigeros dici posse, quod exhortationi ad ipsos non factæ non obediant. Si vero illa hypothesis falsa sit, iam & hoc quod sequitur argumentum nullius est momenti, vtrobique enim præsupponitur, Deum hortari ad pœnitentiam & fidem eos, quibus statuit fidem & pœnitentiam non dare. Si enim tales non hortatur ad pœnitentiam, iam neque hortatur in aliquem finem, siue vt inexcusabiles sint, siue alium quemuis.

Nihil obstat huic meæ responsioni, quod reprobatio sit ab æterno facta. Videndum enim quis sit primus externus actus vel negatiuus vel affirmatiuus in hominem vel circa hominem reprobatum ab æterno interno actu Dei. Primus enim actus externus in hominem vel circa hominem reipsa iam existentem facit illum actu reprobum, quemadmodum actus Dei internus facit illum in Dei mente & consilio reprobum, hoc est, quod vulgo dicitur, distinguendũ inter ipsum decretum & executionem decreti Certum autem est hominem actu reprobum dici non posse, in quo Deus decretum reprobationis nullo adhuc externo actu cæpit exequi.

II. Dico & alio modo mihi istam propositionem videri à vero absonam, quia statuit reprobos inexcusabiles fieri, quum ordine inuerso illi qui sint inexcusabiles reprobentur. Iusta enim reprobatio, & propterea reprobi ante actum reprobandi inexcusabiles, ante actum externum reipsa inexcusabiles, ante decretum reprobandi præuisi seu præsciti vt inexcusabiles. Si reprobati propter peccatum originis, propter hoc inexcusabiles; si propter incredulitatem & reiectum Christum reprobati propter illam incredulitatem inexcusabiles.

III. Respondeo ad eandem propositionem, fieri non posse vt illa hortatio, quæ hor-

horsum tantum instituta est vt auditorem inexcusabilem reddat reipsa & iure inexcusabilem reddat auditorem. Hortatio enim reddit inexcusabilem non qua facta sed qua repulsa: Repulsio porro quæ inexcusabilem reddet repellentem, non debet esse incuitabilis. Repulsio autem hortationis de qua hic agitur, est incuitabilis. Primo, quia fit ad illum circa quem iam Deus actu aliquo reprobationis externo est versatus: at ille talis non potest vitare inobedientiam istam, secundum dictum Christi Ioh. 12. 39. 40. *propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & obdurauit corda eorum*, &c. Secundo, Quia horsum tantum instituta, vt repellatur. Illa autē institutio est ex voluntate Dei consequente, quæ semper impletur & finem suum assequitur. Ergo illa repulsio est incuitabilis. Vnde quum propositio ista triplici nomine falsa sit, sequitur conclusionem istam hoc syllogismo nō concludi. At videamus assumptionē. Nam & de illa, & per illius occasionem nonnulla dicenda erunt, quæ nostro negotio non parum commodabunt. Ita autem habet.

Ad assumptionem.

At Deus statuit decreto reprobationis reprobis fidem & pœnitentiam non dare: concedo lubens illam assumptionem, sed recte intellectam. Quo autem recte intelligatur, necesse est, vt explicetur, quæ sit illa fidei & pœnitentiæ non datio seu negatio decreto reprobationis statuta. Est enim & negatio alia fidei & pœnitentiæ, quæ per decretum prouidentiæ, qua illud contra reprobationis decretum distinguitur, administratur; inter quas nisi accurate distinguatur, fieri non potest quin erretur. Dico igitur: fidem & pœnitentiam nisi Deo dante haberi non posse, planissimum est in Scripturis. At eadem Scriptura imo & natura vtriusque doni, clarissime docet donationem illam fieri per modum suasionis. Ista fit per verbum Dei. Instituitur autem suasio extrinsecus per verbi prædicationem, intrinsecus per S. sancti operationem vel potius cooperationem, horsum tendentes, vt verbum intelligatur certaq; fide apprehendatur. Quæ duo pene semper coniunguntur. Nam Deus statuit per verbi prædicationem credentes saluare, & verbi prædicatio citra S. sancti cooperationem est inutilis neq; quippiam efficere potest. Iuxta id quod dicitur. 1. Cor. 3. *Qui plantat & rigat nihil est, sed Deus qui dat incrementum.* Deus autem non vult verbum suum inutiliter prædicari, iuxta dictum Esaiæ 55. v. 11. *Sic erit verbum meum quod egredietur ex ore meo, nō reuertetur ad me vacuum; sed facit quod volo & prosperatur in his ad quæ misi ipsum.* Est autem inutile citra S. sancti cooperationem; quare iunctam sibi semper habet S. sancti cooperationem. Qua de causa Euangelium etiam ministerium Spiritus dicitur, & illi qui Euangelio reluctantur, Spiritui sancto resistere dicuntur, non tantum quia obsistunt externæ prædicationi S. sancti iussu & ductu administratæ, sed etiam quia reluctantur cooperationi Spiritus sancti. Vnde etiam nonnulli in Spiritum sanctum peccare dicuntur vtpote qui veritatem Spiritus sancti suasione ipsorum mentib. persuasam ex malitia abnegant, odio prosequuntur & blasphemant. At vero hæc interna S. sancti suasio duplex est. Vna sufficiens, altera efficax. Illa qua potest velle, & credere, & conuerti cui adhibetur. Ista qua vult, credit, & conuertitur cui accommodatur. Illa adhibetur decreto Prouidentiæ, cum certa præscientia fore vt reiiciatur à libero arbitrio hominis: ista ex decreto prædestinationis administratur cum certa præscientia fore vt reipsa velit, credat, & conuertatur ille cui accommodatur & adhibetur: propterea quod ita accommodatur prout Deus nouit congruum esse persuadendo & conuertendo illi cui adhibetur. Hæc ex Augustini sententia dicuntur. Vnde etiam duplex est negatio gratiæ, sufficientis nempe sine qua homo nec credere nec pœnitentiam agere potest; & efficacis, sine qua actu non credet neque conuertetur Reprobationis aūt decreto nō negatur proprie gratia sufficiens, quia multis reprobis illa contingit, nempe iis qui externa prædicatione Euangelii ad fidē & pœnitentiam vocātur: sed gratia efficax, qua gratia non tantū pos-

2. Cor. 3. Act. 7 & 13. Matth. 12.

sunt credere & conuerti, si velint, sed & volent, credent, conuertentur, & certo infallibiliterque volent, credent, & conuertentur. Quare assumptio hunc habet sensum. *Deus certo reprobationis decreto statuit nonnullis fidem & pœnitentiam non dare, scilicet adhibendo illis gratiam efficacem, qua certo credant & conuertantur.* At illo decreto non negauit illis gratiam qua credere & conuerti possint, si vellent. Imo alio decreto, prouidentiæ nempe, prout illa contra prædestinationem distinguitur, statuit illis dare fidem & pœnitentiam per gratiam sufficientem: hoc est ita dare vt illi possint accipere, per vires ipsis à Deo datas necessarias & sufficientes ad accipiendum. Statuit igitur Deus decreto prouidentiæ qua administratur externa illa prædicatio erga illos, quos Deus præscit pœnitentiam non acturos neque credituros, illis talibus dare gratiam sufficientem, & vires necessarias ad credendum & conuertendũ se ad Deum. Atque huic statuto nititur inexcusabilitas illorum qui vocantur per gratiam sufficientem ad fidem & pœnitentiam. Statuit autem porro iisdem gratiam efficacem non dare, idque decreto reprobationis. At isti negationi nõ innititur inexcusabilitas eorum. Imo si gratia sufficiens tollatur, merito excusantur qui non credunt & conuertuntur, propterea quod sine illa nec credere neque conuerti potuerunt. Hisce autem ita explicatis ex mente Augustini, fors & Scripturæ sensu, sequitur concludi nõ posse, quod Deus reprobos in nullum alium finem ad fidem & pœnitentiam hortatur, quam vt sint inexcusabiles. Iuxta decretum enim prouidentiæ quo illis gratiam sufficientem dat ad credẽdum, hortatio ad fidem & pœnitentiam instituitur; estque in hunc finem, vt illi iuxta id decretum ad fidem & pœnitentiam adducantur, atque Deus suæ bonitati & gratiæ satisfaciat, immunisque sit à culpa perditionis illorum. Non autem instituitur hortatio iuxta decretum reprobationis, quare neque finis illius hortationis decreto reprobationis est mensurandus.

Formula obiectio.

Argumentum secundum ita disponi potest, & redigi in syllogismi formam. Deus nullum suo facto aliquo finem habet propositum nisi quem assequitur, nunquam enim fine suo frustratur. At Deus hortatione ad reprobos facta nullum alium finem assequitur quam inexcusabilitatis, vt ipsi inexcusabiles reddantur. Ergo Deus ista hortatione ad reprobos facta nullum alium finem habet propositum.

Respondeo *ad maiorem*, simpliciter mihi falsam videri. Deus enim non omnia facta sua instituit secundum voluntatem cõsequentem, quæ semper impletur, sed multa administrat secundum voluntatem suam antecedentem, quæ non semper impletur. Legislatio, Euangelii promulgatio, promissio, comminatio, admonitio, reprehensio, instituuntur secundum voluntatem Dei antecedentem, postulatque illis suis actionibus obedientiam, fidem, pœnitentiam, conuersionem, & horsum illæ actiones sunt institutæ: tamen non semper Deus illos fines assequitur. Falsitatem autem illius propositionis apertissimis Scripturæ locis conuincere licet. Dicit Deus Esaiæ 5. *Expectaui vuas & fecit mihi labruscas* Matt. 23. *Quoties volui congregare vos, at noluistis.* 2. Pet. 3. 9. *Deus patiens est erga nos, nolens vllos perire sed omnes ad pœnitentiam tendere.* Luc. 7. dicuntur, *Pharisæi cõsilium Dei quod erat de ipsis*, per Iohannis prædicationem & baptisma ad communionem regni sui adducendis, *aduersus seipsos spreuisse.* At vero licet Deus isto particulari fine frustretur, non potest tamen in vniuersum fine suo frustrari. Si enim noluit conuerti & saluari, iam Deus alium finem adiunxit & proposuit sibi voluntate consequente, vt in iusta illorum cõdemnatione glorificetur. Quare vt propositio ista à falsitate liberetur, ita est corrigenda. Deus nullum sua voluntate consequente finem habet propositum, quem non assequitur. Si quis dicat hinc sequi Deum esse aut insipientem & futurorum non præscium, aut impotentem. Respondeo non sequi. Nam Deus non semper ex præscientia sibi finem proponit. Deinde non vult Deus ad omnem, quem sibi proponit

Responsio ad Maiorem.

finem

finem assequendum omnipotentia sua vti.

Ad Minorem.

Ad minorem quod attinet, videtur mihi & illa falsitate laborare. Nam assequitur Deus ista hortatione finem alium quam istum inexcusabilitatis; nempe satisfacit suæ bonitati & amori erga eos. Adde quod, quum inexcusabilitas non hortatione facta sed reiecta existat, Deus illam non habuerit propositam, nisi præuidens hortationem frustra illis propositum iri. Atque hac ratione non est inexcusabilitas intenta voluntate antecedente hortationis administratrice, sed voluntate consequente hortationis reiectæ punitrice.

Hinc ergo sequitur conclusionem ex falsis propositionibus veram deduci non posse. Abbatis Ioachimi dicta secundum hanc nostram explicationem intelligenda sunt, aut eodem vitio laborabunt, quod in tuis dictis iam animaduertimus.

An mandatum Dei cũ eiusdem decreto pugnare possit?

Mandatum Dei quo fidem & pœnitentiam mandat iis quibus Euangelium annuntiatur, cum decreto Dei nullo modo pugnare potest. Nulla enim qualiscunque Dei voluntas seu volitio alteri cuilibet contraria esse potest. Potest autem decretum aliquod Deo assignari per inscitiam, quod cum mandato pugnet; potest etiam decretum aliquod Dei, quod ipsi in Scripturis tribuitur, ita explicari, vt necessario in Mandatum Dei impingat. Mandatum quo Deus fidem alicui mandat, declarat Deum velle vt ille, cui Mandatum præscribitur, credat. Si iam quis decretum aliquod Deo ascribat, quo velit vt ille talis non credat, iam illud decretum mandato erit contrarium. Fieri enim non potest vt Deus contradictoria simul velit, quocunque modo aut sub quacunque distinctione voluntas consideretur. Sunt autem contradicentia credere & non credere, velle vt aliquis credat, & velle vt ille idem eodem modo consideratus non credat. Tale autem decretum est, quo dicitur Deus statuisse concursum suum siue generalis gubernationis siue specialis gratiæ denegare, citra quem nouit actum fidei præstari non posse ab eo, quem mandato suo ad fidem hortatur. Qui enim vult negare alicui auxilium necessarium ad fidei actum præstandum, ille idem vult vt iste talis non credat. Qui enim in causa aliquid vult, idem recte dicitur & effectum ex ista causa necessario existentem velle. Nam quemadmodum dici nequit, Deum velle vt ille porro sit, cui conseruationis suæ actum denegat, ita quoque dici nequit, velle vt ille actus præsteretur ab aliquo, cui concursum & auxilium suum præstando actui necessarium negat. Non enim magis est homini necessarius actus conseruationis diuinæ, ad hoc vt esse perseueret, quam auxilii diuini concursus ad hoc vt fidem Euangelio habere possit. Quare si ista nolitio efficiendi quod præcipit Deus, de qua tu loqueris, notet concursus Dei, necessarii ad fidem præstandam promissioni, negationem, tum sane impingit in mandatum, & nullo modo cum eo conciliari potest. Habet enim illa huiusmodi negatio rationem impedimenti generalissimi & efficacissimi: sicut nihilum impeditur ne aliquid fiat efficacissime per nolentiam vel voluntatem creandi, & quod est, ne porro sit per voluntatem conseruandi. Si isto inquam sensu nolitionem efficiendi intelligis, tum sanè per neutram responsionem tuam Dei voluntatem à contradictione liberas.

Excutitur prima resp. Perkinsii ad hanc difficultatem.

Dicis *Deum in mandatis & promissionibus non omne id dicere quod decreuit, sed voluntatem suam tantum ex parte proponere.* Concedo. At ratio, id quod Deus in mandatis & promissionibus dicit tale esse, vt Deus citra contradictionem dici nequeat decreto aliquo suo contrarium illius velle aut statuere: alia enim est ratio tacendi nonnulla volita, alia vero contraria volita volendi. Mandato non omne Dei volitum ostendi, sed illud tantum quod probat & à nobis fieri vult, est certum ex ipsa Mandati generalissima notione. At nullum est decretum Dei quo aliquid velit isto Mandato contradictorium. Velim autem consideres quam inconcinne illa quæ sequuntur enunties. Quæ enim sunt istæ phrases? *Deum velle aliquid in alio, Deum velle conuersionem in aliis, & quod ad probationem,*

cohortationem & media. Si de voluntate postulandi conuersionem ais ista, aliter enuntianda fuerunt: Si de voluntate efficiendi conuersionem, etiam aliter. Neutro modo sumpta oratio recte est enuntiata. At puto te de voluntate efficiendi loqui, secundum quam non vult æqualiter conuersionem operari in omnibus, à quibus illam æqualiter & eodem iure postulat. In aliis enim illam tantum vult efficere per externam prædicationem, cohortationem, & media sufficientia: Ita enim explico; si ex tua mente, recte quidem, sin minus, velim quæ hic media intelligas, nobis enuclees: in aliis vero eam vult efficere per media efficacia secundum decretum prædestinationis administrata. Hic sane nulla est voluntatum pugna, sed diuersi tantum volendi gradus quoad nos, seu potius diuersæ Dei secundum diuersa obiecta volitiones: secundum quos tamen gradus non potest dici volens & nolens idem obiectum, volens nempe conuersionem & nolens conuersionem vnius eiusdemque hominis; obseruatis legibus iustæ oppositionis. Velim mihi explicati *quomodo Deus ex animo velit vt in Christum credat ille, quem à Christo alienum esse vult, & cui necessaria ad fidem auxilia negare decreuit*; hoc enim est alicuius conuersionem nolle.

Secunda. Ad *Secundam responsionem* dico; non sufficere vt dicas, *voluntatem reuelatam non esse aduersam voluntati εὐδοκίας*, sed ita esse negotium prædestinationis pertractandum, vt voluntas *εὐδοκίας* in reuelatam non impingat: ita enim oppositionis istius terminos puto enuntiandos. Nam voluntas quam *εὐδοκίας* appellas ad reuelatam est examinanda, quare hæc cum illa in gratiam reducenda, non illa cum hac concilianda. At velim considerari, quo iure, voluntas reuelata contra *εὐδοκίαν* distingui soleat, quum *εὐδοκία* Dei etiam sæpissime reueletur. Est enim *εὐδοκία* Dei vt omnis qui Filium videt & credit in eum, habeat vitam æternam. Deinde vox *εὐδοκίας* in Scriptura semper vsurpatur de propensa Dei voluntate quæ beneplacitum dicitur; non de placito Dei generatim: neque potest reprobatio ad *εὐδοκίαν* referri: Nam omnis Dei *εὐδοκία* erga homines est in Iesu Christo; Canentibus Angelis Luc. 2. ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Quod ad locum Matth. 11. 28. vbi vox *εὐδοκίας* vsurpata videtur de placito Dei, quo mysteria regni cœlestis abscondit à sapientibus, & reuelauit paruulis: respondeo *εὐδοκίαν* proprie referendam ad id de quo Christus gratias agit Patri: illud autem est, quod mysteria cœlestia paruulis aperuerit. Ita enim legendum: *Ago tibi gratias Pater quod mysteria quæ abscondisti à sapientibus, paruulis reuelaris.* Non enim gratias agit Christus Patri, quod mysteria à sapientibus absconderit: orauit enim pro istis mundi sapientibus qui ipsum crucifixerunt. Dicuntur enim principes huius mundi crucifixisse. 1. Cor. 2. 8. & dicitur orasse pro persecutoribus suis, & singulatim qui ipsum crucifixerant. *Locus Matth. 11. 28.*

At quomodo voluntas patefacta cum voluntate beneplaciti, voce ista ex vulgari sensu vsurpata, *semper conuenit quoad initium & finem scopumque*, quum voluntas reuelata sit sæpe de alio obiecto quam voluntas beneplaciti? & si de eodem sit subiecto vtraque, non potest idem initium idemque finis & scopus esse vtriusque; nisi & beneplaciti volûtate id velit Deus quod reuelata se velle declarat, nisi forte idem initium intelligatur vniuerse Deus, & idem finis gloria Dei. Quod vero *diuersa sæpe videatur, imo & in speciem contraria voluntas reuelata decreto Dei, & quidem quoad modum proponendi*, id verum est, si id *videri* tribuis hominibus imperitis, & volendi modos diuersos obiectaque varia non bene distinguentibus: qui autem recte hæc introspiciunt & iudicant, iis vt diuersæ, nunquam tamen contrariæ videntur duæ istæ voluntates Dei.

Quod ad *mortem Ezechiæ & excidium Niniuitarum* attinet, Deus scivit ad iustitiam suam pertinere, nisi illam misericordia temperaret, Ezechiæ vitam abrumpere & Niniuitis excidium immittere: quod etiam iustitiæ suæ ius per Esaiam, & Ionam illis denuntiari voluit. At noluit

Deus

Deus istum iustitiæ suæ affectum explere nisi intercedente misericordiæ decreto; quo statuit neque mortem Ezechiæ neque excidium Niniuitis esse inferendum, nisi antea præmonitis vt per preces vultum Dei quærerent, & malum deprecarentur; quod si facerent illis parcendum esse. Futuros autem sciuit, gratia quippe & auxilio diuino, quo cooperari statuerat externæ prædicationi adiutos: atque ita decreuit vitam Ezechiæ prorogare, & Niniuitarum vrbem ab internecione conseruare. Nulla itaque hic ne apparens quidem contrarietas.

De *voluntate Christi humana & diuina* quod dicis, ad præsens negotium non facit. Vera enim ibi fuit dissensio: at non mirum, quum volitiones istæ non fuerint vnius principii, licet vnius fuerint personæ, duas in se naturas & propterea voluntates duas complexæ. At liceat & hoc mihi addere, quod Christus & liberari voluerit & non liberari. Dixit enim vt homo, *Pater transeat à me calix iste*: & correxit se ipse vt homo, dicens: *Non mea, sed tua voluntas fiat*: quod de humana voluntate intelligendum esse apparet, propterea quod Patris & Filii qua Deus est vna eademque sit voluntas, vt vna natura. Dicam verbo, Christum secundum externum hominem voluisse liberari à morte instante, at secundum internum hominem subiecisse se voluntati diuinæ. Et si mihi permittas, dicam, affectum in eo fuisse & desiderium liberationis, non volitionem. Volitio enim sequitur extremum rationis & sapientiæ iudicium, desiderium sequitur antecedens sensuum seu affectuum iudicium.

Quod *Abrahamum acceperat Sodomitas decreto Dei exitio deuotos*, Scriptura non dicit; quod idē *ex fide orare potuerit* pro iis, quos sciuit decreto Dei irreuocabili exitio deuotos, non fit mihi verisimile. Pro talibus enim orandum non est. Iubet enim Deus ne Hieremias oret pro populo quem iam irreuocabili suo decreto & voluntate consequente captiuitati & exitio destinauerat & deuouerat. Licet enim ad preces pro quibusuis rebus impetrandis non requiratur, vt quis certo credat rem quam expetit, certo futuram; necesse tamen est, vt mens precantis certo credat, Deum pro sua omnipotentia & misericordia, id quod rogatur, facere & posse & velle, siquidem norit id gratiæ suæ conducere. At quod Deus decreuit non facere, quodque significauit absolute se non facturum, hoc stante isto decreto neque facere potest, neq; vnquam facere volet, & fas non est homini fideli Deum precibus suis pro ista re sollicitare, si ipsi Dei decretum fuerit patefactum.

Tertia responsio est, *Deum* creditoris instar *posse iubere quod ipse nolit facere.* At æquiuocatio est seu amphibologia in verbis, *quod ipse nolit facere.* Intelligi enim potest vel de concursu Dei necessario ad faciendum quod iubet, vel de efficaci, quo certo fit quod iubet. Si de hoc, verum est. At nulla vel species pugnæ seu contrarietatis est inter hæc duo, *postulare seu iubere vt aliquid fiat, & efficaciter id non efficere.* Si de illo, verum non est; Non enim iubet Deus, ad quod efficiendum necessarium auxiliū denegat, nisi quis sua culpa se gratia ista priuarit & auxilio indignum fecerit. Ius enim creditoris maner, etiamsi qui debet factus sit non soluendo suapte culpa. Verum res ita non habet in mandato, quo fides præscribitur: fides enim in Christum non includitur debito, quod homo secundum primæuam suam ad imaginē Dei creationem & institutionem soluere Deo tenebatur. Illa enim necessaria esse cæpit, postquā Deus impetrandæ salutis conditionē ab obedientia legali in fidē in Christū trāstulit. *Tertia.*

Exhibitio Mediatoris est, tum qua Mediator se Deo Patri exhibuit hostiam pro peccatis mundi, tum qua pater Mediatorē mediationis munere functum & remissionem peccatorū æternamq; redemptionē nactū per Verbum & Spiritum suum offert mundo per illum reconciliatio. Illa pertinet ad salutē cōparandā, hæc ad eandē applicandā per fidē in eundē Mediatorem. Illa est executio destinationis & promissionis, hæc cum oblatione, quā in promissione cōfideramus, coincidit. At exhibitio illa q̄ absolute definitur, nō est applicationi immediate præce- *Definitio gradus tertii.*

præcedanea ; intercedit enim inter illam exhibitionem & applicationem exhibitio Mediatoris per Verbum & Spiritum sanctum.

De virtute λύτρου à Mediatore soluti, consideratur sententia Perkinsii.

At quæ de pretii à Christi soluti virtute & efficacia dicis, considerationè indigent diligentiore. Ais *efficaciam pretii quoad meritum & operationem infinitam esse*: at distinguis inter *efficaciam potentialem & actualem*. Et potentialem quidem ita definis, vt cum sufficientia pretii pro redemptione totius mundi idem sit. At phrasi Theologis hactenus ignorata, qui simpliciter inter *efficaciam & sufficientiam* meriti Christi distinxerunt. Et nescio an non absurde *efficacia potentialis* appelletur, propterea quod contradicens sit in adiecto. Omnis enim efficacia est actualis, prout vox ista Theologis hactenus est vsurpata. At omissis phrasibus res consideretur. *Λύτρον* seu pretium mortis Christi *sufficientia vniuersale esse dicitur; at efficacia particulare*, hoc est, sufficiens ad redemptionem totius mundi, & expiationem omnium peccatorum: at efficaciam illius ad omnes vniuersim non pertinere; quæ efficacia consistit in applicatione actuali per Fidem & Sacramentum regenerationis, vt loquuntur Augustinus & Prosper Aquitanicus. Si idem sentis, bene est, & non admodum contradico. Verum si rectè te intelligo, videris mihi pretii istius sufficientiam non simpliciter agnoscere; sed cum adiecta conditione, siquidem Deus voluisset illud offerri pro peccatis totius mundi; atque ita quod Scholastici categoricè enuntiabant, Christum mortuum esse pro omnibus & singulis sufficienter, id ex tua mente sub hypothesi est enuntiandum, hoc nempe sensu: Christi mors esset sufficiens pretium pro peccatis totius mundi & plurium mundorum, siquidem Deus voluisset illam pro omnibus hominibus offerri. Quo sanè sensu sufficientia simpliciter tollitur. Si enim non est *λύτρον* oblatum & solutum pro omnibus, iam non est *λύτρον*, nedum sufficiens pro omnibus. *Λύτρον* enim est, quod oblatum & solutum est. Posset itaque mors Christi dici sufficiens redimendis omnium hominium peccatis, si Deus illum pro omnibus mori voluisset: at *λύτρον* sufficiens dici nequit, nisi reipsa pro omnibus sit solutum. Quare etiam Dominus Beza *ἀκυρολογίαν* notat in ista distinctione, propterea quod peccatum simpliciter sufficiens dicitur, quod non est tale, nisi sub hypothesi iam explicata. At vero mi Perkinse, Scriptura apertissime dicit multis locis, *Christum pro omnibus, & pro mundi vita* esse mortuum, idque mandato & gratia Dei. Decretum autem Prædestinationis nihil præscribit vniuersalitati pretii per mortem Christi pro omnibus soluti. Est enim morte Christi eiusque propria efficacitate posterius. Nam pertinet ad applicationem beneficiorum morte Christi nobis partorum: at mors est pretium, quo ista beneficia sunt comparata. Perperam igitur dicitur & ordine inverso, cum *Christus pro electu tantum ac prædestinatis mortuus* dicitur. Prædestinatio enim non tantum morte, sed & merito mortis Christi innititur: & propterea non mortuus Christus pro prædestinatis, sed prædestinati, pro quibus Christus est mortuus, licet non omnes. Nam mortis Christi vniuersalitas latius se extendit obiecto prædestinationis. Vnde etiam concluditur, mortem Christi eiusque meritum prædestinationem natura & ordine antecedere. Et quid est Prædestinatio aliud, quam præparatio gratiæ nobis morte Christi partæ & comparatæ? & præparatio ad applicationem pertinens, non ad ipsam gratiæ nondum existentis acquisitionem. Decretum enim Dei quo statuit Christum dare mundo Redemptorem, eumque statuere caput fidelium tantum, prius est decreto, quo statuit gratiam morte Christi partam nonnullis actu ipso per fidem applicare.

Respondetur ad allatu[m].

At inquis, *Christus non sacrificat pro iis pro quibus non orat quia intercedere & sacrificare sunt contumelia.* At non *orat pro omnibus* sed *tantum pro electis & credentibus.* eadem. Ioh. 17. v. 9. *& orando se offert Patri.* Ergo *non sacrificat pro omnibus: & per consequens, mors eius non est λύτρον pro omnibus hominibus.* *Adprimã.*

Resp.

Respond. Propositionem mihi non videri vsquequaque veram. Sacrificatio enim prior est intercessione. Non enim potuit cœlos penetrare vt intercederet pro nobis in conspectu Dei, nisi per sanguinem carnis suæ: atqui ita prior, vt sacrificatio pertineat ad meritum, intercessio ad meriti applicationem. Dicitur enim Mediator merito & efficacia applicandi. Meritum acquisiuit sacrificio; pro applicatione intercedit: vtrumque facit vt Sacerdos, at eandem applicationem actu peragit, vt Rex & Caput Ecclesiæ suæ. Verum quidem est, Christum in diebus carnis suæ preces cum lachrymis Deo Patri obtulisse; at istæ preces non sunt factæ pro impetranda applicatione bonorum promeritorum, sed pro assistentia Spiritus vt consistere posset in certamine. Si vero & preces tum obtulit pro impetranda applicatione, illæ nitebantur Sacrificio peragendo, tanquam peracto. Atque hoc ordine inter se coniunguntur sacrificium & intercessio. Ad minorem quod attinet, Resp. Christum etiam orasse pro non electis. Nam orauit pro iis qui crucifixerunt enim, pro inimicis suis, inter quos & non electi fuerunt. Principes enim seculi illum crucifixerunt, at plurimis illorum sapientia Dei & virtus, quæ est Christus, non est reuelata. Secundo, precationem Christi, quæ Ioh. 17. præscribitur, peculiariter fuisse institutã pro credentibus & credituris, & quidem ad impetrandum & applicandum illis bona sacrificio mortis ipsius promerenda. Petit enim *vt vnum sint cum Patre & Filio, sicut Pater & Filius vnum sunt*: quod petere non potest, nisi reconciliatione peracta reipsa, aut consideratã Deo vt peracta. At vero non est eadem ratio omnium precum Christi. Tertio dico *Mundi* vocabulum isto loco Ioh. 17. significare proprie illos qui Christum in verbo Euangelii ipsis annuntiatum reiiciebant, reiecturique postmodum erant. Quod apparet ex oppositione: *Non pro Mundo rogo, sed pro iis quos dedisti mihi*, quos describit credentes & credituros. Quemadmodum & multis aliis locis *Mundi* vocabulum vsurpatur. Ioh. 1.10. *Mundus eum non agnouit.* Ioh. 3.19. *Lux venit in mundum, sed dilexerunt homines potius tenebras quam lucem.* Ioh. 14. 17. *Mundus non potest recipere Spiritum veritatis* Ioh. 16.8.9. *Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, eo quod non crediunt in me.* Ioh. 14.22. *Quid est cur te nobis conspicuum sis exhibiturus, & non mundo?* Ego sacrificationis amplitudo non est intercessionis exiguis terminis circumscribenda.

Quo pacto autem cum iustitia Dei & sacrificii Christi infinito valore conueniat, quod ista *precatio sit expiatoria & Canon sacrificii*, velim ex *Illyrico* intelligere. Ego existimo Christum à Patre non tantum non petiisse vt sacrificium suum gratum haberet, sed ne petere quidem potuisse: si verum est quod Ecclesiæ nostræ vno ore docent & confitentur, Christi sacrificio Dei iustitiæ plenissimè satisfactum esse. Illud autem fit in Missa Pontificia, quo etiam alludunt ista verba, Canon sacrificii. *De dicto Illyrico.*

At verba conclusionem tuam continentia mirabilia sunt: & nullum rectum sensum habentia. Quid enim est Christum *destinatum esse λύτρον Filii intercessione & oblatione*. Intercessio est λύτρου posterior. Ergo hoc per illam non destinatum. Oblatio est ipsius & λύτρου, ergo prior intercessione, & nullo modo ipsius λύτρου destinatoria: Sed actio oblatoria. Quin & ipsum λύτρον, quod iam sæpe dixi, prius electione est. Electio enim est ad vitam, quæ non est nisi per oblationem pretii. Nisi dicamus electionem esse ad vitam iam non existentem neque tum promeritam, nec in decreto Dei quidem. *Agnus* enim *mactatus est ab initio mundi.*

Progrederis porro, & aliis argumentis eandem sententiam confirmare conaris, at frustra. Verisimilitudinem enim aliquam habere videntur, at veritatem nullam. Dicis; *Christum tantum illorum esse Mediatorem, quorum personam sustinuit in cruce. At Electorum tantum sustinuisse in cruce personam.* Ergo *Electorum tantum esse Mediatorem.* *Ad secundam.*

Tollitur hypothesis maioris.

Respondeo ad Maiorem non esse de essentia seu natura Mediatoris, vt alicuius personam sustineat. Est enim Mediator inter duas partes dissidentes constitutus. Itaque qua Mediator neutrius personam sustinens. Nisi forte illa Mediationis ratio sit necessaria, quæ postulet vt Mediator personam sustineat partis alterius. Ratio autem ista locum habet in Mediatione, quam postulauit iustitia Dei. Illa enim nullam reconciliationis viam cum mundo peccatis obnoxio inire voluit, nisi Mediator de satisfactione sponderet, & eam iure fideiussoris reipta præstaret. Atque hoc est quod dicitur 2. Corinth 5 19. & 21. *Deus in Christo reconciliauit sibi mundum, Christum pro mundo peccatum*, hoc est hostiam pro peccato, *faciendo*. Atque hoc sensu vere dicitur, Christum non esse Mediatorem nisi illorum quorum personam sustinuit. Sacrificii inquam respectu: omnis enim *Pontifex pro hominibus constituitur apud Deum*. Hebr. 5. 1. Distingui etiam hic potest inter actumque reconciliatio impetratur, & ipsum actus istius apotolesma, quod est reconciliatio. Actus impetrans reconciliationem est oblatio in cruce à Christo peracta. Apoteleſma est reconciliatio. Respectu actus sustinuit nostram personam; nos enim meriti eramus mortem: non respectu apoteleſmatis. Nam effectus ex oblatione existens nititur dignitate & excellentia personæ Christi, non nostra, quorum personam sustinuit. Imo si distinctius illa licet considerare; dicam, Christum non actus, id est, oblationis, sed passionis respectu nostram personam sustinuisse. Factus enim est pro nobis execratio, & factus hostia pro peccato. Vnde apparet, quum omnes in vniuersum homines sint peccatores & maledictioni obnoxii, & Christus humanam naturam omnibus communem assumpserit; verisimile esse quod omnium hominum personam sustinuerit.

Demonstratur falsitas Minoris.

At hoc videmus in Minore syllogismi tui, quæ ita habet. *At Christus electorum tantum personam sustinuit in cruce*, vbi duplex mihi occurrit labes. Vna falsitatis, altera ἀκυρολογίας. Falsitas in eo est, quod Christus dicitur tantum personam Electorum sustinuisse in cruce. Probo. Quia Scriptura hoc nusquam dicit. Imo contrarium dicit plurimis locis. Christus dicitur *agnus Dei qui tollit peccatum mundi*. Ioh. 1. 29. *Deus* dicitur *ita dilexisse* mundum *vt Filium suum dederit*. Ioh. 3. 16. *Christus* dicit se *carnem suam dare pro* mundi *vita*. Ioh. 6. 51. *Deus erat in Christo* mundum *reconcilians sibi*. 2. Cor. 5. 19. *Christus est propitiatio pro* totius mundi *peccatis*. 1. Ioh. 2. 2. Samaritani dicunt, Ioh. 4. 42. *Nos scimus hunc esse vere Saluatorem illum* mundi *Christum*. Item Ioh. 4. 14. *Nos vero spectauimus & testamur Patrem misisse Filium, qui esset Saluator* mundi. Quod vero *mundi* vocabulo istis locis simpliciter tota hominum vniuersitas intelligatur, tum ex ipsis, tum ex vsu Scripturæ est manifestum. Nullus autem meo iudicio locus est in tota Scriptura, in quo *mundi* vocabulum *Electos* significare, citra controuersiam possit commonstrari. Dicitur etiam Christus *pro omnibus mortuus*. Hebr. 2. & alibi. Dicitur *Saluator* omnium *hominum maxime fidelium*. 1. Tim. 4. quæ vox de conseruatione in hac vita nequit explicari citra torsionem & iniuriam. Christus etiam dicitur, 1. Tim. 2. 4. *Mediator Dei & hominum*: dicitur *mortuus pro infirmis, pro impiis, pro peccatoribus*. Rom. 5 6. 8.

II. Accedit huc quod ante breuiter monui: Quod vna est causa totius generis humani, omnes ex æquo in peccatis concepti & nati, & filii iræ: & quod Christus assumpsit humanam naturam omnibus communem, non ex Abrahamo tantum & Dauide, vt Matthæus recenset genealogiam Christi, sed etiam ex Adamo, ad quem Lucas ascendit cap. 3. Obtulit ergo carnem quam habuit communem cum omnibus. Hebr. 2. 14 *Quemadmodum pueri*, &c. Obtulit carnem istam pro causa & culpa communi, nempe pro peccato mundi, cuius respectu nulla est inter homines differentia: & iungit hanc causam Apostolus ad Hebr. 2. super citato, *vt per mortem aboleret illum, qui mortis habet imperium*.

L Acce-

III. Accedat horsum dignitas & excellentia personæ, quæ potuit λύτρον offerre æquiualens culpæ omnium hominum in vniuersum. Veniat in considerationem gratiosus & tener affectus Dei erga humanum genus, quæ in Scripturis generali voce φιλανθρωπία dicitur Tit. 3. 4. Quæ sane vox generatim, significat amorem Dei erga homines: qui affectus Deo tribui nequit, si Deus vllum hominem citra meriti ipsius & peccati considerationem odio prosequatur.

Scio responderi à nonnullis, Deum neminem quidem odisse nisi propter peccatum, sed odio suo iusto destinasse, hoc est, reprobasse nonnullos citra peccati considerationem; sed inuertitur isto pacto rerum ordo: non enim odit Deus quia reprobat, sed reprobat quia odit; reprobat autem peccatorem, quia peccator & peccatum ex æquo illi inuisa & exosa sunt. Odium est affectus in Deo, quo iniustitiam & iniustum odit, sicut in eodem est amor erga iustitiam & iustum. Reprobatio est actus Dei internus in proposito, externus in executione; & actus posterior affectu est, ordine naturæ. Destinatio autem ad odium qualitercunque illa consideretur, necessario habet hæc duo præcedanea, odium aduersus iniustitiam, & præuisionem quod homo sua culpa iniustitiam sit admissurus, siue commissurus.

Scio quidem φιλανθρωπίαν istam Dei non esse omnimodo æqualem erga omnes & singulos homines, sed & nego tantum esse discrimen istius erga homines amoris diuini, vt cum hisce non nisi secundum legis rigorem suæ agere instituerit, cum aliis vero secundum misericordiam suam & gratiam in Christo Euangelio ipsius explicatam. Secundum illum rigorem cum Angelis lapsis agere voluit, secundum hanc gratiam cum omnibus hominibus in Adamo lapsis. Omne enim bonum, quo etiam misericordia & longanimitas comprehenditur. Exod. 33. 19. & 34. 6. 7. statuit in hominum salute vel saluatione ostendere. Nisi discrimen illud quod pleriq; Theologi statuunt inter Angelorum & hominum lapsum, tollere magna ex parte velimus. Dicunt enim Angelos lapsos citra spem restaurationis, homines vero restaurari posse in integrum: causamque affinguant, quod Angeli proprio motu & instinctu, homo Angelo malo instigatore & suasore peccauerit.

Addamus hisce omnibus coronidis vice propriam & immediatam mortis passionisque Christi effectionem, & videbimus ab illa hominum neminem excludi posse. Illa autem est, non actualis peccatorum abhis & illis ablatio, non actualis peccatorum remissio, non iustificatio, non actualis horum & illorum redemptio, quæ absque fide & Spiritu Christi nemini contingunt; sed reconciliatio Dei, remissionis, iustificationis & redemptionis apud Deum impetratio: qua factum est vt Deus iam possit, vtpote iustitia, cui satisfactum est, non obstante, hominibus peccatoribus peccata remittere & Spiritum gratiæ largiri: ad quæ effecta cum peccatoribus communicanda propendebat quidem iam ante ex misericordia; Ex illa enim Christum dedit mundo Saluatorem, at per iustitiam ab illorum actuali productione impediebatur. Interea Deo ius suum integrum manet illa bona (quæ ipsius sunt ex natura, quorum communionem peccatoribus hominibus desiderabat ex misericordia, at obstante iustitia, actu instituere non poterat, & quæ iam iustitia ipsius sanguine ac morte Christi pacata actu potest largiri) iis quibus visum, & istis conditionibus quas præscribere volet, impartiri. Propterea quod ipse vt pars læsa modum reconciliationis præscribere potuit, quem & præscripsit, constantem morte & obedientia Filii sui: & quod ipse idem nobis dedit illum qui Mediatoris munere pro nobis esset functurus. Quod si iam statuamus vllum hominem ab isto effecto excludi, statuimus simul Deum illi peccata non remittere, non quia nolit cum possit, sed quia nõ possit, vtpote iustitia obstante, & quia voluit non posse: propterea quod voluerit iustitiæ suæ satisfieri antequã peccata cuiquã remitteret, & noluerit iustitiæ

IV.

Tollitur hypotheſis maioris.

Reſpondeo ad Maiorem non eſſe de eſſentia ſeu natura Mediatoris, vt alicuius perſonam ſuſtineat. Eſt enim Mediator inter duas partes diſſidentes conſtitutus. Itaque qua Mediator neutrius perſonam ſuſtinens. Niſi forte illa Mediationis ratio ſit neceſſaria, quæ poſtulet vt Mediator perſonam ſuſtineat partis alterius. Ratio autem iſta locum habet in Mediatione, quam poſtulauit iuſtitia Dei. Illa enim nullam reconciliationis viam cum mundo peccatis obnoxio inire voluit, niſi Mediator de ſatisfactione ſponderet, & eam iure fideiuſſoris reipſa præſtaret. Atque hoc eſt quod dicitur 2. Corinth 5 19. & 21. *Deus in Chriſto reconciliauit ſibi mundum, Chriſtum pro mundo peccatum*, hoc eſt hoſtiam pro peccato, *faciendo*. Atque hoc ſenſu vere dicitur, Chriſtum non eſſe Mediatorem niſi illorum quorum perſonam ſuſtinuit. Sacrificii inquam reſpectu: omnis enim *Pontifex pro hominibus conſtituitur apud Deum*. Hebr. 5. 1. Diſtingui etiam hic poteſt inter actumque reconciliatio impetratur, & ipſum actus iſtius apoteleſma, quod eſt reconciliatio. Actus impetrans reconciliationem eſt oblatio in cruce à Chriſto peracta. Apoteleſma eſt reconciliatio. Reſpectu actus ſuſtinuit noſtram perſonam; nos enim meriti eramus mortem: non reſpectu apoteleſmatis. Nam effectus ex oblatione exiſtens nititur dignitate & excellentia perſonæ Chriſti, non noſtra, quorum perſonam ſuſtinuit. Imo ſi diſtinctius illa licet conſiderare; dicam, Chriſtum non actus, id eſt, oblationis, ſed paſſionis reſpectu noſtram perſonam ſuſtinuiſſe. Factus enim eſt pro nobis execratio, & factus hoſtia pro peccato. Vnde apparet, quum omnes in vniuerſum homines ſint peccatores & maled. ctioni obnoxii, & Chriſtus humanam naturam omnibus communem aſſumpſerit; verſimile eſſe quod omnium hominum perſonam ſuſtinuerit.

Demonſtratur falſitas Minoris. I.

At hoc videmus in Minore ſyllogiſmi tui, quæ ita habet. *At Chriſtus electorum tantum perſonam ſuſtinuit in cruce*, vbi duplex mihi occurrit labes. Vna falſitatis, altera ἀναγκλογίας. Falſitas in eo eſt, quod Chriſtus dicitur tantum perſonam Electorum ſuſtinuiſſe in cruce. Probo. Quia Scriptura hoc nuſquam dicit. Imo contrarium dicit plurimis locis. Chriſtus dicitur *agnus Dei qui tollit peccatum mundi*. Ioh. 1. 29. *Deus* dicitur *ita dilexiſſe* mundum *vt Filium ſuum dederit*. Ioh. 3. 16. *Chriſtus* dicit ſe *carnem ſuam dare pro* mundi *vita*. Ioh. 6. 51. *Deus erat in Chriſto* mundum *reconcilians ſibi*. 2. Cor. 5. 19. *Chriſtus eſt propitiatio pro* totius mundi *peccatis*. 1. Ioh. 2. 2. Samaritani dicunt, Ioh. 4. 42. *Noſ ſcimus hunc eſſe vere Saluatorem illum* mundi *Chriſtum*. Item Ioh. 4. 14. *Nos vero ſpectauimus & teſtamur Patrem miſiſſe Filium, qui eſſet Saluator* mundi. Quod vero *mundi* vocabulo iſtis locis ſimpliciter tota hominum vniuerſitas intelligatur, tum ex ipſis, tum ex vſu Scripturæ eſt manifeſtum. Nullus autem meo iudicio locus eſt in tota Scriptura, in quo *mundi* vocabulum *Electos* ſignificare, citra controuerſiam poſſit commonſtrari. Dicitur etiam Chriſtus *pro omnibus mortuus*. Hebr. 2. & alibi. Dicitur *Saluator* omnium *hominum maxime fidelium*. 1. Tim. 4. quæ vox de conſeruatione in hac vita nequit explicari citra torſionem & iniuriam. Chriſtus etiam dicitur, 1. Tim. 2. 4. *Mediator Dei & hominum*: dicitur *mortuus pro infirmis, pro impiis, pro peccatoribus*. Rom. 5. 6. 8.

II.

Accedit huc quod ante breuiter monui: Quod vna eſt cauſa totius generis humani, omnes ex æquo in peccatis concepti & nati, & filii iræ: & quod Chriſtus aſſumpſit humanam naturam omnibus communem, non ex Abrahamo tantum & Dauide, vt Matthæus recenſet genealogiam Chriſti; ſed etiam ex Adamo, ad quem Lucas aſcendit cap. 3. Obtulit ergo carnem quam habuit communem cum omnibus. Hebr. 2. 14. *Quemadmodum pueri*, &c. Obtulit carnem iſtam pro cauſa & culpa communi, nempe pro peccato mundi, cuius reſpectu nulla eſt inter homines differentia: & iungit hanc cauſam Apoſtolus ad Hebr. 2. ſuper citato, *vt per mortem aboleret illum, qui mortis habet imperium.*

Acce-

III. Accedat horsum dignitas & excellentia personæ, quæ potuit λυτρον offerre æquivalens culpæ omnium hominum in vniuersum Veniat in considerationem gratiosus & tener affectus Dei erga humanum genus, quæ in Scripturis generali voce φιλανθρωπια dicitur Tit.3.4. Quæ sane vox generatim, significat amorem Dei erga homines: qui affectus Deo tribui nequit, si Deus vllum hominem citra meriti ipsius & peccati considerationem odio prosequatur.

Scio responderi à nonnullis, Deum neminem quidem odisse nisi propter peccatum, sed odio suo iusto destinasse, hoc est, reprobasse nonnullos citra peccati considerationem; sed inuertitur isto pacto rerum ordo: non enim odit Deus quia reprobat, sed reprobat quia odit; reprobat autem peccatorem, quia peccator & peccatum ex æquo illi inuita & exosa sunt Odium est affectus in Deo, quo iniustitiam & iniustum odit, sicut in eodem est amor erga iustitiam & iustum. Reprobatio est actus Dei internus in proposito, externus in exsecutione; & actus posterior affectu est, ordine naturæ. Destinatio autem ad odium qualitercunque illa consideretur, necessario habet hæc duo præcedanea, odium aduersus iniustitiam, & præuisionem quod homo sua culpa iniustitiam sit admissurus, siue commissurus.

Scio quidem φιλανθρωπιαν istam Dei non esse omnimodo æqualem erga omnes & singulos homines, sed & nego tantum esse discrimen istius erga homines amoris diuini, vt cum hisce non nisi secundum legis rigorem suæ agere instituerit, cum aliis vero secundum misericordiam suam & gratiam in Christo Euangelio ipsius explicatam. Secundum illum rigorem cum Angelis lapsis agere voluit, secundum hanc gratiam cum omnibus hominibus in Adamo lapsis. Omne enim bonum, quo etiam misericordia & longanimitas comprehenditur. Exod.33.19.& 34.6.7. statuit in hominum salute vel saluatione ostendere. Nisi discrimen illud quod plerique Theologi statuunt inter Angelorum & hominum lapsum, tollere magna ex parte velimus. Dicunt enim Angelos lapsos citra spem restaurationis, homines vero restaurari posse in integrum: causamque assignant, quod Angeli proprio motu & instinctu, homo Angelo malo instigatore & suasore peccauerit.

Addamus hisce omnibus coronidis vice propriam & immediatam mortis passionisque Christi effectionem, & videbimus ab illa hominum neminem excludi posse. Illa autem est, non actualis peccatorum ab his & illis ablatio, non actualis peccatorum remissio, non iustificatio, non actualis horum & illorum redemptio, quæ absque fide & Spiritu Christi nemini contingunt; sed reconciliatio Dei, remissionis, iustificationis & redemptionis apud Deum impetratio: qua factum est vt Deus iam possit, vtpote iustitia, cui satisfactum est, non obstante, hominibus peccatoribus peccata remittere & Spiritum gratiæ largiri: ad quæ effecta cum peccatoribus communicanda propendebat quidem iam ante ex misericordia; Ex illa enim Christum dedit mundo Saluatorem, at per iustitiam ab illorum actuali productione impediebatur. Interea Deo ius suum integrum maner illa bona (quæ ipsius sunt ex natura, quorum communionem peccatoribus hominibus desiderabat ex misericordia, at obstante iustitia, actu instituere non poterat, & quæ iam iustitia ipsius sanguine ac morte Christi pacata actu potest largiri) iis quibus visum, & istis conditionibus quas præscribere volet, impartiri. Propterea quod ipse vt pars læsa modum reconciliationis præscribere potuit, quem & præscripsit, constantem morte & obedientia Filii sui: & quod ipse idem nobis dedit illum qui Mediatoris munere pro nobis esset functurus. Quod si iam statuamus vllum hominem ab isto effecto excludi, statuimus simul Deum illi peccata non remittere, non quia nolit cum possit, sed quia nō possit, vtpote iustitia obstante, & quia voluit non posse: propterea quod voluerit iustitiæ suæ satisfieri antequā peccata cuiquā remitteret, & noluerit iustitiæ

IV.

ſuæ pro illo tali tatisfieri. Et contra, ſi ſtatuamus talem Mediationis rationem, qualem tu Perkinſe concipere videris, vt omnium Electorum tum peccata actu ab illis ablata & in Chriſtum translata ſint; qui pœnam pro illis paſſus, illos actu ipſo à pœnis liberauit, tum obedientia ab illo poſtulata fuerit, qui illam præſtitit & vitam æternam illa præſtatione non ſibi ſed illis meruerit; non ſecus quam ſi ipſi hunc Mediatorem noſtro loco conſtituiſſemus, & per eum Deo ſoluiſſemus debita noſtra; iam ſimul ſtatuendum eſt ſecundum ipſum iuſtitiæ Dei & legis rigorem electis deberi & immunitatem à pœnis & vitam æternam, eoſque iſta bona à Deo poſtulare poſſe iure ſolutionis & emptionis: abſque eo vt Deus ab iis poſtulare poſſit vllo iure fidem in Chriſtum & conuerſionem ad ipſum. Quantis autem abſurditatibus & hæc & illa ſententia laboret, non facile eſt dicere. Vnico ſaltem argumento hanc, & altero iſtam refutabo. Si Deus noluit per Filii ſui mortem ſibi ſatisfieri pro peccatis aliquorum hominum, iam nullo iure poteſt ab illis fides in Chriſtum poſtulari, nullo iure illi propter infidelitatem condemnari, neque Chriſtus iiſdem vllo iure iudex ſtatui. Poſteriorem ſententiam confuto argumento validiſſimo ex Scripturis Apoſtolicis deſumpto. Iuſtitia à Chriſto præſtita non eſt noſtra qua præſtita, ſed qua per fidem nobis imputata, adeo vt ipſa fides nobis ad iuſtitiam impurari dicatur. Rom. 4. 5. Quæ phraſis recte intellecta clariſſimam lucem toti huic tractatui adferre poteſt. Concludo itaque Chriſtum omnium in vniuerſum hominum perſonam ſuſtinuiſſe, eo quo dictum eſt modo, & non electorum tantum.

Notatur in eadem ἀνυπολογία. Ἀνυπολογίαν in eo noto, quod dicitur Electorum perſonam ſuſtinuiſſe in cruce, quum electus nemo ſit niſi in Chriſto mortuo & reſuſcitato, & qui iam à Deo caput Eccleſiæ Seruatorque eorum ſit conſtitutus, qui in ipſum eſſent credituri, ipſique ad ſalutem obtemperaturi. Non ergo electi, cum ipſe adhuc in cruce penderet, intelligi in præſcientia Dei: quare nec illorum tanquam electorum perſonam ſuſtinere potuit in cruce. Et propterea etiam inconcinne dicitur Chriſtus reproborum perſonam ſuſtinuiſſe, quia nec reprobatio tunc locum habuit. Suſtinuit autem perſonam hominum peccatorum, impiorum, Dei inimicorum, citra conſiderationem ſeu diſtinctionem electionis & reprobationis. Patet igitur ex hoc reſponſo, iſto argumento concludi non poſſe Chriſtum eſſe tantum Electorum Mediatorem, Mediatoris onere reſtricto ad oblationem in cruce peractam.

Conſideratur argumentū quo ſecunda ratio vrgetur. Producis inſuper aliud argumentum ſententiæ tuæ probandæ, & inquis. *Quicquid Chriſtus paſſus eſt & egit quatenus redemptor, idem in illo & cum illo paſſi ſunt & egerunt omnes redempti. At Chriſtus vt redemptor mortuus eſt, reſurrexit, aſcendit, ſedit ad dextram Patris. Ergo in illo & cum illo mortui ſunt, reſurrexerunt, aſcenderunt, ſedent ad dextram Patris omnes redempti.* Subſumis inde. *At ſoli Electi in & cum Chriſto moriuntur, reſurgunt, aſcendunt, ſedent ad dextram Patris.* Ergo *illi ſoli redempti.* Nos ſingulas argumentationis partes ordine inſpiciemus & examinabimus.

Negatur maior propoſitio ſyllogiſmi. Propoſitio proſyllogiſmi mihi videtur notoria falſitate laborare, quæ etiam facile commonſtrari poteſt. Confundit enim paſſiones actioneſque quibus peracta & impetrata eſt redemptio, cum ipſo redemptionis apoteleſmate, & applicatione redemptionis. Redemptio enim notat non paſſionem, non actionem vllam Chriſti, ſed paſſionis & actionis apoteleſma, & euentum fructumque. Et propterea paſſiones & actiones Chriſti præcedaneæ ſunt redemptionis, redemptio autem præcedanea applicationis. Ex applicatione vero dicuntur redempti. Ergo quod Chriſtus paſſus eſt & fecit ad impetrandam redemptionem, hoc non ſunt paſſi neque fecerunt redempti. Non enim erant tum temporis redempti; ſed per illas actiones redemptio impetrata eſt, illiſque deinde per fidem applicata, atq; ita demum redempti

redempti. Et natura ipsa rerum clare euincit, redemptorem & redemptos relata esse disquiparantiæ; quorum illud sit fundamentum, hoc terminus, non vice versa: & propterea in illo causam comprehendi alterius, & causam quidem sua efficacitate functam: vnde sequitur, redemptos non egisse id quod redemptor fecit: quia sic fuerint redempti ante actum redemptionis à redemptore præstitum & redemptionem impetratam. Si dicas te redemptos non cõsiderare qua redemptos, sed qua homines redimendos. Respon. Quocunque modo considerentur, nunquam vere dici, quod illi in & cum Christo fecerint, quod Christus ipsorum redimendorum causa fecit. Redimendi enim non sunt in Christo neque cum Christo: itaque neque in illo neq; cũ illo quidquam pati aut facere potuerũt. At passi & fecerunt in illo vt vade & fideiussore, inquies. At, inquam ego, vt fideiussore non ab ipsis sed à Deo pro illis constituto, & cui à Deo impositum sit munus redemptionis. Verum quidem quod ab hominibus assumpserit naturam in qua redẽptio erat peragenda: sed ille obtulit eandem, non homines in illo. Quod si respectu dicantur in illo passi, quia natura ipsorũ in persona Christi passa sit: vides & hoc pacto generalem esse redemptionẽ ad omnes, quorum eadem est natura. Forte respicis ad locos illos Scripturæ vbi nos dicimur *Christo commortui, sepulti cum eo, & cum eo resurrexisse. Rom.* 6. v. 3. 4. 5. At male illos explicas, si ad præsens negotium pertinere arbitraris. Agitur enim illis locis de crucifixione, morte, sepultura, resurrectione, quas ipsi in propriis singuli personis perpetimur & experimur. At illæ non sunt redemptionis meritoriæ, vt crucifixio, non mors, &c. Christi. Deinde illis locis peragitur negotium nostræ in Christum per fidem insitionis & cum illo communionis, quæ pertinent ad applicationem redemptionis: hic vero agitur de ipsa redemptionis impetratione & actibus ad illam pertinẽtibus. Sensus enim illorum locorum est. Quod nos per fidem Christo insiti ex illo vim Spiritus accipiamus, qua vetus noster homo crucifigitur, moritur, sepelitur, & nos in nouam vitam resuscitamur & resurgimus. Vnde apparet illa ad præsens negotium omnino non pertinere.

Assumptionis rectus sensus est, quod Christus redemptionis munere fungens mortuus sit, resurrexerit, adscẽderit ad cælos. Non enim est redemptor antequam se Patri in mortem offerat & ex mortuis resurgat. Dico breuius, Christum mortuum esse & resurrexisse, quatenus est Redemptor officii impositione & susceptione, nõ eiusdem præstatione. Nam mors & resurrectio Christi ad officii Redemptoris functionem pertinent. Hinc iam apparet quo sensu conclusio vera sit. Non illo quem tu intendis, quasi illi, quos redemptos vocas, in persona Christi mortui sint & resurrexerint; sed quem ego explicui iam paulo ante, sensu inquam pertinente non ad impetrationem redemptionis, sed ad redemptionis impetratæ applicationem. Christus enim dicitur *ingressus in sacrarium, aternam redemptionem nactus. Heb.* 9. 12. quam redemptionem misso cælitus Spiritu sancto communicat cum credentibus.

Adsumptio eiusdem datur.

Conclusio quodam sensu vera.

His ita consideratis, id quod subsumis, contra hanc quam ego defendo, sententiam non facit. Nam vere solis Electis conuenit isto sensu quem explicuimus cum Christo mori, resurgere, adscendere, & sedere ad dextram Patris. Et illi, ratione insitionis in Christum & applicationis beneficiorum Christi, communionisque cum Christo redempti dicuntur. *Apoc.* 5. 9. 10. *Dignus es qui accipias librum & aperias eius sigilla, quoniam mactatus es, & redemisti nos Deo per sanguinem tuum ex omni tribu, & lingua & populo, & natione. Et fecisti nos Deo nostro Reges & Sacerdotes, & regnabimus super terram.* Sic Apocal. 14. 3. 4. *Empti ex terra & ex hominibus* dicuntur iidem. Notandum autem quod illa subsumptio ex antecedentibus sit inconsequens, nisi prosyllogismi propositioni adiatur particula restrictiua, hoc pacto: Quidquid Christus passus est & egit, hoc in eo & cum eo passi sunt egeruntque omnes & soli redempti.

Considerat ur subsumptum.

Quæ vero iam adfers probandæ isti subsumptioni, facile à me admittuntur isto quem explicui sensu. At quæ præterea adfers ad enucleandum sensum tuum, animadversionem merentur. Ita enim peccata illorum pro quibus Christus mortuus est, condemnata sunt in carne Christi, vt illi nõ eo facto liberentur à condemnatione, nisi reipsa credant in Christum. *Nulla* enim *est condemnatio iis qui sunt in Iesu Christo, qui non secundum carnem sed secundum Spiritũ ambulant.* Rom 8.v.1. Perpetuus est error confusionis disparatorum, seu compositionis diuidendorum. Impetratio enim & ipse actus impetratorius confunditur cum applicatione, & ille in huius locum substituitur.

Ad tertiam rationem.

Tertio inquis, *victima expiatrix sanctificat eos pro quibus est victima. Ad eosdem enim pertinet victima & sanctificatio.* At *Christus Electos solos & credentes sanctificat.* Ergo *Christus pro solis Electis & credentibus est victima.*

Expenditur Maior.

Respondeo ad Maiorem. Victima expiatrix sanctificat non qua oblata sed qua applicata. Quod planissime videre est in loco abste citato. *Hebr.* 9.13.14. Cinis enim iuuencæ *aspergens* inquinatos sanctificat: ita & Christi sanguis *aspersus*. Qua de causa *sanguis aspersionis* dicitur *Heb.* 12.24. Non secus atque illi qui non tantum cædebant agnũ paschalẽ, sed & postes cædium suarum sanguine illius aspergebant, præteribantur ab Angelo percutiente. Deinde si particula ista, *pro quibus*, significat non tantum oblationem, sed etiam oblationis fructum & vtilitatem, concedo Maiorem. At nõ agitur hic de applicatione victimę Christi, sed de oblatione tantum, quam Scriptura simpliter factam dicit *pro hominibus Heb.* 5.1. Inter oblationem autem & applicationem seu sanctificationem fides interueniat necesse est. Quare oblatio victimæ facta non pro fidelibus, verum pro hominibus peccatoribus, hac tamen conditione vt nõ sanctificet nisi credẽtes in Christum. Quare, etiam Minore concessa concludi nequit, Christum pro solis Electis se obtulisse, quum Electio ipsa oblatione sit posterior: vtpote facta in Christo oblato, mortuo, resuscitato, æternamq; redemptionẽ per sanguinem suum adepto. Addis porro *Christũ perfectum saluatorem esse eorum quos saluat, non merendo tantum, sed & efficaciter salutẽ operando.* At quis negat hoc? Sed distinguuntur duæ hę functiones & operationes Christi, salutis nempe per peccatum amissæ; recuperatio per sanguinem Christi, & salutis sanguine partę actualis per Spiritum sanctum communicatio seu applicatio. Illa fidei est præcedanea, hæc fidem ex decreto Dei postulat præcedentem. Quare licet Christus non dicatur perfecte seruare illos qui actu non saluantur, tamen Saluator dicitur etiam aliorum quam fidelium. 1. *Tim.* 4.v.10. Qui locus quomodo cõmode explicari possit, nisi per distinctionem vel salutionis sufficientis, & efficacis, vel salutis recuperatæ & applicatæ, non video. Loci quos ex Patrib. citas, partim ad præsens negotium non faciunt; partim faciunt quidẽ sed nihil aliud docent, quam quod mors & passio Christi, quæ sunt sufficiens pretium pro redimendis omnium hominum peccatis, solis electis & fidelibus reipsa prosint ad salutem. Quæ de *applicatione* dicis proba sunt: sed velim te recte inter istam & quæ illam præcedunt distinguere. *Applicatio Mediatoria.*

Ex hisce iam dictis apparet, decretum dandi Mediatorem & per Mediatorem saluandi fideles, prius esse decreto Prædestinationis, quo hi destinantur saluti in Christo, isti condemnationi extra Christum positi. At *decretum Electionis* dicis *causam esse ac principium omnium in hominibus salutarium donorum & operum.* Concedo, sed nõ qua decretum electionis, verum qua decretum conferendi gratiam. Qua vero est Electionis decretum, est causa cur hisce solis gratia conferatur: opponitur enim reprobationi, & illam necessario infert. Nulla enim Electio citra reprobationem; & nomen ipsum Electionis dilectionem significat cum secretione non dilecti, saltem non isto modo & gradu, restringitque dilectionem ad hosce qui Electi dicuntur, exclusis aliis ab eadem, qui non Electi seu reprobi dicuntur. Quatenus ergo isto actu, qui *Concluditur quatenus de Electione dicta.*

qui Electio dicitur, salutaria dona conferuntur alicui, est proprie dilectio: qua restringitur illa collatio ad nonnullos exclusis aliis, electio dicitur. Vnde apparet primo dilectionem istam quæ est secundum Electionem, non minorem futuram erga Electos, quam nunc est, etiamsi non esset secundum Electionem, hoc est, etiamsi omnibus in vniuersum hominibus eundem fauorem & amorem suum Deus declararet. Secundo illos qui dilectionem in Christo causam faciunt salutis hominum & solam quidem; non facere iniuriam gratiæ, etiamsi dilectionem illam negent esse secundum Electionem, hoc est, ad paucos decreto aliquo Dei restrictam. Negant quidem quod verum est, sed citra gratiæ & misericordiæ iniuriam: præsuppono enim illos eandem dilectionem statuere causam salutis, quam statuunt qui Electionem vrgent. Scio quidem Augustinum aduersus Pelagianos sæpe dicere, *qui gratiam faciunt omnibus communem gratiam ipsam negare*; sed id non est in vniuersum verum: valet autem cõtra Pelagianos & omnes istos qui tum temporis gratiam faciebant vniuersalem. Nam gratiam interpretabantur donũ omnib. ex æquo in natura prima per creationem collatum. Fateor quidem ex vniuersalitate gratiæ consequentias nonnullas deduci posse, quæ vniuersalitatem gratiæ ipsi gratiæ qua saluantur Electi indirecte aduersari commonstrabunt. At sciendum non omnes teneri istas consequentias ita accurate inspicere; & velim hoc aperte cõmonstriari abs te Perkinse. Multum enim efficies, non ad tuam quidẽ, quam hic spaciatim tractas, sententiam probandam; sed ad electionem & reprobationẽ in vniuersum confirmandam. At dicet aliquis, per reprobationem nonnullorum, hoc est, per dilectioni iunctam electionem, electos de amore Dei erga se indebito magis conuinci, quam si omnibus citra discrimen iste idem amor à Deo præstaretur. Fateor sane, & Scriptura sæpe isto argumento vtitur: At potest etiam citra istud argumentum gratuitus & indebitus erga nos amor comprobari & cordibus nostris obsignari. Vnde etiam apparet nullam esse absolutam necessitatem istius argumenti producendi. Hæc autem non dico, quod velim dogma de Electione in Ecclesiis non doceri. Absit. Sed vt commonstrem moderate idem tractandum esse, & citra offensam fidelium infirmiorum: qui eo ipso quod audiunt se de salute certos esse non posse, nisi de Electione credant id quod docetur cum reiectione aliorum, dubitare incipiunt, an sensus quem aliquando de salutis certitudine perceperunt, Spiritus sancti testimonio an vero cuidam persuasioni & præsumptioni sit tribuendus. Hæc scribo expertus. Atque hæc de *Electione*. *Reprobationem* illi oppositam iam videamus.

Examinatur prior definitio decernere præterire quoad gratiam supernaturalem, vt ei Reprobationem & iram in illorum debito exitio declararet.

Definis autem decretum *Reprobationis* dupliciter. Primo dicis esse *opus diuinæ prouidentiæ, quo Deus decreuit certos homines præterire quoad gratiam supernaturalem, vt ei Reprobationem & iram in illorum debito exitio declararet.* In qua definitione quatuor mihi videor σφάλματα notare posse, quæ monstrabo, Perkinse optume, si te volente possum. Primum σφάλμα est, quod generis vice *opus* posuisti, quum decretum, vt immanens in Deo, nullo modo *opus* dici possit, quod est extra efficientem existens post actum, & ex actu efficacitate seu efficientia efficientis producto. Malim itaque *actum* pro genere posuisse. Alterum vitium est, quod obiectum istius actus non bene describis; *certos* enim *homines præterire* dicis, citra vllam conditionis in illo obiecto requisitæ mentionem, & quidem quod illi tales sint peccatores. Peccatum enim est conditio requisita in homine per reprobationem præterieundo, seu, vt ita dicam, præteribili. Quod breuiter ita doceo hisce paucis argumentis. Primo, Scriptura nullam agnoscit hominum à Deo factam reprobationem, nisi cuius causa meritoria sit peccatum. Secundo, Quia reprobatio est opposita electioni, sequitur, si electio diuina versatur circa peccatores, etiam reprobationem circa eosdem versari. At electio, vt docuimus, circa peccatores versatur. Tertio, Quia gratia illa supernaturalis quæ per reprobationem negatur, est gratia pec-

Reprobatio versatur circa peccatores.

peccatori tantum necessaria ; remissionis nempe peccatorum & renouationis S. sancti. Quarto, Quia iustitia & ira demonstrari nequit, nisi aduersus peccatorem, vbi enim peccatum non est, ibi nullum locum habet, vel ira vel iustitia puniens, quam hic intelligas est necesse. Quinto, Quia exitium nemini nisi peccatori debetur ; & tu dicis, *in Reproborum debito exitio iram Dei & iustitiam declarari.*

Quum autem peccatum pono meritoriam causam reprobationis, ne existimato me iustitiam contra ponere causam meritoriam Electionis. Est enim peccatum causa meritoria reprobationis omnium in vniuersum peccatorum. Et Electio est non tantum ex gratia indebita, quam homo non promeruit, sed etiam ex gratia prauum demeritum tollente. Posita autem causa meritoria non ponitur statim effectus, nisi intercedente voluntate illius, cuius est, debitam pœnam inferre ex merito peccati : ille autem potestatem habet peccatum secundum meritum suum punire, vel ex gratia in Christo condonare. Quare vtrobique causa proxima & immediata, tum in electione, tum in reprobatione ponitur voluntas Dei libertima. Si vulgatam mihi opponis distinctionem; qua peccatum in obiecto executionis quidem requiri dicitur, at non in obiecto ipsius decreti : Respondeo, tam non licere Deo velle cõdemnare aliquem, seu velle præterire circa peccati considerationem, quam non licet illi actu præterire vel condemnare aliquem citra peccati meritum. Vt enim iustitiæ actus primo est in volitione, deinde in executione; ita quoque iniustitiæ: & prima iniustitia est velle malum, altera idem facere. Quare vere dicitur vnam eandemque esse & decreti & ipsius executionis causam.

Tertium vitium est, obscuritatis & inconcinnæ enuntiationis. Quid enim sibi vult ista phrasis, *præterire quoad gratiam supernaturalem?* pro eo quod est præterire in dispensatione & collatione gratiæ supernaturalis. Est insuper in voce *supernaturalis* ambiguitas. Est etiam gratia supernaturalis, tum quæ naturæ integræ superaddi-

tur, naturam euehens supra naturam, tum quæ naturæ corruptæ confertur, eandem corrigens, & ad cœlestia supernaturaliaq; attollens. Quartum erratum est, quod finẽ adfers qui nulla necessaria copula cum antecedẽte causa præteritionis cohæret. Non enim illi actui præsupponitur peccatum, nõ ex eo existit necessario peccatum: quorum alterum tamen ad necessitatem cohærentiæ illius actus cum fine necessario requiritur. Si vero dicas peccatum ex ista præteritione necessario existere ; iam Deum peccati auctorem facis, per negationem gratiæ sine qua peccatum vitari nequit. Quod si gratia per præteritionem negata, non sit necessaria ad peccatum vitandum, iam potuit homo sine illa à peccato abstinere, & sic exitium nõ mereri. Hoc si potuit, non existit illa iustitiæ & iræ declaratio ex actu isto decretæ præteritionis. At nosti definitionis partes inter se necessario vinculo cohærere, & finem illum in definitione non ponendum, qui etiam posito actu aliquo, tamen ex eodem non existit. Est enim finis per accidens, qui propterea à definitione, quæ est per se & scientiam absolutam parit, abesse debet.

At videamus alteram definitionẽ, quam forte ideo adduxisti, quia priorem minus bonam putasti. Ista autem sic habet. *Decretum reprobationis est voluntas permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa.* Scio illam definitionem à Scholasticis, & inter alios à Thoma vsurpatam ; cuius ego ingenio & eruditioni plurimum tribuo, siquis alius: at hic mihi hallucinatus videtur ; & primo quidem, quod reprobationis decretũ peccato præcedaneum faciat, quod ego iam ante refutaui. Secundo, quod permissionẽ illam tribuit reprobationis decreto, quæ alteri cuidã prouidentiæ generalioris decreto est tribuenda. Quod ita doceo. Actus ille, qui circa omnes in vniuersum homines citra electorum & reproborum discrimen versatur, non est actus reprobationis ; illo enim Deus circa solos reprobos versatur. At actus ille permissionis, quo Deus permi-

permisit hominem cadere in culpam, est generalis, & ad omnes in vniuersum homines se extendens. *Omnes* enim homines *in Adamo peccauerunt* Rom. 5 Et *omnes natura filii iræ*. Ephes. 2. Ergo actus ille non est reprobationis, sed prouidentiæ generalioris, omnes omnino homines curantis citra discrimen, statumque illorum primæuum in Adamo moderantis & administrantis. Si dicas vtrumque cõiungendum; permissionem casus & illationem pœnæ, & sic totum illud complexim sumptum, esse proprium reprobationis; respondeo, hoc pacto permissionem illam, secundum quam Adamus lapsus est, & in eo omnes ipsius posteri, quæ vna est & vniuoca, in duas diuersas resolui, & eo ipso duplicem & æquiuocam esse: in decretum nempe reprobationis, quatenus permissi sunt cadere reprobati, & in decretum prouidentiæ, qua etiam permissi sunt cadere ipsi electi.

Addo aliud argumentum meo sane iudicio inconfutabile. Reprobatio & Electio oppositæ & diuisæ dicuntur, neq; vna est sine altera; quare nullus actus vni istarum tribuendus, cuius oppositus siue affirmatiuus siue negatiuus non tribuatur alteri. At nullus actus oppositus isti permissioni potest electioni tribui. Vnicus enim est actus isti permissionis actui oppositus, nempe impeditio à casu in culpam. At nullus homo, & ne electus quidem, impeditus fuerit in peccatum. Nam ipsi etiam electi in Adamo peccarunt. Ergo neque actus permissionis reprobationis decreto est assignandus. Quod argumentum si diligenter attendas, videbis inde plane constare, permissionem istam & reprobatione & electione esse priorem; & propterea quoque decretum permittendi, prius decreto electionis & reprobationis, prius inquam ordine & natura. Manet itaque alterum istud reprobationis proprium; quod quia præsupponit peccatum, etiam inde concludo reprobationis obiectum esse homines peccatores.

Duplex actus decreti Reprob.

Circumscribis porro reprobationis decretum duobus actibus. *Prior est propositum deserendi quosdam homines, iustitiæ meæ in eis declarandi.* At quam iustè, nisi præmientem? Si illam coincidit iste actus, cum altero, *ordinatione* nimirum *ad pœnam*. Alii distinguunt istud idem decretum in actum negatiuum præteritionis, & adfirmatiuum ordinationis ad pœnam. Si idem voluisti, male enuntiasti. Ordinationi enim ad pœnam, iustitia puniens præficitur, defectioni, libertas voluntatis diuinæ.

Actus triparte hominum non habet scripturæ locum.

Cæterum quod ista *desertio causam ex parte hominum non habeat*, nullo Scripturæ loco docebitur, quæ vbique docet, desertionem omnem esse propter peccatum. Et licet hoc ita habeat, inde tamen non sequitur, *Dei beneplacitum meritum* non esse causam desertionis. Nam liberum Deo est peccatorem desertionem meritum, vel deserere, vel non deserere; Atque ita voluntas Dei est causa proxima & immediata desertionis, & quidem hoc respectu, quod cum possit non deserere, velit tamen deserere, causa vnica desertionis. Dispensat enim Deus absolute pro arbitratu de peccati merito, an illud tollere velit in filio suo, an vero extra Filium suum punire. Et quid quæso decedit *beneplaciti* (malim *placiti*) diuini libertati, si dicatur deserere non posse non peccatorem? Quemadmodum enim per iustitiam suam deserere non potest nisi peccatorem. Et libertas non obiecta circumscribit, circa quæ Deus versatur volendo, sed modum, quo vult circa aliquod obiectum versari.

Velim autem mi Perkinse, vt libertatem voluntati Dei nullam tribuas, quæ in ipsius iustitiam impingat. Iustitia enim voluntate prior est & istius regula, voluntati libertas vt modus eius attribuitur. Quare etiam modus iste à iustitia circumscribitur. Neq; tamen propterea negabitur Deum esse volens liberrimum. Quum enim volens liberrimum sit, non quod omnia vult, sed quod quæcunque vult, libere vult, quid officit libertati Dei, si dicatur quædam non velle, quia per iustitiam suam illa velle non possit, quum illa libertas non à superiore extra Deum, sed ab ipsa iustitia Dei circumscribatur? Atque hoc sensu, voluntas Dei

 exatur

dicitur *causa causarum, & extra vel ultra quam ratio nulla est quærenda*; quod etiam obtinet in mea explicatione. Quærat enim quis, cur Deus illum deserat & illum alliciat? Respondetur, quia vult: cur autem velit, causa extra illum non est. At est causa extra illum, cur iure velle possit aliquem deserere; illa autem causa est peccatum: non efficiens actualem desertionem, sed promerens, & dignum faciens peccatorem desertione; certoque deserendum, si Deus illum pro merito punire velit, quod velle ipsius libero arbitratui permittitur.

Est quidem homo *vt lutum in manu figuli*, sed inde non sequitur, Deum de isto luto iuste facere posse, quicquid actu omnipotentiæ suæ de illo facere posset. Potest illud lutum à se conditum & hominem factum in nihilum redigere; est enim ipsius summo iure: at non potest idem lutum odisse, non illi irasci, non æternum condemnare, nisi massa illa sua culpa peccatrix, & massa corruptionis facta fuerit. Qualiter etiam Augustinus locum ad Rom. 9. explicat de massa corruptionis. At inquis, *si Deus homines qua peccatores tantum, non qua homines præterire voluerit æterno decreto suo, tum non facit ipse vasa iræ, sed à seipsis vasa iræ facta inuenit.*

Respondeo, esse phraseos ignorationem qua Apostolus vtitur *Rom.* 9. Nam *vas ad iram facere*, non significat peccare, seu ira se dignum facere per peccatum, quod sane homo fecit sua culpa; sed significat eum qui peccauit & ira se dignum fecit, iustæ iræ destinare; qui sane est actus diuini iudicii, peremptorii quidem, quia est Reprobationis, at circa peccatorem occupati, qui iræ meritoria causa est solum peccatum. Si inquies, *massa* nomine non homines conditos sed cõdẽdos significari ex vi vocis: negabo vim & etymon vocis ad præsens vigere. & dicã ex vsu Scripturæ vocẽ illã nõ tantũ tribui hominibus conditis, sed etiam peccatoribus, & in gratiam reconciliationis assumptis, & fœdus gratiæ præuaricantibus, vt apud Prophetam Ierem. 18. *Annon domus Israel in manu mea est, vt lutum in manu figuli?*

In tertio argumento tuo discedis à controuersia, ipsiusq; statu vero, contra legem probæ disputationis, & propterea non concludis quod quæritur, nisi foret dicas, *gratiam reiicere* idem esse quod *peccare*; quæ sane duo in Scripturis sæpe distinguuntur. Pharisæi enim iam ante in Adamo, imo & in seipsis peccatores erant, antequam *consilium Dei aduersus seipsos contemnerent, non accedentes ad baptismum Iohannis.* Luca 7. Iudæi, quorum est mentio Act. 13. iam ante erant in Adamo & seipsis peccatores, priusquam *gratia Dei indignos se præstarent, sermonem vitæ repudiantes.* At vero hic quæritur, an Deus præterierat *peccatores*, non an *quos videt gratiam reiecturos.* Neque *propterea pendebit reprobatio ab hominibus*, si Deus neminem reprobet, nisi reprobationem & desertionem promeritum. Effectus enim dici nequit ab illa causa pendere, quæ posita effectum non producit. At peccatores sunt omnes homines, & Electi non deseruntur. imo peccatum desertionis causa non est, nisi interueniente iudicis sententia damnatoria, qua puniendum statuitur peccatum iuxta demeritum ipsius. Et quis ignorat sententiam non à reo sed iudice pendere, etiamsi reus sententiam illam sit promeritus actu suo, citra quem iudex sententiam illam nec concipere posset, nec enunciare, nec exsequi. Neque hinc sequitur *alios Deum eligere & sic eligi ab eo, alios vero reiicere & propterea reiici.* Nam statuitur peccatum commune meritum in electis & reprobis, per sententiam quæ postulat simpliciter vt obiectum prædestinationis statuantur homines peccatores, citra ipsius peccati distinctionem specialem.

Probas autem gratiæ reiectionem præuisam, non esse causam desertionis, quia *infantes extra fœdus Euangelicum morientes gratiam non repudiauerint*, qui tamen reprobi sunt & à Deo deserti. At inquam ego, in parentibus, auis, abauis, atauis, tritauis, Euangelii gratiam repudiarunt, quo actu meruerunt vt à Deo desererentur. Velim enim mihi solidam adferri rationem, cur, cum omnes in Adamo contra legem

pecca-

peccauerint posteri ipsius, atque eo ipso pœnam meriti sint & desertionem, etiam infantes in suis parentibus quibus gratia Euangelica est oblata, at repudiata, non peccauerint contra gratiam Euangelii. Perpetua enim est fœderi Dei ratio, quod filii in Parentibus comprehendantur & censeantur.

Quartum argumentum quod ex *Rom.* 9. adfers, ad præsens negotium non facit. Agit enim ibi Apostolus de decreto quo statuit Deus nõ ex operibus, sed ex fide in Christũ iustificare, & saluare, qui salutis & iustitiæ hæredes sunt futuri; non autẽ de decreto quo statuit hos aut illos saluare, alios vero condemnare, seu quo statuit his fidem dare, aliis vero denegare. Quod ex ipso loco & toto contextu facillime commonstrari potest, & iam posset, si tempus pateretur. At etiam concesso eo, non tamen dato, quod Apostolus opera excludit ab isto decreto de quo hic agitur, non tamen sequitur quod intendis probare. Nam Augustinus illud de operibus interpretatur, quæ vnicuique illorum sint propria, non communia ambobus; quale fuit peccatum originis, in quo iam concepti erant ambo, quum Deus Rebeccam alloqueretur. Quæ Augustini interpretatio ex eo vera esse euincitur, quod Apostolus velit Iacobum nihil boni & Esauum nihil mali fecisse, cum diceretur Rebeccæ matri, Maiorem seruiturum Minori quasi Esau male agendo meritus esset vt seruus esset fratris sui Minoris, qui bene agendo sibi prærogatiuam istam comparasset. Et propterea *non omnem peccati respectum excludit*, peccati inquam cui ambo æque erant obnoxii. *Voluntas* autem *in qua Paulus acquieuit*, non est ista qua aliquem non peccatorem statuit æternæ morti adiudicare, sed qua ex æque peccatoribus hunc misericordiam impartitur, alterum vero indurat: quæ sane voces peccati præexistentiam connotant. *Misereri* enim nemo potest nisi *miseri*: et miser nemo nisi peccator. *Indurare* etiã causam habet peccatum, imo contumaciam in peccato perseuerantiam.

Vltima vero tua ratione nihil concludis aduersus eos, qui peccatum statuunt conditionem in obiecto prædestinationis requisitam: fatentur enim *mera esse voluntatis diuinæ, quod hic sit Electus, ille vero Reiectus.* Et locus quem citas ex Auctore libri de vocatione gentium etiam prædestinationi præstituit peccatum. Non enim liberatur qui per peccatum captiuus factus non est, & miser.

Secundum actũ reprobationis ponis *ordinationem ad pœnam*, quam in *simplicem* distinguis & *comparatam*. At isti distinctioni & locus esse potuit in contratio Electionis actu.

Secundus actus reprobationis duplex.

Electio enim simplex est assumptio in gratiam, Electio comparata, qua iste & non ille in gratiam assumitur. Quod simplicis ordinationis causam facis voluntatem Dei, non tamen exclusa peccato, recte facis. Nam verissimum est, eandem Deo esse causam volendi & faciendi id quod decreuit. Et quam habet peccatum rationem ad damnationem ipsam, eandem etiam habet ad ordinationem. Habet autem ad damnationem causæ meritoriæ respectum, ergo & causæ meritoriæ respectum habet ad ordinationem. Et nulla est verisimilis ratio, qua contrarium adstrui possit. Quare simpliciter negari non potest, *peccatum esse causam decreti damnationis.* Vt vt enim non sit causa immediata, proxima, præcipua, est tamen causa meritoria, citra quam Deus neminem ad pœnam iuste ordinare posset. Quod autem *peccatum non præcedat ordinis rationem in præscientia diuina priorem illum actum* prætertionis & desertionis, probari velim. Nullus sane est locus Scripturæ, quid continet meo iudicio, velim vnum proferri.

Ordinatio comparata est, qua hic non ille ordinatur ad pœnam, & pari quidem conditione. Deus enim habet potestatem puniendi peccatum & remittendi pro arbitrio, neque cuiquam est obnoxius, nisi quatenus se per promissiones suas obligauit. Hinc vero *libertas diuina bonitatis ostenditur*, sed non tantum hinc. Est enim eadem declarata in ipsa creatione & dispensatione bonorũ naturalium, eo ipso, quo vnam partem

Ordinatio comparata quæ sit.

Nihili, vt ita dicam, voluit esse cœlum, alteram terram, tertiam aerem: & ita deinceps Quin & *eandem libertatem in dispensatione bonorum supernaturalium* demonstrauit per creationem. Alias enim suarum creaturarum ornauit supernaturalibus donis, vt Angelos & Homines, alias & reliquas quidem omnes, sine donis supernaturalibus condidit. Adde, quod non in creatione solum, sed & gubernatione & administratione creaturarum rationalium, eandem libertatem demonstrauit, quum supernaturalis fœlicitatis communicationem instituit secundum certam legem & placitum suæ voluntatis: Vnde intelligere potuerunt Angeli & Homines, Deo liberum esse illam communicare pro arbitrio. Hoc enim declarat cõditionis arbitraria præscriptio. Hæc moneo, ne quis putet, hunc quo de agimus, actum primum esse, quo Deus libertatem suæ voluntatis demonstrauit.

Ista vero verba tua: *& quidem si Deus omnes à se de certo perderet & damnaret, iniustus tamen non esset*; probare non possim, nec tu ipse, si antecedentia cum istis conferas. Dixisti enim ordinationem ad pœnam ordine posteriorem esse peccato, & peccatum hic non interponis inter desertionem, primum actum reprobationis, & damnationem, qui est secundus: & damnatio non sequitur immediate desertionem, sed peccatum. Et, vt verbo dicam, verba ista manifestam falsitatem continent. Primo, quia *iudex totius mundi non potest iustum cum impio perdere*; & peccatum est sola & vnica causa meritoria damnationis *Qui peccauit illum delebone libro vita. Anima quæ peccauit moritur. Si peccaueris, morieris, & non viues.* Secundo, quia ista desertio est causa, in quam peccatum resolui potest, & propterea peccati causa per modum remouentis, vel non dantis prohibens, sine quo peccatum vitari non potuit. Et non leuis error in eo commissus, quod quum peccatum non præsupponas desertioni & prætentioni diuinæ, ordinationem tamen ad pœnam desertioni subiungas, sine explicatione cohærentiæ vtriusque actus istius. Quod si coneris, non in leuiorem incides culpam; facies enim desertione ista Deum peccati auctorem, quod argumẽtis irrefutabilibus commonstrare potest. Similitudines abs te propositæ non quadrant proposito, & propterea sunt dissimiles. Aliud enim est occidere bestiam, quo facto non est amplius bestia, nec misera, & ex ædibus aliquem excludere, quem admittere non teneris: & aliud hominem æternis pœnis addicere, quod longe grauius est quam eundem in Nihilum redigere.

Gen. 18. Exod 32. Ezech. 18.

Huius comparatæ reprobationis causa est mera Dei voluntas sine consideratione peccati, nempe quod valeat ad distinctionem faciendam, non autem ad ipsam ordinandi potestatem, quæ in Deo quidem est vt Domino & Iudice, sed exerceri actu non potest, nisi in peccatorem pœnam prometitum ex æquitate iustitiæ diuinæ. Cui meæ distinctioni accedit quod ex *Augustino* citas & *Gregorio*. Vterque enim peccatum meritoriam causam facit reprobationis, & omnino prædestinationi diuinæ peccatum & peccatores præstruit: at actum discretionis meæ Dei voluntati tribuit. *Causa comparata reprobationis.*

Huius *secundi reprobationis actus* duos facis *gradus, iustam desertionem, & damnationem ob peccatum*. Vnde apparet, desertionem, quam primum reprobationis actum fecisti, ab hac desertione distinguere. Nec tamen addis, quodnam sit inter duas istas desertiones discrimẽ, quod tamen factum oportuit confusionis vitandæ causa. Licet tamen ominari, cum illam feceris peccati præcedaneam, quod hanc peccati consectaneam esse velis, & ex merito peccati existentem. Desertionem autem diuinam duplicem facis; an hanc, qui est primus gradus actus secundi reprobationis, an vero desertionem diuinam in vniuersum, non explicas. Non illam meo iudicio: quia desertio illa ad secundum actum reprobationis pertinens, est propter peccatum; & prima hæc ponitur abs te peccato præcedanea. Forte erit eadem cum desertione primo actu reprobationis. Si ita est, non potes notam confusæ tractationis hoc loco effugere. At videamus quomodo duplicem. *Gradus duo secundi actus reprobationis.*

Prior. plicem illam defectionem nobis explanes. Priorem dicis esse *negationem auxilii & confirmationis, gratiæque secundæ, quæ prima efficax reddatur ad resistendum tentationibus & perseuerandum in bono*, eamque vocas *explorationis desertionem*; & eorum etiam esse dicis, *qui Deum nondum deseruerunt*, quod probas exemplo Protoplasti Adami. At quæro ex te, mi Perkinse, an illud auxilium, istam conformationem gratiamque secundam adeo necessaria putes ad perseuerandum in bono, vt sine iis homo tentationi resistere non potuerit? Si ais, vide quomodo Deum excuses à culpa peccati, qui homini citra ipsius culpam negauerit necessaria dona & auxilia ad perseuerandum in bono: Si neges, tum vero declara mihi quo iure hanc vocem desertionē Dei. An ille potest dici destitutus à Deo ornatus, gratia gratum faciente præditus, instructus omnibus necessariis donis & auxiliis ad perseuerandum in bono, quin & ipsa Dei Spiritusque sancti assistentia munitus ad resistendum tentationi? Si cum Scriptura loqui velis, desertionem illam appellare non potes. At dices non simpliciter quidem dici desertionem, sed ἐπι, & quodammodo: quatenus nempe Deus illi, cui ista omnia contulit, non præstat auxilium efficax; non confirmationem actualem in bono, non gratiam secundam, sine qua priores illæ gratiæ inefficaces sunt: quod dicis ex euentu apparuisse, quia si ista etiam obtinuisset, perstitisset in bono, nec lapsus fuisset. Quod ex Augustino enuntiabis: *Deum non deseruisse hominem quoad posse, sed quoad velle*; hoc enim si habuisset, stetisset. Ingredimur hic, Perkinse doctissime, tractatum difficillimum & vix explicabilem, mihi saltem tyroni adhuc, & in istis apicibus Theologiæ Sacræ non satis exercitato. Audebimus tamen aliquid fieri gratia illius qui parvulis dat sapientiam & cæcis visum. Tu iuuabis in partem, vt mutua collatione veritas magis eluceſcat. Non enim in te, sed ad te scribere instituī, & discendi & docendi causa.

Duo autem mihi hic explicanda video necessario. Primo, de gratia sufficiente & efficaci. Secundo, de vtriusque administratione & dispensatione, dispensationisque causis.

Nota.

Hic ipse Auctor in Autographo suo lacunam reliquit; quam quidem, ad finem perducta hac collatione, explere initio decreuerat: postmodum tamen, repentius expensa cum animo suo, non fecit. Causam si diuinare liceat, hanc fuisse existimamus, quod ab vna parte considerans esse materiam hanc inuolutis spinosisque difficultatibus plenam: ab altera perpendens distinctionem hanc totam non esse proprie diuinæ traditionis, sed humanæ potius inuentionis: maluerit & tempus & ingenii vires in sacrosanctis Christi Saluatoris oraculis perueſtigandis occupare, quam se in perplexis humanæ inuentionis tricis euoluendis torquere.

Atque hactenus quidem doctrinam tuam de Prædestinatione examinauimus. Si iam tibi videatur illam secundum animaduersiones nostras emendare, proculdubio *non Manichæa, non Stoica, non Epicurea, imonec Pelagiana* dici poterit: licet ab hoc postremo vitio immunis sit etiam vt abs te est proposita: at à reliquis non æque facile excusari poterit apud illum: qui non modo sententiam, sed & sententiæ tuæ consectaria accurate cum Manichæorum & Stoicorum dogmatibus comparabit. Epicureismum nonnulli ex eadem sententia deduxerunt, at nonnisi per multas consequentias. Velim autem te perspicue satis doctrinam tuam ab istis obiectionibus vindicasse. Conaris autem idipsum per responsionem ad varias criminationes doctrinæ abs te explicatæ impingi solitas. Quas criminationes cum responsis tuis nos ordine considerabimus.

CRIMINATIO I.

Doceri à nobis certos homines, eosque paucos eligi.

Quod sententia tua idipsum aperte continet, quod ista criminatione dicitur, verissimum est. Nulla ergo tibi illoc obiecta mento affingitur sententia contia mentem tuam & doctrinam. Verum etiam est, quod ista criminatio nullum eti nen continet. Nam Scriptura idem planissimis verbis dicit: *Multi vocati, pauci electi*: &, *Ne time pusille Grex*. Et tu tua responsione planissime doces, nihil illhac obiectione falsum tuæ sententiæ impingi. At vero nō puto quemquam esse qui hoc tuæ sententiæ obiiciat: Omnes enim hæretici quos nosse contigit, sentiunt paucos esse electos: plerique etiam. imo & omnes si dicere audeam eos *paucos Deo notos & certos esse, adeo vt numerus iste nec augeri nec minui possit, neque quis numerentur variari.* At explicationem aliam adferunt electioni tuæ: *contrariam, vel saltem dissentaneam.* Quare non id tibi obiicere debuisti quod nonnisi à stulto aduersario tibi obiici potest: sed criminationem istam ita proponere debuisti, vt ab iis concepta est qui tuæ sententiæ aduersantur. Illi n. non hoc culpant in tua sententia, quod certos eosq; paucos homines à Deo eligi dicas, sed quod statuas. *Deum nudo & absoluto decreto, citra vllum peccati vel infidelitatis respectum, certos homines eosque paucos elegisse: reliquam autem hominum multitudinem eodem decreto reiecisse, quibus Christum non dedit, & quibus Christi mortem vtilem esse noluit.* Sed de ista obiectione in reliquis à te allatis criminationibus aliquid dicetur.

Matth. 22. Luc. 12.

Quomodo proponenda erat hæc criminatio.

CRIMINATIO II.

Docere nos Deum ordinasse homines ad inferorum ignem, & creasse vt perderet.

In ista criminatione circumscribenda fuit vox *Homines*, & adstringenda ad certos nempe perituros. Neq. n. quispiam tibi impingit, quod id de omnibus hominibus intelligas: quum omnes sciant te ex isto numero eximere & excludere electos. Quare ita erat criminatio proponenda. *Docere nos Deum nonnullos homines, qua homines, citra consideratione peccati ad inferorum ignem ordinasse & creasse vt illos perderet.* Quæ sane criminatio grauis est, & magnā calumniā habet, si falso tibi impingitur: at si vere, omnimodo tibi conandum, vt per sententiæ mutationem te ab ista criminatione expedias & exoluas. Fateor autem te & qui tecum sentiunt ita loqui non solere. At videndū annon æquipolleutia dicatis, quod si monstratum fuerit, criminis istius conuicti teneamini. Ego autem iam ad tempus illorum criminatorum personam, minime tamen criminator, sustinebo: tu vide an causam illorum recte agam, & criminis istius te conuincam.

Quomodo secunda.

Hanc merito obiici.

Qui peccato pœnam ponit inferorum ignem, qui ordinat vt homo primus & in eo omnes homines peccent, qui ita gubernat sua prouidentia hominem istum primū vt necessario peccet, neque peccatum vitare actu possit, vnde & ille peccat & omnes in eo: qui denique certo & irreuocabiliter apud se decreuit peccatorum istorum, qui in Adamo peccauerunt plurimos in Adamo relinquere, & peccatum in illis per inferorum ignem punire, ille merito ssimo iure dicitur homines nonnullos, imo quam plurimos absoluto decreto, qua homines, & citra peccati consideratione m, nullo ipsorum merito ad inferorum ignem ordinasse. Cohæret enim cum peccato illorum ignis inferorum, ex positione legis ista pœna sanctæ, & decreto Dei de peccato illis non condonando. Peccatum cohæret necessariō cum decreto Dei, imo & ex eo dependet, adeo vt homo non possit non peccare, secus decreto isti locus non esset. Vnde sequitur: quum Deus homines ordinauerit ad peccandum, peccatum autem punire in multis absolute decreuerit, Deum quamplurimos ad inferorū ignem simpliciter ordinasse.

Quod vero tu & qui tecum sentiunt, ista singula ita sentitis, commonstrabo. Primo, dicitis & vere, ignem æternum esse pœnam ordinatam peccato & legis transgressioni. Secundo dicitis Deum ordinasse vt primus homo & in eo omnes homines peccarent, nec

nec dicitis solum, sed & rationem decreti & ordinationis illius diuinæ additis, vt Deus ista ratione iustitiam & misericordiam suam, in quibus gloria ipsius potissimum consistit, demonstraret, quibus locus esse nequit nisi per peccatum, & occasione illius. Tertio, additis Deum ita prouidentia sua administrasse hominis primæuum statum, vt, licet quod ipsius libertatem attinebat, stare posset & non labi, tamen reipsa laberetur & peccaret. Quæ duo inter se cohærent: vt enim Deus finem suæ ordinationis adequatur, necesse est ita negotium administret totum, vt inde finis ille exsistat. Administrationi autem isti præscientiam peccati non substruitis: vnde necesse est vt omnipotentiam Dei, cui resistere homo nec potest nec velit, eidem præficiatis: qua posita necessitatem peccandi inducitis. Iam vero hisce omnibus supperadditis decretum Dei irrevocabile, quo statuit peccatum illud secundum istud decretum perpetratum, absque misericordia peccatum punire: Vnde puto apertissime constare, ni. il verbis imponi quod a sententia vestra alienum est, quum ista criminatio vobis obiicitur.

Alteram criminationis partem iam præmanibus sumam, qua tibi obiicitur quod secundum doctrinam tuam *Deus homines creauerit vt perderet.* Veritas eius criminationis ex eo patet, quod dicitis Deum homines creasse hoc fini, vt in hisce misericordiam, in illis iustitiam, & quidem punientem (illa enim misericordiæ opponitur) demonstraret, & citra præuisionem. Vnde sequitur, cum iustitia puniens hominem perdat, Deum homines nonnullos creasse vt illos perderet. Cohærent enim iustitia puniens & interitus hominis, neque illa nisi per hunc declarari potest. Constat ergo nihil tibi ista tota criminatione a sententia tua alienum obiici.

Merito etiam grauiora obiici potuisse.

Imo vero, puto te tuæ sententiæ parcere voluisse, quum illi minus quam quod merebatur obiecisti. Multo enim peius est Deum ordinasse homines ad peccandum, & creasse vt peccarent, quam ordinasse ad pœnas inferorum & creasse vt perderet eos. Si enim peccatum est peius malum quam damnatio, quod apparet ex eo, quod illud bono diuino, hoc humano oppositum est; tum sane grauius est ad peccatum aliquem ordinare quam ad inferos, creare vt peccet quam vt pereat. Quanquam, si verum lubet fateri, dicendum sit; si homo ordinatus est ad peccandum, tum peccare non potest. Peccatum n. est voluntarium, & decretum Dei de peccato infert necessitatem peccandi. Et si homo creatur vt condemnetur, tum condemnari non potest a Deo. Nam condemnatio est actus iudicis iusti. Iustus autem iudex non condemnat nisi qui sua culpa citra necessitatem malus est: non est malus citra necessitatem & sua culpa, qui creatus est vt peccet, atque ita pereat.

Obiectum per responsionem primam Perkinsii non confutari.

Iam vero responsione tuam ad criminationem istam secundam inspiciamus. Putas te criminationem obtundere & confutare distinctione duplicis actus in reprobatione, at non facis. Nam fateris vltro *Deum absoluto suo proposito deseruisse creaturam, ex qua desertione peccatum necessario, iuxta tuam sententiam, exisit:* secus iustitiam punientem isti desertioni subnectere non potes, nisi conditionaliter: si nempe contingat hominem posse desertionem illam peccare. Fateris ergo quod criminatione ista obiicitur tuæ sententiæ, non confutas criminationem. Confuse autem hic misces *permissionem lapsus & permissionem qua Deus permittit vt quis a beatitate finaliter decidat.* Non enim sunt vnum, neque ab vna causa. Omnes enim permissione diuina lapsi sunt, at multi non pereunt finaliter in lapsu: & permissio lapsus est ex prouidentia diuina generali ad totum humanum genus; permissio finalis in lapsu est reprobationis & nonnullorum tantum. Et quod dicis *peccatum desertione & permissione Dei esse posterius*, intelligendū de permissione illa prouidentiæ qua hominem labi permisit in peccatum, non de permissione qua patitur nonnullos finaliter a beatitudine excedere, quæ est reprobationis. Huius enim posterioris permissionis causa est peccatum, nempe meritoria, vt sæpe iam dictum est.

Inspi-

Inſpiciamus teſtimonia quæ adfers. In *Lombardi* dicto *futura merita* intelligenda ſunt, quæ vnus haberet potius quam alius. Communia vero merita vt vt cauſa mouens non ſint, ſunt tamen cauſa meritoria, & cõditio in obiecto reprobationis requiſita. Sic etiam *Hieronymi* dictum intelligẽdum de boni & mali patratione, qua inter ſe diſcriminarentur fratres, non de peccato in quo ambo pariter erant concepti: quod apparet ex eo quod dicit, & *electio illorum atque abiectio non merita ſingulorum, ſed voluntatem eligentis atque abiicientis oſtendit.* In *Anſelmi* dicto clare apparet quod volo. Nam dicit *Deum iuſte agere ſi peccatores reſpuit.* Idem etiam indicat verbum *miſerendi* in altero ipſius dicto vſurpatum. Dicta Thomæ & Auguſtini hiſce conſentiunt. Non enim quæritur, an Dei voluntas ſit cauſa electionis & reprobationis, ſed an illa non habeat præuium peccatum, tanquam cauſam meritoriam reprobationis, & conditionem in obiecto tum electionis tum reprobationis requiſitã, quod ex Auguſtini perpetua ſententia eſt veriſſimum; & vox *conuerſionis* à Thoma vſurpata, vox *trahendi* ab Auguſtino, peccatum iſti voluntati conuertendi & trahendi præcedaneum facit. Teſtimonia reliquorum Scholaſticorum examinaremus, ſi tanti eſſet apud nos illorum auctoritas. Hoc autem dico, nullum eſſe quod peccatum Adami & commune omnium hominum excludat à decreto Prædeſtinationis, imo nonnulla idem clare includunt. Vbi enim *gratia*, *miſericordia* voces vſurpantur, ibi peccati tacita includitur mentio.

Quod vero *poſterior actus ſit cum reſpectu ad peccatum*, certum eſt, ſed ad peccatum non priore aliquo decreto ordinatum vt fieret, ſed ordinatum vt in vnis puniretur ex iuſtitia, in aliis tolleretur per gratiam, vbi factum eſſet. Iſta autem explicatio non docet *criminationem illam eſſe calumniam*, niſi ſimul doceat peccatum ex illo decreto reprobationis ſiue alio quocunque nõ neceſſario extitiſſe.

Nec per ſecundam. *Secunda reſponſio* conſtat verbis tantum. Non enim excuſatur actus propter finem, ſi ſit iniuſtus. Iniuſtum eſt hominem citra peccatum perdere, & hoc iniuſtum manet, etiamſi quis dicat hoc fieri ad *declarationem iudicii*, vel *declarandum iudicium*; & ineptũ videtur quod additur, hoc fieri ad *declarandum iudicium in iuſto exitio*, quod iuſtum eſſe nequit, niſi inferatur ad peccatum. Quod additur, *Deum hominem non qua talu, ſed qua peccator eſt, debito exitio velle punire*, id ſolidi reſponſi vim obtinet, eo poſito quod homo liberè & non neceſſario peccauerit. Peccandi enim neceſſitas & ineuitabilitas à peccato excuſat, & à pœna eximit actus iſtius patratorem; actus dico & non peccati, quia actus, quem quis neceſſario & ineuitabiliter perpetrat, peccati nomen cenſeri nequit. Nihil facit ad effugiendum hunc ictum varia diſtinctio, qua homo ſui reſpectu libere, decreti vero diuini ratione neceſſario peccaſſe dicitur; quia fieri nequit, vt quis liberè faciat id quod neceſſario facit, neque vt vnus actus neceſſario fiat, hoc eſt, non poſſit non fieri, & tamen contingenter fiat, hoc eſt, poſſit nõ fieri. Pugnat enim hoc cum prima veritatis vniuerſalis notione; de quolibet affirmare aut negare verum eſt. Scio à nonnullis illam diſtinctionem propugnari, allato Dei exemplo, quem dicunt & neceſſario & liberè bonũ eſſe. At perperam. Adeo enim falſum eſt, Deum eſſe liberè bonum, vt nõ procul abſit à blaſphemia. Deus enim quod eſt, neceſſario eſt, & ſi liberè bonus eſt, poteſt eſſe non bonus. Et quis vnquam dixit, quæ naturalia ſunt, & eſſentialiter inſunt, liberè ineſſe.

Camaracenſis vero dictum ex parte eſt blaſphemum, ex parte verum. Blaſphemum eſt dicere, *Deum poſſe citra iuſtitiam ſuam damnum & noxam punire & affligere æternaliter innocentem creaturam ſuam*: verum, *Deũ poſſe creaturam annihilare ſine eius peccato.* Multum enim diuerſa ſunt punire & annihilare: Hoc enim eſt auferre eſſe quod dedit ex gratia, illud miſerum eſſe inferre & quidem infinite miſerum; citra tamen vllum meritum peccati. Hoc longe peius illo, dicente Chriſto: *Melius fuiſſet homini, ſi natus non fuiſſet.*

Quod

Contrarium est iustitiæ diuinæ punire non peccatorem.

Quod autem iustitiæ diuinę contrarium sit punire non peccatorem, apparet ex dictis Scripturæ plurimis, *Genes.* 18. *Absit à te qui iudex vniuersæ terræ es, vt iustum condemnes cum impio Exo.* 32. *Dele me de libro tuo. Qui peccauit delebo de libro meo.* 2. *Thes* 1. 6. 7. *Siquidem iustum est apud Deum vicissim reddere iis qui affligunt vos, afflictionem; vobis vero qui affligimini relaxationem nobiscũ. Heb.* 6. 10. *Non enim est iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri*, &c. Dictum sapientiæ *cap.* 12. a Cameracensi citatum prorsus contrarium docet, quam *Cameracensis* ex eo probare nititur. Agit enim de perditione nationum iniustarum, & apertis verbis habet versu 15. *Iustus autem cum sis, iuste gubernas omnia; eum qui nullam sit meritus pœnam condemnare, existimans alienũ à tua potestate.* At fateor culpa veteris versionis in errorem istum inductum Cameracensem. Tu vero, Perkinse eo ipso nõ excusaris. Debuisti enim omittere testimonium Auctoris in errorem inducti vitio versionis, cum id scires ex ipso contextu Græco & Translationibus posterioribus melioribus ista antiqua: *Deus* quidem *non est obligatus legibus creatis*, sed sibi ipsi est lex, est enim ipsa iustitia. Et lex ista secundum quam nemini licet pœnam inferre immerenti, non est creata, neque ab hominibus facta, aut inter homines tantum locum habens: sed est lex æterna, & immota iustitia diuina cui Deus ex immutabilitate suæ naturæ & iustitiæ est obligatus. Neque hoc in vniuersum verum est, *quia quid iustum est, eo iustum esse, quia Deus illud velit*, quum multa sint quæ Deus vult quia iusta sunt. Iustum est vt Deus solus à creatura agnoscatur pro vero Deo. Hoc Deus vult quia iustum est, & non est iustum quia Deus velit. Actus simplicis obedientiæ iustus est, non quia Deus illum velit sibi præstari à creatura, sed quia in se talis est, & Deus non potest non illum à creatura postulare; licet voluntatis liberæ esse possit præscribere qua in re velit sibi ab homine obedientiam præstari. Et quod ad nos attinet, nostri sane est officii in legibus diuinitus nobis latis, non tam videre an quod iubet, sit iustum in se, sed simpliciter obtemperare quia Deus præscribat & iubeat. Quod tamen nostrum officium hoc fundamento nititur, quod Deus id quod iniustum est præscribere non possit, propterea quod sit ipsa iustitia, sapientia, & omnipotentia.

Omittere statueram latiorem examinationem dictorum ex Scholasticis Theologis allatorum: sed verbo dico. *Francisci Lasticorum. Maronis signa quatuor ad processum prædestinationis & reprobationis intelligendum necessaria*, vt ipse inquit, nullius esse pretii, & notoriæ falsitatis, & confusi ordinis. In sententia *D. Bannes* absurde *permissio, qua tota natura permissa est ruere in Adamo*, adscribitur reprobationi, quum illa permissio & lapsus eam secutus se extendat ad totum humanum genus citra discrimen electorum & reproborum. Quatuor illa quæ Ferrariensis dicit in reprobato inueniri, non insunt illi vt reprobato & respectu decreti reprobationis, sed duo posteriora tantum; nam *permissio lapsus & peccatum* etiam vt eius verbis vtar, in electis inueniuntur, & pertinent ad decretum generalioris prouidentiæ, quo Deus permisit hominem libertatem arbitrii sui, vt ante dictũ & sæpius. Fuerunt ergo alia tibi afferenda ad criminationem istam diluendam. Verum admodum velim te, mi Perkinse, Scripturam citare ad sententiæ tuæ confirmationem & criminationem istarum depulsionem. Scholasticorum scripta pondus & auctoritatem, apud nos præsertim, habere non debent; de quibus Doctores nostri Theologi vno ore affirmant, *quod veram Theologiam in Philosophiam & altercandi artem conuerterunt, quodque suas sententias non tam sacrarũ litterarum quam Aristotelis auctoritate stabilire conantur.*

Examinantur loca scholasticorum.

CRIMINATIO III.

Stoicam Prædestinationem & stoicum fatum à nobis induci: quia (vt aiunt) ex necessario & energetico Dei decreto omnia dicimus fieri: etiam lapsum Ada, quem

peccatori tantum necessaria ; remissionis nempe peccatorum & renouationis S. sancti. Quarto, Quia iustitia & ira demonstrari nequit, nisi aduersus peccatorem, vbi enim peccatum non est, ibi nullum locum habet, vel ira vel iustitia puniens, quam hic intelligas est necesse. Quinto, Quia exitium nemini nisi peccatori debetur ; & tu dicis, *in Reproborum debito exitio iram Dei & iustitiam declarari.*

Quum autem peccatum pono meritoriam causam reprobationis, ne existimato me iustitiam contra ponere causam meritoriam Electionis. Est enim peccatum causa meritoria reprobationis omnium in vniuersum peccatorum. Et Electio est non tantum ex gratia indebita, quam homo non promeruit, sed etiam ex gratia prauum demeritum tollente. Posita autem causa meritoria non ponitur statim effectus, nisi intercedente voluntate illius, cuius est, debitam pœnam inferre ex merito peccati : ille autem potestatem habet peccatum secundum meritum suum punire, vel ex gratia in Christo condonare. Quare vtrobique causa proxima & immediata, tum in electione, tum in reprobatione ponitur voluntas Dei liberrima. Si vulgatam mihi opponis distinctionem; qua peccatum in obiecto executionis quidem requiri dicitur, at non in obiecto ipsius decreti : Respondeo, tam non licere Deo velle cõdemnare aliquem, seu velle præterire circa peccati considerationem, quam non licet illi actu præterire vel condemnare aliquem citra peccati meritum. Vt enim iustitiæ actus primo est in volitione, deinde in executione; ita quoque iniustitiæ: & prima iniustitia est velle malum, altera idem facere. Quare vere dicitur vnam eandemque esse & decreti & ipsius executionis causam.

Tertium vitium est, obscuritatis & inconcinnæ enuntiationis. Quid enim sibi vult ista phrasis, *præterire quoad gratiam supernaturalem?* pro eo quod est præterire in dispensatione & collatione gratiæ supernaturalis. Est insuper in voce *supernaturalis* ambiguitas. Est etiam gratia supernaturalis, tum quæ naturæ integræ superaddi-

tur, naturam euehens supra naturam, tum quæ naturæ corruptæ confertur, eandem corrigens, & ad cœlestia supernaturaliaq; attollens. Quartum eratum est, quod finẽ adfers qui nulla necessaria copula cum antecedẽte causa præteritionis cohæret. Non enim illi actui præsupponitur peccatum, nõ ex eo existit necessario peccatum: quorum alterum tamen ad necessitatem cohærentiæ illius actus cum fine necessario requiritur. Si vero dicas peccatum ex ista præteritione necessario existere, iam Deum peccati auctorem facis, per negationem gratiæ sine qua peccatum vitari nequit. Quod si gratia per præteritionem negata, non sit necessaria ad peccatum vitandum, iam potuit homo sine illa à peccato abstinere, & sic exitium nõ mereri. Hoc si potuit, non existit illa iustitiæ & iræ declaratio ex actu isto decretæ præteritionis. At nosti definitionis partes inter se necessario vinculo cohærere, & finem illum in definitione non ponendum, qui etiam posito actu aliquo, tamen ex eodem non existit. Est enim finis per accidens, qui propterea à definitione, quæ est per se & scientiam absolutam parit, abesse debet.

At videamus alteram definitionẽ, quam forte ideo adduxisti, quia priorem minus bonam putasti. Ista autem sic habet. *Decretum reprobationis est voluntas permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa.* Sato illam definitionem à Scholasticis, & inter alios à Thoma vsurpatam ; cuius ego ingenio & eruditioni plurimum tribuo, si quis alius: at hic mihi hallucinatus videtur ; & primo quidem, quod reprobationis decretũ peccato præcedaneum faciat, quod ego iam ante refutaui. Secundo, quod permissionẽ illam tribuit reprobationis decreto, quæ alteri cuidã prouidentiæ generalioris decreto est tribuenda. Quod ita doceo. Actus ille, qui circa omnes in vniuersum homines citra electorum & reproborum discrimen versatur, non est actus reprobationis ; illo enim Deus circa solos reprobos versatur. At actus ille permissionis, quo Deus permi-

permisit hominem cadere in culpam, est generalis, & ad omnes in vniuersum homines se extendens. *Omnes* enim homines *in Adamo peccauerunt* Rom. 5 Et *omnes natura sunt filii iræ*. Ephes. 2. Ergo actus ille non est reprobationis, sed prouidentiæ generalioris, omnes omnino homines curantis citra discrimen, statumque illorum primæuum in Adamo moderantis & administrantis Si dicas vtrumque cõiungendum; permissionem casus & illationem pœnæ, & sic totum illud complexim sumptum, esse proprium reprobationis; respondeo, hoc pacto permissionem illam, secundum quam Adamus lapsus est, & in eo omnes ipsius posteri, quæ vna est & vniuoca, in duas diuersas resolui, & eo ipso duplicem & æquiuocam esse: in decretum nempe reprobationis, quatenus permissi sunt cadere reprobati, & in decretum prouidentiæ, qua etiam permissi sunt cadere ipsi electi.

Addo aliud argumentum meo sane iudicio inconfutabile. Reprobatio & Electio oppositæ & diuisæ dicuntur, neq; vna est sine altera; quare nullus actus vni istarum tribuendus, cuius oppositus siue affirmatiuus siue negatiuus non tribuatur alteri. At nullus actus oppositus isti permissioni potest electioni tribui. Vnicus enim est actus isti permissionis actui oppositus, nempe impeditio à casu in culpam. At nullus homo, & ne electus quidem, impeditus ruet in peccatum. Nam ipsi etiam electi in Adamo peccarunt. Ergo neque actus permissionis reprobationis decreto est assignandus. Quod argumentum si diligenter attendas, videbis inde plane constare, permissionem istam & reprobatione & electione esse priorem; & propterea quoque decretum permittendi, prius decreto ejectionis & reprobationis, prius inquam ordine & natura. Manetitaque alterum istud reprobationis proprium; quod quia præsupponit peccatum, etiam inde concludo reprobationis obiectum esse homines peccatores.

Duplex actus decreti reprob.

Circumscribis porro reprobationis decretum duobus actibus. *Prior est propositum deserendi quosdam homines, iustitiæ suæ in eis declarandæ.* At quam iustè, nisi peccatum? Si illam coincidit iste actus cum altero, *ordinatione* nimirum *ad pœnam*. Alii distinguunt istud idem decretum, in actum negatiuum præteritionis, & affirmatiuum ordinationis ad pœnam. Si idem audiuisti, male enuntiasti. Ordinationi enim ad pœnam, iustitia puniens præficitur, desertioni, libertas voluntatis diuinæ.

Actus prioris partis non est causa posterioris.

Cæterum quod ista *desertio causam ex parte hominum non habeat*, nullo Scripturæ loco docebitur, quæ vbique docet, desertionem omnem esse propter peccatum. Et licet hoc ita habeat, inde tamen non sequitur, *Dei beneplacitum meritum* non esse causam desertionis. Nam liberum Deo est peccatorem desertionem meritum, vel deserere, vel non deserere; Atque ita voluntas Dei est causa proxima & immediata desertionis, & quidem hoc respectu, quod cum possit non deserere, velit tamen deserere, causa vnica desertionis. Dispensat enim Deus absolute pro arbitratu de peccati merito, an illud tollere velit in filio suo, an vero extra Filium suum punire. Et quid quæso decedit *beneplaciti* (malim *placiti*) diuini libertati, si dicatur deserere non posse non peccatorem? Quemadmodum enim per iustitiam suam deserere non potest nisi peccatorem. Et libertas non obiecta circumscribit, circa quæ Deus versatur volendo, sed modum, quo vult circa aliquod obiectum versari.

Velim autem mi Perkinse, vt libertatem voluntati Dei nullam tribuas, quæ in ipsius iustitiam impingat. Iustitia enim voluntate prior est & istius regula, voluntati libertas vt modus eius attribuitur. Quare etiam modus iste à iustitia circumscribitur. Neq; tamen propterea negabitur Deum esse volens libertimum. Quum enim volens libertimum sit, non quod omnia vult, sed quod quæcunque vult, libere vult, quid officit libertati Dei, si dicatur quædam non velle, quia per iustitiam suam illa velle non possit, quum illa libertas non à superiore extra Deum, sed ab ipsa iustitia Dei circumscribatur? Atque hoc sensu, voluntas Dei

peccauerint posteri ipsius, atque eo ipso pœnam meriti sint & desertionem, etiam infantes in suis parentibus quibus gratia Euangelica est oblata, at repudiata, non peccauerint contra gratiam Euangelii. Perpetua enim est fœderi Dei ratio, quod Filii in Parentibus comprehendantur & censeantur.

Quartum argumentum quod ex *Rom.* 9. edidisti, ad præsens negotium non facit. Agit enim ibi Apostolus de decreto quo statuit Deus nõ ex operibus, sed ex fide in Christũ iustificare, & saluare, qui salutis & iustitiæ hæredes sunt futuri; non autẽ de decreto quo statuit hos aut illos saluare, alios vero condemnare, seu quo statuit his fidem dare, aliis vero denegare. Quod ex ipso loco & toto contextu facillime commonstrari potest, & iam posset, si tempus pateretur. At etiam concesso eo, non tamen dato, quod Apostolus opera excludit ab isto decreto de quo hic agitur, non tamen sequitur quod intendis probare. Nam Augustinus illud de operibus interpretatur, quæ vnicuique illorum sint propria, non communia ambobus; quale fuit peccatum originis, *in quo iam concepti erant ambo*, quum Deus Rebeccam alloqueretur. Quæ Augustini interpretatio ex eo vera esse euincitur, quod Apostolus velit Iacobum nihil boni & Esauum nihil mali fecisse, cum diceretur Rebeccæ matri, Maiorem seruiturum Minori quasi Esau male agendo meritus esset vt seruus esset fratris sui Minoris, qui bene agendo sibi prærogatiuam istam comparasset. Et propterea *sion omnem peccati respectum excludit*, peccati inquam cui ambo æque erant obnoxii. *Voluntas* autem *in qua Paulus acquiescit*, non est illa qua aliquem non peccatorem statuit æternæ morti adiudicare, sed qua ex æque peccatoribus huic misericordiam impartitur, alterum vero induratur: quę sane voces peccati præexistentiam connotant. *Misereri* enim nemo potest nisi *miseri*: at miser nemo nisi peccator. *Indurationem* etiã causam habet peccatum, imo contumaciam in peccato perseuerantiam.

Vltima vero tua ratione nihil concludis aduersus eos, qui peccatum statuunt conditionem in obiecto prædestinationis requisitam: fatentur enim *meram esse voluntatem diuinam, quod hic sit Electus, ille vero Reiectus.* Et locus quem citas ex Auctore libri de vocatione gentium etiam prædestinationi præstituit peccatum. Non enim liberatur qui per peccatum captiuus factus non est, & miser.

Secundum actũ reprobationis ponis *ordinationem ad pœnam*, quam in *simplicem* distinguis & *comparatam*. At isti distinctioni & locus esse potuit in contractu Electionis actu. *Secundus actus reprobationis duplex.*

Electio enim simplex est assumptio in gratiam; Electio comparata, qua iste & non ille in gratiam assumitur. Quod simplicis ordinationis causam facis voluntatem Dei, non tamen excluso peccato, recte facis. Nam verissimum est, eandem Deo esse causam volendi & faciendi id quod decreuit. Et quam habet peccatum rationem ad damnationem ipsam, eandem etiam habet ad ordinationem. Habet autem ad damnationem causæ meritoriæ respectum, ergo & causæ meritoriæ respectum habet ad ordinationem. Et nulla est verisimilis ratio, qua contrarium adstrui possit. Quare simpliciter negari non potest, *peccatum esse causam decreti damnationis.* Vt vt enim non sit causa immediata, proxima, præcipua, est tamen causa meritoria, citra quam Deus neminem ad pœnam iuste ordinare posset. Quod autem *peccatum non præcedat ordinis rationem in præscientia diuina priorem illum actum* prætertionis & desertionis, probari velim. Nullus sane est locus Scripturæ, quid continet meo iudicio; velim vnum proferri.

Ordinatio comparata est, qua hic non ille ordinatur ad pœnam, & pari quidem conditione. Deus enim habet potestatem puniendi peccatum & remittendi pro arbitrio; neque cuiquam est obnoxius, nisi quatenus se per promissiones suas obligauit. Hinc vero *libertas diuina bonitatis ostenditur*, sed non tantum hinc. Est enim eadem declarata in ipsa creatione & dispensatione bonorũ naturalium, eo ipso, q; vnam partem *Ordinatio comparata quæ sit.*

Nihili, vt ita dicam, voluit esse cœlum, alteram terram, tertiam aerem. & ita deinceps Quin & *eandem libertatem in dispensatione bonorum supernaturalium* demonstrauit per creationem. Alias enim suarum creaturarum omnium supernaturalibus donis, vt Angelos & Homines, alias & reliquas quidem omnes, sine donis supernaturalibus condidit. Adde, quod non in creatione solum, sed & gubernatione & administratione creaturarum rationalium, eandem libertatem demonstrauit, quum supernaturalis fœlicitatis communicationem instituit secundum certam legem & placitum suæ voluntatis: Vnde intelligere poterunt Angeli & Homines, Deo liberum esse illam communicare pro arbitrio. Hoc enim declarat cõditionis arbitraria præscriptio. Hæc moneo, ne quis putet, hunc quo de agimus, actum primum esse, quo Deus libertatem suæ voluntatis demonstrauit.

Ista vero verba tua: *& quidem si Deus omnes à se defectores perderet & damnaret, iniustus tamen non esset*; probare non possim, nec tu ipse, si antecedentia cum istis conferas. Dixisti enim ordinationem ad pœnam ordine posteriorem esse peccato, & peccatum hic non interponis inter desertionem, primum actum reprobationis, & damnationem, qui est secundus: & damnatio non sequitur immediate desertionem, sed peccatum. Et, vt verbo dicam, verba ista manifestam falsitatem continent. Primo, quia *iudex totius mundi non potest iure pium cum impio perdere*; & peccatum est sola & vnica causa meritoria damnationis *Qui peccauit illum delebo de libro vitæ. Anima quæ peccauit morietur. Si peccaueris, morieris, & non viues.* Secundo, quia ista desertio est causa, in quam peccatum resolui potest, & propterea peccati causa per modum remouentis, vel non dantis prohibeos, sine quo peccatum vitari non potuit. Et non leuis error in eo commissus, quod quum peccatum non præsupponas desertioni & præteritioni diuinæ, ordinationem tamen ad pœnam desertioni subiungas, sine explicatione cohærentiæ vtriusque actus istius. Quod si coneris, non in leuiorem incides culpam; facies enim desertione ista Deum peccati auctorem, quod argumẽtis irrefutabilibus commonstrare potest. Similitudines abs te propositæ non quadrant proposito, & propterea sunt dissimiles. Aliud enim est occidere bestiam, quo facto non est amplius bestia, nec misera, & ex ædibus aliquem excludere, quem admittere non teneris: & aliud hominem æternis pœnis addicere, quod longe grauius est quam eundem in Nihilum redigere.

Huius comparatæ reprobationis causa est Causa communis parata reprobationis. *mera Dei voluntas sine consideratione peccati*, nempe quod valeat ad distinctionem faciendam, non autem ad ipsam ordinandi potestatem, quæ in Deo quidem est vt Domino & Iudice, sed exerceri actu non potest, nisi in peccatorem pœnam promeritum ex æquitate iustitiæ diuinæ. Cui meæ distinctioni accedit quod ex *Augustino* citas & *Gregorio*. Vterque enim peccatum meritoriam causam facit reprobationis, & omnino prædestinationi diuinæ peccatum & peccatores præstruit: at actum discretionis meæ Dei voluntati tribuit.

Huius *secundi reprobationis actus* duos facis *gradus, iustam desertionem, & damnationem ob peccatum*. Vnde apparet, desertionem, quam primum reprobationis actum fecisti, ab hac desertione distinguere. Nec tamen addis, quodnam sit inter duas istas desertiones discrimẽ, quod tamen factum oportuit confusionis vitandæ causa. Licet tamen ominari, cum illam feceris peccati præcedaneam, quod hanc peccati consectaneam esse velis, & ex merito peccati existentem. Desertionem autem diuinam duplicem facis; an hanc, qui est primus gradus actus secundi reprobationis, an vero desertionem diuinam in vniuersum, non explicas. Non illam meo iudicio: quia desertio illa ad secundum actum reprobationis pertinens, est propter peccatum; & prima hæc ponitur abs te peccato præcedanea. Forte erit eadem cum desertione primo actu reprobationis. Si ita est, non potes notam confusæ tractationis hoc loco effugere. At videamus quomodo duplicem.

Gradus duo secundi actus reprobationis.

Gen. 18. *Exod.* 32. *Ezech.* 18.

Tibor. plicem illam defertionem nobis explanes. Priorem dicis esse *negationem auxilii & confirmationis, gratiæque secundæ, qua prima efficax reddatur ad resistendum tentationibus & perseverandum in bono*, eamque vocas *explorationis defertionem*, & eorum etiam esse dicis, *qui Deum nondum deseruerunt*, quod probas exemplo Protoplasti Adami. At quæro ex te, mi Perkinse, an illud auxilium, istam confirmationem gratiamque secundam adeo necessaria putes ad perseverandum in bono, vt sine iis homo tentationi resistere non poterit? Si ais, vide quomodo Deum excuses à culpa peccati, qui homini citra ipsis culpam negauerit necessaria dona & auxilia ad perseverandum in bono: Si neges, tum vero declara mihi quo iure hanc voces defertionē Dei. An ille potest dici desertus à Deo ornatus, gratia gratum faciente præditus, instructus omnibus necessariis donis & auxiliis ad perseverandum in bono, quin & ipsa Dei Spiritusque sancti assistentia munitus ad resistendum tentationi? Si cum Scriptura loqui velis, defertionem illam appellare non potes. At dices non simpliciter quidem dici defertionem, sed ἐπί, & quodammodo: quatenus nempe Deus illi, cui ista omnia contulit, non præstat auxilium efficax, non confirmationem actualem in bono, non gratiam secundam, sine qua priores illæ gratiæ inefficaces sunt: quod dicis ex eo intu apparuisse, quia si ista etiam obtinuisset, perstitisset in bono, nec lapsus fuisset. Quod ex Augustino enuntiabis: *Deum non deseruisse hominem quoad posse, sed quoad velle*; hoc enim si habuisset, stetisset. Ingredimur hic, Perkinse doctissime, tractatum difficillimum & vix explicabilem, mihi saltem tyroni adhuc, & in istis apicibus Theologiæ Sacræ non satis exercitato. Audebimus tamen aliquid freti gratia illius qui parvulis dat sapientiam & cæcis visum. Tu iuuabis in partem, vt mutua collatione veritas magis eluceſcat. Non enim in te, sed ad te scribere instituī, & discendi & docendi causa.

Duo autem mihi hic explicanda video necessario. Primo, de gratia sufficiente & efficaci. Secundo, de vtriusque administratione & dispensatione, dispensationisque causis.

Nota.

Hic ipse Auctor in Autographo suo lacunam reliquit; quam quidem, ad finem perducta hac collatione, explere initio decreuerat: postmodum tamen, repentius expensa cum animo suo, non fecit. Causam si diuinare liceat, hanc fuisse existimamus, quod ab vna parte considerans esse materiam hanc inuolutis spinosisque difficultatibus plenam: ab altera perpendens distinctionem hanc totam non esse propriè diuinæ traditionis, sed humanæ potius inuentionis: maluerit & tempus & ingenii vires in sacrosanctis Christi Saluatoris oraculis perueſtigandis occupare, quam se in perplexis humanæ inuentionis tricis euoluendis torquere.

Atque hactenus quidem doctrinam tuam de Prædestinatione examinauimus. Si iam tibi videatur illam secundum animaduersiones nostras emendare, proculdubio *non Manichæa, non Stoica, non Epicurea, imonec Pelagiana* dici poterit: licet ab hoc postremo vitio immunis sit etiam vt abs te est proposita: at à reliquis non æque facile excusari poterit apud illum: qui non modo sententiam, sed & sententiæ tuæ consectaria accurate cum Manichæorum & Stoicorum dogmatibus comparabit. Epicureissimum nonnulli ex eadem sententia deducunt, at nonnisi per multas consequentias. Velim autem te perspicue satis doctrinam tuam ab istis obiectionibus vindicasse. Conaris autem idipsum per responsionem ad varias criminationes doctrinæ abs te explicatæ impingi solitas. Quas criminationes cum responsis tuis nos ordine considerabimus.

Criminatio I.

Doceri à nobis certos homines, eosque paucos eligi.

Quod sententia tua idipsum aperte continet, quod ista criminatione dicitur, verissimum est. Nulla ergo tibi isthoc obiecta mento affingitur sententia contra mentem tuam & doctrinam. Verum etiam est, quod ista criminatio nullum crimen continet. Nam Scriptura idem planissimis verbis dicit: *Multi vocati, pauci electi: &, Ne time pusille Grex.* Et tu tua responsione planissime doces, nihil isthac obiectione falsum tuæ sententiæ impingi. At vero nō puto quemquam esse qui hoc tuæ sententiæ obiiciat: Omnes enim hæretici quos nosse contigit, sentiunt paucos esse electos: plerique etiam, imo & omnes si dicere audeam eos *paucos Deo notos & certos esse, adeo vt numerus iste nec augeri nec minui possit, neque qui numerantur variari.* At explicationem aliam adferunt electioni tuæ, *contrariam, vel saltem dissentaneam.* Quare non id tibi obiicere debuisti quod nonnisi à stulto aduersario tibi obiici potest: sed criminationem istam ita proponere debuisti, vt abiis concepta est qui tuæ sententiæ aduersantur. Illi non hoc culpant in tua sententia, quod certos eosq; paucos homines à Deo eligi dicas, sed quod statuas, *Deum nudo & absoluto decreto, citra vllum peccati vel infidelitatis respectum, certos homines eo que paucos elegisse: reliquam autem hominum multitudinem eodem decreto reiecisse, quibus Christum non dedit, & quibus Christi mortem vtilem esse noluit.* Sed de ista obiectione in reliquis à te allatis criminationibus aliquid dicetur.

Matth. 22. Luc. 12.

Quomodo proponenda erat hac criminatio.

Criminatio II.

Docere nos Deum ordinasse homines ad inferorum ignem, & creasse vt perderet.

In ista criminatione circumscribenda fuit vox *Homines*, & adstringenda ad certos nempe petitutos. Neq; n. quispiam tibi impingit, quod id de omnibus hominibus intelligas: quum omnes sciant te ex isto numero eximere & excludere electos. Quare ita erat criminatio proponenda. *Docere nos Deum nonnullos homines, qua homines, citra considerationem peccati ad inferorum ignem ordinasse & creasse vt illos perderet.* Quæ sane criminatio grauis est, & magnā calumniā habet, si falso tibi impingitur: at si vere, omnimodo tibi conandum, vt per sententiæ mutationem te ab ista criminatione expedias & exsoluas. Fateor autem te & qui tecum sentiunt ita loqui non solere. At videndū annon æquipolleutia dicatis, quod si monstratum fuerit, criminis istius conuicti teneamini. Ego autem iam ad tempus illorum criminatorum personam, minime tamen criminator, sustinebo: tu videan causam illorum recte agam, & criminis istius te conuincam.

Quomodo secunda.

Hanc meritò obiici.

Qui peccato pœnam ponit inferorum ignem, qui ordinat vt homo primus & in eo omnes homines peccent, qui ita gubernat sua prouidentia hominem istum primū vt necessario peccet, neque peccatum vitare actu possit, vnde & ille peccat & omnes in eo: qui denique certo & irreuocabiliter apud se decreuit peccatorum istorum, qui in Adamo peccauerunt plurimos in Adamo relinquere, & peccatum in illis per inferorum ignem punire, ille meritissimo iure dicitur homines nonnullos, imo quam plurimos absoluto decreto, qua homines, & citra peccati consideratione m, nullo ipsorum merito ad inferorum ignem ordinasse. Cohæret enim cum peccato illorum ignis inferorum, ex positione legis ista pœna sanctæ, & decreto Dei de peccato illis non condonando. Peccatum cohæret necessario cum decreto Dei, imo & ex eo dependet, adeo vt homo non possit non peccare, secus decreto isti locus nō esset. Vnde sequitur: quum Deus homines ordinauerit ad peccandum, peccatum autem punire in multis absolute decreuerit, Deum quamplurimos ad inferorū ignem simpliciter ordinasse.

Quod vero tu & qui tecum sentiunt, ista singula ita sentitis, commonstrabo. Primo, dicitis & vere, ignem æternum esse pœnam ordinatam peccato & legis transgressioni. Secundo dicitis Deum ordinasse vt primus homo & in eo omnes homines peccarent,

nec

nec dicitis solum, sed & rationem decreti & ordinationis istius diuinæ adfertis, vt Deus ista ratione iustitiam & misericordiam suam, in quibus gloria ipsius potissimum consistit, demonstraret, quibus locus esse nequit nisi per peccatum, & occasione illius. Tertio, additis Deum ita prouidentia tua administrasse hominis primæuum statum, vt, licet quod ipsius libertatem attinebat, stare posset & non labi, tamen reipsa laberetur & peccaret. Quæ duo inter se cohærent: vt enim Deus finem suæ ordinationis assequatur, necesse est ita negotium administret totum, vt inde finis ille exultet. Administrationi autem isti præscientiam peccati non subtruitis: vnde necesse est vt omnipotentiam Dei, cui resistere homo nec potest nec velit, eidem præficiatis: qua posita necessitatem peccandi inducitis. Iam vero hisce omnibus superadditis decretum Dei irreuocabile, quo statuit peccatum illud secundum illud decretum perpetuatum, absque misericordia per puram putam iustitiam punire: Vnde puto apertissime constare, nil illi verbis imponi quod à sententia vestra alienum est, quum ista criminatio vobis obiicitur.

Alteram criminationis partem iam prælibatis sumam, qua tibi obiicitur quod secundum doctrinam tuam *Deus homines creauerit vt perderet.* Veritas eius criminationis ex eo patet, quod dicitis Deum homines creasse hoc fini, vt in hisce misericordiam, in illis iustitiam, & quidem punientem (illa enim misericordiæ opponitur) demonstraret, & citra præuisionem. Vnde sequitur, cum iustitia puniens hominem perdat, Deum homines nonnullos creasse vt illos perderet. Cohærent enim iustitia puniens & interitus hominis, neque ille nisi per hunc declarari potest. Constat ergo nihil tibi ista tota criminatione a sententia tua alienum obiici.

Merito etiam grauiora obiici possunt.

Imo vero, puto te tuæ sententiæ parcere voluisse, quum illi minus quam quod merebatur obiecisti. Multo enim peius est Deum ordinasse homines ad peccandum, & creasse vt peccarent, quam ordinasse ad pœnas inferorum & creasse vt perderet eos. Si enim peccatum est peius malum quam damnatio, quod apparet ex eo, quod illud bono diuino, hoc humano oppositum est; tum sane grauius est ad peccatum aliquem ordinare quam ad inferos, creare vt peccet quam vt pereat. Quanquam, si verum lubet fateri, dicendum sit; si homo ordinatus est ad peccandum, tum peccare non potest. Peccatum n. est voluntarium, & decretum Dei de peccato infert necessitatem peccandi. Et si homo creatur vt condemnetur, tum condemnari non potest a Deo. Nam condemnatio est actus iudicis iusti. Iustus autem iudex non condemnat nisi qui sua culpa citra necessitatem malus est: non est malus citra necessitatem & sua culpa, qui creatus est vt peccet, atque ita pereat.

Obiectum per responsionem primam Perkinsi non confutari.

Iam vero responsionem tuam ad criminationem istam secundam inspiciamus. Putas te criminationem obtundere & confutare distinctione duplicis actus in reprobatione. at non facis. Nam fateris vltro *Deum absoluto suo proposito deseruisse creaturam, ex qua desertione peccatum necessario, iuxta tuam sententiam, exiit:* secus iustitiam punientem isti desertioni subnectere non potes, nisi conditionaliter: si nempe contingat hominem post desertionem illam peccare. Fateris ergo quod criminatione ista obiicitur tuæ sententiæ, non confutas criminationem. Confuse autem hic misces *permissionem lapsus & permissionem qua Deus permittit vt quis à beatitate finaliter decidat.* Non enim iunt vnum, neque ab vna causa. Omnes enim permissione diuina lapsi sunt, at multi non pereunt finaliter in lapsu: & permissio lapsus est ex prouidentia diuina generali ad totum humanum genus; permissio finalis in lapsu est reprobationis & nonnullorum tantum. Et quod dicis *peccatum desertione & permissione Dei esse posterius*, intelligendū de permissione illa prouidentiæ qua hominem labi permisit in peccatum, non de permissione qua patitur nonnullos finaliter a beatitudine excedere, quæ est reprobationis. Huius enim posterioris permissionis causa est peccatum, nempe meritoria, vt sæpe iam dictum est.

Inspi-

Inſpiciamus teſtimonia quæ adfers. In *Lombardi* dicto *futura merita* intelligenda ſunt, quæ vnus haberet potius quam alius. Communia vero merita vt vt cauſa mouens non ſint, ſunt tamen cauſa meritoria, & cõditio in obiecto reprobationis requiſita. Sic etiam *Hieronymi* dictum intelligẽdum de boni & mali partratione, qua inter ſe diſcriminarentur fratres, non de peccato in quo ambo pariter erant concepti: quod apparet ex eo quod dicit, & *dectio illorum atque abiectio non merita ſingulorum, ſed voluntatem electionis atque abiicientis oſtendit.* In *Anſelmi* dicto clare apparet quod volo. Nam dicit *Deum iuſte agere ſi peccatores reſpuit.* Idem etiam indicat verbum *miſerendi* in altero ipſius dicto vſurpatum. Dicta Thomæ & Auguſtini hiſce conſentiunt. Non enim quæritur, an Dei voluntas ſit cauſa electionis & reprobationis, ſed an illa non habeat præuium peccatum, tanquam cauſam meritoriam reprobationis, & conditionem in obiecto tum electionis tum reprobationis requiſitã, quod ex Auguſtini perpetua ſententia eſt veriſſimum; & vox *conuerſionis* à Thoma vſurpata, vox *trahendi* ab Auguſtino, peccatum iſti voluntati conuertendi & trahendi præcedaneum facit. Teſtimonia reliquorum Scholaſticorum examinaremus, ſi tanti eſſet apud nos illorum auctoritas. Hoc autem dico, nullum eſſe quod peccatum Adami & commune omnium hominum excludat à decreto Prædeſtinationis, imo nonnulla idem clare includunt. Vbi enim *gratia*, *miſericordia* voces vſurpantur, ibi peccati tacita includitur mentio.

Quod vero *poſterior actus ſit cum reſpectu ad peccatum*, certum eſt, ſed ad peccatum non priore aliquo decreto ordinatum vt fieret, ſed ordinatum vt in vnis puniretur ex iuſtitia, in aliis tolleretur per gratiam, vbi factum eſſet. Iſta autem explicatio non docet *criminationem illam eſſe calumniam*, niſi ſimul doceas peccatum ex illo decreto reprobationis ſiue alio quocunque nõ neceſſario extitiſſe.

Nec per ſe ea quidem.

Secunda reſponſio conſtat verbis tantum. Non enim excuſatur actus propter finem, ſi ſit iniuſtus. Iniuſtum eſt hominem citra peccatum perdere, & hoc iniuſtum manet, etiamſi quis dicat hoc fieri ad *declarationem iudicii*, vel *declarandum iudicium*; & ineptũ videtur quod additur, hoc fieri ad *declarandum iudicium in iuſto exitio*, quod iuſtum eſſe nequit, niſi inferatur ad peccatum. Quod additur, *Deum hominem non qua talu, ſed qua peccator eſt, debito exitio velle punire*, id ſolidi reponi vim obtinet, eo poſito quod homo liberè & non neceſſario peccauerit. Peccandi enim neceſſitas & ineuitabilitas à peccato excuſat, & à pœna eximit actus iſtius patratorem; actus dico & non peccati, quia actus, quem quis neceſſario & ineuitabiliter perpetrat, peccati nomen conſeri nequit. Nihil facit ad effugiendum hunc ictum varia diſtinctio, qua homo ſui reſpectu libere, decreti vero diuini ratione neceſſario peccaſſe dicitur; quia fieri nequit, vt quis liberè faciat id quod neceſſario facit, neque vt vnus actus neceſſario fiat, hoc eſt, non poſſit non fieri, & tamen contingenter fiat, hoc eſt, poſſit nõ fieri. Pugnat enim hoc cum prima veritatis vniuerſalis notione; de quolibet affirmare aut negare verum eſt. Scio à nonnullis illam diſtinctionem propugnari, allato Dei exemplo, quem dicunt & neceſſario & liberè bonũ eſſe. At perperam. Adeo enim falſum eſt, Deum eſſe liberè bonum, vt nõ procul abſit à blaſphemia. Deus enim quod eſt, neceſſario eſt, & ſi liberè bonus eſt, poteſt eſſe non bonus. Et quis vnquam dixit, quæ naturalia ſunt, & eſſentialiter inſunt, liberè ineſſe.

Cameracenſis vero dictum ex parte eſt blaſphemum, ex parte verum. Blaſphemum eſt dicere, *Deum poſſe citra iuſtitiæ ſuæ damnum & noxam punire & affligere & eternaliter innocentem creaturam ſuam*: verum, *Deũ poſſe creaturam annihilare ſine eius peccato.* Multum enim diuerſa ſunt punire & annihilare: Hoc enim eſt auferre eſſe quod dedit ex gratia, illud miſerum eſſe inferre & quidem infinite miſerum; citra tamen vllum meritum peccati. Hoc longe peius illo, dicente Chriſto: *Melius fuiſſet homini, ſi natus non fuiſſet.*

Quod

Contrarium est iustitiæ diuinæ punire non peccatorem.

Quod autem iustitiæ diuinę contrarium sit punire non peccatorem, apparet ex dictis Scripturæ plurimis, *Genes.* 18. *Absit à te qui iudex vniuersæ terræ es, vt iustum condemnes cum impio. Exo.* 32. *Dele me de libro tuo. Qui peccauit delebo de libro meo.* 2. *Thes.* 1. 6. 7. *Siquidem iustum est apud Deum vicissim reddere iis qui affligunt vos, afflictionem; vobis vero qui affligimini relaxationem nobiscū. Heb.* 6. 10. *Non enim est iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri*, &c. Dictum sapientiæ *cap.* 12. a Cameracensi citatum prorsus contrarium docet, quam *Cameracensis* ex eo probare nititur. Agit enim de perditione nationum iniustarum, & apertis verbis habet versu 15. *Iustus autem cum sis, iuste gubernas omnia; eum qui nullam sit meritus pœnam condemnare, existimans alienū à tua potestate.* At fateor culpa veteris versionis in errorem istum inductum Cameracensem. Tu vero, Perkinse eo ipso nō excusaris. Debuisti enim omittere testimonium Auctoris in errorem inducti vitio versionis, cum id scires ex ipso contextu Græco & Translationibus posterioribus melioribus ista antiqua: *Deus* quidem *non est obligatus legibus creatis*, sed tibi ipsi est lex, est enim ipsa iustitia. Et lex ista secundum quam nemini licet pœnam inferre immerenti, non est creata, neque ab hominibus facta, aut inter homines tantum locum habens: sed est lex æterna, & immota iustitia diuina cui Deus ex immutabilitate suæ naturæ & iustitiæ est obligatus. Neque hoc in vniuersum verum est, *quia quid iustum est, eo iustum esse, quia Deus illud velit*, quum multa sint quæ Deus vult quia iusta sunt. Iustum est vt Deus solus à creatura agnoscatur pro vero Deo. Hoc Deus vult quia iustum est, & non est iustum quia Deus velit. Actus simplicis obedientiæ iustus est, non quia Deus illum velit sibi præstari à creatura, sed quia iuxta talis est, & Deus non potest non illum a creatura postulare; licet voluntatis libertæ esse possit præscribere qua in re velit sibi ab homine obedientiam præstari. Et quod ad nos attinet, nostri sane est officij in legibus diuinitus nobis latis, non tam videre an quod iubet, sit iustum in se, sed simpliciter obtemperare quia Deus præscribat & iubeat. Quod tamen nostrum officium hoc fundamento nititur, quod Deus id quod iniustum est præscribere non possit, propterea quod sit ipsa iustitia, sapientia, & omnipotentia.

Omittere statueram latiorem examinationem dictorum ex Scholasticis Theologis allatorum: sed verbo dico. *Franciscei Lasticorum Maronis signa quatuor ad processum prædestinationis & reprobationis intelligendum necessaria*, vt ipse inquit, nullius esse pretii, & notoriæ falsitatis, & confusi ordinis. In sententia *D. Bannes* absurde *permissio, qua tota natura permissa est ruere in Adamo*, adscribitur reprobationi, quum illa permissio & lapsus eam secutus se extendat ad totum humanum genus citra discrimen electorum & reproborum. Quatuor illa quæ Ferrariensis dicit in reprobato inueniri, non insunt illi vt reprobato & respectu decreti reprobationis, sed duo posteriora tantum; nam *permissio lapsus & peccatum* etiam vt eius verbis vtar, in electis inueniuntur, & pertinent ad decretum generalioris prouidentiæ, quo Deus permisit hominem libertati arbitrii sui, vt ante dictū & sæpius. Fuerunt ergo alia tibi afferenda ad criminationem istam diluendam. Verum admodum velim te, mi Perkinse, Scripturam citare ad sententiæ tuæ confirmationem & criminationem istarum depulsionem. Scholasticorum scripta pondus & auctoritatem, apud nos præsertim, habere non debent; de quibus Doctores nostri Theologi vno ore affirmant, *quod veram Theologiam in Philosophiam & altercandi artem conuerterunt, quodque suas sententias non tam sacrarū litterarum quam Aristotelis auctoritate stabilire conantur.*

Examinantur loca scholasticorum.

CRIMINATIO III.

Stoicam Prædestinationem & stoicum fatum à nobis induci: quia (vt aiunt) ex necessario & energetico Dei decreto omnia dicimus fieri: etiam lapsum Ada, quem

ex nostra (vt ferunt) sententia decreuit & voluit Deus.

Et hanc criminationem nimis leniter propositam esse.

Grauis quidem est ista criminatio, at leniter à te & leuiter proposita, & non illorum verbis qui illam obiiciunt. Addere debuisti quæ ad hanc criminationem essentialiter pertinent, & tibi tuæque doctrinæ ab aliis obiiciuntur: qualia hæc sunt. Inde sequi *Deum esse peccati auctorem; Deum vere peccare, Deum solum peccare, & peccatum non esse peccatum*, quæ Bellarminus obiicit sententiæ quorundam doctorum nostrorum, quam & tu propugnare videris. Ratio vero cur ista omnia tuæ doctrinæ obiiciant hæc est: Quia efficaci Dei voluntate, & cui resisti nequit, omnia euenire dicas, & quæ non fiunt, ideo non fieri, quia Deus absoluto decreto, statuit ne ista fierent. Vnde sequitur & actus quæ peccata sunt, committi Dei voluntate, cui resisti nequeat & actus iustitiæ omitti, quia Deus decreuerit simpliciter & absolute ne fierent. Et propterea Deum esse auctorem peccatorum, & impeditorem iustitiæ & bonorum actuum. Ex quo infertur, Deum verè & proprie loquendo peccare: quumque necessitas ex qua actus tales patrant homines, illos a peccato excusset, sequitur Deum solum peccare, quemadmodum ille solus peccat qui arrepta manu aliena per vim alteri colaphum impingit. Cæterum quia Deus peccare non potest, sequitur peccatum non esse peccatum. Quare nulla mihi videtur per istam criminationem tuæ doctrinæ iniuria illata effe.

An hæc criminatio re-Se expungatur.

At videamus quomodo tu istam criminationem expungas. Omisso quod generatim fuit obiectum, de *Adami lapsu* agere incipis. Hunc fateris euenisse *non præsente modo Deo, sed volente etiam & decernente*: at, vt explicatius ea, *voluntate non approbante neque efficiente, sed non prohibente, sed permittente.* Quæ distinctio recte adhibita vera difficultatem soluit. Et si sententia tua aliorumque hæc est, Deum non approbasse, non effecisse lapsum, non incitasse, non impulisse Adamum ad labendum, neque necessitatem illi iniunxisse peccandi, siue agendo, siue non agendo, sed tantum voluisse non impedire, at permittere lapsum Adami: tunc fateor illa omnia iniuste tuæ sententiæ obiici. Sed verbo tenus hæc tantum dicere videris, reipsa permissionem seu non prohibitionem illam ita explicas, vt in energeticum illud decretum Dei incidat. Quod ita probo. Dicis, *Quod Deus nō impedit ideo euenit, quia Deus non impedit, & quod non est, ideo non est, quia Deus non vult esse.* Concludo. Ergo non impeditio Dei & euentus inter se copulantur vt causa & effectus, & quidem immediate. Et sic non impeditio habet rationem energeticæ effectionis. Ergo etiam volitio Dei, & non existentia seu euentus rei inter se copulantur vt causa & effectus, & propterea volitio ne aliquid sit, habet rationem energeticæ impeditionis. Quod porro latius ita doceo.

Peccatum est duplex, Commissionis & Omissionis: Commissionis quo fit quod vetitum est, Omissionis quo non fit quod præceptum est (ex tua sententia) concurrere ad actum illum; qui ab homine sine peccato committi nequit, & quidem sic concurrere, vt Deus prima istius actus causa sit, homo secunda, ille mouens hominem, hic motus à Deo, & quidem ita mouens, vt homo necessario illum motum sequatur, atque sic ex necessitate producat actum illum, quem ille sine peccato committere non potest. Non impedire peccatum omissionis, est ex tua sententia, non dare illam gratiam sine qua omitti peccatum & præstari bonum contrarium nequit. Qui autem illo pacto concurrit, & istam gratiam denegat, ille simpliciter est peccati præcipua & energetica causa. Imo & sola causa, quia concausa actus, propterea quod motui primæ causæ resistere nequit, peccare non potest motum irresistibilem sequendo.

Si vero sententiam tuam & aliorum ita explicare potes, vt ab ipsa mea explicatione reipsa dissentiat, tum nihil tibi criminis impingo.

Distinctione reiperse & euentus.

Distinctione ista qua dicis *aliud esse velle rem aliquam per se, & aliud rem velle quo ad euentum.*

ad euentum, non elaberis, nisi per euentum rei intelligas id quod ex rei ipsius productione & existentia euenit, quæ sententia tua non est. Dicis enim *Deum velle peccati euentum*, hoc est, *peccatum euenire, at non velle peccatum ipsum*: quæ distinctio est absurda. Nam peccati essentia consistit in euentu; Est enim actio. Et eodem volendi modo Deus vult peccatum ipsum quo vult peccatum euenire; & vult peccatum euenire, eodem etiam vult peccatum ipsum. Non amat peccatum per se, non amat peccatum per se. Vult vt peccatum eueniat propter gloriam suam; vult etiam peccatum propter gloriam suam. Loquor ex tuo sensu, Monstra, si potes, discrimen, & acquiescam.

Quod vero dicis *Deum velle non impedire peccatum*, ambigue dicitur, nisi explicetur. Quid enim? Annon Deus impediuit ne homo peccaret, quantum ipsum decuit, & secundum modum, quo fas est ipsum agere cum creatura rationali; nempe legislatione, comminatione, promissione, gratiæ sufficientis donatione, quin & assistentiæ suæ pollicitatione, si homo ad illam cōfugere velit? quod potuit, aut abimus in infinitum. Non impediuit aut omnipotenti & physica actione, quia non decuit: sic enim impediisset homini vsum libertatis suę primævæ in qua illum instituerat, & per cōsequens rescidisset, vt alibi ex Tertulliano diximus, institutionem suam.

Recte autem dicitur Deum proprie & primo, adde etiam immediate velle permissionem suam. At inde non sequitur, Deum etiam velle euentum peccati. Non enim sequitur, Deus volens permittit peccatum: ergo vult euenire peccatum. Contrarium enim verum est; Deus volens permittit peccatum: Ergo nec vult vt eueniat peccatum, neque vult vt non eueniat. Est enim permissio actus remissæ voluntatis: quæ voluntatis remissio hic Deum decuit, quia hominem liberi arbitrii fecit, vt illius liberam & voluntariam obedientiam exploraret: quod non potuisset, si impedimentum obiecisset homini insuperabile. Causa vero cur id quod Deus permittit eueniat, non est permissio, licet sine illa non eueniret; sed ipsa propria & immediata causa actum producens cum concursu Dei ipsi semper parato. Permissio autem in causam *Permissio* per se resolui nequit, si de ea agatur ex rei *qualis cau-* veritate, sed tantum in causam sine qua nō, *sa.* seu remouentem, vel potius non præstantem prohibens, & quidem tale prohibens, quale dixi, cuius prohibitioni creatura obsistere non potest.

Ista vero verba tua; *Sicut nil boni potest esse aut fieri nisi Deo faciente, ita nil mali potest cauerī nisi Deo impediente*, vera sunt si recte intelligantur: ita nempe faciente Deo vt decet illum id quod bonum est per rationalem & liberam creaturam efficere: atque ita impediente Deo, vt decet liberam creaturam à malo impediri. Modus autem iste & faciendi & impediendi talis est, vt libertatem hominis non auferat, sed & ipsum hominem libere exque voluntate secundum modum voluntatis bonum facere & à malo abstinere permittat. Secus non bonum fit ab homine, neque malum ab illo cauetur, sed actus tantum fit & vitatur necessitate siue naturali siue supernaturali. Corrigi etiam possent illa verba, si accuratius eadem excutere quis vellet. Ita enim dicendum fuit. *Sicut nihil boni est aut fit, nisi faciente Deo, ita nihil mali cauetur, nisi Deo impediente.* Faciente enim Deo non tantum potest fieri bonum, sed etiam fit ipsum, & impediente non potest modo cauerī malum sed etiam cauetur reipsa. Si vero *posse* illud retinere vis, ita tibi enuntiandum est. *Sicut nihil boni potest fieri aut esse, nisi Deus velit hoc facere, vel alteri faciendi facultatē & voluntatem dare, cumque illo ad agendum concurrere; ita nihil mali cauerī potest, nisi Deus velit dare & det vires sufficientes ad cauendum peccatū illasq; excitare velit & iisdem cooperari.* Et hoc sensu *ne minimū* quidem *fit præter Dei voluntatem*, nempe vel volentem vt fiat vel volentem non prohibere sed permittere vt fiat. Neque *otiosa est prouidentia* in permissione, & quidem sic explicata, vt neque in voluntatem Dei qua vult vt aliquid fiat, neque in illam

qua vult vt aliquid non fiat, incidat. Secus si in alterutram incidat, nulla est permissio, & frustra dicitur ab Augustino, *nihil fit nisi Deo vel faciente vel sinente.*

Examinantur allata rationes.

Sed videamus quid ex locis Scripturæ quos vsurpas, probari possit.

Primo loca Scriptura.

Locus *Actor.* 2. v. 23. Non docet Deum voluisse vt Iudæi Christum trucidarent, sed tantum *definito Dei consilio & præscientia traditum* esse in in potestatem illorum, qui volebant ipsum trucidare. Nihil etiam amplius ex loco *Actor.* 4. v. 28. inferri potest. Præordinauit enim Deus Filium suum tradere in manus hostium suorum, vt ab iis pateretur quæ Deus illi imposuerat, & quæ Iudæi pro sua malitia & odio aduersus Christum inferre ipsi statuerant. Præordinauit quidem Deus vt Christo ab ipsis mors inferretur: at quales Deus illos cõsiderauit quum *præordinauit* vt hoc ab iis *fieret?* Sane quales erant tum temporis quum Christo mortem inferrent, nempe inimici Christi iurati, præfracti Dei & veritatis hostes & contemptores, qui nullis monitis, precibus, nutis, miraculis ad resipiscentiam adduci poterant; qui omnia mala Christo inferre volebant, modo ipsis potestas fieret illius, quod iam sæpe frustra quæsierant.

Act. 2. 23.

Act. 4. 28.

Vnde apparet nullam hic fuisse aliam Dei actionem quam quod Filium suum in illorum manus tradiderit, permiserintque vt illum tractarent pro arbitrio, adhibita tamen determinatione quousque illos progredi vellet, dispensans & regens ita malitiam illorum sed suauiter admodum, vt hoc tantum illi inferrent, quod Deus Filium suum pati volebat, & nihil præterea: vt perspicue videre est in ipso supplicii genere, impedimento fractionis crurum in perfossione lateris, in inscriptione tituli, & similibus. Cæterum nulla hic apparet Dei actio qua impulsi sint, aut moti ad volendum & agendum quod voluerunt & fecerunt: sed volentibus Christum morti tradere ex propria malitia & inuidia, vsus est, prout ipse sciuit gloriæ suæ & saluti hominum conducere.

Causa autem cur Deus & Christus in illa traditione, non peccauerint, non hæc sola est neque præcipua, quod *diuersis finibus moti fuerunt ad tradendum.* Quid enim si Iudas in hunc finem id fecisset, vt Christus morte sua mundum Deo reconciliaret, an propterea minus peccasset? Nihil minus. Non enim licuit illi malum facere vt inde bonum existeret. At præcipua discriminis causa est, quod Deus ius habuit Filium tradendi, & Christus quoque tradendi animam suam in mortem; vnde id faciendo peccare non potuerunt. Iudas vero nullam eius rei habuit potestatem, itaque peccauit. Actiones enim non fine modo sed & principio & forma distinguuntur. Saul a peccato non excusabatur quod armenta Amalecitarum seruasset ad sacrificium.

Actiones non distinguuntur solo fine.

1. *Sam.* 15.

At quæ ista est consequentia? *ergo etiam dicere nobis licet; Adamus quando fructu vetito vescebatur, id fecit quod Dei manus & consilium præordinarit vt fieret.* Hæc lane *lingua Apostolorum & Ecclesia* non fuit vnquam neque esse potuit, rebus ita inter se dissimiliter habentibus. Non enim vna est ratio Adami & illorum hostium Christi. Ille ante esum erat sanctus & iustus; hi ante mortem Christo illatam mali, iniusti, inimici & hostes Christi. Hi iam omnibus votis exoptabant, & sæpe multis modis tentarant mortem inferre Christo; Adamus abhorrens ab esu fructus vetiti vsque dum ab vxore seducta eo pelliceretur. Christi mors necessaria expiandis peccatis, & gloriæ Dei per se declaratiua: Adami lapsus omnino non necessarius, & per se gloriæ & maiestatis Dei violatiuus. Neque enim indiguit Deus maleficio hominis ad gloriæ suæ illustrationem. Et quid potest absurdius cogitari isto circulo. *Mors Christi à Deo præordinata est vt peccatum Adami expiaret: Adami lapsus à Deo præordinatus est vt morte Christi expiaretur.* Vnde initium sumetur istius ordinationis? Vnde finietur? Ordinauit tamen Deus Adami lapsum, non vt existeret, sed existentem, vt seruiret illustrationi iustitiæ & misericordiæ suæ.

Lapsus Adæ quomodo ordinatus à Deo.

Locus

1.Par.3.17. Locus 1. Petr. 3.17. similiter explicandus est. *Vult Deus vt pij mala patiantur* ad castigationem & probationem ipsorum, vult illos eadem mala pati ab hominibus aliis, sed qualibus? qui vltro ex propria malitia & instigatione Satanæ iam volunt ipsis mala inferre; quam illorum malam voluntatem Deus iam tum præuidebat, quum prædefiniret vt mala ista piis inferrentur. Nullo itaque Dei actu isti moti sunt ad volendum inferre mala piis, nullo etiam ad inferendum, nisi tali qui ipsos potius ab ipsa volitione dimouere & ab illatione deterrere debebat: & dimouisset deterruissetque reipsa, nisi deploratæ malitiæ fuissent. Doctrina, vita, & miracula Christi & Apostolorum, mundi odium & inuidiam illis conciliarunt.

2.Sam.16. Quod Deus *Semei præcepisse* dicitur, *vt Dauidi malediceret*, etiam dextre explicatum, difficultatem nullam habet. Consideretur Semei, ipse Dauid, & actus Dei qui dicitur præceptio ad maledicendum. Semei iam tum erat osor Dauidis, linguæ maledicentissimæ, & procacis animi, impius & contemptor Dei diuinæque legis, qua præceptum erat *ne quis malediceret principi populi sui*. Dauid facto suo aduersus Deum & proximum suum se dignum reddiderat ista ignominia, & omnino indigebat periistam castigari & probari: præditus insuper erat dono patientiæ ad contumeliam istam æquo animo ferendam. Actus Dei est, eiectio Dauidis & expulsio ex vrbe regia & regno; Vnde exstitit fuga Dauidis, perlatio rumoris istius ad aures Simei, curatio vt Dauid & Semei vnum in locum conuenirent: atque sic Dei actu Dauid fugiens & à filio pulsus, oblatus est Semei ex Saulis familia oriundo, & hosti Dauidis, prompto ad maledicendum. Adde si voles obdurationem animi Semeiani, ne propter comites Dauidis meueret Dauidem maledictis incessere, quo hoc pacto animo suo & odio inueterato aduersus Dauidem aliquo modo satisfaceret. Oblatio ergo ista qua Dauid fugiens Semei est oblatus, & obduratio animi Semeiani diuinitus facta, quin & directio linguæ maledicæ, sunt actus ad istam præceptionem pertinentes, citra quos nulla in præceptione ista Dei actio alia dari potest quæ in iustitiam Dei non impingat, Deumque peccati auctorem faciat. Iam vero si conferre lubet omnia, videbimus ipsius actus maledicendi non tam Semei quam Deum auctorem esse. Semei solus fuit auctor volitionis, sed vt reipsa, quod volebat, efficeret, Deo potissimum est tribuendum, non mouenti Semeium ad maledicendum, sed procuranti vt Semei occasionem haberet maledicendi Dauidi, & confidentiam occasione illa vtendi. Vnde apparet planissime Deum extra noxam esse, & Semeum culpæ implicari. Locus *Ierm.* 34. 22. & *Lamens.* 3. 37. similiter explicentur, & nihil difficultatis habebunt: Ex collatione vero apparebit hæc omnia ad lapsum Adami nihil facere; ille enim initium fuit peccati: & reliqua omnia locum habent peccato iam in mundum ingresso & hominibus per peccatum deprauatis.

Ratio secunda. Ad *rationem secundam.* Quod *Deus volens permittit peccatum* certum est, & æque certum quod *velle permittere sit velle non impedire.* At hic siste. Non enim idem sunt velle permittere seu non impedire, & *velle gratiam non dare.* Permittit enim vt ille labatur cui gratiam ad stadum sufficientem & necessariam dederat. Pergamus *Qui peccatum, quod futurum præscit, impedire non vult per gratiam confirmantem cum possit, ille reuera vult vt idem eueniat,* inquis. At nego ex nolitione prohibendi vel impediendi, recte concludi volitionem euentus peccati. Sunt enim tria inter se distincta quorum nullum alterum includit, *velle vt peccatum non fiat,* hoc est, velle impedire ne fiat, & *velle vt fiat* seu eueniat, & *velle permittere* seu non impedire. Duo priores actus sunt affirmatiui, postremus negatiuus. Ex negatiuo vero actu affirmatiuus concludi nequit: plus enim est in affirmatiuo quam negatiuo actu. At plus non potest esse in conclusione, quam in præmissis.

Quomodo Deus velit & non velit Deinde dico committi ibi fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Vult enim Deus non impedire peccatum

impedire peccatum.

tum secundum quid, & vult impedire secundum aliud; impedire inquam, prout decet, quam tamen impeditionem non sequitur peccati omissio: & non impedire alio modo, quam impeditionem sequeretur quidem peccati omissio, at citra laudem & virtutem omittentis, vtpote non valentis non omittere propter istam impeditionem. At licebit & mihi sic contra argumentari; *Qui peccatum odit, & per legis positionem gratiaque sufficientis dationem impedire vult, ille non vult vt peccatum eueniat, sed vult vt peccatum non eueniat; quod est affirmatiui actus voluntatis.* Dices id recte concludi de *voluntate approbante*. Respondeo fieri non posse vt Deus quocunque volendi modo contradictoria velit vel contradicentia: Contradicentia autem sunt euenire & non euenire. Ergo fieri nequit, vt Deus vna voluntate velit aliquid euenire, quod altera velit non euenire. At fieri potest vt Deus voluntate beneplaciti, vt appellant, velit permittere id, quod voluntate approbante seu signi vult non fieri. Atque sic conclusio tua manca est, & dicta *Caluini & Bezæ*, saluo tantorum virorum honore dictum sit, veritati minus consentanea.

At vide sis, quæso, quæ subiungis, & videbis fateberisque te aliud agentem ista in chartam conieciisse. *Quodcunque Deus*, inquis, *non impedit, ideo non impedit, vel quia vult fieri, vel quia penitus nolit fieri, vel quia non velit fieri* (at quæ horum duorum posteriorum differentia? Nolle fieri est non velle fieri: particula *penitus* est nullius pretii, quia negans pars in contradicentibus non capit incrementum, vt non homo: tam enim est non homo Lupus, quam aër, terra, cœlum: at forte per *penitus nolit fieri*, intelligi vis, velit non fieri:) *vel quia non curat. Primum* si est, *obtines intentum*. At *secundum* esse non potest: *est* enim *absurdum* dicere, *Deum ideo aliquid impedire nolle, quia velit vt non fiat*. Neque tu in enumeratione ista causarum id ponere debuisti: Nolle enim impedire, &, velle vt non fiat oppenuntur, atque inde certum est vnum alterius causam esse non posse. In inquisitione autem causarum per viam diuisionis rostituta, non licet neque debet poni id quod oppositum est. At transeat hoc.

Dices igitur, debet ergo ob aliquam causam ex tribus istis non impedire: fateor sane. At illa non est *quia non curet*, hoc enim est *Epicuraum*: neque quia *non velit fieri*; ergo quia *velit fieri*. Nego antecedens. Hæc enim est causa cur Deus non impediat aliquid, quia neque velit vt fiat, neque velit vt non fiat, quod constabit planius, si ita cõsideres. Quod Deus vult vt fiat, hoc efficaciter efficit. Quod vult vt non fiat, hoc efficaciter impedit. Quod neque vult vt fiat, neque vult vt non fiat, hoc permittit creaturæ. Et quo modo mens humana concipere potest Deum ideo non impedire aliquid, hoc est permittere, quia velit vt fiat: sane illud velle vt fiat, plus in se continet, quam vt inde permissio seu non impeditio producatur & concludatur.

Quod inde concludis *ista talia Deo vel imprudente vel non curante fieri*, quod absurdus est; non potes tueri, ne quidem aduersum teipsum. Iam ante enim non velle fieri, & non curare, si tu istis in tua distinctione. Ergo iam vnum ex altero concludere non potes. Et quomodo fiat Deo imprudente, quod fit permittente Deo, & volente permissionem suam? At postea vbi de permissione latius explicabimus, apparebit Deum quod permittit non imprudentem aut non curantem permittere. Quod autem *permissio sit quædam voluntas affirmatiua & non negatiua pura*, recte intelligendum. Vult enim Deus actu affirmatiuo permissionem suam. At circa id quod permittit, versatur solo actu negatiuo voluntatis suæ.

Absit autem vt quis existimet Deum quid iniquè aut iniuste decernere: posito enim quod decreuerit, concludendum illico est, iuste decreuisse. Sed videndum an & quo modo Deus aliquid decernat. Fieri namque nequit vt ipsius decreta cum iustitia ipsius nobis in Scripturis patefacta pugnent: quare sciendum est non sufficere ad culpam

pam à decreto quod nos Deo aſcribimus, auferendã, ſi addamus decreuiſſe ſed *iuſte*; non enim vocis iſtius additio iuſtum facit decretum, ſed commonſtrandum id quod Deo tribuimus decretum, reuera ipſi conuenire, & tum de iuſtitia nulla erit quæſtio.

Tertia. *Tertium argumentum* clumbe eſt. Ex euentu enim alicuius rei non poteſt concludi Deum voluiſſe vt eueniret, ſed voluiſſe non impedire: & hoc velle non impedire, etiam eſt actus prouidentiæ Dei, quæ omnibus & ſingulis rebus adeſt & præeſt, vel faciendo, vel ſinendo vt fiant: adminiſtrando tamen & ordinando omnia ad iuſtos & legitimos fines: atque ita vt *non tantum exitum rerum, ſed & ipſa initia curet, & principia rerum & actionum.* Et notum eſt Satanam & Impios non modo nihil perficere, ſed ne ordiri quidẽ poſſe niſi Deo permittente. Quod tu addis, *volente*, non concedo, niſi probaueris materiæ argumentorum põdere quam hactenus feciſti. Et propterea *impium eſt dicere quicquam exiſtere vel fieri niſi Deus iuſtius ſanctiusque id ab æterno decreuerit, & volens quidem, vel facere vel permittere.* Eſt enim decretum Dei duplex, efficax & permiſſiuum. Neutrum in alterum incidere poteſt.

Quarta. Conſideremus & *Veteris Eccleſiæ iudicium. Auguſtinus* aperte diſtinguit inter permiſſionem & efficientiam. Et licet dicat, *fieri nihil niſi quod Deus fieri velit*; explicat tamen ſe cum dicit, *vel ſinẽdo vt fiat, vel ipſe faciendo*: atque hac ratione id quod fimt, non eſt obiectum voluntatis immediatum, ſed permiſſio, cuius obiectum eſt id quod permittit Deus. Ita quoque *Tertulliani, Hieronymi*, & aliorum dicta ſunt explicanda, ne impingant in Scripturam quæ ſimpliciter dicit: *Tu Deus non volens iniquitatem.* Quare, ſi mihi libere loqui licet, dicam me malle vt *Auguſtinus, Hieronymus, Catharinus*, & alii omnes ab huiuſmodi phraſibus abſtineant quæ in Scripturis non continentur: & explicationem deſiderant prolixam, ne in blaſphemiæ & hæreſeos occaſionem trahantur.

Diſtinctio iſta ſecundum quam Deus dicitur *velle vt malum ſit, non tamen velle malum*, nihil habet ſolidi gratis. Odit enim Deus malum, & odit ne exiſtentiam: quum quæ malum eſſentiam in actione, eius fieri eſt eius eſſe, & eſſe eius eſt natura eius. Et licet inter malum eſſentiam & exiſtentiam diſtingui poſſet ſubtilius, tamen dici nequit tantum diſcrimen eſſe inter vtrumque, vt Deus velit peccatum exiſtere, non velit autem ipſum peccatum. Quia enim Deus odit eſſentiam mali, vt ita dicam, abuſiue: ideireo vetat ne fiat malum: & cauſa cur nolit exiſtere peccatum eſt quia peccatum ipſum odit. Sed non ita odit mali exiſtentiam aut malum ipſum, quin permittat malum fieri a libera cauſa, non quia melius eſt vt ſint mala, quam vt non ſint, ſed quia melius eſt, primo, vt rationalem & liberam ſuam creaturam permittat agere pro arbitrio & libertate ſua, in quo conſiſtit exploratio obedientiæ illius, quam vt contra primæuam ſuam inſtitutionem iſtam libertatem creaturæ adimat, vel vſum ſaltem eius impediat: ſecundo, vt de malo bene faciat, quam malum eſſe non ſinat. Quod autem Deus velit fieri malum non qua tale, ſed qua bonum, latiore indiget explicatione, quam poſtea adferemus, Deo volente.

Cur Deus permittat malum.

Obiectio autem iſta eſt magni pretii. Voluntas enim mala dicitur à volitione mala, volitio mala eſt quæ fertur in obiectum non debitum. Obiectum autem non debitum eſt malum. Ergo volitio mala eſt qua quis vult malum, & qua vult malum fieri. Nam verbo diſtinguuntur iſta duo, re conueniunt. Quare etiam *voluntatis mala eſt velle mala fieri, ſiue voluntas illa delectetur malo, ſiue vti ius velit ad bonum.* Nulli enim licet velle vt malum fiat, quo occaſionem habeat eo ad bonum vtendi. Et regula quam adfers certa eſt: *Non ſunt facienda*, imo nec volenda, *mala vt eueniant bona.* Nam prima iniquitas eſt in voluntate ſeu volitione mali, ſecunda in perpetratione.

Vrgetur prima obiectio.

Reſponſio tua non auferit difficultatem obiectionis. Quorſum enim *duo* iſta *principia* faciunt? Etiam illis ſtantibus, valet obiectio. Nam quoad prius. Quum nihil ſit

Extenditur ad eam data reſponſio.

in re-

in rerum natura malum, non potest voluntas ferri in malum, & voluntatis omnis est tendere in bonum; nec voluntatis tantum, sed & cupiditatis & appetitus omnis. Verum ratio mali in eo non consistit: quod fertur in malum voluntas, sed quod fertur in bonum non debitum, vel non debito modo & fine. Quod ad secundum. Certum est *nihil esse mali quin habeat aliquid boni coniunctum.* Nam non datur summum malum. Malum enim non est nisi in bono. At inde non sequitur bonum esse vt peccatum eueniat. Tantum enim malum est peccatum, vt vitari debeat, etiamsi boni quid habeat coniunctum. Actus scortationis habet id boni quod congressus viri & fœminæ sit naturalis, attamen est omittendus, quia non potest sine peccato patrari. Hoc autem bonum de quo tu agere videris, non est peccato coniunctum nisi per accidens, interueniente nempe Dei voluntate illud malum in bonum finem dirigentis.

Dictum Augustini rigide examinatum consistere non poterit, commode autem explicatum potest tolerari. *Non* enim *bonum est vt sint mala.* Omne enim bonum facit Deus. Ergo Deus facit vt sint mala. Quod pugnat cum dicto Augustini, quo ait, *Deum nonnulla facere, alia vero sinere fieri, vt peccata.* Quomodo autem de Deo sine contradictione dici potest, quod faciat vt sint mala, & sinat fieri mala? Ratio autem adiuncta hoc non probat. Omnipotens enim bonus non propterea sinit mala quia bonum sit etiam esse mala, sed quia nouit se pro sua sapientia & omnipotentia ex malo contra ipsius naturam & propriam efficacitatem, bonum educere posse, idque puto actu suo, aut iustæ punitionis aut gratiosæ remissionis. Non est bonum vt sint mala nisi per accidens, nempe propter Dei sapientiam, omnipotentiam, voluntatem. Quod autem per accidens est, in considerationem non venit.

Duplex peccati respectus.

Sed videamus iam responsionem tuam. Dicis *peccatum in suis causis & circumstantiis suis consideratum, duplicem respectum seu formalitatem induere.* Primo dicis, *peccatum considerari non sub ratione peccati, sed quatenus apud Deum decernentem habet rationem boni.* At nego peccatum habere rationem boni apud Deum decernentem. Actus enim Dei circa peccatum omnino declarant, Deo peccatum non sub boni, sed sub mali ratione considerari. Permittit enim peccatum; bonum autem facit; punit peccatum, malum autem punit & qua malum. Remittit peccatum & condonat: quod autem condonatur, id condonati vt malum consideratur. At Deus decreuit permissionem peccati, quia nouit se actus bonos producere posse ex peccato, non qua bonum, sed qua peccatum est malum. Neque recte dicitur *peccatum habere rationem boni apud decernentem Deum, quia Deus ex peccato elicere nouit occasionem bonorum actuum*; quum actus illos non producat nisi considerans peccatum vt peccatum. Et mirum est considerationem aliquam affingi peccato contra eius definitionem. Definitio autem peccati est quod sit transgressio legis, & propterea violatio voluntatis Dei. Vnde etiam constat perperam dici *quod peccatum habeat bonitatem, quia est in bono, & quia est ad bonum.* Bonum enim dicitur de subiecto in quo est peccatum tanquam vitium deformans, & corrumpens subiectum, non de peccato inexistente. Quatenus autē Deus velit subiectum in quo est peccatum, hoc est, actum qui ab homine sine peccato patrari nequit; forte postea latius pertractabimus, vbi de permissione generatim dicemus. Et peccatum non est ad bonum per se, sed per accidens tantum, quod Deus illud non faciendum, sed iam factum ordinat ad bonum, exque eo elicit occasionem boni. Nec dicitur Deus eatenus velle peccatum euenire, quatenus mira sapientia nouit inde bonum elicere, sed eatenus velle permittere & non impedire. Hæc enim causa est cur permittat & impedire nolit, non cur velit peccatum euenire.

Primum.

Secundum.

Secundum peccati respectum dicis esse, *quo peccatum formaliter & proprie consideratur, hoc est, qua peccatum.* & hic quoque duplicem facis considerationem peccati,

vel

vel qua est peccatum respectu hominum, vel qua peccatum est Deo. Si verum audire vis, mi Perkinsi, vanæ & friuolæ sunt istæ distinctiones, & inuentæ non enucleando negotio, sed magis inuoluendo. *Isto respectu* dicis, *Deum non velle, neque probare, neque efficere peccatum, sed velle quo ad euentum, neque simpliciter, vt ea quæ bona sunt per se, sed tantum volendo permittere vt fiat.* Esto, & hoc potest recte intellectum tolerari Quæ de triplice voluntatis diuinæ actione dicis, non examinabo, quia nihil admodum faciunt ad rem, saltem non faciunt contra sententiam quam defendo. At quod in margine dicis verum est, *Deum catenus velle peccatum euenire, quatenus possibile est vt eueniat Deo non efficiente.* At velim te hoc explicatius nobis pertractasse, inde sane constitisset te hactenus non recte explicuisse modum quo Deus vult vt peccatum eueniat? ille enim talis est à te positus, qui Deum ab efficientia peccati excusare nequit. At *peccatum qua Deo est tale, nec vult, inquis, nec probat, nec efficit, imo nec permittit quidem.* Illa concedo, hoc postremum nego, proprium enim obiectum permissionis diuinæ est malum qua malum, & quidem Deo consideratum vt malum: licet causa cur permittat peccatum, non sit ipsum malum. At distinguendum inter obiectum permissionis, & eiusdem causam. Quod verum malum vt malum permittit, iam ante demonstrauimus. Causam vero cur permittat Deus malum, non recte enuntiasti, non enim permittit malum propter coniunctum bonum, sed quia bonum ex malo elicere potest: quod ideo non potest dici coniunctum peccato, quia nonnisi per Dei actionem ex peccato elicitur. Si vero ita intelligis *coniunctum bonum*, non natura ipsius peccati, sed actu Dei, nihil contradico.

Dicta Bezæ. Bezæ vero dicta ista quæ citas rigorem examinis non ferunt. Prius enim aut falsum est aut æquiuocatione laborat. Falsum, si intelligatur de permissione de qua nunc agimus, quæ non opponitur prohibitioni legis, sed efficaci impeditioni. Nam verum est, Deum peccatum lege prohibere qua peccatum; & tamen idem illud peccatum, qua peccatum est, permittere, id est, non impedire. Si vero permissio intelligatur quæ prohibitioni per legem factæ opponitur, æquiuoca est disputatio, non enim agimus de illa permissione. Quis enim ignorat Deum non posse simul eundem actum lege adstringere & non adstringere? Et tibi iam ante definita seu descripta est permissio, *Negatio gratia confirmantis*, non vero, non datio legis.

Alterum Bezæ dictum simpliciter falsum est. Nam pœnæ peccatorum non permittuntur à Deo, sed à iusto iudice infliguntur, & habent ipsum Deum auctorem. Amos 3. *Nō est malū in ciuitate quod Dominus non fecerit.* Et cuius quæso peccati pœna fuit primum peccatum? Hoc tamen permissum. Ergo non vt pœna.

Caluini dicta commode admodum sunt intelligenda, & secundum præmissam à nobis interpretationem, secus defendi non possunt. Quod vero ipsius institutum fuerit dogma Scholasticorum conuellere, ab illo dici non debet, qui illius dicta sibi defendenda sumpsit. Scholastici enim recte dicunt, dum voluntatem à permissione non disiungunt, quod tu dicis, sed inter vtramque hoc esse discriminis aiunt, quod permissio sit obiectum voluntatis immediatum, peccatum vero permissionis. Et aperte fatentur Scholastici omnes Deum volentem permittere quod permittit. Non est autem Caluino Manichæorum blasphemia imponenda, quia licet aliquando incommodius loquitur, tamen alibi istam calumniam plane à se & sua doctrina amolitur. *Caluini.*

Obiectio secunda est. *Deus vult contraria, si vult euenire quod in lege prohibet.* Recte sane. Et responsio tua nodum non soluit. Nam *velle aliquid euenire, & velle idem non euenire*, non differunt tantum respectibus, sed ἁπλῶς & integris essentiis. Neque vllus est respectus siue modus secundum quem Deus dici possit velle vt eueniat aliquid, & simul velle vt illud non eueniat. Non enim potest circa vnum idemque *Expenditur Resp. ad secundam obiectionem.*

obiectum, quibuscunque id respectibus induatur, contrariis actibus versari diuina voluntas: neque potest vnus idemque actus diuinæ voluntatis versari circa duo obiecta contradicentia, qualia sunt euenire & non euenire, quibuscunque etiam respectibus ista obiecta induantur. *Deus prohibet malum qua malum*, at permittit idem, non qua boni rationem induit; hoc enim falsum est, quod peccatum boni rationem induat; sed quia Deus ex eo bonum elicere & producere nouit. Dictum Thomæ istis tuis non adstipulatur, neque meis aduersatur.

Obiectio tertia male formata.

Obiectionem tertiam pro tuo arbitratu tibi formasti, vt facile illam diluere posses. Puer enim in Dialecticis parum admodum intelligens nouit inter causam consequentiæ seu conclusionis, & causam consequentis esse magnum discrimen. Potest enim ex effectu causa concludi. Et propterea bene dicis *Maiorem*, quam posuisti *non esse generalem*. At tua correctio maiori isti addita nihil ad veritatem illius facit. Falsum enim est, *si nulla causa media intercedat inter antecedens, quo posito consequens sequitur, & consequens, tum antecedens causam esse consequentis istius*. Neque propterea desinit antecedens esse causa consequentis, etiamsi media aliqua causa intercedat. Satã enim est causa esus de arbore vetita, etiamsi homo proxima eius sit & immediata causa. Quo ipso vis tuæ responsionis collabascit. Si autem docere potes, hæc duo inter se consistere posse, quod Deus possit velle vt peccatum eueniat, & quod homo nihilominus libera voluntate peccet, tum vicisti causam. Fateor quidem *hominem infallibiliter & tamen libere peccare* posse: at non idem est *infallibiliter* & *necessario* peccare. Nam *infallibiliter* dicitur respectu infinitæ præscientiæ diuinæ; *necessario* vero, respectu decreti Dei & voluntatis diuinæ, qua vult vt eueniat peccatum: quare etiam hic perpetiam *infallibilitatem decreto Dei* tribuis, quum præscientiæ id tribuere debueris, & decreto necessitatem. Atque ipse postea fateris Deum esse causam peccati hominis, per *desertionem* nempe *ipsius, & non collationem necessarii ad cauendum peccata auxilii: vnde sequitur hominem necessario peccare*. Qui enim legem ponit, & non dat auxilium necessarium ad præstandam legẽ, ille causa est transgressionis legis suæ.

Executitur solutio.

At dicis *hominis voluntatem interuenisse in hac desertione*, quia *homo non desertus sit, nisi volens deseri*. Respondeo; si ita est, tum sane homo meruit deseri.

At quæro, an homo potuerit velle non deseri: si dicas potuisse, tam non peccauit necessario, sed libere: Si vero dicas non potuisse, tam culpa redundat in Deum, non minus quam antea; propterea quod Deus causa sit istius volitionis, qua homo vult deseri, quia non dederit gratiam necessariam, qua potuerit homo velle non deseri: & nihil potest cogitari, quod interueniat inter hanc desertionem Dei, & volitionem hominis, qua voluit deseri.

Responsio secunda ad hanc criminationem.

Responsione secunda te non magis expedis; imo bis fateris Deum decreto suo, quo voluit vt peccatum eueniret, esse peccati causam. Primo, quia dicis *peccatum esse merum consequens decreti*; vnde sequitur, decretum esse causam peccati. Nisi tu aliam rationem adferas, secundum quam peccatum sit consequens decreti diuini; quod tu omnino facere non poteris. Atita, inquis, *decretum Dei antecedit peccatum hominis, vt nullam causa nisi deficientis rationem habeat*. At inquam ego, hoc secundo argumento conuincetis, quod Deum peccati auctorem statuis. Si enim causa illa deficiens necessaria fuerit ad vitandum peccatum, tum sane Deus per deficientiam operationis necessariæ ad vitandum peccatum, est causa peccati: nisi doceas hominem promeritum iam antea fuisse hanc deficientiam operationis diuinæ. *Augustini* dictum non patrocinatur tuæ sententiæ. Nihil enim vult aliud, quam peccatum, quod fit contra præceptum Dei, non fieri illo inuito, & simpliciter volente vt non fiat, sed permittente & quidem voluntaria permissione.

Alia obiectio.

Obiectionem aliam tibi opponis. *Decretum Dei est principium rerum omnium energeticum*, secundum sententiam tuam; itaque

que *etiam principium peccati*. Antecedens verum esse fateris & doces. Primo, Auctoritate Scripturæ ex Eph. 1. citatæ. At præter sensum Spiritus sancti; Illa enim omnia referuntur ad salutaria dona & effecta, quæ Deus in Filio per Spiritum suum operatur in electis, quod etiam vox *εὐδοκίας* significat. Secundo ratione, quæ ratio proba est; Deus enim est causa omnium entium, & actuum, sed commode explicandum, quomodo omnes actus producat. Negas autem consequentiam, quia peccatum sit *defectus entis, & non ens reale, verum rationis tantum*. Quomodo peccatum *defectus* sit & *non ens positivum*, latiore indiget explicatione. At peccatum ens rationis esse, quod non tantum subsistentiam suam habent in mente, sed etiam à mente suam habent originem, ab eaque conficta sunt, vt ipsi seruiant ad rerum ipsarum scientiam comparandam. Priuationes vero etiamsi materiam & formam constitutiuam non habeant, sunt tamen in subiecto vnde excessit habitus, illudque subiectum ita afficiunt, vt sentiantur à subiecto: neque intelliguntur à mente nisi sub ratione suorum habituum, ex quibus etiam definiuntur. Vnde apparet, non esse pure entia rationis. Fateris enim peccatum non esse ens rationis, quum dicis *ex remotione originalis iustitiæ immediatè vereque sequi & esse*. Ac licet peccatum non sit ens positiuum sed defectus, tamen si Deus causa est energetica istius actus, qui ab homine sine peccato committi nequit, tum etiam Deus est causa energetica peccati. Hoc autem fateris, cum dicis *Deum esse causam omnium actuum energeticam*. Fatearis igitur & consequens oportet; nisi commonstres quomodo fieri possit vt homo libere illum actum præstet, qui ipsius respectu peccatum est, si idem actus à Dei energetico decreto producatur, cui nemo resistere potest. De eo autem postea amplius.

Obiicitur insuper sententiæ tuæ, quod doceat *Deum inclinare ad peccatum, & indurare positiue*. Fateor hoc obiici, & non sine causa. Nunquam enim videre mihi contigit responsionem, quæ doctrinam istam, quam tu hic profiteris, ab ista obiectione & criminatione liberarit. Videamus tuam. Respondes *te non probare permissionem seclusam ab ipsa voluntate*: at quis probat? Quis vnquam negauit Deum quod permittit, volentem permittere? Dicis *te Deo non tribuere actionem positiuam vel physicam, quasi corruptionem & malitiam infunderet*. At velim explicari, quomodo peccatum necessario fiat respectu diuini decreti citra actionem aliquam Dei physicam, siue illa positiua sit siue negatiua, imo si voles, & positiuam. Nam ita resoluis actum illum, qui sine peccato ab homine non fit, in causam primam, vt Deum etiam causam positiuam peccati necessario statuas. Non est autem opus, vt infundat malitiam aut corruptionem ad hoc vt physica actio illi tribui possit, vel positiua: sufficit si ad actum moueat, si impellat, si libertatem hominis determinet, vt non possit non velle & facere id quod prohibitum est. Fateris autem *Deum actiue indurare*; quod sane non nego, sed necesse est vt ita explicetur, ne Deus auctor peccati vllo modo statuatur. Quod post videbimus.

Thima.

Suidæ *tripicem prouidentiæ diuinæ actibus hominum actionem* non improbo. At vide mihi, *actionem quæ est κατ' εὐδοκίαν* esse *qua Deus vult, probat, efficit, eoq; delectatur*, contra perpetuum tuum sensum quo vocem *εὐδοκίας* vsurpas. Ante enim ex Eph. 1. dixisti, *Deum omnia agere ex beneplacito voluntatis suæ*; vbi etiam locum illum tibi ademi, fretus explicatione illius vera, quam etiam hic ex *Suidâ* adfers.

Triplex actio Prouidentiæ in actibus hominum.

I.

In *secunda autem actione quæ est κατ' οἰκονομίαν seu sustentationis & conseruationis*, velim perpendas *an conseruatio & sustentatio tam sit motionum, actionum, passionum*, quam existentiæ & facultatum. Quum enim existentia ipsa rerum & facultates inexistentes rebus sint actus primi; motiones, actiones, & ex iis passiones existentes, actus sint secundi, aut ex secundis actibus; videtur sane alius actus diuinæ prouidentiæ hisce quam illis præesse. Verum autem est *Deum sustinere naturam peccantem*: At

II.

quousque & quomodo Deus concurrat cum creatura ad agendum, id vero diligenter explicandum fuit: qualiscunque vero instituitur istius rei explicatio, semper caueri debet ne primæ causæ talis tribuatur cum secunda concursus, vt causa mali merito illi adscribi possit. Dicis *voluntatem nihil posse agere solam, posse tamen male agere solam*; quod simili illustras: id videamus quomodo conueniat. Imprimis sciendum, id locum non habere in homine integro, quia *eius tibia non est luxata*, ergo primo illius statui non est applicandum illud simile. Deinde duo ponis in claudicatione, *ambulationem siue motum, & claudicationem, qua est motus peruersitas.* Ambulationem confers cum actu, claudicationem cum actus vitiositate, in qua proprie peccati ratio consistit. At ista duo non insunt omni actui qui est vitiosus. Nam ipse actus aliquando vetatur. Sic ejus arboris veritæ: vbi distinguere non licet inter actum & eius vitiositatem. Nam ipse actus patrari non debuit, & peccati ratio consistebat non in eo, quod illum ejum indebito modo præstabat, sed quod præstabat simpliciter. Habet vero ista similitudo locum in actibus per se bonis, at non debito modo factis. Sic qui eleemosynam dat vt videatur, actum bonum præstat, sed peruerse: incedit, sed claudicant. Vnde sequitur etiam ad actum, cuius commissio est transgressio legis, neminem impelli posse citra peccatum & culpam impellentis & mouentis. Quare & hic vides, quam caute explicanda sit ratio qua Deus causa actus, sed non vitiositatis in actu esse dicitur.

III. *Tertiam actionem* dicis esse κατὰ συγχώρησιν, *qua Deus in malo opere hominis quadam sancte operatur.* Non est autem dubium, quin id de Deo vere dici possit.

In tertia eius, ut triplex actus.

I. Hac in actione triplicem ponis actionem. *Primam* dicis esse *permissionem*; sed illam ita explicas, vt Adamo integro accommodari non possit, sed iis solis qui peccarunt, & peccatis suis meriti sunt a Deo sibi ipsis permitterentur & in reprobum sensum traderentur. *Non enim laxauit Deus habenas Adamo, non sustulit impedimenta peccandi, non soluit ipsum antea fune ligatum.*

II. Aduersus *secundum actionem* eiusque explicationem nihil admodum habeo. Si accommodetur peccatoribus: licet nonnulla addi posse putem valde necessaria

III. *Ordinationem* quæ est *tertia actio*, non videris mihi distincte satis explicare. Nam vox dupliciter vsurpatur, pro eo quod est decernere & statuere vt aliquid fiat; & pro eo quod est, ordinem in factis statuere, & facta ad finem conuenientem disponere & determinare. Hæc æquiuocatio tibi fuit tollenda, non confundenda diuersa vocis istius significatio, sicuti facis, quum in eodem orationis tractu dicis *Deum peccatum ordinare quoad causas & principia*, vbi prima significatione accipitur vox *ordinandi*: inde, *idem ordinare quoad exitum & fines*; vbi altera significatione sumitur. Explicatio quam addis ab exemplo Satanæ, est tantum de ordinatione quoad finem & exitum. Nisi autem explicetur commode, *quomodo Deus actum, qui sine peccato ab homine fieri non potest* (ita enim dicere malo quam peccatum) *ordinet causas & principia*, facili momento Deo peccati causa & culpa impingetur.

Clementis Alexandrini verba, de ordinatione ad finem tantum accipi possunt, & velim omnes nostros Scriptores, & te etiam in istis verbis semper persistere. Proba enim sunt, & actionem Dei, per mala malorum opera, suum opus facientis, explicantia. In verbis *vero Augustini* planissimum est discrimen inter *facere & ordinare*, & vox *ordinandi* sumitur secunda significatione, pro eo quod est, voluntates iam sua culpa malas, ad hosce & illos fines actionesque certas disponere & determinare. Illa vero *Augustini* verba, *Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas hominum voluntates quocunque vult, etiam ad mala pro meritis illorum*, apte sunt explicanda, ne impingant in id quod sequitur: *Deum non facere voluntates malas*. Inclinat ergo voluntates malas ad mala, hoc est, vt potius in hoc obiectum, quam aliud malitiam suã effundant. Si vero dicitur ad mala impel-

Loca ex Patrib. citata.

impellere quenquam, nempe ad volendum mala. tum intelligendum, quod hoc facit ministerio Satanæ, & isto modo, qui facile cum iustitia ipsius conciliari potest. *Fulgentius* autem rectissime negotium explicat & paucis. Quum enim. *malarum cogitationum auctorem Deum* esse negat, satis à peccato illum excusat. Nam cogitationes ad opus suscipiendum sunt primæ causæ, & vocem *ordinandi* etiam posteriore significatione vsurpat, vt ex adiuncta explicatione facile liquere potest. Dicit enim, *Deum de malo opere bene operari.*

Tertia Responsi. ad hãc criminatio-nem.

Tertium responsum negat quidem & merito, per illud dogma *Fatum Stoicum* introduci, explicato nempe isto *Fato*, prout *Stoici* de eo docebant. At non tollit hanc difficultatem, quod nihilominus posito isto decreto Dei, quod tu ponis, necessitas inducatur rebus, cum qua libertas consistere nequit. Quare licet *Fatum Stoicum* non inducatur per illud tuum dogma, inducitur tamen *Fatum necessitatem rebus inferens omnibus, & libertatem adimens.* At conaris ita decretum Dei explicare, vt rebus à Deo decretis libertatem nõ adimat, licet necessitatem inferat, quod ego omnino impossibile existimo. At videamus, quam explicationis & extricationis causam adferas.

Distinctiones variæ Necessitatis.

Primo, distribuis, id quod *necessarium* est, in *simpliciter seu absolute necessarium, & ex hypothesi. Absolute necessarium est quod non potest se aliter habere, & cuius contrarium est impossibile*, inquis, recte. At non distinguis, an agas de re incomplexa & simplici, an vero de ente complexo in enuntiatione. At istud mittamus. Certum est nihil isto modo necessarium esse, præter Deum & diuina. Reliqua omnia extra istam necessitatem sunt posita. *Necessarium ex hypothesi est*, inquis, *quod ex vnius vel multarum rerum positione non potest se aliter habere.* Neque hic ponis discrimen inter positionem rerum, qua aliquid ponitur vt sit, & qua aliquid concluditur; quæ necessitas distinguitur in consequentis & consequentiæ necessitatem. Ista est Syllogistica, illa est ex causis effectum seu consequens producentibus: causis inquam, quæ ipsæ quidem non necessario ponuntur neque causant, sed quibus positis & quibus causantibus effectus necessario existit. Exempli causa: Deus non creat necessario mundum, si tamen creet, necessario mundus ex illa actione existit. *Necessarium ex hypothesi* ponis *ex natura, ex præcepto, ex decreto.* Necessarium ex natura tollit libertatem & contingentiam. Sic quoque necessarium ex præcepto; quod enim lege adstrictum est, non est in libertate creaturæ: licet ex necessitate naturæ producatur actus necessarius, nisi à potentiori impediatur. Ex necessitate vero præcepti non actus producitur necessario, sed præstationis imponitur creaturæ necessitas, siquidem velit Deo parere, & illi accepta esse. Necessarium ex decreto male definis, *quod Deus præscivit & voluit vel efficere vel saltem permittere*: nam alia est necessitas præscientiæ & permissionis diuinæ, & alia effectionis. Imo si verum fateri lubeat, nulla est necessitas præscientiæ & permissionis, sed tantum effectionis seu voluntatis diuinæ. Non enim præscientia Dei, sed *voluntas est rerum necessitas*: licet præscientia Dei posita sequatur rem futuram, non ex præscientia tanquam causa consequentis, sed ratione seu causa consequentiæ. De permissione postea latius agemus. Et hoc quod necessarium est ex decreto, voluntatis effectricis ratione hoc quoque liberum aut contingens dici nequit.

Distinguis *secundo* necessitatem in *coactionis & infallibilitatis necessitatem.* Male. Non enim opponuntur. Nam potest vna eademque res esse per coactionis necessitatem producta & infallibiliter præscita. Deinde non sunt eiusdem generis. Illa enim est voluntatis producentis aliquid, & est prior natura ipsa re producta; hæc præscientia est, & re natura est posterior. Illa coincidit cum necessitate consequentis, hæc consequentiæ. Tertio, est aliqua necessitas quæ propior est coactionis necessitati quod ad rationem, causam, & genus attinet, & coactioni opponitur, contra quã coactionis necessitas fuit distinguenda. Illa est *necessitas ineuitabilitatis*, quæ qui-

dem coactionem comprehendit quoque, sed species innominata nomine generis appellari potest. Quod vt clarius intelligi possit, ita me explico. Inuitabilitatis necessitas est duplex, vna vim inferens rebus pure naturalibus, quæ *violentia* dicitur, rebus voluntariis, quæ *coactio* dicitur. Alteratem, siue natura illa sit, siue voluntas, ita leniter & suauiter intus mouens, vt non possit non eo inclinari, & id velle quo mouetur. At tamen, fateor, non agitur seu mouetur voluntas secundum modum voluntatis, sed secundum modum naturæ, qua motione tollitur libertas, sed non spontaneus assensus, quum vtrumque tollatur per actionem. Definitionem coactionis tuam transeo. Infallibilitatis non placet: coniungis enim disparata in definitione. *Certo* enim *euenire res* dicitur ratione præscientiæ, *immutabiliter* ratione ipsius rei, & immutabilitas non conuenit infallibilitati; nam infallibilitas præscientiæ tribuitur, quæ falli non potest ob infinitatem naturæ & sapientiæ diuinæ. Quin & ipse vocem *immutabiliter* expungis additamento tuo. Quod enim *potest vel euenire vel non euenire*, id non fiat immutabiliter, certo tamen præsciri potest ab eo, qui omnia etiam contingentia præscit infallibiliter. Recte autem infallibilitati necessitatis adstruis axioma. *Omne quod est, quatenus est, necessarium est.*

Quomodo vtrbus conueniat.

Hactenus distinctiones necessitatis; iam ostendes quomodo ea singulis conueniat.

Effectuum relationes omnes sunt ad causas suas; sed vel ad causas separatas, vel concurrentes & concausas, & simul agentes. Si ad causas separatas, iam effecta sortiuntur nomen à modo, quo isti effectus ex causis existunt. Si necessario, dicuntur necessarii, si contingenter, contingentes. At vero si causæ plures concurrant ad vnum effectum producendum, iam quidem effectum illud relationem habet & affectionem ad singulas suas causas, sed nomen non sortitur, nisi ex modo quo ex causis illis simul iunctis existit & producitur: qui modus si sit necessarius, necessarium dicitur, si contingens, contingens. Fieri autem nequit vt vnus idemque effectus partim contingenter, partim necessario existat, quocunque tandem respectu. Verum quidem est, si causa quæ secunda dicitur, sola operaretur & ex voluntate sua, res contingens dici posset. sed quia causa prima secundam mouet, ita vt non possit non moueri; hinc totus effectus necessarius dicitur. Quia fieri non potest vt ille effectus non producatur causantibus istis causis prima & secunda.

Quod vero putas *ista necessitate non tolli libertatem causarum secundarum* de nihilo est; quemadmodum etiam, quod existimas *effectum respectu secundæ causæ liberum dici posse & contingentem, qui prima causa respectu necessarius dicetur*. Absurdum enim est libertatem cum necessitate, & hanc cum illa velle conciliare. Omnis enim necessitas pugnat cum libertate, non tantum coactionis necessitas; Quod ita verum est, vt ne instantia quidem dari possit vlla veritati isti infirmandæ. At verum esse fateor, quod *decretum Dei causas secundas ordinat, & ipsam adeo voluntatis humanæ libertatem*; at ita, vt per *ordinationem* illam libertas non tollatur: tollitur autem libertas quando Deus siue coactione (quod nõ potest fieri, tum propter omnipotentiam diuinam, tum propter voluntatis naturam) siue molli & leni flexione ita voluntatem mouet, vt non possit non moueri.

Libertas & necessitas opponantur.

Videris autem mihi inter liberum & spontaneum motum non discriminare, quum spontaneus motus tantum distet à libero, vt ille cum naturali & interna necessitate coincidere possit, hic vero minime. Sponte enim homo vult beatus esse, at non libere. Bestiæ etiam sponte feruntur ad ea quæ sibi bona esse ex exstinctu naturæ æstimant, at nulla potest iis tribui libertas.

Liberum & spontaneum distinguuntur.

His consideratis apparet nullo modo dici posse, quod *Adamus necessario lapsus sit libere simul & libere*, nisi necessitatem infallibilitatis adferas, quæ non est in lapsu sed in præscientia Dei propter eius infinitatem. Libertas autem posito decreto Dei tollitur, quia

An Adam libere simul & necessario lapsus sit.

Quia *Adam non potuit resistere voluntati, id est, decreto Dei.* Quod respondes, *vt non posuit, sic quoque noluisse*, refutatur, quia non potuit velle aliter. Quod tu fateris *quoad euentum ipsum* verum esse, negas *quoad potentiam.* At non hoc disputatur an Adami voluntati fuerit adempta potentia, quæ libertas dicitur, quod necesse non fuit ad lapsus necessitatem inducendam: sed an euentus ipse, id est, lapsus necessario extiterit. Quod quum fateris, necesse eriam est fatearis, libere lapsum non esse. Circumscripta enim fuit potentia ista & determinata quoad actum illum & euentum, adeo vt actu aliter velle non potuerit; secus decretum Dei irritum factum esset. Et hic rursus spontaneum motum pro libero vsurpas inerudite.

Ad rei dilucidationem *distinguis tria tempora, lapsum præcedens, præsens & futurum.* At *præsens & futurum* ad præsentem disputationem non faciunt. Nam lapsus necessitatem ex præsenti & futuro tempore habere nequit. Solum *præcedens* seruit proposito. In *primo momento* dicis *lapsum dupliciter necessarium fuisse* Primo *propter Dei præscientiam.* At præscientia nullius necessitatis est causa, neque propter præscientiam res dicitur fieri infallibiliter, sed præscientia causa est, cur res contingentes futura suo tempore, infallibiliter sit præscita à Deo. Secundo, *propter decretum Dei permissiuum.* At permissio causa immutabilitatis aut necessitatis esse nequit. Est enim actus negatiuus, non probibitio; vnde affirmatiua necessitas existere nequit.

Ratio ad hanc rem allata.

Honorii & Hugonis dicta te non iuuant; non enim prorsus idem agunt, neque sunt ἀξιόπιστοι. Ratio vero quam adfers, est partim petitio principii, partim nulla. Petitio principii est, quum dicis, *quia malum permissum non potest non euenire.* Ratio nulla est, quum dicis, *quia aliter euenire nequit quam Deus decreuit.* Ex eo enim non sequitur, ergo euenit necessario: quia licet aliter euenire non possit malum, quam id Deus permittat; tamen ipsa permissio non imponit necessitatem euentui peccati. Determinatio enim diuina, non est circa peccatum vt fiat, sed circa idem iam ex suis causis futurum, ne vlterius tendat quam Deo visum est. Quod autem *permissionem* definis, per *negationem gratiæ ad vitandum peccatum necessariæ*, tibi non cõcedo. Hoc enim non est permittere vt homo libere peccet, sed efficere vt necessario peccet, quod iam sæpe dictum est. Et velim abs te explicari, *quomodo necessitas decreti diuini, quo statuit vt Adamus peccaret, fuerit voluntatis humanæ libertati exitabilis, cum fuerit inexitabilis, quoad euentum actionis?* omitto quod absonum sit, necessitatem appellare exitabilem. Non vis autem vt quis existimet *illam necessitatem ex decreto Dei fluxisse.* At tam multa dixisti hoc euincentia, vt frustra iam hoc nolis; & explica quomodo ista necessitas secuta sit decretum, & decretum non habeat causæ rationem istius necessitatis respectu. Est enim decretum causa necessitatis vt consequentis non vt consequentiæ. Verba sunt ista & voces ad effugiendum ictum veritatis confictæ, quibus nulla subest veritas, imo ne verisimilitudo quidem. Semper enim verum manebit; quod ex decreto necessarium est, id causam suæ necessitatis habet in decreto & à decreto Dei. At mi Perkinse, annon ista operosa multarum distinctionum inuestigatio & vsurpatio falsitatis signum est, quum veritatis oratio sit simplex & aperta.

An damnationis necessitas sit ex decreto reprobat.

Quod *prædestinati necessario saluantur, & reprobi necessario damnantur*, recte est intelligendum. Nam qua prædestinatus quis est, pugnat cum eo damnari: & qua reprobus quis est, pugnat cum eo saluari. At posse saluari & damnari, neutri repugnat. Nam decretum illud non est de potẽtia, sed de actu saluandi & damnandi. Actus autem isti duo quo ponis, *propositum* nempe *non miserendi, & propositum damnandi*, sequuntur peccatum. Misericordia enim soli misero & peccatori est necessaria, & vere dicitur, *quod propositum damnandi nõ ponit vllam necessitatem damnationis, nisi interueniente peccato*, sed ita interueniente: vt non interuenire possit. Si autẽ Deus decreuerit hominem ita condere &

guber-

gubernare, vt non possit non actu peccare, quo iustitiam suam in eius exitio declaret, iam propositum illud infert necessitatem peccati & condemnationis.

An eodem modo ex Dei præscientia.

Quod vero *necessitas illa eodem modo ex præscientia sequatur*, absurde dicitur. Quod enim præscivit Deus, ita præscit quia futurum est. At quod decernit & proponit, statuitque apud se facere, ideo fit, quia decreuit. Et ex præscientia concluditur infallibilitas euentus, quæ est necessitas consequentiæ; & ex decreto immutabilitas eiusdem, quæ est necessitas consequentis.

Sed obiicis tibi, *qui ad mortem prædestinati sunt, non possunt si velint per pœnitentiam liberari.* Obiectio ista huic loco & tempori non conuenit. At ego obiicio tibi: qui ad mortem prædestinati sunt, etiam ad peccatum, iuxta tuam sententiam, sunt prædestinati, vt id quod Deus illis inferre decreuit, mortem scilicet, iuste ipsis inferre possit, propter peccatum scilicet. At sane si Deus potest ad peccatum prædestinare, vt mortem inferre possit peccatori: potest etiam mortem inferre non peccatori; quia peccator ex prædestinatione diuina non est peccator. Et peius longe est ad peccatum prædestinare hominem integrũ, quam innocentem prædestinare ad mortem. De quo etiam ante dictum est.

An ex permissione mali.

Quod vero eandem necessitatem imponere conaris sententiæ, *qua permissionem mali statuit*, frustraneum est; permissione inquam recte ex natura sua explicata & intellecta. At tu permissionem ita describis, vt reuera impingat in effectionem. Si enim *permittere, est velle non impedire*, quod reuera est, *& velle non impedire tale est, vt sine eo peccatum caueri nequeat*, vt tu dicis, iam velle non impedire peccatum, est efficere peccatum per negationem impedimenti necessarii. Atque ita malum necessario ex ista permissione exiliit, minime autẽ libere ex parte hominis. Vnde sane constat decretum Dei non esse magis euitabile, quam huiusmodi, vt est à te descripta, permissio. At nisi vana sit distinctio decreti in energeticum siue efficax & permissiuum, vt certe vana non est; tum necessarium est ita describi permissionem, vt in energeticum decretum non incidat.

Quid huius sententiæ tuæ fit ab illis ponatur.

Quod vero *Stoicũ & Manichæum* dogma tibi à nõnullis imponitur, non ea mẽte fit ab illis, quod putent vestras sententias omnino conuenire, sed quod in eo conueniatis sententiis, vt omnia necessario fieri dicatis. Hoc abs te amoliri debes, & isto crimine doctrinam tuam liberare.

Contradicentia autem coniungis in vnum, quum dicis: *hominem à peccando abstinere non posse, & tamen non necessario, sed voluntarie peccare. Neque sufficit ad libertatem voluntatis, flexibilem esse ad vtrunque oppositum, & sponte eligere, si in vnam tantũ partem determinetur à Deo.* Determinatio enim ista libertatem voluntatis aufert, vel potius libertatem volitionis. Licet enim voluntas in aliis rebus a Deo non determinatis, flexibilis in vtrumque maneat ad libera, tamen volitio libera non est, quando determinatur præcise ad vnum ex contrariis.

Anselmi dictum habet idem quod iam sæpe diximus, Distinguendum inter necessitatem *consequentis & consequentiæ*: illa præcedit rem, hoc sequitur. Tua vero necessitas ex decreto præcedit rem & non sequitur, Anselmiana sequitur: ergo non est eadem. In *Gaudentii* dicto ne vestigium quidem est eius sententiæ quam tu propugnas.

Recapitulatio sententiæ Perkinsiana.

In breui recapitulatione sententiæ nostræ non magis soluis. Semper enim verum manebit, *gratiæ ad vitandum peccatum necessaria negationem esse peccati causam per se non autem per se prohibens necessarium. Et simpliciter semper est, illum libere & voluntarie peccare, qui non potest non peccare. Et voluntatem libere fieri in istam partem, quæ certo Dei & inflexibili decreto est determinata.* Atque ita tantum, vt definitionibus inter se pugnent libertas & determinatio: Illa enim est ad vtrunque oppositorum, hæc ad vnum præcise.

Quod exemplum *Angelorum* adfers, *qui & necessario & libere Deo obedirunt*, facis pro tua

tua auctoritate: at nondum probasti quod dicis. Ego vero dico hæc duo inter se pugnare, vt si mihi affirmes Angelos libere Deo obedire, ego fidenter dicturus sim, Angelos posse Deo non obedire. Si contra asseueres, non posse non Deo obedire, ego audacter inde concludam, iam non libere Deo obedire. Integris enim essentiis inter se differunt necessitas & libertas, & quidem plusquam genere. Et ausim dicere citra blasphemiam; ne Deum quidem omni sua omnipotentia efficere posse, vt quod necessarium est contingens fit aut liberum, & quod necessario fit, libere fiat. Implicat enim contradictionē; non posse non fieri, & posse non fieri, & contradictionem oppositā primæ & generalissimæ notioni mentibus nostris diuinitus insitæ, *de quolibet affirmare aut negare verum est.* Et *res non potest simul esse & non esse, simul hoc esse & non esse.* Illud autem non posse Deum, non est impotentiæ, sed inuariabilis potentiæ signum. Quod enim res est id quod est, per actualem Dei potentiam est. Si fiat vt simul & eodem tempore hoc non sit, iam actualis Dei potentia aut vincitur, aut habet potentiam parem sibi oppositam, qua fit vt res quæ per potentiam Dei est, eodem tempore non sit. Quod est absurdorum omnium absurdum maximum.

Quanta sit pugna libertatis & necessitatis.

Ingreditur Auctor tractatum de permissione.

CÆterum quia iam frequens nobis mentio facta est permissionis peccati, operæ pretium facturus sum, & tem, vt spero, tibi *Perkinse*, non ingratam, si, quid in vniuersum de permissione sentiendum esse putem, secundum Scripturas, semel ex professo explicuero. Tu leges, expendes, & iudicabis libere & syncere, & si cubra veritate aberrasse videbor, in viam reuocabis amica & seria monela. Primum autem agam de permissione vniuersim: deinde de permissione peccati.

De permissione in genere.

Permissionem ad genus actionis pertinere ex ipsa vocis flexione est notum, siue per se siue reductiue, vt in Scholis loquuntur. Cessatio enim ab actu, ad actum quoque est reducenda. Causam autem proximam & immediatam habet voluntatem, non scientiam, non potentiam, non potestatem, licet & ista in permittente requirantur. Nemo enim recte dicitur permittere, nisi & sciens quid & cui permittat, nisi potens permittere & impedire, nisi denique ius & auctoritatem habens permittendi. Et si forte cuiquam permissio tribuitur, qui aut scientia ista, aut potentia, aut potestate destitutus est: abusiue id fit & extensiue; quod in accurata tractatione rei locum habere non debet.

Obiectum permissionis est tum persona, cui permittitur aliquid, tum actus (sub actu volo etiam comprehensam cessationem ab actu) qui permittitur. In persona cui permittitur, duo ponenda actus, istius respectu. Primo, vires sufficientes ad actum præstandum, intellige nisi impediatur. Secundo, propensio ad actum producendum citra hanc enim frustra permittitur; nam necessario ad actus præstationem requiruntu; & vt vt adsint illæ, nisi propendeat persona, cui permittitur actus, ad actum ipsum, nullo sine & in vagum permittitur. Imo nec recte dici potest, quod alicui actus permittatur, qui actus illius præstandi affectu nullo tenetur. Vnde apparet permissioni præcedaneam esse præscientiam siue scientiam tum vitium sufficientium, tum propensionis ad actum illum præstandum, in illo, cui fit permissio, existentium. Modus permissionis est suspensio efficientiæ alicuius, quæ efficientia etiam possibilis est permittenti sine secundum ius, siue secundum potentiam, vel vtroque modo, & vsurpata circumscriberet, vel reipsa impediret actum.

Vnde generatim definiri potest permissio; Actus voluntatis quo permittens efficientiam aliquam sibi possibilem suspendit; quæ vsurpata actum aliquem eius, cui permissio fit, circumscriberet, vel reipsa impediret; ad quem actum præstandum ille idem propensionem habet & vires sufficientes. Hisce accommodatis ad permissionem Dei, qua creaturæ rationali actum aliquem permittit, ita potest definitio formari.

Definitio permissionis in genere.

definitio permissionis Dei.

Permissio Dei est actus voluntatis diuinæ, quo Deus efficientiam aliquam vel iure vel potentia vel vtroque modo sibi possibilem suspendit, quæ efficientia, si a Deo vsurparetur, actum aliquem creaturæ rationalis vel circumscriberet vel reipsa impediret, ad quem actum præstandum creatura eadem propensionem habet & vires sufficientes. Cæterum cum voluntas Dei semper à sapientia ipsius dirigatur, & in bonum tendat, non potest non in certum eumque optimum finem permissio illa instituta esse. Sunt autem duo siue modi siue species permissionis, quod significatum est in definitione, vbi efficientiæ, si vsurparetur, attributa est distincte vel circumscriptio actus, vel impeditio. Consideratur enim voluntas Dei bifariam, vel secundum quam creaturis aliquid præscribit iubendo vel vetando; vel secundum quam ipse aliquid vult facere vel impedire. Hinc efficientia, de qua hic agitur, duplex est, vna præscriptio siue latio legis, qua actus aliquis creaturæ circumscribitur, qua circumscriptione actus ille libertati creaturæ adimitur, adeo vt non possit illum citra peccatum præstare, si vetitus sit, vel omittere, si præceptus. Altera est positio impedimenti, qua actus aliquis creaturæ impeditur. Primo modo circumscriptus est *Ejus ex arbore vetita*, arbore scientiæ boni & mali, & *dilecto vxoris*: ille per prohibitionem, ista per præceptum. Secundo modo impeditus est *Balaam*, ne malediceret *Israeli*, *Achazias* ne *Eliam* occideret, & *Sennacheribus* ne *Hierosolymam* caperet, *Abimelechus* ne se contaminaret contactu & congressu *Saræ*.

Eius species.

Prima qua voluntas creatura.

Quia autem Deus, si ita velit, vtramque illam efficientiam, quando & vbi visum est, suspendit; hinc etiam duplex est permissio. Vna, qua actum aliquem lege non adstringit, sed permittit illum arbitrio & libertati creaturæ, siue hoc fiat ob actus ipsius naturam simpliciter, quale est illud Apostoli, *omnia mihi licent*; siue ob aliud malum vetandum, cuius exemplum est *libellus repudii*. Altera est, qua actui alicui impedimentum non ponit actione sua impedimentum, inquam, quo reipsa impediatur actus, non quo possit vel debeat impediri. Sic permisit *Adamum* edere de fructu vetito, *Cainum* occidere fratrem suum. Licet enim impedimenta adhibuerit quibus & poterat & debeat impediri vterque actus, tamen non adhibuit, quibus actus impeditus sit. Sed & hunc permissionis modum, qui est per non positionem impedimenti actum impedientis, licet diuidere, secundum varietatem modorum quibus Deus impedire potest, imo & solet actum aliquem, ad quem afficiendum creatura propensa est & sufficiens. Nolo autem sufficientiam illam vnquam intelligi citra concursum causæ primæ. Varietas autem ista desumitur ex causis, per quas creatura rationalis actum aliquem producit. Causæ istæ sunt potentia, δύναμις Græce dicta, & voluntas (loquimur enim hic de actibus voluntatis, ad quos respectum habet permissio, de qua agimus) & propterea impedimentum ponitur, vel potentiæ vel voluntati creaturæ: hoc est, efficitur a Deo, vt creatura actum illum producere aut non possit aut non velit. Illo modo impediit ingressum *Adami* in Paradisum, isto *Iosephum*, ne contaminaret se adulterio, congrediens cum vxore Domini sui.

Secunda qua potentia aliquid permittitur.

Duplex impositionis species opposita.

Atmagis particulatim videndum quot modis Deus impediat, ne creatura possit aut velit producere actum ad quem propensionem habet, & vires sufficientes, intellige citra hoc impedimentum. De potentia impedita prius, inde de voluntate. Vt creatura aliquid efficere possit, necesse est vt potens sit, vt potentia nulla maior vel æqualis ipsi opponatur, denique vt obiectum habeat in quod agere possit sua potentia. Hinc apparet impedimentum huic causæ poni posse quadruplici modo. Primo essentiæ & vitæ, quæ sunt fundamentum potentiæ ablatione. Secundo, potentiæ ipsius ademptione vel diminutione. Tertio, maioris aut æqualis saltem potentiæ oppositione. Quarto denique, obiecti subtractione, quorum modorum vnusquisque sufficit ad impediendum. Exempla adferemus singulorum modorum.

Quot modis potentia creatura impediatur.

Primo

2.Reg.19. 2.Reg 20. Primo modo impedita est *Hierosolymorum* expugnatio à *Sennacherib* tentata per *interfectionem centies & octuagies mille virorum ab Angelo vno perpetratam*. Sic impedita *Eliæ* ad *Achaziam* adductio, *consumptu igne bis 50. vnis*, qui ad illum comprehendendum missi erant.

Iud.16. Secundo modo impeditus est *Sampson*, ne se *post detonsos capillos* liberare posset è manu *Philistæorum*, robore isto Spiritus, quo ante pollebat, ipsi adempto vel diminuto.

2.Par.26. Genes.14. Tertio modo impeditus *Vssiahu* ne susciret *Iehoua*, *obsistentibus Sacerdotibus*. quemadmodum & impedita abductio *Lothi & Sodomitarum* in captiuitatem, per *Abrahamum* regibus victoribus cum domesticis suis occurrentem.

1.Reg.19. Act.23. Quarto modo impeditus *Achab* ne nocere posset *Eliæ*; impediti *Iehudæi* qui *Apostolo Paulo* necem iurauerant. Subduxit enim Deus *Eliam* & *Paulum* per Tribunum *Iudæis* subtractus est. Sic *Christus* sæpius se subduxit ex manibus illorum, qui illum volebant *capere*, etiam qui *regem* creare volebant.

Permissio huic impeditioni opposita. Permissio huic impeditioni contraria est etiam per quatuor modos istis contrarios, at simul iunctos. Nam ad productionem effectu requiritur causa integra, sufficiente ad eius impedimentum vnius causæ necessariæ absentia. Necesse itaque est, vt, quum Deus potentiæ creaturæ actum aliquem permittit, creatura illa conseruetur vt sit, & viuat, potentia eiusdem permaneat idonea ad actum producendum, nulla maior vel æqualis potentia opponatur, obiectum denique operatur & potentiæ permittatur. Vnde apparet permissionem hanc Dei non esse otiosam, vtpote ad quam tot actiones requirantur prouidentiæ diuinæ, conseruantis essentiam, vitam & potentiam creaturæ, administrantis & gubernantis oppositionem potentiæ maioris vel æqualis, & oblationem obiecti. Exempla huiusmodi permissionis etiam adferre liceat. Sic Deus

Matth. 27. &c. permisit *Filium suum* potentiæ *Pilati & Iudæorum. Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum.* Sic *Sathana Iobum*, sic *Zacha-*

Iob. 1. 1.Par.24. Actor.12. *riam interfectoribus ipsius Iacobum Herodi.*

Quot modis impediatur creatura voluntas. Videamus iam quomodo Deus impediatne velit creatura actum producere, ad quem habet propensionem & vires sufficientes. Ponitur affectui & voluntati creaturæ rationalis impedimentum à Deo duplici modo, secundum quem Deus agere potest in voluntatem. Agit enim in voluntatem vel per modum naturæ, vel secundum modum voluntatis & libertatis illius. Actio qua agit in voluntatem secundum modum naturæ, impulsio physica dici potest; qua in eandem agit secundum modum voluntatis & libertatis ipsius, suasio dicetur commode. Impedit ergo Deus voluntatem vel actione physica, vel suasione, ne velit illud ad quod aliquo adfectu propendet. Actione physica impedit voluntatem quando in illam agit secundum modum naturæ vt necessario inde existat impeditio actus, ad quem propendet creatura aliquo adfectu suo. Sic videtur impeditus affectus malus. *Ægyptiorum* aduersus *Israelitas* ex quorundam iudicio. Suasione impedit Deus voluntatem, quando argumento aliquo persuadet voluntati ne velit actum perpetrare, ad quem aliquo suo affectu fertur, & cui efficiendo vires habet aut habere sibi videtur sufficientes. Vnde non necessario quidem, sed certo impeditur voluntas.

Quia vero Deus pro infinitate sapientiæ suæ prævidit ex propositione istius argumenti persuasum iri animum creaturæ rationalis, & ex persuasione exsiturum actus impeditionem, necesse non habet vt alio impedimenti genere vtatur. Cæterum omnia argumenta, quibus rationi actus aliquis persuaderi potest ad tria genera reduci possunt: quod facilis sit & præstabilis; quod vtilis, amœnus, iucundus, quod honestus, iustus, decorus: hinc etiam triplici suasione impedit Deus ne quis actum aliquem perpetrare velit.

Persuadet enim menti actum esse aut difficilem præstitu, vel etiam prorsus impossibilem, aut inutilem & iniucundum; aut inhonestum, iniquum, indecorum. Argumento à difficili vel impossibili *Pharisæi*

& Principes Sacerdotum sæpe impediti sunt ne manus violentas *Christo* inferrent: sciebant enim illum *à populo vt Prophetam* æstimari, qui ista de causa illum defensurus, videbatur aduersus hostium molitiones. *Matt.* 21. 46. *Israelita* persequentes regem *Moab* vt illum *primogenitum suum* obtulisse in *holocaustum*, exque eo cognoscerent illum animum suum obstrmasse, discesserunt ab eo, existimantes se nonnisi difficulter admodum & magna cum clade vrbem capere posse. *Sanballat* & *Tobias*, & *reliqui inimici populi Dei*, qui conabantur impedire *ædificationem murorum Ierusalem*, impediti sunt à proposito quum audissent *Nehemia* insidias imminuisse. *Neh.* 4. 15. Desperabant enim, nisi de improuiso Iudæos adorirentur, quidpiam effecturos. Argumento ab inutili impediti sunt *milites*, qui *Christum in crucem egerant*, ne *ossa ipsius frangerent*; quum enim iam mortuus esset, inutilis erat ista actio crurum horsum instituta & hactenus solita, vt mors præmaturaretur; eo quod tum temporis Iudæi iuxta legem, ante solis occasum cadauera de cruce tolli cupiebant. Nolebat autem Deus vt vllum os eius comminueretur. Eodem argumento impeditus *Pilatus*, ne *Christum* dimitteret. *Si hunc dimittas, non es amicus Cæsaris.* Sicut etiam *Pharao* ne *populum Dei* vellet dimittere. Argumento ab iniquo vel inhonesto impeditus *Dauid*, ne *Saulem*, quum in manus ipsius incidisset *interficeret. Absit à me, vt manum meam mittam in vnctum Domini* Sufficit autem ad impediendum actum argumento suasionis, si actus impossibilis, inutilis, iniquus videatur iis à quibus Deus illum perpetrari non vult. etiamsi reuera talis non sit. Sic *Israelita* impediti sunt ne *ascenderent in terram promissam*, quum ex *speculatoribus* intellexissent *robur populorum & vrbium munitiones*, existimantes fieri non posse vt illos superarent. Sic *Dauid* impeditus, ne pro *Philistæis* aduersus *Saulem* & *Israelitas* pugnaret: dicebant enim Philistæi regi suo, *ne descendat Dauid nobiscum in prælium, ne sit nobis aduersarius in prælio.* Sic impeditus est *Achaz* ne peteret signum à Iehoua, iubente *Esaia* Propheta: dicebat enim, *non petam, neque tentabo Iehouam:* nisi forte dicamus Achazum metum Dei simulasse, & pium voluisse videri; Deus enim prohibuerat *ne quis ipsum tentaret.* *Esa* 7. 12. *Deut.* 6. Ad postremum hoc argumentum pertinent reuelationes diuinæ voluntatis siue vere diuinæ sint, siue tales falso æstimatæ. Sic *Dauid* impeditus *templum* ædificare *Domino*, prohibente Deo per *Nathanem*; quum tamen statuisset animo id in gloriam Dei construere. *2. Sam.* 7. *Genes.* 31. Sic impeditus *Laban* ne à bono ad malum loqueretur cum *Iacobo*, cui nocere poterat vt ipse aiebat. *Rex Babel* otaculo Deorum suorum, quod consulebat, impeditus, ne moueret in *Ammonitas*, iuit aduersus *Iudæos*, quos Deus punire volebat. *Ezech.* 21. Neque singula ista seiuncta ab aliis vsurpantur à Deo ad impediendum actum, quem vult non perpetratum, sed etiam bina vel terna aliquando iunctim proponuntur, prout Deus nouit expedire ad impediendum actum, quem vult impeditum. Quæ vero actio illa sit qua Deus argumenta, ad impediendam voluntatem proposita, animo creaturæ ad actum propensæ & viribus pollentis persuadet, hic ex professo non agimus. Certum tamen est, qualiscunque illa sit, efficacem esse ad impediendum, certoque impeditum: quæ efficacia & certitudo non tam ex ipsa omnipotentia actionis diuinæ, quam ex præscientia Dei dependet, scientis quæ argumenta isthoc rerum statu & tempore animum sint mouitura hominis, eo quod Deus illum inclinatum cupit, siue pro misericordia sua siue pro iustitia. Licet tamen, meo iudicio, actionem illam ita distinguere, vt vnum dicamus esse gratiosæ & particularis prouidentiæ diuinæ, Spiritu suo sancto mentem hominis, qua regenitus est illuminantis, & voluntatem inclinantis, vt id nolit & velit, quod Deus illum velle & nolle vult, & quidem ex puro obedientiæ erga Deum affectu: alteram dicamus esse prouidentiæ generalioris, qua in hominibus agit qua homines sunt vel tantū moraliter boni vt id nolint & velint, qd Deus illos nolle & velle vult, licet nō hoc euentu & fine, vt Deo ista sua vel volitione vel nolitione obediant.

Hinc

Oppositæ permissionis modi.

Hinc iam permissionis oppositæ modos desumamus, qui non separandi sunt vt modi impeditionis, sed coniungẽdi. Nam vt vnum argumẽtum impedire potest voluntatem, ne velit quod Deus vult impeditum: ita necesse est vt nullo argumentorum istorum persuadeatur voluntas ad nolendum, secus permissio non fuerit. Permissio igitur qua Deus permittit creaturam rationalem velle perpetrare actum, cui perpetrando vires habeat idoneas & propensionem, est suspensio impedimentorum illorum omnium, quibus voluntas persuadenda erat & reipsa permouenda ad nolendum. Persuadenda, inquam, & reipsa permouenda ad nolendum; non quibus persuaderi & permoueri poterat ad nolendum. Fieri enim potest, vt Deus actum aliquem voluntati creaturæ permissurus, ita totum negotium administret, vt non modo aliqua dissuasionis argumenta, verum omnia simul iuncta proponantur voluntati creaturæ rationalis; attamen cum ex ista argumentorum propositione persuasio non sit extitura, quod etiam præscit Deus, hinc est, quod ista propositio argumentorum optime cum permissione istius, ad quem dissuadendum erant adhibita, cõueniat.

Exemplis rem illustremus. Deus permisit *fratribus Iosephi*, vt de *fratre occidendo cogitarent*; & tandem ipsum *venderent*, non curantes quod frater esset, quodque lege Dei homicidium & plagium committere vetarentur. Sic quoque permisit *hostibus filii sui*, vt ipsum *condemnarent*, licet *inauditum & iustum*, & tandem *occiderent*, nihili æstimantes legem, quę ipsis non modo à Deo lata erat, sed & in memoriam à *Nicodemo, Iosepho*, & aliis vocata: *An lex nostra inauditum quemquã condemnat?* Subordinatũt *falsos testes*, compererunt: *æstimantes non esse conuenientia*, &c. & tamen fecerunt quod inuidia & odium aduersus Iesum dictabat. Sic quoq; permisit Deus, vt *Saul Dauidem persequeretur*, Hoc faciens quod à filio suo & ipsa experientia de innocentia & probitate Dauidis doceretur & conuinceretur. Ex hisce ita tractatis apparet, discrimẽ necessario esse ponendum inter impedimentum sufficiens & efficax, & permissionẽ de qua hic agimus, esse efficacis impedimenti suspensionem. Sufficiens vero impedimentum, quod Deus certo præscit nihil effecturum, adhibetur à Deo, partim vt declaret actum istum, ad quem impediendum argumenta ista proponi curat & obiici, sibi displicere, partim vt inexcusabiles magis sint qui impediri se non patiuntur: quin etiam vt magis illos pro ipsorum malitia irritet ad actum illum cupide perpetrandum. Habemus itaque hic triplicem permissionem Dei. *Vnam*, qua Deus actum aliquem facit arbitrii creaturæ rationalis, non adstringens illam lege: *Alteram*, qua actum permittit potentię creaturæ: *Tertiam*, qua adfectui & voluntati eiusdem actum permittit. Quæ duæ posteriores subiecto distiungi non possunt, licet commoda ratione inter se distingui & possint & debeant. Necesse enim est, vt actus, quem Deus non vult impeditum, & potentiæ & voluntati creaturæ permittatur, quandoquidem per solam vel potentiæ, vel voluntatis inhibitionem actui impedimentum ponitur quominus perpetretur. At dicet aliquis, impeditionis species siue modos non sufficienter enumeratos esse; neque enim actum in causis tantum suis, sed etiam in seipso impediri: quandoquidem necesse sit ad actum, vt Deus non modo posse det & velle, sed etiam ipsum efficere, idque immediate. Vnde sequatur oportet, actum productum non iri, etiamsi Deus posse det & velle; & propterea actum impediri posse, etiamsi neque potentiæ neque voluntati impedimentum Deus ponat, nempe, si concursum suum siue actum siue motum, qui immediate necessarius est ad actum producendum, creaturæ deneget. Vnde porro cõcludi potest, actum nõ plene permitti etiamsi potentiæ & voluntati creaturæ à Deo permittatur, nisi Deo etiam statutum fuerit suo actu, siue motu, siue concursu ad actũ eundem immediate concurrere. Respon. non negare me istius concursus siue actus Dei immediati necessitatem ad actum pro-

Genes. 37.

Matth. 26.

1 Sam. 23. & 24.

ducendum: at dico, Deo semel statutum esse creaturis suis concursum suum siue generalem siue specialem non denegare ad actus istos producendos, ad quos & posse & velle creaturis dedit, siue quos potentiæ & voluntati creaturarum suarum permisit; secus frustra posse & velle dederit, & sine causa actum potentiæ & voluntati creaturæ permiserit. Addo exemplum istiusmodi impedimenti dari non posse, quod Deus actum potentiæ & voluntati creaturæ permissum impedimentum Deus posuerit concursum istum suum immediatum creaturæ denegando.

Quare concludo, sufficienter enumeratos modos siue species impeditionis, & propterea etiam permissionis. Cæterum fateor magnam non modo lucem, sed & perfectionem accessuram doctrinæ de permissione diuina, si non tantum quomodo Deus actus, ad quos creaturæ rationales propendent & vires habent sufficientes, impediat, commonstretur: sed insuper doceatur accurate, quomodo Deus per creaturas rationales siue bonas siue malas, suos actus suaque opera producat & exsequatur. In quo quidem multi docti & pii viri sudarunt, & operam non pœnitendam posuere: at existimo tam multa restare enucleanda & explicanda, vt nullum quantumuis excellens ingenium, omnibus istis sufficere possit, adeoque vere dici possit, puteum huius veritatis non modo altum & profundum esse, sed & inexhaustum. In quem tamen si nos sobrie & sacræ Scripturæ filum ductumque sequentes demiserimus, non dubium est, quin tantum hauriri dabitur, quantum saluti Ecclesiæ & nominis sui sanctificationi conducere in hoc mundo nouit omnis veritatis vnicus fons & largitor Deus, cui sit gloria in secula per Iesum Christum, Amen.

De permissione peccati, maxime quæ de illius impeditione.

His ita de permissione generatim pertractatis, iam de permissione peccati videamus. Initio autem sciendum peccatum non permitti primo permissionis modo. Nam peccatū est q̃ lege est vetitū, itaq; lege non permissū; secus idē esset peccatū, & nō peccatum; peccatum qua vetitum, non peccatum qua permissum & non vetitum. Attamen cum vere dicatur peccatum permitti à Deo, certum est aliquo modo permitti. qui, generatim consideratus, erit suspensio impedimentorum illorum omnium, quibus positis peccatum non fieret a creatura. Impedimenta autem quibus peccatum, quatenus peccatum est, impeditur, sunt reuelatio voluntatis diuinæ, & motio siue suasio ad obtemperandum voluntati diuinæ. Vnde constat permissionem peccati esse suspensionem illius reuelationis vel suasionis, vel etiam vtriusque. Huc vero ex generali permissionis definitione adferendū, illam reuelationē & motionē siue suasionē tantæ esse efficaciæ, vt, si adhiberentur & vsurparentur, reuera peccatum non fieret. Quod idcirco dico, ne quis existimet Deum nullum actum præstare peccato impediendo sufficientem, quando peccatum reipsa non impeditur, atque inde concludat Deum peccatum velle: & rursus, ne quis arbitretur, quum Deus vnum aut plures actus producit peccato impediendo sufficientes, illum nolentem peccatum permittere. In quorum altero videmus crebro falli, qui hanc rem non satis accurate pensitant. Sola enim consideratio efficacis impeditionis, cuius suspensione permissio propri & adæquate definitur, efficit vt intelligamus Deum nec velle peccatum propter impedimenta nonnulla licet non efficacia, adhibita, nec tamen inuitum permittere, propterea quod præter illa sufficientia impedimenta, etiam efficacia habet in suo sapientiæ & potentiæ promptuario, quibus productis certo & infallibiliter peccatum impediretur.

Explicatio illius secundum differentiam peccati commissionis & omissionis.

Cæterum, vt quod dita generatim nobis dictum est, clarius euadere possit, paulo magis particulatim ista explicemus secundum differentias peccati. Est itaque peccatum *aliud commissionis, aliud omissionis.* Omissionis peccatum est, quando quod lege præscribitur & iubetur, omittitur. Commissionis, quando quod lege vetitum est & prohibitum, committitur & perpetratur. At quia lege iubente non tantum actus bonus, sed etiam causa, modus

eius

ctus & finis; item lege vetante non tantum actus malus prohibetur, sed itidem causa & finis omissionis: hinc apparet bifariam tum contra legem iubentem, tum contra vetantem peccari: contra iubentem, omittendo actum ipsum, & actum quidem præstando, at non debito modo & fine: contra vetantem, committendo actum, & actum non quidem committendo, sed non debita causa finique omittendo. Exempla sunt plana. Omittit quis subuenire pauperi eleemosyna, peccat omittendo actum præscriptum: subuenit quis pauperi, vt appareat hominibus; peccat omittendo debitam cautam & finem præstationis. Furatur quis, peccat committendo actum vetitum; à furto abstinet vt malitia ista ad tempus tecta, postea grauius noceat proximo, peccat non bene omittendo actum vetitum. Iã vero prmissio diuina singulis tũ omissionis tũ cõmissionis modis accommodatur.

Alia distributio peccati ex causis.

Distribuitur enim peccatum ratione causarum in peccatum *ignorantiæ*, *infirmitatis*, *& malitiæ*; *negligentiæ*, *seu incogitantiæ*, à nonnullis additur, tanquam ab istis distinctum & separatum, quod aliis tribus istis speciebus immixtum putant.

Distinctio peccati in actum & omissionem.

Ad has etiam differentias permissio diuina attemperatur. Infinitum esset omnes peccati distributiones differentiasque adferre, & commonstrare quomodo ad singula genera prmissio diuina se habeat. At hoc non omittendum, quod in *peccato* non id solum, sed & *actus* illi commixtus considerandus est, ita vt in peccato sit *omissio* & *actus*, *actus qua talis*, & *qua vetitus vel præscriptus*, cuius præscripti omissio, vt ante dictum, est peccatum. Potest autem *permissio* considerari vel *actu* vel *omissione* respectu: *impeditur* enim *peccatum impedito actu* sine quo peccatum committi nequit, hi rursus *actus* ipse *impeditur impedito peccato*, quod necessario actui inhæret & adhæret, adeo vt sine peccato actus iste patrari nequeat. Fit enim vt ab *actu*, in quem affectu suo fertur, abstineat quis, quia is *sine peccato* perpetrari nequit: fit contra vt quis à *peccato* abstineat, quia ad *actum* ipsum propensus non est. Quum autem ab *actu* abstinet quia *peccatum* est, per se à *peccato* abstinet, per accidens ab *actu*: contra, si à *peccato* abstinet, quia *actus* sibi ingratus: tunc enim ab *actu* per se, à *peccato* abstinet per accidens. Et cum *actus permittitur*: *qua actus*, tum *iste per se*, *peccatum per accidens permittitur*: cum *peccatum permittitur vt peccatum*, tum *istud per se*, *actus per accidens permittitur*. Quæ omnia diligenter in permissione consideranda, vt intelligi possit, quam suam efficientiam Deus suspendat in permissione ista sua, quam adhibeat sed frustra; frustra, inquam, ratione istius euentus, eo quod peccatum non omittatur: non frustra quod ad fines attinet, quos Deus sibi habet propositos, optimos & sapientissime intentos, potentissimeq; obtentos. Quamuis autẽ iam antea in genere de actuum permissione egerimus non erit supernacaneum hic de eadem agere, quatenus actus isti sunt peccato immixti & peccatum illis; licet interim potissimus hoc tractatu respectus sit ad permissionem peccati, qua tale est. Quum enim ista duo ita inter se connexa sint, vt subiecto non dissiparentur, necessitas ipsa cohærentiæ postulare videtur, vt de permissione vtriusque iunctim dicamus, licet de permissione peccati, per se, de altera, per accidens. Verum enimuero, quia peccati ratio omnium planissime apparet in actu commisso contra legem vetantem, adeo vt omissio boni sæpe sub eo comprehendatur synecdochicẽs, quemadmodum in definitionibus ipsis peccati: *peccatum est quod fit contra legem*: item, *est concupitum dictum*, *factum contra legem*: non erit absre si commonstremus primo, quomodo Deus illud peccatum, siue qua tale, siue qua actus est permittat; siue enim vtroque modo. Istos autem modos permissionis à contrariis impeditionis modis desumemus, vt antea. *Cades* quam *Achab* & *Iezabel Heliæ* intentabant, *actus* erat, qui perpetratus vitam ademisset *Heliæ*, *& peccatum* est contra VI. Dei mandatum. *Impedivit* Deus istã *cadẽ*, nõ qua *peccatũ* erat, sed qua *actus*: Quod apparet ex modo impeditionis nunc d. *subduxit Heliã* è manibus *Achabis*

Exempla impediti partim actus partim peccati.

nunc

nunc *consumpsit igne calitus demisso, qui ad comprehendendum propheram erant emissi.* 1. *Reg.* 19. 2. *Reg.* 1. Quorum modorum ille est quartus, iste *primus*, potentiæ *Achabi* oppositus, atque in causa illa effectum impediens. *Dauid* instigatus à suis vt *Saulem* persecutorem suum & hostem, qui iam in manus ipsius inciderat, *interficeret*, noluit, impeditus ab isto *actu*, non, qua *actus* est, sed qua *peccatum*: *Absit enim*, inquit, *à me, vt manum meam mittam in vnctum Domini.* 1. *Sam.* 24. Modus impeditionis fuit per *reuelationem* diuinæ voluntatis & *suasionem* ad obtemperandum, qui est proprius *peccati* impeditionis qua tale. Vitiatio *Saræ vxoris Abrahami*: quum ad *Abimelechum* esset deducta, erat actus, qua *Sara* castitas violata fuisset magno dolore *Abrahami*, & *peccatum* aduersus VII. legis præceptum; *impedita* autem fuit diuinitus, si modum impeditionis consideres, *quatenus peccatum erat*: Nam *Deus* in somno *illi reuelauit* quod *maritata esset*, & sine scelere illam cognoscere non posset: Si vero finem & causam impeditionis examines, tum *quatenus actus*, tum *quatenus peccatum*. Quatenus *actus*, quia ille *Abrahamo* intulisset dolorem indelebilē; voluit a parcere suo famulo Deus: quatenus *peccatū*, quia Deus sciens quod in *Abimelechus integritate cordis sui hoc fecisset*, *prohibuit* ne peccaret, vxorem proximi, sui tangendo. *Genes.* 20.

Exempla & modi oppositæ promissionis. *Genes.* 37. *Iob.* 1. & 2. Videamus oppositos permissionis modos in exemplis itidem ex Scriptura petitis. *Venditio Iosephi à fratribus illius facta*, *actus* erat & *peccatum*. Item *adflictio qua Satan Iobum* vitum Dei *tentabat*; & *permissa* vtraque *à Deo*: an qua *peccatum*, an vero qua *actus*? Hoc ex *permissionis modo* colligi nequit; omnibus enim modis impediendi abstinet Deus permittens: quod ni faceret, impediret, & per consequens neque *actu* neque *peccatum* fieret. Sed *ex fine & efficacitate actus* & *peccati* permissi iudicium fieri potest de respectu secundum quem Deus actum peccati permisit. Ex *vendicatione* extitit *Iosephi in Ægyptum deportatio*, inde illius ad supremam dignitatem *euectio*, vnde potuit necessaria domui paternæ tempore diritissimæ famis procurare. Et Deus ipse declarat se hoc fine illum in Ægyptum misisse; totum autem illud ex venditione extitit non qua *peccatum* sed qua *actus* est. In *adflictione Iobi* volebat Deus tentari *patientiam & constantiam* serui sui *Iobi*, ea autem tentata per adflictionem non qua *peccatum* 1. *Sam.* 24. est, sed qua *actus*. Contra *permisit Deus Dauidi* vt *numeraret populum*, *Achabo* vt *occideret Nabothum*, in qua numeratio & homicidium illud *actus* sunt, sed qua *peccata*. 1. *Reg.* 21. Volebat enim Deus *Israelem punire*, & *Achabum mensuram scelerum, quorum implere*. Verum quidem est, Deum voluisse etiam pium *Naboth* ex hac miseriarum valle in cœlestem patriam transferre; at hoc fit per *eadem* non qua *peccatum* est, sed qua *actus*. Verum propria, immediata, & adæquata causa, cur permiserit vt *Achab* illam *eadem* perpetraret, est illa quam dixi: mensura scelerum implenda erat. Poterat enim Deus citra peccatum hominis per aliam viam *Nabothum* ad se euocare. *Quod* Deus *permisit* vt *Absalon patris sui vxores seu concubinas incestopolluerit*, factum vtroque respectu. *Actus* enim ille *permissus* fuit qua *talis* & qua *peccatum*. Nam vt *actus* seruiuit castigando *Dauidi*, qui *Vriæ vxorem adulterio polluerat*: vt *peccatum* permittebatur, quia Deus voluit *Absolomum* sibi hoc scelere spem præcidere perueniendi in gratiam offensi patris, atque isthoc pacto sibi exitium, iustam rebellionis in patrem suum pœnam, accelerare. Vtroque isto respectu 2. *Sam.* 16. etiam permisit Deus vt *Achab* contra verbum Domini alcenderet in *Ramoth Gilead*: qua *peccatum*, quia voluit Deus illum punire, qua *actus*, quia voluit illum ibi occidi, quo per actum alcensionis peruenit. Extitis exemplis iudicium fieri potest de similibus. Atque hactenus quidem de *permissione peccatis* quod consistit in *perpetratione actus lege prohibiti*: videamus de peccato quod committitur, quando *actus* lege *vetitus* non *patratur* quidem, at non *omittitur debita causa & fine*. Hic *actus* impeditus, at non *peccatum*; quare hic sola est *peccati permissio* qua tale est, & modus permissionis, suspensio reuelationis voluntatis diuinæ, aut saltem suasionis & motionis ad obtemperandum cognitæ voluntati diuinæ: Omittit enim *actum* creatura 1. *Reg.* 12.

non

Gen.37. non quia Deus illum vetuit, sed alia de causa. Sic omiserunt *fratres Iosephi occidere illum*, quod tamen statuerant; non quia cœperunt cogitare *nefas hoc Deo displicere*, sed quia iuxta monelam *Iudæ, inutile id putabant, utiliusque* iudicabant illum *vendere*. Omisit *Absolon*, collectis aliquot millibus, ex *Achitophelis* consilio, persequi patrem fugientem, non quia iniquum iudicabat patrem persequi, totus enim in eo erat; sed quia sequens consilium *Husai*, periculosum id sibi populoque putabat. In istis & similibus exemplis videmus Deum impediisse *actum* vetitum, & propterea eatenus *peccatum*, at non impediisse *peccatum* quod committebatur ab omittentibus *actū* iussum veritum; sed permisisse vt illi omittendo *actum* vetitum *peccarent*. Causa est manifesta: quia per *actum* noceretur, quibus Deus vult parcere; per *peccatum* vero indebita *actus* omissione commissum non nocetur nisi peccanti; quod æquum est: imo per *actus* impedimentum præparatur pœna iisdem qui omiserunt *actum*, debita illis tum propter hoc indebitæ omissionis *peccatum*, tum propter alia; quod accidit *Absolomo*. Progrediamur ad permissionem *peccati* quod committitur pura *actus præcepti omissione*. Hoc à Deo permittitur qua est omissio *actus* & qua *peccatum*. Permittit inquam Deus istum *actum* lege præceptum omitti, vel qua est *actus*, vel qua est *peccatum*. Permisit Deus vt *filii Eli patris sui monitu non obtemperarent*; vt *Saul Amalecitarum Regi parceret*, vt *Israelita audito speculatorum nuncio detrectarent ascendere in terram promissam*, vt *ciues Sucoth & Penuel Gedeonis exercitui panes denegarent*: vt *Achab Benhadadum virum occisionis Domini vinum dimitteret*; vt *Festus apud quem Paulus erat accusatus, sententiam absolutoriam, pro illo non pronuntiaret*, idque in *gratiam Iudæorum*, &c. eaque omnia permisit partim qua sunt *omissiones actuum*, partim qua *peccata*, id est, *omissiones cōtra legem inbentem*, partim respectu vtroque. De *filiis Eli* dicit Scriptura *quod non audierunt vocem patris sui, quia volebat Iehoua occidere eos*: quare *permissa omissio* obedientiæ quatenus erat *peccatum*. *Sauli* permissa *omissio occisionis* eorum quos Deus volebat & iusserat interfici, qua *peccatum*, non qua *omissio actus*, quo perpetrato illi vita priuati fuissent. Nam statuerat Deus regnum *Saulo* ab eo auferre, idque iam illi per *Samuelem* denuntiarat. Propterea quod *sacrificasset* non expectato *Samuele*: & *Agag* rex Amalecitarum postea ab ipso Propheta *Samuele in frusta concisus est corā Iehoua*. Quod *Israelita* omiserunt ascendere in terram promissam vt à Deo iussi erant, id factū quia *Deus volebat illorum*, qui iam sæpius ipsum tentarant, & aduersus ipsum murmurarāt, *corpora cadere in deserto*. Itaque permissa ista *omissio* qua *peccatum*. Quod ciues *Sucoth & Penuel* omiserunt ex debito *panes dare exercitui Gedeonis*, permisit Deus, partim vt constantiam persecutorum exploraret, partim vt pœnam pararet ciuibus *Sucoth & Penuel*. Itaque permissa *omissio actus qua talis & qua peccatum*. Vt enim per actum cibationis confortati fuissent qui persequebantur *Madianitas*, ita omissio actus qualis, grauis illis fuit & damnosa. Dimissio Benhadadi seu non non interfectio (fuit enim peccatum commissum contra legem iubentem) permissa est à Deo *qua peccatum*, voluit enim *Achabum* accumulare sibi iram in diem iræ, propter grauia scelera ipsius: atque etiam qua *omissio actus*. Nam eo ipso quod *Benhadado* vita fuit prolongata omissione actus à Deo præcepti, concessum ipsi postea cum *Achabo*, & illo defuncto, cum *Israelitis* pugnare, & *Samariam* obsidere magno populi *Israelitici* malo. Vt vero *Festus* omitteret secundum ius & fas absoluere *Paulum*, vtpote qui nullius criminis conuinci poterat, permissum à Deo quatenus *omissio actus* est, non qua *peccatum*. Est enim ex ista omissione imposita *Paulo* necessitas *appellandi Cæsarem*, quæ fuit occasio profectionis illius *Romam* versus, vbi Deus etiam volebat illum *de filio suo testari*. Iam vero quod attinet peccatum quo *actus præscriptus non debito modo & fini præstatur*, certum est, illud permitti *qua tale*, nihil enim in eo permittitur quam *omissio debiti modi & finis*, quæ pu-

1.Sam.2. 1.Sam.15. Num.14. Iud.8. 1.Reg.20.

Act.25.

1.Sam.2.25. 1.Sam.15.

1.Sam.1.19. 14. Num 14. Iud.8. 1.Reg.20. Act.25.

tum putum *peccatum est*. Constat hoc ex permissionis modo qui hic certus est; nempe per suspensionem efficientiæ qua *peccatum* impeditur vt *peccatum*. *Ioab* multa egregia & à Deo præscripta perpetrauit facta, bellando fortiter contra hostes populi Dei pro *Israele*, vt populo Dei bene esset: at non inclinauit Deus illius animum vt hoc faceret prout debebat. Apparet enim illum gloriam suam istis factis quæsiuisse ex eo quod viros pares sibi imperatoriis artibus & fortitudine dolo malo sustulerit, vt solus esset in pretio. Qui enim defendit aliquem vt defendatur, idque in gloriam Dei. non ægre ferit si quamplurimi prudentia & fortitudine præditi viri se vna comparent ad suscipiendam defensionem istius: imo plurimum eo nomine gaudet & lætatur. Quod ad *peccati differentias* attinet ex *causis*, *ignorantia*, *infirmitate*, *malitia*, *negligentia* desumptas, clarum est discrimen in permissione illorum. Permissio enim *peccati ignorantiæ* est ex suspensione reuelationis voluntatis Dei: *peccati malitiæ* ex suspensione actus quo corrigitur & mutatur cordis peruersitas: *infirmitatis* ex non subministrato robore persistendi intentationibus: *negligentiæ* ex suspensione actus quo seria & sancta cura & sollicitudo nobis ingeneratur vires nostras obseruandi, & ambulandi in lege Domini. Nonnunquam enim Deus quando illi visum opus aliquod suum peragere per actus creaturarũ rationalium, qui sine peccato ab illis committi non possunt, quam suam efficientiam suspendere debeat, vt permittat creaturis actus illos suos producere. Voluit *Ecclesiam suam persecutionibus explorari & purgari*, & quidem *actu Sauli hominis zelum legis habentis*, qui ex præpostero & inconsiderato erga suam religionem amore, *sectam* quæ dicebatur *Nazaranorum* exstirpatam cupiebat. Quo hoc permittendo effecerit, passus est illum aliquamdiu in *ista ignorantia* versari, sine qua, prout tunc erat constitutus, *Ecclesiam* persequi noluisset. Dicit enim *se ignorantem fecisse*. *In Iuliano Apostata*, terrimo Ecclesiæ persecutore, destinatum & præfractum contra Christum Christiq; Ecclesiam odium non emendauit. Quum enim de veritate doctrinæ Christianæ conuictus esset, persequi illam nisi ex *destinata malitia* non potuisset. Quod autem non correxit illud odium Deus, merito ipsius fecit, qui vltro & propria culpa à Christo defecerat. Voluit Deus vt Petrus, plusculum de se præsumens in sui ipsius notitiam veniret, & passus est illum *abnegare magistrũ suum ex mortis metu*, non subministrans illi illam Spiritus sui constantiam, vt contempta morte Christum libere profiteri auderet. *Dauid* ab hostibus suis liberatus, & plerisque vicinis regibus populisque deuictis, *negligentius suas vias custodire cœpit*, & otio se quietique dedere, præsertim quia habebat ducem insignem & militiæ peritũ Ioabum, cui propter consanguinitatem fidere poterat: vnde factum vt in turpe istud cũ *Vria vxore adulterium* incideret. Permisit autem Deus vt ille in *negligentiam* istam incideret, & peccatum istud illa occasione perpetraret, quo diligentius seipsum obseruaret, peccatum suum exemplo aliorum detestaret, egregium humilitatis resipiscentiæque specimen & exemplar præstaret, & glorioſius ex peccato resurgeret. Prolixum autem esset in singulis peccatorum generibus idem annotare; hæc vero sufficiant, tanquam modum & viam commonstrantia iudicii de permissione rite formandi. Quanquam autem totum illud complexum, quod ex *actu* constat & *omissione*, permittatur à Deo per suspensionem omnium actuum diuinorum, quibus, si à Deo vsurpati fuissent, *actus vel qua talis vel qua peccatum est* impeditus fuisset: tamen vtile est distincte considerare, quo respectu permissio illa à Deo fiat, & quas quasque suas efficientias suspendat, ne commissionem vel omissionem actus præscripti vel veriti actu impediat. Hinc enim quam distinctissime diuinæ *bonitas*, *sapientia*, *potentia*, quin & *iustitia* perspicitur, & planissime commonstratur quomodo Deus omni illa sua *actione*, *impeditione*, *permissione*, culpæ expers, & à peccato immunis sit, & minime peccati auctor habe-

2. Sam. 3 & 20.

Act. 9.

2. Tim. 1. 13.

Ioh. 13. 37. 38. & 18. 25.

2. Sam. 10. 19. & 11. 1. 2. 3. &c.

bendus. In quo sane docendo tanto magis est enitendum, quanto prochiuior est lapsus in istam absurditatem & blasphemiam iis, qui prouidentiam agentem, impedientem, permittentem adstruunt quidem, sed non satis distincte, accurate, diligenter singula inter se comparantes & conferentes & ab inuicem distinguentes.

Causa permissionis.

Cæterum causæ singulares permissionis pro ipsius & permissorum actuum peccatorumque diuersitate variæ simul & multiplices, nec generaliter explicabiles; quæ forsitan in singulis permissionibus aliquomodo commonstrari possunt ab iis, qui sensus in diuinis rebus exercitatos habent, & cum studio istas considerare solent: Verum *duæ generales seu vniuersales causæ* adferri possunt cur Deus permittat aliquid, & cur hoc permittat. *Prior, est libertas voluntatis* cuius participem Deus fecit creaturam rationalem, quam dominam & principium liberum suarum actionum esse voluit; *Altera perfectionis diuinæ commonstratio*, quæ tanta est vt non solum efficere & impedire quid possit ad gloriam suam, sed etiam actus creaturarum rationalium permissos, & sæpe multum ab ordine ipsis præscripto & posito exorbitantes, ita in ordinem redigere, vt inde longe clarius laus *bonitatis, misericordiæ, patientiæ, sapientiæ, iustitiæ, & potentiæ diuinæ* enitescat & innotescat. Quo pertinet quod ab *Augustino* pulchre dicitur; *Deum iudicasse ad omnipotentissimam suam bonitatem potius pertinere de malis benefacere quam mala esse non sinere.* Consideranda etiam creatura cui permissio fit actus committendi vel omittendi, qui sine *peccato* committi vel omitti nequit; qualis nempe illa sit tum temporis cum illi *actus* iste permittitur: an *creata* tantum & *consistens in integritate primæua*, an ab illo primæuo statu *delapsa*: an rursus in *gratiam assumpta*; an ad *gratiæ participationem vocata*; an eodē *addicta*; an *refractaria gratiæ*; an *non* satis *sollicita* ad *gratiam accipiendam*, eandem *conseruandam*, & si quæ sunt similia. Potest enim Deus alicui creaturæ vt tali considera-

tæ denegare actum, motionem, efficientiam, concursum, siue generalem siue specialem, naturæ siue gratiæ, prouidentiæ siue prædestinationis (quanquam de Prædestinationis actu fideiter adfiuerate non audeam) quem actum & concursum, quam motionem & efficientiam citra iniustitiam denegare non potest creaturæ eidem aliter consideratæ. Constat autem permissio peccati huiusmodi actus diuini, motionis, efficientiæ, &c. suspensione, vt ante vidimus. Qui vero permissionem plene & integre pertractare vellet, necesse haberet agere de *Prouidentia Dei in vniuersum*, & de *Prouidentia conseruante, gubernante, moderante, efficiente, impediente, permittente* in specie. Vt enim *permissio* opponitur *impeditioni* vel *primitiue* vel *contradicenter*, ita *efficientiæ* opponitur *disparate*: atque illa est *permissionis* natura, vt necessario præcedaneos sibi habeat varios Dei actus circa eandem creaturam, cui fit *permissio*, & circa illum *actum qui permittitur* occupatos: qui actus Dei nisi explicentur accurate, intelligi non poterit in cuius efficientiæ diuinæ suspensione proprie & immediate permissio consistat. Quæ etiam causa est, quod multi, quum de permissione quid audiunt, statim apud se prouidentiæ otiosam quietem & ab omni actu abstinentiam concipiunt: alii prouidentiæ vim & efficaciam omnibus rebus & actibus præsentis & præsidentis considerantes, *permissionem* aut repudient, aut verbo tenus tantum confiteantur, ita interim illam explicantes vt in affirmatiuum aliquem actum Dei & prouidentiæ efficientiam resoluatur. Verumque autem cauendum, ne prouidentiæ diuinæ actus ipsi conuenientes adimamus, aut attribuamus alienos & eius iustitia indignos.

Obiectio.

Cæterum hisce quæ hactenus à nobis dicta sunt obiiciet quispiam, me non *circa* modo & inordinationem actus, sed & ipsum *actum permissioni* tribuere, eoque ipso non *circa* modo sed & *actum* ipsum voluntati & efficientiæ diuinæ adimere: In quo duplicem se errorem anim-

aduertere dicet; *primum*, quod peccatum simpliciter & quouis respectu *permissioni* tribuo, & efficientiæ voluntatique diuinæ adimo; quum certo respectu voluntati efficientiæque Dei sit tribuendum; *Secundum*, quod *actum* qui est ens & aliquid positiuum efficientiæ & voluntati Dei adimo, quæ omnis entis causa est prima & suprema. Videamus pressius vtramque obiectionem *Priorem* ita explicamus ex mente obiicientium. In peccato tres sunt respectus; est enim primo *malum culpæ*; deinde *pœna peccati*; denique etiam *causa aliorum peccatorum*. Deus quidem non est, inquiunt, causa peccati qua est malum culpæ. sed qua pœna est peccati & causa aliorum peccatorum. Esse autem Deum causam pœnæ extra controuersiam esse dicunt, quia est actus iustitiæ, per quem peccatum exorbitans à lege iustitiæ diuinæ præscribentis, in ordinem redigitur iustitiæ diuinæ punientis. A Deo etiam esse peccatum qua est causa alterius peccati, comprobant exemplo excæcationis, indurationis, traditionis in reprobum sensum, qui actus a Deo sunt & sunt causæ peccatorum.

Responsio. *Respondeo* primo illam obiectionem non valere contra omnia peccata. Primum enim peccatum quod à creatura est admissum, non potest esse pœna alterius peccati. Sunt etiam multa peccata, quæ non sunt actu causæ aliorum peccatorum: Deo ita lapsum peccataque creaturæ suæ administrante & dispensante vt ipsi cedant in bonum, odium nempe maius aduersus peccatum, & diligentiorem sollicitudinem curamque suos gressus obseruandi. Multa igitur peccata, citra huius obiectionem contradictionem fiunt permittente Deo, & nullatenus efficiente. At sunt nihilominus, inquient, multa peccata, quæ tres istos respectus habent: de illis saltem dicere licebit, quod secundum duos posteriores respectus Deum auctorem & causam habeant. *Respondeo ergo* secundo, nullum esse *actum siue peccatum*, quod *simul sit malum culpæ, malum pœnæ seu pœna peccati, & causa alterius peccati*, [illegible] tolerentur. Fateor autem id dici tolerare, & esse per vulgatum plerisque hanc materiam tractantibus.

Probabo quod dico primum: deinde allatis exemplis excæcationis & obdurationis commonstrabo. Quod actus nullus sit simul peccatum & pœna, certum est, quia *peccatum* est voluntarium, *pœna* est inuoluntaria, *peccatum* est actio, *pœna* est passio; per *pœnam* redigitur *peccatum* in ordinem, per *peccatum* non redigitur *peccatum* in ordinem, per pœnam, inquam, nō respectu tantum, sed re & subiecto, quod est actus, differentem à peccato seu malo culpæ. At cum hoc dicatur à doctis, ratio subesse debet cur ita æstiment. Fateor; sed sensum quo dicunt & intelligunt, intueamur.

Nullus actus simul peccatum & pœna, est, & causa peccati.

Peccatum dicunt esse *pœnam peccati*, quia Deus *propter peccatum antecedens permittit peccatum in* vt peccator *aliud peccatum committat*; imo *interdum à & actus nonnullos suos suspendit*, aliosque *nonnullos* producit, quibus *positis creatura* pro sua malitia *peccabit*, & committet *aliud peccatum*; quo peccato maiorem sibi pœnam & condemnationem meretur, arqueita, quod *pœna* est *maioris meritorium*, dicitur esse *pœna peccati per metonymiam causa & effecti*. Atque hoc sensu intelligunt id dictū suum, aut saluari nequit. Quod vero *peccatum* nullum simul sit *malum culpæ & causa alterius peccati*, etiam verum est, si recte intelligatur; *causa*, inquam *proxima & immediata*. Est quidem *causa meritoria* alterius peccati, hoc est, meretur vt *Deus* aliquem *suum actum suspendat* in posterum, aliosque actus producat, quibus positis ille pro sua malitia, vrante dictum, *peccatum aliud committet*: est etiam *causa præparatoria* ad alia peccata perpetranda: nam per peccatum conscientia vulneratur, precandi studium & confidentia exstinguuntur, habitus peccandi comparatur, Diabolo in peccatorem ius conceditur: ex quibus porro sequitur facilis lapsus in aliud peccatum: at non est proxima & immediata alterius peccati causa. Sed est tamen causa, inquiet aliquis, licet remota & meritoria. Quid tum, inquam? Hac enim distinctione refutatur obiectio. Nam

Quo sensu Deus peccatum dicatur pœna peccati.

Deus

Deus ponitur per istam distinctionem causa actuum nonnullorum, quibus positis creatura pro sua malitia certo peccatum aliud priori meritorio adiunget, & absoluitur à causalitate peccati, quod merebatur vt Deus istos actus produceret; peccati, inquam, etiam qua est causa alterius peccati. Intercedit enim Dei actio inter peccatum quod est causa alterius peccati, & peccatum consequens. Ista vero obiectione concludebatur Deum esse peccati causam, qua est alterius peccati causa. Error iste nascitur ex confusione & inordinata actuum istorum consideratione. *Peccatum* enim *vt malum culpæ* prius est ponendum, hoc sequitur *meritum siue reatus ad pœnam*, *ex iustitia Dei*; illum, *actus Dei*, *peccatum illud* pro merito desertione sua & excœcatione *punientis*. At *excœcatio* inquies, *est peccatum seu malum culpæ*, & *pœna peccati præcedentis*, & *causa consequentis*. Et *Deus est causa excœcationis*. Iam commonstranda veritas ante dictorum in hoc exemplo. Excœcationem Dei esse pœnam peccati præcedentis recte dicitis, quin etiam causam esse peccatorum consequentium dici potest, si recte intelligatur, nempe, per remotionem gratiæ prohibentis, & positionem nonnullorum actuum, ex quibus sequetur vt creatura ita excæcata & derelicta, pro sua malitia, peccet. At illa *excœcatio peccatum non est*, *neque malum culpæ*. Distinguendum enim est inter *excœcationem* quæ est *actus* Dei, quam patitur homo, & *excœcationem ipsius hominis qua animum suum obstinat & indurat* aduersus Deum; quæ est *actio hominis* ex malitia & præfracta pertinacia ipsius producta. Concurrunt quidem hæ actiones, at non coincidunt, neque est vna numero actio, constans ex efficientia causarum istarum concurrentium, quæ simul iunctæ vnam causam totalem faciant istius actus, qui excœcatio dicitur. At eruditi homines sæpe ita loquuntur, fateor, at non distincte satis: & fors tali sensu, qui meæ explicationi conueniens est, & non contrarius. *Complexim* enim & *indistincte* sumunt *excœcationem* pro *actu excœcandi* & *apotelesmate* seu *opere & effectu, qui inde exiſtit in excœcato*, quæ potest dici *excœcatio passiua ab illa actiua producta*. De *excœcatione* ita *confuse & indistincte sumpta* potest dici *quod sit peccatum*, *pœna peccati*, & *causa peccati*: at hoc non repugnat meæ sententiæ, qui nego Deum esse *causam* illius *excœcationis qua est peccatum* & malum culpæ. Nam *excœcatio actiua* (vt iam distinguamus) quæ ab homine seipsum excœcante producitur, *est peccatum*; grande enim nefas est animum suum aduersus Deum odurare. *Excœcatio actiua*, *vt à Deo proficiscitur*, *est pœna peccati antecedentis* quo peccator sibi meruit desertionem & gratiæ priuationem. Excœcatio actiua quæ est ab homine & quæ est à Deo, concurrunt ad vnum effectum, quæ est *excœcatio passiua*, quæ proprie *est pœna*. Denique *excœcatio actiua hominis seipsum*, & *Dei hominem excœcantis*, *causa est* quod *alia peccata* pro tribus *accumulentur à peccatore excœcato*, sed isto quo dictum est modo. Respondeo insuper, si ita res haberet vt *vnius* idemque *actus* esset peccatum seu malum culpæ, *pœna peccati*, & *causa* consequentis *peccati*, tum fieri non posset vt Deus esset *illius causa* secundum istos *duos posteriores respectus*, & non secundum *primum*, propter duplicem causam. *Prima* qui distinctio respectus efficere nequit vt Deus causa sit vnius & non alterius realiter cum illo coniuncti, nisi isto modo qui post explicabitur, quem hinc excludunt qui *excœcationem diuinam* dicunt esse *peccatum*, & *causam peccati*. Respectus isti vsum habent in mente intelligente, & res coniunctissimas discernere valente & distinguere, imo vnam re actu & numero, diuerso respectu considerante: at in *actuali efficientia*, cuius *terminus* est *ens reale*, locum habere non possunt. Infligit Deus *pœnam peccatori* & *creatura sua*: *actus infictionis* non distinguit *creaturam à peccatore*, sed *mens* punientis: illa enim nouit puniri *creaturam* non qua talis, sed qua *peccatricem*. Crebro committitur hoc peccatum, quod respectus vlterius trahuntur quam natura illorum ferat. *Secunda* quia ex tribus istis respectibus or-

dine, & natura, & causalitate prior est, quo *peccatum* vt *malum culpæ* consideratur, posteriores, quibus vt *pœna* & *causa peccati* consequentis. At Deus est causa prima omnium effectuum quas cum aut per creaturas suas producit; hic vero erit causa posterior; producet enim actum aliquem ratione posteriorum respectuum, quem creatura producit ratione prioris: quod est absurdum, & inuertens ordinem causalitatis & efficientiæ, qui est inter primam & secundam causam. Nisi iste statuatur concursus quem postea explicabimus; quem hic locum habere, negant qui excœcationem Dei causam esse dicunt peccatorum consequentium, & simul peccatum. Hæc quidem paulo prolixius explicanda putaui propter rei ipsius difficultatem, & præconceptas opiniones. *Accedamus ad posteriorem obiectionem*, quam ita ex mente Auctorum explicamus. In *peccato duo sunt*, *actus* & eius *anomia* seu *inordinatio*. *Actus* est quid *positiuum*, *inordinatio* est *priuatiuum*; hæc causam habet voluntatem creaturæ, at ille in primam causam necessario est reducendus: atque hac ratione *Deus est causa illius actus* qui *respectu hominis* seu prout ab homine proficiscitur, *est peccatū*. Male igitur *actus*, qui sine peccato ab homine non patratur, *voluntati efficientiæ quæ diuina admittur*, & *permissioni tribuitur*: quum *actus ille, quâ talis*, sit *efficientia*, qua vero *inordinatus*, *permissionis diuinæ*. *Respondeo*. Primo vere & vniuersum de peccato omni dici non posse, quod in eo duo sint, *actus* nempe & *inordinatio*. Nam aliquando ipse actus est quod prohibetur; aliquando non ipse actus, sed aliqua circa actum circumstantia. Sic, *esus* ex arbore scientiæ boni & mali, erat *prohibitus*; non aliqua illius circumstantia: & propterea ipse *esus indebitus illicitus & inordinatus*, imo *inordinatio* ipsa; posita nempe lege esum vetante; secus esus per se & in se, citra istam legem, est actus naturalis, nullam in se inordinationem habens; at lege posita quæ esum prohibet, non potest ille *esus* ita *naturaliter bonus* considerari, vt *inordinatio* ipsi accedat propter quam sit omittendus: est enim per se omittendus & propter se, quia vetitus lege diuina, & quia *ipsum edere* est *peccare*. Inordinatione tota in eo consistente, quod actus ille edendi locum habeat in numero & ordine actionum humanarum, quem locum omnino habere non debuerit, neque numerum augere; sed ipse omnino omittendus, & sub perpetua potentia concludendus, nunquam in actum producendus.

Simile quod plærique adducunt huic negotio illustrando ab equo claudicante, non conuenit actui qui lege est prohibitus. Nam in claudicatione est incessus, & est claudicatio, id est, vitiosus incessus: & incessui accidit vitium propter tibiam claudicantem, quod vitium licet separari actu non possit ab isto incessu manco, tamen potest commode distingui: & fieri adeo posset vt idem equus sanata tibia recte incederet, atque hoc pacto claudicatio ab incessu abesset. At in esu de arbore vetita non est esus & vitium esus, sed ipse esus totus & solus habet rationem peccati, quia commissus contra legem. Habet autem illud simile locum in peccato quod committitur aduersus legem quæ ipsum actum præscribit, sed actus aliquam circumstantiam prohibet; quod peccatum in eo consistit quod actus bonus, licitus, præscriptus lege, non recte præstatur, vt, quando eleemosyna datur pauperi ex ambitione, & superbia, vt videatur hominibus liberalis & pauperum amans, quin & religiosus qui illam largitur. Actus ille est bonus & incessus instar, at vitium illi accedit instar claudicationis ab affectu vitiato, quod actum illum mancum facit, & ingratum Deo, qui tamen propterea non omittendus, verum nihilominus præstandus, sed recte & debito modo, auerruncata & omissa vitiositate, quæ iure & facto ab illo separari debet & potest. *Considerationis similitudinis ab eo quod claudicante desumpta.*

At fateor ista responsione quæstioni seu obiectioni non esse satisfactum. Insisteret enim quis & dicet; Esum tamen esse actum positiuum, & proinde ens quoddam, quamquam vetitus sit; cumq; omne *ens* Deum habeat causam, eam Deum illius

illius esus esse causam; & sic aliorum etiam actuum positiuorum, quanquam aduersus legem vetantem commissorum: & propterea peccatum cum actus sit, efficientiæ Dei adimi non posse.

In actus peccaminosi resolutione cauendum, ne libertas creaturæ euertatur, tum ne Deo causa peccati adscribatur.

Respondeo, me nullo modo actum, qui sine peccato non perpetratur à creatura, Dei efficientiæ adimere; quinimo fateri aperte, Deum omnium actuum qui à creaturis perpetrantur esse causam, at hoc vnice expetere, vt ista efficientia Dei ita explicetur, ne libertati creaturæ per illam derogetur quippiam, neve Deo ipsius peccati culpa transcribatur: hoc est, commonstretur quod Deus *actus* quidem sit *effector*, at ipsius *peccati* nonnisi *permissor*; imo quod Deus vnius eiusdemque *actus* simul sit *effector & permissor*. Ardua sane ista res est & difficillimæ explicationis, moliamur tamen aliquid ad illius elucidationem. Dico igitur, Deum *causam* alicuius, qui à creatura proficiscitur, *actus* esse vel *mediatam* vel *immediatam*.

Deus causa actus vel mediata vel immediata.

Mediata causa est, quando *influit in causam*, illamque mouet ad causandum actum *Immediata*, quando vna cum creatura *influit in actum*, & simul cum creatura causa est totalis illius actus. Quando Deus mouet creaturam ad causandum, tunc, quia *creatura vt causa secunda & subordinata, determinatur à causa prima* mouente ad particularem actum, qui speciem habet ab influxu & motione Dei, fieri nequit vt *actus* ille, qualitercunque sit, *creaturæ imputetur in culpam*; sed necesse est, si peccati nomine adpellari possit ille actus, Deum illius peccati causam & auctorem esse. Quod quia fieri nullo modo potest, certum est, per istam viam mediatæ actionis, Dei, explicari non posse, quomodo Deus causa sit actus, qui ab homine sine peccato non patratur, & peccati ipsius permissor. Quando vero Deus *immediata* causa est actus, qui à creatura producitur, tunc *causa secunda*, si *libera* sit (de qua hoc loco agimus) in potestate sua habuit vel *influere* in actionem, vel *influxum* suum *suspendere*, ne illa esset actio, atque ita influere vt potius hæc quam alia actio produceretur. Vnde sequitur, quum *causa secunda libere* inflexerit in actum suum, quumque *particulari* suo influxu *vniuersalem* Dei influxum *determinauerit* ad hunc particularem actum, *speciemque* actionis constituerit; *causam secundam* in *culpa esse*, & actum illum merito *peccatum* dici *causa secunda* respectu: Deum vero *culpâ vacare*, eiusque respectu actum illum peccatum dici non posse.

Concursus enim & *influxus* ille *Dei* nihil confert voluntati creaturæ liberæ, quo ad agendum vel inclinetur, vel iuuetur, vel confortetur; neque constituit *voluntatem* in *actu primo*, sed in *actu secundo*; & propterea præsupponit in voluntate quicquid ad agendum est necessarium, ne ipso quidem Dei *concursu* excepto: quem licet voluntas creaturæ liberæ non habeat in actu, nisi cum actu operatur, *habet* tamen in *potestate sua priusquam operatur* paratum sibi & expositum. Secus si sit, non poterit *voluntas* dici habere *actum* in potestate seu *potentia proxima*: neque poterit actus illius causa *moralis* dici, sed *naturalis* tantum, & propterea *necessaria*, cui adtribui *peccatum* nullo modo potest. *De concursu Dei.*

Atque hoc pacto soluitur difficultas ista, & commonstratur quomodo *Deus causa* sit *actus*, qui *à creatura sine peccato* patrari nequit, ita vt neque *auctor* sit ille *peccati*, neque *creatura à peccato immunis*; imo & ille *peccati* tantum sit *permissor*, *creatura* vero propria *peccati causa*. Permittit enim Deus arbitrio secundæ causæ *libera* dispensationem *influxus proprii* in actum aliquem, & vbi causa secunda est in ipso momento & instantia influxionis secuturæ, iungit Deus *libera* & pro arbitratu suo *influxum* & concursum suum *vniuersalem* influxui creaturæ, sciens citra influxum suum *actum* produci nec posse nec productum iri. Neque fas est vt *Deus concursum* & influxum suum deneget creaturæ, etiamsi videat *influxum creaturæ* in *actum* quem habet præ manibus *peccato immixtum* esse, & contra legem suam cõmitti. Quem enim *actũ* libertati hominis *permisit*, quum

lex

lex nondum lata esset, qua actus ille postea vetitus fuit; eundem par est ut *libertati* eiusdem *permittat* lege posita. Frustra enim lex poneretur actui, ad quem producendum Deus *concursum* suum creaturæ denegare vellet. Sic enim produci non posset à creatura, & propterea nõ opus vt eius productio creaturæ vetaretur per legem. Deinde Legislatione statuit Deus creaturæ suæ obedientiam explorare: non potest autem si statuit *concursum* suum denegare creaturæ ad actum lege vetitum: citra enim *concursum* istum non potest creatura *actum* istum perpetrare. Et cur Deus *actui*, cui, vt *naturaliter* bono, suum *concursum* nõ denegare statuit, eundem suum *concursum* denegaret facto iam *moraliter* malo per legem latam: quum Deus sua legislatione testetur & declaret, se velle vt creatura ab illo *actu* abstineat, qua *moraliter* malus est, & non quatenus actus est *naturalis*? Vult autem vt ab *actu* abstineat creatura vt *moraliter* malo, quando legem illi ponit vetantem, cui obedientiam præstare tenetur. Quando vero suum *concursum* denegare statuit, vult vt *actus* ille à creatura nõ committatur qua est *naturalis*. Illud enim *impedimenti* genus est *morale*; istud *naturale*; illud per positionem legis; hoc per negationem *concursus*: per positionem, inquam, legis propter quam actus ille *sine peccato* perpetrari nequit; per negationem vero concursus propter quam actus *simpliciter* perpetrari nequit. Hoc igitur impedimento *negationis concursus* posito, non opus fuit alterum poni *positionis legis*.

De duplici libertate, exercitii & specificationis.

Ex hac explicatione apparet creaturam peccantem actũ peccati committere plena *libertate* voluntatis, tum quoad *exercitium*, tum quoad *speciem* actionis, quibus duobus omnis voluntatis libertas circumscribitur. Libertas enim quoad exercitiũ est, qua potest velle & agere, & volitionem actionemque suspendere. Libertas quoad speciem actionis est, qua potius hunc quã illum actum vult & agit. Commonstramus vtramque libertatem istam alio modo in actu peccati, quem producit creatura cum concursu vniuersali Dei. In *actu peccati* considerandæ *existentia* eius, & *essentia*. Vt *existat* actus ille, pendet à *libertate* voluntatis *quoad exercitium*. Vt hanc potius *essentiam* habeat quam illam, seu vt potius hic actus sit quam alius; vt potius actus vetitus quam non vetitus; potius contra hoc quam contra illud præceptum; pendet à *libertate* voluntatis *quoad speciem* actionis. Iam vero, vt *existeret* actus ille, effecit creatura libero influxu suo, quo potius agere voluit quam non agere; Licet non sine diuini concursus influxu, iungentis se libere influxui creaturæ in ipso primo illius influxus momento & instanti. Vt vero *hic* actus potius esset quam *alius*, effecit causa secunda, libere determinans actum suum ad certam *speciem*, ad hanc potius quam illam; vt esset potius τὸ δεῖνα, ἢ τὸ δεῖνα. Si quis dicat, hoc pacto concursum diuinum suspendi ab influxu creaturæ: respondeo, id ex dictis non sequi. Nam licet Deus non concurrat nisi creatura volente influere; tamen quod influit pendet à pura ipsius libertate: possit enim non influere.

Hinc iam clarere potest quomodo Deus & *permissor* sit *peccati*, & *effector actus* quem creatura citra peccatum patrare nequit; *permissor* peccati, qua creatura permittit liberam dispensationem sui influxus: *effector* actus, quatenus concursum suum influxui creaturæ iungit, citra quem actus omnino à creatura præstari nequiret.

Si vero quis distinctionem istam, vel propter rei ipsius difficultatem, vel propter explicationis nostræ defectum minus capiat, eoque contendat efficientiam peccati aliquo modo Deo adscribendam esse, propterea quod actus istius sit effector: hunc considerare velim, quod Deus eadem ratione permissor dici possit actus, quia peccati sit permissor, imo & iustius longe, quum prohibitione sua declarauerit se actum illum (antea non modo libertati & potentiæ creaturæ, sed & iuri & potestati permissum) iam ab illa perpetrari nolle: per quam prohibitionem in tantum subtrahitur efficientiæ diuinæ actus ille, quantum ipsa valere debuit voluntati creaturæ

turæ ab illo perpetrando absterrendæ: & contra, tanto magis efficientia illius actus voluntatis creaturæ libertati adscribenda est, quanto illa intelligi potest vehementius actum voluisse veritum lege diuina, quam potestati suæ permissum.

Cæterum, quocunque modo res ista explicetur, cauendum est sedulo, tum ne Deus *auctor peccati* statuatur, tum ne *actus* ipse *efficientiæ Dei subtrahatur*: hoc est, vt totus ille actus, tum qua *actus*, tum qua *peccatum* rite *prouidentiæ* Dei subiiciatur: qua *actus efficienti*, qua *peccatum permittenti prouidentiæ*. Si tamen in alteram partem inclinandum erit, minus peccabitur si subtrahatur actus efficientiæ diuinæ qua actus est, quam si peccatum efficientiæ Dei tribuatur qua peccatum est. Præstat enim Deo actum aliquem adimere qui ipsi competit, quam malum actum tribuere qui ipsi non competit; eo quod grauior iniuria *Deo* irrogetur si *peccati causa dicatur*, quam si *actus otiosus spectator prohibeatur*.

Criminatio IV.

Docere nos maximam partem humani generis destitui Christo & omni salutari gratia.

Sensus huius criminationis.

Sensus istius criminationis est hic, quod Deus æterno suo & immutabili decreto statuerit ex hominibus aliquos mera sua voluntate eligere, alios vero eosque multo plures reprobare. Quum Electi ad salutem perduci non possint, vtpote peccatores facti in Adamo, nisi iustitiæ Dei satisfactum esset & peccatum expiatum, hinc Deum statuisse Filium suum illis dare Mediatorem, Reconciliatorem & Redemptorem, qui pro illis solis humanam naturam adsumeret, pro illorum tantum peccatis moreretur, illos solos cum Patre reconciliaret, illis solis Spiritum S. & redemptionem æternam mereretur, illis solis ex proposito gratiam offerret, eosque solos ad fidem vocaret & fide per internam vocationem donaret, &c. exclusis ab hisce omnibus iis quos reprobauit, adeo vt nulla illis sit in Christo salutis spes; propterea quod Deus ab æterno voluerit, ne Christus pro iis homo fieret, pro iis moreretur; citra vllam considerationem infidelitatis; & quum illis etiam Euangelium annuntiari curat, non fieri ipsorum bono, sed quia Electi illis sint permixti, qui ista prædicatione iuxta decretum Dei ad fidem & salutem sunt perducendi. Iam vero respondendum tibi fuit, an istam criminationem admitteres, vt vere tuæ doctrinæ obiectam, an vero doctrinam tuam ab ista criminatione liberam arbitrareris. Videris illud fateri quod vere hæc sit tua sententia: Et sane fatendum tibi est, si constare tibi vis & tuæ sententiæ consentanea dicere.

Executitur prima responsio.

Respondes ergo, illud quod ista criminatione doctrinæ tuæ obiicitur, crimen non esse, videamus autem quomodo hoc doceas & commonstres. Primo dicis *non esse durum ipsos destitui Christo*, propterea quod *iam ante in Adamo salutarem gratiam, iustitiam, & vitam beatam acceperint, vna cum potentia perseuerandi in iisdem, si modo voluissent*. At inquam ego, interea bona pars hominum simpliciter destituitur Christo, quæ nunquam particeps fuit, vel erit salutaris gratiæ Christi. Gratia enim Adamo & omnibus posteris eius in ipso facta, non est gratia Christi, quæ tum necessaria non fuit. At potuit, inquis, Deus citra iniustitiam omnes tum condemnare, neque vni gratiam per Christum facere. Quis negat? Neque enim hoc disputatur, An Deus, quum homo cum posteris omnibus sua culpa peccasset, & morti æternæ obnoxius factus esset, debuerit filium suum dare mundo mediatorem: sed an vere dici possit, quum Deus voluerit Filium suum hominem fieri & pro peccatis mori, quod isto discrimine istud voluerit, vt humanam naturam quam cum omnibus hominibus communem habet, tantum pro paucis quibusdam assumeret; vt mortem, quæ poterat esse pretium pro omnibus peccatis omnium hominum, & primo pro peccato quod omnes pariter in Adamo perpetrarant, pro paucis tantum

aliquibus pateretur: hoc est, an Deus apud se statuerit, cum maxima parte hominum agere secundum iustitiæ suæ rigorem, secundum normam legis & conditionem in lege requisitam, cum paucis vero secundum misericordiam & gratiam suam, secundum Euangelium & iustitiam fidei, conditionemque in Euangelio propositam: an statuerit paucis aliquibus, peccatum quod in sua persona in Adamo perpetrarant, impunare citra vllam remissionis spem. Hoc inquam quæritur: ad hanc quæstionem tu adfirmatiue respondes, & propterea fateris criminationem illam veteris doctrinæ obiici: neque elaberis isto effugio, *quod mirum non sit destitui Christo, quum in Adamo gratiam acceptam repudiarint.* Tu de iustitia actus respondes, & quæritur de actu, tu de causa respondes, & quæritur an sit id cuius causam tu affers.

Secunda. Ne vero ista responsio tua horridior videatur multis, adfers secundo responsionem aliam, nempe *Christum posse dici mortuum pro omnibus*: at explicationem huiusmodi adiungis, quæ glossam corrumpit, & simpliciter tollit quod videbaris verbo concedere. Addis enim, *non esse mortuum pro omnibus & singulis æqualiter quoad Deum, non pro damnatu perinde ac pro Electo, non efficienter ex parte Dei.* Sistamus hic paulisper & quæ dicis expendamus.

Pro quibus Christus sit mortuus. Scriptura dicit apertè, & simplicibus verbis, *Christum pro omnibus mortuum esse*, etiam *pro iis qui pereunt* Rom. 14. 15. 2. Pet. 2. 1. *Non æqualiter* inquis, *quoad Deum.* At quid hoc sibi vult, *quoad Deum*, an idem quod decreto Dei? Sane *Christus gratia Dei pro omnibus mortem gustauit*, vt inquit Scriptura Hebr. 2. 9. *Mandato Dei Christus animam posuit suam pro mundi vita.* Ioh. 6. & Ioh. 10. *pro ouibus suis.* Et non potest dici mortuus pro vllo homine, nisi ex decreto & mandato Dei Patris; quia non mortuus est nisi ex decreto & mandato Patris. At dices, tè non agere de decreto, quo Deus Pater Filio imposuit munus & partes expiandorum peccatorũ per mortem suam; sed de decreto quo statuit per Christum saluare electos. At dico hoc decretum esse posterius natura ipsa morte Christi, & merito per mortem impetrato.

Addis propterea, *non æqualiter mortuum pro reprobis* (ita enim dicere debuisti, non *damnatis*) *& electis.* Peruerso ordine hæc consideras. Nam mors Christi ordine causarum præcedit electionis & reprobationis decretum, vnde exstitit discrimen hominum electorum & reproborum. In Christo enim mortuo & suscitato & gratiam gloriamque promerito, electio est facta. Quare etiam Christus citra discrimen electorum & reproborum pro omnibus est mortuus. Respectus enim ille hominum duplex, posterior est morte Christi, pertinens ad applicationem mortis & resurrectionis Christi, bonorumque per illis comparatorum. Phrasis autem illa, *Christus mortuus est pro electis*, non hoc significat, quod electi aliqui fuerint antequam Christus à Deo mandatum acceperit animam suam offerendi pretium redemptionis pro mundi vita, vel antequam Christus consideratus fuerit vt mortuus: (quomodo enim potest, quum Christus sit caput omnium Electorum, in quo ipsorum Electio est firma?) sed quod mors Christi cedat Electis tantum in bonum, quod fit per applicationem Christi & beneficiorum ipsius. Quare & phrasis vsurpata à Scholasticis ita intelligenda, *quod Christus sit mortuus pro omnibus sufficienter, efficaciter vero pro Electis tantum & fidelibus.* At vero locutio ista est absona meo iudicio, *efficienter ex parte Dei.* Quid enim vult, *Christus mortuus est, efficienter ex parte Dei pro Electis non pro reprobis?* Non possunt illa coniungi vllo sensu recto. Scio te voluisse significare, quod efficacia mortis Christi ipsis & non aliis applicetur. At si hoc vis, ita etiam loqui debuisti, vt intelligi possis hoc velle. Si enim & tuam istam phrasin & Scholasticorum rigide examinare lubet, non poterit citra iniuriam mortis Christi, eiusque meriti vsurpari. Nam sufficientia attribuitur morti Christi, efficacia adimitur, quum idcirco sufficiens sit pretium mors Christi pro mundi vita, qui efficax

fuit

fuit ad peccatum abolendum & Deo satisfaciendum? Non loquimur, inquies de efficacia mortis sed applicationis: imo aperte contrarium patet: illi enim rei adimis efficaciam cui tribuis sufficientiam: at morti Christi sufficientiam tribuis. Verum, si libet & hoc rigide examinare, ne sufficientiam quidem tribuis morti Christi. Quomodo enim erit sufficiens pretium, quod pretium non est? Pretium non est quod non offertur, non soluitur, non annumeratur. At Christus se non obtulit pretium nisi pro aliquibus tantum paucis, nempe Electis. Certe Perkinse, verba sunt & effugia conquisita ad euadendum ictum veritatis.

Refutantur argumenta quibus probatur non esse mortuũ proomnibus. Primum.

Adfers deinde Scripturæ locos nonnullos proposito tuo probando. Christus inquit reprobis, *nunquam noui vos*, ergo illos nunquam pro suis agnouit. Quid tum? Ergo pro iis non est mortuus. Inconsequens est argumentatio. Nam necesse est vt sibi morte sua redimat quos sibi proprios est habiturus: quos autem non habet suos, illos non nouit vt suos, seu agnoscit pro suis. Vt autem aliquos pro suis agnoscit, non satis est vt pro iis moriatur & iure redemptionis sibi illos comparet, sed etiam vt pro efficaci applicatione beneficiorum suos actu faciat. Vnde apparet fallaciam esse ignorationis elenchi & causæ non causæ.

Secundum.

Alterum argumentum quod adfers non plus valet. *Si omnes & singuli sunt efficaciter redempti, omnes etiam & singuli Deo reconciliantur: at omnes non reconciliantur, nec omnes accipiunt remissionem peccatorum: ergo non omnes & singuli sunt efficaciter redempti.* Quid si dicam me totum concedere sed recte intellectum, & quod concludis, non versari in quæstione? Confundis enim apotelesma cum actione & passione vnde existit. Oblatio enim Christi in mortem, est actio Christi qua impetrauit redemptionem. Confundis deinde redemptionem impetratam cum eiusdem applicatione: nam efficaciter redemptum esse, significat participem esse redemptionis Christi morte peractæ & impetratæ. Confundis etiam reconciliationem morte Christi & sacrificio apud Deum peractam cum eiusdem applicatione: quæ plane distinguuntur. 2. Cor. 5. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit verbum reconciliationis in nobis*, &c. Rom. 5. Dicimur, *reconciliati Deo cum inimici essemus*, quod sane de applicatione reconciliationis intelligi non potest. Quod vero *remissionem peccatorum & satisfactionem coharere* dicis, non vsquequaque verum est. Nam satisfactio præcedit, vtpote constans morte & obedientia Christi: at remissio peccatorum constat applicatione satisfactionis per fidem in Christum, quæ potest actu non sequi satisfactionem peractam. Nactus quidem est Christus satisfactione æternam redemptionem & ius peccatorum remittendorum, sed non remittitur peccatum nisi actu credentibus in Christum. *Prosperi* dictum cum hisce à me dictis prorsus consentit. Intelligit enim *redemptionis* voce: actum cum apotelesmate & eiusdem applicatione. Est ergo hoc tuum secundum argumentum præter propositum, & propter variam confusionem & æquiuocationem nihil concludit.

Tertium.

Tertium argumentum etiam est inconsequens. Nam etiam posito antecedente, consequens non sequitur. Verũ sciendum, *Christum se dedisse vt ius à Patre obtineret sanctificãdi illos qui in ipsum essent credituri*, & hæc immediate ita coniungi. Quia vero ius obtinuit, etiã actu ius illud exsequitur per Spiritum, & applicationem adspersionemq; sanguinis sui, sanctificans sibi populum peculiarem, eumq; à praua conseruatione sua redimẽs & liberãs, quod pertinet ad applicationẽ beneficiorum morte Christi nobis partorum. At inde non sequitur, quia non omnes istius sanctificationis actu fiunt participes, ergo Christus non dedit se pro iis redemptionis pretium: propterea quod actio Christi cũ apotelesmate confunditur, & applicatio beneficiorum cum eorundem impetratione.

Quartum.

Quartum argumentum eodem laborat vitio confusionis. *Destinatur* enim *redemtio peracta iis qui credũt in Christũ, & sic filiatio?*

ac præcedere oportuit actum quo Christus nobis redemptionem & filiationem promereri debuit, qui actus ordine causarum præcedit omnem Dei de applicanda redemptione destinationem.

Quintum. In *quinto argumento* eandem committis fallaciam. Disputatur enim *an Christus pro omnibus citra discrimen Electorum & reproborum sit mortuus*; & tu probas, *non omnibus sine discrimine mortem mortis ejus beneficia applicari*. At quod dicis, *omnes ex parte Dei liberatos esse à condemnatione, non tamen extenus donantur gratia, vt peccatum non amplius regnet*. At, inquam, si illud das, & hoc dandum est. Coniuncta enim sunt hæc duo beneficia morte & resurrectione Christi nobis impetrata, liberatio à condemnatione peccati & ab eiusdem dominio. Nulli vnum sine altero contingere potest.

Vltimum. *Vltimo* producis testimonia nonnulla veterum, sed omnia ista si recte explicentur, conueniunt cum hisce quæ diximus. *Ambrosius* enim aperte de vtilitate ex applicatione passionis existente loquitur, dicens; *Non tibi descendit, non tibi passus est*: hoc est, non tuo bono. Et vnde quæso nobis fides contingit? Annon dono Spiritus quem Christus nobis promeruit? Præcedit ergo pati & descendere Christi nostrum credere, & propterea non potest fide circumscribi descensio & passio Christi. At fides est instrumentum applicationis. *Augustinus* etiam de *liberatione* agit non vt impetrata est sed vt applicata. Sic *Bernardus, Haymo, Thomas*. Si vero quispiam vel Patrum vel Scholasticorum aliquando aliter loqui videtur, ita explicandus est ne in veritatem Scripturæ nobis patefactam impingat.

Examinantur Resp. ad contrarias obiectiones. Primâ. Videamus iam *obiectiones* nonnullas quas tuæ doctrinæ opponis. *Prima* est. *Scriptura asserit Christum redemisse mundum*. At cur non *patiendi* voce vsus es potius, quam *redimendi*, ad vitandam ambiguitatem: præsertim cum quæstio sit non de applicatione passionis Christi, sed de ipsa passione & morte Christi. At maneamus in ipsa obiectione vt est a te formata. Dico distinguendum esse inter *impetratam redemptionem* & *applicatam*, & affirmo impetratam toti mundo, & omnibus singulisque hominibus esse; solis autem credentibus & Electis applicatam. Doceo quod ad prius. Nisi impetrata sit omnibus, nullo iure postulatur fides in Christum ab omnibus: & nisi impetrata sit omnibus, nullo iure quispiam poterit culpari propter repudiatam oblationem redemptionis. Repudiat enim quod ipsius esse non potest, & merito quidem. Si Christus redemptionem non impetrauit omnibus, non potest omnium esse iudex. Posterius conceditur vtrinque. At dico in *Augustini* dicto agi de reconciliationis applicatione, de saluatione actuali.

Ad Secundam. *Secunda* obiectio est. *Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*. At non subnectis conclusionem. Verum ex antecedentibus desumenda est. At multum interest quomodo illa conclusio formetur. Concludit vnus: *ergo omnes in vniuersum homines salui fient, & peruenient ad veritatis notitiam. Voluntati enim eius quis restitit?* Alter infert: *ergo nulla est prædestinatio, secundum quam Deus velit aliquos saluari & credere, aliquos vero condemnari à fide alienos existentes, idq; ipsius quoque decreto*. Tertius inde deducet hanc conclusionem, *ergo nulla potest esse Dei voluntas qua simpliciter citra respectum peccati in homine velit aliquem condemnari & ad agnitionem veritatis non venire*. Prima conclusio inde non sequitur. Non enim continuo saluantur quos Deus vult saluos fieri. *Secunda* etiam inde deduci nequit. De *tertia* autem vere mihi dicere posse videor, quod ex istis verbis deduci possit & debeat. Rationem adfero planam & perspicuam. Nemo propter reiectam veritatem condemnari potest nisi ad eã vocatus fuerit, siue in sua persona siue in persona parentum, auorum, abauorum. Nemo autem ad illam vocatus quem Deus ad illam peruenire nolit: omnes autem homines qui condemnabuntur eo nomine condemnabuntur, quod *quum lux in mundum venerit, ipsi tenebras magis quam lucem amauerint*.

At

Resp. Prima ad hanc obiectionem.

At videamus quid tu respondeas, *Quadruplicem* adfers *responsionem. Prima est, vocem* OMNES *non complecti omnes Adami posteros, sed dici de hominibus in vltima ætate mundi.* Quod quidem vere dicitur consideratâ huius loci circumstantia, qui agit de amplitudine gratiæ sub Nouo Testamento exhibitæ in Christo: at veritas eorundem verborum etiam latius se extendit. Perpetua enim est illa Dei voluntas, & à prima seminis benedicti promissione in paradiso facta initium habuit. Quod vero *Deus passus sit Gentes incedere in viis ipsarum*, id non contrauenit huic dicto. Erant enim abalienati à fœdere Dei & expertes facti sua culpa promissionum, sua inquam culpa vel ab ipsis vel à parentibus commissa. Quare omnino concedendum tibi est, Deum voluisse per omnia secula omnes singulatim homines ad veritatis cognitionem venire & saluos fieri, quatenus in fœdere Dei comprehendebantur, non vero qua ab illo in se aut in parentibus exciderant.

Secunda.

Secunda responsio est, Deum velle omnes saluos fieri qui saluantur: quæ sane apertam vim infert verbis & ridendum proponit Apostolum ita stolide admonitionem suam confirmantem. Scopus enim Apostoli est, adhortari vt preces fiant pro omnibus hominibus & pro Magistratibus, Ratio, quia hoc est bonum coram Deo qui omnes homines vult saluos fieri, &c. Vnde apparet vocem *omnes* eodem sensu accipi in ratione, qua sumebatur in adhortatione. Secus scopæ fuerint dissolutæ, & quatuor termini in syllogismo. At si in ratioe sumitur pro omnibus qui saluabuntur, tum in adhortatione ita quoque sumendum est, & hoc sensu intelligenda adhortatio Apostoli: *Precor vt orationes & preces instituantur pro omnibus saluandis, vult enim Deus omnes qui saluandi sunt saluari.* Quid est vim facere Apostolico sensui, si hoc non est? At *Augustinus* ita explicuit: quid tum? non stamus illius auctoritate. Et ex collatione quidem loci consimilis. Hoc nego. Locus enim 1 *Corinth.* 15. *Omnes in Christo viuificabuntur*; est dissimilis. Nam potest emphasis esse in verbis istis; in *Christo*, & tunc ita legendū: *Omnes qui viuificantur in Christo viuificantur, & nemo extra Christum.* Est autem emphasis in istis verbis vt apparet ex oppositione alterius membri; *sicut omnes in Adamo moriuntur.* In hoc v. loco nihil simile. Dicitur enim, *Deus vult omnes saluatos fieri.* Vbi repetitio ista & reduplicatio locum habere non potest. Annon Scriptura docet *pro omnibus esse precandum, etiam pro iis qui salutis participes non sunt futuri?* Eousque dum nobis non constat an ad mortem peccauerint nec ne: pro talibus enim, & solis quidem non est precandum.

Tertia.

Tertia responsio est, *quod particula omnes non singula generum, sed genera singulorum significet*; quasi diceret Apostolus, *Deus vult e quouis hominum genere, statu, conditione aliquos seruari.* Quam responsionem probas ex diuerso vsu vocis OMNES, quæ nunc distributiue, nunc collectiue sumitur, quod verum quidem est, licet tu distributiuam vocis istius sumptionem pro collectiua explicueris, & contra. Distributiue enim omnia animalia fuerunt in Arca Noë, at collectiue omnes homines. Verum enimuero etiamsi vocis istius vsus sit duplex, tamen inde non sequitur, isto & non hoc sensu hic vsurpandam esse. Potest enim vel hoc, vel illo sensu. At non pro generibus singulorum, verum pro singulis generum vsurpatur: quia voluntas Dei tendit in singula generum seu singulares homines. Vult enim singulos hominum ad veritatis agnitionem venire & saluos fieri, hoc est, omnes & singulos, diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, viros, fœminas, &c. Et quemadmodum agnitio veritatis & salus conuenit singulis hominibus, & singulis reipsa saluandis prædestinatione præparatur, non generibus singulorum; singulisque condemnādis reprobatione negatur, non generibus singulorum: ita quoque prouidentia generaliore, prædestinationis reprobationisque decretum antecedēre naturæ ordine, voluntas Dei circa singula generum & non circa genera singulorum versatur.

Pertinet enim prouidētia quæ circa genera singulorum versatur ad conseruationem specierum, quæ vero circa singula generum versatur ad conseruationem individuorum. Prouidentia autem administrans salutem & media ad salutem necessaria pertinet ad conseruationem seu saluationem individuorum. Deinde si de generibus singulorum esset intelligendus locus, tum non dixisset Apostolus *pro omnibus in Magistratus officio constitutis*, sed *pro aliquibus duntaxat in eminentia positis*: at aperte dicit *pro singulis in isto ordine constitutis esse precandum* Neque vlla est necessitas, cur aliter accipiatur vox ista. Non enim opus est isto effugio ad vitandam hanc consequentiam: ergo omnes & singuli saluantur. Non enim ex eo sequitur salus, quia Deus velit aliquem salutem fieri, voluntate approbante & desiderante salutem omnium & singulorum: sed quia velit voluntate efficaci omnes & singulos saluos facere. Et horsum facit distinctio *Damasceni*, de qua paulo latius videbimus.

Quarta. *Quarta* responsio est, *Paulum loqui secundum iudicium charitatis, non secundum iudicium occulta & infallibilis certitudinis.* Absurde sane, nisi de charitate Dei interpreteris. Agit n. Paulus de voluntate Dei, cui attribuit hanc volitionem, quod velit omnes homines saluos fieri; non de sua voluntate aut desiderio, quo omnium salutem ex animo optat. At verum interea est, Deum non velle id infallibiliter seu certo, adeo vt non possit secus euenire, aut saltem non sit secus euenturum: sed neque hoc dicitur ab iis qui isto loco vtuntur ad concludendum quod tuæ sententiæ est contrarium. Permanet igitur hoc fixum, isto loco bene concludi, *Deum non posse dici citra respectum peccati in hominibus, velle vt aliqui à veritate abhorrent, seu ad veritatem non eueniant & condemnentur.*

Considerantur Distinctio Damasceni. Iam consideremus distinctionem *Damasceni* qua voluntatem Dei *in antecedentem & consequentem* distinguit. Inprimis videndum quum relatiue dicantur antecedens & consequens voluntas, quo respectu istis nominibus appellentur. Respectus autem ille est voluntatis ad voluntatem, seu potius volitionis diuinæ ad volitionem diuinam, illius tanquam antecedentis, huius tanquam consequentis; vnum enim volitum prius vult Deus quam alterum ordine, licet non tempore: vel est volitionis diuinæ ad volitionem & actum creaturæ vel præcedentem vel consequentem. Et huius respectu dicitur voluntas antecedens, illius respectu consequens. Duo autem respectus isti, non multum differunt, licet existimem respectum ad volitionem & actum creaturæ vel consequentem vel præcedentem volitionem diuinam, isti distinctioni causam dedisse. Si enim ordinem consideremus volitorum quæ Deus vult ante omnem actum seu volitionem creaturæ, videbimus in illo ordine esse volitiones quasdam antecedentes, quasdam consequentes, omnes tamen antecedentes omnē creaturæ actum & volitionem. Quumque consequens voluntas dicatur, quæ ex nostra causa existit, certum est *Damasceno* primo huius distinctionis auctori isto sensu distinctionem intellectam, vt respectus esset in creaturæ actum vel volitionem. Vnde *voluntas antecedens* dici poterit, *qua Deus aliquid vult creatura* (de rationali autem nobis quæstio) *ante omnem illius actum, seu ante certum aliquem actum creaturæ illius.* Sic vult homines omnes & singulos saluari. *Consequens* est *qua aliquid vult creatura rationali post actum aliquem, siue post actus multos creaturæ.* Sic vult eos qui credunt & perseuerant in fide saluari: illos vero qui incredduli sunt & impœnitentes manent condemnari. Voluntate antecedente voluit Saulis regnum confirmare & stabilire in sæculum, voluntate consequente voluit ipsum regno deturbare, & virum illo meliorem ipsius in locum substituere. Voluntate antecedente voluit Christus Iudæos congregare vt gallina pullos: consequente vero voluit illos dispargere per omnes nationes.

Voluntas antecedens & consequens quid.

1. Sam 15. Matth. 23. 37. 38.

Probat quidem hanc distinctionem, sed exemplum *Exemplum*

à Damasceni antecedenti voluntati tribuum.

emplum antecedenti voluntati ab ipso tributum non probat. At videamus rationes quibus inductus ita iudices. *Primo* inquis. *Ex eo sequeretur in Deo esse finitam potentiam & infirmitatem.* Nego sequi. Dei enim potentia non est instrumentum affectus seu desiderii seu velleitatis diuinæ, sed volitionis liberæ vltimum diuinæ sapientiæ iudicium secutæ. Quanquam Deus eousque sua vtatur potentia ad obtinendum quod desiderat, quo decet. Neque verum est id, quod quis optat serioque vult, idem effectum daturum quibuscunque potest modis, sed iis modis quibus decet vt id effectum det. Pater optat & vult serio vt Filius suus ipsi obediat, at non violenter trahit illum ad obediendum; sic enim obedientia non esset. Vult Pater serio vt Filius ab ebrietate abstineat, non tamen includit illum in cubiculo, vbi se inebriare non potest. Vult Pater serio Filio suo hæreditatem paternam dare: & consequente voluntate, nempe quæ sequitur contumacem & præfractam Filii malitiam, vult illum exhæredare, neque tamen omnia fecit sibi possibilia ne Filius peccaret. Erat enim possibile Patri Filium conclusum & constrictum tenere cathenis ne peccare posset. At tam decet patrem non adhibere illum impediendi modum, quam filio hæreditatem paternam velle.

Simile à Mercatore.

Similitudo à Mercatore merces & saluas cupiente, attamen in mare proiiciente, adducta optime quadrat proposito: Deus vult serio vt omnes homines saluentur, at compulsus pertinaci & incorrigibili malitia nonnullorum vult illos iacturam facere salutis, hoc est, condemnari. Si dicas simile non esse, quia Deus potuerit illorum malitiam corrigere, Mercator vero non potest fluctibus & vento imperare. Respondeo, posse quidem omnipotentia absoluta, sed non decere Deum illo modo corrigere malitiam creaturæ. Vult itaque Deus illorum condemnationem, quia non vult sibi iustitiam suam perire.

Exceptio de voluntate conditionali.

Qui excipiunt *hanc voluntatem dici conditionalem*, non omne id dicunt quod dici potest, neque tamen nihil dicunt. Non omne, quia hic affectus quo Deus desiderat omnium hominum & singulorum salutem, est in Deo simplex, naturalis, & citra conditionem. Aliquid tamen dicunt; quia verum est Deum velle omnibus hominibus salutem ea conditione, si crediderint, neque enim vlla Deo potest attribui voluntas, qua ita velit hominem vllum saluari, vt salus illi inde constet certo & infallibiliter, nisi illum considerauerit vt fidelem & in fide perseuerantem vsque ad finem. Cæterum quia illa conditionata volitio potest mutari in simplicem, hoc pacto, Deus vult omnes fideles saluari, incredulos condemnari, quæ simplex semper impletur; dici poterit hoc volitum, non ad hanc distinctionem voluntatis pertinere. Ista enim volitione nihil vult creaturæ suæ, sed vult inter se cohærere duas res indissolubiliter, fidem & salutem, infidelitatem & condemnationem. Si cui tamen videatur ad volitionem antecedentem id exemplum referre, non contradico: at applicatio non est nisi per volitionem consequentem ipsum actum fidei & perseuerantiæ, incredulitatis & impœnitentiæ.

Responsio prima ad eandem.

Quod vero hinc concludis *Dei voluntatem in dubio pendere incertum donec conditio impleatur, & causam primam suspendi à secundis* frustraneum est. Nam quod ad primum attinet, Affectus iste in Deo naturalis est erga suam creaturam, siue homo credat siue non. Non enim pendet ex fide istud desiderium: neque potest incertitudo tribui voluntati illius qui infinita sua sapientia omnia sibi habet præsentia, & omnia etiam maxime contingentia certo præscit futura. Neque continuo *suspenditur prima causa à secunda*, quando effectus aliquis primæ causæ ordine ponitur post effectum aliquem causæ secundæ, qui effectus ordine consequens est meri arbitrii primæ causæ. Absurdum est dicere, quod condemnatio pereuntium pendeat ab ipsis pereuntibus, etiamsi non pereant nisi suo merito. Vellent enim mereri perditionem & non perire, hoc est, vellent peccare, & nō puniri. Pender igitur ista pœna ex

ra ex mera & libera Dei voluntate, quam tamen inferre non potest nisi peccatoribus, suspendente illius potentiam iustitia diuina, secundum quam potentia eit exercenda. Neque magis hinc sequitur, *quod hominibus* per istam distinctionem *tribuatur liberum credendi vel non credendi arbitrium.* Nam optime consentit cum ista conditione, neminem fidem habere nisi Deo dante: quanquam negari non potest inesse homini liberum non credendi arbitrium.

Secunda. *Secundo* dicis, *hanc conditionatam voluntatem in Deo otiosam esse, propterea quod sit infinita potentiæ, & propterea facere possit quod vult.* At non decet vt infinita sua potentia vtatur ad id efficiendum quo desiderio naturali suo fertur, & vtile est homini hanc Dei voluntatem conditionatam (imo potius simplicem, vt ante dictum est) proponi; seruit enim illi vice argumenti persuasiui ad credendum. Si enim volent salui fieri, credant oportet, quia Deo statutum, illos nonnisi per fidem saluari.

Tertia. *Tertio*, Ratio *de Angelis* potest in dubium vocari ratione antecedentis, & eo etiam concesso, non sequitur consequens. Non enim eadem est Angelorum & hominum ratio. Ego vero omnino puto verissimum esse, Deum voluisse voluntate antecedente oēs & singulos Angelos saluari: sed nonnisi debito modo & ordine. Ponantur enim ordine *tria* volita diuina circa Angelos: Salus Angelorum, obedientia Angelorum; condemnatio, inobedientia Angelorum. Illam vult Deus ex amore erga creaturas suas, istam ex amore erga iustitiam & obedientiam à creatura sibi debitam: atque ita quidem vt istam magis sibi velit præstari, quam illam velit creaturæ hanc vult ex eodem amore erga iustitiam, cuius læsionem non potest ferre impunitam, quandoquidem sola punitio est ratio illam in ordinem redigendi.

Quarta. *Quarto*, Paria ista essent, *& Deus vellet omnes homines peccatores qua tales damnari*, nisi ex amore erga homines statuisset peccata ipsorum Filio suo imponere, huic fini, vt omnes in illum credentes à peccatis liberi iustitiæ præmium consequerentur. Imo dici potest Deum velle omnes peccatores qua tales condemnari: at interea non omnes peccatores actu condemnantur, quia fideles etiamsi peccarint, nō vt peccatores, sed vt iusti in Christo considerantur.

Quinta. *Quinto* dicis voluntatem antecedentem absolutam esse, quid tum? Nolo enim impedire quominus & tu voluntatem antecedentem tuo modo capias, diuersoà sententia *Damasceni.* At scito tum te illi non contradicere. Cæterum quis voluntatem absolutam ita definiuit; *cui resisti non potest? Absoluta voluntas est, qua est citra conditionem.* Exempli causa Deus vult absolute vt Adamus ex arbore vetita non edat. Edit tamen ex illa arbore. Voluntas cui resisti nequit dicitur efficax. Non licet nobis definita & definitiones nostro arbitratu fingere. *At antecedenti* inquies, *voluntati resisti non potest.* Nego: probas, *Quia voluntas de qua Rom 9 est voluntas antecedens, & illi resisti nequit.* Nego illud, tu proba. Res vero ipsa declarat, quum ibi agatur de voluntate qua indurat Deus & miseretur, quæ sunt effecta Dei sequentia actum creaturæ, qui peccatum dicitur; consequentem illam esse, non antecedentem voluntatem. Alius *modus* quo vteris ad idem probandum est æque imbecillis. Falsum enim est, *Deum simpliciter & absolute velle vt alii credant & perseuerent, alii vero deserantur, siue non credentes siue non perseuerantes.* Deserere enim non vult nisi ie deserētes: quin & gratiosus est iis qui de ipso ne cogitabant quidem. Argumentum ab euentu imbecillum est. Alia enim fiunt Deo volente & faciente, alia Deo permittente. Ergo ex euentu concludi nequit, Deum id voluisse. Antea autem monstratum est, quomodo res non ideo eueniat quia Deus illam impedire nolit: licet euentura non esset, si Deus illā vellet efficaciter impedire. Hinc ergo illa conclusio deduci nequit. Verum quidem est, rationem dari non posse, cur Deus vni nationi media salu-

salutis subministret, alteri non; cur vni homini fidem det, alteri non, quæ non in ipsius voluntatem tandem resoluatur: sed quod illa voluntas sit antecedens, etiam omnes causas in hominibus præcedens, id vero inde non concluditur, neque verum est.

Sexta.

Sexto, inquis fundamento destructo periit ædificium. At *istius opinionis* de voluntate antecedente omniam & singulorum hominum salutem desiderante, *fundamentum est locus* 1. *Timot.* 2. *iam ante à nobis tractatus*, atque ille male à Damasceno est intellectus. Respondeo. *Primo*, Non solum illum locum sed & multos alios locos apertissime distinctionem istam voluntatis in Antecedentem & Consequentem comprobare. *Matth.* 23 *Quoties volui congregare vos*, antecedentis est voluntatis, & *relinquetur vobis domus deserta.* Consequentis est Matt. 22. Antecedente voluntate. *Nam ad nuptias & citantur per seruos vt veniant qui inuitati erant:* consequente vero voluntate *declarantur indigni, & excinduntur.* Antecedente voluntate *etiam ille inuitatur qui postea compertus non habere vestem nuptialem, est electus* quod est opus voluntatis consequentis Matth. 25 Antecedente voluntate. *Rex seruis suis iussit annumerari talenta, addito mandato vt illa exponerent Domino suo in lucrum*; consequente voluntate *à seruo malo auferetur talentum quod acceperat.* Act. 13. Antecedente voluntate *exponebatur Iudæis sermo Dei*, consequente idē *sermo ipsis ademptus & ad alios missus est.* Probat eandem distinctionem consideratio attributorum Dei; Quum enim Deus bonus sit & iustus, non potest velle creaturæ suæ rationali ad imaginem suam conditæ æternam mortem sine consideratione peccati: non potest autem non velle creaturæ suæ salutem æternam. Immutabilitas etiam Dei idem necessario postulat. Quum enim prouidentia sua omnibus creaturis dederit necessaria & sufficientia media, quibus ad finem suum peruenire possint; finis autem hominis ad imaginem Dei cōditi sit vita æterna; hinc sequitur omnes homines a Deo ad vitam æternam amatos esse voluntate antecedente; neque posse Deum sine mutatione instituti sui hominibus vitam æternam denegare, citra respectum peccati: quæ negatio consequens actum hominis, erit voluntatis consequentis.

Fundamentum distinctionis Damascenianæ.

Augustinus Damasceno non aduersatur. *Vltima.* Negat enim *Augustinus* locum esse intelligendum de voluntate efficaci; at hoc non dicit *Damascenus*, imo idem quoque cum *Augustino* fatetur; *Deum non velle omnes & singulos homines efficaciter saluare.* Secunda interpretatio *Augustini* nobis est argumento certo reiecta. Neque *Prosper Damasceno* est contrarius. Nam qui dicit *Deum velle voluntate antecedente omnes homines saluos fieri*, non negat eundem consequente voluntate multos homines præterire, quibus gratiam vocationis non impartit. *Thomas* non magis in *Damascenum* incurrit. Agit enim *Thomas* ibi de voluntate efficaci, & consequente. Nam alibi probat illam *Damasceni* distinctionem & distinctionis vsum ad explicandum locum qui hic nobis controuertitur. *Hugo* aperte cum *Damasc.* facit, si recte inspiciatur.

Obiectio tertia est. Quod quisque tenetur credere verum est. At quisque tenetur credere se efficaciter redemptum esse per Christum. Ergo verum est vnumquemque morte Christi efficaciter redemptum esse, & propterea probos quoque; cum & illi hoc credere teneantur.

Examinatur Responsio prima ad obiect. tertia.

Quia obiectio illa est magni momenti, & sola potens tuam sententiam conuellere si vera sit, necesse est vt illam diligēter examinemus, & simul tuum ad illam responsum.

Ad maiorem quod attinet, illius veritas est manifesta. Nam fundamentum fidei est veritas; neque potest quisquam obligari vlla ratione ad credendum quod falsum est. Distinguis autem veritatem istam, & inquis. *Quod verum est, est aut verum quoad intentionem Dei obligantis, aut quoad euentum.* At distinctio ista est nullius pretii. Dico enim quod verum est tantum secundum intentionem Dei, id credendum est secundum intentionem Dei. Quod verum

est secundum euentum, hoc, si patefiat, etiam credendum est quod ad euentum, neque potest Dei intētio obligare quenquam vt credat verum esse quoad euentū, quod secundum euentum verum non est. Et in vniuersum verum est, obligari nos ad credendum id quod verum est, eo modo quo verum est, non alio modo, secus falsum credere teneremus. Vides ergo non opus fuisse ista distinctione Maioris: imo hinc planissime patet te, ne nihil diceres, distinctiuncula voluisse fortem hunc rictum eludere.

Minorem cōsideremus. Illa male enuntiata, quia *efficacia* redemptionis pertinet ad applicationem, illa autem fit per fidem. Credere ergo prius est efficaci applicatione, & obiectum fidei prius ipsa fide. Corrigatur ergo & ita dicatur. *At tenetur vnusquisque credere in Christum Saluatorem, quod ille ipsius causa mortuus sit, & reconciliationem illis apud Deum redemptionemque impetrauerit.* Hoc etiam est verissimum. Nam condemnati non possunt ob incredulitatem qui credere id non tenebantur. At hic etiam distinctionē vsurpas, sed ad rem non facientem & ridiculam prorsus (ignosce Perkinse libertius hic loquenti) iniuriam tibi ipsi facis & tuo ingenio, quod quum apertæ veritati fucum facere conaris, ita puerliter ludas distinctiunculis. *Electus*, inquis, *tenetur credere, vt credendo electionis particeps fiat, reprobus vt non credendo fiat* κατα παραχρῆσιν *etiam ex intentione Dei.* Cæterum, quid hoc ad rhombum, qua fini teneatur hic vel ille credere, dummodo credere teneatur? Vnde postea veritas cōcluderetur eius quod credere tenetur quispiam. At phrasis absurda est, *vt Electionis particeps fiat.* Corrige: *vt bonorum electione siue præparatorum particeps fiat*: imo si intra terminos nos continere velimus, *vt redēptionis per Christum sibi comparatæ reipsa particeps fiat.* At credere etiam tenetur reprobus illa eadem de causa. Dic participem non posse fieri simpliciter & dicam eo ipso non teneri reprobum credere. Finis enim fidei præstitæ, est applicatio redemptionis & beneficiorum omnium Christi merito nobis comparatorum: finis fidei imperatæ & requisitæ est vt applicatio ita fieri possit. At quam absurde dicitur, *reprobum propterea teneri credere, vt non credendo fiat inexcusabilis?* Connecte hæc, si potes, tam dissentanea & toto cœlo terraq; distantia. At de illis etiam iam ante dictum est. Pergis distinguere, & dicis, *mandatum esse aliud obedientiæ, aliud probationis.* At quid hoc ad præsens negotium? Siue enim mādet Deus volens, vt homo actu obediat, siue volens illius tantum obedientiam tentare in conatu executionis, semper tenetur homo præstare quod Deus mandat, quod apparet in Abrahamo Isaacum immolante. Neque habet hoc mandatum probationis quispiam simile cum eo quod iungis, *Deum non illudere hominibus, etiam si per verbum prædicatum vocet illos quos non vult saluos fieri*; & iam antea satis nobis de istis & similibus effugiis dictum est. Verbo dicam: Nemo potest se fateri affinem culpæ esse ob repudiatam promissionem verbo factam, si mens dicentis statuit illi promissionem non præstare; vel potius si certo decreto statuerit, qui verbo promittit, ne promissio ad illum pertineat aut pertinere possit. Obiicis tibi tanquam aduersarius tuus, & inquis, *at dices non potuisse* Non hoc tantum, sed & hoc. *Quomodo vero tu illud dictum confutas, vt inde non sequatur extra culpam esse qui oblatam salutem recipere non potuit?* Dicis *impotentiam illam voluntariam esse & nobis cognatam, propterea que excusationem non mereri.* Et as Perkinse, & confundis impotentiam præstandi legē ab Adamo in nos propagatam, cum impotētia credendi in Christum & accipiendi gratiam Euangelicam nobis verbo oblatam. Quo enim facto illam impotentiam nobis conciliauimus? Non facto præcedente ipsam promissionē: ergo sequente hoc est, promissionis Euangelicæ reiectione, qua etiam reiectio nobis imputari in culpam nequit, si recipere impotentes fuerimus iam tum, quum promissio primum nobis proponeretur. Nihil ergo respondetur, propter veritatis impotētiæ confusionem, quæ est fallacia ignorationis elenchi, & æquiuocationis.

Secun-

Secunda. Secundo respondes ; *verum esse id quod quisque tenetur credere, tenetur, nisi obicem posuerit sibi non credendo.* Itane vero? An potest quis obicem sibi ponere sua incredulitate, vt verum non sit quod tenetur credere? absurdum. At potest quis sibi sua incredulitate obicem ponere ne porro credere possit, hoc est, mereri indurationem in incredulitatem propter reiectam veritatem oblatam. Potest etiam quis sua incredulitate mereri vt Deus affectum quo illi obtulit filium redemptorem mutet in iram, qua illum punire vult citra, remissionem & veniam.

Tertia. Tertio. Respondes, *Argumentum bis sequitur in vtraque parte affirmatum.* At mi Perkinse, quis te coegit argumentum illud ita in syllogismum asyllogiston redigere, cum posset legitima figura & modo concludi, hoc pacto. *Illud quod quisque tenetur credere, verum est. At Christum esse redemptorẽ suum, qui sua morte ipsi meruerit patrũ gratiam & veniam peccatorum, est illud quod quisque Euangelio vocatus tenetur credere. Ergo verum est Christum esse redemptorem omnium qui Euangelio vocantur & credere iubentur. At inter eos multi sunt reprobi. Ergo verum Christum esse redemptorem multorũ reproborum. Imo si consideremus vocationem qua quis aut in se aut in parentibus vocatus est, omnes in vniuersum homines illius vocationis sunt aut fuerunt participes; & propterea omnes à Christo redempti.* Sed & illa forma qua tu illud concluseris eadẽ est, licet ita posueris verba vt secus videatur. Video Perkinse te currente calamo ista scripsisse citra examen syllogismi, vt abs te est propositus.

Ad Obiectionem quartam. Obiectio quarta ex Patribus aduersus te valet, neque soluis consentienti sententiæ tibi aduersariæ. Hoc enim vult obiectio, *Christum pro omnibus sufficienter mortuum esse. tum quoad communem naturam humani generis, tum quoad cõmunem causam & pretium sufficiens redemptionis.* Efficaciam tu ipse immiscuisti argumento siue obiectioni, quum illi qui obiectionem istam tibi opponunt, norint inter ipsam mortẽ Christi eiusq; applicationem quam optime distinguere.

De gratia amplitudine. *Atque hucusque de amplitudine & efficacia mortis Christi*, inquis, quum non de efficacia, verum de sufficientia illius, & oblatione, oblationisque vniuersalitate actum sit hactenus. Nunc aggredieris agere *de gratia amplitudine.* At quæ adfers, eo non faciunt magnopere. Quæritur enim, non *an omnes & singuli homines actu regenerentur & renouentur, sed an Deus vllum hominem reprobauerit citra respectum peccati tanquam causæ meritoriæ ; an vlli homini gratiam remissionis & renouationis Spiritus sancti simpliciter negare statuerit citra considerationem indignitatis, quæ se illa gratia indignũ fecit; indignitatis, inquam, non ex primo peccato existentis, sed ex gratiæ istius oblatæ reiectione & contemptu.* Et potuisset discrimen gratiæ sufficientis & efficacis plurimũ huic negotio commodare, quod & nos antea commonstrauimus. Vnum tamen est quod te moneam. Videris mihi non recte imaginem Dei consistentem in iustitia & sanctitate à supernaturali gratia excludere. Licet enim illud donum homini collatum sit in creatione & simul cum ipsa natura, ita enim iam pono, tamen supernaturale est, & ipsam hominis naturã excedens: quod probo ab actu regenerationis, qui est gratiæ supernaturalis. Quum enim regeneratione opus sit ad illam iustitiam & sanctitatẽ recuperandam; quæ regeneratio est actio supernaturalis: necesse est eandem etiam homini initio collatam fuisse actione supernaturali. Et velim scire quæ sint illa supernaturalia quæ homo amisisse dicitur, naturalibus corruptis. Atque de his hactenus.

Concluditur prima pars huius tractatus. Puto vero ex istis quæ hactenus tractauimus satis liquere, quod sententia illa tua quam proposuisti de prædestinatione, Scripturis S. comprobari non possit : quod aduersus fortia obiectamenta defendi nequeat: quod à multiplici absurditate excusari non valeat : quare & illa tibi deserenda erit, & alia ex Scripturis inuestiganda, quæ illis consentanea sit, & impetum incurrentium obiectionum citra aliquam sui noxam sustinere queat.

EXAMINIS
Libelli
PERKINSIANI
De
PRÆDESTINATIONIS
Ordine & modo,
PARS ALTERA.

PRima Tractatus nostri parte tuam Perkinse doctis de Prædestinatione sententiam examinauimus, eamque vt arbitror, sacris literis minime consentaneam esse probauimus atq; commonstrauimus: Iam alter nobis labor supereſt, considerandi quomodo sententiam quam à tua dissimilem dicis, confutes. Sententiam autem illam ex editis aliorum scriptis diligenter exceptam, ita breuiter proponis quatuor ex partibus constantem.

Explicatio sententiæ de Prædest. à prior. Perkinsiana dist.

Primo, *Deus creauit omnes & singulos homines in Adamo ad vitam æternam.*

Secundo, *Præuidit lapsum.*

Tertio, *Quia natura bona est, vult seriò omnes homines post lapsum saluos fieri, & ad veritatis agnitionem peruenire: & proinde vult omnibus dare omnia adiumenta & naturæ & gratiæ vt salui fiant, sed indefinite si crediderint. Hæc inquiunt voluntas Dei est prædestinatio, eademque cum scripto Euangelio: huiusque voluntatis regula est, Quicunque crediderit saluabitur, qui non crediderit, condemnabitur.*

Quarto & vltimo, *Electio est secundum præscientiam fidei futuræ (quæ tamen possit totaliter vt alii, vel finaliter vt alii volunt deficere:) & Reprobatio secundum præscientiam infidelitatis siue contemptus Euangelii.*

De sententiæ illius explicatione, menti auctorum conueniens sit nec ne, dicere non possum, quia taces auctores ex quibus illam desumpsisti: si tamen bona tua venia id liceat, dicam mihi videri non satis rectè abs te propositam esse. Nam, vt omittam duo priora themata, quæ ipsam prædestinationem præcedunt, in tertio enuntiando mihi ἀδιάκριτα committere videris, quam vix puto admissam ab illis quorum sententiam explicare profiteris. Quale enim est hoc, *Deum velle omnes homines ad veritatis cognitionem peruenire, sed indefinite, si crediderint?* Annon fides est ipsa illa veritatis cognitio? Delusoria est itaque illa enuntiatio & ridicula. *Deus vult omnes homines ad veritatis notitiam peruenire, sed indefinite, si ad veritatis cognitionem peruenerint: vel vult omnes ad fidem peruenire si crediderint.* Deinde & illud simile est, *Deus vult omnibus dare omnia adiumenta & naturæ & gratiæ vt salui fiant, sed indefinite, si credituri sint, quum hæc ipsa inter adiumenta gratiæ, quibus salus comparatur eximium locum teneat.* Ex

Quid in hac explicatione desideretur.

loco

loco Euangelii citato, *Quicunque credidit saluabitur*, &c. apparet illos, quorum refers sententiam, voluisse hoc tertio themate, non id quod tu dicis enuntiare, sed *Deum constituisse apud se ex humano genere lapso nonnisi credentes in Filium saluare, incredulos vero condemnare*.

Quartum etiam *thema* mihi videtur non ex mente auctorum satis explicatum. Ita enim, nisi fallor, habet illorum sententia: *Electionem ad salutem esse secundum præscientiam futuræ fidei, quam Deus ordinariis mediis ab ipso ordinatis conferre iisdem ex gratia decreuit. Reprobationem vero secundum præscientiam infidelitatis, siue contemptus Euangelii, cuius culpa tota residet in ipsis reprobis.* Fateor quidem aliquid requiri posse in explicatione istius sententiæ, sed tu illam non recte explicuisse videris. Cæterum non vna tantum tibi sententia aduersaria consideranda fuit, sed & aliæ quæ tuæ contrariantur, & omnes tibi refutandæ, vt hac ratione constare posset nullam aliam præter tuam veram esse.

An proposita sententia vellet refutetur. Fol. 94.

Iam vero consideremus quomodo tu sententiam illam refutes. Quamplurima errata enumeras quæ ex illa sequi tibi videntur, illa nos ordine examinabimus.

Primum erratum. Quale hæc sententia statuat electionem & reprobationem.

Primum erratum, aut erratum non est, aut si est, ex illorum sententia non potest deduci. Non est erratum, si recte hypothesis explicetur. Nam verum est vniuersaliter, *Deum velle omnes homines saluari si credant, & condemnari si non credant.* Hoc est, Deus fecit decretum de eligendis fidelibus solis & condemnandis infidelibus. *At hoc*, inquis, *erratum est, quia statuit vniuersalem electionem, & ex eo infertur vniuersalis reprobatio, nempe addita conditione.* At illa sententia neque vniuersalem electionem, neque reprobationem vniuersalem statuit, quod fieri nequit, sed statuit particularem electionem fidelium, & particularem reprobationem infidelium. Quę electio & reprobatio infinitis Scripturæ locis proponitur. Ioh. 3 v 16. & sub finem; *Qui credit in Filium, habet vitam æternam*, &c. Ioh. 17. 3. Ioh. 8. 24. *Nisi crediderit is me esse, morietur in peccatis vestris.* Actor. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ, &c.* Act. 13. 46. *Postquam sermonem Dei repellitis, &c.* 1 Ioh. 5. *Qui habet Filium, habet vitam, qui non habet Filium Dei vitam non habet.* Constat igitur illam electionem & illam reprobationem multis Scripturæ locis comprobari. Neque hinc sequitur *Deum prorsus eodem modo se erga omnes homines habere*. Licet enim serio velit omnium hominum conuersationem & salutem, tamen non æqualiter omnium conuersationem & salutem operatur. Deut. 4. 7. *Quæ est Gens ita magna, cui sint Dei propinqui, &c.* Deu. 7 6. *Te elegit Iehoua Deus tuus vt sis illi populus peculiaru, &c.* Psal. 147. *Non fecit taliter omni nationi* Matth 13. *Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum.* Actor. 14 *Deus finis præteritis ætatibus omnes Gentes suis ipsarum viis ambulare.* At non distinxisti inter decretum Dei quo statuit credentes in Filium saluare, incredulosque condemnare; & quo apud se constituit de dispensatione mediorum ad Fidem & conuersionem ab ipso ordinatorum, quod faciendum tibi fuit. Nam distincta sunt decreta; *Volo fideli dare vitam; & , volo huic dare fidem.* In priore fides occupat subiecti locum, in posteriore attributi. Hæc si distinxisses, illam sententiam isto absurdo non grauasses.

Ad *Secundum erratum. Summus & absolutus consiliorum Dei finis* ab illius sententiæ auctoribus non ponitur *communicatio bonitatis diuinæ in vera fœlicitate omnibus hominibus facienda.* Dicunt enim fidelibus solis salutem destinasse Deum: & licet plurimis suam bonitatem & vitam æternam non impartiatur, vtpote infidelibus, tamen non dicunt id fieri *præter propositum Dei.* Nam propositi diuini partem vnam esse dicunt, qua statuit infidelibus vitam æternam denegare. Frustra ergo hoc impingitur isti sententiæ. *At*, inquis, *vltimum Dei consiliorum finem aut incertum habere euentum, aut in vanum proponi* (quæ duo coincidunt, neque fuerunt per disiunctiuam enuncianda) si ista sententia obtineat. Negabunt eius assecłæ. Nam vltimus consiliorum Dei finis, non est vita huius & illorum Deimoris illius, sed illustratio bonitatis, iusti- *Fol. 94. Erratum secundum. Quis vltimus consiliorum Dei finis.*

tiæ, sapientiæ, & potentiæ diuinæ, quam semper obtinet. Sit tamen vita æterna horum, & mors illorum finis extremus: non sequitur illum incertum habere euentum, in vacuumque proponi, si illa citra conditionem fidei nemini obtingat, ista neminem sine infidelitate maneat. Deus enim secundum præscientiam suam nouit quinam gratia ipsius sint credituri, & qui sua culpa in infidelitate mansuri. Considerare re velim certitudinem euentus ex præscientia Dei proprie esse, necessitatem vero ex omnipotenti & irresistibili actione Dei: quæ quidem præscientiæ alicuius euentus fundamentum esse potest; at huius non est, quia Deus statuit saluare credentes per gratiam, id est, lenem & suauem liberoque ipsorum arbitrio conuenientem seu congruam suasionem, non per omnipotentem actionem seu motionem, cui resistere nec velint nec possint, nec velle possint. Multo minus damnatio nonnullorum ex ineluctabili a Deo necessitate imposita proficiscitur.

Fol. 95. Tertium erratum.

At *tertium erratum*. Imprimis tibi explicandum fuit, *quid sit voluntatem Dei à voluntate hominis pendere*; fors enim latius illam phrasin extendis quam par sit. Certum enim est, Dei, quum sit αὐτεξούσιος, voluntatem siue volitionem potius ab hominis volitione pendere non posse, recte illa phrasi intellecta, pro eo quod est *legem vel normam accipere ab hominis volitione*. Alioquin certum est Deum velle nonnulla quæ non vellet nisi aliqua humana volitio antecederet. Vult Saulem regno abdicare; at non vellet nisi Saul voluisset Deo esse immorigerus. Vult Deus Sodomitas cum vicinis perdere; at non voluisset nisi illi voluissent in peccatis suis pertinaciter perseuerare. Vult Deus Filium suum dare redemptionis pretium pro peccatoribus; at non voluisset, si homo inobedientia mandati diuini perstitisset. Vult Deus condemnare Iudam; at non voluisset nisi Iudas in malitia sua perstitere voluisset. Nequeo hoc est *Dei voluntatem ab hominis voluntate pendere*: imo si posset homo, vellet effici vt ista Dei volitio suam ipsius antecedaneam volitionem non sequeretur, id est, ne pœna peccatum excipiat. Quin imo Deus purus putus est istius suæ volitionis auctor. Statuit enim arbitratu suo libero talem volitionem creaturæ suæ, huiusmodi sua volitione & non alia excipere: fidem creaturæ remissione peccatorum & donatione vitæ æternæ, infidelitatem eiusdem condemnatione æterna. Et hæc est mens sententiæ illius quam refutandam tibi sumis, & propterea immerito hoc illi absurdum impingis.

An hæc sententia Deo voluntatem tribuat qua ab hominis voluntate pendeat.

At grauius multo crimen illi sententiæ imponis; *euehi enim per illam dicis creaturam in solium omnipotentis Dei creatoris*. At quomodo probas? Dicit enim, inquis, illa sententia, *Deum velle omnes homines saluos fieri per Christum, & multos ex illis non saluari propterea quod ipsi nolint*. At bone vir, an dicit illa sententia, *Deum velle omnes homines saluari per Christum siue velint siue nolint?* imo dicit, *Deum velle illos saluari & ad cognitionem veritatis peruenire*, quod posterius citra illorum liberam volitionem fieri nequit. Nemo enim inuitus siue nolens ad veritatis notitiam id est fidem peruenit. Si Deus vellet absolute & citra conditionem vllam omnes homines saluos facere, & tamen nonnulli non saluarentur quia nollet, tum sequeretur diuinam voluntatem ab humana superatam esse, & creaturam in solium creatoris euectam: At quum Deus velit suam volitionem illam cum volitione hominis debito ordine & modo coniunctam salutis præcedaneam esse; mirum non est hominem suum adsensum negantem Deo, à salute excludi, ipsa eadem determinatione & proposito voluntatis diuinæ. *Sed Deus*, inquis, *ordinat & disponit assum causa secunda, non ordinatur voluntas diuina à voluntate creaturæ*. Quis negat? Non illa sententia quam hic impugnas: frustra ergo & hoc absurdo illam destruere molitis.

An euehatur creaturam in solium Dei.

Sed tertium adiungis absurdum ex hac sententia consectaneum. *Si vera est*, inquis, *illa sententia, tum homines seipsos eligunt, oblatam Dei gratiam acceptando gratia communi ope; & à seipsis reprobantur, oblatam*

An statuat homines seipsos eligere & reprobare.

Tatam gratiam repudiando. Videamus quale hoc sit. Etiamsi homo gratiæ communis ope gratiam oblatam acceptando, se dignum electione faceret, & alius eandem repudiando reprobatione dignum se præstaret: non tamen ex eo sequeretur, electionem & reprobationem esse hominis, sed Dei dignitatem & indignitatem iudicantis & remunerantis. Et de reprobatione omnino verum est, hominem sibi esse causam meritoriam damnationis, & propterea reprobationis, quæ est voluntas damnandi. Quare etiam *figulus* potest dici suæ damnationis, ratione illius meriti: licet Deus si vellet meritum hoc illi condonare posset. At electionis alia est ratio: illa enim est meré gratuita, non tantum non ex merito, verum etiam contra demeritum hominis. Cæterum an gratia oblata hominem etiam ab illo acceptatur ope gratiæ quæ illi communis cum aliis repudiantibus eandem gratiam, an vero auxilio gratiæ illi peculiaris, in controuersia forte est. Sane non video de eo sententiam illam quam explicuisti quicquam præiudicasse. Hoc vero mirabile est, *Deum non fore celebrandum, si homines etiam gratiæ communis ope benedictionem amplecterentur.* Quis meruit vt benedictio sibi offerretur; quis meruit vt gratia sibi conferretur qualitercunque ad illam amplectendam? Annon omnia illa sunt gratuiti fauoris diuini? Et si sint, annon Deus ob illa perpetuis laudibus erit celebrandus ab iis qui gratiæ istius participes facti Dei benedictionem acceperunt? Quid ad hanc rem magnopere facit, siue gratiæ communis ope siue peculiaris oblatam benedictionem fuerit amplexus, si tam illa quam hæc adsensum hominis liberum impetrauerit, & certo impetratura à Deo præscita fuerit? Dices, si peculiaris gratiæ ope gratiam oblatam apprehenderit, inde patere Deum maiore ipsum prosecutum amore, quam illum, cui gratiam tantum communem fecit, peculiarem vero denegauit: fateor, & forte illa quam oppugnas sententia id non negabit: sed dicet ita peculiarem illam gratiam explicandam esse, vt cum libero arbitrio consistere possit: & gratiam communem ita describendam, vt homo per illius repudiationem condemnatione dignus haberi possit, Deusque ab iniustitia alienus demonstrari.

Ad *quartum erratum.* Scientia Deus quatenus respectum habet ad creaturas, duobus modis spectari potest. Vno modo quatenus Deus nouit se illas creaturas facere posse, & simul quod hoc aut illo modo sint faciendæ, non vt sint modo, sed etiam vt huic vel illi fini seruire possint. Hæc scientia in Deo est naturalis, & præcedit actum seu determinationem voluntatis liberam, qua Deus apud se constituit easdē creaturas tali tempore producere. Altero modo, quatenus Deus agnoscit creaturas tali vel tali tempore esse futuras: & hoc modo considerata, sequitur determinationem voluntatis. Idem potest etiam referri ad creaturarum ipsarum actus, quos Deus vel efficere vel permittere decreuit. Scientia enim priore modo considerata, nouit omnes in vniuersum actus qui à creaturis ipso vel efficiente, vel permittente produci possunt. Hinc sequitur decretum de iisce atq; illis actibus efficiendis, & permittendis, quod decretum sequitur scientia qua Deus præscit illos actus tali & tali tempore futuros. Et hæc posteriori scientia, quæ præscientia recte dicitur, propriè causa rerum seu actuum non existit. Illa vero prior cum voluntate causa est rerum & actuum. Ostendit enim modum operandi & voluntatem dirigit. Voluntas vero illam mouet ad executionem. Certum igitur est præscientiam determinatam seu definitam de malo culpæ non esse, nisi præcesserit decretum de permittendo peccato. Sine hoc enim peccatum non erit. Et præscientia est de rebus futuris, & certo futuris; secus præscientia aut non sit, aut incerta sit. Hæc recte abste dicuntur, i& ordo quem posuisti inter præscientiam & decretum, probus est; sed huic hypotheſi non contrarius; verum ita illi consentiens, vt hypotheſis illa sine hoc ordine seruari non possit. Nam statuit Deum ab æterno scire quod fieri possit vt homo ista tali gratia.

Fol. 96. Erratum quartum.

gratia adiutus accipiat aut repudiet Christum: inde quod Deus decreuit vel permittere vt homo iste Christum repudiet, vel cooperari vt Christum fide accipiat: tum quod Deus præscit hunc hominem Christum fide apprehensurum, illum vero eundem per infidelitatem repudiaturum. Vnde sequitur exsecutio illius decreti, quo statuit fideles iustificare & saluare, incredulos vero condemnare, quæ est actualis illius iustificatio, & istius condemnatio. Apparet igitur sententiam illam abs te immerito grauati ista absurditate. Id vero quod dicis. *Deum permittere malum habita semper ratione ad coniunctum bonum, seu coniuncti boni*, animaduersionem meretur. Verba enim ita sumi possunt, atque si Deus malum permitteret ob coniunctum malo bonum, quæ sententia tolerari non potest. Bonum enim illud quod ex malo euenit non est malo coniunctum, sed per Dei sapientiam, bonitatem & omnipotentiam occasione istius mali mirabiliter productum. Nouit enim ex tenebris producere lucem. Et hæc scientia qua Deus nouit se posse malum vsurpare ad bonum finem, etiam causa est permissionis mali. *Nunquam* enim *Deus bonus malum permitteret, nisi omnipotens de malo bene facere posset*, vt recte Augustinus.

Fol. 97. Erratum quintum. Quid eadem statuat de redemtionis vniuersalitate.

Ad *quintum erratum*. Tria hic sunt rite inter se distinguenda. Actus & passiones Christi, actuum passionumque fructus & apotelesmata, & fructuum istorum communicatio applicatioque. Christus sacrificio sui corporis, obedientia & passione sua nos Deo reconciliauit, æternamque redemptionem nactus est citra vllum respectum seu discrimen electorum & reproborum, fidelium & infidelium; quandoquidem illa consideratio est ordine posterior. Reconciliatio illa & redemptio nobis applicatur, quum nos verbo reconciliationis fidem habentes in Christum credimus, & in eo iustificamur seu iusti censemur, redemptionisque participes fimus actu ipso. Vnde apparet secundum illam sententiam *non damnari plurimos ex illis, quibus reconciliatio & redemptio est actu applicata per fidem*. Quare neque inde sequitur *peccatum, satanam, mundum, mortem, infernum Christo redemptore esse potentiores*. Nam *primo* non potuerunt impedire quominus Christus se Patri offerret in sacrificium, Patri obediret, & mortem obiret; *Deinde* quominus per ista, reconciliationem & æternam redemptionem impetraret apud Deum. Quod ad applicationem attinet istorum, *impedit sane peccatum, Satan, Mundus, Caro quominus multi in Christum credant, & participes istorum bonorum fiant*; neque tamen *vincitur eo ipso Deus*: tum quia Deo visum non est omnipotente & irresistibili actione sua homines ad fidem adducere; tum etiam quia Deo statutum est ne quispiam particeps fiat istorum bonorum, qui in Christum non credit. *Neque mutatur Deus, secundum hanc hypothesin*: Non enim statuit illa sententia Deum absolute & simpliciter velle saluare omnes homines, sed sub conditione: & iuxta præscientiam suam constituisse illos qui ad hoc se consilium non inclinabunt æternum condemnare: quod etiam reipsa tandem exsequitur citra vllam mutationem. Non sufficit absurdum sententiæ impingere: probandum id ex illa consequi bona consequentia.

Fol. 97. Erratum sextum. Quid statuat de gratia salutifera vniuersalem statui.

Ad *Sextum erratum*. *Quod gratia salutifera non sit vniuersalis* hoc pacto vt omnibus & singulis hominibus omnium ætatum facta dici possit, mihi est certissimum iuxta Scripturas. Sed comprobandum tibi est per illa sententia *gratiæ salutiferæ vniuersalem statui*. Ab illo abstines, & multus es in probatione alterius. Quod quidem non improbo, sed alterum illud tibi æque necessario ad finem, quem propositum habes, faciendum fuit. Nonnulla vero & hic considerationem merentur. Distinctio inter *posse credere si velis, & posse velle credere*, non est accurate satis abs te proposita. Vtrunque enim, tam hoc quam illud potest conuenire non creditutis, imo & conuenit. Nam nisi possint credere, imo & velle credere, non possunt iure puniri eo quod crediderunt. Deinde vnum includit alterum, nemo enim potest credere, nisi

possit

possit velle credere. Nam nemo credit nolens. At aliud est velle credere actu, quam posse velle credere: hoc enim est omnium, illud tantum regenitorum, seu potius per gratiam Spiritus sancti illuminatorum. Hinc vides, multa tibi esse corrigenda, & in locum eius, quod est *posse velle credere*, substituendum *velle credere*, quod cum ipso credere est connectissimum, altero isto ab actuali fide longissime remoto. Est autem distinctio ista inter posse, velle, agere hic præcipue necessaria: sed non modo commodè est explicanda, verum & causæ adscribendæ, per quas posse, velle, agere hominibus detur. In tertio argumento tuo, quo probas gratiæ specialitatem, recte per disiunctiuam enuntias ista, *qui nullam habuerunt notitiam fidei, aut non conseruarunt illam.* Maior enim inest isti disiunctiuæ emphasis, quam forte primo intuitu quis arbitretur. Si enim non conseruarunt, sua culpa amiserunt, abiecerunt que, & propterea puniendi propter repudiatum Euangelium: si puniendi propter hoc, etiam propter hoc ipsum punitioni destinati. Non enim alia est causa decreti, quam exsecutionis.

Obiectio de faciente quod in se est.

Obiicis tibi ex Scholasticorum vsitato dicto, *hominem non posse excusari ob defectum notitiæ supernaturalis, propterea quod accipere potuisset illam à Deo, imo & acceptura fuisset, si ipse quod in se est fecisset, quod cum non fecerit, reum teneri istius defectus.*

Responsio.

Respondes quidem ad obiectionem, sed non decenter. Non enim est sufficiens diuisio, *gratiam dari vel ex merito, vel ex promisso*: imo neque constat contrariis seu oppositis partibus. Potest enim Deus id neque ex merito (mallem debito) neque ex promisso dare, sed ex gratia non promissa: quemadmodum multa dat & facit ex gratia, quam non promisit. Videamus ipsam primam à lapsu promissionem, illa facta est neque ex debito, neque ex promisso, sed ex gratia præcedente promissionem. Deinde & coincidunt aliquando. Deus enim ex promisso & debito dat vitam operanti. Rom. 4. v. 34. At vide mihi an non isto dicto Christi, *Habenti dabitur*, promissio ista contineatur, qua Deus spondet se gratia supernaturali illuminaturum, qui lumine naturali recte vtetur, aut saltem vtetur, quantum poterit, minus male.

Argumentum à fatuis & infantibus ductum, est prorsus puerile. Quis enim audeat negare multos fatuos & paruulos saluari, quod sane citra gratiam salutiferam illis non contingit. Ad loca Scripturæ, quæ vsurpas, aliquid notandum, licet forte sit futurum præter propositum Rom. 9. 18. vbi dicitur: *neque volentis neque currentis, sed miserentis Dei*, subauditur, *iustitia*. Disputatur enim de illis, quibus proprie iustitia imputatur, non operantibus, sed credentibus, id est, non adipiscetur iustitiam, *volens, aut currens*, sed ille *cuius Deus statuit misereri*, id est, *fidelis*. Locus Matth. 13. 11. probat non omnibus dari æqualiter & eandem gratiam, imo non omnibus contingere diuinitus notitiam cœlestium mysteriorum. In reliquis non recte opponuntur illa, *Spiritus non in omnibus, sed vbi vult spirat*. Quid si velit in omnibus? Sane ex eo quod spirat vbi vult, non sequitur illum in aliquibus non spirare, nisi constet illum velle non spirare in aliquibus.

Diluuntur loca citata.

Ita quoque *Filius reuelat quibus vult*. Quod si velit omnibus? *Non omnes credunt, sed qui trahuntur*. Quid si trahantur omnes? Vides non recte illa opponi: Licet verum sit, Spiritum in omnibus non spirare, Christum non omnibus Patrem reuelare, non omnes trahi à Patre.

Præterea quæ de *Gratia efficacis extenuatione* dicis, velim paulo prolixius abs te tractata fuisse. Et primo quidem ipsius gratiæ naturam, eiusque cum libero arbitrio hominis conuenientiam, inde eius efficacitatem efficacitatisque causam plenius explicatam fuisse. Nihil enim magis necessarium existimo ad huius rei plenam pertractationem. Quod quia Augustinus vidit, idcirco quamplurimis locis de gratiæ & liberi arbitrii conuenientia, & de distinctione gratiæ sufficientis & efficacis agit. Hoc tantum verbulo adnoto: gratiam efficacem non dici illam, quæ necessario accipitur & repudiari nequit, sed quę certo

Examinatur Responsio de gratiæ extenuatione.

accipitur, & à nullo, cui applicatur, reiicitur. Addo, in Gratiæ contumeliam non cedere si tanta hominum plurimorum sit malitia & peruersitas, vt per illam conuerti se ad Deum non patiantur; quum gratiæ auctor statuerit per gratiam suam non cogere homines ad adsentiendum, sed leni & suaui suasione mouere, qui motus liberi arbitrii liberum consensum non modo non tollat, sed stabilitat etiam. Et quid mirum, quum Deus, vt tu ipse fateris, peruersam voluntatem nolit reprimere, supple, aliter, quam adhibita illa gratia, quam peruersitate repudiant. Quæ ex Patribus adfers non oppugno, puto enim pleraque cum sententia, quam tu hic confutare vis, conciliari posse.

Fol. 103. & 104. *Excutiuntur obiect. IV. pro gratia vniuersalitate allata.*

Adfers iam aliquas obiectiones quæ pro ista sententia tibi obiici possunt, easque confutas. *Prima* obiectio est. *Quod omnibus Adami posteris & singulis hominibus facta sit promissio de semine mulieris in ipso Adamo.* Et hoc verum est, neque illa quæ ab te adferuntur isti veritati destruendæ faciunt. Non enim pugnant inter se, quod ista promissio ad omnes homines in Adamo consideratos pertineat, & quod Iudæi soli fiunt populus Dei. Conciliantur enim hoc dicto, quod alii populi abalienati sunt ab ista promissione, sua vel parentum culpa: quemadmodum ex toto contextu Sacræ Scripturæ videre est.

Fol. 105. 106 *Secunda & tertia* obiectio adferuntur ab iis, qui fidem historicam de Christo ad salutem necessariam esse haud arbitrantur placet refutatio tua, nullius illæ sunt momenti. Obiectionem *ex Patribus* satis commode etiam expedis. Sed illa non apposite ex mente eorum quos oppugnas hoc libello. Fatentur enim illi gratiam qua datur velle conuerti & velle actu in Christum credere, non esse omnibus hominibus communem, quod etiam sententiæ suæ de electione fidelium, infidelium que reprobatione obesse non existimant.

106. 107. 108. 109.

Fol. 110. *Erratum* 7. *unde isti ejus sententia impingatur.*

Ad *septimum erratum*. Si dicam hoc dogma isti sententiæ falso impingi, hærebit tibi aqua, neque probare poteris. Agnoscunt enim illi *prædestinationis regulam esse voluntatem ipsam & decretum Dei.* Hoc enim thema *fideles saluabuntur infideles condemnabuntur*, circa vllam fidei vel infidelitatis præscientiam statutum est a Deo mera ipsius voluntate & eo ipso dicunt prædestinationis & reprobationis definitionem comprehendi. Quum vero agitur de prædestinatione & reprobatione certorum hominum, tum præscientiam fidei & infidelitatis illi præmittunt, non tanquam normam & regulam, sed tanquam decenter præcedaneam. Cui sententiæ locus Ephes. 1. non refragatur. Fideles enim prædestinati sunt *secundum propositum eius qui proposita omnia efficit secundum consilium voluntatis sua.* Nam propositum illud secundum quod prædestinatio instituta dicitur, est de fidelibus in Christo adoptandis in filios, & ad vitam æternam, quemadmodum apparet ex pluribus Scripturæ locis vbi de proposito isto agitur. Rom. 8. & 9. Ex quo etiam constat primam tuam rationem aduersus ita sentientes nihil efficere.

Excutiuntur rationes Primæ.

Secundo dicis: *Electionem diuinam esse regulam fidei vel danda vel non danda: Ergo electio non est fidelium, sed potius fides est electorum, vel ex electionis dono.* Liceat mihi tua bona venia hoc negare, & probationem postulare, agenti causam illorum quorum sententiam tu hic confutas. Electio enim est in Christo facta. At nemo in Christo est nisi fidelis. Ergo nemo in Christo eligitur nisi fidelis. Locus Rom. 11 v. 5. probandæ isti thesi non inseruit. Non enim agitur ibi de electione gratiæ secundum quam fides datur aliquibus, sed secundum quam iustitia imputatur fidelibus. Quod ex ipso contextu facillime liquet, & liquebit diligentius attendenti & intuenti. *Populus* enim *quem Deus præcognouit*, id est, ex gratia pro suo agnouit, est populus fidelium, & non ille qui per opera legis iustitiam sectatur. Hunc populum Deus non abiecit. Ita etiam intelligendum quod dicis, *reliquias secundum electionem gratia factas esse*, hoc est, illos solos velut reliquias populi Dei æstimari, qui in Christum credunt, propterea quod illi soli sub electione gratiæ comprehenduntur, ex-

Secunda.

Locus Rom. 11. 5. exponitur.

cluſis

clusis filiis carnis qui iustitiam per legem sectantur. Idem docet id quod sequitur: *Quod si per gratiam, non est ex operibus.* Quid illud est, *quod est per gratiam*? Electio ad fidem? Nihil minus; sed electio ad iustitiam, siue iustitia ipsa. Illa enim dicitur esse per gratiam, non per opera. Non enim agitur hic an fides alicui obtingat per opera, sed an iustitia. Vide etiam sequentem versum. *Quid igitur? Quod requirit Israel non est adsecutus, sed electi adsecuti sunt, reliqui obcalluerunt.* Quid est, *id quod requirit Israel, & non est assecutus*? non fides, sed iustitia. Vide finem 9. & principium 10. capitis. Fidem enim in Christum reiiciebant, & iustitiam per opera legis adsequi conabantur, & hæc causa est cur iustitiam legis non sint assecuti. Hoc idem quoque est quod electi adsecuti dicuntur, non fides, sed iustitia.

An ergo, inquies, fides non datur ex electione? Respondeo non dari ex illa quæ istic loci ab Apostolo tractatur, & propterea locum illum tuo proposito non conducere. Sed, an ergo duplex est Dei electio? certe, si est electio qua Deus eligit ad iustitiam & vitam, necesse est aliam esse illam qua aliquos eligit ad fidem; si tamen ad fidem aliquos eligat: quod iam non explicabo, quia propositum mihi tantum est ad tua respondere.

Tertium tuum argumentum æque est infirmũ, præscientia enim fidei & infidelitatis æque late patet atque prædestinatio. Nam primo infidelitas negatiua est etiam infidelitas, eaque præuisa decernenti Deo ad damnationem. Secundo Infantes fidelium censentur in parentibus fidelibus, neque à populo fidelium seiungendi sunt. *Tertia.*

Quartum suum argumentum eodem modo soluitur quo secundum. Fides non est effectum electionis, qua nonnulli ad iustitiam & vitam sunt electi. At de illa electione agunt cum quibus tibi hic est negotium. Locus Eph. 1. fidem prædestinationi præsupponit. Nam ad adoptionem per Christum nemo prædestinatur nisi fidelis. Ioh. 1. *Quotquot acceperũt illum, dedit illis potestatẽ vt filii Dei fierẽt.* Loca ex patribus adducta probant fidem esse electionis effectum, sed proculdubio illius electionis, qua Deus inter homines discriminat secundum dispensationem mediorum, quibus ad fidem peruenitur, quam illi forte non negabunt quibuscum tibi hic est negotium, modo recte iuxta Scripturas explicetur. *Fol. 11. Quarta.*

Quintum argumentum est huiusmodi, *Electio nõ est secundum præuisionem fidei, qua causatur Deus fidem in vno præuideat, in altero non, est mera Dei voluntas volentis fidem vni dare, non alteri.* Respondebit ille, cum quo tibi hic negotium, fidem ita esse meræ voluntatis Dei, vt voluntas illa non vtatur omnipotente & irresistibili motione ad fidem ingenerandam hominibus, sed leni suasione & accommodata ad mouendam voluntatem hominis pro modo libertatis ipsius: ac propterea causam totalem cur ille credat, iste non, esse voluntatem Dei & liberum arbitrium hominis. *Quinta.*

Ad sextum argumentum respondebit, qui fatetur fidem omnino deficere posse, non fidem, sed perseuerantiam in fide finalem esse regulam, seu potius præcedaneam electionis conditionem; electionis istius, in quam, qua Deus ad salutem elegit & vitam æternam. *Sexta.*

Ad octauum Erratum. Quod fides vera & salutifera totaliter vel finaliter excidat, non facile ausim dicere: Licet plerique ex patribus sæpe id dicere videantur. Tamen argumenta tua, quibus probas nõ posse deficere nec totaliter nec finaliter, consideranda. *III. Erratum octauum.*

Argumentum seu ratio prima deducta est ex Matth. 16. vers. 18. *Super hanc petram ædificabo, &c. triplicitur* ex illo loco probas intentum. At *prima* probatio est æquinoca propter vocis *fidei* duplex significatum. Significat enim aut ipsam confessionem fidei de Christo à Petro editam, aut fidẽ in ista confessione & doctrina fidei requiescentẽ. Fides priore modo sumpta est *petra* illa quæ inconcussa & immobilis permanet, estque Ecclesiæ fundamẽtũ: at fides posteriore modo accepta est in *III. Examinantur rationes quibus probatur fidem verum non posse deficere. Prima.*

ipſis Eccleſiæ membris per Spiritum & verbum inſpirata, per quam *petra* ſeu fundamento inædificantur. Eſt itaque in antecedente fidei vox aliter vſurpata, quam in conſequente.

Altera probatio eſt huiuſmodi. *Ædificati ſuper petram non deficiunt penitus.* Reſponſio. *Maior* non eſt in verbis Chriſti. non enim dicit inædificatos petræ non deficere à petra, ſed *portas inferorum non prævalituras aduerſus petram, vel Eccleſiam.* Atqui aliud eſt *non prævalituras aduerſus petram portas inferorum*, aliud vero inædificatos petræ nõ deficere à petra. Lapis enim fundamento inædificatus deficere & decidere poteſt de fundamento, firmiter interea perſtante fundamento. Si de Eccleſia hoc prædicatur, dico ne tum quidem idem eſſe inædificatos petræ non deficere, & portas inferorum non prævalituras contra Eccleſiam. Defectus enim eſt liberi arbitrii deficientis: at ſi portæ inferorum prævaleant aduerſus Eccleſiam, id accidit ex infirmitate petræ, cui innititur Eccleſia. *Minor* non repetit idem, quod in propoſitione fuit. Nam credentes dicuntur inædificari, nõdum perfectè inædificati petræ, propter continuationem & confirmationem inædificationis, quæ neceſſaria eſt, dum hic ſunt. illa vero continuatione & confirmatione durante non videntur credentes extra ruinæ periculum conſtituti. Quemadmodum enim quis poteſt nolle inædificari, ita poteſt idem, ſi cœperit inædificari, deficere, reſiſtens continuationi & confirmationi inædificationis. Non eſt autem veriſimile Chriſtum voluiſſe ſignificare, illis verbis credentes à fide deficere non poſſe, quia id vtile non videtur. Quum enim neceſſe ſit, vt firmitatem ſuam habeant in petra, & propterea vt ſemper petræ innitantur & incumbant; ſegnius ſane operam dabunt vt in tentationibus petræ firmiter inhæreant, ſi doceantur, quod à petra excidere non poſſint: ſufficiat ad illos animandos ſi ſciant nullam vim aut prudentiam poſſe illos de petra deturbare, niſi ipſi volentes ſtationem ſuam deſerant.

Quod *ad tertiam*, etiamſi conſtaret Chriſtum dicere portas inferorum non prævalituras aduerſus Eccleſiam, non tamen inde ſequetur neminem à fide excidere poſſe. Etiamſi enim quis excidat, nihilominus Eccleſia manet inconcuſſa aduerſus portas inferorum. Defectus enim ille, vt antea dictum eſt, non fit propter vim inferorum, ſed per ipſam voluntatem deficientis, de cuius voluntatis inflexibilitate nihil Scriptura dicit, propterea quod vtile non ſit iſtud conſolationis argumentum vſurpare ad cõfirmationem fidelium.

Ad Patrum ſententias quod attinet, noſti proculdubio totam penè antiquitatem eſſe in iſta ſententia, quod fideles excidere poſſint & perire. At loci, quos adfers ex Patribus, aut de ipſa fide agunt in abſtracto, quæ inconcuſſa eſt & immutabilis, aut de fidelibus prædeſtinatis, quibus Deus ſtatuit dare perſeuerantiam; qui ſemper diſtinguendi ſunt ſecundum Patrum & præcipuè Auguſtini ſententiam, ab iis, qui fideles ſunt & iuſti ſecundum præſentem iuſtitiam. 114 115.

Ratio ſecunda nihil concludit, quin licet rogans confirmetur aduerſus tentationes & non deficiat, poteſt tamen non rogare, atque ita firmitatem illam non impetrare: vnde ſequitur defectio. Atque hinc dependet perpetua neceſſitas precationis, quæ nulla eſt, ſi obtinet quis illam Dei aſſiſtentiam, ſine quotidianis precibus, neque hic dicitur, quod officium precandi intermittere non poſſint fideles: quod tamen neceſſario præſupponendum eſt iſti, quam ex precatione elicere moliris, concluſioni. Quod *Chriſtus hic in electis pro confeſſo ſumit*, certum eſt. At electi & fideles non reciprocantur ſecundùm Patrum ſententiã, niſi fidei iungatur perſeuerantia. Sed neque iſto dicto Chriſti dicitur, Electos iſtos à Chriſto diſcedere non poſſe, ſed *ſeduci* non poſſe, quo ſignificatur vis ſeductionis quanquam magna, tanta tamen non futura, vt abducat poſt ſe electos: quod ſeruit conſolationi electorum aduerſus vim & fallacias pſeudochriſtorum & falſorum prophetarum. 156. Secunda.

Ratio

117. *Tertia.* *Ratio tertia* multis modis infirmari potest. Primo, Totalis defectio a vera fide *requirit secundam insitionem*, si quidem aliquis sit futurus, qui deficit; simpliciter autem necessarium non est, vt deficiens rursum inseratur: imo dicet quis Hebr. 6. & 10. totaliter à vera fide deficientem per pœnitentiam non restitui. Secundo, Nulla absurditas in eo est si dicantur *secundo inseri*, quia Rom. 11. de ramis excisis & defractis dicitur, *quod Deus illos rursus possit inserere.* Si dicas id non intelligi de iisdem individuis, petam dicti probationem. Tertio ex *Secunda insitione* non sequitur *baptismi reiterationem esse necessariam*, quia baptismus semel alicui collatus perpetua illi est sponsio gratiæ & salutis, quotiescunque ad Christum redit: & remissio peccatorum etiam post baptismum commissorum contingit citra baptismi repetitionem. Quapropter etiam concesso eo *quod baptismus non sit reiterandus*, quod libenter dabunt illi, cum quibus hic agis, tamen inde non sequitur, fideles totaliter excidere non posse; vel ob id, quod totaliter deficientes non restituantur in integrum, vel quod, si restituantur, non indigeant secundo baptizari.

117. 118. *Quarta.* *Ratio quarta*, non videtur facile refutari posse. Respondet tamen Augustinus hic non agi nisi de illis qui secundum propositum sunt vocati, & regenerati ex decreto prædestinationis diuinæ. Si dicas, hic de omnibus, qui ex Deo nati sunt, dici, quod non peccent, & quod semen Dei in illis maneat; excipiam vocem manendi significare inhabitationem, at non inhabitationis continuationem, quamdiu autem semen Dei in illo est, non peccat ad mortem, sed potest paulatim ipsius vitio & negligentia semen illud ex corde eius auferri, atque ita perire secunda illa communicatio, quemadmodum prima creatio ad imaginem Dei periit. Verum hoc argumentum fateor esse omnium quæ hoc sum adferri possunt, firmissimum.

118. *Quinta.* Ad *quintam.* Semen verbi Dei est immortale in se, at potest auferri ex cordibus illorum, qui receperunt, vt Matth. 13.

Sexta. Ad *sextam* rationem. Quamdiu membra Christo inhærent tanquam palmites viti, tam diu sane interiori non possunt, vi nempe Christi viuifica in illis inhabitante. At si fructum non tulerint, tum excidentur *Ioh.* 15. At hoc fieri potest, vt palmites fructum non ferant, etiam viti insiti, non vitio radicis, aut vitis, sed palmitum ipsorum. Et *Rom.* 6. est adhortatio Apostolica, ne credentes rursus peccato viuant, quum in Christo mortui sint peccato, quod frustra monentur Christiani, si fieri nequeat vt peccato exinde post liberationem à peccati dominio viuant. Sciendum mortificationem carnis per totam vitam peragi, neque ita vno momento peccatum in fidelibus Christo insitis & commortuis extingui, vt non aliquando proferat fructus pessimos, Dei iram prouocantes, & excidium ipsius hominis promerentes. Quod si producat peccata iram Dei & excidium merentia, & Deus illa non remittat nisi per pœnitentiam & seriam resipiscentiam; inde sequitur, illos qui ita peccant excidi posse, & quidem finaliter, si ad Deum non redeant: vt autem redeant necessarium non est ex vi insitionis istius, licet infallibiliter hoc sit futurum in illis quos Deus salutis hæredes facere immutabili decreto prædestinationis suæ constituit.

Septima. *Septima* ratio. *Omnes qui sunt membra corporis Christi euadunt in virum perfectum*, scilicet, si à Christo non recedant: quod possunt, neque id est in definitione membrorum interna & essentiali, quod à capite suo recedere & deficere non possint. *Ioh.* 15. dicitur *palmus excidendus qui fructus nō profert. Rom.* 11. dicuntur *nonnulli rami propter infidelitatem defracti*

Examinatio. *Quarto* deinde, atque si plene compro-basses fidem totaliter non excidere, *quæritur prima causa sit cur fides non pereat? & respondes, quæstio super eadem materia.* id non ex fidei natura esse, sed ex dono gratiæ confirmantis, quæ promissa est credentibus. Male hic inter ipsam fidem & gratiam confirmantem distinguis; quum inter hominem fide præditum & gratiæ donum distinguere debuisti. Causa enim

cur fides perire, seu potius cur fidelis fidem amittere nequeat totaliter, est vel in ipso fideli, vel in gratia confirmante seu conseruante fidem, ne fidelis eam amittat. Non in ipso fideli: nam ille quia homo est obnoxius errori & lapsui, fidem amittere potest. At si Deo statutum ne ille amittat fidem, id est, ex gratia qua illum stabilit ne deficiat. *Petre rogaui pro te ne fides tua deficiat.* Petri ergo fides deficere potuit, si Petri ipsius constantiam consideremus. At Christus intercessione sua illi gratiam impetrauit qua factum est ne deficeret. Fœdus Dei cuius fit mentio *Ierem.* 23. non continet in se impossibilitatem defectionis à Deo, sed promissionem doni timoris, quo, quamdiu id in ipsorum cordibus vigebit, impedientur ne recedant à Deo. At vero illud donum timoris excuti non posse nusquam Scriptura docet, neque vtile est eiusmodi promissiones fieri fœderatis Dei: sufficit, si promissionibus fulciantur aduersus omnes tentationes mundi, carnis, peccati, satanæ, & quod, modo sibi ipsis & gratiæ Dei non desint, aduersus omnes hostes firmiter sint constituri.

119. 120. *Examinatur secunda quæstio. Distinctio fidelium an probanda sit.*

Adiungis alteram quæstionem, *quatenus amittãt fideles gratiam, & Spiritum sanctum. Respondes*, quæstionem illam enodandam per duplicem distinctionem, *fidelium* nempe & *gratiæ*. In fidelium distinctione quos *primum* nominas, fideles dici nullo modo merentur: *auditio* enim & *intellectio verbi*, nisi accedat *approbatio eiusdem* fidelem non facit. Qui *secundum* ordinem faciunt, æquiuoce fideles dicuntur. Vera enim fides esse nequit quin aliquem fructum edat suæ naturæ conuenientem, fiduciam in illum, amorem erga illum, timorem illius in quem creditur. *Tertii & quarti* ordinis fideles ita distinguis, vt hosce *Christum redemptorem vina fide apprehendere* dicas *ad salutem*, quod admisi illis: concedens interea vtrisque non approbationem modo auditæ & intellectæ veritatis Euangelicæ, sed & fructuum quorundam productionem; vbi te tane cogitasse oportuit dictum Christi, *sine me nihil poteritis facere; vt palmes fructum ferre nonpotest nisi in vite manserit, sic neque vos nisi in me manseritis.* Au vero quispiam in Christo maneat nisi illum vt redemptorem viua fide apprehendat ad salutem? Euanida itaque est tota illa fidelium distinctio, quum soli isti postremi hoc nomine venire possint: quos si probaueris deficere ac perire non posse, proposito tuo accurate satisfeceris. Reliqui illi gratiam & Spiritum sanctum amittere dici nequeunt, sed potius gratiam repudiare, & Spiritui sancto resistere, si vlterius non progrediantur; quum auditio, intellectio, & approbatio verbi horsum tendant, vt Christum Iesum Redemptorem viua fide apprehendant ad salutem.

Ad *gratia distinctionem* veniamus & videamus quomodo ex illa ad quæstiones respondeas. *Gratia*, inquis, *est vel prima vel secunda. Prima est gratuitus Dei fauor suos in Christo ad vitam æternam amplectentes.* Esto. *Ab hac illos excidere* dicis *quodammodo*, nempe *secundum effecta quædam istius gratiæ, quibus carere debent, & quorum contraria experiri, vbi grauiter peccauerint; non secundum ipsam gratiam quum Deus semper paternum affectum erga eos seruet, & propositum de adoptione vitaque æterna iis danda non commutet.* Verum ista diligentius consideranda sunt. Peccati grauis aduersus conscientiam commissi effectus est ira Dei, conscientiæ morsus, & æterna damnatio. Ira autem Dei consistere non potest cum ipsius gratia circa idem eodem tempore, respectu eiusdem, vt cui irascitur, illi in ipsa ira velit adhuc vitam æternam. Velle illi potest aliqua gratiæ effecta, per quæ ad sanam mentem reduci potest, ad quam reducto gratia illa Dei ad vitam æternam, rursus contingit. Conscientia accusans & vere accusans consistere cum gratia seu gratuito Dei fauore ad vitam æternam nõ potest: Sic enim conscientia non accuset vere. Deus enim vita æterna donare non vult quem conscientia sua indignum testatur vita æterna & vere: nisi interceseris pœnitentia, quæ indignitatem aufert ex gratiosa misericordia Dei. Qui æter-

120. *Distinctio prima gratiæ definitio.*

Examinanda quod ex illa definit. ad quæst. respondetur.

nam

nam damnationem meritus est suo peccato, atque pœnitentiam nondum egit, illi Deus vitam æternam non vult, dum isto statu est. Vere ergo excidit ex ista ipsa gratia qua illum amplectitur ad vitam æternam. Verum quia Deus nouit huiusmodi hominem per media illa quæ Deus adhibere statuit illi curando, vere ex peccato resurrecturum; hinc est quod talis homo prorsus excidere ex gratia Dei dici nequeat. Verum hic distinguenda ipsa gratia respectu variorum bonorum quæ Deus vult huiusmodi homini. Vitam æternam non vult nisi fidelibus & pœnitentibus: At media ad fidem & conuersionem vult peccatoribus nondum conuersis, nondum fidelibus. Neque recte dici videtur *quod Deus scelera odio habeat, non ipsos scelerates*, cum Deo improbitas & improbus æque sint exosi. Odit enim improbum propter improbitatem ipsius, cuius ipse auctor est & quæ non esset nisi ab illo perpetrata esset.

Ex eadem ipsa infirmitate resp. effenditur.

In ipsa descriptione gratiæ primæ est quod ipsam responsionem infirmat. *Est fauor quo Deus suos in Christo amplectitur.* At neminem amplectitur in Christo, nisi in Christo existentem. Nemo autem existit in Christo nisi per fidem in Christum, quæ necessarium est medium vnionis nostri cum Christo. Quod si contingat deficere aliquem à fide, deficit ab vnione, & consequenter à fauore Dei quo illum in Christo antea amplectebatur. Vnde etiam apparet in hac solutione esse petitionem principii. Quæritur enim *an fideles à prima gratia id est fauore Dei quo illos in Christo amplectitur, excidere possint.* Certum est non posse dum fideles manent. Quia tantisper sunt in Christo. At si à fide excidant, excidunt ex illa gratia quoque prima. Quare manet illa quæstio, *An fideles à fide deficere queant.* Verum & hoc concedis fideles quantum in ipsis est deficere. Indecego concludo, Deum illis in Christo Patrem [illegible], neque illis ius vitæ æternæ aut [illegible] competere, iuxta dictum: *quicunque non receperunt*, &c. Quare, si consentanea dicere voluisses, necesse erat negare fideles à fide deficere, aut eo concesso simul concedere illos excidere posse à fauore Dei quo illos in Christo ad vitam æternam amplectitur. Verum, vt dixi, tota hæc res elucidari potest, si gratia ipsa Dei ex variis effectibus suis commode distinguatur.

121. *Respondetur ad Loca Scripturæ.*

Loci Scripturæ quos adfers inspiciantur. *Nemo rapiet oues meas ex manibus meis:* quis neget? At dicunt nonnulli *oues non rapi, sed à pastore suo sponte discedere posse.* Quod tu *dilute dici* affirmas. At quo argumento? *Quia quando deficiunt, à Diabolo rapiuntur.* Recte sane, vbi defecerint rapiuntur, neque aliter fieri potest. Nam oues nisi in manu pastoris sint, aduersus Satanam tutæ esse non possunt. Verum quæritur, annon actus discessionis & defectionis raptum Diaboli antecedat natura ipsa? Quod si sit, cassa est & inanis tua responsio. *Alter locus* est; *qui manet in sermone Christi vere est Discipulus: ita qui manet ouis & non deficit, vere est ouis.* Resp. *Primo* amphibologiam esse in voce *manendi.* Notat enim aut præsentem obseruationem sermonis Christi, aut continuam citra defectionem à sermone Christi. Præsens obseruatio, si syncera sit, facit Discipulum Christi, aut potius demonstrat verum Christi Discipulum: secus nunquam quis poterit dici vere discipulus Christi, nisi vbi huius vitæ spatium excesserit, quum amplius non erit metuenda defectio: quod est absurdum. *Secundo*, dico in ista phrasi quoque (*vere est discipulus meus*) duplicem esse sensum: nam significat, illum qui aliquando deficit à sermone Christi, nunquam vere fuisse discipulum Christi, licet aliquando syncere eius sermonem seruarit: vel illum qui aliquando seruauit sermonem Christi, & tum discipuli nomen obtinuit, si tamen deficiat postmodum indignum esse qui discipuli nomine appelletur. Itaque, si habeatur ratio præsentis status, vere est discipulus, si consequentis status, non est vere discipulus, seu non meretur nomen illud quod aliquando deserit. Nisi quis dicat neminē vnquam syncere obseruasse sermonem Christi, qui ab il-

ab illo deficit. Quod est probandum. Locus *Rom. 8. Quis non separabit à dilectione Dei*, nihil ad rem facit. Est enim consolatio qua confirmantur fideles aduersus omnia præsentia & ingruentia mala. Nihil omnino illorum posse efficere, vt Deus amare desinat quos in Christo amare cœpit. Romanor. 11. non magis negato commodat. Nam licet *Deum donorum suorum non pœniteat*, potest tamen quis dona Dei quæ accipit, abiicere. Quod affers ex 2. Tim. 2. proposito non patrocinatur. *Nouit* enim *Dominus suos*, etiamsi nonnulli ex fidelibus deficiant à fide. Dici enim potest Deum illos nũquam pro suis agnouisse notitia quæ est prædestinationis administratrix, de qua hic agitur. Subueniat hic distinctio Augustini, *quod nonnulli sint filii secundum præsentem iustitiam, nonnulli secundum præscientiam & prædestinationem Dei.*

Gratia secunda distinctio.

Gratia secunda, inquis, est vel imputata vel inhærens: phrasis ista minus recte sonat auribus meis. Putaui hactenus gratiam non imputari, sed imputare. Sic ad Rom. 4. Merces non imputatur ex gratia, sed ex debito. Iustitia dicitur imputari & quidem ex gratia sine operibus, ibidem. Sed omisso eo, rem videamus. Quæstio proposita fuit quatenus fideles amittant gratiam & Spiritum sanctum. Respondes (respectu gratiæ imputatæ, quæ in iustificatione sita est, cuius pars est remissio peccatorum) *remissionem peccatorum non reddi irritam.* Esto.

Gratia remissionis peccatorum an amitti possit.

At post remissionem peccatorum nonnullorum impetratam peccant fideles & graviter labuntur. Quod si contingat illos non resipiscere actu, an tum remissionem obtinebunt? Respondes, *non obtenturos.* Hinc ego concludo, illos gratiam illam remissionis peccatorum amittere posse. At excipis, *fieri non posse, vt non resipiscant.* Audio id dici, at probationem eius desidero: non quidem quod electi hinc discedere nõ possint sine pœnitentia finali, sed quod qui semel fideles fuerunt, vitam in impœnitentia finali deponere nõ possint. Hoc vbi probaueris, non necesse erit ad hanc gratiæ distinctionem recurrere: tum enim dicere licuit, fidelem nunquam fidem finaliter amittere, & in impœnitentia mori.

Gratiam inhærentem distinguis *in fidem, & donum fidei consequens.* In *fide* consideras *actum & habitum fidei.* Vnde respondes ad quæstionem propositam: *fidem secundum habitum & potentiam consideratam propter gratiam confirmantem non perire (licet per se amitti possit) at fidem secundum actum aliquem amitti posse.* Primo, postulo probationem eius quod dicis: *fidem secundum habitum amitti non posse propter gratiam confirmantem.* Deinde quæro, an ille actus fidei secundũ quem fides amitti potest, necessarius sit ad apprehendendum Christum, nec ne? si sit, tum excidere homo potest ex gratia, si actum apprehensionis Christi amittat, vt tu loqueris; vel potius, si actu Christum non apprehendat. Si non sit necessarius, tum sane nullius pretii fuit considerasse de isto actu, vbi de amissione gratiæ agitur. 121. *An fides secundum habitum.*

At probas tum *exemplo Dauidis*, tum *Patrum sententiis nonnullis*, habitum fidei & charitatis amitti non posse. *Exemplum Dauidis* nihil probat. Nam & concello eo quod Dauid post adulterium & homicidium commissum non amiserit Spiritum sanctum, hinc non sequitur amitti non posse. Potest enim quis grauius peccare, & hac ratione amittere Spiritum sanctum. At, quid si dixero, Dauidem Spiritum sanctum amisisse, postquam adulterium & homicidium commisisset. Respondebis ex Psalm. 51. constare rem aliter habere. Respond. Psalmum illum cantatum Dauidi postquam à Nathane admonitus resipuisset à sceleribus istis. Deum autem tum temporis ad prædicationem Nathanis Spiritum sanctum Dauidi restituisse. Ad *veterum dicta* quod attinet, *Exemplum Petri* nihil præiudicat opinioni quæ statuit fidem exstingui posse. Nam Petrus ex infirmitate peccauit, quæ fidem labefactat, non exstinguit. *Gratianum* præterea. De *Augustini* sententia latius agendum semel foret, siquidem illam enucleate tradere propositum esset. Si tamen quis scire volet quæ fuerit Augu- 123. 124. *Anhuius negatiuam prohibeant quæ citantur exempla & sententia.* *August. hac de re sententia.*

stini

stini hac de re sententia, videat loca subsequentia *lib. 1. de Prædestin. Sanctor. cap. 14. lib. 2. de bono perseuerantiæ cap 1. cap. 6. & lib. 2. cap. 8. & cap. 13. cap. 16. 16. 22. 23. de corrupt. & gratia* A huiusmodi nonnulli loci *Prosperi* qui Augustinianam sententiam tenet & defendit vbique. *Ad cap. Gall. responsi. 7. ad obiectiones Vincentinas resp 16. de vocatione Gentium lib. 2. cap. 8 9. 28.* Ex hisce locis, meo iudicio, apparebit, Augustinum existimasse *quosdam fideles, regenitos, iustificatos fide, spe, charitate donatos excedere posse & damnari, imo excidere reipsa & damnari, excepto solis prædestinatis.*

125. *Obiectiones contra præmissam explicat. Prima.*

Sequuntur *obiectiones* quædam aduersus præmissam hanc explicationem. *Obiectio prima. Peccatum & gratia Spiritus S. simul consistere nequeunt.* Respondes *id verum esse de peccato regnante, siue quod fit pleno consensu voluntatis.* At negas *renatos ex plena seu tota voluntate peccare* Respond. primo, peccatum *regnans* non esse idem cum eo *quod fit plena voluntate & consensu.* Nam illud est in genere qualitatis seu habitus, hoc in genere actionis, & per hoc via sternitur illi. Vnde facile constat *peccatum regnans cum gratia Spiritus S. consistere non posse.* Verum & hoc est, *in renatu peccatum non regnare.* Antequam enim hoc fiat, necesse est vt gratiam Spiritus S. peccatum mortificantem & vim eius inhibentē reiecerint. Quare persistendum in altero, & videndum, *an renati nonnulli pleno consensu voluntatis peccent, necne.* Tu negas, & rationem negationis adfers *ex principio & gradibus tentationis*; illa videamus. *Principium tentationis* ponis *concupiscentiam ex naturam corruptionem*, illam ais esse *solum in homine non regenito, qui totus sit caro. In homine vero renato carnem simul esse cum spiritum, sed in gradibus remissis, ita vt partim sit caro, partim spiritus*, vnde concludis, *concupiscentiam cum gratia Spiritus sancti consistere posse, modo non regnet.* Resp. licet aduersus conclusionem illam partum habeam, tamen quæ præcedunt non in vniuersum probare possum Sunt enim in illis nonnulla falsa, & est imperfecta descriptio.

An homo

Falsum est quod dicis, *hominem non regenitum totum esse carnem*, hoc est, in illo nihil esse nisi carnem. Quo enim nomine appellabitur *veritas* illa, quam impii dicuntur *detinere in iniustitia?* Quid est *conscientia accusans & excusans?* Quæ *cognitio legis* quæ *cōuincuntur peccatorū suorū?* Illa omnia nomine *carnis* venire nequeunt. Sunt enim bona & carni aduersa. Fateor tamen in homine regenito Spiritum sanctum non habitare Imperfecta est descriptio, quia omissa est explicatio proportionis quæ est inter carnem & Spiritum in homine renato, quæ addenda fuit, quod Spiritus in homine renato prædominetur, & quod à parte prædominante renatus nomen *spiritualis hominis* sortiatur, adeo vt nomine *carnalis* venire non possit. At nota insuper conclusionem esse de concupiscentia, quæ est in qualitatis prædicamento, cum quæstio fuerit de peccato actuali, an *peccatum actuale consistere possit cum Spiritus sancti gratia.*

Irregenitus totus sit caro?

126 *Quinque Gradus tentationis.*

Videamus *gradus tentationis. Primum* gradum renatis conuenire fatemur, etiam *secundum*, & verequidem. Sed *Paulum* ista de causa *queri de captiuitate sua quod delectaretur morosa cogitatione de perpetrando peccato*, id ex textu euinci nunquam poterit. Agit enim ibi de peccato perpetrato, Quod nolo facio.

Quatenus tertius homini renato possit tribus.

Tertium gradum, qui est *consensus voluntatis de malo perpetrando*, etiam renatis tribuis, *sed remissiorem, secundum quem ita velint, vt etiam nolint peccatum perpetrare*, id que putas exemplo *Pauli ad Rom. 7.* comprobari posse. At velim hic consideres, quomodo hæc inter se consentiant, vt circa vnum eundemque actum numero duplex sit, & quidem contraria voluntas seu volitio, etiam tum cum actus ipse perpetratur. Antea forte, cum adhuc in dubio esset animus, & caro contra Spiritum, Spiritusque vicissim contra carnem concupisceret, id dici potuit: at vbi iam caro suam concupiscentiam in actum producit, hoc est, facit quod contra Spiritum concupiuit, tum sine Spiritus concupiscere desiit: aut dicendum, hominem renatum peccatum ex concupiscentia carnis patrare, Spiritu

frustra contra concupiscentem; hoc est, carnem fortiorem esse Spiritu. & Spiritus concupiscentiam vincit à carne; contra id quod Scriptura dicit, *fortiorem esse, qui in nobis est, illo qui in mundo est*, & contra istatum renati, in quo Spiritus prædominatur carni, neque fit vt caro superet, nisi Spiritu quiescente & pugnam intermittente.

At dicit Scriptura Rom. 7. renatum hominem *velle bonum & non facere, nolle malum & facere*. Resp. Isto loco de renato homine non agi, sed de eo qui est sub lege. Verum eo etiam concesso, dico, fieri non posse vt volitio & nolitio simul sint circa eundem actum. quare illa volito quam actus sequitur, est volitio pura puta & efficax: altera non tam volitio est quam velleitas dicenda, quam non Spiritus sanctus contra carnem concupiscens efficit, sed conscientia, seu lex mentis in homine existens, qua non desinit contra carnem niti, vsquedum & illa cauteriata, & omni sensu exuta fuerit. Ille autem remissus conscientiæ non efficit vt homo non peccet pleno consensu, sed potius peccatum aggrauat, & declarat quam vehemens sit voluntatis consensus in peccatum à carnis concupiscentia oblatum, quum ne conscientia quidem reclamans impedire voluntatem à consensu isto potuerit. Noxia igitur est & periculosissima opinio, quæ statuit hominem renatum non peccare pleno consensu, quum motum sentit conscientiæ reclamantis peccato, quod voluntas vadit perpetratum. Id ipsum quia omnibus accidit, qui aliquo sensu iusti & iniusti tanguntur, proclive admodum illis erit sibi persuadere, quod quum non peccent pleno voluntatis consensu, certum suæ regenerationis indicium habeant. Ergo si plenus voluntatis consensus in peccatum cum Spiritus sancti gratia consistere nequit, certum est renatos aliquando Spiritus sancti gratiam amittere, propterea quod pleno voluntatis consensu peccent, quando peccant contra conscientiam.

Remissus cõscientiæ peccatum aggrauat.

127. *Quartus gradus.*

Quartum gradum statuis *ipsam mali operis in actum eductionem*. Recte. Sed *distinctio* quam adfers, Scripturis comprobari nequit. Nam renatus cum peccat, peccat vi actus concupiscentia carnis, quiescente spiritu regenerationis, eodemque peccatum non detestante, nisi *ante peccatum* quum nondum voluntatis consensus accessit suasione concupiscentiæ, & *post peccatum* vbi reuiuiscere spiritus incepit. *Detestatio* autẽ de qua tu loqueris, est nihil aliud quam conscientiæ actus accusantis illum & ante peccatum & post peccatum perpetratum. Totus itaque homo peccat, sed non *secundum illud principium quo renatus est*. Quod addi non necesse erat; quis enim id in dubium vocet? Verum & hoc de homine sub lege dici potest, quod non peccet secundum legem mentis, hoc est, conscientiam legem approbantem, sed secundum carnem tantum. Quare vides rem hanc aliter distingui debuisse. Neque hoc concedendum videtur, *quod actio à regenito patrata minus sit vitiosa quam ab eo in quo peccatum regnat*.

An renatus in eodem actu peccet & non peccet.

An in eodem actu minus peccet quam in quo peccatum regnat.

Actiones enim vitiũm & prauitatis ex voluntatis in peccatum vehementi consensu est diiudicanda. Vehementius autem fertur in peccatum qui Spiritus sancti contra concupiscentis actum reiicit, & carnis concupiscentiam sectatur, quam qui carnis concupiscentia sola cõscientia oppugnans eidem tandem cedit. Sic longe grauius fuit peccatum Dauidis adulterium & homicidium committentis, quam Gentilis cuiusuis eadem peccata perpetrantis; quemadmodum grauius peccarunt Bethzaidita & Corazitæ quam ciues Tyri & Sydonis, propterea quod peccantes pluribus rebus à peccato perpetrando impedire valentibus restitere quam isti.

Vltimum gradum dicis esse, *quando peccatum frequenti iteratione confirmatum, exit in habitum*. Istum gradum Græcis dicis esse τὸ ἀμετάπλαστον. Sed liceat mihi bona tua venia negare illud Græcis esse ἀμετάπλαστον. Nam *quartus gradus* est ἀμετάπλαστον, idem quod peccatum patrare. Hic vero gradus non tam est peccati gradus quam peccantium, quorum alii longius aliis progrediuntur. Hunc gradum negas accidere renatis: quod probandum tibi restat. Perpetua est

Vltimus gradus.

in

in omnibus istis distinctionibus petitio principii. Qui enim dicunt renatos posse amittere gratiam Spiritus Sancti, illi aiunt etiam renatos non peccare modo, sed & in peccatis peruersare, & habitum peccati contrahere.

128. *Altera obiectio* quam tibi obiicis est. *Adamus adhuc integer defecit totaliter: ergo multo magis qui post Adami lapsum nati & regeniti crediderint* Vis argumenti pendet à paritate seu æqualitate status vtriusque: Adami, secundum quem creatus fuit in iustitia & sanctitate vera: posterorum secundum quem regenerati sunt in iustitia & sanctimonia veritatis. Tu nodum soluis monstrata dissimilitudine. At dissimilitudo ista quæ est inter vtrumque statum, non facit vt regeniti deficere totaliter non possint. Neque enim hoc dicitur loco *Augustini*, quem citas. Vtut enim regeniti velle habeant quod possint, quo dono Adamus caruit ex Augustini sententia: hinc tamen non sequitur illos donum hoc repudiare non posse, & vltro abiicere. Licuit alia insuper adferre, quibus status fidelium in Christo differt à statu primæuo Adami iniustitia. Nam inter alia hoc est eximium, quod ille status non habuit promissionem remissionis peccatorum, si contingeret Adamum vel semel peccare: fidelium vero ista promissione sit beatior: *peccatorum illorum non recordabor amplius* Vnde accidit vt fides Dei non tollatur irrita, etiamsi fœderati ipsius peccent. *Rom* 3. Est enim fœdus gratiæ & fidei, non iustitiæ & operum. Pone tamen quascunque voles differentias vtriusque status, necesse semper erit vt fatearis perseuerantiam voluntariam liberam & mutabilem in vtroque statu ad salutem necessefuisse. Homo enim non perseuerat neque in hoc neque in illo statu nisi volens & libere. Quod eousque verum est, *vt Deus etiam à perseuerantia illam mutabilitatem, qua potest nolle, nõ auferat.* vt est in libro de vocatione gentium secundo capite, 28.

Altera obiectio

129. *Obiectionem tertiam* hanc ponis. *Membrum meretricis non est membrum Christi. At fidelis, qui actu membrum Christi est, potest fieri membrum meretricis, & perconsequens desinere esse membrum Christi.* Respondes ad obiectionem, per distinctionem *membri*. At distinctionibus istis opus non fuit: Nam primo, de *apparente* membro non agitur, sed de *vero* Est enim *apparens* membrum, æquiuoce membrum, & propterea definitionis non particeps, quare syllogismo quatuor erant termini. Neque agitur de membro quod *destinatione est tale*, scimus enim quod omnes in vniuersum homines qui destinatione sunt membra Christi, membra Satanæ sunt, antequam actu ad Christum adducantur eique vniantur. Quare quum de membris quæ actu talia sunt in obiectione agatur, quorsum istę distinctionum ambages quæruntur? De *actu* vero *membri* dicis, *quod alia viua sint, alia semimortua. Veraque vero secundum electionem membra.* Si ita est, obtines propositum: quis enim ita desipiat vt dicat electos finaliter excidere. At negabunt illi quos tibi facis aduersarios, omnia vera membra Christi esse prædestinatione talia. Dicent enim nonnulla esse talia secundum præsentem statum, iustitiam, & insitionem præsentem; Sed videamus responsionem tuam, posita distinctionis istius veritate. *Verum & actuosum membrum, & quod manet tale, non potest esse membrum meretricis*, inquis. Sane nihil mirum. Est enim identica & propterea inanis propositio. Membrum Christi quod manet tale, non est membrum meretricis: id non est respondere ad quæstionem hanc; an membrum viuum Christi perpetuo viuum Christi membrum maneat.

Obiectio tertia.

Dicebatur enim in obiectione, viuum membrum Christi fieri meretricis membrum, & propterea non manere Christi membrum. Est ergo petitio principii, in tua ad argumentum illud responsione. *Semimortuum* autem dicis *Spiritum sanctum aliquando quantum in ipso est amittere.* At vnde fit semimortuum? nonne ex totaliter viuo? nisi forte dicas quum inseritur Christo, semimortuum esse, quod ipse absurdum esse vides. Ratio autem huius rei ita habet secundum illos qui contra

te disputant. Initio fidei in Christum & conuersionis ad Deum sit fidelis membrum Christi viuum : quod in fide Christi perseuerans & conscientiam illæsam seruans manet viuum membrum. At si contingat illud segniter agere, sui curam non habere, peccato locum dare, fit paulatim semimortuum : & sic tandem progrediendo vlterius, prorsus moritur, & membrum esse desinit. Hæc tibi refutanda fuerunt, quæ tantum abest vt confutes, vt potius per distinctiones tuas stabilias. Sane *Perkinse* negligentius hæc tractasti quam rei dignitas & tua eruditio merentur.

130. *Erratum nonum.*

Erratum nonum, quod vocas, per errorem sententiæ aduersariæ impingitur : non enim hoc dicunt, neque vllo modo ex illorum sententia deduci potest. Sed hoc sentiunt *Hominem libero suo arbitrio recipere gratiam quæ ipsi diuinitus obtingit, qualiscunque illa sit.* Nam quemadmodum gratia seruat, ita liberum arbitrium seruatur, & gratiæ subiectum est liberum arbitrium hominis. Quare necessum est vt liberum arbitrium concurrat ad conseruandam gratiam datam, adiutum tamen à gratia subsequente, manetque semper in potestate liberi arbitrii gratiam datam reiicere, & subsequentem repudiare : quia gratia non est omnipotens actio Dei, cui resisti à libero hominis arbitrio non possit. Et quandoquidem res ita habet, existimant illi iidem hominem gratiam abiicere posse & deficere. Vnde vides frustraneam sumi abs te operam, quum erratum illud quod impingis sententiæ istæ, refutas. At consideremus tamen & illa eadem : forte dabitur occasio aliquid annotandi quod scitu non est indignum. *Tribuit*, inquit, *hæc sententia liberum arbitrium flexibile in vtramque partem ex gratia singulis hominibus* Sed, an tu negas liberum arbitrium esse flexibile in vtramque partem, addo & sine gratia ? flexibile enim est natura sua : & vt malo addictum in statu peccati, ita capax boni; quam capacitatem illi gratia non donat : inest enim illi à natura. At reipsa ad bonum non flectetur nisi per gratiam, quæ instar formæ est potentiam & capacitatem materiæ in actum producentis, quanquam per se sufficiens sit malum. *Augustin. de Prædest. Sanctorum cap. 5. Posse habere fidem & charitatem natura est hominum ; habere autem est gratia fidelium.* At forte male te habet, *quod singulis hominibus id ineſſe* dicatur : citra causam id ægre fers. Sensus enim est, non quod omnibus hominibus gratia illa adsit qua liberum ipsorum arbitrium ad bonum actu flectatur : sed quod omnibus insit tale arbitrium quod flexile sit in vtranque partem accedente gratia. At docent, *esse in hominis arbitrio applicare se ad gratiam datam ope vniuersalis gratiæ, vel eandem respuere impotentia naturæ corruptæ* ; inquis. sed qui hæc desideras ? vt pro *vniuersalis gratiæ* nomine *particularis* ponatur. dices : Atqui quis vnquam dixit, *hominem ad gratiam particularem datam se applicare posse vi vniuersalis gratiæ ?* neminem ita desipere posse existimo : actus enim in obiectam gratiam particularem est à libero arbitrio à gratia particulari adiuto. Illa autem, *respuere impotentia*, incommode iungitur : *impotentia* enim non *respuit*, sed eius est non accipere posse, *pranitatis* est *respuere*. Quum ergo ipse pro arbitratu tuo *vniuersalem gratiam* posueris, contra propriam vmbram depugnas. Constat enim *potentiam credendi in actum non produci, nisi per auxilium gratiæ alterius subsequentis quam particularem, seu specialem vocamus, propterea quod non, vt natura, omnibus & singulis hominibus contingat.*

Expenditur eiusdem refutatio.

131. *Loca Scripturæ.*

Loca Scripturæ quæ adfers non faciunt ad hoc propositum. Priora enim duo accommodata sunt ad probandum, quod fideles non discedant à Christo, sed adde iuxta *Augustinum* & auctorem libri de *vocatione Gentium*, fideles qui sunt prædestinati ad vitam, quibus solis perseuerantia obtingit. Loca *Augustini* docent gratiam prædestinatis præparatam, certo illorum corda mouere, neque ab illis respui : propterea quod Deus ita suadeat vt aptum illis nouit, & congruum quo persuadeantur. Et hanc ille vocat *Gratiam efficacem*, quam contra *sufficientem* idem ille semper distinguit. Tu vero *Augustinum* citans illam distinctionem

Augustini 132. 133. 134.

Distinctio gratiæ in sufficientē & efficacem vindicatur.

stinctionem satis supercilioſe reiicis. At, quibus argumentis? quia *nulla sit sufficiens gratia ad conuersionem quæ non sit efficax.* Nego, & natura ipsa reclamat tuæ adfirmationi, sufficientiam ab efficacitate distinguens. Deus sufficit multis mundis creandis, non tamen efficaciter id facit. Christus sufficiens est ad omnes homines saluandos, non tamen id facit efficaciter. At tu forte eandem tantum intelligis quæ efficere potest, & sic sine cum efficiente eadem est. At qui distinguunt inter sufficientem & efficacem, hanc definiunt quæ efficit reipsa effectum. Neque probas intentum eo quod dicis, quia *desit hominis liberum arbitrium in spiritualibus.* Esto. *At si gratia libertatem arbitrii restituat, an non tum in libero arbitrio vel agere potest sufficienter, vel efficaciter agit?* Neque ad rem facit, quod *mortui sumus, & sufficientia nostra tota est ex Deo:* qui gratiam sufficientem statuunt, id non negant. Neque *ἀδυναμία illa triplex* gratiam sufficientem tollit. Qui enim illam statuunt, dicunt gratiam sufficientem posse triplicem istam impotentiam tollere, & efficere vt homo oblatam gratiam recipiat, receptam vsurpet, & conseruet.

Conaris deinde probare ex necessitate *quintuplicis gratiæ, præuenientis, præparantis operantis, cooperantis, & doni perseuerandi,* nullam esse gratiam sufficientem, propterea quod *nulla ex quinque istis gratiis sola sit sufficiens ad salutem, verum omnes simul iunctæ sint necessariæ.* At neque illa consequentia est bona. Nulla est sufficiens gratia, quia nulla ex quinque gratiis sola sufficit: à dicto secundum quid ad dictum simpliciter non valet consequentia: item à diuiso ad non diuisum conclusio est asyllogistica. Quin & illæ ipsæ gratiæ, *præueniens* nempe & *præparans*, aut sufficientes sunt aut efficaces. *Præuenit* enim Deus sufficienter & efficaciter, *præparat* itidem sufficienter & efficaciter. Quanti possit an non idem de *operante & cooperante* gratia dici queat. Concedamus tamen illas proprie pertinere ad gratiam efficacem. Nihilominus dicent qui sufficientem defendunt, hasce posteriores paratas esse & expositas omnibus iis qui per sufficienter præuenientem & præparantem gratiam moueri se eo, quo intendit gratia, passi fuissent: & post illas ipsum quoque donum perseuerandi. Quare ista ratione sufficientem gratiam non refutasti, quatenus contra efficacem distinguitur. Ipsas vero quintuplicis istius gratiæ definitiones non examinabimus, quia id non est ex scopo huius tuæ disputationis.

Simili deinde conaris refutare eandem distinctionem. At illud multum est dissimile. *Moles* enim mouetur naturaliter & necessario adhibitis viribus grauitatem ipsius excedentibus; at nos homines mouemur secundum modum libertatis, quam Deus voluntati indidit, vnde liberum arbitrium dicitur. Posset hic non incommode adferri similitudo quam in tractatione de prædestinatione vsurpat Cardinalis *Contarenus*, oppositi isti tuo simili. Ponit in lapide duplicem grauitatem, vnam naturalem, alteram adscititiam. Vires quæ sufficiunt attollendo lapidi sola natiua grauitate vergenti deorsum, non sufficient si accesserit grauitas illa adscititia; impedieturque efficientia sufficientium virium per adscititiam grauitatem. Videmus id clare in athletis luctantibus. Conatur alterum alter attollere de terra, atque ita sublatum prosternere. Potens est vterque & leui momento id præstare antagonistæ suo, si solo natiuo corporis pondere nitatur aduersus attollentem; at quia tolli non vult, seipse quantum potest & aduersarium deprimit, robore neruorum & ossium vsus, quod longe excedit corporis ipsius grauitatem. Ita est homini agnata ex primo primi parentis peccato grauitas quæ natiua dicitur, vel dici potest. Est alia ex propria malitia hominis adscita, quæ non tam inest, quam adest, ad impediendum ne gratiæ sufficientis vires ad tollendam grauitatem natiuam id efficiant quod sine impedimenti istius positione valerent. Neque tollitur flexibilitas arbitrii nostri, aut electio nostra per concursum istorum quinque donorum, sed hoc efficitur per concursum quintuplicis istius gratiæ efficacis, vt arbitrium quod sua na-

Simile Contareni.

tura flexibile est in vtramque partem, & electio quæ inter duo libere eligere potest, certo & infallibiliter ad id inclinet, quo motio quintuplicis gratiæ impellit. Quare & illa quæ sequuntur verba corrigi velim & pro *inflexibili affectu* poni *certo & infallibili affectu*. Nisi enim id statuamus hominis adfectum alio moueri posse, etiam tum cum mouet gratia efficax, sequitur voluntatem hominis non secundum modum libertatis, sed secundum modum naturæ moueri, & sic non *liberum arbitrium*, sed *hominis natura* saluabitur. Liberum vero arbitrium, saltem quod ad vsum ipsius, tollitur per gratiam, quum gratiæ sit non tollere sed corrigere naturam ipsam, sicubi vitiosa facta est.

Neque repugnat istis quod de *promisso Spiritu* dicitur. Nam *Spiritus qui facit vt a-mu ambulemus*, non tollit libertatem arbitrii & electionis humanæ: sed ita agit in libero arbitrio, prout aptum & congruum nouit vt certo & infallibiliter moueatur. Idem de *tractu Patris* intelligi velim. Quæ sequuntur huic doctrinæ infirmandæ non faciunt. Nam per *positionem gratiæ efficacis agentis in iis quos Deus certo & infallibiliter vult conuersos & saluatos*, non tollitur gratiæ sufficientis existentia: imo nec ponitur per eiusdem positionem, id quod tu concludis. Ergo vere fideles non possunt non perseuerare. Certam enim effectus existentiam inde deducere licet, sed non necessariam. Cuius distinctionis ignoratio causa est quod *sufficientem gratiam* negandam tibi putasti.

Obiectionis prima pro grat. sufficiente refutatio expenditur.

Sequitur nunc resolutio nonnullorum locorum Scripturæ quibus illi qui gratiam sufficientem ponunt, vti solent ad illius probationem. Videris autem illos ex *Bellarmino* desumpsisse, qui isto eodem ordine illos proponit. Videamus refutationem.

136. *Ex Esa 5. duplex argumentum. Primum.*

Primus locus est ex *Esa 5*. Inde *Bellarminus duplex argumentum* desumit pro stabilimento gratiæ sufficientis. *Prima* est tale, vt id in syllogismi formam redigamus. *Qui fecit vineæ suæ omnia quæ necessaria erant vt ea fructum facere posset ille sufficientem culturam adhibuit ad fructum ferendum. At Deus. Ergo.* Maioris veritas est perspicua ex terminis. Constat enim definitione & definitio. Nam *sufficiens cultura est per quam omnia ad fructum necessaria sunt adhibita.* Minoris veritas est in textu. *Qui enim fecit omnia quæ facere debuit ad fructificationem, ille necessaria adhibuit.*

Neque posset Deus iure dicere ista verba, nisi omnia necessaria adhibuisset. *Ergo sequitur conclusio. Responsio* est per distinctionem *duplicis sufficientiæ, & duplicis vineæ, sufficientia externorum mediorum, & externa gratia. Vinea bona & mala.* At in responsionis priore parte conceditur quod illo loco probatur. Si enim externa illa media talia sunt, vt per illa sufficienter ad salutem inuitarentur & ducerentur, nisi fuissent illorum adeo peruersa & praua ingenia, vt tu loqueris, tum sequitur illa media sufficientia fuisse. Neque opus est ad sufficientiam istis mediis gratiæ tribuendam, vt accidat interna gratia certo commutans vineam malam in bonam. Imo dici potest neque internam gratiam defuisse quanta sufficiebat ad commutationem cordis, vel saltem non defuturam fuisse nisi illi peruersitate sua externa media repudiassent. Distinctio *vinea bona & mala*, ad rem hanc non facit.

Hoc enim ipsum est de quo Deus conqueritur, vineam suam ita fuisse peruersam, vt sufficienti culturæ adhibitæ respondere noluerit.

Alterum argumentum est huiusmodi *Si vinea isti non dedit Deus omnia necessaria ad proferendas vuas, tum absurde diceret Deus, expectasse se vt faceret vuas. At bene dicit & iure iuo se vuas expectasse Ergo dedit illi omnia ad proferendas vuas.* Maioris veritas est certa. *Nouit enim Deus vineam fructus proferre non posse, qua necessariis nonnullis ad fructificationem sit destituta, & si id nouit, scit etiam frustraneam esse imo stultum expectare vuas à vinea, qua vuas ferre non possit.* Minor est in textu. Sequitur ergo cõsequens, *sufficientem gratiam non defuisse vineæ.* *Secundum.*

Operæ

Quomodo Deo tribuatur exspectatio.

Operæ autem pretium est considerare, quid illa *exspectatio diuina* sibi velit, & quomodo Deo recte tribuatur. *Exspectatio*, qua actus aliquis ab aliquo exspectatur, nititur proba cognitione sufficientiq; quę inest vel adest ei, cui actus incumbit præstãdus necessario ad actus præstationem, secus irrationalis fuerit exspectatio. Ex tribulis nemo ficus, ex spineto rosas exspectat. Hæc ergo *diuina exspectatio*, nisi irrationalem illã dicere velimus, quod est blasphemum, nititur eadẽ cognitione. Neque obstat, quominus illa *exspectatio* Deo tribui possit, propterea quod per infinitatem scientiæ suæ nouit ex sufficientia istarum virium nullum effectum secuturum. Illa enim scientia omnino non præiudicat sufficientiæ causarum, qua nititur exspectationis æquitas & ratio. Verum quidem est illam scientiã efficere quominus Deus falli possit. Fallitur autem exspectans qui frustra exspectat, & cuius exspectationi non respondet euentus. Vnde concludere erit procliue *exspectationem* Deo nonnisi per *ἀναφορὰν ad fructus* attribui. Verum & hoc concesso, *nihilominus* sequetur ex eo quod Deo exspectatio licetsi proprie tribuitur, vires *sufficientes* a se fuisse illi à quo actu exspectabatur. Sed, si in exspectatione non tantum illam cognitionem, verum & summum desiderium consideremus, quo, cui exspectatio tribuitur, fructuum productionem postulat, isto respectu Deo propriissime exspectatio tribuetur. Nihil enim æquè desideratur ab hominibus, nulla re æquè delectatur. Quod etiam ista parabola planissimè est expressum. Redeamus.

Instantia Perkinsi.

Ad secundum istud *argumentum* nihil dicit *Perkinsius*, sed aliam instantiam ponit quam sibi facilius refutabilem existimauit. Sed & illam cum responsione introspiciamus. Instantia est: *Si gratiam proferendi fructus non dedit, quæ tamen non niſi ſpo donante haberi potest, tum habet Deus iuſtam cum Iudæ expoſtulandi cauſam.*

Examinatur ad ran. data Reſpon.

Responsio est *per negationẽ consequentiæ*, cuius negationis triplex adsignatur ratio. Prima est, *quia non debet gratiam, nomini enim est obligatus.* Secunda, quia *acceptam in primis parentibus abiecerunt.* Tertia, quia *obiectam non expetunt de nouo, nec curant.* Imo potius rem bene pensitanti vna est ratio, sed tribus istis partibus constans. Nam causa cur Deus iure expostulare possit cum non ferentibus fructum, hæc est, *quod gratiam ad id ſufficientem habuerunt, ſed reiecerunt*: cui causæ confirmandæ & adstruendæ additur, *quod Deus non teneatur ſecundo dare gratiam, & quod, etiamſi teneretur, tamẽ non negauerit cupientibus, ſed non det non cupientibus, imo nec curantibus de gratia.* Causa ista iustæ expostulationis examinãda est, & quidem tanto diligentius, quanto frequentius vsurpatur. Quæritur igitur, *an Deus poſſit iure expoſtulare, quod fructus bonos non edant illi, qui gratiam ad iſtos producendos neceſſariam in primis parentibus acceptam abiecerunt, ſeu potius amiſerunt, Deo illam iuſto iudicio auferente.*

An Deus fructus poſſit poſtulare ab iis qui gratiæ horſum neceſſaria deſtituuntur.

Ad thematis illius tractationem necesse est, vt primum dispiciatur, *an Deus fructus poſtulare poſſit, ab iis qui gratiam ad iſtos producendos neceſſariam in primis parentibus acceptam punitione Dei amiſerunt*, hoc est, *qui gratia neceſſaria ſunt deſtituti, licet ſuo ipſorum merito?* ex quo facile sequetur solutio quæstionis, an possit iure postulare cum istis talibus, si fructus non producant? Ad primum igitur quod attinet: Omnis postulatio diuina qua à creatura aliquid postulat, lege præscribitur. Lex autem duabus constat partibus, mandato & sanctione. Mandatum quo actus præscribitur vel vetatur, hoc non debet superare vires eius cui mandatum ponitur. Sanctio continet promissionem præmii obedienti, denunciationem pœnæ transgressori factam. Vnde constat, duplex esse legis postularum, obedientiæ & pœnæ, obedientiæ est prius & absolutum: pœnæ est posterius; & locum non habet, nisi quando obedientia præstita non est. Vnde & duplex est satisfactio legis, vna qua præstatur obedientia lege præscripta; altera, qua persoluitur pœna à lege inobedientiæ posita. Qui alteram soluit, ille à legis altero postulato immunis est. Qui itaque pœnam soluit lege positam, ille immunis

porro

porro est obligatione obedientiæ præstandæ. Hoc generatim de pœna quacunque verum est. Quod si pœna inobedientiæ posita in se comprehendat priuationem illius gratiæ sine qua lex præstari nequit, tunc tanè dupliciture videtur ita penitus immunis esse ab obligatione obedientiæ, tum quia pœnam passus debitam, tum quia orbatus illis viribus sine quibus lex præstari nequit, & orbatus per actum punitionis à Deo ipso legislatore peractæ, quod emphatim habet. Ita enim excluditur illa ratio quam nonnulli adferunt, dicentes, seruum teneri domino præstare obsequium siue seruitium, etiamsi manus sibi ipsi amputarit sine quibus id præstare nequit. Est etiam dissimilis ratio. Nam culpa & peccatum seruiin eo consistit quod ipse sibi manus præciderit, ibi vero Deus ipse legislator aufert vires, propterea quod iis non sit vsus qui acceperat: iuxta dictum, *Habenti dabitur*, &c. Imo seruus ille meritus est pœnam isto maleficio, quam si persoluat, non potest Dominus ab illo postea seruitium postulare non præstabile sine manibus. Videtur ergo concludendum quod Deus fructus postulare non possit ab iis, quibus ipse, licet ipsorum merito, ademit vires, necessitas ad fructus proferendos. Persistamus in arboris similitudine. Arbor quæ fructum non fert, meretur excidium: at vbi isto supplicio affecta est, nemo vllo iure ab illa fructum postulare potest.

An cum talitus si fructus non ferant, possit expostulare.

Hinc ergo sequitur secundum: *Deum non posse iure expostulare cum illis, qui fructū non producunt, si gratia ad id necessaria ipsa punitione Dei sunt destituti.* Neque ad rem facit, quod Deus non teneatur illis restituere gratiam. Nam sicuti non tenetur restituere gratiam, ita non potest postulare actum obedientiæ: & si vult actum postulare, tenetur restituere gratiam sine qua actus non est præstabilis. Sic neque hoc ad rem facit, quod amissam gratiam non expetant. Eo enim bis merentur non recipere gratiam, tum quia sua culpa amiserunt, tum quia amissam non expetunt: sed eo ipso non accipit Deus ius postulandi actum sine illa gratia non præstabilem. Hæc ad responsionem instantiæ oppositam.

Secunda obiectio.

Obiectio, secunda est ex loco *Matth.* 23. *Quoties volui congregare filios, at tu noluisti.* Ex quo loco *Bellarminus* ita argumentatur ad probandum esse aliquam gratiam sufficientem. *Si non iuuit Christus Iudæos vt possent velle, quos sciebat per se non velle, tum non potuit iure conqueri de nolentibus. At iure conqueritur de nolentibus. Ergo iuuit eos vt possent velle. Nititur ista argumentatio nec inepte, quod nemo iure conqueri possit de iis qui, quod actum non præstiterit quendam, ad quem præstandum vires sufficientes non habuit.*

Examinatur prima resp.

Responsio tua ad illam obiectionem est *duplex. Prior* quæ est per distinctionem voluntatis *beneplaciti & signi* ad rem obiectionis prorsus non facit. Neque enim dicit *Bellarminus* Christum voluisse illos colligere voluntate beneplaciti, sed aperte negat, & ex ipso loco id cōprobari posse affirmat. Nam collectio quæ fit per voluntatem *beneplaciti*, non sufficiens modo est, sed & efficax. Esto ergo collectio ista per voluntatem quæ *signi* dicitur, sed & ex eo sequitur id quod concludit *Bellarminus*. Nullo enim modo volendi vult colligere, si non adiuuet, vel adiuuare paratus est vt possint velle & ipsi quos vult colligere: adeoque falsum est id quod dicitur, *Deum posse velle voluntate signi Iudæos colligere, licet non adiuuet vt possint velle & ipsi.* Huius enim voluntatis necessarium consequens siue effectum est auxilium sufficiens, quo & ipsi Iudæi velle possint. Contradicentia autem sunt licet indirecte, *vult colligere, & non vult dare auxilium sufficiens quo possint velle colligi Iudæi, qui nisi volentes colligi non possunt.* Addis huic responsioni id quod ad primam obiectionem quoque dictum fuit, quare non necesse vt hic repetatur.

Secunda.

Secunda responsio est, *quod Christus hic non loquitur vt Deus, sed vt Minister circumcisionis.* Esto voluit ergo illos colligere vt Minister circumcisionis, & quidem talis Minister, qui potestatem habebat baptizandi Spiritu sancto. Declarat ergo ille

sua voli:tione se gratiam illis sufficientem aut dedisse, aut dare paratum esse, citra quam colligi non poterant. Verum in loco *Esa.5.* Deus ipse loquitur, qui potens est efficaciter emollire & conuertere corda, & inquit; *Quid amplius faciam vineæ meæ?* Respondebit quis ex sensu istius tuæ responsionis: emolliuisses corda & conuertisses illos & hoc decuit te facere. Nam Deus es, & ibi locutus vt Deus. Absurda igitur & inconuenientia soluendæ obiectioni est ista distinctio. Videmus sane quam infirmis fundamentis nititur sententia ista, quæ alias responsiones ad soluenda obiectamenta probare nequit.

138. *Tertia obiectio.*

Tertia obiectio ex 7. capite Actorum: Vos semper resistitis Spiritui sancto. Ex quo loco dupliciter argumentatur *Bellarminus.* Primo. *Quibus non inspirantur bona desideria, illi non possunt dici resistere Spiritus sancto. At Iudæi dicuntur restitisse. Ergo bona desideria illis inspirata quibus poterant conuerti.* Secundo *Qui non possunt non resistere, illi iure argui non possunt quod resisterint. At iure redarguuntur Iudæi à Stephano. Ergo potuerant non resistere:* & per consequens ex vtraque conclusione deducitur, *habuerunt gratiam sufficientem ad non resistendum, imo ad assentiendum Spiritui sancto* Posterior probatio est fatis manifesta. Aduersus priorem quanquã aliquid dici possit, tamen leui additamento & illi robur dari posset aduersus quasuis contradictiones.

Ex Act. 7. duplex argumentum.

Examinatur Resp. Perkinsi.

Sed responsionem tuam videamus: illa tota inepta est, & partim prorsus ridicula. Fatetur enim *Bellarminus* hoc non dici *quoad efficacem operationem Spiritus.* Nam distinguit aperte inter *sufficientem & efficacem* gratiam siue operationem. Imo hoc ipsum agit istis locis adductis vt doceat cõcedendam esse partitionem auxilii specialis in sufficiens & efficax. At dicitur quoad externum *ministerium* prophetarum. Sane. Sed *ministerium* per quod Spiritus sanctus vult operari: secus qui illi se opponit, Spiritui sancto resistere nequit. Subordinata sunt illa, & hucusque coniuncta, vt Spiritus per ministerium, saltem sufficienter velit operari. *Lombardi* interpretatio vere digna est Lombardo Scholasticæ Theologiæ parente & indigna quam tu *Perkinse*, in tanta Euangelii luce proferas citra acrem reprehensionem, refutationem illius non addo, quia interpretationis peruersitas prima fronte adparet intuentibus.

Locus quartus quam tu *obiectionem tertiam* fecisti; est ex *cap.3. Apocalypseos. Ego sto ad ostium & pulso.* Hinc *Bellarminus. Qui ostium pulsans certo sciens neminem esse intus qui aperire possit, ille frustra pulsat, imo stultus est. At absit vt hoc de Deo cogitemus. Ergo, quum Deus pulset, certum est hominem aperire posse, & per consequens habere gratiam sufficientem.* Responsio tua Perkinse aduersus Bellarminum non pugnat, neque enim ille inde concludere vult *gratia vniuersalitatem*, sed *esse quandam gratiam sufficientem* cui tu non contradicis. An vero illa sufficiens gratia vniuersalis sit, hoc est, omnibus in vniuersum & singulis hominibus contingat, alio loco disputatur à Bellarmino: cuius sane ego non suscepi defensionem, neque velim, sed necesse est vt veritatem amemus à quocunque demum dicatur.

Quarta obiectio.

Decimum erratum est tibi, quod *illa hypothesis* quam *oppugnas secum pugnet*: validum sane confutationis genus. Sed quomodo commonstras, Sententiam illam cõtrarietate laborare? imprimis impingis illi iniuria quod sentiat *Deum statuisse omnia natura & gratia adiumenta conferre omnibus*, qui possit? quum fateatur, *gratiam esse aliquam efficacem quam Deus non impartiturom nibus.* Imo tu tibi in explicatione illius non constas. Dicis enim illum dicere, *Deum omnibus conferre omnia adiumenta*, & postea dicis illum dicere, *quod Deus non omnibus det vt actu perseuerent, sed tantũ vt possent perseuerare, vel velle perseuerare.* An inter omnia adiumenta nõ est ipsum donũ actualis perseuerantiæ. Quomodo vnum & alterũ affirmabitur sine contradictione? Corrige errorem, vbi correctus, videbis te debuisse dicere de gratia illa efficaci, *sine qua nemo actu salutem consequitur.* At vero non deest Deus illis quibus dat gratiam qua possunt saluari, licet non det gratiam

Erratum decimum.

qua actu saluantur. Verba illa, *perseuerando, salutem consequi*, ita essent ponenda, *perseuerare & salutem consequi*. Confundis per errorem actum cum potentia, efficacitatem cum sufficientia.

Vndecimum erratum.

Vndecimo sententiæ isti impingis *quod hæreses olim damnatas interpolet*, nempe *Pelagianorum*, quod tamen postea ipse videris lenire, eo quod *Pelagiani* bene agendi facultatem vel naturæ in solidum, vel ex parte tantum gratiæ tribuerint; hæc vero sententia gratiæ in solidum. Sed reprehendis, quod *gratiam vniuersalem faciat, atque ita se magis inuoluat.* Sed de eo aliquid antea dictum. Quanti autem refutatio tua? Quid enim si quis dicat omnes in vniuersum homines habere potentiam credendi & salutem consequendi si velint, & hanc ipsam potentiam esse naturæ hominum diuinitus collatam, quo tuo argumento confutabis illam? non enim inde sequitur, *naturam & gratiam æque late patere.* nam posse credere naturæ est, credere gratiæ. Sic & posse velle atque velle se habent. *Deus efficit in vobis, &c. vobis datum vt credatis.* In eo autē veritati iniuriam facere videris, quod Pelagianum esse dicas, *hominem posse nolendo gratiæ resistere.* Nulla Scripturæ pagina est quæ hoc non doceat. An homo stipes est qui per puram putam necessitatem naturalem assentiatur gratiæ? Sed falsum, homo ergo libere consentit, & propterea potuit non consentire, id est, resistere. Quorsum alioquin minæ & promissiones? Hominem posse *gratiam Dei volendo sequi*, de potentia remota explicatum, & quæ pure passiue se habeat, & alio nomine capacitas dici potest ad recipiendam potentiam actiuam & propinquam, qua quis velle potest assentiri gratiæ, non est Pelagianum. Vtinam qui hodie prædestinationis dogma tractant, sententiam suam *fatalem necessitatem* non inducere probent. *Catholici* hoc olim fecere. *Par crimen* quod illis & hisce impingitur *non indicat parem causam.* Fieri potest vt illi ab hisce discesserint, & ita doctrinam tueantur obnoxiam obiectamento huic.

Vltimum et ultimum.

Vltimo obuicis *hypothesin hanc conuenire cum sententia pontificia de prædestinatione*, esto sane: An propterea falsa? Tu proponis quidem illam, sed non refutas, at putas tam absurdam esse, vt proposuisse sufficiat, & explicationem vice refutationis sufficere. Sed quid si defendēdam istā sententiam suscipiat quis, quomodo refutares? Experiamur. *Deus præuidit ab æterno hominum naturas & peccata, hac præuisa præcedit decretum quo statuit Christum dare Saluatorem mundo. Præuisa peccatorum, inquam, plerorumque, nam peccatum crucifixionis Christi non præuidit, nisi post decretum illud iam factum.* Negligenter itaque explicuisti sententiam istam, qui hæc non discernas. Inde decreuit Deus, *dare propter Christum gratiam sufficientem qua saluari possint homines*, an omnibus? hoc non dicunt Pontificii. iam *prædestinauit ad vitam quos præuidit in gratia vitam finituros, qua ipsis Dei prædestinatione fuit præparata*, hæc tane non abeunt ab Augustino.

Theorema tuum est: *Deum non reuelasse Christum omnibus hominibus & singulis.*

Ad prædestinationis & gratiæ singularitatem adstruendam, non magnopere tibi seruit Theorema istud hoc: eo quod illi contra quos disputas etiam suppositā illius veritate duplici tibi occurrunt ratione. 147.148. *Respondetur ad propositum theorema duplici-ter.*

Prima est, causam cur Deus non omnibus & singulis hominibus Christum reuelet, hanc esse, quod parentes illorum verbum Euangelii repudiauerint: quo pacto fuit & parentes & posteros ire in vias suas, idque tanto tempore quanto iustitia Dei & ipsorum peccata videntur postulare. *Primo.*

Secunda est, quod interea dum Christi cognitione destituuntur, non tamen sine testimonio Deus se reliquerit, sed & illo tempore aliquam veritatem de potentia & bonitate sua illis patefecit, legem quoque mentibus insculptam conseruauerit: quibus bonis si recte vsi fuissent, saltem ex conscientia maiorem ipsis gratiam concessurus fuisset, secundum illud, *habenti dabitur.* Eorum vero abusu vel non vsu indignos se fecerunt etiam ista Dei misericordia, & propterea inexcusabiles, & sine lege *Secundo.*

damnan-

damnandos per cogitationes ipsos accusantes. Act. 14. & 17. Rom. 1. & 2. Cæterum quod Deus promissionem de Messia vlli hominum absconderit ante istam repudiationem, ex Scripturis probari non potest. Imo contrarium euinci potest ex iis quæ de *Adamo*, eiusque posteris, & *Noacho* & eius liberis in Scriptura narrantur. Paulatim autem venit defectio, & Deus tunc non tenetur singulis momentis nouam reuelationem mittere hominibus, qui nec illa reuelatione quam adhuc habent, recte vtuntur.

Consectaria. Et hinc patet quid de *consectariis* istis iudicandum sit.

Ad *primum*, causa *non reuelata omnibus hominibus promissionis de benedicto semine*, est tum culpa parentum repudiantium illam, tum ipsorum qui veritatem quam habuerunt in iniustitia detinuerunt.

Ad *secundum*, eadem est responsio.

Ad *tertium*, *Omnes homines aliqua vocatione vocantur*, nempe per istam testificationem Dei, qua adduci possunt vt palpando Deum inueniant, & illa veritate quam in iniustitia detinent, hoc est, cuius in se effectum impediunt: & illa legis in mentes inscriptione, secundum quam cogitationes habent ipsos accusantes. Hæc autem vocatio quanquam salutaris non est, vtpote ex qua salus immediate obtineri non possit, tamen præcedanea potest dici salutaris, qua Christus offertur: quæ ipsam recte vsurpatam ex Dei misericordia, sit consecutura.

Ad *quartum* dicitur, quod *nemo dixit regulam prædestinationis esse præscientiam fidei vel infidelitatis*, ideoque frustra id impugnatur. Verum quod aliqui damnentur per solam legem, id ratissimum est, & propterea propter ipsorum impœnitentiam, quanquam non propter Christum repudiatum.

APPENDIX

Ad superiorem libellum : continens Tractatiunculam materiæ congeneris , Analysin, videlicet , breuem Noni capitis Epistolæ Pauli ad Rom. ante multos annos à IACOBO ARMINIO *scriptam ad* GELLIVM SNECANVM, *cum primum Isagoge ipsius in idem hoc caput in lucem prodiisset : circa quod tempus* ARMINIVS *hoc ipsum caput Amstelodami pro concione recenter pertractarat.*

Eximio Dei viro *Gellio Snecano*, Symmistæ in Christo dilectissimo, salutem & bene per Christum agere precor,

IACOBVS ARMINIVS.

NOn facile dixerim, Vir præstantissime quanto affectus sim gaudio ex commentarii tui in 9. cap. Epist. ad Rom. lectione & seria meditatione. Quum enim viderem te idem in scopo Apostoli & præcipuorum argumentorum tractatione animaduertisse , quod non ita pridem commisso mihi populo publice in eiusdem capitis explicatione proposueram ; valde in ista sententia sum confirmatus : tum quia plurimum tuo iudicio tribuo, tum quia id probum ex adiunctis rationibus cognoscebam. Itaq; non possum, quin pro gratiarum actione vicissim tibi summatim transcribam, quibus ego vestigiis in eiusdem cap. explicatione institerim , & quæ me causæ impulerint istum tramitem inire : non quo mutuum consensum tecter tantum, sed & confirmẽ, quantum in me erit. Ingenue fateor, semper mihi istum locum densissimis obsitum tenebris visum fuisse, difficillimæque explanationis, quoad per hanc viam lux immissa tenebras discuteret , suaque claritate locum illustratum intellectui perspiciendum præberet Sed ad rem venio ipsam. Initio quod ad scopum, is idem est, qui totius Epistolæ ; *Euangelium , non legem, esse potentiam Dei ad salutem , non operanti sed credenti* : *Quia in Euangelio sit patefacta iustitia Dei, qua per fidem in Christum apprehensam , salus obtineatur.* Hoc autem caput suas partes agit in confirmationem istius propositionis, & quidem peculiares. Tuetur enim illam aduersus obiectiones Iudæorum, qui omnibus viribus eam, vt sibi noxiam & iniuriam , conabantur euertere : atque ita tuetur aduersus incursus , vt magis magisque eam stabiliat , & per refutationem obiectionum, anteiactis fundamentis robur & firmamentum addat, ab ipso *diuino verbo & proposito*, quod Iudæi strenue pro se ad Paulini dogmatis demolitionem torquebant. Hunc esse scopum ipsa cohærentia commonstrat : cuius ratio perenda, partim ex propositione hac antecedente, *Iudæorum plerique sunt reiecti*, quæ inclusa est proœmii propositione hac, *velim ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, &c.* partim ex consequentis negatione; *nequetamen inde sequitur verbũ Dei excidisse.* Quæ duo vnico enuntiato comprehensa, per discretionem efferentur hoc pacto : *Quanquam Iudæorum plerique sunt reiecti, tamen verbũ Dei propterea nõ excidit.*

Scopus huius capitis idem est quẽ totius Epistolæ, quo Apostolus hoc caput contendit refutando obiectiones Iudæorum.

Vnde:

Vnde luce clarius apparet, oppositam isti negationi affirmationem Paulo à Iudæis fuisse obiectam, vt dogma illud Pauli, vnde tam absurdum sequeretur consequens, per antecedentis istius interpositionem (quod immediate ex dogmate isto Pauli sequebatur) falsitatis conuincerent, & tanquam absurdum refutarent, hoc pacto: *Si Iudæorum plerique sunt reiecti, tum verbum Dei excidit: At fieri non potest vt verbum Dei excidat: Ergo Iudæorum plerique non sunt reiecti.* Quomodo autem hoc faciat aduersus Apostolum? Proposuerat ille dogma quod necessario Iudæorum magna ex parte reiectionem inducebat, nempe *de iustitia & salute per fidem in Christum non ex operibus legis obtinenda.* Hinc concludere Iudæis promptum erat; *Si iustitia & salus constant fide in Christum quem Paulus prædicat, tum sequitur magnam Iudæorum partem esse reiectam à fœdere.* Ratio consequentiæ: *Quia Iudæorum plerique in Christum non credunt. At falsum est Iudæorum plerosque à Deo esse reiectos: sic enim exciderit verbum Dei: Ergo Apostoli Pauli dogma id, vnde istud consequens deducitur, est absurdum.* Hanc obiectionem, casum & internecionem suo dogmati minitantem, refutandam sibi Apostolus putauit; docendo principium illud indubitatum, quod Iudæi tanquam fulcrum suæ obiectioni præstruebant, suæ causæ non tantum non obesse, verum etiam insigniter patrocinari. Cæterum statur quæstionis inter Apostolum & Iudæos controuersæ ritè est constituendus. Id enim magnum toti negotio adferet momentum. Ille non est: *An Iudæorum plerique sint reiecti*; neque, *an verbum Dei excidere possit.* Hoc enim Apostolus fatetur nefas esse vel cogitare: illud postea apertis Scripturæ testimoniis comprobabit: At ex vtroque quæstio est constituenda: *An verbum Dei exciderit, si Iudæorum plerique sint reiecti.* Sed neque hoc satis. Nam istius quæstionis solutio totam disputationem non absoluit, neque omnes difficultates exhaurit. Fac enim id Apostolum argumentorum vi obtinere: fieri posse vt nonnulli, imo pleriq[ue] [illegible]orum sint reiecti, & nihilominus firmum maneat verbum Dei; annon superet hæc quæstio: *Vtrum verbum Dei non excidat, si illi ex Iudæis sint reiecti, qui ex lege summo zelo iustitiam sectantur?* Sane. Facile enim erit Iudæis excipere ad illius quæstionis solutionem: vtut firmum maneat verbum Dei multis Iudæorum reiectis, nos tamen sub eorum numero comprehendi non possumus, quin irritum fiat verbum Dei. Itaque qualitas ista adiecta totum statum quæstionis complebit hoc pacto:

An non verbum Dei irritum fiat, si illi ex Iudæis, qui non ex fide sed ex lege iustitiam quærunt à Deo reiiciantur.

Hæc enim quæstio scopo est accommodata: huius solutio disputationem finit, & difficultates omnes exhaurit; hanc Apostolus tractat; vt patet ex argumentis, quæ adfert ad eius solutionem. Neque enim id à quæstione est seiungendum, quod quæstioni occasionem dedit, & cuius refutandi causa principium illud de verbi Dei constantia à Iudæis est adductum: quodque Apostolus aduersus Iudæos conatus est quam maxime asserere. Hoc itaque in quæstione hac maxime attendatur; *an non verbum fœderis cum Iudæis initi fiat irritum, si Apostoli dogma de iustitia & salute ex sola fide in Christum, non ex lege aut operibus legis obtinenda, locum inueniat, & pro salutis fundamento habeatur.* Quantum autem inter duos istos illius quæstionis status interfit, & cuius ista differentia sit momenti, facile vides. Quæstio enim ista hoc modo proposita, *an non verbum Dei irritum fiat si Iudæorum plerique reiiciantur*, hac responsione tolli potest: *Deum quidem verbo promissionis omnes Iudæos inuitare & vocare ad fœderis communionem, sed tamen æterno suo decreto & proposito constituisse reipsa istius facere participes nonnullos tantum ex Iudæis, reliquis præteritis & in priore statu relictis.* Quam etiam nonnulli dicunt summam esse Apostolicæ responsionis ad propositam quæstionem.

At quæstio hoc postremo [illegible] posita: *Annon verbum Dei* [illegible]

Obiectio principalis Iudæorum, ex Pauli doctrina sequi verbum Dei excidere.

Eius occasio.

Itemque latior explicatio.

Inquiritur in statum controuersiæ inter Apostolum & Iudæos, remouenturque insufficiens & non accommodatus scopo.

Adsignatur verus scopoque accommodatus.

Ostenditur diuersitas vtriusque status ex diuersitate responsi quo ad quæstionem illo vel hoc modo conceptam respondendum est.

illi ex Iudæis; qui non ex fide, sed ex lege iustitiam quærunt, à Deo reiiciantur, non nisi hoc responso solui potest: *Deum illo ipso uno verbo & sermone promissionis significasse, se illos tantum ex Iudæis filiorum nomine censere, qui iustitiam & salutem ex fide essent sectaturi, istos vero qui ex lege eandem sectarentur, extraneorum, loco habere.* Duo autem ista responsa plurimum differunt. Priore enim Decretū prædestinationis iuxta sensum Bezæ & aliorum definitur; posteriore iuxta tuum. Sed absit ideo talem à me proponi quæstionem vt aliquam tuam vel meam super prædestinationis decreto sententiam, isto responso confirmem, quod solum video aptum esse tali quæstioni soluendæ. Verum ipse locus inspectus declarabit quæstionis statum esse illum, quem dixi: si tamen ex argumentis ad quæstionem tractandam adductis & conclusione, rectum de quæstionis statu iudicium fieri queat: quod nemo, qui vel πρωτοτυπίαν a limine salutauerit, inficiabitur. Illa igitur in Apostoli responsione consideremus.

Negat Apostolus ex sua doctrina sequi verbum Dei excidere priore parte v. 6.

Primo negat Apostolus consequentiam, id est, consequentis istud, *verbum Dei excidit*, ex antecedente illo, quod Iudæi posuerunt, vllo modo consequi: his verbis: *Non quod excciderit*, vel *fieri tamen non potest vt excciderit verbum Dei.* Subiungit deinde negationis rationem, & implexam rationi probationem ex scriptura ἀναγραφικῶς, & dictata à Deo, & ab Apostolo explicata.

Ratio negationis reliquo v. 6. & seqq.

Ratio est à distinctione Iudæorum, & duplici eorundē genere, respectu huius verbi & propositi diuini: vel à duplici semine Abrahami, quorum vnum tantum verbo isto & proposito comprehendatur. *Non enim* (inquit) *omnes qui ex Israele sunt, sunt Israel, neque quia semen Abrahæ, omnes sunt filii*: sed sunt inter eos alii *filii carnis*, & alii *filii promissionis*: vnde concluditur: Si verbum Dei omnes ad vnum Israelitas non comprehendat, id nō excidere, etiamsi aliqui ex illorū numero reiiciantur: & multo minus, si illi reiiciantur quos constat verbo ipso nunquam fuisse comprehensos. Quod omnino addendum fuit, aut quæstioni nullo modo potuit satisfieri; imo & additum fuit ab Apostolo, vt apparet. Neque enim tantum dicit, non omnes esse comprehensos sub verbo isto; sed & describit quinam sint isti qui filiorum loco habeantur à Deo, & qui isto nomine non censeantur. Nam *filii carnis* à fœdere alieni, & *filii promissionis* fœderis participes ab Apostolo appellantur. Vnde talis conclusio fieri potest obiectionis Iudaicæ refutatoria.

Syllogismus refutatorius obiectionis Iudæorum principalis; cum aliqua retorsione.

Si verbum Dei solos filios promissionis comprehendit, exclusis filiis carnis; tum sequitur verbum Dei non excidere, etiamsi filii carnis reiiciantur: imo excideret si admitterentur isti qui descriptione ipsa conditionis fœderis excluduntur.

At verbum Dei solos filios promissionis comprehendit, exclusis filiis carnis.

Ergo verbum Dei non excidit, etiamsi filii carnis reiiciantur, &c.

Et per consequens, *verbum Dei non excidit si Iudæorum plerique sint reiecti, modo illi ipsi sub numero filiorum carnis comprehendantur*, quod ita esse patet ex descriptione filiorum carnis.

Quinā sint filii carnis & promissionis ex sensu Apostolico.

Nam *filii carnis* Apostolo hoc loco sunt, qui *per opera legis iustitiam & salutem consectantur*. Et de huiusmodi valet consequens, ex dogmate *de iustitia & salute per fidem in Christum* cōsequenda deductum. Ex eo enim non sequitur, *Iudæos aliquos esse reiectos, nisi cum hac nota*, vtpote *qui in Christum non credunt*, sed ex lege *iustitiam sectantur. Filii* vero *promissionis sunt illi, qui fide in Christum iustitiam & salutem quærunt.* Quæ filiorum carnis & promissionis descriptio ex Scripturis ita est plana, vt probatione longiore non indigeat. Fundamenta autem probationum ex cap. 4. 9. 10. huius epistolæ peti possunt, etiam ex cap. 3. & 4. epist. ad Galatas, vt tu annotasti, & ego populo cum hæc tractarem proposui. Ex hac itaque quæstionis tractatione patet, illam isto secundo modo cum reiectorum qualitate fuisse proponendam.

Probatio adsumptio Syllog. refutatorii ex aliquot Vet. Testam. locis allegorice siue typice accōmodatis.

Iam vero probatio istius rationis est considerandā, quæ quidem est assumptio refutatorii syllogismi. Propositionis enim consequentia per se est clara & manifesta.

Probat

Probat igitur Apostolus verbum promissionis & fœderis solos filios promissionis complecti, exclusis filiis carnis, idque *duplici typo*, vno ex domo *Abrahami*, altero ex *Isaaci* familia desumpto. Duo autem vtrique probationi sunt præsupponenda, ambo Apostolica nixa autoritate, quæ nobis debet esse sacrosancta. Vnum quod *Ismael & Isaac*, *Esau & Iacob* non in se se, sed vt *typi*, istis quos adfert locis, sunt considerandi. Alterum, quod vt *typi filiorum carnis & promissionis*. Neutrum enim probat Apostolus, sed vtrumque sumit, nec iniuria. Certo enim certius est ex ipsis locis inspectis ita esse vt Apostolus inquit Gal. 4. ἀλληγορούμενα, & primum sensum, quem Deus illis locis significare voluit, esse, non litteralem, sed, allegoricum. His præsuppositis, vis argumenti Apostolici est in typorum & antytorum conuenientia, quæ tanta est quanta immutabilitas & constantia illius, qui istos voluit esse typos istorũ antityporum. At obseruandum conuenientiam istam non esse in vno tertio vniuoce sumpto, sed in σχέσει & habitudine vnius ad alterum mutua, semper seruata propria typi & antitypi differentia. Quod moneo ne quis putet necessum esse, vt is qui repræsentat filios carnis, sit ipse filius carnis eiusdem definitionis modo. Nunc ad singula. Probatio ex primo typo nititur his duobus Scripturæ locis; *In Isaac vocabitur tibi semen*, & *hoc tempore veniam & erit Sara filius*. Ex quibus ita concluditur præsupposita ista conuenientia.

Typus notatur duplex, vnus in familia Abrahami, alter in Isaaci.

Fundamentum prioris typi v. 7. & 9.

Conclusio ex priore parte typi prioris.

Isaac censetur in semine.
Isaac est typus omnium filiorum promissionis.
Ergo omnes filii promissionis censentur in semine.

Propositio est his verbis comprehensa; *In Isaac vocabitur tibi semen*. Assumptio partim istis, *Promissionis enim sermo est iste: Hoc tempore veniam & erit Sara filius*; partim ista conuenientia, de qua est dictum. Verum non tantum concluditur omnes filios promissionis censeri in semine, sed & *solos*. Ista enim quæ de Isaaco dicuntur, ad exclusionẽ faciunt Iudæis, quod significat Apostolus per aduersatiuam particulam: *Sed* adiunctam membro superioribus negationibus opposito, *sed in Isaac vocabitur tibi semen*: vnde ita concluditur:

Ismael non censetur in semine.
Ismael est typus omnium filiorum carnis.
Ergo nulli filii carnis censentur in semine.

Conclusio ex posteriore parte typi prioris.

Scio quidem in ista figura non concludi nisi particulariter; at finitas conclusionis nititur conuenientia quæ est inter typum, & id quod typo adumbratur per immutabilem Dei voluntatem. Et scimus per necessitatem materiæ sæpe concludi, quod per formam syllogisticam concludi nequit. Hic multa nobis dicta sunt de congruenti mutuæ istius inter *Ismaelem & filios carnis*, *Isaacum & filios promissionis*, affectionis ratione: quo pacto per vtriusque natiuitatem commode id significatum, quod Apostolus typo isto præfiguratum dicit. Sed non puto opus esse hic illa repetere, quia explicandæ sententiæ tantum, non confirmandæ seruiunt, quæ nobis Apostolica autoritate est satis comprobata; nempe *filios carnis* per *Ismaelem*, *filios* vero *promissionis* per *Isaacum* significari.

Sequitur nunc alter typus ex *familia Isaaci* desumptus; quo Apostolus dicit idẽ quod priore, declaratum esse, quum dixit: *neque id solum, sed & Rebecca*, &c. Itaque ad eundem finem locus adductus eidem scopo conuenienter est explicandus. Tria autem hic ordine consideranda. *Primò* circumstantiæ quædam huic typo peculiares, quę multum ponderis Apostolicæ probationi adferunt; & quibus præuenit Apostolus, quidquid aduersus typum priorem causæ suæ noxium, adferri a Iudæis posse præuidebat. *Secundò*, verbum Domini quod fuit ad *Rebeccam*, quod typica comprobatio continetur, illustratum ab alio loco posterioris Prophetæ. *Tertiò*, explicatio quam Paulus προθέσεως & fine & scopo istius diuini oraculi adfert. *Quod ad primum*, poterant Iudæi aduersus typũ priorem obiicere, non mirum esse, si *Ismaele* repudiato *Isaacus* esset à Deo in filiũ adoptatus; tũ quia *Ismael* esset nat' ex *ancilla*, *Isaac* ex

De secundo typo, locis, quibus nititur v. 10. 11. 12. 13.

Ad eius ponderis rem intellectum tria notanda.

Primo circumstantia quædam illi peculiares.

ex *libera*, tum quia, antequam Deus id *Promissionis verbum Sara* annunciaret, *Ismael* iam natus erat, & ea perpetrasse poterat, quæ illum indignum isto honore & fœlicitate facerent. Hisce occurrit Apostolus, & ad primum respondet, rem in *Esauo & Iacobo* aliter habere qui ambo *eodem patre & eadem matre*, imo & *eodem partu sint editi* Ad alterum: Illud *Rebeccæ* dictum, quum adhuc gemellos in vtero gestaret, & propterea, *nondum natis pueris, quumque nihil boni vel mali fecisse poterant*, quo ille reiici, hic adoptari mereretur. Ita scilicet his circumstantiis Iudæis adimitur, quidquid pro se aduersus priorem typum excipere poterant, se, nempe quum ex libera nati essent, & salutem suam per legem quærerent, nullo modo in reiectorum numero posse recensen. *Nunc ipsum oraculum considerandum*, quod breuiter ita habet: *Maior seruiet minori*: explicaturque Malachiæ loco, *Iacobum dilexi, Esaum odio habui*; idque vt constet maioris seruitutem coniunctam cum odio Dei, dominium vero minoris cum eiusdem amore. Sed hic repetendum, quod antea generatim dictum, *Esaum & Iacobum* non in se, sed vt *typos* considerari, itaque quæ istis tribuuntur *antitypis*, seu potius rebus significatis esse accommodanda. Quare & antitypa consideranda, antequam conclusio superiori simili ex hisce elici possit, ad refutationem sententiæ Iudæorum, & Apostolicæ confirmationem. Illa autem colligenda quænam sint, ex fine & scopo, quem Apostolus explicationis ergo addidit, his verbis: *vt propositum Dei secundum electionem ex vocante non ex operibus maneret*. Hoc est: Deus istis verbis (*maior seruiet minori*) Rebeccæ dictis, quum *nondum nati essent pueri, & propterea nihil boni malive fecissent*, nihil aliud significare voluit, quam se *propositum* de *iustitia & salute* communicanda, apud se ab æterno statuisse, non quod omnes in vniuersum Abrahami posteros complecteretur, sed quod esset *secundum electionem*, qua inter hos & illos discerneret, non simpliciter in *sua natura* integra aut corrupta consideratos, sed respectu *conditionis*, per quam *iustitia & salus* esset applicanda: quemadmodum sequentibus verbis ostendit Apostolus; *vt id propositum secundum electionem, non ex operibus sed ex vocante maneret*; quibus verbis eadem antityporum descriptio continetur, quæ antea per *filios carnis & promissionis est proposita*: & hic quidem clarius: nam filii carnis & promissionis à sua singuli proprietate definiuntur hoc loco ab Apostolo, quod *illi* sint *ex operibus, hi* vero *ex fide qua vocanti Deo paretur*. Dicit igitur Apostolus, *Dei propositum* quod est *secundum electionem*, esse de saluandis iis, qui *vocanti Deo fidem haberent*, & in *Christum crederent*, non de iis qui *per opera legis* salutem essent quæsituri. Ex his iam aduersus Iudæorum obiectionem pro Apostoli dogmate de iustificatione ex fide concludi potest hoc pacto: *Si verbum Dei & propositum sit secundum electionem, qua maiore repudiato minor assumitur, tum sequitur, etiamsi nonnulli ex Iudæis sint repudiati, illud verbum & propositum tamen non esse irritū*; *imo potius si id, quod est secundum electionem, propositum, omnes absque electione iam complecti diceretur, irritum fieret. At hoc verbum & propositum est secundum electionem. Ergo etiamsi nonnulli ex Iudæis sint repudiati, tamen illud verbum & propositum propterea non excidit, imo potius ex eo stabilitur, quia natura eius est aliquos excludere, vtpote quod sit secundum electionem, qua vnus repudiatur aliter assumitur.* Sed huiusmodi indefinita probatio non sufficit huic negotio; vlterius enim probandum restat, illos ipsos hoc *secundum electionem propositio* excludi, quos exclusos & reiectos, ex dogmate Apostoli *de iustificatione per fidem*, recte colligebant: nempe qui *non ex fide in Christum, sed ex operibus legis iustitiam & salutem consequi studerent*. Hoc igitur addit Apostolus. Vnde ita concluditur ad totam obiectionem exhauriendam.

Secundo oraculum ipsum ad Rebeccam factum v. 12. cum adiuncta eius confirmatione ex Malach. v. 13.

Tertio explicatio quam Apostolus à fine & scopo istius diuini oraculi adfert.

Si propositum secundum electionem manet ex vocante, non ex operibus; tum sequitur illos qui ex operibus legis sunt, & per legem iustitiam & salutem sectantur illo proposito *Argumentum refutatorium obiectionis Iudæorum*

doctrii contra dogma Apostoli de iustificatione per fidem & non per opera, ex fide & scopo oraculi ad Rebeccam facti.

Explicatio istius argumenti cum interiecta breui consideratione loci ex Malach. adducti v. 13.

sito non contineri: sed illos tantum qui Deo vocanti & promittenti per fidem parent. At propositum secundum electionem manet ex vocante, non ex operibus.

Ergo isto proposito non continentur qui ex operibus legis sunt, sed tantum qui ex fide sunt Iesu Christi.

Propositio est per se plana ex phrasi recte intellecta, quæ significat *firmitatem propositi*, quod est *secundum electionem, pendere ex vocante non ex operibus*: Ergo qui *ex operibus legis* sunt, iis non potest *firmum* & ratum esse hoc *propositum*, sed iis qui *ex fide* sunt. Ex hoc sensu videor mihi subolfacere, quid causæ fuerit, cur Deus conditionem *fœderis gratiæ* non in *perfecta legis obedientia*, vt ante, posuerit, sed *in fide in Christum*. Assumptio nititur dicto, *Maior seruiet minori*, & conuenientia *typi & antitypi*, quæ hæc est, *antitypo* conuenire quod *typo* est præsignificatum. *At typo Esaui & Iacobi* est præsignificatum: primo, *Dei propositum esse secundum electionem*, deinde *id propositum manere ex vocante non ex operibus*. illud quidem, quia vnus sit *amatus* alter *exosus*, vnus alter *prælatus & præfectus*, quod est signum *propositi secundum electionem*, hoc, quia *maior Esau sit exosus, & subiectus, minor vero Iacob amatus & præfectus*, quod est signum *propositum id non esse ex operibus firmum sed ex vocante*: hoc est, *Deum amare* illos qui fide *in Christum iustitiam & salutem quærunt, odisse* vero illos qui *eosdem ex operibus legis consectantur*. Vnde sequitur, isto proposito non contineri, qui *ex operibus legis sunt*, sed tantum qui sunt *ex fide Iesu Christi*. Et per consequens Iudæorum *illos reiectos* esse qui *legis iustitiam* sectabantur, *illos electos & amatos* qui *fide in Christum* iustitiæ communionem quærebant. Itaque tantum abest vt dogma de iustitia ex fide euertatur verbo fœderis & proposito diuino, vt isto vnico stabiliatur. Hic etiam multis explicui quo pacto per Esauum maiorem significarentur Iudæi, qui zelo legis per illam quærebant iustitiam & vitam: per Iacobum vero minorem illi, qui fide in Christum eadem sectarentur. At non opus illa hic inculcare, sufficit Apostoli auctoritas ita typos istos explicantis, & breuiter ex conuenientia typi & antitypi seu significati per typum ita concludentis.

Esau maior est seruituti fratris addictus à Deo & illi exosus.

Esau maior est typus omnium illorum qui ex operibus legis salutem & iustitiam sectantur.

Ergo omnes illi qui ex operibus legis salutem sectantur, sunt seruituti addicti, & Deo exosi.

ET

Iacob minor obtinuit dominium in fratrem & est Deo amatus.

Iacob minor est typus omnium qui ex gratia vocationis per fidem iustitiam sectantur.

Ergo qui ex gratia vocationis per fidem iustitiam sectantur, obtinent dominium & Deo sunt amati.

Confirmatio dogmatis Apostolici argumento ducto à typo partim Esau fratri in seruitutem addicti & Deo exosi; partimque Iacobi dominaturi fratri & Deo dilecti.

Propositio vtraque est his verbis comprehensa: *Maior seruiet minori; & Iacob dilexi, Esau odio habui* Assumptio continetur istis; *vt propositum Dei secundum electionem non ex operibus sed ex vocante maneret*: nititurque autoritate Apostoli typos istos ita explicantis.

Hinc apparet, quæstionem non tantum fuisse de *nonnullis reiectis & nonnullis assumptis*, sed de *reiectis & assumptis talibus*, id est *certe qualitate notatis*. Et propterea Apostolus hic non agit *de decreto seu proposito diuino*, quo *vni sint electi alii reprobati*, simpliciter in *sua natura* siue integra siue corrupta *considerati*: sed de tali *proposito*, quod includit electorum & reproborum descriptionem istam, quæ hic aperte in ipso proposito ab Apostolo est annotata: in qua re consistit controuersia inter *Bezam eiusque sectatores*, qui illud mordicus defendunt, & *te*, qui huiusmodi propositum salutis inculcas, quo qualitates istæ saluandorum & damnandorum continentur.

Concluditur ex iis quæ hucusq; sunt dicta, non agi hoc loco de decreto quo vni electi simpliciter, alii reprobati, sed quo electi fideles, reiecti operarii & infideles.

Sed inquient illi, verum quidem esse, *Anne illi Ismaelem & Esauum, Isaacum & Iacobum qui hic vt typice considerari*, hoc est quatenus illi gerunt imaginem *filiorum carnis*, & eorum qui sunt *ex operibus legis*; Hi vero *filiorum promissionis*

typi proponuntur, eorum etiam

numero ac consendi sint quorum typum gerunt.

promissionis & qui sunt *ex fide*: sed interea ipsos eodem pro se quoque ad istos pertinere, quorum *typum* gerunt, idque ex æterno Dei proposito, quo statuit *Isaacum & Iacobum filios facere promissionis, & fide in Christum donare, Ismaelem vero & Esauum in carnali natiuitate relinquere*.

Altius enim conscendendum dicunt & quærendum; cur vnus sit filius carnis, alius promissionis, cur vnus in Christum credat, alius non, sed ex operibus legis salutem quærat *Respondeo*. Ex hoc loco probari non posse istos qui *typos* gerunt ad *ipsa antitypa* pertinere: & si forte *Ismael & Esau* pertineant ad *filios carnis* ita descriptos; tamen, id eos esse ex *proposito* aliquo diuino, hoc loco nõn docetur. Hoc enim *proposito* de *filiis carnis & promissionis* statuitur aliquid, at isto quod illi volunt, statuitur de *hominibus*, quod *hi filii carnis, illi promissionis sint futuri*: quod propterea vnum cum hoc esse nequit; mutato quippe subiecto huius in attributum istius, de cuius subiecto adæquato inter ipsos nondum conuenit istius sententiæ Coryphæos. Et quia quæstio, cur alii credant alii non, eandem obtinet subiecti & attributi mutationem: dico illam ab Apostolo hic non pertractari, neque vel tantillum ad eius propositum facere. Alios itaque Scripturæ locos consulant, & videant an ex illis suum illud decretum stabilire possint. Sufficit nobis hic *propositum* describi quo *iustitia & salus* nostra *ex gratia* constant in sese, & quo de iisdem in nobis possumus esse certiores.

Propositio quod hic describitur mixti nouum fœdus, nostram salutem & certitudinem de salute.

Propositum autem hoc est quod Deus statuit, postquam *prior conditio fœderis legalis addita* non esse præstita, & homo per lapsum in præstandi impotentiam incidisset; *fœdus gratiæ per Christum nobiscum inire*: & ex gratia conditionem prioris fœderis in fidem in Christum transferre; quo in illum credentes idem obtinerentur, quod antea nonnisi per obedientiam legis plenariam à nobis ipsis præstitam fuissemus consecuti. *Hoc proposito* nititur *salutis nostræ firmitas* vt apparet, & simul in nobis eius certitudo. Hoc enim Enthymemate illam concludimus, *Ego sum fidelis*, vel *ego credo in Christum; ergo ero saluus*, vel *ergo sum electus*. Cuius firmamentum est in hac propositione: *Quotquot credunt in Christum, illos statuit Deus ab æterno immutabiliter saluare*; quibus verbis *propositi* istius summa continetur. Si autem quis quærat cur Deus *Ismaelem & Esau* voluerit esse *typos filiorum carnis, Isaacum* vero & *Iacobum filiorum promissionis*: Respondeo: quia decuit significationis ergo & conuenientiæ inter *typum & antitypum* respectu *prioris typi*, illum qui *ex ancilla & vi carnali natus* esset, *typum* esse *filiorum carnis*: *illum qui ex libera & vi promissionis*, vbi caro iam esset effœta, *typum esse filiorum promissionis*: respectu vero *posterioris typi*, illum qui *prior esset natus* gerere *figuram filiorum carnis, & qui posterior, filiorum* promissionis. Ratiò erit manifesta consideranti typorum & antityporum *conuenientiam*. At vltra quæret quis, cur Deus *Ismaelem ex ancilla & vi carnali: Esauum priorem; Isaacum* vero *ex libera & vi promissionis, Iacobum posteriorem* nasci voluerit? Respondeo eandem fore quæstionẽ si *Isaacus & Iacobus* loco *Ismaelis & Esaui* ponantur. Sed in hoc plena est Dei libertas, nulla proprietatum diuinarum aut voluntatis patefactæ necessitate circumscripta: quam an diuinæ naturæ proprietates & patefacta voluntas Deo cõcedant in isto proposito faciendo, quod aduersarii tui vrgent, illi viderint.

Obiectio secunda principalis Iudæorum. hoc passim tui iniusti priore parte. v. 14.

Nunc ad aliam obiectionem veniamus, quæ est huiusmodi: *Quid ergo dicemus? Num iniustitia est apud Deum?* Quid quæratur, siue quid obiciatur manifestum est: at non æque quod sit illud antecedens, vnde hæc obiectio deducatur. Nonnulli hoc ponunt: *Si Deus nullo operũ respectu Ismaelem & Esau odio habeat, & ex numero filiorum excludat, Isaacum vero & Iacobum diligat, filiorumque loco habeat; an non est iniustus? Iniustitia* autem *speciem habere videtur paribus paria non tribuere*. Sane si Apostolus istos in sese; *non vt typos talium* (vt dictum) *considerasset*, huiusmodi esset occasio istius obiectionis. Nam certum est ex antecedentibus occasionem obiectionis esse natam. At illud non fuit antecedens

cedens Apostoli, sed hoc; *Deus verbo fœderis & proposito quod est secundum electionem, solos illos complexus est qui essent filii promissionis qui in Christum crederent, exclusis filiis carnis & qui legis iustitiam sectabantur.* Vnde sequebatur *Iudæorum illos esse reiectos qui studio legalis iustitiæ in Christum non credebant*, & præterea *illos ex Gentibus esse assumptos in fœdus, qui fide in Christum iustitia & salutis communionem quærebant.* Alterutrum igitur est antecedens istius obiectionis, nimirum hoc: *Si Deus filios carnis odit & à fœdere excludit, filios vero promissionis amat in semine fœdere comprehenso censet, & quidem ex puro suo proposito nulla habita operum ratione; tum sequitur illum esse iniustum*: aut istud: *Si Deus Iudæos reiicit & Gentes in illorum locum assumit, tum est iniustus.* Sed in idem pene recidunt hæc duo. At ego puto prioris hic habitam potissimum esse rationem *Ratio* autem *iniustitiæ Deum arguendi* ex isto proposito hæc videbatur sufficiens. Quod huiusmodi decretum ex mero voluntatis beneplacito absque vlla meriti ratione apud se statuisset. Sed Apostoli responsum inspiciamus. *Primo* negat consequentiam: deinde reddit rationem negationis. Negat consequentiam quum dicit: *Absit.* Hoc est, nullo modo hoc incogitationem nobis venire debet, vllam in Deo esse iniustitiam, qui in se iustus, imo ipsa iustitia existens, nihil agit, ac ne agere quidem potest, nisi quod cum ista sua natura congruit solidissimè. *Ratione negatæ consequentiæ* est bipartita. *Altera* ducitur à libertate misericordiæ diuinæ. *Altera* à iusta diuinæ potentiæ & gloriæ illustratione. Quæ à misericordiæ libertate ducitur, comprehenditur his verbis: *Mosi dicit; Miserebor cuius misertus fuero, & commiserabor quem commiseratus fuero.* Quibus verbis hæc inest sententia ex idiotismo Hebræorum; In voluntatis meæ arbitrio & libertate positum est *misereri cuius volo*: vt & conclusio indicat; *itaque miseretur cuius vult.* Quo pacto autem hoc responsum faciat ad consequentiæ istius destructionem vox *Misericordia* declarat, quæ totum refutationis momentum in se est complexa. Vnica enim sufficiens causa Deo ob istud propositum iniustitiam impingendi hæc erat: Quod Deus creationis *propositum*, quo iustitiam & vitam posuerat in obedientia legis, condemnationem vero & mortem in eiusdē legis, transgressione, absque iniustitia irritum facere non posset; præsertim cousq; vt aliud propositum faceret, quo illos, qui *per legem* ad *iustitiam & vitam* conarentur peruenire, à *iustitia & vita* excluderet, alios vero qui id non facerent, sed tantum *crederent in Christum, iustitia & vita* participes faceret. Hanc iniustitiæ causam solum à Deo aufert *misericordia nomen* hic vsurpatū, quod quia præsupponit *miseriam* & ideo *peccatū*: eo ipso indicat *propositi mutationē* non esse factam vlla Dei culpa, sed quia eius conditio per transgressionem legis violata erat, & per hanc impotentia illā præstandi homini allata. Hinc videmus ipso hominum vitio fœdus illud in creatione initū factū irritum, & eo ipso Deum liberum ab obligatione potuisse aut hominem punire pro meritis, aut aliud *propositum* apud se inire. Quod vt hominis bono fieret, oportuit *misericordiam* interuenire, quæ *peccatum* remitteret, & eam porro conditionē exigeret quæ ipsius *misericordiæ* beneficio præstare posset. Huiusmodi, inquit Apostolus, propositum Deus apud se fecit, & quidem ex mera misericordia, cui liberum est statuere (iustitia tamē moderante) quorum *velit misereri*, & quorum *misereri nolit*; quosnam velit *iustitiæ & vitæ* participes fieri, quos ab iisdem excludi. Vnde sequitur Deum ob istiusmodi *decretum & propositū secundum electionem, quo filios carnis à fœdere exclusis filios promissionis assumere statuit*, quodq; *ex vocante non ex operibus firmū esse voluit*, iniustitiæ argui non posse; quia sola *misericordia* motus huiusmodi decretum apud se statuerit. Esset itaq, iniustus Deus, si alicui *iustitiā & vitā* adimeret aut adderet contra fœderis in creatione initi cōditionem: at quum ob conditionem violatam & præstandi impotentiā, aut *misericordia* fuerit, fœdus gratiæ cū homine paciscī, aut *rigoris*, hominem absq; spe veniæ

punire:

Ex quo Antecedente Obiectio illa veuera deducta videtur.

Responsio Apostoli per negationem consequētiæ, posteriori parte v. 14. & per additam rationem negationis v. seqq.

Ratio negatæ consequētiæ est bipartita.

Prior à libertate misericordiæ diuinæ v. 15.

punire, apparet Deo in istoc fœdere non minus, imo multo magis fuisse liberum, cõditiones quas visum esset ponere, quam in fœdere creationis. Et per consequens non magis hic quam ibi *iniustitia* coargui posse. Sed totam rem hoc syllogismo comprehendi potest.

Si propositum Dei secundum electionem, de filiis carnis reiiciendis, censendis autem in semine filiis promissionis causam habet solam Dei misericordiam & commiserationem; tum sequitur Deum ob id nullo modo iniustitiæ argui posse.

At propositi istius causa est una Dei misericordia.

Ergo Deus ob id iniustitiæ argui non potest.

Quæ confirmatur consectario ab Apostolo subnexo v. 19.

Hunc esse sensum Apostolicæ responsionis patet ex consectario responsioni subnexo: *Nempe igitur non est eius qui velit, neque eius qui currat, sed miserentis Dei*, subaudi, *propositum secundum electionem*, quod tantumdem valet, atque id quod antea dixit: *propositum secundum electionem manet ex vocante, non ex operibus: & filii promissionis censentur in semine filii carnis excluso.* Quum enim *misericordia Dei voluntati & cursui hominis* opponitur; certum est istum significare conatum & cursum, quo homo *absque misericordia Dei iustitiam & salutem consequuturum se sperat.* Talis est autem *conatus & cursus eorum* qui per *legis opera iustitiam & salutem sectantur.* Quumque *misericordia* vicissim *voluntati & cursui* opponitur, constat *id* iustitiæ & vitæ consequendæ *medium* isto *misericordiæ opposito* ordinatum, quod *miserocordia* est maximè affine, nempe, *fides in Christum mediatorem.*

Altera à libera & iusta potentia gloriaque diuina illustratione v. 17.

Altera ratio negationis consequentia est à iusta potentia & gloria diuina illustratione; per eos, quorum visum est non misereri: quæ propositio quidem est in particulari *Pharaonis exemplo*; at ipsa in se sua natura est constantissima & semper sui similis. Comprehenditur his verbis; *Dicit enim Scriptura Pharaoni: Ad hoc excitauite, vt in te ostenderem potentiam meam, & vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra.* Ex quo loco Apostolus ad *istam obiectionis partem, quia Deus iniustitiæ* arguebatur, quod *filios carnis ex proposito secundum electionem* reiiceret atque odio haberet; ita respondet:

Quomodo illa formanda ex sensu Apostoli.

Si liberum Deo est, ad iustam suæ potentiæ declarationem nominisque sui illustrationem Pharaonem excitare, indurare, punire; tum Deo non potest iniustitia attribui, quod proposito secundum electionem decernat in filiorum carnis iusta indurationem & pœna potentiam suam & gloriam illustrare.

At illud Deo liberum est; vt apparet ex hoc loco.

Ergo & posterius: & propterea ob id non potest iniustitia accusari.

Connexio propositionis certa est firma. Nam aut Deo nunquam erit liberum potentiam & nominis sui gloriam in alicuius iusta punitione illustrare, aut etiam liberum illi erit *proposito aliquo decernere*, in quorum iusta condemnatione suam potentiam & nominis gloriam velit declarare. Et sane, nihil est aliud Deo adimere ius & potestatem *decretum* quod est *secundum electionem* faciendi, quam nolle illum *suam potentiam & nominis sui gloriam* in aliquorum iusta *indurationem & punitionem ostendere.* Coniuncta enim hæc sunt, punire aliquem, & eundem pœnæ obnoxium decernere. Nulli enim pœna iuste infligi potest, nisi cui eadem *iusto proposito & decreto* fuerit destinata: & si cui pœna iuste infligi potest, eidem potest eadē pœna *proposito & decreto aliquo* iuste destinari. Quomodo autem liberum Deo fuerit *Pharaonem excitare, indurare*, &c. postea in refutatione sequentis obiectionis generatim demonstrabitur. Hunc esse totius responsionis Apostolicæ sensum, apparet ex conclusione toti responsioni subiuncta; *ergo quorum vult miseretur & quos vult indurat.* Ex ista enim conclusione tota obiectio Iudæorum refutatur solidissimè, hoc pacto.

Conclusio totius huius responsionis vers. 18.

Ex quo ad vindicandū Dei iustitiā cōtra Iudæorum obiectionem adaptatio.

Si Deus potest misereri quorum vult, & indurare quos vult; tum etiam liberum illi est propositum secundum electionem facere, cōtra Iudæorum obiectionem adaptatio.

quo que filiorum promissionis statuat misereri, filios vero carnis indurare & punire.

At Deus potest misereri quorum vult & indurare quos vult. Ergo liberum illi est decretum secundum electionem facere quo filiorum promissionis statuat misereri, filios vero carnis indurare & punire.

Et per consequens, *si hoc faciat, quod illi liberum est; non potest iniustitia vllo suo merito accusari.*

Ita Dei iustitia in isto *proposito secundum electionem* ab Apostolo firmissimis scripturæ ipsius Mosaicæ testimoniis est adserta, & comprobata.

Alia obiectio Iudæorum, qua etiamnum instant & conantur probare Deũ per Apostolicum dogma statui iniustum, ducta ex posteriore parte conclusionis præcedentis versi. 19. Explicatio illius.

Sequitur nunc *alia Iudæorum obiectio*, nata ex posteriore parte *conclusionis* proximæ antecedentis: in cuius *refutatione magnum* sese putant suæ causæ habere *firmamentum*, qui *absolutum illud Dei de aliis simpliciter saluandis, aliis damnandis decretum vrgent.* Quo nomine & nobis diligenter tum obiectio tum eius refutatio erit examinanda, ne forte piæ negligentiæ id velut inuisum prætereamus, quod illis *Herculea est claua* ad omnia obiectionum *monstra* debellandum, vel potius, *Alexandri Magni gladius* ad quemuis *nodum* insolubilem *dissecandum.* Obiectio autem est huiusmodi. *Quid ergo adhuc succenset?* Ratio additur: *Nam voluntati eius quis restitit?* Quæ interrogationis forma proposita ita resoluuntur: *Ergo non potest merito succensere: quia voluntati ipsius nemo potest resistere.* Explebitur obiectio per antecedentis, vnde id consequens deducitur, adiectionem: *Deus quos vult indurat: Ergo non potest merito succensere induratis:* Ratio cohærentiæ; *Quia nemo potest eius voluntati resistere.* Hinc huiusmodi exstitit connexum: *Si Dei voluntati nemo potest resistere, tum non potest iure succensere illis quos ista voluntate indurat.* Conuertatur hoc connexum in simplex siue categoricum enuntiatum. *Deus non potest iure succensere omnipotente ipsius voluntate induratis.* Hæc est obiectio, ista nunc quas vires habeat examinetur; vt isto examine constet quo pacto refutari possit, & via ad commodam refutationem præstruatur. *Duo* igitur ista *consideranda. Vnum, Deus non po[illegible] succensere induratis.* Alterum; *Quia voluntate sua omnipotente, cui nequit resisti, eos indurauit. Prioris* examen consistit in quæstionis huius tractatione: *Quinam sint illi quibus Deus iure possit irasci.* *Alterius* examen in tractatione huius: *An & quomodo illi qui omnipotenti Dei voluntate indurantur, ex illorum numero sint exempti, quibus Deus iure potest succensere. Prior quæstio* absoluetur, si explicetur, quid sit illud ob quod Deus merito possit succensere, id est, quæ causa iræ diuinæ propria. Propria autem causa iræ diuinæ, & id ob quod Deus iure potest alicui succensere, est *peccatum. Peccatum autem est transgressio legis*, intellige iustæ; nisi enim Lex iusta sit, Lex non est, nec propterea eius transgressio peccatum. Vt autem Lex iusta sit has duas conditiones necessario requirit; vt sit lata ab illo qui iubendi habeat potestatem: vt sit lata illi qui præstandi habeat potestatem vel potius potentiam; non tantum *δυνάμει*, sed & *ἐνεργείᾳ*: hoc est, huiusmodi habeat potentiam quæ nullo interueniente decreto impediatur, quominus id quod potest, ipso actu præster. Vnde apparet, *peccatum esse legis transgressionem voluntariam*, quam quia vitare potuerit peccator (de ipso actu loquor) sua culpa admiserit. Ob huiusmodi peccatum, & huiusmodi peccatori iure Deus potest succensere. Hac autem conditione sublata, iure Deus homini ob peccatum succensere non potest; imo nec iste peccatum committere. Hoc illorum causa dico, qui putant Deum merito irasci posse legis transgressoribus, etiamsi ipso actu, ob decretum interueniens, illam præstare non potuerint; sed falluntur multum. Huiusmodi enim actio quæ est inuitabilis ob decreti alicuius determinationem, peccati nomen non meretur. Hæc ego certissima esse non dubito, & quando opus erit probabuntur. Hinc itaque constat, *quibus Deus iure possit succensere.* Iam videamus an & quomodo illi qui omnipotente Dei voluntate indurantur, ex eorum numero eximantur: hoc est; An voluntas Dei omnipotens indurans tollat causam iustæ accusationis, querimoniæ, & iræ. At præmittamus quid sit id, *voluntati Dei potenti in-*

Quibusnam Deus iure possit irasci.

Descriptio peccati quod solum iustæ iræ diuinæ causa.

An Deus iis iure irasci non possit qui voluntate ipsius omnipotentis indurantur.

quis resistit? Hic voluntati Dei tribuitur omnipotentia omnia in vniuersum sibi subiicere potens, & reipsa subiiciens quando eam voluntas comitatur, & illa voluntatem. Omnipotentia autem voluntatem Dei quouis modo consideratam non comitatur. Nam vult Deus legem suam præstari ab omnibus, quod non fit. Nec tamen propterea duæ in Deo sunt voluntates sibi inuicem contrariæ, quarum altera velit legem suam ab omnibus præstari, altera velit non præstari: sic enim non mirum legem à multis non præstari, quum hæc voluntas omnipotentia armata impediat quominus illa fiat. Quo pacto autem fieri possit vt istæ voluntates sibi contrariæ non sint, quum explicare conantur nonnulli, dicunt Dei voluntatem dupliciter considerari; vt est *occulta*, & vt est *reuelata*. *Reuelatam* esse de iis quæ Deus grata habeat & ingrata; *occultam* de iis quæ simpliciter & absolute velit fieri vel non fieri: & bene cõuenire quod vnam eandemque actionem fieri velit *reuelata voluntate*, & *occulta voluntate* velit non fieri, cum diuerso modo velit. Sed an *occulta voluntas* in Deo statui possit, qua simpliciter velit fieri vel non fieri, quod *reuelata* vult non fieri vel fieri, disputari potest. Alii dicunt *voluntatem* Dei esse *beneplaciti* vel *signi*, quod in idē recidit. Sed an non *beneplacens Dei voluntas* verbo vt signo est significata? Alii *voluntatem* Dei aliam esse *efficacem*, aliam *inefficacem*. Sed hoc idem est cum attributo, alii resistitur, alii resisti nequit. Et mirum in quos sese Labyrinthos inuoluant, vel imperitia vel præiudicio, vel vtroque potius excæcati. Sed recte considerantibus vna eademque apparebit Dei voluntas in sese, obiectis tantum distincta. Quid enim? *annon voluntas est appetitus liber cum ratione, vel eius saltem specie, extensus ad faciendum vel habendum?* Et ita in Deo. (Liceat enim nobis nostris vocibus tenebrosis illa delineare quæ sunt in clarissima ista luce) vult enim facere, & vult habere. Illa vult aliquid à se, hac vult aliquid à nobis: illa vult aliquid à se fieri & aduocat omnipotentiam, quæ nunquam non illam comitatur. Hac aliquid vult à nobis fieri per iustitiam, cuius exemplar à nobis tradit suam legem. Cæterum quod vult à nobis, hoc necessum est, vt nobis manifestet, imo & præcipiat, quo id, quod à nobis vult, obtineat. Quod vero vult à se fieri, siue quod vult facere, non semper nobis aperit, sed aliquando duntaxat, prout gloriæ suæ & saluti nostræ conducere iudicat.

Voluntatem diuinam quouis modo consideratam non esse comitatam omnipotentia.

Nobilissima voluntatis Dei distinctio, in eam qua ipse vult aliquid facere, & quæ vult aliquid à nobis fieri vel habere.

Sed quæris an hic agatus de voluntate aliqua Dei occulta, & quidem tuum iudicium adiungis, non agi de illa. Intellexisti iam meam mentem de occulta voluntate. Et ego tecum sentio hic non agi de occulta voluntate, quomodocunque illa sumatur. Sed dicant illi quid hic occultum sit. Annc Deo *resisti non posse*, quominus *induret*, quem *vult indurare?* At hoc apertum est hoc ipso dicto. An vero quinam illi sint quos Deus vult indurare? neque hoc. Nihil enim planius in Scriptura, quam *peccatores in peccatu* aduersus Dei patientiam, eos ad resipiscentiam inuitantis, *perseuerantes*, esse illos quos Deus vult indurare. Sed non constat quinam sint illi peccatores; Et hoc est occultum. Verum hoc est, sed quid hoc ad voluntatem vt illa dicatur occulta? Potius hic Dei scientia dicetur nobis occulta. At ex pluribus talibus peccatoribus vult Deus hunc indurare, illum non, & hoc est occultum quemnam velit præ cæteris. Non disputo iam de isto: Sed dico istud hoc loco non agitari. Itaque quum, quod hic obiectum statuitur voluntatis nobis occultum, hoc loco nõ pertractetur, nec hic vllo modo de occulta voluntate agitur. Sed redeo ad propositum. Ista *omnipotens voluntas* tollit causam iustæ iræ, si per eam homo ad peccandum moueatur, & ista vi, cui resistere non possit; ideoque per illam voluntatem eximentur *indurati* ex eorum numero quibus Deus iuste potest irasci, si illi, id, ob quod indurantur, fecerint ista omnipotente voluntate moti, cui resistere nemo potest. Non loquor hic de coactione. *Deus enim cogere non potest, nec voluntas cogi*, sed sufficit ista vis motionis diuinæ ad hominem excutiendum & iræ Dei iustæ eximendum,

Non agi hic de voluntate aliqua Dei occulta.

dum, quam consequitur inevitabilis id, ad quod mouetur, præstandi necessitas. Si vero homo id, quod indurationem meretur, libera voluntate commiserit; culpæ subiicitur & dignus ira est, etiam si ista voluntate, cui resisti nequit, induretur. Obsistens enim & libere, voluntati in verbo patefactæ, cui resisti potest, incidit in illam necessitatem decreti diuini, etiam in verbo patefacti, cui resisti non potest, & ita fit voluntas Dei de illo, à quo voluntas Dei facta non est. Ex his puto facile solutionem confici posse ad istam obiectionem.

Responsum Apostoli ad superiorem obiectionem.

Sed Apostoli responsum præ manibus sumamus, & ea diligentia quam rei grauitas & difficultas merentur, pro nostro tamen modulo. Initio autem præsupponendum Apostolum non quæsisse effugia, quum obiectionem ipsam refellere non posset, neque rem difficultatibus inuoluisse, vt obicientem difficultate rei perterritum coerceret & cohiberet: sed aptissime & solidissime obiectionem totam refutasse. Et ausim dicere nullam in tota scriptura obiectionem sufficientius esse refutatam. At semper obuersetur oculis ipsa obiectio cũ omnibus suis fundamentis, contracta in compendium, vt velut vno momento inspici possit: hoc pacto: *An Deus merito possit succensere voluntate ipsius irresistibili indurato?* Liceat compendiotiæ, significantiæ causa istam vocem vsurpare. *Responsum* autem Apostoli est *duplex. Vnum obiurgatorium* de obicientis & obiectionis indignitate: *Alterum refutatorium* ad rem obiectam. Obiurgatorium habet tres partes. *Obiurgationem, eius rationem, & rationis cõprobationem.* Obiurgatio est sub forma interrogationis proposita, his verbis: *Imo verò ô homo tu quis es qui ex aduerso respõsas Deo?* Id est, Considera ô homo, quis his, & quis Deus sit & intelliges indignum esse re Deo isto modo respondere. Et certe doctrinam istam insignem ita calũmniari, vt per istam homine omni culpa exempto, Deo iniustus iræ furor impingeretur; nihil aliud erat quam Deo velut in faciem resistere, & in os illi aduersari. Vnde non mirum Apostolum indignitate rei commotum statuisse acriter reprehẽdere ita obiicientem. *Ratio* est à comparatione hominis & Dei, similiq; indigna responsatione accommodata cõparationi. Vt enim *tria* sunt ista *propositione* contenta, *Homo responsans, Deus cui responsatur, & ipsa responsatio*: ita ratio istius propositionis ad tria ista respicit, his verbis: *Num dicet figmẽtum fictori, cur me sic feceisti?* Hic *Homo figmento, Deus factori, responsatio* ista huic, (*cur me feceisti?*) comparatur. Qua comparatione rationem reddit Apostolus, cur *homini*, vt *figmento*, non decet *Deo*, vt *factori* ita respondere: ac si diceret: *Quemadmodum non licet figmento factori suo dicere; cur me sic feceisti? Ita quoq; tibi ô Homo non licet Deo isto modo respondere.* Tu enim nihil es aliud quam puluis & vermis terræ, figmentũm Dei; Deus autem est ille qui te finxit & formauit. At hic videndũ quæ sit reddita ad responsationẽ istam in figmento reprehensam; vbi tamen prius tertiam partem, id est, *confirmationẽ rationis* inspexerimus. Illa *ducta à Comparatione* sumpta est à *iure & potestate*, siue comparatione *iuris & potestatis* quam *figulus* habet in *lutum* ad *ius & potestatem* quam *Deus* habet in *suum figmentum*, vel potius in id, *ex quo fingit figmentum. Ius & potestas figuli* facit ad comprobandam *indignitatem istius obiectionis*, & propterea ad illã refutandam.

2. *Eius rationis ducta à comparatione.*

3. *Rationis confirmatio ne item ducta à Comparatione.*

Quod duplex.

Primum Obiurgatorius vers. 20. constans 3. partibus: 1. Obiurgatione.

Comparatio autem facit ad demonstrandum, idem quoque *Deo licere in suum, quod figulo in suum.* Quod ad primum, ita concluditur. *Si figulus habet potestatem ex eadẽ massa facienli vas ad decus & ad dedecus; tũ non licet figmento dicere fictori cur me sic feceisti? At figulus habet eam potestatem. Ergo &c.* Quod ad secundum: *Si figulus habet istam potestatem in lutum suum & Deus habet eandẽ in homines, vel potius in id vnde homines facturus formaturus esset. At prius Ergo & posterius* Et propterea *non licet homini Deo dicere, cur me fecisti?* vel illud obiicere, cuius causa Apostolus obicientem reprehendit & obiurgat. Hæc de dispositione & summa responsionis obiurgatoriæ; vbi etiam commonstratum quo pacto illa facere potest ad obiectionis ipsius refutationẽ, si nẽpe facta fuerit additio cõparationi conuenientis. Nunc de *applicatione istorum*

vers.

comparatorum recta & legitima agendum: Quæ tota constabit explicatione *iuris & potestatis Dei in hominem, vel iam conditum, vel condendum. Primum* autem de applicatione *comparati in ratione vsurpati: num dicet figmentum fictori, cur me sic fecisti?* Redditio istius erit, secundum comparationem, vel in vno tertio, hoc pacto: *ita non licet homini isto modo respondere Deo quo tu facu ista obiectione.* Vt vt sit, necesse est istā obiectionem hominis cum hac figmenti congruere. Illa autem erat: *Si tua voluntate irresistibili hominem indurasti, non est quod illi succenseas*: quæ, ad illam figmenti conformata, ita habebit: *Cur me tua voluntate irresistibili indurandum fecisti?* ita vt illud (*sic*) in redditione significet, *voluntate tua irresistibili indurandum.* Quod hic *Beza* dicit de mutabilitate conditionis humanæ, id mihi minus videtur scopo accommodatum. Et si consideremus probationem à potestate figuli, apparebit talem quandam comparati istius applicationem esse faciendam. Nam quid potestas ad dedecus vel decus condendi, habet simile cum potestate mutabilem condendi? multum autem habet cum hac potestate condendi indurandum vel misericordia prosequendum. Sed videamus iam, quæ sit *redditio istius comparati* quod in *probatione* est vsurpatum. *Figulus habet potestatem in lutum, ex eadem massa fingendi aliud vas ad decus, aliud ad dedecus. Redditio* stricte sumpta erit hæc: *ita Deus habet potestatem ex eadem massa condendi alios homines ad decus, alios ad dedecus*; vel, *alios ad iram, alios ad misericordiam: accommodate ad id quod agitur*, vt apparet ex sequentibus versibus: vnde ita concluditur, *Si Deus habet potestatem ex eadem humani generis massa condendi vas ad iram, & vas ad misericordiam; tum non potest homo iuste illi dicere, cur me tua voluntate irresistibili indurandum*, id est, *vas ad iram condidisti?* Adiungit autem de *vasis ad decus & misericordiam*, licet tantum quæstio sit de *induratis*; quia de potestate Dei agit quæ est in vtrumque. Vides autem me iuxta sensum aduersariorum rigidissime ista proposuisse, quia volo illis concedere quidquid vllo modo ad scopum Apostoli accommodari potest: At nunc videndum quo pacto ista intelligenda sint, quæ Deo hisce applicationibus attribuimus: *Quod*, nempe, *potestatem habebat ex massa humani generis condere vas ad decus & ad dedecus; hominem misericordia prosequendum, & irresistibili voluntate indurandum. Potestatis* vox hic vsurpata significat non *potentiam* sed *ius & authoritatem.* Est enim ἐξουσία non δύναμις: non igitur hic agitur de *absoluta potentia* qua potest aliquis, sed de *iure* quo licet illi aliquid. *Massæ* nomine Beza intelligit *humanum genus nondum conditum, nedum corruptum.* Scimus *Augustinum* esse in *alia sententia* qui *massam perditionis* interpretatur: & si quis negare velit, ista Bezæ probatio quam adfert, non sufficiet: nempe alioquin dicēdum fuisse Apostolo, alia *vasa in dedecore isto relicta, alia ab hoc dedecore ad decus translata.* Sed volo illi hoc concedere, *massæ* nomine significari *informē materiam.* Nam simpliciter dicere *Deum non habere potestatem ex massa vna* faciendi *vas ad iram, & vas ad misericordiam*; faciendi *hominem* irresistibili voluntate *indurandū, & misericordia prosequendum*, non videtur mihi satis tutum. Quum enim videamus Deum quotidie facere vasa misericordiæ & vasa iræ, & homines alios indurare, & aliorum misereri; sane apparet illum quod facit, ius faciendi habuisse. Sed addo eodē modo habuisse ius faciendi quo facit, & easdem ob causas statuisse facere, ob quas reipsa facit. Res autem per se esset plana, nisi inuolura esset difficultatibus per præpositeram explicandi rationem. Quam ego hic non refutabo, ne prolixior fim: non enim statui iam id facere, sed tantum commonstrare hoc caput, quo velut fundamento nixam suam sententiam dicunt, illis non patrocinari. Conabor tamen aliquid lucis huic negotio adferre. Quum Deus dicitur *facere vas iræ* vel *misericordiæ, hominem indurare*, vel *eius misereri*: tum necessario, tria nobis veniunt consideranda: duo explicite, vnum implicite, quod inter duo illa velut mediū intercedat. Primo enim necesse est vt *homo fiat & quidem vas*: Deinde

De recta applicatione prioris comparati.

De applicatione vel redditione posterioris comparati stricte sumpta.

Quo pacto intelligenda sint quæ Deo hisce applicationibus tribuuntur.

Homo quia à Deo conditus, est vas ad illustrationem gloriæ ipsius.

Deinde necesse est, vt, antequam *vas iræ vel misericordiæ fiat*, sit *vas peccati*, id est, *peccator*. Inde tertio vt *vas iræ fiat vel misericordiæ*. Iam videamus quod hic Dei opus sit. Primum est opus Dei quo *hominem condit, vt sit*, neque tantum sit, sed *vt sit ad certum finem*, quod *vasis* nomine significatur, quod tantumdem valet atque *instrumentum*. Instrumentum autem est finis alicuius gratia. *Finem* hunc appellat Scriptura *Dei gloriam*. Condidit itaque Deus hominem ad gloriã sitã. i. e. nõ quo ipse gloriam acciperet ab homine, sed quo gloriam suam per hominem multo illustrius, quam per reliquas creaturas illustraret. *Gloria* autem Dei illustratur per patefactionem *proprietatum ipsius naturalium*, præsertim earum, quæ in secundo diuinæ naturæ momento considerantur, vt sunt *bonitas, iustitia, sapientia, potentia*. Sunt aliæ ipsi essentiæ penitiores, simplicitas, infinitas, æternitas, incommutabilitas, &c. Nunc considerandum, quarum proprietatum patefactione Dei gloria primitus fuerit illustranda. Dico *bonitatu, iustitia, sapientia, potentia. Bonitatis enim est seipsum communicare: Iustitia præscribere normam communicationis: sapientia, scire quomodo id deceat & possit fieri: potentia, posse se actu ipso communicare. Bonitas* itaque Deum impulit, non tantum vt alia, sed *& hominem conderet*, hoc est, vt seipsum vllo pacto per similitudinem ita communicaret, vt ex nihilo & ista communicatione id existeret, quod est *homo Iustitia* præscripsit modum quo decebat istam cõmunicationem fieri: nam est *bonitatis arbitratrix*, vel vt Tertullianus inquit, *arbitratrix operum Dei. Sapientia* sciuit, quo pacto decuerit Deum se, ad id quod esset *homo* faciendum communicare, & quomodo Deus id potuerit. *Potentia* harum instrumentum, præsto fuit *ad exsequendum*. Potest enim Deus nihilo suam similitudinẽ communicare. Sed *homo* non fuit conditus, quin *vas* fuerit istius *bonitatis, iustitiæ, sapientiæ, potentiæ*: & hoc pacto fuit vas gloriæ illustratæ. Ad videndum quo modo vas sit illustrandæ porro Dei gloriæ. Recte sane. Nam Deus *hominem* condidit non vt *esset tantum* id quod est conditus, sed vt ad *perfectionem tenderet maiorem*. Neq; enim satisfactũ putauit Deus suæ *bonitati*, q̃ homini semel se communicasset, vt illius *creator*, sui autem ipsius *glorificator*: sed voluit vlterius se homini communicare, vt *ipsius etiam hominis glorificator*; atque vt id posset, non tantum *naturalibus* sed & *supernaturalibus donis* illũ instruxit. Verum *iustitia* normam & modulum præscripsit huius communicationis, scilicet illam fieri non debere, nisi *sub conditione*, si homo *imaginis diuinæ conuenienter* in obedientia mandatorum Dei *viueret*: & quia poterat euehi, poterat & deprimi; & nihil iustius quam vt deprimeretur, si abuteretur donis, quorum recto vsu posset euehi ad summam dignitatem. fuit itaque homo illo respectu *vas illustrandæ iustæ Dei bonitatis & iræ*, per quod Deus declaret *insignem suam bonitatem in eo beando, si iuste viueret, & seueram suam iram in eo puniendo, si mandatum transgrederetur*. Sic fecit Deus initio hominem & in eo reliquos homines vasa illustrandæ iustæ bonitatis & iræ, id est, apta ad id instrumenta: actu autem non fecit, nisi interuenientẽ eo, quod secundo loco hic est considerandum. Cæterum homo in hoc statu, a Deo constitutus, *mandatum transgrediendo seipse fecit vas malum* id est, peccatorem; nulla Dei ad hoc *cooperatione* concurrente, nisi quæ eius *bonitatem, iustitiam, sapientiam, imo & constantiam* in primæua creationis institutione *deceret*: qua nihil decederet hominis *libertati* aut *liberi arbitrii* actualis modus impediretur, ad hoc vel ad illud impelleretur. *Homo* vero *in hoc statu* existens, cum *omnibus posteris*, quos Deus statuerat ex eius sanguine ordinatio modo producere, *dignuserat*, cui Deus, pro meritis *iram* redderet & *pœnam*: hoc est, quem *vas iræ* certa faceret. Sed hoc nõ est passa eadem illa *bonitas*, (quam mihi matrem misericordiæ hoc loco appellare liceat) quin ne ipsa Dei *iustitia, bonitatu, & misericordiæ arbitratrix*. Sciebat quidem sapientia Dei *causa ista*, id est, *peccato* deberi *pœnam* & *iustitia* volebat causæ reddi. quod ipsi debebatur; sed & sciuit illa *boni-*

Gloria Dei illustratur per patefactionem proprietatum eius.

Quænam proprietates Dei primo omnium fuerint patefaciendæ.

Homo quia ex institutione Dei tendens ad maiorem perfectionem vas est vlterius illustrandæ gloriæ diuinæ.

Homo seipsum peccando fecit vas malum.

tatis quod amplius deberi, & voluit *ista*, pro sua natura, *bonitati* quoque reddi: quod ipsius erat nempe *summam iustitiæ demonstrationem, utique prometitionem in misericordiam*, quæ est bonitatis affectus in miseros, & propterea male meritos. *Decuit* enim *bonitatem Dei*, se communicare, non tantum *non existentibus, & nihil meritis existentibus, & bene meritis: siquidem mandatum præstitissent: sed & male meritis & legis transgressoribus: vt & daret non habenti, & redderet imo adderet habenti, & parceret abutenti*; tam *victrix* aduersus peccatum *per remissionem*, quam de nihilo *triumphatrix per creationem*. Inuenit itaque *sapientia* modum, quo redderetur *caussa* quod meruit, & *bonitati* quod decuit: nempe *Iesum Christum Mediatorem*, cui causa ista generis humani imponeretur apud tribunal iustitiæ perferenda & peragenda, quo ita *homo* esset *vas bonitatis & iustitiæ* summo & excellentissimo modo illustrandæ. Caterū hic quoque *iustitia* se interposuit memor sui officii, & demonstrauit communicationem istam *bonitatis per misericordiam*, non magis decere fieri *absq; conditione* in hoc statu quam in priore: sed æquum esse vt *conditio* statuatur secundum quam bonum illud *ex misericordia* communicetur, vel non communicetur: imo contrarium malum inferatur. Atque hinc statutum alios homines fatacere *vasa iræ & alios misericordiæ*, id est, *apta ad iram* vel *misericordiam*: *misericordiæ qui præstarent conditionem; iræ, qui illam transgrederentur, nec transgredi desisterent: idque irrenocabiliter & necessario*, adeo vt qui conditionem essent transgressi, permanentes in transgressione, vasa iræ fierent ipso actu, & qui præstitissent eandem, herent ipso actu vasa misericordiæ: quæ tamen eadem *misericordia, vim tribuit præstandi eo modo, quo decet*, misericordiam iustitia temperatam *eam dare*. Breuiter: *Deus facit hominem vas: Homo se facit vas malum* hinc *peccatorem. Deus decernit hominem facere secundum conditionem: sibi placitam vas iræ vel misericordiæ quod & reipsa facit, quando conditio est aut præstita, aut pertinaciter neglecta.* Hinc apparet quis sit verus sensus eorū quæ hic ab Apostolo adferuntur, nempe: Deum ab informi materia potestatē habere faciendi homines, & de iisdem puro suæ voluntatis arbitrio & placito decretum statuendi certis ac conditionibus sancitum, secundum quas alios vasa ad dedecus, alios vasa ad decus faciat; & propterea hominem iustam causam non habere expostulandi cū Deo, quod se fecerit irresistibili voluntate indurandum; quū inter voluntatis statutum & ipsam indurationem interueniat obstinatio in peccatis: ob quam Deus vult secundum idem voluntatis placitū hominē voluntate irresistibili indurare. Si quis *simpliciter* dicat Deum habere potestatē faciendi *hominem vas ad dedecus & iram*, ille Deo maximam iniuriam faciet & apertæ Scripturæ contradicet. Quare nec ipse *Beza* id audet *simpliciter* dicere, sed ista intelligenda esse de *decreto* ꝙ non *executor* ait: postū homo *peccator* factus se ira dignū fecerit. Sed ille *executionem* ita decreto subiungit, vt *proximam executionis causam* ab ipso *decreto* suspendat, ꝙ tantundē valet, æque ac si simpliciter dicat: Deum statuisse aliquos homines facere vasa ad decus; alios vasa iræ, alios vasa misericordiæ, & vtrū fieri possit, facere omnes primum peccatores, vt postea alios per iustitiam reipsa faciat vasa iræ & dedecoris, alios per misericordiam vasa misericordiæ & honoris. Quidquid autem absurdi ex ista comparatione ab Apostolo aliata per translationē possit deduci, solo discrimine, ꝙ est inter homines & vasa figuli recte intellecto potest peruenire. Hæc à me mihi tractata sunt, nō quasi nulla alia esse possit istius comparationis redditio, sed vt his ipsis, cū quibus hic nobis negotium, suam redditionē concedens, commoustratem etiam illam recte iuxta analogiā fidei intellectam, huiusmodi propositio, quale hinc concludere volunt, non patrocinari, imo cū altero illo, quale tu desertionis, optime conuenire. At quid si dicam, & quidē pro meo iure, non illā esse *redditionem* quā illi Apostoli verbis affingunt, sed istam quam Apostolus ipse sequentibus duobus versiculis addixit. *Si verò volēs Deus* &c. & hac ratione illam *potestatis figuli in lutum descriptionem* facere tum ad *obiurgationis rationem confirmandam, tum ad objectionem*

Sensus eorū quæ vers. 21. ab Apostolo dicuntur.

Quomodo homines vasa mala sine peccatores facti, alii vasa misericordiæ, alii fiant iuxta eorum fixa decreta nouis.

Notandum diligenter discrimen quod est inter homines & vasa figuli.

Alia & pressior comparatio posterioris applicatio sua reddittoni, ex ipso textu desumpta.

iectionem ipsam refutandã: Quæ ipsa quoq; sunt affinia; Nã cõmonstrare obiectionis indignitatẽ, est illã aliquo modo refutare, vt & in superiorib. videmus. Nec video quare cõmode hęc redditio accõmodari ista propositioni non possit: *Quemadmodũ n figulus habet potestatem in lutum, vt ex eadem massa faciat aliud vas ad decus, aliud ad dedecus: ita Deus habet potestatem, & quidem multo aquiorem vasa ira ad interitum coagmentata lenitate sua perferre, & vasa misericordiæ præparare ad gloriã.* Quæ æquitas illustratur a finibus quos Deus sibi habet vtrinque propositos. Sed dicet quis, *ista non habere inter se conuenientiam facere vas ad decorem, & lenitate sua perferre vasa iræ iam ad interitum,* id est, *dedecus coagmentata*; sed hoc potius illi conuenire, *coagmentare vasa iræ ad interitum:* vt *præparare vasa misericordiæ ad gloriam,* isti conuenit, *facere ad decus.*

Exceptio contra illam

Responsio.

Sed quis Apostolo præscribet modum applicationis ad comparationem? an non licet illi *paritatem diuinæ potestatis* commonstrare in eo quod Deus recipla facit *circa vasa iræ & misericordiæ:* licet *minus* sit quam quod *figulus facit circa vasa dedecoris,* vt hac ratione vis argumenti sit fortior à minori ad maius, quam à pari ad pariter comparatũ? Deest autẽ aliquid isti Apostolicæ applicationi, & liquet id huiusmodi esse: *An id facientis non habebit potestatem?* vel, *an propterea non poterit merito succensere induratis:*

Hactenus obiurgatorium responsum, sequitur ita obiectionis refutatorium.

At nunc denique videamus quam ingnitter hisce verbis, quomodocunque illa sumantur, (siue pro redditione cõparationis siue pro se simpliciter) obiectionis ita refutetur. Dixi autem & etiamnum dico, *nullam* nobis tota Scriptura *obiectionem* videri *firmius refutatam, nullamque responsionem sufficientius exhaurire omnes nascentis obiectionis difficultates.* Obiectio autem habebat inæc tria *Antecedens: Deus quos vult indurat Consequens,* quod erat obiectum: *Ergo non potest merito succensere induratis. Consequentiæ probationem* ab adiuncto voluntatis diuinę: *Quis voluntati Dei resistit nequit.* Antecedens & ratio consequentiæ connectantur: *Quos vult Deus indurare voluntate irresistibili:* additur consequens, *illis non potest merito succensere.* Simpliciain ista obiectione

Repetitur & explicate proponitur obiectio.

continentur quatuor: *Ita diuina, induratio, voluntas irresistibilis, merito vel immerito:* quod quartum malim modum dici vel cõpositionis per affirmationem, vel diuisionis per negationem. *Affectio inter hæc* ab obiiciente proponitur huiusmodi, *Ira diuina* est adiunctum, quo versatur Deus circa *indiuratos,* qui propterea sunt *obiectum iræ,* & hic etiam *causa:* vt sæpe obiecta rationem habent causæ non ipsorum adiunctorum in se, sed quatenus circa obiecta versantur, id est, non quatenus sunt actu primo, sed secundo. *Indurati & voluntas irresistibilis* ponuntur vt *causa & effectum. Induratio est effectum voluntatis Dei irresistibilis.* Iam quæritur an *ista posita affectione* inter *indurationem & voluntatem irresistibilem,* eadẽ sit *affectio inter iram diuinam & induratos* hoc est, *an ei eius traijci possit ita induratis,* qi significatur per vocem *merito vel immerito.* His ita explicatis applicetur Apostoli responsio. *Primo* declarat Apostolus *ipsam affectionẽ* inter *iram* Dei & *induratos* non esse, sed potius *vniuersam.* Non enim *obiectum iræ diuinæ* sunt *indurati,* neque *induratio iræ causa,* sed potius *ira diuina causa inpurationis;* Et Deus *actu indurationis* versatur circa eos quibus *iratus iam est,* hoc est, qui ipso actu iam sunt *vasa iræ.* Quod Apostolus significat his verbis, *vasa iræ ad interitum coagmentata indurat Deus.* Est itaque in illis non tantum fallacia a *causa non causa, subiecto non subiecto;* sed *& inuersio* causæ & effecti, subiecti & adiuncti, quare refutatio istius partis est firmissima. Tantum abest vt Deus non possit succensere induratis vt contra non induret nisi iam sua culpa iustissimæ iræ diuinæ vasa factos. Docet autem Scriptura tota indurationem esse effectũ & signũ iræ diuinæ. Vnde stulta est quæstio. *an Deus possit succensere induratis,* quũ quærendũ fuerat *an Deus possit indurare eos quibus succenseat.* Demũ respondet Apostolus ad *affectionẽ* inter *indurationẽ & voluntatẽ irresistibilẽ,* his verbis: *pertulit ira vasa multa lenitate:* quib. *modũ indurationis* significat esse *patientiã & mansuetudinẽ,* nõ *omnipotentẽ voluntatis* cui resisti negt, *actionẽ.* Itaq; & hic est fallacia causę nõ causę. At inquiet aliquis, annõn decretum quo statuit

Applicatur ea Apostoli responsum. quod 3. partibus absoluitur. Prima.

Secunda.

Deus indurare *vasa iræ*, est *voluntatis cui resisti nequit*? Ita sane. At aliud est, Deum omnipotentis voluntatis actu vti ad indurationem efficiendam, & aliud ista voluntate statuisse, se vasa iræ induraturum. Nam tuto pacto voluntas tribuitur decreto indurationis, non actui: inter quæ differentia tanta est, vt Deus possit voluntate irresistibili decretum facere de vasis iræ per patientiam & lenitatem suam indurandis. Si quis regerat *indurationem* tamen *certo certius esse secuturam per istam patientiam*: propter illud *decretum* quo non tantum statuit vti patientia, sed illa vti *ad indurationem*: *& hoc æquipollere omnipotenti actui voluntatis cui resisti nequit*. Nego ista æquipollere. Sed ad negationis rationem multa pertinent, quæ longum esset hic adferre: quare responsione supersedebo, quia id obiectum non obest proposito. Concedamus enim *vi omnipotentis voluntatis indurari vasa iræ*, an hoc *iustitiæ iræ diuinæ* vel tantillum adimet, quum ipsi *meriti sint indurationem*, in Dei autem arbitrio sit pœnam infligere, quo ipsi visum est modo? *Tertia* responsionis pars est de *æquitate* istius actus diuini, quem Apostolus nunc explicat, sumpta a fine. Quid enim, an non æquum vt Deus *iram suam & potentiam* aliquando demonstret? Æquissimum. Aduersus quos autem, si non aduersus *vasa iræ ad interitum coagmentata, qua Deus pertulit multa lenitate*? Aut aduersus huiusmodi æquum est vt Deus declaret suam *potentiam & iram*, aut nunquam illi id liberum erit: & sic in cassum Deus *potentia* sit armatus & *ira*, vtpote quas exercere nunquam poterit, quibuscunque etiam modis irritatus. Hinc apparet amplius, quid hic ab Apostolo præstitum esse, quam necessaria refutatio istius obiectionis postulabat. Quidquid enim ad *iræ diuinæ* aduersus *indurates* non excusationem tantum, sed & defensionem, imo præconium adduci poterat, huc allatum est: & ita descripti illi in quos Deus *iram & potentiam* suam vult ostendere, vt omnes simul, *iræ diuinæ* iustas causas in se complectantur. Non enim irascitur iis, nisi *iræ vasis* iam existentibus; neque quum

Tertia.

merito suo ad interitum sunt coagmentati *iram suam* in illorum exitium *statum iuris suo exsequitur*, sed *diu magna lenitate & patientia illos tolerat*, ad pœnitentiam inuitans, & resipiscentiam expectans: at vbi *corde duro & resipiscere nescio istam Dei patientiam & lenitatem contemnunt*, non mirum quod nec ipsa *misericordissima Dei bonitas* ab *iræ illatione* se possit temperare, ne sibi vbique *ius suum summum & iustitiam* reddi postulans, *illi* locum nullum concedere velle videatur. Breuius autem responsionem proponemus, si ad singulas syllogismi obiectiui partes illam accommodemus. Syllogismus autem talis erat: *Qui voluntate sua irresistibili indurat, ille potest merito succensere induratis. At Deus voluntate irresistibili indurat: Ergo non potest merito succensere induratis. Ad propositionem* respondet Apostolus per *negationem*: tum quia simpliciter sit *falsa*: *meriti* enim sunt *indurationem* illi quos Deus *indurat*, & liberum est Deo illam *meritis infligere*, quocunque ipsi visum est modo: tum quia *falsa iræ causa allegatur indurationi*, quum illi iam sunt *vasa iræ* antequam indurentur, & ira fit causa indurationis. Corrigatur ergo propositio hoc pacto: *Qui voluntate sua irresistibili indurat eos, qui propterea quod vasa iræ sunt, meruerunt indurationem, ille potest merito istis induratis porro succensere. Ad minorem* respondet per *positionem alterius modi indurationis*, quo tollitur iste modus in minore assumptus: *perfert enim multa lenitate vasa iræ ad interitum coagmentata*: Ergo Deo imputandum si illi hinc indurentur pro sua malitia? Corrigatur etiam minor: *At Deus patientia & lenitate vtens erga vasa iræ, illa indurat*. Vnde & *maior* vlterius corrigenda venit per *suppositionem huiusmodi indurationis*, qui eius veritatem & æquitatem multum commendabit. Hinc iam sequitur *conclusionem* esse falsam: cuius contraria ex facta antecedentium correctione necessario sequitur, & est verissima, non tantum propter veritatem antecedentem, sed & propter *iustum finem diuinæ indurationis*, qui est *illustratio & ostensio iræ & potentiæ Dei*. Quod ad phrasin istam attinet,

Contracta obiectionem in Syllogismum redactam responsio.

Ad maiorem.

Ad minorem.

tinet, *ira vasa esse ad interitum coagmentata*, ex præcedentibus facile potest intelligi. Quæ de *vasis misericordiæ* addidit, dictum qua id occasione fecerit Apostolus. Et quia de illis non est quæstio, latiori explicationi supersedebo.

Atque ita quidem mihi commonstrasse videor, *Hunc Apostoli locum confirmandæ isti sententiæ non seruire, quam multi huius capitis fundamento nixam esse arbitrantur. Res vero ipsas* hoc capite comprehensas prolixius tractare visum non fuit, quia alias id commodius fiet; quando eas non vt huius vel illius loci autoritate suffultas, sed per se considerabimus.

Hæc mihi Paulino si quis male consona fini
Monstret, ab hoc sensu absistere promptus ero:
At si quis fidei monstret male consona, culpam
Noscere, & errorem tollere promptus ero.

APHORISMI ALIQVOT

Summam huius tractatus ordine complectentes.

Qvomodo verbo Dei & insitis animo notionibus de Prædestinatione & gratia Dei recte superstruatur. 499

Axioma hoc Deum semper iustum esse, licet homines non intelligant quomodo iustus sit, caute vsurpandum esse ibid.

Quomodo accipiendum sit, cum Deus dicitur non pendere à causis vllis secundis. 500

Ordinandi verbum quomodo accipiendum sit in materia de prouidentia. ibid.

Permittere aliquid certi finis gratia an idem sit eum otiose spectare quid fiat, aut quid futurum sit. ibid.

Quomodo intelligendum sit, qua mutantur, quoad certas & fixas omnes circumstantias non sine immutabili ipsius decreto mutari ibid.

Iudicia quidem omnia Dei reuerenter honoranda esse, sed simul certissime constare debere quod iudicia Dei sint: qua esse ipsius dicuntur. 501.

Quomodo Deus concurrat cum causis secundis ad opus aliquod producendum. ibid.

Quomodo accipiendum nihil mali caueri posse nisi Deo impediente ibid.

An ex euentu quocunque rei recte concludatur, Deum aliquid voluisse. ibid.

Quomodo verum sit hominem non facere bonum etiam quod ex gratia facere possit, nisi rebus omnibus à se creatis præsideat, omnia que & singula administret & gubernet. 502.

Quonam tandem modo Deus toti mundo & Deus in illo efficiat, vt faciat, sicut effecit vt possit facere si velit. ibid.

An prædestinatio recte definiatur vel describatur, quod sit consilium Dei de hominis vltimo fine vel statu extra temporalem hanc vel animalem vitam. 503.

Quomodo recte accipiendum, prædestinationis vltimum finem statui declarationem gloriæ Dei in illius partim misericordia partim iustitia ibid.

Dum in omni opere suo proposuisse sibi habere gloriam suam: eam autem esse perfectionis suæ manifestationem 504.

Quibus modis Deus soleat gloriam suam manifestare: quarum nempe proprietatum essentialium explicatione, accurate & copiose expenditur, ibid.

An Deus recte dicatur decreuisse vt homo laberetur & illud decretum ad finem seu terminum perduxisse. 506.

An creatio & lapsus hominum recte statuantur commune medium esse consilio prædestinationis substratum. ibid.

punire; apparet Deo in istoc fœdere non minus, imo multo magis fuisse liberum, conditiones quas visum esset ponere, quam in fœdere creationis. Et per consequens non magis hic quam ibi *iniustitia* coargui posse. Sed tota res hoc syllogismo comprehendi potest.

Si propositum Dei secundum electionem, de filiis carnis reiiciendis, censendis autem in semine filiis promissionis causam habet solam Dei misericordiam & commiserationem; tum sequitur Deum ob id nullo modo iniustitiæ argui posse.

At propositi istius causa est una Dei misericordia.

Ergo Deus ob id iniustitiæ argui non potest.

Quæ confirmatur consectario ab Apostolo subnexo v. 19.

Hunc esse sensum Apostolicæ responsionis patet ex consectario responsioni subnexo: *Nempe igitur non est eius qui velit, neque eius qui currat, sed miserentis Dei*, subaudi, *propositum secundum electionem*, quod tantumdem valet, atque id quod antea dixit: *propositum secundum electionem manet ex vocante, non ex operibus: & filii promissionis censentur in semine filiis carnis excluſis.* Quum enim *misericordia Dei voluntas & cursus hominis* opponitur; certum est istum significare conatum & cursum, quo homo *absque misericordia Dei iustitiam & salutem consequuturum se sperat.* Talis est autem *conatus & cursus eorum* qui per *legis opera iustitiam & salutem sectantur.* Quumque *misericordia* vicissim *voluntati & cursui* opponitur, constat *id* iustitiæ & vitæ consequendæ *medium* isto *misericordiæ opposito* ordinatum, quod *misericordia* est maximè affine, nempe, *fides in Christum mediatorem.*

Altera ratio negationis consequentia est à iust. potentia & gloriæ divinæ illustratione; per eos, quorum vult non misereri: quæ proposita quidem est in particulari *Pharaonis exemplo*; at ipsa in se sua natura est constantissima & semper sui similis. Comprehenditur his verbis; *Dicit enim Scriptura Pharaoni: Ad hoc excitavite, vt in te ostenderem potentiam meam, & vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra.* Ex quo loco Apostolus ad *istam obiectionis partem, quia Deus iniustitiæ* arguebatur, quod *filios carnis ex proposito secundum electionem* reiiceret atque odio haberet; ita respondet:

Altera à libera & iusta potentia gloriaque diuinæ illustratione v. 17.

Si liberum Deo est, ad iustam suæ potentiæ declarationem nominisque sui illustrationem Pharaonem excitare, indurare, punire; tum Deo non potest iniustitia attribui, quod proposito secundum electionem decernat in filiorum carnis iusta indurat. & pœna potentiam suam & gloriam illustrare.

Quomodo illa formanda ex sensu Apostoli.

At illud Deo liberum est; vt apparet ex hoc loco.

Ergo & posterius: & propterea ob id non potest iniustitia accusari.

Connexio propositionis certa est firma. Nam aut Deo nunquam erit liberum potentiam & nominis sui gloriam in alicuius iusta punitione illustrare, aut etiam liberum illi erit *proposito aliquo decernere*, in quorum iusta condemnatione suam potentiam & nominis gloriam velit declarare. Et sane, nihil est aliud Deo adimere ius & potestatem *decretum* quod est *secundum electionem* faciendi, quam nolle illum *suam potentiam & nominis sui gloriam* in aliquorum iusta *indurationc & punitione ostendere.* Coniuncta enim hæc sunt, punire aliquem, & eundem pœnæ obnoxium decernere. Nulli enim pœna iuste infligi potest, nisi cui eadem *iusto proposito & decreto* fuerit destinata: & si cui pœna iuste infligi potest, eidem potest eadē pœna *proposito & decreto aliquo* iuste destinari. Quomodo autem liberum Deo fuerit *Pharaonem excitare, indurare*, &c. postea in refutatione sequentis obiectionis generatim demonstrabitur. Hunc esse totius responsionis Apostolicæ sensum, apparet ex conclusione toti responsioni subiuncta: *ergo quorum vult misereatur & quos vult indurat.* Ex ista enim conclusione tota obiectio Iudæorum refutatur solidissimè, hoc pacto.

Conclusio totius huius responsionis vers. 18.

Si Deus potest misereri quorum vult, & indurare quos vult, tum etiam liberum illi est propositum secundum electionem facere, quo filiorum promissionis statuat misereri, filios vero carnis indurare & punire.

Eiusque ad vindicandū Dei iustitiā cōtra Iudæorum obiectionem adaptatio.

At Deus potest misereri quorum vult & indurare quos vult. Ergo liberum illi est decretum secundum electionem facere quo filiorum promissionis statuat misereri, filios vero carnis indurare & punire.

Et per consequens, *si hoc faciat, quod illi liberum est, non potest iniustitia vllo suo merito accusari.*

Ita Dei iustitia in isto *proposito secundum electionem* ab Apostolo sit missimis scripturæ ipsius Mosaicæ testimoniis est adserta, & comprobata.

Alia obiectio Iudæorum, qua etiamnum instant & conantur mentum, qui abiolutum illud Dei de aliis simpliciter saluandis, alios damnandis decretum per Apostolicum dogma statui iniustum. ducta ex posteriore parte conclusionis praceden tis vers. 19. Explicatio illius.

Sequitur nunc *alia Iudæorum obiectio*, nata ex posteriore parte *conclusionis* proximæ antecedentis: in cuius *refutatione magnum* sese putant suæ causæ habere *firma-* *vrgent.* Quo nomine & nobis diligenter tum obiectio tum eius refutatio erit examinanda, ne forte piæ negligentia id velut inuisum prætereamus, quod illis *Herculea est claua* ad omnia obiectionum *monstra* debellandum, vel potius, *Alexandri Magni gladius* ad quemuis *nodum* insoiubilem *dissecandum.* Obiectio autem est huiusmodi. *Quidergo adhuc succenset?* Ratio additur: *Nam voluntati eius quis restitit?* Quæ interrogationis forma proposita ita resoluentur: *Ergo non potest merito succensere: quia voluntati ipsius nemo potest resistere.* Explebitur obiectio per antecedentis, vnde id consequens deducitur, adiectionem: *Deus quos vult indurat: Ergo non potest merito succenscre indurato*: Ratio cohærentiæ; *Quia nemo potest eius voluntati resistere.* Hinc huiusmodi existit connexum: *Si Dei voluntati nemo potest resistere, tum non potest iure succensere illis quos ipsa voluntate indurat.* Conuertatur hoc connexum in simplex siue categoricum enuntiatum *Deus non potest iure succensere omnipotenti ipsius voluntate indurato.* Hæc est obiectio, ita nunc quas vires habeat examinetur; vt isto examine constet quo pacto refutari possit, & via ad commodam refutationem præstruatur. Duo ista *considerandæ* *Vnum, Deus non po[illegible] succensere indurato.* Alterum, *Quia voluntate sua omnipoten-*

te, cui nequit resisti, eos indurauit. Prioris examen consistit in quæstionis huius tractatione: *Quinam sint illi quibus Deus iure possit irasci.* Alterius examen in tractatione huius: *An & quomodo illi qui omnipotenti Dei voluntate indurantur, ex illorum numero sint exempti, quibus Deus iure potest succensere. Prior quæstio* absoluetur, si explicetur, quid sit illud ob quod Deus merito possit succensere, id est, quæ causa iræ diuinæ propria. Propria autem causa iræ diuinæ, & id ob quod Deus iure potest alicui succensere, est *peccatum. Peccatum autem est transgressio legis*, intellige iustæ; nisi enim Lex iusta sit, Lex non est, nec propterea eius transgressio peccatum. Vt autem Lex iusta sit has duas conditiones necessario requirit; vt sit lata ab illo qui iubendi habeat potestatem: vt sit lata illi qui præstandi habeat potestatem vel potius potentiam; non tantum δυνάμει, sed & ἐνεργείᾳ: hoc est, huiusmodi habeat potentiam quæ nullo interueniente decreto impediatur, quominus id quod potest, ipso actu præster. Vnde apparet, *peccatum esse legis transgressionem voluntariam*, quam quia vitare potuerit peccator (de ipso actu loquor) sua culpa admiserit. Ob huiusmodi peccatum, & huiusmodi peccatori iure Deus potest succensere. Hac autem conditione sublata, iure Deus homini ob peccatum succensere non potest; imo nec iste peccatum committere. Hoc illorum causa dico, qui putant Deum merito irasci posse legis transgressoribus, etiamsi ipso actu, ob decretum interueniens, illam præstare non potuerint; sed falluntur multum. Huiusmodi enim actio quæ est ineuitabilis ob decreti alicuius determinationem, peccati nomen non meretur. Hæc ego certissima esse non dubito, & quando opus erit probabuntur. Hinc itaque constat, *quibus Deus iure possit succensere.* Iam videamus an & quomodo illi qui omnipotente Dei voluntate indurantur, ex eorum numero eximantur: hoc est; An voluntas Dei omnipotens indurans tollat cautam iustæ accusationis, querimoniæ, & iræ. At præmittamus quid sit id, *voluntati Dei*

Quibusnam Deus iure possit irasci.

Descriptio peccati quod solum iustæ iræ diuinæ causa.

An Deus iis iure irasci non possit qui voluntate ipsius omnipotente indurantur.

dum, quam consequitur ineuitabilis id, ad quod mouetur, præstandi necessitas. Si vero homo id, quod indurationem meretur, libera voluntate commiserit; culpæ subiicitur & dignus ira est, etiam si ista voluntate, cui resisti nequit, induretur. Obsistens enim & libere, voluntati in verbo patefactæ, cui resisti potest, incidit in illam necessitatem decreti diuini, etiam in verbo patefacti, cui resisti non potest. & ita fit voluntas Dei de illo, à quo voluntas Dei facta non est. Ex his puto facile solutionem confici posse ad istam obiectionem.

Responsum Apostoli ad superiorem obiectionem.

Sed Apostoli responsum præ manibus sumamus, & ea diligentia quam rei grauitas & difficultas merentur, pro nostro tamen modulo. Initio autem præsupponendum Apostolum non quæsiisse effugia, quum obiectionem ipsam refellere non posset, neque rem difficultatibus inuoluisse, vt obiicientem difficultare rei perterritum coerceret & cohiberet: sed aptissime & solidissime obiectionem totam refutasse. Et ausim dicere nullam in tota scriptura obiectionem sufficientius esse refutatam. At semper obuersetur oculis ipsa obiectio cū omnibus suis fundamentis, contracta in compendium, vt velut vno momento inspici possit: hoc pacto: *An Deus merito possit succensere voluntate ipsius irresistibili indurato?* Liceat compendiosæ significantiæ causa istam vocem vsurpare. *Responsum* autem Apostoli est *duplex. Vnum obiurgatorium* de obiicientis & obiectionis indignitate: *Alterum refutatorium* ad rem obiectam. Obiurgatorium habet tres partes. *Obiurgationem, eius rationem, & rationis cōprobationem.* Obiurgatio est sub forma interrogationis proposita, his verbis: *Imo verò ô homo tu quis es qui ex aduerso respondas Deo?* Id est, Considera ô homo, quis sis, & quis Deus sit & intelliges indignum esse te Deo isto modo respondere. Et certe doctrinam istam insignem ita calumniari, vt per istam homine omni culpa exempto, Deo iniustus iræ furor impingeretur; nihil aliud erat quam Deo velut in faciem resistere, & in os illi aduersari. Vnde non mirum Apostolum indignitate rei commotum statuisse acriter reprehēdere ita obiicientem. *Ratio* est à comparatione hominis & Dei, si miliq; indigna responsatione accommodata cōparationi. Vt enim *tria* sunt ista *propositione* contenta, *Homo responsans, Deus cui responsatur, & ipsa responsatio*: ita ratio istius propositionis ad tria ista respicit, his verbis: *Num dicet figmētum fictori, cur me sic feciſti?* Hic *Homo figmento, Deus factori, responsatio* ista huic, (*cur me feciſti?*) comparatur. Qua comparatione rationem reddit Apostolus, cur *homini*, vt *figmento*, non decet *Deo*, vt *factori* ita responsare: ac si diceret: *Quemadmodum non licet figmento factori suo dicere, cur me sic feciſti? Ita quoq; tibi ô Homo non licet Deo isto modo responsare.* Tu enim nihil es aliud quam puluis & vermis terræ, figmentum Dei; Deus autem est ille qui te finxit & formauit. At hic videndū quæ sit redditio ad responsationē istam in figmento reprehensam; vbi tamen prius tertiam partem, id est, *confirmationē rationis* inspexerimus. Illa *ratio* autē sumpta est à *iure & potestate*, siue comparatione *iuris & potestatis* quam *figulus* habet in *lutum* ad *ius & potestatem* quam *Deus* habet in *suum figmentum*, vel potius in id, *ex quo fingit figmentum. Ius & potestas figuli* facit ad comprobandam *indignitatem istius obiectionis*, & propterea ad illā refutandam.

2. *Eius rationis duplex à comparatione.*

3. *Rationis confirmatio ne item duetur.*

paratio vers. 12.

Quod duplex.

Primum Obiurgatorius vers. 20. *constans* 3. *partibus:* 1. *Obiurgatione.*

Comparatio autem facit ad demonstrandum, idem quoque *Deo licere in suum, quod figulo in suum.* Quod ad primum, ita concluditur. *Si figulus habet potestatem ex eadē massa faciendi vas ad decus & ad dedecus; tū non licet figmento dicere fictori cur me sic feciſti? At figulus habet eam potestatem. Ergo* &c. Quod ad secundum: *Si figulus habet istam potestatem in lutum, tum & Deus habet eandē in homines, vel potius in id vnde homines fabricatus formaturus esset. At prius Ergo & posterius.* Et propterea *non licet homini ita eo dicere, cur me feciſti?* vel istud obiicere, cuius causa Apostolus obiicientem reprehendit & obiurgat. Hæc de dispositione & summa responsionis obiurgatoriæ, vbi etiam commonstratum quo pacto illa facere potest ad obiectionis ipsius refutationē, si nēpe facta fuerit additio cōparationi conuenientis. Nunc de *applicatione istorum com-*

comparatorum recta & legitima agendum: Quæ tota constabit explicatione *iuris & potestatis Dei in hominem, vel iam conditum, vel condendum. Primum* autem de applicatione *comparati in ratione vsurpati: num dicet figmentum fictori, cur me sic fecisti?* Redditio istius erit, secundum comparationem, vel in vno tertio, hoc pacto: *ita non licet homini isto modo respondere Deo quo tu facis ista obiectione.* Vt vt sit, necesse est istâ obiectionem hominis cum hac figmenti congruere. Illa autem erat: *Si tua voluntate irresistibili hominem induras, non est quod illi succenseas*: quæ, ad illam figmenti conformata, ita habebit: *Cur me tua voluntate irresistibili indurandum fecisti?* ita vt illud (*sic*) in redditione significet, *voluntate tua irresistibili indurandum.* Quod hic *Beza* dicit de mutabilitate conditionis humanæ, id mihi minus videtur scopo accommodatum. Et si consideremus probationem à potestate figuli, apparebit talem quandam comparati istius applicationem esse faciendam. Nam quid potestas ad dedecus vel decus condendi, habet simile cum potestate mutabilem condendi? multum autem habet cum hac potestate condendi indurandum vel misericordia prosequendum. Sed videamus iam, quæ sit *redditio istius comparatis* quod in *probatione* est vsurpatum. *Figulus habet potestatem in lutum, ex eadem massa fingendi aliud vas ad decus, aliud ad dedecus.* Redditio stricte sumpta erit hæc: *ita Deus habet potestatem ex eadem massa condendi alios homines ad decus, alios ad dedecus*, vel, *alios ad iram, alios ad misericordiam: accommodate ad id quod agitur*, vt apparet ex sequentibus versibus: vnde ita concluditur, *Si Deus habet potestatem ex eadem humani generis massa condendi vas ad iram, & vas ad misericordiam; tum non potest homo iuste illi dicere, cur me tua voluntate irresistibili indurandum*, id est, *vas ad iram condidisti?* Adiungit autem de *vasis ad decus & misericordiam*, licet tantum quæstio sit de *induratis*; quia de potestate Dei agit quæ est in vtrumque. Vides autem me iuxta sensum aduersariorum rigidissime ista proposuisse, quia volo illis concedere quidquid vllo modo ad scopum Apostoli accommodari potest: At nunc videndum quo pacto ista intelligenda sint, quæ Deo hisce applicationibus attribuimus: *Quod*, nempe, *potestatem habebat ex massa humani generis condere vas ad decus & ad dedecus; hominem misericordia prosequendum, & irresistibili voluntate indurandum. Potestatis* vox hic vsurpata significat non *potentiam* sed *ius & auctoritatem.* Est enim *potestas non δύναμις* non igitur hic agitur de *absoluta potentia* qua potest aliquid, sed de *iure* quo licet illi aliquid. *Massæ* nomine Beza intelligit *humanum genus nondum conditum, nedum corruptum.* Scimus *Augustinum* esse in alia sententia qui *massam perditionis* interpretatur: & si quis negare velit, ista Bezæ probatio quam adfert, non sufficiet: nempe alioquin dicendum fuisse Apostolo, alia *vasa in dedecore isto relicta, alia ab hoc dedecore ad decus translata.* Sed volo illi hoc concedere, *massæ* nomine significari *informem materiam.* Nam simpliciter dicere *Deum non habere potestatem ex massa vna* faciendi *vas ad iram, & vas ad misericordiam*; faciendi *hominem* irresistibili voluntate *indurandi, & misericordia prosequendum*, non videtur mihi satis tutum. Quum enim videamus Deum quotidie facere vasa misericordiæ & vasa iræ, & homines alios indurare, & aliorum misereri; sane apparet illum quod facit, ius faciendi habuisse. Sed addo eodem modo habuisse ius faciendi quo facit, & eadem ob causas statuisse facere, ob quas reipsa facit. Res autem per se esset plana, nisi inuoluta esset difficultatibus per præposteram explicandi rationem. Quam ego hic non refutabo, ne prolixior sim: non enim statui iam id facere, sed tantum commonstrare hoc caput, quo velut fundamento nixam suam sententiam dicunt, illis non patrocinari. Conabor tamen aliquid lucis huic negotio adferre. Quum Deus dicitur *facere vas iræ* vel *misericordiæ, hominem indurare*, vel *eius misereri*: tum necessario, tria nobis veniunt consideranda: duo explicite, vnum implicite, quod inter duo illa velut medium intercedat. Primo enim necesse est vt *homo fiat & quidem vas*: Dein-

De recta applicatione priorum comparati.

De applicatione vel redditione posteriorum comparatorum stricte sumpta.

Quo pacto intelligenda sint quæ Deo hisce applicationibus tribuuntur.

Homo quia à Deo conditus, est vas ad illustrationem gloriæ ipsius.

Deinde necesse est, vt, antequam *vas iræ vel misericordiæ fiat*, sit *vas peccati*, id est, *peccator*. Inde tertio vt *vas iræ fiat vel misericordiæ*. Iam videamus quod hic Dei opus sit. Primum est opus Dei quo *hominem condit, vt sit*, neque tantum sit, sed *vt sit ad certum finem*, quod *vasis* nomine significatur, quod tantumdem valet atque *instrumentum*. Instrumentum autem est finis alicuius gratia. *Finem* hunc appellat Scriptura *Dei gloriam*. Condidit itaque Deus hominem ad gloriã suã i. e. nõ quo ipse gloriam acciperet ab homine, sed quo gloriam suam per hominem multo illustrius, quam per reliquas creaturas illustraret. *Gloria* autem Dei illustratur per patefactionem *proprietatum ipsius naturalium*, præsertim earum, quæ in secundo diuinæ naturæ momento considerantur, vt sunt *bonitas, iustitia, sapientia, potentia*. Sunt aliæ ipsi essentiæ penitiores, simplicitas, infinitas, æternitas, incommutabilitas, &c. Nunc considerandum, quarum proprietatum patefactione Dei gloria primitus fuerit illustranda Dico *bonitatu, iustitia, sapientia, potentia. Bonitatis enim est seipsum communicare: Iustitia præscribere normam communicationis: sapientia, scire quomodo id deceat & possit fieri: potentia, posse se actu ipso communicare. Bonitas* itaque Deum impulit, non tantum vt alia, sed *& hominem conderet*, hoc est, vt seipsum nihilo per similitudinem ita communicaret, vt ex nihilo. & ista communicatione id existeret, quod est *homo Iustitia* præscripsit modum quo decebat istam cõmunicationem fieri: nam est *bonitatis arbitratrix*, vel vt Tertullianus inquit, *arbitratrix operum Dei. Sapientia* sciuit, quo pacto decuerit Deum se, ad id quod esset *homo* faciendum communicare, & quomodo Deus id potuerit. *Potentia* harum instrumentum, præsto fuit *ad exsequendum*. Potest enim Deus nihilo suam similitudinẽ communicare. Sed *homo* non fuit conditus, quin *vas* fuerit istius *bonitatis, iustitia, sapientia, potentia*: & hoc pacto fuit vas gloriæ illustratæ. Ad videndum quo modo vas fit illustrandæ porro Dei gloriæ. Recte sane Num Deus *hominem* condidit non vt *esses tantum* id quod est conditus, sed vt ad *perfectionem tenderet maiorem*. Neq; enim satisfactũ putauit Deus suæ *bonitati*, q̃ homini semel se communicasset, vt illius *creator*, sui autem ipsius *glorificator*: sed voluit vlterius se homini communicare, vt *ipsius etiam hominis glorificator*; atque vt id posset, non tantum *naturalibus* sed & *supernaturalibus donis* illũ instruxit. Verum *iustitia* normam & modulum præscripsit huius communicationis, scilicet, illam fieri non debere, nisi *sub conditione*, si homo *imagini diuinæ conueniens* in obedientia mandatorum Dei *viueret*: & quia poterat euehi, poterat & deprimi; & nihil iustius quam vt deprimeretur, si abuteretur donis, quorum recto vsu posset euehi ad summam dignitatem. fuit itaque homo illo respectu *vas illustrandæ iustæ Dei bonitatis & iræ*, per quod Deus declaret *insignem suam bonitatem in eo beando, si iuste viueret, & seueram suam iram in eo puniendo, si mandatum transgrederetur*. Sic fecit Deus initio hominem & in eo reliquos homines vasa illustrandæ iustæ bonitatis & iræ, id est, apta ad id instrumenta: actu autem non fecit, nisi interueniente eo, quod secundo loco hic est considerandum. Cæterum homo in hoc statu, a Deo constitutus, *mandatum transgrediendo seipse fecit vas malum* id est, peccatorem; nulla Dei ad hoc *cooperatione* concurrente, nisi quæ eius *bonitatem, iustitiam, sapientiam, imo & constantiam* in prima sua creationis institutione *deceret*: qua nihil decederet hominis *libertati* aut *liberi arbitrii* actualis modus impediretur, ad hoc vel ad illud impelleretur. *Homo* vero *in hoc statu* existens, cum *omnibus posteris*, quos Deus statuerat ex eius sanguine ordinario modo producere, *dignus erat*, cui Deus, pro meritis *iram* redderet & *pœnam*: hoc est, quem *vas iræ* reuera faceret. Sed hoc nõ est passa eadem illa *bonitas*, (quam mihi matrem misericordiæ hoc loco appellare liceat) quin ne ipsi Dei *iustitia, bonitatu, & misericordia arbitratrix*. Sciebat quidem sapientia Dei *causa iusti*, id est, *peccato* deberi *pœnam* & *iustitia* volebat causæ reddi. quod ipsi debebatur; sed & sciuit illa *boni-*

Gloria Dei illustratur per patefactionem proprietatum eius.

Quænam proprietates Dei primo omnium fuerint patefaciendæ.

Homo quia ex institutione Dei tendens ad maiorem perfectionem vas est vlterius illustrandæ gloriæ diuinæ.

Homo seipsum peccando fecit vas malum.

tatis quod amplius deberi, & voluit ista, pro sua natura, bonitatis quoque reddi quod ipsius erat: nempe *summam sui ipsius demonstrationem, atque promotionem in misericordiam*, quæ est bonitatis affectus in miseros, & propterea male meritos. *Decuit* enim *bonitatem Dei*, se communicare, non tantum *non existentibus, & nihil meritis existentibus, & bene meritis* (siquidem mandatum præstitissent) *sed & male meritis & legum transgressoribus: vt & daret non habenti, & redderet imo adderet habenti, & parceret abutenti*, tam *victrix* aduersus peccatum *per remissionem*, quam de nihilo *triumphatrix per creationem*. Inuenit itaque *sapientia* modum, quo redderetur *causæ* quod meruit, & *bonitati* quod decuit: nempe *Iesum Christum Mediatorem*, cui causa ista generis humani imponeretur apud tribunal iustitiæ perferenda & peragenda, quo ita *homo* esset *vas bonitatis & iustitiæ* summo & excellentissimo modo illustrandæ. Cæterum hic quoque *iustitia* se interposuit memor sui officii, & demonstrauit communicationem istam *bonitatis per misericordiam*, non magis decere fieri *absq; conditione* in hoc statu quam in priore: sed æquum esse vt *conditio* statuatur secundum quam bonum illud *ex misericordia* communicetur, vel non communicetur, imo contrarium malum inferatur. Atque hinc statutum alios homines habere *vasa iræ & alios misericordiæ* id est, *apta ad iram* vel *misericordiam*: *misericordiæ qui præstarent conditionem; iræ, qui illam transgrederentur, nec transgredi desisterent: idque irremouibiliter & necessario*, adeo vt qui conditionem essent transgressi, persistentes in transgressione, vasa iræ fierent ipso actu: & qui præstitissent eandem, fierent ipso actu vasa misericordiæ: quæ tamen eadem *misericordia, vim tribuit præstandi eo modo, quo decet*, misericordiam iustitia temperatam *eam dare*. Breuiter: *Deus facit hominem vas: Homo se facit vas malum* hinc *peccatorem. Deus decernit hominem facere secundum conditiones sibi placitas vas iræ vel misericordiæ quod & reipsa facit, quando conditio est aut præstita, aut pertinaciter neglecta.* Hinc apparet quis sit verus sensus eorum quæ hic ab Apostolo adferuntur, nempe: Deum ab informi materia potestatem habere faciendi homines, & de iisdem puro suæ voluntatis arbitrio & placito decretum statuendi certis conditionibus sancitum, secundum quas alios vasa ad dedecus, alios vasa ad decus faciat; & propterea hominem iustam causam non habere expostulandi cum Deo, quod se fecerit irresistibili voluntate indurandum; quum inter voluntatis statutum & ipsam indurationem interueniat obstinatio in peccatis: ob quam Deus vult secundum idem voluntatis placitum hominem voluntate irresistibili indurare. Si quis *simpliciter* dicat Deum habere potestatem faciendi *hominem vas ad dedecus & iram*, ille Deo maximam iniuriam faciet & apertæ Scripturæ contradicet. Quatenus ipse *Beza* id audet *simpliciter* dicere, sed ista intelligenda esse de *decreto* qui non *exequatur* nisi postquam homo *peccator* factus sit ita dignum fecerit. Sed ille *executionem* ita decreto subiungit, vt *proximam executionis causam* ab ipso *decreto* suspendat, quæ tantundem valet, æque si simpliciter dicat: Deum statuisse aliquos homines facere vasa ad decus; alios vasa iræ, alios vasa misericordiæ, & vt hoc possit, facere omnes primum peccatores, vt postea alios per iustitiam reipsa faciat vasa iræ & dedecoris, alios per misericordiam vasa misericordiæ & honoris. Quidquid autem absurdi ex ista comparatione ab Apostolo allata per transitum interpretationem possit oriri, solo discrimine, quod est inter homines & vasa figuli recte intellecto potest peruenire. Hæc à me mihi tractata sunt, non quasi nulla alia esse possit istius comparationis redditio, sed vt tibi ipsi, cum quibus hic nobis negotium, tuam redditionem concedens, communem etiam illam recte inter analogia Dei intellectam, huiusmodi propositio, quale hinc concludere volunt, non patrocinari, imo cum altero illo, quale tu describis, optime consentire. At quid si dicam, & quidem pro meo iure, non illa esse *redditionem*, quâ illi Apostoli verbis allegunt, sed istam quam Apostolus ipse sequentibus duobus versibus adduxit. *Si vero volens Deus* &c. & hac ratione illam *perfectam figuli in luteum descriptionem* facere eum ad *obiurgationis rationem confirmandam, tum ad obiectionem*

Sensus eorum quæ vers. 21. ab Apostolo dicuntur.

Quomodo homines vasa mala sine peccatoribus facit, alia vasa misericordiæ, alia fiant iuxta eorum sententiam sed deum nouit.

Notandum diligenter discrimen quod est inter homines & vasa figuli.

Alia & pressior comparatio posterioris applicatio sua redditioni, ex ipso textu adjumpta.

iectionem ipsam refutandã: Quæ ipsa quoq; sunt affinia; Nã cõmonstrare obiectionis indignitatẽ, est illã aliquo modo refutare, vt & in superioribus videmus. Nec video qua re cõmode hęc redditio accõmodari isti appositioni non possit: *Quemadmodũ in figulus habet potestatem in luto, vt ex eadem massa faciat aliud vas ad decus, aliud ad dedecus: ita Deus habet potestatem, & quidem merito aquiorem vasa iræ ad interitum coagmentata lenitate sua perferre, & vasa misericordiæ præparare ad gloriã.* Quæ æquitas illustratur a finibus quos Deus sibi habet vtrinque propositos. Sed dicet quis, *ista non habere inter se convenientiam: facere vas ad honorem, & lenitate sua perferre vasa iræ iam ad interitum,* id est, *dedecus coagmentata;* sed hoc potius illi conuenire, *coagmentare vasa iræ ad interitum:* vt *præparare vasa misericordiæ ad gloriam,* isti conuenit, *facere ad decus.*

Exceptio contra illam

Responsio.

Sed quis Apostolo præscribet modum applicationis ad comparationem? an non licet illi *paritatem divinæ potestatis* commonstrare in eo quod Deus reipsa facit *circa vasa iræ & misericordiæ:* licet *minus* sit quam quod *figulus facit circa vasa dedecoris,* vt hac ratione vis argumenti sit fortior à minori ad maius, quam a pari ad pariter comparatũ? Deest autẽ aliquid isti Apostolicæ applicationi, & liquet id huiusmodi esse: *An id facienti non habebit potestatem?* vel, *an propterea non poterit merito succensere induratis:*

Hactenus obiurgatorium responsum, sequitur iã obiectionis refutatorium.

At nunc denique videamus quam ingnitet hisce verbis, quomodocunque illa sumantur, (siue pro redditione cõparationis siue pro se simpliciter) obiectionis refutetur. Dixi autem & etiamnum dico, *nullam* mihi tota Scriptura *obiectionem* videri *firmius refutatam, nullamque responsionem sufficientius exhaurire omnes vas obiectionis difficultates.*

Repetitur & explicatc proponitur obiectio.

Obiectio autem habebat istæc tria *Antecedens: Deus quos vult indurat Consequens,* quod erat obiectum: *Ergo non potest merito succensere induratis. Consequentiæ probationem* ab adiuncto voluntatis diuinę: *Quis voluntati Dei resistit nequit.* Antecedens & ratio consequentiæ connectantur: *Quos vult Deus indurare voluntate irresistibili,* additur consequens, *illis non potest merito succensere.* Simpliciam ista obiectione continentur quatuor: *Ira diuina, indurati, voluntas irresistibilis, merito vel immerito:* quod quartum malim modum dici vel cõpositionis per attributionem, vel diuisionis per negationem. *Affectio inter hæc* ab obiciente proponitur huiusmodi; *Ira diuina* est adiunctum, quo versatur Deus circa *indurator,* qui propterea sunt *obiectum iræ,* & hic etiam *causa:* vt sæpe obiecta rationem habent causæ non ipsorum adiunctorum in se, sed quatenus circa obiecta versantur, id est, non quatenus sunt actu primo, sed secundo. *Indurati & voluntas irresistibilis* ponuntur vt *causa & effectum Induratio est effectum voluntatis Dei irresistibilis.* Iam quæritur an *ista posita affectione* inter *indurationem & voluntatem irresistibilem,* eadẽ sit *affectio inter iram diuinam & induratos* hoc est; *an ei quos iratos possit ita induratis,* qui significatur per vocem *merito vel immerito.* His ita explicatis applicetur Apostoli responsio. *Primo* declarat Apostolus *ipsam affectionẽ* inter *iram* Dei & *induratos* non esse, sed potius *vniuersam.* Non enim *obiectum iræ diuinæ* sunt *indurati,* neque *induratio iræ causa,* sed potius *ira diuina causa impurationis;* Et Deus *actu indurationis* versatur circa eos quibus *iratus iam est,* hoc est, qui ipso actu iam sunt *vasa iræ.* Quod Apostolus significat his verbis, *vasa iræ ad interitum coagmentata indurat Deus.* Est itaque in illis non tantum fallacia à *causa non causa, subiecto non subiecto;* sed & *inuersio* causæ & effecti, subiecti & adiuncti, quare refutatio istius partis est firmissima. Tantum abest vt Deus non possit succensere induratis vt contra non induret nisi iam sua culpa iustissimæ iræ diuinæ vasa factos. Docet autem Scriptura tota indurationem esse effectũ & signũ iræ diuinæ. Vnde stulta est quæstio, *an Deus possit succensere induratis,* quũ quæriendũ fuerat *an Deus possit indurare eos quibus succenset.* Deinde respondet Apostolus ad *affectionem* inter *indurationẽ & voluntatẽ irresistibilẽ,* his verbis: *pertulit ira vasa multa lenitate:* quibs *modũ indurationis* significat esse *ppatientia & mansuetudinẽ,* nõ *omnipotentẽ voluntatis* cui resisti nequit, *actionẽ.* Itaque hic est fallacia causę nõ causę. At inquiet aliquis, an non decretum quo statuit

Applicatur ei Apostoli responsum, quod 3. partibus absolvitur.

Prima.

Secunda.

Deus indurare *vasa iræ*, est *voluntatis cui resisti nequit?* Ita sane. At aliud est. Deum omnipotentis voluntatis actu vti ad indurationem efficiendam, & aliud ista voluntate statuisse, se vasa iræ induraturum. Nam isto pacto voluntas tribuitur decreto indurationis, non actui: inter quæ differentia tanta est, vt Deus possit voluntate irresistibili decretum facere de vasis iræ per patientiam & lenitatem suam indurandis. Si quis regerat *indurationem* tamen *certo certius esse secuturam per istam patientiam*: propter illud *decretum* quo non tantum statuit vti patientia, sed illa vti *ad indurationem*: & *hoc æquipolere omnipotenti actui voluntatis cui resisti nequit. Nego ista æquipollere*: sed ad negationis rationem multa pertinent, quæ longum esset hic adferre: quare responsione supersedebo, quia id ad rectum non obest proposito. Concedamus enim *vi omnipotentis voluntatis indurari vasa iræ*, an hoc *iustitiæ iræ diuinæ* vel tantillum adimet, quum ipsi *meriti sint indurationem*, in Dei autem arbitrio sit pœnam infligere, quo ipsi visum est modo? *Tertia* responsionis pars est de *æquitate* istius actus diuini, quem Apostolus nunc explicat, sumpta à fine. Quid enim, an non æquum vt Deus *iram suam & potentiam* aliquando demonstret? Æquissimum. Aduersus quos autem, si non aduersus *vasa iræ ad interitum coagmentata, quæ Deus pertulit multa lenitate?* Aut aduersus huiusmodi æquum est vt Deus declaret suam *potentiam & iram*, aut nunquam illi id liberum erit: & sic in cassum Deus *potentia* sit armatus & *ira*, vtpote quas exercere nunquam poterit, quibuscunque etiam modis irritatus. Hinc apparet amplius, quid hic ab Apostolo præstitum esse, quam necessaria refutatio istius obiectionis postulabat. Quidquid enim ad *iram diuinam* aduersus *indurandos* non excusationem tantum, sed & defensionem, imo præconium adduci poterat, hic allatum est: & ita descripti illi in quos Deus *iram & potentiam* suam vult ostendere, vt omnes simul, *iræ diuinæ* iustas causas in se complectantur. Non enim irascitur iis, nisi *iræ vasis* iam existentibus; neque quum merito suo ad interitum sunt coagmentati *iram suam* in illorum exitium *statuum iure suo exsequitur*, sed *diu magna lenitate & patientia illos tolerat*, ad pœnitentiam inuitans, & resipiscentiam expectans: at vbi *corde duro & resipiscere nescio istam Dei patientiam & lenitatem contemnunt*, non mirum quod nec ipsa *misericordissima Dei bonitas* ab *iræ illatione* se possit temperare, ne sibi vbique *ius suum summum à iustitia* reddi postulans, *illi* locum nullum concedere velle videatur. Breuius autem responsionem proponemus, si ad singulas syllogismi obiectiui partes illam accommodemus. Syllogismus autem talis erat: *Qui voluntate sua irresistibili indurat, ille non potest merito succensere indurato. At Deus voluntate irresistibili indurat. Ergo non potest merito succensere indurato.* Ad propositionem respondet Apostolus per *negationem*: tum quia simpliciter sit *falsa*: meriti enim sunt *indurationem* illi quos Deus *indurat*, & liberum est Deo illam *meritis infligere*, quocunque ipsi visum est modo: tum quia *falsa iræ causa* allegatur *indurationis*, quum illi iam sunt *vasa iræ* antequam indurentur, & ira fit causa indurationis. Corrigatur ergo propositio hoc pacto: *Qui voluntate sua irresistibili indurat eos, qui propterea quod vasa iræ sunt, meruerunt indurationem, ille potest merito istis indurato porro succensere.* Ad minorem respondet per *positionem alterius modi indurationis*, quo tollitur iste modus in minore assumptus: *perfert enim multa lenitate vasa iræ ad interitum coagmentata*: Ergo Deo imputandum si illi hinc indurentur pro sua malitia? Corrigatur etiam minor: *At Deus patientia & lenitate vtens erga vasa iræ, illa indurat.* Vnde & *maior* vlterius corrigenda venit. per *suppositionem huius modi indurationis*, qui eius veritatem & æquitatem multum commendabit. Hinc iam sequitur *conclusionem* esse falsam: cuius contraria ex facta antecedentium correctione necessario sequitur, & est verissima, non tantum propter veritatem antecedentem, sed & propter *iustum finem diuinæ indurationis*, qui est *illustratio & ostensio iræ & potentiæ Dei*. Quod ad phrasin istam attinet,

Tertia.

Contra dictio ad obiectionem in Syllogismum redactam.

Responsio.

Ad maiorem.

Ad minorem.

nihil, *ira vasa esse ad interitum congmentata*, ex præcedentibus facile potest intelligi. Quæ de *vasis misericordiæ* addidit, dictum qua id occasione fecerit Apostolus. Et quia de illis non est quæstio, latiori explicationi supersedebo.

Atque ita quidem mihi commonstrasse videor. *Hunc Apostoli locum confirmandæ isti sententiæ non seruire, quam multi huius capitis fundamento nixam esse arbitrantur. Res vero ipsas* hoc capite comprehensas prolixius tractare visum non fuit, quia alias id commodius fiet; quando eas non vt huius vel illius loci autoritate suffultas, sed per se considerabimus.

Hæc mihi Paulino si quis male consona fini
Monstret, ab hoc sensu absistere promptus ero;
At si quis fidei monstret male consona, culpam
Noscere, & errorem tollere promptus ero.

APHORISMI ALIQVOT

Summam huius tractatus ordine complectentes.

Qvomodo verbo Dei & insitis animo notionibus de Prædestinatione & gratia Dei recte super struatur. 499

Axioma hoc Deum semper iustum esse, licet homines non intelligant quomodo iustus sit, caute vsurpandum esse ibid.

Quomodo accipiendum sit, cum Deus dicitur non pendere à causis vllis secundis. 500

Ordinandi verbum quomodo accipiendum sit in materia de prouidentia. ibid.

Permittere aliquid certi finis gratia an idem sit cum otiose spectare quid fiat, aut quid futurum sit. ibid.

Quomodo intelligendum sit, qua mutantur, quoad certas & fixas omnes circumstantias non sine immutabili ipsius decreto mutari ibid.

Iudicia quidem omnia Dei veneranter honoranda esse, sed simul certissime constare debere quod iudicia Dei sint, qua esse ipsius dicuntur. 501.

Quomodo Deus concurrat cum causis secundis ad opus aliquod producendum. ibid.

Quomodo accipiendum nihil mali caueri posse nisi Deo impediente ibid.

An ex euentu quocunque rei recte concludatur, Deum aliquid voluisse. ibid.

Quomodo verum sit hominem non facere bonum etiam quod ex gratia facere possit, nisi rebus omnibus à se creatis præsideat, omniaque & singula administret & gubernet. 502.

Quonam tandem modo Deus toti mundo & Deus in illo efficiat, vt faciat, sicut effecit vt possit facere si velit. ibid.

An prædestinatio recte definiatur vel describatur, quod sit consilium Dei de hominis vltimo fine vel statu extra temporalem hanc vel animalem vitam. 503.

Quomodo recte accipiendum, prædestinationi vltimum finem statui declarationem gloriæ Dei in illius partim misericordia partim iustitia. ibid.

Dum in omni opere suo propositam sibi habere gloriam suam: eam autem esse perfectionis suæ manifestationem 504.

Quibus modis Deus soleat gloriam suam manifestare: quarum nempe proprietatum essentialium explicatione, accurate & copiose expenditur, ibid.

An Deus recte dicatur decreuisse vt homo laberetur & illud decretum ad finem seu terminum perduxisse. 506.

An creatio & lapsus hominum recte statuantur commune medium esse consilio prædestinationis substratum. ibid.

An prædestinationis actus recte subtricitatur homo condendus ibid. & 515.
An creatio hominis recte definiatur formatio esse hominis è nihilo, integri ad imaginem Dei, mutabilis tamen, & animali vitæ præditi. 507
Quomodo homo conditus sit mutabilis. ibid.
Quomodo permissio lapsus in Deo esse habeat. ib.
An permissio sit cessatio ab actu illuminationis & inclinationis ad obediendum sibi. ibid.
Quomodo permissio sit Dei præsentis & volentis. 508
Causa propter quam Deus peccatum permisit. ib.
An si Deus peccatum non permitteret, bonum vniuersi impediretur. ibid. (509
An lapsus Adami recte dicatur felix culpa
Lapsus permissio & lapsus permissus an recte differre dicantur ibid.
Quomodo simul verum esse possit, lapsum permitti à Deo & non euenire nisi volente Deo ibid.
Distinctio vulgo recepta inter lapsum & euentum lapsus expenditur. ibid.
Distinctio voluntatis in voluntatem signi & beneplaciti, reuelatam & occultam expenditur. 510
Distinctio inter lapsum qua peccatum est qua & qua medium est illustrandæ gloriæ diuinæ expenditur. ibid. (facere possit. 511
Quot modis aliquis Deum peccati auctorem
Quod Deus eligendo & reprobando circa homines vt peccatores consideratos versatus sit. 512.
Definitio electionis Perkinsianæ excutitur & corrigitur. ibid.
Quomodo Christus se habeat in electione, ibid. & 517.
Electionis obiectum fideles sunt. 512
Decretum quo Deus statuit fideles iustificare & in filios adoptare videri aliud esse ab eo decreto quo Deus statuit, nonnullos fidem dare, alios vero eandem negare. ibid.
Vtrum actus mentis diuinæ simplex prior de fine alter de mediis ad finem, recte appellentur decretum & executio decreti. ibid.
An Rom. 9. 11. propositio æternæ Dei & electio distinguantur ab Apostolo: Item vtrum electio quædam præcedanea ponatur ante propositum damnandi & salutè conferendi 513
Locus ad Rom. 9. 11. expenditur ibid.
Item locus ad Rom 8 29. ibid.
Quod Deus neminem pro suo prædilegere & amare possit, nisi eum in Christum credicurū præuiderit atque vt credentem in Christum intuitus sit ibid.
An ex eo quod qui prædestinati, prædestinentur vt iusti fiant, etiam prædestinentur vt credant 514.
Prior actus decreti electionis expenditur 515
Quatenus obiectum in decreto electionis considerari debeat. ibid.
Quomodo verum sit electionem ex mera Dei voluntate proficisci citra vllam mali in creaturis intuitum 516. (517
Actus secundus decreti electionis expenditur.
Quomodo in electione Christus in consideratione veniat ibid.
Quomodo prædestinationē destinatio Mediatoris ingrediatur. 518 (scripta sit ibid.
Destinatio Mediatoris an recte à Perkinsio de-
De vniuersalitate promissionis & oblationis Christi. ibid. (sione 519
An mandatum credendi sit generalius promissione.
An promissio sit solorum electorum. 520
An electi impijs in promissionibus vniuersalibus recte sibi inuicem opponantur. ibid.
An ministrorum verbi officium recte circumscribatur sola hortatione ad pœnitentiā. ib.
An quos Deus nouit non conuersuros se, eos tamen ad resipiscentiam hortetur, hoc fini vt inexcusabiles fiant ibid.
An Deus externa Euangelij prædicatione ad fidem & pœnitentiam hortetur nonnullos, quibus certo decreto statuit fidem & pœnitentiam non dare. 521
An Deum certo decreto statuerit reprobis fidem & pœnitentiam, non dare. 523
Quomodo fides & pœnitentia infundantur ib.
An mandatum Dei quo fidem & pœnitentiā mandat cui etiam decreto repugnare possit. 525
Examinatur quod dicitur Deus in mandatis & promissionibus non omnia dicere quod decreuit, sed voluntatem suam tantum ex parte proponere ibid.
Examinatur quod dicitur Deus in quibusdam conuersionem tantum velle quod approbationem, cohortationem & media. ibid.
Distinctio voluntatis in reuelatam & arcanam excutitur. 526
Exhibitio Mediatoris prout ea à Perkinsio de-
scripta

scripta est, accurate expenditur. 527
Sententia Perkinsii expenditur de virtute pretii siue meriti à Christo Mediatore persoluti 528
Vtrũ Christus & omnibus mortuus sit, an vero pro electis & prædestinatis tantũ ib. & 578
Obiectiones solluuntur quæ concludunt Christum non esse mortuum pro omnibus & non esse Mediatorem omnium. 528. *& seqq.*
Quomodo intelligendum, decretum electionis & causam esse & principium omnium in hominibus salutariũ donorũ & operũ. 534.
Definitio Perkinsiana reprobationis prior expenditur. 535 *(res versetur. ib.*
Quod reprobatio tantummodo circa peccato-
An sicuti peccatum est meritoria causa reprobationis, inde iustitia sit meritoria causa electionis 536 *(causa sit. ib*
Quod decreti & executionis vna eademque
Gratia supernaturalis bifariam dicitur. ibid.
Vtrum ex præteritione aut negatione gratiæ sine qua peccatum vitari nequit, dici possit peccatum existere. ibid.
Definitio Perkinsiana reprobationis altera ad examen reuocatur. ibid. *(decreto.* 537.
An permissio recte subordinetur reprobationis
De reprobationis actu primo: scilicet, de proposito Dei deserendi quosdã homines & suam iustitiam in iis declarandi. ibid.
An à Deo deseratur quisquam alius quã peccator. ib.
An Deus recte dicatur deserere non posse nisi peccatorem. 538.
An Deus de luto iure facere possit, quidquid actu omnipotentiæ suæ de eo facere potest. ib.
Qui libet velit, vas ad iram facere. ibid.
Quidnã omnino Massa significare possit. ibid.
An propter verba Rom 9. Non ex operibus, &c. recte à Prædestinatione omnis peccati respectus excludatur 539.
De reprobationis actu secundo: scilicet, de ordinatione ad pœnam eaque simplice. ibid. & comparata. ibid.
An si Deus omnes à se destitutos perderet & damnaret, iniustus tamen non esset 540
De Comparata reprobationis causa ibid.
De destitutione eiusque definitione. ibid.
Examinatur prima criminationis veritas, qua dicitur docere à Perkinsio certos homines eosque paucos electos. 541
Examinatur secunda criminationis veritas, qua dicitur, Deum secundum sententiam Perkinsii ordinasse homines ad inferorum ignem & crasse vt perderet 542
Responsio Perkinsii contra criminationem secundam examinatur 453
An vnum sint & ab eadem causa permissio lapsus, & permissio qua Deus permittit vt aliquis à beatitate finaliter excidat. ibid.
Quomodo reprobatio quoad propositum deserendi, &c absoluta sit. ibid.
Quomodo peccatum sit desertione & permissione Dei posterius. ibid.
Patrum loca quædam examinantur quæ Perkinsius præducit pro sententia sua probatione ibid & seq.
Quomodo reprobatio quoad propositũ damnãdi cum respectu ad peccatum sit. 544
Peccandi necessitas & ineluctabilitas, à peccato & pœna excusat. ibid.
An recte dicatur hominem respectu sui, libere respectu vero decreti diuini necessario peccare ibid.
An recte Deus dicatur libere esse bonus. ibid.
Quod contrarium sit iustitiæ diuinæ punire non peccatorem. 545
An quidquid iustum est, eo ipso iustum sit quia Deus illud velit. ibid.
Examinatur tertia criminationis veritas, qua dicitur stoicam prædestinationem & stoicum fatum à Perkinsio induci; quasi ex necessario & energetico decreto omnia dicat fieri. ibid.
Lapsus Adami quomodo permissioni à Perkinsio substernatur. 546
Permissio Perkinsiana in energeticum decretum incidit tandem. ibid.
Distinctio quædam expenditur, qua dicatur aliud esse velle rem aliquam per se; & aliud esse, rem velle quoad euentum. ibid.
Quomodo intelligendum sit Deum velle non impedire peccatum. 547
An quia Deus vult permissionẽ suã ideo quoq; recte dicatur, velle etiã euentũ peccati. ibi.
Permissio qualis causa sit. ibid.
Locus Act. 2 23 expenditur, hunc definito cõsilio & præscientia Dei deditũ, &c. 546
Item locus Act. 4. vers. 28. coacti sunt vt facerent quæcunque manus tua & consilium tuum prædestinauit vt fierent. ibid.
Actiones non distinguuntur solo fine. ibid.
Lapsus Adami quomodo à Deo ordinatus sit. ibid.

Locus

Locus 1. Pet. 3. 17. expenditur, melius est vt bene agentes si ita velit Dei voluntas, male afficiamini quam male agentes. 549
Locus 1. Sam 16. expenditur, vbi dicitur Deus præcepisse Semeia vt Dauidi malediceret. ibid.
Quomodo Deus velit & non velit impedire peccatum. ibid.
Cur Deus permittat malum. 552.
An peccatum apud Deum decernentem habeat rationem boni. ibid.
Caluini & Bezæ in hoc argumento dicta quadam partim commodè accipienda aut simpliciter quædam eorum falsa sunt. 553
Quomodo peccata sese habeant respectu decreti. 554
Locus Ephes. 1. 11. expenditur, Deus omnia operatur secundum beneplacitum voluntatis suæ. 555
An ex doctrina Perkinsi sequatur, quod Deus inclinet ad peccatũ & induret positiue. ibi.
De triplice actione prouidentiæ in actibus hominum, ex Suida ibid.
An Decretum Dei præcedaneum nullam veram necessitatem rebus decretis inferat, expenditur. 557.
Distinctiones variæ necessitatis expenduntur. ibid.
An idem propter respectuum diuersitatem recte contingens simul & liberũ dicatur. 558
Libertas & necessitas opponuntur. ibid.
Liberum & spontaneum distingui debent. ibi.
An Adam liberè simul & necessario lapsus esse dici possit ibid.
Quomodo intelligendum quod prædestinati necessario saluentur & reprobi necessario damnentur. 559
Vtrum necessitas recte dicatur ex præscientia sequi. 560
Vtrum ex permissione. ibid.
Quanta pugnasit libertatis & necessitatis 561
De permissione ampla quædã pertractatio. ib.
Permissio in genere definitur. ibid. itemque permissio Dei in specie. 562
Permissionis species, ibid. vna, qua voluntati creaturæ altera, qua potentiæ eius aliquid permittitur ibid.
Duplex impeditio, vna qua potentia creaturæ. ib. altera qua voluntas creaturæ impeditur. ibi.
Quot modis potentia cr... impediatur. 563
Quomodo potentiæ creaturæ aliquid permittatur. ibid.
Quot modis creaturæ voluntas impediatur. ib.
Quomodo voluntati creaturæ aliquid permittatur. 565
De permissione peccati simulque de illius impeditione. 566
Peccati aliquot distributiones adferuntur & propositæ tractationi accommodantur. ibid. & seq.
Exempla impediti partim actus partim peccati. 567
Exempla permissi partim actus partim peccati. 568
Causæ permissionis inquiruntur 571
An actus aliquis recte dicatur peccatum, pœna peccati, simulque causa alterius peccati esse. 572.
Quo tamen sensu id sic vulgo dicatur. ibid.
Expenditur similitudo ab equo claudicante, desumpta 574
Efficientia actuum qui sine peccato à creatura perpetrari non possunt, hactenus Deo adscribenda est, vt neque libertati creaturæ per illam quippiam derogetur, neque Deo culpa aliqua peccati adscribatur. 575
Deus causa actus vel mediata vel immediata est. ibid vbi simul explicatur influxus Dei quo infinit vna cum creatura in ipsum actum. ibid.
De duplice libertate hominis, quoad exercitium & quoad specificationem actionis. 576
Examinatur quarta criminationis veritas, qua dicitur doceri à Perkinsio maximam partem humani generis destitui Christo & omni salutari gratia. 577
Dura esse quæ Perkinsius cõcedit à se doceri ib.
Pro quibus omnino Christus mortuus sit. 578
Probatur vero pro omnibus vniuersè hominibus mortuus esse ibid.
Refutantur ordine argumenta aliquot, quibus probare conatur Perkinsius Christum esse mortuum pro omnibus. 579
Responsiones Perkinsii ad argumenta illa expenduntur, quibus probatur Christum pro omnibus mortuum esse, sunt autem hæc quatuor. 580
Expenditur locus 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri. ibid.

Expen-

Expenditur distinctio voluntatis in antecedentem & consequentem. 582
Voluntas antecedens & consequens quid.ibid.
De voluntate conditionali. 583
Vtrum recte dicatur non esse in Deo talis voluntas, qua voluerit omnes angelos saluos fieri. 584
Fundamenta illius distinctionis inspiciuntur qua voluntas in antecedentem & consequentem distinguitur. 585
De gratiæ amplitudine. 587
Non recte imaginem Dei consistentem in iustitia & sanctitate, à supernaturali gratia excludi. ibid.
Examinatur sententia quorundam aliorum de praedestinatione. 588
Ostenditur autem quod ea non satis fideliter ex mente eorum proposita sit. 589
Declaratur quod multa quæ Perkinsio videntur errata esse, non sint errata. ibid.
Electionem & reprobationem non vniuersalem sed particularem esse. ibid.
Quod vltimus consiliorum Dei finis circa hominem sit. ibid.
An voluntas Dei ab homine pendeat. 590
An homo seipsum eligat & reprobet. ibid.
An Deus non sit celebrandus si homines etiam gratia communis opc benedictionem amplecterentur. 591
Præscientia Dei quatenus determinationem voluntas in eodē ipso Deo præcedat & quatenus determinationem voluntatis sequatur. ibid.
An recte dicatur Deus permittere malum habita ratione coniuncti boni, 592
De redemptionis vniuersalitate. ibid.
De gratia salutifera vniuersalitate. ibid.
De faciente quod in se est, &c. 593
Gratia efficax qua sit, declaratur. ibid.
Responsiones Perkinsii ad argumenta pro gratia vniuersalitatis allata examinantur. 594
Conciliantur inter se hæc: omnibus Adami posteris & singulis hominibus promissionē factam esse de semine mulieris, &c. & tamen solos Iudæos populum Dei fuisse. ibid.
An fides sit electorū siue ex electionis dono. 595
Vtrum fides vera & salutifera totaliter vel finaliter excidere possit. ibid.
Expenditur locus Matth. 16. porta inferorum non præualebunt &c 596
Quod Perkinsius disquirit, vnde sit quod fides non pereat, id examini subiicitur. 597
An expedit inculcari quod fides excidere non possit. ibid.
Distinctio fidelium quadruplex Perkinsii expenditur. 598
Distinctio gratiæ in primam & secundam adfertur. ibid.
An fideles à primagratia, id est, à fauore Dei quo illos in Christo complectitur, excidere possint. ibid.
Loca Scripturæ expenduntur, quæ videntur dicere, quod fideles à fide deficere non possint 599
Gratia remissionis peccatorum an amitti possit: & an fieri non possit vt vere fideles grauiter lapsi non resipiscant. 600
Vtrum fides secundum habitum amitti possit. ibid.
An renatipleno voluntatis consensu vnquam peccent. 601
An homo irregenitus totus caro sit. ibid.
De quinque gradibus tentationis. 601
Reniſus conscientia peccatum aggrauat. ibid.
An renatus in eodem actu peccet & non peccet. 602
An in eodem actu minus peccet regenitus quā irregenitus. ibid.
Quod semper in potestate liberi arbitrii manent gratiam datam reiicere & subsequentem repudiare. 604
Distinctio gratiæ in sufficientem & efficacem saluatur. ibid & seq.
Obiectionum pro gratia sufficiente refutationes examinantur. 606
Expenditur locus Esai. 5.4. Quid potui facere vineæ meæ, &c. ibid.
Quomodo Deo tribuatur exspectatio. ibid.
An Deus fructus possit postulare ab iis qui gratia horsum necessaria destituuntur. 607
An cum talibus, si fructus non ferant, possit expostulare. 608
Locus Matth 23.37. quoties volui congregare vos, &c. expenditur. ibid.
Locus 7. Act. vos semper resistitis Spiritui sancto, expenditur. 609
Locus Apoca. 3 ego sto ad ostium, &c. expenditur. ibid.

An Pelagianum sit, hominem nolendo posse gratiæ resistere. 610
Cur Deus non reuelauerit Christum omnibus hominibus & singulis. ibid.
Vtrum Deus promissionem de Messia & redemptione per Christum vlli hominum absconderit citra interuentum culpæ alicuius a parte ipsorum. 611
Quod omnes homines vocatione aliqua vocantur. ibid
Conceditur Perkinsio, quod præscientia fidei in Christum & infidelitatis priuatiue, non sit regula secundum quam ordinauit Deus prædestinationem suam: nam aliquos per solam legem damnari. ibid.

Ex Analysi.

VErus status quæstionis in capite 9. epistolæ ad Rom. proponitur. 613
Quinam Apostolo sint filii carnis & filii promissionis. 614. *& seqq. item* 616
Ismael & Isaac, Esau & Iacob vt typi considerantur. 614
Qua in re consistat controuersia quoad hunc locum inter D. Bezam & D. Gellium Snecanum. 617
Vtrum Ismael & Esau, Isaac & Iacob vt typi propositi, eorum etiam numero accensendi sint quorum typum gerunt. ibid.
Quo syllogismo concludatur salutis in nobis certitudo. 618
Vtrum Deus absque iniustitia fœdus legale irritum facere potuerit, 620
Quibusnam Deus iure irasci possit. 621
Actio ineuitabilis ob decreti alicuius determinationē, peccati nomen non meretur. ib.
An Deus iure irasci possit illis qui voluntate ipsius omnipotente indurantur. ibid.
Voluntatem diuinam quonis modo consideratam non comitatur omnipotentia 622
Varia voluntatis diuinæ distributiones excutiuntur. ibid.
Quinam illi sint quos Deus indurare velit ib.
Voluntas cogi non potest. ibid.
Voluntas Dei sit de illo à quo voluntas Dei facta non est. ibid.
Ius figuli & Dei inter se conferuntur. 623
Differentia inter ἰσχὺν & δύναμιν explicatur. ibid.
Quid Massa apud Apostolum significet. ibid.
Homo qua à Deo conditus, est vas ad illustrationem gloriæ ipsius 625
Gloria Dei illustratur per patefactionem proprietatum eius. ibid.
Quæ proprietates Dei primo omnium patefacienda sint. ibid.
Homo qua ex institutione Dei tendens ad maiorem perfectionem, vas est vlterius illustranda gloria diuina. ibid.
Homo se ipse peccando fecit vas malum. ibid.
Quomodo homines vasa mala, id est, peccatores facti, horum deinde alii vasa misericordiæ, alii vasa iræ fiant iuxta tenorem noui fœderis. 626
An Deus simpliciter habeat potestatē faciendi hominem vas ad dedecus & iram. ibid.
Notandum diligenter discrimen inter homines & vasa figuli. 627
Indurratio tantummodo effectum & signum iræ est. ibid.

FINIS.

Mollerus in Malachiæ cap. 1. vers. 2. & 3.

Ex genesi verisimiles coniecturæ sumi possunt, quæ ostendunt Esau non ita esse reiectum a Deo vt sit damnatus, sed conuersum egisse pœnitentiam & vitæ æternæ factum esse hæredem, nam & reconciliatus est fratri, & postea fuit socius funeris patris, nec post reconciliationem fratri vnquam aduersatus est.

Œcolampadius ad idem.

Non ausim ipsum Esau propter hoc dictum dicere reprobum; quandoquidem hic per temporalia magis spiritualia figurantur, &c.

D. Sohnius in Thesib. de prædestinatione.

Nec ex ratione, nec ex lege iudicandum est de Electione, sed ex Euangelio, &c.

IACO-

IACOBI ARMINII
SS. Theol. Doctoris eximii,

DE

VERO ET GE-
NVINO SENSV
CAP. VIII. EPISTOLÆ

AD

ROMANOS
DISSERTATIO.

NOBILISSIMO ET AMPLISsimo Viro,

DN. GVILHELMO BARDESIO, TOPARCHÆ IN WARMENHVYsen, Domino & fautori nobis multis nominibus honorando.

NObilißime & Ampliſſime Vir, Domine plurimum honorande. Inſignis perpetuaque conſideratione digna eſt illa apud Apoſtolum ſententia, qua Euangelii doctrinam veritatem Tit.1.v.1. ſecundum pietatem *vocat. Vnde nobis bona bonorum omnium venia colligere licet, eam non in nuda theoria inaniqueconſiſtere ſpeculatione, neque in iis quæ ad meram & abſtractiuam notitiam pertinentia cerebrum hominis duntaxat peruolitant, ad affectuum voluntatiſque reformationem nequaquam pertingentia: ſed in iis quæ ſincero Numinis metu, veroque ſolidæ pietatis amore pectus imbuunt, homineſque ſtudioſos efficiunt bonorum operum. Cui rei confirmandæ imprimis & illuſtrandæ facit alius non minus præclarus eiuſdem Apoſtoli in eadem Epiſtola locus, qui ſic habet:* Illuxit enim gratia illa Dei Tit.2.11.12: ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, iuſte, & pie viuamus in præſenti ſeculo. *Quicunque ergo diuinæ huius* veritatis *præcones ſe profitentur, etiam atque etiam id operam dare debent, vt præciſis curioſis ſpinoſiſque quæſtionibus; omnibuſque eiuſmodi ſubtilitatibus quæ ex humana vanitate ortum ducunt, vnam & ſolam pietatem auditoribus ſuis commendent, eoſque ad fidem, ſpem, charitatem ſerio informent: quemadmodum viciſſim illi ex auditoribus quibus hæc veritas cordi eſt, hoc enixe agere tenentur, vt reliquis omnibus quæ tranſuerſim incidere poſſint præteritis & inſuper ha-*

Lectis, in vnam pietatem collinient perpetuo atque oculos intendant: illud vtrique pro indubitato principio habentes, se in vera Theologia rudes prorsus, & hospites esse, nisi ita didicerint θεολογεῖν, vt Theologia ipsis ad pietatem & sanctimoniam facem præferat, quam ipsi sedulo gnauiterque sequantur.

Hæc monela si vnquam necessaria fuit, certe ea magis hoc tempore necessaria est, quod videamus impietatem æstuantis & turbinibus agitati maris instar exundare passim, idque cum tanto hominum stupore & ἀναισθησίᾳ, vt non pauci qui antiquum prorsus obtinent, & ne tantillum quidem de impura vita instituta mutarunt, tamen Christianos se vel inter primos autument, fauoremque summi Dei, cœlum, vitam, consortium Christi & beatorum Angelorum tanta & tam præsumptuosa præsidentia, tanta animi securitate spondeant, vt atrocissima se iniuria affici ab illis censeant, qui ipsos in vana hac persuasione falli iudicantes, vlla ex parte de ea dubitare iubent. Equidem, hac tam deplorandæ rerum constitutione nullum studium laudabilius esse videtur, quam vt tam pernicioſi mali causa sedulo inquirantur, errantesque animæ remedii salutaris adhibitione ex diabolico hoc veterno excitatæ, fœlicioribus Euangelii & Spiritus Christi auspiciis vitam mutent, se solidæ emendationi morum dent, atque sic demum sibi qua talibus gratiam apud Deum gloriamque æternam ex diuino eius verbo condicant.

Causæ variæ sunt, & pleraque consistunt in erroneis quibusdam falsisque conceptibus, quos homines alii alios siue à se excogitatos, siue aliunde subministratos animo suo impressos circumgestant, qui vel in generali, vel in particulari, vel directe vel indirecte vero seriorq; pietatis studio, atq; consectationi virtutem obicem & impedimentũ ponunt. Nihil de impiis nonnullorũ conceptibus hic dicendum nobis, qui vel non credunt extare vitam æternam, vel si maxime extet, eam non credunt tanta tamq; sublimis excellentia esse atq; in Scripturis sacris describitur; vel desperant de misericordia Dei erga peccatores resipiscentes; vel deniq; impossibile esse statuunt, viam pietatis nouæque obedientiæ à principe salutis nostræ præscriptam inire. Quandoquidem illæ adseuerationes & promissiones Dei, quæ sunt veræ Christianæ Religionis fundamenta, non luxant modo, sed & funditus euertunt, atq; ita vno ictu omnem pietatem eiusque studium omne & amorem ex animis hominum radicitus euellunt. Verba facere instituimus de illis vel tacitis vel expressis hypothesibus pietati noxiis, quæ inter ipsos Christianos locum habent, siue publice defendantur, siue secus. Inter eas primo loco in censum venit prædestinationis inconditionatæ dogma, cum iis quæ inde necessario nexu dependent, & nominatim illa tantopere decantata sanctorum perseuerantia (cuius fiducia ea à nonnullis proferuntur quæ referre horrescimus sicut etiam reuera indigna sunt Christianis auribus) quippe quæ non leue impedimentũ pietati ponunt. Quod ipsum nõ parens noster, benedictæ memoriæ, post dilgentem sæpiusq; repetitã Scripturarum sacrarum lectionem & relectionem, post longas meditationes, ardentes ad Deum preces cum ieiuniis, certo sibi deprehẽdere visum esset, secumq; perpendisset illa dogmata, vtut à Doctoribus quibusdam acriter vrgerentur & passim in Scholis iuuentuti instillarentur; nunquam tamẽ nec à priſca Ecclesia, nec à

Moderna

Moderna, præeunte legitimo examine, recepta esse, inque rem iudicatam transisse: cœpit paullatim suas aduersus ea difficultates & grauamina proponere, vt ostenderet non esse tam firmiter in Scripturis fundata atque vulgo haberentur; progressuque temporis confirmatior factus in veritatis cognitione (præsertim post habitam collationem cum D. Francisco Iunio *visamq; imbecillitatem responsionum ipsius) ea fortius impugnare: memor tamen semper modestiæ sibi conuenientis. Argumentorum autem quibus ea impugnauit non postremum fuit hoc ipsum in quo nos iam versamur, quod videlicet, is eorum esset genius, vt studium pietatis luxare, atque adeo extinguere comparata essent. Quo in labore nonnunquam & subtilitatibus vsus est, iisq; rationibus quæ non statim vulgo obuiæ: sed subtilitatibus necessariis ad euertenda dogmata (ipsius iudicio) tam noxia. Et certe sicut amor nõnisi per alium amorẽ vincitur, sic subtilitas falsi inuentrix & stabilitrix vix citra subtilitatẽ veri adsertricem, falsiq; conuictricem superari euertiq; potest. Subtilitates itaq; quas hic vsurpauit vtiles & necessaria fuerunt, nõ otiosæ, inanes, ad delectationẽ, ostentationem, factiũ adminicula. Quam aũt de reliquis rigidus subtilitatem, & inanis μετερεωλογίας hostis fuerit, norunt oẽs qui ipso, præsertim nouissimis annis quibus in Schola (vbi maxime subtilitates cõsectari mos est) versatus fuit, familiariter vsi sunt: possentq; testari inter studiosos etiam illi, quos alioquin in nonnullis à se dissentientes habuit, si ex conscientia verum dicere velint, illum omnia ad vsum & praxin Christianæ vitæ retulisse, adeoque in lectionibus disputationibusque tum priuatis tum publicis, in concionibus, sermonibus, scriptionibus, vnam pietatem, metumque diuini Numinis spirasse. Cæterum, quo pacto & prædestinationis & adnexorum dogmatum genium pietati aduersari comprobauerit, non est opus à nobis hic repeti, cum ipsius scripta ea de re partim extent, partim aliquando (cum bono Deo) extitura sint. Præstat lector es cordati ipsum suis verbis loquentem audiant, quam nos de ipso balbutientes. Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ. Hypotheses reliquæ pietati obicem ponentes variæ sunt, quarum omnium nunc non possumus meminisse; eas autem quæ occurrunt breuiter, ne prolixitas tibi Vir nobilissime, tadium pariat, exsequemur.*

Capitalis error primum se offert, omnium pene hominum medullis & fibris intime inhærens, quo tacite apud se fingunt illimitatam in Deo misericordiam, ex qua futurum opinantur, se etiamsi plusculum vitiis indulserint, non tamen fore reiectaneos, sed contra Deo charos dilectosque mansuros. Qui error reuera cum notoria incredulitate coniunctus est, Religionemque Christianam, quæ sanguine Christi fundata est, magna ex parte conuellit. Sic enim tollitur necessitas pietatis vitæ, eique Apostoli pronuntiatio manifeste contradicitur, quo adseuerat, neminem sine sanctimonia visurum Deum. Heb. 12. *Insaniam hominum audientium sibi benedicere vbi Deus maledicit!*

Succedit falsa aliorum hypothesis, qui mente percurrentes mortalium institutia, mores, vitam, considerantesq; multitudinem errantium & diuinantium inter homines omnium ordinum: concludunt, misericordiam Dei non passuram vt tot tam infinitæ myriades creaturarum rationalium ad imaginem Dei conditarum, æternum pereant.

Vnde

Vnde fit, vt pro eo, quod se deberent torrenti impietatis opponere, iuxta tenorem Christianismi, contra abripi se eius impetu sinant, seque multitudini errantium aggregent. Obliti nimirum, multos per viam latam incedere, quorum finis erit exitium à facie Dei, secundum ipsius veritatem. Multitudo neminem præseruabit à conditione. Infœlix & miserandum solatium, habere multos socios in perpessione pœnarum sempiternarum.

Consideretur & illa deceptrix vis, quod vitia nominibus virtutum condecorantur, & contra virtutes appellationibus vitiorum deturpantur: quo fit, vt homines per se in vitia proni, tanto auidius ea sub larua virtutum latentia consectentur, & contra virtutes, ad quas eniti arduum est, vitiorum gorgone indutas exhorreant. Sic ebrietas hilaritatis; ἀισχρολογία iucunda παῤῥησίας; sobrietas in cibo & potu, in vestitu simplicitas hypocriseos nomine inter homines veniunt. Hoc nimirum est bonum malum vocare, & contra; occasionemque quærere qua non modo sine conscientiæ reniſu, sed & conscientia ipsa impellente atque instigante à virtutibus cessans, vitiis tete des. Venit etiam in hunc censum turpis λογισμὸς, *quo ex illis locis vbi dicimur* iustificari ex fide sine operibus, *malesani homines inferunt, non esse ergo necesse bonis operibus incumbere, vtpote citra quæ iustificandi, ac proinde & saluandi simus. Non aduertentes alibi scriptum esse, fidem veram, hoc est, eam per quam iustificamur, debere esse efficacem per charitatem: item fidem sine operibus mortuam esse atque inanimi cadaueris instar se habere.*

Non parum etiam homines sibi in propriis & ad quæ propensi sunt vitiis blandiri quærentes hac imaginatio solatur, quod non omnibus vitiis dediti, non ad omnia scelera proiecti sint, sed quibusdam sibi peculiaribus vitiis addicti, à reliquis abhorreant. Citantur huic (vt ingenioſi sunt homines sese excusandi) dicta vulgata, nemo sine crimine viuit, *item,* trahit sua quemque voluptas. *Existimant itaque se vere Christianos esse, ac proinde sibi æternum bene futurum, cum à pleriſque malis (vt sibi persuadent) abstinentes, de cætero vnum aliquod vitium tantum, vnam tantum Herodiada colunt. Absurdum inuentum; cum nemo sit, nemo possit esse addictus omnibus simul vitiis, vtpote quorum quædam inter se ex diametro pugnant, seseque mutuo expellunt. Hos conceptu posito, nemo mortalium impius aut erit, aut esse possit. Occurrere debebat illud Iacobi,* Iac. 2. 10. eum qui in vno præuaricatur omnium reum esse: *item iuberi nos non aliquam,* 1. Pet. 2. 1. *sed* omnem malitiam, fraudem, hypocriſin deponere, *quo sic porro Deo nos consecremus.*

Alii existimant se, si modo aliquo affectus parte in Deum & pietatem ferantur, muneri suo facere satis, etiamsi alia ipsius parte principi mundi & peccato inseruiant. Obliti nimirum Deum ex toto affectu colendum, amandumque; item Deum & principem huius mundi contrarios esse Dominos, ac proinde impossibile esse vt vtrique simul seruiatur, sicut habet expressum Saluatoris nostri dictum.

Haud multum huic abludit commentum illud, quo quidam tempora sua partientes, eorum vnam partem Deo & Christo, alteram carni & affectibus deputantes, egregiè

egregiè se defungi suo officio opinantur. Sed non perpendunt hi homines, quicunque illi sint, Deo vitam vniuersam, omniaque eius tempora consecranda esse, perseuerandumque in pietate & obedientia vsque ad finem: pro qua breui tam breuis temporis obedientia ex gratia magnam illam vitæ mercedem ipsis repromiserit. Certe, si quis aliquo tempore labitur, non potest ille in gratiam cum Deo redire, nisi & serio pœnitentia lapsum illum deplorauerit, & serursum ex animo ad Deum conuerterit, hoc animo, vt reliquum vitæ tempus Deo viuat.

Nec præterundi illi qui in ea sunt hæresi, vt illa omnia quæ cum blasphemia in Deum notoriaque in proximum iniuria & violentia non sunt coniuncta, & de reliquo speciem charitatis & beneuolentiæ habent, inter peccata non reputent. Hisce lubentibus terrestria sapere, ventri seruire, cuticulam curare, cupiditatibus in Venerem & Bacchum indulgere, breuiter vitam Epicuri viuere, & quæcunque animus in voluptates pronus iusserit peragere liceat; modo ab ira, odio, vindicta cupiditate, amarulentia, ceterisque ad vim & lesionem armatis affectibus abstineas. Certe, si hos Magistros sequamur, multo faciliorem expeditioremque in cœlos viam inueniemus, quam magnus ille magni Dei legatus, (cuius vnius erat viam ad cœlum monstrare) nos docuit.

Præbent quoque sinistri circa pietatis exercitium conceptus, occasionem tractationes & phrases nonnullas Ecclesiastice, siue non satis Scripturis conformatæ, siue non recte intellectæ. Pauca quædam carptim, idque ὕστερον πρότερον, exempli causa, destringendæ. Cum bona opera nostra gratitudinis erga Deum respectu vestiuntur, colligunt inde homines (res notissima est) se iam esse hæredes & proprietarios vitæ, in statu gratiæ & salutis æternæ, antequam vel incipiant bona opera præstare. Vnde porro expeditum est & illam hypothesin sequi, non esse tam præcisam eorum præstandorum necessitatem. Tenendum hic ex Scripturis, veram conuersionem præstationemque bonorum operum esse conditionem prærequisitam ante iustificationem, iuxta illud Iohannis, si vero in luce ambulemus, sicut ipse in luce est, communionem habemus cum eo mutuam, & sanguinis Iesu Christi Filii eius purificat nos ab omni peccato. 1 Ioan. 1. 17. Esai. 1.

Quod ipsum consonat cum celebri Esaiæ loco, vbi Dominus expurgationem abolitionemque omnium etiam grauissimorum scelerum Iudæis promittit, postquam se conuerterint ad ipsum, viasque suas correxerint. Sacramentorum tractatio, qua illa tantum considerantur vt obsignantia nobis promissiones & gratiam Dei, non autem vt nos obligantia & commonefacientia ad officium nostrum, sicut defectuosa, ita quoque negotio pietatis per defectum noxia censeri possit. Fideles & Regenitos etiamnum ad omne malum esse propensos, sanctissimosque inter eos exigua tantum initia habere obedientiæ requisitæ, *phrases sunt nimis tenuiter noua creationis efficaciam describentes, & proinde* ἐπὶ τὸ ῥητὸν *periculosæ: cum illa discrimen prorsus omne inter Regenitos & Irregenitos tollere videatur, hæc eas obedientiæ minutias in Regenitis constituere, vt homo sibi benedicere adsuetus, si vel leuissimam cogitationem aut motum de obedientia præstanda in animo suo sentiscat, continuo se veræ Regenerationis participem esse concludere possit.*

Cum intempestiuè & vltra modum vrgetur imperfectio perpetua Regenitorum, impossibilitasque seruandi legem in hac vita, absque eo vt addatur quid per fidem & Spiritum Christi possint sancti: facile solet ea cogitatio animos audientium etiam maximè piorum subire, se nihil omnino boni posse: vnde porro fit vt Regenitu minus interdum tribuatur quam ipsi Irregeniti possint. Prisca Ecclesia quæstionem de impossibilitate præstandi legem inter capitales non censuit; vel ex Augustino patet, qui optat vt Pelagius agnoscat posse eam præstari per gratiam Christi & pacem *fore edicit. Ipsi Apostoli Christi in eo quidem occupati fuerunt, vt homines extra gratiam constitutos conuincerent de impotentia præstandi obedientiam: at de Regenitorum imperfectione & impotentia vix verba ab iis facta inuenias; quin imo contra illis crucifixionem carnis & concupiscentiarum, mortificationem operum carnis, resurrectionem in nouam vitam, ambulationem secundum Spiritum tribuunt, aperteque protestari non verentur ipsos per fidem vincere mundum. Parum est agnoscere imperfectionem suam, quippe Christianismo præuium: at gloria Christianorum in eo est sita, vt cognoscant vim resurrectionis Christi, & à Spiritu Dei ducti secundum purissimam Euangelii lucem viuant. Distributio Theologiæ in* Deum & Dei Actiones, *speculatiuam nobis Religionem introducit, nec satis aptam ad officii præstationem vrgendam: cui accenseri potest subtilis illa animi, & extra Scripturas excogitata de respectibus actuum qui à nobis præstantur disquisitio.*

Illa quoque Religionis nostræ deductio siue œconomia, qua omnia ad specialis misericordiæ fiduciam tanquam præcipuam officii nostri partem, consolationemque quæ ex ea elicitur, contra desperationem ei oppositam; non autem ad necessariam obedientiæ præstationem oppositè ad securitatem diriguntur, non vsque adeo apta esse videtur ad pietatem promouendam. Ortum ex eo habet conceptu, quod maior sit metus desperationis, cum tamen contrarium sit verum. Nam in vniuersa V. & N. Testamenti historia quæ complectitur tempus tot millium annorum, vnus tantum proprii Saluatoris perfidus proditor Iudas (Caini exemplum extra scopum est) occurrit qui desperauerit; cum contra mundus, vt olim fuit, sic & hodie sit hominum securorum officiique diuinitus impositi insuper habentium plenissimus, qui sibi nihilominus interea suauiter benedicunt, gratiamque & pacem à Deo plena mensura pollicentur.

Hisce & similibus omnibus (vt tandem pergamus) animum verè pium inque fide Dei & Christi firmissimè radicatum opponere debemus; hoc sollicite cauentes, ne vllorum siue horum siue aliorum conceptuum deceptrice vi, vllarum phraseon tractationumque siue incauta vsurpatione siue sinistra torsione à serio solidoque pietatis studio auocati, peccatisque nos dantes nobis in iis blandiamur; sed contra, abnegata omni impietate, viam virtutum sedulo perpetuoque insistamus, memores grauissimæ monitionis quam Apostolus Ephesiis, eos dehortatus ab impuritate & alijs, proponit, dicens: Nemo vos seducat *inanibus rationibus;* propter hæc enim venit ira Dei super filios inobedientiæ. *Vbi aduertendum, quam significanter hypotheses & argumenta quibus nixi homines sibi in vijs suis applaudunt,* inanium orationum *nomine designet: re-*

Eph. 5. 6.

uera

uera enim inanes, *hoc est, mendaces & deceptrices* rationes *sunt, quibus homines, dum cupiditatibus seruiunt, seipsos decipiunt, sibi persuadentes quod sint in statu gratiæ & salutis, cum contra sint in statu iræ & perditionis æternæ; qua nulla alia magis capitalis impostura aut deceptio dari potest.*

Cæterum, præter ea quorum hucusque mentionem fecimus, quæ pietatis progressui obicem ponunt, vnum insuper occurrit quod vel præcipuè huc pertinet; praua videlicet & contorta quorundam Scripturæ locorum interpretatio, qua vel in genere vniuersum bonorum operum studium, vel in specie aliqua eius pars luxatur. Hoc certe impedimenti genus inter maxima censeri debet. Nam sit vel ipsum malum, vel remissior saltem boni consectatio diuina autoritate stabiliri videtur, quæ maior est omni exceptione. Quamobrem, sicut illi omnes laudem merentur, qui hypotheses quascunque praua noxiasque pietati euertere nituntur: sic maxime inter eos commendandi, qui locos per abusum ita explicari solitos, vt eorum explicatione vitæ inordinatio directè vel indirectè foueatur, à praua illa explicatione vindicatos, recte & hypotyposi sanorum sermonum consentaneè interpretari conantur, populoque Christiano & imprimis pastoribus in re tam vtili & necessaria facem præferunt. Loci vulgo cum noxa pietatis torqueri soliti, multi sunt: ex quibus nos hic tres tamen recensebimus. Dicitur in prouerbiis iustum cadere septies; *quæ sententia auctario glossematis* in die *in vulgatis Bibliis latinis interpolata omnibus in ore est: cumque intelligendus sit locus de lapsu in infortunium, peruerse de lapsu in peccatum intellectus fouendis vitiis seruit. Apud Esaiam Ecclesia Iudaica multiplici Idololatria, defectione à Deo, aliisque infinitis sceleribus inquinatissima, cum à Deo propter istas fœditates grauiter puniretur, lamentabunda querens de grauitate pœnarum, simulque etiam exomologesin faciens peccatorum, fatetur inter cætera* iustitias suas vt pannum menstruatæ esse, *designans nimirum optima opera qua durante publica defectione sua præstiterat. Hic locus vulgo pernicioſa torsione corrumpitur; allegatur enim perpetuo ac si sensus illius inferret, excellentissima quoque præstantissimorum Christianorum opera (ac proinde etiam ardentissimas preces in nomine Christi fusas; eleemosynas ex animo verè & intimè misericordia commoto præstitas, denique & martyrum propter Christum ad sanguinis fusionem vsque obitum) esse vt pannum menstruatæ, hoc est, fœda, abominanda, horrenda, coram facie Dei, meraſque adeo abominationes. Quo nomine cum sola flagitia & scelera maxima nuncupari in Scripturis soleant: sequitur porro optima & præstantissima opera nihil à flagitiis immanissimis differre. Quem conceptum si quis semel hauserit, annon omne pietatis studium curamque abiiciet, ipsique perinde erit siue bene siue male viuat, retenta interea hac persuasione se nihilominus posse esse verum Christi discipulum? Ratio certe in aperto esse videtur, cum optima opera æquè fœda sint coram Deo (ex ista hypothesi) atque pessima scelera.*

Caput VII. *ad Romanos à versu* 14. *ad finem vsque etiam in hunc censum venit, si nempe Apostolus de homine regenito hic intelligatur loqui. Tum enim sequetur*

hominem Regenitum adhuc carnalem esse, venditumque sub peccatum, *hoc est, mancipium peccati*; velle quidem bonum, sed non facere, nolle malum, sed id tamen facere; imo *victum*, & captiuatum esse sub lege peccati, *hoc est sub vi & efficacia peccati. Vnde porro & hoc deducitur, vt quis regenitus sit sufficere ipsum* bonum velle *licet voluntate incompleta & quam actus non sequatur, item* malum nolle. *licet actu illud patret. Quod si verum est, tum* totum pietatis studium, tota noua obedientia, totaque adeo noua creatura *ad has angustias redigetur, vt consistat non in effectu, sed in affectu tantũ. Hoc ipsum quam languidos, frigidos, remissos nos oẽs sit effecturũ, tum in abstinentia à malo, tum in præstatione boni, nemo nõ primo intuitu videt. Habent quidem qui hanc sententiam tuentur sua effugia & palliationes, sed qua huiusmodi sunt, vt glossa plerunque textui repugnet. Periculosum est circa pietatis exercitium homines hunc* præconceptum *in animis impressum habere* caput hoc de regenitis esse intelligendum: *nam hoc pro fundamento tenentes, in reliquis vadunt quo affectus eos ducit, gl. ssarum à Doctoribus suis propositarum non recordantes. Aduertit hoc ipsum Augustinus & scandalum metuens, primis annis de homine sub lege, posterioribus de homine sub gratia interpretatus quidem est locum; sed longe mollius quam iam fit, præneque nullacum pietatis noxa.* Bonum *enim quod Apostolus se* velle *dicit* & non facere. *interpretatur* non concupiscere, malum *quod se dicit* nolle & tamen facere, concupiscere; *quanquam mirabili mixtura legis præceptiua & prohibitiua. Moderni interpretes de bono & malo actuali intelligunt. Notabile discrimen! Caterum sicut parens noster quam diligentissime laborem suum collocauit in tollendis reliquis impedimentis pietatis: ita imprimis in eruendo vero sensu Scripturarum male intellectarum, maxime si in pietatis studium impingerent indefesso studio desudauit. Quod si vsquam hoc præstitit, certe circa VII. hoc cap. ad Romanos eum nominatim hoc præstitisse fatendum est, quippe super quo Commentarium tam prolixum tamque accurate elaboratum conscripserit, quem nunc in lucem damus.*

Cum primum Geneua domum reuerteretur, hoc ipsum caput intelligebat prout vulgo nunc explicatur, ita scilicet edoctus à præceptoribus suis, quorum tanta erat auctoritas apud studiosos, vt nemo in id quod ab ipsis diceretur vel inquirere auderet. Sed cum postmodum in Ministerio Ecclesiæ Amstelodamensis Epistolam ad Rom. explicandam pro concione sumpsisset, peruenissetque ad hoc ipsum caput, super cuius recepta interpretatione iam scrupulum in animo suo sentire cœperat, eo quod videretur & extenuare regenerationis gratiam, & pietatis zelum studiumque minuere: ab initio ad finem vsque illud in bona conscientia (quemadmodum par erat & publicæ functionis ratio exigebat) perpendit, cum antecedentibus & consequentibus contulit, omnia & singula, vt coram Deo, pensitaret; Commentatores varios quoscunque habere potuit, veteres, mẽdiæ ætatis, nouos super eo legit, tandemque, sæpius inuocato nomine & auxilio Dei, adiutus imprimis comment. Buceri & Musculi in hunc eundem locum; deprehendit receptam interpretationem non posse ferre censuram veritatis, sed locum omnino esse intelligendum de homine sub lege *existente, in quo lex omni suo officio defuncta sit, qui proinde*

proinde contritus in animo suo propter peccata, conuictusque de impotentia legis ad se saluandum, liberatorem quærat, sitque non quidem regenitus, sed in proximo gradu ad regenerationem: quemadmodum cum etiam publice pro suggestu explicuit, existimans hoc sibi per libertatem prophetiæ (quæ semper in Ecclesia Christi locum habere debet) licere. Hæc diligentia in tractandis Scripturis, hic candor cum laude & commendatione singulari essent digna, præsertim apud Ecclesiasticos, ita tamen excepta fuere à nonnullis (quos minime omnium decebat) zelotis, vt per illos non steterit, quominus auctor loco præmii noxam & insaniam auferret. Hoc scilicet est diligentiam acuere ad perquisitigandas Scripturas, hoc libertatem prophetiæ fouere, & non potius ex seruis Christi mancipia hominum facere quorundam qui paulo ante nos vixere, eorumque interpretationem tantum non pro norma & regula interpretationis nostræ canonizare.

Hoc cum videret parens noster, cœpit iam tum hunc Commentarium scribere, quem tandem etiam ad finem perduxit. Si Deus illi longiorem vitam concessisset, accuratius eum ipse (sicut & iam inceperat) limasset: sed cum morte præuentus hoc ipsum perficere non potuerit, & tamen dignum sit opus (iudicio magnorum virorum) quod lucem videat, ausi sumus id publico committere. Hic autem primo sententiam suam proponit auctor, eamque ex deductione totius capitis, nec non & ex connexione cum præcedentis tum consequentis capitis probat. Deinde eam nunquam damnatam fuisse, sed semper adstipulatores maximos habuisse ostendit. Tertio à Pelagianismi labe eam vindicat, eique directe aduersari demonstrat. Quarto, interpretationem vulgo receptam contendit prorsus nouam esse à nullis veterum receptam, à multis reiectam. Denique, eandem gratiæ iniuriam esse & noxiam bonis moribus. Sic collatione sententiæ Augustini, vulgatæ, suæ, amicaque Symmystarum συμφωνήσει opus claudit.

Visum vero nobis est hoc ipsum opus nobiliss. Bardesi, Amplit. Tua dicare ac consecrare; cuius rei non vnam habuimus causam. Fuit parenti nostro inde à primis Ministerii initiis sancta amicitia cum Amplissimo & Nobilissimo Viro parente tuo, honorandæ memoriæ, quæ etiam inter ipsos continuata durauit, vsque dum idem ille parens tuus plenus annis & satur honorum supremum diem clauderet. Tu, sicut paternorum bonorum, sic & amicitiæ hæres in parentis locum successisti, vnde etiam tibi cum parente nostro, ex quo à peregrinatione quam & studiorum prosequendorum & visendarum exterarum nationum causa susceperas reuersus es arctissima familiaritas intercessit. Tu ipsius donamagni facere, eum sæpius super quæstionibus Theologicis consulere, sæpius eius consiliis vti solitus es, ille tuis. Cum autem ipse apud animum suum reputaret, se non esse hominum mancipium, sed seruum Iesu Christi, inque ipsius solius verba iuratum, ac proinde inciperet in sententias ab hominibus excogitatas in veritatem & necessitatem illarum libere inquirere, easque cum Scripturis conferens subinde etiam animaduersiones & grauamina sua contra eas modeste proponere, eaque ratione multi ex illis qui ante ipsi amici & familiares, tanquam ab illo qui antiquos terminos loco moueret, alienores fierent, sensimque publice & priuatim vel data vel captata occasione sinistre de ipso loqui inciperent, nonnulli quoque satis aperte nuncium ipsi mitterent, quin & totus

NOBILISSIMO ET AMPLIS-
simo Viro,

DN. GVILHELMO BARDESIO, TOPARCHÆ IN WARMENHVYsen, Domino & fautori nobis multis nominibus honorando.

NObilißime & Ampliſſime Vir, Domine plurimum honorande. Inſignis perpetuaque conſideratione digna eſt illa apud Apoſtolum ſententia, qua Euangelii doctrinam veritatem Tit.1.v.1.
ſecundum pietatem *vocat. Vnde nobis bona bonorum omnium venia colligere licet, eam non in nuda theoria inaniqueconſiſtere ſpeculatione, neque in iis quæ ad meram & abſtractiuam notitiam pertinentia cerebrum hominis duntaxat peruolitant, ad affectuum voluntatiſque reformationem neutiquam pertingentia: ſed in iis quæ ſincero Numinis metu, veroque ſolidæ pietatis amore pectus imbuunt, homineſque ſtudioſos efficiunt bonorum operum. Cui rei confirmandæ imprimis & illuſtrandæ facit alius non minus præclarus eiuſdem Apoſtoli in eadem Epiſtola locus, qui ſic habet:* Illuxit enim gratia illa Dei Tit.2.11.12.
ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, iuſte, & pie viuamus in præſenti ſeculo. *Quicunque ergo diuinæ huius* veritatis *præcones ſe profitentur, etiam atque etiam id operam dare debent, vt præciſis curioſis ſpinoſiſque quæſtionibus; omnibuſque cæcioſis ſubtilitatibus quæ ex humana vanitate ortum ducunt, vnam & ſolam pietatem auditoribus ſuis commendent, eoſque ad fidem, ſpem, charitatem ſerio informent: quemadmodum viciſſim illi ex auditoribus quibus hæc veritas cordi eſt, hoc enixe agere tenentur, vt reliquis omnibus quæ tranſuerſim incidere poſſint præteritis & inſuper ha-*

Moderna, præeunte legitimo examine, recepta esse, inque rem iudicatam transisse: cœpit paullatim suas aduersus ea difficultates & grauamina proponere; vt ostenderet non esse tam firmiter in Scripturis fundata atque vulgo haberentur; progressuque temporis confirmatior factus in veritatis cognitione (præsertim post habitam collationem cum D. Francisco Iunio visamq; imbecillitatem responsionum ipsius) ea fortius impugnare: memor tamen semper modestiæ sibi conuenientis. Argumentorum autem quibus ea impugnauit non postremum fuit hoc ipsum in quo nos iam versamur, quod videlicet, is eorum esset genius, vt studium pietatis luxare, atque adeo extinguere comparata essent. Quo in labore nonnunquam & subtilitatibus vsus est, iisq; rationibus quæ non statim vulgo obuiæ: sed subtilitatibus necessariis ad euertenda dogmata (ipsius iudicio) tam noxia. Et certe sicut amor nõnisi per alium amorẽ vincitur, sic subtilitas falsi inuentrix & stabilitrix vix citra subtilitatẽ veri adsertricem, falsiq; conuictricem superari euertiq; potest. Subtilitates itaq; quas hic vsurpauit vtiles & necessarias fuerunt, nõ otiosæ, inanes, ad delectationẽ, ostentationem, factũ adimuenta. Quam aũt de reliquis rigidus subtilitatem, & inanis μετερεωλογίας hostis fuerit, norunt oẽs qui ipso, præsertim nouissimis annis quibus in Schola (vbi maxime subtilitates cõsectari mos est) versatus fuit, familiariter vti sunt: possentq; testari inter studiosos etiam illi, quos alioquin in nonnullis à se dissentientes habuit, si ex conscientia verum dicere velint, illum omnia ad vsum & praxin Christianæ vitæ retulisse, adeoque in lectionibus disputationibusque tum priuatis tum publicis, in concionibus, sermonibus, scriptionibus, vnam pietatem, metumque diuini Numinis spirasse. Caterum, quo pacto & prædestinationis & adnexorum dogmatum genium pietati aduersari comprobauerit, non est opus à nobis hic repeti, cum ipsius scripta ea de re partim extent, partim aliquando (cum bono Deo) extitura sint. Præstat lectores cordati ipsum suis verbis loquentem audiant, quam nos de ipso balbutientes. Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ. Hypotheses reliquæ pietati obicem ponentes variæ sunt, quarum omnium nunc non possumus meminisse; eas autem quæ occurrunt breuiter, ne prolixitas tibi Vir nobilissime, tadium pariat, exsequemur.

Capitalis error primum se offert, omnium pene hominum medullis & fibris intime inhærens, quo tacite apud se fingunt illimitatam in Deo misericordiam, ex qua futurum opinantur, se etiamsi paululum vitiis indulserint, non tamen fore reiectaneos. sed contra Deo charos dilectosque mansuros. Qui error reuera cum notoria incredulitate coniunctus est. Religionemque Christianam, quæ sanguine Christi fundata est, magna ex parte conuellit. Sic enim tollitur necessitas piæ vitæ, eique Apostoli pronuntiatio manifeste contradicitur, quo adseuerat. neminem sine sanctimonia visurum Deum. Heb. 12. Insaniam hominum audientium sibi benedicere vbi Deus maledicit!

Succedit falsa aliorum hypothesis, qui mente percurrentes mortalium instituta, mores, vitam, considerantesq; multitudinem errantium & diuinantium inter homines omnium ordinum: concludunt, misericordiam Dei non passuram vt tot tam infinitæ myriades creaturarum rationalium ad imaginem Dei conditarum, æternum pereant.

Vnde

Vnde fit, vt pro eo, quod se deberent torrenti impietatis opponere, iuxta tenorem Christianismi, contra abripi se eius impetu sinant, seque multitudini errantium aggregent. Obliti nimirum, multos per viam latam incedere, quorum finis erit exitium a facie Dei, secundum ipsius veritatem. Multitudo neminem præseruabit à conditione. Infœlix & miserandum solatium, habere multos socios in perpessione pœnarum sempiternarum.

Consideretur & illa deceptrix vis, quod vitia nominibus virtutum condecorantur, & contra virtutes appellationibus vitiorum deturpantur: quo fit, vt homines per se in vitia proni, tanto auidius ea sub larua virtutum latentia consectentur, & contra virtutes, ad quas eniti arduum est, vitiorum gorgone indutas exhorreant. Sic ebrietas hilaritatis; ἀκρασία iucunda παῤῥησίας; sobrietas in cibo & potu, in vestitu simplicitas hypocriseos nomine inter homines veniunt. Hoc nimirum est bonum malum vocare, & contra; occasionemque quarere qua non modo sine conscientiæ remisu, sed & conscientia ipsa impellente atque instigante à virtutibus cessans, vitiis tete des. Venit etiam in hunc censum turpis παραλογισμὸς, quo ex illis locis vbi dicimur iustificari ex fide sine operibus, *malesani homines inferunt, non esse ergo necesse bonis operibus incumbere, vtpote citra quæ iustificandi, ac proinde & saluandi simus. Non aduertentes alibi scriptum esse, fidem veram, hoc est, eam per quam iustificamur, debere esse efficacem per charitatem: item fidem sine operibus mortuam esse atque inanimi cadaueris instar se habere.*

Non parum etiam homines sibi in propriis & ad quæ propensi sunt vitiis blandiri quærentes hæc imaginatio solatur, quod non omnibus vitiis dediti, non ad omnia scelera proiecti sint, sed quibusdam sibi peculiaribus vitiis addicti, à reliquis abhorreant. Citantur huc (vt ingenioſi sunt homines sese excusandis) dicta vulgata, nemo sine crimine viuit, *item,* trahit sua quemque voluptas. *Existimant itaque se vere Christianos esse, ac proinde sibi æternum bene futurum, cum à plerisque malis (vt sibi persuadent) abstinentes, de cætero vnum aliquod vitium tantum, vnam tantum Herodiada colunt. Absurdum inuentum; cum nemo sit, nemo possit esse addictus omnibus simul vitiis, vtpote quorum quædam inter se ex diametro pugnant, seseque mutuo expellunt. Hoc conceptu posito, nemo mortalium impius aut erit, aut esse possit. Occurrere debebat illud Iacobi,* eum qui in vno præuaricatur omnium reum esse: *item iuberi nos non aliquam, sed* omnem malitiam, fraudem, hypocrisin deponere, *quo sic porro Deo nos consecremus.*

Iac. 2. 10.

1. Pet. 2. 1.

Alii existimant se, si modo aliquo affectus parte in Deum & pietatem ferantur, muneri suo facere satis, etiamsi alia ipsius parte principi mundi & peccato inseruiant. Obliti nimirum Deum ex toto affectu colendum, amandumque; item Deum & principem huius mundi contrarios esse Dominos, ac proinde impossibile esse vt vtrique simul seruiatur, sicut habet expressum Saluatoris nostri dictum.

Haud multum huic abludit commentum illud, quo quidam tempora sua partientes, eorum vnam partem Deo & Christo, alteram carni & affectibus deputantes, egregiè

egregiè se defungi suo officio opinantur. Sed non perpendunt hi homines, quicunque illi sint, Deo vitam vniuersam, omniaque eius tempora consecranda esse, perseuerandumque in pietate & obedientia vsque ad finem: pro qua breuitam breuis temporis obedientia ex gratia magnam illam vitæ mercedem ipsis repromiserit. Certe, si quis aliquo tempore labitur, non potest ille in gratiam cum Deo redire, nisi & serio pœnitentia lapsum illum deplorauerit, & se rursum ex animo ad Deum conuerterit, hoc animo, vt reliquum vitæ tempus Deo viuat.

Nec prætereundi illi qui in ea sunt hæresi, vt illa omnia quæ cum blasphemia in Deum notoriaque in proximum iniuria & violentia non sunt coniuncta, & de reliquo speciem charitatis & beneuolentiæ habent, inter peccata non reputent. Hisce lubentibus terrestria sapere, ventri seruire, cuticulam curare, cupiditatibus in Venerem & Bacchum indulgere, breuiter vitam Epicuri viuere, & quæcunque animus in voluptates pronus iusserit peragere liceat; modo ab ira, odio, vindicta cupiditate, amarulentia, cæterisque ad vim & læsionem armatis affectibus abstineas. Certe, si hos Magistros sequamur, multo faciliorem expeditioremque in cœlos viam inueniemus, quam magnus ille magni Dei legatus, (cuius vnius erat viam ad cœlum monstrare) nos docuit.

Præbent quoque sinistri circa pietatis exercitium conceptus, occasionem tractationes & phrases nonnulla Ecclesiastica, siue non satis Scripturis conformata, siue non recte intellecta. Pauca quædam carptim, idque ὕστερον πρότερον, exempli causa, destringenda. Cum bona opera nostra gratitudinis erga Deum respectu vestiuntur, colligunt inde homines (res notissima est) se iam esse hæredes & proprietarios vitæ, in statu gratiæ & salutis æternæ, antequam vel incipiant bona opera præstare. Vnde porro expeditum est & illam hypothesin sequi, non esse tam præcisam eorum præstandorum necessitatem. Tenendum hic ex Scripturis, veram conuersionem præstationemque bonorum operum esse conditionem prærequisitam ante iustificationem, iuxta illud Iohannis, si vero in luce ambulemus, sicut ipse in luce est, communionem habemus cum eo mutuam, & sanguinis Iesu Christi Filii eius purificat nos ab omni peccato. 1 Ioan. 1. 17. Esai. 1.
Quod ipsum consonat cum celebri Esaiæ loco, vbi Dominus expurgationem abolitionemque omnium etiam grauissimorum scelerum Iudæis promittit, postquam se conuerterint ad ipsum, viasque suas correxerint. Sacramentorum tractatio, qua illa tantum consideratur vt obsignantia nobis promissiones & gratiam Dei, non autem vt nos obligantia & commonefacientia ad officium nostrum, sicut defectuosa, ita quoque negotio pietatis per defectum noxia censeri possit. Fideles & Regenitos etiamnum ad omne malum esse propenſos; sanctissimosque inter eos exigua tantum initia habere obedientiæ requisitæ, *phrases sunt nimis tenuiter nouæ creationis efficaciam describentes, & proinde* κατὰ τὸ ῥητὸν *periculosa: cum illa discrimen prorsus omne inter Regenitos & Irregenitos tollere videatur, hæc eas obedientiæ minutias in Regenitis constituere, vt homo sibi benedicere adsuetus, si vel leuissimam cogitationem aut motum de obedientia præstanda in animo suo sentiscat, continuo se veræ Regenerationis participem esse concludere possit.*

Cum intempestiuè & vltra modum vrgetur imperfectio perpetua Regenitorum, impossibilitasque seruandi legem in hac vita, absque eo vt addatur quid per fidem & Spiritum Christi possint sancti: facile solet ea cogitatio animos audientium etiam maximè piorum subire, se nihil omnino boni posse: vnde porro fit vt Regenitu minus interdum tribuatur quam ipsi Irregeniti possint. Prisca Ecclesia quæstionem de impossibilitate præstandi legem inter capitales non censuit; vel ex Augustino patet, qui optat vt Pelagius agnoscat posse eam præstari per gratiam Christi & pacem *fore edicit. Ipsi Apostoli Christi in eo quidem occupati fuerunt, vt homines extra gratiam constitutos conuincerent de impotentia præstandi obedientiam: at de Regenitorum imperfectione & impotentia vix verba ab iis facta inuenias; quinimo contra illu crucifixionem carnis & concupiscentiarum, mortificationem operum carnis, resurrectionem in nouam vitam, ambulationem secundum Spiritum tribuunt, aperteque protestari non verentur ipsos per fidem vincere mundum. Parum est agnoscere imperfectionem suam, quippe Christianismo præuium: at gloria Christianorum in eo est sita, vt cognoscant vim resurrectionis Christi, & à Spiritu Dei ducti secundum purissimam Euangelii lucem viuant. Distributio Theologiæ in Deum & Dei Actiones, speculatiuam nobis Religionem introducit, nec satis aptam ad officii præstationem vrgendam: cui accenseri potest subtilis illa animi, & extra Scripturas excogitata de respectibus actuum qui à nobis præstantur disquisitio.*

Illa quoque Religionis nostræ deductio siue œconomia, qua omnia ad specialis misericordiæ fiduciam tanquam præcipuam officii nostri partem, consolationemque quæ ex ea elicitur, contra desperationem ei oppositam; non autem ad necessariam obedientiæ præstationem oppositè ad securitatem diriguntur, non vsque adeo apta esse videtur ad pietatem promouendam. Ortum ex eo habet conceptu, quod maior sit metus desperationu, cum tamen contrarium sit verum. Nam in vniuersa V. & N. Testamenti historia qua complectitur tempus tot millium annorum, vnus tantum proprii Saluatoris perfidus proditor Iudas (Caini exemplum extra scopum est) occurrit qui desperauerit; cum contra mundus, vt olim fuit, sic & hodie sit hominum securorum officiique diuinitus impositi insuper habentium plenissimus, qui sibi nihilominus interea suauiter benedicunt, gratiamque & pacem à Deo plena mensura pollicentur.

Hisce & similibus omnibus (vt tandem pergamus) animum verè pium inque fide Dei & Christi firmissime radicatum opponere debemus; hoc solliciti cauentes, ne vllorum siue horum siue aliorum conceptuum deceptrice vi, vllarum phrasecon tractationumque siue incauta vsurpatione siue sinistra torsione à serio solidoque pietatis studio auocati, peccatisque nos dantes nobis in iis blandiamur; sed contra, abnegata omni impietate, viam virtutum sedulo perpetuoque insistamus, memores grauissimæ monitionis quam Apostolus Ephesiis, eos dehortatus ab impuritate & alia, proponit, dicens: Nemo vos seducat *inanibus rationibus*; propter hæc enim venit ira Dei super filios inobedientiæ. *Vbi aduertendum, quam significanter hypotheses & argumenta quibus nixi homines sibi in vitis suis applaudunt,* inanium orationum *nomine designes: re-*

Eph. 5. 6.

uera

uera enim inanes, *hoc est, mendaces & deceptrices* rationes *sunt, quibus homines, dum cupiditatibus seruiunt, seipsos decipiunt, sibi persuadentes quod sint in statu gratiæ & salutis, cum contra sint in statu iræ & perditionis æternæ; quanulla alia magis capitalis impostura aut deceptio dari potest.*

Cæterum, præter ea quorum hucusque mentionem fecimus, quæ pietatis progressui obicem ponunt, vnum insuper occurrit quod vel præcipuè huc pertinet; praua videlicet & contorta quorundam Scripturæ locorum interpretatio, qua vel in genere vniuersum bonorum operum studium, vel in specie aliqua eius pars luxatur. Hoc certe impedimenti genus inter maxima censeri debet. Nam sit vel ipsum malum, vel remissior saltem boni consectatio diuina autoritate stabiliri videtur, quæ maior est omni exceptione. Quamobrem, sicut illi omnes laudem merentur, qui hypotheses quascunque praua noxiasque pietati euertere nituntur: sic maxime inter eos commendandi, qui locos per abusum ità explicari solitos, vt eorum explicatione vitæ inordinatio directè vel indirectè foueatur, à praua illa explicatione vindicatos, recte & hypotyposi sanorum sermonum consentaneè interpretari conantur, populoque Christiano & imprimis pastoribus in re tam vtili & necessaria facem præferunt. Loci vulgo cum noxa pietatis torqueri soliti, multi sunt: ex quibus nos hic tres tamen recensebimus. Dicitur in prouerbiis iustum cadere septies; *qua sententia auctario glossematis* in die *in vulgatis Bibliis latinis interpolata omnibus in ore est: cumque intelligendus sit locus de lapsu in infortunium, peruerse de lapsu in peccatum intellectus fouendis vitiis seruit. Apud Esaiam Ecclesia Iudaica multiplici Idololatria, defectione à Deo, altisque infinitis sceleribus inquinatissima, cum à Deo propter istas fœditates grauiter puniretur, lamentabunda querens de grauitate pœnarum, simulque etiam exomologesin faciens peccatorum, fatetur inter cætera* iustitias suas vt pannum menstruatæ esse, *designans ninirum optima opera qua durante publica defectione sua præstiterat. Hic locus vulgo pernicioſa torsione corrumpitur; allegatur enim perpetuo ac si sensus illius inferret, excellentissima quæque præstantissimorum Christianorum opera (ac proinde etiam ardentissimas preces in nomine Christi fusas; eleemosynas ex animo verè & intimè misericordia commoto præstitas, denique & martyrum propter Christum ad sanguinis fusionem vsque obitum) esse vt pannum menstruatæ, hoc est, fœda, abominanda, horrenda, coram facie Dei, meraſque adeo abominationes. Quo nomine cum sola flagitia & scelera maxima nuncupari in Scripturis soleant: sequitur porro optima & præstantissima opera nihil à flagitiis immanissimis differre. Quem conceptum si quis semel hauserit, annon omne pietatis studium curamque abiiciet, ipsique perinde erit siue bene siue male viuat, retenta interea hac persuasione se nihilominus posse esse verum Christi discipulum? Ratio certe in aperto esse videtur, cum optima opera æquè fœda sint coram Deo (ex ista hypothesi) atque pessima scelera.*

Caput VII. ad Romanos à versu 14. ad finem vsque etiam in hunc census venit, si nempe Apostolus de homine regenito hic intelligatur loqui. Tum enim sequetur

hominem Regenitum adhuc carnalem esse, venditumque sub peccatum, *hoc est, mancipium peccati*; velle quidem bonum, sed non facere, nolle malum, sed id tamen facere; imo *victum*, & captiuatum esse sub lege peccati, *hoc est sub vi & efficacia peccati. Vnde porro & hoc deducitur, vt quis regenitus sit sufficere ipsum* bonum velle *licet voluntate incompleta & quam actus non sequatur, item* malum nolle *licet actu illud patret. Quod si verum est, tum* totum pietatis studium, tota noua obedientia, totaque adeo noua creatura *ad has angustias redigetur, vt consistat non in* effectu, *sed in affectu tantū. Hoc ipsum quam languidos, frigidos, remissos nos oēs sit effecturū, tum in abstinentia à malo, tum in præstatione boni, nemo nō primo intuitu videt. Habent quidem qui hanc sententiam tuentur sua effugia & palliationes, sed qua huiusmodi sunt, vt glossa plerunque textui repugnet. Periculosum est circa pietatis exercitium homines hanc* præconceptum *in animis impressum habere* caput hoc de regenitis esse intelligendum: *nam hoc profundamento tenentes, in reliquis vadunt quo affectus eos ducit, glossarum à Doctoribus suis propositarum non recordantes. Aduertit hoc ipsum Augustinus & scandalum metuens, primis annis de homine sub lege. posterioribus de homine sub gratia interpretatus quidem est locum; sed longe mollius quam iam sit, præneque nullacum pietatis noxa.* Bonum *enim quod Apostolus se* velle *dicit* & non facere. *interpretatur* non concupiscere, malum *quod se dicit* nolle & tamen facere, concupiscere; *quanquam mirabili mixtura legis præceptiua & prohibitiua. Moderni interpretes de bono & malo actuali intelligunt. Notabile discrimen! Caterum sicut parens noster quam diligentissime laborem suum collocauit in tollendis reliquis impedimentis pietatis: ita imprimis in eruendo vero sensu Scripturarum male intellectarum, maxime si in pietatis studium impingerent indefesso studio desudauit. Quod si vsquam hoc præstitit, certe circa VII. hoc cap. ad Romanos eum nominatim hoc præstitisse fatendum est, quippe super quo Commentarium tam prolixum tamque accurate elaboratum conscripserit, quem nunc in lucem damus.*

Cum primum Geneua domum reuerteretur, hoc ipsum caput intelligebat prout vulgo nunc explicatur, ita scilicet edoctus à præceptoribus suis, quorum tanta erat auctoritas apud studiosos, vt nemo in id quod ab ipsis diceretur vel inquirere auderet. Sed cum postmodum in Ministerio Ecclesiæ Amstelodamensis Epistolam ad Rom. explicandam pro concione sumpsisset, peruenisset que ad hoc ipsum caput, super cuius recepta interpretatione iam scrupulum in animo suo sentire cœperat, eo quod videretur & extenuare regenerationis gratiam, & pietatis zelum studiumque minuere: ab initio ad finem vsque illud in bona conscientia (quemadmodum par erat. & publicæ functionis ratio exigebat) perpendit. cum antecedentibus & consequentibus contulit, omnia & singula, vt coram Deo, pensitaret; Commentatores varios quoscunque habere potuit, veteres, mediæ ætatis, nouos super eo legit, tandemque, sapius inuocato nomine & auxilio Dei, adiutus imprimis comment. Buceri & Musculi in hunc eundem locum; deprehendit receptam interpretationem non posse ferre censuram veritatis, sed locum omnino esse intelligendum de homine sub lege *existente, in quo lex omni suo officio defuncta sit, qui proinde*

proinde contritus in animo suo propter peccata, conuictusque de impotentia legis ad se saluandum, liberatorem quærat, sitque non quidem regenitus, sed in proximo gradu ad regenerationem: quemadmodum cum etiam publice pro suggestu explicuit, existimans hoc sibi per libertatem prophetiæ (quæ semper in Ecclesia Christi locum habere debet) licere. Hac diligentia in tractandis Scripturis, hic candor cum laude & commendatione singulari essent dignæ, præsertim apud Ecclesiasticos, ita tamen exceptæ fuere à nonnullis (quos minime omnium decebat) zelotis, vt per illos non steterit, quominus auctor loco præmii noxam & insaniam auferret. Hoc scilicet est diligentiam acuere ad perueſtigandas Scripturas, hoc libertatem prophetiæ fouere, & non potius ex seruis Christi mancipia hominum facere quorundam qui paulo ante nos vixere, eorumque interpretationem tantum non pro norma & regula interpretationis nostræ canonizare.

Hoc cum videret parens noster, cœpit iam tum hunc Commentarium scribere, quem tandem etiam ad finem perduxit. Si Deus illi longiorem vitam concessisset, accuratius eum ipse (sicut & iam inceperat) limasset: sed cum morte præuentus hoc ipsum perficere non potuerit, & tamen dignum sit opus (iudicio magnorum virorum) quod lucem videat, ausi sumus id publico committere. Hic autem primo sententiam suam proponit auctor, eamque ex deductione totius capitis, nec non & ex connexione cum præcedentis tum consequentis capitis probat. Deinde eam nunquam damnatam fuisse, sed semper adstipulatores maximos habuisse ostendit. Tertio à Pelagianismi labe eam vindicat, eique directe aduersari demonstrat. Quarto, interpretationem vulgo receptam conſēdit prorsus nouam esse à nullis veterum receptam, à multis reiectam. Denique, eandem gratiæ iniuriam esse & noxiam bonis moribus. Sic collatione sententiæ Augustini, vulgatæ, suæ, amicaque Symmystarum συμφωνήσει opus claudit.

Visum vero nobis est hoc ipsum opus nobiliss. Bardesi, Amplit. Tua dicare ac consecrare: cuius rei non vnam habuimus causam. Fuit parenti nostro inde à primis Ministerii initiis sancta amicitia cum Ampliss. & Nobiliss. Viro parente tuo, honorandæ memoriæ, quæ etiam inter ipsos continuata duravit, vsque dum idem ille parens tuus plenus annis & satur honorum supremum diem clauderet. Tu, sicut paternorum bonorum, sic & amicitiæ hæres in parentis locum successisti, vnde etiam tibi cum parente nostro, ex quo à peregrinatione quam & studiorum prosequendorum & visendarum exterarum nationum causa susceperas reuersus es arctissima familiaritas intercessit. Tu ipsius donamagni facere, eum sæpius super quæstionibus Theologicis consulere, sæpius eius consiliis vti solitus es; ille tuis. Cum autem ipse apud animum suum reputaret, se non esse hominum mancipium, sed seruum Iesu Christi, inque ipsius solius verba iuratum, ac proinde inciperet in sententias ab hominibus excogitatas in veritatem & necessitatem illarum libere inquirere, easque cum Scripturis conferens subinde etiam animaduersiones & grauamina sua contra eas modeste proponere, eaque ratione multi ex illis qui ante ipsi amici & familiares, tanquam ab illo qui antiquos terminos loco moueret, alienores fierent, sensimque publice & priuatim vel data vel captata occasione sinistre de ipso loqui inciperent, nonnulli quoque satis aperte nuncium ipsi mitterent, quin & totus

Ecclesiasticorum Zelotarum chorus alii ab aliis concitati in ipsum cõmoueretur: Tu tamen nihil illis omnibus offensus, sed rem iusta iudicii lance metiens, constans in amore erga illum perstitisti: lento & diuturno malo debilitatum, simul atque id & cœli temperies & ipsius mali interualla permitterent, ad te amicissime inuisisti, venientem vt Angelum Domini excepisti; amicitiamque adeo illibatam, vsque dum ex hac vita ad Christum Dominum suum migraret, cum illo coluisti. Quin & post mortem illius eum erga afflictam familiam nostram gessisti, qualem se gerere erga familiam amici defuncti superstitem amicum non fucatum decebat: ea erga mœstam viduam miserosque orphanos beneuolentiæ & beneficientiæ indicia & verbis & factis ostendens, quæ orationis nostræ tenuitatem excedunt. Conueniebat igitur, nisi omnium mortalium vellemus & esse & audire ingratissimi, dum subinde posthuma scripta parentis nostri emittuntur in lucem, vt aliquod eorum tuo amplissimo iuxta & amicissimo inscriberemus nomini, eaque ratione tanquam instrumento publico tum gratitudinem nostram erga te, tum obligationẽ coram toto mundo testaremur. Accedit, quod parens noster apud se constituerat (si Deus ipsi vitam & ocium concessisset) vniuersæ Religionis Christianæ σύγμα, non ex lacunis Ægypti, sed ex purissimis fontibus Israelis conscribere tuæque Amplitudini inscribere. Quod ipsum cum partim occupationum multitudine, partim morbi lentitudine præstare non potuerit: En tibi hunc Commentarium loco illius opusculi; secus enim iam fieri nequit. Materia ipsa (vt speramus) tibi non ingrata erit quæ eo tractatur, quippe quæ cum genio & ingenio tuo apprime consonat. Notum est omnibus qui te nouerunt, nec tu id clam esse vis, sed palam, quoties id res fert profiteris, te nimirum non delectari spinosis disputationibus tractationibusque quæ nihil ad praxin Christianæ vitæ; sed Religionis summam collocare in veræ veræ solidæque pietatis consectatione. Quod cum & sibi cordi fuisse parens noster hic ostendat: nihil conuenientius posse fieri existimauimus, quam Viro Doctiss. pietatisque studiosiss. opus ad pietatis promotionem facientes dedicari.

Accipe igitur hilari animo & sereno vultu hoc munusculum quod nos vna cum matre nostra extare apud posteros volumus æternum amicitiæ quæ tibi cum parente nostro Iac. Arminio *sancta fuit, simulque etiam obligationis nostræ erga te monumentum. Dominus Deus tibi qui erga afflictiss. familiam nostram misericordia ductus fuisti, misericordiam vicissim faciat, teque atque honoratiss. familiam tuam omni benedictionum genere cœlitus locupletet, ad nominis sui gloriam, vestrumque omnium salutem, Amen. Lugd. Batau. ipsis idibus Augusti 1612.*

Tuæ Amplitud. Addictissimi

D. Iacobi Arminii Veteraquinatis

Liberi orphani nouem.

IACOBI ARMINII

De vero & genuino sensu CAP. VII. EPISTOLÆ AD ROMANOS DISSERTATIO.

QVæritur de sententia Capitis VII. ad Romanos, & potissimum postremæ illius partis, quæ ab initio XIV. aut XV. versus ad finem vsque capitis pertractatur: *An* scilicet *Apostolus isthic de seipso, qualis tunc erat? vel, quod idem pene est, sub sua persona de homine sub gratia Christi existente agat: an vero personam ibi sustineat hominis sub lege constituti?* Quæ quæstio etiam aliis verbis proponi solet: *An Apostolus isthic tractet de homine adhuc irregenito, an vero per spiritum Christi iam regenerato:* sententia aliquantulum diuersa; cum quia vox *irregeniti* latius se extendat, complectens etiam illos qui sunt sub lege, quorum statum Apostolus etiá sub sua persona versu nono huius capitis breuiter perstrinxit: tum quia eadem vox nonnullis non modo putam putam regenerationis, sed & omnium illorũ quæ regenerationi necessario præcedanea sunt, absentiam denotet, quæ præcedanea tantum abest vt vocibus hisce (*sub lege esse*) excludantur, vt bona pars illorum status illius, qui istis vocibus significatur, ambitu necessario comprehendatur. Quod præterea citra animaduersionem non decuit, quia ista vocis *irregeniti* præconcepta multis notio, causa non exigua est, cur reiiciendã sibi putent sententiam, quæ hic de homine irregenito (hoc est, nõ modo ipsius regenerationis experte, sed & omnium quæ regenerationem præcedere solent) agi pronuntiat, & cur alteram isti contrariam, sine diligentiore vocum & rerum consideratione sibi approbandam censeant.

Quid circa sententiam huius capitis quæratur.

Disputatur autem hæc quæstio non tanquam vna ex illis de quibus diuersum sentire licebat Catholicæ doctrinæ tractatoribus, sed ac si tanti sit momenti & ponderis ad fidei veritatem, vt citra eius detrimentum & manifestam hæresin de illa nonnisi in vnam partem statui possit, illam nempe, quæ de homine sub gratia existente & regenito ibidem agi affirmat. Quod quidẽ de ista quęstione iudicium mihi nouum esse videtur, & ante hæc secula inauditum, quibus concessa fuit doctoribus Ecclesiæ libertas, vel in hanc vel in istam partẽ de ista quæstione sentiendi modo explicationem sententiæ suæ non contrariam Articulis & dogmatis fidei adferrent. Quod quidem in hoc negotio fieri posse res ipsa declarabit, & illi existimant, qui libertatem sententiarum hic concessertunt: quum nemo vnquam putarit sententiam in Ecclesia tolerandam, quæ reliquis dogmatis & fidei articulis consentanee explicari non posset.

Quomodo hæc quæstio disputetur.

Olim in eadem libertatem sententiarum concessam fuisse.

Qui de homine sub lege existente hunc locum explicant perperam grauari affinitate hæreseos Pelagiana.

Grauantur quidem qui de homine sub lege existente locũ istum explicant, duplicis elagianę hæreseos affinitate; quod homini citra gratiã Christi quid veri & salutaris bo-

Moderna, præeunte legitimo examine, recepta esse, inque rem iudicatam transisse: cœpit paullatim suas aduersus ea difficultates & grauamina proponere, vt ostenderet non esse tam firmiter in Scripturis fundata atque vulgo haberentur; progressuque temporis confirmatior factus in veritatis cognitione (præsertim post habitam collationem cum D. FRANCISCO IVNIO *visamq; imbecillitatem responsionum ipsius) ea fortius impugnare: memor tamen semper modestiæ sibi conuenientis. Argumentorum autem quibus ea impugnauit non postremum fuit hoc ipsum in quo nos iam versamur, quod videlicet, is eorum esset genius, vt studium pietatis luxare, atque adeo extinguere comparata essent. Quo in labore nonnunquam & subtilitatibus vsus est, iisq; rationibus quæ non statim vulgo obuiæ: sed subtilitatibus necessariis ad euertenda dogmata (ipsius iudicio) tam noxia. Et certe sicut amor nõnisi per alium amorẽ vincitur, sic subtilitas falsi inuentrix & stabilitrix vix citra subtilitatẽ veri adsertricem, falsiq; conuictricem superari euertiq; potest. Subtilitates itaq; quas hic vsurpauit vtiles & necessariæ fuerunt, nõ otiosæ, inanes, ad delectationẽ, ostentationem, factũ adinuentæ. Quam aũt de reliquis rigidus subtilitatem, & inanis μετεωρολογίας hostis fuerit, norunt oẽs qui ipso, præsertim nouissimis annis quibus in Schola (vbi maxime subtilitates cõsectari mos est) versatus fuit, familiariter vsi sunt: possentq; testari inter studiosos etiam illi, quos alioquin in nonnullis à se dissentientes habuit, si ex conscientia verum dicere velint, illum omnia ad vsum & praxin Christianæ vitæ retulisse, adeoque in lectionibus disputationibusque tum priuatis tum publicis, in concionibus, sermonibus, scriptionibus, vnam pietatem, metumque diuini Numinis spirasse. Cæterum, quo pacto & prædestinationis & adnexorum dogmatum genium pietati aduersari comprobauerit, non est opus à nobis hic repeti, cum ipsius scripta ea de re partim extent, partim aliquando (cum bono Deo) extitura sint. Præstat lector ecordati ipsum suis verbis loquentem audiant, quam nos de ipso balbutientes. Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ. Hypotheses reliquæ pietati obicem ponentes variæ sunt, quarum omnium nunc non possumus meminisse; eas autem quæ occurrunt breuiter, ne prolixitas tibi Vir nobilissime, tædium pariat, exsequemur.*

Capitalis error primum se offert, omnium pene hominum medullis & fibris intime inhærens, quo tacite apud se fingunt illimitatam in Deo misericordiam, ex qua futurum opinantur, se etiamsi paulusculum vitiis indulserint, non tamen fore reiectaneos. sed contra Deo charos dilectosque mansuros. Qui error reuera cum notoria incredulitate coniunctus est. Religionemque Christianam, quæ sanguine Christi fundata est, magna ex parte conuellit. Sic enim tollitur necessitas piæ vitæ, eique Apostoli pronuntiatio manifeste contradicitur, quo asseuerat, neminem sine sanctimonia visurum Deum. Heb. 12. Insaniam hominum audientium sibi benedicere vbi Deus maledicit!

Succedit falsa aliorum hypothesis, qui mente percurrentes mortalium institutia, mores, vitam, considerantesq; multitudinem errantium & diuinantium inter homines omnium ordinum: concludunt, misericordiam Dei non passuram vt tot tam infinitæ myriades creaturarum rationalium ad imaginem Dei conditarum, æternum pereant.

Vnde

Vnde fit, vt pro eo, quod se deberent torrenti impietatis opponere, iuxta tenorem Christianismi, contra abripi se eius impetu sinant, seque multitudini errantium aggregent. Obliti nimirum, multos per viam latam incedere, quorum finis erit exitium à facie Dei, secundum ipsius veritatem. Multitudo neminem præseruabit à condittione. Infœlix & miserandum solatium, habere multos socios in perpessione pœnarum sempiternarum.

Consideretur & illa deceptrix vis, quod vitia nominibus virtutum condecorantur, & contra virtutes appellationibus vitiorum deturpantur: quo fit, vt homines per se in vitia proni, tanto auidius ea sub larua virtutum latentia consectentur, & contra virtutes, ad quas eniti arduum est, vitiorum gorgone indutas exhorreant. Sic ebrietas hilaritatis; αἰσχρολογία iucunda παῤῥησίας; sobrietas in cibo & potu, in vestitu simplicitas hypocriseos nomine inter homines veniunt. Hoc nimirum est bonum malum vocare, & contra; occasionemque quærere qua non modo sine conscientiæ reniſu, sed & conscientia ipsa impellente atque instigante à virtutibus cessans, vitiis tete des. Venit etiam in hunc censum turpis σοφισμὸς, quo ex illis locis vbi dicimur iustificari ex fide sine operibus, *malesani homines inferunt, non esse ergo necesse bonis operibus incumbere, vtpote citra quæ iustificandi, ac proinde & saluandi simus. Non aduertentes alibi scriptum esse, fidem veram, hoc est, eam per quam iustificamur, debere esse efficacem per charitatem: item fidem sine operibus mortuam esse atque inanimi cadaueris instar se habere.*

Non parum etiam homines sibi in propriis & ad quæ propensi sunt vitiis blandiri quærentes hæc imaginatio solatur, quod non omnibus vitiis dediti, non ad omnia scelera proiecti sint, sed quibusdam sibi peculiaribus vitiis addicti, à reliquis abhorreant. Citantur huic (vt ingenioſi sunt homines sese excusandi) dicta vulgata, nemo sine crimine viuit, *item,* trahit sua quemque voluptas. *Existimant itaque se vere Christianos esse, ac proinde sibi æternum bene futurum, cum à pleriſque malis (vt sibi persuadent) abstinentes, de cætero vnum aliquod vitium tantum, vnam tantum Herodiada colunt. Absurdum inuentum; cum nemo sit, nemo possit esse addictus omnibus simul vitiis, vtpote quorum quædam inter se ex diametro pugnant, seseque mutuo expellunt. Hoc conceptu posito, nemo mortalium impius aut erit, aut esse possit. Occurrere debebat illud Iacobi,* eum qui in vno præuaricatur omnium reum esse: *item iuberi nos non aliquam, sed* omnem malitiam, fraudem, hypocriſin deponere, *quo sic porro Deo nos consecremus.*

Iac.2.10.

1.Petr.2.1.

Alii existimant se, si modo aliquo affectus parte in Deum & pietatem ferantur, muneri suo facere satis, etiamsi alia ipsius parte principi mundi & peccato inseruiant. Obliti nimirum Deum ex toto affectu colendum, amandumque; item Deum & principem huius mundi contrarios esse Dominos, ac proinde impossibile esse vt vtrique simul seruiatur, sicut habet expressum Saluatoris nostri dictum.

Haud multum huic abludit commentum illud, quo quidam tempora sua partientes, eorum vnam partem Deo & Christo, alteram carni & affectibus deputantes,

egregiè

egregiè se defungi suo officio opinantur. Sed non perpendunt hi homines, quicunque illi sint, Deo vitam vniuersam, omniaque eius tempora consecranda esse, perseuerandumque in pietate & obedientia vsque ad finem: pro qua breuis tam breuis temporis obedientia ex gratia magnam illam vitæ mercedem ipsis repromiserit. Certe, si quis aliquo tempore labitur, non potest ille in gratiam cum Deo redire, nisi & serio pœnitentia lapsum illum deplorauerit, & serursum ex animo ad Deum conuerterit, hoc animo, vt reliquum vitæ tempus Deo vinat.

Nec prætereundi illi qui in ea sunt hæresi, vt illa omnia quæ cum blasphemia in Deum notoriaque in proximum iniuria & violentia non sunt coniuncta, & de reliquo speciem charitatis & beneuolentiæ habent, inter peccata non reputent. Hisce lubentibus terrestria sapere, ventri seruire, cuticulam curare, cupiditatibus in Venerem & Bacchum indulgere, breuiter vitam Epicuri viuere, & quæcunque animus in voluptates pronus iusserit peragere liceat; modo ab ira, odio, vindicta cupiditate, amarulentia, cæterisque ad vim & læsionem armatis affectibus abstineas. Certe, si hos Magistros sequamur, multo faciliorem expeditioremque in cœlos viam inueniemus, quam magnus ille magni Dei legatus, (cuius vnius erat viam ad cœlum monstrare) nos docuit.

Prabent quoque sinistri circa pietatis exercitium conceptus, occasionem tractationes & phrases nonnullæ Ecclesiasticæ, siue non satis Scripturis conformatæ, siue non recte intellectæ. Paucæ quædam carptim, idque ὕστερον πρότερον, exempli causa, destringenda. Cum bona opera nostra gratitudinis erga Deum respectu vestiuntur, colligunt inde homines (res notissima est) se iam esse hæredes & proprietarios vitæ, in statu gratiæ & salutis æternæ, antequam vel incipiant bona opera præstare. Vnde porro expeditum est & illam hypothesin sequi, non esse tam præcisam eorum præstandorum necessitatem. Tenendum hic ex Scripturis, veram conuersionem præstationemque bonorum operum esse conditionem prærequisitam ante iustificationem, iuxta illud Iohannis, si vero in luce ambulemus, sicut ipse in luce est, communionem habemus cum eo mutuam, & sanguinis Iesu Christi Filii eius purificat nos ab omni peccato. Quod ipsum consonat cum celebri Esaiæ loco, vbi Dominus expurgationem abolitionemque omnium etiam grauissimorum scelerum Iudæis promittit, postquam se conuerterint ad ipsum, viasque suas correxerint. Sacramentorum tractatio, qua illa tantum consideramur vt obsignantia nobis promissiones & gratiam Dei, non autem vt nos obligantia & commonefacientia ad officium nostrum, sicut defectuosa, ita quoque negotio pietatis per defectum noxia censeri possit. Fideles & Regenitos etiamnum ad omne malum esse propensos, sanctissimosque inter eos exigua tantum initia habere obedientiæ requisitæ, phrases sunt nimis tenuiter nouæ creationis efficaciam describentes, & proinde πρὸς τὸ ῥητὸν periculosa: cum illa discrimen prorsus omne inter Regenitos & Irregenitos tollere videatur, hæc eas obedientiæ minutias in Regenitis constituere, vt homo sibi benedicere adsuetus, si vel leuissimam cogitationem aut motum de obedientia præstanda in animo suo sentiscat, continuo se veræ Regenerationis participem esse concludere possit.

1 Ioan. 1. 17. Esai. 1.

Cum intempestiuè & vltra modum vrgetur imperfectio perpetua Regenitorum, impossibilitasque seruandi legem in hac vita, absque eo vt addatur quid per fidem & Spiritum Christi possint sancti: facile solet ea cogitatio animos audientium etiam maximè piorum subire, se nihil omnino boni posse: vnde porro fit vt Regenitis minus interdum tribuatur quam ipsi Irregeniti possint. Prisca Ecclesia quæstionem de impossibilitate præstandi legem inter capitales non censuit; vel ex Augustino patet, qui optat vt Pelagius agnoscat posse eam præstari per gratiam Christi & pacem *fore edicit. Ipsi Apostoli Christi in eo quidem occupati fuerunt, vt homines extra gratiam constitutos conuincerent de impotentia præstandi obedientiam: at de Regenitorum imperfectione & impotentia vix verba ab iis facta inuenias; quin imo contra illis crucifixionem carnis & concupiscentiarum, mortificationem operum carnis, resurrectionem in nouam vitam, ambulationem secundum Spiritum tribuunt, aperteque protestari non verentur ipsos per fidem vincere mundum. Parum est agnoscere imperfectionem suam, quippe Christianismo præuium: at gloria Christianorum in eo est sita, vt cognoscant vim resurrectionis Christi, & à Spiritu Dei ducti secundum purissimam Euangelii lucem viuant. Distributio Theologiæ in* Deum & Dei Actiones, *speculatiuam nobis Religionem introduxit, nec satis aptam ad officii præstationem vrgendam: cui accenseri potest subtilis illa animi, & extra Scripturas excogitata de respectibus actuum qui à nobis præstantur disquisitio.*

Illa quoque Religionis nostræ deductio siue œconomia, qua omnia ad specialis misericordiæ fiduciam tanquam præcipuam officii nostri partem, consolationemque quæ ex ea elicitur, contra desperationem ei oppositam; non autem ad necessariam obedientiæ præstationem oppositè ad securitatem diriguntur, non vsque adeo apta esse videtur ad pietatem promouendam. Ortum ex eo habet conceptu, quod maior sit metus desperationis, cum tamen contrarium sit verum. Nam in vniuersa V. & N. Testamenti historia quæ complectitur tempus tot millium annorum, vnus tantum proprii Saluatoris perfidus proditor Iudas (Caini exemplum extra scopum est) occurrit qui desperauerit; cum contra mundus, vt olim fuit, sic & hodie sit hominum securorum officiique diuinitus impositi insuper habentium plenissimus, qui sibi nihilominus interea suauiter benedicunt, gratiamque & pacem à Deo plena mensura pollicentur.

Hisce & similibus omnibus (vt tandem pergamus) animum verè pium inque fide Dei & Christi firmissime radicatum opponere debemus; hoc sollicite cauentes, ne vllorum siue horum siue aliorum conceptuum deceptrice vi, vllarum phraseon tractationumque siue incauta vsurpatione siue sinistra torsione à serio solidoque pietatis studio auocati, peccatisque nos dantes noxiis in iis blandiamur; sed contra, abnegata omni impietate, viam virtutum sedulo perpetuoque insistamus, memores grauissimæ monitionis quam Apostolus Ephesiis, eos dehortatus ab impuritate & aliis, proponit, dicens: Nemo vos seducat *inanibus rationibus;* propter hæc enim venit ira Dei super filios inobedientiæ. *Vbi aduertendum, quam significanter hypotheses & argumenta quibus nixi homines sibi in vitæ suæ applaudunt,* inanium orationum *nomine designet: reuera*

Eph. 5. 6.

uera enim inanes, *hoc est, mendaces & deceptrices* rationes *sunt, quibus homines, dum cupiditatibus seruiunt, seipsos decipiunt, sibi persuadentes quod sint in statu gratiæ & salutis, cum contra sint in statu iræ & perditionis æternæ; qua nulla alia magis capitalis impostura aut deceptio dari potest.*

Cæterum, præter ea quorum hucusque mentionem fecimus, quæ pietatis progressui obicem ponunt, vnum insuper occurrit quod vel præcipuè huc pertinet; prava videlicet & contorta quorundam Scripturæ locorum interpretatio, qua vel in genere vniuersum bonorum operum studium, vel in specie aliqua eius pars luxatur. Hoc certe impedimenti genus inter maxima censeri debet. Nam sit vel ipsum malum, vel remissior saltem boni consectatio diuina autoritate stabiliri videtur, quæ maior est omni exceptione. Quamobrem, sicut illi omnes laudem merentur, qui hypotheses quascunque prauas noxiasque pietati euertere nituntur: sic maxime inter eos commendandi, qui locos per abusum ita explicari solitos, vt eorum explicatione vitæ inordinatio directè vel indirectè foueatur, à praua illa explicatione vindicatos, recte & hypotyposi sanorum sermonum consentanèe interpretari conantur, populoque Christiano & imprimis pastoribus in re tam vtili & necessaria facem præferunt. Loci vulgo cum noxa pietatis torqueri soliti, multi sunt: ex quibus nos hic tres tamen recensebimus. Dicitur in prouerbiis iustum cadere septies; *quæ sententia auctario glossematis* in die *in vulgatis Bibliis latinis interpolata omnibus in ore est: cumque intelligendus sit locus de lapsu in infortunium, peruerse de lapsu in peccatum intellectus fouendis vitiis seruit. Apud Esaiam Ecclesia Iudaica multiplici Idololatria, defectione à Deo, aliisque infinitis scelestibus inquinatissima, cum à Deo propter istas fœditates grauiter puniretur, lamentabunda querens de grauitate pœnarum, simulque etiam exomologesin faciens peccatorum, fatetur inter cætera* iustitias suas vt pannum menstruatæ esse, *designans nimirum optima opera qua durante publica defectione sua præstiterat. Hic locus vulgo pernicioſa torsione corrumpitur; allegatur enim perpetuo ac si sensus illius inferret, excellentissima quæque præstantissimorum Christianorum opera (ac proinde etiam ardentissimas preces in nomine Christi fusas; eleemosynas ex animo verè & intimè misericordia commoto præstitas, denique & martyrum propter Christum ad sanguinis fusionem vsque obitum) esse vt pannum menstruatæ, hoc est, fœda, abominanda, horrenda, coram facie Dei, meraque adeo abominationes. Quo nomine cum sola flagitia & scelera maxima nuncupari in Scripturis soleant: sequitur porro optima & præstantissima opera nihil à flagitiis immanissimis differre. Quem conceptum si quis semel hauserit, annon omne pietatis studium curamque abiiciet, ipsique perinde erit siue bene siue male viuat, retenta interea hac persuasione se nihilominus posse esse verum Christi discipulum? Ratio certe in aperto esse videtur, cum optima opera æquè fœda sint coram Deo (ex ista hypothesi) atque pessima scelera.*

Caput VII. ad Romanos à versu 14. ad finem vsque etiam in hunc censum venit, si nempe Apostolus de homine regenito hic intelligatur loqui. Tum enim sequetur

hominem Regenitum adhuc carnalem esse, venditumque sub peccatum, *hoc est, mancipium peccati*; velle quidem bonum, sed non facere, nolle malum, sed id tamen facere; imo *victum*, & captiuatum esse sub lege peccati, *hoc est sub vi & efficacia peccati. Vnde porro & hoc deducitur, vt quis regenitus sit sufficere ipsum* bonum velle *licet voluntate incompleta & quam actus non sequatur, item* malum nolle. *licet actu illud patret. Quod si verum est, tum* totum pietatis studium, tota noua obedientia, totaque adeo noua creatura *ad has angustias redigetur, vt consistat non in* effectu, *sed in affectu tantũ. Hoc ipsum quam languidos, frigidos, remissos nos oẽs sit effecturũ, tum in abstinentia à malo, tum in præstatione boni, nemo nõ primo intuitu videt. Habent quidem qui hanc sententiam tuentur sua effugia & palliationes, sed qua huiusmodi sunt, vt glossa plerunque textui repugnet. Periculosum est circa pietatis exercitium homines hunc* præconceptum *in animis impressum habere* caput hoc de regenitis esse intelligendum: *nam hoc pro fundamento tenentes, in reliquis vadunt quo affectus eos ducit, gl. ssarum à Doctoribus suis propositarum non recordantes. Aduertit hoc ipsum Augustinus & scandalum metuens, primis annis de homine sub lege, posterioribus de homine sub gratia interpretatus quidem est locum; sed longe mollius quam iam fit, præneque nullacum pietatis noxa.* Bonum *enim quod Apostolus se* velle *dicit* & non facere. *interpretatur* non concupiscere, malum *quod se dicit* nolle & tamen facere, concupiscere; *quanquam mirabili mixtura legis præceptiuæ & prohibitiuæ. Moderni interpretes de bono & malo actuali intelligunt. Notabile discrimen! Cæterum sicut parens noster quam diligentissime laborem suum collocauit in tollendis reliquis impedimentis pietatis: ita imprimis in eruendo vero sensu Scripturarum male intellectarum, maxime si in pietatis studium impingerent indefesso studio desudauit. Quod si vsquam hoc præstitit, certe circa VII. hoc cap. ad Romanos eum nominatim hoc præstitisse fatendum est, quippe super quo Commentarium tam prolixum tamque accurate elaboratum conscripserit, quem nunc in lucem damus.*

Cum primum Geneua domum reuerteretur, hoc ipsum caput intelligebat prout vulgo nunc explicatur, ita scilicet edoctus à præceptoribus suis, quorum tanta erat auctoritas apud studiosos, vt nemo in id quod ab ipsis diceretur vel inquirere auderet. Sed cum postmodum in Ministerio Ecclesiæ Amstelodamensis Epistolam ad Rom. explicandam pro concione sumpsisset, peruenisset que ad hoc ipsum caput, super cuius recepta interpretatione iam scrupulum in animo suo sentire cœperat, eo quod videretur & extenuare regenerationis gratiam, & pietatis zelum studiumque minuere: ab initio ad finem vsque illud in bona conscientia (quemadmodum par erat, & publicæ functionis ratio exigebat) perpendit, cum antecedentibus & consequentibus contulit, omnia & singula, vt coram Deo, pensitaret, Commentatores varios quoscunque habere potuit, veteres, media ætatis, nouos super eo legit, tandemque, sapius inuocato nomine & auxilio Dei, adiutus imprimis comment. Buceri & Musculi in hunc eundem locum; deprehendit receptam interpretationem non posse ferre censuram veritatis, sed locum omnino esse intelligendum de homine sub lege *existente, in quo lex omni suo officio defuncta sit, qui*

proinde

proinde contritus in animo suo propter peccata, conuictusque de impotentia legis ad se saluandum, liberatorem quaerat, sitque non quidem regenitus, sed in proximo gradu ad regenerationem: quemadmodum cum etiam publice pro suggestu explicuit, existimans hoc sibi per libertatem prophetiæ (quæ semper in Ecclesia Christi locum habere debet) licere. Hæc diligentia in tractandis Scripturis, hic candor cum laude & commendatione singulari essent digna, præsertim apud Ecclesiasticos, ita tamen excepta fuere à nonnullis (quos minime omnium decebat) zelotis, vt per illos non steterit, quominus auctor loco præmii noxam & insaniam auferret. Hoc scilicet est diligentiam acuere ad perquisitigandas Scripturas, hoc libertatem prophetiæ fouere, & non potius ex seruis Christi mancipia hominum facere quorundam qui paulo ante nos vixere, eorumque interpretationem tantum non pro norma & regula interpretationis nostræ canonizare.

Hoc cum videret parens noster, cœpit iam tum hunc Commentarium scribere, quem tandem etiam ad finem perduxit. Si Deus illi longiorem vitam concessisset, accuratius eum ipse (sicut & iam inceperat) limasset: sed cum morte præuentus hoc ipsum perficere non potuerit, & tamen dignum sit opus (iudicio magnorum virorum) quod lucem videat, ausi sumus id publico committere. Hic autem primo sententiam suam proponit auctor, eamque ex deductione totius capitis, nec non & ex connexione cum præcedentis tum consequentis capitis probat. Deinde eam nunquam damnatam fuisse, sed semper adstipulatores maximos habuisse ostendit. Tertio à Pelagianismi labe eam vindicat, eique directe aduersari demonstrat. Quarto, interpretationem vulgo receptam contendit prorsus nouam esse à nullis veterum receptam, à multis reiectam. Denique, eandem gratiæ iniuriam esse & noxiam bonis moribus. Sic collatione sententiæ Augustini, vulgatæ, suæ, amicaque Symmystarum προσφωνήσει opus claudit.

Visum vero nobis est hoc ipsum opus nobiliss. Bardesi, Amplit. Tua dicare ac consecrare: cuius rei non vnam habuimus causam. Fuit parenti nostro inde à primis Ministerii initiis sancta amicitia cum Ampliss. & Nobiliss. Viro parente tuo, honorandæ memoriæ, quæ etiam inter ipsos continuata duravit, vsque dum idem ille parens tuus plenus annis & satur honorum supremum diem clauderet. Tu, sicut paternorum bonorum, sic & amicitiæ hæres in parentis locum successisti, vnde etiam tibi cum parente nostro, ex quo à peregrinatione quam & studiorum prosequendorum & visendarum exterarum nationum causa susceperas reuersus es arctissima familiaritas intercessit. Tu ipsius domum magni facere, eum sæpius super quæstionibus Theologicis consulere, sæpius eius consiliis vti solitus es; ille tuis. Cum autem ipse apud animum suum reputaret, se non esse hominum mancipium, sed seruum Iesu Christi, inque ipsius solius verba iuratum, ac proinde inciperet in sententias ab hominibus excogitatas in veritatem & necessitatem illarum libere inquirere, easque cum Scripturis conferens subinde etiam animaduersiones & grauamina sua contra eas modeste proponere, eaque ratione multi ex illis qui ante ipsi amici & familiares, tanquam ab illo qui antiquos terminos loco moueret, alienores fierent, sensimque publice & priuatim vel data vel captata occasione sinistre de ipso loqui inciperent, nonnulli quoque satis aperte nuncium ipsi mitterent, quin & totus

Ecclesiasticorum Zelotarum chorus alii ab aliis concitati in ipsum cōmoueretur: Tu tamen nihil illis omnibus offensus, sed rem iustæ iudicii lance metiens, constans in amore erga illum perstitisti: lento & diuturno malo debilitatum, simul atque id & cœli temperies & ipsius mali interualla permitterent, ad te amicissime inuisisti, venientem vt Angelum Domini excepisti, amicitiamque adeo illibatam, vsque dum ex hac vita ad Christum Dominum suum migraret, cum illo coluisti. Quin & post mortem illius cum erga afflictam familiam nostram gessisti, qualem se gerere erga familiam amici defuncti superstitem amicum non fucatum decebat: ea erga mœstam viduam miserosque orphanos beneuolentiæ & beneficientiæ indicia & verbis & factis ostendens, quæ orationis nostræ tenuitatem excedunt. Conueniebat igitur, nisi omnium mortalium vellemus & esse & audire ingratissimi, dum subinde posthuma scripta parentis nostri emittuntur in lucem, vt aliquod eorum tuo amplissimo iuxta & amicissimo inscriberemus nomini, eaque ratione tanquam instrumento publico tum gratitudinem nostram erga te, tum obligationē coram toto mundo testaremur. Accedit, quod parens noster apud se constituerat (si Deus ipsi vitam & ocium concessisset) vniuersæ Religionis Christianæ σύγμα, non ex lacunis Ægypti, sed ex puris putis fontibus Israelis conscribere tuæque Amplitudini inscribere. Quod ipsum cum partim occupationum multitudine, partim morbi lentitudine præstare non potuerit: En tibi hunc Commentarium loco illius opusculi; secus enim iam fieri nequit. Materia ipsa (vt speramus) tibi non ingrata erit quæ eo tractatur, quippe quæ cum genio & ingenio tuo apprime consonat. Notum est omnibus qui te norunt, nec tu id clam esse vis, sed palam, quoties id res fert profiteris, te nimirum non delectari spinosis disputationibus tractationibusque quæ nihil ad praxin Christianæ vitæ; sed Religionis summam collocare in vera vera solideque pietatis consectatione. Quod cum & sibi cordi fuisse parens noster hic ostendat: nihil conuenientius posse fieri existimauimus, quam Viro Doctiss. pietatisque studiosiss. opus ad pietatis promotionem faciens dedicari.

Accipe igitur hilari animo & sereno vultu hoc munusculum quod nos vna cum matre nostra extare apud posteros volumus æternum amicitiæ quæ tibi cum parente nostro Iac. Arminio *sancta fuit, simulque etiam obligationis nostræ erga te monumentum. Dominus Deus tibi qui erga afflictiss. familiam nostram misericordia ductus fuisti, misericordiam vicissim faciat, teque atque honoratiss. familiam tuam omni benedictionum genere cœlitus locupletet, ad nominis sui gloriam, vestrumque omnium salutem, Amen. Lugd. Batau. ipsis idibus Augusti 1612.*

Tuæ Amplitud. Addictissimi

D. Iacobi Arminii Veteraquinatis

Liberi orphani nouem.

IACOBI ARMINII

De vero & genuino sensu CAP. VII. EPISTOLÆ AD ROMANOS DISSERTATIO.

QVæritur de sententia Capitis VII. ad Romanos, & potissimum postremæ illius partis, quæ ab initio XIV. aut XV. versus ad finem vsque capitis pertractatur: *An* scilicet *Apostolus isthic de seipso, qualis tunc erat? vel, quod idem pene est, sub sua persona de homine sub gratia Christi existente agat: an vero personam ibi sustineat hominis sub lege constituti?* Quæ quæstio etiam aliis verbis proponi solet: *An Apostolus isthic tractet de homine adhuc irregenito, an vero de spiritum Christi iam regenerato:* sententia aliquantulum diuersa; cum quia vox *irregeniti* latius se extẽdat, complectens etiam illos qui sunt sub lege, quorum statum Apostolus etiã sub sua persona versu nono huius capitis breuiter perstrinxit: tum quia eadem vox nonnullis non modo puram putam regenerationis, sed & omnium illorũ quæ regenerationi necessario præcedanea sunt, absentiam denotet, quæ præcedanea tantum abest vt vocibus hisce (*sub lege esse*) excludantur, vt bona pars istorum status istius, qui istis vocibus significatur, ambitu necessario comprehendatur. Quod præteriri citra animaduersionem non decuit, quia ista vocis *irregeniti* præconcepta multis notio, causa non exigua est, cur reiicienda sibi putent sententiam, quæ hic de homine irregenito (hoc est, nõ modo ipsius regenerationis experte, sed & omnium quæ regenerationem præcedere solent) agi pronuntiat, & cur alteram isti contrariam, sine diligentiore vocum & rerum consideratione sibi approbandam censeant.

Quid circa sententiam huius capitis quærendum.

Disputatur autem hæc quæstio non tanquam vna ex illis de quibus diuersum sentire liceat Catholicæ doctrinæ tractatoribus, sed ac si tanti sit momenti & ponderis ad fidei veritatem, vt citra eius detrimentum & manifestam hæresin de illa nonnisi in vnam partem statui possit, illam nempe, quæ de homine sub gratia existente & regenito ibidem agi affirmat. Quod quidẽ de ista quæstione iudicium mihi nouum esse videtur, & ante hæc secula inauditum, quibus concessa fuit doctoribus Ecclesiæ libertas, vel in hanc vel in istam partẽ de ista quæstione sentiendi modo explicationem sententiæ suæ non contrariam Articulis & dogmatis fidei adferrent. Quod quidem in hoc negotio fieri posse res ipsa declarabit, & illi existimant, qui libertatem sententiarum hic concesserunt: quum nemo vnquam putarit sententiam in Ecclesia tolerandam, quæ reliquis dogmatis & fidei articulis consentanee explicari non posset.

Quomodo hæc quæstio disputetur.

Olim in eadem libertatem sententiarum concessam fuisse.

Qui de homine sub lege hunc locum explicant perperam

Grauantur quidem qui de homine sub lege existente locũ istum explicant, duplicis elagiane hæreseos affinitate; quod homini citra gratiã Christi quid veri & salutaris bo-

grauari affinitate hæreseos Pelagiana.

tis boni tribuant, & luctam inter carnem & Spiritum in regenitis tollentes, perfectionem iustitiæ in hac vita statuant: sed ingenue fateor me ista consectaria ex animo detestari, at interim non videre quomodo ex illa sententia deduci queant. Si quis id monstrare dignabitur, sententiam hæresi præcedaneam abiurabo, sciens verum esse non posse, vnde falsum bona consequentia concludi potest. Si vero id monstrari non queat, ego vero planum facere possim, nec istas, nec vllas alias hæreses ex sententia rite explicata deriuari; tum sane meo iure postulare posse videor, ne vel mihi vel vlli alteri super ista sententia exhibeatur molestia. Quod si argumentis non probabilibus modo, sed & irrefutabilibus, aut saltem probabilioribus quam quibus contraria adstruitur, sententiam istam firmauero, tum petere mihi liceat vt æquali saltem iure hæc sententia cum altera locum in Ecclesia obtineat. Si denique probauero alteram illam sententiam, prout à plerisque hodie explicatur, cum multis planissimis Scripturis ægre conciliari posse, gratiæ Spiritus inhabitantis non parum iniuriam esse, & bonis moribus nociuam, à nullo denique antiquorum doctorum Ecclesiæ approbatam, à nonnullis vero, quin & Augustino ipso improbatam esse, tum meritissimo iure admonere mihi liceat sententiæ alterius defensores, vt etiam atque etiam dispiciant, ne melioris sententiæ eiusque assertorum condemnatione iniusta, iram Dei in se concitare velint.

His ita præmissis rem ipsam aggrediamur, quæ in has tributa partes nobis tractabitur.

Distributio rerum in hoc commentario tractandarum.

I. Docebo Apostolum hoc loco non de seipso, qualis tunc erat, neque de homine sub gratia existente loqui, sed personam in se transtulisse hominis sub lege constituti.

II. Planum faciam sententiam illam in Ecclesia nunquam hæreseos damnatam fuisse, quin semper adstipulatores aliquos inter Ecclesiæ doctores habuisse.

III. Commonstrabo nullam hæresin neque Pelagianam, neque aliam ex ista sententia deriuari posse, sed illam ipsam planissime Pelagianismo aduersari eiusque πρώτον ψεῦδος praclare & ex proposito refutare.

Possum intra terminos necessariæ tutelæ consistens tribus istis capitibus explicatis tractatui finem imponere, nisi alicui consultum & ex re videri posset sententiam contrariam, præsertim vt hodie explicatur, paribus argumentis confutari. Quod faciam duobus aliis capitibus ad superiora tria adiunctis, quæ posteriora duobus analoga & velut parallela erunt.

IV. Itaque probabo sensum istum quem nonnulli moderni doctores nostri Apostolo isthoc loco tribuunt, à nullo antiquorum Ecclesiæ Doctorum, ne ab Augustino quidem approbatum esse, sed & ab eodem & ab aliis nonnullis repudiatum & refutatum.

V. Et postremo *demonstrabo sententiam istam prout à multis hodie explicatur, & gratiæ iniuriam, & bonis moribus aduersam esse.*

Faxit Deus vt nihil nisi quod sacrosanctæ ipsius veritati consonum sit, mediter aut scribam: Si tamen quid tale exciderit, quod facile est ex parte cognoscenti & ex parte prophetanti, id non dictum non scriptum volo: quod iam ante protestor, & reipsa declarabo, si quis veriora & certiora docuerit.

PRI-

PRIMA PARS.

Thesis probanda.

Apostolum non de seipso, qualis tunc erat, neque de homine sub gratia existente hic agere, sed personam in se transtulisse hominis sub lege constituti.

Siue vt alii.

Describuntur termini thesi contenti.

Apostolum hoc loco non agere de homine iam per Spiritum Christi regenerato, sed personam suscepisse hominis nondum regeniti.

THeseos probationi præmittendæ & præstruendæ sunt subiectorum ista comprehensorum definitiones seu descriptiones. Subiecta sunt, *Apostolus* ipse, *homo sub gratia constitutus, homo sub lege positus, homo regenitus spiritu Christi, & homo nondum regenitus.*

Descriptio Apostoli cur mutatur.

Apostolum disiunctim posui à regenitis & sub gratia constitutis, non quia é numero illorum ipsum eximam inter quos eximium locum obtinet, sed quia nonnullis visum est ex Apostolicæ perfectionis descriptione argumenta ducere, quibus probent Apostolum hic de seipso, qualis tum fuit, loqui non potuisse, quum illa quæ hic sibi tribuit, dissentanea sint iis quæ alibi de se ipso scribit, & eximio illius statui progressuique in fide & nouitate vitæ ignominiosa. Verum quia certum est, Apostolum hic de se proprie, vt est ab aliis omnibus cuiuscunque sint status seu ordinis disiunctus, non egisse, sed sub sua persona de certo hominum genere & ordine tractasse, siue illi sub lege sint & nondum regeniti, siue regeniti & sub gratia constituti; nos omissa descriptione Apostoli videbimus, quid sit *esse sub gratia & sub lege*; quid *regenitum & nondum* siue *irregeneratum*, ita tamen vt in sententiæ nostræ adstructione simus allaturi argumenta ab Apostoli descriptione desumpta.

Sub lege itaque *esse*, non significat legi obnoxium esse ad illam præstandam, seu teneri iustibus legis obedire: quo sensu omnes in vniuersum homines, tum qui sine lege esse dicuntur capitis huius versu 9. creationis iure, tum etiam qui sub gratia sunt, redemptionis insuper & sanctificationis iure, sub lege esse censentur, ita tamen vt sub rigore eius non sint, subleges quippe Christo præstandi suos à legis rigore immunes: sed quia legis duplex circa peccatores est officium, vnum peccatores sub reatu pœnæ, a lege transgressoribus denunciatæ, concludere, & sua sententia condemnare; alterum peccatores primum de sui iniquitate iustitia & sanctitate instruere & certos reddere, hinc eosdem peccati arguere, ad obedientiam vrgere, propriæ infirmitatis conuincere, metu pœnæ terrere, ad liberationem quærendam compellere, & in vniuersum peccatores pro sua efficacitate ducere, regere, & agere, hinc sub lege esse dicuntur primi officii respectu, *omnes in vniuersum peccatores, etiam qui sine lege sunt, & sine lege peccauerunt; nam peribunt sine lege. Rom. 2. Non tamen extra iustam legis sententiam condemnandi.* Secundi vero officii respectu dicuntur *sub lege* esse dicuntur, *qui sunt sub* imperio, regimine, *magisterio, & pædagogia legis, qui legis efficacitate & ductu reguntur & aguntur, in quibus vim suam exerit, & operationes istas suas exercet; siue omnes, siue alios, quas, plures pauciores sue.* quo respectu diuersi gradus & ordines illorum esse possunt & sunt, qui sub lege hoc secundo intuitu esse dicuntur. Hic vero hominem sub lege ex integra efficacitate & omnibus operationibus legis definimus, sic Apostoli scopo postulante, vt post videbimus.

August in 1. Psa. Aliud est esse in lege aliud sub lege. Qui est in lege secundum legem agit, qui est sub lege, secundum legem agitur. Ille ergo liber est, iste seruus, dein ratione sub lege aliud est imperio, regimine, magisterio, & pædagogia lex qua, aguntur, in quibus vim suam exerit, & operationes istas suas exercet; siue omnes, siue alios, quas, plures pauciores sue. aliud lex quæ mente & consentit. ab eo qui non indiget literis.

Huic phrasi ex aduerso respondet altera illa, *sub gratia esse*, cuius gratiæ cum duplex sit effectus, prior hominem peccatorem à reatu peccati & condemnatione absoluere, alter hominem spiritu adoptionis & regenerationis donare, eoque spiritu viuificare, ducere, agere, & regere: hinc *sub gratia esse* dicuntur, *tum qui immunes sunt à reatu & condemnatione, tum qui gratia & Spiritus sancti ducatu reguntur & aguntur.* Quum vero hoc loco non agatur proprie de peccati condemnatione, sed tyrannide & dominio quod in subditos suos violen-

Quid sub gratia esse.

ter exercet, eos vi sua in sui obsequium compellendo; cui frustra efficacitas & vis legis opponitur, quumque non de remissione peccatorum, sed de gratia tyranni & domini istius vim inhibente, & hominem in sui obedientiam perducente, hoc loco pertractetur, hinc *sub lege & sub gratia esse*, ad posterius significatum sunt restringenda, vt *sub lege sit qui legu ductu; sub gratia, qui eius ductu regitur & agitur.* Quod patebit ex præcedentis v 1. cap. versu 14. accurate cum præcedentibus & sequentibus eiusdem capitis versibus collato, & ex cap. v. ad Galatas vers. 17. & 18. huic eidem negotio conuenienter applicatis. Si quis tamen ad vtrumque significatum hæc extendere velit, per me licet: nihil enim ad veritatem rei de qua nobis agitur inquirendam & inuestigandam obesse poterit.

Regenitus homo quid.

Iam vero de *regenito & irregenito* videamus. *Regenitus homo* (vt ille nobis stricte, quemadmodum in oppositionibus & distinctionibus fieri decet definiatur) qui non à cœpta Spiritus sancti actione seu operatione, etiamsi illa regeneratio sit, sed ab eadem perfecta (quod ad partes illius essentiales, licet non quoad quantitatem & gradum) ita appellatur; non est *qui illuminatus est, donum cæleste gustauit, particeps factus est Spiritus sancti, gustauit bonum Dei verbum, & virtutes futuri seculi. Heb. 6. 4. 5.* siquidem ille locus de irregenitis a plerisque nostris Doctoribus explicatur: neque qui *inquinamenta mundi per agnitionem D N. I. Christi effugit, & viam iustitiæ cognouit.* quando quidem & ille locus 2. Pet. 2. 20 21. de irregenitis explicatur: neque qui *legem audit, legis opus in corde suo scriptum habet, cuius cogitationes sese mutuo accusant, qui acquieuerit in lege gloriatur in Deo voluntatem eius nouit, explorat quæ differant, institutus ex lege.* Rom 2. neque qui *in nomine Domini prophetauit, Diabolos eiecit.* Matth. 7. 22. qui *omnem fidem habet, adeo vt etiam montes transferat.* 1. Cor. 13. neque qui se peccatorem agnoscit, ob peccatum dolet, etiam *tristitia secundum Deum affectus*, qui *fatigatus est, & laborat* sub onere peccatorum suorum, Matth. 11. tales enim venit vocare Christus, *quæ vocatio* iustificationem & sanctificationem, id est, regenerationem præcedit. Rom. 8. 30. neque qui *nouit se cæcum* esse *miserum, pauperem & nudum*; illi enim tali suadetur à Christo emat quæ ipsi necessaria sunt. Apoc 3. Neque obstat quod Ecclesia Laodicena se non nosse dicitur. suasio enim ista nunquam persuadebit vt emat ista à Christo, nisi antea talem se cognouerit. Neque qui scit hominem ex operibus legis iustificari non posse, eoque ipso compellitur ad Christum confugere, vt in illo iustificationem obtineat. Gal. 2. Neque qui indignum se agnoscens vel oculos in cœlum attollere, sed pectus percutiens dixi, Deus placator mihi peccatori. Quemadmodum *Beza in abstersione calumn. Til. Heshusii primo tomo opuscul fol. 328.* pulchre præcedaneæ regenerationis ab ipsa regeneratione *ita inquiens* distinguit: Aliud est quærere quibus modis ad resipiscentiam siue renouationem vitæ nos præparet Deus, quam agere de ipsa resipiscentia. Sit igitur sane agnitio peccati & tristitia secundum Deum resipiscentiæ initium, sed quatenus Deus hac via incipit nos ad vitæ renouationem præparare, quo respectu istum Dei timorem merito Caluinus initialem vocare consueuit. Præterea pauores illos conscientiæ non ita solemus mortificationem carnis seu veteris hominis vocare, vt nonnulli solent, in pœnitentiæ descriptione, quamuis verbum Dei sciamus gladio comparari, qui nos quodammodo mactet, vt nos in sacrificium offeramus, & afflictiones alicubi vocet Paulus Christi mortificationem, quam in corpore nostro circumferimus. Constat enim mortificationem carnis & veteris hominis sine membrorum nostrorum apud Paulum longe aliud significare, illam videlicet Spiritus Christi efficaciam, non quæ nos terreat, sed quæ nos sanctificet, corruptam illam naturam in nobis perimendo, quæ mortificatione abarr. Iam vero in eo quoque a nonnullis discrepamus, non quod ad rem ipsam attinet, sed in ipsa docendi ratione siue forma, quod illi volunt fidem esse alteram pœnitentiæ par-

tem

tem, nos vero μετάνοιαν (quo nomine intelligimus vitæ renouationem ex Scripturæ consuetudine) dicimus esse fidei effectum, &c.

Hactenus Beza. Quam exacte autem hęc cum iis quæ a me dicta sunt consentiant, vtraque conferenti planum euadet. *Huic autem consonat quod scribit Iohan Caluinus de initiali timore, hisce verbis:* Fefellit nos forte, quod nonnullæ conscientiæ pauoribus ante dominantur vel formantur ad obsequium, quam imbuti fuerint cognitione gratiæ, imo eam gustauerint. Atque hic est initialis timor, quem inter virtutes nonnulli recenseat, quia veræ & iustæ obedientiæ propinquam esse censent. Sed hic non agitur quam varie nos Christus trahat ad se, vel præparet ad pietatis studium, &c.

Sed regenitus homo est qui omnia quæ subiungam, complexim in se habet. *Qui exuit veterem hominem cum factis ipsius, & induit nouum illum qui renouatur in agnitionem congruentem imagini eius qui condidit ipsum. Col. 3. 9. 10. qui accepit à Deo Spiritum sapientiæ & reuelationis per agnitionem ipsius. Ephes. 4. 18. qui deposuit, quod ad pristinam conuersationem attinet, veterem illum hominem, qui deceptricibus cupiditatibus corrumpitur: & renouatus est Spiritu mentis sui, & induit nouum illum hominem, qui secundum Deum conditus est in iustitia & sanctimonia veritatis. Ephes. 4. 22. 23 24. qui reuelata facie gloriam Domini intuens, vt in speculo, in eandem imaginem transformatur ex gloria in gloriam, sicut à Domini Spiritu. 2. Cor. 3. 18 qui peccato est mortuus, cuius vetus homo cum Christo crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati, ne post hac seruiat peccato, qui liberatus est à peccato, qui Deo viuit per Dominum nostrum Iesum Christum. Rom. 6. qui vna cum Christo crucifixus est, qui non amplius viuit ipse, sed in quo Christus viuit, & qui vitam quam viuit in carne, viuit per fidem Filii Dei. Gal 2. 20. Qui carnem crucifixit cum affectibus & concupiscentiis, qui Spiritu viuit. Gal 5. 24. 25 qui mundo crucifixus est Gal 6. 14. Qui circumcisus est circumcisione non manufacta, corpore peccatis obnoxiæ carnis exuto per circumcisionem Christi. Col. 2. vers. 11. In quo Deus operatur & velle & perficere. Phil. 2. 13. Qui non est in carne sed in Spiritu, in quo Spiritus Christi habitat. qui Spiritu facta carnis mortificat, qui Spiritu Dei agitur, qui non secundum carnem sed secundum Spiritum ambulat. Rom. 8. 2.*

Hoc est breuiter omnibus regenerationis partibus & fructibus in vnum coniunctis: *Regenitus est*, qui habet mentem à tenebris & vanitate mundi purgatam, & vera salutarique Christi cognitione & fide illuminatam, affectus mortificatos, & à Domino & seruitute peccati liberatos, nouisque & diuinæ naturæ conuenientibus desiderijs accensos, & ad nouam vitam comparatos, voluntatem in ordinem redactam, & voluntati Dei conformem, vires & facultates aduersus peccatum, Mundum, Satanam decertare per auxilium Spiritus sancti potentes, & victoriam de iis reportare, fructusque Deo & pœnitentia dignos proferre: qui etiam actu ipso aduersus peccatum decertat, & victoria de illo reportata, non quæ carni & concupiscentiæ adlubescunt, sed quæ Deo grata sunt facit; hoc est, actu ipso declinat a malo & bonum facit; non perfecte quidem, sed pro mensura fidei & donationis Christi, pro modulo regenerationis inchoatæ in hac vita, & paulatim promouendæ, denique post hanc vitam perficiendæ: non quod ad partes essentiales, sed quod ad quantitatem attinet, vt dictum est antea: non semper citra interruptionem: impingit enim aliquando, labitur, aberrat, peccat, Spiritum sanctum tristitia afficit, &c. sed subinde & plerumque. *Regenitus homo.*

Iam vero irregenitus est, non tantum qui prorsus cæcus est, voluntatem Dei non noscens, sciens & volens citra vllum conscientiæ morsum peccatis se contaminans, nullo sensu iræ Dei affectus, nullo terrore pœnæ compunctus, nullo onere peccati pressus, nullo desiderio liberationis incensus: sed etiam qui voluntatem Domini nouit, sed non facit, viam iustitiæ agnouit sed ab ea regreditur, opus legis in suo *Irregenitus homo.*

corde scriptum habet, cogitationes habet sese mutuo accusantes, qui sermonem Euangelii cum gaudio excipit, ad tempus in eius luce exultat, ad baptismum venit, sed id ipsum verbum corde bono aut non excipit, aut saltem fructum non profert: qui peccati sensu afficitur, qui onere peccati premitur, tristitia secundum Deum afficitur, per legem iustitiam acquiri non posse nouit, ideoque ad Christum confugere compellitur.

Omnia enim ista, quocunque modo sumuntur, non ad ipsam regenerationis, pœnitentiæ siue resipiscentiæ essentiam & partes essentiales, quæ sunt mortificatio & viuificatio, pertinent, sed præcedanea tantum sunt, interque initia, &, si quis ita volet, causas pœnitentiæ & regenerationis censeri, & locum aliquem habere possunt: quemadmodum erudite & neruose Caluinus explicat Instit. Christ. lib. 3. cap. 3 Quin & ipsa vera & viua in Christum fides regenerationem stricte sumptam, & mortificatione veteris hominis, nouiq; viuificatione constantē præcedit, vt Caluinus ibidem aperte dicit, & Scripturis & naturæ fidei cōsentaneè. Fide enim Christus nostri fit, nosque Christo inserimur, membra simus corporis ipsius ex carne eius & ossibus eius, atque ita cum eo plantati coalescimus, vt ex illo viuificam vim Spiritus sancti trahamus qua vetus homo mortificatur, & in nouam vitam resurgimus. Ista omnia ordine quodam inter se cohærent, atque ita quoque consideranda sunt, si quis non confuse sed distincte illa nosse, & aliis explicare cupiat. Hic vero non de omnibus in vniuersum iregenitis agimus, sed de illis tantum in quibus lex omnem suam efficacitatem exerit, qui propterea sub lege esse reciproce dicuntur.

His ita ex necessitate rei & ordinis præmissis, ad quæstionis & thesεos ipsius tractationem progrediamur. Vtile autem fuerit totius capitis summam, dispositionem, & veluti dispensationem breuiter ob oculos ponere; vt scopo Apostoli & iis quæ ad scopum faciunt, & tanquam scopo inseruientia ab Apostolo allata sunt, considera-

tis, eius mens nobis planius innotescere queat. Hoc vt commode fieri possit, paulo altius negotium repetendum erit.

Hortatus erat Apostolus versibus 12. & 13. imo & præcedentibus sexti capitis ad Romanos, fideles omnes qui Romæ erāt vt strenue aduersus peccatum decertarent, neque paterentur peccatum ipsis dominari, aut regnum in mortali ipsorum corpore exercere, sed vt Deo se sisterent, & membra sua arma iustitiæ Deo dederent: hortationis æquitate multis argumentis, præsertim à communione fidelium cum Christo deductis commonstrata & confirmata. Quo autem ad hanc spiritualem pugnam (cuius ineundæ studium non per æquitatis modo demonstrationem, sed & per felicis successus pollicitationem, fuit persuadendum) fortius illos animaret, certam victoriq; spem illis proposuit sequente versu, dicens: *peccatum enim vobis non dominabitur*. Nihil enim ad pugnam fortiter & animose capessendam æque instigare potest, atque certa victoriæ obtinendæ fiducia, quam istis verbis pollicetur Apostolus. Firmat autem promissum suum ratione ducta ab illo eiusque viribus, sub cuius ductu & auspiciis essent aduersus peccatum decertaturi, vel ab eo statu in quo iam erant in Christo & per Christum constituti, his verbis: *non estis sub lege*, gratiæ vires à contraria legis imbecillitate commendans. Quasi dicat, quod tam sedulo vos hortor ad pugnam contra peccatum strenue suscipiendam, id facio non tantum, quia, dum communionem vestram cum Christo intueor, æquissimum illud esse iudico: sed etiam quia præsentem vestrum statum conspiciens, in certam spem venio, futurum vt victoria aduersus illud potiamini auspiciis illius sub quo militatis; & omnino non fore vt peccatum vobis, sicuti ante, dominetur. Estis enim sub gratia, sub regimine & ductu Spiritus Christi, & non amplius sub lege. Si adhuc esseris in statu illo, in quo fuistis ante fidem in Christum, nempe, sub lege, desperandum vobis, vt sub dominio peccati constituti, de victoria dicerem, quam legis viribus, quæ iubere nouit, adiuuare, vt iussa præ-

Capitis sexti primum coniectio.

præstentur, minime, aduersus peccati vim decretantis in vobis obtinere minime possetis: quantumcunque etiam id operam sub auspiciis legis pugnantes daretis. Illud autem ad comprobandam necessitatem gratiæ in Christo solo oblatæ & obtinendæ in primis valebat, aduersus illos qui legis causæ contra Euangelium patrocinabantur, & fœdus legē operum cōtra fœdus gratiæ, Legemque fidei vrgebant: quod plurimum faciebat ad scopum Apostoli quem præcipua huius Epistolæ parte sibi propositum habet. Ista est, docere *non Legem sed Euangelium esse potentiam Dei ad salutem, omni credenti*: tum quia per Legem Legisque opera nemo iustificari queat à peccatis admissis, tum quia eiusdem Legis vi & auxilio nemo peccati potentiæ sese opponere possit ad iugum illius excutiendum, & excusso iugo Deo seruiendum, quia statim in conflictu succumbat: vtrumque autem nobis in Christo per Euangelium oblato & fide apprehenso contingere, tum peccatorum per fidem in sanguine eius remissionem; tum Spiritus Christi vim, qua peccato resistere ab eius domino libertati per eundem Spiritum, possimus, & victoriam de eodem referre, Deoque in nouitate vitæ seruire.

Quæ vnico intuitu inspiciantur ita ob oculos posita.

Propositio Apostoli
- Dehortatoria; *Ne prabete membra vestra arma iniustitiæ peccato.*
- Adhortatoria; *Sed sistite membra vestra arma iustitiæ Deo.*

Ratio { *Peccatum enim vobis non dominabitur.*

Hinc enthymema, cuius
- Antecedens; *Peccatum vobis non dominabitur.*
- Consequens: *Itaque ne prabete membra vestra arma iniustitiæ peccato; sed sistite vos Deo, &c.*

Antecedentis seu rationis cōprobatio { *Estis enim sub gratia. Itaque peccatum vobis non dominabitur.*

Illustratio comprobationis à contrario { *Non estis sub lege.*

Comprobationis & Illustrationis brevis explicatio.
- *Siquidem adhuc sub lege essetis, vt ante fuistis, peccatum vobis vt ante dominaretur, & non posseris non illius imperium & impulsum sequuti, mēbra vestra dare arma iniustitiæ peccato.*
- *At cum non amplius sub lege sed sub gratia iam sitis, peccatum omnino vobis non dominabitur, sed vi gratiæ facile illi resistetis, & mēbra vestra arma iustitiæ Deo præstabitis.*

Inde vero intermisso paululum hoc argumento, in eadem adhortatione (prius tamen refutata obiectione, quæ ex isto deduci poterat) perseuerat reliquo hoc sexto capite: resumpturus idem illud argumentum, latiusque pertractaturus capite septimo integro, & parte capitis octaui priore, quandoquidem illius argumenti tractatio ad scopum Apostoli plurimum, vt ante vidimus, conducebat.

Eiusdem breuis dispositio.

Tractat autem Apostolus argumentum hoc isto ordine & modo, quem ipsa ratio & tractationis necessitas postulabat. Dixerat enim: *peccatum vobis non dominabitur; non enim estis sub lege, sed sub gratia.* Quibus verbis hæc quatuor enunciata continentur.

IV. Enunciata.

I. Christiani non sunt sub lege.
II. Christiani sunt sub gratia.
III. Iis qui sub lege sunt peccatum dominabitur.
IV. Iis qui sub gratia sunt peccatum non dominabitur.

Quorum 4. enunciationum secundum & quartum ad suadendum illam exhortationem sunt necessaria & sufficientia; primum vero & tertium tum illustrationis

hominem Regenitum adhuc carnalem esse, venditumque sub peccatum, *hoc est, mancipium peccati*; velle quidem bonum, sed non facere, nolle malum, sed id tamen facere; imo *victum*, & captiuatum esse sub lege peccati, *hoc est sub vi & efficacia peccati. Vnde porro & hoc deducitur, vt quis regenitus sit sufficere ipsum* bonum velle *licet voluntate incompleta & quam actus non sequatur, item* malum nolle. *licet actu illud patret. Quod si verum est, tum* totum pietatis studium, tota noua obedientia, totaque adeo noua creatura *ad has angustias redigetur, vt consistat non in* effectu, *sed in affectu tantū. Hoc ipsum quam languidos, frigidos, remissos nos oēs sit effecturū, tum in abstinentia à malo, tum in præstatione boni, nemo nō primo intuitu videt. Habent quidem qui hanc sententiam tuentur sua effugia & palliationes, sed qua huiusmodi sunt, vt glossa plerunque textui repugnet. Periculosum est circa pietatis exercitium homines hunc* præconceptum *in animis impressum habere* caput hoc de regenitis esse intelligendum: *nam hoc pro fundamento tenentes, in reliquis vadunt quo affectus eos ducit, gl-ssarum à Doctoribus suis propositarum non recordantes. Aduertis hoc ipsum Augustinus & scandalum metuens, primis annis de homine sub lege, posterioribus de homine sub gratia interpretatus quidem est locum; sed longe mollius quam iam fit, pœneque nulla cum pietatis noxa.* Bonum *enim quod Apostolus se* velle *dicit* & non facere, *interpretatur* non concupiscere, malum *quod se dicit* nolle & tamen facere, concupiscere; *quanquam mirabili mixtura legis præceptiuæ & probibitiuæ. Moderni interpretes de bono & malo actuali intelligunt. Notabile discrimen! Cæterum sicut parens noster quam diligentissime laborem suum collocauit in tollendis reliquis impedimentis pietatis: ita imprimis in eruendo vero sensu Scripturarum male intellectarum, maxime si in pietatis studium impingerent indefesso studio desudauit. Quod si vsquam hoc præstitit, certe circa VII. hoc cap. ad Romanos eum nominatim hoc præstitisse fatendum est, quippe super quo Commentarium tam prolixum tamque accurate elaboratum conscripserit, quem nunc in lucem damus.*

Cum primum Geneua domum reuerteretur, hoc ipsum caput intelligebat prout vulgo nunc explicatur, ita scilicet edoctus à præceptoribus suis, quorum tanta erat auctoritas apud studiosos, vt nemo in id quod ab ipsis diceretur vel inquirere auderet. Sed cum postmodum in Ministerio Ecclesiæ Amstelodamensis Epistolam ad Rom. explicandam pro concione sumpsisset, peruenisset que ad hoc ipsum caput, super cuius recepta interpretatione iam scrupulum in animo suo sentire cœperat, eo quod videretur & extenuare regenerationis gratiam, & pietatis zelum studiumque minuere: ab initio ad finem vsque illud in bona conscientia (quem admodum par erat & publicæ functionis ratio exigebat) perpendit, cum antecedentibus & consequentibus contulit, omnia & singula, vt coram Deo, pensitaret; Commentatores varios quoscunque habere potuit, veteres, mediæ ætatis, nouos super eo legit, tandemque, sæpius inuocato nomine & auxilio Dei, adiutus imprimis comment. Buceri & Musculi in hunc eundem locum; deprehendit receptam interpretationem non posse ferre censuram veritatis, sed locum omnino esse intelligendum de homine sub lege *existente, in quo lex omni suo officio defuncta sit, qui*

proinde

proinde contritus in animo suo propter peccata, conuictusque de impotentia legis ad se saluandum, liberatorem quærat, sitque non quidem regenitus, sed in proximo gradu ad regenerationem: quemadmodum cum etiam publice pro suggestu explicuit, existimans hoc sibi per libertatem prophetiæ (quæ semper in Ecclesia Christi locum habere debet) licere. Hac diligentia in tractandis Scripturis, hic candor cum laude & commendatione singulari essent digna, præsertim apud Ecclesiasticos, ita tamen excepta fuere à nonnullis (quos minime omnium decebat) zelotis, vt per illos non steterit, quominus auctor loco præmii noxam & insaniam auferret. Hoc scilicet est diligentiam acuere ad perueſtigandas Scripturas, hoc libertatem prophetiæ fouere, & non potius ex seruis Christi mancipia hominum facere quorundam qui paulo ante nos vixere, eorumque interpretationem tantum non pro norma & regula interpretationis nostræ canonizare.

Hoc cum videret parens noster, cœpit iam tum hunc Commentarium scribere, quem tandem etiam ad finem perduxit. Si Deus illi longiorem vitam concessisset, accuratius eum ipse (sicut & iam inceperat) limasset: sed cum morte præuentus hoc ipsum perficere non potuerit, & tamen dignum sit opus (iudicio magnorum virorum) quod lucem videat, ausi sumus id publico committere. Hic autem primo sententiam suam proponit auctor, eamque ex deductione totius capitis, nec non & ex connexione cum præcedentis tum consequentis capitis probat. Deinde eam nunquam damnatam fuisse, sed semper adstipulatores maximos habuisse ostendit. Tertio à Pelagianismi labe eam vindicat, eique directe aduersari demonstrat. Quarto, interpretationem vulgo receptam contendit prorsus nouam esse à nullis veterum receptam, à multis reiectam. Denique, eandem gratiæ iniuriam esse & noxiam bonis moribus. Sic collatione sententiæ Augustini, vulgatæ, suæ, amicaque Symmystarum συμφωνήσει opus claudit.

Visum vero nobis est hoc ipsum opus nobiliss. Bardesi, Amplit. Tua dicare ac consecrare: cuius rei non vnam habuimus causam. Fuit parenti nostro inde à primis Ministerii initiis sancta amicitia cum Ampliss. & Nobiliss. Viro parente tuo, honorandæ memoriæ, quæ etiam inter ipsos continuata duranit, vsque dum idem ille parens tuus plenus annis & satur honorum supremum diem clauderet. Tu, sicut paternorum bonorum, sic & amicitiæ hæres in parentis locum successisti, vnde etiam tibi cum parente nostro, ex quo à peregrinatione quam & studiorum prosequendorum & visendarum exterarum nationum causa susceperas reuersus es arctissima familiaritas intercessit. Tu ipsius donamagni facere, eum sæpius super quæstionibus Theologicis consulere, sæpius eius consiliis vti solitus es; ille tuis. Cum autem ipse apud animum suum reputaret, se non esse hominum mancipium, sed seruum Iesu Christi, inque ipsius solius verba iuratum, ac proinde inciperet in sententias ab hominibus excogitatas in veritatem & necessitatem illarum libere inquirere, easque cum Scripturis conferens subinde etiam animaduersiones & grauamina sua contra eas modeste proponere, eaque ratione multi ex illis qui ante ipsi amici & familiares, tanquam ab illo qui antiquos terminos loco moueret, alienores fierent, sensimque publice & priuatim vel data vel captata occasione finistre de ipso loqui inciperent, nonnulli quoque satis aperte nuncium ipsi mitterent, quin & totus

IACOBI ARMINII

De vero & genuino sensu CAP. VII. EPISTOLÆ AD ROMANOS DISSERTATIO.

QVæritur de sententia Capitis VII. ad Romanos, & potissimum postremæ illius partis, quæ ab initio XIV. aut XV. versus ad finem vsque capitis pertractatur: *An* scilicet *Apostolus isthic de seipso, qualis tunc erat? vel, quod idem pene est, sub sua persona de homine sub gratia Christi existente agat: an vero personam ibi sustineat hominis sub lege constituti?* Quæ quæstio etiam aliis verbis proponi solet: *An Apostolus isthic tractet de homine adhuc irregenito, an vero per spiritum Christi iam regenerato:* sententia aliquantulum diuersa, cum quia vox *irregeniti* latius se extẽdat, complectens etiam illos qui sunt sub lege, quorum statum Apostolus etiã sub sua persona versu nono huius capitis breuiter perstrinxit: tum quia eadem vox nonnullis non modo puram putam regenerationis, sed & omnium illorũ quæ regenerationi necessario præcedanea sunt, absentiam denoter, quæ præcedanea tantum abest vt vocibus hisce *sub lege esse* excludantur, vt bona pars istorum statuum istius, qui istis vocibus significatur, ambitu necessario comprehendatur. Quod præterriti citra animaduersionem non decurrit, quia ista vocis *irregeniti* præconcepta multis notio, causa non exigua est, cur reiiciendã sibi putent sententiam, quæ hic de homine irregenito (hoc est, nõ modo ipsius regenerationis experte, sed & omnium quæ regenerationem præcedere solent) agi pronuntiat, & cur alteram isti contrariam, sine diligentiore vocum & rerum consideratione sibi approbandam censeant.

Quid circa sententiam huius capitis quæratur.

Disputatur autem hæc quæstio non tanquam vna ex illis de quibus diuersum sentire liceat Catholicæ doctrinæ tractatoribus, sed ac si tanti sit momenti & ponderis ad fidei veritatem, vt citra eius detrimentum & manifestam hæresin de illa nonnisi in vnam partem statui possit, illam nempe, quæ de homine sub gratia existente & regenito ibidem agi affirmat. Quod quidẽ de ista quẽstione iudicium mihi nouum esse videtur, & ante hæc secula inauditum, quibus concessa fuit doctoribus Ecclesiæ libertas, vel in hanc vel in istam partẽ de ista quæstione sentiendi modo explicationem sententiæ suæ non contrariam Articulis & dogmatis fidei adferrent. Quod quidem in hoc negotio fieri posse res ipsa declarabit, & illi existimant, qui libertatem sententiarum hic concessetunt: quum nemo vnquam putarit sententiam in Ecclesia tolerandam, quæ reliquis dogmatis & fidei articulis consentanee explicari non posset.

Quomodo hæc quæstio disputetur.

Olim in eadem libertatem sententiarum concessam fuisse.

Qui de homine sub lege hunc locum explicant perperam grauari affinitate hæreseos Pelagiana.

Grauantur quidem qui de homine sub lege existente locũ istum explicant, duplicis cl. agianę hæreseos affinitate; quod homini citra gratiã Christi quid veri & salutaris bo-

PRIMA PARS.

Thesis probanda.

Apostolum non de seipso, qualis tunc erat, neque de homine sub gratia existente hic agere. sed personam in se transtulisse hominis sub lege constituti.

Siue vt alii.

Describuntur termini thesi contenti.

Apostolum hoc loco non agere de homine iam per Spiritum Christi regenerato, sed personam suscepisse hominis nondum regeniti.

THeseos probationi præmittendæ & præstruendæ sunt subiectorum ista comprehensorum definitiones seu descriptiones. Subiecta sunt, *Apostolus* ipse, *homo sub gratia constitutus, homo sub lege positus, homo regenitus spiritu Christi, & homo nondum regenitus.*

Descriptio Apostoli cur omittatur.

Apostolum disiunctim posui à regenitis & sub gratia constitutis, non quia è numero illorum ipsum eximam inter quos eximium locum obtinet, sed quia nonnullis visum est ex Apostolicæ perfectionis descriptione argumenta ducere, quibus probent Apostolum hic de seipso, qualis tum fuit, loqui non potuisse, quum illa quæ hic sibi tribuit, dissentanea sint iis quæ alibi de se ipso scribit, & eximio illius statui aggressuique in fide & nouitate vitæ ignominiosa. Verum quia certum est, Apostolum hic de se proprie, vt est ab aliis omnibus cuiuscunque sint status seu ordinis disiunctus, non egisse, sed sub sua persona de certo hominum genere & ordine tractasse, siue illi sub lege sint & nondum regeniti, siue regeniti & sub gratia constituti; nos omissa descriptione Apostoli videbimus, quid sit *esse sub gratia & sub lege*; quid *regenitum & nondum* siue *irregeneratum*, ita tamen vt in sententiæ nostræ adstructione simus allaturi argumenta ab Apostoli descriptione desumpta.

Sub lege itaque *esse*, non significat legi obnoxium esse ad illam præstandam, seu teneri iustibus legis obedire: quo sensu omnes in vniuersum homines, tum qui sine lege esse dicuntur capitis huius versu 9. creationis iure, tum etiam qui sub gratia sunt, redemptionis insuper & sanctificationis iure, sub lege esse censentur, ita tamen vt sub rigore eius non sint, subleges quippe Christo præstandi suos à legis rigore immunes: sed quia legis duplex circa peccatores est officium, vnum peccatores sub reatu pœnæ, a lege transgressoribus denunciatæ, concludere, & sua sententia condemnare; alterum peccatores primum de sui iniquitate iustitia & sanctitate instruere & certos reddere, hinc eosdem peccati arguere, ad obedientiam vrgere, propriæ infirmitatis conuincere, metu pœnæ terrere, ad liberationem quærendam compellere, & in vniuersum peccatores pro sua efficacitate ducere, regere, & agere, hinc sub lege esse dicuntur primi officii respectu, *omnes inuenti sunt peccatores, etiam qui sine lege sunt, & sine lege peccauerunt; nam peribunt sine lege. Rom. 2. Non tamen citra iustam legis sententiam condemnandi.* Secundi vero officii respectu, *deinde sub lege* esse dicuntur, *qui sunt sub imperio, regimine, magisterio, & pædagogia legis, qui legis efficacitate & ductu reguntur & aguntur, in quibus vim suam exerit, & operationes istas suas exercet; siue omnes, siue alios, plures pauciores sue:* quo respectu diuersi gradus & ordines illorum esse possunt & sunt, qui sub lege hoc secundo intuitu esse dicuntur. Hic vero hominem sub lege ex integra efficacitate & omnibus operationibus legis definimus, sic Apostoli scopo postulante, vt post videbimus.

Augustin. in Psal. Aliud est esse in lege aliud sub lege. Qui est in lege secundum legem agit, qui est sub lege, secundum legem agitur. Ille ergo liber est, iste seruit, deinde aliud est lex quæ imponitur seruienti, aliud lex quæ mente consecutur ab eo qui non indiget literis.

Quid sub gratia esse.

Huic phrasi ex aduerso respondet altera illa, *sub gratia esse*, cuius gratiæ cum duplex sit effectus, prior hominem peccatorem à reatu peccati & condemnatione absoluere, alter hominem spiritu adoptionis & regenerationis donare, eoque spiritu viuificare, ducere, agere, & regere: hinc *sub gratia esse* dicuntur, *tum qui immunes sunt à reatu & condemnatione, tum qui gratia & Spiritus sancti ducatu reguntur & aguntur.* Quum vero hoc loco non agatur proprie de peccati condemnatione, sed tyrannide & dominio quod in subditos suos violen-

tem, nos vero μετάνοιαν (quo nomine intelligimus vitæ renouationem ex Scripturæ consuetudine) dicimus esse fidei effectum, &c.

Hactenus Beza. Quam exacte autem hęc cum iis quæ a me dicta sunt consentiant, utraque conferenti planum euadet. *Huic autem consonat quod scribit Iohan Caluinus de initiali timore, hisce verbis:* Fefellit eos forte, quod nonnullæ conscientiæ pauoribus ante dominantur vel formantur ad obsequium, quam imbuti fuerint cognitione gratiæ, imo eam gustauerint. Atque hic est initialis timor, quem inter virtutes nonnulli recensent, quia veræ & iustæ obedientiæ propinquam esse cernunt. Sed hic non agitur quam varie nos Christus trahat ad se, vel præparet ad pietatis studium, &c.

Sed regenitus homo est qui omnia quæ subiungam, complexim in se habet. *Qui exuit veterem hominem cum factis ipsius, & induit nouum illum qui renouatur in agnitionem congruentem imagini eius qui condidit ipsum. Col. 3. 9. 10. qui accepit à Deo Spiritum sapientiæ & reuelationis per agnitionem ipsius. Ephes 1. 18. qui deposuit, quoad pristinam conuersationem attinet, veterem illum hominem, qui deceptricibus cupiditatibus corrumpitur: & renouatus est Spiritu mentis sua, & induit nouum illum hominem, qui secundum Deum conditus est in iustitia & sanctimonia veritatis. Ephes. 4. 22. 23 24. qui reuelata facie gloriam Domini intuens, vt in speculo, in eandem imaginem transformatur ex gloria in gloriam, sicut à Domini Spiritu. 2. Cor. 3. 18 qui peccato est mortuus, cuius vetus homo cum Christo crucifixus est, vt abroleatur corpus peccati, ne post hac seruiat peccato, qui liberatus est à peccato, qui Deo viuit per Dominum nostrum Iesum Christum. Rom. 6. qui vna cum Christo crucifixus est, qui non amplius viuit ipse, sed in quo Christus viuit, & qui vitam quam viuit in carne, vivit per fidem Filii Dei. Gal 2. 20. Qui carnem crucifixit cum affectibus & concupiscentiis, qui Spiritu viuit. Gal. 5. 24. 25 qui mundo crucifixus est Gal 6. 14. Qui circumcisus est circumcisione non manufacta, corpore peccatis obnoxiæ carnis exuto per circumcisionem Christi. Col. 2. vers. 11. In quo Deus operatur & velle & perficere. Phil. 2. 13. Qui non est in carne sed in Spiritu, in quo Spiritus Christi habitat, qui Spiritu facta carnis mortificat, qui Spiritu Dei agitur, qui non secundum carnem sed secundum Spiritum ambulat. Rom. 8. 2.*

Hoc est breuiter omnibus regenerationis partibus & fructibus in vnum coniunctis: *Regenitus est*, qui habet mentem à tenebris & vanitate mundi purgatam, & vera salutarique Christi cognitione & fide illuminatam, affectus mortificatos, & à Domino & seruitute peccati liberatos, nouisque & diuinæ naturæ conuenientibus desideriis accensos, & ad nouam vitam comparatos, voluntatem in ordinem redactam, & voluntati Dei conformem, vires & facultates aduersus peccatum, Mundum, Satanam decertare per auxilium Spiritus sancti potentes, & victoriam de iis reportare, fructusque Deo & pœnitentia dignos proferre: qui etiam actu ipso aduersus peccatum decertat, & victoria de illo reportata, non quæ carni & concupiscentiæ adlubescunt, sed quæ Deo grata sunt facit; hoc est, actu ipso declinat à malo & bonum facit; non perfecte quidem, sed pro mensura fidei & donationis Christi, pro modulo regenerationis inchoatæ in hac vita, & paulatim promouendæ, denique post hanc vitam perficiendæ: non quod ad partes essentiales, sed quoad quantitatem attinet, vt dictum est antea: non semper citra interruptionem: impingit enim aliquando, labitur, aberrat, peccat, Spiritum sanctum tristitia afficit, &c. sed subinde & plerumque. *Regenitus homo.*

Iam vero irregenitus est, non tantum qui prorsus cæcus est, voluntatem Dei non noscens, sciens & volens citra vllum conscientiæ morsum peccatis se contaminans, nullo sensu iræ Dei affectus, nullo terrore pœnæ compunctus, nullo omere peccati pressus, nullo desiderio liberationis incensus: sed etiam qui voluntatem Domini nouit, sed non facit, viam iustitiæ agnouit sed ab ea regreditur, opus legis in suo *Irregenitus homo.*

corde scriptum habet, cogitationes habet sese mutuo acculantes, qui sermonem Euangelii cum gaudio excipit, ad tempus in eius luce exultat, ad baptismum venit, sed id ipsum verbum corde bono aut non excipit, aut saltem fructum non profert: qui peccati sensu adficitur, qui onere peccati premitur, tristitia secundum Deum afficitur, per legem iustitiam acquiri non posse nouit, ideoque ad Christum confugere compellitur.

Omnia enim ista, quocunque modo sumuntur, non ad ipsam regenerationis, pœnitentiæ siue resipiscentiæ essentiam & partes essentiales, quæ sunt mortificatio & viuificatio, pertinent; sed præcedanea tantum sunt, interque initia, &, si quis ita volet, causæ pœnitentiæ & regenerationis censeri; & locum aliquem habere possunt: quemadmodum erudite & neruose Caluinus explicat Instit. Christ. lib. 3. cap. 3 Quin & ipsa vera & viua in Christum fides regenerationem stricte sumptam, & mortificatione veteris hominis, nouiq; viuificatione constantè præcedit, vt Caluinus ibidem aperte dicit, & Scripturis & naturæ fidei cõsentaneè. Fide enim Christus noster fit, nosque Christo inserimur, membra simus corporis ipsius ex carne eius & ossibus eius, atque ita cum eo plantati coalescimus, vt ex illo viuificam vim Spiritus sancti trahamus qua vetus homo mortificatur, & in nouam vitam resurgimus. Ista omnia ordine quodam inter se cohærent, atque ita quoque consideranda sunt, si quis non confuse sed distincte illa nosse, & aliis explicare cupiat. Hic vero non de omnibus in vniuersum iregenitis agimus, sed de illis tantum in quibus lex omnem suam efficacitatem exeruit, qui propterea sub lege esse reciproce dicuntur.

His ita ex necessitate rei & ordinis præmissis, ad quæstionis & theseos ipsius tractationem progrediamur. Vtile autem fuerit totius capitis summam, dispositionem, & veluti dispensationem breuiter ob oculos ponere, vt scopo Apostoli & iis quæ ad scopum faciunt, & tanquam scopo inseruientia ab Apostolo allata sunt, considera-

tis, eius mens nobis planius innotescere queat. Hoc vt commode fieri possit, paulo altius negotium repetendum erit.

Hortatus erat Apostolus versibus 12. & 13. imo & præcedentibus sexti capitis ad Romanos, fideles omnes qui Romæ erãt vt strenue aduersus peccatum decertarent, neque paterentur peccatum ipsis dominari, aut regnum in mortali ipsorum corpore exercere, sed vt Deo se sisterent, & membra sua arma iustitiæ Deo dederent: hortationis æquitate multis argumentis, præsertim à communione fidelium cum Christo deductis commonstrata & confirmata. Quo autem ad hanc spiritualem pugnam (cuius ineundæ studium non per æquitatis modo demonstrationem, sed & per felicis successus pollicitationem, fuit persuadendum) fortius illos animaret, certam victoriæ spem illis proposuit sequente versu, dicens: *peccatum enim vobis non dominabitur*. Nihil enim ad pugnam fortiter & animose capessendam æque instigare potest, atque certa victoriæ obtinendæ fiducia, quam istis verbis pollicetur Apostolus. Firmat autem promissum suum ratione ducta ab illo eiusque viribus, sub cuius ductu & auspiciis essent aduersus peccatum decertaturi, vel ab eo statu in quo iam erant in Christo & per Christum constituti, his verbis: *non estis sub lege*, gratiæ vires à contraria legis imbecillitate commendans. Quasi dicat, quod tam sedulo vos hortor ad pugnam contra peccatum strenue suscipiendam, id facio non tantum, quia, dum communionem vestram cum Christo intueor, æquissimum illud esse iudico: sed etiam quia præsentem vestrum statum conspiciens, in certam spem venio, futurum vt victoria aduersus illud potiamini auspiciis illius sub quo militatis; & omnino non fore vt peccatum vobis, sicuti ante, dominetur. Estis enim sub gratia, sub regimine & ductu Spiritus Christi, & non amplius sub lege. Si adhuc esseris in statu illo, in quo fuistis ante fidem in Christum, nempe, sub lege, desperandum vobis, vt sub dominio peccati constituti, de victoria dicerem, quam legis viribus, quæ iubere nouit, adiuuare, vt iussa præ-

Capitis sexti 13. primi cum superiore capite sexto connexio.

præstentur, minime, aduersus peccati vim decretantis in vobis obtinere minime possetis: quantumcunque etiam id operam sub auspiciis legis pugnantes daretis. Illud autem ad comprobandam necessitatem gratiæ in Christo solo oblatæ & obtinendæ in primis valebat, aduersus illos qui legis causæ contra Euangelium patrocinabantur & fœdus legē operum cōtra fœdus gratiæ, Legemque sidei vrgebant: quod plurimum faciebat ad scopum Apostoli quem præcipua huius Epistolæ parte sibi propositum habet. Ista est, docere *non Legem sed Euangelium esse potentiam Dei ad salutem, omni credenti*: tum quia per Legem Legisque opera nemo iustificari queat à peccatis admissis, tum quia eiusdem Legis vi & auxilio nemo peccati potentiæ sese opponere possit ad iugum illius excutiendum, & excusso iugo Deo seruiendum, quia statim in conflictu succumbat: vtrumque autem nobis in Christo per Euangelium oblato & fide apprehenso contingere, tum peccatorum per fidem in sanguine eius remissionem; tum Spiritus Christi vim, qua peccato resistere ab eius domino libertati per eundem Spiritum, possimus, & victoriam de eodem referre, Deoque in nouitate vitæ seruire.

Quæ vnico intuitu inspiciantur ita ob oculos posita.

Propositio Apostoli
- Dehortatoria; *Ne prabete membra vestra arma iniustitiæ peccato.*
- Adhortatoria; *Sed sistite membra vestra arma iustitiæ Deo.*

Ratio { *Peccatum enim vobis non dominabitur.*

Hinc enthymema, cuius
- Antecedens; *Peccatum vobis non dominabitur.*
- Consequens: *Itaque ne prabete membra vestra arma iniustitiæ peccato; sed sistite vos Deo, &c.*

Antecedentis seu rationis cōprobatio { *Estis enim sub gratia. Itaque peccatum vobis non dominabitur.*

Illustratio comprobationis à contrario { *Non estis sub lege.*

Comprobationis & Illustrationis brevis explicatio.
- *Siquidem adhuc sub lege essetis, vt ante fuistis, peccatum vobis vt ante dominaretur, & non posseris non illius imperium & impulsum sequuti, mēbra vestra dare arma iniustitiæ peccato.*
- *At cum non amplius sub lege sed sub gratia iam sitis, peccatum omnino vobis non dominabitur, sed vi gratiæ facile illi resistetis, & mēbra vestra arma iustitiæ Deo præstabitis.*

Inde vero intermisso paululum hoc argumento, in eadem adhortatione (prius tamen refutata obiectione, quæ ex isto deduci poterat) perseuerat reliquo hoc sexto capite: resumpturus idem illud argumentum, latiusque pertractaturus capite septimo integro, & parte capitis octaui priore, quandoquidem illius argumenti tractatio ad scopum Apostoli plurimum, vt ante vidimus, conducebat.

Eiusdem breuis dispositio.

Tractat autem Apostolus argumentum hoc isto ordine & modo, quem ipsa ratio & tractationis necessitas postulabat. Dixerat enim: *peccatum vobis non dominabitur; non enim estis sub lege, sed sub gratia* Quibus verbis hæc quatuor enunciata continentur.

IV. Enunciata.

I. Christiani non sunt sub lege.
II. Christiani sunt sub gratia.
III. Iis qui sub lege sunt peccatum dominabitur.
IV. Iis qui sub gratia sunt peccatum non dominabitur.

Quorum 4. enunciationum secundum & quartum ad suadendum illam exhortationem sunt necessaria & sufficientia; primum vero & tertium tum illustrationis

causſa, tum quia præcipuus totius Epiſtolæ ſcopus id requirebat, ſunt allata: quorum illud notum eſt omnibus axiomatis diſcreti naturam mutuumque inter partes illius reſpectum intelligentibus, hoc vero ex ipſius Epiſtolæ deductione & conformatione diligenter inſpecta clarere poteſt.

Tractatur ordine.

Iſta itaque quatuor axiomata Apoſtolus ſibi pertractanda putauit ordine, & quidem ſemper cum mentione concluſionis, quam ex iſtis velut præmiſſis inferre voluit, in qua adhortationis ſumma conſiſtebat.

Duo priora coniunctim continentur.

Duo autem iſta priora iunctim tractat Apoſtolus, natura illorum ita poſtulante, quibus enim vnum adimit, iisdem alterum tribuit, & merito; cauſa quippe vna eademque exiſtente cur hoc tribuatur, illud adimatur, cur ſint ſub gratia, & non ſub Lege, quæ cauſa verſ. 4 exprimitur hiſce verbis, quod ſint *mortificati Legi in corpore Chriſti, vt eſſent alterius* Quatuor vero primis verſibus probat Apoſtolus Chriſtianos ſeu fideles non eſſe ſub Lege, ſed ſub gratia, quæ probatio hoc ſyllogiſmo comprehendi poteſt.

Quid igitur ſit ſyllogiſmus probatur.

Qui mortui ſunt, & quidem in corpore Chriſti vt eſſent alterius, nempe Chriſti, illi non amplius ſunt ſub Lege, ſed iam ſunt ſub gratia.

At Chriſtiani Legi mortui ſunt, vt eſſent alterius, nempe Chriſti.

Ergo Chriſtiani non amplius ſunt ſub Lege, ſed ſub gratia.

Propoſitionis pars prima, nempe *qui legi mortui ſunt non amplius ſunt ſub lege*, expreſſa eſt verſu primo his verbis: *Lex tantiſper dominatur homini quoad ipſe viuerit*. Altera pars, nempe, *qui Chriſti facti ſunt, illi ſunt ſub gratia*, incluſa eſt verſui quarto, vnde deduci poteſt. Additur autem confirmatio primæ partis à teſtimonio conſcientiæ illorum qui peritiam Legis habent verſu eodem primo: & verſu ſecundo & tertio illuſtratur eadem propoſitionis prima pars à ſimili, nempe à coniugio, in quo fœmina non vlcerius eſt obnoxia Legi viri, quam quoadipſe vixerit; mortuo vero marito libera eſt a Lege viri, ita vt illiciteat citra crimen adulterii ad alterum virum tranſire. Cuius redditio plana eſt. hoc tantum animaduerſo diſcrimine, quod *Chriſtianos Legi & non legem illis* eſſe mortuam, mutato dicendi genere pronunciauit; quam mutationem nonnulli Apoſtolicæ prudentiæ tribuunt phraſin vitanti, quam Iudæis offendiculo futuram præſciebat; alii rei naturæ tranſcribunt, in qua dicunt non Legem, ſed peccatum mariti perſonam ſuſtinuiſſe, quod mortuum dicitur, verſ. 6. verum hoc ad præſens negotium non facit.

Aſſumptio eſt verſu quarto his verbis: *vos quoque mortificati eſtis Legi in corpore Chriſti, vt eſſetis alterius, nempe Chriſti*: quæ aſſumptio illuſtratur primo a *cauſa efficiente* mortificationis illius, quæ eſt crucifixio & reſuſcitatio corporis Chriſti, & fidelium cum Chriſto in iſta crucifixione & reſuſcitatione corporis illius communio: Secundo, *à cauſa finali* liberationis, quæ continet ſcopum adhortationis Apoſtolicæ, nempe, ad fructum ferendum Deo. Perſeuerat autem in iſto fine duobus ſequentibus verſibus 5. & 6. tractando eum per comparationem partium, vt etiam fecit ſexti capitis verſ. 10. Par eſt vt *Deo ſeruiamus*, & quum iam *non in vetuſtate litteræ ſed in nouitate Spiritus ſimus, & à lege liberati, mortuo eo in quo detinebamur, æquum eſt vt Deo fructificemus: quia cum eſſemus in carne affectus peccatorum per Legem exiſtentes vigebant in membris noſtris ad fructum ferendum morti.*

Concluſio non infertur aperte, ſed ſubintelligitur: quod eſt frequentiſſimum, propterea quod propoſitio ſeu quæſtio tractanda à concluſione non re, ſed modo tantum poſitionis differat.

Duo autem iſti verſus 5. & 6. licet iſtum, qui iam explicatus eſt, ad antecedentia reſpectum habeant, tamen ad conſequentia etiam ſunt referendi. Nam 3. & 4. enuntiatum hiſce duobus verſibus proponuntur. Tertium verſ. 5. & quartum verſ. 6. Hæc enim verba, *Affectiones peccatorum per Legem exiſtentes vigent ſeu operantur in membris hominum qui in carne ſunt*: idem valent quod iſta; *Qui ſub Lege ſunt in peccatum dominatur*. Item hæc verba: *Nunc autem liberati*

Tertium & quartum enuntiatum proponuntur verſ. 5. & 6.

dicti sumus à lege, mortuo in quo detinebamur, vt seruiamus in nouitate Spiritus ac non in vetustate litteræ, conueniunt cum istis: *Qui sub gratia sunt, in peccatum non dominabitur.* Quod planum esse poterit, si quis particulam ὥστε cum veteri Interprete *ita vt*, transferat, & non de fine sed de euentu intelligat; quemadmodum istius particulæ vsus pænè perpetuus requirit: sensus enim est, *quum adhuc in vetustate litteræ essemus, & sub Lege, tum sub peccato detinebamur, at cum iam simus liberati à lege & in nouitate Spiritus constituti, possumus Deo seruire in iustitia & sanctitate*, statui isti nouitatis nostræ conuenienter.

In tertio enunciato controuersia potissimùm sita est, cuius deductio constat, propositione enunciati, & eius tractatione.

Sed prælius iam videamus quomodo tertium illud enuntiatum tractetur, quandoquidem in eo controuersia potissimum est posita.

Constat autem διήγησις totius negotii, propositione enuntiati & illius tractatione; quæ partim est explicatio, partim causæ redditio; vtraque etiam breuiter iuncta est propositioni, vt est versu 5. huius capitis posita; quare plenior est & accommodatior prolixioni tractationi, quam vt ex 14. versu capitis sexti est proposita. Propositio enim est ista, *peccatum*, siue, quod neruosius dicitur *affectus peccatorum dominantur in iis qui sub Lege sunt*: quod attributum etiam neruosius hoc loquendi genere exprimitur, quod affectus peccatorum ipsam per Legem existere dicuntur.

Additur propositioni explicationis ergo duplex dominii istius effectus, vnus est *vigor & operatio in membris*, alter *fructificatio mortis*. Causa cur *in hominibus sub lege affectus peccatorum vigeant ad fructificandum morti*, redditur istis verbis: *Quum essemus in carne*: temporis enim antecedi nota à statu carnali sumitur, qui status causam complectitur cur antecedo tempore affectus peccatorum in membris nostris viguerint: q. d. Apostolus, *Non mirum affectus peccatorum dominatos nobis, & viguisse in membris nostris ad fructum ferendum morti: eramus enim in carne, & ipsa Lex tantum abest vt potuerit hunc dominatum impedire, & vigorem peccati inhibere, vt affectus isti per legem (non Legis vitio, sed malitia & pertinacia peccati dominantis & abutentis) sint longe seruentiores & vehementiores.*

Eiusdem tractatio constat latiore explicatione & redditione causa.

Ista itaque Propositio latius explicatur à versu 7. ad versum 14. eiusque causa per tractatur à versu 14. incluso ad finem vsq; capitis.

Explicatio versatur circa duplicem istum effectum, *operationem peccati*, & *fructificationem qua morti fructus affertur.* Causæ redditio perpetua intenta est ad id quod versu 5. dictum est; *quum essemus in carne.*

Vtrobique autem diligenter cauetur ne Lex ipsa in suspicionem culpæ trahatur, quasi illa per se sit causa prauarum in nobis cupiditatum & mortis, quam peccatum violenter arreptam vsurpat ad istos effectus in hominibus sub lege existentibus producendum. In explicatione vterque iste effectus à lege remouetur, & peccato tanquam propriæ causæ tribuitur, ita tamen vt simul addatur, peccatum lege abuti ad istos effectus producendum.

Remouetur prior effectus à Lege vers. 7. his verbis: *Quid ergo dicemus, Lex peccatum est?* Ablit. Hoc est; *anne ergo Legi adscribi potest quod sit ipsum peccatum, vel causa in nobis prauarum cupiditatum*, quia dictum est versu 5. affectus peccatorum qui sunt per Legem? Respondet Apostolus tale quid nefas esse vel cogitare de Lege. Adiungit probationem eiusdem remotionis à contrario legis effecto *Lex enim peccati index est*: ergo non est peccatum, neque peccati causa. Probationem illustrat ab exemplo speciali; *Nam concupiscentiam non nossem, nisi Lex dixisset, Non concupisces.*

Latior explicatio à vers. 7. ad 14. vsque.

Vers. 8. 9. 10. 11.

Tribuitur vero idem effectus vers. 8. his verbis: *sed peccatum effecit in me omnem cupiditatem*, ita tamen vt lege velut occasione ad istum effectum producendum abutatur; quod significatur his verbis: *peccatum sumpta occasione per illud mandatum operatum est, &c.* Quod postremum probatur versu sequente his verbis: *Nam absque Lege peccatum est mortuum*: aduentu vero legis peccatum reuixit, & illustratur à contrariis priùs tribus *Ego vero tum viuebam cum peccatum esset mortuum.*

mortuum: vbi vero peccatum reuixit, ego mortuus sum; quum vero id per legem factum sit, hinc constat peccatum lege ad istum effectum producendum abuti. Iungit vero hic Apostolus secundum effectum primo, quia natura cohærent, & iste huius est causa. Et sic adscribit mortem peccato lege abutenti *vers.* 10. & 11. ita tamen vt legem excuset ab isto quoque effecto mortis vers. 10. his verbis: *Mandatum quod erat ad vitam*: transscripta causa mortis peccato, his verbis: *Nam peccatum occasione per illud mandatum accepta, &c.* Persequetur vero legis excusationem *vers.* 12. à descriptione naturæ legis, quod illa sit *sancta, iusta & bona*: & propterea nullo modo causa mortis: quam etiam versus 13. priore parte à lege cum indignatione reiicit: *Absit*, inquiens, *vt illud quod bonum est mihi sit operatum mortem*: reliqua autem parte eiusdem versus peccato eundem effectum adscribit, iuncto duplici fine in dedecus ipsius peccati vergente, his verbis: *Sed peccatum* scilicet mihi factum est mors: *vt appareret peccatum, per bonum mihi operatum seu efficere mortem, vt peccatum fieret summe peccans per illud mandatum.* q.d. *peccatum isto abusu legis ad nos seducendos & occidendos illud effecisse, vt vicissim ipsius prauitas & peruersitas per Legem patefieret: qua in eo consistit quod per legem bonam mortem operetur, & per mandatum iustum & sanctum summe peccans, & velut supra modum peccator non fiat modo sua ipsius malitia, sed & declaretur legis indicio, qua tam turpiter abusum est ad effectus istos producendos.* Apparet autem ex tota hac explicatione, Apostolo ita temperatum stilum, vt ex peccati efficacitate, & legis imbecillitate gratiæ Christi necessitatem concluderet. Quod magis perspicuum euadet, si paucis istam Apostoli explicationem complexi fuerimus hoc pacto. *Peccatum dominatur iis qui sub lege sunt, omnem in illis concupiscentiam per ipsam legem efficiendo, eosque per ipsam legem occidendo: ita tamen vt lex ab vtraque culpa immunis sit, vtpote qua sancta sit & bona, peccati index & ad vitam data. Sed peccatum ita est potens in hominibus sub lege existentibus, vt ipsa lege abutatur ad illos effectus in homine sibi subdito producendos per quem legis abusum hoc vicissim aufert à lege præmium, vt ipsius perniciosum & noxium ingenium legis indicio manifestetur. Vnde homo sub lege existens ad gratiam confugere compellitur, vt eius beneficio & auxilio à prauis & noxiis istius domini tyrannide liberari possit.*

vers. 12. & 13.

Vers. 14. & *seqq.*

Causæ redditio sequitur à versu 14. ad finem vsque capitis, vbi, vti dictum, etiam diligentissime cauetur, ne legi vlla irrogetur ignominia, aut culpa adscribatur: omnisque noxa peccati potentiæ, & hominis sub lege existentis imbecillitati tribuitur. Redditur autem causa breuiter ipso 14 versu, his verbis: *Nam Lex spiritualis est, at ego carnalis sum venditus sub peccato* Vt autem ista causæ redditio accurate intelligi possit, rursus inspiciendum id cuius causam hic explicare Apostolus statuit. Illud est; *Peccatum dominari iis, qui sub lege sunt*, siue *affectus peccatorum qui sunt per legem vigere in hominibus sub lege existentibus.* Cuius causa vt plene & perfecte reddatur monstrandum est, cur Lex in iis qui sub ipsa sunt peccati vim & tyrannidem enervare nequeat, & cur peccatum eos, qui sub lege sunt, eousq; sibi velut iure quodam suo obstrictos & obnoxios habeat. Quare rationis redditio est bipartita. Prima pars his verbis continetur: *nam lex quidem spiritualis est, at ego carnalis sum.* Particulam (quidem) addendâ esse tum illius relatiua *di*, tum res ipsa euincit. Altera his verbis continetur: *Nam ego venditus sum peccato*, id est, ego sum sub peccati dominio tanquam seruus emptitius iuste venditionis constitutus, & velut mancipium factus peccati. q.d. *Quod lex in hominibus sub lege existentibus impedire nequeat peccati vigorem & operationem, ex eo est, quod homines sub lege existentes carnales sunt, in quibus propterea Lex, licet Spiritualis sit, tantum non habet virium, vt carnis ad mala & legi contraria proclinitatem inhibere possit: quumq; peccatum in homines sub lege existentes suo quodam iure dominium exerceat; hinc est quod illi peccato mancipati sunt, eiusque potestati, tanquam serui emptitii deuincti & obstricti.*

Redditio causæ à vers. 14. ad finem vsque capitis.

Versus 14. continet rationis redditionem bipartitam.

Proba-

Vers. 15. Probatio continetur.

Probationem subiungit Apostolus versu sequente 15. non tam illius quod homo sub lege carnalis sit, quam quod mancipium peccati. Probatio autem desumpta est a proprio serui emptitii adiuncto siue effecto, his verbis: *Non enim agnosco quod perpetro.* Mancipium enim non facit quod ipsi visum est, sed quod domino visum est illi praescribere. Sic enim verbum agnoscendi hic usurpatur pro approbare. Si vero quis in propria significatione id vsurpatum putat, idem erit argumentum, & idem eius valor: *Seruus enim nescit voluntatem Domini*, vt inquit Christus; neque Dominus tenetur aut solet seruo suo omnem suam voluntatem patefacere, nisi quatenus ipsi videtur opera serui per illius scientiam vsurpanda. At prior significatio vocis istius huic loco est accommodatior, & sequentia istam postulare videntur: nam latior illius argumenti adfertur explicatio, his verbis: *Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi, hoc facio;* quod signum euidens est voluntatis subiugatæ, & alterius potestati subiectæ: peccati nempe: *ergo est seruus & mancipium peccati.* Hinc iam duo consectaria deducit Apostolus, quorum altero legem excusat, altero culpam omnem istius rei in peccatum coniicit, vt & antea fecit. Primum est, *quod si id facio quod nolo, consentio legi quod bona sit*, id est, si facio id quod peccatum mihi praescribit, nolens, iam sane legi consentio quod bona sit, vtpote cui contra peccatur, iubenti assentior, licet quod praescribit praestare nequeam sub dominio peccati constitutus. Alterum est: *Nunc itaque non amplius ego id perpetro sed peccatum quod in me habitat*: id est; itaque, quia id quod facio nolens facio, non ex proprio sed alieno arbitrio, domini mei, nempe, quod est peccatum; hinc sequitur non me id facere, sed peccatum, quod in me habitat, & mihi dominatur, meque ad faciendum impulit.

Et latior eius explicatio.

Vnde duo consectaria deducuntur, primum vers. 16.

Alterum vers. 17.

Hinc redit Apostolus ad causæ redditionem vers. 18.

His ita tractatis, redit Apostolus ad eandem causæ redditionem & probationem. Causæ redditio est vers. 18. his verbis: *Noui enim nihil habitare in me*, id est, *in carne mea bonum:* Quare non mirum quod lex, licet Spiritualis sit, non valeat in homine sub lege existente peccati vires infringere: *non enim habitat*, id est, non dominatur id quod bonum est in homine carnali, & sub lege existente. Probatio subditur eodem versu: *Nam velle adest mihi, sed vt quod bonum est perficiam, non assequor*, seu, *sed bonum perficere non inuenio*; cuius latior explicatio est versic. 19. *Non enim facio bonum quod volo, sed malum quod nolo, hoc ago*: quod est planum signum in carne mea bonum non habitare. Si enim bonum habitaret in carne mea, iam actu possem praestare ad quod mens & voluntas inclinant. Hinc rursus deducit secundum illud consectarium vers. 20. *Quod si id facio quod nolo, non amplius ego id perpetro; sed peccatum quod in me habitat.* Ex istis autem argumentis concludit intentum vers. 21. dicens: *Comperio igitur volenti mihi facere bonum hanc legem.* simpositam esse, *quod malum mihi adiaceat*, hoc est, reipsa igitur comperio ex eo, quod velle mihi adest, at bonum perficere nō valeo, malum, id est, peccatum, mihi adiacere, non locum tantum in me habere, sed & praevalere: quæ conclusio sensu non differt a causæ redditione vers. 14. comprehensa, his verbis: *Ego carnalis sum, venditus sub peccato.* Cæterum duobus sequentibus versibus 22. & 23 illam proxime præcedentem conclusionem probat, & probando clarius explicat, vnde & quomodo fiat, vt homo sub lege existens peccato dominari non possit, sed ipse peccati concupiscentias volens nolens explere compellatur, dicens: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: sed video aliam legem in membris meis belligerantem aduersus legem mentis meæ & captiuum me reddentem legi peccati.* Sub finem vero ex consideratione miseri status hominum sub lege existentium, nascitur exclamatio votiua pro liberatione ab ista peccati tyrannide & seruitute, his verbis: *Miser ego homo, quis me eripiet seu liberabit ex hoc corpore mortis, seu ex corpore mortis huius?* id est, non ex hoc mortali corpore, sed à dominio peccati, *stentis v. 24.*

Ad probationem vers. eodem.

Cuius latior explicatio sequitur vers. 19.

Vnde rursum deducitur secundū cōsectarium vers. 20.

Conclusio intenti v. 21

Illius probatio v. 22. 23.

Exclamatio votiua pro liberatione hominis sub lege exi-

cati, quod hic vocat *corpus mortis*, sicut & alibi *corpus peccati*. Subiungit exclamationem responsionem: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum liberabit te; vel gratiarum actionem, qua Apostolus in sua persona significat vnde liberatio sit petenda & exspectanda. Toti denique tractatui subnectitur conclusio, qua totus status hominis sub lege existentis, iam ante prolixe descriptus, breuiter definitur, his verbis: *Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carni vero legi peccati.* Atque ita septimum caput clauditur.

Responsio seu gratiarum actio relatiua ad illam exclamationem priore parte v. 25.

Conclusio totius tractatus qua status hominis sub Lege breuiter definitur, altera parte v. 25.

Vt autem ista velut in pugnum contracta vnico intuitu inspici possint, breuiter hanc quoque secundam partem recapitulemus hoc pacto.

Breuis recapitulatio secundæ partis.

Dictum est nobis antea peccatum hominibus sub lege existentibus dominari: huius autem rei causa est: quod, licet Lex ipsa spiritualis sit, & homines sub lege existentes legi consentiant quod bona sit, bonumque velint, & condelectentur legi Dei secundum interiorem hominem, iidem tamen homines sub lege existentes carnales sunt, venditi sub peccato, non habentes in carne sua bonum inhabitans, sed habentes in se peccatum habitans, & malum sibi adiacens, legemque in membris suis non belligerantem modo aduersus legem mentis ipsorum, sed & ipsos captiuos reddentem legi peccati, quæ est in membris ipsorum. Cuius rei certum est & euidens signum, quod bonum quod volunt, non agant, malum autem quod odio habent, faciant, quod volentes facere bonum non assequuntur posse. Vnde certo constat non illos ipsos esse suorum actuum dominos, sed peccatum quod in ipsis habitat; cui etiam præcipue adscribenda culpa mali, quod ab hominibus istis velut inuitis perpetratur: hinc vero homines isti miseriam suam ex legis indicio cognoscentes exclamare coguntur, & gratiam Iesu Christi implorare.

Quæstionis ipsius prægressioris tractatio, & quæstionem nobis propositam pertractemus: nempe, an ista quæ a versu 14. ad finem vsque capitis dicuntur, de homine sub lege an sub gratia existente sint intelligenda.

Consideratа hoc pacto totius capitis dispositione & œconomia, iam præcisius quæstionem nobis propositam pertractemus: nempe, an ista quæ a versu 14. ad finem vsque capitis dicuntur, de homine sub lege an sub gratia existente sint intelligenda.

Primum omnium connexio vers. 14. cum superioribus attendatur: particula enim rationalis (γάρ) connexionem indicat cum superioribus: quæ connexio indicat hic agi de eadem re quæ ante tractata est: & pronomen, *Ego*, de eodem homine intelligendum est, qui antea per idem pronomen est significatus. Actum autem est antea *de homine sub lege existente*, & pronomen *Ego*, hominem sub lege existentem antea denotauit: ergo & hic vbi causa redditur eius quod superius explicatum est, agitur *de homine sub lege existente*. Secus sunt ex ea scopæ inter se solutæ. Neque vnquam videre contigit connexionem vel verisimilem, secundum quam consequentia hæc cum antecedentibus cohæreant, alliata ab iis, qui ibi de homine sub lege, hic sub gratia existente, sermonem habitum arbitrantur. Si quis neget, ille moliatur connexionem: quod etiam nonnulli eorum videntes, hunc versum iuxta præcedentes de homine, sub lege interpretantur; sequentes vero de homine, sub gratia: quod etiam tum videbitur.

mine sub Lege, non sub gratia posita hic agitur. vers. 14. Nota bene.

Secundo in eodem versu homo ille, de quo Apostolus agit sub sua persona, *carnalis* esse dicitur: at homo *regenitus & sub gratia constitutus* non est *carnalis*, *sed spiritualis*: Ergo hic de homine sub gratia constituto non agi certissimum est. Homo vero *sub lege existens est carnalis*: ergo hic de homine *sub lege* agi perspicuum est. Probo hominem regenitum & sub gratia constitutum non esse, neque in Scriptura dici *carnalem*. Roman. 8. v. 9. *Vos non estis in carne, sed in spiritu* Ibidem vers. 8. *Qui in carne sunt Deo placere non possunt*: At homo regenitus, & *sub gratia constitutus* Deo placet Ibidem vers. 5. *Qui secundum carnem sunt quæ carnis sunt sapiunt*: At homo in gratia lapsi quæ *secundum spiritum* sunt. Gal. 5. 24. *Qui Christi sunt carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentiis*: & qui carnem crucifixerunt, & c non sunt *carnales*: homines autem *regenitos & sub gratia* constitutos *sunt Christi*, & *carnem crucifixerunt*: Ergo illi tales non sunt *carnales*. Rom. 8. v. 14. *Filii Dei spiritu Dei a-*

g-

guntur. At homines *regeniti* sunt *Filii Dei*. Ergo *Spiritu Dei ducuntur*. Tales autem sunt: *spirituales*. At hic obiicitur quod idem homo diuerso respectu *carnalis & spiritualis* dici possit: *Spiritualis*, qua regenitus per Spiritum *carnalis*, qua non regenitus: homo enim quamdiu in hoc mortali est corpore, non plene regeneratur. Vnde duplex existit significatio vocis (*Carnalis*:) vna hominem *mere carnalem* notat, in quo *peccatum dominatur*, altera *hominem ex parte carnalem, ex parte vero Spiritualem*. Resp. Quod homo non plene & perfecte regeneratur, quamdiu in hac vita est, concedo iuxta Scripturam, sed recte intellectum, nempe vt illa perfectio non de ipsius regenerationis essentia partibusque essentialibus, sed quantitatis gradu & mensura intelligatur. Regenerationis enim negotium non ita habet, vt homo secundum aliquas suas facultates regeneratus, secundum aliquas maneat prorsus in vetustate deprauatæ naturæ: sed ita est comparata secunda ista natiuitas, vt prima, qua homines nascimur, integre quidem humanæ naturæ participes, at non in perfectione virili: sic quoque omnes hominis facultates vis regenerationis peruadit nulla excepta, at non perfecte primo momento, gradatim enim prouehitur, & per quotidianos profectus, vsque dum ad plenam & virilem ætatem in Christo producatur. Vnde totus homo secundum omnes suas facultates, mentem, affectus, voluntatem, regenitus dicitur, & propterea secundum istas facultates regenitas spiritualis. Quum vero *spiritualis & carnalis* in Scriptura integris suis definitionibus opponantur; ille enim est *qui secundum spiritum*, hic, *qui secundum carnem ambulat*, & vnum dicatur ad alterius oppositionem, isto quidem respectu non potest idem homo *spiritualis* simul & *carnalis* dici. Atque ita distinctionem istam carnalium, qua vni dicuntur *carnales* in quibus peccatum dominatur ex parte prædominante; alii vero in quibus caro luctatur aduersus Spiritum a parte minus potente *carnales* appellantur, secundum Scripturam tenere mihi licet, quæ hoscc

Carnalis & Spiritualis quomodo opponantur in Scriptura.

postremos non solet carnalium nomine censere. Quod significantissime exprimit Leo de Resur. Dom. his verbis: *Quamuis spe salui facti sumus, & corruptionem adhuc carnemque mortalem gestamus; recte tamen dicimur in carne non esse, si carnales nobis non dominentur affectus, & merito eius rei deponimus nuncupationem, cuius non sequimur voluntatem.* Sed & concesso illo nondum tamen euincitur quod moliuntur, nisi probatum fuerit hunc hominem *carnalem* dici, non primo sed secundo respectu, siue sensu, non quia *peccatum* in illo *dominatur*, sed quia *caro aduersus spiritum luctatur*: quod quidem ex ipso textu nunquam fieri poterit. Apparet enim in isto homine, quem Apostolus *carnalem* appellat *peccatum dominari*, *& carnis* potiores quam *mentis* esse partes. Nam *peccatum in illo habitat; facit malum quod non vult; non facit bonum quod vult; vt bonum perficiat non inuenit peccatum quod in illo habitat perpetrat malum; captiuatur sub lege peccati*, seu *legi peccati*: quæ omnia dominantis peccati sunt certa & euidentia πεκμήρια. Neque obstat quod nolens & inuitus peccato obedire cogatur: est enim duplex dominium peccati, vel cum consensu illius qui peccat, vel aduersus illius conscientiam & ex conscientia natum consensum. Siue enim seruus volens, siue nolens obediat Domino, seruus est eius cui obedientiam præstat. Quod vsque adeo verum est, vt nemo à seruitute peccati ad libertatem venire queat, nisi per hanc viam, viam inquam odii istius seruitutis & desiderii obtinendæ liberationis. At dicet aliquis, etiam illos qui *sub gratia sunt carnales* dici, 1. Corinth 3. vers. 1. & 2. Respondeo, de voce non esse quæstionem, sed de vero vocis sensu, & re voce significata. Videndum igitur an eodem significatu ista vox & hoc loco & septimo ad Romanos vsurpetur. Dicuntur autem *carnales* respectu cognitionis, & affectus ratione Isto sensu rudes in pietatis doctrina & cognitione Euangelii carnales dicuntur oppositi ad Spirituales, qui omnia diiudicare norunt, 1 Corinth. 2. vers. 15. & qui

Obiect ex 1. Cor. 3. v. 1. & 2. Respons.

perfecti dicuntur, 1.Cor.2.6. Et hoc sensu *infantes* in Christo, & qui *lacte potu* sunt alendi *carnales* dicuntur. Affectus vero ratione carnales dicuntur, in quibus affectus humanus & carnalis dominatur & præualet, qui alibi *in carne esse dicitur*, & *secundum carnem ambulare*, oppositè ad *spirituales*, qui *Spiritu facta carnis mortificauerunt*, & *carnem cum concupiscentiis crucifixerunt*. Hic vero videtur Apostolus Corinthus aut eorum nonnullis id nomen tribuere cum duplici isto respectu: nam dicit illos cognitionis respectu esse *infantes* in Christo, id est, rudes in puritatis doctrina, qui *lacte erant alendi & solidum cibum* ferre non poterant: affectus vero ratione, dicit illos esse *carnales*, & *secundum hominem incedere*, propter contentiones & dissidia quæ inter illos vigebant, ex quibus patebat *carnem* in illis *Spiritui* præualere. Cæterum quocunque sensu aut modo vox ista hic vsurpetur, nihil prodest causæ illorum, qui Apostolum dicunt seipsum *carnalem* appellare, Rom.7.14. Nam si non eodem sensu hic ad Cor.3. vsurpatur eadem vox, quo Rom.7.v.14 tunc inclusdite & frustra ad hanc quæstionem tractandam adfertur: Est enim æquiuocatio erroris genitrix. Si eodem modo, tum firmiter mihi inde pro mea sententia concludere licet, Apostolum *carnalem* dici non posse, Rom.7.14. quia Corinthios acriter eo nomine reprehendit, quod *illis vt spiritualibus loqui non potuerit*, vtpote qui adhuc *carnales* essent; quod immerito facit, si & ipse isto nomine eadem significatione sumpto comprehendatur.

Venditus sub peccatum.

Tertio, Idem homo, de quo Apostolus hic agit, dicitur eodem versu 14. *venditus sub peccato*, seu, quod idem est, mancipium & seruus peccati venditione factus, qui titulus hominibus *sub gratia* constitutis nullo sensu adaptari potest, Scriptura multis locis apertissime reclamante. Ioan.8.36. *Si Filius vos liberauerit, vere liberi eritis.* Roman 6.7. *qui mortuus est iustificatus est*, id est, liber factus *à peccato*. versu 17. 18. *Gratia Deo quod fuistis quidem serui peccati, sed liberati à peccato serui facti* seu mancipati *estis iustitiæ*. Quod autem hæc duo ita opponantur, vt simul vni homini conuenire nequeant, claret ex eiusdem capitis vers.20. *quum serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ*. At homini sub lege existenti idé conuenire apparet ex collatione loci, 2.Cor.3.17. *vbi Spiritus Domini ibi libertas*; cum loco 5. capitis ad Galatas vers. 18. *quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*. Ergo qui Spiritu ducuntur liberi sunt. At illi tales non sunt *sub lege*: Ergo qui *sub lege* sunt, *liberi* non sunt, sed *serui* peccati. Siue enim quis inuitus & necessitate peccati compulsus obediat peccato, siue voluntarie; siue quis facto primorum parentum mancipium peccati factus sit, siue insuper *se vendiderit ad faciendum malum in oculis Iehouæ*, vti. Reg.21. vers.20. de Achabo dicitur, vere & merito *peccati seruus* nuncupatur. Nam *à quo quis deuictus est huius seruus est*. 2.Pet.2.19. *Et qui committit peccatum seruus peccati est*. Ioh.8.34. Et, *an nescitis quod cui vos sistitis seruos ad obediendum, eius serui estis cui obeditis, vel peccati ad mortē, vel obedientiæ ad iustitiam?* Rom.6.v.16. Seruituris enim modus diuersus a seruitute non eximit, sed sub seruitute concludit. Si quis regerat, hunc hominem non dici simpliciter *seruum peccati*, sed cū restrictione, nempe *secundum carnem*, non *secundum mentem*, vt apparet ex versu vltimo, qui est explicatio huius: dico hunc simpliciter seruum dici, sed ex eorum genere qui inuiti & reluctante conscientia peccato seruiunt: quo modo vero iste vltimus versus sit intelligendus, videbimus vbi eo ventum fuerit.

Cæterum hunc versum 14. de homine non regenito, neque *sub gratia* constituto intelligendum esse, fatentur plerique nostræ professionis Theologi. *Sic Calu.* *Calvinus.*
inus in istum versum: Nunc committere proprius inter se legem & hominis naturam incipit: & in versum 15. sequentem: Nunc descendit ad exemplum magis particulare hominis iam regenerati. *Sic Beza aduersus Castellionem in refutatione argumenti primi ad* 13 & 14. *calumniam fol.* 413. Paulus [illegible] ad cogitandum *Beza.*

danudm quidem honum sufficere: & alibi seipsum extra gratiam considerans: Ego, inquit, sum carnalis, venditus sub peccatum.

Vers. 15. Quod perpetrat non approbat, neq; facit quod vult, sed quod odit facit.

Versu 15. continetur probatio eius quod 14. præcedente dictum est, nempe hominem istum de quo Apostolus agit esse *venditum sub peccatum*, seu peccati mancipium.

Sumptum enim est argumentum ab officio & proprio effectu serui emptitii, & illius qui sui iuris non est, sed alienæ potestati subiectus. Est enim serui proprium non suam, sed Domini sui voluntatem exsequi, siue id volens faciat siue pleno consensu, siue reclamante propriæ mentis iudicio, & renitente voluntate. Quod non inscite exprimit Augustinus lib. 1. retract. cap 13. Ille qui concupiscente aduersus Spiritum carne non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volent, & in eo non facit nisi quod vult, liber, scilicet, iustitiæ, seruusque peccati. Cui conformiter Zanchius de Operibus Redempt. lib. cap. 3. Certe Petrus ideo negauit Christum quia voluit, quanquam non plena voluntate nec libenter id fecit. Sed probatio est accommodata statui hominis de quo agit, nempe *sub Lege* existentis, qui ita est *peccati seruus*, vt illi non pleno consensu sed reclamante conscientia seruiat. Verba enim Apostoli, hæc sunt: *quod enim perpetro non agnosco*, id est, non probo: quod latius explicat & probat his verbis sequentibus: *Non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi hoc facio.* Vnde hic syllogismus conficitur.

Qui non probat quod perpetrat, neque agit quod vult, sed quod odit, facit; ille est mancipium alterius, scilicet, peccati: At homo de quo Apostolus agit, non probat quod perpetrat, neque facit quod vult, sed quod odit facit: Ergo homo de quo hic agitur, est mancipium alterius, scilicet, peccati: & propterea idem ille homo est irregenitus, & non constitutus sub gratia.

De luctu in homine.

At dices hic describi luctam in homine, de quo agitur, quæ esse nequit in homine non regenito. Resp. Non hic luctam describi inter hominem hunc & peccatum, sed peccati dominium, & hominis ipsius sub peccato seruitutem à proprio serui emptitii effecto demonstrari: quod quidem effectum ab hoc homine non producitur sine reluctatione conscientiæ & mentis renisu ipsam actus productionem præcedente, sed neque perpetratur nisi mente deuicta & à peccati vi superata. Deinde nego in homine *irregenito*, qualis qualis ille sit, luctam nullam mentis siue conscientiæ cum affectibus & desideriis carnis & peccati inueniri: quin aio & adfirmo in homine *sub lege* existente necessario luctam esse inter *mentem & conscientiam iusta & honesta* præscribentem, & *affectus peccati* ad illicita & vetita impellentis. Duplex enim à Scriptura nobis lucta aduersus peccatum describitur: vna *carnis & mentis* siue *conscientiæ*; altera eiusdem *carnis* siue *peccati & Spiritus*. Illa obtinet in omnibus qui *æqui & iniqui, iusti & iniusti* cognitionem habent; *in quorum cordibus opus Legis scriptum est; quorum cogitationes se mutuo accusant & excusant*, vt est Rom. 2. *qui veritatem detinent in iniustitia* Rom. 1. 18. *qui conscientia* nondum *cauterium inusserunt; qui nondum dedoluerunt.* Eph. 4 19. *Qui voluntatem Domini sui norunt, & non faciunt*, Luc. 12 49. Confirmatur hoc ipsum ab Augustino lib. Exposit. quarundam propositi ex Epistola ad Rom. cap. 3. Ante legem inquit (id est, in statu seu gradu ante legem) non pugnamus, quia non solum concupiscimus & peccamus, sed etiam approbamus peccata. Sub lege pugnamus, sed vincimur. Fatemur enim mala esse quæ facimus, & fatendo mala esse vtique nolumus facere: Sed quia nondum est gratia, superamur. In isto gradu ostenditur nobis, quomodo iacemus, & dum surgere volumus & cadimus, grauius affligimur, &c. Quod etiam Petrus Martyr in caput 7. ad Romanos vers. 8. fatetur, inquiens: Non *Petrus Mar.* diffitemur eiusmodi aliquam pugnam esse *in* interdum in hominibus non regeneratis, non quod eorum mens non sit

[illegible] versa ad vitia, sed quod in ea adhuc inhæreat & sint leges naturæ, quodq; aliqua in ea sit illustratio Spiritus Dei, quæ nullius non sit ea quæ eos iustificare possit, absolutam rem mutationem inducere. Alter inter *carnem & Spiritum* obtinet in solis *regenitis*. Vbi enim *Spiritus* non est & habitat, ibi non luctatur, (licet nonnulli *Spiritui sancto obsistere*, dicuntur, & in *Spiritum sanctum peccare*, quod habet alium sensum.) Discrimen inter hasce duas luctas est planissimum ex euentus diuersitate; in illa enim *caro* vincit plerunque, hic vero *Spiritus* plerunque superat, euaditque superior: quemadmodum ex comparatione huius loci & v. 16. & 17. quinti capitis ad Galatas videre licet, quam comparationem postea præ manibus sumemus. Quod autem in homine qui ita *sub lege est*, vt lex omni suo ergo illum officio functa sit, omnesque suas vires in illo exseruerit, lucta sit aduersus peccatum, ex ipsius legis propriis effectis certissime demonstrari potest. Est enim Legis effectum hominem de iustitia Dei conuictum peccati conuincere, ad obedientiam vrgere, propriæ infirmitatis conuincere, liberationis desiderio incendere, ad liberationem quærendam compellere; ista autem sine *lucta* aduersus *peccatum inhabitans* confici non posse notissimum est. De huiusmodi autem homine, & qui isthoc pacto *sub lege* est, hic agi diximus. Si quis adhuc præfractè sustinere velit omnes in vniuersum irregenitos pleno consensu, absque vllo reniſu perpetrare id quod peccatum & caro suadent, ille ne ægre ferat si probationem istius postulauero, quum id contra expressa Scripturæ testimonia adfirmetur, & multa exempla contrarium euincant: nempe Bileami contra conscientiam Regi Moabitarum obsequentis, Saulis contra conscientiam Dauidem persequentis; Pharisæorum Spiritus sancto obstinata malitia resistentium, &c. Sed & ipsa peccatorum vsitatissima distinctio, qua distinguuntur in peccata *ignorantiæ*, *infirmitatis* & *malitiæ* isthoc pacto tollitur, si omnes *irregeniti* absque vllo reniſu pleno consensu peccatum perpetrent.

Velim hic etiã aduertatis, in mentem venire quibus gradibus Deus suos a vitæ prauitate ad se conuertere sit suetus: quod si diligenter considerabunt citra præiudicium, videbunt necessario luctam mentis & carnis per legem excitatam inter initia & præcedanea regenerationis ponendam.

Versu 16. dicitur consectarium ex præcedentibus ad legis exsultationem, his verbis; *Si vero quod nolo, id facio, consentio legi quod bona sit.* Vbi nihil dicitur quod homini *sub lege* existenti non optime & citra vllam controuersiam conueniat. Nisi enim *homo sub lege consensum prabeat legi quod bona sit*, sub lege omnino non est: id enim est primum legis effectum in illis quos sibi subiiciet, vt de sui æquitate & iustitia illos conuincat, & quo facto necessario existit consensus ille. Quod enim consensus ille non sit proprius *hominis regenti*, neq; *Spiritus regenerantis* proprium effectum apparet cap. 1. & 2 Epist. ad Rom itidemque ex 10 vbi Iudæis *zelus Dei circa legem tribuitur*. Si quis dicat hic agi de consensu, quo quis toti Legi Dei assentiatur, qui esse non potest in iis qui totam legem non intelligunt; *irregenitorum* autem neminem totam Dei Legem intelligere: Respondeo primo, vere dici non posse quod *irregenitorum* nemo totam legem intelligit, reclamantibus hisce locis: *Seruus qui nouit voluntatem Domini, & non facit*: *Si habeam Prophetiam & nouerim mysteria omnia, omnemque notitiam, & si habeam omnem fidem, &c. Scientia inflat, charitas ædificat. Melius fuisset non cognouisse viam iustitiæ, quam ea cognita regredi & deficere.* Secundo, Neque hoc vsquequaque vere dici, toti legi neminem assentiri nisi totam intelligat. Assentitur enim toti legi qui novit illam esse à Deo, & bonam, etiamsi non omnia intelligat speciatim quæ lege præscripta & vetita sunt. Et quis ille est *regenitorum* qui sibi id asserere audeat? Tertio, quod proprie huic proposito seruit, nego hic agi de consensu quo quis omnibus legis præceptis tanquam speciatim intellectis assentitur: nam neque verba hoc præ se ferunt, neque ratio connexionis permittit.

Vers. 16. Consentit legi. quod bona sit.

Ex eo

Ex eo enim quod *facit id quod non vult* concludit, *se consentire legi quod bona sit*; quod ex illo facto concludi nequit, si de consensu, qui ex omnium legis præceptorum speciali notitia & intelligentia existit, hic agi dicatur. Factum enim quod hic se perpetrare dicit homo ille, particulare est; itaque speciali aliquo legis præcepto prohibitum; cuius præcepti notitia & approbatio causa est cur illud factum patret nolens qui id committit; vnde ex isto facto ita perpetrato, renitente scilicet & reclamante mente, tanquam ex consequente concluditur, quod iste qui ita illud facit, consentiat legi quod bona sit. At instabit aliquis, & dicet forte, hic non agi de consensu *generalis æstimationis*, qui cadere potest & reipsa cadit in multos *irregenitorum*, sed de consensu *particularis approbationis*, qui proprius est actus *Spiritus regenerantis*: verum ille sciat, quæ confidenter citra vllam probationem dicuntur, æque libere reiici posse, citra rationis redditionem. At res ipsa eluncit cõtrarium. *Consentire enim quod res bona sit*, non est particulariter factum lege præscriptum approbare, quia iste cõsensus *particularis approbationis* cum perpetratione facti quod particulariter improbatur, consistere nequit: consistit autem perpetratio facti improbati cum consensu de quo Apostolus agit.

Vers. 17. Non ita ipse amplius hoc malum perpetrat, sed peccatum quod in ipso habitat.

Vers. 17. Alteram consectarium ex præcedẽtibus deducitur, quo peccato omnem istius rei culpam transcribit, non vt se excuset, quod absit (*Lex enim data est & inscripta cordi*, vt *cogitationes se excusent & accusent*) nec vt ei illudem suũ statum sub peccati dominio commoditer. Quare neque in isto consectario quid contineri potest quod homini *sub lege* existenti non conueniat; secus plus cõtineat consectariũ quam fuit in præmissis, quos communi stratum est homini *sub lege* existenti aptissimè conuenire. Sed videamus consectarii verba: *Nunc itaque non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat*, scilicet id perpetrat.

Ex hoc versu duo argumenta pro contraria sententia adducuntur & refutantur.

Ex quibus duo clari posse videntur argumenta probandæ sententiæ, quæ de *homine regenito & sub gratia* constituto hic agi affirmat. Prius est huiusmodi: *de irregenitis* dici nequit, quando peccant, quod non *ipsi id faciant, sed peccatum quod in illis habitat*; conuenientissime autem hoc dicitur *de regenitis*: Ergo hic homo de quo hic agitur non est *irregenitus*, sed *regenitus*. Antecedens est examinandum, eo enim posito aut negato, ponitur aut negatur consequens. Primo cõstat simpliciter dici non posse de vllo homine qualiscunq; ille sit, quod *non ipse faciat peccatũ quod committit*: Est enim contradictio in adiecto; & Apostolus dicit hominem illum *facere malum*: vnde si hoc vere dici possit, necesse est vt secũdũ quod intelligatur, & certo respectu. Respectus autẽ ille fundari debet aut in homine ipso qui peccatum perpetrat, aut in ipsa peccati perpetratione. Si in homine ipso fundatur respectus, ille ita generatim erit explicãdus & enuntiandus; peccatum quod homo ille committit, facit qua est talis, & non facit qua est talis: Si respectus fundatur in peccati perpetratione & effectione, tũ ille sumendus ex varia causarum eiusdẽ generis ad effectum relatione. Hic autem agitur de causa efficiente peccati, quæ duplex hic ponitur, *homo & peccatum inhabitans*, sed ita vt non *homo*, verum *peccatum inhabitans* id efficere dicatur: quare effectus ille sumendus ex distributione causæ efficientis, qua illa in primariam & præcipuam, & secundariã minusq; principalẽ distribuitur. Secundo, quod duplex ille respectus in hominẽ tantum cadat *regenitum & sub gratia* constitutum, minime autẽ cadat in hominẽ, vel minime conueniat homini *sub lege* cõstituto, nullo pacto dici potest ab eo qui veritatis syncero amore tenetur. Nam quemadmodũ duplex est respectus in *regenitu*, propter regenerationis in hac vita imperfectionẽ, & *veteris hominis* reliquias, secundum quẽ respectum dici potest de homine *regenito* quod *qua regenitus* est hoc faciat, qua *non regenitus* idẽ nõ faciat, vel nõ perfecte faciat. ita & in homine *sub lege* duplex est respectus propter legis aduentum. Est enim *carnalis & seruus peccati*. & est *sub lege*, hoc est, *cõsentit legi quod bona sit*, qui consensus nõ est *ex carne*, id est *secũdũ carnem*, id est ex de-

Primum argumentũ.

Responsio.

ex deprauata natura. Quare de homine *sub lege* dici potest *quod ille peccatum faciat*, non qua est *sub lege*, neque qua *consentiat legi quod bona sit*, sed qua est *carnalis & seruus peccati*. Tertio, alter ille respectus, secundum quem effectum, quod à duabus causis concurrentibus simpliciter profectum est, vni illarum adimitur & alteri tribuitur, hic potissimum locum habere videtur: vt illo Apostoli dicto, *Ego plus laboraui quam reliqui omnes: non tamen ego, sed gratia Dei quæ mecum*. Notum autem est & valde vsitatum, ex causis concurrentibus principaliori & primariæ adscribi effectum, eodem effecto secundariæ causæ adempto: præsertim si secundaria aliquo modo, aut præter naturam, aut contra voluntatem vi superioris causæ ad efficientiam pertracta fuerit. Sic Legatus sui Domini causam agens, non ipse agere dicitur, sed Dominus qui illius opera vtitur. Sic multo magis seruus, qui a tyrannico Domino premitur, si quid iussus & impulsus à Domino faciat contra suam voluntatem, non ipse id facere dicetur, sed Dominus, qui ipsi dominatur. Et hunc sensum habere verba Apostoli planissimum est, oculis in retortis illa inspicienti, vt apparet ex epitheto quod *peccato* mali istius patratori tribuitur, quo dominium peccati notatur; nempe *peccatum inhabitans in me id facit*. Quarto, Non mirum est non *ipsum id facere sed peccatum*: nam ipse *mortuus est legis aduentu, & peccatum reuixit*. Quod ergo viuit causa est actionum, non quod mortuum est. Apparet igitur Antecedentis istius priorem partem falsam esse, & propterea alteram nō reciprocam: quare conclusio inde bona consequentia deduci nequit, quæ consequens concludit de *regenito* homine cum *irregeniti* exclusione. Alterum argumentum desumitur ex aduerbiis temporis hic vsurpatis, *nunc*, *& non amplius*: vnde ita concluditur pro eadem sententia. Aduerbia illa respectum habent ad tempus antecedens; tempus autem antecedens est tempus quo nondum erat *regenitus*, q. d. olim quum nondum *regenitus* essem *ego peccatum perpetrabam*, *nunc vero non amplius id facio*, *regenitus* quippe: itaque apparet hoc tempus præsens, quod per Aduerbium (nunc) significatur, de *regenerationis statu* esse intelligendum; quandoquidem de *homine irregenito* dici nequit, quod quum olim ipse fecerit *peccatum, iam non amplius id perpetret*. Resp. Aduerbia ista respectum notare ad tempus antecedens, verissimum esse concedo, & quidem commode locum ita explicari: *olim quidem ego malum illud patrabam, at iam non amplius ego id perpetro*; Sed nego tempus antecedens integrum statum ante *regenerationem* complecti. Status enim *irregenerationis* seu ante regenerationem in duplicem alium statum auctore Apostolo distinguitur: *ante legem* vel *sine lege*, & *sub lege*, vt est versu 9. eiusdem 7. capitis: & tempus antecedens, cuius respectu dicitur, *nunc & non amplius*, statum *sine lege* comprehendit hoc vero tempus præsens statum *sub lege*: q. d. olim cum essem *sine lege*, *ego peccatum perpetrabam nunc* vero quum *sub lege* sim, non *amplius ego id perpetro sed peccatum quod in me habitat*, conuenienter versui nono: *Ego sine lege viuus eram quondam, mandati autem aduentu peccatum reuixit; ego vero mortuus sum*. Quum enim *sine lege* viueret malum faciebat sine vllo renisu mentis aut voluntatis. Itaque tum *ipse faciebat malum*: iam vero *sub lege* constitutus patrat quidem *peccatum*, sed *contra conscientiam* & renitente voluntate. Quare non tam ipsi quam peccati violento impulsui peccati causa & culpa est transferibenda. Vidimus hucusque nihil esse in isto versu quod aduersariam sententiam fulcire possit: videamus porro an non hinc elici possit argumentum pro veritate stabilienda alterius sententiæ, quæ de homine *irregenito & sub lege* constituto intelligendum esse pronuntiat. *Dicit Apostolus in hoc homine peccatum habitare: at in regenitu peccatum non habitat: ergo hic non agitur de regenitu seu sub gratia constitutis, sed irregenitis & sub lege existentibus*. Vna præmissarum est in textu. Altera nobis commonstranda est. Scio quidem istam miram videri assuetis distinctioni peccati, qua aliud *dominans*, aliud

Alterum argumentū.

Responsio.

Argumentum ex hoc versu pro sententia vera.

aliud *inhabitans* dicitur, & qui illud *irregenitorum* hoc *regenitorum* proprium esse arbitrantur. Verum, si quis postulet istius distinctionis probationem, aqua illis hærebit. Sed annon peccatum aliud est *dominans* siue *regnans*, aliud *inexistens* & *non regnans*, & illud proprium *irregenitorum* hoc *regenitorum?* Quis neget, Scriptura affirmante reliquias peccati & veteris hominis in nobis, dum in hac mortali vita sumus & erimus superesse? At quis in Scriptura versatus *peccatum dominans* ab *inhabitante* distinguet, & *inhabitans* cum *inexistente* idem existimabit? Peccatum sane *inhabitans* est dominans, & *dominans* est *inhabitans & peccatum* propterea in *regenitis non habitat*, quia in illis *non dominatur*. Prius probo ex ipsa vocis *inhabitandi seu habitandi* tum significatione tum vsu Scripturis familiari. De significatione vocis *ita Zanchius lib. 2. de attributis Dei cap. 6. quæst. 3.* Deus non dicitur habitare in impiis, sed in piis. Quid enim est habitare alicubi? Est ibi non simpliciter esse, vt sit in hospitiis & profectionibus, sed tanquam in suo domicilio pro arbitrio regnare & dominari. *Idem Zanchius in 17. vers. cap 3 ad Ephesios:* Habitandi verbum in hac propositione, Christus habitat in cordibus nostris, metaphoricôs positum esse, dubium non est, sumpta metaphora ab iis qui non vt inquilini & peregrini in hospitio alieno morantur ad tempus; sed patribusfamilias qui in suis propriis ædibus libere viuunt, operantur, familiam regunt, & dominantur. *Bucerus in hunc locum quem tractamus*: hanc exitiosam vim *dicit* in se habitare, hoc est, se penitus occupare, & dominari, vt solent qui sunt domi suæ in sede & domicilio proprio. Apostolus & omnis Scripturæ hac metaphora inhabitationis sæpe vtitur & certam fere ad solidam præsentiam eius, quod inhabitare dicitur, per eam significat plerunque, & dominium. *Et paulo post:* ad hunc modum inhabitare peccatum est illud penitus & potentius nobis insidere, nostrique dominari. *Martyr in 9. vers. capitis 8. ad Romanos.* Metaphora habitationis ex eo sumitur, quod qui habitant domum non tantum eam occupant, sed etiam in ea imperant & pro arbitrio suo moderantur. *Musculus in hunc locum.* Et vt tyrannidem istam & violentiam peccati euidenter exprimat, non dicit, existens in me peccatum, sed inhabitans in me peccatum. Nam ostendit verbo inhabitandi, plenum in se peccati obtinere dominium: peccatum quasi sedem suam in se fixisse. Malum nusquam potentius regnat, quam vbi sedem fixit, id quod videre est in tyrannis. Ita contrario modo dicitur Deus habitasse in medio Israel, eo quod in nullo alio populo bonitatem suam tanta euidentia declarauit atque in isto, iuxta illud non taliter fecit omni nationi. Hoc sensu sæpenumero verbum habitandi in Scripturis vsurpatur. Quum itaque vellet Apostolus declarare peccati in se vim & tyrannidem, dixit illud in se habitare, velut in proprio domicilio, atque ita plenè regnare. Calu. Instit. lib. 4. c. 16. Sect. 11. dicit nos in Christo circumcisos, circumcisione non manu facta, deposito corpore peccati quod in carne nostra habitabat, quam circumcisionem Christi vocat. De Scripturæ vsu quod dixi cum *Bucero*, patet & hisce locis. Ioh. 14. v. 23. *Pater & ego ad illum veniemus, & mansionem apud illum faciemus* Ro. 8. 11. *Si Spiritus eius qui excitauit Iesum à mortuis habitat in vobis, &c.* 2. Cor. 6. 16. *Habitabo in eis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.* Ephes. 3. 17 *vt inhabitet Christus, &c.* 2. Tim. 1 5. *Reuocans in memoriam meam non simulatam fidem, quæ habitauit prius in auiâ tua Loide, & matre tua Eunice*, 2. Tim. 1. 14. *Præclarum depositum serua per Spiritum sanctum qui inhabitat in nobis* Iac. 4. 5. *An inuidiam fertur Spiritus qui habitat in vobis.* 2. Pet. 3. 13. *Sed cælos nouos & terram nouam expectamus secundum promissum, in quibus iustitia inhabitat.* Apoc. 2. 13. *Antipas martyr ille meus fidelis trucidatus est apud vos, vbi Satanas habitat.* Ex hoc vsu *sancti* dicuntur *habitaculũ Dei in Spiritu.* Eph. 2. 22. Constat ergo ex significatione & vsu vocis. S. Scripturis vsitato *inhabitans peccatum* idem esse quod *dominans.* Iam vero & alterum illud facile est

De verbo habitandi vel inhabitandi secundum significationem vocu & vsum Scripturæ.

Martyr.

Musculus.

demonstrare, nempe, *peccatum in regenitis non habitare*: nam *Spiritus S. in illis habitat*, vt & *Christus per fidem in cordibus ipsorum*, dicuntur; *habitaculum Dei in Spiritu*. Ergo *non habitat* in illis *peccatum*: quia nemo potest ab vtroque simul *inhabitari*, & *fortem armatum Christus*, vbi vicit *constringit & eiicit*, atque sic *domum illius occupat, & inhabitat*. Qui *mortui sunt peccato, & in quibus Christus viuit* in illis peccatū non habitat. At *regeniti* non viuunt sed *mortui sunt peccato*. Rom. 6. & in iisdem *habitat Christus & viuit* Gal. 2. 20. Ergo in *regenitis peccatum non habitat*. Poterit autem collatio istorum duorum locorum. *Non ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat; & vivo autem non amplius ego, sed Christus in me viuit*; demonstrare plenissime Apostolum hic de se non egisse, sed personam hominis qui peccato viuit, & in quo peccatum viuit & habitat & operatur in se susceptisse. Neq; tamen hinc sequitur peccatum in regenitis non esse; nam *esse* alicubi, & ibidem *habitare, dominari regnare*, vt commonstratum est, sunt diuersa.

Vers. 18. & 19. Bonum in isto homine, id est in carne ipsius non habitat, &c Argumentū pro contrariā, sententia proponitur ex vers. 18. Responsio.

Consideretur iam versus 18. quo eandem causæ redditionem eiusque probationem persequitur Apostolus. Causæ redditio est: *Noui enim non habitare in me*, id est, *in carne mea, bonum*: quibus verbis idem significatur, quod illis: *Ego carnalis sum*. Ille enim est *carnalis* in quo *bonum non habitat*. Probatio cōtinetur hisce verbis: *Nam velle adest mihi, sed bonū perficere non inuenio*. Ex causæ ista redditione ita pro stabilienda sua sententia argumentantur nonnulli: In hoc homine de quo agit Apostolus, est *caro* & aliud quiddam a *carne* siue distinctum, siue diuersum: secus Apostolus se non corrigeret, dicens, *in me*, id est, *in carne mea*: At in *irregenitis* nihil aliud est quam *caro*: ergo hic homo, de quo agit Apostolus est *regenitus*. Concedo in hoc homine esse aliud quiddam a *carne* diuersum seu distinctum, hoc enim habet correctio Apostolica; at nego in *irregenitis*, nihil esse præter carnem, irregenitis inquam, illis qui *sub lege sunt*, de quibus hic nobis est controuersia. Rationem adfero iustæ negationis: quia in hominibus *sub lege* existentibus est *mens* quæ *veritatem* aliquam, *de Deo*, & τὸ ἀγαθὸν γνωστὸν nouit. Rom. 1. quæ *iusti & iniusti notitiam habet*. Rom. 2. *Cuius cogitationes sese accusant & excusant*, ibidem: quæ *nouit concupiscentiam esse malam*. Rom. 7. quæ dicit, *non furandum, non adulterandum*. Rom. 2 &c. *Irregenitis* etiam nonnullis tribuitur *quadam illustratio Spiritus S.* Heb. 6. v. 4. *Agnitio Domini & Seruatoris Iesu Christi*. 2. Pet. 2. 20. *Via iustitiæ cognitio*, ibidem vers. 21. *voluntatis Domini notitia*, Luc. 11. 47. *donum Prophetiæ*, &c. Ista talia qui *carnis* nomine insignire audet insignem Deo & ipsius Spiritui iniuriam facit. Et sane quomodo illud quod *peccatum accusat, homines peccati conuincit, ad liberationem quærendam compellit*, *carnis* nomine comprehēdi potest? Est ergo in hominibus *sub lege* existentibus *caro* & aliquid præter *carnem*, nempe *mens* cognitione legis imbuta, eiq; *consentiens quod bona sit*, & in nonnullis *irregenitis* præter *carnem mens* cognitione Euangelii collustrata: illud autem aliud à *carne*, hoc ipso capite non *Spiritus* ab Apostolo, sed *mens* appellatur. *Musc. in hunc locum.* Vide quam iterum caute vtatur verbo habēdi: non dicit, noui quod non sit quicquā in me boni. Nā vnde alioquin approbaret bona & detestaretur mala cōsentiens legi Dei, & fit sancta, iusta, & bona, si nihil in se boni haberet? sed noui & non habitet in me bonum, id est, non regnet in me, non potiatur imperio, cum illud ad se rapuerit peccatum, fitq; voluntas quod bonum est expetens, non libera, sed infirma & coacta sustinens potentiam tyranni. At dicet aliquis, non tantum quid à *carne* diuersum huic homini tribuitur, sed & illi ipsi quod diuersum est a *carne inhabitatio boni* attribuitur, secus enim correctione ista opus non fuisset. At in homine *irregenito* seu *sub lege* existente; nihil *est cui bonum inhabitat*. Ergo, &c. Vt illud concedam: nego hoc, nihil scilicet esse in homine *sub lege*, cui *bonum inhabitet*. Nam in mente ittius hominis habitat bonum, nempe veritas aliqua & cognitio legis. Inhabitationis signa sunt opera

Instantia.

Responsio.

Muscul. in locu. cap. de legibus. tit.

de lege natura, & titulo de vi & efficacia legis.

pera quæ illa cognitio & veritas in mente produnt, vtpote, conscientia hominem peccati non accusans modo, sed & conuincens, sententiæ condemnationis aduersus ipsum hominem pronuntiatio, legum bonarum latio, publicæ disciplinæ custodia, scelerum punitio, bonorum defensio, de iustitia per legem legisque opera adipiscenda desperatio, ad liberationem desiderandam, liberationemque quærendam compulsio. Hæc sane opera signa sunt certissima legis in mente talis hominis habitantis & dominantis. Precor hic ne quis hæreseos condemnet quod hactenus vel non audierit, vel non satis consideravit. Non enim dico, in homine sub lege siue irregenitorum vllo bonum habitare & dominari; Nam non est idem in mente, & in homine simpliciter dominati. Si enim cognitio ita simpliciter in homine habitaret & dominaretur, iam quoq; idem ille homo consentaneè isti suæ cognitioni viueret, carnis resistentia repulsa ab eo quod in homine simpliciter primas & potissimas partes obtineret. Et si quis exacte hanc causæ redditionem consideret, & scopo Apostoli accommodet, intelligit istam correctionem & necessariam fuisse, & horsum allatam, vt, non obstante boni alicuius in mere hominis sub lege existentis inhabitatione, causa propria & adæquata redderetur, cur in isto tali homine peccatorum affectus vigeant, & omnem concupiscentiam operentur: quæ hæc est, quod in carne istius hominis bonum non habitat, in qua si habitaret bonũ, iam non sciret modo & vellet bonum, sed & ipso opere adimpleret, affectibus à bono inhabitante domitis & subactis; legique diuinæ subiectis *Vnde apposite Thom. in hunc ipsum locum*: Et per hoc manifestatur quod bonum gratiæ non habitat in carne, quia si in carne habitaret, sicut facultatem volendi bonum per gratiam habitantem in mente habeo, ita haberem facultatem perficiendi per gratiam habitantem in carne. At inquiet aliquis; totus homo *irregenitus* in Scriptura *caro* appellatur Gen 6 3 *eo quod & ipsi caro sunt*. Ioh. 3. *Quod natum est ex carne caro est*. Respondeo primo: Hunc loquendi modum esse metonymicum, & *carnem* dici pro *carnali*, consuetudine Hebræis peculiari, qui abstracta pro concretis vsurpant, quod *Beza in locum Ioh. 3. v. 6. aperte indicat, dicens*: Caro pro carnali ponitur, vt apud Hebræos sæpe appellatiua pro adiectiuis vsurpantur, atque adeo apud Græcos & Latinos, vt πρᾶγμα, scelus. Secundo dico, etiamsi vox caro in abstracto vsgeatur; totum hominem carnem dici posse, at non totum hominis. *Mens* enim *condemnans peccatum* & iustificans Legem, non est *caro*. At illa eadem *mens carnalis* dici potest aliquo modo, propterea quod sit in homine *carnali*, & quod *caro* aduersus illam *pugnans* totum hominem *captiuum reddat legi peccati*, atque hac ratione *prædominetur* in illo homine. Potest vero hinc argumentum extrui pro confirmanda vera sententia, hoc pacto: In *carne* hominis *regeniti habitat bonum*: ergo homo de quo Apostolus agit non est *regenitus*. Probo propositionem à proprio effecto Sp inhabitantis. Sp. S. enim *carnem crucifigit cum concupiscentiis ipsius, carnem carnisq; actiones mortificat, carnem sibi subigit, corpus carnis peccati enervat*: & ista omnia per *inhabitationem* suam: Ergo in *carne* hominis *regeniti habitat bonum*. Assumptio est in ipso textu. Ergo conclusio inde sequitur.

Instantia.

Responsio.

Argumentũ ex iisdem verbis pro vera sententia.

Videamus iam probationem istius, quod *in carne istius hominis bonum non habitet*. Illa continetur his verbis: *Nam velle mihi adest, sed vt quod bonum est perficiam, non inuenio*. Ex collatione quæstionis probandæ & argumenti ad probandum allati apparet, hisce verbis argumentum contineri; *Non enim inuenio bonum perficere*, seu, *non adsequor vt bonum perficiam*, quæ probatio sumpta est ex effecto: vt enim ex *inhabitatione boni in carne* sequeretur *perficere bonum*; ita ex non *inhabitatione boni in carne* existit *patrationis boni impossibilitas*. Ista vero verba, *velle quidem mihi adest*, adhibentur per collationem diuersorum, quod hic fuit necessarium; quia probatio fuit accommodãda homini de quo agitur.

Altera pars vers. 18. Velle adest isti homini, at perficere bonum non inuenit.

Ita autem accommodatur: *velle quidem adest homini sub lege* existenti, at idem homo, propterea quod *carnalis est, bonum perficere non inuenit.* Vnde apparet illum *carnalem* esse, inque eius *carne bonum non habitare*; quod si *habitaret in carne ipsius*, tum *carnis* vires & cupiditates inhiberet, ne boni voliti perpetrationem impedire possent. At proponatur tota probatio hoc syllogismo.

Qui velle quidem habet, at bonum perficere non inuenit, in illius carne non habitat bonum.

At homo, de quo Apostolus agit, velle quidem habet, at bonum perficere non inuenit.

Ergo in hominis istius carne non habitat bonum.

Quod iste sit syllogismus Apostoli, negare non potest qui Logicam vel à limine salutauit, & perpendit accurate versum istum. Possim autem ex ista propositione concludere propositionem syllogismi paulo ante à me ad sententiæ meæ stabilimentum allati, nempe *in carne hominis regeniti habitare bonum*, hoc argumento, quia *homo regenitus inuenit perficere bonum.* Contraria enim contrariorum est consequentia. Quod vt planius patere possit, age videamus propositionem istam cum aliis inde per inuersionem deductis. Propositio est: *Nemo bonum perficere impotens habet in carne sua bonũ inhabitans*, Ergo per inuersionem: *Nemo habens in carne sua bonũ inhabitans bonum perficere est impotens*: cui æquipollet.

Omnis habens in carne sua bonum inhabitans est potens perficere bonum; & quidem potens propterea quod habet bonum inhabitans. Ergo per inuersionem simplicem in materia necessaria & reciproca.

Omnis potens perficere bonum, habet in carne sua bonum inhabitans. hæc est maior. Hinc subsumo.

At regenitus potest perficere bonũ. Phil. 2.

Ergo regenitus habet in carne sua bonum inhabitans: quæ fuit Maior syllogismi mei paulo ante adducti.

Argumentum pro contraria sententia ex hac secunda parte v. 18.

Sed contrariæ sententiæ adsertores videntur sibi ex hac probatione argumẽtum deducere posse ad sententiæ suæ confirmationem, quod est tale:

Cui adest velle bonum ille est regenitus.

At huic homini adest velle bonum.

Ergo hic homo est regenitus.

Responsio.

Antequam ad singulas syllogismi istius partes respondeam, tollenda nobis est amphibolia istius phraseos, *velle bonum*, siue homonymia in voce *velle.* Certum enim est duplex esse istius *volitionis* genus, quando quidem de vno eodemque homine hic dicitur, quod circa vnum idemque obiectum *bonum & volendo* versatur & *nolendo*; *volendo*, qua *vult* illud; qua non *facit nolendo*: *ideo* enim *non facit* quia *non vult*, licet *voluntate* tanquam serua peccati compulsa ad *nolendum.* Rursus circa vnum idemque obiectum *malum* versatur *nolendo & volendo: Nolendo* qua illud *non vult & odit, volendo* qua idem *facit.* Non enim *faceret* nisi *vellet*, licet voluntate impulsa ab *inhabitante peccato* ad *volendum.* Quod *Augustin.* Augustinus li. Retract. 1. c. 13. testatur verbis supra expressis.

Bucerus. *Bucerus in hunc locum fol. 368.* Hinc factum est, vt fecerit (Dauid) & quod volebat, & quod nolebat: quod nolebat, non tum quidem quando id faciebat, sed quum adhuc staret consideratio Legis diuinæ, quumque ea restituta fuit; quod volebat quum iam actu concluderet & statueret de obiecta muliere. Ita Petrus, &c.

Zanchius. *Zanchius de operibus redemptionis lib. 1. cap. 3. fol. 25.* Certe Petrus ideo negauit Christum quia voluit, quanquam non plena voluntate, nec libenter id fecit.

Quare quum fieri nequeat vt vnicum sit *volitionis & nolitionis* genus, siue vnus *volendi & nolendi* modus, quo *vult bonum* & idem *bonum non vult*, quo *non vult malum*, & idem *malum vult*; necesse est hanc phrasin *velle bonum* & *nolle malum* duplicem sensum habere: quem explicare conabimur. *Volitio* igitur & *nolitio* omnis, quia sequitur iudicium hominis de re obiecta, pro iudicii diuersitate etiam est diuersa. Iudicium autem ratione cautæ suæ est duplex. Aut enim proficiscitur ex *mente* & ratione *approbante legem quod bona sit*, & be-

& bonum existimante quod lex præscribit, *malum* contra quod vetat: aut proficiscitur ex *sensu & affectu*, & cognitione, vt loquuntur, sensuali, seu hausta à sensibus, approbante quod vtile, amœnum, & delectabile est, licet vetitum, improbante quod noxium, inutile, & inamœnum est, licet præscriptum. Illud iudicium dicitur *generalis æstimationis*, hoc *particularis approbationis seu operationis*. Hinc *volitio* alia est ex iudicio *æstimationis generalis*, alia ex iudicio *particularis approbationis*, atque ita *nolitio*. Vnde *voluntas* sequens iudicium *generalis æstimationis vult* quod lex præscribit, *non vult* quod lex vetat: at eadem *voluntas* secuta iudicium *particularis approbationis* vult *malũ* delectabile siue vtile quod lex vetat, & non vult *bonum* molestum & noxium quod lex præscribit. Quæ distinctio considerata respectu obiecti vnius eiusdemque varie considerati, magis illustrabitur. Obiectum enim quod *voluntati* obiicitur aut sub forma generali, aut sub particulari forma consideratur. Sic *adulterium* consideratur in genere aut in particulari. In genere consideratum condemnatur à ratione vt malum & lege vetitum, in particulari approbatur cognitione à sensibus hausta vt delectabile & bonum. Sic Bucerus in hunc locum de eadem re agens fol. 366 Duplex autem est in homine *voluntas*, altera qua *consentit Legi*, altera, *qua facit quod de testatur*. Altera sequitur cognitionem Legis, qua *cognoscitur bona esse*: altera cognitionem hausta à sensibus, quæque est de rebus præsentibus.

Bucerus.

Aliter etiam hæc *volitio & nolitio* distingui possunt. Est *volitio nolitio* sequens vltimum iudicium de obiecto factum; est alia non vltimum, sed antecedens iudicium sequens. Respectu illius erit *volitio circa bonum* huius respectu *volitio* circa *malum* illi oppositum, & contra: atque ita de *nolitione*. Et respectu illius erit *volitio*, huius respectu erit *nolitio* circa idem obiectum, & contra. Sed *volitio & nolitio* sequentes non vltimum iudicium, non tam *volitio & nolitio* simpliciter & absolute dici possunt, quam *velleitas & nolleitas*: sequentes vero vltimum iudicium simpliciter & absolute dicuntur *volitio & nolitio* efficax, quam effectus sequitur. Thomas illam dicit *non plenam* hanc *completam voluntatem*, in hunc ipsum locum septimi capitis ad Romanos. Consideretur vero hic eadem distinctio vt est de Deo vsurpata Dicitur enim Deus aliquid *velle approbatiue* tanquam *bonum in se*, aliquid vero *velle efficaciter*, tanquam simpliciter ad gloriam ipsius faciens. Iam videndum de quo *velle & nolle* Apostolus agat. Non de *volitione & nolitione particularis approbationis*, sed *generalis æstimationis*: non de *volitione & nolitione* versantibus circa obiectum *particulariter*, sed *generaliter* consideratum: non de *volitione & nolitione*, *vltimum* sed *antecedens* iudicium sequente; non de *volitione simplici*, *absoluta & cõpleta*, sed de *incompleta*, & quæ *velleitas* potius dici mereatur. Nam *bonum* quod *vult non facit*, *& malum quod non vult facit*. Si *vellet bonum* à lege præscriptum voluntate *approbationis particularis*, sequente *vltimũ iudicium*, iam etiam *bonum* hoc ita *volitum faceret*: Si eodem modo *nollet malum* à lege vetitum, iam *ab eo abstineret*, quod erudite & prolixe à Bucero in hunc locum explicatur. Nunc venio speciatim ad singulas partes syllogismi, in quo maior Propositiõ mihi duplici nomine reprehendenda videtur; tum quia *velle bonum* de quo hic agitur non est proprium *regenitorum*, conuenit enim *etiam non regenitis* (puta *sub lege* existẽtibus, & omnia in ipsis habentib. quæ Deus per legem efficere solet) tum quia etiam illo altero sensu vsurpatum non cõtinet plenam hominis *regenerati* definitionẽ. Non enim tãtum *vult* id quod *bonum* est homo *regeneratus*, sed etiam facit. Deus enim in illo *efficit velle & perficere*. Phil. 2. *& Deus præparauit bona vt in iis ambularent regeniti* seu, *condidit eos ad bona opera*. Sunt *noua creatura*; *donati sunt fide quæ est efficax per charitatem*: & tribuitur illis *obseruatio mandatorum Dei*: *faciunt voluntatem Domini*, *obediunt* ex animo *isti formæ doctrinæ in quã sunt traditi*, &c. Vnde apparet addendam fuisse propositioni particulam, *tãtum*, quæ

addita illius falsitatem & insufficientiam prima fronte prodit, hoc pacto: *cui soli velle bonum adest, is est regenitus.* Ad *assumptionem* respondeo quod mutile proponitur. Non enim hæc est integra Apostoli sententia: *Velle adest mihi*: sed pars vna sententiæ ab altera, sine qua non constat, separata. Est enim *axioma* hoc *vnicum, discretum* nempe, *velle adest mihi, sed quod bonum est perficere, non inuenio.* Ex Scriptura autem mutile proposita nihil solide concludi potest. Addo quod posterior illa pars omissa in dubio relinquit, de cuiusmodi *volitione & nolitione* hic agatur, addita vero plane significet agi de *volitione inefficaci & generalis æstimationis*: at illa, vt ante dictum, non est propria *regenitorum.* Potest autem *assumptio* simpliciter negari, vt non extructa ex contextu Apostoli. Apostolus enim homini, de quo agit, non attribuit *velle bonum, & nolle malum*, sed *facere malum, & non facere bonum*, quibus attributis descriptionis instar additur, *quod nolo, & quod volo*: quæ descriptio addita est accommodate statui hominis de quo agit Apostolus, & sic postulante ratione apodicticæ tractationis: statutum enim Apostolo propriam & reciprocam causam adferre cur *ille homo*, de quo agit, *bonum perficere non inueniat*, & propterea omnes aliæ causæ fuerunt semouendæ, inter quas etiam erat *nolitio boni & volitio mali*, item *ignorantia boni & mali*, &c. Sic in altero illo discreto axiomate, *velle adest mihi, sed bonum perficere non inuenio*, præcipuum quod homini, de quo agit Apostolus, attribuitur, seu quod de illo prædicatur, est, *non inuenire vt perficiat bonum*, ad cuius illustrationem adfertur illud diuersum, *velle* quidem *mihi adest*, quod diligenter cõsiderandum est rectum intellectum huius loci difficillimi inquirenti.

Ex hisce vero patet contrarium ex duobus istis versibus concludi posse hoc pacto:

Argumentum ex v. 18 & 20 pro vero, quod non vult, facit, illo non est regenitus — *Cui velle quidem adest, at non perficere, quique non facit bonum quod vult, malum sententia*

Ex descriptione regenerationis & partium eius.

At homini isti adest velle, at non perficere, & idem ille non facit bonum quod vult, sed facit malum quod non vult.

Ergo ille homo de quo Apostolus agit non est regenitus.

Assumptio est in textu Apostoli. Propositio itaque sola probanda. *Regeneratio* non tantum *mentem illuminat, voluntatem conformat*, sed & *affectus cohibet & ordinat, & quæ sola in membra externa*, & interna in obsequium legis diuinæ *dirigit.* Matth. 7. 21. non qui voluerit sed *qui fecerit voluntatem Patris ingreditur in regnum cælorum*: Ibidem *prudens* dicitur non qui *voluerit*, sed *qui fecerit sermones Christi.* Vide quæ ante dicta in negatione *propositionis* syllogismi ad contrariam sententiam stabiliendam allati. Et, *qui voluntatem carnis faciunt in desiderio ipsius, non sunt regeniti. At hic homo facit voluntatem carnis. Ergo, &c.* Conueniunt autem illa quam optime homini *sub lege* existenti, *velle* nempe *bonum & nolle malum*, vt *consentienti legi quod bona sit*, non *facere* autem *bonum & facere malum*, vt *carnali & mancipio peccati.* At regerat forte quispiam, non simpliciter *facere bonum* huic homini *adimitur*, sed *perficere*, id est, perfecte facere, idque Augustino adstipulante, qui illud verbum ita explicat. Respon. vt nihil iam dicam quomodo horum sententia cum Augustiniana conueniat, quod postea videbimus, merum hoc esse effugium. Vox enim Græca κατεργάζομαι non significat *perfecte facere*, sed simpliciter *facere, patrare*, confectum reddere; vt patet ex verbo πεῖν quod sequitur, & ex ipsa hac voce vers. 15. vsurpata, vbi ex ipsorum opinione non potest vox illa significare *perfecte facere*, nam *regeniti* de quib. hunc locum intelligunt, malum *perfecte* non *faciunt.* Inspiciantur loci Scripturæ quibus hæc vox vsurpatur, & verus sensus illius facile ex vsu Scripturæ intelligetur. Addo quod isto sensu non magis *perficere*, id est, *perfecte facere bonum* homini *regenito* adimi possit, quam *velle bonum* Nam *regeniti bonum perfecte non volunt* dum sunt in hac mortali vita.

Obiectio. *Responsio.*

At vero, inquiet aliquis, *velle bonum & nolle malum*, quocunque modo & sensu sum-

Instantia.

sumptum, est *bonum* aliquod. Et homini *irregenito* nihil prorsus tribui potest, quod *bonum* appellari queat, citra *gratia & Spiritus sancti* contumeliam. Respondeo. Antea intelleximus quale & quantum *bonum* hoc sit. At velim mihi probari nihil omnino homini *irregenito*, qualiscunque ille sit, attribui posse *boni*: Scriptura meo iudicio hoc nullibi aperte dicit, neque puto bona consequentia ex Scripturis duci posse: sed contrarium planissime comprobari potest. *Veritas* de qua Rom. 1. *bona* est, vtpote *iniustitiæ* contraria. At illa est in hominibus nonnullis *irregenitis*. *Opus legis* de quo Roman. 2. *bonum* est, at illud *scriptum in cordibus Ethnicorum*, & quidem *à Deo: gustus doni cælestis, & boni Dei verbi virtutumque futuri seculi bonus est*, & tamen in *irregenitis est*. & Heb. 6. 4. 5. *Inquinamenta mundi per agnitionem D. N. Iesu Christi effugisse, viam iustitiæ cognosse bonum est*, & conuenit non *regenitis*. 2. Pet. 2. 20. 22. *Cum gaudio verbum Dei accipere bonum est*, & conuenit non *regenitis*, Matth. 13. v 20. Et in vniuersum dona illa Sp. S. quæ ad Ecclesiæ ædificationem multis reprobis tribuuntur *bona sunt*. 1. Cor. 12. & 13. *agnoscere se peccatorem, dolere ob peccata, petere liberationem à peccatis bona sunt*, & conueniunt nonnullis *irregenitis*: imo nemo potest *regenerationis* fieri particeps, nisi hæc talia in ipso præcedant. Vnde apparet vere dici nõ posse, quod nihil *boni* tribui possit *irregenitis*, qualescunque illi fuerint. Si quis regerat, non esse *salutaria* ista *bona*, neque talia qualia esse debent. Fateor, sed nonnulla ex illis sunt necessario *salutaribus præcedanea*, quin & ipsa certo momento *salutaria*. Neque continuo nomen *boni* amittit quod nondum eo venit quo tendere debet. *Metus pœna & timor seruilis*, non sunt iste *metus & timor* qui à *filiis Dei* requiruntur, interea tamen inter *bona conuersionem præcedentia* ab *Augustino* censentur, *dicente ser.* 13. *de verbis Apostoli*: Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timorem: Quid est iterum? Quomodo terrente molestissimo pædagogo: quid est iterum? sicut in monte Sina accepistis Spiritum seruitutis.

Respon.

Bona tum alia quædam, tum ea quæ salutaribus præcedanea in irregenitis nonnullis locum habere.

Augustinus.

dicat aliquis: alius est Spiritus seruitutis, alius libertatis. Si alius esset, non diceret Apostolus iterum. Idem ergo Spiritus, sed in tabulis lapideis in timore, in tabulis cordis in dilectione, &c. Et paulo post. Iam ergo non in timore, sed in dilectione, vt non serui, sed filii sitis. Qui enim adhuc ideo bene agit, quia pœnã timet, & Deum non amat, nondum est inter filios: vtinam tamen vel pœnam timeat. Timor seruus est, charitas libera est, & vt sic dicamus, timor est seruus charitatis, ne possideat Diabolus cor tuum, præcedat seruus in corde tuo, & seruet dominæ venturæ locum, fac fac vel timore pœnæ, si nondũ potes amore iustitiæ. Venient domina, & seruus abscedet, quia consummata charitas foris mittit timorem.

Caluinus etiam timorem initialem inter bona numerat, quem *Beza* ex illius sensu & suo præcedaneum facit regenerationi, vt antea videmus. Hæc autem, & si quæ sunt alia, irregenitis, attribuuntur nulla cum iniuria gratiæ & Spiritus sancti: quia etiam ipsa ex gratiæ, & Spiritus sancti operatione inesse creduntur iis quibus insunt. Sunt enim quædam actiones præcedentes conuersionem, & illæ sunt à Spiritu sancto voluntatem præparante, *vt Zanchius ait in iudicio suo, de Pezelii Tomo 1. & 2. obiectionum & responsionum*, quod iudicium secundo tomo est subiunctum. *Vide quæ supra citauimus ex Beza contra Tilman. Hesshusium.* Quis mediocriter Theologicarum rerum peritus ignorat Spiritum sanctum vti verbi prædicatione hoc ordine, vt prius per legem, de cuius æquitate & iustitia mentem conuincit, peccati nos conuincat. Roman. 3. condemnationis reos peragat, impotentiam & imbecillitatem nostram ob oculos ponat, ex lege nõ posse iustificari doceat. Gal 2. & 3. ad Christũ confugere compellat, vtens lege tanquam pædagogo qui ad Christum finem legis ad iustitiam omni credenti tanquã manu ducat. Vnde etiam certis nominibus in Scriptura appellantur: nempe *peccatores*, quæ cont. *ἀνοσίους* distinguuntur *qui sibi iustitiam venditabant*, quos *peccatores Christus venit voca-*

Caluinus. Beza.

Zanchius.

Quam dissimilibus nominibus in Scriptura

appellentur ii qui per legem iubentur. & rursum qui per gratiam Euangelii renouati siue regenitisunt.

vocare: onerati & laborantes, quos *Christus venit reficare: ægroti & infirmi*, & quibus *Medicoopus est*, vt discernantur ab illis qui se *sanos* existimabant, & *Medici* operæ haud indignos. *Egeni & pauperes*, quibus *Christus venit Euangelizare: vincti & captiui* & statum suum agnoscentes, quos *Christus venit liberare; contriti corde* quos Christus venit religare, &c. Istis per legem peractis, incipit vt idem *Spiritus* prædicatione *Euangelii*, qua Christum patefacit & reuelat, fidem infundit, fideles cum Christo in vnum corpus compingit, in communionē bonorum Christi ducit, vt *remissione peccatorum per nomen ipsius* impetrata, *in illo* & ex illo porro *viuere* incipiant. Vnde iidem etiam certis nominibus in Scriptura appellantur: *fideles, iustificati, redempti, sanctificati, regeniti, liberati, Christi insiti, illi concorpores, ossa de ossibus ipsius, caro de carne eius*, &c. Ex quo ordine apparet aliquas *Spiritus sancti* actiones occupari circa *non regenitos* sed *regignendos*, & quædam ex illis opera existere in animis *nondum regenitorum sed regignendorum*. An vero hæc opera sint *Spiritus* quatenus est *regenerator*, nihil statuo. Scio Apostolum Rom. 8. distinguere inter *Spiritū adoptionis & seruitutis*. Scio 2. Cor. 3. distingui inter *ministerium legis & mortis*, & *ministerium Euangelii & Spiritus*. Scio Apostolum ad Galat. 3. dicere, *Spiritum non accepi ex operibus, sed ex fide Euangelii Christi*. Et distinguendum existimo inter *Spiritum* quatenus sibi *templum præparat*, & qua idem *templum vt sanctificatum inhabitat*: quamquam magnopere pugnare nolim, quin actiones & opera ista *Spiritui regeneratori* tribui possint, non qua *regenerat*, sed qua corda ad regenerationis renouationisque efficientiam suscipiendam *præparat*. Hinc puto semel in vniuersum clarere istā sententiam Spiritui sancto ignominiosam non esse, neque quicquam *Spiritui sancto* adimere, quod ipsi in Scriptura tribuatur: sed ordinem tantum indicare secundum quem *Spiritus sanctus* suas actiones disponit & dispensat. Nescio annon cōtra ignominiosum sit *Spiritui adoptionis habitanti in cordibus regenitorū*, si huiusmodi in illis efficere dicatur *volitionem*, quam *effectus* non consequatur, sed quæ *in ipso conatu deficiat*, victa à tyrannide *peccati inhabitantis*; contra id quod dictum est: *fortior est qui in nobis est quam qui est in mundo*. 1. Ioh. 4. 4. Neque hinc sequitur quod hic de homine *sub gratia* cōstituto agatur: nam aliud est aliquem *præparantis gratiæ* effectum sentire, & aliud *sub gratia* esse, siue à *gratia inhabitante regi, duci, agi*.

Vers. 20. Quod si quod non vult facit tum non amplius ille id facit, sed peccatum quod in ipso habitat.

Versum 20. iam ante considerauimus; breuiter autem moneo & hic veritatem nostræ expositionis antea allatæ manifeste prodi: quod in hoc eodem versu *& se facere dicit quod non vult*, & tamen *non facere* sed *peccatum hoc operari*. *Facit* ergo & *non facit*, quia *tanquam seruus* compulsus à Domino, qui non tam *suam* quam *Domini sui voluntatem* exsequitur, licet *& suam*, alioquin *non faceret*. Nam *consentit voluntati Domini* antequam illam faciat, quia non coactus facit, voluntas enim cogi non potest.

Vers. 21. Comperit sibi volenti bonum malum adiacere.

Versus 21. habet conclusionem ex antecedentibus, accommodatā proposito Apostoli quod hic tractat. Ex eo enim quod *velle sibi adesse nouit*, at *perficere minime*, concludit, *sibi volenti bonum, malum adiacere*. Sed animaduertendum quod Apostolus vers. 18. eadem phrasi vsus est *de velle*, qua hic vtitur *de malo*: atque sic *vtrunque* sibi *adesse* & adiacere dicit, tum *velle bonum*, tum *malum*. Et quemadmodum *velle bonū* ipsi adest *ex affectu legis, & mente* eam vt *iustam & bonam approbante*, sic *malum* ipsi quoque *ex lege quadam peccati adiacet*, hoc est, vi & tyrannide peccati, potestatem & ius sibi in istum hominem assumentis & vsurpantis. Iam videndum an vtriusque præsentia & adiacentia, vt sic loquar, æquipolleat; an vero alterum alteri præualeat, & vtrum ex duobus. Constat non æquipollere, sed vnum alteri præualere, & quidem *malum* potentius & vehementius *adiacere*: illud enim obtinet & præualet in homine, ex cuius impetio, instinctu, & impulsu agere, & ab actione quiescere comperitur. Hoc vero quomodo de homine *regenito & sub gratia* constituto vere

dici

dici possit, velim mihi ex Scripturis explicari, quæ mihi vbique contrarium affirmare videntur.

Vers. 22. & 23. Condelectatur legi Dei, id est, vna cum lege delectatur secundum interiorem hominem: at videt alteram legem in membris belligerantem, &c.

Versib. 22. & 23. adfertur clarior explicatio & probatio conclusionis antecedenti versu positæ, quæ conclusio conuenit cum eo ipso quod Apostolus hac parte spectandum sibi proposuit. Probatio autem proprie est vers. 23. quia ille versus respondet hisce: *malum mihi volenti bonum adiacet*, Probatio desumpta est ab effecto *mali adiacentis*, quod est *belligeratio cum lege mentis, & victoria*, postque victoriam *captiuatio hominis sub lege peccati*. vers. 22. respicit ad hæc verba: *volenti mihi facere bonum*; & cõtinet illius *volitionis* latiorem a causa propria explicationem. & versus sequentis 23. à diuersis seu discretis illustrationem. Continetur autem duobus istis versibus vnum axioma, quod discretum appellatur proprie, vt apparet ex particula δὲ vers. 23. vsurpata, quæ est ipsius μὲν relatiua licet omissa sit, & ex ipsa forma oppositionis. Pars antecedens istius axiomatis, & minus præcipua continetur vers. 22. consequens & principalis vers. 23. Nam ad consequentis illustrationem adhibetur antecedens, vt videre est in omnibus axiomatibus. Sic Matth. 3. 11. *Ego quidem baptizo vos aqua, at qui post me venit baptizabit vos Spiritu sancto & igni.* 2. Cor 4. 16 *Etiamsi externus noster homo corrumpitur, internus tamen renouatur quotidie*, & similibus. Particulæ enim *quidem, etsi, quanquam, quum*, notant antecedentem & minus præcipuam axiomatis partem; particulæ autem: *sed, verum, tamen, tum*, notant consequentem & principalem. *Delectari legi Dei*, seu *condelectari Legi Dei secundum interiorẽ hominem*, causa est quod *velle* isti homini *adiaceat*. *Malum adiacens* est *lex in membris*. *Effectus* vnde *malum* illud *adiacere* probatur, continetur his verbis, *belligerantem aduersus legem mentis meæ, & captiuantem me legi peccati*, &c. Ista autem de axiomatis discreti recto iudicio monere consultum putaui, ne quis alteram partem ab altera seiungat, & minus principalem pro præcipua accipiat.

Videamus iam porro quid ex versibus istis duobus ad sententiæ alterutrius probationem concludi queat.

Qui sententiæ mox contrariam tenent ex vers. 22. ad stabilimentum illius ita concludunt.

Argumentum ex vers. 22. pro contraria sententia.

Qui delectatur Lege Dei secundum interiorem hominem, est regenitus & sub gratia constitutus.

At homo ille de quo Apostolus agit, delectatur lege Dei secundum interiorem hominem.

Ergo homo ille est regenitus & sub gratia constitutus.

In propositione duplex suæ sententiæ firmamentũ habere se existimant I. Quod huic homini tribuatur *interior homo*. II. quod idem dicatur *delectari lege Dei secundum interiorem hominem*. Vtrumque enim *soli regenitu* conuenire aiunt. Primum quia *interior homo* in Scripturis significet idem quod *nouus & regenitus homo*. Alterum, quia de piis dicitur quod *meditentur in lege Domini, quod voluntas illorum sit in lege illius dies & noctes*.

Responsio ad propositionem.

Respondeo ad propositionem Primo, *Interiorem hominem* neque ex *etymo* vocis neque ex *vsu Scripturæ* idem esse quod *nouus & regenitus*, homo, eumque non esse *regenitorum*, proprium, sed & *non regenitis* conuenire. Secundo, *Delectari Lege Dei*, seu potius *condelectari legi Dei secundum interiorem hominem* non esse proprium *regenitorum, & sub gratia* constitutorum, sed cõuenire homini *sub lege* constituto. Dico quod ad *primum*. *Interior homo* ex vocis etymo relatiue & oppositedicitur ad *hominem exteriorem*.

Interior homo significantior *exteriore*.

Duo enim sunt in vno *homine* homines vnus intra alterum existens, alter istum *sicut* exteriorem in se habens. Ille est *occultus cordis* ac *animi homo*, hic *externus corporis homo*: ille ad *inuisibilia & incorporea* bona comparatus, hic ad *terrena & inuisibilia*: ille *immortalis*, hic *mortalis & morti* obnoxius. Nulla in duabus istis vocibus syllaba est quæ *regenerationis & nouitatis* ex *regeneratione* existentis vel leuissimum indicium det. Sed voces istæ *Homo interior*, *regenitus*, & *nouus*

hunc inter se habent ordinem, quem ipsæ voces præ se ferunt primo intuitu. *Interior homo* notat *subiectum*, *regenitus actionem Spiritus sancti regenerantis. Nouus qualitatem* in *interiore homine* per *regenerationis* actum existentem. Scriptura *sensus & usus* non est huic significationi aduersus, quin optime cum ea consentiat: quod apparebit ex locorum quibus mentio fit *interioris hominis* diligenti consideratione. Vnus est iste de quo impræsentiarum agimus. Alter est 2. Cor. 4. 16. Tertius Ephes. 3. 16. De istis ergo duobus iam videamus. Ille qui est ad Corinthios ita habet. *Propterea non desicimus, sed etiamsi externus noster homo corrumpitur, internus tamen renouatur quotidie.* Quod hoc loco *internus* & *externus homo* non pro *nouo & vetere*, sed pro *incorporeo & inhabitante*, à parte interiore hominis, animæ scil. denominato & pro *corporeo & inhabitato*, à corpore exteriore hominis parte sic appellato sumatur, doceo ex ipso versu. Primo, quia si *externus & internus* pro *vetero & nouo homine* hic sumerentur, tum iste loquendi *discretimus* locum habere non posset. Non enim discerni possunt isto pacto hæc duo inter se: *Etiamsi vetus noster homo corrumpitur, tamen nouus homo quotidie renouatur*, sunt enim necessario cohærentia, & se mutuo consequentia. Quantum enim decedit *veteri*, tantum accedit *nouo*. Absurditas istius *discretionis* apparebit manifestius, si ita proponatur res eadem: licet *vetus noster homo crucifigatur, occidatur, & sepeliatur*, tamen *nouus homo resurgit, vivificatur, & magis magisque renouatur*: & licet *vetustatem antiquam* deponamus, tamen in *nouitate vitæ* magis ac magis proficimus. Ridiculum se præbeat quis ita loquens: quanquam puer iste insciti am dediscat & deponat, tamen quotidie magis magisque profecit in rerum necessariarum cognitione. Secundo, Solatium quod Apostolus adfert contra oppressiones & angustias, quibus sancti in hoc mundo sunt obnoxii, consistit in his verbis; *internus renouatur quotidie*, non in illis, *licet externus noster homo corrumpatur*. quod docet loquendi modus ab Apostolo vsurpatus, qui indicat illam ipsum *externi hominis corruptionem* quæ fit per oppressiones & angustias, ollo id aduersus quod solatium verbis sequentibus comprehensum ab Apostolo est allatum: *homine afflicto* sic dicente: *at externus noster homo corrumpitur* Apostolo respondente, ne id doleto, nam *internus homo noster quotidie renouatur*, in cuius *renouatione salus* nostra consistit. Non enim *externa & visibilia* bona, quæ ad vitam *hominis externi* faciunt, sunt spectanda, interitui enim sunt obnoxia: sed *interna & inuisibilia* quæ ad vitam *interni hominis* pertinent, magni facienda sunt, nam sunt *æterna & nunquam peritura*. *Ex vsu Scripturæ.* *Nominatim ex 2. Cor. 4. 16.*

Quod si voce *externi hominis veteris* esset intelligendus, tum etiam hoc solatii vice ab Apostolo fuit adfertum, hoc pacto: ne dolete quod afflictionibus multis obnoxii sitis, nam *vetus* vester *homo* istis ipsis *corrumpitur, & internus renouatur magis magisque*. Quod vero *corruptio externi & veteris hominis* non sit eadem ex eo apparet, quod illa sit contra *naturam ipsam* hominis, & *vitæ animalis* bonum, illa vero sit contra *naturam depravatam*, & contraria *vitæ peccati* in homine. Tertio. Ex voce *renouatur* apparet *internum hominem* subiectum esse *renouationis & actionis Spiritus sancti*.

Fateor quidem recte dici posse, *Nouum hominem quotidie magis magisque renouandum*, tum quia necesse est, vt *nouitas* illa quæ homini actiones *Spiritus regenerantis* est ingenerata crescat & augeatur in dies, tum quia *veteris hominis* reliquiæ debent paulatim magis magisque tolli & debilitari. Sed & ibi tunc *subiectum* est *interior homo*, qui iam à *nouitate*, quæ effecta in illo cæpit per *Spiritum regenerantem Nouus* dicitur. Idem enim est, *subiectum renouationis promouentis* & progredientis, quod *incipientis*.

Incipientis autem *subiectum* est non *nouus homo*, non enim *nouus* dicitur ante actum *renouationis*, & ab actu impressam qualitatem, sed *interior homo*. Itaque licet *nouus* dicatur *renouari*, quâ phrasi an nescio an Scriptura vsurpet, tamen *subiectum* est

interior

interior homo, quod *subiectum* appellari potest ab impressa qualitate *nouus homo*; sicut dicimus candidum hominem quotidie candidiorem fieri, candore communicato candido non qua talis est, sed qua homo, nigredinis adhuc quidpiam habens, & nondum istum adeptus candorem quem exoptat. Huic adstipulatur Scriptura ipsa Ephes. 4. 23. 24 his verbis: *Renouamini Spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est.* Vbi *Spiritus mentis nostræ* dicitur *subiectum renouationis* id est, *interior homo*, seu *mens*, & *nouus homo non* ipsum *subiectum*, sed *qualitas* quam *subiectum* illud inducere debet: quæ *qualitas* ibidem appellatur *iustitia & sanctimonia veritatis.* Dixi nescire me an Scriptura alicubi istam phrasin vsurpet, propter locum Col. 3. v. 10. vbi videtur vsurpata.

Sic enim inquit Apostolus: & *induentis nouum illum hominem, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius qui creauit illum.* Sed diligentius locum consideranti planum erit, verba ista, qui *renouatur*, seu τὸν ἀνακαινούμενον ita cum antecedentibus iungenda esse, *& induentis nouum hominem*, id est, qui *renouatur*, seu *renouatum in agnitionem*, &c. vt sit descriptio *Noui hominis*, non aliquod nouum *noui* istius *hominis* attributum. Sed in eo non magnum momentum positum est, & dixi me non negare *nouum hominem magis renouari.* Ex reliquo capite idem liquet. Synonyma enim sunt *Externus homo* vers. 16 *reliquum vasculum* v. 7. *corpus nostrum.* vers. 10. *caro nostra mortalis* vers. 11 item *premi, affligi, persecutionem pati, mortificationem Domini circumferre, mortis tradi, corrumpi*; quod ex collatione antecedentium & consequentium cum hoc vers. 16. clarere potest veritatis studioso indagatori.

Item ex Ephes. 3. 16. 17.

Locus Ephes. 3. 16. 17. ita habet: *vt det vobis prodiuitte gratia sua vt fortiter corroboremini per Spiritum suum in interiori homine, vt inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris.* His apparet per *interiorem hominem* denotari *subiectum* circa quod *Spiritus sanctus* versatur sua *actione* & operatione, quæ hic *corroboratio* appellatur: quod etiam ex synonymo versu sequente posito patet: *vt inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris. Cor. & interior homo* pro eodem sumuntur. Mihi hic adstipulatur *doctissimus Zanchius, ita inquiens hunc in locum:* Interioris hominis nomine diximus demonstrauimusque ex 2. Cor. 4. significari partem hominis præcipuam, Mentem scilicet quæ intellectu & voluntate constat, & quæ cordis, in quo vigent affectus, nomine denotari solet, sicut contra exterioris hominis nomine aliud intelligi non potest, quam pars hominis corporea, quæ vegetatur, quæ sentit, quæ loco mouetur, &c.

Paulo post, hanc igitur particulam in interiori homine, docet Apostolus sicut donum fortitudinis, sic etiam reliquas spirituales virtutes sedem non habere in parte vegetatiua, sed in mente, corde, spiritu, &c.

Cæterum quia à nonnullis non tantum pro certo habetur *interiorem hominem* esse eundem cum *nouo & regenito*, vnde dicere audent solos *regenitos* habere, *interiorem hominem*, sed etiam tanquam *articulus fidei* assistente virgetur: Age videamus, quid bona pars Doctorum Ecclesiæ per interiorem hominem intellexerit. *Idem sustinere ostenditur ex Patribus.*

Clemens Alexandrinus πρωτρεπτικῷ lib. 3. fol. 194. ἀνθρωπον εἰς καλεῖ διχῶς τὸν τε φαινόμενον, καὶ τὸν ψυχὴν. *Clem. Alexandrinus.*

Tertull. aduersus Gnosticos cap. 15. Sed etsi, inquit Apostolus, exterior noster homo vitiatur, caro scilicet, vi persecutionum, sed interior renouatur, de die in diem, anima scilicet, spe promissionum. *Tertullianus.*

Idem de resurrectione carnis cap. 40. Nactæ denique hæreses duos homines ab Apostolo editos, interiorem, id est, animam, & exteriorem, id est, carnem, salutem quidem animæ, id est, interiori homini, exitium vero carni id est exteriori adiudicauerunt: quia scriptum sit Corinthiis: nam etsi homo noster exterior, &c.

Ibidem. Extrinsecus pugnæ debellantes, scilicet, carnem, intrinsecus, timor

afflictans, scilicet animam. Adeo etsi corrumpitur homo exterior, non vt amittens resurrectionem, sed vt sustinens vexationem corrumpi intelligetur, & hoc non sine interiore, ita amborum erit conglorificatio, sicut & compari.

Idem de resurrectione carnis cap. 16. Nam etsi (caro) vas vocatur apud Apostolum, quam iubet in honore tractari, eadem tamen ab eodem homo exterior appellatur. Illo scilicet, limus qui prior tituli hominis incisus est, non calicis, aut gladii, aut vasculi vllius, vas enim capacitatis nomine dicta est, qua animam capit & continet, homo vero de communione naturæ, quæ eam non instrumentum in operationibus præstat, sed ministerium.

Ambrosius.

Ambrosius in Epistolam ad Romanos cap. 7. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Animum his oblectari, dicit quæ à lege traduntur; sic est interior homo.

In 2. *Cor.* 4. Licet si exterior, &c. pressuris, plagis, fame, siti, frigore, nuditate, caro corrumpitur, sed anima spe futuri præmii renouatur, quia assiduis tribulationibus purgatur; proficit enim in pressura, non interit, ita vt accedentibus tentationibus quotidie acquirat ad meritum, quia & corpori corruptio hæc proficit ad immortalitatem merito animæ.

Epist. 77. *ad Constantium.* Condelector Dei legi secundum interiorem hominem. Interior noster homo est qui ad imaginem & similitudinem Dei factus; exterior qui figuratus est è limo. Sicut ergo duo homines, ita gemina conuersatio est, vna interioris hominis, altera exterioris. Et quidem pleriq; actus interioris hominis perueniunt ad exteriorem hominem: quemadmodum castimonia interioris hominis, transit etiam ad castitatem corporis. Qui enim adulterium cordis ignorat, idem vtique nescit adulterium corporis, &c. Ergo est interioris hominis circumcisio. Nam qui circumciditur, totius carnis illecebras, tanquam præputium exuit, vt sit in Spiritu, non in carne, & Spiritu mortificet corporis sui actus, &c. Paulo post. Interior noster homo quando est in carne, in præputio est.

Basilius Magnus in hexamero homilia 10. Faciamus hominem secundum imaginem nostram. Internum hominem dicit, faciamus hominem. Et paulo post Audi Apostolum dicentem: Etsi exterior noster homo, &c. Quomodo duos cognosco homines? vnum apparentem, alterum in apparente occultatum, inuisibilem, internum hominem. Iatus itaque habemus hominem & duplicem sumus, & quod dicitur verum est, nempe quod intus sumus

Basilius Magnus.

Ibidem homilia 11. Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me: fecit internum hominem formauit externum. Etenim conuenit formatio luto, fabricatio vera ei quod secundum imaginem est. Quare formata quidem est caro, facta vero anima.

Idem concione in initium Prouerbiorum. Quando quidem duplex est homo, velut Apostolus ait, alter externus, alter internus, necesse est, nos tum iuxta eum quem videmus, tum iuxta quem in occulto intelligimus etiam ætatem in vtriusque consimiliter accipere.

Cyrillus Alexandrinus de incarnatione vnigeniti cap 12. Nam etsi exterior noster homo, &c. Si quis igitur dicat interiorem nostrum hominem in exteriore homine inhabitare, verum quidem memorauit, ideo tamen vnum diuidere non videbitur.

Cyrillus Alexandrinus.

Macarius homilia 11. Vera mors intus consistit in corde, & occulta est, vbi mortuus est interior homo. Si quis ergo transierit à morte in vitam occultam, ille reuera viuit in secula, nec moritur. Ibidem. Peccatum secreto in hominem interiorem & mentem agit, ac pugnat cum cogitationibus. Homilia 7. Animæ membra multa sunt; nempe mens, conscientia, voluntas, cogitationes accusantes & defendentes. Hæc autem omnia in vnam rationem colligata sunt, membra tamen sunt animæ: anima vero vnica est, videlicet homo interior. Sic homilia 27. interior homo & anima pro eodem sumuntur.

Macarius.

Chrysostomus in 2. *Cor.* 4. Sed licet exter-

Chrysost.

nus

mus homo, &c. Quomodo corrumpitur? dum flagellatur, abigitur innumera ferumula. Sed interior renouatur de die in diem. Quomodo renouatur? fide, spe, alacritate, vt audeat se opponere malis. Nam quo plura tulerit corpus, hoc maiorem spem habet, & fulgidior euadit, velut aurum quod multo igne examinatur.

Augustin. *Augustinum videamus vnum pro multis. Tom. 2. Epist. 6.* Quis autem nisi dementissimus dixerit corpore nos esse vel futuros esse Deo similes? In interiore igitur homine ista similitudo est, qui renouatur in cognitionem Dei, secundum imaginem eius qui creauit eum.

De Spiritu & litera cap. 27. Quia gratia in interiore homine renouato iustitiæ scribitur, quam deleuerat.

Tom. 7. de peccat. meritis & remiss. lib. cap. 25. Vt hominem interiorem dixerit venientem in hunc mundum, quia exterior est corporeus, sicut hic mundus.

Lib. 2. cap. 5. Sicut corporis oculus non adiuuatur a luce vt clausus aperiatque discedat, vt autem videat adiuuatur ab ea; neque hoc omnino nisi illa adiuuerit potest, ita Deus qui Lux est interioris hominis adiuuat mentis nostræ obtutum, vt non secundum nostram, sed secundum eius iustitiam aliquid poni operemur.

Cap. 7. Si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus; Etsi exterior, &c.

Cap. 21. Sicut in arbore (vitæ) in corporali, sic illa (sapientia) in Spirituali Paradiso, illa interioris, ista exterioris hominis sensibus præbens vigorem sine vlla interitus temporis commutatione vitalem.

Tom. 7. de anima & eius origine lib. 4. cap. 8. Videamus quam multa non præterita, sed præsentia de natura nostra, nec tantum quod ad corpus, verum etiam quod ad interiorem hominem pertinet ignoremus, nec tamen pecoribus comparemur.

De perfectione aduersus Cælestium fol. 1. litera f. Quoniam res Pes ipse, vel corpus vel homo est, qui pede vitiato claudicat, nec tamen vitare potest homo claudicationem, nisi habeat sanatum pedem. Quod etiam in interiore homine fieri potest, sed gratia Dei per Iesum Christum Paulo post. Sic & interioris hominis animus res est, rapina actus est, auaritia vitium est, id est, qualitas secundum quam malus est animus, etiam quando nihil agit, vnde auaritiæ vel rapinæ seruiat.

De anima & eius origine. l. 4. cap. 4. Apostolus quidem præter interiorem & exteriorem, non video quod alium facit interioris interiorem, id est, totius hominis intimum. Fatetur ibidem animam esse interiorem hominem corpori, sed negat Spiritum esse interiorem hominem animæ.

Tom. 3 de Genesi ad litteram l. 3. cap. 22. Nonnulli autem etiam hoc suspicati sunt, nunc interiorem hominem factum, corpus autem (eius) hominis postea, cum ait Scriptura: Et finxit Deus hominem de limo terræ.

Tom. 6 l. 24. contra Faustum Manich. cap. 2. Paulus quidem Apostolus interiorem hominem per Spiritum mentis, exteriorem vero in corpore atque ista mortali vita vult intelligi: non tamen vtrumque horum simul duos homines eum dixisse, aliquando in eius litteris legitur, sed vnum quem totum Deus fecerit, id est, & id quod internus est, & id quod externus est: sed eum ad imaginem suam non fecit, nisi secundum id quod interius est, non solum incorporeum sed etiam rationale, quod pecoribus non inest. Paulo post. Ecce Deus etiam exterioris hominis effector ab eodem Apostolo prædicatur, & citat 1. Cor. 12. Deus posuit membra.

Ibidem. Veterem hominem nihil aliud Apostolus quam vitam veterem dicit, quæ in peccato est, in quo secundum Adam viuitur, de quo dicit: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, &c. Ergo totus ille homo, id est, in exteriore & interiore sui parte inueterauit propter peccatum, & pœnæ mortalitatis addictus est, &c.

Tom. 3, de Trinitate l. 4 cap. 3. Et ideo

per talem crucem euacuatur corpus peccati, vt iam non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, quia & interior homo si vtique renouatur de die in diem, profecto vetus est antequam renouetur. Intus namque agitur, quod idem Apostolus dicit: Exuite vos veterem hominem, & induite nouum.

Ibidem. Iam vero ad exemplum mortis exterioris hominis nostræ dominicæ carnis mors pertinet. Paulo post: Et ad exemplum resurrectionis exterioris hominis nostri pertinere inuenitur resurrectio corporis Domini.

Lib. 12. de Trinit. cap. 1. Age nunc videamus vbi sit quasi quoddam confinium hominis, exterioris interiorisque: quidquid enim habemus in animo commune cum pecore, recte dicitur adhuc ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur, sed adiuncta quædam vitæ sua, qua compages corporis & omnes sensus vigent quibus instructus est ad exteriora subeunda. Quorum sensorum imagines infixæ in memoria cum recordando reuisuntur res adhuc agitur ad exteriorem hominem pertinens. Atque in his omnibus non distamus a pecore, nisi quod figura corporis non proni sed erecti sumus.

Ibidem cap. 8. Ascendentibus itaque introrsus quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, vnde incipit aliud occurrere, quod non sit nobis commune cum bestiis, inde incipit ratio, vt homo interior non possit agnosci.

Ibidem lib. 13. cap. 3. Vtrisque (credentibus & incredulis) notum est quid sit homo, cuius exteriorem partem, id est, corpus per corporis lumina didicere, interiorem vero, id est, animam in seipsis.

Tom 5. lib. 13. cap 24. de ciuitate Dei. Imo vero Scriptura nobis ita in hoc attestatur, vt etiam cum duo ista coniuncta sunt, & viuit homo, tum etiam singula hominis vocabulo appellet, animam scilicet interiorem hominem, corpus vero exteriorem hominem vocans, tanquam duo sint homines, quum simul vtrumque sit vnus homo.

Sic lib 11. cap. 27 & 1.

Tom 8 in Primum Psalm. Vetera hæc visibilis exteriorem hominem notuit, & continet, ita illa terra inuisibilis interiorem hominem.

Denique in Ioh. tract. 26 Qui credit in eum, manducat, inuisibiliter sagginatur, quia & inuisibiliter renascitur. Infans intus est, nouus intus est, vbi nouellatur ibi satiatur.

Theophylactus in 2. Corinth. 4. Porro exterior homo, id est, corpus corrumpitur. quomodo? dum flagris cæditur, dum agitatur. Interior vero, id est, Spiritus & anima renouatur, quanam ratione? quum bene sperat, ac libere agit, quasi propter Deum patiens & gaudens. *Theophyl.*

Vigilius lib 4. cont Eutychen. Spiritalia Apostoli verba spiritualiter aduertamus, quibus se non oculis & manibus corporis sed interioris hominis membris vidisse & palpasse verbum Dei testatur. *Vigilius.*

Procopius Gazæus in Genes. cap. 1. Hominis substantia, si interiorem hominem consideres, est Imago Dei: si exteriorem hominem consideres, eius substantia erit terra, aut pulvis terræ. Vnus tamen atque idem est compositione quæ conflata est ex vtrisque. *Procopius Gazæus.*

Bernardus Ser. 3. in die Ascensionis. Sicut per faciem exterior homo recognoscitur; sic per voluntatem demonstratur interior. *Bernardus.*

Leo Magnus Ser. 4. de Quadragesima Afflictio paululum exteriore homine reficiatur interior, & subtracta carni saturitate corporea spiritualibus mens deliciis roboretur. *Leo Magnus*

Gregorius Nazianzenus apologia pro fuga sua. In hac vero natura erga interiorem cordis hominem omnis cura est, atque omne studium geritur. *Gregor. Nazianzenus*

Gregorius Nyssenus in verba, faciamus hominem ad imaginem nostram. De interiori homine loquitur. At enim, dices, tu de ratione differis. Ostende nobis hominem ad ima- *Gregorius Nyssenus.*

imaginem Dei. Estne ratio homo? Audi Apostolum, licet, inquit, is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Quonam pacto? duplicem agnosco hominem, vnū qui videtur, alterū absconditū, quē ille ipse qui videtur non videt. Interiorem ergo habemus hominem, & quodammodo duplices sumus. Ego enim sum ille qui intus est homo, quæ vero sunt extrinsecus non ego illa sum, sed illa sunt mea. Neque enim ego sum manus sed ratio quæ in animo est. Manus autem exterioris hominis pars est.

De Beatitudinibus. Ita homo quoque internam, quem eo Dominus nominat, quum sordes rubiginosas, quæ propter prauum situm cum forma effloruerunt, abstersérit, rursus cum originali & principali forma similitudinem recuperabit, cum bonus erit.

Probatur idem ex neotericis Theologis.

Videamus iam etiam quorundam nostræ ætatis & professionis Theologorum sententias de interiore homine.

Caluinus.

Caluinus Institut. lib. 1. cap. 7. sect. 9. Quanquam Reprobi cum filiis Dei non hucusq; pergant, vt post carnis delectionem interiore homine renouentur ac reflorescant.

Sect. 10. Terrentur autem (scilicet reprobi) non quod interior eorum animus promoueatur aut afficiatur, sed quia tanquam iniecto freno minus ab exteriore opere continent, & suam prauitatem intus cohibent, quam alioquin petulanter effusuri erant.

Lib. 4 cap. 20. sect 1. Porro cum duplex in homine regimen superius statuerimus: & de altero illo quod est in anima seu interiore homine positum, æternamque vitam respicit, satis multa verba alibi fecerimus, &c.

Lib. 1 cap 15 sect 3. Quamuis in homine externo refulgeat Dei gloria, propriam tamen imaginis sedem in anima esse dubium non est Idem in 2. Cor 4. 16. Externum hominem male quidam & imperite cum veteri homine confundunt. Est enim longe aliud vetus homo de quo Rom. 6. &c. & paulo post. Interit etiam in reprobis externus homo, sed nulla compensatione.

Beza.

Beza in 2. Cor. 4. 16. Renouatur, id est, nouas vires acquirit, ne nouis malis ingruentibus frangatur, externus, qui huius viribus sustinetur; quam ob causam dixit supra v. 12. Mortem in nobis agere.

Bucerus.

Bucerus in Epistolam ad Rom cap. 5. fol. 261. Est in sanctis quoque duplex homo, internus & externus. Etsi, inquit Paulus homo noster ille externus destruitur, internus renouatur in dies, vt itaque homo duplex est, ita est & iudicium duplex & voluntas duplex. Id quod ipsum Dominum nostrum fateri non puduit: sed non mea, dicebat ad Patrem, sed tua voluntas fiat.

Eo certe quod aiebat, non quod ego volo, sed quod tu fiat: voluisse se id quod Patrem ostendit; & simul tamen sua voluntatis esse illud agnoscit; transfert à me calicem istum. Bipartitam igitur & in speciem secum pugnantem voluntatem Dominus in se agnouit.

Fr. Iunius.

Franciscus Iunius lib. 3. de 3. veritatibus cap 2. fol. 182. Homo exterior audit verbum Dei extrinsecus, interior vero audit intus.

In Ecclesiastica l. 3. c. 5. Deinde vero, quum in Ecclesiastica administratione non solum homo interior informetur in cognitione Dei, sed ab exteriore quoque homine adiumenta petantur & ministeria, quatenus externa sanctorum cōmunionis signa ad internam alendam & promouendam requiruntur, in hac etiam causa suum magistratui autoritatem esse à Deo tributam agnoscimus.

Piscator.

Piscator in 2. Cor. 4. v. 16. Externus homo, id est, corpus, vt vocauit supra. Internus id est, animus seu mens.

Hollandiæ Ecclesia.

Holl. Ecclesia in libello quo rationem reddunt Excommunicationis Coolhasii fol. 93. Quando quidem ex prauo corde & ex interiore homine mali fructus proueniunt, inde sequi necesse est, vt qui intus purum se esse gloriari vult, idipsum demonstret spontanea approbatione & obedientia mandatorum Christi, &c.

Iohannes

Iohannes Driedo. Interior homo est anima rationalis suis prodita viribus, quæ non corrumpitur vnquam. Corpus autem, suis ornatum sensibus exterior homo appellatur, seu homo noster qui foris est & corruptibilis, dicente Apostolo 2. Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem de gratia & libero arbitrio fol. 262.

Paulo post. Subinde Apostolus Paulus nõ eandem rem intelligit per veterem hominem & per exteriorem, neque idem significauit per nouum hominem & per interiorem, sed in homine interiori repetitur, & vetus homo & nouus. In anima enim vetustas huiusce modi fit simul & nouitas. In hac imago est vel cælestis vel terrestris, id est, voluntas vel carnalis viuens secundum peccati fomitem, vel spiritualis, viuens secundum Dei Spiritum.

Scio quidem Theologos nostræ professionis sæpe *internum hominem* pro *regenito & nouo* sumere: sed tum *internum* non cõsiderant nisi cum *certa qualitate*, illi à *Spiritu sancto & regenerante* infusa, cum qua cõsideratus *internus homo* recte *regenitus & nouus* dicitur. Si quis vrgeat, ipsum nomen *interioris hominis*, per se tantundem valere illis Theologis, quantum nomen *regeniti & noui hominis*, velim istum certis & firmis argumentis edocere sensum illorum Theologorum veritati esse conformem.

Quid sit cõdelectari legi Dei.

Iam ad alterum veniamus firmamentum, quod est *hominem istum* cui tribuitur *delectari Legi Dei* esse *regenitum*, & hoc ipsum attributum non alii quam *regenito* conuenire posse. Vt res ista plane expediri possit, videndum quid ista phrasis significet, *delectari lege Dei*, vel *condelectari legi Dei*, quemadmodum Græcus textus vertendus videtur, & versio vetus habet. Verbum enim *συνήδομαι* *mutuam delectationem* quæ est inter hunc hominem & legem, significare videtur, qua & homo hic legi & lex homini isti condelectetur. Condelector legi, id est, delector cum lege; eadem mihi placent quæ legi. Quæ interpretatio illustrari potest & firmari ex collatione eũ similibus phrasibus, quę passim alibi occurrunt. Rom. 15 30. *συναγωνίσασθαί μοι* vt mecũ certetis, & vers 23. *συναγωνίσασθε μοι* vna refocillet vobiscum: Phil. 4. vers. 3. *συναθλοῦσί μοι* vna mecum certantes Rom. 8. 6. *συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν*, testatur vna cum Spiritu nostro. Vnde non incommode Chrysostomus *condelector legi*, explicat pro *assentior legi quod bene habeat, quemadmodum & lex mihi vicissim, quod bonum est facere volenti*, sumpta ex explicatione illius phraseos ex textu ipso, quod genuus interpretandi obtinere hic nõ modo potest, sed et debet, quem nullus alius tota Scriptura sit locus vbi eadem ista phrasis Pl... vsurpata, ferat sibi incumbere illius suæ adfirmationis probationem: quæ non immerito ab illo postulatur, quum antecedentia & consequentia, quæ *isti homini*, quem *Psalmus primus* denotat & *beatum* prædicat, attribuuntur, multum sint diuersa ab istis quæ *huic homini* tribuuntur, de quo hic agitur, imo contraria. Sed concesso hoc (at non dato, quod absit) notandum tamen quod *hic homo* non dicatur *simpliciter delectari lege Dei*, seu *condelectari legi Dei*, sed cum restrictione & secundum quid, nempe *secundum interiorem hominem* Quæ restrictio significat *interiorem hominem* in hoc homine primas non obtinere, sed *impotentiorem* esse quam *caro* sit, vtpote quæ impediat ne *legem* cui assentitur, & *cui condelectatur* opere & actu ipso *præstare* possit Hanc autem restrictionis illius causam esse videbit qui versum sequentem cum hoc præsente comparabit.

Ister. non dicitur, *sed video aliud in me secundum quod non delector lege Dei*, qualis oppositio esse deberet, si illa restrictione Apostolus vellet tantum *delectari* illud homini isti secundum *vnam ipsius partem* adscribere, & secundũ *alteram* adimere, quum vero *alteri parti* non modo adimat illud *delectari*, sed insuper tribuat vires *bellegerandi contra illum interiorẽ hominẽ, eumq; superandi*, daret restrictionẽ ideo additã, vt doceat *interiorem hominem* in hoc homine non

dominari

dominari, sed inferiorem esse. Qui istis contradicere volet, doceat similem restrictionem vsurpatam ibi de *regenitis* agitur, & in alium finem allatam. Ex hisce igitur apparet propositionem meritissimo iure negari. Videamus *adsumptionem*

Ad Assumptionem, quæ mutile proposita esse ostenditur per omissionem eorum quæ vers. 23 dicuntur.

Dico illam *mutile* propositam esse, vt ante in argumento ex 18. versu allato. Contingit enim Apostolus *verum sequentem* cum isto, atque ita vt versus sequens 23. sit compositi & discreti axiomatis *pars præcipua*, adhibita ad probandum quod Apostolus intendit: ista vero *pars* quæ in Assumptione est posita, *minus est principalis*, faciens ad alterius illustrationem per discretionem. Vnde sequitur conclusionem ex præmissis deduci non posse, propterea quod *propositio sit veritate destituta, assumptio mutila, & conclusio ipsa præter & contra propositum Apostoli.*

Argumentum pro contraria sententia ex vers. 23.

Videamus porro an ex vers. 23. quid adferri possit ad contrariæ sententiæ demonstrationem.

Homo qui in se habet præter legem membrorum, legem mentis illi contrariam, est regenitus. Talis hic homo. Ergo regenitus. Propositionem veram esse credunt, quia *lex mentis* sit opposita *legi membrorum*, vtpote *consentiens legi Dei*, quod *solis regenitis* conuenire existimant: idque confirmari putant ex eo quod hic idem Apostolus quandam diserte nominet *mentem carnis.* Coll. 2. 18.

Responsio ad propositionem.

quam etiam vocet φρόνημα σαρκὸς, infra 8. vers. 7. At istis locis propositio adstrui nequit. Est enim *simpliciter falsa*, & quæ adferuntur ad probandum inidonea. Nam & *irregenitis nonnullis*, illis nempe, qui *sub lege* sunt, qui *legis notitiam habent*, qui *habent cogitationes accusantes & excusantes*, qui *norunt concupiscentiam peccatum esse*; aliud quid præter *legem membrorum*, *mentem carnis*, φρόνημα τῆς σαρκὸς, conuenit, illis *oppositum & repugnans*, nempe *opus legis scriptum in cordibus illorum*: quod neque est *lex membrorum*, neque *mens carnis*, neque φρόνημα τῆς σαρκὸς, sed *pugnans eum iisdem. Conscientia enim boni & mali hominem*, licet frustra, *compellens ad bonum, absterrens à malo, opponitur* directe *legi membrorum* ad malum impellenti, *& affectui carnis qui legi Dei subduci nequit.* Hæc enim *conscientia est legi Dei consentiens, & illius* eiusdem *legis in homine* etiam *irregenito instrumentum* ad illum *accusandum & conuincendum.* Quare licet illam *propositionem* negare, & postulare probationem illius firmiorem. Ad *assumptionem* quod attinet, idē dicere licet quod antea; *non plene propositam* vt decet, sed *cum omissione* eorum quæ tuncta fuerant in textu Apostoli: *ista* autem *talia* sunt, vt *addita assumptioni* facile sint *declaratura falsitatem* propositionis, nempe quod talis sit in hoc homine *legis membrorum & mentis oppositio*, vt illa aduersus hāc non *bellum modo gerat*, sed & *victoriam è prælio reportet, hominem* nempe ipsum *captiuans sub lege peccati.* Hinc etiam liquet *conclusionem inde sequi non posse.*

Ad assumptionem.

Verum experiamur iam an non ex hisce duobus versibus quid pro altera sententia stabilienda deduci possit. Ego sane videor mihi inuictum argumentum hinc posse producere ad sententiæ contrariæ refutationē, & stabilimentum meæ. Ad refutationem contrariæ hoc pacto.

Argumentum firmissimum ex duobus hisce versibus, primo ad refutationem contrariæ sententiæ.

Lex mentis belligerans aduersus legem membrorum, vincitur à lege membrorum, adeo vt homo captiuus reddatur legi peccati, quæ est in membris ipsius, hoc loco:

At lex Spiritus vitæ qui est in Iesu Christi belligerans aduersus legem membrorum illam vincit, adeo vt hominem captiuum sub lege peccati, à lege peccati & mortis liberet. Romanor. 8. 2.

2. Cor. 10. 5. captiuum ducimus omnem cogitationem ad obedientiam Christo.

Ergo lex Spiritus non est lex mentis, neque lex mentis lex Spiritus, quod patet ex inuersione simplici & ex illo eodem syllogismo, præmissis ita transpositis vt assumptio propositionis locum obtineat, & vice versa. Et propterea mens hic pro Spiritu non vsurpatur. Hoc argumentum est irrefutabile, conetur qui volet & experietur. Sub finem autem rectius intelligetur eius vis, vbi totum hoc negotium quod hic agitur plenius explicatur.

Deinde ad stabilimentum veræ; quod initio ample proponitur.

Ad stabilimentum meæ sententiæ ita hinc deduco argumentum.

Homo ille qui delectatur quidem lege Dei secun-

secundem interiorem hominem, at lege mentis sua pugnans aduersus legem membrorum, isti praualere non modo non potest, sed etiam ab illa superatur, & captiuatur sub lege peccati, frustra repugnante lege mentis ipsius, est irregenitus, & non sub gratia, verum sub lege constitutus.

At hic homo, licet delectetur lege Dei secundum interiorem hominem, & lege mentis pugnet aduersus legem membrorum, tamen non potest legi membrorum non modo non praualere, sed etiam à lege membrorum captiuatur sub lege peccati, frustra obnitente lege mentis.

Deinde breuius constringitur.

Ergo homo hic est irregenitus, nõ sub gratia, sed lege constitutus. Vel breuius, omittis quæ omitti possunt:

Homo ille in quo lex membrorum ita belligerat cum lege mentis, vt hac superata, aut saltem frustra renitente, hominem ipsum captiuet sub lege peccati, est irregenitus, & sub lege constitutus.

At in homine isto, de quo Apostolus agit, belligerat lex membrorum cum lege mentis, ita vt hac superata, aut saltem frustra renitente, hominem ipsum captiuet sub lege peccati.

Ergo homo iste est irregenitus, & sub lege constitutus.

Propositio probatur tribus rationibus.

Propositionis veritas nititur hisce tribus rationibus. I. Quod homo regenitus non tantum lege mentis suæ pugnet contra legem membrorum, sed potissimũ lege Spiritus, id est, vi & robore Spiritus sancti, hæc enim dicitur ad Gal. 5. *Caro cõcupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem.* II. Quod istius pugnæ quam regenitus vi & robore Spiritus seu lege Spiritus pugnat aduersus legem membrorum & carnem, longe alius sit exitus. Nam plerumque victoriam refert lex Spiritus, nisi desinat homo adhibere illam in prælio, eaque se defendere aduersus repugnantes tentationes carnis, luxuriæ, & mundi. III. Quod in homine regenitum & sub gratia constitutum non cõperat captiuari sub lege peccati, sed potius id quod capitis sequentis ad illi tribuitur, nempe liberum esse factũ per legem Spiritus vitæ a lege peccati & mortis, quum antea sub lege cõstitutus sub vi & potestate peccati captiuatus esset.

Qua firmatur contra obiectamenta.

Firmabo nunc istas rationes aduersus obiectamenta quæ obiiciuntur, aut obiici possunt.

Aduersus primam rationem obiici potest, quod quum lex mentis & lex Spiritus vnum sint, imperite hic distinguantur: tum etiam quod nemo aduersus legem membrorum pugnet nisi lege Spiritus, seu vi & robore Spiritus sancti: & propterea legem mentis esse legem Spiritus. Resp. Ante probatum esse, quod lex mentis & lex Spiritus non sint idem, & quod etiam conscientia pugnet in hominibus sub lege existentibus contra legem membrorum.

Aduersus secundam rationem obiici potest, quod etiam regeniti in multis offendant. Iacob. 3. 2. *quod non sit homo in terra qui non peccat.* 1. Reg 8. 46. quod *regeniti* non possunt, *vere dicere se peccatum non habere.* 1. Iohan. 1. 8. & similia. Resp. me ista omnia ex animo fateri, at non videre quod ratio secunda vllo pacto per ista infirmetur. Non enim pugnant inter se, in multis labi regenitos, & plerunque ex pugna aduersus peccatum victoriam referre, quando scilicet armis quibus à Spiritu sancto sunt instructi, vtuntur. Si quis dicat regenitos in ista pugna sæpius vinci quam vincere: velim illum explicare quomodo tum de regenitis dici possit, quod non secundum carnem, sed secundum Spiritum ambulant. Vincere enim est parare carnis desideria. Qui hoc plerunque facit secundum carnem ambulat. Quod autem pugna ista quam regeniti aduersus peccatum vi & robore Spiritus sancti suscipiunt, fœlicem plerunque & lætum illis sortiatur successum, docent multa Scripturæ loca 1. Ioh 5. v. 4. 5. *Quicquid natum est ex Deo vincit mundum, & hæc est victoria quæ vicit mundum, fides nostra. Quis est qui vincit mundum nisi qui credit Iesum esse Christum?* Iacob. 4. 7. *Subiicite vos Deo, resistite diabolo, & fugiet à vobis.* 1. Ioh 4. *potentior est qui in vobis est quam qui in mundo est.* Ephes. 6. 11. *Induite vniuersam illam armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli* & v. 13 *propterea assumite vniuersam illam armaturam Dei, vt possitis resistere tempore aduerso, & omnibus confectis*

Probatur ex Scriptura. Regenitos in pugna contra peccatum vincere plerunque.

fectis stare. Phil. 4 13. *Omnia valeo per Christum qui me roborat.* Marc 9.2.3. *Omnia possibilia sunt credenti.* Quod variis exemplis comprobatur. Heb. 11. *toto capite.* Ephes. 3. 20. *Et vero qui infinita cum redundantia potest omnia facere supra ea quæ petimus aut mente concipimus pro vi illa agente in nobis, sit gloria,* &c. Iud. 24. *Cæterum ei qui potest vos seruare à peccato immunes, & statuere in cõspectu sua gloriæ inculpatos cum exultatione, sit gloria,* &c. Rom. 8. 13. 5. *Si Spiritu actiones corporis mortificaueritis, viuetis,* &c. v. 37. *Imo in his omnibus plus quam victores sumus per eum qui dilexit nos.* Et multis aliis locis illud idem probari potest.

Consideratio specialis loci ad Gal. 17. 18. & cum præsenti loco collatio.

Sed consideremus locum ad Galatas 5. vers. 16. 17. 18. eumque cum hoc præsenti conferamus, vt & inde clare constare possit, pugnæ quæ est inter spiritum & carnem hunc exitum plerunque esse, vt spiritus carne superiori ex pugna discedat, quum hic ad Romanos videamus cõtrarium prorsus euentum describi & deplorari. Locus ita habet, *Hoc autem dico, Spiritu incedite, & quod caro concupiscit ne perficite, seu non perficietis. Nam caro concupiscit aduersus Spiritum, Spiritus autem aduersus carnẽ: hæc autem inter se opposita sunt, vt non quæcunque vultis, seu volueritis, eadem faciatis. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Adhortatio Apostoli est vers. 16. quæ propter Græcæ vocis ambiguitatem dupliciter legi potest, nempe, perficite aut perficietis. Si priore modo legatur, tum adhortatio constat duabus partibus, quarum altera docet quid faciendum sit, altera quid sit omittendum: spiritu nempe incedendum, & carnis desideria non perficienda: Sin secundo modo legatur, tum continet adhortationem his verbis: spiritu incedite; & subiunctum adhortationi consectarium, his verbis: & desideria seu cupiditates carnis non perficietis. Quæ lectio Apostolicæ menti videtur conuenientior. Nam iam ante vers. 13. adhortatus est Galatas, *ne libertate Christiana ad licentiam & lasciuiam carnis abuterentur.* Iam vero versu 16. remedium adfert, quomodo poterunt carnis impetum & vires cõpescere & frenare: nempe si spiritu incedãt, tunc futurum esse vt desideria carnis non perficiant. Ratio additur vers. 17. deducta a contrarietate & lucta quæ est inter carnem & spiritum, & luctæ istius vel fine vel euentu. Cõtrarietas seu lucta hisce verbis describitur: *Nam caro concupiscit aduersus Spiritum, Spiritus autem aduersus carnem.* Vnde constat necessitas tum adhortationis, ne ad licentiam carnis abuterẽtur libertate Christiana, neue carnis concupiscentias perficerent, tum remedii, quo solo carnis cupiditates frenari & compesci possunt; nempe si spiritu incederent, qui aduersus carnem concupiscit. Ex ista enim quæ inter carnem & Spiritum est inimicitia & contrarietate concluditur, si spiritu incedant fore vt carnis concupiscentias nõ perficiant. Vnde etiam apparet posteriorẽ istam lectionẽ Apostolico sensui esse aptiorem. Luctæ istius finis vel euentus describitur hisce verbis: *Hæc autem inter se opposita sunt, vt non quæcunque volueritis illa facietis.* Dixi luctæ finem vel euentum describi; propterea quod nonnulli non finẽ sed euentũ hic declarati existimant. At particula ab Apostolo vsurpata, ἵνα nempe, finem significat, & non euentum, & ipsæ Apostolicæ menti omnino conuenit hæc interpretatio. Horsum enim Spiritus aduersus carnẽ concupiscit, vt illa quæ secundum carnem concupiscimus & volumus non perficiamus. Vnde sequitur, si spiritu incedamus carnis desideria non perfecturos: & contra, cum caro horsum etiam concupiscat aduersus Spiritum, vt quæ secundum spiritum concupiscimus non perficiamus: sequitur si carne aut secundum carnem incedamus, spiritus cupiditates non perfecturos. Verum scopo Apostoli conueniens est hæc lectio, vt nõ quæcunque secundum carnem volueritis eadem faciatis. Si euentum hic significari dicamus, tum sensus etiam erit bipartitus. Poterit enim esse: caro & spiritus inter se sunt opposita, ita vt non faciatis ea quæ secundum spiritum vultis: potest & iste; ita vt non faciatis illa quæ secundum carnem vultis: hoc est hunc euentũ sortitur ista lucta, vt non faciatis quæ vultis secundũ spiritum,

ritum, vel, vt non faciatis quæ vultis secundum carnem. At videamus vter sensus conuenientior sit. Sane hic posterior. Nec conuenientior modo sed & necessarius, si de euentu hic agatur: quod ex absurditate admonitionis apparebit, si isto altero sensu locus explicetur. Admonet Apostolus vt spiritu incedant, & ne carnis concupiscentias perficiant (illam enim lectionem iam retinebimus, tanquam qui isti sensui qui de hoc euentu locum explicat, sit magis consentanea) suasio erit: Nam caro & spiritus inter se sunt opposita, hoc euentu, vt illa quæ secundum spiritum vultis non faciatis: quod sane non est adhortari, sed euentus infælicis prænuntiatione dissuadere & dehortari. Quid & ipsa ratio postulat κρεῖττον γὰρ παιδεύει, vt id quod propositum est concludatur, secus scopæ erunt dissolutæ. Propositio autem fuit, vel hæc; spiritu incedite, & quod caro concupiscit non perficietis: vel hæc; spiritu incedite, & quod caro concupiscit ne perficite, quo pacto ista propositio concludatur ex vers. 18. intellecto de euentu, quo caro impedit ne quod secundum spiritum volunt Galatæ, perficiant, velim commonstrari. At quod pulchre vtraque propositio concludatur ex loco de fine pugnæ intellecto, imo & de euentu vbi spiritus est superior, iam antea est monstratum. Apparet itaque pugnæ, cuius hic fit mentio, non finem modo ex spiritus concupiscentia, sed & euentum ex eiusdem vi & potentia hunc esse, vt spiritus carne deuicta superior euadat, & homo spiritu pugnans aduersus carnem, & spiritu incedens, ea quæ concupiscit caro non perficiat. Hinc consectarium infertur. v. 18. *Quod si spiritu ducimini non estis sub lege*: hoc est, si spiritu incedatis, si spiritus ductu aduersus concupiscentias carnis certatis, atque ita certatis vt eisdem non perficiatis: inde certe concludere vobis licebit, quod non sitis sub lege. In hoc consectario videmus sub lege esse, & carnis concupiscentias non perficere, esse opposita, nam hoc ipsum est proprium effectum ductus spiritus; quare consentanea sunt, sub lege esse, &, quod caro concupiscit perficere: hoc autem est quod ad Rom. 6. 14. dicitur: *peccatum vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia.* Vnde apparet peccati dominatum, qui causa est quod carnis concupiscentiæ perficiantur, in iis qui sub lege sunt obtinere; quum autem non obtineat in iis qui sub gratia sunt, & quidem hac de causa, quia sunt sub gratia, hinc constat consentanea, imo eadem esse, sub gratia esse, & spiritu duci: vnus enim est vtriusque effectus, hoc est, impedire ne peccatum dominetur in homine, & ne homo carnis concupiscentias perficiat, quod etiam 8. cap. ad Ro. prolixe explicatur, conuenienter isti quod breuiter hic vers. 17. est positum nempe *spiritum carni horsum esse oppositum, vt non faciant ea quæ secundum carnem volunt.* Ex 7. vero ad Rom. cap. perspicuum est alium esse pugnæ exitum de quo ibi agitur: nam *homo ibi facit quod vult secundum carnem, & non facit quod velle dicitur secundum interiorem hominem*, frustra peccati vim & carnis concupiscentias impedire conante lege Dei, legementis, & interiore homine, propterea quod per carnem sunt debilitatæ.

Si quis regerat, hoc quoque regenitorum optimis euenire vt non perficiant ea quæ secundum Spiritum volunt, sed ea quæ caro concupiscit perficiant. Fateor, si addatur id aliquando fieri. Si enim plerumque id fiat, iam non Spiritu incedunt, quod tamen regenitorum est proprium. Sed eico ad Romanos 7. non deferibi quid aliquando piis eueniat, sed statum deferibi illius hominis de quo ibi idem agitur, hoc est, sub lege existentis, antequam gratiæ ductu agitur, & Spiritus sancti actu regatur. Quod ex hoc loco ad Galatas confirmatur. Deinde respondeo, illud euenire non ex eo quod Spiritus qui aliquandiu colluctatus est cum carnis desiderijs, tandē victus cedat ob impotentiam: sed quod homo iste vel præoccupetur à tentatione, & superetur, antequam spiritus & gratiæ anima opponere incipiat, vel in ipso conflictus progressu anima quæ vlurpare cepit ab initio è manib. abiiciat, vel vl-

Obiectio.

Respon.

terius

terius non adhibeat, incipiens pugnã in Spiritu, sed in carne pugnam perficiens. Secus fieri nequit vt superent caro, mundus, sathanas, quia potentior est qui in nobis est quam qui in mundo: vt antea pluribus est demonstratum. Causa alia cur pii & qui sub gratia constituti sunt, à carne, mundo, sathana vincantur, aliquando reddi non potest sine ignominia & contumelia gratiæ diuinæ & Spiritus Christi. Aut enim non fortior est Spiritus qui in nobis est, aut concupiscens & pugnans aduersus carnem vincit. Et quomodo fieri poterit, vt qui carnem, quum adhuc integris viribus esset, debellauit, & sic nos sibi subiecit: de carne crucifixa & mortificata in corpore Christi, victoriam referre non possit.

Ad tertiam rationem obiicitur, quod etiam regeniti aliquomodo & secundum quid captiuari dicantur sub peccato, nempe, qua nondum plene sunt regeniti, & motus carnis concupiscentis contra Spiritum adhuc in se sentiunt, à quibus penitus non liberantur, dum in hoc mortali corpore versantur. Concedo antecedens, nego consequens. Nam tantum abest vt Scriptura illis tribuat ob regenerationis imperfectionem & carnis reliquias quod sub peccato captiui detineantur, vt illius regenerationis respectu dicantur libertati à iugo & seruitute peccati & Diaboli tyrannide. Contradictoria sunt peccati reliquias superesse in regenitis, & regenitos ab isdem detineri captiuos: illud signum est peccati deuicti & superati, hoc victoriam & triumphum attribuit peccato: quæ enim post cœptam peccati mortificationem à Spiritu, eiusdem Spiritus circa peccatum est actio? certe persecutio reliquiarum peccati, vt & eas debellet & extinguat, donec non sint amplius; & locus illorum quæratur, nec inueniatur, vt Augustinus alicubi de hoc negotio agens eleganter dicit. Causa autem opinionis illius est, quod libertas à peccato, & seruitus sub eius tyrannica potestate, solutio à vinculis Sathanæ, & captiuitas sub eius tyrannide ita æstimentur, ac si in gradibus remissis (vt aiunt) concurrere possint, & conuenire in vno subiecto: non secus atque albor & nigror in virore, calor & frigus in tepore: quum res longe aliter habeat. Libertas enim ne cum minima quidem seruitute vel captiuitate consistere potest: licet magna difficultate laborare queat hostibus ingruentibus resistendi, imo & aliquando cladem aliquam ex conflictu auferat. Verum etiamsi ad modum istorum similium res haberet, tamen neque tunc dici posset homo ille partim liber à peccato, partim peccati seruus & captiuus: sed necessum esset ex illis duobus tertium quid existere, quod medium inter extrema ista, neque huius, neque illius nomen sortiri posset. At velim locum Scripturæ vllum proferri, vbi de regenitis & sub gratia constitutis hoc dicitur, quod homini, de quo hic agitur, adscribitur, vel illi æquiualens.

Consideratio loci Esaiæ 64. v. 10.

Locus Esaiæ 64. v. 10. ad fertur ad comprobandum, quod pii & sub gratia constituti à lege membrorum captiuentur sub lege peccati: sed quam recte, collatio vtriusque loci patefaciet. Locus Esaiæ ita habet. *Sed fumus omnes nos vt immundus, & sicut panniculus menstruatus seu abiectissimus omnes iustitiæ nostræ, defluimusque velut folium, & iniquitates nostræ vt ventus auferunt nos.* Locus vero ita habet: *Sed video aliam legem in membris meis, belligerantem aduersus legem mentis meæ, & me captiuantem legi peccati quæ est in membris meis.* Age vero instituamus collationem. Illo loco agitur de captiuitate qua populus ob peccata sua abductus fuit in exilium, hic de captiuitate sub peccato. Ergo hoc est ad illud genus transire, contra rationem probæ disputationis. Illo loco agitur de pœnis quas populus patiebatur merito propter peccata actualia quæ perpetrarent contra Deum, hic vero agitur de causa vnde fiat, quod homo, qui legi Dei consentit, qui lege mentis suæ bellum gerit aduersus legem membrorum, vincatur & superetur, ita vt perpetret peccatum actu ad quod à peccato inhabitante instigetur & impellitur: quare hic de [illegible] peccati, ibi de [illegible]

tis agitur. Phrasis enim ista diffluimus vt fluum, & iniquitates naturæ vt ventus auferunt nos, non significat homines istos per prauas carnis concupiscentias ad quoduis peccati genus, velut vento vehemente impelli, & velut in peccata diffluere: sed propter peccata actualia, quæ iniquitatum nomine appellantur, in exilium tanquam vento deferri, & tanquam folia districi. Conferatur Psalm. 1. vbi similia de impiis dicuntur. Inspiciantur Interpretes nostri Caluinus, Musculus, Gualtherus, &c. istum & constabit totum locum etiam quod ad antecedentia male à multis citari ad probandum quod volunt. Ad planiorem huius rei explicationem notandum, duplicem esse captiuitatem sub peccati tyrannide, vnam primæuæ nostræ ex Adamo originis, secundum quam omnes iræ filii & serui peccati nascimur; alteram particularis nostri actus, quando nos per actualia peccata magis magisque peccato subiicimus, deuincimus, & in eius seruitutem obligamus: quam duplicem seruitutem nonnulli allegoricè significatam volunt per Ægyptiacam & Babylonicam captiuitatem. Israelitæ enim in suis parentibus ingressi sunt Ægyptum, ibique post delapsum seculorum opprimi cœperunt, & pro seruis haberi. Idem populus propter sua peccata per vim hostium in captiuitatem abductus est Babylonicam. Captiuitas autem de qua hic agitur, est posterior illa: Nam lex membrorum, quæ ex primæua origine nobis inest, belligerans cum lege mentis, ista superata, hominem sub lege captiuat legi peccati, illum inquam hominem qui antea in peccatis conceptus & natus erat. Et vt vno verbo dicam, natus in peccato & sub captiuitate peccati originaliter, captiuatur sub lege peccati per actualia peccata. Ex hisce igitur apparet syllogismi nostri propositionē esse veram, & inconcussam stare aduersus ista obiectamenta. Assumptio est in ipso textu Apostoli. Vnde conclusio sequitur, quod homo de quo hic agitur, sit iregenitus, & non sub gratia, verum sub lege constitutus.

Ex hoc istius hominis statu accurate ab eodem considerato, sequitur eiusdem lamentabilis eiulatio & exclamatio: *Miser ego homo, quis me eripiet ex isto corpore mortis, seu, ex corpore mortis huius.* Cuius duplex adfertur explicatio pro duplici sensu istorum verborum, ex corpore mortis huius, seu, ex isto corpore mortis, quod alii interpretantur mortale hoc corpus quod circumferimus, alii corpus illud peccati quod in homine sub lege dominatur, illumque morti obnoxium facit, quæ posterior interpretatio conuenientior tum phrasi ipsi tum contextui. Nam Pronomen τουτου non ad τοῦ σωματος sed ad θανατου est referendum, cui proximè coniungitur, atque ita reddi debet: *quis me eripiet ex corpore mortis ejus*, quod est peccatum non inexistens tantum, sed inhabitans & dominans, vt est v. 17. & 20. Nam peccato corpus attribuitur ab eodem Apostolo cap. 6. huius Epist. v. 6. *vt aboleatur seu enervetur corpus peccati*, cuius abominationem sequitur liberatio à seruitute peccati, vt est vers. eodem 6 item Col 2. 11 *exuto corpore peccatorum carnis.* Quare sensus istius exclamationis est, secundum istam lectionem: *quis me liberabit ab ista peccati: in me dominantis, & in carne mea habitantis, neque captiuitantis & sibi subiicientis tyrannide, quæ certam mihi mortem adfert?* Sunt qui aliam lectionem vrgent, & hunc sensum istis verbis tribuunt: *quis me eripiet ex hoc mortali corpore?* id est, vt alio loco inquit Apostolus, *cupio dissolui & esse cum Christo.* Verum hic posteriori sensus exclamationi isti non conuenit. I. Propter constructionem quæ declarat Pronomen τουτου non ad corpus sed ad mortem referendum esse. II. Quia antecedentia istum sensum non admittunt. Actum enim est de vi & tyrannide peccati inhabitantis, & hominem istum ad sua desideria explendum impellentis: opponitur autem isti captiuationi de qua actum est vers. 23. liberatio quæ hic expetitur v. 24. III. Propter adiectam gratiarum actionē, quę non debet subiici desiderio quod nondum impletum est. IV. quia gratia Christi simpliciter non est ex hoc mortali corpore liberare,

Corpus mortis esse corpus peccati.

Non mortale hoc corpus.

Probatur 4. rationibus.

liberare, sed à corpore peccati & dominio eiusdem. Verum quidem est quod per beatam illam, quam in fide & spe Christi exspectamus ἀνάλυσιν, requies nobis conceditur à laboribus & à pugna intus ingruentium cupiditatum, sed non agitur hoc loco de cupiditatum intus existentium certamine & impulsu, verum earundem expletione per istum impulsum, cui frustra se lex mentis opponit. *Augustinus mihi adstipulatur lib. de nat. & grat. cap. 13. ubi sic inquit*, non vtique de substantia corporis, quæ bona est, sed de vitiis carnalibus liberari orant sancti. Vnde non liberatur homo sine gratia Saluatoris, nec quando per mortem corporis discedit a corpore. *Non obstat quod ex suo sensu sanctos hic orare dicit, tantum nego quid Augustinus per corpus mortis intellexerit: Idem de perfectione iustitiæ aduersus Cœlestium*: aliud est ergo exire de hoc corpore, quod omnes homines dum vitæ huius vltimus cogit: aliud est autem liberari de corpore mortis huius, quod sola Dei gratia per Iesum Christum sanctis & fidelibus eius impartit. *Epiphanius hæresi 64 lib. 2. tom. 1. ex Methodio.* Quatũ nõ corpus hoc mortem, sed peccatum inhabitans ὁ στυλαοφόρος, dicit, à quo Deus ipsum per aduentum suum liberauit.

Nec non testimonijs Augustini.

Et Epiphan

Quare ex hoc versu recte intellecto ita argumentor pro stabilienda mea sententia. I. *Homines sub gratia constituti non sunt miseri. At hic homo est miser. Ergo nõ est sub gratia constitutus.* Assumptio est in textu, & extra controuersiam. Ad propositionẽ dicet forte aliquis, quod homines sub gratia cõstituti ex parte beati sint, ex parte miseri: beati, qua regeniti & gratiæ Christi participes: miseri, qua adhuc reliquias peccati in se habẽt, cum quib. assiduo luctari debent: Quod certum est signum nondũ plenæ & perfectæ fœlicitatis. Fateor regenitos ad plenam & omnibus numeris absolutam & perfectam fœlicitatem non peruenire dum in hac mortali vita degunt, at propterea miseros dici respectu vitæ spiritualis, quam in fide filii Dei viuunt, legere me non memini: licet respectu huius animalis vitæ omnium hominum sint miserrimi. 1. Cor 15. 19. Contrarium facile probari potest ex Scripturis, Matth. 5. *Beati qui lugent pauperes Spiritu, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, &c.* Sed, inquiet aliquis, annon miserum est cum reliquiis peccati certare, ab angelo Sathanæ colaphizari, interdum vinci, & grauiter lædi? Optandum sane vt illud necesse non sit, vt istud nunquam fiat, vt ab angelo Sathanæ liberari possint: at propter istam concertationem & colaphizationem miseri dici non possunt certantes, & colaphis percussi. At vinci sane miserum est. Verum nec illi miseri dicuntur, qui aliquando victi sæpius victoriam à mundo, peccato, & Sathanæ reportant.

Argumentũ ex vers. 20. pro vera sententia.

2. *Qui cupit liberari à corpore mortis istius, id est, à dominio & tyrannide peccati, ille non est sub gratia, ad quã lege constitutus. At hic homo cupit liberari à dominio & tyrannide peccati. Ergo, &c.*

Alterum argumentũ ex eodem versu.

Propositio vera est, quia homines regeniti & sub gratia constituti, liberi sunt a seruitute & tyrannide peccati, non perfecte quidem, sed eousque vt dici non possint sub peccati dominio & seruitute esse, si quis Scripturis consentanee loqui velit. Quod vero hic homo cupiat liberari à corpore peccati inhabitantis & dominantis, iam ante probatũ est. Ergo sequitur conclusio.

Versus 25. priore parte Chrysostomus legit, *Gratias ago.* sic & Theophyl.

Ambrosius legit, *Gratia Dei per Iesum Christum.*

Sic etiam Hieronym. legit aduersus Pelagianos.

Augustinus etiam legit, *Gratia Dei per Iesum Christum.* Tomo 10. de verbis Apostoli, serm. 5.

Epiphanius libr 2. tom. 1. ex Methodio contra Origenem, hæres 64. legit, *Gratia Dei per Iesum Christum.*

Est autem gratiarum actio, qua Paulus Deo gratias agit, quod ipse in sua propria persona liberatus sit ab illo corpore peccati, de quo egit, & cui obnoxius est homo ille, cuius personam sustinuit. qua gratiarũ actione continetur implicite responsio ad exclamationẽ interrogationis; nempe

gratiam

gratiam Christi esse, quæ miserum illum sit liberatura à corpore mortis istius, à quo per legem liberari non potuit: quod nonnulla exemplaria directe & aperte explicant, in quibus legitur; *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*, scilicet, Liberabit me, seu istum hominem à corpore mortis istius, quod est præcipue in hac tractatione Apostolo propositum probare.

Mente seruit legi Dei, carne legi peccati.

Posteriore parte eiusdem vers. 25. est breuis omnium dictorum velut recapitulatio, qua status hominis illius, de quo Apostolus hic agit, breuiter definitur & describitur, his verbis: *Nempe igitur ipse ego mente quidem seruio legi Dei, carne vero Legi peccati.* In harum phrasẽon recta explicatione magnum positum est momentum ad totius rei enucleationem & dilucidationem, quare istæ nobis diligenter sunt inspiciendæ.

Qui hunc locum de homine regenito & sub gratia constituto interpretantur hisce phrasibus significatum volunt, quod Paulus qua regenitus Deo seruierit, qua vero non regenitus, sed adhuc ex parte carnalis, seruierit peccato: Mentem pro hominis parte regenita accipientes, carnem pro ea parte qua nondum est regenitus, & seruire legi Dei idem putantes esse quod seruire Deo, sicut & seruire legi peccati idem quod seruire peccato. Verum neutrum ex Scripturis aliis aut ex hoc loco probari potest. Apostolus enim non mentis, sed Spiritus voce solet appellare hominem qua regenitus est, & merito. Nam mens est regenerationis subiectum, Spiritus sanctus effector eiusdem, ex cuius communione nominis quoque participatio nascitur. Quin & ipse mens carni tribuitur Col. 1. 18. & *Gentes* dicuntur *ambulasse in vanitate mentis sua* Ephes. 4. 17. *Idololatræ traditi in reprobam mentem.* Rom. 1. v. 28. & *homines mente corrupti.* 1. Tim. 6. v. 5. & 2. Tim 3. 8. Quod vero non eadem sint *Deo & legi Dei seruire*, *peccato seruire & legi peccati*, patet primo ex verborum ipsorum diuersitate. Diuersas enim phrases diuersos sensus notare est verisimile: si quis neget, illi incumbit probatio. Secundo, Ex dictis Christi negantis fieri posse, vt quis duobus dominis seruiat Deo & Mammonæ, Deo & peccato. Si quis dicat hoc respectu diuerso fieri posse, nempe mente Deo, & carne peccato. Respondeo sic Christi dictum generale eludi distinctiuncula ista, magno pietatis & cultus diuini detrimento; & quæ erit aperte fenestra Libertinis & Pseudo-Nicodemitis per istam distinctionem?

Non idem esse Deo & legi Dei seruire.

At dicet quis Apostolum hoc diserte affirmare: quod nego; & phrases aperte explicatæ hoc declarabunt paulo post. *Seruit enim hic homo peccato, & non Deo.* Tertio, Ex consuetudine Scripturæ perpetua, quæ istas restrictiones nõ solet vsurpare quando quis Deo aut peccato seruire dicitur. Quare quum hic vsurpentur, verisimile est, non idem istis diuersis phrasibus significari.

Cæterum res ipsa, quæ hic agitur, plane ob oculos posita, verum istarum phrasẽon sensum nobis aperire potest, adeo vt qui oculo probo, & solius veritatis indagandæ & cognoscendæ cupido illam inspiciet, habere queat quo sibi satisfaciat.

Apostolus itaque *quatuor legum* hic mentionem facit, I. *Legis Dei.* II. *Legis peccati.* III. *Legis mentis.* IV. *Legis Membrorum*, quæ hoc pacto opponuntur & consentiunt.

Lex Dei & *Lex peccati* directe opponuntur: sic etiam *Lex mentis & Lex membrorum.*

Lex Dei & *Lex mentis* consentiunt; si & *Lex peccati* & *lex membrorum.*

Vnde & *Lex Dei* & *Lex membrorum* indirectè opponuntur: sicut *Lex peccati* & *Lex mentis.*

Verum hæc omnia ex adiecto hoc diagrammate intelligi planius poterunt.

Lex

Lex Dei & peccati hic præcipuam obtinent dignitatem: *Lex mentis & Lex membrorum* tanquam ancillatrices ponuntur, & seruitium illis superioribus præstantes. *Mens enim cõdelectatur legi Dei, & lex membrorum* hominem *captiuum reddit legi peccati*: quibus præsuppositis rem explico.

Explicatio Diagrammatis.

Duo hic ponuntur Domini ab Apostolo inter se prorsus contrarii: & directe oppositi; *Deus & Peccatum*: Ille legitimus Dominus, hic Tyrannus, & per vim (culpa quidem hominis & iusto Deo iudicio) dominium vsurpans in hominem. Vterque homini legem ponit, Deus suam, vt homo ipsi obediat in iis quæ præscribit; *Peccatum* suam, vt homo ipsi obediat in cupiditatibus ipsius, quas lege quadam sua proponit: Illa Lex Dei dicitur, hæc lex peccati. Illa Deus hominem (sub lege positum) ad sui obedientiam ducere conatur, hâc peccatum eundem ad sui obedientiam impellere omni vi satagit & molitur. Deus præscribit sua lege ea quæ iusta, sancta, & bona sunt; peccatum sua lege proponit ea quæ vtilia, iucunda, & amœna sunt carni. Habet iam vterque, tum Deus tum Peccatum in isto homine qui sub lege est, aliquid, quod ipsorum causæ & proposito fauet, legique adstipulatur. Deus habet mentem, vel legem mentis, Peccatum carnem, vel legem carnis seu membrorum: mentem, inquam, consentientem legi Dei quod iusta, sancta, & bona sit; carnem adsentientem legi peccati, quod vtilis, iucunda, & amœna sit: legem mentis, quæ est notitia legis diuinæ, eiusque adsensus; legem membrorum, quæ est adfectus & propensio in illa quæ vtilia, iucunda, & amœna sunt carni, id est, in hæc mundana, terrena, & visibilia. Hæ duæ leges dicuntur ἀντιστρατεύεσθαι. vers. 23. instar militum qui belligerant, & in acie stant aduersus se inuicem, vt alter alterum superet, & victoriam Domino Imperatorique suo obtineat. Lex mentis militat legi Dei, lex membrorum legi peccati: illa, vt deuicta carne & lege membrorum hominem subiiciat legi Dei, horsum vt homo seruiat Deo: hæc vt lege mentis superata hominem addicat & captiuum tradat legi peccati, horsum vt homo seruiat peccato. De homine est pugna, hunc sibi Deus subiicere vult, vult & peccatum; Ille legem suam illi præscribit, istud suam: vterque suo milite, quem in isto habet, vtitur ad victoriam sibi comparandam. Hinc iam apparet quid istæ phrases significent. Mente seruire legi Dei, est mente assentiente legi Dei operam suam militarem eidem legi Dei præstare ad hominem Deo subiiciendũ. Carne seruire legi peccati est, carne adsentiente desideriis peccati operam suam militarem præstare legi peccati, ad captiuandum hominem legi peccati, peccatoque subiiciendum. Finis ergo pugnæ est, vt homo vel legi Dei, vel legi peccati subiiciatur, id est, vel secundum carnem, vel secundum mentem ambuler. Actio ad finem tendens est belligeratio; quæ hostilis quidem est & inimice inter partes pugnans sed suasione vtens erga hominem, sine cuius assensu neutra pars isto fine potiri potest. Mens carni aduersa voluntati hominis suadet, vt quod iustum, sanctum, & bonum est faciat, repudiato delectabili: Caro menti repugnans eidẽ voluntati suadet vt posthabito quod iustum & sanctum est, amplectatur quod in præsens delectationem & vtilitatem adferre potest. Effectio mentis in voluntatem est volitio boni, & mali

odium: Effectio carnis in eandem est volitio mali, & nolitio boni: quæ est voluntatis nunc in hanc nunc in illam partem mutatio. At vtrius partis effectio fortior sit & potentior in hoc homine, declarat euentus. Hic autem est euentus pugnæ, non patratio boni, non omissio mali, signum impotentiæ mentis, illud iubentis, hoc vetantis; illud probantis, hoc improbantis: & patratio mali, omissio boni, hominisque captiuatio sub lege peccati, demonstrans in hoc homine peccati & carnis potiores esse partes & dominium, frustra renitente lege mentis. Causa istius euentus est legis per carnem debilitatæ impotentia. Rom. 8.3 & carnis in isto homine vis & pertinax potentia, quæ efficit vt homo non secundum legem, sed secundum carnem ambuler, non secundum legem mentis, sed secundum legem membrorum incedat. Quod si ad hanc pugnam accedat fortior vis spiritus Christi, qui non in tabulis lapideis litteram legis inscribat, sed in tabulis cordis carneis amorem & timorem Dei imprimat, tum alium euentum non sperare modo licet, sed & certo obtinere datur; vt Apostolus indicat Rom. 8.2. Fit enim vt illius spiritus vi homo captiuatus iam ante legi peccati ab eo liberetur, & non secundum carnem, verum secundum spiritum ambulet, hoc est, motum, actum, & ductum spiritus sancti in vita sua sequatur: qui motus, actus, & ductus in eundem quidem finem tendit, ad quem lex Dei & mentis hominem ducere conabantur, at impari ἐνεργείᾳ; vtpote propter impedimentum legis peccati & membrorum conatum perficere non valentibus. Quæ etiam est causa quod ille homo non secundum legem seu mentem, sed secundum spiritum ambulare dicitur; phrasi Apostolica cap. 8. sæpe, & spiritu duci non lege. Gal. 5.18. Non quidem quod secundum spiritum viuens non viuat secundum legem Dei; sed quod non lex, sed spiritus Christi causa sit quod homo secundum legem Dei vitam suam instituat. Lex enim iubere nouit, at iuuare non potest, vt Augustinus sæpe inculcat.

Hinc iam constare potest, ex hoc etiam versu nihil ad contrariæ sententiæ probationem adduci posse, sed istam quæ de homine sub lege locum explicat etiam hoc versu stabiliri. Nam ille homo qua sub lege est, mente legi Dei seruit, qua vero carnalis carne seruit legi peccati, & ita seruit vt seipsum captiuum reddat legi peccati, frustra reluctante mente & conscientia sua. Neque vel tantillum seruit stabiliendæ alteri sententiæ, quod Apostolus dicit, *Ipse Ego*. Nam & vocem, *ego*, iam antea sæpe vsurpauit, etiam tum cum diceret *peccatum in se operari omnem cupiditatem*, vers. 18. *se sine lege quandoq; vixisse* seu *viuum fuisse*, *aduentu vero legis mortuum fuisse*. vers. 9 *sibi mandatum cedere ad mortem*. vers. 10. *se per mandatum seductum & occisum* vers. 11. &c. Pronomen vero αὐτὸς, adiunctum pronomini *ego*, indicat hoc Pronomen, *ego*, referendam ad illam personam de qua antea actum est. Est enim demonstratiuum proxime antecedentis. q. d. *Ipse ego, de quo antea sermonem habui*. quod etiam patet, quia concludit ex præcedentibus, illum hominem, cuius in se personam suscepit ita postulante prudentia Spiritus, seruire mente legi Dei, & carne legi peccati. Considerentur quæ Apostolus in suis Epistolis de seipso scribit, & cum hisce conferantur, & aperte clarebit Apostolum hic de seipso, qualis tum erat minime egisse.

Iam vero, si lubet, congerantur omnia in vnum & ob oculos ponantur, vt vno intuitu inspici possint & iudicari.

Homo ille de quo agit Apostolus, quatenus est

Sub Lege.	Carnalis & mancipium peccati.
Non agnoscit, seu approbat quod perpetrat.	*Perpetrat quod non agnoscit seu approbat.*
Vult quidem bonum.	*At non facit bonum.*
Odit malum.	*Et facit tamen malum.*
Consentit legi Dei quod bona sit.	*Facit tamen quod non vult.*

Habet

Habet velle bonum.	*Sed comperit sibi malum adiacere, & bonum perficere non inuenit.*
Non amplius ipsum malum facit.	*Sed peccatum quod in ipso habitat facit malum.*
Delectatur quidē legi Dei secundum interiorē hominem.	*Sed habet aliam legem in membris suis.*
Secundū legem mentis suæ belligerat cum lege membrorum.	*At lex membrorum ita belligerat contra legem mentis, vt hominem captiuum reddat Legi peccati.*
Vnde exclamat, quis me eripiet.	*Ex hac miseria & corpore mortis huius.*
Mente igitur seruit legi Dei.	*Carne vero seruit Legi peccati?*

Hæc ita inter se opposita non sunt disiungenda, dum isti homini, de quo hic agitur, attribuuntur, sed coniungenda sunt, & iunctim illi tribuenda. Sic enim postulat ratio ipsius subiecti, quod sub lege est; & sub peccati dominio: qua sub lege est illa priora illi conueniunt, qua sub peccati dominio hæc posteriora. Modus vero quo Apostolus hæc inter se iungit, & iuncta homini isti attribuit, est per discretam enuntiationem, quod indicat particula δὲ crebro vsurpata, quæ est ipsius μὲν post positiua: altera autem sine altera orationem integram non absoluit, sed μὲν notat aliquid secuturum, δὲ aliquid præcessisse, cum quo prior vel posterior pars orationis iungi debeat. Quod hic diligenter est obseruandum, quemadmodum etiam quod vtraque pars non sit eiusdem ordinis & dignitatis, sed posterior præcipua sit & principalis, ad cuius explicatiõnem, illustrationem, amplificationem, altera illa prior tanquam προκατασκευὴ ad ἀπόδοσιν & redditionem adhibetur. Quare & illa posteriora pertinent ad latiorem explicationem & probationem causæ propriæ ob quam homo sub lege peccato resistere nequeat, sed peccatum illi dominetur: priora vero ad legis excusationem pertinent siue faciunt, ne illi merito culpa istius criminis transcribi possit. Ex quibus omnibus iunctis concludi potest, quod homo, de quo Apostolus agit, sit adhuc ratione prædominantis carnis & peccati inhabitantis in carne ipsius censendus in Carnalium numero: sed qui propterea quod sub lege sit, atque ita vt lex in illo effecerit, quicquid per legem in homine peccatore ad gratiam Christi transferendo & traducendo effici solet, propediem ex carnalium numero sit eximendus, & in gratiæ statu collocandus: vbi non amplius auspiciis & ductu Legis contra viuentes peccatorum affectus sit pugnaturus, sed gratiæ vitæ Spiritu sancti ductu & actu contra crucifixos & mortificatos affectus decertaturus, donec de iisdem penitus mortificatis & sepultis plenam victoriam reportabit. Hunc inconsistentem statum, vt sic loquar, qui considerabit, facile videbit quæ hic ab Apostolo scripta sunt, ad istum statum esse referenda. Diligenter enim & velut ex proposito cauit sibi, ne vllibi in status istius descriptione spiritus vocem vsurparet: qua tamen sequente cap. 8. singulis pœnè versibus vtitur, atque ita Apostolo huic est familiaris in omnibus Epistolis, vt perpetuo menti & ori ipsius obuersari videatur, præsertim vbi de regenitis, & illorum erga Deum & proximum officio agit, etiam vbi de lucta agit quam pii, cum carne & peccati rel quiis adhuc habent. Cuius vel solius rei cogitatio scrupulum iniicere potest & debet, hunc locũ de regenitis & sub gratia constitutis interpretantibus, si modo veritatis cognoscendæ syncero desiderio flagrent, & illã ipsius causã ament, etiamsi cum præconceptis opinionibus non consentiat. *Inconsistens status hominis sub lege.*

Velim etiam diligenter considerari ab omnibus, quomodo Deus nos ad fidem in Filium suum, & fidei obedientiam adducat, quibusque mediis vtatur ad peccatorem conuertendum. Scimus Deum vti verbo suo ad id efficiendum, scimus hoc verbum constare duabus essentialibus & inte- *Quo modo peccator à Deo ad pœnitentiam, fidem in Christum, fideique obedientiã adducatur.*

& integralibus partibus Lege & Euangelio; scimus legem prius præuicandam peccatori, vt illam intelligat & approbet, ad illam agnitam vitam suam exploret & examinet, examine facto peccatorem se & damnationem commeritum agnoscat, ob peccatum doleat & tristetur, idem exsecretur, liberatore se indigere intelligat, & ad eundem quærendum instigetur & compellatur. Ita vero per legem præparato, gratia Euangelii est annuntianda, quæ menti à Spiritu sancto patefacta, & cordi per eundem obsignata, fidem in nobis gignit, qua Christo vnimur, vt communionem cum illo habentes, remissionem peccatorum in nomine illius obtineremus, & viuificam vim Spiritus ex illo trahamus, qua caro cum concupiscentiis mortificetur, & nos in nouam vitam regeneremur, in qua fructus gratitudinis Deo proferre non velimus modo, sed & possimus & faciamus, eodem Spiritu in nobis efficiente vt & velimus & perficiamus. Describat iam mihi quis ex Scriptura proprios effectus, qui ex legis prædicatione existant in animis illorum, quos Deus ad meliorem vitam conuertere decreuit, & dabo illi hominem qualis nobis ab Apostolo sub ipsius persona hoc 7. cap. describitur. Sed an hi effectus per prædicationem Legis in isto homine producuntur citra gratiam Christi & operationem Spiritus? Quis hoc affirmare audeat, nisi Pelagianæ doctrinæ satelles vel ex primis? Sed non continuo sub gratia est, & Spiritu agitur, ducitur, regitur, qui per legis prædicationem, Spiritu S. benedicente & cooperante, ad Christi gratiam confugere compellitur. *Lex enim est pædagogus ad Christū. Finis legis est Christus ad iustitiā omni credenti: per legem est agnitio peccati.* Augustin. de hoc vsu li. 4 contra duas Epist Pelagian ad Bonifacium c. 5. agit, dicens. *Ad hanc Dei gratiam Lex de præuaricatione terrendo tanquā pædagogus perducit, vt sic conferatur homini quod ipsa conferre non potuit* Paulo post: *Non ergo legem euacuamus per fidem, sed legem statuimus, qua terrendo ducit ad fidem. Ideo quippe lex iram operatur, vt territo atque conuerso ad iustitiam legis implendam, Dei misericordiam gratia largiatur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est Dei sapientia, de qua scriptum est, Legem & misericordiam in lingua portat: legem qua terreat, misericordiam qua subueniat; legem per seruum, misericordiam per seipsum, &c.*

Augustin.

Inspiciatur idem Augustinus li. de corr. & grat. cap. 1. vbi ita ait conuenienter negotio quod agimus: *Dominus ipse non solum ostendit nobis à quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod solum potest legis littera, verum etiam adiuuat nos vt declinemus à malo & faciamus bonum, quod nullus potest sine Spiritu gratiæ: qua si desit, ad hoc lex adest vt reos faciat & occidat: propter quod dicit Apostolus;* littera occidit, Spiritus autem viuificat. *Qui ergo legitime lege vtitur, discit in ea malum & bonum & non confidens in virtute sua confugit ad gratiam, qua præstante declinet à malo & faciat bonum. Qui autem confugit ad gratiam, nisi quum à Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet. Ac per hoc & desiderare auxilium gratiæ initium gratiæ est.* Vide vlterius ca. 5. eiusdem libri. *Non vis tibi tua vitia demonstrari: non vis vt feriantur, fiatque tibi vtilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tuipse ostendi, vt cum deformem te vides reformationem desideres, eique supplices, ne in illa maneas fœditate.* Et cap. 6. *Corripiatur ergo origo damnabilis, vt ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur. Si tamen qui corripitur filius est promissionis, vt stimulo correptionis foris insecus insonante atque flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur & velle.*

Muscul loc. com. cap. de leg. fol. 124. *Lex facit vt non modo intelligam, sed & cum morsu conscientiæ sentiam & experiar esse in me peccatum.* Item: *propria legis effectio est, quod nos inexcusabiliter peccati reos esse conuincit, maledicto subiicit, & damnat.* Gal. 3 *& sensu peccati & condemnationis perculsos anxios reddit, ac gratia Dei appetentes. Hinc illud est Apostoli quod* Rom. 7. *disputat, & tandem exclamat:* Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum.

Sed

Sed an ergo hoc opus est Spiritus regenerantis? Quod ad finem fateor, quod ad effectum ipsum dicere non ausim. Mortificatio enim & viuificatio, quæ seu partes integrales totam regenerationem continent, per communionem mortis & resurrectionis Christi in nobis peraguntur. Ro. 6. Distinguit Apostolus Rom. 8. inter *Spiritum seruitutis ad metum, & spiritum adoptionis.* vers. 15. Illum *legalem* multi appellant, hunc *Spiritum Euangelii Christi.* Ergo illius operam huius præcedaneam facio vtramque vero ad vnum finem tendentem. Vnde apparet meam hanc 7. capitis explicationem veræ doctrinæ de *lege legisque vsu, & gratia Christi necessitate* cõtrariam non esse, sed doctores Ecclesiæ qui secus illud interpretantur, de hoc negotio non cogitasse quum caput illud explicarent. Quum enim illud ipsum doceant ex Scripturis, quod ego hoc capite ab Apostolo agi existimo, non in ipsa sententia dogmatum dissentimus, sed tantum in eo, quod ipsi hunc locum ad istud doctrinæ caput pertinere non arbitrantur, quod ego isthic ex professo tractari affirmo, non tamen ego solus, sed alii mecum, vt post videbimus.

Obiectio, sic poni triplicem statum hominis.

Si quis excipiat per istam meam explicationem triplicem poni statum hominis, quum nisi duplicem Scriptura agnoscat, & tria introduci hominum genera, cum Scripturis nonnisi duo nota sint; nempe *status regenerationis, & qui regenerationem antecedit* homines *fideles & infideles, regeniti & irregeniti,* &c.

Responsio.

Resp. I. ista explicatione non poni tres status consistentes, neque tria hominum distincta & perfecte opposita genera, sed doceri quantum in homine lex efficere valeat, & quomodo idem per legem confugere compellitur ad gratiam Christi.

I.

II. Dico statum hominis qui hic describitur non esse consistentem, sed gradum potius ab vno ad alterum statũ, à statu impietatis & infidelitatis ad statum regenerationis & gratiæ, à statu veteris in Adamo, ad statum nouum in Christo: secundum quem gradum homo iste renascens a nõnullis dicitur. Et sane nimis magna est distantia vnius status ab altero, quam vt transiri ab vno possit ad alterum sine gradibus intermediis.

III. Nego absurdum esse triplicem poni hominis statum diuersi temporis habita ratione, nempe ante legẽ vel sine lege, sub lege & sub gratia. Nam Apostolica Scriptura triplicis illius status facit mentionem duobus istis capitibus. 6. & 7. & ad Galat. 4. & 5. August. lib. exposit. quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos in cap. 3. *Itaque 4. istos gradus hominu distinguamus, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. Ante legem sequimur concupiscentiam carnis: sub lege trahimur cum ea: sub gratia nec sequimur eam, nec trahimur ab ea: in pace nulla est concupiscentia carnis. Ante legem ergo non pugnamus, sub lege pugnamus,* &c. Inspiciatur hic Bucerus in eundem hunc locum commentans. Ponit enim triplicem hominem, *profanum, & nondum credentem Deo, sanctum & amantem Dei,* sed *infirmum* ad prævalendum peccato, denique potentiore Spiritu Christi instructũ, adeo vt non possit modo reprimere & damnare carnem, sed etiam cum voluptate & studio confirmato & perpetuo reipsa viuat vitam Dei. Quin & totus ipsius commentarius inspiciatur & apparebit inter illius & meam explicationem parum admodum interesse, quod ad rei summam attinet: quod etiam capite sequenti ex locis eiusdem commentarii adductis liquido probabo. Sed videamus annon ipsa Scriptura multis in locis tria hominum genera proponat, & triplicem statum nobis describat. Apoc. 3. 15. 16. Dicuntur esse, feruidi, frigidi, & tepidi. Christus dicit se non venisse vocatum iustos, id est, qui se tales existimabant, sed peccatores, id est, qui se tales agnoscebant, aut agnituri essent per prædicationem illius; & quidem ad resipiscentiam. Christus vocat ad se *fatigatos & pressos* onere peccatorum, ablegans à se *turgidos iustitia sua fastu, & superbos:* Sic, *si cui esset peccati non habere reatum, nunc quum dicitis videmus, peccatum vestrum manet.* Parabola *Pharisæi & Publicani* nobis *triplex hominum genus* insinuat: In *Pharisæo vnum, diuini nubilum,* vnum *ante,* alterum

post iustificationem. Et quis omnia recēseat? Neque opus est: mittendum potius est, quum nostrorum doctorū liberi plani sint illis distinctionibus, quod hoc loco eædem illis in mentem non venerint, vbi illud negotium ex professo tractatur.

Veritas interpretationis huius capitis hactenus ab auctore deducta, probatur ex primis aliquot versibus sequentis capitis, collatis cum antecedentibus.

Licet autem & ex sequentis octaui capitis primis versib. eandem interpretationē meam confirmare, modo diligenter cum antecedentibus conferantur. Primo enim versu infertur cōclusio ex antecedentibus, præcipuo Apostoli scopo, quem hac tota Epistola propositum habet, conueniens & accommodata his verbis:

Nulla igitur est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu, non secundum carnem incedentibus, sed secundum Spiritum.

Quod conclusionem contineant illa verba, patet ex particula illatiua, ergo, & conclusionem quidem non ex prima versus vltimi capitis 7. parte deductam, sed ex toto tractatu; qui constat hisce duabus partibus: *Non per legem siue naturæ siue Mosis obtingere iustitiam & vires peccatum vincendi, sanctèque viuendi: sed per fidem Euangelii Iesu Christi gratis eadem contingere iis qui nō operantur, sed credunt in Christum.* Duo autem ista, *iustificatio* quæ constat remissione peccatorum, & Spiritus sanctificationis quo peccatum vincere & sancte viuere possunt fideles, sunt partes fœderis gratiosi in Christo nobiscum initi. *Indam leges meas, &c. peccatorum eorum non amplius recordabor.* Quum itaque Apostolus hucusque thesin illam probasset, quinque primis capitibus de iustitia & remissione peccatorum, sexto & septimo de viribus peccatum vincendi & sancte viuendi: iam infert conclusionem: quod *nulla igitur sit condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant*, siue *incedunt*. Emphasi conclusionis existente in his verbis, qui sunt in Christo, &, secundum Spiritum incedunt, non secundum carnem, ad exclusionem eorum qui sub lege sunt, quibus certa est parata condemnatio, vtpote extra Christum existentibus, & peccati dominio subiectis, ac si diceret Apostolus: Ex hisce igitur apparet omnibus iis qui sub lege sunt, propterea quod legem neque præstant neque præstare possunt, condemnationem imminere, solis autem iis qui in Christo sunt & secundum Spiritum incedunt immunitatem à condemnatione concessam esse. Quod autem emphasis sit in istis verbis, iis qui sunt in Christo Iesu, ad exclusionem aliorum, apparet primo ex eo quod ea ipsa pars repetatur, licet aliis verbis, qui secundum Spiritum incedunt. Secundo, quod exclusio aliorum in repetitione aperte ponatur, non secundum carnem ambulantibus. Tertio, ex ipsa re quam Apostolus tractat, quæ hæc est, *Euangelium, non legem, esse potentiam Dei ad salutem credentibus, & non operantibus*: quare conclusio, vt respondeat propositioni, cum ista oppositione legi & intelligi debet. Quarto, ex conclusionibus aliis in hac Epistola similibus in causa illatis. cap. 3. vers. 28. *Colligimus igitur fide iustificari hominem absque operibus legis*: sic etiam vers. 27. eiusdem 3. capitis; *Exclusa est gloriatio, per quam legem? operum? non; sed per legem fidei*: sic cap. 4. 24. *Scriptum est etiam propter nos, quibus futurum est vt imputetur*, nempe, *qui credunt in eum qui excitauit Iesum ex mortuis* & apparet illa *oppositè* dici ad *exclusionem* alterius *oppositi*. Sic vers. 5. cap. 4. *Non operanti, sed credenti*, v. 13. *non per legem, sed per iustitiam fidei*. cap. 7. 4. *Mortificati estis legi, vt essetis Christi*: ita etiam hic: *Nulla ergo est condēnatio iis qui sunt in Christo Iesu, non secundum carnem incedentibus, sed secundum Spiritum.* Vnde etiam apparet, quod illa verba; *Non secundum carnem*, &c. non pertineant, ad descriptionem vel subiecti vel attributi conclusionis præcedentis, quasi describantur qui sunt in Christo; sed quod sint ipsum vel consequens vel antecedens eiusdem conclusionis paulo aliter enuntiatum. Quod etiam ex ipsis verbis liquet. Nam pronomen τοῖς isti rei proprie seruiens, hic non est vsurpatum.

Docet hoc idē versus secundus sequens; vbi duo ista iunguntur, Lex Sp. vitæ, in Christo Iesu, respectum habentia ad hæc duo, qui sunt Christo, & secundum Spiritum

ritum incedunt. Sed versum ipsum inspiciamus, qui ita habet.

Nam lex Spiritus vitæ in Iesu Christo, liberauit me à lege peccati & mortis.

Antequam illum versum conferamus cum antecedente, phrases in illo vsurpatæ primum explicandæ sunt. Lex itaque spiritus dicitur ius, potestas, & vis Spiritus sancti; manet enim Apostolus in modo loquendi antea cap. 7. vsitato vbi peccato, menti, & membris legem tribuit id est, potestatem & vim iubendi & impellendi. Spiritus hic dicitur vitæ, hoc est, viuificus, phrasi Hebræis familiari, qui genitiuos substantiuorum pro adiectiuis vsurpant; vt ciuitas Dei, homo Dei, Deus iustitiæ, &c. Oppositè autem & distinctè sic dicitur contra legem litteræ, seu litteram legis, quæ ad viuificandum imbecillis est, & nihil aliud nouit quam occidere: iuxta illud 2. Cor. 3. 6. *Littera occidit, Spiritus aũt viuificat:* Item, Gal. 3. v. 21. *Si Lex data fuisset quæ posset viuificare, vere ex lege esset iustitia.* Dicitur autem hæc in Christo Iesu esse, non quia in persona Iesu Christi tantum sit, sed quia in Iesu Christo tantum obtineri possit, secundum id quod dicitur *Spiritum non ex operibus legis, sed per auditum fidei in Christum* obtingere *credentibus.* Quemadmodum ista phrasis (*in Christo*) sæpissime in Apostolicis litteris vsurpatur. Quod vero & hoc loco ista phrasis ita sit accipienda, patet primo ex scopo Apostoli, qui est docere, non ex lege, sed ex gratia Christi obtingere fidelibus iustitiam & Spiritum sanctũ, cuius vi possint peccato dominari, & membra sua arma iustitiæ Deo præbere.

Secundo ex collatione huius loci cum versu primo. Tribuitur enim iis qui sunt in Christo immunitas à condemnatione, propterea quod Sp. viuificus in Christo eos liberauerit à lege peccati & mortis.

Tertio quia Spiritus viuificus non liberat à lege peccati & mortis, nisi qua communicatus est cum iis qui sunt in Christo. Huic autem spiritui vitæ tribuitur, quod liberet illos, qui in Christo Iesu sunt a lege peccati & mortis: hoc est, à vi vel tyrannide peccati dominantis & occidentis per legem: quæ liberatio opponitur captiuitati sub lege peccati, cuius mentio facta est cap. 7. vers. 23. & corpori mortis cuius mentio ibidem facta est. v. 24. à qua lege peccati, & quo corpore mortis homo sub lege existens per legem Mosis & per legem mẽtis suæ consentientis legi Dei, liberari nõ potuit. Hinc vero optime probatur conclusio ista, quæ versu primo ex præcedentibus est deducta. Nam liberatio à lege peccati & mortis opponitur condemnationi, & propterea illa posita hanc tollit. Liberatio ista tribuitur illis qui sunt in Christo, & qui secundum spiritum ambulant: vnde sequitur illos à condemnatione immunes præstari. Ratio autem cur isti subiecto tribuatur illa liberatio, est à causa liberationis, Spiritu nempe viuifico, qui spiritus, vt in Christo existens & obtinendus, est in iis qui sunt in Christo. Quare non mirum quod propriam suam vim & efficaciam exercet in iis in quibus habitat: Cumque illa vis ipsi ita sit propria, vt illam cum lege Mosis communem non habeat, hinc sequitur, quod illi soli, qui in Christo Iesu sunt, & istius participes Spiritus, vel qui in Christo Iesu istius Spiritus participes sunt, liberi sint à condemnatione, iis qui sub lege sunt manentibus sub cõdemnatione, vtpote, qui per legem membrorum superati sint & captiui traditi sub lege peccati, frustra obtinente lege mentis legi Dei consentientis. Diximus iam antea ex collatione huius versus cum vers. 23. capitis præcedentis irrefutabile argumentum deduci ad comprobandum quod hoc loco & vers. 23. dicto non agatur de eodẽ homine, sed quod ibi de homine sub lege, hic vero de homine sub gratia existente tractetur: propterea quod ille homo captiuatus sit sub lege peccati & mortis, idque à lege membrorum, frustra obsistente lege mentis, hic vero vi Spiritus viuifici, quem in Christo Iesu obtinuit, liberatus sit ab eadem lege peccati & mortis.

Consideremus versum 3. quo eadem res *vers. 3.*
planius nobis constare possit. Illo enim causa explicatur cur homines sub lege existen-

existentes, à dominio & condemnatione peccati immunes fieri nequiuerint, hoc autem ipsum impetratum & effectum sit per Christum. Causa autem est quia liberatio à lege peccati & mortis, seu immunitas à condemnatione obtineri non potuit nisi condemnato peccato, hoc est, nisi peccatum iure suo quod habebat, & potentia sua quam exercebat in homines sibi subiectos, prius spoliatum esset. Habebat autem ius & vires dominandi & occidendi. At non potuit peccatum iure suo spoliari viribusque suis priuari per legem. Erat enim lex per carnem impotens facta ad id præstandum. Quod cum Deus videret, & nollet miserum humanum genus sub tyrannide & condemnatione peccati perpetuo detineri, misit filium suum in similitudine carnis peccati, & quidem pro peccato, scilicet, destruendo, & cõdemnauit peccatum in carne filii sui; qui peccatum in corpore suo tulit, & illi ius, quod in nos habebat, ademit, viresque illius eneruauit. Vnde apparet locum hunc, qui hactenus difficilimus habitus est, planum esse & perspicuum, si modo recte disponantur singula, hoc pacto: *Deus enim misso filio suo in similitudine carnis peccati & pro peccato, condemnauit peccatum in carne, quod legi erat impossibile, quia erat infirmata per carnem.* Illud enim impossibile legi est τὸ καθ' ὃ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός. Hinc patet istum versum breuiter explicare totam causam, cur in homines sub lege existentes peccatum dominetur ad mortem, &, cur in eos, qui *in Christo sunt & sub gratia*, dominandi neque ius habeat neque vires. Quod breuiter commonstrari potest ex collatione ante dictorum, cum hoc versiculo. Illa enim verba: *Quod legi erat impossibile quia infirmabatur per carnem*, conueniunt cum hisce *quum essemus in carne affectus peccatorum, qui sunt per legem, vigebant in membris meis*, vers. 5 cap. 7. & cum 14. versu: *Scimus legem spiritualem esse, at ego carnalis sum*: item cum hisce: *noui non habitare in me, id est in carne mea bonum*: Ista vero: *Deus in carne filii sui condemnauit peccatum*, consentiunt cum vers. 6. cap. 7. *Nunc vero liberati sumus à lege, mortuo eo in quo detinebamur*, id est, condemnato peccato quod nos sibi subditos & deuinctos tenebat: hic vero causa plenius explicatur, nempe, quod in carne Christi peracta sit illa condemnatio.

Collatio prima partis huius versus cũ vers. 5. & 14 capitis septimi. Item alterius partis eiusdem versus cum vers. 6. eiusdem capitis.

Vnde etiam versus quarti sensus plane hisce antecedentibus consentaneus deducitur: quod scilicet, eo ipso facto, quod peccatum condemnatum est in carne filii Dei, ius legis completum est & consummatum in iis qui in Christo sunt, & secundum spiritum ambulant; ita vt non amplius sub legis ductu sint & regimine, sed sub ductu illius qui nos à peccato liberauit, & sibi proprios asseruit. Quod ab Apostolo vers. 4. ca. 7. aperte est significatum his verbis: *Vos fratres mortificati estis legi in corpore Christi vt essetis alterius qui ex mortuis excitatus est, vt fructum feramus Deo.* Nam hæ phrases conueniunt, mortificati estis legi, & ius legis completum est in vobis. In corpore Christi estis mortificati legi idem est, quod peccatum in carne Christi condemnatum est, vt ius legis impleretur in vobis. Completo vero & consummato legis iure per condemnationem peccati carne Christi factam, sumus alterius, id est, ius à lege in Christum translatum est, vt non amplius sub lege, sed sub Christo, sub gratia & sub ductu Spiritus ipsius essemus & viueremus. Neque enim illa verba: vt ius legis compleretur seu compleatur in nobis, ita intelligenda sunt, quasi cõdemnato peccato in carne Christi, ius legis adhuc complendum sit, sed quod illo ipso facto ius legis sit impletum. Quemadmodum & similes loquendi formulæ in Scriptura quàmplurimæ vsurpantur, Matth. 1. 22. Illo enim facto *impletum est quod dictum erat per Esaiam.* Matth. 2. 23. Eo ipso quod Iesus Nazarethæ habitauit *impletum est quod dictum erat fore vt Nazarenus vocaretur.* Matth. 4. 14. eo ipso quod habitauit Iesus Capernaum, & in finibus Zebulon & Nephthali *impletum est quod dictum erat, Terra Zebulon & Nephthali lux exorta est.* Matth. 8. 17. Ipsa curatione ægrotorum & eiectione Spirituum a Christo peracta *impletum est Esaiæ vaticinium.* Sic Matt. 12. 17.

Vers. 4. cap. 7.

Collatio huius versus cum vers. 4. cap. 7.

Matth.

Matth. 13. 35. & 26. 56. Quod etiam phrasi alia significatur, *tunc implerum est.* Matth. 27. v. 9. Sic etiam hic licet mutare genus dicendi in consimile; *Tunc impletum est ius legis in nobis.* Vide insuper Matth. 27. vers. 35 Luc. 21. v. 22 Johan 13. 18. & 17. 12. & 18. 9. & aliis locis infinitis.

Ex hac vero explicatione apparet totum hunc locum planum & perspicuum esse, qui citra hanc interpretationem multis fuit tenebris obsitus, omnibus pene interpretibus id fatentibus & magni opere in huius loci explicatione laborantibus. Quod si lubet iam omnia illa velut in fasciculum complecti, & breuiter recapitulare, tum longe manifestius cuadet quod dixi. Hoc autem ita faciamus.

Recapitulatio paraphrastica eorum quæ 4. primis versibus viii. capitis decentur, eorundemq; cum præcedente capite connexio.

Quum ergo viderimus hactenus homines sub lege existentes sub dominio & tyrannide peccati captiues detineri, hinc facile concludere licet solos eos, qui sunt in Christo Iesu, quique secundum spiritum & non secundum carnem ambulant, immunes esse ab omni condemnatione: quia lex, ius, potestas, & vis spiritus viuifici, qui in solo Iesu Christo est & obtineri potest, liberauit istos tales à lege, potestate, & vi peccati & mortis, ab imperio dominioque peccati & condemnatione eiusdem. Quod iure potuit Christus per suum Spiritum, vtpote in cuius carne peccatum sit condemnatum, vt nullum ius amplius habeat, aut habere possit in illos qui Christi sunt. In qua quidem carne pater illum misit, quia hoc ipsum legi erat impossibile infirmata scilicet per carnem. Atque ita factum est, vt ius legis quod in nos habuit quum adhuc sub lege essemus, completum sit in istis talibus, qui Christi per fidem facti sunt, vt in posterum eius gratia & secundum Spiritus sancti ductum viuerent, agerentur & regerentur. Vnde certo concludere nobis licet, quod illis peccatum dominari nequit, & propterea illi ipsi membra sua sistere possunt arma iustitiæ Deo, tanquam qui ex morte peccati in vitam Spiritus sunt translati. Hæc autem ad versum vsque 16. huius capitis persequitur Apostolus, accommodate eidem scopo quem hactenus monstrauimus, memor illius adhortationis, quam posuit cap 6. 12. & 13. ex cuius adiuncta ratione in prolixum hunc tractatum deuenit. Sed hæc sufficiant, ne nimis operosi simus in re ita plana & perspicua commonstranda.

SECVNDA PARS.

Quod sententia ista, quæ caput VII. Epistolæ ad Romanos de homine non sub gratia, sed sub lege constituto, & de homine nondum Christi Spiritu regenito explicat, nunquam in Ecclesia Christi hæreseos damnata fuerit, sed semper adstipulatores aliquos inter Ecclesiæ doctores habuerit.

Interpretationem huius capitis huiusq; alatam pronant antiquissimi & præstantissimi ex patribus.

NVnc ad alteram Propositi nostri partem veniemus, quam hoc fine tractare visum est, vt omnibus patere queat, illam quam defendo sententiam, non nuper natam, aut ex cerebro meo confictam esse, neque ab hæretico aliquo mutuatam: sed antiquam admodum esse, & a bona parte Doctorum primitiuæ Ecclesiæ approbatam: quin ne ab iis qui locum aliter interpretati sunt, cousque reiectam, vt hæreseos nota insignirí dignam iudicauerint.

Irenæus. *Irenæus lib. 3. cap. 22. locum hunc ita citat:* Propter hoc ergo signum salutis nostræ, eum qui ex virgine Emanuel est ipse Dominus, quoniam ipse Dominus erat qui saluabat eos, quia per semetipsos non habebant saluari. Et propter hoc Paulus infirmitatem Hominis nominans, ait: *Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum:* significans quoniam non à nobis, sed à Deo est bonum salutis. Et rursum: *Miser ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius?* Deinde infert liberatorem: *Gratia Iesu Christi Domini nostri.*

Non inquit Hominis regeniti, aut fidelis, aut Christiani, sed simpliciter Hominis: quo nomine neque Scriptura, neque Patres solent appellare illum, qui Christianus fidelis, & regenitus est.

Tertullianus. *Tertullianus in lib. de resurrectione cap. 17.*

gratiam Christi esse, quæ miserum illum sit liberatura à corpore mortis istius, à quo per legem liberari non potuit: quod nonnulla exemplaria directe & aperte explicant, in quibus legitur: *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*, scilicet, Liberabit me, seu istum hominem à corpore mortis istius, quod est præcipue in hac tractatione Apostolo propositum probare.

Mente seruit legi Dei, carne legi peccati.

Posteriore parte eiusdem vers. 25. est breuis omnium dictorum velut recapitulatio, qua status hominis illius, de quo Apostolus hic agit, breuiter definitur & describitur, his verbis: *Nempe igitur ipse ego mente quidem seruio legi Dei, carne vero Legi peccati.* In harum phrasium recta explicatione magnum positum est momentum ad totius rei enucleationem & dilucidationem, quare istæ nobis diligenter sunt inspiciendæ.

Qui hunc locum de homine regenito & sub gratia constituto interpretantur hisce phrasibus significatum volunt, quod Paulus qua regenitus Deo seruierit, qua vero non regenitus, sed adhuc ex parte carnalis, seruierit peccato: Mentem pro hominis parte regenita accipientes, carnem pro ea parte qua nondum est regenitus, & seruire legi Dei idem putantes esse quod seruire Deo, sicut & seruire legi peccati idem quod seruire peccato. Verum neutrum ex Scripturis aliis aut ex hoc loco probari potest. Apostolus enim non mentis, sed Spiritus voce solet appellare hominem qua regenitus est, & merito. Nam mens est regenerationis subiectum, Spiritus sanctus effector eiusdem, ex cuius communione nominis quoque participatio nascitur. Quin & ipse mens carni tribuitur Col. 2. 18. & *Gentes* dicuntur *ambulasse in vanitate mentis suæ* Ephes. 4. 17. *Idololatræ traditi in reprobam mentem.* Rom. 1. v. 28. & *homines mente corrupti.* 1. Tim. 6. v. 5. & 2. Tim 3. 8. Quod vero non eadem sint *Deo & legi Dei seruire, peccato seruire & legi peccati*, patet primo ex verborum ipsorum diuersitate. Diuersas enim phrases diuersos sensus notare est verisimile: si quis neget, illi incumbit probatio. Secundo, Ex dictis Christi negantis fieri posse, vt quis duobus dominis seruiat Deo & Mammonæ, Deo & peccato. Si quis dicat hoc respectu diuerso fieri posse, nempe mente Deo, & carne peccato. Respondeo sic Christi dictum generale eludi distinctiuncula ista, magno pietatis & cultus diuini detrimento; & quæ erit aperte fenestra Libertinis & Pseudo-Nicodemitis per istam distinctionem?

Non idem esse Deo & legi Dei seruire.

At dicet quis Apostolum hoc diserte affirmare: quod nego; & phrases [illegible] explicatæ hoc declarabunt paulo post. *Seruit enim hic homo peccato, & non Deo.* Tertio, Ex consuetudine Scripturæ perpetua, quæ istas restrictiones nō tolet vsurpare quando quis Deo aut peccato seruire dicitur. Quare quum hic vsurpentur, verisimile est, non idem istis diuersis phrasibus significari.

Cæterum res ipsa, quæ hic agitur, plane ob oculos posita, verum istarum phrasium sensum nobis aperire potest, adeo vt qui oculo probo, & solius veritatis indagandæ & cognoscendæ cupido illam inspiciet, habere queat quo sibi satisfaciat.

Apostolus itaque *quatuor legum* hic mentionem facit, I. *Legis Dei.* II. *Legis peccati.* III. *Legis mentis.* IV. *Legis Membrorum*, quæ hoc pacto opponuntur & consentiunt.

Lex Dei & *Lex peccati* directe opponuntur: sic etiam *Lex mentis & Lex membrorum.*

Lex Dei & *Lex mentis* consentiunt; si & *Lex peccati* & *lex membrorum.*

Vnde & *Lex Dei* & *Lex membrorum* indirectè opponuntur: sicut *Lex peccati* & *Lex mentis.*

Verum hæc omnia ex adiecto hoc diagrammate intelligi planius poterunt.

Lex

Lex Dei & peccati hic præcipuam obtinent dignitatem: *Lex mentis & Lex membrorum* tanquam ancillatrices ponuntur, & seruitium illis superioribus præstantes. *Mens enim cõdelectatur legi Dei, & lex membrorum* hominem *captiuum reddit legi peccati*: quibus præsuppositis rem explico.

Explicatio Diagrammatis.

Duo hic ponuntur Dominiab Apostolo inter se prorsus contrarii: & directe oppositi; *Deus & Peccatum*: Ille legitimus Dominus, hic Tyrannus, & per vim (culpa quidem hominis & iusto Deo iudicio) dominium vsurpans in hominem. Vterque homini legem ponit, Deus suam, vt homo ipsi obediat in iis quæ præscribit; *Peccatum* suam, vt homo ipsi obediat in cupiditatibus ipsius, quas lege quadam sua proponit: Illa Lex Dei dicitur, hæc lex peccati. Illa Deus hominem (sub lege positum) ad sui obedientiam ducere conatur, hâc peccatum eundem ad sui obedientiam impellere omni vi satagit & molitur. Deus præscribit sua lege ea quæ iusta, sancta, & bona sunt; peccatum sua lege proponit ea quæ vtilia, iucunda, & amœna sunt carni. Habet iam vterque, tum Deus tum Peccatum in isto homine qui sub lege est, aliquid, quod ipsorum causæ & proposito fauet, legique adstipulatur. Deus habet mentem, vel legem mentis, Peccatum carnem, vel legem carnis seu membrorum: mentem, inquam, consentientem legi Dei quod iusta, sancta, & bona sit; carnem adsentientem legi peccati, quod vtilis, iucunda, & amœna sit: legem mentis, quæ est notitia legis diuinæ, eiusque adsensus; legem membrorum, quæ est adfectus & propensio in illa quæ vtilia, iucunda, & amœna sunt carni, id est, in hæc mundana, terrena, & visibilia. Hæ duæ leges dicuntur *ἀντιστρατεύεσθαι*. vers. 23. instar militum qui belligerant, & in acie stant aduersus se inuicem, vt alter alterum superet, & victoriam Domino Imperatorique suo obtineat. Lex mentis militat legi Dei, lex membrorum legi peccati: illa, vt deuicta carne & lege membrorum hominem subiiciat legi Dei, horsum vt homo seruiat Deo: hæc vt lege mentis superata hominem addicat & captiuum tradat legi peccati, horsum vt homo seruiat peccato. De homine est pugna, hunc sibi Deus subiicere vult, vult & peccatum; Ille legem suam illi præscribit, istud suam: vterque suo milite, quem in isto habet, vtitur ad victoriam sibi comparandam. Hinc iam apparet quid istæ phrases significent. Mente seruire legi Dei, est mente assentiente legi Dei operam suam militarem eidem legi Dei præstare ad hominem Deo subiiciendũ. Carne seruire legi peccati est, carne adsentiente desideriis peccati operam suam militarem præstare legi peccati, ad captiuandum hominem legi peccati, peccatoque subiiciendum. Finis ergo pugnæ est, vt homo vel legi Dei, vel legi peccati subiiciatur, id est, vel secundum carnem, vel secundum mentem ambulet. Actio ad finem tendens est belligeratio; quæ hostilis quidem est & inimice inter partes pugnans sed suasione vtens erga hominem, sine cuius assensu neutra pars isto fine potiri potest. Mens carni aduersa voluntati hominis suadet, vt quod iustum, sanctum, & bonum est faciat, repudiato delectabili: Caro menti repugnans eidẽ voluntati suadet vt posthabito quod iustum & sanctum est, amplectatur quod in præsens delectationem & vtilitatem adferre potest. Effectio mentis in voluntatem est volitio boni, & mali

odium: Effectio carnis in eandem est volitio mali, & nolitio boni: quæ est voluntatis nunc in hanc nunc in illam partem mutatio. At vtrius partis effectio fortior sit & potentior in hoc homine, declarat euentus. Hic autem est euentus pugnæ, non patratio boni, non omissio mali, signum impotentiæ mentis, illud iubentis, hoc vetantis; illud probantis, hoc improbantis: & patratio mali, omissio boni, hominisque captiuatio sub lege peccati, demonstrans in hoc homine peccati & carnis potiores esse partes & dominium, frustra renitente lege mentis. Causa istius euentus est legis per carnem debilitatæ impotentia. Rom. 8.3 & carnis in isto homine vis & pertinax potentia, quæ efficit vt homo non secundum legem, sed secundum carnem ambulet, non secundum legem mentis, sed secundum legem membrorum incedat. Quod si ad hanc pugnam accedat fortior vis spiritus Christi, qui non in tabulis lapideis litteram legis inscribat, sed in tabulis cordis carneis amorem & timorem Dei imprimat, tum alium euentum non sperare modo licet, sed & certo obtinere datur; vt Apostolus indicat Rom. 8.2. Fit enim vt illius spiritus vi homo captiuatus iam ante legi peccati ab eo liberetur, & non secundum carnem, verum secundum spiritum ambulet, hoc est, motum, actum, & ductum spiritus sancti in vita sua sequatur: qui motus, actus, & ductus in eundem quidem finem tendit, ad quem lex Dei & mentis hominem ducere conabantur, ar impari ἐπιχειρήσει; vtpote propter impedimentum legis peccati & membrorum conatum perficere non valentibus. Quæ etiam est causa quod ille homo non secundum legem seu mentem, sed secundum spiritum ambulare dicitur; phrasi Apostolica cap. 8. sæpe, & spiritu duci non lege. Gal. 5.18. Non quidem quod secundum spiritum viuens non viuat secundum legem Dei; sed quod non lex, sed spiritus Christi causa sit quod homo secundum legem Dei vitam suam instituat. Lex enim iubere nouit, at iuuare non potest, vt Augustinus sæpe inculcat.

Hinc iam constare potest, ex hoc etiam versu nihil ad contrariæ sententiæ probationem adduci posse, sed istam quæ de homine sub lege locum explicat etiam hoc versu stabiliri. Nam ille homo qua sub lege est, mente legi Dei seruit, qua vero carnalis carne seruit legi peccati, & ita seruit vt seipsum captiuum reddat legi peccati, frustra reluctante mente & conscientia sua. Neque vel tantillum seruit stabiliendæ alteri sententiæ, quod Apostolus dicit, *Ipse Ego*. Nam & vocem, *ego*, iam antea sæpe vsurpauit, etiam tum cum diceret *peccatum in se operari omnem cupiditatem*, vers. 18. *se sine lege quandoq; vixisse* seu *viuum fuisse*, *aduentu vero legis mortuum fuisse*. vers. 9 *sibi mandatum cedere ad mortem*. vers. 10. *se per mandatum seductum & occisum* vers. 11. &c. Pronomen vero αὐτὸς, adiunctum pronomini *ego*, indicat hoc Pronomen, *ego*, referendam ad illam personam de qua antea actum est. Est enim demonstratiuum proxime antecedentis. q. d. *Ipse ego, de quo antea sermonem habui*. quod etiam patet, quia concludit ex præcedentibus, illum hominem, cuius in se personam suscepit ita postulante prudentia Spiritus, seruire mente legi Dei, & carne legi peccati. Considerentur quæ Apostolus in suis Epistolis de seipso scribit, & cum hisce conferantur, & aperte clarebit Apostolum hic de seipso, qualis tum erat minime egisse.

Iam vero, si lubet, congerantur omnia in vnum & ob oculos ponantur, vt vno intuitu inspici possint & iudicari.

Homo ille de quo agit Apostolus, quatenus est

Sub Lege.	Carnalis & mancipium peccati.	Quid desit.
Non agnoscit, seu approbat quod perpetrat.	*Perpetrat quod non agnoscit seu approbat.*	*Est competat huic homi-*
Vult quidem bonum.	*At non facit bonum.*	*nitum qua*
Odit malum.	*Et facit tamen malum.*	*sub lege est,*
Consentit legi Dei quod bona sit.	*Facit tamen quod non vult.*	*tum qua carnalis & mancipium peccati.*

Habet

Habet velle bonum.	*Sed comperit sibi malum adiacere, & bonum perficere non inuenit.*
Non amplius ipsum malum facit.	*Sed peccatum quod in ipso habitat facit malum.*
Delectatur quidē legi Dei secundum interiorē hominem.	*Sed habet aliam legem in membris suis.*
Secundū legem mentu suæ belligerat cum lege membrorum.	*At lex membrorum ita belligerat contra legem mentu, vt hominem captiuum reddat Legi peccati.*
Vnde exclamat, quis me eripiet.	*Ex hac miseria & corpore mortis huius.*
Mente igitur seruit legi Dei.	*Carne vero seruit Legi peccati?*

Hæc ita inter se opposita non sunt disiungenda, dum isti homini, de quo hic agitur, attribuuntur, sed coniungenda sunt, & iunctim illi tribuenda. Sic enim postulat ratio ipsius subiecti, quod sub lege est, & sub peccati dominio: qua sub lege est illa priora illi conueniunt, qua sub peccati dominio hæc posteriora. Modus vero quo Apostolus hæc inter se iungit, & iuncta homini isti attribuit, est per discretam enuntiationem, quod indicat particula δὲ crebro vsurpata, quæ est ipsius μὲν post positiua: altera autem sine altera orationem integram non absoluit, sed μὲν notat aliquid secuturum, δὲ aliquid præcessisse, cum quo prior vel posterior pars orationis iungi debeat. Quod hic diligenter est obseruandum, quemadmodum etiam quod vtraque pars non sit eiusdem ordinis & dignitatis, sed posterior præcipua sit & principalis, ad cuius explicationem, illustrationem, amplificationem, altera illa prior tanquam πρόσκτησις ad ἀπόδοσιν & redditionem adhibetur. Quare & illa posteriora pertinent ad latiorem explicationem & probationem causæ propriæ ob quam homo sub lege peccato resistere nequeat, sed peccatum illi dominetur: priora vero ad legis excusationem pertinent siue faciunt, ne illi merito culpa istius criminis transcribi possit. Ex quibus omnibus iunctis concludi potest, quod homo, de quo Apostolus agit, sit adhuc ratione prædominantis carnis & peccati inhabitantis in carne ipsius censendus in Carnalium numero: sed qui propterea quod sub lege sit, atque ita vt lex in illo effecerit, quicquid per legem in homine peccatore ad gratiam Christi transferendo & traducendo effici solet, propediem ex carnalium numero sit eximendus, & in gratiæ statu collocandus: vbi non amplius auspiciis & ductu Legis contra viuentes peccatorum affectus sit pugnaturus, sed gratiæ vitæ Spiritu sancti ductu & actu contra crucifixos & mortificatos affectus decertaturus, donec de iisdem penitus mortificatis & sepultis plenam victoriam reportabit. Hunc inconsistentem statum, vt sic loquar, qui considerabit, facile videbit quæ hic ab Apostolo scripta sunt, ad istum statum esse referenda. Diligenter enim & velut ex proposito cauit sibi, ne vllibi in statu istius descriptione spiritus vocem vsurparet: qua tamen sequente cap. 8. singulis pœnè versibus vtitur, atque ita Apostolo huic est familiaris in omnibus Epistolis, vt perpetuo menti & ori ipsius obuersari videatur, præsertim vbi de regenitis, & illorum erga Deum & proximum officio agit, etiam vbi de lucta agit quam pii, cum carne & peccati reliquiis adhuc habent. Cuius vel solius rei cogitatio scrupulum iniicere potest & debet, hunc locū de regenitis & sub gratia constitutis interpretantibus, si modo veritatis cognoscendæ syncero desiderio flagrent, & illā ipsius causa ament, etiamsi cum præconceptis opinionibus non consentiat. *Inconsistens status hominis sub lege.*

Velim etiam diligenter considerari ab omnibus, quomodo Deus nos ad fidem in Filium suum, & fidei obedientiam adducat, quibusque mediis vtatur ad peccatorem conuertendum. Scimus Deum vti verbo suo ad id efficiendum, scimus hoc verbum constare duabus essentialibus *Quo modo peccator à Deo ad pœnitentiam, fidem in Christum, fideique obedientiā adducatur.*

& integralibus partibus Lege & Euangelio; scimus legem prius prædicandam peccatori, vt illam intelligat & approbet, ad illam agnitam vitam suam exploret & examinet, examine facto peccatorem se & damnationem commeritum agnoscat, ob peccatum doleat & tristetur, idem exsecretur, liberatore se indigere intelligat, & ad eundem quærendum instigetur & compellatur. Ita vero per legem præparato, gratia Euangelii est annuntianda, quæ menti à Spiritu sancto patefacta, & cordi per eundem obsignata, fidem in nobis gignit, qua Christo vnimur, vt communionem cum illo habentes, remissionem peccatorum in nomine illius obtineremus, & viuificam vim Spiritus ex illo trahamus, qua caro cum concupiscentiis mortificetur, & nos in nouam vitam regeneremur, in qua fructus gratitudinis Deo proferre non velimus modo, sed & possimus & faciamus, eodem Spiritu in nobis efficiente vt & velimus & perficiamus. Describat iam mihi quis ex Scriptura proprios effectus, qui ex legis prædicatione existant in animis illorum, quos Deus ad meliorem vitam conuertere decreuit, & dabo illi hominem qualis nobis ab Apostolo sub ipsius persona hoc 7. cap. describitur. Sed an hi effectus per prædicationem Legis in isto homine producuntur citra gratiam Christi & operationem Spiritus? Quis hoc affirmare audeat, nisi Pelagianæ doctrinæ satelles vel ex primis? Sed non continuo sub gratia est, & Spiritu agitur, ducitur, regitur, qui per legis prædicationem, Spiritu S. benedicente & cooperante, ad Christi gratiam confugere compellitur. *Lex enim est pædagogus ad Christū. Finis legis est Christus ad iustitiā omni credenti. per legem est agnitio peccati.* Augustin. de hoc vsu li. 4 contra duas Epist. Pelagian ad Bonifacium c. 5. agit, dicens. *Ad hanc Dei gratiam Lex de prauaricatione terrendo tanquā pædagogus perduxit, vt sic conferatur homini quod ipsa conferre non potuit.* Paulo post: *Non ergo legem euacuamus per fidem, sed legem statuimus, qua terrendo ducit ad fidem. Ideo quippe lex iram operatur, vt territo atque conuerso ad iustitiam legis implendam, Dei misericordiam gratia largiatur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est Dei sapientia, de qua scriptum est, Legem & misericordiam in lingua portat: legem qua terreat, misericordiam qua subueniat; legem per seruum, misericordiam per seipsum, &c.*

Augustin.

Inspiciatur idem Augustinus li. de corr. & grat. cap. 1. vbi ita ait conuenienter negotio quod agimus: *Dominus ipse non solum ostendit nobis à quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod solum potest legis littera, verum etiam adiuuat nos vt declinemus à malo & faciamus bonum, quod nullus potest sine Spiritu gratiæ: qua si desit, ad hoc lex adest vt reos faciat & occidat: propter quod dicit Apostolus;* littera occidit, Spiritus autem viuificat. *Qui ergo legitime lege vtitur, discit in ea malum & bonum & non confidens in virtute sua confugit ad gratiam, qua præstante declinet à malo & faciat bonum. Qui autem confugit ad gratiam, nisi quum à Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet. Ac per hoc & desiderare auxilium gratiæ initium gratiæ est.* Vide vlterius ca. 5. eiusdem libri. *Non vis tibi tua vitia demonstrari: non vis vt feriantur, fiatque tibi vtilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tuipse ostendi, vt cum deformem te vides reformationem desideres; eique supplices, me in illa maneas fœditate.* Et cap. 6. *Corripiatur ergo origo damnabilis, vt ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur. Si tamen qui corripitur filius est promissionis, vt stimulo correptionis foris insecus insonante atque flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur & velle.*

Muscul loc. com. cap. de leg. fol. 124. *Lex facit vt non modo intelligam, sed & cum morsu conscientiæ sentiam & experiar esse in me peccatum.* Item: *propria legis effectio est, quod nos inexcusabiliter peccati reos esse conuincit, maledicto subiicit, & damnat.* Gal. 3 *& sensu peccati & condemnationis perculsos anxios reddit, ac gratia Dei appetentes. Hinc illud est Apostoli quod* Rom. 7. *disputat, & tandem exclamat:* Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum.

Sed

Sed an ergo hoc opus est Spiritus regenerantis? Quod ad finem fateor, quod ad effectum ipsum dicere non ausim. Mortificatio enim & viuificatio, quæ seu partes integrales totam regenerationem continent, per communionem mortis & resurrectionis Christi in nobis peraguntur. Ro. 6. Distinguit Apostolus Rom. 8. inter *Spiritum seruitutis ad metum, & spiritum adoptionis.* vers. 15. Illum *legalem* multi appellant, hunc *Spiritum Euangelii Christi.* Ergo illius operam huius præcedaneam facio vtramque vero ad vnum finem tendentem. Vnde apparet meam hanc 7. capitis explicationem veræ doctrinæ de *lege legisque vsu, & gratia Christi necessitate* cõtrariam non esse; sed doctores Ecclesiæ qui secus illud interpretantur, de hoc negotio non cogitasse quum caput illud explicarent. Quum enim illud ipsum doceant ex Scripturis, quod ego hoc capite ab Apostolo agi existimo, non in ipsa sententia dogmatum dissentimus, sed tantum in eo, quod ipsi hunc locum ad istud doctrinæ caput pertinere non arbitrantur, quod ego isthic ex professo tractari animo, non tamen ego solus, sed alii mecum, vt post videbimus.

Obiectio, sic poni triplicem statum hominis.

Si quis excipiat per istam meam explicationem triplicem poni statum hominis, quum nisi duplicem Scriptura agnoscat, & tria introduci hominum genera, cum Scripturis nonnisi duo nota sint; nempe *status regenerationis, & qui regenerationem antecedit* homines *fideles & infideles, regeniti & irregeniti*, &c. Resp. I. ista explicatione non poni tres status consistentes, neque tria hominum distincta & perfecte opposita genera, sed doceri quantum in homine lex efficere valeat, & quomodo idem per legem confugere compellatur ad gratiam Christi. II. Dico statum hominis qui hic describitur non esse consistentem, sed gradum potius ab vno ad alterum statũ, à statu impietatis & infidelitatis ad statum regenerationis & gratiæ, à statu veteris in Adamo, ad statum nouum in Christo: secundum quem gradum homo ille renouãs a nõnullis dicitur. Et sane nimis magna est distantia vnius status ab altero, quam vt transiri ab vno possit ad alterum sine gradibus intermedius. III. Nego absurdum esse triplicem poni hominis statum diuersi temporis habita ratione, nempe ante legẽ vel sine lege, sub lege & sub gratia. Nam Apostolica Scriptura triplicis illius status facit mentionem duobus istis capitibus. 6. & 7 & ad Galat. 4. & 5. August. lib. exposit. quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos in cap. 3. *Itaque 4. istos gradus hominis distinguamus, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. Ante legem sequimur concupiscentiam carnis: sub lege trahimur cum ea: sub gratia nec sequimur eam, nec trahimur ab ea: In pace nulla est concupiscentia carnis. Ante legem ergo non pugnamus, sub lege pugnamus*, &c. Inspiciatur hic Bucerus in eundem hunc locum commentans. Ponit enim triplicem hominem, *profanum, & nondum credentem Deo, sanctum & amantem Dei*, sed *infirmum* ad prævalendum peccato, denique potentiore Spiritu Christi instructũ, adeo vt non possit modo reprimere & damnare carnem, sed etiam cum voluptate & studio confirmato & perpetuo reipsa viuat vitam Dei. Quin & totus ipsius commentarius inspiciatur & apparebit inter illius & meam explicationem parum admodum interesse, quod ad rei summam attinet: quod etiam capite sequenti ex locis eiusdem commentarii adductis liquido probabo. Sed videamus annon ipsa Scriptura multis in locis tria hominum genera proponat, & triplicem statum nobis describat. Apoc. 3. 15. 16. Dicuntur esse, feruidi, frigidi, & tepidi. Christus dicit se non venisse vocatum iustos, id est, qui se tales existimabant, sed peccatores, id est, qui se tales agnoscebant, aut agnituri essent per prædicationem illius; & quidem ad resipiscentiam. Christus vocat ad se *fatigatos & pressos* onere peccatorum, ablegans à se *turgidos iustitiæ sua fastu, & superbos*: Sic, *si non esset peccatũ non haberetis, nunc quum dicitis videmus, peccatum vestrum manet.* Parabola *Pharisæi & Publicani* nobis *triplicem hominum genus* insinuat: In *Pharisæo* enim, *diuini* ille, *Publicanus*, vnum *ante*, alterum

Responsio.

I.

II.

III.

ritum incedunt. Sed versum ipsum inspiciamus, qui ita habet.

Nam lex Spiritus vitæ in Iesu Christo, liberauit me à lege peccati & mortis.

Antequam illum versum conferamus cum antecedente, phrases in illo vsurpatæ primum explicandæ sunt. Lex itaque spiritus dicitur ius, potestas, & vis Spiritus sancti; manet enim Apostolus in modo loquendi antea cap. 7. vsitato vbi peccato, menti, & membris legem tribuit: id est, potestatem & vim iubendi & impellendi. Spiritus hic dicitur vitæ, hoc est, viuificus, phrasi Hebræis familiari, qui genitiuos substantiuorum pro adiectiuis vsurpant; vt ciuitas Dei, homo Dei, Deus iustitiæ, &c. Oppositè autem & distinctè sic dicitur contra legem litteræ, seu litteram legis, quæ ad viuificandum imbecillis est, & nihil aliud nouit quam occidere: iuxta illud 2. Cor. 3. 6. *Littera occidit, Spiritus aũt viuificat:* Item, Gal. 3. v. 21. *Si Lex data fuisset quæ posset viuificare, vere ex lege esset iustitia.* Dicitur autem hæc in Christo Iesu esse, non quia in persona Iesu Christi tantum sit, sed quia in Iesu Christo tantum obtineri possit, secundum id quod dicitur *Spiritum non ex operibus legis, sed per auditum fidei in Christum* obtingere *credentibus.* Quemadmodum ista phrasis (*in Christo*) sæpissime in Apostolicis litteris vsurpatur. Quod vero & hoc loco ista phrasis ita sit accipienda, patet primo ex scopo Apostoli; qui est docere, non ex lege, sed ex gratia Christi obtingere fidelibus iustitiam & Spiritum sanctũ, cuius vi possint peccato dominari, & membra sua arma iustitiæ Deo præbere.

Secundo ex collatione huius loci cum versu primo. Tribuitur enim iis qui sunt in Christo immunitas à condemnatione, propterea quod Sp. viuificus in Christo eos liberauerit a lege peccati & mortis.

Tertio quia Spiritus viuificus non liberat à lege peccati & mortis, nisi qua communicatus est cum iis qui sunt in Christo. Huic autem spiritui vitæ tribuitur, quod liberet illos, qui in Christo Iesu sunt à lege peccati & mortis: hoc est, à vi vel tyrannide peccati dominantis & occidentis per legem: quæ liberatio opponitur captiuitati sub lege peccati, cuius mentio facta est cap. 7. vers. 23. & corpori mortis cuius mentio ibidem facta est. v. 24. à qua lege peccati, & quo corpore mortis homo sub lege existens per legem Mosis & per legem mẽtis suæ, consentientis legi Dei, liberari nõ potuit. Hinc vero optimè probatur conclusio ista, quæ versu primo ex præcedentibus est deducta. Nam liberatio à lege peccati & mortis opponitur condemnationi, & propterea illa posita hanc tollit. Liberatio ista tribuitur illis qui sunt in Christo, & qui secundum spiritum ambulant: vnde sequitur illos à condemnatione immunes præstari. Ratio autem cur isti subiecto tribuatur illa liberatio, est à causa liberationis, Spiritu nempe viuifico, qui spiritus, vt in Christo existens & obtinendus, est in iis qui sunt in Christo. Quare non mirum quod propriam suam vim & efficaciam exercet in iis in quibus habitat: Cumque illa vis ipsi ita sit propria, vt illam cum lege Mosis communem non habeat, hinc sequitur, quod illi soli, qui in Christo Iesu sunt, & istius participes Spiritus, vel qui in Christo Iesu istius Spiritus participes sunt, liberi sint à condemnatione, iis qui sub lege sunt manentibus sub cõdemnatione, vtpote, qui per legem membrorum superati sint & captiui traditi sub lege peccati; frustra obtinente lege mentis legi Dei consentientis. Diximus iam antea ex collatione huius versus; cum vers. 23. capitis præcedentis irrefutabile argumentum deduci, ad comprobandum quod hoc loco & vers. 23. dicto non agatur de eodẽ homine, sed quod ibi de homine sub lege, hic vero de homine sub gratia existente tractetur: propterea quod ille homo captiuatus sit sub lege peccati & mortis, idque à lege membrorum, frustra obsistente lege mentis, hic vero vi Spiritus viuifici, quem in Christo Iesu obtinuit, liberatus sit ab eadem lege peccati & mortis.

Consideremus versum 1. quo eadem res *vers. 3.* planius nobis constare possit. Illo enim causa explicatur cur homines sub lege existen-

existentes, à dominio & condemnatione peccati immunes fieri nequiuerint, hoc autem ipsum impetratum & effectum sit per Christum. Causa autem est quia liberatio a lege peccati & mortis, seu immunitas à condemnatione obtineri non potuit nisi condemnato peccato, hoc est, nisi peccatum iure suo quod habebat, & potentia sua quam exercebat in homines sibi subiectos, prius spoliatum esset. Habebat autem ius & vires dominandi & occidendi. At non potuit peccatum iure suo spoliari viribusque suis priuari per legem. Erat enim lex per carnem impotens facta ad id præstandum. Quod cum Deus videret, & nollet miserum humanum genus sub tyrannide & condemnatione peccati perpetuo detineri, misit filium suum in similitudine carnis peccati, & quidem pro peccato, scilicet, destruendo, & cõdemnauit peccatum in carne filii sui; qui peccatum in corpore suo tulit, & illi ius, quod in nos habebat, ademit, viresque illius eneruauit. Vnde apparet locum hunc, qui hactenus difficilimus habitus est, planum esse & perspicuum, si modo recte disponantur singula, hoc pacto: *Deus enim misso filio suo in similitudine carnis peccati & pro peccato, condemnauit peccatum in carne, quod legi erat impossibile, quia erat infirmata per carnem.* Illud enim impossibile legi est τὸ κατ' ἐξουσίαν τοῦ ἀμαρτάνειν. Hinc patet istum versum breuiter explicare totam causam, cur in homines sub lege existentes peccatum dominetur ad mortem, &, cur in eos, qui *in Christo sunt & sub gratia*, dominandi neque ius habeat neque vires. Quod breuiter commonstrari potest ex collatione ante dictorum, cum hoc versiculo. Illa enim verba: *Quod legi erat impossibile quia infirmabatur per carnem*, conueniunt cum hisce *quum essem in carne affectus peccatorum, qui sunt per legem, vigebant in membris meis*, vers. 5 cap. cap 7. & cum 14. versu: *Scimus legem spiritualem esse, at ego carnalis sum*: item cum hisce: *noui non habitare in me, id est in carne mea bonum*: Ista vero: *Deus in carne filii sui condemnauit peccatum*, consentiunt cum vers. 6. ca. 7. *Nunc vero liberati sumus à lege, mortuo eo in quo detinebamur*, id est, condemnato peccato quod nos sibi subditos & deuinctos tenebat: hic vero causa plenius explicatur, nempe, quod in carne Christi peracta sit illa condemnatio.

Collatio prima partis huius versus cit vers. 5. & 14 capitu septimi. Item alterius partis eiusdem versus cum vers. 6. eiusdem capitis.

Vnde etiam versus quarti sensus plane hisce antecedentibus consentaneus deducitur: quod scilicet, eo ipso facto, quod peccatum condemnatum est in carne filii Dei, ius legis completum est & consummatum in iis qui in Christo sunt, & secundum spiritum ambulant; ita vt non amplius sub legis ductu sint & regimine, sed sub ductu illius qui nos à peccato liberauit, & sibi proprios asseruit. Quod ab Apostolo vers. 4. ca. 7 aperte est significatum his verbis: *Vos fratres mortificati estis legi in corpore Christi vt essetis alterius qui ex mortuis excitatus est, vt fructum feramus Deo.* Nam hæ phrases conueniunt, mortificati estis legi, & ius legis completum est in vobis. In corpore Christi estis mortificati legi idem est, quod peccatum in carne Christi condemnatum est, vt ius legis impleretur in vobis. Completo vero & consummato legis iure per condemnationem peccati carne Christi factam, sumus alterius, id est, ius à lege in Christum translatum est, vt non amplius sub lege, sed sub Christo, sub gratia & sub ductu Spiritus ipsius essemus & viueremus. Neque enim illa verba: vt ius legis compleretur seu compleatur in nobis, ita intelligenda sunt, quasi cõdemnato peccato in carne Christi, ius legis adhuc complendum sit, sed quod illo ipso facto ius legis sit impletum. Quemadmodum & similes loquendi formulæ in Scriptura quàmplurimæ vsurpantur, Matth. 1. 22. Illo enim facto *impletum est quod dictum erat per Esaiam.* Matth. 2. 23. Eo ipso quod Iesus Nazarethæ habitauit *impletum est quod dictum erat fore vt Nazarenus vocaretur.* Matth. 4. 14. eo ipso quod habitauit Iesus Capernaum, & in finibus Zebulon & Nephthali *impletum est quod dictum erat, Terra Zebulon & Nephthali luce exorta est.* Matth 8. 17. Ipsa curatione ægrotorum & eiectione Spirituum a Christo peracta *impletum est Esaiæ vaticinium.* Sic Matt. 12. 17.

Verf. 4. Collatio huius cap. 7.

Matth.

Matth. 13. 35. & 26. 56. Quod etiam phrasi alia significatur, *tunc impletum est.* Matth. 27. v. 9. Sic etiam hic licet mutare genus dicendi in consimile; *Tunc impletum est ius legis in nobis.* Vide insuper Matth. 27. vers. 35 Luc. 21. v. 22 Iohan 13. 18. & 17. 12. & 18. 9. & aliis locis infinitis.

Ex hac vero explicatione apparet totum hunc locum planum & perspicuum esse, qui citra hanc interpretationem multis fuit tenebris obsitus, omnibus pene interpretibus id fatentibus & magnopere in huius loci explicatione laborantibus. Quod si lubet iam omnia illa velut in fasciculum complecti, & breuiter recapitulare, tum longe manifestius euadet quod dixi. Hoc autem ita faciamus.

Recapitulatio paraphrastica eorum quæ à primis versibus vsq. capitis decimi tertij, eorundemq; cum præcedente capite connexio.

Quum ergo viderimus hactenus homines sub lege existentes sub dominio & tyrannide peccati captiues detineri, hinc facile concludere licet solos eos, qui sunt in Christo Iesu, quique secundum spiritum & non secundum carnem ambulant, immunes esse ab omni condemnatione: quia lex, ius, potestas, & vis spiritus vitifici, qui in solo Iesu Christo est & obtinere potest, liberauit istos tales à lege, potestate, & vi peccati & mortis, ab imperio dominioque peccati & condemnatione eiusdem. Quod iure potuit Christus per suum Spiritum, vipote in cuius carne peccatum sit condemnatum, vt nullum ius amplius habeat, aut habere possit in illos qui Christi sunt. In qua quidem carne pater illum misit, quia hoc ipsum legi erat impossibile infirmata scilicet per carnem. Atque ita factum est, vt iustegus, quod in nos habuit quum adhuc sub lege essemus, completum sit in istis talibus, qui Christi per fidem facti sunt, vt in posterum eius gratia & secundum Spiritus sancti ductum viuerent, agerentur & regerentur. Vnde certo concludere nobis licet, quod illis peccatum dominari nequit, & propterea illi ipsi membra sua sistere possunt arma iustitiæ Deo, tanquam qui ex morte peccati in vitam Spiritus sunt translati. Hæc autem ad versum vsque 16. huius capitis persequitur Apostolus, accommodate eidem scopo quem hactenus monstrauimus, memor illius adhortationis quam posuit cap 6. 12. & 13. ex cuius adiuncta ratione in prolixum hunc tractatum deuenit Sed hæc sufficiant, ne nimis operosi simus in re ita plana & perspicua commonstranda.

SECVNDA PARS.

Quod sententia ista, quæ caput VII. Epistolæ ad Romanos de homine non sub gratia, sed sub lege constituto, & de homine nondum Christi Spiritu regenito explicat, nunquam in Ecclesia Christi hæreseos damnata fuerit, sed semper adstipulatores aliquos inter Ecclesiæ doctores habuerit.

Interpretationem huius capitis hucusq; alias pronabant antiquissimi & præstantissimi expatribus.

NVnc ad alteram Propositi nostri partem veniemus, quam hoc fine tractare visum est, vt omnibus patere queat, illam quam defendo sententiam, non nuper natam, aut ex cerebro meo confictam esse, neque ab hæretico aliquo mutuatam: sed antiquam admodum esse, & à bona parte Doctorum primitiuæ Ecclesiæ approbatam: quin ne ab iis qui locum aliter interpretati sunt, eousque reiectam, vt hæreseos nota insignirí dignam iudicauerint.

Irenæus.

Irenæus lib. 3. cap. 22. locum hunc ita citat: Propter hoc ergo signum salutis nostræ, eum qui ex virgine Emanuel est ipse Dominus: quoniam ipse Dominus erat qui saluabat eos, quia per semetipsos non habebant saluari. Et propter hoc Paulus infirmitatem Hominis annuntians, ait: *Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum:* significans quoniam non à nobis, sed à Deo est bonum salutis. Et iterum: *Miser ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius?* Deinde infert liberatorem: *Gratia Iesu Christi Domini nostri.*

Non inquit Hominis regeniti, aut fidelis, aut Christiani, sed simpliciter Hominis: quo nomine neque Scriptura, neque Patres solent appellare illum, qui Christianus fidelis, & regenitus est.

Tertullianus.

Tertullianus in lib. de iudiciis cap. 17.

Nam etsi habitare bonum in carne sua negauit, sed secundum legem literæ in qua fuit secundum autem legem Spiritus, cui nos anacetur, liberat ab infirmitate carnis. Lex enim *inquit*, Spiritus vitæ manumisit te a lege delinquentiæ & mortis. Licet enim ex parte ex Iudaismo disputare videatur, sed in nos dirigit integritatem & plenitudinem disciplinarum, propter quos laborantes in lege per carnem misertt Deus filium suum in similitudinem carnis delinquentiæ, & propter delinquentiam damnauerit delinquentiam in carne.

Hic Tertullianus perspicue adfirmat hunc locum explicandum de homine qui est sub lege literæ Neque obstat magnopere, si quis dicat hunc libium ab illo scriptum cum esset in hæresi: in eo enim hæreticus non fuit, & apparet hinc illam sententiam tunc obtinuisse, quod istud caput ita intelligendum esset.

Origenis. *Origenes in cap. 7. Epist ad Rom.* Quod vero dicit, *ego autem carnalis sum venundatus sub peccatum*: hic iam tanquam Doctor Ecclesiæ personam in semetipsum suscipit infirmorum; propter quod & alibi dixit; *factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrarer* Et hic ergo in infirmioribus quibusq; (id est carnalibus) & qui sub peccato venundati sunt dicitur Paulus carnalis, & sub peccato venundatus, & loquitur ea quæ illis loqui moris est vel excusationis vel inculationis obtentu. Ait ergo tanquã ex illorum persona loquens: *Ego autem carnalis sum, venditus sub peccato, hoc est*, secundum carnem viuens, & in potestatem peccati, libidinis, & concupiscentiæ pretio tedactus. *Quod enim operor non agnosco, &c.*

Paulo post: Et hic (id est, Paulus carnalis) dicit, *quia non iam ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*; Paulus vero spiritalis in aliis dicit; *quia abundantius quam omnes isti laborauit non autem ego, sed gratia Dei mecum*, vt ergo ille labores suos non sibi, sed gratiæ Dei quæ in ipso operabatur assenbit: ita & ille carnalis opera non bona non sibi, sed peccato quod in se habitat & operatur adnumerat: Ideo ergo dicit, *non iam ego operor illud sed quod habitat in me peccatum. Non enim habitat in me id est, in carne mea bonum.* Nondum enim in eo Christus inhabitat, neque corpus eius templum est Spiritus sancti. Veruntamen non vsquequaq; hic cuius persona proponitur alienus est a bonis, sed proposito quidem & voluntate cæpit bona requirere. Nondum tamen potest bona rebus & operibus obtinere. Est enim talis quædam infirmitas in his qui initia conuersionis accipiunt, vt cum velint quidem statim facere omne quod bonum est, non statim voluntatem sequatur effectus, &c.

Cyprianus de lucta carnis & spiritus agens lem. 6 de oratione dominica, item libello de singularitate clericorum adcit locum ad Gal. 5. *Caro concupiscit aduersus Spiritum*, &c. non hunc locum ad Romanos. Quod vero locum ad Rom 7. de dominatu, & non tantum de inexistentia peccati intellexerit patet ex prologo de cardinalibus operibus Christi, vbi inter alia hæc dicit: si nescio, quis hanc legem membris insculpserit, vt tam violenta dominatione Spiritum opprimat, & melior dignioriquæ natura deteriori succumbat, patienter me ferre oportet, si operatorem vniuersitatis non intelligo. Cyprianus.

Et paulo post eodem prologo: Hæc lex peccati quare in his & similibus legem iustitiæ opprimat, & quare enectata ratio, cum stare possit, tam miserabiliter ruat, dicendum est allequi maximè, cum defectus ille a damnationis sententia pendeat, & hanc inexcusabilem pœnam antiqua transgressio sit tortita.

Chrysostomus locum ex professo tractans & explicans comment. in vii cap ad Rom. ita inquit, præcedentibus adstipulatis, *propterea & subnexuit dicens*: Ego vero carnalis sum, *hominem describens, sub lege & ante legem degentem.* Chrysostom.

Et paulo post: Ipsum itaque peccatum naturali legi aduersatur. hoc enim est, quod dicit, *Legi mentis meæ*, vniuersum etiam certamen & bellum, quum actum peccati demceps induxit, naturali leg. imponit. Mosaica quippe ex abundanti posterius adiecta est.

Verum-

Veruntamen neque istæ (docens illa quidem quæ fieri oportet. ista vero collaudans) qui quam in hac pugna aduersus peccatum exsecutæ sunt. Tanta peccati tyrannis est, vsque adeo vincens & exsuperans. Quod quidem & Paulus significat, quum aduersantis prædominantisque peccati conflictum declarans, dicit; *sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captiuantem me lege peccati.* Non enim simpliciter dicit, vincentem me sed captiuantem me legi peccati. Neque dicit captiuantem me impulsioni carnis aut naturæ carnis, sed legi peccati, hoc est, tyrannidi & potentiæ peccati

Paulo post: Miser ego homo, quis me eripiet ex mortu huius corpore? Vides quanta sit malitiæ tyrannis, quomodo mentem etiam condelectantem Legi Dei vincat? Nó enim est, inquit, quod quis me dicat legem Dei odio prosequentem, & auersantem, à peccato captiuatum esse. Condelector enim ac consentio illi, atque ad illam confugio; Veruntamen illa neque ad se fugientem saluare potuit. Christus vero ab illa fugientem saluauit. Agnoscis; quæ sit gratiæ excellentia?

Et in cap. 8. vers. 2. difficile hoc bellum enecato peccato Spiritus sancti gratia dissoluit, per quam factum est, vt certamen iam nobis sit facile, quæ nos etiam primum coronat, multisque deinde auxiliaribus copiis stipatos in prælia ducit.

Basilius Magnus. *Basilius Magnus lib. 1. de baptismate fol 409.* Alibi vero obiurgatorio magis modo idem nobis tradens, quid dixerit adducemus. *Scimus enim quod lex Spiritualis est, ego vero carnalis sum venditus sub peccatum: quod enim facio non probo, &c.* Et hanc ipsam speculationem pluribus persequens, quod impossibile est seruire Domino, eum qui detinetur à peccato, manifestè nobis ostendit liberatorem nostrum ex hac tyrannide, dum dicit: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore hoc mortis? Gratia ago Deo, &c.*

Paulo post; Necesse est igitur omnino exclatis, tum ex similibus, si modo non inuanum Dei beneficium suscepimus, vt primum à dominio Diaboli liberemur, *quis enim qui à peccato detinetur, ad mala quæ non vult perducit*: & tunc abnegatis omnibus præsentibus, & seipso, coaffectione ad hanc viam relicta, discipuli Domini fiamus, quemadmodum ipse dixit: *Si quis venit ad me, abneget, &c.*

In Moralium summa 25 cap. 2. fol. 377. Quodis qui inuitus trahitur à peccato, nosse debet, quod ab alio præexistente in ipso peccato regitur, cui vltro inseruiens de cætero ducitur ab ipso etiam ad ea quæ non vult. Ad Rom. 7. *Nouimus autem quod lex Spiritualis est, ego autem carnalis sum venditus sub peccatum, &c.* vsque ad illa, *sed inhabitans in me peccatum.*

Idem quæstionum compendio explicatarum quæst. 16 fol. 563. Anima quæ affectuum dominium patitur, neque ad ea quæ vult, libera esse ab illis permittitur, iuxta illam ab Apostolo relatam speculationem, qui dixit: *Ego autem carnalis sum, venditus sub peccatum. Non enim quod volo hoc facio, sed quod odi, hoc ago.*

Et rursum; Nunc autem non iam ego operor hoc, sed inhabitans in me peccatum: Deo ipso etiam hoc in bonum nobis contingere permittente, si quomodo per ea quæ inuita patitur anima ad intelligentiam deueniat dominantis, & cogita seipsa quod inuita seruiat peccato, resipiscat ex laqueo Diaboli, paratam petens misericordiam Dei ad suscipiendos legitime pœnitentes.

Theodoretus in 7. cap ad Rom. Ego autem carnalis sum] Introducit hominem ante *Theodoretus.* gratiam ab animi motibus & perturbationibus obsessum. Carnalem enim vocat illum qui nondum Spiritualem gratiam esset assecutus.

Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud ago] Hoc à lege pulchre effertur, nempe vt doceat quod sit malum, & eius odium animæ inferat. Illa autem, *non volo & odi*, non necessitatem, sed imbecillitatem significant. Non enim necessitate aut vi aliqua impulsi peccamus, sed à voluptate delinati ea facimus, quæ vt scelerata & flagitiosa abhorremus.

Condelector legi Dei secundum interiorem hominem.] Interiorem hominem dixit mentem.

Video autem aliam legem in membris meis repugnantem] Legem peccati peccatum appellat. Id autem operationem exercet, quando corporales quidem animi perturbationes exsiliunt, anima autem propter eam quæ ab initio subiit discordiã eas cohibere non potest: sed propriam quidem libertate abiecit, eis autem vt seruiat sustinet. Seruit tamen quamuis seruiat, odio habet seruitutẽ & laudat eũ, qui seruitutẽ accusat. Hæc omnia cũ differuisset Apostolus, vt ostenderet quales eramus ante gratiã, & quales post gratia, & velut suscepti personã eorũ qui nunc gratiã a peccato obsessi sunt, tanquam à medijs hostibus circumdatus, & in seruitutem abductus & seruire coactus & nullum aliunde videns auxilium grauiter quidem gemit & lamentatur: ostendit à lege opem ferri non posse, & dicit: *Infelix ego homo, &c.*

In cap 8 Nihil ergo nunc condemnationis, &c. Neque enim nos nunc mortuos vincunt animi perturbationes, quoniam diuini gratiam Spiritus accepimus.

Lex enim Spiritus vitæ] sicut legem peccati peccatum, sic legem Spiritus vitæ viuificum Spiritum appellauit. Eius inquit gratia per fidem in Iesum Christum duas tibi libertates donauit. Non solum enim peccati potentiam fregit, sed etiam mortis tyrannidem destruxit.

Cyrillus.

Cyrillus contra Iulianum lib. 3. fol. 184. b. Quod enim impossibile legi in quo infirmabatur per carnem, &c.] Igitur cum vnigenitus propter nos homo factus esset, abolita quidem est Lex peccati in carne, & sunt res nostræ reductæ vt ad primam originem regrediantur. Etenim prævalebant mors, corruptio, voluptates, & aliæ concupiscentiæ, quæ imbecillem & infirmam deprædabantur mentem adiutricem habentes corruptionem.

De Resurrect. ad Reginas lib. 1 fol. 283. Itaque ego ipse mente seruio legi Dei, &c. vsque ad 5. versum cap. 8.] Etenim manifeste inter se pugnant caro & Spiritus, hoc est prudentia carnalis & motus concupiscentiarum nobis insitarum, & virtus vitæ secundum Spiritum. Licet diuina Lex nos vrgeat, vt debeamus eligere bonum, in contrarium tamen concupiscentia carnis fertur. *Solutum autem nunc est quod obstat, & infirmatur Lex peccati*, prævaluit vero Lex Spiritus. Ob quam causam? *Misit enim Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, vt condemnaret peccatum in carne.* Iam quo pacto non fuit valde vtilis verbi incarnatio. Condemnatum enim hic est in carne etiam nostrum peccatum; Si autem verbum non esset factum caro, mansissent res nostræ inemendatæ, & seruiremus carne legi peccati, nullo in nobis illam abolente.

Idem Epistola prior ad Successum. Fatemur ergo per Adæ prævaricationem humanam fuisse corruptam substantiam, & intelligentiam nostram voluptatibus carnis & insitis motibus atridentibus nostræ naturæ velut tyrannica dominatione compressam. Vnde necessarium fuit, vt pro salute nostra, qui morabamur in terra, Dei verbum homo fieret, & humanam carnem corruptioni deditam, & voluptatum illecebris ægrotantem, propriam faceret: Et quia est vita cunctorum, corruptionem quidem eius destrueret, compesceret autem insitos motus, eos videlicet, qui nos ad vitia voluptatesque præcipitabant. Sic enim oportebat mortificari in nostra carne delicta. Meminimus autem & beatissimum Paulum *legem peccati appellantem insitos nobis voluptuarios motus.* Quapropter quia humana caro facta est verbi propria, desiit iã corruptioni succumbere. Et quia peccatum non nouit, tanquam Deus qui cum sibi vniuit, & vt dixi propriam fecit, desiit iam vitijs ac voluptatibus ægrotare. Nec hoc sibi perfecit vnigenitus filius Dei, verbum est enim quod est semper, sed procul dubio nobis: nam si similes sumus ex Adæ prævaricatione subiecti, venienti taque nobis etiam bona, quæ in Christo sunt, hoc est, incorruptio & abolitio peccatorum.

Macarius Ægyptius.

Macarius Homil. 1. Adam transgrediens manda-

mandatum Dei, & obediens impio serpenti vendidit seipsum Diabolo: & sicut ille nequam inuit animam eius, illam nempe creaturam præclaram, quã cõdiderat Deus ad imaginem suam, vt & Apostolus ait: *Exspolians principatus & potestates, triumphauit de illis in cruce.* Hac enim de causa Dominus venit, vt expelleret illos & reciperet domum propriam, & templum proprium, videlicet hominem. Proinde anima dicitur esse corpus tenebratum & nequitiæ, quamdiu sunt in ea tenebræ peccati. Quia illic viuit in seculo nequam tenebratum, & illic detinetur captiua. Quemadmodum & Paulus appellans *corpus peccati & mortis, ait, vt destruatur corpus peccati. Et rursum: Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ediuerso anima quæ Deo credidit, & liberata est à peccato mortificata vitæ tenebrarum, & lumen Spiritus sancti tanquam vitam recepit, inde viuens ibi postea perseuerat: quia ibi regitur à lumine diuino.

Hinc patet etiam Macarium illum locum intellexisse, de homine qui sit subditus Spiritui tenebrarum, seruus peccati, captiuus Sathanæ, qui nondum sit mortificatus peccato, nondum lumen Spiritus sancti accepit, hoc est, qui nondum est regenitus Spiritus Christi.

Damascenus. *Damascenus lib. 4. orthodoxæ fidei cap 23.* hanc rem pulchre explicat, quare non pigebit prolixius illius sententiam ipsius verbis describere, prout ab eius Translatore in latinam linguam fuit conuersa.

Aduenientes, *inquit*, lex Dei menti nostræ, attrahit ad seipsam, & stimulat nostram conscientiam; dicitur autem & conscientia nostra Lex mentis nostræ. Sed & suggestio maligni hoc est, Lex peccati, aduenientes membris carnis se per hanc nobis immittit: nam semel transgredientes voluntarie legem Dei, & suggestionem maligni admittentes, dedimus illi ingressum, *mancipati à nobis ipsis peccato:* vnde prompte ducitur corpus nostrum ad illud: dicitur ergo inhærens corpori nostro odor & sensus peccati, id est, concupiscentia & voluptas corporis, *Lex in membris carnis nostræ* Lex igitur mentis, id est, conscientia consolectatur legi Dei, id est, mandato quod quidem vult Lex vero peccati, id est, suggestio per Legem quæ est in membris, id est, corporis concupiscentiam & inclinationem & motum, & per irrationalem animæ partem militat aduersus legem mentis meæ, id est, conscientiam, & captiuat me volentem Dei legem, & non agentem, & nolentem peccatum, secundum contradictionem per suadelam voluptatis & concupiscentiam corporis, & partem animæ brutam rationisque expertem, vt dixi, errare facit & suadet seruire peccato. Sed Deus quod impossibile erat Legi, in quo infirmabatur lex per carnem, mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati (nam carnem assumpsit, peccatum autem nequaquam) condemnauit peccatum in carne, vt iustitia legis impleretur in iis qui non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum. Nam Spiritus correluctatur infirmitati nostræ, & præbet virtutem legi mentis animæ aduersus Legem quæ est in membris nostris.

Theophylactus in 7. cap. ad Rom. Ego inquit carnalis sum. hoc est, vniuersa humana natura, cum qua ante sanctam legem, tum quæ tempore Legis vniuersam affectuum turbam sibi aggregatam habuit. Non enim tantum mortales facti sumus ex Adami præuaricatione: verum etiam affectus prauos natura sub peccato vendita recipit iuri plane & dominatui peccati subdita, ita vt caput erigere nequeat. *Theophylactus.*

Et paulo post: Hanc ergo infirmitatem Lex profecto sanare non potuit, etsi quid agendum esset dictaret. Christus autem accedens sanauit.

Hic igitur Apostoli scopus est, eorum quæ dixit & quæ dicturus est, demonstrare humanam naturam immedicabilia passam, nec ab vllo alio sanitati restitutam præterquam à solo Christo.

Et postea: Infelix ego] Naturalis Lex non potuit, sed vtramque peccati tyrannis vicit. Vnde igitur est salutis spes? &c

Gratias ago Deo per Iesum Christum]

Ipse enim præstitit, quæ lex non potuit. Nam ipse me ab imbecillitate corporis liberauit, vires illi aspirans, atque confortans, vt non porro peccati tyrannide opprimatur.

Ambrosius. *Ambrosius in Epistolam ad Romanos, siue quis alius illorum commentariorum sit auctor siue interpolator in cap. 7. Hoc est venditum esse sub peccato.* ex Adam qui prior peccauit originem trahere & proprio delicto subiectum fieri peccato, sicut dicit Esaias; venditi, inquit estis peccatis vestris. Adam enim vendidit se prior, ac per hoc omne semen eius subiectum est peccato. Quamobrem infirmum esse hominem ad præcepta legis seruanda, nisi diuinis auxilijs muniatur: hinc est, quod ait: *Lex Spiritualis est, ego carnalis, & c. hoc est,* Lex firma est & iusta & caret culpa, homo autem fragilis est, & paterno subiugatus delicto, vt potestate sua vti non possit circa obedientiam legis; ideo est ad Dei misericordiam confugiendum, vt seueritatem Legis effugiat, & exoneratus delictis, de cætero, Deo fauente, inimico resistat.

Paulo post: Perficere autem bonum non inuenio] Placet ergo quod à lege iubetur, & voluntas est faciendi, sed vt impleatur potestas, & virtus deest; quia sic prælsus est potestate peccati, vt non possit ire quo vult, neque valeat contradicere, quia potestatis eius alter est dominus.

Paulo post: Apostolus vt gratiam Dei referat, hæc exponit de quantis malis hominem liberauerit; vt quæ exitia ex Adam trahit, quæ vero beneficia per Christum consecutus est, cui nec lex subuenire potuit, demonstretur. *Inspiciatur totus locus.*

Hieronymus *Hieronymus in Daniel. cap. 9. in illa verba, peccauimus, &c.* Et certe tres pueri non peccauerunt nec eius ætatis erant, quando ducti sunt in Babylonem, vt propter vitia sua punirentur. Ergo quomodo hi ex persona populi loquuntur, hic illud Apostoli legendum est, *non enim quod volo hoc ago, &c.*

Augustinus Sed veniamus ad *Augustinum*, & videamus quid ille de hoc loco senserit; quandoquidem auctoritatis illius pondere mea sententia grauatur, & premitur. Sic itaque loquitur.

Libri Expositionis quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi quod bona sit] Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendum nequis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim describitur homo sub lege positus ante gratiam.

Paulo post: Video aliam legem in membris meis, &c.] Legem peccati dicit qua quisque carnis consuetudine implicitus adstringitur. Hanc repugnare ait legi mentis suæ, & se captiuare sub lege peccati. Vnde intelligitur ille homo describi qui nondum est sub gratia. Si enim repugnaret tantum consuetudo carnalis, & non captiuaret, non esset damnatio. In eo enim est damnatio quod obtemperamus & seruimus desideriis prauis carnalibus. Si autem existant & non desint talia desideria, non tamen his obediamus, non captiuamur, & sub gratia iam sumus, de qua loquitur, cum exclamauit liberatoris auxilium, vt possit per gratiam charitatis, quod per legem timor non poterat. Dixit enim, *infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et subiecit: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Deinde incipit describere hominem sub gratia constitutum, qui tertius gradus est illorum quatuor, quos distinximus.

Ad Simplicianum Mediolanensis Ecclesiæ Episcopum lib. 1. sed tamen eadem ipsa verba Apostolica tenoremque sententiarum, (scilicet cap. 7. ad Rom.) non contentus inquisitione atque explicatione præterita, ne quid in ea negligentius præterissem, cautius attentiusque rimatus sum. Non enim ea tu percontanda censeres, si eorum intellectus facilis atque expeditus foret. Nam ex eo loco vbi scriptum est: (*quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit*) vsque ad eum locum vbi ait (*igitur lex, volenti mihi bonum, &c.* credo vsque ad illud: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum*

sum

stium Dominum nostrum) primum nos voluisti quod re quæstionem. Quo loco videtur mihi Apostolus transfiguratse in se hominem sub lege positum, cuius verbis ex persona sua loquitur.

Nota. Interpretationem Augustini loci non fuisse auditam tempore Augustini

Hinc patet primo, quod Ecclesia de illius loci sensu nihil certi præscripserat tum temporis: nam Simplicianus Episcopus, & quidem in eadem Ecclesia, in qua Ambrosius antea Episcopatu functus erat, Mediolanensis scilicet, Augustini sententiam non perquisiuisset, sed ex præscripto de illo loco sentiendum fuisset. Secundo, quod Augustinus re diligenter pensitata aperte dicit, de Homine sub lege locum esse intelligendum.

Ibidem Ego, inquit, viuebam sine lege aliquando: vnde manifestat non ex persona sua proprie, sed generaliter ex persona veteris hominis se loqui.

Ibidem: Deinde subiungit causam cur ita sit. *Scimus enim (inquit) quia lex Spiritualis est, Ego autem carnalis sum.* In quo satis ostendit legem non posse impleri nisi à Spiritualibus, qui non fiunt nisi per gratiam.

Et paulo post: Sane cum dixisset, *Ego enim carnalis sum*, contexuit etiam qualis carnalis. Appellati sunt enim ad quendam modum carnales, iam etiam sub gratia constituti, iam redempti sanguine Christi & renati per fidem, quibus idem Apostolus dicit 1. Cor 3 *Ego non potui vobis loqui, fratres, vt spiritualibus, &c.* Qui autem nondum est sub gratia, sed sub lege, ita carnalis est, vt nondum sit renatus a peccato, sed venundatus sub lege à peccato, quoniam pretium mortiferæ voluptatis amplectitur dulcedinem illam, qua fallitur & delectatur etiam contra legem facere, quum tanto magis libet, quanto minus licet, &c. Et postea consentit ergo legi Dei, non in quantum facit quod illa prohibet, sed in quantum non vult quod facit. Vincitur enim nondum per gratiam liberatus, quamuis iam per legem & nouerit se male facere, & noluit. Quod vero sequitur, & dicit: *Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod in me inhabitat peccatum; non ideo dicit, quia non consentit ad faciendum peccatum, quauis legi cōsentiat ad hoc improbandū.* Loquitur autem adhuc ex persona hominis sub lege constituti, nondum sub gratia, qui profecto trahitur ad male operandum concupiscentia dominante atque fallente dulcedine peccati prohibiti, quamuis ex parte notitia legis hoc improbet. Sed propterea dicit, non ego operor illud, quia victus operatur, cupiditas quippe id operatur cui superaui creditur. Vt autem non cedatur, sitque mens hominis aduersus cupiditatem robustior gratiæ facit, de qua post dicturus est. Vide & sequentia.

Paulo post. velle adiacet mihi, ad facilitatem dixit. Quid enim facilius homini sub lege constituto, quam velle bonum & facere malum? &c.

Ibidem. Hoc autem totum dicitur ideo vt demonstretur homini captiuo non esse præsumendum de viribus suis. Vnde Iudæos arguebat tanquam de operibus legibus superbe gloriantes, quum traherentur concupiscentia ad quidquid illicitum est, cum lex de qua gloriabantur diceret, *non concupisces*. Humiliter ergo dicendum est homini victo; damnato, captiuo, & nec saltem accepta lege victori, sed potius præuaricatori, humiliter exclamandum est: *Miser ego homo*, &c.

Ista Augustiniana qui cum meis conferet, videbit prorsus inter se consentire. Et ego huic sententiæ Augustini subscribo. Hinc etiam apparet neque tum quippiam de illo loco ab Ecclesia præscriptum esse, præsertim in illam partem, quod de homine regenito esset intelligendus & sub gratia constituto.

Loca hæc Augustini confirmare interpretationem auctoris.

Sed occurrunt hic & obiicitur, quod Augustinus eundem locum posterioribus annis aliter explicuerit, de homine nempe regenito & sub gratia constituto, vt sermone 43 45. 47. de tempore, & multis aliis locis. Fateor ita rem habere, & postea illa loca inspiciemus, & quantum pro aduersaria sententia stabilienda facere possint videbimus.

Obiectio.

Augustinū postea aliter explicuisse.

At Augustinus, inquiunt, illam suam sententiam, quam explicauit libro

Expo-

Expositionum quarundam propositionum ex Epistola ad Rom. & lib. 1. ad Simplicianum retractauit & condemnauit: quare eius auctoritas ad stabiliendam illam sententiam adferri nequit.

Respons. saltem hinc apparere interpretationem huius capitis fuisse liberam.

Respondere possem, primo, quod ex eo constet, quia Augustinus principio ita senserit, postea aliter, neutram sententiam ab Ecclesia fuisse Catholici dogmatis loco habitam. Secundo, fieri posse vt Augustinus initio rectius quam postea senserit, præsertim cum tum suum ipsius iudicium secutus sit, formatum ex accurata ipsius loci inspectione & diligenti omnium sententiarum collatione; postea vero motus sit quorundam Sacræ Scripturæ tractatorum auctoritate, vt inquit lib. 1. Retract. cap. 23. licet addat se diligentius rem considerasse: non enim considerauit sine præiudicio ex illorum tractatorum auctoritate concepto. Sed respondeo Augustinum nunquam illam suam sententiam, qua de homine sub lege constituto locum explicuit, retractasse aut condemnasse, sed hoc tantum quod dixerat: hæc verba non ex Apostoli persona accipienda, qui iam Spiritualis erat, sed hominis sub lege positi & nondum sub gratia. Duo enim dixerat Augustinus. Primo, locum illum Apostoli intelligendum de homine sub lege constituto. Secundo non esse intelligendum de homine sub gratia posito, neque de ipso Apostolo, qui iam spiritualis erat. Illud Augustinus nunquam retractauit, *hoc posterius* retractauit, quod planissime clarebit locum inspicienti: quem hic adscribere non pigebit, propterea quod Augustinus non omnibus ad manum sit.

Quid Augusti. proprie retractauerit, ostenditur locis ex ipso adductis.

Sic ergo inquit Augustinus lib. 1. Retractationum cap. 23. Quum Presbyter adhuc essem, contigit vt apud Carthaginem inter nos qui hæc eramus, ad Romanos Apostoli Epistola legeretur, & quædam interrogabar a fratribus, quibus quum sicut potebam respondere, voluerunt scribi penes me quæ dicebam, quam hinc literis fundi: vbi quum iis obtemperarem liber vnus accessit opusculis meis. In quo libro: Quod autem ait, inquam, *Scimus quia Lex Spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato*, satis ostendit non posse implere legem nisi a Spiritualibus, qualis facit gratia Dei. Quod vtique non ex persona Apostoli accipi volui, qui iam spiritualis erat, sed hominis sub lege positi, nondum sub gratia. Sit enim prius hæc verba sapiebam, quæ postea lectis quibusdam diuinorum tractatoribus Eloquiorum, quorum me moueret auctoritas, consideraui diligentius, & vidi etiam de ipso Apostolo posse intelligi, quod ait, *Scimus quoniam Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum.* Quod in eis libris quos contra Pelagianos scripsi nuper, quantum potui diligenter ostendi. In isto ergo libro, & hoc quod dictum est: *Ego autem carnalis sum* & deinde cætera vsque ad eum locum, vbi dicit, *Miser ego homo, &c.*) Dixi hominem describi adhuc sub lege nondum sub gratia constitutum, benefacere volentem, se victum concupiscentia carnis male facientem: A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum dono Spiritus sancti, per quem diffusa charitas in cordibus nostris vincit carnis concupiscentias, ne consentiamus eis ad malefaciendum, sed potius bona faciamus: Vnde quidem iam euertitur hæresis Pelagiana, quæ vult non ex Deo nobis, sed ex nobis esse charitatem, qua bene ac pie viuimus: Sed in illis libris quos aduersus illos edidimus, Etiam spiritalis hominis, iamque sub gratia constituti melius intelligi verba ista monstrauimus, propter carnis corpus quod Spirituale nondum est, erit autem in Resurrectione mortuorum: & propter ipsam carnis concupiscentiam, cum qua ita confligunt sancti, non ei consentientes ad malum, vt tamen eius motibus quibus repugnantibus resistunt, non careant in hac vita.

Non eos autem habebunt in illa, vbi absorbebitur mors in victoriam. Propter hanc itaque concupiscentiam, motusque ipsos quibus ita resistitur, vt tamen sint in nobis, potest quisque sanctus iam sub gratia positus dicere ista omnia quæ hic dixi esse verba hominis nondum

sub

sub gratia positi sed sub lege : quod hic ostendere longum est, & vbi ostenderim dictum est.

Item libr. Retract. 2. c. 1. Librorum quos Episcopus elaboraui, primi duo sunt ad Simplicianum Ecclesiæ Mediolanensis antistitem, qui beatissimo successit Ambrosio, de diuersis quæstionibus; quarum duas ex Epistola Pauli Apostoli ad Rom. in primum librum contuli. Harum prior est de eo quod scriptum est : *Quidergo dicemus? Lex peccatum est? Absit*, vsque ad illud vbi ait; *Quis me liberabit de corporis mortis huius? Gratia Dei per Dominum nostrum Iesum Christum.* In qua illa Apostoli verba ; *Lex Spiritualis est, ego carnalis sum*, & cæteta quibus *caro contra Spiritum* confligere ostenditur, eo modo exposui tanquam homo describatur adhuc sub lege nondum sub gratia constitutus. Longe enim postea, & Spiritalis hominis, & hoc probabilius, esse posse verba illa cognoui.

Hæc sunt loca ad verbum descripta, quibus Augustinus retractat sententiam ante explicatam, vnde apparet illum suam priorem sententiam non reiicere, neque condemnare falsitatis, erroris aut hæreseos. sed dicere tantum quod etiam de homine regenito, spirituali, & sub gratia constituto intelligi possit locus Apostoli, idque melius & probabilius, quam de homine sub lege constituto : quam tamen ipsam sententiam dicit Pelagianæ hæresi aduersari. Verba vero ista in Retractione vsurpata docent locum Apostoli, etiam de homine sub lege constituto intelligi posse, sed minus bene & minus probabiliter. Videmus ergo Augustini modestiam plurimum distare ab illorum vehementia, qui dicunt locum hunc debere intelligi de homine sub gratia constituto, neque posse vllo modo de homine sub lege posito explicari citra hæresin Pelagianam. Vide, si placet, eundem Augustinum tom. 10. de verbis Apostoli serm. 5. fol. 59. col. 3. *Tu mihi dic de te vbi nemo dubitat, quia loqueris de te.*

Modestia Augustini in interpretatione huius capitis.

Et paulo post Col. 4. *Si ergo de seipso Apostolus dicit, si dico, non confirmo.*

At non decet, vt illi hanc posteriorem siue explicationem, siue retractationem Augustini vrgeant, qui causam illius repudiant, qua Augustinus aperte dicit motum se esse vt putaret locum hunc etiam de homine sub gratia, & melius probabiliusque explicari posse. Causam hanc esse dicit, propterea quod videret hunc hominem carnalem dici posse propter corpus carnis quod nondum spirituale est, & quia in eo adhuc sunt concupiscentiæ carnis licet iis non consentiat : & hæc est sententia quoque Tractatorum quos Augustinus secutum se dicit. Nostri vero qui hic se mihi opponunt, non ita locum explicant, quod velle bonum sit velle non concupiscere, & facere malum sit concupiscere; sed actu ipso malum facere vel patrare. Quare illis omnino auctoritas Augustini producenda non est, vtpote cuius hæc mens est, vt postea clarius docebimus; locum hunc si de actualibus peccatis explicetur, non posse de regenito explicari, si vero de regenito explicandus sit, necessario de concupiscentiæ tantum internis motibus intelligendum esse: & propterea ego habeo Augustinum in priore sententia mihi consentientem, in posteriore non admodum dissentientem, illi vero vtrobique habent sibi Augustinum contrarium & aduersum.

Augustinus non de actu libus peccatis; sed de internis concupiscentiæ motibus loquitur cum hunc intelligit.

Beda in 7. cap. ad Rom. Scimus quod lex Spiritualis est.) Forte ergo alius est aliquis, forte tu es. Aut tu es aut ego sum. Si ergo aliquis nostrum est, ipsum, quasi de ipso audiamus, & non irati corrigamus nos. Si autem ipse est, non sic intelligamus quod dixit : *Non quod volo, &c.* *Beda.*

Paulo post : Ergo quoniam rogauit Dominum ter, vt abillo iste stimulus auferretur, nec exauditus est ad voluntatem, qui exauditus est ad sanitatem, forte non indecenter ipse loquitur, vbi dicit ; *quia lex spiritualis est, ego autem carnalis.*

S. Paulinus in Epistola 2. ad Severum Sulpicium Presbyterum Turonensem : Et recognosco quoniam beatus ille vir mea potius infirmitate vtitur, & de mea afflictione pro me dolens clamat: *infelix ego homo.* *S. Paulinus.*

Nicolaus de Lyra.

Nicolaus de Lyra in 7. cap. ad Rom. Scimus enim quia lex Spiritualis est, & ordinans hominem ad sequendum instinctum Spiritus vel rationis. *Ego autem carnalis sum*, id est, sequens carnis seu sensualitatis impulsum. & loquitur Apostolus vt supra dictum est in persona generis humani lapsi, in quo plures sunt sequentes impulsum sensualitatis, quam rationis.

Paulo post : *Secundum interiorem hominem*, id est, secundum naturale rationis dictamen, quia ratio dicitur homo interior, & sensualitas exterior.

Paulo post: Infelix ego homo. Hic consequenter petit liberari dicens in persona generis humani : *Infelix ego homo* per corruptionem naturæ.

Et post: Mente seruio legi Dei, id est, secundum inclinationem rationis : *Carne autem legi peccati* ; sequendo carnis inclinationem.

Glossa ordinaria.

Glossa ordinaria. Ab hoc loco : *Scimus quia lex spiritualis est*, ad finem vsque huius capitis : vtrum ex propria an ex vniuersalis hominis persona hæc melius accipiatur, non omnino perspicuum est.

Glossa interlinearis.

Glossa Interlinearis. *Ego autem sum carnalis.*) impotens resistere animæ vitio vel diabolo. *Venundatus sub peccato.*) In primo parente, vt sim vere sub peccato vt seruus. *Nunc autem iam non operor illud*) sub lege ante tempus gratiæ *Quoniam mihi malum adiacet*) rationi interiori homini prope est *Video aliam legem*) fomitem qui regnat. *Repugnantem Legi mentis meæ.*) Legi & rationi meæ coniunctis in vnum. *Captiuantem me*) per consensum & operationem, quia consuetudine dominatur *Legi peccati.*) Peccatum enim lex quia dominatur. *Gratia Dei.*) non Lex, non vires propriæ, sed quia gratia liberat. *Igitur ipse ego.*) Rationalis & interior homo habens vt ante fomitem.

Hugo Cardinalis.

Hugo Cardinalis in 7. cap. ad Roman. *Scimus enim quia lex Spiritualis est.*) Hæc est tertia pars capituli, in qua ostendit, quod ea quæ præcipiebantur in lege Moysi, non possunt impleri sine lege Spiritus, id est, sine gratia. *Ego autem sum carnalis*) id est, fragilis & infirmus ad resistendum Diabolo & concupiscentiæ carnis. *Non enim quod volo*) secundum rationem, id est, approbo. Sed quod odio, id est, malum. Ex hoc autem infertur quod indiget Lege spirituali, per quã faciat id quod vult secundum rationem. *Nihil ergo condemnationis.*) præcedentia exposita sunt de captiuitate mortalis peccati, sub qua erat homo carnaliter viuens, & de captiuitate venialis peccati hominis qui est in gratia: & quod Lex Spiritus siue gratia liberat à captiuitate mortis, & hoc infert, *Nihil ergo damnationis*, id est, nullum mortale peccatum ex quo est damnatio.

Thomas Aquinas vtroque modo posse explicari cẽsetversf. 14. huius capitis, potius autem de homine regenito.

Thomas de Aquino in 7. cap ad Rom. Ego autem carnalis sum.) Ostendit conditionem hominis, & potest hoc verbum dupliciter exponi. Vno quidem modo vt Apostolus loquatur in persona hominis in peccato existentis. *Et ita hoc Augustinus exponit in libro 83. quæstionum.* Postea vero in libro contra Iulianum exponit hoc, vt Apostolus intelligatur loqui in persona sua, id est, hominis sub gratia constituti. Prosequamur ergo declarando qualiter hæc verba & sequentia diuersimode possint vtroque modo exponi, quamuis secunda expositio melior sit.

Scio quidem eundum Thomam duo adnotare loca, quæ negat de homine non regenito explicari posse nisi extorte : at operæ pretium erit illa loca inspicere, & rationes examinare quæ Thomam permouerunt vt ita sentiret. Prior locus est vers. 17. *Nunc itaque non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat.* Alter est vers. 18. *Noui enim non habitare in me, id est, in carne mea bonum.* Priorem locum nonnisi extorte de homine sub peccato existente intelligi posse dicit quia ipse peccator perpetret illud peccatum, vtpote qui secundum partem sui principaliorem, rationem nempe & mentem in peccati perpetrationem consentiat : hoc autem homini proprie tribuendum est, quod illi conuenit secundum id quod homo est : at est homo mente & ratione.

Versus autem 17. & 18 nonnisi extorte de homine sub peccato intelligi posse.

At respondeo primo non tantum de homine

Examinantur rationes cur hoc posterius statuat, & iis respondetur, & primo quidem quo ad versum 17.

mine sub peccato existente dici, quod peccatum non perpetrat nisi mente & ratione, quæ peccatum lege vetitum esse dictat, deducta per concupiscentiam carnis, & voluntate consentiente: sed de regenitis etiam & qui sub gratia existunt: Illi enim peccatum actu non perpetrant nisi mente deducta, & per voluntatis consensum: atque ideo vanum est hac ratione inter eum qui sub peccato est & sub gratia distinguere velle.

Secundo, nego illos omnes qui sub peccato sunt mentis consensu peccare, hoc est, absque vlla conscientiæ repugnantia. Nam qui sub lege sunt, vbi peccant, contra conscientiam & mente reluctante faciunt, quia vincuntur peccati tyrannide & concupiscentia carnis.

Tertio, Etiamsi res ita haberet, tamen non sequeretur quod de isto homine nonnisi extorte dici possit, quod non ipse sed peccatum illud perpetret. Ratio ab ipso Thoma adfertur. Nam facit hoc mouente & compellente peccato quod inhabitat & dominatur. Effecta autem causis maxime principalibus adscribi solent. Itaque absque vlla torsione de homine sub lege existente locus iste intelligi potest. Si quis dicat ex Augustini mente, nulli in peccatum actu consentienti tribui posse, quod non ipse sed peccatum operetur illud, & propterea illud perpetrare non de consensu & operatione mali, verum de concupiscentia esse intelligendum, atque sic homini sub gratia existenti hoc conuenire: huic respondeo, me antecedens negare vt ante dictum, sed fateri si de concupiscentia tantum & non de consensu & actuali peccati perpetratione hoc intelligatur, nullo modo, ne contorte quidem, ea de homine sub lege & sub peccato dici posse.

Deinde quoad vers. 18.

Posteriorem dicit Thomas nonnisi extorte de homine sub peccato explicari posse, propter correctionem additam, quam adferre opus non fuit si de homine sub peccato sermo esset, vtpote in cuius nec carne nec mente bonum habitet. Respondeo falsum esse antecedens. Nam quod in mente hominis sub lege existentis bonum habitet & inexistat, vt Thomas vocem habitandi hic vsurpat, imo & dominetur, vt vox proprie accipienda est, iam ante commonstrauimus in v. 18. Ignorantia ergo istius rei Thomam ita sentire & scribere fecit.

Sed inspiciatur totus Thomæ commentarius in hunc locum, & apparebit omnia planissime de homine sub lege explicari posse, admodum autem peruerse & contorte de homine regenito & sub gratia cõstituto. Quod breuiter ita monstro, coniunctis compendio, quæ ille prolixius tractat, vt videre licet alibi.

Si carnalis dicatur homo iste vel ratio quia à carne impugnatur; si operari idem significat quod concupiscere: si velle bonum & nolle malum pro completa volitione & nolitione sumuntur, qua perdurant in electione particularis operationis; facere vero malum & non agere bonum secundum actionem incompletam intelligantur, qua consistit tantum in deducta per appetitu sensitiuo, non perueniens vsque ad eam rationis consensum. Si captiuatio illa sit tantum ad concupiscentiæ motum; si liberatio à corpore huius peratur vt corruptio corporis sed nonnisi totaliter tollatur. Tum locus iste de homine regenito, iusto, & sub gratia constituto est intelligendus.

Breuiarium eorum quæ Thomas cõmentatores in hunc locum, cum colligendo inde gratia intelligi.

Si vero homo iste vel ratio dicatur carnalis, quia carni subditur, consentiens his ad quæ caro instigat; si operari idem sit quod ipso opere exequi; si velle bonum & nolle malum pro incompleta volitione & nolitione sumuntur, qua in vniuersali bonum volunt, & malum nolunt homines, & non in particulari; facere vero malum & non facere bonum secundum actionem completam intelligatur, qua exteriore opere exercetur per rationis consensum; si captiuatio illa sit per consensum & operationem, si denique liberatio à corpore mortis huius petatur vt corruptio corporis mẽti non dominetur trahens eam ad peccandum; Tum de homine peccatore & sub lege existente locus est intelligendus.

Sublumamus vero nos: *At homo à carne impugnatus, vincens tamen impugnã, carnalis non dicetur; sed eo nomine ille appellatur*

qui carni subditur consentiendo : At hic de volitione & nolitione incompleta & imperfecta agitur, & de perpetratione mali bonique omissione actuali, non de actu seu motu concupiscendi tantum. (declarat hoc res ipsa. *Vult enim & non facit ; ergo volitio imperfecta*) *Captiuatio illa non est ad motum tantum concupiscendi, sed per consensum & operationem : Nam ipsa concupiscentia seu lex mentis captiuat per belligerationem aduersus legem mentis ; & liberatio hic postulatur à corruptione corporis ne menti dominetur, non vt illa totaliter tollatur. Agit enim gratias de impetrato voto Apostolus. Ergo locus iste non de homine sub gratia sed sub Lege existente, non de homine per gratiam reparato, sed per gratiam reparãdo est intelligendus. Propositio* ex Thoma est desumpta. Nos, ex textu Adsumptionem addidimus.

Testimonia D.D. recentiorum.

Videamus etiam nonnullos recentiores Ecclesiæ Doctores.

Haimo.

Haimo. Infelix ego homo.) Ex persona generis humani loquitur, vel ex persona illorum qui recedunt à peccatis.

Bruno.

Bruno. Nota quoniam Paulus significatiue sub sua persona de omnibus loquitur, assumens sibi personam, nunc ante legem, nunc sub lege.

Faber Stapulensis.

F. Stapulensis. Paulus in se figurat carnalem hominem, & infirmitatem carnis sentientem, quum minime talis esset : sed secundum Spiritum prorsus viuens : sed infirmis se transfigurat vt infirmum.

Erasmus.

Erasmus in paraphrasi huius loci. Quandoquidem nunc docendi gratia personam suscepi hominis adhuc vitiis & affectibus obnoxii.

Rom. 7. *Ego carnalis sum venditus sub peccato, &c.*) ita interpretantur, vt dicant Paulum illa non de seipso, sed in persona hominis nondum renati loqui, &c. Withakerus controuers. de Scripturæ interpretatione, quæstione V. folio 508.

Bucerus.

Bucerus in 7. caput ad Romanos. Quæst. qui cohæreat ; Nos quod bonum est velle, *nec facere* tamen ; *malum facere & id tamen non velle fuisse odisse*, imo *malum facere & non facere?* verumque enim Apostolus adfirmat. *Solutio.* Hæc vt vere & proprie dicta sunt, ex eo intelligi poterit, si constet de quali homine Paulus hic exemplo sui loquitur : dcinde quid valeat peccatum originale. Si vero consideramus quæ Apostolus hoc capite de se confitetur, liquet abunde, vt arbitror, illum exemplum proponere in se hominis, cui lex Dei cognita est & amatur. Nam ait, *legi consentio quod bona est, & bonum volo, malum, odi.* Item, *velle adiacet mihi*, & rursum, *Mente seruio legi Dei.* Ista profecto non sunt hominis profani, & nondum accedentis Deo, sed sancti & amantis Dei, tremensque ad verba eius. Certis enim gradibus non asserit Deus à morte in quam nascimur. Primum fert nos aliquo tempore viuere in ignorantia, securos de iudicio suo. Hoc tempore *peccatum mortuum est*, &c. Quum visum vero est Deo finem facere huius ignorantiæ, immittit legem suam, donatque videre eam *sanctam esse, iustam & bonam.* Hinc necesse fit vt *Legi cõsentiamus, velimus* quæ commendat, *abhorreamus* ab iis quæ damnat. Verum si non potenter nobis succurrat Spiritus Christi, amor ille Dei Legisque consensus adeo infirmus manet, & prævalet adhuc in nobis vis peccati, vt ex correctione & imperio Legis prauæ cupiditates magis inardescant, faciamusque subinde non concupiscendo tantum, sed etiam opere patrãdo, quod ipsi detestamur, & negligamus quæ non possumus non probare & velle. Hinc vero inualescit in nobis terror iudicii diuini qui nos plane examinat. Ista omnia per Legem conficiuntur, sed vitio nostri ingenii deprauati. Iam huius temporis conditionem describit in se Apostolus præsenti capite. Sed dum Pater misericordiarum Deus plenius se nobis impartire statuit, & largiri Spiritum filii opulentius dignatur, vim peccati illam, quæ alioquin nos vecunq; legi consentientes contra legem insq; impellit, eo Spiritu suo reprimit & domat, verum de rebus iudicium, & solidum honesti amorem inserit, adeo vt iam voluptate & studio confirmato & perpetuo viuamus vitam Dei. Hanc conditionem

sancto-

sanctorum describit Apostolus capite sequente, prædicans se per *legem Spiritus vitæ, quæ per Christum* nobis donatur, *liberatum esse à lege peccati & mortis.*

Et paulo post: Vt ergo Apostolus hic instituit declarare quid lex in sanctis per se efficiat, indeque comprobare eam quum maxime commodat, tamen non posse reddere iustum coram Deo, sed compellere ad Christum, qui vnus iustificat: eam conditionem hominis Dei in suo exemplo hic profert & exponit quæ est mediæ ætatis sanctorum, in qua Lex iam cognita quidem est, sed nondum cordi solide inscripta; quum scilicet *menti legi consentitur*, sed appetitu naturæ etiamnum repugnante, & vt contra præcepta legis facias impellente. In hac, inquam, conditione Apostolus exemplum se proposuit, vt in se ipso ostenderet, quid lex valeat, & quam omnia mors sunt, donec nos penitius mouet Spiritus Christi: neque enim ad eum modum qui hic describitur adhuc cum ingenio suo pugnabat. Prædicat enim mox ipse se *liberatum per legem Spiritus à lege peccati & mortis*: & perficit in se iam iustificationem Legis per Spiritum Christi, secundum quem viuat non secundum carnem, &c.

Wolffgang. Musculus.

Wolffgangus Musculus in locis communibus cap. de legibus, titulo de vi & efficacia legis. Habet quidem lex iustitiam & iustificationem præcipiendo quæ sunt iusta, verum impossibile est vt habeat iustificando: Impeditur enim & inefficax redditur per carnem, hoc est, per corruptos & deprauatos carnis affectus, per quos fit vt homo carnalis & mancipium peccati sanctis, iustis, & bonis mandatis obsequi nequeat.

Et paulo post: Vim & efficaciam legis quæ littera vocatur, geminam esse dicimus. Vna est, quam ipse adfert de suo, & propria vocari potest: altera est, impropria, quam non de suo adfert, sed carnis nostræ vitio operatur. Propria est quod adfert cognitionem peccati. De hac Apostolus Rom. 7. sic loquitur: *peccatum non cognoui nisi per Legem; Nam concupiscentiam nescieham nisi lex diceret, Non concupisces.* Et cap. 3. *per legem cognitio peccati, &c.*

Et paulo post: Deinde non solum de peccati cognitione loquitur, quæ constet intellectu, sed potissimum de ea quæ viuo peccati sensu in carne nostra capitur: hoc est, lex facit vt non modo intelligam, sed & cum morsu conscientiæ sentiam & experiar in me esse peccatum. Item, propria est quod nos inexcusabiliter peccati reos esse conuincit, maledicto subiicit & damnat. Gal. 3. & sensu peccati & condemnationis perculsos anxios reddit, ac gratiæ Dei appetentes. Hinc illud est Apostoli quod Rom. 7. disputat, & tandem exclamat: *Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum.*

Eodem cap. titulo de lege Spiritus Postquam Apostolus Rom. 7. de vi & efficacia legis quæ operatur in carnalibus & animalibus hominibus disputauit, capite sequenti de gratia Spiritus sancti, quæ in Christum credentibus datur subiiciens dicit: *Nam lex Spiritus vitæ liberum me reddidit à lege peccati & mortis, &c.*

Paulo post: Legem peccati Paulus intelligit vim & tyrannidem peccati in carne nostra regnantis, qua ad peccandum rapimur & impellimur. Lex mortis est qua peccatores æternæ morti deputantur. Lex itaque Spiritus vitæ non hoc tantum in nobis agit, quod non condemnamur propter imputationem iustitiæ quæ est per fidem in Christum: sed & vim peccati in nobis extinguit, vt iam non regnet in nobis peccatum, sed virtus & gratia Christi, seruiamusque non amplius peccato, sed iustitiæ, nec morti simus obnoxii, sed in veram vitam asserti.

Vide eundem Musculum comment. in Epist. ad Rom. in hunc locum. Et ad dilucidiorem huius rei explicationem obseruandi sunt tres gradus sanctorum, per quos ad pietatis perfectionem diuinitus ducuntur. 1. eorum est qui instar ebriorum sopito aliquandiu omni iudicio & affectu bono in peccatis viuunt, nondum effectum suum in illis agente lege Dei. 2. Eorum est, qui vtcunque ad se reuersi illuminato iam iudicio rationis, & immutato affectu,

quo I bonum est cupiunt, atque ita Legi Dei consentiunt, & condelectantur, & malum detestantur quidem, verum prævalente adhuc peccati tyrannide ad mala trahuntur inviti, ideoque bonum quod probant cupiunt & volunt, non faciunt, malum quod odiunt & fugiunt, hoc faciunt reclamante conscientia, & longe aliud dictante animi sententia, &c. Ad hunc gradum referenda sunt quæ Paulus hic suo exemplo disputat. Tertius est eorum qui domita & victa per Spiritum sanctum peccati vi & malitia in libertatem iustitiæ asserti sunt, vt iam non obediant Legi peccati, sed legi spiritus regnantis in membris ipsorum, & habeant vtramque & volendi & perficiendi facultatem. De quo gradu aget capite sequente, &c.

Ibidem: *Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominum nostrum.* Mira & repentina affectuũ conuersio. Iam deploravit se esse miserum & captivum, & mox gratias agit. Hinc videmus Paulum vsurpare personam suam, non eam quam tunc cum hæc scriberet gerebat, sed quam antea gesserat.

Ibidem in 8. cap. Nulla igitur est condemnatio.] Vt antea descripsit conditionem hominis legali spiritu viuentis: ita nunc eius qui Euangelico Spiritu præditus est describit & declarat.

Horum quos produxi testium mutuus & concors consensus, meam sententiam nouitatis opinione & suspicione facillime, vt puto, liberabit.

PARS TERTIA.

Nullam Hæresin, neque Pelagianam, neque aliam ex ista sententia deriuari aut confirmari posse: Sed ipsam illam sententiam planissime Pelagianismo aduersari, eiusq; πρῶτον ψεῦδος & præclare & ex professo confutare.

Duo hac parte continentur, Primũ est negatiuum, interpretationem hanc Pelagianæ hæresi non fauere.

DVæ sunt partes istius Theseos. Prior quod sententia illa non sit hæretica aut hæresi affinis. Altera quod hæresi Pelagianæ directe aduersaria, eamque ex professo refutans.

Ad priorem quod attinet, quia illa negatione constat, necesse est vt ab affirmantibus infringatur probatione contrarii. Velim itaque ex illis audire, quæ sit hæresis cui ista sententia patrocinetur. Pelagianam proculdubio proferent; At probationem requiro, qua in re huic sententiæ cum Pelagianismo conueniat. Doceamus autem ex abundanti hanc sententiam Pelagianismo non fauere.

Recensentur hæreseos Pelagianæ dogmata præcipua ex Augustino.

Augustinus lib. de hæresibus & hypognosticon hæc ponit Pelagianæ doctrinæ capita.

1. *Adam siue peccasset siue non peccasset mortaturus erat.*

2. *Peccatum Adami nemini nocuit nisi ipsi soli: & propterea*

3. *Paruuli non trahũt ex Adamo originale peccatum, neque perituri sunt à vita æterna, si sine Sacramento baptismatis ex hac vita migrauerint.*

4. *Libido in homine naturale est bonum, neque est in ea quicquam cuius hominem pudeat.*

5. *Homo per Liberum arbitrium tanquam per se sibi sufficiens & velle potest bonum, & implere quod vult: vel etiam; meritis eorum à Deo gratia vnicuique datur.*

6. *Vita iustorum in hoc seculo nullũ omnino habet peccatum, & ex his Ecclesia Christi in hac mortalitate perficitur, vt sit omnino sine macula & ruga.*

7. *Gratiam coactus fateri Pelagius, dicit illam esse donum in creatione collatum, legis prædicationem, mentisque illustrationem, ad cognoscendum ea quæ bona & mala sunt, quin & remissionem peccatorum si quis peccauerit: excludens ab ea charitatem, donumque & auxilium Spiritus sancti: sine quibus bonum cognitum fieri posse dicit; etiamsi & horsum istam gratiam fateatur dari, vt facilius fiat, quod alioquin natura viribus fieri quidem, sed difficilius potest.*

Ista sunt præcipua dogmata Pelagianæ hæreseos, ad quæ alia, si quæ sunt, referri possunt. Nulli autem ex istis dogmatis patrocinatur sententia, quæ caput 7. ad Romanos de homine sub lege constituto explicat, & isthoc modo vt nos explicuimus,

Probatur inductione & collatione interpretationem hanc cum nullo ex istis dogmatis conuenire.

mus, & Augustinus declarauit libro expositionis nonnullarum propositionum ex epistola ad Romanos, & libro primo ad Simplicianum. quod inductione probabitur.

1. *Aperte profitetur peccatum esse vnicam & solam causam mortis meritoriam, hominemque omnino moriturum non fuisse, si non peccasset.*

2. *Adamum peccando & se & posteros omnes corrupisse, & ira Dei obnoxios fecisse.*

3. *Omnes qui ex Adamo ordinaria via nascuntur trahere ex ipso originale peccatum, & reatum mortis aeternæ. quod hæc sententia fundamentum ponit vlterioris explicationis. Illud enim originale peccatum hic dicitur* peccatum, peccatum supra modum peccans, peccatum inhabitans, peccatum adiacens, seu malum adiacens, lex in membris.

4. *Aperte dicit ista sententia* concupiscentiam, *sub qua etiam* libido *comprehenditur, esse malam.*

5. Dogma hic ex professo refutatur. *Docet enim Apostolus hic iuxta illam sententiam, hominem naturalem bonum non velle nisi* sub lege *sit, & hoc* per legē *in illo produxerit* spiritus legalis: *& licet* bonum velit, *tamen nullo modo per liberum arbitrium, etiamsi à lege impellatur & adiuuetur posse id ipsum præstare,* sed gratiam Christi, nempe, *donum Spiritus sancti & charitatis ad hoc esse absolute necessariam, quæ gratia non detur secundum merita, qua nulla sunt, sed merè sit gratuita.*

6. *Hic neque docetur neque refutatur per illam sententiam, quia statuit hic non agi de regenitis: at interea non negant illius Patroni verum esse, quod dicitur de imperfectione regenitorum in hac vita.*

7. *Etiam ex professo per illam sententiam refutatur: nam non modo non concedit difficulter fieri posse bonum ab illo homine qui est* sub lege, *nondum* sub gratia *positus, sed negat simpliciter vllo modo fieri posse vt peccato resistat, & quod bonum est faciat.*

Instantia duplex in contrarium.

Sed inibit tamen aliquis, & dicet *duplici nomine istam interpretationem Pelagianismo fauere. Primo, quod hominis nondum regenito & sub gratia constituto quia boni attribuit. Secundo, quod Ecclesiæ locum adimit, quo imperfectionem regenitorum in hac vita, & luctam, qua est inter carnem & spiritum, dum hic viuitur, probare solet.*

Responsio ad primam.

Respondeo quod ad primum, videlicet primo, quid boni illa sententia homini non regenito tribuat. Certum enim est non omne prorsus bonum qualecunque illud sit, hominem irregenito & sub gratia nondum constituto adimendum esse: notitia enim veritatis Rom. 1. *opus legis ipsorum cordibus inscriptum, cogitationum accusatio & excusatio, iusti & iniusti discrimen;* Rom 2. *peccati agnitio, dolor ob peccatum, conscientiæ anxietas, desiderium liberationis, &c. bona sunt, & tamen hominis non regenito tribuuntur.* *Non omne bonum irregenitis esse adimendū.*

Secundo, Sciendum quod sententia illa, quæ locum de homine sub lege existente explicat; bona illa non ex naturæ penu promat, sed ex operatione Spiritus legis prædicatione vrentis, eique benedicentis, deducat. Tertio, & hoc cogitandum, quod inter Ecclesiam & Pelagianos non hoc controuersum fuerit, an homini irregenito, & nondum sub gratia sed sub lege constituto aliquid boni tribui posset, nec ne: sed an citra gratiam eiusque operationem aliquid boni homini tribui posset. Neque enim continuo sub gratia est aut regenitus, qui aliquam gratiæ operationem recipit; gratia enim hominis voluntatem sibi præparat, vt in ea habitare possit. Pulsat gratia fores cordis nostri, sed pulsans nondum inhabitat, neque dominatur; licet ita pulset vt suasione sua fores sibi aperiri faciat. Sed de his in primo capite nostri tractatus sæpe actum est.

Responsio ad secundum.

Quod ad secundum obiectamentum attinet, Respondeo Primo, locum hunc non esse ab Ecclesia allatum primis temporibus Ecclesiæ ad stabiliendam imperfectionem regenitorum in hac vita, & luctam inter carnem & spiritum, qualis est in regenitis. Nam monstrauimus ante antiquissimos Patres locum istum non de regenitis seu sub gratia constitutis explicuisse. Licet postea ad hoc dogma stabiliendū vsurpare cœperit à nonnullis Doctoribus.

Secundo,

Secundo, Inconsequens esse, quod sententia, qua locus aliquis secus explicatur quam à multis, imo ab Ecclesia ipsa ad hæresin aliquam destruendam citatus est, propterea hæresi affinis sit, aut iudicari queat, quia eripiat Ecclesiæ locum ad probandum dogma verum, & refutandam hæresin vsurpari solitum. Secus enim nemo non ex nostris Doctoribus hæresi alicui & quidem valde enormi affinis merito iudicabitur: & isto iure Caluinus à Lutheranis audit Arrianus, qui multa loca Scripturæ ab antiqua Ecclesia tum Græca tum Latina ad Trinitatem stabiliendam allata, illorsum non facere aperte scribat, & aliter interpretetur.

Tertio, Nullum Ecclesiæ istius loci ademptione detrimentum inferri, vtpote satis copioso aliorum locorum numero instructæ ad idem dogma comprobandum, & contrarium infirmandum: quod Augustinus abunde commonstrauit, vbi ex professo de perfectione iustitiæ in hac vita agit aduersus Cœlestium.

Argumentis solidis aduertitatem confirmandam & falsitatem refutandam.

Quarto, Etiam atq; etiã dispiciendum quib. locis Scripturæ & argumentis veritas comprobetur, & falsitas refutetur, ne si infirma, & minus valida, & aliquomodo dubia adferantur, Hæretici istis refutatis in spem veniant, & reliqua eiusdem farinæ existentia redargui & confutari posse. Neque enim exiguam facit veritati iniuriam qui infirmis argumentis illam adstruit; & τὸν παιδίσκον docet necessariam conclusionem necessariis argumentis esse comprobandam. Nam conclusio sequitur partem debiliorem. Quod vero hic locus controuersia non caret etiam apud Catholicos S. Scripturæ Tractatores, iam ante commonstratum est.

Quinto, Vt vt hic locus ita explicatus ex mea mente, Ecclesiæ seruire nequeat ad probandam imperfectionem regenitorum in hac vita, seruit tamen eidem ad dogma aliud & longe maioris momenti confirmandum aduersus Pelagianos: nempe, quod est de gratiæ Christi necessitate & legis impossibilitate ad peccatum vincendum seu vitandum, & vitam ex norma legis instituendam.

Quantum autem vetus Ecclesia discrimen posuerit inter huius & illius quæstionis seu dogmatis necessitatem, licet ex *Augusti* variis locis cognoscere.

Dogma quod est de gratia Christi necessitate & legis impossibilitate ad peccatum vincendum, longe maioris habitum apud veteres momenti quam quod probat perpetuam Regenitorum in hac vita imperfectionem, probatur ex Augustino.

Libro de Nat. & Grat. contra Pelagianos. cap. 59. Quod vero contra eos disputat (Pelagius) qui dicunt, & quis nolit sine peccato esse, si hoc in hominis positum esset potestate? Recte quidem disputat, hoc ipso eos conficeri non esse impossibile, quia hoc vel multi vel omnes volunt: sed hoc vnde sit possibile confiteatur, & pax est. Ipsa enim gratia Dei per Iesum Christum, &c.

Ibidem cap. 60. Vtrum in hoc seculo fuerit, vel sit, vel possit esse aliquis ita iuste viuens, vt nullum habeat omnino peccatum, potest esse aliqua quæstio inter veros pioſque Christianos: posse tamen esse certe post hanc vitam quisquis ambigit, desipit. Sed ego nec de ista volo contendere. Quanquam mihi non videatur aliter intelligendum quod scriptum est: *non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*, & si quæ similia: vt tamen possit ostendi vel hæc testimonia melius aliter intelligi posse, vel perfectam plenamque iustitiam, cui prorsus nihil addendum sit, & vel heri fuisse in aliquo, dum in isto corpore viueret, & hodie esse, & eras futuram; dum tamen longe plures sunt, qui quum sibi vsque ad vltimum vitæ huius diem necessarium esse non dubitent, vt veraciter dicant, *dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: spem suam tamen in Christo atque in eius promissionibus veram, certam, firmam esse confidant, nullo tamen modo nisi adiuuante gratia Saluatoris Christi crucifixi, & dono Spiritus eius vel quoslibet ad plenissimam perfectionem, vel quenquam ad qualemcunque profectum veræ pieque iustitiæ peruenire, qui negauerit, nescio vtrum recte possit in qualumcunque Christianorum numero deputari.

De spiritu & littera cap. 2. Quin etiamsi nemo est, aut fuit, aut erit, quod magis credo, tali puritate perfectus, & tamen esse, aut fuisse, aut fore defenditur & putatur, quantum ego iudicare possum, non multum erratur, nec pernicioſe, &c. Sed illis

acer-

acerrimè resistendum est, ac vehementissimè, qui putant sine adiutorio Dei per seipsam vim voluntatis humanæ iustitiam vel posse perficere, vel ad eam tendendo proficere.

Vide insuper lib. de Natur. & Grat. cap. 42. 43. 58. & 63. vbi breuiter ita inquit: Nulla est vel non magna quæstio, quis vel quando perficiatur, dum tamen sine gratia Christi idipsum fieri posse minimè dubitetur.

Item de peccat. merit. & remiss. lib. 2. cap. 6. 14. item lib. 3 cap. 13.

Cui consentire videntur Patres Concilii Carthaginēsis in Epistola ad Papam Innocentium.

Quod autem hæc non Augustini modo sententia fuerit, sed & Ecclesiæ, audiamus *Episcopos in Concilio Carthaginensi congregatos ad Papam Innocentium ita scribentes:* Sed quoquo modo se habeat ista quæstio, quia etsi non inuenitur homo in hac vita sine peccato, id tamen dicitur posse fieri per adoptionem gratiæ & spiritus Dei, quod vt fiat conandum atque poscendum est: tolerabiliter in id quisque fallitur; nec diabolica impietas, sed error humanus est, elaborandæ & optandæ affirmare, etiamsi quod affirmat ostendere non possit, id enim credit fieri posse, quod certe laudabile est velle.

Videmus ergo hunc locum ex mea mente explicatum Ecclesiæ ad longe maioris momenti dogma stabiliendum inseruire, quam ex sententia illa altera declaratum. Sed, inquiet aliquis, ex illa sententia quæ de homine sub gratia locum explicat, vtrumque dogma stabiliri posse: Respondeo, vt hoc concedam, nego tamen directe id fieri posse, sed vnum dogma, de imperfectione nempe regenitorum in hac vita directe inde probabitur, alterum per consequentiam inde deductam; at multum interest an dogma loco Scripturæ propriè & ex proposito Scripturis explicato stabiliatur, an vero per consequentiæ deductionem inde concludatur. Sunt enim loci nonnulli velut sedes quædam, vnde controuersiæ diiudicari debent, & huiusmodi ad decidendas controuersias vsurpari solent firmissimè.

Venio ad secundam Theseos partem, qua dixi hunc locum de homine sub lege existente explicatum directe & ex professo Pelagianæ hæresi contrarium esse: quod licet iam ex parte occasione obiectionis præcedentis commonstratim, tamen paulo latius docebo & confirmabo.

Alterum quod tertia hac parte continetur affirmatiuum est, interpretationem hanc ex professo Pelagiana hæresi aduersari.

Ex Pelagianæ hæreseos capitibus minimè postremum est, vt ante vidimus, quo asseritur quod homo per liberum arbitrium tanquam per se sibi sufficiens implere valeat præcepta Dei, dummodo homo per legis doctrinam eruditur, vt quid sibi præstandum, quid omittendum sit, scire possit. Illud dogma ex hoc loco de homine sub lege intellecto, non refutari modo apparet firmiter, sed etiam ex ipso scopo & proposito Apostoli velut radicitus euelli atque exstirpari. Apparet ex oppositione dogmatis istius & Apostolici contextus. Illud dicit, hominem per legis doctrinam institutum solius liberi Arbitrii viribus peccatum vincere & legi Dei obedire posse. *Apostolus dicit, hoc liberi Arbitrii & legis viribus effici non posse.* Peccatum enim, *inquit*, vobis non dominabitur; non enim estis sub lege, sed sub gratia: Vnde constat, si sub lege essent, peccatum illis dominaturum, quod 7. capite latius pertractat. Dicit Pelagius, homo potest citra gratiam Christi sola institutus doctrina. *Legis per liberum arbitrium facere bonum quod vult, malum omittere quod non vult. dicit Apostolus hominem illum consentire quidem legi quod bonas sit, at perficere bonum in se non inuenire, sed omittere bonum quod vult, facere malum quod non vult.* Directe itaque citra consequentiam pugnat doctrina Apostolica aduersus dogma Pelagianum, & quidem ex scopo & fine quem Apostolus ibidem sibi proposuit. Ex huiusmodi vero locis longe fortius conuincuntur & conuelluntur hæreses, quam ex locis præter scopum & intentionem Scriptoris ad refutationem accommodatis, licet & hoc fiat iuxta rectum sensum eorundem locorum.

Quod probatur ex eo quod præcipuum dogma illius hæreseos per hanc ipsam interpretationem ex professo confutetur.

Quod ipsum verum esse & Augustinus fatetur, satis aperte locus aliquot qui hic citantur.

Fatetur ipse *Augustinus* hunc locum de homine sub lege explicatum hæresi Pelagianæ aduersari. *lib. de Nat & Grat. cap.* 54. Sed cur, *inquit Pelagius*, clamem iam baptizatus in Christo? Illi hoc clament qui nondum beneficium tale perceperunt, quorum in se voces figurabat Apostolus: Si tamen vel hoc dicunt. Sed naturæ ista defensio nec illos hac voce exclamare permittit. Neque enim in baptizatis natura est, & in non baptizatis natura non est. Aut si vel in illis vitiata esse conceditur, vt non sine causa clament; *Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius; eisque iubuentiatur in eo quod sequitur*; *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*: concedatur iam tandem humanam medico indigere naturam. Vnde apparet ex Augustini mente, hunc locum etiam de naturali homine intellectum dogma Pelagii destruere, quo ait hominem naturalem naturæ viribus legem Dei præstare posse.

Sic loco quem ante notauimus c. 2. ex l. 1. retract c. 32. aperte dicit hunc locum de homine sub lege explicatum Pelagianam hæresin confutare, his verbis: Vnde quidem iam euertitur hæresis Pelagiana, quæ non vult ex Deo nobis, sed ex nobis esse charitatem qua bene ac pie viuemus.

Item de Nat. & Grat. cap. 55. Porro si ab istis vel hoc impetremus, vt nondum baptizati implorent auxilium gratiæ Saluatoris; non est hoc quidem parum aduersus illam falsam defensionem, tanquam sibi sufficientis naturæ & potestatis liberi Arbitrii. Neque enim sibi sufficit qui dicit: *Infœlix ego homo, quis me liberabit*: aut plenam libertatem habere dicendus, qui se adhuc postulat liberari. Contra duas Epistolas Pelagianorum ad Bonifacium lib. 1. c. 8. Hinc autem iam incipit (Apostolus) propter quod ista considerauda suscepimus, introducere personam suam, & tanquam de seipso loqui: vbi noluit Pelagiani ipsum Apostolum intelligi, sed quod in se alium hominem transfiguranit sub lege adhuc positum, nondum per gratiam liberatum: vbi quidem iam debent concedere, *quod in lege nemo iustificatur*, sicut alibi idem Apostolus dicit, sed ad cognitionem peccati & ad ipsius legis præuaricationem valere legem: vt agnito auctoque peccato per fidem gratia requiratur.

Obiectio.

At Pelagiani, inquit aliquis, non sine causa illum locum de homine non regenito sunt interpretati: proculdubio sciuerunt illam interpretationem suæ sententiæ, quam contra Ecclesiam defendebant, patrocinari. Respondeo primo, iam ante & reipsa, & Augustini testimonio commonstratum esse, quod locus etiam de homine sub lege & nondum regenito, intellectus Pelagianæ doctrinæ aduersetur. Secundo, Fieri posse, vt Pelagiani locum de homine sub lege, & non sub gratia constitutum explicandum putauerint, citra vllam considerationem controuersiæ quæ ipsis fuit cum Orthodoxis. Tertio, Non hoc posse patrocinari sententiæ Pelagianorum, quod hic de homine sub lege dicatur agere Apostolus, sed quod talem hominis sub lege existentis descriptionem adferebant, quã sciebant suæ sententiæ adstruendæ esse accommodatam. Dicebant enim hominem sub lege esse qui naturæ viribus & instinctu, vtpote quæ in Adamo corrupta non erat, poterat velle bonum & nolle malum, sed praua consuetudine ita erat peccati seruitio mancipatus, vt reipsa & actu quod volebat bonum præstare non posset, &c. Huic falsæ descriptioni occurri potuit, etiam non negando, quod de homine sub lege hic ageretur, sed illam descriptionem refutando. Nam hæretici non in omnibus & vbique sunt Hæretici, & illorum mos est vera falsis permiscere, & ex veris fundamentis sæpe falsa adstruere, fundamentis inquam veris arte quãdam aut manifesta violentia ad falsa adstruendum detortis.

Responsio.

Obiicitur præterea, fieri non posse vt hæc sententia non sit hæretica aut hæresi affinis, quum videamus quendam Prosperum Dysidæum hominem Samosatenianum & multis hæresibus inquinatissimum hoc cap. 7. ad Romanos de homine non sub gratia sed sub lege existente interpretatum esse; quod proculdubio nõ faceret nisi in-

Instantia, quod Prosp. Dysidæum Samosatenianum hoc cap. 7. ad Romanos de homine non sub gratia sed sub lege existente interpretatus sit; explicet hũc locum.

reliqua-

telligeret ex eo se magnum suarum hæreseon stabilimentum habere Resp. Ridicula sane est ista obiectio. Quasi vero qui Hæreticus est in omnibus errare debeat, & nihil verum dicere possit, aut si quid dicat id totum referendum sit ad stabiliendam hæresin. Hæretici etiam pessime in aliquibus Articulis cum Ecclesia senserunt. Notum est Hæreticos antiquos multos locos aduersus Orthodoxos ita interpretari conatos, quin & interpretari solitos, vt hæresi ipsorum nocere non possent, qui tamen loci etiam nunc à nostris Theologis contra sensum Orthodoxorum, conuenienter interpretationi Hæreticorum explicantur, nec tamen ista de causa fautores Hæreseon appellandi sunt. Velim autem commonstrari quam affinitatem hæc explicatio habeat cum Arrianismo vel Samosatenianismo. Si idem qui Samosatenianus vel Arrianus est etiam perfectionem iustitiæ in hac vita vrgeat, ille locũ de regenitis intelligendum negabit, non qua Samosatenianus vel Arrianus, sed qua Pelagianus aut Celestianus. Si isthoc pacto argumentari licebit, tum magno præiudicio graua-bitur sententia quæ de homine sub gratia locum explicat, eo ipso quod à Iesuitis eorumque Coryphæis plerunque ita explicatur, qui iurati sunt Ecclesiæ Christi & veritatis hostes; Pontificiæ vero, id est, Idololatricæ, tyrannicæ, & innumeris hæresibus cõtaminatissimæ Ecclesiæ satellites fortissimi. Apage ista argumenta ab animo & ore illorum, qui bona conscientia veritatis defensionem susceperunt. Quis non videt illa vsurpari ad percellendos animos auditorum imperitorum, vt timore & stupore quodam præcæcati verum iudicare non valeant, immorem controuersiam attingere non audeant, præ vano hæreseos metu. Notæ sunt illæ artes peritioribus, nec nocere possunt nisi imperitis, & qui vltro errare statuerunt. Commonstrauimus enim illud caput ita intellectum esse multis Ecclesiæ Doctoribus qui hostes se eximios Arrianismi & Samosatenianismi, aliarumque Hæreseon declararunt, & veræ de Patre, Filio, & Spiritu sancto doctrinæ acerrimos propugnatores. Bone Deus! Quam latus argumentandi campus aperitur iis, qui gaudent Catholicæ doctrinæ assertores fortissimos in castra hæreticorum detrudere, hoc prætextu quod loca nonnulla Scripturæ ad hæresin refutandam adferri consueta ita interpretantur, vt ex iis hæreses oppugnari non queant.

Responsio. Nullos hæreticos in omnibus errare.

Iesuitæ Papæ satellites explicare de homine sub gratia constituto.

Grauatur denique ista mea explicatio quod dissentiat a confessione omnium in Europa Reformatarum Ecclesiarum, pro qua stabilienda tam multi Martyres sanguinem suum fuderunt. Dico & hoc argumentum non ad veritatem docendam, sed ad inflammandos & excæcandos præ furore animos audientium vsurpari. Nego enim vllum in vlla confessione, Gallica, Belgica, Heluetica, Sabaudica, Anglicana, Scotica, Bohemica, Augustana, siue quauis alia extare Articulum qui isti interpretationi sit contrarius, aut qui ista interpretatione vel tantillum debilitetur. Fieri quidem potest, vt locus iste in aliqua confessione vsurparus sit ad stabiliendũ dogma, quod inde confirmari nequit, nisi de homine regenito & sub gratia existente explicetur: at quid hoc contra illum facit, qui idem dogma approbat, & mordicus accurateque defendit, multis aliis Scripturæ locis adductis! Solum hoc negans quod verum illud dogma isto loco satis bene defendatur. Et quis vnquam sanguinem suum fudit, vel fundere coactus est, quia hunc locum de homine regenito & non sub lege existente explicandum putauerit! Libere dico, dum ista audio, vix temperare possum & me continere, quin præ dolore palam exclamem, vt Deus illorum qui hæc talia docent misereatur, bonam mentem & synceram conscientiam illis immittat, ne aduersus conscientiam tuentes tandem pœnas dent pro merito maligne inscitiæ; aut vt illorum conatus impediat, & irritos saltem faciat, ne noceant veritati diuinitus patefactæ & Ecclesiæ Christi. Secus enim hæc interpretari non possum, quando ab hominibus scientia præditis proferuntur. Non omnia quæ confessionibus continentur æquè sunt necessaria: non omnia,

Alia Instantia, quod hæc interpretatio dissentiat à Confess. Eccles. Read inflammandos & excæcandos præ furore animos audientium vsurpari.

Martyrum sanguine conformata est.

Respons. Nullum vllius Conf. Articulum huic interpretationi contrarium esse.

Neminem vnquam sanguinem fudisse pro contraria interpretatione.

quæ continentur confessione aliqua, stabiliuntur sanguine illorum, qui propter istam non totum sed partem illius aliquam ad mortem rapiuntur. Et scimus multa Martyrum millia veritatem Euangelii suo sanguine obsignasse, qui de hoc perfectionis vel imperfectionis iustitiæ Articulo rogati nunquam fuerunt, nec quicquam cogitarunt. Loquor de hac quæstione; *An qui per Christum iustificati & sanctificati sunt, legem Dei in hac vita, auxilio Christi & gratia Spiritus implere possint sine vllo defectu?* Norunt enim omnes Christiani se sine *gratia Christi nihil prorsus boni facere posse.* Quare huiusmodi argumentis supersedendum est iis, qui bona conscientia veritatem inquirunt, & inuentam conseruare student.

Infinitos Martyres ne semel quidē rogatos fuisse super Articulo de perfectione iustitiæ.

PARS QVARTA.

Sensum istum, quem plerique moderni Doctores nostri Apostolo hoc loco tribuunt, à nullo antiquorum Ecclesiæ Doctorum, ne ab Augustino quidem approbatum; à multis autem repudiatum & reiectum esse.

NOn dico ista Thesi antiquorum Doctorum neminem locum istum de homine regenito & sub gratia constituto interpretatum esse, iam ante enim fassus sum Augustinum & nonnullos alios ita explicuisse: sed aio & affirmo nostrorum interpretationem ab antiquorum istorum explicatione in re magni momenti dissentire, & eousque, vt suam sententiam auctoritate Veterum, non nisi per vim & contra ipsorum auctorum mentem confirmare possint. Quod satis accurate probatum iri, existimo, si commonstretur, quod illa quæ huic homini ab Apostolo attribuuntur, longe alio sensu à nostris accipiuntur, quam à veteribus, qui locum de homine sub gratia explicuerunt, intellecta sunt; & quidem sensu eousque à veterum explicatione diuerso & dissentiente, vt illi ipsi veteres attributa illa, secundum illorum modernorum sensum accepta, non homini regenito & sub gratia, sed sub lege constituto conuenire putauerint. Illud autem iam porro commonstro hoc pacto.

Antiquos qui caput hoc de homine sub gratia interpretati sunt, & modernos qui ita interpretantur, inter se maxime tamen dissentire.

Plerique ex nostris illud bonum quod Apostolus ait velle se quidem at non facere, & illud malum quod nolle se dicit, at facere tamen, interpretantur de malo & bono actuali: malum explicantes factum ipsum quod ex concupiscentia carnis contra Spiritus concupiscentiam voluntate consentiente patratur, bonum vero itidem de ipso facto explicantes, quod secundum Spiritum quidem facere concupiscit, sed impediente carnis concupiscentia actu ipso non præstat. Inspiciantur Commentarii nostrorum, & rem ita habere constabit: & qui mihi contradicunt hoc aperte enuntiant. Augustinus vero & omnes veteres quos videre mihi contingit, locum illum de homine regenito & sub gratia constituto interpretantes, illud malum quod Apostolus se nolle ait at facere tamen, dicunt esse concupiscere; bonum vero quod velle se ait at non perficere, interpretantur non concupiscere, discrimen facientes inter hæc duo, concupiscere & post concupiscentias suas ire; non concupiscere & post suas concupiscentias non ire. Quemadmodum etiam Apostolus Iacob. id discrimen annotat cap. 1. v. 14. 15. *vnusquisque tentatur dum à propria concupiscentia abstrahitur & inescatur. Deinde cupiditas posteaquam concepit parit peccatum*, scilicet actuale: *peccatum vero patratum gignit mortem.*

Quia illi per bonum quod Apostolus se velle ait & non facere, malū quod se ait nolle & facere, intelligūt nō concupiscere & concupiscere tantum; hi vero bonum & malum actu patratum.

Epiphanius hæresi 64. contra Origenem lib. 2 tom. 2. Nam quod dictum est, Quod operor non cognosco, & facio quod odio habeo: non de eo quod operati sumus ac perfecimus malum accipiendum est, sed de eo quod solum cogitauimus.

Eam esse mentem veterum, probatur ex Epiphanio.

Et paulo post: Alioquin quomodo Apostolus malum quidem quod displicebat maxime feciisset, bonum vero quod placebat minime, si non de extraneis cogitationibus dixisset, quas cogitauimus aliquando, & non volentes, non scientes ex qua causa?

Et

Et paulo post: Nam hoc bonum est perfectum non solum à faciendo abstinere, sed etiam à cogitando: & quod volumus, hoc bonum non fit, sed quod nolumus malum.

Paulo post: Quapropter velle quidem vt ne cogitemus ipsa in nobis situm est, verum efficere ac operari quo dissipentur, vt ne rursus in mentem nobis redeant, hoc in nobis non est situm, sed vt vtamur ipsis solum quodammodo aut non vtamur: vt sit sententia dicti talis: *Non enim quod volo facio bonum*: Volo enim non cogitare quæ meledunt, nam hoc est bonum & immaculatum, & quod dici solet citra reprehensionem manibus ac mente factum quadrangulum. Et hoc quidem *quod volo bonum non facio; quod vero non volo facio malum.* Non volo cogitare, & cogito quæ non volo.

Paulo post, refutans qui de factis ipsis Apostoli locum interpretabantur, sic inquit: Si vero quis verbis impetere ausus fuerit, quod Apostolus docet quod non solum in cogitando est malum, quod odio habemus & quod non volumus, sed etiam in faciendo & operando ipsum: propterea quod dictum est, *Non enim quod volo facio bonum, sed quod non volo malum hoc facio*; expetimus, sane si vera dicit qui hæc dicit, vt declaret quod erat malum quod odio habebat Apostolus, & non volebat quidem facere, faciebat autem, & quod *erat bonum quod volebat quidem facere, non autem faciebat.* Vide cætera quæ sequuntur.

Augustinus. *August lib. de nuptiis & concupiscentia ca.* 30. *Tom.* 7. Et sequitur; *Inuenio legem mihi volenti facere bonum, quoniam malum mihi adiacet*, hoc est, inuenio mihi legem esse bonum volenti facere quod lex vult, quoniam non ipsi legi quæ dicit, *non concupisces*, sed mihi *adiacet malum*, quia & nolens concupisco

Ibidem cap. 31. Ad corpus ergo mortis huius pertinere intelligitur vt alia lex in membris repugnet quidem legi mentis, dum carо concupiscit aduersus spiritum, etsi mentem non subiuget, quia & spiritus concupiscit aduersus carnem, atque ita quamuis lex ipsa peccati captiuum teneat aliquid carnis vnde resistat legi mentis, non tamen regnat in nostro licet mortali corpore, si non obeditur desideriis eius.

Et paulo post: Apostolus autem subiungit & dicit: *Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati*: quod sic intelligendum est, mente seruio legi Dei, nō consentiendo legi peccati, carne autem seruio legi peccati, habendo desiderium peccati, quibus etsi non consentio, nondum tamen penitus careo.

Lib 1. *cont. duas Epist. Pelagianorum cap.* 10. An forte meruimus ea quæ sequuntur: *quod enim operor ignoro; non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio*, ne forte ex his verbis quispiam consentire carnis concupiscentiæ ad opera mala suspicetur Apostolum? Sed considerandum est quod adiungit: *Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi quoniam bona est.* Magis enim se legi consentire dicit, quam carnis concupiscentiæ. Hanc enim peccati nomine appellat. Facere ergo se dixit & operari non affectu consentiendi, & implendi, sed ipso motu concupiscendi. Hinc ergo inquit: *consentio legi quoniam bona est. Consentio*; quia nolo quod non vult. Deinde dicit; *Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatum.* Quid est, *nunc autem*, nisi iam nunc sub gratia quæ liberauit delectationem voluntatis à consensione cupiditatis? Non enim melius intelligitur, *non ego operor*, nisi quia non consentit *exhibere membra sua arma iniquitatis peccato.* Nam si & concupiscit, & consentit, & agit, quomodo non ipse illud operatur, *etiamsi se operari doleat*, & vinci grauiter ingemiscat?

Paulo post: Hoc enim est perficere bonum, vt nec concupiscat homo. Imperfectum autem est bonum, quando concupiscit, etiamsi concupiscentiæ non consentit ad malum.

Paulo post: Atque inde concludit. *Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carni autem legi peccati*: Carne scilicet legi peccati, concupiscendo, mente autem legi Dei,

cidem concupiscentiæ non consenti-endo.

Aduersus Iulian. Pelagianum libr. 1 cap. 26. Non ait facere, sed perficere bonum, quia facere bonum est post concupiscentias non ire: perficere autem bonum est non concupiscere. Quod ergo est ad Galatas, *concupiscentias carnis ne perfeceritis*: hoc è contratio ad Romanos est, *perficere autem bonum non inuenio.* Quia nec illæ perficiuntur in malo, quando eis non accedit nostræ voluntatis adsensus: nec nostra voluntas perficitur in bono, quamdiu illarum cui non consentimus permanet motus. Ipse autem conflictus, in quo etiam baptizati velut in agone decertant, *quum caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*, vbi & spiritus facit bonum opus non consentiendo concupiscentiæ malæ, sed non perficit quia ipsa mala desideria non absumit: & caro facit malum desiderium, sed nec ipsa perficit, quia non sibi consentiente spiritu, & ipsa ad opera damnanda non peruenit. Iste ergo conflictus nõ Iudæorum nec quorumlibet aliorum, sed plane Christianorũ fidelium, & bene viuentium in hoc certamine laborantium breuiter ostenditur ad Romanos, vbi ait, *Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carne legi peccati.*

Ibidem lib. 5 cap. 5 Noli ergo facere quod pati non vis, & dicere quod inuitemus ad dulcia facta, quibus Apostolum recitamus dicentem: *Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum.* Etsi enim non hoc *perficiant bonum quod volunt*, vt non concupiscant, faciunt tamen bonum vt post concupiscentias suas non eant.

Ibidem lib. 6. cap. 11. Absit ergo vt dicamus quod nos dicere infimulas, Apostolũ sic ista dixisse quasi per se vellet intelligi, renitentem in scorto aliqua manu pestiferæ voluptatis abduci: cum dicat: *non ego operor illud*: ostendens carnis concupiscentias solum impulsum libidinis operari, sine consensione peccati.

De natura & gratia cap. 62. Abstinet se ab omni re mala etiam qui habet peccatũ, quod in se regnare non finit, cui surrepit improbanda cogitatio, quam peruenire ad finem operis non permittit. Sed aliud est non habere peccatum, aliud non obedire desideriis eius. Aliud est implere quod præceptum est *Non concupisces*, & aliud est per quendam abstinentiæ conatum saltem agere, quod item scriptum est: post concupiscentias tuas non eas: nihil horum tamen scire se recte posse sine gratia Saluatoris. Facere est ergo iustitiam in vero Dei cultu cum interno concupiscentiæ malo interna conflictatione pugnare, perficere autem omnino aduersarium non habere. Nam qui pugnat, & adhuc periclitatur & aliquando percutitur, etiamsi non sternitur. Qui autem non habet aduersarium plena pace lætatur. Et ipse esse sine peccato verissime dicitur in quo nullũ habitat peccatum, non qui per abstinentiam mali operis dicit: *Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum.*

De tempore Sermone 55. Tom. 10. Non ergo quod vult agit Apostolus quia vult nõ concupiscere & tamen concupiscit, ideo non quod vult agit. Nunquid illa concupiscentia mala trahebat Apostolum subiugatum ad concupiscendum, ad fornicationem? Absit. Non ascendant tales cogitationes in cor nostrum. Luctabatur, non subiugabatur. Sed quia nolebat & hoc habere contra quod luctaretur, ideo dicebat: *Non quod volo ago*, concupiscere nolo & concupisco. Non ergo quod volo ago, sed tamen concupiscentiæ non consentio. Non enim aliter diceret, *concupiscentias carnis ne perfeceritis*, si ipse perficeret.

Paulo post: Quomodo ago bonum & non perficio bonum? ago bonum, quum malæ concupiscentiæ non consentio, sed non perficio bonum, vt omnino non concupiscam. Rursus ergo hostis meus quomodo agit malum & non perficit malum? Agit malum quia mouet desiderium malum, non perficit malum, quia me non trahit ad malum.

Paulo post: *Mente seruio legi Dei*, non consentiendo: *carne autem legi peccati*, concupiscendo.

Serm. 13. de verb. Apost. Inde & iste, *non quod*

quod volo ago : concupiscit enim caro aduersus spiritum, & nolo vt concupiscat, pro magno habeo si non consentiam, opto tamen vt caream. Ergo *non quod volo ago.* Volo enim vt non concupiscat caro aduersus spiritum, & non possum, hoc est quod dixi, *non quod volo ago.*

Paulo post : Si ergo concupiscit caro aduersus spiritum, vt in hoc ipso non quod vis agas, quia vis vt non concupiscat, & nō potes, tene saltem in gratia Domini voluntatem, & in eius adiutorio perseuera: dic ei quod cantasti; *Gressus meos dirige secundum verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas?* Quid est, *ne dominetur mihi omnis iniquitas?* Audi Apostolum: *Non regnet peccatum in mortali corpore vestro.* Quid est *non regnet? Obediendo desideriis eius.* Non dixit, noli habere desideria mala. Quomodo enim in hac carne mortali, vbi *caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*, non habeo desideria mala? Illud ergo fac, *non regnet peccatum, &c.*

Beda. *Beda in 7. cap. ad Romanos.* Si autem ipse est (scilicet Apostolus) non sic intelligamus quod dixit, *Non quod volo ago, sed quod odi illud facio*, tanquam vellet esse castus & esset adulter, aut vellet esse misericors & esset crudelis, aut vellet esse pius & esset impius. Sed ad quid? Volo non concupiscere & concupisco.

Paulo post : Etsi concupiscentiæ non cōsentio, & post concupiscentias meas non eo, tamen adhuc concupisco.

Paulo post : Quid odi? concupiscere. Odi concupiscere, & tamen ago illud ex carne non ex mente.

Paulo post : Ipsum autem ago concupiscere est, non concupiscentiæ consentire. Ne aliquis iam in Apostolo peccandi sibi quærat exemplum, & det malum exemplum. Non quod volo ago. Quid enim lex dicit? Non concupisces. Et ego nolo concupiscere, & tamen concupisco, quamuis concupiscentiæ meæ assensum nō præbeam, quamuis post eam non eam. Resisto enim, auerto mentem, nego arma, reneo membra, & tamen fit in me quod nolo. Quod non vult & lex, nolo cum lege. Quod non vult nolo. Ergo *consentio legi.* Ego sum in carne, ego sum in mente. Sed magis ego sum in mente quam in carne. Quia enim ego sum in mente ego sum in regente. Mens enim regit, caro regitur. Et magis sum ego in eo quod rego, quam in eo quod regor. Quia ergo magis rego in mente.

Thomas in 7. caput ad Romanos. Velle adiacet mihi, scilicet per gratiam iam reparato, est ex operatione diuinæ gratiæ, per quam quidem gratiam non solum volo bonum, sed etiam aliquid boni facio, quia repugno concupiscentiæ, & contra eam ago ductus spiritu : sed non inuenio in mea potestate quomodo istud bonum perficiam, vt scilicet totaliter concupiscentiam excludam.

Quod vero duæ istæ attributorum illorum explicationes tam sint diuersæ & dissentientes, ipsorum antiquorum, qui de regenito homine locum hunc explicuerunt, iudicio, vt eadem secundum explicationem vtramque regenito conuenire non & mali tanquam, imo vt secundum istam explicationem regenito homini, secundum alteram vero homini sub peccato & sub lege quorum, vt existenti conueniant ; iam porro docebo ipsorum testimoniis.

Differimen inter duas illas diuergentes explicationes boni nequeant, probatur ex Augustino.

Augustinus libr. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 10. Non enim melius intelligitur, *non ego operor*, nisi quia non cōsentit exhibere membra sua arma iniquitatis peccato. Nam si & concupiscit, & consentit, & agit, quomodo non ipse illud operatur, etiamsi se operari doleat, & vinci graviter ingemiscat?

Paulo post : Vnde propter tria ista, duo scilicet de quibus iam disputauimus, quæ ait, *Ego autem carnalis sum, & venundatus sub peccato*, & hoc tertium, *captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis*, potest videri Apostolus eum describere qui sub lege adhuc viuit, nondum sub gratia : sed sicut illa duo exposuimus propter carnem adhuc corruptibilem dicta, sic & hoc potest intelligi, vt captiuante me dixerit carne, nō mente, motione, non cōsensione, & ideo captiuantem me, quia & in ipsa car-

carne mea non est aliena natura, sed nostra.

Idem Serm. 5. de verbis Apostoli: Spiritualis enim quia secundum Spiritum viuit, adhuc autem ex parte mortalis carnis, idem spiritalis, idem carnalis. Ecce spiritalis, *mente seruio legi Dei*; ecce carnalis, *carne autem legi peccati*. Idem ergo ipse spiritalis & carnalis? Idem plane quamdiu hic viuit, ita est. Noli mirari quisquis es, quicunque carnalibus concupiscentiis cedis atque consentis, qui eas vel bonas putas ad explendam libidinis saturitatem, vel certe si iam vides malas, vt eis tamen cedendo consentias, & quo ducunt sequaris, & ea quæ male suggerunt perpetres, totus carnalis es tu, tu quisquis talis es totus carnalis es. Si autem concupiscis quidem quod lex vetat cum dicit, *Non concupisces*, seruas tamen aliud quod item lex dicit, *post concupiscentias tuas non eas*, mente spiritalis es & carne carnalis. Aliud enim est non concupiscere, aliud post concupiscentias suas non ire. Non concupiscere omnino perfecti est, post concupiscentias suas non ire, pugnantis est, luctantis est, laborantis est. Liceat mihi addere quod res postulat, & proprium illius est qui post concupiscentias non ambulat; vincentis & superantis est. Illud enim per pugnam quidem per luctam, per laborem, sed non nisi post victoriam obtinetur.

Apparet ergo ex mente Augustini, si hic locus de consensu & mali perpetratione actuali explicetur, nullo modo de regenito intelligi posse, sed de homine sub lege existente, & mere carnali, vt ipse loquitur.

Ex Beda. *Beda in 7. cap. ad Roman. Scimus quia lex Spiritualis est.*] Forte ergo alius est aliquis, forte tu es; Aut tu es aut ego sum. Si ergo aliquis nostrum est, ipsum quasi de ipso audiamus, & non irati corrigamus nos. Si aũt ipse est, non sic intelligamus quod dixit, *Non quod volo ago, sed quod odi illud facio*, tãquam vellet esse castus & esset adulter, aut vellet esse misericors & esset crudelis, aut vellet esse pius & esset impius. Sed ad quid? Volo non concupiscere, & concupisco.

Aquinas omnium planissime has explicationes inter se opponit, & secundum vnam homini regenito, secundum alteram sub peccato existenti conuenire ait, quæ hic ab Apostolo homini, de quo agit, attribuuntur. *Ex Th. Aquinate.*

Dicitur homo esse carnalis, quia eius ratio carnalis est, quæ dicitur carnalis dupliciter. Vno modo quod subditur carni consentiens his ad quæ caro instigat. Secundum illud 1. Corinth. 3. *Quum sit inter vos zelus & contentio, &c.* Et hoc modo intelligitur de homine nondum per gratiam reparato. Alio modo dicitur ratio esse carnalis, ex eo quod à carne * impugnatur, secundum illud Galat. 5. *Caro concupiscit est ista contra aduersus spiritum.* Et hoc modo intelligitur esse carnalis ratio etiam hominis sub gratia constituti. Vtraque autem carnalitas prouenit ex peccato.

* *Absurda* tio, neque tollenda vt ratio dicatur carnalis quia à carne impugnatur. Sic Paulus erit dubius quia impugnabatur à Satana.

Paulo post: Vnde dicit *quod enim operor ego non intelligo* scilicet esse operandum. Quod quidem potest dupliciter intelligi. Vno modo de eo qui est subiectus peccato: qui quidem in vniuersali intelligit non esse operandum peccatum, tamen victus suggestione dæmonis, vel passione, vel inclinatione peruersi habitus operatur illud: & ideo dicitur operari quod intelligit non esse operandum, contra conscientiam faciens, sicut Luc. 12. *Seruus sciens voluntatẽ Domini sui, & non faciens digne plagis vapulabit multis.* Alio modo potest intelligi de eo qui est in gratia constitutus, qui quidem operatur malum, nõ quidẽ exsequendo in opere vel consentiendo mente: sed solum concupiscendo secundum passionem sensibilis appetitus: & illa concupiscentia est propter rationem & intellectum; quia præuenit eius iudicium, quo aduenient talis operatio impeditur.

Paulo post: Dicit ergo primo quantum ad omissionem boni. *Non enim ago hoc bonum quod volo agere.* Quod quidem vno modo potest intelligi de homine sub peccato constituto, & sic hic hoc quod dicit ago, est accipiendum secundum actionem compleram, quæ exterius opere exercetur per rationis consensum. Quod autem dicit volo,

volo, est intelligendum non quidem de voluntate completa, quæ est operis præceptiua, sed de voluntate quadam incompleta, qua homines in vniuersali bonum volunt, sicut & in vniuersali habent rectum iudicium de vno, & deprauatur talis voluntas in particulari, vt non agat quod in vniuersali intelligit agendum, & agere vellet. Secundum a. quod intelligitur de homine per gratiam reparato, è conuerso oportet intelligere per hoc quod dicit, volo, voluntatem completam perdurantem in electione particularis operationis, vt per hoc quod dicit, Ago, intelligatur actio incompleta, quæ consistit tantum in appetitu sensitiuo, non perueniens ad rationis consensum. Homo enim sub gratia constitutus vult quidem mentem suam à prauis concupiscentiis conseruare, sed hoc bonum non agit propter motus inordinatos concupiscentiæ insurgentis in appetitu sensitiuo Et simile est quod ait Gal. 5 *Vt non quæcunque vultis illa faciatis.* Secundo, Quantum ad perpetrationem mali subdit; *Sed quod odio habeo malum illud facio.* Quod quidem si intelligatur de homine peccatore, per hoc quod dicitur, odio, intelligitur quoddam odium imperfectum, secundum quod omnis homo naturaliter odit malum; per hoc autem quod dicit, facio, intelligitur actio perfecta per operis executionem secundum rationis consensum. Nam illud odium in vniuersali tollitur in particulari eligibili per inclinationem habitus vel passionis. Si vero intelligatur de homine sub gratia constituto, per hoc quod dicit, facio, intelligitur è conuerso actio imperfecta, quæ consistit in sola concupiscentia appetitus sensitiui; per hoc quod dicit, odio, intelligitur odium perfectum, quo quis perseuerat in detestatione mali, vsque ad finalem reprobationem ipsius, &c.

Lex autem peccati captiuat hominem dupliciter: vno modo hominem peccatorem per consensum & operationem: alio modo hominem sub gratia constitutum, quantum ad concupiscentiæ motum.

Gratia liberat à corpore mortis huius dupliciter. Vno modo, vt corruptio corporis mouti non dominetur, trahens eam ad peccandum. Alio modo, corruptio corporis vt totaliter tollatur. Quantum ergo ad primum conuenit dicere peccatori: *gratia* liberauit *me de corpore mortis huius, id est*, liberauit me à peccato, in quo est anima inducta ex corporis corruptione. Sed ab hoc iam iustus liberatus est. Vnde ei competit dicere quantum ad secundum: *gratia Dei* liberauit *me de corpore mortis huius*, vt scilicet in corpore meo non sit corruptio peccati aut mortis: quod erit in resurrectione.

Deinde cum dicit, *Ego ipse igitur*] infert conclusionem quæ secundum duas præmissas expositiones diuersimode ex præmissis infertur. Secundum enim quod præmissa verba exponuntur in persona peccatoris, sic inferenda est conclusio; Dictum est quod gratia Dei liberauit me à corpore mortis huius, vt scilicet ab eo non deducar in peccatum. Ergo quando ero iam liberatus mente seruio legi Dei; secundum carnem autem legi peccati, quæ quidem in carne remanet quantum ad fomitem, per quem caro concupiscit aduersus spiritum. Si autem præmissa verba intelligantur ex persona iusti, sic est inferendum: gratia Dei per Iesum Christum liberauit me de corpore mortis huius, ita scilicet, vt in me non sit corruptio peccati & mortis.

Hugo Cardinalis in 8. cap. ad Romanos. Nihil ergo condemnationis] Præcedentia ex posita sunt de captiuitate mortalis peccati, sub qua erat homo carnaliter viuens: & de captiuitate venialis peccati hominis qui est in gratia. Mortale autem peccatum appellat quod ipso opere exercetur, veniale quod consistit in actu & motu concupiscendi, citra voluntatis consensum. *Ex Hugo Cardinali.*

PARS QVINTA.

Quod sententia ista quæ hic de homine regenito & sub gratia constituto agi affirmat, & simul bonum quod ille homo vult, & non facit, & malum quod non vult, facit tamen, interpretatur de malo & bono actuali: gratia iniuria fit, & bonus moribus noxia.

QVOD gratiæ iniuria fit ita commonstro.

Primus error circa gratiæ interpretationem, hodie cernitur, gratiæ inutilem esse, quam illi tribuendo quam facit.

Gratiæ iniuriam facit, non tantum qui quod gratiæ est naturæ tribuit aut libero Arbitrio ademptum scilicet gratiæ: sed etiam qui gratiæ minus tribuit quam par est, & quam gratiæ vere est tribuendum. Hæc sententia hoc posteriore modo gratiæ est inimica, minus enim illi tribuit, quam gratiæ iuxta Scripturam est adscribendum. Nam Scriptura tribuit gratiæ non tantum quod in regenitis operetur velle bonum, sed etiam facere. Phil. 2. 13. *quod enim vi vetus noster homo crucifigatur, & peccati corpus aboleatur seu enervetur, ita vt non amplius ipsi obediamus in concupiscentiis ipsius; quod per illam regeniti peccato mortui sint, & in nouam vitam resurrexerunt, in qua non peccato seruiunt sed Deo: non sistunt membra sua arma iniustitiæ Deo* Rom. 6. *quod spiritus efficacia actiones corporis mortificent*, Rom. 8. *quod iuppe itet regenitis non modo vires resistendi mundo, Satanæ, carni, sed etiam de illis victoriam referendi.* Eph. 6. Iacob 4. 1. Ioh. 4. 4. & 5. 4 &c.

At hæc sententia tribuit gratiæ quod velle tantum efficiat in regenitis, non ipsũ facere, quod impotentior sit quam vt veterem hominem crucifigat; peccati corpus aboleat, carnem, mundum, Sathanam vincat. Nam homo ille regenitus dicitur iuxta illam sententiam obedire peccato in cõcupiscentiis ipsius, ambulare post desideria carnis, licet id facere dicatur peccati violentia compulsus contra conscientiam & renitente voluntate. Nam ista interpretatio & additio moduni obedientiæ, quo peccato obeditur, variat, ipsam obedientiam non negat. Quæ etiam causa fuit quod Augustinus locum de concupiscentia interpretatus sit. Videbat enim si de actualibus peccatis iuterpretaretur, se gratiæ iniuriam facturum. Velim hic diligenter considerati & etiam atque etiam perpendi, an lucta ista, quæ hic describi dicitur, Spiritui Sancto inhabitanti adscribi possit, citra apertam gratiæ Christi & eiusdem spiritus contumeliam & ignominiam. Si hic luctæ ponatur euentus, vt homo ex carnis voluntate, non ex concupiscentia spiritus operetur: quem euentum pugnæ illi ponunt, qui de actuali bono & malo locum interpretantur. Constabit tane diligenter inspicienti citra enormē Spiritus Sancti dedecus illi luctam istam attribui non posse. Quid enim? Lucta dicitur esse & belligeratio inter legem mentis, hoc est, Spiritum Sanctum inhabitantem & legem membrorum; legi membrorum victoria tribuitur aduersus legem mentis: Nam captiuum abducit hominem legi peccati, fiustra obsistente & contra belligerante Spiritu Sancto inhabitante: annon hic Spiritus Sanctus impotentior esse dicitur quam lex in membris, id est, concupiscentia carnis, & peccatum inhabitans? Qui hoc negat, meridie solem lucere negat. Nulla enim hic mentio cessionis spontaneæ, cessationis a pugna, aut abiectionis armorum; quam diximus causam esse, cur qui spiritu pugnare cœpit à carne superetur. Sed neque potest illarum hic mentio fieri. Nam pugna dicitur esse & belligeratio non inter hominem vtentem lege mentis & lege membrorum; sed inter ipsam legem mentis & legem membrorum, cui legi mentis abiectio armorum tribui nequit, pugnat enim ipsa & per seipsam; neque potest illi tribui cessatio a pugna antequam fuerit victa & superata; multo minus spontanea cessio; propterea quod nullo pacto inter duos istos belligerantes conuenire possit. Vitam enim suam amittat est necesse, imo & desinat esse, priusquam vltro & sponte carni rebellanti sit cessura.

Lucta quæ hoc casu dicitur esse non possit de eiusmodi Spiritui Sancto inhabitanti adscribi citra apertam eius contumeliam.

Instantia. Si quis dicat metaphoricum esse hoc dicendi vel loquendi genus, & per prosopopœiam attribui legi mentis & membrorum personam & propria personæ; proprie autem & citra tropum aut figuram hominem ipsum dici pugnare secum, ipsum iuquam, qua regenitus, pugnare secum qua non est regenitus. Respondeo hoc nihil obesse quin eodem modo res habeat. Nam regenitus qua talis, pugnat vi & robore gratiæ & spiritus Christi. Ergo si pugnans vincitur superatur gratia & spiritu Christi, quod ignominiosum est gratiæ & spiritui Christi. Si vero vincitur non pugnans neque durante conflictu, sed postquam arma abiecit

Responsio.

iecit aut à pugna cessauit, iam non hoc est quod hic agitur. Nam hic homo belligerans captiuatur, non postquam belligerare desiit. Nam actui belligerationis iungitur captiuationis effectus & ἀποτέλεσμα, & quidem immediate. Pulchre autem ista iunguntur, & naturæ pugnantium inter se partium conuenienter, si lex mentis, id est, conscientia de legis æquitate & iustitia cõuicta, cum lege membrorum certare dicatur. Illa enim pugnans & in ipso conflictu vincitur, propterea quod imbecillior sit, quam vt contra legem in membris, id est, concupiscentias carnis & desideria peccati consistere possit, etiam omni conatu & totis viribus victoriam ex prælio auferre admiratur.

Ostenditur secundo eandem interpretationem bonis moribus noxiam esse, quippe hoc secum trahentem vt homo sibi blandiatur in peccatis, si modo ea reluctante conscientia ab ipso committantur.

Quod vero bonis moribus sit inimica & noxia ista sententia res ipsa docet. Nihil enim fingi potest magis noxium bonis moribus, quam dicere proprium esse regenitorum non facere bonum quod volunt, & facere malum quod nolunt. Inde enim necessario sequitur, vt sibi in peccatis suis applaudant illi, qui dum peccant, sentiunt se id reluctante conscientia, & renitente voluntate facere. Inde enim concludunt se esse regenitos, quia in regenitis non comperat facere malum quod nolunt, & omittere bonum quod volunt; vtpote qui pleno voluntatis consensu absque vlla resistentia bonum omittant & malum perpetrent. Quod vere & sanctè affirmo me non semel expertum esse, quum nonnulli moniti vt cauerent sibi a perpetrando facinore aliquo, quod scirent lege prohibitum esse, responderent, velle se quidem, at cum Apostolo dicere debere, se bonum quod vellent perficere non posse. Veritatem dico in Christo & conscientia mea mihi per Spiritum Sanctum hoc attestante, quod illud responsum accepi à quodam, non cũ perpetratum esset crimen, sed cum præmoneretur ne committeret. Nouiet etiam personã, quæ monita & reprehensa ob factũ quoddam, quod sciebat a se contra legem Dei & conscientiam esse perpetratum, respondit, quod quum in reluctante voluntate & non pleno consensu feciſſe, in eo se simile quid passum cum Apostolo Paulo, dicente: Malum quod nolo facio. Nouitum viros, tum mulieres, iuuenes & senes, qui vbi caput hoc septimum explicuissem isto sensu quem hic defendo, aperte mihi confessi sunt, se hactenus fuisse in ea sententia, si quid mali actu perpetrassent renitente mẽte, & quid boni omisissent eadem reclamante, non magnopere hoc curandum, aut ex eo dolendum fuisse sibi, quum existimarent in hoc se Paulo Apostolo similes esse; quare & gratias mihi egerunt toto pectore, vt dicebant, quod isthac falsa opinione ipsos liberassem interpretatione mea.

Notabene

Sed ne ego solus id dicere videar, & sententiam istam, quæ de bono & malo actuali locum interpretatur, intellectam de homine regenito, bonis moribus & pietati aduersam, sine vllo teste aut adstipulatore proclamare; age videamus quid nonnulli veterum super ea re iudicauerint.

Augustinus tom. 10. Sermone 43 & 45 de Confirmæ Tempore, in hac verba Apostoli: Non enim hoc ipsum quod volo facio bonum, sed quod nolo malum. Augustinus hoc facio inquit: Lectio diuina quæ de mus. Apostoli Pauli Epistola recitata est, quotiescunque legitur, timendum est ne male intellecta det hominibus quærentibus occasionem. Prochues quippe sunt homines ad peccandum, & vix se renent. Vbi ergo audierunt Apostolum dicentem: *Non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum hoc ago*, agunt malum, & quasi displicentes sibi quia agunt malum, putant se Apostolo esse similes, qui dixit. *Non enim quod volo facio bonum sed quod nolo malum hoc ago.* Nonnunquam enim legitur, & nunc nobis ingetit necessitatem disputandi, ne homines male sumentes salubrem cibum vertant in venenum.

Paulo post: Modo autem in isto bello ne male intelligentibus lectio ista tuba sit hostis non nostra, vnde ille inciteur, non vnde vincatur, aduertite obsecro fratres mei & qui certatis certate. Qui enim nondum certatis non estis inte lecturi quod dico; qui iam certatis intellecturi estis. Vox mea in aperto, vestra erit in silentio. Vnus illud recolite quod scripsit ad Galatas, vnde bene

præstare, quam præstare volunt, & nunquam tam perfecte malum omittere, quam perfecte omittere volunt. Neutrum autem negari potest abiis, qui imperfectionem iustitiæ in hac vita fatentur, & sanctissimorum hominum exempla in Scripturis posita accurate considerant.

Respons. glossam ipsam repugnare textui quia hic continuus hominis, de quo tractatur, status describitur.

Respondeo, hoc effugium isti illius loci explicationi non patrocinari. Nam glossa ista est textui, vt loquuntur, contraria. Non enim agitur isto loco de eo quod aliquando accidit isti homini de quo agitur, sed quod plerumq; κατὰ τὸ πλεῖστον illi euenire solet: & continuus hominis, de quo tractatur, status describitur. Quod ipsa verba & modus loquendi apertè declarant. Dicit Apostolus, *Ego non facio bonum quod volo, ego facio malum quod nolo.* Citra vllam distinctionem aut contractionem generalis dicti ad specialem intelligentiam, ac si aliquando non faceret bonum quod vult, & aliquando faceret malum quod non vult, at sæpenumero à malo exoso abstineret, & bonum volitum præstaret: sed simpliciter & indefinite enuntiat de malo exoso, quod illud faciat, de bono volito, quod illud non faciat. Si vero ista enuntiatione indefinita dicatur significari, quod bonum volitum sæpius præstatur quam omittitur, malum exosum sæpius vitatur quam patratur (quod dicere necesse est, qui de homine regenito locum explicant, nam regenitus nõ secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum) tum dico ego, Apostolum nescisse quomodo sensum suum enuntiaturus esset. Indefinitæ enim enuntiationes vniuersalibus æquipollent, aut quam proximæ sunt iisdem; enuntiantes de subiectis attributa quæ omni & semper, aut pleruaque & secundum partem potiorem insunt. Sic de Cretensibus dicitur κρῆτες ψεῦσται. Athenienses dicuntur leues & nouarum rerum cupidi. Pœni, perfidi, Scriptura sic loquitur, Iudæos reiectos esse propter maiorem partem, non enim reiecit Deus populum quem præcognouit: Gentes in illorum locum assumptas. Nam data potestas & iniunctum mandatum Apostolis prædicandi Euangelium omnibus nationibus, & pleræque ad fidem in Christum iam olim conuersæ fuerunt, aut porro conuertentur. Neque agitur hoc loco de perfecta & numeris omnibus absoluta boni præstatione & mali omissione, sed de patratione vnius & omissionis alterius simpliciter. Dicit enim se malum facere, at non perfecte, si est regenitus. Secus tota & plena voluntate peccaret. Sed de hoc paulo post latius.

Quomodo Paulo loquendum fuisset, si sensum illum qui vulgo obtinet intendisset, idque conformiter stylo & loquendi formulis alibi passim de se loquens vsurpat.

Si vero Paulus isto loco illum sensum haberet, quem illi interpretes Apostolo tribuunt, tum ita illi loquendum fuit, si tibi consentanea dicere voluit. *Scimus legem spiritualem esse & postulare à nobis omnibus numeris perfectam & continuam sine vlla intermissione seu interruptione obedientiam. Ego vero nondum eousque peccato dominatus sum carnisque concupiscentias fregi siue subegi, vt illam perfectam & nunquam interruptam obedientiam legi præstare queam. Nam accidit mihi aliquando, vt malum quod nolo faciam, & bonum quod volo omittam, imo sentio me nunquà tanta perfectione, tanto zelo bonum facere, atq; præstare vellem neq; tanta perfectione malum omittere, quanta vellem, Sentio enim vtrobiq;, etiam dum bonum facio & malum omitto, renitentem & reluctantem carnis concupiscentiam, & egregie mecum agi existimo, si in conflictu superior euadam, hoc est, ne quod caro sed quod spiritus concupiscat, faciam.* Hic sermo istam mentem decuit, & hic proprie est istius sensus index & interpres. Quod vero ita loqui decuit Apostolum, si consentanea sibi dicere voluit, docent multi loci quibus de se agit. 1. Cor. 4. 4. *Nullius mihi conscius, sed in hoc non sum iustificatus.* 1. Cor. 9. 26. 27. *Ego igitur ita curro, vt non aerem cædens: sed contundo corpus meum & in seruitutem redigo, vt quomodo, quum aliis prædicarim, ipse reprobus fiam.* 1. Cor 11. 1. *Imitatores mei estote, sicut ego Christi.* 2. Cor. 4. 18 *Non spectamus ea quæ cernuntur, sed ea quæ non cernuntur; nã quæ cernuntur temporaria sunt, at quæ non cernuntur æterna.* 2. Cor. 6. 3. & sequentibus. *Nullam vllam in re prabentes offensionẽ, ne vituperetur ministerium.* &c. Gal. 2. 19. 20. *Ego per legem legi mortuus sum, vt Deo viverem.*

verè. Vna cũ Christo crucifixus sum. Viuo autẽ nõ amplius ego, sed viuit in me Christus, & vitã quã nũc viuo in carne, viuo per fide Filii Dei Gal 6.14. A me vero absit gloriari nisi in cruce Christi, p quẽ mũdus mihi crucifixus est & ego mundo, &c. & multis aliis locis idẽ cõstat. Quũ igitur ista interpretatio loco non cõueniat, nõ potest p illã sentẽtiã hæc à duplici isto obiecto crimine excusari. Quare ipsto in eadẽ accusatione & dico. Sententia quæ regenito tribuit, p plerunq; malũ quod non vult, faciat, bonũ vero p vult plerumq; omittat, est gratia regenerationis iniuria, & bonis morib. noxia. As sententia quæ locũ Apostoli 7. C. de regenito explicat tribuit homini regenito illa. Ergo ista sententia est gratia regenerationis iniuria & bonis morib. noxia. Maioris hæc tãta est vt nõ egeat illustratione aut cõprobatione Minor est in textu. Nã homini de quo agit Apostolus, vt cõmonstratũ est, tribuitur p plærunq; malũ faciat & bonum omittat. Sequitur ergo conclusio. Apparet ergo me hoc obiectamentũ nõ per calumniã impegisse aduersariæ mihi sententiæ & iuste eã timare posse me Deo iuramentũ de nõ calũniando eã ante præstitisse, quã calumniã in manus sumerẽ. Quare etsi falsũ esset obiectamentũ, p inscitiã nõ per malitiã mihi excusaret. Verũ enimvero excipiet quis thesin semel positã mordicus custodire & retinere volẽs: Esto vt illa quæ Apostolus isti homini tribuit illã explicationẽ desiderent, esto etiã interpretatio ab aliis allata loco nõ cõueniens; nihil tamẽ incommodatur bonis moribus, nihilq; noxæ gratiæ adfertur per istam sententiã, modo tota simul, vt pars est excipiatur, & vna pars ab altera nõ separetur. Posito hoc, p interpretatio ista licet loco diseõueniens, scripturis tamẽ reliquis & analogiæ fidei sit cõsentanea. Volo illud (de posteriore hoc deinde videbimus) ne minus rigidus sim, cõcedere. Fateor enim Augustini sententiam quæ de concupiscentiæ tantum actu & motu locum interpretatur, nihil neq; gratiæ neq; bonis moribus iniuriæ aut detrimenti inferre, etiamsi de homine regenito locũ explicet. Sed dico non esse in manu nostra impedire, vbi impressum & inculcatum est mentibus auditorum vel lectorum, hic de homine regenito agi, ne illi reliqua, quæ isti homini tribuuntur nõ isto modo sumant quo sumenda sunt, textui nẽpe & scopo Apostoli conuenienter: & qualiter sumuntur quum de homine sub peccato & sub lege existente explicantur: præsertim hoc suadente affectu, & ad idem impellente concupiscentia carnis: quemadmodũ antea scripta facilem narrauit: & certe non sine culpa ipsius sententiæ, etiãsi tota simul acciperetur. Non enim hoc tantũ dicitur illa sententia, p regeniti interdum peccent, p nunquã dum hic viuunt perfecte bonũ faciant & malũ omittant: sed illud etiã additur, p regenitorum proprium sit non pleno voluntatis consensu peccare, inter peccandum velle non peccare, quando quidẽ regenti pleno voluntatis consensu peccant, & absq; illo voluntatis tensu. Ex eo cõcludunt qui se hoc loco excusare volunt, dum peccant, inter peccandũ voluntatis aliquã sentiunt resistentiã & conscientiæ motum, se nõ pleno voluntatis consensu peccare, & propterea hoc ipsum quoq; p ita peccant, signũ esse regenerationis suæ. Quæ conclusio & gratiæ est iniuria, & bonis morib. inimica. Gratiæ iniuria, quia ponit illud esse regenerationis signum quod regenitis cum iregenitis nempe, sub lege existentibus est cõmune. Inimica bonis moribus, quia nec tantopere vitatur peccatũ ab eo qui ita existimat, neq; perpetratum magnopere contristat auctorem, vtpote qui ex modo facti adhuc concludat se regenitũ esse. Sed cõsideremus an illa, quæ allata sunt ad sententiã illam à duplici isto crimine liberandã, reliquis Scripturis & analogiæ fidei cõformia sint, nec ne. Fateor quidem esse verissimum quod regeniti, dum in hoc mortali corpore vitam agunt, neq; perfecte bonum faciant, aut malũ omittant: Sed addo, eosdem nunquam dum hic sunt bonum perfecte velle, aut malum perfecte odisse. Fateor itidẽ regenitorum etiam optimos in multis offendere, aliquando & actu peccare, faciendo malum & omittendo bonum: nam regeniti non semper agunt ex regenerationis principio. Sed nego illos cum peccant nolentes peccare, etiamsi faciant renitente mente & conscientia. Nam vtut, dum lucta & certamen erat inter mentem & carnem, nollẽ

malum

Argumentũ ex iis quæ superius dicta sunt contra sententiam vulgo obtinentem, in syllogismi formam redactum.

Alia obiectio pro vulgata interpretatione, eaque bimembris.

Responsio ad primum membrum.

Responsio ad secundum membrum.

Regenitus cum peccant non peccare nolentes.

mūsum ad quod caro incitabat, & vellent bonum a quo dehortabatur: tamen ad factum ipsum non progrediuntur nisi lucta victa, & mente seu conscientia deuicta, & voluntate carni consensum præbente, licet consensus ille non sit citra conscientiæ aculeum & morsum. Deinde nego, ex ista oppositione mentis cōcludi posse, quod regenitus sit qui ita peccat. Nam, vt iam sæpe docuimus, & in regenitorum multis conuenit remente mente & cōscientia peccare: quin & ante docuimus, illā resistentiam, quæ proxime peccati perpetrationem antecessit, nō esse à Spiritu Sancto regenerante & inhabitante, sed à mente de legis iustitia & æquitate conuicta. Dunat enim illius cōscientiæ vita, & ex vita actus & motus, Spiritu Sancto, vel ita contristato, vt motum & actū ad peccati impedimentum nullum adhibeat. Notum in homine animam quæ vegetatiua est, prima & postrema vitæ munia obire, cessante iam, vt in phreneticis & maniacis, rationali, & sensitiua, vt in lethargicis. Velim hæc diligenter considerari, magnopere enim homini conducunt ad serium & certū de seipso sumendum examen, & regenerationis statum recte cognoscendum, & à statu ante legem, & potissimum sub lege diligenter intersti nguendum. Instabit tamen quis, & dicet excusandæ aut defendendæ illius sententiæ gratia, negari non posse quin regeniti velint plus boni quam faciant, & plus mali faciant quam velint. Respondeo, hoc recte intellectum concedi posse. Est enim ambiguum. Nam potest hoc velle & nolle de completa aut de incompleta volitione & nolitione intelligi, vt Thomæ verbis vtar, licet paulum diuerso sensu. Completam voluntatem appello quæ fertur in obiectū particulare & particulariter cōsideratum, approbans vel improbans illud ex præscripto vltimi iudicii rationis de eodē facti. Incompletam voluntatē appello, quæ fertur in obiectū idem sed generaliter cōsideratum, approbans vel improbans illud ex præscripto nō vltimi iudicii rationis de eodem facti. Et illa quidem cōpleta simpliciter volitio & nolitio dici potest. Hæc vero incompleta desiderii & optationis vocibus aliter exprimitur, & velleitas potius quā voluntas dicenda. Iā de eo vere dici non posse regenitū plus velle boni completa voluntate quā præstet, nisi necessitate aut vi quadā maiore impediatur citra suam ipsius culpā, aut plus facere mali quā velit facere. Non enim coactus facit Mercator merces in mare proiciens vt naufragiū euadat, voluntas id facit, secutus hoc vltimū iudicium rationis; præstare merces suas perire quā se vna cum mercib. Sic Dauid voluit cōpleta volitione (non dico plena) cōgressum Bethsabeæ. Petrus volens completa volitione abnegabat Christū. Si vero de incōpleta voluntate intelligatur, tū cōcedo dici posse, q regeniti vellēt plus boni præstare quam reipsa exequuntur, plus mali omittere quā omittunt. At hoc nō est regenitorū proprium. Cōuenit enim hoc omnib. qui ita sunt sub lege, vt lex omnib. suis muneribus defuncta sit in istis, omniaq; in eis effecerit. Spiritu cā vsurpante, quæ per illā effici possunt & solent. Vellent quidē tū regeniti tum illi qui sub lege sunt, peccati adhuc in ipsis existētis vel dominātis tantā vim & efficaciā nō esse, cuperentq; per cōcupiscentiā & tentationē peccati ad mala non sollicitari, non impelli, imo vellent & nō concupiscere: sed actus ipsos malos, ad quos sollicitantur à peccato vel inexistente vel inhabitante & dominante, nō præstant, nisi intercedente voluntatis consensu ab ista peccati tentatione impetrato. Cōcupiscentia enim peccatum nō parit nisi cōceperint, concipit autē ex voluntatis cōsensu tanquā ex marito. Quamdiu autē voluntas suspensa hæret, in neutrā partē inclinans, tādiu nullus producitur actus. Quēadmodū in iusta bilance videmus, eius neutra pars sursum aut deorsū vergit, anteaquā in alteram partē ponderis facta sit accessio, deprimens eandē & oppositā attollens. Omnis motus quiete tanquā fundamento nititur. Sic voluntas non mouet in peccati partem nisi acquiescens illius tentationi. Hæc planissima sunt, & ipsa experientia conspicere possunt, si modo quis accurate seipsum omnesque suæ voluntatis motus pensitet. At hoc officium plærique fugimus, obtici enim nequit citra animi ægritudinem, quā nemo sibi lubens adfert. Vt vero peccatum consensum plenum à voluntate hominis,

Non omnem voluntatem intra rem cōtra peccatū esse signum quod qui re generatus sit.

Instantia.

Responsio.

De voluntate completa & incompleta.

Regenitos completa voluntate non plus boni velle quam faciant nec plus mali facere quam velint.

Examen sui ipsius omnib. quo voluntatis motuum serio instituendum.

de iu-

de iustitia & iniustitia actuum generatim edocti impetret, anteaquam homo ille dedoluerit, nullo modo est verisimile. Quare in isto discrimen regeniti & irregeniti, quũ vterque peccat, ponendum non est. Patiter enim peccati tentationi in particulari isto facto succumbunt, ex eodẽ deprauatæ naturæ principio ambo peccãt, vna eademque vtrobiq; est resistentia cum peccatum perpetratur, a mente nẽpe & cõscientia de iustitia vel iniustitia facti conuicta. Si enim spiritus esset illa resistentia peccatum tum ipso actu non perpetraretur. An ergo nullum discrimen est regenitorum & irregenitorum quum peccant? Vt hoc non negem, dico ex Scripturis planis id discrimen esse proferendum: secus periculose admodum se fallet, qui aliam iudicii normam sequetur.

Conclvsio.

Tres huius loci interpretationes. Singularum examinatio & collatio.

Conferamus iam breuiter tres illas expositiones huius loci, Augustini inquam posteriorem, tum eiusdem priorem, quæ & mea est & multorum, vt commonstraui, primitiuæ Ecclesiæ Doctorum, & nonnullorum etiam ex nostris; denique illorum qui Augustino in eo assentiuntur, quod de regenito explicent, in eo vero ab eo dissentiunt, quod bonum & malum non de concupiscentiæ actu, sed de malo & bono actuali interpretantur.

Primam quæ est August. posterior, qua de homine sub gratia locum interpretatur, incommoda habere varia.

Augustinus vt locum istum de regenito homine & sub gratia constituto interpretari posset, quod putabat sibi aduersus Pelagianos disputanti conducere, coactus est vim inferre Apostolicæ phrasi; & multa contra expressam Apostoli mentem & sensum interpretari.

Primum in sensu vocis carnalis.

Nam carnalem interpretatus est pro eo qui adhuc carnem mortalem circumgestat, qui nondum carne spiritalis est factus, & qui adhuc carnis concupiscentias in se habet & sentit. At de priore sensu hic nullo modo agitur, est igitur hoc præter propositum: Et peto vt Augustinus mihi commonstret locum in Scriptura vbi carnales dicuntur regeniti, & quidem propterea quod, carnis adhuc concupiscentias in se habent. Si Spiritales dicuntur à Scriptura, quia spiritu actiones carnis mortificent, & post concupiscentias carnis non eant, sed secundum spiritum ambulent, tum sane carnales dici nequeunt, ob id quod illas concupiscentias adhuc habeant. Dici possunt non perfecte spiritales, ob præsentiam concupiscentiarum peccati, sed carnales nequeunt, quia dominium illis est ademptum.

Item phrasim venundatus sub peccatum, seu venundatus sub peccato. Peccatum.

Simili modo torquere debet alterum attributum *venundatus sub peccatum*, quum illa phrasis proprie significet qui mancipium peccati est, & peccato seruit. Peccatum, siue volens absque conscientiæ resistentia, siue contra mentem & eousque nolens. Non licet nobis distinctiunculas fingere, & secundum illas quasdam voces attribuere personis, Scripturis isto sensu non vsitatas, & personis istis à Scriptura tributi insuetas.

Secundum explicationem mali quod facere, boni quod se omittere, Apostolus dicit.

Deinde *malum* quod facere se dicit Apostolus, interpretatur *concupiscere*, *bonum* quod omittere, non *concupiscere*. Absurde & contorte.

Primo, quia κατεργάζεσθαι, πράσσειν, ποιεῖν non possunt significare idem quod concupisco: saltem Scriptura nullibi, quod sciam, cõcupiscere istis vocibus explicuit. Et Augustinus ipse in definitione peccati distinguens inter ista dicit, peccatum esse omne dictum, factum, concupitum aduersus legem Dei.

Bucerus in 7. cap. ad Roman dicit fol. 396. facere quidam in his pro concupiscere accipiunt, sed sic non loquitur Paulus. Factum ipsum intelligit quod impulsu concupiscentiæ fit contra id quod lex dictat, & mens legi consentiens approbat. Est quidem concupitio actio concupiscentiæ interna in animo concupiscente: at voces istæ non internum actum concupiscendi, sed externum concupita faciendi proprie hic declarant.

Secundo, *Peccatum dicitur illud malum facere & per mali perpetrationem ipsum hominem occidere.* Non occidit autem peccatum per concupiscentiam. Sic loquitur Iac. c. 1. v. 15. *Deinde cupiditas cum concepit parit peccatum vbi peccatum vero per actũ genitum mortẽ.*

Sed

Sed occidit per peccatum actuale. Sic Apostolus hoc ipso capite v. 5. *Quum essemus in carne affectus peccatorum qui per legem vigebant vel operabantur in membris nostris ad fructificandum morti.* Loquor nō secundum legis rigorem, sed secundum gratiam Euangelii in Iesu Christo.

Tertio, Malum & bonum, quorum hoc omittere, illud vero facere se dicit, ita opponuntur, vt malum sit quod lege prohibitiua est prohibitum, quæ solet per negationem proponi, bonum vero sit quod lege præceptiua est mandatum, quæ solet per affirmationem proponi. Contra illam legem peccatur commissione, contra hanc omissionem, vnde peccatum commissionis & omissionis appellatur. Illa *lex* si præstatur *malum omitti* dicitur, huic si obediatur, bonum præstari dicitur. Iam vero concupiscere & non concupiscere ita non opponuntur. Nam vt vt *concupiscere* sit lege prohibitiua prohibitum, *non concupiscere* tamen non est lege præceptiua mandatum, neque potest mandari lege præceptiua; constat enim ipsum non cōcupiscere negatione seu facti omissione, omissione peccatur contra legem præceptiuam. At concupiscentiæ omissione contra legem positiuam non peccatur, sed prohibitiua impletur; obedientiaque, quæ cōsistit in non concupiscendo, bonum non præstatur, sed malum omittitur. Vt absurditas ista verbulo significari possit, ita inuertimus, quod Apostolus dicit: Bonum quod volo facio, id est, non concupisco, & malum quod nolo non facio, id est, non concupisco. Nam volo non concupiscere; & non concupisco; nolo concupiscere; & non concupisco. Ergo *idem actus* hic est boni præstatio & mali omissio. Absurdum. Et actus boni præstatio dicitur, quod est actus mali omissio. Æque absurdum. Vbi tuum acumen Augustine? sit venia dicto. Bonus enim Philosophus non semper est Philosophus, & quandoque bonus dormitat Homerus.

Quarto imperite dicitur nolo concupiscere & volo non concupiscere, quia concupitio actualis prior est volitione & nolitione, neque pendet actus concupiscentiæ ex arbitrio voluntatis, quemadmodum vulgo & vere dicitur, primos motus non esse in nostra potestate, nisi ab actu aliquo voluntatis occasionentur, vt loquuntur Scholastici. Sed dicendum est, vellem non concupiscere, hoc est, vellem immunis esse ab impulsu concupiscentiæ: & illud est desiderii, non tendentis in nostri actus præstationem vel omissionem, sed alienum actum flagitantis ad nostri liberationem ab illo malo, quod ad actum malum impellit, & à bono actu impedit; hunc probantes & improbantes illum.

Tertio coactus est id quod Apostolus dicit, *at bonum operari non inuenio*, interpretari bonum perficere, id est, perfecte facere non inuenio, vt patet ex locis, quos ex Augustino citauimus. Quæ interpretatio est absurda, contorta, & sententiæ auctoris contradictoria. Nam primo vox κατεργάζεσθαι non significat perficere, hoc est perfecte facere, sed operari, facere, efficere, perficere vt vox ista plerunque vsurpatur, non pro perfecte facere, sed effectum reddere. Patet quod dico ex ipso textu. Nam eadem vox vsurpatur quum dicit Apostolus; *quod enim perpetro non agnosco*; non tamen perfecte facit malum quod improbat. Item, *nunc itaque non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat.* At peccatum non perpetrat malum in isto homine perfecte, præsertim si regenitus est, vt Augustinus sentit. Et ipse contrarium dicit aperte, vt patet ex locis supra quarta parte citatis. Tertium *in explicatione vocu* operor.

Secundo Synonyma illius verbi hic vsurpata, nempe κατεργάζεσθαι καὶ ποιεῖν idem euincunt. Dicit enim Apostolus se *agere & facere malum quod non vult*, neque tamen perfecte agit malum illud; patet ex eo, quod addit, nolo: ergo non pleno voluntatis consensu illud facit; hoc enim Augustinus fatetur cum de regenitis locum explicat: non autem pleno voluntatis consensu facere, est non perfecte facere.

Tertio. *Bonum quod vult Apostolus at non perficit*, est non concupiscere, iuxta Au-

gustinum. At quomodo hoc bonum quidem facit Apostolus, at non perficit? Est ergo duplex statuenda concupiscentiæ omissio; vna imperfecta, quæ voce faciendi, altera perfecta, quæ perficiendi vocabulo appellatur: Dicit Apostolus ex Augustini sensu, volo non concupiscere, & hoc bonū facio quidem, sed non perficio. Vnde patet absurditas quam dixi.

Quarto. Huius hominis voluntati plus tribuitur boni, quam potentiæ & viribus seu efficaciæ eiusdem; At voluntati illius perfecta volitio boni non tribuitur, neque tribui potest: Ergo eius potentiæ & efficacitati nō potest tantum perfecta boni præstatio adimi: adimitur ergo illi etiam imperfecta boni præstatio, hoc est, negatur de eo non tantum quod bonum perficiat, sed etiam quod faciat. Quare nō de perfectione, hoc est, perfecta boni præstatione locus est intelligendus.

Quartum *in explicatione peccati* inhabitantis.

Quarto *Peccatum inhabitans* interpretari coactus est pro inexistente tantum, & distinguere contra peccatum regnans & dominium exercens in hominem; quum phrasis inhabitandi, vt suo loco monstrauimus, dominium notet, & plenam suprematamque potestatem inhabitantis. Apparet autem peccatum dominari in isto homine: perpetrat enim peccatum in homine isto id quod ipse non vult, & captiuum trahit hominem sub suam potestatem.

Quintum *in explicatione* legis mentis.

Quinto, Legem mentis debuit interpretari legem spiritus, contradicente contrarietate quæ est inter attributum quod legi mentis, & quod legi spiritus attribuitur. Nam lex mentis dicitur v. 23 in c. 7. superari cōflictu a lege membrorum, vnde homo captiuatur a lege peccati; & lex spiritus dicitur cap. 8. v. 2. *Liberare hominem à lege peccati & mortis*, hoc est, fortior esse & superior in conflictu contra legem membrorum eaque victa & superata hominem ex captiuitate, in quam vi legis membrorum erat pertractus liberare.

Sextum in *explicanda captiuitate hominis sub lege peccati.*

Sexto, *Captiuitatem sub lege peccati* cogitur torquere ad statū nostrum primæuum in Adamo, ex quo corrupti & sub peccati & Satanæ captiuitate sumus nati; quum hic de illa non agatur, sed de alia quæ ex illa producitur, lege sc. membrorum, quam ex Adamo traximus, contra *legem* mentis pugnante, eamq; superante, & hominē suo actu captiuante sub lege peccati. Illam enim ex Adamo habemus originaliter, hanc nobis ipsi superinducimus nostro actu. Et licet de illo statu sermo esset, tamen propter ea quod regeniti remissionem peccatorum receperunt, & spiritu gratiæ Christi sunt donati, captiui sub peccato dici nequirent. Licet enim fomes extinctus non sit, tamen vis dominandi & sibi non subiiciendi illi est adempta vi *regenerationis*.

Septimum *in detorsione Exclamationis votiuæ.*

Septimo, Exclamationem votiuam ad aliud desiderium torquere cogitur quam de quo hic agitur, & cui gratiarum actio non respondet. Agitur enim hic de desiderio quo postulat liberari à dominio peccati, quod vocat corpus mortis: & ille interpretari cogitur de desiderio quo cupit liberari ex hoc mortali corpore, quo facto simul à peccati concupiscentia liber erit. Gratiarum actio perperam subiicitur desiderio votiuo ante voti fruitionem. At hoc hic fit iuxta Augustini interpretationem.

VIII. *In adsignanda homini regenito duplici seruitute.*

Octauo, Denique cogitur homini regenito duplicem seruitutem assignare, vnam qua Deo, alteram qua peccato seruit, contra expressum Christi dictum: *Nemo potest duobus Dominis simul seruire.* Quod diuerso respectu & secundum diuersas sui partes homo *Deo* & peccato seruire dicitur, non purgat ab obiecta labe sententiam. Primo, quia Scriptura illam distinctionem nescit cum de regenitis loquitur; proferatur locus. Secundo, quia & si caro repugnet Spiritui seu menti concupiscendo, tamen propter solam repugnantiam dici nequit homo carne seruire peccato seu legi peccati. Hæc enim Augustino sunt eadem. Mentē etiam cogitur pro parte hominis regenita, seu pro homine qua regenitus est vsurpare, citra Scripturam & phrasin Scripturæ vsitatam, vt ante in 1. capite explicuimus.

Item, in interpretatione mentis pro spiritu. Incommoda hæc sufficere ad reiiciendam hanc priorem interpretationem.

Hæ mihi iustissimæ videntur causæ sententiam Augustini repudiandi, & hic ab Augustino dormiente ad Augustinum vigilantem appellandi: quem non dubito etiam *pro* tationem.

iam destitutum fuisse ab hac secunda sua sententia, si argumenta ista considerasset, præsertim vbi totius loci explicationem ita cõmodam vidisset, quæ in nullo à Pelagianis eo queri ad ipsorum dogma probãdum potuisset.

Secundam quæ est modernorum, & de homine sub gratia latum quoque explicat, præter quædam cũ priore communia, & peculiaria habere incommoda.

Nostri vero, præterquam quod in nonnulla, quæ Augustini sententiæ impegimus, incurrunt, nempe, quod carnalem esse & venundatum sub peccato secus coguntur interpretari quam sensus Apostoli ferat; quod inhabitans peccatum inexistens dicunt, distinguentes id à dominante; quod legem mentis legem Spiritus significare dicunt; quod exclamationem prauè explicãt; denique quod seruitutem duplicem homini regenito tribuunt, etiam ipsi in nonnulla *peculiaria* sua interpretatione incidunt, nec sensui *Apostolico* hoc loco, neque reliquis Scripturis consentanea.

1. Quod id quod ad continuum huius hominis statum pertinet, aliquando tantum illi accidere dicat.

Primo enim, quod ex sensu Apostolico ad continuum illius hominis statum pertinet, coguntur interpretari ac si aliquando id homini isti accideret, contra expressam phrasin Apostoli dicentis, *bonum quod nolo non facio; & malum quod nolo facio*; quæ phrasis huic sensui, quo aliquando quis malum facere dicitur & bonum omittere, nullo modo est consentanea, vt ante commonstrauimus.

2. Quod non facere bonũ perperam explices.

Secundo, Quod *non facio bonum* interpretari coguntur, non facio bonum ea perfectione qua debeo, seu non facio tantum boni quantum volo facere, neutrum sensui Apostolico conuenienter, vt etiam antea vidimus.

III. Quod regenitos nolentes peccare dicat.

Tertio, Quod regeneratos dum peccant actu, in ipso actu peccandi nolentes care dicunt, contra omnem Scripturam, & ipsius actualis peccati naturam; quod si voluntarium non est, peccatum esse desinit.

IV. Quod contradicẽtia de hoc homine prædicat.

Quarto, Quod contradicentia de hoc homine dicere compelluntur. Adimunt enim peccato inexistenti dominium in istũ hominem, & tamen inhabitationem illi tribuunt, & tantã vim & efficaciam, vt ipsum contra voluntatem hominis perpetret in illo malum, eumque captiuum reddat legi peccati: effecta sane certissima peccati regnantis & dominium exercentis.

V. Quod Scriptura quæ regenitis tribuunt bonum vel, lege Dei delectari, & similia, coguntur rasimplicitertier regenitus tribuit, cum restrictione de iis prædicari.

Quinto denique, quod multa loca Scripturæ quæ regenitis tribuunt bonum vel, lege Dei delectari, & similia, coguntur interpretari per particulam restrictiuam, secundum interiorem hominem, quum illa talia simpliciter illi homini à reliqua Scriptura tribuantur, propterea quod illa talia in homine regenito prædominentur. At cet. non opus est omnia hic repetere, quæ iam antea aduersus illam sententiam dicta & probata sunt.

Illa vero sententia, quam ego explicui, plana est & perspicua, non coacta quippiam Apostolicæ phrasi affingere, aut in vlla alia Scripturæ loca impingere. Quod vel vnico intuitu videre potest qui oculos suos in hæc duo conijciet: quod ille homo de quo hic agitur sub dominio peccati cõstitutus esse dicitur, & sub lege, hoc est, in quo lex officio suo integro sit defuncta Qua enim sub dominio peccati positus est, recte & citra vllam torsionem hæc dicuntur de eo, nempe quod carnalis sit, venundatus *sub peccatum*: *facere quod non vult, omittere quod vult, peccatũ in ipso habitare, non habitare in carne eius bonum, non adjequi vt quod bonum est faciat: Non facere bonum, facere malum; malum ipsi adiacere; Legem mẽbrorum belligerare cum lege mentis, eamque vincere, & hominẽ captiuum reddere sub lege peccati, quam habet in membris suis, implicatum & constrictum teneri à corpore mortis huius.* 1. à corpore peccati, *carne legi peccati seruire.* Qua vero sub lege constitutus esse dicitur, recte & citra vllam torsionem in eum hæc sequentia competunt. *Non agnoscere* i. approbare *quod perpetrat*; *velle quod non facit*: *nolle quod facit*, *consentire legi Dei quod bona sit*; *non amplius perpetrare malum. habere in mẽte sua bonũ inhabitans, velle bonũ quod non facit, nolle malũ quod facit: condelectari legi Dei secundũ interiorem hominẽ; lege mentis belligerare contra legem membrorum; desiderare liberationẽ: Mente seruire legi Dei:* imo illa iuncta, vt in Apostolico textu iunctim posita sunt, nulli alteri homini conuenire possunt, quam illi qua sub lege

Tertiam, quæ est Augustiniorum, nec non & Arminii. quoque de homine sub lege locum intelligit, planam & perspicuam esse, nec phrasi Apostolicæ, nec aliis Scripturis uenientem: hoc ipsum vel inde patere, quod seruire. Qua vero sub lege constitutus esse hic homo sidicitur, recte & citra vllam torsionem in mui & sub eum hæc sequentia competunt. Non agnolege, & sub scere i. approbare quod perpetrat; velle quod Dominio non facit: nolle quod facit, consentire legi Dei peccati conquod bona sit; non amplius perpetrare malum. stitutus dihabere in mẽte sua bonũ inhabitans, velle bocatur.

est & simul sub dominio peccati constitutus. Tantum autem abest, vt illi duo respectus cadere simul in vnum hominem nequeant, vt ille qui sub lege est necessario peccati dominium patiatur, lege, scilicet, existente impotentiore quam vt peccatorem à peccati tyrannide exsoluere & liberare queat. Quod Apostolus hoc toto capite ex professo tractat, & commonstrat in persona illius hominis, qui omnium excellentissimo modo sub lege sit positus, hoc est in quo lex non aliquod tantum suum munus expleuerat; illud enim proposito non seruiebat, sed in quo omnibus suis muniis & actibus defuncta erat; hoc enim postulabat causæ, quam Apostolus tractabat necessitas. Nam legis impotentia doceri non poterat exemplo eius, qui non omnia in se haberet, quæ per legem effici solent. Semper enim obiicere potuissent Iudæi, nonnullos alios per legis vim & efficaciam vlterius progressos esse. Hoc si iuxta alia multa diligenter consideretur, multum potent ad persuadendum, quod iste præsens locus de homine sub lege existente sit intelligendus. Et ego omino mihi persuadeo, si hæc talia in mentem venissent nostris interpretibus, quum illum locum explicarent, omnino ita interpretaturos fuisse: Illa enim fuit illorum pietas & eruditio, vt secus mihi persuadere nõ possim. At sæpe euenit vt metus incidẽdi in errorẽ aut hæresin, si locus aliquis secus, quam receptum est, explicetur, impediat, quominus locum diligentius inspicere audeant, qui isto metu sunt correpti, & considerate annon & isto modo qui hæresi dicitur fauere commode & conuenienter analogiæ fidei explicari possit. Existimo etiam multos interpretationem meam reiicere qui nunquam cogitarunt, quomodo nobis homo ille, quem ego hic describo, à scriptura definiatur. Quod si diligẽter essent conati cognoscere procul dubio inuenissent ista omnia cõmodissime de homine sub lege existẽte explicari posse. Addo, quod reipsa expertus sum, multos esse qui non tantũ nõ satis diligenter cõsiderarunt, sed ne quidẽ studium cõsiderandi adhibuerũt, quid hæc nomina propriè significent, & quomodo interse accurate distinguenda sint; Nẽpe, *Naturalis homo, Carnalis homo, Externus homo, Vetus homo, Animalis homo, Terrenus homo, Mundanus homo*; item *Spiritualis homo, Cœlestis homo, Internus homo, Nouus homo, Illuminatus homo, Regenitus homo, &c.* Et quid inter actiones & opera *Spiritus lege vtentis, Euangelium vsurpantis; præparantis sibi domicilium, inhabitantis in suo templo: illuminantis, regenerantis, obsignantis: ad Christum adducentis, cum Christo vnientis, Christi beneficia communicantis, operantis, cooperantis, excitantis, adiuuantis, assistentis, confirmantis: habitus infundentis, actus bonos producentis*, accurate & prout decet distinguere studio non habuerunt. Quæ omnia talia mihi esse videntur, vt si quis solidam rerum, quæ hic Apostolo tractantur, explicationem sine his moliatur, tantundem mihi facere videatur, atque sine lapidibus & calce eximium ædificium construere conetur.

Hæc ego piis & doctis viris, eximiis Christi seruis, dilectis in Christo fratribus & symmystis in opere Domini, obseruantia mihi debita colendis, syncera mente & candido animo offero, legenda, cognoscenda, iudicanda, probanda, improbanda: vnice ab iis & vbnixe in nomine communis Saluatoris nostri flagitans, vt me, si quid vel contra analogiam fidei, vel contra mentem & sensum Apostoli scripsisse compererint, fraterne moueant, doceant, instruant: inuenient, testor coram Deo, monitis, doctrina, institutioni, non modo patulas & patientes aures præbiturum, sed & obsecundaturum Professor etiam me impræsentiarũ si qua talia mihi excidẽrũt (nam ex parte cognoscimus omnes) *illa non scripta, non dicta æstimare. Si vero viderint eadem & reliquis Scripturis consenta-*

Clauditur tractatus adlocutione Symmystarum qua Auctor illius examinandum offert cum obtestatione grauissima vt, si errauerit fraterne moneant, sin Scripturis & Apostolicæ sententiæ conjuncta dixerit, veritati cõmonstrata locum dent.

sentanea, & Apostolicæ menti conformia esse; tum liceat mihi ab iisdem petere & flagitare, vt veritati commonstratæ locum concedant in Ecclesia Christi, quæ veritatis est columna & firmamentum.

Spondeo non esse quod metuant, ne turbes, lites, dissidia; aut occasiones tantorum malorum in Ecclesia Christi exoriantur ex collatione ista. Agent cum eo, qui nouit ex parte distinguere inter dogmata simpliciter necessaria & fundamentalia, & ea quæ parem necessitatem non habent, & fundamento superstruuntur; qui post necessariam veritatem paci Ecclesiarum omnia tribuenda censet; qui ferre potest à se dissentientes in charitate Christi, modo ne illi dominari alienæ fidei attentent; qui neque sua neque aliena, mutuæ collationis ergo ad se missa festinabundus in publicum proferre auet, sed clausa tenere nouit, & in nonum annum premere sciens, iuxta prouerbium antiquum, *diem vnum alterius esse discipulum, posteriores meditationes esse accuratiores & sapientiores, senescere nos quotidie multa addiscentes*: agent denique cum eo qui errare potest, hæreticus esse non potest, certe non vult. Sunt enim huiusmodi amicæ, fraternæ & placidæ collationes inter eiusdem fidei & religionis professores institutæ, non vtiles modo, sed & necessariæ Christi Ecclesiis, ad veritatem porro inuestigandam, inuentam firmiter retinendam & contra aduersarios fortiter defendendam.

Ex hisce veritatem inuenire licet, vtpote non vincendi, non theseos semel conceptæ & susceptæ defendendæ studio, susceptis. Ex illis autem non tam collationibus Christianis, quam vehementibus, acribus, infestis concertationibus, quas agitari videmus à diuersæ religionis & professionis assectis & propugnatoribus, plerunque existit quod vulgato prouerbio dicitur, *veritas altercando amittitur*. Quod mirum non est, cum ipsa altercandi ratio & modus declarent frequenter, totum negotium citra *spiritum veritatis, charitatis, & pacis initio susceptum esse & porro promoueri, tandemque*, quod necesse est, *ad tristem & Ecclesiis Christi lamentabilem catastrophen perduci*.

Nec temere sibi quis persuadeat, *doctrinam Ecclesiæ*, dum ista *in hac terra degeret, & inscios infirmos, & malos* in medio sui habebit, tam recte habituram, vt veritatis vlteriore ex Scripturis, qui fons est sapientiæ inexhaustus, indagatione non indigeat, dogmatum ex Scriptura exstructorum examine carere possit, & opus non habeat aduersus veteres nouo modo interpolatas, nouasque hæreses quotidie insurgentes magis magisque vi & pondere solidorum argumentorum confirmari & defendi.

Non est *arrogantiæ* studium illud suscipere, sed *veræ & solidæ in Deum pietatis*, quæ iubet & præscribit, vt, quandoquidem *Euangelii administratio nobis est concredita, dona Dei in nobis excitemus, talenta diuinitus concessa augere studeamus*, & in *pura conscientia & timore Domini* sacrosancto hoc ministerio perfungamur, ad nominis

ipsius sanctificationem, Ecclesiæ Christi exædificationem, & regni Sathanici & Antichristiani demolitionem & exstirpationem: Quod nobis concedere dignetur Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, per & propter Filium suum vnigenitum, in vi & efficacia Spiritus sui sancti,

Amen.

FINIS.

IACO-

IACOBI ARMINII
S.S. Theol. Doctoris eximii,

EPISTOLA

AD

HIPPOLYTVM A COLLIBVS, ILLVSTRISSIMI PRINcipis Palatini FRIDERICI IV. ad Ordines fœderatos Belgii Legatum, scripta:

Nec non

Articuli diligenti examine perpendendi, eo quod inter ipsos Reformatæ Religionis Professores de iis aliqua incidit controuersia: In quibus suam de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus sententiam plenius declarat.

Amplissimo, Nobilissimo Viro,

DN. HIPPOLYTO à Collibus,

Illustrissimi Principis Palatini ad Ordines fœderatos Belgii Legato, Salutem & bene agere P.

AMplissime Vir, Nobilissime Domine, Quum nuper ad Colloquium tuum admisso benevole exponeres, quæ de *ἐυφημίᾳ* mea in nonnullis Fidei nostræ Articulis *Heydelbergæ* sparsa intellexeras, non hac solum fini, vt ipse coram veritatem rei cognosceres, sed multo magis vt operę tuæ interuentu siniſtrius de me conceptæ suspiciones aliorum animis eximerentur, siquidem id veritas postularit: sedulo & serio hoc conabar, vt ad singula, quæ *T. D.* proponebat, aperte respondendo sententiam meam modo superiſtis capitibus patefacerem. Præterquam enim quod ex officio hominis Christiani maxime Theologi, idipsum facere tenebar, exigebat hoc iure meritissimo tanta æquanimitas & benevolentia erga me vsurpata. Fuit autem, quod Diuinæ erga me benignitati acceptum fero, eousque grata *T. A.* mea explicatio, vt consultum arbitrata sit eadem scripto à me consignari & ad se transmitti: tum vt certius ipse & firmius de re, maturè pensitata, iudicare posses, tum vt cum aliis communicata calumniam confutarent, & innocentiam meam tuerentur. Hoc ego, tuæ prudentiæ consilium secutus & eadem spe fretus, iam hisce litteris ago, quas rogo vt *Ampl. T.* eadem æquanimitate legere dignetur, qua coram loquentem audiuit: inueniet in iis, nisi me animus vehementer fallit, quod omnem de me suspicionem siniſtram non modo obliterare, sed prorsus eradicare possit, animis illorum, qui sciunt quemque optimum suæ sententiæ interpretem esse, & cuique de sua mente sancte coram Deo testanti, fidem maximè adhibendam esse. Capita de quibus *Ampl. T.* quærebat, hæc fuere, quantum mihi memoria suppeditat: de Filii Dei diuinitate, de Prouidentia, de Prædestinatione diuina, de Gratia & Libero Arbitrio, denique de iustificatione: præter ista quæ sententias nostras ad interrogata D. D. Ordinum de modo habendæ Synodi concernebant: quæ postrema; quia Reuerendum & Clarissimum Virum *Ioannem VVtenbogardum* Hagæ Comitanæ Ecclesiæ administrum æquè ac me tangunt, illi explicanda relinquo, qui *T. Ampl.* propior est. De Capitibus istis doctrinæ omnibus fidenter dico, me nunquam quicquam vel in Ecclesia, vel in Academia docuisse, quod vel sacris literis, quæ vnica nobis & sentiendi & loquendi norma esse debent, vel Confessioni Belgicæ aut Catecheſi *Heydelbergensi*, quæ Formulæ sunt consensus nostri strictiores, contraueniat. Cui probando proferre possum liquidissima testimonia, *Theses* de istis ipsis Articulis à me conscriptas, & publice in Academia disputatas. Verum quia istæ *Theses* omnibus ad manum non sunt, neque facile transmitti possunt,

de singulis speciatim agam, quantum necesse arbitrabor.

1. *De Filii Dei diuinitate.*

De filii Dei diuinitate docui atque etiamnum doceo, Patrem nunquam sine suo verbo & spiritu fuisse. Verbum vero & spiritum non esse in Patre sub notione proprietatum, vt sapientia, bonitas, iustitia, potentia, considerandas, sed vt ὑφισάμενα vere subsistentia quibus competat esse, viuere, intelligere, velle, posse, facere, quæ iuncta personæ sunt indicia & argumenta. Sic autem esse in Patre, vt etiam sint à Patre, ordine quadam originis, non per collateralitatem, ad Patrem, referenda: & à Patre, non per Creationem, neque per decisionem, sed per admirabilem & inexplicabilem emanationem internam, quam respectu filii prisca Ecclesia ex Scripturis generationem appellauit, respectu vero Spiritus, ipsa voce requirente, spirationem. De hac an a Patre sit & Filio, vt Latini dicunt, an vero à Patre per Filium, quod Græci malunt, ego iudicium non interpono, quia fateor rem illam captum meum longè excedere. Sobrie hic loquendum & sapiendum existimo, si vsquam. Hæc quum ita habeant, nulla causa fuit, cur hic calumniam paterer. Confecta tamen fuit & sparsa primum per Germaniam à quodam, quem nec decuit, quia discipulus fuerat, & abstinere oportuit, propria experientia edoctum, quum aut infœlicis memoriæ aut lubricæ fidei esset, cum antea de simili calumnia convictus culpam apud me confessus & deprecatus esset. Occasionem autem calumniæ arripuit, vt mihi ex scripto quodam huc ex Germania misso, quod idem Theologis *Heydelbergensibus* tradiderat, innotuit; ex iis quæ ego de œconomia salutis nostræ à Patre per Filium & Spiritum sanctum administrata publice docueram: in qua explicanda dixeram diligentem habendam esse rationem ordinis istius, quem Scriptura vbique religiosissime obseruat, & quæ Patri, quæ Filio, quæ Spiritui sancto propria in isto negotio tribuuntur, ab iisdem Scripturis, distincte considerandæ esse. Inde alia ab alius arrepta est occasio ex eo quod dixeram, Filium Dei non recte αὐτόθεον dici ea ratione qua vocabulum illud significat à se Deum esse: promouit hanc calumniandi audaciam, quod nonnulla loca Veteris & Noui Testamenti ad Trinitatem consubstantialem vel coessentialem stabiliendam adferri solita, aliter explicui. Sed ex illis omnibus nulla verisimilitudine quippiam deduci posse, quod sanæ & orthodoxæ fidei sit aduersum, facili momento ex ipsis Veteris & Noui Testamenti libris, ex tota antiquitate, & sententia priscæ tum Latinæ cum Græcæ Ecclesiæ, quin & nostris Doctoribus condocefacere possum. Hanc postremam occasionem frustra arripi docuit D. Paræus in defensione Caluini contra Caluinum Iudaizantem Hunnii: ille me ab huius operæ necessitate liberauit. In prima confutanda, vt laborem sumam operæ pretium non est: qui norunt Patrem in Filio Mundum sibi reconciliasse, & reconciliationis verbum per Spiritum administrari, illi sciunt in dispensatione salutis, Ordinem esse considerandum inter Personas Trinitatis, & attributa non esse confundenda, nisi in hæresin Patripassionistarum incidere velint. De secunda occasione, quæ Vocem αὐτόθεον concernit, laboriosior paulo est suscipienda responsio, propterea quod non pauci sunt, qui secus arbitrantur: quos tamen de Trinitate non male sentire indicat Ecclesia nostra. Illi sic statuunt, propterea quod vna sit essentia Patris & Filii, eaque a nullo originem habeat, Filium illius respectu recte αὐτόθεον, id est, a se Deum appellari. At respondeo, essentiam Filii à nullo esse, vel à se, non idem esse, quod Filium à se vel à nullo esse. Filius enim non est essentia proprie & formaliter loquendo, sed habens essentiam certo ὑπαρξικῶς modo. Regerunt, Filium dupliciter considerari, qua Filius, & qua Deus: qua Filius est, esse a Patre & à Patre essentiam habere, qua vero Deus est, habere essentiam à se vel à nullo (quod rectius dicitur. A se enim habere implicat Contradictionem.) Respondeo me illam distinctionem quidem admittere, sed vlterius illam extendi quam fas

fas sit. Nam qua Deus est, habet essentiam diuinam, qua Filius est, habet illam à Patre, hoc est, Voce Dei significatur generatim, id quod essentiam Diuinam habet citra certum subsistendi modum: at voce Filii significatur certus modus habendi, nempe per communicationem à Patre, id est, per generationem. Considerentur hæc bis terna inter se συναιρεσεις opposita, Deitatem habere, Deitatem habere à Patre, Deitatem habere à nullo, & Deum esse, Filium esse, Patrem esse, & constabit hæc inter se mutuo sic sibi respondere. Deitatem habere & Deum esse. Deitatem habere à Patre, & Filium esse. Deitatem habere à nullo, & Patrem esse, consentanea esse, quamquam voce Patris vt affirmatiuo, non id significetur quod essentiam habet à nullo: id enim voce Ingeniti Patri tributa significatur, quamquam nec strictè, sed tantum non habere sentiam per modum generationis. At Patris vox idipsum concludit vi sua, quum necesse sit, vbi ordo est, ab aliquo primo initium fieri, secus erit confusio in infinitum procedens: qui autem primus est in ordine secundum originem; ille à nullo habet originem qui secundus est, ille originem habet à primo, qui tertius, ille habet originem à primo & secundo, vel à primo per secundum, secus collateralitas esset, quæ tot faceret Deos, quot ponerentur collaterales personæ; quum vnitas Deitatis in Trinitate per solam rationem originis & ordinis secundum originem defendatur aduersus Antitrinitarios. Sed vt constet, quid antiquitas de hac re senserit, nonnulla loca ex Patribus tum Græcis, tum Latinis huic rei accommoda adducam.

Euersonio lib. 1.

Basilius Magnus. *Nos iuxta habitum causarum ad ea quæ ex ipsis sunt Filio Patrem præpositum esse dicimus.*

Ibidem. *Quoniam à Patre principium est Filio, iuxta hoc maior est Pater, velut causa & principium. Quapropter & Dominus dixit: Pater maior me est, eo quod Pater est videlicet. Patris autem vox quid aliud significat, quam causam & principium eius qui ex ipso genitus est.*

Idem. *Pater est radix & fons Filii & Spiritus sancti.* *Sermone aduersus Sabellianos & Arium.*

Ibidem. *Quum dixero vnam essentiam, non duos ex vno diuisos intelligo, sed ex principio Patris Filium subsistentem, non Patrem & Filium ex vna Essentia superiore. Non enim Fratres dicimus, sed Patrem & Filium confitemur. Essentia autem identitas est, quoniam ex Patre Filius est, non præcepto factus, sed ex natura genitus, non diuisus à Patre, sed manens perfecto, perfecto relucens. Ne autem ex hu quæ dicimus criminari possis; Duos deos prædicat, multitudinem Deorum annuntias. Non duo sunt Dii, neque enim duo Patres Qui duo principia introducit, duos Deos prædicat.*

Idem. *Via cognitionis Dei est ab vno Spiritu per vnum Filium ad vnum Patrem. Et vice versa, naturalis bonitas, & naturalis sanctificatio, & regia dignitas, ex Patre per Filium vnigenitum ad Spiritum transit. Sic & Personas confitemur, & pium Monarchiæ dogma non labefactatur.* *De Spiritu Sancto c. 18.*

Nazianzenus. *Ipsum esse commune & æquale est Filio cum Patre, licet alioquin hoc à Patre Filius habeat.* *Sermone 4. de Theolog.*

Ibidem. *Idem vt seipso maius sit sibique ipsi æquale, quis fieri possit? Nonne ergo perspicuum est, Maioris vocem (scilicet qua Patri tribuitur respectu Filii) ad causam, Æqualis autem (qua Filio tribuitur ad Patrem) ad naturam referendam esse.*

Et paulo post. *Quod ratione humanitatis Pater Filio maior intelligendus sit vere quidem dici potest, sed non perinde honorificè: Quid enim mirum Deum Hominem maiorem esse.*

Ambrosius. *Quamuis Christus nos redemerit, Omnia tamen ex Deo, quia ab ipso est* *In 5. cap. 2. Corinth.* *omnis paternitas: ideoque necesse est præferri personam Patris.*

Videatur idem in 15. cap. 1. ad Corinthios Augustinus. *Sigignens ad id quod gignitur principium est, Pater ad Filium principium est, quia gignit eum.* *Lib. 5. de Trin. ca. 14.*

Idem. *Non dixit, Quem mittet Pater à me,* *Lib. 4. de Trin. ca. 10.*

à me, quemadmodum dixit, Quem ego mittam à Patre. Videlicet ostendens quod totius Deitatis principium est Pater.

Tom 10. fol. 11. Col. 1. Idem. *Illud ideo dictum est de Patre, Ipse facit opera, quod ab illo sit etiã origo operum, à quo est existentia cooperantium Personarum, quia & Filius de illo natus est, & Spiritus Sanctus principaliter de illo procedit, de quo natus est Filius, & cum quo illi communis est idem Spiritus.*

Contra Maximinum lib. 3. cap. 23. Col. 2. Idem. *Deus quidem Pater non de alio Deo Deus est; Deus autem Filius de Patre Deo Deus est. Sed tantus iste de illo, quantus ille de nullo.*

Lib. 4. f. 60. Hilarius. *Deo, ex quo omnia sunt Deus nullus est, qui sine initio aternus est. Filio autem Deus Pater est, ex eo enim Deus natus est.*

Lib. 6. f. 87. Alibi. *Vera Fidei professio est, ita Deum ex Deo natum, vt lumen ex lumine, quod sine detrimento suo naturam suam præstat ex sese, vt det quod habet, & quod dederit habeat, &c.* Ex hisce locis apparet secundum sententiam priscæ Ecclesiæ, Filium etiam, qua Deus est, ex Patre esse, vtpote qui Deitatem suam, secundum quam Deus dicitur, à Patre nascendo acceperit: quamquam nomen Dei modum istum ὑπαρξεως non indicet. Deinde Patrem propterea quod principium sit Filii & Spiritus sancti, totius Deitatis principium dici, non quidem quod Deus principium habeat, sed quod illa à Patre Filio & Spiritui sit communicata. Tantum abest vt recte dicatur, Filium Dei, qua Deus est à nullo esse, & ratione essentiæ suæ à se vel à nullo esse: Ratione enim essentiæ à Patre est, qui à Patre essentiam nascendo accepit. Existimo igitur eos, qui cum orthodoxa antiquitate sentire & loqui volunt, ab istis loquendi modis abstinendum esse: quia & Tritheitarum & Sabellianorum contrariis hæresibus videntur patrocinari. Videatur *Theodorus Beza* Præfatione ad Dialogos Athanasii de Trinitate, *Caluinum* excusans, quod duarum vocalium, Filius est per se, & Filius est à se, discrimen, non ita solicite obseruauerit. Si quis hic præterea quidpiam à me desideret, non detrecto placidam siue scripto siue sermone collationem.

Pergo ad alia in quibus breuior ero. De prouidentia Dei sentio: illam omnibus rebus adesse & præesse, eiusque gubernationi, conseruationi, directioni, omnia secundum essentias, quantitates, qualitates, relationes, actiones, passiones, loca, tempora, situs, habitus, subesse. Non excipio singularia, non sublunaria, non vilia, non contingentia, non liberas voluntates hominum vel Angelorum, bonorum vel malorum. Et quod amplius est, ne ipsa quidem peccata, prouidentiæ diuinæ gubernationi adimo, siue eorum initium, siue progressum, siue finem consideremus, circa initium peccati hosce actus prouidentiæ Dei tribuo. Primo, permissionem, eamque non otiosam, sed quæ quatuor positiuos actus iunctos habet. 1. conseruationem creaturæ secundum essentiam, vitam, potentiam. 2. curam ne maior potentia vel æqualis opponatur. 3. obiecti, in quod peccatum admittetur, oblationem. 4. destinatam concursus sui, quæ propter secundæ causæ à prima dependentiam necessarius est, concessionem. Secundo argumentorum & occasionum ad peccatum patrandum solicitantium administrationem. Tertio, loci, temporis, modi & similium circumstantiarum determinationem. Quarto concursum ipsum Dei immediatum ad actum peccati. Circa peccati progressum tribuo Diuinæ gubernationi etiam quatuor actus. Primus est, directio peccati iam incepti in certum obiectum, quod creatura peccans vel non petiuit vel non præcisè petiuit. Secundus est directio peccati in finem, quem ipse Deus vult, siue creatura illum intendat siue non intendat, imo vero alium & prorsus contrarium intendat. Tertius est temporis præscriptio & determinatio, quamdiu velit seu permittat durare peccatum. Quartus est magnitudinis definitio, qua modus ponitur peccato ne excrescat & vires maiores sumat. Hosque omnes actus tum circa principium tum circa progressum peccati

2. *De prouidentia Dei.*

peccati considero, ratione ipsius actus & ἀσυμπτώτως distincte, quod necessarium & vtile esse iudico. Denique circa finem & complementum peccati tribuo prouidentiæ diuinæ, vel punitionem ex seueritate, vel remissionem ex gratia, quæ circa peccatum versantur, qua peccatum est & legis transgressio. Duo autem sollicite caueo offendicula, ne Deus peccati author statuatur, & ne voluntati humanæ sua libertas auferatur, quæ duo si quis vitare nouerit, nullam ille excogitabit actionem, quam non libentissimus patiar prouidentiæ Dei adscribi, modo iuste habeatur excellentiæ diuinæ ratio. Hanc autem meam sententiam repetitis de eadem materia thesibus publice disputatis explicaui planissime, vnde & merito mirari me dico, vnde mihi calumnia ista, quod de prouidentia Dei praue sentio, adspersa sit. Si suspicari liceat, puto ex eo natam, quod negaui Adamum respectu decreti diuini necessario peccasse: quod ipsum adhuc constanter nego, & puto tolerandum non esse nisi vox necessario, quod à nonnullis fit, pro infallibiliter accipiatur. Quamquam enim ista permutatio vocabulorum etymo non conueniat, necessitas enim est affectus entis, infallibilitas vero mentis: tamen facile fero illam, modo incommoda illa, quæ ante dixi, fideliter caueantur. Prædestinationis articulum quod attinet, de eo sic sentio, illam esse decretum Dei æternum & gratiosum in Christo, quo statuit fideles iustificare, adoptare & vita æterna donare: infideles vero & impœnitentes condemnare: quemadmodum thesibus publice de eadem re disputatis explicui, in quibus nemo quidpiam reprehendit, tanquam falsum: tantum id à nonnullis iudicatum fuit, non omnia continere quæ ad decretum illud pertinent, imo vero prædestinationem de qua hodie maxime controuertitur, thesibus istis non tractari, quod equidem fateor, visum enim mihi fuit de prædestinationis decreto agere, quod est fundamentum Christianismi, salutis nostræ & certitudinis de salute, de quo Apostolus agit cap. 8. & 9. ad Romanos & 1. ad Ephesios. At tale decretum non est illud, quo Deus statuit singulares aliquas personas saluare, & quo id faciat, fide donare: alios vero condemnare & fide non donare: quam dicunt multi esse illam prædestinationem, de qua dictis scripturę locis agitur quod ego nego: cõcedo esse aliquod decretum Dei æternum, secundum quod media ad fidem & salutem necessaria administrat, idque prouurouit iustitiam, hoc est misericordiam & seueritatem suam decere; sed de eo nihil amplius scire necessarium arbitror, quam fidem esse purum purum donum gratiosæ misericordiæ Dei; incredulitatem vero partim culpæ & malitiæ hominum, partim iustæ Dei vindictæ peccatores deserentes, excœcantes obdurantes esse tribuendam. Cæterum de prædestinatione illa, qua Deus singulares personas aliquas saluare & fide donare, alias vero damnare & fide non donare decreuit, tam varie sentitur etiam à nostræ Professionis doctoribus, vt ipsa diuersitas sententiarum facile declaret quam difficulter de ipsa quidpiam statui possit. Alii obiectum Prædestinationis generatim consideratæ, id est Electionis & Reprobationis statuunt hominem peccatorem lapsum in Adamo, alii statuunt hominem consideratum vel vt conditum, & in puris naturalibus constitutum. Alii vt condendum, vel vt nonnulli, vt saluabilem, damnabilem, creabilem, labilem. Alii statuunt obiectũ Electionis & Reprobationis, quam non Electionem & Præteritionem appellant, hominem communiter & absolute, Reprobationis vero quam prædamnationem & affirmatiuam reprobationem appellunt, hominem peccatorem, & reum in Adamo. Denique alii putant obiectum communiter prorsus cõsiderandum esse, hominem condendum, conditum, lapsum. Noui, quum ista diuersitas obiicitur, responderi in summa rei esse cõsensionem, quamquam discrimen aliquod sit in circumstantiis. Sed ego commonstrare possem, sententias istas in multis ad rem ipsam; & substantiam Prædestinationis istius facientibus dissidere, consensionem vero non

Adamus an necessario peccarit.

3. De Prædestinatione.

esse nisi in animis sic sentientium paratis ferre eousque dissentientes: qui consensionis modus in Ecclesia Christi maxime est necessarius: vtpote citra quem pax omnino seruari nequeat, vtinam ego etiam tam benevolos illorum animos erga me & meam sententiam experiri possim: qui nihil definio, in ea quam tractaui Prædestinatione, quod non omnibus æque probatum sit; tantum in eo differo, quod nullam illarum sententiarum secura conscientia assueueranter profiteri audeo. Cuius etiam meæ conscientiæ rationem reddere paratus sum, vbi id necessitas postulabit, & commode fieri poterit.

4. De gratia & libero arbitrio.

De gratia & libero arbitrio sic doceo secundum scripturas & consensum orthodoxum. Hoc sine illa nullum verum & spirituale bonum incipere aut perficere posse. Gratiam, & quidem quæ Christi est & ad Regenerationem pertinet (ne cum *Pelagio* ludere dicar in voce gratiæ) dico necessariam esse simpliciter & absolute, ad mentis illuminationem, affectuum ordinationem, & voluntatis ad bonum inclinationem illa est, quæ operatur in mentem, in affectum, in voluntatem: quæ menti infundit bonas cogitationes, affectui inspirat bona desideria, voluntatem flectit, ad exequendum bonas cogitationes & desideria bona. Hæc præuenit, comitatur, subsequitur. Hæc excitat, adiuuat, operatur vt velimus, & cooperatur ne frustra velimus. Hæc tentationes auertit, in tentationibus adsistit & opitulatur, cõtra carnem, mundum, & Sathanam sustinet, in lucta victoria potiri concedit: victos & lapsos resuscitat, stabilit & nouis viribus instruit, cautioresque reddit. Hæc salutem inchoat, hæc promouet, hæc perficit & consummat. Fateor mentem Hominis animalis & carnalis esse obscuratam, affectus prauos & inordinatos, voluntatem immorigeram, hominemque in peccatis esse mortuum: Et addo illum doctorem mihi maxime probari, qui gratiæ quam plurimum tribuit: modo sic causam gratiæ agat, ne iustitiæ Dei noxam inferat, & ne liberum arbitrium ad malum tollat. Quid amplius à me desiderari possit non video. Monstretur, & assentiar, vel assentiri non debere commonstrabo. Neque hic igitur videre possum, quo iure mihi calumnia impacta sit, quum Thesib. de libero arbitrio disputatis hanc meam sententiam satis diluciде explicuerim Postremum caput est de iusti- *5. De iustificatione.*
ficatione, de qua hæc mea est sententia: fidem eamque solum, quamquam sola sine operibus non est, ad iustitiam imputari, hac sola nos coram Deo iustificari, absolui à peccatis, & iustos censeri, pronunciari, declarari à Deo, de gratiæ tribunali sententiam ferente. Quæstionem de iustitia actiua & passiua, siue mortis & vitæ Christi nõ ingredior, ambulo in latitudine: Christum dico mihi factum esse a Deo iustitiam, factum pro me peccatum, vt ego per fidem sim iustitia Dei in illo. Nec tamen detrecto super ea ipsa quæstione cum fratrib. conferre, modo fiat circa acerbitatem, citra opinionem necessitatis, ex qua vix fieri potest, quin animorũ existat distractio, & exacerbatio, potissimum si inter feruidos & zeli vehementiores incidat disputatio. Hoc autem culpant nonnulli, quod ipsum fidei actum, id est, *credere* dico imputari in iustitiam, idque proprio sensu, non metonymice: fateor sane præeunte mihi Apostolo ca. 4. Epist. ad Rom. & sæpius istam phrasin vsurpante. At quod inde concludunt, nempe sic Christum, eiusque iustitiam à iustificatione nostra excludi, eamque dignitati Fidei nostræ tribui, minime cõcedo deduci ex mea sententia posse. Vox n. imputandi significat fidem non esse ipsam iustitiam, sed gratiose pro iustitia haberi; quo ipso dignitas omnis à fide aufertur, nisi quæ est per gratiosam dignationem Dei. Gratiosa aũt illa dignatio & æstimatio non est extra Christum, sed respectu Christi, in Christo, & propter Christum: quem constituit Deus placamentum per fidem in sanguine ipsius. Dico igitur fidem imputari nobis in iustitiam, propter Christum & iustitiam eius: in qua enunciatione fides est obiectũ imputationis, Christus vero & obedientia eius causa iustificationis impetratoria seu meri-

meritoria ; qui Christus cum obedientia sua obiectum est fidei nostræ , at non obiectum iustificationis seu imputationis diuinæ , quasi Deus Christum eiusque iustitiam nobis imputet in iustitiam , quod fieri nequit, quum obedientia Christi sit ipsissima iustitia secundum seuerissimum rigorem legis sumpta. Non nego autem Christi obedientiam nobis imputari , id est , pro nobis & nostro bono præstitam censeri , quia hoc ipsum , quod Deus nostro bono & pro nobis iustitiam Christi præstitam esse censet, causa est, cur Deus fidem nostram, quæ Christum , eiusq; iustitiam habet pro obiecto & fundamento, nobis in iustitiam imputet, nosq; fide ex fide, per fidem iustificet. Si quis mihi in hac sententia mea errorem monstrauerit , lubens agnoscam, errare enim possum , hæreticus esse nolo. Et hæc quidem sunt capita, quorum a T. Ampl. mentionem factam esse memini, cum meis ad illam explicationib. ex animi sinceritate prolatis , quales etiam illas haberi velim ab omnibus , qui illas videbunt. Vtinam a fratribus meis , eiusdem religionis professione mecum in Domino sociatis hoc impetrare possim , vt saltem aliqua conscientia Dei me tangi credant, quod sane charitas Christi facile ab iis obtinere debet , siquidem eius ingenium & indolem meditari velint. Quæ mihi vtilitas potest existere ex illa inuidiosa nuncupatione animi libidine suscepta, ex Schismate in Ecclesia Christi , cuius membrorum ex gratia Dei & Christi profiteor , suscitato. Si per ambitionem aut auaritiam me eo incitari existimet, syncere dico in Domino, non nouerunt me. Ab hac ita me immunem profiteri possum, vt me nunquam eius illecebris titillari contigerit , quamquam aliquo præcextu illam excusare aut palliare possem. Illam non habeo , nisi honestam, horsum me impellentem, vt veritatem diuinam omni motuum inquinamento ex Scripturis Sanctis, inuentam placide & cum contentione in proferam , absq; ecclesiarum præsidibus, aut consensum extorquere laborem, multo minus vt alienæ fidei dominari velim , & eo fini vt etiam ipse aliquas Christi animas lucrifaciam & bonus ipsi odor sim, & probum nomen in Ecclesia Sanctorum. Quod ipsum me ipsius gratia post longi temporis patientiam impetraturum spero : quamquam iam opprobrium sim fratribus meis , [illegible] iis, qui vnum Deum Patrem, & vnum Dominum Christum , in vno Spiritu, eadem fide mecum colunt & inuocant, spemque vnam mecum habent hæreditatis cœlestis ; per gratiam Domini nostri Iesu Christi obtinendæ. Dabit mihi Dominus spero (& vtinam mihi sanctus & fœlix ille dies illucescat) vt in nomine Domini placide inter nos conueniamus , & collationem Christianam de rebus ad religionē pertinentibus instituamus: in qua spondeo per gratiam Dei me illam animi moderationem & amorem erga veritatem & pacem demonstraturum , qui à Christi seruo merito postulari & exspectari debeat. Quiescant interea Fratres mei , & me quietū sinant, vt vt ego quiesco, & nullum illis negotium aut molestiam facesso : si secus de me existiment , instituant actionem ; non defugiam authoritatem iudicis competentis non deseram vadimonium. Si animos eorum qui me audiunt, eminus per calliditatem præoccupari putant, sicque rem per astutiam administrari, vt neque consultum putent coram iudicio me conuenire , neq; satis tutum arbitrentur studiosum iuuentutem mihi committi, ideoq; nigram , quā mentus sim, notam nomini meo aspergēdam, vt illi absterreantur , quod ni fiat colloquii dilationem certum periculum adlaturam ecce offero me vt vna cum ipsis cōpellem, solicitem, supplicem eos , quos penes potestas est conuentus huiusmodi indicendi, vel concedendi , ne diutius nos in isto angore & inquietudine animi versari patiantur, sed præproperū remediū vel ipsi adferant vel adferri patiantur suo tamē scitu & ductu. Nuli tego conuentui me sistere detrectabo , siue omnium nostri Belgii fœcetati in multi erū, siue ūnullorū ex singulis prouincijs conuocandi erū, siue etiam omniū Hollandiæ & Westfrisiæ ad q̄ prouinciam Academia nostra Leydēsis pertinet) siue

siue nonnullorum ex iis conscribendorum, modo tota res sub conscientia legitimi nostri Magistratus peragatur, imo vero neque præsentiam virorum doctorum ex aliis locis aduocandorum defugio, aut reformido, modo æquis conditionibus, & iisdem quibus ego subesse debebo legibus, collationi interfuturi sint. Verbo dicam. Agatur conuentus, multorum, paucorum, modo aliqua spes affulgeat successus, spes inquam, quam ego refutare firmis argumentis non potero, ecce me paratum & promptum, hoc ipso die, hac ipsa hora: tædet enim & piget quotidie calumniarum aspargi nouis quisquiliis, & necessitate onerari abstergendi. Hac sane parte hæreticorum sum dissimilis, qui aut conuentus Ecclesiasticos refugerunt, aut hoc effecerunt, vt asseclarum numero fidere, & certã victoriam exspectare possent. Sed finio. Satis enim diu Vir Amplissime & Nobilissime Domine tuas aures detinui, & tempora tua grauioribus negotiis impendenda, moratus sum. Ignoscat T. A. scriptionis libertati, quam nonnulla mihi necessitas expressit, & mihi, quantum veritas diuina & Christianæ Ecclesiæ pax & concordia permittent, patrocinium suum præstare non dedignetur. Deum Opt. Max. oro & veneror, vt T. A. diu incolumem seruet, Spiritu prudentiæ magis magisq; instruat, quo legationem iniunctam & illustrissimi *Electoris Palatini* vota obire, eaque feliciter obita ad suos remeare concedat pius, benignus. Lugduni Batauorum 5. Aprilis ANNO 1608.

T. Ampl. studiosissimus IACOBVS ARMINIVS Theologiæ in Academia Leydensi Professor.

Superscriptiõ.

Amplissimo & Nobilissimo Viro D. Hippolyto à Collibus Illustrissimi Principis Palatini ad Ordines fœderatæ Belgicæ Legato.

s' Grauen Hage.

ARTI-

ARTICVLI NONNVLLI DILIGENTI EXAmine perpendendi, eo quod inter ipsos Reformatæ Religionis Professores de iis aliqua incidit controuersia: illi autem partim asseueranter vel negati vel affirmati sunt, partim dubitanter vel affirmati vel negati, quod & certis indiciis significatum singulis articulis additis.

DE SCRIPTVRA, ET TRADItionibus Humanis.

I. NOrmam veritatis Theologicæ non esse duplicem, aliam primariam, aliam secundariam, sed vnam & simplicem S. Scripturam.

II. Scripturam esse normam omnis veritatis Diuinæ, ex se, in se, per se, & perperam dici, normam esse quidem, sed intellectam secundum sensum confessionum Belgicarum Ecclesiarum, vel *Heydelbergensis* Catechismi explicatam.

III. Nullum scriptum ab hominibus, vel vno, vel paucis, vel multis conscriptum (præter istam scripturam) esse αὐτοπίστους vel ἀχειροτόνητα, ideoque nec examini, per scripturas faciendo, exemptum.

IV. Perperam dici, quod Confessio, vel Catechismus in dubium vocentur, quum examini subiiciuntur: cum nunquam extra dubitationis aleam positæ fuerint, vel poni possint

V. Tyrannicum & Pontificium esse, conscientias hominum scriptis humanis alligare, & impedire quo minus legitimo examini submittantur, quocumque prætextu idipsum fiat.

De Deo secundum naturam considerato.

I. DEum esse bonum naturali & interna necessitate, non libere: quæ vox insulse explicatur per incoacte & non seruiliter.

II. Deum futura præscire ex infinitate essentiæ, & supereminente perfectione intellectus, & præscientiæ suæ, non qua voluit aut decreuit vt illa necessario fiant, quanquam non præsciret nisi futura essent, & futura non essent nisi Deus decreuisset illa vel efficere vel permittere.

III. Deum amare iustitiam, & creaturas, magis tamen iustitiam quam creaturas: vnde duo sequuntur.

IV. Primum, Deum creaturam non odisse, nisi propter peccatum.

V. Secundum, Deum nullam creaturam præcise ad vitam æternam amare, nisi consideratam vt iustam, siue iustitia Legali, siue Euangelica.

VI. Voluntas Dei & recte, & vtiliter in Antecedentem, & consequentem distinguitur.

VII. Distinctio voluntatis Dei in beneplaciti & signi rigidum examen ferri non potest.

VIII. Iustitia punitiua, & misericordia neque sunt, neque possunt esse causæ πρηγουμέναι mouentes, aut finales primi operis illius.

IX. Deus in seipso, & perfectionis suæ notitia beatus est. Nullius ergo rei indigus est, neque eget vllius suæ proprietatis per opera externa demõstratione: quod ipsum tamen si faciat, constat ex eo puræ & liberæ voluntatis esse, quanquam ordinem quendam secũdum varios bonitatis egressus, sapientiæq; & iustitiæ præscriptum observari, in declaratione ista oporteat.

De Deo secundum relationem inter personas considerato.

I. Filium Dei neque à Patribus Deum à se dictum esse, & periculose id dicere. Proprie enim significat Filium essentiam Diuinam non habere ab alio: per catechresin vero essentiam quam habet Filius, non esse ab alio, quia mutatur ratio subiecti. Filius enim & essentia Diuina ratione differunt.

II. Essentia diuina Filio est à Patre communicata, idque proprie & vere. * Quare perperam dicitur essentiam diuinam proprie quidem dici communem esse Filio & Patri, at improprie dici esse communicatam: non est enim communis nisi qua est communicata.

* *Trelcat. lib. 2. Inst. fol. 18.*

III. Filium Dei recte dici αὐτόθεον, qua illa vox accipitur pro eo, quod est ipse Deus, vere Deus: at vero male isto nomine appellari, quatenus significat essentiam non habere communicatam à Patre, habere communem cum Patre.

IV. Ambigue dicitur, Filium quoad essentiam esse a seipso, & proptereà periculose. Neque tollitur ambiguitas, si dicatur, Filium quo ad essentiam absolutam, siue absolute consideratam esse à seipso. Accedit quod ista loquendi genera & noua sunt & ἀσύνηθη habent.

V. Personæ Diuinæ non sunt τρόποι ὑπάρξεως seu modi essendi vel existendi, vel modi essentiæ Diuinæ. Sunt enim res cum modo essendi, vel existendi.

VI. Personæ Diuinæ distinguuntur distinctione reali, non rei gradu ac modo.

VII. Persona est ipsum individuum subsistens, non proprietas characteristica, neque principium individuans, quanquam illud individuum non sit, neque sit persona sine proprietate characteristica, seu principio individuante.

VIII. An non sit vtile Trinitatem considerari, tum vt in ipsa natura secundum coessentialem relationem personarum Diuinarum existit: tum vt in œconomia salutis à Deo Patre in Christo per Spiritum sanctum peragenda est patefacta. Et annon illa consideratio ad religionem vniuersæ, eamque quæ Adamo secundum Legem præcepta est pertineat. Hæc vero ad Euangelium Iesu Christi proprie, non tamen exclusa illa, quam dixi vniuersæ ad omnem religionem pertinere. Ergo etiam ad Christianam.

De Decretis Dei.

I. Decreta Dei sunt actiones Dei ad extra, quanquam internæ, & propterea à libera Dei voluntate factæ, citra vllam necessitatem absolutam. Videtur tamen Decretum vouum alterius requirere positionem, propter æquitatis quandam condecentiam, vt Decretum de condenda creatura rationali: decretum de eadem saluanda, vel damnanda sub conditione obedientiæ vel inobedientiæ. Potest etiam actus creaturæ à Deo ab æterno considerari aliquando occasio, aliquàdo etiam causa esse παρεμπεκτικὴ decreti alicuius faciendi, eousque vt sine illo actu neque decretum fieret, neque fieri potuisset.

II. An actus creaturæ Deo necessitatem possit imponere decreti alicuius faciendi, & quidem talis decreti & non alterius: idque non modo secundum actum aliquem peragendum circa creaturam & actum illius, sed etiam secundum certum modum quo ille actus perficiendus est.

III. Vna eademque est numero volitio, qua Deus aliquid decernit & statuit facere vel permittere, & qua idipsum quod decreuit, facit vel permittit.

IV. De vno eodemque & vniformiter considerato obiecto non possunt esse duo Dei decreta, seu duæ volitiones, vel reipsa, vel secundum speciem vllam contrariæ: vt velle hominem sub conditione saluare, & tamen præcise & absolute condemnare.

V. Decretum nullam rei vel euentui alicui per se necessitatem ponere. Stantem autem aliqua ex decreto Dei necessitas, illa existit per

per interuentum potentiæ Diuinæ, & quidem quando Dei visum est potentia irresistibili vti ad efficiendum quod decreuit.

VI. Non recte ergo, Voluntas Dei est rerum necessitas.

VII. Neque bene dictum, Omnia euenire necessario respectu Decreti Diuini.

VIII. Tot distincta Dei Decreta à nobis concipiuntur, & necessario sunt concipienda, quot sunt obiecta, circa quæ Deus decernendo vel statuit aut quot axiomata, quibus decreta enunciantur.

IX. Quamuis decreta Dei omnia ab æterno facta sunt, ordo tamen quidam prioris & posterioris, secundum illorum naturam & mutuum inter ipsa respectum est ponendus.

De Prædestinatione ad salutem & damnatione, in summo gradu considerata.

I. DEcretum Dei ordine primum non est Prædestinationis, quo præordinauit ad fines supernaturales, quo statuit saluare & condemnare, misericordiam & iustitiam punitiuam declarare, gloriam salutiferæ gratiæ sapientiæq; & potestatis libertimæ isti gratiæ correspondentis illustrare.

II. Obiectum Prædestinationis ad fines supernaturales, ad salutem & mortem, ad misericordiæ & iustitiæ punitiuæ, vel gratiæ salutiferæ, sapientiæ, potestatisque Dei libertimæ demonstrationē, non sunt creaturæ rationales indefinitæ præcisæ, saluabiles, damnabiles, creabiles, labiles, reparabiles.

III. Neque subiectum, singulares quædam ex illis taliter conditi.

IV. Discrimen vasorum ad decus & dedecus, id est, misericordiæ & iræ, non pertinet ad ornamentum seu perfectionem vniuersi, vel domus Dei.

V. Peccati in mundum ingressus, non pertinet ad pulchritudinem vniuersi.

VI. Creatio in recto iustitiæ originalis statu, non est medium ad exequendum decretum Prædestinationis, siue electionis, siue reprobationis.

VII. Horrendum est dicere, Reprobationis viam esse Creationem in recto iustitiæ originalis statu: & eo ipso ponuntur duæ Dei contrariæ circa vnam eandemque rem volitiones. *Gom in Thesib. de Prædest.*

VIII. Horrendum est, Deum non tantum ad damnationis causas prædestinasse quoscumque libuit. *Beza vol. 2. fol 417.*

IX. Horrendum est, Homines nudo Dei arbitrio citra proprium meritum in æternam mortem prædestinari. *Calu. Inst. lib. 1. cap. 23*

X. Item, Hominum alios ad æternam vitam, alios ad æternam mortem creatos esse.

XI. Non bene dictum, præparationem ad interitum, nō alio transferendam, quam ad arcanum consilium Dei.

XII. Permissio lapsus in peccatum non est medium exequendi decretum Prædestinationis, siue electionis, siue reprobationis.

XIII. Insulse dictum, Permissum reprobatorum meritum est medium subordinatum ipsos ad exitium destinatum deducendi.

XIV. Falsum est, causam & materiam Prædestinationis efficientem & sufficientem sic in Reprobatis inueniri.

XV. Electi non dicuntur vasa misericordiæ ratione mediorum ad finem, sed quia misericordia est causa προηγουμένη, qua ipsum Prædestinationis ad salutem decretum est factum.

XVI. Iniuria non exigua Christo infertur qua Mediatori, quum dicitur causa salutis destinatæ subordinata.

XVII. Angelorum & Hominum Prædestinatio tantum differunt inter se, vt nulla Dei proprietas vtriq; præfici possit, quæ non ὁμωνύμως accipiatur.

De Creatione, & maxime Hominis.

I. CReatio rerū ex nihilo est actus primus externus, omniū actuū exteriorum

rum Dei, neque potest vllus actus illo prior esse, vel vt prior concipi, estque Decretum de creando, omnium decretorum Dei primum, quia proprietates secundum quas, ille omnia agit & operatur in primo suæ naturæ momento, & primo egressu circa nihilum versantur, quum ad extra feruntur.

II. Deus duplicem Creaturam rationalem & diuinorum capacem fecit, vnam puta spiritualem & inuisibilẽ, Angelos: alterã vero partim corpoream, partim spiritualẽ, visibilem, & inuisibilem, Homines: idq; videtur vniuersi huius perfectio desiderare.

III. An nec decuerit Dei sapientiam multiformem & conuenientem fuerit discrimini, quo in ipsa creatione distincti sunt, vt Deus in modo & ratione vitæ æternæ his & illis impartiendę, aliter cum his, quam cum illis ageret, videtur sane.

IV. Duæ autem vniuersæ rationes à nobis mente percipi possunt, vt vna sit per strictam legis positæ obseruationem, citra spem veniæ, si transgressio fieret: altera vero per remissionem peccatorum. Quanquam etiam illis, quibuscum stricte & secundum rigorem agere non voluit Deus decreto peremptorio lex, naturæ ipsorum conueniens fuerit præscribenda, & obedientia citra promissum veniæ postulanda.

V. Imago & similitudo Dei, ad quam homo conditus est, partim ad ipsam hominis naturam pertinet, adeo vt sine ea homo nequeat esse homo: partim vero consistit in illis, quæ supernaturalia, cælestia, spiritualia concernunt. Illa sunt Intellectus, Affectus, Voluntas quæ libera est: ista vero agnitio Dei & Diuinorum, iustitia, sanctitas, &c.

VI. Fides, qua Adamus credidit in Deum non est eadem, quod ad essentiam & obiecta adæquata attinet, cum fide, qua idem credidit in Deum post promissionem de semine benedicto, & qua nos credimus Euangelio Christi.

VII. Citra læsionem Dei, Adami, & ipsius veritatis, dici potest, Adamum non accepisse, neque habuisse in primæuo statu, potentiam proximam, quidquid intelligendi, credendi, faciendi, quod illi intellectu, creditu, factu, in quouis statu, ad quem vel suo facto, vel Dei dono peruenire potuit, necessarium esse potuit: quanquam potentiam remotam habere debuerit; secus aliquid essentiale ipsi homini increandum fuisset.

VIII. Libertas arbitrii consistit in eo, quod homo positis omnibus requisitis ad volendum vel nolendum, indifferens tamen sit ad volendum vel nolendum, ad volendum hoc potius, quam illud. Hæc indifferentia tollitur per determinationem præuiam, qua voluntas circumscribitur, & determinatur præcise ad vnam, vel alteram partem contradictionis vel contrarietatis, & propterea non consistit illa prædeterminatio cum libertate voluntatis, quæ non potentiam modo liberam, sed vsum liberum postulat in ipso exercitio.

IX. Necessitas interna tam repugnat libertati, quam externa, imo vero externa necessitas ad agendum non necessitat nisi interueniente interna.

X. Adamus, vel habuit, vel paratam habuit sufficientem gratiam, siue habitualem siue assistentem ad obediendum mandato sibi posito, tum symbolico, & ceremoniali, tum morali.

De Dominio Dei in creaturas, & præcipue in Hominem.

I. DOminium Dei in creaturas nititur communicatione boni, quod ipsis impartitus est: quod bonum quum infinitum non sit, nõ est ipsum Dominium quoque infinitum. Dominium autem infinitũ est, secundum quod Deo fas sit & liceat Creaturæ mandare, inferre omnia eius opera, vti in omnibus, quæ sua omnipotentia mandare & inferre illi posset, eiusque operam exercere.

II. Non extendit se ergo eousque Dominium Dei, vt Creaturã rationalẽ, æternæ morte afficere posset, vel æternæ morti destinare esset à ipsius Creaturæ merituin.

III. Fa sum ergo, Deum, si quas Creaturas (indebite præteritas) destinauit & crea- *Gom. Thes. de Prædest.*

creauit ad exitium citra vllam peccati tanquam causæ meritoriæ considerationem, tamen iniustitiæ accusari non posse, eo quod absolutum ius Dominii in illos habeat.

Luth. de Serv. Arbr.

IV. Et falsum, Lumine gloriæ nos intellecturos, quo iure possit Deus immeritum damnare: quemadmodum lumine gratiæ nunc intelligimus, quo iure Deus saluet immeritos & peccatores, quod tamen per lumen naturæ non capimus.

V. Longe falsius, Hominem teneri in hac voluntate Dei acquiescere, imo vero & Deo gratias agere, quod se fecerit instrumentum gloriæ diuinæ, per iram & potentiam in suo exitio æterno demonstrandæ.

VI. Deum de suo facere posse quicquid vult. at non velle neque posse velle de suo facere quicquid secundum infinitam potentiam & absolutam de suo facere posset.

De Prouidentia Dei.

I. PRouidentia DEI est subordinata Creationi: & propterea necesse est, vt in Creationem non impingat: quod faceret si vsum Liberi arbitrii inhiberet in homine, vel concursum suum necessarium illi denegaret, vel ipsum hominem ad alium finem vel exitium dirigeret, quam qui conditioni & statui in quo creatus est; sit consentaneus, hoc est, si sic regat & gubernet hominem vt vitiosus necessario fiat, quo Deus gloriam suam per peccatum eius, tam iustitiæ, tum misericordiæ, patefacere possit, iuxta Consilium æternum suum.

II. Ad prouidentiam Dei pertinet agere & permittere: quæ duo cõfunduntur, quũ permissio ex praxeos, quod omnia esse non possint in actu, intimatur.

III. Prouidentia diuina non determinat voluntatem liberam ad vnam Contradictionis, vel contrarietatis partem, determinatione scilicet præcedente ipsam volitionem actualem: alioquin cum voluntate ipsa concurrens Volitionis ipsius concomitans causa est, & sic voluntatem vna cum ipsa Voluntate determinat, actione non præuia, sed simultanea, vt loquuntur.

IV. Permissio Dei, qua permittit aliquem labi in peccatum, non recte definitur gratiæ diuinæ subtractio, qua Deus (dum voluntatis suæ decreta per creaturas rationales exsequitur) aut voluntatem suam, qua illud opus fieri vult Creaturæ non patefacit, aut voluntatem eius ad obtemperandum in ea actione diuinæ voluntati non flectit.

Vrsin de Prouid To. 1. fol. 179.

De Prædestinatione in statu primæuo considerata.

I. DEum ex Hominibus consideratis in puris naturalibus (vel citra supernaturalia, vel cum supernaturalibus) constituisse singulares homines quosdam decreto electionis ad supernaturalem fœlicitatem euehere, alios vero in natura relinquere, verum non est.

II. Et perperam dicitur, ad rationem vniuersi pertinere, vt aliqui homines à dextris, aliqui à sinistris collocentur, quemadmodum ratio Architectonica postulat, vt nonnulli lapides in sinistro, alii in dextro latere collocentur domus ædificandæ.

III. Permissio, qua Deus permittit, vt aliqui à fine supernaturali aberrent, male isti Prædestinationi subordinatur: pertinet enim ad prouidentiam, Creaturam rationalem, suæ naturæ conuenienter, ad supernaturalem fœlicitatem deducere.

IV. Permissio etiam, qua Deus permisit primos homines in peccatum labi, perperam isti Prædestinationi [illegible]ordinata esse dicitur.

De Peccati causa vniuersè.

I. QVanquam peccatum non nisi à creatura rationali patrari possit, & propterea eo ipso peccatum esse desinat, si Deo adscribatur eius causa, tamen qua-

duplici argumento videtur nostris Doctoribus impingi posse, quod ex ipsorum doctrina sequatur, Deum Autorem esse peccati.

II Ratio prima, Quia docent Deum præcise statuisse (citra peccati præuisionem) gloriam suam per iustitiam punituam, & misericordiam in nonnullorum salute, & aliorum damnatione declarare: vel vt alii, Deum statuisse gloriam suam illustrare, per gratiæ salutiferæ, sapientiæ, iræ, potentiæ & potestatis libertimæ demonstrationem, in nonnullorum singulatium hominum salute, & aliorum damnatione æterna, quod sine peccati in mundum ingressu fieri nequit, neque factum est.

III Ratio secunda: Quia docent, Deum vt ad illum summum & postremum finem peruenire possit, ordinasse, vt homo peccaret & vitiosus fieret, quo viam sibi Deus patefaciat exsequendo isti decreto.

IV. Ratio tertia: Quia docent, Deum homini gratiam ad vitandum peccatum necessariam & sufficientem, vel denegasse, vel subtraxisse antequam peccaret: quod tantundem est, atqui si homini legem posuisset, ipsi simpliciter, secundum naturam ipsam præstitu impossibilem.

V. Ratio quarta: Quia tribuunt Deo nonnullas actiones, partim externas, partim mediatas, partim immediatas. quibus positis non potuit non peccare necessitate consequentis, & rem ipsam antecedente, quæ libertatem omnino tollit, citra quam tamen homo peccati perpetrati reus censeri nequit.

Calu. Instit. lib. 2. 23. VI. Ratio quinta: Addi possunt eiusmodi testimonia, vbi expressis verbis dicunt Reprobos peccandi necessitatem euadere non posse, [illegible] quum ex Dei ordinatione inducatur huiusmodi necessitas, & similia.

De lapsu Adami.

I. ADam potuit perstare in bono, & non peccare, idque actu ipso, ratione euentus, non tantum potentia, propter Decretum aliquod Dei præcedens, in actum non deducenda, aut potius impossibili vt in actum perduceret, per ipsum præcedens decretum.

II. Adam libere & voluntarie peccauit citra vllam necessitatem vel internam vel externam.

III. Adam non est lapsus ex decreto Dei, non ex ordinatione, non ex desertione, sed ex pura pura permissione Dei, quæ nulli vel ad salutem vel ad mortem Prædestinationi subordinatur, sed ad prouidentiam pertinet, quatenus illa contra Prædestinationem distinguitur.

IV. Adam non est lapsus necessario, neque decreti, neque ordinationis, neque desertionis, neque permissionis respectu, vnde constat, quid iudicii de eiusmodi dictis fieri debeat.

V. Fateor sane in hanc, qua illigati sunt, conditionis miseriam, Dei voluntate decidisse vniuersos filios Adæ, &c. *Calui. lib. 3. Inst. cap. 23.*

VI. Dictis verbis hoc exstare negant decretum fuisse à Deo, vt sua defectione perret Adam.

VII Deus præsciuit, quem exitum esset habiturus homo, quia decreto suo sic ordinauit.

VIII Deus non modo casum primi hominis [illegible]euidit, sed arbitrio quoque suo dispe[illegible]uit.

De peccato originis.

I. PEccatum originis non est illud actuale peccatum, quo Adam legem de arbore scientiæ boni & mali transgressus est, & propter quod nos omnes peccatores constituti sumus, & reifacti condemnationis & mortis.

II. An peccatum originis sit tantum carentia iustitiæ originalis, & sanctimoniæ primæuæ cum inclinatione ad peccandum, quæ & antea in homine fuit, licet non ita vehemens, atque & inordinata vt nunc est, propter amissum fauorem Dei, maledictionem eiusdem, & amissionem eius

eius boni, quo in ordinem redigebatur: An vero contrarius quidam habitus iustitiæ & sanctimoniæ infusus (vel ingressus acquisitus) post peccatum perpetratum.

III. An peccatum originis Homines faciat reos iræ Dei, quum iam ante propter peccatum actuale Adami peccatores constituti sint, & rei damnationis facti.

IV. Adamus consideratus in hoc statu, post peccatum, & ante restitutionem, non fuit obligatus ad pœnam & obedientiam simul, sed tantum ad pœnam.

De Prædestinatione Hominis, partim in statu primæuo, partim in lapsu consideratis.

Trelca. Inst. l. 2. de Prad.

I. PErperam dicitur Prædestinationis (vt Reprobationi opponitur) materiam esse hominem communiter, seu absolute, si præordinatio finis respiciatur: si vero mediorum ad finem esse hominem, à se & in se perituram & reum in Adamo.

II. Æque male Reprobationem aliam esse passiuam seu negatiuam, aliam affirmatiuam, seu actiuam: illam esse ante omnes res, & causas in rebus, aut à rebus existituras, præcognitas aut consideratas, actum enim esse respectiuum peccati, & Prædamnationem dici.

III. Dispiciatur quomodo isti doctrinæ conuenienter dicantur hæc sequentia: Impulsiua causa Prædestinationis illius est beneuolus affectus voluntatis Dei in Christo & Prædestinatio est actus Dei æternus, quo statuit aliquas creaturas gratiæ & gloriæ suæ participes facere in Christo.

IV. Insulse dicitur, Iustam desertionem Dei, qua gratiam homini Reprobato non confert, & quæ ad Prædestinationem eiusque executionem pertinet, esse explorationis. Et hoc ipsum cum ante dictis conciliari nequit.

De prædestinatione post lapsum consideratæ.

I. AN Deus ex humano genere lapso, seu massa corruptionis & perditionis, nonnullos singulares præcise elegerit ad vitam, & alios præcise reprobarit ad mortem, citra vllam alterius boni, vel mali considerationem: quod ex decreto iusto, tum gratioso, tum seuero sit conditio requisita in obiecto quod Deus electurus vel saluaturus vel reprobaturus & damnaturus est.

II. An vllus homo propter solum peccatum Adami damnetur morte æterna.

III. An sic electi saluentur necessario propter efficacitatem gratiæ, quæ ipsis destinata est tantum vt non possint non illi assentiri, vtpote quæ est irresistibilis, &

IV. An sic reprobati damnentur necessario, propterea quod aut nulla illis destinata sit gratia, aut non sufficiens, vt illi assentiri, & credere possint.

V. An potius iuxta *Augustinum* sic electi certo saluantur, propterea quod Deus decreuerit gratiam illis adhibere prout congruum nouit vt illi persuadeantur & saluentur; quanquam si interna gratiæ efficacitas spectetur possint per illam non promoueri, &

VI. An sic Reprobati certo damnentur, propterea quod Deus illis non applicat gratiam prout congruum nouit: quanquam interea gratia sufficienti sic afficiantur, vt possint assentiri & saluari.

De decretis Dei salutem Hominum peccatorum concernentibus ex proprio sensu.

I. PRimum decretum de saluandis hominibus peccatoribus est, quo statuit Deus Filium suum Iesum Christum constituere Saluatorem, Mediatorem, Redemptorem, Sacerdotem, & qui peccata expiet, & Salutem amissam merito obedientiæ suæ recuperet, & dispenset efficacia sua.

II. Se-

II. Secundum decretum est, quo Deus statuit Resipiscentes & Fideles in gratiam recipere, eosque perseuerantes saluare in Christo, propter Christum, & per Christum. Impœnitentes vero & incredulos sub peccato, & ira relinquere, & condemnare tanquam a Christo alienos.

III. Tertium Decretum est, quo statuit Deus media ad Resipiscentiam & Fidem necessaria, sufficientia, efficacia administrare. Et hæc administratio dirigitur iuxta sapientiam Dei, qua nouit quid misericordiam & seueritatem deceat: & iuxta eiusdem iustitiam, qua sapientiæ sequi & exsequi paratus est.

IV. Hinc sequitur quartum decretum de hisce singulatibus personis saluandis & illis damnandis: quod nititur præscientia, & præuisione Dei, qua ab æterno præuouit quinam essent per talem administrationem gratiæ præuenientis auxilio crediturі & subsequentis perseueraturi, qui vero non crediturі & non perseueraturi.

V. Hinc dicitur Deus nosse qui sint sui, & huius certus est numerus tum saluandorum tum damnandorum, & quod & qui, id est, vt loquuntur & materialiter, & formaliter.

VI. Illud secundum decretum est Prædestinatio ad salutem, quæ est Fundamentum Christianismi, salutis & certitudinis de salute, Materia Euangelii, Summa Apostolicæ doctrinæ.

VII. Illa vero Prædestinatio, qua Deus dicitur decreuisse creaturas singulares personas saluare, & fide donare, neque fundamentum Christianismi est, neque salutis, neque certitudinis de salute.

De Christo.

I. AN peccato in mundum ingresso, non fuerit aliud remedium expiandi peccatum, seu satisfaciendi Deo, quam per mortem Filii Dei.

II. An humana natura in Christo quippiam habeat à λόγῳ immediate (id est citra interuentum Spiritus sancti; quam solam substantiam.

III. An sancta Christi ex Spiritu sancto conceptio, & ex virgine Maria natiuitas horsum tendat, vt naturæ nostræ corruptio tegatur, ne in conspectum Dei veniat.

IV. An sancta Christi vita, in qua omnem iustitiam iuxta præscriptum legis moralis de Charitate Dei, & Proximi impleuit, horsum tantum faciat, vt Christus sit Sacerdos purus & innocens, & victima incontaminata: an vero etiam vt illa iustitia, nostra coram Deo sit iustitia, & hac ratione pro nobis, id est, nomine nostro, vice nostra, ab ipso præstita.

V. An quæ Christus passus est antequam ante tribunal Pilati statueretur, concurrant cum iis, quæ postea passus est, ad peccatorum purgationem, redemptionem, expiationem, reconciliationem cum Deo.

VI. An oblatio, qua Christus se patri obtulit victimam pro peccato, ita facta sit in cruce, vt Christus seipsum & sanguinem suum Patri in cœlo non obtulerit.

VII. An oblatio, qua Christus se Patri suo in cœlis sanguine proprio adspersum præsentat, non sit actio perpetua & continua, cui intercessio innititur.

VIII. An redemptio sanguine Christi parta, non sit omnium singularium hominum communis, secundum amorem & dilectionem Dei, qua Mundo Filium suum dedit: quanquam iuxta decretum peremptorium de solis Fidelibus saluandis, ad nonnullos tantum pertineat.

De vocatione Peccatorum ad communionem cum Christo, & participationem bonorum ipsius.

I. HOmo peccator habet post peccatum perpetratum eam legis notitiam, quæ sufficit illi accusando, conuincendo, & condemnando: eaque ipsa notitia potest Deo vocanti illum ad Christum, seruire, vt eum ad pœnitentiam, & Christum confugere compellat per eandem.

II. Ho-

II. Homo irregenitus potest plura opera mala externa omittere quam omittit, & plura opera externa, mandata à Deo, præstare, quam præstat, id est, loco motiuam aliter & melius regere, quam regit: quanquam si id faceret, nihil eo ipso mereretur.

III. Vocationis distributio in internam, & externam, non est distributio generis in species, siue totius in partes.

IV. Vocatio interna contingit etiam iis, qui non assentiuntur vocationi.

V. Omnes irregeniti habent liberum arbitrium, & potentiam Spiritui sancto resistendi, gratiam Dei oblatam repudiandi, consilium Dei aduersus se contemnendi, Euangelium gratiæ repudiandi, ei qui cor pulsat non aperiendo, idque actu ipso possunt facere, citra discrimen vllum Electorum, & Reproborum.

VI. Quoscunque Deus vocat, illos serio vocat, voluntate desiderante illorum Resipiscentiam & salutem: neque est vlla Dei de illis vel circa illos, quos vocat vniformiter consideratos volitio, isti voluntati vel affirmatiuè, vel negatiuè contraria.

VII. Deus non tenetur omnes modos possibiles sibi vsurpare ad omnium saluationem: officio suo functus est, quando vel vnum, vel plures vsurpauit ad saluandum.

VIII. Vocationi Diuinæ, quum primum fit, & repulsa non est, finis non est, neque proximus, neque à Deo intentus, vt homo reddatur inexcusabilis.

IX. Doctrina quæ horsum tantum patefit, vt reddat auditores inexcusabiles, non potest reddere inexcusabiles, neque iure, neque efficacia.

X. Ius Dei, quo potest postulare fidem in Christum, ab iis, qui potentiam credendi in eum non habent, & quibus gratiam ad credendum necessariam & sufficientem dare recusat, citra meritum ob gratiam repulsam, non nititur eo, quod Deus dederit in Adamo, in primæuo statu, & in eo omnibus hominibus potentiam credendi in Christum.

XI. Ius Dei quo potest condemnare eos, qui repudiant Euangelium gratiæ, & quo actu ipso condemnat immorigeros, non nititur eo, quod potentiam credendi in Adamo acceptam sua culpa amiserint.

XII. Necessario ponenda est gratia sufficiens, quæ tamen effectum non sortitur culpa eius cui contingit: secus iustitia Dei in condemnatione infidelium defendi non potest.

XIII. Efficacitas gratiæ salutaris non consistit cum omnipotente actione Dei, qua sic agit intus in mente & in corde hominis, vt cui illa actio imprimitur ille non possit non assentiri Deo vocanti, seu quod idem est, gratia est non vis irresistibilis.

XIV. An gratia efficax, & sufficiens recte distinguantur, secundum vocationem congruam, & non congruam: vt efficax illa dicatur, qua vtitur Deus secundum propositum præcise saluandi singularem aliquem hominem, prout nouit congruum vt ille moueatur, & persuadeatur vt obtemperet; Sufficiens vero illa dicatur, qua vtitur non ex proposito tali, quanquam ex amore generali erga omnes homines illa afficiat nonnullos, quorum tamen peremptorio decreto statuit non misereri.

XV. Efficacitas quæ distincta est ab efficientia ipsa, à sufficientia differre non videtur.

XVI. Qui vocationi Dei obtemperant, illi libere assentiuntur gratiæ, ab ea tamen excitati, impulsi, tracti, adiuti & eo ipso momento quo assentiuntur, poterant non assentiri.

XVII. Homo se habet in initio conuersionis suæ merè passiue, id est, quanquam actione vitali, id est, sensu percipiat gratiam vocantem, tamen non potest non illam accipere, & sentire, at vbi sentit gratiam mentem & cor efficientem, libere assentitur, ita vt possit non assentiri.

De Pœnitentia.

I. DOctrina de pœnitentia non est legalis, sed Euangelica, id est, non ad Legem, sed ad Euangelium pertinet: quanquam Lex ad pœnitentiam sollicitet & impellat.

II. Agnitio peccatorum, dolor ob peccatum, desiderium liberationis, cum proposito vitandi peccatum, Deo grata sunt tanquam conuersionis initialia.

III. Non sunt proprie loquendo ipsa carnis seu peccati inhabitantis mortificatio, sed necessario præcedanea.

IV. Pœnitentia fide in Christum prior est: posterior vero illa Fide qua creditur, Deum velle pœnitentem in gratiam recipere.

V. An pœnitentia Iudæ recte legalis dicatur.

VI. An Pœnitentia seu resipiscentia Tyriorum & Sidoniorum, de qua Christus *Matth.* 11. simulata & ficta, an vera fuisset.

De Fide.

I. FIdes Iustificans non est, qua quis credit sibi propter Christum remissa esse peccata: illa enim fides sequitur ipsam iustificationem seu remissionem peccatorum, quæ est effectus Fidei iustificantis.

II. Fides iustificans non est qua quis credit se electum esse.

III. Omnes homines non tenentur credere se electos esse.

IV. Notitia & Fides qua quis scit & credit se credere, natura prior est ea scientia & fide, qua quis scit & credit se electum esse.

V. Vnde iudicium fieri potest, de eo quod aliquando dicitur, fidelem & electũ teneri credere se electum esse.

VI. Fides iustificans est qua creditur in Iesum Christum, tanquam in Saluatorem Credentium vniuerse & singulorum, etiam ipsius qui credit & per Christum in Deum iustificantem impium.

VII. Fides Euangelica & saluificans tantæ est excellentiæ, vt excedat totam naturam hominis, & omnem eius intellectum etiam Adami in statu integritatis constituti.

VIII. Deus non potest iure Fidem in Christum postulare ab eo quem voluntate absoluta, siue citra vllius peccati consideratione, siue vt in Adamo Lapsum reprobauit: ideo quod Christum ipsi prodesse noluit, seu potius vt Christus illi non prodesset voluit.

IX. Fides est donum Dei gratiosum & gratuitum, datum secundum administrationem mediorum ad finem necessariorum ducentem, hoc est, quam postulat iustitia Dei, vel in partem misericordiæ vel seueritatis, non datum secundum præcisam voluntatem saluandi singulares aliquot homines. Est enim conditio in obiecto saluando requisita, & prius quidem conditio quam medium ad salutem obtinendum.

X. Fides saluifica est Electorum Dei, non est omnium, peruersorum, & sceleratorum hominum, non repellentium sermonem gratiæ, & vita æterna se indignos iudicantium, non Spiritui Sancto resistentium, non consilium Dei aduersus se spernentium, neque eorum qui non sunt ordinati ad vitam æternam. Nemo credit in Christum nisi qui antea per præuenientem gratiam dispositus & paratus est vitam æternam accipere, ea conditione qua Deus eam dare vult, iuxta id *Ioan.* 7. Si quis voluerit eius voluntatem exequi, cognoscet de doctrina vtrum ex Deo sit, an ego ex me ipso loquar.

De Regeneratione & Regeneratis.

I. REgenerationis, quæ in hac vita fit per Spiritus Christi subiectum proximum, est mens & affectus hominis, seu voluntas secundum modum naturæ considerata: non voluntas secundum modũ libertatis considerata: non corpus hominis, quan-

quanquam homo per mentem & affectum Regeneratione renouatus, actu bene velit, & per instrumenta corporea bene operetur.

II. Quanquam regeneratio non vno momento, sed certis gradibus & interuallis perficiatur, tamen simulatque secundum essentiam, hoc est, per renouationem mentis & affectuum perfecta est, hominem facit spiritualem, potentem, ad peccato per gratiam Dei assistentem resistendum: vnde etiam à prædominante in eo spiritu spiritualis dicitur non carnalis, quanquam adhuc habet in se carnem contra spiritum concupiscentem: dicuntur enim illa oppositè carnalis & spiritualis, & secundum partem potiorem & prædominantem.

III. Regeniti possunt plus veri & Deo placentis Boni præstare quam præstant, & mali omittere quam omittunt: ideoque si non præstant & omittunt quod debent, id non vlli Dei decreto aut gratiæ inefficacitati, sed ipsorum regenitorum negligentiæ tribuendum est.

IV. Qui dicit regenitos posse per Christi gratiam Legem perfecte præstare in hac vita, ille non Pelagianus est, neque gratiæ Dei facit iniuriam, neque iustificationem ex operibus stabilit.

V. Regeniti possunt ex proposito, & contra conscientiam peccare, & conscientiam suam sic per peccatum vastare, vt ab ea nihil audiant, nisi condemnationis sententiam.

VI. Regeniti possunt peccatis suis Spiritum Sanctum contristare, adeo vt ille ad tempus vsque, dum ad pœnitentiam se reduci patiantur, vim & efficaciam suam in illis non exserat.

VII. Regeniti nonnulli sic peccant, sic vastant conscientiam, sic Spiritum Sanctum contristant.

VIII. Si Dauid eo momento quo peccarat in Vriam per adulterium & homicidium mortuus fuisset, fuisset condemnatus ad æternam mortem.

IX. Peccata regenitorum & electorum Dei vere odit Deus, & quidem tanto magis, quanto qui peccant plura à Deo acceperunt beneficia, & maiorem vim resistendi peccato.

X. Distinctiones istæ, quibus dicitur homo peccare plena, aut non plena voluntate, vastare conscientiam penitus, aut non penitus, sed ex parte, peccare secundum partem irregenitam, eo sensu quo à nonnullis vsurpantur, sunt noxiæ pietati, & bonis moribus.

De perseuerantia Sanctorum.

I. AN verè Fideles possint excidere totaliter & finaliter.

II. An reipsa nonnulli à fide totaliter & finaliter excidant.

III. Sententia quæ negat vere Fideles & Regenitos vel excidere posse vel reipsa excidere à fide totaliter & finaliter numquam fuit ab Ecclesia, ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc nostra secula pro Catholica habita, neque quæ contrarium affirmat pro hæretica æstimata, imo vero affirmans semper plures in Christo adstipulatores habuit, quam negans.

De certitudine salutis.

I. AN quis Fidelis certus esse possit se à Fide non defecturum citra specialem reuelationem.

II. An Fideles credere tenentur se à fide non defecturos.

III. Affirmatio vtriusque quæstionis nunquam pro Catholico dogmate habita fuit in Ecclesia Christi: nunquam etiam negatio vtriusque istius quæstionis hæresis iudicata est ab Ecclesia Catholica.

IV. Persuasio, qua quis fidelis sibi certo persuadet se à fide deficere non posse, saltem se non defecturum à fide, non tam solatio seruit aduersus desperationē seu dubitationem Fidei & Spei aduersam, quam securitati ingenerandæ, quæ salubertimo timori, quo salutem nostram operari iubemur, & qui in hoc tentationum loco magnopere est necessarius, directe aduersatur.

V. Qui existimat se fide deficere posse, ideoque metuit ne deficiat, neque destituitur solatio necessario, neque propterea animi anxietate torquetur. Sufficit enim solatio præstando, & anxietati excludendæ scire se nulla vi Satanæ, Peccati & Mundi, nullaque carnis propriæ affectione aut imbecillitate à fide defecturum, nisi ipse vltro volens tentationi cedat & salutem ex conscientia operari negligat.

De Iustificatione Hominis peccatoris, sed fidelis coram Deo.

I. AN iustitiæ Dei non potuerit satisfieri nisi Legi satisfieret.

II. An idem sit iustitiæ Dei in Christo satisfactum esse, & Legi per Christum esse satisfactum.

III. An iustitia Legalis & Euangelii essentia differant, an vero eadem sit vtriusque essentia, id est, materia, obedientia Deo præstita, & forma vniuersalis, conformitas cum Lege necessaria.

IV. An iustitiæ Christi, qua iusti constituuntur Fideles tres sint partes: Prima, Sanctitas naturæ Christi quæ iustitia habitualis dicitur. 2. Perpessiones quas nostra causa ab infantia ad mortem sustinuit, quæ obedientia passiua seu mortis dicitur. 3. Legalis moralis (adde & ceremonialis) per totam vitam vsque ad mortem perfectissima, imo plus quam perfecta impletio, quæ obedientia actiua seu vitæ dicitur.

V. An actus obedientiæ à Christo præstitæ, qua iustificamur, non fuerunt ipsi impositi secundum peculiare mandatum Patris & peculiare pactum à Patre cum ipso initum, quo illos actus obedientiæ præscripsit & stipulatus est, addita promissione, fore vt æternam redemptionem iis acquireret, & semen videret, quod ista obedientia per scientiam sui, id est, fidem in se iustificaret.

VI. Ad quod munus Christi, actus isti obedientiæ pertineant.

VII. An iustitia Christi sit iustitia Fidelis seu Electi antequam Deus illi ipsam imputet.

VIII. An Deus illam ipsi imputet antequam per fidem iustificet.

IX. Vel quod idem est, An obiectum circa quod Deus versatur iustificando, sit Electus, in se quidem iniustus, at in Christo capite suo iustus; ita vt iustum illum iudicet, quia iam in Christo iustus sit, id est, quia in fideiussore & Capite suo pœnam luerit sibi debitam, vel obedientiam præstiterit à se debitam.

X. Vel, An Electus in Christo pœnam luerit & obedientiam præstiterit reipsa, an vero æstimatione Diuina tantum, & an æstimatio Diuina, qua luisse & præstitisse æstimatur, sit actus præcedens iustificationem.

XI. An actus acceptationis, quo Deus obedientiam Filii sui acceptarit non præcedat oblationem, qua Filium suum in iustitiam offert per Euangelium.

XII. An acceptata iustitiæ Christi imputatio sit ipsa iustificatio, an iustificationi præcedanea.

XIII. An actus apprehensionis, quo fides Christum, eiusque iustitiam, vel Christum in iustitiam apprehendit, non sit prior iustificatione ipsa.

XIV. Si actus ille prior sit iustificatione, quomodo fides sit instrumentalis causa iustificationis nostræ, hoc est, simul instrumentalis causa apprehensionis præcedaneæ iustificationi, & iustificationis ipsius succedaneæ isti apprehensioni. Vel,

XV. An non fides prius apprehendat Christum oblatum in iustitiam, quam fides imputetur in iustitiam.

XVI. In hoc enunciato, Fides imputatur credenti in iustitiam an vox Fidei proprie sit accipienda pro actu instrumentali, quo Christus in iustitiam apprehensus est: an impropriè, id est, metonymice pro ipso obiecto quod Fides apprehendit.

XVII. An hæc phrasis, Fides accipitur relatiue, instrumentaliter, idem sit cum hac, Fidei voce significatur metonymicè ipsum Fidei obiectum. Vel,

XVIII.

XVIII. An idem sit, Fide iustificamur correlatiue, & qua illa est instrumentalis actio, qua Christum in iustitiam apprehendimus, & obedientia seu iustitia iustificamur.

XIX. An recte dici posset iustitia Christi gratiose imputari in iustitiam, vel gratiose haberi pro iustitia.

XX. Annon quum sic dicit Apostolus, Fides imputatur in iustitiam, intelligendum id sit de imputatione, quæ sit secundum gratiam, & non secundum debitum.

XXI. An id cuius participes simus per Fidem seu Fide effectum instrumentale Fidei dici posset.

XXII. An quum Deus decreuerit neminem ex gratia & misericordia iustificare, nisi credentem in Christum, ideoque per Euangelii prædicationem Fidem in Christum postulet ab eo, qui iustificari desiderat, non possit dici, Deum secundum Euangelium gratiose iudicantem versari circa fidem, tanquam circa conditionem requisitam & præstitam ab eo, qui coram throno gratiæ iudicandus & iustificandus comparet.

XXIII. Quod si dici id posset, quod crimen sit dicere, Fidem per gratuitam & gratiosam acceptationem pro iustitia haberi propter obedientiam Christi.

XXIV. An recte dicatur, Si perfecta essent hominum renatorum opera, possent iis iustificari, quanquam multa mala opera patrarint, quum remissionem illorum obtineant.

De Operibus bonis fidelium.

I. AN de bonis operibus fidelium vere dicatur, immunda esse instar panni menstruati, eisque competat dictum illud *Esa.* 64. Omnes iustitiæ nostræ, &c.

II. Quo sensu recte dicatur, Fideles in quouis opere bono peccare mortaliter.

III. An opera bona fidelium in iudicium Dei veniant, quatenus sunt Fidei testimonia tantum: an etiam quatenus à Deo præscripta & mercedis promissione sancita & decorata, quanquam merces iis non detur nisi ex gratia, misericordia iuncta, & propter Christum, quem Deus constituit & proposuit propitiatorium per fidem, in sanguine ipsius, ideoque & cum intuitu ad fidem in Christum.

De Oratione.

I. AN oratio seu inuocatio Dei tantum habeat rationem cultus Deo præstandi ad honorem illius: an etiam medii necessarii ad impetrandum id quod petitur, & quidem medii quod Deus præuidit vsurpatum iri antequam præcise decerneret bonum illud dare postulanti.

II. An fides, qua precandum est, ea sit, qua orans certo credit se adepturum esse id quod petit: an vero qua certo persuasus est se petere iuxta voluntatem Dei, & adepturum quod petit, siquidem Deus nouit conducere suæ gloriæ & saluti petentis.

De Infantibus Fidelium, quando ad Baptismum offeruntur.

I. AN Fidelium liberi, quum ad Baptismum offeruntur, considerantur vt Filii iræ, an vt filii Dei & gratiæ: & vtroque modo, an respectus ille sit secundum idem tempus, an secundum diuersa tempora.

De Cœna Domini.

I. AN proximus & maxime proprius ideoque immediatus finis Cœnæ Dominicæ, tum qua instituta est, tum qua vsurpantur non sit memoria seu commemoratio vel annunciatio mortis Domini, & quidem cum gratiarum actione, pro eo quod Deus Filium suum pro nobis in mortem dedit, eiusque carnem edendam & sanguinem bibendum dedit per fidem in illum.

De Magistratu.

I. MAgistratum summum non recte dici Politicum aut Seculare, quia illæ voces Ecclesiasticæ & Spirituali Potestati opponuntur.

II. Penes Magistratum summum esse αὐτοκρατορικὴν, sub Deo tamen potestatem curandi, gubernandi subditos, quoad animalem & spiritualem vitam.

III. Religionis curam à Deo summo Magistratui esse commissam magis quam Sacerdotibus & Ecclesiasticis Personis.

IV. Penes Magistratum esse Leges de Politia & Ecclesiastica condere, non tamen nisi rogatis iis & consultis, qui rerum spiritualium sunt peritissimi, & peculiariter Ecclesiæ docendæ destinati.

V. Magistratus officium esse Ministerium Ecclesiasticum conseruare & tueri. Verbi Ministros præeunte legitimo presbyterii examine præficere, vt officium faciant curare, rationemque administrationis poscere, negligentes monere & incitare, qui bene præsunt præmio afficere, pertinaciter negligentes aut scandalum Ecclesiæ ponentes remouere.

VI. Etiam Concilia siue Vniuersalia, siue Nationalia, siue Prouincialia conuocare, autoritate sua moderari vel per se, vel per deputatos ad istud munus idoneos.

VII. An vtile sit Conuentibus seu Comitiis Ecclesiasticis illos præficere quorum interest, vt res Religionis & Ecclesiasticæ potius hoc quam illo modo habeant.

VIII. Ad hæc munera obeunda necesse esse vt Magistratus intelligat ea' religionis mysteria, quæ ad salutem hominum absolute sunt necessaria: non enim potest hac parte alienæ conscientiæ inniti ac fidere.

IX. Magistratum Christianum in Conciliis Ecclesiasticis quibus interest, & præesse, & sententiam decisiuam, & definitiuam pronuntiare seu ius decisiuæ & definitiuæ sententiæ dicendæ habere.

De Ecclesia Romana.

AN sit discrimen faciendum inter Curiam Romanam, id est, Pontificem Romanum, Cardinales & alios iuratos ipsi assecias & satellites regni ipsius, & Ecclesiam quæ Romana dicitur.

II. An populus ille qui à Pontifice Romano deceptus, illum pro successore Petri & Capite Ecclesiæ habet, nullo modo Ecclesia Christi dici possit, Siue,

III. An Deus isti populo libellum repudii miserit, ita vt illum pro suo prorsus non agnoscat, non magis quam *Mahumetanos*, aut *Iudæos*.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google